DIVI

ATHANASII

MAGNI ALEXANDRINI

ARCHIEPISCOPI, SCRIPTORIS

GRAVISSIMI, ET SANCTISSIMI CHRISTI

Martyris, omnia quæ extant Opera.

Nunc demum preter cæteras editiones indefeſſo labore, ſolertiíque ſtudio & induſtria, ſynceriori lectioni reſtituta: deinde variis annotationibus & innumeris ſcripturæ ſacræ locis margini adſcriptis aucta & locupletata. Adiecta poſtremò aliquot eiuſdem opuſcula, aut nunquam antehac typis excuſſa, aut ſeorſum edita, iam in quintum tomum congeſta.

Quorum omnium ordinem & cathalogum poſt Epiſtolam offendes.

Præterea duos Indices adiecimus in calce operis, quorum alter Sacræ ſcripturæ locos à D. Athanaſio explicatos: Poſtremus verò res & verba complectitur.

BIBLIOT... NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud MICHAELEM SONNIVM, via Iacobæa, ſub Scuto Baſilienſi

M. D. LXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII SVMMA.

CAROLVS IX. Galliarum Rex, ſuo diplomate ſanxit, ne quis opera D. Athanaſij Magni, Alexandrini Epiſcopi, ex collatione complurium exemplarium ſcriptorum, in celeberrimis bibliothecis conquiſitorum recognita, & quibuſdam libris aucta, ante decennium à die primæ editionis numerandum, præter Michaëlem Sonnium bibliopolam, ad eius caſtigationis exemplum impreſſa diuendat in Galliis. Secus qui faxit mulcta fiſco applicanda, aliiſque pœnis indictis damnabitur, vt latiùs patet in literis Priuilegij indultis Lutetiæ quinto Nouembris, anno 1570.

ILLVSTRISSIMO AC INTEGERRIMO VIRO DOMINO GVILLELMO MARILLIACO, EQVITI GENEROSISSIMO, REGIS CONSILIARIO, LT FISCI-

eiuſdem Antigrapheo & Præfecto Mœcenati ſuo I. Articus Albulei Cœnomanus. S. D.

CVM totius vniuerſi varietatem, ordinem & pulchritudinem intuemur (Mœcenas ornatiſſime) non ſolum ea quæ naturam contingunt humanam, & quibus ſe quiſque vitam corpúſque tuetur & ſeruat (quod nobis cum animantibus eſt commune) Verum etiam quia Deus

Os homini ſublime dedit, cælúmque videre
Iuſſit, & erectos in cælum tollere vultus.

Curis affectionibúſque humanis procul abiectis, cum ſupra mūdanas actiones intellectum dirigimus, Deum propius, veluti per ſpeculum in ænigmate, contemplamur, fidéque tandem ipſum humani generis authorem ac parentem cognoſcimus, veremur & colimus. Iſta tamen ex Dei operibus intelligentia, & intellectus ex timore profectus nondum vere conſtituunt Eccleſiam: Etenim fuerunt multi qui res huiuſmodi admirabiles, vi mentis atque ingenij acumine inueſtigarunt, quique ſplendidiſſimum cæli volumen, & ſtellarum poſitus rationem complexi ſunt: Tum varietatem naturæ, quæque ſunt in natura rerum, acutè quidem perſpexerunt præterea multitudinem animalium, ortus, formas victum, remedia, conſiderantes, æternam & ſapientiſſimam mentem eſſe dixerunt, cui originem, moderationem, incolumitatem rerum conditarum adſcripſerunt: quæ mens omnia gerens & ſuſtinens, ipſa immortalis, ſempiterna, excellentiſſima, liberrima ſummæque potentiæ ac bonitatis cultu ac veneratione digniſſima ſit, neceſſe eſt. Quamuis autem viri acres & ſeduli inueſtigatores hi fuerint & ex multis iiſque mirificis operibus, in aliquam Dei notitiam adducti ſint: Attamen eo quod protoparentum ſuorum iuſtificationes & placita contempſerant, & obliuioni dederant, Eccleſiam Dei non ingreſſi ſunt. Inſuper quod naturæ ductu & mentis ſagacitate quæ Dei erga hominem voluntas eſſet, non aſſequebantur, neque de vero eius cultu ab vllo certiores facti ſunt, ſibi quiſque nouam pro arbitrio conflabat Religionem ſeu potius irriſionem: Vnde varia peneque innumera ſuperſtitionis prodigia, & cultus non modo non grati Deo, ſed nepharij plane & abominabiles, & maximè incerti, omnibus locis atque temporibus excogitati ſunt Sapientiores vt Caldæi & Perſæ, ignem: Græci & Romani reliqua pro numinibus habuerunt elementa. Lumina verò cæleſtia, Solem & Lunam adorauerunt Medi, coluerunt Scythæ: Stellas & cætera ſydera Phœnices & Aſſyrij venerati ſunt,

Multi autem mortales aut metu potentiæ territi, aut beneficiorum magnitudine allecti, honorem latriæ hominibus tribuerũt: Aras, lucos, flamines, ſacrificia templa, dicarunt, & hi ferè, qui cùm animos extingui cũ corporibus crederent, Deum eſſe voluerunt, id quod nihil eſſe amplius, ipſi ſenſibus compræhenderent. Ægyptii omnium leuiſſimi, ab intelligente natura ſummam reuerentiam tranſtulerunt ad belluas, ſéque coram canibus, bobus, Ibe, crocodilo, oxyrrhincho, ſupplices proſtrarũt. Nec his contenta hominum ſtultitia, in ſyluarum arbores, & ſaxorum congeriem, ac montium molem, Dei nomen cultúmque deriuarunt. Nunquid enim Dryades & Oreades, ſuas inde appellationes à Græcis acceperunt? Nónne placarunt hoſtiis Erycem montem Siculi, Atlantem Mauritani, Amanum Capadoces? Nónne vrbi ſuæ templum in foro ſtatuentes Romani, eam adorauerunt cum Venere, vt eandem cum Minerua in arce ſua Athenienſes? Præterea numinum fictorum vanitatem cultus immanitas illico ſequuta eſt, ita vt Deum effici placatum cæde & ſanguine hominum exiſtimarẽt. Hoſtes & peregrinos mactatos à Scythis, Thracibus, Italis, Gallis, Britannis memoriæ proditum eſt: Liberos ſuos immolarunt Reges Pœnorum & Moabitarum nec ab iis abſtinuerunt facinoribus Manaſſes Iudæ, & Achas Iſraëlis reges in Dei populo educati, & præpotentes. Cultellis gladiiſque in ſua ipſorum membra ſæuierunt Cybeles & Bellonæ ſacerdotes: idem Baalitici fecerunt, & eorum imitatores Machumetani monachi in hunc vſque diem faciunt. Spartani pueros ad necem flagellis Dianæ cædebant, Archades puellas Dionyſio: Denique omni ſublato pudore atque honeſtate libidinum fœditate diuinitatem delectari crediderũt: idque ſacrificuli tradere auſi, rerum etiam publicarum Rectores fieri paſſi ſunt. Corinthij puellas virgines Religione Aſſyrij præconio, Locrenſes voto, Sicenſes lege, Heliopolitæ conſuetudine, Cypri mandato, Ricij molicie proſtituerunt. Quo habitu per dies quadraginta ante Memphim mulieres Ægyptiæ religionis gratia ſtererint, dicere me pudet. Sed quis aut meminerit aut enumeret omnia humanæ inſaniæ & vanæ ſuperſtitionis prodigia? Cum autem hæc non ſingulis hominibus nec ab vna aliqua gente prodita commiſſaque ſint, nec à barbaris tãtum nationibus vſurpata, ſed incultis erudiiſque vrbibus comprobata: cumque negligentia & ſecuritate mala huiuſmodi in populum Chriſtianum irrepſerint: Apparet certe omnes homines in maximis tenebris ignorantiæ de Deo verſatos & verſaturos perpetuo fuiſſe cum contemptu & odio Dei, niſi luce noua atque cæleſti mens illuſtrata à tam ridicula tam ſanguinaria, tam fœda ignorantia & cæcitate fuiſſet

1.Tim.2 auocata. Quamobrem Deus Optimus Max. volens omnes homines ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, præmiſſis quibuſdam Prophetis, qui veritatis viam adumbrarent, Meſſiáque venturum prænunciarent, tandem generis humani miſertus, vnigenitum, coæternũ & conſubſtantialem filium ſuum, quo demum manifeſtius & apertius longe lateque, toto orbe, notum faceret, quid ipſa ſit quo ritu dignè coli velit, tum de voluntate ipſius erga homines, & quo animo, ſingulos amplectatur, quaque ratione noſtram exciret & ad ſe deducat mentem, hominem eumque infimum & abiectiſſimum fieri, ſibique pro totius mundi ſalute & expiatione in ara crucis offerri voluit: Vt ſibi mundam, innocentem, ſanctã & perpetuam Eccleſiam, veritatis baſim atque firmamentum

mentum ſtabiliret. Nã ſi aliquando contingit (quod fit plerumque) vt hęreſeon grauiſſimis oppugnationibus impetiatur, non modo nõ frangitur, aut debilitatur, verum etiã magis confirmatur & corroboratur, vt ſub eius perſona vates ille Regius non minus verè quã ſapienter dixerit: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi: Fides vero illius & doctrina qua paſcitur, alitur & vegetatur inuiolabilis ita ſtat & immota, vt quãto grauioribus machinis, ab hoſtibus, eius ſibi nomen & authoritatem falſo arrogantibus, oppugnatur, tanto ea clarior fiat, illuſtrior & vegetior, ac magis magiſque propagetur: Quod non ſolum Apoſtolorũ & D. Athanaſij tẽpore contigiſſe certũ eſt: Sed hac noſtra ætate miſerrima vidimus. Poſtquam enim Caluinus pleraſque Gallię partes erroribus ſuis fœdauit & contaminauit, Cunctipotens ille rerum omnium moderator & cuſtos, in demortui huius gregis locum, multa alia Regna, illiſque longe præſtantiora, quæ vulgari nomine, NOVVM ORBEM appellamus, veluti nobiliorem quẽdam fœtum ſuffecit: ferrea ſiquidem hominum Idololatrarum, cruoribiborum, & anthropophogarum corda, omnemque lapidum duritiem exuperantia, molliuit, placauit ac temperauit, atque ad Eccleſię catholicæ & Romanæ fidei vnitatem, Ieſuitarum ſuorum adminiſtratione & labore, paterno prorſus affectu traduxit, non ſecus quam Iudæis Apoſtolos alioſque admodum paucos Chriſticolas perſequentibus, diuerſæ totius orbis gentes in vnam fidem, eundémque ſpiritum, illorum prædicatione ſub vno capite Chriſto coaluerũt. Idque quandiu illis cor vnum, & anima vna, ſententiáque integra, inuiolata, ſolida firmáq; permãſit, ſine vlla diſcordia & cõtẽtione, ita proſperè ac fœliciter, vt in omnem terrã exiuerit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. At vbi nonnulli ſibi ſapientes & φιλάυτοι in alios dominandi efferata quadam rabie, agitati cœperunt, ſtatim à maiorum ſuorũ decretis, ſententiis, & iudiciis euagantes ac diſtracti, falſa religionis perſuaſione eorum mente irretita, aliam atque aliam doctrinam ex maleſano, phantaſtico, incerto ac futili ſuo cerebro cõminiſci cõfingeréque auſi ſunt: ſibique ciſternas nouas effodere, & aliud genus Remi (quod aiunt) componere volentes, totius Reipub. Chriſtianæ ſtatum, decus & pulchritudinem ita conturbarunt, polluerunt, & tandem (quantum in ſe fuit) ſubuerterunt, vt nullum vſquam prorſus in rebus humanis ordinem reliquerint. Quandoquidem aut magnatum tyrannide, aut armorum violantia, populis in iram concitatis, omnique ratione, ſapientia, & modeſtia ę rebus humanis ſublata, in hominibus certe nihil, præter ſceletum omnium labyrinthum & confuſionem videri poteſt. Quæ quidem quam veriſſima ſint exemplis patefacere non grauabor. Primũ enim cũ à Deo Moſes & Aaron Iſraëlitico populo præfecti fuiſſent, hic in ſacerdotem, ille verò in ducem, idque cum Chore, & alij ſuæ factionis, ambitione quadam & inuidia ſtimulante, grauiter moleſtéque ferrent, ſeditione mota, ſacerdotale munus & officium non abrogare, aut immutare (vt noſtri temporis hæretici) ſed ſolum authoritatẽ propria vſurpare volentes, in infernum viuentes præcipitati ſunt. Ieroboam autem ambitione & auaritia ductus nullum non mouit lapidem (vt conſtat) quo populum Iſraëliticum ſibi domuique ſuæ ſubiiceret atque Roboamum regno extruderet. Noua igitur opinione religionis, nouo cultu, & nouis ſacrificiis excogitatis, vitulos aureos decem tribubus Iſraël propoſuit adorandos, maluitque populum à Deo

Pſal. 128
Pſal. 18.
Num. 16.
3. Reg. 12.

quãm à domo ſua recedere. Vnde ſibi ſectariiſque ſuis Chironium vulnus accer-
ſiuit. Huius etenim hæreſeos diſſepita, & aperta ſcaturigine, ſeminarioque me-
ræ libertatis propoſito, quot inde diuiſiones & opiniones inter ſe diſſidentes
enatæ ſunt, non ſolum in Samaria ſed etiam in omni Palæſtina? Quot pſeudo
prophetæ in Iudæa vniuerſa ſub vmbra & protectione Regum veræ pietatis de-
ſertorum emerſere? Quod ſcholæ & ſectæ pugnantes & variæ, quæ nihil præter
innumera diſſidia, horrẽdáque bella pepererunt, apud vtroſque temporum lap-
Deut.17. ſu & ſucceſſione fluxerunt? Quamuis enim Deus Leuitici generis ſacerdotes po-
pulo ſuo præfeciſſet, dicens: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſ-
pexeris, venies ad ſacerdotes. Leuitici generis & ad iudicem qui fuerit illo tem-
pore, quæréſque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quod-
cunque dixerunt qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerit iuxta
legem eius, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque
ad ſiniſtram. Multi tamen φιλόχλωοι (iam præfiſa glacie) Dei mandatis veterúm-
que traditionibus neglectis, nouam & inauditam ſcripturæ interpretationem,
pro animi ſentẽtia componebant, eámque, licet falſam, Patriarchârum autho-
ritati præponebant: Atque nonnullis ſcripturæ propoſitionibus aut truncatis,
aut alteratis, aut male intellectis, aut lenocinio quodam verborum phaleratis &
adumbratis, populum in ſuam opinionem alliciebant: Verùm vbi ambitioſa
hæc ſtudia paulò licentius viguerunt. Quot bella per orbem & quàm multæ ſce-
lerum facies inde manarint non attinet dicere, cùm pagina ſacra præſertim &
multi deinde hiſtoriographi bellorum, & ſeditionum narratione inde naſcen-
tium redundent ac ſuperfluant. His igitur omiſſis, tranſeamus ad ea quæ ſub
Collo.2 Euangelio contigerunt. Licet eum ſanguinis Chriſti effuſione chirographum
decreti quod erat nobis contrarium de medio ſublatum ſit & cruci affixum: in
Aug. de pecca. manu tamen conſilij noſtri, inter concupiſcentias & alias corporis moleſtias ad
merit certamen fidei relicti ſumus vt per illas erudiamur, & exerceamur, proficientes
ca.33. in agone iuſtitiæ.

Ouid. lib.2. de pont. *Sed quia tendit in ardua virtus.*

Virg. libro 6. Æneid. *Facilis verò deſcenſus auerni.*

Cum multi ſe viros eloquentes ſentirent & ob ſuam doctrinã celebrari conſ-
picerẽt, in ſuis cogitationibus euaneſcentes ſtulti facti ſunt: Vnde tãto timore
vanæ opinionis elati ſunt, vt omnes omnium antiquorũ lucubrationes & mo-
nimenta (aliis omnibus doctiores ſe ſolos exiſtimantes) præ ſe contemnerent:
Inter quos Arius non vltimum quidem locum obtinuiſſe videtur. Quippe qui
Coſtantini magni tempore annum circiter 315. cum fides catholica vbiuis gen-
tium in pace propagaretur nulláque ferè natio ſupereſſet quæ religionem Chri-
ſtianam, miro ſtudio & pietate non amplecteretur: Statim ecce Arius, velut Bel-
lona quædam aut furia, Alexandriæ (ſicuti temporibus noſtris Nouioduni in Pi-
cardia Ioannes Caluinus) eo quod ei Alexander euangelicæ doctrinæ propu-
gnator acerrimus, ad epiſcopatum præpoſitus fuiſſet, ambitionis, & inuidiæ
ſtimulis agitatus, criſtas exerere cœpit: deinde contentioſas propoſitiones ve-
ram pietatem, perfectámque diuini numinis cognitionem prætexentes, in quæ-
ſtionem deduxit. Tunc ſiquidem (vt non minus doctè quam eleganter ait Vin-
centius Lirinẽſis) Arij nugis & commentis ferè per totum orbem receptis, non
ſolum

ſolum paruæ res ſed etiam maxime labefactatæ ſunt. Nec enim tantum affinitates, cognationes, amicitiæ, domus, verumetiã Vrbes, Populi, Prouinciæ, Nationes, vniuerſum poſtremò Romanũ imperium funditùs concuſſum & emotum eſt. Namque cum prophana iſtorum nouitas, capto prius omnium impe ratore, cuncta deinde palatij culmina legibus nouis ſubiugaſſet, nequaquam deinceps vniuerſa cum priuata, tum publica, ſacra etiam & prophana, nulla boni atque veri ratione habita, miſcere ac vexare deſtitit. Tunc temeratæ coniuges, depopulatæ viduæ, prophanatæ virgines, monaſteria demolita, deturbati clerici, ſacerdotes verberati, Epiſcopi in exilium acti, oppleta ſanctis ergaſtula, carceres, metalla: quorum pars maxima, interdictis vrbibus, protruſi atque extores inter deſerta, ſpeluncas, feras, ſaxa, nuditate, fame, ſiti affecti, attriti & tabefacti ſunt. Atque hæc omnia nunquid vllam aliam ob cauſam, niſi vtique dum pro cęleſti dogmate, humanæ ſuperſtitiones introducuntur, dum bene fundata antiquitas ſceleſta nouitate ſubruitur, dum ſuperiorum inſtituta violantur, dum ſcita patrum reſcinduntur, dum definita Maiorum conuelluntur, dum ſeſe intra ſacratæ & incorruptę vetuſtatis caſtiſſimos limites, prophanæ ac nouellæ curioſitatis libido non continet? Hæc Vincentius teſtis oculatiſſimus de fructu impietatis Arianorum quorum etiam varia ſed octo præcipua genera notantur apud Antiquos. Quæ quidem omnia, licet multa, quando cum ſceleſtiſſimis facinoribus Caluiniſtarum confero, Elephanti muſcam æquare velle videor. Ipſe etenim Caluinus veneno aliorum ex omnibus monſtruoſis & ſatanicis hæreſibus collecto & hauſto, hæreticis omnibus deterior effectus ob Cyclopicam vitam (vt communi parœmia fertur) à finibus patriæ profugus ingenij ſui faſtu, vanæque eloquentiæ Cothurno, ac doctrinæ ſuæ opinione tumidus, Baſileæ primum deliteſcens, deinde Argentorati exulans, profugorum ibidem concionator effectus, poſteà verò Geneuenſis eccleſię gubernatione contra Dei legem atrepta: Non modo Sabaudiam ſed totam adeo Galliam quinto quodam euangelio ſibi excogitato Libris, ſcriptis & dicterijs ſuis omni genere blaſphemiarum ſcatentibus infecit, euertit, & perdidit. Primum enim religionis & ſimplicitatis ficta ſimulatione, in animos ac beneuolentiam hominum ita verſutè, callidè, & fraudulenter irrepſit ſéque inſinuauit, vt quiliber eum errore teneri, non furore agitari crederet, & eius vicem citius dolere quàm factiones vlciſci cuperet, vt etiã non modo eum cum ſuis degere, verum etiam ſecum verſari ſuóſque corrũpere pateretur: Aſt vbi tum blanditiis tũ pollicitationibus multos non ſatis eruditos & ſapientes, quos ſibi fore vtiles arbitrabatur in ſui erroris laqueum pellexiſſet: Tunc vafer ille & nimiũ aſtutus qui nobilitandi ſui nominis & amplificandæ ſuæ factionis ardore incẽdebatur, Geneuenſi ſummo pontificatu conſequuto, continuo verã religionẽ & pietatẽ hactenus ignoratã, afflatu diuino ſibi allatã & patefactam, nos vero, patréſque noſtros quantùlibet ſanctitate & doctrina graues & percelebres, & quotquot ante mille triginta tres annos vixerũt, homines fuiſſe rudes, idiotas, myſteriorũ ſacrorũ inſcios, turpique errore obcæcatos fuiſſe, palã exclamare, profiteri, & denunciare cæpit. Inſuper vt oligarchiæ ſuæ iacta fundamẽta latius promoueret, eo quod inter Lutherũ & Zuingliũ de cœna domini diſcrimen non vulgare ferret, repẽte Caluinus ipſe veluti nouus quiſpiã è machina Deus apparuit, ſéque

Lindanus 2 Dial. dub.

Hoſius de hęreſibus. iudicem inter vtrũque conſtituit, nec minus Zuinglij quã Lutheri ſententiam condẽnauit. Deinde volens in omnibus accurate primogenitorẽ ſatanæ, & potiſſimum Arij ſequi veſtigia quibus ſuam propagauetant zizaniam, conatus eſt, contra ſummi Pōrificis, Epiſcoporum & ſacerdotum mores deprauatos debacchari, eorúmque poteſtatem iuriſdictionem & authoritatẽ imminuere & abrogare eóſque impoſtores, cacodæmonas, antichriſtos & ſceleratorum duces, ſe vero ſuóſque Chriſti nuncios, apoſtolos & veritatis doctores affirmare, doctrinam & integritatem ſuam oſtentare & prædicare: Atque in omnes Galliæ partes (quam ſuis temporibus fœlicem dixit D. Hieronimus quod fœdis caruiſſet monſtris) ſua ſomnia, næuias & commenta miniſterio T. Bezæ. Ottomani, P. Martyris & aliorum eiuſdem farinæ hominum, tanto applauſu tantáque attentione diſſeminare aggreſſus eſt. vt apud pleroſque huius regionis homines plus valuerit vnius Caluini opinio, quàm ſanctorum patrum Concilia, quàm omnium doctorum conſenſus, quàm eccleſiæ catholicæ authoritas, quàm Chriſti mandata, quàm tot ſeculis, tótque nationibus probata recte viuendi conſuetudo, valuiſſe videatur. Vnde huc miſeriarum ventum eſt vt innumera pene ſectariorum capita (de quibus Lindanus in 2. dub. dialogo) è Caluini ſchola, tanquam, ex equo Troiano, prodierint, ita vt decies hæretici haberi mereãtur, vel eo potiſſimum quod eorum ambitione Caluini euangelium iam quinquies commutatum & innouatum ſit: Idque tanta nonnunquam cum animorum cõmutatione, tum partium impetu, vt quæ gerebantur parum admodum ab inteſtino malo differrent. Quid amplius? tandem à contentionibus ad arma, belláque, & ea ciuilia, conclamatum eſt, & cæptum eſt non tam lingua & calamo certari, quàm viribus, lacertis, ferro, tormentis, nonnunquam per inſidias, ſæpius etiam aperto Marte, adeo vt præter ſemidoctos quoſdam & ruſticos, quos ab hinc decem annis hęc nepharia doctrina obcęcauit & perdidit, plures quàm 6000 noſtratium occubuiſſe putem. Qua de re tot animę à fide catholica deficientes periere, tot item bellorum tragœdię, tot monaſteria in ſolitudine direpta, diuexata, crudeliter expugnata, & flammis etiam ſuccenſa, tot inſontes monachi & ſacerdotes aut à piiſſimo ſuo ſcopo auerſi & deprauati, aut concuſſi, in vincula & carceres coniecti, diuerberati, ſauciati, viui excoriati ac trucidati: Tot ſacræ virgines ſtupro conſpurcatę & è ſuis cœnobiis expulſę, milléque modis laniatæ, tot puellæ corruptæ, tot caſtæ & honeſtę mulieres raptę, tot ædes ſacrę prophanatę, pollutę, direptę & populatę: toties ſactum Euchariſtię ſacramentum pedibus conculcatum, equis & canibus oblatum: Tot ſacrilegia, furta, incendia, homicidia, coniurationes & odia pluſquam Vatiniana, tot item horrenda flagitia eaque innumera ex eorum officina pro miraculis fluxerunt, vt ea tetrioti quodam ſtylo, non deſcribere, ſed tantum enumerare volentem, non epiſtolam procul dubio, ſed opus eximium Iliadi Homericę nullibi cedentem aggredi oporteret. Quocirca, his libenter pręteemiſſis (tanta enim compillare non eſt huius inſtituti (cum in iſtorum μεμονωμένη Synagoga, pro vnione ſpiritus & anima vna, tanta ſit diſcordia, vt vix duo ſimul reperias in confeſſione fidei vbique concordes, pro veritate conſtanti, ſanáque doctrina, iam olim ab Apoſtolis & ſenioribus tradita & gradatim ad nos vſque deriuata, nouæ hæreſeos fabuloſa deliria nuper nata, dubia & incerta, nullis confirmata miraculis, quæ

Contra Vigil.

Chriſto

Chriſto prælia mouent, ſponſam eius Eccleſiam neſcio quot ſeculis intermortuam cauillantur, antiquorum conſenſum auerſantur, Chriſtum mendacem faciunt, eius corporis & ſanguinis præſentiam in Euchariſtia dictis confirmant, factis autem negant, Deum eſſe omnipotentem verbis inricatis recuſant, & eum peccati authorem aſſerunt, S. Trinitatem cum Arianis violant, animarúmque (ni fallor) perennitatem dubiam habent, & mille huiuſmodi errores iampridem à conciliis & patribus condemnatos ab inferis reuocant: pro legitima Epiſcoporum ſucceſſione, ſolus reperiatur, Caluinus, aut quilibet hæreſiarcha quinti ſui euangelij author: & denique pro eiuſdẽ vniuerſa & concordi approbatione, innumeras, penè & eas inter ſe repugnantes fidei confeſſiones & ſymbola, non tantum audiamus ſed etiam videamus: concludere licet neochriſtianorum huiuſmodi conciliabula non fidelium ſed Antichriſtianorum, non piorum ſed improborum, non bonorum ſed peruerſorum & malignantium eccleſiam eſſe: vel eo maxime quod Chriſti Eccleſia ſit vna, ſancta, catholica, Apoſtolica & Romana, hoc eſt ab Apoſtolis ita plantata, & à ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore illuſtrata, Pontificum legitima ſucceſſione ſtabilita, & ſanctorum conciliorum beatorumque Patrum conſenſu concordiaque confirmata ac roborata, vt contra eam portæ inferi non ſunt præualituræ: Licet enim hæreticorum parens ille ſerpens antiquus vafer & callidus nonnullos inconſtantes, leues, & temerarios pariat ſemper & ab Eccleſia catholica ſeducat, quorum opera ſuam zizaniam perpetuo diſſeminare, ſua commenta inſtillare, nouaque dogmata inducere poſſit pectoribus hominum, voluptati, auaritiæ, & ambitioni ſtudentium: quo tandem ſub religionis antiquæ reſtituendæ ſimulata quadam & ficta pietate totam perturbet, concutiat, & ſubuertat Eccleſiam: Sed fruſtrà, quandoquidem (vt Author eſt D. Aug.) ipſa pugnare poteſt, expugnari verò nunquam poteſt. Quibus omnibus apud me ita conſideratis & libratis, operæpretium me facturum duxi, ſi Patrum antiquorum monimenta, & ea potiſſimum quæ huius ſeculi miſeriæ ſolari & inſeruire poſſent, reuoluerem. Auguſt. lib. 1. de Symbolo, cap. 5. Quod cum copioſè præſtare viderentur ea quæ ſcriptis poſteritati reliquit D. Athanaſius ille magnus & illuſtris, qui non minus diligenter quàm accurate cũ pietate tum literis ſacris ab Alexandro Alexandriæ Epiſcopo inſtitutus, non ſolum Arianorum hæreſim confutauit, verum etiã furorẽ Conſtantij, Iuliani, & Valẽtis, imperatorum admirabili conſtantia, inuictáque patientia & longanimitate ſuperauit, reique publicæ chriſtianæ integritatem fere ſolus cõſeruauit. Quare operum eius lectionem aggreſſus ſum. Quibus perlectis, & à multis mẽdis, quibus ſcatebant, vindicatis & repurgatis, iis etiam quæ obſeruatione digna videbantur, & innumeris ſacræ paginæ locis, ad iuuãdam memoriam, margini adſcriptis, tum etiam iis quæ quintus complectitur Tomus recuperatis atque in vnum congeſtis, Typographus, de repub. bene quidem meritus, ſtatim id reſciuit mecúmque multis egit precibus, vt has meas lucubrationes typis ſuis excudendas concederem: Quod equidem eo libentius feci, cum vt viris ſtudioſis & Chriſtianæ reipub. ſi non multùm ſaltem pro viribus prodeſſe ſatagerem: Tum vt ſignis & argumentis apertioribus tuæ erga me beneuolentiæ & humanitatis (Mœcenas ampliſſime) memorem me perpetuo fore reſtarer: Illud enim non iam odore quodã aut veſtigiis adumbratis aſſequutus ſum quin luculenter

perſpectum, exploratum & compertum habeo, haud per te ſtetiſſe quo minus honore & commodis auctus, reliquum quicquid ſupereſt vitę, in tranquillo locare atque ſecurè degere poſſem. Quod etſi tanta ſunt tua erga me merita, vt

Virgil. lib. 1. Æneid.

grates perſoluere dignas

Non opis ſit noſtræ:

Nonnihil tamen in gratiam tuam tentare volui, quo meæ in re voluntatis teſtimonium, & animi haud ingrati documentum daretur: In hac re potiſſimum in qua non ægre ſtudium & operam ipſe date poſſem & eandem tibi fore iucundam exiſtimarem. Quippe quod noſtri huius calamitoſi ac miſerrimi temporis, veluti vmbram quandam & imaginem ſub Arianorum perſona graphicè deſcriptam, & quicquid hiſtoriæ Eccleſiaſticę authores, de huiuſmodi ſcriptis mãdarunt, plenius, & verius deſcriptum complectitur noſter Athanaſius. Atque multas etiam obiectiones quibus Caluiniſtæ Arianizantes ad fidei noſtræ integritatem lacerandam & euertendam vti non verentur, perfunctorie retundit & ſoluit. Paſſim etiam præbet remedia haudquaquam negligenda quibus in hodiernis malis vti par eſt. Quæ omnia quantum ponderis, & momenti apud te habeant, tibique conueniant, ea quæ ſumma prudentia, doctrina, integritate, probitate, fide, conſilio, Prætor, Legatus, fiſci Antigrapheus & præfectus, dubiis tẽporibus, atque difficillimis rebus, ſtudioſe ſapientérque pro Rege Regnóque geſſiſti, ſatis ſupérque declarant. Nam quemadmodum Æneas ille (vnde populus Ro. originem traxiſſe fertur) Troianorum mens à Græcis Ilium obſidentibus dicebatur: ita tu & mens & oculus tam magnanimi noſtri Regis quàm Galliæ dici mereris. Néque enim Æneas plus vtilitatis ſuo conſilio, rebus Troianis perturbatis & periclitantibus attulit, quàm tu tuo Gallicis armorum ciuiliũ fragore & inclementia iam ferè proſtratis & euerſis, præſtitiſti. Nam in diſpiciendis rebus Lynceis vteris oculis, ſummo in promouendis conſilio, in gerẽdis matura deliberatione, in iudicandis quid vtilitas ciuium, quid communis Imperij ſalus, quid res, quid tempora poſcant ſemper cogitas. Quò fit vt meritò iam iudicio omnium, authoritate, exiſtimatione, gratia non ſolum in Gallia ſed etiam in externis regionibus, exiſtas & plurimum valeas, magiſque quotidiè te valiturum, Superis approbantibus, confidendum ſit: tibi itáque laboris noſtri primitias nuncupauimus, & ſub nomine tuo typis mandãdas curauimus, cum vt tuorum erga nos officiorum apud omnes gratiſſimum eſſet iudicium, tum vt ſub tanti nominis velamento, & quaſi quodam amuleto, ab omni liuore atque obtrectatione, tutas poſteritatis memoriæ commendarentur. Quod fieri certum eſt, ſi has (vti ſpero) hilari animo ſerenoque vultu receperis. Id autem vt facere digneris te omni officio & veneratione precor & obteſtor. Benè vale Mœcenas Optime. Deus Opt. Max. te diu nobis incolumem ſeruet. Lutetiæ Pariſiorum Calendis Octob. Anno Domini 1571.

DE VITA ATHANASII

D. HIERONYMVS IN CATALOGO Scriptorum illuſtrium.

Athanaſius Alexandrinæ vrbis Epiſcopus, multas Arianorum perpeſſus inſidias, ad Conſtantem Galliarum principem fugit, vnde reuerſus cum literis, & rurſum poſt mortem eius fugatus vſque ad Iouiani imperium latuit, à quo recepta Eccleſia, ſub Valente moritur. Feruntur eius aduerſus Gentes 11. libri: & contra Valentem & Vrſacium 1. & De Virginitate, & De perſecutionibus Arianorum plurimi, & De Pſalmorum titulis, & hiſtoria Anthonij vitam continens: & ἑορταστικαὶ epiſtolæ, & multa alia, quæ enumerare longum eſt.

PHOTIVS ARCHIEPISCOPVS CONSTANTINOPOLITANVS, AD FRATREM SVVM TARASIVM, DE SERMOnibus magni inter ſanctos Athanaſii, ſic inquit.

In ſermonibus vbique locutione clarus eſt, & breuis, & ſimplex: Acutus tamen & altus, & argumẽtationibus omnino vehemens, & in his tanta vbertas, vt admirabilis ſit. Loquitur autem methodis nihil tenuiter, nihil iuueniliter, vt pueri & rudes, ſed philoſophicè ſed magnificè vtitur. Scripturarum teſtimoniis, ac demonſtrationibus ad vincendum communitus eſt. Et in primis ſermo ille, qui de humanitate Verbi Dei habitus eſt, & quinque in Arium librorum volumina, quod eſt de omni hæreſi trophæum, ſed de Ariana potiſſimum. Et ſi quis Theologũ Gregorium, & diuinum Baſilium diceret, ex hoc libro tanquam fonte quodam haurientes orationis ſuæ pulchros illos ac pellucidos contra errorem fundere fluuios, non erret, vt arbitror, procul à veri ſimilitudine. Scripta ſunt autem ab eo, & in Eccleſiaſten commentaria, & in Cantica Canticorum. ſit & in Pſalterium, & alibi in multis. Gratia tamen & ornatu verè excellunt ſermones contra Apollinarium, & Epiſtola quotquot ſuiipſius exilij excuſationem continent.

SYMBOLVM S. ATHANASII

DE FIDE CATHOLICA, VVLGO IN Eccleſia receptum, incerto interprete.

Quicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſque integram inuiolatamque ſeruauerit, abſque dubio in æternũ peribit. Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnũ Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur: neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiã ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & filii & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maieſtas: qualis Pater, talis filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater increatus filius, increatus Spiritus ſanctus: immenſus Pater, immenſus filius, immenſus Spiritus ſanctus: æternus Pater, æternus filius, æternus Spiritus ſanctus, & tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritus ſanctus, & tamen non tres omnipotentes ſed vnus omnipotens: ita Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus, & tamen non tres Dij ſed vnus eſt Deus: ita dominus pater, dominus filius, dominus ſpiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt dominus. Quia ſicut ſingillatim vnamquamque perſonam Deum aut dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres Deos aut Dominos dicere, Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus eſt, ſed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres, vnus filius, non tres filii, vnus ſpiritus ſanctus, non tres ſpiritus. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales. Ita vt per omnia ſicut iam ſupra dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationẽ quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & cõfiteamur quia dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtãtia patris ante ſecula genitus, homo ex ſubſtãtia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Aequalis patri ſecundum diuinitatem, minor patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus. Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in deum. Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ, Nam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcẽdit ad cælos, ſedet ad dexterã Dei patris omnipotentis, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

IN HOC OPERE CONTENTA,

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE OPERA, A PETRO NANNIO ALCMARIANO, BVSLIDIANI, APVD LOVANIEN. Collegij, Latino profeſſore, in Latinam linguam tranſlata, nunc autem in quinque Tomos diuiſa.

IN PRIMO HABENTVR.

Athanaſii contra idola oratio. Pagina 5

De Incarnatione verbi Dei, eiuſque corporali ad nos aduentu. 24.a

Ad Epictetum Epiſcopum Corinthiorum epiſtola, contra hæreticos. 50.a

Expoſitio Fidei. 54.b

Liberii Romani Epiſcopi epiſtola ad Athanaſium 55.c

Athanaſij reſponſio. 56.a

Ad Antiochenſes epiſtola. ibid.c

De æterna ſubſtantia Filij & ſpiritus ſancti cum Deo contra gregales Sabellii oratio. 59.d

Oratio, qua docet vnum eſſe Chriſtum. 66 a

Ad Adelphium fratrem & confeſſorem contra Arianos oratio. 68.c

Contra Arianos orationes quatuor. 71.c

Contra Arianos in hoc dictum, ex Deo Deus eſt verbum, & c. oratio. 179.a

In hoc dictum. Omnia mihi tradita ſunt à patre 192.b

Compendiũ è ſuperioribus deſcriptũ cõtra eos qui dicunt ſpiritum ſanctũ creaturã eſſe. 197.d

IN SECVNDO.

Athanaſii ad Imp. Conſtantium apolog. 201.a

Apologia de fuga ſua. 213.a

Epiſtola ad vbique Orthodoxos, cum per Arianos perſecutio fieret. 221.a

De ſententia Dionyſii Epiſcopi Alexandrini aduerſus Arianos. 225 a

Quod Nicæna synodus animaduerſa Euſebii calliditate, congruis & piis verbis decreta ſua ſuper Ariana hæreſi expoſuerit. 234.b

Contra Arianos apologia ſecunda. 250.a

Ad Serapionem fratrem epiſtola. 288.c

Ad omnes vbique ſolitariam vitam colentes, & in fide fundatos. 290.a

De Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis epiſtola. 316.a

Ad Iouinianum de fide epiſtola. 342.a

Ad Dracõtium Epiſcopatũ fugientẽ epiſt. 343.d

Ad Epiſcopos in Aphrica epiſtola. 346.c

IN TERTIO.

De Incarnatione Verbi. 352.a

De natura humana ſuſcepta. 353.c

De Incarnatione Chriſti. 362.a

De ſalutari aduentu Chriſti contra Apollinariũ. 370.c

Contra omnes hæreſes ſermo. 378.a

Ad Maximum Philoſophum oratio. 382.a

In illud: Profecti in pagum qui ex aduerſo eſt, inuenietis pullum, & c. 383.c

In paſſionem ſaluatoris. 387.a

Ad Marcellinum, de interpretatione Pſalmorũ. 388 a

De Virginitate, ſiue de meditatione. 398 c

Teſtimonia ex ſacra ſcriptura, de naturali communione ſimilis eſſentiæ inter patrem, & Filium, & ſpiritum ſanctum. 405.b

Ad omnes vbique per Ægyptum, & Syriam, & Phœniciam, & Arabiam fratres, epiſt. 418.b

Refutatio contra hypocriſim Meletii. 419.a

De ſanctiſſ. Deipara Virgine Maria. 420.a

In paſſionem & crucem domini. 426.c

Ad Serap. epiſc. Tmuſeos epiſtola. 442.b

In illud: Quicunque dixerit verbum contra filiũ hominis, remittetur ei. 457.c

Diſputatio in Nicæno conc. cõtra Arium. 463.b

Homilia de ſemente. 478.b

Declaratio Leuitici de diuerſa eiuſdem rei nomenclatura. 485.a

Hactenus Nannius.

QVARTVS ab aliis conuerſa continet:

Athanaſii de variis quæſtionib. ſacræ ſcripturæ ad Antiochum libellus. 488 a

Tractatus de definitionibus. 508.d

Diſputatio cõtra Arium Laodiceæ habita. 515.a

Ad monachos exhortatio 531.b

De paſſione imaginis domini noſtri Ieſu Chriſti libellus. 534.c

Ad Marcum Papam epiſtola. 539.a

Marci reſcriptum. 540.a

Ad Serapion. de S. ſpir epiſtolæ duæ. 541.b

De vnita deitate trinitatis lib. VII. 546.b

Synopſis totius S. ſcripturæ Noui ac veteris inſtrumenti, nunc primum à nobis edita. 569.c

QVINTVS TOMVS in hac editione iam recens adiectus continet.

Vitam D. Athanaſii Epiſcopi Alexandrini, à diuerſis authoribus conſcriptam 612.a

Vitam ſancti Anthonii Abbatis, ab Athanaſio Epiſcopo Alexandrino conſcriptam. 634.a

De ſancta trinitate dialogos quinque. 658.a

Ad Ammon Monachum epiſtola. 697.b

Cum duplici Indice.

A

ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI CONTRA IDOLA ORATIO:

PETRO NANNIO COLLEGII BVSLIDIANI
apud Louanium Latino profeſſore, interprete.

PIÆ quidem religionis & veritatis de vniuerſo Ratio cognitio-
que, non tam indiget humana inſtitutione, quàm ipſa ſe ſuis no- *Theologia*
tis indiciiſque prodit: quum prope quotidie ipſis id operibus cla- *non inhæ-*
mitet, & per Chriſti doctrinam Sole clarius ſeſe demonſtret: tibi *ret huma-*
B tamen Macari de ea audiendi cupido (age) pauca de fidẽ Chriſti *nis inſtitu-*
pro viribus noſtris in medium adducamus. Nam quamuis tu hęc *tis.*
ipſa queas ex ſacris ſcripturis colligere, alios tamẽ benigne audis.
Sufficiunt quidem per ſe tum ſacræ & diuinitus inſpiratæ ſcri-
pturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri
à ſanctiſſimis magiſtris conſcripti, quos ſi quis euoluat, intelliget
aliquo modo ſcripturarum mẽtem, & fortaſſe eam quam cupit,
cognitionem adipiſcetur. Cæterùm quia eas lucubrationes ad manum non habemus, neceſ-
ſum eſt, vt quæ ab illis didicerimus, tibi ſcripto proferamus: loquor autem de noſtra in Salua-
torem fide, ne quis vilem diſciplinam noſtri dogmatis exiſtimet, aut fidem in Chriſtum nullis *Chriſti*
rationibus innixam ſuſpicetur: qualia per calumniã Ethnici obiiciunt, nobis inſultantes & ri- *crux eth-*
ctu latè diducto cachinnantes: ob quod meritò eorum vicem doleas, quòd quum cruci ob- *nicis riſui*
trectant, & pro conuicio obijciunt, non animaduertant eius vim efficaciamque orbem terra- *habetur*
rum repleuiſſe, & per eam opera vnde Deum agnoſcas, ædita fuiſſe. Neque enim, ſi ad cogno-
C ſcendam eius diuinitatem ritè mentem applicuiſſent, rem tantam riſui haberent, ſed potius
Saluatorem vniuerſitatis crucemque eius non noxam, ſed remedium creaturarũ fuiſſe, agno- *Chriſti cru-*
ſcerent. Si enim poſt crucis aduentum omnis ſimulachrorum cultus ſummotus eſt, omniaq; *cis virtutes*
dæmonum præſtigia hoc ſigno propelluntur, ſolúſque Chriſtus in veneratione eſt, & per eum *quæ.*
pater eius cognoſcitur, & obtrectatores pudefiunt, & obloquentium mentibus quotidie la-
tenter ſuum dogma inſinuat: qui fit (meritò enim quis eos ita alloqueretur) vt humanum ne-
gocium id opinentur, ac non potiùs agnoſcant & Dei verbum, & mundi Seruatorem eſſe eũ, *Dei verbũ*
qui in crucem aſcendit? Iſtis mihi ſimile quiddam euenire videtur, ac ſi quis ſolem nubibus *in crucem*
obtectum calumnietur: lucem tamen eius interim admirationi habeat, conſpicatus videlicet *aſcendit.*
vniuerſum inde mundum illuminari. Vt enim pulchrum eſt lumen, & pulchrior lumine, lu- *A ſimili*
minis ipſe autor, ſol: ita quũ res diuina ſit, vniuerſum orbem eius notitia adimpleri, neceſſum *A compa-*
eſt ſuppeditatorem, autoremque tantæ virtutis operiſque Deum eſſe & Dei verbum. Dice- *ratis* *Narratio.*
mus igitur quatenus dabitur, primo loco refutantes infidelium inſcitiam, vt depulſis menda-
ciis, veritas poſtea ipſa per ſe reſplendeat. Quin & tu quoque mi homo, certus ſis fidentique
D animo, quòd ſi veritati credideris, & Chriſtum cognoueris, nunquam fore vt te deceptum
putes. Congruum autem cenſeo, tecum, qui Chriſti ſtudioſus es, de Chriſto diſputare, quoniã
omnibus rebus precioſiorem hanc cognitionem fidemque te exiſtimare non dubito. Princi-
pio quidem malitia non fuit, quoniam ne nũc quidem in ſanctis eſt, neque aduerſus eos quic-
quam ſolidi aut ſubſtantiæ habet, ſed mortales eam poſtmodum excogitare cæperunt, & ad-
uerſus ſeipſos effigurarunt, eadem ſcilicet ratione, qua & idolorum commenta effinxerunt, &
ea quæ nihil erant tanquam quæ eſſent animo conceperunt. Mundi enim opifex & omnium
Imperator Deus, qui omnem ſubſtantiam humanamque intelligentiam longe ſuperat, vt-
pote bonus, & omnes bonitate præcellens, per ſuum verbum, Saluatorem noſtrum Ie- *Homo ad*
ſum Chriſtum humanum genus ad ſuam ipſius imaginem effinxit, hominemque rerum *imaginem*
contemplatorem peritumque communicatione ſuæ cum illo ſimilitudinis effecit, tribuens *dei factus*
ei ſuæ æternitatis intellectum & cognitionem, vt dum hanc ſimilitudinem naturę tuere- *Hominis*
tur, nunquam neque à cognitione imaginationéque Dei abſiſteret, neque à conuictu *excellẽtia*

Sanctorum deſiliret,ſed poſſidens donatoris ſui gratiam, poſſidēs quoque ptopriam ex Patris A
ratione vim,exultaret pariter,& Deo familiaris eſſet,viuens innoxiam beatamque,hoc eſt im-
mortalem vitam.Nullo enim impedimento implicitus,quod Dei cognitionem remorati poſ-
ſet,ſpectat quidem ſempet ſua puritate, patris imaginem Deum verbum, ad cuius exemplar
ipſe creatus eſt,&obſtupeſcit animo ad eius in rebus creatis prouidentiam,& celſior iam inde
ſuper omnia ſenſibilia,imaginationeſque corporeas redditus ad ea quæ in cælo ſunt diuina &

Rom. 1

intelligibilia,perſpicacitate,ac viribus animi euehitur,illiſque coaptatur.Quum enim corpo-
ralibus commerciis non immiſcetur mens humaua, neque vllam ex rebus extraneis admix-
tam ttahit cupiditatem,ſed ſibi tota adeſt,vt à principio condita fuit:tunc ſenſibilia & omnia
humana tranſcendens,in ſublime euolat:& verbum intuens, videt quoque in eo ipſo & vetbi
patrem,delectaturque iſtiuſmodi ſpectaculo,& eius deſiderio teiuueneſcit. Vt igitur primum
hominem(qui etiam ſecundum Hebtæam linguam Adam, id eſt,homo appellatus eſt) aiunt
ſacræ ſcripturæ principiò liberioris inuerecundioriſque fiduciæ mentem erga Deum habuiſſe,
& cum Sanctis conuerſatum eſſe in contemplatione intelligibilium,quam habuit in eo loco,
quem Moyſes figuratè paradiſum nominauit: ſufficit enim animæ puritas,vt deum per ſe ſpe- B

Matth. 5

culetur,quemadmodum & Dominus dixit:Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbūt.
Ita quidem opifex rerum (vt dictum eſt) genus humanum conditum, in eo ſtatu petmanere
voluit,ſed ipſi neglectu meliotum,tædioque ea pet vim ingenij perſequendi illa quæ ipſis pro-
pinquiora erant, requiſiuere,propinquiora autem erant corpora ipſorum corporeique ſenſus.
Vnde ab intelligibilibus animum ſeuocarunt,ſeipſoſque animo circumſpicere incœptauetūt,
circumſpectis porrò conſideratiſque ſeipſis,corpus corporeoſque ſenſus amplexi,ac quaſi ſuis
ptoptiiſque decepti, in ſui cupidinem corruerunt, ſui contemplationem diuinitatis contem-

Homines ſua excellētia obliti quomodo.

plationi anteponentes. Hic igitur diutius commorati,neque à propinquioribus rebus deflexi
animam quidem ſuam corporalibus voluptatibus, turbidam iam & permixtam omni con-
cupiſcentia obruerunt. Tandem factum eſt,vt prorſus ſint obliti ſuarum virium, quas ab ini-
tio à Deo acceperant.Id autem verum eſſe, vel in primo homine conſpicias, quemadmodum
ſacræ ſcripturæ de eo teſtantur.Ille enim quàm diu mentem habuit ad Deum,deique contem
plationē intentā, auerſus alienuſq; fuit à corporeis ſpectaculis:vbi autē ſuaſu ſerpētis abſtitit
à cogitādo intelligēdóque Deo,ſeipſum autem conſiderare occœpit: ſtatim in concupiſcētias C

Adam & Eua quomodo ſe nudos cognouerūt

corporeas vterque delapſus eſt,ſeque nudos eſſe cognouerunt,quo cognito,erubuerunt.Co-
gnouerunt autem ſe nudos,non tantopere quòd amiculis veſtium carerent,quàm quod exuti
eſſent diuinarum rerum contemplatione,ac iam deinde animum ſuum ad contraria tranſtu-
lerunt.Vbi enim defecerant à deſiderio intelligētiáque vnius& veri numinis,in varias deinde
corporis alias atque alias cupiditates præcipites ierunt.Poſtremò(vt fieri ſolet)frequenti vſur-

Cupiditas vnde.

patione vetitarum cupidinum,in habitum tandem occalluerunt, adeò vt iam ab eo tempore
eas relinquere reformidarint:hinc iam ignauiæ & timores ac voluptates emerſere, nihilque
niſi mortale ſapere in animis coalitum eſt. Nolens ſiquidem à concupiſcentiis abſiſtere,mor-

Voluptates vnde.

tem exhorret,& ſegregationem à corpore.Ruſum deſideriis laborans earum retum, quibus
pro voto potiri nequit,cædes iniuriaſque facere ſtudio habet. Cæterùm quánam ratione iſta
agat,operæpretium eſt vt pto viribus exponam. Vbi defecit à rerum intelligibilium conſide-
ratione mens,viribus corporis ſui abutens,gaudenſque rerum corporalium ſpectaculo, & per
errorem exiſtimans voluptatem ſibi bonam eſſe,ipſo vocabulo boni abutitur,& voluptatem,
ipſum verum bonum cenſet,non aliter quàm ſi quis mente attonitus,gladium poſtulet in ob- D

Voluptate vtitur quis

uium quemque,id ſibi perſuadens ſapientis eſſe.Amore deinde voluptatis irretita, variis mo-
dis eam exercere inſtituit.Nam quum mobilis agiliſque naturæ ſit,etſi ſeſe à bono auerterit, à
motu tamen non conquieſcit:mouetur igitur ſed iam non ſecundum veritatem neque Deum
ſpectat,ſed res nihili,eáſque veras ac ſolidas arbitrata eſſentias vires ſuas occupat,iiſque ad eas
quas commenta eſt voluptates abutitur,ideo quòd libera ſit & ſui arbitrij. Poteſt enim vt ad

Quæ ſunt, bona ſunt Quæ non ſunt, mala ſunt.

bona ſe inclinare,ita bona quoque auerſari. Cæterùm vbi bonum auerſata eſt,omnia contra-
ria imaginatur & cogitat, quippe quæ à motu conquieſcere nequeat, quum natura (vt dixi)
perquàm mobilis ſit.Quæ cùm liberum ſui ius arbitriumque intuetur:& ſentit ſe in vtramq;
partem corporeis membris vti poſſe,tum ad ea quæ ſunt,tum ad ea quæ non ſunt. Ea autem
quæ ſunt appello bona:quæ non ſunt, mala. Quæ ſunt, ideo à me vocantur bona, quoniam à
Deo,qui eſt eſſentia ipſa, exemplar trahunt:quæ non ſunt,mala nuncupamus,eo quòd,quum
nulla eſſentia ſubſiſtant, hominum commentis efficta ſint. Quum enim corpus oculos ha-
beat, rerum naturæ contemplationi deſtinatos, vt ex eius concinna modulataque compo-
ſitione

A ſitione opificem agnoſceret: quúmque item auditum habeat auſcultandis diuinis ſcripturis,
& Dei legibus idoneum, manus quoque illi aptæ ſint tum ad neceſſarios vſus, tum ad eas in
precibus ad Deum porrigendas, fieri non poteſt, quin vbi anima degenerat deſciſcitque à bo-
norum contemplatione, motúque in iis rebus exercendo, aberret deuia, ad res contrarias.
Deinde vires ſuas (vt dixi) ipſa conſiderans, iíſque abutens, animaduertit, ſeſe ad res contra-
rias membra corporis ſui dirigere poſſe. Atque ideo pro contemplatione rerum naturæ, ad
concupiſcentias oculos auertit, ſpecimen de ſe præbens, oſtentanſque ſe & hoc quoque poſ-
ſe. Perſuaſa interim dum modo ſe moueat, ſuam ſe ipſius dignitatem tueri & nequaquam er-
rare, ſi quòd poteſt, agat, inſcia quòd non ſimpliciter condita ſit ad mouendum, ſed vt ſe ad
id quod decet, moueat. Huius gratia Apoſtolus ſua voce admonet: Omnia licere, ſed non
omnia expedire. Audacia tamen hominum non ad id quod expediens, aut decorum eſt, ſed
ad id quod ipſis poſſibile eſt, reſpiciens, contraria molitur. Vnde & manus in diuerſum mo- *Homines*
uens, cædes perpetrat, & auditum ad obauditionem, aliáque membra, pro legitima libero- *audaces*
rum procreatione, ad adulterium: Linguam item pro benedicentia ad blaſphemias, conui- *quomodo.*
B cia, & peierationes traducit. Rurſus manus ad furta & verberationes hominum ſibi ſpecie ſi- *Membris*
milium, & olfactum ad multiplicia genera meretriciorum odorum: pedes verò ad celerem *ſuis abuti-*
impetum effundendi ſanguinis, ventrem quoque ad ebrietatem & ſatietatem inexplebilem *tur homo à*
transfert. Quæ omnia vitia, & crimina animæ ſunt, cauſæque horum non aliunde, quàm re- *deo alienus*
rum meliorum auerſatione. Vt enim ſi auriga inſcenſis in ſtadio equis negligens ſcopi, ad
quem curſus dirigendus ſit, auerténſque ſe ab eo, dumtaxat equos ad curſuram impellat, vt *Similitudo*
poteſt: poteſt autem vt vult, ac ſubinde illas in obuios agat, ſubinde quoque per præcipitia
inſtiget, vectatus quo eum pernicitas equorum abripuerit, interim ſibi perſuadens, quum ita
aurigetur, ſeſe à ſcopo non excidere, vtpote qui ad ſolum curſum oculos intentos habeat, nec
ſe videat extra ſcopum palabundũ verſari: ita quoq; anima, quę ſe auertit ab orbita dei, & prę-
ter decorũ incitat membra corporis ſui, vel potius ipſa ex ſe incitata, vnà cum membris per-
perã agit, ſibique malum fingit, nihil interim animaduertens ſeſe à via deerrare, & extra ve- *Anima à*
ritatis ſcopũ ferri. Quẽ ſcopum Chriſtigerulus Paulus in oculis habens ita locutus eſt: Secun- *veritate*
dum ſcopũ perſequor præmium ſupernę vocationis Ieſu Chriſti. Reſpectans igitur quod bo- *deuians.*
C nũ eſt Paulus, nunquam quod malũ erat operatus eſt. Ethnicorum quidam errabundi itine-
ris, & Chriſti ignari, ſubſtantiam eſſe, & per ſe in rerũ natura conſiſtere malitiã pronuncia-
runt, duplici ratione à vero deuij, vel quia mundi opificẽ defraudant creatione rerũ omnium,
quæ in natura ſunt: Non enim rerũ Dominus haberi poſſet, ſi pro illorũ dogmate, malitia res
ſolida eſſet, & vera eſſentia ſubſiſteret: Vel ſi illũ omnium conditorẽ volunt, neceſſario quo-
que dabunt, etiam mali conditorẽ eſſe, quippe cùm ſecundũ illos, etiã malum inter res crea-
tas adnumeretur. Id autẽ abſurdũ ſimul & impoſſibile fuerit. Nõ enim ex malo bonũ, neq; in
eo eſt, neq; per eũ, alioqui pro bono haberi nõ poſſit, cũ aut miſcellaneã cõtaminatámq; na-
turã haberet, aut cauſa autorq; malorũ exiſteret. Hæretici vero decidui ex maiorũ traditione, *Hæretici*
naufragique in fide, & ipſi quoque per deliriũ veram eſſentiã malitię attribuunt, Commenti, *veram eſ-*
prętèr verũ Chriſti Patrem aliũ eſſe Deum, eúmque ingenitum, mali conditorẽ, choragum- *ſentiam*
que, illũque ipſum naturæ opificem eſſe. Hos quidẽ aliquis facile refutarit, tum ex ſcripturis, *malitia*
tũ cogitatu humanæ mentis, qua iſta per inſaniã commenti ſunt. Dominus igitur & Seruator *tribuunt*
noſter Ieſus Chriſtus in ſuis Euãgeliis ait, Moyſis verba corroborans, Dominum ac Deũ vnũ *quomodo.*
D eſſe: Confiteor, inquiẽs, tibi Pater, domine cæli & terræ. Quod ſi vnus eſt deus, idẽque cęli & *Deus vnus.*
terræ dominus, qui fieri poteſt vt alius ſit deus, præter ipſum? Vbi erit illorum Deus? quum
omnia vnus, & verus Deus adimpleat, quæ cæli terræque ambitu comprehenduntur. Aut
quánam ratione, alius ſit conditor earum rerum, quarum ipſe deus & Pater Chriſti, domi-
nus eſt? vt vox Seruatoris indicat, niſi ſcilicet vt in æquilibrio malum deum, inuicem quo- *Deus malus*
que boni Dei dominum eſſe poſſe affirment. Sed ſi hoc loquantur, vide mihi, quæſo, in *non eſt.*
quantam impietatem prolapſuri ſint. Inter illos enim qui pares ſunt viribus, eminentio-
rem & potentiorem non inuenias. Nam ſi concedas, vt nolente altero, alter tamen eſſe
& exiſtere poſſet, æqua in ambobus poteſtas, & imbecillitas fuerit, par quidem in eo pote-
ſtas, quod alter alterius voluntatem vincat, eo ipſo, quod altero inuito eſſe poſſit, par item
imbecillitas amborum in hoc eſt, quod nolentibus ipſis, ea quę nolint, eueniant. Eſt enim
bonus, præter voluntatem mali, & malus prętèr voluntatem boni. Alioqui & hoc quiſpiam
illis reſpõderit: Si res viſibiles mali ſunt: quęnã ſunt opera boni? Nihil enim aliud apparet prę-
terquam iſta rerum natura ab opifice condita. Aut quodnam erit indicium, vnde intelligatur

bonus ille eſſe,non exiſtentibus vllis operibus,per quæ agnoſcatur? Ex operibus enim opifex A
cognoſcitur.Aut duo contrariis ſimul eſſe qui poterint? aut quod eorum interſtitium, vt à ſe
inuicem dirimantur?certum enim eſt,eos ſimul eſſe non poſſe,eò quòd mutua pernicie in ſe
inuicem ferantur:quin nec alter in altero conſiſtere poteſt,ob impermixtilem diſſimilémque
naturam. Ergo tertium quiddam erit,quod ipſos dirimat,& hoc ipſum quoque deus. Sed cu-

Quod ſi duo eſſent dij tertiũ addi oporteret.

ius naturæ hic tertius fuerit,bonæne an malæ, in incerto erit. Nam vtriuſque naturæ eſſe non
poterit. Ita igitur infirma,futilique demonſtrata iſtorum ſententia,neceſſum eſt veritatem ec-
cleſiaſtici dogmatis exſplendeſcere:Nullum malum nec à Deo, nec in deo, nec ab initio ex-
titiſſe,neque vllam eſſe eius ſubſtantiam. Sed homines per priuationem imaginandi cogitan-
dique boni,ſibi illud quod malum eſt,cõmuniſci incœperunt,effinxeruntque pro libidine,ea

Simile.

quæ non erant. Vt enim,ſi quis ſole præſente,& vniuerſa terrarum ſuo iubare illuſtrante,con-
niueat clauſis oculis,ac inde tenebras, quæ nullæ ſunt, animo fingat, ac poſtmodum quaſi in
tenebris ambulans oberret, vt nunc lapſante gradu procidat, nunc ad præcipitia ſeſe incitet,
arbitratus interim, non lucem ſed tenebras eſſe,ſeque intueri,quum nihil videat: ita quoque
mens humana clauſis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effictis ſua imaginatione B
malis,in iis ſeſe agitat ac mouet,inſcius interim ſe nihil agere, dũ ſe maxime negocioſam præ
bet. Et quæ natura non ſubſiſtunt, animo comminiſcitur. Non enim qualis à principio con-

Mẽs humana non permanet in ſua perfectione.

dita fuit talis permanet,ſed qualem ſeipſam contaminando reddit. Condita enim eſt vt Deũ
ſpectet,& ab eo illuſtretur,ipſa vero pro Deo,mortalia & tenebras exquiſiuit, vt alicubi Spi-
ritus ſcripto prodidit:Deus hominem rectum fecit,ipſi autem exquiſierunt multiplicia com-
menta. Malitiæ igitur inuentio & excogitatio, hominibus ab initio ita excita & conficta eſt.

Anima cur creata.

Malitia hominũ vnde

Idolorum inuentio vnde.

Quomodo portò ad idolorum veſaniam deſcenderint,neceſſum eſt, vt iam deinceps referamus,quò plane cognoſcas,idolorum commentum non à bono, ſed à malitia originem trahe-
re.Quod autem initium ſui malum habet,nullo nunquam tempore bonum fuerit,quum vn-
diquaque ſit vitioſum. Non contenta igitur malitiæ inuentis hominum mens, paulatim ſe ad
deteriora deiecit. Percepta enim voluptatum multiplici ſpecie, & retenta diuinarum rerum
obliuione,dum in corporeis affectibus voluptatem ſentit, & ad præſentia ſolum eorumque
opiniones reſpicit,perſuadens ſibi vltra viſibilia nihil eſſe, ſed ſola iſta temporaria, & corpo-
rea,boni naturam habere,in aduerſum acta,oblitaque ſe ad imaginem Dei eſſe conditam,nõ C
vlterius viribus ſuis vtitur ad Deũ rationem,ſiue quod idẽ eſt verbũ, ſecundum quã creata eſt
contemplandum. Extra ſe igitur poſita,ea quæ non ſunt,animo concipit,& configurat. Nam
quum ſpeculum quod in mente eſt,ſinuoſis corporalium inuolucris obducet,per quod ſolum
patris imaginem contemplari poterat,deſinit ea videre,quæ animo imaginari debebat,rapta-
turque in omnem partẽ, & in ea ſola obtutum babet, quæ ſenſibus occurſant. Quapropter
vndique omni carnali concupiſcentia ſcatens & opinionibus turbida, Deum, cuius in animo
obliuionem concepit imaginando cogitandóque ex reb. corporeis ſenſibilibúſque ſibi con-
fingit, iiſque quæ viſibilia ſunt, numinum appellationem conſecrat, quippe quum ea ſola

Simile.

magnifaciat, quæ animo concupiſcit, & cum voluptate adſpectat. Eſt igitur malitia præuia,
anteãbulóque idololatriæ. Vt enim homines malitiam quæ nulla eſt, didicerunt effingere:ita
quoque Deum, qui nullus erat, effigurarunt,non aliter quàm ſi quis in profundum demerſus
& exors iam lucis,ac ſine conſpectu earum rerum quæ luce reteguntur, oculis humi vergen-
tibus,aquáque ſupernè aciem oculorum premente, ſola quæ in profundo ſunt, percipit: nec
præterea quicquam eſſe in rerum natura opinatur,eaque,quæ ita ſibi in aquis apparent,rerum D
omnium potiſſima credat:ita olim ſtolidi homines demerſi in carnales libidines & imagina-
tiones,oblitique earum rationum dogmatumque,quibus Deus intelligitur:obſcura cordis ra-
tiocinatione: vel potius irrationali vecordia vſi, rẽ viſibilem eſſe Deum finxerunt: creaturam
præ creatore honoribus proſequentes: & de operibus diuiniora: quàm de authore & opifice

Deum viſibilem ab ferolatris factum

Simile.

Idololatria multæ ſpecies.

Deo ſentientes. Vt autem ſecundum ſuperiorem comparationem,qua qui in profundum vri-
nantur, quanto magis deſcendunt, tanto ad tenebroſiora ſemper altioraque abripiuntur, ita
quoque non diſſimile quiddam humano generi euenit. Non enim ſimplicem tenuerunt ido-
lolatriam,neque vnde incœperunt in iis quoque perſtiterunt,ſed quanto diutius prioribus in-
ueterati ſunt,tanto magis ac magis nouas ſibi ſuperſtitiones repererunt,ac nondum prioribus
ſatiati, aliis ſe denuo malis impleuerunt, dum pergũt in turpiſſimis,vlteriúſque ſuam impieta-
tatem extendunt. Quod ipſum etiam ſacra ſcriptura atteſtatur dicens: Quum venerit im-
pius ad profunditatem malorum, contemnit. Nuper enim quum reſiliiſſet à Deo mens
humana, ac cogitationes rationeſque ſuas dimiſiſſet, primùm cælo, ſoli, lunæ, reliquíſque
ſtellis

A ſtellis diuinos honores conſecrauerunt? eos non ſolum numina, ſed aliarum quoque rerum deinceps autores fuiſſe arbitrati, mox adhuc magis humi cum tenebricoſis ſuis cogitationibus ſubſidentes, æthera, & aërem, eáque, quæ in aëre ſunt, deos appellauerunt. Prouecti verò vlterius in malis, iam & elementa, principiaque illa, quibus corpus conſtituitur, calorem, frigus, ſiccitatem, & humiditatem pro numinibus celebrauerunt. Vt autem qui penitus ex alto in terram afflicti, inſtar terreſtrium cochlearum, torquent ſeſe ac reptant: ita quoque impientiſſimi mortales vbi ſemel ceciderant à cõcipienda imagine Dei homines deinde, & hominum formas, tum viuentium, tum defunctorum, in deos retulerunt. Poſtmodum verò cogitationibus, conſiliiſque deterioribus initis, in lapides etiam & ligna, reptilia tum aquatici generis, tum terreſtris, & in brutas, feráſque beluas, diuinum & ſupramundanum nomen tranſtulerunt, omnes interim diuinos honores illis attribuentes, vero ac legitimo, réque ipſa Deo, Chriſti Patre, reiecto. Cæterum vtinam vel hic ſaltem cõſtitiſſet vecordium audacia, & non vlterius prodeuntes, impietatibus ſeſe grauioribus contaminaſſent. Nam tantopere quidam mente prolapſi ſunt, tantíſque tenebris animum ſuum

Aſtra & Elementa prodiuſ habita.

Simile.

Creatura pro Deo vero adorata.

B inuoluerunt, vt quæ nequaquam vlla ratione eſſe poterant, aut vnquam conſpecta eſſent, ea & excogitarint, & numina fecerint: quippe qui bruta rationabiliáque animalia inuicem permiſcentes, & in vnam ſpeciem contrahentes, pro diis colant. Quales ſunt apud Ægyptios Canicipites, Serpenticipites, Aſinicipites, & in Lybia Iuppiter Ammon veruecino capite configuratus. Alij verò partes corporis, aut caput, aut humeros, aut manus, aut pedes ſeorſim ſibi deſumentes, inter deos extulerunt, & cæremoniis coluerunt, quaſi eis non ſufficiat integrum, & non in partes decurtatũ corpus religiones deorum obtinuiſſe. Alij adhuc magis ſceleratam ſuperſtitionem amplificantes, ex vitiis ſuis occaſione ſumpta, libidinem, & cupidinem indigitantes adorauerunt. Qualis eſt apud eos Amor & in Papho Venus. Alij turſus vt ſeſe malis venditarent, & gratificarentur, auſi ſunt ſuos principes, eorũque liberos inter numina referre, aut per reuerentiam regum, aut per metum tyrannorum. Vt in Creta famigeratus ille Iupiter, in Arcadia Mercurius, apud Indos Dionyſius, apud Ægyptios Iſis & Oſyris, & Horus, & hoc tempore Antinous Adriani Rumanorum Imperatoris amaſius, quem non ignari hominem fuiſſe, & hominem nequaquam ſanctum, ſed potius ſtupris &

Dij Ægyptiorum

Iuppiter quomodo depictus.

Cupido Venus.

Iupiter Mercurius Dionyſius Iſis.

C propudiis plenum, ob metum præcipientis in cultu ac veneratione habent. Quum enim profectus eſſet in Ægyptum Adrianus, defunctum ibi voluptatis ſuæ miniſtrum publico edicto ſtatuit vt ſacrificiis colerent: qua quidem re, vt ipſe etiam à funere, pueri ſe amatorem oſtendit, ita recens refutandæ idololatriæ documentum de ſe præbuit, declarauítque eam non alia de cauſa ab hominibus inſtitutam eſſe, quàm deſiderio eorum, qui figmentis repręſentantur, quemadmodum Sapientia Dei atteſtatur: Origo fornicationis, idolorum inuentio eſt. Ne mihi hic dubius hæſites, néue longè à fide rem abeſſe credas, quod dico: Non ita ptidem, & fortaſſe etiam nunc, Romanus ſenatus ſuos ab origine imperatores, aut omnes, aut ſaltem eos, quos ipſis libitum eſt, cælo aríſque dedicant, legibuſque & ſenatuſconſultis deos eſſe iubent. E diuerſo in quos male animati ſunt, & pro hoſtibus habent, illóſque quæ eorum natura eſt homines eſſe agnoſcunt, rurſus, quos gratia & amore proſequuntur, hos ob virtutem coli præcipiunt, non aliter quàm ſi numinis faciendi ius poteſtatemque haberent, quum illi ipſi & homines ſint, & ſeſe mortales eſſe non diffiteantur. Atqui deceret iſtos deorum conditores, ipſos potiſſimum deos eſſe. Id enim quod facit, eo quod conficitur pręſtá-

Idolorum inuentio qua.

Romani deorum cõditores licet ſint ipſi mortales.

Nota.

D tius eſſe debet. Et is qui ſancit, in id quod ſancitur, imperium obtinet, & is qui donat, planè quod in poteſtate ſua habet, donat. Ita certe & rex, id quod poſſidet elargitur, iíſque, qui accipiunt, ſuperior & potentior eſt. Si igitur quos ipſis libuit, Senatuſconſulto deos reddunt, oportebat ante omnia ipſos eſſe deos. Cæterum hoc mirificum eſt, quòd ipſi morientes, falſum eſſe docent ſuum de diis conſtituendis ſuffragium. Non tamen iſta conſuetudo recens, neque à ſenatu Romanorum originem ſumpſit, ſed iam olim id factitatum, & in vſu habitum eſt, in decernenda diuinitate. Nam & priſci in Græcia, celeberrimique Dij, Iuppiter, Neptun⁹, Apollo, Vulcanus, Mercuri⁹: & inter fœminas, Iuno, Ceres, Pallas, Diana, Theſei edicto, qui ibi regnauit (vt in hiſtoriis eſt) accepere numẽ, ac diuinitatẽ. Quũ interim qui ſanxerũt vita functi, vt mortui lugeantur, quos autẽ edictis ſanxerũt, inter numina recipiãtur. O in ſe arietantẽ veſaniã, norunt quales ſint autores conſecrãdi, eos tamẽ qui ab ipſis cõſecrati ſunt, potiores ducunt. Atque vtinã intra mares ſtudiũ iſtud vecors idololatrię conſtitiſſet, neque fœminis detuliſſent diuinum nomẽ. Nã & fœminas, quas neque ad cõmune de republica conſiliũ tutum eſt admittere: illas ipſas, deorũ religione vt numina venerãtur. Ex quo genere

Græcorum dij deæque ex decreto Theſei effecti.

Exclamatio.

Fœminę nõ debent admitti ad conſilium de Repub. & eo minus vt numina venerari

ſant illę(quas ſuprà diximus)à Theſeo inter numina relatæ. Ex quo item genere apud Ægy- A
ptios Iſis,& Proſerpina minor:& apud alios , Venus. Nã aliorũ nomina, ne fas quidẽ arbitra-
mur quorũ vel mentio vlla habeatur,quũ ſint omni ludibrio plena. Quandoquidem multi nõ
Deos ſibi fecerunt antiquo quomodo.
modo priſcis,ſed & noſtris temporibus,vbi amiſere quos chariſſimos habẽr fratres, cognatos,
vxores:multæ item viduæ,maritos extinctos, quum omnibus conſter eos ex natura homines
fuiſſe:iſtos tamen,inquam,iſtáſque ob ingentem luctum,deſideriúmque,fictis depictiſque fi-
guris expreſſos,inter numina dedicauerunt. Poſteri deinde admirati elegantiam , artificium-
que operis,eoſdem pro diis habuere,idque præter omnem rationem naturæ,quum eos colãt,
quos ipſi parentes,vt neutiquam Deos,comploraucre,quippe ſine luctu futuri,ſi deos illos eſſe
certum habuiſſent. Ideo enim quòd eos non modo non crederent deos,ſed plane nullos repu-
tarent,imaginibus eos effigurari voluerunt, vt eos non vlterius ſuperſtites , per effigiei ſimili-
tudinem obtuentes,hoc genere repręſentationis dolorem ſuum mitigarent. His tamen ſimu-
lachris ſtulti, vt diis,vota faciunt,& veri numinis cęremoniis proſequuntur. Certe in Ægyptis
etiam nunc de Oſyride,Horo,Tiphone,aliiſque vt perditis & extinctis, deploratio ſolenno
Iupiter non deus ſed homo.
peragitur, armentáque Dodonæ,& Corybantes in Creta, ſatis argumento ſunt, Iouem non B
fuiſſe Deum,ſed hominem,cúmque ex Crudiuoro patre progenitum. Et quod mirum eſt, Pla
Iouis pater crudiuorus
to ille apud Græcos ſapiens ac proinde clarus ac magnificus, veluti de numine cogitabundus
Plato Dianam adorauit.
in Piræum cum Socrate accedit,hominis arte deformatam Dianam adoraturus. Has verò ali-
áſque eiuſmodi idololatriæ excogitandæ vecordias, iam olim & ante multa tempora prædo-
cuit ſcriptura his verbis: Origo fornicationis, idolorum excogitatio , inuentio eorum , peſtis
vitæ. Neque enim ab initio fuere, neque in æternum futura ſunt : ambitione enim hominum
in mundum venere , ideóque compendiaria eorum conſummatio excogitata eſt. Acerbo
Pater filij ſui defuncti imaginẽ facit quam veneratur.
enim luctu attritus pater filij ſubito è vita abrepti, imaginẽ fecit, eumque vita functum , quaſi
viuum cultu proſequitur, ſubditiſque ſuis myſteria religionis rituſque tradit , ita mos impius
tempore inualeſcens, vim legis obtinuit: Tyrannorum quoque imperiis ſculptilia veneratio-
nem adepta ſunt: quibus enim ante oculos non poterant honores exhibere, eo quòd procul il-
linc habitarent, eorum ſpeciem imaginibus expreſſerunt: vt iis , quos ita honoratos volebant,
Artificum ambitio fecit homines pro diis haberi.
tanquam præſentibus hac opera adularẽtur. Cęterum quo maiores ſuperſtitionis acceſſiones
fierent, artificis quoque inſtigauit ambitio, qui cùm fortaſſe principi vellet gratificari, ſum- C
ma ope nixus eſt ſimulachrum quàm pulcherrimè elaborare. Cæterum vulgus allectum gra-
tia, venuſtateque iſtiuſmodi opificij, hominem qui non ita pridem coli cœpit, pro deo habuit,
idque in vitæ inſidias verſum eſt , quoniam aut calamitatibus ſuis , aut tyrannidi inſeruientes
homines proprium illud ſolius Dei,& incommunicabile nomen lapidibus,& lignis impoſue-
runt. Cùm igitur tali initio idolorum figmenta inter homines(atteſtante ſcriptura)prodierint,
tempeſtiuum mihi videtur, vt ea vanitatis, falſóque vſurpati diuini nominis reuincamus: non
tam aliunde petitis argumentis, quàm ex illis ipſis , quæ ipſi de ſuis numinibus opinantur . Si
quis enim eorum acta, quos ipſi deos prædicant, in vnum colligat (vt ab intimis exordiar) in-
Iouis geſta qua.
ueniet, eos non ſolum mortales, ſed mortalium omnium teterrimos fuiſſe, vt in Iouis amori-
bus, libidinibuſque apud poëtas videre licet, cuius generis eſt , dum audis eum Ganymedem
rapere, furta adulteriorum patrare , pauere item & angi , ne contra ipſius ſententiam mœnia
Troianorum excindantur. Quale item eſt, dum vides eum ægrè, indignanterque ferre filij ſui
Sarpedonis mortem, eíque opitulari velle, ſed non poſſe , inſidiaſque Deorum aliorum expe-
riri, Mineruæ(inquam) Iunonis, & Neptuni , ſuccurrique eidem à fœmina Thetide & centi- D
mano Ægeone, ac voluptatibus ſuccumbere, mulierculiſque ancillari , & gratia illarum ver-
ſipellem ſub imagine brutorum animantium, quadrupedum, volucrium, ſuam ipſius ſpeciem
in periculum adducere. Rurſus eundem in latebris agitare ob patris inſidias . Saturnum verò
deinde vinciri, illumque ipſum, ſuum patrem euirare. Age quæſo num dignum eſt , vt is, qui
talia deſignat, quique eiuſmodi flagitiis famoſus eſt, quæ ne communes quidem leges Roma-
norum in mere hominibus impunita velint, pro numine habeatur? Vt enim pauca ex multis
ob multitudinem commemorem, quiſnam quæſo ex eius in Semelen, Lædam, Alcmenam,
Dianam , Maiam , Europen , Danaen , & Antiopam , ſceleribus & ſtupris , aut ex iis quæ
in ſuam ipſius ſororem patrauit, quam eandem & ſororem habuit & vxorem, ipſum non
vituperet , & morte mulctandum cenſeat ? non ſolum ob crimina adulteriorum, ſed quòd
Filij Iouis indigetes facti.
ſceleribus ſuis prætextum coloremque honeſtatis quæſiuit , dum liberos ex adulteriis pro-
ſatos indigetes facit? Ex quorum numero Bacchus eſt , Hercules item , Caſtor quoque &
Pollux, Mercurius, Perſeus & Diana ſoſpitatrix. quis rurſus conſpicatus Deorum inter
ſe

A ſe irreconciliabile certamen, idque Grȩcorum, & Troianorum gratia, nõ eos condemnet im-
becillitatis? dũ mutua inuicẽ æmulatione etiã homines in ſe irritãt? Quis itẽ videns Martem &
Venerem à Diomede Iunonem & infernum Iouem, & quẽ Plutonem appellant, ab Her-
cule: Dionyſium à Perſeo: Palladem ab Arcade vulnerari: Vulcanum ex præcipitatu claudi- *Deorum*
cantem, non vituperarit talem conditionem naturæ? exhorruerítque eos numina appellare? *certamina diſsidiaque*
ac non potius, dum eos audit violabiles, maliſque obnoxios, pro hominibus, üſque non forti-
bus habeat, rectiuſque vulneratores eorum, quàm ipſos vulneratos ſuſcipiat & admiretur? Aut *Deorũ adul*
quis recognoſcens Martis cum Venere adulterium, & Vulcani contra vtrumque inſidias, ali- *teria.*
óſque deos ad ſpectaculum ſtupri à Vulcano euocari, euocatóſque aduentare, & obtueri eorũ
ſalacitatem, non in riſum abeat, ac deteſtetur eorum nequitiam? Aut quis non in cachinnos *Dij temu*
ſoluatur, cõſpectis Herculeis cũ Omphale ex ebrietate ineptiis & flagitiis? Neque enim neceſ- *lenti.*
ſum eſt, vt eorũ libidines, amoreſque abſurdos, quos in auro, argento, ære, ferro, lapidibus, li-
gnis expreſſos videas, ſedulò argumentis & criminibus inceſſam & exagitem, cùm ipſæ res
ſuum ex ſe odiũ vltro habeant, erroreſque eius ſuperſtitionis prodant. Qua de cauſa magno-
B pere eorum miſereatis, qui ita ſeducuntur, quippe qui quum indoleant vxoris pudicitiæ adul-
terum ſuperuenire, magiſtros tamen adulteriorum non verentur in deos referre, & quum ipſi
abſtineant à ſororum concubitu, eos tamen, qui hoc ſcelere contaminati ſunt, adorare: fateri
rem flagitioſam eſſe ſtuprare pueros famoſos, tamen iſtiuſmodi fœditate, ſacris & altaribus
colere, interdicta legibus, citra pudorem ſuis numinibus adſcribere: ſuppliceſque ante ligna
procumbere, nec videre interim, res ſimiles ac prorſus eiuſdem generis ſuis ſeſe pedibus cal- *Idololatra*
care, & pro fomentis ignium vſurpare, quũ tamẽ partes earũ rerũ, numina appellent. Et quæ *nõ deos ſed calatoris*
paulò antè in vſu communi habuere, ea per vecordiam (quum exculpta ſunt) colenda arbitrã- *artem*
tur, nihil omnino, neque oculis, neque mente vtentes, quippe qui non deos, ſed artem cæla- *adorant.*
toris adorent. Quandiu enim impolitus eſt lapis, & rudis materia: tamdiu iſtiuſmodi res pedi-
bus calcant, iiſque ad miniſteria ſua, & ſubinde viliſſima abutuntur. Cæterum vbi artifex ſuæ
ſcientiæ modulos proportioneſque impreſſit, & in ſpeciem vel viri, vel mulieris effigurauerit,
aguntur gratiæ artifici, ac iam deinde pro numinibus adorant, quos precio à ſculptore rede-
merunt. Non infrequens quoque eſt, vt ipſe ſtatuarius, quaſi oblitus quid ipſe elaborauerit:
C ſuis operibus preces affundat, & quæ paulò antè obradebat & concidebat, ea poſt artem indi-
tam deos appellet. Atqui conueniret (ſiquidem iſta admiranda ſunt) artificis ingenium potius
approbari, & non quæ ab ipſo figurata ſunt, figuratori anteponi. Non enim materia artem, ſed *Ars homi*
ars materiam iſto ornatu inſtruxit, ac deificauit. Multò igitur æquius erat, ipſum artificem ab *nis lignum*
iis adorari, quàm ea, quæ ab illo fabrefacta ſunt, præſertim quum prior ſit ætate diis à ſe fabre- *aut aliam*
factis, illaque pro ipſius arbitrio, ſpeciem ſuam acceperint. Nunc contrà, reiecta æquitate, & *materiam*
ſcientiam, & artem vilipendentes, ea quæ per artem & ſcientiam facta ſunt, cȩremoniis diui- *deificat,*
nis proſequuntur. Et homine iſtorum conditore extincto, ea quȩ ab ipſo condita ſunt, vt im- *quod eſt ab ſurdum.*
mortalia venerantur, quæ niſi noſtra quotidiana cura ſeruarentur, planè cum tempore (quæ
ipſorum natura eſt) in nihilum abirent. Qui (quæſo) eorum nõ miſerearis? idque vel ea de cau- *Abſurda*
ſa, quòd ipſi viſu præditi, ea quæ non vident, adoranda exiſtiment, & audientes quæ non au- *quædam.*
diunt, precibus ſolicitent. Et anima rationeque per naturam (vt homines) inſtructi, ea quæ ne
ſemel quidem mouentur, ſed inanimata ſunt, vt deos ſalutent, & quod ſummæ admirationis,
quos ipſi ſub ſua poteſtate habent, iis veluti dominis inſeruiant. Verùm ne temere (quæſo) iſta
D à me aut falſo obiectari credas, quum fidem tibi etiam ipſis oculis tuis facere poſſis, ſæpe in
iſtiuſmodi ſpectacula occurſantibus, quippe quæ vbique obuia & expoſita ſint. Sed tamen
grauius teſtimonium de iſtis rebus penes ſacram ſcripturam reperias, quæ ab initio iam antea
iſtarum rerum mentionem fecit, idque ſub his verbis: Idola gentium, argentum & aurum, *Pſa l. 11*
opera manuum hominum. Os habẽt, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures
habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: manus habent, & non palpabunt. pe-
des habent, & non ambulabunt, non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant, qui faciunt
ea. Neque prophetica expoſtulatio ab illorum vituperatione abſtinuit, dicente ſpiritu: Pudefi-
ant, qui finxere deum, & ſculpunt vana. Et omnes vnde orti ſunt, exaruerunt: & ſurdi ab ho-
minibus. Congregentur omnes & conſiſtãt ſimul, quoniam faber ferrum ſuum acuit, & aſcia
elaborauit, & ad regulam moderatus eſt, ac ſtatuit brachio roboris ſui: Et eſuriet, & infirma-
bitur, & nequaquam bibet aquam. Lignum enim faber vbi delegit, libramento illud & glu-
tino conſtituit, & rubricauit, indiditque ei formam viri, & pulchritudinẽ hominis, collocauit
illud domi, quòd è ſylua exciderat, quod plãtauerat dominus, & quod pluuia in ſublime pro-

duxerat, vt eſſet hominibus in alimentum ignis, indéque deſumpſit vnde ſeſe calefaceret, có- A
que ardente panes coxit, reſiduum porro eius in Deum deformauit, illique ſe ſuppliciter af-
fudit, cuius dimidium igne combuſſit, alteróque diuidio carnes aſſatas comedit, & reple-
tus eſt. Et calefactus, inquit, dulciter mihi accidit quia incalui, & ignem conſpexi: reliquias
tamen eius his verbis adorauit: Eripe me, quia Deus meus es tu. Non didicerunt, vt ſentirẽt
ſe obtutu eſſe hebetiores, quàm vt videant oculis ſuis, aut animo intelligant. Et non cogita-
uerunt in corde ſuo, neque ſenſibus perceperunt, quod illud adoratur, cuius dimidium com-
buſſerint igne, & in carbonibus eius decoxerint panes, & aſſatas inde carnes depaſti ſint, &
reſiduum eius ligni, in abominationem conuerterint. Scitote cinerem eſſe mentem illorum
neminemque poſſe eorum animam eripere: videte, & ne dixeritis, mendacium eſſe in ma-
Impij ſuperſtitioſi
nibus meis. Quomodo igitur iſti non impij ab omnibus habeantur, qui tantæ impietatis à
ſacris literis accuſantur? Aut qui non ſint miſerè ſuperſtitioſi, qui ita aperte inanimata pro ve-
ris rebus adorare conuincuntur? Quænam illis ſpes: aut quid veniæ ſibi ſperare poterant, qui
in brutis immobilibúſque fiduciam ſuam collocant, eáque pro vero Deo venerantur? Vtinã
vtinam ſine ſpecie vlla artifex illis numina conformaſſet, ita enim fieret, vt non tam euidens B
Idola ſenſibus carent.
ſuæ aduerſus ſe ſtoliditatis documentum oſtenderent. Tum enim ſi ſigna, notáſque ſenſuum
non haberent, quales ſunt oculi, nares, aures, manus, os, ipſis interim immobilibus, & ſine
Actione carent idola.
vſu ſenſuum, ſenſibiliúmque perceptione ſimpliciorum animos fallere potuiſſent. Nunc cõ-
tra habent, & non habent: ſtant, & non ſtant: ſedent, & non ſedent: nullam enim vim iſtiuſ-
modi actionum poſſident, ſed in eo ſtatu quo voluit artifex, permanent, diuinitatis ſuæ argu-
mentum nullũ de ſeſe exhibentes, inanimati prorſus, ſolum hominis arte conſiſtendi ſpeciẽ
Præcones falſorum deorum errauerunt quomodo.
habere videntur. Vtinam iſti falſorum deorum præcones & vates (de poëtis loquor & hiſto-
riographis) ſimpliciter eos deos eſſe, in ſcripta retuliſſent ſine illorum actis: vnde facile con-
uinci poſſunt, quàm & Dij nõ ſint, & quàm turpi diſciplina morum ſint vſi. Potuiſſent enim
ſolo diuinitatis titulo, veritatem interuertere, vulguſque multo melius à fide rerum ſeduce-
Idolorum præcones à ſuo ſcopo delapſi.
re. Nunc autem dum amores, ſalacitatéſque Iouis, aliorúmque in maſculos ſtupra, & zelo-
typias in fœminas, metúſque item & pauores, aliáque vitia recenſent, nihil aliud quàm ſe-
ipſos denique produnt, non ſolum non de numinibus, aut de caſtis quidem hominibus ver-
ba facere, ſed de turpibus longéque ab honeſtate ſemotis, fabulas referre. Verum hic fortaſ- C
ſe ſuperſtitioſi, ad indolem morémque poëtarum defugient, affirmabúntque hunc peculia-
rem eſſe poëtarum ſtylum, vt ea, quæ non ſunt, effingant, mentiantúrque ad voluptatem au-
dientium, eámque rem fabulandi occaſionem dediſſe. At iſtiuſmodi cauſificatio, maxime
omnium vana eſſe demonſtrabitur, idque ex ipſorum de diis ſuis opinione, atque item ex
aliis rebus, quas in vulgus edunt. Si enim quæ poëtæ ſcribunt, figmenta ſunt, & pro falſis ha-
benda, falſa quoq; fuerint nomina Iouis, Saturni, Iunonis, cæterorúmque deorum. Forſitan
enim, vt ipſi dicũt, nomina iſta fictitia ſunt, nec exiſtit prorſus vllus Iuppiter, aut Saturnus, aut
Mars, ſed eos fingi à poëtis, quaſi qui ſint, quò imponatur auditorib⁹. Probè, ſed ſi fingũt poëtę
ea quę non ſunt, qui fit, vt eos, tanquam re vera ſint, adorent? An hic forſitan replicabũt, non
nomina quidem iſta falſa eſſe, ſed facta, quæ poëtæ iſtarum perſonarum nominibus falſo
addiderunt? Sed hoc nihilo firmius ad excuſationem: ſi enim in factis mendaces ſunt, in
nominibus quoque eorum mendaces fuerint, à quibus iſtiuſmodi res geſtas eſſe volunt. Aut
ſi veri ſunt in aſſignandis nominibus, veri quoque neceſſario futuri ſunt in factis enarran-
dis. Alioqui qui iſta fabulati ſunt ſi eos re vera deos crediдiſſent, paria certè & quæ diis con- D
gruerent, non autem humanos affectus illis attemperaſſent. Vt nunquam quiſpiam offi-
cium ignis, aquæ attribuerit, quum ille inflammet, iſta frigidam naturam in ſe poſſideat.
Quod ſi acta iſta digna & congrua ſunt Deo, dei quoque fuerint horum actores: ſin autem
hominibus cõueniũt, atque adeo hominibus neutiquam honeſtis, qualia ſunt adulteria, aliá-
que facinora, quæ iam recenſuimus, homines profecto ſunt, & non dij, qui talia fecerunt.
Acta enim perſonis rebuſque reſpondere neceſſe eſt, vt quis auctor fecerit, ex operę ipſius
conteſtatum reddatur: & ex auctore, viciſſim quale ſit opus, agnoſcatur. Vt enim ſi quis de
aqua, & igne diſceptet, eorumque vires alleget, nunquam dixerit aquam comburere, ignẽ
refrigerare: Aut ſi quis de ſole & terra mentionem faciat, nunquam affirmarit, terram illu-
ſtrare ſolem, herbas, frugeſque progerminare: nam tale quid ſi diceret, omnem ſtolidita-
tem exuperaret. Ita quoque nunquam ſcriptores illi, & præcipuè omnium excellentiſſimus
poëta, ſi certum habuiſſent, Iouem, cæteróſque id genus deos eſſe, nunquam iſtiuſmodi acta
iis attribuiſſent, vnde ipſos non deos, ſed homines eſſe proderent, & homines nequaquam
graues

A graues. Quòd ſi eos poëticè fabulatos dicas, & falſa confinxiſſe (vt tua mendacia de illis recipiamus) quur non & de fortitudine heroum mentiti ſunt? & pro fortitudine, imbecillitatem: pro imbecillitate, fortitudinem affinxerunt? Congruum enim erat, vt quemadmodum in Ioue, & Iunone: ita quoque in Achille, ignauiam admentirentur, Therſitæ vires miraculis celebrarent, Vlyſſis hebetudinem conuitiis exagitarent, Neſtoris delyria confingerent, Diomedis & Hectoris muliebria ſtudia, Hecubes fortia facta deſcriberent. Quia in omnibus videlicet (vt ipſi aiunt) recipiundum eſt poëtas fingere, & mendaciis vti. Nunc contrà, illi qui in hominibus deſcribendis veritatẽ tuentur, falſa de diis ſcilicet non verentur tradere: Quin & hoc aliquis eorum dixerit, eos de Deorum ſalacitatibus falſa ſcribere, in laudibus tamen (quum Iouem patrem deorum, ſupremúmque ac olympium, & cæli regnatorem dicunt) nihil confingere, ſed veraces eſſe. Atqui non ego ſolus, ſed quiuis oſtenderit, hanc rationem contra illos facere. Rurſus enim, primis illis demonſtrationibus veritas ſeſe manifeſtò prodet, quum facta illos homines fuiſſe coarguant, laudes verò humanam naturam tranſcendãt. Vtrumque iſtorum inter ſe cum altero diſcrepat: Non enim proptium eſt cælicolis talia fa-

Simile.

Hiſtorici falſa de diis aſſerunt.

Acta homines laudes deos efficiunt.

B cere: neque eos qui talia faciunt, cælicolas eſſe, ſuſpicari poteris. Quid igitur inde colligas? niſi laudes vanas & aſſentatorias eſſe: facta verò ex fide eſſe pronunciata: Idque verum eſſe ex communi omnium conſuetudine deprehendas: Nemo enim qui aliquem laudãdum ſuſcipit, ſtudia moreſque eius vituperare ſolet, ſed potius contrà, encomiis euehere, vt laudum maieſtate, ſi qua in factis turpitudo lateat, deceptis auditoribus prætegatur. Quamobrem vbi quis in aliquo celebrando, non reperit in vita eius, animique dotibus, ob inſitam turpitudinem argumentum laudis, alias commendandi rationes init, aggerens ea, quæ illius cõditionem tranſcendunt: ita quoque mirifici illorum poëtæ, veriti extollere ob turpitudinem facinorũ gentilitios iſtos deos, nomen illis, quod eſt ſupra humanam naturam, adaptauerunt, ſed parum in eo prouidi fuere, quum ſublimibus illis vltra humanam conditionem figmentis, non obſcurent eorum humana, ſed humanis ipſorum vitiis oſtendant, Deorum titulum exiſtimationémque illis non congruere. Ego certè arbitror, à nolentibus poëtis vitia deorum prolata eſſe: quia enim Dei incommunicabilem (vt inquit ſcriptura) appellationem & honorem, illis qui non dij, ſed homines mortales erant, attribuerunt, tantúmque nefas, in ſeſe ad-

Deorum laudes vanæ, ſed facta eorum vera

Simile.

Cur poëtæ deorum flagitia expoſuerint.

C miſerunt, ideo veritas viciſſim ab iis expreſſit, vt vel nolentes putatitiorum deorum flagitia exponerent, quo omnibus poſteris pro argumento conſtaret, non eſſe eos deos, de quibus talia ſcripto proderentur. Quid igitur ſuperſtitioſi reſpondeant? aut quo argumento vtentur? vt iſtos, de quibus loquimur, deos probent: ratio enim paulò ſuperius habita, homines eos fuiſſe oſtendit, eóſque neutiquam ſanctos aut graues. Fortaſſis eò ſeſe recipient, vt magnificè iactent inuenta iſtorum, quibus humanæ neceſſitati multum vtilitatis contulerunt, ideóque eos deos habitos, quòd vtiles fuiſſent: Iouem enim (vt fama eſt) plaſticen inueniſſe: Neptunum, gubernatoriam artem: Vulcanum, fabrilem: Mineruam, textoriam: Apollinem, muſicem: Dianam, venaticam: Iunonem veſtiendi rationem: Cererem, agriculturam: alióſque item alia, vt ſcriptores referunt. Rectè, ſed has aliaſque conſimiles artes non iſtis ſolis vt authoribus, ſed communi hominum naturæ imputari, acceptáſque ferri oportuit. Siquidem eas ártes, dum fixis oculis naturam intuentur, deprehenderunt. Nam artem eſſe imitationem naturæ, vel vulgus deprædicat. Si igitur periti expertique euaſere earum diſciplinarum, quibus operam nauarunt, non ideo tamen eos deos credere neceſſum fuit, ſed homines potius.

Inuenta deorũ quæ

Iupiter plaſtes inuentor.

Ars quid.

D Non enim ex ipſis artes naturam ſuam capiunt, ſed in artibus, ipſi naturam æmulati ſunt, nimirum homines, ac proinde naturaliter capaces ſcientiarum, vt ex hominis definitione patet. Quid miri igitur, ſi humano ingenio vſi, ſuámque in naturam reſpectantes, iſtiuſmodi ſcientiarũ artificia excogitarint? Quod ſi ob inuenta artium operepræcium eſt, eos Deos nũcupari, reſtat, vt item aliarum artium inuentores Dij nuncupentur, ea nimirum ratione, qua illi digni ſunt viſi, qui in Deorum numero haberentur. Litteras autem inuenerunt Phœnices: Poeſin heroicam, Homerus: Dialecticen, Zeno Eleates: Rhetoricen, Corax Syracuſius: apiaria emolumenta, Ariſteus: ſementem, Triptolemus: leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis: litterarum verò ſtructuras, numeros, menſuras & momenta, Palamedes excogitauit. Alij item alia, vitæ vtilia prodiderunt, vt teſtes ſunt hiſtoriographi. Si igitur ſciẽtiæ deos faciunt, atque inde dij ſculptiles emerſerunt: neceſſum eſt, & eos, qui poſt iſtorum ætatem aliarum rerum autores ſeſe exhibuerunt, pro iſta ratione in Deorum claſſes recenſeri. Quod ſi diuinitatis operepræcium in eo non locant, ſed pro hominibus eos habent: cõſequens eſt & Iouem & Iunonem cæteróſque alios diuinitatis nomine ſpoliandos eſſe, cre-

Artium inuentio deos non facit.

dendumque homines fuiſſe: eóque magis credendum, quia nequaquam fuere graues aut A
Deorum imagines eos homines tantùm fuiſſe declarant.
ſancti, quod vel ex ipſa ſtatuarum ſculptura deprehendas. Quam enim aliam ipſis ſculptores
indidere formam, quam virorum & fœminarum rerúmque adhuc inferiorum, nimirum
brutorum animantium, auium cuiuſlibet generis, quadrupedum partim cicurum, partim
indomitarum, reptilium, & quicquid vel terra vel mare aut vniuerſa aquarum natura
producit. In feras enim indomitáſque libidines & affectus deiecti mortales, nihilque niſi
voluptates & carnis concupiſcentias ob oculos ponentes, prout brutis illis rebus irrationa-
bilibúſque mentem occuparant, ita in bruta pecuniáſque ſpecies imaginem numinis con-
tulerunt, pro multiplici diuerſitate ſuorum affectuum, numinum formas configurãtes. Qua-
drupedum enim & reptilium ſimulachra apud illos reperiuntur, quemadmodum diuinæ &
Rom. 1.
veræ religionis interpres ait: Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt brutũ cor
eorum: dicentes ſe ſapientes, infatuati ſunt, & mutauerunt gloriam Dei incorruptibilis in
ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, & volucrium, quadrupedum & reptiliũ. Ideó-
que tradidit eos Deus in affectiones ignominiæ. Cùm enim prius vitiaſſent animos volupta-
tum irrationabili immanitate (vt ſuperius dixi) ad iſtiuſmodi numinum concipiendas ſpecies B
Philoſophorum rationes de deorũ ſculptilibus.
præcipitati ſunt, ſemélque ita lapſi & quaſi mancipati, vt à Deo auerſi ſint, perpetuo ibidem
volutantur, & in rebus ratione carentibus, Dei qui pater eſt Rationis ſiue verbi ſimilitudinẽ
quæſiuerunt. Hic quum male audiunt Ethnicorum Philoſophi virique eruditi, non inficias
eunt eas deorum ſpecies hominum & brutorum ſimulachra eſſe: ſed ideo id in vſu haberi,
Deus reſpondeatne per ſimulachra.
vt dij ſub iſtis imaginibus oracula promant & ſeſe oſtendant, alioqui eum qui inuiſibilis eſt,
niſi per iſtiuſmodi ſimulachra & cęremonias cognoſci non poſſe. Alij porro quaſi maiori
Philoſophia inſtructi, ac proinde ſe altiora promere exiſtimantes, aiunt iſta inſtituta eſſe &
effigiata ad euocationem aduentúmque angelorum aliarúmque poteſtatum conciliandam,
vt quum illi ita ſe præſentes obtulerint & apparuerint, numinis notitiam mortales doceant:
ac proinde iſtiuſmodi ſimulachra pro elementis litterarum humano generi eſſe, quæ dum
legunt, Dei notitiam condiſcere poſſunt. Ita iſti fabulantur, non enim eſt vt eos theologica-
ri dicas, minime gentium. Quod ſi quis hæc verba accuratius expendat: inueniet iſtorum
Philoſophorũ rationes fabulas eſſe. Prima reſponſio.
non minus quàm eorum (quos ſuperius conuici) opinionem eſſe falſam. Dixerit enim ali-
quis inſiſtens veritati examinandæ, quonam modo Deus per ſimulachra vel reſpondeat vel C
cognoſcatur: an per materiam ſtatuæ an per figuram? Quod ſi per materiam: quis igitur
vſus eſt figuræ? & cur antequam fingeretur non in omni materia ſeſe ſimpliciter repræſen-
tauit? Fruſtra igitur templa iſti obmunierint, includentes neſcio quem lapidem aut lignum
aut auri partem, quum vniuerſa terra iſtiuſmodi rebus exuberet. Sin autem ſuperinducta
forma in cauſa eſt, vt numen illic præſto ſit: quis vſus materiæ, ſiue illa aurea ſiue alterius ge-
neris ſit? quur non potius per vera & naturalia animantia (ad quorum ſpeciem ſculptilia de-
formata ſunt) præſentia numinis ſentiatur? Ea enim opinio de Deo ſpecioſior aliquanto &
honeſtior eſſet, ſi creditum foret per viua animãtia tum rationalium tum irrationalium nu-
Impietas miranda.
men ſeſe præſens exhibere, non autem in rebus vitæ motuſque expertibus eius aduentum
expectari. Mira igitur in hac parte ipſorum impietas, qui cùm vera natiuáque animãtia qua-
drupedia, volucria, reptilia deteſtentur & exhorreant, vel ob feritatem vel ob fœditatem: ta-
men horum ſpecies in lapidibus aut lignis aut auro deſcriptas Deos eſſe volunt. Æquius
erat ipſa viua potius coli quàm viuorum effigies in iſtis adorari. At fortaſſe horum nihil ne-
Artificiũ idoli an deũ ad ſe eliciat.
que forma neque materia numinis præſentiam efficit, ſed operis duntaxat artificium Deum D
ad ſe elicit, cùm in eo ſit imitatio naturæ: eſto, ſed ſi ob artem ſculptile opus Deus ſua præ-
ſentia frequentat, quid opus eſt materiæ, quum ars ipſa in hominibus ſedem habeat? Si enim
plane ob artem Deus ſe ſiſtit, ideóque ſculptilia vt dij coluntur, par erat homines iſtius artis
adminiſtros adorari & diuino cultu affici, tum quia rationales ſunt, tum quia ipſam artem in
animis continent. Ad ſecundam illorum profundiorem ſcilicet reſponſionem etiã iſta quiſ-
Reſponſio ſecunda.
piam non incongrue dixerit: Si non ob Dei præſentiam iſta à vobis inſtituuntur, ſed vt An-
geli ibi præſto ſint, quur ſtatuas, per quas poteſtates illas euocatis, maioris facitis quàm ipſas
poteſtates? Cognoſcendi enim Dei cauſa ſculpentes has figuras (vt dicitis) ipſius dei honorẽ
vocabulumque ſculptilibus iniungitis, rem nequaquam piam deſignantes. Quum enim pro-
fiteamini Dei potentiam longe euehi vltra ſimulachrorum paruitatem, atque ideo vos non
audere numen euocare, ſed minores poteſtates: Dei nomen, cuius aduentus vobis formidini
eſt, lignis & lapidibus implicatis: deóſque, ſimulachra (quum lapis & artificium nominari
deberent) appellatis, & adorationibus proſequimini. Si igitur iſta pro litteris ſunt vobis, ad di-
uinitatem

A uinitatem ſpeculandam (vt falsò iactatis) qui conuenit ſigna, rebus ſuis, quas denotant præ-
ſtantiora haberi? Non enim, ſi quis Regis nomen literis exaret, extra periculum eſt, ſi ſcrip- *Simile.*
tum illud in maiori honore, quàm regem habeat, ille enim mortem in pœnam accipit, ne-
que id mirum, cùm aliud ſit rex, aliud tabula ad eius ſpeciem à pictore deſcripta. Ita & vos
quoque ſi corroboratam, firmámque haberetis rationem, non tantopere diuinitatis chara-
cterem in materiā defixiſſetis: imò ne ſculptile quidem ſculptori ſuo anteposuiſſetis. Si enim
ſimulachra planè, veluti literæ, Dei aduentum ſignificant, atque ideo vt Dei notæ, chara-
cteréſque numinis maieſtate dignæ cēſentur: multo magis artificem illa deſcribentem deifi-
cari, numiniſque maieſtate indigitari oportuit, vt longè ſimulachris potentiorem, diuinio-
rémque, eo quod illa ad huius arbitrium expolita ſunt, & configurata. Si igitur literæ ſunt ad-
miratione dignæ, ſcriptor ipſe multo maiori admiratione efferendus videbitur, tum ob arti-
ficium operis, tum ob animi ſcientiam. Quod ſi igitur nō ea de cauſa, par eſt ſimulachra pro *Cur Deus*
numinibus haberi, iterúmque ſciſciteris, auidus cognoſcendi, quænam ſit origo iſtius rei, *humana*
quid putes illos reſponſuros? Si enim dicant, numen qua humana ſpecie ſit præditum, ideo *& bellui*
B humana ſpecie effigurari: qua ratione igitur ſit, vt illud pecudū imaginibus exprimant? quod *na ſpecie*
ſi pecudum effigies, numinis vultum repræſentant, quur hominū deliniamenta illi adiun- *depingatur*
gunt? Quod ſi vtrumque ſimul eſt, & vtraque ſpecie Deum comprehendunt, eo quod ratio-
nalium, irrationaliúmque formas poſſideat: quur diſiungunt coniuncta, ac diuerſas faciunt
hominum brutorúmque conformationes, ac non vbique vtraque ſpecie eum cælatum ex-
hibent? qualia ſunt fabularum commenta, Scylla, Charybdis, Hippocentaurus? & apud Æ-
gyptios canina facie latrator Anubis. Oportebat eos aut tantummodo deſcribi biformes, aut
ſi vnius & ſimplicis ſunt formæ, non alteram affingi. Porro ſi illorum formæ viriles ſunt, qua
ratione illis fœminatum liniamenta addunt? Quod ſi muliebri ſpecie ſubſiſtunt, quare illis
viriles admentiuntur formas? Quòd ſi vtrumque ſimul exiſtunt, diſcriminationem interue-
nire non oportebat, ſed ambos in vnum ſexum coniungi, fierique illos ipſos, quos herma- *Herma*
phroditos appellamus, vt ſuperſtitio iſta non ſolum impietatem & calumniam, ſed etiam ca- *phroditi.*
chinnos ſpectatoribus conciliet. At ſi plane corporali facie numen arbitrantur, adeo vt & vē-
trem & manus & pedes, ceruicem item & pectus, cæteráque membra, quæ ad hominum
genituram pernecеſſaria ſunt, in illo comminiſcantur & affingant: Iam mihi quæſo vide in
C quantam impietatem, Deique alienationem mens eorum præcipitata eſt, qui talia de numi-
nibus comminiſcuntur. Ad quæ conſequitur, vt & illa, cæteráque, quæ corporis ſunt, patiā-
tur: adeo vt & ſecentur, ac in partes diuidantur, ac prorſus intereant. Hæc aliaque iſtiuſmo-
di non propria ſunt Dei, ſed potius eorum corporum, quæ in terris degunt. Deus enim incor- *Deus quid*
poreus eſt & incorruptibilis, & morti inobnoxius, ne tantillum quidem vllius indigens. At- *Simula*
qui iſtiuſmodi ſimulachra & corruptibilia ſunt, & corporum ſigna, & alienam opitulationē *chra quid.*
requirunt, vt antea dictum eſt. Subinde igitur videmus, ea poſtquam nimium inueterauе-
rint, interpolari, & aut tempore, aut pluuia aut à belluis terreſtribus euaſtata, denuo refin-
gi. Vnde merito eos ſtultitiæ condemnes, quod quorum ipſi ſunt effigiatores, eos titulis deo-
rum honorent, & quos ope ſua artéque inſtruunt, ne pereant, ab illis ſalutem comprecen-
tur; & quos ipſi ſuæ curæ tutelæque indigos non ignorant, ab illis ſuas neceſſitates vſuſque
reſarciri quærant: & quos in paruis ædiculis concludunt, eos cæli terræque vniuerſæ dominos
appellari non verеantur. Non hinc ſolummodo eorum impietatem didiceris, verumetiam *Idola deos*
ex eo, quod in ipſis idolis diſcordis ſententiæ ſunt. Si enim illi dij ſunt (vt prędicant ac philo- *non eſſe ab*
D ſophantur) quem cui ex iſtis præferri oportet? aut quos maioris autoritatis exiſtimes? vt ita vel *idololatra*
ſecurus eum adores, vel (vt aiunt) nihil hæſites in cognoſcēdo numine? Non enim apud om- *rum cultu*
nes iidem exiſtimantur dij, ſed quot ſunt gentes totidem deorum genera confinguntur. Eſt *ra diuerſa.*
quoque: vbi eadem regio, atque adeo eadem ciuitas inter ſe diſſideat in ſuperſtitione idolo-
rū. Phœnices certe, Ægyptios deos nō agnoſcūt: neque Ægyptij eadē cū Phœnicibus ſimu-
lachra adorāt. Nec Scythæ, Perſarū: nec Perſæ, Syrorum numina recipiūt. Pelaſgi Thræicios
deos repudiant, Thraces Thebanos ignotos habent. Indi cōtra Arabes, Arabes contra Æthi-
opes, & AEthiopes viciſſim contra illos, in ratione cæremoniarum diſſentiunt, Syri Cilicum
Deos non colunt, & Cappadocum gentes, alios præter iſtos, Deorum nominibus appellant,
Diuerſos item Bithinij diuerſos Armenij commenti ſunt. Et quid opus multis? qui in conti-
nente ſunt, alios ab inſulanis Deos venerantur. In ſumma quælibet ciuitas, & vicus vicino-
rum numina non agnoſcens ſua præſtituit, eaque ſola deorum loco habenda exiſtimat. De *Ægyptiorū*
abominandis AEgyptiorum cæremoniis non eſt, quod dicatur, quum omnibus in oculis ſit, *cæremonia*

quàm contrarias & inter ſe pugnantes habeant religiones, & quàm ſemper vicini contra vicinos ſtudeant diuerſa colere. A Saltem apud alios adoratus Crocodilus, apud alios abominationi habetur: Ac leo alicubi vt numen cultus, à collimitanis non ſolum non colitur, ſed deprehenſus, vt bellua neci datur: idémque piſcis alibi in numen dedicatus eſt, alibi hamo capitur. Hinc illis bella, ſeditiones, ac nulla non cædium cauſa & illecebræ omnium affectuum: denique quod mireris, Pelaſgi (vt hiſtorici volunt) quum ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerint, ne nomina quidem eorum numinum, quæ apud AEgyptios in precio ſunt cognita habent, ſed plane diuerſa ab illis colunt: Vt compendio dicam, omnium idololatrarum gentium diſſimilis eſt religio & exiſtimatio, neque eadem apud illos reperiuntur, quod ipſum non immeritò illis accidit. Delapſi enim à cognitione vnius Dei, in multa & diuerſa ſeſe præcipites dederunt, auerſatique veri Patris Verbum Seruatorem omnium Chriſtum, non iniuria mentem habent ad alia atque alia quaſi turbine fluctuantem. Et vt illi qui ſolem auerſantur, in locíſque vmbroſis hærent, per multa inuia circumferuntur, & quod adeſt non vident: eodem modo qui Deum negligunt, animo caligant, & æſtibus animi fluctibúſque iactantur, reſque nihili & euanidas, vt ebrij ac cæci, imaginationibus concipiunt: quod ipſum non leue argumentum certiſſimæ ſuperſtitionis: B Diuerſis enim oppidatim vicatímque numinibus, aliis aliorum deos profligantibus, plane conſequitur, vt nihil ſit firmi, & vt omnes tandem profligentur. Quippe quum qui apud alios ſint dij, aliorum diis pro victimis mactentur ac libamina fiant: ac rurſus, quæ iſtic ſunt victimæ, alibi deorum vicem & locum obtinent. Ægyptij certè bouem, quem Apim nominant, ſacris colunt, ſed eum alij Ioui ſacrificant, non quòd planè illum ipſum, qui pro nomine conſecratus eſt, ſed quia alios ex eodem armenti genere occidant, eundem illum ipſum occidere & immolare videntur. Lybes Arietem, cognomento Ammona, deum habent, qui tamen ipſe apud pleroſque pro victima cæditur. Indi Dionyſium colunt, ſub cuius nomine per allegoriam vinum intelligunt, & tamen illud apud alios in libamen vertitur. Alij fluuios & fontes, & omnium maxime Ægyptij aquam in præcipua veneratione habent, deóſque appellant, ſed tamen illi ipſi hac in parte religioſi ægyptij, & ſuas & aliorum ſordes aquis eluunt, & quod inde reliquum eſt, cum ignominia abiiciunt. Parúmque abeſt, quin omnium Ægyptiorum idola apud alios pro victimis immolentur, adeo vt ægyptij ludibriu ſint, quòd diis careant, ac pro diis victimas & piacula colant. C Iã nonnulli in tantam impietatem vecordiámque abrepti ſunt, vt falſis iſtis diis, hominum ſimulachris, homines victiment: nec vident miſeri, victimas illas exempla & archetypa eſſe ſuorum numinum, & ab illorum ſpecie, diuorum ſuorum formas mutuatas eſſe, & in mactandis hominibus, propemodum ſimiles ſimilibus, aut potius præſtantiores deterioribus immolare: quippe qui animata inanimatis ſacrificent, & rationabilia ſenſu carentibus offerant. Scythæ enim qui Taurici dicũtur, virgini ſuæ (ſic enim Dianam vocant) naufragos, & quoſcunque ex Græcis cæperint, pro hoſtiis iugulant, tanta impietate aduerſus homines eiuſdem conditionis vtentes, atque tantopere Deorum ſuorum crudelitatem præ ſe ferentes, vt quos veri numinis cura prouidentiáque à marinis periculis eripuerit, ipſi mactent, modò non ipſi prouidentiæ infeſti, quippe qui illius beneficium efferata crudelitate ſubuertant. Alij verò Marti ex prælio reduces deportato triumpho, captos bello centeſimãt in centurias diuiſis captiuorum corporibus, ac pro numero centuriarum hoſtias cædunt. Neque ſolum iſtiuſmodi Scythę pro innata feritate perpetrant, ſed proprium id tragicum facinus immanitati idolorum & dęmonum: quum & Ægyptij olim iſtiuſmodi victimas Iunoni immolarint: D Phœnices item & Cretenſes, mactatu liberorum, Saturnum placarint: Priſci quoque Latini Iouem latialem humanis cædibus venerati ſint. In ſumma alij aliter, ſed tamen ſemel ſeſe omnes & polluebant & polluebantur: Polluebantur enim ipſi quum cædes facerent: polluebant verò ſua ipſorum phana huiuſmodi holocauſtis ac ſuffitu. Hinc iam deinde mala in homines ingenti numero incubuerunt. Quum enim viderent ſuos deos iſtiuſmodi rebus oblectari, ſtatim eos iiſdem delictis æmulati ſunt: egregium facinus arbitrati, ſi exempla eorum quos ſummos cenſebant, imitarẽtur: atque inde factum eſt, vt ſceleribus homicidiorum, parricidiorum, omniúmque libidinum ſuccubuerint. Nam propemodum omnes ciuitates omnibus libidinibus ſcatent ob immanitatem morum, quam in ſuis diis conſpiciunt. Neque eſt in hoc genere deorum quem caſtum appelles, niſi illum fortaſſe, cuius libidines teſtatæ & in confeſſo habentur. Olim certè Phœniſſæ mulieres ante idola proſtituebantur, dedicantes numinibus ſuum quæſtum, perſuaſæ meretricatu ea propitiari, ac proſperitatem rerum inde naſci. Viri quoque abdicato ſexu, nec ſe amplius mares eſſe ferentes

abominãda cur.
Crocodilus adoratus.
Leo vt numen cultus.
Idololatrarum religio diſſimilis.
Simile.
Dij diis aliis ſacrificantur.
Victimæ pro diis habentur
Bos Ægyptiorum deus.
Aries Lybium deus.
Dionyſius vinum Indorũ deus.
Ægyptij fontes & fluuios deos appellant.
Ægyptij ridiculi.
Scythæ Dianæ ſuæ homines ſacrificant.
Homines Marti hoſtias cadũtur.
Homines ſacrificarũt quis.
Omne genus vitiorũ ab idolis depromptum.
Deorum ne vnus caſtus inuentus.

A tes, mulierum naturam affectauerunt, tanquã ita honorifica grataque matri deorũ facturi eſ- *Viri mulierum ſexum affectantes cur.*
ſent. Omnes autẽ in turpiſſimis viuũt, & certamẽ inter ſe prauitatis ſuſcipere vidẽtur, & vt di-
xit ſanctus ille Chriſti miniſter Paulus: Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalẽ, in eũ, qui
eſt præter naturã. Itidẽ quoque & maſculi, omiſſo naturali vſu fœminæ, libidine in ſe mutuo
exarſerũt, mares in mares turpitudinem patrantes, hæc & huiuſmodi deſignãtes, cõfitentur & *Rom. 1.*
oſtendũt deos ſuos hoc genere vitæ vſos fuiſſe. Ex Ioue enim, ſtupra puerorum & adulteria: ex *ibid.*
Venere, meretricatũ: ex Rhea obſcœnitatẽ: ex Marte, cædes: ex aliis alia huiuſmodi didicerũt, *Deorum doctrina.*
quæ quidẽ vt à legibus vindicantur, ita quicunque purus & integer eſt, auerſatur. An igitur dij *Adulteria & ſtupra docet Iupiter.*
habẽdi ſunt, qui talia faciũt, ac nõ potius eos dicas ob morũ obſcœnitatẽ brutis magis obbru-
tuiſſe: an nõ qui eos pro numinibus colunt, vt quouis pecore magis pecuini miſeratione di-
gni ſunt? Si enim perpẽdiſſent animæ ſuæ mentẽ, nõ in has impietates ruiſſent præcipites & ve-
rũ Chriſti patrem Deum negaſſent. Sed fortaſſe qui iſtis ſublimiores ſunt, & ad rerum naturã *Idololatria aliud genus*
admiratione ſtupent, pudefacti redargutionibus abominandorũ idolorũ, quum reprehẽdi ab
omnibus & facile conuinci queãt, ne ipſi quidẽ id ita eſſe inficias iuerint, illã tamen opinionẽ
B firmã & inexpugnabilem dicent, qua mũdo mundique partibus cultus, cæremoniæque defe-
rũtur, gloriabunturq́; quod nõ ſaxa, nõ ligna, nõ formas hominũ & brutorũ, volatilium, aut re-
ptiliũ, aut quadrupedũ, ſed ſimpliciter ſolẽ, & lunam, omniaq́; cæli ornamenta, tellutẽ, & vni-
uerſi humidi naturam colant ac venerẽtur: & dicent non poſſe quoſquam demonſtrare, etiam
hos nõ eſſe natura Deos, quũ omnibus pateat, ea nec inanimata nec irrationalia eſſe, & huma-
nã conditionẽ ſuperare, eò quod ipſa in cælis, illa in terris degant. Operepræciũ igitur fuerit, *Aſtra & elementa an ſint dij.*
etiã de iſtis diſpicere, ſcrutiniumque inſtituere. Omnino enim & in ruis ratio verã cõtra iſtos
refutationẽ inueniet. Verum antequã id diſpiciamus, & demonſtrationẽ auſpicemur, ſuffice-
re dicendũ eſt, quòd ipſa rerum natura propemodũ contra illos exclamat, oſtenditque ſuum
conditorem ac dominũ, & opificẽ Deum, & omniũ regem nõ eſſe aliũ, quàm Patrem Domini
noſtri Ieſu Chriſti, quẽ quũ auerſantur ſcioli, rerũ tamen naturã ab eo conditam pro numine
adorãt, quanquã & adorãt illã ipſam, & cõfiteantur, quẽ ipſi propter hãc negant, Dominũ. Sic
enim pulchrè poſſunt homines iſti, qui ita naturæ partibus admiratione inhiant, ac membra
vniuerſitatis, numina eſſe arbitrãtur, ex mutuis iſtarum rerum inter ſe inopiis, auxiliiſque pu-
C defieri, quippe quæ declarent, & præſe ferant, erga ipſum Patrem Verbi ſuum conditorem &
Dominum eſſe, ex ſuo irrefragabili erga ipſum obſequio. Quandoquidem (vt ait diuina lex) *Pſal. 18*
Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum. Fides eius rei
non obſcura, ſed admodum clara iis, qui non plane oculis mentis capti ſunt. Si quis enim per *Aſtra & elementa diuiſa aliena indigẽt auxilio*
ſe naturæ partes deſumat, & ſingula ſeorſum ſpectet, vel Solem per ſe, vel Lunam, aut terram,
aut aërem, calida item & frigida, ſicca & humida, & eximens ea ab ſua inuicem coaptatione,
vnũquodque per ſe ac ſeorſum excutiat: nullum ex omnibus inueniet, quod ſibi ipſi ſufficiat,
ſed omnia alieni vſus opiſque indiga eſſe. Sol enim vehiculo vniuerſi cæli circumgyratur & *Sol.*
continetur, neque extra ambitum eius vnquam conſiſtere poteſt. Luna autem & reliqua ſy- *Luna & Terra.*
dera, ſolis in ſe auxilia proteſtantur. Terra rurſus ſine pluuiis fructus non ediderit, neque plu-
uiæ ſine nubibus in terram deſcenderint, quinimò, ne nubes quidem ſine aëre per ſe, vel ap-
paruerint, vel conſtiterint. Aër quoque non ex ſe, ſed ab æthere calefit: & à ſole illuſtratus, *Aër.*
lumen accipit. Fontes porrò & flumina ſine ſubſidio terræ nunquam fuerint: Terra verò ex ſe *Fõtes*
ipſa fulciri non poterit, ſed ſuper aquas conſiſtit: continetur autem & ipſa in medio vndecun-
D que quaſi colligata. Mare quoque, & qui totum circumfluit orbem, magnus ille Oceanus, à *Mare.*
ventis rapitur, quocunque vis illorum protruſerit. Atque adeo ipſi venti non in ſe, ſed (ſecun- *Venti.*
dum diſputatores iſtarum rerum) ex inflammatione, caloreque ętheris in aërem deſcendente,
in aëre conſiſtendi locum naturamque accipiunt, & per eum vbique ſpirant. De quatuor por-
rò elementis, ex quibus corporum natura conſtituitur, calida (inquam) & frigida: ſicca & *Elementa vt rum cohærenda.*
humida ſubſtantia, quis ita animo eſt ſtupido vt neſciat coniuncta iſta & ſimul coaptata
conſiſtere poſſe: diuiſa autem & ſegregata iam inde ſibi inuicem exitium prout quo-
que inualuerit, moliri. Calor enim frigore prædominante extinguitur: frigus rurſum vi- *Elementa ſegregata inuicem contraria*
olentia caloris euaneſcit: ſiccitas quoque per humorem immadeſcit: humor per ſiccitatem
exareſcit. Quomodo igitur iſta numina fuerint, quę alterius opem requirunt? Aut qui
par eſt ab illis quicquam poſtulare, quum ipſa à ſe mutuo neceſſaria poſtulent? Si enim ea *Deus nullius indiget*
de Deo ſententia vera eſt, illum nullius indigere, ſed ſibi ſufficere, ſuique plenum eſſe, & in
illo omnia conſiſtere, imò ipſum potius omnibus aliis impertiri: quomodo vel ſolem, vel *Abſurda.*
lunam, aliáſue creaturæ partes, quæ tales non ſunt, ſed mutua ope fulciuntur, numina appel-

lari æquum fuerit? Sed fortaſſe diuiſa & deſumpta per ſe iſta indiga eſſe, vel ipſi quoque A
confitentur, quum ipſa demonſtratio ob oculos ſit conſtituta: Sed ſimul omnia conuertentes,
& tanquam in vnum magnum corpus redigentes, vniuerſum illud Deum eſſe dicent. Quip-
pe in tali rerum omnium vniuerſitate, non amplius illos forinſecus vllius rei indigentes fore.
Quod haud dubie ante omnia iſti iactaturi ſunt, qui ſua opinione ſibi ſapientes videntur, ſed
neque hic occaſio defutura eſt, qua eos redarguas. Iſtud ipſum enim quod pro ratione allegāt
eò magis patefaciet eorum cum magna inſcitia ſuperſtitionem, neque id minus euidenter
quàm ſuprà. Si enim ſingula coniuncta totum explent, & totum ex ſingulis conſtituitur: nimi-
rum totum erit partium totum, & ſingula erūt partes totius. Longiſſime abeſt, quàm vt de Deo
Deus non conſtat ex diuerſis partibus. tale aliquid ſentias. Deus enim totum quiddam eſt, ac non pars aliqua, neque ex diuerſis con-
ſtat, ſed ipſe omnium quæ conſtant, autor eſt. Specta (quæſo) quàm impia de Deo referant, qui
iſta loquuntur. Si enim ex partibus conſtituitur, ipſe ſibiipſi omnino diſſimilis apparebit, & ex
diſſimilibus habiturus eſt naturæ ſuæ integritatem: nam ſi ſolem illum eſſe dicas, luna eſſe nō
poterit: ſi luna ſit, terra non fuerit: & ſi terra ſit, mare eſſe non poterit: atque ita, quaſcūque par-
tes in manus ſumpſeris, deprehendes abſurditatem huiuſmodi ipſorum dicti, cuius vitium ex B
Simile. intuitu, obſeruatuque humani corporis ſatis apparuerit. Vt enim oculus, auris non eſt: neque
auris, manus: neq; vēter, dorſum eſt: neq; ceruix, pes: ſed vnūquodq; iſtorū propriā habet fun-
ctionē, & ex iſtis diuerſis inter ſe, corpus vnū cōſtituitur, quæ quū coadunata cōſertaque ſunt,
habēt ſeſe partes pro ratione ſui vſus: vbi diſiūcta fuerint, pro ratione præſentis temporis: quū
natura quæ coëgit iſta, diſſoluerit: quemadmodū Deus voluit iſtius cōſtitutionis autor. Ita (ſed
Deus verus non eſt corporeus ſed ſimplex &c. pace numinis ſit venia dicto) ſi partes orbis in vnū corpus coaptatas Deū appellāt, neceſſum eſt
ipſum ſibiipſi ex ſeipſo diſſimilem eſſe (vt iam patet) eundēque rurſus diuidi in partes, ſua ipſo-
rum natura diſpertibiles. Alia quoque ratione (ſi veritatem obſerues) redargues illorum in cō
ſtituendo numine vanitatem. Si enim Deus incorporeus eſt, inuiſibilis, intactiliſque natura:
qui fit vt Deum corpus eſſe cōminiſcātur? aut cur, quæ oculis ſubiecta ſunt, quæque manibus
palpantur, diuinis honoribus colant? Quod ſi ea ratio, famaque de Deo obtinuit, eum vbique
exiſtere poſſe, nihilque omnium eſſe, quod Deum ſub ſe teneat, ac potius omnia ſub poteſtate
illius contineri: quur qui creaturam in Deorum numerum referunt, non conſpiciunt eam ex-
tra ipſam de Deo definitionem conſiſtere? Sole enim ſub terra agente, lucis conſpectio telluris C
Aſtra ſe mutuo priuant ſuo munere. vmbra atque interuentu adimitur: lunam autem diurno tempore ſui ſplendoris iubare ſol oc-
cultat, fructus terræ ſubinde grandine eliduntur: ignis, ſi fiat aquarum inundatio, extinguitur:
hyemen, ver expugnat: æſtas porrò non ſinit vernale tempus ſuos limites tranſire: ipſa quoque
viciſſim ab autumno prohibetur, ne terminis ſuis exeat. Quòd ſi Dij eſſent, non conueniret, illa
Abſurda à ſe mutuo ſuperari & abſcondi, ſed vbique ſibi mutuo adeſſe, & communes ſimul operatio-
nes abſoluere oporteret noctu, interdiuque ſolem & lunam ſimul vna cum reliquo ſtellarum
choro, par lumen habere, idque omnibus lucere, omniaque ab illis illuſtrari: opporteret æſta-
tem ſimul & hyemen, ver & autūnum abſque vlla viciſſitudine ibidem conſiſtere: oporteret
mare fontibus admiſceri, & communem potum hominibus præſtare: oporteret ventorum
tranquillitatem & flatus eodem tempore fieri: oporteret ignem ſimul & aquam, communem
eundemque vſum hominibus ſuppeditare: neque vlla ratione noxa ab illis expectanda eſſet.
Si enim Dij eſſent pro iſtorum opinione, nihil ad noxam, ſed omnia ad vtilitatem potius age-
Contraria inter ſe deorum appellationem non merentur. rent. Quòd ſi hoc fieri nequit ob ipſorum inter ſeſe hoſtilitatem, qui fieri poteſt, vt illa ſibi in-
uicem contraria, ac pugnantia, & quæ nulla ratione mutuo cohærere poſſunt, vel numina ap- D
pellentur, vel ſacrificiis colantur? Quæ inter ſe diſcordem naturam poſſidēt, quomodo ad ali-
orum ſupplicationes pacem induxerint, concordiæque alienæ autores extiterint? Merito igi-
Concluſio. Mundi partes quæ. tur neque ſol, neque luna, neque vlla pars mundi, ac proinde multo minus lapideæ aureæque,
aut ex quacunque denique materia imagines, aut ij qui in poëtarum fabulis commemoran-
tur, Iupiter, Apollo, cæterique deinceps vera numina extiterint, vt oratio noſtra demonſtra-
Idolorum cultura quæ. uit, ſed aut mundi partes habendæ ſunt, aut res inanimatæ aut mortales homines fuere.
Quamobrem eorum cultus, & diuinitatis conſectatio non pietate, ſed omni ſuperſtitione
ac impietate ſcatet, magnique erroris eſt argumentum ab vnius, & ſolius veri Dei cognitio-
Orationis altera pars ne, Patris, dico Chriſti. Quoniam igitur hæc ita conuicta ſunt, & demonſtrata, quę viget apud
Græcos, idololatria, quæ omni impietate eſt referta, nec ad commodum, ſed ad per-
niciem humanæ vitæ introducta: age deinceps (vt oratio noſtra pollicita fuit) demon-
ſtrata impoſtura, per iter veritatis ingrediamur, ſpectemúſque ducem & opificem vniuerſi,
Ioan. 1 Patris verbum, vt per verbum verbi Patrem cognoſcamus, ſentiántque ethnici, quantum ſeſe
à veri-

A à veritate detorſerint. Superiora quidem illa nihil eſſe præter vitæ errorem, demonſtratio
patefecit: iſta autem veritatis via ad eum, qui reuera numen habendus eſt, ſcopum oſtendit.
Cæterùm ad iſtius rei notionem, & accuratam perceptionem, non aliis opus eſt quàm no-
bis ipſis. Neque vt eſt ipſe Deus ſuper omnia, ita quoque & via, quæ ad illum tendit, procul,
aut foris, extráque nos conſiſtit, ſed in nobis ſita eſt, & initium eius à nobis inueſtigari po-
teſt, quemadmodum & Moyſes docuit his verbis: Verbum fidei intra cor tuum eſt, quod &
Saluator noſter ſignificauit ac confirmauit, dicens: Regnum Dei intra vos eſt. Quia enim in
nobis habemus fidem, & Dei regnum, ideo poſſumus celeriter intelligere, & contẽplari vni-
uerſitatis regem, Patris ſcilicet ſalutare Verbum. Neque cauſam aliquam prętendant Ethnici,
qui idolis ſeruiunt, aut alius quiſpiam temerè ſibi ipſi imponat, quaſi expers iſtiuſmodi viæ, ac
methodi ſit, ideóque impietatis ſuæ prætextum inueniat. Omnes enim eam viam inſiſtimus,
ipſúmque iter tenemus: & ſi non omnes ea ire, ſed præterire ſtudeant, eò quòd inde à vitæ
voluptatibus abſtrahantur. Quòd ſi ex me percuncteris, quænam illa ſit via: dico eam vniuſ-
cuiuſque animam eſſe, & in anima ipſam mentem. Per eam enim ſolum Deus ſpectari & in-

Via cognoſcẽdi Deum in nobis eſt.
Exod. 8.
Luca 17.
Fides eſt via qua Deum cognoſcimus
Animam eſſe viam qua Deum cognoſcimus.

B telligi poteſt, excepto, niſi vt quemadmodum Deum inficiantur impij, ita animam quoque
ſe habere inficientur, idque quàm mentiſſimò dixerint. Non enim eorum eſt, qui mentem
habent, eius autorem, opificémque Deum abnegare. Quòd autem quiſque hominum men-
tem poſſideat, eámque rationalem, & id quoque neceſſum eſt, vt paucis oſtendatur, ob ſim-
pliciores: cùm non deſint, & potiſſimum ex hæreticis, qui hoc ipſum inficientur, credentes
nihil amplius eſſe hominem, quàm ſpeciem illam corporis, quæ in oculis apparet: id ideo à
nobis fit, vt re demonſtrata, illis ipſis ad clariorem idolorum refutationem vtamur. Principio
igitur non tenue quoddam indicium rationalem eſſe animam humanam, collegeris ex di-
uerſitate quæ illi intercedit cum animalibus, quæ ratione carent. Ideo enim illa irrationalia
natura conſueuit appellare, eò quòd genus hominum rationale ſit. Deinde illud ad demon-
ſtrationem non vulgare momentum attulerit, quòd ſolus homo, ea quæ extra ſe ſunt, ratio-
cinetur, & cogitet: & quæ præſentia non ſunt, animo complectatur: & rurſus rationibus alias
rationes accumulet, & iudicio, ex cogitatis quod optimum ſit, deligat. Nam irrationalia ſola,
quæ præſentia ſunt, obtuentur: & ad ea ſola, quæ in oculis ſunt, incitantur, etiam ſi poſtea,

Animam rationalem hominis eſſe.
Hominis proprium quo à brutis differt.

C noxam inde ſint habitura. Homo verò non ad viſa proripitur, ſed ratione ea, quæ oculis ap-
parent, diiudicat. Subinde igitur incitatus, vincit ratione, & cogitationibus habitis alias ſu-
peraddit. Ac ſentit quiſque (modò veri ſtudio teneatur) aliud eſſe mentem, ac plane diuer-
ſum quiddam exiſtere à corporalibus ſenſibus. Ac propterea illa, quæ ſua eſt, & peculiaris
naturæ ſenſuum eſt iudex: & quæ illi apprehenderint, ea ipſa diſcriminat, memoriáque re-
repetit, illiſque quid melius ſit, oſtendit. Oculorum enim ſolum eſt videre: & aurium,
audire: oris, guſtare: narium olfacere: manuum, tangere: ſed quæ ſpectari, audiri, tan-
gi, odorari debeant, ſenſuum non eſt, ſed animi: ac tale iudicium à mente peragitur. Nam
& gladium manus capere poteſt, & os venenum deguſtare, nec tamen an iſta noceant, in-
tellexerit, niſi mens diiudicet. Videtur autem iſtud (vt rem ſub comparationis imagine con-
templemur) aſſimile eſſe teſtudini bene concinnatæ, & muſico perito, qui eam ſcitè teneat.
Vt enim in lyra nerui ſinguli habent peculiarem ſonum, hic quidem grauem, iſte acutum,
ille intermedium, iſte acutiſonum, alius autem alium, ſed tamen vt citra artificem indiſtin-
cta ſit eorum harmonia, promiſcuáque compoſitio. Tunc enim harmonia ſe prodit, & recta

Senſuum iudex eſt ratio.
Senſuum munus.
Simile.

D compoſitio eſt, quum is qui lyram tenet, pulſauerit neruos, eóſque concinnè attigerit. Eo-
dem modo ſenſibus in corpore, vt in teſtudine, coaptatis, quem artifex mens ducem ſe il-
lis præbet, tum demum diiudicat anima, & cognitum habet, quid vel agat, vel quid faciat.
Id ſolũmodò propriũ eſt hominis, eáque ratio eſt in hominis anima, qua vtẽdo differt à brutis,
oſtẽditq; ſe aliud quiddã eſſe, præter ea quæ oculis apparẽt. Quippe quũ homo non infrequẽ-
ter humi decũbente corpore, ea, quæ in cęlis ſunt imaginetur & cõtẽpletur, ac ſubinde in ocio
& quiete corporis, atq; adeò in ipſo ſomno intus agitetur, & quę foris ſunt, ſpectet, peregrè profi-
ciſcatur, regiones perãbulet, notis occurrat, ac ſępiſſime inde fit, vt quid per diẽ ipſi ſit euẽturũ,
præſagiat: quæſo te, quidnã iſtud aliud fuerit, ſi nõ anima rationalis fuerit, qua homo ratiocina
tur & intelligit quę ſupra ſe ſunt? Quin & illud quoq; ſpectauerit ad plenã refutationẽ eorũ, qui
etiãnũ ſeſe improbi auertũt ad eã opinionẽ, qua irrationabilitatem in homine cõſtituũt, ab il-
lis enim quærẽdũ, quũ fiat, vt corpore mortali ſecũdum naturã, ea quæ immortalitatis ſunt, co-
gitet homo, ac frequẽter mortẽ gratia virtutis aduerſus ſe prouocet? Aut quomodo item tẽ-
porario corpore æterna meditetur, & contemptis quæ ante pedes ſunt, ad æterna deſiderium

Sẽſuũ dux eſt anima.
Homo in quo differt à brutis.
Animæ vis & munus etiam corpore quieſcente.

ſuum intendat? Corpus certè de ſe nihil tale cogitauerit, neque quæ extra ipſum ſunt, in cogi A
tationes admiſerit, vt eſt mortale ac temporarium. Neceſſum eſt autem, diuerſum id eſſe à cor
Anima corpori cōtraria. pore, quod contraria corpori, eiuſque naturam excedentia meditetur. Quidnam igitur illud
fuerit, niſi anima rationalis, morti inobnoxia? quippe quæ non foris, ſed intus in corpore conſi-
ſtens, quæ veluti muſica lyra, quod melius eſt inſonat. Aut qua ratione illud fit, vt oculus ſecū-
Animā immortalem eſſe. dum naturam conditus ad videndum, auriſque item ad audiendum, alia auerſentur, alia deli-
gant? Quis oculum à videndo retorquet? aut quis aurem, cuius officium naturale eſt audire, ab
Anima iuriſdictio in ſenſus. audiendo ſecludit? Quis guſtū, cui ex natura eſt, vt ſapores delibet, ſæpe refrenat à naturali im-
petu? Quis manum natam ad id, vt agat, retrahit à tactu? Quis item olfactum, & ipſum quo-
que genitum ad odorandum, auertit ab odoribus percipiendis? Quis ab iſtis, quæ ſunt natu-
ralium functionum deterret? aut quomodo fit, vt corpus, quod ſuæ naturæ eſt, exhorreat, con-
uertaturque ad alterius conſilia, & ad illius nutum aurigetur? Hæc enimuero nihil aliud, niſi
animam eſſe rationalem declarant, imperantem corpori. Non enim corpus ad id natum
eſt, vt equitet, ſed vt ab alio inequitetur ac ducatur. Vt neque equus ſeipſum ſubiugat, ſed à
Domino ſuo adigitur. Quapropter leges ſunt hominibus conſtitutæ, vt quæ bona ſunt, agant, B
Simile. ac mala auerſentur. Irrationabilibus contra animantibus in cogitationem mala non veniunt,
nec vlla cenſura dijudicantur, vt quæ rationis, intellectuſque expertia ſint. Eſſe igitur animam
rationalem in hominibus, ſuperioribus dictis ſatis demonſtratum arbitror. Quòd autem im-
Immortalitatis animæ probatio. mortalis ſit anima, id quoque neceſſarium eſt cognoſcere ex doctrina Eccleſiaſtica, quò con-
uinci poſſit, idola eſſe tollenda. Fiet autem iſtius rei cognitio propior, & quaſi ſub manum,
ex corporis intelligentia eiuſque cum anima diuerſitate. Si enim animam aliam eſſe à cor-
pore, ratio demonſtrauit, corpúſque ex natura mortale eſt: neceſſum eſt animam immor-
talem eſſe, eò quòd corpori ſimilitudine non reſpondeat. Rurſus ſi anima corpus mo-
Corpus ab anima mouetur. uet, vt demonſtratum eſt, nec ab alio mouetur: conſequens eſt, ipſam à ſe moueri, & poſtquā
corpus terræ inhumatum eſt, ipſam rurſus à ſeipſa moueri. Non enim anima eſt quę moritur,
ſed ob eius diſceſſum, corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, conſequens eſſet,
Anima ſeipſam mouet. diſcedente motore, ipſum mori. Quòd ſi anima mouet corpus, multò magis neceſſum eſt,
ſibi ſeipſam motricem eſſe: & quia à ſe mouetur, neceſſarium eſt, eam poſt mortem corpo-
ris viuere ac ſuperſtitem eſſe. Motus enim animæ nihil aliud eſt, quàm vita ipſius, vt omnino C
Anima motus quid. corpus viuere dicitur, quum mouetur, túmque in morte eſſe, quum à motu conquieſcit. Id
verò ex eius in corpore ipſo, actu & facultate manifeſtè conſpicias. Quum enim corpus in-
greſſa eſt & colligata, non ad corpòris exiguitatem contrahitur aut modificatur, ſed ſæpe cor-
Anima ſemper mouetur, etiā corpore dormiente vel mortuo. pore in lecto iacente ſine omni motu, ipſa ſuis viribus excubat, trāſgreditúrque corporis con-
ditionem, & tanquam peregrè ab eo diſcedens, manens tamen interim in corpore, quæ ſu-
pra terram ſunt, imaginatur & ſpectat: ſæpe quoque extra terrena corpora Sanctis, & Ange-
lis obuiam tendit, & ad eos pertingit, mentis ſua puritate freta: Quî fieri poterit, vt eadem
non multo magis abſoluta à corpore (quum ille, qui eam ita copulauit Deus, voluerit) habeat
liquidiorem immortalitatis cognitionem? Si enim antea colligata corpori, extrariam à corpo-
re vitam viuebat, multo magis futurum eſt, vt à morte corporis ſuperſtitem habeat vitam, quę
in ea nunquam deſitura eſt, idque eius opera, qui eam ita condidit Deus per ſuum Verbum
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ideo enim & immortalia & ſempiterna ratiocinatur &
Anima quid contempletur. intelligit, quia & ipſa quoque immortalis eſt. Nam vt corpus mortale, mortalia ſuis ſenſibus
contemplatur: ita quoque immortalia contemplantem cogitātemque animam, neceſſum eſt D
Simile. & ipſam immortalem eſſe & perpetuo viuere, quippe quam immortalitatis cognitiones con-
templationeſque in ipſa reſidentes nunquam deſtituant, ac veluti incentiua quædam, ac fo-
menta ei ſecuritatem certitudinemque immortalitatis concilient. Ideo certè diuinæ contem-
Anima ex ſeipſa haurit ſcientiam Dei. plationis vim intelligentiamque poſſidet, ipſáque ſibiipſi vt via ac methodus quædam, nō ali-
unde, ſed ex ſeipſa verbi diuini ſcientiam apprehenſionemque haurit, ac percipit. Dicimus
igitur (vt antea dictum fuit) quod quemadmodum Deo abdicato inanimata colunt, ita quo-
que ſe animam rationalem non habere arbitrantes, eam inde mercedem ſuæ veſaniæ referūt,
vt in claſſe pecudum habendi videantur, illi ergo veluti inanimes, & in inanimatis numinis di
gnitatem ſtatuentes, digni ſunt miſeratione, & quos cupias apprehenſa manu in vitam dedu-
cere. Alioqui ſeſe mentem animámque habere cenſent, & de poſſeſſione rationis ſuperbiunt,
quod quidem iure faciunt, cur tanquam impotes mentis & rationis, ſine ratione impetus ſuos
capiunt, & cur quæ ſapere oportet, non ſapiunt, ſed ſe Deo præſtantiores faciunt, ipſi enim
immortalem animam habentes, quam non vident, Deum rebus quæ videntur, & immortalia
ſunt,

A ſunt,aſſimilant,aut cur non quemadmodum à deo abſceſſerunt,ita ad Deum ſe referunt? Poſ-
ſunt enim ſicuti mente auerſi alienarique ſunt à Deo,dum quę non ſunt, pro numinibus fin-
gunt:ita intellectu animi ſeſe euehere,& iterum conuerti ad Deum. Reuerti autem poſſunt,ſi
ſordes concupiſcentiæ,quas induerunt, abiiciant,ac eouſque ſe eleuant, donec omne, quod
alienum animę inhæſerit,exuant,eámque ita(vt nata eſt)præſtẽt, vt in ea Patris verbum ratio-
némque(ad cuius ſimilitudinem ab initio cõditi ſunt) ſpeculari poſſint. Ad imaginem enim
Dei creatus eſt homo,& ad eius ſimilitudinem genitus, vt docet ſacra ſcriptura, ſub perſona
Dei ita loquentis:Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram. Vnde, quum omnem
affuſam peccatis maculam extерſerit,& nihil niſi exemplar,quod ad imaginem Dei cõditum
eſt,purum ſeruauerit,merito iam tum in eo,vtpote in ſplendorem redacto,quaſi in ſpeculo cõ-
templatur imaginem Dei,Verbum ſcilicet ſiue rationem, viciſſimque in ipſo Verbo Patrem
(cuius Saluator imago eſt)animo concipit & cogitat. Quod ſi animæ magiſterium non ſuffi-
cit,ob ea quæ aliunde mentem obſcurant, impediuntque, quo minus meliora conſpiciat, eſt
tamen illi facultas ex iis quæ apparent,Dei cognitionem addiſcere, rerum natura veluti literis
B per ordinem & harmoniam Dominum ſuum conditorémque indicãte,& altiſſima voce pro-
teſtante. Bonus enim quum ſit deus,& hominum amans,curatorque animatum quas condi-
dit,ſed tamen inuiſibilis,& incomprehenſibilis natura,& altior omnibus rebus creatis,vt ho-
mo in eo cognoſcendo,fruſtra laboraret,eò quod ipſe ex non ente ad eſſentiam prodierit, ille
autem creatus non ſit,ideo rerum naturam ita ratione inſtruxit, vt quamuis per naturam ſit
inuiſibilis, ex operibus tamen cognoſci poſſit. Sæpe enim ex operibus cognoſcitur artifex,
etiamſi in oculis non ſit. Quemadmodum referunt de ſtatuario Phidia,quem ſua opera ex cõ-
menſione,& proportióne partium inter ſe,etiam abſentem, extraque contuitum poſitum re-
præſentarint:ita quoque ex mundi ordine eius opifex,& cõditor Deus intelligendus eſt,tamet-
ſi corporeis oculis ſpectari nequeat. Nõ enim abuſus eſt ſua inuiſibili natura Deus(ne quis hoc
cauſificetur)nec ſe ignotum hominibus prorſus reliquit:ſed (vt dixi) ita inſtruxit rerum natu-
rã,vt ipſe tametſi natura eſſet inuiſibilis,tamen ex operibus ſuis cognoſceretur. Neque quod
loquor,à me profectum eſt,ſed ab hominibus rerum diuinarum peritis accepi, quorum vnus
eſt Paulus, Romanis ita ſcribens: Inuiſibilia eius ex creatione mundi ipſis operibus intellecta
C perſpiciuntur. Et Lycaonibus ingenuè loquens,hæc verba pronunciat: Et nos homines ſumus
iiſdem malis vobiſcum obnoxij,Euangelizantes vobis, vt à vanis conuertamini ad Deum vi-
uum,qui fecit cælum & terrã & mare, & omnia quæ in eis ſunt,qui ſuperioribus ſeculis per-
miſit omnes generationes ſuis viis incedere: quanquam ſeipſum inteſtatum incognitúmque
reliquit,dum benefacit, cælitus nobis pluuias donans, & tempeſtates fœcundas implens ali-
monia & lætitia corda noſtra. Quis enim cæleſtem ambitum,curſum ſolis & lunæ, aliarúm-
que ſtellarum ſitus,rationeſque actas in orbem,contrarias quidem & diuerſas,ſed tamen in di-
uerſitate illa æqualiter ordinem ſuum ſeruantes,non ſecum ratiocinetur,illa nõ à ſeipſis creata
eſſe,ſed alium eſſe earum rerum conditorem,gubernatorémque? Quis item ſolem conſpiciẽs
diurno tempore exorientem,lunam verò noctu apparentem,indemutabili lege pro certo nu-
mero dierum incrementa & decrementa ſumere,ex ſyderibus alia diſcurrere, ac multiplici-
ter curſus ſuos euariare,alia verò citra vagationem certo modo procedere:nõ animo colligat,
omnino eſſe aliquem opificem,qui iſta gubernet? Quis item cernens contrarias inter ſe natu-
ras,coaptatas tamen eſſe,& concurdem harmoniam tenere:veluti quis videns ignem frigido,
D & ſiccum humido commixtum eſſe,atque hæc ſibi inuicem non reſiſtere, ſed vnum quaſi ex
vno corpus abſoluere:non ſecum cogitet,foris & ſeorſim eſſe eum ab iſtis,qui iſta ad hunc mo-
dum coniunxerit? Quis oculis viciſſim animaduertens,hyemem concedentem veri,ver æſta-
ti,æſtatem autumno,eáque inter ſe contraria:cùm aliud infrigidet,aliud feruefaciat, aliud fo-
ueat,aliud corrumpat,omnia tamen iſta æqualem innoxiúmque vſum hominibus conficere:
non conſideret,eſſe aliquem iſtis præſtantiorem;qui omnibus æqualitatem præbeat, omniá-
que gubernet,quanquam ſub oculos noſtros non veniat? Quis ſpectans in aëre nubes ferri, &
in nubibus pondus aquarum colligatum,non cognitionem concipiat de eo, qui eas rẽs colli-
gauit,cuiuſque iuſſu hæc omnia fiunt? Aut quis conſiderans ipſam terram natura grauiſſimam
in aqua ſtabilitam immotamq; cõſiſtere in re ſuapte natura agitabili:non ſecũ expendat eſſe ali-
quẽ,qui hæc ita diſpoſuerit & fecerit,Deũ? Quis rurſus videns ſuis tẽporibus terræ fœcundita-
tem:ac pluuias cæleſtes,amnium affluxus,fontium ſcaturigines, animalium ex diuerſis ſexi-
bus fœturas:eaque non ſemper,ſed certis temporum vicibus fieri. In ſumma quis animaduer-
ſo,in diſſimilibus, contrariiſque parem ſimilemque ordinem ex illis conflari, non animo ra-

Idololatra ſe deo præſtantiores faciunt quomodo.
Gene. 1.
Homo ad imaginem Dei creatus.
Ibidem.
Creatura ſuum creatorem indicant. Deus incomprehenſibilis natura cur.
Exemplum
Deus ex ordine mundi cognoſci poteſt, licet ipſe ſit inuiſibilis.
Rom. 1.
Act. 14.
Aſtrorum motus à Deo
Solis lunæ & ſtellis varius à Deo curſus impoſitus.
Qualitates contrariæ concordes fieri à Deo.
Nubes in aere ferri iuſſu Dei
Dei opera extra leges naturæ.

tiocinetur, vnam eſſe vim potentiamque, quæ iſta diſpenſet, & gubernet? pro cuius arbitrio, A omnia ita rite in eo ſtatu perſeuerant? Ipſa enim per ſe nunquam vel conſtiterint, vel apparuerint, ob mutuam, quæ in illis eſt, naturæ diſcordiam. Aqua enim per ſe grauis eſt, & deorſum fluit: nubes contra leues, & ex eo numero rerum quæ agiles ſunt, ſurſúmque feruntur, nihilominus tamen aquam quæ ponderoſior eſt, in nubibus per aërem circumferri. Ac rurſus terram omnium grauiſſimam eſſe, rurſus verò aquam hac leuiorem, tamen grauius à leuiori portari, nec ſubſidere, ſed terram immobilem conſiſtere. Maſculus item non idem eſt, quod fœmina, tamen in vnum conciliantur, vnáque ab ambobus ſimilis animantis procreatio conficitur. Et vt compendio dicam, frigidum calido infeſtum eſt, humidum ſicco repugnat, ob id tamen poſtquam conuenerint, nihilo magis inter ſeſe ſeditionibus laborant, ſed ex concordia vnum corpus & rerum omnium procreationem conſtituunt. Non igitur pugnantia & contraria ex ipſa natura in vnum coaleſcerent, niſi præſtantior aliquis eſſet, & Dominus, qui ea coniungeret, cui & ipſa elementa, tanquam ancillæ dominæ ſuæ obſequentes, cedunt, & obtemperant. Non enim ſingula ad ſuam ipſorum naturam reſpectantia, cum aliis depugnant, ſed eum, qui eos ita coagmentauit, Dominum agnoſcentia concordiam inter ſe fouent: & na- B turaliter quidem inter ſe contraria, gubernatoris tamen voluntate, in amicitiam conciliãtur. Quandoquidem niſi potentioris alicuius iuſſu, in vnum omnia temperatè coaptarentur, quomodo grauia leuibus, ſicca humidis, rotunda directis, ignis frigido, aut denique mare telluri, ſol lunę, aſtra cælo, aër nubibus, vel miſceretur vel coiret? quum vnumquodque diſſimilẽ naturam cum altero ſortiatur? Magna enim ſeditio fieret inter illa, quum iſta incenderent, illa frigefacerẽt, grauia deorſum, leuia contra ſurſum contenderent, ſol illuſtraret, aër obſcuraret.

Gubernatore indiget mũdus cur.

Quin & ſtellæ inter ſe ſeditionem agitarent eò quò aliæ ſuperiorem, aliæ inferiorem ſitum haberent, imò verùm ne nox quidem diei concederet, ſed ſuum locum retinens, cum eo diſſidio pugnáque decertaret. Quæ ſi fierent, reliquum eſſet, vt non mundum, hoc eſt digeſtum quid, ſed confuſionem: non ordinem, ſed diſturbationem: non ſtabile quid, ſed inſtabilitatem: non conuenientiam, ſed diſconuenientiam videremus. Singulorum enim diſcordia & pugna, aut omnia prorſus tollerentur, aut ſola (quę victoria prçualerent) ſupereſſent. Et id quoque vniuerſitatis indigeſtionem commonſtraret, quum id quod ſolum vnúmque relinqueretur, ab aliorũ vſibus ſpoliatum, vniuerſitatem rerum inconcinnam efficeret. Veluti ſi ſolus pes, aut ſola ma- C nus reſidua ſit, fieri nequit, vt ſeruetur incolumis corporis forma. Nam qualis (quæſo) mundus eſſet, ſi tãtũmodo ſol appareret, aut luna dũtaxat circũferretur, aut nox ſola, aut dies perpetuus exiſteret? Qualis rurſus harmonia, ſi tantummodo cælum ſit ſine vllis ſtellis, aut ſtellæ ſine cælo? Quid vtile, ſi ſolum mare in rerũ natura inueniretur, aut terra ſine aquis aliíſque naturæ partibus iaceret? Quomodo aut homo, aut vllum omnino in terris animal produxiſſet, elementis inter ſe ſeditione ſęuientibus, & vno duntaxat prædominante, neque tamen eo ipſo ad corporis cõſtitutionẽ ſatis efficaci? Nõ enim ex ſolis calidis, aut ex ſolis frigidis, aut ſolis humidis aut ſiccis, aliquid omnino cõponitur, ita enim omnia omnino incõpoſita, inordinataq; eſſent: ſed neq; idipſum, quod prædominaturũ cęteris videretur, cõſiſtere per ſe ſine aliorũ adminiculo poſſet, ſiquidẽ ideo omnia etiamnũ cõſiſtunt, quia nõ inordinatio, ſed ordo eſt in omnibus: neq; diſcõuenientia, ſed conueniẽtia: neq; rudis indigeſtio, ſed mũdus (qui nihil aliud eſt, niſi congruens vndecunque diſpoſitio.) Neceſſum eſt igitur reputare atque cognoſcere eũ Dominum, qui iſta in vnum coëgit, & concentum iſtum, congruentiamque iniunxit, qui tametſi oculis non conſpiciatur, ab ordine tamen congruentiáque rerum diſſidentium, eum intellige- D re poſſumus iſtorum omnium principem, ducem & regem eſſe.

Abſurda quædam.

Concluſio. Deus rex & dux totius orbis.

Simile.

Vt enim ſi videas ciuitatem ex multis variiſque hominibus conſtantem, paruis, magnis, opulẽtis, pauperibus, ſenibus, iunioribus, maribus, fœminis, bono ordine, rectaque diſciplina coli: eoſque qui ibi degunt, tametſi diuerſos inter ſe, animo tamen conſentire: neque opulentiores contra pauperes, neque magnos contra paruos, neque iuuenes contra ſenes inſurgere, ſed omnes æqualitate iuris pacem tueri: ſi hęc inſpiciamus, fieri nequit, quin in mentem veniat, principis inibi præſentia hanc cõcordiam foueri, tametſi ille in conſpectum non prodeat, quum immodeſtia pro ſigno habeatur, ſine capite Rẽpublicam eſſe: ordo autẽ contra principis curã moderationemq; demõſtret.

Simile.

Vt enim quum in corpore membrorum inter ſe cõgruentiã videmus, neq; oculos cũ auribus pugnare, neque manus contra pedes ſeditionem mouere, ſed vnumquodque propriũ perficit negotium abſque ſeditione: prorſus ex illo ipſo intelligimus, eſſe animam in corpore, quæ iſta ad iſtum modum temperet ac regat, etiam ſi illa oculis non pateat: Ita quoque vniuerſitatis iſtius ordine & harmonia, neceſſe eſt, vt animaduertemus, omnium iſtorum principem

A cipem eſſe Deum, eúmque vnum, & non plures. Nam ille diſpoſitionis ordo, & rerum omnium conſentiens harmonia, non multos, ſed vnum ſibi ducem principémque eſſe declarat, nimirum Verbum Dei. Non enim, ſi plures eſſent rerum naturæ principes, ſeruaretur eiuſmodi vniuerſitatis ordo, ſed omnia confuſa & inordinata forent propter multos iſtos: cùm vnuſquiſque omnia ad ſuum arbitrium traheret, & cum alieno depugnaret. Vt enim diximus multitudinem numinum, nullitatem eſſe numinum: ita quoque neceſſum eſt, multitudinẽ principum id efficere, vt nullus eſſe princeps videatur (cùm enim quiſque alterius regnum tollebat, nullus reliquus conſpiciebatur princeps) ſed inter regnum potius ſine capite erat. Vbi autem princeps non eſt, ibi prorſus diſturbatio naſcitur. E diuerſo, in multis iiſque diuerſis ordinis & concordiæ obſeruantia vnum quoque moderatorem oſtendit. Vt ſi quis è lõginquo cytharam audiat, ex multis & diuerſis neruis compoſitam, & ex iis concentus harmoniam admiretur, quòd non ſolùm grauis ſuum ſonum abſoluit, neque ſolus acutus, neque ſolus medius, ſed omnes pariter pari modo inter ſe conſonant, plane ex eo intellexerit, non à ſeipſa cytharam moueri, aut à pluribus pulſari, ſed vnum eſſe Muſicum, qui vniuſcuiuſque

Harmonia mundi vnũ ducem & rectorem declarat.

B nerui vocem ex arte ad concentum harmoniæ miſceat, etiam ſi illum non contueatur: ita quoque ex conſona vbique & concinna mundi diſpoſitione, nec ſuperioribus contra inferiora, neque inferioribus contra ſuperiora inſurgentibus, ſed omnibus in commune vnum ordinem conficientibus; conſequens eſt, vt non plures naturæ principes & reges, ſed vnum intelligamus, ſua luce omnia illuſtrantem & mouentẽ. Non enim plures eſſe mundi principes & conditores ſuſpicari licet, ſed pro religione perfecta ac veraci vnus tantummodo rerum natura hoc ipſum declarante credendus eſt. Nam certum illud eſt iudicium, vnum eſſe iſtius vniuerſitatis autorem, quod non multiplex, ſed vnus perpetuo mundus exiſtat. Oporteret etenim, ſi plures eſſent principes, plures quoque & diuerſos eſſe mundos. Siquidem par non eſt, vt plures vnum mundum ædificent, aut vnum à multis ædificari propter abſurda, quæ ſe inde oſtenderent: primum quidem quod ſi à multis fabricatus eſſet hic mundus, imbecilles fuiſſe eius fabros, arbitrãdum foret, eò quod multorum opera ad vnum opus requiſita eſſent. Et ex eo quoque argumentum colligeretur minime vulgare imperfectę vniuſcuiuſque ad faciendum ſcientiæ. Nam ſi vnus idoneus fuiſſet, non plures aliorum defectum, quaſi ſuccen-

Simile.

Deus vnus quomodo.

C turiati, adimpleuiſſent. In deo autem, dicere aliquid eſſe minus integrum aut perfectum, nõ ſolum impium, ſed pluſquam nefarium eſt. Quippe neque artificem inter homines abſolutũ dixeris, ſed imbecillem, ſi non ſolus, ſed cum multis vnum opus expediat. Porro ridicula res fuerit, ſi ſinguli, quia per ſe minus poterant in commune, operas ſuas laboréſque conſociaſſe dicas. Sin ob ambitionem quiſque induſtriam ſuam adhibere voluerit, ne in ſuſpicionem imbecillitatis veniret, ambitioſam æmulationem in numinibus conſtitues, rem omnium longè abſurdiſſimam. Quòd ſi vnuſquiſque ſatis idoneus fuit ad vniuerſitatis iſtius architecturã, quis vſus in multis? quum vnius vis ad omnia ſufficiat. Impium certe pariter & abſurdum videretur vnum opus eſſe, plures autem & diuerſi operatores, quum phyſicæ rationis ſit, vnum & ſingulare ſi perfectum ſit, multiplicato excellentius eſſe. Id quoque ſciendum, quod ſi mũdus à multis creatus eſſet, multiplices quoque motus haberet, & ſibiipſi diſſimiles. Quippe qui ad ſingulos authores reſpiciẽs, diuerſas quoque & diſſimiles obiret motiones. In ipſa autem diſſimilitudine (vt dictum eſt antea) denuo reſurgeret inordinatio, perturbatióque vniuerſitatis. Quandoquidem ne nauis quidem à multis gubernata rectè curſum tenuerit, niſi

Mundus à multis non eſt creatus quomodo.

D vnus gubernator clauum in manus ſumat: neque cythara, ſi à multis pulſetur, concentum ædet, niſi illam artifex plectro feriat. Quapropter, quum vna ſit rerum natura, vnus mundus eiúſque vnus ordo: vnum illius intelligere debemus, & regem, & opificem Dominum noſtrum. Ideo enim ipſe opifex vnum (in vniuerſum) mundum condidit, ne de multorum numero multi etiam opifices exiſtimarentur, ſed ex vno opere, vnus quoque illius autor crederetur. Verum, non quia vnus eſt conditor, ideo quoque neceſſum eſt, vt vnus ſit mundus. Poterat enim & alios mundos conſtruere deus: ſed quia vnus eſt mundus creatus, neceſſe eſt creatorem eius vnum credere. Cæterum, quis ille ſit (nam id quoque in primis neceſſarium) iam declaretur, ne ſi quis hac in parte erret, alio credito numine, denuo in eandem ſuperſtitionem, quæ nullo nomine ſubnixa eſt, relabatur. Arbitror autem neminem in hac rẽ iam deinceps eſſe ambiguæ mentis. Si enim poëticos deos, deos non eſſe ratio demonſtrauit, & eos qui res creatas pro numinibus habent, erroris conuicit, & omnino gentium idolatriam cultu veri numinis carere edocuit: neceſſum eſt, prorſus ſublatis aliorum religionibus apud nos ſolos veram ſupereſſe religionem, & eum qui à nobis adoratur & prædicatur, hunc ſolum eſſe verũ

Conclusio.

Vnius mũdi vnus creator & rector

Vera religio apud catholicos. Deus quis.

Deum, ac naturæ dominum, & omnium rerum opificem. At quiſnam is eſt alius, niſi vn- A
decunque ille Sanctus, & excelſior omni creata ſubſtantia, Chriſti Pater, qui veluti optimus
gubernator ſua Sapientia ſuáque ratione Domino noſtro Seruatore Chriſto, ea quæ vbique
ſunt, ſalubriter gubernat ac diſpenſat, facitque prout ſibi recte eſſe videtur. Rectè autem ſe
habent, prout facta ſunt, aut fieri conſpicimus, quia ita placuit illius arbitrio. Nec video qui

Orbis motus rationalis.

fieri poſſit, vt iſtud non credatur. Si enim irrationabilis eſſet naturæ motus, & temere vni-
uerſitas iſta raperetur, recte quiſpiam & dictis meis fidem abrogauerit. Sin autem ratione &
arte & ſapientia conſtant, atque omni ornatu exornata ſunt, neceſſe eſt, eum qui ſuperincū-
bat, atque ita ea inſtruat, non alium quàm Verbum rationémque Dei eſſe. Intelligo autem

Ratio dei quæ.

rationem, non quæ ſingulis (quum fiunt) implicita eſt & congenita, quam nonnulli etiam ſe-
minalem conſueuerunt dicere, inanimatam (inquam) illam, & nulla ratiocinatione, nulla
mente præditam, ex arte tantummodo vires capientem, pro artificis (qui rem tractarit) in-
genio: Neque rurſus, qualem habet rationem orationémue rationale genus hominum, quæ
ſyllabis componitur, & aëre exprimitur: ſed boni illius numinis, Deique omnium viuum
Verbum, rationémque intelligo, nimirum efficacem Deum: qui diuerſus eſt à rebus genitis, B
& ab iis, quæ ſunt in rerum natura, proprium item & vnicum boni illius Patris Verbū, quod
vniuerſitatem iſtam inſtruit & illuſtrat ſua prouidentia, vtpote boni Patris bona Ratio: Illa
(inquam) quæ mundi ordinem diſpenſauit, illa quæ contraria contrariis coaptans, hanc con-
cinnitatem dedit, quæ ipſa Dei potentia, & Dei ſapientia eſt, quæ cælum verſat, terram ſuſ-
pendit, eámque nullius rei fulcro innixam, ſuo nutu confirmauit. Hac illuminatus ſol, orbem
terrarum illuſtrat, luna dimenſum lumen habet, per hanc & aqua in nubibus libratur, plu-
uiæ imbréſque in terras fluunt, mare ſuis finibus circumſcribitur, terra omnigenis ſtirpibus
læta nitet & effrondeſcit. Quod ſi quis, non habita fide meis verbis, dubius incredulúſque
inquirat, num omnino ſit aliqua ratio in Deo? is ipſe nulla ratione vti, non iniuria cenſebitur.
Habet tamen ex rebus quas videt, certum documentum, omnia ratione & ſapientia Dei cō-
ſiſtere, neque quicquam firmum eſſe poſſe inter omnia creata, niſi verbo rationéque condi-
ta eſſent, hoc eſt ratione diuina (vt dictum eſt) quæ non ad hominum ſimilitudinem, vt dixi,
ſyllabis conflatur, ſed ſui patris imago indemutabilis exiſtit. Homines enim ex partibus cō-
poſiti, & ex nihilo procreati, compoſitam habent & reſolubilem ſuam ipſorum rationem ſi- C

Deus non coaleſcit.

ue orationem: Deus autē, qui eſt ipſa eſſentia, nullis partibus coaleſcit. Quapropter & eius
ratio, ipſum eſſe eſt, & neutiquam vllis membris coniungitur, ſed vnus, vnigenitúſque Deus
ex Patre, vt bonus ex bono fonte ſcaturiens, omnia ordine cultúque inſtruit & continet. Cau-
ſa verò ob quam ratio, Dei inquam ratio in res creatas ſeſe immerſit, profecto admirabilis eſt,
& de ſe indicium præbet non aliter, quàm decuit rem actam eſſe. Creatarum enim rerum

Creatura morti obnoxia.

natura, quia ex nihilo conſtat, fluxa, imbecillis & morti obnoxia eſt, per ſe iudicata. Deus
contra vniuerſitatis illius, bonus, & pluſquam bonus eſt natura, ac quia humanus eſt, ne-
mini vnquam inuiderit: liber eſt enim bonus ab inuidentia: & quia liber, ideo nulli
ſuum eſſe inuidet, ſed omnia eſſe & exiſtere concupiſcit, vt humanitatem ſuam exer-
cere poſſit. Animaduertens igitur generabilia quantum pro ipſorum ratione conditioné-
que caduca eſſe, & diſſolutu facilia: ne hoc ipſum paterentur, & in nihilum diſſolu-
ta reciderent, non permiſit, res æterna ſua ratione procreatas, & indita ſubſtantia ſo-
lidatas, pro ipſorum natura ferri ac tempeſtatibus iactari, ne rurſus in periculum non exi-
ſtendi deuenirent: ſed vt bonus ſuo ipſius verbo, rationéque (quæ & ipſa deus eſt) vniuerſa gu- D
bernat & conſtituit, vt rationis ductu, imperio, ac diſpoſitione illuſtrata natura, firmiter perſe-
uerare poſſet, vtpote quæ in principatum communionémque admiſſa ſit eius, qui vere eſt, &
ab eo vim exiſtendi ſuſceperit, ne ea pateretur defluuio eſſentiæ, quæ alioquin paſſura eſſet.
Loquor autem de non eſſendo, niſi ratio illa conſeruaret, quæ eſt imago Dei inuiſibilis, pri-
mogenitus omnis creaturæ: quia per eum, & in eo conſiſtunt omnia, tum viſibilia tum inui-
ſibilia, & ipſe eſt caput Eccleſiæ, vt veritatis adminiſtri docent in ſacris literis. Ipſe igitur om-

Deus omnia viuificat & cōſeruat ſua potentia.

nipotens, omnino integer, ſanctus, ipſius dei ſermo & ratio omnibus incūbens, & vbique ſuas
vires explicans, illuſtrans omnia tum quę oculis apparent tum quæ oculos ſubterfugiunt, vni-
uerſa in ſe continet & conſtringit, nihilque deſertum à ſua potentia relinquit, ſed omnia in
omnibus ſingula priuatim, publicę vniuerſa viuificat, & conſeruat, initia elementáque om-
nis ſenſibilis ſubſtantiæ, calida, frigida, humida, & ſicca in vnum contemperans ſua potentia
efficit, vt illa ſibi mutuo infeſta non ſint, ſed vnam conſonámque harmoniam in commune
abſoluant: vt neque ignea cum frigidis, neque humida cum ſiccis pugnent, ſed vt amica &

cognata

A cognata,& ſi (quantum in ipſis eſt)inter ſe contraria ſunt,ſimul tamen coeuntia,ea quæ oculis *Omnia dei*
ſubiecta ſunt,viuificent,& corporibus eſſendi initia præbeant:& huic diuinæ rationi obtem- *verbo obe-*
perantia,illa quæ in terris ſunt,fœcundent,& quæ in cælo ſunt,conſtituant. Propter hanc,ma- *diunt.*
re vniuerſum & ingens ille Oceanus, intra legitimos fines,ſuos motus coercet:terra verò quæ
aquis demerſa non eſt,vernat,& omnigenis,vt dixi,ſtirpibus comata frondeſcit. Et ne in re ma
nifeſta,ſingula recenſendo,tempus teramus,nihil eſt omnium rerum quæ fiunt, quod non in
ea, & per eam, & conſtitutum eſt & conſiſtit. Quod & Theologus ille dicit: In principio *Ioan.1.*
erat verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum. Omnia per eum facta ſunt,
& ſine ipſo factum eſt nihil. Quemadmodum,ſi Muſicus,vbi lyrã adaptauerit,& grauia acutis, *Simile.*
& media extremis ex arte ſua cõiunxerit,certum deſignatumque melos abſoluat: ita quoque
Dei illa ſapientia,rerum vniuerſitatem vt lyram tenens, & aëria terrenis copulans, & cæleſtia
aëreis,vniuerſaque cum ſingulis coaptans,circumagenſque nutu ſuo ac voluntate,vnum mũ-
dum,mundique vnum ordinem abſoluit recte & congruenter, ipſe quidem immobilis perſe-
uerans apud Patrem,omnia tamen mouet conſtitutione ſua, vt vnumquodque ipſius Patri
B placuerit. Nam miraculum diuinitatis in hoc conſiſtit, quòd vno eodemque nutu omnia ſi- *Diuinita-*
mul & non per interualla,ſed vniuerſum cuncta tum recta,tum orbiculata,tum ſuperiora, tũ *tis miracu-*
media,tum inferiora,humida,frigida,calida,conſpicua, inconſpicua circumfert ac gubernat *lum in quo conſiſtit.*
ſecundum vniuſcuiuſque naturam. Pariter enim eodem nutu ipſius,quæ recta ſunt,pro ſua re-
ctitudine:quæ rotunda, pro ſua rotunditate,circumaguntur:quæ media, pro loci ſui conditi-
one mouētur. Quod calidum eſt,calefacit:quod ſiccum,exſiccat,vniuerſaque naturali modo
ex iſtis conſtant & viuificantur,& admirabilis quædam & vere diuina inde congruentia perfi-
citur. Et vt exemplo res tanta innoteſcat: ſumamus hæc verba, tanquam ſi illa dicerentur de
imagine & ſimilitudine ingentis chori. Vt igitur in choro qui conſtat ex diuerſis hominibus,
viris,pueris,fœminis,ſenibus, iuuenibus, ſub vno præſule & moderatore quiſque, quantum
poteſt,cantat pro ſua natura,ille quidem vt vir,iſte vero vt puer,alius vt ſenex, alius quemad- *Simile.*
modum iuuenis,omnes tamen vnam & eandem abſoluunt harmoniam, vel vt noſtra anima
eodem tempore ſenſus noſtros pro cuiuſque officio exercet, & ad vnam rem oblatam ſimul
omnes mouentur,adeo vt oculus videat,auris audiat,manus palpet, olfactus odores arripiat,
C guſtus delibet, ſæpe quoque interea ne aliæ quidem corporis partes in ocio ſunt, adeo vt inter *Aliud*
iſta pedes quoque obambulent. Vel vt tribus exemplis,quod dicimus, exprimatur: Magna ſi- *ſimile.*
militudo eſt iſtius rei in magna ciuitate & populoſa,& in ipſo,qui eam condidit, moderatore
ac rege. Vt enim præſentia regis imperantis ſimul & ad omnia oculos intendẽtis,omnes ſunt *3. Simile.*
in obſequio,eſt qui agnos colat,eſt qui ad aquæ ductus aquarum properet,alius item pabula-
tum proficiſcitur,alius ad curiam pergit,alius ad concionem ingreditur, iudex item ad iuriſ-
dictionem,prætor autem ad tutelam curamque obſeruandarum legum ſe confert,opifex ſta-
tim ad opus tendit,nauta ad mare deſcendit,faber ad fabrilia negocia, medicus ad curationes
ſuas,architectus ad ſtructuram domus procedit:rurſus eſt qui rus contendit,eſt qui reuertitur,
alij circa vrbem verſantur,alij ex vrbe egrediuntur, alij eodem ſeſe referunt, eaque omnia ad
præſentiam vnius moderatoris & diſciplinam fiunt& conſtituuntur: Ita quoque omnia in vni
uerſa rerum natura geruntur. Nam exemplum tametſi minutius ſit,maiora tamen inde intel-
lectu aſſequaris. Vnico enim momento,ad nutum verbi Dei, omnia ſimul diſpẽſantur,& quę *Nutu ver*
cuiuſque ſunt,propria fiunt,& ab omnibus ſimul idem ordo conficitur: Nutu enim & viribus *bi Dei om*
D præfecti moderatoriſque omnium diuini & paterni verbi,cælum circumuoluitur, aſtra mo- *nia ſimul*
uentur, ſol lumen diffundit, luna circumambulat, & aër ab eo illuſtratur, æther vero cali- *diſpenſan*
dus efficitur, vẽti ſpirant, montes in altum exurgunt, mare vndis criſpatur, quæque in *tur.*
eo ſunt animalia nutriuntur, terra immobilis permanens fructificat, hômo fingitur, & rur-
ſus viuit, ac moritur: in ſumma omnia animantur & mouentur, ignis vrit, aqua refrigerat,
fontes ſcaturiunt, fluuij inundant, tempora rerum & horæ ſuperueniunt, imbres deſcen-
dunt, nubes implentur, grandines fiunt, nix & glacies in denſitatem coaleſcunt, aues voli-
tant, reptilia ſerpunt, aquatilia natant, mare nauigationibus exercetur, terra ſeritur, & ſuis
temporibus germinat:ſtirpes creſcunt,& quædam tenera ſunt, quædam matura fiunt, quæ-
dam acta ad ſenectutem perueniunt, quædam abolentur, nonnulli gignuntur: & in lucem
prodeunt. Omnia iſta,imò plura etiam iſtis(quæ tantæ multitudinis ſunt,vt effari non liceat)
mirificum illud Dei Verbum illuminans & viuificans, ſuo nutu mouet & diſpenſat,vnum
mundum abſoluens,neque extra ſe Inuiſibiles illas potentias relinquens:nam & iſtas (vtpòte
illarum conditor) complexus, vnà cum rerum vniuerſitate in ſe continet ac viuificat ſuo ip-

Simile. ſius nutu ac prouidentia. Neque eſt quod eius rei incredulitatem foueat: vt enim illius proui- A
dentia corpora quidem adoleſcunt, anima verò rationalis mouetur, & cogitandi videndique
Anima poteſtatem habet (neque hoc multis indiget argumentis, non ante oculos noſtra iſta fiunt)
vires e x ita rurſus ipſum Dei Verbum, vno & ſimplici nutu ſua ipſius vi & viſibilem mundum & in-
prouidentia uiſibiles potentias mouet & complectitur, vnicuique ſuum officium attribuens, vt diuinæ
Dei. quidem illæ, diuinitus moueantur: viſibiles vero eodem modo quo oculis conſpiciuntur: ip-
ſe interim in omnibus, & Dux, & Rex, & Conditor omnium, omnia pro iudicio arbitratuque
ſui Patris agit, modo nos per opera ſua (quæ ab ipſo fiunt) docens ac loquens ex maieſtate &
pulchritudine rerum conditarum proportionabiliter conditorem debere intelligi & æſtima-
Simile. ri. Sicuti enim reſpicientibus in cælum, videntibúſque ornatum eius & aſtrorum iubar, par
eſt, vt ratiocinentur de ratione, verbóque, quod illa ad iſtum modum ordinémque digeſ-
ſit: ita intelligentibus qualis ſit ratio, ſermóque, atque adeo Verbum Dei, neceſſum eſt, vt in-
Verbi pa- telligat qualis ſit eius rationis, ſiue ſermonis, ſiue Verbi Pater, vnde progreſſus, recte ſui Pa-
ter quis. tris interpres, nunciuſque appellatur: id quod in rebus noſtris quoque videas. Si enim ora-
tione progrediente ex homine, fontem eius vnde profluxit, mentem eſſe intelligimus: ac ora- B
tioni intendentes, animum (qui illa loquutione ſignificatur) agnoſcimus: quando viuidius ex-
Ioan.14. cellentiuſque ex intuitu verbi, Patrem Verbi intelligimus? vt ipſe Saluator ait: Qui videt me,
videt & Patrem meum: Hæc quoniam diuina ſcriptura manifeſtius ac locupletius deprędi-
cantur, ideo & nos ſumpta fiducia, hæc tibi ſcribenda duximus: in quibus ſi ipſe verſeris, fa-
Sententia cile meis dictis fidem accommodaris. Sententia enim à maioribus confirmata, irrefutabilem
irrefutabi habet confirmationem. Nam & olim à principio, vt idola tollerentur, ſermo diuinus popu-
lis qua. lum Iudaicum hiſce verbis præmunitum eſſe voluit: Non facies tibi idolum, neque earum
Idola tollē rerum ſimulachrum, quæcunque ſunt, vel in cælo ſurſum, vel in terra deorſum. Iſtam autē
da eſſe. tollendarum idolorum cauſam aliis verbis ſcriptura declarat: Idola gentium, argentum & au-
Exo.20. rum, opera manuum hominum: os habent, & non loquentur: oculos habent, & non vide-
Pſal.113. bunt: aures habent, & non audient: naſum habent, & non olfacient: manus habent & non
Pſal.113. palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt. Neque item ſilentio præteriit, qua cautione
Pſal.113. vtendum in rerum natura mundique partibus, vt qui nō ignoraret, quanta in illis pulchritudo
eſſet, ne quis illarum venuſtate inescatus, eas iam non vt opera Dei aſpiceret, ſed vt Deos
coleret. Præmuniit igitur homines, cautóſque reddidit his verbis, ne oculis in altum ſubla- C
tis, contemplans ſolem & Lunam omnémque ornatum cæli, errore deceptus ea ipſa adora-
res, quæ diſtribuit Dominus Deus tuus omnibus gentibus quæ ſub cælo ſunt. Diſtribuit au-
tem, non vt gentium numina eſſent, ſed vt gentes ex iſtorum viribus, omnium rerum opificē
agnoſcerent, vt ſuperius dictum eſt. Olim autem Iudæorum populus, plenius iſtarum rerum
Cognitio certitudine inſtructus fuit, eò quòd non ſolum ex naturæ operibus, ſed etiam ex diuinis ſcrip-
dei ex ſa- turis deitatis cognitionem inhibuerat: in vniuerſum tamē omnes homines ab idololatriæ er-
cris ſcriptu rore, & irrationabili mentis conceptu auulſos cupiens, hæc verba locutus eſt: Non erunt ti-
ris. bi dij alij præter me. Non quòd ſint alij dij ideo eos prohibet, ſed ne quis auerſus à vero Deo
Exo.20. ſibi ea quæ non ſunt, in numina conſtituat: qualia ſunt apud poëtas & hiſtoricos, quæ vt no-
Non ſunt men Dei habent, ita redeſtituuntur, vt demonſtratum eſt. Ipſa quoque forma verborum
plures dij oſtendit, eos deos non eſſe, quatenus ad iſtum modum loquitur: Non erunt tibi dij alij, quod
Ibid. in futurum ſignificationem habet. Quod autem in futurum eſt, tum non eſt, quum hæc di-
cuntur. Sed quid? num ſublata, vel gentium vel idolorum ſuperſtitione, tacuit diuina ſcriptu-
ra ſimpliciter? & ſemel humanum genus ſine diuinitatis intellectu rapi temerè, ferrique per- D
miſit? minime gentium: imò occurrit huiuſmodi animi cogitationibus, inquiens: Audi Iſraël,
Deus tuus, Deus vnus eſt. Ac rurſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &
pro omnibus viribus tuis. Et item: Dominum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, illique con-
glutinaberis. Quia verò per omnia in omnia Verbi prudentia & diſpenſatio ab omni ſacra
ſcriptura eſt conteſtata, ſufficit ea quæ in præſentia dicta ſunt, ſermoni fidem conciliare, qua
Pſal.118. viri in rebus diuinis diſerti dicunt: Fundaſti terram, & permanet: ordinatione tua perſeuerat
Pſal.47. dies. Ac rurſum, Pſallite Deo noſtro operienti cælum in nubibus, præparanti terræ pluuiam
& progerminanti in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum, tribuentique pecori-
bus pabulum. Per quem autem tribuit? nonne per eum, per quem, vt omnia facta ſunt, ita
quoque omnia ipſius ordinatione prudentiáque gubernantur? Sed quiſnam, quæſo, hic alius,
Pſal.32. ſi non verbum Dei? de quo & in alio Pſalmo dicitur: Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpi-
ritu oris eius omnis virtus eorum. Nam & omnia per eū, & in eo facta eſſe prædicantur, quod
& ipſa ſcriptura perſuaſum eſſe nobis voluit, dum inquit: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe manda-
uit

A uit, & creata ſunt. Moſes quoque in creatione mundi, hanc ſententiam confirmat his verbis: *Gene.1.*
Dixit Deus: Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram. Poſtquam
enim cæli & terræ & omniũ rerum procreationem abſoluiſſet pater, ita locutus eſt: Fiat cæ- *Ibid.*
lum, congregentur aquæ, & appareat arida, & educat terra omnem herbam fœni, & omne
animal. Qua in parte increpandi Iudæi, qui ſcripturas peruerſe intelligunt. Cum quo, quæſo
iſtic (nam id quæſtionis Iudæis obiici quoque poteſt) ſermocinabatur Deus? vbi & inter *Chriſtum*
loquendum imperat. Quòd ſi rebus creandis hoc imperium dictabat, illiſque loqueba- *intellige*
tur, ſuperuacanea erat iſtiuſmodi ſermocinatio, quippe ad eas res habita, quæ non ex- *in voce fa*
tabant, ſed futuræ erant. Nemo enim cum re nihili & nondum extante, verba facit. *ciamus ho*
Nemo item ea exiſtere iubet & alloquitur, quæ nondum ſunt in rerum natura. Si enim *minem*
rebus futuris imperauiſſet Deus, dici ab illo oportuerat: Sis cælum, ſis terra, prodi her- *& c.*
ba, fias homo. Nunc autem nihil tale loquutus eſt. Iubet autem his verbis: Faciamus
hominem, prodeat herba? Ex quibus apparet, Deum cum aliquo ſibi proximo ſermones his *Quem al*
de rebus conſerere. Neceſſe eſt igitur aliquem ei adfuiſſe, cum quo vniuerſa condens, collo- *loquebatur*
B quium miſcebat. Atquis ille fuerit, niſi ipſius Verbum? Cum quo enim Deus videri poſſit *deus in ho*
colloquium habere, niſi cum ſua ipſius ratione ac verbo? Aut quis denique illi adfuit con- *minis con*
denti omnem creabilem ſubſtantiam, niſi ſua ipſius Sapientia, quæ ita de ſe loquitur. Quum *ditione.* *Ioan.5.*
faciebat cælum & terram, coaderam ei. Sub appellatione autem cæli & terræ, omnia quæ in
cælo & in terra genita ſunt, complexa voluit. Præſens autem ibi, vt ſapientia, vt ratio, Pa-
trémque intuens, omnia inſtruebat, conſtituebat, ac diſpenſabat. Rurſus, vt potentia patris *Ioan.16.*
omnibus ſoliditatem exiſtendi tribuebat (quemadmodũ etiam à Saluatore dictum eſt) Quæ- *Rom.11.*
cunque video Patrem facere, eadem & ego facio. Per eum verò & in eo omnia facta eſſe, ſa-
croſancti illius diſcipuli docent, eúmque eſſe bonũ ex bona ſtirpem, ac verum filium. Poten-
tia autem Patris dicitur, & ſapientia, & ratio, non ex eo, quod aliqua ex parte iſtarum rerum *Potentia*
communionem adipiſcatur, aut iſta aliunde aduentitia & ſuperuentitia, eius naturam im- *deiquid.*
buant: quales ſunt, qui iſtarum rerum participes fiunt, ac propterea ſapientes, fortes, rationa-
les efficiuntur? ſed quòd per ſe ſit ipſiſſima ſapientia illa, per ſe illa ipſiſſima ratio ac propria po-
tentia Patris, illa ipſa lux, illa ipſa veritas, illa ipſa iuſtitia, illa ipſa virtus: & character, & iubar,
C & imago, & (vt compendio dicam) fructus Patris vndecunque perfectus, ac ſolus Filius, ima-
góque immutabilis Patris ſui. Quis igitur, quis (inquam) percenſuerit plenè de Patre, vt ver-
bi eius dotes aſſequatur? Eſt enim ſicuti Patris Verbum, Sapientia, ita quoque ad creata ſe
demittens & accommodans, fit ad creatoris cognitionem intellectumque ipſa ex ſe propitia-
tio, ipſa ex ſe vita, ianua, paſtor, via, rex, dux, & in omnibus ſeruator & viuificator, lux & pro-
uidentia omnium. Talem igitur bonum, & opificem Filium habens ex ſe Pater, non illum
rebus genitis obſcurum occultumque voluit, ſed quotidie eum reuelat omnibus per omnia,
quæ ab ipſo conſtituuntur vitámque accipiunt, & in eo, & per eum ſeipſum quoque exhibet,
quemadmodum Saluator ait: Ego in patre, & Pater in me, vt neceſſarium ſit, verbum eſſe in
genitore, & genitũ cum Patre ſuo perennare. Quum hæc igitur ita ſe habeant, & nihil extra
eum ſit, ſed cælum & terra, & omnia quæ in iis ſunt, ab illo pendeant: homines tamen ſtoli- *Ioan.14*
di repudiata illius cognitione & pietate, res quæ non ſunt, rebus quæ ſunt, antepoſuerunt, &
pro vero Deo, ea quæ nulla eſſent, deos ſtatuerunt, creaturæ potius quàm creatori ſeruiẽtes,
remque & ſtultam & impiam deſignantes, non aliter quàm ſi quis opera præ opifice admire-
D tur, & ad monumenta in ciuitate obſtupeſcat, conditorem eorum pedibus conculcet: Aut
veluti ſi qui muſicum inſtrumentum laudibus extollant, concinnatorem autorémque eius
reiiciant, ſtolidi nimirum & magnopere oculis capti. Quomodo enim vlla ratione cognoue-
rint aliter aut nauem, aut domum, aut cytharam, ſi non ſit faber naualis, qui operam adhibeat
aut architectus, qui ædificet, aut muſicus qui concinnet & componat? Vt igitur qui hæc cõ-
ſiderant, furiunt, imo omnem furorem tranſcendunt: ita mihi ſani eſſe non videntur, qui &
Deum ignorant & Verbum eius non colunt: Saluatorem, inquam, omnium Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia Pater regit & continet & totius vniuerſitatis curam
gerit, in quem quum tu fidem habeas & amorẽ, o Chriſti ſtudioſe, gratulare tibi, & certo per-
ſuadeas, in mercedem emolumentumque iſtius in ipſum fidei & religionis, immortalitatem
& regnum cælorum tibi deſtinatum eſſe, modo ſecundũ leges illius anima tua exornata fue-
rit. Vt enim iis qui ſecundum illius præcepta viuunt, æterna vita pro præmio eſt, ita eos qui in
diuerſum & non per viam virtutis incedunt, probrum ingens & periculum inexpiabile ma-
net in die iudicij, eo quod quum cognitam haberent virtutis viam contraria his quæ perſpe-
cta ac nota habebant, fecerunt.

SANCTI PATRIS ATHANASII A
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ DE INCARNATIONE VERBI EIVSQVE CORporali ad nos aduentu.

QVum ſuperius pauca de multis decerpentes, ſed tamen quæ ſufficiãt
tractauerimus, de gentium in idolis colendis errore, deque earum ſu-
perſtitione, quæque illius origo fuerit, & quomodo homines ex ſua
malitia commẽti ſibi ſint idolorum cultũ, & pauca per gratiã Dei ad-
diderimus de diuinitate Verbi Patris, eiuſq; in omnia cura & potẽtia,
& quòd bonus ille Pater Deus per eũ omnia digerit, & quòd omnia
Argumentum. à verbo moueãtur & in eo viuificantur: Age, deinde mi Macari & verè
Chriſti amator, de pia bonaq; fide, etiã de incarnatione verbi, & de di- B
uino eius aduentu pauca quædã declaremus: Id quod Iudæi quidem
calumniis, Ethnici verò ludibriis inſectãtur: nos verò adoramus, vt ex humilitate verbi qua
apparuit, maiorẽ adhuc, vehemẽtioreq; pietatẽ cõcipias. Quãto enim maioribus ſannis apud
infideles iactatur, tanto ille maiora documenta teſtimoniáque ſuæ diuinitatis præbet, quum
ea quæ mortales, vt impoſſibilia non aſſequuntur, ipſe poſſibilia oſtendat: & quæ vt fœda aſ-
pernantur, ea ſpecioſa ſua diuinitate reddat: & quæ docti viri vt humana irrident, ea ſua vi
diuina eſſe demonſtrat: dúmque ſpeciem idolorum omnium magnificam, vtilitate ſua in qua
eſſe putabatur, per crucem ſubuertit, eóſque qui & irridebant, nec fidem habebant, clàm in
ſuam ſententiam trahit, vt eius & diuinitatem & potentiam agnoſcant. Verum ad iſtarum re-
rum explicationem, non inutilis fuerit ſuperiorum dictorum tenax memoria, vt corporeæ
iſtius apparitionis cauſam, qua verbum patris tale ac tantum ſeſe manifeſtauit, rectius co-
Quomodo Chriſtus humanitatem aſſumpſit. gnoſcere & intueri valeas. Sed vide, ne pro conditione ſolitóque more naturæ, Saluatorem
noſtrum, corpus geſtaſſe arbitreris: ſed potius eum, quum natura incorporeus eſſet, ac ratio
ſui patris, ſtudio noſtri, patriſque in nos beneuolentia, ob ſalutem humani generis, ipſum ſe- C
ſe in humano corpore exhibuiſſe. Conuenit autem nobis (qui de tanto negocio narrationem
inſtituimus) prius de vniuerſa rerum naturæque opifice mentionem facere, vt ita naturæ in-
Narratio. ſtaurationem, à verbo ipſius ab initio autore & conditore factam, digne ritéque contemplari
Creatio mundi non eſt fortuita vel ſpontanea. poſſimus. Nihil enim in eo contrarium videbitur, ſi per quem rerum naturam condidit pater,
per eundem quoque, eam incolumen & ſaluam præſtet. Opificium mundi & vniuerſitatis
creationem, multi multifariam tractauere, & quiſque prout ipſi libuit, ita quoque rem de-
ſcripſit: Aliqui enim ſponte & fortuito omnia nata eſſe prædicant (vt Epicurei, qui vniuerſita-
tis rerum per ſe nullam eſſe prouidentiam fabulantur) plane contra rem manifeſtam oculiſ-
Abſurdũ Platonis de creatione mũdi opinio. que ſubiectam, verbis obgannientes: Si enim (vt ipſi volunt) omnia ſine prouidentia exorta
ſunt, oportuit omnia ſimpliciter exoriri & ſimilia eſſe, neque vllo modo differre, ac in toto
mũdi iſtius corpore nihil, niſi vel ſolem duntaxat, aut lunam eſſe, atque itidem in hominibus
nihil aliud exiſtere, niſi vel manum tantummodo, vel pedem, vel oculum. Nunc autem ita
non fit. Videmus enim aliud ſolem, aliud lunam, aliud terram eſſe. Et in humanis corpori-
bus, aliud pedem, aliud manum, aliud caput exiſtere. Cæterum iſtiuſmodi ordo documento D
eſt, non ſponte res creatas prodiiſſe, ſed cauſam effectricem præceſſiſſe, ex qua diſpoſitorem
autorémque omnium Deum intelligas. Alii (inter quos eſt Plato) ex præexiſtente ingenitá-
que materia feciſſe Deum vniuerſa, arbitrantur: Non enim Deum quippiam poſſe, niſi illi
prius ſubiecta ſit materia, eadem ratione qua & fabro lignum ſuppeditari oportet, vt fabrica-
Mundus an ſit factus ex materia exiſtente. ri poſſet. Atqui non ſentiunt, qui iſta loquuntur, ſe Deo imbecillitatẽ iniungere. Nam ſi ma-
teriæ autor non eſt, ſed ea ſubminiſtrata res creandas producit, imbecillis reperitur, quum
citrà materiem nihil eorum quæ fieri debent, poſſit condere: Quemadmodum certe fabri
imbecillitas in eo eſt, quòd nihil poteſt rerum neceſſariarum ſine lignis in opus conficere.
Quod ſi iuxta conceſſionem iſtius ſententiæ, ſine materia nihil Deus creaturus fuiſſet, qui il-
li competit nomen factoris & conditoris, quum aliunde acquirat, vt condere poſſit, nimirum
ex materia? eritque pro illorum opinione, ſi talis ſit Deus, non conditor rerum, ſed artifex: quũ
in ſubiecta materia, cuius ipſe non eſt autor, opus ſuum explicet. Omnino enim conditor
non appellabitur, qui materiam non condit ex qua creaturæ conſtituuntur. Hæretici porro
alium

A alium ſibi opificem rerum fingunt, extra Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, magnopere in
rationibus ſuis cęcutientes, quum Dominus ad Iudæos loquatur: An neſcitis, quod ab initio
ille qui conditor eſt, marem & fœminam eos crearit, & dixerit: Ea de cauſa relinquet homo *Creatio mũdi an ſit à multis.*
patrem & matrem ſuam, & coadglutinabitur vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Dein-
de indicium adiunxit, quiſnam ille conditor eſſet, quum ait: Quod igitur Deus coniunxit, *Gene. 2*
homo ne ſeparet. Quomodo igitur iſti nouam alienamque à Patre procreationem rerum *Ibidem.*
inducere poterint? Si ſecundum Ioannem Euangeliſtam nihil non ſub iſtis verbis complectē- *Matth. 15*
tem: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt, quomodo a- *Ioan. 1*
lius fuerit opifex præter Chriſti Patrem: Talis eſt iſtorum hominum nugatio: ſed enim diui-
na inſtitutio, & fides ſecundum Chriſtum eorum delyria, vt impietatem ac ſacrilegium quod-
dam execratur. Quæ vniuerſitatem rerum, non ſponte, ne ſit prouidentia deſtituta: neque ex
præſuppeditata materia, ne Deus ſit impotens: ſed ex nihilo, ac prorſus nuſquam extantibus
Deum Patrem per Verbum ſuum feciſſe agnoſcit, quum ad iſtum modum loquatur per *Creatio mũdi ex nihilo*
Moſen: In principio fecit Deus cælum & terram. Ex vtiliſſimo paſtoris libro, primò crede
B vnum eſſe Deum, qui condidit omnia & abſoluit, fecitque ea, quæ non erant vt eſſent. Quod *Gene. 1*
& Paulus indicat his verbis: Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſecula, & ex non ap- *Heb. 11*
parentibus prodiiſſe, ea quæ nunc apparent. Deus enim bonus eſt, vel potius fons bonitatis.
Bonus autem, nullius rei inuidia tangitur: vnde nulli eſſentiam inuidens, ex non entibus vni-
uerſa creauit, per ſuum Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, inter quæ, præ om-
nibus humanum genus miſericordia proſequutus eſt: Animaduerto enim eos conditione
ſuæ naturæ perpetuo ſubſiſtere non poſſe, maius quiddam illis elargiturus non ſimpliciter, ſi- *Homo quomodo creatus.*
cut reliqua in terris animantia, quæ bruta ſunt, humanum genus creauit, ſed ad ſuam ipſius
imaginem illud effigurauit, deditque illis ſuæ rationis dotem, vt veluti vmbras quaſdam ac
lineamenta rationis poſſidentes rationaleſque effecti, perſeuerare poſſent in beatitudine, vi-
uentes veram, & re vera Sanctorum in paradiſo vitam. Animaduertens rurſum arbitrium de-
fectumque hominis vtroque vergere, maturè hanc gratiam quam ipſis dederat, legis & loci *Lex homini data cur.*
præſidio communitam voluit. Introduxit igitur eos in ſuum ipſius paradiſum, edictumque
præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent probique permanerent, fruerentur in paradiſo
C ſine mœrore, ſine dolore, ſine anxietate hilariſſima vita, præter etiam id, quod ipſis in
cælo immortalitas deſtinata erat. Sin autem præuaricationem facerent, & ad improbitatem
auerterentur, cognoſcerent ſe per mortem pro ipſorum natura corruptionem ſubituros, ne-
que victuros in paradiſo, ſed extra paradiſum poſtmodum morituros, & in morte corruptio-
neque permanſuros eſſe. Id autem & Scriptura his verbis ſignificauit ex perſona Dei: Ex om-
ni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne come- *Geneſ. 2*
detitis. Quacunque autem die comederitis, morte moriemini. Quid hoc aliud (quæſo) niſi
non ſolummodo eos morituros, ſed etiam in mortis corruptione permanſuros eſſe? Sed
fortaſſis admiretis, quum propoſita mentione de incarnatione Verbi, nunc de principio ho- *Antipophora.*
minum verba faciamus. Verum id non alienum eſt à ſcopo inſtitutæ orationis. Neceſſe eſt
enim, nobis diſſerentibus de Saluatoris noſtri ad nos aduentu, etiam diſſerere de hominum *Incarnationis verbi cauſa.*
principio, vt cognoſcas, noſtram culpam illi dediſſe occaſionem vt deſcenderet, noſtramque
præuaricationem Verbi Dei humanitatem elicuiſſe, vt ad nos contenderet, & inter homines
appareret Dominus. Illius enim incorporationis nos cauſam dedimus, & ob noſtram ſalutem
D ita humanus extitit, vt in humano corpore & eſſe vellet & appareret. Ad iſtum igitur
modum Deus hominem fecerat, & in incorruptibilitate perſeuerare volebat: homines au-
tem contra, ſpreta reiectaque Dei cognitione, excogitatis praua ſua ratione malis (vt ſuperius *Homo mortem vita prætulit.*
dictum eſt) prædenunciatam mortis condemnationem acceperunt: neque iam inde (quales
conditi erant) remanſere: ſed pro ipſorum rationibus cogitationibuſque corruptelam vitium-
que contrahebant, & ſub mortis imperio detinebantur, eò quod præuaricatio mandati
illos ad veterem naturæ conditionem retraheret: vt quemadmodum ex non entibus creati
erant, ita eſſendi perniciem interitumque, progreſſu temporis ſuſtinerent, idque non imme-
rito. Quum enim naturam aliquando non exiſtendi habuerint, tamen ad ſuum eſſe ſunt re- *Humanum genus in gratiam reſtitutum præſentia verbi Dei.*
uocati Verbi Dei præſentia, conſequens erat, vt iidem illi euacuati cognitionis de Deo, &
in non entia auerſi (mala enim non entia dicenda ſunt, bona autem entia, vt quæ verum Deum
autoremque ſui habeant) ſempiterna quoque illa eſſendi natura exuerentur: quod nihil

c

Homo mortalis secundum naturam, secundum gratiam vero immortalis

eſt aliud quàm vt diſſoluri, in morte & putrefactione permanerent. Eſt enim homo ſe- A
cundum naturam, mortalis, vt qui ex non entibus creatus ſit: attamen ob eius cum
Deo ſimilitudinem, retudiſſet ſuam naturalem corruptionem, incorruptibiliſque per-
manſiſſet: ſi eam ſimilitudinem Dei cognitione integram incolumémque ſeruaſſet. Quem-
admodum ipſa Sapientia dicit: Attentio obſeruatioque legum, conſtabilitio eſt incorrup-
tibilitatis. Atque ita incorruptibilis reditus, vixiſſet vt deus, quemadmodum alicubi ſuis ver-

Sapi. 18

bis indicat Scriptura: Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes: vos autem vt homines interitis,

Pſal. 81.

& vt quiſpiam de principibus caditis. Siquidem Deus non ſolum nos ex nihilo fecit, ſed & vi-
tam, qua ſecundum Deum viueremus, nobis largitus eſt, Rationis beneficio. Homines contra
auerſi ab æternis, & ad corruptibilia conſilio diaboli conuerſi, ſibi ſuæ corruptionis (quæ in
morte ſpectatur) authores fuere. Nam quanquam eſſent (vt dixi) ſecundum naturam corrupti-

Gen 1

Mors inuaſit mūdum inuidia diaboli

biles, gratia tamen participatæ rationis, vitium illud naturæ elapſuti fuiſſent, ſi modo probi
manſiſſent. Propter enim ipſis cohęrentem coniunctamque rationem, naturalis illa corruptio
ad illos acceſſum non habuiſſet, ſicut ſcriptura dicit: Deus hominem condidit ad immorta-
litatem, & ad imaginem æternitatis ſuæ: verùm inuidia diaboli factum eſt, vt mors orbem ter- B
rarum inuaſerit: quo veniente iam homines mori cœperunt, tantóque magis corruptio dein-
ceps contra eos inualuit, quantò leuiùs eſt illis viſum, in præuaricando mandato numinis com-

Hominum procliuitas ad vitium.

minationes ſuſtinere, quippe qui in delictis intra certos terminos non conſtitere, ſed paulatim
magis ac magis ad vlteriora tendentes, ad immenſa ſcelera procurrerunt. Statim enim ab ini-

Homo ad peccandum inſatiabilis

tio inuentores malitiæ mortem & perniciem ea re aduerſus ſeſe prouocauere. Tandem ad in-
iuſtitiam delapſi, ac omnem iniquitatem tranſgredientes, nullibi fixis veſtigiis, ſed noua nouis
accumulantes, in patrandis ſceleribus ſatiari nequiuerunt. Etenim adulteria & furta erāt vbi-

Ad omne genus vitiorum homines dediti.

que: cædibus & rapinis plena erat vniuerſa terra, iuris legumque nulla ratio, ſed circa iniurias
ſtupráque omnis cura: Omnia autem ſcelera, publice priuatimque ab omnibus perpetraban-
tur: ciuitates bella ſuſcipiebant: gentes aduerſus gentes incitabantur: diſſectus erat vniuerſus
orbis ſeditionibus & pugnis, vnoquoque pro virili in faciendis iniuriis operam nauante. Ne-

Rom. 1

Rom. 1

que longe ſeiuncti erant à rebus innaturalibus, ſed vt dixit Chriſti ille teſtis Apoſtolus: Mulie-

Peccato genus hominum extingui.

res eorum mutauerūt naturalem vſum, in eum qui erat præter naturam. Itidem & viri, omiſſo
naturali vſu fœminæ, libidine exarſerunt in ſe mutuo, mares in mares turpia deſignantes, & C
mercedem penſatricem (quæ debebatur errori ipſorum) in ſeipſis recipientes. Ob iſta magis

Imago Dei peccato deleri.

ac magis inualeſcente morte, ac corruptione contra homines perdurante, genus quidem ho-
minum extinguebatur: ipſe autem ille rationalis & ad imaginem creatus homo obliterabatur
& opus illud à Deo factum ſimul interibat, & mors (vt iam prædixi) ex lege vim ſuam contra

Deum mentiri abſurdum

nos obtinebat, nec vlla ſpes erat effugiendæ legis, quia ea à Deo propter præuaricationem lata
erat, fuitque ea res plane abſurda & indecora. Abſurdum enim, Deum in ſuis verbis mentiri,
ſi (quum lege ſtatuiſſet morte moriturum hominem, quandocunque mandatum præuarica-
retur) mortem tamen poſt præuaricationem effugeret, nec verbis illis adſtringeretur. Non
enim verus Deus fuiſſet ſi (quum dixiſſet nos perituros) non periſſemus. Indecorum rurſum
erat, eos, qui ſemel creati erant rationales, & ipſius rationis participes facti pariter extingui, &
denuo ad non exiſtendi naturam per corruptionem reſolui. Id enim indignum erat bonitate
Dei, ſi quæ ab ipſo creata eſſent, in interitum abirent, ob diaboli aduerſus homines fraudem.
Quin imò, indecentiſſimum erat, dei artem in hominibus extingui, vel per ipſorum incuriam
vel per dæmonis impoſturam. Pereuntibus igitur rationalibus hominibus, vnáque cum illis D
tanto opificio aboleſcente, quid, quæſo, Deum, qui bonus erat, oportebat, facere? permitterét-
ne corruptionem contra eos vim ſuam habere, ac mortem ipſis dominari? Ad quid neceſſum
fuit, eos vel ſemel creari: præſtabat eos non genitos, quàm genitos neglectui dari, & intereide-
re. Nam ex iſtiuſmodi incuria magis imbecillitas Dei, quàm bonitas appareret, in ſinendo
opus ſuum perire, quàm ſi nunquam condidiſſet hominem. Si enim nunquam homines con-
didiſſet, nemo imbecillitatem in eo ſuſpicaretur. Vbi autem eos condiderat, & eſſe voluerat:
abſurdum indecorumque erat eius opera interire, idque potiſſimum ſub ipſius opificis con-
ſpectu. Non igitur fas erat ita apparere, quaſi ipſe ſineret hominem corruptioni mācipari, quia
id indignum ac minime conueniens diuinæ bonitati. Vt igitur par erat iſtud in contrarium fi-
eri: ita è diuerſo magna cum ratione obſtabat lex, quæ de hominum interitu promulgata fuit.
Abſurdum quippe erat, ob noſtram vtilitatem perdurationemque, Deum veritatis patrem,
mendacem videri. Quid igitur ea in re factum oportuit, aut à numine agendum erat?

Pœniten-

A Pœnitentiámne ſuper præuaricatione ab hominibus exigere? id enim Deo non indignum cē-
ſueris dicens, quòd quemadmodum ex præuaricatione corruptio nata eſſet: ita ex pœnitentia
incorruptibilitas renaſceretur. Atqui iſta pœnitentia non ex æquo & bono cum Deo egiſſet.
Nam ne ſic quidem ille verus fuiſſet, ſi non perpetuò mortales in mortis detentione perman-
ſiſſent. Pœnitentia enim rem à ſua natura non abducit, ſed ſolummodo ceſſationem in pec-
cando facit. Quocirca, ſi duntaxat peccatum fuiſſet, nec corruptio ſubſecuta eſſet, pulchrè ſe
haberet ipſa pœnitentia. Sin autem ideo homines, quia præuaricatio iam anteceſſerat, ſub ea,
quæ eſt contra naturam, corruptione detinebantur, gratiamque imaginis in ſe perdiderant:
quid (quæſo) aliud decuit fieri, aut cuius opera ad recuperandam iſtam gratiam requirebatur,
niſi ſolius Verbi, quod ab initio omnia ex nihilo condiderat? Eius enim fuit, id quod corrupti-
bile erat, iterum ad incorruptibilitatem reducere: & pro omnibus, id quod æquum rationiq;
conſentaneum erat, Patri præſtare. Quum enim Patris ſit verbum, & ſupra omnes, meritò
etiam ſolus omnia recuperare potuit, & idoneus fuit, qui pro omnibus pateretur, ac apud Pa-
trem intercederet. Hac igitur de cauſa incorporalis illa & incorruptibilis numinis Dei ratio

Pœnitentia non potuerit ſatisfacere pro peccato Adæ.

Solus Chriſtus peccatū Adæ delere potuit.

Chriſti incarnationis prima cauſa.

B (ſiue id Verbum appellare mauis) ad noſtram regionem acceſſit, non quidem antea inde lon-
ginquus (nihil quippe ab eo vacuum relinquitur in rebus creatis, quum omnia omnino imple-
uerit ſua patriſq; ſui præſentia) ſed eatenus acceſſit, quatenus ſe ſua humanitate ad nos demi-
ſerit ſeque ipſum exhibuerit. Ibi quum videret rationale genus oppetere, & mortem vi effica-
ciaque corruptionis tyrannicè dominantem, minaſque pœnarum, quibus præuaricatio de-
nunciata fuit, hanc corruptionem in noſtram perniciem potenter ſtabilire: ſimulque conſpi-
ciens abſurdum eſſe legem (antequam impleretur) abrogari: & ſua quæ ipſe architectatus eſ-
ſet aboleri, hominumque ingentia ſcelera contra ipſos in immenſum creſcere, ac pariter
omnes homines morti obnoxios detineri, miſertus generis noſtri, indolenſque noſtram im-
becillitatem, demiſit ſeſe ad noſtram corruptionem, non paſſus vlterius mortis tyrannidem,
ne quod creatum eſſet, occumberet, aut Patris ſui opus in formando homine, ocioſum va-
numque redderetur, ſibi igitur corpus deſumit, idque à noſtro corpore non alienum. Neque
ſimpliciter voluit in corpore conſiſtere, aut nudam ſui præſentiam exhibere, quippe penes
quem erat, ſi ita placuiſſet, ſeſe oculis exponere, & per aliud quippiam quod præſtantius eſ-

Chriſtus cur homo factus fuerit.

Quale corpus aſſumpſerit Chriſtus.

C ſet, diuinum ſuum aduentum oſtendere, ſed noſtrum corpus aſſumpſit, idque non quoduis,
ſed quod purum ex illibata impollutaque, ac viri neſcia virgine, incommixtile prorſus citrá-
que rudimenta Veneris coaleſceret. Ipſe enim, vt rerum conditor, id poterat, & quod pote-
rat, fecit, ſibique in virgine corpus, hoc eſt, templum ædificat in peculiare inſtrumentum, quo
ſe cognitum redderet, eique vt domicilio inhabitauit. Atque ita a nobis ſimili corpore mu-
tuato, eò quod omnes mortis corruptioni obnoxij eſſemus, pro omnibus idipſum in mortem
deditum Patri ſuo ſacrificauit, atque in ea re perquàm humaniter egit, tum vt in ipſo, omni-
bus morientibus lex de corruptione hominum ſolueretur, vtpote omnibus quæ illius pote-
ſtate permiſſa fuere in dominico corpore conſummatis, omnique aditu eius, ad homines per
Filium Dei eiuſdem ſimilitudinis intercepto, tum vt homines à corruptibili auerſos ad incor-
ruptibilitatem conuerteret, & à morte in vitam corpore ſuo quod proprium ſibi fecit, reuoca-
ret, reſurrectionis gratia mortem in illis quaſi ſtipulam in igne conſumens, atque è conſpectu
auferens. Cùm enim certum haberet Verbum Dei, corruptionem non aliter in hominibus
deſituram eſſe, niſi omnes omnino morerentur, & ſe mortis capacem non eſſe, vt immorta-

Corpus ſuū deo patri ſacrificauit Chriſtus. cur.

D lem & Patris Filium, ideo corpus, quod mori poſſet, ſibi aſſumit, vt illud rationis particeps
factum, pro omnibus morti ad plenam ſatisfactionem ſufficeret, & tamen ob Verbum ratio-
nemque Patris inibi inhabitatorem, incorruptibile perſeueraret, quò ita in poſterum corruptio
in omnibus per reſurrectionis gratiam deſineret: ideoque veluti hoſtiam ab omni macula li-
beram ipſe ſibi corpus deſumens, offerenſque in mortem, ab omnibus ſtatim ſui ſimilibus
rei perſimilis oblatione mortem amolitus eſt. Quum enim eſſet præ omnibus Ratio ipſius
Dei, iure ſuum templum & corporale inſtrumentum, vt obſidem vicariamque animam
morti ſiſtens ad immolationem, expleuit id quod mortis rationibus ab omnibus debe-
batur, hoſtimento penſitationeque rei conſimilis, omneſque incorruptibilis Dei incor-
ruptibilitate veſtiuit, datis in futurum de reſurrectione promiſſis. Iam inde enim corruptio
illa quæ in morte ſita eſt locum nullum in hominibus inuenit: propter eum qui per domi-
cilium corporis in hominibus inhabitat. Vt enim magno rege in magnam vrbem ingreſ-
ſo, ibique domicilium ſibi deligente, prorſus huiuſmodi ciuitas in magno honore eſt,

Simile.

neque vel hoſtis vel latrones in eam populationes tentare audent, quin potius eam ſumma A
obſeruatione colunt, eò quòd rex ibi vel vnicas ædes inhabitet: idem quoque euenit in regum
omnium Rege. Quum enim ille acceſſiſſet ad noſtram patriam, ac domicilium ſibi in ſimili
noſtrique generis corpore conſtituiſſet, ſtatim ab illo tempore omnes contra eam inſidiæ ho-
ſtium ceſſauere, mortiſque extrita eſt putrilago, quæ olim cõtra mortales inualuerat. Periiſſet
enim plane mortale genus, niſi omnium Dominus & Saluator, Dei Filius pertendiſſet ad ex-
trema mortis. Decebat autem reuera vel in primis hoc magnificum opus diuinam bonitatem.
Si enim rex munitionem, aut oppidum, cuius condendi ipſe autor fuit, nequaquam negligit,
quomodo id incolarum incuria eò deuenerit, vt hoſtium oppugnationes ſuſtineat, ſed vt opus
ſuum aſſerit & liberat, nec tam ad incolarum negligentiam, quàm ad id quod ſuam maieſta-
Chriſtus tem decet. Quanto igitur rectius ab vndecunque illius boni Dei Patriſque Ratione ac Verbo
mortem abo- actum eſt, quod genus hominum à ſe conditũ, & iam in tabem deductũ, nequaquã contem-
leuit ſui pſerit, ſed mortem quæ ſuperinciderat, immolatione ſui corporis aboleri curauerit, hominúm
corporis im- que negligentia per ſuam doctrinam caſtigata, vi ac virtute, omnia quæ hominum erant, in-
molatione. ſtaurarit. Cæterum hæc quæ de Saluatore loquimur per miniſtros Saluatoris, rerum diuina- B
rum peritos confirmata videas, ſi modo in illorum ſcriptis verſeris, quum dicunt: Dilectio
2. Cor. 5. Chriſti conſeruat nos, ſi ita cenſeamus, vno pro omnibus nobis mortuo, cæteros nos omnes
mortuos eſſe. Atque ideo eum pro omnibus mortuum eſſe, vt iam non nobis nos, ſed ei, qui
2. Cor. 5 pro nobis mortuus eſſet & reſurrexiſſet, domino noſtro Ieſu Chriſto viueremus. Et rurſum.
Heb. 2 Hunc quidem paulum inferiorem Angelis videmus ob paſſionem mortis, gloria tamen &
honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortẽ. Deinde cauſam (cur nõ oppor-
teret alium quam Dei Verbum hominem fieri) his verbis indicat: Decebat enim eum, per quẽ
omnia, & ex quo omnia, multos filios in gloriam adducentem, cùm princeps autorque eorũ
ſalutis eſſet, paſſionibus conſummari. Verba autem iſta hoc ſibi volunt: non alterius fuiſſe, à
corruptione quæ iam incubuerat, homines recipere, niſi Dei, qui eos ab initio condiderat.
Quod autem, vt victima eiuſdem corporis ſibi ſuppeteret, corpus iſtiuſmodi ſibi aſumpſerit,
etiam id quod ſuis verbis produnt. Poſtquam igitur pueruli participes erant ſanguinis & car-
nis, ipſe quoque itidem earundem rerum particeps factus eſt, vt per mortem eum exhauri-
ret, qui imperium mortis habebat, hoc eſt, diabolum, & liberaret illos, quotquot formidine C
mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti. Immolatione enim ſui corporis, & legi no-
bis infeſtæ finem impoſuit, & primordium vitæ nobis renouauit, ſpe reſurrectionis nobis da-
Chriſti cor- ta. Quandoquidem ex hominibus aduerſus homines vires ſuas collegerat mors, ideo rurſus
poris immo- per hominis naturam à Verbo Dei ſuſceptam, mortis diſſolutio facta eſt, & vitæ reſurrectio,
lationis vti- dicente Apoſtolo: Quandoquidem enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio
litas.
Rom. 3. mortuorum. Et quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuifi-
1. Cor 15 cabuntur: & cætera quæ ſequuntur. Non enim iam amplius vt condemnati morimur, ſed vt
Mors noſtra excitandi, communem omnium reſurrectionem expectamus, quam ſuis temporibus exhibe-
qua bit is, qui eam elaborauit & largitus eſt Deus. Hæc igitur prima Dominicæ incarnationis
Chriſti ad- cauſa. Cæterum Dei ad nos aduentum bona ratione procuratum fuiſſe, vel iſthinc cognoue-
uentus cau- ris: primum, quod Deus omnium potens, quum in creando humano genere per Verbum
ſa ſecunda. ſuum, intueretur imbecillitatem naturæ noſtræ, & quàm ea non ſufficeret ad cognitionem
opificis ſui, & quàm vix quippiam de eo intelligeret, eò quod ille ingenitus, ipſa vero è nihilo
prodiiſſet: ille incorporeus, ipſa ex inferiori parte corpore conſtaret: magnamque eſſe rerum D
genitarum impotentiam, ad genitoris potentiam intellectumque notitia aſſequendã: miſer-
tus noſtri generis, quia bonus eſt, non reliquit hominum genus vacuum deſtitutumque ſui
Creatura intelligentia, ne illis ſua exiſtendi natura inutilis redderetur. Quid enim (quæſo) commodi
Rationalis rebus creatis, ſi non cognoſcant ſuum creatorem? Aut quomodo rationales eſſent, ſi non co-
vtilitas. gnoſcant Patris Verbum, cuius opera creati ſunt? Nihil ſiquidem à brutis differrent, ſi nihil ma-
gis, quàm terrena intelligant. Aut cur ita deus eos condidiſſet, ſi ab illis cognoſci non affecta-
bat? Quamobrem ne hoc fieret (quum bonus eſſet) ſuam imaginem Dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum illis impertitus eſt, creauitque illos ſecundum ſuam ipſius imaginem & ſimi-
al. verbum litudinem, vt per eam gratiam, imaginem, nimirum Patris* Rationem agnoſcentes, etiam ad
Hominis Patris intelligentiã contenderunt, quo ita cognito ſuo creatore, verè beatam & felicẽ viuerẽt
imbecillitas vitam. Verũ ſtulti ex negligentia tantæ ipſis impenſæ gratiæ, miris modis ſeſe à Deo auerterũt,
& ſuiſa- menteſque ſuas quaſi luto contaminarũt, vt non ſolũmodo in obliuionem venerint cognitio-
lutis negli- nis diuinæ, ſed alia ex aliis ſibi finxerint. Idola enim pro rebus veris effigiauerunt, & in cultu
gentia.
honoriſ-

A honoribuſque præſtandis,ea quæ nulla erãt, Deo qui erat,prætulerunt, creaturam ſupra crea- *Idola Deo*
torem venerantes,& quod teterrimum eſt,in ligna,in lapides,in quamlibet materiam, in ho- *præpoſita.*
mines denique numinis Maieſtatem tranſtulerũt, quin imò grauiora etiam iſtis deſignauerũt
(vt ſuperius dictum eſt)Quid quod & ad eam impietatem deuenerint,vt etiam dæmones co-
luerint,eóſque deos appellarint,eorum libidinibus modis inſeruientes?Brutorum enim & ho-
minum mactationibus, vt iam dictum eſt,prout congruum erat dæmonibus ſacra obierũt,
indies magis ac magis eorum furioſis ſtimulis ſeſe obnoxios reddentes.Quocirca & artes ma- *Dæmones*
gicæ apud illos profeſſores erant,hariolique omnibus in locis imposturas ſuas exercebant: & *in deorum*
quod rerum natura ſubſiſteret , quodque ipſi eſſent, ſtellis, cæteriſque quæ in cælo viſuntur, *numerum*
imputabant: nihil omnino niſi quod in oculis eſſet cogitantes. Prorſus omnia impietatis & *relati.*
ſcelerum plena erant . Solus autem Deus & eius* Ratio ignorabatur , quanquàm ille ſe illis *Homines*
haudquaquam in obſcurum abdidiſſet, quippe qui non ſimpliciter ſui notitiam ipſis dederit, *& bruta*
ſed multifariam multiſque modis explicarit.Gratia enim imaginis ad ſimilitudinem Dei ho- *dæmonibus*
minibus impreſſa,idonea ſatis fuit,quæ Verbi notitiam faceret,idque per Verbum Patris. At- *ſacrificata.*
Rom. 1
B tamen,quum ſciret Deus hominum imbecillitatem,etiam huic negligentiæ remedium præ- *al. verbum*
uidit,vt ſi quando negligerent ex ſui ipſorum intuitu Deum agnoſcere,poſſent ſaltem ex natu-
ræ operibus opificem intelligere. Sed quum paulatim negligentia hominum in peius proce-
deret,rurſum etiam huic infirmitati Deus conſuluit, emittens ad eos legem & prophetas ipſis
familiares,vt ſi grauarentur in cælum ſuſpicere,haberent de proximo doctrinam . Homines
enim ex hominibus propius addiſcunt,quid in rem ſit vtile. Licebat igitur oculis ad cæli ma- *Lex & pro-*
gnitudinem ſublatis, ac naturæ ordinem rerumque inter ſe congruentiam animaduertẽtibus *phetia ho-*
cognoſcere eius principem moderatricemque Patris Rationem,quæ ſua in omnia prouiden- *minibus*
tia Patrẽ omnibus patefacit,& propterea vniuerſa mouet,vt per ipſum omnes Deum cogno- *data cur.*
ſcere poſſint.Aut ſi illis id graue eſſet, licebat vel ex colloquio Sanctorum ad eam ſcientiam
peruenire,vt & omnium opificem Deum Chriſti Patrem cognoſcerẽt,& inde idolorum cul- *Legis vtili-*
tum intelligerent nullo omnino numine ſubnixum eſſe,& impietate ſcatere. Poterãt quoque *tas.*
ex legis inſtitutione à ſceleribus auerti,& vitam ſecundum virtutem viuere.Non enim in Iu- *Lex & pro*
dæorum gratiam duntaxat lex illa introducta fuit,aut prophetę ad ſolos Iudęos miſſi,à quibus *pheta an*
C affligebatur,ſed in hoc deſtinati,vt vniuerſi orbis magiſtri ac pedagogi eſſent, & pro publica *iudæis tan*
ſchola & ſacroſancta,tam in iis quæ pertinent ad Dei notionẽm, quàm in iis quę ſpectant ad *tum conue*
animæ diſciplinam haberentur . Cæterum quantacunque eſſet Dei bonitas,homines tamen *nerint.*
victi præſentariis voluptatibus , dæmonumque præſtigiis & imposturis, nihilo propinquius *Homines*
ad veritatem accedebant,imo pluribus adhuc malis ſceleribuſque ſeſe ingurgitabant:adeo vt *dæmonum*
iam amplius rationales non viderentur,ſed bruti ex moribus irrationaleſque cenſerentur. Ad *præſtigiis*
iſtum igitur modum obruteſcentibus mortalibus atque ita dæmoniaca ſeductione occultan- *irrationa*
te & obtenebrante veram Dei cognitionem , quidnam à Deo fieri opportuit ? obticeſcerénе *les facti.*
ad res tam atroces,atque ociosè pati,homines à dæmonibus in errorem abduci , neque ipſos *Incommoda*
cognoſcere Deum? At quorſum opus fuit, vt homo ab initio ad Dei imaginem conderetur? *peccati.*
præſtabat enim eum ſimpliciter irrationalem creari,quàm cum ratione creatum irrationabi-
liter viuere. Aut quorſum attinuit,eum ſtatim à principio cogitatus intellectioneſque de nu-
mine concipere?ſi ne ſic quidem dignus eſſet, qui eas perciperet: potius ab initio id dari non
oportuit . Aut quid commodi Deo creatori,aut quæ inde illi gloria,ſi homines creati ab eo,
D non eum,ſed alios adorarent,perſuaſi ſe ab illis eſſe conditos , quaſi Deus homines non ſibi,
ſed alij architectatus eſſet?Quod ſi rex aliquis ex mortalium numero, loca à ſe munita mini-
me permittat per deditionem aliis ſeruire, vel ad alios deficere: ſed ſcriptis illos multiſque ſub-
inde amicorum legationibus ſolicitans:& ſi neceſſum eſt , ipſe quoque eodem ſe confert , vt
præſentiam ipſius reuereantur: idque adeo nulla ex cauſa, præterquam ne vel aliis obtempe- *Homine*
rent, vel ſua acta in irritum cadant:Quid autem,an non multo auidius,tenaciuſque Deus tue- *lapſo quid*
bitur omnes res à ſeipſo creatas?ne à ſe aberrent,& rebus nihili ſeruiant,præcipue quum iſtiuſ- *deum face*
modi error cum eorum pernicie demolitionéque coniunctus ſit.Non decebat eos diuinæ ſe- *re oportuit.*
mel imaginis conſortes in exitium abire.Quid igitur Deo conueniebat, vt faceret? aut quid *Humani*
par erat,vt fieret?niſi vt exemplar imaginis renouaret,vt per id denuo ipſum homines cogno- *generis re*
ſcere poſſent?Id autem quomodo confici potuit,niſi ipſa imago Dei Saluator noſter Chriſtus *paratio per*
ſuperueniret? Per hominem ſane id agi nequibat , quandoquidem & ipſi ad imaginem cre- *hominem*
ati erant . Sed neque per angelum , quippe , quum Angeli imagines non ſint. Ergo quod *aut angelũ*
ſupererat,dei Ratio ipſa aduenit, vt imago Patris, quo hominem qui ad imaginem figuratus *fieri non po*
terat.
al. verbum.

erat, recuperaret. Sed ne ita quoque hoc ipſum ſucceſſiſſet, niſi & mors intercederet, A
& corruptio extereretur. Vnde non immerito mortale corpus aſſumpſit, vt mors in ipſo in
poſterum deleretur, & homines ad eius imaginem conditi, denuo inſtaurarentur. Nullius igi-
tur id negotiũ fuit, niſi imaginis Patris. Vt enim forma aliqua in tabulis depicta, ſordibuſque
aliũde ſuperiniectis oblitterata, inſtaurari nequit, niſi eius præſentia adhibeatur, ad cuius ſpe-
ciem primitus tabula depicta fuit: Illius enim honori datur, cur materia, quæ eius imaginem
Simile. ſemel ſuſceperat, non abiiciatur, ſed de integro interpoletur: Eodem modo vndecunque ille
bonus Patris filius, imago & character Patris, ad regiones noſtras profectus eſt, vt hominem
ad ſui ſimilitudinem factum denuo reficeret, & perditum condonatione peccatorum recupe-
Luc. 19 raret, quemadmodum ipſe ait in Euangeliis: Veni, vt quod perditum eſſet, inuenirem & con-
ſeruarem. Vnde & ad Iudæos dixit: Niſi quis renatus fuerit: non his verbis natiuitatem ex fœ-
Io. 3 minis inſinuans, quemadmodum illi ſuſpicabantur, ſed animam, quæ renaſcitur ac inſtaura-
tur ſecundum imaginem Dei, ſubindicans. Cæterum quoniam furor idololatriæ, ac ſuperſti-
tio nullo numine ſubnixa orbem tenebat, & Dei cognitio ſuppreſſa erat: cuius erat mundum
de Patre docere? hominis, dixerit aliquis, at nõ poſſibile erat hominibus omnem quæ ſub ſole B
eſt, terram peragrare, neque in viribus eorum, vt tantum ſpacij decurrerent, neque ſatis idonei
authores habiti fuiſſent, quibus de iſtiuſmodi negociis fides haberetur, neque dæmonũ frau-
dibus & præſtigiis obſiſtere potuiſſent, omnium animis vulneratis perturbatiſque diabolica
impoſtura, & idolorum vanitate. Qui (quæſo) fieri potuiſſet, vt hominis animam, & hominis
mentem, in aliam ſententiam traducerent, ſi ne ſub conſpectum quidem eorum veniret? Quẽ
autem non vides, quomodo eum docere queas? Sed dixerit aliquis, rerum naturam ad id ſuf-
ficere. At ſi rerum natura ſuffeciſſet, non tanta ſcelera deſignata fuiſſent. Iam enim tum erat
Doctrinam rerum natura, quum nihilo tamen minus in de Deo errore homines volutabantur. Cuius igi-
de Deo in- tur vſus operáque requirebatur, niſi verbi Dei, animam & mentem intuentis, & cætera quæ
ſtaurare cu- ſunt in rerum natura commouentis, ac per illa Patrem ſuum manifeſtantis, qui ſua prouidẽ-
ius erat. tia, ſerie, ordinéque rerum, de patre documenta adfert. Illius, inquam, fuit, hanc doctrinam in-
ſtaurare. Sed quanam ratione id agendum fuerat? diceres fortaſſe, per eaſdem res id obtineri
potuiſſe, vt rurſum per naturæ opera, ea quę ad Patris cognitionem ſpectarent, demonſtraren-
tur. Rectè, ſed in hoc nihil certæ ſpei, quaſi ſcilicet non antea mortales iſtiuſmodi documenta C
contemplaſſent, aut quaſi in ſublime iam, ac nõ potius humi oculos depreſſos haberent. Qua-
propter rectum erat, ipſum vt hominibus opitularetur, in ſpecie hominis peregrinari, corpuſ-
que quod illis ſimile eſſet aſſumeret, rebus quæ deorſum ac humi erant, hoc eſt, operibus cor-
poreis ad eam rem vſus, vt ſi eum cognoſcere non vellent, ex mundi adminiſtratione ac pro-
uidentia, ſaltem ex operibus corporis, primum Dei Verbum in corpore, deinde ex Verbo
Simile. Patrem agnoſcerent. Vt enim bonus magiſter pro cura ſuorum diſcipulorum, quum ex ma-
ioribus documentis proficere nequeunt, ad minutiora vilioraque ſeſe demittens, illos in-
ſtituit: ita quoque Dei verbum fecit, quemadmodum teſtatur Paulus his verbis: Quandoqui-
Rom. 15 dem in ſapientia Dei, non cognouit mundus per ſapientiam Deum, optimum viſum eſt Deo
per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes. Quia enim homines ſeſe auerterant à contem-
platione numinis, & tanquam in abyſſum profundiſſime demerſi, humi oculis defixis, in ge-
neratione rebúſque ſenſibilibus Deum requirebant, hominum mortalium ac dæmonum ſi-
Dei verbũ mulachra effigiantes, ideo hominum amator Deus, & communis omnium Saluator, Dei
cur corpus Verbum ac ratio, corpus ſibi aſſumpſit, homo inter homines verſaturus, vt hominum ſenſus D
ſibi aſſum- præoccuparet, quibus perſuaſum erat, in rebus corporeis Deum conſiſtere, quò ex rebus quas
pſerit. miniſterio corporis geſturus erat, veritatem intelligerent, atque ita cogitatione ſua ad Patrem
aſſurgerent, vt homines humana ſolum cogitantes, quocunque ſuos ſenſus conferrent, ibi ſe
anticipari præoccuparíque notionibus, & vndecunque inſinuari veritatem ſibi animaduer-
terent: vt ſiue rerum naturam admirabundi ſpecularentur, viderent illam ipſam quaſi prote-
ſtari Dominum rerum Chriſtum eſſe: ſiue circa homines animo contemplationeque hære-
rent, vt eos numina arbitrarentur, ex Chriſti ſaluatoris tamen cum aliorum operibus compa-
ratione, eum ſolum inter homines ſaluatorem eſſe, Deique filium conſtaret, quum nihil re-
rum geſtarum tale apud alios reperirent, qualia in actis Verbi Dei conſpicerent: ſiue præoc-
cupati perſuaſione ad dæmones ſe conferrent, animaduertentes eos à Domino fugari, ſta-
tim ratiocinarentur, eum qui hæc faceret, ſolum eſſe Dei Verbum, ac dæmones omni
diuinitate carere. Quod ſi eorum animus circa mortuos defigeretur admiratione, vt eos
quaſi heroas colerent, aut ex genere eorum deorum eſſe putarent, quales apud poëtas
inuenias

A inuenias: ſtatim tamen modo reſurrectionem Saluatoris ante oculos ponerent, confeſſuros illos falſos eſſe: Chriſtum autem verum Deum eſſe, vt pote mortis ipſius debellatorem. Ea igitur de cauſa homo genitus eſt, homo apparuit, mortuus eſt, & reſurrexit, vt præſtringeret obſcuraréque rebus ſuis geſtis, quicquid vnquam ab hominibus geſtum eſſet, vt vbicunque homines ſenſibus ſuis ad credendũ numen præoccupati eſſent, inde eos abduceret, & de Patre ſuo illos certiores redderet. Quemadmodum ipſe dicit: Veni ad inueniendum ſeruandúmque quod perierat. Quum enim ſemel ad ſenſibilia hominum cogitatio delapſa eſſet, ſubiecit ſemetipſum Verbum Dei, vt per corpus appareret, quo vt homo iam factus homines in ſe traduceret, eorũq; ſenſus ad ſe reflecteret: vt illis, ipſum veluti hominem conſpicantibus, ex operum deſignatione perſuaderet ſibi eum non ſolum eſſe hominem, ſed etiam Deum, & Dei veram Rationem ac ſapientiam. Quod à Paulo quoque ſignificatur, dum ait: In dilectione radicati fundatique, vt valeatis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ ſit latitudo, lõgitudo, altitudo & profunditas: & vt cognoſcatis ipſa cognitione dilectionem Chriſti præſtantiorem eſſe, vt repleamini in omnem plenitudinem Dei, vbique Verbo ſiue Ratione Dei

Chriſtus cur genitus homo factus, mortuus, & redivivus.

Luc. 19.

Colo. 2.

B ſeſe explicante, ſurſum, deorſum, in altum, in latum: ſurſum quidem, per rerum naturam: deorſum verò, per incarnationem: in profundum, per deſcenſum ad inferos: in latum, eo quod per orbem terrarum, omnia ſcientia cognitionéque diuinitatis repleta ſint. Ideo verò quum aduenisſet ad nos corpore ſuo morti debito eodémque reſſuſcitato, hoſtiam pro omnibus ſacrificauit, illudque in crucem exaltauit, non tamen per hoc obſcurus, ſed illuſtris permanens in ſeipſo, & talia opera patrans, eáque ſigna edens, quæ eum etiam eo tempore non hominem ſed Dei Verbum declararent. Bifariã certe ſua incarnatione hominibus ſuum in homines ſtudium amorémque exhibuit Seruator noſter, tum quia mortem à nobis amolitus eſt, & nos renouauit: tum quia inconſpicuus antea & inuiſibilis, per opera ſua ſe viſibilem præſtitit, certúque oſtendit ſe Rationem, Verbúmque Patris eſſe, omniumque item & Ducem, & Regem. Non enim in corpore circunclusus erat: neque quum in corpore aderat, alibi deerat: neque quum illud mouebat, alia eius vi, actu, & prouidentia deſtituta fuere: ſed quod ſummę admirationis eſt, ea omnia ipſe, vt ratio à nemine contẽtus, continebat. Et ſicuti ens in omni rerum natura, extra quidem omnia ſubſiſtit, quantũ attinet ad ipſius ſubſtantiã, intra omnia

Chriſtus quot modis exhibuerit amorem ſuum in homines.

C tamen habetur, quantũ ſpectat ad ipſius potentiã omnia gubernans, & ad omnia in omnibus ſuam prouidentiã pandẽs: ſinguláq; ſeparatim, cunctaq; in vniuerſum ſimul viuificans: circũplectens omnia, à nullo circũplexus, ſed per omnia cũ ſeſe extẽdat, in ſolo Patre totus & integer permanet. Ita quoq; cũ eſſet in humano corpore, atque illud ipſe viuificaret, eodẽ quoq; momẽto viuificabat vniuerſa, & in omnibus aderat, & extra vniuerſa ſubſiſtebat, & quũ per corpus operáq; ſua innoteſceret, ne tum quidem (quantum ad energiã actumq; rerum naturę omnium pertinet) obſcuriter latebat. Mentis haud dubie officiũ eſt, cogitationibus quæ foris extraque ſuum corpus conſiſtunt, contemplari, actum tamen vimque ſuam extra corpus nõ porrigere, nec quæ longinqua ſunt, ea ſua præſentia mouere: Nunquam enim homo longinqua cogitans, ea quæ cogitat ſtatim mouet aut transfert. Neque præterea ſi quis domi deſidens de cælo cogitationes ineat, ideo continuo & ſolem mouerit, & cælum circumuerterit, ſed vt ea conuertut in motu & in rerum natura exiſtere, ita vim ſuam in ea explicare non poteſt. Cæterum nequaquã eodem modo Dei verbum in corpore humano verſabatur, vt quod ibi non colligatum eſſet, ſed potius corpus in ſe contineret, adeo vt & ibi eſſet & in omnibus exiſteret, & extra rerum eſſentias verſaretur, & in ſolo Patre requieſceret. Id quoque per quã

Chriſti potentia quæ.

Mentis officium.

Dei verbũ quomodo in corpore verſabatur.

D admirabile, quòd ſimul vt & homo viuebat, & vt Verbum Ratióque Patris omnia viuificabat, & vt Filius Patri aderat. Vnde neque Virgine pariente, partus affectiones ſentiebat, neque dum in corpore eſſet, coinquinabatur, ſed potius corpus ſanctificabat. Neque enim ideo quia in omnibus eſt, omnium particeps efficitur, ſed omnia potius ab eo generantur, & nutrimentum accipiunt. Nam ſi ſol ab eo creatus, & noſtris oculis ſubiectus circumambulans in cælo, non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur, ſed potius ea & illuſtrat, & purificat: multo magis ſacroſanctum illud Dei verbum (quod Solis eſt & Conditor, & Dominus) quum in corpore innoteſceret, non inde maculas in ſe corriuabat, ſed incorruptibile erat, corpuſque mortale quod aſſumpſerat, viuificabat, & à ſordibus defecabat: Qui peccatum (inquit) non fecit, neque dolus eſt inuentus in ore eius. Quum igitur edentem, eſurientem, naſcentem illum referunt ſacriſcriptores: cognoſce, corpus vt corpus naſci, & ſui generis nutriri alimentis: illud autem quod ſe corpori implicuerat, Dei verbum eſſe, quod omnia gubernat: & per ea quæ in corpore agebantur, non hominem ſe, ſed Dei

Chriſtus vt homo viuebat, vt Dei verbum omnia viuificabat.

Eſa. 53

Chriſtus edens, eſuriens, naſcẽs quid.

verbum eſſe declarabat. Feruntur tamen iſta de Deo, quandoquidem corpus illud, quod co- A
medebat, quod naſcebatur, quod patiebatur, non alterius cuiuſpiã, ſed Domini erat. Et quia
ſemel homo factus erat, neceſſum erat iſta omnia de eo dici, vt re vera verum corpus, non
ſpecie tenus habuiſſe crederetur. Cæterùm vt ex iſtis deprehendebatur corporaliter adeſſe:
ita ex operibus quæ faciebat per corpus, Dei Filium ſe manifeſtabat. Vnde ad incredulos Iu-
Ioan. 10. dæos clamabat, dicens: Si non facio opera Patris mei, ne credideritis: ſi vero illa facio, etiam
Ibidem. ſi mihi non credatis, operibus credite, vt cognoſcatis & credere poſſitis, & me in Patre eſſe,
& Patrem in me. Vt enim (quatenus inuiſibilis eſt) ex operibus mundi deprehendimr: ita
Simile. quoque homo factus, quamuis in corpore latens minime conſpicuus ſit, tamen ex operibus
cognoſceretur, eum qui talia operatur, non hominem, ſed Dei potentiam & Rationem eſſe.
Opera Chri- Nam imperare etiam ipſis dæmonibus, eóſque extrudere, non opus humanum fuerit, ſed
ſti eius di- diuinum. Quin ſi videas eum morbos ſanare, quibus obnoxium erat genus humanum, ho-
uinitatem minémne iam inde illum, ac non potius Deum exiſtimes? dum lepram purgat, claudis vim
aperire. ambulandi tribuit, ſurdorum aures recludit, cæcis viſum reſtituit, ac prorſus omnes morbos
ac infirmitates omnes ab hominibus profligat. Ex quibus cuiuſuis eius diuinitatem perſpice- B
re licet. Quis enim eum inſtaurare videns defectus eos, quibus ipſa prima origo hominis na-
tiuitáſque vitiata fuit, & cæcis ab vtero oculos aperire, non animaduerteret, eius potentiæ,
hominum natiuitatem ſubiectam eſſe? natiuitatiſque illum & architectum & conditorẽ exi-
Cæci nati ſtere? Qui enim id quod homo ab ipſa natiuitate non habuit, reſtituit, ſatis planum facit, ſe
illumina- etiam Dominum humanæ natiuitatis eſſe. Ideóque quum primum ad nos accederet, ex Vir-
tio quid. gine ſibi ipſi corpus formauit, vt nobis non tenue argumentum ſuæ diuinitatis exhiberet, eũ
qui hoc ſibi corpus formauerat, aliorum quoque conditorem & formatorem eſſe. Quis enim
Aqua in videns ſine viro ex Virgine ſola corpus prodire, non ſecum cogitat, eum qui ſub tali corpore
vinum cõ- appareat, eſſe quoque cæterorum corporum & conditorem & Dominum? Aut quis, dum
uerſa quid videt aquarum immutari naturam, & in vinum tranſire, non ratiocinetur, eum qui hoc fe-
cerit, eſſe quoque creatorem naturæ omnium aquarum? Nam ideo quoque vt dominus ma-
ris, mare ingreſſus eſt, ibique tanquam in terra obambulauit, vt indicium ſui in cuncta do-
minii, ſpectantibus exhiberet. Iam quum tam paucis numero panibus tanta vis populi alitur,
& ex inopia, copia repullulat, adeo vt quinque panibus quingentos mille homines ſatiauerit, C
& poſt ſatietatem tantum adhuc in reſiduum reliquerit: quis aliud credat, quàm autorem ea-
rum rerum dominum eſſe procuratorémque mundi? Hæc omnia vt faceret, probe congrue-
bat noſtro Saluatori, vt (quandoquidem eius in rerum natura procurationem adminiſtrati-
onémque ignorarent homines, neque ex rebus creatis animaduerterant ipſius diuinitatem)
ſaltem ex operibus corporis, cauſam per ipſum ſuſpiciendi, patriſque cognoſcendi occaſi-
onem ducerent, ex particulari illius prouidentia, vniuerſitatis eius procurationem æſtiman-
Dæmonum tes. Quis enim videns eius contra dæmones vim, aut quis dæmones audiens confitentes ſi-
confeſſio de bi hunc dominum eſſe amplius dubitabit, num ille ipſe ſit filius dei, aut ſapientia, aut virtus?
filio dei. Neque enim vel ipſum mundum in ſilentio eſſe voluit, ſed (quod mirum eſt) in morte, vel
Orbis vni- potius in trophæo de morte excitato (crucem intelligo) vniuerſa rerum fabrica confitebatur
uerſi cõfeſ- eum, qui in corpore apparebat, & ſupplicia patiebatur, non hominem ſimpliciter, ſed dei fi-
ſio de Chri- lium ac Saluatorem eſſe omnium: Nam & ſol ſe auertebat, terra quatiebatur, diſrumpeban-
ſto. tur montes, omnes metu ac pauore contrahebantur. Hæc omnia eũ qui in cruce erat, Chri-
ſtum deum eſſe declarabant, ac rerum naturam, eius ancillam eſſe, pauore ſuo conteſtantem D
domini ſui præſentiam. Ad iſtum igitur modum deus ille Verbum Patris, ſeſe hominibus per
opera manifeſtum reddidit. Conſequens iam eſt: vt finem eius vitæ & conuerſationis refera-
mus atque narremus, qualis item mors ipſius corporis fuerit, tum quia hoc ipſum eſt caput
noſtræ fidei, tum quia omnes planè homines id fama & ſermonibus celebrant, vt nihilo mi-
Superiorũ nus hinc quàm aliunde intelligant Chriſtum deum & Dei Filium eſſe. Cauſam igitur eius in
Recapitu- corpore apparitionis, aliqua ex parte (quatenus licuit, & quatenus aſſequi datum fuit) iam
latio. ante expoſuimus, non fuiſſe videlicet vllius alterius officium, corruptibile in incorruptibilem
tranſmutare, niſi ipſius Saluatoris qui in principio ex non entibus omnia condiderat, neque
fuiſſe vllius alterius opus, exemplar imaginis diuinæ hominibus reſtituere, niſi eius, qui erat
imago Patris: neque alterius, mortale immortale efficere, niſi eius qui ex ſe ipſiſſima vita eſt,
hoc eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti: neque ad alium quempiam pertinuiſſe de Patre docere,
& idololatriam purgare, niſi Rationis Verbique, omnia in mundo gubernantis, qui ſolus Pa-
tri ſuo verus & vnigenitus Filius eſt. Quandoquidem igitur debitum pro omnibus ſoluen-
dum

A dum erat, debebatur autem(vt iam dixi) vt omnes morerentur, quæ cauſa illi potiſſima fuit *Humani generis debitum ſolue.*
huc proficiſcendi, Ideóq; poſt edita per facta diuinitatis ſuæ monumēta, reliquum iam erat,
vt pro omnibus ſacrificium offerret, pro omnibus templum ſuum morti tradens, quò omnes
inobnoxios, & liberos à veteri præuaricatione efficeret, ſeque declararet mortis victorem,
ſuumque corpus immortale redditum, primitias publicæ omnium reſurrectionis eſſe. Ne
mireris, ſi ſubinde eadem de iiſdē reperimus, vbi enim de numinis decretis, placitiſque men-
tionem facimus, ibi longiore interpretatione vtimur, ne quid omittatur, quod omiſſum no-
bis in culpam cedat, ſi non plene rem ipſam eloquamur. Melius enim eſt ſæpius iteratæ ſen-
tentiæ crimen ſuſtinere, quàm aliquid eorum prætermittere, quę enarrari debuerant. Corpus *Corpus chriſti mortale quomodo.*
igitur, quod communem cum omnibus naturam habebat(corpus enim erat humanū) quan-
quam nouo miraculo ex virgine ſola coaluerat, tamen mortale erat, ad ſimilitudinem ſui ge-
neris mortem excepit. Neque etiam ſecundum naturam ſuam ob Verbi diuini ingreſſum
amplius corrūpebatur, ſed propter inhabitans Dei Verbum expers corruptionis erat: vtrum-
que in eodem eſſe contigit prorſus admirabili ratione: quum & mors omnium in Dominico
B corpore vim ſuam exercuerit, & mors & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profli-
gata ſit. Morte enim opus fuit, & mortem pro omnibus inferri neceſſum erat, vt quod ab om-
nibus debitum erat, lueretur. Quamobrem(vt dixi) verbum quoniam mori non potuit, vt po- *Morte ſua debita noſtra ſoluit chriſtus.*
te immortale, corpus ſibi ſumpſit quod mori poterat, illudque vt ſuum pro omnibus obtulit,
vt ita pro omnibus, omnibus ipſe corpore coniunctus, mortem patiens, compeſceret eum,
qui habet mortis imperium, hoc eſt diabolum, & liberaret illos, quotquot formidine mortis
per omnem vitam ſeruituti erant obnoxij. Certe communi omnium Saluatore mortuo pro
nobis, non iam vlterius, ſicuti olim ſecundum legis cōminationē morte morimur, quotquot
in Chriſto Ieſu confidimus. Obliterata eſt enim illa ipſa condemnatio. Cæterum nos corru- *Mors hominum qualis.*
ptione deſinente, & abolita per gratiam reſurrectionis, pro ratione corporeæ noſtræ mortali-
tatis ſolummodo ad id tempus diſſoluimur, quod Deus vnicuique definitū eſſe voluit, vt re-
ſurrectionis melioris compotes reddamur. Nos enim veluti ſementis in terram, coniecta, nō
interitum abimus, quum diſſoluti fuerimus, ſed tanquā ſeminati, reſurgemus, morte per gra-
tiam Chriſti edomita. Quocirca Sanctus Paulus, qui ſe omnibus prædam fideiuſſorémque *1.cor.15.*
C reſurrectionis exhibet, hunc in modum loquitur: Oportet corruptibile iſtud induere incor- *ibidem.*
ruptibilitatem, & mortale immortalitatem: cùm autem corruptibile iſtud induerit incorru- *ibidem.*
ptibilitatem, & mortale iſtud induerit immortalitatē, tum fiet id, quod ſcriptum eſt: Abſorpta *Mortem crucis potius quàm naturalem quare ſuſtinuerit chriſtus.*
eſt mors in victoriā, Vbi mors ſtimulus tuus? vbi Inferne victoria tua? Cæterum iſthic aliquis
obiecerit, ſi neceſſum erat eius corpus pro omnibus in mortē dedi, cur non vt homo cōmuni
lege naturæ mortē oppetiit, ſed euſque deuenit, vt crucifigeretur? honorificè quippe ma-
gis conueniebat illud ab illo deponi, quàm per contumeliam iſtiuſmodi mortem ſuſtinere.
Vide hîc(quæſo) an huiuſmodi obiectio non plane ſit hominū, ac talis quæ diuinam diſpen-
ſationem non ſapiat. Nam quod à Saluatore geſtum eſt, diuinum ſane & dignum ipſius diui-
nitate eſt, idque multis de cauſis. Primum enim, mortem hominibus per imbecillitatem na-
turæ ingruere, certū eſt, qui quum diu perdurare nequeant, progreſſu temporis diſſoluuntur: *Imbecillitas ſeu infirmitas nō eſt chriſti.*
ex iſta ſiquidem imbecillitate morbi oboriuntur, quibus vbi vires exhauſtæ fuerint, in mor-
tem cadunt. Contra in Domino nihil imbecillitatis, quippe qui ſit Dei virtus, dei Ratio, ipſiſ-
ſimáque vita. Si igitur ſolito more, ſecundum conſuetudinem hominum, corpus in lecto de-
D poſuiſſet, creditum fuiſſet, per infirmitatem hoc ei accidiſſe, eumque nihilo plus quàm cæ- *Morbo laborare chriſtum non decuit quare.*
teros homines poſſediſſe. Ille autem quoniam & vita erat, & dei Verbum, & mors pro om-
nibus neceſſario requirebatur, ideo corpus ſuum vt vita & potentia corroborabat: quatenus
autem mors debebatur, eatenus ex ſe, ſed aliunde rationem immolandi mutuatus eſt. Quan-
quam neque morbo laborare dominum decebat, vt qui aliorum morbos ſanabat: neque etiā
infirmitates aliquas corporis pati eum oportebat, in quo & aliorum infirmitates confirmabat
Quare igitur non etiam mortem, quemadmodum & morbos ſuſtulit? Ideo nimirum, quia
moriendi cauſa corpus aſſumpſerat, nec fas erat mortem arceri & excludi, ne ſimul & reſur- *Quare mori voluerit chriſtus.*
rectio impediretur. De morbo alia ratio fuit, qui ſi mortem anteceſſiſſet, creditum fuiſſet,
eum ex imbecillitate dominici corporis ortū fuiſſe. Sed quid? an non eſuriit? eſuriit ſanè iuxta
proprietatem corporis, ſed ob dominum qui corpus illud geſtabat, fame non interiit. Qua-
propter etſi mortuus ſit ad omnium redemptionem, non tamen corruptionem vidit: cum
omni enim integritate reſurrexit, ſiquidem non alterius cuiuſquam, ſed vitæ ipſiſſimæ cor-
pus fuit. At dixerit aliquis, cautas vitatáſque oportuit Iudæorum inſidias, vt omnino corpus

Chriſtus cur Iudæorum inſidias non vitauerit.

Simile.

ſuum immortale conſeruaret: Audiat iſte(quæſo)id Domino nequaquam cōgruiſſe. Vt enim A
abſurdum erat Dei verbum,quod vita erat,mortem ſuo corpori ſua opera inferre,ita quoque
indecens erat,eam aliunde illatam defugere, ac non potius perſequi, quo moriendi facultas
ſuppeditaretur. Vnde merito nec ipſe corpus ſua opera depoſuit,neque rurſus inſidias Iudæo-
rum declinauit,illudque ipſum non imbecillitatem Verbi, ſed potius eum Saluatorem & vi-
tam eſſe declarauit,quoniam & mortem, vſque dum tolleretur,ſuſtinuit,illámque ſibi illatam
pro omnium ſalute celeriter conſummauit. Quippe qui ideo potiſſimùm venerat, non tam

Mortē qua re paſſus eſt chriſtus.

vt ſuam ipſius,quàm omnium mortem conſummaret,vnde non ſua morte (ea enim in eo qui
vita erat,locum non habuit)corpus ſuum depoſuit,ſed mortem,quæ erat in hominibus, mu-
tuatus eſt,vt eam aduerſus ſuum corpus graſſantem,omnino conficeret. Iam vel ex iſtis patet,
mortem Dominici corporis legitimis rationibus non carere. Curæ illi fuit corporum reſurre-
ctio, cuius negotium geſturus venerat. Ea enim re trophæum de morte excitatum oſtendi
omnibus potuit:ſimulque certum omnibus & indubitatum reddi, corruptionem ab eo dele-
tam eſſe,nihilque iam deinde niſi corporum incorruptibilitatem reſtare, de quo veluti in pi-
gnus monumentumque omnium futuræ in poſterum reſurrectionis, corpus ſuum incorru- B
ptum ſeruauit. Iam,ſi eius corpus ægritudine laboraſſet, & ſub omnium oculis, Verbum Dei
ab eo diſſoluto receſſiſſet,non ſine dedecore habitum fuiſſet, medicum alienorum morborū,
ſuum,quo vſus erat in curandis ægritudinibus,inſtrumentum,corruptum à morbis neglectui
habuiſſe. Qui enim creditum fuiſſet,eum, ſi ipſius elanguiſſet templum, aliorum languores
depuliſſe? Aut enim impotens depellendi morbi irriſus fuiſſet: aut potens quidem, ſed tamen
non faciēs,inhumanitatis infamiā reportaſſet. Quòd ſi citra morbū,& expers doloris,ſolitariè
ſeorſumq; in angulo deſertóue loco,aut domi,aut vbicunq; tandē corpus abdidiſſet, ac dein-
de ſubito promicās,ſeſe à morte excitatū aſſeruiſſet,apud omnes viſus fuiſſet nugas agere, ac
multo min⁹ fidei ei habitū eſſet de reſurrectione diſſerēti, quū nullū omnino teſtē ſuæ mortis
allegare poſſet (quippe mortem reſurrectioni anteuertere oportet)ſiquidē reſurrectio oboriri
non poteſt,niſi mors præcedat. Vnde ſi occultim alicubi corpus eius extinctum fuiſſet, non
propalam exhibita eius morte,neque coram teſtibus obita, obſcura quoque & inconteſtata
ipſius reſurrectio fuiſſet. Aut cur,quum reſurgendo reſurrectionem ſuam manifeſtam deprę-
dicatamq; reddiderat, mortē ſuā obſcuram vellet? Aut qua gratia, cùm dæmones ſub omniū C
conſpectu ciecíſſet, homini ab ipſis natalibus cæco lumen reſtituiſſet, aquam in vinum mu-
taſſet,vt per ea exiſtimaretur Dei Verbum,id quod mortale erat,non ſub omnium oculis,im-
mortale eſſe factum demonſtraret, quo ipſe ipſiſſima vita eſſe crederetur? Aut quomodo eius
diſcipuli cum fiducia de reſurrectione diſſeruiſſent,ſi de eius morte nihil certi adferre potuiſ-
ſent? Aut quomodo fides habita fuiſſet dicentibus, primo mortem, deinde reſurrectionem
contigiſſe,niſi eos ipſos,apud quos iſta audacter loquebantur, obitæ mortis teſtes habuiſſent?
Nam,ſi ne ita quidem ſub omnium conſpectu morte reſurrectionéque peracta,eius temporis

Mortē honeſtiorem cur nō elegerit chriſtus.

Phariſæi voluerunt credere,& eos qui reſurgentem viderant,ad inficiationem coëgerūt, quot
cauſificationes non credendi commenti eſſent,ſi iſta omnino occultim fieri contigiſſet? Quo-
modo porrò aut finis mortis,aut victoria de morte oſtendi potuiſſet, niſi illam ſi oculis cun-
ctorum in ſe prouocatam,mortuam reddidiſſet, ac iam deinde inanem eam exhauſtamque,
ſui corporis incorruptibilitate probaſſet? Imò quæ ab aliis reſpōſa ſunt, ea quoque à nobis pro-
ferri debent: forſitan enim aliquis & hoc dixerit: Si coram omnibus, & conteſtatò oportebat
fieri eius mortem, vt prædicatio reſurrectionis fidem inueniret, par fuit, vt honeſtam mortem D
ſibi comminiſceretur, vt ſaltem ignominiam crucis defugeret. Atqui ſi hoc feciſſet, plenam
ſuſpicionem de ſe prębuiſſet,quòd non in omne genus mortis,ſed duntaxat in eam, quam ip-
ſe excogitaret, vim ſuam integram efficacémque haberet: Ac rurſus nihilo minor occaſio fu-
iſſet, non credendę reſurrectionis. Quapropter non ſua opera, ſed aliorum inſidiis mortem
corpori ſuo infligi voluit, vt mortem quamcunque illi intuliſſent Seruatori,eam & ipſe demo-
liretur. Ac veluti generoſus athleta,cui ingens animi & corporis robur, non ipſe quidem ſibi

al. aduerſario.

aduerſarios deligit, ne aliis timiditatis ſuſpicionem præbeat, ſed ſpectatorum arbitrio hoc
ipſum permittit, quantumcunque eos ſibi inferos ſciat, vt humi proſtrato quocūque * antago-
niſta, omnium robuſtiſſimus habeatur, ita quoque omnium vita, Dominus & Saluator no-
ſter Ieſus Chriſtus, non ipſe corpori ſuo mortem excogitat deligitque, ne aliud mortis ge-
nus expaueſcere videatur, ſed eam quam alij iidemque in primis inimici graues exiſtima-
runt, & turpem, & fugiendam, hanc ipſe in cruce exceptam ſuſtinuit, vt ea extincta per-
ditáque, ipſe ipſiſſima vita crederetur, & mortis vis plenè innoteſceret. Certe mirum
quiddam

A quiddam & inexpectatum euenit:genus enim illud moriendi, quod illi pro ſua opinione,
vt ignominioſam, intulere, ea conuerſa eſt in trophæum deuictæ mortis. Quocirca neque *Mat.14.*
Ioannis mortem ſuſtinuit, capitis truncatu, neque, ſicuti Eſaias propheta, ſerra diſſectus *Mar.6.*
eſt, vt & in morte, ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret, & cauſa ſubduceretur iis *Eſa.53.*
qui Eccleſiam in partes cupiunt diſcindere. Et hoc quidem ad eos reſponſum velim, qui ex-
tranei alienique ab Eccleſia, iſtiuſmodi ratiocinationes ſibi coaceruant. Quòd ſi quis etiam
ex noſtris, non per contentionem, ſed ſtudio diſcendi percunctetur: quur non aliud potiùs
quàm crucem ſuſtinere voluerit? Audiat ille, Nulla alia ratione id nobis vtile futurum fuiſſe,
atque ideo à Domino in noſtri gratiam id genus moriendi toleratum fuiſſe. Nam ſi ideo ve-
nerat, vt noſtra piacula execrationeſque portaret, quomodo alia ratione execratio, aut pia-
culum fuiſſet, niſi execrabilem mortem in ſe reciperet? Eſt autem hoc ipſum, Crux: quem-
admodum ſcriptum eſt, Execrabilis, quicunque in ligno pendet. Porro ſi mors Domini
noſtri Ieſu Chriſti, redemptio eſt omnium, ac morte eius, intermedius ille paries maceriæ *Crux exe-*
ſoluitur, conficitúrque vocatio gentium: quomodo nos aduocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In *crabilis.*
ſola enim cruce, mors extenſis porrectiſque manibus toleratur, ideo quoque par erat, vt do- *Deut.21.*
B minus hoc modo mortem ſuſtineret, manúſque eius extenderentur, vt hac quidem veterem *Manus*
populum, illa verò gentiles attraheret, & ambos in ſe coniungeret. Id enim ipſe dixit, indicãs *Chriſti ex-*
qua morte omnes redempturus eſſet: Quum exaltatus fuero (inquit) omnes ad me traham. *tenſa in*
Et rurſus, Si Dominus ideo venit, vt diabolum noſtri generis hoſtem delapſum cælitus, & cir- *cruce quid.*
tra hunc imum aërem vagantem, illicque dæmonibus inobedientia ſibi ſimilibus imperan- *Ioan.20*
tem, præſtigia inanéſque ſpecies illorum adminiſterio effingentem ad fraudem deceptorum,
& ſurſum tendentibus obſtacula molientem: quemadmodum de eo Apoſtolus dicit: Iuxta *Epheſ.2*
Principem poteſtatis aëris, qui nunc vim ſuam exercet in filiis inobedientiæ. Dominus ve-
nit, vt diabolum præcipitaret, aëremque purificaret, & viam ad cælum nobis muniret, vt di-
ctum eſt ab Apoſtolo: Per velum quod obtentum fuit, hoc eſt, per carnem ſuam. Et id mor- *Epheſ.2*
te fieri oportebat. Quánam alia morte iſtud fieri poterat, niſi ea quæ in aëre toleraretur? de *Chriſtus*
cruce eſt quod loquor: Solus enim ille in aëre moritur, qui in cruce vitam finit. Quare non *cur paſſus*
ſine ratione eam dominus ſuſtinuit: ita enim ſublimatus, aërem purgauit ab omni diabolica, *ſit in aëre.*
aliorúmque dæmonum infeſtatione, dicens: Vidi ſatanam inſtar fulguris decidentem. Et in
C cælos nouum iter aperuit, quod ſub his verbis indicatur: Attollite portas principes veſtras, &
eleuamini portæ æternales. Nihil certe ille, qui hæc verba vſurpat, opus habuit reſeratione
portarũ (quippe omnium dominus) neque quicquam erat clauſum creatori ex rebus creatis,
ſed nos eramus, quibus ea reſeratio neceſſaria fuit. Nos rurſum illi, quos ipſe ſuo corpore in
ſublime attollebat. Nam quemadmodũ illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud *Simile.*
viam ad cælos commonſtrauit. Recte igitur decentérque mors eius in cruce peracta fuit, cau-
ſáque eius per omnia probabilis apparet, ac iuſtas habet rationes, non aliter quàm per crucẽ *Concluſio*
omnium ſalutem debuiſſe impetrari. Cæterum ne ſic quidem vel in cruce ſe obſcurum igno-
túmque reliquit, ſed hoc procurauit, vt rerum natura eximium de opificis ſui præſentia teſti-
monium perhiberet: ipſe vero templum ſuum (corpus videlicet) non in ea conditione diu
permanere ſuſtinuit, ſed duntaxat vbi id mortuum ex conflictu mortis oſtendiſſet, tertio die
ſtatim excitauit, trophæa victoriæ de morte ferens, corporis nimirum incorruptibilitatem,
indolentiámque. Poterat quidem ſtatim à morte corpus ſuum excitare, atque illud iterum *Reſurrexit*
viuum exhibere, ſed hoc ex prouida cautione facere nolebat, nec fecit: dixiſſet enim aliquis *chriſtus ter-*
D eum nequaquam mortuum fuiſſe, aut non plene à morte perſtrictum, ſi continuò à morte re- *tio die.*
ſurrectionem ſuperinduxiſſet. Forſitan enim, ſi eodem momento ſine intercapedine mors & *Cur citius*
reſurrectio contigiſſet, gloria incorruptibilitatis in incerto hæſiſſet. Quapropter, vt corpus *non reſurre-*
verè extinctum oſtenderetur, ipſa meridie mortem ſuſtinuit, & tertio die illud incorruptibi- *xerit chri-*
le iterum oſtendit. Vt igitur mortuum eſſe ſuum corpus doceret, non priuſquam, niſi vbi iam *ſtus.*
triduanum cadauer eſſet, excitauit: néue rurſus, ſi inibi in longum detentum putrefactum-
que ſerius excitaſſet, obiiceret quiſpiam, ipſum non idem, ſed aliud corpus circunferre (quip-
pe futurum erat, vt nonnulli corpori exhibito, ob longitudinem temporis, fidem non habe-
rent, & præteritorum obliuiſcerentur) ea de cauſa vltra tridui morã non paſſus eſt, neque eos,
qui ipſum audierant, de reſurrectione ſua promittentem, in longum diſtulit: ſed quum ad-
huc propemodum verba illa in eorum auribus obſtreperent, oculique eius ſpeciem retinerẽt
animis illorum etiánum ſuſpenſis, viuiſque adhuc, & in eodem loco verſantibus, tum iis qui
ſe occiderant: tum illis qui conſcij mortis eius erant in corpore exantlatæ, ita tridui ſpacium

corpus quod mortuum erat, immortale & incorruptibile omnibus oſtendit, quò intelligere- A
tur, illud non imbecillitate naturæ, quum Verbum in eo domicillium ſuum haberet, extin-
ctum fuiſſe, ſed ideo extinctum, vt mors viribus noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti aboleretur.
Mortem enim extinctam eſſe, & ipſam crucem factam eſſe victoriam contra ipſam, neque
quicquam amplius poſſe, ſed eſſe mortuam eam verè non tenue documentum eſt, ſed certa
Mors extincta christi cruce.
fides, quod illam omnes Chriſti diſcipuli contemnant, inſultent, nihilque exhorreant: ac ſi-
gno crucis & fide in Chriſtum, eam vt mortuam conculcent. Olim ante diuinum aduentum
Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti formidabilis erat & ipſis ſanctis mors, & omnes, quotquot erant
Mors terribilis ante aduentum Christi.
vita defuncti, velut perditos abolitóſque lamentabātur: nūc autem poſtquam Saluator noſter
Ieſus Chriſtus corpus ſuum reſuſcitauit à mortuis, mors vlterius terribilis non eſt: & quicun-
que in Chriſtum fidem habent, eam, vt rem nihili, pedibus terunt, ac potius mortem dele-
gerint, quàm Chriſti fidem inficientur. Certò enim ſciunt, mortuos non perire, ſed viuere,
Mors non timenda.
& incorruptibiles reſurrectione fi[illegible]i. Ille autem ſceleratus (qui mortis impetu inſultus in nos
facere ſolet diabolus) ſolutis mortis doloribus, ſolus omnino mortuus relinquitur, eíque rei
argumento eſt, quòd homines antequam Chriſto incipiant credere, mortem vt terribilem B
Diabolus morte christi deuict⁹.
intuentur & expaueſcunt: vbi autem ad illius fidem doctrinámque tranſiere, tantopere mor-
tē aſpernantur, vt ad eam vltro contendant, teſtéſque fiant Chriſti aduerſus mortem reſurre-
ctionis. Siquidem etiamnum pueri ætate ad mortem feſtinant, exercitiis porro & meditatio-
Pueri ad mortem festinant.
nibus ad id, non viri duntaxat, ſed etiam fœminæ ſeſe inſtruunt. Nec mirum, quum iam tam
imbecillis ſit, vt etiam fœminæ, prius ab ea deceptæ, nunc illam & mortuam diſſipatámque
ludibrio habeant, non aliter quàm vbi debellato per legitimū principem tyranno, manibúſ-
que pedibuſque eius intra vincula conſtrictis, omnes quotquot ad id ſpectaculi superueniūt,
ludibriis ei inſultant, probris verberibúſque proſcindunt, ſecuri iam illius ſæuitiæ & furoris,
ob principis ſui de eo partam victoriam: ita quoque mortem iam debellatam, & per Saluato-
rē noſtrū Ieſum Chriſtū in cruce triumphatam, manibus eius pedibuſque obligatis, omnes
eā in Chriſto pedibus proterūt, martyréſq; Chriſto ſe præbentes, ſannis, ludibriis, cōuitiis exa-
gitāt, obiectātes & quæ ſuperius dicta ſunt per Apoſtolū Paulū: Abſorpta eſt mors in victoria
1. Cor. 15
vbi mors victoria tua: Vbi Orce ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt, virtus
verò peccati lex. Ergóne illud exiguum eſt documentū de imbecillitate mortis? aut parua eſt C
demonſtratio victoriæ Ieſu Chriſti de morte illius reportatæ? quum pueri in Chriſto, & tene-
ræ puellæ iſtam vitam contemptui habeant? & moriendi rationes meditentur? Homo certè
Mortem expauescit quis.
naturaliter mortem, & corporis ſui diſſolutionem expauеſcit: is tamen (quod ſummopere
admirandum eſt) vbi indutus eſt fidem crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Chri-
ſtum non exhorreſcit, non aliter, quàm ſi quis de igne dicat, cui naturalis vis eſt concreman-
Amianthū inditium ignis resistit.
di, eſſe aliquid quod illas flammas reſpuat, illumque infirmum oſtendat: quale eſt quod de
Indico Amiantho refertur, quo ſe ille qui hoc non credit, circumueſtire ſolet, vt lini eius inu-
ſtibilis obtentu experiendo cognoſcat flammarū in hac parte imbecillitatem. Aut veluti ſi
quis auidus videndi tyrannum iam vinculis conſtrictum penitus, ſe in eorum prouinciam
qui eum domuerunt, conferre ſolet, vt ita eum quondam aliis terribilem, nunc autem debi-
lem & fractum contueatur: ita quoque ſi quis incredulus eſt, ac etiamnum poſt tanta mira-
cula, poſt tot martyres Chriſti, poſt quotidianam eorum, qui in Chriſto eximij ſunt, mortis
irriſionem, ambiguus hæret, ſiue mors pro confecta conſumptáque exiſtimanda, non cul-
pes eius dubitationem, modo dubitatio ei naſcatur ex rei admiratione, nec ſe obduret in in-
credulitatem, néue impudentem negandi contumaciam in rebus clariſſimis retineat: Iam D
Exhortatio ad martyrium pro christo aggrediendū. Simile.
vt is qui Amianthi naturam explorat, núm nam ab igne ſit incombuſtibilis: Et vt, qui certior
eſſe cupit de tyranno, num in vinculis habeatur, ad regiam victoris contendit, ita qui de vi-
ctoria mortis addubitat, accipiat fidem Chriſti, & ad eius ſcholam accedat, tum videbit mor-
tis imbecillitatem, & partam de illa victoriam. Multi enim principio increduli ac irridentes,
poſtmodum fide imbuti, mortem contempſerunt, adeo vt martyres Chriſti efficerentur. Iam
ſi crucis ſigno, & fide in Chriſtum peſſundatur mors, elatum certumq; haberi debet, indice
teſtéque veritate, nullum omnino alium eſſe poſſe quàm Chriſtum, qui de morte trophæa &
victorias retulerit, eámque debilitarit. Nam etſi antea vigebat mors, atque ob vim ſuam ter-
rori erat, nunc tamen poſt aduentum Saluatoris, eiuſq; mortem & reſurrectionem aſpernabi-
lis videtur, adeo vt liquido conſtet, illam ab eo, qui in crucem aſcenderat, Chriſto domitam,
& prorſus debellatam eſſe. Vt enim, vbi poſt noctem oritur ſol, ac iam omnes rerum ſpecies
in orbe terrarum illuſtrat, dubium non eſt, quin is (qui vbique ſuum iubar explicat) idem ille
ſit, qui

A ſit,qui tenebras diſpulerit,omniáque ſuo lumine irradiauerit:ita quoque quia mors in contẽptum venit & humi conculcatur,poſt ſalutarem vindicis noſtri aduentum,& poſt paſſam crucem manifeſta res,quid crux ſibi voluerit,& quo fine inſtituta ſit, nimirum vt omnibus patefieret,eum qui in corpore apparuerat, mortem compeſcuiſſe, & qui noua quotidie de ea per diſcipulos ſuos trophæa exuſcitat, Saluatorem eſſe. Quum enim quis videt homines natura debiles proſilire in mortem, & ad corruptionem nihil ſe metu contrahere, neque deſcenſus ad inferos expaueſcere,ſed potiùs præſenti animo mortem prouocare, nihil interim tormenta veritos:quaſi ad mortem pro Chriſto contendere, melius quiddam ſit, quàm vitam tueri. Iam in ſpectaculo virorum,mulierum, puerorumque in tenera ætate recta contendentium proſilientiumque in mortem,idque ob Chriſti religionem, quis ita eſt ſtolidus? quis ita à credendo alienus?quis ita animo obcæcatus?vt non ſtatim cogitet,Chriſtum haud dubie (cui illi ſe teſtes præbent homines)ſingulis victoriam contra mortem ſuppeditare? illamque debilitare in vnoquoque eorum,qui in ipſum credunt,ac teſſaram,vexillumque crucis circunferũt. Qui ſerpentem proculcatum videt(maxime ſi antea cognitam habuerit eius feritatem) nihil
B addubitat,quin extinctus ſit, planéque defecerit, niſi illum excipias qui animo alienatus eſt, nec integre ſuis ſenſibus potitur. Quis enim quum leonem videt ludibriis exagitari à pueris, ignorat,eum vel mortuum iam eſſe, vel ſaltem omnibus viribus ſuis deſtitutum? Quemadmodum igitur iſta vera eſſe,oculis deprehendi licet: ita quoque à nemine ambigendum,mortem quæ à Chriſti fidelibus ludibrio habetur,à Chriſto perdomitam eſſe,eiuſque luem ac vim corrumpendi extinctam eſſe. Porrò domitam eſſe mortem, trophæumque de eius ſtimulo, crucem exiſtere,non parum documenti attulerint ſuperius dicta. Cæterum cõprobatio æternæ immortaliſque in corpore humano reſurrectionis,eiuſque per communem omnium Saluatorem & vitam Chriſtum conciliatæ, euidentius rerum quàm verborum rationibus commonſtrari poteſt,ſi quis modo oculum mentis ſanum habeat. Si enim mors edomita eſt(vt ex rationibus liquet) eaque à Chriſti fidelibus vbique conculcatur:multo magis à Chriſto,& ab eius corpore conculcata profligataque fuerit. Porrò, morte ab illo trucidata, quid reliquum erat,niſi vt corpus reſurgeret,ac in trophæum deuictæ mortis excitaretur?alioqui quónã modo conſtituiſſet,mortem eſſe profligatã, niſi Dominicũ corpus reſurrexiſſet? Sed ſi ne ita qui-
C dem ſatis plena eſt reſurrectionis comprobatio,ex iis,quæ ante oculos in conſpectu ſunt, fides petatur. Nam ſi nihil ab eo agitur qui vita defunctus eſt,eiuſque gratia & mentio vſque ad ſepulchrum tantummodo porrigitur,poſtea deſinat & conquieſcat,& viuentium duntaxat ſint actiones, vireſque aliquid efficiendi:videat,quæſo,quicunque velit,ſeque iudicem faciat, & ex rebus viſu perceptis,veritatem agnoſcat: quum res tantas in hominibus agat Saluator & quotidie vndecunque ex incolis Græciæ,externarumque regionum tantæ hominum multitudini inuiſibiliter perſuadeat,vt ſeſe in illius fidem dedant, eiuſque diſciplinæ obtemperent: an is mentem in ambiguo amplius habere poſſit,nùm vel reſurrectio non ſit, vel Chriſtus nõ viuat,qui ipſa vita eſt? An ſcilicet mortui hominis eſt, hominum mentes ſtimulare,vt repudiatis patriæ ritibus Saluatoris Chriſti diſciplinam adorent? Aut quomodo,ſi nihil agit,id enim proprium eſt mortuo, ipſe agentes viuoſque ab actionibus ſuis compeſcit, vt adulter adulteria omittat? homicida à cædibus abſtineat? iniurius defraudandi cupiditatem relinquat? impius impietatem abiiciat? Quì, quæſo, ſi Saluator noſter Ieſus Chriſtus non reſurrexit, ſed mortuus perſeuerat, falſa incredulorum numina dæmoneſque quos adorant, extrudit,
D perſequitur & profligat? Vbi enim nominatur vel Chriſtus vel fides eius, inde omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ pateſiunt, ac quotquot ſunt dæmones, ne nomen quidem eius tolerant, ſed vbi vel ſolum id audierint, in fugam auertuntur. Atqui iſtud officium eſt non mortui, ſed viui, ac potiſſimum Dei. Alioqui ridiculum eſſet, profligatos ab eo dæmones,idolaque abrogata viua haberi: ipſum eorum in ſectatorem profligatoremque qui viribus ſuis id efficit,ne numina appareant,quíſque numinum omnium voce prædicatur Dei filius,eum mortuum eſſe,contendere. Magno argumento reſurrectionem aduerſum ſe præmuniũt infideles, ſi Chriſtum,quem(vt ipſi volunt)mortuum ne omnes quidem dæmones,diique ab ipſis adorati,in fugam propellunt,ſed potiùs mortui per illum,inertes inefficacéſque demonſtrantur. Si enim verum eſt,mortuum nihil facere,& tanta quotidie Saluatorem facere,dum trahit ad pietatem, virtutem perſuadet, immortalitatem perdocet, ad cæleſtium deſideria excitat, Patris noticiam reuelat, vim contra mortem inſpirat, ſingulis ſeſe exhibet,idolorũ vanam religionem egerit, quorum nihil tale de ſe exhibent infideliũ dij,

Chrux quid ſit & quo fine inſtituta.

Simile.

Mors a chriſto perdomita.

Reſurrexit chriſtus morte deuicta.

An vere reſurrexit chriſtus.

Reſurrectionis chriſti probatio.

Mortui proprium.

ac dæmones, quin potius Chriſti præſentia mortui docentur, nihilque ſui præter ina- A
nem ocioſamque imaginationem apparitionemque habere. Signo autem crucis omnia
magica compeſcuntur, veneficia inefficacia fiunt, Idola vniuerſa deſerta relinquuntur,
Signũ ſan- omnis irrationabilis voluptas conquieſcit, quilibet è terra ad cælos ſuſpicit. Qui (quæ-
cta crucis ſo) eum mortuum dixeris, qui res tantas agat? Atqui agere, non eſt proprium mortui, ſed
quid poſsit potius ſine actu prorſus exanimem iacere, quod peculiariter quadrat in dęmones & idola,
vtpote in res morticinas. Filius Dei contra viuus & efficax, quotidie operatur, omnium-
Mortis de- que ſalutem conficit: mors quoque, quàm ſit debilis, quotidie commonſtratur. Idola item
bilitas. & dæmones, rem mortuariã eſſe innoteſcit: adeo vt nemo per hæc de reſurrectione corporis
Chriſti, ambiguus eſſe poſſit. Videtur autem ille qui Dominici corporis reſurrectionem
non credit, non ſatis intelligere vires Verbi Sapientiæque Dei. Nam ſi verum eſt, eum corpus
aſſumpſiſſe, eáque, quæ corporis propria erant vendicaſſe, prout rerum ſeries conſecutioque
poſtulabat, de quo prius mentionem fecimus, quid de corpore (quæſo) ſtatuere debuit, aut quo
Chriſtus fine tandem illud conſumere, quum ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Vt enim non
non mori moreretur, fieri non poterat, quum mortale eſſet, & pro omnibus in mortem offerendum de-
nõ poterat. ſtinaretur (ea enim cauſa fuit, cur id ſibi adaptarit) vt autem extinctum maneret, neque id fieri B
debuit, eò quòd vitæ ſacrarium eſſet. Vnde & mortuum eſt, vt mortale: & reuixit per ſuam,
Chriſtum quæ in ipſo erat, vitam: operáque, quæ ab illo fiunt, prodũt ipſius reſurrectionem. Si vero, quia
mortem ope- oculis non apparet, ideò non credatur reſurrexiſſe: vide mihi (quæſo) quãtopere increduli ſint,
riſſe & re- qui id, quod fieri par eſt, & ſecundum naturam, inficiantur. Dei enim proprium eſt, vt oculis
ſurrexiſſe non conſpiciatur, ita tamen ex factis ſuis cognoſci (ſicuti iam antea dictum fuit.) Si igitur facta
vnde colli- eius non apparent, rectè ei, qui non apparet, derogatur fides: ſin autem facta operaque eius
gere licet. propemodum clamant, & euidenter ſeſe oſtendunt, cur vltro negant tam claram manife-
ſimile. ſtamque reſurrectionis vitam? Nam quamuis animo obcæcati ſint, tamen ipſius externis ſenſi-
bus animaduertere poſſunt irrefutabilem eſſe Chriſti potentiam ac diuinitatem: Vt enim cæ-
co ſolem non videnti, ſolis tamen calore tepeſcenti, certum habetur, illum iam ſupra terram
verſari: ita quoque par erat, vt obtrectatores iſti, etiamſi non credant, eò quod in cognoſcenda
veritate plane cæcutiant, viribus tamen credentium admoniti, non inficiarentur Chriſti diui-
nitatem aut reſurrectionem. Certum enim eſt Chriſtum, ſi expers ſit vitæ, nec dæmones per-
ſequi poſſe, nec idola ſpoliare, quum mortuo non obediant dæmones. Iam, ſi manifeſto ipſius C
nomenclatura in fugam aguntur: certo certius conſtat, eum vita deſtitutum non eſſe, maximè
vel ob id, quòd quæ aliorum oculos ſubterfugiunt, ea à dæmonibus conſpici queant, ac pro-
inde facilius ab ipſis intelligatur, num Chriſtus ſit cadauer mortuum, neque omnino ei po-
ſtea obedituri fuiſſent amplius. Nunc contra, quod non eſt perſuaſum hominibus impiis, id
dæmones ſuis oculis contuentur, Deumque illum eſſe, & ſentiunt, & credunt: ideoque fugi-
tiui & adorabundi in has voces erumpunt, quæ tum loquebantur, quum ille adhuc in carne
Matth.22 verſaretur: Nouimus quis ſis, Tu es ille Sanctus Dei. Rurſumque clamabant, eho, quid tibi
nobiſcum Fili Dei? obſecramus te ne nos torqueas. Quum igitur dæmones confiteantur, ip-
Luc.4 ſæque res, quæ quotidie fiunt, pro teſtibus ſint, fieri non poteſt, modò non impudenter contra
veritatem ac diuinum verbum agere velis, quin cognoſcas, Saluatorem noſtrum ſuum cor-
pus è mortuis excitaſſe, eumque veri Dei Filium eſſe, nimirum Patris ſui propriam Rationem
Sapientiam & potentiam, qui poſtea ſequentibus temporibus ad ſalutem omnium, corpus
ſumpſit, ac mundum de Patre edocuit, mortemque aboleuit, omnibuſque incorruptibilita-
tem promiſſa reſurrectione largitus eſt, cuius reſurrectionis primitias ſuum corpus à morte D
excitatum eſſe voluit, eique trophæum contra mortem, eiuſque tabem ac putrefactionem in
ſigno monumentoque ſuæ crucis erexit. Rebus igitur ad iſtum modum comparatis, declara-
táque manifeſtò corporis reſurrectione, victoriaque Saluatoris noſtri de morte reportata: age,
Iudæi cur iam Iudæorum incredulitatem, & gentilium ſubſannationem redarguamus. Ob hæc enim
non credũt fortaſſis & Iudæi nõ credunt, & gẽtiles irrident, in abſurditatem crucis & incarnationis Dei
in Chriſtũ. verbi cauillãtes: ſed cõtra vtroſq; ratio nihil grauatur prodire, maxime quũ aduerſus eos eui-
dentibus instructa ſit demonſtrationibus. Nam & Iudæi in ſua incredulitate habent ex ſacris
Scripturis quas legunt, quod ipſos redarguat, cùm Biblia afflatu numinis ſcripta, multis in lo-
Eſa.7 cis id edoceant, quemadmodum verba ex ſe manifeſtò produnt. Prophetæ quoque, iam
olim miracula de Virgine, eiuſque partu prænuntiauerunt, dicentes: Ecce, Virgo concipiet
Hæc in Græ- & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel: quod ſi interpreteris, eſt, nobiſcum
co non ha- Deus. Butyrum ac mel comedet, vt ſciat reprobare malum & eligere bonum. Rurſus: Paruu-
bentur.
lus enim

A lus enim natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis,& factus eſt principatus ſuper humerum eius, *Eſa.9*
vocabiturque nomen eius,admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps
pacis. Moſes verò vir excellens,& apud ſuos verus creditus id quod iam ante de incarnatione
Saluatoris noſtri dictum erat,probans,& verum id eſſe animaduertens,ſic fatur: Orietur ſtella *Num.24*
ex Iacob,& homo ex Iſraël, & comminuet duces Moab. Ac rurſum: Quàm pulchra tua do- *Num.24*
micilia Iacob,conuentus tui Iſrael vt ſaltus inumbrant,&veluti paradiſi inter flumina,& vt ta
bernacula quæ fixit Dominus, vt cedri iuxta aquas,prodibit homo de ſemine eius, & domi-
nabitur nationibus plurimis. Rurſus Eſaias Propheta: Priuſquam puerulus nouerit appellare *Eſa.19*
patrem vel matrem,intercipiet opes Damaſci &ſpolia Samariæ ſub oculis regis Aſſyriorum.
Quoniam igitur homo apparit urus erat,ideo hoc ipſum antea denunciatur. Quod autem om
nium ſit Dominus is,qui venturus erat: id rurſus præindicant ſequentibus verbis: Ecce Do-
minus in leui nymbo ſedebit,venietque in Ægyptum,& quaſſabuntur ſculptilia Ægypti. Nã *Eſa.19*
& Pater illum inde reuocat,dicens: Ex Ægypto vocaui Filium. Quid?quòd neque mors illius *Oſea 15*
ſilentio tranſmittitur,ſed admodũ clare in ſacris literis demonſtratur. Nam & cauſam mortis,
B quòd non ſui gratia,ſed pro omnium ſalute & immortalitate eam ſuſtinuerit, inſidias præte-
rea Iudæorum,eorúmque in ipſum contumelias,nihil veriti ſunt dicere, vt nihil rerum, quæ
ad illum ſpectant,inauditum & non præcognitum eſſet. Sic enim aiunt: Homo verberibus af- *Iudæorum*
fectus,& doctus in ferendis infirmitatibus,quandoquidem auerſa eſt facies eius,ignominioſe *verba con-*
tractatus eſt,neque vllo in numero habitus: Ipſe peccata noſtra feret, & pro nobis excrucia- *tumelioſa*
bitur,& nos reputauimus illum in labore,verberibus & afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt *in Chriſtũ.*
propter peccata noſtra,& languidus redditus eſt ob iniquitates noſtras. Diſciplina pacis no-
ſtræ in eo,& vibicibus eius ſanati ſumus. Admirare Verbi amorem ſtudiumque in homines,
quippe qui propter nos indignè tractetur,vt nos in dignitate & honore eſſemus. Omnes enim *De paſſio-*
(inquiũt) vt oues deerrauimus,homo in itinere ſuo deuiauit & Dominus tradidit eum pro pec- *ne Chriſti*
catis noſtris,& ipſe in afflictione ſua,non aperuit os ſuum, vt ouis ad mactationem ductus eſt, *teſtimonia.*
& vt agnus coram tondente obmureſcens,ita non aperuit os ſuum in humilitate eius,ipſius iu *Eſa.53*
dicium ſublatum eſt. Deinde, ne quis eũ vulgarem hominem ob afflictiones iſtiuſmodi arbi-
traretur,anteuertit eorum ſuſpiciones,potentiam illius,naturæque eius cum noſtra diſſimili-
C tudinem recenſens his verbis: Natiuitatem eius quis enarrabit? quandoquidem tollitur è ter- *Eſa.53*
ra vita eius,propter iniquitates populi ductus eſt ad mortem. Et: Dabo malos pro ſepultura
eius,& diuites pro morte ipſius,quoniam iniquitatem non fecit, neque inuentus eſt dolus in *Eſa.53*
ore eius:&,Dominus vult eum purgare à plaga. Sed fortaſſis auditis de morte ipſius vaticiniis, *Eſa.53*
requiras condiſcere, quidnam de cruce apud Prophetas præſignificatum fuerit: nam de ea
quoque tacitum non fuit,ſed apertè hoc ipſum à Sanctis declaratum eſt. Primus enim Moy- *De cruce*
ſes ingenti voce iam id antea denunciauit,dicens: Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos ve- *Chriſti te-*
ſtros videbitis,& non credetis. Rurſus,qui poſt Moſem fuerunt,Prophetæ de hoc eodem de- *ſtimonia.*
nuo proteſtantur ſequentibus verbis: quemadmodum innocens agnus,qui ducitur ad victimã *Deut.28*
non cognoui,ſuper me cogitarunt mala, dicentes: Agite huc, iniiciamus lignum in panem *Deut.28*
eius,& eradamus eum è terra viuentium. Ac rurſus: Foderunt manus meas & pedes: & enu-
merauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſuper veſtitum meum miſe- *Pſal.22*
runt ſortem. Sublimis autem mors & in ligno inflicta,non alia quàm crucis exiſtimari debet.
Et in nullo genere mortis perfodiuntur manus & pedes,præterquam in cruce. Cæterũ,quòd *Non alibi*
D Saluatoris noſtri aduentu,omnes quotquot vbique gentes cœperint Deum cognoſcere, ne id *paſſus eſt*
quidem ſine iudicio reliquerunt: nec de iſtis rebus ſilentium in ſacris literis fuit. Erit (inquit) ra *Chriſtus*
dix Ieſſe,& qui exurgit ad imperandum gentibus,in eum gentes ſperabunt. Et pauca quidem *quàm in*
iſta ad fidem rerum dicta ſunt,alioqui tota ſcriptura huiuſmodi teſtimoniorum plena eſt, re- *cruce.*
futans Iudæorum incredulitatem. Quis (quæſo) omnium, quorum mentio fit in ſacris hiſtoriis *Eſa.11*
Iuſtorum & ſanctorum,tum Patriarcharum,tum Prophetarum,ex ſola virgine ortum ſui cor- *Gentes quã*
poris habuit? aut quæ mulier ſine viro vnquam ſuffecit ad hominis procreationem? Nónne *do cœperũt*
Abel ex Adam genitus eſt? Enoch ex Iared? Noe ex Lameth? Abraham ex Thara? Iſaac ex A- *deũ cogno-*
braham? Iacob ex Iſaac? Iudas ex Iacob? Moſes & Aaron ex Ameram? Samuel ex Helcana. Da- *ſcere.*
uid ex Ieſſe? Salomon ex Dauide? Ezechias ex Acha? Ioſias ex Amos? Hieremias ex Helchia? *Chriſtus ſo*
Ezechiel ex Muſe? Nonne ſinguli habuere patrem ſuæ natiuitatis autorem. Quis vnquam ex *lus ex pura*
ſola virgine genitus eſt. Quapropter magna cura à Propheta id præindicatum fuit. Cuius *virgine na*
(quæſo) natiuitati præcurrit ſtella in cælo, aut iam natum mundo demonſtrauit? Moſes certè *tus.*

Solus Chriſtus habuit ſtellam natiuitatis ſuæ prænunciã.

quum naſceretur, in occulto habitus fuit à parentibus ſuis: de Dauide vero, fama ne ad vici- A
nos quidem peruenit, quippe quem magnus ille Samuel ignorabat, ſed percontabatur, an ad-
huc aliquis eſſet filius Ieſſe. Abraham porrò, non niſi iam magnus, proximis innotuit: At nati-
uitatis Chriſti, non hominum quiſpiam, ſed ſtella in cælo vnde Chriſtus deſcenderat reſplen-
dens, teſtis fuit. Quis vnquam ex regibus genitis antequam per ætatem poſſet patrem aut ma-
trem appellare regno potitus eſt? & trophæa de hoſtibus erexit? Nonne Dauid iam trigenarius
regnum obtinuit? Nonne Salomon adoleſcens imperium ſuſcepit? Nonne Ioas ſeptuennis ad

Regnat Chriſtus ante loquẽdi vſum.

Inter Iudæos & Gẽtiles bellum irreconciliabile.

regnum euectus eſt? Nonne iſto adhuc poſterior Ioſias circa annum ſeptimum rerum guber-
nacula ſuſcepit? Atqui iſti in hac ætate patrem & matrem appellare poterant. Quis igitur iſte
eſt qui propemodum ante genituram ſui & regnat & deſpoliat inimicos? Quis vnquam talis
rex fuit, vel in Iſrael vel in Iuda dicant Iudæi (inquiſitione facta) in quo ſpem ſuam omnes gẽ-
tes conſtituerunt? ac pacem tenuere? ac non potius vndecunque in illos aduerſę infenſæque
fuere? Quandiu enim ſtetit Hieruſalem, bellum irrecõciliabile illis fuit, pugnatúmque ab om-
nibus contra Hieruſalem, Aſſyriis quidem affligentibus, perſequentibus verò Ægyptiis Ba-
byloniis inuadentibus. Et quod magis admirere, Syros conterminos hoſtes aduerſus ſe belli- B
gerantes habuerunt. Nonne Dauid contra Moabitas bellum geſſit? Syros excidit? Ioſias ſibi à
vicinis cauit, Ezechias extimuit arrogantiam Senacherib, contra Moſen Amalechus copias
eduxit, Amorrhæi Ieſu Naue infeſti fuerunt, qui Hierico incolebant, contra eum in acie ſte-

Chriſtus ſpes gentiũ

terunt, & prorſus nulla amicitiæ fœdera gentibus cum Hieruſalem intercedere potuerunt.
Quis igitur ſit in quo gentes ſuam ſpem collocauerint, operæpretium eſt diſpicere. Neceſſe
eſt enim vt is extiterit, quandoquidem fas non eſt Prophetas mentiri. Cui (quæſo) Sanctorum

Nemini prophetarum pro ſalute populi in cruce mori contigit præter Chriſtũ.

Prophetarum aut retro Patriarcharum, mori in cruce accidit pro omnium ſalute? Aut quis
ſaucius factus & ſublatus eſt ad omnium ſanitatem? Quis iuſtorum aut regum in Ægyptum
deſcendit, & eius deſcenſu idola in Ægypto ceciderunt? Abraham deſcendit, nihilo tamen
minus idololatria vbique viguit. Natus eſt ibi Moſes, æque tamen illic hæſit religionis error.
Quis omnium de quo ſcriptura teſtimonium præbet, pedibus ac manibus confoſſus eſt? aut
in ligno pependit, & cruce confectus fuit pro omnium ſalute? Abraham enim in lecto extin-

Abraham vbi mortuus.

ctus eſt. Iſaac item & Iacob porrectis in lecto pedibus mortem obiere. Moſes & Aaron in
montibus, Dauid vero domi ſuæ vitam depoſuit, nihil mali à ſuis popularibus paſſus. Nam ta- C
metſi à Saul ad necẽ requiſitus fuerat, tamen citra noxam euaſit. Eſaias quidem ſerra diſſectus

Eſaias ſerra diſſectus

eſt, attamen in ligno ſuſpenſus non fuit. Hieremias contumelioſe habitus eſt, ſed non eondem
natus periit. Ezechiel quidem paſſus eſt, at non pro populo, ſed quia euentura populo prædi-
cabat. Quinimo, qui hæc paſſi ſunt, homines fuere, quales & nos omnes ſumus pro ſimilitu-
dine rationeque humanæ naturæ. Ille autem, quem ſcripturæ indicãt pro omnibus paſſurum,
non ſimpliciter homo, ſed vita omnium dicitur, tametſi ratione naturæ ſimilis eſſet cæteris ho-

Deut. 28

Eſa. 53

Chriſti natiuitas inenarrabilis.

minibus. Videbitis (inquit) vitam veſtram ſuſpenſam coram oculis veſtris. Et, Natiuitatem
eius quis enarrabit? Omnium Sanctõrum natiuitatem poteris addiſcere ex narratione ſcriptu-
ræ, ab ipſa vſque origine, qui & à quibus ortum trahant: at eius qui vita eſt, inenarrabilem eſſe
eius natiuitatem diuinæ literæ produnt. Quis igitur eſt ille, de quo ſacræ literæ pronunciant?
aut quis denique tantus, vt & Prophetæ talia de ipſo pronuncient? nullus certè iſtiuſmodi in
ſcripturis repetitur, præter communem omnium Saluatorem, Dei Verbum Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum. Hic enim eſt, qui ex virgine prodiit & vt homo in terris apparuit, cu-

Chriſti caro eſt ſine patre.

iuſque inenarrabilis ſecundum carnem natiuitas cenſetur. Non enim eſt, qui patrem eius car- D
nalem dicat, quum non è viro, ſed ex virgine ſola, corpus eius ortum trahat. Quemadmodum
igitur de Dauide, Moſe, cæteriſque Patriarchis in deſcribenda ſtirpe patrem allegare licet: ita
non poſſis patrem carnalem Chriſto aſſignare. Hic enim eſt, qui à ſtella voluit ſuam geniturã
indicari: quippe conueniebat, Verbum cælitus delapſum, in cælo quoque ſui indicia & notas

Chriſtus antequam naſceretur victoria potitus.

habere. Conueniebat Regem naturæ in lucem prodeuntem, ab vniuerſo orbe clarum mani-
feſtumque reddi. Certe quum in Iudæa naſceretur, Perſę adoratum venere. Hic eſt, qui an-
tequam in humana ſpecie appareret, de aduerſariis dœmonibus, victoriam: & de idololatria,
triumphum reportauit. Nam quotquot vbique ſunt gentes eiurantes patrium ritum & ido-
lorum impietatem, ſuam iam in Chriſtum ſpem conſtituunt, eique ſua nomina dant, vt etiam

Superſtitionis Ægyptiorum finis quando

vel ipſis oculis deprehendere licet. Alioqui Ægyptiorum ſuperſtitio non quieuiſſet, niſi
Dominus omnium, in corpore quaſi in nube vectus, eò deſcendiſſet, & idolorum er-
rores compeſcuiſſet, omnes in ſe, & per ſe ad patrem transferens. Hic eſt qui crucifi-
xus, cælum & rerum naturam, illóſque ipſos, qui ipſum occidêre crucifixores, teſtes ha-
buit.

A buit. Huius morte omnium ſalus comparata eſt, & natura rerum liberata. Hic eſt omnium *Eſa.53*
vita, qui vt ouis pro omnium ſalute, vicarium ſuccedaneumque ſuum corpus in mortem tra-
didit, etiamſi Iudæi non credant. Quod ſi iſta non ſufficiunt, ſaltem quod reliquum eſt, ſuis ip-
ſorum oraculis credant, de quo (quæſo) loquuntur Prophetæ: Manifeſtus redditus ſum illis, *Eſa.65*
qui me non quærunt, inuentuſque ab iis, qui de me non percontabantur. Ecce, ego ſum, di-
cam gentibus, quæ non inuocauerunt nomen meum, expandi manus meas ad populum in-
credulum & contradicentem. Quis igitur is eſt, qui ita manifeſtus redditus eſt? (nam ita ex Iu-
dæis ſciſcitari licet) Si Propheta quiſpiam eſt, dicant: quando occultatus fuit, vt poſtea mani-
feſtus redderetur? Aut quis denique eſt iſte Propheta, qui ex obſcuro, manifeſtus eſt factus
manuſque ſuas in cruce expandit? Iuſtorum certe nullus, ſed ſolus ille Dei * Sermo, na- *al. verbum*
tura quidem incorporeus, ſed tamen propter nos in corpore apparẽs, & pro nobis ſupplicium
ferens. Quòd ſi ne iſtud quidem illis ſatis eſt, ſaltem ex aliis pudefiant, quum tam euidentia
documenta intueantur. Ait enim ſcriptura: Corroboremini manus remiſſæ, & genua diſſo- *Eſa.35*
luta: conſolemini animo, qui modicæ fidei eſtis: corroboremini, & ne timueritis, ecce ego Do
minus veſter, iudicium retribuẽs, ipſe veniet & ſeruabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum *Ibidem.*
B & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet (veluti ceruus) claudus, & expedita erit lingua balbo- *Eſa.35*
rum. Tale quid de quónam (quæſo) poterint allegare? aut quomodo denique audent contra
iſta vel oculos attollere? Siquidem Prophetia, Deum aduenturum ſignificat: & ſigna, eius præ-
ſentiæ tempus oſtendunt. Ac in aduentu eius futurum eſſe, vt cæci videant, claudi ambulent,
ſurdi auſcultent, balbi expeditam linguam habeant, præuio denunciatu indicauerunt. Quan-
do igitur talia ſigna contigerunt in Iſrael? aut vbi ſimile quippiam in Iudæa accidit? doceant.
Naaman leproſus emundatus eſt, ſed ſurdus non audiit, aut claudus ambulauit. Mortuum *Naaman.*
excitarunt Helias & Heliſæus, ſed non is qui natura cæcus fuit, per eos viſum recepit. Magnũ
quidem profecto, mortuum reuerà excitare. Cæterum id non tale miraculum, quale Saluato- *Cæcus natu-*
ris noſtri. Atqui de lepra, de mortuo, de claudo nõ tacuiſſet ſcriptura, maxime ſi accidiſſet aut *ra quando*
claudum obambulare, aut cæcum viſum recipere. Nequaquam hæc indicare prætermiſiſſent *viſum rece-*
ſacræ literæ. Quoniam igitur, tacitum eſt de ea re in ſcripturis, certum eſt ea prius non *pit.*
eueniſſe. Quando igitur iſta acciderunt, niſi quando ipſe Dei Sermo in corpore fuit? Quando
autem adfuit, niſi cùm contigit claudos ambulare, linguam balborum expediri, ſurdos audire
C cæcos à partu viſum recipere: ideoque eius temporis Iudæi hæc videntes, in hæc verba protu-
perunt, vtpote qui non aliunde hæc fieri audiuerunt: Nunquam talis ſurrexit in Iſraël, Ab æuo
auditum non eſt quod quiſpiam aperuerit oculos à partu cæci. Niſi hic eſſet à Deo, non *Ioan.9*
poſſet quippiam tale facere. Sed fortaſſe ipſi, quia contra manifeſta repugnare non valent, non
inficiabuntur hæc ſcripta eſſe, ſed tamen expectatione illa ſuſpendenda eſſe, ac nondum Dei
Verbum aduenīſſe, confirmabunt. Hæc ſurſum deorſumque iactitantes, nihil verentur in re
manifeſtaria frontem perfricare, ſed hic citius quàm vſquam alibi conuincentur, non qui-
dem à nobis, ſed ab ipſo ſapientiſſimo Daniele, qui certum tempus & aduentum Saluatoris *Dan.9.*
noſtri deſcribit, his verbis: Septuaginta hebdomadæ in compendium redactæ ſunt ſuper po-
pulo tuo, & ciuitate ſancta, vt conſummetur peccatum, & obſignetur prauitas, ac deleantur
iniuſtitiæ, & placentur iniquitates, vt adducatur iuſtitia ſempiterna, vt obſignetur viſio & pro-
phetia, vt inungatur Sanctus Sanctorum: & cognoſces & intelliges ex euentu verborum, vt *Sanctus Sã-*
diſcernatur & ædificetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem. Forſitan alibi prætextus in- *ctorum ne-*
uenerint, quibus ea, quæ vt iam acta in ſcripturis comprehenſa ſunt, in futurum adhuc tempus *mo præter*
D reiiciant: ſed aduerſus hanc ſententiam, quænam verba in aduerſum opponere, aut quos ocu- *Chriſtum.*
los auſint attollere? vbi & Chriſtus ille vnctus exprimitur, & is qui inungitur, non homo ſim-
pliciter, ſed Sanctus Sanctorũ eſſe deprædicatur: & vſque ad aduentũ eius Hieruſalẽ ſtaturam,
poſtmodum deſituram viſionem & prophetiam in Iſrael. Vncti ſunt olim Dauid, Salomon,
Ezechias, ſed tamen Hieruſalem & locus etiam tum conſiſtebat: & Prophetæ prophetabant,
Gad, Aſaph, Nathan, cæterique, qui poſt hos vixerunt, Eſaias, Ozee, Amos, ac cæteri omnes.
Qui quidem, quod erant, Sancti appellati ſunt, ſed nequaquam Sancti Sanctorum. Quod ſi
mihi captiuitatem obiiciant, atque ideo negent Hieruſalem conſtitiſſe, recte, ſed quid mihi
iſthic, ſuper Prophetis reſponderint? Siquidem olim deducto Babylonem populo, erant illic
Daniel & Hieremias, vaticinabantur, Ezechiel, Aggeus & Zacharias. Nugas igitur agunt
Iudęi, quum tempus iam præſens in futurum reiiciunt. Quando enim deſiit prophetia aut
viſio in Iſrael, niſi quum Sanctus Sanctorum Chriſtus aduenerat? Signum eſt hoc & ingens
documentum de Chriſti aduentu, quod Hieruſalem non amplius conſiſtit, neque Prophe-

tæ excitantur, neque viſio illis reuelatur, & iure quidem optimo: adueniente enim eo qui de- A
ſignabatur, quid opus fuit rebus ſignificantibus? & præſente veritate, quid amplius opus fuit
vmbra? Nam ob hoc ipſum & eouſque præuaticinabantur, donec ipſiſſima iuſtitia, & is qui
omnium peccata redempturus erat, ſuperueniret: eâque de cauſa & Hieruſalem vſque in id
tempus ſtetit, vt ibi interim præmeditarentur veritatis ſpeciem. Præſente igitur Sancto San-
ctorum, merito obſignata eſt, & viſio, & prophetia, & regnum Hieroſolimitanum deſijt. Tan-
diu enim vngebantur apud eos reges, donec vngeretur Sanctus Sanctorum. Et Moſes quoque
eodem ſpacio regnum Iudæorum circumſcribit, idque huiuſmodi vaticinio: Non deficiet
Gene. 49. princeps ex Iuda neque de fœmoribus Iacob, donec venerint ea quæ repoſita ſunt, & ipſe eſt
expectatio Gentium. Vnde & ipſe Saluator clamat dicens: Lex & Prophetæ vſque ad Ioan-
Matth. 11
nem prophetauerunt. Si igitur vel nunc vllus eſt apud Iudæos aut rex, aut Propheta, aut viſio:
recte inficiantur aduenisse Christum: Sin autem neque rex, neque vlla prophetia ſupereſt, ſed
obſignata eſt in poſterum & omnis prophetia: & ciuitas & templum capta: quorſum iſta im-
pietas & tergiuerſatio, vt quum iſta ipſa facta videant, autorem qui hæc fecit Chriſtum ne-
Iudæi neque reges neque prophetas habent.
gent? Aut quur, quum gentiles videant relinquere ſua idola, & in Deum Iſrael per Chriſtum B
habere ſpem, repudiant Chriſtum, eumque quantum ad carnem attinet, ex radice Ieſſea ori-
undum, & iam regni potitum? Si enim gentes alium colerent Deum, ac non Deum Abrahæ,
Iſaac, & Iacob, aut ſi non Deum Moiſis agnoſcerent, recte iterum cauſificarentur Deum non
Iudæi repudiant Chriſtum.
veniſſe: at quum Moſem, qui legem dedit, & Deum Abrahamo promiſſum, atque hunc eius
ſermonem, quem aſpernati ſunt Iudæi, hunc ipſum gentes venerentur, quur non agnoſcunt?
vel potius, quur ſponte cæcutiunt? ac non vident eum qui prædiuinatus fuit à ſcripturis, orbi
terrarum illuxiſſe, & apparuiſſe corporaliter, quemadmodum ſcriptura dicit: Dominus Deus
Pſal. 117 illuxit nobis. Ac rurſus: Emiſit Verbum ſuum & ſanauit eos Et iterum: Non legatus, non nun-
Pſal. 106 cius, ſed ipſe Dominus ſeruauit nos. Simile quiddam iſti faciunt, ac ſi quis mente attonitus, ter-
ram quidem à ſole illuminatam videat, & tamen illuminatorem terræ, ſolem eſſe neget. Quid
autem ille, qui apud ipſos in expectatione erat, quum veniret, facere debuit? vocare (inquis) gē-
tes, at iam vocatæ ſunt: facere vt ceſſarent Prophetæ, rex item & viſio, at iam illa ipſa facta ſunt:
idolorum ſuperſtitionem refutare, at iam refutata eſt: mortem abolere, at iam abolita eſt.
Quid igitur factum non eſt, quod oportuit Chriſtum facere? aut quid reſtat, quod non ſit im- C
Chriſtus gētes vocauit & cætera quæ facere debuit fecit.
pletum, vt ſibi inde placeant Iudæi, & increduli maneant? Si igitur (vt iam videmus) neque rex,
neque Propheta, neque Hieruſalem, neque ſacrificium, neque viſio eſt apud eos, ſed vniuerſa
terra repleta eſt cognitione Dei, Ethnicique relinquunt vanos & impios cultus, ac iam dein-
ceps ad Deum Abrahæ confugiunt, idque per Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum, manifeſtum eſt etiam improbe tergiuerſantibus, Chriſtum veniſſe, & omnes ſemel ſuo
lumine illuſtraſſe, ac doctrinam quam de Patre ſuo docuit, veram ſimul & diuinam eſſe. Iu-
dæos igitur iſtis aliiſque multis è diuina ſcriptura mutuatis redargueris. Ethnicos vero admi-
reris ea irridere, quæ nequaquam ludibrioſa ſunt: & ipſos cæcutire in ſuis ludibriis, quæ ſe in
lignis & lapidibus cōmittere non vident. Veruntamen vt non inopes rationum, argumentiſ-
que deſtituti, agc, & iſtos legitimis rationibus in pudorem cōiiciamus, maxime ex rebus quas
ipſi conſpicimus. Quid (quæſo) abſurdum, aut quid apud nos irriſu dignum, ſi Verbum ſiue
rationē plane in carne apparuiſſe referamus? at hoc ipſum non abſurde factum eſſe, etiam ipſi
confeſſuri ſunt, ſi veritatis amici eſſe velint. Nam ſi plane inficiantur eſſe in Deo rationem,
ſtulte faciūt, ea irridētes quorū notitiā non habent: ſin vero agnoſcūt rationem eſſe Dei, eam- D
que ducem omnium, & in ea Patrem mundum condidiſſe, & huius prouidentia omniā illu-
ſtrari & viuificari, & conſiſtere, eamque in omnibus regnare, adeo vt ipſa ex ſuæ prudētiæ ope
ribus, & Pater per eam agnoſcatur: diſpice mihi (quæſo) an non ex ignorantia iſtam cachinna-
tionem contra nos inſtituant? Mundum, corpus magnum ſapientes Ethnicorum dicunt, &
verè dicunt: videmus enim eum eiúſque partes ſenſibus ſubiacere. Si igitur in mundo quod
Mundus quid & quomodo illum vniuerſum & ſingulas eius partes inſideat Chriſtus.
corpus eſt, Ratio Dei ineſt, cunctáque eius & ſingula præoccupat & inſidet: quid mi-
ri aut abſurdi, ſi eam etiam in homine inſediſſe aſſeueremus? Nam ſi abſurdum eſt,
omnino rationem in corpore eſſe, abſurdum quoque fuerit eam in vniuerſitate rerum
reſidere, ac omnia ſua prouidentia illuminare ac mouere, quum iſta vniuerſitas rerum
pro corpore ſit habenda. Sin verò decet eam inſidere, & in vniuerſitate agnoſci, de-
prehendíque: decorum quoque fuerit, eam in humano corpore apparere, idq; ab ea illuſtrari
& agi, quum homo quoque inter mundi partes haberi debeat. Quòd ſi pars mundi, ineptum
& indecorum inſtrumentum cenſendum ſit ad cognoſcendam veritatem: par quoque fuerit

per hunc

A per hunc vniuerſum mundum patefieri eius conditorem. Nam ſicuti, ſi quis cum corpus ho- *ſimile.*
minis videat ab anima moueri & agi, neget tamen eius vim in digito pedis apparere, pro ſtul-
to haberetur, quoniam quum conceſſiſſet eam in toto corpore oſtendi & agere, refragaretur,
eam in parte ſubſiſtere: ita quoque qui concedit & credit Rationem Dei in rerum vniuerſita-
te exiſtere: omniáque ab illa illuſtrari, & moueri, non debet abſurdum putare, aliquod cor-
pus humanum ab ea moueri & illuſtrari. Sin verò quia creatum eſt, & ex nihilo genus huma-
num conditum eſt, ideo nos de Seruatoris in carne apparitione indecora loqui exiſtiment, hi
nimirum Rationem à rerum vniuerſitate excludunt: nam & illa ex non ente, in eſſendi natu-
ram per hanc rationem ſiue Verbum producta eſt. Si verò creata rerum vniuerſitate, non eſt
abſurdum, huic quoque ineſſe Verbum: neque certè id in homine exiſtere, abſurdum fuerit: *Rerum vni-*
quodcunque enim de toto ſentias, hoc ipſum quoque de parte ſentire neceſſum erit. Pars (vt *uerſitatis*
iam dixi) rerum vniuerſitatis, homo eſt, quapropter non plane abſurdum eſt rationem in ho- *pars eſt ho-*
mine conſiſtere, & omnia ab ea illuſtrari, moueri & vegetari: quemadmodum etiam ipſorum *mo.*
ſcriptores prædicant, quum aiunt: In eo viuimus, mouemur & ſumus. Quid igitur ludibrio *Act.17.*
B dignum aſſerimus, ſi illud in quo ſe collocauit ratio, id pro inſtrumento vſurparit ad indicium
declarationémque ſui? Si enim in eo non fuit, eo vti nequaquam potuit: ſin (vt iam antea de-
monſtratum eſt) eam & in toto, & in partibus conſiſtere exploratum ſit: quid diſſentaneum
fidei, ſi in iis ſeſe exhibeat, in quibus cōſiſtit? Sicuti enim ſuis viribus & poteſtate, totus vniuer- *ſimile.*
ſitati rerum & ſingulis incubans, plenéque omnia inſtruens & gubernans, ſi voluiſſet ſolem,
lunam, cælum, terram, aquam vel ignem ſui indicem eſſe, ac iis pro inſtrumento vtens, Pa-
trem omnia feciſſe diceret, nemo illum diceret indecenter voce vſum eſſe, quum omnia con-
tineat: & in toto, & in ſingulis inſit, ac inuiſibiliter ſeipſam oſtendat: ita quoque indecor[illegible]non
fuerit, eam gubernantem omnia, cunctáque viuificantem, volentémque per hominem ſe no-
tam reddere, ſi pro organo ſit vſa hominis corpore, ad declarandam veritatem & cognitionē
Patris. Pars enim vniuerſitatis rerum, humana natura cenſenda eſt. Et quemadmodum mens *ſimile.*
per vniuerſum hominem ſe porrigit, & ex minima particula corporis, lingua, inquam, intelli-
gitur, neque tamen ob id quiſpiam imminutam eſſe dixerit naturam mentis: ita non indeco-
rum videri debet, ſi Verbum ſiue Ratio, quanquam per omnia vbique adſit, vſum iſtum pe-
C tat ex humano inſtrumento. Nam ſi illi indecorum eſt corpore pro inſtrumento vti, in&co-
rum quoque fuerit, in iſta vniuerſitate rerum eam exiſtere. Quur igitur (inquiunt) non potius
per alias mundi partes præſtantiores ſeſe oſtendit? ac quur non pulchrius inſtrumentum, ſolē,
lunam, aſtra, ignem aut ætherem in eum vſum adhibuit potius quàm hominem? Cognoſcat *Chriſtus*
iſte percontator, non ad oſtentationem veniſſe Dominum, ſed vt mederetur, ac doceret eos *cur vene-*
qui in malis erant. Oſtentantis enim eſt, nihil affectare, niſi vt edat ſui ſpecimen, & ſpectato- *rit.*
res in ſui admirationem rapiat: medentis autem & erudientis eſt, non quouis modo inuiſere,
ſed ad commodum indigentium ſeſe repræſentare, atque ita ſe exhibere, prout ferre poſſunt,
qui eius operam requirunt, ne in excedendo, neceſſitatem vſumque patientium conturbet,
& inutilis illis fiat Dei viſitatio. Nihil autem ex rebus creatis errabat in numine intelligendo *Creatura*
præter ſolum hominem: non ſol, non luna, non cælum, non aſtra, non aqua, non æther, immu- *omnes au-*
tant ſuum ordinem, ſed agnoſcentes ſuum opificem & principem Rationem Verbúmque *torem ſuum*
Dei, eo tenore permanent quo condita ſunt. Soli autem homines auerſi à bona illa ſtatione *cognouerūt*
veritatis, iiſque, quæ non erant, effictis, Dei honorem & eius cognitionem, dæmonibus & ho- *præter ho-*
D minibus in lapide effigiatis, dedicauerunt. Vnde merito factum, quandoquidem tantam rē *minem.*
neglectui dare, non erat ex bonitate Dei, nec ſpes erat, vt homines ex adminiſtratione rerum
naturę, iſtiuſque vniuerſitatis, Deum cognoſcerent, vt humanum ſibi corpus in inſtrumentū
aſſumeret, eique incubaret, vt quoniam ipſum in rerum vniuerſitate deprehendere non po-
terant, ſaltem in parte iſta non incognitum haberent, & quia ſuſpicere nequibant ad inuiſi-
bilem illius potentiam, ſaltem ex ſimilibus ratiocinando, eam intelligere & contemplari va-
lerent. Nam quatenus homines erant, ex corpore illius, corporiſque, quod paris conditionis *Operibus*
cum ipſis erat, operibus diuinis, citius & propius ipſius Patrem omnipotentiáque illius co- *diuinis fa-*
gnoſcere potuere, facile diiudicantes, non eſſe hominis, ſed diuini numinis opera, quæ ab illo *cilius co-*
fiebant. Quòd ſi ſecundum eos abſurdum eſt, ex operibus corporis, Verbum Dei omnipoten- *gnoſci po-*
tis cognoſci: abſurdum itidem fuerit, eam ex vniuerſitate rerum depræhendi. Vt enim, quum *tuit Chri-*
in rerum natura conſiſtit, nihil ſibi decerpit ex rebus creatis, ſed omnibus potius vim ſuam cō- *ſtus, quàm*
municat: ita quoque corpore pro inſtrumento vtens, nihil ex corporeis rebus in ſe admittit, *quouis mo-*
ſed ipſe potius ſanctificat corpus. Etenim, ſi Plato qui in magna apud gentes fuit admiratione, *do.* *ſimile.*

Plato in magna admiratione apud gẽtes.

dicit,genitorem totius mundi,quum vidiſſet mundum tempeſtatibus iactari, ac iam pericli- A
tantem ne mergeretur,in locum inæqualitatis, collocaſſe ſe ad gubernacula animæ, atque
ita ſuccurriſſe,omniáque errata correxiſſe:quid incredibile à nobis dicitur,ſi erranti humanæ
naturæ Ratio aſſederit,& homo apparuerit, vt eam tempeſtatibus iactatam ſua gubernatio-
ne & bonitate conſeruaret?Sed fortaſſe hic pudor eos ad aſſentiendum compellet, dicturos
tamen interim,oportuiſſe Deum(quum docere & ſeruare homines vellet) nutu id duntaxat
facere, ſicuti olim fecerat,quum cum ex nihilo crearet:nec opus fuiſſe,vt Verbum ſiue Ra-
tio Dei corpus attingeret. Ad iſtiuſmodi obiectionẽ id non immerito dici poterit: Olim, quũ
nuſquam quiſquam exiſteret,nutu opus fuiſſe,& ſola voluntate ad vniuerſitatis architecturã:
cæterum,quum iam homo factus eſſet,neceſſitas exigebat,non vt iis quæ non eſſent,ſed quæ
iam exiſterent,remedium daretur.Conſequens igitur, vt rebus iam procreatis, medicus &
ſeruator aſſiſteret,ad procreata conſeruanda.Atque ea cauſa eſt,cur homo ſit factus, huma-
númque ſibi inſtrumentum(corpus)adiunxerit: Alioqui,ſi eo modo fieri non oportebat, quo
(quæſo)pacto oportuit Dei Rationem,quum inſtrumento vti vellet, ad illud ſeſe accommo-
dare?aut vnde illud deſumeret,niſi ex rebus iam creatis,eiúſque diuinitate ob ſimilitudinem B
indigentibus?Non enim,quæ non erant, indigebant conſeruatione, quibus ſolum duntaxat
præceptum ſuffeciſſet.Sed homo qui iampridem conditus erat, corrumpebatur, & præter
hoc in interitum tendebat.Rectè igitur humano inſtrumento vſus eſt, & per omnia ſe expli-
cuit. Poſtremò & id quoque ſciendum,lucem illam non extra corpus hæſiſſe, ſed corpori

Peccatum noſtrũ ſeu lues eſt in corpore, vnde verbum Dei corpus aſſumere oportebat.

agnatam coalitámque fuiſſe,& neceſſum erat emota corruptione vitam ei infarciri, vt quem-
admodum in corpore mors extitiſſet,ita in eodem vita exiſteret. Quòd ſi igitur extra corpus
mors fuiſſet,extra corpus etiam oportuiſſet vitam eis ſubſiſtere : ſin verò in corpore coaluit
conſertáque mors fuit,ac veluti cohærens ei dominabatur:neceſſum quoque fuit vitam cum
corpore coaleſcere conſerique,vt ita corpus imbutum vita,corruptionem extruderet. Alio-
qui,ſi extra corpus Verbum Dei conſtitiſſet,neque inibi hæſiſſet, mors quidem ab eo maxi-
me pro rei natura ſuperata fuiſſet,vtpote cui contra vitam nullæ vires ſuffeciſſent, in corpore
tamen prior illa corruptio æque adhæſiſſet.Quapropter non immerito Saluator noſter cor-
pore amictus fuit,corporíque vitam inſeruit,vt id non vlterius mortale per mortem remane-
ret,ſed indutum immortalitate,in poſterum perſeueraret immortale. Induta quippe ſemel C
corruptione,nunquam reſurrexiſſet niſi vitam induiſſet. Et quia mors per ſe non niſi in cor-
pore apparere aut exiſtere poterat,ideo ipſe corpus induit,vt mortem ibi inuentam aboleret.
Quomodo enim Dominus ex toto vitam ſe eſſe demonſtraſſet,niſi id quod mortale erat, vi-

Simile.

uificaſſet? Et quemadmodum ſtipula,quæ naturaliter ab igne conſumitur, ſi ab ea ignem de-
pellas, non comburitur quidem,ſed tamen vt ſtipula fuit,iſta ſtipula permanet,obnoxia igni,
ignisq; comburendi vim male ſibi metuit,ac ſuſpectam habet:Natura enim eius appetens eſt
ignis.Hic,ſi quis ſtipulam copioſo Amiantho veſtiat,cuius natura dicitur igni reſiſtere, nihil
iam deinde ignem metuet,vtpote, munita re,quæ comburi nequeat : Idem quoque de cor-
pore noſtro & morte ſentias.Quòd ſi ſolo præcepto mors ab eo depulſa fuiſſet, nihilo tamen
minus mortale & corruptibile pro ratione ſuæ naturæ remanſiſſet : ſed ne hoc fieret, induit
corpus incorporalem omnipotentis Dei Rationem,neque iam inde corruptionem aut mor-
tem exhorreſcit,quum habeat vitam pro indumento,& per id corruptionem amoliatur.Pro-
babiliter ergo Dei Sermo corpus aſſumpſit, & humano inſtrumento vſus eſt,quo corpus vi-
uificaret:vt quemadmodum in rerum natura ex operibus cognoſcitur,ita quoque in homine D
operaretur,& ſeipſum vndecunque oſtenderet, nihil deſertum deſtitutúmque relinquens à
ſua diuinitate & cognitione.Iterum idem dico,ſuperiora reſumens, ideo Chriſtum Saluato-
rem noſtrum hoc feciſſe,vt quemadmodum omnia vndecunque ſua præſentia adimplet, ita

Pſal. 103.

quoque omnia ſua natiuitate cognitionéque adimpleret. Ait enim ſcriptura: Impleta eſt vni-
uerſa terra cognitione Domini.Nam ſi tollas oculos in cælum, conſpicaberis ibi eius ornatus.

Chriſtus quomodo cognoſci poteſt in creaturarũ contemplatione.

Sin verò in cælum non potes, ſaltem ad homines aciem deflecte,videbis eam ex operibus
eius potentiam,qualem nullam in cæteris hominibus, ſentiéſque hunc ſolum inter homines
Dei Verbum eſſe. Quòd ſi ad dæmones te vertas, eorumque naturam perculſus admireris,
intuere eum,qui illos expulit, & tum eum ipſorum dominum iudicabis. Quòd ſi te in aqua-
rum naturam demergas,eáſque numen habere arbitreris (quemadmodum apud Ægyptios
in veneratione ſunt)contemplare eas ab eo transmutari,& deprehendes illum aquarum eſſe
Dominum.Quòd ſi te ad orcum deiicias,heroáſque qui eò deſcenderunt, admireris, vt nu-
mina,vide iſtius de morte victoriam,& ratiocinaberis inter illos vnum duntaxat Chriſtum
verum

A verum Dominum ac Deum eſſe. Omnes enim rerum naturæ partes attigit Dominus, om-
niáque ab omnibus præſtigiis aſſeruit, ac redarguit, & vt Paulus ait, ſpoliatos Principatus &
poteſtates, triumphauit in cruce, ne quis vlterius fruſtrari poſſet, ſed vbique verum Dei Ver-
bum inueniat. Atque ita iam vndecunque circuncluſus homo, & vbique, hoc eſt, in cælo, in
inferno, in homine, in terra, explicatam Verbi diuinitatem intuens, non iam in poſterum in
cognitione numinis decipitur, ſed hunc ſolum adorat, & per eum rite legitiméque Patrem
intelligit. Iſtis quidem rationibus rectè Ethnici præ verecundia in ſilentium tradi poſſent.
Quòd ſi haſce rationes nondum idoneas arbitrantur, vt ipſos ſui ipſorum pudeat, ſaltem ex
iis quæ oculis ſubiecta ſunt, fidem colligant. Quando autem idolorum cæremonias incepe-
runt abiicere? niſi ex quo verum Dei Verbum inter homines apparuit? Quando apud Græ-
cos, & vbique gentium oracula ceſſauerunt, & in nihilum ſunt redacta? niſi quum vſque ad
terram ſeſe manifeſtauit Dominus? Quando contemni cœperunt Poëtarum Dij & heroes, ac
pro mortalibus haberi? niſi ex quo Dominus trophæum de morte erexit? & corpus quod ſum-
pſit, à morte excitatum incorruptibile ſeruauit? Quando dæmonum fraus & malitia contem-
pta fuit? niſi quum Verbum, Dei vis & potētia (cui dominium eſt in dæmones) propter homi-
num imbecillitatem in terram deſcendit? Quando ars magica & ſcholæ præſtigiarum ince-
B perunt ſordeſcere? niſi quum diuina apparitio Verbi hominibus exhibita fuit? Quando Eth-
nicorum ſapientia infatuata eſt? niſi quum vera ſapientia Dei ſeſe in terris oſtendit? Olim
vniuerſus orbis cultu idolorum ſeducebatur, nec aliud idola quàm deos arbitrabantur: nunc
vero per vniuerſum orbem idolorum ſuperſtitionem deſtituunt, & ad Chriſtum confugiunt,
eumque vt Deum venerantur: & per eum, Patrem (quem ignorabant) addiſcunt: & quod in
primis admirabile, cùm olim fuerint diuerſæ & innumerabiles cæremoniæ, dū ſingula idola
peculiares ſibi habent ritus, nec proximos limites tranſcendunt, neque vicinos in ſui cultum
aſciſcunt, imò vix inter ſuos ſuam religionem tuentur (nullus enim numen vicinorum coluit,
ſed ſinguli proprium habuere, perſuaſi eum ſolum dominum eſſe) nunc ſolus Chriſtus apud
omnes vnus & idem adoratur, & quod non potuit idolorum imbecillitas præſtare, vt vicinis
ſuis perſuaderent, hoc Chriſtus præſtitit, qui non ſolum proximis, ſed ſemel vniuerſo orbi
perſuaſit, vt ſe vnum & eundem pro Domino haberent, & propter ipſum ipſius Patrem ve-
nerarentur. Olim quidem vbique Delphica, Dodonea, Bæotia, Lycia, Ægyptiaca, Cabyro-
rum oracula impoſturis vaticiniorum ſcatebant. Pythia apud homines in admiratione erant:
C nunc ex quo Chriſtus vbique prædicatur, eiuſmodi veſaniæ conquierunt, nec ſupereſt vllus
fatidicus. Olim dæmonia inani ſpecie ludibriiſque rerum intricabant homines, inſeſſis alibi
fontibus, alibi fluuiis, lapidibus aut lignis, atque iſta præſtigiis fatuos in ſtuporem agebant: nūc
vero, quum apparuit Dei verbum, ſpectra huiuſmodi & ludibria imaginum ceſſauerunt. So-
lo enim crucis ſigno vtens homo, dolos illorum à ſe propellit. Olim poëtica numina, Iouem,
Saturnum, Apollinem, heroáſque item pro veris numinibus habuerunt, eóſque per errorem
venerati ſunt: nunc vero poſtquam Chriſtus inter homines apparuit, & illos mortales fuiſſe,
& Chriſtum ſolum inter homines verum Deum veri Dei verbum eſſe, deprehenſum & pa-
tefactum eſt. Quid autem de magia loquar, quæ apud illos in ſumma admiratione fuit? niſi &
illam quoque quæ ante aduentum Verbi apud Ægyptios, Chaldæos, Indos floruit, & ſpecta-
tores admiratione ſui complebat, præſentia veritatis, & Verbi apparitione victam, & plane
obliteratam eſſe? Cæterum de Græcanica ſapientia, Philoſophorúmque grandiloquentia ne-
minem arbitror verba requirere: quum in oculis ſit ipſum miraculum. Tot enim tantíſque à
D Græcorum Philoſophis voluminibus ſcriptis, ne paucos quidem vel ex proximis locis addu-
cere potuerunt, vt ſua de immortalitate animæ dogmata, & placita, de vita ſecundum virtu-
tem inſtituenda amplecti vellent: ſolus Chriſtus vilibus citra vllam magnificentiā verbis, ac
per homines nequaquam eruditæ linguæ, in orbe terrarum plurimis Eccleſiis id perſuaſit, vt
mortem inter contempta, immortalia in precio haberent, & temporaria deſpicerent, æterna
ſuſpicerent, nihil putarent gloriam in terra, ſolummodo autem affectarent immortalitatem.
Et hęc quidem non verbo tenus à nobis iactantur, ſed reipſa veritatiſque experimentis demō-
ſtrantur. Adeat enim qui velit, & ſpectet inſignia virtutis in Chriſti virginibus, & in adoleſcē-
tibus pudicitiam conſecratam, ac immortalitatis fidem adſtructam in tanto martyrum cho-
ro. Veniat qui iſtorum dictorum experimentum capere velit, & in ipſis præſtigiis dæmonum,
& impoſturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur ſigno crucis ab ipſis deriſo, nomén-
que Chriſti inuocet, & videbit quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia cōquieſ-
cant, magiæ & veneficia irrita iaceant. Quis igitur, & quantus eſt hic Chriſtus, qui ſolo ſui no-

Chriſti diuinitas vbique cōtemplari poteſt.

Oracula gentium quando ceſſarunt.

Dii & heroes poetarum quādo contemni cœperunt.

Dæmonum fraudes.

Ars magica.

Rerum mutatio chriſti aduentu.

Dæmonum verſutia hominibus infeſta: Signum crucis dæmones fugat.

Magia vbi fuerit in admiratione.

Philoſophia humana.

Chriſti nomē efficax.

minis vocabulo ac præſentia omnia adobruit,& ocioſa reddit,omnibúſque maior eſt,& orbē A
terrarum ſua diſciplina adimplet?Dicant Ethnici iſti,qui iſta derident, nec vllo interim pu-
dore tanguntur:num homo eſſe poſſit qui talia faciat?quòd ſi homo , qui fit, vt vnus homo
omnes omnium deorum(quos ipſi colunt)vires tranſcendat,illóſque nullos eſſe ſua potentia
demonſtret?Si magnum illum dicant, quomodo per magnum omnis magia obliteratur ac
non potius conſtituitur?Si enim homines magos oppugnans contra vnum aliquem duntaxat
præualuiſſet,rectè opinari liceret,eum meliori arte aliorum artes ſuperare. Quòd ſi ſemel de
omni magia,atque adeo magiæ nomine crux Chriſti victoriam reportat,ſatis euidens eſt, nō
eſſe magum Saluatorem noſtrum, quem dęmones, vbi ab aliis inuocati ſunt, vt Dominum
fugiunt. Quis igitur ſit,enuntient Ethnici,quibus id vnicum ſtudium vt derideant. Fortaſſis
dicent,& ipſum quoque dæmonem eſſe factum,atque ita præualere: id ſi dixerint, ludibrio

Dæmō alios dęmones eiicere nequit.

habendi ſunt,quum denuo ſuperioribus demonſtrationibus reuincantur. Qui enim fieri po-
tèſt, vt dæmon ſit,qui dæmones propellit?Si enim quouis modo,ac non plane vniuerſum dę
mones propelleret,exiſtimari poſſet,in principe dæmoniorum contra inferiores dæmones,
has vires poſſidere,quemadmodum Iudæi per contumeliam ei obiiciebant. Sin autem om- B
nium dæmonum feritas,ad illius nomen ſeſe ſubducit,& in fugam agitur,ſatis clarum eſt,eos

Chriſti potentia non eſt dæmoniaca.

in errore verſari,& nequaquam dæmoniacam eſſe noſtri Saluatoris potentiam , vt ipſi arbi-
trantur. Sin autem prorſus neque homo eſt,neque magus,neque dæmon,ſed commenticios
deos poëtarum & dæmonum præſtigia,& Græcorum ſapientiam,ſua diuinitate irrita ocio-
ſáque reddidit & obſcurauit,negari non poterit,quin quod & apud omnes in confeſſo eſt,eū
eſſe verum Dei filium,Rationem,ſapientiam,& potentiam Patris. Atque inde quoque eſt,
quòd eius opera non hominis ſint,ſed ſupra hominem,& re vera ipſius Dei eſſe cognoſcantur,
partim ex claris rerum documentis, partim ex illius cum cæteris hominibus comparatione.
Quis enim vnquam hominum,ex ſola virgine ſibi corpus conſtituit, aut quis vnquam ho-
minum tales morbos curauit,quales communis omnium Dominus: quis id quod genituræ

Aeſculapius cur in Deorum numerum relatus.

deerat,reſtituit,& hominem à natiuitate cæcum , viſu illuſtrauit ? Æſculapius apud ipſos in
deorum numerum relatus eſt,quòd medicam exercuit,& herbas laborātibus vtiles animad-
uertit,non quidem eas ex terra creans,ſed arte quæ in natura erant,eas adinueniens.Sed quid
illud ad acta Saluatoris Chriſti?quippe qui non vulnus ſanauerit, ſed res naturales creauerit,

Hercules cur adoretur

& creata inſtaurarit.Hercules pro Deo ab Ethnicis adoratur,eò quod contra homines genere C
ipſi compares depugnarit,& belluas dolo interfecerit:ſed quidnam iſta ad res geſtas Verbi di-

Dionyſius cur colatur.

uini,qui morbos,dæmones,atque adeo ipſam mortem ab hominibus propulſauit? Dionyſius
ab illis colitur , quia hominibus magiſter fuit ebrietatis:Saluator contrà & omnium Domi-
nus,præceptor temperantiæ deridetur.Sed eſto vt fingamus hic aliquid paritatis: quid verò
eadem illa ad cætera eius diuinitatis miracula?Quo vnquam homine moriente, ſol obſcura-
tus eſt,terra concuſſa eſt?A quo vnquam inter tot iam mortuos & quotidie morientes, mira-
culum editum eſt?Iam vt res corpore illius deſignatas omittam , eáque memorem , quæ re-

Doctrina Chriſti quanta.

ſurrectionem conſequutæ ſunt,Cuius vnquam dogma vnum idémque à primis carceribus
mundi vſque ad vltima terrarum,eas vires ſecum pertulit, vt impreſſa vbique ſua religione
orbem vniuerſum peruolarit?Aut quur,ſi homo eſt Chriſtus,ac non potius Dei Verbum (vt
illorum ſententia eſt)non arcetur ab Ethnicorum numinibus,ne in ipſorum prouincias ſuam
religionem tranſmittat?quum nunc cōtrà fiat,vt illud accedens,ſua inſtitutione , illorum cæ-
remonias & cultum abroget,corúmque inanes ſpecies,& oculorum ludibria cōfundat? Mul-
ti ante eum fuere reges,& tyranni complures apud Chaldæos referuntur,magi quoque & ſa- D
pientes apud Ægyptios,& Indos:quis vnquam horum,non dico poſt mortem , ſed cùm vi-
uerent,tantum potuit,vt vniuerſam terram ſua doctrina impleret? & tantam vim hominum
idololatriam dedoceret,quot Saluator noſter ab idolis ad ſe tranſtulit? Gręcorum ſapientes
eloquenter ſcitéque multa conſcripſerunt:quid ergo?an tale aliquid,quale crux Chriſti, deſi-
gnarunt?Sed fortaſſe vſque dum viuerent,illorum ſophiſmata fidem obtinuere,imò etiam ip-
ſis adhuc viuis,mutuis concertationibus,& controuerſiis iactata ſunt. Dei autem filius, qui
iure omnibus eſt admirabilis,quum pauperrimo miſeróque verborum apparatu doctrinas
ſuas traderet,omniſcios illos ſua luce præſtinxit, & quaſi tenebras induxit,& aliorum inſtitu-

Mors Chriſti abegit dæmones.

tis abolitis, omnia ad ſe traxit, ſuáſque Eccleſias impleuit.Quid?an non mirum eum,qui qua-
ſi homo ad mortem deſcendebat,Philoſophorum grandiloquentiam de idolis, ocioſam ir-
ritámque efficere potuiſſe?Cuius vnquam mors abegit dęmones,aut cuius vnquam mortem
dęmones expauerunt,vt Chriſti? Vbi enim nominatur nomen ſaluatoris,inde omnes dęmo-
nes

A nes profugantur. Quis ita hominibus ſolitos affectus è præcordiis exemit, vt ſcorta, pudicè agerent? homicidæ, non amplius ferrum tenerent? pauidi animo, robur conciperent? Quis barbaros gentéſque alias in ſuis ſedibus perſuaſit, immanitatem deponere, pacifica meditari, niſi Chriſti fides, & crucis ſignaculum? Quis denique alius ita mortales certos confirmatóſque reddidit de immortalitate vt Chriſti crux, eiúſque corporis reſurrectio. Nam & Græci quidius ementiti, non potuerunt tamen idolis ſuis reſurrectionem admentiri, quippe quibus nulla ratione in mentem venire potuit, corpus poſt mortem denuo exiſtere poſſe, qua in re præcipuè mihi approbandi recipiendíque videntur, quòd Deum iſtiuſmodi animo perſuaſum habent, & ſuorum idolorum imbecillitatem indicarint, & Chriſto ſoli hanc poteſtatem reſeruarint, vt vel inde ab omnibus cognoſceretur ipſum eſſe Dei filium. Quis igitur hominũ vel poſt mortem, vel in vita autor ſeruandæ virginitatis fuit? ac non contra arbitratus eſt, eam virtutem præſtari non poſſe? Attamen noſter ſaluator & omnium rex Chriſtus, tantum valuit in huiuſmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum diſciplinæ, virginitatem quæ ſupra leges eſt, profiteantur. Quis hominum tantum ſpacij obire potuit, & ad Scythas, Æthiopes,

Chriſtus ſeruandæ virginitatis autor.

B Perſas, Armenios, Gothóſque penetrare, & ad homines tranſmarinos, & vltra Hyrcaniam ſummotos, Ægyptióſque & Chaldæos inuiſere? & his quidem ſibi de magia placentibus: illis verò ſupra naturam ſuperſtitioſis, moribus locíſque efferatis, de virtute temperantiáque verba facere, atque ita ſugillare idolorum cultum, vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus fecit? qui non ſolum iſta per ſuos diſcipulos prædicauit, ſed etiam mentibus audientium eam perſuaſionem impreſſit, vt non ſolum morum feritatem abiicerent, & patrios deos non amplius in veneratione haberent: ſed & ipſum agnoſcerent, & per ipſum colerent ipſius Patrem. Olim idololatriæ dediti Græci, ſimul & Barbari, mutua in ſeſe bella ſuſcipiebant, crudeléſque in cognatos fuere, neque erat, vt quiſque vel per terram, vel per mare tutò commearet, niſi armata manu, ob bella inter ipſos inuicem prorſus irreconciliabilia. Quippe, quorum tota vitæ ratio in armis erat, & gladius illis pro Scipione, in eóque ſpes omnes opéſque ſuas conſtituerant. Qui quum idolis ſeruirent, dæmonibúſque ſacra facerent, nihil iſtiuſmodi ſuperſtitione profecerunt, vt vel aliquid ſaltem de moribus illis dediſcerent: iidem tamen vbi ad Chriſti diſciplinam tranſierant, præter omnem expectationem animis planè compunctis, pœniten-

C tiáque diſcruciatis, occidendi feritatem depoſuerunt: neque iam inde illis hoſtiles animi, aut alia voluntas niſi rerum pacatarum & amicitiæ? Quis igitur hæc fecit? quis odio inter ſe infeſtos populos pace copulauit? niſi dilectus Dei Filius, communis ille Saluator omnium Ieſus Chriſtus, qui præ ſua charitate omnia ad noſtram ſalutem ſuſtinuit? Nam & olim oracula de pace iſtiuſmodi, quã ille procuraturus erat, edita fuere: *Concident (inquit ſcriptura) gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, neque arripiet gens contra gentem gladium, neque eſt, vt poſthac bellum diſcant. Neque id incredibile, cùm etiam nunc barbari feris moribus, idoliſque hoc tempore ſacrificantes, in ſeſe furiant, neque vel vllam horam ſuſtineant ſine armis viuere: iidem tamen vbi Chriſti doctrinam audiunt, ſtatim à bello, ad agriculturam vertuntur, & pro gladiis tractandis, manus ad preces extendunt: ac pro mutuis inter ſeſe bellis, aduerſus dæmones, pudicitia & animi virtute obarmantur. Id autem inſigne eſt diuinitatis Saluatoris noſtri, quod ad quæ ab idolis erudiri nequiuerant, ea ex Saluatore addicerint: illúdque idem viciſſim de dæmonum & idolorum imbecillitate non leue indicium. Conſcij etiam dæmones ſuæ imbecillitatis, mortales ideo bello inter ſeſe commiſſos eſſe voluerunt, ne feriati ocioſiq; à mutuis præliis aduerſus dæmones arma transferrent: certe illi qui Chriſti

Chriſtus pacis autor.

al. cõflabũt.

Eſa. 2.

D diſciplinis initiati ſunt, bellorum abſtinentes, contra dæmones moribus & virtutibus in acie conſiſtunt, & hos quidem infeſti petunt: ipſum verò principem diabolum pedibus conculcãt, vt in teneris annis pudicitiam tueantur, in tentationibus tolerantes ſint, in laboribus obdurẽt, contumelias ferant, defraudationes negligant, mortem non curent, & martyres Chriſti efficiantur. Et vt vnum adhuc admirabile documentum diuinitatis Saluatoris allegem: quis vnquam hominum ſimpliciter, ſiue magus, ſiue tyrannus, aut rex denique, per ſe tantum præſtare potuit, vt contra omnem idololatriam, dæmonumq́; copias, magiam item & ſapientiam Græcorum, res tam validas, atque etiamnum florentes, ac à pleriſq; admirationi habitas, in bellum deſcendere non reformidarit, illiſq; omnibus vno impetu obſtiterit, quemadmodum noſter dominus Dei Ratio, qui ſingulis ſuos errores inuiſibiliter oſtendens, vnus omnibus iſtis ſpoliatis, hominẽ eripit, & in prædam aufert. Nam qui hactenus idola adorauerant, iam ea conculcant: qui magiam admirati fuerant, volumina comburunt: qui docti ſapientéſque habiti ſunt, Euangelij ſententias omnibus anteponunt, eóſque quos antea adorationibus co-

Chriſtianorum fortitudo animi

Chriſti potentia omniũ hominum viribus ſublimior.

luerant,nunc deſtituunt:& quem contempſerunt crucifixum eum adorant,Chriſtum:quem A
Deum ſuum confitentur:& qui hactenus ab Ethnicis adorati fuere pro numinibus, vt fœdi
impurique ſugillantur. Et qui Chriſti ſuſcipere doctrinam , temperantiorem quàm Ethnici
vitam agunt. Hæc atque huiuſmodi quæ ſuperius dicta ſunt,ſi humana ſunt, doceat quiſquis
volet,& credat. Quòd ſi non hominum,ſed Dei opera & ſunt & videntur, cur tantopere im-
pietatem ſuam amplectuntur,non agnoſcentes Dominum autorémque qui iſta facit? Idem
profectò illis accidit,ac ſi quis ex operibus naturæ opificem Deum non agnoſcit. Si enim ex
viribus eius in hac rerum vniuerſitate,diuinitatem ipſius agnouiſſent,agnouiſſent quoque &
opera Chriſti corpore deſignata,non hominis eſſe,ſed omnium Saluatoris Dei Verbi: quem
1.Cor.10. ſi cognouiſſent(vt inquit Paulus)nũquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Quemadmodum
Simile. ergo,ſi quis Deum natura inuiſibilem,& nuſquam conſpectui parentem,conſpicere velit,ex
operibus eum aſſequitur & intelligit:ita etiam qui mente non videt Chriſtum,ſaltem ex ope-
ribus corporis eum addiſcat,& exploret:an ea humana ſint,an diuina exiſtimanda. Quòd ſi
humana videantur,ſubſannet , ſi libet : ſin autem non humana , ſed Dei eſſe comperiantur,
omittat riſus & ſubſannationes,& potius admirationi habeat,per rem tam vilem, diuina no- B
bis manifeſtari,& per mortem immortalitatem ad omnes peruenire : & per incarnationem
Verbi,prouidentiam in omnes declarari,prouidentiæque autorem & opificem, Verbum ſi-
Chriſtus ue Rationem Dei eſſe. Is enim ideo homo factus eſt, vt nos dij efficeremur , manifeſtauitque
homo factꝰ ſe per corpus, vt nos inuiſibilis Patris intellectum conſequeremur. Suſtinuit hominum con-
eur. tumelias,vt nos incorruptibilitatis hæredes efficeret,qui cum ex ea re nihil noxæ pateretur,
vtpote paſſionibus minime obnoxius , & incorruptibilis , quum ſit ipſiſſima Dei Ratio, &
Deus,homines tamen huiuſmodi malis obnoxios,quorum gratia iſta patiebatur, illæſos red-
didit & conſeruauit. In ſumma,virtutes officiáque Saluatoris per incarnationem talia ac tãta
ſunt,vt ſi quis ea recenſere velit,non abſurdè eum eo comparari poſſit, qui alta maris proſpe-
ctans,eius vndas enumerare ſtudeat. Quemadmodum enim fieri nequit,vt oculis compreheẽ
dat vniuerſos fluctus,nouo ſemper aduentu vndarum ſenſum conantis eludente , ita quoque
cupiens præclara Chriſti per carnem opera,intra numerum concludere,rem tentat,quam ne
animo quidem aut cogitatione aſſequi poterit,cùm plura ſemper eius intellectum elabantur,
quàm animo concipiat. Rectius igitur fuerit in mentione iſtarum rerum,non ad omnia ſimul C
reſpicere,quarum nullam partem exprimere queas,ſed vnum tantummodo in ſpeciem al-
legare,atque ita reliqua aliorum æſtimationi admirationíque relinquere, cùm ſingula ex æ-
quo habeant,quod in ipſis admireris. Quocunque enim oculos flectas,ibi animaduerſa Ver-
bi diuinitate, in admirationem & ſtuporem raperis. Cæterum id poſt ſuperiora dicta operæ-
precium eſt ſcire,dignúmque profecto,quod in primis inter reliqua omnia quæ omiſſa ſunt,
in contextum veniat & admirationi habeatur:nimirum à ſuperuentu Saluatoris , nihil iam
amplius propagari idololatriam,ſed potius paulatim carpi & ſeneſcere, neque item Græco-
Chriſti rum ſapientiam in maius proficere, ſed quę hactenus fuerat,aboleri,dęmonéſque nõ eodem
aduentu modo falſis rerum imaginibus,hariolationibus ac magicis fraudibus impoſturas facere,ſed in
aliena po primo conatu,vbi tale quid tentant,ſigno crucis turpiter confundi:& vt numero ſummatím-
teſtates ſe- que loquar,vide mihi(quæſo)quàm doctrina Saluatoris vbique adoleſcat, omnis contrà ido-
neſcere & lolatria,& quicquid aduerſatur Fidei,indies minuatur, defloreſcat,& peſſum eat . Id cùm vi-
abolere ca- deas,adora,vt vbique præſentem Saluatorem,& potens illud Dei Verbum,& inter damnata
perunt. habeas,quæ ab illo diminuũtur,& abolentur. Quemadmodum enim ſole præſente , tenebræ D
Doctrina vim nullam habent,ſed vbicunque lux circunfunditur,inde continuò profligantur:ita diuino
chriſti ado- ſuperuentu Dei verbi,non iam caligo idololatriæ vigorem ſuum habet,ſed quotquot vbique
leſcit. ſunt terrarum orbis partes,illius doctrina illuſtrantur. Cæterum,quemadmodum rege aliquo
Simile. nuſquam locorum comparante,ſed domi occulto,non deeſſe ſolent tumultuoſi, qui abuten-
Simile. tes illius ſeceſſu,ſe principes renuncient,ac mentito habitu, falſiſque inſignibus ſimpliciores
miſerè circumueniant, vtpote qui nec verum regem conſpicentur, & iſtum regem nominari
audient,nec ſenſum ſui erroris percipiant,eò quòd intra regias ædes non admittantur : & vt
iidem,ſi verus rex in publicum prodeat, fraude fucóque tyrannorum ad illius præſentiam in-
noteſcente,relictis impoſtoribus,ad legitimum principem ſeſe referunt:itidem quoque mor-
tales,olim à dæmoniis honores inſigniáque diuinitatis ſibi arrogantibus, erroris compleban-
tur:ex quo autem in corpore Dei Verbum ſeſe oſtendit,nóſque ſui Patris noticia inſtruxit,dę-
monum fraus abolita & compreſſa eſt:homínéſque, coniectis in legitimum Patris Verbum
oculis,relinquunt idola,& verum Deum in poſterum cognoſcunt, eáque res pro argumento
haberi

Humanarum rerum abolitio, & Christi confirmatio.

A habeti poteſt, Chriſtum eſſe Dei Verbum, & Dei potentiam: cùm enim humana obſoleſcãt & deſinant, Verbum autem Chriſtus permáneat, nulli omnium incognitum eſſe poteſt, ea quæ deſinunt temporaria eſſe: eum verò qui maneat, Deum eſſe, & Dei Filium verum & vnigenitum Verbum. Hæc tibi paucis, vir pie & Chriſtianitatis amator, pro rudimento (vt ſic dicam) alphabetico, & documento Fidei in Chriſtum, illiúſque ad nos diuini aduentus comprobatione, dicta ſufficiant. Tu autem iſthinc ſumpta occaſione, ſi literas ſacras euolu as, illiſque legitimè mente inſiſtas, omnia ad exactum, plenius & liquidius, quàm à me dici potuere, deprehendes. Illæ enim à viris rerum cæleſtium peritis, & ab ipſo Deo conſcriptæ ſunt & enunciatæ. Nos autem iſta hauſimus à magiſtris diuinitus afflatis, qui eos libros euoluerant, & ſeſe diuinitatis Chriſti martyres teſtéſque exhibuerant, quæ nos tuæ ſedulitati tradenda exiſtimauimus. Simul te latere nolim, Alterum eius aduentum, illuſtrem & diuinũ, non humilitate contemptibilem, ſed gloria magnificum, in expectatione eſſe, atque imminere, quum non, vt patiatur, rediturus ſit, ſed vt fructus ſuæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet & reſurrectionem & incorruptibilitatem: nec vt iudicetur, ſed vt iudicet,

Aduentum Christi secundum quale.

B ſecundum ea, quæ quiſque in corpore ſuo geſſerit, ſiue bona, ſiue mala ſint: vbi bonis quidem regnum cælorum repoſitum deſtinatúmque eſt: malorum verò deſignatoribus, ignis æternus & caligo extrema. Ita enim Dominus ait: Iam abhinc videbitis Filium hominis ſedentem à dextra potentiæ, & venientem in nubibus cæli in gloria Patris. Quamobrem Saluatoris eſt Verbum, præinſtruens nos in illum diem, his verbis: Eſtote parati, vigilate, quoniam ea hora quam incognitam habetis, venturus eſt. Nam ſecundum Paulum, Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti, vt accipiat quiſque prout ea ſunt, quæ corpore geſſit, ſiue bona, ſiue mala. Cæterum ad ſcripturarum indaginem, verúmque intellectum opus eſt vita proba, animo puro, & virtute quæ ſecundum Chriſtum eſt, vt mens per eius tramitem decurrens, ea quæ expetit, adipiſci poſſit, quatenus fas eſt humanam naturam diuina intelligere. Nam ſine pura mente, & Sanctorum imitatione, nemo comprehenderit Sanctorum verba. Quemadmodum ſi quis intueri velit ſolis iubar, oculos plane detergit, & in ſplendorem redigit, quantum poteſt ad eius ſimilitudinem cuius conſpiciendi deſiderio tenetur, ſeſe purificans, vt ita oculus, iam lumen redditus, lumen ſolis contempletur: Aut quẽ-

Mat. 26.

2 Cor. 5.

Scripturarum lectionem quis verè aggredi poteſt.

Simile.

C admodum, ſi quis ciuitatem aut prouinciam perluſtrare velit, planè ad ipſum locum ſpectandi cauſa procedit: ita quoque qui volet mentem virorum cæleſtia loquentium intelligere, priùs detergere & abluere viuendi diſciplina animam debet, & ad ſanctos accedere cum ſtudiorum factorúmque ſimilitudine, vt illis, conſuetudine paris vitæ, familiaris redditus, quæ ipſis à Deo reuelata ſunt, cognoſcat, & vnà cum illis inflammatus, peccatorum quidem pericula, eorúmque ignem in die iudicij effugiat: ea verò percipiat, quæ Sanctis ſunt repoſita in regno cælorum, quæ nec oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit; quæ præparata ſunt iis, qui ſecundum virtutem viuunt, Deúmque diligunt, & Patrẽ in Chriſto Ieſu Domino noſtro: per quem & cum quo, ipſi Patri vnà cũ filio in ſpiritu ſancto honor, potentia ac gloria, in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ, AD EPICTETVM EPISCOPVM CORINTHIORVM EPISTOLA
contra Hæreticos.

DOMINO DILECTO FRATRI ET DESIDERATISSIMO in ſacris collega Epicteto, Athanaſius in Domino. S.

EGo arbitrabar, omnium (quoquot vnquam fuere) hæreticorum inanem
garrulitatem, Nicæno concilio ſedatam eſſe. Nam fides quæ inibi à Patri-
bus ſecundum ſacras ſcripturas tradita, & confeſſionibus confirmata eſt,
ſatis mihi idonea efficáxque videbatur ad omnem impietatem euertendã,
& pietatem eius, quæ in Chriſto eſt fidei conſtituendam. Atque ideo di-
uerſis conciliis per Galliam, & Hiſpanias, & Romæ celebratis, omnes, qui
in eo conuentu fuere, iſtos lucifugas, qui ſeſe etiamnum occultant, & quæ B
Arij ſunt, ſapiunt: Auxentium dico Mediolanenſem, Vrſacium, Valentem, & Gaium, Pan-
Arii ſectatores. nonem communi calculo vnius ſpiritus incitatu anathemate percuſſerunt, eò quod iſti ſibi
nomina vendicauerint Synodorum, quum nulla ſit in Catholica Eccleſia Synodus exiſtimã-
da præter vnicam Nicænam, quę omnium hæreſeon profligatarum, ac in primis Arianæ tro-
phæum habenda eſt. Neque id mirum quum huius hæreſeos refutandæ gratia illa Syno-
Trophæum aduerſus Arianos reportauit vnica Synodus Nycæna. dus potiſſimum coacta fuerit. Qua igitur audacia fit, vt poſt tanti Concilij autoritatem, diſ-
ceptationes aut quæſtiones inſtituant? Quod ſi ex genere Arianorum ſunt, nihil mirum, ſi
quæ contra ipſos promulgata & ſcripta ſint, calumniis oppugnent. Quemadmodum & Ethni-
ci, quibus dum dicitur, Idola gentium aurum eſſe, & argentum opera manuum, doctrinam
de diuina cruce, delirium exiſtimant. Sin ex eorum numero ſunt, qui, quum orthodoxorum
ſpeciem habeant, & amplecti videantur quæ à Patribus ſunt edita, diſputando tamen ea ſub-
Pſal. 113. uertere moliantur, nihil aliud faciunt, quàm proximum ſuum portant ſubuerſione lutulenta,
verborum pugnis digladiantes, non ad alicuius vtilitatẽ, ſed ad ruinam hominum ſimpli-
ciorum, hæc tum demum mihi viſum eſt ſcribere, poſtquam incidiſſem in commentarios
à tua ſanctitate compoſitos, qui vtinam nũquam ſcripti eſſent, quo prorſus nulla eorum apud C
poſteros relinquatur memoria. Quis iſta audiuit, quis docuit, aut didicit? Ex Sion enim pro-
Eſa. 2. dibit lex, & Verbum Domini de Hieruſalem. Hæc autem quando prodierunt, imo quis in-
Verbũ Dei non eſt in corpus commutatum. fernus iſta eructauit? vt conſubſtantiale dicant corpus ex Maria genitum cum Verbi diuinita-
te: aut Verbum in carnem & oſſa, coſtas, neruos, & prorſus in corpus commutatum eſſe, & à
ſua natura degeneraſſe? Quis iſta in Eccleſia, aut à Chriſtianis audiuit: fictionem non reuera,
Deum Verbum corpus eſſe factum? Aut quis ita impius fuit, vt vel verbis diceret, vel animo
cogitaret, ipſam Deitatem, quæ patri eſt conſubſtantialis, circunciſam fuiſſe, & ex perfecta,
imperfectam eſſe redditam, & illud corpus quod in cruce pependit, non corpus humanum,
ſed ipſam opificem rerum Sapientiam fuiſſe? Quis item audiens, eum, non ex Maria, ſed ex
ſua ſibi natura corpus finxiſſe, talia loquentem pro Chriſtiano habeat? Quis iſtam nefariam
excogitauit impietatem, vt huiuſmodi vel cogitatione conciperet, vel verbis exprimeret, vt
aſſerant, eum qui dicit ex Maria editum eſſe Dominicum corpus, non iam Trinitatem, ſed
quaternitatem in Deitate conſtituere, ac proinde eos qui ita ſentiunt, eoſdem & carnem di-
cere quam ex Maria induit Saluator, eſſe ſubſtantiæ Trinitatis? Vnde nobis nonnulli eructa- D
uerunt parem cum ſuperiori impietatem, vt iactent non minoris eſſe ætatis corpus Deitatis
Verbi, ſed id ei coæternum perpetuò fuiſſe, eò quòd ex ſubſtantia ſapientiæ conflatum ſit.
Quomodo ij qui nomine Chriſtiano cenſentur, ambigere auſi ſunt, ſitne Dominus ex Ma-
ria editus ſubſtantia Deus & natura Filius Dei? corpore autem ex ſemine Dauidis, & ex car-
ne Mariæ? Quinam vſque adeo audaces, vt negent eum, qui carne paſſus eſt, & crucifixus,
Chriſtũ fuiſſe? Aut cur denique affectant Chriſtiani hominis vocabulũ qui dicũt Verbũ ita in
ſanctum hominẽ, vt in aliquẽ ex Prophetis deſcendiſſe, ipſum tamen Verbũ nequaquam ho-
minẽ eſſe factũ, deſumpto ex Maria corpore, ſed alium eſſe Chriſtũ, alium Filiũ Dei, qui ante
Mariã & ante ſecula extiterat Filius Patris? Aut qui (quæſo) Chriſtiano nomine cenſeri debẽt,
qui aſſerunt, alium eſſe Filiũ, aliud eſſe Verbum Dei? & hæc quoque erant in tuis commen-
tariis, aliter quidẽ dicta, ſed tamen quæ & eandẽ ſententiam, & eandẽ vim ad impietatẽ habe
rẽt, Ob iſtáne diſceptabant, & decertabãt inter ſe, qui ſeſe offerebant de confeſſione Patrum
in Ni-

A in Nicæna Synodo? Ego autem demiratus ſum tuam pietatem hæc ſuſtinuiſſe, quod non ſi-
mul & iſtos cõpeſcuerit, & piam fidem illis propoſuerit, vt iis auditis vel in quietem ſe darent,
vel ſi inquieti contradicerent, hæretici homines iudicarentur. Nam iſta nec dictu, nec auditu
tolerabilia ſunt apud Chriſtianos, ſed omnibus modis aliena ab Apoſtolica doctrina. Ideo &
ego, vt ab illis dicta fuere, nudis verbis in epiſtola deſcribi curaui, vt qui vel ſolum audiat fœ-
ditatem illorum & impietatem, ſtatim oculis animaduertat: etſi pluribus verbis eorũ ſtulti-
tia, qui hoc malo laborant, exagitari merebatur, plura tamen non addidi, quòd epiſtolæ non
conueniret vlterior prolixitas. Quæ enim ita manifeſto praua peruerſáque ſunt, ea curioſius
tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videantur, ſed tantummodo ad ea
reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, ea orthodoxæ Eccleſiæ non eſſe, neque ma-
iores noſtros ita ſenſiſſe. Cæterum, ne ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi malorũ
inuentores compararent, rectius eſt, ſi pauca ex ſacris voluminibus recitemus. Quid enim, ſi ita
pudefacti ſordidas iſtas comminiſcentias abiiciant? Sed heus tu, quibuſdam rationibus con-
ſubſtantiale eſſe corpus cum Deitate Verbi aſſeueras? Siquidem operæpretium eſt, hinc ini-
B tium diſputandi deducere, vt dum hoc oſtenderimus infirmum & caducum, reliqua omnia
eiuſdem *infirmitudinis habeantur. Nihil certe tale in diuinis ſcripturis, quæ Deum in hu- al. infirmitatis.
mano corpore fuiſſe aiunt, reperias: & patres qui Nicææ conuenerunt, non corpus, ſed filium
ipſum Patri coæternum fuiſſe aſſeuerant, idque ex ſubſtantia patris: corpus vero rurſum ex
Maria ſecundum diuinas ſcripturas ortum traxiſſe confitentur. Aut repudiate igitur Nicæ- *Chriſtus ex*
num Concilium, & vt hæretici iſta inferte: aut ſi vultis filij patrum eſſe, non debetis ſentire *Maria tan-*
diuerſa ab iis, quæ patres ipſi conſcripſerunt. Vel inde, ſcilicet rei abſurditatem ſpectes, quod *tum corpus*
aiunt corpus illud, quod ex terra originem habet, conſubſtantiale eſſe Verbũ, cùm Verbum *humanum*
Patri conſubſtantiale ſit, iuxta patrum proteſtationem: id ſi admittas, erit pater quoque cor- *aſſumpſit.*
pori terreno conſubſtantialis. Quid igitur cauſæ eſt, quod Arianos inſectemini, quum *Abſurdũ.*
aiunt filium creaturam eſſe, quum vos Patrem ratiocinemini conſubſtantialem eſſe rebus
creatis? Quinimo etiam in aliam impietatem trãſitum facitis, aſſerentes Verbum in carnem,
in oſſa, in pilos, neruos, imò prorſus in corpus, mutata priori natura, abiiſſe. Video enim vos
apertè dicere, ex terra eum genitum eſſe: Ex terra enim oſſium & totius corporis natura. Quur
igitur ſtolidi libidinem ſumitis cum illis depugnandi? Qui dum eiuſdem ſubſtantiæ eſſe dici-
C tis & Verbum & corpus Verbi, alterum ex altero, qualis naturæ ſit, indicatis: & in eo quod
eum in carnem abiiſſe dicitis, degenerationem ſuique immutationem in ipſo Verbo imagi-
namini. Quis hæc vel loquentes ſuſtineat? recidiſtis enim in impietatem omni hæreſi grauio-
rem. Si enim conſubſtantiale eſt Verbum corpori, ſuperfluum eſt, vt Mariæ vel mentio, vel
vſus habeatur, cùm corpus illud ante Mariam ab æterno conſtiterit, quemadmodum & Ver-
bum, ſi modo illud eſt coæternum corpori ſecundum veſtram diſciplinam. Quorſum igitur *Verbum nõ*
neceſſarius fuit Verbi aduentus? an ideo ſcilicet, vt ſibi conſubſtantiale corpus indueret, vel *eſt corpori*
mutatus alienatúſque à ſua ipſius natura, in corpus degeneraret? Non enim ſeipſum Deitas *conſubſtã-*
aſſumit, vt ſibi, quod conſubſtantiale ſit, induat, ſed neque peccauit Verbum, quod aliorum *tiale.*
peccata redimit, vt degenerans in corpus, ipſum pro ſeipſo in ſacrificium offerat, atque ita re- *Abſurda.*
dimat. Apageſis, Semen enim Abrahæ apprehendit (vt inquit Apoſtolus) vnde debuit per *Heb.2.*
omnia fratribus aſſimilari, & aſſumere corpus, quod nobis eſſet ſimile. Ideóque pro funda-
mento iſtius rei ſubiicitur Maria, vt ab ea hoc ipſum corpus mutuaretur, quod pro nobis of-
ferret: Eandémque Mariam Eſaias prophetando demonſtrat: Ecce (inquiens) Virgo conci- *Eſa.7.*
D piet, &c. Gabriel porrò, ad illam ipſam legatur, neque ſimpliciter ad quamuis virginem, ſed *Luc.10.*
virginem deſponſatam viro, vt ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem eſſe, & parientis
meminit ſcriptura: atque eam faſciis obligaſſe, beatáque prædicantur vbera quæ ſuxerat, &
quaſi hoſtia offertur, quia vt primogenitus aperuerat vterum parentis. Hæc omnia erant ar-
gumenta parientis Virginis. Et Gabriel circunſpectè & cum bona cautione euangelizauit,
non ſimpliciter dicẽs, id quod natum fuerit in te, ne forinſecus introductũ in eam corpus exi-
ſtimari poſſit, ſed quod ex te (inquit) naſcetur, quò ex eius natura, eum primogenitũ eſſe agno-
ſcere liceret, liquidò hoc ipſum natura demõſtrante, impoſſibile eſſe Virginẽ lac habere citra
partũ, impoſſibile itẽ eſſe lacte nutriri corpus & faſciis cõſtringi, quod nõ prius naturaliter edi-
tũ eſſet? Eiuſdẽ rationis eſt, quod octauo die circuncíſus eſt, eiuſdẽ quoq; quod Simeõ eum in
vlnis ſuſcepit, eiuſdẽ quod puer fuit, quod creuit, & ad trigeſimũ annũ peruenit. Nõ enim vt
nõnulli ſuſpicati ſũt, ſubſtãtia ipſa Verbi cõmutata, circũciſionẽ paſſa eſt, quũ inalterabilis pla- *Ioan. 14.*
nè, & incõmutabilis ſit illa, ipſo teſte Saluatore: Videte, inquit, quòd ego idẽ ſũ: Paulo quoq; id *Heb.13.*

indicante Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem in ſecula. Sed neque corpore circunciſo, geſtato, A
veſcente, laborante, in palo affixo & paſſo, quidquam eorum ſenſit impatibile illud, & incor-
poreum Verbum Dei. Corpus tum quippe in ſepulchro erat poſitum, quum Verbum abiit,
vt prædicaret ſpiritibus, qui in carcere tenebãtur, vt dixit Sanctus Petrus: quæ res maxime de-
clarat ſtultitiam eorum qui dicunt Verbum in oſſa & carnem conuerſum eſſe. Nam ſi hoc
verum eſſet, quid opus fuiſſet monumento? Ipſum corpus per ſe profectum fuiſſet, vt prædi-
caret ſpiritibus in orco poſitis. Nunc autem ipſe profectus eſt ad prædicationem: corpus vero
Ioſeph linteo inuolutum in Golgotha depoſuit, oſtenſúmque eſt cunctis, Verbum corpus nõ
Ioan. 20. fuiſſe: ſed corpus, Verbi corpus extitiſſe. Hoc Thomas è mortuis excitatum contrectauit, &
in eo veſtigia clauorum conſpexit, quos aliquo modo Verbum ipſum ſuſtinuit, eò quod vi-
dens illos in ſuo corpore affixos incorporalis ille, quum prohibere poſſet, non prohibuit, ſed
ſibi vendicauit, tanquam ſua ipſius, quæ propria erant corporis, nimirum, qui corpore vapu-
Ioan. 18. lante à miniſtro Pontificis, tanquam ipſe hoc pateretur, locutus eſt, ac dixit: Quid me cædis?
Et cum intactile eſſet natura Verbum, tamen ita loquitur: Dorſum meum dedi ad flagella,
& maxillas meas ad depalmationem: faciem autem meam non auerti à contumelia inſpu- B
tantium. Quod enim humanum patiebatur corpus, hæc eadem Verbum, quod corpori con-
Chriſtus patiens & impatiens. iunctum erat, ad ſe referebat: vt nos liceret Deitatis Verbi participes fieri. Atque illud ipſum
per quam mirum fuit, eundem fuiſſe & patientem, & non patientem: patientem quidem,
quatenus ipſius proprium corpus, in quo erat, patiebatur: non patientem vero, quatenus ex
natura Deus impatibilis erat, ipſeque incorporeus, in corpore patibili exiſtebat, corpúſque vi-
ciſſim Filium Dei impatibilem retinebat, abſumentem corporeas infirmitates. Ideo autem
iſtud agebat, vt noſtra ſuſcipiens offeréńſque in ſacrificium, victimando abſumeret, ac deinde
1. Cor. 15. ſuis nos circumueſtiens, id efficeret, quod ab Apoſtolo dictum eſt, Oportet hoc corruptibile
Corpus non fictum habuit Chriſtus, ſed verum & humanum. induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Non fictione iſta ageban-
tur, abſit, quemadmodum nonnulli exiſtimauerunt, ſed vt verè & per verum Saluatorem ho-
minem totius hominis ſalus conciliaretur. Nam ſi fictione & ſimulacrotenus Verbum in cor-
pore fuit, ſecundum iſtorum opinionem, &, ſi quod fictione agitur, imaginarium eſt, ſequi-
tur omnino & apprehenſu facile eſt, hominum ſalutem ac reſurrectionem eſſe rem opinariã
Manichæi hæreſis. apparentémque, non veram ac ſolidam ſecundum impium Manichæum. Atqui non eſt ina- C
ne ſpectrum & res imaginaria ſalus noſtra, neque corpori duntaxat, ſed integro homini, cor-
pori & animæ ſalus eſt comparata: verbóque ipſi verum corpus ex Maria ſecundum ſcriptu-
ras eſt genitum: verum, inquam, quia idem eſt cum corporibus noſtris: & quia Maria, vnde
eſt genitum, ſoror noſtra eſt, eò quod omnes liberi ſumus ex Adamo procreati. Nec eſt quòd
quiſquam de ea re dubitet, modo ſit memor verborum Domini. Nam poſtquam ſurrexit à
mortuis, arbitrantibus nonnullis ſe corpus illud ex Maria genitum non obtueri, ſed corporis
Ioan. 20. eius ſpiritum, ita locutus eſt, Videte manus meas & pedes meos, & veſtigia clauorum, quòd
ego ſim. Palpate & videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me
habere videtis: & vnà cum his verbis oſtendit manus & pedes. Vnde redargui poſſunt, qui in
diuerſum audent dicere, in carnem & oſſa mutatum eſſe Dominum. Non enim dixit, Quẽ-
admodum me videtis carnem & oſſa exiſtere, ſed habere, inquit, ne ipſum Verbum in iſtiuſ-
modi res verſum eſſe crederetur: ſed, ipſe in hæc veniſſe, & ante mortem & poſt mortem, idẽ
eſſe agnoſceretur. Rebus ipſis igitur hæc argumenta præ ſe ferentibus, ſuperfluum eſt alia at-
tingere, aut in iſtis laborioſiùs ſatagere: cùm & corpus, in quo erat verbum, non fuerit cõ- D
ſubſtantiale Deitati, ſed ex Maria verè genitum, & verbum non fuit conuerſum in oſſa & in
carnem, ſed in carne extiterit. Id enim quod à Ioanne dicitur, Verbum caro factum eſt, hunc
Ioan. 1. *Heb. 2.* habet intellectum, quatenus ex re ſimili deprehendere licet ex verbis Pauli, Chriſtus pro no-
bis factus eſt execratio: non, quòd ex ſeipſo in execrationem tranſmutatus ſit, ſed quia pro no-
bis execrationem in ſe ſuſcepit. inde eſt, quòd execratio appelletur. Ita quoque factus eſt ca-
Chriſtus fact⁹ caro quomodo. ro, non conuerſus in carnem, ſed quòd carnem pro nobis aſſumpſerit, & homo factus ſit, id-
Ioel. 2. que ſecundum verbum Ioëlis, Effundam de ſpiritu meo in omnem carnem: non vſque ad
bruta pecora iſta ſeſe promiſſio extendit, ſed in ſolos duntaxat homines, quorum gratia Deus
homo factus. Cum igitur dictum illud talem complectatur ſententiam, merito ſe ipſos
damnant, quicunque arbitrantur, ante Mariam illi aut carnem aut humanam animam
Chriſtus mortuus. fuiſſe, quæ ipſi ante aduentum ſuum ab æterno extiterit. Deſinant igitur quotquot aiunt
carnem illius mortis capacem non fuiſſe, ſed eam fuiſſe immortalis conditionis. Si enim
1. Cor. 11. mortuus non eſt, cur Paulus tradidit Corinthiis quod & acceperat, Chriſtum eſſe mor-
tuum

A tuum pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas:aut qui factum, vt vel vlla ratione reſurrexe-
rit,ſi mortuus non fuit?Sed ipſi ſui pudeſcetent,ſi vel ſemel cogitent,pro Trinitate quaterni-
tatem induci poſſe , ſi negent corpus Chriſti ex Maria originem materiámque traxiſſe. Si *Quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani.*
enim corpus Chriſti ſtatuamus(nam ita ratiocinantur) eiuſdem cum verbo ſubſtantiæ eſſe,
Trinitas nihil peregrini, vt ipſi aiunt,acceſſu verbi in ſeſe recipiet:contrà , ſi concedatur cor-
pus Chriſti humanum eſſe, & ex Maria proſatum ,neceſſum eſt,cùm ſit alienum diuerſum-
que à Deitate,& in eo ſit Verbum,quaternitatem pro Trinitate ob ſuperaduentum & addi-
tamentum corporis conſtitui. Hæc quum loquuntur,non ſentiunt ipſos in ſeipſos impingere.
Nam tametſi ex Maria procreatum eſſe id corpus negent,verbóque conſubſtantiale eſſe af-
firment,æquè tamen quaternitatem,quam ſimulant ſeſe effugere velle,conſtituunt. Vt enim
filius ſecundum Patres,conſubſtantialis Patri,non eſt idem qui Pater , ſed filius conſubſtan-
tialis reſpectu patris,ita quoque corpus conſubſtantiale Verbo,non eſt idem quod Verbum,
ſed aliud reſpectu Verbi , atque ideo cùm aliud ſit,& quartum in ordine, ſummam quatuor
perſonarum pro tribus conſtituit pro ipſorum opinione. Sed enim vera& perfecta & indiuiſi-
B bilis Trinitas additamentum recipere non poteſt,quod in illa Trinitas ſit, quam ipſi commi-
niſcuntur. Et qui(quæſo)Chriſtiani,qui alium Deum præter eum qui eſt,effingunt? Eſt adhuc
vnde magis illorum ſtultitiam ex altera cauillatione deprehēdas: Siquidem ex eo, qui narra-
tur in ſcripturis,ex Maria genitum eſſe humanum corpus Saluatoris, hariolentur & ſomniēt
ex Trinitate quaternitatē reddi,& quaſi additamentū aliquod & appendicem Trinitati acce-
dere. Multi hallucinantur,qui creaturam creatori exæquāt,arbitrantúrque Deitatem aucta-
rium aliquod accipere poſſe: & ignorant,non propter auctarium Deitatis,Verbū eſſe carnem
factum,ſed vt caro reſurgeret:neque vt melius redderetur verbū, ex Maria produiſſe : ſed vt
genus humanū liberaretur. Cur igitur exiſtimāt,corpus per Verbum liberatum & viuificatū,
Verbo ad Deitatem incrementum aliquod addere ? cū potius homini ingens auctarium ex
Verbi cum ipſo communione & coadunitu acceſſerit: ſiquidem ex mortali , factum eſt im-
mortale: & cùm animale eſſet,ſpirituale redditum eſt:& cùm è terra proſatum eſſet,cælorum
portas tranſcendit. Trinitas autem, Verbo corpus ex Maria aſſumente , in ſuo ternario per-
manſit, nullum in ſe recipiens auctarium aut diminutionem: ſed perfecta ſemper eſt, & in v-
C na Deitate Trinitas agnoſcitur. Atque ita fit, vt in Eccleſia vnus Deus Pater Verbi prædice-
tur. Ac iam inde in ſilentium tradentur,qui dicebant eum,qui ex Maria prodiiſſet , non eſſe
eundem Chriſtum & dominum & Deum. Si enim deus in corpore non erat,quomodo ſta-
tim,vbi editus erat à Maria,vocatus eſt Emanuel,quod interpretatum ſonat,nobiſcum deus?
Cur item Paulus,ſi Verbum in carne non erat,Romanis ſcripſit, Ex quibus Chriſtus ſecun- *Rom. 9.*
dum carnem,qui eſt deus ſuper omnia benedictus in æternum, Amen? Quapropter confiteā-
tur ſe erraſſe,qui prius inficiati ſunt,eum qui in cruce erat, deum fuiſſe, fidem habentes cun-
ctis ſcripturis,& in primis Thomæ,qui poſtquam viderat in eo clauorum ſigna , exclamauit,
Dominus meus, & Deus meus. Dominus enim & Deus gloriæ filius in corpore erat cruci
affixo,& ignominioſè habito:corpus quidem ,cruciatus patiebatur, fluxitque ab illius latere
ſanguis & aqua,idem tamen,quia templum Verbi,Deitate adimplebatur : ideóque factum, *Corpus Chriſti templum verbi.*
vt ſol conſpiciens ſuum opificem in corpore indignè mulctato,radios contraxerit , terráſque
inumbrauerit. Corpus porro mortalis naturæ,ſupra naturam ſuam per Verbum , quod in ip-
ſo erat,reſurrexit,& deſiit à ſua naturali corruptibilitate:& induto vero, quod ſupra hominē
erat Verbo incorruptibile redditum eſt. Iam, quod nōnulli falſò imaginantur & dicūt, quòd
D vt Verbum in ſingulos Prophetas venit,ita quoque in Mariæ filium veniſſe,ſuperfluum eſt in
illis refutandis velle operam ſumere, quum eorum ſtultitia manifeſtam ſui damnationem
præ ſe ferat. Si enim Verbum ad eum modum venit,cur ex virgine(quæſo)ac non ex viro &
muliere prodiit? ita enim quiſque Sanctorum genitus eſt. Aut cur,ſi ea ratione venit, non ip-
ſius tantum,ſed omnium mortes dicantur pro nobis fuiſſe tolleratæ? Cur item,cùm ad ſingu-
los Prophetas Verbum deuenerit,ſolum duntaxat de Mariæ filio prædicatur , ſemel eum in
conſummatione ſeculorum venturum eſſe? Aut , cur ita veniente Verbo , vt ad priores illos
Sanctos venerat,omnes quotquot erant,vita perfuncti ſunt, & nemo omnium niſi Mariæ fi-
lius intra triduum reſurrexit? Aut cur denique fit, vt Verbo pro aliorum ratione in Chriſtum *Emanuel.*
veniente,ipſe ſolus Emanuel appelletur, veluti corpore diuinitatis pleno, ac proinde deifica-
to,cùm Emanuel nihil aliud ſit,quàm nobiſcum Deus? Aut cur,ſi ita venit,cùm vnuſquiſque
Sanctorū comederit,eſurierit,laborauerit,mortuus ſit,nō dicitur eodē modo quo ipſe,come
diſſe,eſuriiſſe,laboraſſe,vita perfunctū eſſe,ſed de ſolo Mariæ filio peculiari ratione id dicitur?

Quæcunque enim tolerauit illius corpus, hæc de ipſo, tanquam eadem tolerante, prædican- A
tur. Iam de reliquis omnibus id tantum dicitur, quòd vel creati, vel geniti ſunt: de ſolo autem
Ioan.1 Mariæ filio ſcriptum eſt, Verbum caro factum eſt. Ex quibus oſtenditur, ad reliquos quidem
Sanctos Verbum factum eſſe prophetandi gratia: ex Maria autem, ipſum Verbum carne aſ-
ſumpta hominem prodiiſſe: ita tamen, vt natura ſubſtantiáque Verbum Dei remanſerit, ſecū-
dū carnē verò ex ſemine Dauidis, & ex carne Mariæ, homo genitus prodierit, vt à Paulo dictū
eſt, quē Pater declarauit in Iordane, atque itidē in mōte per hæc verba, Hic eſt filius meus ille
Mar. 9. dilectus, in quo mihi gratulor. Hunc quidē Ariani abnegauerūt: nos autē verè eū agnoſcentes,
adoramus: non, quod filiū à Verbo ſegregemus, ſed quia eundē hunc eſſe agnoſcimus, per quē
omnia facta ſunt, & per quē nos liberati ſumus. Quapropter admirationi mihi eſt, qui in rebus
ita manifeſtis hæc cōtrouerſia ubnaſci potuit: ſed Gratia ſit Deo, quod quantū debuimus, tan-
tū rurſus exhilarati ſumus exitu ac euentu rerum iſtarum. Cum concordia enim diſceſſerunt,
pacificati inter ſe piæ & orthodoxæ fidei cōfeſſione. Ea certe res me multū priùs hæſitantē, ad
hæc pauca ſcribenda compulit. Verebar enim, ne ex taciturnitate, pro gaudio, triſtitia illis
oboriretur, qui ex concordia iſta conſenſúque cauſam lætitiæ nobis ſuppeditant. Poſtulo igi- B
tur primum à tua pietate: ſecundo ab auditoribus, vt hæc cum conſcientia bona recipiatis, &
ſiquid ad pietatem deeſt, vt & id corrigatis, mihíque indicetis. Quòd ſi, velut ab illiterato,
non pro dignitate rei, nec ſatis accuratè iſta ſint ſcripta, veniam detis ſcribentis imbecillitati.

EXPOSITIO FIDEI.

CRedimus in vnum ingenitum Deum Patrem omnipotentem, omnium creatorem, viſi-
bilium pariter & inuiſibilium, qui ex ſe habet quod eſt. Et in vnum vnigenitum verbum,
Sapientiam, filium ex Patre initialiter & perpetuo genitum. Verbum porro non elocutio-
ne pronunciatum, aut cogitatione in animo conceptum, non deriuatum à perfecto, neque
item ſegmentum aut partem impatibilis illius naturæ, neque quod inde productum ſit, aut
emanauerit, ſed filium perfectum, viuentem, vi agendi præditum, veram imaginem Patris,
vt quemadmodum venerantur Patrem, ita quoque venerentur & filium, Deum verum, ex
Deo vero proſatum, vt inquit in ſua Catholica Ioannes, Et ſumus in vero filio eius Ieſu Chri-
ſto. Hic eſt verus Deus, & vita æterna, omnipotens ex omnipotente: Omnibus enim quibus
imperat & dominatur pater, imperat & dominatur quoque filius, & totus ex toto ſimilis Pa-
Ioan. 14. tri, vt & Dominus teſtatur, Qui videt me, videt & Patrem meum. Genitus autem eſt ineſ- C
fabiliter & incomprehenſibiliter: generationem enim eius quis enarrabit? quod idem eſt ac ſi
diceret, Nullus. Qui in conſummatione ſeculorum deſcendens è ſinu patris ex impolluta
Maria virgine noſtrum aſſumpſit hominem Ieſum Chriſtum, quem pro nobis paſſioni tra-
Ioan. 19. didit, ſponte ac ſua ipſius voluntate, vt ait Dominus, Nemo tollit animam meam à me: pote-
ſtátem habeo ponendi eam, & poteſtátem habeo ſumendi illam ipſam. In eo igitur homine
cruci affixo, & mortuo pro nobis, reſurrexit à mortuis, aſſumptúſque eſt in cælum. Idémque
nobis, vbi creatus eſſet, initium viarum extitit, & cùm in terris verſaretur, ex tenebris, lucem:
ex errore, ſalutem: ex mortuis, vitam, ingreſſúmque in paradiſum confecit, ex qua Adam eie-
ctus fuit: in quam rurſus Adam intrauit per latronem, vt inquit Dominus, Hodie mecum eris
Luc. 23. in paradiſo, in quam ipſe quoque Paulus ingreſſus fuit, adſcenſúmque Deus in cælos muni-
uit, quò præcurſor homo, qui in eo fuit, pro nobis introiit, in quo homine iudicaturus eſt vi-
uos & mortuos. Credimus itidem in Spiritum ſanctum, omnia operantem, excommuni-
cantes omnes qui contra hæc dogmata ſentiunt. Neque Filio Patrem eum eſſe ſentimus vt
Sabelliani, qui dicunt, eum vnius ſubſtantię, non conſubſtantialem, eo ipſo tollentes Filium: D
Sabelliani. neque patibile corpus, quod Filius geſtauit, pro vniuerſi mundi ſalute, Patri attribuimus, ne-
que tres ſubſtantias ſeorſum diſtinctas, vt corporaliter in hominibus fit, cogitamus, ne deo-
rum pluralitatem ad inſtar gentium ſapere videamur: ſed veluti ex fonte fluuius exortus non
diuiditur, tametſi duæ ſint ſpecies, duo ſint nomina. Neque enim Pater filius eſt, neque fi-
lius Pater: nam & pater Filij Pater eſt, & Filius Patris Filius eſt: vt enim fons, fluuius non eſt:
neque è diuerſo fluuius, fons eſt: vterque tamen vna & eadem aqua, quæ ex fonte in flumen
propagatur: ita quoque ex Patre in Filium Deitas perenniter & indiuiſim continuatur. Ait
enim Dominus, Ex Patre egreſſus ſum & venio: apud Patrem tamen ſemper exiſtit, qui eſt
Ioan. 15. in ſinu Patris: nunquam autem exinanitus eſt, Filij Deitate, Patris ſinus. Ait enim: Ego eram
apud eum, moderans omnia. Cæterum, abſit, vt opinemur conditum aliquid eſſe aut crea-
tum, aut ex nihilo prodiiſſe creatorem omnium Deum, eundémque Dei Filium exiſtentem
ab exiſtente: & vnicum ex vnico, cui vt ab æterno ex Patre genito, par gloria & poteſtas:

Quiſquis

A Quiſquis enim vidit Filium, vidit & Patrem. Liquet igitur omnia à Filio creata eſſe, ſed Fi- *Ioan.14*
lium nequaquam creaturam eſſe, vt Paulus de Domino locutus eſt: In eo ſcilicet creata eſſe
omnia, eumque eſſe ante omnia. Vbi non dixit eum ante omnia creatum fuiſſe, ſed eum ante *Rom.11*
omnia exiſtere. Verbum certe creationis de omnibus dictum eſt: eſſe autem ante omnia, ſoli
Filio congruit, & adaptabile eſt. Genitum igitur quiddam ſecundum naturam, & perfectus
ex perfecto exiſtit, ante colles natus, hoc eſt, ante omnem ſubſtantiam rationalem & intelle- *Dei filius*
ctualem, vt & alibi dicitur, Primogenitus eſt omnis creaturæ. Verum illum Primogenitum *non eſt cre*
non creaturam dicit, ſed fœtum Patris: peregrinum enim eſt & alienum à Trinitate, ſi dicatur *atura.*
creatura, quoniam omnia creata ſunt à patre per eum, & ſolus Filius è Patre genitus eſt, ideo-
que primogenitus eſt omnis creaturæ Deus Verbũ, incommutabilis ex incommutabili. Ip- *Chriſti cor*
ſum autem corpus quod propter nos geſtauit, creatura cenſendum eſt, de quo loquitur Hiere- *pus eſt crea*
mias ſecundum ſeptuaginta traditionem: Dominus nobis creauit ad plantationem ſalutem *tura.*
nouam, in qua ſalute veniēt homines: ſecundum Aquilam vero illud dictum ita ſe habet, cre- *Hier.31*
auit Dominus nouum in fœmina. Porrò, quæ creata eſt nobis in plantationem Ieſus eſt, ſalus
B noua & uon vetuſta, qui pro ſalute noſtra factus eſt homo, vt interpretatio nominis prę ſe fert:
aliquatenus execratio, aliquatenus Saluator. Eſt autem ex Saluatore ſalus, quemadmodum
ex lumine illuminatio. Salus igitur ex Saluatore increato noua (quemadmodum inquit Hie-
remias) nouam nobis ſalutem creauit. & vt Aquila ait, Creauit Dominus nouum in fœmina,
hoc eſt, in Maria. Nihil enim conditum eſt nouum in fœmina, niſi quod ex Maria Virgine
editum eſt ſine commercio Veneris Dominicum corpus, vt in Prouerbiis ex perſona Filij di- *Prouer.8*
ctum eſt, Deus creauit me in principio viarum ſuarum, ad opera manuũ ipſius: nõ autem dicit
ante opera creauit me, ne quis ad deitatem Verbi, illud dictum deſumat. Vtraq; igitur ea, quæ *Via ad Pa-*
de creatione dicta ſunt, corporaliter ad Ieſum referũtur. Dominicus enim homo, quem ad ſa- *trem Chri-*
lutem noſtrã exhibuit, cõditus eſt vt eſſet initium viarum: per hunc enim ad Patrẽ acceſſum *ſtus eſt.*
habemus, quoniã ipſe eſt via quæ ad Patrẽ nos ducit: via nimirũ, corporeum quiddã eſt, quod
viſui ſubiacet, quæ eſt ipſe Dominus homo. Omnia igitur creauit Dei Verbum, ipſum tamen
creatura nõ eſt, ſed genitum quiddã: Nihil enim creaturarũ quicquã condidit æquale aut ſimi
le ſibiipſi. Patris autẽ propriũ eſt gignere: artificis vero, cõdere. Corpus igitur quod noſtri cauſa
C geſtauit Dominus, opus eſt & creatura, idque genitũ eſt nobis, vt inquit Paulus, Ex Deo Sapi- *1 Cor.8*
entia, & Sanctificatio, & iuſtitia, & redemptio: Atqui ante nos & omnes res creatas, Verbum
Sapientia Patris erat, & eſt: Cæterum, Spiritus Sãctus progreſſio Patris, ſemper eſt in manibus
Patris, qui eum mittit, & in manibus Filij, qui eum geſtat, per quam omnia repleuit. Pater con
tinens in ſe eſſendi facultatem, genuit Filium, non condidit, quaſi fluuium quendam ex fonte
& germen ex radice, & radium è lumine, quas res ipſa natura agnoſcit indiſcretas eſſe, per quẽ
Patri gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

LIBERII ROMANI EPISTOLA AD EVNDEM ATHANASIVM, DEVM VERBVM, PERFECTVM HOMINEM ASSVMPSISSE.

ESt igitur noſtra confeſſio optatiſſime Athanaſi, Verbum Dei Filium, ſecundum naturam,
ex Deo eodemque Patre ſuo genitum eſſe, non creatum, ſemper in imperio collegam Deo
& Patri, & indeſinenter regnum obtinere in infinita ſecula, Amen. Spiritum quoque ſanctum
vere ex Deo naturaliter Deum, indiuiſibilem à Deo, ſecundum diuinas ſcripturas: vt ſit vere Pa-
D ter, vere Filius, & vere Spiritus Sanctus, neque transferri debere vnumquodque nomen à ſuo
ſignificato, cui aſſignatum eſt, quò vera ſit Trinitas ſub vna Deitate, ſub vna poteſtate, & vna
ſubſtantia. Non enim diſpertitur Filius aut Spiritus Sanctus à Patria ſubſtantia, quæ implet cæ
lum & terram. Eſt igitur, vt dixi: Trinitas in vna ſubſtantia non diuiſa: ſed per eſſentiam vna:
Deitate vna: Potentia vna & regno vna: vna quoque gloria: vna item imagine: vna denique Spi
ritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dices Sabellij & Arrij dogmata, & ſupra an-
notatas hæreſes, ad æternam pœnam, ſecundum Saluatoris vocem. Huic igitur cõfeſſioni fra-
ter Athanaſi, quæ vera Fides in Sancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia cenſetur, ſi mecum
ſentis coram iudice Deo & Chriſto (quæſo) ſubſcribas, quò certiores reddamur, num eiuſdem
nobiſcum ſuffragij ſis, eademque ſtatuas de vera Fide, vt & ego ſecurior efficiar: tuaque man-
data inhæſitanter obeam. Id tibi quoque cognitum velim chariſſime, filiòs veritatis confiteri
impatibilem eſſe Deitatem; & de aduentu Verbi & Dei in carne ita ſentire: Verbum ſcilicet ge
nitum ex Patre Deo, hominem perfectum abſque peccato aſſumpſiſſe ex Maria Virgine ſecũ-
dum Euangelia, in Chriſto Ieſu: Amen.

ATHANASII RESCRIPTVM AD LIBERIVM EPISCOPVM ROMANVM, QVOD PERFECTVM HOMINEM ASSVMPSERIT DEVS VERBVM. A

VNvs deus,immortalis,inuiſibilis,intactilis,eò quòd Deus ſit Spiritus,
idemque loco incomprehenſibilis, neque vſpiam eſt regio vbi non
exiſtet. Huius Verbum,immortalis Sapientia eſt incorruptibilis,inui-
Geneſ 1 ſibilis,idemque Filius Primogenitus,operum ſocius,principio carens,
Gene.6 impalpabilis,cui nullum ætatis aut initium aut finis, per quem omnia
Exod.20 facta ſunt:& ſine quo factum eſt nihil. Hic eſt qui finxit hominem:hic
eſt qui rationem fabricandæ arcæ oſtendit, hic eſt qui pollicitationes
Abrahæ fecit,hic eſt qui deſcendit vt populum ſeruaret,qui Moſi legẽ
dedit,hic eſt deus Abrahæ,Iſaac & Iacob,qui in Prophetis locutus eſt,
hic eſt qui compoſuit nouum & vetus Teſtamentum,qui in vltimis diebus carnem ex Virgi- B
ne mortalem aſſumpſit,cum ipſe interim immortalis eſſet: eandemque imbecillem, ipſe mi-
nime imbecillis:obnoxiam morti,ipſe nulli obnoxius:viſibilem,ipſe inuiſibilis. Illa, inquam,
caro ſuſpenſa eſt in cruce,non ipſe:in illa omnes humanas paſſiones,vt homo ſuſtinuit,non ip-
ſe. Ipſe enim eſt Dei virtus,hoc eſt,Deus, qui infernum expugnauit, & imperium diaboli de-
molitus eſt,qui Deus in deſcendendo,Deus in aſcendendo, corpus ſuum à morte excitatum
Patri repræſentauit,ac vindicauit à morte,ſub cuius imperio tenebatur. In Filio Patrem intel-
ligimus,cùm vnus cum eo ſit,Deitate,potentia,eſſentia,ſubſtantia,gloria,Dei appellatione,&
in Patre Filium quoque agnoſcimus. Hic eſt, qui, vbi aſſumpſerat carnem, Ieſus vocatus eſt,
quatenus homo fuit,hoc eſt,aſſumpſit hominem in ſeipſo,in quo omnis plenitudo Deitatis in-
habitat corporaliter. Hunc exiſtimamus non ſegregatum à Patre aut Sãcto Spiritu,neque ta-
men ita,vt dicamus Patrem deſcendiſſe,& in homine fuiſſe. Ita vnus Deus Pater omnipotẽs
à nobis creditur:ideoque Fides noſtra eſt,in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Filiũ
eius Dominum noſtrum,& in Spiritum Sanctum,eóſque ex vnitate vna,potentia vna,ſubſtã-
tia vna, eſſentia vna,gloria vna,dominatione vna,regno vno,imagine Trinitatis vna,conſub- C
ſtantiales eſſe credimus,per quem omnia facta ſunt. Ita quoque in carnis reſurrectionem cre-
dimus, hoc eſt,corpus noſtrum ſecundum ſacras ſcripturas ex corruptibili mortalique, in in-
corruptibilitatem & immortalitatem à Deo mutandam eſſe, Amen.

EIVSDEM AD ANTIOCHENSES TOMVS DVODECIMVS.

CHariſſimis & optatiſſimis ſacrorum comminiſtris Euſebio, Lucifero, Aſterio, Cymatio &
Anatolio, Athanaſius cæterique Epiſcopi, qui iam Alexandriæ ex Italia, Arabia, Ægypto
& Lybia hic adſunt, Euſebius, Aſterius, Gaius, Agathus, Ammonius, Agathodæmõ, Dracon-
tius, Adelphius, Hermæõ, Marcius, Andræas, Paphnutius, Marcus, Zoilus, Mynias, Georgius,
Lucius, Macaris reliquíque deinceps in Chriſto, Salutem plurimã. Perſuaſum habemus, vos,
cum ſitis miniſtri Dei ac boni diſpenſatores, idoneos aptóſque eſſe ad Eccleſiæ negocia tem-
peranda. Cæterum, quia ad nos allatum eſt, plurimos ſuperiori tempore per contentionem
diſgregatos à vobis, pacem iam optare, plurimos item à vecordi Arianorum ſecta deficientes, D
vobiſcum communionem affectare, neceſſarium viſum eſt, vt ea quæ à nobis noſtriſque dile-
ctis ſcripta eſſent, Euſebio, Aſterio, veſtræ bonitati inſinuare, qui & ipſi eſtis dilecti, & verè no-
bis deſideratiſſimi ſacrorum comminiſtri, nimirum lætos quidem nos eſſe de hac fama, ſed
Pſal.132 tamen magnopere cupere, vt eos qui adhuc in ſchiſmate hærent, ſegregati à vobis, quique cũ
Ezec.43 Arianis cœtus faciunt, reſilire curetis ab iſtiuſmodi inſania, vt omnes omnibus in locis prædi-
cent vnum Dominum, vnam Fidem. Quid enim ita pulchrum prout Pſalmographus inquit,
aut quid ita delectabile, quàm habitare fratres in vnũ? Nam ita quoque fieri arbitramur, vt &
Deus nobiſcum habitet, cuius hæc verba ſunt: Habitabo in eis, & verſabor inter eos, & colo-
niam meam ibi habebo, quoniam elegi eam: Ita quoque quodammodo fit, vbi vna Fides &
religio prædicatur. Vellemus equidẽ nos Ægyptij: vnà cum dilectis fratribus noſtris Euſebio
& Aſterio multis de cauſis iſthuc venire: ac imprimis eius rei gratia, vt veſtros affectus ample-
cteremur, frueremurque in commune iſtiuſmodi pace & cõcordia: verum, quia, vt in alia
epiſtola indicauimus, & ex comminiſtris noſtris intelligere poteſtis, detinemur magnopere
Eccleſia-

A Eccleſiaſticis neceſſitatibus, idque non ſine dolore noſtro: ideo voluimus comminiſtros no-
ſtros in rebus ſactis, Aſteriū & Euſebium, in vicem noſtri iſthuc pergere, ac vos inuiſere. Gra-
tiam igitur ago com[illegible]tati, quòd, cùm ipſis liceret deproperare ad ſuas diœceſes, iſtam ta-
men profectionem [illegible] vos, omnibus rebus ſuis antepoſuerunt, idque in vſum vrgentis Eccle-
ſiaſtici negocij. Cum igitur iſtud inter nos decretum eſſet, memetipſum non parum conſola-
tus ſum, quaſi illis iſthic præſentibus, ego quoque vnà iſthic præſens intereſſem. Omnes igitur
qui vobiſcum pacificè agere volunt: imprimis autem illos, qui in veteris Eccleſiæ communio-
ne fuerunt, deinde qui ab Arianis redierunt, elicite ad vos, eóſque vt patres, aſſumite: & vt ma-
giſtri & tutores, recipite, coaptantes vos interim dilecto noſtro Paulino eiúſque ſociis: nihilq́;
amplius ab illis exigatis, quàm vt execrentur Arianorum hæreſim, confiteanturque Sancto-
rum Patrum in Nicæa fidem. Execrenturque item eos, qui dicunt, Spiritum Sanctum eſſe cre-
aturam, & diuiſum ex ſubſtantia Chriſti. Id enim vere eſt reſilire à ſcelerata factione Ariano-
rum, ſi non diuidas Sanctam Trinitatem, nec dicas aliquid eius eſſe creatum. Nam qui ſimu- *Ab Arianis reſiliendi*
lanter ſeſe iactitant de confeſſione Nicænæ Fidei, atque interim audent blaſphemias dicere *methodus*
B contra Spiritum Sanctum, nihil aliud præſtant, quàm quòd Arianam hæreſim verbis inficien- *& quibus*
tur, animo ſenſúque retineant. Anathemate quoque iuratur Sabellij & Pauli Samoſatenſis *conditioni-*
impietas, Valentini item & Baſilidis inſania, & Manichæorū ſtoliditas: quod ſi fit, omnis apud *bus hæreti-*
omnes ſuſpicio delebitur, & ſola Catholicæ Eccleſiæ Fides pura apparebit. Quòd autem hãc *ci reſipiſcē-*
fidem tenemus nos, & qui perpetuo nobiſcum communionem vſurparunt, nec vos, nec alium *tes ab eccle-*
quenquam latere arbitramur. Cæterum quia cum volentibus volupe eſt coniungi, vt quidem *ſia recipi*
libenter cum omnibus, ita vero imprimis iis, qui in veteri Eccleſia conuentus agebant. Et quia *debeant.*
potiſſimum Dominum glorificamus, cum de omnibus, tum præcipuè de hoc eximio propo-
ſito viſum eſt nobis vos cohortari, vt ſub iſtis conditionibus ineatur concordia, ita vt nihil vl-
terius quàm prædictum eſt, vel illi, qui ex veteri Eccleſia ſunt, à vobis flagitent: vel illi qui cum
Paulino ſunt, aliud præterquam quod inter Nicæni concilij decreta reperitur, adijciant: & ta-
bellas, quas nonnulli iactant, quaſi in Sardinenſi ſynodo de Fide conſcriptas, ne legi quidem
ſemel, aut proferri ſinatis. Nihil enim tale concilium definiuit. Quamuis enim certi homines,
nonnulla, quaſi quæ deeſſent Nicæno concilio, aſſcribere vellent, idque acriter contenderent,
C ſancta tamen ſynodus quæ Sardis conuenit, indigne id tulit, decretoque ſanciuit, ne quid vl-
terius de Fide ſcriberetur, & ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerunt: vt cui nihil deeſ-
ſet, & in qua integra & ſolida pietas contineretur: neque edendam eſſe aliam profeſſionem Fi-
dei, ne illa quæ Nicææ ſcripta eſt, ſuos numeros non habere videretur, néue illis, quibus libido
eſt, ſemper noua ſtatuere, occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur, vt iterum atque iterum de Fide
definiant. Quapropter, ſi quis hæc aut aliud quippiam cauillabitur, compeſcite illos, & ad ſtu-
dium pacis inducite: nihil enim in iſtis agnoſcere poſſimus, niſi ſolam * contentioſitatem Il- *al. contentionem.*
lis enim, qui nonnullos incuſabant, vt trium hypoſtaſeon affirmatores, quum huiuſmodi vo-
ces in ſcripturis non reperirentur, ac proinde ſuſpectæ videri poſſent, auctores fuimus ne am-
plius in Nicænam cõfeſſionem inquirerent. Sed tamen de iſtis ob peruicaciam rixãdi quæſtio
eſt habita, interrogatique ſunt, num pro Arianorum ſententia, alienas peregrináſque, ac diuer
ſæ à ſe inuicem ſubſtantiæ, perſonas eſſe velint, & vnamquamque hypoſtaſim per ſe ac ſeor-
ſum diuiſam eſſe pro ratione cæterarum creaturarum, eorumque qui ex hominibus noſcun-
tur exiſtiment: an hic intelligant diuerſas res, quale eſt aurum, argentum, æs: an, vt alij hæreti-
D ci: ſub iſtis vocibus tria principia & tres maximos deos conſtituant. Cæterum illi affirmabant,
ſe ita nec dixiſſe nec ſenſiſſe. Percunctantibus autem nobis qua ratione igitur iſta dicerent
aut cur omnino iſtiuſmodi vocabulis vterentur, reſponſum dederunt, ſeſe in Trinitatem cre- *Trinitas.*
dere, non quæ nomine tenus Trinitas, ſed quæ verè Trinitas eſſet & ſubſiſteret: & Patrem
vt qui verè eſſet & ſubſiſteret: & Filium vt inexiſtentem & ſubſiſtentem: & Spiritum San-
ctum, vt ſubſiſtentem & exiſtentem agnoſcere: non tamen ſe dixiſſe tres deos aut tria princi-
pia, imò ne tolleraturos quidem ſi quis tale quippiam aut dicat aut ſentiat: ſed ſe ſcire eſſe
ſanctam Trinitatem, vt tamen vna ſit Deitas: & vnum principium, & Filium ſe agnoſcere eſſe
coëſſentialem ſuo Patri, vt dixerunt Patres: & Spiritum ſanctum non creaturam neque alie-
num, ſed proprium & indiſgregatum ab eſſentia Patris & Filij. Approbata igitur iſtiuſmodi
& interpretatione & excuſatione, viciſſim quoque & eos examinauimus qui ab iſtis in cul-
pam deuocabantur, quaſi qui dicerent, eſſe vnam hypoſtaſim, ſciſcitantes ab illis, num pro *Sabellianū*
Sabelliano dogmate ea mente loquerentur, vt ſublatos vellent ex Trinitate Filium & Spiritū *dogma.*
Sanctum, quaſi Filius eſſentia careat, aut Spiritus Sanctus non ſubſiſteret. Qui & ipſi quoque

affirmarunt,neque ſe ita dicere,neque ſe ita ſenſiſſe vnquam, ſed ὑπόστασιν eo intelligere idē A
eſſe cum οὐσίᾳ. vnam autem ideo ſeſe hypoſtaſin intelligere, partim quia Filius ex eſſen-
tia Patris ſit,partim quia in tribus ſit identitas naturæ:vnam enim ſe[illegible]citatem, & vnam na-
turam credere,neque aliam Patris,aliam Filij,aut Spiritus ſancti eſſe naturam. Quinimò & il-
li qui eo crimine poſtulati erant,quòd tres hypoſtaſes inducerent,cum iſtis in eandem ſenten-
In trinitate tiam conuenerunt,vicisſimque illi qui vnam hypoſtaſim aſſeuerant, iſtorum interpretationi
tres hypoſta- acquieuerunt,& ambæ factiones pariter Arium execratæ ſunt vt Chriſti hoſtem, Sabellium-
ſes. que & Paulum Samoſatenſem,vt impios: Valentinum item & Baſilidem,vt alienos à veritate:
Manichæúmque,vt malorum machinatorem. Omnes denique Dei gratia poſt iſtiuſmodi ver-
borum interpretationem, optimam & exactiſſimam fidei eſſe, quæ Nicææ Patres inſtitu-
iſſent, approbarunt, eiuſque ſynodi verba ſufficere, ac ante omnium in vſum eſſe dedu-
cenda,conſtituerunt Quinimo etiam de negocio diſpenſationeque carnis noſtri Saluatoris,
quum ſuper ea re quoque nonnulli cum aliis contentionem mouerent, & hos & illos exami-
nari ſubiecimus,& quod iſti profitebantur,hoc & illi quoque ſuffragio aſſenſuque proſequuti
Verbum do- ſunt:nempe,non ea ratione qua ad Prophetas factum eſt verbum domini, factum eſſe Verbū B
mini ſerui & aduenisſe in Chriſtum ſub finem ſeculorum: ſed ipſum Verbum carnem eſſe factum: &
formam aſ- cùm eſſet in forma Dei,formam ſerui aſſumpſiſſe,& ex Maria, quantùm ad carnem attinet,
ſumpſit. hominem eſſe genitum,hominum gratia:eoque modo ſolide & integrè humanum genus li-
beratum à peccatis in ipſo,& viuificatum à morte,introduci in regnum cælorum. Et hoc quo-
que itidem confitebantur,quòd non corpus inanimatum, aut cogitationis aut mentis expers
Saluator habuerit:non enim poſſibile erat,vt Domino propter nos homine facto, corpus eius
ſine mente exiſteret. Non enim corpori duntaxat, ſed & animæ quoque noſtræ per ipſum
Rom. 8. Verbum ſalus eſt conciliata:Idemque quum vere eſſet filius Dei,Filius hominis factus eſt, &
quum eſſet vnigenitus Dei,Filius factus eſt primogenitus in multis fratribus. Quapropter nō
alius erat ante Abraham,alius poſt Abrahā,neque alius dum Lazarum excitaret, neque alius
quum interrogaret de eo vbi ſitus eſſet, ſed idem ille ipſe erat: corporaliter quidem, vt ho-
mo expuens:diuinitus vero,vt Dei Filius oculos aperiens eius, qui à natiuitate cæcus fuerat.
Et carne quidem patiens,vt Petrus dixit,diuinitus tamen,monumenta adaperiens & mortuos
excitans. Ex quibus omnia,quæ in Euangelio ſunt,ita intelligentes,affirmauerunt ſe idem ſen C
Exhortatio. tire de incarnatione & humana natura à Dei Verbo aſſumpta. Cum igitur iſtiuſmodi illorum
fuerit confeſſio,adhortamur vos,ne eos, qui ita confitentur, talemque interpretationem ſuæ
confeſſioni accommodant,temere condemnare aut reiicere velitis,ſed potius, admiſſa illorū
excuſatione,recipiendos puretis. Eos contrà, qui talem confeſſionem non edunt, neque tali
interpretatione in iſtis verbis vtuntur, arcere vos vellemus & auerſari vt ſuſpectæ mentis ho-
mines. Cæterùm,cum iſtos tolerandos non cenſebitis, conſuletis illis qui recte interpretantur
& rectè ſentiunt,ne vlterior vlla inter vos adhibeatur diſquiſitio, néue verborum pugnis ſtu-
deatis ad nullam prorſus vtilitatem,ſed ſenſus cogitationeſque pietatis exhibete. Nam qui ita
affecti non ſint, ſed tantummodo ſuper iſtiuſmodi voculis contentioſe rixantur,& aliud quip-
piam,præterquam quod Nicææ ſcriptum eſt, requirunt, hi profectò nihil aliud agunt, quàm
quòd proximis ſuis turbidam ſubuerſionem propināt, vt inimici & diſcordiarum ſchiſmatū-
que æmulatores. Sed vos, ô boni & fideles ſerui & diſpenſatores Domini, eos qui ſcandala &
peregrina inferunt,compeſcite & arcete,& præ omnibus anteponite iſtiuſmodi pacem quæ
ſanæ Fidei eſt. Forſitan Dominus miſertus noſtri, coaptabit quæ ſunt hiulca & diuiſa, atque D
vnum ouile reformabit, quò vnum habeamus ducem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.
Hæc quidem nos:tum quia nefas eſt,quicquam vltra Nicænum concilium requirere,aut cō-
tentioſas ſententias recipere:tum vel ob pacem ſolùm,& ne qui recte ſentiunt pro reiiculis ha
beantur:ad iſtum modum cenſuimus, & eorum confeſſionem qualis fuerit,nos qui relicti ſu-
mus Alexandriæ,paucis indicauimus,idque in commune vnà cum reliquis comminiſtris ſa-
crorum Aſterio & Euſebio:Nam reliqui ex noſtris quiſque in ſuas prouincias abierunt. Vos
rurſus in commune vbi ſoletis conuētus agere iſta iubebitis promulgari, cóque omnes euo-
cate. Æquum enim eſt, vt eo in loco primum epiſtola recitetur, ibidemque omnes qui pa-
Sinaxis. cem amant inter ſe concilientur,ac deinde vbi conciliati fuerint, vbicunque populis videbi-
tur,præſente quoque veſtra humanitate ſynaxis celebretur,& Dominus publicè ab omnibus
glorificetur. Salutant vos fratres illi qui mecum hic agunt:bene valete,& noſtri memoriam in
Domino facite. Ego Athanaſius cæterique Epiſcopi,in hoc conuentu præſentes,epiſtolæ ſub-
ſcripſimus,idemque ab illis factum eſt,qui huc legati venerant, inter quos à Lucifero Sardi-
niæ

A niæ inſulæ Epiſcopo, diaconi duo Herennius & Agapetus: à Paulino vero, Maximus & Cale-
merus, qui & ipſi diaconi ſunt. Aderant & aliquot monachi Epiſcopi Apollinaris in hoc ip-
ſum miſſi: Epiſcoporum nomina, ad quos epiſtola conſcripta eſt, ſunt hi, Euſebius Birgillelo-
rum ciuitatis Galliæ, Lucifer Sardiniæ inſulæ, Aſterius petræ Arabæorum, Cymatius palti
Cœloſyriæ, Anatholius Eubοiæ. Cæterum, qui epiſtolam ſcripſerunt, ſunt iſti: Papa Athana-
ſius, & qui cum illo Alexandriæ fuerunt, ipſe quoque Euſebius inter eos eſt, Aſterius item, re-
liqui Gaius ex Paratonio proximo Lybiæ Phragonis, & partis alterius Elearchiæ Ægypti
Ammonius Pachnemuneus, & ex reliqua Elearchia Ægypti Agathodæmō Schediæ, & Me-
nelaiti, Epiſcopus Dracontius paruæ Hermopolis, Adelphius Nupheos quæ eſt Lichnotum,
Hermion Taneos, Marcus Zygrorum proximè ad Lybiam, Theodorus Athrybeos, Andreas,
Arſenoitæ, Paphnutius Saeos, Marcus philorum, Zoilus Andromenæ, Antiphron. His etiam *Euſebii con*
Euſebius latine ſubſcripſit, quorum hæc interpretatio: Ego Euſebius Epiſcopus ſecundum *feſſio fidei.*
exactam veſtram vtriuſque partis confeſſionem, qua in eandem ſententiam inuicem conue-
niſtis: quantum attinet ad hypoſtaſes, fateor me quoque idem ſtatuere, neque in id ſolum
B calculum meum addo, ſed etiam in incarnationem Saluatoris noſtri, conſentio, cum videli-
cet cùm Filius Dei eſſet, hominem eſſe factum: & excepto peccato, omnia, quæ veteris erant
noſtræ humanitatis, aſſumpſiſſe, idque prout habet epiſtolæ argumentum, meis ſuffragiis cō-
firmo. Deinde quia fama apud exteros increbuit de tabella Sardiniani concilij, ne ea vltra
Nicænam Fidem decreta eſſe putetur, meo ſuffragio denuncio, quò nihil luxamenti aut no-
xæ Nicænæ Fidei inde oboriatur, neque eam ea de cauſa proferendam cenſeo. Valere vos
omnes in Chriſto exopto. Ego Aſterius, ſuperioribus ſcriptis adſtipulor, & vos in Chriſto
benè valere precor. Poſtquam autem volumen miſſum erat ex Alexandria, ita à viris, quorum
ſuperius mentio habita eſt, ſubſcriptum fuit. Poſtea quoque & ipſi ſubſcripſerunt, Ego Pau- *Paulini di-*
linus ita ſentio quemadmodū accepi à Patribus, Filiū eſſe & ſubſiſtere perfectum: ſubſiſtere *aconi cōfeſ-*
quoque Spiritū ſanctum, eūque perfectū eſſe. Quapropter approbo ſuperiorē interpretationē *ſio de fide.*
de tribus hypoſtaſibus & vna hypoſtaſi, ſiue eſſentia: & eos qui ita ceſent, veros habeo, quum
pium ſit ſentire & confiteri, Trinitatem in vna Deitate conſiſtere, & de incarnatione Verbi
Patris propter nos facta, ita decerno, quemadmodum ſcriptum eſt ſecundum Ioannem,
C Verbum carnem eſſe factum, non autem, ſecundum impiiſſimos homines, mutationem ſui
Verbum paſſum eſſe, ſed noſtri gratia hominem eſſe factum, & ex Maria Virgine Spiritu
Sancto genitum eſſe: & nequaquam inanimatum aut inſenſile, aut ſine mente corpus Salua-
torem noſtrum habuiſſe: quippe, cùm impoſſibile ſit Dominum propter nos hominem fa-
ctum, corpus habere ſine mente. Ideóque anathemate perſequor eos, qui confeſſionem Fi-
dei Nicænæ vilipendunt, & qui negant Filium ex ſubſtantia Patris, aut coeſſentialem Patri
exiſtere. Execror item eos qui dicunt, Spiritum Sanctum propter Filium creaturam eſſe fa-
ctum: præterea Sabellij, Plotini, omnemque hæreſim anathematizo, incedens ſecundum Ni-
cænam Fidem, & ſecundum omnia ſuperiùs ſcripta. Valere vos opto ego Carterius.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ DE ÆTERNA SVBSTANTIA
D FILII ET SPIRITVS SANCTI CVM DEO, CONTRA
Gregales Sabellij, Oratio.

IVDAISMVS contrarius eſt gentilitati, neque tamen alterutra aut religio-
ſa aut pia: nam ambæ extra veritatem conſiſtunt. Siquidem & Babylonij
bellum geſſerunt cōtra Ægyptios: aliique complures impij, aliis impiis in-
feſti fuerunt. Ideoque non ſufficit obſiſtere impietati, niſi in gratiam pieta- *Impietati*
tis impietati obſiſtas. Multa & magnifica habent Iudæi, quæ contra Ido- *quomodo*
lolatriam dicant, & iuſta dicunt, quum eos execrantur, quod creaturæ po- *reſiſtendū.*
tius quàm creatori inſeruiant: ſed tamen nō ideo, quia ſuperſtitionē inceſ-
ſunt, pro piis ſunt habendi, dum Filium Dei, per quem omnia creata ſunt, inficiantur: iiſque
qui per Filium Patrem venerantur, Pluralitatem deorum obiectant. Atqui hinc eſt, quod ab
Ethnicis diſceſſimus, & ſegregati ſumus, ne impuris idololatriis admiſceremur: diſceſſimus
quoque à Iudæorum blaſphemia, dum Filium Dei agnoſcimus, & eam pernicioſam abnega-

Matt.10. tionem euitamus,dicente Domino noſtro, Quicunque abnegauerit me coram hominibus, A
abnegabo & ego eum coram Patre meo,qui eſt in cælis. Nos porrò confitemur Filium ex Pa-
Mat.10. tre eſſe,& ſemper eum cum Patre eſſe:ipſi dicenti credimus,vbi inquit: Quicunque me con-
feſſus fuerit coram hominibus , & confitebor & agnoſcam eum coram Patre meo qui eſt in
Chriſtiani cælis. Quum igitur tale exemplar intueamur,ſub nomine Chriſtianiſmi digreſſi à gentilitate,
à gentibus qui opera Dei, Deos appellare & adorare non vereantur. Diſiungimur quoque à Iudaizanti-
& Iudæis bus, qui Chriſtianiſmum in Iudaiſmum deprauant, & ab iis qui Deum ex Deo infician-
ſecluduntur. tes, Deum vnum, itidem vt Iudæi, prædicant, quique non ideo quòd ſolus ſit increatus
& ſolus fons Deitatis, ſolum Deum nominant, ſed quia infœcundiorem eum, magiſque
Verbum ſterilem exiſtimant, quàm vt gignant viuens Verbum, & ſapientiam veram. Verbum
quomodo à enim illi tale aſſcribunt,quale homines in ſua mente concipiunt: & ſapientiam talem, qualis
Sabellianis ea quæ noſtri animi eſt, attribuunt : ideóque vnam perſonam Deum cum Verbo aſſeuerant:
deſcriptum. quemadmodùm hominem vnum dicimus,cum ſua ratione verborumque in animo conce-
ptu,nihilo plus quàm Iudæi ſentientes, qui Euangeliſtam non recipiunt ſtatim ab initio cla-
Ioan.1. mantem, In principio erat Verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum. Si enim B
Abſurdũ. Deus verbum in mente habet,non autem reuera ex ipſo genitum,vt Deum ex Deo,quomodo
eſſe poterit apud Deum Verbum? aut quomodo Deus fuerit? Non enim Verbum in mente
hominis conceptum,homo eſt apud hominem,cùm nec viuat nec ſubſiſtat, ſed viui dunta-
xat & ſubſiſtentis pectoris motus ſit,quod mox vt enuntiatum eſt,non ſubſiſtit : & ſæpè voca-
Pſal.11 tum,nequaquam permanet,quum contrà Pſalmiſta vociferetur,Dei Verbum in æternum per
manere,& in ea re illi ſuffragator & conſonus Euangeliſta eſt,cùm Verbum Deum eſſe profi-
Luc.2. tetur,& manifeſtatum eum annunciat,& aduenisſe indicat,& incarnatum prædicat , non cõ-
Ioan.1. prehendens,vnà cum Verbi incarnatione, ipſum Patrem. Verbum enim,inquit, caro factum
eſt,& habitauit in nobis,& vidimus gloriã eius vt vnigeniti ex Patre,plenum gratia & veritate.
Vnigenitum igitur Verbum in mundo vides manifeſtatum,& in hominibus habitantem,glo-
riamque illi attribui,vt vnigeniti à Patre:non quod ipſe Pater ſit,aut Pater vnà cum Verbo ſe-
ſe manifeſtauerit,quemadmodum homo ſuo ipſius verbo manifeſtatur, quod nulla ratione
apparere poteſt,niſi is,qui illud loquitur,in præſentia adſit. Quibus ergo potius crediderimus?
illiſne qui Filium à Patre non aduenisſe prædicant, an iis qui vnam perſonam Verbum cum C
Patre exiſtere aſſeuerant? Si enim vna perſona eſt,cur altera emittitur, & per carnem conſpi-
Ioan.1. citur? quum Deum nemo viderit vnquam,ſed vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris,ipſe enar-
rauit, & acceſſerit ad nos,ſuiſque Verbis ſui conſpectum exhibuerit: Quique ob iſtam ex ſeſe
Ioan.14. Patris cognitionem inter loquendum ſubiunxerit, Qui videt me,videt & Patrem meum, nõ
ſeipſum Patrem dicens:qui enim id fieri poſſet? cùm pater ſit inuiſibilis,ſed talem ſe dicit,qua-
lis Pater eſt. Nam ſuperius dixerat, Si cognouiſſetis me,etiam patrem cognouiſſetis, dualita-
Ioan.14. tem perſonarum expreſſis verbis nobis declarans, quæ ex incommutabili Deitate agnoſci po-
terat. Quocirca qui dignus habetur conſpectu Filij,non fraudatur conſpectu Patris. Nõ enim
Ioan.10. genitor alienum diſſimilemque de ſe genuit,ſed ſibi conſimilem. Si igitur vnum exiſtimas,cũ
Ioan 14. reuera duo ſint,Pater & Filius,quæ tibi cum Eccleſiaſtica doctrina communio ſupereſt? quo-
modo voces Domini excipias? Ego & Pater,inquit,vnum ſumus. Ac rurſum de Patre loquens,
Num.35 Ab eo, inquit, ſum, & ille me emittit. Addit & tertium, Ego rogabo,inquit, Patrem,& alium
conſolatorem dabit vobis. Cùm igitur de ſe loquitur,ego inquit:cum de Patre,ille dicit : cum
Ioan.15. de Spiritu Sancto,alium ſubiungit:cur non plane defectionis & apoſtaſiæ crimen ſit, negare D
tria & ſolum illum qui iſta loquutus eſt,vnum eſſe dicere? Non ſum ſolus, quoniam qui me
Pater & Fi- miſit,Pater mecum eſt. Vtitur vero etiam legali & veridico verbo,per quod oſtendit duos eſſe
lius duæ ſe nimirum & Patrem, In lege,inquit, ſcriptum eſt, duorum hominum teſtimonium verum
ſunt perſonæ. eſſe. Ego ſum,inquit,qui teſtimonium præbeo de meipſo,& teſtatur etiam de me,qui me mi-
ſit,Pater. En tibi duas perſonas. Et niſi dicas verè duos eſſe,cum hæc loquitur,nõ permittis te-
ſtimonium verum exiſtere:id enim teſtimonium confirmat,ſi non ab vno , ſed à duobus per-
Ioan.3 hibeatur. Nam & teſtatus eſt è cælo Pater dicens, Hic eſt Filius meus dilectus:& ſeſe eſſe Filiũ
Dei,vnigenitus ipſe Filius conteſtatum facit : & cum patre ſermonem miſcens, manifeſtè in
Matth. 11 auribus hominum loquitur, Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, quod iſta occulta eſſe
voluiſti ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis. Næ pater,quoniam ita placuit tibi.
Ioan.14 Omnia mihi data ſunt à Patre meo. Sed quidnam ad iſta reſponſitant iſti Iudaicæ inficiationis
miniſtri, ne palam deprehendantur aduerſari Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti? Ad iſtũ
modum duas hypoſtaſes inducunt , vt vnam in Patre Deo:alteram in Filio homine conſti-
tuant.

A tuant. Vach impietatem. Et quid iſtud differt à reſponſione Samoſatenſis? Dicant mihi
(quæſo) qua ratione hominibus iſta de ſeipſo auſus eſt loqui. Qui videt me, videt patrem? *Ibidem.*
ait, qua ratione talia de ſeipſo loquentem teſtimonio ſuo proſequitur Euangeliſta, vbi
refert, qui dixerit patrem ſuum Deum eſſe, æqualen ſe Deo faciens: Atqui, ſi Deus ex
Deo eſt, fieri nequit, quin ratione naturæ paria habeat cum genitore ſuo, vt & Paulus te-
ſtatur, qui non de humanitate eius, quum eam aſſumpſit, ſed de iis quæ humanitatem
tempore antecederent, explanationem facit: Qui eum (inquit) in forma Dei eſſet, non *Philip. 2*
rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Scimus autem, dominum ſubinde humani-
tus loqui, ſed non ea ratio in iſtis verbis, quum ſic ait, Ego ſum qui teſtimonium perhibeo *Ioan. 15*
de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater. Non enim homo eſt ille,
qui miſſus eſt in mundum, & qui dicit: Ex patre egreſſus ſum, & venio: & qui dicit, Ita di- *Ioan. 3*
lexit Deus mundum, vt & Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui in eum credide-
rit, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et qui dicit, Deſcendi ex cælo, non vt fa- *Ioan. 14.*
ciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Cæterum, ſi vis eum audire humanitus
B loqui, & congruenter ad formam carnis, quæ oculis patebat: & ad humanam ſpeciem, quæ
ſola & mera in eo exiſtimabatur, audi verba ipſius: Si ego de meipſo teſtimonium perhi- *Ioan. 5.*
beo, teſtimonium meum verum non eſt. Neque enim fide dignum videtur, neque recepti mo
ris eſt, vt homo de ſeipſo teſtimonium perhibeat. Cùm autem dicit, Et ſi ego teſtimonium
perhibuero de meipſo, teſtimonium tamen meum verum eſt, quia ſcio vnde aduenerim, &
quo abeam. Cum ſe & patrem enumerans, duos eſſe dicit qui de ipſius gloria teſtimonium fe
rāt, nequaquam humana loquitur, ſed ſupra omnem humanam dignitatem. At, quid loquor
de humana dignitate: ſupra angelicam maieſtatem, ſupra principatus, ſupra poteſtates, ſupra
dominationes ſeſe effert. Qua enim ratione Deus cum homine connumerari poteſt? aut quæ
inter eos affinitas aut communio? Sed quum dicit. Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, *Matth. 11*
homo eſſe videtur. Rectè tu quidem. Habet enim humanitatem ſibi adiūctam deitas illa, quæ *Deitas filii*
in mundum venerat: ſed ne ob prætextum carnis ignorares Deum, ſtatim ita de ſeipſo ſubiun- *humanita*
git, & in hunc modum loquitur. Nemo cognoſcit Filium niſi Pater, neque Patrem cognoſcit *ti coniun*
quiſpiam niſi Filius, & niſi cui voluerit Filius reuelare. Agite huc ad me omnes qui laboratis *cta.*
& onerati eſtis, & ego refocillabo vos: & diſcite à me quoniam manſuetus ſum & humilis cor *Ioan. 14.* *Matth. 11*
C de, & inuenietis requiē animabus veſtris: Iugum enim meum commodum eſt & ſarcina mea
leuis eſt. Excluſit iſtis verbis tuam calumniā dominus, cū Deum ſe exhibeat in humana forma:
quippe qui a ſolo Patre cognoſcatur, & ſolū Patrē cognoſcat, & iis qui digni ſunt, ſuiipſius & *Matth. 11*
Patris cognitionē reuelet. Euocatque nos ad ſe, refocillationem ex ſe promittens, & iugū ſuū
portare iubet. Hæc quū dicit, renudat ſuam diuinitatem, & eximiam ſuam maieſtatem, quæ
ſub parua forma occultatur, exponit: & ſupercæleſtem poteſtatem, ſub terreno corporis oper-
culo latentem, oſtendit. Sed quid opus decies millenas diuinas domini noſtri Ieſu chriſti vo-
ces recenſere, quibus ſummouetur merito Samoſatenſis nouitas, qua Saluatorem noſtrum nō *Samoſaten*
niſi merum hominem deblaterat, ſummoueturque vna cum eo imitatorum ipſius irrationa- *ſis hæreſis.*
bilis nugatio? Age ergo, paucorum teſtimoniorum mentionem faciamus. Quis eſt qui ita lo-
quitur, Non omnis qui mihi dicit, domine, domine, intrabit in regnum cælorum? Non homi-
nis hoc verbū, ſed Dei oſtendentis genuinam ſui ex Patre ſuo procreationem: atque ideo Do- *Matth. 7*
mini titulum non recuſat. Dominus enim eſt, qui ex ſolo domino eſt genitus, vt apud Moſen
dictum inuenies, Pluit dominus ignem a Domino. Item alibi ad Apoſtolos dicit Saluator, Ap *Gene. 19*
D pellatis me Magiſtrum & dominum, & recte facitis, ſum etenim. Alibi rurſum dominum ſeſe *Ioan. 17.*
paternæ familiæ oſtendit, vtpote vnicus filius. Si Patrem familias Beelzebub nuncupauerunt *Matth. 10.*
quanto magis domeſticos nuncupauerint? Quapropter Ieſum Chriſtum deum eſſe qui do-
minus ſit vniuerſorum, cuiuis manifeſtum eſt. Atque ibi cum ait: Non omnis qui dicit mihi,
domine, domine, intrabit in regnum cælorum (continuo ſubinfert, quibus Patrem ſuum *Matth. 7*
intelligas) ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt. Habes igitur Filium, habes
patrem, ne extimueris dualitatem: natura enim diſtincti non ſunt: neque item, qui de duobus
loquitur, abalienat genitum à genitore. Neque ob alteram illam inſaniam, qua dicunt, *Pater & fi*
vnam non poſſe eſſe duorum deitatem, ideo nefas dictu exiſtimaueris, vnum eſſe Deum, quia *lius natura*
& Pater qui vnus eſt, ſit Deus: & Filius qui alter eſt, ſit Deus: quum ille vtpote Filius, iden- *non diſtin*
titatem habeat cum patre, ipſe interim tamen pater non eſt, ſed vnitus natura cum patre *guūtur.*
vt duos quidem numero eſſe, vnam tamen in ambobus perfectam eſſentiam conſtituas. Duos *Matt. 7.*
autem non bifidos ex duabus partibus: ſed duos prorſus integros: eo quod integer ſit &

perfectus Filius ex integro & perfecto Patre,character paternæ ſubſtantiæ, non inane Verbũ A
abſque ſubſiſtentia,ſed viua poteſtas,authorque vitæ,non qualis hominis poteſtas, per quam
homo potens dicitur. Non enim poteſtas hominis, fœtus illius aut filius haberi poteſt: cum
contrà, Dei poteſtas Filius ſit,ideoque plene & ad perfectum potens eſt Pater, quoniam Pater
poteſtatis eſt: Potentia quoque abſoluta Filius,quoniam Soboles illius eſt. Itidem quoque Sa-
pientia Patris eſt Filius:non ita,vt in homine,vbi per ſapientiam homo fit ſapiens, ſed ex ſapi-
ente Sapientia iſta ortum trahit,de quo dicitur,ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum,cui glo-
ria in ſecula: Verum hic inquiunt,non genuit Pater,quomodo igitur Pater?aut cuius tandem
Pater?ſin autẽ genuit,ergo is qui ipſum eſſe eſt,genitus eſt. At ego inquit, generationem agno-
ſco:gignitur enim Verbum quando enunciatur & ſentitur:& quoties loquitur,toties Verbum
Verbum dei gignitur quomodo. progignitur. Quid tu?an multa mihi hic conſtitues Dei verba,eáque ſubinde naſcentia?& ali-
quando imaginaberis Deum tacere, aliquando verè loqui, & mutari tranſireque à ſilentio ad
loquelam,dum labra aperit,& animo cogitatuque ad verba afferenda concitatur? An ſcilicet
Deus homo eſt,Deumque tibi ſimilem eſſe ſuſpicaris?Ne tu mihi, ſiue audias mentionem de
diuinis oculis ſiue de aliis membris corporis,carnaliter intellige: ſed ex ſimilitudine corpora- B
Verbum Dei quale. lium,incorporea comprehende. Dictum enim tibi eſt, Deum eſſe Spiritum, ita quoque Ver-
bum eius,Spiritum crede, non quale eſt tuum aut alicuius hominis Verbum, Deus enim eſt,
etiamſi non videatur,neque duo ſunt dij,quum non duo ſint patres neque diuerſæ ſubſtantiæ
ſit genitor à genito. Qui enim duo principia introducit, is duo numina prædicat. Marcionis
Marcionis ſuperſtitio qua. ſuperſtitio eſt, dicentis Deum iuſtum,non eſſe Chriſti Patrem,ſed alterum illum bonum,ve-
rum Chriſti Patrem eſſe. Rurſus,quum dicat alterum Deum increatum eſſe, alterũ vero crea-
tum,fieri non poteſt,quin duo numina recenſeat, idque ob diuerſitatem ſubſtantiæ, quam
blaſphemando introducit. Vbi autem vnum principium, ibi vnum ex eo germen, ibi imago
abſolutiſſima & naturalis,nimirum genita ex eo. Vnus quidem Deus, eò quòd perfecta Dei-
tas in Patre intelligatur,& perfecta Paternitas in Filio ſubſiſtat. Cæterum,quia ex paruo exem
Chriſtus imago inuiſibilis Dei. plo è ſacra ſcriptura prolato, quo Chriſtus imago inuiſibilis Dei appellatur, ad ſenſum rei per-
uenire licet,fugiamus in hac comparatione diſſimilitudinem,quæ cum re comparata, diſcor-
diam facit, nempe opificem ab imagine à ſe condita,diuerſæ eſſe ſubſtantiæ,ac proinde Chri-
ſtũ qui imago eſt Patris à Patre ſuo diuerſæ eſſe naturæ, ſed genitum & genitorem conſubſtã- C
Simile. tiales eſſe cõfiteamur. Sed tamẽ qui regis imaginẽ videt, regẽ videt & dicit,en tibi regem,neq;
tamen duos reges cõſtituit,neque imaginem particulam regis neque regem particulam ima-
ginis diiudicat:ita quoque dum imaginem Patris, & Patrem commonſtras, vnum tamen Pa-
trem & vnam Deitatem Patris & Filij commõſtras. Sed tu mihi hic obiicis,eſto,ſit vnus Deus
ſed ex duabus partibus in quas ſoliditas Deitatis diffuſa eſt, neuterque ſit integer ſed compoſi-
tus. Cæterum ad hanc impietatem operæpretium eſt aures occludere & abluere animam: Nã
qui talia blaterant,nec Patrem cum Filio idem eſſe cogitant,neque integrum quiddam in ſin-
Ioan. 14 gulis conſtituunt. Atqui,inquit,dictum eſt,quoniam ego in Patre & Pater in me eſt. Recte: ſed
non eſt Pater & Verbum cogitabile in corde filij, neque Filius cogitabile Verbum in corde
Patris,ſed Verbum viuum ex viuo Patre deo,æterna procreatione editum, abſque principio
cum Patre coexiſtens,adeo vt nunquam ſolum Patrem fuiſſe intelligendum ſit, eò quòd Tri-
nitas ſemper Trinitas fuerit & ſit,neque auctarium Deitatis accipiat,neque quaſi Filius qui an
tea cum Patre non fuit,poſtmodum fuerit:ac cum iam extiterat,aliquid incrementi addiderit
aut Filio Spiritus ſuperaccreuerit. Quæ enim ab aliquo principio ortus traxerunt, creaturæ D
Marc. 16 ſunt,& mancipia,& cum Trinitate nequaquam numerantur. Profecti enim, inquit, docete
omnes gentes,baptizantes eos in nomine Patris & Filij,Spiritus Sancti. Nullum iſthic aut prin-
cipium aut vim aut poteſtatem ſingulis ſeorſum adnumerauit. Cum rebus enim æternalibus
quæ æterna non ſunt in eandem claſſem redigi non poſſunt: neque cum deitate ea quæ par-
Pater in filio & filius in patre quo modo. ticipatum deitatis non habent,eodem ordine graduque conſtituere non licet. Qui igitur in ge
nitore genitus?aut rurſus genitor in genito?quomodo ille in iſto? aut iſte in illo? quoniam iſte
talis eſt qualis ille,& ille talis qualis iſte,atque ita fit vt duo vnum ſint eò quòd non diuarient
neque diſiungantur, neque ſub alia ſpecie aut ſub diuerſo charactere Filius intelligatur, ſed
Ioan. 10 quod Deus ſit quemadmodum & Pater. Ille enim cum ad ipſius verba Ego & Pater vnũ ſu-
mus, Iudæi indignatione mouerentur,quod quum homo eſſet, Deum ſe faceret,ſententiã ſuã
confirmatiorẽ reddidit,ſeque non alium quam Deum eſſe demonſtrauit inquiens: Ego & Pa-
ter vnũ ſumus,eò quod Filius dei Deus ſit. Si illos deos appellauit ſcriptura,ad quos ſermo dei
habitus fuit,neque poteſt ſcriptura irrita reddi:quẽ Pater ſanctificauit, & miſit in mundũ, cur
vos

A vos cum dicitis blaſphemare, quia ſe dixit Filium Dei eſſe? Si non facio opera Patris mei, ne
crediderītis mihi: ſin autem ea facio, etiamſi mihi nolueritis credere, operibus credite, vt ſcia- *Ioan.10.*
tis & cognoſcatis, quòd ego in Patre ſim, & Pater in me. Igitur, in Patre Filium eſſe, & Patrem
in Filio, hoc nihil eſt aliud, quàm illum qui ex Deo genitus eſt, naturaliter talem eſſe, qualis eſt
genitor Pater, eumque oſtendere Paternam formam in ſe, & ſe viciſſim oſtendi in Paterna
ſubſtantia. Vnus igitur & vnus, dualitas, non diuiſa eſt natura, quum ſit indeficiens ad ſuam
integritatem. Vniuerſa enim plenitudo & integritas Deitatis eſt, Pater vt Pater: vniuerſa item *Deitatis in*
plenitudo Deitatis eſt, Filius vt Filius, quandoquidem amborũ vna forma intelligitur, quæ in- *tegritas in*
tegre ſe in vtroque & ſolide exhibet. Nullus abneget vitam, quæ in mundo apparuit, quæ erat *patre & fi-*
vt inquit, apud Patrem, & apparuit nobis: etiam ante apparitionem hoc viſus eſt eſſe, quod ap- *lio.*
paruit. Genitus quippe eſt æternaliter, & ſubſiſtit cum Patre. Nullus igitur repudians hanc
Trinitatem, Vnitatem exiſtimet ſe inuenire poſſe, ſed in Trinitate, vnum exiſtimet, habens
ſummam Fidei in Baptiſmate, & tribus ſignaculis ſanctis, per quæ in ſalutem regeneratus eſt,
memor Apoſtoli dicentis, Vnus Deus Pater ille, ex quo omnia: & vnus Dominus Ieſus Chri- *Epheſ.4*
B ſtus, per quem omnia. Memor ſit quoque Patris dicentis. Ex vtero ante luciferum genui te. *Rom.11*
Item Filij, qui erat ante mundum apud Patrem atque etiam tum gloriam Dei poſſidebat, de *Pſal.110.*
ſe teſtimonium tale perhibentis: Glorifica me Pater gloria illa, quam habui, antequam mun-
dus exiſteret, apud te. Quibus verbis, gloriam quidem ſecundum hominem poſtulabat, cum *Ioan.17.*
tamen teſtaretur, ſe gloriam ſecundum Deum ante mundum habuiſſe. Habuit autem gloriã
cum eſſet & exiſteret: non enim qui non erat glorificari potuit. Atqui, inquit, ſi genitus eſt, ex- *Obiectio.*
tra genitorem exiſtit, & ab eo diremptus eſt. Minime gentium. Quinimo indiremptum opor
tet eſſe Verbum quod exiſtit in Deo, & extra Deum non apparet. Quo enim in loco foris ap-
paruerit, quum omnia deus, vt in ſcripturis eſt, adimpleat? Cælum & terram ego repleo, dicit *Iere.23*
Dominus. Iſtiuſmodi præſtigijs Filij generationem eiuſque à Patre æternum progreſſum: &
cum Patre coexiſtentiam ſubuertere conantur, quum integer per ſe & ſolidus ſit Pater, integer
quoque & ſolidus ſit Filius. Diſcant igitur ſe non intelligere, neque quæ dicunt, neque quæ af-
firmãt, quum Deum in loco circunſcribunt, Filiumque denuo alio in loco conſiſtere imagi-
nantur, eóſque ſedibus diſtinctos eſſe: illum quidem hic, alterum vero alibi: ſiquidem genitus
ſit, & ſeorſum à Patre altrinſecus apparuerit. Quis locus quietis meæ dicit Dominus? Cælúm-
C ne? atqui cæli cælorum non ſufficient tibi, inquit Salomon, ad Deum verba faciens, magno ar
gumento mortales docens, nihil locorum Deitatis eſſe capax: Manus, inquit, mea fecit hæc
omnia, Non igitur opera intra ſe continent opificem ſuum, qui & ante opera exiſtebat, illiſ-
que vt exiſterent, cauſam præbuit viribuſque ſuis ſtabiliuit. Atque ideo ait Paulus, Ex quo om *1. Cor.6*
nia, & per quem omnia, & in quo omnia. Ac rurſus idem, In eo enim viuimus, mouemur & *Acto.17*
exiſtimus. Aufer iam mihi illud, loco ſubnixum eſſe, cum de Deo, & verbo, & Spiritu Sancto
cogitandum putes, aufer mihi locales capacitates, neque alibi exiſtere Patrem, alio vero emit-
ti Filium, ex ratione gignendi ſuſpiceris. Iſtiuſmodi falſæ vel potius impiæ ratiocinationes te
in ſubſtantia Filij ſcandalizant, atque ideo, vnà cum Filio Spiritus quoque Sancti tibi abne-
gationem inducunt, quum omnia à Patre præoccupata exiſtimas. Ne requiras magnitudinẽ
loci tam ſpacioſam, quæ capere poſſet Dei magnitudinem: non enim id quod immenſurabile
eſt, in menſurato contineri poterit. Quoniam palmo ſuo metitur cælum, vt Propheta per cõ-
parationem inſinuat: Menſus eſt quoque aquam manu, & vniuerſam terram pugillo. Si igi- *Eſa.40*
tur minimum quiddam eſt hæc vniuerſitas rerum, vt prophetica parabola vtcunque ſubindi-
D cat, quomodo igitur pro ſpaciolo minimæ rei, deum ſeſe porrigere & circũſcribere, ſuſpicari
poteris? qui non eodem modulo cum vniuerſitate rerum decurrens, adimplet vniuerſa: Cor-
porale enim id eſt, vt ſi exempli cauſa dicas, aërem impleuiſſe quicquid inter cęlum & terram
eſt. Cæterum, hic non ita agitur: deus enim vt vis ac potentia continet omnia, eò quod poten-
tia incorporalis & inuiſibilis ſit, non ambiens, nec ambita. Idem de Filio ac Spiritu Sancto
exiſtimandum. Quippe per filium & in Spiritu omnia Deus & conſtituit, & amplectendo cõ
ſeruat, Impium igitur aut quærere aut cogitare, vbi ſit Deus: aut quem locum obtineat Ver- *Pater Filius*
bum: aut Spiritus Sanctus, in quo domicilio claudatur. Si vero quis ideo Filium aut non eſſe *& Spiritus*
aut non genitum eſſe aſſeueret, quod locus ſituſque illius ſubſtãtiæ inexcogitabilis irreperibi- *Sanctus an*
liſq; ſentiatur, ille idẽ neque Patrem ſubſiſtere dixerit, atq; adeo ne ſemel quidẽ fuiſſe Deũ, eò *locus inda-*
quòd nuſquã illius loc⁹ ſit aut receptaculũ. Dixit inſipiẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus. Inſipiẽs haud *geant.*
dubie quicunq; ſeſe iſtiuſmodi vanis phantaſmatib⁹ fruſtratur. Stultorũ & vecordiũ iſta ſũt ver- *Pſal.52*
ba, oculis & loco volẽtiũ apprehẽdere id quod incorporale eſt. Dem⁹ igitur iis puſillas aliquot ima

gines, in rebus incorporalibus ſæpius obuias, vt quæ apud nos ſint, & in rerum natura appareãt, A
ſi quomodo poſſimus per ea ad altiora euecti aliqua ratione intelligere incorporalitatem illã
Patris & Filij & Spiritus Sancti, ne vlterius falſo imaginemur eorum loca, aut locales diſtin-
ctiones trium iſtorum excogitemus. Incorporalis enim & ſpiritualis cùm ſit lex, in legis periti
præcordiis hæret, & ibidem Prophetæ quoque, nec non Euangelia & Apoſtoli, dictumque
Matt. 13. eſt de legiſperitis & eruditis in Prophetis, Habent Moſen & Prophetas. Et Saluator, eum qui
vetera & noua verba habet in pectore, ſimilem eſſe ait homini patrifamilias, qui profert ex
Daniel omnibus Caldæorum diſciplinis inſtructus. theſauro ſuo noua & vetera. Recepit autem animus Moſis in ſe omnem Ægyptiacam ſapien
tiam, & eam ſapientiam quæ illi à Deo impertita fuit. Et Daniel ſuſceptis omnibus Caldæo-
rum diſciplinis capax adhuc erat ad varios diuinæ Sapientiæ intellectus: quòd per Ezechielẽ
indicat Deus, cùm ait: Nunquid ſapientior es Daniele? Omne quod occultum eſt, oſtenſum eſt
Ezec. 28 tibi. Innumerabilis Salomonis prudentia, & acervus copiáque mentis eius vt arena maris.
Qui igitur tantam vim multitudinemque ſapientiarum in vnis præcordiis vident, cogitent,
ratiocinenturque eas in loco non exiſtere. Quis enim hominum tantæ vaſtitatis, vt ſufficerit
ad tantam rerum multitudinem capiendam, ſi locis diſtinctis ſingula theoremata obſeruatio- B
neſque conſiſterent? Si igitur ſpiritualia quæ hic ſunt, quum plura ſint numero, non opus ha-
bent pluribus locis, ſed circa vnam eandemque mentem verſantur, intelligamus, quæſo, ea
Trinitas quomodo ſine vllis interuallis coadunata ſit. quæ ſupra nos ſunt, & per ſe incorporalia exiſtunt, Patrem ſcilicet, Filium & Spiritum Sanctũ
locis non indigere, neque receptaculis diſtincta eſſe, ac ne ob id inexiſtentem nulliuſque eſ-
ſentiæ aut Patrem aut Filium aut Spiritum Sanctum audeas ſtatuere, eo quod neque locum
definite, neque ſingulis locum aſſcribere poſſis. Nam & Pater ſuum eſſe ad plenum poſſidet,
& citra vllum defectum radix & fons Filij & Spiritus Sancti. Idem quoque Filius eſt, viuit-
que in plena integraque Deitate, vt Verbum & germen Patris ſui citra vllum defectum. Ple-
nus quoque filio Spiritus Sanctus, non pars alicuius, ſed integer per ſe atque ita verè Trinitas
Forma vna in tribus perſonis. coadunata eſt ſine vllis interuallis. Nihil enim eſt quod illos diſtineat, coexiſtunt æternaliter,
quum nullum æuum intercedat. Forman porro vnam & eandem ex ſe reddunt, Patre quidẽ
in Filio ſpectabili, Filio vero & in Spiritu intelligibili, & ab homine in participatum recepto.
2. Cor. 3 Nos enim, inquit, omnes reuelata facie, gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem
transfigurabimur de gloria in gloriam tanquàm à Domini Spiritu. Ne igitur, quaſi in corpore C
tria membra indiuiſa imaginemur: impia enim iſtiuſmodi ratiocinatio alienaque ab incorpo-
reis à ſua integritate perfecta ſunt. Accipiamus igitur indiuiſam coexiſtentiam, inuicem ſibi
coexiſtentibus ſine vllo interuallo: & tres quum reuerà ſint, vnam formam intelligamus, quæ
quidem incipit à Patre, ſed reſplendet in Filio, apparet eundem & demonſtratur in Spiritu Sã-
Rom. 8. cto. Quapropter illi qui Spiritum ferunt, Chriſtum quoque ferunt. Qui enim, inquit, Spiri-
tum Chriſtum non habet, ille non eſt eius. Si vero Chriſtus in nobis, corpus quidem mortuũ
eſt propter peccatum, & cætera quæ deinde ſequuntur. Et Ioãnes, Ex hoc cognoſcimus quòd
Ioan. 16. ille in nobis eſt, quoniam ex Spiritu ſuo dedit nobis. Et templa Spiritus Sancti corpora noſtra
1. Cor. 6 Paulus appellat, Chriſtum autem in nobis eſſe dicit. Chriſto autem habitante in interiore no-
Apoc. 21. ſtro homine, vt ſcriptum eſt, Deus in nobis habitat. An neſcitis, inquit, quòd templum Dei eſtis
& Spiritus Dei habitat in vobis? Cum igitur Deitas ita indiuiſibilis ſit, condiſce religioſe ex ſa-
cris ſcripturis, vnam in tribus formam intelligere, non vnam rem ex tribus componere. Inſe-
parabilia eſſe quæ in actionibus ſpectantur, ex Apoſtolo myſteriorum interprete audire licet,
1. Cor. 12 vbi dicit: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, D
ſed vnus Dominus: & diuiſiones operationum, verùm idem Deus, qui operatur omnia in om
1. Cor. 12. nibus: Et in vnam ſummam omnes has gratias colligens, hoc corollarium addit: Hæc omnia
Opera patris & filii & ſpiritus ſancti indiuiſa. operatur vnus & idem Spiritus, diuidens ſingulatim vnicuique, prout vult. Cum autẽ omnia
agãtur à Deo per Chriſtum in Spiritu Sancto, indiuiſam cõſpicio operationẽ Patris & Filij &
Spiritus Sancti. Cæterũ, non ob hoc cõplicans in vnũ iſta omnia, ex quo, per quẽ, in quo, adiu-
tor ex Trinitate, vnitatẽ facere. Neq; vt hominẽ ex tribus iſtis compoſitum intelligo, ſpiritu,
anima, corpore: ita quoq; & Deũ compoſitũ imaginari licet, quẽadmodum iſti audẽt facere.
Neq; ſub iſtiuſmodi impia opinione, indiuiſibilitatẽ prodo: neq; ſi quis dicit, vt Verbũ animo
cõceptũ, aut voce enũciatũ à cogitante & loquẽte, indiuiſibile eſt: ita quoq; in Ratione Patris
& Filij & Spiritus ſancti fieri. Partes enim cõſertiles & eius qui mouetur motiones, ad incõpo-
ſitam & inalterabilẽ naturã, nullam omnino habent cõmunionẽ. Alioqui, quomodo emittit
partẽ ſui aut ſuam motionẽ Pater in mundũ, dum emittit Filiũ: aut Filius, Spiritum Sanctum
in mundum? an, quia Filius à Patre emiſſus non eſt? Atqui id contrà, vbique teſtimoniis com-
probatur

A probatur, ipſeque adeo Paracletum ſe miſſurum pollicetur, & in mittendo promiſſioni ſatis-
facit. Cæterum, illi qui ex Trinitate vnitatem faciunt, adulterare & emiſſionem & generatio- *Ex trinita*
nem deſtinantur. Intus enim aiunt, exiſtentem in Patre Filium, ſanctificationem hominis pera- *te vnitatē*
gere: hoc eſt vnum & ſolum Deum, atque ita hominem emiſſum eſſe, non Deū ex deo. Quo- *facere quid*
modo enim, inquiunt, mitti potuit Verbum, quod non dirimitur, neque ſegregatur ab eo,
cuius eſt Verbum? Sed quis Euangeliſtæ de incarnatione Verbi prædicanti contradixerit, vbi
ait, Verbum caro factum eſt? aut eidem dicenti, Verbum è cælo deſcendiſſe, fidem neget? cū *Ioan.1*
idipſum ſubinde ſaluator clamet: ipſumque non hominem eſſe Apoſtolus ad Galatas confir-
met. Nam tametſi homo ſit eiuſdem nobiſcum vocabuli, ſecundus tamen homo eſt, non qua- *Gal.2*
lis prior ille è terra genitus, quum ille fuerit anima viuens: iſte verò Spiritus viuificans. Hæc
enim ſunt Diuina & Apoſtolica verba & dogmata. Quin & ipſa opera Deitati teſtimonium
perhibēt, vt quæ perpetrata ſint Diuinis prorſus & cæleſtibus viribus, quale eſt quum imperat
elementis, increpat ſpiritualibus poteſtatibus, membrorumque mutilationes reſtituit, & volū-
tate morbos ſanat, ſuamque poteſtatē profitetur, & nō occultat, mortem delet, vitā & incorru-
B ptibilitatē illuſtrat, corruptā hominū naturā denuo ædificat, ac mundū renouat ſua ipſius præ-
ſentia, nouaq; creatura apparet & prodit per reſurrectionem Chriſti, dū transformatur corpus
humilitatis noſtræ, in cōformationē corporis gloriæ eius, vniuerſaq; creatura liberatur à ſerui-
tute corruptionis, in libertatē gloriæ filiorū Dei. Cæterum, Patrem non eſſe duntaxat Deum,
aut Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, omnes ſacræ ſcripturæ teſtantur, quæ Filium Dei
aduenisse prædicant, & de patre ſuo aſſiduè loquentem oſtendunt, dum a Patre ſe veniſſe diſ-
ſerit, & ad Patrem abire denunciat. Neque opus eſt vt prolixius adhibeamus teſtimonia, quū
omnia, vt ſic dicam, ſacra verba & Apoſtolorum ſcripturæ ad hoc tendant. Alias item nobis
controuerſias excitant, & Iudæorum blaſphemias inferunt, irridentes myſterium emiſſionis
& incarnationis Verbi. Nam ſi emittitur, inquiunt, & deſcendit, non eſt cū eo qui ipſum emiſ-
it: neque ei, qui ſurſum manet, cohæret. Diſcant igitur, ſurſum illud & in alto eſſe, non corpo-
raliter duntaxat audiēdum, ſed noua ratione intelligendum eſſe. Quoniam illud dictum, quo *Deus quo-*
fertur ſublimis ſuper omnes gentes: Et illud item, Exaltabo te Domine: Rurſus & illud, lauda- *modo emit-*
bilis & ſuperexaltatus in ſecula, non in loco quopiam & ſublimi Dominum conſtituunt, ne- *titur.* *Pſal. 112.*
C que Dominum ab hominibus euehi deſcribunt, aut ab aliis qui eum laudibus extollunt, ſur- *Pſal.29*
ſum extolli, ſed maieſtatem inuiſibilis Deitatis, ſublimitatem vocant. Et is qui dicit, Cælum *Dan.3.*
cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum, non pro loco domicilij cælum adſortitur *Pſal.113*
Domino, & hominibus terram: ſed excellentiam Dei magnificentiamque oculis ſubiicit. Cū
igitur maieſtas & magnificentia in Deo, ſupercæleſte quiddam nominatur: id quod huic con-
trarium eſt, humile terrenniter dicatur & in terris verſari: facillime comperis deſcenſum Ver
bi inclinationem eſſe ex incorporali maieſtate, ad vilitatem corporis, cùm ſeipſum dediderit
in corporalem ſpeciem, humani generis amore. Ne igitur corporales iſtæ voces, hoc eſt deſcē-
ſio & emiſſio ad inficiandam eius incarnationem producantur, quoniam localiter neque deſ-
cendit Deus neque emittitur: ſed audiant Apoſtolum id negocij & eiuſmodi comparationes
metaphoráſque explicantem: Nō rapinam arbitratus eſt, eſſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exau- *Phil.2*
ſit, formā ſerui accipiens, in ſimilitudinē hominū factus. Hoc enim eſt deſcēdere, hoc eſt emitti *Emitti*
induique in amiculū vilius quàm pro ipſius dignitate. Deſcēſus item humanæ ſpeciei ſuperin- *quid.*
ductio atque inueſtitio eſt ſecundum Patris voluntatem inſtituta. Quòd ſi loco & corpore *Deſcenſus*
D verbum non circumſcribitur non auelletur ab incorporali Patre ob corporis ſui attempera- *Verbi e cæ-*
mentum: nam excepit eum volentem corpus, quatenus idonea eſt humana natura Deum ſuſ- *lo.*
cipere: manet nihilominus in ſua ipſius natura quæ ante incarnationem fuit. Quamobrem
deſcenſus è cælo non fuit digreſſio è cælo: neque item emiſſio è cælo ſegregatio à Patre.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ ORATIO, VNVM ESSE CHRISTVM.

DEcet eos qui ſemel reſilierunt à gẽtili errore, vnum eſſe Chriſtum omnium Deum agnoſcere, non autem adhæreſcere creaturis: vel res conditas, aut pro diis habere aut deos facere, ſed potiùs creatorem colere, qui eſt benedictus in ſecula. Indem quoque faciendum ab illis, qui recedunt à Iudaica incredulitate, Iudæoſque de vecordia & ingratitudine vituperant, & in Dominum Ieſum Chriſtum Fidem habent, eumque ſentiunt omnibus vndecunque teſtimoniis probari Deum eſſe: iis quoque par eſt vt id agnoſcant, tum ex eius poteſtate, tum ex ſignis diuinorum operum, & potiſſimum ex imperandi authoritate: neque vt amplius ob ſpeciem externam, ad communem & nudum hominem opinione delabantur, néue ſecundum viſibilem formam inuiſibilem eius naturam definiant, ne ob corpus corpore- B
aſque affectiones, merum eum hominem exiſtiment, & vnum noſtri generis, & pro noſtra cõditione paſſibilem. Hæc enim fuere Iudæorum mala, hæc illorum fidem deprædata ſunt, & hoſtes Deo infeſtoſque reddiderũt. Eadem affectãt, qui nunc gentili & Iudaico morbo laborant & neutiquã recipiũt aut credunt incorporatũ fuiſſe Deum, ſed potius dũ rationibus humanis cõtentionibúſque & philoſophia ethnica, magna & incõprehenſibilia apprehendere conantur, quomodo ſcilicet gignatur id quod incorporeum eſt, quomodo procedat, & vbínam ſit qui vbique eſt, & qui omnia continet, & omnia replet, & quomodo extra, & quánam ratione iſtiuſmodi diſputationibus ad infidelitatẽ abrepti ſunt: & pro natiuitate, fracturã: & pro progreſſu, creationem & tranſitum induxerunt: Ruſuſque iidem de incarnatione, quomodo incarnetur, quomodo incorporetur, quomodo componatur ad corpus paruũ is, qui cõtineri nequit: quomodo vniatur inconditũ condito: & circumſcripuli, id quod circũſcribi non poteſt: quomodo in parte, magnus ille & immenſurabilis & impartibilis. Aut enim magnum in paruo locello contractum eſt: aut quod magnum fuit, paruum eſt factũ: aut partem Deitatis, & nõ totũ recepit: quæ diſſertationes planè ſunt impiæ. Ac progreſſi ſunt iſti ex iſto quomodo, & qua ratione, & quali conſequentia ad incredulitatem: & inhabitationem, pro incarnatione fa- C
bricati ſunt: & pro vnitione & compoſitione Dei cum homine, indolem induſtriamque humanam: & pro vna ſubſiſtentia Domini noſtri Ieſu Chriſti, duas ſubſiſtentias & duas perſonas: & pro Sancta Trinitate, quaternitatem inepte ſimul & impie ſentientes: Ineptè quod Deo hominem coæquant: & quæ ſerua ſunt, cum domino in eodem gradu & numero collocant: & conditam perſonã, cum inconditis perſonis conſtruunt: Impiè vero, quod vnam ſubſiſtentiã peregrinam omnino & alienigenã, & ex omnibus rationalibus creaturis vltimã & extremã & minimã, Trinitati admiſcent. Quòd ſi denuo exacte animaduertas, & rebus ipſis oculos intendere velis, deprehendes eos extra Trinitatẽ ſummouere Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, vt mancipiũ, vt hominẽ inadorabilẽ, ac potius adorantẽ, & vna cum cæteris omnibus inſeruientem & ſubiectũ Sãctæ Trinitati, vt Marcellus & Paulus Samoſatenſis, Apoſtolica ſcripta, ad ſuam detorquentes ſententiã, interpretantur, qua parte dicit Apoſtolus, Cum ſubiecta ei fuerint omnia, ſubiicietur quoque & Filius: aut aſſumptus homo ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit Deus, inquit, ita vt ante incarnationem fuit, omnino incorporalis ac prorſus ſine corpore. Homoque quondam ab eo aſſumptus, & tum Diuinitate exutus, D
cum omnibus ad genua adorabundus procidet, Deóque ſubiicietur. En, in quantam ſtultitiã dilabũtur iſti scioli, in quantã veſaniã & infidelitatẽ proruũt, vt animo cõcipiant fingantq; quæ nõ ſunt, & fabulas garriãt? Non ſolũ autẽ Fidei ſeſe adiũgere noluerunt, ſed & dolos commẽti ſunt, fraudeſq; inſtituerũt, fictis ad id ſtultis & inſcitis quæſtionibus ad vulgi errorẽ & defectionẽ. Si enim futura in expectatione habuiſſent, aut Dei aduentũ iudiciumq; credidiſſent, aut pœnã veriti eſſent, Fidei ſe adiũxiſſent, Euãgelio obtẽperaſſent, Apoſtolos ſequuti fuiſſent potius, quàm humanas rationes Chriſtum enim, Apoſtoli proficiſcẽtes, ſtatim prædicauerũt idq; vno ore ſine vllo diſſidio: natũ illũ ſcilicet in Bethlehem eſſe ex ſemine Dauidis, ſimilemque ſpecie hominibus & crucifixum pro hominibus ſub Pontio Pilato, eundemque & Filium Dei, & hominem dixerunt, eundem ex cælo, eundem de terra, eundem impatibilem, eundem paſſum, & non alium, non duas perſonas, non duas hypoſtaſes, non duas adorationes. Quorſum diſſeptationes & verborum pugnæ? Vtilitas ipſa conſiſtit in credendo, colendo & tacitis

Iudæorum mala quæ. Iudæorum & gentilium deliria.

1. Cor. 15.

Apoſtolorum vnanimis prædicatio de Chriſto. Vtilitas Chriſtianorum in quo conſiſtat.

A tacitis adorationibus. Agnoſco eum verum è cælo Deum impatibilem, agnoſco eũdem ex ſe-
mine Dauidis, quantum ad carnem attinet, hominem è terra patibilem. Non diſquiro, cur
idem patibilis & impatibilis, aut cur Deus & homo, ne curioſus in inquirendo cur & quomo-
do, excidam à bonis, nobis propoſitis. Primùm enim credere oportet & glorificare, & ſecun-
dò in ſublimi rationem iſtarum rerum petere, non humi ex ſanguine & carne conquirere, *Matt. 16*
ſed ex reuelatione diuina & cæleſti. Beatus enim es Simon Bariona, quoniam caro & ſanguis *Matt. 16*
non reuelauit tibi, ſed pater meus cæleſtis. Et tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo
Eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Fidelis ſermo, & non vacil- *Eccleſia.*
lans promiſſio, & Eccleſia inuicta res eſt, etiamſi infernus ipſe commoueatur, & ſi qui in infer- *Ioan. 16.*
no ſunt, mundi principes tenebrarum tumultum faciant. Habe fiduciam in eo qui dixit, Fi-
dite, ego vici mundum, & paſſionibus iidem vici: quandoquidem huius mundi dominum
patiendo potiſſimum vicit, & in cruce pendendo mortales ſeruauit, & moriendo viuificauit. *Chriſtus*
Oculis igitur & auribus cognoſcis eundem ſimul Deũ & hominẽ. Si enim Deus duntaxat fuiſ- *Deus &*
ſet, quomodo paſſus fuiſſet? Quomodo denique aut crucifixus aut mortuus, cum alieniſſima *homo.*
B ſint iſta à Deo? Rurſus ſi homo duntaxat, quomodo paſſionib. viciſſet, ſeruaſſet, viuificaſſet?
Hæc ſupra hominem erant. Atqui idem & patitur & ſeruat, & per ipſam paſſionem victoriã
parat, idem Deus, idem homo, idem vtrunque ſimul, vt vnum quiddam, & ſingulum vt ſolũ.
Sed dixerit quiſpiam ex ſapientioribus & ferocioribus, vt eximius diſputator in medium pro- *obiectio ad*
diens: Pars igitur Verbi, corpus eſt, vt quod abſoluat ſubſtantiam Filij, vt ſit vnus Filius Dei ex *uerſariorũ,*
ambobus compoſitus, imperfectus in ſe, & corporis additamento ad perfectitudinem ſui *vtrum cor-*
indigens, alioqui quomodo vnus, aut quomodo vna hypoſtaſis aut vna perſona? Quinimò in *pus Chriſti*
diuerſum, ſi vna hypoſtaſis Verbi & carnis, quomodo ea haberi poſſit Filius Dei? Caro enim *conferat ad*
eiuſdem ſubſtantiæ erit cum Deo, quod nefarium dictu eſt. Quòd ſi concedas, ſeque- *integritatẽ*
tur ex iſta conceſſione, ne Verbum quidem futurum eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum Deo, *hypoſtaſeos.*
quod planè abſurdum eſt. Verbum enim per ſe integrum eſt, & conſubſtãtiale, propriámque
ſibi hypoſtaſim habet, nulliúſque ſupplementi indiget. Cæterum, qui iſta loquuntur, ſuam ip-
ſorum mentem ſententiámque aperiunt, quòd duas hypoſtaſes ſiue perſonas in Chriſto cõ-
ſtituant, & aduerſum eos calumniis vtantur, & vndecunque ſatagant noſtros ſermones ad
C aliquid abſurdi detorquere, quaſi corpus diceremus aliquid cõferre ad abſoluẽdã verbi eſſen-
tiã, aut illud eſſe eiuſdẽ cum Deo ſubſtantiæ, aut non alienũ externũque omnibus modis à per-
ſona Filij, quæ tamen ipſorũ verba ſunt: aliã hypoſtaſim carnis ſiue aſſumpti hominis (vt ipſi
aiunt) introducentes: aliã rurſum Dei aſſumentis, aliámque itẽ perſonam Filij Dei, & aliã per-
ſonam Filij hominis ex ſemine Dauidis ſecundum carnem oriundi, adeo, vt neque Filius
Dei ſit Filius hominis, quum ſit diuerſus à Dauidis natura: neque is qui ſecundum carnem ge- *Solutio.*
nitus eſt, ſit Filius Dei, quum ſit diuerſus à natura Dei. Nos autem fratres vnum & eundem
illum Deum eſſe dicimus, in hoc ſequentes Apoſtolos & Prophetas: ac potius Euangeliſtæ
credimus, quàm vt turbidi incertique ſalutis ſapientię gentilium, humaniſque rationibus ad-
hęreſcamus, vnum illum eundémque Deum confitentes, vnam hypoſtaſim, & vnam perſo-
nam, non vt complementum aliquod ad integritatem hypoſtaſeos conferat corpus: id enim
prorſus impium, quum diuinitas, per ſe integra & perfecta, incapax omnis defectionis, ſim-
plex, vniformis & incompoſita, in partes non diſtinguatur: hoc eſt, quatenus Verbum Deus
eſt, & vniforme, in diuerſitatem membrorum, aut rerum, ſiue eæ corporeæ ſint, ſiue incorpo-
D reæ, non cadit. Verbum enim res abſoluta eſt, & penitus incorporalis: non enim Deus ita in- *Verbum*
carnatus eſt, vt caro fieret: neque Filius Dei ita humanum corpus ſumpſit, vt in hominem *quid.*
mutaretur: neque dominus gloriæ, ſerui formam geſtauit, vt ſeruus redderetur, ſed homo & *Filius*
Filius hominis eſt ille, qui eſt Filius Dei, idémque ſeruus ſpecie tenus, qui eſt Dominus natu- *Dei quomo*
ra. Non corpus igitur vim habuit abſoluẽdæ diuinæ hypoſtaſeos, ſed ille qui verè integer per- *do incarna-*
fectúſque eſt, id, quod imperfectum erat, abſoluit, & qui nullius indigus erat, coniunctus eſt *tus.*
& coadunitus cum carne: & qui nullius rei neceſſitatem ſentit, dedidit ſe corpori neceſſariis
indigenti. Nullus enim eorum qui rectè ſapiunt, aut quiſquis ſobrius eſt, aut mente non deſti-
tuitur, de ea re dubius eſſe poteſt, quòd, quemadmodum Verbum perfectum eſt, & ſua hypo-
ſtaſi abſolutum, neutiquam opus habuit carne, vt Deus perfectus eſſet: ita neque corpus Ver-
bo indiguit, vt integrum pro ſua hypoſtaſi fieret, ſed cæleſti Saluatore indigebamus, cæleſti
vindice peccatorum, & inſtauratore noſtræ miſeriæ, cæterarúmque, quæ inde proueniunt,
calamitatum. Statim igitur ab ipſo natali, renouatio ſeſe oſtendebat, & diuina natura geniti
ipſa ratione naſcendi apparebat: quippe, qui non ſecundum antiqui hominis natiuitatem ex

viro & muliere procreatus ſit, quum alioquim poſſibile ſit fœminam ſine opera virili graui- A
dam reddi. Atque ideo Deus naſcentium conditionem in patribus ſitam fundatámque eſſe A
voluit, quemadmodum à Scriptura narratur Leui in patris ſui Abrahæ lumbis fuiſſe. Cæte-
rum, vindex iſte vim exiſtendi non ab Adam capiens, ſed formam ex Adam aſſumens, carnē
dico, quæ cum anima humana coniuncta fuit, homóque factus ſecundum viſibilitatem, in-
troduxit in mundum nouitatem ſecundum inuiſibilitatem, contra quam neque vim ſuam
mors, neque tyrannidem ſuam diabolus retinere potuit, eóque commerſio Verbi cum mor-
talibus tyrannide oppreſſis, ingens diſcrimen illatum eſt humanis rebus, eò quòd inde aſſer-
ti ſint in libertatem, vindicatique à tyrannide: quin ipſa Virgo nuncio tam læto accepto, ad-
Luc. 1. mirata eſt iſtam procreandi Saluatoris rationem, Quomodo fiet, inquit, quoniam virum non
cognoſco? quo tempore illi indicatum fuit, diuinum hunc eſſe naſcendi modum ſub ſpecie
carnea. Erat quidem cæleſte donum, ſed germen terreſtre, vnde pacificatio terræ emerſit, &
Luc. 2 cum cælis ſimilitudo quædam prodiit, prout gaudium Angelorum clamantium præ ſe fere-
bat, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax. Læti igitur de natiuitate Chriſti, non humana ali-
qua hilaritate, qualis eſt eorum hilaritas, quibus ſoboles eſt genita, & natalitium epulum ce- B
lebratus, ſed de præſentia Chriſti, de diuini iubaris illuſtratione gaudeamus, vtpote, quibus
nihil iam commercij futurum eſt cum captiuitate, ſed participes futuri ſumus redemptionis
ſecundum Apoſtolum. Quis igitur in iſtis rebus vſus? aut quid ſibi Chriſtus voluit ex iſta di-
uiniore quàm pro hominum natura, naſcendi ratione? aut ex iſto genere educationis, quæ no-
ſtram conditionem tranſcendit? Forma ea quæ carne conſtabat, in aqua baptizatur vna cum
Iudæis: Ioannéſque baptizator eſt: fluuius, qui diuinum corpus abluit, Iordanis eſt: & qui è cæ
lo deſcendit, ſpiritus eſt: & ſuper quem deſcendit, purum & incontaminatum Chriſti corpus
eſt, vnde in nos quoque dimanat purificatio, vt & nos eum ſequamur, implentes omnem iu-
ſtitiam, purgati in ipſo domino noſtro, cui ſit gloria: Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, AD ADELPHIUM FRATREM
ET CONFESSOREM CONTRA ARIANOS,
oratio quinta. C

PERLECTIS tuæ pietatis literis, non potuimus non approbare tuam
erga Chriſtum religionem, deumq; in primis glorificauimus, qui tibi
iſtiuſmodi gratiam largitus eſt, vt & recti pariter & ſimplicis ſis ani-
mi, non tamen ſimplicitatem tuam lateant, quatenus hoc fieri poteſt,
diabolicę inſidiæ. Cæterum, id nos admiratione attonitos perculſóſ-
Hæreſeos morbus ſemper in deterius progreditur ſimile. que defixit, quòd videremus hęreticorum inſaniam in id barathri re-
cidiſſe, vt ſenſus non amplius integros aut incolumes retinerent: ſed
prorſus mentem vndecunque vitiatam reportarent. Talia nimirum
ſunt, quæ diabolus ſuggerit: talia ſunt, quibus diabolus tentat: in tali-
bus & Iudęorum zelus & inuidia ſeſe exercet. Quemadmodum enim illi nuſquam non ar-
gumentis victi, calumnias ſecum meditantur, non in alium vſum, quàm vt dominum infi-
cientur, & in ſui perniciem Prophetas conuellant, ita quoque iſti videntes eſſe vndecunque
notatos infamiáque conſcribillatos, ipſorumq; hæreſim apud omnes abominabilem haberi, D
ſcelerum inuentores ſeſe præbent, vt nuſquam remiſſa cum veritate pugna, Chriſti perduel-
les hoſtéſque permaneant. Vnde enim in illos hoc malum ſubiit? aut quomodo omnino auſi
ſunt hanc nouam ignominiam contra Saluatorem imaginari? Cæterum, vt apparet, mala om-
nino res, impius: & is qui circa Fidem impiorbus inuenitur. Antea enim, dum abnegarent
deitatem vnigeniti Filij Dei, ſimulabant ſeſe quidem vel ſaltem eius in carne aduentum
agnoſcere: nunc autem pauxillatim ſubſidentes, ſubtrahentéſque ſeſe, vt homines prorſus im-
pij, ab iſta opinione deficiunt, adeo, vt iam vlterius neque Deum agnoſcant, neque hominem
eum factum credant. Si enim credidiſſent, nunquam talia locuti fuiſſent, qualia tua religioſi-
Approbatio. tas aduerſus eos ſcripto prodidit. Tu igitur chariſſime vir, in refutandis, admonendis, increpā-
díſque hoc genus hominibus, officium congruum Eccleſiaſticæ traditioni, & dignam tua er-
ga dominum pietate præſtitiſti. Illi enim, quia exacerbati à patre ſuo diabolo, non cogno-
ſcunt neque intelligunt, vt ſcriptura ait, ſed in tenebris ambulant, diſcant ſaltem à tua pietate
ſuam

A ſuam, qua vtunt ır, inſaniam Valentini, Marcionis & Manichæi eſſe. Ex quorum grege, iſti *Hæretici*
pro veritate & rerum fide inane ſimulachrum introduxerunt illi diuidentes, quod indiuiſi- *ſuis intel-*
bile eſt, inficiati ſunt Verbum carnem eſſe factum, & habitaſſe in nobis. Cur igitur, quum ita *lectu.*
ſentiant, non ſeſe etiam eorundem nominum ſucceſſores hæredéſque profitentur? Par enim
eſt, vt quorum prauam opinionem receperunt, eorum quoque vocabula & titulos accipiant,
vt iam deinceps Valentiniani & Marcioniſtæ & Manichæi appellentur. Forſitan ex putore
graueolentiáque iſtorum nominum fieri poteſt, vt pudore commoniti tandem intelligant, in
quantam voraginem impietatis delapſi ſint. Erat certe ſatis ex decoro, ſi nihil illis reſponſi da-
retur, idque iuxta Apoſtolicum præceptum, Hæreticum poſt vnam atque alteram admoni- *Tit. 3.*
tionem deuita, vtpote de quo iam certum habeatur, ipſum in reprobum ſenſum eſſe datum,
atque ita peccare, vt qui ex ſeipſo condemnatus ſit, præſertim quum Propheta de huiuſmo- *Eſa. 32*
di hominibus dicat, Stultus ſtulta loquetur, & illius cor vana cogitat. Cæterum, quoniam iſti
veluti pro moribus ſui imperatoris diaboli circũambulãt, quærentes quem ex ſimplicioribus
B deuorent, neceſſarium nobis viſum eſt, tibi reſcribere, vt denuo ex hac admonitione inſtru-
cti fratres, rectius in poſterum eorum præſentiant vanitatem. Non enim creaturam adora-
mus, abſit. In Ethnicos & Arianos iſtiuſmodi delirium competit: ſed Dominum rerum crea- *Creaturam*
tarum, incarnatum Verbum Dei adoramus. Nam tametſi caro ipſa per ſe pars ſit rerum crea- *non ado-*
tarum, attamen Dei corpus effecta eſt, neque iſtiuſmodi corpus ſeorſum diſcriminatum à *ramus in*
Verbo adoratione proſequimur, neque Verbum adoraturi, Verbum à carne longè ſeponi- *chriſto, cũ*
mus, ſed cùm ſciamus, vt dictum eſt, Verbum carnem eſſe factum, illud iam in carne ſitum *ipſe creatu-*
Deum agnoſcimus. Quis igitur tam vecors eſt, vt Domino ita loquatur, abſiſte à corpore, vt *ra non ſit*
te adorem? aut quis ita impius eſt, vt cum Iudæis propter corpus dicat ei, Cur tu cum homo *ſed Deus.*
ſis, Deum te facis? Atqui non iſtiuſmodi moribus leproſus erat: adorabat enim Dominum *Ioan. 1.*
in corpore, cùmque Deum eſſe perſentiebat his verbis vtens, Domine ſi vis, potes me mun-
dare. Neque ob carnem arbitratus eſt eſſe creaturam dei Verbum, neque quia Verbum erat *Exempla.*
opifex rerum, carnem pro nihilo habuit, quam indutus erat: ſed vt in re creata, creatorem *Mat. 8.*
ſubſiſtentem adorabat, ideóque mundatus eſt. Mulier item quæ ſanguinis fluxu laborabat, *Matth. 9.*
ſolius fimbriæ attactu ſanata fuit. Et mare fluctibus ſpumoſum, vbi audierat Verbi incarnati
C vocem, à tempeſtatibus conquieuit. Itidem & is qui à natiuitate cæcus erat, ſaliua carnis cu-
ratus eſt à Verbo. Et quod maius eſt & admirabilius (nam fortaſſe hoc ipſum impiiſſimos ſcã- *Ioan. 9*
dalo offenderit) etiam in ipſa cruce pendente Domino cum eius ibi corpus eſſet, & in corpore
Verbum, ſol obtenebratus eſt, terra intremuit, petræ ſciſſæ ſunt, velum templi diſruptum eſt, *Luc. 23.*
& multa corpora Sanctorum quæ dormierant, reſurrexerunt. Hæc facta ſunt, & nihil omniũ
ex rebus creatis pro ea audacia quæ nunc eſt in Arianis, cogitauit, num incarnato Verbo cre-
dendum eſſet: ſed quamuis eum hominem eſſe intuerentur, rerum tamen conditorem eun-
dem agnuſcebant: & quamuis humanam vocem audirent, non tamen ideo eum creaturam
autumabant, imò maiorem in modum inhorreſcebant, nihilóque minus eum ſic agnoſce-
bant, quaſi è templo ſuo ſancto vocem edidiſſet. Cur igitur impij iſti non reuerentur & ti-
ment, ne quemadmodum non probauerunt eum habere in cognitione, ita tradantur in re-
probum ſenſum, vt faciant ea, quæ non decent? Non enim rem creatam, rerum natura ado-
rabat, neque ob carnem eius recuſauit dominum adorationibus proſequi, ſed ideo adorauit,
quia vidit ſuum opificem architectumq́; in carne conſiſtere. Et in nomine Ieſu omne genu
D flectebatur, & in poſterum flectetur, cæleſtium ſimul & terreſtrium & infernorum, & om- *Phili. 2.*
nis lingua confitebitur (licet id ipſum Arianis non videatur) Dominum Ieſum Chriſtum eſſe
in gloria Patris. Nun enim caro ignominiam attulit Verbo Dei, abſit. Sed potius caro per
Verbum Dei glorificata eſt. Neque ideo, quia ſeruilem formam aſſumpſit filius, qui in forma *Chriſtus ab*
Dei eſt, quicquam diminutus eſt in ſua deitate, ſed potius vniuerſæ carnis rerúmque creata- *humanita-*
rum inde liberator & vindex effectus eſt. Neque ſi Deus emiſit, Filium ſuum genitum ex fœ- *te nullum*
mina, ex ea re nobis aliquid probri, ſed potius honeſta gloria & magna gratia obuenit. Factus *recepit detri-*
eſt enim homo, vt nos in ſeipſo deificaret, genitúſque à fœmina eſt, & procreatus à Virgine, *mentum.*
vt noſtri errabundam procreationem in ſe transferret, ac in poſterum efficeremur genus ſan-
ctum, ac participes diuinæ naturæ redderemur, vt ait ſanctus Petrus Apoſtolus. Et imbecil-
litatem legis, qua langueſcebat propter carnem, miſſo Deus filio ſuo ſub ſimilitudine carnis *1 Pet. 4.*
peccati, de peccato condemnaret peccatum in carne. Carnem igitur à Verbo aſſumptam
eſſe vides, ad omnium hominum libertatem, & ad cunctorum hominum excitationem è
mortuis, & redemptionem à peccatis. Qui igitur fieri poteſt, vt qui carnem eius rem nihili

A contemptibilémque eſſe volunt, atque ea de cauſa obtrectant Filio Dei, vt rei factitiæ aut cõditæ, non ingratiſſimi appareãt, & omni prorſus odio digni? quippe qui propemodum ad Deum loquantur, Ne mittas Filium tuum vnigenitum in carne, ne feceris eum ex Virgine aſſumere carnem, ne nos à peccato & morte eripiat, nolumus eum in carne naſci, ne pro nobis mortem excipiat: non cupimus Verbum carnem fieri, ne hic noſter mediator & interpres fiat in adeundo & orando Deo, quo cæleſtia domicilia inhabitemus. Claudantur portæ cælorũ, ne Verbum Dei per velamen carnis ſuæ nobis renouet iter ad cælos. Hæ ſunt eorum voces, quas diabolica audacia proferunt, & cuius inſtinctu hæc inſana comminiſcuntur. Nam qui Verbum carnem factam adorare nolunt, ingratos ſe exhibent eius humanitati: qui verò diſtrahunt Verbum à ſua carne, nullam omnino redemptionem peccati, aut mortis euaſtationem exiſtimant. Vbi (quæſo) tandem nefarij ſeorſum per ſe inueniunt illam carnem quam Saluator noſter Ieſus Chriſtus aſſumpſit, vt audeant dicere, non adoramus Dominum cum carne, ſed disiungimus corpus, illique ſoli cultu inſeruimus? Beatus certe Stephanus in cælis vidit dominum à dextris ſtantem: Angeli item dixerunt diſcipulis, ita veniet quemadmodum vidiſtis eum in cælum proficiſcentem. Quin & ipſe Dominus dixit alloquens Patrem, Volo, vbi ego ſum, vt ipſi vbique nobiſcum ſint. Iam ſi omnino indiuiſibilis eſt caro à Verbo, B par eſt iſtos vel errore depoſito adorare Patrem in nomine Domini Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vel ſi non adorent, aut cultu proſequantur Verbum in carne genitum, vndecunque ab omnibus exturbari, neque vlterius pro Chriſtianis, ſed pro Ethnicis haberi, & Iudæis adnumerari. Illorum enim (vt prædixi) iſtiuſmodi inſania eſt ac improbitas: noſtra contra fides recta eſt, & ex doctrina Apoſtolica & traditione Patrum confirmata, & nouo & veteri teſtamento, cùm & Prophetæ clamant, Mitte Verbum tuum & veritatem tuam: & Ecce, Virgo in vtero concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt, nobiſcum Deus: quid id aliud indicat, quam Deum in carne exiſtere? Et Apoſtolica traditio commonſtret, Petro referẽte Chriſtum in carne paſſum eſſe, Paulo item loquente: Expectantes beatã ſpem & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri, domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis, vt nos liberaret ab omni peccato, purificarétque ſibi populum peculiarem, æmulatorem bonorum operum. Qui igitur, quæſo, ſeipſum tradere pro nobis potuiſſet, niſi carnem geſtaſſet? Hanc enim cum geſtaret, ſeipſum pro nobis tradidit, vt mortem recipiendo vinceret, demoliretúrque eum, qui vim imperiúmque mortis habebat diabolum: C ideo vbique gratias agimus in nomine Ieſu Chriſti, neque ipſius in nos gratiam reprobamus. Aduentus enim Saluatoris in carnem mortis liberatio eſt, & vniuerſæ creaturæ ſalus. Quapropter dilectæ, qui diligunt Dominum, iſtiuſmodi admonitione inſtruantur: qui verò Iudæos imitantur, dominúmque relinquunt, vt Caiphæ adhæreant, id age, vt per iſta dedoceantur, ſi modo dedoceri velint, aut queant erubeſcere: ac tandem cognoſcant nos, qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, ſed creatorem corpore creato indutum, quemadmodum prædiximus. Vellem porro tuam pietatem exquirere ab illis: cum Iſraëlitis edicebatur, vt adſcenderent Hieroſolymam, dominum in templo adoraturi, vbi erat Arca & ſuper Arcam Cherubini, gloriæ propiciatorium inumbrantes, recténe fecerint, an contrà. Si male fecerunt, eò quod legi obtemperauerint, cur qui legem contemnunt, pœnis ſubiiciuntur? Scriptum eſt enim, quod, qui contempſerit, & non aſcenderit, exterminandus ſit à populo. Sin verò rectè fecerunt, atque ea re domino placuerunt, qui, quæſo, non digni ſint qui ſæpius pereant, iſti, inquam, nefarij deterrimæ hæreſeos Ariani, qui priſci illius populi reuerentiam erga templum laudant, dominum in carne, vt in templo ſuo, adorare recuſant? At- D qui, priſcum illud templum lapidibus & auro conſtructum fuit, vtpote figura, quod ſuperueniente veritate exoleſcit, cuius ſecundum Saluatoris vocem, ne lapis quidem ſuper lapidem manſit, qui non ſit diſturbatus. Non tamen illi, qui templum videbant lapideum eſſe, arbitrati ſunt, Dominum in eo oracula edentem, lapideum aut creaturam eſſe, neque templum vilipendebant procul inde adoratum abeuntes, ſed illud ingreſſi, rite ac legitimè Deum è templo oracula ſua edentem, coluerunt. Quod quum ita ſe habeat, qui fieri poſſet, vt corpus domini vndiquaque ſanctiſſimum, ab Archangelo euangelizatum, à Spiritu ſancto formatum, amiculúmque Verbi Dei, non ſit adorabile, cum Verbum manum ſuam corporalem exporrigens, ſanauerit febricitantem: & vocem humanam edens, excitauerit Lazarum: manibúſque in cruce protenſis, principem poteſtatis aëris, qui agit in filiis incredulitatis, proſtrauerit: & viam ad cælum puram nobis conſtituerit. Nonne igitur qui templum vilipendit, vilipendit & Dominum qui in templo eſt? & qui diſgregat Verbum à corpore ſuo, reprobat gratiam

Arianorũ preces contra Chriſti incarnationem.

Act. 7.

Act. 1.

Ioan. 16.

Fides noſtra quæ & à quibus confirmata.

Eſa. 7.

1. Pet. 4

Tit. 2.

Aduentus Chriſti in carnẽ quid.

Exo. 30

Templum Salomonis cuius rei figura.

A gratiam in eo nobis datam? Quapropter impientiſſimi Ariani, ne ideo, quia corpus res crea-
titia eſt, verbum quoque rem creatitiam eſſe cenſeatis: néue ideo, quia verbum res creatitia
non eſt, corpori eius obtrectetis. Neque fieri poteſt, quin admiretis eorum animi prauitatem, *Hæreticorũ*
qui omnia & miſcent & turbant, cauillationéſque excogitant non in aliud, quàm vt condi- *aſtutia.*
torem vnà cum re condita, vnius ordinis eſſe, gregaléſque perſuadeant. Sed audiant obſecto.
Si res creatitia fuit Verbum, fateor, id non aſſumpſiſſe corpus creatitium, vt illud viuificaret,
Quid enim iſtiuſmodi ſubſidij rei creatæ à rebus creatis, quum ipſæ ſalutis inopes alienam *Abſurdum*
opem requirant? ſin contrà, Verbum Dei conditor erat, opifexque rerum creatarum, vt fuit,
ideo ſcilicet factum oportuit, vt in conſummatione ſeculorum, id quod creabile erat, ipſe in-
dueret, quò illud iterum, vt conditor, inſtaurare & recuperare poſſet. Siquidem, quod crea-
tum eſt, à creato ſeruari nequiſſet, non magis quàm creaturæ à creaturis creari. Nihil igitur
earum rerum fieri potuiſſet, niſi Verbum Dei non creatura, ſed creator fuiſſet. Quapropter
mendacia non inſtituant contra ſcripturas, neque ſimpliciores fratres ſcandalis offendant, ſed
potiùs, ſi velint, ipſi ſententiam mutent, neque rei creatæ, citra Deum qui creauit omnia, cul-
B tu inſeruiant. Sin verò in ſuis impietatibus perſeuerare volunt, ſoli illis impleantur, & denti-
bus ſuis frendeant, vti ipſorum pater diabolus. Quoniam Fides Catholicæ Eccleſiæ, Ver-
bum Dei conditorem & opificem rerum omnium agnoſcit: & pro certo & indubitato poni-
tur, In principio Verbum fuiſſe, & Verbum fuiſſe apud Deum, illúdque ipſum Verbum, ho-
minem factum noſtræ ſalutis gratia, adoramus: Non, vt parem in pari corpore, ſed vt Domi- *Ioan.1.*
num, in ſeruili ſchemate: & opificem conditorémque in re condita conſtitutum, vt in eo om-
nia in libertatem vindicans, mundum Patri reconciliaret, omniáque pacificaret, quæ in cæ-
lis, & quæ in terris ſunt. Ita enim & Deitatem eius ex patre oriundam cognoſcimus, & ad-
uentum & præſentiam eius in carne adoramus. Rumpantur igitur & pereant ſtultiſſimi. Sa-
lutate omnes qui diligunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Valete & memores noſtri
apud dominum ſitis. Optamus dilecte & verè deſideratiſſime, vt ſi neceſſum ſit, iſta reciten-
tur Hieracæ presbytero.

C ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD EPISCOPOS ÆGYPTII ET LYBIÆ, CONTRA ARIANOS, oratio prima.

OMNIA quidem quæ Dominus noſter & Saluator Ieſus Chriſtus, vt
Lucas ait, docuit & fecit, ad noſtram omnino ſalutem pertinent. Ve- *Ioan.10.*
nit enim, vt inquit Ioannes, non vt iudicaret mundum, ſed vt mun-
dus per eum ſeruaretur. Sed tamen inter reliqua omnia, ea quoque in
parte eius bonitas admirationi eſt, quod de hoſtibus noſtris, quibus
nobiſcum prælia futura erant, ſilentium non tenuit, ſed de ea re iam
antea in longum prædixit, vt cùm illa inciderent, ſtatim agnoſcere-
mus, animóque firmaremur ex illius præmonitionibus, ita inquien-
D tis, Oborientur falſi Prophetæ & falſi Chriſti, edéntque ſigna & prò- *Mat.26.*
digia magna, adeo vt ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam ipſos electos: ecce prædixi vobis. Diſcipli- *Diſciplina*
plinæ quidem & gratiæ eius in nos collocatæ, magnæ haud dubiè ſunt, & ſupra hominem: *& gratia*
vt eſt cæleſtis politiæ ſpecimen, poteſtas contra dæmones, adoptio iúſque filiorum, & quod *dei ſuper-*
tranſcendit ſua excellentia omnia chariſmata, Patris, illa ipſiuſq; Verbi cognitio; & donatio, *naturales.*
ſancti Spiritus. Sed tamen hominis animus ſtudioſè ad malum procliuis eſt, aduerſarius itẽ *Luc.8*
noſter diabolus, tanta nobis bona inuidens, obambulat quærens vt rapiat, ſementem ver-
bi è nobis. Ea de cauſa dominus diſciplinas ſuas veluti theſauros quoſdam in nobis recon- *Mat.26*
dens, denunciatione iſtorum verborum vti voluit, Videte ne quis vos ſeducat: multi venient *Chriſti*
in nomine meo, iactitantes ſeſe eos eſſe, qui ego ſum, & tempus in proximo eſt, multóſque in *exhortatio*
errorem adducent: ne ſequamini eos. Magnum beneficium quoddam contulit nobis iſte ſer- *ad hæreti-*
mo, cuius opera fit, vt non à ſpecie rerum, quæ apparet, decipiamur: ſed potiùs quæ vera ſunt, *cos vitan-*
quantumque illa ſe oculis ingerat, diſcriminare tamẽ & internoſcere queamus, idque Spiritus *dos.*
ſancti gratia. Nam quia omnino abominabilis eſt ſcelerum inuentor diabolus, immenſus ca- *Diabolus* *ſcelerum*

inuentor, dols frau diſque ple nus. lumniator,& vel ſemel viſus reiicitur ab omnibus,vt ſerpens,vt draco,vt leo quærens quem A
rapiat,& deuoret,ideo hoc ipſum quidem quod eſt,diſſimulat,& occultat,nomen verò quod
ab omnibus deſideratur & expectatum eſt,callidè vt perſonam induit,vt ſpecie deceptos iam
deinde ſuis vinculis perſtringat,non aliter quàm plagiarius,qui quum auertere cupit alienos
liberos longè à parentibus ſuis peregrè agentes,aſſimulat ſpeciem multumq; parentum:quos
vbi deſiderio ſui captos deceptóſque longius abduxerit,iugulat & occidit.Eadem quoque ratiõne
ſinuoſus ille & mille doli fraudiſque magiſter diabolus,nihil ſibi fidens,vtpote qui ſciat
humani generis ad veritatem amores,veritatis ſpeciem vultumque prætendit,ſuum tamen
Eua quomodo decepta. interim virus comitibus ſuis & aſſeclis inſpargit.Ita quoque & Euam decepit, non ſua loquens,
ſed Dei verba aſſimulans,& verborum ſententiam refingens. Itidem quoque vxorem
Iob perſuaſam inſtigauit,vt præ ſe ferret coniugalem charitatem,ſed doceret tamen
blaſphemias in Deum.Ita doloſus ille vanis & falſis imaginibus rerum, hominibus illudit,
obrepens & prouocans vnumquemque noſtrum ad vitij ſui præcipitia.Iam olim, ex quo deceperat
Gene. 15. primum hominem Adam,perſuaſus omnes ſeſe homines in ſua ditione habiturum,
Diaboli iactantia. ferociter inſultabat dicens,Ego vniuerſum orbem terrarum mea manu veluti nidum comprehendam, B
& vt oua relicta tollam,nec eſt qui aufugiat, aut obloquatur mihi. Cæterum qui
antea orbem terrarum ſe comprehenſurum iactauerat,poſt aduentum domini, iam experimento
doctus,quid dominus in rebus humanis ageret, & quàm non poſſet eam quam dominus
geſtabat carnem fallere,domitus fractúſque iam inde, etiam à pueris veluti paſſerculus
pro ludibrio habetur. Puer enim infantulus inſerens manum ſuam in linguam aſpidum, deridet
eum,qui Euam deceperat.Et omnes qui legitimè in Chriſtum fiduciam habent, pedibus
Hier.49 conculcant eum,qui hæc verba locutus eſt,Ponam ſolium meum ſupra nubes, adſcendam,
& ſimilis ero Altiſſimo.Et has quidem contumelias ille patitur:eſt tamen, vbi rurſus reſumpta
audacia,mutata ſpecie,verſipellem ſe facit,ſed tamen agnoſcitur etiam tum denuo
ab illis miſer, qui ſignum in ſuis frontibus geſtant, & maiori ignominia contemptúque reiicitur.
Simile. Nam quemadmodum vt ſerpens reptilis ſe transformauerit in Angelum lucis, ſimulatio
Gal.1 tamen eius ſine profectu in vanum abit. Inſtituti enim ſumus,quòd ſi vel Angelus è cælo
aliter Euangelizàuerit nobis quàm accepimus, illud ipſum anathema eſſe & exectabile.
Quòd ſi rurſum, occultatis mendaciis fingat ſe ſuis labiis veritatem loqui, nos tamen non
ignari,quo ſenſu id faciat,poſſumus dicere,quæ à ſpiritu ſancto in ipſum dicta ſunt, Pecca- C
Eccl.15 tori autem locutus eſt Deus,cur tu denarras iuſtificationes meas?Et, Non eſt ſpecioſa laus in
ore peccatorum. Non enim quum veritatem loquitur fide dignus eſt veterator ille, quum
id quoque ſcriptura declaret,enarrans eius in paradiſo aduerſus Euam calliditatem. Conuicit
autem,cum dominus,primum in monte,explicans pectoris eius ſinnuoſa volumina, oſtẽdénsque
qualis eſſet diabolus,palàm declarauit eum nequaquam aliquem è numero eſſe ſanctorum,
Mat.4. ſed ſathanam tentatorem,idque his dictis,Faceſſe poſt me ſatana,ſcriptum eſt enim,
dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies.Itidem quoque dæmonibus,quum è monumentis
vociferarentur,ora obthurabat,tametſi verum eſſet,quod ab illis diceretur, neque
falſi quicquam in his verbis proferent,Tu es Filius Dei.Noluit tamen per os impurum veritatem
enunciari,multò minùs verò per illos, ne per hanc occaſionem admiſcentes zizania
ſuæ malæ voluntatis,eo tempore ſuperſeminarent quo homines in ſomnis eſſent. Ea de cauſa
nec ipſe eos ſuſtinuit talia loquentes,nec eoſdem à nobis ſuſtineri voluit, ſuóſque admonuit
his verbis,Obſeruate falſos prophetas,qui veniunt ad vos in cultu ouium, intrinſecus autem
1 Ioa. 4. ſunt lupi rapaces.Idénque facit per Apoſtolos,vbi inquiunt,Ne credideritis omni ſpiritui. D
Iſtiuſmodi enim mores ſunt aduerſariæ poteſtatis,iſtiuſmodi quoque hæreſeon conſpirationes
ſunt.Cum enim vnaquæque hæreſis ſui commenti patentem habeat eum (qui ab initio
peruerſus,& homicida,mendax fuit)diabulum,ac pudore tam exoſi nominis teneatur, pulcherrimum,
& quod ſuper omnia eſt,nomen Saluatoris profitetur, ſcripturarúmque dictionibus
amicitur,& verba quidem profert,veram inde tamen ſententiam ſuffuratur, ac deinde
Nihil habetur cum ſcripturis Marcion et Manichæo legem abnegant. Ioan. 5. intellectu,quem ipſe confinxit,dolis inumbrato,erroneorum homicida & efficitur. Alioqui
quid Marcioni & Manichæo hæreticis cum Euangelio,qui legem abnegant? Ex veteribus
enim noua & vetera nouis conteſtata redduntur. Qui igitur iſta inficiantur, quomodo illa
agnoſcent?Paulus certe eius Euangelij Apoſtolus fuit, quod præannunciauit per prophetas
ſuos in ſcripturis ſanctis.Quin & ipſe dominus locutus eſt, Scrutamini ſcripturas, quoniam
illæ ſunt,quæ teſtimonium perhibent de me.Quomodo igitur agnoſcent dominum,qui non
ante de eo ſcripturas conſuluerunt & ſcrutati ſunt?Nam quem Moſes deſcripſit & Prophe-

tæ,

A tæ,eum ſe inueniſſe diſcipuli affirmant. Aut quorſum Saducæis lex, non recipientibus Prophetas? quum qui legem edidit Deus,idem ſit qui in lege Prophetas ſeſe excitaturum promiſit,adeo,vt idem dominus ſit legis & Prophetarum,& qui alterum neget,neget omnino & alterum. Aut quorſum Iudæis vetera, quum non agnoſcant eum,qui inde expectabatur,dominum? Si enim ſcriptis à Moſe fidem habuiſſent,fidem quoque habuiſſent domini verbis, De me(inquit)ille ſcripſit. Aut quid Samoſatenſi cum ſcripturis abneganti Verbum Dei,eáque inficianti,quæ pariter & ex veteri & ex nouo teſtamenta ſignificantur,ac Dei aduentum in carne commonſtrant? Quid item Arianis cum ſcripturis? aut cur eas proferunt, qui creaturam aſſerunt eſſe Dei Verbum? &(vt Ethnici ſolent) cultum exhibent creaturæ, omiſſo creatore? Et quotquot ſunt hæreſes,nihil habent in ſuis figmentis conſtituendis, quod commune ſit cum ſacra ſcriptura: Neque id eos latet, qui huiuſmodi errores tuentur, quàm longe,imò quàm omnino illa hæreſis diſſentiat à ſacra ſcriptura: ſed tamen ad dolum ſimpliciorum,de quibus Prouerbia mentionem faciunt, Simplex credit omni ſermoni, illi verò veluti diabolus ipſorum pater transformationem vultus ad ſpeciem Angeli conformant, eamq; verborum indolem præ ſe ferunt,vt rectum ſenſum habere videantur, cúmque vbi perſua-

Samoſatenſis inficiatur verbum Dei.

Ariani aſſerunt verbũ Dei creaturam Dei.

Pro. 14.

B ſerint,eò miſeros deducunt,vt diuerſa alienáque à ſcripturis ſentiant. In ſingulis hæreſibus ita transfiguratus diabolus,dictiones ſubiicit plenas dolo. De illis enim dominus dixit, quòd Pſeudochriſtiani & Pſeudoprophetæ excitabũtur,vt multi aberrẽt. Quapropter diabolus venit dicens in vnaquaque: Ego ſum Chriſtus,& apud me eſt veritas: omnibúſque tum publicè tum priuatim perſuaſit ſycophanta ille,vt mendaciis niterentur. Illud quoque prorſus admirabile,omnes,quotquot ſunt hæreſes in fingendo diuerſa pugnantiáque inter ſe adferre, nec alibi niſi in falſitate ſibi inuicem conſentire & copulari. Neque id mirum, quum vnum habeant autorem,qui ipſis vbilibet mendacia aſſeminat. Fidelis tamen Euangelij diſcipulus,cui gratia data eſt,vt diſcernat ſpiritualia,& qui ſuper petram ædificauit fidei ſuæ domicilium,citra vacillationem firmus conſiſtit,& tutus permanet ab eorum impoſturis. Simplex verò(vt dixi) & non firmiter inſtitutus,dum ſolummodo verba conſiderat, nec eorum mentem obſeruat,ſtatim illorum aſtutiis ſeducitur. Ideo bonum eſt,vel potius neceſſariũ, optare gratiam diſcernendorum ſpirituum, vt vnuſquiſque cognoſcat ſecundum Ioannis præceptum,quos abiicere,quos,vt amicos & qui eiuſdem ſunt naturæ recipere oporteat. Plurima

Ioan. 8.

Hæreticorũ ſectæ inter ſe diſcrepãt omnes.

Fidelis Euangelij diſcipulus quis.

Doctrina neceſſaria.

C ſane hac in parte ſcribenda,ſi quis ad plenum de illis diſceptare inſtituat, quum tam multiplex & varia ſit hæreſeon impietas & veſania,& tam inaudita mirabiliſque impoſtorum vafrices. Cæterum,quia diuina ſcriptura cæteris omnibus inſtructior eſt,ideo,ſi qui velint, plura cognoſcere, iis conſilium dederim, vt ſacra eloquia euoluant. Ego autem quod mihi vrgẽtioris curæ videbatur,id primo loco indicatum volui: ſiquidem ea cauſa me potiſſimum impulit,vt hæc iſta ad iſtum modum conſcriberem. Audiui enim, dum in iſtis regionibus commorer,idque ex indicio verorum fratrum & orthodoxæ Fidei, aliquot iam coiiſſe, qui Ariana ſapiunt,eóſque ſcripſiſſe de fide,quæ illis placuere, vel potius quæ illis inſpirauit diabolus,volentes ea mittere ad vos,vt ſcriberetis,aut ſi qui contradicere auſint,exilium ferant. Atque hinc eſt quòd iam nunc epiſcopos iſtarum regionum vexare incipiant: vnde ſatis abũdéque animos ſuos moréſque produnt. Nam qui iſta ſcribunt,vt finis ſcriptionis ad exilium, vel alias pœnas tendat, quales illos,quæſo,niſi & alienos à Chriſtianiſmo, & diaboli eiúſque dæmonum amicos ſentias: Siquidem illi præter mentem Conſtantij Imperatoris humani & pij,pro libidine,quæ volunt,promulgant,& faciunt ea quæ libet,& in faciendo vtuntur ma-

Hæreticorum vafricies in Eccleſia perturbanda.

D gna vafricie,duabus potiſſimum de cauſis,vt mihi quidem videtur, quarum vna eſt, vt vobis ſubſcribentibus,infamiam Arianici nominis interquieſcere faciant,nec ipſi interiui ſentiantur Arianicè ſapere: Altera vero cauſa eſt,vt iſta ſcribendo obliterent. Nicænum Concilium, fidémque inibi contra Arianos æditam. Sed hoc ipſum imprimis eorum malitiam, & diſſidentes ab Eccleſia orthodoxa opiniones redarguit: Si enim recte crederent, contenti eſſent fide Nicęna,ab vniuerſi orbis concilio promulgata. Nã ſi arbitrãtur ſe calumniã paſſos, & immerito Arianos appellatos,nõ debebãt ipſi operã dare,vt ſcripta in Arium mutarẽtur quaſi aduerſus ipſos decreta ſint,quæ contra Ariũ decreta fuere. Verũ illi nequaquã ita faciũt,ſed ita hic pro ſe,quaſi ipſi Arij eſſent,anxij & ſoliciti ſunt: iã mihi vide quã nulla illis veritatis cura,& quã omnia ob Arianã hęreſim,& dicãt & faciãt: qui enim audent calũniari recte definita,mõliũtúrq; alia diuerſaq; ab illis ſcribere,quid aliud faciũt,quã quod Patres accuſãt,ac propugnatores ſe pręſtẽt eius hęreſeos,cuius illi aduerſarij fuere,& decreta ediderũt? Nã quę nũc ſcribũt,nõ cura veritatis ſcribũt,quemadmodũ iã dixi,ſed ludi cauſa technarũq; gratia id faciũt,

ad imposturam hominum, vt mittendis epistolis, animos populorum circa iſta occupatos te- A
neant, feriáſque interim habeant, & intermiſſionem non dicendæ cauſę, latentéque ipſorum impietate, tempus locúmque nanciſcuntur prorogandæ ſuæ hæreſeos canceris in modum omnia depaſcentis. Cuncta igitur mouent & turbant, neque vel ita ſuis ipſi decretis acquieſcunt. Quotannis enim in vnum coëunt, veluti qui tabulas pactáque ſcribant, ſimulántque ſe pro fide ſcripta conficere, mire interim & fœdi & ridiculi, quum ſcripta eorum non modo ab aliis, ſed etiam ab ipſiſmet explodantur. Nam ſi fidere auſi fuiſſent prioribus ſuis ſcriptis, non ſecundo ſcripſiſſent, neque illis denuò repudiatis ad tertiam ſcripturam proſiliiſſent, prorſus ſtudio habentes, vt rurſus ea mutent, ſi vel puſillum temporis intercesſerit, vel occa-

Simile.

ſionem nacti fuerint pro ipſorum conſuetudine inſidiandi. Tunc enim cum inſidiis ſtudent,

Hæretici ſcribunt nõ vt proſint, ſed vt noceãt et interficiant.

maximopere ſe ſimulant de Fide ſcribere, vt quemadmodum Pilatus manus lauit: ita & ipſi pios religioſóſque in Chriſtum ſcribendo interficiant, ac dum de fide definienda negocioſos ſe fingunt, vt iam ſæpius dixi, crimen, infamiámque diuerſę alienæque à recta fide opinionis elabantur. Ceterum, ne ſic quidem latere, aut effugere poterunt. Quandiu enim non aduerſariis, ſed ſibiipſis cauſas reddunt, tandiu ſeſe ſui accuſatores prębent, idque optimo iure. Si- B
quidem illis, à quibus accuſantur, non reſpondent, ſed ſibiipſis quiduis, vt libitum fuerit, perſuadent. Quando igitur reo partes iudicandi ſibi arrogante, criminis abſolutio contigerit? Ergo dum perpetuo ſcribunt, ſuamet ipſi immutantes, incertam ſuam fidem, vel potius certam infidelitatem dementiámque oſtendunt. Idque merito illis accidere videtur: quum enim ſemel veritatem vt transfugæ, deſeruerint, Nicęnamque Fidem recte ſcriptam euertere ſtudeant, ſatis illis eſt, iuxta id quod ſcriptum eſt, vel pedes ſuos mouere. Quocirca & ipſi, vt olim Hieruſalem, laborant, & defatiganrur ſuis permutationibus, dum alia atque alia ſcribunt, ſolum in id intenti, vt tempora lucrentur, Chriſtique perduelliones remanentes, alios in errorem abducant. Quis igitur, cui maxime cura eſt veritatis, iſtos vlterius ferat? quis eos ſcri-

Hæreticorũ ambitio.

bentes non iure auerſetur? quis non damnauerit eorum audaciam? Pauci enim numero quũ ſint, volunt tamen ſua præ omnibus valere, & quæ ab ipſis in angulis conflata ſunt, ac proinde ſuſpecta, rata eſſe ſummam vim adhibentes, vt diſſoluant & irritum faciant, totius orbis ſedulum & ſyncerum Concilium. Qui ideo ab Euſebianis ad honores euecti ſunt, quoniam hæreſi in Chriſtum hoſtili, patronos ſeſe & aduocatos præſtitere, audéntque de fide definire: & quum ipſi ſint rei ac iudicio obnoxij, veluti Caiphas iudicandi munus inuadunt. Et Tha- C
liæ ſuæ, quam faciunt, fidem haberi volunt, qui ne ipſi quidem ſciunt quid credant. Cui

Hæretici ab Ario inſtituti & epiſcopi creati.

enim ignorum, Secundum Pentapoliten non ſemel exauctoratum depoſitúmque gratia commendationéque Arianæ hæreſeos ab ipſis deſignatum eſſe, Georgium item qui nunc Laodiceæ agit, & cum Georgio Leontium illum Spadonem electos eſſe, & ante illum Stephanum & Theodorum, qui iam Heracleæ eſt: qui quum antea ab ordine presbyterorum reuulſi eſſent, poſtmodum impietatis commendatione Epiſcopi appellati ſunt. His accedit Vrſatius & Valens, à principio, vt nouitij, catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt. His connumerátur Acacius quoque & Patrophilus & Narciſſus ad omnem impietatem audaciſſimi: qui in magno Concilio Sardinienſi ab Eccleſia reiecti fuere, vnáque cum iis Euſtatius qui nunc Auguſtæ eſt, & Eudoxius & Baſilius patrocinio impietatis ad iſtas fortunas ſubuecti. Nam iam de Cecropio, Auxentio & Epicteto hypocrita ſuperfluum eſt dicere, quum omnibus liqueat, quomodo, ob quas cauſas, & per quos inimicos Eccleſiæ, etiam iſti promoti ſint, nimirum qui ſe calumniarum in Epiſcopos orthodoxos, quibus inſidiæ parabantur, actores hiſtrionéſque præbuerunt. Hi quum eſſent non niſi in presbyteri ordine conſtituti, nec vulgo D
cogniti haberentur, tamen per impietatem epiſcopatus titulum ſibi procurarunt. Eáque de cauſa Georgium Cappadocem quendam redemerunt, eo animo, vt eum ad vos mitterent:

Georgius Cappadox idololatra et carnifex.

ſed nec ille aliquo in numero aut precio habendus eſt. Dico enim eum iſtis in locis, non vt Chriſtianum ſe, ſed vt idololatram geſſiſſe, eundémque moribus & inſtituto carnificem eſſe. Et quia iſtiuſmodi ingenio erat, accitum ab illis, aggregatúmque eſſe, vtpote hominem iniuriis, rapinis, & cædibus faciundis perquam idoneum. Ea enim ſæpius exercuit, neque vlla ratione cognita habet, quæ ſunt peculiaria Chriſtianæ fidei. Illi quidem his machinis vrũ-

Concluſio hortatoria de non audiendis hæreticis.

tur contra veritatem, non tamen illorum animus latet, etiamſi millies veluti anguillæ in ſinus meandróſq; lubricent, & ſeſe occultare ſtudeant, quaſi non ſint Chriſti perduelles. Igitur denuncio vobis, vt quiſque caueat, ne ab illis decipiatur, aut furtum ſui patiatur, ſed potius ac ſi Iudaica impietas Chriſtianam fidem inuaderet, zelum Domino zelate, & retenta Patrum fide, quam Patres, qui Niceæ conuenerant, ſcripto profeſſi ſunt. Ne ſuſtinueritis eos, qui cõ-

A tra eam nouis rebus ſtudent,etiamſi dictiones ex ſacris literis ſcribant,ne ſuſtinueris hoc genus ſcriptorum, etiamſi voces orthodoxæ fidei loquantur,ne ita quidem loquentibus attendite.Non enim recto animo loquuntur,ſed veluti indumentum ouium hæc verba præferũt, intus verò, quæ Arij ſunt ſapiunt, quemadmodum hæreſeon princeps diabolus. Nam & ille loquebantur è ſacris literis,ſed tamen æquè illi os obthuratum eſt à Saluatore. Si enim ea quæ dicebat,animo ſenſiſſet,nunquam excidiſſet è cælo: nunc autem veterator ille animo ſenſúque deciduus, honeſti ſpeciem verbis ſimulat. Subinde quoque,Ethnica dicendi magnificẽtia,ethnicíſque ſophiſmatibus,malignus ille ſeducere annititur.Si igitur ſcripta iſta ab orthodoxis proficiſcerentur,qualia ſunt magni illius & confeſſoris Hoſij, Maximini Galliæ, aut eius ſucceſſoris,aut Philogonij,& Euſthatij Orientis Epiſcoporum, aut Iulij & Liberij Romanorum Pontificum,aut Cyriaci Myſiæ,aut Piſti & Ariſtei Græciæ Epiſcoporum,aut Sylueſtri & Protogenis Daciæ,aut Leontij & Eupſychij Cappadociæ Epiſcoporum,vel Ceciliani Aphricæ,vel Euſtorgij Italiæ,aut Capitonis Siciliæ,aut Macarij Hieruſalem, aut Alexandri Conſtantinopoleos,aut Pædarotæ Heracleæ,vel magni illius Meletij Baſilij, & Longiani,cum cæteris Ponti Armeniæq́; Pontificibus,vel Lupi & Appiani Ciliciæ,vel Iacobi & reliquorum Meſopotamiæ Præſulum,aut noſtri beati Alexandri, cæterorúmque qui cum eo ſunt eiuſdem ſententiæ, nihil eſſet quod in his ſcriptis ſuſpicarere: ſyncera enim & ſim-

B plicia Apoſtolicorum virorum ingenia ſunt.Nunc autem, quia ab illis ſcripta ſunt, qui pro patrocinio hæreſeos gratiam mercedis receperunt, ſecundum Prouerbia, Sermones impiorum doloſi,& os impiorum mala reſpondet,& impij dolos gubernant,vigilandum eſt fratres & ſobriè agendum,vt dixit dominus,ne qua ex magnificentia verborum & veteratoria calliditate impoſtura fiat.Ne quis veniat cum his verbis, Ego quoque Chriſtum annuncio, ac paulò pòſt Antichriſtus eſſe deprehendatur. Antichriſti autem iſti ſunt, qui propter Arij veſaniam,ad vos accedunt. Quid enim deeſt vobis, vt aliunde quis ad vos proficiſcatur? aut cuius indigent per Ægyptum, Aphricam,& Alexandriam Eccleſiæ: vt qui permutatione lignorum faſciúmque cauponati ſunt Epiſcopatus, tranſeant ad Eccleſias, quæ ad eorum ius curámque non pertinent? Quis ignorat,quis non clare conſpicatur eos iſta agere pro ſtatuẽda ſtabiliendáque hæreſi? Quapropter etſi ſublimes magnificóſque ſe faciunt, etſi maiores Phariſæis fimbrias ſibi alligant,dilatántque ſe verborum ſonitu, & vim vocis tenorémque

C probe meditatum habent,nullam ob id fidem meruerint, Non enim dictio, ſed mens quæ religioſè agit,fidelem aliquem reddit:Eáque de cauſa Saducæi & Herodiani,quamuis legem in labris retinerent,pudefacti ſunt à Saluatore, audientes, Erratis non ſcientes ſcripturas & vires Dei. Et apud omnes innotuit,eos, qui videbantur legem ſonare, animo hæreticos & Dei perduelles eſſe. Alios illi quidem huiuſmodi verborum lenociniis ſeduxerunt, dominũ autem iam hominem factum ſeducere nequaquam potuerunt: Verbum quippe caro factũ eſt,quod cognoſcit ſapientum cogitationes, vanas eſſe. Ita quoque clanculum obrepentes, Iudæos refutauit,dicens, Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis me,ego enim è patre prodij, & venio ad vos: Eadem ratione nunc quoq; facere videntur. Occultant ſiquidem animum, ac deinde in ſcribendo ſcripturarum verbis, pro eſca vtuntur, vt latenter in ſuam maliciam pertrahãt ignaros. Diſpicite, quæſo, num ita eſt vt loquor. Si enim nulla ſuppetente cauſa de fide ſcribunt, ſupervacuum eſt quod tentant, fortaſſe etiam & noxium: eò quòd nulla quæſtione exorta, ipſi cauſam verbalis digladiationis ſuppeditant, ſubuertentes ſimpliciorum fratrum corda, aſſeminantes illa quæ alioqui nunquam in illorum mentem ſubiiſſent. Sin autem, ve

Pro.12. *Matth.22* *Ioan.1.* *Ioan.10.*

D ab Ariana hæreſi ſeſe excuſent, ſcripto vtuntur, par eſt, vt malarum plantarum ſemina priùs extirpent, eóſque qui ſementem hanc præbent, notis & infamia ſuggillent, atque ita in locum illorum meliora ſcribendo ſubſtituant. Quod ſi id nolint, propalam profiteantur vendicéntque ſibi Arianam ſectam non occultim, vt eos perduelles Chriſti eſſe innoteſcat, omnéſque ab ipſis, tanquam à conſpectu ſerpentis, fugiant. Nunc illa & in occultis habent, & alia præ ſe ferentes, ſcribunt, non aliter quàm ſi medicus ad ſaucium ægrotúmque accerſitus, omiſſis quæ rei præſentis ſunt, de membris ſanis diſputationem inſtituat, quem ea de cauſa merito ſtuporis & inſaniæ damnes, quòd de iis, quorum gratia venit, nihil dicat: de aliis contrà quorum vſus ab eo non requiritur, verba faciat: ita quoque iſti quæ ſunt hæreſeos prorſus omittentes, alia ſcriptis perſequuntur. Atqui oportuit, ſi fides illis curæ eſſet, Chriſtúmq; diligerent, prius blaſphemas aduerſus Chriſtũ ſententias exterminare, ac ita in locũ eorũ ſana ſalubriáq; & dicere & ſcribere. Sed neq; ipſi hoc præſtãt, neq; eos qui id pręſtare velint, permit-

ſimile. *Hæreticorũ malitia & tergiuerſatio.*

tunt, impediúntque vel inſcitia, vel dolo. Quòd ſi inſcitia id faciunt, crimini temeritatis ob- A
noxij fuerint, quòd, quæ ignota habent, aſſeuerationibus proſequuntur: contrà, ſi ſcientiā
ſibi in iſtis rebus arrogant, maior illis mulcta infligi debet, quoniam, vbi de ipſorum rebus
agitur, nihil ocioſum aut præter rem inculcant: contrà, vbi de noſtra fide tractandum fuerat,
ſcriptionibus ludant, & quiduis potius, quàm verum, tuentur, diſſimulatis illis & in occulto
habitis, ob quæ ipſorum hæreſis male audit, cum interim verba ſacrarum ſcripturarum in
ore habeant. Eſt id quidem euidens ſuppillario veritatis, eadémque diſtenta ac ſuffarcinata
omni ſcelere. Nec dubito, quin veſtra pietas facile vel iſthinc totum negocium perſpexerit.
Siquidem nullus, vbi de adulterio poſtulatus eſt, de furto ſe excuſat: neque ſi quis cædem
impuret, reum patitur reſpondere, ſe non ſolum peieraſſe, ſed etiam in depoſito fidelem exti-
tiſſe: Id enim ludibrium potius quàm purgatio criminis, aut certum rei documentum fue-
rit. Quid enim cædes ad depoſitum? aut quid adulterium ad furtum? Nam tametſi ſcelera
à ſe inuicem dependeant, ex corde prodeuntia, attamen ad diluendum facinus, nullam in-
ter ſe communionem habent. Achar igitur, vt in Ieſu Naue ſcriptum eſt, furti accerſitus,
non ſuam in bellis fortitudinem pro excuſatione obtendit, ſed conuictus de crimine, ab om- B
3.Reg.12 nibus lapidatus eſt. Sauli quoque de negligentia mandatiſque præuaricatione increpato,
nihil profuit quod alia cauſificaretur. Non enim alterius criminis purgatio, in alio ſcelere
documentum innocentiæ ſuppeditat: ſed contrà, ſi ex iure & legibus agetur, par eſt, vt de eo
reatu quo quis impetitur, reſpondeat, aut oſtendere ſe non feciſſe, aut confiteri delictum: ac
polliceri, ſi conuictus ſit, nihil tale amplius vel facturum vel moliturum. Sin autem & fecit
& molitus eſt, nec tamen culpam agnoſcat, ſed alia pro aliis adferat, hic ſeipſum manifeſtum
facit, non quod recte fecerit, ſed quod ſceleris ſui conſcientia prematur. Quid igitur opus eſt
multis verbis? quum iſti ipſi præiudicium damnationémque inferre videantur Arianorum
hæreſi, quippe qui eam ore profiteri non audeant: & quia abdunt & occultant blaſphemias
illius ſectæ, ſatis ea re oſtendunt ſeſe agnoſcere, hæreſim iſtam peregrinam alienámque eſſe
à veritate fidei. Cæterum, quoniam in abſtruſo habent, nec audent ſuorum gregalium verba
proferre, neceſſarium eſt, vt nos iſtis huius impietatis tectoria detrahamus, hæreſimq́; ipſam
in publicum traducamus. Conſcij enim ſumus, quid tum ab Arianis dictum ſit, & quomo-
do ab Eccleſia & clericorum ſorte reiecti ſint. Veniam igitur verbis iſtis ſordidis & lutulen- C
tis, quibus vtendum neceſſario eſt, præfari oportet. Vtemur autem iis, non quòd ita ſentiamus
Arius ab eccleſia reiectus pro ſua heretica confeſſione. ſed quòd ea ad vſum refellendi neceſſaria arbitremur. Beatiſſimus igitur Epiſcopus Alexan-
der Arium hæc ſentientem & pariter verbis profitentem, ab Eccleſia reiecit, Non ſemper
Deus erat Pater, non ſemper Filius. Nam quum omnia ſint ex nihilo, etiam Dei Filius ex ni-
hilo emerſit: & cum omnia ſint condita, ipſe quoque conditum quiddam & opus haberi de-
bet, & quum omnia prius non eſſent, ſed poſtea extiterint, fuit profecto cum Verbum non
erat. Et quia non erat, antequam fieret, principium exiſtendi habuit: tum enim extitit, cum
Deus eum cōditum voluit. Nam inter omnia opera eius, ipſe quoque connumerandus eſt,
qui & natura mutabilis fuit, ſed libero arbitrio bonus remanſit: & quia pro voluntate ſua ver-
ti mutaríque potuit vt reliqua omnia: ideo Deus, quum præcognoſceret illum bonum fore,
maturauit vt illi hanc gloriam daret, quam poſtea ex virtute meriturus fuiſſet, vt qui de ope-
re ſuo, quale futurum eſſet, præſcientiam haberet. Id quoque dicunt. Nō Deum verum Chri-
ſtum eſſe, ſed participatu deitatis Deum factum: eadem ratione qua cæteri quoque numina
appellantur. Etiam id quoque addunt, eum non natura in Patre exiſtere, nec proprium eſſe D
eius ſubſtantiæ Verbum, nec propriam Sapientiam in qua mundum iſtum creauit: ſed aliud
eſſe in patre proprium & peculiare. Verbum, aliámque item propriam Sapientiam, in qua Sa-
pientia iſtud Verbum fecit. Atque adeo ipſum dominum Chriſtum reſpectu rationalium
quæ verbis vtuntur, Verbum eſſe nuncupatum: & reſpectu comparationéque ſapientum, Sa-
pientiam dictum. Quinimò vt omnia aliena diuerſáque ſunt à Patris ſubſtantia, ita ipſum
quoque per omnia diuerſum aliúmque eſſe à Patris ſubſtantia, ſed ex genitis côditiſque ip-
ſum proprium & vnicum Patri Filium & ſapientiam eſſe: eúmque & creaturam eſſe, & opus
Dei. Rurſus idem ait, Deum, non nos propter illum, ſed illum propter nos condidiſſe. Erat
enim (inquit) ſolus Deus, nec erat Verbum cum eo, deinde quum vellet nos procreare, tunc
quoque iſtum procreauit: quem poſtquam genitus eſt, appellauit & Verbum, & Filium, &
Sapientiam, vt nos per eum conderet: Et vt omnia voluntate filij ſubſtiterunt, quum antea
non eſſent, ita quoque ipſe voluntate Dei, quum antea non eſſet, extitit. Non enim
eſt Patris proprius & naturalis fœtus Verbum, ſed & ipſum gratia extitit. Addit inſuper
Deū

A Deum qui etat, Filium qui non etat, voluntate fecíſſe, condidiſſe ac ereaſſe & exiſtere voluiſ-
ſe. Quin & hoc quoque iactant, non eſſe Chriſtum naturalem & veram potentiam Dei: ſed
ſicuti eruecæ & bruchi potentiæ omnipotentis Dei appellantur, ita ipſum quoque appellari
potentiam Pattis. His adiecerunt, Filio patrem ineffabilem, arcanúmque eſſe, neque con-
ſpicere, neque cognoſcere integrè & exactè patrem poſſe. Cum enim exordium eſſendi ha-
beat, non poteſt eum, qui exordio eſſendi caret, cognoſcere, ſed quod cognoſcit & videt, id
iuxta proportionem ſuæ menſuræ, ſuæque eapacitatis cognoſcit & videt: quemadmodum
nos, qui ſinguli pro viribus noſtris & cognoſcimus & videmus. Etiam illud inter cætera adiū-
xit, Filium non ſolum non exactè cognoſcete patrem: ſed ne ſuam quidem ipſius ſubſtantiam
plenè cognitam habere. Hæc & huiuſmodi quum diceret Arius hæreticus declaratus eſt. *Arius hæreticus declaratus.*
Ego certe vel ſolum inter ſcribendum, cum & eius impietatum recordarer, verúmque de
religione ſenſum retinerem, non potui hominem non execrari. Nam & in Nicæno conuen-
tu omnes, quotquot ibi aderant Epiſcopi, aures ſuas ad iſta verba obthurauerunt, omnéſ-
que communi ſuffragio iſtam hæreſim damnauerunt, & anathemate deteſtati ſunt, dicen-
tes eſſe alienam diuerſámque ab Eccleſiaſtica Fide. Neque neceſſitas vlla cenſores ad id
B coëgit, ſed omnes ſponte veritatem proſequuti ſunt. Factúmque eſt illud ab iis recte & bono
quidem iure. Impietas enim iſtiuſmodi opinionibus introducitur, vel potius præter ſcriptu-
ras, Iudaiſmus, trahens ſecum proxime inter cæteros comites gentilitatem, adeo, vt qui ita
ſentiat, Chriſtianus non debeat appellari, cum omnia iſta ſcripturis ſint aduerſa, quippe, cum
Ioannes dicat, In principio erat Verbum: Iſti contrà loquantur, priùs quàm crearetur, non
erat. Idem quoque denuo ſcripſit, Et ſumus in vero eius Filio IESV CHRISTO: hic eſt ve- *Ioſ. 1.*
rus Deus & vita æterna: Iſti viciſſim tanquam eius ſententiæ perduelles dicunt: non eſſe *Arii poſitiones auerſæ ſacræ ſcripturæ.*
Chriſtum verum Deum, ſed participem ac partiarium ex aliqua portione deitatis, quem-
admodum reliqua alia quæ numina dicuntur. Et Apoſtolus quidem increpat Ethnicos,
quòd res conditas venerentur, & quòd præterito creatore Deo, creaturis inſeruiant. Iſti
autem quum Chriſtum eſſe creaturam pronuncient: illi tamen quanquam creaturæ, reli-
gionis cultu cæremoniiſque inſeruiunt. Quid igitur, quæſo, ab Ethnicis differunt? Qui fieri
poteſt, ſi ita ſentiunt, vt non verba iam è Paulò recitata, eiuſque incuſatio ad ipſos pertineat? *Arianorū dogmata quomodo refutanda.*
Cum tamen dominus de ſeipſo loquatur, Ego & pater vnum ſumus. Et qui videt me, vi-
C det & patrem meum, Et Apoſtolus ab eo in hanc legationem Euangelicam miſſus ita de-
prædicet, eum eſſe iubar gloriæ eius, & characterem ſubſtantiæ eius: iſti contrà, audent *Ioan. 10*
ſeparare eum, & alienum à ſubſtantia patris æternitatéque aſſeuerare, illúmque mutabilem *Ioan. 14*
fingere: non animaduertentes quum iſta loquantur, quòd eum iam non vnum cum patre,
ſed vnum cum rebus creatis faciāt. Quis enim non videt, iubar ſiue proradiationem apud
lucem eſſe, & proprium illius ſubſtantiæ, & coexiſtere, & non poſterius ſuperuenire? Cæterū
quum pater dicat, Hic eſt Filius meus dilectus: ſcripturæq; aſſerant hunc eſſe patris Verbum, *Ioan. 3.*
& in eo cælos firmatos eſſe, omniáque per ipſum facta eſſe: iſti tamen nouorum dogmatum
figmentorúmque authores, aliud Verbum inducunt, & aliam Sapientiam Patris eſſe: hunc
autem reſpectu comparationéque rationalium, quæ verbis vtuntur, verbum & Sapientiam
dictū eſſe: nec vident quanta inde abſurditas naſcatur. Si enim propter nos, nobíſque compa-
ratus, per excellentiam Verbum & Sapientia dicitur, quídnam ipſe ſit, nunquam explicaue-
rint. Si enim dominum, illa ipſa eſſe ſcripturæ pronunciant, illi contrà, dominum illa eſſe infi- *Ariani ſcripturis ſacris aduerſi & infeſti.*
ciantur, certum eſt illos, eum ne exiſtere quidem velle, & ſcripturis aduerſos infeſtóſque ſeſe
D gerere. Fideles autem, ex ipſa Paterna voce, ex Angelis qui illum adorant, & ex Sanctis qui
de eo ſcribunt, eius naturam cognoſcere poſſunt. Iſti contrà quibus mens imputa eſt, quum
nihil tale ex diuinis Theologíſque viris audire queant, relegandi mihi videntur ad Cacodæ-
mones, cum quibus ſimilitudine congruunt, vt ſaltem ex eorum clamoribus audiant, non
plures eſſe Filios Dei, ſed hunc ſolum & vnicum eſſe filium Dei, Tu, inquiebant, es ille San-
ctus Dei & filius Dei. Quin & ille qui hæreſim iſtis ſuggerit, tentator, inquam, ille in mon-
te, non ſi & tu quoque es filius Dei, quaſi plures eſſent, ſed ſi tu es Filius Dei, loquitur, vt in- *Gētilium & Arianorum collatio.*
telligas vnum duntaxat fuiſſe. Sed mirifici iſti viri, ſicuti gentiles, qui vbi delapſi erant ab opi-
nione vnius Dei, ad pluralitatem deorum præcipitati ſunt: ita & ipſi quoque non credentes
vnum eſſe Patris Verbum, ad multos intelligendos in præceps feruntur: eúmque, qui ve-
re eſt Deus & verum Verbum, inficiantur: creaturam autem eum eſſe in animum indu- *Abſurda.*
cunt, non animaduertentes quàm plena impietatis ſit iſta opinio. Nam ſi creatura eſt, *Quod filius dei non eſt creatura.*
quomodo ipſe aut creaturarum conditor, aut Filius, & Sapientia, & Verbum fuerit? Ver-

bum enim non creatur, ſed gignitur: & creatura non filius, ſed opus certum eſt. Quod ſi creaturæ per eum conditæ ſunt, ipſéque creatura eſt, cuius quæſo creatura habenda eſt? Neceſſum eſt enim opera per aliquem fieri, vti per Verbum facta ſunt omnia, eò quòd Verbum opus nō erat, ſed Patris ſui Ratio. Ac rurſum, Si alia eſt in Patre ſapientia, præter eam ſapientiam quæ eſt ipſe dominus: & ſi Sapientia in ſapientia facta eſt, & Sapiētia eſt Dei Verbum, ſequitur omnino Verbum in Verbo eſſendi naturam accipere. Iam ſi Verbum Dei eſt filius, colligetur conſequutio ratiocinandi, Filium in Filio conditum eſſe. Qua igitur ratione locutus eſt

Ioan. 14. dominus: Ego in Patre & Pater in me, ſi ſit alius in Patre, in quo & ipſe dominus factus eſt,

Ioan. 1 Aut quomodo Ioānes eo omiſſo, de iſto refert? Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Quod ſi omnia quæ voluntate creata ſūnt, per eum creata ſunt, quomodo is vnus creaturarum fuerit? aut quomodo Apoſtolo dicente, per quem omnia & propter quem om-

Rom. 11 nia, iſti dicere non verentur, non nos propter illum, ſed illum propter nos factum eſſe? Oportuit enim, ſi ita ſe res habebat, eum ad iſtum modum loqui propter quos factum eſt Verbum. Nunc autem non ita, ſed propter quem omnia & per quem omnia, elocutus eſt: clare oſtendens iſtos hæreticos & ſycophantas eſſe. Alioqui, ſi audeant dicere, aliud eſſe in Deo Verbū, B poſtquam claras demonſtrationes ſcripturarum non habent, ſaltem vel vnum illius opus demonſtrent, aut quippiam quod Pater egerit ſeorſum ab hoc noſtro Verbo, vt aliquem videātur habere prætextum coloréemque ſui commenti. Veri enim Verbi opera manifeſta ſunt

Simile. omnibus, adeò vt proportionabiliter eius virtutem ex operibus ſpectes. Vt enim ex contemplatione rerum conditarum, Deum conditorem intelligimus, ita videntes nihil indiſpoſitum in rebus creatis, ſed omnia ordine & prouidentia moueri & gubernari, & in ſuo modulo permanere, animo colligimus, Verbum ſiue Rationem Dei in omnibus inſiſtere & gubernatorem eſſe. Iam ſacræ ſcripturæ quoque teſtantur, ipſum eſſe Dei Verbum, & per eum omnia facta eſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil. Illius autem verbi de quo ipſi mentionem faciunt, ne-

Ioan. 1. que dictum neque factum vllum ab ipſis oſtenditur. Nam quum ipſe pater dicit, Hic eſt filius meus dilectus, nullum alium ſibi Filium eſſe ſignificat. Ergo ſecundum iſtam rationem etiam Manichæis aggregantur præclari iſti viri. Nam & illi quoque nomine tenus bonum Deum induxerunt, cuius nullum omnino opus, vel viſibile vel inuiſibile oſtendere queunt: verum interim re vera Deum creatorem cæli & terræ, omniúmque inuiſibilium inficiantes, ad fabulas ſe conferunt. Idem quoque iſtis inſani iudicij hominibus accidere videtur, quip- C pe, qui veri Verbi, quod ſolum in patre exiſtit, opera videant & abnegent: aliúdque ſibi verbum confingant, quod neque ex factis, neque ex fama demonſtrare poſſunt: Niſi ſcilicet compoſitum aliquem Deum, hominum more nunc verba loquentem, nunc quæ locutus eſt, immutantem, ac rurſus ita ſentientem cogitantémque fabuloſè intelligant: nihil interim videntes, in quam ſtolidam ſententiam præcipites eant. Si enim verba accidentaria habet, omnibus modis eum hominem conſtituunt: ſin autem verba ab eo proferri & mox perire exiſtimant, grauiore adhuc impietate laborant, quum ea quæ prodeant ab exiſtente, in non exiſtēs reſoluant. Quod ſi vero Deum gignere opinantur, melius & magis pium eſt dicere, Deum

Deus eſt vnius verbi genitor non multorum. vnius Verbi genitorem eſſe, qui ſit plenitudo diuinitatis eius, & in quo reconditi ſint theſauri omnis cognitionis, cúmque & eſſe, vnáque cum patre ſuo coexiſtere, per quem omnia ſūt facta, quàm ſi illum multorum verborum, quæ nuſquam apparent, genitorem eſſe confirmēt: aut eum eſſe compoſitum, hominúmque more paßibilem exiſtere, ac de ſimplici illum multiplicem faciant. Iam quum dicat Apoſtolus, Chriſtus potentia & Sapientia Dei, iſti multis

1. Cor. 1. aliis potentiis, eum, vt vnum ex illis, adnumerant, & quod teterrimum, erucis aliiſque brutis D ad cladem aliorum ab eo immiſſis, ipſum ſceleratiſsimi comparant. Et quum dominus lo-

Luc. 10. quatur, Nemo cognoſcit patrem niſi Filius: ac rurſum, Non, quòd Patrem viderit quiſquam,

Ioan. 1. niſi ille, qui ex patre eſt: qui fieri poſsit, vt iſti non veri perduelliones numinis habeantur, iactitantes, patrem à Filio neque videri neque cognoſci ad plenum? Si enim dominus dicit, Quemadmodum cognoſcit me Pater, & ego cognoſco patrem, neque ex parte cognoſcit Pater Filium, qui igitur fieri poteſt, vt non inſaniant iſti nugatores, dum aſſerunt, ex parte & non ſolide Filium cognoſcere ſuū parentem? Denique ſi principium habet filius exiſtendi, & principiū habent omnia quæ creata ſunt, quid primum inter iſta, & à quo initio defluxerunt cætera, mihi indicent. ſed nequaquā id poterint dicere, neq; vnquā tale principiū Verbi oſtē-

Ioan. 1. derint veteratores iſti: quippe qui patris ſit vera & genuina Soboles. In principio enim erat Verbū, & Verbū erat apud Deū, & Deus erat Verbū. Porrò, de eo quod garriunt, Filium non cognoſcere ſuā ſubſtantiā, ocioſum ac ſuperfluū eſt verba facere, niſi eatenus vt illorum ve-

ſaniam

A ſaniam exagites. Nam ſi ipſe ſuiipſius cognitione deſtituitur, qui omnibus intellectum & de
Patre, & de ſeipſo largitur, quid illos incuſat, qui ipſum non cognoſcunt? Atqui ſcriptum eſt, *Eſa 45*
inquit, dominus creauit me ab initio viarum ſuarum, ad opera ipſius: inſciri & mente at- *Chriſtus*
toniti. Quid? quòd etiam ſeruus in ſcripturis nominatur, & ancillæ filius, & agnus & ouis, & fa- *cur ſeruus*
tigatus eſſe, & ſitibundus fuiſſe, vapulaſſe, & paſſus eſſe. Sed habent iſta occaſionem cauſam- *dicatur in*
que legitimam. Siquidem continuo in ſacris literis proditur, cur homo, & Filius hominis ſub *ſcripturis.*
ſeruili ſchemate factus ſit, quod quidem nihil aliud eſt, quàm humana caro: Verbum enim, in-
quit, caro factum eſt. Quod ſi homo factus eſt, non par eſt, quenquam in iſtis verbis ſcandali-
zari: hominis proprium eſt creari, gigni, fingi, fatigari, pati, mori, ex mortuis excitari. Et ſicuti
quatenus eſt Verbum, & ſapientia Patris, omnia habet quæ ſunt Patris, æternitatem, immuta-
bilitatem, & per omnia & in omnibus eandem ſimilitudinem, vt nec prius nec poſterius ſit,
ſed cum Patre coexiſtat, & ipſiſſima ſit forma Paternæ deitatis, eadémque ratione conditor
ſit rerum & non conditus. Cum enim ſecundum ſubſtantiam Patris, Patri ſit ſimilis, nullo pa-
cto conditus eſſe potuerit, ſed conditor permanet, vt ipſe quoque prolocutus eſt, Pater meus *Ioan. 5*
B etiamnum operatur, & ego operor, ita quoque homo factus & carnem geſtans, neceſſario cre- *Chriſtus*
ari fierique incepit, & omnia, quæ ſunt carnis, ſubiit: quantumcunque Iudaei iſti caupones vi- *quatenus*
num aqua miſceant, humiliantes Verbum Verbique deitatem, dum eam ſubiiciunt iis opini- *homo, quæ*
onibus, quæ de rebus creatis concipiuntur. Iſtis de cauſis meritò ac ſummo iure Patres indi- *carnis ſunt*
gnati ſunt, & anathemate notauerunt impientiſſimam hæreſim: cui hæreſi iſti male meruē- *ſubiit.*
tes, vt nimis facile refutabili & prorſus friuolæ, in tenebris eam habent & abſtrudunt: Nos qui-
dem paucula iſta ad vituperationem illorum ſcripſimus. Quod ſi quis latiore refutatione vti
velit, reperiet iſtam hæreſim non longe ab Ethnicis diſiunctam, reliquarum tamen hæreſeon
poſtremam & fecem. Siquidem cæteræ hæreſes aut circa corpus domini eiuſque humanitatē
hæ quidem ad iſtum modum, aliæ rurſus ad illum modum mendaces, aberrant: aut eum in
corpus deſcēdiſſe Iudaica exiſtimatione penitus pernegant. Hæc autem ſola omnium, in ip-
ſam deitatem impingit, cum Verbum ne ſemel quidem eſſe permittant, aut Deum Patrem
exiſtere. Cæterum, rectè contra eos hunc Pſalmum ſcriptum eſſe dixeris, Dixit inſipiens in cor-
de ſuo, non eſt Deus: corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Verum, inquiunt,
valemus & poſſumus vafricie propugnare noſtram hæreſim. Atqui rectius ſeſe haberet eorū *Pſal. 52*
C apologia, ſi neque technis, neque ſophiſmatis gentilibus, ſed ſimplici Fide huic opinioni pa-
trocinarentur. Quapropter ſi fidunt, benéque ſibi conſcij ſunt, hanc eſſe Eccleſiaſtici dogma-
tis ſententiam, mentem ſuam liquidò prodant. Nemo enim incenſam candelam ſub modio,
ſed ſuper candelabrum ponit vt luceat omnibus introeuntibus. Quod ſi igitur eam ſeſe au-
tument poſſe defendere, ſcripto promulgent ea quæ verbis aſſerunt, omnibuſque ſuam hære-
ſim veluti lucernam oſtendāt, apertéque accuſent Alexandrum beatiſſimæ memoriæ Epiſco- *Arius hære-*
pum, quaſi qui Arium iſta dicentem cum iniuria eiecerit: incuſentque Nicænum concilium *ſiarcha.*
quod iſta impietate reiecta veram Fidem ſcripto prodiderint. Sed id eos facturos non eſſe, cō- *Alexāder*
pertum habeo: non enim vſqueadeo rerum ſuarum figmentorumque ac ſementis malæ, quā *epiſcopus*
aſpergere conantur, ignari ſuntiquippe qui probè cognitum habeāt, quod quamuis initio ſim- *conſtanti-*
pliciores recenti impoſtura ſeducere potuerint, poſtmodum tamen mentem ſuam veluti im- *nop. quid*
piam quandam lucem eamque mox extinguendam, ſeque vbique infames futuros optime *nam cōtra*
præſentiant, vtpote veritatis inimicos atque aduerſarios. Ideo quum omnia ſtulte faciant, ſtul- *Euſebium*
teque loquantur, in ea re tamen, vt filij iſtius ſeculi atque mundi, prudenter faciunt, quòd oc- *& Ariū*
D cultant ſub modio ſuam lucernam, ne videatur lucere, aut ne viſa lucere, condemnatione ex- *egerit.*
tinguatur. Siquidem & Arius hæreſeos princeps, ab Euſebio gregaliumque Euſebij euocatus
ad felicis memoriæ Conſtantinum Imperatorem, ibique iuſſus vt ſcripto ederet ſuam fidem,
callide per dolum ſuppreſſis ſuis impietatibus, præclariſque vti diabolus ſolet, ſacratum litera-
rum ſimplicibus, vti ſcripta erant verbis, formulam ſuæ fidei conſcripſit. deinde ab auguſto in-
terrogatus, nihilne aliud in animo haberet, & annuere ſentiret quod profiteretur: Dominū enim
periurij vindicem futurum: miſer iure iurando reſpondit, ſe nihil habere præter ea quæ ſcripto *Deus periu-*
edidiſſet, neque dixiſſe aliter neque cogitaſſe, & egreſſus ſtatim vtpote pœnam daturus corruit *rij Arij vin-*
atque ita ſuperius medius diſcrepuit. Omnibus quidem hominibus communis vitæ exitus, *dex.*
mors eſt, neque vlli defuncto, tametſi inimico inſultandum, cum incertum ſit, num antè veſ- *Vide Nice-*
peram ipſe quoque a morte ſis apprehendendus. Sed tamen exitus Arij, quia non vulgaris eſt, *phor. li. 8. c.*
operæ precium eſt vt narretur. Cum enim Euſebius cum ſuis iam minitaretur, ſe eum in Ec- *51.* *Arij exitꝰ*
cleſiam introducturum: & Alexander, Epiſcopus Conſtantinopolitanus contra diceret, Arius ſ- *qualis.*

que magnam ſpem in Euſebij violentia miniſque collocaret:quippe, cum iam Sabbatum eſ- A
ſet,& poſtridie ſe ſperaret in communionem recipiundum,ac magno certamine laboraretur,
illis quidem interminantibus,Alexandro vero precibus incumbente, dominus ſe iudicem,
præmiatoremque contra impios præbuit: nondum enim ſol exortus erat, quum neceſſitas
Arium in eum locum detraxit,vbi collapſus eſt, vtraque re ſimul & communione & vita ſpo-
liatus,ibi fœlicis memoriæ Conſtantinus re ſtatim audita,admiratione commouetur, quum
vidiſſet ita hominem in periurio & deprehẽſum & oppreſſum, Omnibuſque innotuit fractas
eſſe Euſebij ruinas,Ariique ſpem fruſtra fuiſſe:ſimulque iterum oſtenſum eſt à domino, Ari-
anorum dementiam incommunicabilem eſſe,tum hic, tum in eccleſia cæleſti. Quis igitur
admiratione non capiatur,quum videat iſtos ita iniuſte contendere pro iis, quos dominus re-
probauit:ac eam hæreſim defendere,quam dominus Deus incommunicabilem oſtendit, nõ
permittens principem huius factionis in eccleſiam intrare.Illi tamen, nec quod ſcriptum eſt
exhorreſcunt:& quod impoſſibile eſt,aggrediuntur:Quod enim à Deo conſtitutum eſt, quis
diſſipabit?& quem Deus condemnauit, quis illum iuſtificarit? Illi igitur in ſuis phantaſmati-
Rom.8 bus aſſerendis ſcribant,quod libet:vos autem contrà fratres, vt qui geſtatis vaſa domini, & vt B
aſſertores dogmatum veritatis adhortor & commoneo, vt ſitis exploratores eſtimatoreſque
iſtius negocij:Eoſque ſi alias iam diuerſaſque ab Ario voces vſurpent, vel ob id potiſſimum, vt
ſimulatores hypocritaſque,reiicite,quòd venenum mentis in abdito teneant, verborumque
lenociniis ad ſerpentis ſimilitudinem blandi ſint. Nam in iſtis ſcribendis ſecum habent eos,
qui tum cum Ario reiecti fuere,nimirum Secundum Pentapolitem,clericoſque Alexandriæ
repudiatos.Iſtis Alexandriæ ſcribunt,& quod admirere,operam dederunt, vt nos cæterique,
qui nobiſcũ ſunt,perſecutionibus diuexaremur: quamuis tum religioſiſſimus Imperator Cõ-
ſtantinus curam egerit,vt pacifice in patriam & ad bonam Eccleſiam deduceremur,& in pri-
mis rationem concordiæ populorum habuerit,illi tamen hoc effecerunt, vt iſtis Eccleſiæ tra-
derentur, omnibuſque certum documentum edidere,inſidias omnes in horum gratiam, &
contra me,& contra cæteros inſtitutas eſſe.Quomodo igitur,quum talia faciant, in ſcripturis
iſtis ſuis vllam fidem meruerint? Nam ſi ſynceriter ſcriberent, deleuiſſent vtique Thaleiam
quam Arius compoſuit,abieciſſentque hæreſeos ſtolones & aſſeclas. Iſti enim ſunt diſcipuli &
ſocij Arij,tum in impietate,tum in pœna:atque ideo,quia eos non eiiciunt, ſatis ſeſe omnibus C
produnt,quàm ſint praui ſenſus,etiamſi ſexcenties ſcribant. Atque ea de cauſa aduigilandum
eſt,ne amictu literarum offuciæ,atque impoſturæ fiant,& auehant nonnullos à pia Fide: Sin
contra audacia ex rebus proſperioribus ſumpta ea quæ ſunt Arij non timeant ſcribere, nihil
ſupereſt,niſi vt memores Apoſtolicarum denunciationum,magna libertate iis verbis vtamur
1.Tim.4 quæ ob iſtas hæreſes iam antea Apoſtolus dixit:Scimus quod in vltimis temporibus deficient
nonnulli à ſana Fide, intenti auſcultanteſque ſpiritibus erroris, & diſciplinis dæmoniorum
auerſantium veritatem:& quicunque volunt viuere pie in Chriſto Ieſu, perſecutionem pati-
entur: mali autem homines & præſtigiatores in peius proficient, ſeducti & ſeducentes.
Sed nihil horum nos perſuaſerit, neque ſeparauerit à charitate Chriſti, etiamſi hæretici mor-
tem interminentur:Chriſtiani enim ſumus,& non Ariani. Vtinam illi qui iſta ſcripſerunt,non
Rom.8 ſaperent quæ ſunt Arij.Sed nunc opus eſt iſtiuſmodi verborum libertate: Non enim accepi-
mus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad metum, ſed ad libertatem vocauit nos dominus. Eſtque re
vera ingens probrum,ſi Fidem quam de Saluatore per Apoſtolos accepimus,eam ob rem Ariũ
aut eos qui cum Ario ſentiunt,eiuſque cauſam agunt,amittamus. Multi igitur iſtarum regio- D
num cognita ſcribentium vafricie, vſque ad ſanguinem parati ſunt reſiſtere aduerſus illorum
vafricies. idque præcipuè quum audiunt veſtram fortitudinem. Cæterum quia edita eſt no-
ſtra contra hæreſim confutatio,hæreſiſque illa,veluti ſerpens è cauernis in lucem protracta,&
quia apud nos ſeruatur Puerulus ille,quem Herodes interficere ſatagebat, viuitque item in vo-
bis ipſius veritas, Fideſque apud vos ſana eſt ac minimè ægrotat,ideò author adhortatorque
ſum, vt geſtantes in manibus veſtris Fidem Nicææ à patribus traditam, eiuſque cum ma-
gna alacritate fiduciáque in dominum, vindices ſpecimen exẽplarque vos omnibus, qui vbi-
que ſunt,præbeatis,declareriſque nunc pro Fide certamen eſſe propoſitum aduerſus hæreſim
ac non vnius generis eſſe inimici oppugnationes.Siquidem non ſolum, in idolorum aris non
adolere thus, martyrem oſtendit,ſed & non abnegare Fidem, luculentum conſcientiæ marty-
Hymenæus & Alexãder qua in re peccarũt rium abſoluit:neque ſolum qui ſeſe idolis inclinauerunt, condemnantur vt alieni, ſed etiam
illi qui prodiderunt veritatem:Iudas enim, non ob ſacrificium ſummotus eſt ab Apoſtolica di-
gnitate,ſed ob proditionem:neque item Hymenæus, & Alexãder, quia auerterant ſe ad ido-
la,à

A la à Chriſto defecerunt, ſed quia circa Fidem naufragium fecere. Abraham Patriarcha non *Abraham*
morte ad coronam venit, ſed fide in Deum, aliique item Sancti quorum mentio eſt apud Pau- *quomodo*
lum. Gedeon, Baruch, Samſon, Iephtha, Dauid, Samuel, ſociique illorum non effuſo ſangui- *iuſtificatus*
ne conſummati ſunt, ſed per Fidem iuſtificati ſunt, atque etiamnum idmirationi ſunt, eò quòd
etiam ad mortem ſuſtinendam pro religione in dominum parati fuerant. Quod ſi res quo-
que noſtri temporis contemplandæ ſunt, noſtris, quomodo beatus Alexander, vſque ad mortẽ *Alexãder*
contra hanc hæreſim depugnarit, & quot tribulationes quantoſque labores, quanquam iam *epiſcopus*
ſenex, in decrepita ætate ſuſtinuerit, qui & ipſe ad patres ſuos appoſitus eſt. Quot item alij & *mortem ſu*
quantis fatigationibus ſe delaſſarunt, dum doctrinas edunt contra hanc impietatem, & gloriã *ſtinuit pro*
ſuæ in Chriſto confeſſionis tuentur. Igitur & nos, vti in certamen de ſumma rerum prouocati, *Chriſti re-*
vbi Fides vel abneganda vel retinenda ſit, eo ſtudio propoſitoque ſimus, vt & quæ accepimus *ligione.*
retinere velimus, quum in manibus noſtris ſit monumentum Nicænæ Fidei, & iſtas nouatio-
nes repudiare, & docere populos, ne attendant ſpiritibus erroris, & vt penitus refugiant ab im-
pietate Arcomanitarum, & ab ea, quam cum Meletianis inierunt, coniuratione. Qui, quum *Areoma*
B antea inter ſe contentioſi eſſent, nunc vt Herodes & Pontius in blaſphemias aduerſus Chriſtũ *nitarum et*
conſentiunt. Quapropter merito quis eos exoſos habeat, quòd quum de priuatis rebus inter *Meletiano*
ſe ſimultates gerant, odio tamen inimicitiaque communi aduerſus veritatem conſpirent, & *rum impie-*
in impietate aduerſus dominũ fœdera conglutinent, ſeſeque mutuo amplexentur, ſecuri quid- *tas fugieda*
uis & facere & pati, modo id, quod ſemel animo conceperint, tueãtur. Melitiani quidem am- *Melitiani*
bitione, vt rebus præſint, tum inſano auaritiæ ſtudio: Ariomanitæ vero vltro ſua ipſorum im- *ambitione*
pietate incitantur, vt huiuſmodi conſpirationibus mutuo inuicem animi ſui prauitatem pro- *et auaritia*
moueant. Et iſti quidem horum impietatis perſonam induunt: hi vero illorum malitiæ acce- *laborant.*
dunt, & adſtipulantur, ac in commune ſcelera ſua, veluti Babylonis poculũm commiſcentes,
inſidias illis nectunt, qui recte piéque de domino noſtro ſentiunt. Erat iam pridem malitia &
calumnia Meletianorum omnibus nota: nec impietas Arianorum, Deóque infeſta hæreſis vſ-
quam obſcura fuit: neque enim parum temporis interceſſit. Nam illi, abhinc ante quinquage-
ſimum quintum annum ſchiſmatici facti ſunt: iſti vero ante trigeſimum ſextum hæretici de-
clarati, & ab Eccleſia ſummoti, idque iudicio ſynodi vniuerſalis. Cæterum, ex iis quæ nunc
C fecerunt, clara iam in reliquum tempus documenta data ſunt, eos non alia de cauſa, tum con-
tra nos, tum contra reliquos Epiſcopos orthodoxos, iam ab initio inſidias tetendiſſe, niſi vt im-
pietatis ſuæ hæreſim propagarent. Ecce enim quod olim ſtruebat Euſebius, nunc tandem cõ-
mittitur: Dederunt enim operam, vt Eccleſiæ à nobis abriperentur: Et Epiſcopos vna cum
presbyteris, communionem cum ipſis non vſurpantes, prout collibitum fuit, in exilium pro-
fligarunt, populóſque qui ipſos aduerſabantur, ab Eccleſiis excluſerunt, eaſque Arianis antè
tot annos condemnatis, regendas tradidere, vt conſociata ſecum Meletianorum hypocriſi, ru-
to poſſint tetra ſuæ impietatis verba euomere, atque ita præinſtruant, & communiant (vt arbi-
trantur) Antichriſto, qui ipſis aſſeminat hæreſim, perditionis viam. Illi igitur, quaſi ſomnium,
iſtiuſmodi fruſtra imaginentur. Nos enim ſcimus, humaniſſimum Imperatorem, vbi rem co-
gnouerit, cohibiturum eſſe eorum malitias, ipſoſque diuturnos invita non fore, ſed ſecundum
quod ſcriptum eſt: Corda impiorum breui deficient. Nos vero apoſtatis, iiſque qui conantur *Iob. 11*
furias in domo domini defigere, amictumque ſacrarum literarum præ ſe ferunt, reſiſtamus,
mortem corporalem non expaueſcentes: & prauas iſtorum vias non æmulemur, veritatiſque
D rationem in primis habeamus. Nam cùm & à nobis, vt omnes nouiſtis, per Euſebium cum
ſuis, poſtulatum eſſet, vel vt ageremus ſuſtineremurque eandem perſonam impietatis, vel ex-
pectaremus eorum inſidias, noluimus illis, vt ſuffragatores, aſſidere, ſed potius illorum inſecta-
tionem præoptauimus, quam Iudæ mores imitari. Ergo fecere, quod ipſis collibitum fuit: &
quod minis denunciauerant, opere compleuerunt: Ac ſimiles Iezabeli, doloſos ſibi Meletia-
nos conciliarunt. Memores igitur ipſi quomodo ſeſe primum aduerſus Beatum martyrem *Petrus ab*
Petrum, ac deinde contra magnum Achillam, poſtremo contra Beatum Alexandrum geſſe- *Arianis*
runt, vt ira aduerſus nos quaſi præmeditationibus & exercitiis inſtructi, iſti quidem dexterius *martyrio co*
quicquid ipſis ſuggeſtum fuerit, quaſi hiſtriones agerent: illi vero perſequendi mei occidendi- *ronatus.*
que occaſiones ſolertius aucuparentur: id enim ſitiunt, neque hactenus conquieſcere poſſunt *Alexãder*
tanta eſt auiditas noſtri ſanguinis effundendi: verum eius rei mihi nulla cura. Scio enim & *epiſcopus*
certum habeo, & præmium iis qui ſuſtinent, retribuendum eſſe à Saluatore: Et quod vos, vbi *martyr.*
ſuſtinueritis, vt Patres veſtri, forma iam populis effecti, & ſubuertentes peregrinam & alienam

hanc impiorum adinuentionem, habebitis quidem gloriam, qua vobis iſtud ipſum gloriari A licebit: Fidem ſeruauimus: recipietis autem coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, atque vtinam mihi contingat vnà vobiſcum has repromiſſiones poſſidere, quæ non ſolum Paulo ſunt addictæ, ſed omnibus ſeruantur qui diligunt aduentum domini & Saluatoris, & Dei, & Imperatoris Ieſu Chriſti, per quem Patri gloria, & potentia in Spiritu ſancto in omnia ſecula ſeculorum: Amen.

Iacob.1.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS,
ORATIO SECVNDA

CÆteras quidem hæreſes transfugas veritatis, & inſana dogmata ſibi comminiſcêtes, facilè agnouerint omnes, vt quarum impietas iam pri B dem à nemine non comperta habeatur. Non enim in obſcuro eſſe poteſt, iſtos illius hæreſeos machinatores (vt Beatus Ioannes locutus eſt) à nobis receſſiſſe, vt qui nec iam ſint, nec olim vnius nobiſcum aut animi aut ſententiæ fuerint, ac proinde dictum eſſe à Saluatore, Qui nobiſcum non colligunt, diſſipant, ac vnà cum diabolo dormientes obſeruant, vt aſperſo ſuæ peſtilentiæ veneno, habeant qui ſecum vna moriantur. Sed tamen iſta omnium hæreſeō vltima, & nunc recens egreſſa anteambulo, & præcurſatrix Antichriſti, cui nomen eſt ab Ario, doloſa & vafra, quum videret ſorores ſuas, cæteras (inquam) hæreſes ætate grandiores, publicè palámque probroſas haberi, ſpeciem ſuam diſſimular, & literarum ſacrarum vocibus, quaſi honeſto cultu, induitur, vt pater eius diabolus: ac ſatagit denuo intrare in paradiſum Eccleſiæ, quo ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum perſuaſi, contra Chriſtum ſentiant. Veris enim rationibus nihil eſt apud illos firmum & ſtabilitum: Imo quod peius eſt, iam nonnullos inſipientes circumuenerunt, tantóque errore compleuere, vt non ſolum auribus delirent, ſed ad Euæ imitationem oblata deguſtent, & à deguſtatione cæci, captique ſenſibus, amára, C dulcia eſſe arbitrentur, & abominabilem hæreſim, pulchram exiſtiment. Ideo neceſſarium duxi, maximè, quum eò me veſtra adhortatio impelleret, & huius ſinuoſum pectus hæreſeos explicare, & eius veſaniæ graueolentiam oſtendere, vt, qui procul adhuc agunt, eam defugiant, & qui per eam decepti ſunt, reſipiſcant, ac adapertis cordium oculis dignoſcāt Vt nec tenebræ lumen, nec mendacium, veritas eſt: ita quoque Arianam hæreſim bonam non eſſe: & qui Arianos Chriſtianorum titulo inſigniunt, plus nimio errate, vt qui declarent ſe neque Scripturas legiſſe, neque cognitum vllo modo habere, quid ſit Chriſtianiſmus, aut quæ eius fides. Quid enim in iſta hæreſi viderunt, quod ſimile ſit cum pia & religioſa Fide, vt audeant blaterare, quaſi nihil ab illis mali dicatur? Eadem enim ratione conſentaneum, vt Caipham nominent Chriſtianum: & prodirorem Iudam adhuc connumerent cum Apoſtolis: & eos, qui Barrabam pro Saluature poſtularunt, dicant nihil mali commiſiſſe: & Alexandrum & Hymenæum commendent, vt rectè ſentientes: & Apoſtolum de iis mendacium dixiſſe affirment. Cæterum, quis Chriſtianus talia audire ſuſtinuerit? aut talia dicentem, ſanum eſſe animo exiſtimarit? Pro Chriſto enim apud illos, Arius eſt, vt apud Manichæos, Manichæus: D pro Moſe item & aliis Sanctis, neſcio quis Sotades reperitur, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis: huius enim tractos & effœminatos mores, Arius in ſcribendo repræſentat, & ipſe eius liber, Thaleia, hoc eſt, conuiualium nomine inſcriptus, iſtius puellæ ſaltationem æmulatur choreas ductitans & blaſphemiis in Chriſtum luſitans, adeo, vt qui incidant in hæreſim mentis vertigine laborent, ſapiántque ea, quæ non oportet ſapere, immuténtque nomen Domini gloriæ in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis: & pro Chriſtianis, deinceps Ariani nuncupentur, eámque notam characterémque referant ſuæ impietatis: Ne ergo cauſificationes quærant, neque probroſo nomine pulſati, diſſimulent ſeſe eos eſſe, qui ſunt: doceántque Chriſtianos à vocabulis magiſtrorum ſuorum nomina ſortitos eſſe, quò ſeipſos quoque declarent eadem ratione, quum Chriſtiani ſint, nomen tamen ab Ario obtinuiſſe. Cuius ſi pudore non tenentur, ne quærant eludere: ſin pudori eſt, aut præ confuſione abdant ſeſe, aut reſiliant à ſuis impietatibus. Nūquam enim populus ab Epiſcopis ſuis, ſed

Ioan.6. *Luc.11.* *Ariana hæreſis vafra & doloſa quomodo.* *Simile.* *Mala opera laudant hæretici, et impios abſoluunt.* *Arius & Manichæ à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur.* *Thaleia Ary qualis liber.*

A ſed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certe à beatis Apoſtolis, præceptoribus noſtris, miniſtriſque Euangelij Saluatoris noſtri, appellationes adepti nõ ſumus, ſed à Chriſto, Chriſtiani & ſumus & nuncupamur: Illi vero, qui aliunde originem ſuæ fidei deducunt, merito authorum ſuorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ ſe ferũt. Quapropter, quũ omnes à Chriſto, Chriſtiani & eſſemus & diceremur, exploſus eſt Marcion inuentor hæreſeos: reliqui autem qui cum exploſore Marcionis remanſere, Chriſtiani titulum retinuerunt: qui vero ſequuti ſunt Marcionem, non iam inde Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus, & Simon Magus ſectatoribus ſua vocabula impertierunt, indéque factum vt alij Valentiniani, alij Baſilidiani, alij Manichæi, alij Simoniani, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati ſunt. Ita Melitius eiectus à Petro & Epiſcopo, & martyre, ſuos qui ipſum ſequebantur, non Chriſtianos poſtea, ſed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione beato Alexandro Arium eiiciente, ij qui Alexandro adhæſerunt, remanſerunt Chriſtiani: illi verò, qui vna cum Ario receſſerunt, nomen Saluatoris noſtri, Alexandro cum ſuis relinquentes, Ariani deinceps appellati ſunt. Qui-

Chriſtiani à quo nomẽ acceperunt.

Valentiniani à quo nomen receperunt.

B nimo, ecce etiam nunc poſt mortem Alexandri, qui eiuſdem communionis ſunt cum Athanaſio Alexandri ſucceſſore, & quibus ipſe Athanaſius cõmunione coniunctus eſt, omnes eundem pariter characterem habent, neque ille ſuis nomen indit, aut a ſuis recipit, ſed omnes, vt antea, conſueto more Chriſtiani nominantur. Nam quamuis magiſtri inuicem ſibi ſuccedãt, noſque illorum diſcipuli, ab illis acceperimus quæ ſunt Chriſtianæ fidei, nihil tamen inde obſtaculi naſcitur, quo minus ob id & titulo, & re Chriſtiani appellemur. Contra qui hæreticos ſequuntur, tametſi millies mille ſucceſſores habeant, omnes tamen nomen eius, qui primus hæreſim adinuenit, referunt. Certe è vita exempto Ario, quum multi ex grege illo, eius vices ſucceſſionemque ſuſciperent, tamen omnes qui eiuſdem cum eo ſententiæ fuerunt, ex Ario notas ſuas inſigniaque habentes, Ariani nuncupãtur, quod re vera eximium & admirabile argumentum eſt. Nam qui etiam nunc ex gentilibus, omiſſa idolorum ſuperſtitione, ad Eccleſiam veniunt, non catechizantium, Fideique rudimenta tradentium nomina, ſed Saluatoris in ſe transferunt, & pro gentilibus Chriſtiani incipiunt appellari. Qui vero ex eodem genere ad iſtos abeunt, aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen Chriſti derelinquunt,

Athanaſius Alexãdri ſucceſſor.

Chriſtiani à Chriſto nomen accipiunt.

Hæretici à ſuo hæreſiarcha denominantur.

C & Arianorum vocabulo induuntur, quaſi qui non amplius Fidem Chriſti retineant, ſed Arianæ inſaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Chriſtiani fuerint, qui non chriſtiani, ſed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Eccleſiæ catholicæ habeantur, qui Apoſtolicam Fidem excuſſerunt, & nouarum peſtium inuentores ſe præbent? qui relictis chriſti eloquiis, θαλείας Arij, hoc eſt, crapulas titulo nouæ ſapientiæ cohoneſtant, ac bono iure eum titulum vſurpant: nouam enim hæreſim annunciant. Quapropter non ſine admiratione eſt nuſquam in multis multorum operibus & ſermonibus tum in Vetus, tum in Nouum teſtamentum conſcriptis, inter titulos librorum θαλείας hoc eſt crapularum nomen reperiri: imo ne apud Ethnicos quidem frugi & temperantes, ſed apud iſtos duntaxat, qui iſtiuſmodi res inter pocula ad riſum captandum per plauſum, iocum, laſciuiamque decãtant. At eximius ille Arius quum nihil aut ſanctum, aut graue imitandum deſumeret, ſecurus negligenſque iſtiuſmodi probitatis, depeculatis aliorum hæreſibus, æmulum ſe in ridiculis vni Sotadæ præbuit. Quid enim aliud congruum illi, qui chriſto Saluatori choreis ſuis inſultare voluit, quàm vt miſeras dictiunculas impietatis ſuæ metris diſſolutioribus & elumbatioribus inſonaret, vt quẽ-

θαλεία Arij qualis liber.

Arius inuerecũdus

Arius Sotada poeta imitator.

D admodum Sapientia loquitur, Ex eloquio verborum cognoſcitur vir: ita quoque ex illis Sotadicis numeris, animi eius effœminatio & mentis putrilago deprehẽditur. Nam tametſi ſubinde, ſerpentis more ſurſum deorſumque ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem phariſæorum. Quemadmodum enim illi quum legem præuaricare vellent, legis tamen verba prætendebant: & quum eius animi eſſent, vt expectatum hactenus, & iam præſentem dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, quum his vocibus vtebantur, cur tu homo quum ſis, Deum te facis? & dicis, Ego & Pater vnum ſumus: Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, quum interponat verba Sacrarum literarum, deprehenditur tamen vndecunque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat. Tale igitur exordium crapularum Arij & vaniloquentię, moribus numeriſque effœminatum inuenias. Ex ſecundum fidem electis Dei, peritis Dei pueris Sanctis, rectigradis, qui Sanctum Dei Spiritum acceperũt, iſta didici ego ex ſapientię conſortibus, ab hominibus Dei diſcipulis, per omnia ſapientibus horum per veſtigia cum eadem dogmatum opinione inceſſi, ego ille perinclytus multa paſ-

Sapie. 6

Arius in errorẽ phariſæorum decidit.

Ioan. 10.

Arius atheos quomodo.

ſus propter meam de deo exiſtimarionem : à Deo autem ſapienriam condidici & cognirionẽ A
cognoui. Scommata vero Anj fugienda & plena impietate, quæ in eo libro continentnr
Arii ſcommata quæ eius θαλεία docet. ſunt iſta: Non ſemper Deus erat Pater, ſed fuit, quãdo Deus ſolum erat, & pater nondum erat.
Poſterius aur factus eſt Pater: non ſemper fuit Filius: ipſumque Dei Verbum ex nihilo factum
eſt. Quum enim omnia ex non entibus extiterint, & in vniuerſum nihil ſinr, niſi creaturæ
& opera, reſtat igitur ipſum quoque Dei Verbum ex non entibus factum eſſe: & fuit, quando
non erat: neque erat antequam fieret, ſed exordium, vt crearetur, eriam ipſum habuit. Erat
enim (inquit) ſolùm Deus, nec dum erar verbum & ſapientia: deinde cum vellet Deus nos cõderẽ, tunc vnum aliquẽ fecit, quem Verbum, Sapientiam, & Filium nominauir, vt per eius
operam nos architectaretur. Minimum certe duas ſapientias ſtatuit, vnam quidem propriam
& coexiſtentem, cum Deo, & filium verum ex iſta ſapientia ortum traxiſſe, ac tum demum,
cum eius ſapientiæ particeps factus eſſet, nomine tenus appellari ſapientiam, & Verbum. Sapientia enim illa huic ſapientiæ initium præbuit Dei voluntate, & ita alterum Verbum eſſe
dicit in Deo præter Filium, & hunc illius participem factum, appellari deinde per gratiã Verbum & Filium. Hæc autem peculiaris iſtius hæreſeos ſententia, quæ etiam alibi in eius ſcriptis B
deprehenditur, multas eſſe potentias, vnámque eſſe Dei propriam naturam, eámque æternã.
Chriſtum contrà, non veram potentiam Dei, ſed vnam ex vulgo earum quæ potentiæ appellantur, quales ſunt locuſta & eruca, cumque non ſimpliciter potentiam, ſed potentiam magnam appellari: alias vero multas eſſe, & ſimiles Filio, & Dauidem de iis mentionem facere,
dum inquit: Dominus potentiarum, & vt omnes ex natura ſua: ita quoque ipſum Verbum
mutabilitati obnoxium eſſe, ac in libero eius arbitrio fuiſſe quandiu velit bonum permanere:
eiúſque voluntatem noſtro more mutari potuiſſe, quum fuerit mutabilis natura, eáque de cauſa, quum Deus præcognoſceret eum bonum futurum, anticipando, illi hanc gloriam dediſſe,
quam homo poſtmodum ex virtute mereretur, & quaſi iam tum opera eius extarẽt, quæ prouidebantur à Deo, talem eum iam ſtatim in præſentia voluit fieri. Idem rurſus auſus eſt dicere, Verbum, Deum verum non eſſe: Nam quamuis Deus nominetur, non tamen verum Deum
exiſtere, ſed participatu gratiæ talem fieri, vt reliquos omnes, ſic & ipſum titulo tenus deum vocari. Et vt omnia quæ longe diuerſa ſunt, ac nequaquam Deo ſimilia, quantum ad naturam attinet, ita quoque & verbum aliud diuerſumque eſſe ac diſſimile per omnia ſubſtantiæ Patris C
eiuſque æternitati: ſed tamen inter creata eorumque comparatione proprium id Verbum &
vnicum exiſtere. Præter iſta autẽ veluti ſucceſſor temeritatis diaboli, poſuit in ſuis Bacchanalibus Patrem Filio abditum eſſe, neque eum ab eo aut videri aut cognoſci poſſe ad plenum &
exactè, ſed quod cognoſcit & videt, id intelligit pro menſura rationeque ſuarum virium, vt nos
quoque intelligimus pro modulo noſtrarum facultatum. Nam & Filius (inquit) non ſolum Patrem non exactè cognoſcit, vtpote impotens ad comprehendendum, ſed ne ipſe quidem Filius ſuam ipſius ſubſtãtiam cognitam habet. Rurſum diuiſas & abunitas, diſiunctáſque eſſe, alienas item viciſſim incommunicabiles ſubſtantias Patris & Filij & Spiritus Sancti, & prorſus
(vt ipſe ait) omnibus modis inter ſe diſſimiles ratione ſubſtantiæ & gloriæ vſque ad infinitum
Certe Verbum dicit, quantum attinet ad ſimilitudinem gloriæ & ſubſtantiæ, aliud diuerſumque eſſe omnino ab vtroque & Patre & Sancto Spiritu, Has voces impius ille emittit, Filiumque ex ſua natura diuiſum eſſe, & minimè participem Patris aſſeuerat. Hæc ſunt capita fabellarum, quæ in ridiculo opere Arij inuenias. Quis igitur talibus cantiunculis Thaleiæ, ac iſtiuſ-
Arius ſũmo odio in re habend⁹ modi rebus audiris, non ſummo iure oderit Arium, quaſi in ſcena ad iſtum modum de tantis D
rebus ludentem? aut quis non deprehendet eum, dum videtur Deum nominare, ac de deo verba facere, quaſi ſerpentem mulieri concilia dare? Aut quis ſequentia perlegens, non animaduertet illius impietatem à tergo ſubſequentem ipſum, veluti ſerpentis dolum, quo muliercula
Arii calliditas ſerpẽtis dolo ſimilis. ſeducta fuit? Quis igitur ad iſtas blaſphemias præ ſtupore non ſenſibus alienetur? Cælum, vt
Propheta loquitur, obſtupuit, terra autem inhorruit ſuper præuaricatione legis: ſol autem magis indignabundus, & non ferens illas contra communem omnium dominum corporales iniurias, quas ſponte pro nobis patiebatur, auerſus eſt, & radios ſuos contraxit, diemque illum illucem exhibuit. At ſuper Arij blaſphemiis, qui fieri poteſt, vt non omne hominum genus lin-
Oſee. 7 gua præ ſtupore hæreat? aut non aures obſtruat? & oculos claudat, ne talia loquentes audire,
aut ſcribentes intueri cogatur? ac cur non potius dominus ipſe, ſummo iure contra homines
impios, vel quod verius eſt, ingratos vociferetur ea, quæ per Prophetam Oſæam prælocutus
eſt: Væ illis, quia reſilierunt à me: miſeri ſunt, quia impiè aduerſus me egerunt: Ego autem re-
Oſea 7 demi eos, ipſi vero contra me obloquuti ſunt mendacia. Ac paulo poſt: Et conſultarunt mala,

A & in me mala cogitauerunt,auerſi ſunt ad id quod nihil eſt,auertentes ſe a præſenti Dei Verbo
fingentes ſibi eum,qui uon eſt,ad id quod nihil eſt, reciderunt. Ideo quoque vniuerſale totius
orbis concilium, Arium iſta loquentem eiecit ab Eccleſia, & anathemate execratum eſt non
ferens blaſphemias, ex quo in reliquum tempus Arij error pro hæreſi exiſtimatus, quæ plus *Arii hære*
mali iſte haberet, quam cæteræ hæreſes, eò quòd & perduellis Chriſti, & præambulatrix An- *ſis perduel*
tichriſti cognominata ſit. Iam, tametſi imprimis (vt modo dixi) tanta contra impiam hæreſim *lis Chriſti.*
cēſura ſuffecerit ad omnibus perſuadendum vt eius contactum refugiant, attamen, quia non-
nulli qui Chriſtiani dicuntur, per ignorantiam aut per diſſimulationem (vt ſuperius dixi) hæ-
reſim iſtam, quantum ad veritatem attinet, indifferentem arbitrantur: eoſque, qui eius ſenſum
retinent, Chriſtianos vocant: Agite, ſciſcitemur ab illis, ad retegendam ſectæ vafriciem: nam
ita fortaſſe repreſſi & in ſilentium ſe dederint, & fugerint ab hæreſi iſta tanquam à facie ſer-
pentis: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ in Thaleia ab illis ſcriptas vi-
deant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt quum Iudæos no-
ſtri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent: for-
B ſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum inficiabuntur cū
illis & legem & Prophetas: Sin autem ex ignorantia ita æſtuant & garriunt, diſcant è ſcriptu- *Hæreticis*
ris excogitatorem inuentoremque hæreſeon diabolum, metu ſuæ graueolentiæ, ſcriptura- *cum patre*
rum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat: ita enim Euam de- *ſuo diabolo*
cepit, ita etiam alias hæreſes confinxit, ita nunc quoque Ariu perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie ad- *teſtimoniis*
uerſarij contra hæreſes loqueretur, quo melius falleret, ſuam ipſius hæroſim ſubiiciens. Verum *ſacra ſcri-*
ne ſic quidem veterator ille latuit: ſtatim enim ex quo ſe impium erga Dei verbum geſſit, om- *ptura vtū-*
nibus excidit notumque omnibus factum eſt, eum quoque in cæteris labi, neque quicquam *tur cur.*
ſanæ mentis præ ſe ferre. Nam quánam ratione vera de Patre diceret, qui Filium negat Patrē
reuelare? aut quomodo de Spiritu Sancto rectè opinaretur, qui blaſphemus eſt in Verbum,
quod Spiritum ſuppeditat? aut quis porro crederet de reſurrectione illi, qui dominum negat
propter nos primogenitum ex mortuis factum eſſe? Iam qui fieri poteſt, vt is qui ignoret ge-
nuinam Filij ex patre & veram natiuitatem, non planè aberret circa pręſentiam eius in carne?
ita enim & eius temporis Iudæi, Verbum Dei inficiantes, his verbis, Non habemus regem niſi
C Cæſarem, omnibus bonis ſimul ſpoliati ſunt, ac inopes facti ſunt lucis, lucernæ, odoris vnguē-
ti, prophetiæ, cognitionis, ipſiuſque adeo veritatis, imò etiam nunc quoque nihil intelligentes
quaſi in tenebris oberrant. Quis igitur vnquam talia audiuit? aut vnde, aut à quonam iſti adu-
latores, redemptiique ac nummarij hæreſeos fautores, quicquam huiuſmodi didicerunt, vt
eius nomine, tanquam ab eo acceptum ſit, ſeſe venditare poſſint? Quis author fuit, vt iamdu-
dum obliterato creaturarum cultu rurſus operibus & creaturis inſeruiretis? Quod ſi fateantur
nunc ſe primum audiuiſſe, ne inficiaſcant, alienam & non ex Patribus oriundam eſſe hanc
hæreſim. Quod autem non à Patribus profectum eſt, ſed nuper inuentum, quid de eo aliud
exiſtimari debeat, quàm illud ipſum cuius Paulus mentionem fecit: In nouiſſimis tempori- *1.Tim.4*
bus deficient quidam à recta Fide, adhærētes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum per
hypocriſim falſa loquentium, eorumque quibus conſcientia cauteriata eſt, & auerſantur veri-
tatem. Ecce iam nos ex Sacris ſcripturis fidenter loquimur de religioſa & pia Fide, & quaſi
candelam ſuper candelabrum collocantes, hæc verba pronunciamus: Filium iſtum verum na
tura & genuinū Patris ſui proprium ſubſtātiæ eius fœtū, ſapientiā item, & vnigenitū Verbum
D verum ac vnicum Dei, non creaturam, non facturam, ſed Sobolem propriam ſubſtantiæ Patris
eſſe, ac proinde verum Deum Patrique ſuo vero conſubſtantialem: ſed alios, quibus dictum eſt,
Ego dixi dij eſtis, ſolummodo participatu Verbi per Spiritum ſanctum hanc gratiam à Patre *Pſal.113*
obtinuiſſe. Ipſum autem characterem naturę Patris, lucem ex luce, Potentiam & Imaginem
veram ſubſtantię Patris eſſe. Quod & Dominus his verbis expreſſit, Qui me vidit, vidit & Pa-
trem Semper igitur erat, & nunquam non erat, quum enim ſit æterni Patris filius, ſequitur, vt
ipſe quoque ęternus fuerit, eiuſque & Verbum & ſapientia. Quid igitur nobis ex iſta vndecun *Ioan.14*
que inclyta Thaleia adferunt? Primum (quæſo) recitent illam imitantis ſcriptoris iſtius mores
quo ſaltem ab aliis irriſi, diſcant, quanto lapſu ceciderint, ac iam in poſterum definiant, quid
ſibi illis verbis Thaleiæ velint, quum aiunt, Non ſemper Deum patrem fuiſſe, ſed poſtea
factum eſſe: neque ſemper Filium fuiſſe, non enim erat priuſquam fieret, cúmque non
ex Patre, ſed ex non entibus emerſiſſe: non eſſe proprium ſubſtantiæ Patris, creaturam
enim eſſe, & facturam: illumque non eſſe verum Deum, ſed participatu & ipſum quoque Dei-

ficatum eſſe non nouiſſe exacte filium Patrem, neque verbum patrem perfecte contemplari, A
neque intelligere, neque cognoſcere perfecte patrem ſuum, non eſſe eum verum & vnicum
ex Patre Verbum, ſed duntaxat titulo tenus verbum & ſapientiam appellari: ex gratia eſſe
quod nominetur filius & potentia: non eſſe inconuertibilem vt pater, ſed vertibilem creaturarum
modo, ac deficere in comprehendendo ad plenum, & exactè cognoſcendo Patre.
Præclara nimirum hæreſis, quæ ne credibilibus quidem rationibus ſuffulcitur, & imaginatur
eum non eſſe, qui eſt, & pro bonis plauſibilibuſque vocibus, blaſphemias in toto contextu præ
ſe fert: Si quis igitur vtriuſque rebus excuſſis, quærat, vtrius potius fidem eligẽdam putet, aut
vtrius verba conuenientiora eſſe Deo exiſtimet, Quin ipſi loquantur impietatis paraſiti, an
non in Deum probè competat, ſi ad quæſtionem de Verbo reſpondeatur, Deus erat Verbum?
inde enim, ſi vtrumque proponatur, intelligi poterit, quid congruum ſit dictu, vtrúmne hæc
ſententia? Semper erat: an illa, Non fuit, antequam fieret: illum æternum, an hunc ex aliquo
tempore inceptum, verum Deum eſſe, an ex participatu & adoptione, & præſtantia præ cæteris
creatis: ſolummodo eſſe Verbum, an ideo quia Patri par ſit & coaptandus: diſſimilem illum
eſſe quantum ad ſubſtantiam patris, an ſimilem, propriumque patris exiſtere: creaturam B
eſſe, an creatorem, omnia per eum naturam obtinuiſſe ipſumque eſſe patris Verbum, an aliud
ab eo & iſtam ab illo alio procreatum eſſe, & per aliam ſapientiam iſtum nomine tenus ſapientiam
& verbum, nuncupationem ſuam mutuari, & ſuccedaneum, & illius primæ ſapientiæ
participatu tinctum eſſe. Quænam verba melius ad rationem diuinitatis ſonent, & Deũ
ac filium patris dominum Ieſum Chriſtum oſtendere putentur? eáne quæ vos euomuiſtis? an
ea quæ nos ex Sacris literis deprompſimus & allegamus? Nam ſi Saluator noſter vobis neque
Deus, neque Verbum, neque Filius eſt, eſto ſit vobis liberum dicere, ſicuti & ethnicis, & noſtri
ſeculi Iudæis, quicquid libuerit: ſin autem Verbum patris, & filius verus exiſtit, Deus ex Deo
& præ omnibus benedictus in ſecula, qui (quæſo) nõ æquũ ſit exterminare & obliterare tũ alia
verba tum Arianorũ Thaleiam, vt exemplar & imaginẽ malorũ, & omnigena impietate ſcatentem,
in quam qui inciderit, ignorat gigantes apud eam perire, & in laqueos orci impingere?
Et hoc ipſum illos nequaquam latitat, ac proinde vafriter occultant, & ſuppreſſis iſtiuſmodi
ſententiis alia ac diuerſiſſima vocibus ſonant. Nam ſi mentem eam verbis proderent, damnarentur:
ſi eam ſententiam fouerent, ſuſpicione laborarent, lapidandi ab hominibus ſacrarũ C
literarum argumentis. Ideóque, vt filij ſeculi huius, callidè ſuam (vt ſic dicam) lucernam accendentes
ex oleaſtro, veritique ne ſceleriter extinguatur (lux enim impiorum, vt inquit ſcriptura,
extinguitur) abſconſam tenent ſub modio hypocriſis, longe alia ſonantes, præſidia
amicorum, & terrorem Conſtantij deprædicant, adeo, vt qui ad eos ingrediuntur, præ ſimulatione
& iactantia illa præſidiorum, non videant Arij ſordulentiam. Qui igitur iſta hæreſis
non digna fuerit odio? quum illa per diffidentiam, id, quod ſuum eſt, occultim habeat
& clanculum foueat Vnde enim illis hæ voces comportatæ ſunt? aut à quónam eas acceptas
habent, qui non verentur talia loqui? Nunquam certe eas dixerint ab homine profectas, ad ſe
veniſſe. Quis enim eſt aut græcorum aut barbarorum, qui Deum quem confitetur, vnum ex
rebus creatis audeat dicere? nec fuiſſe, antequam confiteretur? Aut quis eſt, qui quum Deo
ſuo fidem habeat, loquenti ad iſtum modum non credat? Hic eſt Filius meus dilectus, dicatque
eum non eſſe Filium, ſed opus duntaxat. Magnopere enim indignarentur omnes aduerſus
eos, qui ad iſtum modum inſanirent, Imo nec è ſcripturis has voces deprompſere: Id enim
oſtenſum eſt ſæpius ac iam in præſentia oſtendetur, iſtiuſmodi voces aliénas abhorrenteſque D
eſſe à Sacris eloquiis. Ergo quum deſit, vt in hos authores referant: ſupereſt, vt eas à diabolo
acceperint, eiuſq; furiis afflati ſint: Solus enim ille taliũ verborũ ſeminator. Agite ergo, illi
reſiſtamus, quoniam nobis cum illo, idque per iſtos, eſt colluctatio, vt auxiliante domino eo
ſolito ſuo more cadente diabolo, argumentis conuicti erubeſcant, dum vident, hærere iſtius
zizaniæ aſſeminatorem, qui in ipſis hanc hæreſim ſuperſeminauit, vt ſaltem vel ſero addiſcant
eo quòd Ariani ſint, ipſos Chriſtianos non eſſe. Dicitis enim, ac pro dictis veſtris ſentitis, eo
ſuggerente, Erat, quando non erat Filius. Ergo primum iſto amictu commenti veſtri ſpoliandi
eſtis. Quid igitur? erat aliquando, quando Filius nõ erat, eáne ſunt veſtra verba ô maledici
& malè pij? Nã ſi de Patre hoc dicitis, adhuc improbior eſt veſtra maledicentia: nõ enim fas
eſt dicere, eũ aliquãdo fuiſſe, aut hoc verbum aliquãdo in eũ cõpetere, quũ ille & ſemper ſit, &
nũquã nõ fuerit, filiique, cuius natura eſſentia eſt, pater habeatur & exiſtat, ipſe interim quoque
illa ipſa eſſentia. Sin autẽ dicitis, erat quãdo nõ erat Filius, fatua & ſtulta eſt huiuſmodi reſponſio:

A ſponſio: Quomodo enim ipſe erat, & ipſe non erat? Quocirca hæſitantibus illis, deſtitutiſque
omni ratione reſpondendi, neceſſum, vt nos pro iis id ipſum eloquamur. Erat aliquando tem-
pus, quando Verbum non erat: id enim phraſis loquendi præ ſe fert: & illud ipſum, aduerbiũ
aliquando, nobis ſignificat: & quod ſcriptis protuliſtis, Non erat Filius, antequam fieret, planè
idem eſt, cum hoc dicto veſtro: fuit, quando non erat Filius: nam & id quoque tempus fuiſſe
ante filium ſignificat. Vnde igitur vobis iſta comparaſtis? cur & vos, veluti gentes, infremuiſtis
& meditati eſtis inania verbula contra Dominum & contra Chriſtum eius? Nuſquam enim *Chriſtus nõ*
Sacra ſcriptura tale quid de Domino locuta eſt, ſed potius ſempiternè eum, æternaliterque cũ *incepit eſſe,*
Patre coexiſtere pronunciat, dum dicit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ *ſed eſt ab*
& Deus erat Verbum. Et in Apocalypſi hæc dicit: Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt: *æterno.*
huic autem ſententiæ, Qui eſt, & qui erat, quiſnam adimeret æternitatem? Iſtiuſmodi quoque *Ioan. 1.*
verbis & Paulus ad Romanos ſcribens, Iudæos redarguit: Ex quibus Chriſtus ſecundum car- *Apoc. 11.*
nem, qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Ethnicos verò pudefaciens dixit: Inuiſi- *Rom. 9.*
bilia eius per creationem mundi operibus intellecta perſpiciuntur, ſimulque cum iis æterna
B eius potentia ac Diuinitas in cognitionem venit. Eum autem eſſe dei potentiam, Paulus oſtẽ-
dit, cum dicit, Chriſtus Dei potentia, & Dei Sapientia. Non enim fieri poteſt, vt Patrem his *Chriſtus eſt*
verbis videatur innuere, vt aliquando inter vos conſuſurratum audio, Patrem ſcilicet eſſe ſui *æterna Dei*
ipſius æternam potentiam, verum id ita nõ eſt: Non enim dictũ eſt ab Apoſtolo, ipſe Deus eſt *potentia.*
illa potentia, ſed eius eſt potentia. Clarum eſt omnibus id quod alicuius eſt, nõ eſſe hoc ipſum
quod is eſt, cuius eſt: ſed tamen ab eo nequaquam externum, ſed potius proprium eius & ſuũ:
Perlegite ipſam conſequentiam verborum, & videbitis ad Filium pertinere, quod ibi innui-
tur. De creatione enim mentionem faciens, conſequenter ſcribit de creatoris in creanda po-
tentia, quæ eſt Verbum Dei, per quod omnia facta ſunt. Si igitur natura rerum ſufficit ex ſe ſo-
la citra Filium, Deum notum reddere: videte ne ruatis, dum arbitramini etiam citra Filium
rerum naturam conditam eſſe. Sin vero per Filium omnia ſunt facta, & in eo omnia conſiſtũt,
neceſſario fit, vt qui rerum naturam recte ſpeculentur, ſpeculentur quoque Rationem ſiue
Verbum Dei, authorem conditoremque naturæ, atque iam inde incipiunt Patrem cognoſ-
cere. Sin vero ſecundum Saluatorem noſtrum, nullus cognoſcit Patrem, niſi Filius, & cui filius
C reuelauerit, Philippóque dicenti, Oſtende nobis Patrem, reſponſum ſit, non intueamini rerum *Ioan. 14*
naturam, ſed qui me vidit, vidit & Patrem meum. Iure igitur Paulus incuſat Græcos, quòd cõ-
gruentiam inter ſe partium ordinémque rerum naturæ contemplantes, nihil cogitauerint de
naturæ Ratione ſiue Verbo. Res enim conditæ conditorem oſtendunt, vt per eum verum
Deum intelligant, & cultum omittant admirationemque creaturarum: additumque eſt ab *Rom. 1.*
eodem Paulo, Æterna quoque eius potentia & diuinitas, vt filium ſignificaret. Cæterum, quũ
ita loquuntur Sancti, ille qui eſt ante ſecula, & per quem fecit ſecula, nihilominus ſempiterni-
tatem Filij, eiúſque æternitatẽ deprædicant, quibus verbis etiam ipſum eſſe Deum oſtendunt.
Eſaias certe dicit, Deus æternus qui conſtruxit extrema terrarũ. Suſanna quoque locuta, Deus
æterne. Baruch item: iam clamabo ad æternum Deũ, in diebus meis: ac paulò poſt ſubdit, Ego *Dan. 13.*
ſpẽ habui in æterno Saluatore noſtro, & venit mihi gaudium à Sancto. Apoſtolus itidem ad *& 7.*
Hebræos, Qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius. Et Dauid in Pſalmo 89. *Bar. 4.*
Et ſit ſplendor domini Dei noſtri ſuper nos, & in lumine tuo videbimus lumen. Quis ita *Bar. 49.*
eſt ſtolidus, vt in ambiguo illi ſit, filium æternaliter eſſe, vbi quis lucem ſine radiis ſplendo- *Heb. 1*
D ris vidit? vt tum quoque de filio dicat: Fuit aliquando, quando non erat: vel antequam fieret, *Pſal. 8.*
non erat. Iam illud quod dicitur 140. Pſalmo, Regnum tuum, regnum omnium ſeculorum,
non permittit vllam vel qualemcunque intercapedinem temporis intelligi, in qua re non ex- *Pſal. 140.*
titerit Verbum. Si enim omne ſpacium menſura ſeculorum colligitur, omnium autem ſecu-
lorum rex eſt & conditor Verbum, neceſſum eſt, nullum fuiſſe quantulumcunque ante eum
ſpacium vt furioſum ſit dictu: Erat aliquando, quando nõ erat æternus ille: aut ex non entibus
eſſe filium, quum ipſe dominus loquatur, Ego ſum veritas, & non dicat, ego factus ſum veritas *Ioan. 14.*
ſed ego ſum, non factus ſum, vt etiam alibi: Ego ſum paſtor, ego ſum lumen: ac rurſum, Vos di- *Ioan. 10.*
citis domine & præceptor, & recte dicitis, ſum etenim. Quis (quæſo) tale dictum à deo audi- *Ioan. 17.*
ens, & Sapientiam Verbumque Patris hæc de ipſo loqui auſcultans, vlterius dubitarit de veri- *Sum, quid*
tate, ac non ſtatim crediderit in hoc verbo, ſum, æternitatem filij, eiuſque ante omnes ætates *ſibi velit.*
naturam, nullo principio inchoatã ſignificari. Quòd igitur æternitatẽ, exiſtentiamq; ante ſecu-
la non principio initiatam Sacræ ſcripturæ de filio edoceãt, ex ſuperioribus dictis manifeſto

colligitur:quòd autem ea quæ Ariani ſonant,dum aiunt,Non erat antequam erat,& aliquan- A
do erat,Scripturas illa ipſa de creaturis loqui: hæc quæ mox ſubiiciam, ſatis ſuperque indica-
Gene. 2. bunt.Moyſes in Geneſi ait,Et omne virgultum agri, antequam naſceretur in terra, & omne
Deut 32 fœnum agri priuſquam orıretur:non enim pluerat Deus ſuper terram. Et in Deuteronomio
Ioan.14. quum diuideret Altiſſimus nationes. Dominus autem per ſe ipſum loquitur:Si diligeretis me,
gauderetis vtique,quia vado ad Patrem,quoniam Pater maior me eſt,& nunc dixi vobis pri-
uſquam fiat,vt quum factum fuerit, credatis. De rebus item creatis per Salomonem mentio-
nem facit,antequam terram faceret,& antequam abyſſos conderet, antequam fontes aqua-
Ioa. 8. rum proditent,priuſquam montes collocarentur, antequam vlli colles fierent, & antequam
Hier. 1 Abraham fieret,ego ſum. De Hieremia quoque ad iſtum modum loquitur: Antequam for-
Pſal. 89 marem tè in vtero,noui te. Dauid itidem:Domine refugium factus es nobis in generationem
& generationem,antequam montes fierent,& formaretur tellus,& orbis habitabilis,& à ſecu-
Dan. 13. lo in ſeculum tu es.Et in Daniele Suſanna magna voce exclamauit, dicens: Deus æterne ar-
canorum cognitor,qui noſti omnia antequam fiant.Igitur illud,non erat:& illud, priuſquam
fieret:& illud,quando,& quotquot iſtiuſmodi dictiunculæ de rebus creatis & conditis, quæ B
ex nihilo prouenerant,congruè vſurpantur,aliene contra incongrueque de Verbo prædican-
tur.Quòd ſi iſta de rebus creatis,illa autem ſemper ſcripturæ de Verbo perſonant, non igitur
(ô perduelles Dei)ex non entibus factus eſt Filius, aut vlla ratione vnus ex rebus creatis, ſed
Patris Imago eſt,& æternum Verbum non aliquando non exiſtens,ſed ſemper exiſtẽs,vt æter-
næ lucis æterna proradiatio ſiue ſplendor. Cur igitur tempora ante filium imaginamini? aut
cur poſt tempora Verbum blaſphematis incepiſſe, per quem ipſa ſecula ortum ſuum accepe-
re:aut quónam modo tempus & ſeculum extitere,nondum prodito,exortóque ſecundum ve-
Ioan. 1. ſtrã ſententiã verbo per quem omnia facta ſunt,& ſine quo factũ eſt nihil? aut cur, ſi tempora
innuitis,nõ apertè dicitis,erat tempus,quando non erat Verbum, ſed vocabulum quidem tẽ-
poris ſupprimitis,ad deceptionem ſimpliciorum: ſenſum vero & mentem veſtram nõ occul-
tatis,nec occultando latere poteſtis:interualla etenim temporis innuitis his verbis:Fuit,quan-
do non erat:& non erat,antequam fieret. Hac ratiocinatione collecta, ad maiorem impuden-
tiam pergunt: Si inquiunt,non fuit quando non erat,ſed ab æterno fuit, vnáque cum patre exi-
ſtebat,non eum iam Filium Patris ſui,ſed fratrem debere dici. O ſtolidos & contentioſos, ſi- C
quidem illum duntaxat coexiſtere æternaliter diceremus, nec additum eſſet eum & Filium
eſſe,credibilis videretur eorum ſimulatitia obſeruatio. Quòd ſi cum æternum profitemur,&
Filium ex Patre,quomodo is qui genitus eſt,genitoris frater eſſe poterit? & ſi in Patrem & Fi-
lium noſtra Fides eſt,quæ iſtic fraternitas exiſtit? aut quomodo Ratio ſiue Verbum, eius fra-
ter haberi poterit,cuius eſt Verbum? Non hanc contradictionem per inſcitiam faciunt. Vidẽt
enim & ipſi veritatem,ſed iudaica eorum hominum calumnia,qui volunt (vt inquit Salomõ)
à veritate deficere,vti ſtatuerunt. Non enim ex aliquo principio præexiſtente Pater & filius
procreati ſunt,vt fratres exiſtimari queant, ſed Pater principium Filij & genitor eſt: & Pater
Pater eſt,neque vllius Filius fuit:& Filius, filius eſt,& non frater. Quòd ſi id quod genitum eſt
ex Patre,æternum dicitis,rectè dicitis:non enim Patris ſubſtantia vnquàm imperfecta fuit,ita
vt eius æternitas ipſi ſuperueniat,neque vt homo ex homine genitus eſt Filius, vt Patri ratione
exiſtendi ſit poſterior,ſed Dei proles eſt,& vt Dei ſemper exiſtentis proprius Filius, idemque
ſempiternus.Hominibus enim proprium eſt in tempore gignere,ob imperfectitudinem ipſo-
Dei ſoboles æterna. rum naturæ,Dei contra Soboles æterna eſt ob æternitatem naturæ. Si igitur filius non eſt, ſed D
opus aliquod quod prodiit ex rebus non exiſtentibus, id antè omnia ab illis oſtendi oportet:
ac tum demum vbi oſtenderint, quantum libeat, quo ſuo ipſorum phantaſmate garriant.
Fuit,quãdo nõ erat.Nã quæ facta ſunt,quũ nõ eſſent,fieri inceperũt.Quòd ſi autem filius eſt:id
Quod filius dei ſemper fuerit. enim pater dicit,& Scripturæ clamãt,etſi filius nihil aliud eſt,niſi hoc ipſum quod è Patre genitũ
eſt:& quod genitũ eſt ex Deo, verbũ eius & Sapiẽtia,& iubar eſt, quid opus eſt verbis,aut cur dicitis
Fuit,quãdo nõ erat filius,quaſi plagiarij,Deum Verbo ſuo ſpoliatis,& manifeſto aduerſus eum
quaſi fuerit aliquando Deus,ſine ſua Ratione,ſine ſua Sapientia:& lucem ſplendore caruiſſe,
Abſurda. & fontem veluti ſterilem exaruiſſe. Nam tametſi nomen temporis metu opprobrij videan-
tur ſubterfugere,cúmque dicant antè tempora fuiſſe,tamen quia ſpacia aliqua dant,in quibus
eum non fuiſſe comminiſcuntur,nihilo tamen minus tempora innuunt,& ita de Deo abſur-
da ſtatuentes,mirum in modum ſeſe impios præbent. Nunc autem quanquam nomen Filij
agnoſcunt,ne palam ab omnibus vituperentur, tamen Sobolem ſubſtantiæ Patris negant,
quaſi

A quaſi id fieri nequeat niſi intelligantur partes & diuiſiones intercedere, eum tamen denuo
aiunt,non eſſe verum filium, nec niſi nomine tenus eum filium eſſe poſſe. Quomodo vero
fieri poteſt, vt ij non mirificè labantur,qui de incorporeo,corporea cogitant:& ob imbecillita-
tem ſuæ naturæ,adimunt Filio proprietatem Paternæ ſubſtantiæ. Supereſt igitur quum non
intelligant,qua ratione ſit Deus, aut qualis ſit Pater,ipſum etiam Patrem inficientur,quando-
quidem generationem Patris ſtulti ex ſe metiũtur.Cæterum, iſtos ad iſtum modum affectos,
perſuaſoſque non poſſe eſſe Filium Dei,æquum eſt quidem, vt miſericordia proſequamur,cõ
ſentaneum tamen,vt ſciſcitemur,& rationibus coniuncamus,forſitan vel eo modo ad ſenſum
aliquem perduci poterint: Si pro veſtra ſententia ex non entibus factus eſt Filius, neque erat
antequam fieret,omnino ſequitur,vt ex participatu eſſentiæ,nomen Filij,Dei,& Sapientiæ aſ-
ſecutus ſit:ita enim in reliquis fit,quę ſanctificata glorificantur:cuius ergo rei particeps ſit,à vo-
bis explicandum eſt.Reliqua enim alia Spiritus communionem recipiunt: Filius autem pro
veſtra opinione, cuius, quæſo, rei participatum ſentit? Spirituſne? ſed Spiritus à Filio potiùs ac-
cipit, vt ipſe de ſe teſtatur:& abſurdum eſt dictu,iſtum ab illo ſanctificari.Patris igitur partici-
B patu id fit,id enim reliquum eſt,& neceſſarium eſt dictu.Sed quidnam illud eſt?aut vnde pro
ficiſcitur?ſi enim extraneum quiddam,& ſeorſum à Patre intelligitis, participationem Patris
habere non poterit,ſed rei extraneæ,atque ita ne ſecundus quidem à Patre erit,quum ante Pa-
trem illud extraneum ordine præcedat,neque iam inde fuerit eius Filius, ſed extranei illius,
cuius participatu Filius eſt dictus. Quod ſi hoc abſurdũ & impium eſt,præſertim quum pater
dicat:Hic eſt filius meus dilectus:Filius quoque itidem loquatur, Patrem ſuum omnipoten- Ioan. 3
tem Deum eſſe:liquidum & manifeſtum eſt, non ex rebus extraneis, ſed ex ſubſtantia Patris
eſſe quod in participatum veniat.Id ſi rurſum aliud fuerit præter ſubſtantiam Filij,eãdem ab-
ſurditatem pariet, quum medium aliquod inueniatur inter eſſentiam Patris & Filij,qualecũ-
que illud ſit.Iſtiuſmodi igitur abſurdis præter veritatem emergẽtibus,neceſſum eſt,vt id quod
integre & ſolidè ex ſubſtantia Patris editum eſt,id eius eſſe proprium Filium.Nam integre &
ſolide impertiri Patrem,id idem eſt ac ſi dicas,ex patre gigni:Iam genitum eſſe,quid aliud ſi-
gnificat,quam filij naturam? Filij autem participatum ſentiunt omnia, ex eius per Spiritum
gratia.Atque inde clarum ac euidens fuerit, Filium nullius rei extraneæ, diuerſæque à patre
C participatu imbui ac tingi,ſed id ipſum,quod ex Patris participatu exiſtit,Filium eſſe,ac proin
de ij qui Filij participes fiunt,etiam Dei participes fieri dicuntur, & hoc eſt quod Petrus dixit:
vt diuinæ naturæ efficiamini communicatores:ita quoque à Paulo dictum eſt,Nõ ſcitis,quod 2. Pet. 1
Dei templum eſtis:&,Nos enim templum ſumus Dei viuentis,& ipſum filium intuentes,intu-
emur & Patrem.Nam intellectus de filio & comprehenſio,cognitio eſt Patris,eo quòd ille pro 2. Cor. 3
prium ſit eius ſubſtantiæ germen,Sicuti nemo veſtrum dixerit, participationem eſſe paſſionẽ
aut diuiſionem ſubſtantiæ Deitatis,quum demonſtratum ſit & pro confeſſo habeatur, Deum
ſuæ deitatis participem reddere,& gignere idem eſſe:ita quoque id quod genitum eſt,non eſt
accidens aut quiddam diuiſum ex diuina ſubſtantia. Quapropter non incredibile eſt, Deum
habere filiũ ſuæ naturæ,nõ ergo vllum accidẽs aut diuiſionẽ ſubſtãtiæ diuinæ indicamus cum
dicimus eum filiũ & germen,ſed potius genuinũ & verum vnigenitum dei intelligimus,& cre
dimus:Re igitur ad iſtam rationem demonſtrata,germen Patris Filium eſſe,nihil amplius du-
bij relinquitur,ſed omnia ſunt clara, eundem eſſe Sapientiam & verbum Patris,in quo,& per
quẽ cõdit & facit omnia:& hoc ipſum eſſe eius ſplendorẽ ſiue iubar, in quo omnia illuminat,
D & reuelatur quibus vult:eundẽ rurſus eſſe characterẽ eius, & imaginẽ in quo ſpectatur & co-
gnoſcitur. Quapropter & ipſe & pater vnum ſunt. Nam qui hunc videt,videt & patrem: is ip- Ioan. 14.
ſe eſt Chriſtus,in quo omnia in libertatem aſſerta ſunt,& qui nouam creaturam operatus eſt.
Iam quum filius iſtiuſmodi ſit,non congruum eſt, imò valde periculoſum dictu, cum ex non
entibus opus quoddam eſſe: aut eum non fuiſſe priuſquam fieret. Qui enim de proprietate
ſubſtantiæ patris ita loquitur, iam in ipſum patrem ſua blaſphemia euehitur, quum talia de Concluſio.
eo ſentiat,qualia de eius Prole,concepta inani phantaſmate, ementitur. Eſt igitur vel hoc vnũ
ſufficiens, ad ſubuertendam Arianam hæreſim, veruntamen etiam vel hinc deprehendens
iſtius hæreſeos abſurditatem.Si Deus factor & conditor rerum eſt, per filium autem opera ſua
condit,nec poſſes videre ea aliter fieri quàm per verbum,ſiue Rationem,qui(quæſo)non blaſ-
phemum, Deum creatorem agnoſcere, & eius Rationem opificem rerum, eiuſque Sapi-
entiam aliquando non fuiſſe aſſerere? quod tantundem eſt, ac ſi dixeris, Deum non eſſe con-
ditorem,quum non habeat ex ſe opifex Verbum ſiue architectatricem Rationem, ſed aliun-

deeã mutuo ſumat, eámque proinde externã, & diſſimilem ſuæ ſubſtãtiæ, in qua omnia crea- A
uerit & architectatus ſit. Quin iam dicant nobis, vel potius ipſi ex iſtis rebus animaduertant impietatem ſuam dum aiunt fuit, quando non erat, & non erat antequam fieret. Si enim Patri non æterna eſt ſua Sapientia ſiue verbum, ſequitur vt Trinitas æterna non fuerit: Sed princi-
Abſurdũ. pio non niſi vnitas fuit, ſecundum eos, poſtea vero ex additamento ſuperuentuque nouarum perſonarum, Trinitas effecta eſt, ac temporis circa illas progreſſu increuit & coaluit Diuinæ Rationis cognitio. Rurſum, ſi non eſt Filius proprium ſubſtantiæ Patris germen, ſed ex non entibus emerſit, ex non entibus quoque conflata eſt Trinitas, ipſaque aliquando non integra, aliquando autem plena fuit: non integra quidem, quum nondum eſſet Filius: plena autem, quũ Filius eſſe incepiſſet, quo conceſſo, ſequitur vt fas videatur eſſe, id quod creatum eſt, cum creatore connumerari: & quod aliquando nõ erat, cũ eo qui ſemper fuit, in Diuinitatis rationẽ admitti & conglorificari. Et quod grauis eſt, inæqualis ſibi ipſi Trinitas inuenietur, quippe quæ externis & alienis naturis coalita ſit. Id nõ aliud dictum eſt, quàm creatam eſſe Trinitatis cõſtitutionem. Quale igitur illud numẽ eſt quod ſimile ſibi non eſt, ſed temporum additamentis ad integritatem peruenit, & aliquando non ita eſt, aliquando hoc genere exiſtendi in B
cipit eſſe? Veriſimile eſt enim, illud iterum atque iterum recepturum eſſe in ſeſe additamentum, idque in infinitum, vtpote, quod ſemel circa initium ex additamentis ſui conſtitutionem acceperit. Neque id quoque in dubio relinqui poteſt, quin poſſibile ſit illud quoque aliquando diminui poſſe: quæ enim additamentis creſcunt, ea quoque detrectationibus diminui poſſe, certum eſt. Cæterum, id nequaquam ita ſe habet, abſit, non enim creaticia res eſt Trinitas,
Trinitas æterna. ſed æterna, atque vna Deitas in Trinitate, vnáque Maieſtas ſanctæ Trinitatis, tametſi eam in diuerſas alienaſque naturas reſcindere audetis, quippe qui, quum Pater æternus ſit, de eius tamen Verbo ipſi coaſſidente, pronunciatis fuiſſe quando non erat, quúmque Filius conſors ſit eiuſdem ſolii cum Patre, illum tamen ſummo ſtudio quàm longiſſimè à Patre ſegregatis. Et cum Trinitas conditrix ſit & rerum opifex, eam tamen non timetis è ſublimi detrahere ad ea, quæ ex nihilo emerſerunt: neque pudori vobis eſt, mancipia exequare nobilitati Trinitatis, & regem dominum Sabaoth, cum ſubiectis in ordinem redigere. Deſinite permiſcere impermixtibilia, vel potius ea quæ non ſunt, cum eo qui eſt: fieri enim nequit, vt qui iſta loquantur, gloriam ferant & honorem domino, ſed ignominiam & contumeliam: quum is qui ignominioſe tractet Filium, ignominioſe tractet & Patrem. Si enim nunc in Trinitate numen perfe- C
ctum eſt, idemque & ſolum & verum numen, idque rectum à Fide ſubnixum eſt, oportuit eã ita ſemper fuiſſe: aut ſi id perpetuo non fuit, ne nunc quidem ita eſſe, ſed eo modo ſeſe habere, quo ab initio à vobis fingitur ſeſe habuiſſe, vt ne nũc quidem Trinitas ſit. Sed nemo Chriſtianorum iſtiuſmodi hæreticos vnquam ſuſtinuerit. Ea enim peculiaria ſunt ethnicorum, vt cre-
Trinitatem creatam dicere ethnicorum eſt. atam introducant Trinitatem, eamque rebus creatis adæquent: rerum enim creatarum eſt, defectus & augmenta accipere, Chriſtianorum contrà Fides, immutabilem, perfectam, & ſemper vnius conditionis, beatam illam Trinitatem agnoſcit, neque vnquam plus Trinitati apponit, neque illam vlla ex parte diminutam fuiſſe arbitratur: vtrumque horum impium cẽſendum eſt. Ideóque eam rebus creatis miſceri non poſſe, certum habetur, eiuſque diuinitatis vnitatem integram ſine diuiſione adorat, fugitque Arianorum blaſphemias, confitetur autem & certo illi perſuaſum eſt, Filium ſemper extitiſſe. Eſt enim æternus, vt & ipſe Pater, cu-
Deus fons ſapientia & vita. ius etiam Verbum æternum eſt. Nam & id quoque rurſum videamus, an Deus fons ſapientiæ & vitæ appelletur, quemadmodum per Hieremiam loquitur, Me dereliquerunt, fon-
Hiere 2. tem aquæ viuæ. Atque iterum: Thronus gloriæ excelſus, ſanctificatio noſtra, expectatio D
Hiere. 2. Iſraelis domine, omnes derelinquentes te confundentur: & qui defecerint, in terra ſcribantur, eò quod dereliquerint dominum fontem vitæ. In Baruch item: relinquebatis fontem vitæ dominum, & relinquebatis fontem ſapientiæ. Conſentaneum igitur fuerit,
Baruch 3. vitam & ſapientiam non habere alienam à fonte ſuo conditionem, ſed eas æternas eſſe: neque vnquam inexiſtentes fuiſſe, ſed à ſempiterno ſubſiſtere. Quæ quidem res eſt ipſe Filius, qui
Abſurda dicit, Ego ſum vita, & ego Sapientia, habitans in conſilio. Qui igitur non nefaria loquatur, quum ait, fuit, quando non erat filius? Siquidem hoc idem eſt dictũ, fuit, quando ipſe fons aridus erat, ſine ſapientia ac vita: quod autem tale eſt, fons eſſe non poterit. Quod etenim ex ſe ſcatebras non gignit, fons appellari minime debet. Proh! quanta abſurditas in iſto ſermone, quandoquidem quum deus ipſe promittat, eos qui ipſius voluntatem faciunt, quaſi
Eſa. 26. fontes futuros eſſe, cui nunquam aqua defecerit, dum dicit per Eſaiam: Et adimplebe-ris quemadmodum deſiderat anima tua, & oſſa tua impinguabuntur, futuraque ſunt

veluti

A veluti hortus ebrius, & ſicut fons, qui non deſtituitur aqua: Iſti contrà, Deum ſapien-
tiæ fontem & re, & nomine, ſterilem aut deſtitutum fuiſſe aliquando ſua ſapientia, calumniis
non verentur diffamare, ſed vanum hoc falsúmque quod dicunt, quum ipſa veritas atteſte-
tur, Deum æternum perennémque fontem eſſe ſuę ſapientiæ. Æternus autem quum fons ſit,
neceſſum eſt, & Sapientiam æternam eſſe: in ea enim omnia ſunt facta, vt à Dauide cantatum *Pſal. 103.*
eſt. Omnia in Sapientia feciſti: nec aliter Salomon, Deus ſapientia fundauit terram, expedi- *Sap. 8.*
uit cælos in prudentia. Sapientia iſta Verbum eſt, & per illud (vt Ioannes inquit) facta ſunt *Ioan. 1.*
omnia, & ſine eo factum eſt nihil, & idem Verbum illud eſt ipſe Chriſtus. Vnus enim Deus
pater, ex quo omnia, & nos in eo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos
per eum. Si ergo omnia per eum, ipſe in grege ordinéque aliorum connumerari non debet.
Qui enim non audet dicere eum, per quem omnia, vnum omnium Deum eſſe, conſequitur
etiam, vt vnigenam filium proprium exiſtentem patris ſubſtantiæ, alium eſſe ab omnibus di-
catur. Iam ſi ille vnus non eſt è reliquorum cœtu, nefarie de eo dicitur, fuit quando non erat:
& non erat, antequam fieret. Siquidem iſtiuſmodi voces in rebus conditis congruentiam
B ſuam habent, quum contrà Filius talis ſit, qualis eſt Pater, cuius ſubſtantiæ eſt proprium ger-
men, nimirum Verbum & Sapientia: id enim proprium Filio erga Patrem, & hoc ipſum
oſtēdit Patrem proprium eſſe Patrem Filij, adeò, vt non liceat Patrem vnquam fuiſſe ſine ra-
tione ſiue Verbo, neque Verbum vnquam ſine ea ſubſtantia, qua exiſtit: alioqui, cur Filius,
niſi ex patre ſit, aut cur Verbum & Sapientia, niſi ſemper ſit, ac proprium quiddam ipſius.
Quando igitur Deus ſine eo quod illi proprium eſt, fuit? aut qua ratione quiſpiam de pro-
prio, quaſi de externo & alieno mentionem faciet? Reliqua enim omnia, vt quæ facta ſint, ni- *Creatura*
hil ſimile habent ratione ſubſtantiæ cum ſuo creatore, ſed extra eum ſunt, gratia & volunta- *nihil ſimile*
te per Verbum eius condita, adeo, vt rurſus poſſint deſinere, vbi ille qui fecit, voluerit. Hu- *habent ra-*
iuſmodi enim naturæ ſunt ea quæ condita ſunt: è diuerſo, quod proprium eſt ſubſtantiæ pa- *tione ſub-*
tris, id iam in confeſſo eſt, eſſe ipſum Filium. Qui igitur (quæſo) non audax & impium dictú, *ſtantia cū*
eum emerſiſſe ex non entibus, ac non extitiſſe, priuſquam fieret, ſed poſtea in rerum naturā *ſuo creato-*
ſuperueniſſe, turſúmque non exiſtere poſſe? Quòd ſi quis ſecum cogitet, & rationes quærat *re.*
quomodo fieri poſſit, vt perfectitudo & plenitudo ſubſtantiæ Patris diminutionem capiat,
ſtatim ſentiet abſurditatem hæreſeos, & potiſſimum, ſi ei in mentem veniat, Filium eſſe ima-
C ginem, & Splendorem, & Formam, & Veritatem Patris ſui. Nam ſi eo ipſo, quo lux eſt, fieri *Chriſtus*
non poteſt, quin ſtatim ſit ſplendor, qui eius imago eſt: & eo ipſo quo hypoſtaſis eſt, fieri non *eſt imago,*
poteſt, quin ſit eius integra forma, & eo ipſo quo Pater eſt, fieri non poteſt, quin ibi quoque *ſplendor,*
vna ſit & eius veritas: Videant iſti qui imaginem & ſpeciem Deitatis tempore mentiuntur, *forma &*
in quantum impietatis barathrum prolabuntur. Si enim non fuit Filius priuſquam fieret, nō *veritas*
fuit ſemper in Deo veritas, ſed id nefas eſt dictu: ſiquidem patre exiſtente exiſtebat ſemper *Patris.*
in eo veritas, quæ Filius eſt, qui dicit: Ego ſum veritas: & ſubſtantia Patris exiſtente, omnino *Abſurdū.*
ſtatim oportuit & characterem & imaginem ſui ipſius exiſtere: Non enim extrinſecus depi-
cta eſt imago Dei, ſed Deus ipſe eius imaginis genitor eſt, in qua ſeipſum contuendo exhila-
ratur: vt ipſe Filius dicit, Ego eram in quo gaudebat. Quando igitur ſeipſum non contuetur
Pater in ſua ipſius imagine? aut quando inde non exhilaratur, vt quis audeat aſſerere, ex nihi-
lo eius imaginem ortum traxiſſe, & non exhilaratum fuiſſe Patrem, antequam imago eius
fieret? Quomodo vero factor & conditor ſeipſum videre potuit in facta & condita ſubſtan-
tia? Oportet enim talem eſſe imaginem, qualis eſt Pater, imaginis author. Age igitur, videa-
D mus ea quæ ſunt Patris, vt & imaginem diiudicemus, an vere ſit Patris. Æternus eſt Pater, im-
mortalis, potens, lux, rex, Imperator, Deus, dominus, conditor, & factor: Ea omnia ineſſe *Omnia quæ*
oportet in ipſius imagine, vt re vera qui Filium videt, Patrem videat. Quòd ſi non ita eſt, ſed, *ſunt in pa-*
vt Ariani ſentiunt, factitius eſt & non æternus Filius, fieri non poteſt, vt ſit vera imago Patris, *tre ſunt*
niſi iam quod reliquum eſt, abſterſa verecundia argutentur, nihil iis verbis, quibus imago *etiam in*
Patris nominatur, indicari, quo intelligas eum conſimilis ſubſtantiæ cum patre eſſe, ſed nomē *filio.*
tantummodo obtinere. Sed heus Chriſti oppugnatores, hoc numquam fuerit imago aut
character & expreſſio Patris. Quæ enim congruentia eorum, quę ex non entibus creata ſunt,
cum illo qui creauit non entia, vt entia eſſent? aut quomodo ei, qui eſt, id quod non eſt, & de-
ficit, vt aliquando non ſit, & quod inter res creatas ſuum ſenſum & ordinem habet, ſimile
eſſe poterit? Vnum ex horum numero quum filium cupiant eſſe Ariani, iſtiuſmodi ca-
uillationes inſtituerunt. Si enim (inquiunt) genitum quiddam ex Patre eſt Filius, & imago
eius, ſimiliſque ei per omnia, debet omnino quemadmodum ipſe eſt genitus, ita quoque de

ſe gignere,ipſúmque fieri alicuius Filij patrem,viciſſimque,qui ex eo genitus eſt , etiam ip- A
ſum quoque liberos procreare , ídque per ordinem in infinitum vſque.Ea enim res genitum
ſimilem oſtendit genitori. O inuentores blaſphemiæ ac verè Chriſti perduelles, qui, ne Filiū
imaginem patris eſſe confiteantur,corporalia ac terreſtria de ipſo patre ſentiūt, deſecationes,
effluxus item & influxus aduerſus Deum cauſificantur. Siquidem igitur Filius homo eſt,fiat
etiam genitor vt homo,fiat quoque Filius alterius filij pater,atque ita viciſſim ex ſe mutuo
procreentur,vt in multitudinem deorum ea inuicem prolis ſucceſſio,ſecundum eorum opi-
nionem,ſeſe propaget.Quòd ſi Deus talis non eſt,qualis homo, vt certè non eſt, non debent
ea quæ hominum ſunt, illi imputari.Nam cætera animalia,vnáque cum iis homo,ex opifice
principio per ſucceſſionem mutuo à ſe inuicem progignuntur, & genitus,ex patre olim geni-
to naturam accipiens,meritò & ipſe quoque alterius pater efficitur,poſſidens ex patre in ſe,
ex quo & ipſe eſt genitus,ideóque in iſtis nihil eſt propriè aut pater aut filius, neque in illis
ſtabilem locum habent perſona Patris & filij. Nam qui filius eſt,pater efficitur , filius quidem
eius qui ipſum genuit , pater verò illius qui ex ipſo genitus eſt . Verum id in diuinitate ſe ita
non habet:non enim Deus vt homo,neque Pater ex patre originem traxit, vnde fit vt gignat B
non progenitutum, atque ita Filius neque eſt ex effluxu parentis,neque ex patre genito ge-
nitus eſt,ideóque non genitus eſt ad gignēdum. quapropter in ſola deitate Pater propriè pa-
ter eſt,& Filius propriè filius eſt,& in illis ſolis conſiſtit:vt Pater ſemper ſit pater,& Filius ſem-
per ſit filius.quocirca, qui percunctatur,cur non prolificus ſit filij filius, hoc ipſum percun-
ctatur,cur non Pater patrem habuerit.Cæterum, ambo illa ſunt abſurda , & plena omni im-
pietate:vt enim Pater ſemper eſt Pater,neque vnquam fuerit filius, ita quoque Filius ſemper
Filius,neque vnquam fuerit Pater.In eo enim ſigillum & imago patris euidentiſſime oſten-
ditur,quia id manet quod eſt,& non immutatur,retinétque ex Patre identitatem. Si igitur
pater mutatur,mutetur & imago:pro ratione enim genitoris,imago & ſplendor genitoris ſe
habet.Quod ſi inuariabilis eſt pater, & hoc ipſum quod eſt , permanet, neceſſario & imago,
id ipſum quod eſt,permanet,& non variabitur. Eſt autem filius ex patre:non igitur aliud fiet,
quàm id quod eſt proprium ſubſtantiæ patris . Fruſtra igitur & ea dementes excogitarunt,
quibus imaginem patris eraderent,vt Filium rebus creatis adæquarent.In horum enim nu-
mero Ariani Filium ex doctrina Euſebij ſtatuentes,talémque eum eſſe arbitrati , quales ſunt C
res ab ipſo creatę, à recto & veritate reſilierunt,atque vbi ſibi accumalarant ſententiolas ver-
ſipelles,principio circuncirca obambulabant,quum iſtam hæreſim comminiſcerentur,atque
etiam nunc in occurſum pupis & puellis ſeſe per forum ingerunt, ſciſcitantes ab iis , non ex
ſacris literis,ſed ex redundantiis animi ſui,quas ex corde eructant , ad iſtum modum: An is
qui eſt,non exiſtentem ex non ente fecit?an cum iam eſſet, fecit?certum enim aut exiſtentē
condidiſſe aut non exiſtentem. Ac rurſum, increatum vnúmne , an duo: & liberine arbitrij
eſt, vt tamen ſua voluntate non mutetur,quum ſit alioqui mutabilis naturæ? non enim lapis
eſt,& ſua inertia immobilis.. Deinde quoque & ad mulierculas ſeſe inſinuantes iſtiuſmodi
verba effœminata ſonant:Quid, an habebas filium, antequam pareres? ſed ſicuti tum tem-
poris non habebas,itidem quoque & Dei filius neon erat antequam gigneretur. Hoc genere
verborum famoſi nebulones propemodum tripudiandi laſciuiunt, Deum hominibus adæ-
quantes, ac interim ſeſe iactitantes ſemper Chriſtianos fuiſſe,qui gloriam Dei in ſimilitudinē
imaginis hominis corruptibilis immutant.Oportuit quidem ad iſta tam ſtulta & phanatica
nihil reſponderi,ne quid firmi eorum hæreſis habere videretur : ſed tamen abſurdum non D
eſt,eos obiter in iſtis nugis refutari,præcipue ob mulierculas,quæ facilè ab iis in fraudem ab-
ducuntur.Cæterum,non inſcitum fuerit iſtiuſmodi verbis architectum percunctari:Dic ob-
ſecro,an poſſis ſine materia ædificare?certum eſt te non poſſe, ſed vt non potes , ita nec Deus
potuit ſine materia hanc vniuerſitatem rerum exædificare. Imò à ſingulis hac quæſtione pul-
ſandi eſſent:potéſne tu alicubi ſine loco ſubſiſtere?ſed quemadmodum tu non potes, ita quo-
que Deus in loco eſt, vt ita ſaltem pudore ab auditoribus in ruborem adigantur. Cur enim,
dum audiunt Deum habere Filium,in ſeſe reſpicientes id negandum putant : quum autem
audiunt eum condere & creare,& non itidem opponunt ea quæ ſunt humanæ facultatis :
atqui par erat,eos etiam tale quid in condendo cogitare,ac Deo materiam ſuppeditare, vt
exiſtentiæ rerúmque conditorem eum negent,quò in ſimili luto cum Manichæis voluten-
tur.Sin autem ea conſideratio altior eſt quàm oportet,agite ergo vel ſolo auditu , dum nomē
patris aut filij dicitur,ad fidem inducamur, vt credamus eum non talem eſſe, quales nos ſu-
mus,quippe qui ſit qualis Deus eſt:neque eum creare,vt creant homines , ſiquidem creat
vt

Quæ ſunt hominum deo imputari non debent.

Abſurda.

Chriſtus creare di-

A vt Deus:neque gignere,vt homines gignunt,ſiquidem gignit vt Deus. Nec enim humana imitatur Deus,cùm homines contrà ad diuina per imitationem ſeſe effingant,& à ſimilitudine vnici Patris ac vere Patris relatu liberorum ſuorum,& ipſi quoque parentes appellentur. Siquidem ex eo omnis paternitas in cælo & in terra,nomen ſuum accipit.Sed tamen, ſi iſta, quæ iſti loquuntur,indiſcuſſa manerent,laudem quaſi ſcitum aliquid & prudens in medium propoſuiſſent,referre viderentur,quorum ſi dicta probe examines, mire eos, & ridiculos, & ludibrioſos deprehendas.Prima ſiquidem illorum ſciſcitatio fatua ſimul, & perquam obſcura eſt,Non enim planum faciunt,quænám intelligant in ſciſcitando,vt habeat interrogatus quod reſpondeat,ſed ſimpliciter ſine expreſſione perſonæ dicunt, qui eſt, eum qui non erat. Quis igitur ille eſt,ô Ariani,qui eſt?& rurſus,quæ ſunt illa, quæ non ſunt? quis eſt, qui eſt?& quis eſt,qui non eſt?& quæ non entia appellatis? Poſſibile enim eſt,eum qui eſt, facere tam non entia,& quæ ſunt,quàm iampridem entia:faber enim lignarius,figulus item & fundendi auri peritus,materiam quæ iam eſt & ante ipſos fuit,pro ſuo artificio exercet, ac vaſa quæ illi collibitum eſt,efficit.Ipſe contrà rerum omnium Deus,tam quod eſt, quàm quod nondũ

B eſt,ſed proditurum aliquando eſt,operibus ſuis occupat,quippe qui è terra argillam ſumens, hominem finxerit: terrámque,quæ prius non erat,fecerit per Verbum ſuum, vt eſſet.Si igitur ad iſtum modum percunctantur,vt ex aliquo aliquid fiat,certum eſt,rerum naturam non fuiſſe priuſquam conderetur,nec tamen minus certum homines in condita materia operam ſuam explicare.Inſtabilis igitur eorum ratio apparet,quum quædam ſint,quædam fiant,quẽadmodum diximus.Sin autem iſta de Deo & Verbo intelligunt,addant reliqua ſuæ quæſtioni,atque ita concludant,Ille qui eſt Deus,fuit aliquando irrationalis,hoc eſt ſine Ratione ſiue Verbo:& quum lux eſſet,ſplendore caruit:Id ſi verentur dicere,fateantur ergo Deum Verbi Patrem ſemper fuiſſe,vel ſi libet,rurſus ad iſtum modum: ille qui eſt Pater, Verbum quod non erat,fecit.Quod ſi reformidant & hanc vocem,dicant in cõtrariam partem,Deum Verbum quod eſt proprium ſuæ ſubſtantiæ germen,in æternum ſecum habere,vt ſentiantur planè de Deo & eo qui ex ſubſtantia Dei exiſtit,curioſè cauillationes affectare, neque pudeſcere ſophiſticando.Quis enim eos ſuſtinuerit dicentes, irrationalem aliquando Deum fuiſſe? Eodem enim hæc dicta,quo prius tendebant,reuoluuntur:quantumcunque illud ſubterfu-

C gere & diſſimulare ſuis cauillationibus ſtudeant,ſed fruſtra laborant. Nemo enim eos diſceptantes audire velit,Deum non ſemper Patrem fuiſſe, ſed poſtea factum eſſe: vt ementiantur aliquo tempore eius Verbum non extitiſſe. Cæterum, multæ quum ſint ex ſuperioribus dictis refutationes,tum ex verbis Ioannis,qui dicit, Erat Verbum:tum ex Pauli ſcriptis,cuius hæc ſententia eſt:Qui eſt ſplendor,& qui eſt ſuper omnes Deus benedictus in ſecula: melius quidem eſſet,ſi ſeſe ocio & quieti traderent: cæterum quando ocium nolunt, ſupereſt vt contra impudentem eorum ſciſcitationem,viciſſim alias ſciſcitationes pari audacia opponamus.Forſitan ex ſimilibus abſurditatibus ſe concluſos irretitóſque animaduertentes, recelluerint à ſtudio oppugnandæ veritatis.Multis igitur precibus numine inuocato, ita quiſpiam iis occurrerit. Is qui eſt Deus,quum non eſſet,extitit,aut antequam fieret,extitit:igitur vel ſeipſum fecit, vel ex nihilo extitit, & quum nullus antea eſſet, de repente apparuit. Abſurda eſt illiuſmodi interrogatio, abſurda haud dubie & referta blaſphemiis,ſed tamen ſimilis iſtorum percunctatiunculis: vtrumcunque enim dixerint, ſemper id æquè omni impietate redundarit. Quòd ſi talia de Deo ſciſcitari blaſphemum eſt,& plenum impietate, blaſphe-

D mum quoque fuerit,talia de Verbo ſciſcitari,neceſſarium tamen eſt reſponderi ad ſtultam eorum interrogationem opprimendam,verum ad iſtum modum: Qui æternaliter eſt, Deus eſt,æternaliter igitur exiſtente Patre,æternaliter quoque exiſtit eius ſplendor, quod ipſum eſt Verbum eius. Ac rurſum,Deus exiſtens,ex ſe exiſtens Verbum habet, neque Verbum ſuperuenit quum prius non eſſet,neque pater vnquam irrationalis,hoc eſt,ſine Ratione & Verbo fuit:nam iniuria in filium, in patris blaſphemiam contumeliámque redundat: ſiquidem ille foris ac aliunde ſibi acceriuit Sapientiam,ſiue Verbum,ſiue Filium:quicquid enim horũ dixeris,nihil eo ipſo deſignaris quàm germen patris, vt ſuperius dictum eſt:quapropter iſtiuſmodi interrogatio conſtare non poteſt, idque merito. Qui enim inficiantur Verbum, hoc eſt, rationem,eo ipſo irrationalem faciunt interrogationem. Nam quemadmodum ſi quis ſole viſo,de ſplendore eius dubitet, & dicat, qui eſt, eum qui non erat,fecit,aut cum erat, fecit,is non animo ſapere dicat,ſed attonitus eſſe diiudicabitur,eò quòd id quod omnino ex luce eſt,id aliunde ſuperuenire imaginetur,ac de eo inquirit,quando & vbi,& ex quo tempore, an ſit factus.Ita quoque qui talia de patre & filio cogitat,atque ita percunctatur, multo maio-

citur non vt homo ſed vt Deus.

Rom. 9

re inſania laborauerit, quum Verbum ex Patre oriundum aliunde illi ſuperinducat, & de A naturali eius germine, vt de opere facto, vmbratili ſermone fabuletur, non erat (inquiens) priuſquam fieret. Audiant tamen quod ad ipſorum interrogationem pertinet. Pater qui eſt, Filium qui erat, fecit. Verbũ enim caro factũ eſt, cúmque iam exiſtentẽ Filiũ Dei, in cõſummatione ſeculorũ, filiũ hominis fecit, Niſi ſecundũ Samoſatenſem, illũ non antè fuiſſe dicãt, quàm cum homo eſſet factus. Et ad primã eorum interrogationẽ iſta ſuffecerint. Vos autem Ariani veſtrorum verborum memores, dicite mihi (quæſo) Is qui erat, eone qui non erat indigebat ad totum naturam condendam? an eo, qui erat? dictum enim à vobis, Patrem filium ſibi in inſtrumentum feciſſe, vt per eum omnia conderet. quid igitur melius eſt, id quod altero indiget, an quod alterius indigentiam adimplet? an ambo, quod deeſt, mutua opera ſibi inuicem ſuppeditant? Ad iſtum enim modum ſermocinantes, maiorem imbecillitatem in eo oſtenditis, qui inſtrumentum fecit: Si non ſolus ſufficiebat ad omnia creanda, ſed inſtrumentum ſibi aliunde comparare voluit, perinde vt faber, aut nauium ædificator, quibus nulla facultas abſque ſerra & bipenni. Quid igitur iſtis magis impium, aut quid opus eſt iis immorari tanquam quæ alicuius ponderis aut momenti ſint? quum ſuperius dicta ſufficere B queant ad edocendum, nihil in iſtorum verbis niſi mera phantaſmata & deliria contineri. Ad alteram porro quæſtionem ſimplicem admodum & fatuam, qua ad mulierculas vtuntur, ne ad illam quidem par erat quicquam reſponderi, niſi id ſolum, quod & ſuperius dictum eſt, non eſſe generationem ex Deo dimetiendam pro hominum natura, ſed tamen quò vel hinc ſibi ipſi diſplicere incipiant, rectum eſt, vt iiſdem rebus illis denuo occurramus. Si omnino ex parentibus quæratur, vnde ipſis ſit proles, reſponderi poſſit, & ſi non habebat filium parens, antequam genuiſſet, tamen habuit eum, non extrinſecus neque alienum, ſed ſuum, & ex ſua ſubſtantia, habuitque eum minime diſſimilem ſui imaginem: adeo, vt iſtum ex illius, illum ex iſtius ſpecie contempleris. Si igitur ex rebus humanis exempliſque, tempora gignentium mutuantur, cur igitur non indidem quoque conuenientiam naturæ & proprietatem ſubſtãtiæ patrum in filiis, & cogitant & ratiocinantur: ſed ſerpentum more, ſolummodo id quod ad veneficium eſt vtile, è cæteris deligunt. Oportuit autem eos, dum ex parentibus ſciſcitantur, & aiunt, non habebas filium priuſquam gigneres, & id quoque adiungere, cæterum, vbi iam habes filium, eum extrinſecúſne & aliunde veluti ædificium aut alterius generis poſſeſſionem nundinatus es? an non? vt tibi reſpondeant, non extrinſecus, ſed ex me meus eſt. Quæ C enim ſunt externa, poſſeſſiones ſunt, & ab vno ad alterum tranſeunt: filius autem ex me eſt, meæq; ſubſtantiæ proprius ac ſimilis, neque alterius opera ad me peruenit, ſed ex me profatus eſt, ac propterea totus in eo ſum, Et minuens hoc ipſum quod ſum. Ita enim res habet, tametſi is parens ratione temporis à Deo diuerſum quiddam habeat: neque id mirum, quũ & ipſe in tempore ſit editus homo. Haberétque etiam homo coexiſtentem ſibi perpetuo filium, niſi natura eius vires impediret. Nam & Leui etiam tum in lumbis proaui erat, quum nondum ipſe genitus eſſet, aut auus prolem edidiſſet. Quum igitur ad eam ætatem peruenerit homo, in qua iſtius rei facultatem natura ſuppeditat, ſtatim per naturam liber, & nequaquam impeditus, ſui ex ſe filij pater efficitur. Quocirca ſi parentes de liberis interrogati fuerint, agnoſcunt ſibi ſuos liberos naturales, non aliunde, ſed ex ipſis exiſtere: agnoſcant igitur & iſti, Dei Verbum totum ex Patre exiſtere: ac dum de tempore percunctantur, reſpondeãt vobis, quidnam illud eſſe poſſit, quod Deum impediat. Par enim eſt, vnde ipſi calumnioſas interrogationes deſumunt, inde quoque eos in ea impietate refutari. Dicant igitur, quid illud eſt, quod Deum remoratur, quo minus perpetuo ſit ſui Filij Pater. Nam genitum ex ge- D nitore eſſe in confeſſo eſt. Verum, vt plane illi, qui iſtiuſmodi de Deo ratiocinantur, ſeipſos condemnent, petendum ab illis, quemadmodum interrogauerunt mulieres de ratione temporis, ita ſolem quoque interrogent de ipſius iubare, & fontem de ipſius aqua, vt addiſcant, quòd tametſi iſta genita proleſque ſint, vna tamen cum illis coexiſtere, vnde originem naturámque traxêre. Si igitur ex natura & ſemper iſtiuſmodi genitores ita ſe habent erga genita ſua, cur igitur Deum minorem creaturis ſuſpicantes, non apertius ſuam impietatem efferunt? Quod ſi illud non audent ex profeſſo dicere, & extra controuerſiam eſt, Filium non aliunde, ſed ex Patre eſſe naturale genimen, neque quicquam eſt quod impediat Deũ: Non enim Deus vt homo eſt, ſed maior ſole eſt, Imo potius Deus ſolis, nimirum ex eo & ſemper cum eo coexiſtit Verbum, per quod Pater omnia quum non eſſent, vt eſſent, fecit: Quòd igitur filius non ex entibus, ſed æternus ſit, & ex Patre, & ipſa res oſtendit, & hæreticorum interrogatio coarguit, qua ad parentes malitioſe vtuntur. Norunt enim, quid naturæ conſenta-

Samoſatenſis error: Chriſtum non fuiſſe antequam homo factus eſſet.

A conſentaneum ſit,ac deinde ſit,vt ſuper ratione temporis pudefiant. Cæterum, Dei genera-
tionem comparandam non eſſe cum hominum natura,aut filium non deberi partem aliquã
ſui Patris exiſtimari,aut in procreando vllam paſſionem ſignificari, & antea à nobis dictum Dei generationem non eſſe cōferendam cum hominum generationibus.
eſt,& nunc denuo hoc ipſum dicimus: Non eſt, vt homo, Deus: homines enim pariendo
gignunt, vtpote fluxili natura præditi, temporiſque maturitatem ratione ſuæ imbecillitatis
expectare coguntur. Verum id de Deo ſentiẽdum non eſt,quippe qui nullis partibus conſtet,
ſed impatibilis ac ſimplex,impatibiliter ſimpliciterque Filij ſui Pater exiſtat. Eiuſque rei de-
nuo magnum argumentum, documentúmque ex ſacris literis, eo ipſo quo Verbum Patris
ſui eſt Filius,& Filius Verbum eſt Patris,eiúſque Sapientia. Sapiẽtia porrò & Ratio,ſiue quod
idem eſt Verbum,nec pars eius fuerit,cuius eſt Sapientia & Verbum: neque ſecundum paſ-
ſionem germen. Vtrunque ſcriptura in vnum coaptans, Filium quidem eum ea de cauſa ap-
pellauit,vt naturalem & verum Patris ſubſtantiæ fœtum declararet,ſed tamen ne quis huma- Verbũ cur filius a deo appellatus.
nitus aliquid editum genitúmque intelligeret, denuo etiam ſubſtantiam definiens, Verbum
illud & Sapientiam, & Splendorem nominauit. Ex illis enim vocabulis, impatibilitatem in
B gignendo,æternitatem item, & decorum illud quod in Deum conueniat, cogitatione ap-
prehendimus. Qualis igitur paſſio? aut quæ pars parentis Verbum aut Sapientia, aut Splen-
dor fuerit? Et ſane id à vecordibus iſtis intelligi poteſt. Vt enim ex fœminis percũctati ſunt de
partu ipſarum, ita quoque viros percunctentur ſuper ratione verbóque mentis eorũ, vt co-
gnoſcant neque paſſionem neque partem aliquam mentis eſſe id Verbum quod enunciat:
Quod ſi in hominibus quanquam & patibilibus & diuiſioni idoneis, tale ipſorum verbum
exiſtit: cur in Deo minime corporali,impartibiliq́; paſſiones & partitiones imaginãtur? vt ſub
ſpecie iſtius obſeruationis & cautionis,inficientur veram & naturalem Filij procreationem.
Iam,quòd gignere Deum, non ſit cum paſſione coniunctum, ſatis per ſuperiora declaratum
eſt: monſtratum quoque eſt,naſcentiam Verbi ex Deo,liberam eſſe ab omni paſſione. Au-
diant autem eadem quoque de Sapientia Non eſt Deus vt homo,ne humanitus hac in parte
de eo imaginentur. Homines ſapientiæ capaces ſunt. Deus contrà: qui nihil aliunde in ſe re-
cipit,ſuæ Sapientiæ Parens exiſtit,cuius Sapientiæ participatu,cæteri ſapientes nuncupantur:
Eſtque illa ipſa Sapientia non paſſio,non portio, ſed proprium ſui Patris germen. Ideóque
C ille ſemper eſt Pater: neque res ſuperuentitia eſt in Deo Paternitatis ratio, ne ſimul quoque
mutabilis intelligatur. Nam ſi bonum eſt eum Patrem eſſe,nec ſemper tamen Pater fuit, ſe-
quitur ergo bonum non ſemper illi adfuiſſe. Sed ecce (inquiunt) eadem ratione ſemper eſt
conditor,neque illi poſtea acceſſit condendi facultas,quapropter quum creator ſit, æternæ
quoque creaturæ exiſtent. Neque fas eſt vel hic dicere,non erat, priuſquam fieret. Vecordes
Ariani,quid ſimile inter Filium,& rem conditam, vt quæ ſunt in Patre, ea ad res conditas
transferatis? aut qui fit,quum tantum ſit diſcriminis pro ſuperiori noſtra demonſtratione in-
ter fœtum & opus,vt in veſtra inſcitia pertinaciter hæreatis? rurſum igitur eadem dicenda
ſunt, vt opus extrarium quiddam eſt ab opifice, quemadmodum dictum eſt, ita contrà Filius
paternæ ſubſtantiæ partus eſt. Quocirca non eſt neceſſarium opus eius perpetuo conſiſtere:
quum enim vult opifex,operatur: fœtus autem non eſt res obnoxia voluntati,ſed eſt quiddam
proprium ac ſuum paternæ ſubſtantiæ. Opifex quidem & dici & eſſe poterit, etiamſi non-
dum opera exiſtant: pater verò nec eſſe nec dici poterit,ſi non ſit ei Filius. Quòd ſi autem cu-
rioſè inquirant,cur Deus,in cuius poteſtate eſt operari,non ſemper operatus ſit? furioſorum
D eſt iſta audacia. Quis enim cognouit mentem Domini,aut quis conſiliarius eius fuit? aut quo- Rom. 11.
modo dixerit figmentum ad ſuum figulum,cur me iſta feciſti? Sed tamen ne vel tenui ratio-
ne ſuppetente conſileſcamus,audiant obſecro,quòd tametſi Deo poſſibile fuerit, ab æterno
opera facere,non tamen poterint,ea,quæ facta ſunt,ab æterno fuiſſe: Siquidem ex non enti-
bus emerſerunt,nec erant priuſquam fierent. Quæ autem non erant,antequam fierent, quo-
modo illa coexiſtere poterant cum Deo ſemper exiſtente? Quapropter ad eorum emolumẽta
commodáque reſpiciẽs Deus,quum intelligeret creaturas ſubſiſtere poſſe, tunc omnes crea-
turas produxit. Ac ſicuti, quum poſſet ab initio ſub Adamo aut Noe, aut Moſe Ver-
bum ſuum emittere,non tamen emiſit niſi in conſummatione ſeculorum: tum enim id vtile
eſſe nouerat vniuerſæ creaturæ: ita quoque creata, cum voluit & ipſis vtile fuit, procreauit.
Cæterum, Filius,quum non ſit opus,aut factitium quiddam, ſed quiddam æternum ſubſtan-
tiæ Patris,æternaliter exiſtit. Semper enim ſubſiſtente Patre,ſemper quoque ſubſiſtere opor-
tet eum,qui eſt proprium quiddam illius ſubſtantiæ,quod eſt ipſius Ratio ſiue Verbum, &
Sapientia. Porro res conditæ,ſi nondum ſint in rerum natura,non diminuunt conditorem.

Habet enim facultatem condendi, quando volet: Proles autem, ſi non æternaliter coexiſtat A
cum Patre, detrimentum adfert perfectitudini illius ſubſtantiæ. Quapropter opera, quando
voluit, operatus eſt per Verbum ſuum, Filius contrà æternus factus eſt ſubſtantiæ Patris. Hęc
fideles lætificant, hæreticis autem moleſtiæ ſunt, quum videant ſuas hæreſes ita ſubuerti.
Quin iſta quoque illorum percunctatio, dum aiunt, vnúmne ingenitum an duo? non rectam
neque ſimplicem eorum mentem, ſed plenam eſſe fraudis & ſuſpicionis coarguit: Non enim
ad honorem Patris, ſed ad calumniam Verbi, tales interrogationes proponunt. Quod ſi quis
inſcius, eorum vafriciei reſponderit, vnum eſſe ingenitum, ſtatim ſuum venenum euomitant,
dicentes: Igitur Filius vnus eſt ex rebus creatis, & rectè à nobis dictum eſt, non erat, priuſ-
quam fieret. Omnia enim miſcent turbántque, vel ob id ſolum, vt Filium à patre diſiungant
& conditorem omnium, rebus conditis adnumerent. Digni igitur ſunt qui condemnentur,
primùm, quia incuſantes Epiſcopos, qui ad Nicænum concilium coierunt, de vocibus in
ſcriptura non vſurpatis, quanquam neutiquam blaſphemis, ſed ad tollendam hæreſim inſti-
tutis, ipſi ad eandem culpam vltro confugerunt, vocibus ſcripturæ incognitis ſermonem cõ-
texentes, & commentantes conuicia contra ipſum Dominum, neque quæ loquantur, neque B
de quibus affirment, ſatis intelligentes. Quærant igitur ex Ethnicis vnde iſta hauſerunt: non
enim Scripturæ ſunt, ſed eorum inuenta, vt audientes, quot ſignificata hac vox ἀγένητον
poſſideat, intelligere queant, ne hoc ipſum quidem ſeſe rectè intelligere, quod interrogant.
Ego enim ab Ethnicis didici τὸ ἀγένητον id dici, quod nondum factum eſt, fieri tamen po-
teſt, vt lignum quod nondum abiit in formam ſcaphæ, ſed tamen vt ſcapha aliquando fieri
poſſit. Rurſum id eſſe ἀγένητον quod non factum eſt, neque vlla ratione fieri poteſt, quale eſt
triangulum & numerus par, quum triangulum nunquam quadrangulum, aut ſit, aut fuerit:
neque numerus par, impar vnquam vel extitit, vel extiterit. Rurſus, ingenitum appellari,
Aſterius quod quidem iam eſt, ſed natum ab aliquo non eſt, neque vlla ratione ſuæ originis pa-
ſophiſta. trem habet. Addidit callidus ſophiſta Aſterius, & hæreſeos patrocinator in ſuo libro,
Ingenitum Ingenitum eſſe quod factum non ſit, ſed quod æternum ſit, In quem igitur ſenſum intelligant
qui-? hoc vocabulum ingenitum, oportebat ab illis interrogando explicari, vt is qui interroga-
tus fuerit, rectè reſpondeat. Si autem rectè ſe credunt interrogare dum dicunt, vnúmne inge-
nitum an duo? audiant primum quidem vt homines inſciti, plurima eſſe ingenita, & ingeni- C
tum eſſe nullum: plurima quidem quæ fieri poterint, & nullum quod tale eſt, vt non poterit,
vt dictum eſt prius: Sin autem vt Aſterio placuit, ea ratione interrogent: quò ingenitum id ha-
beatur, quod factum non eſt, & ſemper eſt, audiant non ſemel, ſed ſæpius etiam Filium pro
iſta acceptione ingenitum dici: non enim ex genere factitiorum eſt, neque opus aliquod, ſed
æternaliter cum Patre coexiſtit, vt iam demonſtratum fuit, etiam ſi ſubinde ſeſe immutent,
vt ſolum habeant, quod contra Dominum loquantur, eum nimirum ex non enti-
bus eſſe incepiſſe, nec fuiſſ; priuſquam fieret. Ex omnibus igitur & excuſſi & detur-
bati, ſi de integro interrogarinnes faciant, vt vnigenitum id dicant, quod iam eſt, ſed tamen,
vt genitum aliunde non ſit, neque ſui patrem habeat, audiét à nobis eum qui tali ſignifica-
to innuitur vnum & ſolum Patrem eſſe, qui ea ratione Ingenitus dicatur. Neque ex eo reſpõ-
ſo quicquam commodi ad res ſuas comparauerint. Non enim, ſi eo modo Deus ingenitus
appelletur, hoc eſt increatus, ſequitur neceſſario, Filium eſſe genitum, hoc eſt, creatum, quum
ex ſuperioribus argumentis notum ſit, tale eſſe Verbum, qualis eſt ille, qui illud genuit. Qua-
propter ſi ingenitus Deus, non propterea genita, hoc eſt, facta eſt eius imago, ſed proles eſt ac D
fœtus, qui ipſe eſt Verbum ſiue Ratio ac Sapientia eius. Quid enim ſimile eſt creato ad in-
creatum? Nam eadem repetere, grauari non debemus contra eos, qui creatum increato ſimi-
le eſſe volunt, vt qui iſtud videat, illud quoque obtueatur. Non longe abſunt ab iſtis verbis
vt dicant id quod increatum eſt, rerum conditarum eſſe imaginem, ac iam inde omnia illis
ſunt promiſcua & confuſa, creatæ res adæquatæ increatis, increatúmque ipſum extinctum,
quum illud metiantur ex operibus, idque ſolum ea de cauſa, vt Filium ad conditionem re-
rum factarum detrahant. Sed ne ipſos quidem arbitror ea deinceps velle loqui, ſi Aſterio ſo-
Aſterius phiſtæ obtemperent. Ille enim, quamuis aduocationem præſter Arianæ ſectæ, dicátque vnũ
Arianæ eſſe ingenitum, tamen iſtis contraria allegat, Sapientiámque Dei increatam, nullóque prin-
ſectæ ad- cipio inchoatam eſſe dicit. Súntque iſta, quæ iam dico, pars nonnulla eorum quæ ſcripſit. Nõ
uocatus. ait Beatus Paulus, Chriſtum ſe prædicare illam Dei potentiam, aut illam Dei Sapientiam,
ſed ſine additamento articuli Potentiam Dei & Sapientiam, aliam quidem eſſe propriam
1. Cor. 1. Dei potentiam inſitam, & vnà cum eo exiſtentem, citra creationem prædicans: Et paulò poſt
iterum

A iterum, Atqui æterna eius potentia & ſapientia, quã nullo principio inchoatam increatámq;
rationes veritatis oſtẽdunt, vna haud dubie, eademq; fuerit. Hic, tametſi praue intelligẽs Apo-
ſtoli verba, duas arbitratus ſit eſſe ſapientias, attamen ſapientiam inexpertem principij, vná-
que exiſtentem eſſe dixit. Ideóq; non iam vnum ingenitum ſiue increatum, ſed & alterum
adhuc ei accumulauit, quod vnà eum eo exiſteret. Quod enim coexiſtit, non ſecum coexiſtit,
ſed cũ altero. Aut igitur Aſterio obſecundantes, non amplius interrogent, ſitne vnũ ingeni-
tum, an duo, ne veluti diſſidentes cum eo pugnent: aut ſi aduerſantur illi, ne eius opuſculis
innitantur, vt ſe inuicem remordentes, à ſe inuicem conficiantur. Cæterum, iſta aduerſus eo-
rum inſcitiam breuiter ſint dicta: porrò aduerſus vafriciem inſtituti illorum, quis vnquam ſa-
tis dixerit? Quis eos ita inſanientes nõ meritò odio proſequatur? Poſtquam enim non am-
plius illis fiducia ſupereſt, vt dicant, ex non entibus eum extitiſſe, neque prius extitiſſe quàm
fieret, vocabulum ingeniti ſibi confinxerunt, vt Filium genitum, hoc eſt, creatum apud ſim-
pliciores dictitantes, eadẽ illa verba, ex non entibus: & non erat priuſquam fieret, denuo ſub-
indicent: in iſtis enim creata & condita intelligi volunt. Atqui par erat, ſi cauſæ ſuæ confide-
B rent, in illis ipſis verbis inſiſtere, ac non ſe in loquendo verſipelles facere: verum hoc detre-
ctant, arbitrantes ſe facile omnibus impoſituros, ſi nomine ingeniti in prætextum dato, hæ-
reſim ſuam diſſimulent, quum tamen vox illa ſuo ſignificatu non ad Filium (vt ipſi murmu-
rant), ſed ad genita, hoc eſt, creata propendeat. Simile quiddam videris in his verbis: Omni-
potens & dominus virtutũ: ſi enim Pater omnia per Verbum in ſua poteſtate tenet, ac domi-
natur & regnat, & in regno patris regnat Filius, & in omnia imperium habet, vt Verbum, vt
imago Patris: euidens eſt, ne eo quidem modo cæteris rebus Filium adnumerari debere, ne-
que Filij reſpectu Patrem: ſed eorũ relatione, quæ per filium creata ſunt, quibus imperat, &
dominatur per Verbum, omnipotentẽ & dominũ virtutum appellari: & ingenitum non ad
diſcrimen Filij, ſed ad eorũ quæ per Ieſum Chriſtũ condita ſunt, ſuam vim & ſignificationem
habere, idq; recte. Non enim Deus talis eſt, vt ea quæ ſunt genita, hoc eſt, creata, ſed vt eorum
conditor, & architectus per Filium. Quẽadmodum autẽ ingenitus ad relationem genitorum, *Simile.*
hoc eſt, factorũ ſignificationem habet: ita pater ad Filium refertur. Et qui Deum authorem
& opificem, & ingenitum nominat, ad condita creatáque reſpicit, eáque intellectu compre-
C hendit, at qui Deum patrem vocat, ſtatim quoque filium intelligit, & ad eum oculos inten- *Relatio pa-*
tos habet. Quocirca admirationi habeas eorũ in impietate defendenda pertinaciam, quod *tris & filij.*
quum nomen ingenitum, probam, vt à me dictum eſt, ſignificationem præ ſe ferat, ſenſum-
que ſuum cum pietate tueri poſſet, ipſi pro ſua hæreſi ad ignominiam filij illud ipſum vſur-
pent, non inſcij interim, eum qui honorat filium, honorare & patrem: & qui dehoneſtat filiũ,
dehoneſtare & patrem. Si enim vllam benedicendi, aut reuerentiæ Patris curam haberent,
oportuit eos (quum multo potius ſit & maius) Deum patrem eſſe: Paternitatem in eo agno-
ſcere & prædicare, quàm ad iſtum modum de eo loqui. Quum enim eum appellant Deum
increatum, ex operibus creatis, quemadmodum dictum eſt, conditorem eum dũtaxat & opi-
ficem deſignant, arbitrantes ſeſe eo modo pro ſua libidine, Verbum quoque eſſe opus, oſten-
dere poſſe, quum è diuerſo, qui Deum Patrem appellat, ex filio ipſum qualis ſit declaret: non
ignari interim, quòd filio ſubſiſtente, neceſſarium ſit omnia quæ creata ſunt, per filium creata
eſſe. Qui autem Deum increatum ſcribunt, ſolummodo ex operibus illum deſignantes, ne
ipſi quidem filium, vt nec Ethnici, cognitum habent. Contrà, qui Deũ Patrem nuncupant, eũ
D ex verbo ſuo, qualis ſit, declarant. porrò qui verbum ſiue Rationẽ cognitam habet, cognitum
quoque habet eam opificem rerum eſſe: & animo comprehendit, omnia per illam condita
eſſe. Quocirca religioſius & verius eſſet, Deum potius Filio denotare, cúmque Patrem dice-
re, quam ex ſolis operibus eũ innuere, ac eum ingenitum, hoc eſt, increatum dicere: Id enim
vel ſingula duntaxat, vel publice omnia quæ ex voluntate Dei per Verbũ ſunt cõdita, ſignifica-
tione oſtendit. Cæterũ, pater in ſolo filio intelligitur & cõſiſtit. Quantũ porro verbum Dei à *Quæ ſit*
creatis differt, tantum quoque differentiæ eſt in hac appellatione, ſi eum Patrem nomines, *differentia*
ab illa, ſi eum ingenitum voces. Præterea vox illa in ſcripturis vſurpata non eſt, ac proinde ſuſ- *inter verbũ*
pecta, vtpote, quæ in ſe multiplicem contineat ſignificationẽ: adeò, vt qui ad eius vocabuli in- *dei & res*
terrogationem reſpondere velit, in multa animum cogitationémque circunferat. Patris cõ- *creatas.*
trà nomen ſimplex eſt, & familiare ſcripturis ſanctis & verius, filiúmque ſignificat. Ingeniti
vox ab Ethnicis, qui filium ignorant, inſtituta eſt. Patris vocabulum à domino agnitum eſt, &
vſurpatum. Ille enim quum ſciret, cuius filius eſſet, hæc verba proloquutus eſt, Ego in Patre,
& pater in me eſt: & Qui vidit me, vidit & patrẽ meum: &, Ego & pater vnum ſumus. Ne-

que vſpiam conſtat eum Patrem ſuum ingenitum appellaſſe, quin quum nos orare & preca- A
Ioan.14. ri doceret: Non(inquit)quum precibus vtendum, vos dicere velim, deus ingenite, qui es in
Ioan.14. cælis, ſed Pater noſter cæleſtis, eóque ſummam Fidei noſtræ tendere voluit, quum iuberet
Ioan.10 nos baptizari, non in nomine geniti & ingeniti, neque in nomine conditi & increati, ſed in
Hæc verba in Græco textu non habentur. nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Itaque quoque nos, quanquam ex creatitia natura
oriundi, ad perfectitudinem progredientes ad ius filiorum, adoptionémque proficimus, &
Matth.6 Patris nomen dictitantes, eo ipſo Verbum quod eſt in Patre, cognoſcimus. Vana igitur inſti-
tutio iſtius dictionis ingeniti oſtenditur, quum nihil aliud in ſe contineat, niſi meram præſti-
giationem. Iam, quòd dicunt mutabile eſſe Verbum Dei, ſuperuacuum eſt de ea re quæſtio-
nem inſtituere: ſatis eſt enim ad impiam ipſorum audaciam oſtendendam, ſi quæ ab illis ia-
ctantur, ſcripto indicauero. Sunt autem iſta, quæ illi per ſpeciem interrogationis deblate-
rant: Suine arbitrij eſt, an non? ſi eſt, igitur iudicio delectúque arbitrij bonus eſt, & poteſt, ſi ve-
Græcus textus habet ἄνθος id eſt flos. lit, mutari, quum ſiir mutabilis naturæ: an, vt lapis & lignum, non habet voluntatem liberam
ſui mouendi, & vtrolibet vergendi? Cæterum, huiuſmodi eos vel dicere vel ſentire non eſt
alienum ab ipſorum hæreſi. Quum enim ſemel ex non entibus Deum, & conditum filium B
ſibi commenti eſſent, conſequenter veluti apta rei conditæ, iſtiuſmodi ſibi verba corraſerunt.
Cæterum, vbi iam didicere ex concertatione cum Eccleſiaſticis viris de vero & vnico Verbo
Patris, nec tamen ob id timidius de eo talia loquantur, quid hoc dogmate magis impium vn-
quam videris? Ecquis eos vel audiendo ſolum, etiamſi contradicere nequeat, non exhorreſ-
cat, aures obthuret perculſus attonitúſque eorum ſermonibus, quum audiat ex ipſis inania
Verbũ Dei an ſit mutabile & alterabile. verba, & ipſo prolatu blaſphema? Si enim mutabile & alterabile eſt Verbum, vbi, quæſo, con-
ſiſtet? aut quis erit finis illius incrementi? aut qua ratione ſimilis eſſe poterit, mutabilis im-
mutabili? quomodo porro, qui mutabilem viderit, vidiſſe immutabilem arbitrabitur? in quo
quæſo ſtatu futurum eſt, vt quis in eo Patrem conſpiciat? Certum enim eſt, non ſemper in eo
videri Patrem, eò quod Filius ſemper mutetur, & alterabilis ſit naturæ. Par enim immutabi-
lis & inalterabilis, ſemper eodẽ tenore modóq; ſe habet, idémq; exiſtit. Filius contrà pro illorũ
ſententia mutabilis eſt, & non ſemper idem, ſed perpetuo alterabilis naturæ: quomodo
ille patris Imago eſſe poterit, quum non habeat ſimilem immutabilitatem? quomodo omni-
no in Patre eſt, is, qui ambigui eſt delectus? Forſitan autem quum mutabilis ſit, ac noſtro mo- C
re profectus capiat, ne nunc quidem adhuc perfectus eſt. Sed valeat iſtiuſmodi Arianorum
inſania, è diuerſóque veritas eluceat, eorumq; deliria patefaciat. Qui enim ille non perfectus,
qui æqualis eſt Deo? aut quomodo immutabilis non fuerit, qui vnus eſt cum Deo, & ſubſtan-
tiæ patris proprius filius? Iam quum ſubſtantia Patris & immutabilis ſit, immutabilis quoq;
fuerit ipſius Partus: Sin verò, quum ſe res ad iſtum modum habeat, Verbo tamen mutabili-
tatem admentiantur, diſcant(quæſo)quid iſtiuſmodi ſermo pręſe ferat. Ex fructu enim co-
Ioan.14. gnoſcitur arbor, ac proinde, qui vidit filium, vidit & Patrem, Filiíque cognitio, patris cogni-
Heb.13 tio eſt. Non igitur alterabilis fuerit imago inalterabilis Dei: Ieſus enim Chriſtus heri & hodie
Pſal.101. idem eſt in ſecula. Dauid certè de eo dicit: Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuũ
tuarum ſunt cæli: ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ſicuti veſtimentum veteraſ-
cent, & ſicut amictus plicabis eos, & mutabuntur, tu autem idem es, & anni tui non deficient.
Et per alium prophetam rurſum ait: Ecce me, ecce me, quoniam ego ſum, & immutatus
non ſum. Quòd ſi quis obiiciat, ea verba ad patrem referri, non tamen incongruum eſt, idem
quoque & de filio prædicari, maximè ob id, quòd homo iam factus, exhibeat illis ſuam idẽti- D
tatem & immutabilitatem, qui propter carnem illum exiſtimabant immutatũ, & aliud quip-
piam factũ eſſe. Nimio plus autem credendum eſt Sanctis, & potiſſimum domino, quam iſto-
rũ impiorũ mentis prauitati: quippe, quũ ſcriptura ſecundũ pſalmodicos hymnos, omniũ rerũ
genitarũ, & totius creaturæ indolẽ cõditionémq; ſub vocabulo cæli & terræ variabilẽ muta-
bilémq; declarans, ſuper omnia iſta Filiũ efferat, eóq; ipſo nunime illum genitũ, hoc eſt, crea-
Pſal.101 tũ oſtendat, filiũq; ex eo numero excipiẽs, palã faciat eum omnino creatum non eſſe, ſed po-
tius alia immutare, ipſumq; non mutari, quatenus dicit: Tu verò idem es, & anni tui non
deficient, idque non immeritò. Creata enim, quum ex non entibus ſint, neque prorſus entia
erant, priuſquam fierent, eò quòd non entia in eſſendi naturam prodierint, alterabilem ha-
bent conditionem. Filius contrà quum è Patre ſit, ac eius ſubſtantiæ proprius, inalterabilis
Abſurda eſt ac immutabilis, quemadmodum ipſius pater. Quoniam nefarium dictu eſt, ex ſubſtantia
immutabili mutabile Verbum progigni, aut Sapientiã alterabilitatis capacẽ. Qui enim Ver-
bum fuerit, ſi eſt conuertibile? aut quomodo Sapientia id dici poterit, quod inconſtantia na-
turæ

A turę ſuæ varietates capit? niſi ſcilicet, vt in ſubſtantia, accidens ſuperuenititium quiddam eſt:
ita volunt quaſi in ſuo ſubiecto, gratiam certam affectionémque Virtutis inſediſſe, eámque
appellari Verbum, & Sapientiam, & filium ea ratione, vt & adimi queat, adiiciéque ei, cui in-
hæret. Hæc quia ſentiunt, crebro ea loquuntur: Atqui nequaquam talis eſt Chriſtianorum
Fides, Neque iſtius dicti ſententia, verè id in quo tale quid eſt, aut Verbum, aut Filium, aut
Sapientiam oſtenderet. Quod enim mutatur alteratúrque, neque in vno eodémque habitu
conſiſtit, quomodo id verum ſolidúmque extiterit? Dominus autem dicit: Ego ſum veritas. Si
igitur dominus de ſeipſo hoc dicit, ſui immutabilitatem oſtendit, Sanctique viri immutabi- *Ioan. 14*
litatis eius conſcij, rem ita eſſe teſtimonio confirmant, & cogitatio de Deo pium hoc eſſe vl-
tro ſentit, vnde quæſo impij iſti iſta comminiſci potuerunt? certe ex corde ſuo veluti ex tabe
purulentiáque iſta euomuerunt. Cæterum, quia ex ſacris eloquiis cauillationes ſuas confi- *Hæretici*
ciunt, & ſacra eloquia vi ad ſuam ſententiam falſis interpretationibus detorquent, neceſſariũ *ſcript. ſa-*
eſt eatenus iis reſpondere, quatenus ea ſacræ ſcripturæ vindicemus, eáque oſtendamus re- *cras in ſuã*
ctum quidem habere intellectum, ſed ab iſtis malitioſè vſurpari. Dicunt igitur ſcriptum eſſe *ſententiam*
B apud Apoſtolum, ideo & Deus eum ſuperexaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper *detorquent* *quomodo.*
omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & inferorum: *Phil. 2.*
ac per Dauidem quoque idem adferri: Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ *Pſa. 44*
conſortibus tuis, ac deinde inferunt, quaſi ſcitum aliqui dicerent, ſi ideo exaltatus eſt, ergo &
gratiam accepit: & ſi ideo iunctus eſt, mercedem nimirum ſuæ voluntatis, ſuíque inſtituti
adeptus eſt. Quòd ſi verò voluntate fecit, quod fecit, vtique conuertibilis eſt naturæ. Talia *Arii &*
nec dicere, nec ſcriptis prodere puduit Euſebium & Arium: eorumque aſſeclæ, nihil veriti *Euſebii*
ſunt ea loqui, vel in medio foro, ſecuri negligentéſque interim tantæ ſuæ in ſuiſmet dictio- *impudẽtia.*
nibus inſaniæ. Si enim mercedem voluntatis rectè diligentis ea accepit, quæ accepit, non
accepturus alioqui, niſi operæprecium dignúmque aliquid eo munere deſignaſſet, nimi-
rum ob virtutem meliorationémque ſui, eadem illa conſecutus eſt, meritóque illi dictum
fuit, propterea filius & deus factus eſt, neque verè Deus fuerit. Quod enim ſecundum natu-
ram ex aliquo gignitur id vera eius progenies cenſendum eſt, qualis fuit Iſaacus Abrahamo:
& Ioſeph Iacobo, & ſplendor ſoli. Contrà, qui ex virtute & gratia nomen ſolummodo filiorũ
C obtinent, & non natura, ſed gratia ad ius liberorum nituntur, diuerſi ſunt ab eo quod ipſi da-
tum eſt, quales ſunt homines quibus Spiritus ſanctus communicatus eſt, de quibus ſcriptum
eſt: Filios genui & exaltaui eos, ipſi autem ſpreuerunt me, ac propterea, quia non ex natura *Eſa. 1.*
filij erant, & ad peiora ſe contuliſſent, ablato ſpiritu reiecti abdicatique fuerunt: quos tamen
vbi pœnitentiam egerint, recepturus eſt, datóque lumine, filios nominaturus eſt Deus, qui ab
initio eis hanc gratiam dederat. Si igitur iſtiuſmodi Seruatorem eſſe volunt, clare apparebit,
cum neque verum Deum, neque Filium, neque ſimilem Patri extitiſſe, neque vlla ratione
ſuæ eſſentiæ Deum Patrem habuiſſe, ſed tantummodo ex gratia quæ illi data fuit, Filium ap-
pellari, Deúmque illius ſubſtantiæ non Patrem, ſed conditorem eſſe, iuxta communem om-
nium rationem. Iam ſi talis ſit, qualem eum eſſe volunt, euidenter conſtabit, cum neque ab
initio nomen Filij obtinuiſſe. Si enim illud illi pro præmio conceſſum eſt, & pro remunera- *Dem exal-*
tione profectus, non alio tempore profecit, quam quum homo factus erat, & ſerui ſpeciem *tauit illũ*
acceperat. Tunc enim id contigit, quum obediens factus vſque ad mortem, exaltatus fuiſſe, *quid.*
& in munus illud nomen accepiſſe dicitur, vt in nomine Ieſu flectatur omne genu. Qualis
D igitur antea fuit, ſi nunc demum exaltatur, & nunc primum incipit adorari, & nunc tan-
dem Filius nominatur, quum homo factus eſt? videtur enim non carnem meliorem reddi-
diſſe, ſed ipſum per carnem meliorem eſſe redditum: ſiquidem pro illorum vecordia, tunc
primum exaltatus, & Filius dictus eſt, quum homo iam erat. Quid igitur ante iſta tempora
fuit? neceſſum eſt enim vt eos denuo interrogẽ, quò ſumma finiſq; eorum impietatis in con-
ſpicuo ſit. Nã ſi dominus nunc eſt & Deus & Filius & Verbũ: nihil autem horum erat, ante- *Abſurda.*
quã homo fieret, aliud erat præter illa, & poſtea merito virtutis iſtorũ particeps factus eſt, quẽ-
admodũ diximus. Si aliud (quod in capita illorũ reſiliat), neceſſum eſt eos dicere, cũ antea nõ
extitiſſe, ac in ſumma, hominem eum ex natura fuiſſe, ac præterea nihil. Atqui, iſtiuſmodi
ſentire, non eſt Eccleſiæ, ſed Samoſatenſis & Iudæorum. Cur igitur, ſi eadem quæ illi *Samoſaten-*
ſentiunt, non etiam vt Iudæi, circumciduntur, ſed Chriſtianiſmum ſimulant, & con- *ſis error,*
tra Chriſtum in pugnam deſcendunt? Si enim non erat, aut ſi erat quidem, ſed meliora- *Chriſtum* *ſolum ho-*
tus eſt poſtea, quomodo per eum facta ſunt omnia? aut quomodo, ſi perfectus non erat *minem.*
Pater, in eo ſibi gratulabatur? aut ſi nunc tandẽ melioratus eſt, quomodo antea potuit oble- *Abſurda.*

Abrahamus & Moſes chriſtũ adorarunt. *Ioan.17.*

ctari coram Patre? aut quomodo, ſi poſt mortem adeptus eſt vt adoretur, viſus eſt Abrahamus A eum in tabernaculo, & Moſes in rubo adorare? aut quomodo vidit Daniel decies mille myriades & mille chiliades ei inſeruiiſſe? Aut quomodo, ſi nunc pro eorum opinione meliorationem ſui adeptus eſt, antemundanæ & ſupramundanæ gloriæ ſuæ mentionem faciens, locutus eſt ad iſtum modum ipſe Filius: Glorifica me pater gloria illa quam habui apud te, antequam mundus fieret. Quòd ſi verò ſecundum eos nunc demum exaltatus eſt, quomodo fieri potuit, vt iam antè cælum inclinarit, & deſcenderit: ac rurſum, dedit Altiſſimus vocem ſuam? Quapropter, ſi antequam mundus fieret, gloriam habuit filius, & dominus gloriæ erat, altiſſimúſque iam tum fuit, & è cælo deſcendit, ac ſemper adorandus fuit, fieri ergo non poteſt, vt vbi deſcenderat, melioratus ſit: ſed ipſe potius ea quæ melioratione indigebant, meliora reddidit: ſin autem vt meliora faceret, cælitus deſcendit, nequaquam illi pro mercede datum eſt, vt filius & deus nuncuparetur, quum ipſe potius nos & filios Patri reddiderit, & homo factus deificauerit. Non igitur, quum homo eſſet, poſtea Deus factus, ſed quum Deus eſſet, poſtea homo factus eſt, vt nos potius deificaret: Nam ſi, quum homo factus eſſet, tum demum filius & Deus appellatus eſt, & antequam homo fieret, veterem illum populum B Deus filios ſuos nominauit, Moſenque conſtituit Deum Pharaonis. Id ipſum quoque plurimis in locis Scriptura oſtendit, quum inquit: Stetit Deus in concilio deorum. Certum igitur eſt, hunc poſt illos filium & Deum appellatum eſſe. Qui igitur poteſt, vt omnia per illum, & ille ante omnia ſit? aut quomodo primogenitus omnis creaturæ, quum eum tempore antecedant, qui filij & dij appellati ſunt? Aut quomodo, qui in participando ſunt primi, non participant ex Verbo? Non eſt vera iſtiuſmodi opinio, ſed commentum eorum qui nunc iudaizant. Qui enim fieri potuit, vt Deum Patrem eſſe cognouerint? Nam ſi id admittas, ipſa adoptio qua filij efficimur, ſine vero filio efficeretur: Dicente eo, Nemo cognoſcit Patrem niſi Filius aut cui Filius reuelauerit. Quomodo autem adoptio fieri poteſt ſine Verbo & ſine Patre eius? cum ipſe ad fratres iſtos Iudæorum dicat: Si illos deos appellauit ad quos verbum Dei factum eſt, &c. Porrò ſi omnes quotquot & filij & dij nuncupati ſunt, ſiue in terris, ſiue in cælis, per Verbum Dei, Filij Dei ſunt redditi & deificati, ipſúmque Verbum filius eſt, manifeſta res eſt, omnes per eum, ipſúmque ante omnes, vel potius illum ſolum verum Filiũ, & ſolum ex Vero Deo verum deum ſubſiſtere, neque hæc tanquam virtutis mercedem ob- C tinuiſſe, neque alium præter iſta eſſe, ſed ex natura ſecundum ſubſtantiam illa ipſa eſſe, quum ſit Paternæ ſubſtantiæ Progenies. Quamobrem minime ambiguum, quin ad ſimilitudinẽ immutabilis Patris, & ipſe quoque ſit immutabilis. Hactenus igitur his rationibus in Filio aſſerendo vtentes, vt dominus dedit, hæreticorum brutis figmentis occurrimus. Iam deinceps non improbum fuerit ſacra quoque eloquia adiungere, vt tanto magis & Filij immutabilitas, eiúſque inalterabilis ex patre naturá, illorumque deliria euidentia & conſpicua reddantur.

Luc.10.

Quod filius dei ſit immutabilis. *Phil.2.*

Apoſtolus igitur ad Philippenſes ſcribens ita loquitur. Ea modeſtia animi ſit in vobis, quæ in Chriſto Ieſu, qui quum in forma dei exiſteret, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominis factus, ſpecié que inuentus vt homo, humiliauit ſeipſum obediens factus vſque ad mortem, & quòd magis eſt, ad mortem crucis: ideo quoque deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſupra omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtiũ, terreſtrium, & ſubterreſtrium, & omnis lingua confiteatur, dominum Ieſum eſſe in gloria patris. Quid hoc clarius aut probarius eſſe poterit? non enim ex deteriore melior factus eſt, D ſed potius quum Deus eſſet, ſerui ſpeciem aſſumpſit: neque in aſſumendo melioratus eſt, ſed humiliauit ſeipſum: vbi ergo in iſtis rebus virtutis præmium? aut quis profectus? aut melioratio in humiliatione? Si enim ideo, quia ex Deo homo efficitur, & ex alto deſcendit, exaltari potuit, qui Deus erat? quum in conſpicuo ſit, ex eo quòd Deus altiſſimus eſt, neceſſario colligi, eius quoque Verbum altiſſimum eſſe. Quo igitur magis exaltari potuit, qui in Patre erat, ac per omnia ſimilis Patri, ac proinde nullius additamenti indigus? Neque eſt vt ſuſpicantur Ariani. Si enim exaltaretur, demiſit ſe Verbum, atque id ita ſcriptum eſt, quænam vlla denique neceſſitas fuit, ſimplius humiliandi, vt quæreret nanciſci quod haberet? aut quã gratiam accepit, qui gratiarum donator eſt? aut quomodo accepit nomen vt adoraretur, qui ſemper in ſuo nomine adorabatur? Certe priuſquã fieret homo, clamabant ſancti, deus in nomine tuo ſaluũ me fac: &, Iſti in curribus, & illi in equis, nos autẽ in nomine Dei noſtri magnificabimur: à Patriarchis igitur adorabatur: de Angelis autẽ ita ſcriptum eſt: & adorẽt eum omnes

Pſal.53

A nes Angeli Dei. Si igitur Dauid in ſeptuageſimo primo Pſalmo ita canit: Ante ſolem permanet
nomen tuũ, & ante lunam in ſecula ſeculorum: quo modo illud accepit, quod ſemper ha- *Heb.1.*
buit, antequam acciperet? aut quomodo exaltabatur, qui priuſquam exaltaretur, altiſſimus *Pſal.71.*
erat? aut quomodo accepit, vt adoraretur, qui antequam hoc acciperet, ſemper adorabatur?
Non eſt ænigma, ſed myſterium diuinum. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud *Ioan.1.*
deum, & Deus erat Verbum. Poſtmodum autem in gratiam noſtri Deus caro factus eſt, &
illud quod nunc dicimus: Exaltauit eum, non ſubſtantiam Verbi exaltatam ſignificat, fuit
enim & ſemper eſt æqualis deo, ſed ad humanitatem eius ſpectat. Neque iſta prius dicta fue-
re, quàm tum, quum iam Verbum caro eſſet factum, vt palàm fieret, illud humiliauit, & il-
lud exaltauit, de homine dictum eſſe: cuius enim eſt humilem eſſe, eius quoque fuerit exalta-
ri, & ſi ob aſſumptionem carnis hoc verbum (humiliauit) eſt ſcriptum, clarum manifeſtúm-
que eſt, propter eandem carnem illud (exaltauit) vſurpatum eſſe. Eius enim exaltationis
indigus erat homo ob humilitatem carnis ſuæ, & mortis. Quoniam autem Verbum, quod
erat imago Patris & immortale, ſerui formam accepit, & propter nos, vt homo, ſua carne
B mortem ſuſtinuit, vt ita ſeipſum pro nobis per mortem Patri offerret: ideo, vt homo propter
nos, & pro nobis dicitur ſuperexaltari: vt quemadmodum morte eius nos mortui ſumus in
Chriſto, ita in eodem Chriſto viciſſim exaltaremur, & ex mortuis reſurgentes, & in cælum
aſcendentes: in quod præcurſor pro nobis Ieſus, intrauit, non in exemplaria aut ſimulacra
verorum cælorum, ſed in ipſum cælum, vt ſe præſentem exhiberet pro nobis conſpectui Dei.
Quòd ſi nunc pro nobis cælum ingreſſus eſt Chriſtus, quum & antea erat dominus & opi-
fex cælorum, nihil dubium, quin noſtra cauſa illud ipſum (exaltauit) in ſcripturis conſtitutum *Exaltant*
ſit, eadem ratione qua omnes ſanctificans, ipſe Patri ſuo ſe pro nobis ſanctificare ait, non quo *illũ quid.*
Verbum Sanctum efficiatur, ſed quò ipſe in ſe ipſo omnes nos ſanctificet, ita quoque illud
(ſuperexaltauit eum) non ideo eſt, vt ipſe exaltaretur, quum ſit altiſſimus, ſed vt ipſe quidem
pro nobis iuſtitia fiat, nos vero in eo exaltemur, portáſque cælorum ingrediamur, quas ipſe
pro nobis iterum adaperuit, quo tempore ita dictum eſt ab anteambulonibus: Attollite por-
tas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Illi enim portæ *Pſal.23.*
clauſæ non erant, vtpote domino & conditori omnium, ſed propter nos hoc ipſum ſcriptum
C eſt, quibus porta paradiſi occluſa fuit, ideóque humano quidem more, ob carnem quam ge-
ſtabat, dictum eſt de eo: Attollite & introibit, veluti homine introeunte: Diuino autem mo-
re, eundem, quia Verbum Deus eſt, dictum eſt ipſum eſſe & dominum & regem gloriæ. Dé-
que noſtri iſtiuſmodi exaltatione Dauid quoque vaticinium Pſalmo 88. edidit: In iuſtitia *Pſal.88.*
tua exaltabuntur, quoniam gloriatio virium ipſorum tu es. Porro, ſi Filius iuſtitia eſt, non vti-
que Verbum, quaſi iuſtitia indigeat, exaltatur: ſed nos ſumus, qui in iuſtitia, quæ ille ipſe eſt.
exaltamur. Iam quoque & illud (donauit illi) non propter ipſum Verbum ſcriptum eſt: erat
enim etiam antequam homo fieret (vt diximus) adorandum & ab Angelis, & ab vniuerſa
creatura, ſecundum ſuam è paterna ſubſtantia proprietatem: ſed propter nos, & pro nobis, id
de eo ſcriptum eſt. Sicuti enim homo mortuus eſt, & ſuperexaltatus: ita quoque id, vt ho-
mo, accipere dicitur, quod vt Deus ſemper habuit, quo gratia iſta ſemel accepta ad nos per-
ueniret: Non enim diminutum eſt Verbum carnem aſſumendo, vt gratiam quoque deſide-
ret accipere, ſed potius Deificauit quod induerat, & idipſum humano generi ſuperaddidit:
vt quemadmodum ſemper adorabatur quatenus Verbum erat, & in forma Dei exiſtebat: ita
D quoque ille idem iam homo factus & Ieſus appellatus, nihilominus haberet omnem creatu-
ram pedibus ſuis ſubiectam, ſibique in ſuo nomine genua flectentem, pariterque confiten-
tem Verbum carnem factum, mortémque in carne ſuſtinuiſſe, non ad ignominiam Deita- *Gloria Pa-*
tis, ſed ad gloriam Dei patris. Gloria autem Patris eſt, hominem iam conditum & amiſſum *tris quæ.*
recuperari, emortuúmque viuificari, templúmque Dei effici. Gloria enim noſtra eſt, noſtra- *Gloria no-*
que ſublimatio, quod quum Poteſtates, Angeli, Archangeli, eum ſemper adorauerint, nunc *ſtra quæ.*
adorent ſub nomine Ieſu Chriſti, eò quòd Filius Dei homo ſit factus. Neque percelluntur
ſtupore, dum vident nos Chriſti concorporeos in ipſorum ſedes patriáſque induci. Quod
nulla vnquam ratione contigiſſet, niſi ille, qui in forma Dei eſt, formam ſerui accepiſſet, ac
ſeſe humiliaſſet, ſinens corpus ſuum vſque ad mortem deuenire. Ecce, quod ſtultum erat
Dei apud homines propter crucem, id omniũ longe honeſtiſſimum eſt factũ, eò quod reſur-
rectio noſtra in cruce ſit ſita: nec iam duntaxat Iſraelitæ, ſed & omnes gentes (vt vaticinatus eſt
Propheta) idola ſua relinquant, & deũ verum Chriſti Patrem agnoſcant, dæmonũq; iam præ-

ſtigia abolita ſint: vnus autem verus Deus in nomine Chriſti adoretur. Quòd autem Domi- A
Deus exaltauit Chriſtũ quid. nus in corpore natus eſt, inditóque nomine Ieſu adoratur habetúrque Filius Dei, ac per eum agnoſcitur Pater: id euidenti ratione commonſtrat, non Verbum quatenus Verbum eſt, eiuſmodi gratiam, ſed nos illam ipſam accepiſſe, eò quòd per corporis illius cognationem, & templum Dei, & filij Dei ſimus effecti: adeo, vt & in nobis iam dominus adoretur: renuncientque illi qui hoc viderint, vt Apoſtolus dixit, Re vera Deus in illis eſt. Sicuti quoque & ab Ioanne
Ioan.1. in Euangelio ſcriptum eſt: Quotquot eum acceperunt, dedit eis poteſtatem vt filij dei fierent.
Ioan.3 Ac rurſus in epiſtola eiuſdem: Inde cognoſcimus quòd in nobis manet, eò quòd de Spiritu ſuo nobis dederit. Indicium id quoque eius erga nos bonitatis, in eo apparet, quòd nos ob Altiſſimum in nobis habitantem exaltamur, & gratia noſtri conceditur, eò quòd dominus ſuppeditator gratiæ, homo ſit factus ad ſimilitudinem noſtri. Ipſe autem Saluator humiliauit ſeipſum, quoniam humile noſtrum corpus aſſumpſit, ſeruíque ſpeciem induit, amictus carne peccatis mancipata. Et vt ipſe nihil ad ſui meliorationem à nobis adeptus eſt: Verbum enim vtpote perfectum & abſolutum, nullius rei indigum eſt: ita nos contrà, ab eo meliores ſumus redditi. Ipſe enim eſt lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun- B
Ioan.1. dum. Fruſtra igitur innituntur Ariani coniunctioni iſti, Ideo, dum à Paulo dicitur: Ideo, &
Phili.2. Deus exaltauit illum. Non enim præmium virtutis, neque præſtantiam eius in proficiendo iis verbis ſignificauit, ſed cauſam ſublimationis in nos redundantis. Nam quid hic aliud in iſtis verbis ſignificatur, quàm generoſi Patris Filium, qui in forma Dei erat, ſeipſum humi-
Incarnatio nis verbi dei vtilitas liaſſe? & ſeruum pro nobis, & noſtri gratia factum eſſe? Si enim dominus homo factus non fuiſſet, nunquam nos à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſemus, ſed ſub terris mortui relinqueremur: neque ad cælos ſubuecti eſſemus, ſed adhuc in orco remaneremus. Propter nos igitur & de nobis dictum eſt (exaltauit & donauit) Hinc ego arbitror iſtius dicti ſententiam, eámque in primis Eccleſiaſticam. Quin hoc dictum ita rurſus tractari liceat, vt aliis, ſed paribus verbis, idem exponas, non eo conceptu vocum indicari, Verbum ipſum quatenus Verbum eſt, exaltari. Eſt enim (vt dictum eſt) altiſſimum, ſimileque ſuo Patri: ſed reſurrectionem ex mortuis in corpore eius ſignificari. Quapropter quum dixiſſet, humiliauit ſeipſum vſque ad mortem, ſtatim ſubintulit, idcóque (ſuperexaltauit) cupiens oſtendere, quòd & ſi ſicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita, exaltatus ſit reſurrectione. Is enim qui deſcendit, idem ille eſt qui aſcendit. Deſcendit quidem corporaliter, reſurrexit autem C
vt Deus in corpore. Atque illud ipſum eſt, cuius gratia ſubintulit in hac ſententia coniunctionem (ideo) non mercedem virtutis aut profectus, ſed cauſam ſignificantem, ob quam reſurrectio facta eſſet: Et cur alij quidem homines ab Adamo vſque in præſens tempus morerentur, & mortui permanerent: Iſte vero ſolus integer ex mortuis reſurrexerit, cauſa ea eſt quam ipſe priori loco ſtatuit, quòd quum Deus eſſet, homo factus ſit. Cæteros quidem homines ex ſolo Adamo oriundos, vitam cum morte cõmutaſſe, mortiſque tyrannidem in ſe paſſos eſſe: Secũdum autem Adamum è cælo eſſe, quippe, qui caro factus ſit: Atque iſte homo è cælo & cæleſtis appellatur, eò quòd Verbum è cælo deſcenderit, ideóque ſub imperio mortis detineri non potuit: Nam etſi humiliauit ſeipſum, ſinens ſuum corpus vſque ad mortem procedere, quoniam moriendi capax eſſet, nihilo minus tamen illud è terris exaltauit, propterea quod in eo erat Filius Dei. Par igitur eſt quod hic dicitur, Ideo & Deus exaltauit illum, cum
Act.2 eo quod in Actis à Petro dicitur, Quem Deus exaltauit ſolutis doloribus inferni, quatenus impoſſibile erat eum ſub eius imperio detineri. Vt enim apud ipſum Paulum ſcriptum eſt:
Heb.2. Quoniam quum in forma Dei eſſet, homo eſt factus, & humiliauit ſeipſum vſque ad mor- D
tem, ideo etiam Deus exaltauit illum: ita quoque à Petro dictum eſt: Ideo quum Deus eſſet, homo factus eſt. Signa autem & prodigia, Petro aliiſque qui ea viderant, ipſum eſſe Deum oſtenderunt, ideóque fieri non poterat, vt ſub morte detineretur: homini contrà impoſſibile erat, ſeſe itidem inſtaurare: proprium enim quiddam eſt homini ſua mors, atque ea de cauſa quũ Verbum eſſet Deus, caro factum eſt, vt corpore mortificatus, viuificaret omnes ſua præſentia, Cæterum, quia dum mentio fieret de eius exaltatione, Deumque illi donaſſe, creditum eſt ab Arianis, in eo detrimentum aut paſſionẽ ſubſtantiæ Verbi ſitã eſſe, neceſſariũ dictu eſt, quo ſenſu iſta & mente referantur. Exaltari enim dicitur ab inferioribus locis terræ, quia mors quoque ipſius exaltatio appellatur, & vtrunque de eo dicitur, quoniam eius erat, ac non alterius corpus, quod exaltatum fuit ex mortuis, & in cælos ſubuectum. Iam verò quum eius ſit corpus, neq; verbũ ſit extra ſuũ corpus, merito exaltato corpore, ipſe, vt homo, ratione corporis exaltatus eſſe memoratur. Si enim homo factus nõ eſt, ne dicãtur iſta de eo: ſin autẽ verbũ

caro

A caro factum eſt, neceſſum eſt de eo, vt de homine, pariter referti & reſurrectionem & exalta-
tionem. vt mors, quæ illius dicitur, redemprio ſit peccati hominum, & abolitio mortis: & vt
reſurrectio & exaltatio, per illum in nobis firmitudinem & ſtabilitatem habeat. De vtroque
autem ſimul mentio habita eſt, & Deum illum exaltaſſe: & Deum illi hoc donaſſe: vt denuo
palam faceret, neutiquam eum patrem eſſe qui homo factus erat, ſed verbum Patris, quod
pro humanitatis ratione à Patre accipit, & ab eo exaltatur, vt dictum eſt. Cæterum, manifeſta
res eſt, nec eſt quod dubites, ea quæ à patre datur, per Filium dari. Eſtque admirabile, & quod *Chriſtus*
hominem plane attonitum reddat, quod gratiam quam filius à Patre largitur eandem ipſe in *exaltari di-*
ſe recipere dicatur: & exaltationem quam filius à Patre facit, ea ipſa eſt qua filius exaltatur. Idē *citur à pa-*
enim ipſe eſt & Dei filius, & filius hominis: Nam, vt verbum, quæ ſunt patris, donat: omnia *tre quomo-*
enim quæ donat & facit Pater, per filium donat & facit: ita è diuerſo, ipſe quum ſit Filius ho- *do.*
minis, humanitus dicitur à ſe ipſo accipere, quia aliunde non accipit, eò quod corpus illa reci-
piat, quod accipiendæ gratiæ naturam idoneam capacemque ſortitum eſt, vt dictum eſt: Ac-
cepit enim, quatenus homo exaltabatur: illiuſque exaltatio erat eum hominem Deificari: ſed
B tamen Verbum hoc ipſum ſemper poſſidebat ſecundum ſuam ex patre Deitatem & perfecti-
tudinē. Certe quod ab Apoſtolo dictū eſt, talem habet interpretationem, impioſq; redarguit.
Etiam illud Pſalmographi eundem intellectum prodit, eumque rectum, quem praue iſti in-
terpretantur. Pſalmus tamen illum pium eſſe demonſtrat, quum inquit: Thronus tuus Deus *Pſal. 44*
in ſecula ſeculurum, virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatē,
propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participatoribus tuis: Videte Ariani,
& ſaltem vel hinc cognoſcite, participatores domini cæteros omnes Pſalmiſtam appellaſſe.
Hic, ſi vnus ex non entibus & creatis eſſet, fuiſſet & ipſe vnus ex iſtis participatoribus. Atqui
quum eum, vt Deum æternum, ſuo hymno celebrarit, dum inquit, Thronus tuus Deus in ſe-
cula ſeculorum, & reliqua omnia ex eo patrem capere declararit, quid aliud intelligendum,
quàm alium illum eſſe à rebus creatis? Patriſque ſolum ac verum Verbum, Splendorem & Sa-
pientiam? ex qua omnia creata participant, & ſanctificantur ab eo per Spiritum, & hic quidem
vngitur, non vt Deus fiat, nam antea id erat: neque vt rex efficiatur, quum iam ab æterno re-
gnaret, quippe, qui erat Imago Patris, quemadmodum ex hoc elogio oſtenditur, ſed pro no-
C bis quoque huc inter cætera ſcriptum eſt. Nam reges Iſraelitæ inungendo reges fiebant, quum *Iſraelitæ*
antea priuati homines eſſent, vt Dauid, & Ezechias, vt Ioſias, cæterique alij. Saluator autem *quomodo re-*
quamuis Deus eſſet, & in regno patris perpetuo regnaret, ipſeque munerator Sancti Spiritus eſ- *ges fiebant.*
ſet, tamen nunc in præſentia inungi dicitur, vt iterum, cum ſicuti homo Spiritu inungitur, no- *Ioan. 10*
bis hominibus, quemadmodum in exaltando & reſuſcitando fecit, ita quoque iſthic Spiritus
incolatum contuberniumque conciliet. Atque id indicans ſuis verbis dominus in euange- *Chriſtus*
lio dixit: Ego emiſi eos in mundum, & pro illis ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctifi- *ſanctificat*
cati in veritate. Hæc verba vſurpans ſatis indicauit, ſe non eſſe eum qui ſanctificat. Non enim *ſeipſum.*
ab alio ſanctificatur, ſed ipſe ſeipſum ſanctificat, vt nos in veritate ſanctificemur. Qui autem
ſeipſum ſanctificat, dominus eſt ſanctificationis. Qua ratione igitur id fit, aut quo pacto id di-
cit, niſi ad iſtum modum? Ego qui verbum Patris ſum, mihi iam homini tribuo Spiritum, ac
me iam hominem factum ſanctifico, vt deinceps in me, qui veritas ſum: ſermo enim tuus (vt
ille ait) veritas eſt, vt inquam in me omnes ſanctificentur. Si autem in noſtram vicem ſeipſum
ſanctificat, atque id agit quum homo factus erat, ſatis conſtat & euidens eſt, deſcenſionem Spi- *Deſcenſio*
D ritus in eum in Iordane ad nos pertinere, eo quod ipſe ferebat noſtrum corpus: neque id ad *Spiritus in*
meliorationem Verbi, ſed ad noſtri ſanctificationem factum eſſe, vt ipſius vnctionis participes *Iordane ad*
eſſemus, ac de nobis diceretur, An ignotum eſt vobis, quod templum Dei ſitis, & Spiritus *noſtram ſan-*
Dei habitet in vobis? Cum enim dominus vt homo in Iordane lauaretur, nos illi ipſi eramus *ctificationē*
qui in domino & à domino lauabamur. Et quum ille reciperet Spiritum, nos eramus illi ipſi, *facta.*
qui per dominum ipſius ſpiritus capaces reddebamur. Quapropter, non quemadmodum *Chriſtus*
Aaron aut Dauid, aut reliqui omnes, ita quoque & ipſe oleo inunctus eſt, ſed aliter ſupra om- *quomodo*
nes conſortes ſui oleo lætitiæ. Quod oleum, Spiritum ſanctum eſſe per Prophetam expoſuit: *vnctus.*
Spiritus domini ſuper me, eo quod vnxerit me: quemadmodum & ab Apoſtolo dictum eſt, *Eſa. 61*
quod Deus illum vnxerit Spiritu Sancto. Quando igitur iſta de eo pronunciata ſunt, niſi tum
cum in carne conſtitutus baptizabatur in Iordane, ac Spiritus in eum deſcendebat? Quin &
ipſe dominus loquitur diſcipulis, Spiritus de meo capiet: &, Ego illum mitto: &, Accipite Spi-
ritum Sanctum. Attamen is qui aliis donat, vtpote Verbum & Splendor Patris, nunc dicitur *Ioan. 15*
ſanctificari, poſtquam homo factus eſt: & ipſius eſt corpus, quod ſanctificatur. Ex illo igitur & *Ioan. 20*

nos incepimus vnctionem & ſignaculum adipiſci, dicente quidem Ioanne, Nos vnctionem A
habemus: A Sancto Apoſtolo vero, vos ſignati eſtis Spiritu illo ſanctæ repromiſſionis. Igitur
propter nos, & de nobis eſt, quod iſthic narratum eſt. Quiſnam igitur ex iſtis rebus melioratio-
onis profectus? aut quodnam virtutis aut facti alicuius præmium oſtenditur? Si enim quum
non eſſet Deus, Deus factus eſſet: aut quum rex non eſſet, ad regnum euectus eſſet, haberet ve-
ſter ſermo aliquam vmbram veriſimilitudinis. Cōtra ſi & Deus eſt, & thronus regni eius æter-
nus eſt, quid habet Deus in quo proficiat, ſuique meliores aſcēdi progreſſiones faciat? aut quid
defuit illi in ſolio Patris ſedenti? Iam ſi (vt ipſe quoque dominus locutus eſt) ſuus eſt Spiritus,
Spiritusque de eo capit, & ab ipſo emittitur, non vtique Verbum, quatenus Verbum & Sapi-
entia eſt, à Spiritu inungitur, quum is ab eo donetur: ſed caro aſſumpta ab ipſo, illa eſt, quæ in
eo, & ab eo inungitur, vt ſanctificatio quæ in Dominum, vt in hominem, infertur, in homi-
nes deinde ab eo dimanaret. Non enim à ſe (vt ille ait) Spiritus loquitur, ſed Verbum eſt à quo
Philip. 2 Spiritus in dignos confertur. Simile eſt & id quoque ſuperiori dicto. Vt enim Apoſtolus dicit:
Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeip-
ſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, ita quoque & Dauid, æternum eum Deum & regem B
miſſum ad nos, & aſſumpto noſtro corpore, quod mortale eſt, mortalem appellauit: id enim
ab eo iſtis verbis indicatur: Myrrha & ſtacte & caſia à veſtimentis tuis: ſimulque hoc ipſum à
Nicodemo, & iis quæ comitabantur Mariam, oſtenditur, quo tempore ille veniebat deferēs
Pſal. 44 miſcellam Myrrhæ & aloes quaſi libras centum: Iſtæ autem apportabant aromata, quæ ador-
Aromata an profuerint corpori Christi in ſepulchro. nauerant ad ſepulturam corporis domini. Quid igitur in hoc aut commodi aut profectus ei,
qui immortalis erat, dum mortem aſſumit? aut quæ melioratio ei, qui æternus erat, dum, id
quod temporarium erat, amicitur? aut quod præmium inde fuerit æterno Deo & Regi, recu-
bantique in ſinu Patris? Iámne ergo videris ea ipſa pro nobis, & propter nos acta & ſcripta eſſe
vt dominus homo factus, nos, qui mortales & temporarij eramus, immortales faceret, & ad
æternum regnum cælorum introduceret? Iámne igitur erubeſcitis ita mentientes contra ſa-
cram ſcripturam? Aduentu enim præſentiaque Domini Ieſu Chriſti, nos quidem meliores red-
diti ſumus, vtpote liberati a peccato, ipſe tamen idem eſt, neque vbi homo factus eſt (quia hoc
iterum dicendum) mutatus fuit, ſed vt ſcripto proditum eſt, Verbum domini manet in æter-
num: nimirum, quemadmodum ante incarnationem quum Verbum erat, donauit Sanctis C
ſpiritum vt ſuum & peculiarem: ita quoque iam homo factus, omnes ſanctificans, ita ſuos diſ-
Mat. vlt. cipulos alloquitur, Accipite Spiritum Sanctum: ita quoque Moſi dedit, & cæteris illis ſeptua-
ginta. Ac propterea Dauid apprecatus Patri in hæc verba erumpit: Et Spiritum tuum, Spiritum
illum Sanctum ne auferas à me. Et quum homo iam factus erat locutus eſt: Mittam vobis cō-
Pſal. 50 ſolatorem Spiritū illum veritatis? idque quod dixit, præſtitit. Miſſus enim eſt Spiritus à Ver-
bo domini, qui mentiri non poteſt. Igitur Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt in ſecula incō-
mutabilis permanens, & ipſe idem ille eſt, qui dat & accipit: dans quidem vt Verbum Dei, ac-
Ioan. 14. cipiens vero vt homo. Non ergo Verbum quatenus Verbum, meliorationem accipit, habuit
enim omnia & perpetuo habet: ſed homines ſunt, qui initium accipiendi in illo & ab illo ob-
tinuere. Quapropter, quum ipſe humano more inungi memoratur, vos eſtis & nos ſumus
qui in eo inungimus: ideo quum ille baptizaretur, nos eramus in quos ille baptiſmus perueni-
Ioan. 17. ebat. Omnia iſta clara, manifeſtaque Saluator noſter reddit, dum Patri dicit: Et ego glo-
riam quam dediſti mihi, dedi & illis, vt vnum ſint, quemadmodum nos vnum ſumus: propter
nos igitur gloriam poſtulabat, & illud (accepit) & illud (donauit) & illud, exaltauit, ideo dictū D
eſt, vt nos acciperemus, vt nobis donaretur, & nos exaltaremur in eo: * quemadmodum ſeip-
Hæc Græc textus non habet. ſum ſanctificat, vt nos ſanctificemur in eo. * Quod ſi ideirco, quia additū eſt in pſalmo: Ideó-
que vnxit te deus deus tuus, ex vocula, ideo, cauſificandi ſibi prætextum ad quæuis inſtruunt,
ſciant iſti ſacrarum literarum imperiti, impietatiſque inuentores: quanquam hoc vocabulum
Pſal. 44 ideo, hic occurrit, non mercedem tamen virtutis, aut operis Verbi Dei ſignificari, ſed cauſam
eius aduentus ad nos, eiuſque vnctionis, quæ in illo pro nobis fiebat. Non enim dixit, ideo vn-
xit te, vt deus, aut Rex, aut Filius, aut Verbum fieres: nam & antea hoc ipſum erat, ſemperque
Solius Christi erat hominem coniungere cū Spiritu ſancto. eſt, vt argumentis demonſtratum eſt: ſed potius propterea, quia & Deus, & Rex es, ideo inun-
ctus es. Non enim alterius erat coniungere hominem cum Spiritu Sancto, quàm tui ipſius,
qui es Imago Patris, ad quam ab initio creati eramus, quoniam tuus eſt Spiritus. Neque enim
rerum conditarum natura digna erat aut idonea ad id negocium, quum & angeli præuaricati
eſſent, & homines inobedientes fuiſſent, ideo opus erat ipſo Deo, verbum autem eſt Deus, vt
eos qui ſub maledictione eſſent, aſſereret. Si igitur ex nō entibus extitiſſet, Chriſtus eſſe nō po-
tuiſſet,

A tuiſſet, vtpote vnus è vulgo rerum ac participator cum cæteris futurus. Cæterum, quia Deus
eſt, quia Rex æternus & Splendor, & Character Patris, ideo ipſe eſt qui expectabatur Chriſtus,
quum Pater hominibus annunciat, dum eum Prophetis reuelat, vt quemadmodum per eum
facti ſumus: ita quoque in eo omnium à peccatis redemptio conficeretur, & omnia ab illius
imperio regerētur. Atque hæc eſt cauſa vnctionis, qua ille imbutus eſt, aduentuſque Verbi in
carnem: cuius intuitu Pſalmographus & deitatem eius, & regnum paternum hymnò celebrat:
Thronus tuus (inquiens) deus in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis, virga regni tui, & eius ad *Pſal. 44*
nos deſcenſum his verbis exponit: Ideo vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus
tuis. Quid igitur miri aut quid incredibile, ſi dominus, qui Spiritum dat, ipſe nunc dicitur Spi-
ritu inungi: qui, vbi neceſſitas requirebat, non recuſauit ratione humanitatis ſeipſum etiam in-
feriorem Spiritu pronunciare, quippe Iudæis loquentibus in Beelzebud eum eiicere dæmo-
nia, reſpondit & dixit illis, poſtquam eos conuiciſſet falſa & impia dicere: ſi ego in Spiritu Dei *Luc. 11.*
eiicio dęmonia. Ecce tibi ſpiritus datorem, in Spiritu ſe aſſerentem eiicere dæmonia, quæ ver-
ba nihil aliud ſibi volunt, niſi ratione carnis id dictum fuiſſe, eò quòd non idonea ſatis neque
B efficax erat humana natura, vt per ſe dæmonia, ſine præſidio Spiritus eiiceret: ideo veluti ho-
mo hoc verbum prolocutus eſt, ſin autem ego in ſpiritu eiicio dæmonia. Quin & blaſphemiã *Matt. 12*
in Spiritum ſanctum, maiorem quàm in ſuã humanitatem hoc dicto indicauit, quicunque di-
xerit aliquod verbum in Filium hominis, habebit remiſſionem. Cuius generis ſunt quum de *Matth. 13*
illo fabularentur: nónne hic eſt fabri filius? Contra, qui in Spiritum ſanctum blaſphemantes
opera verbi Dei, diabolo aſcribunt, illis pœna indeprecabilis infligetur. Hæc quidem Iudæis *Matth. 12.*
vt hominibus locutus eſt dominus: diſcipulis contra, diuinitatem & maieſtatem ſuam exhibẽs
non iam minorem ſe ſpiritu, ſed parem oſtendit. Dabat enim ſpiritum ac dicebat: Ego illum *Ioan. 16*
mitto, & ille glorificabit me, & quæcunque audiet, loquetur. Quemadmodum igitur hic ipſe
dominus munerator Spiritus non grauatur dicere, ſe in Spiritu ſancto eiicere dæmonia, vt ho- *Eſa. 66.*
mo: ita quoque ad eundem modum, non grauatur idem ille ſancti ſpiritus largitor de ſe prædi-
care: ſpiritus ſanctus ſuper me, quoniam vnxit me, idque reſpectu carnis quam induerat (vt ait
Ioannes) vt vtrumque in nobis oſtenderet, & nos eſſe qui in ſanctificando gratia ſpiritus ſancti
indigeremus, & qui impotentes eſſemus ad eiicienda dæmonia abſque viribus ſpiritus ſancti.
C Per quem autem, & à quo tandem conueniens erat ſpiritum ſanctum donari, niſi per Filium
cuius ſpiritus eſt? Quando autem nos accipere potuiſſemus, niſi quum Verbum (vt Apoſto- *Ioan. 1*
lus ait) homo erat factum? neque fieri potuiſſet, vt liberaremur aut exaltaremur, niſi is qui in
forma Dei erat, formam ſerui accepiſſet. Idem à Dauide declaratur, nos extra ſpem participan-
di ſpiritus & ſanctificationis futuros fuiſſe, niſi donator ille ſpiritus Verbum, dixiſſet ſe ſpiritu
pro nobis ſanctificari. Ideoque nos firmiter accepiſſe cognouimus, quia ipſe profeſſus eſt ſe
in carne inungi. Dum enim caro in illo primum ſanctificatur, & ipſe dicit ſeſe, vt hominem *Chriſtus à*
propter carnem eam gratiam ſpiritus ſuſcepiſſe, factum eſt, vt nos illam ex plenitudine dima- *Spiritu ſan-*
nantem acceperimus: ideóque dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, additum eſt in Pſalmo *cto ſanctifi-*
non, vt vos intelligitis, mutabilem Verbi naturam declarans, ſed potius eius immutabilitatem *catur quo*
oſtendens. Quum enim rerum conditarum natura conuertibilis eſſet, aliique præuaricatio- *modo.*
ne, alij inobediẽtia peccaſſent, vt dictũ, neque in ſtudiis vlla firmitas ſubſiſteret, ſubinde, bono *Pſal. 44*
in alio mutatò: adeo, vt qui in præſentia eſſet iuſtus, paulo poſt talis non appareret: ideo incõ-
uertibilis natura requirebatur, quo homines immutabilem Verbi iuſtitiã pro formula & exẽ-
D plaria ad virtutem capeſſendam haberent. Iſtiuſmodi intellectus probę rationis eſſe à pruden-
tibus cenſebitur. Primo enim homine mutato, & morte per peccatum in mundum introgreſ-
ſa, neceſſe omnino fuit ſecundum Adam immutabilem eſſe, quo, ſi denuo ſerpens eum inua-
deret, impoſtura illius vim nullam aut efficaciam haberet. Ideo enim ſerpẽs in conatibus ſuis
elangueſcit, & viribus deſtituitur, quia dominus eſt inconuertibilis & inalterabilis. ſicuti enim
præuaricante Adamo, in omnes homines peccatum dimanauit: ita quoque domino homine *Serpens vi-*
iam facto, & ſerpentem euertente, in omnes homines iſtiuſmodi vigor tranſmeauit: adeo, vt *ribus deſti-*
ſingulis noſtris liceat dicere: Non ignoramus illius cogitationes. Quocirca merito dominus, *tuitur cur.*
qui ſemper & ex natura immutabilis eſt, diligitque iuſtitiam, & odio habet iniquitatem, inũ-
gitur & emittitur, vt idem ſubſiſtens idemque permanẽs, mutabili carne aſſumpta peccatum
in carne condemnaret, & liberam ipſam aſſertámque redderet: quo deinceps iuſtitia legis in
ea adimpleatur, & fas ſit, bonoque iure liceat dicere. Nos autem non ſumus in carne, ſed in ſpi-
ritu, quum ſpiritus Dei habitet in nobis. Fruſtra igitur vobis, Ariani, opinio concepta eſt, fru-
ſtraque ex ſcripturis ſacris cauillationes quæritis. Verbum enim domini incommutabile eſt,

Verbū Dei immutabile. & ſemper ſe eodem modo habet, neque id ſimpliciter, ſed eadem ratione, qua Pater ſuus. Ali- A
oqui, quomodo ſimilis fuerit, ſi non ita ſe habeat? aut quomodo omnia quæ Patris ſunt, Filij fuerint, niſi & immutabilem & inalterabilem naturam parentis poſſideat? Non vt obnoxius le gibus: non, vt in alterutram partem deflexibilis, vt hoc amet, illud auerſetur: metúque excidē-
Pſal.44. di, alterum potius deſumat, & ita mutabilis iudicetur. ſed potius vt Deus, & verbum Patris, & iudex ac virtutis ſtudioſus, vel potius choragus ſuppeditatorque virtutis oſtēdatur. Iuſtus ergo natura & Sanctus quum ſit, iuſtitiam diligere pronunciatur, & odiſſe iniquitatem, quod idem eſt ac ſi dicas, illū probos diligere & ſibi adiungere: Iniuſtos autem auerſari, & odio perſequi.
Pſal. 86. Quū ſcripturæ ſacræ hoc ipſum quoq; de Patre loquātur: Iuſtus eſt dominus, & iuſtitiā dilexit, & odio habuit operātes iniquitatē. Et portas Sion diligit, tabernacula Iacob magni facit, &
Rom.9 Iacob quidē amauit, Eſau vero odio habuit: ac ſecundū Eſaiā vox Dei eſt turſum dicētis: Ego
Eſa.45 ſum dominus odio habens iniuſtitiam, odio perſequens rapinas iniuſtitiæ: ne igitur hic verba eadem prauitate qua illa, excipiant: quum illa ſint de imagine Dei conſcripta, hæc de DeoPatre. An hic quoque eadem prauitate in intelligendo vtentes, Patrem etiam commutabilem eſſe interpretabūtur? quod certe vel ex alijs audire, nō eſt vacuum à periculo. Si ergo iſtud re- B
cte de Patre intelligimus, diligere illum iuſtitiam, & odiſſe rapinas iniuſtas: non tamen ita vt in alterutram partem vergat, aut contrariorum ſit capax, & in delectu hoc ſumat, illud auerſetur (id enim proprium rerum creatarum) ſed quòd, vt cenſor & Iudex, iuſtos diligat & ſibi cōſociet: à malis autem procul ſe auferat. Conſequens igitur fuerit, etiam de Imagine hæc verba de odio eius & dilectione in eandem mentem interpretari: talem enim naturam eſſe Imaginis oportet, qualem eſſe Patris intelligimus, etiamſi Ariani vt cæci, neque hoc neque aliud quippiam in Sacris literis vident: excidentes enim à mente cogitationum ſuarum, vel potius ſtultitiarum ſuarum, rurſus ad verba Sacrarum literarum confugiunt, in quæ ipſa ſolito ſuo more prauo ſenſu incurrentes, mentem quæ inibi latet, non conſpiciūt, & ad impietatem ipſorum quaſi ad regulam omnia dicta Sacrarum literarum contorquent, quibus etiamſi tantūmodo ore ſonarent, dicendum eſſet, Erratis, non intelligētes ſcripturas, neque potentiam Dei. In quibus ſi pertinacius hæreant, digni ſunt, qui pudore ſuggillentur, & audiant, Reddite, quæ
Eſa.45 ſunt hominis, homini, & quæ Dei, Deo. Sed ſcriptum eſt inquiunt, in Prouerbijs: dominus creauit me principiū viarum ſuarum, ad opera manuum ſuarum. Et in epiſtola ad Hebræos C
Heb.8 ita Apoſtolus loquitur, Tanto præſtantior Angelis factus, quanto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt. & paulo poſt, vnde fratres Sancti, Vocationis ſupercæleſtis participes animaduer-
Heb.3 tite Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, fidelem exiſtere ei, qui ipſum crea-
Actor.2 uit. Et in Actibus: Notum ſit igitur omnibus vobis & populo domus Iſrael, quòd Deus hunc Ieſum dominum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis. Ex his verbis ſurſum deorſumque iactatis, errabundi in intelligendo hanc ſententiam colligunt, Verbum Dei creaturam eſ-
Ex quibus teſtimoniis collegerūt Ariani Verbū dei creaturam eſſe. ſe, & opus, & vnum ex rebus conditis: atquē ita decipiunt ſtultos dum quidem in ſpeciem veri voces ſcripturæ prætexunt: pro vera tamen ſententia, venenum ſuæ hæreſeos aſpergant. Nam ſi cognouiſſent, non impiè egiſſent aduerſus dominum gloriæ neque quæ rectè ſcripta ſunt praue interpretarentur. Si igitur palàm iam deinceps, moribus Caiaphæ ſuſceptis, iudaizare decreuerunt, vt ignorent quod ſcriptum eſt, Deum re vera in terris habitaturum fuiſſe, ne argumēta colligant ex verbis Apoſtolorum: id enim nequaquam iudæorum eſt. Quod ſi impijs Manichæis ſeſe admiſcentes, non agnoſcunt Verbum carnem eſſe factum, aut eius in carne præſentiam, ne mihi allegent Prouerbia Salomonis: id enim alienum eſt à Manichæis: ſin au- D
tem ſimulandi Chriſtianiſmi gratia, & eius qui inde prouenit quæſtus, & famæ cauſa, non audent inficiari, Verbum, quia id ſcriptum eſt, carnem eſſe factum: aut voces de corporali Saluatoris præſentia rectè intelligāt, aut ſi mentē eorū inficiātur, inficientur quoq; domioū hominē eſſe factum. Indecorum eſt enim, confiteri quidem Verbum carnem eſſe factum, pudere tamen interim eorum verborum, quibus id pronunciatur, & quia pudet, Scripturæ mentē corrumpere. Scriptum eſt enim, Tanto melior Angelis factus, quod primum examinandum eſt.
Quid obſeruandū ſit in legendis ſcripturis. Opus autem hic eſt, vt obſerues, quod vbique in ſcripturis faciundum, ad quænam tempora Apoſtolus ſua verba direxerit, quæ ſit perſona, quod item exemplum, & qua de cauſa ſit ſcriptum, fideliter excerpere, ne ſeiūcta ſint iſta a ſuis rationibus, ac diuerſum aliquid ab ipſis imperitior aliquis legens, à recto intellectu deuius abeat. Id enim eunuchus ille diſcendi ſtudio-
Actor.8 ſus cognitum habens, adhortabatur Philippum, Obſecro te, inquit, de quónam iſtud Propheta loquitur, de ſeipſóne, an de alio quopiam? metuebat ſiquidem, ne prætermiſſa perſona verba excipiens, à recto intellectu aberraret. Diſcipuli item cupientes intelligere rerum futurarū

tempora,

A tempora,rogabant dominum his verbis, dic nobis quando iſta futura ſunt?& quodnam ſignũ *Mat.24.*
aduentus tui?& ipſi quoque audientes de fine mundi, tempus eius cognitum habere volue-
runt,quo certiores facti,non errarent, ſed alios inſtruere poſſent. Inſtructi igitur eius rei ſci-
entia Theſſalonicenſes alioqui erraturos in viam reduxerunt. Cum igitur quis iſta probe in-
tellecta & obſeruata habet,rectum quoque & ſanum Fidei intellectum habuerit. Contra, ſi
diuerſa ab iſtis ſeiunctáque à veris perſonis,temporibus,cauſis,ex ſcripturis colligit, ſtatim in
hæreſim delabitur. In tempore errauerunt Hymenæus & Alexander cum ſuis gregalibus,quũ *Hymenæus*
dicerent, reſurrectionem iam cõtigiſſe:poſt tempora autem Galatæ, amplectentes etiã nunc *& Alexã-*
circuncisionem. In delectu perſonæ laborant & cæcutiunt vſque in hodiernum diem Iudæi, *der quid*
exiſtimantes de vno ex ſuorum numero dictum eſſe: Ecce, Virgo concipiet, & in vtero habe- *abſurdi ſta*
bit,& pariet Filium,& vocabunt nomen eius Emanuel,quod eſt ex interpretatione, nobiſcũ *tuerint.*
Deus. Atque itidem illud, prophetam vobis excitabit dominus,arbitrantur de aliquo Prophe- *Iudæorum*
tarum dici:illud vero veluti ouis ad mactationem ductus eſt, non didicerunt à Philippo, ſed *de Chriſti*
opinantur de Eſaia memorari,aut de aliquo ſuperiorum Prophetarum. Idem paſſi Chriſti per- *aduentu er*
B duelles,in ſceleratam hæreſim exciderunt. Si enim perſonam, rem, tempus Apoſtolici dicti *ror vnde*
cognoſcerent, nunquam humana in deitatem transferentes, tam impie & ſtulte aduerſus *obortus.*
Chriſtum ſeſe habuiſſent. Id intueri licebit,ſi initium lectionis denuo repetitum probe exci- *Eſa 7*
pias. Dicit enim Apoſtolus, Multifariam multiſque modis olim Deus locutus eſt patribus no- *Deut.18*
ſtris per Prophetas:vltimis autem diebus locutus eſt nobis in Filio: atque ita pauló poſt dicit *Eſa.53.*
Perfecta ab eo noſtrorum peccatorum purificatione, ipſum ſedere ad dextram Maieſtatis in *Heb.8.*
excelſis,tanto ſuperiorem Angelis factum quanto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt. De *Ibidem.*
eo igitur tempore quo nobis per filium locutus eſt,quum peccatorum purgatio fieret Apoſto-
licum dictum mentionem facit. Quando autem nobis locutus eſt in Filio?aut quando purga-
tio peccatorum facta?aut quando natus eſt homo?niſi poſt prophetas, idque in vltimis diebus?
Deinde,quum narratio haberetur de noſtri cura ac diſpenſatione: deque vltimis temporibus
ad contextum argumenti pertinebat,vt diceret, Deum neque ſuperioribus ætatibus tacitum
fuiſſe,ſed locutum eſſe per Prophetas, & vbi Prophetæ ſuo officio perfuncti eſſent, & lex per
Angelos ſua edicta prænunciaſſet, & Dominus ad nos immigraſſet,& ad miniſtrandũ acceſſi-
C ſſet,tunc demum neceſſario ſubintulit, Tanto melior Angelis factus,oſtendere volens, Quan
to dominus præ ſeruo excellat,tanto functione officioque ſeruorum, Filij adminiſtrationem
meliorem fuiſſe. Functiones igitur diſcriminãs Apoſtolus, veterem & nouam libere & cum fi-
ducia ad Iudæos in hæc verba ſcribit: Tanto melior Angelis factus. Quapropter illa ſententia
tanto maior Angelis factus,non in totum per comparationem dicta eſt, quod maior aut præ-
cioſior eſſet,ne quis quaſi de cognatis eiuſdemque generis rebus hæc verba intelligat:ſed ideo
præſtantiorem illum dixit,vt diſcrimen naturæ filij ad res creatas indicaret: cuius rei certum
documentum ex literis Sacris habemus, vbi Dauid loquitur in hanc ſententiam; Melior vna *Pſal.83*
dies in atriis tuis ſupra millenos præſentes: Salomone item ſuffragante: Sumite diſciplinam & *Prou.8.*
non argentum,& cognitionem præ auro probate:Melior enim ſapientia lapidibus ſumptuo-
ſis:omneque quod precioſum eſt, non eſt ea dignum. Quid?an non ſunt diuerſi generis, ſapi-
entia,& lapilli ex terra? Quæ autem cognatio cæleſtibus, atriis, & domiciliis terreſtribus? aut
quid ſimile æternitatibus & ſpiritualibus,ad temporalia & mortalia? Id enim eſt, quod Eſaias
ait: Hæc dominus noſter eunuchis dicit, quotquot ſeruauerint ſabbata mea, & elegerint quæ *Eſa.56*
D ego volo,& adhærens teſtamento meo,dabo illis in ædibus meis,& in mœnibus meis, locum
memorabilem, & præſtantiorem filiis & filiabus, nomen æternum dabo eis, & non deficiet
Eſt ergo eadem ratione nihil cognationis Filio cum Angelis:& quia nihil cognationis eſt,nõ
per comparationem dictum eſt illud(melior) ſed per diſtinctionem,& ad differentiæ notam,
& vt diuerſitas naturæ Filij cum Angelis oſtenderetur. Quin ipſe Apoſtolus illud(melior)ex- *Chriſtus*
ponens,non in alia re,quàm in diſtinctione Filij, rerumque conditarum vſurpat: dum hunc *melior an-*
quidem Filium,illos vero mancipia appellat:& hunc vt Filium Patri à dextris aſſidere,illos ve- *gelis factus*
ro vt ſeruos appatitorum & nunciorum munere, aliiſque miniſteriis fungi. Quum res igitur *quid.*
ad iſtum modum deſcripta ſit,non creatus inde,ô Ariani, Filius oſtẽditur,ſed alius à rebus cre-
atis:quippe,qui ſit proprius ſui Patris, & in Patris ſinu recumbat. Nam quod hic ſcriptum eſt
(factus)non creatum filium ſignificat,quemadmodum à vobis exiſtimatur. Si enim ſimplici-
ter dixiſſet,factus,ac reticuiſſet illud,erat,occaſio aliqua Arianis data fuiſſet: verum, ille cum
Filium iam ante dixit,ac toto tenore tractatus illum declarauit diuerſum eſſe à rebus creatis,
neque illud,factus ſiue natus, ſeorſum diſiunctimque poſuit, ſed copulauit vnà cum hoc ver-

bo(melior): promiſcuam enim indifferentemque eam vocem arbitratus eſt, intelligens eam A
de filio ex confeſſo,& citra controuerſiam legitimo dici, quum factus, hoc loco id ipſum ſit,
quod fuit, ſiue extitit. His accedit, quod vox melior ſtatim adiuncta eſt. Quod enim creatum
eſt, nihil refert, ſiue illud factum eſſe, ſiue conditum appelles, eò quòd quæ creata ſunt, genita
eſſe nequeant, quum ſint opera, niſi poſtmodum participantia de Filio, ipſa quoque genita &
nata vocitentur: neque tamen id ex propria ſua vi aut natura, ſed ex communione eſſentiæ fi-
lij in Spiritu Sancto. Et id quoque cognitum habent Sacræ ſcripturæ: de rebus enim creatis di
Ioan. 1. cunt, Omnia per ipſum facta ſunt, & omnia in ſapientia feciſti: Cæterum de liberis, genitis, fa-
cti(inquit) ſunt Iob filij ſeptem, & filiæ tres: Et, Abraham erat centum annorum, quādo factus
eſt ei Iſaac filius ſuus. Moyſes itē dixit, Si alicui liberi facti fuerint. Si igitur Filius alius eſt à re-
bus factitiis, & patris ſui proprium germen, euanuit Arianis ſua occaſio in hoc verbo (factus)
Quod ſi iterum attrita fronte violenter obiiciant, verba iſta per comparationem eſſe dicta, ac
propterea comparata eiuſdem generis eſſe debere, atque inde colligi, Filium habere genus ad
naturam Angelorum, ſaltem eos pudebit: quod ſi Valentis, & Carpocratis imitatores ſe præ-
Valentiani error. beant, atque eadem ſonent: quorum Valentianus, Angelos congeneres Chriſto pronunciauit: B
Carpocras hæreticus. Carpocras autem, eos mundi conditores appellauit: A Magiſtris nimirum eiuſdem farinæ &
iſti inſtituti ſunt, qui Verbum Dei cum Angelis in comparationem mittunt: ſed confundan-
Pſal. 81. tur in iſtis euanidis ſuis imaginationibus à Pſalmiſta, qui ita loquitur. Quis comparabitur do-
mino in filiis Dei? aut quis inter deos aſſimilabitur tibi domine? Sed tamen audiant, modo vel
Comparatio quomodo fieri debeat. ſic intelligant, in congeneribus ex confeſſo ſolere comparationes fieri, non autem in iis quæ
genere diſconueniunt. Nemo enim Deum cum homine contulerit: * aut hominem cum Deo
* aut hominem cum brutis: aut lignum cum lapidibus, ob diſſimilitudinem naturæ, quum
In Græco textu non habentur. Deus ſit res incomparabilis: id quod contra ſe habet in homine ad hominem, in ligno ad lignū
in lapide ad lapidem: nec eſt qui dicat, quid inter iſta ſit melius, ſed quid magis ac plus eſt. Ita
Ioſeph ſpecioſus erat magis quam fratres ſui: & Rachel quàm Lya: ſtella vero non ſtella melior
ſed magis differt in fulgore: contra autem ſe res habet in genere diuerſis: Quum enim ea inter
ſe commiſeris, tum quid ſuperius, quid inferius ſit indicas, quemadmodum in comparatione
ſapientiæ cum lapidibus Si igitur loquutus fuiſſet Apoſtolus, Tanto magis filius Angelos an-
tecedit, aut tanto maior eſt, eſſet vobis data aliqua occaſio, ex comparatione Filij ad Angelos,
nunc autem quum dicit eum meliorem eſſe, ac tantum diſtare, quantum diſtat Filius à ſeruis C
declarat eum alium diuerſumque eſſe ab Angelorum natura. Cæterum, quum rurſus dicit, eū
fundaſſe vniuerſa, oſtendit illum alium eſſe à rebus creatis. Quare, quum alius ſit & diuerſæ eſ-
ſentiæ præter rerum creatarum naturam, quæ quæſo comparatio aut ſimilitudo eius fuerit ad
res creatas? Quod ſi hic rurſus aliquid comminiſcantur, non deerit Paulus qui eos refutet, hæc
eadem loquens: Cui enim Angelorum dixit vnquam, Filius meus es tu, ego hodie genui te: &
Pſal. 103. de Angelis longe aliter, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flammantem.
Ecce res creatas deum facere pronunciat, eáſque nominibus operum appellat, in filio contrà,
non opus aut creationem conſtituit, ſed æternum illum, & regem, & rerum opificem prædi-
Pſal. 44 cat diſcens: Thronus tuus in ſecula ſeculorum: Et, Tu initio domine terram fundaſti, & opera
Pſal. 101. manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes. Ex quibus verbis modo voluiſ-
ſent, intelligere potuiſſent alium eſſe architectum rerum, alias eſſe res architectatas, illumque
eſſe Deum, iſtas vero creaturas, & ex non entibus conditas. Nam quod dicitur, Ipſi peribunt,
non ita dictum eſt, quaſi in perniciem ſit abitura rerum conditio, ſed vt ex mentione finis
initium & naturam rerum conditarum demonſtraret. Nam quæ interire queunt, etiam ſi per D
gratiam conditoris non intereant, ea ipſa ſeſe ex non entibus procreata eſſe, & aliquando non
fuiſſe, ſuo teſtimonio produnt. Quapropter iſtud de iſtis, vt eiuſmodi natura præditis, dictum
fuit: de filio contra, Tu autem permanes, vt æternitas illius demonſtraretur. Quum igitur ne-
queat perire ſicuti res creatæ, eò quod præditus ſit vi in æternum permanēdi, aliena nimirum
habenda ſunt ea verba ab ipſius natura non fuit, antequā fieret, propriū enim illi eſt, ſemper
eſſe, & permanere cum patre. Si igitur iſta Apoſtolus non ſcripſiſſet in epiſtola ad Hebræos, ta-
men vel ex aliis epiſtolis eius, atque adeo ex vniuerſa ſcriptura impedimenta illis obiicieban-
tur, ne talia de filio comminiſcerentur. Cæterum, quandoquidem ipſe ſcripſit, & in verbis ſu-
perioribus demonſtratum eſt, filium eſſe ſubſtantiæ Patris, illumque condere omnia, & omnia
condita ab ipſo gubernari, eundemque eſſe & ſplendorem, & imaginem, & ſapientiam Patris:
creaturas contra inferiores Trinitati aſſiſtere, ac inſeruire, fieri non poteſt, quin diuerſi ſit gene-
ris filius, alteriuſque ſubſtantiæ, quàm res creatæ, ac potius ſubſtantiæ Patris proprius, ac eiuſ-
dem naturæ,

A dem naturæ. Atque eam ob cauſam non eſt dictum à filio, Patrem ſuum ſe meliorem eſ-
ſe, ne ſeipſum externū alienumque ab illius natura exiſtimarent: ſed Pater (inquit) maior eſt,
non quidem magnitudine aut ætate, ſed quia ex illo ortum habebat. Quinimo in his ipſis ver-
bis, Pater maior me eſt, ſuæ ſubſtantiæ proprietatem demonſtrauit, atque adeo Apoſtolus ip- *Ioan.14*
ſe non ſubſtantiam Verbi principaliter in comparationem cum rebus creatis deducere vo-
lens, hæc verba locutus eſt, Tanto præſtantior factus: incomparabile enim eſt, ac potius aliud
atque aliud exiſtit: ſed ad verbi in carnem aduentum, eiúſque functionem, quam tum admi- *Verbū Dei*
niſtrabat reſpiciens, illum non ſimilem eſſe prioribus nunciis ac legatis oſtendere voluit: vt *incompara*
quantum natura diſcreparet ab illis, qui antea miſſi erant, tanto magis gratia per eum, & ab eo *rabile.*
data, intelligeretur eximia & excellentior eſſe præ Angelorum miniſteriis. Seruorum enim erat,
repoſcere duntaxat fructus: Filij ac domini, gratiam debiti facere, & veniam ad alios trans-
ferre. Certe, quæ ſubiiciuntur ab Apoſtolo diſcrimen inter filium & creaturas oſtendunt, quū
ita loquatur: Quapropter oportet nos tanto abundantius intendere in ea quæ nobis Euange-
lizata ſunt, ne nobis præterfluant. Si enim ſermo per Angelos pronunciatus firmus ac ratus
B fuit, & omnis præuaricatio & obauditio accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo
nos effugerimus, negligenter contemptimque habita tanta ſalute Verbi, quod quum initium
ſuæ promulgationis à domino accepiſſet, ab iis quæ ab ipſo audierant, in nobis confirmatum
fuit. Si igitur creatura filius eſſet, ac non melior creaturis, nequaquam maior pœna aduerſus ip
ſius refractarios ac contumaces repoſita fuiſſet. Non enim ex miniſterio ſingulorū Angelorum
oriebatur illud minus & maius in delicto vel ſupplicio, aduerſus eos qui præuaricati erant, ſed
vna erat lex, vnáque legis in contumaces vindicatio: verum, quia non eſt ex numero creatura-
rum Verbum, ſed filius Patris, ideo, quanto ipſe eſt melior, melioraque ea ſunt quæ inſtituit,
tanto quoque punitio tetrior atque grauior fuerit. Spectent ſaltem gratiam per filium datam,
& cognoſcant ipſum ipſis rebus probari, conteſtatumque reddi, alium diuerſumque eſſe à
rebus creatis, ſolumque verum filium in Patre, & patrem in ipſo exiſtere, Lex quidem per An
gelos locuta eſt, ſed nihil abſoluit, quum opus haberet præſentia domini, vt Apoſtolus dixit. *Mors quan*
Verbi, contra, præſentia abſoluit opus Patris, at tunc quidem ab Adam vſque ad Moſen mors *diu domi-*
dominata eſt: ſed Verbi ſuperuentus mortem deſtruxit: neque iam amplius in Adā morimur *nata.*
C ſed in Chriſto omnes viuificamur. Ac tunc quidem Adā vſque ad Berſabææ̃ lex promulgaba- *Pſal.18*
tur, & in ſola Iudæa deus erat cognitus: nunc contra, in omnem terram exiit ſonus ipſius,
& omnis terra adimpleta eſt cognitione dei, diſcipulique ea diſciplina inſtructi, docuerunt *Ioan.6*
omnes gentes. Et impletum eſt nunc, quod ſcriptum eſt alibi, Erunt omnes dociles Dei:
Et tum quidem nihil niſi formulæ delineationeſque erant, quæ oſtendebantur: nunc autem
veritas exhibita eſt, quod ab Apoſtolo iterum planiſſime exponitur: Tanto melioris teſtamēti *Heb.8.*
autor promiſſorque fuit Ieſus. Ac rurſum, Nunc autem tanto adeptus eſt excellentiorem fun-
ctionem, quanto melioris teſtamenti mediator eſt, ac interpres, vtpote quod ſub melioribus
repromiſſionibus ſancitum ſit. Lex etenim nihil abſoluit, ſed melioris ſpei præinſtructio fuit.
Et rurſus: Neceſſarium igitur fuit, vt exemplaria eorum quæ in cæliserant, illis cæleſtibus pu-
rificarentur: ipſa autem cæleſtia, vnde exemplum mutuatum eſt, melioribus, quàm quę noſtrę
ſunt, victimis colerentur. Iſtud igitur, melius & nunc, & per totum verborum contextum ac-
commodat domino, qui & rebus creatis & melior eſt, & alterius naturæ: melior enim eius ſa-
crificatio, meliorque in eo ſpes, meliores item per eum repromiſſiones: non quaſi magna cum
D paruis, ſed quaſi diuerſa cum rebus diuerſæ naturæ in comparationem mittantur, eò quòd is,
qui iſta geſſit, melior ſit rebus creatis, Iam & id quod dicitur, Sponſor factus eſt, ſponſionem
ab illo pro nobis factam ſignificat. Vt enim quum Verbum eſſet: caro factus eſt, & quod factus *Ioan.1.*
eſſe incepit, carni imputamus: ea enim creabilis eſt, & vt fiat condaturque, naturam habet: ita
hic quoque ſponſorem eſſe factum intelligimus, vt illum ſponſorem in ſecundo Adamo, qui
his vocibus innuitur, accipiamus, eo quod homo ſit factus. Et vt ſentiant iſti cōtentioſi, ſe quo-
que ab iſto malitioſo cōmento deturbari, neque ibi pedem ſiſtere poſſe audiant Paulum, non
ſubſtātiam eius naſci crearíque, ſignificare, quippe, qui eum ſciret ſapientiam, & ſplendorem,
& imaginem Patris, ſed ſecundum diſpoſitionis decretique functionem illum naſci, fierique
indicare, ſecundum quam mors quum regnaret, abolita eſt: ideo enim adminiſtratio il-
lius melior extitit, eo quod impoſſibilitas legis, quatenus infirmabatur per carnem, Deus
miſſo Filio ſuo ſub ſpecie carnis peccati, de peccato condemnauit peccatum in carne,
depulſo ab ea delicto quo omnino captiuabatur: non quaſi diuina mens delictum in ſe re-
ceperit, ſed quia carnem Verbi capacem reddiderit, quia effectum eſt vt non amplius

ſecundum carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambulemus. Ac ſubinde loquitur, nos non ſumus A
Ioan. 12 in carne, ſed in ſpiritu:& quoniam Filius Dei viuit in mundum, non vt iudicet mundum, ſed
vt omnes liberet, & ſeruetur mundus per eum. Tum enim veluti obnoxius iudicabatur mundus à lege: nunc autem Verbum iudicio in ſe tranſlato, & corpore pro nobis excruciato, ſalu-
Ioan. 1. tem omnibus comparauit. Id reſpiciens, exclamauit Ioannes, Lex per Moſem data eſt, gratia
Gratia melior quam lex. & veritas per Ieſum Chriſtum obuenit. Melior porro gratia, quàm lex:& veritas præſtantior
quàm vmbra. Illa autem melioritas nō poterat per alium, niſi per Filium, qui ſedet ad dextram
In Græco textu non habentur. Patris, effici. Quid autem id ſignificat, niſi germanitatem Filij: * ac deitatem Patris, eandem
quoque eſſe Deitatem Filij. * Filius enim in regno Patris regnans, in eodem ſolio cum Patre
conſidet:& quia deitate Patris æſtimatur:& expenditur, ideo verbum Deus habetur: & qui
vidit Filium, vidit Patrem, vt qui vnus idemque ſit Deus. Et ad dextram ſedens, non ad ſini-
Chriſtus ad dextram patris ſedet quid. ſtram ſedentem patrem habet, ſed ideo hoc dictum, quia quod dextrum ac magnificum eſt,
ac Patri adſcribitur, hoc ipſum quoque Filius habeat. Atque inde eſt quod dicit: Omnia quæ
habet pater, mea ſunt: Ideóque & ad dextram reſidens, & homo factus de ſe loquitur: Proui-
Ioan. 14. debā dominum corā me ſemper, quoniā à dextra mihi eſt, ne cōcutiar. Iā rurſus eo dicto palā B
Pſal. 15 fit, patrē eſſe in filio:& filiū in Patre, dextro ſiquidē patre in dextra eſt Filius: ac ſedēte ad dex-
Heb. 1 trā filio, Pater quoque dexter eſt, hoc eſt in filio. Et Angeli quidē ſurſum deorſumque cōme-
antes, miniſtros ſe præbent: de filio, contra, ad illum modum loquitur, Et adorent eum omnes
Angeli Dei: & Angeli quidem, quum in miniſterium abeunt, ita de ſe mentionem faciunt,
Miſſus ſum ad te:&, dominus præcepit: Filius vero, quamuis ratione humanæ naturæ dicat,
miſſus ſum, &, veni ad opus conſummandum:&, vt adminiſtrem: Verbum tamen quum ſit
Ioan. 14. & Imago Patris, de ſe ita loquitur: Ego in Patre, & Pater in me eſt, &, Qui videt me, videt &
Patrem meum:&, Pater in me manens, ipſe facit opera illa. Iſta quidem ſufficiunt ad confun-
Ibidem. dendum eos, qui veritatem oppugnant. Quod ſi autem, quia ſcriptum eſt (melior factus) illud
Chriſtus factus melior quomodo intelligi debeat. verbum (factus) ita de filio dictum noluerint audire, vt inde intelligant, eius miniſterium melius fuiſſe (quemadmodum à nobis dictum eſt) ſed ex hac vocula arbitrantur ſignificationem
dari, Verbum creatum eſſe, ſupereſt, vt audiant iſta compendioſis verbis, quum ſuperius dicta
obliuioni tradiderint. Si filius vnus eſt ex numero Angelorum, habeat ſuam vim & ſignifica-
tionem, vt in cæteris, ita & in eo, hoc vocabulum, factus, nihilque per naturam ab iis differat, C
ſed ſint, vel illi quoque filij, vel iſte Angelus, & in commune omnes ſedeant à dextris Patris,
aut pariter cum cæteris filius quoque adſiſtat, & ſpiritus miniſtratorius, cui pari ratione cum
illis ad negocia amandetur. Contrà, ſi Paulus filium a rebus creatis diſtinguat, quum inquit,
Col. 1. Cui enim dixit angelorum, filius meus es tu? Et, Iſte quidem cælum & terram creat: illi vero
ab illo creantur:& ſi iſte cum Patre ſedet, illi vero vt miniſtri & apparitores aſſiſtunt, cui, quæ-
ſo, non liquet illam dictiūculam, factus, non de ſubſtantia Verbi pronunciatam eſſe, ſed de fun
ctione miniſterioque, quod ipſe in corpore humano adimpleuit? Vt enim verbum quum eſ-
ſet, homo factus eſt: ita quoque homo iam factus, tanto melior extitit ſua functione Angelo-
rum functionibus, quanto filius ſeruis præſtantior eſt, & opifex operibus. Quapropter deſināt
de ſubſtantia filij, illud verbum, factus eſt, intelligere, quum factus non ſit, agnoſcantque eam
vocem, ad œconomiam functionemque à filio adimpletam pertinere. Quomodo autem fa-
ctus ſit melior functione, quum melior eſſet natura ſuper res creatas, indicant ea quæ ſupe-
riùs dicta ſunt. Arbitror vel ſaltem hoc modo eos ad pudorem detrudi poſſe. Quod ſi poſt iſta
quoque contumaces fuerint, reliquum erit contra illorum irrationabilem improbitatem, in D
aduerſum cum iſtis ſententiis tendere, aliaque conſimilia quæ de Chriſto dicta ſunt, eorum
proteruitati opponere, vt vel ita pudefacti compeſcant labia ſua à malo, intelligātque in quod
Pſal. 30. barathrum ignorantiæ præcipites abierint. Scriptum eſt, Fias mihi in Deum protectorem & in
Pſal. munitionem refugij, vt ſerues me: &, Factus eſt dominus refugium pauperi: & quæcunque
iſtius generis in ſacris ſcripturis reperiuntur, Quod ſi iſta de Filio dicta eſſe aſſeuerent, quod
fortaſſe verius fuerit, agnoſcant, Sanctos non a creato poſtulare vt auxiliator ſit: ac deinceps
verba iſta (factus, fecit, & condidit) transferant ad eius aduētum in carne, quum peccata noſtra
Matth. 11 ſuo corpore in lignum ſuſtulit, & dixit: Venite ad me omnes laborantes ac onerati, & ego re-
focillabo vos. Quòd ſi ea verba ad Patrem pertinere dicant, eò quòd iſthic ſcriptum ſit,
fias, & factus es: eòne vſque proſilient, vt blaterent, Deum creatum eſſe? audebuntque quod
conſequens eſt, vt de Filio, ita quoque de patre cogitare? abſit precor, nec vnquam tale
quid in alicuius fidelium mentem cadat. Neque Filius creatus eſt, neque id quod ſcri-
ptum

A ptum eſt fias & factus es, initium aliquod exiſtendi denunciat, ſed tantummodo opitulationem factam illis, qui eam ſibi poſtulabant. Deus enim ſemper eſt, & idem eſt: homines vero vbi pater voluerat, per Verbum eius ſunt facti: Deus autem inuiſibilis, inacceſſus rebus creatis ac imprimis terreſtribus hominibus. Cæterum quum homines aut in morbis aut in perſecutionibus auxilium implorant, aut in iniuriis ſupplicant, tunc Deus, quia humanus eſt & miſericors, ſuis beneficiis ſe repręſentat, quæ per ſuum Verbum in illos confert, & pro cuiuſque neceſſitate diuina præſentia ſemet oſtendit, & efficitur imbecillibus, fortitudo: & agitatis, refugium ac domus ſalutis: & iniuriam paſſus ita affatur, Adhuc te loquente dicam, Ecce adſum. Quod igitur in deffenſionem ſui vnicuique per filium ſuppeditatur, hoc Deum ſibi factum eſſe gloriari ſolet, eo quod auxiliatio Dei per Filium efficiatur, idque ita eſſe nouit etiam hominum in loquendo vſus & conſuetudo, & nemo non idem genus ſermonis approbauerit.
Sæpe etiam ab homine homini facta eſt opitulatio, & hic quidem iniuriam paſſo opem operámque ſuam impertitus eſt, vt Abraham, Loth: alius porro vexatus perſecutionibus domum aperuit, vt Abdias filiis Prophetarum: alius peregrinum refocillauit, vt Angelos Loth: alius *Homines ſe mutuo iuuant.*
B indigis ſuppeditauit, vt Iob omnibus, qui ab ipſo poſtulabant. Vt igitur is qui ſupplicibus opitulatur, ſi ſe dicat ipſis opitulatorem factum: aut ſi hi qui auxilium ſenſere, eum dicant vnde hoc beneficium deſcendit, auxiliatorem ſibi eſſe factum, non initium natiuitatis, quo homo *Simile.* eſſe cæpit, neque ſubſtantiam eius ſignificant, ſed beneficium, quod ab illo factũ eſt: ita quoque, quum de Deo loquuntur ſancti, fuit, & factus eſt, non initium ipſius creationis inſinuant: increatus enim Deus, & nullo initio inchoatus ſed ſalutem ab illo hominibus irrogatam denotant. Quum igitur hæc forma loquendi eum intellectum habeat, conſequen fuerit, etiam de filio, quomodocunque & quotieſcunque iſtiuſmodi proferuntur (factus eſt, & fias) eandẽ ſententiam obtinere, vt quum audiant hoc vocabulũ (melior Angelis factus aut redditus fuit) non initiũ exiſtẽdi in verbo imaginari, aut vlla ratione eum idẽ creatũ eſſe cõfingere, oportet: ſed de miniſterio, œconomiáque, quum homo factus eſſet, ea Pauli verba interpretanda ſunt. Quum enim caro factus erat, & habitabat in nobis: venerat enim vt adminiſtraret, & omnibus ſalutem præberet, tum nobis ſalus factus eſt, & vita factus eſt, & factus eſt propitiatio, tum eius functio pro nobis, & adminiſtratio melior facta eſt Angelis, & factus eſt via, & fa-
C ctus eſt reſurrectio: Et, vt fias mihi in protectorem, non fientiam Dei, initiúmque eius exiſtẽdi præ ſe fert, ſed miſericordiam, quemadmodum dictum eſt: ita nunc quoque illud (melior Angelis factus: Et, Factus erat, & tanto melior Angelis factus eſt aſſertor Ieſus) non ſubſtantiã *Heb. 8.* Verbi creatam oſtendit, abſit, ſed dotes quæ nobis ex illius incarnatione prouenerunt, etſi hac in parte ingrati ſunt hæretici, & aduerſus veritatem contentioſi.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS,
SERMO TERTIVS.

D EGo exiſtimabam Arianicæ vecordiæ hyſtriones ſuperioribus illis aduerſus ipſos refutationibus, documentiſque veritatis contentos fore, ac quietos in poſterum pœnitentiam acturos, ſuper iis, quæ de Saluatore noſtro praue vel cogitarunt, vel elocuti ſunt: verùm illi, neſcio quo pacto, ne ita quidem cohibentur, ſed veluti ſues & canes in vomitus ſui volutabra ſeſe verſantes, alia atque alia adinueniunt, commenta impietas. Imò, ne illud quidem recte intelligunt, quod in Prouerbiis ſcriptum eſt, Dominus creauit me principium viarum ſuarum, ad opera ſua: aut illud ſaltem quod ab Apoſtolo dictum eſt, fidelem ei, qui ipſum creauit. Sed temere præuicacitérque intelligunt, quaſi opus aliquod aut res condita eſt Dei Filius. Et poterant ipſi ex ſuperioribus verbis ſatis perſpicere, niſi plane ſenſus amiſiſſent, atteſtante hoc ipſum veritate, non eſſe ex non entibus Dei Filium, aut aliquem ex numero rerum conditarum. Deus enim quum ſit, nulla ratione opus haberi poterit: neque fas eſſe, vt illum creaturam appelles: creaturarum enim & operum propriũ eſt & peculiare, vt dicantur ex nõ entibus extitiſſe, neque fuiſſe, antequã fierẽt. Cæte-

Prouer. 8

Creaturarũ propriũ.

rum, poſtquam tergiuerſantur à ſuis fabulamentis & affaniis abſiſtere, & ſuo more calũniantur ſuperiora verba ſacrarum literarum adeo manifeſtè ſcripta, quæ ab ipſis malitioſe violantur, age, denuo in manus reſumentes, ſententiam eorumdem verborum fidelibus hominibus exponamus, illóſque oſtendamus, nequaquam Chriſtianiſmum ſcire. Si enim ſciuiſſent, non ſeipſos incluſiſſent intra Iudæorum infidelitatem, ſed percunctãdo didiciſſent, quod verbum erat in principio, quodque Verbum erat apud Deum, ac Deum fuiſſe Verbum: & quum ex placito Patris, Verbum homo factum erat, tum non iniuria de eo dictum fuiſſe, à Ioanne quidem: *Ioan. 1.* Verbum caro factum eſt: à Petro vero: *2. Pet. 3.* Dominum & Chriſtum eum fecit: Et per Salomonem ſub perſona Domini: *Prou. 8* dominus creauit me initium viarum ſuarum, ad opera ſua: à Paulo item: *Heb. 1* Tanto melior Angelis factus: ac rurſum, *Heb. 2* Exinaniuit ſeipſum formam ſerui accipiens: atque iterum: *Heb. 3* Vnde fratres Sancti cæleſtis vocationis participes, conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis veſtræ Chriſtum fidelem eſſe ei, qui ipſum fecit. Omnia enim iſta verba eandem vim habent, eandemque intellectionem ad pietatem, oſtenduntque ſimul & Diuinitatem Verbi, & quæ humanitus de eo prædicantur, eo quod natus ſit, & Filius hominis effectus. Quæ tametſi ſuffecerint ad eos argumeotis euincendos, attamen quia Apoſtoli dictum non intelligentes (vt primum eius mentionem faciam) arbitrantur Verbum Dei vnum ex factitiis eſſe, eò quòd ſcriptum ſit, eum fidum eſſe creatori ſuo, qui ipſum fecit, neceſſarium duxi eos denuo, quia denuo idem dicũt, pudefacere, ſicuti in ſuperioribus orationibus feci. *Arianorũ argumẽtũ.* Sumamus igitur eorũ lẽma Si nõ eſt Filius, nihil cauſæ quin dicatur & opus: & quæcũque de operibus prædicãtur, prædicẽtur & de illo ipſo: ſolũ id expiatur, aut Verbũ, ne tũ filius nũcupetur aut Sapiẽtia. Atque adeo ipſe Deus ne appelletur Pater, ſed ſolũmodo architectus, & creator eorũ quæ ab ipſo cõdita ſunt, & ſit ipſa creatura imago & character architectoriæ volũtatis eius, *Abſurda.* ipſéque ſecundũ eos non ſit genitabilis naturæ, adeo vt nec verbũ, nec Sapientiã, imo ne imaginẽ quidẽ habeat ſuæ ſubſtantiæ. Si enim non eſt filius, neque imago fuerit: ſi vero nõ ſit filius, quomodo Deus creator eſſe dici poterit: ſiquidem per verbum in ſapientia omnia fiũt ſine quo nihil fieri poterit. Nam vt veſtra ſententia eſt, non eſt ille in quo, & per quem omnia faciat Quod ſi non fœcunda, ſed ſterilis eſt diuina ſubſtantia, vt lux non lucens: aut fons, qui amiſſis fluentis exaruit: Quî fit vt vim condendi illum habere dicentes, nullo pudore ſuffundantur? & adimentes quæ ſunt naturæ, non vereantur id ei attribuere, quod ex voluntate dependet? Iam, ſi ea quæ extranea ſunt, neque antea exiſtunt, vbi tamen voluit ea eſſe, creat & eorum conditor efficitur: quanto prius citiuſque Pater fuerit Prolis ſuæ ex ſua ipſius ſubſtantia prodeuntis? Nam ſi velle attribuunt Deo circa non entia, cur non id, quod ſupra voluntatẽ in Deo eſt, atque aoterius non agnoſcũt? nimirum, ex natura Patrem eſſe ſui Verbi, prius quiddam eſſe, & ſublimius voluntate. Si igitur quod prius eſt ſecundum naturam non extiterit pro illorum ſtoliditate, quomodo id quod poſterius eſt, & ex voluntate originem trahit, exiſtere poſſet? Prius ſiquidem eſt Verbum, deinde creatura. Eſt autem Verbum, etiamſi omnia impij moliantur: per illud enim creatura facta eſt: clarum igitur manifeſtúmque fuerit deum, quum ſit conditor, architectúſque rerum, habere quoque architectoriam Rationem ſiue Verbum, non forinſecus aut aliunde, ſed intrinſecus ex ſeipſo. Rurſus enim idem dicendum, ſi velle in ſe habet pater, eiuſque voluntas efficax eſt, & architectatrix, eáque per ſe ſufficit ad res procreandas, & Verbum eius vim faciendi creandique in ſe poſſidet, dubium nõ fuerit, quin Verbũ ſit patris viuida voluntas, Paternæque ſubſtantiæ inſita efficacia & ratio, in quo omnia bene & conſtituit & gubernat. Nemo vero addubitauerit, quin coaptator coaptationi, rebúſque coaptatis anterior ſit, poſterioremque in deo creationem, quam generationem eſſe: quippe, quum filius proprium quiddam ſit ex beata illa & æterna ſubſtantia: Iſta vero contra ex volũtate eius, non ex ipſo, ſed forinſecus creentur ac fiant per ipſius proprium germen ac ſobolem. Igitur cum in eorum verbis quibus aiunt, eum non filium, ſed opus eſſe ratio magnam abſurditatem oſtendat, reliquum eſt vt confiteantur dominum noſtrum eſſe Filium Dei, & quia Filius ſit, vt omnino eſt non foris aut aliunde, ſed ex genitore exiſtere. Ne igitur ex verbis controuerſias captent, ſi ſancti alicubi pro vocabulo gignere, creare ſubiiciunt, quum in iſtiuſmodi locis ſignificatio non variet, ſed id quod ſecundum naturam eſt, inſinuet. *Dictiones naturam non perimunt cum eam ſequãtur.* Non enim dictiones naturam perimunt, ſed potius natura dictiones ad ſe trahit & commutat: Siquidem verba ſubſtantiis non priora ſunt, ſed primùm exiſtunt ſubſtantiæ, deinde dictiones ſuperueniunt. Quapropter quum opus aliquod aut creatura prodierit, tunc propriæ idoneæque voces ſunt (Operatus eſt, condidit): quum autem germẽ eſt, aut filius de quo mentio habetur, tum (fecit

A tū, fecit & creauit, impropriè de ea re pronunciantur: neque iam hoc poſitu opus ſignificāt, ſed
indifferenter altera vox pro altera ſumitur. Certe, non infrequenter patres liberos ex ſe geni- *Filii aliquando ſerui appellātur à ſuis patribus.*
tos, ſeruos appellant: neque tamen eo verbo negatum volunt, eos ex ſe natos eſſe: ſubinde etiā
ſeruos per comitatem loquendi, pueros ſuos denominant, non tamen eo dictu diſſimulant il-
los iam olim à ſe poſſideri. Illud enim prius, pro autoritate ſua, vt patres dicunt: ſecūdum iſtud
blandiendo pronunciant. Atque adeo Sara Abrahamum dominum vocat, non ancilla eius,
ſed vxor. Et Apoſtolus, dum cōmendat Philemoni domino ſeruū ſuum Oneſimū, eum fratrē *Exempla.*
appellat. Quin & Berſabæa, tametſi mater filiū ſuum ſeruū nominat, dū patri dicit. Salomonē
ſeruum tuum. Deinde & Natham loquitur, & inter loquendū, Salomonem ſerui nomine ap- *Philem. 1*
pellat: nihilque penſi habuere, quod filium ſuum nuncuparent. Ille enim talia audiēdo æque
filium agnoſcebat: iſti vero ita loquendo non ignorabant eum genuinum filium eſſe, quinimo
vt hæres patri inſtitueretur, ſollicitabant, quum tamen illum vt ſeruum nominarēt. Erat enim
natura filius Dauidis. Quemadmodum igitur dum iſta legimus, recte intelligimus, & audien- *Simile.*
tes Salomonem ſeruum dici, ſeruum non putamus: ita quoque ſi de Saluatore vere & ex con-
B feſſo filio, & naturaliter Verbo dixerint Sancti, fidelem eum ei, qui ipſum creauerat: aut ſi ipſe
de ſeipſo loquatur, Dominus creauit me ante rurſus, Ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ, & *2. Reg. 16.*
quotquot iſtiuſmodi ſunt locutionis, ne ob hoc detrahant illi ſuam ex patre proprietatem, ſed
vt de Salómone ac Dauide, ita rectas intellectiones de patre ac filio concipiant: quippe, qui
quum audient Salomonem ſeruum dici, filium tamen eum eſſe agnoſcant. Qui igitur non
maiori quàm ſimplici exitio digni fuerint, quod eam rationem intelligendi, non eodem mo-
do in filio obſeruant? Sed quum audiunt eum ſobolem, Verbum, Sapientiam, vi in prauum
detorquent eorum verborum interpretationem, abnegantque naturam genuinamque filij ex
Patre natiuitatem? Cōtra, quum auſcultant creationis voces & dictiones, ſtatim eo feruntur, vt
filium ex natura genuinum, opus quoddam factitiumque exiſtiment, & Verbum eſſe infici-
entur, quum liceat illis, eo quod homo ſit factus, omnes iſtiuſmodi voces ad eius humanita-
tem reiicere. Qui, quæſo, non abominabiles iſti fuerint apud dominum, quum duplicia pon-
dera penes ſe retineant: taliáque ratiocinentur, & contra dominum blaſphemias dicant? Sed
fortaſſe vocabulum, ſerui, pro animi affectione dictum, de manibus remittunt: illud autem
C (qui fecit illum) mordicus retinent, vt rem magni momenti ad ipſorum hæreſim: Sed tamen
illud fulcimentum nihil illis eſt, niſi arundo confracta: ſtatim enim ſeipſos condemnabunt, ſi
ſenſerint ſcripturæ proprietatem ac peculiarem phraſim. Nam quemadmodum ſeruus appel- *Simile.*
latur Salomon, licet filius exiſteret: ita quoque, vt ſuperiora repetamus, & ſi factos, conditos
creatoſque ex ſe ſuos liberos appellent parentes, non tamen eo magis naturam abdicant. Eze- *Eſa. 14*
chias certe, vt in Eſaia ſcriptum eſt, in precibus ſuis dixit, Iam ex hodierno die liberos faciam,
qui prædicabunt iuſtitiam tuam domine ſalutis meæ, Eſaias quoque itidem dixit, Faciā: Pro- *Facio pro gigno.*
pheta autem in eodem libro, & in quarto Regum ait, Et filij tui qui egredientur ex te, vbi pro
gignere, faciam, ſubiecit, & ex eo naſcituros, faciendos nominauit, nec eſt qui controuerſiam
faciat, quin de naturali prole habeatur mentio. Atque adeo Eua partu ſoluta, edito iam Caim
ita locuta eſt, Comparaui hominem per Deum, comparare, ſcilicet pro párere vſurpans, &
poſteaquam partum vidiſſet, hoc verbum, comparaui, ſubintulit: hinc peregrinus facile eam
opinionem conceperit, Cain & Eua emptum eſſe, neque eum ex Eua editum eſſe. Quin & *Gene. 4*
Patriarcha Iacob dixit ad Ioſephum: Nunc filij duo qui tibi facti ſunt in Ægypto, antequam *Comparare pro parere.*
D ad te venirem in Ægyptum, mei ſunt Ephraim & Manaſſes. Scriptura quoque de Iob dicit,
Facti ſunt illi filij ſeptem, & filiæ tres, quemadmodum à Moſe dictum eſt in lege. Si vero fa-
cti fuerint alicui filij, & ſi fecerit filium: ecce iterum, genitos quaſi conditos factitioſque appel-
lauerunt. Certe, quam diu extra controuerſiam eſt, eos filios eſſe, tametſi quis dixerit de iis, fa-
cti ſunt, ſiue poſſedi, ſiue feci, nihil ex ea re diſcriminis affertur. Natura enim & veritas ad ſe
trahunt rationem loquendi. Ideóque ex diſceptatoribus, an conditum quiddam factitiumque
ſit Dominus, primitùs ſciſcitandum eſt, an Filius ſit, an Verbum, an Sapientia. Nam vbi ea de-
monſtrata ſunt, ſtatim excluditur & conquieſcit opinio, an conditum ille quippiam ac facti-
tium ſit. Neque enim quod factum eſt, Filius aut Verbum fuerit. Contra, ſi iſta ſubſiſtant, ſta-
tim ad liquidum omnibus patet, dictum illud. Qui fecit eum, nihil proficere ad eorum hæ-
reſim, ſed ad condemnationem hæreſeos. Oſtenſum enim eſt hoc vocabulum, fecit, etiam
de genuinis & naturalibus liberis in ſcripturis dici. Vnde, quū probatū ſit, Dominū naturalē &
genuinū filiū eſſe, Verbū itē & Sapientiam, etiamſi de eo mentio fiat, quod Deus fecerit eum,

aut quod ipſe factus ſit,non tamen ita de eo intelligendum eſt, quaſi opus aliquod conditum A
ſit,ſed Sancti viri eam vocem promiſcue ac indifferenter vſurparunt, quemadmodum factũ
eſt in Salomone & Ezechiæ liberis. Nam quum illi per generationem patres eſſent, dictum
tamen eſt de iis(fecit,poſſedit,& factus eſt.) Quapropter iſtiuſmodi dictiunculis ſubinde ca-
uillabundi Ariani, Dei perduelles, debent vel ſero tandem ob rationes iam ſuperius dictas,
Quod Chriſtus non ſit creatura. impiam ſuam ſententiam deponere,ac ſentire de domino,ipſum verum eſſe filium, Verbum
& Sapientiã Patris, non opus aliquod,non vllam rem conditam. Si enim opus eſt filius, in
quo Verbo, aut qua tandem Sapientia iſte filius conditus eſt. Omnia enim per Verbum &
Ioan. 1. Sapientiã condita ſunt,& ſine eo factũ eſt nihil.Quod ſi Filius eſt ipſum Verbũ, ipſa Sapiẽtia,
in qua omnia facta sũt,nõ haberi poterit aliquis,è numero ac grege factitiorũ ſiue creatitiorũ,
ſed Patris ſui ſuboles exiſtimãda eſt. Vide igitur,quale præcipitium habeat, Verbum dei opus
Eccl. 12 aliquod nominare. Salomon præterea alicubi dicit in Eccleſiaſtico: Omnia quæ facta ſunt,
adducet Deus in iudicium,in omnibus diſpiciens quid boni aut mali ſit. Quapropter ſi facti-
tium quiddam eſt Verbum, ducetur & ipſum noſtro more in iudicium: & vbi tandem iudi-
cium,ſi ipſe index in reatu futurus ſit?aut quis iuſtis benedictiones, aut quis iis qui digni ſunt, B
meritas pœnas retribuet?quum dominus,vt vnus noſtrum, vna cum reliquis ad iudicium ſi-
ſtetur? aut cui legi legiſlator ſubiicietur? Rerum enim creatarum eſt vt iudicentur, benedi-
cantur à filio,& præmus condignis afficiantur. Timete igitur iudicem, & credite Salomoni.
Si enim omne quod factum eſt,adducet Deus in iudicium,& filius non eſt ex numero eorum
qui iudicãdi ſunt,ſed potius omniũ rerum creatarũ iudex,qui,quęſo,non clarius ſole patuerit,
Filiũ rem factitiam non eſſe, ſed Patris Verbum,in quo omnia fiunt,& iudicantur?Quòd ſi,
quia ſcriptum eſt,eum fidelẽ fuiſſe illi, qui ipſum fecerat, perturbãtur, exiſtimantes id de eo,
vt de omnibus,accipiendũ eſſe,ꝙ credẽdo ſcilicet acceperit Fidei meritũ,opportunum iã fu-
erit,vt eos reprehendamus,quum à Moyſe quidem dicatur,Deus fidelis & verus:à Paulo vero
Fidelem Deum duplicem habere ſignificationem. itidem ſcribatur,fidelis Deus,qui non ſinet vos tentari vlterius quàm poteſtis. At quum iſta lo
quebantur Sancti,non humana de Deo ſentiebant,ſed certum habebant,duplicem eſſe ſigni-
ficationem in ſcripturis,in hoc verbo (fidelem eſſe):cum fidelis nunc,vt credens,nunc, vt qui
dignus ſit,cui fides habeatur,capi ſoleat:& alterum in homines,alterum in Deum congruere.
Fidelis igitur Abraham,quoniam loquenti credidit Deo,fidelis item Deus, quoniam vt canit C
Pſalmiſta, fidelis eſt in omnibus verbis ſuis dominus: & quum loquitur, dignus eſt cui ha-
beatur fides, & impoſſibile eſt illi vt mentiatur: & ſi qua eſt fidelis vidua, ob bonam fidem
fidelis appellatur. Fidelis eſt ſermo,eò quod qui eum dixerit,idoneus ſit cui fides habeatur: ve-
rus enim eſt nec aliter eſſe poterit. Quod igitur ſcriptum eſt fidelem eum eſſe ei, qui ipſum fe
cerat,non cum aliis ſimilitudine congruit,neque hunc ſenſum habet quaſi credendo gratio-
ſus ſit factus,ſed quia ipſe eſt veri Dei filius,& dignus cui habeatur fides,in iis que dicit,aut fa-
cit,quum immutabilis perſiſtat,& ſine vlla variatione in negocio humanitatis ſuæ, & immi-
gratione in carnem noſtram. Ita aliquis contra eorum impudentiam occurrens, poſſet & ſola
dictione(fecit)eorum errores conuincere, dum exiſtimant, Verbum Dei quiddam factitium
eſſe. Cæterum,quia ſententia ſcripturarum tecta eſt,oſtendens quo ſenſu dictio (fecit) accipi-
enda ſit,eamque aliquando ad relationem dici neceſſum eſt, vt inde quoque hæreticorum
oſtẽdamus abſurditatem, maximè ſi id quod principio admonuimus, dictorum ſacræ ſcriptu-
Heb. 3 ræ tempus & occaſionem reſpiciamus. Non enim ante creationem rerum, Apoſtolus iſta ver-
ba induxit,ſed tum demum,quum Verbum caro factum eſſet: Ita enim ſcriptum eſt,vnde fra D
tres ſancti cæleſtis vocationis participes, animaduertite Apoſtolum ſiue Legatum & Pontifi-
cem confeſſionis veſtræ Ieſum fidelem ei, qui fecit ipſum. Quando igitur legatus fuit? aut
quando noſtram carnem induit? quando Pontifex noſtræ confeſſionis factus eſt: niſi quum ſe
obtulit pro nobis,excitato è mortuis corpore?atque etiamnum accedentes ad eum per fidem
ipſe Patri offert, redimens omnes, & pro omnibus expians ea quæ ad patrem ſpectabant.
Heb. 2. Non ſubſtantiam Verbi,neque à patre naturalem generationem indicare volens, Apoſtolus
dixit eum fidelem fuiſſe conditori ſuo,abſit. Condit enim Verbum non conditur,ſed deſcen
Interpretatio verborũ Apoſtoli. ſum eius ad homines,& Pontificatum reſpexit,quem Pulchre ex lege & Aaronis hiſtoria ex-
preſſum videas. Aaron enim non genitus eſt Pontifex, ſed homo: & tandem progreſſu tem-
poris, quum voluerat Deus, factus eſt Pontifex,neque id ſimpliciter aut quouis modo, ne-
In Græco non habentur. que vulgaris cultus eam notam inſigniáque addidere, vt Pontifex agnoſceretur. ſed quũ ſuper-
induiſſet * Ephot, & * Ephomidem, & rationale veſtémque talarem, quæ fœminæ elaborauerant

A rant iuſſu Dei. Cum iſtis enim ingrediens in Sancta Sanctorum hoſtiam pro populo offerebat, per iſta ſe mediatorem inter viſiones Dei & populi victimas præbebat. Itidem igitur & dominus noſter in principio quidem erat Verbum: quando autem voluit pater eum pro omnibus in redemptionem offerri, ac omnibus donari, tum ſcilicet Verbum, & Aaron veſtem talarem, ita carnem è terra aſſumpſit, Mariámque vice rudis illaboratæque terræ matrem ſui corporis habuit, vt iam habens quod offerret, ipſe Pontifex ſeipſum Patri in victimam daret, & omnes ſuo ſanguine à peccatis ablueret, & è mortuis excitaret. Id enim ſibi voluit vetus illa vmbra: & quod à domino factum eſt in ſuo aduentu, id ſecundum legem Aaron, qui eius rei vmbra fuit, prædelineabat. Vt igitur Aaron non immutabatur quum indueret Pontificalem habitum, ſed idem permanebat, ac tantummodo tegebatur: quo tempore ſi quis illũ tum primùm victimis operantem cernens locutus fuiſſet. Ecce tibi hodię Aaronem Pontificem factum, non id ſignificaret, eum eo tempore hominem eſſe factum: nam antequam Põtifex fieret, homo erat, ſed functione, officióque Pontificem iam eſſe redditum, eò quòd veſtimenta facta deſtinatáque ad ſacrificia geſtaret. Ad eundem modum quoque de Deo ſcite

[margin: Veſtis talaris Aaronis typus carnis chriſti. / ſimile.]

B intelligendum eſt, non quòd alius factus ſit ex aſſumptione carnis, ſed quòd idem manens, carnem pro velamine habuerit: iſtæque dictiones (factus eſt, & conditus eſt) non hunc intellectum habent, quaſi Verbum, quatenus eſt Verbum factum eſſe pronuncietur, ſed quòd Verbum opifex conditórque rerum, poſtmodum factus ſit Pontifex, quum induiſſet corpus creatum & factum, quod pro nobis offerre potuit: Atque inde eſt, quòd factus creatúſue dicitur. Si enim Dominus homo factus non eſſet, nihil cauſæ relinqueretur, quo minus infeſti ſint Ariani: ſin autem Verbum caro factum eſt, quid oportebat de homine facto pronunciare, niſi illum fidelem eſſe factum creatori ſuo? Vt enim proprie dicitur de Verbo, In principio erat Verbum, ita proprium eſt de hominibus, ſi dicas eos fieri & creari. Quis igitur intuens dominum, vt hominem quidem ambulantem, ſed tamen ſe Deũ factis declarantem, non interrogaret ad iſtum modum: quiſnam hunc tantum hominem fecit? aut quis viciſſim ita interrogatus non reſponderet, Patrem eum hominem feciſſe, & emiſiſſe eum nobis Pontificem? Eandem illam ſententiam idem tempus, eandem perſonam Apoſtolum indicare, dum ſcribit, eum fidelem eſſe factum, liquidius apparebit, ſi ſuperiora repetantur: ita enim cum ſupe-

[margin: Ioan. 1.]

C rioribus eodem ductu tenoréque cohærebunt. Scribit igitur in epiſtola ad Hebræos: Vbi ergo pueri ſanguinis & carnis participes erant, & ipſe quoque ſe earundem rerum participem voluit, vt per ſuam mortem eum deſtrueret, qui habebat vim mortis, hoc eſt, diabolum: & liberaret eos, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti: ſiquidem non Angelorum, ſed ſemen Abrahæ aſſumit, vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis rebus diuinis, ad expianda peccata populi. In quibus enim ipſe tentationes paſſus eſt, in iis poteſt aliis, qui tentantur, opitulari: vnde fratres Sancti vocationis cęleſtis participes, animaduertite Apoſtolum & ſummum Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum fidelem ei, qui ipſum fecit. Quis igitur ductum tenorémque perlegens, non reiiciat Arianos, ac non ſimul admiretur Apoſtolum tam probe congruentérque locutum? Quando enim factus eſt? & quando eum Apoſtolum eſſe contigit? an non quando itidem, vt nos, ſanguinis & carnis particeps erat? aut quando miſericors effectus eſt, & fidelis Pontifex? niſi quũ per omnia fratribus aſſimilatus fuit. Similis porro tum factus eſt, quum carnem noſtram indutus homo inceperat eſſe. Nonne igitur de eius functione humana Apoſtolus ſcribens, iſta

D locutus eſt? fidelem eum fuiſſe creatori ſuo, ac nequaquam de ſubſtantia Verbi. Deſinite igitur per furorem dicere, opus quoddam eſſe Dei Verbum, quum Filius natura ſit vnigenitus. Tunc autem habuit fratres quum ſimilem noſtri carnem induerat, quam offerens ipſe per ſeipſum, Pontificis nomen obtinuit, & factus eſt miſericors, & fidelis: miſericors quidem, quia ſeipſum pro nobis offerens, noſtri miſertus eſt: fidelis autem, non quòd fidem habuerit, aut cuipiam crediderit, vt nos facimus, ſed quòd dignus fide eſſet, in iis quæ ageret aut diceret, & quia fidelem obtulit victimam, perdurantem ſcilicet & non intercidentem. Quę enim ſecundum legem offerebantur, nihil fidem in ſe poſſidebant: quippe, caducæ prætereuntéſq; quotidie, & quibus noua purgatione opus erat. Contrà, Saluatoris hoſtia ſemel oblata abſoluit omnia, fidáque in omne tempus perdurat. Et Aaroni quidem ſucceſſores dati ſunt: & omnino legale ſacerdõtium, mortis & temporis progreſſu alios atque alios Pontifices accepit: dominus autem ſine tranſitione, & ſine ſucceſſore ſacerdotium obtinens, fidus firmúſque Pontifex factus eſt in perpetuum perſeuerando, & in ſuis promiſſis fidelis extitit, vt exaudiret & non fruſtraretur ſupplices. Illud ita eſſe denuo ex epiſtola Petri ita dicentis cognoue-

[margin: Sacrificia legalia nihil perfectum in ſe habebant. Chriſti hoſtia fida. Fidelis Chriſtus.]

ris: Vt & illi qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli creatori ſuas animas commen- A
dent: fidelis enim eſt, vtpote qui non mutetur, ſed ſemper permaneat, & reddet ea quæ pol-
licitus eſt. Ethnicorum, ediuerſo, falſa numina, neque ſoliditate naturæ, neque promiſſis fide-
lia ſunt. Non enim iidem vbique ſunt, quin & illa ipſa, quæ in ſingulis locis ſunt, tempore cō-
ſumuntur, & per ſe diffluunt, idcóque contra ea Verbum clamat, nihil in illis fidei ſubſi-
ſtere, ipſáque falſam aquam eſſe, neque quicquam fidei in illis reperiri. Contrà, ſolus ex om-
Malach. 3 nibus, Deus verus & fidelis eſt; quia ſemper idem eſt: ac proinde dicit; Videte, videte, quia
ego idem ſum, & non mutor. Eadémque de cauſa Filius quoque Dei fidelis eſt, quia ſem-
per eſt & non accipit variationem: neque varius eſt, vel exiſtendo, vel pollicitando. Quem-
1. Theſſa. 5. admodum iterum Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens dicit: Fidelis enim eſt, qui nos vo-
cat, & faciet etiam: & quia præſtat quod promittit, fidelis eſt in verbis ſuis. Hebræis porro
vocabulum hoc (fidele) ſignificatum habere immutabilitatis, tali ſcripto oſtenditur: Quòd ſi
nos diffidentiores ſumus, ille tamen fidelis manet, abnegare ſeipſum non poteſt. Quocirca
merito Apoſtolus, dum recenſet corporalem Verbi aduentum, hæc verba attexuit, Apoſto-
lum & fidelem ei, qui fecit ipſum indicans hominem factum Ieſum Chriſtum, ipſum eun- B
dem heri & hodie eſſe, immutabilemq; in ſecula. Et ſicuti de humanitate eius per ſacerdotiū
mentionem facit in ſcriptis ſuis Paulus, ita non in longum ſilentium tenuit, ſed ſtatim de
deitate mentionem ſubiunxit, vbique ſecuritati & cautioni addictus: hic autem maxime, vbi
humilitatem nominat, vt continuo altitudinem illius & paternam magnitudinem cognoſ-
Moſis & Chriſti collatio. ceremus. Moſes igitur famulus erat, ſed Chriſtus filius: Moſes fidelis in domo, Chriſtus ſu-
per domo, vt qui eam ipſe conſtituerit, dominúſque eius & architectus ſit, & vt Deus eam
ſanctificet: Moſes enim, quum homo eſſet, fidelis extitit, credens Deo, qui ei per Verbum
loquebatur. Verbum porro non veluti aliquid creatum in corpore, neque vt conditum in re
condita, ſed vt Deus in carne, & vt opifex & conſtructor in re ab ipſo conſtructa. Homines
enim vt ſint & conſiſtant, carne amiciuntur: Dei autem Verbum vt carnem ſanctificaret, ho-
mo factus eſt: & quum dominus eſſet, in ſerui ſpecie apparuit: famula ſiquidem Verbi eſt om-
nis creatura, quæ per Verbum creata eſt & condita. Hinc tibi conſtare poteſt, vocem illam
Apoſtoli (fecit) non oſtendere Verbum, ſed corpus verbi factum eſſe, quod ſimile nobis aſſum
pſit, ideoq; quum homo factus eſſet, frater noſter appellatus eſt. Iam, ſi conſtat vel de ipſo C
Verbo hanc vocem (fecit) intelligi poſſe eo ſignificatu, vt idem ſit cum hac dictione (genuit)
mirabor, ſi etiam hic aliquid malitioſè comminiſci queant, vbi ſermo liquidò oſtendit, non
eſſe Deum quiddam factitium, ſed ratione ſubſtantiæ Fœtum progerminationémque Pa-
tris: & diſpoſitione ad arbitrium Patris, hominem eſſe factum. Atque ideo nimirum ab Apo-
ſtolo dictum eſt, eum fidelem extitiſſe ei qui eum fecerat. In prouerbiis item, conditus eſſe
Voces creationis quæ Chriſto conueniunt. nominatur. Quatenus enim in confeſſo eſt, cum hominem eſſe factum, nihil diſcriminis at-
tulerit (vt ſuperius dictum eſt) ſiue genitus, ſiue factus, ſiue conditus, ſiue fictus appelletur, ſiue
item ſeruus, ſiue filius ancillæ, ſiue filius hominis, ſiue conſtitutus, ſiue peregrinus, ſiue ſpon-
ſus, ſiue patruelis, ſiue frater nuncupetur. Omnes enim iſtiuſmodi voculæ in rationem hu-
manitatis bene & proprie competunt, illáque omnia non ſubſtantiam Verbi, ſed hominem
eum fuiſſe demonſtrant. Eundem quoque habet intellectum id quoque, quod de eo in Acti-
bus à Petro recenſetur, dominum illum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis. Non enim
hic ſcriptum eſt, fecit eum ſibi filium, aut fecit eum ſibi Verbum, vt iſtiuſmodi deliriis locus
eſſet. Si igitur obliti non ſunt, ſe de filio Dei loqui, perſcrutentur, num alicubi ſcriptum ſit, fe- D
cit ſibi filium Deus, aut condidit ſibi Verbum, & an vſquam clare dictum ſit, Verbum opus
aliquod eſſe aut creaturam, ac tum denique cauillationes inſtituant, vt etiam ſic quoque ſto-
lidi eſſe redarguantur. Sin autem nihil tale inueniant, & ſicubi tantummodo ſcriptum eſt (fe-
cit) aut (factus eſt) obſeruant, & captant: vereor ne paulatim audiētes, In principio fecit Deus
cælum & terram, & fecit ſolem & lunam, & mare: cælum quoque hunc ipſum eſſe dicant,
aut lucem quæ primo die condita fuit, aut terram denique & quicquid nunquam factum
eſt, vt deinceps in poſterum Stoicis ſimiles habeantur: quum hi Deum quidem extendant
ad omnia, iſti vero Dei verbum ad quodlibet creatum conditúmque referant. Sin verò præ-
occupato ſermone, ipſum dicant non niſi vnum ex rebus creatis exiſtere, audiant rurſus ea-
dem, & diſcant primùm ipſum filium eſſe: & Verbum, opus non eſſe, neque iſtiuſmodi voces
in deitatem recipiendas eſſe, ſed inueſtigandum eſſe, cur & qua de cauſa illæ ſint ſcriptæ. Nā
fieri non poteſt, quin, illis ita indagantibus, humanitatis œconomia functióque occurrat,
Actor. 2 quam noſtri gratia ſuſcepit. Quum enim Petrus dixiſſet, dominum & Chriſtum eum fecit,

ſtatim

A ſtatim ſubintulit, hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis, & omnibus innotuit: innoteſceret & iſtis, ſi ſeriem verborum, conſequentiámque obſeruarent, non de ſubſtantia Verbi, ſed de homine facto mentionem fieri: quid enim eſt aliud, id quod crucifixum eſt, quàm corpus? Corporalitatem deinde Verbi qui potuit aliter denotare, quàm per hoc vocabulum (fecit) quum alioqui id vocis, fecit, rectam in hoc loco obtineat ſententiam. Non enim locutus eſt (vt ſuperius dixi) fecit eum Verbum, ſed fecit eum Dominum, ídque non ſimpliciter, ſed apud nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, declarauit eum dominum: idque non ſimpliciter, ſed apud nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, declarauit eum Dominum: Et hoc ipſum Petrus in principio ſuæ initialis doctrinæ cũ magna libertate expreſſit, quum ad ipſos diceret: Viri Iſraëlitæ, audite hæc verba, Ieſum Nazarenum virum à Deo vobis potentiis, miraculis, & ſignis declaratum & exhibitum, quæ per eum Deus fecit in medio noſtri, quemadmodum vobis compertum eſt. Nam illud vocabulum, fecit, quod in fine dicebatur, id ſub alia voce, nempe declarauit, in principio poſuit. Ex ſignis enim uſque quæ fecit Dominus, declaratum eſt, non ſimplicem eum hominem
B fuiſſe, ſed Deum & dominum in corpore, eundémque Chriſtum fuiſſe. Ac ſimile eſt illud
quod à Ioanne in Euangelio dictum eſt: Ideo magis perſequebãtur eum Iudæi, quia non mo- *Ioan.10*
do Sabbatum abrogaret, ſed & Deum Patrem ſuum eſſe diceret, ſeipſum Deo parem faciẽs.
Non enim dominus ſeipſum tum temporis Deum finxit neque deitatem captauit, ſed factis
declarauit ſe ipſum Deum eſſe: quum dicit, Quòd ſi mihi non credideritis, operibus credite, *Ioan.10*
vt cognoſcatis, quod ego in Patre ſim, & pater in me. Ad eum modum igitur illum dominũ & Regem fecit pater in medio noſtrum, & apud nos antea incredulos. Certúmque eſt, eum qui nunc Rex & dominus declaratur, non id initium habere iam primum regni accepti, ſed nunc demum declarari, eámque declarationem pertigiſſe ad eos, qui hactenus increduli
erant. Si igitur exiſtimant eum antequam homo fieret, & crucem ſuſtineret, Deum & Regẽ *Samoſatẽ-*
& Saluatorem non fuiſſe, ſed tum demum dominum eſſe incepiſſe, agnoſcant ſeſe, ídque *ſis hæreſis.*
manifeſto verba Samoſatenſis loqui. Sin autem, vt iam reiterauimus, & ſuperius dictum eſt,
Dominus æternus eſt Rex, quum & Abraham eum vt dominum adorarit, & Moſe dicente, *Abraham*
dominus in Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino è cælo pluerit: Dauidis *Chriſtum*
C quoq; Pſalterium canat, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec tuos hoſtes *adorauit.*
ſupprimam: &, Thronus tuus in ſeculum ſeculi, virga rectitudinis, virga regni tui, & regnum *Gen.19.* *Pſal 110*
tuum, regnum omnium ſeculorum: in conſpicuo eſt, eum priuſquam homo fieret, Regem *Pſal.44*
& dominum æternum fuiſſe, Imaginémque & Verbum Patris extitiſſe. Iam, quum æternus *Chriſtus*
ſit & Rex & Dominus, manifeſtò ſequitur, Petrum non ſubſtantiam Filij, ſed dominationem *Rex &*
in nos factam inchoatámque pronunciaſſe eo tempore, quo homo natus, hominibúſque per *Dominus*
crucem liberatis, omnium Rex & Dominus effectus eſt: Sin vero ideo, quia ſcriptum eſt, fe- *antequam*
cit, contumaciter inſtant, negéntque ſimilia eſſe, fecit & declarauit, vel quia non intelligunt, *homo fieret.*
vel quia ſuam ita amplectuntur hæreſim Chriſto inimicam, audiant etiam ita tectum ſenſum in verbis Petri contineri: Qui enim aliorum dominus efficitur, is eos qui iam in rerum natura exiſtunt, ſuo iuri & dominio acquirit. Si igitur dominus conditor omnium, & æternus Rex, ex quo factus eſt homo, tum demum non poſſidere incepit, clarum omnino fuerit, vel ea quoque ratione id quod à Petro dicitur, nullum adferre ſignificatum, vnde Verbi naturam tum demum factam eſſe colligas, ſed potius omnium rerum ſub illius poteſtate ſubiectionẽ. Atque illud ipſum cum ſuperioribus dictis ſimilitudine cõgruit. Vt enim illic ſtatuimus verba
D iſta, Sis mihi in Deum protectorem: &, factus eſt Dominus refugium pauperi, non oſtendere ex ſe Deum factum eſſe, ſed quale ſit illud beneficium, quod in vnumquemque ab eo collatum ſit: ita hic quoque Petri vox eandem habet ſententiam: Verbum enim, quatenus eſt ipſe Dei filius, dominus eſt totius vniuerſitatis. Nos autem prius ab ipſo initio vſque obnoxij
eramus ſeruituti corruptionis, & execrationi legis: deinde paulatim progreſſu temporis fin- *Gal.5.*
gentes ea, quæ non erant, inſeruiebamus, vt dixit Apoſtolus, diis, qui in rerum natura non ſubſiſtebant, & ignari veri numinis, vana, quæ non erant, præferebamus veritati. Poſtmodũ autem ſicuti verus ille populus in Ægypto oppreſſus ingemiſcebat, ita nobis quoque, qui-
bus erat inſititia & naturalis lex, per tacitas Spiritus ingemiſcentias has preces fundebamus: *Pſal.30*
Vindica nos domine Deus noſter: &, Factus eſt in munitionem refugij, & in Deum protecto- *Pſal.30*
rem: Ita quoque dominus noſter iſta ipſa factus eſt. Neque tum ſui exiſtendi, ſed dominandi in nobis initium habuit. Poſtea Deus vt bonus, & pater Domini noſtri noſtram vicem dolens, cupiénſque ſui apud omnes notitiam inualeſcere, author fuit filio ſuo, vt induto corpo-

Miſericordia dei in genus humanum. Chriſtus quomodo dominus & Rex omnium factus.

re humano,homo fieret,filiúſque appellaretur,atque in eo corpore ſeipſum offerens pro om- A
nibus,omnes liberaret ab ignorantia Deitatis & corruptione. Atque ita factus eſt omnium
dominus & Rex.Quocirca eo modo eum factum eſſe dominum & Regem,id eſt,quod Pe-
trus ſuis verbis ſignificauit,quum ait,Fecit eum dominum & Chriſtum demiſit, quod perin-
de eſt,ac ſi diceret,à Patre eum hominem eſſe factum.Fieri enim homini proprium eſt, ve-
rum non ſimpliciter eum hominem fecit,ſed vt omnium dominaretur, omnéſque chriſina-
te ſanctificaret,hominem fecit.Nam quamuis ſpeciem ſerui acceperit Verbum quod in for-
ma Dei ſubſiſtebat :non tamen aſſumptio illa carnis, Verbum,ſeruum aut mancipium red-
didit,quod natura rerum dominus erat , ſed potius inde omnium hominum libertas confe-
cta eſt.Verbum autem naturaliter Dominus,poſtquam homo natum eſſet, per formam ſer-
ui dominus & Chriſtus omnium factum eſt,hoc eſt, vt omnes ſanctificaret Spiritu factum
eſt,Non aliter quàm ſuprà diximus, Deum eſſe factum, in Deum & protectorem. Eadem
Leui.26. ratione quum dicit:Ero illis Deus,non eo tempore Deus efficitur , ſed idipſum quod ſemper
eſt,illud efficitur indigentibus,quum illi placuerit:Ita quoque & Chriſtus natura dominus,
& Rex æternus,nõ quando mittitur,magis fit dominus,neque tunc initium ſumit, vt ſit Do- B
minus & Rex: ſed quod ſemper eſt,hoc ipſum,quum ſecundum carnem gignitur, omnibus
liberatis efficitur,atque ita fit viuorum & mortuorũ Dominus, eò quòd illi deinceps omnia
Pſal.110. ſeruiant. Et hoc eſt quod carmine ſuo modulatur Dauid: Dixit Dominus Domino meo, ſede à
dextris meis,donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Non enim conuenie-
bat per alium quempiam iſtam redemptionem fieri, ſed per eum qui natura dominus erat,
ne,tametſi per Filium creati eſſemus,alium tamen nobis dominum agnoſceremus, lapſique
in Arianorum gentiliúmque deliria, creaturæ potius, quàm deo omnium creatori cultum
ſeruitiúmque præſtaremus. Hanc pro mea imbecillitate eius dicti ſententiam puto, Petriq;
vocem vera ac bona ratione aduerſus Iudæos inſtructam eſſe:Iudęi contrà, deerrantes à ve-
ritate, expectationem quidem venturi Chriſti habent,ſed illum paſſurũ non arbitrantur, di-
cúntque prout ſentiunt:Nos ſcimus, Chriſtum vbi venerit, in æternum permanſurum eſſe,
cur igitur tu dicis, quòd eum oporteat exaltari?Deinde,non Verbum in carne genitum , ſed
quales omnes reges merum eum hominem futurum eſſe , ſuſpicantur. Dominus igitur, vt
Cleopham pudefaciens,docebat Chriſtum primùm debuiſſe pati:ita eadem ratione cæteros C
quoque Iudæos pudefecit,quum Deum adeſſe indicaret. Si illos appellauit, inquiens, deos,
ad quos ſermo Dei factus eſt,neque poteſt diſſului Scriptura,quem Pater ſanctificauit,& mi-
ſit in mundum,eum dicitis blaſphemare,eò quòd dixerit de ſeipſo,filius Dei ſum.Hæc igitur,
quum Petrus didiciſſet ex Saluatore,in vtramque partem Iudæos caſtigaturus ait, O Iudæi,
Chriſti aduentum denunciant Sacræ ſcripturæ, & vos eum merum hominem , vt quemli-
bet ex genere Dauidis,arbitramini:ſed tamen ſcripta de eo,non illum talem nobis depingunt,
ſed potius dominum & Deum , & immortalem , & choragum ſuppeditatorémque vitæ.
Moſes enim dixit,videbitis vitam veſtram ſuſpenſam coram oculis veſtris. Dauid item ad
Pſal.109. iſtum modum locutus eſt Pſalmo 109. Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis, do-
Pſal.15. nec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.In Pſalmo decimo quinto:Non relinques
animam meã in inferno,Neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Quòd autem ta-
lia verba ad ſe non pertineant,ipſe Dauid pro teſte eſt,cùm eum qui venturus erat , ſuum do-
minum vocet.Nam & vos quoque conſpicitis Dauidem mortuum eſſe , reliquiáſque eius
Dauidis reliquiæ ſeruari. apud vos ſeruari.Quòd autem Chriſtum talem eſſe oportet , qualem Scripturæ prædicant, D
omnino & vos quoque confitemini:à deo enim profecta ſunt hæc verba , neque poteſt falſi
quicquam in illis eſſe.Quòd ſi aliquem talem veniſſe, deúmque eſſe,ſignis & miraculis quę
fecit,probare poteſtis,recte quidem nobiſcum pugnam conſeritis: contrà, ſi talem veniſſe
probare non poteſtis,ſed illum adhuc venturum expectatis,inſpicite tempora vſque in præ-
ſentem diem à Daniele deſcripta.Quòd ſi hoc tempus eſt,quod olim prædictum fuit, ac ea
quæ pronunciata ſunt, veſtro ſeculo iam apparent ,agnoſcite hunc ipſum eſſe Ieſum , quem
Propheta mortui. vos crucifixiſtis,Chriſtum eſſe illum expectatum. Dauid etenim cæteríque Prophetæ mor-
tui ſunt,eorúmque omnium monumenta apud vos conſiſtunt : iſtáque reſurrectio clare de-
monſtrat,ea quæ ſcripta ſunt,in hunc ſolum competere. Nam in crucifigendo, repreſentatur
id quod dictum eſt à Moſe,videbitis vitam veſtram pendere:& ex lateris vulnere per lanceã,
conficitur illud Propheticum dictum:Vt ouis ad mactationem ductus eſt. Iam , quòd non
Eſa.53. ſolum reſurrexerit,ſed & olim mortuos ex monumentis excitarit(hos enim plerique noſtro-
Pſal.15. rum viderunt:)idem cum eo eſt,Non relinques animam meam in inferno, & mors inualeſ-

cens

A cens deglutiuit: ac rurſum, Abſtulit Deus. Porrò, ſigna quæ ab illo ſunt edita, documento
ſunt, Deum in corpore fuiſſe, illúmque ipſum eſſe vitam, & dominum mortis. Congruum *Deũ corpus*
enim erat, Chriſtum qui aliis vitam dabat, non detineri ſub mortis tyrannide. Id autem non *humanum*
contigiſſet, ſi (vt vos arbitramini) nudus & merus homo Chriſtus fuiſſet: quapropter ille eſt *aſſũpſiſſe.*
Filius Dei: alioqui omnes mortales morti obnoxij remanerent. Ne mihi igitur quiſquã ambigat,
ſed pro certo habeat omnis domus Iſraël, iſtum Ieſum, quem vidiſtis ſpecie hominem,
facientem ſigna, ac huiuſmodi opera, quæ nullus vnquam vllo in tempore fecit, Chriſtum
eſſe, & dominum omnium. Nam & homo factus, ac Ieſus vocatus (vt ſuperius diximus) non *Chriſtus*
diminutior eſt redditus humana paſſione, ſed potius in eo ipſo, quod homo genitus eſt, vi- *quando*
uentium & mortuorum declaratus eſt dominus. Poſtquàm enim (vt inquit Apoſtolus) in ſa- *declaratus*
pientia Dei mundus Deum non cognouit, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſeruare *eſt domin⁹*
credentes. Ita quoque & nos homines, poſtquàm noluimus per Verbum eius cognoſcere *& quomo-*
deum, & ſeruire naturali domino noſtro Verbo Dei, placitum eſt deo in homine oſtendere *do.*
dominicam ſuam poteſtatem, & omnes trahere ad ſe: ſed nudum merúmque hominem id *1.Cor.1.*
B facere prorſus indecorum erat, ne hominem habentes dominum, hominis cultores efficeremur:
ea de cauſa ipſum Verbum caro factum eſt, & vocauit nomẽ eius Ieſum, atque ita vocauit
& fecit eum dominum & Chriſtum ipſe Pater, quod perinde eſt ac ſi dicas, fecit illum
dominum & regnatorem, vt in nomine eius, quem vos crucifixiſtis, quemadmodum omne
genu ſe flectit, ita & Dominum & Regem, eundémque eſſe Filium cognoſceremus, & per
eum, Patrem. Iudæi autem plerique iſta audientes, victi conuerſique ſunt, ac deinceps agnouerunt
Chriſtum (vt in Actibus ſcriptum eſt.) Cæterum, qui Ariano furore exagitati, Iudæi
ſtatuunt permanere, & pugnare cum Petro. Age, ſimiles iſtis dictiones apponamus, forſitan
vel ita intellecta Scripturarum conſuetudine conuerti poterint. Quòd autem æternus ſit Rex
Chriſtus ex ſuperioribus patet, neque eſt qui ſuper ea re controuerſiam moueat: quum enim
ſit filius Dei, ſequitur, vt ſit ſimilis Deo, quum vero ſit ſimilis Deo, omnino neceſſe eſt, vt ſit
dominus & Rex. Ipſe enim inquit, Qui vidit me, vidit & patrem. Quòd autem illud dictum *Ioan.14.*
Petri (dominum eum fecit & Chriſtum) non opus aliquod, aut quod factum ſit, Filium eſſe
demonſtret, licitum eſt cognoſcere ex benedictione Iſaac, tametſi tenuis quædam & minus
C expreſſa figura ſit ad rem præſentem. Dicit igitur Iſaac ad Iacob, Efficiare dominus fratrum
tuorum: ad Eſau verò, Ecce, illum dominum tuum feci. Si igitur hæc dictio fecit, ſubſtantiam *Fecit quid.*
& initium natiuitatis in Iacobo ſignificaſſet, ne ita quidem eos oportebat de Verbo dei talia
cogitare. Non enim eſt filius Dei, opus factitiúmque aliquid, vt Iacob, ſed tamen poterint
aliquo modo, ſi rationes iſtas audiant, à delirio ſuo abduci. Quòd ſi hæc verba de ſubſtantia
Iacobi, aut initio natiuitatis eius, quanquàm & creaturæ & operis, non intelligunt, qui (quæſo)
non peius diabolo inſanierint, ſi ea, quæ ne rebus quidem creatis ex iſtiuſmodi genere verborum
auſint attribuere, attribuant Filio Dei, eum aſſerentes rem conditam eſſe, quum Iſaac
dicens, Efficiare, & feci, neque ſubſtantiam, neque initium naſcendi Iacob ſignificari? Poſt
annos enim triginta aut eo amplius, ex quo natus eſſet, iſta ad eum dicta fuere, ſed dominium
eius in fratrem quod poſterius obuenit, innuerit. Multo igitur magis Petrus iſta locutus eſt ſine
vlla ſignificatione naturæ ſubſtantiæque Verbi, creatitiæ aut opera confectæ: quippe, qui
nouerat eum Filium Dei, vt ex ipſius confeſſione apparet: Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis;
ſed gratiam eam quæ facta erat & obuenerat, indicare voluit, eiuſque in nos regnum ac po-
D teſtatem. Nam quum hæc diceret, non reticuit de æterna Paternáque deitate Filij & Dei.
Nam iam antè præmiſerat, illum, Spiritum ſanctum in nos effudiſſe. Certe pro arbitratu ſuo
ſpiritum dare, non rei creatitiæ eſt, non operis ab aliquo facti, ſed Dei munus. Creaturæ ſiquidem
ſanctificantur à Spiritu ſancto: Filius autem, quia non ſanctificatur à Spiritu, ſed eum
omnibus largitur, manifeſte oſtendit ſe non creaturam, ſed verum Patris Filium exiſtere. Ve- *Chriſtus*
runtamen & eum qui donat Spiritum, factum eſſe Scriptura pronunciat, ſed factum inter *quomodo*
nos, idque aſſumptæ humanæ naturæ ratione: datorem tamen interim Spiritus, quia Verbum *factus.*
Dei eſt. Semper enim & eſt, & erat, & quemadmodum Filius eſt, ita quoque & dominus, &
vniuerſalis Rex omnium, Patrique per omnia ſimilis: & qui omnia, vt ipſe profeſſus eſt, quæ
Patris ſunt, poſſideat. Age iam de illo quod in Prouerbiis dicitur, dominus creauit me initium *Prou.8.*
viarum ſuarum ad opera ſua, introſpiciamus, tametſi iam clare demonſtratum ſit, Verbum
nequaquam opus eſſe, aut conditum aliquid exiſtere. Idem enim eſt id quod conditum eſt,
& quod factum, & quod alio vocabulo, opus dicimus: adeo vt probatio iſtius ſententiæ, cum
opus non eſſe, probatio quoque ſit eius, illum nihil ex conditis rebus exiſtere. Quapropter

non poſſum non admirari, eos comminiſci huiuſmodi cauillationes impietatis, & non pude- A
fieri ad ſingulas redargutiones. Primum igitur ad fraudem ex ſimplicioribus ſciſcitantur. Is qui eſt, non entem, ex non ente fecit? an quum iam exiſteret? Ac deinde, habebáſne filium antequam genueras? quod vbi demonſtratum fuit futile eſſe & nugatorium, aliud deinde excogitauerunt. Vnumne ſcilicet ingenitum, an duo? vbi & hic quoque confutati ſunt, connectunt ſtatim: Sui arbitriine eſt & conuertibilis naturæ? Quum id quoque repudiatum eſſet, denuo commenti ſunt vt hanc ſententiam arroderent: Tanto præſtantior Angelis factus. Vbi cum etiam illud veritas refutaſſet, iam inde omnia illa in vnum contrahentes, per vocabulũ operis & rei conditæ, exiſtimant ſe ſuam hæreſim ſtabilire poſſe. Eadem enim illa denuo inſinuant, nec abſiſtunt à ſuis vafriciis, quum idem ſubinde, ſed multipliciter interpolatum in medium proferant, vt varietas ea quocunque modo ſaltem aliquos circunueniat. Cæterum, quanquam ſuperius dicta clare oſtendunt, eorum commenta futilia eſſe, tamen quia hoc prouerbiorum ſchemate, ſeſe vbique venditant, & apud pleroſque, quibus Chriſtiana Fides incognita eſt, aliquid videntur dicere, neceſſarium eſt, vt illud ſuperius, nempe (fidelem eum fuiſſe ei qui ipſum fecit) ita quoque hanc vocem (creauit) ſiue (condidit) excuti & examina- B
ri, vti, quemadmodum in omnibus, ita hic quoque falſi redarguantur, & nihil habere niſi inania phantaſmata. Sed ante omnia illa inſpiciamus quæ per id temporis, quum iſta hæreſis ab iis fingeretur, apud Beatum Alexandrum ſuis ſcriptis ediderunt. Scripſerunt enim in hæc
Hypochriſis hæreſeos Arianorũ. verba: Creatura eſt, ſed non vt vlla ex rebus creatis. Opus eſt, ſed non vt vllum ex operibus. Res condita eſt, ſed non vt vlla ex rebus conditis. Iam ſcilicet videtis vafriciem & dolos iſtius hęreſis, quæ non ignara, quàm amarulenta ſit iſta ſua malitia, fucos quærit, & lenocinium ſibi mutuat ex verborum diſertitudine, vt quum dicat: quod ſentit Filium creaturam eſſe, lateat tamen ob hunc prætextum verborum: quòd tametſi creatus ſit, non tamen eſſe eum qualis vlla ex creaturis eſt. Atqui cum ad iſtum modum ſcribunt, multo magis ea ratione ſuam impietatem produnt. Si enim omnino noſtro more opus exiſtit, cur à vobis ad diſſimulationẽ additur, ſed non, vt vllum ex operibus? Nam ſi omnino opus eſt, qui quæſo, non fuerit vnum ex operibus? in qua parte venenum iſtius hæreſeos intueri licet. Nam, quum dicũt eum creaturam eſſe, ſed non ita, vt vnum ex creaturis, ſiue rebus genitis, multos eum & filios eiuſdem ordinis conſtituunt: & Dominum vnum ex iſta claſſe filiorum cenſent, vt iam vnigenitus æ- C
ſtimandus non ſit, quum multos habeat fratres: interim pro blandimento eum Filium & germen nominantes, ſed fruſtrà. Quorſum igitur iſta hypocriſis, vt eum creaturam appelletis? Nam ſi pro appendice à vobis addatur, ſed tamen, non vt vlla creatura, ex eo ipſo ſtatim apparebit delirium veſtri ſophiſmatis, quum eum etiam ita creaturam pronuncietis: neque alia, quàm quæ de aliis creaturis quiſpiam dixerit, de Filio dei ſentiatis; vt prorſus ſimul & deliri,
Creationis mũdi ordo. & cæci. Quæ enim creaturarum talis eſt, qualis alia, vt hoc tanquam eximium de Filio prædicetis? Siquidem tota rerum natura intra ſex dies cõdita eſt, & primo quidem lux: quod ſpacium diem appellauit: ſecundo autem, firmamentum: tertio verò in vnum congregans aquas aridam exhibuit: quarto, ſolem & lunam fecit, cæterarumque ſtellarum chorum: quinto, ani-
Rom. 1. malium in aquis, & volucrium in cælo nationem procreauit: ſexto, quadrupedia in terris, deinde hominem fecit. Et inuiſibilia eius à creatione mundi ipſis operibus intellecta perſpiciũtur, neque lux ſicuti nox, neque ſol vt luna, neque irrationalia vt rationalis homo, neque Angeli vt throni, neque throni vt poteſtates. Quæ tamen omnia ſunt res creatæ, ſed ita, vt vnumquodque ſecundum ſuum genus propria ſua ſubſtantia potiatur, & prout genitum eſt, ita exi- D
ſtat & permaneat. Aut igitur Verbum eximatur è numero rerum conditarum, & vt conditor, Patri ſuo proprius attribuatur, agnoſcatúrque natura Filius eſſe, aut ſi omnino res condita
γέννημα et ποίημα idẽ apud Arianos. eſt, eundem illi ordinem cum cæteris creaturis aſcribite, dicatúrque vnaquæque illarum creatura, ſed tamen, vt nulla alia tale ſit γέννημα aut opus. Idem enim dicitis γέννημα & ποίημα ſcribentes illum creatum aut factum. Nam tametſi excellit comparatione inter cæteros Filius, nihilo tamen minus illum quàm reliquos omnes opus eſſe cenſendum: quoniam in aliis quoque per naturam creatis, licitum eſt reperire aliud alio præſtantius. Siquidem ſtella à ſtella ſplendore differt. Cæteraque omnia inter ſe comparata, diſcrimen habent: non ideo tamen hæc, quia meliora, Dominatum habent: aut iſta, quia deteriora, melioribus ſeruiunt: aut illa vim efficiendi poſſident: iſta contrà ab illis efficiuntur, ſed omnia æquè naſcendi fiendique naturam obtinent, ſuum opificem authoremque, ſui procreatu conteſtantia, vt à Da-
Pſal. 18. uide cantatum eſt: Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamen-
3. Eſd. 4. tum: quemadmodum & Zorobabel ille ſapiens dicit: Omnis terra veritatem clamat, & cælum

A lũ ei benedicit,& omnia opera quaſſantur & tremũt. Quòd ſi omnis terra opificẽ & veritatẽ *Ioan.14.*
deprędicat,& encomiis effert,& contremiſcit, & opifex eius Verbũ eſt,qui & ita de ſe loqui- *Ioan.14.*
tur, Ego ſum veritas: non igitur conditum aliquid fuerit Verbũ, ſed ſolus proprius ſui patris
in quo omnia inter ſe certo modulo ſunt coaptata, idémq; ab omnibus vt opifex celebratur.
Eram enim,inquit,apud eũ omnia cõcinnãs:&, Pater meus vſq; nũc operatur,& ego operor. *Ioan 5.*
Illud autẽ (vſque nũc) ſignificat eum æternaliter in Patre exiſtere. Rationis enim ſiue Verbi
propriũ eſt, operari opera Patris,& non eſſe extra eum. Si autem quę Pater operatur, eadem
& filius operatur:&, quæ filius creat,ea ſunt Patris creaturæ,& tamẽ Patris Filiũ,opus creatu-
ramq; cenſeri vis,ſequitur vt aut ipſe ſeipſum operetur & creet: quandoquidem quæ operatur
pater,ea ſunt & Filij,opera,quod abſurdũ fuerit & impoſſibile: aut vt dum creat & operatur
opera patris,ipſe nõ fuerit opus aut creatura,ne ipſe author rerũ cauſaq; effectrix in rebus creã-
dis reperiatur id efficere,quod effectus eſt,aut potius non poſſe efficere. Quomodo enim,ſi
ſecundũ vos ex non entibus extitit,potis eſt non entia, vt entia ſint, cõdere atq; architectari?
Quòd ſi,quãuis creatura ſit,creaturas tamen eũ condere velis,idem in omnibus rebus creatis
B intelligendũ erit,vt& ipſe ſe create poſſint. Quòd ſi id à vobis admittatur,qui vſus erit Verbi,
quũ poſſint inferiora à ſuperioribus procreari? aut quomodo ſingula,quũ fierent in initio rerũ,
audire potuiſſent vocẽ Dei, Eſto & efficiare,ſi eo modo conderentur? Sed neq; ſcriptũ eſt,ne-
que poſſibile eſt. Eorũ enim quæ creantur,nullum eſt ſui cauſa efficiens: omnia ſiquidẽ per
Verbum effecta ſunt,neq; illud operatum fuiſſet omnia,ſi ipſum ex numero operũ aut rerum
cõditarum fuiſſet: neq; enim vel Angeli quicquã creare poſſunt,quũ & ipſi ſint creaturæ,quã-
uis in diuerſam ſententiã Valentinus, Marciõ,& Baſilides eant,& vos vnà cum iis, vt aſſeclas *Creatura*
decet & æmulatores. quinimo,ne ſol quidẽ, quũ ſit res creatitia, vnquã effecerit, vt quod ni- *non poſſunt*
hil eſt,aliquid fiat,neq; homo hominẽ finxerit,neq; lapis lapidẽ excitauerit,neque lignũ ligno *creare.*
augmentũ dederit: Sed Deus eſt,qui in vtero fingit hominẽ, & qui montes collocat, & qui
ligno proceritatẽ addit: homo verò mentis ſcientiæque capax,hanc materiã concinnat & mo-
dificatur: & quæ iam ſunt,operatur pro ratione ſuæ ſcientiæ,& cõtentus eſt, quod ipſe duntaxat
ſit genitus: ſuãque naturã agnoſcẽs,vbi alicuius rei indigus eſt,deum inuocat. Si igitur Deus, *Abſurdũ.*
non niſi ex materia operatur & cõponit,(vt Ethnicorum ſentẽtia habet) artifex,non conditor
C appellari debet,quũ ad eum modum,in materia etiã Verbum operatur, & pro miniſtro ſit
inſeruiátq; Deo. ſin autẽ per Verbum Deus,quæ entia nõ ſunt,euocat ad eſſentiam,fieri ne-
quit,vt Verbum ſit ex numero nõ entium,aut eorum quę euocãtur vt ſint,aut quæ miniſteriũ
ſeruitiumque Deo de ſe prębeant, ne aliud Verbum requiramus, per quod verbum euo-
catum ſit: Verbo enim,ea quæ non ſunt,facta ſunt,& ſi per illud condit & facit, non poteſt
fieri, vt illud ipſum in eorum grege numeretur, quæ conduntur & fiunt,ſed potius con-
ditoris Dei ratio habeatur, quod quia extra opera Patris conſiſtens, operatur, notitiam
de ſe præbet, & ipſum in patre,& patrem in ipſo eſſe: adeo, vt qui viderit illud, viderit &
patrẽ, idque ob proprietatem ſubſtantiæ,& ſimilitudinem quæ illi per omnia cum patre eſt.
Quomodo igitur pater per Verbum condiderit,ſi non ſit Verbũ patri ſuo ſua ipſius Sapien- *Exod.33.*
tia? aut quomodo eius Verbum fuerit & Sapientia,ſi non ſit proprium illius genimen ac ſo- *Ioan.14.*
boles, ſed quiddam quod ex nihilo prodierit? Qui igitur fit,vt cum omnia ex nihilo ſint, &
creaturæ habeantur: Filiúſque ſecundum eos vnus ex rebus conditis: & ex eorum claſſe, quæ
aliquando non erant,qui fit (inquã) vt is ſolus patrem teneľet? Nã ſi poſſibile eſt, id quod facti-
tium eſt,patrem cognoſcere,cognoſcatur Pater etiã ab omnibus factitiis & creatis, pro mo-
D dulo cuiuſque: Omnia enim opera ſunt,quemadmodũ & ipſe. Quòd ſi rebus creatis Patrem
aut videre aut cognoſcere impoſſibile eſt,quum tale ſpectaculum,eiuſmodique cognitio om
nis tranſcendat,quẽadmodum Deus de ſe locutus eſt, Nemo inquiens, videbit faciẽ meam,
& viuet: quod ipſum quoque à Filio dictum eſt: Nemo cognoſcit Patrẽ,niſi Filius. Aliud igi-
tur fuerit à rebus creatis Verbum, vt quod ſolum ex omnibus cognoſcat, ſolum con-
ſpiciat patrem, vt ex ipſis verbis colligere licet: Neminem videre Patrem, niſi eum qui eſt
ex patre; & nullum cognoſcere, niſi Filium, tametſi id Arianis non videatur. Quo-
modo autem cognoſceret patrem ſolus,niſi eſſet ſuo Patri proprius? aut quomodo proprius
illi fuerit, ſi creatura,& non verus ex eo filius ſit? Eadem enim ſubinde dicere pietatis
cauſa, tędio eſſe non debebit. Nefarium igitur eſt,ſentire vnum ex numero iſto vniuerſitatis
filium eſſe, blaſphemum item & ſtolidum creaturã illum appellare, quãquam non talẽ,qua-
les cæteræ creaturæ: opúſque illum eſſe,ſed nõ quale vllum inter opera: ac genimẽ eſſe,ſed vt
nullum aliud genimẽ tale ſit. Qui enim non tale fuerit quale vllũ ex iſtis? ſiquidẽ iuxta eos,nõ

erat, priuſquã fieret. Propriũ enim id in rebus conditis, & opetibus, vt non ſit, ptiuſquam fiãt, A
Creatura proprium. & ex non entibus, ad naturã entium perueniant, etiãſi gloria cæteros omnes antecellant. Id
enim vbique in omnibus rebus creatis ex mutua inter ipſas differentia deprehenditur, vt ante oculos apparet. Atqui, ſi iuxta hæreticos, res condita quidem aut opus eſſet, ſed non tamen eiuſmodi, cuiuſmodi ſunt condita, ob ſuam præ cæteris excellentiam, oportuit id ipſum, quibúſnam melior eſſet, à Sacris literis indicari: quale eſt, ſi Archangelis maior dicatur, aut preciosior thronis, aut ſplẽdidior ſole & luna, aut ſpacioſior cælis. Nunc autẽ ille ad iſtũ modum non deſcribitur, ſed filiũ eum ſibi eſſe & ſolũ, & propriũ oſtendit Pater, ídque his verbis: Filius
Pſal. 2. meus es tu. Et rurſum: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi congratulor. Ideoq; inſeruie-
Matth. 3. bant illi Angeli, vt diuerſo alienoq; ab illorũ natura: & adoratur ab illis, non vt gloria maior, ſed vt alius, diſcretus, ſeiunctúſque à conditione tum creaturarũ reliquarum, tum etiã ipſorũ Angelorũ, patri tantũmodo ęqualis ſecundũ rationem ſubſtantiæ. Si enim ideo, quia gloria ſublimior eſt, adoratur, par erat, vt omnia inferiora ſuperioribus ſe in adorando inclinarent: Sed id ita non eſt: creatura ſiquidẽ creaturam non adorat, ſed quæ ſeruilis ſunt conditionis,
Adorari ſolius Dei eſſe. Dominos: & quæ creaturæ ſunt, Deum adorationibus colunt. Petrus vero adorare volentem B
Cornelium inhibuit, dicens: Quoniam & ego homo ſum. Angelus quoque Ioannẽ in Apoca-
Act. 10 lypſi ſe adorare volentẽ, non admiſit, dicens, vide ne feceris: conſeruus enim ſum fratrum
Apoc. 22. tuorum Prophetarũ, & ſeruantiũ verba codicis huius, Deum adora. Quocirca ſolius numinis eſt adorari, neque id ab Angelis ignoratur, qui quanquã cæteros gloria tranſcendunt, creaturas tamen ſe eſſe, neq; in claſſibus adorandorũ, ſed adorantium agnoſcunt ſe cõputari debere.
Iudic. 13 Patrem certe Samſonis Manue volentem ſacrificium offerre Angelo, Angelus prohibuit his
Chriſtus adorandus. verbis: Non mihi ſed Deo offerto. Dominus contrà etiam ab Angelis adoratur. Scriptum eſt enim: Et adorent eum omnes Angeli Dei, idémque illi fit ab omnibus gentibus, vt ab Eſaia
Pſal. 96. dictum eſt: Defecit Ægyptus & mercatus Æthiopum, & Sabæi viri excelſi ad te tranſmea-
Eſa. 45 bunt, tibiq; erunt ſerui: deinde continuo, Et adorabunt, & tibi ſupplicabũt: &, Non eſt Deus
Sap. 12. præter te: & diſcipulos ſe adorare permittit, & plene illos inſtruit, dum indicat quíſnam ſit:
Ioan. 17. Nõne vos me dicitis dominũ & Magiſtrũ? & recte dicitis, ſum etenim. Thomã item, ita ipſum
Ioan. 20 alloquentẽ, dominus meus & Deus meus, verbis illis vti concedit, quin potius gratũ acceptũque habet, nihilq; impedimẽti opponit, quo minus hæc verba pronũciaret. Eſt enim ipſe, vt & C
Pſal. 45. alij Prophetæ dicunt, & Dauid pſallit, Dominus virtutũ nobiſcũ & Sabbaoth: quod ex interpretatione eſt, Dominus exercituũ, & Deus verus & omnipotens. Etiam ſi Ariani rũpantur, nõ ipſe adoratus fuiſſet, non iſta de eo dicta fuiſſent, ſi vllo modo creatura fuiſſet. Nunc autẽ, quia creatura nõ eſt, ſed proprium ex ſubſtantia Dei adorandi germẽ, & naturalis Filius, ideo adoratur & Deus creditur, & dominus exercituũ eſt, & author & omnipotens eadẽ ratione qua
Filius ſuccedit authoritati patris. pater ipſius: eius enim verba ſunt: Omnia quæcunque Pater meus habet, mea ſunt: Filij enim propriũ ea quæ patris ſunt, poſſidere: ac talẽ eſſe, vt in eo pater ſpectetur, & per eum omnia fiant, & in eo omniũ ſalus perficiatur & cõſtituatur. Quin & iſta ab iis ſciſcitari non incõgruũ
Interrogatio. fuerit, vt refutatio hæreſeos clarius appareat: Quũ omnia ſint condita, omniáq; ex nihilo cõſtituta ſint, atq; adeo ipſe Filius pro veſtra ſententia ſit res cõdita, & vnus ex nõ entibus, quid ita per eum ſolũ fecit omnia, & ſine eo factũ nihil? aut cur, quũ omnia ibi facta nominẽtur, nemo in eo numero Filiũ intelligit, ſed creaturas dũtaxat? quũ autem de Verbo loquũtur Scripturæ, ne hic quidẽ illum vnum ex omniũ numero eſſe ſentiunt? ſed eum cũ Patre in eodem ordine conſtituunt, in quo omniũ curam & ſalutẽ operatur Pater, præſertim quũ in poteſtate D
eius erat, eodẽ præcepto, quo Filius creatus eſt, creare vniuerſa. Nõ enim fatigatur Deus præcipiendo, neq; viribus deſtituitur ad vniuerſitatis procreationẽ, vt nuſquam niſi ad ſolum filiũ procreandum par ſit: ad reliquorũ autem architectationẽ, miniſterio & auxilio filij indigeat. Neq; in moram coniicitur, quodcunq; ille vult fieri. Statim enim, vt voluit, extitere omnia; & volũtati eius nemo reſtitit. Qua de cauſa igitur nõ omnia facta ſunt à Deo, eodẽ præcepto quo factus eſt Filius? aut cur per filiũ, qui & ipſe factus erat, facta ſunt omnia? reſpondeãt mihi (quæſo) ad has percunctationes. Deſtituuntur quidem omni ratione, ſed tamen iſta in mediũ adferunt in diſputando de filio: Deũ volentem creatitiã naturam producere, quum vidiſſet eã puritatis ſuæ, & architectationis participem eſſe non poſſe, condidit primus & fecit vnus vnũ, eúmq; appellauit ſuũ filium & Verbũ, vt illo condito reliqua deinde per eum condi poſ-
Arii, Euſebii & Aſterii impietas. ſent. Hęc nõ ſolũ dixere, ſed & ſcribere auſi ſunt Euſebius & Arius, & qui idolis ſacrificauit Aſterius. Quis igitur ob iſta eos nõ plane impietatis condẽnauerit? quã, vbi cum multa ſtulta citrã omnem pudorem miſcuerunt, nihil verecundantur ita contrà veritatem debacchari. Si enim dixerint ob fatigationem non ſuffeciſſe Deum ad reliquorum procreationem, ac ideo filium

condidiſſe

A condidiſſe,occlamabit aduerſus eos tota rerum vniuerſitas,quòd nefaria & indigna de Nu- *Eſa.35*
mine loquantur,quod ſcriptis ſuis atteſtatur Eſaias,Deus æternus,qui conſtruxit fines terræ,
non eſuriet neque delaſſabitur,neque eſt inueſtigatio cogitationis eius. Quòd ſi Deum quaſi
faſtidioſum dedignabundúmq; creandi,vnum duntaxat Filium condidiſſe velint, eique con-
dito reliqua deinde condenda mandaſſe quaſi vicario & ſuccenturiato, id & indignum Nu-
mine in quo nihil eſt faſtus,& ab ipſo domino refellitur,cuius ea verba ſunt:Nónne duo paſ- *Matth.10*
ſeres aſſe veneunt?non tamen ne vnus quidem ex iis in terram cadet ſine Patre veſtro, qui *Matth. 6*
eſt in cælis.Ac rurſum,Ne anxij ſitis pro anima veſtra quid comedatis , aut pro corpore ve-
ſtro quid induamini,nónne anima pluris eſt quàm alimentum ?& corpus quàm indumen-
tum ?Reſpicite ad volucria cæli,quòd nec ſeminent,nec metant,neque congregent in horrea
ſua,& pater veſter cæleſtis paſcit illa:nónne vos illis multo præſtantiores eſtis? Quis poteſt ex
vobis ſolicite cogitando adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?& cętera quæ ſequuntur. *Matth.6*
Quòd ſi Deo non indignum videtur,vſque ad illa minuta curam ſuam extendere , capillos
ſcilicet capitis, paſſeres,fœnum,non indignum quoque illi viſum fuerit ea procreare. Quo-
B rum enim curam turclámq; ſuſcipit,horum etiam conditor eſt per ſuum Verbum : alioqui
iſta dicentibus gratior adhuc abſurditas occurrat. Diuidunt enim mundi architecturam , &
creaturas mundi, partimque eas Patris, partim filij operibus attribuunt , cum oporteret aut
omnia cum filio à parte fieri:aut ſi per Filium omnia fiunt,nequaquam dicere Filium vnum
ex iis eſſe, quæ facta ſunt.Iam & iſta ratione eorum veſaniam redargueris : Si verbum quoq;
factitiæ naturæ eſt,& factitia natura impotens eſt recipere in ſeipſam Dei operam,qui,quęſo,
Verbum ſolummodo,ex omnibus potuerit ab ingenita puriſſimáque ſubſtantia dei (vt vos
dicitis)procreari?Neceſſum enim eſt,ſi in eo id potuit fieri,idem in omnibus quoque potuiſ-
ſe fieri:aut ſi id in nullo poſſit fieri,eandem impoſſibilitatem in Verbo exiſtere: nam & ipſum
illud ſecundum veſtram opinionem ex rebus creatis eſt.Rurſus,ſi ob id , quia nequibat crea-
titia natura particeps eſſe Diuinę in ſe impenſæ operæ, opus fuit interuentu adminiſtratoris *Abſurda.*
& vicarij,prorſus neceſſum eſt,quum Verbum factitia & creatitia res ſit , ipſum quoque , vt
fieret mediatore indiguiſſe:quippe,quum & ipſum ſit creatitiæ naturæ, quæ Dei operæ in ſe
recipiũdæ idonea non eſt,ſed mediatorem requirit. Iam ſi huius mediator repertus ſit, ſtatim
C & huic ipſi mediatori alius mediator reperiundus eſt,atque ita ſemper altiora petendo, inue-
nies ingentem affluxum mediatorum,ac proinde impoſſibile fuerit ſubſiſtere rerum naturã,
ſemper mediatore indigentem quum mediator eſſe non poſſit ſine mediatore, eò quòd om-
nia ſint creatitiæ naturæ,quę particeps eſſe nequit,prout vos dicitis,diuinæ operationis.Quã-
ta igitur dementia ſcatent,quæ eos ita infatuat,vt quæ iam facta ſunt,nequiuiſſe fieri arbitrē-
tur,aut fortaſſe ne nunc quidem ea condita eſſe imaginabuntur , vtpote etiamnum media-
torem illum requirentes.Nam ſecundum iſtam impiam tantopere & deliram ſententiam ,
ne extiterit quidem rerum natura,eò quòd nuſquam inuenias iſtiuſmodi mediatorem.Cæ-
terum,illud dicent,Ecce per Moſen eduxit populum ex Ægypto,& per eundem , qui homo
fuit,legem dedit,vt poſſibile ſit per ſimilem ſimilia fieri. Id illos obtecta fronte dicere conue- *Num.23.*
niebat,ne magnum pudorem confuſionémque referrent. Moſes enim non ad condendum
miſſus eſt,neque vt quæ non eſſent,ad eſſentiam euocaret,aut conderet homines ſecum eiuſ-
dem generis,ſed vt tantummodo miniſter eſſet ſermonis ad regem Pharaonem & ad popu-
lum Iſraëliticum. Cæterum, iſthic immane diſcrimen eſt, quum adminiſtrare creaturarum
D vt ſeruorum ſit:condere verò & creare ſolius ſit Dei,eiuſque Verbi & Sapientiæ. Ideoque in *Quod ad-*
condendi ratione non alium inueneris,niſi ſolum Dei Verbum:Siquidē in Sapientia,& facta *miniſtrare*
ſunt omnia,& ſine Verbo factum eſt nihil. Ad miniſterium autem non vnus,ſed ex omnibus *ſit creatu-*
plures ad manum præſto ſunt, quos Dominus, ſi velit, amandet. Multi enim Archangeli, *ra, Dei ve-*
multi Throni,multæ Poteſtates,& dominationes , millies millia , & decies millies centena *ro ſolius*
millia miniſtrorum adſiſtunt & apparent,qui ſe promptos offerant vt emittantur.Et Prophe- *creare.* *Dan.7.*
tæ item multi, Apoſtoli duodecim,& Paulus atque adeo Moſes ipſe,& Aaron cum eo,& poſt
eos alij ſeptuaginta qui impleti fuere Spiritu ſancto,quemadmodũ Moſi Ieſus Naue, Ieſu verò
Naue iudices, iudicibus porrò non vnus aut alter,ſed multi reges ſucceſſere. Si igitur creatura
erat,& vnus ex conditis rebus Filius,ſequeretur plures eſſe huiuſmodi filios , vt plures habeat
miniſtros Deus,quēadmodũ ad alia negocia ingēs turba ſuppetit.Quòd ſi id nuſquã ſub ocu-
los cadit,& multę ſunt creaturę,ſed Verbũ dũtaxat vnũ,quis nõ vel inde cõtuetur Filiũ emi-
nere præ cęteris,& nõ ęqualitatē cũ rebus creatis,ſed cũ parte proprietatē ſuã habere?vnde nõ
plura,ſed vnum ſolummodo Verbum vnius patris,vnáque vnius Dei Imago credenda eſt.

Sed ecce, inquiunt, vnus ſol eſt, & vna terra. Dicant ſtolidi, & vnam eſſe aquam, vnum ignem, A
vt viciſſim audiant, eorum quæ creantur, vnumquodque ſingulum eſſe, atque vnum ratione
ſuæ ſubſtantiæ: ſed tamen ſecundum miniſterium officiúmque illis demandatũ, vnumquod-
que per ſe ſolum non idoneum ſatis ac ſufficiens habetur. Dixit enim Deus, Fiant luminaria
Gene. 1. in firmamento cæli ad illuſtrationem terræ, vt diſcrimen adferant inter diem & noctem: &
Gen. 1. ad ſigna, conſiſtant, & ad tempora, & ad dies, & annos. Deinde ait, Et fecit Deus duo lumina-
ria magna, luminare maius ad exordia diei, luminare minus ad exordia noctis, & ſtellas: &
poſuit ea in firmamento cæli, vt illuminarent terram, & initia diei ac noctis facerent, Ecce
tibi plura luminaria, non ſolem duntaxat aut lunam ſolummodo, quæ quidem ſingula vni-
ca ſunt ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſed tamen omnium vnum & commune miniſterij officium,
& quod in vno deficit, in altero adimpletur, vſuſque illuminandi ab omnibus conficitur. Sol
enim diurno ſpacio ius facultatemque habet illuſtrandi: luna autem per noctem, ſtellæ dein-
de vnà cum iſtis tempora & annos perficiunt, & vnumquodque illorum pro ſigno conſtitui-
tur ad rerum vſum ac neceſſitatem. Ita quoque terra non ad omnia deſtinatur, ſed ſolummo-
Gen. 1. do ad fructus procreandos, & ad ingreſſum animantium ſuſtinendum. Firmamentum item
vt diuidat inter aquas & aquas, ſitúſque luminarium in eo deputatus eſt. Eodem modo quo-
que ignis & aqua cum cæteris omnibus, naturam accepere, vt corpora inde componerentur.
In ſumma, nihil omnino ſibi ſolum, ſed ſingula veluti membra, iſtum mundum, quaſi vnum
corpus abſoluunt. Si igitur ita quoque de Filio ſentiunt, lapidentur ab omnibus, eò quòd Ver-
bum partem aliquam vniuerſitatis exiſtiment, eámque non idoneam aut ſufficientem ad de-
mandata officia, ſine aliorum viribus. Si autem illud euidenter impium eſt, agnoſcant Verbũ
non aliquod ex numero creatitiarum rerum, ſed Patris proprium: & vnicum Verbum, & re-
Arianorũ rum creatarum opificem eſſe. *Negant id iſti, aiuntq́; eum creaturam eſſe, & vnum ex rebus
impietas conditis, à magiſtro & opifice didiciſſe condendi, creandiq́; rationẽ, atque ita quoque miniſte-
qua dicunt riũ præbuiſſe magiſtro ſuo Deo. Hac enim perſuaſione imbutus Aſterius ſophiſta, auſus eſt in
filium Dei ſcriptis inficiari Dominum, non animaduerſa eius rei abſurditate: Si enim creandi ratio do-
eſſe creatu- ceri poteſt, videant ne ipſum Deum referant, non natura, ſed ſcientia conditorem rerum eſſe
ram. factum: adeo, vt ab ea facultate excidere queat. Poſtremò, ſi ſapientia Dei diſcendo, ſibi vſum
Abſurdũ. rationémq́; creandi comparauit, qui ſapiẽtia eſſe poſſit, quum adhuc indigeat inſtitutione? & C
quidnam erat antequam in diſciplina proficeret? Sapientia enim nondum erat, vtpote, deſti-
Abſurdũ. tuta legitima inſtitutione. Vanum igitur quiddam erat, ac neutiquam ſubſtantialis ſapientia,
quippe, quę ex profectu nomen ſapientiæ obtinuit, neque diutius ſapientia futura eſt, quàm
id quod didicit, memoria retinuerit. Quod enim non ex natura alicui, ſed ex doctrina obue-
nit, id aliquando dediſci poteſt. Talia autem dicere de Verbo Deo, Chriſtianorum non eſt,
ſed ethnicorum. Si enim per doctrinam, creandi facultas comparatur, imbecillitatem & in-
Inuidentiã uidentiam in Deo vecordes iſti conſtituunt: Inuidentiam quidem, quod non multos condi-
& imbe- tores erudiit, vt quemadmodum multi ſunt Archangeli & Angeli, ita quoque multi condi-
cilitatem in tores circa ipſum verſentur: Imbecillitatem verò, quòd non ſolus potuit efficere, ſed coopera-
Deo Aria tore & adminiſtro indiguit, cùm tamen extra controuerſiam ſit, creatitiam naturam à ſolo
ni conſti Deo creari poſſe: ſiquidem pro illorum ſententia, Filius creatitius à ſolo Deo potuit creari. Cę-
tuunt quo terũ, nullius indigus eſt Deus, abſit: ipſe enim dixit, plenus ſum: neque ex doctrina Verbum
modo. conditor factum eſt, ſed quum ſit imago & ſapientia patris, quæ patris ſunt facit: neque ad mi-
1. Cor. 1 niſterium creandarum rerum à Patre eſt conditus. Ecce enim, iam ſubſiſtente Filio, ipſe
Pater operari conſpicitur, vt à Domino noſtro dictum fuit: Pater meus vſque nunc operatur, D
& ego operor. Si igitur ſecundum vos ideo conditus eſt Filius, vt cætera, vbi ipſe iam creatus
erat, crearet, & pater tamen poſt editum Filium operetur, ocioſa ſuperuacuaque fuerit Filij
iſtius in rerum naturam introductio. Nam cur alioqui, quum cõdere hanc rerum vniuerſita-
tis fabricam vellet, mediatorem conquiſiuiſſet, quaſi eius voluntas non ſatis potens ſit ad ea
Pſal. 113 conſtituenda, quæ ipſi placuerint? quum tamen inquiunt Scripturæ: Omnia quæ voluit, fecit:
voluntati enim eius quis eſt qui reſtitit? ecce tibi voluntatem parem ſufficientemq́; ad vni-
uerſitatis architecturã. Superuacuus ergo hic iterum mediatoris vſus. Nam illud exemplũ ve-
ſtrũ de Moſe, & ſole, & luna, iam oſtenſum eſt friuolum eſſe. Illud quoq́; vos denuo redarguet:
ſi Deus volens creatitiã naturam producere, ac ſuper ea re deliberans, Filium in eo vſus pro-
creauit, pro veſtra opinione, vt per eum nos ædificaret: animaduertite, quàm audax ſit impie-
tas in veſtris verbis: primũ, quia apparebit Filiũ propter nos, nõ nos propter Filiũ cõditos eſſe.
Non enim nos eius cauſa creati fuerimus, ſed ille noſtri: adeo, vt ipſe nobis, nõ nos illi gratiam

debeamus

A debeamus, quemadmodum mulier viro. Non enim inquit Scriptura, vit creatus eſt propter *1. Cor. 11.*
mulierem, ſed contrà, mulier propter virum. Igitur ſicuti vir imago eſt & gloria Dei, & mu-
lier gloria viri eſt, ita & nos quidem Dei imago, & ad gloriam eius creati fuerimus: Filius cō-
trà noſtri imago fuerit: & ad noſtram gloriam exiſtere inceperit. Et nos quidem vt eſſemus, *Chriſtus*
creati ſumus: Filius verò propter nos, nō ipſius cauſa vt eſſet, ſed ad noſtri vſum, veluti inſtru- *an noſtri*
mentum quoddam conditus fuerit: adeo, vt nos non ad eius vſum, ſed ille ad noſtri vtilitatem *cauſa fa-*
neceſſitatémque in rerum naturam prodierit: qui (quæſo) non omnium ſtoliditatem tranſcē- *ctus ſit ho-*
dunt, qui iſtiuſmodi vel duntaxat in cogitationem admittunt? Nam ſi propter nos Verbum *mo.*
factum eſt, prius illud quàm nos apud Patrem non fuerit. Non enim quum illud in ſe habe-
ret, de nobis, ſed quum nos haberet, de illo cogitauit, quemadmodum iſti dicunt. Iam, ſi il-
lud conceditur, plane ſequitur, vt Pater filium ſibi noluerit: non enim volens eum creauit, ſed
quum nos vellet, noſtri gratia eum inſtituit: poſt nos enim de eo cogitauit, adeò, vt ſecundū
impios ſuperuacuè ſit filius editus, qui in hoc editus eſt, vt eſſet inſtrumentum eorum, quo-
rum gratia creatus eſt. Sin autem filius, vt ſolus potens à ſolo Deo conditus eſt, nos autem vt
B impotentes ab eo facti ſumus, cur non potius ante omnia de filio vt potente, quàm de nobis
cogitat ac deliberat? aut cur potentem imbecillibus non anteponit? aut cur eum primum fa-
ciens, nōn primum de eo deliberabat? aut cur de nobis primum deliberans, non primo quo-
que tempore nos produxit, quum ad omnium rerum conſtitutionem eius voluntas ſufficie-
bat? Sed illum quidem primum condit, de nobis autem primum cogitat: & quum nos velit
ante mediatorem, nos tamen creare volens, ac de nobis deliberans, creaturas appellat: illum
autem, quem propter nos architectatur, Filium & ſuum hæredem appellat. Atqui oportebat
nos, quorum gratia illum producit, filios potius appellari: aut illum qui re vera filius eſt de eo
prius cogitare, cúmque velle, per quem omnes nos facit. Iſtiuſmodi quidem ſunt vomitus &
nauſeæ hæreticorū, non tamen veritatis ſententia obticeri debet, ſed magna imprimis voce *Hereticorū*
enuncianda eſt: Dei ſcilicet Verbū non propter nos, ſed nos propter ipſum extitiſſe, & in eo *nauſei &*
condita eſſe omnia. Neque enim ob noſtram imbecillitatē, is qui potens erat, à ſolo Deo crea- *vomitus.*
tus eſt, vt Deus nos per eum, veluti per inſtrumentū ædificaret, abſit, non ita eſt. Nam ſi Deo *Solutio.*
placuiſſet nullas creaturas producere, nihilominus tamen Verbum apud patrem, & pater in
C eo fuiſſet. Creaturas certe impoſſibile erat ſine eo fieri, atque ideo per eum factæ ſunt, idque
non immerito. Quum enim Verbum proprius ſit ſubſtantiæ Dei filius, & ex eo extiterit, &
in eo cōſiſtat, vt ipſe dixit: fieri nō potuit, quin omnia per eum opera efficerētur. Vt enim lux
ſuis radiis omnia illuminat, & ſine eius radiis nihil illuſtrari quiuerit: ita quoq; & pater veluti *Simile.*
per manū in verbo ſuo operat⁹ eſt omnia, & ſine eo nihil facit. Dixit igitur Deus (vt inquit Mo- *Gen. 1.*
ſes) fiat lux, cōgregetur aqua, & producat terra, & faciamus hominē. Dauid quoq; modulatur,
Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt. Dixit, nō vt in rebus humanis adminiſter *Pſal. 32*
aliquis audiret, auditamq; loquentis voluntatē opere præſtaret: id enim propriū eſt rebus crea-
tis; de Verbo autē id cogitare aut dicere abſurdum fuerit. Eſt enim verbum Domini archite-
ctus, & rerū author, & eſt patris voluntas: atq; inde eſt quòd nō relatū eſt à Scriptura, eum vel *Verbū dei*
audiſſe aliquo modo vel reſpōdiſſe, aut qualia tandē fieri ea vellet, percunctatū fuiſſe: ſed po- *quid.*
tius dixit Deus, fiat, & ſubintulit, & ita factum eſt: nā quod placuit & voluit, id ſtatim verbo
perfectū atque abſolutum fuit. Quū enim Deus vel Angelis vel aliis præcipit, vel cum Moſe
loquitur, aut Abrahæ promiſſiones facit, tum is qui audit, ita reſpōdere inducitur, vt alius di-
D cat quomodo id ſcire potuero: alius verò, quæſo, alium deligas. Et rurſum, Si ex me ſciſcitati *Iub. 9.*
fuerint, quod nomen tibi ſit, quid reſpondebo illis? Et Angelus Zachariæ dixit, Hæc dixit do- *Zach.*
minus: Zacharias dominū viciſſim percunctatur, domine qui in omnia imperiū & poteſtatē
habes, quouſque tandem non miſereberis Hieruſalē: & datur illi audire verba bona & cōſo-
latoria. Habet enim vnuſquiſque iſtorū mediatorē, Verbum ſcilicet, & Sapientiā Dei indicā-
tem, quæ ſit voluntas patris. Quū autē ipſum Verbum operatur & creat, non eſt illic aut per-
cunctatio aut reſponſio: in Verbo enim eſt pater, & verbū in patre: ſed ſufficit velle, & opus
perficitur: vt illud dicere patrē, indicium nobis ſit voluntatis diuinæ: illud autē, & factum eſt
ita, opus ſignificet, quod perfectū fuit per Verbū & Sapientiā, in qua eſt voluntas patris: & il-
lud ipſum quod Deus dixerit, in Verbo cognoſcitur: omnia enim in Sapientia fecit, quippe,
quum & Verbo Domini cæli firmati ſint, & vnus ſit Dominus Ieſus Chriſtus, per quem om-
nia, & nos per illum: Ex iſtis ſcilicet ſpectare licet, Arianos non contra nos pugnam habe-
re ſuper hæreſi ſua, ſed id quidem eos ſimulare, quaſi nobiſcum ipſis bellum ſit, quum ta-
men re vera contra deitatem hoſtilia faciant. Si enim noſtra illa vox eſſet, Hic eſt Filius

meus dilectus, non magni momenti eſſet noſtra de illis incuſatio: nunc quum Patris ſit ſer- A
mo, & diſcipuli audiant, atque adeo ipſe Filius de ſe loquatur, Ante omnes colles genuit me:
qui, quæſo, non vti fabuloſi gigantes, & ipſi quoque cum numinibus bellum conſerere vi-
deantur? Linguam habent (vt ait Pſalmographus) quaſi gladium acutum ad impietatem, ne-
que ad Patris vocem tremiſcunt, neque Patris Verbum reuerentia proſequuntur, neque San-
ctis fidem accommodant, quum alius ſcribat, cum eſſe ſplendorem gloriæ & characterem
Pſal. 35. ſubſtantiæ Patris, Chriſtumque eſſe Dei potentiam, ac dei Sapientiam: Pſalmographus au-
Pſal. 103. rem moduletur: Apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen: Et, Omnia in Sapien-
Hiere. 26 tia feciſti: Prophetæ item loquantur, Et factum eſt Verbum domini ad me: Ioannes quoque
Ioan. 1. in hanc ſententiam prorumpat, In principio erat Verbum. Lucas itidem aſſeuerans, Quem-
admodum tradiderunt nobis ab initio ipſi, qui ſuis oculis viderunt, Verbíque adminiſtri ex-
titerunt, nec à Dauide ſilentium habeatur, ſed rurſus dicat: Emiſit Verbum ſuum, & ſanauit
eos. Hæc omnia vt Arianam hæreſim vbique mulctant & infamant, ita Verbi ſempiternita-
tem indicant, illudque non externum diuerſumque à Patris ſubſtantia, ſed plane eiuſdem na-
turę eſſe. Quando enim quis vidit lucem ſine eradiatione? aut quis audebit characterem alie- B
num dicere ab ipſa hypoſtaſe? aut qui (quæſo) non maxime inſanit, qui vel in cogitationem
ſuam admittit, Deum aliquando irrationalem, hoc eſt, ſine Ratione & Verbo, & inſipientem
fuiſſe? Iſtiuſmodi enim exempla, & iſtiuſmodi ſimilitudines edidit Scriptura, & quanuis im-
potens ſit humana natura intelligere Deum, ſaltem tamen ex iſtis minutim & obſcuriter,
quatenus datur, de eo intelligentiam colligeremus, & quemadmodum Deum exiſtere, &
prouidentia mundum adminiſtrari, ſatis documento eſt rerum natura, quum ex magnitudi-
ne & pulchritudine creaturarũ, proportionabiliter conditor ſpectetur, adeo vt vocem naturæ
id ſuis verbis approbantis non requiramus, ſed nunc audiendo ſcripturas, ad fidẽ inducimur,
nunc ordinem vniuerſitatis, & coaptitudinem inter ſe partium contemplando, agnoſcimus
horum omnium Dominum & conditorem Deum eſſe, eiuſque in omnia prouidentiam &
admirabile imperium intellectu aſſequimur: ita quoque cùm in adſtruẽda Filij Deitate ſuf-
ficiant ſuperius dicta, ſuperfluum mihi eſſe videtur & inſaniæ plenum, eam rem in dubium
vocare, & hæretico more ſciſcitari, quomodo ſcilicet poſſit æternus eſſe filius? aut quomodo
poſſit ex ſubſtãtia Patris eſſe, vt non ſit pars eius? quod enim ex aliquo eſt, id eius pars eſt: quod C
autem in partes diuiditur, integrum eſſe nequit. Iſtiuſmodi ſunt diſſentientium ab orthodo-
xis callida vaframenta, quos tametſi antea in iſtis ſuis vaniloquiis redarguerimus, iſtiuſmodi
tamen dictorum accurata ſedulitas, & exemplorum intellectus probè reuincit vanam ſpeciẽ,
Verbum patris patri eſſe conſubſtantiale. Probatio ab exemplo iubaris ſolis. ac præſtigia ſcelerati dogmatis. Videmus enim Verbum ſemper eſſe, & ex Deo eſſe, & quid-
dam proprium eius ſubſtantiæ eſſe, vnde ortum duxit, cuiuſque Verbum exiſtit: neque in eo
eſſe prius aut poſterius: Videmus enim iubar è ſole identitatem ſolis habere, & tamen non di-
uidi ſubſtantiam ſolis, ſed eam ſolidam & integram perſiſtere: & iubar, quod inde pro-
fluit, ipſum quoque perfectum & integrum eſſe, nec lucis eſſentiam diminuere, ſed vt
verè inde genitum, ſeſe habere. Conſpicimus Filium non aliunde, ſed ex patre genitum, &
patrem tamen integrum perſeuerare, & characterem perſonæ Patris ſemper exiſtere: & filiũ
ſimilitudinem & Imaginem Patris incommutabilem in ſe conſeruare, vt qui hunc videat, vi-
deat in eo ipſam perſonam Patris, cuius character eſt: & ex efficacia characteris intelligimus
perſonæ ipſius veram Deitatem: id enim ipſe Saluator docendo expreſſit, quum inquit, Pa-
ter meus qui in me manet, ipſe ea opera fecit quæ ego facio: & Ego, & pater vnũ ſumus: &, ego D
in patre, & pater in me. Quapropter primùm ab hoſtili iſta in Chriſtum hæreſi petendum eſt
Ioan. 10. vt in exemplis quæ de rebus creatis adduximus, iſtiuſmodi diuiſionem oſtendant, vt dicant,
Ioan. 10. Erat aliquando ſol ſine ſplendore: aut ſplendorem, proprium quiddam, ex ſubſtantia lucis nõ
Ioan. 14. eſſe: aut eſſe quidẽ proprium quiddam, ſed vti partẽ lucis diſiunctúmq; ab eius natura: ac tum
demum diuidant Verbũ, & dicant illud alienum quiddam eſſe à mente, aut quòd aliquando
non erat, nec propriũ quiddã, ac idem ex ſubſtãtia eius eſſe, aut partẽ eius eſſe per diuiſionẽ. De
charactere quoq; & luce, & potẽtia, ita diſtinctiones diuiſioneſq; faciant, vt inter lucem, &
ſplendorẽ fecerunt, ac tum demũ de quibuſcunq; rebus velint inania phantaſmata concipiãt.
Quòd ſi impoſſibile eſt vt tale quid audeãt, qui, quæſo, non magnificè inſaniunt, qui ſe in iis,
quæ ſuprà res creatas, atq; adeo ſupra ipſorũ naturam ſunt, fruſtrà extendunt, atq; ea, quæ fieri
nequeunt, aggrediũtur? Si enim in rebus creatis & corporalibus inueniũtur genita, quę partes
eorũ non ſunt, ex quibus ſunt genita, neq; per paſſionẽ inde abſceſſere, neq; ſubſtantias paren-
tũ diminuerunt: qui, quæſo, non iterũ inſaniãt, qui de incorporali & vero Deo ſciſcitãtur, ſuſpi-
cioſeq;

A cioſéque cogitant partes ibi & paſſiones locum habere, atque iterum diuiſiones attribuũt im-
paſſibili & inuariabili Deo, vt hoc genere verborum, ſimpliciorum animos perturbent, & à ve-
ritate abducant. Quis enim audiens filium, nõ ſtatim de eo cogitat, eum eſſe Patris ſui propriũ
quiddam & natura genereque eundem? Quis item, qui audiuit in prima Chriſtianiſmi ſui in-
ſtitutione, Deum habere filium, & omnia ſuo verbo feciſſe, non in eam ſententiam, hoc ip-
ſum excepit, vt nos iam nunc in præſentia ſentimus? Quis, cum primum exorta fuit ſcelerata
Arianorum hæreſis, non ſtatim ad eorum verba obſtupuit, velut aliena loquentium, & præter
ſementem verborum quæ in catechiſmo acceperat, alia ſuperſeminentium? Nam principio
inſeminatum fuit cuiuſque animo, Deum habere Filium, Verbum & ſapientiam, & Poten-
tiam ſuam, iſtaque ipſa eſſe Imaginem & Splendorem eius, vnde ſtatim oboriebatur menti-
bus noſtris ea cogitatio, Filium ſemper eſſe, & ex patre eſſe ac ſimilitudine eius exiſtere, &
æternum quiddam ex ſubſtantia Patris eſſe, adeo vt inter hæc nihil de creãtiria conditione
Filij in mentem veniat. Cæterum, inimicus homo dormientibus cæteris, eam imaginationem *Arij fraus*
qua eum creaturam opinatur: & fuiſſe quando non erat: aut quomodo eſſe potuerit, animis *in ſuis erro*
B mortalium elanculum ſuperſeminat: quod vbi factum eſt, malefica, & in Chriſtum perduellis *ribus ſuper*
hæreſis quaſi lolium ſuppullulat: mox deinde qui eo furore afflati ſunt, ac mente orthodo- *ſeminãdis.*
xa ſpoliati inſtar prædonum curioſiſſimè per inſidias captant, audentque tandem dicere: Quo
modo poteſt Filius coęternus exiſtere ſuo Patri? quum inter homines filius poſt patrem ſuum *Arianorũ*
naſcatur: & ſubinde, quum pater ſit triginta annorum, cum demũ filius initia vitæ auſpicetur: *quæſtiones.*
& in ſumma, nullus vnquam filius erat antequam fieret: rurſuſque obmurmurant, quomodo
poteſt filius Verbum eſſe? aut Verbum, Imago Dei? quum hominum Verbum ſyllabis conſtãs
nihil ſit, niſi indicium mentis, nihilque agat niſi quod prodat voluntatem loquentis, quod vbi
factum eſt, ſtatim euaneſcit. Ita quaſi obliti ſuperiorum aduerſus ipſos refutationum, iſtiuſ- *Refutatio.*
modi vinculis impietatis ſeſe rurſus innodant. Cæterum, id fruſtra faciunt: vincit enim eos ſo-
liditas veritatis, idque iſtiuſmodi rationibus. Si de homine quopiam loqui ſe credunt, loquan-
tur de Verbo & Filio patris, quantumlibet humano more: Si contra de Deo illis ſermo eſt ho- *Duplici mo*
minum conditore, iam mihi nihil humani, ſed ea quæ ſupra humanam naturam ſunt, eos co- *do loquen*
gitare velim. Qualis enim eſt genitor, tale eſſe quoque id quod genitum eſt, neceſſarium eſt: *dum de*
C & qualis eſt Verbi Pater, tale etiam fuerit Verbum eius. Homo igitur in tempore genitus, *Chriſto.*
& in tempore quoque & ipſe prolem gignit: & quia ex non ente factus eſt, ideoque &
Verbum eius deſinit, & non perſeuerat. Deus autem, non vt homo, ſic enim loquitur
Scriptura, ſed ens eſt, & ſemper eſt, ideoque & verbum eius ens eſt, & ſemper eſt cum pa-
tre, vt ſplendor ſiue iubar lucis. Contra, hominum Verbum, vt ſyllabis conſtat, ita neque viuit,
neque agendi vires poſſidet, ſed ſolummodo eſt in loquente index mentis. & ſtatim vbi enun- *Inter verbũ*
ciatum eſt, præterit, neque vlterius apparet, quiá nihil erat, priuſquam enunciaretur, ideóque *Dei & ver*
neque viuit, neque agendi vires habet, neque hominis naturam poſſidet, idque ita accidit, quo *bum homi*
niam homo eſt qui illud gignit, ex non ente ſortitus eſt naturam: Dei autem Verbum, non (vt *nis differen*
ſic dicam) enunciatorium eſt, aut ſonus vocum, aut complexio dictionum, qua Deus ſingulis *tia.* *Dei verbũ.*
rebus præcepit vt exiſterẽt, ſed quale ex luce ſplẽdor, tale & ipſum eſt genitum quiddã & per-
fectum ex perfecto, ac proinde Deus eſt, & Imago Dei. Deus enim (inquit) erat Verbum. Verba
contra hominum nihil efficaciæ habent ad agendum, ideóque non verbis, ſed manibus homi-
nes operantur, quoniam manus exiſtunt, verba autem non exiſtunt. E diuerſo Dei Verbum (vt
D inquit Apoſtolus) viuum eſt & efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti, & pertingens vſ-
que ad diuiſiones animæ ac ſpiritus ac compaginum, & medullarum, & cenſor conſiliorum-
que cordis, neque eſt vlla creatura inconſpicua coram eo, omnia autem nuda & aperta oculis
eius, ad quod nobis eſt ſermo. Opifex igitur eſt & conditor, & ſine eo nec factum eſt quicquã,
nec fieri poteſt. Neque quærendum eſt, cur non tale ſit Dei Verbum, quale noſtrum eſt, quũ *Heb. 4*
Deus nequaquam talis ſit, quales nos ſumus, quemadmodum dictum eſt, imo indecorum eſt
quærere, quomodo ex Deo Verbum ſit, aut quomodo ſit Dei ſplendor, aut quomodo gignat
Deus, & quis ſit modus generationis Dei. Inſanierit enim qui talia auderet: quoniã rem ineſ-
fabilem, & propriam Diuinæ naturæ, & duntaxat ipſi ac filio ſuo cognitam, verbis interpreta-
ri conatur. Simile eſt, ac ſi iidem quærerent, vbi Deus aut quomodo Deus ſit, & quantus ſit *Simile.*
Pater. Sed vt talia ſciſcitari impium eſt, & eorum qui Deum ignorant: ita quoque fas non eſt,
vt de filij dei natiuitate ad iſtum modum percunctationes facias, aut ad tuam naturam & im-
becillitatem modificare ſtudeas deum ac dei Sapientiam. Non tamen ob id præter veritatem
aliquid cogitandum eſt: neque ſi te in quæſtione non explices, diffidendum eſt Sacris ſcriptu-

ris,quoniam melius eſt,hæſitabundos ignorata cauſa tacere & credere,quàm ideo non crede- A
re,quia hæſitent:ea potiſſimum de cauſa,quod qui hæſitat,poteſt aliquo modo veniam mereri,quod quamuis quæſierit,intra quietem tamen maneat. Qui autem,eo quod in explicanda cauſa hæſitet,fingit animo quæ nequaquam decent,atque ita de deo indigna eloquitur,indeprecabilem reportat ſuæ audaciæ punitionem. Poteſt enim in iſtiuſmodi perplexitatibus aliquid lenimenti,quodque animo ſufficiat,ſibi ex ſacris literis colligere, vt ſumat in manus recte ſcripta,atque inde in noſtro Verbo exemplum mutuetur:quod,quemadmodum illud proprium eſt nobis,& ex nobis exiſtit, non autem genus aliquod operis extra nos à nobis factum: ita quoque Dei Verbum proprium eſſe deo,& ex deo exiſtere,ſed non tamen vt tale ſit quale hominum verbum eſt:alioqui neceſſum eſſet,vt ratiocinetis etiam Deum hominem eſſe:Ecce rurſum,hominibus multa & frequentia quotidie verba enaſcuntur, & prætereūt, eo quod priora non maneant, ſed euaneſcant: quod ideo contingit, quia mortales iſtorum verborum patres,lubricas & prætermeabiles habeant ætates.Cogitationes vero quæ in mentē ſubeunt, ex quibus ratiocinantur,& aliud ex alio colligunt tales ſunt, ſunt qualia illa, quæ loquuntur, vnde fit, vt multa verba habeant & poſt multa verba nihil eorum incolume poſſideant. Si- B
mul enim,vt deſiit quis loqui,abſumptum,conſumptumque eſt Verbum. Contra vero, Dei verbum vnum eſt ac idem, & vt ſcriptum eſt,in æternum permanet,ſine omni immutatione non primum aut ſecundum,ſed idem ſemper exiſtens.Conueniebat ſiquidem vnius dei, vnā eſſe Imaginem,atque vnicum Verbum,vnicam item Sapientiam. Quapropter admiror, cur iſti,quum vnus ſit deus,plures ſecundum ſua excogitata imagines,ſapientias,& verba introducant,alterumque adhuc proprium & naturale Verbum patris exiſtiment,in quo hunc filium procreauit,quem verum Filium per metaphoram ac ſecundarium intellectum appellari cenſent:non aliter quàm & vitis,& via,& ianua,& lignum vitæ, ſapientiaque nomine tenus nuncupatur:eſſe tamen nihilo ob id minus & alteram ſapientiam,propriam & veram Patris ingenitam illam & coexiſtentem, cum ipſo, in qua, quum hunc alterum creaſſet,nominauit eum ex participatu naturæ illius ſapientiæ,ſapientiam.Neque iſta duntaxat in verba eruperunt,ſed & Arius ea in ſua Thaleia ſcriptis commendauit. Sophiſta quoque Aſterius eadem illa volu-minimus complexus eſt,vt ſuperius recenſui,idque ad iſtum modum: Non dictum eſt à beato Apoſtolo,ſe Chriſtum prædicare illam dei virtutem,ſed ſine pronomine aut emphaſi, dei C
virtutem.Sed aliam eſſe dei virtutem eamque propriam inſitamque deo & cum eo exiſtentē, ingenitam quidem,ſed tamen genitabilem, vtpote,quæ Chriſtum genuerit & architectatricē totius mundi,cuius idem in epiſtola ad Romanos inter docendum commeminit,dum inquit, Inuiſibilia eius ex creatione mundi operibus animaduerſa perſpiciuntur: perſpicitur quoque eadem ratione æterna eius potentia & diuinitas. Quemadmodum enim in hoc loco diuinitatem (de qua hic mentio eſt) nemo dixerit Filium eſſe, ſed patrem: ita quoque arbitror æternam eius poteſtatem & diuinitatem, non vnigenitum filium eſſe: ſed ipſum genitorem Patrem eſſe. Atque ideo Apoſtolum, aliam Virtutem dei & Sapientiam narrare, quæ ſub nomine Chriſti intelligitur. Ac paulo poſt ipſe Aſterius dicit: Atqui æterna eius poteſtas & Sapientia,quam ſine initio eſſe,& increatam veritatis rationes demonſtrant, vna haud dubie eademque habenda eſt,ſed tamen multæ ſingulatim ab ea ſapientiæ ſunt conditæ, quorum primogenitus & vnigenitus eſt Chriſtus.Cæterum illæ quotquot ſunt,à principe domináque pendent,& omnes virtutes conditoris,in cuius miniſterio ſunt,appellantur, quemadmodum Propheta, locuſtam in pœnam ſcelerum à deo vt ditas illatam, non ſimpliciter poteſtatem, D
ſed magnam poteſtatem ab ipſo etiam deo appellatam ſcribit. Dauid quoque in multis Pſalmis,non Angelis ſolummodo,ſed & Virtutibus præcipit,vt deum collaudent.Talia,ſi vel tantummodo ore ſonuerint,an non digni ſunt habendi quouis odio? Si enim, vt ipſi arbitrantur, non ex eo,quod è Patre ſit genitus, neque ex eo quod proprium quiddam ex eius ſubſtantia ſit,filius nuncupetur:ſed ob rationalia,ratio:& ob ea quæ erudiuntur, ſapientia: & ob ea quæ fortificantur,fortitudo cenſetur,omnino ſequitur,vt ſolum propter eos, qui in filios adoptantur,filius ſit appellandus.Et fortaſſe ob ea quæ ſunt,id habet,vt ſit,ſecundum mentis cōceptionem. Quid igitur illi ſit reliqui? nihil enim horum ſolide eſſe poterit,quum ea in eo nomine tenus duntaxat inhæreant,& eſſendi inane ſimulachrū addant,dum iſtis vocabulis à nobis cohoneſtatur.Atqui, iſta diabolica vecordia eſt,& fortaſſe deterior quàm diabolorum, quoniā eos re vera ſubſiſtere volunt:dei autem Verbo non niſi nomine tenus eſſentiam tribuant. An non hæc monſtra prodigiáque verborum,Sapientiam cenſere coexiſtere cum Patre,nec tamē eam fateri Chriſtum eſſe,ſed multas eſſe creatitias virtutes,& ſapientias:& ex eorum numero Chriſtum

Ad hæſitātes in fide conſilium. *Simile.* *Verbum dei vnum,idē, & æternū ſemper.* *Arianorū errores.* *Quos errores commēdauerit Arius in ſua Thaleia* *Aſterii ſcripta.* *Rom.1* *Pſal.148.* *Scriptorū Aſterii refutatio.*

A Chriſtum vnum eſſe,& erucæ & locuſtæ comparabilem? An non hæc ſumma vaſricies, quod
quum ex nobis audiiſſent, Verbum cum Patre ſimul coexiſtere, ſtatim obmurmurent, ergo
duos pariter ingenitos pronunciatis? Nec vident quum ipſi dicant ingenitam eſſe Sapientiam
id genus querelæ in ipſos competere. Nam & illa quoque eorum ſententia eſt prorſus ſtolida,
qua dicunt, vnigenitam Sapientiam & coexiſtentem cum Deo, Deum eſſe. Quod enim coe-
xiſtit, non ſecum, ſed cum altero coexiſtit: quemadmodum & domini noſtri Euangeliſtæ lo-
quuntur, quòd coexiſtebat ſiue aderat diſcipulis ſuis, ac proinde non ſibi, ſed diſcipulis adfuit,
niſi compoſitum aliquem deum introducere velint: in cuius naturam coinſerta ſapientia fuit
& ad complementum integritatemque ipſius ſubſtantiæ data eaque ipſa ingenita: quam ſcili-
cet & opificem mundi volunt, vt mūdi opificio Filium diſpolient. Omnibus enim vim ad-
hibent & torquent, ne verum ſenſum de Filio concipiant. Nam vbi in Sacris literis repererunt
aut ex quo tandem audiuerunt, alterum adhuc eſſe Verbum, aut alteram ſapientiam, præter
Filium, vt iſta ſibi aliquo iure comminiſcerentur? Scriptum eſt ſiquidem, Nōne verba mea ve
luti ignis,* & ſecuris incidens petram?* Et in Prouerbiis: Docebo vos verba mea: ſed iſta quo-
B que mandata & præcepta æſtimanda ſunt, quæ per proprium ſuum, & vnicum, & verum Ver-
bum elocutus eſt deus, de quibus mentionem fecit Pſalmiſta: Ab omni via mala coercui pe-
des meos, vt ſeruarem verba tua. Iſtiuſmodi igitur verba diuerſa eſſe à ſe etiam ipſe Saluator
per ſe indicat, quum inquit: Verba quæ ego locutus ſum vobis. Non enim iſtiuſmodi verba ſo-
boles aut filij ſunt, aut tot rerum opifices, neque tot imagines vnius dei, neque tanto numero
ſunt ij, qui pro nobis homines facti ſunt, neque ex multis vnus conflatur, qui ſecundum Ioan-
nem caro factus eſt: ſed is, qui vnicum eſt dei Verbum, ab Ioanne euangelizatur caro eſſe fa-
ctus, & omnia per illum condita eſſe. Ideóque de ſolo domino noſtro Ieſu Chriſto, & de eius
cum Patre vnitate ſcripta exhibitáque ſunt teſtimonia, dum & Pater declarat ſibi vnicum eſ-
ſe Filium, & Sancti diſcipuli qui id didicerant, oratione profitentur, vnum eſſe verbum, &
hoc ipſum vnigenitum, & opera ab eo edita pro teſtimonio ſint, omnia viſibilia & inuiſibilia
per illum condita eſſe, & ſine ipſo conditum eſſe nihil. De ſecundo autem verbo, aut vl-
lo alio, nulla prorſus apud illos cogitatio, neque ſibi verba aut ſapientias confingunt, quo-
rum neque nomina neque acta à ſcripturis produntur, ſed tantummodo ab iſtis hæreticis
C nominantur: Ipſi enim authores ſunt huius commenti, hoſtiliſque in Chriſtum adinuen-
tionis, qui nominibus Verbi & Sapientiæ abutuntur, aliaque ſibi confingentes, infician-
tur verum dei Verbum eſſe, & veram & vnicam Sapientiam Patris. Et ſeſe Manichæis
æmulos præbent. Nam & illi, inſpectis dei operibus, abnegant vnicum & verum deum exi-
ſtere, aliumque ſibi comminiſcuntur, cuius tamen neque opus vllum, neque teſtimonium ex
Sacris literis producere queunt. Quare, ſi neque intra verba reperitur alia ſapientia præter ip-
ſum Filium, neque à Patribus quicquam tale accepimus, à quibus & confeſſione agnoſcitur,
& ſcriptis proditur, Sapientiam ingenitam eſſe, vnáque cum Patre coexiſtere, ac propriam
illius eſſe, mundique architectatricem habendam, nimirum ea ipſa fuerit Filius, qui vel ſecun-
dum iſtos æternaliter cum patre coexiſtit: ipſe enim eſt opifex rerum, vt ſcriptum eſt, Omnia
in Sapientia feciſti. Quin & ipſe Aſterius veluti eorum oblitus quæ prius ſcripſerat, in ſequē-
tibus itidem vt Caiphas inuitus dum gentilibus obluctatur, non multas ſapientias numerat,
aut erucæ mentionem facit, ſed vnam ſapientiam agnoſcit, ad hunc modum ſcribens: Vnus
quidem deus Verbum ſiue Ratio: multa tamen rationalia, & vna quidem Sapientiæ & boni-
D tatis ſubſtantia & natura, multa tamen ſapientia & bona. Ac paulo poſt iterum: At quinam
ſunt quos filios dei appellare non dedignantur? num & hos quoque eſſe verba aſſeuerabunt,
aut Sapientias plures introducent? Siquidem impoſſibile eſt, vt quum vnum ſit verbum, vná-
que Sapientia multitudini filiorum, Verbi ſubſtantia impertiatur, aut nomen ſapientiæ indul-
geatur. Miri igitur nihil, ſi contra veritatem Ariani pugnent, quum in ſua quoque offenſantes,
alij in alios impingant, interdum multas ſapientias, interdum vnam eſſe aſſeuerantes, ac nūc
erucæ Sapientiam comparent, nunc Patri coeſſentialem eſſe, & propriam illius ipſius virtutē,
eamque ingenitam dicant. Et quum nobiſcum depugnant, eo quòd aſſeueremus ſemper Dei
Verbum fuiſſe, ipſi quoque ſuorum obliti, Sapientiam cum deo increatam coexiſtere dicunt
Ita per omnia in tenebris volutantur, dum & veram Sapientiam abnegatam volunt, & eam
quæ non eſt indagant, alium, ſicuti Manichæi deum ſibi comminiſcentes, & verum deum in
ficiantes. Sed audiant & cæteræ hæreſes vnà cum Manichæis, Chriſti Patrem vnum eſſe na-
turæ conditorem & opificem, per ſuum Verbum, Audiant priuatim & Ariomanitæ, vnum eſ-
ſe Dei verbum, & ſolum, & proprium & genuinum, eundēq; ex ipſius Dei ſubſtātia filium, ha-

Arianorū pertinacia & iniquitas in veritate obruendat

In Græco non habentur.

Verba in plurali quid.

Ariani Manichæorū æmuli.

Pſal. 103

Aſterius vnam ſapientiā agnoſcit ſibique contradicit.

Ioan. 8.

Aſterii ſcripta.

Ariani ſibi diſſidentes.

Ariani & Manichæi in quo conueniunt.

beréque cum Patre ſuo inſepatabilem deitatis vnionem , vt ſæpius iam diximus , vtpote ita A
edocti ab ipſo ſaluatore. Alioqui, ſi ita ſe non habeat. cur per eum pater cteat, & in eo reuela-
tur,cui vult,cóſque illuminat?aut cur,dum initiamur Baptiſmate,vnà cum Patre Filij quoque
nomen recenſetur?Nam vt pater ſit inſufficiens,nefaria vox eſt:ac ſi ſufficiens eſt,quæ piorum
hominum ſententia eſt,quis vſus Filij,vel ad creatinnem,vel ad Sanctum lauactũ?Quæ enim
congtuentia coaptitudoque cum creatore:aut cur id quod factum eſt,connumeratur cum fa-
ctore,ad initiandi perfectionem?aut cur ſecundum vos,Fides in voom creatorem,& in vnam
creaturam traditur?Si enim,vt coaptemur deitati:quid opus eſt creatura?ſin autem,vt counia-
mur filio,quem creaturam vultis,ſuperflua ſecundum vos in Baptiſmatis ratiooe, filij nuncu-
patio.Nã Deus,qui illũ filiũ reddidit,ſatis potens eſt,vt oos quoque ſibi filios reddat. Alioqui,
ſi creatura eſt filius,cũ vna ſit natura tationalium creaturarum,oulla omnino cteaturæ à crea-
tuta opitulatio inferri poterit,eo quod omnes indigeant gratia Dei. Paucis quidem ſuperius
diximus,congrueoter per eum facta eſſe vniuerſa:ſed tamen quia ſeries dicendi nos ad men-
tionem Sacri Baptiſmatis adduxit,neceſſum eſt vt de ea re,quemadmndum & ſentio & credo
Cur cum pa- verba faciamus.Non enim,quaſi non ſufficiat Pater,ideo vna conoominatur & Filius, oeque B
tre in ba- id temere fit aut fortuitò:ſed quoniam filius eſt Verbum Dei,& propria Sapientia, Splendor-
ptiſmate cõ- que illius,& cum eo, vtpote cum Patre ſuo ſemper exiſtit , ideo impoſſibile eſt vt præbente
nominatur Patte,nõ ptæbeat io filio id ipſum quod præbet:In patre enim eſt Filius , vt ſplẽdor in luce:Si-
quoque & quidẽ Deus,nõ vt impotẽs, ſed vt Pater in ſua ſapiẽtia fundauit terrã,& ſuo verbo cõdidit om-
filius. nia,& Sactũ Baptiſma in Filio cõfirmat. Vbi enim Pater,ibi & filius: vt vbi lux ibi ſplendor:&
Ioan.14 vt Pater operatur,ita & Filius, quemadmndũ Saluator ſuiſmetipſi' verbis indicat:Quæ video
Patrem facientem,ea quoque & ipſe facio. Eadem ratione,vbi Baptiſmus datur:quem bapti-
Simile. zat Pater, baptizat & Filius: & quem filius baptizat, is in Spititu Sancto initiatur. Rurſum,ſi-
cut ſole lucente,dixeris ſplendorem illuminare : vna enim eademque hic lux eſt , quæ neuti-
quam à ſole diuidi aut abſcindi poteſt:ita rurſus, vbi Pater eſt vel nominatur , ibi omnino &
Filius exiſtit.Nominatur autem Pater in baptiſmate, neceſſatium ergo eſt, & filium vna no-
minari.Eáque de cauſa,vbi Christus ad Sanctos promiſſiones edit , ita locutus eſt: Veniemus
Ioan.14. ego & pater,& manſionem apud eum faciemus.Et rurſum,vt quemadmodum ego & tu vnũ
ſumus,&c. Vna quoque eademque gratia eſt quæ in munus venit, & pet filium a Patre in nos C
confertur,vt Paulus ſcribit: Gratia vobis & pax à deo patre noſtro , & Domino Ieſu Chriſto.
Rom.1 Neceſſum eſt enim,lucem cum ſplendore eſſe,& radios videri vna cum luce.Quapropter Iu-
Iudæi & dæi voa cum Arianis filium abnegantes,ne Patrem quidem habent.Obthurantes enim fontẽ
Ariani fi- Sapientiæ (vt illis exprobrat Baruch) abiecerunt etiam à ſe Sapientiam inde promanantem,
lium abne- Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Siquidem Chriſtus(vt ait Apoſtolus) Dei Virtus & Dei
gantes Patrẽ Sapientia.Iudæi igitur,duoi affirmant ſe non habere regem niſi Cæſarem,pro iſta inficiatione
inficiunt. ne egregium ſupetpondium auctariumque ſuæ pœnæ adiecerunt . Perdiderunt enim vna cũ
Bar.3 ciuitate ratiocinationem.Ariani autem io periculũ veniunt,ne amittant integritatem myſte-
1.Cor.1. rij:loquor autem de Baptiſmate.Si enim in nomine Patris & filij datur perfectitudo plenáque
initiatio, Patrem autem verum illi non pronunciant,eo quod negent aliquid ex ipſo exiſtere
& ſimile eſſe illius ſubſtantiæ,negant quoque verum Filium , aliumque ex noo entibus condi-
Ariani ba- tum ſibi comminiſcentes in Baptiſmate proferunt:qui(quæſo)igitur non plane vanum ac inu-
ptizaſſe in tile fuerit baptiſma,quod ab illis datur,quum id non niſi ſpecies ſit & inane ſimulachrum, ip-
nomine filij ſique ea rẽ nihil ſolidæ opis adferant ad pietatem? Non enim in Patre & filio tribuunt baptiſ- D
conditi. ma Ariani, ſed in creatore & creatura , io factnte & factura . Sicuti igitur cteatura diuerſum
Abſurdũ. quiddam eſt à Filio:ita diuerſum quiddam à veto Baptiſmate eſt quod ab illis exiſtimatur da-
ri, tametſi nomen Patris & filij,quia illa in Scripturis vident,ſimulẽt ſeſe nominare.nõ enim,
qui ſimpliciter ait domine,is eſt qui dooat legitimum Baptiſma,ſed qui nomẽ exprimit,& Fi-
Baptiſmi dem rectam habet.Ideoque Saluator non quouis modo baptizandũ præcepit,ſed primum di-
forma. xit, Docete,ac deinde baptizate in nomioe Patris & Filij,& Spiritus Sancti, vt ex doctrina re-
cta fides orirerur,& cum Fide Baptiſmatis integra initiatio perficeretur. Certe,aliæ etiam hæ-
reſes eæque numero non exiguæ,nomine tenus ritum iſtum pronunciant,ſed non recte ſenti-
Manichæo- entes,vt dictum eſt,neque ſanam fidem retinentes,inutilem poſſident aquam, quam imper-
rum & alio- tiunt,nimirum numine & religione deſtitutam: aden,vt qui ab illis adſpergaotur, ſordeſcant
rum hæreti- potius praua religione,quàm redimantur. Ita quoque & Ethnici , quanquàm oeum in ore ha-
corum ca- bent , impietatis crimini ſubiiciuntur , eo quod verum neum non agnoſcant patrem domini
uillationes noſtri Ieſu Chriſti. Itidem quoque Manichæi & Phryges , ac diſcipuli Samoſatenſis, nomina
in deum. ipſa pronunci-

A ipſa pronũciantes,nihil ob id ſunt minus hæretici: ita quoque deinceps & reliqui, & qui cum
Ario ſentiunt,etiamſi recitent ſcripta,proloquanturque ipſa nomina, fruſtrantur illuduntque
iis,qui ab ipſis baptiſma accipiunt, homines nimirũ improbiores quàm vlli hæretici, quos in-
dies magis ac magis ſuperant,hæreſéſque omnes propemodum iuſtas oris ſui effrenitate red- *Manichæorum in Chriſtum blaſphemia.*
dunt.Illæ enim ſupra veritatem aliquid admentiuntur,& vel circa corpus errant, inquientes,
dominum ex Maria carnem non habuiſſe,aut mortuum non eſſe, aut hominem re vera non
fuiſſe,ſed ſpeciem duntaxat hominis oſtendiſſe, viſumque habuiſſe corpus aliquod cum nul-
lum haberet,& inane ſimulachrum humanæ formæ præ ſe tuliſſe,qualia ſunt viſa quæ in ſom
nis apparent. Iſti vero non ita,ſed manifeſto in patrem ſcelerati ſunt, cuius diuinitatem in Filij
imagine conteſtatam blaſphemant:quippe,qui eam dicant creaturam eſſe:& illud, fuit, quã-
do non fuit,veluti cœnum in marſupio circunferant,& hoc,veluti virus ſerpentes, obiiciant.
Deinde,quia abominabile eſt apud omnes eorum dogma, ſtatim veluti fulcrum quoddam
ruinoſæ hæreſi,excellentiam humanitatis Chriſti ſubiiciunt, vt eam ſuſpiciens admiranſque
ſimplicior non deprehendat noxam veſaniæ illorum. Quid?an non miſericordia digni ſunt,
B qui tam miſere ab iſtis decipiuntur?an non digni lachrimis,qui præſentis præſtigij voluptate
deliniti,ſuaſmet ipſi vtilitates produnt, & à futura ſpe excidunt? Quum enim eum eſſe credãt,
qui non eſt,hácque perſuaſione ſuſcipiãt,nihil ſuſcipiunt, creaturæque coaptati nullam ex re
creata opem ſentiunt: & dum in id quod diſſimile eſt, & alienum à ſubſtantia Patris, fidem
habent:fit,vt Patri non coaptentur,vt qui non habeant patris naturalem & genuinum Filium
qui eſt in patre,in quo & Pater eſt(vt ipſe dixit), ſed illorum fraudibus circumuenti, nudi ino-
peſque deitatis relinquantur.Non enim illos,vbi vita defuncti fuerint,terrenum iſtud & eua-
nidum præſtigij figmẽtum ſequetur. Neque,quum viderint eum,quem inficiati ſunt,dominũ
ſedere in ſolio Patris ſui,& iudicare viuos & mortuos: in auxilium aduocare poterint quen-
quam eorum,à quibus decepti ſunt:quippe,quos ipſi reos viſuri ſint,& ſeſe pr̨e dolore afflictã-
tes ob ea,quæ iniuſtè vel impiè fecerunt. Hactenus iſta pro defenſione dicti illius Prouerbio-
rum tractauimus,inſiſtentes contra iſtorum bruta & fabuloſa cordium figmenta:vt,vbi cogni-
tum habuerint,nomen creaturæ non congruere in filium Dei,& recte legant,& inter legendũ
rectã eſſe in prouerbio iſto ſententiã deprehẽdãt. Scriptũ eſt enim: dominus creauit me initiũ *Prouer. 8*
C viarũ ſuarũ ad opera ſua. Sed quia Prouerbia ſunt,& prouerbiali ſchemate dicũtur, non cõue- *Prouerbiorũ ſenſum non verba reſpicienda eſſe.*
nit,vt quęque obuia eſt dictio,ita eã ſtatim excipere,quũ perſonam prius expẽdere oporteat,&
ita ad pietatẽ ſententia accõmodanda ſit. Quæ enim in prouerbis dicũtur,non de plano dicũ-
tur,ſed aliquid abſtruſi ſubindicant, quemadmodum & ipſe dominus ſuis verbis teſtatus eſt:
Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, ſed venit hora,quum non amplius vobis in Prouerbiis *Ioan. 4*
loquar, ſed palàm. Retegenda eſt igitur mens verborum, & vt abſtruſior, inueſtiganda: nec
quaſi perſpicue ſimpliciterque dicta ſint verba,arripienda ſunt: ne male interpretantes à veri-
tate aberremus. Si igitur de angelo,aut alio quopiam creato,quales nos ſumus,hic ſermo inſti-
tuitur,concedamus hoc verbum(creauit)ſimpliciter dictum eſſe. Sin autem de vera Sapientia
Dei fit mentio,in qua quicquid rerum eſt,conditum eſt,eáque illa ipſa eſt, quæ iſta de ſeipſo
loquitur:quid intelligendum aliud,dum illa de ſe hoc modo loquitur,quàm ſi ſeipſam genitã
eſſe dixiſſet?quippe,quæ non immemor inter dicendum ſe creatricem & opificem rerum eſſe
aut ignara,quid differentiæ ſit inter creantem,& creaturam,inter creaturas tamen ſeſe adnu-
meret:ſed ſenſum certum,vt in Prouerbiis ſolet,non apertum quidem illum,ſed abſtruſum in
D ſinuet,quem filiis ſuis ad prophetandum inſpirabat. Eadem illa paulo poſt, ex mutua ſimiliũ
inter ſe comparatione,illud verbum(creauit)aliis dictionibus interpretata eſt, dum inquit Sa- *Creauit apud Salomonem quo modo intelligi debeat.*
pientia ædificauit ſibi domum:certum enim eſt,domum Sapientiæ eſſe noſtrum corpus, quo
aſſumpto,Sapientia iſta homo facta atque ideo merito ab Ioanne dictum eſt, Verbum caro
factum eſſe. Et per Salomonem ipſa de ſe Sapientia cautim cum certa verborum formula mẽ-
tionem facit,dum ſe nequaquam creaturam nominat,ſed duntaxat ait, dominus creauit me *Ioan. 1.*
initio viarum ſuarum ad opera ſua,neque addit in ſuis verbis ideo vt eſſem,creauit me: neque
in id,vt creationis initium & ortum haberem. Iſthic enim Verbum per Salomonem loquens *Creauit non ad ſubſtantiã diuinã,ſed ad humanitatem Chriſti referendũ.*
non ſubſtantiam ſuæ deitatis, aut æternam ex Patre genuinámque ſui ipſius natiuitatem ex-
preſſit,ſed contra,humanitatem & diſpenſationem ſuam,qua in rebus noſtris functus eſt,ſigni
ficauit. Ideóque,quemadmodum prædixi,non ita de ſe pronunciat,creatura ſum, aut creatu-
ram me fecit,ſed duntaxat creauit, Creaturæ certe quæ factitiam ſubſtantiam habent,ex nu-
mero rerum conditarum,habendæ ſunt, eaſque condi merito dixeris, & quic quid creatura
eſt,creari nominaueris:non tamen per ſe hæc vnica dictio(condidit)aut(creauit)omnino ſub-

Creare vox ambigua, diuerſoque ſenſu ſumpta. ſtantiam aut ortum ſignificat,ſed aliud quippiã circa eum,de quo hoc profertur, geri agique A
denotat.Neque plane, quicquid condi pronunciatur, ſtatim naturaliter & eſſentialiter opus
aut creatura fuerit.Neque hoc genus diſcriminis incognitum ſcripturæ eſt:De creaturis enim
loquens,Impleta eſt(inquit)terra creatura tua,Et ipſa creatura congemiſcit nobiſcum,& con-
dolet. In Apocalypſi porro periit tertia pars creaturarum marinarum quæ animas habebant:
1.Tim.4. quo genere locutionis etiam Paulus vſus eſt:Omnis creatura Dei bona eſt, nihilque eſt abo-
Sap.9 minabile,modo id cum gratiarum actione ſumatur. Et in ſapientia ſcriptum eſt, In ſapientia
tua inſtruxiſti hominem,vt dominaretur creaturarum, quas tu feciſti. Et quia iſtæ creaturæ
Marc.10 erant,fieri condique appellantur.Ita quoque viciſſim audire licet, & dominum loquentem,
Deut.3 Ab initio qui condidit,marem & fœminam fecit eos:& Moſen itidem in ſuo carmine modu-
lantem:Interrogate dies qui ante te fuerunt,ab illo die in quo condidit Deus hominem in ter-
Col.2. ra,& ad ſummum cæli.Nec non Paulum ad Coloſſenſes:Quis eſt Imago Dei,inuiſibilis, pri-
mogenitus omnis creaturæ,quia in eo cõdita ſunt vniuerſa,& quæ in cælis ſunt, & quæ in ter-
ra,tum viſibilia,tum inuiſibilia,ſiue ſint Throni,ſiue Dominationes,ſiue principatus, ſiue Po-
teſtates,omnia per illum & in illo ſunt condita,& ipſe eſt ante omnia.Quod igitur,quæ ex na B
tura creatitiam eſſentiam habeant,creaturæ & creari appellentur, iſta pro admonitione ſuffi-
ciunt,quum alioqui plena ſit ſcriptura iſtarum rerum.Quòd autem iſta vox(cõdidit)ſiue, cre-
Pſal.101 auit,neque vbique ſubſtantiam aut ortum ſignificet,vel ex Dauide pſallẽte cognoueris:Scri-
Pſal.50. batur iſta in aliam ætatem.& populus qui creabitur laudabit Dominum.Ac rurſum,Cor mũ-
Epheſ.2 dum crea in me Deus.Et ad Epheſios Paulus, Legem præceptorum in dogmatibus ocioſam
reddidit,vt duos conderet in ſe in vnum & in nouum hominem. Et iterum: Induite nouum
hominem conditum ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Neque enim Dauid de
populo eſſentialiter condendo locutus eſt:neque aliud cor,quàm quod habebat, optauit acci-
pere:ſed eam quæ ſecundum Deum eſt,innouationem inſtaurationemque votis quæſiuit. Ne-
que item Paulus eſſentialiter duos cõdendos in Domino,ſignificauit, neque re vera alium ho-
minem nos induere iuſſit,ſed per hominem ſecundum Deum, innuit nobis vitam ſecundum
virtutem,ac per duos in Chriſto condendos,duos populos in eo renouandos indicabat. Quin
Hiere.31 & illud Hieremiæ tale eſt: Creauit dominus nouam ſalutem ad plantandum, in qua ſalute
ibunt homines:quibus verbis,non eſſentiam alicuius creaturæ denotat, ſed in hominibus in- C
ſtaurandam ſalutem vaticinatur,quæ in Chriſto Ieſu nobis obuenit. Quum igitur tale ſit diſ-
crimẽ in vocibus iſtis,creatura,&,creari,ſi inueniſtis aliquo modo dominum in ſcripturis cre-
aturam appellari,oſtendite,& quantumlibet pugnate:quòd ſi tale nil de eo ſcriptum eſt,ſed ip-
Prou.8 ſe de ſeipſo in Prouerbiis loquitur:Dominus creauit me,ſuffundamini pudore,quod iſtiuſmo-
di differentiam,& iſta prouerbiali ſchemate dicta non intellexeritis,& in poſterum illud,crea-
uit,non ita intelligite,vt inde creaturam faciatis,ſed,id dictum eſſe de eius humanitate, ſenti-
te.Humanitatis enim proprium eſt,creari. Quidni an non iniurij eſtis, quod vbi ex Dauide &
Paulo auditis illud verbum,creauit,non eſſentiam inde aut ortum intelligitis, ſed renouatio-
nem: Contrà,vbi ex deo auditis idem illud verbum, creauit, eſſentiam eius cum creaturis in
eodem grege ſtatuitis.Rurſum quum auditis,Sapientia ædificauit ſibi domum, & pro fulcris
ſubſtituit ſeptẽ columnas,domum illam allegorice interpretamini:illud autem verbum,crea-
uit,ad creaturæ ſignificationem trãsfertis.Neque quod opifex rerum ſit,vos pudefacit: neque
quod vnicum & proprium Germen ſit ſui patris,in timorem vos conijcit ſed veluti ad id no-
mina veſtra profeſſi eſſetis,aduerſus eum in bella deſcenditis,minoraque de illo quam de ho- D
minibus ſentitis.Ipſe tamen verborum conceptus ſatis declarat falſum eſſe,quòd dicitis domi
num creaturam eſſe. Suam enim naturam dominus cognitam habens,eámque eſſe vnigenitã
Sapientiam,& Sobolem patris ac diuerſæ ſubſtantiæ à genitis & creatis, humano more loqui
Prou.8. voluit:Dominus creauit me initio viarum ſuarum,quod idem dictum eſt, ac ſi ita loqueretur:
Pater mihi corpus perfecit,& inter homines me creando conſtituit pro hominum ſalute. Nã
Ioan.1. quemadmodum ex Ioanne audientes,Verbum caro factum eſſe, non totum Verbum carnẽ
eſſe factum intelligimus,ſed carnem induiſſe,& hominem eſſe factum:atque audiẽtes, Chri-
Eſa.53. ſtum pro nobis piaculum ſiue maledictum eſſe factum,eúmque qui peccatum nõ nouit, pec-
Eſa.53 catum pro nobis factum eſſe, non in totum illum piaculum aut peccatum factum eſſe credi-
Gal.3. mus,ſed illud piaculum quod in nobis fuit,ſuſcepiſſe,vt Apoſtolus ait: Redemit nos à piacu-
Eſa.53 lo ſiue maledictione,& peccata noſtra,vt Eſaias loquitur,baiulauit,&,vt Petrus inquit,extulit
cum corpore ſuo in crucem:ita quoque ſi audiamus in Prouerbiis hanc vocem, creauit, non
debemus in totum Verbum naturaliter creaturam eſſe exiſtimare, ſed creatitium corpus in
duiſſe,

A duiſſe, Deumque illum pro nobis creaniſſe, noſtri cauſa id corpus creatitium perficiẽs, vt ſcriptum eſt, vt in eo inſtaurari & deificari poſſemus. Quid igitur, ô ſtulti, vos ſeduxit, vt hunc qui creator eſt, creaturam diceretis? aut vnde comparaſtis vobis hunc nouũ ſenſum, & in eo quaſi triumphum ducitis? nam Prouerbia quidem loquuntur (quod creauit) ſed tamen non dicunt filium creaturam eſſe, ſed genitum quiddam. Et pro hoc diſcrimine in his vocibus (creauit) & (creatura) ſacræ literæ ſimul quod eſt proprium in natura filij agnoſcunt, vnigenitum ſcilicet illum Sapientiam, & opificem rerum eſſe, ſimul & illud verbum, creauit, vſurpant: non quum de eius eſſentia loqui volunt, ſed quum eum ex multis viis initium viarum oſtendere cupiunt: vt contrarium ſit illud verbum, creauit, huic voci, germini, ſiue, ſoboli, & illud alterum, initiũ viarum, huic dicto, eum vnigenitum eſſe Verbum, Nam ſi germẽ eſt & quiddam natum, qua ratione illum creaturam dicitis? Nemo enim, ea quæ creat, gignere dicitur: neque ex ſe nata, creaturas vocat. Rurſus ſi vnigenitus eſt, quomodo initium viarum eius efficiatur? Neceſſum eſt enim, ſi ita ſit, eum ante omnia creatum, non amplius vnicum permanere, quum poſt eum alij ſubnaſcantur. Nam & Ruben initium filiorum effectus non erat vnigenitus, ſed duntaxat tempore primus, natura tamen & congermanitate vnus eorum qui poſtea ſunt geniti.

Differentia inter creauit & creatura quid proſit.

B Igitur, ſi Verbum initium viarum eſt, ſequitur, vt Verbum ſit tale quales ſunt viæ: viæque tales quale eſt Verbum, etiamſi tempore anteriori omnium primum condatur. Nam & initium ciuitatis eiuſmodi eſt, cuiuſmodi ſunt & reliquæ partes ciuitatis, eæque inter ſe cum ipſo initio coaptatæ, vnam integram ciuitatem abſoluunt, non aliter quàm multa membra vnum corpus: neque vna pars illarum eſt ex numero cõdentiũ, altera vero ex numero conditorum, aut aliæ aliis inſeruiunt, ſed omnes pari cura a cõditore regũtur & conficiũtur. Si igitur, ita Dominus initium omnium viarũ cõditur, neceſſum eſt, eũ vna cum omnibus intra vnã ſummã mundi creationiſque cõtineri, ac nõ differre ab aliis, etiã ſi omniũ primus fiat: neq; propterea eũ eſſe aliarũ partiũ quàm mũdi, quod tẽpore ſit antiquiſſimus: quãdoquidẽ eũ cæteris creatis æque operã opificis ſui dominique agnoſcat. Quomodo autẽ, ſi creatura eſt, poteſt & ſolus & primus condi, vt ſit initium omnium, quum ex verbis ſuperioribus liqueat, nihil eſſe in rebus creatis ex ſe diuturnum, aut quod per ſe ſit conditum? Omnia enim pariter cum omnibus ortum ſuum originemque adepta ſunt: quanquam inter ſe alia ab aliis gloria differunt. Non enim vllũ ex aſtris aut ex magnis luminaribus ita apparuit, vt hoc prius illud poſterius in rerum natu-

Via Dei tales qualeeſt verbum & è conuerſo

Abſurdũ.

C ram emergeret, ſed omnia eodem die, eodemque iuſſu ad eſſentiam vocata ſunt. Eadem quodque ratione quadrupedum, volucrium, natalitium, pecorum, & ſtirpium natura formata eſt, neque aliter ea ſimilitudo quæ eſt ad Imaginem Dei in hominibus condita eſt, Nam quanquam Adam ſolus è terra eſt formatus, fuere tamen in eo etiam tum rationes ſucceſſionis poſteritatiſque humani generis. Et ex creatione mundi viſibilis, inuiſibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur colligimuſque, ne illic quidem quicquam ſeorſum in ſuo genere, aut prius, aut poſterius creatum eſſe, ſed omnia ſimul, quæ eiuſdem conditionis ſunt, extitiſſe. Non enim ſingulas res enumerauit Apoſtolus, vt ad iſtum modum diceret, ſiue angelus quiſpiam ſiue Thronus aliquis, ſiue dominatio illa, vel illa, aut hic vel ille ex poteſtatibus, ſed vniuerſos ſimul, qui eiuſdem ordinis erant comprehendit, ſiue (inquiens) Angeli, ſiue Archangeli ſiue principatus, neque id immerito, quum in rebus creatis iſtiuſmodi origo ſit. Si igitur Verbum, quemadmodum prædixit, creatura eſſet, neceſſe eſſet id non primum, ſed vna cum aliis virtutibus ſimul editum fuiſſe, quamuis gloria præ cæteris antecelleret: ita enim ſe rem habere etiam in aliis inueneris, nimirum ea ſimul eſſe condita, neque primum ibi quicquam aut ſe-

Omnes creatura ſimilis generis ſimul ad eſſentiam vocata.

Rom. 1

D cundum tempore, gloria tamen inter ſeſe differre, quum iſti à dextris, illi in orbem, hi à ſiniſtris, cuncti ſimul Deum collaudent, & præſentes ſe exhibeant ad Domini miniſteria. Quapropter, ſi Verbum creatura cenſendum eſt, nec primum fuerit, nec initium aliorum: Contra, ſi ante omnes eſt, vt re vera eſt, ſequitur, vt ſolus ipſe & primus & Filius ſit, non igitur, neque principium omnium ratione ſuæ ſubſtantiæ fuerit. Nam in omnibus etiam principium omnium connumeratur. Iam ſi neque initium eſt, neque creatura eſt, certum eſt eum ſubſtantia & natura differre à rebus cõditis, ac diuerſum eſſe, ac ſolum eum ſolius veri Dei ſimulachrum & imaginem habendum eſſe, ac proinde, ſcripturæ cum rebus creatis non adnumerant. Imo, à Dauide increpantur, qui de eo talia non verentur cogitare: Quis, inquiens, tibi ſimilis inter deos DOMINE? aut quis coæquabitur DOMINO inter filios DEI? Baruch item: Iſte eſt Deus noſter, non reputabitur alius præter eum. Ille enim creat, iſta creantur: ille ſubſtantiæ Patris proprium Verbum eiuſque Sapientia eſt: Iſta contra, quum prius non eſſent, per Verbum ſunt condita. Iam dictum illud veſtrum toties iactitatum, creaturam

Concluſio.

Refutatio.

Pſal. 85.

Bar. 3

Prou.8 eſſe filium,falſum eſſe conuincitur, ac non niſi figmētum eſſe veſtri animi.Quin & Salomon A
Prou.9. vos mendacij accuſat:non enim ille eum creaturam,ſed Sobolem dixit.Deus (inquiens) Sa-
Prou.8 pientia fundauit terram: & Sapientia ædificauit ſibi domum:atque illud ipſum dictum ſi expē
Contradi datur,redarguit impietatem eorum.Scriptum eſt enim, Dominus creauit initiū viarum ſua-
ctionum ex rum ad opera ſua.Igitur ſi ante omnes eſt, quum tamen dixerit (creauit me) non vt facerem
argumētis Arianorū opera eius,ſed ad opera:aut poſterioris temporis eſt illud ipſum dictum (creauit me) aut ipſe
ſumpta. poſterior eſt operibus,quippe,qui ea cum ipſe cōderetur, iam condita repererit, ad quæ con-
denda creabatur.Quod ſi illud ita eſt.qui fieri poteſt,vt ante omnia extiterit? Ecce enim quā-
tum ad vos attinet,ante eum ipſa opera iam conſtabāt,ad quæ creabatur & mittebatur : verū
Creauit me ita non eſt,abſit,falſa eſt hæreticorum ſententia:non enim creatura eſt,ſed creator Dei verbū.
prouerbiali De eo enim tempore prouerbialiter dictum eſt(creauit me)quum creatitiam induebat carnē,
ter dictum idque rurſum licet ex ipſis vobis deprehendi : vt qui quum filius ſit, & deum habeat patrem
de carne cuius ipſe eſt propria Soboles,tamen per id tempus Deum non patrem ſuum, ſed dominum
Chriſti. appellat:non quia ſeruus,ſed quia ſerui ſpeciem aſſumpſerat. Alioqui par erat, qui erat Ver-
Chriſtus quando pa bum ex patre,vt Deum patrem ſuum appellitaret: id enim proprium eſt Filio erga Patrem:
trem ſuum Cæterum,ita quum veniſſet ad opus Patris abſoluendum,ſpeciem ſerui accepiſſet,conueniēs B
Dominum fuerat vt patrem ſuum dominum vocaret:eámque differentiam ipſe docuit, cum pulcherri-
appellauit. ma interpunctione dicens,Confiteor tibi Pater:deinde,Domine cæli & terræ,vbi illum &Pa
Matth.11 trem ſuum dixit,& rerum creatarum dominum,vt liquido conſtaret eum à tempore indutæ
1.Reg.25. carnis,Patrem ſuum Dominum appellitare.Quin & in oratione Dauidis, eamque differen-
tiam Spiritus ſanctus demonſtrat,dum inquit,Da fortitudinem puero tuo,& ſerua filium an-
cillæ tuæ.Alius ſiquidem eſt naturalis & verus puer Dei,alij autem filij ancillæ,in quibus con-
ſiſtit creatitiæ naturæ ratio:ideoque ille quidem habet,vt filius,Paternam fortitudinem:iſti cō-
Chriſtus tra,ſalutis indigi ſunt. Quod ſi ob id,quia hic puer vocatur,cauillationes deblaterare conſti-
puer appel- tuunt,agnoſcant Iſaacem quum puer eſſet,puerum Abrahæ eſſe vocatum : & Sunamitidis fi-
latus quid. lium,puellulum eſſe dictum. Merito igitur,quia nos ſerui quum talis effectus erat quales nos
eramus,ſeruus appellatus,atque id ſtudio humani generis ita fecit,quò nobis ex natura,ſeruis
vbi ſuſcepiſſemus Spiritum filij,fiducia eſſet, eum qui naturalis dominus noſter erat, Patrem
Simile. ex gratia nominare.Cæterum,quemadmodum nos,quum dominum noſtrum Patrem voca-
mus, non inficiamur noſtram naturalem ſeruitutem: quippe, qui eius opera ſimus: ipſe C
Sap.1. enim fecit nos,& non ipſi nos:ita,quum filius,ſerui ſpecie ſuſcepta, has voces edit (Dominus
creauit me)inficiari non debent diuinitatis in illo æternitatem,aut eum in principio Verbum
fuiſſe,omniaque per eum orta eſſe,& in ipſo vniuerſa creata eſſe.Illud autem Prouerbiorum
Ad opera dictum,vt iam prius admonui,non ſubſtantiam Verbi ſed humanitatem declarat.Nam quum
ſua quid. ait,eum ad opera creatum eſſe, in eo videtur non ſubſtantiam eius voluiſſe ſignificare, ſed il-
lius circa opera,negociationem,& curam,quod quantum ad rationem exiſtendi pertinet, ſe-
Creatura quentis temporis eſt.Quæ enim fiunt & conduntur,primum eſſendi exiſtendique cauſa in re-
cur condā rum naturam proueniunt:ſecundario deinde,vt aliquid faciant,quod verbum præceperit, ac
tur. tale aliquid in omnibus aliis videre licet:Adam enim creatus eſt, non primùm vt operaretur,
ſed vt homo exiſteret:poſtea autem,mandatum operandi accepit.Noe item creatus eſt, non
ob arcam primùm,ſed vt homo fieret, deinde illi iniunctum vt operi incumberet, & arcam
conſtrueret.Et in ſingulis vbique hoc ipſum inueneris. Nam & Moſes ille magnus, primitus
homo natus eſt,deinde illi imperium ſuæ gentis concreditum eſt.Quapropter eadem ratione
hoc quoque intelligendum eſt:nec mirum,quum videas eum creari,non vt in rerum natura D
eſſet (In principio enim erat Verbū)ſed ad opera mitti,& ad eorum curā deſtinari. Nā priuſ-
quam opera exiſterent,erat quidem ille iam tum ab æterno filius,ſed necdum erat vlla neceſ-
ſitas,vt idem crearetur.Cæterum quum iam opera extarent, & neceſſum erat ea alicuius ad-
miniſtratione caſtigari,tum demum Verbum ſeſe dedidit, vt condeſcenderet, & operibus ſi-
Eſa.49. mile efficeretur, quod nobis per hanc vocem,creauit, indicatum voluit. Et per Eſaiam Pro-
phetam ſimile quiddam oſtendere cupiens, denuo in hæc verba erupit:Et nunc ita dicit Do-
minus, qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi,vt congregem Iacob & Iſrael ad eum.Congre-
gabor & glorificabor coram eo. Ecce etiam hic non vt ſit, formatur, ſed vt congreget tri-
bus, quæ antequam ipſe formaretur exiſtebant. Nam vt illic, creauit, ita hic, formauit, &
Simile. vt illic, opera, ita & hic, vt congregem collocatum vides, quo ex omni parte conſtaret : vbi
iā Verbum Dei eſſet,tum demum illud, creauit, &, finxit, locum ſui & mentionem inueniſ-
ſe.Sicuti enim ante formationē extabāt tribus,quarum gratia formatus eſt : ita quoque opera
extitiſſe

A extitiſſe vides, ob quæ Filius poſtmodum creatus fuit. Neque à principio, cum verbum extabat, operáque nondum condita erant, quemadmodum prædixi, ſed quum iam ſubſiſterent, & neceſſitas poſtularet, tum demum ea vox (creauit) in medium adducta eſt. Ac, veluti ſi filius ſeruis per ſuimet negligentiam amiſſis, & apud hoſtem detentis, neceſſario illuc à patre mittitur, vt eos ſua manu aſſertos recolligat, iſque in eo itinere ſeruili ſchemate ſe induat, cultuque ſe diſſimulet, ne, ipſo agnito, plagiarij ſeſe in fugam dent, atque inde prohibeatur, quo minus ad eos deſcendat, qui in locis ſubterraneis ſuppreſſi conduntur: atque ſi tum ab eo quæras, cur ea ſpecie & habitu vti voluiſſet: iſque reſponderet, patrem ſuum ſe ita deformaſſe, & adornaſſe ad opera ſua: non ille quidem ex ſuis verbis intelligi vellet ſe ſeruum aut opus eſſe, aut tum primum natalem initiumque ſui habuiſſe, ſed hæc omnia ſuſcepiſſe, quo Patris mandata commodius impleret. Eodem modo dominus noſter indutus humana carne, & habitu inuentus vt homo, ſi interrogaretur ab iis, qui cum admiratione eius habitum cultumque viderent, probe reſponderit. Dominus creauit me initium viarum ſuarum, ad opera ſua, & formauit me vt *Prou. 8*
congregem Iſrael: quod prorſus idem eſt cum eo quod Spiritus ſanctus in Pſalmis enunciat, *Pſal. 8.*
B Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Quin & dominus quoque hoc ipſum oſtendit, quum inquit: Ego conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius. Iidem *Pſal. 2.*
porro, quum corporaliter lumen ſuum affudit monti Sion, non tum demum regni vel naſcēdi initium ſortitus eſt, quum Verbum Dei æternus ſit Rex: ſed tum tandem ſub humana ſpecie regnum ſuum & ditionem in Sion inuiſere ac illuſtrare dignatus eſt, vt illos nobiſcum vindicatos à tyrannide peccati, Patris ſui ditioni reſtitueret: Ita quoque conſtitutus eſt ad opera, *Ad quæ opera conſtitutus eſt Chriſtus.*
non quæ nondum erant, ſed quæ iam erant, & emendatione indigebant. Nam illud verbum (creauit) nec non & illud (formauit) &, conſtituit, quum ſint eiuſdem intellectus, non initiū ortus ipſius aut creabilem eius ſubſtantiam denotant, ſed noſtram ex eius beneficio renouationem. Quinimo, quum iſta ipſa loqueretur, iam tum docuit ſe ante opera fuiſſe, inquiens: Priuſquam Abraham fieret, ego ſum: & quum cælum inſtruebat, aderam vnà cum eo, & in *Ioan. 8*
harmoniam coaptabam. Cæterum, quemadmodum ex eo, quod ipſe erat antequam Abrahā fieret, quem deinde Iacob naſcendo inſecutus eſt, manifeſto colligitur, eum, qui tum iam erat poſtea formatum fuiſſe, eámque formationem non ipſius exiſtendi initium, ſed ab ipſo aſſum-
C ptæ humanitatis exordium ſignificare, in qua Iſraelem in vnum congregat: ita quoque ex eo quod ſemper ſuo patri adeſt, & rerum naturæ dominus intelligitur: & quia extra controuerſiā ſitum eſt, opera poſt illum condita eſſe, etiam illud verbum (creauit) certo deprehenditur, non ipſius eſſendi principium, ſed curam præfecturamque eius in operibus, quam corpore obiuit, ſignificare. Par ſiquidem fuit, vt ipſe, qui alius diuerſuſque erat ab operibus & operum conditor, eorum inſtaurationem in ſe ſuamque curam reciperet, quo ille in nobis creatus, omnia in ſe recrearet & aſſereret. Certe, quū hoc verbum, crearet, loqueretur, ſtatim ſubintulit cauſam *Chriſtus*
mentionem de operibus faciens: vt illum creari ad opera, hominem fieri, ad hominum inſtau- *creatus ad*
rationem intelligeres. eaque conſuetudo eſt ſacræ ſcripturæ. Vbi enim innuit Verbi ortum in *hominū in*
carne, ſubſtituere ſolet cauſam cur homo ſit factus: è diuerſo, quū ipſum de ſua deitate loquen- *ſtaurationē*
tem introducit, aut quum eius famuli de ea renunciant, omnia ſimplici dictione abſolutáque *Quando fit*
ſentētia, nulla inſerta cauſa, promulgātur. Patris enim eſt ſplēdor: iam autē vt Pater nō ob ali- *mētio de in*
quā cauſam Pater eſt: itaneq; ſplendoris, cur ſplēdor ſit, cauſa requirenda eſt: In principio igi- *carnatione*
tur, inquit, erat Verbum, & Verbū erat apud Deum, & Deus erat Verbū: neque adiungitur *Verbi redditur cauſa, de diuinitate vero non redditur.*
D iſthic, cur Verbum factum ſit. Cæterum vbi verbum caro factum erat, tunc cauſa apponitur, ob quam homo ſit factus, quum dicit, Et habitauit in nobis. Rurſum vbi Apoſtolus dicit, Qui quum in forma Dei exiſteret, ſine additamento cauſarum, id dixit, niſi tum denique, quum ſubiungeret, ſpeciem ſerui aſſumpſit: tum enim ſubintulit, Humiliauit ſeipſum vſque ad mor- *Ioan. 1.*
tem, & eam crucis: earum enim rerum gratia caro factus eſt & ſerui formam aſſumpſit. Ipſe *Phil. 2.*
quoque Dominus plura in Prouerbiis locutus, quum de ipſo loquitur, abſolutè loquitur, Ego in Patre, & Pater in me. Et, Ego & Pater vnum ſumus, Et, Qui vidit me, vidit & Patrem meū. *Ioan. 14*
Et, Ego ſum lux mūdi, ego ſum veritas: nuſquam iſthic cauſam, aut cur ita eſſet, rationem ſub- *Ioan. 10.*
nexuit, ne ſecundus poſteriorque ab illis eſſe videatur, quorū gratia talis eſſe incepiſſet. Neceſ- *Ioan. 14*
ſum eſt enim, cauſam illo priorē eſſe, ſine qua ipſum illud nunquā extitiſſet. Paulus igitur ſegre- *Ioan. 8.*
gatus ad Euangeliū, quod promiſerat dominus per Prophetas, Euāgelij, quod ante ipſum fuit, *Ioan. 14*
miniſter factus eſt. Ioānes quoq; delectus, vt eſſet præcurſor domini, ante ſe habuit dominum.
Cæterū, dominus nō habuit cauſam vt eſſet Verbum, niſi quod Patris eſſet germē & Sapientiæ

vnigenita: quum tamẽ homo efficitur, tum cauſa ſubſtituitur, cur eum opporteat carnem ge- A
Neceſsitas ſtare. Neceſſitas quippe indigentiaque hominum, anterior eſt quàm illius natiuitas, qua ſubla-
cauſa incar- ta, carnem non induiſſet. Quæ autem fuerit ea neceſſitas, quæ cauſam attulit vt homo effice-
nationis Chriſti. retur, ipſe dominus iſtis verbis palam fecit: Deſcendi è cælo, non vt faciam voluntatem meã,
ſed eius qui miſit me. Volnntas porro eius qui miſit me, iſta eſt, vt omne quod dedit mihi, non
Ioan. 10. perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt voluntas Patris mei,
vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in
Ioan. 12 nouiſſimo die. Et rurſum, Ego lux in mundum veni, vt omnis qui crediderit in me, non ma-
Ioan. 18. neat in tenebris. Et rurſum apud Ioannem inquit, Ego ad hoc genitus ſum, & ad hoc in mũ-
dum veni, vt teſtis ſim veritati. Iam ſi Ioannes dicat, Ad id apparuit filius Dei, vt demoliretur
opera diaboli, pro martyrio igitur, & vt pro nobis mortem ſuſciperet, & vt homines excitaret
Saluator venit, atque illa eſt cauſa aduentus ipſius: reſurrectio alioqui non obtigiſſet, niſi mors
fuiſſet, mors porro, quomodo in eo locum habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet? id vbi ab eo
Paulus didicerat, in hæc verba prorupit: Quoniam pueri conſortes erant carnis & ſanguinis,
ipſe quoque itidem earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui B
vim mortis habebat, diabolum, & liberaret eos qui metu per omnẽm vitam obnoxij erant ſer-
Rom. 8 uituti, & quia per hominem mors, ideo & per hominem reſurrectio mortuorum. Ac rurſum,
Nam impotentia legis, quatenus languebat propter carnem, Deus miſſo filio ſuo ſub ſimilitu-
dine carnis peccati, de peccato peccatum in carne condemnauit, vt iuſtificatio reintegrare-
tur in nobis, qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulamus. Ioannes item,
Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicaret mundum, ſed vt mundus ſerua-
Ioan. 9. retur per eum. Saluator quoque idem de ſeipſo loquitur, Ad iudicium ego in mundum veni,
vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Non igitur propter ſeipſum, ſed propter
Chriſtus noſtram ſalutem, & ob demolitionem mortis, & condemnationem peccati, & vt cæci viſum
non eſt cre- reciperent, & vt omnes è mortuis excitarentur, aduenit. Si igitur non ſui gratia, ſed noſtri ve-
atura, quia nit, neque in ſuiipſius vſum conditur, ſed ad noſtrum, fieri non poteſt vt ſit creatura: verum vbi
non venit noſtram carnem indueret, ita loquutus eſt. Iam, quòd iſtiuſmodi intellectum habeant ſcriptu-
ſui gratia ſed noſtri ræ, ex Paulo diſces: ait enim, vbi ſoluiſſet intermedium parietem ſepti, nimirum inimicitiam
in carne ſua, legem præceptorum in edictis aboleuit, vt duos crearet in ſeipſo in vnum homi- C
nem nouum, pacem faciens. Quod ſi duo in eo creãtur, iíque ſunt in corpore illius, merito igi-
tur duos in ſe geſtans creatos ipſe creatus eſſe dicitur. Atque ita duobus in eo creatis, congru-
Simile. enter dici poteſt: Dominus creauit. Nam quemadmodum ipſe, noſtris ſuſceptis infirmitatibus
dicitur infirmari, quamuis ipſe infirmus non ſit, vtpote qui ſit potẽtia Dei: & peccatũ pro nobis
factus eſſe & maledictio, quanquã ab eo peccatũ nõ ſit, ſed quia geſtauerat peccata noſtra &
maledictionẽ: ſic & nos in ſeipſo creãs de ſeipſo dicit, creauit me ad opera, quũ ipſe creatura nõ
ſit. Quoniam, ſi ſecundum illos, de creabili eſſentia Verbi hoc putaretur dictum (dominus cre-
auit me) & Verbum pro creatura agnoſceretur, propter nos vtique creatum non eſſet: quod
quidem ſi concedas, ſequetur, nos in illo creatos non eſſe, cum non in nobis, ſed extra nos foriſ-
Abſurdũ. que haberemus, veluti doctrinam quandam, quæ ex magiſtro à diſcipulis accipitur. Quòd ſi
res ita ſe habet, nihilominus peccatum carnis in nobis remanens, regnum ſuum vetus & ty-
rannidem obtinet, vtpote, nunquam inde eiectum. Cæterum iſtis verba Apoſtoli paulo ante
citata aduerſantur. Eius enim (inquit) opus ſumus, creati in Chriſto Ieſu. Quod ſi in Chriſto
creati ſumus, ergo ille creatus non fuit, ſed nos in eo creati ſumus. Et propter nos illata eſt mẽ- D
tio iſtius vocis, creauit. Nam propter noſtram neceſſitatem, Verbum quamuis conditor eſſet,
ſuſtinuit vocem conditi in ſe referri, neque tamen vox illa quatenus Verbum & Deus eſt, in
eum quadrat, ſed in nos, qui in eo creati ſumus: & ſicut Patre exiſtente ſemper, ſemper quoque
Ioan. 14. exiſtit Filius, & quia ſemper extitit, inquit: Ego erã in quo exhilarabatur, quotidie oblectabar
in conſpectu eius. Et ego in Patre, & Pater in me: ita quoque, quum pro noſtra neceſſitate fa-
ctus eſſet homo, congruenter, vt nos, quæ noſtra ſunt, loquitur: Dominus creauit me, vt eo in
carne habitãte, peccatum omnino eiiceretur, & nos liberos haberemus ſpiritus. Quid autem?
cum iam hominem factum opportebat loqui? In principio eram homo: at illud minime in il-
lum congruebat, neque verum erat: Quemadmodum autem non congruebat, vt hoc di-
ceret: ita proprium & peculiare fuit de homine dici, eum creatum eſſe & factum eſſe:
certe, ob id cauſa creationis adiuncta eſt, quæ lectionis difficultatem explicat ac diſſoluit.
Nam & iſthic hoc verbum (creauit) cauſam cur creatus ſit, ſubſequentem habet, quia
additum

A additum eſt (ad opera). Contra, natiuitatem ſuam ex patre abſolute exprimens: ſtatim *Prou. 8*
ſubintulit: Ante omnes colles genuit me: non, cur genitus eſſet, quemadmodum in hoc dicto
(creauit) ſubiunxit ad opera ſua, ſed ſimpliciter & abſolute, genuit me: quemadmodum & hoc *Ioan. 1*
In principio erat Verbum. Nam etiamſi opera condita nõ fuiſſent, æque tamen erat Verbum
Dei, & Deus erat Verbum. Cæterum vt fieret homo, nunquam deſtinatum fuiſſet, niſi homi-
num neceſſitas, eius rei cauſam præbuiſſet. Non igitur creatura Filius haberi poterit. Si enim
creatura eſſet, nunquam dixiſſet, genuit me: nam creaturæ nihil eſſentia creatoris habẽt: quip- *Genitum*
pe, quæ duntaxat ſint opera. Verum, genitum eſſe, non externum quiddam quale opus eſt, de- *eſſe quid.*
notat: ſed quiddam proprium, quod ſubſtantia Patris emerſit, ideoque hæc opera nimirum in- *Genuit, fe*
ter res conditas numeres: Verbum contrà, dei vnigenitum Filium eſſe confeſſas. Imo, in mundi *cit, et cre*
creatione non dixit Moſes. In principio genuit Deus, neque in principio erat: ſed, In principio *auit diffe*
fecit Deus cælum & terram. Neque ad eum modum Dauid, Manus tuæ genuerũt me: ſed, fe- *runt.* *Gene. 1.*
cerunt me, & formauerunt me, locutus eſt: vbique hoc verbum, fecit, in rebus creatis vſurpãs.
Omnia contra in diuerſum obſeruantur, vbi de filio fit mentio. Non enim ibi dicitur, fecit, ſed *Pſal. 44.*
B genuit, &, Eructauit cor meum verbum bonum. Et in rerum creatione, In principio, inquit, fe-
cit: de Filio autem, In principio erat verbum. Eſt autem ea in iſtis differentia, quòd creaturæ
mox poſt initium condantur, & quod illud, in principio fecit, exordium eſſendi intercapedi- *Matth. 19.*
nantũ affetat: in filio contra, In principio erat verbum: Eſt enim tale ac ſi diceres, ab initio fe-
cit: eadem ratione, qua dominus conſcius ſuorum operum, Phariſæos ſub his verbis docuit: Ab
initio qui creauit eos, marem & fœminam ipſos fecit. Ab initio ſiue poſt initium, quum non- *Pſal. 101.*
dum eſſent, factæ & conditæ ſunt creaturæ. Id ipſum Spiritus Sanctus per Dauidem eloqui- *Pſal. 73.*
tur, Et tu ab initio Domine fundaſti terram, &: Recordare cõgregationis tuæ, ſiue Synagogæ,
quam ab initio condidiſti. Manifeſto autem liquet, id quod per initium ſit exordium habuiſſe
vt fieret, & ab aliquo initio Deum congregationem condidiſſe. Iam, quod dicitur, In princi-
pio Deũ feciſſe, idem eſſe cum eo, quod eſt, incepiſſe facere, ipſe Moſes clarum facit, quũ poſt
omnia opera perfecta ſubiũgit, Et benedixit dominus ſeptimæ diei, eo quod in illa ab omni- *Creatura*
bus operibus requieuiſſet Deus, quæ facere inceperat. Quapropter, quæ ſunt condita, ea ali- *eſſe incepe*
quando eſſe inceperunt: è diuerſo dei ſermo, quum nõ ſortitus ſit initium eſſendi, merito quo- *runt, ſed*
C que non incepit eſſe, neque incepit fieri, ſed ſemper erat. Et opera quidem in fiendo initium *verbũ Dei*
ſui adipiſcuntur, & principium ſemper res faciendas antecedit: Verbum autem non eſt, ex nu- *nõ incepit.* *eſſe.*
mero eorum quæ fiunt, ſed potius eorum quæ principium habent, & opifex & conditor, & re-
rum factarum eſſentia. Nam quæ ex eo ipſo quod fiunt, menſuram modũmque accipiunt, &
ab aliquo initio initiantur, has per Verbum ſuum facit deus, vt ea non exiſtere, priuſquam fiãt
intelligere poſſes. Verbum autem vt ſit, id non in vllo principio, ſed in patre conſtitutum ha-
bet, qui etiam ſecundum illos principio caret, vt & ipſe ſine principio in patre exiſtat, vt Sobo-
les, non vt creatura. Ita ſcilicet ſacra ſcriptura differentiam geniti & creati accipit, & id quod
eſt genitum filium, nullo vnquam initio inchoatum, ſed ſempiternum eſſe declarat. Id autem
quod factum eſt opus factoris, non ex factore naturam trahere oſtendit. Ita quoque Ioannes
de filio theologicans, agnoſcenſque vocum diſcrimina, non dixit, In principio factus eſt, aut *Ioan. 1.*
conditus eſt: ſed, In principio erat verbum, vt per geniti naturam hæc vox (erat) ſubaudiretur:
id cauẽs, ne quis interuallum temporis interceſſiſſe cogitaret, ſed ſemper & æternaliter filiũ
exiſtere crederet. Iſtis ad iſtum modum probatis, qui fit, ô Ariani, vt non intellectis Deutero-
D nomij verbis, etiam illic denuo vos impios in dominum exhibeatis, dicẽtes illum vel opus, vel
creaturam, vel denique quiddam genitum exiſtere? Idem enim, genitum & factum affirmatis *Deut. 32.*
ſignificare, etiam iſthic non minus quàm alibi indocti & impij deprehendendi. Iſtud enim eſt *Ibidem.*
quod primum ibi dicitur, nonne ipſe eſt pater tuus qui creauit te, & fecit te? Et paulo poſt in
eodem cantico, Deum qui te genuit, dereliquiſti: & Dei, qui te educauit, oblitus es. In quibus
verbis, mens ſcripturæ plane admirabilis: quippe, quæ non in priori dicto poſuit illud verbum
(genuit) ne vox ea id diſcriminis, quod cum voce (fecit) habet, deperderet, & cauillationem ali-
quam ita diſcendi iſti nanciſcerentur. Moſes certe, vbi ſtatim ab initio Deum ita loquentem
introduxiſſet, Faciamus hominem, poſtea ad iſtum modum verba fecit: Deum qui te genuit, *Condidit,*
dereliquiſti, vocabulis iſtis vt promiſcuis & nullo diſcrimine variantibus vſus: Idem enim id *fecit, et ge-*
quod genitum eſt, & quod factum. Atqui, poſt hoc verbum (condidit) &, fecit, tum de- *nuit quid.*
mum, genuit, adiecit, vt ipſe locus ſui aliquam interpretationem habere videretur. Nam
in hoc vocabulo, fecit, verè declarat id quod eſt humanæ naturæ, nimirum, quod opera ſunt
& res creatæ: in voce autem, genuit, oſtendit Dei erga homines, ex quo creati erant, humanita-

tem:& poſtquam ingratos ſe ſuper iis rebus exhibuiſſent, iam inde Moſes per improperium A
dicit: Hanc vicem Domino redditis: deinde ſubinfert, Nónne ipſe eſt Pater tuus, qui creauit
Deut.32 te,& fecit,& poſſedit te? Ac rurſum, Sacrificauerunt dæmoniis & non Deo, diis quos non no-
4.Reg.22. uerant quóſque incognitos habebant Patres eorum, Deum qui te genuit, dereliquiſti. Deus
enim non ſolum eos homines fecit, ſed & filios appellauit, quaſi qui illos genuiſſet: nam ea vox
(Filius) hic eam ſignificationem habet, quam hoc vocabulum (genuit) in ſe poſſidet: quemad-
modum per Prophetam loquitur, Filios genui & extuli. In ſumma, vbicũque ſcriptura Filium
Genuit denotare ſolet filium Dei. ſignificare proponit, nõ per creauit ſed omnino per vocabulum (genuit) denotare ſolet. Et hoc
ipſum Ioannes videtur oſtendere, dum inquit, Dedit iis poteſtatem filios Dei fieri qui credũt
Ioan.1 in nomen ipſius, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed
ex Deo nati ſunt: etiam hic pulchre ſe tuente vocabulorum obſeruatione. Nam illud gigni, ſi-
gnificat hic non naturales, ſed adoptatitios nominibus filiorum appellari: illud porro verbum
geniti ſunt, ideo vſurpatum eſt, quod plane illis nomen, filij, eſſet inditum. Sed populus, vt pro-
Charitas Dei erga creaturas. pheta ait, vilipenderunt benefactorem. Cæterum, Dei beneuolentia eſt, quod quorum ſit cõ-
ditor horum poſtmodum per gratiam Patrem ſe faciat: Facit autem ſe Patrem, quum qui iam B
condiri ſunt, vt inquit Apoſtolus, ſuſceperint in cordibus ſuis Spiritum filij, Abba Pater. Iſti
Gal.4 ſunt qui ſuſcepto Verbo, acceperunt poteſtatem filios Dei fieri. Aliter enim nunquam effice-
Ioan.1. rentur filij, quum natura res creatitiæ ſint, niſi eius qui natura eſt Filius, Spiritum ſuſceperint.
Quapropter vt hoc fieret, Verbum caro factum eſt, vt hominem capacem Deitatis faceret.
Eundem hunc intellectum & Malachias adfert: Nónne Deus creauit nos? &, Nónne vnus Pa-
ter omnium noſtrum? Etiam hic primo ordine conſiſtit, creauit & ſecundo ordine, Pater, vt &
ipſe oſtenderet nos quidem ab initio creaturas eſſe, Deumque per Verbum ſuum eſſe noſtrum
conditorem: poſtmodum verò liberos effici, & ex eo tempore Deus, qui conditor noſter eſt,
Pater noſter appellatur. Pater igitur proprie ad Filium refertur, non ad creaturam: adeo, vt in-
de certum ſit, non nos natura eſſe filios, ſed eum qui in nobis eſt, Filium eſſe: ac viciſſim Deum
nõ eſſe ex natura noſtrum patrem, ſed eius qui in nobis eſt, Verbi: in quo, & per quem clama-
mus Abba Pater. Quemadmodum autem illud verum eſt: ita & pater, in quibus viderit Filium
ſuum illos & ipſe filios vocat, & dicit, genuit, quandoquidem gignere, filij: facere autem, operũ
ſignificationem inſinuat, eáque de cauſa nos non primum gignimur, ſed creamur. Siquidem C
ſcriptum eſt, Faciamus hominem, poſtmodum recepta Spiritus gratia, dicimur quoque tandẽ
& generari. Quinimo & magnus ille Moſes in cantico ſuo cum probo intellectu primũ, crea-
uit, deĩde genuit ſubiunxit, ne, ſi audirent ſe genitos eſſe, obliuiſcerentur ſuæ primordialis na-
turæ: ſed vt cognoſcerent ſe ab initio quidem creatos eſſe: & quanquam per gratiam generati
dicuntur, quaſi filij, æque tamen ipſos homines ex natura eſſe, creaturaſque permanere. Porro
quod non idem ſit, id quod creatum & genitum, ſed à ſe inuicem diſſideant, & natura vocum,
& diſcrimine ſignificationum, in prouerbiis oſtẽdit: quum enim dixiſſet, Dominus creauit me
Prou.8 initium viarum ſuarum, ſubintulit, Ante omnes colles genuit me. Si igitur natura & eſſentia
Ibidem. alicuius generis creaturarum Verbum fuiſſet: ac non potius diſtantia inter genitum & creatũ
reperiretur, non ſubintuliſſet, genuit me, ſed ſatis fuiſſet, creauit me, vtpote, ea dictione tantũ-
dem ſignificante, quantum in verbo, genuit, intelligere potuiſſes. Nunc autem quum dixiſſet,
creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua, ſuperinduxit non ſimpliciter, genuit me, ſed
cum appendice coniunctionis: tanquam qui cauere & conſulere vellet huic verbo, creauit, ad
Verba genuit, & creauit, coniũctim poſita quid. didit hunc comitatum, ante omnes colles genuit me. Nam, genuit, coniunctim illatum cum, D
creauit, vnam eandemque ſententiam conficit, declaratque hoc verbum creauit, ad certum
quid referri, & cauſam ipſam cur creauerit. Illud autem, genuit, prius eſt ſignificatione, quàm
hoc verbum creauit. Quemadmodum viciſſim ſi dixiſſet, dominus genuit me, ac deinde ſub-
iungeret, ante omnes colles creauit me: omnino illud dictũ, creauit me, præcederet tempore;
& ſi hoc dictum, genuit me, poſitu non præcederet: ita quum dixit primo loco, creauit, dein-
de ſubſtituit, ante omnia genuit me, neceſſario demonſtrat, ipſum hunc prius genuiſſe, quàm
creauiſſe. Nam quum dicit ante omnia genuit me, alium ſe eſſe & diuerſum à reliquis om-
nibus oſtendit, quum ſuperius probatum ſit, nihil ex rebus creatis ante alia ſui generis
conditum fuiſſe, ſed omnia ſimul vno eodemque mandato facta eſſe. Atque ideo, ea quæ
adhærent poſt hanc vocem, creauit, addita non ſunt huic ſententiæ, vbi dicit, genuit me:
ſed vbi creauit, dixerat: ibi ſubiunxit initium viarum. Contra, vbi ait, genuit me, non
appoſuit initium viarum: ſed illam appendicem, ante omnia. Iam: ſi is qui ante omnia exi-
ſtit non eſt primus omnium ſed alius diuerſuſque ab omnibus, in quorũ numero etiam primus
ille

A ille cenſetur, ſatis liquet eum alium eſſe à rebus conditis, & plane conſtat, Verbum, quum
aliud eſſet ab omnibus, & ante omnia, poſtea incepiſſe creari initium viarum ad opera, per aſ-
ſumptionem humanæ naturæ, vt (quemadmodum dixit Apoſtolus) qui eſt initium & primo-
genitus ex mortuis, in omnibus primatum habeat. Tali igitur ſubſiſtente differentia, inter
creauit me, & genuit me, & inter initium viarum, & ante omnia, ille qui eſt omnium homi-
num creator, is (vt dixi) poſtmodum etiam Pater hominum efficitur, ob conſtitutum in ho-
minibus domicilium ſui Verbi. Cæterum, in Filio id in contrariam vicem retorquetur. Deus *Deus eſt pa*
enim quum natura Pater ſit ſui Filij, poſtea eius factor & creator efficitur, quum factitiam fi- *ter factor*
lius & creatitiam carnem homo factus induebat. Quemadmodum enim homines accipien- *& creator*
tes Spiritum Filij, filij per eum efficiuntur: ita quoque Verbum Dei, quum induerit homi- *filii ſui quo*
nem, carnem creari & fieri dicebatur. Si igitur nos naturales filij ſumus, certum eſt & illum *modo.* *ſimile.*
naturaliter eſſe creaturam, & factitium quiddam: ſin autem nos per gratiam & adoptionem
efficimur filij, clarum manifeſtúmque eſt, etiam Verbum in noſtri gratiam hominem factum
de ſe merito hæc verba dixiſſe, Dominus creauit me. Deinde, re creatitia indutus, quum ſe-
B cundum corpus ſimilis noſtri factus eſſet, merito iam inde frater noſter & primogenitus ob
ſimilitudinem corporis appellatus eſt. Et ſi enim poſt nos, noſtri gratia homo factus eſt, & fra-
ter noſter ob corporis ſimilitudinem, ſed tamen inde primus eſt, & dicitur, eò quòd omni-
bus hominibus perditis ex præuaricatione Adæ, eius caro ante alios ſeruata ſit & liberata: nec
mirum, quum ea eſſet corpus ipſius Verbi: deinde nos, vtpote illi incorporales, per illud cor-
pus in ſalutem vindicamur. Corpore enim illo Dux & Dominus noſter in regnum cælo-
rum ad ſuum Patrem accedit, dum inquit: Ego via & ianua, & per me omnes neceſſe habent *Ioan. 10*
introire. Vnde etiam primogenitus ex mortuis dicitur, non quòd primus noſtrum ſit mor- *Coloſſ. 1.*
tuus: non enim præmortui eramus, ſed quod pro nobis ſuſcepta morte, eáque abolita, primus *Chriſtus*
inter homines reſurrexerit, & pro nobis ſuũ corpus excitauerit: quo excitato, nos quoq; dein- *primogeni-*
de ab illo & per illum excitamur ex mortuis. Quòd autem primogenitus naturæ rerũ appel- *tus ex mor*
latur, id non ideo fit, quaſi ipſe cæteris creaturis coexæquetur, aut quòd primus illarum ratio- *tuis dicatur*
ne ſit temporis: qui enim id fieri queat, quum vnigenitus ſit Dei? ſed ob Verbi ad noſtram hu- *quomodo.*
militatem demiſſionem, id nomen illi inditur, qua ratione etiam plurimorum efficitur frater. *Cur chriſt⁹ vnigenitus dicatur.*
C Siquidem vnigenitus, eò quòd nulli alij ſunt fratres, vnigenitus nominatur: primogenitus au-
tem contrà, quia plures ſuperſunt fratres. Ideoque nuſquam in ſcripturis appellatur primoge-
nitus Dei, neque creatura Dei, ſed iſta omnia vnigenitus, & filius, & Verbum, & Sapientia ad *Ioan. 1.*
Patrem referuntur, ibique ſuam proprietatem habent. Vidimus enim gloriam eius, vt gloriã *Ioan. 3.*
vnigeniti patris ſui. Et, miſit Deus Filium ſuum vnigenitum: &, In æternum Domine Verbum *Pſal. 118*
tuum permanet: &, Verbum erat apud Deum: &, Chriſtus Dei Virtus, Dei Sapientia: &, Hic *Ioan. 1.*
eſt Filius meus dilectus: &, Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis. Porrò, quòd primogenitus di- *1. Cor. 1.*
ctus eſt, id ad eius demiſſionem, qua ſe ad genus creaturarum humiliauit, reſpectum habet: *Matth. 3*
creaturarum enim primogenitus nominatur. Iſtud autem verbum (creauit me ad opera) cau- *Matth. 16*
ſam, cuius gratia creatus ſit, complectitur: operũ enim gratia creatur. Si igitur vnigenitus eſt,
vt eſt, ne pro primogenito interpretentur. Sin verò primogenitus eſt, ne habeatur vnigenitus.
Non enim idem poteſt vnigenitus & primogenitus eſſe, niſi alio atque alio referatur, vt vni- *Vnigenitus*
genitus quidem habeatur, ob generationem ex patre, vt dictum eſt: primogenitus vero, ob *& primo-*
condeſcenſum ad creaturas, & multorum fratrum, quæ inde efficitur congermanitatem. *genitus quo*
D Quum igitur duo iſta inter ſe ita contraria ſint, merito quis dicat obtinere potiſſimum in ver- *modo poſ*
bo proprietatem vnigeniti? eò quòd non ſit aliud Verbum, aut alia Sapientia, quàm ipſe, qui *ſint eſſe idẽ*
ſolus vnicus ac verus eſt Patris ſui Filius: & non cum cauſa adiuncta, vt in ſuperiori diſtinctio-
ne tractauimus, ſed ſimpliciter vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris appellatus: primogeni-
tus autem dictus cum additamento cauſæ: creaturarum enim gratia primogenitus eſt factus:
quam cauſam Paulus etiam ſuis verbis implicuit, dum ait, In eo creata ſunt omnia. Quòd ſi
omnia ab eo creata ſunt, aliud ipſe à creaturis, & nequaquam creatura fuerit, quum ſit crea- *Rom. 11.*
tor omnium: neque ideo, quia ex patre eſt, primogenitus appellatur, ſed quia in eo rerum *Qua ratio-*
natura eſt condita. Et quemadmodum ante rerum naturam ipſe erat filius per quem re- *ne chriſtus*
rum natura condita eſt: ita quoque antequam vocaretur primogenitus omnis creatio- *dicatur*
nis, nihilominus ipſe erat Verbum apud Patrem, & Deus erat Verbum. Verum iſtud *primogeni-*
minime intelligentes impij, circumuagantur, & his Verbis ſeſe ingerunt, ſi primogenitus *tus.*
eſt omnis creationis, certum eſt eum vnum eſſe ex rebus creatis. Stulti, ſi omnino om-
nis creationis primogenitus eſt, diuerſum ergo quiddam à rebus creatis fuerit non

enim dixit, primogenitus eſt omnium aliarum creaturarum, ne veluti vnus ex creaturis, A
ob cognationem haberetur, ſed vniuerſæ creationis, vt diuerſum quiddam eſſe à creaturis in-
Exemplum telligeretur. Ruben certe non primogenitus omnium liberorum Iacobi, ſed tum ipſius Iaco-
Coloſſ.1. bi, tum fratrum eſt dictus, ne alius à liberis Iacobi exiſtimaretur. Apoſtolus autem non ita
Apoc.1. de Domino loquitur, vt ſit primogenitus omnium, ne aliud quàm noſtrum corpus circun-
ferre crederetur: ſed vt ſit primogenitus ob multos fratres, frater nimirum inter multos fra-
tres futurus ob ſimilitudinem carnis. Si igitur Verbum, vnum ex rebus conditis eſſet, diceret
ſcriptura eum primogenitum eſſe aliarum creaturarum: nunc, quum ſancti eum appellent
primogenitum totius creationis, manifeſto oſtenditur, Filium Dei diuerſum eſſe ab omni
creatura, & nequaquam rem conditam. Nam ſi res condita ſit, ipſe quoque ſui ipſius pri-
Abſurda. mogenitus fuerit. Quomodo igitur, ô ſtulti, idem primus & ſecundus eſſe poterit? Deinde, ſi
creatura eſt, & omnis creatura per illum facta eſt, & in eo conſiſtit, quomodo poteſt creare
creaturam, atque vnus eſſe eorum, quæ in ipſo conſiſtunt? Veritas ipſa tam abſurdam opinio-
nem refutat, docétque eum primogenitum inter multos fratres appellatum fuiſſe ob carnis
noſtræ cognationem: primogenitum quoque ex mortuis, eò quòd per eum, & cum eo reſur- B
rectio mortuorum inceperit. Primogenitum porrò omnis creaturæ, eò quòd pater ſuo in ho-
1.Cor.5 mines amore, per Verbum ſuum non ſolum omnia condere, verum etiam, quia creaturam,
de qua loquitur Apoſtolus, accepta reuelatione filiorum Dei, liberare voluerit ab omni ſer-
uitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Atque ita creatura in libertatem vin-
dicata, futurum eſt, vt & ſit Dominus noſter, & iſtius & omnium adoptiuorum filiorum
primogénitus: & vt in ipſo qui primus dicitur, ij qui poſt ipſum ſubſequuntur, quaſi ſuo prin-
cipio conſerti coaptatique perdurare queant. Arbitror iam ipſis impiis hanc ſuam ſententiam
pudori eſſe: aut ſi ea nondum pudori eſt, & pro creatura eum omnino inter creaturas primo-
genitum appellari velint, animaduertant ſe illam brutis & inanimatis germanum & æqua-
lem facere: nam & illa rerum naturæ partes ſunt, & neceſſum eſt, eum qui primogenitus nũ-
cupatur, tempore duntaxat primum eſſe, genere autem & ſimilitudine congruere cum om-
nibus. Quum igitur talia dicant, nónne omnium impietatem longe tranſmittunt? aut quis eos
ferat, talia loquentes? aut quis eos, vel ea tantummodo cogitantes non odio habuerit? Omni-
bus enim liquet illum non propter ſe, quaſi & ipſe creatum quiddam eſſet: neque, quia co- C
gnatam eſſentiam affinémque habebat cum rebus creatitiis, nomine primogeniti vocatum
eſſe, ſed quia, quum primum conderet creaturas, attemperauit & demiſit ſe ad earum ratio-
nem, vt illæ ad eſſentiam peruenire poſſent, quæ alioqui non tuliſſent eius naturam, indilu-
tum illum ſcilicet & patrium ſplendorem, niſi pro patris ſui in homines amore, accommo-
dans ſeſe eas arripuiſſet, & ad exiſtendi facultatem protraxiſſet, altera deinde cauſa eſt huius
nominis, quod, vbi ſeſe denuo creatis condeſcendendo attemperarat, ipſa creatura in ius filio-
rum adoptata ſit, vt ita per omnia eius primogenitus efficeretur, tum in creando, tum in infe-
Heb.9. rendo ſeipſum pro omnibus in mundum. Ita enim ſcriptum eſt, Quum induxerit primoge-
Exhortatio nitum in mundum: additum deinde, Et adorent eum omnes Angeli Dei. Audiant Chriſti
purduelliones, & ſeipſos dirumpant, eò quod eius ingreſſus in mundum cauſam dederit, vt
primogenitus omnium appelletur, ita vt patris quidem vnigenitus, quoniam ex eo ſolus &
Simile: vnicus eſt, creaturæ autem primogenitus, quoniam omnes per eum ius filiorum adoptio-
némque adipiſcuntur. Quemadmodum porro, inter fratres primogenitus, & ex mortuis pri-
mitiæ dormientium factus eſt: ita quoque, quia oportebat eum in omnibus primatum habe- D
re, etiam principium viarum efficitur, vt qui in ea inſiſtimus, perque eum (qui ita de ſe loqui-
tur, Ego ſum via & ianua) ingredientes participéſque redditi cognitionis de patre, audiamus
Pſal. 118. & nos quoque, Beati immaculati in via: &, Beati mundo corde. Iam, quum ipſa veritas decla-
Matth.5 ret, Verbum non eſſe ex natura rem conditam, conſequens eſt, vt deinde dicamus, cur prin-
Cur principium viarũ dicatur Chriſtus. cipium viarum appelletur. Quoniam prima per Adam & via, & ianua perierat, & ex paradi-
ſo ad mortem deuergebamus, dictúmque nobis fuit, Terra es, & in terram abibis: ideo Verbũ
Dei hominum amore, & patris voluntate induit creatitiam carnem, vt eam quam mortalem
reddiderat primus homo præuaricatione, ipſe proprio ſanguine ſui corporis viuificaret, & re-
nouaret nobis viam recentem & viuam, per velum (vt Apoſtolus dixit) hoc eſt, per carnem
ſuam. quod etiam aliis verbis ſignificat, vbi ait, Si qua in Chriſto noua creatura: &, Vetera
tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia. quòd ſi creatio innouata fuit, oportuit in hoc gene-
re aliquem eſſe primum: merus igitur homo & pulucreus, quales nos facti eramus, ex præua-
ricatione, is eſſe non poterat, eò quod in prima creatione fides ab hominibus ſeruata non
fuit

A fuit,eorúmque culpa prima creatio perierat.Opus ergo fuit inſtauratore prioris creaturæ,& *Priori crea*
qui nouã creaturam cõſeruater.Non igitur ex genere hominum alius quiſpiam,ſed ipſe Do- *turę inſtau*
minus vt principium eſſet, condi voluit, quo efficeretur via nouæ creaturæ, ac de ſe meri- *ratore opus*
to diceret:Dominus creauit me principium viarum ſuarum,ad opera ſua,ne vlterius ſecun- *fuit.*
dum primam illam viam homo viueret,ſed quaſi ſubſiſtente nouę creaturæ exordio, Chriſtũ
in ſe poſſidens huius nouę creaturæ principem,in reliquum tempus ſe ei comitem præberet,
qui ita de ſe loquitur, Ego ſum via: ídque in erudiendis Coloſſenſibus Apoſtolus dixit, Ipſe *Ioan.14.*
eſt caput Eccleſiæ,qui eſt exordium primogenium ex mortuis,vt in omnibus primatum ha- *Epheſ.5*
beret.Si enim (quemadmodum dictum eſt) ob reſurrectionem è mortuis ipſe nuncupatur
principium:tunc autem reſurrectio facta eſt,quum noſtram carnem geſtans dedidit ſeipſum
pro nobis in mortem:manifeſto patuerit,id quod ipſe de ſeipſo dicit, Dominus creauit me *Prou.8.*
principium viatum ſuarum,non ſubſtantiam,ſed eius aduentum in carne ſignificare.Corpo- *Simile.*
ri enim mors peculiaris eſt,& quemadmodum ipſa mors peculiare quiddam & proprium
eſt corporis:ita quoque aduentui carnis proprium & peculiare fuerit illud dictum:Dominns
B creauit me initium viarum ſuarum.Ita enim Domino iam ſecundum humanitatis rationem
creato,primóque eotum authore effecto,qui denuo recuperabantur,primitiáſque noſtras ea
quam aſſumpſit carne obtinente, bono conſequio & ordine fit,vt poſt eum populus ille futu-
rus procreetur,loquente Dauid: Scribatur ea in generationem alteram, & populus qui crea- *Pſal.101*
bitur laudabit Dominum.Et rurſus,Et renouabitur Domino generatio quæ ventura eſt: Et, *Pſal.101.*
Annunciabunt iuſtitiam eius ei populo,qui naſcetur,quem fecit Dominus. Siquidem non *Pſal.70.*
amplius audituri ſumus:In quacunque die comederitis ex ea,morte moriemini:Sed,vbi ego *Gen.2.*
ſum,ibi etiam & vos futuri eſtis:adeo vt nos ipſi de nobis hæc verba proferamus,Eius opus *Ioan.14.*
ſumus conditi ab eo ad bona opera.Cæterum,quia homo opus dei,perfectus quidẽ ex crea-
tione,ſed defectuoſus tamen ex præuaricatione, per peccatum mortuus erar , indecénſque
fuit Dei opus in ea imperfectitudine manere: ideo ſuper ea re obſeruationes factæ ſunt ab
omnibus ſanctis:quod apud Dauidem inuenias Pſalmo 137. Dominus retribuet pro me:Do-
mine,opus manuum tuarum ne deſpicias. Atque hinc eſt,quod perfectum Dei Verbum,im-
perfectum corpus ſibi circumponit ac creari ad opera pronunciatur, vt pro omnibus noſtro
C debito ſoluto,ea quæ deerant homini,perficeret.Deerat autem homini immortalitas, & via *Immortali-*
ad paradiſum:Et hoc eſt,quod à Saluatore dicitur:Ego te glorificaui in terra, opus abſolui, *tas & via*
quod dederas mihi,vt facerem.Et, Opera quæ dedit mihi pater, vt perficiã ea:Rurſum, Ipſa *ad paradi*
opera quæ facio,teſtantur de me.Quæ autem hic dicit opera ſibi tradita eſſe à Patre ad per- *ſum deerãt*
fectionem,ea ſunt ad quæ ipſe creatur,dum in Prouerbiis dicit, Dominus creauit me initium *homini.*
viarum ſuarum ad opera ſua.Idem enim vtrobique in verbis eſt: Dedit mihi Pater opera:&, *Ioan.17*
Creauit me Dominus ad opera.Quo tempore igitur ſuſcepit opera perficienda ô Chriſti per- *Ioan.17*
duelles?inde enim illud(creauit)intelligetur,num in ipſo initio,quum ex non entibus ad eſ- *Ioan.5*
ſentiam ea produxit?Id ſi dixeritis,falſum dixeritis:nondum enim tum vlla opera erant,& ſer- *Prou.8*
mo indicat,eum,quæ iam erant,tractanda ſuſcepiſſe.Sed neque pium eſt in id tempus refer-
re,quod prius fuit,quam Verbum caro fieret,non ſuperfluus reddatur eius aduentus, quum
hotum cauſa ille ſuum aduentum inſtituerit.Reſtat igitur,vt dicamus eum,tum quum homo
factus erat,opera curanda ſuſcepiſſe.Tum enim ea perfecit, curatis vulneribus noſtris,do-
natáque ex mortuis reſurrectione. Si autem tum, quum Verbum caro factum eſſet, data
D ſunt ei opera, manifeſta res eſt,eum,quum homo fieret, tum ad opera creatum fuiſſe. Non
igitur illud verbum (creauit)ſignificatorium fuerit,eius ſubſtantiæ,vt iam ſæpius dictum eſt;
ſed corporalis natiuitatis. Tum enim,quia ex præuaricatione opera mutila erant, & clauda
reddita,dictum fuit,eum corporaliter creari,vt iis abſolutis & integritati reſtitutis, repræſen- *Chriſtus*
taret Patri Eccleſiam(vt inquit Apoſtolus)non habentem maculam aut rugam, aut aliquid *humanita*
huiuſmodi,ſed ſanctam & incontaminatam.Perfectum igitur in eo eſt,& reſtitutum,quem- *te aſſumpta*
admodum ab initio fuerat humanum genus,imo porius maiori gratia imbutum eſt.Excitati *lang ores*
enim ex mortuis,non vlterius mortem formidamus,ſed in Chriſto regnabimus perpetuo in *noſtros cu*
cælis.Id autem tum factum eſt,quum Dei Verbum Deo proprium,& ex patre natum, quod *rare ſuſce*
ex patre exiſtit,induerat carnem,& homo effectus erat.Si enim ille quum iam creatura eſſet, *pit.*
homo fuiſſet redditus,manſiſſet homo,ita vt erat , nihil coaptatus & coaleſcens cum Deo. *Eph.5.*
Qui enim, ſi ille creatura fuiſſet,per creaturam creatori coaptari & conſeri potuiſſet? Aut *Abſurda.*
quod ſubſidium à ſimilibus ad ſimilia perueniſſet,quum & illa æquè ſubſidij egeſtate labo-
raſſent?Quomodo porro,ſi creatura fuiſſet Verbum,ſententiam Dei abrogare potuiſſet,aut

Mich.7 dimittere peccatum?quum ſit ſcriptum apud Prophetas,id Dei eſſe opus. Quis enim Deus A
Gen.3. ſicuti tu,auferens peccata,& ſuperans iniquitates?Lata enim ſententia à Deo fuerat: Terra
es,& in terram abibis.Si igitur mortales facti erant,qui fieri potuit, vt à rebus creatis pecca-
tum ſolueretur?liberauit ergo eos Dominus,vt ipſe ſuis verbis profeſſus eſt:Niſi vos filius li-
berauit,eóque quia liberauit,certum indubitatúmque reddidit, ſe non eſſe creaturam, aut
quippiam aliud ex rebus conditis, ſed proprium Verbum & imaginem ſubſtantiæ Patris:qui
ab initio hanc ſententiam tulerat,quique ſolus peccata remittit. Quoniam igitur loqnutus
erat in Verbo,Terra es,& in terram abibis,probe & congruenter per idem illud Verbum &
Gen.3. libertas, & reſciſſio condemnationis perfecta eſt. Sed poterat (aiunt) Deus, etiamſi Saluator
Obiectio cur Deus non ſoluerit maledictionem ſine aduētu Chriſti. creatura exiſteret,vel loqui tantummodo,& ita ſoluere maledictionem. Iſtud ipſum etiam
iis ab alio quopiam obtrudi poterit.Poterat etiam ſine vllo aduentu Chriſti, ſolummodo lo-
qui Deus,& ſoluere maledictionem. Cæterum ſpectandum eſt iſthic quid hominibus ſit vti-
le,non,quid ſitum ſit in viribus Dei.Siquidem poterat etiam ante exædificatam arcam Noë,
eos qui præuaricati fuerant,interimere:ſed tamen non,niſi ædificata arca, illud facere ſuſti-
Solutio. nuit.Poterat etiam ſine Moſe duntaxat loqui,& ſic educere populum ex Ægypto, ſed vtile B
erat id per Moſen fieri.Poterat ſine iudicibus conſeruare populum,ſed erat ex re populi, ſuis
temporibus iudicem exurgere.Poterat etiam ne ſemel quidem venire Deus: aut ſi veniſſet,
non tradi Pilato,ſed tamen ſub conſummationem ſeculorum venit, & quum ad mortem
quæreretur,ſeipſum indicauit: Ego ſum (inquiens).Quod enim facit,id ipſum & vtile eſt ho-
Omnia opera Chriſti vtilia hominibus. minibus,& aliter fieri non decuit.Porro,quod vtile & decorum eſt,id cura ſua & prouidentia
inſtruit.Venit igitur,non vt ſibi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret, noſtrámque ſalutem
operaretur.Quinimo, qui poterat ex ipſo cælo legem dictitare,norat vtile eſſe hominibus, ſi
Ioan.12 è Sinai eam promulgaret,idque ideo fecit,vt & Moſes aſcendere poſſet,& illi de proximo ſer-
Exod.19 monem audientes,melius crederent.Atque adeo ipſa rei ratio, negociique conditio, hac in
parte ſpectare debuit.Si enim ob vires ſuas, per quas id potuit,verbo edixiſſet;& ita maledi-
ctio aboleretur,imperantis quidem potentia in conſpicuo pateret,homo tamen eiuſmodi ef-
fectus fuiſſet,qualis Adam ante præuaricationem fuerat,extrinſecus accipiens gratiam, non
autem eam ſuo corpori coagglutinatam tenens. Talis ſiquidem antea fuit quàm in paradiſo
collocaretur:forſitan etiam deterior euaſiſſet,vtpote qui iam præuaricari didicerat. Quodſi C
euenifſet,vt à ſerpente deciperetur,iterum opus fuiſſet Dei loquentis imperio, vt ita maledi-
ctio ſolueretur,atque eo modo neceſſitas eius rei in immenſum recurriſſet,& nihilo ob id mi-
nus remanſiſſent homines obnoxij,ſeruientes peccato: ac proinde ſemper peccantes, ſemper
opus haberent veniæ condonatore,neque vnquam illis à vindice ſatisfieri poſſet, ſemper legi
ob carnis infirmitatem ſuccumbentibus.Rurſus,ſi filius creatura eſſet, nihilo minus homo
Reconciliatio fieri per creaturam non potuit inter deū & homines. mortalis remaneret,vtpote non coaptatus Deo:Non enim creatura per creaturam Deo coa-
ptata fuiſſet,quum ipſa coaptatorem requiſiſſet.Neque pars rerum creatarum,ſalus eſſe pote-
rit rerum creatarum.quum illa ipſa quoque ſalutis ſit indiga.Ne igitur illud fieret,mittit Deus
pater filium ſuum,& ille efficitur Filius hominis creatitiam carnem aſſumens, vt quoniam
omnes obnoxij erant morti,ipſe autem alius atque diuerſus ab omnibus, pro omnibus ſuum
corpus morti offerret. Ac deinceps veluti omnibus per eum mortuis, ſermo eius ſententiæ
1.Cor.5 impleretur:Omnes enim mortui ſunt in Chriſto:omnes item per eum renaſcuntur, vt liberi
iam inde à peccato,& ea quæ per peccatum fit,maledictione verè permaneant in æternum à
mortuis excitati,& immortalitate & incorruptibilitate induantur. Verbo ſiquidem amicto D
indutóque carne, quemadmodum ſæpius oſtenſum eſt, omnis morſus ſerpentis penitus in
carne extinctus eſt,& ſi quid ex carnalibus motibus ſuppullabat reſciſſum eſt,paritérque ſub-
lata eſt peccati aſſecla mors,vt ipſe inquit. Venit princeps mundi huius, & in me non inue-
Ioan.5. nit quicquam.In hoc enim manifeſtatus eſt (ſcripſit Ioannes) vt ſolueret opera diaboli,quibus
Ioan.5. ſolutis,omnes ob cognationem carnis Chriſti, à carne in libertatem vindicati ſumus, ac iam
deinde & nos quoque coaptati ſumus Verbo. Coaptati autem Deo, non amplius in terra
permanemus,ſed vt ipſe loquutus eſt,vbi ipſe eſt, ibidem & nos futuri ſumus, neque iam in
reliquum tempus ſerpentem formidabimus.Confectus enim in carne perſequente eum Sal-
uatore,audit deinceps,vade poſt me ſathana:atque ita ex paradiſo eiectus eſt in ignem æter-
num: Neque nobis cauendum erit à maleſuada fœmina.In reſurrectione ſiquidem neque in
Luc.10. matrimonium ducent, neque ducuntur:ſed tales ſunt, quales ipſi Angeli:& in Chriſto Ie-
Marc.12 ſu noua creatura erit,neque vel maſculus, vel fœmina,ſed omnia in omnibus erit Chriſtus.
Vbi porro Chriſtus,quod genus ibi metus aut periculi fuerit? Atqui illud fieri non potuiſſet,
ſi ver-

A ſi Verbum creatura fuiſſet. Aduerſus enim creaturam creaturæ coniunctam, diabolus per-
petuo vires pugnandi habuiſſet, & homo intermedius formidine mortis ſemper laboraſſet,
non habens in quo, & per quem Deo coaptaretur, & liber ab omni metu euaderet. Quapro-
pter ipſa veritas declarat, non eſſe Verbum rem creatitiam, ſed potius rerum opificem. In hoc
ſiquidem aſſumptum eſt ab illo creatitium & humanum corpus, quò illud vt opifex & con-
ditor renouaret in ſe, ac deificaret, atque ea ratione nos omnes in regnum cælorum itidem
ac ſeipſum introduceret. Rurſus, deificationem in ſe non ſenſiſſet homo creaturæ coaptatus,
niſi filius, verus Deus extitiſſet, neque adſtitiſſet Patri homo, niſi naturaliter verum patris
Verbum fuiſſet, quod carnem induerat. Et quemadmodum neque à peccato, neque à male- *Simile.*
dictione vindicati fuiſſemus, niſi verè ea naturalitérque humana caro fuiſſet quam Verbum *Chriſtus*
ſibi induerat: nihil enim nobis commune cum re aliena: ita quoque non Deificatus fuiſſet *Deus &*
homo, niſi naturaliter ex patre verum ac proprium illius Verbum fuiſſet, quod caro factum *homo.*
eſt. Ideo enim ea coaptatio inſtituta eſt, vt deitas vera, & vt ſic dicam, naturalis, verum & na-
turalem hominem ſibi conſereret, & ſtabilis efficeretur hominis ſalus ac deificatio. Quapro-
B pter, qui negant eum ex patre eſſe, naturalémque eius & ſubſtantiæ ipſius proprium Filium,
negent quoque eundem veram, & humanam carnem aſſumpſiſſe ex Maria ſemper virgine.
Nihil enim nobis hominibus inde emolumenti, aut commodi, niſi Verbum naturalis ſit ac
verus Dei filius, niſique vera ſit caro, quam aſſumpſit. Sed aſſumpſit veram carnem, etiam ſi
inſaniat Valentinus. Eſt quoque naturaliter Verbum verus Deus, etiamſi rabiant Ariani, & in
illa carne factum eſt initium nouæ creaturæ, eò quòd ipſe creatus ſit homo pro nobis: & viam *Valentinus*
illam nobis renouauit, vt dictum eſt. Verbum igitur ex natura, neque creatum aliquid, neque *hæreticus*
opus fuerit. Idem enim ſunt, & creatura, & factum & opus: & ſi creatura, vel factum quiddã *aſſeruit*
eſſet, vtique etiam opus eſſet. Eáque de cauſa non dixit, creauit me opus, neque cum operi- *Chriſtum*
bus fecit, ne aut natura, aut ſubſtantia, creatura videretur eſſe: neque vt faceret opera, ideò eũ *veram car-*
crearit, ne denuo iuxta veſaniam impiorum, quaſi organum quoddam videretur propter nos *nem non*
creandos inſtitutum: neque item dixit, ante opera creauit me, ne, vt eſt genitum quiddam *aſſũpſiſſe.*
ante omnia, ita quoque creatus ante omnia opera, nihil diſcriminis ſtatuere crederetur inter
gigni & creari: ſed cum ſumma cautione locutus eſt, ad opera creauit me, quod idem eſt ac
C ſi diceres, Pater me ad carnem fecit, authórque fuit, vt homo fierem: vt rurſum iſthinc de-
monſtrari poſſit, illum non eſſe opus, ſed genitum quiddam: Vt enim is qui ingreditur ædes,
non eſt pars aliqua ædium, ſed diuerſum quiddam ab ædibus: ita quoque qui ad opera crea-
tur, alius natura fuerit, quàm opera: Si ergo pro veſtra ſententia Verbum Dei opus cenſen-
dum eſt, agite quæſo, dicite mihi vos Ariani, qua manu, aut quánam ſapientia opus iſtud con-
fectum eſt? Omnia enim opera, quæ facta ſunt, manu & Sapientia Dei facta ſunt, loquente
ipſo Deo, Manus mea fecit hæc omnia. Dauide quoque atteſtãte, Tu domine ab initio fun- *Eſa. 66*
daſti terram, & opera manuum tuarum ſunt cæli: ac ruſum Pſalmo centeſimo quadrageſimo *Pſal. 101.*
ſecundo, Memor fui dierum priſcorum, meditatus ſum in operibus tuis, in factis manuum
tuarum meditabar. Ergo, ſi in manu Dei omnia quæ facta ſunt, abſolutionem perfectitudinẽ-
que ſuam acceperunt, & ſcriptum eſt, omnia per Verbum facta eſſe, & citra eum factum eſſe
nihil: et rurſus, vnus dominus Ieſus, per quem omnia, in quo omnia, euidens conſpicuumque *1. Cor. 8.*
eſt, illum opus eſſe non poſſe: quippe, qui ipſe ſit manus & Sapientia Dei. Id cognoſcentes etiã
Martyres illi Babylonij, Ananias, Azarias, Mizael, refutant Arianorum impietatem: dicentes
D enim, benedicant omnia opera dominum, tum ea quæ in cælo ſunt, tum ea quæ in terris de-
gunt: in ea ſumma, omnes creaturas vt opera adnumerarunt, ſed in numero eorum Filium ip-
ſum non conſtituerunt. Non enim dixerunt, & tu Verbum benedic, & hymnum cane tu ſa-
pientia, vt oſtenderent alia omnia eſſe ex eorum catalogo, quæ & opera ſunt, & hymnum
cantant: Verbum contrà, non eſſe opus aut ex cœtu canentium, ſed potius cum patre decan-
tatur, adoratur, & diuinis laudibus celebratur, quum ſit & Verbum illius, & Sapientia & ope-
rum architectus. Id quoque Spiritus in Pſalmis cum pulchra obſeruatione elocutus eſt: Re- *Pſal. 32.*
ctum eſt Verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Quemadmodum & in alio Pſalmo *Pſal. 103.*
recenſuit, Quàm magnifica ſunt opera tua, omnia in Sapientia feciſti. Iam ſi Verbum opus
eſſet, plane Verbum in Sapientia factum fuiſſet, neque illud ab operibus diſcriminaſſet ſcri-
ptura, neque iſta quidem opera dixiſſet, illud vero Sapientiam Dei nominaſſet: nunc illud ab
operibus ſegregans ſcriptura, probe oſtendit, Sapientiam opificem eſſe, nõ opus: Eadem quo- *Heb. 4.*
que diſtinctione & Paulus vſus eſt ſcribens ad Hebræos, Viuidum eſt enim Verbum Dei,
& efficax & penetrantius omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad internodia animæ &

ſpiritus,compagineſque ſimul & medullas,facultatémque habet iudicandi de cogitationibus, A
ac nulla creatura eſt inuiſibilis coram illo:omnia autem nuda ſunt & conſpicua oculis eius,
apud quem oobis ſermo. Ecce,tibi res conditas creaturam appellat: Filium autem pro Ver-
bo Dei agooſcit,ac talem qui ſit aliud à rebus creatis:ac rurſum quum ait, Omnia eſſe nuda
& aperta oculis eius,ad qnem nobis eſt ſermo,alium illum à rebus omnibus oſtendit, ac pro-
inde ille iudicandi poteſtatem habet:creata autem obnoxia ſuot ſingula pro ſe, vt illi rationẽ
reddanr. Atque ita vniuerſa creatura nobiſcum congeoiſcente, pro liberatione ex ſeruitute
corruptionis, ſatis oſtenditur alium eſſe Filium à creaturis. Si enim creatura eſſet, & ipſe quo-
que vnus ex numero gementium eſſet,opúſque haberet eo, qui ipſum & Filium redderet, &
à ſeruitute cum cæteris vindicaret. Quod ſi omnis creatura vna gemiſcit & ſuſpirat liberta-
tem à ſeruitute corruptionis,nec filius vnus ex catalogo ſuſpiraotium eſt,aut eorum qui liber-
tate indigent,ſed potius eſt qui filios nos reddit,& liberat omnia,cum dicat Iudæis eius tem-
poris: Seruus non manet in æternum in familia,ſed Filius in æternuum manet. Si igitur Fi-
Ioan.8. lius vos liberaret, verè liberi eritis: luce clarius ex iſtis deprehenditur non eſſe creaturam ver-
bum Dei,ſed Filium verum & geouinum patris ſui. De hoc igitur dicto: Dominus creauit me B
Pro.8. initium viarum ſuarum,tametſi pauca iſta ſint,tamen ſufficere arbitror,quæ doctoribus occa-
ſionem præbeaot maioris copiæ ad tollendam hæreſim Arianam. Cæterum, quoniam pro-
ximum deinde verſiculum lectitantes hæretici,prauiter de eo quoque ſentiunt, in quo ſcri-
ptum eſt: Ante æuum fundauit me,arbitrantúrque illud ad deitatem Verbi, non ad aduentũ
eius in carne referendum eſſe,neceſſum, vt hoc quoque verſiculo explicato, eorum errorem
Prou.8. aperiamus. Scriptum ita habet: Deus Sapientia fundauit terram. Si igitur Sapientia terram
fuodauit,qui fit, vt ille fundator fundamentum fiat?ſed prouerbialem ſpeciem & illud quoq;
dictum habet,eiuſque ſenſus inueſtigandus eſt, vt cognoſcamus, Patrem quidem Sapientia
architectari & fundare terram, vt ſit firma & permaneat: Sapientiam verò fundari propter
nos vt initium fiat,& fuodamentum nouæ noſtræ creaturæ, & inſtaurationis noſtræ. Cer-
te noo dixit, ne in iſtis quidem verbis ante æuum Verbum aut filium me fecit, ne quaſi
initium fiendi videretur adipiſci:id enim ante omnia exquirendum eſt,an Filius ſit, & prin-
cipaliter ſuper ea re ſcripturæ excutiendæ ſunt. Hoc ſiquidem ita eſſe, poſt interrogationem
Matth.16. Apoſtolorum Petrus ſua reſponſione declarauit,quum ait, Tu es Chriſtus filius Dei viui: illud C
quoque pater Arianæ ſectæ imprimis percunctatus eſt, Si tu es filius Dei, &c. Nam hoc no-
uerat verum eſſe,& columen ooſtræ fidei:& ſi filius eſſet, iam finem inſtare ſuæ diabolicæ ty-
rannidi:contra,ſi creatura eſſet,fieri non poſſe,quin vnus ex poſteris Adæ eſſet à ſe decepti:
ac proinde ſi res ita ſe haberet, nihili eum eſſe faciendum: Et hoc ipſum fuit,cur eius tempo-
ris Iudæi ſtomacharentur,quum Dominus ſe filium Dei,& Deum ſibi patrem eſſe pronun-
ciaret. Nam ſi ſe vnum ex creaturis nominaſſet,aut aliquid ex operibus Dei,non obſtupuiſ-
ſent, hęc audientes, neque pro blaſphemia talia verba imputaſſent,quum ſcireot,& Angelos
ad Patres profectos eſſe:ſed quia ſe filium dicebat,ſatis animaduertebant, non eſſe in iis ver-
bis notam aliquam aut characterem creaturæ,ſed eſſe iudicium deitatis,& naturæ paternæ.
Oportuit igitur Arianos,quanquàm imitatores patris ſui diaboli curioſe obſeruare, vt ſi di-
xiſſet, Verbum aut filium me fundauit,ſentirent ea quę ſeotiunt:quòd ſi ita locutus non eſſet,
abſiſterent ea admentiri & comminiſci,quæ non ſunt. Non enim dixit, ante æuum Verbum
aut filium me fundauit,ſed ſimpliciter,fundauit me, vt denuo oſteoderet (quemadmodum
dixi) ſe oon ſui cauſa,ſed propter eos qui ipſi inædificandi erant, ita de ſeipſo prouerbialiter D
locutum eſſe,idque quum cognitum haberet Apoſtolus,dixit: Aliud fundamentum nemo
1.Cor.3 poteſt collocare præter id quod poſitum eſt,quod eſt Ieſus Chriſtus: quiſque autem videto,
quomodo ſuperinędificet. Neceſſum autem eſt fundamentum tale eſſe, qualia ea quæ ſuper-
ædificantur, vt congruant inter ſe. Verbum igitur quatenus Verbum eſt, non habet aliquos
qui ſecum congruant, vnigenitum enim eſt:cæterum, quatęnus homo factus eſt, ſimiles ſibi
& cõgruentes habet, vtpote, cum quibus etiã ſimilem carnem induerit. Quocirca quantũ ad
Chriſtus quatenus homo fundamentum Eccleſiæ Chriſtiani ſunt lapides ædificij Chriſti. humanitatem,fundatur, vt & nos ſuper eum veluti precioſi lapides inędificemur, efficiamúr-
que templum habitantis in nobis Spiritus ſancti. Vt autem ipſe fundamentum eſt, nos autem
lapides ſuper eam inædificati, ita ipſe rurſum vitis eſt,nos autẽ palmites cohęreotes, & conſer
ti, non ſubſtantia Deitatis,id enim impoſſibile,ſed ratione humanæ conditionis: palmites ſi-
qnidem conſimiles eſſe oportet viti. Iam, quia nos ſimiles ſecundum carnem illi ſumus, &
quia alioquin hæreticos humana ſentientes,exemplis humanis refutare oportet, iiſdem ver-
bis,quibus ſuprà, vtendum exiſtimo. Non dixit igitur,fundamentum me fecit, ne veluti ope-
ris

A ris,& rei principio aliquo inchoatæ, in hoc dicto improbam occaſionem ad impietatem ex-
piſcarentur:ſed, Fundauit me, inquit: Iam, quod fundamentum ſit, fundatur quidem per lapi-
des illi ſuperiniectos, ſed non ſimpliciter: tum enim proprie fit, quum pro ſaxo è monte tolli-
tur, & in imis terræ collocatur: Hactenus enim, dum in monte ſaxum eſt, nondum adhuc *Simile.*
vel fundamentum, vel fundatum eſſe dici poteſt, ſed quum vſus poſtulatit, & in effoſſa terra
collocatum fuerit, tum denique, ſi ei loqui concederetur, diceret de ſeipſo, fundauit me, quũ
ita ex monte in iſtum locum trãſuectum eſſet. Ita quoque & Dominus, quum fundatus eſſet, *Fundauit*
non initium exiſtendi accepit, vtpote iam antea Verbum, ſed quum noſtram carnem induiſ- *me quid.*
ſet, quam ex Maria deciſam accepit, tum inquit, fundauit me, quod idem valet, ac ſi diceret,
Verbum cum eſſem, terreno corpori me iniecit: ita enim noſtri gratia fundamentum effici-
tur, cum, quæ noſtra ſunt, accipit, vt nos veluti incorporales, coaptatique & colligati in eo per
ſimilitudinem carnis, in virum perfectum euadentes, immortales incorruptique permanea-
mus. Illud porro, quod ſcriptum eſt, ante æuum, & antequam terra conderetur, & antequam
montes firmarentur, neminem perturbet: pulchrè enim & illud cum iſtis verbis coniunctum
B eſt, fundauit me, & creauit me: Id enim rurſus diſpenſationem incarnationis eius attingit. *Tit. 2.*
Gratia ſiquidem Patris erga nos nuper apparuit (vt Apoſtolus inquit) quum ad nos Chriſtus *Chriſti in*
deueniſſet: ſed tamen illa antè præparata, deſtinatáque fuit, quam nos efficeremur, quin po- *carnatio*
tius ante conſtitutionem mundi. Cauſáque eius rei quodammodo & bona & admirabilis. Nõ *præparata*
congruum enim erat Deo, poſtea tandem de nobis deliberare, ne aliquid noſtri videretus *& deſtina-*
ignoraſſe. Creans igitur nos per ſuum Verbum omnium rerum Deus, cognita habens no- *ta ante*
ſtra melius quàm noſmetipſi, proſpiciénſque nos bonos quidem creatos, ſed poſtea tamẽ præ- *mundi con-*
uaricatores futuros præcepti ſui, eiiciendóſque ex paradiſo ob contumaciam, ipſe vt humanus *ſtitutionem*
& bonus, iam antea inſtituit in Verbo ſuo noſtræ ſalutis procurationem: vt, quanuis decepti à
ſerpente excideremus, non tamen penitus extincti maneremus, ſed habentes in nobis per
Verbum iam antè præparatam redemptionem & ſalutem, iterum reſurgentes immortales *Dei bonitas*
perſeueraremus, cum filius pro nobis initium viarum creatus fuiſſet: & qui primogenitus eſt *erga genus*
creaturæ, primogenitum ſe fratrum reddidiſſet: & qui primitiæ eſt mortuorũ, reſurrexiſſet. Id *humanum.*
diuus Apoſtolus ille Paulus ſcribẽdo ita eſſe docet, dũ illa prouerbij dicta (ante æuũ & priuſquã
C terra fieret) exponit in ſua ad Timotheũ epiſtola, collabora Euãgelio ſecundũ virtutẽ Dei, qui *2. Tim. 1.*
nos liberauit & vocauit vocatione ſua ſancta, nõ ſecundũ opera noſtra, ſed ſecundũ propoſitũ
ſuum, & gratiã quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tẽpora æterna. Manifeſtata eſt autem
nunc per illuminationem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui deſtruxit quidem mortem, illu-
minauit autem vitam. Ad Epheſios item: Benedictus Deus & Pater domini noſtri Ieſu Chri- *Epheſ. 1*
ſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cæleſtibus in Chriſto. Quemad- *Spes ſalutis*
modum elegit nos in ſe ante iacta fundamenta mundi, vt ſancti eſſemus & incontaminati *à Deo nobis*
coram ipſo, quum iam animi beneuolentia prædeſtinaſſet, vt nos ſibi in filios adoptaret per *in Chriſto*
Ieſum Chriſtum. Quomodo igitur elegiſſet nos antequam fieremus, niſi vt ipſe dixit, in eius *præparata*
animo iam antea præfigurati delineatique fuiſſemus? aut quomodo omnino, priuſquam ho- *ante æuum*
mines crearemur, nos deſignaſſet in adoptiuos filios, niſi ipſe filius ante æuum fundatus fuiſſet,
ſuſcepta noſtri procuratione? aut quomodo, vt Apoſtolus ait, hæredes participeſue prædeſti-
nati fuiſſemus, niſi ipſe dominus ante æuum fundatus fuiſſet, vt ipſe iam tum propoſitum ha-
beret, vt omnem pro nobis, quæ contra nos erat, iudicij hæreditatem, in ſe per carnem recipe-
ret, vt ita iam nos in illo filij redderemur? Aut quomodo ante æterna tempora acciperemus,
D nondum conditi, niſi in Chriſto Ieſu dona gratiæque repoſitæ fuiſſent, quæ ad nos peruenirẽt?
Ideoque in iudicio, quum vnuſquiſque pro ordine ſuo meritiſque quod æquum eſt, receptu-
rus eſt, dicit, Agite benedicti Patris mei, pro hæreditate veſtra poſſidete regnum vobis præpa- *Matth. 26*
ratum à primis mundi fundamentis. Quomodo igitur, aut in quo antequam naſceremur, id
præparatum eſſet, niſi in Domino ante æuum in hoc ipſum fundato? quo nos, quaſi ſuper eum
inædificati, vt lapides bene coaptati, participes redderemur eius, quæ ab illo deriuatur, vitæ &
gratiæ. Eaque res ita acta eſt (quatenus pio homini vtcunque in mentem venire poteſt) vt,
quemadmodum iam antea loquutus ſum, reſurgentes à morte non diurna, æterna vita frui
poſſemus, quod nulla ratione fieri licuiſſet, quatenus è terra oriundi ſumus, niſi ante æuum
præparata fuiſſet nobis in Chriſto ſalutis ſpes. Verbum igitur in noſtram carnem ingrediens
creatumque vt eſſet principium viarum, ita fundatur quemadmodum pater voluit (ſicuti
dictum eſt) ante ſecula & antequam terra fieret, & montes collocarentur, aut fontes
emicarent, ne, quum terra & mõtes ſpecieſque rerum, quæ ante oculos eſt, præterierint in

n

conſummatione inſtantis ſeculi,ſimili ratione & nos quoque inueteraſceremus, ſed poſtea A
viueremus habentes in nobis in ipſo Verbo quod nos elegit, præparatam ante ſecula vitam
& benedictionem ſpiritualem: Ita enim poterimus non vitam quidem hanc noſtram temporariam
habere,ſed in poſterum viui in Chriſto perſeuerare. Cæterum, quia ante iſta omnia,
vita noſtra fundata fuit & præparata in Chriſto(non enim in alio quopiam vitam noſtram
fundari decuit,niſi in Domino ante ſecula exiſtente, per quem & ſecula condita ſunt) ideo
fit,vt vita noſtra in eo nitente & conſtabilita poſſimus & nos quoque vitam æternam obtinere.
Deus enim vtpote bonus,ſemper hoc voluit,cognoſcens noſtram infirmam naturam egere
ſuo auxilio & conſeruatione. Ac quemadmodum ſapiens architectus ſecum deſtinans domicilium
ædificare,ſimúlque cupiens id denuo inſtaurare,ſi poſt ædificationem vitium fecerit,
præparat inter hos cogitatus materiam,eámque opifici ſuppeditat ad inſtaurationem: atque,
vt ibi apparatus renouationis tempore ædificationem antecedit, eodem pacto noſtræ
ante nos ſalutis renouatio fundatur in Chriſto,vt in Chriſto, noſtri recuperatio inſtauratióque
fieri poſſet. Voluntas certe deſtinatióque eius rei ante ſecula inſtituta fuit: res tamen ipſa
tum demum peracta eſt,cum neceſſitas hoc ipſum requirebat, & ipſe Saluator aduéniſſet. B
Ideo enim dominum pro nobis oportebat in cælo eſſe, vt nos eò reciperet in vitam æternam.
Sufficiunt igitur iſta ad documentum,non eſſe creaturam Verbum Dei,& rectam iſtius proloquij
ſententiam. Veruntamen,quia hoc ipſum ſcrutinio expenſum ponderatúmque, rectã
in omnem partem ſignificationem habet,conſequens fuerit,vt mentem verborum explicemus.
Quid ſcis? an tam multis refutationibus in pudorem erubeſcentiámque redigi queant?
Opus igitur denuo ſuperioribus verbis: de eodem enim intellectu Prouerbióque & ſapientia
tractãdum. Quippe, qui non dixerit ſeipſum naturaliter creaturam,ſed ſub prouerbiali ſchemate,
ſe crearam à Domino, certúmque eſt ibi mentem aliquam latere: non ea quidem quæ
in præſentia ſeſe offert,ſed abſtruſam penitus,quam tamen reperire liceat, ſi velamen phraſeos
& prouerbij detraxeris. Quis enim creatricem Sapientiam de ſe ipſa audiens loquentẽ,
dominus creauit me ad opera ſua,nõ ſtatim quærat,quid ſibi hoc velit? aut qui fieri poſſet, vt
creatrix creetur? Quis item audiens: vnigenitum Filium Dei,initium viarum creari,non expiſcatur
eius rei intellectum? ſecum admirans,qui fieri poſſet, vt vnigenitus, multorum aliorũ
primus & principium fiat? ænigma nimirum eſt. Sed tamen ingenioſus parabolas,& tenebricoſum C
ſermonem, dictáque & ænigmata ſapientum facile intellexerit. Vnigenita igitur, ipſaque
ex ſe ſapientia Dei ,opifex eſt & creatrix rerum omnium: Omnia enim (vt inquit) in ſapientia
fecit,& impleta eſt terra creaturis ſuis. Cæterum,vt res non ſolũ conditæ eſſent, ſed &
bene conditæ eſſent, placuit Deo , vt ſua ipſius Sapientia ſe creaturis accommodaret, quò
formula aliqua,ſpecieſque ſaltem imaginis ſuæ omnibus rebus tum publice, tum priuatim
inſeri poſſit,vt illæ eo modo ſcitæ ſapientéſque effectæ dignæ videri poſſent, quæ opera Dei
cenſerentur. Vt enim Verbi ſiue Rationis Dei,noſtra ratio ſimulachrum exiſtimandum eſt:
ita quoque eius Sapientiæ hęc noſtra ſapientia Imago quędam exiſtimari debet, in qua vim
ſciendi ſentiendique adepti,capaces efficimur creatricis Sapienrię, & per eam cognoſcimus
ſapientiæ patrem. Nam qui habet,inquit,filium,habet & patrem: & qui accipit me, accipit
& illum, qui me miſit. Quia igitur iſtiuſmodi ſapientia & in nobis, & in omnibus operibus
inſerta eſt,non iniuria ea quæ vera eſt Sapientia & architectrix rerum, quę ad idæam ſuam
congruunt,ſibi ipſi inter loquendum imputans, hunc verborum modum concepit, dominus
creauit me in operibus. Quæ enim noſtra ſapientia loqueretur, ea dominus tanquam D
propria ſibi ſuis verbis vſurpat. Non enim creatur creatrix, ſed propter imaginem ſui rebus
creatis ingenitam,ipſa ſe creari dicit. Et quemadmodum ipſe dominus locutus eſt, qui vos
excipit,me excipit,eò quòd formula eius in nobis ſit: ita quoque,tametſi res creatæ id ipſum
non ſint quod ille eſt,tamen ob ſimulachrum Dei,& formulam, quæ in creatis eſt, veluti ipſe
crearetur,ad hunc modum loquutionem moderatur. Dominus creauit me initium viarũ
ad opera ſua. Eadem ratione etiam in operibus indita eſt Sapientiæ effigies, vt(quemadmodũ
dixi)mundus per eam agnoſceret ſuum opificem, Rationem videlicet ſiue Verbum, & per
verbum Patrem. Et illud ipſum eſt, quod Paulus ait: Id quod intelligibile eſt Dei, manifeſtũ
eſt illis: Deus enim illis manifeſtauit,ſiquidem inuiſibilia eius, ex creatione mundi operibus
animaduerſa perſpiciuntur. Quapropter ratione ſuæ eſſentiæ, Verbum creatura haberi
non poteſt, ſed de noſtra, quæ in nobis eſt, ſapientia in Prouerbiis ſermo habetur.
Quòd ſi illud non credunt, agite, mihi iam reſpondeant, ſitne aliqua ſapientia
in creaturis, an non? quod ſi non ſit, quid eſt quod Apoſtolus ita reprehendit &
incuſat

Simile. — *Pſal.103.* — *Ratio noſtra imago verbi Dei. Sapientia noſtra imago ſapiẽtiæ Diuinæ.* — *Ioan.14* — *Cur ſapiẽtia creari dicat.* — *Matth. 10* — *Simile.* — *Rom.1.* — *1.Cor.1.*

A incuſat mundum? Quoniam in Sapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum.
Aut, ſi ſapientia non eſt, quomodo multitudo ſapientum in Scripturis reperitur? Sapiens enim
perterritus declinauit à malo, & cum ſapientia ædificatur domus. Et Eccleſiaſtes, Sapientia Ecc1.8.
hominis faciē ipſius illuſtrabit: & temerariis increpat dicens, Ne dixeris, quî fit, vt dies priores
fuerint meliores quàm iſti ſunt? quoniã non in ſapientia ſuper ea re percũctatus es. Sin autẽ eſt
Sapientia, eámque, vt Sirach dicit, effudit ſuper omnia opera ſua, & pariter in omnẽ carnem
pro ratione ſuę donationis, & ſubminiſtrauit eam iis, qui ipſam diligebant, iſtiuſmodi effuſio
non ſubſtantiam vnigeniti effuſam indicat, aut eius quæ ex ſe eſt, & ipſiſſima ſapientia, ſed il-
lius quę ad huius imaginem in mundo eſt delineata, an incredibile videbitur, ſi ipſa opifex
rerum, & vera Sapientia, cuius ſimulachrum præ ſe fert, iſta in mundum effuſa ſapientia, te-
rúmque ſcientia, ita de ſe loquatur quaſi condita ſit, Dominus creauit me ad opera ſua? Non Hominum
enim ſapientia quæ in mundo eſt, creatrix eſt, ſed ipſa creata eſt in operibus, ſecundum quam ſapientia
cæli enarrant gloriã Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentum. Eam, ſi homines in nõ eſt crea-
ſeipſis habeant, cognoſcent veram Dei Sapientiam, & ipſi agnoſcentur, quoniam Dei imagi- trix ſed
B nem in ſe poſſident. Et quemadmodum, ſi quis regis filius, patre eius volente ædificare ciuita- creata.
tem, in ſingulis operibus præſcribat nomen ſuum tutelæ cauſa, quo ſimul & inuiolata perma- Pſal.18.
neant titulo reuerentiáque nominis, ſimul vt ex ea inſcriptione in memoriam veniant ipſius Simile.
& patris ſui, & ab eo rebus iam ex ſententia confectis, percunctetur quis de ciuitate, quomo-
do eam condiderit: Iſque tum reſpondeat, ſe bene eam exædificaſſe: nam ſecundum patris
voluntatem, ſuam imaginem ſingulis operibus impreſſam eſſe, eò quod nomen ſuum vbique
ſit inditum, & quaſi inædificatum. Id ſi dicat, non ſubſtantiam ſuam ſingulis ininnctam ſigni-
ficat, ſed ſimulachrum ſui, ſub nominis ſui titulo: Ita quoque ad ſimilitudinem iſtius exem- Chriſtus
pli, ad eos, qui in rebus creatis ſapientiam admirantur, vera Sapientia in hæc verba reſponde- imaginem
rit: Dominus creauit me in operibus ſuis: mea ſiquidem formula eſt in eis, & ego me ita at- illam quæ
temperaui opificio. Neque in admiratione ponendum eſt, ſi imaginem illam quę in nobis in nobis eſt
eſt, pro ſua ſibi arroget in loquendo filius, quum etiam alibi hoc ipſum non vereatur dicere, pro ſua ſibi
quippe, qui Paulo tum temporis Eccleſiam perſequente, in qua formula eius & imago reſi- arrogat in
debat, quaſi ipſe perſequutionem pateretur, in hæc verba locutus ſit, Saule, quid me perſe- loquendo.
C queris? ac proinde, vt ſi dixiſſet, ea quæ imago archetypæ Sapientiæ eſt, quæque in creatis ſita Perſecutio-
eſt, Dominus creauit me in operibus ſuis, nemo in admirationem raperetur: Ita ſi vera nẽ patitur
& opifex rerum Dei Sapientia, vnigenitumque Dei Verbum de iis loquatur, quæ ſunt ſimu- in membris
lachri ſui, quaſi de ſe ipſa: Creauit me ad opera nullus omiſſa ea ſapientia, quæ eſt in mundo ſuis Chri-
& rebus ingenita, exiſtimarit hoc ipſum de archetypæ exemplariſque Sapientiæ natura eſſe ſtus.
intelligendum, ne vinnm aqua miſcendo veritatem circumueniat, Ea enim ſapientia crea- Act.9
trix & opifex rerum eſt, cuius ſimulachrum rebus conditis impreſſum eſt, vt effigiata illa, &
imitatitia cum effigie & exemplo archetypo ſimilitudinem haberent. Principium autem via-
rum appellat, quia iſta imitatitia ſapientia eſt, veluti rudimentum elementúmque ad cogno-
ſcendum Deum. Huic enim primitus aliquis quaſi viæ inſiſtens, eámque obſeruans metu
Dei, qui, vt ait Salomon, principium ſapientiæ eſt: deinde magis ac magis animo ac mente
adſcendens, animaduerténſque in rebus tantum artificij, tandem eò peruenerit, vt in initio Pro.1.
Patrem deprehendat, ſicuti Dominus teſtatur, qui vidit me, vidit & patrem meum: Et vt
Ioannes ait: Qui confitetur Filium, etiam Patrem habet. Porro ante æuum fundauit me, in- Ioan.14
D quit, quoniam in hac forma imitatrice Diuinæ Sapientiæ, opera firmitudinem accipiunt:
deinde, ne quis audiens de huiuſmodi ſapientia rebus ingenita & inſerta perſuaderet ſibi ve-
ram eam Dei Sapientiam eſſe, ipſúmque Filium Dei creaturam eſſe, neceſſariò ſubintulit,
Ante montes, & ante terram, & ante aquas, & ante colles genuit me, vt ſub his vocibus (ante
omnem creaturã) quibus omnes res conditas cõplectitur, declararet ſe non ipſa ſui eſſentia
rebus creatis inditam eſſe. Si enim ad opera creata eſt, & ante opera exiſtebat, euidens nimi-
rum, eam, antequam crearetur, fuiſſe. Sequitur igitur illam natura eſſentiaque rem creatitiam
non eſſe, ſed vt ipſa ſubintulit, genitum quiddam exiſtit. Quid autem inter ſe diſcriminis ha-
beant genitum & creatum eſſe, in ſuperioribus oſtenſum eſt. Iam quod ſubiungitur, cum
præpararet cælum aderam illi, ſciendum eſt, non ideo hæc ſapientiã dixiſſe, quaſi non per eã
pater cælũ fecerit, quum ambiguũ non ſit, omnia per ſapientiam facta eſſe, & ſine ea factũ eſſe
nihil, ſed hanc eſſe mentẽ verborum, omnia quidẽ in me & per me facta ſunt: ſed tamen quũ
neceſſitas poſtularet, ſapientiã ingigni inſeriq; operibus, ipſa quidẽ ſubſtantia eram cũ Patre:
cæterũ, condeſcenſu attemperationéq; mei ad res creatas, concinnabã mei imaginem in meis

n ij

operibus, vt quaſi iam vnius corporis membra nulla pars mundi ſeditione laboraret, ſed om- A
nibus inter ſe mutuus pariliſque conſenſus eſſet. Quotquot igitur recto intellectu, pro data
ipſis ſapientia, ſe ſpectatores præbent rerum conditarum, poterint dicere etiam ipſi, diſpoſi-
tione tua permanent omnia. Contrà, qui hac in parte oſcitabũdi negligentéſque ſunt, audiẽt
Rom.1 hoc in ſe congruere, prædicantes ſeſe ſapientes eſſe, infatuati ſunt: quoniam, quod intelligibi-
le eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim ipſis manifeſtauit, quippe, quum inuiſibilia eius ex
creatione mundi, animaduerſis operibus perſpicientur, perſpicitur quoque æterna eius Po-
tentia ac Deitas: Ita fit, vt careant omni excuſatione, quod quum Deum cognitũ haberent,
non vt Deum venerati ſunt, ſed ſeruierunt creaturis potius, quàm creaturarum conditori, qui
eſt benedictus in ſecula: Quin & pudore, quum iſta audient, perfundantur. Quandoquidẽ
in ſapientia Dei (prout ſuperius dictum eſt) non cognouit mundus per ſapientiam Deum,
1.Cor.1. placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis ſeruare credentes. Non enim amplius, vt ſuperiori-
bus ætatibus, per imaginem & vmbram eius ſapientiæ, quæ in rebus deprehenditur, voluit
Deus innoteſcere, ſed ipſam veram Sapientiam carnem iuſſit aſſumere, & hominem fieri,
mortémque crucis ſuſtinere, vt per Fidem quæ in eum eſt, omnes iam deinceps credentes B
ſeruari poſſint. Eadem illa ipſa Sapientia eſt Dei, quæ prius per imaginem ſui rebus creatis
inditam, qua de cauſa etiam creari dicitur, manifeſtauit ſe ipſam, & quæ per ſe ſuámque in-
dolem Patrem nobis manifeſtum reddidit, poſtmodum ipſa & Verbum & Ratio Dei caro
Ioan.1. facta eſt, vt ait Ioannes, & poſt abolitam mortem, & ſeruatum genus noſtrum, magis ac ma-
gis ſemetipſam, & per ſe, ſuum Patrem declarauit, vt his verbis innuitur: Des eis vt cognoſcãt
te ſolum verum Deum, & quem emiſiſti Ieſum Christum. Impleta eſt igitur vniuerſa terra
cognitione eius. Vna enim eadémque cognitio eſt, & patris per filium, & filij per patrẽ.
Et hoc eſt quod gaudet Pater, eóque gaudio exhilaratur in patre ipſe quoque Filius, quum
dicat: Ego eram cui aggratulabatur: quotidie autem exhilarabar in conſpectu eius. Hæc rur-
ſum oſtendunt, Filium non eſſe alienigenam, ſed propriam ex Paterna ſubſtantia & genui-
nam Sobolem. Ecce non noſtra cauſa (vt aſſerunt impij) genitus eſt, neque ex non entibus ad
eſſentiam emerſit. Non enim extrarium quippiam aliunde ſibi acquiſiuit Deus, quod gaudiũ
illi conciliaret: ſed in eo dicto nota eſt indiciumque proprij & ſibi conſimilis Filij. Quando
enim fuit, quum pater non lætabatur? ſi autem ſemper lætabatur, ſemper erat in quo lætaba- C
tur. In quo porrò lætatur Pater, niſi quum intuetur ſeipſum in ſuiipſius Imagine, quod eſt
Verbum eius? Quòd ſi etiam in filiis hominũ exhilarabatur abſoluto terrarũ orbe, vt in Pro-
uerbiis ſcriptum eſt, nimirum eandem quoque & illud ſuperius intelligentiam habuerit. Ex-
hilarabatur enim eo modo, non ex ſuperuentitio gaudio, ſed quod tum quoque videret ad ſui
Imaginem opera eſſe condita: adeo, vt illa exhilaratio Dei, ex imagine ipſius cauſam trahat.
Aut, quomodo porro Filius exhilarari poſſet, niſi eo modo quo ſe intuetur in patre? Idẽ enim
inter ſe valent hæ duæ ſententiæ: Qui vidit me, vidit & patrem meum; Et, pater in me, &
ego in patre. Inanem igitur eſſe veſtram gloriationem vndecunque oſtenſum eſt, ô Chriſti
perduelles, & fruſtra triumphum ſimulaſtis, & iactitatum vbique à vobis, Dominus creauit
me initium viarum, deprauantes intellectum verborum, ac potius veſtra commenta, quàm
mentem Salomonis depromentes, Ecce enim veſtra ſententia, non niſi merum & inane phã-
taſma apparet. Illud contrà, quod in Prouerbiis habetur, & reliqua prius dicta, Filium cõ-
monſtrant non eſſe ex ſua ſubſtantia & natura rem creatitiam, ſed ſtirpem Patris, Sapientiam
& verbum verum, per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil. D

ATHANA-

A ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS, SERMO QVARTVS.

SEMEL Ariani ſtatuentes (vt ex re apparet) defectores ſeſe præuaricato-
réſque veritatis exhibere, in ſe traducere omnino velle videntur, quod *Arianorũ*
ſcriptum eſt: Impius quum in profundum malorum deuenerit, contem- *pertinacia.*
nit. Neque enim confutati quieſcunt, neque perplexi inopéſque quod re-
ſpondeant pudefiunt, ſed plane meretricis vultu depuduerunt aduerſus *Prou.8*
omnes in impietatibus ſuis. Nam quæ cauillabantur verba: Dominus
creauit me:&, Tanto præſtantior Angelis factus,&, Fidelem illi, qui ip-
ſum fecerat: quum rectæ eſſent ſententiæ,& piæ in Chriſtum, neſcio quo pacto iterum atque *Heb.8.*
B iterum quaſi ſerpentis veneno perfuſi, neque intuentes quod oportuit, neque quæ legunt in-
telligentes, cœperunt, verbis tanquam ex barathro impij ſui pectoris eructatis, ſuggillare &
irridere id, quod à Domino dictum eſt: Ego in patre & pater in me: dicẽtes, Quomodo po-
teſt iſte in illo, ille in iſto recipi? aut quomodo omnino poteſt pater cum ſit maior, in filio, *Ioan.14*
qui minor ſit, comprehendi? Et quid miri, ſi filius in patre ſit, quum etiam de nobis ſcriptum *Verba do-*
ſit, in eo viuimus, mouemur, & ſumus? Cæterum, id merito illis pro ipſorum veſania pectoris *mini irri-*
accidit, cum Deum arbitrentur corpus eſſe, neque intelligunt quídnam ſit verus Pater, ve- *dent & ſuggillãt*
rus Filius, neque quid ſit inuiſibile lumen & æternum, & iubar eius inuiſibile, neque quid ſit *Ariani.*
inuiſibilis ſubſtantia, character, & imago incorporalis: Nam ſi cognouiſſent, non dominum *1.Cor.2.*
gloriæ ſannis & ludibriis nefarie tractauiſſent, neque incorporalia corporaliter excipientes,
quæ probe dicta erant, interpretationibus deprauaſſent: par erat certe, vel ſolum id audientes
ex Chriſto, eius verbis fidem adhibere. Quandoquidem ſimplex Fides præſtantior eſt quàm
curioſa probabilitas. Verum, quia & iſtud ad ſuam hæreſim prophanare aggreſſi ſunt, neceſ-
ſitas nos cogit, vt horum malitioſam vecordiam refutemus, & veritatis ſenſum aperiamus ad
C confirmationem hominum fidelium. Neque enim vt illi arbitrantur, viciſſim in ſe tranſua-
ſantur: dum ait, Ego in Patre, & pater in me, quaſi in vaſa inania alter in alterum refuſus, vt
filius impleat Patris capacitatem, & pater viciſſim filij, & neuter ſit ex ſe vel plenus vel inte- *Ioan.14.*
ger. Id enim proprium eſt corporum: quapropter id vel ſolo dictu prorſus nefarium haberi *Expoſitio*
debet. Plenus ſiquidem & integer eſt Pater: & plenitudo deitatis eſt filius: neque tamen rur- *verborum*
ſus vti in ſanctis hominibus, intra quos receptus Deus, ipſos fortificat: ita quoque ac ſimili ra- *(Ego in*
tione in filio agitur: Ipſe enim filius, patris eſt Fortitudo ac Sapientia: & res quidem conditæ *patre & pater in me*
eius participatu in Spiritu ſanctificantur, quum tamen ipſe, qui Filius eſt, non iſtiuſmodi cõ- *eſt.)*
municatu Filius efficiatur, ſed genitura. Neque rurſum ita filius eſt in Patre, vt nos in eo viui- *Filius eſt*
mus, mouemur, & ſumus, quia ipſe eſt Vita, & è Patre quaſi ex fonte dimanat, in qua omnia *plenitudo*
viuificantur & conſtant: ſiquidem vita non per vitam viuit, alioqui omnino vita non eſſet, ſed *Deitatis,*
ipſa potius omnia viuificat. Age, inſpiciamus nunc Aſterij ſophiſtæ, iſtius hæreſeos patroni, ra- *fortitudo & ſapiẽtia.*
tiocinationes. Iſtius enim generis ſunt in quibus ſe aliquo modo æmulum Iudæis præbuit. *Quomodo*
Liquidum, inquit, manifeſtúmque eſt, ideo illum dixiſſe, ſe in patre eſſe, ac Patrem viciſſim *filius ſit in*
D in ipſo, quoniam ne ſermonem quidem quem exordiebatur, ſuiipſius aiebat eſſe, ſed Patris: *patre.*
neque ſua item opera eſſe, ſed Patris, qui eam ei poteſtatem faciendi dederat. Id ſi puer aliquis *Aſterij*
ſimpliciter dixiſſet, veniam ex ætate mereretur, ſed in eo cui nomen ſophiſtę eſt ex ſapientia, *Ratiocina-*
cuiuſque profeſſio omnium rerum ſcientiam promittit, quantopere (quæſo) vituperandum, *tiones.*
& qui fieri poteſt, vt non ſe iſtis rationibus alienum oſtendat ab Apoſtolo, elatus diſertis ſa-
pientiæ verbis, ſibique perſuadens, iis ſeſe decipere poſſe, quum interim ipſe non intelligat
quæ dicat, neque de quibus aſſeuerationes faciat. Quæ enim Filius propria congruentiá-
que ſibi vt filio, vt verbo Sapientiæque & Imagini ſubſtantię patris prolocutus eſt, ea iſte ad
res conditas tranſmittit, eáque promiſcuè & filio & creaturę aſſociat, Verbúmque quod
eſt patris ſui Potentia, potentiam accipere ſceleratus inducit, vt conſequentiam ha-
beant impia ipſius verba, quum ait, filium in filio ius filij adoptionémque obtinuiſſe,
& Verbum à Verbo poteſtatem mutuatum eſſe: neque vult illum vt Filium iſta de
ſe pronuntiaſſe, cúmque vt diſcentem & eruditione proficientem, cum aliis creatu-
ris in ordinem cogit. Si enim ea de cauſa, quod hęc verba ſua non eſſent, quę referebat,

ſed quia patris etiam erant opera quæ patrabat, in hunc ſermonem prorupit, Ego in Patre,& A pater in me, quod eſt, quod Dauid quum verba facit, ita ſermonem moderatur: Audiam, quid in me loquatur Dominus Deus:& Salomon quoque itidem, Mei ſermones dicti ſunt à Deo: Et Moſes verba ſua, vt à Deo accepta, ſubminiſtrabat, ſinguli que Prophetarum non ſua, ſed quæ Dei erant, eloquebantur: Sanctique itidem, opera quæ faciebant, non ſibi quaſi propria ipſorum, ſed Deo qui eam poteſtatem conceſſerat, vendicabant. Atque hinc eſt, quòd Helias & Eliſeus Deum inuocabant, vt mortuos ſuſcitarent:& ex eadem ratione idem ad Naaman Syrum loquitur, quem purgarat à lepra, vt cognoſcant Deum eſſe in Iſrael: ita & Samuel quoque in diebus meſſis precatus eſt Deum vt pluuiam largiretur: ita & Apoſtoli profeſſi ſunt, non ſuis ſe viribus miracula, ſed Domini gratia deſignare: colligique ex tot exemplis, communem eſſe hanc vocem omnibus, vt quilibet poſſit dicere: Ego in patre, & pater in me:& non vnum eſſe filium Dei Verbum & Sapientiam, ſed iſtum ex multis vnum eſſe. Atqui, ſi res ita habuiſſet, nequaquam ita Dominus locutus fuiſſet, neque oportuiſſet illum ad hunc modum verba concipere: Ego in patre,& pater in me, ſed potius, & ego quoque in patre,& pater quoque in me, vt nihil ſibi proprium eximiúmque apud Patrem habere de- B clararet, ſed communem cum omnibus gratiam poſſidere. Sed non ita eſt, vt illi arbitrantur, qui, quum non cenſent eum eſſe genuinum Filium, in Filium genuinum mendacia fingunt, cui ſoli competit illud dictum: Ego in patre,& pater in me. Eſt enim filius in patre, quatenus intelligere conceditur, eò quòd quicquid eſt Filius, id vniuerſum ſit proprium ſubſtantiæ patris: veluti ex lumine, proradiationem:& fluuium, ex fonte, vt qui Filium videat, id videat quod eſt Patri ſuum ac proprium, ac intelligat, quòd Filius ſit, eam eſſentiam ex patre eſſe, atque ita eum in patre exiſtere. Eſtque vice verſa pater in filio, eò quòd id, quod eſt patri propriũ ac ſuum, idipſum ſit filius, vt in radiis ſol, mens in ratione, fons in flumine, atque ita quis videns Filium, videt id quod proprium eſt ſubſtantiæ patris,& intelligit Patrem in Filio eſſe. Nam quum ſpecies Deitáſque Patris, eſſentia ſit filij, bene conſequitur, vt Filius in patre exiſtere dicatur,& pater in filio. Ideóque merito, quum antea dixiſſet: Ego & Pater vnum ſumus: ſubintulit iſta, Ego in patre,& pater in me, vt identitatem diuinitatis, vnitate eſſentiæ demonſtraret. Vnum enim ſunt, non veluti vnum in duas partes diuiſum, vt nihilo plus ſint quã vnum, aut vnum duobus nominibus geminatum, vt idem nunc Pater, nunc ſuipſius ſit Fi- C lius. Id enim, quum Sabellius ſentiret, hęreſeos dãnatus eſt: ſed duo ſint, eò ꝙ pater, pater ſit, nõ filius:& filius viciſſim filius,& non pater, ſed tamen eadem natura: nihil enim diſſimile inter genitum,& genitorẽ, quippe, qui ſit eius Imago,& eò quòd omnia patris ſint & filij, ac proinde filius nõ alius Deus eſt: non enim aliunde exiſtere intelligitur, alioqui cõplures eſſent dij, ſi præter Deitatẽ patris, aliam Deitatẽ excogitaremus. Nam, quãquàm alius eſt filius, quatenus eſt genitus: attamen idem exiſtit, quatenus eſt Deus. Siquidem vnum ſunt Pater & filius, ſuitate & proprietate naturæ & identitate vnius deitatis, vt modò dictum eſt. Quippe, quum & ipſum iubar lumen ſit, neque diuerſum à ſole, neque alia lux, neque ſecundum participatum, ſed proprie quiddam ex eo genitum. Iam quod ita genitum eſt, neceſſum eſt, vt ſit cum gignente eadem lux. Neque eſt vt quiſpiam ea dixerit duo lumina, duo tamen ſunt ſol & iubar, vna tamen ſolis lux in ipſo iubare vbique illuminans. Eadem ratione Filij diuinitas, patris eſt: vnde & indiuiſibilis eſt, atque ita vnus Deus,& non alius præter ipſum. Cum igitur ad eum modum vnum ſit, vnáque ſit illis deitas, eadem dicuntur de Filio, quæcunque de patre dicũtur, excepto, quòd pater non appellatur: qualia ſunt, Deus, vt Deus erat Verbum, vt omnipo- D tens, vt hæc dicit, qui erat, qui eſt,& qui venturus eſt,& dominus,& vnus dominus Ieſus Chriſtus,& quod lux ſit, vt ego ſum lux,& quòd deleat peccata, vt videatis, inquit, quod filius hominis habeat poteſtatem in terra dimittendi peccata,& quæcunque alia inueneris. Omnia enim (inquit ipſe filius) quæcunque habet pater, mea ſunt, ac vice verſa, omnia mea tua ſunt, & qui audit ea quæ ſunt patris de filio dicta, is videbit Patrem in filio,& filium in patre, cùm ea quæ dicuntur de Filio, eadem quoque dicantur de patre. Qui autem, ea quæ ſunt patris, de filio pronunciari poſſent, niſi quia filius ipſius natus eſt? aut qui viciſſim ea quæ ſunt Filij, propria Patris fuerint, niſi quia Filius propria fœtura eſt & partus ſubſtantiæ Patris: Iam, quũ ſubſtantiæ Patris proprium germen ſit filius, merito filius, quæ ſui patris ſunt, ſibi addicit: vnde rite & congrue poſt hoc verbum, Ego & pater vnum ſumus, ſubintulit, vt cognoſcatis & me in patre eſſe, & patrem in me: Huic dicto illud rurſum adiunxit, Qui vidit me, vidit & Patrem meum: atque ita eſt vbique vnus & idem intellectus in tribus iſtis ſententiis. Qui enim eo modo cognitum habet, Patrem & Filium vnum eſſe, ille quoq; cognitũ habet patrẽ in

Ioan. 14.
Deus in prophetis loquutus.
Deus operatus eſt in ſanctis.
Deus mortuos ſuſcitauit Heliæ & Eliſei precibus.
Miracula fecit Deus per apoſtolos & plures alios.
Ioan. 14
Filius eſt in patre quo modo.
Pater eſt in Filio quo modo.
Ioan. 10.
Ioan. 14
Sabellii error in vnitate patris & filii.
Putat patrem & filium duas eſſe perſonas.
Luc. 7.
Luc. 10.
Ioan. 10.
Ioan. 14

A in filio & filium in patre eſſe:nam filij diuinitas Patris eſt, illáque ipſa in filio conſiſtit, & qui illud comprehendit, is quoque ſibi perſuaſum habet, quod qui vidit filium, viderit & Patrem, quippe, cum in filio ſit, & conſpiciatur Patris diuinitas, id ab exemplo regiæ imaginis commodius intelligas: quandoquidem in imagine, ſpecies regis & forma apparet, & in rege imaginis ſpecies: ſine enim omni diſcrepantia, vultus regis in imagine expreſſus eſt, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & viciſſim, qui regem intueatur, agnoſcat illum ipſum eundem eſſe, qui in imagine repræſentatur. Cæterum, quia in ambobus nulla eſt diſſimilitudo, ſi quis poſt conſpectam imaginem, velit regem videre, huic ad eum modum ita imago iure loqueretur: Ego & rex vnum ſumus: ego enim in illo ſum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipſum regem, quippe, cum ipſa imago nihil aliud ſit, quàm regis forma ac ſpecies. Quoniam autem filius eſt Imago patris, neceſſum eſt vt cogites deitatem & proprietatem Patris, ipſam eſſentiam filij conſtituere. Et hoc eſt, quod ait, Qui quum in forma Dei eſſet: Nec non & illud, Pater in me. Non autem ex parte aliqua forma deitatis

Exemplo probat vnitatem patris & filii.

Dei forma & Imago quanam ſit

Philip.2

Ioan.14

B conficitur, ſed ex integra deitate Patris, eſſentia filij conſurgit, & ſolidus Deus: ideoque, quum par eſſet deo, non rapinam arbitratur, eſſe ſe æqualem Deo. Ac è diuerſo, quoniam filij Deitas & ſpecies, nullius alterius eſt quà Patris, inde eſt illud, quod dixit, Ego in patre. Ita Deus fuit in Chriſto, mundum ſibi reconcilians: nam propria ſubſtantia Patris filius eſt, in quo creatura Deo reconciliabatur: ita fit, vt quæ operatur filius, opera ſint patris: quippe, quum ſpecies deitatis paternæ, quæ author fuit talium operum, filius exiſtat: ita quoque qui vidit filium, vidit patrem: in paterna ſiquidem deitate ſubſiſtit & conſpicitur filius: & eius Paterna ſpecies oſtendit in ipſo ipſius Patrem. Atque ad iſtum modum exiſtit Pater in filio & Patris in filio proprietas & diuinitas oſtendit filium exiſtere in patre, & ſemper indiuiſibilem ab eo eſſe. Cæterum, qui audit & videt ea quæ dicuntur de patre, illa ipſa quoque de filio dici: non ideo ſcilicet, quod per donationem, aut participatum Paternæ ſubſtantiæ iſta filio ſuperueniant, ſed quia ipſa eſſentia filij proprium ſit germen Paternæ ſubſtantiæ, is rectè intelliget, quod ſuperius dictum eſt: Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum ſumus. Eſt enim Filius, qualis pater, eo quod omnia Patris habeat, ideoque vna cum patre conſignificatur: nemo enim quenquam

Ioan.14.

Ioan.10

C quam Patrem appellarit, cui non ſit Filius. Qui igitur Deum, conditorem nominat, non omnino ſecundum ſuperius dicta rem declarat: eſt enim etiam ante res conditas, conditor. Qui autem Patrem dicit, ſtatim vna cum Patris vocabulo, Filij naturam ſignificat. Ideoque, qui in Filium credit, in Patrem credit: In eum enim qui proprius eſt Patris ſubſtantiæ, credit, atque ita eſt vna fides in vnum Deum: & qui adorat, & veneratur filium, in filio adorat & veneratur Patrem: quandoquidem vna eſt deitas, ac proinde vna veneratio, vna adoratio, in filio, eaque per filium confertur in patrem: & qui ita adorat, vnum deum adorat: Vnus enim Deus eſt, & non eſt alius præter eum. Cum igitur ſolus pater dicitur Deus, vel cum vnus Deus eſſe pronunciatur, aut quum illud, Ego ſum, & præter me non eſt Deus: aut quum illud, Ego ſum primus, & poſt hæc futurus, rectè illa omnia dicuntur. Vnus enim ſolus Deus & primus eſt. Neque ea ad demolitionem filij referuntur, abſit: eſt enim ille ipſe in vno primo & ſolo, vt vnius ſolius & primi vnicum Verbum, Sapientia & Splendor. Eſt autem ipſe & primus & plenitudo primæ & vnicæ deitatis, in totum interim ipſe plenus ac integer Deus. Non igitur ea verba ad illius abnegationem ſpectant, ſed ad tollendum, ne quiſpiam exiſtimetur talis, qualis

Vna eſt fides & vnus Deus.

Deut.3

Apoc.1.

D eſt Pater, aut quale Patris Verbum, ipſaque Prophetæ ſententia omnibus patet. Cæterum, quia impij & iſta quoque verba abripiunt ad blaſphemiam Domini, nobiſque conuitioſè obijciunt, En, inquientes, quum vnus, & ſolus, & primus appelletur Deus qui fit, vt vos Chriſtum Deum nominetis? Si enim eſſet alius Deus, non ſe ſolum, aut vnicum Deum appellaſſet. Neceſſum eſt igitur, vt & horum verborum intelligentiam recludamus, quatenus fas eſt, vt omnes inde cognoſcant, Arianos nil niſi Dei perduelliones eſſe. Si igitur Filio certamen cum Patre & hoſtilitas: aut ſi eo modo, quo Dauidi de Adonia & Abſolone renunciatum fuit, pater filium viciſſim obtuetur: legantur & perſcrutentur iſtiuſmodi Arianorum voces, ne ſi quando dicat filius ſeipſum Patrem, per defectionem nonnullos ad ſe à ſuo Patre abducat. Sin autem qui cognoſcerit Filium, melius inde cognouerit Patrem, cum ipſe filius patrem manifeſtet & prædicet, & in Verbo patrem liquidius viſurus ſit, quemadmodum dictum eſt: cumque veniens Filius, non ſeipſum, ſed patrem glorificarit, ita verba faciens ad eum qui ipſum conueniebat: Quid me bonum dicis? nemo bonus, niſi vnus Deus: reſpondenſque item interroganti Quod præceptum in lege maximum eſſet? ad iſtum modum loquutus ſit: Audi Iſrael, Do-

Arianorum blaſphemiæ

Deus vnus qua ratione dicatur.

Luc.18

Deut.16.

minus qui eſt deus tuus, ſolus eſt dominus: rurſuſque turbis verba faciens, Deſcendi de cælo A non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem patris, qui miſit me: Ac diſcipulos inſtruēs, *Ioan.16* Pater (inquit) meus maior me eſt: & qui me honorat honorat eum qui miſit me. Quod ſi filius talem ſe erga patrem exhibet, quidnam inter illos inimicum aut cōtrarium, vt talem intellectum ex iſtis verbis colligas? Quinimo, ſi verbum eſt filius patris, quis ita demens, exceptis Chriſti perduellibus, vt exiſtimet Deum ita hæc verba de ſolo & vnico Deo feciſſe, vt Verbū criminaretur, ac tolleret? Non ea eſt ſententia Chriſtianorum, abſit: quoniam non ob filium iſta ſunt ſcripta, ſed ad demolitionem falſorum, & ab hominibus fictorū numinum: dictique iſtius ſententia recta & iuſta ratione nititur. Quandoquidem, illi qui ſupplices ſunt falſis numinibus, deficiūt à vero Deo, ideo Deus, qui bonus eſt, & hominum curam gerit, reuocans iſtos palabundos errones, ait: Ego ſolus ſum Deus, & præter me non eſt deus, & quæcunque *Deut.4.* ſunt iſtius generis dicta, nihil aliud ſibi volunt, quàm ea quæ non ſunt, vituperent, & ad Deū conuertant: non aliter quàm ſi quis per diurnum tempus ſole iam lucente, lignum temere depingat, in quo ne imaginaria quidem ſpecies lucis appareat, aſſeratque hoc lignum authorē eſſe diurni luminis: ſol contra, id videns, occlamet: ego ſolus ſum diurna lux, neque eſt alia lux B præter me, non reſpectu ſui iubaris illud dixerit, ſed ob ligneæ imaginis impoſturam, & diſſi-*Deut.3* militudinem vaniſſimæ apparentiæ. Eadem ratione dictum eſt: Ego ſum Deus, & non eſt alius præter me, vt à falſis numinibus homines abduceret, quo deinceps condiſcant ipſum eſſe verum Deum, Certe Deus hæc loquens, per Verbum ſuum loquutus eſt, niſi & hoc quoque adiiciant noſtri temporis Iudæi, eum non per verbum ſuum loquutum fuiſſe. Imo ſic dictum eſt quantumcunque etiam inſaniant diabolici iſti: factum eſt enim verbum ad Prophetam, iſtaque ipſa auditu ab illis percipiebantur. Iam ſi per eum ſermo ille fiebat, & per eum illa ipſa dicebantur, nec eſt inter ea quæ dicuntur aut fiunt à deo, quod non in Verbo & dicatur & fiat: ſequitur igitur, vt Prophetæ illi, eorum verborum authores non fuerint, ô Chriſti perduelles, ſed per alium, cumque prorſus ab ipſis diuerſum, eos ſermones habitos fuiſſe. Nam pro ſimilitudine ſuperiore, ſi ſol ea loqueretur quæ ſuperius finximus, ideo haud dubie loqueretur, non vt à ſe ſuum iubar ſegregaret, ſed vt in iubare lucem ſuam declarans, refelleret errores. Non igitur ad demolitionem filij, neque propter eum iſtiuſmodi verba pronunciata ſunt, ſed ad ignominiam refutationemque mendacij. Ab initio ſiquidem non talia verba ad Adamum protu- C lit, quamquam tum verbum apud ipſum erat per quod omnia fiebant: nec mirum, quum per id temporis nulla idola colerentur: verum, cum iam homines contra veritatem inſurrexerant, ſibique pro libidine deos inſtituebant, tum demum iſtiuſmodi verbis opus fuit, quo falſa numina tollerentur. Quin & ego hoc libens addidero, iſtiuſmodi verba ob Chriſtomaſtygas iam tum antea prędicta fuiſſe, vt cognoſcerent eum deum eſſe, quem alienum extraneumque à Pa- *Cur & pater deus & filius deus in ſcriptu riedicatur.* tris ſubſtantia, nec verum Deum, nec vnius & primi Imaginem aut Filium eſſe volunt. Quapropter, quum Pater ſolus Deus & verus appellatur, non ad exauctorationem eius appellatur qui dicit, ego ſum veritas, ſed ad demolitionem eorum qui ex natura tales non ſunt, qualis eſt Pater & patris Verbum, neque veri dij ſunt. Ita enim illi in more eſt, in mentione alterutrius ſe cum Patre coniungere: quale eſt quum dicit: Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum, qui ſi creatura eſſet, non ita coaptaſſet ſe aut connumeraſſet cum ſuo creatore. Quæ enim communio aut ſocietas vero: & non vero: Nunc autem, qui ſe coaptat patri, oſtendit ſe naturæ Patris eſſe, deditque nobis, vt illum cognoſceremus eſſe veri Dei verum germen. Id ipſum quoque in epiſtola ſua diſerte expreſſit: Et ſumus in vero Filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt ille ve- D *Iob.9.* rus Deus, & vita æterna. Iam quum Propheta dicat de creatione mundi, Qui ſolus extendit cælos: & quum ipſe Deus ita de ſe verba faciat, Ego ſolus extēdi cælum, cuiuis liquet ac in manifeſto eſt, ſub hoc vocabulo vnius, vnum quoque eius Verbum intelligi, in quo omnia ſunt facta, & ſine quo factum eſt nihil. Quocirca, ſi illa omnia per Verbum facta ſunt, nimirum in hoc dicto: ego ſolus extendi cælos, Filiuſque intelligitur per quem etiam cælum ſit conditum Ita quoque cum dicitur, Vnus Deus: &, Ego ſolus: &, Ego primus, in vno, ſolo, & primo conſignificatur. & cointelligitur Verbum ipſius: ita vt ſub nomine lucis, radij quoque lucis ſubaudiuntur. Cæterum, iſta ſubintellectio nuſquam locum habet, niſi in ſolo Verbo, eo quod reliqua ex nihilo emerſerint conditore filio, qua in re immenſum diſcrimen, quum filius ſit ex ſubſtātia patris, eiuſque veriſſima proles. Quocirca ſententia ea quam pro hæreſi ſua adferunt ſtulti, *Apoc.1* dum allegant, Ego primus, &c. illa potiſſimum eorum veſaniam redarguit, Ego (inquit Deus) ſum primus, & poſtea. Si igitur Filius quaſi connumerandus cum poſterioribus ſe, primus dicitur, vt illa ab eo proxima ſequentiſque ordinis habeantur, erit ipſe nimirum pro veſtra ſententia

A tentia creatura,& tantummodo tempore prior, atqui illud omnem impietatem tranſcendit: *Exponũtur*
contrà ſi verba ea, Ego ſum primus, reliquaque iſtiuſmodi eò diriguntur, vt declaretur, cum *hæc verba.*
nõ ex aliquo eſſe,neque aliquam ante illum extitiſſe, ſed ipſum eſſe primordium, & cauſam *Ego ſum*
omnium,& vt ſubuerterentur ethnicorum fabulæ,certum eſt,quum Filius appellatur primo- *primus.*
genitus,non ideo appellari primogenitum,quod vnus ſit è numero creaturarum,ſed ad decla-
rationem ipſum eſſe architectum rerum omnium,quique ius filiorum,adoptionemque cæte-
ris conciliauit. Nam quemadmodum Pater primus eſt,ſic & ipſe quoque primus eſt, vtpote *Primus eſt*
Imago primi,& in quo qui primus eſt,conſiſtit,& germen ex Patre, & in quo omnis creatura *filius ſicut*
creatur & ius filiorum,adoptionemque nanciſcitur. Verum,contra iſta ruſus obnituntur ſuis *Pater.*
commentitiis fabulis,dum aiunt,non ea ratione patrem, & filium vnum eſſe, aut ea ſimi-
litudine coniunctos,quam Eccleſia agnoſcit,ſed eo duntaxat modo,quem ipſi adferũt. Aiunt
enim, quandoquidem ea quæ vult Pater,vult & Filius,neque cogitationibus eius, neque iu- *Arianorũ*
diciis refragatur,ſed vbique cum eo conſentit:& quia iiſdem dogmatibus imbuitur, rationeſ- *opinio ſeu*
que illius cohærent cum patris doctrina,ideo ipſe & pater vnum ſunt. Certe, iſta nonnulli ex *argumentũ*
B eorum grege non ſolum dicere,ſed ſcriptis quoque committere auſi ſunt,quo quid improbius *de vnitate*
aut importunius? Si enim ea ratione idem habendi ſunt pater & filius,atque eo pacto Verbum *Dei.*
patri ſimile exiſtimatur,nimirum neceſſe eſt & Angelos,aliaque nobis excellentiora,principa- *Abſurda.*
tus,poteſtates,thronos,dominationes,cæteraque quæ in cælo apparent,ſolem,lunam, ſtellas,
ita filios habenda eſſe,vt Chriſtus eſt Filius,ac de illis quoque hoc dictum pronunciari,& ipſa
& patrem,vnum eſſe,& vnumquodque eorum & Imaginem Dei & Verbum eſſe,cum ea quę
velit Deus,& ipſa quoque velint:cum neque in iudiciis,neque in placitis quicquam differant
aut diſſentiant, ſed in omnibus ſe obſequentia præſtent creatori ſuo. Non enim in ſua gloria
permanerent,niſi quæ pater vult,& ipſa vellent. Siquidem ille,qui non manſit, ſed diuerſi ani-
mi & factionis fuit,audiuit: Quomodo cecidiſti è cælo Lucifer,qui mane oriebaris? Quî ergo
fit,vt cum iſta iſtiuſmodi ſint,ſolus tamen filius vnigenitus & Verbum & Sapientia appelletur:
aut cur,cum tot ſint ſimilia patri,ſolus hic ſit Imago? cum etiam hac ratione complures inter
homines patri ſimiles reperiuntur. Multi enim Martyres extitere, & ante Martyres Apoſtoli,
& Prophetæ,& ante apoſtolos & prophetas,Patriarchæ, plurimique etiamnum ſunt, qui ſer-
uant præcepta patris,miſericordes videlicet,qualis eſt pater cæleſtis, & qui hoc ipſum mori-
bus præſtant, Eſtote imitatores Dei,vt filij dilecti,& ambulate in dilectione ſicuti Chriſtus di-
lexit vos:nec pauci ſunt qui ſe præbent imitatores Pauli eodem modo, quo ille fuit Chriſti:
quorum nemo tamen neque Verbum,neque Sapientia, neque vnigenitus filius, neque Ima-
go fuerit. Neque quiſquam eorum auſus eſt dicere, Ego & pater vnum ſumus:aut, Ego in pa-
tre,& pater in me:ſed ab omnibus dicitur, Quis ſimilis tibi inter deos Domine? aut quis æqua- *Ioan.10*
bitur Domino inter filios Dei? Nam quominus ille ſolus ſit Imago vera & genuinus patris ſui, *Ioan.14*
nihil inde obſtaculi naſcitur,quod & nos ad imaginem Dei creati recitemur, & quod gloria *Mich.7*
& imago Dei,nuncupati ſumus,cum id non ex noſtra indole fiat, ſed ob Imaginem Dei, &
veram eius gloriam in nobis habitantem,quæ quidem ipſa eſt Ratio ſiue verbum Dei, quod
noſtri gratia poſtmodum caro factum eſt,inde enim datum eſt, vt hoc nomine dignati ſimus.
Cùm igitur tam indecora & abſurda ſit eorum ſententia, neceſſum eſt ſimilitudinem hanc &
vnitatem ſolummodo ad naturam filij referri: Nam ſi ita hæc verba nõ tractes, nihil quicquã *Ex Aria*
ſupra conditionem creaturarum habebit filius,neque Patri ſuo, ſed dogmatibus patris ſimilis *norum ſen*
D erit:patriſque diſſimilis,eo quod pater,pater ſit,dogmata vero præcepta patris ſint. Si igitur, *tentia filiꝰ*
quantum ad dogmata & doctrinam,ſimilis eſt patri filius,pater ergo pro eorum opinione no- *nihil ſupra*
mine duntaxat pater erit,neque Filius fuerit vndiquaque indifferens Imago patris, imo pror- *conditionẽ*
ſus nihil proprium cum patre,nullam omnino ſimilitudinem habebit. Quid enim ſimilitudi- *creaturarũ*
nis aut proprietatis mutabili cum patre? Atqui Paulus ſimilia eum Chriſto docens,non eſt,quã *habebit.*
tum ad ſubſtantiam attinet, Chriſto ſimilis. Iſti igitur qui talia ſentiunt,mentiuntur: filius autẽ *Ariani*
& pater ea ratione vnum ſunt,qua antea declarauimus, atque ita ſimilis eſt patri, & ex patre, *mendaces*
& vt ad patrem comparatus filius,mutuo relatu inde ſpectetur & agnoſcatur, non aliter quã *ex D. Pauli*
ſplendor ad rationem ſolis æſtimatus:ac proinde cum res ita ſe habeat, operante filio, pater *ſententia*
operari intelligitur,& veniente filio ad Sanctos,pater is eſt, qui in filio venit,quemadmodum
ipſe in ſuis promiſſis oſtendit: Veniemus ego & pater meus, & manſionem apud eum facie- *Ioan.14.*
mus: quoniam in imagine conſpicitur pater,& in Splendore Lux conſiſtit, atque ideo dante
patre gratiam & pacem,eandem ipſam Filius eſt qui donat: vt Paulus ſubindicat in epiſtolis,
Gratia(inquiens) vobis & pax à Deo patre noſtro,& Ieſu Chriſto. Vna enim atque eadem gra- *Rom.1.*

tia eſt patris in filio, ſicuti vna lux eſt ſolis in iubare, cum illuminandi vis à ſole per radios pro- A
2. Theſ. 3
ficiſcatur. Idem rurſus bene precatus Theſſalonicenſibus, Ipſe autem, inquit, Deus & pater noſter, & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos: vbi vnitatem patris & filij conſeruauit. Non enim dixit, dirigant, quaſi à duobus id donaretur, duplexque gratia eſſet, ſed dirigat (inquit) vt oſtenderet patrem per filium eam gratiam dilargiri: Fieret omnino, vt hinc impij erubeſcerent, niſi obſtaret frontis voluntatiſque contumacia. Nam ſi vnitas non eſſet, nec proprius ſubſtátiæ paternæ partus eſſet, vt iubar ſolis, ſed diſcreparet natura à patre, ſufficeret patrem iſta ſolum dare, nulla ex creaturis in ratione dandi in ſocietatem admiſſa: nunc ipſe donandis modus clare demonſtrat vnitatem patris & filij: Nunquam enim quiſpiam pre-
Nemo precatus accipere à Deo & ab Angelis aut creaturis.
caretur accipere à Deo, & ab Angelis, aut ab vllis rebus creatis. Neque quiſpiam hanc verborum formam concepit, det tibi deus & Angelus, ſed contrà, à Patre & filio propter vnitatem, vniformémque rationem dandi. Siquidem per filium dantur ea quæ in dationem veniũt: Nihil autem eſt omnium, quod nõ per Filium efficiat pater: ita enim qui accipit, tutam & certam gratiam adipiſcitur. Iam ſi Iacob in benedicendis nepotibus Effraim & Manaſſe ad iſtum
Deus omnia largitur per Filium.
modum locutus eſt: Deus qui aluit me à pueritia mea vſque in hunc diem, Angelus qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos: non tunc aliquem Angelorum creatorum B
Gen. 48.
& qui natura Angeli erant, in vnum copulauit cum creatore deo, neque omiſſo nutritio ſuo
A quonã Angelo liberatus fuerit Iacob.
Deo ab Angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulauit: ſed quia diſertè locutus eſt de Angelo qui illum ab omnibus malis liberauerat, ſatis præ ſe tulit, non ex creatitiis Angelis aliquem ſed filium fuiſſe Patris, quem patri in ſuis precibus conſociauit, per quem deus liberat quos vult. Hunc enim magni conſilij patris Angelum nouerat, nec alium, niſi illum ipſum qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. Non enim ille ſibi a deo, nepotibus autem ab Angelo benedictionem dari voluiſſet, ſed eundem illum quem interpellabat, Non dimittam
Gen. 33.
te (inquiens) niſi benedixeris mihi. Is enim erat deus, vt verba Iacobi clare teſtantur: Vidi Deũ facie ad faciem, illum ipſum (inquam) precatus eſt, vt nepotibus benediceret. Angeli enim pro-
Angeli proprium.
prium eſt, Dei mandatis inſeruire, ac proinde aliquando progreditur, vt eiiciat Amorrhæos aliquando amandatur vt tueatur populum in itinere. Cæterum, illud ipſum quod fit, non eſt opus eius, ſed dei, qui imperat & emittit eum: eiuſdem quoque eſt, vt liberet quos voluit liberari. Non igitur alius quàm ipſe dominus deus fuerit, qui ei apparens ita locutus eſt: Ecce ego tecum ſum, conſeruans te in via, quacunque ieris, & non alius. Idem denuo apparens repreſ- C
ſit inſidias Laban, interdicens Labani, ne cum Iacobo verbis aſperioribus ageret: neque Iacob quenquam præter Deum inuocabat. Eripe me (inquiens) Domine è manibus fratris mei
Pſal. 119
Eſau: Idem cum vxoribus verba conferens, locutus eſt: Non datum eſt Labani à Deo, vt male-
Pſal. 119.
faceret. Dauid quoque nullum alium, quàm deum pro ſui liberatione inuocabat: Ad te domine in tribulatione mea clamaui, & exaudiſti me: domine libera animã meam à labiis iniquis & a lingua doloſa. Huic quoque hoc beneficium acceptum ferens, loquutus eſt verba odæ
Pſal. 17.
ſuæ in decimoſeptimo Pſalmo, In die qua liberauit eum dominus ex manibus omnium inimicorum ſuorũ, & è manibus Saul. Et dixit, Diligam te domine fortitudo mea & corroboratio
2. Tim. 4.
mea, & refugium meũ, & liberator meus. Poſtremo Paulus, Dominus me ex omnibus liberauit, & liberaturus eſt, in quẽ ſperauimus. Porro, non alius fuit quàm deus, qui benedixit Abraham, & Iſaac, & Iacob. Iſaac quoque Iacobo in hæc verba bene precatus eſt Deus meus benedicat te, & augeat te, & multiplicet te, & eris in cœtus populorum, & dabit tibi benedictionẽ Abrahæ patris mei. Vides non alterius quàm dei eſſe benedicere aut liberare: Neque alius fuit qui liberauit Iacob, quàm dominus: liberatorem autem Patriarcha inuocabat ſuper nepoti- D
bus ſuis. Clarum igitur eſt Patriarcham non alium in ſuis precibus copulaſſe cum Deo, quàm
Angelum pro verbo Dei nominauit Iacob.
hoc Verbum, quod Angelum ideo nominauit, quia ſolus is eſt, qui Patrem reuelat, quod etiã ab Apoſtolo factitatum eſt, cum inquit, Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Ieſu Chriſto: ita etiam certa & firma efficitur benedictio, ob indiuiſibilitatem Filij cum Patre: & quia vna eademque gratia eſt, quæ donatur, & ſiue Pater det, per filium datur hoc ipſum quod da-
Rom. 1
tur: ſiue rurſum Filius muneretur, pater tamen eſt, qui per filium, & in filio hoc ipſum munus
2. Cor. 2
præſtat. Gratias ago, inquit Apoſtolus ad Corinthios ſcribẽs, Deo meo vndiquaq; veſtro nomine ſuper gratia Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu: Illud ipſum quoque in luce & proradi-
Simile.
atione lucis conſpexeris. Siquidem, quod illuſtrat lux, hoc ipſum quoque irradiat iubar, illu-
Operante Deo patre creatura nõ cooperãtur.
ſtratio autem, qua irradiat iubar ex luce proficiſcitur: ita quoque conſpecto filio conſpicitur Pater: filius enim Patris iubar eſt, atque ea ratione Pater & filius vnum ſunt. Cæterum, tale quid de rebus creatis haud quaquam dixeris: non enim operante Patre operatur aliquis Angelorum

A gelorum,aut quiſquam alius ex rebus creatis:Nec mirum,quum nihil iſtorum agēdi vim cau-
ſamque poſſideat:ſed ipſi potius ſint,qui conduntur,maxime quia ſegregati ſunt, diſſidentque
ab eo qui ſolus natura eſt & exiſtit: tum quia ipſi ex genere operum ſunt ac proinde operari
nequeant quæ Deus operatur. Nam quanquam omnia operari videntur, non tamen donante
Deo,ſimul cum eo condonare: aut conſpecto Angelo,quiſpiam dixerit ſe Deum conſpexiſſe. *Heb.2*
Angeli enim(quemadmodum ſcriptum eſt)adminiſtratorij ſunt ſpiritus,qui ad negocia abeū- *Angeli e*
da emittuntur,& Patris donationes per Filium elargitas,renunciant illis qui accipiunt. Quin *mittuntur*
& ipſe Angelus viſus conſpectuſque , ſe mitti à domino confitetur , quemadmodum & apud *à Deo ad*
Zachariam,& apud deiparam confeſſus eſt Gabriel. Et qui Angelum viderat , nouerat quid *negotia* *obeunda.*
viderat,cumque Angelum eſſe intellexit,& non deum . Nam & Zacharias Angelum vidit: *Luc.1*
Eſaias autem dominum,Manue rurſus Angelum,& Moyſes dominum : Gedeoni rurſus An-
gelus,& Abrahæ Deus apparuit,neque tamen is qui deum vidit , Angelum viderat : neque
qui Angelum vidit,deum ſe conſpexiſſe arbitratus eſt. Plurimum ſiquidem,imo potius in vni-
uerſum naturis diſſident res creatiriæ cum creatore ſuo deo. Quod ſi autem miſſo aut conſpe-
B cto Angelo,is qui hoc vidit, Dei vocem audierit:quemadmodum in rubo euenit:ſiquidem ibi
Angelus dei è rubo conſpectus eſt , & vocauit dominus Moyſen è rubo his verbis : Ego ſum *Exod.3*
Deus patris tui Abrahæ,Iſaac,& Iacob,non tamen ob id Angelus ille erat Deus eorum , ſed *De⁹ loquu-*
in Angelo loquebatur Deus: & is quidem qui ſentiebatur oculis, Angelus erat : Deus autem *tus Moiſi*
in ipſo loquebatur. Nam quemadmodum in columna nubis verba ad Moyſen in tabernacu- *per Ange-*
lo faciebat , ita quoque in Angelis apparens , per Angelum loquebatur. Cæterum, ea quæ lo- *lū in Rubo.*
quitur deus,manifeſtum eſt eum loqui per Verbum ſuum & non per alium. Verbum autem, *Verbum à*
vtpote non ſegregatum à patre,neque diſſimile,neque alienum , quæcunque ab eo opera fiūt, *Patre non*
ea quoque opera Patris æſtimanda ſunt,idemque amborum opificium:& quæ dat Filius, Pa- *ſegregatū.*
tris donatio eſt:& qui Filium vidit,nequaquam Angelum, aut aliquid quod maius eſt Ange-
lis,aut vllam denique creaturam,ſed ipſum Patrem vidit:& qui Verbum audit, cognitum ha-
bet ſe Patrem audiſſe:quemadmodum qui a iubare irradiatur,certum habet, ſe à ſole illumi-
nari. Hocque ita à nobis intelligi volens, Sacra ſcriptura iſtiuſmodi exempla in medium pro-
duxit,quibus & proditores Iudæos pudefacere, & Græcorum calumnias refellere poſſumus,
C qui dicunt,& ſimul arbitrantur,nos,quia Trinitatem agnoſcimus,plures deos agnoſcere. Non *Simile.*
enim,quemadmodum exemplo ſupradicto ſimilitudineque oſtenditur,tria principia aut tres
patres introducimus,ſicuti Marcioniſtæ, cum non tres ſoles ad comparationem adducamus, *Marcioni-*
ſed vnicum ſolem eiúſque ſplendorem,vnicamque ex ambobus lucem:ita vnum principium *ſtarum in*
agnoſcimus,conditoremque dicimus non alium modum quam vnius numinis rationem ha- *Trinitate*
bere,eo quòd ex ipſo ſoboles nata ſit. Iuſtius ergo Ariani de multis , ſiue de nullis numinibus *error.*
crimen ſuſtinuerint,quippe,qui filium aliunde quam ex patre proſatum, & creaturam velint: *Ariani*
& Spiritum ſanctum,quum non eſſet,ad eſſentiam perueniſſe deblaterent . Si enim Verbum *multa nu-*
aut deum eſſe negent,aut ob ſcripturas lingua duntaxat profiteantur,ſed tamen non proprium *mina intro-*
quiddam eſſe ex ſubſtantia Patris concedent,fieri non poteſt,quin plura numina introducant *ducunt.*
ob diuerſitatem naturarum quas in perſonis Trinitatis conſtituunt: Niſi ſcilicet, quemadmo- *Arianorū*
dum ex participatu cæteraque ōmnia numina appellantur, ita quoque Verbum non verean- *de filio &*
tur numen facere. Quod ſi ſtatuant,maiori adhuc impietate laborauerint, quum vnū ex vul- *Spiritu*
go & promiſcuo grege Verbum eſſe opinentur. Sed abſit, vt vnquam huiuſmodi cogitatio ali- *ſancto er-*
D cui ex noſtris in mentem veniat. Vna enim forma Deitatis,quæ eſt etiā in verbo:& vnus Deus *ror.*
Pater in ſeipſo,vt tamen in omnibus ſit:& in filio appareat,& ex filio agnoſcibilis deprehenſi- *Simile.*
bilíſque ſit : nihilo tamen minus per omnia penetret,idémque ita in Spiritu Sancto conſiſtat, *Arianorū*
vt tamen omnibus per Verbum in Spiritu operetur & agat. Atque ita vnum per Trinitatem *impietas.*
confitemur Deum , multóque pientius loquimur,quàm ſi hæreticorum multiformem,mul- *Deitatis for-*
tifariámque Deitatem reciperemus , eò quòd vnam ſimplicemque in Trinitate diuinitatem *ma vna in*
ſentiamus. Nam , ſi tale Verbum non eſt , ſed ex non ente , ens euaſit , creaturáque facta eſt , *verbo de-*
& opus quoddā exiſtat:relinquitur,vt vel non ſit verus Deus,quū ſit ex numero creaturarū : *prehenſi-*
aut ſi pudore confuſioneq; fracti à Sacris ſcripturis,deum illū verū eſſe confiteārur,neceſſario *bilis.*
ſit,vt duo ſimul numina agnoſcant,alterū creatorem,alterū creaturam:duobuſq; dominis inſer- *Quomodo* *ſit vnus*
uiant,alteri ingenito, alteri genito & creato,& vt duas fides habeant, vnam in verum deum, *Deus per* *trinitatem*
alteram in condititiū & fictum ab ipſis, quem ipſi deum vocant. Neceſſum eſt quoque eos ita *Abſurdū.*
obcæcatos,cū adorāt increatū,oppugnare cū creato:& cū addūt ſe creaturæ,auerſari creatorē.
Nō enim fieri poteſt,ob eā quę in ipſis eſt naturarū diuerſitatē, & diſſimiles in agēdo vires , vt

hũc in illo, aut illũ in hoc agnoſcas, & videas. Quapropter, cum Ariani eiuſmodi ſententię ſint, A
Ariani cũ gentilibus plura numina conſtituunt quomodo.
vitari omnino non poteſt, quin plura numina conſocient: Id enim facinus eorum, qui ab
vno deo deſciſcũt. Cur igitur Ariani cùm hoc ſenſu ſint, ſeſe nõ adnumerant gentilibus? ſiqui-
dem ambo, omiſſo creatore deo, creaturæ inſeruiant. Sed illi, ad circumueniendos ſimpli-
ciores, vocabulum ethnicorum ſubterfugiunt: ſimilem tamen cum illis ſententiam fouent.
Etenim ſophiſma illud quod ſoliti ſunt dicere (Non proferimus duo ἀγένητα) id deprehen-
duntur ad ſimpliciorum impoſturam dicere. Nam quum inquiunt ſe non duo ἀγένητα ſta-
Arianorũ & Ethnicorum collatio.
tuere, duo numina cõſtituũt, eaque diuerſæ naturæ: alterũ increatũ alterũ creatũ. Iã ſi Ethnici
vni increato inſeruiunt & multis creatis: iſti autem vni increato & alteri creato, ne ita quidẽ
quicquam diſcriminis inter ipſos & Ethnicos fuerit, quum is qui ab ipſis creatus cenſetur,
vnus ſit ex multitudine gentilium deorum: & viciſſim gentiles dij eandem cum iſto vnico
naturam poſſideant, itidemque ſint creaturæ miſeri, & quàm maximo damno mulctati, dum
Ariani Iudæis deteriores.
de Chriſto male ſentiunt: Exciderunt enim à veritate, & Iudæorum proditionem tranſcen-
dunt, abnegantes Chriſtum, & cum ethnicis volutantur, creaturis diuerſiſque numinibus
inſeruientes. Vnus enim eſt deus, & non plures: & vnum iſtius Verbum, & non plura. Nam
deus eſt Verbum, ſolumque illud habet Patriam formam, quod ipſum cum eſſet Saluator B
Ioan. 5.
noſter, confudit Iudæos, dicens, Pater qui miſit me, ille teſtimonium dedit de me, neque
vocem eius vnquam audiuiſtis, neque formam conſpexiſtis, neque Verbum eius habetis in
vobis permanens, quoniam ei, quem miſit ille, fidem non habetis. Pulchre hic Verbum con-
iunxit formæ vt palàm faceret, ſe eſſe verbum Dei, & Imaginem, & Characterem, & Spe-
ciem ſui Patris, Iudæoſque qui loquentem non receperant, non recepiſſe Verbum, quod eſt
Iacob cur Iſrael appellatus.
Forma dei. Hoc cum Patriarcha Iacob vidiſſet, benedictionem meruit, & pro Iacobo Iſraël
appellatus eſt ab eo, quemadmodum Sacra ſcriptura teſtatur. Sol autem illi exoriebatur, cum
tranſiret Species. Dei. Hoc autẽ erat quod dicebat, qui vidit me vidit & Patrẽ meũ: &, Ego in
Ioan. 14.
Patre, & Pater in me eſt: & Ego & pater vnum ſumus: ita enim vnus eſt Deus, & vna in Pa-
trem & Filium Fides: & quia Verbum eſt Deus, fit vt & dominus & Deus noſter ſit, quan-
doquidem vnius proprius eſt & indiuiſibilis Filius, idque ſecundum proprietatem & pecu-
liaritatem ſubſtantiæ. Sed ne ita quidem ad pudorem coguntur Ariani, quibus hæc verba in
ore ſunt: Non vt vos dicitis, ſed vt nos volumus: inuenimus enim interea aliquid noui, quod
dicamus, ex quo priores noſtras ſententias ſubuertiſtis. Ita enim Patrem & filium vnum eſſe C
dicimus, & ita Patrem in filio eſſe, & filium in Patre, ſicut & nos in illo eſſe poſſumus. Hoc
Ioan. 17.
enim in Euangelio Ioannis Chriſtus de nobis dignatus eſt loqui: Pater Sancte, ſerua eos in
nomine tuo quos dediſti mihi, vt ſint vnum, quemadmodum & nos. Et Paulo poſt, Non
Ibidem.
pro illis rogo tantum, ſed etiam pro his, qui credunt per verbum eorum in me, vt omnes
vnũ ſint, quemadmodum tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum fiant, vt
mundus credat te me miſiſſe, & ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi eis, vt vnum ſint,
quemadmodum & nos vnum ſumus, ego in illis & tu in me, vt ſint perfecti in vnum, vt co-
gnoſcat mundus, quod me miſeris. Imo, vt inuenirent cauillationem doloſi, iſta adiecerunt:
Arianorũ calumnia.
ſi, quemadmodum nos in patre vnum ſumus, ita ipſe & pater vnum ſunt, & ita in Patre ille ip-
ſe exiſtit qui fit vt ex iſtis verbis, ego & pater vnum ſumus: &, Ego in patre, & pater in me:
Ioan. 10
Ioan. 14.
proprium & ſimilem ſubſtantiæ Paternæ eum eſſe colligatis? neceſſe ſiquidem eſt, & nos quid
dam proprium ſubſtantiæ Patris eſſe, aut illum ita eſſe alienum ab ea re, quemadmodum &
nos alieni ſumus. Iſtiuſmodi illi per delirium garriunt. Ego autem in illorum peruerſitate ani-
mi nihil video, niſi irrationabilem improbitatem & diabolicam vecordiam, ac par eſt, vt & ip- D
Ariani ſe æquales filio Dei faciunt.
ſi pro diaboli more loquantur, Aſcendamus in cælum, & ſimiles erimus Altiſſimo, quippe, qui
ea quæ pro munere & gratia donantur hominibus, paria velint eſſe cum donatrice diuinitate.
Audientes ſiquidem homines appellari filios dei, arbitrati ſunt ſe pares eſſe, æqualeſque vero
& naturali filio Dei. Iidem rurſum audientes ex ſaluatore, vt ſint vnum, quemadmodum &
nos, ſumpta per errorem nimia ferocitate, exiſtimant ſeſe ita futuros, vt filius eſt in patre, &
pater in filio, nihil interim videntes, ex iſtiuſmodi opinatione ruinam patris ſui diaboli eſſe
conciliatam. Si enim (vt ſæpius iam dixi) idem Verbum eſt in nobis, quod eſt in Deo, neque
Quibus vna eſt natura, illis etiam communis appellatio.
id vllam præter quàm ex modulo temporis differentiam habet, eſto, ſit ſimile verbum Dei
nobis, & eundem locum nobiſcum apud patrem poſſideat, neque vnigenitum, neque ſo-
lum Verbum aut Sapientia Patris appelletur, ſed ſit illud nomen omnibus nobis, qui illi ſi-
miles ſumus, ex æquo commune: Æquum enim eſt, vt quibus vna natura, illis quoque com-
mune ſit vocabulum, etiamſi temporibus à ſe inuicem diſcrepent, homo enim Adam, homo

&

A & Paulus, homo etiam is qui iam naſcitur, neque interualla temporum generis naturam immutant: Si igitur Verbum tempore duntaxat a nobis differt, æquum erat & nos tales eſſe, qualis eſt ille. Atqui neque nos Verbum, aut ſapientia: neque ille creatura, aut opus exiſtimari poteſt: alioqui, cur omnes ex vno ſumus, cum tamen ille ſolus ſit Verbum? Cæterum, ſi illis decorum eſt talia audire, nobis tamen quàm maxime indecorum eſt, vel ſemel de illorum blaſphemiis cogitare. Quod ſi huiuſmodi dicta minime curioſe excuti oportuit; quum ſe oculis vltrò ingerat tam clara & pia ſententia, & tam recta Fides: tamen, vt etiam hic declarentur impij eſſe: age compendio, vt a patribus didicimus, ex ipſo dicto, illorum in opinando diuerſitatem refutemus. Mos eſt Diuinæ ſcripturæ, res naturales hominibus in ſimilitudinem & exempla proponere: id autem facit, vt ex illis naturalibus, motus hominum qui vitio voluntate ſuſcipiuntur, manifeſtius appareant, eorumque mores, vel mali, vel iuſti, magis in conſpicuo ſint. In malis quidem moribus, vt cum dicit: ne ſitis ſicuti equus & mulus, in quibus non eſt intellectus: aut cum conqueritur, qui tales facti ſunt: Homo (inquiens) quum eſſet in honore, non intellexit: comparatus eſt iumentis nullo intellectu præditis, & ſimilis factus eſt illis: aut rurſum, equi ſalaces facti ſunt. Saluator quoque Herodē, qualis eſſet, declarans, ad iſtum modum lo-

Scriptura ſacra rerum naturaliū in ſimilitudinem proponere conſueuit quomodo.

Pſal. 32.
Pſal. 48
Luc. 13.
Matth. 10.

B cutus eſt: Dicite vulpi illi. Diſcipulos item his verbis admonuit: Ecce ego mitto vos vt oues, in medio luporum: ſitis igitur prudentes vt ſerpentes, & ſimplices ſicuti columbæ. Quæ quidem verba ideo locutus eſt, non vt naturaliter iumenta efficeremur, aut ſerpentes, & columbæ: non enim tales ipſe nos condidit, ac proinde nihil tale ipſa natura recipit: ſed vt nos luporum quidem impetus affectuſque irrationales defugeremus, ſerpentis autem prudentiam animaduertentes, non ſineremus nos fraudibus circumueniri: & ex columba manſuetudinem mutuaremur. Ex rebus autem Diuinis ſimilitudines viciſſim hominibus decerpēs, Saluator ait: ſitis miſericordes vt pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Et, eritis perfecti vt pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Dixit illud, non vt eſſemus tale aliquid, quale Pater eſt, quod fieri nequit, quum creaturæ ſimus, & e nihilo conditi, ſed quemadmodum, ne iumenta efficeremur, ſub his verbis interdixit: Nolite fieri ſicut equus & mulus, ne eorū irrationabilitatem æmularemur: ita & hoc quoque, non vt eſſemus, qualis Deus eſt, prolocutus eſt, Sitis miſericordes vt pater veſter: ſed vt reſpectu beneficiorum eius, quæcunque bona facimus, non propter homines, ſed propter illum faciamus, ab eo, & non ab hominibus mercedem captantes: & vt nos, quamuis ipſe ſolus ſit fi-

Matt. 7
Quomodo nos oporteat perfectos eſſe vt Pater noſter cæleſtis.

C lius naturalis & verus, & vnigenitus, filij quoque efficiamur, non quidem vt ille, naturales & veri: ſed per gratiam eius qui nos vocat: & vt nos quanquam homines terreni ſumus, dei tamē appellatione cohoneſtemur: non, quòd tales ſimus, qualis verus Deus aut illius Verbum: ſed pro ea ratione & modo, quo voluit is qui hoc largitus eſt, Deus, itidem quoque, vt deus, miſericordes efficeremur, non adæquati deo, neque naturales aut veri benefactores redditi, non enim ex noſtris rebus eſt, quod benefacimus, ſed ex dei, vt quæ per gratiam dei ad nos perueniant, ea & nos aliis impertiamur ſine curioſitate delectus, ſed ſimpliciter ſtudio benefaciēdi in omnes porrecto: Hac enim ratione ſaltem aliquo modo eius imitatores effici poterimus, & non aliter, quatenus ea quæ à deo ſunt, inuicem in nos mutuo ſubminiſtremus. Vt igitur bene & recte eo ſenſu hæc verba intelliguntur, ita quoque in verbis Ioannis ſimilis intellectus conſtituendus eſt, & non prout Filius eſt in patre, ita & nos ſimus. Qui enim, aut vnde id fieri poterit, cum ipſe ſit Verbum & ſapientia Dei, nos autem terreni, ipſe natura & eſſentia Verbum, & verus deus? ita enim loquitur Ioannes: Scimus veniſſe dei filiū, & dediſſe nobis intellectum, vt cognoſceremus verum Deum, & ſumus in vero, nimirum in filio eius Ieſu Chriſto.

Simile.

Non ſumus in deo patre vt Dei Verbum.

1 Ioan. 5

D Hic eſt verus deus & vita æterna: nos contra, non natura, ſed adoptione & gratia filij reddimur per eum; idque participatu ipſius Spiritus: quotquot enim (inquit) receperunt eum, dedit illis, qui crediderūt in nomine ipſius, poteſtatem vt efficerētur filij dei. Quapropter ille quidē eſt veritas, quæ ita loquitur, Ego ſum Veritas: ideoque quum patrem ſuum alloqueretur, dixit, Sanctifica eos in veritate tua: tuus ſermo veritas eſt. Nos autem contra, per imitationem virtute imbuimur, & reddimur filij. Non igitur vt nos eſſemus, qualis ipſe, dictum eſt ab eo, vt vnum ſint quemadmodum & nos ſumus: ſed vt quemadmodum ille, vtpote Verbum in Patre ſuo eſt, ita quoque & nos aliqua ſimilitudine & rudi formula, dum in eum reſpicimus efficeremur vnum, vna inter nos & mutua concordia animi & ſpiritus vnitate, nec diſſentiamus vt Corinthij, ſed ita concordes ſimus, vt quinque illa milia in Actibus Apoſtolorum, qui quaſi vnus homo cenſeri poterant. Vt enim filij, non autem vt ille Filius & vt dij, non autem vt ille ipſe Deus, & miſericordes, veluti Pater, non vt pater, ſed ita vnum ſitis quemadmodum pater & filius, non, quod futuri ſimus ita vt pater na-

In deo ſumus non natura ſed adoptione & gratia.

Ioan. 1
Ioan. 14.
Ioan. 17
Simile.

Mutua inter nos concordia, animi & ſpiritus vnitate nos facit vnum cum deo.

turaliter eſt in filio, aut filius in patre: ſed pro noſtra natura & quatenus fieri poteſt, vt inde for- A
mulam ſimilitudinemque mutuemur, diſcamuſque nos oportere vnum eſſe, ea ratione quam
in miſerendo paulo ante didicimus. Similia enim cum ſimilibus naturalem quandam coniū-
ctionem & coadunitionem habere ſolent: ſiquidem omnis caro ſecūdum ſuum genus in vnū
Verbum nobis diſsimile. conciliatur. Nobis quidem igitur diſſimile eſt verbum, quod tamen ſimile eſt ſuo Patri. Qua-
propter, illud quidem natura & ex vero vnum eſt cum ſuo patre: nos autem inuicem inter nos
cognati, & ex vno omnes progeniti, & vna omnium hominum natura, vnum inter nos affe-
Matth. 11. ctu & animo efficimur, habentes pro archetypo exemplari Filij cum patre naturalem vnitatē.
Vt enim manſuetudinem de ſe docuit his verbis: Diſcite a me quod mitis ſum, & humilis
Simile. corde: non quidem vt coæquemur illi, quum hoc ſit impoſſibile: ſed vt in eum reſpicientes,
Explicatio manſueti perſeueremus in omni tempore, ita etiam iſthic volens nos vero & firmo, & indiſ-
ſolubili inuicem affectu conciliatos eſſe, ex ſeſe mutuatus eſt exemplum, & dicit: Vt ſint vnū
quemadmodum & nos, vtque in nobis eſt indiuiſibilis vnitas, ita quoque & ipſi addiſcentes ex
nobis indiuiſibilem noſtram naturam, inter ſe perpetuo concordiam ſeruent: certior enim
Dei natura immutabilis hominū vero natura inconſtans. imitatio hominibus, quæ ductum rerum naturalium ſequitur. Cæterum, nos quidem ij B
ſumus, nec vllo vnquam tempore ratione generis immutamur: mores contra hominum in-
conſtantes ſunt, poſſunt tamen ad immutabilem naturam reſpicientes, mala defugere, & ad
bona ſeipſos reformare: nam ita hoc dictum (vt & ipſi in nobis vnum ſint) rectam accipit in-
terpretationem. Certe, ſi poſſibile eſſet, vt ita eſſemus, vt eſt in patre filius, verba illa ad iſtum
modum concipienda fuiſſent, vt & ipſi in te vnum ſint, ſicuti filius eſt in Patre: nunc autem
ad iſtam formam locutus non eſt, ſed quum dixiſſet (in nobis) rei diſcrimen differentiamque
Arianorū argumentū diſſoluitur per ſententiam abſurdā propoſitā. expreſſit: nimirum, ipſum ſolummodo in ſolo Patre eſſe, vt vnicum & ſolum Verbum, & vni-
cam & ſolam ſapientiam: nos autem in filio eſſe, & per filium in patre, id nihil aliud ſibi vult,
quam homines quoque pro noſtra vnitate tales inter ſe fieri poſſe, quales nos inter nos vnum
ſumus natura & veritate, quod alioqui nunquam fieret, niſi exemplum vnitatis in nobis didi-
cerint. Hoc autem verbum, in nobis, hanc habere ſignificationem audias ex Paulo ita loquen-
te: Hæc quidem figurate tranſtuli in me, & Apollo, vt in nobis diſcatis nos inflari, ſpirituque
turgeſcere, ſuper id quod ſcriptum eſt. Illud igitur verbum, in nobis, non eſt idem cum eo, vt
eſt Filius in Patre: ſed exemplum eſt & ſimilitudo, quaſi ſi dicas, ex nobis condiſcant: vt enim
Paulus eſt forma Corinthus, ita Patris & filij vnitas præſcriptum quoddam & documentum C
eſt omnibus, ſecundum quod poſſunt diſcere, dum reſpiciūt naturalem vnitatem Patris & fi-
lij, quomodo & ipſi debeant inter ſe vnum fieri per concordiam animorum. Quod ſi aliter reſ-
pondendum eſt ſuper hoc dicto, poteſt hoc verbum, in nobis, idem valere ſignificatu, ac ſi di-
cas, Patris & Filij viribus effici, vt vnum fiant. Sine Deo enim hoc fieri nequit, idemque vide-
Ioan. 17 re licet in Diuinis eloquiis: vt, In Deo faciemus potentiam, & in Deo tranſgrediemur murū
Altera explicatio. & in te inimicos noſtros cornu ventilabimus. Liquet igitur, nos in nomine Patris & filij vnum
factos, poſſe retinere firmum dilectionis vinculum. Rurſus eandem ſententiam extendens
dominus: Ego, inquit, gloriam, quam dediſti mihi, dedi illis, vt ſint vnum, quēadmodum nos
vnum ſumus. Recte quoque & hic non dixit, vt vnum ſint in te, quemadmodum ego ſum: ſed
quemadmodum nos ſumus. Qui enim dicit, quemadmodum, non identitatem, ſed ſimilitu-
dinem & exemplum eius, de quo loquitur, ſignificat. Verbum igitur iure & eſſentialiter iden-
titatem naturæ cum Patre obtinet: nobis autem datum eſt, vt imitemur, quemadmodum di-
ctum eſt, nam ſtatim ſubintulit, Ego in illis, & tu in me, vt abſolute in vnum perficiantur. Quo
loco in poſterum maius quiddam, & perfectius à nobis Dominus poſtulauit. Certum enim D
eſt Verbum in nobis eſſe factum, quippe quod noſtrum corpus induerit, Tu autem in me
Pater, tuum enim ſuum Verbum, & quia tu in me, eo quod tuū ſim verbum, ego porro in il-
lis per corpus meum, & quia per te in me hominū ſalus perficitur, rogo te, vt & ipſi fiāt vnum,
ſecundum rationem mei corporis, & ſecundum eius perfectitudinem, vt & ipſi perfecti red-
dantur, quum habeant cum corpore meo vnitatem, & in eo vnum fiant, & quaſi, quos ipſe
Rom. 12 geſtem, pariter vnum corpus fiant, & vnus ſpiritus, & in virum perfectum euadant: Om-
nes enim eiuſdem participes, vnum efficimur corpus, vnum Dominum habentes. Hunc
intellectum, quum hæc verba poſſideant, magis ac magis redarguitur peregrina iſta opinatio
Chriſtus non dixit vt vnum ſint in te. perduellium Chriſti. Rurſus eaſdem voces repeto. Si ſimpliciter & abſolute pronunciaſſet,
vt vnum ſint in te, vel vt ipſi & ego in te vnum ſumus, habuiſſent iſti Dei oppugnatores ali-
quam improbam occaſionem, nunc autem non ſimpliciter dictum eſt, ſed quemadmo-
dum tu in me, & ego in te, vt omnes vnum ſint. Hic, quum rurſum inferat hanc vo-
cem,

A cem, quemadmodum longiſſime eos abeſſe declarat, quàm vt fiant, qualis ipſe eſt in Patre,
eamque longinquitatem metiendam eſſe non loco, ſed natura. Nihil enim ratione loci pro-
cul eſt à Deo, ſed duntaxat qualitate naturæ omnia longe ab eo conſiſtunt: &, vt ſuperius dixi,
non identitatem, non paritatem oſtendit, quum vſurpat hoc aduerbium (quemadmodum)
ſed exemplum eius rei de qua loquitur aliqua in parte ſpectandũ præbet, vti ex ipſis Seruatoris
verbis cognoſcere licet. Quẽadmodũ enim Ionas erat in ventre balenæ tribus diebus & tribus
noctibus, ita erit & filius hominis in corde terræ. Nõ igitur Ionas vt dominus fuit neque Ionas
ad inferos deſcẽdit, neque balena infernus fuit, ſed neque deglutitus Ionas reduxit deglutitos
iam antea a balena: ſed ſolus ex ceto, cui hoc iniunctũ fuit, egreſſus eſt, neq; vlla iſthic idẽtitas,
aut paritas denique in hac voce (quemadmodũ) ſignificatur: ſed aliud atque aliud ſimilitudinẽ
tamen quandam oſtendit in Iona, ob triduanum illud tempus: ita nimirum & nos quoque
(dicente Domino quemadmodum) non vt filius in patre, neque vt pater eſt in filio, ita nos ſu-
mus, ſed quemadmodũ pater & filius inter ſe vniuntur, ita nos inter nos per ſpiritus concordiã
vnimur. Seruator porro, quẽadmodũ & Ionas in terra fuit, non vt inde Ionã Seruatorẽ fuiſſe
B aut ſeruatorem vt Ionã deglutitũ ad inferos deſcendiſſe intelligas, quũ longe alia res fuerit: ita
quoque, ſi nos vnum efficiamur, quemadmodum filius in Patre, tamen non ita erimus vt ipſe
filius, neque pares illi, quippe, qui longe aliud ſimus: ideoque illa vox (quemadmodum) addita
eſt, quoniam quæ talia ex natura non ſunt, qualia illa, cuius imitationem effectant, non eadem
ſed ſimilia redduntur: atque inde eſt, quòd filius ſimpliciter ſine additamento in Patre exiſtat:
quippe, cui illud natura competat: Nos contra, qui id non habemus ex natura, indigemus
imagine & exemplo, vt de nobis loquatur, vt ſint quemadmodum tu in me, & ego in te: cum
autem, inquit, iſti ita perfecti fuerint, tunc cognoſcet mundus, quod me miſeris: ſi enim non
veniſſem, & geſtaſſem horum corpus, nullus illorum ad perfectionem adduci potuiſſet, ſed
omnes corruptibiles permanſiſſent: Operare igitur, quæſo, in illis Pater, & quemadmodum
dediſti mihi, vt hoc corpus ferrem, ita dones tuum Spiritum, vt & ipſi in eo vnum fiant, & per-
ficiantur in me: Siquidem illorum perfectio documento & indicio eſt, Verbum adueniſſe.
Mundus porro videns iſtos conſummatos, Deoque plenos, plane crediturus eſt, quòd tu me
miſeris, & quòd ego illinc profectus ſim. Vnde enim illis perfectio obtingeret, niſi ego qui ver-
C bum tuum ſum, iſtud corpus aſſumpſiſſem, homoque factus eſſem? & abſolui opus, quod in-
iunxeras mihi pater, eo quod homines redempti à peccato, iam non vlterius in morte permã-
ſuri ſint: ſed deificati, quatenus ad nos reſpiciunt, vinculum charitatis inter ſe habituri ſint.
Ego igitur, quatenus datum eſt ſimplicius intueri, prolixiori commentatione iſta inter-
pretatus ſum. Ioannes autem Apoſtolus in epiſtola ſua breuius & abſolutius, ſcripti men-
tem manifeſtaturus eſt, refutabitque impiorum ſententias, docebitque qua ratione nos
in deo ſumus, & deus in nobis: & quomodo rurſum nos in eo vnum efficimur & quanto-
pere diſiungatur deus ſua natura à nobis, reprimetque Arianos, ne in poſterum exiſtiment
ſeſe futuros, vt filiũ, ne & ipſi quoque audiãt: tu autẽ homo es, & non Deus: &, Ne extendas te
cũ pauper ſis, ad paritatẽ cum opulẽto. Scribit igitur Ioãnes ad iſtum modum: per hoc cognoſ-
cimus nos in eo manere, & illum in nobis, eo quod ex Spiritu ſuo largitus eſt nobis: ex gratia Spi-
ritus nobis data, nos in eo ſumus, & ille in nobis: & quia ille Spiritus dei eſt, & in nobis eſt, me-
rito & nos cũ habeamus Spiritũ, exiſtimamur in deo eſſe, atque is modus eáque ratio eſt, qua
deus in nobis exiſtit. Nõ igitur, vt eſt filius in patre, ita & nos ſumus in patre. Nũ enim filius par
D ticeps eſt Spiritus, vt ita per ſpiritum in patre ſubſiſtat, neque accipit ſpiritum, ſed potius ſpi-
ritum omnibus largitur, neque ſpiritus filium Patri coaptat, ſed ſpiritus potius id a Verbo acci-
pit. Et filius quidem in patre eſt, vt Ratio eius propria & iubar. Nos contra, ſine ſpiritu externi
ſumus, & longe ſemoti à deo, ſed tamen ſpiritus participatu coaptamur diuinitati, vt nos eſſe
in patre, non hoc noſtrum eſſe ſit, ſed ſpiritus eius qui in nobis eſt, & in nobis manet, quandiu
illum in nobis cõfeſſione fidei retinemus: Rurſum, ita loquente Ioanne, quicunque confeſſus
fuerit Ieſum eſſe filium dei, deus in eo manet, & ipſe in deo. Quæ igitur ſimilitudo aut paritas
eſt nobis cum filio? Aut qui, quæſo, non vndiquaque refellantur Ariani & imprimis à Ioanne
quum aliter filius ſit in patre, aliter nos, neque vnquam nos, vt ille, futuri ſimus? neque Verbũ
ita eſt, quemadmodum nos niſi hic quoque per ſummam improbitatem, vt vbique audebũt
dicere, Filium etiam participatu Spiritus & præſtãtia operũ obtinuiſſe, vt ipſe quoque ſit in
Patre. Cæterum, illud nimis eſt impium vel in cogitationem admittere. Ipſe enim ſpiritum
largitur, & quæcunque habet Spiritus, ea à Verbo accipit. Igitur quum ſaluator dicat de no-
bis hæc verba: Quemadmodum tu in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, non eadẽ

Creatura procul ſunt a Deo non ratione loci ſed qualitate naturæ.
Quemadmodum quid denotet.
Matth. 16
Ioan. 17
Arianorũ hæreſis à Ioanne Apoſtolo refutata.
Quomodo ſimus in deo & deus in nobis.
Ioan. 5.
Ioan. 17
Abſurdũ.
Ioan. 17

nos in eo manentes habere ſignificat·oſtenſum eſt enim etiam illud ſatis claro exemplo Ionę A
Cuius interceſſione gratia deo conciliamur. ſed quod interceſſu gratiæ & dignitatis acceptæ Patri conciliemur(vt Ioannes inquit)vt Spiritum per eũ credentibus largiatur,per quẽ videmur in Deo exiſtere,eaq; ratione in illo coaptati. Nã,quoniam Verbũ eſt in patre,& ſpiritus è Verbo donatur,ideo volũtas eius eſt,vt nos accipiamus Spiritũ,quo accepto,tũ habeamus ſpiritũ Verbi qui eſt in Patre,videamur & nos per
Vt nos, quid. ſpiritũ vnũ eſſe in verbo,& per eũ in patre. Iã, quũ dicit(vt nos) nil aliud ſignificare voluit, niſi vt iſtiuſmodi Spiritus gratia in diſcipulis incõcuſſa & irreuocabilis permaneat:quod enim per naturam(vt dixi)Filio conceſſum eſt in patre eſſe,hoc nobis irreuocabiliter per ſpiritum con-
Rom.8 donari exoptat:Quod quum Apoſtolus cognitum haberet, Quis,inquit, nos ſeparabit à cha-
Dona dei irreuocabilia ritate Chriſti?Irreuocabiles enim ſunt donationes Dei,& gratia vocationis.Spiritus ergo is eſt,
Simile. qui eſt in Deo,& non nos per nos.Quemadmodum enim filij & dij,ob Verbum quod in no-
Quomodo futuri ſim⁹ in patre & filio. bis eſt,exiſtimamur,ita in Filio & in patre futuri ſumus:exiſtimabimurque in filio, & in Patre vnum eſſe facti ob ſpiritum habitantem in nobis, & re vera in patre exiſtentem. Cum igitur quis ob ſcelera ſua ab iſto dono exciderit, quod firmum eſt,& ſine reuocatione in iis qui illud retinere volunt,& in peius mutata ſententia illud amiſerit,deficit ab eo homine Spiritus para-
Quomodo à dono Dei ſeiungimur & maligno ſpiritui ſubiicimur. cletus,ac iam inde in eo ſpiritu eſt,cui ſe inter peccandum ſubiecit: quemadmodum in Saul B contigit.Receſſit enim ab eo Spiritus Dei,& affligebat illum ſpiritus malus.Hæc quum audiant Dei rebelles,par erat illos in reliquum tempus pudore conſopiri, neque in poſterum ſeſe fingere pares Deo. At illi mentem non animaduertunt:Impius enim, inquit, intelligentiam non nouit,neque ſermones pios ſuſtinet:graues enim illi ſunt,vel ſolo auditu. Vide, quàm illi
Exemplũ. non deficiant in ſuis impietatibus:ſed potius Pharaonis more indurentur. Nam dum Salua-
Authoritates quib⁹ vtebantur Ariani cõtra catholicos. toris acta humana audiunt,eáque in Euangeliis conſpiciunt,obliuiſcuntur plane iuxta Samoſatenſem Paternæ in filio Deitatis,& audaci lingua ferocientes, dicunt: Quomodo poteſt filius ex patre natura ſimilis illi eſſe ratione eſſentiæ?quum ipſe de ſe dicat, Data eſt mihi poteſtas,& Pater iudicat neminẽ,ſed omne iudicium dedit filio:& Pater diligit Filium, & omnia dedit in manus eius: qui credit in filium,habet vitam æternam: & omnia tradita ſunt mihi à
Ioan.20 Patre:& nullus agnoſcit patrem,niſi filius,& cuicunque voluerit filius reuelare:&omne quod
Ioan.5 dedit mihi Pater ad me veniet.Hic ita inferunt:ſi erat ipſe,vt dicitis, filius nulla fuit illi neceſ-
Luc 10. ſitas accipiendi, ſed iam habebat ex natura, nec laborabat eius rei indigentia, vtpote filius
Ioan.5 aut quomodo ille fuerit vera ac naturalis poteſtas patris, qui ſub tempus paſſionis hæc ver- C
Ibidem. ba vſurpauit?Nũc anima mea turbata eſt,& quidnam dicam?Pater ſerua me ex hac hora: ſed ideo ad iſtam horam deuenit:Pater glorifica filium tuum:venit igitur vox è cælo, & te glorifi-
Ioan.17. caui,&glorificabo:& rurſum tale quippiam dixit,Pater,ſi poſſibile eſt,tranſeat calix iſte:& iſta
Ioan.17 dicens,conturbatus eſt ſpiritu,& proteſtatus eſt, & dixit, Amẽ dico vobis,vnus ex vobis traditurus eſt me.De iſtis omnibus ita loquuntur malitioſi hæretici,Si dei potentia fuiſſet, nihil illi
Arianorũ argumenta ſeu blaſphemia de Chriſti affectionibus timoris inhæſiſſet,ſed potius aliis vim poteſtatemque tribuiſſet.Aiunt igitur, ſi vera ſapientia, & propria ſapientia erat Patris,cur quæſo ſcriptum eſt·Ieſus profecit ſapientia, & proceritate, & gratia apud deum & homines?& progreſſus in fines Cæſariæ Philippi, percunctatus eſt ex diſcipulis,quemnam ipſum homines dicerent: progreſſus item in Bethaniam, interrogauit, vbi Lazarus ſitus eſſet:quæſiuit itidem ex diſcipulis,quótnam panes haberent.Quomodo igi-
Matth.16 tur,aiunt,hic ſapientia fuerit,qui in ſapientia creſcit progreſſuſque facit?eáque ignota habebat
Ioan.11 quæ ab aliis voluit condiſcere?Quin etiam & illud ab ipſis dicitur, quomodo poteſt proprium
Marc.6 illud Verbum patris eſſe,ſine quo nunquam Pater fuit,& per quod omnia,vt vos dicitis,fabri-
Pſal.22 catus eſt,quum in cruce dicat,Deus meus,Deus meus,cur me dereliquiſti?& ante hoc oraue- D
Ioan.17 tit,Glorifica nomen tuum, & glorifica me Pater ea gloria, quam habui apud te priuſquam
Matth.26. mundus fieret: Precatus eſt quoque in ſolitudine, & præcepit diſcipulis,vt orarent,ne intrarẽt
Marc.14 in tentationem:& ſpiritum promptum eſſe dixit,ſed carnem infirmam:& de die illa aut hora
Luc.22 nemo nouit,nec Angeli,nec filius.Ex iſtis verbis hanc ſententiam inferunt: Si pro veſtra ſen-
Marc.13 tentia,vt æternus filius apud Patrem exiſtebat, neutiquam illi ignorantia fuiſſet de illa die, ſed
Matt.24 eam cognitam habuiſſet,vtpote Verbum & ratio Patris:Neque quicquam illum celaſſet Pa-
Arianorũ venenum. ter,vtpote,qui cum patre coexiſteret,neque glorificationem poſtulaſſet,quum in patre haberet,neque vlla habendi vota feciſſet,nullius enim quum Verbum ſit,indigere poterit,ſed quia creatura erat, iſtiuſmodi verba locutus eſt, & indiguit illis, quę non habebat, creaturarum enim proprium eſt, indigere. & opus habere quibus carent. Iſtiuſmodi ſunt ſermones quos impij inter loquendum eructant. Atqui par erat in talibus cogitationibus adhuc improbius loqui, nempe illa, cur vlla ratione Verbum caro ſit factum? ac deinde hæc ver-
ba

A ba adiicere, Quomodo potuit is, qui Deus erat, homo fieri? aut quomodo potuit qui incorporeus erat, corpus geſtare? & adhuc maiori Iudaiſmo cũ Caipha dicere, cur, cùm plane eſſet homo Chriſtus, Deũ ſeipſum faceret? Hæc enim iſtiſque ſimilia rum tẽporis Iudæi inſpiciẽtes, murmure ſtrepitabant: nunc autem eadem iſta legentes Ariani, Fidem abnegant, & in blaſphemias præcipitantur. Quòd ſi quis è diuerſo, horum illorumque verba excuteret, deprehenderet eos omnes ſimul in eandem infidelitatem concurrere, ſimilemque impietatem, bellumque aduerſum nos fouere. Siquidem Iudæi dicebant, quomodo homo cum ſit, Deus eſſe poſſit? Ariani vero ſi deus verus ex deo, quomodo potuit homo fieri? & Iudæi quidem ſcandalizabantur, & per cauillum dicebant, Si filius Dei iſte fuiſſet: non perpeſſus eſſet crucem: Ariani vero ex aduerſo e regioneque conſiſtentes, loquuntur nobis: Quomodo audetis dicere proprium illum eſſe Verbum ſubſtantiæ patris, quum corpus habeat ad talia ſuſtinenda? deinde Iudæis quærentibus interficere dominum, eo quod Patrem ſuum Deum eſſe pronunciaſſet, ſeque illi parem faciebat, operando quæ Pater operatur: didicerunt Ariani & ipſi quoque dicere, eum non eſſe parem Deo, neque Patrem proprium aut naturalem Verbi eſſe Deum: &

Arianorũ & Iudaeorum in quaeſtionibus impius conſenſus.

B qui eum iis non ita ſentiunt, eos requirunt ad necem. Rurſus Iudęis ita loquentibus: nonne iſte filius Ioſeph, cuius nos patrem & matrem nouimus? quomodo igitur dicit, priuſquam Abraham eſſet, ego ſum? &, de cælo deſcendi? Ariani quoque iſtorum aſſeclæ, paria reddunt: Quomodo poteſt aut Verbũ aut Deus eſſe, qui dormit vt homo? qui in lachrymas prorumpit & percõtatur? Ambo enim iſti, contemplatione affectionum humanarum quas ſuſtinuit Saluator ob carnem quam habebat, inficiantur proprietatem & deitatem Verbi. Quum igitur ſit icta Iudaica veſania, eaque proditoris Iudæ, aut ex aperto profiteantur ſeſe Caiaphæ, & Herodis diſcipulos eſſe, nihil occultantes Iudaiſmum ſub Chriſtianitatis titulo, & penitus abnegent, vt antea dixi, carnalem Saluatoris aduentum: id enim illorum hæreſis peculiariter ſentit, aut ſi verentur propalam Iudaizare & circuncidi, vt Conſtantio placentur, iiſque quos fraudibus deceperunt, ne loquantur quæ ſunt Iudæorum: æquum enim eſt, quorum nomina deprecantur, eorum quoque ſententias refugere. Chriſtiani enī ſumus, ô Ariani, chriſtiani inquã ſumus, & proprie ad nos pertinet, bene ex Euangelio de Saluatore ſentire: neque cum Iudæis eum lapidare, ſi eum de diuinitate & æternitate ſua audiamus loquentem: neque vnà cum illis

Ariani ex Iudaeis ſuã impietatẽ didicerunt.

Ariani & Iudaei cur deitatem Verbi abnegent.

Verbi Chriſtiani officium.

C ſcandalizari, vbi, vt homo, noſtri cauſa humilibus verbis vtitur. Si igitur & vos vultis Chriſtiani eſſe, deponite veſaniam Arij, veſtraſque aures ſordentes blaſphemiarum verbis, eluite pietatis ſermonibus, pro certo habentes omiſſo Arianiſmo, reiectáque Iudæorum peruerſitate, ſtatim vobis è tenebris veritatis lucem orituram eſſe, neque iam inde nobis opprobraturos eſſe, quaſi qui duo æterna ſtatuamus: cognoſcetiſque etiam ipſi vos, dominum noſtrum verum & naturalem Filium dei eſſe, & non ſimpliciter æternum, ſed ex patris ſui proprietate ſpectãdum eſſe. Sunt enim & alia æterna, ſed quorum ipſe cõditor ſit: nam & Dauidis verba ſunt Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales. Iam, quum certum ſit etiam illas per eum conditas eſſe, ipſumque æternorum eſſe conditorem, quis noſtrum vnquam dubitaturus eſt, quin iſtis æternis ipſe ſit anterior, illumque nõ tam æternitate, quàm ex eo, quod filius ſit dei, ſpectari conſiderarique debere? Filius enim quum ſit, ſeparari à Patre non poteſt, neque fuit vnquam, quando non erat, ſed erat ſemper: quippe qui & Imago erat & iubar ſui Patris. Male igitur eos ea dicta, quæ cauillabantur intelligere, ex paucis verbis quæ ſuperius tractata ſunt, deprehendere licet. Quin & iam quoque in verbis Euangelicis ad calumniam detortis, eos rectum ſenſum non tenere, facillime perſpicias, ſi vel nunc ſcopum Chriſtianæ Fi-

Exhortatio ad Arianos.

Pſal. 23

Filius conſubſtantialis & coaeternus patri.

D dei ante oculos ponas, eoque pro regula vſus, lectioni ſcripturæ diuinitus (vt inquit Apoſtolus) inſpiratæ animum intendas. Quem ſcopum quum Chriſti perduelliones incognitum haberent, à via veritatis deerrauerunt, lapidique offenſionis impacti ſunt, ſentiẽtes diuerſa ab iis quę ſentiẽda erãt. Scopus igitur iſte & formula ſacræ ſcripturæ, queadmodũ dixi, vt ſentias ibi duplicem eſſe de ſaluatore hiſtoriam, eumque ſemper & Deum, & filium eſſe, quia Verbũ ſit, & Iubar & ſapientia ſui patris: poſtea autem propter nos aſſumpta carne ex Maria virgine eundem hominem eſſe genitum. Atque id vbique per omnem ſcripturam ſignificari deprehendas, vt dominus ipſe dixit, Scrutamini ſcripturas, quoniam illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me: ſed ne omnia verba in vnum coaccumulans prolixior in ſcribendo efficiar, contenti erimus pro omnibus vnius duntaxat Ioannis verbis: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo, & Verbum

Scopus ſcripturae ſacrae de Chriſto.

Ioan. 5

Ioan. 1.

caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam vt vnigeniti ex pa- A

Philip.2

tre. Paulus itẽ, Qui quũ in Forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, ſerui formã accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus & ſpecie inuentus eſt vt homo, humiliauit ſeipſum, obediens factus vſque ad mortem atque adeo mortem crucis. Nam ex iſtis, ſi quis eodem animo perambulet vniuerſam Scripturam, videbit primum hunc fuiſſe, cui dixerat Pater, fiat lux, & fiat firmamentum, & faciamus hominem: eundémque

Gen.1.

deinde ſub conſummationem ſeculorum miſſum à Patre fuiſſe in mundum, vt ſeruaretur mundus per ipſum. Scriptum eſt enim: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium, vocabuntque nomen eius Emanuel: quod ex interpretatione ſignificat, nobiſcum deus.

Eſa.7.

Qui igitur Sacras literas in manus ſumit, is ex veteri quidem Teſtamento has ſententias colligat: ex Euangeliis autẽ, Dominum ſpectet hominem eſſe factum. Verbũ enim (inquit) caro factum eſt: & habitauit in nobis.

Ioan.1.

Cæterum, homo factus eſt: & non in hominem, qui iam erat, superuenit: Nam & hoc quoque cognitu neceſſarium eſt, ne quando, qui hic ruinam paſſi ſunt impij, etiam alios ſecum eodem præcipitent: quippe, qui exiſtimant eum, quemadmodum priſcis temporibus in vnumquemque ex Sanctis deſcendit: ita tum quoque in Mariæ fi- B lium deſcendiſſe vt eum ſanctificaret, & in eo ſeſe oſtenderet, vt in cæteris ſanctioribus hominibus fecit. Nam ſi ita eſſet, & duntaxat in hominem veniſſet, quidnam ea res miri habebat? certe, non obſtupuiſſent illi, qui eum videbant, neque in hæc verba protupiſſent, vnde & quantus eſt iſte? rurſumque, cur tu quum homo ſis, Deum temetipſum facis? Siquidem iam aſſueti erant audire verbum Domini eſſe factum, nunc ad hunc, nunc ad illum Prophetam.

Filius Dei nõ in hominem iam ante exiſtẽtem ſuperuenit vt putant Ariani ſed carnem ipſe induit.

Iam autem, quia Verbum Dei, per quem omnia facta ſunt, ſuſtinuit etiam filius hominis fieri, humiliauitque ſemetipſum ſerui formam accipiens, inde nimirum euenit, vt crux Iudæis in ſcandalum ceſſerit: nobis autem Chriſtus Virtus ſit Dei, & Sapientia.

Ioan.10
Philip.2.

Verbum ſiquidem (vt inquit Ioannes) caro factum eſt, Scriptura pro conſueto more hominem carnem appellante, vt apud Iohelem prophetam deprehendas: Effundam ſuper omnem carnem de Spiritu meo. Daniel quoque Aſtyagi ita locutus eſt: Non colo idola manufacta, ſed deum viuum conditorem cæli & terræ qui dominatum habet in omnem carnem: quippe & ille & Iohel humanũ genus appellarunt.

Caro pro homine.
Iohel.2
Dan.14

Olim igitur ad vnumquemque Sanctorum verbum factum eſt, eoſque ſanctificauit, qui illud legitimè recipiebant, nec tamen quum illi naſce- C rentur, dictum eſt Verbum eſſe carnem factum, neque dum illi patiebantur, ſcriptum eſt Verbum paſſum eſſe.

Verbum factum ad Prophetas quomodo.

Contra, vbi ſemel Verbum natum ex Maria prodiiſſet ſub conſummationem ſeculorum ad peccata abroganda (ita enim Patri viſum fuit Filium ſuum mittere, factum ex Muliere, factum ſub lege) tum denique ſcriptum eſt, Verbum aſſumpta carne hominem eſſe factum: & in ea carne paſſum eſſe pro nobis, vt Petrus teſtatur: Chriſto enim, inquit, pro nobis paſſo in carne: vt palàm fieret, omneſque crederemus, eum, quum ſemper Deus eſſet, & ſanctificaret ad quos accedebat, diſponeretque omnia pro arbitrio Patris, poſtmodum in gratiam noſtri hominem eſſe factum, & corporaliter, vt inquit Apoſtolus, habitauit diuinitas in carne.

Verbum factum ex muliere.
Gal.4.
1.Pet.2.
Colloſ.2

Quæ verba idem valent, ac ſi dicas, quum Deus eſſet, proprium quoddam corpus cepit, eoque vtens vt organo, homo factus eſt propter nos. Ideoque quæ propria ſunt carnis, etiam de illo referuntur: nimirum, quia in carne conſiſtebat: qualia ſunt eſurire, ſitire, pati, fatigari, aliáque id genus, quæ caro in ſe recipit. Quin & ea opera, quæ ſunt propria Verbi, qualia ſunt, mortuos excitare, cæcis viſum reponere, hæmorrhoiſſam ſanare, ea quoque omnino corporis miniſterio peragebantur.

Chriſtus carne indutus eius quoque infirmitates ſuſtinuit.

Et quemadmodum Verbum carnis infirmitates D baiulabat vt ſuas, neque id mirum, erat enim caro ipſius: ita rurſus, quum caro ſuo miniſterio diuinitatis operibus inſeruiebat, illa opera in carne fiebant, quia caro illa erat corpus Dei. Probe autem Propheta locutus eſt, Geſtauit infirmitates noſtras, non autem curauit, ne quaſi extra corpus humanũ conſiſtẽs, corpusq; ſanãs vti ſemper fecit, obnoxios iterũ morti homines relinqueret. Cęterũ, infirmitates noſtras ipſe baiulat, & peccata noſtra ipſe geſtat, vt in cõſpicuo ſit eũ hominẽ propter nos eſſe factum, & corpus, quod peccata ferebat, illi eſſe propriũ. Et ipſe quidẽ nihil lædebatur, efferens peccata noſtra in crucẽ vna cũ corpore ſuo, vt Petrus dixit, vt nos mortales ita à noſtris paſſionibus liberaret.

Verbũ Dei humanitate velatum miracula quæ deſſũt faciebat.
Simile.
Eſa.55.

Quocirca, quum eius caro patiebatur, ipſe nõ erat extra corpus, ideoque ea ipſa paſſio illius nuncupatur. Et quum diuinitus deſignaret opera Patris, non erat ſeorſum à ſua carne, ſed in ipſo ſuo corpore hęc opera patrabat. Ideóque, quũ homo eſſet factus, hæc verba vſurpauit, Si non facio opera Patris mei, ne credideritis mihi: ſin autem facio, etiamſi mihi non credatis, ſaltem ex operibus credite, vt cognoſcatis patrẽ in me eſſe, &

Infirmitates noſtras portauit Chriſtus.
1.Pet.2
Ioan.10.

A eſſe,& me in patre. Certe, quum neceſſitas requirebat, vt ſocrum Petri febrientem excitarit, *Miracula*
humano quidem more manum extendit, diuinitus autem morbum compeſcuit: & in cæco *Christi.*
à natiuitate, humanum è carne emiſit ſputum, diuinitus autem oculos aperuit per lutum: in *Matth.1*
Lazaro autem vocem quidem vt homo edidit, diuinitus tamen vt deus eundem è mortuis *Ioan.9*
excitauit. Iſta autem eo modo facta ſunt, eáque ratione adhibita, ne imaginarium ac non ve- *Ioan.11.*
rum corpus habere crederetur. Congruum enim erat, vt Dominus, quum indueret humanã *Infirmita-*
carnem, eam ſolide cum omnibus ſuis paſſionibus indueret: vt enim hoc proprium eius cor- *tes carnis*
pus, ita & corporis paſſiones, ipſius paſſiones appellãtur, etſi eæ non pertingerent ad diuinita- *cur vna*
tem: nam ſi id corpus alterius fuiſſet, paſſiones quoque illæ alterius dici debuiſſent. Sin autem *cum carne*
contrà, Verbi erat ea caro (Verbũ enim caro factum eſt) neceſſum eſt, paſſiones carnis, eius *induerit*
quoque dici, cuius eſt illa caro. Cuius porro dicuntur paſſiones eſſe, quales imprimis ſunt cõ- *Christus*
demnari, flagellari, ſitire, crux denique, & mors ipſa, aliæque corporis afflictiones, eius quoq; *Ioan.1*
virtus & gratia, in iis quæ per corpus geſta ſunt, haberi debet. Ea de cauſa igitur recte & cõ-
gruenter non alterius, ſed ipſius domini paſſiones appellantur, vt & gratia ab illo deſcendiſſe
B intelligatur, & non alterum coleremus, ſed veram & ſynceram pietatem tueremur. Quod
autem neminem ex rebus creatis, neque vulgarem hominem, ſed naturalem & verum Dei
Filium, cúmque hominem factum ac nihilo minus dominum & Deum & Saluatorem in-
uocamus, hoc ipſum quis non admiraretur? aut quis non ſtatueret, rem plane Diuinam eſſe?
Niſi enim opera Deitatis Verbi per corpus patrata fuiſſent, nunquam homo deificatus eſſet: *Homo quo-*
rurſum, niſi quæ propria ſunt carnis, Verbi dicerentur, nunquam ad plenum homo ab illis *modo dei-*
liberatus fuiſſet. Nam tametſi pauliſper quaſi datis feriis interquieuiſſent, peccatum tamen *ficatus.*
& corruptio æque ita in homine remanſiſſet, quemadmodum in primis hominibus vim ſuã
& tenorem retinuit: eáque res ita demonſtrari poteſt. Permulti fuere viri Sancti, puri omnis *Sanctorum*
criminis. Siquidem Hieremias ex vtero ſanctificatus fuit, & Ioannes dum adhuc à grauida *virorum*
matre geſtaretur, exultauit in gaudio ad vocem Deiparæ Virginis, mors tamen æque regna- *numerus.*
uit ab Adam vſque ad Moyſen, & in eos qui non peccauerant, ad ſimilitudinem præuarica- *Luc.1.*
tionis Adæ. Atque ita manſerunt homines nihilo minus mortales & corruptibiles, capaces
interim affectionum naturæ. Nunc autem, poſtquàm Verbum homo factum eſt, ſibique vt
C propria vendicauit ea quæ ſunt carnis, non vlterius illa corpus humanum, eò quòd ibi Ver-
bum Dei conſiſtat, attingunt, ſed ab eo abſumuntur, nec iam inde homines ſecundum ſuas *Incarnatio-*
paſſiones peccatores & mortui permanent, ſed ſecundum Verbi potentiam reſurgentes, im- *nis Christi*
mortales & incorruptibiles perſeuerant. Vnde, naſcente carne ex Deipara Virgine, ipſe dici- *vtilitas.*
tur natus eſſe, qui aliis ortum initiúmque exiſtendi præbet, vt noſtram originationem in ſe *Christus*
transferat, nec deinceps, quaſi in terra manentes, in terram abeamus, ſed vt Verbo cæleſti co- *cur natus*
aptati coalitique, in cælos ſubueh amur. Eadem igitur ratione etiã cæteras affectiones corpo- *eſſe dicatur.*
ris non incongruenter in ſeipſum tranſpoſuit, vt iam deinceps non vt homines, ſed vt ij, quos *Infirmita-*
vt proprios & pro ſuis agnoſcit Verbum, æternæ vitæ conſortes efficeremur. Non enim vlte- *tes noſtras*
rius ſecundum priorem originem Adæ intermorimur, ſed deinceps noſtra origine cum om- *portauit*
ni carnali infirmitate in Verbum tranſlata, è terra excitamur, diſſoluto peccati piaculo per eũ, *Christus.*
qui in nobis & pro nobis piaculum factus eſt. Ac non immerito: quemadmodum enim in
Adam ex terra deriuati morimur, ita denuo ex aqua & Spiritu ſancto regenerati in Chriſto *1.Cor.15*
omnes viuificamur, quaſi caro noſtra non amplius terreſtris, ſed rationalis facta ſit, & vt ſic
D dicam, verbificata ob Rationem ſiue Verbum, quod in noſtri gratiam caro factum eſt. Vt au-
tem impaſſibilitatem naturæ Verbi, eiuſque ob carnem infirmitates cognoſcamus, operæ-
pretium eſt, vt maiori diligentia audiamus beatum Petrum. Is enim dignus teſtis cui de Sal-
uatore habeatur fides, qui ita ſcribit: Chriſto igitur pro nobis carne paſſo. Quocirca, quum *1.Pet.2.*
dicitur aut eſurire, aut ſitire, aut fatigari, aut neſcire, aut dormire, aut plorare, aut poſtulare, *Cõcluſio.*
aut fugere, naſci item & deprecari calicem, & ſimpliciter quæcunque ſunt corporis, tolerare,
recte ea omnia de Chriſto eſuriente, ſitiente pro nobis, colaphis cæſo, laborante, exaltato, na-
ſcente, creſcente, metuente, latente, atque ad iſtum modum loquente: Si poſſibile eſt, tran- *Ioan.17.*
ſeat à me calix iſte, calicémque pro nobis, quantum ad carnem attinet, accipiente, ea inquam,
omnia recte de eo dici ac prædicari poſſunt. Nam & ipſe Apoſtolus propterea ad iſtum mo-
dum locutus eſt: Chriſto paſſo non Deitate, ſed carne, idque pro nobis, vt non ipſius Verbi
proprias iſtiuſmodi paſſiones & naturales, ſed carnis eſſe cognoſceremus. Ne quis igitur ho-
minum ſcandalizetur, ſed potius agnoſcat Verbum ipſum ex natura ſua impatibile eſſe, ſed *Verbum dei*
tamen ob carnem quam induit, iſta de eo prędicari, quia & illa propria ſunt carnis, & caro il- *natura im-* *patibile.*

la proprium eſt corpus Saluatoris. Et ipſe quidem impatibilis ex natura perſeuerat, nullam A noxam ex iſtis rebus ſentiens, ſed illas in ſe profligat: homines autem, in eum, qui impatibilis eſt, translatis paſſionibus ſuis ibíque pereuntibus, impatibiles, & ipſi deinde & liberi ab iſtis calamitatibus in æternum redduntur, vt ipſe ſuis verbis docuit Ioannes, cùm inquit, Et ſcitis illum manifeſtatum eſſe, vt tolleret peccata noſtra, & peccatum in eo non eſt. Iam, cum res ita ſe habeat, nõ exprobrabit hæreticus aliquis, qui reſurgere poſſit caro mortalis naturæ? aut ſi reſurgat, cur non denuo ſitim & eſuriẽ percipit, & mortalis remanet? ex terra enim orta eſt, & quòd illi naturale eſt exatne, quomodo in ipſa ſopiri poterit? Huic tã cõtẽtioſo hæretico vel ipſa caro reſponderit: Eram quidem ego ex terra ſecundũ naturam mortalis, ſed poſtmodũ facta ſum Verbi caro, & ipſe ille qui Verbum eſt & omnino impatibilis eſt, tulit paſſiones meas. Ego autem libera facta ſum ab illis, vtpote, cui non permiſſum ſit, vt iſtis obnoxia ſim, idque per dominum qui me ab iſtis rebus vindicauit. Si igitur obiicis, quòd liberata ſim à naturali corruptione, vide ne obiicias, quòd Dei Verbum meæ ſeruitutis ſpeciem aſſumpſerit. Vt enim Dominus, induto corpore, factus eſt homo: ita & nos homines ex Verbo Dei deificamur: eò quòd illud receptum ſit in carne, & iam inde vitam æternam adipiſcimur. Hæc ne- B ceſſario prius excutienda fuerunt, vt ſi viderimus diuinitus eum per organum ſui corporis agere quippiam vel dicere, vt tum in mentem veniat, Deum eſſe qui iſta operatur: & viciſſim ſi viderimus eum humanitus loqui aut pati, non ignari ſimus, eum, quia carnem geſtet, hominem eſſe factum, atque inde fieri vt iſta vel dicat vel faciat: rectam enim Fidem bene tuebimur, ſi, quod vtriuſque naturæ proprium eſt, conſideremus, & ab vno vtrumque præſtari animaduertamus: id ſi à nobis fiat, nunquam in errorem prolabemur. Contrà, ſi quis ea quæ à Verbo diuinitus patrantur, reſpectu obtuitúque corporis quod ſolum in oculis habet, neganda putauerit, aut è diuerſo, reſpectu eorum quę propria ſunt corporis, Verbi in carne præſentiam inficietur, vel ex rebus humanis ſimilia mutuetur, quæ de Verbo ſentiat: idem ille profecto veluti Iudaicus caupo admiſcendo vinum aquæ, aut ſcandalum exiſtimabit crucem, aut vt gentilis, ſtultitiam arbitrabitur Euangelij prædicationem, quod iſtis Dei perduellionibus, rabioſis inquam Arianis, vides contigiſſe. Nam humana Saluatoris noſtri præ oculis habentes, in eam opinionem venerunt, vt illum exiſtimarint creaturam. Ergo viciſſim oportebat, dum diuina illius opera contuentur reſpectantes, vt abnegarent corporis illius natiuita- C tem, ac ſeſe iam inde Manichæis adnumerent. Cæterum, ipſi vel ſero tandem condiſcant Verbum carnem eſſe factum: nos autem ſcopum Fidei retinentes, cognoſcamus quæ iſti male interpretantur, recto ſenſu prædita eſſe. Nam hoc dictum, Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius: &, Omnia mihi tradita ſunt à patre: &, Ego non poſſum quicquam facere ex meipſo, ſed quemadmodum audio, ita iudico: & quæcunque ſunt iſtiuſmodi generis ſententiæ, non id indicant, quaſi aliquando ea non habuerit Filius. Quomodo enim quæ habet Pater, non habuerit æternum & vnicum patris ex ſubſtantia Verbum & Sapientia, cuius iſta ſunt verba? Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: & mea, ſunt patris. Si enim quæ patris ſunt, ad Filiũ pertinent, & ſemper illa pater habet: certũ eſt Filium ſemper habere ea, quæ ſunt patris: quippe, qui ſemper in eo ſit. Quocirca, non ideo quòd aliquãdo non habuerit, iſtiuſmodi locutus eſt: ſed quæ poſſidet vt Deus, ea poſtulat vt Filius. Nam quæ habet, à patre habet: Sed ne quis videns Filium habere omnia quęcunque pater habet, ex indiſcreta ſimilitudine eorum quę habentur, Sabelliano more deceptus impie ſentiat: exiſtimétque Filium etiam Patrem eſſe: ea de cauſa hoc verbum prolatum eſt, Datum eſt mihi, & accepi: & traditum eſt D mihi: nulla alia de cauſa, quàm vt oſtenderet ſe patrem non eſſe, ſed Patris Verbum, & æternum Filium: qui quidem ob ſimilitudinem Patris, quæcunque habet, perpetuo ab eo habet. Verum, quia Filius eſt, ideo perpetuo ex patre habet, quæcunque habet. Quod autem hæ voces (datum eſt) & item (traditum eſt) aliáque ſimilia, non diminuant Deitatem Filij, ſed potius oſtendant eum plane Filium, poſſis vel ex ipſis verbis intelligere: Si enim omnia illa tradita ſunt, primum quidem alius eſt, diuerſúſque ab illis quæ accepit. Quum enim omnium ſit hæres, intelligendum eſt ſolum illum eſſe filium, Patrique ſuum ac proprium ratione ſubſtantię. Si enim vnus eſſet ex numero vniuerſitatis, nequaquàm vniuerſitatis fuiſſet hæres: ſed & quiſque accepiſſet pro libito, & pater dediſſet. Nunc, cum ipſe omnia accipiat, alius eſt diuerſúſque ab omnibus, & ſolus proprius ſui patris. Quod autem illæ voces (datum eſt) & (traditum eſt) nuſquam oſtendant illum aliquando non poſſediſſe, licitum eſt ex ſimili dicto in vniuerſum hoc ipſum proſpicere. Ait enim Saluator, Quemadmodum Pater habet vitam in ſemetipſo: ita quoque Filio dedit vitam habere in ſemetipſo. Nam ex hac voce (dedit) indicat ſeſe

Pattem

Homines impatibiles redduntur à Chriſto. *1. Ioan. 5.*

Simile. *Deificamur ex verbo Dei.*

Chriſtum conſiderare quatenus ex deo & homine conſtituitur vera eſt fides.

Manichęi Iudæi & Ariani quomodo defecerunt à fide.

Ioan. 14. *Luc. 10.* *Ioan. 5.*

Præcedentiũ authoritatũ interpretatio. *Ioan. 14.*

Hæ voces (datum eſt, traditum eſt) filij diuinitatem non diminuunt.

Interpretatio verborũ quæ humanitatis Chriſti conueniunt. *Ioan. 5.*

A Patrem non eſſe:ex iſto autem dicto (ita)Filij ſimilitudinem proprietatémque cum patre ſi-
gnificat. Si igitur aliquando fuiſſet,quum Pater non haberet: certum eſt etiam fuiſſe, quum
Filius non haberet:vt enim pater,ita quoque & Filius habet. Quòd ſi illud impium dictu eſt,
pium autem illud,Patrem ſemper habuiſſe,qui,quæſo,non abſurdum, dicente Filio, vt Pa-
ter habet,ita & filium habere, iſtos dicere,non ita ipſum habere,ſed aliter? Syncerior igitur,
ac maioris fidei ſermo Verbi eſt,quo dicit ſe ea accepiſſe,quæ ſemper habet, quia à patre ha-
beat. Et pater quidem à nemine,Filius autem à patre habet. Vt enim,ſi ipſum iubar loquatur, *ſimile.*
omnia mihi donauit lux vt illuſtrarem, & ex meipſo lucem non præbeo,ſed vt lux voluit: ea
(ſi diceret)non indicaret ſe aliquando non habere,ſed lucis ſe quiddam eſſe proprium, lucíſq;
omnia ſua eſſe:ita id quoq; multo magis in Filio intelligendũ eſt:nã omnia Pater dedit Filio:
& rurſum,Omnia Pater in Filio poſſidet:Filióq; poſſidente,Pater viciſſim ea retinet. Vt enim *Ioan. 14.*
Filij Diuinitas patris diuinitas eſt:ita Pater in filio vniuerſitati rerũ prouidentia conſulit:Horũ
igitur verborum iſtiuſmodi intellectus eſt. Cæterum,ea quæ humanitus de Saluatore referũ-
tur,illa quoque piam ſententiam in ſe complectuntur. Ea enim de cauſa iam prius illa excuſ-
B ſimus,vt ſi audierimus eum percunctantem de Lazaro,vbínam ſitus eſſet: & interrogantem,
Quémnam me dicunt homines eſſe?&c,Quot panes habetis?&c,Quid vultis vt faciam vobis? *Matth. 16*
cognoſcamus ex ſuperioribus dictis veram inibi eſſe ſententiam, & non ſcandalizemur,quẽ- *Marc. 10*
admodum Chriſti oppugnatores Ariani. Primum igitur, iis ita impie ſentientibus hoc pro-
ponendum eſt,vndenám colligant,eum ea quæ percunctatur, ignorare? Non enim quiſquis
interrogat,ſtatim ignarus eſt eorum, quæ interrogat:ſed fit, vt de illis percunctetur,de quibus
plenam ſcientiam habet:certe Ioannes, qui inducit interrogantem Dominum, quot panes *Cur Chri-*
habent,nouerat illum earum rerum ignarum non eſſe,ſed conſcium: ait enim, Hoc autem *ſtus inter-*
locutus eſt,vt tentaret Philippum:ipſe enim norat,quid facturus eſſet. Si igitur norat id quod *rogauerit*
faciundum ſibi erat,vtique ignoratione laborare non potuit,ſed cum ſcientia interrogationẽ *Philippum.*
fecit. Ex iſta te,cætera quæ ſimilia ſunt,intelligas,nimirum,quòd cum percunctatur,vbi La- *Ignorare*
zarus iaceat:aut dum interrogat,quémnam ipſum homines dicant, non quaſi ignarum, ſed *Chriſtus*
vt certum percontationes ſuas facere:quippe,qui ſciret quid deſtinauerat facere:& celerrime *non potuit.*
eorum ſophiſma ita excluſeris. Quòd ſi contentioſius premant iſtas interrogationes,audiant,
C in Diuinitate ignorationem non eſſe,ſed id proprium eſſe carnis,vt iam ſuperius dictum eſt.
Quòd autem id verum ſit,vide (quęſo) Dominum interrogantem vbi Lazarus iaceat, & quũ
inde adhuc procul ageret,dixiſſet Lazarum eſſe mortuum. Atque idem ille qui ſecundum
iſtos exiſtimatur ignoratione laborare,is eſt,qui cogitationes diſcipulorum præcognoſcebat, *Chriſtus*
certiórque erat quæ in cordibus ſingulorum laterent,& quid in homine eſſet. Et quod magis *nouit ab*
eſt,ipſe ſolus cognoſcit Patrem,& dicit, Ego in Patre,& Pater in me. Cuiuis igitur manifeſtũ *ſcondita*
eſt,ignorationem ad carnem pertinere:ipſum autem Verbum, quatenus Verbum eſt,& om- *cordis om*
nia antequam fiant,ſcientia præcognoſcere. Non enim ideo quia homo factus eſt, deſiit eſſe *nium homi*
Deus:neque quia Deus ſubſiſtit,abducit ſe ab eo quod humanum eſt, abſit:ſed potius,quum *num.*
Deus erat,aſſumpſit carnem:& in carne exiſtens, deificat carnem: & quemadmodum in ea *Ioan. 14.*
interrogationes faciebat,ita quoque & in ea mortuum excitabat:omnibúſque oſtendit,ſe,qui *Humanitas*
mortuos viuificaret,& animam reuocaret,multo facilius omnium occulta ſibi cognita habe- *Chriſti non*
re,eique certum eſſe,vbi Lazarus iaceat,ſed tamen interrogationibus inſiſtere:faciebat enim *diuinitatẽ.*
& illud optimum vndecunque Verbum Dei,quod omnia propter nos ſuſtinuit, vt noſtram
ignorationem baiulans,donaret nobis cognitionem veri ſui ipſius Patris, ſcitemúſque ipſum
D propter nos ad ſalutem omnium eſſe miſſum, quo dono nunquam quicquam fuerit maius.
Cum igitur iſta verba calumniantur: Data eſt mihi poteſtas:&c. Glorifica filium: dictumque *Ioan. 17.*
item Petri, Data eſt illi poteſtas: hoc intellectu iſta omnia interpretemur, humanitus il- *1. Pet. 2*
lum ob corpus ſuum iſta omnia loqui,non quòd neceſſitate adigeretur: Sed tamen ipſe ſibi *Interpreta*
quaſi data confitetur,quæ humanitus acceperat,vt eo,qui dominus erat,accipiente, & in ip- *tio verborũ*
ſo donatione iſtarum rerum reſidente,gratia ipſa firma permaneret. Nam quod merus homo *D. Ioan.*
accipit,id ei eripi poteſt,cuius rei ſpecimen in Adam vidimus:quippe,qui illud, quod acce-
perat,perdidit. Vt autem gratia inademptilis eſſet, firmáque hominibus cuſtodiretur, ea de
cauſa hanc donationem, vt propriam ſibi arrogat, dicitque ſe poteſtatem accepiſſe, vt *Quatenus*
hominem, quam ſemper habet vt deus: dicitque, Glorifica me, qui alios glorificat, vt *homo pote-*
oſtenderet carnem ſe habere iſtarum rerum indigam. Ac proinde carne ſuæ humani- *ſtatem acce*
tatis hanc glorificationem accipiente,ita loquitur,quaſi ipſe eam accepiſſet. Si igitur, vt ſæ- *pit Chriſt⁹*
pius dictum eſt, Verbum homo non eſt factum,agnoſcamus has voces contra nos eſſe,quòd *à Patre.*

acceperit,quòd gloria indiguerit,quod ignorauerit. Sed cur de datore ita ſentimus quaſi non A
daret, ſed acciperet, cúmque qui aliis ſuppeditat, indigere arbitramur?& Verbum ſegrega-
mus à Patre,quaſi quod imperfectum ſit,& quadam neceſſitate laboret:humanitatem autem
donatitia illa gratia ſpoliamus?Si enim Verbum ipſum quatenus Verbum eſt,accipit, & glo-
Abſurdũ. rificatum eſt,& ſecundum Deitatem ſuam ſanctificatum eſt,& reſurrexit,quæ ſpes(obſecro)
hominibus relinquitur?permanent enim quales erant,nudi,miſeri,& mortui,nullum conſor-
tium habentes in eis, quæ data ſunt Filio. Aut quid aduenit?aut cur Verbum caro factum?
Si ideo factum eſt, vt ea ſibi acciperet , quæ ſe accepiſſe dicit : carebat igitur iſtis prius,
& gratiam potiſſimum debet corpori ſuo, eò quòd, quum in corpus veniſſet, tum de-
mum illa acceperit à Patre,quæ non habebat, antequam in carnem deſcenderet. Quippe,
qui iam inde melioris felicioríſque conditionis ſit factus per corpus,quàm corpus per ipſum:
At illa Iudaica ſententia eſt. Sin autem Verbum,vt liberaret hominum genus, deſcendit:
hominéſque ſanctificaret, Deificarétque,caro factum eſt: quum ea de cauſa caro factum ſit,
cui iam quæſo obſcurum fuerit,eum quæ dicit ſe accepiſſe,tum demum accepiſſe,quum ca-
ro factum eſſet? neque ſibi accepiſſe, ſed carni? In qua enim erat,quum hoc diceret,huius illa B
Quæ petie- dona æſtimanda ſunt,quæ per ipſum à Patre conferebantur. Quæ autem poſtulauerit,videa-
rit Chriſtus mus:aut qualia tandem ſint,quæ ſeſe accepiſſe dicebat,vt ſaltem vel inde illi ad pudorem de-
à Patre. ducantur. Gloriam igitur poſtulabat,& dixit: Omnia mihi tradita ſunt: & poſt reſurrectionē,
Luc.10. omnem poteſtatem ſeſe accepiſſe dicit:ſed tamen antequam diceret,omnia mihi tradita ſũt,
omnium erat Dominus:ſiquidem omnia ipſius erant,ſuluſque Dominus erat,per quem om-
nia. Et quum gloriam peteret,etiam tum erat gloriæ Dominus, vt Paulus dicit: Si enim co-
1.Cor.2. gnouiſſent,nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Habebat enim quæ poſtulabat , id
Chriſtus quod ex his verbis apparet: Glorifica me(inquiens) gloria quam habebam apud te,antequam
habebat ea mundus fieret:poteſtatem autem quam dicebat ſe poſt reſurrectionem accepiſſe, eam habe-
quæ petiuit bat priuſquam acciperet,etiam ante reſurrectionem. Ipſe enim per ſe increpabat ſatanæ , di-
à patre. cens: Faceſſe à me Satana:ſuiſque diſcipulis contrà Satanam poteſtatem dedit,quum ipſis re-
Ioan.17. uertentibus aiebat, Videbam Satanam tanquam fulgur è cælo cadentem. Quinimo,quod di-
Matth.4. xit ſe accepiſſe, hoc,priuſquam acciperet,ipſum poſſediſſe in demonſtrato eſt: quippe, qui
& 16.
Luc.10.
Luc.7. dæmones expellebat,& quæ ligauerat Satanas,diſſoluebat, vt in Abrahamica filia patet, & C
peccata remittebat paralytico,& mulieri,quæ pedes vnxerat,dixit: Dimittuntur vobis pecca-
ta veſtra:& mortuos excitauit: & cæco oculos reſtituit, donans ei videndi facultatem: iſtá-
Chriſtus que faciebat,non ſuperſedens donec acciperet poteſtatem: ſed ſtatim faciebat, vt qui iam tũ
ſua poteſta- potiretur ea poteſtate:adeo,vt inde clare innoteſceret,eum quæ habebat,vt Verbum,ea tum
te miracula demum quum homo factus eſſet,& poſtquàm reſurrexerat,humanitus accepiſſe: vt per eum
fecit. homines in terra quidem quaſi conſortes diuinæ naturæ poteſtatem haberent contra dæmo-
nes:in cælis verò vt liberati à corruptione,in æternum regnarent. In ſumma, id vbique ani-
maduertendum eſt,nihil eorum quæ dicit ſe accepiſſe, ita ſe accepiſſe, quaſi non habuiſſet:
habebat enim illa,vtpote ſemper & Deus,& Verbum: Nunc autem dicit humanitus ſe acce-
piſſe,vt carne eius in ipſo accipiente,in poſterum ea ex carne illius in nos firmiter poſſidenda
Chriſtus traderentur. Nam quod à Petro dictum eſt,accepiſſe illum à Deo gloriam & honorem, eò
gloriam & quòd Angeli ipſi ſubiecti ſint,talem in ſe mentem complectitur: Vt enim interrogabat hu-
honorem ac- manitus, excitabat autem diuinitus Lazarum: ita quoque hoc vocabulum (accepit) huma-
cepit à pa- nitus intelligendum eſt:ipſa autem Angelorum ſubiectio, Deitatem Verbi demonſtrat. Deſi- D
tre quomo- nite igitur,ô Deo odibiles, & ne humilietis Verbum,néue adimatis eius Diuinitatem quæ
do. Patris eſt,tanquam illius,qui aliqua neceſſitate,vel ignorantia laboret,ne quæ veſtra ſunt, in
Chriſtum coniiciatis,vt tum Iudæi faciebant,qui illum lapidabant. Non enim Verbi quate-
nus Verbum eſt,iſta ſunt propria,ſed hominum: & quemadmodum ſpuente illo, manuméq;
extendente,& Lazarum euocante,non dicimus illa hominis eſſe miracula, etiamſi per cor-
Miracula pus conficiebantur,ſed Dei; ita quoque cum humana de Saluatore in Euangelio referuntur,
non ſunt perpenſa conſideratáque indole eius dicti, ſi aliena abhorrentiáque videbuntur, non diuini-
hominis ſed tati eius,ſed humanitati attribuēda ſunt. Si enim Verbum caro factum eſt, ergo carni & ſua
Dei.
Ioan.2. qualitas,diuerſæque à Verbo affectiones ſunt:rurſum ſi caro in Verbo Deum geſtat, gratiam
Deum & inde commodáque percipit. Certe,quanquam opera patris per carnem faciebat,nihilo tamē
hominem ſe minus affectiones carnis in eo apparebant. Quale eſt,quòd interrogabat, & excitabat Laza-
declarauit rum: increpuit Matri, Nondum(inquiens) venit hora mea: & ſtatim aquam in vinum muta-
Chriſtus, uit,quia verus Deus erat in carne,& vera caro in Verbo: ideóque ex operibus quidem pro-
quomodo.

A debat ſuam diuinitatem, ex carnis verò affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare, quod illi ſuum ac proprium erat. Cum igitur res ſeſe ita habeat, agite, dictum illud de die, & horam quam nemo nouerat, ne Angeli quidem aut Filius, excutiamus. Hic imprimis & magnopere ignari & cæcutientes, magnam exiſtimant ſe in eo dicto habere ſuæ hæreſeos cauſam. Ego autem eos hoc ipſum cauſificantes, & ſeſe inſtruentes veluti gigantes, iterum Deum oppugnare conſpicio. Dominum enim cæli & terræ, per quem omnia facta ſunt, reũ ignorantiæ faciunt de die illa & hora: & Verbum, quod omnia nouit, condemnatur ab eis, quaſi qui diem illum ignotum habeat: & Filius, qui cognoſcit patrem, inceſſitur de inſcitia diei & horæ: huic inſaniæ, quam (quæſo) parem inuenias? Per Verbum omnia facta ſunt, & tempora & rerum agendarum articuli, nox item & dies, & vniuerſa rerum natura: & opifex ab iſtis fertur ſuum opus non intelligere? Atqui ipſa ſeries lectionis oſtendit, Filium Dei illã diem & horam probe ſcire, etiamſi Ariani ſua inſcitia in præceps ruant. Vbi enim dicit, (ne Filius quidem,) ibi diſcipulis recenſet ea, quæ diem illam antecedunt, dum inquit, iſta & iſta futura ſunt, ac tum denique finis. Iam, qui ea, quæ diem illam antecedunt, eloquitur, omnino in cognitione ſua diem habet, quæ poſt res prænunciatas ſubſequutura eſt. Si enim diem neſciret, nunquam ea, quæ diem anteueniunt, deſignaſſet: quippe, ignarus quando ea hora futura eſſet.

An indicij diem cognouerit Chriſtus.
Marc. 13.
Diluit Arianorum obiectionẽ.

B Ac veluti, ſi quis domum aut ciuitatem ignaro, certis ſignis deſcribere cupiens, ea quæ ante domum vel ciuitatem conſiſtunt, percenſeat: & poſt omnia deſignata loquatur, iam deinde in proximo tibi eſt ciuitas aut domus, certe fieri non poteſt, vt is, qui ita rem demonſtratam tradit, incognitum habeat, vbinam locorum domus aut ciuitas illa conſiſtat: nam ſi id eum lateret, profecto nunquam indicauerit ea quæ prioribus locis conſiſtunt: quin potius per ignorantiam auditores ſuos procul à recto diuerteret, aut inter loquendum non animaduerterit ſe in re ſignificanda limites tranſmittere: Ita quoque Dominus enarrans ea, quæ præuia ſunt ante illam diem & horam axacte nouerat, nequaquam ignarus quandònam illa hora & dies immineret. Cæterum, qua de cauſa, quum rem cognitam haberet, non diſerte eam dilucidéque diſcipulis expreſſerit, nefas quiddam arbitror in id arcanum curioſius inquirere, quod ipſe tacitum celatúmque eſſe voluit. Quis enim nouit mentem Domini? aut quis eius conſiliarius fuerit? Sed tamen, quur ita ſermonem temperarit, ne Filium quidem hoc

Simile.

C cognitum habere, quũ hoc omnium optime cognoſceret, ne id quidem infidelibus obſcurũ arbitror, eum hic per carnem hominis more, & ex perſona hominis locutum eſſe. Neque eſt vt aliquid detrimenti Verbo Dei accidiſſe putes, quum ignoratio iſta ad humanam naturã, cui id peculiare eſt, ſolummodo pertineat. Et hoc ipſum eleganter deprehendas, ſi quo tempore id Dominus locutus eſt, cum bona conſcientia expendas. Non enim in creando cælo, neque quum apud Patrem omnia diſponebat, neque antequam homo fieret: ſed cum Verbũ caro factum eſſet, hoc ſermone vſus eſt: Atque ideo quicquid poſt hominem ſumptum humanitus loquitur, ea omnia par eſt humanitati aſſcribi. Verbi enim proprium eſt, cognoſcere quæ fecerit, horumque principium & finem non ignorare, quum eius ſint opera; noritque, quot & quàm diuturna ea in condendo eſſe voluerit: quapropter ſi nec rerum ſingularum principia, nec terminos ignoret, omnino etiam nouerit vniuerſalem & communem omnium finem. Certe in Euangelio, vbi de ſe humano more loquitur, Pater (inquiens) venit hora, glorifica Filium tuum: clare præ ſe tulit de vltima hora vniuerſitatis eiúſque fine, vt Verbum quidem, ſe cognitionem habere, vt homineoi verò, in ignoratione verſari. Siquidem ho-

Humanitati Chriſti adſcribẽda ſunt omnia quæ humanitus loquutus eſt.
Ioan. 17.

D minis proprium eſt, ignorare, ac præcipue ea, quæ ſunt iſtius generis, & in eo ipſo proprium, quiddam eſt beneuolentiæ Saluatoris noſtri aduerſus nos homines. Siquidem homo factus non erubuit propter carnem ex natura iſtarum rerum inſciam, ſe ignarum fateri, vt oſtenderet ſe eius rei conſcium, vt deum, ſed tamen carnaliter ignorare. Quapropter non dictum eſt ab eo, ne filius quidem Dei, ne diuinitas ignorare videretur, ſed ſimpliciter ne Filius: vt Filij hominis iſta ignoratio remaneret. Atque ea de cauſa, quum de Angelis loquitur, non addidit, altiorem gradum, vt diceret (neque Spiritus ſanctus) ſed illud obticuit, duplici ratione rei fidem adſtruens: nam ſi admittas Spiritum ſcire, multo magis Verbum quatenus eſt Verbum, à quo etiam Spiritus accipit, id non incognitum habere admittas. Hic autem, quum de ſpiritu taceat, manifeſto prodit ſe de humano ſuo miniſterio locutum fuiſſe has voces (ne Filius quidem,) eáque res argumento eſt, eum humanitus iſthic loqui, cum ait, ne Filius quidem nouit: æque tamen clare oſtendit ſeſe diuinitus omnia ſcire: quum enim dicit: Filium diem illam ignorare, hunc eodem tempore Patrem cognoſcere affirmat: Nemo enim, inquit, cognoſcit Patrem, niſi Filius: Nemo autem, non, præter Arianos, confiteretur, eum qui Patrem

Chriſtus vt homo ignorare dixit.
Chriſti diuinitas nihil ignorare poteſt.
Luc. 10.

cõgnoſcit, multo magis cognoſcere vniuerſitatem rerum: in qua omnium finis & exitus cõ- A tinetur: quòd ſi iam definita eſt dies & hora à Patre, certum eſt, eam deſtinationem definitionémque per filium decretam eſſe, nouitque ille ipſe ſuum ipſius ſtatutum, quum nihil ſit

Cõcluſio. Chriſtus nouit extremum iudicii diem.

omnium, quod non per filium & factum & definitum ſit. Quapropter ipſe vt conditor vniuerſitatis, cognitum habet, qualem, & quantam, & quàm diuturnam, & quouſque eam Pater durare velit: & quouſque ſtatus iſte rerum in ſua magnitudine & latitudine ſeſe immobiliter ſit habiturus. Rurſum, ſi omnia quæ Patris ſunt, Filij ſunt: Patris autem eſt cognoſcere diem illam, vt in verbis Chriſti teſtatum videas: in manifeſto eſt igitur & Filium cognoſcere, quum id vt ſuum & proprium habeat ex patre. Rurſus, ſi Filius in Patre, & Pater in Filio, nouitque Pater diem & horam: clarum eſt, & Filium in patre exiſtentem, cognoſcentémque ea quæ in Patre ſunt, diem & horam non ignorare. Iam, ſi Filius vera Imago eſt patris, nouitque Pater diem & horam, cui dubium, quin iſtius ſcientiæ Paternæ Imaginem Filius quoq; poſſideat? Mirique nihil eſt, ſi, quum omnia per Filium creata ſint, & in eo omnia conſiſtant, norit ea quæ condita ſunt, quando aut in ſingulis priuatim, aut publice in omnibus finis immineat. Cæterum, temeritas Arianorum cum ſumma abſurditate coniuncta, nos ad hanc B apologiam deſcendere coëgit; qui dum adnumerant Filium Dei Verbum æternum rebus

Arianorũ blaſphemia quam in Deũ patrẽ pronunciare videtur.

creatis, eò aſſuetudine blaſphemandi ducuntur, vt etiam patrem ipſum, minorem rerum vniuerſitate videantur pronunciare. Si enim verum eſt, eum qui patrem nouit, non noſſe diem & horam, maior ergo (quod abominor) ſublimiórque ea cognitio fuerit (quod rabioſi illi non abhorruerint dicere) qua non ſolum tota rerum natura, ſed vel minima eius particula cognoſcitur, quam qua Pater intelligitur. Verùm, illi ita in Spiritum ſanctum blaſphemantes, certi ſint, ſe nunquam huius impietatis remiſſione condonandos eſſe, prout Dominus locutus eſt: nos autem Chriſti amatores qui Chriſtum gerimus, certum habemus, Verbum, quatenus eſt Verbum non quòd ignoraret, iſta dixiſſe, conſcius enim erat omnium: ſed vt hominis conditionem præ ſe ferret, in quam iſtiuſmodi generatio competit. Et quia carnem induerat ignorationi obnoxiam, carnaliter locutus eſt, ſe neſcium eſſe. Certe, is qui hic dicit, ne Filium quidem id ſcire, & ignorationem hominum temporibus Noe habitam pro exemplo adducit,

Mat. 24.
Mat. 24.

ſtatim ſubintulit: Vigilate igitur, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit: Et rurſus, Ea hora qua non putatis, Dominus veſter veniet: propter vos enim ego factus ſum, C quales vos eſtis. Atque inde eſt quod dixi neque Filium ſcire. Oportuit enim eum ſi diuinitus ignorabat, in hanc formam locutum eſſe: Vigilate igitur, quoniam non noui, & qua hora non expecto. Nunc autem, nequaquam in eum modum locutus eſt, ſed dum ait, vos neſcitis, & qua hora non expectatis, ſatis declarauit, hominum eſſe ignorare, in quorum gratiam ipſe ſimilem hominibus carnem geſtans homoque iam factus, hæc verba protulit ne Filium quidem id ſcire: ſiquidem carne non nouerat, quamuis vt Deus, illam ipſam horam bene cognitam haberet: quin & exemplum de Noe allegatum, Chriſti perduellium impudentiam oſtendit: nam & illic non ita locutus eſt, non noui, ſed non nouerant, donec veniret diluuium. Homines quidem non norant, at ille qui illis ſuper inducebat eluuium, Pater nouerat & diem

Gen. 7.

& horam, in qua cataractas cæli adaperuit, & abyſſos egurgitauit, Nóeque dixit: ingredere tu & filij tui in arcam. Iam ſi ignoraſſet, non denũciaſſet Noe, adhuc ſeptem dies & ego immittam inundationem ſuper terram. Quòd ſi ex ſimilitudine de Noe mutuata, deſignat diem illam, ac norat tempus diluuij, nouerat ergo diem ſui ipſius aduentus. Et in comparatione de ſeptem virginibus clariùs indicauit, qui nam ſint qui ignorarent diem & horam, inquiens: Vigilate igitur, quia non ſcitis neque diem neque horam. Qui paulò antè dixerat, Nemo no- D

Matt. 24.
Luc. 10.

uit, ne Filius quidem: nunc, non inquit, ego non noui: ſed vos non nouiſtis. Eadem igitur ratione percontantibus diſcipulis de fine mundi, recte tum temporis hæc verba prolocutus eſt, neque filium ſcire, ídque carnaliter reſpectu ſui corporis, vt palam fieret, ſe vt hominem

Ratio eſt qua docet Chriſtum iudicii diẽ non ignoraſſe quatenus Deus eſt. Simile.

ignorare, quia hominum eſt, ignoratione laborare. Nam ſi Verbum eſt, & ille ipſe eſt qui venturus eſt, idémque & iudex & ſponſus, latere eum non poteſt, quando, & qua hora venturus ſit, & quo tempore dicturus eſt: Excitare qui dormis & reſurge ex mortuis, & illuſtrabit te Chriſtus. Nam ſicuti vt homo cum hominibus eſurit, & ſitit & patitur, ita cum hominibus, vt homo, non nouit. Cæterum, quatenus in Patre diuinitus exiſtit, vt Verbum & Sapientia, eatenus certe eum non ſubterfugit, nec eſt quippiam omnium, quod illi in occulto ſit ita viciſſim humanitus de Lazaro quærit, quo cum acceſſiſſet, eum excitat, non ignotum habens, vnde & ex quibus locis eius animam reuocari oporteret. Maius certe grauiúſque ſcire, vbi anima erat, quàm vbi corpus ſitum eſſet, ſed humanitus percontatur, vt diuinitus excitaret: ita

quo-

A quoque à diſcipulis, vbi in partes Cæſareæ progreſſus eſſet, percontatur, quamuis id ſciret,
priuſquam à Petro reſponderetur. Si enim pater reuelauit Petro de quibus Dominus percō-
tabatur, res manifeſtaria eſt per ipſum Dominum hanc reuelationem Petro contigiſſe: ſi qui-
dem ipſe dicit, Nemo nouit Filium, niſi Pater: vel Patrem, niſi filius, & cuicunque Filius re- *Luc. 10.*
uelauerit. Iam, ſi per filium, Patris filiique cognitio reuelatur, in ambiguo non eſt, quin ipſe
Dominus, qui percontatur, eum prius reuelaſſet Petro, ea quæ ex patre cognouerat, poſtea
humanitus iſta interroger, vt & illud oſtenderet, quòd quæ carnaliter ſciſcitabatur, ea quum
Petrus dicturus eſſet, diuinitus cognoſceret. Nouerat igitur iſtud Filius, qui nouit omnia, &
patrem ſuum cognitum habet: qua cognitione nec maius, nec perfectius quicquam fuerit.
Hæc quidem ſufficiunt ad eorum refutationem: mihi tamen libido eſt, viciſſim interrogare,
quò veritatis hoſtes, Chriſtique perduelles magis appareant. Apoſtolus in ſecunda ad Corin-
thios epiſtola in hunc modum ſcribit, Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim *2. Cor. 12*
ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio: Deus autem ſcit. Quid igitur dicitis? neſcit-
ne Apoſtolus, quid ſibi acciderat in viſione? quantumcunque dicat ſe neſciuiſſe: quòd ſi illū
B affirmetis neſciuiſſe, videte ne qui non aſſueti eſtis cadere, in Phrygum iniquitatem decida- *Phrigum*
tis, qui aſſeuerant neſciiſſe Prophetas, Verbique miniſtros, quid facerent, aut de quibus re- *iniquitas.*
nunciarent. Contrà, ſi pronuncietis Apoſtolum dicentem ſe neſciuiſſe, nulla iſthic ignorantia
laboraſſe, quum haberet in ſe Chriſtum ſibi omnia reuelantem, qui (quæſo) non fueritis per-
uerſiſſimo & reprobiſſimo animo quum aſſeueretis Apoſtolum dicentem ſe ignorare, ſcire?
& Dominum itidem dicentem ſe ignorare, neſcire? Nam ſi ideo quia Filius Dei in Paulo
erat, nouerat Paulus, quæ dicit ſe ignorare: quur non multo magis ipſe Chriſtus norit, quan-
tumcunque dicat ſeſe ignorare? Apoſtolus igitur reuelante Domino norat, quid ſibi accide-
rat: nam ideo locutus eſt, Noui hominem in Chriſto, & quum nouiſſet hominem, nouerat
quomodo ille raptus eſſet. Certe Helizæus nouerat quomodo Elias aſſumptus eſſet, verum *4. Reg. 2.*
quamuis rem certam haberet, tamen diſcipulis Prophetarum exiſtimantibus Eliam in ali- *Exemplū.*
quem montium abiectum eſſe, principio quidem conſcius eorum, quæ viderat, operam da-
bat, vt perſuaderet id quod res eſſet: ſed vbi illi acrius inſtarent, ſilentium tenuit, ſiuitque eos
ad inueſtigationem digredi. Quid igitur? an quia tacuit, rem incognitam habebat? minime
C gentium, ſed tamen quaſi ignarus id illis conceſſit, vt ita negocij fide percepta & rebus ex-
ploratis, nihil vlterius ambigerent de Eliæ aſſumptione. Igitur multo magis Paulus, qui ipſe
raptus fuit, nouerat quomodo raptus fuerit: ſiquidem & Elias idem cognitum habebat: à quo,
ſi interrogatus fuiſſet, dixiſſet forſitan qua ratione aſſumptus eſſet: ſed tamen ſe non nouiſſe
Paulus dicit, duabus, vt ego exiſtimo, de cauſis: quarum alteram ipſe elocutus eſt, ne propter *Duplici ra-*
exceſſus reuelationum alium quis eum arbitraretur præ eo quem videbat: altera deinde cau- *tione ſe*
ſa, ne, quum Saluator ſe neſcire dicat, ſi ipſe ſe ſcire fateretur, ſeruus ſupra Dominum ſuum *ignorare ſui*
& diſcipulus ſupra Magiſtrum eſſe videretur. Igitur qui Paulo dederat, vt ſciret, multo ma- *exceſſus*
gis ipſe ſcientia inſtructus fuit. Nam cum diceret ea quæ diem illam præcedebant, nouerat *formam*
vtique quando dies illa & hora ventura eſſet: eius tamen rei quum conſcius eſſet, inquit: ne *dicit apo-*
filius quidem nouit. Qua gratia igitur dixit per id tempus ſe neſcire, quod ipſe, vt Dominus, *ſtolus.*
in ſua poteſtate & cognitione habebat? Ego rem peruestigans, quatenus per coniecturam li-
cet, exiſtimo noſtræ vtilitatis cauſa id ab illo factum eſſe, ſed vtinam præbeat ille noſtræ in-
tentioni intellectum veritatis: pro mea ergo opinione, vtrobique Seruator id quod nobis vti-
D le erat, procurauit: quippe, qui omnia quæ finem antecederent, præiudicarit, ne, vt ipſe quo-
que verbis ſuis præmonuit, ad prodigia illa obſtupeſceremus, aut turbati percelleremur, ſed
ex illis finem qui ſubſequeretur, expectaremus. De die vero & hora, quum diuinitus omnia *Diem &*
ſciret, carnaliter tamen ob carnem ignorationi obnoxiam, dixit, ſe eius rei ignarum eſſe, ne *horā Chri-*
percontantes diſcipulos, ſi nulla reſponſione dignati eſſent, moleſtia afficeret, aut reddito re- *ſtus ſe ne-*
ſponſo, contra illorum noſtrorumque omnium vtilitatem id faceret. Illud plane pro nobis eſt, *ſcire dicit*
quòd propter nos caro factus, dixerit, ne Filium quidem id ſcire. Nec enim in eius verbis fal- *quatenus*
ſi quicquam fuerat, pro hominis enim ratione loquebatur, Non noui: neque reliquit diſci- *eſt homo.*
pulis occaſionem, qua ſe ad dicendum premerent. Eo enim quòd dicebat ſe ignorare, refre- *Nihil fal-*
nauit illorum curioſitates. Certe in Actis Apoſtolorum ſcriptum habetur, quando vehceba- *ſi habetur*
tur ab Angelis, hominum more adſcendens efferenſque in cælum quam geſtabat carnem *in verbis*
quo tempore diſcipuli hoc intuentes, rurſum percontabantur, quando finis futura eſſet, & *domini.*
quando eius aduentus expectandus, diſerte illis & expreſſe locutus eſt: non eſt veſtrum *Actor. 1*
cognoſcere tempora & rerum agendarum articulus, quos Pater collocatos habet in ſua
poteſtate, neque per id tempus dixit, ne Filium quidem ſcire, quemadmodum antea hu-

P

manitus dixerat,ſed non eſt veſtrum ſcire:iam enim quum caro illius reſurrexerat, depoſue- A
rátque mortalitatem, ac Deificata eſſet,non decuit eum carnaliter reſpondere,vtpote iam in cælum aſcendentem,ſed vt diuinitus nos doceret,non noſtrum eſſe ſcire tempora & articulos rerum,quos poſuit Pater in ſua poteſtate,ſed accipietis virtutem. Quæ autem poteſtas eſt Pa-
Poteſtas patris filius eſt. tris, niſi Filius? Chriſtus enim Dei potentia & Dei Sapientia. Nouerat igitur omnia Filius, vtpote Verbum & Ratio Patris,& hoc ipſum ſuis verbis ſatis prę ſe ferebat, minime ſe eius rei ignarum eſſe,non aliter quàm ſi ad iſtum modum dixiſſet: Noui quidem illud, ſed non eſt veſtrum ſcire. Propter vos enim in monte ſedens carnaliter locutus ſum, ne filium quidem,
Iudicij diē neſcire vtile eſt, quomodo. ſcire,idque propter veſtrum & omnium commodum. Vtile eſt enim vobis tum de Angelis tum de Filio iſtiuſmodi negationem ſcientiæ audire,idque propter errores, qui alioqui poſtmodum ſuboriri poſſent,ne dæmonibus Angelorum figuram aſſumentibus, & de conſummatione ſeculi inceptantibus loqui, vllam fidem haberetis,vtpote earum rerum ignaris. Et ſi Antichriſtus transformata ſpecie aſſerit ſe Chriſtum eſſe,ac de futura conſummatione inſtituit loqui,quo audientes in errorem abducat: vos contrà,noſtra præmotione inſtructi, quòd
Alia ratio ne Filius quidem id ſciat,omnem illi fidem abrogetis. Eſt & alia ratio,cur inutile ſit finem,aut B
finis diem præſciri, ne ſi is mature prænoſcatur,tempora intermedia neglectim habeantur, & comperendinationibus vtantur vſque ad dies fini conterminos, ac tum demum cauſam ſe habere exiſtiment,cur vigilantes ſint. Ideoque & finem cuiuſque quæ per mortem obuenit, ſilentio texit: ne occaſione iſtius ſcientiæ inflati,pro maiori parte temporis, ſeſe negligentes habeant. Ergo vtrunque,& vniuerſitatis rerum mundíque finem, & vniuſcuiuſque exitum celatum voluit. Nam in vniuerſitatis fine,finis quoque ſingulorum:& in ſingulorum fine,vniuerſitatis finis conſummatur: vt rerum incerti,& ſemper expectatione ſuſpenſi,quotidie quaſi citati proficiamus,enitamúrque ad ea quæ à fronte ſunt,obliti interim eorum quæ à tergo relinquuntur. Quis enim certus diei,in quem finis deſtinatur, non mediis temporibus ſuperſedere ſolet? contrà,qui eius rei ambiguus eſt, ſingulis diebus ſe promptum exhibet, eáque de cauſa dictis iſtis ſubiunxit Seruator: Vigilate igitur (inquiens,) quoniam neque à vobis ſcitur,
Matt.24 qua hora Dominus veſter venturus ſit. Et, Qua hora non putatis,Filius hominis veniet. Ergo ob vtilitatem quæ in ignoratione ſita erat, dictum eſt hoc à Saluatore. His enim verbis hoc egit,vt ſemper accincti & expediti eſſemus: quaſi diceret, Vos quidem neſcitis,ego tamen qui C
Dominus ſum, cognitum habeo,quando ſtatuerim aduenire,etiamſi Ariani me, qui patris ſum Verbum,non expectent. Dominus igitur cui melius quam nobis exploratum fuit,id ad noſtrum commodum cedere,ea ratione diſcipulos ſuos cautiores reddidit,atque inde poſtea factum eſt,vt illi ea admonitione inſtructi,reliquorum errores emendauerint,& imprimis in
Deus interrogat non quaſi inſcius. eo ipſo Theſſalonicenſium. Cæterum,quia Chriſti perduelles ne ita quidem in ſe ſubſidentes contrahuntur: libet, quamuis certum mihi ſit ipſos habere cor Pharaone obduratius, ruſum ſuper his rebus interrogare. In paradiſo percunctatur Deus ex Adam, vbínam eſſet? à Cain
Gene.3. itidem exquirit,vbi Abel frater ipſius eſſet? Quid igitur iſthic dicitis? Si enim eum ignorare
Gen.4. arbitramini,atque ea de cauſa interrogationes facere,iam hoc ipſo vos Manichæis adiungitis: horum enim eſt iſtiuſmodi temeritas: Sin autem publice metuitis Manichæi appellari, neceſſitas ipſa è vobis extorquebit, vt fateamini,illum minime ignarum interrogaſſe. Quid abſurdi igitur hic,aut quid miri veſtris oculis apparet,cur ita vos in ruinā detis, ſi Filius Deus carnem indutus, vt homo, ex diſcipulis ſciſcitetur? niſi ſcilicet vobis iam vt Manichæis obtrectare libeat,etiam illi interrogationi quæ cum Adamo eſt habita? Credo id quoque (quæ eſt D
veſtra peruicacia in veſtris erroribus) quippe, qui vbique victi,tandem etiam verbis quæ Lucas habet, inceperitis obmurmurare,recte dictis malam & peruerſam ſententiam affingentes. Sed proferamus ea in medium, vt vel ita eorum peruerſus animus innoteſcat. Ait enim
Luc.2. Lucas: Ieſus profecit ſapientia & proceritate & gratia coram Deo & hominibus. Verba quidem ita ſe habent, ſed tamen neceſſum, vt eos,qui hic offenduntur,viciſſim quaſi Phariſæos, aut Saducæos interrogem,de quonam hic Lucas verba faciat? facit autem de Ieſu Chriſto, ſed quid? eſtne ille homo,vt vulgus hominum? an deus humanitate & carne indutus? Quod ſi vulgaris eſt homo,eſto,vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat: At iſtiuſmo-
Samoſatēſis ſententia ab Arianis amplexa. di eſt Samoſatenſis ſententia,quam vos toto animo & ope fouetis,titulo duntaxat Samoſatēſium,ob metū hominum,repudiato. Quòd ſi non ſimpliciter homo eſt,ſed Deus carne indu-
Ioan.1 tus, quod omnino verum eſt: Verbum enim caro factum eſt, & Deus cum eſſet in carnem deſcendit, quemnā potuit habere profectum, quum par æqualiſque Patri exiſteret? aut vbinā (quæſo) habuit incrementum Filius, qui ſemper eſt in Patre? Si enim cum ſemper ſit in Pa-

tre,

A tre proficiat, quidnam (quæſo) vlterius Patre eſt, vt inde ſuum profectum capiat? Pulchrum eſt hic eadem repetere, quæ de capiendo & glorificando ſuperius tractauimus. Quòd ſi, quum homo eſſet, tum tandem incepit proficere: certum eſt, eum, antequam homo fieret, imperfectum fuiſſe, & carnem ipſum potius meliorem reddidiſſe, quam ipſe carnem. Rurſum, ſi Verbum quum eſſet, proficiebat, qui maior effici potuit, quàm Verbum, & Sapientia, & Filius, & Virtus Dei eſt? hæc enim omnia Verbum exiſtit. Cuius, ſi quis, quaſi Radij alicuius, particeps quoquo modo eſſe potuit, is ſtatim inter homines omnino perfectus eſt, & per Angelos efficitur. Nam & Angeli, & Archangeli, Dominationes, Throni, & reliquæ poteſtates Verbi participes affecti, vident perpetuo faciem Patris eius. Quomodo igitur, qui aliis perfectitudinem præbet, ipſe inferior poſteriórque illis profectus capit? Angeli enim humanæ illius natiuitati inſeruierunt, & quod à Luca refertur, poſt Angelorum miniſteria geſtum refertur. Quomodo igitur vlla ratione in hominis cogitatum deſcendere potuit? aut quomodo Sapientia in Sapiẽtia progreſſus fecit? aut quomodo is qui aliis gratiam donat, vt Apoſtolus Paulus teſtatur per vniuerſam epiſtolam, gratiam ab illo donari pronuncians: Gratia dominĩ noſtri Ieſu Chriſti

B cum omnibus vobis: ipſe in gratia profecit? aut enim mentiri Apoſtolum dicant, aut Filium Sapientiam eſſe negent: aut ſi Sapientia eſt, vt Salomon loquitur, & Paulus ſcribit: Chriſtus inquiens Dei Virtus, & Dei Sapientia, quem (quæſo) Sapientia profectum cepit? homines certe, neque id mirum, quum ex numero creaturarum ſint, extendi aliquo modo ampliaríque & progreſſus facere in virtute poſſunt, ac proinde Enoch tranſlatus eſt, & Moſes creſcens proficiebat. Iſaac quoque ætate proficiens, reddebatur magnus: & Apoſtolus dixit, vt quotidie protenderemur ad ea quæ ante nos ſunt. Quiſque enim habuit in quo proficeret, reſpiciens ad vlteriorem gradum: contra verò filius eius, qui ſolus eſt Deus, qui (quæſo) habere potuit, quò vlterius porrigeretur? ſiquidem omnia in ipſum reſpicientia progreſſus faciant, ipſe vero cum vnus ſit, in vno Patre exiſtit, extra quem extendi non poteſt: ſed quia in eo manet, in æternum exiſtit. Hominum igitur eſt proficere. Filius autem Dei quandoquidem non habebat quò proficeret, vtpote perfectus exiſtens in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis, vt in illius humilitate nos magis ac magis increſceremus. Incrementum autem noſtrum non aliud eſt, quàm vt à ſenſibilibus abſiſtamus, & in ipſo Verbo gignamur. Siquidem illius hu-

C militas nihil eſt aliud quàm caro noſtra ab illo ſuſcepta. Non igitur Verbum quatenus Verbũ proficiebat: quippe perfectum ex perfecto Patre, nulliúſque rei egens, ſed quod alios ad proficiendum euehat. Cæterum, etiam hic humano more de profectu locutus eſt, eò quòd hominum ſit proficere. Nam & Euangeliſta accuratè cautéque verbis iſtis vſus, profectui magnitudinem ætate comparatam aſſociauit. Verbum autem Deus quantitate non menſuratur, ſed quantitates corporibus attributæ ſunt: corporis igitur erat proficere, quo proficiente, profecit in eo exhibitio Deitatis, coram illis qui ipſum videbant. Quanto autem magis diuinitas reuelabatur, tanto plenius gratia creſcebat, hominis apud homines. Infantulus enim geſtabatur, puer autem factus remanſit in templo, ſacerdotéſque interrogauit de lege: paulatim autem corpore adoleſcente, Verbóque ſeipſum in corpore manifeſtante, factum eſt deinde vt agnoſceretur pro Filio Dei, primum quidem à Petro, poſtea deinde ab omnibus. Iudæi autem tum priſci, tum neoterici iſti, vltro oculos ſuos conniuenter claudunt, ne videant illud proficere in ſapientia, id non eſſe ipſam Sapientiam proficere, ſed humanitatem potius in ſapientia progreſſus facere. Ieſus autem profecit ſapientia & gratia. Quòd ſi diſertè, ſed tamẽ cum fide loquendum eſt, in ipſo profecit, Siquidem ſapientia in ſe ipſa domum ædificauit, &

D in ſe vt domus proficeret, author fuit: quidnam autem iſte profectus eſt, niſi vt ſuperius dixi, Diuinitas & gratia, quæ à Sapientia hominibus datur, expuncto in hominibus peccato, deletáque corruptione ad ſimilitudinem cognationémque corporis Verbi. Ita enim augeſcente magnitudine corporis, vnà creſcebat in eo Diuinitatis manifeſtatio, innoteſcebátque apud omnes ipſum eſſe templum Dei, Deúmque in eius corpore exiſtere. Quòd ſi verò cauillantur Verbum carnem effectum, Ieſum nuncupatum fuiſſe, & in eum referant iſtud vocabulum, profecit, audiant ergo, ne ita quidem id diminuere Paternam lucem, hoc eſt, filium: quum potius oſtendat Verbum hominem eſſe factum, & Verbum carnem geſtaſſe: idque quemadmodum carne paſſus eſt, & carne eſuriit, & carne fatigatus fuit: ita quoque pro ratione conditionéque ſuæ carnis, in ſapientia profeciſſe. Non enim ſegregato Verbo abiunctoque à corpore, profectus iſte, qualis is eſt de quo loquimur, obuenit, ſed quia in carne erat quæ proficiebat, ideo eius, quod in carne ipſius contingebat, fuiſſe dicitur. Quod tamen ideo factum eſt, vt hominum profectus inoffenſus & ſine lapſu ob ſocietatem Verbi

Quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia, ætate et gratia.

Chriſtus quatenus eſt ſapiẽtia patris in ſapientia nõ profecit.

1. Cor. 1.

Enoch cur tranſlatus.

Humilitas Chriſti quid.

Chriſtus proficiebat quatenus homo non quatenus Deus.

Gratia creſcebat Chriſtus quomodo.

Chriſtus in ſeipſo profecit.

Pro conditione ſua carnis in ſapientia profecit Chriſtus.

manitus dixerat,ſed non eſt veſtrum ſcire:iam enim quum caro illius reſurrexerat, depoſue- A
râtque mortalitatem, ac Deificata eſſet,non decuit eum carnaliter reſpondere,vtpote iam in
cælum aſcendentem,ſed vt diuinitus nos doceret,non noſtrum eſſe ſcire tempora& articulos
rerum,quos poſuit Pater in ſua poteſtate,ſed accipietis virtutem. Quæ autem poteſtas eſt Pa-
Poteſtas patris filius eſt. tris, niſi Filius?Chriſtus enim Dei potentia & Dei Sapientia.Nouerat igitur omnia Filius,vt-
pote Verbum & Ratio Patris,& hoc ipſum ſuis verbis ſatis pręſe ferebat , minime ſe eius rei
ignarum eſſe,non aliter quàm ſi ad iſtum modum dixiſſet: Noui quidem illud , ſed non eſt
veſtrum ſcire.Propter vos enim in monte ſedens carnaliter locutus ſum, ne filium quidem ,
Iudicij diē neſcire vtile eſt,quomodo. ſcire,idque propter veſtrum & omnium commodum.Vtile eſt enim vobis tum de Angelis
tum de Filio iſtiuſmodi negationem ſcientiæ audire,idque propter errores, qui alioqui poſt-
modum ſuboriri poſſent,ne dæmonibus Angelorum figuram aſſumentibus, & de conſum-
matione ſeculi inceptantibus loqui,vllam fidem haberetis,vtpote earum rerum ignaris. Et ſi
Antichriſtus transformata ſpecie aſſerit ſe Chriſtum eſſe,ac de futura conſummatione inſti-
tuit loqui,quo audientes in errorem abducat:vos contrà,noſtra præmotione inſtructi , quòd
Alia ratio ne Filius quidem id ſciat,omnem illi fidem abrogetis.Eſt & alia ratio,cur inutile ſit finem,aut B
finis diem præſciri, ne ſi is mature prænoſcatur,tempora intermedia neglectim habeantur, &
comperendinationibus vtantur vſque ad dies fini conterminos, ac tum demum cauſam ſe
habere exiſtiment,cur vigilantes ſint.Ideoque & finem cuiuſque quæ per mortem obuenit,
ſilentio texit: ne occaſione iſtius ſcientiæ inflati,pro maiori parte temporis , ſeſe negligentes
habeant.Ergo vtrunque,& vniuerſitatis rerum mundique finem , & vniuſcuiuſque exitum
celatum voluit.Nam in vniuerſitatis fine,finis quoque ſingulorum:& in ſingulorum fine,vni-
uerſitatis finis conſummatur:vt rerum incerti,& ſemper expectatione ſuſpenſi,quotidie quaſi
citati proficiamus,enitamúrque ad ea quæ à fronte ſunt,obliti interim eorum quæ à tergo re-
linquuntur.Quis enim certus diei,in quem finis deſtinatur, non mediis temporibus ſuperſe-
dere ſolet?contrà,qui eius rei ambiguus eſt, ſingulis diebus ſe promptum exhibet , eáque de
cauſa dictis iſtis ſubiunxit Seruator: Vigilate igitur(inquiens,) quoniam neque à vobis ſcitur,
Matt.24 qua hora Dominus veſter venturus ſit.Et,Qua hora non putatis,Filius hominis veniet.Ergo
ob vtilitatem quæ in ignoratione ſita erat,dictum eſt hoc à Saluatore. His enim verbis hoc
egit,vt ſemper accincti &expediti eſſemus:quaſi diceret,Vos quidem neſcitis,ego tamen qui C
Dominus ſum, cognitum habeo,quando ſtatuerim aduenire,etiamſi Ariani me , qui patris
ſum Verbum,non expectent.Dominus igitur cui melius quam nobis exploratum fuit,id ad
noſtrum commodum cedere,ea ratione diſcipulos ſuos cautiores reddidit,atque inde poſtea
factum eſt,vt illi ea admonitione inſtructi,reliquorum errores emendauerint,& imprimis in
Deus interrogat non quaſi inſcius. eo ipſo Theſſalonicenſium Cæterum,quia Chriſti perduelles ne ita quidem in ſe ſubſidentes
contrahuntur:libet,quamuis certum mihi ſit ipſos habere cor Pharaone obduratius , rurſum
ſuper his rebus interrogare.In paradiſo percunctatur Deus ex Adam, vbinam eſſet ? à Cain
itidem exquirit,vbi Abel frater ipſius eſſet? Quid igitur iſthic dicitis? Si enim eum ignorare
Gene.3. arbitramini,atque ea de cauſa interrogationes facere,iam hoc ipſo vos Manichæis adiungi-
Gen.4. tis: horum enim eſt iſtiuſmodi temeritas : Sin autem publice metuitis Manichæi appellari ,
neceſſitas ipſa è vobis extorquebit,vt fateamini,illum minime ignarum interrogaſſe. Quid
abſurdi igitur hic,aut quid miri veſtris oculis apparet,cur ita vos in ruinã detis , ſi Filius Deus
carnem indutus, vt homo, ex diſcipulis ſciſcitetur?niſi ſcilicet vobis iam vt Manichæis obtre-
ctare libeat,etiam illi interrogationi quæ cum Adamo eſt habita ? Credo id quoque (quæ eſt D
veſtra peruicacia in veſtris erroribus) quippe,qui vbique victi,tandem etiam verbis quæ Lu-
cas habet, inceperitis obmurmurare,recte dictis malam & peruerſam ſententiam affingen-
tes.Sed proferamus ea in medium, vt vel ita eorum peruerſus animus innoteſcat . Ait enim
Luc.1. Lucas:Ieſus profecit ſapientia & proceritate &gratia coram Deo & hominibus. Verba qui-
dem ita ſe habent, ſed tamen neceſſum,vt eos,qui hic offenduntur,viciſſim quaſi Phariſæos,
aut Saducæos interrogem,de quonam hic Lucas verba faciat? facit autem de Ieſu Chriſto,
ſed quid? eſtne ille homo,vt vulgus hominum? an deus humanitate & carne indutus? Quod
ſi vulgaris eſt homo,eſto,vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat: At iſtiuſmo-
Samoſatēſis ſententia ab Arianis amplexa. di eſt Samoſatenſis ſententia,quam vos toto animo & ope fouetis,titulo duntaxat Samoſatē-
ſium,ob metũ hominum,repudiato.Quòd ſi non ſimpliciter homo eſt,ſed Deus carne indu-
Ioan.1 tus, quod omnino verum eſt: Verbum enim caro factum eſt , & Deus cum eſſet in carnem
deſcendit, quemnã potuit habere profectum,quum par æqualiſque Patri exiſteret? aut vbinã
(quæſo)habuit incrementum Filius , qui ſemper eſt in Patre? Si enim cum ſemper ſit in Pa-
tre,

A tre proficiat, quidnam (quæſo) vlterius Patre eſt, vt inde ſuum profectum capiat? Pulchrum eſt hic eadem reperere, quæ de capiendo & glorificando ſuperius tractauimus. Quòd ſi, quum homo eſſet, tum tandem incepit proficere: certum eſt, eum, antequam homo fieret, imperfectum fuiſſe, & carnem ipſum potius meliorem reddidiſſe, quam ipſe carnem. Rurſum, ſi Verbum quum eſſet, proficiebat, qui maior effici potuit, quàm Verbum, & Sapientia, & Filius, & Virtus Dei eſt? hæc enim omnia Verbum exiſtit. Cuius, ſi quis, quaſi Radij alicuius, particeps quoquo modo eſſe potuit, is ſtatim inter homines omnino perfectus eſt, & per Angelos efficitur. Nam & Angeli, & Archangeli, Dominationes, Throni, & reliquæ poteſtates Verbi participes affecti, vident perpetuo faciem Patris eius. Quomodo igitur, qui aliis perfectitudinem præbet, ipſe inferior poſteriórque illis profectus capit? Angeli enim humanæ illius natiuitati inſeruierunt, & quod à Luca refertur, poſt Angelorum miniſteria geſtum refertur. Quomodo igitur vlla ratione in hominis cogitatum deſcendere potoit? aut quomodo Sapientia in Sapiẽtia progreſſus fecit? aut quomodo is qui aliis gratiam donat, vt Apoſtolus Paulus teſtatur per vniuerſam epiſtolam, gratiam ab illo donari pronuncians: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti
B cum omnibus vobis: ipſe in gratia profecit? ant enim mentiri Apoſtolum dicant, aut Filium Sapientiam eſſe negent: aut ſi Sapientia eſt, vt Salomon loqoitur, & Paulus ſcribit: Chriſtus inquiens Dei Virtus, & Dei Sapientia, quem (quæſo) Sapientia profectum cepit? homines certe, neque id mirum, quum ex numero creaturarum ſint, extendi aliquo modo ampliarique & progreſſus facere in virtute poſſunt, ac proinde Enoch tranſlatus eſt, & Moſes creſcens proficiebat. Iſaac quoque ætate proficiens, reddebatur magnus: & Apoſtolus dixit, vt quotidie protenderemur ad ea quæ ante nos ſunt. Quiſque enim habuit in quo proficeret, reſpiciens ad vlteriorem gradum: contra verò filius eius, qui ſolus eſt Deus, qui (quæſo) habere potuit, quò vlterius porrigeretur? ſiquidem omnia in ipſum reſpicientia progreſſus faciant, ipſe vero cum vnus ſit, in vno Patre exiſtit, extra quem extendi non poteſt: ſed quia in eo manet, in æternum exiſtit. Hominum igitur eſt proficere. Filius autem Dei quandoquidem non habebat quò proficeret, vtpote perfectus exiſtens in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis, vt in illius humilitate nos magis ac magis increſceremus. Incrementum autem noſtrum non aliud eſt, quàm vt à ſenſibilibus abſiſtamus, & in ipſo Verbo gignamor. Siquidem illius hu-
C militas nihil eſt aliud quàm caro noſtra ab illo ſuſcepta. Non igitur Verbum quatenus Verbũ proficiebat: quippe perfectum ex perfecto Patre, nulliúſque rei egens, ſed quod alios ad proficiendum euehat. Cæterum, etiam hic humano more de profectu locutus eſt, eò quòd hominum ſit proficere. Nam & Euangeliſta accuratè cautéque verbis iſtis vſus, profectui magnitudinem ætate comparatam aſſociauit. Verbum autem Deus quantitate non menſuratur, ſed quantitates corporibus attributæ ſunt: corporis igitur erat proficere, quo proficiente, profecit in eo exhibitio Deitatis, coram illis qui ipſum videbant. Quanto autem magis diuinitas reuelabatur, tanto plenius gratia creſcebat, hominis apud homines. Infantulus enim geſtabatur, puer autem factus remanſit in templo, ſacerdotéſque interrogauit de lege: paulatim autem corpore adoleſcente, Verbóque ſeipſum in corpore manifeſtante, factum eſt deinde vt agnoſceretur pro Filio Dei, primum quidem à Petro, poſtea deinde ab omnibus. Iudæi autem tum priſci, tum neoterici iſti, vltro oculos ſuos conniuenter claudunt, ne videant illud proficere in ſapientia, id non eſſe ipſam Sapientiam proficere, ſed humanitatem potius in ſapientia progreſſus facere. Ieſus autem profecit ſapientia & gratia. Quòd ſi diſertè, ſed tamẽ cum fide loquendum eſt, in ipſo profecit, Siquidem ſapientia in ſe ipſa domum ædificauit, &
D in ſe vt domos proficeret, author fuit: quidnam autem iſte profectus eſt, niſi vt ſuperius dixi, Diuinitas & gratia, quæ à Sapientia hominibus datur, expuncto in hominibus peccato, deletáque corruptione ad ſimilitudinem cognationémque corporis Verbi. Ita enim augeſcente magnitudine corporis, vnà creſcebat in eo Diuinitatis manifeſtatio, innoteſcebátque apud omnes ipſum eſſe templum Dei, Deúmque in eius corpore exiſtere. Quòd ſi verò cauillantur Verbum carnem effectum, Ieſum nuncupatum fuiſſe, & in eum referant iſtud vocabulum, profecit, audiant ergo, ne ita quidem id diminuere Paternam lucem, hoc eſt, filium: quum potius oſtendat Verbum hominem eſſe factum, & Verbum carnem geſtaſſe: idque quemadmodum carne paſſus eſt, & carne eſuriit, & carne fatigatus fuit: ita quoque pro ratione conditionéque ſuæ carnis, in ſapientia profeciſſe. Non enim ſegregato Verbo abiunctoque à corpore, profectus iſte, qualis is eſt de quo loquimur, obuenit, ſed quia in carne erat quæ proficiebat, ideo eius, quod in carne ipſius contingebat, fuiſſe dicitur. Quod tamen ideo factum eſt, vt hominum profectus inoffenſus & ſine lapſu ob ſocietatem Verbi

Quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia, ætate et gratia.

Chriſtus quatenus eſt ſapiẽtia patris in ſapientia nõ profecit.

1. Cor. 1.

Enoch cur tranſlatus.

Humilitas Chriſti quid.

Chriſtus proficiebat quatenus homo non quatenus Deus.

Gratia creſcebat Chriſtus quomodo.

Chriſtus in ſeipſo profecit.

Pro conditione ſua carnis in ſapientia profecit Chriſtus.

permaneret. Non igitur ille Verbi profectus fuit, neque item caro ſapientia, ſed ſapiētiæ cor- A
pus facta eſt caro. Ideóque, vt prolocutus ſum, non Sapientia quatenus ipſe Sapientia eſt, pro-
Humanitas Chriſti in ſapientia profecit. greſſus fecit: ſed humanitas in Sapientia profecit, tranſcendēs paulatim humanam naturam,
deificata nimirùm & organum Sapientiæ facta, vt per eum ſuam energiam exereceret, ſapien-
tiáque inde elucceret, omnibuſque innoteſceret: ac proinde nequaquam locutus eſt, Verbum,
quod Filius Dei eſt, profecit, ſed Ieſus, quo nomine Dominus iam homo factus nuncupatus
Simile. fuit, vt ſit humanæ naturæ iſtiuſmodi profectus, quemadmodum ſuperius admonuimus. Igi-
tur, quemadmodum proficiente carne, ipſe dicitur proficere, idque ob proprietatem eius cū
corpore: ita quoque ea, quæ circa mortem obtigerunt, vt conturbari, lachrymari, eodem ſen-
Teſtimonia quibus innituntur Ariani. ſu accipienda ſunt. Sed illi rurſum deorſumque circūcurſitantes, & quaſi inde hæreſim ſuam
conſtituere poſſint, Ecce, inquiunt, lachrymatus eſt, dixitque ſpiritum ſuum turbatum eſſe,
deprecatuſque eſt vt calix tranſiret: quomodo igitur is, qui iſta locutus eſt, Deus fuerit? aut
Verbum Patris? Scripta ſunt iſta quidem quòd fleuerit, ô Dei produelles, & quòd turbatus
Pſal. 22. fuerit, dixeritque: Deus meus Deus meus vt quid me dereliquiſti? &c, Tranſeat à me calix
Ioan. 17 iſte: ſcripta inquam ſunt iſta, quis negat? Sed ego vellem viciſſim & vos reſpondere: nam ſin- B
Solutio per interrogationem. gula veſtra elidenda ſunt, ſi homo merus eſt, qui iſta loquitur lachrymetur & horreat mortē,
vt homo: ſin autem Verbum eſt in carne (nam eadem dicere non debemus grauari) qui po-
tuit Deus timere? aut vnde mortem timeret, quum ipſe Vita eſſet alioſque è morte liberaret?
aut qua ratione dicere potuit, ne timeans eos qui corpus occidunt, ſi ipſe timebat? aut quo-
Eſa. 43. modo cum Abraham colloquium conſerens ita locutus eſt? Noli timere, quia ego tecum
ſum. Moſemque audacia corroborans contra Pharaonem, aut Verba faciens cum Ieſu Na-
ue, auſus eſt dicere, Fortificare & vir eſto? cū ipſe expauerit Herodē & Pilatum, & quū aliis ſe
Pſal. 55. opitulatorē præbuiſſet, ne metū conciperent? Dominus enim, inquit, adiutor meus nō timebo
Pſal. 117 quid mihi faciat homo: ſi ipſe qui Dominus eſt mortaliū, mortales præſidens expauerit? & va-
Mortem nō exhorruit Chriſtus. dens contra mortē, mortem exhorruerit? Qui (quæſo) non abſurdū impiumque hunc dicere
mortē aut infernum exhorruiſſe, ad cuius conſpectū ianitores inferorū metu ſe contraxerūt?
Quòd ſi pro veſtra opinione, expauerit Verbū: cur, quū multo ante denunciaret ſibi à Iudæis
inſidias fieri, non maturè ſeſe in fugā abripuit? ſed cōtra, quum ad mortē quæreretur, ſemet-
ipſum voce indicauit, Ego ſum, inquiens? poterat enim non mori, vt ipſe profeſſus eſt, quū C
Ioan. 19 diceret, Habeo poteſtatē deponendi animā meam, & habeo poteſtatē deſumēdi eam, & nul-
lus eam aufert à me. Verum iſta quæ exprobratis, non propria ſunt naturæ Verbi, in quantum
Verbum eſt, ſed eatenus eius ſunt, quatenus Verbum in carne erat, quæ iſtiuſmodi affectus
Solutio altera. patiebatur ô Chriſti perduelles, ingratique Iudæi. Quippe cum iſta referantur acta non ante
carnem ſumptam, ſed tum denique cum Verbum iam caro factum eſſet, & homo iam exiſte-
ret. Tum demum inquam ſcriptum eſt, eum iſta humanitus dixiſſe, quamuis interim & La-
Ioan. 11 zarum à mortuis excitarit, & ex aqua vinum fecerit, & cæco à natura viſum reſtituerit. Atque
Ioan. 2 adeo qui hæc humanitus dixit, idem quoque eſt, qui hæc verba protulit. Ego & Pater vnum
Ioan. 9. *Ioan. 10* ſumus. Si igitur ex humanis rebus cauſam ducunt, cur humilia ſentiant de filio Dei, vel potius
illum ex toto hominem putent, & è terra & cælo conſtare arbitrentur, cum non ex diuinis
operibus eum Verbum illud eſſe percipiunt quod in Patre eſt: vt tandem abnegent ſuam im-
pietatem. Datur enim illis videre eum qui iſta faciebat, eundem eſſe qui corpus patibile exhi-
bebat, quatenus permittebat ſibi, vt lachrymaretur, vt eſuriret, & ea quæ ſunt propria corpo-
ris in ſe appareterent. Inde enim innoteſcebat, eum, quum Deus eſſet impatibilis, carnem pati- D
bilem aſſumpſiſſe. Ex operibus autem palàm faciebat ſe Verbum Dei eſſe, ac poſt-
modum hominem eſſe factum, quaſi qui de ſe dicere vellet, Si, quia videtis humanum
Ioan. 14. corpus mihi circumpoſitum, non poteſtis credere, ſaltem operibus credite, vt cognoſcatis
Ioan. 20 quòd ego in patre ſim, & Pater in me. Planè mihi videntur Impudentiam ſimul & blaſphe-
Vim faciūt ſcripturæ Ariani vt ſuum ſoueant errorem. miam induiſſe iſti Chriſti perduelles: audientes enim, Ego & pater vnum ſumus, vim faciūt
ſentētiæ, quo eam male interpretando corrumpant, dirimantque vnitatem Patris cum Filio:
Contrà, cum audiunt eum fleuiſſe, paſſum eſſe, ſudauiſſe, nihil omnino hic ad corpus reſpi-
ciant, ſed prorſus ob ea eum creaturis adnumerandum putent, per quem rerum natura con-
Arianorū & Iudæorum ſimile. dita eſt. Quid igitur iſti à Iudæis differunt? vt enim Iudæi, Dei opera blaſphemantes Belze-
bub aſſcribebant, ita quoque & iſti Dominum iſtiuſmodi operum Authorē creaturis adnu-
merantes, eandē cum illis inexpiabilem ſuſtinebūt condemnationē: Atqui decebat eos dum
audiunt, Ego & pater vnū ſumus, animaduertere ac intueri, vnā eſſe in illo Diuinitatem pro-
Ioan. 10. prietatēq; ſubſtantiæ Paternę, & viciſſim dum aiunt de fletu illius, aliiſq; id genus, ea agnoſce-
re ad

A te ad corpus pertinere, corporiſque propria eſſe : maxime cùm ſuppetat in vtroque genere
proba diſtinctio qua offenſam declines: quatenus illa, vt de Deo ſcripta ſint, iſta vero vt de
homine. Non enim in incorporeo ea quæ corporis ſunt locum habere potuiſſent, niſi cor- *Diſtinctio*
pus putrefactile & mortale aſſumpſiſſet. Maria enim mortalis fuit, vnde corporis naturam *eſt qua vti*
ſuam accepit, ac proinde fieri non poterat, quin quum eſſet in corpore patiente, lachryman- *licet in*
te, fatiſcente, ſibi quoque vnà cum corpore ea dicerentur accidere quæ propria ſunt ſolius *Arrianos.*
carnis. Siue igitur prolatum fuit, ſiue conturbatio facta eſt, nihil id ad Verbum, quatenus
Verbum, quod neque conturbatum fuit, ſed propriè ad carnem pertinebat. Siue preces fu-
dit, vt calix tranſiret, alienum id quoque à Diuinitate quæ nullo metu tenebatur, ſed propriũ
id humanitati. Idem cenſendum vbi dicit, cur me dereliquiſti? nam id quoque quaſi eius eſt,
ad eam rationem, quam ſuperius tradidimus: Quanquam re vera ipſum Verbum nihil pa- *Quomodo*
titur, cum nullis paſſionibus obnoxium ſit, ſunt tamen omnia iſta de eo ab Euangeliſtis dicta; *Chriſtus*
quia homo erat factus, ac proinde ad eum vt ad hominem referuntur, vt hæc mala carnis alle- *paſſionibus*
uans & attollens cæteros tutos & liberos ab eorum contagione redderet. Neque enim à Pa- *fuerit ob-*
B tre relinqui potuit, qui ſemper in Patre eſt, & antequam hanc vocem ederet, & poſtquam *noxius.*
edidiſſet: neque par eſt illum timuiſſe, quem ianitores inferorum præ metu ex orco, abire per
miſerunt, adapertis monumentis, multiſque corporibus Sanctorum reſurgentibus, quæ ſuis
apparuerunt. Igitur obturentur ora omnium hæreticorum, vereãturque ſtatuere in Domino
pauorem, quem mors quaſi draco refugit, quem tremunt dæmones, & mare extimeſcit, per
quẽ cæli ſcinduntur, & omnes poteſtates concutiuntur. Ecce enim dicente eo, cur me dereli- *Pſa. 22.*
quiſti? oſtendit Pater ſe, vt ſemper antea, ita tum quoque in Filio fuiſſe. Siquidem terra Do- *Quid ſigni*
minum ſuum ſequentem ſentiens, ſtatim intremuit, velum reſciſſum eſt, ſol ſeſe in tenebras *ficet Chri-*
abdidit, ſaxa diſſilierunt, & qui in ſaxis mortui ſiti erãt, excitati fuere: & quod in primis admi- *ſtus his ver*
rabile eſt, illi qui tum aderant, quamuis antea increduli, poſtea tamen verbis profeſſi ſunt, ve- *bis (vt quid*
rum eum eſſe Filium Dei. De eo porro quod dixit, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Di- *dereliquiſti*
ſce eum qui iſta loquitur, antea Petro increpuiſſe, cum diceret, eum ea non ſapere quæ Dei, *me?)*
ſed quę hominũ eſſent. In votis erat hoc ipſum quod deprecabatur, vt qui eius rei gratia vene- *Si poſſibile*
rat. Cæterum, vt eius erat id velle, qui ea de cauſa venerat, ita carnis erat expaueſcere, ac proin *eſt tranſeat*
C de vt homo hanc vocem edidit, vtrumque tamen ab eo dicebatur, vt oſtenderet ſe Deum *à me calix*
eſſe, quatenus mortem volebat: hominem autem, quatenus carnem geſtaret metu concita- *iſte, quid.*
tam, propter quam attemperauit ſuam voluntatem humanæ infirmitati, vt metu mortis abo- *Simile.*
lito, audacem redderet hominem aduerſus mortem. Ecce tibi rem planè admirabilem: quem *Mors Chri-*
enim veluti per pauorem loqui exiſtiment Chriſti perduelles, iſte alios homines inconſue- *ſti fecit*
to alioqui pauore interritos reddit. Certè. Beati Apoſtoli poſtea iſtinc animati, ita mortem cõ- *Chriſtianos*
tempſerunt, vt non curarint iudices à quibus damnabantur, ſed dicerent, obediendum eſſe *mortem nõ*
potius Deo, quàm hominibus. Aliiq; itẽ martyres ea fiducia audaciáq; fuere, vt crederent ſeſe *expaueſcere*
potius ad vitã tranſire quàm mortem ſuſtinere. Qui (quæſo) non abſurdũ fuerit, famulos *Abſurdũ.*
Verbi de fortitudine admirationi eſſe: Verbo autẽ ipſi timiditatẽ aſſcribere, cuius vi & ope ita
illi mortem vilipenderunt. Cæterũ, ex Sanctorum Martyrum tolerãtiſſimo propoſito, & for-
titudine oſtenditur, Deitatem non fuiſſe in timore, ſed noſtrũ illũ fuiſſe timorem quẽ ſuſtulit
Saluator. Vt enim morte mortem abrogauit, & humanitus omnia humana: ita ſolito pauore
noſtrum pauorem ademit, illúdque effecit, ne homines mortem timerent. Iſta igitur ſimul &
D dixit & egit, quia humana erant, vt hanc vocem æderet: Tranſeat à me calix iſte, &c. Cur me *Ioan. 19.*
dereliquiſti? ſed tamen diuinitus idem ille ſolis deliquium induxit, & mortuos excitauit. *Proprietates*
Rurſum humanitus inquiens, nunc anima mea turbata eſt: illud autem diuinitus dixit, Pote- *& Dei &*
ſtatem habeo vt ponam animam meam, & poteſtatem habeo vt ſumam illam: Nam turbari *hominis in*
carnis eſt proprium: poteſtatem autem habere ponendæ aut ſumendæ animæ pro arbitriu & *chriſto*
vbicunque placuerit, non proprium eſt hominum, ſed potentiæ Verbi: homo quippe non ex *extitiſſe.*
ſua poteſtate, ſed ex neceſſitate naturæ idque inuitus ac nolens mortem obit: Dominus con-
trà, ipſe quidem immortalis, ſed tamen carnem mortalem geſtans, poteſtatem habuit vt deus
ſegregandi ſe à corpore, illúdque rurſus aſſumendi quando vellet, de quo & Dauid cecinit: *Pſal. 15.*
Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis vt Sanctus tuus videat corruptionem,
Decuit enim corruptibilem carnem, non vt eius natura erat, mortalem permanere, ſed ob
Verbum quod ipſam induerat, incorruptibilem perſeuerare. Vt enim ipſe conſtitutus *Simile.*
in corpore noſtro, noſtra imitabatur: ita & nos, illo ſuſcepto, eius immortalitatis
participes reddimur. Nulla igitur de cauſa ſcandalum Ariani cauillantur, minu.

rímque ſentiunt de Verbo Deo,ſicubi ſcriptum inueniant,vel quòd conturbatus fuerit, vel A
lachrymas effuderit,qui mihi hac in parte videntur humano ſeoſu carere, cum ignota ſit illis humanæ naturæ conditio, & quid hominibus proptium ac domeſticum ſit. Ideóque magis,

Cur Chriſtus nō prohibuerit inſidiatores neque vindictam ſumpſerit de interfectoribus.

admirationi eſſe debuit,quur,quum in carne talibus paſſionibus obnoxia conſiſteret Verbū non prohibuerit inſidiatores,neque vindictam ſumpſerit de interfectoribus, quum ea res in ipſius poteſtate eſſet:vtpote,qui ab aliis mortem depelleret,& extinctos è mortuis excitaret: ſed permiſerit corpus ſuum affligi.Sed ille ea de cauſa venerat (quemadmodum prædixi) vt corpore pateretur:quò deinde caro impatibilis immortaliſque redderetur, & vt vbi in eum contumeliæ,cæteræque huiuſmodi indignitates illatæ eſſent,nunquam huiuſmodi mala humanum genus attingerent,ſed plane per eum abolerentur,ac iam deinde in æternum incorruptibiles,vt templa Verbi permanerent.Quòd ſi Chriſti perduelles iſta cogitaſſent, ſcopūque Eccleſiaſticum,vt ancoram Fidei,agnouiſſent,neutiquam naufragium circa fidem feciſſent,neque tanta impudentia vſi fuiſſent, vt reſiſterent etiam illis, qui ipſos à lapſu excitare conantur,nec eos potiſſimum pro hoſtibus haberent, qui ipſos pietatis admonitos volunt.

Hæreticorū pertinacia ad impietatem.

Simile.

Hydra comparat hæreticos.

Sed hæreticus,vt res ipſa docet,prauum omnino & vndiquaque corruptum animum ad im- B
pietatem habet. Ecce enim vbique refutati,declarátque nullius ſcientiæ eſſe, erubeſcere tamen nequaquam poſſunt:ſed quemadmodum in fabulis Ethnicorum celebrata hydra, ſublatis prioribus ſerpentibus,aliiſque pullulantibus,peruicaciter contendebat nouo ſemper obiectu anguium contra eum,qui ipſi ſuos ſerpentes tollebat: ita quoque iſti execrabiles homines animo Ethnico,deiecti ab illis,quæ obiiciebant,alias reperiunt Iudaicas & ſtultas controuerſias,& quaſi veritatem hoſtem haberent,comminiſcuntur noua,vt ita ſe magis Chriſti perduelles & oppugnatores declarent:quippe,qui poſt tot refutationes, quibus vel diabolus ipſe horum pater reiectus confuſúſque retro abiiſſet, rurſum ex peruerſo corde noua alia cōminiſcuntur,& his quidem admurmurant:iſtis vero inſuſurrant:alios rurſum veluti culices bombo circumſtrepunt his vocibus vtentes.Sint iſta ad iſtum modum interpretanda,& vincite rationibus,& demonſtrationibus,ſed tamen neceſſum eſt, vt dicamus ex voluntate & arbitrio genitum eſſe Filium à Patre,eáque cauillatione voluntatis & arbitrij multis dolo circumueniunt.Hoc autem ſi quis ex orthodoxis ſimpliciter diceret,nihil eſſet quod male ſuſ-

Hæreticorū verba omnia ſuſpecta.

picareris de hoc dicto:quippe,vbi bona mens ſuperaret ſimpliciorem loquendi modum.Nūc C
quia hæreticorum ea vox,omniáque hæreticorum verba ſuſpecta ſint,& vt ſcriptum eſt, impij inſidias tendunt,dictáque impiorum doloſa:etiamſi vel ſolum inouant, non tamen id faciunt ſine peruerſitate animi. Age & illud excutiamus,quo in omnibus vbique coniuncti,nihil habeant nouæ alicuius ſententiolæ,quod in poſterum veluti hydræ excogitent, vt honeſta iſta loquendi ratione,& calliditate in ſpeciem credibili,ſuam impietatem de integro aſſeminent.Idem enim ſignificat, qui dicit voluntate filium factum eſſe,& qui dicit,fuit,quando

Simile.

Voluntas & arbitriū verba ſunt Arianis inuenta.

non erat:& è nihilo extitit,creaturáque habenda eſt:ſed quia iſtud palam dicere ſubuerentur, homines doloſi,alia ratione rurſus idem ſignificare conantur, idque ſub prętextu coloréque voluntatis,vt quemadmodum ſepiæ atramentum,ita ſimplicioribus tenebras offundant,ipſi interim ſuæ hæreſeos nequaquam obliti. Vnde enim illis hoc vocabulum, voluntatis, aut arbitrij,aut ex qua denique ſcriptura ea depromunt,dicant mihi iſti,qui verborum ſuſpicione laborant,& commentatores impietatis ſe præbent. Pater enim cælitus ſuum Verbum re-

Matth. 3.

Pſal. 44

Ioan. 1.

Pſal. 35

Coloſ. 1.

uelans, his vocibus eum notum eſſe voluit, Hic eſt filius meus dilectus: per Dauidem quoque locutus eſt, Eructauit cor meum Verbum bonum, per Ioannem item, In principio erat Ver- D
bum:rurſúſque per Dauidem, Quoniam apud te fons eſt vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Paulus quoque ad iſtum modum dixit, Qui eſt imago inuiſibilis Dei, Omnes denique omnibus in locis Verbum eſſe,exiſteréque deprædicant,neque ex voluntate aut alia vlla ratione factum eſſe referunt. Iſti verò,vbinam voluntatem, priorem Verbo Dei anterioremque inuenerunt? niſi fortaſſe omiſſis Scripturis diſſimulanter adhibent Valentini errorem? Ptolomæus enim ille diſcipulus Valentini author eſt, increatum habere biiugum quiddam,cogitationem videlicet & voluntatem,vt qui primum cogitarit,deinde voluerit,& quæ cogitabat non potuit producere,niſi cum voluntatis efficacia ſuperueniſſet,inde mutuati hanc doctrinam Ariani, voluntatem arbitrariúmque Verbo priorē eſſe volūt. Illi igitur Valentinianā ſectantur:nos autem legentes diuina eloquia de Verbo quidem,quod erat,inuenimus,éumq; ſolū audiuimus in Patre eſſe, Imaginemq; Patris exiſtere. Verū de rebus creatis quæ quia natura aliquādo nō fuere,ſed poſtmodū ſuperuenerūt,præceſſiſſe voluntatē decretumq; animi diuini cognouimus, Dauide in cētelimo decimo tertio Pſalmo ita loquēte, Deus noſter

Ptolomæus Valentini diſcipulus.

Quid à Ptolomæo hæretico mutuarint Ariani.

Voluntas & decretū animi diuini res creatas præceſſerunt.

A noſter in cælo & in terra, omnia quæ voluit fecit: & in 110. Magna opera domini, requiſitæ ad
omnia voluntates eius: & in centeſimo trigeſimo quarto: Omnia quæ voluit dominus, fecit, *Pſal.113*
in cælo & in terra: & in mari & in omnibus abyſſis. Si igitur opus, aut aliquid quod factum eſt, *Pſal.110.*
aut vnus ex rerum vniuerſitate eſt, age dicatur & ipſe voluntate creatus eſſe: ita enim ſcriptu- *Pſal.134*
ra ea quæ creata ſunt, fieri docuit. Aſterius autem aduocatus hæreſeos his adſtipulatus, ita *Aſterij A-*
ſcripſit: Si indignum indecorumque eſt rerum opifici, vt volens faciat, vndecunque ex omni- *rianorum*
bus tollatur eius voluntas, vt ita integrius illi ſua dignitas conſeruetur: Sin autem cõgruum eſt *aduocati*
Deo velle, etiam in primo genito recipiatur id, quod melius eſt. Non enim poſſibile eſt vni ei- *de volunta-*
demque deo in rebus faciendis congruere, vt velit, & nolit. Immane eſt, quantum impietatis *te Dei ſcri-*
ſuis verbis implicuit hic ſophiſta, cum γέννημα & ποίημα idem, cuique vnus ex cæteris genitu- *pta.*
tis eſt Filius, ita rem concludens: par eſſe ſcilicet, vt opera ſiue ποιήματα voluntate placito- *Refutatio.*
que animi dicantur facta. Sed contra, ſi aliud eſt diuerſumque à cæteris operibus Filius
vt in ſuperioribus demonſtratum eſt, & potius opera per ipſum facta ſunt, ne dicatur volun-
tate extitiſſe, vt non & ipſe ita factus habeatur, quemadmodum cætera quę per ipſum facta

B ſunt. Nam & Paulus, quum antea non eſſet, poſtmodum tamen voluntate Dei Apoſtolus fa- *Paulus apo-*
ctus eſt, eodemque modo noſtri vocatio, vt quæ aliquando non erat, poſtmodum autem ſu- *ſtolus fact⁹*
peruenerit, antecedentem voluntatem habet: vt ipſe Paulus oſtendit, qui pro placito volun- *voluntate*
tatis eius factus eſt Apoſtolus. Iam, quod per Moſen dicitur, fiat lux, & producat terra, & faci- *Dei.*
amus hominem, ſuperius demonſtratum eſt, eas voces voluntatem facientis præ ſe ferre. Nam *Gen.1.*
quæ aliquando non fuere, ſed poſtmodum aliunde fiunt, in illis, vt fiant, opifex rerum volun-
tatem faciendi habet: ſuum autem verbum ex natura gignens, & non prædeliberat, quum pa-
ter in verbo reliqua omnia, quæ voluntate decernit, & faciat & condat. Quemadmodum Ia- *Iac.1*
cobus Apoſtolus docuit, volens progenuit nos (inquiens) Verbo veritatis. Ergo de omnibus re-
generatis, atque adeo, ſemel condendo generatis dei voluntas in verbo conſiſtit, in quo, quæ
illi placuere, facit & regenerat, quod ipſum a Paulo Theſſalonicẽſibus ſcribitur: Hæc eſt enim *1.Teſſ.5.*
voluntas dei in Chriſto Ieſu erga nos. Quod ſi in eo, per quem facit, voluntas ipſius eſt conſti- *Voluntas*
tuta, & in Chriſto eſt voluntas Patris quomodo poteſt ipſe per voluntatem aut animi deſtina- *Dei in quo*
tionem fieri? Si enim ille ipſe noſtro more voluntate factus eſt, neceſſum eſt, voluntatem de *conſiſtat.*

C eo conceptam in alio Verbo ſedem habuiſſe, per quod & ipſe factus ſit: quum demonſtratum
ſit, voluntatem dei non in creatis conſiſtere, ſed in eo, per quem, & in quo fiunt creata. Iam *Arianorũ*
quia idem ex voluntate extitiſſe, & fuit quando non erat, contenti ſint ſuis iſtis ſolennibus ver- *verba & ar-*
bis, fuit quando non erat, vt pudore confuſi, quoniam iis verbis tempora ſignificantur, cognoſ- *gumenta*
cant ſe quum de voluntate mentionem faciunt, tempora, quæ filium antecesserint, conſtitue- *ex iis nata.*
re. Nam in illis, quæ ipſa aliquando non fuere, voluntas præcedit, vt in omnibus rebus condi-
tis videas. Iam ſi Verbum rerum conditor ſimul eſt cum patre, eique ſemper coexiſtit, Quæ *Confutatio*
poteſt ſempiternè exiſtentem, veluti non exiſtentem, antecedere voluntas? nam ſi prior eſt vo-
lũtas, quomodo per eũ omnia? ita enim Filius vnus eorũ fuerit, quæ volũtate facta ſunt, quẽad-
modũ & nos verbo veritatis facti ſumus filij, nihilq; iã inde ſupereſt, niſi vt quęramus aliud ver
bũ, per quod & iſte cũ reliquis omnibus quæ voluit Deus, ſit cõditus. Si igitur eſt aliud Verbũ *Abſurdũ.*
dei, ſit hoc Verbũ eo verbo creatũ: ſin autẽ aliud nõ eſt, vt omnino nõ eſt: nã omnia per eũ fa-
cta ſunt, quæ Pater voluit: quî (quæſo) non clare videas iſtorũ multicipitem calliditatẽ? qui quũ *Arianorũ*
vercantur illum opus eſſe dicere, aut factum quippiam, aut hanc ſententiam proferre, non *aſtutia &*

D erat verbum priuſquam naſceretur, alias formulas loquendi concipiunt, cum videlicet volun- *calliditates*
tate extitiſſe, ac proinde niſi voluntate extiterit, colligi neceſſario, quod pater nolens, Filium
adeptus ſit. At à quónam Deo neceſſitas aſſcribitur ô ſceleratiſſimi, qui omnia ad hæreſim ve-
ſtram trahitis? Id enim quod oppoſitum eſt voluntati, animaduerterunt: id autem quod maius
eſt altiuſque, non conſpexerunt. Vt enim apponitur voluntati id, quod eſt præter animi ſen- *Simile.*
tentiam: ita altius eſt priuſque voluntate, id quod ſecundum naturam eſt. Domum enim volẽs
quis ædificat. Filium vero gignit ſecundum naturam: & quod voluntate conficitur, fieri ince-
pit, & aliunde eſt quàm ex illo, qui facit: Filius autem proprium Germen ſubſtantiæ Patris, *De filio ſuo*
non aliunde eſt, ſed à patre, ideoque de illo non deliberatur, ne & de ſe ipſo deliberare vi- *non delibe-*
deatur: quanto igitur re condita filius eſt altior, tanto etiam voluntate id quod ex natura gi- *rat Deus.*
gnitur, præſtantius eſt. Atqui par erat eos in iis quæ genitura & natura exiſtunt, nihil de *Ariani in-*
voluntate cogitare. Illi vero obliti de filio Dei ſeſe audire non verentur humanas contrarieta- *uerecundi.*
tes deo ſuperinducere, neceſſitatem ſcilicet, & præter animi ſententiam, vt inficientur eum
eſſe verbum filium Dei. Alioquin dicant nobis ipſi, quod bonus eſt, & miſericors Deus ex vo-

An Deus ſit bonus & miſericors ex voluntate necne.

luntate ne hoc illi adeſt, an non? Si ex voluntate, ergo ante oculos patet eum incepiſſe bonum A
eſſe, ac fieri poſſe vt non ſit bonus. Nam deliberare deligereque in vtramque partem momē-
ta ſua habet, & ea affectio in naturam rationalē cadit. Quod ſi propter iſta abſurda, concedi
non debet, vt ex voluntate bonus aut miſericors habeatur, audiant ipſi ergo, quorſum illorum
ratiocinationes tendant: ſequitur enim, vt ex neceſſitate inuituſque bonus ſit. At quis eſt qui

Chriſtus eſt Dei filius natura, non autem voluntate.

illi hanc neceſſitatem impoſuerit? Quod ſi abſurdum eſt dicere in deo eſſe neceſſitatem, ac
propterea illum natura bonum eſſe, multo magis veriuſque filij ſui Pater natura extiterit, &
non voluntate. Iam rurſum nobis dicant (nam aduerſus eorum improbam argutationem
ipſe aliam ſuperinducere volo, audaciorem quidem, ſed tamen quæ ad pietatem ſpectet. Tu

Argumentum abſurdum.

mihi autem domine propitius ſis.) Paterne ipſe poſt deliberationem, ac vbi iam hoc deſtinato
voluiſſet, talis factus eſt, qualis nunc eſt? an etiam antequam deliberaret? neceſſum eſt enim,
quum talia auſint de verbo conſtituere, vt has voces audiant, quo cognoſcant ſuam temerita-
tem etiam ad ipſum patrem pertingere. Si igitur dixerint, ſemel recepta iſta voluntate, & quā
ſibi excuti non patiantur, etiam ipſum voluntate extitiſſe, qui igitur eſſe potuit antequàm vo-
luit? aut quid plus ſui habuit ex quo voluit? Quod ſi iſtiuſmodi argutatio minime conſiſtit, &
plane abſurda eſt, nec fas, eſt vlla ratione talia proferri (ſatis enim eſt, ſi vel ſemel audiamus co- B

Quid de Deo eiuſque filio cognoſcere intelligereque ſufficiat.

gnoſcamuſque Deum eſſe, qui eſt) qui, quæſo, non irrationabile fuerit de verbo dei iſtiuſmodi
cogitare, voluntatemque & cupidinem in eius natura cōſtituenda cauſificati? Sufficit enim
vel ſolum audientes, de verbo cognoſcere intelligereque deum, qui non voluntate ſua factus
eſt, Verbum habere ſibi non ex voluntate factum, ſed ex natura genitum. An non exuperet
omnem inſaniam vel ſolum id in cogitatum admittere quod deus velit, conſideret, eligat, &
ſe, vt velit, eſſe inſtiget & cohortetur, ne irrationalis ſit & inſipiens: ſed vt rationem ſiue Verbū
& Sapientiā habeat, eūque de ſua eſſentia cogitationē cōcipere, velletne eſſe an nō? Iam, quū

Creatura voluntate create, filius vero Dei non item.

plurimū abominabilis ſit iſtiuſmodi opinio, rite ac pie dici poteſt, creaturas placito & volūtate
creatas eſſe, filiū autē nō volūtate conditū eſſe quēadmodum cęteras creaturas, ſed naturaliter
Paternæ ſubſtātiæ propriā ac legitimam Sobolē eſſe. Nam cū ipſe ſit propria patris Ratio, fieri
non potuit, vt ante ipſum vlla voluntas ratiocinata ſit: quippe, qui ipſe ſit viua voluntas patris,

Prou. 8

ac poteſtas, architectuſque eorum quæ patri videntur, & placent, quod ipſe in Prouerbiis te-
ſtatum facit, Mea eſt (inquiens) voluntas & cautio, mea prudentia eſt, meumque item robur.
Verum vt ipſe eſt prudentia in qua cælos præparauit expediuitque: ipſe item robur & poteſtas C
Chriſtus enim Dei Potentia, nunc nonnihil inflexa mutataque ratione dicendi, mea inquit
prudentia, & Dei ſapientia, & meum robur: ita cum ait, mea voluntas, ipſe quoque viua volū-

Eſa. 9.

tas fuerit: Quemadmodum à propheta didicimus, illum eſſe magni conſilij Angelum & vo-
luntatem patris appellatum. Ita enim neceſſe eſt, vt redarguamus eos, qui humana de Deo co-
gitant. Ergo ſi opera, voluntate, placitoque emerſerunt, vniuerſaque rerum natura cupidine,
qua cupiit hoc deus, condita eſt, cumque Paulus per voluntatem dei Apoſtolus ſit vocatus, ip-
ſaque vocatio noſtri placito voluntateque conciliata ſit, omniaque per verbum facta ſint: ſequi-

Concluſio. Chriſtus eſt voluntas Patris in qua omnia ſunt facta

tur ergo vt ipſe exemptus ſit è numero eorum, quæ per voluntatem condita ſunt, illumque po-
tius eſſe viuam ſui Patris voluntatem, in qua omnia ſunt facta, vt Dauid in gratiis agendis di-

Pſal. 72.

cit: Tenuiſti dextram meam & in voluntate tua deduxiſti me. Qui igitur poteſt verbum, quū
ſit voluntas expetitioque Patris voluntate & expetitione, vt cætera fieri, niſi denuo, vt prædixi,
inſanientes dicāt, ipſum vel per ſe factum eſſe, vel per alium quempiam? At quis eſt igitur iſte

Abſurdum.

per quem Verbum factum eſt? fingant aliud verbum, & valentiniana æmulantes, alium Chri-
ſtum nominent: Nihil enim de ea re in ſcripturis: veruntamen ſi fingant, ſemper etiā ille Chri- D
ſtus per aliquem alium creatus fuerit, atque deinde nobis ita in ratiocinando pergentibus ex-

Hæreſis Ariana paganiſmū redolet.

cutiēdaque rerū veritate, deprehēdas iſtā hæreſim impiorū multicipitē, & ad multos deos, &
in immanē inſaniā vergere, in qua cū creaturā, & ex nihilo cōditū Filiū eſſe volūt, aliter hoc ip-
ſum ſignificāt ſub prætextu volūtatis & placiti, quæ probe in rebus creatis & cōditis ſuū locū
habent. Qui igitur non impij quū ea quæ ſunt rerū conditarum, ad opificē rerū cōuertant? aut
qui quæſo non blaſphemant, qui dicunt voluntatem ante Verbum in patre fuiſſe? Si enim eū
voluntas in Patre præcedit, mentitur filius, quum dicit: Ego in patre. Quod ſi ipſe quoque in

Abſurdū.

patre ſit, poſterior certe & ſecundus in patre eſſe deputabitur. Nec conueniebat illi vt dice-
ret, Ego in patre: quum ante eum voluntas in patre fuiſſet per quem omnia ſunt facta, ipſeque
propter nos ſit conditus. Nam tametſi gloria excellat, nihilo tamen minus vnus quoque eo-
rum eſt, qui ex voluntate creati ſunt. Vt autem ſuperius admonuimus, ſi res ita ſe habet, cur il-
le Dominus eſt, & cætera ſerua mancipiaque exiſtūt? ipſe enim omnium Dominus, eò quòd
Patris

A Patris Dominatui coniunctus adnexuſque ſit. Siquidem omnis creatura ideo famula & an- *Cur omnis*
cilla habeatur, quod extra Patris vnitatem conſiſtat, & cum aliquando non eſſet, eſſe incepe- *creatura ſit*
rit. Oportebat certe eos, dum aiunt Filium voluntate extitiſſe, id quoque adiicere, cum cogi- *ſerua &*
tatu factum eſſe: Idem enim cogitatum, animique ſenſum, & voluntatem arbitror. Quod *ancilla.*
enim quis vult, hoc omnino ſentit & cogitat: & quod ſentit, hoc ipſum & vult. Ipſe igitur Sal-
uator hæc, vt germana inter ſe mutuaque ratione coniuncta, recenſendo copulauit ſub his ver-
bis: Mea voluntas & cautio, meus ſenſus ſiue prudentia, mea fortitudo. Vt enim fortitudo & *Prou. 8*
tutatio idem cum potentia eſt, eandemque rem ſignificat: ita quoque idem eſt prudentia & vo- *Simile.*
luntas, quod ipſum eſt dominus. Sed impij non admittunt verbum & viuam voluntatem fi-
lium eſſe, & de dei ſenſu & voluntate humano more, quaſi quæ nunc adſit, nunc abſit, fabu-
lantur: Omniaque commouent, & Valentini excogitationem voluntatemque prætendunt,
duntaxat in hoc vt filium diſiungant à patre, illumque negent patris ſui Verbum eſſe, ſed po- *Cur Valen-*
tius creaturam. Illi igitur audiant, vt Simon Magus audiit, Impietas Valentini ſit vobiſcum in *tini hære-*
perditionem. Et quiſque potius Salomoni credat, dicenti, ipſum Verbum eſſe Sapientiam & *ſim ìmitẽtur*
B prudentiam: Ait enim, Deus Sapientia fundauit terram, & præparauit cælos in prudentia. Vt *Ariani.*
autem hic in prudentia, ita & in pſalmis: Verbo domini cæli firmati ſunt: omnia quæ voluit *Sapie. 8*
dominus, fecit. Et vt Apoſtolus ſcribit Theſſalonicenſibus, Volũtas dei in Chriſto Ieſu eſt: Eſt *Pſal. 32*
ergo filius dei ipſum Verbum & ſapientia, & prudentia, & viua voluntas, & in eo deſiderium *Pſal. 113*
Patris, idemque Veritas & Lux, & potentia patris eſt. Quod ſi ſapientia & prudentia eſt vo- *1. Theſ. 5*
luntas dei, & filius eſt illa ipſa ſapientia, ſequitur ergo, vt qui dicat, filium voluntate Patris ad *Voluntas*
eſſentiam veniſſe, tantundem dicere, ac ſi affirmaret Sapientiam in ſapientia factam eſſe, fi- *viua dei*
liumque in filio conditum eſſe, & Verbum per verbum procreatum eſſe. Cæterum, illud cum *Patris eſt*
deo pugnat, illiuſque ſcripturis aduerſatur. Siquidem Apoſtolus non voluntatis, ſed ipſius Pa- *Chriſtus.*
ternæ ſententiæ proprium ſplendorem & ſigillum filium deprædicat his verbis: Qui cum *Abſurdũ*
eſſet ſplendor gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius. Quod ſi igitur, vt prædiximus, ex voluntate, *ex propoſi-*
Paterna ſubſtantia & eſſentia non exiſtit, clarum quoque eſt, neque proprium illud & quod *tione Aria-*
paternæ eſſentiæ ſuum eſt, ex voluntate ortum habere. Qualiſcunque enim fuerit beata *norum de-*
illa eſſentia, talem quoque eſſe oportet propriam illius Sobolem. Certe, ipſe pater non dixit, *ſumptum.*
C iſte eſt filius, volũtate genitus neque quẽ ex placito, quod ita mihi videretur, obtinui: ſed ſim- *Heb. 1*
pliciter, Hic eſt filius meus: & quod magis, In quo mihi cõplacui: clare demõſtrãs, hoc genere *Filius pa-*
verborum, illum natura ſibi filium eſſe, & in eo voluntatem eorum, quæ ſibi placerent, repo- *tris eſſentia*
ſitam eſſe, Ergo, cum ex natura & non voluntate filius ei ſit, ſequitur iam vt præter volunta- *cõmunicat.*
tem, patrique inuito ac nolenti filius ſit. Nequaquam id verum eſt. Siquidem ille à patre mit- *Mat. 17.*
titur, & vt ipſe loquitur, Pater diligit filium, & omnia filio ſuo oſtendit. Vt enim bonus eſſe, *Marc. 9*
non ex voluntate incepit, cum tamen non inuitus nolenſque bonus ſit: nam hoc ipſum quod *Luc. 9.*
eſt, cum voluntate ſua eſt: ita quoque quod filius ille ſit, & ſi non ex voluntate principium du- *Luc. 10*
ctum eſt, non tamen inuito illi, & præter ſententiam filius extitit. Sicut enim volens cupitor- *Simile.*
que eſt ſuæ eſſentiæ: ita quoque filius qui illi ex ſubſtantia proprius eſt, non eſt illi inuito ſu-
perductus. Diligatur igitur filius à patre, ſitque is, quem Pater velit: atque ita velle & non vel- *Filius non*
le in deo cum pietate conſtituendum eſt. Nam & filius, voluntate qua vult illum Pater, ea & *extitit præ-*
ipſe diligit & vult & honorat Patrem: eſtque vna eadémque voluntas illa quæ Patris eſt in *ter ſenten-*
filio, vt etiam inde ſpectetur filius in Patre, & Pater in filio. Neque quis igitur ſecun- *tiã Patris.*
D dum Valentinum antecedentem voluntatem introducat, néue quis medium ſeipſum intru-
dat inter vnicum Patrem, Patriſque vnicum Verbum ſub titulo volendi aut conſultandi. Inſa-
nierit enim, ſi quis inter patrem & filium, voluntatem aut conſiderationem conſtituat. Aliud
enim eſt, ſi dicas eum voluntate eſſe factum: aliud autem ſi dicas, quod cum qui iam ex natura *Apta di-*
eſt filius, diligat ac velit. Nam ſi dicas eum ex voluntate eſſe factum primum, eum aliquando *ſtinctio.*
non fuiſſe ſignificas: deinde rem vtroque paribus momentis librari & vrgere, adeo vt liceat *Explanatio*
cogitare de patre quod poſſet non velle ſibi filium eſſe, & de filio viciſſim, quod & is potuiſſet *diſtinctio-*
non eſſe. Impia iſta audacia eſt, quæ pertingit vſque ad patris ſubſtantiam. Simile enim eſt ac *nis.*
ſi dicas, poterat enim Pater non eſſe bonus, ſed quemadmodum bonus ſemper natura: ita *Simile.*
ſemper genitabilis natura pater. Cæterum, illud dictum, pater vult filium, & filius patrẽ vult,
non voluntatem antecedere, & priorem tempore eſſe ſignificat, ſed naturæ qualitatem denũ-
ciat: nihil enim niſi ingenuitatem proprietatemque ſubſtantiæ hæc verba præ ſe ferunt. Vt *Simile.*
enim de ſplendore ac luce dixeris, ſplendorem in ſui ortu non habere priorem ſe, & tem-
pore præuiam voluntatem, ſed eſſe ipſum fœtum germenque voluntarium lucis, non ve-

luntatis reſpectu, aut vi, ſed natura & veritate: ita quoque de patre & filio recte dixeris, Pa- A
trem diligere filium & velle, non tamen vt filius opus effectumque voluntatis pronuncietur,
ne Valentiniana hæreſis ſe immittat in Eccleſiam, ſed vt in confeſſo ſit, vnum illum volun-
tatem & vere naturalem filium eſſe, quaſi lucis ſplendorem. Ita enim ille dixit: Eructauit cor
meum verbum bonum. Filius quoque congruenter locutus eſt: Ego in patre, & pater in me:
Pſal. 44 ſi autem Verbum eſt in corde, vbi deliberatio? & ſi filius eſt in Patre, vbi voluntas? & ſi
Ioan. 14. ipſe voluntas eſt, quomodo voluntas in voluntate fuerit? abſurdum id quippe, ne ſcilicet
etiam verbum in Verbo, & filius in filio, & Sapientia in Sapientia dicatur facta eſſe: quem-
Abſurdũ. admodum ſæpius iam diximus: Omnia enim eſt filius patris, & nihil in patre ante verbum,
ſed in Verbo ſiue Ratione voluntas, & per Rationem ea quæ ſunt voluntatis opere conſum-
Correctio erroris Ariani in vxoribus ſuis grauidis interrogãdis. mantur, quemadmodum docuerunt ſacræ ſcripturæ. Vellem ego quidem impios in hanc
abſurditatem delapſos, & de voluntate diſceptantes, non quidem ex ſuis vxoribus grauidis
quærere, quas ita interrogare ſolebant, an haberes filium, antequam gigneres? ſed à Patribus
quærere, Volendone patres facti ſunt, an ſecundum naturam ſuæ voluntatis? & an liberi ip-
ſorum ipſis natura & ſubſtantia ſimiles ſint, vt ſaltem à parentibus in confuſionem dentur, à B
quibus reſponſum de voluntate in gignendo poſtularunt, ea ſpe vt inde aliquid probationis
Quomodo reſpondendum ſit Arianis ſuas vxores interrogantibus. rebus ſuis adiungerent. Reſpondebitur enim illis à parentibus: Quos genuimus, non volun-
tatis ſunt, ſed noſtri liberi ſpecie nobis ſimilitudineque congruentes, neque prædeliberando
parentes efficimur, ſed naturæ vi, ad quam proprie ſpectat opificium gignendi: ex qua fit,
vt liberi parentum imagines ſimilitudine referant. Aut igitur damnent ſeſe ſui erroris, &
deſinant vxoribus quæſtiones proponere de filio Dei: aut diſcant ab ipſis non voluntate ge-
nerari filium, ſed natura & veritate: congrua enim iſta competenſque aduerſum hos ho-
mines ex hominibus mutuata refutatio eſt: qui non verentur, vt ſunt veſani, humana
de diuinitate ratiocinari. Quid igitur eſt, cur vlterius inſaniant Chriſti perduelles? quum
videant iſtam ſuam quæſtionem, vt cætera omnia quæ obiiciunt, manifeſtò apparere ni-
hil aliud eſſe, niſi merum fucum & impoſturam, ideoque deberent vel ſero tandem con-
ſpicientes in quantum veſaniæ præcipitium delapſi ſint, referre ſeſe & refugere à diaboli
Ioan. 10 laqueo, noſtris ſuper ea re verbis admoniti. Miris enim & clemens veritas eſt, quæ vbi-
que ita clamat, Si mihi non creditis ob amictum corporis mei, ſaltem operibus credite, C
Ioan. 14. vt cognoſcatis quod ego in patre, & Pater in me: quódque ego & Pater vnum ſumus:
& quod, qui viderit me, viderit Patrem. Dominus quidem ſolito ſuo more clementer
agit, cupitque omnes à lapſibus ſuis erigi, vt Dauidis modulis decantatur: impij tamen
refugi ab audienda Dominica voce, quibus ægrè eſt, & viſu triſte, Dominum ab omni-
bus haberi Deum & Dei Filium, circumeunt, vt ſcarabæi, cum patre ſuo diabolo cau-
Vnde hauſerint calumnias ſuas Ariani. ſas iniquitatis vndecunque aucupantes, ſed fruſtra: quas enim vlterius aut vnde pote-
rint calumnias iſtiuſmodi conquirere, niſi à Iudæis, & à Caipha blaſphemias mutuentur,
& ab Ethnicis deſumant deitatis abnegationem? Nam ſacræ ſcripturæ iſtis plane clauſæ ſunt
eoſque vndiquaque oſtendunt, & ſtolidos & Chriſti perduelles eſſe.

ATHANASII

A ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, CONTRA ARIANOS, IN HOC DICTVM, EX DEO DEVS *eſt Verbum, &c.* *Oratio.*

EX Deo deus eſt Verbum, & Deus erat Verbum, itidemque ruſus quo-
rum Patres, ex quibus Chriſtus qui eſt Deus ſuper omnia, benedictus in
ſecula, Amen. Cæterum quia Chriſtus ex Deo deus, & Ratio dei, & Sa-
pientia, & potentia, & filius, ideo vnus deus in ſacris ſcripturis renunciatur.
Quum enim ratio ſit vnius Dei, ideo filius in eum refertur, cuius eſt fi- *Pater & fi-*
lius: ita vt duo quidem ſint, pater & filius, ſed támen vnitas deitatis re- *lius duæ*
maneat, eáque & indiuiſibilis & minime diſciſſa. Poterit autem & ad iſtum *ſunt perſo-*
modum dici, vnum eſſe principium deitatis, non duo: vnde proprie monatchia vnius domina- *na in vnita*
tus haberi debet. Ex ipſo deinde principio, per naturam exiſtit filius, qui eſt verbum, non quaſi *te eſſentia.*
B alterum principium ſeorſum ſubſiſtens, neque aliunde genitus, ne ratione ſecundi duo prin- *Quomodo*
cipia pluriumque principatus oriantur: ſed vnius Principij ſuus propriuſque Filius, propria *exiſtat fili⁹*
Sapientia, proprium Verbum, ex ipſo principio ortum habens. Nam ſecundum Ioannem in *Intrinitate*
hoc principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Deus enim principium eſt, & quia *vnum eſt*
ex ptincipio Verbum eſt, ideo quoque Verbum erat Deus. Quemadmodum autem vnum *principium*
ptincipium, & pro eo principio vnus Deus, ita plane ac re vera vna eſt eſſentia & hypoſtaſis, *Simile.*
quæ dicit: Ego ſum qui ſum, & non duplex, ne duo ſint principia, ex vna porro natura verus eſt *Exod. 3*
filius & Verbum, quod ipſum eſt ſapientia & virtus ipſius eſſentiæ propria, atque inde inſepa- *Verbum pa*
rabilis eaque vt alia non eſt, ne duo ſunt initia: ita quoque Verbum quod ex vno eſt, non fluxi- *tris eſt ſub*
biliter & caducè aut ſimpliciter vox ſignificatiua eſt, ſed ſubſtantiale quiddam eſt, & ſubſtan- *ſubſtantiale*
tialis Sapientia, quæ quidem re vera eſt filius Dei. Nam ſi ſubſtantialis non ſit, ſequetur Deum *& incorpo*
in aërem Verbum ſuum profundere, Verbúmque corpus habere, nihilque eximium vltra *reum.*
humanam ſortem poſſidere. Cæterum, quia deus homo non eſt, fieri non poteſt, vt Verbum *Simile.*
eius quicquam commune habeat cum hominum imbecillitate. Sicuti enim vnum principiũ *Nota.*
C & vna eſt ſubſtantia, ita quoque huius vnum eſt ſubſtantiale ſubſiſtenſque Verbum & Sapi-
entia. Quemadmodum enim ex deo deus eſt, & ex ſapiente Sapientia, & ex rationali Ratio
ſiue Verbum, ex patre filius: ſic ex ſubſiſtẽtia ſubſiſtens, & ex eſſentia eſſentialis, & ex exiſten-
te exiſtens. Nam ſi ſimpliciter & vulgaris ſapientia aut ratio filius eſſet, ac non potius ſubſtan- *Filius non*
tialis Sapientia, verbum eſſentiale & filius exiſtens in patre, patet ipſe compoſitus fuerit ex ſa- *eſt ſimplici-*
pientia & ratione, ſiue quod idem eſt, verbo. Iam ſi ad iſtam rem abſurda ea ſequantur, de *ter & vul*
quibus dictum eſt: erit ipſe ſui ipſius Pater, ipſeque ſe ipſum gignens, genitúſque à ſeipſo: aut *garis ſapiẽ*
id ſequetur vt mera ſint nomina, verbum, Sapientia & filius, nec quicquam ſit in iis ſolidum, *tia aut ra-*
de quibus iſta prædicantur, imo quæcunque ipſe eſt, inanitatem habebunt. Qui, ſi non ſubſi- *tio Dei.*
ſtat, ocioſa fuerint iſta & vana vocabula, niſi quis dicat, Patrem eſſe, eam quæ ex ſe eſt, Sapi- *Abſurda.*
entiam, & ipſam ex ſe rationem. Quod ſi iam admittamus, conſequens erit vt ipſe fiterit ſui ip
ſius, & pater & filius, pater quidem cum ſapiens, filius vero cum ſapientia nominabitur: ſed nõ
ſunt iſta vt qualitas aliqua in deo, apage, indecorum enim hoc ipſum: ſic enim reperietur deus
compoſitus ex ſubſtantia & qualitate. Siquidem omnis qualitas in ſubſtantia eſt, ac proinde
D iſto modo diuina vnitas, cum ſit indiuiſibilis, compoſita apparebit, eò quòd ſectilis ſit in ſubſtã
tiam, & accidens. Quærendum igitur ex temerariis iſtis hominibus quum conteſtatum ſit,
Filium eſſe ſapientiam & verbum Dei, quanam ratione illum eſſe velint, ánne vt qualitatem:
atqui demonſtratum eſt, quanta inde abſurditas ſequatur: ánne vt ſapientiam ex patre, quæ ip-
ſa pater ſit: cæterum quid ex ea re abſurditatis emergat, in iis, quæ aduerſus Sabellium edidi-
mus, ſcriptis comprehenſum eſt. Supereſt igitur eum eſſe proprie vt Germen ex ipſo Patre
ad ſimilitudinem & ſpeciem lucis. Vt enim ex igne lux, ita ex Deo verbum, & ex ſapiente ſa- *Simile.*
pientia, & ex Patre filius. Hoc modo enim vnitas integra & impatibilis manet, huiúſque filius
verbum ſcilicet non inane quiddam ſine ſubſtantia conſtituitur, ſed quod ſolidum ſit ac ve-
rũ & ſubſtantiale. Niſi enim res ita ſe habeat, omnia fuerint, quæ de eo ferũtur, per ſubintelle-
ctionem cogitata, & meræ voces, non re ſubſiſtentia: quod ſi euitanda eſt ſubintellectionis ab-
ſurditas, ergo verus & ſibſtantialis filius extitetit, non animi imaginatione intellectuque for- *Simile.*
matus. Vt enim verus eſt Pater, ita quoque verè eſt Sapientia: atque ita fit vt duo ſint, non au-

tem ſecundum Sabellium idem pater & filius:ſed Pater, Pater eſt:& filius, filius eſt: inde au- A
tem vnum ſunt, quia filius naturaliter ſubſtantiæ Patris eſt, eiuſque proprium Verbum, quē-
admodum dominus loquutus eſt: Ego & Pater vnum ſumus. Neque enim ratio ſegregata
à Deo Patre eſt, neque Pater vnquam irrationalis aut eſt, aut fuit: Eſt igitur Ratio Dei, neque
Pater vnquam ſine Ratione, ac proinde ab illo dictum eſt: Ego in Patre, & Pater in me. Et rur
Quomodo ſum alibi Chriſtus Ratio Dei eſt. Vtrum igitur per ſe extiterit, & vbi extiterat, coagglutinatus
extiterit ſit Patri: an Deus illum fecerit, ſuumque Verbum & rationem appellarit? Quod ſi ex duobus
Chriſtus, iſtis, quod prius eſt, conceſſeris, vt videlicet ipſe ſibi ſubſiſtat, & deus ſit, duo ergo fuerint prin-
an per ſe cipia, neque iure cenſebitur Patris ſui proprius, eo quod non ſit Patris, ſed ſuiipſius. Sin aliun-
aut ex deo. de eſt conditus, creatura fuerit. Reliquum igitur eſt, Verbum ex deo exiſtere: quod ſi cōcedas,
Quod ſint aliud haud dubie fuerit, quod ex aliquo naturam accepit: & aliud quod ſui alteram naturam
duo pater dedit, ac proinde duo ſunt. Nam ſi duos eſſe non admittas, ſed vtrumque de eodem prædicari,
& filius. erit eadem res cauſa & cauſatum, gignens & genitum, quæ abſurditas in Sabellianis reſidere
Abſurdū demonſtrata eſt. Quod ſi ex patre quidem ſit, non tamen alius à patre, futurum eſt vt gignat,
ex propoſi- & non gignat. Genuerit autem, quia ex ſe profert: non genuerit autem, quia id quod profertur B
tione Sabel non aliud fuerit à proferente. Quod ſi ita eſt, intellectu animique fictione idem dicetur & pa-
lianorum. ter & filius. Quod ſi illud perabſurdum, duo igitur fuerint pater & filius: vnum tamen, quia fi-
Concluſio. lius non aliunde, ſed ex patre deo ſit genitus. Quod ſi quis hic fugiat vocabulum genituræ, ſo-
lúmque cupiat dici, Verbum cum deo exiſtere: videat ille, ne dum fugit id quod à ſcriptura di-
citur, illabatur in eam abſurditatem, vt bigenerum duplicíſque naturę deum introducat. Quū
enim non concedat ex vnitate Verbum eſſe, ſed ſimpliciter & vulgari ratione coagglutinatū
eſſe Patri, duas ſubſtantias introducit, quarum neutra alterius eſt parens: idem quoque in po-
tentia fiet. Cæterum, hoc clarius videas, ſi de Patre tractes: vnus enim Pater, & non duo, ſed ex
Simile. vno eſt filius. Quemadmodū igitur nō duo patres, ſed vnus: ita quoque nō duo principia, ſed
Ex vno vnum: & ex vno principio ſubſtātialis filius. Sed rurſum hic Ariani percontandi ſunt. Sabellia-
principio ni enim de fictione animi qua filium ſubſiſtere dicunt: Ariani contra de eo, quod Patrem ra-
ſubſtantia- tione ſpoliant, refelli debent. Dicendum igitur. Deuſne ſapiens & nequaquam irrationalis eſt?
lis filius. an contra, inſipiens, & irrationalis cenſendus eſt? quod ſi iſtud quod ſecundum eſt probas, in-
didem ſtatim abſurditas emergit: quod ſi illud alterum quod prius eſt arridet, quo ſapiens eſſe C
cenſetur, & non expers rationis, vtrum aliunde ſibi rationem & ſapientiam conquiſiuit, an ex
ſe adeptus eſt? ſi aliunde, erit aliquis qui eam ipſi prius in munus conceſſit, ante cuius munifi-
centiam inſipiens & irranooalis fuit. Sin autem ex ſe habet, certum eſt, quòd eam non ex ni-
hilo adeptus ſit, neque fuit quando non erat: vtpote qui ſemper fuerit, eò quod ille, cuius eſt
Arianorū imago, ſemper ſit. Hic, ſi mihi dixerint ſapientem quidem patrem, & non expertem Rationis
opinio mē- eſſe, ſed tamen propriam in ſe ſapientiam, & proptiam rationem poſſidere: verum illam non
dacij Chri- Chriſtum eſſe ſed eam in qua Chriſtum condiderit. Si ergo Chriſtus in illo verbo conditus
ſtū arguit. eſt, dubitare non debet omnia per illud condita eſſe, idque ipſum eſſe de quo Ioannes locu-
Pſal. 103. tus eſt, omnia per eum facta eſſe, & de quo propheta Dauid: Omnia in ſapientia feciſti,
Abſurda. Chriſtuſque mendax fuerit, quum ait: Ego in patre, cum alius ſit in Patre & verbum car-
nem factum eſſe, falſa res eſt pro eorum opioione, neque Chriſtus fuerit in Patre verbum il-
lud per quod omnia facta ſunt: ergo Chriſtus ſcilicet non factus eſt caro, & fortaſſe no-
mine tenus dictus eſt Verbum. Quod ſi admittas, alius fuerit, diuerſuſque à ſuo nomi-
ne, deinde omnia pet eum facta non fuerint, ſed per eum in quo ipſe Chriſtus eſt con- D
ditus. Quod ſi dixerint ſapientiam qualitatem in deo, aut ipſum ſuam ex ſe Sapientiam eſ-
Quod ſapi- ſe, ſequentur abſurda, quæ prius dicta fuerunt. Erit enim ex partibus conflatus, & ipſe ſibi pa-
entia non ter & filius. Sed tamen refellendi & confundendi ſunt ex eo, quod ratio in deo creatura e[illegible] ne
ſit qualitas queat: aut ex non ente prodierit, cum ab æterno ſit in Deo, eademque Chriſtus fuerit, qui ait
in deo. de ſe: Ego in patre, & Pater in me. Qui ideo vnigenitus eſt, eo quod nullus alius ex patre ſit go-
Ioan. 14. nitus. Vnus iſte filius eſt verbum, Sapientia, potentia, quum deus pater ex iſtis rebus non com-
ponatur, ſed genitabilis ſit. Vt enim creaturas & condit & gubernat, ita naturaliter ſuæ ſubſtā-
tiæ prolem Verbum progenuit, per quod creat, condit & gubernat vniuerſi. Verbo enim &
Simile. Sapientia facta ſunt omnia, & ordinatione eius permanent vniuerſa. Idem illud & de filio cē-
ſendum, ſi ſterilis & inefficax deus fuerit: partus enim illius eſt, per quē deus operatur. Quod
Quod Chri- ſi illud non admittes, eædem cootrouerſiæ ſimileſque importunitates impudentibus [illegible] oc-
ſtus non ſit current. Nos autem, qui deo appoſiti addictique ſumus, quæramus eum in hoc ipſo die. Iam
creatura. iſtinc intelligas hanc differentiam, & cognoueris Filium dei rem conditam eſſe, quum filius
dicat,

A dicat, Ego & pater vnum ſumus,&,Ego in patre,& pater in me:Creaturæ autem cum profi- *Ioan.10*
ciunt, apponuntur Domino,nec mirum quum verbum quod proprium eſt,ſit in patre: crea- *Ioan.14*
turæ vero quia foris ſunt,apponuntur,vt per naturam extranea,ſed per voluntatem adiuncta.
Filius qui genuinus eſt,vnus eſt cum genitore:qui autem aliũde adoptatur, generi apponitur.
Ideóque ſtatim ſubinfert,qui fecit gentem magnam,cui appropinquat Deus. Creatis enim,
vt diuerſis à ſe,approximatur:Filio autem,vtpote ſuo,nõ approximatur, ſed in eo conſiſtit:ne-
que filius ei apponitur,ſed vna cum patre coexiſtit:Et ait in Deuteronomio, Vocem eius au- *Deut.1.*
dietis,eíque apponemini,Quod autem apponitur,aliunde apponitur. Aduerſus autem inſit-
mam humanámque opinionem Arianorum, qua ſuſpicantur dominum indigum fuiſſe cum *An indigũ*
ait, Datum eſt mihi,& accepi,& cum Paulus loquitur,ſuperexaltauit eũ deus, & ſedit ad dex- *fuerit Ver-*
teram,aliáque ſimilia,dicẽdum eſt Chriſtum noſtrum, verbum filiúmque Dei corpus geſtaſ- *bum dei.*
ſe,filiúmque hominis factum eſſe,vt mediator ſequeſterque Dei & hominum factus, ea quæ *Philip.2*
Dei ſunt,nobis,& quæ noſtra ſunt,Deo ſubminiſtraret. Cũ igitur refertur eſurire, lachryma- *Verbum cor-*
ti,fatigati,vociferati Heloi Heloi:quæ humanæ ſunt,& noſtræ paſſiones,ea ipſe à nobis acci- *pus induit*
B pit,& patri refert intercedens pro nobis,vt in ſe deleantur.Cum autem loquitur,Data eſt mi- *cur.* *Matth. 28.*
hi poteſtas,& accepi:&,Ideo ſuperexaltauit eum deus,ea ſunt munera Dei in nos,quæ per ip- *Philip.2*
ſum Filium nobis elargiuntur: Non enim aut indigum erat Verbum,aut vnquam fuit alicu-
ius rei egenum.Neque è diuerſo,homines ad id ſufficiebant,vt ſibi iſta ſuppeditarent: verum
quia id per verbum nobis elargitum eſt,ideo tanquam quæ ſibi data eſſent nobis impartit. Id-
circo enim homo factus eſt,vt quæ illi data eſſent, in nos tranſirẽt.Homo enim merus, nõ dig- *Cur Verbũ*
nus fuiſſet iſtiuſmodi muneribus: Verbum è diuerſo, ſolum & merum iſtis non indiguiſſet. *caro factum*
Coaptatum igitur nobis eſt Verbum, poteſtatémque ſuam nobis impartiit,& ſuperexaltauit. *ſit.*
In homine enim exiſtente Verbo accepit homo. Quoniam igitur Verbo exiſtente in carne,
exaltatus eſt homo,& accepit poteſtatem, ideo iſta ad Verbum referuntur, quia propter ver-
bum data ſunt:ideo enim,quia verbum in homine erat,iſte gratiæ donatæ ſunt.Et vt verbum *Simile.*
caro factum eſt: ita quoque homo per verbum ea accepit. Quæcunque enim homo accepit,
omnia dicitur verbum accepiſſe, vt oſtenderetur non fuiſſe hominem dignum vt acciperet,
quæcunque in illius naturam delata perueniebant:veruntamen, per verbum carnem factum
C iſtiuſmodi accepit:quapropter ſi audias certum aliquid donatum eſſe domino,aut aliud quod *Quicquid*
eſt iſtiuſmodi,intelligere debemus datum illi, non veluti indigo, ſed homini per eum datum *Chriſtus ac-*
eſſe.Nimirum,omnis qui pro alio intercedit,gratiam quoque & ipſe accipit, at nõ quaſi indi- *cepit à Pa-*
gus,ſed illius nomine pro quo intercedit.Sicuti enim infirmitates noſtras recepit,ipſe non in- *tre datum*
firmus,eſuriit ipſe non eſuriens,ſed noſtra iſta aliò transfert, vt deleantur:ita quoque imbecil- *eſt illi, non*
lium nomine Dei munera ipſe viciſſim accepit, vt coaptatus homo particeps eſſe queat. Ideó- *veluti in-*
que locutus eſt dominus, Omnia quæ dediſti mihi,dedi eis,& rurſum pro eis rogo. Rogabat *digo, ſed ho-*
enim pro nobis,quæ noſtra ſunt ſuſcipiens,& donabat quæ perceperat.Quoniam igitur coap- *mini per eũ* *datum eſt.*
tato Verbo homini,ad Verbum reſpiciens Pater largitiones has in hominem contulit, vt exal-
taretur,vt haberet omnem poteſtatem,& quæcunque ſunt iſtius generis.Ideo omnia iſto ver-
bo imputantur,& perinde ſunt quaſi ipſi ſint data,quæ nos per illum acquiſiuimus.Nam quẽ- *Simile.*
admodum propter nos homo fact⁹ eſt,ita nos per eũ exaltamur.Nihil igitur abſurdi,ſi,quemad- *Ioan.17*
modũ ſemetipſum propter nos humiliauit,ita propter nos quoq; dicatur exaltari. Dedit igitur *Simile.*
illi,pro eo quod eſt,dedit nobis per eũ,& ſuper exaltauit eũ,pro eo quod eſt,exaltauit nos in ip- *Phil.2.*
D ſo.Siquidẽ ipſum verbũ nobis ſublimatis accipientibuſq;, & adiutis quaſi ipſe ſublimaretur, *Ioan.14*
acciperet,adiuuaretur,Patri gratias agẽs,ea quæ noſtra ſunt ſibi imputat,ac dicit,Omnia quæ *Ariani*
dedit mihi pater,dedi eis.Ariani autẽ qui Euſeb.ſequuntur: dũ filio inchoationẽ attribuũt, ita *Chriſto* *inchoationẽ*
agũt,quaſi qui pati nequeant eũ habere principiũ regni,quod perquã ridiculum eſt: Qui enim *tribuũt, vt*
attribuit filio principiũ exiſtẽdi,certũ eſt,illũ filio quoq; principiũ regni attribuere. Quapropter *Euſeb. hære-*
dũ quæ cõfitentur,negẽt,plane cæcutiũt. Rurſumq;,illi qui dicunt, merũ eſſe nomẽ filij appel- *tic.*
lationẽ,vtpote ſine eſſẽtia,ſine ſubſiſtẽtiaque eſſe filiũ Dei,hoc eſt verbũ patris. Simulãt ſe qui- *Hæretico-*
dẽ,quaſi indignentur cõtra eos,qui hãc ſententiã vſurpant,fuit aliquando cum non erat. Cæ- *rũ varia opi-*
terum id ipſum quoque riſu dignũ eſt,Qui enim ei penitus detrahunt ne ſit, indignantúrque *niones de*
contra eos,qui ſaltem aliquo in tẽpore eum fuiſſe concedũt,ij,hoc ipſum quod negãt,dũ alios *Chriſto.*
obiurgant,confitentur.Rurſus Euſebius cũ ſuis, qui confitentur illũ filium eſſe,non admittũt
ipſum naturale eſſe Verbum,ſed ratione tantummodo viribuſque intelligẽdi filium appellati *Ἐπίνοιας*
cẽſent.Alij rurſum,qui eum verbũ agnoſcunt,inficiantur illum ipſum eſſe filium, & ſecundũ *mentis con-*
ἐπίνοιαν, Filium nuncupari eum, qui Verbum eſt, exiſtimant, ex æquo exhaurientes & ad- *ceptus ſeu* *opinio.*

Ioan.10 inanitatem redigentes,quod his verbis innuitur: Ego & pater vnum ſumus. Duo vnum eſſe A
Argumentum ex Sabellio deſumptum. dicitis,aut vnum quod binomine ſit,aut vnum quod in duo diſpartiatur. Si igitur vnũ in duo
diuiſum eſt, neceſſum eſt corpus eſſe,quod hãc diuiſionem excepit,& neutrum ex diuiſis per-
fectum eſſe,vtrumque enim patris naturam,non integritatis obtinet.Sin vero vnum eſt bino-
mine,id ex factione Sabellij eſt eundem & filium & Patrem dicentis, & vtrumque tollentis,
vt nunc filius Patrem abſumat,nunc Pater filium. Quòd ſi autem duo vnum ſunt, neceſſum
eſt,duos quidem eſſe ratione perſonarum,vnum tamen ſecundum deitatem: tum quia filius
conſubſtantialis eſt patri:tum quia ex ipſo patre verbum extitit:adeo vt duo quidem ſint, quia
& pater & filius eſt,qui idem eſt verbum:vnum tamen ſunt,quia vnus ſit Deus. Nam ſi ita nõ
ſit,ad iſtum modum dicendum fuerat:Ego ſum ille qui pater eſt, aut ego, & qui pater, ſum.
Nunc contrà per hoc vocabulum(ego)filium denotat,& in hoc vocabulo(Pater)is qui genuit
ſignificatur:ſub voce autem vnum,vnam deitatem & conſubſtantialitatem eius intelligimus.
Abſurda. Non enim pro gentilium opinione idem ſapiens & Sapientia eſt,aut idẽ Pater & verbum: ab-
ſurdum quippe eundem ſuiipſius Patrem eſſe. Aduerſatur enim huic opinioni ſacrarum lite-
rarum conſtitutio quæ patrem & filium,ſapientem & ſapientiam,Deum & verbum: vbique
tamen quẽque in ſua natura indiuiſibilem,indireptumque & impartibilem per omnia agnoſ- B
cit & ſeruat.Quod ſi quis audiens patrem & filium,duos ex duobus nominibus per calumniã
deos facere velit,tale enim quidem ſibiipſi fingunt,ſtatimque deridiculè obiiciunt, duos deos
à nobis prædicari,aduerſus iſtos hoc ſermone vtendum eſt. Si is qui Patrem & filium agnoſcit
duo numina inducere videtur,tempus etiam eſt,vt qui vnum dicat,tollat Filium & Sabellium
Simile. imitetur.Si enim is qui duos dicit ethnizat:ergo qui dicit vnum,Sabellizat. Cæterum, id ita
Fides Catholica de patre & filio. non eſt,abſit:ſed quemadmodum qui patrem & filium vnum deum eſſe dicit,ita qui nominat
vnum Deum,duos intelligit,nempe Patrem & filium,qui vnum ſunt ratione deitatis,& quod
ex eo exiſtit,indiuiſum tamen & indiſiunctum,nec partitione auulſum, hoc ipſum eſſe Ver-
bum ex patre.Si autem ex rebus humanis tale exemplum:ignis & qui ex eo relucet ſplendor,
duo quidem ſunt,& duo eſſe conſpiciuntur,quum tamen ſplendor ab igne ſit indiuiſibilis.Iſti
Hæretica propoſitio Arianorũ quidem in eandem dementiam cum Arianis præcipites eunt,quum & illi dicant, propter nos
eum eſſe conditum, vt nos conderet,quaſi deus expectet noſtram creationem, vt vel proferat
Ariani plus creaturis quã creatori tribuunt. ſecundum illos,vel condat ſecundum iſtos.Ariani igitur plus nobis quàm Filio largiuntur.Nõ
enim(inquiunt)nos propter illum,ſed illum propter nos factum eſſe: ſiquidem ea de cauſa cõ- C
ditus eſt,vt nos per eum Deus crearit.Iſti verò ex æquo,vel etiam amplius ſeſe impiantes, mi-
nus Deo quàm nobis tribuunt.Nos enim ſubinde ſilentioſi, tamen cogitãdo aliquid agimus:
Calumnioſa propoſitiones Arianorum. adeo,vt ex noſtra cogitatione imagines intellectuales fiãt. Deũ contra,iſti tacentẽ nihil agere
poſſe:loquentẽ autem valere exiſtimãt,ſiquidẽ tacens nõ potui facere,loquẽs autẽ creare exor
ſus ſit.Par enim eſt,vt eos interrogemus,an verbũ in Deo exiſtens,perfectũ erat,vt vim faciẽdi
haberet:quòd ſi imperfectum erat,cum in Deo exiſteret,genitum autẽ perfectitudinem adep-
Abſurdũ. tum eſt, in nobis cauſa eſt ipſius perfectitudinis: ſiquidem propter nos genitum eſt,& propter
nos facultatem faciendi acquiſiuit.Sin autem perfectum erat in deo,vt etiam creare poſſet,ſu-
perflua & ocioſa fuerit eius natiuitas. Poterat enim,cum adhuc in patre eſſet,architectari.Na-
tiuitas enim eius non noſtram creationem demonſtrat, ſed illud tantummodo, quod ex deo
fuerit:quippe quum eſſet ante noſtram creationem. Eadem temeritate aduerſus Patrem vtũ-
tur:ſi enim tacens non potuit creare,neceſſum eſt,eum hanc poteſtatem gignendo,hoc eſt,lo-
quendo,adeptum eſſe:at vnde adeptus eſt,aut per quem?Sin autem poterat creare eò quòd ha
beret in ſeipſo Verbum,ſuperuacuè gignit,cum poſſet etiam tacendo creare. Poſtremo, ſi an- D
tequam gigneretur,in deo erat verbum,ergo genitum extra foriſque à deo eſt.Si autem id re-
cipitur,qui fit,vt dicat: Ego in patre,& pater in me?Sin autem nunc in patre eſt, erat igitur etiã
Ioan.14 tum in Patre,quemadmodum nũc eſt,& ſuperuacaneum eſt cauſificari illud propter nos ge-
nitum eſſe,& poſtquam nos conditi eſſemus,recurriſſe in patrem,vt fieret tale quale antea fuit.
Non enim id erat,quod iam non eſt: neque iam id eſt,quod tum non erat, ſed ita eſt, vt ſem-
per fuit,eodemque ſe modo habet: alioqui imperfectus & mutabilis videretur. Si enim quod
erat,poſtmodum futurus eſt,quum id iam non ſit: videri poteſt, neque id omnino eſſe, quod
vel fuit,vel futurus eſt.Verbum autem,ſi prius in deo erat,& poſtea denuo futurum eſt, certũ
eſt,id in præſentiarum in deo non eſſe.sed refutat eos Dominus his verbis: Ego in Patre, &
Ioan.14 pater in me: ita enim nunc eſt in Patre, vt antea ſemper fuit. Porro ſi ita nunc eſt in Pa-
tre,quemadmodum fuit ſemper,euidens res eſt non contigiſſe, vt aliquando gigneretur, ali-
quando non: & aliquando in deo ſilentium fuiſſe, aliquando loquelam: ſed ſemper eſſe
pattem

A Patrem,& verbum huius filium,non quidem nomine tenus verbum,neque ex intellectu co-
gitationumque imaginibus filium, ſed extitiſſe eum conſubſtantialem Patri, neque propter
nos genitum eſſe.Nos enim propter illum cteati ſumus,quoniam ſi propter nos genitus eſſet,
cóque ipſo quod genitus eſſet, nos conditi ſumus,& ex eius natiuitate rerum natura conſtat,
illæque eodem vnde prodiit,recurrit,vt ſit,quod prius erat.Primum quidem, futurum eſt, vt
ſit denuo non genitus,qui genitus eſt.Si enim progreſſus eius ex patre natiuitas eſt,reſtat vt re-
greſſus eius in Patrem ſit pauſa ceſſatioque natiuitatis:ſiquidem eo in Deum regreſſo, tacitu-
rus eſt iterum deus:qui ſi tacuerit,fiet quemadmodum ante fuit,cum ille adhuc in ſilentio ver-
ſaretur, nimirum vt ceſſet rerum natura,eritque otium à rebus procreandis Sicuti enim pro-
grediente Verbo facta eſt rerum vniuerſitas, naturamque ſuam accepit: ita recurrente in pa-
trem verbo,non ſubſtiterit eadem illa vniuerſitas. Quis igitur vſus eſt in eo vt naſcatur, ſi na-
tus deſiturus eſt? aut qua gratia loquitur Deus, ſi poſtea ſeſe in ſilentium dabit? aut cur illum
emittit,quem reuocat?aut cur gignit,cuius natiuitatem abolitam vult? Quin, quid de illo fu-
turum ſit,incerto habetur:aut enim perpetuo taciturus eſt, aut denuo loquendo geniturus:&
B alteram rerum naturam inſtituet,nó enim eandem reficiet, quippe, quæ in ſuo ſtatu perman-
ſura erat,ſi hoc voluiſſet:quare omnino aliam condet, & ex eodem rationis conſequio etiam
iſtam nuperam abolebit,& iterum atque iterum nouam condet,& id ad infinitas viciſſitudi-
nes progreſſurum eſt. Hoc genus opinionis fortaſſe à Stoicis accepit, affirmantibus deum
contrahi,& rurſum expandi cum rerum vniuerſitate,& infinities deſinere. Quod enim dilata-
tur,ex arctitudine dilatationem accipit,& quod extenditur,ex antea contracto in latitudinem
explicatur,id ſibiipſi idem eſt,nihiloque ſeipſo maius,niſi quatenus extentionem ſuſtinuit. Si
igitur vnitas dilatando facta eſt Trinitas, Trinitas Vnitaſque vtique pater eſt. Trinitas autem
pater,& Filius,& Spiritus Sanctus.Siquidem principio dilatata vnitas, vbi paſſionẽ huiuſmo-
di ſuſtinuiſſet,facta eſt hoc ipſum quod nõ erat.Dilatata enim eſt,cũ lata non erat,deinde quæ
Vnitas fuit,extenſa eſt in Trinitate,Trinitaſque eſt Pater & filius & Spiritus Sanctus.Idem er
go ipſe pater ſecundum Sabellium factus eſt filius & ſpiritus ſanctus, niſi vnitas apud deum
aliud ſit præter Patrem,neque vocabulo dilatationis ſit vlterius vtendum,ſcilicet quia ſola vni
tas trium perſonarum ſit effectrix,vt primo loco recipienda ſit Vnitas, deinde Pater & filius
C & Spiritus ſanctus.Si enim illa dilatata eſſet, extendiſſetque ſeipſam, ipſa nimirum hoc ipſum
fuerit,quod extenſum eſt:& ita,vbi iſtiuſmodi expanſu dilatationeque in Trinitatem ſe extẽ-
diſſet,non vlterius remanſit vnitas,vnitaſque viciſſim ante ſui explicationem nondũ erat Tri-
nitas,& pater cùm eſſet,nondum erat aut filius aut ſpiritus ſanctus,in quos cum ille mutatus
abierat,Patris naturam iam deinde non retinuit.Hæc ſolummodo ab illo per mendacium di-
ci poterint,quicunque eſt tantæ audaciæ,vt deo non vereatur corpus adſcribere,eumque paſ-
ſibilem eſſe pronunciare.Quid enim aliud eſt dilatari, quam paſſio eius rei quæ dilatationem
accipit?aut quidnam aliud eſt,id quod dilatatum eſt,niſi quod antea non ita ſpacioſum,ſed an
guſtius fuit?Idem enim eſt, ac tantummodo tempore à ſeipſo differt.Hoc enim apoſtolus Co-
rinthiis ſcribẽs indicauit,Ne,inquit,coarctemini in vobis Corinthij,ſed dilatemini potius: ad-
hortatur vt iidem ſeſe ab anguſtia in latitudinem mutent.Sicut autem ſi dilatati fuiſſent ex ſua
anguſtia Corinthij,non alij fuiſſent,ſed iidem qui antea Corinthij: ita quoque ſi pater dilata-
tus fuiſſet in Trinitatem,ac iam Trinitas effectus fuiſſet,æque idem remanſiſſet. Iterum ille
hæc verba vſurpat,Cor veſtrum dilatatum eſt.Noe quoque itidem locutus eſt:Dilatet Deus Ia
D phet:idem enim cor,idemque Iaphet eſt in latitudine, qui antea in arctitudine fuerat. Ergo ſi
vnitas ſe dilatarit, eadem fuerit iam dilatata,quæ ante dilatationem fuerat. Quid igitur aut fi-
lium aut Spiritum ſanctum eſſe velint,non inſcitè ab iis interrogari poteſt,quum talia non ve-
reãtur in ſermonem proferre:aut quis effectus ſit iſtiuſmodi dilatationis, aut vt eos ad id quod
verum eſt,vrgeamus, cúrue vllo modo dilatatio recipitur? Quod enim non in eodem ſtatu
perſeuerat,ſed ſequenti tempore exporrigitur,neceſſum eſt cauſam habere,propter quam ex-
porrigatur, ſi igitur vt verbum & Spiritus coexiſtat, ſuperfluum eſt mentionem facere de
Vnitate poſtmodum dilatata. Siquidem non poſtea tandem verbum, ſiue quod idem eſt
Ratio & ſpiritus ſanctus extitere, vtpote, qui ſemper ab æterno fuerint, ne conceden-
dum ſit Deum aliquando Rationis expertem fuiſſe, vt Arianorum opinio eſt. Quapropter
ſi ab æterno fuit verbum, & ab æterno ſpiritus ſanctus, ab æterno quoque dilatatio fuerit,
non autem vt primum vnitas exiſteret, deinde ex dilatatione Trinitas reſurgeret. Nam
ſi poſterius dilatatio introducta fuit, poſterius Verbum emerſerit, ſin autem ob aſſumptum
hominem dilatata eſt Vnitas, cóque expanſu Trias effecta eſt, ergo ante aſſumptionem

Propter filiũ creati ſumus, & non ille propter nos.

Abſurda.

Simile.

Stoicorũ opinio de Deo.

Sabellij opinio de Trinitate.

Deus in ſe non patitur extenſionem aut cõtractionem

2.Cor.6

Gen.9

Concluſio eſt qua docet nihil præter abſurda ſequi ex propoſitione propoſita

humanæ naturæ fuit Trinitas, quin & pater ipſe videbitur caro eſſe factus: ſiquidem ipſe A
quum vnitas eſſet, in homine aſſumendo dilatationem accepit, & fortaſſe in poſterum in
vnitatem coibunt, & contrahentur ipſe & caro, & quod tertium eſt, Spiritus. Ipſe enim
eſt qui ita expanditur, ſequeturque vt duntaxat nomine tenus cenſeatur Trinitas. Si autem
vt conderet, dilatationem in ſe recepit, abſurdum id quoque. Poterat enim cum adhuc
Vnitas eſſet, omnia condere, cum Vnitas ipſa iſtiuſmodi vitium non inops eſſet, neque im-
becillitate laboraret, priuſquam ita diſtenderetur. Abſurdum enim & impium, tale quid
de deo vel ſentire, vel loqui. Huic abſurditati alia abſurditas in comitatu adhærebit. Si
enim ob rerum creationem dilatatio facta eſt, & quandiu Vnitas ſubſiſteret, rerum crea-
tio non procedebat, rurſum futurum eſt, vt poſt conſummationem ſeculi ex dilatatione
ad Vnitatem redeatur, quum ipſa rerum procreatio abolenda ſit. Sicut enim ob creatio-
nem dilatatio recepta eſt, ita quoque ceſſante rerum natura, ceſſabit & dilatatio. Iſtiuſmodi
Impietas Ariana nō veretur diſtinguere verbum à filio. igitur abſurda ex dilatatione Vnitatis in Trinitatem ſeſe in occurſum dabunt. Cæterum, quia
qui iſta dicunt, non verentur diſtinguere Verbum à filio: dicereque aliud quidem eſſe Ver-
bum, aliud autem filium: primumque fuiſſe Verbum, deinde filium: age de iſtis diſpiciamus. B
Eſt autem iſtorum hominum diuerſa temeritas. Iſti enim hominem quem aſſumpſit Saluator
filium eſſe volunt: hi contra verumque ſimul hominem & verbum filium tunc genitum fuiſſe
Hæreticorū variæ opiniones de filio. cum iſta in vnum coaluiſſent. Alij rurſus ſunt, qui affirmant Verbum tunc filium effectum eſ-
ſe, cum hominem induiſſet: ex verbo enim (aiunt) factum eſt filius, cùm antea filius non eſſet,
ſed verbum duntaxat. Stoicorum igitur ambo iſta ſunt dogmata, ſi deum dicas dilatari, &
filium inficieris: deinde ſuperfluum id ſimul & ſtultum, quòd cum Verbum nominent,
illum tamen filium eſſe non admittant. Si enim ex Deo non eſt Verbum, iure abnegaue-
rint illum eſſe filium: Sin vero ex deo eſt cur non contuentur eum qui ex aliquo eſt, eius
filium eſſe, vnde eſt? Deinde ſi verbi pater eſt deus, cur verbum non fuerit Filius ſui pa-
Refutatio tris? Pater enim is dicitur, cui filius eſt: Filius is eſt, & illius filiùs dicitur quem patrem ha-
An in Deo fuerit mutatio bet. Si igitur Chriſti pater non eſt Deus, neque verbum filius fuerit. Sin vero Pater deus
eſt, iure quoque filius eius verbum fuerit. Quòd ſi poſtmodum tandem Pater factus eſt,
prius autem Deus erat, prout Ariani ſentiunt, abſurdiſſimum eſt in Deo hanc mutatio-
nem conſtituere: eſt enim mutatio Corporale quiddam: An vero, vt in rerum creatio- C
ne, poſterius creator eſt quàm Deus? Sciendum omnino, ea quæ poſtmodum creantur, hanc
mutationem ſentire, non autem Deum. Quòd ſi filius creatura eſt, recte poſterius Deus illius
pater effectus eſt. Sin autem filius creatura non eſt, ſequitur ergo vt pater ſemper pater fuerit,
& filius ſemper filius. Nam ſi ſemper filius fuit, quid cauſæ eſt, cur minus verbum habendum
ſit? Sin autem filius Verbum non eſt, & hoc quiſquam auſit dicere, is qua eſt temeritate, vt pa-
trem Verbum dicat: ant filium præſtantiorem Verbo? Filio enim exiſtente in ſinu Patris non
potuit Verbum ante filium fuiſſe, quum nihil ante eum ſit, qui eſt in Patre: aut ſi Verbum aliud
An filius ſit Verbum. eſt à filio, ipſum verbum fuerit Pater in quo eſt filius: Sin autem Verbum non Pater ſed Ver-
bum eſt, ſequitur, vt verbum extra Patrem conſiſtat, quum filius occupauerit patris ſinum. Nō
enim ambo ſimul verbū & filius in patris ſinu conſiſtunt, ſed neceſſum eſt vnū tantūmodo ibi
conſiſtere, illum nimirum, qui filius eſt & vnigenitus. Rurſus, ſi aliud eſt verbum, aliud filius,
præſtantior deprehendetur Filius Verbo Nullus enim cognoſcit Patrem niſi filius, nō autem
Verbum. Si igitur non nouit verbum, aut ſi nouit, falſum eſt neminem alium, niſi filium noſ-
Ioan.14 ſe. Idem etiam ſuper hoc dicto cenſendum, Qui vidit me, vidit patrem meum: &, Ego & pa D
Ioan.10 ter vnum ſumus: voces enim iſtæ Filij ſunt, non verbi: quod ex Euangeliis conſtat ita loquente
Ioan.10 domino, Ego & pater vnum ſumus. Portantibus ſiquidem Iudæis lapides, vt eum lapidarent,
reſpondet Ieſus: Multa bona opera oſtēdi ex patre vobis, ob quod ergo opus me lapidatis? reſ-
ponderunt Iudæi, de bono opere non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam, quod tu, cum homo
ſis, teipſum Deum facias: Ieſus reſpondit, In lege veſtra ſcriptū eſt, Ego dixi, dij eſtis. Si illos
deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt, nec poteſt ſcriptura ſolui: quem pater ſanctifica-
uit, & miſit in mundum, vos dicitis me blaſphemare, eò quòd dixerim, Filius ſum Dei: ſi non
facio opera Patris mei, ne credatis mihi: ſin autem facio, ſaltem ſi mihi non crediris, operibus
Vnum ſumus, ſecundum Sabellium quid. Interpretatio. credite: vt ſciatis & cognoſcatis, quòd in me pater ſit, & ego in Patre. Atque, quantum attinet
ad euidentiam expreſſionémque ſermonis, neque quòd Deus eſſet, neque quòd Filius Dei eſ-
ſet, locutus eſt: ſed tantummodo, Ego & Pater vnum ſumus. Iudæi igitur dum audiunt, vnum
ſumus, arbitrati ſunt pro Sabellij opinione ipſum ſeſe appellaſſe Patrem: Noſter autem Sal-
uator illorū peccatū ratiocinādo collegit, nimirū, etiā ſi me deū appellaſſem, tamē æquū erat, id
à vobis

A à vobis cognitione perceptum eſſe, quod in ſcripturis reperitur, Ego dixi, dij eſtis & filij, &c.
Deinde dum illud dictum, Ego & pater vnum ſumus, exponit, filij cum patre vnitatem declarauit, idque ſub his verbis: Quia dixi, filius ſum Dei: nam etſi voce id non elocutus eſt, attamē ſententiam & mentem huius dicti, vnum ſumus, Deo ſiue filio aſſignauit. Nihil enim vnum cum patre eſt, niſi quod ex patre eſt. Quod autem ex illo extiterit, quid fuerit (quæſo) ſi non filius? infert ergo, vt cognoſcatis, quod ego in patre, & pater in me. Quid ſit vnum eſſe, interpre- *Sabellius*
tans, non in eo conſiſtere voluit, quaſi in eodem ſit illud quod cum altero eſt vnum, ſed quod *è ſua ſententia deturba*
ipſe in patre & Pater in ipſo eſſet, coaptationem, inſeparabilitatemque demonſtrans. Etenim *tus hoc ver*
Sabellium eo verbo ſubuertit, quo dicit, ſe non patrem, ſed filium Dei. Arianum quoque hoc *bo filius dei*
verbū ſubruit (vnum ſumus). Si igitur filius aliud & verbum aliud, fieri non poteſt, vt verbum *ſum.*
vnum ſit cum patre, filius, neque vt qui viderit verbū, viderit Patrē, ſed qui filium viderit. Iſtis *Arius hoc*
declaratis, aut maior eſt filius Verbo: aut verbum nihilo plus habet, quàm filius. Quid enim *verbo (vnū*
maius aut perfectius quàm hoc, Vnum ſumus? aut quàm illud, Ego in Patre, & pater in me? aut *ſumus) ſub*
quā iſtud, Qui vidit me, vidit Patrē meū: iſtæ enim voces ſunt filij. Et rurſus, qui vidit me, vi *ruitur.*
dit Patrē, qui miſit me: & qui me excipit, excipit illū qui miſit me: &, Ego lux in mūdum veni, *Ioan. 14.*
B vt omnis credēs in me, nō in tenebris maneat. Et ſi quis audierit ſermones meos, & non ſerua- *Ibidem.*
uerit, ego non iudico eū: non enim veni vt iudicē mundum, ſed ſeruem mundum. Ita ſermo- *Ioan. 12.*
nem quē audit ille, iudicabit eū in extremo die: quoniā ego ad Patrem abeo. Prædicationem *Ioan. 15*
ſuam (ait) eum, qui non ſeruat mandata iudicaturam eſſe. Si enim non veniſſem (inquit) & illis *An hæc*
locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem prætextum purgādi ſui non habēt, *verba præ*
cùm audierint verba mea, ſalutaria illis qui ea ſeruant. Forſitan hic igitur impudentiſſime di- *ſcripta ſint*
xerint, non Filij, ſed verbi hanc vocem eſſe. Atqui ex ſuperioribus dictis clarum eſt, filiū fuiſſe, *filii?*
qui iſta loqueretur. Quum enim hîc dicat, Non veni iudicare mundum, ſed ſeruare, in confeſ *Ioan. 12*
ſo eſt, non alium eſſe, quàm vnigenitum filium Dei. Dicit enim ſuperius Ioannes: Ita Deus di- *Ioan. 3*
lexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum traderet, vt quiſquis in eum credat, non pereat, ſed habeat vitam æternam: non enim miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per ipſum: qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit iā iudicatus eſt: eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij Dei. Hoc autem iudicium eſt quoniam lux ve- *Ioan. 3*
nit in mundum, & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem: erant enim opera eorū
C mala, Si is, qui dicit, nō veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem, ille ipſe eſt, qui dicit: Qui vidit me, vidit & eum qui miſit me: nā qui dicit, qui credit in me: &, ſi quis audierit verba mea, ego non iudico eum: de eo qui filius eſt, iſta loquitur, Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt, eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij dei. Ac rurſum hoc iudicium eius, qui non credit in filium, eò quòd Lux in mundū venerit, & nō crediderunt ei, filio ſcilicet: ipſe enim Lux eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hūc mundum. Et quādiu in terra verſatus eſt, per humanitatem aſſumptam, Lux erat in mundo, vt ipſe teſtatur. Quādiu lucem habetis, credite in eum, vt filij lucis efficiamini. Ego enim Lux
veni in mundum. Hoc ita ad iſtū modū demōſtrato clarum fuerit, filium eſſe verbum: & quia *Ioan. 12*
filius Lux eſt, quæ in mundum venit, ſine omni contradictione relinquitur, mundum per filiū *Ioan. 1*
conditum eſſe, vt Ioannis Euangeliſtæ verba apertè demonſtrant, vbi de Ioanne Baptiſta loquitur: Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de luce. Erat enim, vt iam antea dixi- *Concluſio.*
mus, ipſe Chriſtus vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: *Argu. à*
in mundo erat, & mundus per eum factus eſt. Neceſſum igitur, ipſum eſſe Verbum dei, de quo *disiunctiō*
D teſtatus Ioannes eſt, omnia per ipſum facta eſſe. Aut enim cogentur duos mundos ſtatuere, *docet ver*
vt alter per filium, alter per verbum habeatur conditus: aut ſi vnus eſt mundus, & vna rerum *bum & fi*
natura, ex conſequio patet, vnum eundemque & filium & verbum ante conditam naturam *lium eſſe*
extitiſſe: ſiquidem per eum conditus ſit. Ergo, ſi vt per Verbum, ita quoque per filium omnia *idem.*
ſunt condita, nihil contrarij apparebit, ſi idem dicas, vt in principio erat verbum, ita in princi- *Simile.*
pio erat filius: ſin autem quia non dictum eſt à Ioanne, In principio erat filius, nihil ea quæ *Ioan. 1*
verbi ſunt, filio competere aſſeuerabunt, reſtat ſcilicet vt aſſeuerent, quæ filij ſunt non compe- *Ioan. 10*
tere Verbo. Ad filium autem pertinere demonſtratum eſt: Ego & pater vnum ſumus: vt etiam *Ioan. 14*
illud, Qui eſt in ſinu Patris: & illud quoque, Qui vidit me, vidit eum qui miſit me. Commune *Mundum creaſſe & verbo &*
autem eſt & verbo & filio: mundum per eum creatum eſſe, vt inde demonſtretur, ante mun- *filio ſimili*
dum filium extitiſſe. Neceſſum enim eſt, opificem ante opera ſua ſubſiſtere. Iam quod Phi- *modo conuenit.*
lippo reſponſum eſt, non verbi fuerit, pro ipſorum opinione, ſed filij, vbi ait, Tantum
temporis vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me: Philippe, qui vidit me, vidit patrem meum. *Ioan. 14*

Si igitur hominem, quem geſſit verbum, ipſum inquiunt filium Dei vnigenitum eſſe, non autem verbum filium eſſe, ſequitur vt homo ſit ille ipſe qui in patre eſt, & pater in eo homine, & homo ſit ille qui ipſe & pater vnũ eſt: & qui eſt in ſinu patris, & qui eſt lux vera. Et neceſſario cogentur vt dicant, per eum hominem mundum eſſe factum, eumque hominem eſſe qui venerit, non iudicare mundum, ſed eum ſeruare: eũ denique eſſe, qui prius extiterit quàm Abraham gigneretur. *Ioan. 5* Amen amen dico vobis, loquutus eſt Ieſus ad Iudæos, antequam Abraham fieret, ego ſum. Et qui (quæſo) non abſurdum eſt eum, qui genitus eſt ex ſemine Abrahæ poſt quadraginta duas ætates, hęc verba ſibi vſurpare: ſeſe antequam Abraham fieret, extitiſſe? *Christus ex ſemine Abrahæ genitus poſt 42. ætates. Abſurda.* Qui autem non abſurdum, ſi caro quum geſtauit Verbum, ipſa habeatur filius, eamque ex Maria genitam illam ipſam eſſe pronunciemus, per quam ſit mundus conditus, aut quomodo tuebuntur dictum illud, In mũdo erat. Euangeliſta enim id quod ante natiuitatem carnis filij præceſſerat, ſignificans, ſubintulit hæc verba. In mundo erat. Quomodo autem, ſi filius nõ eſt Verbum, ſed homo, mundum ſeruare potuit, cum & ipſe vnus ſit ex mundo? Quod ſi ad iſta impudenter agere velint quætẽdum eſt ex illis, vbi erit Verbum, cum homo ſit in patre, eúmque occupet, aut quo tum numero erit verbum apud patrem, ſi homo & pater vnũ ſunt? Quod B ſi homo vnigenitus eſt, cuius tunc ordinis erit verbum? aut enim ſecundæ dignitatis illud dixerint, aut ſi ſuperior vnigenito ſit, habeatur pro patre. Sicuti enim vnus eſt Pater, ita vnus ex illo vnigenitus. Quid autem plus habet verbum quam homo: ſi verbum non eſt filius. *Si verbũ nõ eſſet filius nihil plus haberet quã homo.* Siquidẽ per filium & Verbum, mundus eſſe conditus deſcribitur, & commune eſt verbo & filio mundum ædificare. Cæterum, videre patrem non itidem de verbo ſcriptum eſt, ſed de filio, & ſeruari mundum non per verbum dictum eſt, ſed per vnigenitũ filium. *Ioan. 14* Dixit enim Ieſus, Tantũ temporis vobiſcum ſum, & nõ cognouiſtis me? Philippe, qui vidit me, vidit patrem meũ: *Ioan. 14* Patrem autem non deſcribitur Verbum agnoſcere, ſed dictum eſt non Verbum, ſed vnigenitum filium, qui eſt in ſinu patris, videre patrem. Quid autem Verbum plus quam filius ad noſtram ſalutem confert? vt pro ipſorum opinione aliud habeatur filius, aliud verbum, quippe, cũ credere iubeamur non in verbum, ſed in filium? *Ioan. 3.* Ait enim Ioannes, Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui autem diſcredit filio, non videbit vitam, quin & Sacrum Baptiſma in quo vniuerſæ fidei noſtræ ratio conſiſtit, non in Verbo, ſed in patre & filio, & ſpiritu ſancto traditur. *In nomine verbi non baptizatur Abſurdum.* Si igitur pro ipſorum ſententia aliud eſt Verbum, & aliud eſt filius, nec eſt verbum filius, C nihil ad verbum Baptiſma ſpectat. Quomodo igitur ſecundum illos verbum cum Patre coexiſtere poteſt, cum illi non adſit in datione Baptiſmi? Sed dixerit aliquis, ſub nomine Patris cõtinetur & verbum: cur etiam non ſpiritus ſanctus? an extra patrem ſpiritus ſanctus conſiſtit? Et homo quidem, ſi non admittas verbum filium fuiſſe, poſt Patrem nominatur, & poſt hominẽ ſpiritus ſanctus. *Non trinitatem ſed quaternionẽ ſtatuũt Ariani.* Iam non verè in Trinitatem vnitas pro ipſorum opinione dilatatur, patrem videlicet & filium, & ſpiritum ſanctum, ſed in quaternionem. Hic autem confuſi ad aliud confugiunt dicuntque non hominem per ſe, quem geſtauit dominus, ſed vtrũque ſimul verbum ſcilicet & hominem, filium eſſe. Coniuncti enim ambo ſimul filius (vt ipſi volunt) nominatur. *Quis filius apud Arianos dicatur Abſurda.* Quid igitur, & qua de cauſa, & vter vtrum filium conſtituit? aut, vt clarius loquar, an propter carnem, verbum eſt filius: an propter verbum, caro filius appellatur, an neutrum iſtorum in cauſa eſt, ſed potius amborum congreſſus coalituſque? Si igitur verbum propter carnem, neceſſum eſt, carnem filium eſſe, & ſequentur tot abſurda, quod prius enarrauimus ex eo ſi dicas hominem filium: Sin autem propter verbũ caro filius efficitur, & ante carnẽ verbum omnino exiſtebat, nec filius erat: quomodo poſſibile eſt illum ius filiorum aliis impertrare, qui ipſe filius D non eſt, maxime cum ſubſiſtat Pater? Si igitur ſibi filios efficit, Pater ipſe fuerit: ſin autem cõtrà, neceſſum eſt, ipſum eſſe filium, per quem & alij filij efficiuntur. *Homines filij dei per vnigenitũ efficiuntur* Alioqui, ſi eo non exiſtẽte filio, nos filij ſumus, non iam deus eius pater, ſed noſter tantummodo fuerit. Quomodo igitur hoc ipſum vt proprium ſibi potiſſimum vendicat, dum dicit: Pater in me, & ego in Patre? Si enim cõmunis omniũ pater eſt, non illius duntaxat pater eſt, nec ille ſolus egreſſus eſt ex patre: ſed æquum eſt, vt & nos aliquando eum patrem vocitemus, eo quod communicauerit ſe noſtræ carni. *Gal. 2* Ideo enim verbum caro factum eſt, vt per verbum, qui filius eſt, & habitat in nobis, filij efficeremur: Ideo & noſter pater dicitur. Emittit enim (inquit) Spiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba Pater. *Deus nõ eſt Pater eorũ qui non habent filium in corde.* Igitur in nobis filius ſuum Patrem inuocans, efficit, vt noſter ille pater appellitetur. Certe, in quorum cordibus non eſt filius, horum Pater Deus nominari non poteſt. Si igitur propter verbum homo appellatur filius, neceſſum omnino, & ante ſuſceptam humanitatem, quum ex priſcis aliqui filij appellentur: & ante aduentum verbi in terras, filium extitiſſe, cum inquiat. *Gen. 6* Filios ego genui: & in Noe viden-

A videntes filij Dei. Et in Cantico, Nonne ipſe eſt Pater tuus? erat igitur reuera filius, per quem & illi filij appellantur: Sin autem ſecundum iſtos neutrum horum eſt filius, ſed per amborum coaleſcentiam congreſſumque filius conſtituitur, neceſſum eſt, ne alterutrum quidem filium eſſe, non verbum inquam nõ hominem, ſed eam ipſam cauſam propter quam coaptati ſunt: & ita cauſa coaptatione prior erit, quæ filium efficit, ergo ſecundum hoc, ante carnem filius extabat. Iſtis ad iſtum modum diſputatis, ad aliud defugiant, dictitantes, non hominem eſſe filium, neque vtrumque ſimul coniunctum, ſed in principio verbum ſimpliciter appellari: ex quo autem homo factus eſſet, iam inde eum filium eſſe nominatum: non enim antequam homo apparuiſſet, filium fuiſſe, ſed verbum duntaxat. Et vt verbum caro factum eſt, cum ante caro non eſſet, ita verbum filius effectum eſt, cum antea filius non eſſet. Talia ſunt illorum nugamenta, ſed refutatio clara in promptu eſt: ſi enim omnino inde quòd hominem induiſſet filius effectus eſt, aut illa ipſa ſuſceptio humanitatis pro cauſa, cur filius ſit, habenda fuerit. Et ſi homo in cauſa, vt verbum ſit filius, aut vtrumque coniunctim id efficiunt, eadem abſurda rurſum occurſarent. Deinde ſi primum verbum, & poſtea filius, apparebit poſterius

Neque verbum neque hominé eſſe filium Dei ſecundum Arianos.
Altera Arianorũ de filio Dei opinio quãdo Verbum filius ſit factus.
Refutatio.

B cognouiſſe Patrem, & non prius: ſiquidem non verbum cognoſcit, ſed filius. Nemo enim cognoſcit Patrem, niſi filius. Porro & illud offenſabit, cum poſtea in ſinu patris fuiſſe, & poſtmodum ipſum & patrem vnum eſſe factos, & poſterioris temporis eſſe, Qui vidit me, vidit Patrem meum. Hæc enim omnia de filio dicta ſunt. Atque ita cogentur dicere, verbum nihil fuiſſe, ſed duntaxat merum nomen. Non enim in nobis neque cum patre, neque qui verbũ vidit, patrem vidit, neque omnino cognitus factus eſt pater. ſiquidem per filium cognoſcitur Pater: ita enim ſcriptum eſt, Et cui filius reuelauit. Quum igitur Verbum nundum erat Filius, nondum quiſquam Patrem cognoſcebat. Quomodo igitur Moſi, quomodo patribus viſus eſt, quum ipſe tamen in libris Regnorum dicat, reuelando reuelatus ſum ad omnes patres veſtros? Si verò reuelatus eſt Deus, nimirum erat Filius, qui illum reuelaret, vt ipſe inquit, & cuicunque Filius reuelauerit. Impium igitur & ſtultum eſt dicere, aliud eſſe Verbum, & aliud Filium. Vnde autem hanc opinionem ſibi parauerint, pulchrum eſt quærere. Aiunt autem, quia nulla ſit mentio in veteri teſtamento de filio, ſed de Verbo, ideo filium verbo ætate minorem aſſeuerauere, quòd illius ſit mentio in veteri teſtamento: Iſtiuſmodi ſunt quæ impij

Abſurda.
Ioan. 14.
Verbum filij nomen habuiſſe ante incarnationem eius
Simile.
Exemplũ.
Luc. 10
Arianorũ ratio falſa

C illi crepant. Primum igitur diuidere teſtamenta & alterum ſine altero accipere, Manichæorum & Iudaicæ factionis eſt, cum illi veteri teſtamento, iſti nouo obtrectent: deinde ſecundũ eos, ſi ea quæ in veteri teſtamento ſunt poſita, tempore præcedunt, & ea quæ in nouo teſtamento memorantur, recentiora æſtimanda ſunt, & ex ſcriptis tempora iudicanda: neceſſum eſt viciſſim, recentiora iſta eſſe: Ego & Pater vnum ſumus, & vnigenitus qui eſt in ſinu patris: & qui vidit me, vidit Patrem meum: non enim ex veteri teſtamento, ſed ex nouo iſta conteſtata ſunt. Atqui te vera multa de filio in veteri teſtamento referuntur, vt in Pſalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te: & in titulo noni pſalmi in finem, ſuper occultis filij, pſalmus Dauidi, & in quadrageſimi quarti inſcriptione, in finem, ſuper rebus mutandis filij Choræ ad prudentiam: Canticum ſuper dilecto, & in Eſaia, Cantabo Dilecto, cantionem dilecti ad ſuã vineam, vinea fuit dilecto Iam Dilectus ille quis fuerit, niſi filius vnigenitus, vt in pſalmo cẽteſimo nono patet: ex vtero (inquiens) ante luciferum genui te, de quo in ſequentibus dicetur; Et in prouerbiis itidem: Et ante omnes colles genuit me: & in Daniele, ſpecies quarti, quæ apparebat ſimilis filio Dei, aliáque compluria. Si igitur ex veteri teſtamento vetuſtas rerum colligitur, vetuſtus etiam fuerit filius, cuius mentio eſt, declaratióque frequens in veteri

Manichæorũ & Iudæorum hæreſis contraria.
Ioan. 10
Ioan. 14.
Pſal. 2.
Pſal. 109.
Prou. 8
Dan. 3.
Concludit Verbum filij appellationem habuiſſe in veteri teſtamento.

D teſtamento. Sed mihi hic dixerint: eſt quidem in veteri teſtamento de eo habita mentio, ſed prophetico more in futurum rem gerendam ſignificans. Igitur & de Verbo quoque prophetice iſtiuſmodi dicta fuerint: non enim hoc propheticè, illud alterum non propheticè. Si enim illud: Filius meus es tu, ad futuras actiones pertinet, certum eſt, etiam iſtud: Verbo Domini cæli firmati ſunt, ad futuram rerum configurationem pertinere: quippe, qui non dixit, facti ſunt, aut fecit. Quòd autem firmauit, de futuro locutus ſit, indicat illud alterum, Dominus regnauit, quod primo loco poſitum eſt, cui deinde ſubiungitur, Firmauit orbem terræ qui nõ commouebitur. Sic autem in quadrageſimo quarto, de Dilecto in futurum locutus eſt. Certum eſt, & eo ipſo quod ſubſequitur, ea in futurum locutum fuiſſe, dum ait: Eructauit cor meum Verbum bonum. Iam ſi ex vtero de homine dicitur, nimirum & ex corde de homine dicetur. Nam ſi vterus hominis eſt, etiam cor hominis fuerit, & ad corpus referendum eſt. Quòd ſi ex corde æternum quiddam, etiam ex vtero æternum quiddam in fructu ſuo ſignificare debet. Et ſi vnigenitus in ſinu æternum quiddam denotat, etiam Dilectus in ſinu ſua ſi-

Obiectio.
Pſal. 92.
Pſal. 44.
Vnigenitus & dilectus

Idem gnificatione idem ſibi obtinuerit. Eadem enim res eſt vnigenitus & Dilectus, ſicuti & ibi: A
Matth.3. Hic eſt filius meus dilectus. Non enim, quò ſuam in eum dilectionem oſtenderet, Dilectum
Dilectum illud appellauit, ne ea ratione cæteros ſe odiſſe indicaret: ſed ea voce vnigeniti naturam oſtē-
Verbum dere voluit, quo palam faceret illum ſolum ex ſe eſſe genitum. Certe, Abrahæ demonſtrare
appellatur volens vnigenitum ſe petere, ita locutus eſt: Offer Filium tuum dilectum illum. Iam cuius
cur. *Exemplum* conſtat Iſaacum vnigenitum eſſe ex Sara. Eſt igitur Verbum Filius non nuper factus, aut no-
Gen.22. minatus filius: ſed ſemper filius. Nam niſi ſit filius, Verbum non fuerit. Et ſi non ſit Verbum,
verbum eſt non etiam Filius fuerit. Nam ex Patre eſſe, Filium eſt eſſe. Quis enim ex patre eſt, niſi Verbū
filius patris ex corde progreſſum? & ex vtero genitum? Non enim pater Verbum eſt, neque Verbum pa-
ab æterno. ter eſt, ſed ille pater eſt, iſte autem filius: & ille genuit, iſte aut gignitur. Inſanit igitur Arius
Inſanit A- qui dicit Filium è nihilo extitiſſe, & fuiſſe aliquando cùm ipſe non eſſet. Inſanit quoque Sa-
rius quomo- bellius, cùm dicit Patrem eſſe filium, & vice verſa Filium eſſe patrem. Eſſentia perſonáque
do. *Inſanit Sa-* eſſe vnum eos, ſed nomine duos. Inſanit autem dum pro eius rei ſimilitudine gratiis vtitur
bellius quo ſpiritus ſancti. Ait enim, quemadmodum diſcrimina ſunt gratiarum, idem autem ſpiritus: ita
modo. quoque pater quum idem ſit, dilatatur in filium & Spiritum. Cæterum illud plenum eſt ab- B
Similia ſurditatis. Si enim vt in ſpiritu ſe habet diuerſitas gratiarum, ita quoque ſe habet triplicitas
Sabellij *quibus af-* perſonarum in Deo, ſequitur, vt pater & verbum ſit, & Spiritus ſanctus, vt qui hoc modo pa-
firmat pa- ter, illo modo Verbum, iſto modo Spiritus ſanctus haberi poſſit, dum ſe accommodat ad
trem eſſe vniuſcuiuſque neceſſitatem, atque ita fieri, vt nomine duntaxat filius, & ſpiritus, reuera tamē
Verbum & non niſi pater exiſtat, vtpote, qui ex ſe habeat principium ſui vt naſcatur: deſinens autem na-
ſpiritum ſci, pater appelletur: & hominem quidem nomine tenus factum eſſe, reuera tamē non adue-
ſanctum. niſſe, & in eo eum falſum dixiſſe, Ego & pater vnū ſumus: cum ipſe ſolus pater ſit: & quæcun-
Abſurda. *Ioan.10* que alia abſurda apud Sabellium inueniuntur. Atqui ita neceſſum eſt, deſinere numen filij &
incommoda Spiritus ſancti impleto eo vſu, cui deſtinabātur, actaq; omnia ridicula erunt, eò quòd nō re-
ex aſſertio- uera, ſed nomine tenus perpetrata ſint. Iam verò, deſinente nomine filij pro ipſorum opinio-
ne Sabellij ne, deſinet quoque eſſe Baptiſmatis gratia, quippe, quòd in filio dabatur. Et quid aliud ſeque-
collecta. tur, quàm abolitio rerum naturæ? Si enim, vt nos conderemur, prodit Verbum, eóque pro-
Filius exi- greſſo, ſubſiſtimus, certum eſt, eo regreſſo in Patrem, vt ipſi aiunt, nos vlterius ſuperſtites fu-
ſtendi prin- turos non eſſe. Ita enim erit, quemadmodum fuit: & ita non futuri ſumus, vt antea non era- C
cipium non *habuit.* mus. Nam eò vlterius non prodeunte, non erit vlterius rerum natura: abſurda igitur ſunt iſta.
Ioan.1. Quòd autem filius principium exiſtendi non habuit, ſed ſemper & ante ſuſceptum hominē,
in patre erat, declarat Ioannes in prima epiſtola, dicens: Quod erat ab initio, quod audiui-
mus, quod vidimus oculis noſtris, quod contemplati ſumus, & manus noſtræ contrectaue-
runt de Verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annunciamus vobis
vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt in nobis. Quo in loco dixit, non
quòd vita facta erat, ſed quòd erat apud Patrem: in fine epiſtolæ ipſum filium hanc vitam eſ-
ſe ait, dum ſcribit, Et nos ſumus in vero, nempe in Filio eius Ieſu Chriſto: ipſe enim eſt ve-
Ioan.5. rus Deus, & vita æterna, Quòd ſi Filius eſt Vita, & Vita erat apud Patrem, ergo & filius quo-
que erat apud. Patrem. Vt enim filius Verbum eſt, ita Deus quoque fuerit Pater, filius autem
ſecundum Ioannem non quouis modo aut ſimpliciter, ſed verus Deus appellatur, cum ait, &
Ioan.1. Deus erat Verbum: Ipſéque adeo filius dixit: Ego ſum vita. Eáque de cauſa filius eſt Verbum
Ioan.14. & vita quæ eſt apud Patrem. Idem Ioannes rurſus ita his verbis: Vnigenitus filius qui eſt in ſi-
Ioan.1. *Pſal.73.* nu Patris, declarat eum filium eſſe. Quem enim Ioannes filium appellat, hunc Dauid manū D
appellauit: Vt quid auertis manum tuam & dexteram è medio ſinus tui? Ergo ſi manus eſt in
ſinu, & filius eſt in ſinu, ipſe filius fuerit manus, & ipſa manus fuerit filius, per quam pater om-
nia fecit. Tua enim manus, inquit, fecit hæc omnia: & manu tua eduxiſti populum. Ergo hoc
ipſum per filium fecit. Iam, ſi ipſa mutatio dexteræ excelſi: & etiam illud, in finem pro mutan-
dis, canticum ſuper Dilecto: Dilectus ſcilicet manus illa eſt, quæ mutationem accepit, de qua
Matt.3. etiam loquitur vox illa diuina: Hic eſt filius meus dilectus, idem ergo manus mea, ac ſi dice-
Marc.9 ret, filius meus. Cæterum, quia nonnulli inſciti homines tollentes filium: ſordidum eſſe vo-
Pſal.109 lunt hoc dictum, Ex vtero ante luciferum genui te: quaſi illud in Mariam competat, affirmā-
tes ſcilicet eum ante exortum ſtellæ matutinæ ex Maria natum eſſe: non enim congruere in
An vterus Deum vteri vocabulum. Neceſſum eſt, vt hic pauca diſputemus. Si igitur, quia vterus huma-
ſit à Deo num quiddam ſapit, alienum id à Deo eſſe volunt, certúmque eſt, etiam vocabulum cordis
alienus. aliquid humani ſignificare: ſequitur enim vt qui cor habeat, ventrem etiam habeat. cum am-
bo æque ad homines pertineant: aut neceſſum erit, vtrumque ſimul tolli: aut requiri oportet;
quid

A quid ſibi ambæ dictiones velint. Vt enim ex corde Verbum: ita & ex vtero fœtus, & ſicuti dũ mentio fit de corde Dei, non humanum cor intelligimus: ita quoque dum ſcriptura loquitur de vtero Dei, non ita excipiendum eſt, quaſi corporeus ſit ille vterus. *Verbũ ſimile.* Conſuetudo enim eſt ſacræ ſcripturæ humanitus ea, quæ ſupra hominem ſunt, eloqui & ſignificare. *Scriptura ſacra conſuetudo que.* Certè, de creatione verba faciens, Manus tuæ (inquit) fecerunt me, & plaſmauerunt me, & Manus tua fecit hæc omnia: &, Ipſe mandauit & creata ſunt, congruenter admodum ſingula denotauit, dũ & filij genuitatem, proprietatem, & creaturæ primordia deſcribit. *Pſal. 118. Eſa. 66 Pſal 32.* Quædam enim pater facit & condit: quædam gignit ex ſe, Verbum nimirum & Sapientiam. Vterus enim & cor, id quod proprium eſt & genuinum demonſtrat: nam & nos, id quod nobis genuinum eſt in prole, ex vtero habemus: opera autem manu perficimus. Quid igitur garriunt de genitura ante luciferum? Ego autem libens dixero. Si illud de genito ante luciferum, partum Mariæ mirabilem demonſtrat, multos etiam alios ante exortum eius ſtellę in lucem eſſe editos. Quid igitur miri in his verbis, vbi tamen quaſi de eximio aliquo mentionem facit, quum iſta ratio naſcendi vulgaris ſit? Eſt quoque diſcrimen inter gignere & edere. Nam gignere principium iacti ſe-
B mentis indicat: edere autem nihil eſt aliud, quàm quod iam eſt, in lucem producere. *Gignere & edere quomodo differunt.* Si igitur de corpore vox iſta congrua & apta eſt, ſciendum eſt non tum principium generationis eum aſſequutum eſſe, quum paſtoribus id noctu euangelizatum fuit, ſed tum cùm Angelus loquebatur ad virginem, quo tempore vox non fuit, quæ tum erat, cùm ex vtero prodiit. Hanc differentiam ponit ſcriptura, & genitum eſſe ante luciferum dixit: ex vtero autem prodire, egreſſum nominat, vt in Pſalmo vigeſimoprimo: Tu es qui extraxiſti me de vtero, alioqui non dixit ante exortum luciferi, ſed ſimpliciter ante luciferum. *Pſal. 21.* Si igitur iſtud de corpore accipiendum eſt, neceſſum eſt, vt iſtud corpus ante Adam ſit genitum: quippe, cùm ante Adamum ſtellæ fuerint. Aut quæ ſit ſententia iſtius ſcripti, requirenda eſt, quam ex Ioanne deſumere licitum eſt. Is enim ait in Apocalypſi: Ego ſum alpha & omega, primus & nouiſſimus, principium & finis: *Apoc. 22* Beati qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit illis facultas ad lignum vitæ: & per portas in ciuitatem introeant: foris canes & venefici, & ſcorta, & homicidæ, & idolorum cultores, & omnis qui facit & amat mendacium. *Apo. 22.* Ego Ieſus miſi Angelum meum, vt hæc teſtaretur vobis in Eccleſia. *Apo. 22.* Ego ſum radix & genus Dauidis, & ſtella illa lucida & matutina, & ſpiritus &
C ſponſa, cuius ea ſunt verba, Veni, & qui audit, dicat veni: & qui ſitit, veniat: & qui velit, accipiat aquam vitæ gratis. Si igitur genus Dauidis eſt, ſi ſtella illa lucida & matutina eſt, certum eſt Seruatorem ratione carnis ſuæ luciferum dici, quem anteceſſit Dei natiuitas, vt idem ſit cum verbis Pſalmi: Ex meipſo genui te, antequam in carne appareres. *Pſal. 22.* Illud enim, ante luciferum, idem eſt ac ſi dicas, ante incarnationem Verbi. *Ante luciferum quid.* Eſt igitur in veteri teſtamento, vbi clara mẽtio Filij habeatur, tametſi ſuperuacaneum ſit de illis diſputare. Si enim ea quæ poſita non ſunt in veteri teſtamento recentiora habenda ſunt, dicant iſti contentioſi vbi in veteri teſtamento de Paracleto patris mentio habita eſt. De ſpiritu quidem Sancto dictum inuenias, de Paracleto autem nihil. An igitur aliud eſt Spiritus ſanctus, & aliud Paracletus ac nouitium magis, quia non in veteri teſtamento ſermo de eo eſt habitus, iámne ideo alterum ab altero diſtinguere oportebit, aliúdque dicere Spiritum ſanctum eſſe, & aliud Paracletum, quum tamẽ vnus idémque Spiritus ſit, & qui tum, & qui nunc ſanctificat, & conſolatur eos qui ipſum recipiunt? *An ſpiritus ſanctus ſit alius à paraclete.* quemadmodum vnum & idem Verbum & Filius, qui etiam tum ad ius filiorum adoptionémque promouebat dignos? Erant enim & in veteri teſtamento filij, nõn per alium
D quàm per filium adoptari. *In veteri teſtamento Filij muſi adoptati erant ab vnigenito.* Nam ſi ante Mariam filius Dei non fuiſſet, quomodo ille ante omnes fuerit, quum eum iam alij filij tempore anteceſſerint? quomodo autem primogenitus, quum deprehendatur in gradu naſcendi poſt multos ſequi? Sed neque paracletus inter ſecundos numerari debet, quum ante omnes fuerit, neque filius numerus, aut nouitius, quippe cũ in principio Verbum extiterit. Sed vt idem eſt Spiritus & Paracletus: ita quoque idem Filius & Verbum, vt ait Saluator: *ſimile.* Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo, eundem eſſe pronuncians citra vllam diſtinctionem: *Ioan. 16* itidem quoque Ioannes de Verbo referens, & Verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius vt vnigeniti ex patre. *Ioan. 1.* Neque enim iſtic eos diſtinxit, ſed identitatem in vtroque poſuit, & vt nõ aliud paracletus, & aliud Spiritus ſanctus, ſed vnum & idem: itaque non aliud Verbum eſt, & aliud Filius: ſed Verbum vnigenitus Filius habendum eſt. Non enim de gloria ipſius carnis locutus eſt, ſed de gloria Verbi. *Qui diſtinguit Verbũ à filio, ſpiritum quoque à paracleto diuidere poteſt* Qui igitur audet diſtinguere Verbum & filium, diſtinguat quoque & diuidat ſpiritum à Paracleto. Quòd ſi Spiritus à Paracleto diuidi non poteſt, indiuiſibile quoque ſit Verbum, quod ipſum eſt filius, & Sapientia, & Virtus. Quin & Ethnici

Dilectum quid. Teſtimonia ex Homero.

literarum periti,ſciunt hanc vocem Dilectum idem valere cum hoc vocabulo vnigenito, **A** quum Homerus Telemachum vnigenitum Vlyſſis 'dilectum appellet, idque in ſecunda Odyſſea. Quidnam hæc elare tuo voluis ſub pectore fili? Aut cúmam ſtatuis peregrinas viſete terras? Solus dilectus,ſiquidem præclarus Vlyſſes, Ignotos inter periit,procul vrbe domóq;. Nimirum quia vnicus erar Patri ſuo, Dilectus appellatur. Quidam ex diſcipulis Samoſa-

Vnde Verbum à filio diuidendi occaſionem ſumpſerit Samoſatenſis.

tenſis diuidentes Verbum à Filio,dicunt Filium quidem eſſe Chriſtum, Verbum tamen aliũ: eiúſque occaſionem arripiunt ex actis Petri,dicentis: Verbum emiſit filiis Iſrael, pacem Euãgelizans per Ieſum Chriſtum. Hic eſt omnium Dominus. Aiunt enim Verbum ita locutum per Ieſum Chriſtum, quemadmodum etiam in Prophetis loqui ſolet, ac proinde aliud Prophetam eſſe,aliud Dominum. Sed poſſumus contra hanc obiectionem aliquid ſimile reperire, idque ex Epiſtola ad Corinrhios: Expectantes reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit vos inculpabiles vſque in diem domini noſtri Ieſu Chriſti. Vt enim non alter Chriſtus, diem alterius Chriſti expectantes confirmar, ita quoque Verbum miſit Pater carnem factum, vt quum iam homo eſſet, ipſe per ſeipſum euangelizaret. Atque ideo ſtatim ſubnexuit, Hic eſt omnium Dominus. Dominus autem omnium verbum eſt. Eadem ratione dixit Moſes ad Aarom: Accede ad altare,& ſacrifica pro peccatis, & incenſum offer, & **B** propitiarionem facias pro teipſo,& pro domo tua, & offer munera populi, & fac expiationẽ pro eis, quemadmodum præcepit Dominus Moſi: Ecce tibi etiam hic quanquam de vno Moſe,tamen veluti de altero Moſe mentionem fecit. Eodem igitur modo de Diuino Verbo, ſi dicat Petrus illud miſſum eſſe filiis Iſrael per Ieſum Chriſtum, non intelligendum eſt, aliud eſſe Verbum,aliud eſſe Chriſtum, ſed vnum eundémque ob ſuſceptam humanæ naturæ conditionem, & pro noſtro modulo ſui attemperationem. Iam, tametſi duplex relatio in intelligendo fiat,non tamen ita vt Verbum ſegregetur, quemadmodum ex diuiniloquio Ioanne patet,cuius hoc dictum, Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Quod igitur probè & rectè dictum eſt à Beato Petro, hoc iſti Samoſatenſes, quia in veritate non manent, praue,peruerſeque intelligunt. Chriſtus enim id eſſe intelligitur, quod ex vtroque conſtat, quare Verbum etiam intelligi debet, quum dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei Sapientia. Si igitur dicat Petrus, Verbum per Ieſum Chriſtum miſſum eſſe filiis Iſrael,id ita accipiendum eſt, verbum incarnatum filiis Iſrael apparuiſſe, vt conſonet cum hoc dicto, Verbum caro factum eſt. Sin autem aliter illud intelligant, & Verbum quidem, quemadmodum etiam eſt, **C**

Act. 13. 1.Cor.1. Simile. Explicatio verborum S.Petri. 1.Cor.1. Leuit.9. Simile. Ioan.1.

Verbum à diuina incarnatione ſegregare gentilium eſt.

Numen confiteantur: hominem ramen ab eo aſſumptum,cum quo vnitus eſt, diſſeparant, dicentes per Ieſum Chriſtum verbum miſſum eſſe, ipſi ſibiipſis contraria, in hac ſententia pronunciant. Qui enim iſthic eum ſegregantes à diuina incarnatione Diuinum eſſe volunt, iidẽ illi vilipendunt eum carnem factum eſſe, & quæ gentilium ſunt, ſapiunt. Quemadmodum & hic ſentiunt, dum ante verbum, incarnationem diuinam fuiſſe ſuſpicantur, ſed ita non eſt, apageſis. Nam quemadmodum ineffabilem natiuitatem Ioannes iſthic deprędicat deglutito aſſumptóque eo quod mortale eſt à vita, & ab ipſo, qui eſt ipſa vita. Quemadmodum ad Martham Dominus locutus eſt: Ego ſum vita: ita quoque dum dicit Petrus per Ieſum Chriſtum Verbum miſſum eſſe, Diuinam illam counirionem eius ſignificat. Vt enim dum quis audit Verbum carnem factum eſſe, nequaquam exiſtimat, non iam inde ſupereſſe Verbum, quo quid abſurdius? ita Verbum audiens coniunctum carni, vnum diuinum & ſimpliciter intelligat myſterium. Manifeſtius autem & ſubmota omni controuerſia dicta Archangeli ad Deiparam virginem, vnitatem diuini verbi & hominis indicauerint. Ait enim, ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideo quod narum ex te fuerit San- **D** ctum, vocabitur filius Dei. Srolidè igitur diſcipuli Samoſatenſes id ſeiungunt, quod manifeſtum demonſtratur vnitum fuiſſe cum homine ex Maria genito. Non igitur miſſio eſt per eum, ſed miſit potius in ſeipſo, dicens: Euntes docete omnes gentes. Conſuetudo autem eſt ſcripturæ, incurie & ſimpliciter verba pronunciare. Ita enim in libro Numerorum inuenias: Dixit Moſes Ragueli Madianitæ ſocero Moſis: Non enim alius Moſes qui iſta locutus eſt, & alius Moſes, cui Raguel ſocer erat: ſed vnus erat. Si enim verbum Dei ſapientia & virtus, & dextra, & brachium, & quæcunque ſunt, iſtiuſmodi appellatur, & hominum ſtudio & amore nobis vnitus eſt, primitias noſtras circumamictus eiſque attemperatus: ſequitur ergo vt ipſum Verbum omnia iſtius generis nomina, vt par eſt, ſortiatur. Nam quod dictum eſt, In principio verbum eſſe & hoc apud Deum, & ipſum Deum eſſe, & omnia per eum, & ſine eo factum eſſe nihil: planè oſtendunt hominem Dei verbi plaſma & figmentum eſſe. Si igitur hunc hominem verbum iam caro factum in ſe recepit, cúmque inſtaurauit, denuò firma inuoua-

Simile. Ioan.11. Interpretatio. Luc.1. Marc. 16. Incurriè & ſimpliciter verba pronunciat ſcriptura ſacra. Ioan. 1.

A nouatione ad æternam perdurationem: ſuſcepta ea de cauſa hac vnitione, vt ad diuiniorem
ſortem eum ſubueheret, qui fieri poteſt, vt dicant per hominem ex Maria genitum Verbum
miſſum fuiſſe? aut eum reliquis Apoſtolis, hoc eſt, Prophetis, nimirum qui ab ipſo miſſi le-
gatique fuere, adnumerandum putent: quum ipſe Apoſtolorum, hoc eſt, eorum qui miſſi fue-
re ſit Dominus? quomodo ergo, inquam, merus homo vocari poſſit Chriſtus, qui vnitus ver- *Chriſtus*
bo recte appellatur Chriſtus, & filius Dei? cum clarè Propheta exclamet: prædicétque Pater- *non eſt ve-*
nam in eo ſubſtantiam: emittam (inquit) Chriſtum in Iordanem, Hic eſt Filius dilectus. Quũ *rus homo*
enim expleuiſſet promiſſa, recte fecit, quòd eum clarè demonſtrabat, quem ſe miſſurum pol- *ſed &*
licitus fuerat. Vtrumque igitur intelligimus ſub nomine Chriſti, verbum nimirum coaduni- *Deus.*
tum in Maria, homini ex Maria oriundo: nam in huius vtero verbum ſibi domum confor- *Matt. 3.*
mauit, eo modo quo ab initio Adam ex terra genitus eſt, vel potius diuiniori, de quo & Salo- *Deus & homo vnus*
mon ait, cui occultum non fuit, verbum etiam ſapientiam apppellari. Sapientia, inquiens, æ- *eſt Chriſt°.*
dificauit ſibi domum, quod Apoſtolus interpretans ita locutus eſt, cuius nos domicilium ſu- *Prou. 9*
mus: & alibi nos templum nominat, quatenus Deo ſit congruum in templo habitare: cuius *Domus dei*
imaginem ex lapidibus à priſcis hominibus per Salomonem ædificari voluit. Quapropter *quæ.*

B apparente veritate deſiit illa domus. Quum enim vellent efferati Iudæi imaginem rei
rem ipſam eſſe, & ipſum verbi corpus quod erat verum templum destruere, nihil ipſe vi-
ciſſim comminatus eſt, ſed quia ſciebat vltro eos hanc temeritatem ſuſcepturos, locutus eſt
eis: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, quibus verbis clarè oſtendit Salua- *Ioan. 2.*
tor, quòd quæ ab hominibus procurantur, vltrò & ex ſeſe in perniciem abeunt. Niſi enim Do- *Pſal 126*
minus ædificauerit munitionem, & cuſtodierit ciuitatem, in vanum laborauerint qui ædifi- *Vmbra Iudæorum*
cant, aut cuſtodiunt eam. Quæ igitur Iudæorum erant, deſtructa ſunt, vtpote, quæ res vmbra- *deſtructa.*
tiles erant: ea autem quæ Eccleſiæ erant, conſtabilita ſunt, quippe quæ fundata erant ſupra fir- *Ioan. 10.*
mam petram, nec portæ inferorum præualent aduerſus eam. Illorum erat dicere, Quomodo *Samoſatẽ-*
tu cum ſis homo, Deum te facis? Horum diſcipulus Samoſatenſis eſt, quare non immeritò *ſis Iudæorũ*
ea quę illorum ſunt, ſuis diſcipulis renunciat. Sed nos non eam æſtimationem de Chriſto per- *diſcipulus.*
cepimus: ſiquidem illum audiuimus, eiúſque doctrina imbuti ſumus, exuentes quidem ve- *De Chriſto quid credẽ-*
terem hominem pereuntem ſecundum appetitiones impoſturæ, reſumentes autem nouum *dum.*
hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtum igitur

C vtrumque eſſe pio homini intelligendum eſt. Quòd ſi ſcriptura ſubinde corpus illius Chriſtũ
vocat, vt cum dicit Petrus Cornelio, vt Ieſum Nazarenum quem vnxit Deus ſpiritu ſancto: *Actor. 2*
& rurſum ad Iudæos, vt Ieſum Nazarenum, virum à Deo declaratum inter vos: & Paulus *Act. 17*
Athenienſibus, In viro in quo ſtatuit, fidem adferens omnibus, eò quòd illum excitarit è mor-
tuis: hanc autem declarationem miſſionémque ſubinde inuenimus idem eſſe cum vnctione.
Vnde cuilibet licet cognoſcere, nullam eſſe diſcordiam in verbis Sanctorum: citra vllum di-
ſcrimen: Verbi coadunitionem cum homine ex Maria nato, nunc denominare vnctionem,
nunc miſſionem, interdum quoque declarationem. Quod igitur à Petro dicitur, rectam &
ſynceram vnigeniti Deitatem prædicat, nequaquam ſeparans eſſentiam Verbi Dei, ab ho-
mine ex Maria genito: abſit precor. Quomodo enim id faceret, quippe qui ſæpiſſime audierit, *Ioan. 10.*
Ego & Pater vnum ſumus? &, Qui vidit me, vidit Patrem? Atque ideo etiam poſt re- *Ioan. 14*
ſurrectionem idem corpus clauſis oſtiis ingrediens ad vniuerſum Apoſtolorum conceſ- *Ioan. 20.*
tum, ſi qua in ea re difficultas credendi fuerat, diſſoluit, dum ait: Palpate me, & videte
quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti me videtis habere. At non ad iſtum modum

D locutus eſt: Videte iſtum, aut videte hominem quem aſſumpſi, ſed videte me. Vnde fit, *Samoſatenſis pertinax*
vt nullam veniam ſibi parare poterit Samoſatenſis, cum ex iſtis verbis euincatur, ſuper Dei *in ſua hæ-*
verbi cum homine coadunitione, refutetúrque ab ipſo dei verbo, quod tum omnes cohorta- *reſi.*
tione ad ſe palpandum inuitabat, ſuique ſpecimen approbationémque exhibebat, comeden-
do, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit. Nam qui ei cibum dede- *Chriſtus*
runt, ſiue vnus is fuit, ſiue plures, manus illius attigerunt, quippe qui illi dederint partem aſſa- *poſt reſurrectionem*
ti piſcis, & aliquid ex fauo, quos vbi acceperat, coram iis comedit, Et ecce tibi, ſi non vt Tho- *palpabilis.*
mæ, alia tamen ratione certitudinem ſui, documentumque præbuit, dum non tergiuerſatur *Ioan. 20.*
ab illis contingi. Quòd ſi maiora ambias, & cicatrices videre concupiſcas, eius rei certitudo *Vnde colli-*
ex Thoma diſcenda eſt. Huic enim imperatum eſt, Admoue manum tuam, & inſere in latus *gitur quod*
meum, & digitum tuum in manus meas, ſuum illud latus, ſuáſque manus Deus Verbum ap- *Chriſtus*
pellat, vt intelligeres eum ſimul & Deum & hominem eſſe. Etiam hic ſenſum aliquem ſui, *Deus ſit &*
vnde cognoſci poſſet Verbum, diſcipulis ſuis per corpus ſuum præbuit, eò nimirum, quò in- *homo.* *Ioan. 2.*

tem ſecundum Sabellium idem pater & filius:ſed Pater, Pater eſt:& filius, filius eſt: inde au- A
tem vnum ſunt, quia filius naturaliter ſubſtantiæ Patris eſt, eiuſque proprium Verbum, quē-
admodum dominus loquutus eſt: Ego & Pater vnum ſumus. Neque enim ratio ſegregata
à Deo Patre eſt, neque Pater vnquam irrationalis aut eſt, aut fuit: Eſt igitur Ratio Dei, neque
Pater vnquam ſine Ratione, ac proinde ab illo dictum eſt: Ego in Patre, & Pater in me. Et rur
Quomodo extiterit Chriſtus, an per ſe aut ex deo. ſum alibi Chriſtus Ratio Dei eſt. Vtrum igitur per ſe extiterit, & vbi extiterat, coagglutinatus
ſit Patri: an Deus illum fecerit, ſuumque Verbum & rationem appellarit? Quod ſi ex duobus
iſtis, quod prius eſt, conceſſeris, vt videlicet ipſe ſibi ſubſiſtat, & deus ſit, duo ergo fuerint prin-
cipia, neque iure cenſebitur Patris ſui proprius, eo quod non ſit Patris, ſed ſuiipſius. Sin aliun-
Quod ſint duo pater & filius. de eſt conditus, creatura fuerit. Reliquum igitur eſt, Verbum ex deo exiſtere: quod ſi cōcedas,
aliud haud dubie fuerit, quod ex aliquo naturam accepit: & aliud quod ſui alteram naturam
dedit, ac proinde duo ſunt. Nam ſi duos eſſe non admittas, ſed vtrumque de eodem prædicari,
Abſurdū ex propoſitione Sabellianorum. erit eadem res cauſa & cauſatum, gignens & genitum, quæ abſurditas in Sabellianis reſidere
demonſtrata eſt. Quod ſi ex patre quidem ſit, non tamen alius à patre, futurum eſt vt gignat,
& non gignat. Genuerit autem, quia ex ſe profert: non genuerit autem, quia id quod profertur B
Concluſio. non aliud fuerit à proferente. Quod ſi ita eſt, intellectu animique fictione idem dicetur & pa-
ter & filius. Quod ſi illud perabſurdum, duo igitur fuerint pater & filius: vnum tamen, quia fi-
lius non aliunde, ſed ex patre deo ſit genitus. Quod ſi quis hic fugiat vocabulum genituræ, ſo-
lúmque cupiat dici, Verbum cum deo exiſtere: videat ille, ne dum fugit id quod à ſcriptura di-
citur, illabatur in eam abſurditatem, vt bigenetum duplicíſque naturę deum introducat. Quū
enim non concedat ex vnitate Verbum eſſe, ſed ſimpliciter & vulgari ratione coagglutinatū
eſſe Patri, duas ſubſtantias introducit, quarum neutra alterius eſt parens: idem quoque in po-
teſtia fiet. Cæterum, hoc clarius videas, ſi de Patre tractes: vnus enim Pater, & non duo, ſed ex
Simile. vno eſt filius. Quemadmodū igitur nō duo patres, ſed vnus: ita quoque nō duo principia, ſed
Ex vno principio ſubſtantialis filius. vnum: & ex vno principio ſubſtātialis filius. Sed rurſum hic Ariani percontandi ſunt. Sabellia-
ni enim de fictione animi qua filium ſubſiſtere dicunt: Ariani contra de eo, quod Patrem ra-
tione ſpoliant, refelli debent. Dicendum igitur. Deuſne ſapiens & nequaquam irrationalis eſt?
an contra, inſipiens, & irrationalis cenſendus eſt? quod ſi iſtud quod ſecundum eſt probas, in-
didem ſtatim abſurditas emergit: quod ſi illud alterum quod prius eſt arridet, quo ſapiens eſſe C
cenſetur, & non expers rationis, vtrum aliunde ſibi rationem & ſapientiam conquiſiuit, an ex
ſe adeptus eſt? ſi aliunde, erit aliquis qui eam ipſi prius in munus conceſſit, ante cuius munifi-
centiam inſipiens & irrationalis fuit. Sin autem ex ſe habet, certum eſt, quòd eam non ex ni-
hilo adeptus ſit, neque fuit quando non erat: vtpote qui ſemper fuerit, eò quod ille, cuius eſt
Arianorū opinio mēdacij Chriſtū arguit. imago, ſemper ſit. Hic, ſi mihi dixerint ſapientem quidem patrem, & non expertem Rationis
eſſe, ſed tamen propriam in ſe ſapientiam, & propriam rationem poſſidere: verum illam non
Chriſtum eſſe ſed eam in qua Chriſtum condiderit. Si ergo Chriſtus in illo verbo conditus
eſt, dubitare non debet omnia per illud condita eſſe, idque ipſum eſſe de quo Ioannes locu-
Pſal. 103. tus eſt, omnia per eum facta eſſe, & de quo propheta Dauid: Omnia in ſapientia feciſti,
Abſurda. Chriſtuſque mendax fuerit, quum ait: Ego in patre, cum alius ſit in Patre & verbum car-
nem factum eſſe, falſa res eſt pro eorum opinione, neque Chriſtus fuerit in Patre verbum il-
lud per quod omnia facta ſunt: ergo Chriſtus ſcilicet non factus eſt caro, & fortaſſe no-
mine tenus dictus eſt Verbum. Quod ſi admittas, alius fuerit, diuerſuſque à ſuo nomi-
ne, deinde omnia per eum facta non fuerint, ſed per eum in quo ipſe Chriſtus eſt con- D
ditus. Quod ſi dixerint ſapientiam qualitatem in deo, aut ipſum ſuam ex ſe Sapientiam eſ-
Quod ſapientia non ſit qualitas in deo. ſe, ſequentur abſurda, quæ prius dicta fuerunt. Erit enim ex partibus conflatus, & ipſe ſibi pa-
ter & filius. Sed tamen refellendi & confundendi ſunt ex eo, quod ratio in deo creatura eſſe ne
queat: aut ex non ente prodierit, cum ab æterno ſit in Deo, eademque Chriſtus fuerit, qui ait
Ioan. 14. de ſe: Ego in patre, & Pater in me. Qui ideo vnigenitus eſt, eo quod nullus alius ex patre ſit ge-
nitus. Vnus iſte filius eſt verbum, Sapientia, potentia, quum deus pater ex iſtis rebus non com-
ponatur, ſed genitabilis ſit. Vt enim creaturas & condit & gubernat, ita naturaliter ſuæ ſubſtā-
tiæ prolem Verbum progenuit, per quod creat, condit & gubernat vniuerſa. Verbo enim &
Simile. Sapientia facta ſunt omnia, & ordinatione eius permanent vniuerſa. Idem illud & de filio cē-
ſendum, ſi ſterilis & inefficax deus fuerit: partus enim illius eſt, per quē deus operatur. Quod
Quod Chriſtus non ſit creatura. ſi illud non admittes, eædem controuerſiæ ſimileſque importunitates impudentibus illis oc-
current. Nos autem, qui deo appoſiti addictique ſumus, quæramus eum in hoc ipſo die. Iam
iſtinc intelligas hanc differentiam, & cognoueris Filium dei rem conditam eſſe, quum filius
dicat,

A dicat, Ego & pater vnum ſumus,&,Ego in patre,& pater in me:Creaturæ autem cum profi-
ciunt, apponuntur Domino,nec mirum quum verbum quod proprium eſt,ſit in patre: crea- *Ioan.10* *Ioan.14*
turæ vero quia foris ſunt,apponuntur,vt per naturam extranea,ſed per voluntatem adiuncta.
Filius qui genuinus eſt,vnus eſt cum genitore:qui autem aliũde adoptatur, generi apponitur.
Idcóque ſtatim ſubinfert,qui fecit gentem magnam,cui appropinquat Deus. Creatis enim,
vt diuerſis à ſe,approximatur:Filio autem,vtpote ſuo,nõ approximatur, ſed in eo conſiſtit:ne-
que filius ei apponitur,ſed vna cum patre coexiſtit:Et ait in Deuteronomio, Vocem eius au- *Deut.1.*
dietis,eíque apponemini,Quod autem apponitur,aliunde apponitur. Aduerſus autem infir-
mam humanámque opinionem Arianorum, qua ſuſpicantur dominum indigum fuiſſe cum *An indigũ*
ait,Datum eſt mihi,& accepi,& cum Paulus loquitur,ſuperexaltauit eũ deus, & ſedit ad dex- *fuerit Ver-*
teram,aliáque ſimilia,dicẽdum eſt Chriſtum noſtrum, verbum filiúmque Dei corpus geſtaſ- *bum dei.*
ſe,filiúmque hominis factum eſſe,vt mediator ſequeſterque Dei & hominum factus, ea quæ *Philip.2*
Dei ſunt,nobis,& quæ noſtra ſunt,Deo ſubminiſtraret. Cũ igitur refertur eſurire, lachryma- *Verbum cor*
ri,fatigari,vociferari Heloi Heloi:quæ humanæ ſunt,& noſtræ paſſiones,ea ipſe à nobis acci- *pus induit* *cur.*
B pit,& patri refert intercedens pro nobis,vt in ſe deleantur.Cum autem loquitur,Data eſt mi- *Matth. 28.*
hi poteſtas,& accepi:&,Ideo ſuperexaltauit eum deus,ea ſunt munera Dei in nos,quæ per ip- *Philip.2*
ſum Filium nobis elargiuntur: Non enim aut indigum erat Verbum,aut vnquam fuit alicu-
ius rei egenum.Neque è diuerſo,homines ad id ſufficiebant,vt ſibi iſta ſuppeditarent: verum
quia id per verbum nobis elargitum eſt,ideo tanquam quæ ſibi data eſſent nobis impartit. Id-
circo enim homo factus eſt,vt quæ illi data eſſent, in nos tranſirẽt.Homo enim merus, nõ dig- *Cur Verbũ*
nus fuiſſet iſtiuſmodi muneribus: Verbum è diuerſo, ſolum & merum iſtis non indiguiſſet. *caro factum*
Coaptatum igitur nobis eſt Verbum, poteſtatémque ſuam nobis impartiit,& ſuperexaltauit. *ſit.*
In homine enim exiſtente Verbo accepit homo. Quoniam igitur Verbo exiſtente in carne,
exaltatus eſt homo,& accepit poteſtatem, ideo iſta ad Verbum referuntur, quia propter ver-
bum data ſunt:ideo enim,quia verbum in homine erat,iſtæ gratiæ donatæ ſunt.Et vt verbum *Simile.*
caro factum eſt: ita quoque homo per verbum ea accepit. Quæcunque enim homo accepit,
omnia dicitur verbum accepiſſe, vt oſtenderetur non fuiſſe hominem dignum vt acciperet,
quæcunque in illius naturam delata perueniebant:veruntamen, per verbum carnem factum
C iſtiuſmodi accepit:quapropter ſi audias certum aliquid donatum eſſe domino,aut aliud quod *Quicquid*
eſt iſtiuſmodi,intelligere debemus datum illi, non veluti indigo, ſed homini per eum datum *Chriſtus ac*
eſſe.Nimirum,omnis qui pro alio intercedit,gratiam quoque & ipſe accipit, at nõ quaſi indi- *cepit à Pa-*
gus,ſed illius nomine pro quo intercedit.Sicuti enim infirmitates noſtras recepit,ipſe non in- *tre datum*
firmus,eſuriit ipſe non eſuriens,ſed noſtra iſta aliò transfert, vt deleantur:ita quoque imbecil- *eſt illi, non*
lium nomine Dei munera ipſe viciſſim accepit, vt coaptatus homo particeps eſſe queat. Ideó- *veluti in-*
que locutus eſt dominus, Omnia quæ dediſti mihi,dedi eis,& rurſum pro eis rogo. Rogabat *digo,ſed ho*
enim pro nobis,quæ noſtra ſunt ſuſcipiens,& donabat quæ perceperat.Quoniam igitur coap *mini per eũ*
tato Verbo homini,ad Verbum reſpiciens Pater largitiones has in hominem contulit,vt exal- *datum eſt.*
taretur,vt haberet omnem poteſtatem,& quæcunque ſunt iſtius generis.Ideo omnia iſto ver-
bo imputantur,& perinde ſunt quaſi ipſi ſint data,quæ nos per illum acquiſiuimus.Nam quẽ- *Simile.*
admodum propter nos homo fact' eſt,ita nos per eũ exaltamur.Nihil igitur abſurdi,ſi,quemad *Ioan.17*
modũ ſemetipſum propter nos humiliauit,ita propter nos quoq; dicatur exaltari.Dedit igitur *Simile.*
illi,pro eo quod eſt,dedit nobis per eũ,& ſuper exaltauit eũ,pro eo quod eſt,exaltauit nos in ip *Phil.2.*
D ſo.Siquidẽ ipſum verbũ nobis ſublimatis accipientibuſq;, & adiutis quaſi ipſe ſublimaretur, *Ioan.14*
acciperet,adiuuaretur,Patri gratias agẽs,ea quæ noſtra ſunt ſibi imputat,ac dicit,Omnia quæ *Ariani*
dedit mihi pater,dedi eis.Ariani autẽ qui Euſeb.ſequuntur: dũ filio inchoationẽ attribuũt, ita *Chriſto*
agũt,quaſi qui pati nequeant eũ habere principiũ regni,quod perquã ridiculum eſt: Qui enim *inchoationẽ*
attribuit filio principiũ exiſtẽdi,certũ eſt,illũ filio quoq; principiũ regni attribuere.Quapropter *tribuũt, vt*
dũ quæ cõfitentur,negẽt,plane excutiũt Rurſumq;,illi qui dicunt, merũ eſſe nomẽ filij appel- *Euſeb.here*
lationẽ,vtpote ſine eſsẽtia,ſine ſubſiſtẽtiaque eſſe filiũ Dei,hoc eſt verbũ patris.Simulãt ſe qui- *tic.*
dẽ,quaſi indignentur cõtra eos,qui hãc ſententiã vſurpant,fuit aliquando cum non erat. Cæ- *Hæretico-*
terum id ipſum quoque riſu dignũ eſt,Qui enim ei penitus detrahunt ne ſit, indignantúrque *rũ varia opi*
contra eos,qui ſaltem aliquo in tẽpore eum fuiſſe concedũt, ij,hoc ipſum quod negãt,dũ alios *niones de*
obiurgant,confitentur.Rurſus Euſebius cũ ſuis, qui confitentur illũ filium eſſe,non admittũt *Chriſto.*
ipſum naturale eſſe Verbum,ſed ratione tantummodo viribuſque intelligẽdi filium appellari *Ἐπίνοιας*
cẽſent.Alij rurſum,qui eum verbũ agnoſcunt,inficiantur illum ipſum eſſe filium, & ſecundũ *mentis con-*
ἐπίνοιαν, Filium nuncupari eum, qui Verbum eſt, exiſtimant, ex æquo exhaurientes & ad *ceptus ſeu* *opinio.*

Ioan.10 inanitatem redigentes,quod his verbis innuitur: Ego & pater vnum ſumus. Duo vnum eſſe A
Argumentum ex Sabellio deſumptum. dicitis,aut vnum quod binomine ſit,aut vnum quod in duo diſpartiatur. Si igitur vnũ in duo
diuiſum eſt, neceſſum eſt corpus eſſe,quod hãc diuiſionem excepit,& neutrum ex diuiſis per-
fectum eſſe,vtrumque enim patris naturam,non integritatis obtinet.Sin vero vnum eſt bino-
mine,id ex factione Sabellij eſt eundem & filium & Patrem dicentis, & vtrumque tollentis,
vt nunc filius Patrem abſumat,nunc Pater filium .Quòd ſi autem duo vnum ſunt, neceſſum
eſt,duos quidem eſſe ratione perſonarum,vnum tamen ſecundum deitatem: tum quia filius
conſubſtantialis eſt patri:tum quia ex ipſo patre verbum extitit:adeo vt duo quidem ſint, quia
& pater & filius eſt,qui idem eſt verbum: vnum tamen ſunt,quia vnus ſit Deus. Nam ſi ita nõ
ſit,ad iſtum modum dicendum fuerat:Ego ſum ille qui pater eſt, aut ego, & qui pater, ſum.
Nunc contrà per hoc vocabulum(ego)filium denotat,& in hoc vocabulo(Pater)is qui genuit
ſignificatur:ſub voce autem vnum,vnam deitatem & conſubſtantialitatem eius intelligimus.
Abſurda. Non enim pro gentilium opinione idem ſapiens & Sapientia eſt,aut idẽ Pater & verbum: ab-
ſurdum quippe eundem ſuiipſius Patrem eſſe. Aduerſatur enim huic opinioni ſacrarum lite-
rarum conſtitutio quæ patrem & filium,ſapientem & ſapientiam,Deum & verbum: vbique
tamen quẽque in ſua natura indiuiſibilem,indireptumque & impartibilem per omnia agnoſ- B
cit & ſeruat.Quod ſi quis audiens patrem & filium,duos ex duobus nominibus per calumniã
deos facere velit,tale enim quidem ſibiipſi fingunt,ſtatimque deridiculè obiiciunt, duos deos
à nobis prædicari,aduerſus iſtos hoc ſermone vtendum eſt. Si is qui Patrem & filium agnoſcit
duo numina inducere videtur,tempus etiam eſt,vt qui vnum dicat,tollat Filium & Sabellium
Simile. imitetur.Si enim is qui duos dicit ethnizat:ergo qui dicit vnum,Sabellizat. Cæterum, id ita
Fides Catholica de patre & filio. non eſt,abſit:ſed quemadmodum qui patrem & filium vnum deum eſſe dicit,ita qui nominat
vnum Deum,duos intelligit,nempe Patrem & filium,qui vnum ſunt ratione deitatis,& quod
ex eo exiſtit,indiuiſum tamen & indiſiunctum,nec partitione auulſum, hoc ipſum eſſe Ver-
bum ex patre.Si autem ex rebus humanis tale exemplum:ignis & qui ex eo relucet ſplendor,
duo quidem ſunt,& duo eſſe conſpiciuntur,quum tamen ſplendor ab igne ſit indiuiſibilis.Iſti
Hæretica propoſitio Arianorũ quidem in eandem dementiam cum Arianis præcipites eunt,quum & illi dicant, propter nos
eum eſſe conditum, vt nos conderet,quaſi deus expectet noſtram creationem, vt vel proferat
Ariani plus creaturis quã creatori tribuunt. ſecundum illos,vel condat ſecundum iſtos.Ariani igitur plus nobis quàm Filio largiuntur.Nõ
enim(inquiunt)nos propter illum,ſed illum propter nos factum eſſe: ſiquidem ea de cauſã cõ- C
ditus eſt,vt nos per eum Deus crearit. Iſti verò ex æquo,vel etiam amplius ſeſe impiantes, mi-
nus Deo quàm nobis tribuunt.Nos enim ſubinde ſilentioſi, tamen cogitãdo aliquid agimus:
adeo,vt ex noſtra cogitatione imagines intellectuales fiãt. Deũ contra,iſti tacentẽ nihil agere
Calumnioſa propoſitiones Arianorum. poſſe:loquentẽ autem valere exiſtimãt,ſiquidẽ tacens nõ potuit facere,loquẽs autẽ creare exor
ſus ſit.Par enim eſt,vt eos interrogemus,an verbũ in Deo exiſtens,perfectũ erat,vt vim faciẽdi
haberet:quòd ſi imperfectum erat,cum in Deo exiſteret,genitum autẽ perfectitudinem adep-
Abſurdũ. tum eſt, in nobis cauſã eſt ipſius perfectitudinis: ſiquidem propter nos genitum eſt,& propter
nos facultatem faciendi acquiſiuit.Sin autem perfectum erat in deo,vt etiam creare poſſet,ſu-
perflua & ocioſa fuerit eius natiuitas. Poterat enim,cum adhuc in patre eſſet,architectari.Na-
tiuitas enim eius non noſtram creationem demonſtrat, ſed illud tantummodo, quod ex deo
fuerit:quippe quum eſſet ante noſtram creationem. Eadem temeritate aduerſus Patrem vtũ-
tur:ſi enim tacens non potuit creare,neceſſum eſt,eum hanc poteſtatem gignendo,hoc eſt,lo-
quendo,adeptum eſſe:at vnde adeptus eſt,aut per quem?Sin autem poterat creare eò quòd ha
beret in ſeipſo Verbum,ſuperuacuè gignit,cum poſſet etiam tacendo creare.Poſtremo, ſi an- D
tequam gigneretur,in deo erat verbum,ergo genitum extra foriſque à deo eſt.Si autem id re-
cipitur,qui fit,vt dicat:Ego in patre,& pater in me?Sin autem nunc in patre eſt, erat igitur etiã
Ioan.14 tum in Patre,quemadmodum nũc eſt,& ſuperuacaneum eſt cauſificari illud propter nos ge-
nitum eſſe,&poſtquam nos conditi eſſemus,recurriſſe in patrem,vt fieret tale quale antea fuit.
Non enim id erat,quod iam non eſt: neque iam id eſt,quod tum non erat, ſed ita eſt, vt ſem-
per fuit,eodemque ſe modo habet: alioqui imperfectus & mutabilis videretur. Si enim quod
erat,poſtmodum futurus eſt,quum id iam non ſit: videri poteſt, neque id omnino eſſe, quod
vel fuit,vel futurus eſt. Verbum autem,ſi prius in deo erat,& poſtea denuo futurum eſt, certũ
Ioan.14 eſt,id in præſentiarum in deo non eſſe.ſed refutat eos Dominus his verbis: Ego in Patre, &
pater in me: ita enim nunc eſt in Patre, vt antea ſemper fuit. Porro ſi ita nunc eſt in Pa-
tre,quemadmodum fuit ſemper,euidens res eſt non contigiſſe, vt aliquando gigneretur, ali-
quando non: & aliquando in deo ſilentium fuiſſe, aliquando loquelam: ſed ſemper eſſe
pattem

A Patrem,& verbum huius filium,non quidem nomine tenus verbum,neque ex intellectu co-
gitationumque imaginibus filium, ſed extitiſſe eum conſubſtantialem Patri, neque propter
nos genitum eſſe. Nos enim propter illum creati ſumus,quoniam ſi propter nos genitus eſſet,
eóque ipſo quod genitus eſſet, nos conditi ſumus,& ex eius natiuitate rerum natura conſtat,
illæque eodem vnde prodiit,recurrit,vt ſit,quod prius erat. Primum quidem, futurum eſt, vt
ſit denuo non genitus,qui genitus eſt. Si enim progreſſus eius ex patre natiuitas eſt,teſtat vt re-
greſſus eius in Patrem ſit pauſa ceſſatioque natiuitatis:ſiquidem eo in Deum regreſſo, tacitu-
rus eſt iterum deus:qui ſi tacuerit,fiet quemadmodum ante fuit,cum ille adhuc in ſilentio ver-
ſaretur, nimirum vt ceſſet rerum natura,eritque otium à rebus procreandis Sicuti enim pro-
grediente Verbo facta eſt rerum vniuerſitas, naturamque ſuam accepit: ita recurrente in pa-
trem verbo,non ſubſtiterit eadem illa vniuerſitas. Quis igitur vſus eſt in eo vt naſcatur, ſi na-
tus deſiturus eſt? aut qua gratia loquitur Deus, ſi poſtea ſeſe in ſilentium dabit? aut cur illum
emittit,quem reuocat?aut cur gignit,cuius natiuitatem abolitam vult? Quin, quid de illo fu-
turum ſit,incerto habetur:aut enim perpetuo taciturus eſt, aut denuo loquendo geniturus:&

Propter ſiliũ creati ſumus, & non ille propter nos.

Abſurda.

Simile.

B alteram rerum naturam inſtituet,nõ enim eandem reficiet, quippe, quæ in ſuo ſtatu perman-
ſura erat,ſi hoc voluiſſet:quare omnino aliam condet, & ex eodem rationis conſequio etiam
iſtam nuperam abolebit,& iterum atque iterum nouam condet,& id ad infinitas viciſſitudi-
nes progreſſurum eſt. Hoc genus opinionis fortaſſe à Stoicis accepit, affirmantibus deum
contrahi,& rurſum expandi cum rerum vniuerſitate,& infinities deſinere. Quod enim dilata-
tur,ex arctitudine dilatationem accipit,& quod extenditur,ex antea contracto in latitudinem
explicatur,id ſibiipſi idem eſt,nihiloque ſeipſo maius,niſi quatenus extentionem ſuſtinuit. Si
igitur vnitas dilatando facta eſt Trinitas, Trinitas Vnitaſque vtique pater eſt. Trinitas autem
pater,& Filius,& Spiritus Sanctus. Siquidem principio dilatata vnitas, vbi paſſionẽ huiuſmo-
di ſuſtinuiſſet,facta eſt hoc ipſum quod nõ erat. Dilatata enim eſt,cũ lata non erat,deinde quæ
Vnitas fuit,extenſa eſt in Trinitate,Trinitaſque eſt Pater & filius & Spiritus Sanctus. Idem er
go ipſe pater ſecundum Sabellium factus eſt filius & ſpiritus ſanctus, niſi vnitas apud deum
aliud ſit præter Patrem,neque vocabulo dilatationis ſit vlterius vtendum,ſcilicet quia ſola vni
tas trium perſonarum ſit effectrix,vt primo loco recipienda ſit Vnitas, deinde Pater & filius

Stoicorũ opinio de Deo.

Sabellij opinio de Trinitate.

C & Spiritus ſanctus. Si enim illa dilatata eſſet, extendiſſetque ſeipſam, ipſa nimirum hoc ipſum
fuerit,quod extenſum eſt:& ita,vbi iſtiuſmodi expanſu dilatationeque in Trinitatem ſe extẽ-
diſſet,non vlterius remanſit vnitas,vnitaſque viciſſim ante ſui explicationem nondũ erat Tri-
nitas,& pater cùm eſſet,nondum erat aut filius aut ſpiritus ſanctus,in quos cum ille mutatus
abierat,Patris naturam iam deinde non retinuit. Hæc ſolummodo ab illo per mendacium di-
ci poterint,quicunque eſt tantæ audaciæ,vt deo non vereatur corpus adſcribere,eumque paſ-
ſibilem eſſe pronunciare. Quid enim aliud eſt dilatari, quam paſſio eius rei quæ dilatationem
accipit?aut quidnam aliud eſt,id quod dilatatum eſt,niſi quod antea non ita ſpacioſum,ſed an
guſtius fuit? Idem enim eſt, ac tantummodo tempore à ſeipſo differt. Hoc enim apoſtolus Co-
rinthiis ſcribẽs indicauit,Ne,inquit,coarctemini in vobis Corinthij,ſed dilatemini potius: ad-
hortatur vt iidem ſeſe ab anguſtia in latitudinem mutent. Sicut autem ſi dilatati fuiſſent ex ſua
anguſtia Corinthij,non alij fuiſſent,ſed iidem qui antea Corinthij: ita quoque ſi pater dilata-
tus fuiſſet in Trinitatem,ac iam Trinitas effectus fuiſſet,æque idem remanſiſſet. Iterum ille
hæc verba vſurpat. Cor veſtrum dilatatum eſt. Noe quoque itidem locutus eſt: Dilatet Deus Ia

Deus in ſe non patitur extenſionem aut cõtractionem

2. Cor. 6

Gen. 9

D phet:idem enim cor,idemque Iaphet eſt in latitudine, qui antea in arctitudine fuerat. Ergo ſi
vnitas ſe dilatarit, eadem fuerit iam dilatata,quæ ante dilatationem fuerat. Quid igitur aut fi-
lium aut Spiritum ſanctum eſſe velint,non inſcitè ab iis interrogari poteſt,quum talia non ve-
reátur in ſermonem proferre:aut quis effectus ſit iſtiuſmodi dilatationis, aut vt eos ad id quod
verum eſt,vrgeamus, cúrue vllo modo dilatatio recipitur? Quod enim non in eodem ſtatu
perſeuerat,ſed ſequenti tempore exporrigitur,neceſſum eſt cauſam habere,propter quam ex-
porrigatur, ſi igitur vt verbum & Spiritus coexiſtat, ſuperfluum eſt mentionem facere de
Vnitate poſtmodum dilatata. Siquidem non poſtea tandem verbum, ſiue quod idem eſt
Ratio & ſpiritus ſanctus extitere, vtpote, qui ſemper ab æterno fuerint, ne conceden-
dum ſit Deum alſquando Rationis expertem fuiſſe, vt Arianorum opinio eſt. Quapropter
ſi ab æterno fuit verbum, & ab æterno ſpiritus ſanctus, ab æterno quoque dilatatio fuerit,
non autem vt primum vnitas exiſteret, deinde ex dilatatione Trinitas reſurgeret. Nam
ſi poſterius dilatatio introducta fuit, poſterius Verbum emerſerit, ſin autem ob aſſumptum
hominem dilatata eſt Vnitas, eóque expanſu Trias effecta eſt, ergo ante aſſumptionem

Concluſio eſt qua docet nihil præter abſurda ſequi ex propoſitione propoſita

humanæ naturæ fuit Trinitas, quin & pater ipſe videbitur caro eſſe factus: ſiquidem ipſe A
quum vnitas eſſet, in homine aſſumendo dilatationem accepit, & fortaſſe in poſterum in
vnitatem coibunt, & contrahentur ipſe & caro, & quod tertium eſt, Spiritus. Ipſe enim
eſt qui ita expanditur, ſequetur que vt duntaxat nomine tenus cenſeatur Trinitas. Si autem
vt conderet, dilatationem in ſe recepit, abſurdum id quoque. Poterat enim cum adhuc
Vnitas eſſet, omnia condere, cum Vnitas ipſa iſtiuſmodi vitium non inops eſſet, neque im-
becillitate laboraret, priuſquam ita diſtenderetur. Abſurdum enim & impium, tale quid
de deo vel ſentire, vel loqui. Huic abſurditati alia abſurditas in comitatu adhærebit. Si
enim ob rerum creationem dilatatio facta eſt, & quandiu Vnitas ſubſiſteret, rerum crea-
tio non procedebat, rurſum futurum eſt, vt poſt conſummationem ſeculi ex dilatatione
ad Vnitatem redeatur, quum ipſa rerum procreatio abolenda ſit. Sicut enim ob creatio-
nem dilatatio recepta eſt, ita quoque ceſſante rerum natura, ceſſabit & dilatatio. Iſtiuſmodi
Impietas Ariana nõ veretur diſtinguere verbum à filio. igitur abſurda ex dilatatione Vnitatis in Trinitatem ſeſe in occurſum dabunt. Cæterum, quia
qui iſta dicunt, non verentur diſtinguere Verbum à filio: dicereque aliud quidem eſſe Ver-
bum, aliud autem filium: primumque fuiſſe Verbum, deinde filium: age de iſtis diſpiciamus. B
Eſt autem iſtorum hominum diuerſa temeritas. Iſti enim hominem quem aſſumpſit Saluator
filium eſſe volunt: hi contra vtrumque ſimul hominem & verbum filium tunc genitum fuiſſe
Hæreticorũ varia opiniones de filio. cum iſta in vnum coaluiſſent. Alij rurſus ſunt, qui affirmant Verbum tunc filium effectum eſ-
ſe, cum hominem induiſſet: ex verbo enim (aiunt) factum eſt filius, cùm antea filius non eſſet,
ſed verbum duntaxat. Stoicorum igitur ambo iſta ſunt dogmata, ſi deum dicas dilatari, &
filium inficieris: deinde ſuperfluum id ſimul & ſtultum, quòd cum Verbum nominent,
illum tamen filium eſſe non admittant. Si enim ex Deo non eſt Verbum, iure abnegaue-
rint illum eſſe filium: Sin vero ex deo eſt cur non contuentur eum qui ex aliquo eſt, eius
filium eſſe, vnde eſt? Deinde ſi verbi pater eſt deus, cur verbum non fuerit Filius ſui pa-
Refutatio
An in Deo fuerit mutatio. tris? Pater enim is dicitur, cui filius eſt: Filius is eſt, & illius filius dicitur quem patrem ha-
bet. Si igitur Chriſti pater non eſt Deus, neque verbum filius fuerit. Sin vero Pater deus
eſt, iure quoque filius eius verbum fuerit. Quòd ſi poſtmodum tandem Pater factus eſt,
prius autem Deus erat, prout Ariani ſentiunt, abſurdiſſimum eſt in Deo hanc mutatio-
nem conſtituere: eſt enim mutatio Corporale quiddam: An vero, vt in rerum creatio- C
ne, poſterius creator eſt quàm Deus? Sciendum omnino, ea quæ poſtmodum creantur, hanc
mutationem ſentire, non autem Deum. Quòd ſi filius creatura eſt, recte poſterius Deus illius
pater effectus eſt. Sin autem filius creatura non eſt, ſequitur ergo vt pater ſemper pater fuerit,
& filius ſemper filius. Nam ſi ſemper filius fuit, quid cauſæ eſt, cur minus verbum habendum
ſit? Sin autem filius Verbum non eſt, & hoc quiſquam auſit dicere, is qua eſt temeritate, vt pa-
trem Verbum dicat? aut filium præſtantiorem Verbo? Filio enim exiſtente in ſinu Patris non
poruit Verbum ante filium fuiſſe, quum nihil ante eum ſit, qui eſt in Patre: aut ſi Verbum aliud
An filius ſit Verbum. eſt à filio, ipſum verbum fuerit Pater in quo eſt filius: Sin autem Verbum non Pater ſed Ver-
bum eſt, ſequitur, vt verbum extra Patrem conſiſtat, quum filius occupauerit patris ſinum. Nõ
enim ambo ſimul verbũ & filius in patris ſinu conſiſtunt, ſed neceſſum eſt vnũ tantũmodo ibi
conſiſtere, illum nimirum, qui filius eſt & vnigenitus. Rurſus, ſi aliud eſt verbum, aliud filius,
præſtantior deprehendetur Filius Verbo. Nullus enim cognoſcit Patrem niſi filius, nõ autem
Verbum. Si igitur non nouit verbum, aut ſi nouit, falſum eſt neminem alium, niſi filium noſ-
Ioan. 14 ſe. Idem etiam ſuper hoc dicto cenſendum, Qui vidit me, vidit patrem meum. &, Ego & pa- D
Ioan. 10 ter vnum ſumus: voces enim iſtæ Filij ſunt, non verbi: quod ex Euangeliis conſtat ita loquente
Ioan. 10 domino, Ego & pater vnum ſumus. Portantibus ſiquidem Iudæis lapides, vt eum lapidarent,
reſpondet Ieſus: Multa bona opera oſtẽdi ex patre vobis, ob quod ergo opus me lapidatis? reſ-
ponderunt Iudæi, de bono opere non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam, quod tu, cum homo
ſis, teipſum Deum facias: Ieſus reſpondit, In lege veſtra ſcriptũ eſt, Ego dixi, dij eſtis. Si illos
deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt, nec poteſt ſcriptura ſolui: quem pater ſanctifica-
uit, & miſit in mundum, vos dicitis me blaſphemare, eò quòd dixerim, Filius ſum Dei: ſi non
facio opera Patris mei, ne credatis mihi: ſin autem facio, ſaltem ſi mihi non creditis, operibus
Vnum ſumus, ſecundum Sabellium quid. Interpretatio. credite: vt ſciatis & cognoſcatis, quòd in me pater ſit, & ego in Patre. Atque, quantum attinet
ad euidentiam expreſſionemque ſermonis, neque quòd Deus eſſet, neque quòd Filius Dei eſ-
ſet, locutus eſt: ſed tantummodo, Ego & Pater vnum ſumus. Iudæi igitur dum audiunt, vnum
ſumus, arbitrati ſunt pro Sabellij opinione ipſum ſeſe appellaſſe Patrem: Noſter autem Sal-
uator illorũ peccatũ ratiocinãdo collegit, nimirũ, etiãſi me deũ appellaſſem, tamẽ æquũ erat, id

à vobis

A à vobis cognitione perceptum eſſe, quod in ſcripturis reperitur, Ego dixi, dij eſtis & filij, &c.
Deinde dum illud dictum, Ego & pater vnum ſumus, exponit, filij cum patre vnitatem declarauit, idque ſub his verbis: Quia dixi, filius ſum Dei: nam etſi voce id non elocutus eſt, attamẽ ſententiam & mentem huius dicti, vnum ſumus, Deo ſiue filio aſſignauit. Nihil enim vnum cum patre eſt, niſi quod ex patre eſt. Quod autem ex illo extiterit, quid fuerit (quæſo) ſi non filius? infert ergo, vt cognoſcatis, quod ego in patre, & pater in me. Quid ſit vnum eſſe, interpretans, non in eo conſiſtere voluit, quaſi in eodem ſit illud quod cum altero eſt vnum, ſed quod ipſe in patre & Pater in ipſo eſſet, coaptationem, inſeparabilitatemque demonſtrans. Etenim Sabellium eo verbo ſubuertit, quo dicit, ſe non patrem, ſed filium Dei. Arianum quoque hoc verbũ ſubruit (vnum ſumus). Si igitur filius aliud & verbum aliud, fieri non poteſt, vt verbum vnum ſit cum patre, filius, neque vt qui viderit verbũ, viderit Patrẽ, ſed qui filium viderit. Iſtis declaratis, aut maior eſt filius Verbo: aut verbum nihilo plus habet, quàm filius. Quid enim maius aut perfectius quàm hoc, Vnum ſumus? aut quàm illud, Ego in Patre, & pater in me? aut quã iſtud, Qui vidit me, vidit Patrẽ meũ: iſtæ enim voces ſunt filij. Et rurſus, qui vidit me, vidit Patrẽ, qui miſit me: & qui me excipit, excipit illũ qui miſit me: &, Ego lux in mũdum veni,
B vt omnis credẽs in me, nõ in tenebris maneat. Et ſi quis audierit ſermones meos, & non ſeruauerit, ego non iudico eũ: non enim veni vt iudicẽ mundum, ſed ſeruem mundum. Ita ſermonem quẽ audit ille, iudicabit eũ in extremo die: quoniã ego ad Patrem abeo. Prædicationem ſuam (ait) eum, qui non ſeruat mandata iudicaturam eſſe. Si enim non veniſſem (inquit) & illis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem prætextum purgãdi ſui non habẽt, cùm audierint verba mea, ſalutaria illis qui ea ſeruant. Forſitan hic igitur impudentiſſime dixerint, non Filij, ſed verbi hanc vocem eſſe. Atqui ex ſuperioribus dictis clarum eſt, filiũ fuiſſe, qui iſta loqueretur. Quum enim hic dicat, Non veni iudicare mundum, ſed ſeruare, in confeſſo eſt, non alium eſſe, quàm vnigenitum filium Dei. Dicit enim ſuperius Ioannes: Ita Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum traderet, vt quiſquis in eum credat, non pereat, ſed habeat vitam æternam: non enim miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per ipſum: qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit iã iudicatus eſt: eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij Dei. Hoc autem iudicium eſt quoniam lux venit in mundum, & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem: erant enim opera eorũ
C mala. Si is, qui dicit, nõ veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem, ille ipſe eſt, qui dicit: Qui vidit me, vidit & eum qui miſit me: nã qui dicit, qui credit in me: &, ſi quis audiuerit verba mea, ego non iudico eum: de eo qui filius eſt, iſta loquitur, Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt, eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij dei. Ac rurſum hoc iudicium eius, qui non credit in filium, eò quòd Lux in mundũ venerit, & nõ crediderunt ei, filio ſcilicet: ipſe enim Lux eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Et quãdiu in terra verſatus eſt, per humanitatem aſſumptam, Lux erat in mundo, vt ipſe teſtatur. Quãdiu lucem habetis, credite in eum, vt filij lucis efficiamini. Ego enim Lux veni in mundum. Huc ita ad iſtũ modũ demõſtrato clarum fuerit, filium eſſe verbum: & quia filius Lux eſt, quæ in mundum venit, ſine omni contradictione relinquitur, mundum per filiũ conditum eſſe, vt Ioannis Euangeliſtæ verba aperte demonſtrant, vbi de Ioanne Baptiſta loquitur: Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de luce. Erat enim, vt iam antea diximus, ipſe Chriſtus vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: in mundo erat, & mundus per eum factus eſt. Neceſſum igitur, ipſum eſſe Verbum dei, de quo
D teſtatus Ioannes eſt, omnia per ipſum facta eſſe. Aut enim cogentur duos mundos ſtatuere, vt alter per filium, alter per verbum habeatur conditus: aut ſi vnus eſt mundus, & vna rerum natura, ex conſequio patet, vnum eundemque & filium & verbum ante conditam naturam extitiſſe: ſiquidem per eum conditus ſit. Ergo, ſi vt per Verbum, ita quoque per filium omnia ſunt condita, nihil contrarij apparebit, ſi idem dicas, vt in principio erat verbum, ita in principio erat filius: ſin autem quia non dictum eſt à Ioanne, In principio erat filius, nihil ea quæ verbi ſunt, filio competere aſſeuerabunt, reſtat ſcilicet vt aſſeuerent, quæ filij ſunt non competere Verbo. Ad filium autem pertinere demonſtratum eſt: Ego & pater vnum ſumus: vt etiam illud, Qui eſt in ſinu Patris: & illud quoque, Qui vidit me, vidit eum qui miſit me. Commune autem eſt & verbo & filio: mundum per eum creatum eſſe, vt inde demonſtretur, ante mundum filium extitiſſe. Neceſſum enim eſt, opificem ante opera ſua ſubſiſtere. Iam quod Philippo reſponſum eſt, non verbi fuerit, pro ipſorum opinione, ſed filij, vbi ait, Tantum temporis vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me: Philippe, qui vidit me, vidit patrem meum.

Sabellius è ſua ſententia deturbatus hoc verbo filius dei ſum.
Arius hoc verbo (vnũ ſumus) ſubruitur.
Ioan. 14.
Ibidem.
Ioan. 12.
Ioan. 15
An hæc verba præſcripta ſint filij?
Ioan. 12
Ioan. 3
Ioan. 3
Ioan. 12
Ioan. 1
Concluſio.
Argu. à disiunctiuo docet verbum & filium eſſe idem.
Simile.
Ioan. 1
Ioan. 10
Ioan. 14
Mundum creaſſe & verbo & filio ſimili modo cõuenit.
Ioan. 14

Si igitur hominem, quem geſſit verbum, ipſum inquiunt filium Dei vnigenitum eſſe, non au- A
tem verbum filium eſſe, ſequitur vt homo ſit ille ipſe qui in patre eſt, & pater in eo homine, &
homo ſit ille qui ipſe & pater vnũ eſt: & qui eſt in ſinu patris, & qui eſt lux vera. Et neceſſario
cogentur vt dicant, per eum hominem mundum eſſe factum, eumque hominem eſſe qui ve-
nerit, non iudicare mundum, ſed eum ſeruare: cũ denique eſſe, qui prius extiterit quàm Abra-
Ioan.5 ham gigneretur. Amen amen dico vobis, loquutus eſt Ieſus ad Iudæos, antequam Abraham
fieret, ego ſum. Et qui (quæſo) non abſurdum eſt eum, qui genitus eſt ex ſemine Abrahæ
Chriſtus poſt quadraginta duas ætates, hęc verba ſibi vſurpare: ſeſe antequam Abraham fieret, extitiſſe?
ex ſemine Qui autem non abſurdum, ſi caro quum geſtauit Verbum, ipſa habeatur filius, eamque ex
Abrahæ Maria genitam illam ipſam eſſe pronunciemus, per quam ſit mundus conditus, aut quomodo
genitus poſt tuebuntur dictum illud, In mũdo erat. Euangeliſta enim id quod ante natiuitatem carnis filij
42. ætates. præceſſerat, ſignificans, ſubintulit hæc verba. In mundo erat. Quomodo autem, ſi filius nõ eſt
Abſurda. Verbum, ſed homo, mundum ſeruare potuit, cum & ipſe vnus ſit ex mundo? Quod ſi ad iſta
impudenter agere velint quærẽdum eſt ex illis, vbi erit Verbum, cum homo ſit in patre, eúm-
que occupet, aut quo tum numero erit verbum apud patrem, ſi homo & pater vnũ ſunt? Quod B
ſi homo vnigenitus eſt, cuius tunc ordinis erit verbum? aut enim ſecundæ dignitatis illud di-
xerint, aut ſi ſuperior vnigenito ſit, habeatur pro patre. Sicuti enim vnus eſt Pater, ita vnus ex
Si verbũ nõ illo vnigenitus. Quid autem plus habet verbum quam homo: ſi verbum non eſt filius. Siquidẽ
eſſet filius per filium & Verbum, mundus eſſe conditus deſcribitur, & commune eſt verbo & filio mun-
nihil plus dum ædificare. Cæterum, videre patrem non itidem de verbo ſcriptum eſt, ſed de filio, & ſer-
haberet quã uari mundum non per verbum dictum eſt, ſed per vnigenitũ filium. Dixit enim Ieſus, Tantũ
homo.
Ioan.14 temporis vobiſcum ſum, & nõ cognouiſtis me? Philippe, qui vidit me, vidit patrem meũ: Pa-
Ioan.14 trem autem non deſcribitur Verbum agnoſcere, ſed dictum eſt non Verbum, ſed vnigenitum
filium, qui eſt in ſinu patris, videre patrem. Quid autem Verbum plus quam filius ad noſtram
ſalutem confert? vt pro ipſorum opinione aliud habeatur filius, aliud verbum, quippe, cũ cre-
Ioan.3. dere iubeamur non in verbum, ſed in filium? Ait enim Ioannes, Qui credit in filium, habet vi-
In nomine tam æternam, qui autem diſcredit filio, non videbit vitam, quin & Sacrum Baptiſma in
verbi non quo vniuerſæ fidei noſtræ ratio conſiſtit, non in Verbo, ſed in patre & filio, & ſpiritu ſancto tra-
baptizatur
Abſurdum. ditur. Si igitur pro ipſorum ſententia aliud eſt Verbum, & aliud eſt filius, nec eſt verbum filius, C
nihil ad verbum Baptiſma ſpectat. Quomodo igitur ſecundum illos verbum cum Patre coe-
xiſtere poteſt, cum illi non adſit in datione Baptiſmi? Sed dixerit aliquis, ſub nomine Patris cõ-
Non trini tinetur & verbum: cur etiam non ſpiritus ſanctus? an extra patrem ſpiritus ſanctus conſiſtit? Et
tatem ſed homo quidem, ſi non admittas verbum filium fuiſſe, poſt Patrem nominatur, & poſt hominẽ
quaternio ſpiritus ſanctus. Iam non verè in Trinitatem vnitas pro ipſorum opinione dilatatur, patrem vi-
nẽ ſtatuũt delicet & filium, & ſpiritum ſanctum, ſed in quaternionem. Hic autem confuſi ad aliud con-
Ariani. fugiunt dicuntque non hominem per ſe, quem geſtauit dominus, ſed vtrũque ſimul verbum
ſcilicet & hominem, filium eſſe. Coniuncti enim ambo ſimul filius (vt ipſi volunt) nominatur.
Quis filius Quid igitur, & qua de cauſa, & vtet vtrum filium conſtuit? aut, vt clarius loquar, an propter
apud Ari- carnem, verbum eſt filius: an propter verbum, caro filius appellatur, an neutrum iſtorum in
anos dicatur cauſa eſt, ſed potius amborum congreſſus coalituſque? Si igitur verbum propter carnem, ne-
Abſurda. ceſſum eſt, carnem filium eſſe, & ſequentur tot abſurda, quod prius enarrauimus ex eo ſi dicas
hominem filium: Sin autem propter verbũ caro filius efficitur, & ante carnẽ verbum omnino
exiſtebat, nec filius erat: quomodo poſſibile eſt illum ius filiorum aliis impetrare, qui ipſe filius D
non eſt, maxime cum ſubſiſtat Pater? Si igitur ſibi filios efficit, Pater ipſe fuerit: ſin autem cõ-
Homines trà, neceſſum eſt, ipſum eſſe filium, per quem & alij filij efficiuntur. Alioqui, ſi eo non exiſtẽ-
filij dei per te filio, nos filij ſumus, non iam deus eius pater, ſed noſter tantummodo fuerit. Quomodo igi-
vnigenitũ
efficiuntur tur hoc ipſum vt proprium ſibi potiſſimum vendicat, dum dicit: Pater in me, & ego in Patre?
Si enim cõmunis omniũ pater eſt, non illius duntaxat pater eſt, nec ille ſolus egreſſus eſt ex pa-
tre: ſed æquum eſt, vt & nos aliquando eum patrem vocitemus, eo quod communicauerit ſe
Gal.2 noſtræ carni. Ideo enim verbum caro factum eſt, vt per verbum, qui filius eſt, & habitat in no-
Deus nõ eſt bis, filij efficeremur: Ideo & noſter pater dicitur. Emittit enim (inquit) Spiritum filij ſui in cor-
Pater eorũ da noſtra clamantem, Abba Pater. Igitur in nobis filius ſuum Patrem inuocans, efficit,
qui non ha- vt noſter ille pater appellitetur. Certe, in quorum cordibus non eſt filius, horum Pa-
bent filium ter Deus nominari non poteſt. Si igitur propter verbum homo appellatur filius, neceſſum
in corde. omnino, & ante ſuſceptam humanitatem, quum ex priſcis aliqui filij appellentur: & an-
Gen.6 te aduentum verbi in terras, filium extitiſſe, cum inquiat, Filios ego genui: & in Noe
viden-

A videntes filij Dei. Et in Cantico, Nonne ipſe eſt Pater tuus? erat igitur reuera filius, per quem & illi filij appellantur: Sin autem ſecundum iſtos neutrum horum eſt filius, ſed per amborum coaleſcentiam congreſſumque filius conſtituitur, neceſſum eſt, ne alterutrum quidem filium eſſe, non verbum inquam nō hominem, ſed eam ipſam cauſam propter quam coaptati ſunt: & ita cauſa coaptatione prior erit, quæ filium efficit, ergo ſecundum hoc, ante carnem filius extabat. Iſtis ad iſtum modum diſputatis, ad aliud defugiant, dictitantes, non hominem eſſe filium, neque vtrumque ſimul coniunctum, ſed in principio verbum ſimpliciter appellari: ex quo autem homo factus eſſet, iam inde eum filium eſſe nominatum: non enim antequam homo apparuiſſet, filium fuiſſe, ſed verbum duntaxat. Et vt verbum caro factum eſt, cum ante caro non eſſet, ita verbum filius effectum eſt, cum antea filius non eſſet. Talia ſunt illorum nugamenta, ſed refutatio clara in promptu eſt: ſi enim omnino inde quòd hominem induiſſet filius effectus eſt, aut illa ipſa ſuſceptio humanitatis pro cauſa, cur filius ſit, habenda fuerit. Et ſi homo in cauſa, vt verbum ſit filius, aut vtrumque coniunctim id efficiunt, eadem abſurda rurſum occurſarent. Deinde ſi primum verbum, & poſtea filius, apparebit poſterius

Neque verbum neque hominē eſſe filium Dei ſecundum Arianos.
Altera Arianorū de filio Dei opinio quādo Verbum filius ſit factus.
Refutatio.

B cognouiſſe Patrem, & non prius: ſiquidem non verbum cognoſcit, ſed filius. Nemo enim cognoſcit Patrem, niſi filius. Porro & illud offenſabit, cum poſtea in ſinu patris fuiſſe, & poſtmodum ipſum & patrem vnum eſſe factos, & poſterioris temporis eſſe, Qui vidit me, vidit Patrem meum. Hæc enim omnia de filio dicta ſunt. Atque ita cogentur dicere, verbum nihil fuiſſe, ſed duntaxat merum nomen. Non enim in nobis neque cum patre, neque qui verbū vidit, patrem vidit, neque omnino cognitus factus eſt pater. ſiquidem per filium cognoſcitur Pater: ita enim ſcriptum eſt, Et cui filius reuelauit. Quum igitur Verbum nondum erat Filius, nondum quiſquam Patrem cognoſcebat. Quomodo igitur Moſi, quomodo patribus viſus eſt, quum ipſe tamen in libris Regnorum dicat, reuelando reuelatus ſum ad omnes patres veſtros? Si verò reuelatus eſt Deus, nimirum erat Filius, qui illum reuelaret, vt ipſe inquit, & cuicunque Filius reuelauerit. Impium igitur & ſtultum eſt dicere, aliud eſſe Verbum, & aliud Filium. Vnde autem, hanc opinionem ſibi parauerint, pulchrum eſt quærere. Aiunt autem, quia nulla ſit mentio in veteri teſtamento de filio, ſed de Verbo, ideo filium verbo ætate minorem aſſeuerauere, quòd illius ſit mentio in veteri teſtamento: Iſtiuſmodi ſunt quæ impij

Abſurda.
Ioan. 14.
Verbum filij nomen habuiſſe ante incarnationem eius.
Simile.
Exemplū.
Luc. 10
Arianorū ratio falſa

C illi crepant. Primum igitur diuidere teſtamenta & alterum ſine altero accipere, Manichæorum & Iudaicæ factionis eſt, cum illi veteri teſtamento, iſti nouo obtrectent: deinde ſecundū eos, ſi ea quæ in veteri teſtamento ſunt poſita, tempore præcedunt, & ea quæ in nouo teſtamento memorantur, recentiora æſtimanda ſunt, & ex ſcriptis tempora iudicanda: neceſſum eſt viciſſim, recentiora iſta eſſe: Ego & Pater vnum ſumus, & vnigenitus qui eſt in ſinu patris: & qui vidit me, vidit Patrem meum: non enim ex veteri teſtamento, ſed ex nouo iſta conteſtata ſunt. Atqui re vera multa de filio in veteri teſtamento referuntur, vt in Pſalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te: & in titulo noui pſalmi in finem, ſuper occultis filij, pſalmus Dauidi, & in quadrageſimi quarti inſcriptione, in finem, ſuper rebus mutandis filij Choræ ad prudentiam: Canticum ſuper dilecto, & in Eſaia, Cantabo Dilecto, cantionem dilecti ad ſuā vineam, vinea fuit dilecto Iam Dilectus ille quis fuerit, niſi filius vnigenitus, vt in pſalmo cēteſimo nono patet: ex vtero (inquiens) ante luciferum genui te, de quo in ſequentibus dicetur: Et in prouerbiis itidem: Et ante omnes colles genuit me: & in Daniele, ſpecies quarti, quæ apparebat ſimilis filio Dei, aliáque compluria. Si igitur ex veteri teſtamento vetuſtas rerum colligitur, vetuſtus etiam fuerit filius, cuius mentio eſt, declaratióque frequens in veteri

Manichæorū & Iudæorum hæreſis contraria.
Ioan. 10
Ioan. 14.
Pſal. 2.
Pſal. 109.
Prou. 8
Dan. 3.

D teſtamento. Sed mihi hic dixerint: eſt quidem in veteri teſtamento de eo habita mentio, ſed prophetico more in futurum rem gerendam ſignificans. Igitur & de Verbo quoque prophetice iſtiuſmodi dicta fuerint: non enim hoc prophetice, illud alterum non prophetice. Si enim illud: Filius meus es tu, ad futuras actiones pertinet, certum eſt, etiam iſtud: Verbo Domini cæli firmati ſunt, ad futuram rerum configurationem pertinere: quippe, qui non dixit, facti ſunt, aut fecit. Quòd autem firmauit, de futuro locutus ſit, indicat illud alterum, Dominus regnauit, quod primo loco poſitum eſt, cui deinde ſubiungitur, Firmauit orbem terræ qui nō commouebitur. Sic autem in quadrageſimo quarto, de Dilecto in futurum locutus eſt. Certum eſt, & eo ipſo quod ſubſequitur, ea in futurum locutum fuiſſe, dum ait: Eructauit cor meum Verbum bonum. Iam ſi ex vtero de homine dicitur, nimirum & ex corde de homine dicetur. Nam ſi vterus hominis eſt, etiam cor hominis fuerit, & ad corpus referendum eſt. Quòd ſi ex corde æternum quiddam, etiam ex vtero æternum quiddam in fructu ſuo ſignificare debet. Et ſi vnigenitus in ſinu æternum quiddam denotat, etiam Dilectus in ſinu ſua ſi-

Concludit Verbum filij appellationem habuiſſe in veteri teſtamento.
Obiectio.
Pſal. 92.
Pſal. 44.
Vnigenitus & dilectus.

Idem. gnificatione idem ſibi obtinuerit. Eadem enim res eſt vnigenitus & Dilectus, ſicuti & ibi: A
Matth.3. Hic eſt filius meus dilectus. Non enim, quò ſuam in eum dilectionem oſtenderet, Dilectum
Dilectum Verbum appellatur cur. illud appellauit, ne ea ratione cæteros ſe odiſſe indicaret: ſed ea voce vnigeniti naturam oſtē-
dere voluit, quo palam faceret illum ſolum ex ſe eſſe genitum. Certe, Abrahæ demonſtrare
volens vnigenitum ſe petere, ita locutus eſt: Offer Filium tuum dilectum illum. Iam cuius
Exemplum conſtat Iſaacum vnigenitum eſſe ex Sara. Eſt igitur Verbum Filius non nuper factus, aut no-
Gen.22. minatus filius: ſed ſemper filius. Nam niſi ſit filius, Verbum non fuerit. Et ſi non ſit Verbum,
Verbum eſt filius patris ab æterno. non etiam Filius fuerit. Nam ex Patre eſſe, Filium eſt eſſe. Quis enim ex patre eſt, niſi Verbū
ex corde progreſſum? & ex vtero genitum? Non enim pater Verbum eſt, neque Verbum pa-
ter eſt, ſed ille pater eſt, iſte autem filius: & ille genuit, iſte aut gignitur. Inſanit igitur Arius
Inſanit Arius quomodo. qui dicit Filium è nihilo extitiſſe, & fuiſſe aliquando cùm ipſe non eſſet. Inſanit quoque Sa-
bellius, cùm dicit Patrem eſſe filium, & vice verſa Filium eſſe patrem. Eſſentia perſonáque
Inſanit Sabellius quomodo. eſſe vnum eos, ſed nomine duos. Inſanit autem dum pro eius rei ſimilitudine gratiis vtitur
ſpiritus ſancti. Ait enim, quemadmodum diſcrimina ſunt gratiarum, idem autem ſpiritus: ita
quoque pater quum idem ſit, dilatatur in filium & Spiritum. Cæterum illud plenum eſt ab- B
Similia Sabellij quibus affirmat patrem eſſe Verbum & Spiritum ſanctum. ſurditatis. Si enim vt in ſpiritu ſe habet diuerſitas gratiarum, ita quoque ſe habet triplicitas
perſonarum in Deo, ſequitur, vt pater & verbum ſit, & Spiritus ſanctus, vt qui hoc modo pa-
ter, illo modo Verbum, iſto modo Spiritus ſanctus haberi poſſit, dum ſe accommudat ad
vniuſcuiuſque neceſſitatem, atque ita fieri, vt nomine duntaxat filius, & ſpiritus, reuera tamē
non niſi pater exiſtat, vtpote, qui ex ſe habeat principium ſui vt naſcatur: deſinens autem na-
ſci, pater appelletur: & hominem quidem nomine tenus factum eſſe, reuera tamē non adue-
Abſurda. niſſe, & in eo eum falſum dixiſſe, Ego & pater vnū ſumus: eum ipſe ſolus pater ſit: & quæcun-
Ioan.10 que alia abſurda apud Sabellium inueniuntur. Atqui ita neceſſum eſt, deſinere numen filij &
Incommoda ex aſſertione Sabellij collecta. Spiritus ſancti impleto eo vſu, cui deſtinabātur, actaq; omnia ridicula erunt, eò quòd nō re-
uera, ſed nomine tenus perpetrata ſint. Iam verò, deſinente nomine filij pro ipſorum opinio-
ne, deſinet quoque eſſe Baptiſmatis gratia, quippe, quòd in filio dabatur. Et quid aliud ſeque-
tur, quàm abolitio rerum naturæ? Si enim, vt nos conderemur, prodiit Verbum, eóque pro-
Filius exiſtendi principium non habuit. greſſo, ſubſiſtimus, certum eſt, eo regreſſo in Patrem, vt ipſi aiunt, nos vlterius ſuperſtites fu-
turos non eſſe. Ita enim erit, quemadmodum fuit: & ita non futuri ſumus, vt antea non era- C
mus. Nam eò vlterius non prodeunte, non erit vlterius rerum natura: abſurda igitur ſunt iſta.
Ioan.1. Quòd autem filius principium exiſtendi non habuit, ſed ſemper & ante ſuſceptum hominē,
in patre erat, declarat Ioannes in prima epiſtola, dicens: Quod erat ab initio, quod audiui-
mus, quod vidimus oculis noſtris, quod contemplati ſumus, & manus noſtræ contrectaue-
runt de Verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annunciamus vobis
vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt in nobis. Quo in loco dixit, non
quòd vita facta erat, ſed quòd erat apud Patrem: in fine epiſtolæ ipſum filium hanc vitam eſ-
ſe ait, dum ſcribit, Et nos ſumus in vero, nempe in Filio eius Ieſu Chriſto: ipſe enim eſt ve-
Ioan.5. rus Deus, & vita æterna, Quòd ſi Filius eſt Vita, & Vita erat apud Patrem, ergo & filius quo-
que erat apud. Patrem. Vt enim filius Verbum eſt, ita Deus quoque fuerit Pater, filius autem
ſecundum Ioannem non quouis modo aut ſimpliciter, ſed verus Deus appellatur, cum ait, &
Ioan.1 Deus erat Verbum: Ipſéque adeo filius dixit: Ego ſum vita. Eáque de cauſa filius eſt Verbum
Ioan.14. & vita quæ eſt apud Patrem. Idem Ioannes rurſus ita his verbis: Vnigenitus filius qui eſt in ſi-
Ioan.1. nu Patris, declarat eum filium eſſe. Quem enim Ioannes filium appellat, hunc Dauid manū D
Pſal.73. appellauit: Vt quid auertis manum tuam & dexteram è medio ſinus tui? Ergo ſi manus eſt in
ſinu, & filius eſt in ſinu, ipſe filius fuerit manus, & ipſa manus fuerit filius, per quam pater om-
nia fecit. Tua enim manus, inquit, fecit hæc omnia: & manu tua eduxiſti populum. Ergo hoc
ipſum per filium fecit. Iam, ſi ipſa mutatio dextræ excelſi: & etiam illud, in finem pro mutan-
dis, canticum ſuper Dilecto: Dilectus ſcilicet manus illa eſt, quæ mutationem accepit, de qua
Matt.3. etiam loquitur vox illa diuina: Hic eſt filius meus dilectus, idem ergo manus mea, ac ſi dice-
Marc.9 ret, filius meus. Cæterum, quia nonnulli inſciti homines tollentes filium: ſordidum eſſe vo-
Pſal.109 lunt hoc dictum, Ex vtero ante luciferum genui te: quaſi illud in Mariam competat, affirmā-
tes ſcilicet eum ante exortum ſtellæ matutinæ ex Maria natum eſſe: non enim congruere in
An vterus ſit à Deo alienus. Deum vteri vocabulum. Neceſſum eſt, vt hic pauca diſputemus. Si igitur, quia vterus huma-
num quiddam ſapit, alienum id à Deo eſſe volunt, certúmque eſt, etiam vocabulum cordis
aliquid humani ſignificare: ſequitur enim vt qui cor habeat, ventrem etiam habeat, cum am-
bo æque ad homines pertineant: aut neceſſum erit, vtrumque ſimul tolli: aut requiri oportet,
quid

A quid ſibi ambæ dictiones velint. Vt enim ex corde Verbum: ita & ex vtero fœtus, & ſicuti dū mentio fit de corde Dei, non humanum cor intelligimus: ita quoque dum ſcriptura loquitur de vtero Dei, non ita excipiendum eſt, quaſi corporeus ſit ille vterus. Conſuetudo enim eſt ſacræ ſcripturæ humanitus ea, quæ ſupra hominem ſunt, eloqui & ſignificare. Certè, de creatione verba faciens, Manus tuæ (inquit) fecerunt me, & plaſmauerunt me, &: Manus tua fecit hæc omnia: &, Ipſe mandauit & creata ſunt, congruenter admodum ſingula denotauit, dū & filij genuitatem, proprietatem, & creaturæ primordia deſcribit. Quædam enim pater facit & condit: quædam gignit ex ſe, Verbum nimirum & Sapientiam. Vterus enim & cor, id quod proprium eſt & genuinum demonſtrat: nam & nos, id quod nobis genuinum eſt in prole, ex vtero habemus: opera autem manu perficimus. Quid igitur garriunt de genitura ante luciferum? Ego autem libens dixero. Si illud de genito ante luciferum, partum Mariæ mirabilem demonſtrat, multos etiam alios ante exortum eius ſtellę in lucem eſſe editos. Quid igitur miri in his verbis, vbi tamen quaſi de eximio aliquo mentionem facit, quum iſta ratio naſcendi vulgaris ſit? Eſt quoque diſcrimen inter gignere & edere. Nam gignere principium iacti ſe-

B mentis indicat: edere autem nihil eſt aliud, quàm quod iam eſt, in lucem producere. Si igitur de corpore vox iſta congrua & apta eſt, ſciendum eſt non tum principium generationis eum aſſequutum eſſe, quum paſtoribus id noctu euangelizatum fuit, ſed tum cùm Angelus loquebatur ad virginem, quo tempore vox non fuit, quæ tum erat, cùm ex vtero prodiit. Hanc differentiam ponit ſcriptura, & genitum eſſe ante luciferum dixit: ex vtero autem prodire, egreſſum nominat, vt in Pſalmo vigeſimoprimo: Tu es qui extraxiſti me de vtero, alioqui non dixit ante exortum luciferi, ſed ſimpliciter ante luciferum. Si igitur iſtud de corpore accipiendum eſt, neceſſum eſt, vt iſtud corpus ante Adam ſit genitum: quippe, cùm ante Adamum ſtellæ fuerint. Aut quæ ſit ſententia iſtius ſcripti, requirenda eſt, quam ex Ioanne deſumere licitum eſt. Is enim ait in Apocalypſi: Ego ſum alpha & omega, primus & nouiſſimus, principium & finis: Beati qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit illis facultas ad lignum vitæ: & per portas in ciuitatem introeant: foris canes & venefici, & ſcorta, & homicidæ, & idolorum cultores, & omnis qui facit & amat mendacium. Ego Ieſus miſi Angelum meum, vt hæc teſtaretur vobis in Eccleſia. Ego ſum radix & genus Dauidis, & ſtella illa lucida & matutina, & ſpiritus &

C ſponſa, cuius ea ſunt verba, Veni, & qui audit, dicat veni: & qui ſitit, veniat: & qui velit, accipiat aquam vitæ gratis. Si igitur genus Dauidis eſt, ſi ſtella illa lucida & matutina eſt, certum eſt Seruatorem ratione carnis ſuæ luciferum dici, quem anteceſſit Dei natiuitas, vt idem ſit cum verbis Pſalmi: Ex meipſo genui te, antequam in carne appareres. Illud enim, ante luciferum, idem eſt ac ſi dicas, ante incarnationem Verbi. Eſt igitur in veteri teſtamento, vbi clara mētio Filij habeatur, tametſi ſuperuacaneum ſit de illis diſputare. Si enim ea quæ poſita non ſunt in veteri teſtamento recentiora habenda ſunt, dicant iſti contentioſi vbi in veteri teſtamento de Paracleto patris mentio habita eſt. De ſpiritu quidem Sancto dictum inuenias, de Paracleto autem nihil. An igitur aliud eſt Spiritus ſanctus, & aliud Paracletus ac nouitium magis, quia non in veteri teſtamento ſermo de eo eſt habitus, iámne ideo alterum ab altero diſtinguere oportebit, aliúdque dicere Spiritum ſanctum eſſe, & aliud Paracletum, quum tamē vnus idémque Spiritus ſit, & qui tum, & qui nunc ſanctificat, & conſolatur eos qui ipſum recipiunt? quemadmodum vnum & idem Verbum & Filius, qui etiam tum ad ius filiorum adoptionémque promouebat dignos? Erant enim & in veteri teſtamento filij, non per alium

D quàm per filium adoptati. Nam ſi ante Mariam filius Dei non fuiſſet, quomodo ille ante omnes fuerit, quum eum iam alij filij tempore anteceſſerint? quomodo autem primogenitus, quum deprehendatur in gradu naſcendi poſt multos ſequi? Sed neque paracletus inter ſecundos numerari debet, quum ante omnes fuerit, neque filius numerus, aut nouitius, quippe cū in principio Verbum extiterit. Sed vt idem eſt Spiritus & Paracletus: ita quoque idem Filius & Verbum, vt ait Saluator: Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo, eundem eſſe pronuncians citra vllam diſtinctionem: itidem quoque Ioannes de Verbo referens, & Verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius vt vnigeniti ex patre. Neque enim iſtic eos diſtinxit, ſed identitatem in vtroque poſuit, & vt nō aliud paracletus, & aliud Spiritus ſanctus, ſed vnum & idem: itaque non aliud Verbum eſt, & aliud Filius: ſed Verbum vnigenitus Filius habendum eſt. Non enim de gloria ipſius carnis locutus eſt, ſed de gloria Verbi. Qui igitur audet diſtinguere Verbum & filium, diſtinguat quoque & diuidat ſpiritum à Paracleto. Quòd ſi Spiritus à Paracleto diuidi non poteſt, indiuiſibile quoque ſit Verbum, quod ipſum eſt filius, & Sapientia, & Virtus. Quin & Ethnici

Simile.
Scriptura ſacra conſuetudo que.
Pſal. 118.
Eſa. 66
Pſal. 32.
Gignere & edere quomodo differunt.
Pſal. 21.
Apoc. 22
Apo. 22.
Apo. 22.
Pſal. 22.
Ante luciferum quid
An ſpiritus ſanctus ſit alius à paracleto
In veteri teſtamento Filij niſi adoptati erant ab vnigenito.
Simile.
Ioan. 16
Ioan. 1.
Qui diſtinguit Verbū à filio, Spiritum quoque à paracleto diuidere poteſt

A nouatione ad æternam perdurationem: ſuſcepta ea de cauſa hac vnitione, vt ad diuiniorem
ſortem eum ſubueheret, qui fieri poteſt, vt dicant per hominem ex Maria genitum Verbum
miſſum fuiſſe? aut eum reliquis Apoſtolis, hoc eſt, Prophetis, nimitum qui ab ipſo miſſi le-
gatique fuere, adnumerandum putent: quum ipſe Apoſtolorum, hoc eſt, eorum qui miſſi fue-
re ſit Dominus? quomodo ergo, inquam, merus homo vocari poſſit Chriſtus, qui vnitus ver- *Chriſtus*
bo recte appellatur Chriſtus, & filius Dei? cum clarè Propheta exclamet: prædicétque Pater- *non eſt ve-*
nam in eo ſubſtantiam: e mittam (inquit) Chriſtum in Iordanem, Hic eſt Filius dilectus. Quū *rus homo*
enim expleuiſſet promiſſa, recte fecit, quòd eum clarè demonſtrabat, quem ſe miſſurum pol- *ſed &*
licitus fuerat. Vtrumque igitur intelligimus ſub nomine Chriſti, verbum nimitum coaduni- *Deus.*
tum in Maria, homini ex Maria oriundo: nam in huius vtero verbum ſibi domum confor- *Matt. 3.*
mauit, eo modo quo ab initio Adam ex terra genitus eſt, vel potius diuiniori, de quo & Salo- *Deus &*
mon ait, cui occultum non fuit, verbum etiam ſapientiam apppellari. Sapientia, inquiens, æ- *homo vnus*
dificauit ſibi domum, quod Apoſtolus interpretans ita locutus eſt, cuius nos domicilium ſu- *eſt Chriſt°.*
mus: & alibi nos templum nominat, quatenus Deo ſit congruum in templo habitare: cuius *Prou. 9*
imaginem ex lapidibus à priſcis hominibus per Salomonem ædificari voluit. Quapropter *Domus dei*
B apparente veritate deſiit illa domus. Quum enim vellent efferati Iudæi imaginem rei *qua.*
rem ipſam eſſe, & ipſum verbi corpus quod erat verum templum, deſtruere, nihil ipſe vi-
ciſſim comminatus eſt, ſed quia ſciebat vltro eos hanc temeritatem ſuſcepturos, locutus eſt
eis: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, quibus verbis clarè oſtendit Saloa- *Ioan. 2.*
tor, quòd quæ ab hominibus procurantur, vltrò & ex ſeſe in perniciem abeunt. Niſi enim Do- *Pſal. 126*
minus ædificauerit munitionem, & cuſtodierit ciuitatem, in vanum laborauerint qui ædifi- *Vmbra iu-*
cant, aut cuſtodiunt eam. Quæ igitur Iudæorum erant, deſtructa ſunt, vtpote, quæ res vmbra- *daeorum*
tiles erant: ea autem quæ Eccleſiæ erant, conſtabilita ſunt, quippe quæ fundata erant ſupra fir- *deſtructa.*
mam petram, nec portæ inferorum præualent aduerſus eam. Illorum erat dicere, Quomodo *Ioan. 10.*
tu cum ſis homo, Deum te facis? Horum diſcipulus Samoſatenſis eſt, quarè non immeritò *Samoſatē-*
ea quę illorum ſunt, ſuis diſcipulis renunciat. Sed nos non eam æſtimationem de Chriſto per- *ſis Iudaeorū*
cepimus: ſiquidem illum audiuimus, eiúſque doctrina imbuti ſumus, exuentes quidem ve- *diſcipulus.*
terem hominem pereuntem ſecundum appetitiones impoſturæ, reſumentes autem nouum *De Chriſto*
hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtum igitur *quid credē-*
C vtrumque eſſe pio homini intelligendum eſt. Quòd ſi ſcriptura ſubinde corpus illius Chriſtū *dum.*
vocat, vt cum dicit Petrus Cornelio, vt Ieſum Nazarenum quem vnxit Deus ſpiritu ſancto: *Actor. 2*
& ruſum ad Indæos, vt Ieſum Nazarenum, virum à Deo declaratum inter vos: & Paulus *Act. 17*
Athenienſibus, In viro in quo ſtatuit, fidem adferens omnibus, eò quòd illum excitatit è mor
tuis: hanc autem declarationem miſſionémque ſubinde inuenimus idem eſſe cum vnctione.
Vnde cuiliber licet cognoſcere, nullam eſſe diſcordiam in verbis Sanctorum: citra vllum di-
ſcrimen: Verbi coadunitionem cum homine ex Maria nato, nunc denominare vnctionem,
nunc miſſionem, interdum quoque declarationem. Quod igitur à Petro dicitur, rectam &
ſynceram vnigeniti Deitatem prædicat, nequaquam ſeparans eſſentiam Verbi Dei, ab ho-
mine ex Maria genito: abſit precor. Quomodo enim id faceret, quippe qui ſæpiſſime audierit, *Ioan. 10.*
Ego & Pater vnum ſumus? &, Qui vidit me, vidit Patrem? Atque ideo etiam poſt re- *Ioan. 14*
ſurrectionem idem corpus clauſis oſtiis ingrediens ad vniuerſum Apoſtolorum concœ- *Ioan. 20.*
tum, ſi qua in ea re difficultas credendi fuerat, diſſoluit, dum ait: Palpate me, & videte
quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti me videtis habere. At non ad iſtum modum
D locutus eſt: Videte iſtum, aut videte hominem quem aſſumpſi, ſed videte me. Vnde fit, *Samoſaten*
vt nullam veniam ſibi parare poterit Samoſatenſis, cum ex iſtis verbis euincatur, ſuper Dei *ſis pertinax*
verbi cum homine coadunitione, refutetúrque ab ipſo dei verbo, quod tum omnes cohorta- *in ſua hæ-*
tione ad ſe palpandum inuitabat, ſuíque ſpecimen approbationémque exhibebat, comeden- *reſi.*
do, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere complera fuit. Nam qui ei cibum dede- *Chriſtus*
runt, ſiue vnus is fuit, ſiue plures, manus illius attigerunt, quippe qui illi dederint partem aſſa- *poſt reſur*
ti piſcis, & aliquid ex fauo, quos vbi acceperat, coram iis comedit, Et ecce tibi, ſi non vt Tho- *rectionem*
mæ, alia tamen ratione certitudinem ſui, documentumque præbuit, dum non tergiuerſatur *palpabilis.*
ab illis contingi. Quòd ſi maiora ambias, & cicatrices videre concupiſcas, eius rei certitudo *Ioan. 20.*
ex Thoma diſcenda eſt. Huic enim imperatum eſt, Admoue manum tuam, & inſere in latus *Vnde colli-*
meum, & digitum tuum in manus meas, ſuum illud latus, ſuáſque manus Deus Verbum ap- *gitur quod*
pellat, vt intelligeres eum ſimul & Deum & hominem eſſe. Etiam hic ſenſum aliquem ſui, *Chriſtus*
vnde cognoſci poſſet Verbum, diſcipulis ſuis per corpus ſuum præbuit, eò nimirum, quò in- *Deus ſit &*
homo.
Ioan. 2.

gredicbatur ianuis clauſis, quippe quòd tecta penetrabat, præſenſque ſui certitudinem ad- A
ferebat. Hæc fidelibus quidem in confirmationem, infidelibus ad emendationem ſcripta vt-
cunque ſuffecerint. Corrigatur igitur Samoſatēſis, huius diuinæ vocis auſcultator factus, qui-
bus ſuum id corpus eſſe aſſeuerat, & quaſi hæc verba pronunciat, ne alterum Chriſtum à me,
ſed Chriſtum mecum eſſe, & me cum Chriſto idem eſſe exiſtimes. Ego enim ſum chriſma ſi-
ue vnctio: Chriſtúſque ſiue vnctus homo eſt, qui à me aſſumptus eſt. Non igitur ſine me Chri-
ſtus nominari debet, ſed vnà mecum & ego cum illo. Quapropter ex Verbi miſſione per Ie-
ſum, coniunctionem illam intelligi cõuenit, qua verbum cum Ieſu Mariæ filio in vnam per-
ſonam coaluit, cuius vocabuli etymon ſaluatorem ſignificat. Nihil autem aliud hoc dicto in-
dicatum voluit quàm ſe Dei Verbo coadunitum fuiſſe, dum ait. Qui miſit me pater, & à me
non veni, ſed Pater me miſit, Vnionem enim cum homine, quod hominibus indiuiſibilis na-
tura Dei per viſibilem innoteſcere poſſet miſſionem nominauit. Non enim deus locum mu-
tat noſtro more, qui locis continemur, neque ad ſimilitudinem noſtræ paruitatis præſentia
Dei tota comprehenſa intra carnem humanam latuit: quomodo enim id fieri poſſet, quum
cælum & terram impleat? ſed quia ſe in carne præſentem ſiſtebat, ideo ſancti viri vocabulo
miſſionis vti voluerunt, atque ita idem qui & Deus Verbũ eſt & Filius Mariæ eſt, vnus Chri- B
ſtus cenſeri debet, non diuerſum quiddam: ſed vnus ille & idem, qui ante ſecula ex patre, in
extremis temporibus ex virgine natus eſt, antea inuiſibilis, etiam potentatibus Sanctis qui in
cælo ſunt, nunc autem viſibilis redditus, per ipſius cum homine qui viſibilis eſt vnionem. Vi-
ſibilis (inquam) non inuiſibili Deitate, ſed Deitatis per humanum corpus operatione, quod
denuo inſtaurauit ſua aſſertione, quia id ſibi vendicauit & proprium fecit. Huic igitur Maie-
ſtas & adoratio, qui erat antequàm erat, & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum.

Concluſio.

Miſſio Chriſti eſt humanitatu aſſũptio. Humanitas nõ complexa eſt totã Verbi diuinitatem.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ IN HOC DICTVM, OMNIA MIHI TRADITA SVNT A PATRE: ET, NVLLVS COGNOSCIT filium niſi Pater, aut patrem niſi filius, & cui voluerit Filius reuelare.
Matth. 11. C

Omnia mihi tradita ſunt à patre Argumentum Arianorum.

NON intelligentes iſtud ſectatores hæreſeos Arianæ, Euſebius, cæterique
eius gregarij impie in Dominum agunt: Aiunt enim, ſi omnia illi tradita
ſunt, ſub hac voce (omnia) imperium naturæ intelligentes, fuit igitur quan-
do non habebat hęc omnia: ſi autem non habebat, non eſt ex Patre: ſi enim
ex patre fuiſſet, habuiſſet hæc omnia, vtpote, qui ex ipſo Patre eſſet mini-
me indigus vt illa acciperet: at ex illo ipſo dicto, multo magis illorum in-
ſania refutabitur. Non enim Dominatus in res creatas, aut imperium natu-
ræ iſtis vocibus innuitur, ſed ſignificatio nonnulla diſpenſationis denotatur. Si enim cum hęc
diceret, tum illi iſta tradita fuiſſent, nulla tum temporis per Verbum creatio eſſe potuiſſet.
Atqui, ſi illud concedas, vbi tum (quæſo) illud de Verbo dictum, omnia in eo conſtituta ſunt?
Sin autem eodem tempore quo creabantur, data ſunt illi omnia, non opus fuit traditione: ſi-
quidem omnia per eum facta ſunt, & ſuperfluum erat tradi illa Domino, quorum ipſe opifex
erat: quippe, qui inter creandum ea in ſua poteſtate ac dominio retinebat. Quòd ſi poſt crea- D
tionem tradita ſunt illi, vide mihi (quæſo) rei abſurditatem. Si enim tradita ſunt, Paterque gu-
bernaculis deceſſit, quo filius rerum imperium acciperet, in periculum venimus, ne in quo-
rundam fabulas præcipitemur: nimirum eum qui tradidit, à traditione imperio defunctum
eſſe. Aut ſi habente Filio, habet & Pater, non opportuna fuit hęc formula verborum, Tradita
mihi ſunt omnia: ſed dicendum erat, aſſumptus ſum vt ſocius & particeps, ſicuti à Paulo Syl-
uanus in ſocietatem receptus fuit: Cæterum illud multo magis abſurdum: non enim indi-
gus eſt Deus, neque per neceſſitatem aſſumpſit Filium in opitulatorem, ſed quia Pater Verbi
eſt, ideo omnia per eum facit, & non tradit illi res creatas, ſed per eum, & in eo res creatas pro-
curat: adeò vt ne paſſerculus quidem ſine Patre in terram cadat: neque herba ſuo cultu indua-
tur citra Deum, & operante patre operetur & Filius vſque in præſens: Quapropter impiorum
ſententia vana & futilis eſt. Neque enim vt ſentiunt, res ita ſe habet, ſed ſub iis verbis diſpen-
ſatio rerum per carnem gerendarum ſignificatur. Poſtquam enim peccarat & lapſus eſſet ho-

Ioan. 1

Abſurda ex Aria. argumẽto nata.

Exemplum

Indigus nõ eſt Deus.

Ioan. 5.

Solutio Horum verborum explanatio, Omnia mihi tradita ſunt à patre.

mo

A mo,eiuſque lapſu,petturbatis omnibus,mors inualuiſſet ab Adam vſque ad Chriſtum,terra-
que execrationi data eſſet,infernus apertus, paradiſus clauſus, cælum infenſum , & tandem
corrupto & intetēpto homine inſiluiſſet diabolus contra nos. tum demum Deus hominum
amator ac nolens perire hominem, ad ſuam Imaginem conditum,in hæc verba locutus eſt,
Quem emittā?& quis proficiſcetur?omnibus obticentibus,locutus eſt Filius: Ecce ego,emit-
te me:quo tempore illi teſpondit Pater,vade ergo:tum inquam dedit illi hominem, vt ipſum
Verbū caro fieret carnemq; aſſumptā in omnibus inſtauraret. Ttadita enim sūt illi vt medi-
co,qui ſanaret morſum ſerpentis: & vt vitæ,qua excitaret mortuum: & vt luci,quo illumi- *Quomodo*
naret tenebras:& vt rationi , quo redintegraret vim rationalē. Poſtquam igitur tradita illi ſunt *omnia tra*
omnia,& factus eſt homo, correcta ſunt omnia,& perfecta terra, pro maledictione benedi- *dita ſunt*
ctionem obtinuit,paradiſus reſeratus eſt:infernus ſe metu contraxit:monumenta aperta ſunt *Chriſto.*
reſurgentibus mortuis: portæ cæli eleuatæ ſunt,vt intraret ille ex Edom . Certè, qua ratione
ſibi omnia tradita eſſent,indicare volens Saluator,per Matthæum ſubintulit . Venite ad me
omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos.Datum enim eſt mihi , vt fatigatos *Matth.4.*
reficiam,& mortuos viuificem.Conſentit cum iſtis etiam illud dictum:Pater diligit filium,
& omnia dedit in manus eius. Dedit enim,vt quemadmodum per eum facta ſunt , ita in eo *Ioan.3.*
omnia refici poſſent. Non enim,vt ex paupete diues fieret:neque vt qui non haberet poteſta- *Vt per*
tem,acciperet,aſſumpſit omnia,abſit: ſed,quo omnia vtpote Saluator inſtauraret. Decebat *Chriſtum*
enim exordium creaturæ per eum fieri,vt eſſe poſſet:& inſtaurationem in eo fieri,vt corrige- *omnia fa*
retur. Vide verborū differentiam. In principio enim creata ſunt per eum,vt eſſent:poſtea verò *cta ſunt,*
lapſis omnibus, Verbū caro factum eſt,& carnem induit,vt in eo omnia inſtaurarentur. Ipſe *Ita in eo*
enim patiendo,nos refocillauit:& eſuriendo,aluit:& ad inferos deſcendendo,extulit . Tunc *omnia re*
igitur,rebus omnibus creatis,præceptum datum eſt,vt fierent:quale illud eſt , Producat , & *ſtituta.*
fiat.Ad emendationem autem tradi illi omnia decuit,vt homo fieret,& in ipſo omnia reno- *Cur carnē*
uarentur:eo enim ipſo quo homo erat,humanitas noſtra viuificabatur. Nam ideo coniunctū *induerit*
eſt Verbum homini, ne maledictio vlterius vim ſuam in hominibus haberet. Ideóque in ſe- *Chriſtus*
ptuageſimoprimo Pſalmo ad iſtū modū inducuntur loqui,qui ſuper humano genere ad Deū *Verbum*
preces fundūt:Deus iudiciū tuū regi da,vt & iudicium mortis contra nos,quod hactenus cō- *cur homini*
C ſtituerat,traderetur filio ; ac iam deinde ipſe in ſe ipſo illud aboleret,mortem oppetens pro *coniunctū*
nobis: Iſtud enim etiā ipſe ſignificans,dixit in Pſalmo octogeſimoſeptimo, In me confirmatus *fuerit.*
defixúſque eſt furor tuus:ſiquidem iram aduerſus nos conceptā ipſe geſtauit,vt in Pſalmo cē- *Pſal.71.*
teſimo trigeſimo loquitur: Dominus retribuet pro me:atque ita,tradita eſſe omnia Saluatori *Pſal.87.*
intelligendū eſt. Quòd ſi denuo reſumendus eſt intellectus iſtorum verborum , tradita ſunt *Pſal.130.*
illi quæ non habebat: antea enim homo non fuit,ſed ideo factus eſt homo vt hominem ſer- *Altera*
uaret:& in principio Verbū caro non erat,ſed poſtmodum factum eſt,in qua inimicitiam no- *explanatio.*
ſtri reconciliauit ſecundum Apoſtolū,& legem præceptorum in decretis aboleuit,vt duo cō- *Verbum ca*
deret in vnum nouū hominem,pacem faciens,& reconciliaret vtroſq; in vno corpore apud *ro factum*
Patrem. Quæ enim Pater habet,mea ſunt,inquit. Omnino probè verba concepta ſunt : cum *eſt,cur.*
enim quod prius non erat,factus eſſet , tradita illi ſint omnia. Cæterum, vbi ſuam cum pa- *Luc.10.*
tre indicare vult vnitatem,non obſcuriter id agit,ſed verbis diſertis explicat,omnia,inquiens
quæcunq; habet Pater,mea ſunt: Mirabilis iſthic verborū cautio. Nō enim dixit,Omnia quę-
cūq; habet Pater,mihi dedit,ne quaſi aliquādo nō habuiſſe,argui poſſet:ſed dixit,Omnia mea
D ſunt:cū enim omnia cōſtituta ſint in patris poteſtate,quæ eadē eſt filij,in filio quoq; conſtitu-
ta fuerint. Quid antē pater habeat,examinandū eſt denuò. Si enim illud de creatura intelligē- *Quid ha*
dum eſt,nihil ergo habuit ante conditā rerum naturā,& videtur accepiſſe à creatura. Abſit au- *beat Pater.*
tem vt hoc quiſquā cogitet. Vt enim pater eſt ante creaturam,ita etiam ante creaturā habuit, *Simile.*
quæ habet,quæ etiā filij quoq; eſſe credimus. Si enim in patre eſt Filius,ergo ſequitur, vt om- *Omnia quæ*
nia quæ pater habet,filij ſint. Illúdq; dictum ſubuertit malitiam prauè opinantiū,qui dicunt: *habet Pater*
Si omnia tradita ſunt filio,deſiit ergo pater habere eorum poteſtatem, quæ in filium aliena- *filij sūt quia*
uit:quandoquidem in vicem ſuam filiū conſtituit,quippe cùm pater nihil iudicet, omnéque *eſt in patre*
iudicium dederit filio. Sed obturentur ora loquentium iniquitatem . Non enim, quia dedit
omne iudicium filio ſuo,ipſe dominatu ſpoliatus eſt: neque ideo quia dictum eſt,omnia tra-
dita eſſe filio , ipſe non præeſt omnibus : ita enim ſegregant manifeſtè vnigenitum Dei *Chriſtum à*
à Deo, à quo inſegregabilis eſt natura: verbiſque illum dirimunt homines inſani , qui per *deo ſegre*
impietatem neutiquam intelligunt fieri non poſſe,vt lux à ſole diſiungatur,in quo naturaliter *gant Ariani quomo*
conſiſtit. A rebus enim quæ præ manibus ſunt,tenuem imaginem mutuare licet, ad rei intel- *do.*

Simile.

lectum,cum alioqui audax facinus eſſet, penetrare in naturam in plane intelligibilem.Vt igi- A
tur nunquam lumen ex ſole mũdum illuſtrans, ſine ſole illuſtrare intelligi poteſt,ſaltem apud
illos qui mente valent,eò quòd naturaliter cum ſole coniunctum ſit lumen ſolis:& ſi dicat lu-
men accepi à ſole , vt omnia illuſtratem , fœcundarem , vegetarem per meum, qui in
me eſt, calorem: non inde quiſpiam furioſè cogitauerit, ſolem ipſum à ſua natutura ,

Verbi diuina ſubſtãtia patri ſuo naturaliter eſt vnita vt lumẽ ſolis ſoli coniunctũ eſt.

quæ luce conſtat, ſegregatum eſſe: ita quoque pie interpretandum eſt, Diuinam ſub-
ſtantiam Verbi vnitatem eſſe naturaliter ſuo Patri. Et illud dictum,quod iam in manibus ha-
bemus.clariſſimam charitatem iſtius rei,quam quærimus,in medium adducet,dicente ſiqui-
dem Saluatore:Omnia quæ habet Pater,mea ſunt,quod ipſum indicat eum ſemper cum pa-
tre eſſe. Nam hæc verba,quæcunque habet pater, patris Dominatum oſtendunt. Rurſus iſta
verba,mea ſunt,inſeparabilem vnitatem demonſtrant. Neceſſum igitur eſt, vt intelligamus
in patre eſſe æternitatem,ſempiternitatem,immortalitatem,eáque eſſe in illo non vt aliena,
ſed in eo,& in Filio,veluti in fonte ſuo reſidentia.Quum igitur de filio cogitare inſtituis, di-

Quæ cõueniunt Patri,& filio etiam conueniunt.

diceriſque quæ nam in patre ſint,tum te credere oportet.ea quoque in Filio eſſe. Si igitur pa-
ter creatura aut opus eſt,eadem illa de Filio ſentias: Et ſi fas eſt dicere de Patre, fuit, quando
non erat,aut eum ex nihilo prodiiſſe,dicantur eadem illa & de Filio.Quòd ſi iſta impia ſunt, B
quæ de patre dicantur,impium quoque habeatur,eadem illa de Filio ſentire.Quæ enim Pa-
tris ſunt,eadem ſunt Filij.Nam qui Filium honorat,Patrem honorat,qui miſit illum: Et qui
excipit Filium,excipit etiam Patrem cum eo.Qui enim vidit Filium, vidit Patrem.Vt igitur

Similia de patre & filio.

non ex creatura Pater,ita nec Filius: & vt non poteſt dici de eo,fuit quando non erat, aut ex
nihilo prodiit:ita quoque non competit.vt eadem de filio dicas:ſed potius vt in patre æterni-
tas,immortalitas,ſempiternitas creditur,eúmque creaturam non eſſe:ita etiam de Filio ſen-
tire perquam conſentaneum eſt:iuxta enim illud quod ſcriptum eſt,Quemadmodum Pater
habet vitã in ſemetipſo,ita dedit & filio habere vitam in ſemetipſo. Expreſſit autem hoc ver-
bum(dedit)vt muneratorem patrem intelligeres.Cæterum,vt in patre eſt vita , ita & in filio
eſt vita vt indiuiſibitatem,& æternitatẽ doceret.Ideo enim bona cum cautione dictum eſt,
quæcunque habet Pater,vt Patrem nominans, ipſe pro patre non haberetur: vtpote qui non
dixit, Ego ſum Pater, ſed quæcunque habet pater.Patrem igitur habet ô Ariani, & ipſe vni-
genitus Filius ab Patre appellatur:nonnunquam & ipſe quoque Patris nomine inſignitur, nõ
eo tamen ſenſu quem vos pro veſtro errore ſuſpicari ſoleris,ſed ita vt Patris ſui Filius, qui ipſũ C
genuit,maneat,& tamen pater futuri ſeculi nominetur.Neceſſum enim eſt, vt vobis omnes
ſuſpiciones detrahamus.Dicit certè per Prophetam, Genitus nobis eſt Filius, & datus eſt
nobis,cuius imperium ſuper humeros ipſius,& vocatur nomen eius magni conſilij Angelus,

Concluſio.

Deus fortis,potens,pater futuri ſeculi.Igitur & Patrem futuri ſeculi vnigenitum eſſe, & Deũ
fortem & potentem eſſe,& omnia quæ habet Pater ipſum habere , clare demonſtratum eſt:
nec non eundem,vt Pater dat,vitam, ita & in ipſius eſſe poteſtate,quos velit, viuificare. Au-

Theſſ.4.

dient enim,inquit,vocem Filij Dei mortui,& viuent.Vnamque voluntatem Patris & Filij,
idemque in rebus ſtatuendis conſilium eſſe,quoniam vna natura,eáque indiuiſibilis in am-

Ioan.14.

bobus.Fruſtra igitur Ariani ſeipſos ſtimulant, non intelligẽtes dictum Saluatoris noſtri:Om-
nia quæ habet pater,mea ſunt.ex eo enim Sabellij ſubuertitur ſtoliditas,& Iudæorum redar-
guitur amentia.Inde enim fit,vt habeat vitam in ſeſe Vnigenitus, ſicuti ipſe pater, & ſolus
nouerit Patrem:nec mirum quum in patre conſiſtat,& in ſe habeat Patrem,vtpote illius ima-
go,& conſequenter in eo veluti in Imagine,omnia quæ patris ſunt,conſiſtunt:Sigillum enim
eſt ſimile eiuſdémque ſculpturæ,in ſeſe patrem oſtendens,Sermo viuus,verus, Potentia, Sa- D
pientia,Sanctificatio,Redemptio noſtra.In eo enim viuimus,mouemur, & ſumus: & nemo

Act. 17
Matt.11
Arianorũ temeritatẽ, proteruiam & audaciã arguit.
Exemplũ.

cognoſcit Patrem,niſi filius,aut filium,niſi pater. Mirum igitur eſt,impios iſta nefaria audere
garrire,cùm & homines ſint,& quæ in terra ſunt nequeant explicare . Sed quid dico quæ in
terra ſunt:imo vel ſua ipſorum nobis exponant,videantque num ſatis explorarẽ inueſtigare
queant,quæ ipſorum naturæ ſunt:Homines profectò audaces & proterui, qui non tremunt
eam gloriam,in quam cupiunt Angeli proni inclinatique adſpicere:quum præ illis longe ſint
natura & ordine ſublimiores.Quid enim propinquius Cherubinis & Seraphinis?illi non ob-
tuentur hãc maieſtatẽ,aut in pedibus erectos ſe tenẽt,imò ne faciẽ quidem nudã relinquunt:
ſed ea obuelata gloriã Maieſtatémq; Dei labiis nunquã ceſſantibus extollunt,nihil aliud quã
Diuinam & ineffabilẽ naturã triplici titulo Sãctitatis glorificantes.Neq; eſt quiſquã Sancto-
rũ prophetarũ inter eos,qui maximè digni habiti ſunt,vt iſtiuſmodi ſpectaculis intereſſẽt,qui
nobis id ſe audiſſe renũciauit,Angelos illos in primis virib⁹ exclamãdi, Sãctus, maxima voce

vſos

A vſos eſſe:in ſecundis autem noo æque magna,in tertiis adhuc ſubmiſſiori:& primam Sanctificationem propriam legitimámque eſſe, ſecundam autem inferioris notæ , tertiam adhuc gradatim deterioris conditionis eſſe. Apageſis,valeat dementia execrabilium hominum. Trinitas enim vndecuoque laudabilis,& venerabilis, & adoranda vna eſt,& iodiuiſibilis,& quæ figura exprimi nequeat. Coniunguntur autem vnà hæ Sanctificationes pro inſequabili illa Vnitate. In eo enim ipſo,quo ampliſſima iſta animantia tertio proferunt glorificationem dũ aiunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus , triplici numero tres perfectas, abſolutas, integras perſonas oſtendunt , quemadmodum ſub voica voce, Dominus,vnam ſubſtantiam declarãt. Qui igitur diminuunt Vnigenitum Dei Filium,in Deum blaſphemant, praue ſentientes de eius perfectitudine,cúmque inabſolutum criminantur,reoſque ſe conſtituunt maximæ pœnæ.Qui enim in vllam perſonarum blaſphemant,non habebunt remiſſiooem neque in hoc ſeculo,neque in futuro: poteſt autem Deus aperire oculos cordis illorum , vt ſentiant & intelligant ſolem iuſtitiæ: vt agnoſcentes,quem olim aſperoati ſunt,continua pietatis cogitatione vnà nobiſcum glorificent,quoniam ipſius eſt regnum,Patris oempe,Filij & Spiritus ſaocti,

B ounc & in ſecula.Hæc eſt enim vera doctrina,hoc eſt verum ſignum argumentúmque,quod ita iſta inter ſe conſentiunt neque diſſident,vel inter ſe,vel inter Patres. Qui enim ita affecti non ſunt,ſcelerati potius & non veri præceptores appellari debuerunt:ideo Ethnici qui non confitentur iſta,ſed inter ſeſe diſceptant,nihil veri habent in ſuis doctrinis, quippe qui diſcordes verbis,ooo Diuina ſe tradere,ſed humaoa declarant. Sancti contra inter ſe conſonãt, nec diſſident vnquam. Neque enim controuerſias habent in iis , quæ vel prophetant vel erudiunt. Nam etſi,temporibus diſtent,in id tamen omnes contendunt, neque immeritò: vnius enim Dei Prophetę ſunt,vnumque & idem verbum concorditer prædicant. Quę enim Moſes docuit,eadem illa Abraham obſeruauit,Noë cognita habebat,diſtinguens munda ab immundis,neque Abeelem latuerunt offerentem ex primogenitis,quippe qui illud didicerat ab Adam,qui ea ex Deo audierat. Idcoque & ipſe rerum omnium Deus poſteris illorum io Ægypto apparens: parentum nominibus eos in ſui memoriam reuocabat , inquiens: Ego ſum Deus parentum veſtrorum,& Dominus ait:Non præceptum nouum,ſed quod audiiſtis, do vobis. Ita etiam Lucas à Filio Dei exorſus, vſque ad Adam recurrit, vt oſteoderet corpus quod Ieſus aſſumpſit,ab Adamo origioem trahere,qui à Deo formatus fuit. Et ſeruabunt filij

C Iſrael Sabbata, coléntque in generationes ſuas: Fœdus æternum inter me & filios Iſrael,ſignũ eſt in me æternum,eò quòd in ſex diebus fecerit Deus cælum & terram,& ſeptima die feriatus ſit. Signum eſt vt ſciatur dies creationis, & quando eius finis conſequi debebat. Quamdiu enim prior ætas & creatio vim ſuam & efficaciam in Hieruſalem obtinebat,tam diu Sabbata ſuam obſeruationem habuere: verum vbi ſucceſſerat alia generatio, aliuſque populus iam creatus erat,ſecuodum id quod in Pſalmis dictum videas,ſcribatur illa in generationem alteram,& populus qui creabitur, laudabit dominum,non neceſſe vlterius fuit hunc nouum populum prioris nationis obſeruare finem , ſed exordium potius ſecundæ creationis & ætatis. Quando igitur eſt iſtud exordium,niſi quo tempore Dominus reſurrexit? Iam inde enim initium habuit noua creatura,dequa locutus eſt Paulus: Quapropter ſi qua eſt in Chriſto noua creatura. Priorem igitur creatiooem cum abſoluiſſet Deus,quieti ſe dedit. Ac propterea Sabbatum in die ſeptimo obſeruabunt homines illius generationis. Cęterum,ſecunda ætas ſiue creatio finem non habet. Ideoque oeque quietem aſſumpſit,ſed vſque in præſens operatur. Atque hic eſt quod Sabbati diem non vt in prima ætate obſeruamus, ſed ſperamus futura

D Sabbata Sabbatorũ,in quibus finem non habebit noua creatura: ſed manifeſtabitur,& perpetui temporis feſtum colet. Ideo enim Sabbatum iniunctum eſt priori populo , vt cognoſcerent finem & principium creaturæ. Cæterum,nouæ creaturæ non præcepit obſeruationem Sabbati,vt initium quidem in Dominica die agooſceret,ſed tamen infinibilem eſſe , & nunquam deſituram gratiam,certum haberet. Idcirco autem initium,hoc eſt, Dominicum diem certum declaratúmque voluit,vt finem præteriti ſentires. Apoſtolus certè de priori ſcribens ait: Cum veniſſet pleoitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum. Et rurſus, In conſummatione ſeculorum. Prima igitur adimpleta eſt & cooſummata oon alio tempore quàm eo de quo Prophetæ dixerunt: In extremis diebus fundam de Spiritu meo : finitis autem prioribus diebus, alij dies ſuperueniunt,vt inquit Hieremias: Ecce dies veniunt,inquit Dominus: nõ enim priocipaliter ocij cauſa dedit Deus hominibus Sabbatum,quippe qui ita loquatur: Viæ ocioſorum conſtratæ ſpinis, & in libris Numerorum. Ipſo die Sabbatorum iuſſit duos agnos anniculos immaculatos , & duodecim panes ex ſimilagine in oleo confectos,in ſacrificium, &

Apo. 4.
Quinam blaſphemi ſint in deũ.
Doctrina vera & catholicæ ſignum ſeu argumentũ quale.
Sancti patres non diſſident inter ſe.
Exempla ex veteri teſtamento.
Gen. 46.
Luc. 3.
Exod. 31.
Sabbathi obſeruatio quandiu extitit.
Pſal. 101.
Noua creatura quãdo ſumpſit exordium.
Sabbatum Iudæis cur indictum.
Cur Sabbatum nunc obſeruare non liceat vt legis tempore.
Sabbatum Chriſtianis cur non fuerit indictũ.
Dominicus dies certus cur.
Gal. 4.
Ioel. 2.
Hie. 48
Sabbatum nõ ocij cauſa conſtitutum, eoque minus dies Dominus aut feſta noui teſtamenti.

libationem,& holocauſtum in Sabbatis apponi ad holocauſtum æternum. Et rurſus aliquā- A
to ſuperius, Poneris in ara thūs & ſalem, iacebúntque panes ita propoſiti in recordationem
Domino. Die Sabbatorum proponetis eos ſemper coram Domino in conſpectu filiorum
Iſraël ad æternum teſtamentum. Si enim illi cordi eſſet ocioſitas, non imperaſſet proponere,
offerre, mactare Leuitis: Nam ſi ocium ſanctificet, ergo ſequitur, vt negocium contami-
net, atqui Leuitæ operando non contaminabantur, non igitur ocium ſanctificauerit, alioqui
cur fieret, vt ſoli Leuitæ ſanctificatione non ſpoliantur, dum offerunt, mactant, & propo-
nunt in Sabbato, tanto autem abſunt, vt inquinentur, vt etiam propitiationem im-

Sabbatum cur datum. Eze.20.

petrent illis qui offerunt. Non igitur ſabbatum ocium deſignat aut innuit, ſed cognitio-
nem conditoris, eò quòd ceſſatum ſit à forma creandi, vt in Ezechiele ſcriptum eſt: Sab-
bata mea dedi illis, vt eſſet in monimentum & recordationem mei, & in monimentum &
recordationem illorum, vt cognoſcerent, me eſſe Dominum, qui ipſos ſanctifico.

Sabbatho vellentes ſpicas apoſtolos cur Christus excuſauerit Matth.9.

Intelligentiæ igitur & non ocij datum eſt Sabbatum, quia cognitio magis neceſſaria eſt, quā
ocium. Ideoque Dominus locutus eſt illis, qui incuſabant diſcipulos, quòd ſpicas vellerent:
Si cognoſceritis quid illud ſit, Miſericordiam volo & non ſacrificium. Ocioſos enim illos in
Sabbato culpabat, eò quòd illud, quod proprium eſt Sabbati, non habebant, hoc eſt, veritatis B
cognitionem. Ideóque circa Hiericho tuba canere imperantur, qui legem Sabbati ſuſcipie-
bant in ſeptem diebus, in quos Sabbatum incidebat. Si igitur ocij gratia datum eſt Sabbatum,
cur operatio tubicinandi imperatur? quinimo creditum fuit, eos ita canendo ſabbatizari. Nō

Sabbato etiam circūciſionem fieri. Leuit. 23

enim ocio, ſed cognitione Deum ſibi opitulatorem comparabant, ſicuti in eo quoque qui
octauo die circunciditur. Neceſſitas enim habet, vt Sabbato circumciſio fiat, atque eo modo
Sabbatum operando colunt: ſed ita tamen vt Deum cognoſcant. Certe dies, qui Sabbata nō
ſunt, tamen ob remiſſionem peccatorum, cognitionemque Dei, Sabbata appellare lex ipſa
ſolet: vt ex Leuitico conſtat, decimo die menſis huius hebdomadæ, dies quæ propitiatio-

Sabbatum quid propriè. Sabbathum cur datum. Exod 20.

nis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holo-
cauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: ſiétque, vt anima quæ in illa die opus fece-
rit, deleatur ex omni populo. Nullum opus facietis ex recepto & ſolenni more in æternum:
ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras à decimo menſis die à
veſpera vſque ad veſperam, & Sabbatizabitis Sabbata veſtra. Igitur non ſeptima dies Sabba-

Dominicus dies ſecūdæ creaturæ initium. Simile. Dominicū diem ſanctificamus. cur.

tum eſt, ſed remiſſio peccatorum, cùm quis requieuerit à peccatis: quum ocium non Sab- C
batum ſit, ſed confeſſio & humiliatio animi. Nō enim requieſcire in Sabbato, dixit, ſed ſim-
pliciter in decima die, quam incurrere videmus etiam non in Sabbatum: & tamen occur-
rentem diem illam propitiationi deſtinatam non ſimpliciter Sabbatum, ſed Sabbata Sabba-
torum appellat. Quòd ſi in hoc die etiam Sabbatum conſtituit, & in Sabbato operari iubet:
non ocij igitur principaliter eſt Sabbatum, ſed cognitionis & propitiationis, & feriationis ab
omni malitiā: neque ocij cauſa Sabbatum dedit, ſed vt cognoſcerent ceſſationem creationis

Ioan.5 Ibidem. Homo propter peccatum Adæ imperfectus remanſit vſque ad paſſionem Christi.

quippe, cùm præceperit Deus ad iſtum modum, dicēs: Vt cognoſcatis, quòd in hac die requie-
uerit Dominus Deus veſter ab operibus, quæ cœperat facere. Volebat autem, cognitio iſtius
creationis fine, initium quærere nouæ creaturæ. Finis igitur prioris creationis Sabbatum: ſe-
cundæ autem creaturæ initium, Dominicus dies: in qua veterem hominem renouauit & in-
ſtaurauit. Sicuti igitur prioribus temporibus Sabbati diem ſeruari voluit in monumentū finis
priorum: ita Dominicū diem veneramur, vt monumentum exordij ſecundæ reparationis.
Non enim aliam creaturam colendo ſuperaddidit, ſed veterem renouauit: & quam incepit fa-
cere conſummauit, eáque de cauſa in ſexto die quæ creabantur, perfecta ſunt: in ſeptimo re- D
quieuit ab omnibus: Et in Euangelio dicit Christus, Veni vt perficerem. Qui enim ab om-
nibus requieſcit, ſignificat quædā fine & conſummatione indigere, quæ ipſe veniens conſum-
mauit. Ait enim, Opera quæ dedit mihi Pater, vt perficiā ea: itē, Ipſa opera quæ ego facio, te-

Pſal.117 Sol non apparuit in die paſſionis christi, cur. Zach.6. Dominicus dies quibus oritur.

ſtātur de me. Iam imperfectum erat hoc opus: ſiquidem ex peccato Adæ moriebatur homo:
cæterum, id Chriſti viuificatu integritatem ſuam recuperauit. Ideoque, quum creaturam in-
tra ſex dies conditam renouatione interpolaſſet, diem illam huic inſtaurationi conſectaneam
voluit, quam in Pſalmo Spiritus prænunciat: Hæc eſt dies quam fecit Dominus. Solis enim
inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuſcuiuſque animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione nō
apparuit ſol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſuperuenire, quæ
diluculum ſuum & exortum in Saluatore conſequuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita
locutus eſt: Ecce vir oriens illi cognomen, ac rurſum: Vobis timentibus eum, exoritur ſol
iuſtitiæ. Non enim omnium hæc dies eſt, ſed eorum qui mortui ſunt peccato, & viuunt

DEO

A Deo. Ideo enim in octauo die citcumcidi à lege imperatum fuit, neque id vnquam violabatur, quo ſchemate innuebatur renaſcentia omnium poſt ſeptimum diem. Nam citcumciſio nihil denotabat niſi depoſitionem exuuiáſque detractæ natiuitatis. Eum enim qui ſexto die mortuus eſt exuimus, & renouamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regenerationem reſurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Coloſſenſes loquitur: In quo circumciſi eſtis circuncisione non manufacta, in expoliatione carnis, in circumciſione Chriſti, cui conſepulti eſtis in Baptiſmate ad infernum, in quo & reſurrexiſtis: Nam circumciſio figura erat exuuiarum, quæ per baptiſmum deponuntur, illámque in membris genitalibus iuſſit fieri, vt enim aduerterent circumciſi, circumciſionem ſignum eſſe exuendæ vetuſtatis. Abraham enim, vbi Deo crediderat, circumciſionem recepit pro nota inſignibúſque eius regenerationis, quæ per Baptiſmum conficitur. Quapropter, vbi venerat res quæ figura denotabatur, nota ipſa figuráque intercidit & conquieuit. Circumciſio enim nota erat, lauacrum autem regenerationis idipſum eſt quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, ſuperflua erat nota illa, quæ ex parte rei adumbrationem præ ſe ferebat: & vt Dominica dies quæ initialis

Circumciſio quid portendebat & cur octauo die indicta fuerit.
Col. 2.
Circuncifionem fuiſſe notam baptiſmi.
Simile.

B eſt nouæ creaturæ Sabbatiſmum finit: ita eadem illa regenerato homine in ocium, dedit circuncisiouem. Vtrumque enim in octauo perfectum fuit, & initium creationis, & hominis regeneratio. Ideóque octauo Sabbatum diſſoluit, & non Sabbatum octauum: ſiquidem in Sabbato circumcidebatur homo, & in Sabbato non habebat circumciſio vllas ferias: nam octaua, quæ initialis erat reparationis ſiue tecreationis, finem ceſſationémque intulit priori: arbitror autem citeumciſionem ideo datam eſſe. Ex eo enim quod Adamo dictum fuit: Terra es, & in terram reuerteris, & quia propterea corpus moriebatur & interibat, inde eſt, quòd partē corporis, eámque corporis procreatricem, iuſſi ſunt mulctare. Atque ita iam antea didiſcero totum corpus exuendum eſſe, vt exuto eo quod damnatum erat, ſeruari poſſent. Et ſicuti ſacrificia vmbræ eraot rerum fututarum, ita circumciſio particularis, totius hominis citcumcidendi adumbratio delineatioque fuit. Illud autem in Ioſue ſcriptura clarè demonſtrat: Ieſu enim Naue ad imperium Dei populum circumcidente in Galgalis vltra Iordanem, locutus eſt ei Dominus: Hodierna die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis, & vocauit (inquit) nomen loci illius Galgala. Igitur circumciſio, ablatio eſt, ægyptiacæ genetationis, quum præputium

Dominicus dies ſabbato finem impoſuit.
Circuncifio data cur.
Gen. 3.
Simile.
Ioſue 5.

C character ſit ægyptiaci habitus, eiúſque nationis inſigne. Hoc (inquit) abſtulit Deus, ne vlterius veluti in ægypto nati, ſeruitia haberentur: ſed terræ repromiſſionis filij indigenæque exiſtimarentur, in quam illos Dominus induxit. Rebus autem ita conſtitutis, videtur in totum circumciſio data eſſe, vt auferatur vituperium terreni ſtemmatis ab Abrahamitis, quo in poſterum non obnoxij ſimus huic maledicto, Terra es, & in terram reuerteris. Ablatum eſt enim opprobrium delicti. Id autem tum factum eſt ad figuram eius Baptiſmatis, quod in Chriſto perficitur: tunc enim ex parte fiebat, vtpote ad vmbram: nunc autem, ſicuti Apoſtolus ait, terrenam originem exuentes, per lauacrum Baptiſmi tegenetamur, ne vlterius pro ratione priorum natalium morte oppetamus, ſed circumciſione ea qua corpus exuitur, quæ non niſi lauacro Baptiſmatis conficitur, viuetemus. Quemadmodum autem dixit Dominus Ioſue, Abſtuli vituperium Ægypti hodierna die à vobis: ita multo magis dici poterit vnicuique eorum, qui baptizantur: In hac die abſtuli conuicium terrenæ regenerationis, & opprobrium corruptionis mortis à te in hoc ipſo die.

Gen. 3.
Cæremonia circumciſionis ceu circuncifio ipſa nihil aliud quā Baptiſmi typus.
Ioſue. 5.
Simile.

Hæc per compendium è ſuperioribus deſcripta ſunt contra eos, qui dicunt Spiritum ſanctum creaturam eſſe.

D EGO quidem arbitrabar etiam vel ita pauca ſcripſiſſe, meáq; imbecillitatem accuſabam, qui non tantum potuerim ſcribere, quantum aliis permiſſum eſt dicere, idq; contra eos, qui impie ſentiūt de Spiritu ſancto. Cæterū, quia, vt ſcribis, nonnulli fratrum poſtulauetūt, vt iſta conciderē in compendium, quo in prōptu eſſet, quibus paucis reſponderent eis, qui interrogant de Fide noſtra, & vt refutarent impie ſentientes: feci illud audacter bona conſciētia, & ea ſpe nixus, vt ſi quid in iſtis omiſſum eſſet, tu adimpleres. Ariani ſiquidē in ſe conuerſi, & in vnū coacti, quod perinde eſt ac ſi foris verſarētur, more Saducæorū humanis ratiocinationibus diuinam ſcripturā excipiunt & cauillantur. Audientes enim ſapientiā, & ſplendorem, & Verbum filiū Patris exiſtere, pro conſuetudine ſua dicunt. Quomodo hoc poterit eſſe? Quaſi eſſe non poterit, quod ipſi nequeūt intelligere. Reſtat igitur, vt ſimili modo de vniuerſitate diſceprent: Ecquónam modo potuit rerum natura, cum aliquando non exiſteret, extitiſſe? Aut quomodo poteſt puluis terræ deformari in rationalem hominem? aut quomodo poteſt, quod corruptibile eſt, incorruptibile fieri? Aut quomodo terra ſuper mare fundata eſt? aut quo-

Humanis rationibus ſcripturam ſacram metiuntur Ariani.

modo eam ſuper flumina præparauit Deus? Reſtátque vt addant tandem, ſibíque ita loquã- A
tur: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Vt ſcilicet, ipſis corruptis, vna corrum-
patur inſania hæreſeos Arianæ. Eſt igitur letalis peſtilénſque iſtiuſmodi ſententia. Veritatis
Propoſitio, contra ſermo, de quo illos decuit cogitare, ad iſtum modum ſe habet. Si fons, & Lux, & Pater
Quod ſci- eſt Deus, nefarium dictu eſt, Fontem exaruiſſe, lucem ſine ſplendore, Deum ſine Verbo, aut
licet filius Ratione fuiſſe, ne Deus inſipiens, aut irrationalis, aut lucis expers habeatur. Cum igitur æter-
ſit patri nus ſit pater, neceſſum eſt, & filium æternum eſſe. Quæ enim in Patre intelligimus, ea in fi-
coæternus lio eſſe dubitandum non eſt, loquente ipſo Domino: Omnia quæcunque habet Pater, mea
& conſub- ſunt, & omnia mea ſunt patris. Æuiternus igitur Pater eſt, æuiternus eſt filius: per eum enim
ſtantialis. æuum & ſecula condita ſunt, qui eſt Deus in omnibus benedictus in ſecula, Amen, vt inquit
Ioan. 14. Paulus. Neutiquam fas eſt dicere de Patre, Fuit quando non erat. Omnipotens Pater eſt, om-
Apo. 1. nipotens Filius eſt, atteſtante Ioanne: Qui eſt, qui erat, qui venturus eſt, qui omnipotens eſt.
1. Ioan. 2 Lux eſt pater, iubar radiúſque Filius, & lux vera: verus Deus Pater, verus Deus Filius. Ita enim
1. Ioan. 5 à Ioanne ſcriptum eſt: Sumus in vero filio Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus & vita æterna, &
Ioan. 10 in ſumma, nihil eſt ex eis, quæ habet pater, quod non ſit filij. Ideóque Filius in Patre, & Pater
in Filio: quia quæ Patris ſunt, eadem ſunt in filio: ac vice verſa, ea quæ in patre intelliguntur, B
Filij ſunt. Ita interpretandum eſt dictum illud: Ego & Pater vnum ſumus: quandoquidem nõ
alia in hoc, alia in illo, ſed quæ in patre ſunt, eadem ſunt in Filio. Et quæ vides in patre, eadem
Ioan. 14. vides in Filio. Probéque intelligitur & illud: Qui me vidit, vidit patrem. Rebus igitur ita de-
monſtratis, impius ſermo eſt, creaturam eſſe Filium. Cogetur enim idem ille dicere, fontem
ipſum ſcaturire ſapientiam, quæ creatura ſit, & Verbum eſſe creatitium, in quo tamen omnia
Arianorũ ſunt patris, alioqui etiam vel hinc deprehendas quàm ſit friuola & nugax hæreſis Arianorum,
hæreſis fri- quibus ſimiles exiſtimus, ſiquidem iidem identitate naturæ conuenimus, & homuſij ſumus.
uola & nu- Certe, homines qui ſimiles inter ſe ſunt, quum ſint eadem natura coniuncti, homuſij, hoc eſt,
gax. eiuſdem ſubſtantiæ cenſeri debent. Eadem enim in hominibus mutabilitas, mortalitas, ea-
Homines dem origo, qua ex nihilo prodierunt. Angeli quoque inter ſe generis ratione, & cætera om-
homouſij. nia cognata ſunt, & eiuſdem naturæ. Quapropter, ſi interrogent curioſi iſti, an ſit Filio aliqua
An creatu- ſimilitudo cum rebus creatis, aut ea quę in Filio ſunt, reperiri queant in rebus conditis, quo
ris filius occaſionem habeant calumniandi Filium Dei creaturam eſſe. Cæterum, nihil tale vnquam
veniat ali- inuenerint iſti ad omnia temerarij, & in omni religione errabũdi. Inter creata nihil eſt om- C
quo modo nipotens, & nihil ſub alterius potentia detinetur: Quippe quum ſingula ipſius ſint. Cæli enim
comparan- enarrant gloriam Dei, terra autem Domini eſt, & plenitudo eius. Mare vidit & fugit, omniá-
dus. que ſunt mancipia conditoris ſui, facientia verbum eius, & obedientia mandato eius.
Pſal. 8. Filius contra omnipotens eſt, vt Pater, & hoc ipſum ſcriptum eſt & demonſtratum. Rurſum
Pſal. 23. in creatis nihil eſt immutabile natura, quippe cum Angeli quidam non ſeruauerint ſuum or-
Pſal. 113. dinem, & ſtellæ non habeantur puræ coram eo, & diabolus ceciderit è cælo: Adam autem
Inter chri- præuaricatus ſit, omniáque alterentur. Filius contra, inalterabilis eſt & immutabilis vt Pater,
ſtum & creaturas differentia. & hoc Paulus ſubindicauit, verba Dauidis in hoc ipſum mutuatus, Tu Domine in initio ter-
Pſal. 101. ram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes, & om-
nes quaſi veſtimentum veteraſſent: & quaſi amictum conuolues eos, & mutabuntur, tu autem
idem ipſe es, & anni tui non deficient. Ieſus Chriſtus heri & hodie idem & in ſecula. E diuer-
ſo, omnia creata quum non eſſent, creata ſunt: Terra quum nulla eſſet, condita eſt. Et ab eo
ea quæ non ſunt, tanquam quæ ſunt, vocantur. Et quia opera ſunt creaturæ, ideo initium exi-
Gen. 1. ſtendi oriuntur. Initio enim fecit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt. Et, Manus D
Eſa. 66. mea fecit hæc omnia, filius autem, quia ipſa eſſentia eſt, ſuper omnia Deus eſt: non aliter
quàm Pater, & hoc ipſum ita eſſe demonſtratum eſt: Eundémque non factum eſſe, ſed face-
re: non creatum, ſed creare, & Patris ſui opera operari. Per eum enim ſecula condita ſunt, &
omnia per eum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil. Vt autem Apoſtolus demonſtrat: Ipſe
in principio fundauit terram: & opera manuum eius ſunt cæli. Ac rurſum, nihil creaturarum
ex natura Deus eſt: ſed, vnumquodque ex rebus conditis, hoc ipſum quod factum eſt, nomi-
ne ſuo appellatur, hoc enim, cælum dicitur, iſta, terra: illa luminaria, hæ ſtellæ, maria, abyſſus,
quadrupedia, homo, & ante homines Angeli, Archangeli, Cherubin, Seraphin. Poteſtates,
principes, Virtutes, Dominationes, paradiſus, & ita ſingula in ſuo ordine & vocabulo perma-
Creatura nent. Quòd ſi ex iſtis nonnulli dij appellati ſunt, id non factum ratione naturæ ipſorum, ſed
cur dij ali- ex communicatione Verbi. Ita enim ipſe locutus eſt: Si illos Deos appellauit ad quos ſermo
quando ap- Dei factus eſt: Atque inde eſt, quòd, quum natura Dij non ſint, vbi ſeſe in peius muta-
pellata ſint runt,

A runt,hæc opprobria & conuitia audiant,Ego dixi dij eſtis,& filij Altiſſimi: vos omnes tamẽ vt *Pſal.81*
homínes peritis. Talis & ille fuit,qui audiit: Tu homo & non deus. Filius contra,verus eſt, vt
Pater. In patre enim eſt,& pater in ipſo:& Ioannes quidem,vt docuimus,ſcripſit. Dauid item
Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorum,virga rectitudinis,virga regni tui. Et Eſaias: Laborauit *Pſal.144*
Ægyptus & mercatus Æthiopum,& oriundi ex Saba,viri alti ad te tranſibunt, & ſequentur *Eſa.45*
te à tergo vincti manicis,& adorabunt te,quoniam in te deus. Tu enim es Deus Iſrael,& igno- *Ibidem.*
rauimus. Quis autem eſt hic deus,in quo eſt deus,niſi filius ipſe? qui de ſe inquit: Ego in patre
& pater in me. Quis igitur,rebus ita conſtitutis,& ad eum modum deſcriptis,non perſpicit in *Ioan.14.*
rebus creatis nihil ſimile habere filium? Omnia autem patris ad filium ſpectant, quia ille con- *Simile.*
ſubſtantialis eſt patri. Vt enim,ſi cum rebus creatis haberet aliquam cognationem,conſubſtã-
tialis illis fuerit:ita alienus à creatis per ſubſtantiã remanens, proprium fuerit Verbum Patris,
& alius diuerſuſque ab illis: Cæterum,quia omnia patris illi propria ſunt,conſubſtantialis eſſe
Patri merito reputabitur. Ita enim Patres rem intelligentes, confeſſi ſunt in Nicæna ſynodo *Filius eſt*
coeſſentialem,& ex ſubſtantia patris filium eſſe. Satis enim perſpiciebant, creatã ſubſtantiam *coeſſentialis*
B nũquàm ſibi poſſe arrogare hoc dictum,Omnia quæ Pater habet,mea ſunt. Quomodo enim *patri,ex de*
quæ initium exiſtendi ſortita ſunt haberent in ſe illud,qui eſt,& qui erat in æternum? Ideóque *creto Nicæ-*
quum filius habeat hæc omnia,& quæ patris ſunt,neceſſum eſt,Filij naturam nõ creatam, ſed *næ ſynodi.*
conſubſtantialem Patri exiſtere præſertim, quum natura illa creatitia neutiquam capax eſſe *Luc.14.*
poſſit eorum,quæ propria ſunt Dei. Propria autem Dei ſunt,ex quibus cognoſcitur deus,qua- *Concluſio.*
lia ſunt omnipotentia,ipſa eſſentia & immutabilitas,aliaque ſuperius dicta: ne conſubſtãtialis *propria Dei*
cum creaturis ſuis ipſe creator appareat ſecundum iſtos ſtultos, habeatque tantummodo ea *quæ.*
quæ res creatæ in ſe habere poſſunt. Et ita refutaueris impietatem eorum, qui dicunt filium *Quomodo*
dei creaturam eſſe. Noſtra Fides in patrem,& filium,& Spiritum ſanctum eſt,dicente Filio ad *refutandi*
Apoſtolos ſuos: Profecti erudite omnes gentes,baptizãtes eos in nomine Patris,& Filij,& Spi- *ſunt qui di*
ritus Sancti. Dixit autem ita,vt eis quæ cognita habemus, intelligeremus ea quæ ab ipſo dice- *cunt filium*
bantur. Vt igitur nunquam dixerimus patres conditores ſuorum liberorum,ſed genitores: vt- *Dei creatu-*
que nos ex noſtris parentibus editos,nunquam appellauerimus illorum creaturas,ſed filios,& *ram eſſe.*
naturæ eiuſdem cum parentibus conſortes:ita ſi pater deus eſt,omnino pater eſt eius filij, qui *Marc.16*
C ſecum eſt eiuſdem generis. Abraham certe,non cõdidit Iſaacum,ſed genuit. Sabbeleel autem *Mat.16.*
& Elia nõ genuerunt, ſed fecerunt omnia opera tabernaculi. Nauiũ item cõſtructor,domúſ- *Simile.*
que ædificator non gignunt,ſed faciũt,quiſque ſuum opus,iſte nauem,ille domicilium. Iſaac *Creare.*
certe,non facit,ſed gignit Iacobum naturaliter ſibi conſubſtantialem, vt & ille Iudam ſuum. *Gignere.*
Quemadmodum igitur inſanierit,quiſquis dicat conſubſtantialem eſſe ædificatori domum *Facere.*
& nauem fabro naualí:ita congruenter dixeris: quemlibet filium coeſſentialem patri ſuo eſſe. *Simile.*
Si igitur pater eſt,& filius,neceſſum eſt,filium naturalem & verum eſſe,hoc eſt,coeſſentialem *Concluſio*
Patri,vt iam multis argumentis declaratum eſt. Certe,de operibus ita ſermo diuinus: Ipſe di- *eſt qua do-*
xit & facta ſunt:ipſe mãdauit,& creata ſunt:de Filio autem, Eructauit cor meum verbum bo- *cet filiũ eſſe*
num. Daniel porro nouerat filium dei,nouerat & opera dei,& filium quidem vidit irrorantem *coeſſentialẽ*
caminum, cum de operibus diceret, Benedicite omnia opera domini domino. Vbi cum *Patri.*
ſingulas creaturas recenſeret,nequaquam Filium iſtis adnumerauit:eum certum haberet,eũ *Pſal.148*
opus non eſſe,ſed per eum opera facta eſſe: qui vnà cum patre laudatur & ſuperexaltatur. Vt *Pſal.44.*
igitur per eum,prout qui ipſum cognoſcunt,reuelatur deus: ita quoque per eum benedictio, *Dan.3.*
D hymnus & gloria,& potentia Patris extollitur per eũ,& in eo,vt accepta fiat huiuſmodi laus & *Simile.*
confeſſio,ſicuti in Scripturis proditum eſt. Ex iſtis igitur aliiſque multis declaratur demonſtra
turque impius eſſe,quiſquis fabulatur dei verbum creaturam eſſe. Cæterum, quandoquidem
cauſificantur & in calumniam deuocãt quod in prouerbiis ſcriptum eſt: Dominus creauit me *Prou.8*
initium viarum ſuarum ad opera ſua, ſecumque diſceptant, En qui creauit,ipſe quoque cra-
tura eſt. Neceſſum eſt,vt etiam vel ex iſtis oſtendamus, quantopere oberrent ignorãtes ſcopũ *Obiectio.*
ſacræ Scripturæ. Si igitur filius eſt,ne nominetur creatura: ſin autem creatura eſt, ne nomine-
tur filius. Demonſtratũ eſt enim ſuperius quanta ſit differentia creaturæ & filij. Et quia initiatio *Solutio.*
Baptiſmi,non in nomine creatoris & creaturæ,ſed in nomine Patris & Filij obtinet,neceſſum
eſt,vt dominus non dicatur creatura,ſed filius. At id non ſcriptum eſt (inquiunt) imo ſcriptum *Quod di-*
eſt quàm maxime,& neceſſum eſt ita eſſe,vt dictum eſt: ſed quod dictum bene eſt,male inter *ctũ eſt bene*
pretantur hæretici. Si enim intelligerent & cognoſcerent ſtylum Chriſtianiſmi,nunquam do- *male inter*
minum gloriæ creaturam appellarent,neque impingerent in id,quod recte ſcriptum eſt. Illi *pretantur*
igitur non cognouerunt neque intellexerunt, ideoque vt ſcriptum eſt, in tenebris ambulant: *hæretici.*

nobis tamen neceſſarium eſt dicere, vt illi quidem vel ex hac re ſtulti declararentur: nos autem A
nõ ſuperſedeamus à refellenda ipſorum impietate, forſitan & ipſi reſipuerint. Dogma igitur
Quod filius dei deus ſit ſtyluſque fidei in Chriſto, talis eſt, filium dei verbum, Deum eſſe. In principio enim erat ver-
Ioan. 1 bum: & Deus erat verbum, Sapientiam quoque & Potentiam Patris eſſe, Chriſtus enim Dei
virtus, & dei ſapientia: eundemque ſub conſummationem ſeculorum, hominem factum eſſe
Ibidem. propter noſtram ſalutem. Ioannes enim inquit: In principio erat verbum, &, Verbum caro
Ioan. 8 factum eſt, quod idem eſt, ac ſi diceret, homo factum eſt. Et dominus de ſeipſo dixit, Cur quæ-
1. Tim. 2 ritis me interficere hominem qui vobis veritatem locutus ſum? Et Paulus ait, Vnus deus, &
Doctrina. vnus mediator dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Homo autem factus, humanitatis nego
tia adminiſtrauit, in fugamque egit & profligauit mortem nobis infeſtã: ſedetque nunc in dex-
tera Patris, cum in patre ſit, & Pater in ipſo, vt fuit ſemper in perpetuum: hoc igitur dogma,
Exhortatio ad ſacra ſcriptura lectores. phraſiſque eſt Apoſtolorum, eáque à patribus recepta eſt. Oportet autem, quiſquis in poſterũ
Scripturas leget, diligenter examinare & diſtinguere, quando de diuinitate Verbi mentio fiat
& quando de illius humanis negotiis, ne alia pro aliis ſentientes, offendamus itidem vt Ariani
Simile. Sicut igitur illum Verbum eſſe agnoſcimus, ita quoque agnouerimus per eum omnia facta eſ-
Ioan 1. ſe, & ſine eo factum eſſe nihil: & verbo domini cælos firmatos eſſe: & quod emittit verbum ſuũ B
Pſal. 32 & ſanabit eos. Sapientiam autem illum deprehendimus eſſe, eò quòd in ſapientia Deus funda
Pſal. 106 uerit terram, & pater in Sapientia omnia fecerit. Itidem qui illum Deum ſcimus, credimus ip
Eſa. 144 ſum eſſe Chriſtum: Thronus enim tuus (inquit Dauid) in ſecula ſeculorum, & reliqua. Eſaias
Eſa. 61 item ſpiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Petrus quoque itidem profeſſus eſt: Tu es
Matth. 16. Chriſtus filius dei viuentis. Vt igitur iſta cognouimus: ita quoque cognitum habemus, illum
Simile. hominem eſſe factum, & humana quæ de eo recenſentur, inficias non imus, qualia ſunt eſuri-
Quid credẽdum ſit de Chriſto re, ſitire, lachrymari, dormire, ac tãdem pro nobis & crucem & mortem ſuſcepiſſe. Hæc enim
omnia de eo ſcripta ſunt: ita quoque hoc verbum (creauit me) quod in homines competit, no-
Similia de diuinitate & humanitate Chriſti luit occultare Scriptura, ſed expreſſit. Creari enim & facti ſumus, qui humana natura præditi
ſumus. Cæterum, ſicuti audientes eum eſurire & reliqua huiuſmodi, non inficiamur eius di-
uinitatem: ita quoque audientes illud dictum (creauit me) bono conſequio in memoriam re-
dierimus, quod, quum ipſe qui deus eſt, refertur creatus, eum eatenus creatum eſſe dicamus
quatenus homo ſit factus. Hominum enim proprium eſt creari. Sicuti autem ſuperiora dicta
de eſuriendo, rebuſque ſimilibus: ita quoque iſtud probe dictum male ab illis intelligitur: Lo- C
quor autem de die illa & hora, quam nemo cognitam habet neque Angeli, neque filius. Illi
Marc. 13. enim arbitrantur, eò quod additum ſit, neque filius, ignorare filium, ac proinde creaturam eſ-
ſe. Minime gentium id verum, apageſis. Nam quemadmodum loquendo hæc verba (crea-
uit me) humanitus loquutus eſt, cauſaque, cur ita verba conceperit, proba & recta: poſtquam
enim homo factus eſſet, ſicuti ſcriptũ eſt, quæ propria ſunt hominis, ſibi deſumpſit, vt eſt igno-
rare, eſurire, aliáque eius generis. Iam, qui cauſam non perſpiciunt, audiant tandẽ & diſcant,
Nota. ideo dominum ignorantiam hominum in ſuo corpore geſtaſſe, vt humanitatem liberatam ab
omnibus illis malis, defecatamque ac proinde perfectam & ſanctam, Patri ſuo repræſentaret.
Quid igitur deinceps cauſæ inuenerint Ariani? aut quibus commẽtis iam deinde obganniant
quum deprehenſi ſint non intelligere hanc ſententiam: dominus creauit me? certum enim eſt,
eos non percipere quid ſibi hoc velit: De illa die & hora quam ne filius quidẽ nouit. Nam ſicu-
ti loquendo (creauit me) humanitatem ſignificat, eò quòd homo factus ſit & creatus: ita loquẽ
do (Ego & pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit patrem: &, Ego in patre, & Pater in me)
Ioan. 10. æternitatem & coeſſentiam ſuam cum Patre declarat. Ita quoque cum ait: Nullus id norit ne D
Ioan. 14 filius quidem, vt homo loquitur: Hominum eſt enim proprium, ignorare. Porro, quum dicit,
Ibidem. Nullus nouit Patrem niſi Filius, neque filium niſi Pater, ſi ergo Patrem nouit, multo magis no
uerit res Creatas. Diſcipuli igitur dixerunt domino, Nunc ſcimus quod noueris omnia, ex qui
Luc. 10. bus liquet, nihil eſſe quod ignoret. Quum Verbum ipſe ſit, per quem omnia facta ſunt: & in
Ioan. 14. hoc cumulo vniuerſitatis quum dies illa comprehendatur, fieri non poteſt, vt qui ipſam horã
conſummationis decernat, eam ipſam ignotam habeat, etiamſi Ariani veritatis ignari, ſexcen-
ties rumpantur.

Operum D. ATHANASII Archiepiſcopi Alexandriæ,
Primi TOMI FINIS.

A OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TOMVS SECVNDVS.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ AD IMPERATOREM CONSTANTIVM, APOLOGIA.

QVVM multis iam annis ſciam te Chriſtianum & retro à maiori-
bus vſque Dei ſtudioſum, non poſſum nō bono eſſe animo ad me
tibi excuſandum. Siquidem beati Pauli verbis vtēs, illum apud te
meū interceſſorem facio, quū ſciam & illum veritatis præconem,
& te eius verborum diligentem auſcultatorē religioſiſſime Augu-
B ſte. De rebus igitur Eccleſiaſticis, & de impotentia & factionibus *Vrſatius et*
aduerſariorum contra me, tot Epiſcoporum ſcripta abunde pro *Valens pœ-*
teſtimonio apùd tuam pietatem fuerint, ſatis etiam Vrſacij & Va- *nitentiam*
lentis pœnitentia oſtendere poterit, nihil in omnibus, quibus me *egerunt,*
impetiuerunt, veri fuiſſe. Quid enim tantum alij pro teſtimonio *quòd D. A-*
dicere poterant, quantum iſti ſuis ſcriptis confitentur? dum aiunt: *thanaſium*
Mentiti ſumus, finximus, & omnia quæ Athanaſio obiecta fuere, calumnia ſcatent, nec leue *falſo accu-*
momentum documenti, ſi dignaberis audire, quòd præſentibus nobis nihil docere potuere *ſaſſent.*
accuſatores Macarij Presbyteri, abſentibus autē nobis id egerint, quod libuit. Cuiuſmodi acta
primum diuinæ, deinde veſtræ leges nullum robur habere definiūt. Iam iſthinc tua pietas ve- *Macarius*
ritati dedita, ac religioſa ſatis perſpicit nos liberos eſſe ab omni ſuſpicione, & aduerſarios no- *presbyter*
ſtros calumniatores eſſe. De mea autem in te maledicentia, qua vſum me fingunt apud piiſſi- *falſo accu-*
mū Auguſtum beatæ & æternæ memoriæ Cōſtantē: id enim ab inimicis & iactitatur & ſcribi- *ſatus.*
tur, primarum calumniarum falſitas huius quoque rei vanitatem facile coarguerit, Nam ſi alij
C criminatores eſſent, cōtrouerſioſa aliquo modo ea cauſa videri poſſet, & opus eſſet plurimis
documētis, & corā in faciē refutationibus: Iam quū iidem illi qui priora finxerunt, hæc quoq;
cōminiſcantur, quî (quæſo) fieri poſſet, vt non ab iiſdē eandem & iſthic vanitatē expectes? Ide-
óque in abſentē deblaterant, ſperātes ſe ita tuæ pietati obrepere poſſe, ſed fruſtra: Nō enim ita
iis aurē præbuiſti, vt ſperabant, ſed pro tua māſuetudine dediſti & nobis locum vicemque reſ-
pondendi. Te enim non ſtatim commotum fuiſſe, nec e veſtigio ſupplicium poſtulaſſe, ſignū
fuit euidentiſſimum, vt iuſtum Imperatorem decet, nihil æque te expectare, quàm delati ho-
minis defenſionem. Ergo ſi eam nunc dignaberis audire, confido fore vt etiam hac in parte eo
rum temeritatem condemnes, & contemptum Dei præcipientis, ne falſum quid ex ore tuo te-
gi loquaris. Pudet reuera etiam vel diluendo de iſta re mentionem facere, de qua ne accuſa-
tor quidem ſuſtinuit verba facere, dum adhuc præſentes eſſemus, vtpote qui ſciat ſe falſum di-
cere. Non inſanio ego, non mente captus ſum, vt vel cogitaſſe vnquam me tale quid ſuſpiceris.
Quapropter ne aliis quidem percunctantibus reſpondere velim, ne iterum, dum excuſo me,
illi qui audiunt, animi pendeant. Tuæ autem pietati magna & clara voce reſpondeo, manú-
D que extenſa, quod didici ab Apoſtolo, Deum in meam ipſius animam teſtor, & vt ſcri- *Extenſa*
bitur in libris Regum, iuſiurandum concipio: Teſtis ſit dominus, & teſtis ſit Chriſtus eius, *manu iurat*
ſinas (quæſo) me loqui, nonquam in malum tui mentionem feci, apud fratrem tuum beatæ me *Athanaſius*
moriæ Conſtantem piiſſimum Auguſtū, neque illum aduerſum te irritaui, vt calumniantur *Accuſatio*
iſti, imo contra, ſi quando eum conuenirem, mentionē ipſe faciebat de tua humanitate, quod *prima qua*
etiam tum contigit quum Thalaſſius veniebat Pitybionem, & nos commoraremur Aquileiæ. *Thalaſſus.*
Deus conſcius eſt, quàm ego ibi tuæ pietatis meminerim, & quæ ego per id temporis loqu-
tus fuerim, Deus tuæ aliquando menti reuelabit: vt cognoſcas ſycophantias meorum apud te
calumniatorum. Sine (quæſo) me iſta loqui humaniſſime Auguſte, plurimámque mihi hac in
parte veniam concede. Non ita facilis erat, non ita obuias aures habuit cultor ille numinis Cō-
ſtans, neque ego apud eum tantus, vt de iſtiuſmodi rebus verba fuiſſem auſus facere, & fratrē
obtrectare, & de Imperatore apud Imperatorem crimino ſe loqui. Nō inſanio Imperator, ne-
que immemor ſum diuinæ vocis ita loquētis: Et in cōſcientia tua regē ne execretis, & in receſ- *Dantibus*
ſibus cubiculi tui ne obtrectaueris opulēto, quoniā volucres cæli auferēt vocem tuam, & ala- *non detra-*
hendum.

tus renunciabit ſermonem tuum. Quod ſi ea quæ de vobis regibus ſecreto dicuntur, latebras A
ad celandum non habent, qui (quæſo) credibile eſt præſente Imperatore, & tot in orbem cir-
cunſtantibus, me male de te loquutum fuiſſe? Nunquam ſine comitibus aut arbitris fratrem
tuum vidi, neque ille vnquam mecum ſolus cum ſolo verba miſcuit, ſed ſemper cum Epiſco-
po eius loci vbi agebat, aliiſque qui ibi aderant, ad colloquium intraui, ſimul cum illis eum vi-
D. Athanaſii teſtes. di, ſimul cum illis ab eius conſpectu receſſi. Huius rei teſtis eſt Fortunatianus Aquileiæ Epiſco-
pus, & plenam eius rei hiſtoriam paret Oſius docere poſſet. Criſpinus item Pauauij Epiſco-
pus, Lucillus Veronæ, & Dionyſius Leidæ, & Vincẽtius Campaniæ, & quia defuncti ſunt Ma-
ximinus Treueris, & Protaſius Mediolani præſules, Eugeniuſque qui magiſter erat, teſtes eſſe
ri poſſunt. Hic enim ante oſtium ſtabat, audiebatque & noſtras tum poſtulationes, & quid vi-
Peregrinatio Athanaſii ab Alexandria Romam. ciſſim ab illo reſponderetur. Hæc quidem ſufficiunt pro demonſtratione, ſed tamen (quæſo)
admittas, vt referã omnia colloquia meæ profectionis: vt inde cognoſcas, quam temere tradu-
car. Profectus ſum Alexandria, nõ ad caſtra fratris tui, aut alium quempiam, ſed Romam dun-
taxat, me meáque Eccleſiæ commendaturus. Ea enim mihi vnica cura fuit, quo tempore mul
Athanaſii cura vnica in ſynaxib. celebrandis. tus eram in ſynaxibus celebrandis, nec vnquam fratri tuo ſcripſi: niſi vbi Euſebiani calumnio- B
ſas de me literas ad eum miſiſſent, neceſſumque erat, vt me etiam tum, quum adhuc Alexan-
driæ agerem, excuſarem, iterumque ad eum ſcripſi, quum mihi mandaſſet vt tabulas ſacrarũ
Deffenſorẽ vera dicere oportet. literarum conficerem, quas confectas ad eum miſi. Oportet enim eum qui ſe defendit, vera di-
cere, præſertim apud tuam Maieſtatem. Poſt triennium, quarto denique anno literis iuſſit vt
ad ſe venirem. Agebat autem per id tempus Mediolani. Sciſcitabar quid cauſæ eſſet, cur euo-
caret, quippe ignarus omnium, teſtis mihi deus eſt. Comperiebam autem quoſdam Epiſco-
Mediolanũ venit Athanaſius cur. pos, qui eo profecti erant, precibus ab eo poſtulaſſe, vt tuæ pietati de ſynodo faciẽda ſcriberet:
crede mihi imperator, res ita acta eſt, vt dico, & nihil mentior. Quum igitur veniſſem Medio-
lanum, expertus ſum illius mirificam humanitatem, dum & me ſuis oculis dignatur, verbiſq;
indicat ſe ad te de celebrando concilio literas miſiſſe: idem me rurſus agentem in ſuburbio,
in Gallias euocauit, eo enim pater Oſius conceſſerat, vt inde ad Sardicenſe concilium proficiſ
ceremur. Poſt concilium vero Naiſſi mihi commoranti denuo ab eodem ſcribitur. Confecto
igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæſi: vbi me literæ tuæ pietatis deprehenderunt
inde rurſus à beatæ memoriæ viro euocatus, in Gallias profectus ſum, atque ita perueni ad tuã C
Confutatio aduerſariorum. Maieſtatem. Quo igitur loco aut quo denique tempore accuſator dicere poterit, me de te ma
le loquutum fuiſſe? aut quo præſente iſtis verbis, quæ mihi affingit, debacchatus ſum, aut quẽ
ſibi habet in hac calumnia ſubſcriptorem aut teſtem? quod oculis deprehenderat, id illi dicen-
dum fuit, quemadmodum Sacra Scriptura præcipit. Nunquam ille teſtem inuenerit, rerum
earum quæ factæ non ſunt: Ego autem falſum non dico, qui pariter cum ipſa veritate tuã quo-
que pietatem teſtem habeo. Obſecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiſcere eorum verbo-
rum quæ tecum habui, quum dignatus eſſes me ſub tuum conſpectum venire, primum Vimi-
Vbi primũ Conſtãtius Athanaſiũ viderit. niaci, iterum Cæſareæ, quæ eſt in Cappadocia, tertio Antiochiæ, an vel tum de Euſebio, quan-
quam vexatore meo acerbiſſimo, quicquam ſiniſtri dixerim, an cuiquam eorum, qui mihi in-
iurias fecere, aſperius locutus ſim? Si igitur iis, contra quos mihi pro defenſione dicẽdum erat
non maledixerim, quæ illa fuiſſet mea inſania, imperatori apud imperatorem obtrectare: &
Athanaſii poſtulatio. fratrem cum fratre collidere? Obſecro te, iube vt me vel in præſentia reum peragant, vel eos
calumniarum condemna, imitareque Dauidem ita loquentem, Detrahentem clanculum pro
Pſal. 100 ximo ſuo, hunc perſequebar. Nam quantum ad illos pertinet, eædem fecere: * os enim quod D
Sap. 1 mentitur, occidit animam, niſi tua manſuetudo obſtitiſſet, quæ libertatem defenſioni meæ tri
buit ad conuincendas vitilitigatorum ſycophantias. Hactenus igitur de piiſſimo & beatæ me-
moriæ fratre tuo dicta fuerint, vnde tu pro ſapientia diuinitus tibi donata, multa ex paucis col-
Accuſatio ſecunda aduerſus Athanaſium. ligere potes, & cognoſcere commentum iſtius criminatoris. De ſecũda autem calumnia, quòd
ſcripſerim tyranno (nam ne nomen quidem eius effari velim) obteſtor te, vt per quos tibi vi-
debitur, rem exquiras, cauſamque cognoſcas. Nam magnitudo calumniæ ſenſus meos obſtu-
pefacit, & perplexum attonitumque reddit. Crede mihi religioſiſſime princeps, ſæpe mecum
perpendi, an credibile eſſet quenquam ita inſanire, vt talia mentiri nihil vereretur. Cæterum
quia apud Arianos & hoc quoque iactatum eſt, illique gloriantur antigraphum Epiſtolæ meæ
ſe habere, maiorem in modum obſtupui, & noctes inſomnes ducens, cum aduerſariis meis ve-
luti præſentibus depugnabam, ac de repente in ingentem clamorem & has preces erupi, opta-
bámque cũ gemitu & lachrymis, vt quamprimũ propitias tuas aures adipiſcerer, quas cũ per
Dei gratiam adeptus ſim, ecce denuo hæſito, quod initium meæ reſponſionis faciam. Quotieſ-
cunque

A cunque enim loqui meditot, ipſius rei prodigio & hortote impedior. Nam de fratre tuo beatæ memoriæ aliqua fingendi veriſimilitet occaſio calumniaroribus ſuppetebat, tum quod ille mei conſpectum cupiebar, tum quod de me tibi dignatus ſit ſcribere. His accedit, quod nos præſentes honore proſequebatur, & abſentes accerſebat. Diabolum autem Magnentium (teſtis eſt mihi deus & Chriſtus eius) neque noui, neque quicquam de illo compertum habui. Quæ igitur cauſa me incognitum ad ignotum propulit, aut quæ denique occaſio pertraxit, vt ad talem hominem literas mitterem? quod initium epiſtolæ, ſi ei ſctibere libuiſſet, ſumendũ fuerat? illudne ſcilicet, bene eum & recte feciſſe, quod virum apud quem in honote & precio eram, cuiuſque beneficiorum nunquam obliuiſci poteram, occidiſſet: méque proinde eum, quòd notos meos, Chriſtianoſque homines & fideliſſimos hac luce ſpoliaſſet? an quod hoſpites meos Romæ, qui me multa & vera beneuolentia tractauerant, occidit, an quod beatam materteram tuam iure meritoque à bonis moribus Eutropium dictam, & Abucreon ſyncetiſſimum hominem, & ſperantium fideliſſimum, alioſque complures peremiſſet? Quid? an non furioſum id in ſuſpicionem cogitationemue aduerſario meo venire? Quæ enim mihi fi-

Diabolus Magnentius. Abſurda.

Magnentij crudelitas & perfidia Eutropium Conſtantij matertera.

B ducia in Magnẽtio fuiſſet, aut quam beneuolentiam cettam firmamque in Domini ſui parricida, in amicos tam perfido, in violandis iuramentis tant irreligioſo, & in magis, incantatoribuſque contra Dei iudicium fouendis conſcelerato, mihi polliceri potuiſſem? quid illius mihi in mentem venite potuit, quod hominis mores mihi commendaſſet? cuius furor & crudelitas non me ſolum, ſed vniuerſum iſtic terrarum otbem, luctu, calamitatibusque impleuit. Credo magnam ſcilicet & multam illam gratiam debebam, quòd piæ memoriæ tuum fratrem, cuius donariis Eccleſiæ plenæ ſunt, ipſe eius Legatus occiderit, nihil eam neceſſitudinem, quum ante oculos verſaretur, teueritus, nihilque gratiã beato tuo fratri in baptiſmate donatam reſpiciens, veluti Dæmon & furia infernalis in eum inſiluit. Atque ita ſanctiſſimus ille vir martyrium aſſecutus eſt. Ille contrà iam inde quaſi in nexu eſſet ad ſimilitudinem Cain, cum gemitu & trepidatione fugiebar, vt Iudam poſtea eodem mortis genete imitaretur, ſibique ipſe carnifex factus duplex ſupplicium, & hic, & in iudicio futuro itrogauit. Talíne monſtro me amicum poſſe fieri calumniaror putat? vel potius quum nihil tale puter, odia mei tam incredibilia fingit, qui minime ignorat ſe falſum dicere? Vellem autem hunc hominem, quiſquis is eſt, hic

Conſtans imperatorà Magnentio interfectus Conſtans martyr.

Iurare ſolebant in teſtimonium vocati.

C in præſentia adeſſe, vt delato iuramento, ſub atteſtatione veritatis ab eo ſciſcitaret. Quæ enim ita dici audirique volumus, quaſi Deo præſente, ea ſub hac fotmula iuriſiurandi nos Chriſtiani homines concipere ſolemus, iubetemque illum pronunciare, vter noſtrum magis lætabatur de incolumitate beatæ memoriæ Conſtantis. Cæterum, cuius in ea parte vota maiora fuere, prima calumnia ſatis oſtẽdit, nemini que mortalium latere poteſt. Alterutrum certe neceſſe eſt, vt aut ipſe ſciat neminem, mecum eiuſdem animi, quiue itidem, vt ego, affectus ſit, & beatum Conſtantem diligat, Conſtantis hoſti amicum potuiſſe fieri: aut ſi ipſe alitet affectus eſt, alitetque ſentit, vereor ne quæ odio infeſtus in Conſtantem meditatus eſt, ea mihi affinxerit. Ego igitur admiratione prodigioque calumniæ perculſus hæſito, quid oporteat reſpondere meque in mille mortes cõdemno, ſi vel ſuſpicio talis de me vſpiam fuerit, tibique veritatis ſtudioſiſſime Imperator bona cum fiducia meæ innocentiæ author, adhortatorque ſum quemadmodum iam dixi, vt rem exquitas, maxime cum eorum teſtimonio vti poſſis, qui à Maxentio aliquando pro legatis ad te miſſi fuere: ſunt autem illi, Seruatius, & Maximus Epiſcopi, vna cũ ſuis, & Clemens, & Valens. Sciſcitate, quæſo, num litetas ad me deportauerint: hæ enim mihi

Seruatius & Maximus epiſcopi.

D occaſionem dediſſent ad eum reſcribendi, Quòd ſi nec ille mihi ſcripſit, nec me cognitum habebat, quid cauſę fuit vt ad eum ſcriberem, quem ignorabam? Quære item viſis comitibus Clementis, quam mentionem fecerim de beatæ memoriæ Conſtante, & quantopere, vt ſcriptũ eſt, lacrymis meis veſtimenta mea lauerim, dũ animo meo ſuccurrebat humanitas eius viri, & quantopere mentem ſuam Chriſti amoti addixerat. Sciſcitare item quantopere ego certior de illius belluæ immanitate factus, quum Valentem pet Lybiam decurſantem viderem, exhortuerim, ne eadem ſcelera moliretur, & vt latro trucidaret, quotquot beatum Conſtantẽ amote, memoriaque complecterentur: qua in re me nemini ſecũdum facio. In hoc metu quũ eſſem, taleſque animos in illis ſuſpicarer, pro te ſcilicet preces non fudi, & illum ſicarium in amoribus habui, aduerſum te autem & fratrem, & vindicem mactati Conſtantis male odioſeque afficiebar, ſceleraque nefarij hominis dulci recordatione repetebam, tuæ autem beneficentiæ obliuionem induebam, quum eandem erga me etiam poſt mortem fratris tui futuram eſſe, qualis olim etat, eo adhuc viuente tuis ipſemet literis declaraſti. Age, quæſo, quibus oculis aut homicidam eum cruentum adſpicete potuiſſem? aut non fratris tui imaginem, dum

Conſtante mortuo planxit Athanaſius.

Fratres fratribus mutua ſunt ſpecula.

pro ſalute tua vota facio, contemplari? Mutua enim fratres fratribus ob naturæ affinita- A
tem ſpecula ſunt, inuicemque ſimilitudine referunt. Quapropter dum te contemplatus fuiſ-
ſem in illo, illumque in te in tui ſimilitudine agnouiſſem, qui fieri potuiſſet, vt illi maledicere
ſuſtinerem, aut hoſti illius literas mittere, ac non potius pro tua ſalute voces preceſque funde-
re, quod & feci. Huius rei teſtis eſt: primum Dominus, qui exaudiuit te, & largitus eſt tibi inte
grum à maioribus tuis relictum imperium, teſteſque ſunt, qui tum adfuerũt, Fœliciſſimus dux
Ægypti, Ruffinus item & Stephanus, quorum ille Catholicus, iſte autẽ ibidem magiſter erat,

Pro Conſtãtio de precatus eſt Athanaſius.

& Aſterius comes, & Palladius tum Palatij magiſter, Antiochus & Euagrius, Præfecti ſerico-
rum. Nihil aliud enim dixi, quàm precemur pro ſalute religioſiſſimi Imperatoris Conſtantij,
& ſtatim vniuerſus populus vna voce acclamauit, Chriſte auxiliare Conſtantio, & magna cũ
perſeuerantia has preces continuauit. Me igitur, neque illis literas dediſſe, aut ab eo accepiſſe,
Deum & huius Verbum vnicum filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in teſtem vo-
co. Iam mihi, quæſo, cõcede, vt ex obtrectatore meo paucis ſciſciter, vnde ad id deuenit vt di-
cat ſe meæ epiſtolæ exemplar habere. Ad hoc nimirum ſparſis rumoribus Ariani laborauerũt.

Falſarij nõ deſunt.

Iam, vt etiam ſi literas exhibeat noſtris conſimiles, non propterea ſtatim rem certam & explo B
ratam habet, quaſi deſint falſarij, qui etiam veſtram Imperatorum manum ſæpe imitati ſunt,
neque ſimilitudo picturæ ſcriptis authoritatem prębet, niſi ij qui hoc genere characterum vti
ſolẽt, teſtimonio ſuo ſcriptis adſtipulati fuerint. Hoc rurſum ex criminatoribus quærere opta-

Scriptores habuit Athanaſius.

rim, quis ipſis iſtam epiſtolam dedit, aut vbi deprehenſa eſt: Nam & ego ſcriptores habui, &
Tyrannus eos curatores, qui & à tabellariis literas acciperent, ſibique porrigerent. Mei autem
amanuenſes præſto ſunt, iam, quæſo, ne graue ſit Tyranni præfectos à libellis accerſere: nam ve-
riſimile eſt eos ſupereſſe. Ex iis cognoſce quid de literis illis actum ſit, atque ita rem examina,

Veritas curatio calumnia.

quaſi veritas tibi in conſilio adſit, quæ regum, & imprimis Chriſtianorum tutela eſt, cum ea
vos regna adminiſtrare tutiſſimum eſt, quum dicat Sacra Scriptura, Miſericurdia & veritas re

Prou. 20

gi cuſtodia eſt, & circundabit in iuſtitia thronum eius. Hanc quum Zorobabel ille ſapiens cæ

Zorobabel. 3. Eſd. 4.

teris anteferret, victoriam retulit, acclamatumque eſt ab vniuerſo populo, magna res veritas,
& præualet omnibus. Si igitur apud alios accuſatus eſſem, ad tuam Maieſtatem prouocarem,

Actor. 25

quemadmodum Apoſtolus dixit: Cæſarem appello, & ceſſatum eſt ab inſidiis contra eum. Iã
quum apud te calumniam mihi auſi ſunt intentare, ad quem à te, quæſo, appellare potero, niſi C

Ioan. 14. Deo patri preces fundit.

ad Patrem eius qui dicit: Ego ſum veritas, vt ille cor tuum ad placabilitatem inclinet? domine
omnipotens Rex ſeculorum, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, tu per verbum tuum imperiũ
hoc famulo tuo Conſtantio dediſti, tu illumina mentẽ illius, vt cognitis mei calumniis, bene-
uolenter recipiat meam excuſationem, omnibuſque clarum, manifeſtumque reddat, quam
aures habeat confirmatas communitaſque veritate, ſolumque ſibi, vti ſcriptum eſt, accepta eſ-
ſe labia iuſta: ita enim ſolium regni fortunatum fieri per Salomonem pronunciaſti. Quapro-

Ariani.

pter omnino omnibus modis percunctare, intelligaſque quadruplatores, tibi non deeſſe cu-
ram indagandæ veritatis. Et obſerua num vultu quoque ſycophantiam prodãt: is enim index
eſt conſcientiæ, ſiquidem ſcriptum eſt: Animi ſecuri lętique vultus floridus, idem contra in tri-

Gene. 37. Gene. 31

ſtitia mœſtus. Ita quoque inſidiantes Ioſepho, ipſa conſcientia redarguebat, & Labanis in Ia-
cobum malignitas ex fronte apparebat, certe tu aduerſariorum in fugiendo latitandoque con
ſcientiam vides, noſtram autem qui reſpondemus ingenuitatem: non enim de poſſeſſionibus

Calumnia quid.

lis eſt, ſed de opinione Eccleſiæ. Qui lapide feritur, quærit medicum: ictus autem calumnia

Calumnia remedium eſt veritas.

grauius quàm lapides feriunt. Eſt enim calumnia claua, & gladius, & iaculum incurabile, vt di D
xit Salomon: ſed huis veritas mederi poteſt, quæ ſi ibi negligitur, vulnera accepta acerbiora fiũt,
neque aliunde cauſam traxit iſta per omnes Eccleſias turbatio. Horſum tendebant eorũ cau-
ſificationes, inde eſt quòd tot & tam grandeui Epiſcopi, qui mecum communicauerant, in

Recitius quam Accuſatori credẽdum.

exilium propulſi ſint. Quod ſi malum hoc hactenus greſſum inhibeat, bona ſpes erit in tua hu
manitate. Quòd ſi vlterius pergat, vincat quæſo apud te veritas, & ne relinquas ſuſpitionẽ cõ-
tra vniuerſam Eccleſiam, quaſi talia aut cogitentur, aut ſcribantur à Chriſtianis, & potiſſimũ
Epiſcopis. Quòd ſi graueris iſtud diiudicare, æquius tamen eſt nobis haberi fidem, qui excuſa-
mus, quam illis qui criminantur: illi enim, vt inimici, ex malignitate rem agunt: nos autem, vt
anxij, documenta rerum, demõſtrationeſque adducimus. Miror que cur nos ita circumſpectè
cautéque verba faciamus, illi contra ita effrontes ſint, vt etiam regi mentiantur: vtut eſt tamen
inquire ad veritatem indagandam, & vt ſcriptum eſt, perſcrutans præſentibus nobis, vnde ipſi
iſta habeant, quæ dicunt, aut vbi inuentæ ſint literæ. Qua in parte nullus certe noſtrorum in
culpa, neque quiſquam ex tyranni miniſtris deprehendetur: res enim tota commentitia eſt, &
fortaſſe

A fortaſſe æquũ eſſet ab vlteriore inquiſitione abſtinere, quũ calumniatores mei, quæſtionẽ vlterius procedere nolint, qui ſolum norũt authorem iſtius fabulæ, & præter eos nemo. Cæterum quia de magna Eccleſia crimen concinnant, quòd ibi ſynaxis habita ſit, priuſquam dedicaretur, age, etiam ea de re tuæ pietati reſponſum demus: eò enim nos trahunt illi, qui in nos odia congerunt. Factum eſt (agnoſco): nam quum prima dixerim ſine mendacio, non hic quod verum eſt, inficiabor, ſed longe aliter, quàm ipſi criminantur, res geſta eſt. Age quæſo, accipe quæ dicam. Non Encæniorum feſtum celebrauimus religioſiſſime Auguſte: id enim celebrare ante tuum decretum prorſus nefarium fuiſſet, neque de induſtria eò deuenimus, neque Epiſcopus quiſpiam, aut vllus clericus eo nomine euocatus eſt, neque vlla denunciatione ad Synaxim coitum eſt, vt iſti inde aliquam detrectandi occaſionem rapiant. Sed quid actum eſt norunt omnes: tu autem, quæſo, pro tua manſuetudine & longanimitate auſculta, Feſtum erat Paſchæ, & tanta vis populorum aderat, quantum Chriſtianorum in vrbe eſſe Chriſticolæ principes optarint. Quum igitur & Eccleſiæ paucæ paruæque eſſent, magnóque tumultu poſceretur, vt in Magna Eccleſia conuentus celebrarentur, atque ibidem preces pro tua ſalute

Tertia accuſatio.
Encaniorũ feſtum.
Cur Synaxim permiſerit.
Athanaſio in magna eccleſia.

B fierent, quod & factum eſt egóque reniterer adhortationibus, vt rem aliquouſque differrent, & potius quomodocunque liceret, etiam cum compreſſione & afflictione in aliis Eccleſiis cœtus agerent, mihi neutiquam obtemperatum eſt. Quin potius vrbem egredi parati erant, vt in deſertis locis, & ſub dio conuentus facerẽt, melius eſſe laborem itineris ferre, quàm cum luctu feſtum celebrare. Crede mihi Imperator, & in eam rem teſtem veritatem ipſam accipe, in ſynaxibus Pentecoſtes ob multitudinem populorum, & in locis anguſtis, plurimos pueros, nec paucas puellas, & aniculas complures, & adoleſcentes multos afflictos iacuiſſe, ac domum delatos eſſe, ſed tamen, vt nemo eorum beneuolentia numinis perierit. Multa igitur omnium admurmuratio in hunc vſum magnam Eccleſiam depoſcentium, neque immerito: ſi enim prius tanta compreſſio acciderat, quid timendum fuit in tali feſto? Omnibus certe modis acerbiora multo, luctuoſioráque accidiſſent, nec erat fas aut honeſtum, triſtitiam pro gaudio, luctum pro lætitia in feſto die populis inferri: præſertim quum non ignorarem iſtiuſmodi exempla apud patres ſupereſſe Beatæ ſiquidem memoriæ Alexãder, quum alia loca anguſta eſſent, in eccleſia maiore Theonæ, quam ædificabat, ſynaxes celebrari voluit: id enim

Synaxis die Pentecoſtes fieri ſolita.
Alexãder.

C iubebat hominum frequentia, nec in cogendo populo reſpexit, eam nondum exædificatam eſſe. Quinimo *frater tuus beatæ memoriæ in huiuſmodi templo, quum Aquileiæ ſynaxis haberetur, ipſe quoque eò ſe contulit. Ita nimirum & ego quoque feci, nec tamen celebrata ſunt à nobis Encænia, ſed tantummodo precationum ſynaxis habita eſt. Tu igitur, ſat ſcio, pro tuo in Deum ſtudio approbaſſes populorum alacritatem, & deuotionem, mihique veniam dediſſes non impedienti tantorum populorum preces. Ego autem obtrectatorem meum libens iterum interrogatim, vtrobinam rerum erat populum ſuis orationibus vacare in deſertiſne, an in oratorio, nondum ad plenum exædificato? vbi conueniens erat & ſanctum, vt populus audiret hanc acclamationem, Amen: in ſolitudine, an in templo, quod iam Dominicum appellabatur? Tu autem religioſiſſime Imperator, vbinam malles populum manus extendere, & pro te orare, ibine, vbi ethnici oberrabant, an in loco tuum nomen titulumque præ ſe ferente, quem iam in præſentia, imo etiam tum temporis, quum prima fundamenta iacerentur, Dominicum vniuerſi appellitabant? Sentio tibi tuum locum magis probari, recidendo enim hoc ipſum ſignificas. At hoc ipſum (inquit aduerſarius) in Eccleſiis faciendum erat: verum

al. Cõſtan.
Synaxis precationũ

D omnes, vt dixi, paruæ nimis & anguſtæ erant, pro tanta multitudine populorum, deinde preces faciendæ erant. Quid ergo rectius putas particulatim & diſſociatim, vnà cum periculo eliſionis populum ſynaxes facere, an potius vt in locum omnium bene capacem conueniat, & vnam eandémque ſine diſſonantia vocem reddat? * Certè id rectius eſt, quum id concordiam vnanimis multitudinis oſtendat, & Deum ad exaudiendum promptiorem habeat. Nam ſi pro ipſius Saluatoris pacto in conſenſu duorum, quodcunque petierint, fiet, quid igitur futurum, vbi ex tot tantiſque populis in vnum congregatis, vna vox reſpondeatur acclamantium. Amen? Quis hoc ipſum non admiratione proſequatur: aut non inter fœlicia prædicet? quum videat tantam multitudinem in vnum locum conuenire? quid gaudij ibi ex mutuo inuicem conſpectu, antea ſolitis in aduerſa loca diſpertiri? Omnibus certe, præter vnum calumniatorem hoc ipſum dolentem incredibili lætitiæ fuit. Supereſt igitur: vt anticipem in quod ille dentem figere poſſet: obiicit enim in ſuis calumniis: opus nondum dedicatum fuiſſe: ac proinde illegitime ibi preces conceptas.

An ſynaxes faciẽda in eccleſiis nimiũ paruis.
al. Cõcordia multitudinis Deũ facit ad exaudiendum prõptiorem
Obiectio

Matth.6. Dominus tamen in contrarium præcipit, quum dicit: Tu autem quum orabis, ingredieris in A
penetralia tua, & occludes fores tuas. Quid mihi ergo loquitur calumniator? vel quid potius
Eſa.35. prudenter & vere Chriſtiani dicant, attendendum eſt. hos tibi conſulendos interrogandoſque
Tob.4 puta, non autem obtrectatores, quum de iis ſcriptum ſit: Stultus tibi ſtulta loquetur: de iſtis
autem præcipiatur: Ab omni ſapiente accipe conſilium. Nam quum cæteræ Eccleſiæ an-
Reſponſio. guſtæ eſſent, & tanta vis populi ingrueret, eóque deuentum erat, vt in ſolitudinem vellent ſe-
cedere, quid mihi, quæſo, agendum fuit, ſolitudo cuiuis patebat, nec foribus quenquam ſub-
mouere poterat. Dominicus autem locus, quia parietibus communitus, valuis foribuſque in-
ſtructus, dioortia intra ſacra & prophana facere poterat, nonne quiſque cordatus optime Im-
perator, vnà tecum hunc locum potius delegiſſet, vbi ſciebat fas piúmque eſſe preces facere,
& illic periculum confuſionis eſſe? quæ neceſſitas tum demum recipi debebat, ſi populus pre-
caturus nuſquam ſedes, niſi in deſertis haberet, quod iſraelitis in ſolitudine neceſſum fuit,
quibus tamen etiã poſtquam tabernaculũ factum erat, certus locus habendis orationibus deſ-
Certus loc° orationib° habẽdis cõſtituendus. criptus fuit: Ecce Domine Ieſu Chriſte, rex regũ, Fili dei vnigenite, Verbum & Sapientia pa-
tris, reus agor, quia tuam miſericordiam populus ſuis orationibus conuenit, & per te tuum B
Patrem Deum omnium implorauit, idque pro ſalute famuli tui pientiſſimi Conſtantij. Sed
tamen gratiæ ſint tuæ bonitati, quòd de precibus populi, & de tuis ritibus in crimen vocor,
quum multo grauius accuſandus fuiſſem, & in certa veraque culpa, ſi loco, quem ædificabat
Imperator, præterito, ſolitudinem ad publicas preces delegiſſem, quæ tum verba accuſatoris
fuiſſent, quàm grauis & multæ fidei videri potuiſſet, ſi oblatraſſet, eum locum à me contem-
ptum fuiſſe. Incredibile eſt, quàm hoc illi præter ſpem accidit, quæ mihi alioqui ludibria feciſ-
ſet, & quantopere inter prætereundum digito oſtendiſſet, & deſerti importunitatem, & Do-
minici loci habilitatem, crimini vertens, quòd tam celebri loco publicas preces auertiſſem.
Calumnia- torum mos. Hæc animo parturiebat, huius rei occaſionem quærebat, & non quæſitam dolet, ac proinde
excluſus veris criminibus, ad inania figmenta verborũ delabitur. Nã ſi mihi iſtiuſmodi expro-
braret, pudore, ſilétioque me perfudiſſet: id quia nõ licet, diaboli moribus vtitur, obſeruátque
precantiũ orationes, miréque errat in legẽdis Danielis verbis. Perſuaſit enim ſibi homo vecors
& inſcitus, ſub te vim barbariemque Babylonicã vigere, nihil ſentiens quàm eſſes amicus Da-
Conſtãtius Danieliã mi- cus. nieli, cum quo idem numen colis, nec te interdicere orationes ſed quã maxime omnes orare C
velle, quippe qui compertum habeas, omniũ vota preceſque id expetere à Deo, vt ſaluus ſis,
& perpetuo in pace regnes. Ego igitur non immerito hoc genere expoſtulationis aduerſus ob-
Concluſio. trectatorem meum vtor. Tu tamen interim deo, dilectiſſime Auguſte, viuas per multos an-
norum recurſus, & ſolemnia dedicationis perficias. Preces enim omnium pro tua ſalute fa-
ctæ, nihil impediunt Encæniorum feſtum, ne mihi talia falſo oblaterent rudes inſcitique ho-
mines, ſed è Patribus cognoſcant, legãtque Scripturas, vel potius à te ipſo diſcant: Es enim li-
terarum cultor: Ieſum Filium Ioſedech ſacerdotem, & fratres eius, & Zorobabelem Salathi-
3.Eſd.5. elis ſapientem illum, & Eſdram ſimul ſacerdotem & ſcribam legis, quum templum poſt capti-
Exempla. uitatem ædificaretur, & inſtaret Feſtum Tabernaculorum, quod & magnum imprimis eſt,
& publicis conuentibus, & precibus celebratur in Iſrael, populum vnanimiter congregaſſe
in veſtibulo ſpacioſo, quod eſt ad Orientem, altare Domini præparaſſe, oblationes feciſſe, ibi-
que hoc feſtum celebraſſe, ac deinde ſecundum ſabbatum & nouilunium victimas mactaſſe,
populumque ſuas preces obtuliſſe. Diſerte loquitur Scriptura, ſimul eum & iſta feciſſe, & tẽ-
plum Domini ædificaſſe, quin ædificatio domus illis ad iſtum modum precantibus, mirifice D
proficiebat, neque ob expectationem Encæniorum preces impedimentum ſentiebant quo
minus populus ſua vota conciperet, ac deinde poſt plenam templi exædificationem Encænitis
opera data eſt, & donaria ſua ad ſacra Encæniorum obtulerunt, atque ita initia, & quaſi natu-
ſes abſoluti dedicatique tẽpli celebrata ſunt. Idẽ illud & à beatæ memoriæ Alexandro, aliiſque
patribus factum eſt, qui populi conuentus habuere & abſoluto opere agendis Deo gratiis
dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te literarum ſtudioſiſſime imperator,
authorem eſſe oportet. Locus enim ille exædificatus, præſentiam tuæ pietatis requirit. Hoc
enim ſolum ei deeſt, ad plenum ornatum. Hoc igitur vt adimpleas, vt vota tua Domino,
Quarta ac- cuſatio. cui hanc domum conſtruxiſti, reddas, omnium vota & optant, & ſuſpirant. Age iam cum tua
bona venia inſpiciamus ad reſpondendum ad aliam calumniam. Aſi enim ſunt inter crimi-
na iactare quod tuis mandatis, quibus iniunctum volunt vt Alexandria excederem, non obte-
perauerim, Miror eos calũnis non delaſſari: ſed quia defatigari nõ poſſunt, æquum ergo eſt, vt
nec ego

A nec ego defatiger: quanto enim plures mei extiterint purgationes, tanto magis illi tetriores apparebunt. Nequaquam reſtiti mandatis tuæ pietatis, minime gentium, abſit, non enim ego is ſum, qui vel Quæſtori ciuitatis reſtitero, nedum tanto Imperatori. Et bene, quòd aduerſus hanc calumniam plurimis abundo defendendi rationibus. Vniuerſam enim ciuitatem teſtem habeo, veniam igitur dabis, vt totum negotium, ab initio vt geſtum eſt, retexam. Sat ſcio, admiraberis ſycophantarum temeritatem. Venit Montanus Palatinus cum huiuſmodi epiſtola, quaſi ego ſcriptis meis à te ius in Italiam abeundi poſtulaſſem, ad ea inſtauranda, quæ ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago quòd ad ſcripta aliena, quia mea putabas, annueris, curamque itineris mei, vt id quam commodiſſime fieret, ſuſceperis. Miror tamen interim eos ſine vlla abominatione & horrore mendacij, ita falſa ad tuas præſertim aures potuiſſe dicere, quum mendacia patrem diabolum habeant: iique qui mentiantur, alieni ſint ab eo qui dicit: Ego ſum veritas. Nihil enim huiuſmodi ſcripſi, neque vnquam talem epiſtolam, quæ quidem mea ſit, aduerſarius inueniet, etiam ſi quotidie literas miſero, vt bonum illum tuum vultum conſpiciam, imo nec fas eſt Eccleſiam relinquere, aut tuæ pietati moleſtum eſſe, ma-

Montanus Palatinus ad Athanaſium miſſus.

Mendaciorũ pater diabolus.

Ioan. 14.

Eccleſiam relinquere non licet.

B xime quum etiam abſentibus nobis in Eccleſiaſticis poſtulationibus annuas. Quæ enim Montanus attulit, ſi iubebis epiſtolam recitari, talia eſſe deprehendes. Vnde autem hanc epiſtolam nacti ſint accuſatores, quis ipſis dederit, libenter cognoſcerem, iube, quæſo, vt tibi reſpondeant: nam plane cognoſces eos eadem fide hæc finxiſſe, qua calumniam de abominando & diro Magnentio. Iam etiam hic deprehenſi, ad quam nos denuo pertrahent neceſſitatem reſpondendi? id enim meditantur, & ſtudio habent, vt omnia moueant, & perturbent, fortaſſe ea ſpe, quod te, multum obganniendo, aduerſum nos irritare poſſe credant. Atque eo ipſo digni ſunt, quos auerſeris, odióque habeas, quòd quales ipſi ſunt, tales etiam ſuos auditores æſtiment, perſuadeantque ſibi calumnias apud te plurimum valituras, exemplo à Doec mutuato, cuius inſidiæ contra ſacerdotes plurimum valuere, ſed auditor ibi Saul ille iniuſtus fuit. Ieſabelis quoque itidem calumniæ, noxam religioſiſſimo Nabuthæ intulerunt, verùm & ibi Achab ille malus & præuaricator aurem præbuit. Contra ſanctiſſimus ille Dauid, cuius te imitatorem pro omnium votis eſſe decet (id enim nemo non optat) iſtiuſmodi homines ad ſe nequaquam admittit, ſed vt rabioſas canes aduerſatur, ita dicens, Detrahentem clanculum

Aduerſariorum intentatio.

Calumniatores longe à principibus ſunt propulſādi.

1. Reg. 22

3. Reg. 21.

Pſal. 100

C proximo ſuo perſequebar. Seruabat enim præceptũ hoc: Non recipies rumorem vanum. Sed bene, quòd & iſtorum oblatratus vani & irriti apud te fuerint. Poſtulaſti enim & tu à Domino, quemadmodum Salomon, & poſtulatum obtinuiſti. Crede mihi, nam par eſt te id credere, vt falſus ſermo à te procul haberetur. Quapropter & ego, quoniam per calumniam epiſtola ſubiecta erat, nec imperabat quicquam de itinere ineundo, ſatis intellexi non fuiſſe tuæ voluntatis, vt ad te profectionem inſtituerem. Non enim ita ſcribebas, tanquam qui venire iuberes, ſed ideo mihi profectionem concedebas, quod ego hoc literis meis poſtulaſſem. Hic etiam ſi omnes rem ſilentio premant, manifeſta tamen res eſt, id ex animi tui ſententia ſcriptum non eſſe, ſed alienæ voluntati hoc ipſum petenti indultum, quod & omnes arbitrati ſunt & ego ſcriptis præ me tuli. Scitque ipſe Montanus me non profectionem detrectaſſe, ſed inhoneſtum mihi viſum fuiſſe eo nomine iter arripere, quaſi ego de aduentu impetrando literas miſiſſem, ſimul veritus ne hic quoque ſycophantæ occaſionem inuenirent, quod moleſtior eſſem tuæ pietati. Certè me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conſcius eſt Montanus, vt literis tuis acceptis, ſi dignatus fuiſſet ſcribere, ſtatim decederem, & promptitu-

Concluſio.

Athanaſius obediẽs Conſtantio.

D dine obſequendi, mãdatum tuum anteuenirem. Non enim ita inſanio, vt iſtiuſmodi præceptis contradicendum putarim. Quum igitur nihil ſcriptum eſſet à tua maieſtate, mihique nihil iniunctum eſſet, vbi quæſo mandatis reſtiti, aut qua fronte dicere poſſunt, me non obſequutum imperiis fuiſſe? Porro ſi nihil in mãdatis erat, quid cauſæ eſt, vt huic calumnia abeſſe exiſtimetur, præſertim quum id fingant factum eſſe, quod factum non eſt? Vereor ne hoc quoque quod dignatus ſim reſpondere, ad calumniam detorqueãt, tantopere & ego expoſitus ſum obtrectationibus, & tam prompti ſunt illi ad criminationes texendas, & ad Sacram Scripturam quæ ita loquitur, contemnendam: Non ames obloqui, ne extollaris. Quum igitur aliò Mõtanus profectus eſſet, ſuperuenit Diogenes notarius, poſt ſex demum & vigeſimum menſes, qui nec ipſe quoque epiſtolam exhibuit, aut ſub mutuum conſpectum venit: neque tanquam mandatum haberet, quicquam mihi præcepit. Quin quum ipſe Syrianus, exercitus ductor, Alexandriã ingrederetur, & quędã ab arianis iactarentur, qui ſeſe quod liberet, acturos denũciabãt, quęrebã nũ iſtiuſmodi literæ, quales illi iactitatent, allatæ eſſent. Literas enim mãdati tui

Cõfutatio.

Diogenes notarius.

Syrianus Aegypti præfectus.

(fateor)ab illis depoſcebam:poſtquam ipſi eas ſe habere pernegarent, poſtulabam vt ſaltem A
vel ipſe Syrianus,vel præfectus Ægypti Maximus,mihi ad ipſum ſuo ſcripto iniungeret, poſ-
tulabamque id ea de cauſa, quod tua humanitas in ſuo diplomate vetuerat, ne quis me tur-
baret, vtque ego negligerem aliorum terrores, & ſecuriter in eccleſiis permanerem. Qui au-
Palladius. tem huiuſmodi diplomata ad me detulerunt, Palladius eſt olim Pallatij magiſter, & Aſterius
Aſterius. dux Armeniæ. Exemplar autem literarum quod tale eſt, velim mihi liceat cum tua venia re-
citare.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS
ATHANASIO.

Cõſtans Cõſtantij frater. OPTASSE me ſemper omnia fauſta & læta fratri meo, Conſtantine tuam quidem con-
ſciẽtiam latere arbitror, quem cum indigniſſima fraude ſublatum cognouiſſem, quo mœ-
rore perfuſus fuerim, facile tua prouidentia iudicauerit. Verum quoniã non deſunt iſtis tem-
poribus luctuoſis, qui te fabulis rumuſculiſque perterrere ſtudeant, viſum eſt nobis has literas
Athanaſius à Conſtantio in epiſcopali ſede cõfirmatus. ad tuam reuerentiam mittere, vna cum his admonitionibus, vt quemadmodum Epiſcopum B
decet, ad legitimam religionem, deuotionemque populum conuenire, vt ſedeas, & in eo con-
uentu, vt in more eſt, nobiſque placet, precibus indulgeas. Quantum verò ad noſtram animi
ſententiam ſpectat, volumus te ſemper in tuis ſedibus Epiſcopum permanere: Et rurſum alia
manu, Diuinitas ſeruet te plurimis annis Pater dilectiſſime.

Conſtantij Epiſtola Finis.

DE hac epiſtola & illi cum iudicibus diſceptabant, & nos eam manibus præferebamus.
Quid igitur? an non merito ab illis diplomata poſtulabam? nec eorum ſimplicibus verbis obſe-
quebar? Illi igitur, quum non ederent, neque proferrent mandatum tuæ pietatis, nónne plane
& directe contra iuſſa huius deplomatis agebant? Ego igitur, quum illi literas nullas exhibe-
rent, probe mihi colligere, & ratiocinari videbar, ipſos nihil, niſi ſua verba adferre, præſertim
Simile. cum tuo diplomate iubebar, ne quid iſtiuſmodi curarem. Iure igitur hoc feci, religioſiſſime
Auguſte, vt quemadmodum cum epiſtolis tuis ingreſſus eſſem in patriam, ita acceptis tuis C
mandatis è patria diſcederem, quo non vt fugiens Eccleſiam, reus culpabiliſque haberer,
ſed vt ex mandato tuo haberem cauſam deceſſionis. Idemque omnes populi cum presbyte-
ris, & maior pars ciuitatis, ne plures nominem à Syriano, quem ea de cauſa adierant, poſtu-
Maximus Ægypti præfectus. labant, quo tempore ibi etiam aderat Maximus Ægypti præfectus. Poſtulatio autem iſtiuſ-
modi fuit, vt vel ſcripto, vel verbis ederent, quid vellent, aut ne eccleſias interea turbarent,
dum ipſi populi ea de re legatos ad te mitterent. Iſta, quum diu multumque à Syriano, non
ignaro quàm æqua peterentur, poſtularent, confirmauit id ſe facturum, idque iureiurando
cum atteſtatione tuæ ſalutis. Iſtis, dum fierent agerenturque de ea re ad tuam Maieſtatem de-
Hilarius. ferenda, interfuit Hilarius, conſciáque eius rei eſt cohors præfecti Ægyptiaci, & verba qui-
bus res acta eſt, apud Pritanim ciuitatis conſeruantur, vnde facile intelliges, nec me, nec quẽ-
Dicta & ſcripta Imperatoris eſſe æqualia. piam alium, tuis iuſſis contradixiſſe, ſed omnes tuam voluntatem in tuis ſcriptis voluiſſe vi-
dere, dicta ſcriptáque imperatoris pari pondere æſtimanda ſunt, quum is qui ea reportat, libe-
re ſe ea in mandatis, habere profitetur. Verum quum illi neque iniunctum ſibi manifeſtò
Legatos Conſtantij ſuſpectos habuit Athanaſius cur. aſſererent, neque ſcriptis ederent quod imperabant, ſed omnia ita inſtituerent, vt appareret D
eos ſuo nomine & authoritate id agere, fateor citra omnem diſſimulationem, cæpi eos ha-
bere ſuſpectos, & imprimis ea de cauſa, quòd à multis Arianis ſtiparentur, quodque cum iis
& epulas & conſilia inirent, nihilque propalam, & ſynceriter agerent, ſed dolos tantum & in-
ſidias necterent, nec quidquam tanquam pro edicto imperatoris agerent, ſed prout ab ini-
micis rogarentur, neceſſario me eo contuli, vt diplomata ab iis in rebus ſuſpectis poſtularem.
Id quoque angebat animum meum, quod indecorum arbitrabar, quum tot diplomatibus
Irruptionẽ nocturnam à Syriano factam in eccleſiam Athanaſij. Eccleſiam ingreſſus eſſem, ſine diplomatibus inde diſcedere.* Syriano igitur hanc rerum qui-
etem, tranquillitatemque promittente, conuentus omnium cum gaudio, & ſecuritate in Ec-
cleſiis fiebant, quo tempore, quum ſubitò Syrianus cum militibus in Eccleſiam irrupit, aſ-
ſidui in precibus eramus, in tali enim habitu, me, dum irruptio fieret, conſpicati ſunt, &
quia ad proximam ſynaxim ab omnibus in vigiliis pernoctabantur, ea quæ Ariani volue-
re, deſignata ſunt: iij enim & cum duce exercitus ſemel venerunt, iidem conſuaſores au-
thoreſque erant illius irruptionis. Neque eſt, vt incredibile putes, religioſiſſime impera-
tor

A tor, quum nec ipſi latuerint, & res vbique vulgi ſermonibus iactata ſit. Ego igitur viſa iſtiuſmodi impreſſione, primum admonui populum vt diſcederent, quibus digreſſis, tum demum auxiliatore & duce Domino deo, quod ab omnibus qui aderant, conſpectum eſt, * abitionem *[Al. fugam.]* inde molitus ſum. *[Cur fugam arripuerit S. Athana.]* Ac iam inde in ſolitudine verſor, ſed non ſine fiducia mei, primum apud deum, deinde apud te excuſandi, ſi quis me accuſare velit, quòd fuga populum deſeruerim, quum teſtem pro me habeam, vel ipſum perſecutionis ducem. Cuius facta, quotquot ſunt, homines mirantur: oportuit enim aut abſtinere eum à promiſſis, aut promiſſa non fruſtrari. *[Standum promiſsis.]* Quid cauſæ fuit, cur hoc conſilium ſuſciperet, aut cur libuit per dolum inſidias tentare, quod in eius *[Syriani dolus.]* poteſtate erat vnico dicto in ſcriptis cõprehenſo à me impetrare, quum principis iuſſum magna fiducia & poteſtate nitatur. Contrà, affectatio latitandi euidentiorem ſuſpicionem facit, eos nullum à te mandatum habuiſſe. Quid iniqui ab illo petebatur, Imperator ſynceriſſime? quis non dixerit iſtiuſmodi poſtulationem in epiſcopo æquam eſſe? Eccleſia non deſerenda *[Eccleſia ab epiſcopo nõ deſerenda.]* ab Epiſcopo. Noſti ex lectione Scripturarum, quanti ſceleris ſit, Epiſcopum Eccleſiam ſuam deſerere, & negligere gregem Dei. Paſtorum enim abſentia, lupis inuadendi gregis occaſionẽ

B præſtat. Cæterum, Ariani, & reliqui hæretici, per noſtram abſentiam, locum, opportunitatemque venabãtur, vt populũ ad impietatem ſeducerent. *[Abſentia paſtoris quã tum obſit.]* Si igitur fugiſſem, quam excuſationem apud veros Epiſcopos, vel potius apud eum, qui mihi hunc gregẽ concredidit, habuiſſem? Eſt autem ille iudex omnium terrarum, verus & vbique Rex, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, filius dei, quomodo non merito ea negligẽtia populorum mihi imputata fuiſſet, quomodo non & tua pietas merito his verbis obiurgaſſet: cur tu cum diplomatibus in eccleſiam intromiſſus, ſine diplomatibus egrederis, populoſque deſtituis? quomodo non & ipſe populus in die iudicij, incuriam ſui in me coniecisset, dicentes: is qui Epiſcopi munere fungebatur, nobis neglectis, adeo vt non eſſet qui nos admoneret, fugam iniit. Si hæc dicerent, quid reſponderem? In hoc genere culpæ veteres apud Ezechielem paſtores fuere. Id quum ſciret beatus Paulus vnicuique noſtrum in diſcipulo ſuo præcepit, dicens: Ne negligens ſis gratiæ tuæ, quæ data eſt tibi *[1. Tim. 4]* cum impoſitione manuum presbyteri. Id & ego metuens, fugere nolebam, ſed ex decreto tuę Maieſtatis, volũtatem tuam cognoſcere ſtudebam, ſed neque tum accepi, quod iure poſtulabam, & iam in præſentiarum nulla alia de cauſa accuſor: nõ enim reſtiti decreto tuæ pietatis,

C neque Alexandriam ingredi conabor, quandiu id per tuam humanitatem nõ licebit, ideóque *[Athanaſi⁹ per omnia obſequens Conſtantio.]* hoc ipſum naturæ denuncio, ne vel hinc quoque crimen concinnent ſycophantæ. Hæc, quũ mihi in oculis eſſent, nihil mihi mali conſcius, ad pietatem tuam cum hac defenſione properabam, vt qui non ignorarem tuam Maieſtatem in memoria habere ſuas certiſſimæ fidei promiſſiones, ſimulque confidens, iuxta prouerbium, apud regem acceptabiles eſſe iuſtas verborum rationes. Iámque mihi iter ingredienti, relicto eremo fama derepente aduolat, quæ, quũ principio falſa videretur, poſtmodum tamen vera deprehenſa eſt. *[Liberius. Oſius.]* Vbique enim iactabatur Liberium Romæ Epiſcopum, & Hiſpaniarum magnum illum Oſium, Paulinumque item Galliarum, *[Paulinus. Dionyſius. Euſebius.]* Dionyſium quoque & Euſebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ Epiſcopos, alióſque cũ plures vnà cum presbyteris & diaconis in exilium exterminatos eſſe, eò quòd contra nos ſubſcribere recuſaſſent, *[Lucifer. Epiſcopi in exiliũ pulſi cur.]* Et hos quidem in exilium eiectos eſſe: Vincentium autem Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Ireminum Theſſalonicæ, cæteroſque in Occidente Epiſcopos, vim non vulgarem, graueſque contumelias paſſos eſſe, donec permitterent ſeſe à noſtra communione abſtinere. Hæc, quum ego admirarer, & in iis cogitatione perplexus hærerem, ecce de-

D nuo alia atrox fama de Ægypto & Lybia nobis ad aures allabitur. *[Epiſcopi variè afflicti ſeu fugati cur.]* Epiſcopis prope nonaginta pulſis, Eccleſiiſque profeſſoribus Arij traditis, ſedecim in exilium actis, cæteris deinde aut fugatis, aut ad ſimulationem hæreſeos coactis, ſummam illatam fuiſſe perſecutionem. Siquidẽ quum Alexandriæ per diem Paſchæ in Dominicis templis lociſque deſertis, iuxta cœmiteriũ *[Eccleſia Arianis tradita.]* in orationibus hærerent, tribunus militum, tribus armatorum millibus ſuccinctus, gladios, telaque ferentibus, impreſſionem in Chriſtianos fecit, cæteraque deinde conſecuta ſunt, quæ in *[perſecutio in Chriſtianos die ſancto paſcha facta.]* tali incurſu fieri ſolent, eamque vim in fœminas quoque & pueros nihil aliud quàm in Deũ orantes, illatam eſſe, Præſtiterit fortaſſe omittere eius rei expoſitionem, ne vel ſola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat. Tanta ſiquidem immanitas fuit, vt & virgines denudarint, corporaque plagis interfectorum, aliquandiu reddere ad ſepulturam negauerint, ſed foris obiicerent canibus, donec depenſa ingenti mulcta clãculum à neceſſariis ſubducerentur. *[Arianorũ immanitas.]* Magnus ibi in diſtinguendis cadaueribus labor, eò quòd nemo ſuos agnoſceret. Cætera quæ facta ſunt, quanquã fortaſſe incredibilia, & tã terra, vt ſenſum audientis obſtupefaciant, tamen vel eo narranda exiſtimo, vt tua Chriſtianiſſima cura, & pietas in deum, certo intelligat, crimi-

Epiſcopis calumniantur & detrahunt hæretici cur. 1. Tim. 3. 3. Reg. 13. Ariani apoſtolicam traditionē corruperūt quomodo. Eſa. 52.

nationes mei, calumniaſque, non alio fine inſtitutas eſſe, quàm vt nobis ab eccleſiis expulſis, A
ſuam hæreſim in Eccleſias immitterent. Nam poſteaquam ex veris ſenibuſque Epiſcopis, alij
in exilium deportati eſſent, alij metu fugati, Ethnici homines, catechumeni primaniq́ue de-
curionum, & quiſquis fama opulentiæ notus erat, ad ſpem Epiſcopatus, pro Chriſtiana religi-
one Arianiſmum profitebantur. Neque deinde, vt Apoſtolus præcepit, quæſitum, ſi quis eſſet
irreprehenſibilis, ſed iuxta ſcelera impiiſſimi Hieroboam, ſi quis plus pecuniæ offerret, nomi-
ne Epiſcopi honorabatur, neque apud illos vllo in diſcrimine erat, ſiue ethnicus eſſet, ſiue nō,
modò aurum daret. Atque ita Epiſcopi & monachi, & deuotarij, ab Alexādria profligati ſunt.
Illi vero callidi in ſycophantiis, corruperūt quantum in ipſis fuit, Apoſtolicam ordinationem,
& Eccleſias contaminauerunt, illarumque calumniæ tantum profecerunt, vt licuerit ipſis le-
ges violare: talia ſub te tuiſque tēporibus deſignauere, vt ad illos hoc ipſum pertinere videatur,
quod ſcriptum eſt, Væ per quos nomen meum blaſphematur inter gentes. Hæc, quum fama
vulgarentur, rebus ſurſum deorſumque iactatis, ne ſic quidē deſtiti à mea alacritate, ſed æque
ad tuam pietatem tendebam, idque eo ſtudioſius, quod iſta conſiderem inſcio te fieri, ac vbi

Pij Regis munus. Frumētius. Chriſtiani ad cōmunionem Arianorum coacti, & eam refugiētes interfecti.

ſcires, interceſſurum, ne fiant. Non enim eſt pij regis, vt velit Epiſcopos exterminari, virgi- B
nes nudari, totas Eccleſias perturbari. Verum nobis ita cogitantibus & inceptum iter vrgenti-
bus, ecce tertia denuo allabitur fama, ſcriptum Tyrannis in Auxomei, vt Frumentium Epiſ-
copum Auxumis abducerent, ac me vbicunque etiam apud Barbaros perquirerent, & ad cu-
ſtodias præfectorum, quæ commentaria nominantur, deportarent, populoſque & clericos ad
communionem Arianæ hæreſis cogerēt, eoſque qui hic non obtemperarent, interfici curarēt.
Quæ res non verbis tantum iactata, ſed opere quoque completa fuit. Cæterum, quia tua hu-
manitas hoc mihi concedere videtur, en tibi epiſtolam, quam illi aſſiduè recitantes, nulli non
mortem denunciabant.

Antigraphum Epiſtolæ.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS ALEXANDRINIS.

Simile.

CIVITAS quidem veſtra patrio more, nec immemor virtutis conditorum ſuorum, doci-
lem ſe, obſequentemque, vti ſolet, etiam nunc in præſentia præbuit. Nos vero niſi Alexan- C
drum beneuolentiæ in hanc vrbem veſtram luce perſtringamus, obſcuremuſque, non medio-
criter nobis peccare videmur: ſicut enim temperantiæ proprium eſt, vt modeſtam ſe per om-
nia præbeat. Ita regiæ virtutis veſtræ eſt (ſine quæſo me ita loqui) præ omnibus in gratia &
amore eſſe, eò quòd & primi ſapientiæ interpretes conſtitueritis, primique Deum, qui eſt, ag-
noueritis, ſimulque interpretibus delectis, noſtroque ſuffragio vltro receptu, & impoſtore,
circulatoreque reiecto, viris grauibus, omnique admiratione maioribus iure adhæſeritis. Nam
cui extremi orbis incolæ ignorum eſt, quanta ſit in iſtis rebus adhibita induſtria, ita vt neſciam
quid ei comparari poſſit? Siquidem plerique in hac vrbe cæcutiebant, rerumque potiebatur
homo ab infimis barathris emerſus, qui quaſi in tenebras cupidos veritatis, ad mēdacia abdu-
cens, non frugi ſermonibus, ſed præſtigiis animos corrumpebat. Aſſentatores igitur acclamare,
applaudere, aliósque admiratione percellere, quos adhuc intra dentes muſſitare veriſimile
eſt, ſimpliciores vero ad iſtorum hominum dictata viuere: reſque publica quaſi æſtu rapi, om-
nibus tanquam ſi diluuium inundaſſet, contemptis, iſque vir multitudini præerat, qui (vt quā
veriſſime dicam) nihil à cerdonibus differebat, cui ea de cauſa vnica contentio cum ciuitate D
fuit, quòd eam in barathrum deiicere non poſſet. Atqui præclarus ille & egregius vir ſe ſiſtere
ad cauſam dicendam minimè auſus, quaſi iudicio cōdemnatus, vltro in exilium abiit, quem
etiam ex re Barbarorum eſt è medio tolli, ne etiam illos, dum vt quiſque ei primum obuius
eſt, quaſi in ſcena lamentans impietatem condocefaciat. Ille igitur in longum valere iubebi-
tur. Vobis autem conuenit cum paucis ſociari, vel potius ſolos, omnes alios grauitate antecel-
lere, quum virtute & mente tantopere abunderis, quantum ipſa facta clamant, quæ per vni-
uerſum prope orbem deprædicantur, macte prudentia. Vtinam detur mihi vt & ſecundo
tot nuncios de veſtris laudibus, præconiiſque magnificis audiam. O qui & maiores indu-
ſtria obſcuratis, & poſteris vos præclarum exemplum relinquitis: quique ſoli ducem verbis
factiſque præſtātiſſimum delegiſtis, idque ſine vlla vel ad breue tempus addubitatione. Ergo
animosè ab humilibus iſtis & terrenis deficiētes, ad cæleſtia euehamini, duce, itineriſque cō-
monſtratore reuerendiſſimo Georgio, viro in huiuſmodi rebus omnium mortalium exer-
citatiſſimo, cuius opera & in futurum cum optima ſpe agetis, & in præſentia ſine difficultate
viuetis

A viuetis. Vtinam publice omnes in hac vrbe ab eius voce veluti à ſacra anchora pendeant, ne ſectionibus & aduſtionibus aduerſus eos indigeamus, quorum mentes corruptæ ſunt, qui bus quàm maximè denunciamus, vt abſiſtant ab Athanaſij ſtudio, néue recordentur ſuperfluæ illius garrulitatis, alioqui ſerò ſentient ſe ſummis periculis obnoxios teneri, ex quibus haud ſcio an quiſquam eloquentium ſeditioſos illos eripere poſſit. Siquidem abſurdum eſſet, perditiſſimum Athanaſium & de turpiſſimis ſceleribus conuictum, quibus nunquam par ſupplicium fuerit, etiamſi decies occidatur, ſolum ex ſolo vertentem, in alias perpetuo ſedes depelli, & eius aſſentatores & miniſtros, homines præſtigiatores, taléſque, quos nefas ſit nominare, ſinere hic turbas facere, de quibus iampridem iudicibus præceptum eſt, vt eos occidant, qui fortaſſe ne ſic quidem perituri ſunt, ſi mature à prioribus delictis reſiliant, & tandem ab iis transfugiant, quibus ſceleratiſſimus Athanaſius ſe ducem præbuit, qui Reipub. nocuit, & ſanctiſſimis hominibus impias & nefarias manus attulit.

Georgius Capadox S. Athanaſij ſucceſſor. Athanaſij doctrinam reſpuit Cõſtantius.

HÆC ADVERSVS FRVMENTIVM EPISCOPVM AVXVMEOS, TYRANNIS EIVS LOCI, ſcripta ſunt.

B MAGNO nobis ſtudio & curæ eſt optimi cognitio: arbitrabar enim hoc genus ſolertiæ & diligentiæ omnibus mortalibus æque impertiri debere, quo talia de numine ſentiẽtes, vitam cum ſpe tranſigant, ſine controuerſiis diſſentionibuſque de vero & iuſto: hac igitur cura, quum & vos proſequi dignamur, paria cum Romanis impertientes, vnum cum illis in Eccleſiis dogma retinere iubemus. Quapropter Frumentium Epiſcopum quamprimum in Ægyptum demittite, & venerabiliſſimum Georgium, & alios per Ægyptum Epiſcopos, qui in creandis diiudicandiſque Epiſcopis, ſummam authoritatem habent. Scitis & meminiſtis, niſi eorum quæ publice conſtant, ignorantiam ſimuletis, Frumentium ab Athanaſio homine omnibus malis obnoxio, in hunc ordinem vitæ cooptatum eſſe, qui quum ex omnibus criminibus iure ipſi obiectis, nihil prorſus diluere poſſet, excidit ſtatim à ſua Cathedra, & vt in vita, ita in locis omnibus errabundus ſolum ſemper ex ſolo vertit, quaſi mutatis ſedibus ſcelerata ſua effugere poſſet. Si igitur ſponte obtemperat Frumentius, rationéſque det de vniuerſa ſeditione, certum eſt apud omnes eum nihil à legibus Eccleſiaſticis, fidéque quæ nunc C obtinet, diſſentire, cumque iudicio accepto, rationibuſque vitæ redditis, ab illis, penes quos eſt harum rerum authoritas & cenſura, Epiſcopum conſtitui debere, ſi modo ipſe reuera ſe & iure Epiſcopum videri velit. Quòd ſi procraſtinationes aucupetur, iudiciumque fugiat, euidens omnino documentum eſt, eum ſceleratiſſimi Athanaſij verbis inductum, impie aduerſus Deum agere, quum eodem modo in ſceleribus, quorum ille conuictus eſt, pergat, periculúmque eſt ne peragrata Auxumi, veſtrates nefariis & impiis ſermonibus corrumpat, nec ſolum Eccleſias confundat, ac turbet, & in ſummum numen blaſphemias dicat, ſed ne ſingulis quoque gentibus vaſtationem, excidiumque conciliet. Certus enim ſum eum, vbi aliquid addidicerit, comparata ingenti in publicum vtilitate ex venerandi Georgij familiaritate, & cæterorum qui doctrina pollent, ad ſuas ſedes reuerſurum eſſe, vtpote iam exactè in diſciplinis Eccleſiaſticis eruditum. Deus vos ſeruet fratres chariſſimi.

Frumẽtius in Ægyptũ exulatus. Frumẽtius à D. Athanaſio cooptatus epiſcopus.

Huius epiſtolæ finis.

HIS ego auditis, & per eorum lacrymas, qui iſta recenſebant, viſis, fateor quod res eſt, in eremum me retuli, idipſum cogitans, quod & tua Maieſtas videt: in eo ipſo ad te perueniendi D eſſe impedimentum, quod ideo quærebar, vt ad perfectos abducerer: Nam ſi contra me ſubſcribere recuſantes, talia tantáque paſſi ſunt, laiciſque, qui noluerunt cum Arianis communicare, mors imperata eſt, cui dubium, quin ſycophantæ in me nouas & infinitas ſpecies occidendi moliri eſſent, poſt mortem meam in quos, & quod libitum fuiſſet, acturi, maioráque aduerſus nos mendacia conficturi, vtpote ſecuri liberique ab omni reprehenſore. Non enim metu tuæ pietatis fugi, ſed quod eorum furorem ex actis ipſorum cognitum haberem, cogitarémque eos, ne, de iis quæ præter animi tui ſententiam geſſerant, conuinci poſſent, quiduis, vt me occiderent, auſuros. Ecce enim quum tua humanitas non vltrà quàm extra ciuitatem, prouinciámque ſuam Epiſcopos euocari iuſſerat, iſti præclari viri ſupra mandatum tuum temerarij, longius quàm vltra tres prouincias, in loca deſerta, inſulita, horribilia, homines ſenes & annoſos Epiſcopos eiecerunt. Alij enim ex Lybia, in magnam Oaſim, alij ex Thebaide in Ammoniacam Lybiæ deportati ſunt. Neque rurſus, formidine mortis, me in fugam dedi, ne quis me timiditatis accuſet, ſed vt Saluatoris pręcepto obtemperarem, cuius mãdatum eſt, vt contra perſecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur, ne ſi nos in apertum pericu-

Cur fugerit Athanaſius. Fugam in perſecutionibus à Chriſto cõceſſam.

lum offeramus, acrius prouocemus perſequentium furorem. Siquidem in æqui libro A
eſt, & ſe ipſum occidere, & ſe inimicis ad occidendum propinare: qui autem fugit,

Se occidere & inimicis ad occidendum offerre idem.

vt Dominus præcepit, is temporum articulos nouit, & verè ſuis perſequutoribus cauet, ne
vſque ad ſanguinem fundendum euecti, rei fiant eius præcepti quod homicidium vetat: quā
autem nos perditos criminatores voluerint, ſatis conſtat ex iis, quæ denuo committunt, qui-
bus ſtudium ſuum, ſanguinariámque voluntatem egregiè produnt. Quæ, ſi audieris, religio-
ſiſſime princeps, ſatis ſcio, magnopere admiraberis: audacia enim eorum talis eſt, vt nemo

Vera religio.

non obſtupeſcat. Quanta autem iſta ſit, paucis quæſo accipe. Dei Filius Dominus & Saluator
noſter Ieſus Chriſtus, homo propter nos factus, profligata mortę, & aſſerto à ſeruitute & cor-

Virginitatis laus.

ruptione humano genere, inter cætera dona ſua largitus eſt nobis in virginitate exemplar an-
gelicæ ſanctitatis. Certe puellas ea virtute præditas, ſponſas Chriſti Catholica Eccleſia appel-
lare ſolita eſt, quas Ethnici conſpectas, vt templum Verbi admiratione proſequuntur. Nuſ-
quam enim alibi ſanctum illud & cæleſte æternæ virginitatis mandatum fœliciter adimple-
tur, niſi duntaxat apud nos Chriſtianos, atque in eo magnum documentum eſt, plane apud
nos eſſe veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatæ memoriæ religioſiſſimus pater B

Constātin Constantij pater.

tuus Conſtantinus Auguſtus in precio habuit, & tua religioſitas ſæpius eas in ſuis ſcriptis pre-
cioſas & ſanctas nominauit. Has nuper præſtantes viri Ariani noſtri ſcilicet calumniatores,

Virgines ab Arianis ſpoliatæ & à cœnobijs ſuis ſuſpēſæ.

inſidiatoréſque, vſi ad hoc & Epiſcoporum opera & miniſterio iudicum, detractis veſtibus
denudarunt, & ab hæremitariis ſuſpenderunt, lateribus earum ita iam tertio laceratis, vt nun-
quam quicquam tale, ne facinoroſiſſimi quidem homines ſint paſſi. Pilatus enim, qui inſer-
uiebat per id temporis Iudæis, lancea vnum latus Saluatoris perfodit: iſti autem rabie ſua

Ariani deteriores Pilato.

Pilatum vicerunt, quum nō vnum latus Chriſti, ſed vtrumque lacerarint: membra enim vir-
ginum præcipua & propria Chriſti ſunt. Omnes certe, quotquot ſcelera iſta audiunt, vel ad
ſolam famam exhorreſcunt. Iſti ſoli nihil veriti ſunt denudare & lancinare impolluta mem-

Ariani aliorum peccata exhorreſcunt ſua vere non erubeſcunt.

bra, quæ puellarum æterna virginitas Chriſto dedicauerat, & quod teterrimum eſt, ſi quando
male audirent, & conuiciis ob tantam crudelitatem pulſarentur, pro erubeſcentia, qua ringi
debuerant, cauſificabantur ſeſe id tuo iuſſu & imperio perpetraſſe: tanta illis audacia eſt &
improbitas ad omne facinus. Nihil certe in perſecutionibus tale quid geſtum eſſe audimus:
quòd ſi tale quid geſtum reperiatur, non decuit tamen ſub te Chriſtiano principe virginita- C

Arianorū audacia.

tem iſtiuſmodi contumeliis exagitari, aut tantam crudelitatem tuę Maieſtati imponi & ad-
ſcribi: Talia enim ſcelera impietatis in Filium Dei, & in conſecratas eius virgines, hæreticis
conueniunt. Quo tempore igitur talia ſcelera ab Arianis deſignabantur, nihil à me erratum,
quòd obtemperauerim Sacræ Scripturæ, ita loquenti: Sed abſcondare aliquantiſper, donec

Eſa. 2.

D. Athanaſii patientia

tranſeat furor domini. Abdidi igitur denuo me ipſum, religioſiſſime Imperator, neque piguit
me in ſolitudinem abire, neque ſi neceſſum ſit, in ſporta è mœnibus demitti. Omnia enim ſu-
ſtinui, & cum feris habitaui, vt interim & vos tranſiretis, & iſtorum, quæ nunc ſcribo, idoneū
tempus adueniret, nihil addubitans, quin futurum eſſet, vt aliquando & hi calumniatores
agnoſcerentur, & tua humanitas eluceſceret. Quid & religioſiſſime princeps Auguſte, ma-
luiſſes à me fieri in tanta ſæuitie calumniatorum, nihil niſi necem meam omnibus rationibus
molientium, an ne id quod ſcriptum eſt: Abſcondare pauliſper, vt interea temporis & ſyco-
phantas deprehenſos hæreticos eſſe conſtaret, & tua humanitas, ſpecimen ſui exhibendi oc-
caſionem nanciſceretur? an vt me iudicibus ingererem, vt illi ignari mentis tuę, nec intelli-
gentes ſcripta tua, qui nihil præterquam terrere volebas, ad inſtigationes Arianorum, veluti D
ex edictis tuis, capitalem pœnam infererent, & cędem ita factam, tibi, tuiſque literis imputa-

al. Dari.

Concluſio eſt qua docet ſe recte fugiſſe.

rent? Neutrum certe oportuit, aut me transfugam fieri, & ſanguinibus* dedi, aut te principem
Chriſti amantem in mactandis Chriſtianis, & præſertim Epiſcopis authorem aſſcribi. Re-
ctius igitur fuit, vt & latebras veſtigarem, & hanc temporis opportunitatem expectarem.
Enimuero ſcio te, quū & ſacras Scripturas lectitem, annuere noſtris rationibus, & nos in hoc
genere facti probare. Ecce enim ceſſantibus illis, qui te irritabant, apparuit tua religioſiſſima
manſuetudo, omnibúſque innoteſcit, te ne antea quidem proſecutum eſſe Chriſtianos, ſed
illos eſſe perſecutores, qui Eccleſias vaſtabant, vt ſuam vbique impietatem ſuperſeminarent,

Perſecutores qui.

eoſdémque fuiſſe authores mei exilij, quorum inſidiis iam pridem tentati ſumus, ac proinde
certum eos ſine omni cura, de me apud Imperatorem mendacia dixiſſe, eóſque qui tam faci-
le tot ſcelera in Epiſcopos & virgines moliti fuerant, meam necem captaſſe. Sed gratię Deo
tuo imperij datori: quòd certi iam ſunt omnes, quanta ſit & tua humanitas, & illorum mali-
tia, neque alia ex cauſa profectum eſt, quòd me ab initio fugæ mandarim, quàm vt te aliquā-

A do iſtiuſmodi verbis quibus nunc vtor, conuenirem, vt tu viciſſim haberes occaſionem tuæ
humanitatis exercendæ. Obſecro igitur te, vt quemadmodum ſcriptum eſt: quòd reſponſio
humilis iram auertit, & acceptabiles ſint Regi iuſti ſermones, recipias hanc excuſationem, & *Prs.15.*
reſtituas patriis finibus & Eccleſiis omnes Epiſcopos, & reliquos clericos, quo & calumniato-
rum malitia euidentius appareat, vt tu & nunc, & in die iudicij, libere Domino noſtro & Sal-
uatori Regi regum Chriſto dicas: Ex tuis non perdidi quenquam, verum qui omnibus inſi-
dias fecere, iſti ſunt: ego autem is ſum, qui indolui ſuper lancinatis & extinctis virginibus, cæ-
teriſque malis contra Chriſtianos inductis, & exterminatos reduxi, & reddidi Ec-
cleſiis.

EIVSDEM APOLOGIA DE FVGA SVA, QVVM A SYRIANO DVCE PERSECVTIONEM patiebatur.

AVDIO Leontium Antiochenum, & Narciſſon Neronipolitanum, & Georgium Lao-
B dicenſem, reliquoſque cum ipſis Arianos, multa de me obgannire, & crimen timiditatis
opprobare, quòd quum ab iis ad necem quæreter, non meipſis in deditionem obtulerim. Ad
conuicia igitur eorum, & calumnias, quanquam multa, & quæ ab illis, vtpote ſibi male con-
ſciis, negari non poſſunt, ad ſcribendum ſuppetant, non tamen animum inducam, vt quippiã
aliud aduerſus eos dicam, niſi Apoſtoli Verbum, mendacium eſſe ex diabolo, & conuiciato-
res regnum Dei non poſſeſſuros eſſe. Sufficit enim mihi, quòd hac re ſeſe prodant, quòd ni-
hil ſecundum Euangelium, aut ſapiant, aut faciant, ſed pro libidine ſua id opinentur quod ve-
lint. Cæterum, quia mihi timiditatis crimen affingunt, paucis ſcribendum eſt, ad declarandã
eorum malignitatem, & quam literas ſacras, aut non legant, aut non credant eas diuinitus, &
adſpiratu numinis editas eſſe. Qui ſi iis fidẽ adhiberent, non tanta temeritate iis re fragaren-
tur, Iudæorum dominicidarum prauitatem æmulantes. Illi enim, quum iuſſum eſſet à Deo,
Honorabis patrem & matrem, qui vero patri aut matri conuicium dixerit, morte moriatur:
huic legi abrogare voluerunt, honorem in contumeliam vertentes, & argentum quod ad pa
rentes ſpectabat, ſpecie quadam permutationis auertebant: quumque in Bibliis legiſſent, quid
C à Dauide actum eſſet, in contrarium tendebant, innocentibus criminatione infeſti, dum eos
qui ſpicas in die Sabbati vellebant, vituperationibus inſectarentur, non quòd illis cura aliqua
Sabbati eſſet, qui iis diebus maiorem in modum præuaricabantur, ſed quòd per malignita-
tem animi, diſcipulorum ſaluti inuiderent, & quæ ſuæ ſententiæ eſſent, pollere vellent: illi igi-
tur ſtipendia ſuæ militiæ adepti ſunt prophani iam facti, appellatique principes Sodomorum
& populus Gomorrhæ. Sed enim & iſti quoque non videntur minorem quàm illi pœnam ac-
cepiſſe, nimirum brutæ ſuæ vecordiæ ignorantiam. Non enim intelligunt quod dicunt, quin
potius quod ignorant, id ſe ſcire arbitrantur, neque eſt alia in illis ſcientia, niſi malefaciendi,
& indies peiora comminiſcuntur, quippe qui fugam noſtram (non quod velint nos fortes eſ-
ſe) vituperent, vnde enim inimicis tale votum, vt bene optent iis, qui non ſecum in prauitate
conſentiunt, ſed ex malignitate animi tales bombos per ſimulationem caſtigandi circum-
ſtrepunt. Ideoque diſcurſibus oberrant, & ſpeciem amicitiæ præferunt, quum interim, vt ho-
ſtes, ad perniciem nos quærant, auidi ſanguinis noſtri, & è medio tollẽdi cupidiſſimi, eò quòd
ab eorum impietate diſſenſimus ſemper, & perpetuo diſſenſuri ſumus, eorum hęreſim con-
D uictam argumentis traducentes: Quem, quæſo, in perſequendo aſſecuti, non omnibus, qui-
bus libuit, contumeliis vexarunt, cui non, cum quo illis ſimultas erat delapſo in ipſorum ma-
nus, non eam vim adhibuerunt, vt vel miſerè periret, vel vndecunque mutilaretur? Quę à
iudicibus videntur fieri, ipſi reuera faciunt, quin potius ſententię malitięque iudicum,
ipſi ſe miniſtros prębent. Quis igitur locus reliquus, qui non ipſorum ſęnitiæ monumenta
poſſidet? quæ Eccleſia non luget eorum inſidias, nonne Antiochia ob Euſtatium confeſſo-
rem, & orthodoxum virum ademptum, in mœrore eſt, & Balanea, ob Euphrationem, Paltus
& Antardus, ob Cymatium & Carterium, Adrianopolis ob Eutropium Chriſto addictiſſimũ,
deinde ob Liuium, qui ipſorum opera ſæpe & catenas geſtauit, & in catenis mortem obiit?
Nonne Ancyra Marcellum luget? Berroea Acyrum? Gaza Diaſdepan? quos ſæpius antea cõ-
tumelioſe habitos, tandem ſuis dolis in exilium eliminarint. Nonne itidem Theodolum &
Olympium, Thraces? Quid autem de nobis ipſis, noſtriſque presbyteris dicam, quorum la-
tebras eo ſtudio rimati ſunt, vt inuentis nihil præter mortem expectandum fuiſſet, quod de
nobis quoque futurum erat, niſi fœliciter elapſi eſſemus. Tales enim literæ aduerſus Olym-

Timiditatis crimen ab Arianis Athanaſio exprobratum.

1. Cor. 6.

Ariani Iudæorum æmulatores quomodo.

Exod. 20.

Legi abrogare voluerunt Iudæi.

Matth. 12.

Luc. 6.

Iudæorum inuidia in diſcipulos.

Arianorũ ignorantia.

Athanaſii fuga cur calũnietur.

Arianorũ caliditas et inuidia.

Euſtatius in exilium actus cum multis aliis epiſcopis et ſacerdotibus.

Liuius in catenis mortuus.

pium,ad proconſulem Donarum miſſæ ſunt, taléſque item aduerſum nos ad Philagrium. A

Paulus epiſcopus ab Arianis captus,deinde ſtrangulatus.

Certè Paulum Conſtantinopolis Epiſcopum quæſitum,deprehenſúmque propalàm authores fuere, vt Coccuſæ,quæ eſt in Cappadocia ſtrangularetur, carnificem ad eam rem nacti Philippum præſidem ipſorum,ſectæ anteſignanum,& prauarum volũtatum ſatellitem. Quid igitur ?an poſt talia ſcelera defatigatos ſeſe oſtenderunt,aut iam denique quieti ſe tradunt?minime gentium. Nihil in illis quietis,ſed ſecundum eam,quæ in prouerbiis eſt,hirudinem ſemper in maius ſæuiunt,ſuis ſceleribus indiuulſim affixi. Nam eorum ſcelera quis vnquam condigne extulerit?aut tanta memoria,vt quæ ab illis deſignata ſunt,plene recẽſeat? Pacata enim hactenus Eccleſia,populóque in ſacris ſynaxibus orante, Lyberius Romanus præſul, Paulinus Galliarum Metropolitanus, Dionyſius Italiæ, Lucifer Sardiniæ, Euſebius item Italiæ,

Epiſcopi in exiliũ pulſi quod cõtra Athanaſium ſcribere nolent. Oſij laudes.

omnes boni præclari & Epiſcopi,veritatis pręcones,aguntur,raptantur,& in exilium profligantur,nulla prorſus de cauſa,niſi quòd non adſtipulati ſunt Arianorum hęreſi,& illorum calumniis aduerſus nos fictis ſubſcribere noluerunt. Nam de magno & grauiſſimæ ætatis viro, eodémque confeſſore Oſio,qui verè oſius eſt,id eſt,ſanctus,ſuperfluum arbitror mentionẽ facere,quum nullus fortaſſe ſit,qui cognitum habeat eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe. Non enim quicquam latere poteſt in viro illo tantæ claritudinis. In qua enim ſynodo ille B non dux & anteſignanus fuit?quem non ille recta tuendo in ſententiam ſuam pertraxit? Quæ eccleſia illius præſidentiæ non pulcherrima monumenta retinet?quis illum mœſtus adiit, vt non lætus abierit?quis indigus ab eo poſtulauit,quin poſtulatum obtinuerit? Atque contra hunc quoque ſe audaces improboſque oſtendere,eò quòd certus ille earum calumniarum,

Athanaſius iterum ad necẽ quæritur.

quas pro tuenda impietate contra me ſtruerent, ipſorum inſidiis ſubſcribere noluit, quibus rebus declararunt minime ſe veros Chriſtianos eſſe. Ab illo facinore Alexandriam adoriuntur,denuo nos ad necem quærentes:& quæ tum acta ſunt, longe teteriora quàm priora fuerunt. Siquidem miles ſtatim armis circumdedit Eccleſiam, bellique deinde negocia pro

Eccleſia Alexãdrina militibus circumdata.

orationibus ſucceſſere. Deinde ſuperueniens per tempus quadrageſimæ,qui ab ipſis è Cappadocia miſſus fuerat,Georgius,ſcelera quæ ab iis didicerat, cumulatiora reddidit. Videre enim erat poſt ſeptimanam Paſchæ,Virgines in carcerem detrudi,Epiſcopos vinctos à militibus duci,pupillorum viduarúmque ædes populari (nam & in domos eruptiones factæ sũt)

Virgines in carcerẽ detruſæ & varia alia perſecutiones.

noctu Chriſtianos raptari,ædéſque obſignari,& fratres clericorum pro fratribus in periculum deuocari. Grauia quidem iſta,grauiora tamen quæ poſtmodum commiſſa ſunt. In hebdo- C made ſiquidem poſt ſacram pẽtecoſten,populus completis ieiuniis ad orandum ad cœmiterium abiit:eò quòd abhorrerent à communione Georgij,quod quum homo omnibus mo-

Ieiunia hebdomadis Pentecoſtes.

dis ſceleratiſſimus intellexiſſet,ducem copiarum Sebaſtianum ſecta Manichæum,ad vim & ad arma inſtigat. Igitur ille militari manu, infeſtis telis,quum alij gladios ſtrictos, alij arcus geſtarent,impetum in populum facit,raróſque illic orantes deprehendens(nam plerique, vt erat diei tempus,diſceſſerant)talia deſignauit,qualia par erat eum deſignare, qui iſtiuſmodi

Sebaſtianus Manichæus dux contra Chriſtianos.

hominibus aurem præbuiſſet:virgines enim ignibus flammantis rogi admotas, adigebat ad confeſſionem Arianicæ religionis, ibi quum eas inuictas cerneret,corpora nudat,atque ita in faciem cædit,vt vix longo pòſt tempore à ſuis potuerint agnoſci: viros autem quadraginta

Virgines rogis accenſis admotæ.

comprehenſos noua ratione lacerauit:virgis enim palmeis aculeos ſuos adhuc retinentibus ita terga eorum cecidit,vt alij ſæpius à medicis ob tenaciùs inhærentes aculeos fruſtrà curati, alij curationem non ferentes,mortem oppetiuerint, cæteros deinde omnes,quotquot com-

Viri 40 virgis palmarum ad necem vſque cæſi.

prehenderant,in eam partem Ægypti,quæ magna Oaſis appellatur,relegarunt. Corpora autem defunctorum initio ne ſuis quidem dati voluerunt, eáque pro libidine ſui conſilij inſe- D pulta clanculum habuerunt,quòd putarent ſuam crudelitatem latere poſſe. Qua in re vecordes illi magno errore mentis tenebantur:neceſſarij enim amicique interfectorum,de cõfeſſione quidem ſuorum læti,ſed mœſti admodum de ſubductis corporibus, nec tacentes facti immanitatem,cauſam dedere,vt ſcelerum tragœdiæ ſemper in maius diuulgarentur. Illi autẽ

Epiſcopi multi ex Aegypto & Aphrica in exiliũ pulſi.

ex Ægypto & Aphrica hos Epiſcopos ad fugam exiliúmque compulerunt: Ammonium, Muuin,Gaium,Philonem, Hermem,Plinium Pſinoſitin Pelamonem,Agathonem,Anagãphõ,Marcum,Ammonium,& alterum eiuſdem nominis Marcum,Dracontium,Adelphiũ, Athenodorum: Presbyteros vèro,Hieracem, & Dioſcorium,quos tanta acerbitate raptauerunt,vt quidam in via,quidam in exilio mortem oppetierint,actis in fugam plurimis quàm

Veritatem è medio tollere conãtur hæretici.

triginta Epiſcopis. Siquidem illis ſtudium fuit ſecundum Achab,quoquo modo,ſi fieri poſſet, veritatem è medio tollere. En tibi impiorum audaciam,qui poſt tanta facinora, ſine pudore prioris in me tyrannidis,hoc etiam pro crimine obiiciunt,quòd me ſubduxerim eorum parrici-

A ricidalibus manibus, vel potius acerbè dolent, conqueruntúrque me è medio ſublatum n en eſſe, ac proinde ita agunt, quaſi qui mihi crimen timiditatis obiicere velint, nihil ſentientes ita obganniendo, eam criminationem, in ipſorum caput recidere. Nam ſi malum eſt fugere, multo deteri⁹ eſt perſequi: ille enim ne moriatur ſeſe abdit, iſte perſequitur, vt occidat: deinde de fuga quòd licita ſit, in ſcripturis cõſtat: qui autẽ ideo quærit vt interficiat, legẽ præuaricatur, aliiſq; fugiendi neceſſitatem adfert. Si igitur fugam pro re pudenda obiiciunt, pudeat eos ſui, quòd ſint perſecutores, ſi enim quieſcerẽt inſidiatores quieſcerẽt & fugientes. Cęterũ illi à ſuis ſceleribus non interquieſcunt, quũ iſtud pro melioriapprehendendi occaſione moliantur, neſcij interim fugam eorum, qui perſecutionem patiuntur, ingens eſſe documentum ſcelerum aduerſus eos qui perſequuntur. Nemo enim manſuetum & humanum, ſed efferom, & facinoroſum fugitat, ac propterea, quotquot erant, mœſti & obærati à Saule profugiebant, ad Dauidem ſe conferentes. Ita quoque & iſti abditos latentéſque ad necem quærunt, ne ſuperſint ſcelerum ipſorum documenta. Verum vt vbique cæcutiunt, ita mihi hic quoque videntur cæcutire. Quanto enim clarior fuga, tanto etiam in clariore fama eſt per inſidias tentata cæ-

Fugere malum ſed perſequi multo deterius eſt.

Fugam eſſe licitam.

Quos fugere licet.

Saul.

Dauid.

B des: ſiue enim occiderint, grauiori ſono aduerſus eos mors ipſa inclamare videtur: ſiue in exilium miſerint, vnà cum relegatis monumenta ſuorum ſcelerum ad exteros emittunt. Si igitur integræ mentis eſſent, viderent ſeſe iſtis rebus illaqueari, ſuáſque ſibi rationes officere. Verum quia mentem perdiderunt, impetu ad perſequendum rapiuntur, & in quærendo ad necem, ſuam impietatem non animaduertunt: forſitan & ipſam prudentiam auſint vituperare: quid enim illis inauſum? aut quid eſt, ad quod ſe non promptos offerant? quum manifeſtum ſit iuxta Saluatoris vocem, ne paſſerculum quidem ſine Patre noſtro, qui in cælis eſt, in laqueum cadere. Illi tamen in apprehendendo obliuiſcuntur aliorum, & imprimis ſuimetipſorum, ſubiatiſque per arrogantiam ſuperciliis, tempora rerum non diſtinguunt, neque in lędendis hominibus, naturam reuerentur: ſed, veluti Tyrannus ille Babylonicus, truculentiſſimè perſequentes, nullus miſericordia tenentur, quippe qui & presbyteris iugum aggrauent, & ad dolorem vulnerum meorum, vt ſcriptum eſt, auctarium addant. Si talia non facerent, ſi eos, qui ipſorum calumniis contradicunt, non in exilium mitterent, veriſimile quiddam apud nonnullos dicere videri poſſint. Cæterum poſt inſidias eorum in tot tantóſque Epiſcopos, quum

Impietatẽ ſuam non animaduertunt Ariani.

Matth. 10.

Nabuchodonoſor.

C nec Magno Oſio confeſſori, neque Epiſcopo Romano, neque tot Hiſpanis, Gallis, Ægypriis, Aphricanis, aliarúmque prouinciarum Epiſcopis pepercerint, & tanta ſcelerum exempla in eos, qui vel ſemel pro me contra illos auſi fuiſſent hiſcere, ediderint, quũ fieri poſſet, vt non me potius quàm alios, quos occiderunt, mactatum cupiant? Necandi enim ſtudio excubias ſeruant, ſeque vltro occidi arbitrantur, ſi viuant, quos illi viuere nolint. Quis igitur horum ſcelera non videt? cui hoc non liquet, eos non virtutis ſtudio timiditatem obiectare, ſed vt ſitibundi, auidique ſanguinis humani, verſutiis iſtis veluti ſagenis comprehendere poſſint, quos neci deſtinẽt? Quòd autem ipſi tales ſint, ipſorum opera declarant, oſtendũtque eorum animos feris efferatiores, & Babyloniis crudeliores eſſe. Iam tametſi ex ipſis ſatis liqueat, quales ſint, tamen quia ipſi ſecundũ ſuum patrẽ diabolum, mollibus ſermociunculis ſe fucant, & in aliam ſpeciem vultus, quo timiditatem mihi obiiciant, transformantur, ipſi interim leporibus timidiores: Age, iam quid ſacræ ſcripturę de iſtiuſmodi re loquantur, inſpiciamus. Inde enim patebit eos potiſſimum cum Sacris literis pugnare, & Sanctorum virtutes calumniari: nam ſi vituperant eos qui ſeſe, dum ad necem quæruntur, occultant, & calumniantur eos, qui vitant

Ad necem quæri Athanaſium.

Ariani eius timiditatem obiiciũt Athanaſio.

Ariani efferatiores babylonius & feris.

Verborum lenocinio vtuntur Ariani.

D perſecutores, quid (quæſo) facient, quum viderint Iacob à fratre ſuo Eſau fugientem? Moſenque ad Madianitas, metu Pharaonis ſecedere? aut quid iſti, qui huiuſmodi garriunt, reſpondebunt Dauidi è ſuis ædibus Saulem ob percuſſores ſummiſſos fugienti, & occultanti ſe in ſpelunca, faciemque immutanti, quoad euaderet Abimelechum, & inſidias declinaret? aut quid dicent iſti qui vbique temere deblaterant, ſi videant magnum Eliam, Deum nominantem, & mortuos excitantem, ſeſe abdere propter Achab, & profugere ob minas Ieſabel, quo tempore filij etiam Prophetarum quæſiti ad necem, ſeſe in ſpeluncis apud Abdiam recluſerunt? Forſitan nec de iſtis vt nimis priſcis quicquam legerunt, neque quæ in Euangeliis ſunt, meminerunt. Sed quid? num hoc ignorant, & diſcipulos ob metum Iudæorum latebras & receſſus quæſiuiſſe? & Paulum Damaſci in ſporta è mœnibus demiſſum eſſe, dum à gentis præfecto quæreretur? Quo animo (quęſo) iſta de Sanctis legunt? aut quem ibi prætextũ ſuæ temeritatis reperire poſſunt? ſi enim illis timiditatem exprobrent, furiunt: ſin contra Dei voluntatem feciſſe arguant, prorſus Scripturas ſacras calumniantur. Nam & in lege ciuitates refugiorum erant, pro iis qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo perſecutorem euade-

Fugæ exempla.

Gen. 28.

Exod. 2.

1. Reg. 19. 20. 21. 22. 23.

3. Reg. 19.

3. Reg. 18.

Act. 9.

rent. In conſummatione porro ſeculorum, quum aduenisſet illud ipſum Verbum Patris, A
Matth.10 quod Moſi antea locutum fuerat, rurſus præceptum fugiendi condidit, Quum vos (inquiens)
perſecuti fuerint in ciuitate iſta, fugite in aliam, paulóque poſt ſubiicit, Quum videritis illam
Marc.14. abominationem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem Prophetam, conſiſtentem in loco
ſancto, qui legit, intelligat, tum qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: & qui in tecto eſt, ne deſcendat,
vt aliquid tollat ex ædibus ſuis: & qui in agro eſt, ne retrorſum ſe conuertat ad veſtimenta.
Hoc, quum ſcirent ſancti, ad eam normam vitam ſuam temperauerunt. Quæ autem
in præſentiarum præcipit Dominus, ea quoque ante ſuam in carne conuerſationem locutus
eſt in Sanctis, & hoc genus formæ inſtitutique hominibus perfectitudinem conciliat. Nam
Chriſtus Iudæorum inſidias fugit. quod Deus iniunxerit, faciendum eſt. Ideoque & ipſum Verbum propter nos homo factum
voluit, quemadmodum & nos, quum quæreretur & quum perſecutionem pateretur, fugere
& inſidias declinare. Decebat enim, eum, vt eſuriendo, ſitiendo, patiendo, ita quoque ipſa
ratione fugiendi, oſtendere ſe carnem geſtare, & hominem factum eſſe. Simul enim vt na-
Matth. 2. tus erat, atque etiam dum puer eſſet, per Angelum Ioſepho mandauit, vt excitatus puerum
aſſumeret, & matrem eius, futurum enim eſſe vt quæreret Herodes animam pueri: Idem B
Ibidem. mortuo poſtmodum Herode, metuens Archelaum in Nazaret ſecedit, Deinde etiam tum,
Matt.12. quum ſanata arida manu, ſe Deum oſtendebat, conſiliumque ſui occidendi à Iudæis
Marc.3. iniretur, non ignarus inſidiarum, ex iis locis receſſit. Siquidem ex quo Lazarũ è mortuis
Luc. 6. *Ioan.11.* excitaſſet, ab illa deinceps hora (vt refert Euangelium) conſilium inierant, vt eum occiderẽt,
quapropter Ieſus non palam obambulabat inter Iudæos, ſed abiit ad locum vicinum deſer-
Ioan.8 to: Ac deinde quum dixiſſet Saluator, Antequam Abraham fieret, ego ſum. Iudæis tollentibus
lapides, vt in eum mitterent, ipſe abſcondit ſe, & exiuit de templo, & tranſiens per medium
eorum, euaſit. Num quum iſta videant, vel potius audiant (nihil enim vident) qui (quæſo)
non quemadmodum ſcriptum eſt, æſtuet incendiis, dum contraria iis quæ Deus fecit &
Matth. 13. docuit, & volunt & loquuntur. Ieſus enim in martyrio Ioannis, corpore illius à diſcipulis humato,
re audita, nauigio ſe inde in deſertum abduxit. Dominus igitur quemadmodum fecit,
ita & docuit. Iam vereor, ne iſti, non intra conuitia hominum, ſuam exprobrandi libidinem
ſiſtant, ſed vlterius inſania ſua euecti, etiam Domino Deo timiditatem obiiciant. Sed quis eos
Fuga Chriſti bona. ſic inſanientes ferat? melius eſt, vt de ignoratione Euangelij male audiant. Sed enim cauſa C
iſtiuſmodi receſſionis & fugæ, quam Euangeliſtæ in Saluatore commemorant, proba & vera
eſt: & conſentaneum eſt, vt eam quoque in fuga ſanctorum verſatam fuiſſe arbitremur.
Quæ enim humanitus de Saluatore ſcripta ſunt, ea par eſt ad commune genus hominũ referri.
Luc.9. Nam & ille noſtrum corpus geſtauit, & humanam imbecillitatem oſtendit. Cauſa autem
Ioan. 6. quam Ioannes ſcripſit, talis erat: Quærebant eum comprehendere, nec tamen quiſquam in
Ioan.2. eum manus intulit, eò quòd nondum eius hora veniſſet, quippe qui & antequam illa veniret,
matri ſuæ dixerit, nondum ſuam horam veniſſe. Dixit idem & fratribus ſuis, mea hora nondũ
Ioan.17. adeſt. Cæterum cum iam tempus veniſſet, ita allocutus eſt ſuos diſcipulos, Dormite iam &
requieſcite, Ecce venit hora & filius hominis traditur in manus peccatorum. Ille enim, qua-
Apta diſtinctio. tenus Deus & Verbum Patris, nulli tempori addictus erat, quum ſit ipſe temporum opifex,
poſtmodum homo factus, hoc genere ſermonum vſus eſt, oſtenditque vnicuique mortalium
tempus dimenſum eſſe, nec tempus iſtud fortuito caſu, vt nonnulli Ethnicorum fabulantur,
ſed prout ipſe conditor Pater voluit, vnicuique definitum eſſe. Id enim ſcriptum eſt, & apud
omnes conſtat, tametſi ignotum habeatur, & lateat omnes mortales, quomodo, aut quantũ
vnicuique temporis admenſum eſt, ſed tamen quiſque certum habet, vt veris, æſtatis, autum- D.
ni, & hyemis ſunt certa tempora, ita quoque, vt ſcriptum eſt, tempus viuendi moriendique
eſſe. Ideóque ætas quæ ſub Noe fuit, mutilata eſt, & quaſi tempore omnium completo, con-
Eſa.38 tracti ſunt anni. Ezechiæ æque additi ſunt quindecim anni: Deus quoque legitimis ſuis culto-
Gene.25. ribus numerum ipſorum dierum ſe adimpleturum eſſe pollicetur. Abraham quidem plenus
Pſal. 101 *Iob.5.* dierum moritur. Dauid vero deprecatur, Ne me reuoces in dimidio dierum meorum. Et
vnus ex amicis Iob, Elephas nomine, id probè cognitum habens, ita locutus eſt, Veniens autem
in ſepulchrum vt ſeges matura, ſuo tempore demeſſa, & vt manipulus areæ in tempore
collectus. Et Salomon hunc ſermonem obſignans, ita ait, Tollentur immaturæ animæ im-
Eccle.19. piorum, quapropter in Eccleſiaſte admonet, dicens: Ne impius ſis valde, & ne ſis durus, & ne
Eccl.7. tu moriaris in tempore non tuo. Vt igitur ad iſtum modum conſcripta ratio ex ſe declarat,
Simile. *Pſal.101.* Sanctos cognoſcere vnicuique mortalium eſſe tempus menſuratum, ita eos quoque ignorare
oſtendit terminos ſui temporis, quum Dauid ita loquatur, Paucitatem dierum annuncia mi-

hi: nõ

A his: non enim id ſciebat, quod diſcere volebat. Ideóque diues ille longiorem vitam ſperans, *Luc. 12.*
audiuit, Stulte, in hac nocte à te tuam animam repetent, & quæ præparaſti, cuius erunt? Eccle-
ſiaſtes porro fiducia Spiritus ſancti, id ipſum diſerte, exprimit his verbis, Et non nouit homo *Eccl. 3.*
tempus ſuum. Ideoque Patriarcha Iſaac dicebat filio ſuo Eſau. Ecce conſenui, & ignoro diē *Gen. 18.*
finis mei. Quin & Dominus & Verbum patris ſciens quos cuique annos admenſus eſſet, ne-
que ignorans quod tempus ad patiendum ſui corpori præfiniuiſſet, vbi propter nos homo
factus eſſet, cæteris diebus qui hoc tempus antecedebant, noſtro more, quum quæreretur, ſe-
ſe occultabat, & quum eum perſequerentur, effugiebat, inſidiáſque deuitans, per medios illos
tranſibat. Quum autem tempus à ſe definitum ipſe ſibi adduxiſſet, in quo corporaliter pro
hominibus pati volebat, tum allocutus eſt his verbis Patrem, Pater, venit hora, glorifica *Ioan. 17.*
tuum Filium: nec iam inde ſe quærentibus ſubduxit, ſed volens comprehendi, ſubſtitit
ac remanſit, atque ita eis, qui aduerſus ſe tendebant, locutus eſt, Quem quæritis? illiſ-
que reſpondentibus Ieſum Nazarenum, dixit eiſdem, Ego ſum, quem quæritis? neque *Ibidem.*
ſemel duntaxat, ſed & ſecundo id fecit: atque ita poſtmodum eum adduxerunt ad Pilatum.
Neque ante tempus permiſit ſe capi, neque quum tempus adeſſet, ſeſe occultabat, ſed
B ſeipſum obtulit inſidiatoribus, vt omnibus manifeſtum faceret, à ſuperno iudicio pende-
re vitam & mortem hominum, & abſque Patre noſtro, qui eſt in cælis, ne capillum quidem *Matth. 5*
hominis poſſe aut album, aut nigrum fieri: aut paſſereulum vnquam in laqueum cadere. Do- *Matth. 10*
minus igitur vltro ſeipſum pro omnibus, ſicuti ſcriptum eſt, obtulit. Sancti vero pro formula *Apoſtoli*
accepta, vtpote à Dumino eruditi, & priſcis olim & ſequentibus temporibus in certamine, *& alij pa-*
quod illis erat cum perſequutoribus, & fuga ſe inſtantibus eripiebant, & quærentibus ſeſe, *tres perſe-*
per latebras ſubducebant, quippe qui vt homines ignari erant, temporibus ſibi à Diuina pro- *cutores fu-*
uidentia conſtituti, ac proinde minime ſeſe inſidiatoribus ingerebant, quum non igno- *giebant.*
rarent id quod ſcriptum eſt, In manibus Dei eſſe ſortes hominum, & Dominum occi- *Pſal. 30.*
dere & viuificare, atque ideo vſque ad decurſum ſui temporis expectare maluerunt, ob- *Heb. 11.*
errantes interim (vt Apoſtolus dixit) in melotis & rhenonibus per ſolitudinem, defraudari af-
flictique, & in ſpeluncis in foraminibúſque terræ latitantes, donec aut mortis definitum tē-
pus ſuperueniret, aut quoadusque definitor temporis Deus, ipſis hoc ipſum indicaret, vel per-
ſecutores inhibens, vel perſecutoribus eos tradens, prout illi opportunius videbatur. Rem
C ita eſſe maxime in Dauide cognoſcas, qui cum ab Ioab in Saulem irritaretur, ita reſpondit:
Viuit Dominus, niſi Dominus eum caſtigauerit, aut venerit dies mortis eius, aut deſcenderit
in prælium, & deficiat ſub hoſtibus, non inferam manum in Chriſtum Domini. Quòd ſi ali- *1. Reg. 24.*
quando inter fugiendum conuerſo itinere ſe in aduerſarios intulere, non temere hoc ab illis
neque inconſulte factum eſt. Admoniti enim à Spiritu ſeſe perſecutoribus obuios ferebant,
etiam tum quoque ſuum obſequium promptitudinémque declaraturi. Qualis erat Elias à *3. Reg. 18.*
Spiritu hoc audiens, & apparens coram Achab, qualis item Michæas Propheta ad Achab *21.*
accedens, qualis & ille Propheta, qui prouocatione vſus eſt ad aram Samariæ, & pudefecit *3. Reg. 22.*
Roboam, qualis & Paulus quum prouocaret ad Cæſarem. Non enim præ timore operam
fugæ præbuit, abſit, quin potius fugam habebat pro palæſtra & meditatione aduerſus mortē. *Act. 25.*
Duo hæc pariter obſeruabant, & quidē conſulto, ne ſeſe periculis obiicerent, neque cum cri- *Non præ*
mine ignauiæ, quaſi ignaui timidique, exilij ærumnas, morte grauiores exhorrerēt. Qui enim *timore fu-*
moritur, quieſcit à miſeriis: qui autem in fugam ſe dat, quum in hoſtas inimicorum adortus *giendum.*
expectet, mortem longe leuiorem quàm fugam exiſtimat. Quapropter qui in fuga moritur, *Iob magn⁹*
D non inglorius moritur: nam & hi quoque adoream martyrij conſequuntur. Ac proinde Iob *eſt habitus*
magnus eſt habitus, quòd viuus tot & tantas ærumnas tolerauit, quarum nullum omnino ſen- *cur.*
ſum percepiſſet, ſi mortem ſibi conſciuiſſet. Quocirca & ipſi beati Patres iſtiuſmodi viuendi *S. patres in*
diſciplina vſi ſunt, & in perſecutione non timuerunt, & robur animi ſui oſtenderunt, quum *perſecutio*
ita ſe in tam anguſtis & tenebricoſis locis recluderent, duritérque & laborioſe viuerent, neq; *ne non ti*
è diuerſo quū dies mortis aderat, fugę ſeſe mādauerunt. Siquidē illis curę fuit neq; præſentiā *muerunt.*
eius temporis reformidare, neq; decretū à prouidentia terminū antecapere, aut diſpenſationi
diuinæ repugnare, ad quā ſe reſeruari certi erant, temere agēdo, ipſi ſibi periculi authores red-
derētur. Sic enim ſcriptū eſt, eū qui præceps eſt labris, ſibi ipſum causá ruinæ eſſe. Tāto robore
fortitudinis inſtructi erāt, vt nemo ne vulgaris quidē homo de ea re dubitauerit. Siquidem *Prou. 15.*
Patriarcha Iacob, qui antea Eſau fugiebat, idem vbi mortem pręſentē videbat, minime expa- *Gen. 28*
uit, quin eo potiſſimū tēpore ſingulis Patriarchis pro cuiuſq; meritis, omina, benedictioneſq; *Gen. 49*
irrogauit. Magn⁹ itidē Moſes ille, q. ſe antea Pharaoni occuluit, & ad Madianitas abiit; acceptus *Exodi 2*
Exod. 4

Dei mandatis ſine metu in Ægyptũ rediit. Idem quũ rurſus iuſſum ſibi eſſet, Aſcende in mõ A
1. Reg. 19 tẽ Abar, & morere, non per metum inde remanſit, ſed libenter eò contendit. Dauid quoq;
qui prius Saulem fugerat, non expauit anteſignanus eſſe in belli periculis pro populo ſubeun-
dis. Quin quum optionem de morte & fuga audiuiſſet, cum liceret illi & fugere & viuere,
3. Reg. 19. mortem præoptauit. Sapiens itidem & magnus ille Elias, qui dum Ieſabelem latuerat, non
extimuit, quum illi à Domino iniunctum eſſet, vt occurreret Achabi, & Oſian redargueret.
Act. 9. Petrus quoque, qui ob metum Iudæorum in latebris ſe habuit, & Paulus apoſtolus in ſporta
demiſſus, & ita fugiens, quum audiſſent oportere ſe Romæ martyrium ſubire, non abiecerũt
eam profectionem, ſed potius cum gaudio abierunt, & alter etiam antea quum Iudæos fuge-
ret, geſtiebat ſe mactari, alter vero præſens tempus non exhorruit, ſed gloriabatur, dicens: Ego
enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Iſta nimirum documenta exhibent, fu-
2. Tim. 4 gam nequaquam metu ſuſceptam eſſe, aut quippiam vulgare in ea, ſed magnam vim forti-
tudinis contineri. Non enim (non inquam) per ignauiam molitiémque animi ſeſe ſubduxe-
runt, ſed potius vt ſe maiori vi, intentionéque exercerent, neque fugacitatis ob eam rem con-
demnabantur, neque de timiditate male audiebant, quemadmodum fit ab iſtis vitilitigatori- B
Matth. 5 bus, ſed beati à Domino ita dicente prędicabantur, Beati qui perſecutionem patiuntur pro-
pter iuſtitiam. Neque iſte labor illis ſine fructu erat. Siquidem Deus, vbi eos tanquam aurum
Sap. 3. in fornace conflatoria probaſſet (vt inquit Sapientia) ſe dignos inuenit. Quin ipſi ideo magis
vt ſcintillæ reſplendebant ſeruati à perſecutoribus, ereptique ex illorum inſidiis, vt ſalui in-
columéſque populos erudirent, adeo, vt eorum fuga à perſequentibus, ſubductióque à furore
quærentium, cum diuina diſpoſitione deſtinationeque congrueret, atq; ex ea re & Deo chari
Gene. 28. ſunt redditi, & pulcherrimum fortitudinis teſtimonium obtinuerunt. Certe Patriarcha Iacob
inter fugiendum pluribus viſionibus, iiſque diuinis dignus eſt habitus, & quo magis deſertus
deſtiturúſque erat, eo magis Dominum pro ſe habuit, qui & Labanem ad pudorem compu-
lit, & impetum Eſau coercuit, idémque vt pater Iudæ eſſet, obtinuit, ex quo Iuda ſecundum
Exod. 2. carnem progerminatus eſt Dominus, & benedictiones Patriarcharum diſpenſauit. Moſes itẽ
Exod. 3. Deo charus quum in fuga eſſet, tum demum vidit illam magnam viſionem, ereptúſque à
perſecutoribus pro propheta in Ægyptum remiſſus eſt, adminiſtérque deinde tantorum ſi-
Pſa. 44. gnorum & legis factus, ducem ſe tanto populo in eremo præbuit. Et Dauid cùm à perſecuro- C
Pſa. 49. ribus agitaretur, iſta edidit, Eructauit cor meum verbum bonum, & Deus manifeſto veniet,
Pſa. 53. Deus noſter, & non reticebit, ac magis inualuit, dicens: Inter inimicos deſpexit oculus meus,
Pſa. 55. ac rurſum: In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo. Fugiens autem & decurrens
Pſa. 59.
Ibidem. à facie Saul in ſpeluncam, hæc verba protulit: Emiſit è cælo & ſaluauit me, dedit in opprobriũ
conculcantes me. Emiſit Deus miſericordiam ſuam, & veritatem ſuam, & eripuit animam
meam è medio catulorum: atque ita ſeruatus ex diſpoſitione diuina, rex deinde effectus eſt, &
3. Reg. 18. promiſſionem Domini ex ſemine ſuo oriundi adeptus eſt. Magnus item Elias poſt receſſum
in montem Carmelum, Deum inuocauit: Prophetáſque Baal, plures ſimul quàm trecentos
neci dedit, & igne cęlitus euocato, centuriones cum ſuis centuriis ad ſe miſſa combuſſit, quũ
4. Reg. 1. diceret, Deſcendat ignis de cælo, ac ratione iſtiſque verbis ad vindictam proceſſit, atque ita
periculis ereptus eſt, vt Helizæum pro ſe inungeret, & ſeſe formam exemplumque colendi
numinis filiis Prophetarum exhiberet. Quin & beatus Paulus de ſe ſcribens, ita locutus eſt:
2. Tim. 3 Quantas perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus liberauit me Dominus, & liberabit: atque in-
de magis inualeſcens, dicit, Sed in his omnibus ſuperamus. Nihil enim nos ſegregabit à cha-
Rom 8. ritate Dei. Tunc enim vſque ad tertium cælum raptus eſt, & ad paradiſum delatus eſt, vbi au- D
2. Cor. 12. diuit verba ineffabilia, quæ nefas eſt hominem loqui, ideóque reſeruatus eſt, vt ab Hieroſo-
Concluſio. lymis vſque ad Illyricum, Euangelium impleret. Non igitur culpabilis aut ocioſa Sanctorum
Apoſtolis fuga neceſ- fuga. Si enim non declinaſſent perſecutores, quomodo ex ſemine Dauidis ortus eſſet Domi-
ſaria. nus? aut quomodo prædicare potuiſſent ſermonem veritatis, quum id agebatur à perſecuto-
Apoſtoli ribus, eóque Sanctos perſequerentur, vt tollerent doctorem veritatis? Eo certe animo Iudæi
perſecutio- Apoſtolis prædicandi facultatem interdicebant. Sancti contra, omnia ſuſtinere malebant, vt
nem fugiẽ- Euangelium prædicaretur. Vide igitur, num ita decertantes ocioſe habuerunt tempus ſuæ
tes nõ inde fugæ, aut in perſecutione vtilitatis aliorum obliti fuerunt, imo vt boni verbi diſpenſatores, nõ
inutiles veriti ſunt illud omnibus communicare, vt qui & inter fugiendum, Euangelium diuulga-
facti. rent, doloſque inſidiantium, quibus appetebantur, prædicerent, confirmarentque exhorta-
2. Tim. 3. tionibus fidelium mentes. Beatus igitur Paulus, qui hoc experimento didicerat, ita inquit,
Quotquot volunt pie viuere, perſecutionem patiuntur, ſtatimque quaſi ceromate fu-
gien-

A gientes iniunxit, ita ſubdens, Per tolerantiam decurrimus propoſitum nobis certamen. Nam *Rom. 5.*
tametſi tribulationes continuæ ſint, illa tamen ipſa tribulatio tolerantiam efficit, tolerãtia ve-
to probationem, probatio ſpem, ſpes porro non pudefacit. Prophera autem Eſaias, quum
talia in expectatione ſunt, hoc conſilium dedit, Vade popule mi, ingredere in penetralia tua, *Eſa. 26.*
claude oſtium tuum, abſcondere pauliſper, donec tranſeat ira. Porro Eccleſiaſtes non igna- *Eſa. 26*
rus inſidiarum aduerſus pios, ita loquitur: Si calumniam pauperis, & iudicij & iuſtitiæ depræ- *Eccl. 5.*
dationem videris in prouincia, ne tibi ea res ſit admirationi, quoniam excelſus ſuper excelſum
ſeruatur, & ſunt adhuc ſublimiores ſupra eos. Neque id mirum, habebat enim patrem Daui-
dem, qui in ſuis perſecutionibus hoc experimentis cognouerat, ac propterea eos, qui affligun-
tur, his verbis confirmat, Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in *Pſal. 26.*
Dominũ: huiuſmodi enim ſuſtinentibus, non homo, ſed Dominus (vt ipſe ait) opitulabitur.
Siquidem Ego, inquit, ſuſtinens ſuſtinui Dominum, intendit mihi, & audiuit deprecationẽ *Pſal. 39.*
meam, & eduxit me de lacu infimo, & ex luto fecis. Vtilis igitur & non infructuoſa populis fu- *Fuga vtilis*
ga ſanctorum, etiam ſi id Arianis non videatur. Quapropter ſancti (quemadmodum dictum *Concluſio.*
eſt) fugientes, ſeſe occultabant, & per diſpenſationem vt medici in vſus indigentium, reſerua-
B bantur. Reliquis autem & in vniuerſum omnibus ea lex propoſita eſt, vt fugiant, dum in per-
ſecutionibus appetuntur, & occultant ſeſe, dum quæruntur, neque præcipites, temerariique
ſint in tentando Domino, ſed expectent (quemadmodum dixi) donec definitum moriendi
tempus aduenerit, aut iudex ille aliquid de iis, quod ſibi rectum videatur, conſtituerit, ſed ta-
men nos ſemper paratos eſſe voluit, vt vel vocante tempore, vel apprehenſi pro Eccleſia vſq;
ad mortem dimicemus. Hæc & beati martyres, temporibus perſecutionum obſeruauerunt,
iidémque quamdiu in latebris erant, ſeſe obdurabant. Vbi autem inuenti eſſent, martyrium
obibant. Quòd ſi quidam ex iis ſe perſecutoribus dedidere, non temeritate eo rapieban-
tur, ſed paſſim apud omnes profitebantur à Spiritu ſancto hanc promptitudinẽ, ſuique obla-
tionem profectam eſſe. Quum igitur Deus nonnullis præcepta fugiendi dederit, & à Sanctis
ita actum ſit, dicant mihi (quæſo) qui nihil quod dignum eſt, audiunt, vnde ipſi didicerunt
perſecutiones inſtituendas eſſe? certe à Sanctis id non habent. Supereſt igitur vt ab illo acce-
perint, qui dicit, Perſequar & comprehendam, fugere ſiquidem Deus iniunxit, & Sancti fa- *Pſal. 17.*
ctitarunt: perſequi autem Diaboli inuentum eſt, qui omnibus infeſtus vbique perſequendi *Perſequi*
C votum concipit. Quibus igitur adhæreſcendum, Domini ne verbis an iſtorum fabulis? quo- *eſt inuentũ*
rumue acta imitanda ſunt, Sanctorumne an iſtorum mendacia? qui fortaſſe ne inter iſta qui- *Diaboli.*
dem diſcrimen ſentiunt, eo quod mente & conſcientia (vt inquit Eſaias) occæcati ſint, & *Eſa. 5.*
amarum dulce, lucémque tenebras arbitrẽtur. Vtinam adſit aliquis ex noſtro genere Chri-
ſtianus qui iſtos pudefaciat, & magna voce pronunciet: Melius eſt confidere in Dominum,
quàm intendere iſtorum ſtultiloquiis. Domini enim verba vitam æternam habent: quæ autẽ *Ioan. 6.*
ab iſtis proferuntur, dolis & ſanguine plena ſunt. Et hæc quidem ſatis magna ſunt: quæ eorũ
inſaniam ſubruant, & declarent eos nihil aliud ſtudere, quàm id ſolum, vt conuitiis & blaſ-
phemiis debacchentur. Sed quia ſemel bellum auſi ſunt in Chriſtum profiteri, ſupererat, vt
etiam curioſi fierent. Exquirant igitur modum noſtræ receſſionis, & reſciſcant à ſuis: Ariani *Aduerſa-*
enim ſe militibus in curſu illo & eruptione adiunxerunt, vt eos ad ſæuitiem inflammarent, *ry Chriſti*
noſque iis latentes proderent. Qui ſi tum omni affectu commiſerationis caruerunt, ſaltem *curioſa.*
nunc auditis ſuis ſceleribus, pudefacti conquieſcant. Nox erat, multique ex populo ad pro- *Vigilia in*
ximam ſynaxim in orationibus peruigilabant, quum dux exercitus Syrianus ingeſſit ſe pluri- *orationibus*
D bus quàm quinque millibus, quorum alij arma, alij ſtrictos enſes geſtabant, alij arcus, iacula, *adproximã*
fuſtes, quemadmodum prius dictum eſt, & Eccleſiam militibus prope inter ſe conſertis ma- *ſinaxim.*
nibus, ne quiſpiam inde exiret, aut claberetur, cinxit. Ego autem, quum in tanta tribulatione *Pſal. 105.*
populos deſerere abſurdum putarem, & rectius eſſe, vt pro aliis pericula ſuſciperem, mane- *Irruptio in*
bam ſedens in cathedra mea, diacono iuſſo, vt Pſalmum recitaret: Quoniam in ſeculum mi- *eccleſiam fa*
ſericordia eius: & poſt recitationem quiſque domum abiret. Vbi quum dux iſtarum cohor- *cta vt ca-*
tium, vt in templum irrupiſſet, militéſque ſacrarium ad me intercipiendum obſiderẽt, quot- *peretur A-*
quot ex clero populóue reſidui erant, clamitare, obſecrare, vt me ſubducerẽ: ego contra, niſi *thanaſius.*
omnibus ad vnum digreſſis, me receſſurum pernegabam, quapropter relicta cathedra, iniun- *Monachos*
ctiſq; precibus obſecrabã, vt abitũ maturarent: melius enim eſſe, ſi ipſe in periculũ venirẽ, quã *habuit A-*
ſi quiſpiam illorũ acciperet. Digreſſis igitur pleriſq;, cæteriſq; eos ſubſequẽtibus, monachi mei *thanaſius.*
& nonnulli ex clericis inter abeundum meſecum abſtraxerunt. Atq; ita teſtor veritatem, per *Quomodo*
milites quorum alij Sacrariũ cingebant, alij per templũ oberrabant, inoffenſe trãſiuimus, Do- *manus ini-*
micorum effugerit Athanaſi⁹.

Fugam ſe recte arripuiſſe docet Aiba.

mino duce & protectore, nihilque ipſis ſentientibus elapſi ſumus: Deum interim magnifice A glorificantes, quòd neque populum prodidiſſemus, & quòd iis prius ſine noxa dimiſſis, quærentium manus effugiſſemus. Quum igitur diuina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit, quis mihi id iure vitio vertendum putet, quòd non vltra me in manus quęrentium reiecerim, aut remenſo itinerę me eorum oculis ingeſſerim? Id enim eſſet plane ſe ingratum Deo præſtare, & præter eius mandatum agere, & cum actis Sanctorum pugnare.

Act. 12. *Act. 9.* *1. Reg. 21.* *3. Reg. 18.* *Deu. 9.*

Aut ſi quis eſt, qui in hoc culpam conſiſtere putet, audeat ille eadem opera, etiam magnum apoſtolũm Petrum incuſare, quòd concluſus & cuſtoditus militari manu, ſecurus ſit Angelũ, & poſt egreſſionem è carcere, & liberationem, non redierit ad vincula ſua, ac ſeſe tradiderit, ſine omni cura conſiderationéque ſcelerum Herodis. Crimini det Manes ille Arianus, quòd Paulus de muro demiſſus, & ita elapſus, non mutarit conſilium, & regreſſus, aduerſariis ſui poteſtatem fecerit. Sed neque Moſes reuerſus eſt à Madianitis in Ægyptum, vt apprehenderetur ab iis, qui ipſum quærebant. Neque item Dauid in ſpelunca ſe exhibuit Sauli, neq; filij Prophetarum ingeſſerunt ſe Achabi. Id enim erat facere contra Dei præceptum, quum in ſcripturis habeatur: Non tentabis Dominum Deum. Id quum & ego vererer, vt qui hæc è Scripturis didiceram, ad iſtum modum me inſtitui, neque gratiam Domini erga me, eiuſq; B auxilium negligendum putaui, etiam ſi ob id aduerſum nos dentibus frendant. Hic igitur modus meæ receſſionis fuit, in quo exiſtimo nullam omnino culpam eſſe, apud eos ſaltem quibus eſt ſana mens: quum ſciant à ſanctis huiuſmodi formam ad inſtitutionem noſtri traditam eſſe.

Audaciæ genus quod cunque aggrediuntur Ariani. *Leontius in gratiam iuuenculæ ſe ipſum caſtrandum dedit.* *Narciſſus ab ordine ſuo reiectus.* *Georgius etiam apud ſuos infamia laborat.*

Verum iſti vt apparet, nullum audaciæ genus, quantumcunque illicitum, intactum, inauſũmque relinquunt, nihilque eorum omittent, in quibus malitiã ſuam oſtendere poſſunt, vt vita eorum cum ſententiis verbiſque probe congruat. Neque ſi ipſis ſua tanta taliáque facinora obieceris, pudefiunt. Leontius enim accuſatus de commercio cuiuſdam iuuenculæ mulieris, iuſſuſque proinde ab Euſtotio, vt ab eius contubernio abſtineret, ſe ipſum caſtrandum dedit, quo ita libere eius commercio vti poſſet: neque tamen vel ita ſuſpicionem abluere potuit quo minus cum presbyter eſſet, deponeretur. Narciſſus verò præter alia multa vitia quibus inquinatiſſimus eſt, iam tertio ab ordine ſuo reiectus eſt. Et qui inter eos facile teterrimus eſt, Georgius, & ipſe quoque presbyter à ſuo ordine ſummotus fuit, nec profuit ei quòd ſe Epiſcopum nominarat, quo minus Sardicæ in magno concilio deponeretur. Habet ille & hoc in vitiis ſuis auctarium, quòd quum nepotantet viuat, nec diſſimulare queat, etiam C apud ſuos infamia laboret. Singuli igitur ſingulis vitiis excellunt, vna tamen omnibus in genere & communis macula eſt, quòd pro hæreſi ſua, bellóque in Chriſtum, non Chriſtiani amplius, ſed Ariani appellantur. Quum igitur hoc ſint animo & profeſſione, & innumeris teterrimiſque vitiis ſcateant, quid miri eſt, aut inexpectati, ſi eos, qui in eorum ſententiam nõ concedunt, neque Arianam hæreſim plauſibus proſequuntur, ad necem quærant? & vbi necauerint, de facto gaudeant: fruſtrati autem votis ſuis tumultuentur, æſtuant, doleant, adeo vt ipſi putent ſe iniuriam accepiſſe, quòd in iniuriis inferendis non ſatis polleant: contrà qui eorum perſecutionibus appetiti fuere, Deo gratias agant, & multa cum fiducia loquantur, ea præſertim quæ ſunt in ſexto Pſalmo, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo?

Pſal. 6. *Pſal. 30.*

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? quum appropinquarent aduerſum me nocentes, vt ederent carnes meas, tribulatores mei, & inimici mei infirmati ſunt, & ceciderunt. Si conſtituantur aduerſus me caſtra, non timebit cor meum, Si inſurgat aduerſus me præliũ, in inexpugnabili dextra Dei ſperabo. Atque itidem in trigeſimo Pſalmo, Seruaſti ex neceſſitatibus animam meam, poſuiſti in loco ſpacioſo pedes meos, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, D per quem Patri in Spiritu ſancto, gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

A ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD VBIQVE ORTHODOXOS, QVVM PER ARIANOS PERSECVTIO FIERET.

EPISTOLA.

MAla quæ paſſi ſumus,& intoleranda ſunt,& condigne enatrari nequeunt, *Intoleranda perſecutiones in Atha.*
ſed tamen vt compendioſius vim acerbitatémque earum calamitatum ſi-
gnificem,hiſtoria mihi ex ſacris literis recitanda videtur. Vir Leuita iniu-
riam in vxore paſſus,vimq; eius indignitatis ſecum reputans(mulier enim *Iudicum. 19.*
Hebræa erat,& ex ſtirpe Iudæ)tantiſque contumeliis attonitus,quemad-
modum diuina Iudicum Scriptura renunciat,vxoris corpus in partes di-
uiſum,ad omnes tribus Iſraeliticas miſit,vt iniuria non ad ſe ſolum,ſed ad
B omnes æque pertinere crederetur,vtque vel vicem eius dolentes,vindices ſe præberent, vel
negligentes eius ſceleris,pudore confunderentur. Nuncij autem rem, vt geſta erat, denarra-
runt:illi autem qui viſu audirúque id cognouiſſent,in hæc verba proruperunt:Nunquam tale
quid,ex quo filij Iſrael ex Ægypto aſcenderunt,accidiſſe. Concitatæ igitur ſunt vniuerſæ tri-
bus Iſrael,omnéſque,quaſi ſinguli id peculiariter paſſi eſſent,in vnum coiere. In ſumma de-
bellati ſunt,qui hoc ſcelus perpetrauerant:non enim ad generis coniunctionem, qui in bellũ
coiere,ſed ad facinus reſpexere. Scitis iſtã hiſtoriam fratres,& quæcunque ibi perquàm dili-
genter à Scriptura ſuper hoc negocio recenſentur. Vlterius autem ea excutere non eſt ani-
mus,præſertim quum ad eos ſcripturus ſim,qui rem cognitam habent,& ipſe ardeam quam-
primum ad ea indicanda,quæ magnitudine & numero ſuperẽt Leuitica iſta mala.Ideo enim
huius hiſtoriæ mẽtionem fecimus,vt rebus eius temporis cum præſentibus in comparationẽ
miſſis,in quibus tanta & tam immanis crudelitas eſt,maiorem quàm illi indignationem ad-
uerſus homines nefarios conciperetis.Siquidem acerbitates perſecutionum nobis illatæ, ita
præponderant, vt exigua videatur Leuitæ calamitas,præ illis quæ nunc aduerſus Eccleſiam
C deſignata ſunt. Vel potius nunquam quicquam tale auditum eſt, in orbe terrarum, neque
quiſquam vnquam iſtiuſmodi mala expertus eſt.Tunc enim vna mulier iniuriam paſſa eſt,
& non niſi vnus Leuita erat,ad quem vis illa referebatur. Nunc autem vniuerſa Eccleſia in-
iuria eſt affecta,& ſacrarium contumelioſe habitum. Et quòd magis eſt, pietas ab impietate
perſecutionem perpetitur.Tunc ſingulę tribus ſingulis partibus mulieris viſis, attonitæ con- *Collatio.*
ſternatęque ferebantur.Nunc autem totius Eccleſiæ membra diuulſa ſunt.Rem ita eſſe,etiã *Eccleſiæ membra diuulſa*
ex illis cognoſcetis,qui alij atque alij in diuerſas partes,vt iniurias ſuas exponant, miſſi ſunt. *Exhortatio*
Obſecro igitur vos,vt ita veſtros animos commoueat rerum indignitas,quaſi nos non tantũ-
modo,ſed ipſi quoque iniuriã accepiſſetis,quo quiſque vti læſus, opem in commune con-
ferat,ne paulatim Eccleſiaſtici canones & Eccleſiæ fides corrumpatur,quæ ambo in pericu- *Canonum inſtitutio patribus tradita.*
lum veniunt,niſi Deus veſtra opera quàm celerrime delicta caſtiget, & Eccleſiam vindictæ
compotem reddat.Non nupera aut nouitia res eſt canonum Eccleſiaſticorum inſtitutio, ſed
primis vſque patribus per manus tradita eſt,& fundata in Eccleſiis, neque nunc tandem fi-
des ſuum initium ſumpſit,ſed ab ipſo Domino opera diſcipulorum in noſtram vſque ætatem
D propagata eſt.Ne igitur ea, quæ hactenus vſque ad noſtra ſecula in Eccleſiis obſeruata ſunt,
his temporibus pereant, & quę nobis concredita ſunt, à nobis requirantur, agite fratres, ita
animo excitemini,eumque zelum arripite,qui bonis diſpenſatoribus miniſteriorum Dei cõ-
gruit, & non aliter ſitis affecti,quàm ſi in oculis veſtris iſtiuſmodi populatio commiſſa eſſet.
Copioſius omnia ex tabellariis cognoſcetis,ego tamen mihi imperare non potui, quin paucis
ea quoque delinearem,quo plane vobis conſtaret,nullo vnquam tempore,talia in Eccleſiam
perpetrata eſſe,ex quo Saluator noſter in cælũ ſubuectus diſcipulis præcepit,Ite & docete om- *Mar. 16.*
nes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.Quæ igitur aduerſum *Matth. 28.*
nos,& Eccleſiã cõmiſſa ſunt,ad iſtum modũ ſe habent.Solẽniter nobis in pace cõuenientibꝰ,
populiſq; iſtiuſmodi cõuentu lætis,& cõminiſtris Sacrorum ſecundũ deũ vita cõuerſationẽ-
que per Ægyptũ,Thebaida,Aphricã in melius proficiẽtibus,mutuáq; inter ſe,& erga nos pace
& charitate affectis:ecce ibi ſtatim pręfectꝰ Ægypti publice literas proponit in ſpeciem edicti, *Georgius Capadox*
quibus declarabat Georgiũ Cappadocẽ natione,pro ſucceſſore mihi datũ,ſatellitiũ ſtipatori- *Athanaſii*
búſq; Comitis in cathedrã introducẽdũ.Fama iſtiꝰ negocij,tũc vt in re noua,& nũc quoq; poſt *ſucceſſor.*

rẽ per actã, perturbauit omnes. Maior igitur ea de cauſa in tẽpla populi defluxus, & præcipue A
ob id, quòd nullas querelas, nec à plebe, nec à presbyteris, nec ab Epiſcopis cõtra me habitas
ſatis ſcirent, neminemque niſi Arianos cum Georgio eſſe: ipſumque adeo Arianum & eſſe, &
ab Ariano Euſebium miſſum eſſe cognoſcerent. Scitis autem fratres, Euſebium cum ſuis præ-
ſides ſemper & ſocios ipſius hæreſeos Arianorum fuiſſe, & per eos nobis perpetuo inſidias eſ-
ſe factas, operámque dediſſe, vt Gallias exulatum abirem. Populus igitur indignari, quæritare
ſæpe multúmque, tum ad iudices, tum ad vniuerſam ciuitatem proteſtari, nullam aduerſum
nos querelam ab Eccleſiaſticis motam eſſe: Arianorum hæreticorum opera, hanc inſolentiã,
legúmque præuaricationem in Eccleſiam immitti. Sed vt demus querelam aliquam aduer-
ſum me ſuſceptam eſſe, meúmque nomen inter reos receptum eſſe, non tamen oportuit in
mei locum Arianum, aut qui Ariana ſaperet, ſurrogari, ſed ſecundum Eccleſiaſticos canones,
prout Apoſtolus præcepit, congregatis populis vnà cùm Spiritu ſancto, qui Epiſcopum con-
ſtituant, publice & in præſentia clericorum Epiſcopum poſtulantium, inquiſitionem fieri,
atque ita omnia canonice peragi: non autem ad præſentiam, poſtulationémque Arianorum,
qui ab Eccleſia alieni ſunt, quique Epiſcopale nomen non vereantur emere, ſucceſſorem mi-
hi dari, nundinatorémque Epiſcopalis tituli, præter conſenſum eorum, qui Epiſcopum po- B
ſtulare debebant, præterquam voluntatem conſcientiámque omnium, qui actis adhibiti non
fuere, per vim opéſque iudicium extraneorum, in hanc dignitatem immittere. Id enim & Ec-
cleſiaſticos canones ſoluit, & ethnicos ad blaſphemiam & ſuſpicionem cogit, vt putent non
legibus, ritúque diuino, ſed nundinatione & potentia Epiſcopos cõſtitui. Præclara igitur iſta
Arianica Georgij conſtitutio, tale ſui exordium habuit. Illius porro introitus in Alexandriam,
quàm multa nefaria perpetrauerit, quantorumque malorum author extiterit, licebit vobis &
ex literis noſtris & ab iſthuc proficiſcentibus reſciſcere. Populis ergo grauiter ferentibus iſta-
rum rerum inſolentiam, ideóque in Eccleſiis cœtus facientibus, ne Arianorum perfidia Ec-
cleſiæ fidei admiſceretur: Philagrius iam olim in Eccleſiam, & virgines iniurius, per id tẽpus
præfectus Ægypti, olim transfuga noſtræ religionis, Georgij conterraneus, homo nequaquam
ſpectatis moribus, fretus magiſtratus ſui authoritate, præſidioque ad quiduis audendũ prom-
ptus, & qui apoſtata, in Eccleſiam infeſtus, & præceps, Ethnicas tribus, Iudæoſque item atque
alios proteruos homines adhortationibus, magniſq; promiſſis, quæ ſecundum pacta pro ope-
ra præſtita bene perſoluit, aduerſus Eccleſiam inſtigatos cuneatim cum gladiis & fuſtibus, C
contra populos in Eccleſias immittit. Iam quid inde euenerit, non ſimplicem poſthac ſermo-
nem requirit, quum ea res nec ſatis digne explicari queat, aut ſine lachrymis, & planctu, vel
ex minima parte recenſeri. Vbi enim apud priſcos talis tragœdia? aut quid ſimile in bello &
perſecutione factum eſt vnquam? Siquidem & Eccleſiis & baptiſteriis flammæ iniectæ: ma-
gnus igitur luctus, eiulatus & planctus per ciuitatem. Ciues ea quæ agebantur, indigne ferre,
acclamare præſidi, vim proteſtari, eò quòd virgines ſanctæ & incontaminatæ nudatis corpo-
ribus nefaria paterentur, iiſdemque ſi contumacius obſiſterent, periculum capitis ingerere-
tur, monachi pedibus obtriti expirarent, alij fiſco addicerentur, alij gladiis fuſtibuſque macta-
rentur, alij vulneribus plagiſque male mulctati diſcederent. In ſacroſanctam autem menſam
(proh) quanta impietas, & facinora commiſſa? Vidiſſes enim eos aues & nuces pineas immo-
lare, idola ſua laudibus efferre: In Dominum noſtrum Saluatorem Ieſum Chriſtum & filium
viuentis conuicia, verborumque contumelias iacere, Sacros Scripturarum libros, quos in
Eccleſiis inueniebant comburere: In ſacrum baptiſterium (proh ſuperi) Chriſticidas Iudæos,
& Atheos Ethnicos nulla cum reuerentia ingreſſos, eam verborum factorumque turpitudi- D
nem nudatis corporibus deſignare, vt pudendum, abominandumque ſit relatu. Nec defuere
impij homines, æmuli acerbiſſimorum perſecutorum, qui virgines, continentéſque iniectis
manibus traherent, raptarent, & ad blaſphemiam, dominique abnegationem compellerent,
eóſque qui id facere recuſarent, conciderent, pedibuſque obtererent. In hoc genere introitus
ſui ſplendidus ille & perquam egregius Georgius lætus de iſtis malis, ſimulque mercedem,
præmiáque pro hac tam ſcelerata victoria, Ethnicis, Iudæis, cæteriſque quorum opera ad talia
vſus erat, diſpenſans, in prædam rapinaſque Eccleſiam dabat. Semel aut iſtiuſmodi genere ſce-
lerum & licentia data, multa teteriora quàm in bello, crudeliora quàm in latrocinio commit-
tebantur, quum & iſti obuia diriperent, illi in cellis repoſita diuiderent, magnámque copiam
vini aut ebiberent, aut effunderent, aut aſportarent, oleumque reconditum prædarentur, fo-
res cancelloſque tanquam reiectamenta geſtarent, & candelabra inibi ad parietem depone-
rent: cereoſq; Eccleſiæ, idolis adolerẽt. In ſumma magna vbique in eccleſia depopulatio, & plu-
rima

Georgius quomodo ingreſſus eſt epiſcopatum.

Populi querela in Arianos propter Athanaſium.

Epiſcopus quomodo cõſtituẽdus.

Epiſcopale nomen emebant Ariani.

Epiſcopi Arianorũ quales.

Philagrius apoſtata Ægypti præfectus.

Ethnici & Iudæi à Philagrio cum armis in Eccleſiã miſſi.

Baptiſteriis flamma iniecta.

Monachi variis modis cruciati & mactati.

Sacrarum ſcripturarum libri in eccleſiis combuſti.

Virgines raptæ.

Eccleſia in prædam & rapinam data.

Cerei eccleſiæ Idolis oblati.

A rima mortis imago, non tamen ad iſta impij Ariani vllo pudore cõmouebãtur, quin tetriora adhuc, atrocioraque accumulauere. Vidiſſes enim presbyteros & Laicos in ius trahi, virgines à cœtu ſuo diuulſas, ad tribunal præſidis raptari, & in carcerem conijci, alios fiſco addici, alios flagellis cædi, ſacrificiorũ, miniſtris & virginibus interdici. Hæc autẽ ſub Paſcha, in ſacra quadrageſima acta ſunt, per quod tẽpus ieiunijs dediti erãt. Interim egregius ille Georgius arrogatis ſibi moribus Caiphæ cũ præſide Pilato cõtra pios Chriſti cultores debacchabatur. Certe ipſo die Paraſceues ingreſſus in quãdam Eccleſiam cum duce & præſide Ethnicorum populorum, intellecto hominum odio, quo illius violentum introitum auerſabantur, authorem cõ ſuaſoremque ſe præbuit crudeliſſimo præſidi, vt eadem hora triginta quatuor virgines, & matronæ, item virique ingenui publice flagellis cæderentur, & in vincula conijcerẽtur, inter quos virginem quandam ſtudioſam literarum, & adhuc Pſalterium manibus retinentem, publice flagellari iuſſit, ereptus virgini à carnificibus liber, ipſa autem poſt flagra in carcerem recluſa eſt. His autem ad iſtum modum patratis, ne in reliquum quidem tempus ocium egere, quippe qui in illa alia Eccleſia, in qua ego potiſſimum per eos dies commorabar, eadem prorſus B molientes, furore ipſorum etiam in templum immiſſo, nihil non egere, vt ibi me interceptũ de medio tollerent, nec aliter eueniſſet, niſi gratiam Chriſti propinam, auxiliaremque mihi expertus fuiſſem, vnde ita elapſus, licuit mihi paucula iſta ex innumeris mala recẽſere. Ego enim videns eos ad extremam rabiem deueniſſe, mecũmque rationem iniens, quo ne vel Eccleſia noxam acciperet, aut virgines indigna paterentur, cædeſque denuo committerentur, eadẽmque iterum iniuria contumeliaque in populum incumberet, furtim me populis ſubduxi, memor verbi ſaluatoris noſtri, Si vos perſequuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Noueram enim ex his, quæ aduerſus primam illam Eccleſiam perpetrauerant, nihil ſceleris eos in iſtam Eccleſiam omiſſuros, vbi ne ipſam quidem dominicam diem ſanctiſſimi feſti, vlla in reuerentia habuere, quo minus eo ipſo tempore, quo dominus omnes ex mortis vinculis compedibuſque aſſeruerit, homines eius Eccleſiæ in vincula conijcerent. Georgius autem cum ſuis gregalibus, velut bello in Chriſtum ſuſcepto, fretus, confixuſque præſidis potentia, diem illum liberalem, vindicemque ſeruis Chriſti in luctum & mœrorem vertit. Ethnici contra, oculis animiſque malignis diem illum ſanctiſſimum intuentes, lætitia geſtiebant. Georgius vero, C credo ex mandatis Euſebij vinculis compedibuſque per id tempus Chriſtianos, ad luctum, cõplorationemque compellebat. Hoc genere violẽtiæ Præſes eccleſias diripuit, direptaſque Georgio & furioſis Arianis tradidit. Ergo reiectitij homines, & ſummoti ab eccleſia, in Eccleſiarũ direptionibus ſibi gratulantur: populis autẽ dei & clericis Catholicæ Eccleſiæ ea neceſſitas inflicta eſt, vt cũ impijs hæreticis Arianis communicent, aut ab introitu eccleſiæ abſtineant. Quin & naucletis alijſq; marinas nauigationes obeuntibus non exigua vis adhibita eſt à Georgio, dum alios opera præſidis in tormentis habet, alios vero compedibus adſtringit, & in carcerẽ cõijcit, ea de cauſa, vt & ipſius ſceleribus metuerẽt cõtradicere, & literas ab eo deferẽdas acciperent. Verum ne ita quidem contentus, quo ſe noſtro ſanguine ſatiaret, induxit crudeliſſimum præſidem facinorum ſocium, vt decretum ſub populi nomine aduerſus me odioſiſſimis verbis deſcriptum ad pientiſſimum Imperatorem Conſtantium mitteret, vnde non ſolum exilium, verumetiã mille mortes expectandas putes, is autem qui decretũ ſcripſit, tranſfuga eſt noſtræ religionis, quippe qui relictis Chriſtianis, idola Gentium turpiter adoret, qui autẽ literis iſtis ſubſcripſerunt, ethnici ſunt. Et ne multus ſim in ſcribendo, perſecutio adeſt D eaque perſecutio, qualis nunquam antea aduerſus eccleſiam oborta eſt. Nam in ſuperioribus perſecutionibus, quum quis ad fugam adigeretur, erat, vbi ſuas partes cum alijs coniungeret & quum occultaretur, non deerat Baptiſmatis copia. Hæc autem multa & præſens crudelitas, Babyloniorum impietatem æmulatur. Vt enim illi Danielem, ita præclarus iſte Georgius, eos, qui domi orationes faciunt, ad præſidem defert, & miniſtros Sacrorum infenſiſſime obſeruat, adeo vt ex iſta violẽtia multi deſtituti inopia Baptiſmatis, periclitentur, multique ſine viſitatoribus ægrotent, & lamententur: acerbiorem ſibi calamitatem quàm morbum arbitrantes populique ſacrorum miniſtris abactis, non ignari impietatis Arianorum, præoptant potius ita ægrotare, & periclitari, quàm vt Arianorum manus capitibus ſuis imponi ſuſtineant. Vt igitur Arianus eſt Georgius, ita & ab Arianis miſſus eſt, eumque nemo in Epiſcopum poſtulauit: niſi ſoli Ariani: ac proinde vti mercenarius & externus grauia & perquam acerba in populos Catholicæ Eccleſiæ: quaſi alienos & non ſui gregis per fidem facit. Ego autem quia iam pridem, quum eum Ariani vt fidum ſibi in epiſcopum promouebant, ſcripto edideram, nemini veſtrum, Catholicis Epiſcopis ignotum eſſe Georgium, eumque merito à vobis pro impieta-

Quadrageſimali tempore Ariani in Chriſtianos ſæuierunt

Virgines & matronæ flagris cæſæ deinde carceribus incluſæ paraſceues die.

Fuga Athanaſii cauſa.

Matth. 10.

paſcatis die Chriſtianos in vincula conijcit Georgius.

Eccleſiarũ direptionibus ſibi gratulãtur qui

Georgius cur Philargium induxerit.

Domi orãtes ad Præſidem delati.

Baptiſmatis inopia.

te ſua excommunicatum eſſe, & anathema edicto Eccleſiæ proclamatum, nec aliam eſ- A
ſe cauſam cur eum Ariani pro Epiſcopo mittant, niſi ne denuo ex meis ſcriptis ſimilia
conuitia paterentur, barbara, & exotica vi in me coorti, Eccleſias in ſuam poteſtatem
redegere: vt ita Arianiſmi ſuſpicionem vitarent. Verum & hic quoque magnopere fru-
ſtrati ſunt. Nemo enim Eccleſiaſticorum hominum Georgio ſe adiunxit, exceptis hæreticis,
cæteriſque ob crimina ſua ab eccleſia reiectis, illiſque item qui metu præſidis commu-
nionem ſimulant. Hanc tragœdiam ille iam olim quidem cum ſuis meditatus eſt: ſed nunc
eius dramatis agendi facultatem per calumnias nactus eſt, quibus nos apud Imperatorem ac-
cuſauit. Sed enim ne ita quidem conquieſcere potuit, vt qui etiam nunc mei cædem quærat,
& notis amiciſque noſtris adeo ſe terribilem infeſtumque præbet, vt nemo non metu mortis
in exilium fugiat. Verum non ideo de ſceleribus eorum formidinem, ſed potius indignatio-
nem & vindictæ cupidinem concipere debetis, quum hoc nouo genere ſcelerum aduerſum
nos ſint vſi. Si enim patiente vno mẽbro compatiuntur & reliqua membra, & ſecundum bea-
tum Paulum, flendum eſt cum flentibus, certe tanta eccleſia læſa, quiſque quaſi ipſe læſus eſ-
ſet, ad vindictam ſe accingere debet. Communis enim omnium Saluator eſt, qui ab illis blaſ- B
phematur, & omnes quotquot ſunt canones, ab iiſdem violantur. Si vobis in eccleſia ſiue vl-
lius querela ſedentibus ſubito per edictum principis ſucceſſor mittatur, & talia contra vos de-
ſignarentur, an id quæſo, ſine indignatione toleraturi eſſetis, an non potius vindicandum cen-
ſeretis? Eſt igitur æquum veſtram indignationem commoueri, ne ſi ita res ſilentio tranſmitta-
tur, paulatim in ſingulas Eccleſias idem malum propagetur: noſtraque diſciplina in mercatus
& nundinationes abeat. Quod igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico. Sæpe
enim eorum impietatem, publice priuatimque damnaſtis, neque ignari eſtis, qualis ſit Euſe-
bius cum ſuis, & quantopere cum Arianis eandem hæreſim foueat. Quæ res in cauſa fuit, cur
nobis olim inſidiatus ſit. Porro quæ per eum eiuſque ſocios deſignata ſunt, quantóque ea ſint
acerbiora vel bellicis calamitatibus, ideo meis ſcriptis oſtẽdi, vt ſtatim à rebus narratis aſſum-
pto zelo, rectà tenderetis ad tollendos talium ſcelerum in eccleſiam authores. Certe fratres no
ſtri Romæ anno ſuperiori infenſi prioribus eorum hominum factis, quum nõdum ſcelera iſta
acceſſerant, pro vltione ſumenda, concilium indici celebrarique voluerunt, & rẽ perfeciſſent,
niſi Euſebiam Eccleſiam turbaſſent, nóſque intercipere conari eſſent, vt libere ſine reprehen- C
ſore in ſceleribus ſuis pergerent. Quòd ſi Epiſcopi illi Romæ tum temporis in hæreticos iras
ſumpſere, quanto iuſtior grauiorque veſtra & ira & indignatio fuerit quum prioribus malefi-
ciis tantum ſcelerum addiderint? Obſecro vos igitur, ne tanta facinora leuia, aut negligenda
putetis, néue inclitam Alexandrinorum Eccleſiam hæreticorum pedibus obteri conculcarí-
que ſinatis. Certe iſta indignitas rerum in cauſa eſt, quòd populi, ſacerdoteſque ſeorſum ſine
ſynaxibus viuant, taciti quidem ob vim præſidis, animo tamen impietatem Arianorum exe-
crantes. Si igitur aut ipſe Georgius, aut alius quiſpiam ipſius nomine ad nos ſcribat, ne recipia-
tis fratres illorum literas, ſed oblatas diſrumpite, eorúmque tabellarios vt impios & ſcelerum
adminiſtros eiicite. Quòd ſi formulam pacificatoriam ſcribat, ne illam quoque recipiatis: me-
tu enim præſidis violentiáque Georgij, ad has literas perferendas compulſi ſunt. Ego autem,
quia veriſimile eſt Georgij gregales de Georgio ſcripturos eſſe, meis literis vos præmonere ſtu
dui, vt reiecto perſonarum delectu, ſicuti dei æmulatoribus congruit, ſubornatos, ſummiſſóſ-
que ab hoc genere hominum, expellatis, qui hoc ipſo tempore Arianorum gratiam Iudæos,
Ethnicóſque homines, ad perſecutiones, virginum ſtupra, cædes, Eccleſiarum populationes, D
incendia, blaſphemias inſtigarunt. Neque enim impius & furioſus Georgius, quòd Arianus
non ſit, inficiari poterit, quum is qui literis eius ſubſcribit, pro documento in contrarium ſit.
Ammon enim iſte eius ſubſcriptor, iam olim à Beato Alexandro ante me Epiſcopo, ob multa
mala, impietatemque ab Eccleſia eiectus eſt. Ob hæc omnia, quæſo, reſcribite, & impios con-
demnate, vt ſacerdotes, qui hic ſunt, populique orthodoxam veſtram religionem, zelúmque
veſtrum aduerſus malos conſpicientes, de veſtra gaudeant concordi fide: iſtique ſcelerum
in Eccleſiam authores veſtris literis, vel ſero errorem ſuum dedoceantur, & pœnitudine capi-
antur. Salutate eam quæ apud vos eſt, fraternitatem: qui mecum ſunt fratres vos ſalutant. Do-
minus autem vos ſanos, noſtrique memores conſeruet, Domini verè deſideratiſſimi.

Georgius excõmunicatus.

Nemo Chriſtianus adiunxit ſe Georgio epiſcopo Ariano.

Eccleſiæ læſa vindicta quærenda.

Rom. 12.

Euſebius Arianus.

Sacerdotes & populi ſine ſinaxibus.

Formulam pacificatoriam ab hæreticis non recipiendã.

Georgius vere Arianus.

A

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE SENTENTIA DIONYSII EPISCOPI ALEXANDRINI, ADVERSVS ARIANOS,

& quòd falſò eum Ariani ſibi adſtipulatorem hæreſeos fingunt.

EPISTOLA.

SERO mihi ſignificaſti de colloquio iſtic cum Chriſti perduellibus habito: nam antequam tua id mihi charitas ſcriberet, totum negocium ſtudioſe cognoueram, interimque dum iſta non illibenter audirem, placuit mihi ſummopere tui animi pietas, recte de patribus noſtris ſentientis, ſimulque Arianorum vecordiam etiam in hoc negocio agnoui. Qui quum nihil ratione conſentaneũ, aut certi ex ſcripturis ſacris in hæreſi ſua habeãt, ac
B
proinde improbas ſemper cauſificationes, & callida ſophiſmata in mediũ proferant, nunc eò audaciæ proceſſere, vt etiam patres noſtros in calumniam vocent: minime id alienum ab ipſorum moribus, & proprium omnino eorum prauitatis ingenij. Qui enim aduerſus dominum & Chriſtum ſua ſtudia intendunt, quid miri ſi beatæ memoriæ Dionyſium Epiſcopum Alexandriæ adſtipulatorem ſuffragatoremque ſuæ ſententiæ fingant? eundémque & ad commendationem ſuæ hæreſeos laudibus ornant, beatúmque deprædicant, & magis criminibus impetunt, non aliter quàm prædones ac improbi homines, qui cum de ſtudiis ſuis male audiunt, probos, modeſtoſque ſibi ſocios fingunt, falſa de alterius probitate mentientes. Si bene fidunt ſuæ ſectæ, verbiſque quæ loquũtur, nudam nobis ſuam hęreſim proferant, oſtẽdántque, ſi quid pro ea defendenda, vel ex ſacris literis, ex aliqua humana ſaltem ratione, quæ quidẽ pia ſit, deducere poſſint, aut ſi non poſſint taceãt. Nuſquã enim quicquã inuenturi ſunt, niſi quod faciat ad grauiorẽ ipſorum refutationẽ, ſaltẽ ex ſcripturis ſacris: Ioãne quidẽ dicente In principio erat Verbum, ipſis autem oblatrantibus eum non fuiſſe, antequam naſceretur:
C
Dauide vero ex perſona Patris ita recinente, Eructauit cor meum Verbum bonum, ipſis viciſſim obgannientibus, Verbum illud duntaxat eſſe mentis cogitationem, & ex non entibus extitiſſe. È diuerſo Ioanne Euangelizante, omnia per ipſum facta eſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil. Paulo quoque ad iſtum modum ſcribente, Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, eodemque ita alibi loquente, Quoniam in eo condita ſunt omnia. Quid igitur iis ſupereſt fiduciæ, ac non potius quod conuicium non merentur, dum deblaterant creaturam eſſe opificem omnium, & opus eſſe eum in quo ſunt omnia condita, & conſiſtunt? ne humana quidẽ vlla ratio, quæ pietatem ſapiat, illis ad ſui defenſionem relinquitur. Quis enim hominum, ſiue Græcus, ſiue Barbarus, eum quem pro Deo agnoſcit, creaturam eſſe, aut non fuiſſe antequam gigneretur, dixerit? Aut quis hominum auditis eius nominis verbis, quod ſolũ pro Deo veneratur, Hic eſt filius meus dilectus: rurſumque, Eructauit cor meum Verbum bonum, auſit dicere verbum, quod ex corde Dei progreſſum eſt, ex non entibus exiſtere, neque id aſſeclius, qui loquitur partum? Aut rurſum audiens ex eius quem ſaluatorem credit, ſermone: Ego in Patre, & pater in me, &, Ego & Pater ſumus vnum, ea dirimere conetur, quæ ille vnita eſſe
D
uerat, & ſine diuiſione conſeruauit. Illi igitur certi, quàm nihil ſit fiduciæ in ſua ſecta, ad mendacia de piis hominibus fingenda confugiunt. Atqui magis decuit eos omnium nudos inopéſque, & vbique ad interrogationes hæſitantes, quum nihil habeant quod hiſcant, ſententiã mutare & auerti à via erroris, quàm homines ignotos ſuorum cathalogo adſcribere, ne ab illis ipſis dé mendaciis conuicti, plus dedecoris referant. Verum illi ab huiuſmodi dolis nunquam abſtinuerint, vtpote æmuli Caiphæ, & ſociorũ eius, à quibus etiam Chriſti abnegationem didicerunt. Siquidem illi poſt tot opera Domini, vnde eum conſtabat Chriſtum eſſe, Filium Dei viuentis, poſt tot argumenta quibus conuincebantur, nihil non præter ſcripturæ intellectum, & animo ſentientes, & verbis loquentes, non tamen vel pauliſper contra eius rationes oculos attollere auſi, ad Patriarchã Abraham ſe recipiebant, dicentes: Nos patrem Abraham habemus, quaſi ita ſtultam verborum temeritatẽ occultare poſſent. Cæterum, nec illis quicquam iſtiuſmodi verba profuere, neque iſtis, quòd Dionyſium ſibi aſſociant, quo in eadem culpa cum eo eſſe videantur, profuturum eſt. Nam & illos de præuaricatione legis conuicit Dominus dicens: Hæc Abraham non fecit: & iſtos impietatis & mendaciorum eadem

Colloquium habitum cum hæreticis.

Ad calumnias confugiunt hæretici. Dionyſius epiſcopus hæreſeos falſo accuſatus.

Hæreticorum ſententia nullo modo defendi poteſt.

Scriptura ſacra ab hæreticis propoſita valent ad ipſorum refutationem.

Pſal. 44.

Ioan. 1

Rom. 11.

Mat. 3. & 17.

Luc. 9.

Pſal. 44

Ioan. 14.

Ioan. 10

Hæreticorũ refugium ad mentaria de piis hominibus fingenda.

Hæretici Caiphæ æmuli quomodo.

Ioan. 8.

Hæretici pios homines ſuorũ cathalogo adſcribunt.

veritas conuincet,docebitque DionyſiumEpiſcopum non fuiſſe Arianicæ ſententiæ, aut ve- A
ritatem ignoraſſe,ſed & eius temporis,& nouos iſtius ſeculi Iudæos,à patre ſuo diabolo furo-
rem iſtum Chriſto hoſtilem mutuaros eſſe. Magni certe argumenti eſt nihil eos veri dicere,
& calumniis virum premere,quod ille nunquam ab aliis Epiſcopis de impietate conuictus eſt,
neque hæreſim propugnando ab Eccleſia ſeceſſit,ſed in ea cum pietare obdormiuit, quodque
eius memoria hactenus cum patribus huc vſque celebrata eſt,& in cathalogum relata: qui ſi
cum iſtis eiuſdem opinionis fuiſſet,aut ſi ſcriprorum ſuorum rationem nō reddidiſſet,minime
dubium,quin eadem quæ illi,paſſurus fuiſſet. Atque iſta ſuffecerint ad plenam cōfutationem
nouorum Iudæorum,qui & Dominum noſtrum inficiantur,& patres noſtros calumniantur,
omneſque Chriſtianos decipere ſatagunt. Cæterum quia occaſionem calumniandi Epiſco-
pi ex quibuſdam particulis ipſius Epiſtolæ ſeſe habere arbitrantur, age particulas illas inſpi-
ciamus,vt inde eorum vanitas appareat, & deſinant vel ſero tandem inter ſe blaſphemare do-
minum,& confiteantur Ieſum vel cum militibus,conſpecto rei naturæ teſtimonio, verè eſſe
filium Dei,& nequaquam creaturam. Dicunt igitur in Epiſtola beati Dionyſij ſcriptum habe-
ri,filium Dei opus & quiddam factitium eſſe: neque Patri naturaliter ſuum ac proprium, ſed B
alienum ab illius ſubſtantia,qualis eſt vitis à natura agricolæ,aut nauis fabri: eundemque,quia
opus eſt quoddam conditum,non fuiſſe,antequam fieret. Scripſiſſe Dionyſium iſtius generis
Epiſtolam agnoſcimus,verum non hanc ſolem, ſed plurimas ab eo poſt modum ſcriptas eſſe
dicimus,quas ab iſtis quoque legi oportuit,vt ex omnibus ſimul, non ex vnica duntaxat iudi-
cium de eius fide conſtitui poſſet. Non enim fabri peritia ſolertiáque, qui multas triremes ædi
ficauit ex vnica naue,ſed ex omnibus ſimul diiudicari debet. Si igitur ſimpliciter, tāquam qui
fidem ſuam ederet,profiterentur hanc epiſtolam, ſcripſit,eſto, accuſent eum vt velint, non
enim crimine caruerit iſtiuſmodi ſententia. Quòd ſi temporis, & perſonæ ratio eum ad talia
ſcribenda traxit,aliaſque poſtmodum epiſtolas ſubdidit,quibus ſe de ſuſpicione purgat, non
oportuit omiſſis cauſis cur ita ſcribendum fuerat,homini temere odium cōciliare, ne alioqui
videantur,nihil niſi dictiunculas aucupari,& veritatem & fidem rerum,quæ ex aliis Epiſtolis
elucet,prætermittere. Agricola certe,qui alias atque alias arbores aliter pro ſubiecti ſoli ratio-
ne curat,minime culpari debet,quòd hanc amputet,illam inſerat,iſtam plantet, aliam ruſus
euellat,ſed potius ob multiplicem ſolertiam in admirationem eſſe. Quapropter ſi non obiter C
& perfunctoriè eius viri ſcripta legerint, indicent mihi quale argumentum ſcopumque epi-
ſtolæ ſecutus ſit,ſi id fecerint, calumniam ſuam animique prauitatem in lucem proferēt. Cæ-
terum,quia iſtic tergiuerſati ſunt,vel inſcitia eius ſcopi, vel verecundia, neceſſarium vide-
tur,vt ego illud dicam. In Pentapole ſuperioris Lybiæ quidam Epiſcoporum ſententias Sabel-
lij amplectebantur,tantumque eorum commenta inualuerant,vt vix vlterius filius Dei in Ec-
cleſiis prædicaretur. Re cognita,Dionyſius, ad cuius curam eæ Eccleſiæ pertinebant, legatos
miſit,qui authores harum rerum ab illis prauis opinionibus retraherent. Illis autem de ſtulti-
tia ſua remittentibus,impudentiuſque in impietate pergentibus, coactus eſt ad illorū impro-
bitatem retundendam iſtiuſmodi epiſtolam ſcribere, & humanitatem Chriſti ex Euangeliis
commonſtrare,vt illis audacius filium Dei abnegantibus,& humana eius Patri imputantibus,
commonſtrata rei veritate, non patrem, ſed filium pro nobis hominem eſſe genitum, rudi-
bus illis & inſcitis hominibus Patrem non eſſe Filium perſuaderet, & paulatim ad veram
Filij deitatem credendam, & patris cognitionem euehere poſſit. Hic nimirum ſcopus
eſt eius epiſtolæ, quæ ad retundendam eorum peruicaciam, qui veritatem fidei muta- D
re volebant, ſcripta eſt. Quid igitur ſimile habet Arij hæreſis & Dionyſij ſententia? aut
quid eſt cur Dionyſius, vt Arianus nominari debeat, in tanto inter vtrumque diſcrimine,
quum hic ſit Catholicæ Eccleſiæ magiſter, ille autem nouæ hæreſeos inuentor, ac de-
prauati animi index, hæreſimque Thaleia effœminatis ridiculiſque numeris, ad ſimilitudi-
nem Ægyptij Soſatæ conſcripta in lucem promulgarit. Hic autem aliis Epiſtolis conſcriptis
purgata ſuſpitione,recte ſe ſentire edocuerit. Qui ſi ſecum in ſcripturis ſuis diſſidet,non debet
in ea parte qua fidem non meretur,ad commilitium ab illis trahi. Rurſus ſi idem de ſe Epiſto-
la ſua ad Ammonium,vnde ſuſpicio nata eſt,adhibito remedio excuſarit, neque poſt excuſa-
tionem de ſententia orthodoxa deceſſit,certum eſt eum,ea quæ ſuſpecta fuere, ex vſu rerum
pro negocij conditione conſcripſiſſe,neque iſtiuſmodi ſcripta quæ negociis attemperata ſunt,
oportuit maligne odioſeque interpretari, aut ad cuiuslibet libidinem ſtudiúmque torqueri.
Medicus ſubinde ea remedia,quæ aliis inter ſe congruere non videntur,pro ſua peritia vulne-
ribus adhibet,non alio tamen quàm ad curationem mali reſpiciens. Probi itidem præcepto-
ris

Dionyſius de hæreſi nunquā cōuictus eſt.

Epiſtola Dionißij verba.

Exempla.

Cur Dionyſius ſcripſerit hanc epiſtolam.

Quàm Dionyſius Athanaſio ſit diſsimulis.

A riſ eſt, omnia in erudiendo ad mores diſcipulorum diſpenſare, donec eos ad profectum abſo- *Præcepto*
lutæ eruditionis eueheat quòd ſi beatum virum ob hoc ſcripti genus in culpa ponunt, nulla a- *riſ officium*
lia re ipſis ad criminationes ſuppetente, quid facient de beatis & magnis Apoſtolis, quorum
Petrus in Actis hæc verba facit, Viri Iſraelitæ, audite ſermones iſtos, Ieſum Nazarenum ho-
minem vobis à Deo virtutibus & miraculis & ſignis declaratum, quæ fecit Deus per eum in *Act. 2*
medio veſtri, quemadmodum ſcitis. Hunc definito conſilio & præſcientia dei, deditum per
manus iniquorum, cruci affigentes ſuſtuliſtis. Et rurſum, In nomine Ieſu Chriſti Nazareni à
vobis crucifixi, quem deus excitauit ex mortuis, hic coram vobis ſanus conſiſtit. Paulus vero *Ibidem.*
Antiochiæ quæ in Piſidia eſt, in enarranda hiſtoria de Saul amoto, & in locum eius Dauide
rege ſuffecto, ſub verbis Patris ita loquitur, Inueni Dauidem Ieſſæ filium, virum ſecundum
cor meum, qui faciet voluntates meas. Deus autem ex huius ſemine excitauit Iſraeli ſecundũ
repromiſſiones Seruatorem. Idem rurſus apud Athenienſes dixit, Deos igitur temporibus amẽ- *Act. 13.*
tiæ conteptus, in præſentia vbiq; omnibus pœnitentiam mandat, pro die illa in qua iudicatu-
rus eſt orbem in iuſtitia, per virum à ſe ad id muneris conſtitutum, atque id ita eſſe, fidem om-
B nibus faciens, eò quòd illum è mortuis ſuſcitarit: aut quid denique facient, ſi Stephanum illũ
magnum martyrem ita audiant loquentem? Ecce video cælos apertos, & filiũ hominis à dex- *Act. 15.*
tris dei conſiſtentem. Iam nimirum ferocient, affirmabuntque (nihil enim illis inauſum) etiam
ipſos Apoſtolos cum Ario ſenſiſſe, quum Chriſtum hominem è Nazareth oriundum & pati-
bilem eſſe prædicent. An quia ita iſti calumniantur, ſuſpicandum eſt apoſtolos his verbis vtẽ-
tes, Chriſtum tantummodo hominem eſſe exiſtimauiſſe, neque quicquam ſublimius de eo
cogitaſſe? abſit, vt hoc cuiquam in mentem veniat, illi vt architectores periti, & diſpenſatores
myſteriorum dei, non ſine iuſta ratione, rem ita temperarunt: Iudæi enim eius temporis, par- *Apoſtoli*
tim ipſi errantes, partim Ethnicos in errorem abducentes, Ieſum nudum, & merum duntaxat *cur Iudæis*
hominem, ex ſemine Dauidis prodiiſſe credebant, eo modo quo cætera illius poſteritas, neque *humanita-*
eum deum, aut Verbum eſſe carnem factum opinabantur. Hac de cauſa beati Apoſtoli pru- *tem Chriſti*
denter admodum humana Saluatoris primum Iudæis attulere, vt eos iam Chriſtum veniſſe *prædicaue-*
ex ſignis miraculiſque perſuaſos, paulatim ad credendam eius diuinitatem producerent, de- *rint.*
monſtrantes certiſſimis rationibus, iſtiuſmodi opera non hominis, ſed dei eſſe. Certe Petrus
C quum diceret hominem paſſibilem Chriſtum, ſtatim adiunxit, Hic author vitæ eſt. Idémque
& in Euangelio fatetur, dum inquit, Tu es Chriſtus filius Dei viuentis: & in epiſtola, cum Epiſ *Matth. 16.*
copum animarum & dominum ſuum & angelorum & poteſtatum pronunciat. Ita quoque *1. Pet. 2*
& Paulus, qui dicit Chriſtum virum ex ſemine Dauidis oriundũ eſſe, in epiſtola ad Hebræos *Heb. 1*
vocat eum ſplendorem gloriæ & ſigillum ſubſtantiæ eius. Philippenſibus vero eius ita ſcribit,
Qui in forma dei exiſtens, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem deo. Iam hæc dicta, au- *Philip. 2*
thorem vitæ & filium dei, & ſplendorem, & Sigillum, & parem eſſe deo, & dominum & Epiſ-
copum, quid aliud ſibi volunt, quàm verbum dei in corpore eſſe, per quod omnia facta ſunt,
cúmque indiuiſibilem eſſe à Patre, quemadmodum ſplendor à luce? Idem igitur Dionyſius ab
Apoſtolis edoctus fecit, coactus ob Sabellij hæreſim, quæ iam irrepſerat, iſtiuſmodi Epiſtolam
ſcribere, verbáque illis, quæ humanitus & humiliter de ſeruatore ſonant, obiicere, vt
rebus humanitatis eius interſepirentur, quo minus filium Patrem eſſe dicerent, faciliorem il-
lis viam ad credẽdam filij diuinitatem ſtrueret in illis epiſtolis, vbi ex ſacris ſcripturis Verbũ
eum eſſe ſapientiam, virtutem, vaporem, ſplẽdoremque Patris eſſe demonſtrat. Certe in ſcri- *Simile.*
D ptis ſuæ apologiæ propalam & ingenue piam fidem in Chriſtum confiterur. Vt igitur Apoſtoli
ob humana de Chriſto verba homine facto culpandi non ſunt, ſed potius ob doctrinam pro
tempore diſpenſatam admirationi eſſe debẽt, ita Dionyſius quoque ob epiſtolam, Euphrano-
ri & Ammonio contra Sabellium ſcriptam, culpandus non eſt. Quod enim verbis humilibus
& exemplis vſus eſt, id Euangelij vnde illa mutuata ſunt debet, ſimulque eius rei cauſam præ-
buit, Saluatoris in carnem aduentus. Nam vt verbum eſt dei, ita poſtmodum quoque caro fa- *Simile.*
ctus eſt. Et vt in principio verbum erat, ita quoque eum virgo in conſummatione ſeculorum *Ioan. 1.*
in vtero geſtauit, & homo factus eſt, atque ita vtraque pars dictorum, ad vnum eundemque
referuntur, eò quòd ille qui verbum erat, caro ſit factus, ſed tamen quæ de illius diuinitate &
incarnatione recenſentur, ſuo peculiari & mutuo ſenſu conſtant, adeo vt qui res humanas de
Verbo ſcribat, eius quoque interim diuinitatem agnoſcat, idemque quum de diuinitate mẽ- *Lachrimis*
tionem facit, animo complectatur, quæ ad illius in carnem aduentum ſpectent. Interim tamẽ *quid oſten*
vnum quodque, vt peritus & probus trapeſita diſtinguens recta ad pietatem contendit. Quũ *derit Chri-*
igitur eum lachrymantem dicit, ſentit dominum hominem factum lachrymis id voluiſſe oſtẽ- *ſtus.* *Ioan. 11.*

dere, quod hominis eſſet, eundemque rurſus Lazarum vt Deum reſuſcitare commemo- A
rant, nunc eſurire & ſitire corporaliter, nunc diuinitus quinque panibus ſatiare quinque
milia, & quidem corpus humanum in monumento iacuiſſe, ſed tamen illud ipſum à Ver
bo vti dei corpus excitatum fuiſſe. Eadem ratione docendi in epiſtola ſua Dionyſius ad
Euphranorem & Ammonium vſus eſt, quum ea quæ humanitus de Seruatore dicun-
tur, ob Sabellium ſcriberet, qualia ſunt iſta, quæ humano more de eo referuntur, Ego vi-
Ioan.15 tis, & pater meus agricola. Quale & illud, Fidelem ei, qui fecit ipſum, nec non & illud,
Qui creauit me, & tanto præſtantior Angelis factus: nec tamen interim illud de eo in contra-
Ioan.14 rium dictum ignorat, Ego in Patre, & Pater in me: & Qui videt me, videt & patrem meum.
Hæc enim cum in alijs epiſtolis allegaſſe videmus, nihilo tamen minus etiam inter eas citati-
ones humanorum domini meminit. Vt enim iſta de eo eulogia ſublimia ſunt, & magnifica
& diuinitatem eius ſapiunt. Qui quum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe
Philip.2 æqualem deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: & diues quum eſſet, inops pro-
pter nos factus eſt. Ita rurſus humiles, vileſque ſententiæ ſunt, quæ de aduentu eius in carnem
Vitis Chri- mentionem faciunt. Ea autem de humanitate Seruatoris dicta, vel hic ſentiri animaduertique B
ſtus eſt quo licet, quandoquidem Agricola, quantum ad ſubſtantiam vitis pertinet, natura ab ea externus,
modo. & alienigena cenſeri debet, palmites contrà, congeneres cum vite, indiuiſimque cohærentes,
& ipſi interim eandem naturam & parem cum vite poſſidēt. Si igitur filium eiuſdem nobiſcū
ſubſtantiæ eſſe velitis, eandémque naturam poſſidere, ſi igitur eatenus alienus à ſubſtantia Pa-
tris, eo modo, quo vitis ab Agricola. Sin autem filius aliud eſt, & diuerſum à nobis, nimirum
verbum, ratioque Patris, nos contra, nil niſi terrigenæ & poſteri Adæ: certum eſt illud dictum
de vite & agricola, non referri debere ad deitatem verbi, ſed ad eius humanitatem, quum ad
Ioan.15 iſtum modum dominus ſua verba temperarit, Ego ſum vitis, & vos palmites, Pater vero meus
Cognato agricola eſt. Nos enim reſpectu corporis noſtri domini cognati ſumus, ac proinde ab illo di-
ſumus
Christi. ctum eſt, Annuntiabo nomen tuum fratribus meis. Et vt palmites ex vite ſunt, eique conſub-
ſtantiales habentur, ita & nos cognata cum domino corpora ſortiri incrementum ex eius ple-
2.Pet.1 nitudine accipimus, eiuſque radice ad reſurrectionem & ſalutem nitimur. Pater vero agrico-
Agricola læ nomen meretur, eò quod ipſe per Verbum, vitem, quæ eſt humanitas Saluatoris, condide-
eſt Deus pa- rit, atque ideo nemo ad dominū venire poteſt, niſi Pater eò illū traxerit. Cū igitur iſte ſit huius C
ter quomo- ſententiæ intellectus, oportuniſſime ea de hac vite ſcribuntur, fidelem eum fuiſſe illi, qui ip-
do. ſum fecerat, & tanto præſtantiorem Angelis factum: necnon & illud, Dominus creauit me.
Quo enim tēpore illud acceperat, quod pro nobis oblaturus erat, corpus ſcilicet ſuum ſacro-
Hebr.1 ſanctum ex Maria virgine natum, eo nimirum tempore de illo ſcriptum oportuit, ipſum con-
Pro.8. ditum & creatum fuiſſe, ſiquidem huiuſmodi dicta hominibus congruunt, & attēperata ſunt,
neque poſt corpus aſſumptum Angelis præſtantior factus eſt, ne antea minor illis aut par fuiſ-
Hebr.8 ſe videatur: ac proinde Paulus in Epiſtola ad Hebræos, eius humanum miniſterium, cum Mo-
Ioan.1 ſis miniſterio in comparationem mittens, ad iſtum modum locutus eſt, Tāto præſtantior An
Ibidem. gelis factus, quum certum ſit, per angelos legem promulgatam, quam Moſes induxit: gratiam
autem per Ieſum Chriſtum Patre ſuppeditante donatam eſſe. Atqui ne tunc quidem lex à Dā
vſque ad Berſabeam prorogata fuit, quū iam in omnem terram exierit ſonus eorum, & gentes
Chriſtum adorent, & per eum patrem cognoſcant. Eo modo ſcilicet & nō alio illa ipſa de Sal-
uatore ſcripta ſunt. Quid ergo, num quemadmodum Chriſti perduelles iactitant, Dionyſius
humana de filio ſcribens, quódque creatus eſſet recenſens, eum hominem arbitratus eſt? aut D
quum diceret Verbum non eſſe proprium ſubſtantiæ Patris exiſtimauit illud vnius nobiſcū
ſubſtantiæ eſſe? Certe in alijs epiſtolis ita non ſcripſit, vbi & recte ſentire intelligitur, ac iure
his verbis contra hæreticos occlamauerit. Non ſum vobiſcum eiuſdem opinionis, ô Chriſti
rebelles, neque noſtra ſcripta Ario occaſionem dedere ſuæ impietatis. In ſcriptis ad Euphrano
rem & Ammonium propter Sabellianos mentionem de Agricola & vite feci, aliiſque iſtiuſ-
modi generis exemplis, vt humanis domini ob oculos poſitis, perſuaderem iis vt abſtinerent
dicere, Patrem eſſe hominem factum. Vt enim agricola in vite non eſt, ita non pater, ſed Ver-
bum in carne fuit, & quia Verbum in vite erat, ob corporalem cum palmitibus, hoc eſt, no-
biſcum cognationem, vitis nominatus eſt. Hoc quidem animo ad Ammonium & Euphrano-
rem ſcripſi, aduerſus veſtram autem improbitatem alias meas epiſtolas oppono, vt agnoſcant
ſapientes meam inibi defenſionem, & rectam fidei in Chriſto ſententiam. Oportuit igitur Ari-
anos, ſi modo habeant ſanam mētem, iſtiuſmodi cogitare & ſentire de Epiſcopo: omnia enim
clara ſunt intelligentibus, & rectam ſcientiam inuenientibus. Poſtquam autem non percepta
fide

A fide Catholicæ Eccleſiæ, delapſi ſunt ad impietatem, animo mentéque occæcati, arbitrantur ea quę recta ſunt, praua: & lucem tenebras, & tenebras lucem eſſe, neceſſum eſt, vt alia ex epiſtolis Dionyſij adhibeamus, & cauſam earum rerum, ad maiorem hæreticorum confutationem ſubijciamus. ea enim res nos induxit, vt ita de viro illo & ſentiamus & ſcribendum putemus.

CAVSA CVR ALIAS EPISTOLAS SCRIPSERIT, HÆC EST.

QVVM igitur Dionyſius Epiſcopus certior factus de Pētapolitanis, zelo religionis epiſtolam hanc, quemadmodum dixi, contra hæreſim Sabellij ad Ammonium & Euphranorem ſcripſiſſet, quidam ex Eccleſia recte quidem ſentientes, ſed tamen ignari eius cauſæ, cur ita ab eo ſcriptum eſſet, Romam adſcenderunt, ibique eum apud Dionyſium eiuſdem nominis Romanum Præſulem accuſauerunt: re comperta Alexandrinus ſimul & contra Sabellij ſectatores, & Arij dogmata, propter quæ ab Eccleſia eiectus fuit, volumen compoſuit, B vbi æquales, ſed tamen contrarias hæreſes eſſe docet in Sabellij dogmatis, & blaſphemiis eorum, qui dicunt Dei Verbum opus aut creaturam eſſe, poſtulauitque à Romano præſule, vt obiecta ſibi indicarent, quibus acceptis opus edidit ſub nomine elenchi & apologiæ, vbi ſceleratam officinam Chriſti rebellium redarguit, & quo pacto hanc infamiam contra ipſum excitarint, demonſtrat. Porro ex Dionyſij Romani Epiſcopi voluminibus contra eos qui filium dei opus aut creaturam aſſeuerant ſcriptis clare oſtenditur, hæreſim Chriſto rebellium Arianorum non iam primum, ſed olim ab omnibus damnatam fuiſſe. Quod autem ad præſulem Alexandrinum Dionyſium attinet, ex apologia eius ſatis apparet, eum non illius ſententiæ, cuius iſti dicunt, fuiſſe, aut quicquam prauarum opinionum Arij recepiſſe: imo potius ſcripta illius efficaciter demonſtrant, calumnias eſſe, quibus vulgo impetitus ſit. Non enim rixandi animo, ſed ſui purgandi apologiam ſcripſit. Certe qui ſuam innocentiam purgat, quid aliud facit quàm quod crimen diluit, & Arianos ſycophantas oſtendit? Cæterum vt ea ipſa innocentiſſimi viri apologia grauius confundantur, appareatque & ipſos malicioſos, Dionyſium vero liberum ab eorum erroribus operam dabo, vt ipſius verba in medium proponantur. Princi-C pio epiſtolæ ſuæ, nomen refutationis & excuſationis inditum voluit, vt intelligas eum & mentientes refellere, & ſeſe de ſuis ſcriptis excuſare, nec eadem mente, qua Arius eum ſuſpicatur ſcripſiſſe. ſed in recenſendo dicta quæ humanitatem Saluatoris ſapiunt, non ignoraſſe Chriſtum verbum & Sapientiam eſſe, miniméque à patre diuiſum. Et quod magis eſt, cōqueritur de obtrectatoribus ſuis, quod non integre ipſius ſcripta, ſed truncatim adducant, neque bona conſcientia, aut ſynceriter, ſed pro libidine rem tractent, illoſque ſimiles pronunciat beati Apoſtoli obtrectatoribus. Iſta nimirum expoſtulatio eum ab omni ſuſpicione liberat. Si enim Pauli calumniatores ſuis calumniatoribus pares arbitratur, nihil aliud præ ſe fert, quàm ſe pro Pauli opinione ſua conſcripſiſſe. Certe ad ſingula accuſatorum verba occurrens, omnibus quæ ab illis proferuntur, remedium opponit, & Sabellium ſubruit, vnde ſatis liquere videtur, quod fuerit religioſæ fidei. Vide mihi igitur, quid ad hanc calumniam reſponderit, qua dicunt eum ſenſiſſe Deum nō vſquequaque patrem, nec filium vſquequaque dum nondū genitus eſſet: filium fuiſſe, ſed interceſſiſſe tēpus, quum ille nondum eſſet: neque enim eum æternum fuiſſe, ſed poſtmodum extitiſſe. Sed nos maxima parte verborum ob prolixitatē omiſſa, dum vel in D diſputando rem examinat, aut ratiocinando colligit, aut per ſciſcitandi inſtantias redarguit, ſola ea quæ faciunt ad illius excuſationem in medium proferamus. Sunt autem ea quæ in primo volumine Elenchi & Apologiæ poſt cætera ſcripta reperias. Nunquam fuit, quando deus non erat Pater, & in ſequentibus agnoſcit ſemper Chriſtum Verbum & Sapientiam & Virtutem fuiſſe: nihil enim horum quum Deus exiſteret, factum eſſe, neque poſterius filium genuiſſe, filiumque non ex ſe, ſed ex parte eſſentiam nactum eſſe: Et paulò pòſt ita de eodem dicit: Iam quia ſplendor eſt æternæ lucis omnibus modis ipſe quoque æternus eſt. Luce enim ſemper exiſtente certum eſt, & ſplendorem ſemper exiſtere, eo enim ipſo lucem eſſe, quod ſplendeat, intelligitur: non enim fieri poteſt, vt lux nō luceat. Rurſus ad comparationes exemplorum redeamus. Si ſol eſt, eſt & ſplendor & dies, quòd ſi horum nihil eſt, magnopere abeſt, vt ſol poſſit dici adeſſe. Quòd ſi ſol æternus eſſet, indeſinenter & dies eſſet, nunc autem non eſt, incipiente igitur ſole, incipit & dies, & deſinente deſinit. Deus autem æterna lux eſt, nec incipiens vnquam nec deſinens. Igitur æternus cohæret illi & coniunctus eſt ſplēdor, qui ſine principio genitus ſemper, ab eodem promicat, hoc eſt, ſapientia, cuius hæc ſunt verba:

Dionyſius apud Dionyſium papam accuſatur.

Hæretici non integre ſed truncatim tantū ſcripta tractant.

Prima accuſatio in Dionyſium

Purgat ſe Dionyſius in apologia hoc modo.

Ego etam cui gratulabatur, quotidie autem per omne tempus geſtiebam coram eo. Atque A
iterum Dionyſius paulo poſt iſta de eodem loquitur, Exiſtente igitur æterno Patre, exiſtit &
æternus filius, lumen de lumine: nam ſi pater eſt, neceſſario & filius eſt. ſi enim nullus filius ge-
nitus eſt, quomodo ipſe pater, aut cuius tandem pater fuerit? Atqui ambo ſunt, & ab æterno
ſunt, deinde hæc addit. Si deum lucem voces filium ſplendorem eſſe dices: ſi ſpiritum (ſiquidē
Deus ſpiritus quoque dicitur) filium vaporem appellabis. Eſt enim (vt inquit ille) vapor potē-
tiæ dei. Et mox hæc à Dionyſio inferuntur. ſolus filius cum patre ſemper coexiſtit, plenuſque
exiſtentis eſt, & ipſe ex patre exiſtit. Hæc ſi ambigue dicta fuiſſent, haberent interpretatione
opus, nunc quia euidenter dicta ſunt, & ſubinde ab eo repetita eſt, cur Arius dentibus ſtrideat

Hæreſim Arianam ſubuertit Dionyſius.

quum ſuam hæreſim à Dionyſio ſubrui videat, eúmque ſibi, quod minime cupit, inclaman-
tem audiat, ſemper deus pater erat, & filius non aliquo leui modo æternus cenſendus eſt, ſed
eo modo, quo pater æternus eſt, & ipſe quoque æternus eſt, & pariter cum eo coexiſtit, vt
ſplendor cum lumine. Illi vero vel ſola duntaxat ſuſpicione dicti quod putarent Diony-
ſium Arianicè ſentire, hanc famoſam calumniam de eo ſparſerunt. Sed quid communi-

Inter Dionyſium & Arium diſcrimen.

onis inter ſe habent, vtriuſque ſententiæ, quum Arius dicat, Erat, quando non erat Filius, B
& priuſquam gigneretur, erat quando non erat. Dionyſius contra deum æternam lucem,
nunquam inchoatam, & nunquam deſinentem, ac proinde eum æternaliter cum deo eſ-

Accuſatio ſecunda in Dionyſium Criminis dilutio.

ſe, eiuſque indiſſociabilem ſplendorem, ſine principio, ſemper genitum & è patre pro-
micantem referat. Porro de altera ſuſpicione, qua eum in crimen vocabant, quod Patrem
nominaſſet, & non ibidem nominaſſet filium, rurſumque quod in mentione filij nomen pa-
tris reticuiſſet, ac proinde eum diſiungere, elongare, ac diuidere filium à patre, redditis ratio-
nibus falſum oſtendit, idque in ſecundo volumine, vbi hæc verba refert: Singula illa nomina,
de quibus locutus ſum, inſegregabilia à ſe inuicem ſunt, nec diuidi queunt. Patrem quum di-
co etiam ſine mentione filij, filium ſub patris vocabulo indicatum volui, contra ſi in mentio-
ne filij patrem omiſiſſem, tamen ille ſub nomine filij præintelligi debuit. Sancti ſpiritus men-
tionem feci, ſed ita vt pariter adiungerem, vndenam ille, & per quem venerit, ſed iſti ignorāt
patrem à filio alienari non poſſe, & ſub Patris vocabulo primarium coniunctionis authorem
contineri, & filium à Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſſe, eo quod patris vocabulum
hanc communionem indicet, & in patris filiique manibus eſſe ſpiritum ſanctum, ſed ita vt ne C
que à mittente, neque à ferente ſegregetur. Qui fieri igitur poſſet, vt cùm iſtis nominibus vtar,
ſuſpectus habear, quaſi iſta ſeparari, diuidique exiſtimauerim? Idem paulo poſt addit, Hoc ſci-
licet pacto vnitatem, quæ indiuiſibilis eſt, in Trinitatē dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui
non poteſt, in vnitatem conſumamus, & tamen ſcilicet accuſamur, quaſi qui dicamus filiū
vnum eſſe ex numero rerum factarum, & nequaquam patri ſuo conſubſtantialem. Idem rur-
ſus in primo libro, vbi talia dicentes coarguit: Veruntamē ego quum quædā creata, quædam
facta intelligenda eſſe dixiſſem, & rerum earum vt magni operæ precij exempla obiter & in
tranſcurſu recenſuiſſem, plantam ſcilicet & Agricolam, nauem & nauis fabricatorem, in re-
bus ſeriis & negocio congruis moram traxi, plenius ea quæ certioris fidei erant, exponens plu-
ribus ad id excogitatis exemplis rem inſtruxi, quæ tibi in alia epiſtola deſcripſi, qua oſtendo
falſum eſſe crimen, quo mihi obiiciunt, quod Chriſtum Deo conſubſtantialem eſſe negaſſem.
Nam tametſi dico me id vocabuli in ſacris literis, nec legiſſe, nec reperiſſe, veruntamen argu-
menta mea, quæ poſtmodum ſubiunxi, & ab illis tacita ſunt, nonne prorſus ab hac ſententia
diſcrepant? qui & humanā ſobolem pro exemplo allegaui, de qua nihil dubium, quin ſit cū D
genitore eiuſdem generis, atque eo ſolo parentes à liberis alios eſſe, quod ipſi liberi ſui nō ſint.
Ego autem eam epiſtolam ob temporum calamitates proferre nequeo, quod ſi tibi ipſa verba
libens miſi, multo libentius authographum miſiſſem, miſſurus tamen, quandocunque mihi
eius copia fuerit. Bene autem memor ſum me quàm plurimas ex cognatis rebus ſimilitudines

Similitudines Dionyſii.

congeſſiſſe. Nam & plantam ibi dixi ſiue ex ſeminio, ſiue ex radice ſuccreſcentem, aliam qui-
dem eſſe ab eo vnde pullulauerit, ſed tamen, vt cum eo eiuſdem naturæ maneat: & fluuium
à fonte profluentem, aliam formam & nomen accipere, neque enim aut fontem fluuium, aut
fluuium fontem dici, & ambos ita exiſtere vt fontem quaſi patrem eſſe, & flumen eſſe aquam
ex fonte dicas. Cæterum hæc & iſtiuſmodi à me ſcripta, quaſi cæcutientes diſſimulant ſe vide-
re, ſententioliſque incōditis, veluti ſaxis, eminus me lapidare conātur, ignari à rebus ignoratis,
& quibus opus eſt tractatu, vt innoteſcāt, nō ſolū aliena ſubinde, ſed & ſubcōtraria argumenta
in quæſtionibns adduci. In tertio deinde libro dicit. Vita ex vita genita eſt, & vt flumē à fonte
defluxit, & à luce inextinguibili, ſplēdida lux accēſa eſt. Quis igitur hæc audiēs eos ſuſpicantes
Diony-

A Dionyſiũ Arianicę ſentẽtiæ eſſe,nõ bono iure furoris inſimulauerit? Ecce per hæc propalã om-
nẽ eorũ hæreſim rationibus veritatis conculcat. Nã illud,Nõ erat,priuſquã gigneretur:& erat,
quãdo non erat,tollitur ab ipſo per ſplendoris comparationẽ , quũ dicit Patrem nullo vnquã
tempore fuiſſe orbum.Porro illud,quòd aiunt filium ex non entibus extitiſſe , ſubruitur ab eo
per hanc comparationem , qua dicit Verbum quaſi fluuium ex fonte, & germen ex radice,
& ſobolem ex parente , & lumen de lumine ,& vitam ex vita eſſe . Diuiſionem quoque Ari-
anicam qua verbum à deo ſeiungunt,iſtiuſmodi ſermone reprehendit, indiuiſibilem & in-
diminutam Trinitatem , in vnitatem conſummari . Porro , quòd dicunt alienum filium eſ-
ſe à Patris ſubſtantia,prorſus ſubplodit,quum dicit conſubſtantialem Patri eſſe filium,merito
igitur hæreticorum improbitatem ſtupeas,quòd, Dionyſium dicentem filium eſſe Patri con-
ſubſtantialem,ſecum affirment eiuſdem eſſe ſententiæ, & in orbem bombis circumſtrepen-
tes,veluti cu[illegible]es muſſitant,non recte à Synodo conſubſtantialitatem inductam eſſe. Si enim
illis Dionyſius eſt amicus,ne negent ſententiam ſui gregalis,& ſi recte eſſe dictum putãt, cur
ſe de Dionyſio eandem vocem vſurpante,quaſi de ſuffragatore ſuæ ſententiæ venditant? quũ
B ille iſta non obiter tractet , ſed ſcriptis in id iam antea epiſtolis, tum eos qui eum notauerant,
quaſi patri filium conſubſtantialem eſſe negaſſet , mendacij coarguit , tum illos qui eum ſu-
ſpicati fuerant,quaſi Verbum eſſe conditum dixiſſet,à ſe excutit & profligat,docens ſe nequa-
quam,ita vt illi arbitrantur,ſenſiſſe,ſed voces illas in eum vſum adhibuiſſe, vt oſtenderet non
Patrem eſſe,ſed filium,qui creatum,conditum & factum corpus induerit,ac proinde eum cre
atum,conditum,& factum eſſe recenſeri:certe quum hæc verba in prioribus ſcriptis vſurpaſ-
ſet,Arianis longum valere iuſſis,ab auditoribus ſuis rectam conſcientiam,animique benigni-
tatem exigit, difficultatem vel potius incomprehenſibilitatem illatum quæſtionum præten-
dens,oratque ne verba ſua, ſed mentem,quum pleraque ipſius verba eò rendant,explorandã
diiudicandamque putent.Exempla enim de planta & Agricola,vt res non magnopere vtiles,
ſe obiter & in tranſcurſu attigiſſe:contra quæ grauiora erant,magiſque accommoda, ibi ſe lõ-
giorem moram impendiſſe,& quæ veriora erant,pleniore tractatu executum fuiſſe. Iam qui
ita verba ſua moderatur,ſatis declarat ſe in ea ſententia eſſe , verius dici Filium ex patre æter-
num,quàm creatum,eò quòd hac voce eius corporalitas,illa vero ipſius diuinitas ſignificetur.
C Liquet certe ex iſtis dictis criminatores illius de negata Filij cum patre conſubſtantialitate,nõ
leuibus,ſed bonis rationibus documentiſque refutatos eſſe , quippe qui ita loquatur , tametſi
meum dictum ſit,quod non inuenerim hanc vocem conſubſtantialitatis in literis ſacris , rem
tamen ipſam inibi deprehendi,cognouique filium, qui verbum eſt,non alienum à patris ſub-
ſtantia eſſe.Quòd autem idem ille non arbitretur filium opus aut creaturam eſſe quod de eo
ſparſerunt inimici,oſtenditur ex eius ſecundo volumine, vbi ſic ait:Si quis igitur ſycophanta-
rum,eò quod deum omnium creatorem & opificem dixerim, arbitretur à me eum quoque
Chriſti creatorem dici,audiat,quæſo,cur de creatore loquens , eum patrem appellarim , ſub
quo nomine etiam filius,quaſi eodem ſcripto comprehenſus intelligitur. Poſtquam enim pa-
trem rerum creatorem appellaueram,ſubintuli,neque pater eorum quæ genuit,creator habe-
ri poteſt,ſi modo eum qui genuit,patrem voces:amplitudinem enim huius vocabuli,patris in
ſequentibus pertractabimus.Neque rurſum creator pater,ſi modo de operis authore mentio-
nem facias,certe apud Græcos id receptum eſt,vt docti ſuorum librorum factores & opifices
nominentur.Quin & Apoſtolus dixit,factor Legis,itidem quoque eorum quæ ex corde pro-
D ficiſcuntur,virtutis aut vitij factores dicimur,prout locutus eſt dominus,Expectaui vt faceret
iudicium,ſed fecit iniquitatem.Hæc quum audias,facile tibi in mentem venerit,diuinum il-
lud oraculum, Quocunque ſe vertat impius,ſubruitur,quippe qui ne hic quidem vllam cri-
minãdi Dionyſij cauſam habeant:clare enim docet filium neque creaturam,neque rem con-
ditam eſſe,atque eo nomine cum criminatoribus expoſtulat,calumniiſque illis,quibus ipſum
inſimulabant,quòd deum creatorem appellaſſet,remedium adhibet , obiiciens calumniato-
ribus ſuis,ipſos nihil conſiderare,quòd prius Deũ patrẽ nominaſſet,ſed quo nomine Filiꝰ vnà
intelligi debuit.Hoc quũ dicat , oſtẽdit Filiũ non eſſe in numero rerũ factarũ neque deum fa
ctorẽ Verbi ſui,ſed genitorem eſſe.Et quia maligne obiectum erat,quòd deum dixiſſe factorẽ
Chriſti,multiplici ratione ad ſe defendendum vſus eſt : dicit ne ita quidem ſuum ſermonem
deprehendi debere:reſpectu enim carnis creatitiæ, quam Verbum aſſumpſit,Deũ Chriſti fa-
ctorem appellaſſe . Quòd ſi de verbo quiſpiam hoc dictum eſſe ſuſpicetur , modo benigne
audiat:intelliget me nequaquam ſentire Verbum creaturam eſſe,quum Deum eius nõ condi-
torem,ſed patrem appellem.Nam tametſi obiter à me deus filij ſui creator nominetur,tamen

Solutiones obiectionũ in Dionyſium.

Quod filius non ſit creatura ex ſententia Dionyſii.

vel ita quoque res non caruerit ſua defenſione: Nam Græci ſapientes ſeſe ſuorum verborum A
quorum patẽtes genitoreſque ſint factores nuncupant. Quin etiam ſacra ſcriptura motuum
noſtrorum ex noſtro corde prodeuntium, factores nos appellat, factoreſque item legis, iudicij
& iuſtitiæ, adeo vt vndecunque appareat, magnum illum filium, nec creaturam, nec opus eſſe,
ac proinde ſe alienum eſſe ab Arianica prauitate. Imo ne hic quidem quiſpiam Arianorum
male de eo ſentire debet, quum dicit ita vnà cum Patre filium eſſe, vti ipſa nomina, quæ quũ
inuicem cohæreant, re tamen inter ſe plurimum diſtant, & non ſemper filium cum patre fu-
iſſe: ex quo enim genitus eſt filius ex eo Deum patrem vocari, atque iam inde filium illi coadeſ
ſe, ſicuti in hominibus euenire ſolet. Cæterum reminiſcaris mihi velim ſuperius dictorum, &
videbis Dionyſij rectam fidem. Nam quum dicat, Non erat, quando non erat deus Pater. ac
rurſum: Deus autem æterna lux eſt, quæ nunquam incepit, nec vnquam deſinet, quapropter
& æternus accubat illi & coadeſt ſplẽdor, nullo initio inchoatus, ſemper genitu[s] ex ipſo pro
micans. Atque ideo par eſt, vt nemo omnium de ipſo male ſuſpicetur. Nam exempla de fonte,
fluuio, de radice, de germine, & de ſpiritu & vapore, pudefaciunt Chriſti hoſtes, contrarios de

Exempla nõ admittunt hæretici.

illo rumuſculos ſpargentes. Quandoquidem autem ad cætera mala ſua, & hanc quoque ſen- B
tentiolam Arius veluti ex ſterquilinio depromptam adiecit, Verbum non eſſe Patri ſuum ac
proprium, ſed alterum eſſe verbum in Deo: hunc autem Dominum noſtrum alienum eſſe à

Accuſatio tertia in Dionyſium ex impoſtura Arij.

Patris ſubſtantia, imaginariumque Verbum dici, neque eſſe naturaliter verum filium Dei, ſed
adoptione hoc nomen obtinuiſſe, vtpote creaturam: Atque interim quum hæc dicat, iactat, vẽ-
ditatque ſe apud ignaros, quaſi in hac ſententia Dionyſium ſuffragatorem habeat. Sed tu mi-
hi vide quàm in hac parte ſyncera ſit Dionyſij fides, & quomodo quum tam prauis Arij opi-
nionibus dimicet, idque in primo volumine, vbi ſcribit, Dictum eſt ſuperius fontem omnium
bonorum Deum eſſe, fluuiumque, quem inde exundãtem repetimus in ſcripturis, filium eſſe.

Dilutio ex ſcriptis Dionyſii

Si quidem Verbum promanationem mentis nominari conuenit, idémque vt quaſi de homi-
nibus loquamur, ex corde per os effunditur. diuerſaque iam inde mens ea eſt, quæ ita per lin-
guam proſilit, ab ea ratione ſiue verbo quod in corde eſt. Hoc enim poſt alterius emiſſionem
remanet, & eſt, quale antea erat: illud autem in omnem partem fertur, atque ita, quanquam
alterum ab altero diuerſum eſt, vtrumque tamen in altero ſubſiſtit, & quum duo ſint, vnum
tamen habenda ſunt: Eodem modo Pater & Filius vnum ſunt, & in ſe inuicem dicuntur eſſe. C
In ſecundo autem volumine ita dicit, Noſtra enim mens eructat ex ſe Verbum quemadmo-

Pſal. 44.

dum loquutus eſt Propheta, Eructauit cor meum verbum bonum, & vtrumque alterum ab
ab altero ſuum proprium & diſtinctum locum poſſidet, quum hoc in corde, illud in lingua &
ore commoretur, & motum ſuum habeat, ſed non tamen vt diſtent, ac ſe inuicem careant, ne-
que eſt mens irrationalis, hoc eſt ſine verbo & ſine ratione, neque Verbum amens, hoc eſt, ſine
mente, ſed mens Verbum facit, & in verbo apparet, & verbum mentem, quæ in ipſo conſiſtit
declarat, & mens eſt, quaſi verbum quietum: verbum vero, quaſi mens proſiliens, & trãſit mẽs
in verbum, verbum autem mentem in auditores inſinuat, atque ita mens in auditorum ani-
mis collocatur, vnà cum verbo intrans, eſtque mens, quia per ſe exiſtit verbi Pater, verbum au-
tem veluti filius mentis: quod, vt ante mentem extiterit, impoſſibile eſt, ita nequaquam ſine
ea, ſed vnà cum ea extitit, & ab illa progerminatum eſt. Eodem quoque modo Pater maxi-
mus, & in ſolidum mens filium ſuum Verbum, interpretem & nuncium ſui habet. Hæc vel

Arius Impoſtor.

nunquam audiuit Arius, vel ſi audiuit, non intellexit homo inſcitus. nam ſi ea intellexiſſet, nõ
tot falſa de homine Epiſcopo finxiſſet, neque illum, vti & nos ſolet, conuitiis veritatis odio in- D
ſectatus fuiſſet. Verum quia Chriſti perduellis eſt, nuſquam ſegnis eſt, aduerſus eos, qui quæ
Chriſti ſunt ſapiunt, perſequendos. Id enim prædictum eſt à ſaluatore, Si me perſequuti ſunt,
& vos perſequentur. Aut igitur agnoſcant eum pro aduerſario principes iſtius impietatis, aut

Ioan. 15.

Excuſatio Dionyſio.

ſi ſibi ſuffragatorem Dionyſium velint, ſcribant eadẽ, quæ ille ſcripſit, confiteantur eadem quæ
ille confeſſus eſt, faciantque mentionem de vite & Agricola, de naue & nauis fabricatore, pro
fiteanturque eadem, quæ iſte profeſſus eſt in defendanda conſubſtantialitate, & in aſſerenda
filij natura, quem ex patris ſubſtantia genitum, æternumque eſſe docuit, quum mentis & ver-
bi, fontis & fluuij comparationem induceret, quo ſaltem ex ipſa verborum diuerſitate intelli-
gant, illa ab eo per œconomiam, & pro ratione temporis ſcripta eſſe, iſta autem, prout vſus ſa-
croſanctæ fidei exigebat, pronunciaſſe, iiſque perlectis, tollant ea quæ contra ipſum ſenſe-

Collatio fidei Dionyſii & Arij.

re. Quid enim habet Dionyſij fides, quod vel ex tantillo finitimum ſit Arij malis, quum
Arius Dominum imaginarium, Dionyſius contra, verum & naturale Dei Verbum eſſe
pronunciet: ille Verbum alienet à patre, iſte autem indiuiſibilem & proprium eum ſub-

ſtantiæ

A ſtantiæ, Patris eſſe doceat, idque eadem ratione, qua Verbum ex mentis ſubſtantia, fluuiuſque è fonte promanat? Qui igitur Verbum à mente diuidere & alienare, fluuium à fonte dirimere ac fluuium alterius ſubſtantiæ eſſe quàm fontem, & alienas inter ſe vtriuſque aquas dicere auſit, & diſtrahere ſplendorem à luce, quaſi alienæ naturæ & non ex luce prodeuntem, iungat ille quiſquis eſt ſuas furias cum Ario, quum ne ſenſum quidem communem habere videatur. Quòd ſi hæc indiuiſibilia eſſe natura agnoſcit, quodque ab ipſis naſcitur ipſorum eſſe propriū, ne quæ Arij ſunt ſentiat, aut Dionyſium calumnietur, ſed potius in eo admiretur, & dictionis claritatem & fidei rectitudinem. Porro aduerſus illam Arij inſaniam, qua dicit aliud eſſe in *Ioan.1*
Deo Verbum, & aliud de quo locutus eſt Ioannes Euangeliſta, dum diceret, In principio erat verbum, & aliam ſapientiam eſſe, quæ eſt in Deo, & aliam de qua Apoſtolus mentionem fa- *1.Cor.1.*
cit ſub his vocibus, Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia: iterum prodeat in certamen Dionyſius, & redarguat iſtiuſmodi prauam opinionem, ac vide quid denuo de iſtis opinionibus in ſecūdo ſuo volumine ſcribat, In principio, inquit, erat verbum, ſed non erat aliud Verbum quod *Ioan.1.*
hoc Verbum proferret: erat enim Verbum apud Deum: ſapientia eſt dominus, non tamē alia
B ſapientia erat, quæ hanc ſapientiam produceret, Ego, inquit, eram in qua oblectabatur. Veritas eſt Chriſtus. Benedictus autem vt in ſcripturis habetur Deus veritatis, quibus dictis Sabellium cum Ario ſubuertit, & vtramque hæreſim æqualem inter ſe impietate oſtendit. Non *Arii & Sabellii impietas æqualis.*
enim verbum eſt Verbi pater: nec opus eſt Patris, quod ex Patre eſt, ſed ipſius fœtus. Rurſum non eſt pater Verbum quod procedit, neque aliquod ex multis eſt iſtud Verbum, ſed vnicum & ſolum Patris ſui filius verus & natura genuinus, qui erat in illo, & in æternum, & indiuiſibiliter ex eo eſt: Ita Sapientia & veritas eſt dominus, neque eſt ſecundus ab altera ſapientia, ſed ſolus ipſe eſt, per quem omnia fecit pater, & in eo multiplices rerum ſubſtantias condidit, & per eum innoteſcit, quibus vult, & in eo omnium rerū curam prouidentiamque & agit, & exercet. Hoc vnicum Verbum Dei agnoſcebat Dionyſius, eáque Dionyſij fides fuit. Pauca nimirum, ex epiſtolis illius in vnum collata conſcripſi, ubi quidem, vt haberes occaſionem plura addendi, Arianis vero ad confuſionem eius calumniæ, quam aduerſus Epiſcopum inſtituerunt Vbique enim in genere & ſeorſum in ſingulis ſcriptis ſtoliditatem eorum redarguit, & hæreſim traducit. Quapropter Epiſtolam ad Euphranorem & Ammonium ſatis apparet, alia *Concluſio*
C mente, & pro ratione negocij ab eo ſcriptam eſſe. Nam id eius Apologia præ ſe fert, & eſt reuera bona perſuadendi forma, ad ſubruendum Sabellij furorem, vt qui velint quàm citiſſime cōuincere iſtiuſmodi homines, non initium faciant, ab iis quæ demonſtrant Verbi diuinitatem nimirum Verbum Sapientiam, & potentiam, & filium eſſe: Patrémque cum eo vnum eſſe, ne illi recte dicta praue interpretantes, inde ſibi occaſionem ſuppeditent improbe ſuæ contentionis quum audiant, Ego & pater vnum ſumus. &, Qui videt me, videt & Patrem meum. Sed *Ioan.10.*
præmittant ea, quæ de ſaluatore humanitus dicta ſunt, quemadmodum Dionyſius fecit, qua- *Ioan.14.*
le eſt, quòd eſurierit, quòd delaſſatus fuerit, quòd vitis ſit, quòd precatus ſit, & paſſus: quanto enim iſta humiliora ſunt dictu, tanto magis oſtenditur Patrem hominem non eſſe factum. Neceſſum enim, quum Dominus vitis appelletur, eſſe vinitorem: & quum precetur, eſſe qui donet. Hæc enim longe liquidius Sabellianorum furorem probant, quòd alius ſit qui precetur: alius, qui audiat: alius vitis, alius agricola. Quæcunque enim verba filium alienum à patre oſtendunt, ea de illo ob carnem, quam propter nos geſtauit, dicta fuere. Creaturæ enim alienæ peregrinæque ſunt à natura Dei. Ideo enim quia caro ex genere eorum
D eſt, quæ facta ſint: Caro (vt inquit Ioannes) factus eſt. Et quanquam pro ratione naturæ ſuæ pro *Ioan.1*
prius erat filius ſui patris, & ab eo indiuiſus, tamen ob carnem Pater ab eo longinquus eſſe dicitur. Quæ enim carnis propria ſunt, ipſe ſuſtinet de ſe dici, vt declaretur hoc corpus non alterius, ſed ſuum ipſius eſſe. Iam quum hic iſtiuſmodi ſit intellectus, citius refutabitur Sabellius, non patrem, ſed patris Verbum carnem eſſe factum, quod & carnem redemit, quam patri obtulit. Deinde quum eum ita refutauerit, & perſuaſerit expeditius in poſterū de deitate Verbi demonſtrationes faciet, eum Sapientiam, Filium & potentiam, Splendorem & Sigillum eſſe. *Simile.*
Nam neceſſe eſt vt hæc denuo cogites, quum Verbum ſit, eſſe quoque eius Verbi patrem: & *Chriſti*
quum Sapientia ſit, eſſe iſtius Sapientiæ parentem: & ſplendor quum ſit, eſſe & lucem, atque *humanitas*
ita patrem & filium vnum eſſe. Cum hac igitur conſideratione Dionyſius ſcripſit, & per illa Sa- *Sabellium*
bellij os obturauit, iiſdemque Arij hæreſim euertit. Quemadmodum enim humana Saluato- *retundit,*
ris Sabellium euertunt, ita ad refutandos Ariomanitas documenta, non ex humanis, ſed ex il- *eius verò*
lis, qui verbi Deitatem declarant, mutuanda ſunt: ne illi per ea quæ de Chriſto ob corpus re- *diuinitas*
feruntur, praue interpretantes, exiſtiment tale eſſe Verbum Dei quales nos homines ſumus, ac *Arium refutat.*

iam inde in ſuo furore permaneant, qui ſi doceantur de diuinitate Verbi, ſuum metipſi errorem improbabunt: faciliuſque vbi didicerint Verbum carnem eſſe factum, diſcriminabunt, tum quæ humana ſunt, tum quæ eius diuinitati congruũt. Quum igitur res ita ſe habeat, Dionyſiuſque ex ſuis ſcriptis pius & religioſus appareat, quid iam in poſterum tentabunt facere Ariomanitæ, cuiue hic conuicti mendacia ſua allinent? fieri enim nequit, quin lapſi è fundamento Apoſtolorum, ac proinde hallucinantes, caduca, nutantíque mente rixas quærant, ſiſque non inuentis, mendacia de patribus ſpargant. Sed nemo illis credet, etiam ſi ſumma vi calumnientur: ab omnibus enim improba ſceleratáque eorum hæreſis habetur, nec eſt, quem ſuffragatorem allegent, niſi diabolum, qui ſolus ille reliduus eſſe poſſit adſtipulator, vel potius ipſius hæreſeos ſuppeditator. Quis igitur iſtos, quorum dux eſt diabolus, Chriſtianos, ac non potius diabolicos putet, vt iam deinceps non Chriſto perduelles, ſed etiam diabolici appellentur, niſi ſe immutent, & impietatem quam commenti ſunt, abnegent, & veritatem agnoſcant, quod & illis vtile fuerit, & nobis decorum pro omnibus errantibus exoptare. A

B

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ, QVOD NICENA SYNODVS ANIMADVERSA EVSEBII CALLIDITATE,

Congruis & piis verbis decreta ſua ſuper Ariana hæreſi expoſuerit.

EPISTOLA.

Simile.

RECTE à te factum eſt, quòd mihi tuam cum legatis diſputationem declaraueris, inter quos erant tum nonnulli Euſebij ſodales, tum quam plurimi fratres Eccleſiaſticæ fidei. Ego igitur vt tuam Chriſtianam vigilantiam eximiam impiæ hæreſeos refutatricem gratam, acceptamque habeo, ita illorum impudentiam admiror, quod rationibus Arianicis friuolis inanibuſque deprehenſis, ipſique adeo de erroribus omnigenis, ab omnibus condẽnati, etiam nunc quoque more Iudæorum obmurmurare auſint, expoſtulantes ſcilicet cur patres, qui Niceæ conuenerant, has voces, eſſentiam & conſubſtantialitatem nuſquam in ſacris literis repertas, vſurparint: tu contra vt virum eruditum oportuit, illos ipſos oſtendiſti ad iſtum modum cauillantes, multo magis nouas & inauditas voces in vſu habere. C

Arianorũ impudẽtia obmurmurationibus

Veruntamen illi in comminiſcendis vitilitigationibus nihil alienum à prauitate ſuæ indolis faciunt, neque id mirum, quum tam vario ſint & verſipelli animo quam Chamæleontes ſunt in mutandis coloribus, quippe quibus tantiſper pudor adſit, dum refutantur: inopia hæſitationeque reſpondendi, ſed mox tamen reſumpta audacia ad cauſificationes fingendas recurrant: quos ſi denuo conuiocas, fatiſcunt illi quidem, verum non diutius, quàm vt denuo ea, quæ nuſquam ſunt, mendaciis fingant, & vt in pſalmis eſt, inania cogitent, non alia de cauſa, quàm vt in ſua hæreſi perdurent. Atqui in iſtiuſmodi conatibus, nihil æque produnt, ac dementiam ſuam, & imitationem Iudaicæ prauitatis. Nam illi refutari à veritate, neque audentes cõtra eam oculos attollere, ad iſtas cauſificationes perfugiebãt. Quod ſignum facis, vt videamus & credamus tibi? & quid operaris? quum interim tot ſigna ederentur, vt & illi ipſi dicerent: Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit: nam & mortui reſuſcitabantur, claudi ambulabant, cæci viſum recuperabant, leproſi mundabantur, aqua vinum fiebat, & quinque panibus ſaturabantur quinque milia hominum: quapropter cæteri admiratione percellebantur, ac Dominum adorabant, confitentes in eo compleri Prophetias, ipſumque eſſe Deum Dei filium, Phariſæi contra, & ſi ſole clariora ſigna erant, nihilominus tamen obmurmurabant, vt inſciti & indociles: & Cur, inquiunt, homo cũ ſis temetipſum Deũ facis? ſtulti & prorſus animo obcæcati, quippe quos oporteret inuertere ſermones, in hunc modũ, Cur tu cũ Deus eſſes homo factus es? nã opera eũ Deum eſſe declarabãt, vt & bonitatẽ Patris adorarẽt, eiuſque propter nos œconomiã admirarentur. Sed hoc neque dicebant, neque quæ fierent, inſpicere volebãt, aut ſi cõſpicerent, quũ ea ipſa eorum oculis ingererentur, ſub alio tamen prætextu obtrectationes faciebant, Cur tu (inquientes) in ſabbato paralyticum ſanas? & cæco à natiuitate viſum D

Ariani animo ſunt vario ac verſipelli. Simile. Pſal. 2.

Ioan. 11 Chriſti miracula illũ deum eſſe teſtantur.

Phariſæorum pertinacia & incredulitas.

A ſum reſtituis? Hæc iam eorum ſecunda cauillatio, & nihil aliud niſi mera calumnia, cum aliis
diebus Domino omnem morbum & omnem languorem ſanante, æque in ſuis quærimoniis
& criminationibus perſiſterent, malebantque ſe potius impios haberi, dum Beelzebutem
operum Chriſti authorem volunt, quàm repudiare ſuam ipſorum malitiam. Quapropter Sal-
uatori noſtro multifariam, multiplicitérque deitatem ſuam demonſtranti, & Patrem omni-
bus euangelizanti, nihilominus ſtultiloquiis ſuis veluti in ſtimulos calcitrantes, calumnias fa-
ciebant, non alia de cauſa, quam vt (iuxta prouerbium) tergiuerſationes comminiſcentes, ſeſe
ſepararent à veritate. Iudæi igitur eius temporis hac prauitate animi Deum abnegantes, me-
rito foras à lege & promiſſione patrum reiecti ſunt. Ariani vero noſtro tempore Iudaizantes,
idem mihi videntur cum Caipha & Pharisæis pati, qui quoniam nihil in ſua hæreſi conſen-
taneum vident, tergiuerſationes comminiſcuntur, cur hoc ſcilicet, & non illud potius ſcriptũ
ſit. Sed id tibi admirationi eſſe non debet, ſi nunc talia machinantur, qui primum ad contu-
melias faciendas excurrent, poſtea cohortes, & Tribunos inter minas iactaturi. In iſtiuſmodi
rebus illorum conſpiratio, ad errores ſuos defendendos conſiſtere videtur. Recte igitur, omni
ratione deſtituuntur, qui Dei Verbum, Rationémque inficiantur. Hæc quum mihi explora-
B ta eſſent, nihil quidem illis quæſtionem mouentibus reſpondere volebam: tibi vero ea quæ in
Concilio acta eſſent ſciſcitanti, nullam mihi moram interponendam putaui, quin ſtatim vti
res geſta eſſet, præſcriberem, quo ſtatim intelligeres, quàm prorſus pio ſenſu hæreſis Ariana
deſtitueretur, & quàm nihil niſi cauillationes captarent. Tu autem vir omnium chariſſime
diſpicias velim, numnám ita ſeſe res habeat. Nam ſi malis ſuis inuentionibus, quibus diabolus
errorem aſſeminauit, bene confidunt, age purgent ſe prius de illis criminibus, ob quæ hæreti-
ci pronunciati ſunt, & tum denique ſi poterint, accuſent decreta contra ipſos facta. Nõ enim
homicidæ aut adultero poſt iudicium datum locus conceditur, vt ſententiam Iudicis crimi-
netur, quòd non hac, ſed illa formula concepta ſit: Ea enim tergiuerſatio damnatum non libe-
rat, ſed potius damnati crimen ob eius proteruitatem audaciámque exaggerat. Quare & iſti
quoque oſtendant ſententiam ſuam piam eſſe, de qua in iudicio conuicti ſunt, quo tempo-
re nihil iſtiuſmodi conquerebantur. Æquum enim eſt reos nihil aliud conari, quàm ſui pur-
gationem, aut ſi conſcientiam habeant ſordidatam, & ſe ſentiant impiè egiſſe, ne verba dam-
nationis culpent, alioqui duplex vitium ſimul, crimen ſcilicet impietatis, & culpam imperi-
C tiæ relaturi, ſed potius in id ſtudio incumbant, vt cognitis iis, quorum prius ignari fuere, im-
pias aures ſuas lauacro veritatis, & pietatis dogmatibus abluant: ita enim in Nicæna Synodo
cum Euſebio eiuſque gregalibus actum eſt, quum principio in hæreſi ſua contumaces in deũ
bella pugnaſque meditarentur. Nam quæ ab illis proferebantur, hæreſis impietate ſcatebant.
Epiſcopi contra, qui conuenerant (erant autem illi plus minus trecenti) placide & humaniter
poſtulabant, vt ſuorum dictorum rationes redderent, ſéque non impios eſſe demonſtrarent:
illi autem vix inceperant hiſcere quum iam & improbarentur, & ipſi quoque inter ſeſe depu-
gnarent, ignitáque ſuæ hæreſeos perplexitate, muti prorſus reddebantur, ipſoque ſilentio ſuę
opinionis vitia flagitiáque prodebant. Epiſcopi igitur ſublatis Euſebianorum vocabulis iſtam
formulam ſanæ fidei conceperunt, omnibúſque ſubſcribentibus ſubſcripſerunt & ipſi Euſe-
biani iis verbis quæ nunc culpant. Loquor autem de vocabulis ſubſtantia, & conſubſtantia-
litate approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam eſſe, ſed fœtum Verbum
que ex Patris ſubſtantia. Quódque maioris admirationis eſt, Euſebius ex Cæſaria Palæſtines,
quum pridie abnegaſſet, in eandem ſententiam tamen poſtridie ſubſcripſit quam etiam Ec-
D cleſiæ legendam miſit, dicens eam eſſe Eccleſiæ fidem, & patrum traditionem, omnibuſque
manifeſto apparuit, cum prius & temere erraſſe, & fruſtra contra veritatem pugnaſſe. Nam
tametſi eum puduit ſcriptis errorem fateri, & vt potuit ſe Eccleſiæ excuſarit, in epiſtola tamẽ
in qua Dei Filium conſubſtantialem & ex ſubſtantia Patris exiſtere non inficiatur, clare ſe in
errore fuiſſe demonſtrat, miſérque prorſus in eo fuit, quod vt ſe purgaret, coactus ſit Arianos
accuſare, quòd illi ſcriptum reliquiſſent, non fuiſſe Filium, antequam gigneretur, indéque ra-
tiocinari vellent, cum ne ante carnis quidem natiuitatem extitiſſe. Et hoc ipſum ſcit Acatius,
niſi & ille quoque nunc metu temporum id diſſimulandum putet, veritatémque inficiari ve-
lit. Certe & is in fine ſubiunxit epiſtolam Euſebij, vnde eos & Chriſti perduelles videas, & in
primis Acatij aduerſus præceptores ſuos ſtoliditatem deprehendas. Qui igitur fieri poteſt, vt
non ſcelerati habendi ſint, ſi tanto, & tam œcumenico concilio vel contradicere cogitent? aut
non pro legirupis exiſtimandi, ſi malignis oculis non vereantur à decretis illis rite contra A-
rianicam hæreſim factis obtrectare? quibus illorum antea in hac impietate magiſtri ſua manu

Iudæorum calumnia in Chriſtũ.

Mar. 12. Luc. 11.

Ariani cũ Iudæis à promiſſione patrum ſecludũtur.

Arianis reſpondere nolebat Athanaſius.

Arianorũ propoſitiones hæreticæ.

Ariani omnis prorſus effecti.

Euſebius ex Cæſaria palæſtines Eccleſiæ fidem profitetur & approbat.

Euſebianorum inconſtantia.

A ſubſcripſerunt, licet poſtmodum Euſebiani mutato animo, tanquam canes ad vomitum regreſſi ſint: vel potius quomodo non odio digni ſunt, qui nunc tandẽ contradicunt, eoſq; quos prodiderunt, duces ſuæ hæreſeos habere volunt: homines nimirum tales, quales Diuus Iacobus duplices corde, & inſtabiles in omnibus ſuis viis appellat, nunquam vnam, eandémque ſententiam, ſed alias aliam fouentes, dictáque ſua nunc laude, nunc vituperio proſequuntur, vt quod iam probarint eueſtigio damnent. Hi ſunt vt Paſtor dixit, Progenies diaboli, quique ſpecimen potius cauponum, quàm magiſtrorum præ ſe ferant. Eſt enim ibi vt patres tradiderunt, veræ diſciplinæ & magiſterij argumentum, vbi eadem confitentur, nec à ſe inuicem, nec à maioribus diſſentiunt. Qui igitur hoc animo non ſunt, mali potius quàm veri præceptores appellari debent. Certe Ethnici, quum nec eadem profiteantur, ſed inter ſe diſcrepent, veram diſciplinam non habent. Sancti contra, ſynceræ ſunt veritatis præcones, eò quod inter ſe ſententiis conueniunt, & nullo diſſidio laborant. Qui tametſi diuerſis temporibus vixerint, æque tamen ſimul eodem tendunt, vt vnius Dei Prophetæ & eiuſdem ſermonis interpretes. Quæ enim Moſes docuit, eadem ab Abrahamo obſeruata ſunt, quæ porro Abraham obſeruauit, eadem Noë & Enoch agnouerunt, diſtinguentes munda & immunda, & gratioſi apud Deũ B fuerunt. Abel quoque huius rei teſtis habendus eſt, qui ea quæ ab Adam perceperat, Deo obtulit. Adam autem magiſterio Dei inſtructus fuit. Idem igitur Deus, quum ſub conſummatione ſeculorum veniſſet ad reprobationem peccati, dixit: Non præceptum nouum dedi vobis, ſed præceptum vetus, quod audiſtis ab initio, ideoque qui eo ipſo magiſtro vſus eſt, Apoſtolus Paulus in præſcribenda Eccleſiaſticæ vitæ forma, ne Diaconos quidem voluit bilingues, nedum Epiſcopos eſſe voluit, & Galatas obiurgans, in vniuerſum ſimul omnia complexus eſt, his verbis. Si quis vobis Euangelizauerit præter hoc quod accepiſtis, anathema ſit, quemadmodum prædixi, & ruſum dico, imo ſi Angelus vobis è cælo Euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Quum igitur Apoſtolus ita dicat, aut iſti Euſebium cum ſuis ſibi non conſtantem, alia diuerſaque ab iis, quæ ſuſpicione approbauit, dicentem, pro anathemate habeant, aut ſi putent eum recte ſubſcripſiſſe, ne obmurmurent tanto conſilio. Quod ſi neque hoc, neque illud faciant, certum eſt eos omni vento, & fluctu circumferri, neque ſuis, ſed alienis ſententiis duci. Quapropter qui tales ſint, in ſuis iſtis cauſificationibus, indigni ſunt, quibus fides habeatur. Deſinant igitur ea culpare, quæ non intelligunt, aut potius quæ diſtinguere C nequeunt. Nam prorſus quod malum eſt, bonum, quódque bonum eſt, malum eſſe pronũciant, & quod amarum eſt, dulce, & quod dulce eſt, amarum eſſe dictitant. Certe quæ reprobata ſunt, & pro malis damnata, obtinere volunt, quæ autem recte definita ſunt, calumniantur. Oportuit igitur nos, neque vllam omnino defenſionem iſtarum rerum inſtituere, aut ad vanas illorum cauillationes reſpondere, neque illos contẽtioſius agere, ſed approbare ea, quibus duces ſuæ hæreſeos ſubſcripſerunt, quum non ignari ſint reuocationem ſubſcriptionis malitioſam, ſuſpectámque videri. Nam quod ſuſcripſerunt, quum illis liceret, ſaltem aliquid pro defenſione dicere, id reuera, quàm impia ſit eorum hæreſis, declarat, ſiquidẽ ſubſcriptionem non ſubiiſſent, niſi eam hæreſim damnaſſent, nec antea damnauerunt, quàm omnis rationis inopes præ pudore defeciſſent, quapropter ex reuocatione ſubſcriptionis, nihil niſi pertinaciam impietatis defendendæ colligas. Quamobrem vti dixi, oportebat illos quieſcere, verum quandoquidem tam vehementer audaces ſunt, & fortaſſe arbitrantur ſe magis quàm illi hanc diabolicam impietatem propugnare poſſe: age tametſi ſuperiori Epiſtola ad te ſcripta, cumulatiore eos refutatione aggreſſus ſim, nunc tamen denuo iſtos, quemadmodum antea & illos, in ſingulis ipſorum verbis profligemus. Liquebit enim æque nunc vt antea, eorũ D hæreſim non ſanam, ſed dæmoniacam eſſe. Aiunt igitur iſti, vt etiam illi placebat, magna cũ temeritate. Non ſemper filius, quoniam non erat filius, priuſquam exiſteret, quin ex non entibus, & ipſe quoque extitit, quapropter Deus non ſemper fuit filio ſuo pater, ſed tum demum pater factus eſt, vbi filius & eſſe incepiſſet, & creatus eſſet: ab illo enim tempore Deus Pater nominatus eſt. Creatura ſiquidem & factura eſt Verbum, externum, diſſimiléque Patri, quantum ad ipſius ſubſtantiam pertinet. Neque enim Verbum naturalis & verus filius Patris, neq; ſola & vera Sapientia Patris eſt, ſed res condita, & vnum ex numero creaturarum, quique abuſiue nuncupatur Verbum & Sapientia: eadem enim ratione in Deo fuit, quum cetera omnia, ac proinde verus filius haberi non debet. Mihi autem ante omnia libet ex iſtis ſciſcitari, quidnam ſit filius & cuius rei ſignificationem id nomen afferat, vt ſaltem vel ita ſuamet dicta intelligãt. Nam ſacræ ſcripturę duplicem eo nomine ſignificationem innuunt: vnam quidem cuius mentionem Moſes in lege facit, Si audieritis vocem Domini Dei veſtri, vt ſeruetis

Iacobi 4. & 1.

Matth. 12.

Paſtor liber Eccleſiaſticus.

Abrahamus Moſis doctrinam obſeruauit Abel obtulit quæ Adam ex præceperat magiſterio Dei inſtructus.

Ioan. 15.

1. Tim. 3.

Gal. 1.

Euſebius cum ſuis pro anathemate habendus.

Concilio Niceno ſubſcripſerunt Euſebiani quãdo.

Euſebianorum hæreſis quæ.

Filius quid in ſacra ſcriptura.

Deut. 15.

A uetis præcepta eius, quæcunque ego hodie mando vobis, vt faciatis quod bonum eſt, & acce-
ptum coram eo, filij eritis Domini Dei. Quemadmodum & in Euangelio Ioannes dixit,
Quotquot illum receperunt, dedit illis poteſtatem filios Dei fieri. Altera ſignificatio eſt, qua *Ioan. 1.*
Iſaac Abrahæ filius, & Iacob Iſaaci, ac deinceps Patriarchæ filij Iacobi appellantur. Ipſi autẽ
ad quam (quæſo) filij ſignificationem alludentes talia de filio Dei garriunt? Decurrent (ſatis
ſcio) ad eandem cum Euſebio impietatem. Nam eum filium eſſe volunt ſecundum priorem
ſignificationem vocabuli, quales illi qui ex melioratione profectúmque morum adipiſcuntur
huius nominis gratiam, eáque accepta, poteſtatem obtinẽt, vt filij Dei efficiantur, id enim illi *Abſurdũ.*
dixere. Quod ſi ita eſt nihil diuerſum à nobis habuerit Chriſtus, etiam ſi vnigenitus ſit, quum
ita quoque nomen filij prærogatiua virtutis obtineat. Nam tametſi (vt aiunt) eò quòd præco-
gnitum prædeſtinatúmque fuerit, eum talem euaſurum, anticipauerit ſtatim cum exortu ſuo
nomen filij, eiuſque gloriam occupant, nihil tamen ab illis differret, qui poſt virtutis profectũ
eandem appellationem conſecuti ſunt, quoadusque cenſebitur eodem modo, quo illi hoc *Gen. 2.*
nomen accepiſſe. Siquidem & Adam anticipans gratiam, & ſtatim vbi natus eſſet, in
paradiſo collocatus, nihil quicquam differentiæ habuit ab Enoch, qui poſt tempora natiuita-
B tis ſuæ quum Deo placuiſſet, in paradiſum tranſlatus eſt, neque item quicquam diuerſum ab *Heb. 11.*
Apoſtolo, qui poſt facta ſua raptus eſt in paradiſum, imo ne à latrone quidem, cui ob confeſ- *2. Cor. 12.*
ſionem promiſſum eſt, ipſum ſtatim in paradiſo futurum. Sed hic conuicti & refutati fortaſſis *Luc. 23.*
dicent, quod iam ſæpe per ſummam impudentiam dixerunt, ſe ad iſtum modum putare, filiũ
prærogatiuã præ aliis habere, vnigenitúmque appellari, eò quòd vnus ille à ſolo Deo condi-
tus ſit. cætera vero omnia à Deo per ipſum creata ſint. Quis (quæſo) veſtris animis nouam
iſtam & ſtultam cogitationem ſubiecit, vt affirmetis Patrem ſuamet opera filium ſolum dun-
taxat condidiſſe, cætera autem non item? Impium eſt talia de Deo cogitare, maxime ſi au- *Eſa. 49.*
diant Eſaiam ita loquentem: Deus æternus, Deus qui conſtruxit ſumma terrarum, non eſu-
riet, nec delaſſabitur, neque eſt inueſtigabilis prudentia eius, quin potius ipſe eſurientibus ro-
bur largitur, & per Verbum ſuum fatigatos refocillat. Quòd ſi, poſtquam filium condidit, cę- *Gen. 46.*
tera vt indigna quæ ſua opera creentur, contemnit, etiam illa veſtra opinio impietate non ca- *Gen. 20.*
ret. Non enim eſt factus in Deo, qui cum Iacob in Ægyptum deſcendit, & propter Abraha-
mum caſtigat Abimelech, idque in gratiam Saræ: cum Moſe vero, quamuis homine, ore ad
C os loquitur. Et in montem Sinai deſcendit, & populo latenter ſua gratia contra Amalechum *Exod. 20.*
auxilium præſtat. Ergo & illi mentiuntur, qui dicunt, Ipſe nos fecit, & non ipſi nos. Ipſe eſt *Exod. 17.*
qui per Verbum ſuum omnia & magna & parua facit, neque hac parte res creatæ diſtinguẽ-
dæ ſunt, vt dicas has eſſe creaturas Patris, illas filij: quum omnia ſint vnius Dei Verbo ſuo,
quaſi manu propria vtentis & in eo omnia facientis. Et hoc ita eſſe ipſe Deus declarauit, di-
cens: Manus mea fecit hæc omnia, & Paulus hoc ipſum quod didicerat, edocuit, quum *Eſa. 66.*
inquit, Vnus Deus, ex quo omnia. Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Ipſe *Rom. 11.*
certe vt ſemper, ita & nunc quoque imperat ſoli, & exoritur: nubibus præcipit, & aliquam
partem terrarum irrigant, vbi non irrigant, ibi fit exſiccatio: & terram iubet fructus proferre,
& Hieremiam in vtero format. Quòd ſi iſta ipſemet facit, non eſt ambiguum, eum ne à prin-
cipio quidem dedignatum fuiſſe, omnia per Verbum ſuum conſtituere, nam & iſtæ quoque
partes ſunt vniuerſitatis. Sin autem ideo filius Dei duntaxat creatus eſt, quia cætera indomi-
tam vim manus Dei in fingendo perferre nequiuerant, vt ea à filio, quaſi ſuccenturiato ſub- *Aſterij de*
miniſtróque crearentur: id enim Aſterius Sacrificator idolorum ſcripſit, & Arius tranſcriptũ *creatione*
D ſuis tradidit, quam ſententiolam deinde cæteri quaſi calamum confractum vſurpant, non *mendaciũ.*
agnoſcentes ſtulti, quàm ea ſit friuola, & nullius momenti: Si enim impoſſibile erat, vt res
creandæ manum Dei ingeniti perferrẽt, filiúſque eius pro opinione eorum creatura eſt: quo- *Abſurda.*
modo ille tandem ſolus potuit vim diuinę manus, dum ipſe crearetur, perferre? Iam ſi vt crea-
turę exiſterent, opus fuit mediatore, & creatura quoque eſt filius, ſecundum eorum ſententiã,
oportuit etiam ante ipſum filium, mediatorem aliquem interceſſiſſe, vt filius in rerum naturã
venire poſſet. Huic rurſum mediatori vtpote creaturæ, alius mediator adhibendus fuit, vt &
ipſe quoque procrearetur, quòd ſi huic etiam mediatorem adhibeas, neceſſum erit, vt etiam
illi mediatorem excogites, adeo vt mediatorum ſeries in infinitum abeat. Atque ita dum *Mediatorũ*
ſemper requiritur mediator, non poterit rerum natura in eſſentiam produci, eò quòd nulla *ſeries infi-*
creaturarum, vt vos dicitis, indomitam ingeniti dei manum perferre queat. Sed hic intelligẽ- *nita ſi filius*
tes, quàm hoc abſurdum ſit, illud nouum initium ſermonis deſumitis, filium tametſi creatu- *eſſet creatu-*
ram, idoneum tamen fuiſſe, qui ab ingenito crearetur. Verum hoc ſi concedas, neceſſario ſe- *ra.*

quitur omnes creaturas ab ipſomet ingenito condi potuiſſe, quum & ipſe Filius pro veſtra A
opinione æque res creata ſit, ac cæteræ creaturæ, ac proinde vana ac fruſtratoria eſt Verbi
generatio, ſecundum impiam & ſtolidam veſtram ſententiam, quum Deus ſufficiat per ſe ad
omnia creanda, omnéſque creaturæ indomitam omnipotentis Dei manum perferre valeant.

Adã pluſne habeat in eo quod ipſe à Deo, nos autem propagatione creati ſumus.

Verum quia ſatis conſtat, quantopere animo, mentéque capti ſint, age videamus, num iſtud
ipſorum impium commentum longe quàm reliqua, abſurdius videri debeat. Adam ſolus à
ſolo Deo per Verbum eius factus eſt, non tamen ideo plus eum habere, quàm cæteros ho-
mines, aut diſtare à poſteris eo nomine dixeris, quòd ille quidem à ſolo Deo conditus ſit, &
configuratus, nos autem ex ipſo progeniti, & ſucceſſione generis propagati ſimus, quamdiu
verum erit ipſum quoque Adamum è terra formatum eſſe, & quum non eſſet, poſtmodum
extitiſſe. Quòd ſi aliquam prærogatiuam protoplaſto dare libeat, eò quòd dignus habitus ſit
qui manu Dei fingeretur, eſto: ſed ita, vt ſcias eam prærogatiuam excellentiorem honorem,
non differentiam naturæ adferre. Ex terra enim factus eſt, quemadmodum cæteri, manuſq;

Adã ſimilis nobis natura.

illa, quæ tum Adamum formauit, eadem nunc quoque omnes eius poſteros format, ac con-
ſtituit. Et hoc ita eſſe ex verbis Dei ad Hieremiam liqueat. Antequam te formarem in vtero, B
noueram te. De cæteris verò omnibus ita ſermocinatus eſt, Mea manus fecit hæc omnia,
Idémque rurſus per Eſaiam ita dicit: Dominus eſt, qui liberauit te, & formauit te in vte-
ro, Ego dominus conſummans omnia, ſolus ego extendi cælum, & ſtabiliui terram, id-
que Dauid agnoſcens, ita cecinit, Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me. Et in Eſaia
loquens, ita inquit: Dominus, qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi: quibus verbis idem ſigni-
ficatum vides. Quapropter nihil à nobis differt, nec obſtat, quòd tempore prior eſt, quamdiu

Heb. 1. Eſa. 66. Eſa. 44. Ibidem. Pſa. 118. Eſa. 46. Concluſio.

Filius Dei ſi creatura eſſet, nihil à cæteris creaturis differret natura.

certum indubitatumque habetur, nos omnes eadem manu Dei conditos & creatos eſſe. Si
igitur Ariani eodem modo de Filio ſentitis, quòd eadem ratione creatus ſit & cœperit ſubſi-
ſtere, nihil certe ei, quod quidem ad naturam attinet, eximium à cæteris rebus tributũ, quũ
& ipſe quoque aliquando non fuerit, & iam ſit, atque ex virtute filij nomen, donumque eius
appellationis obtinuerit. Quandoquidem vnus eorum haberi debet, pro veſtra ſententia, de
quibus in Pſalmis Spiritus loquitur, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Quis
igitur ille eſt, cui Deus mandauit, vt Filius crearet quum in eo opera omnia conderet? At-

Pſa. 148.

Verbum patris eſt vnicum.

qui aliud Verbum non poteritis oſtendere, præter illud quod abnegatis, niſi nouum iterum C
ſophiſma excogitetis: quin iam (inquiunt) excogitatum habemus, id videlicet quod olim ali-
quando Euſebiani dixerunt, ideo Chriſtum prærogatiuas præ aliis habere, Deique filium, &
vnigenitum appellari, eò quòd ipſe ſolus ſit particeps Patris: cætera verò de ipſo participent.
Mire igitur ſeſe fatigant, ſua verſipellitate, dum verba ſua non aliter, quàm colores mutant,
ſed proficiunt nihil, declarabitur enim eos etiam ita veluti è terra inaniter blaterare, & in ſuis

Filij Dei appellamur nõ eo modo quo Chriſtus. Eſa. 1.

ſententiolis quaſi in cœno volutari. Nam ſi nos eodem modo filij eius appellaremur, quo ipſe
eſt Filius Dei, conſentaneum quiddam illorum figmenta poſſiderent. Quòd ſi contra, & nos
quoque eiuſdem Dei, cuius ille, filij appellamur, certum eſt nos quoque eiuſdem Patris con-
ſortes eſſe, quum ita loquatur, Filios genui, & exaltaui. Nam ſi eius participes non eſſemus,
nunquam gignendi vocabulo vſus fuiſſet: quod ille ſi nos genuit, nemo alius, ſed ipſe Pater
noſter habendus eſt, neque differentiam addit, quòd ille plus adeptus ſit, & prius ſit genitus
nos autem minus, & ſerius ſimus in lucem editi, quamdiu eiuſdem Dei participes cenſebimur
& eiuſdem Patris Filij nuncupabimur. Plus enim & minus naturæ diuerſitatem non inferũt.
Hoc etenim ſingulis ſua virtus conciliat. Et hic quidem quinque ciuitatibus, ille decem præ-

Matth. 26. Matth. 25.

ficitur, alij ſedent ſuper duodecim Thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, alij audiunt D
Venite benedicti Patris mei, & euge ſerue bone, & fidelis. Quum igitur illi tam male ſentiãt,
non mirum eſt eos talem Filium imaginari, vt eius Patrem exiſtiment ſemper fuiſſe, ipſum
autem non ſemper, ſed ex non entibus in eſſentiam emerſiſſe, & conditum eſſe, nec prius fuiſ
ſe quàm conderetur. Verum qui talis eſt, alius & diuerſus eſt à vero Filio Dei. Quum igitur
talia loqui fas non ſit, ea enim potius Saducæorum & Samoſatenſis opinio eſt, reſtat igitur, vt
vocabulum filij in alium intellectum interpretemur, & quemadmodum Iſaac Abrahæ filius
intelligitur, ita quoque Chriſtum Filium Dei intelligamus. Quod enim naturaliter ex aliquo
naſcitur, neque aliunde adoptatur, id pro filio agnoſcit natura, & eam vim ſignificationis id

Filij generatio ſitne humano more intelligenda.

vocabulum præ ſe fert. Quid igitur? humanóne more generatio Filij intelligenda eſt? certe id
Euſebiani præ inſcitia, ſecundum dogmata Arianorum libenter receperint: ſed dicẽdum eſt,
neutiquam Deum vt hominem eſſe, quum homo non ſit vt Deus. Homo enim ex materia,
eáque patibili creatus eſt. Deus contra, immateriatus, incorporeus exiſtit. Nam tametſi eædẽ
dictio-

Verba Dei & hominibus conuenientia diuerſa ratione conſideranda.

A dictiones de Deo & hominibus in ſacris Scripturis habeantur, hominum tamen perſpicaciũ eſt, vt Paulus præcepit, lectioni attendere, vt rem cum iudicio diſcernant, & pro natura rerum quæ ibi ſcribuntur, vocabula accipiant, ſine intellectus confuſione, ne quæ Dei ſunt, humano more fieri intelligas, neque in rebus humanis tanquàm de diuinis cogites. Id enim eſt vinum aqua miſcere, & alienum ignem altari inferre: ſiquidem & Deus & homines condere dicuntur, & Deus & homines eſſe perhibentur, eò quòd hoc ipſum à Deo mutuo accipiant. Quid igitur? itáne Deus condit vt homo? aut eodem modo eſſe dicitur? Abſit: aliter enim de Deo vocabula accipimus, aliter de hominibus eadem illa interpretamur. Deus enim creat, quum euocat ea quæ non ſunt, in eſſentiam, ſine vllius rei aut ope aut opera: homines autem primũ optant, vt ſit quod tractare ſtatuunt, deinde rem vbi adepti ſunt, & ſibi ſubiectam habent, tũ demum exercent, operámque ſuam & artem in ea explicant, ſcientiámque agendi ab eo Architecto mutuantur, qui omnia per Verbum ſuum ſiue Rationem operatur. Rurſus homines quum nequeant per ſe eſſe, certis locis continentur, & in dei Verbo conſiſtunt. Deus autem per ſe exiſtit, omniaque in ſe continet, & à nullo continetur. Et in omnibus eſt ſecundũ

Deus nõ ita condit vt homo.

B ſuam bonitatem & poteſtatem, idémque extra omnia eſt, ſecundum ſuam propriam naturã. Quemadmodum igitur non eadem ratione homines, qua deus, neque deus, qua homines liberos creat, ita quoque aliter ſe habet hominum, aliter filij generatio ex patre: hominum enim progenies partes ſunt quodammodo gignentium, quum iis corporum natura non ſimplex ſit, ſed fluxa ſit, & ex particulis coaleſcat. Effluunt enim homines quum gignunt, & viciſſim cum aluntur, cibi potúſque in eos influunt, ac proinde decurſu temporis multorum liberorum parentes efficiuntur. Deus contra impartilis & impartibiliter Filij ſui Pater exiſtit. Non enim effluxio eſt à re incorporea, aut in eam vlla influxio, vt hominibus contingit, ſed quia ſimplex eſt, vnius duntaxat Filij Pater eſt. Ideo enim Filius & vnigenitus eſt, & ſolus dũtaxat in ſinu Patris, eumque ſolum ex ſe genitum eſſe Pater declarat, quum inquit, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complaceo. Idẽ ille Ratio & Verbum Patris ſui eſt, in quo eandem illam impatibilitatem, & impartilitatem quę in patre eſt, intelligere debemus: ſua enim hominibus ratio nec per paſſionem, nec diuiſionem naſcitur, tantum abeſt vt dei Rationem ita natam eſſe arbitreris. Ideóque & ipſe ſedet ad dextram Patris vt Verbum illius &

Simile.

Alia hominum, alia Verbĩ generatio ex patre quomodo.

Differentia inter deum & homines quæ.

Matt. 3. & 17. Luc. 9.

C Ratio. Vbi enim eſt Pater, ibi & eius Ratio, nos autem ab eo iudicamur, vt res creatæ & infinitis modis inferiores: ille adoratur, & adorandi dei Filius: nos contrà, adoramus cum deum, & dominum confitemur, vt creaturæ, & ab illo diuerſiſſimi. Rebus igitur ad iſtum modum comparatis, conſideret mihi aliquis ex eo grege, eóſque confundat, quærátque ex iis, an quod ex deo vt propria ipſius ſoboles naſcitur, fas ſit nominare ex non entibus exiſtere, an rationi hoc conſentaneum ſit, an omnino in cogitationem alicuius venire debeat, an ex deo eſſe, pro re accidentaria deo imputari par ſit, vt tandem pro ſua audacia affirment nõ ſemper fuiſſe dei filium? Cæterum in hoc rurſus vim humani intellectus ſuperat & tranſcendit dei generatio, quòd quum nos noſtrorum liberorum temporis decurſu parẽtes efficiamur, eò quòd antea nulli, poſtmodum in rerum natura eſſe incepimus: deus vero contra, quum nunquam non fuerit, ab æterno ſui filij Pater exiſtit. Natalium porro fides maxime in ea ſimilitudine, quæ parentibus cum liberis eſt, conſtituitur. Verum quia nemo Filium nouit niſi Pater: neq; Patrem quiſquam niſi filius, ideo ſancti viri, quibus id reuelatum eſt à Filio, exemplum & ſimilitudinem ex rebus viſibilibus nobis reliquerunt, eo quod dixerint eum ſplendorem gloriæ & formam ſubſtantiæ Patris eſſe, necnon quòd ita ſubſcripſerint. Quoniam apud te fons

Altera differẽtia.

Matt. 11.

D vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, ſiméleque quiddam deprehendas vbi Verbum expoſtulat cum Iſraelitis: Dereliquiſtis fontem Sapientiæ: fontem eum nimirum, qui de ſe ipſo dicit, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Eſt quidem iſta comparatio tenuis, & admodum obſcura, ad id quod quæritur, ſed tamen iſtiuſmodi, vt ex ea amplius quiddam, & quod ſupra humanam naturam ſit intelligas, & vnde colligas nequaquam parem eſſe cum noſtra natiuitate Filij dei generationem. Quis enim vel cogitare poterit, non fuiſſe aliquando Splendorẽ ſoli, vt auſit dicere non ſemper fuiſſe Filium, nec antea fuiſſe, quàm naſceretur: aut quis ſplendorem à ſole ſegregabit? aut fontem arbitrabit deſtitutum eſſe vitæ perennitate, vt auſit loqui vt furioſum decet, dominum qui de ſe ſermonem facit, Ego ſum vita, ex non entibus extitiſſe? aut alienum à Patris ſubſtantia eſſe, nec retrahatur à ſua opinione, quum audit Filium loquentem, Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Quum igitur Sancti nos ita ſentire vellẽt, hæc genera comparationum ediderunt. Eſtque abſurdum, & magnopere impium, quum iſtas ſimilitudines habeat Sacra Scriptura: nos ex aliis mutuari velle cogitationes, intellectuſq;

Pſa. 35.

Bar. 2.

Hie. 2.

Filij Dei generationẽ à natiuitate noſtra non parum abeſſe.

Ioan. 14.

Ibidem.

de domino noſtro,quæ neque ſcriptæ ſunt,neque citra offenſam pietatis in mentem homi- A
nis admitti poſſunt:quapropter deſinant mihi talia dicere.Verum vnde iſta (quæſo)didicere?
vt talia de Saluatore cogitare cœperint?fortaſſe reſpondebunt: Nos legimus in Prouerbiis,
Prou.8. Dominus creauit me initium viarum ſuarum,nam & Euſebiani,cum ſuis tale mihi quiddã
fabulari videntur,& tu in literis tuis ſignificaſti,illos,quum iam magnis,multiſque documen-
tis proſtrati eſſent,dictum Salomonis vltro citróque pro ſe iactitaſſe,quaſi Filius à Salomone
creatura nominetur,& in cenſum creaturatum referatur,neque id mirum, quum illud pro-
uerbium non bene intelligant,quod quidem pium& rectum ſenſum habet,quem ſi ipſi per-
cepiſſent,nunquam dominum gloriæ blaſphemaſſent. Committant igitur ea quæ prius re-
citata fuere cum hoc prouerbio,& videbunt quantum in illis ſit differentiæ. Quis enim non
videt ibi iſtã, quæ recta & proba eſt,ſententiam,omnia,quæ creantur,& conficiuntur, aliun-
de quàm ex natura creatoris, authoriſque exiſtere? Filium contra,vt ſuperius demonſtratum
eſt, non aliunde quàm ex patre generante originem trahere. Siquidem & homo domum
ædificare, filium autem gignere dicitur: nemo igitur inuerſo ordine ſententiarum iſta-
rum dixerit,domum & nauem ab architecto gigni.Filium verò à genitore ædificari, & con- B
ficiaut viciſſim domum eſſe imaginem ædificatoris,Filium contra,diſſidere à Patris imagi-
ne,& ſpecie,quin contra,Filium imaginem patris,domum vero artis eſſe opificium confite-
bitur,niſi quis animo laboret,& commotæ mentis ſit. Sacra autem ſcriptura peritiſſima cu-
iuſque naturæ,de rebus conditis, ſub Moſis perſona ita loquitur, In principio creauit Deus
Gen.1. cælum & terram,de Filio vero non alium quempiam,ſed Patrem ipſum loquentem inducit,
Pſa.100. Ex vtero ante luciferum genui te.Et rurſum,Filius meus es tu,ego hodie genui te.Ipſe autem
Pſal.2. Dominus de ſe in Prouerbiis loquitur, Ante omnes colles gignit me. De rebus autem creatis
Ioan.1. factiſque ita Ioannes loquitur Omnia per eum facta ſunt,de Christo autem euangelizans di-
Ibidem. cit, Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris,ille nobis enarrauit : igitur ſi Chriſtus eſt Filius,
creatura certe nunquam fuerit,ne ſimul & ex Deo & ex alio illius ſubſtantia comparata eſſe
intelligatur:quid ergo?in vanúmne & fruſtra hoc prouerbium ſcriptum eſt? tale quid enim
illi veluti muſcæ,libenter obmurmurant Non(inquam)hoc fruſtra, ſed perquam neceſſario
Creari de ſcriptum eſt:vox enim illa creari de Chriſto dicitur,ſed de homine iam facto, quum id pro-
Chriſto dica prium ſit hominis.Et rem ita ſe habere animaduertet,quiſquis non perfunctorie Scripturam
quomodo. perlegerit,obſeruaris temporibus,perſonis,vſúque Scripturarum,& quæ ita legerit,cum iudi- C
cio examinet.Tempora igitur huius dicti locum ſuum,opportunitatemque habuiſſe cognoſ-
cet,quum Dominus, qui ſemper eſt,in conſummatione ſeculorum , hominem ſeipſum fe-
ciſſet,& quum eſſet Filius Dei,Filius hominis fieri non recuſaſſet. Vſum autem,vtilitatémque
ex eo animaduertas,quòd tum,quum noſtram mortem demoliri vellet, corpus ſibi ſumpſe-
Verbum rit ex Maria virgine, vt illud pro omnibus in victimam offerens, in vniuerſum nos omnes re-
carnem in- conciliaret,qui metu mortis,per omnem vitam ſeruituti obnoxij detinebamur.Perſona qui-
duit,quãdo dem quæ loquitur,Saluatoris eſt,ſed tum demum hæc eum loqui intelligendum eſt , quum
Pro.8. corpus aſſumeret, Dominus creauit me in initio viarum ſuarum ad opera ſua. Vt enim Filio
Simile. Dei probe conuenit perpetuo eſſe,& in ſinu Patris eſſe,ita quoque homini facto probe con-
ueniebat ea vox, Dominus creauit me.Tunc enim de eo hoc congruenter dicitur,vtpote,qui
Simile. tunc quoque & eſuriebat,& ſitiebat, & percunctabatur,vbi Lazarus ſitus eſſet , & paſſus eſt,
& reſurrexit.Quemadmodum ergo dum audimus eum dominum & Deum & Lumen ve-
rum eſſe,intelligimus eum ex patre eſſe: Ita quoque æquum eſt , dum audimus de eo hanc
vocem,creauit me,& quod ſeruus factus ſit,& paſſus ſit,ea ipſa non imputari Diuinitati , quũ D
id minime conueniat, ſed carni admetiri, quam propter nos geſtauit.Hæc enim propria ſunt
carnis,eáque ipſa caro non alterius cuiuſpiam eſt,ſed Verbi Dei. Quòd ſi iſtius quoque rei
Ioan.1 vſum condiſcere cupias,id quoque reperire licebit. Verbum enim caro factum ideo eſt , vt
carnem offerret pro omnibus. Atque ita vti nos Spiritus ipſius participatu Diuinitatis conſor-
tes redderemur,qui alioqui hoc ipſum nunquam adepti fuiſſemus , niſi creatitium noſtrum
Homines iſtud corpus ille ipſe ſibi induiſſet. Inde enim factum eſt,vt non ſimpliciter homines,ſed ho-
Dei appel- mines Dei,in Chriſto cœpetimus appellari. Sed quemadmodum nos Spiritum Dei accipiẽ-
lamur in tes,non deperdimus propriam noſtram ſubſtantiam: ita quoque Dominus propter nos ho-
Chriſto. mo factus eſt,& corpus geſtans,nihilominus manebat Deus:non enim diminuebatur amictu
Simile. corporis,ſed potius illud deificabat,& immortale reddebat. Et hæc quidem abunde ſufficiũt
Deus homo factus diui- ad hæreſim iſtam Arianorum traducendam. Ex rationibus enim quas mihi Dominus ſuppe-
nitatem nõ minuit. ditauit,impietas eorum ſatis liquet. Age ergo & nos proponamus quæſtiones, & reſponſum

ab iis

A ab iis poſtulemus: opportunum ſiquidem eſt, quum ipſi perplexi hæreant, vt nos ab illis ſciſcitemur, quid ſciſ? an ſi ita confuſi pudefactique videant, quo malorum reciderint. Filium ergo Dei didicimus ex ſacris Scripturis, quemadmodum prædictum eſt, eſſe Rationem ſiue Verbum, & Sapientiam Patris, quum Apoſtolus dicat, Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia. Ioannes quoque quum dixiſſet, Verbum caro factum eſt, ſtatim ſubintulit, Et vidimus gloriã 1. Cor. 1 eius, ſicuti gloriam Vnigeniti ex Patre, plenum gratia & veritate: vt intelligas hoc Ver- Ioan. 1. Ibidem. bum eſſe Vnigenitum Filium Dei, & in Verbo & in hac Sapientia conditum eſſe cæ- Bar. 2. lum & terram: & omnia quæ in eis ſunt: & huius Sapientia fontem eſſe Deum, in Propheta Baruch didicimus, increpante Iſraelem, quòd dereliquiſſet fontem Sapientiæ. Quòd ſi iſtum abnegant & repudiant, quid aliud faciunt, quàm quòd hoc ipſo ſe alienos à nomine Chriſtianiſmi oſtendunt, dignóſque qui iure peculiari vocabulo impij Chriſtique perduelles, quod nomen ſibiipſis impoſuerunt, vocitentur? Sin autem confiteantur numinis afflatu voces Sacræ ſcripturę pronunciatas, audeant propalam dicere, quòd iam diu clam & occultim muſſitant irrationalem & inſipientem aliquando fuiſſe deum, pergántque deinde, vt ſunt inſani, B & dicant, Erat, quando non erat: Et antequam naſceretur, Chriſtus non fuit. Rurſúſque pro dogmate definiant: Fontem nõ ex ſe genuiſſe Sapientiam, ſed quaſi quæ ciſterna eſſet, aliun- Arianorũ theſes. de eam accepiſſe, vt & eò quoque impudentiæ erumpant, vt dicant ex non entibus extitiſſe Filium. Id enim Deum nequaquam fontem eſſe declarauerit, ſed ciſternam aliunde aquas accipientem, & titulotenus tantummodo fontem, non ex natura fontem appellari. Quanta igitur illud impietate ſcateat, neminem, cui vel pauxillum mentis ſit, dubitare exiſtimo. Sed tamen quia Rationẽ & ſapientiam, non niſi mera nomina Filij Dei eſſe obgrunniunt, neceſ- Abſurda. ſum eſt, vt ab iis ad iſtum modũ quæras: Si iſta duntaxat nomina ſunt Filij, igitur ille diuerſus fuerit à ſignificatu horũ vocabulorum. Quapropter ſi maior eſt quàm iſta nomina, nefaria res eſt, eum, qui maior ſit, minoribus vocabulis deſignari, Sin autem inferior eſt iſtis nominibus prorſus non abeſt in verbis culpa, quum excellentiori nomenclatura, quàm par eſt, appelletur. Quòd ſi progreſſu profectúque virtutis impleuerit menſuram nominis ſui, in eo ipſo non minor, quàm in ſuperioribus impietas. Nam illũ qui in patre eſt, & in quo viciſſim Pater eſt, Ioan. 10 & qui de ſe dicit, Ego & pater vnũ ſumus: &, qui vidit me, vidit & patrẽ meum, illum inquam Ioan. 14. dicere aliqua re extranea maiorẽ fieri, profectúſq; capere, omnẽ inſaniam furorémq; tranſcẽ- C dit. Cæterum huc quoq; deiecti, & quemadmodũ Euſebius, inopes conſilij, perplexíque id ſolum prætendunt, quod & Arius in ſuis cantiunculis, & Conuiualium libro per ſpeciẽ ſubdubitandi fabulatur. Multa (inquiens) verba profert Deus: quódnam igitur ex iſtis verbis Filiũ & Verbum vnigenitum Patris eſſe recipiemus? ſtulti & quiduis potius quam Chriſtiani: non longe enim abſunt dum talia de Deo fabulantur, vt Deũ hominẽ eſſe ſuſpicentur, vtpote quẽ Dei patris an multa ſunt verba ita inducunt loquentem, quaſi qui priora verba poſterioribus mutet, & quaſi vnum ex Deo Verbum nõ ſufficiat, quod vniuerſam mundi ex voluntate Patris creationem, curámque & prouidentiam ſuſtineat. Si enim Deus multa verba loquitur, hoc ipſum in iudicio eſt, in om- Abſurdũ. nibus eius verbis eſſe quandam imbecillitatem: ac proinde ſingula quæque ab eo repudiari, & aliud ſemper nouum requiri. Contra autem, ſi vno verbo vtatur vt reuera vtitur, id & eius potentiam, & verbi ex eo nati perfectitudinem declarat, & contrà ſentientium impietatem coarguit. Vtinam iſti vel de ſuis dictis veritatẽ colligant & agnoſcant. Nam ſi conceſſerint Deũ non niſi ſemel Verbum proferre, fieri non poteſt, quin agnoſcant, eum ita loquentem verbi Vnicũ eſſe Dei verbũ. ſui patrẽ eſſe. Iam mihi videant, quæſo, quod dũ nolunt concedere, vnum eſſe Dei Verbum, D multorũ verborum Patrem Deũ eſſe mentiantur. At illi porro, quin ſit Dei verbum, non inficiantur, ſed id pro filio Dei non agnoſcunt. Atqui ea ipſa eſt veritatis ignoratio, & ſacratũ literarum imperitia. Si enim omnino Deus pater Verbi eſt, cur non quod gignitur Filius, haberi debeat? Porro Filius Dei quiſnam fuerit, niſi Verbũ eius? Non enim multa verba ſunt, ne vnũquodq; eorum inſufficiens habeatur, ſed vnum verbum, vt illud ſolum perfectum eſſe intelligatur. Et quandoquidem vnus eſt Deus, neceſſarium eſt quoque vnam eſſe Dei imaginem, Vnius Dei vna tantũ imago. quæ ipſius eſt Filius: Siquidem Filius Dei, vt ex ipſis Scripturis patet, ipſe eſt Dei Verbum, & Sapientia, & imago, & Magnus, & Virtus: vnica enim eſt Dei progenies. Atque iſtæ appellationes, indicia, argumentáq; ſunt eius ex Patre generationis. Siue enim Filium dixeris, eo ipſo naturaliter eum ex patre declaraueris: ſiue eum Rationem ſiue Verbum Dei eſſe cogites, rurſum eum ex illo eſſe ſine vlla differentia cogitaueris: ita quoq; dum eum Sapientiam dicis, atque ad tantũdem eum nõ aliunde eſſe, ſed ex Patre & in Patre, animo intellexeris. Iam ſi eũ Potentiã Dei, aut manũ appelles, iterum denuo proprietatẽ ſubſtantię eius ſignificaueris: quòd

ſi eum imaginem nomines, filium hoc ipſo eum eſſe indicaueris. Quid enim ſimile Deo, ni- A
ſi ſua ipſius Progenies? Certe quæ per Verbum facta ſunt, ea quoque per ſapientiam fundata
ſunt. Et quæ in Sapientia fundata ſunt, ea omnia Manu Dei, & per Filium creata ſunt. Atque
eius rei fidem non aliunde, quàm ex ſacris literis condiſcimus. Deus enim ipſe per Eſaiam
Eſa. 47. Prophetam ita loquitur. Manus mea fundauit terram, & dexrra mea firmauit cælum. Rur-
ſumq;. Et ſub vmbra manus meæ tegam te, in qua ego conſtitui cælũ, & fundaui terram. Da-
uid quoque eius rei non ignarus, quum ſciret ipſam manum eſſe Sapientiam, ita cantauit.
Pſa. 105. Omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra creatione tua. Quemadmodum quoque & Sa-
Prou. 3. lomon id à deo acceptum, locutus eſt: Deus in ſapientia fundauit terram. Ioannes item, quem
Ioan. 1. cognoſceret, manum & Sapientiam eſſe Verbum, ad iſtum modum Euangelicè prædicauit:
In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc in prin-
cipio apud Deum erat, omnia per ipſum facta, & ſine eo factum eſt nihil. Apoſtolus itidem
Heb. 1. conſpiciens Manum, Sapientiam, & Verbum eſſe ipſum Filium Dei, Multifarie, inquit, &
multis modis olim Deus, quum locutus eſſet Patribus noſtris, in fine dierum iſtorum locutus
eſt nobis in filio, quem ſtatuit hæredem omnium, per quem fecit & ſecula: & rurſum, Vnus
Ibidem. Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per eum. Idem certum habens, Verbum, B
Coloſſ. 1. Sapientiam, & Filium eſſe imaginem ipſam Patris: ita dicit in epiſtola ad Coloſſenſes, Gratias
agentes Deo & patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in luce, qui extraxit
nos ex poteſtate tenebrarum, & tranſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo habe-
mus redemptionem, & remiſſionem peccatorum, qui eſt imago Dei inuiſibilis, Primogeni-
tus omnis creaturæ. Quoniam in eo condita ſunt omnia, tam ea quæ in cælis ſunt, quàm ea
quæ in terris ſunt, ſiue ſint Throni, ſiue nominationes, ſiue principatus, ſiue Poteſtates, omnia
per eum & in eo ſunt condita, & ipſe eſt ante omnia, & omnia in eo conſiſtunt. Vt enim per
Verbum, ita in illo per imaginem ipſius condita ſunt omnia. Ad iſtum modum ſi quis de
domino cogitet, non impinget in lapidem offenſionis, ſed potius ad ſplendorem procedat,
pergétque in luce veritatis. Hic enim omnino eſt ſenſus veritatis, etiam ſi rumpan-
tur iſti vitilirigatores, neque deum reuerentes, neque conuicti argumentis pudeſcentes.
Euſebiani igitur ita explorati pertentatique à multis & ſemetipſos condemnantes, quem-
admodum iam dixi, catholicorum ſententiis ſubſcripſeruut, & mutatis ſuis opinionibus
amplexi quietem receſſerunt. Cæterum, quia iſti in ſuis impietatibus ferociunt, & circa C
Euſebianorum maleuolentia. veritatem vertigine cæcutiunt, nihilque aliud ſtudio habent, quàm vt Synodum lædant, di-
cant mihi, quæſo, ex quibuſnam Scripturis addidicere, aut ex quonam ſanctorum audierunt
voculas iſtas quas ſibi congeſſerunt: Ex non entibus, &, Non erat priuſquam gigneretur, &,
Voces ab Arianis inuentæ. Erat aliquando, quando non erat, & (illud conuertibile) & (præexiſtere) & (voluntate) quibus
ludis aduerſus dominum cauillantur, quum beatus Paulus in epiſtola ad Hebræos dicat, Per
Heb. 11. fidem intelligimus Dei Verbo perfecta eſſe ſecula, vt ex non apparentibus viſibilia exorieren-
tur, ſed tamen nihil eſt Verbo commune cum ſeculis, ipſum enim eſt quod ante ſecula præ-
Paſtor liber eccleſiaſticus. exiſtit, per quod & ipſa ſecula condita ſunt. In Paſtore quoque ſcriptum habetur: nam & inde
etiam, quanquam is liber ex canone non ſit, allegationes faciunt, Ante omnia crede, quòd
Paſtoris teſtimonium de creatione. vnus ſit deus, qui omnia creauit & abſoluit, & qui fecit ex non ente vt eſſent omnia, ſed id
rurſus nihil ad filium ſpectat: loquitur enim liber de omnibus per filium creatis, à quibus ipſe
alius ac diuerſus eſt: non enim licet creatorem cum rebus ab ipſo creatis connumerare, niſi
ſcilicet architectum eundem cum ædificiis ab ipſo architectatis per delirium dicas. Cur igi-
Impie agere prohibitum. tur ipſi vocabula in Scripturis non vſurpata, ad impietatem excogitantes, illos accuſant, qui D
verba non ſcripta ad pietatem producunt? Impie enim agere, quocunque modo id agas, pro-
hibitum eſt, etiam ſi verſicoloribus verbis, & perſuaſibilibus ſophiſmatibus cultum ornatúm-
Arianorũ verba terreſtria. que addas: pie autem agere, fas & ſanctum apud omnes habetur: etiam ſi quis peregrinis ad
id vocibus vtatur, modo pium ſenſum contineant, & per eas id quod animo concepit, pie in-
Nicenæ Synodi finis, quis. dicare ſtudeat. Verba igitur Chriſto rebellium Arianorum, terreſtria inquam iſta & humum
ſapientia, vt antea, ita etiam nunc omnẽ præ ſe impietatem ferunt. Quæ autem à Synodo ſunt
ſcripta & ſtatuta contra eos, ſi quis diligenter excutiat, inueniet in iis abſolutiſſimè ſenſum
veritatis contineri: & cauſam vtendi iſtiuſmodi vocabulis recta ratione niti, ſi diligenter au-
diantur. Cauſa autem huiuſmodi fuit, Quũ Synodus in hoc eſſet, vt Arianorũ impia vocabu-
la tolleret, & voces adhibere vellet, quæ ſine controuerſia Sacrarũ literarum eſſent, nimirum
eum filium eſſe, & nequaquã ex non entibus eſſe, ſed ex Deo: eúmque & Verbum eſſe, & Sa-
pientiam, & nequaquam creaturam aut facturã, ſed germen propriũ ſui patris Euſebiani pro
inuete-

A inueterata ſua & praua opinione volebant illud ex Deo eſſe, commune eſſe, & ad homines
quoque pertinere, neque quicquam Chriſtum eo nomine à nobis differre, eò quod ſcriptum
eſſet: Vnus Deus ex quo omnia, & turſum, Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia: *Heb.1.*
omnia verò ex Deo eſſe. Ibi patres animaduerſa illorum fraude & impietatis vafricie, coacti *Apo.21.*
ſunt clarioribus verbis exponere, quid ſit ex Deo eſſe, & ſcribere Filium ex ſubſtantia Dei eſ- *Inter chri*
ſe, ne ex Deo eſſe, & commune, & æque ad filium & creaturas pertinere exiſtimaretur: cæ- *ſtum &c.*
tera igitur omnia creaturas dixere, excepto Verbo, quod ſolum ex Patre genitum eſſe credi- *creaturas*
derunt & cætera quoque ex deo eſſe, verum non eadem ratione qua Filius. Creaturæ enim *differentia.*
ideo ex Deo eſſe prædicantur, ne temere & ſponte extitiſſe videantur, aut fortuitam habuiſſe *Creatura*
generationem, ſecundum illos, qui ex atomorum & ſimilarium partium connexu, rerum pro- *ex deo ſunt*
creationem conſtituũt: aut ne creaturarum author alius quàm Deus, ſecundum quoſdam hæ- *quomodo.*
reticos putaretur, aut Angeli ſecundum alios, creatores rerum exiſtimarentur, ſed vt Deus
omnia per Verbum, quum prius non eſſent, ad eſſentiam produxiſſe intelligeretur. Verbum *Verbum ex*
autem quum creatura non ſit, verè ex Deo & eſt & eſſe prædicandum eſt. Iſtius rei intelle- *Deo eſſe*
B ctus iis vocibus concipitur, quibus dicitur eum ex ſubſtantia Patris eſſe: id enim nulli creatu- *quomodo*
rarum datum. Certe quũ Paulus omnia dixiſſet ex Deo eſſe, ſtatim ſubintulit, Et vnus domi- *intelligen*
nus Ieſus Chriſtus, per quem omnia: vt omnibus oſtenderet Filium eſſe alium à cæteris re- *dum.*
bus à Deo creatis. Quæ enim à Deo facta ſunt, per filium facta ſunt, nec alia de cauſa ita locu- *Heb.1.*
tus eſt, quàm vt Deum creationis authorem eſſe demonſtraret, non quòd intelligi vellet, ita
omnia ex Deo eſſe, vt filius ex Patre: Neque enim omnia talia, qualis Filius, neque Verbum
eſt ex vulgo omnium, quum ſit omnium & dominus & conditor. Ideo enim ſacroſancta Sy-
nodus liquidius dixit eum ex ſubſtantia Patris eſſe, vt alius à natura rerum conditarum cre-
deretur, quum ſolus ſit reuera ex Deo, & vt nulla deinceps occaſio hominibus impiis ad frau-
dem relinqueretur. Hæc igitur ratio eſt cur Filium ex ſubſtantia Patris ſcriptum eſſe volue- *Filius eſt*
rint: Epiſcopis rurſum affirmantibus & hoc quoque ſcribi debere, eum veram eſſe Potentiam *ex ſubſtan*
& Imaginem Patris, & ſimilem patri, & indemutabilem per omnia, & inconuertibilem, & *tia patris.*
æternum, & indiuiſum in Patre ſubſiſtere. Nunquam enim non erat, ſed ſemper erat, ſubſiſte-
bátque perpetuo apud Patrem, vt ſplendor lucis. Iſta quidem eatenus ſuſtinebant Euſebiani,
C nihil auſi contradicere, ob probrum quod in dictis ſuis refutatis paſſi erant, ſed ita tamen, vt
deprehenderentur inter ſeſe muſſitare, nutus conferre, oculíſque ſibi inuicem applaudere,
quaſi illud ſimile eſſe, & in eo eſſe, & eius Potentiam eſſe, communia filio nobis, cum eſſent,
neque obſtare quicquam, quo minus nobis ea ipſa quoque adoptarentur, eò quod de ſimili-
tudine noſtra cum Deo ſcriptum habeatur, hominem eſſe & imaginem & gloriã Dei: Quòd *Act.17.*
vero ſpectaret ad hanc particulam (ſemper) in ſcripturis reperiri has voces, de hominibus, nos
ſemper, qui viuimus, ſumus: iam quod ad illud dictum pertineret, quo filius in eo, hoc eſt, in
Deo eſſe dicitur, ſcriptum eſſe, quòd & nos in eo & viuimus & mouemur. Itidem quoque
quòd inconuertibilis dicatur, ne id quidem ab hominibus alienum eſſe, quum ſcriptum re-
periatur, Nihil nos ſeparabit à charitate Dei. Porro quòd potentia Dei appelletur, & id quod *Rom.8.*
commune eſſe, quum eruca & bruchus etiam potentiæ Dei appellentur, & quod plus eſt, ma-
gnæ potentiæ. Quin & de populo ſæpe ſcriptum eſt, egreſſam eſſe omnem potentiam domi- *Pſa.45.*
ni ex Ægypto, atque adeo etiam quaſdam cæleſtes potentias virtutéſque exiſtere. Dominus
enim, inquit, virtutum nobiſcum, ereptor noſter deus Iacob: Talia enim Aſterius ab ipſis ſo-
phiſta nominatus ſcripſit, talia quoque ante eum Arius, vt iam diximus. Cæterum epiſcopi *Filium pa*
D conſiderata illorum hypocriſi & vafricie, prout ſcriptura dicit, dolus in cordibus architectan- *tri conſub*
tium mala, ipſi quoque neceſſitate coacti ſunt ſententiam earum rerum ex ſcripturis colligere *ſtantialem,*
& quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere, & ſcribere filium conſubſtantialem eſſe *cur patres*
Patri, vt non ſolum ſimilem ſimilitudine, ſed eundem ea voce qua ex patre eſſe dicitur, ſigni- *ſcripſerint.*
ficarent: atque aliam filij ſimilitudinem & inconuertibilitatem declararent, diuerſámque ab
ea, quæ in nobis eſt, imitationem, quam ex virtute per obſeruationem mandatorum conſe-
quimur. Siquidem corpora interim ſimilia diſtare poſſunt, & longe à ſe inuicem diſiũgi, qua-
les ſunt liberi qui ſimilitudine parentes referunt, quemadmodum ſcriptum eſt de Adamo,
& ex genito Seth, quòd fuerit illi ſpecie ſimilis. Cæterum quandoquidem illa ex patre filij ge-
neratio, alia eſt à natura hominum, filiúſque non ſolum ſimilis, ſed indiſſeparabilis eſt à patris
ſubſtantia, & quia ambo vnum ſint, vt ab ipſo dictum eſt, ſempérque in patre eſt, & pater in *Filius à*
eo, & quia ſplendor eſt reſpectu lucis: hoc enim vox illa ſignificat, ideo Synodus re perpenſa, *Patre ſub*
recte eum conſubſtantialem eſſe tradidit, vt & hæreticorum ſubuerteret malitiam, & oſten- *ſtantia in*
ſeparabilis.

deret eum alium eſſe à rebus creatis: quippe quæ ſtatim poſt decretum illud quoque addidit: A
Illos autem, qui dicunt Filium Dei ex non entibus extitiſſe, aut creatum eſſe, aut vertibilem
eſſe, aut opus eſſe aliquod conditum, aut ex alia ſubſtantia prodiſſe, eos anathemate percutit
Sancta & Catholica Eccleſia. In his verbis, ex patre eſſe, & conſubſtantialem eſſe, vim per-
emptoriam Patres voluere contineri, ad elidendas has argutiolas, Filium creatum, aut factū,
aut mutabilem eſſe, aut non fuiſſe antequam naſceretur. Qui enim ita ſentit, contradicit Sy-
nodo: contra, qui cum Ario non ſapit, debet neceſſario ea quæ ſunt Synodi, ſapere, & cogitare
modo recte, quomodo ſe habeat lux ad ſplendorem, intueatur, atque ita inde veritatis imagi-
nem concipere. Quapropter ſi iſti hæc vocabula exotica cauillantur, reſpiciant ſenſum iux-
ta quem Synodus ea in decretis ſuis adhiberi voluit, & pro anathemate habeant, quæ Syno-
dus pro anathemate haberi voluit, & tum demum ſi poſſint, voces culpent: Sed ego ſatis cō-
pertum habeo, eos, ſi pro Synodi ſententia hac in parte ſentiant, verba, quibus ea ſententia
concepta eſt, non improbaturos eſſe. Quòd ſi ipſam ſententiam vituperare ſtudeant, omni-
bus patebit eos fruſtra de verbis expoſtulare, & tantummodo occaſionem aliquam ſuæ im-
pietati captare. Cauſa igitur cur iſtiuſmodi verbis vſi ſint patres, talis eſt. Quò ſi rurſus, quia B
voces iſtæ in Scripturis ſolēnes non ſint, obmurmurationes faciant, æquū profecto eſt, vt ea de
cauſa ipſi potiſſimum reiiciantur, vt pote logodædali nouorum vocabulorum, & quod ma-
gis eſt, ſanis ſententiis non vtentes, ſeque ipſi in hoc negocio incuſent, quòd primi huius rei
occaſionem præbuerunt, dum ex non ſcriptis vocibus Deo bellum comparant. Sed tamen
cognoſcet, quiſquis eſt ſtudioſioris animi, has voces tametſi in ſcripturis non reperiantur, ha-
bere tamen eas eam ſententiam quam ſcripturæ volunt, & hoc ipſum eas ſonare apud illos,
quibus aures ad pietatem ſunt integræ, & minime vitiatæ: hoc ita eſſe facile animaduertas:
iſtóſque vt homines inſcitos indoctóſque veritati refragari iam antea à nobis demonſtratum
eſt. Et hoc verè eſt credere Verbum Patris eſſe, patríque proprium, vnicum, & naturalem fœ-
Verbū eſſe patre conſubſtātiale ex his ſententiis colligitur.
tum. Vnde enim alioqui Filium intelligas eſſe ſapientiam & Verbum in quo omnia ſunt cō-
dita, niſi per has voces quibus dicitur ex Deo eſſe? rem certe ita ſe habere, ex ſcripturis liquet,
quum pater ita per Dauidem loquatur, Eructauit cor meum Verbum bonum: &, Ex vtero
ante luciferum genui te: & Filius hoc de ſe Iudæis oſtendit, Si Deus pater veſter eſſet, dilige-
retis vtique me, Ego enim ex patre egreſſus ſum. Ac rurſum, Non quòd Patrem quis viderit,
Pſal. 44. niſi is, qui eſt à Deo: hic enim Patrem vidit. Iam & illud, Ego & pater vnum ſumus, & pater C
Pſa. 120. in me eſt, & ego in patre. Idem eſt ac ſi dicas, Ego ex patre ſum, & indiuiſibilis ab illo. Itidem
Ioan. 10. & illud Ioannis, Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit, quum hæc quæ enar-
Ibidem. rabat, à patre didiciſſet. Quid illud in ſinu eſſe aliud ſignificat, quàm veram & genuinam Fi-
Ibidem.
Ioan. 14. lij ex patre natiuitatem? Si quis igitur ita Deum coaleſcere cum Filio, vti ſubſtantiam cum
accidente exiſtimat, aut aliunde veluti indumētum accipere & veſtiri, aut aliquid circa eum
verſari, quod eius ſubſtantiam adimpleat, vt ſub nomine Dei aut Patris, non ipſam inuiſibilem
& incomprehenſibilem ſubſtantiam, ſed aliquid quod circa eum ſit, intelligi velint: age incu-
ſet ille conſilium Patrum, quòd ſcriptis tradiderunt ex ſubſtantia Dei filium eſſe, ſed tamen
animaduertant, ſe omnibus modis blaſphemias dicere, tum quòd corporalem aliquem Deum
inducunt, tum quòd de Filio mentiantur eum non Patris Filium, ſed aliquid rerum earum
Deum cum dicimus eius ſubſtantiā nominamus & ſignificamus.
quæ ſunt circa Patrem. Si ergo ſimplex eſt Deus, vt reuera eſt, certum eſt, quum dicimus Deū
& nominamus Patrem, nihil nos eorum quæ circa eum ſunt, ſed ipſius ſubſtantiam ſignifica-
re. Nam tametſi comprehendere, quænam ſit illius ſubſtantia, nequeas, tamen de ſubſtantia
illius, hoc eſt, de ipſo Deo ſentis & cogitas, quum pro Scripturæ nominibus Deus & Pater & D
Dominus appellatur. Quum igitur dicit, Ego ſum, qui ſum, & ego ſum Dominus Deus, &
Exod. 3. vbicunque dicit ſcriptura, Deus, nos qui hoc vocabulum audimus, nihil aliud niſi ipſam incō-
Deus in ſacra ſcriptura, quomodo intelligendum.
prehenſibilem ſubſtantiam indicari intelligimus, & quòd ille ipſe eſt, qui vocabulo Dei ſi-
gnificatur. Quapropter quum quis audit Filium Dei eſſe ex ſubſtantia Dei, ne admiratione
ducatur, ſed potius approbet, recipiátque patres, qui rei intellectum purius tradidere, & liqui-
dius verbis paribus & idem pollentibus, id dictum (ex Deo eſſe) per has voces, ex ſubſtantia
An Chriſtus ſit conſubſtantialis patri.
Dei eſſe, expreſſerunt. Idem enim arbitrati ſunt ex Deo eſſe, & Dei ſubſtantia eſſe. Si igi-
tur non ita ex Deo eſt Verbum, vt genuinus ex Patre Filius dici mereatur, ſed pari ratio-
ne cum cæteris, quæ à Deo creatæ ex deo perhibeantur, neque alio modo Verbum ex pa-
tre eſſe intelligi debeat, tum certe neceſſario ſequetur, vt neque ſit ex ſubſtantia Patris,
Abſurdū. neque ſecundum ſubſtantiam Patri ſit filius, ſed tantummodo per virtutem adoptiuus filius,
quemadmodum & nos, quibus dono & gratia id conceſſum, vt filij dei appellemur. Sin au-

tem

A tem ille ſolus ex Deo, vt genuinus & naturalis fœtus (vt verè eſt) merito cenſeri debet Filius
Dei, & ex ſubſtantia Dei eſſe. Certe illa comparatio lucis cum ſplendore, huiuſmodi intelle- *Lucis com-*
ctum in ſe continet. Verum non pto natura ignis, primum ex calore ſolis inardeſcentis, dein- *paratio cũ*
de, vti fieri ſolet, euaneſcentis, Verbum ſeſe ad Patrem ſuum habet: id enim longiſſime abeſt *ſplendore*
à ſeutentia Patrum, quum ex huiuſmodi comparatione opus aliquod, creaturáque, quæ alie- *quid proſit.*
næ ſit naturæ à conditore ſuo intelligeretur. Sed ſplendorem eum ideo omnes nomina-
runt, vt proprium illud innueretur, quod colligitur ex eo, quum dicimus ex ſubſtantia
eſſe, & vt indiuiſibilis eius cum patre vnitas ſignificaretur: ita enim fit, vt eius inalterabilita-
tem, & immutabilitatem non lædas, alioqui ſi non Patris ſubſtantiæ proprius fœtus eſſet, al-
terabilis, mutabiliſque vtique haberetur: Congruum enim eſt, vt in hac quoque parte 2
eius identitatem cum patre ſuo tueamur. Quum igitur iſte ſermo religioſus & pius ap-
paret, non debebant Chriſto rebelles inſolentia vocabuli conſubſtantialis offendi: quum illud
& ſanum intellectum, & certam rationem, demonſtrationémque habeat. Si enim ex ſubſtã-
tia Dei, Verbum Dei eſſe ſentimus, ſupereſt, vt vox illa, quæ hoc ipſum ſignat, ab illis agnoſ-
B catur. Quidnam autem ex eo aliud intelligas, quàm veritatem & æternitatem ſubſtantiæ, ex *Filius geni-*
qua genitus eſt Filius? Non enim diuerſus ſpecie eſt, ne externum quippiam, & diſſimile Pa- *tus ex gene-*
tris ſubſtantiæ admiſceatur, neque rurſus leuiter & quouis modo ex re aliena Patri eſt ſimilis, *ritate ſub-*
ne ſecundum aliud quippiam ea ſimilitudo proueniat, aut alterius ſubſtantiæ eſſe appareat, *ſtantia pa-*
qualia ſunt inter ſe, æs, aurum, argentum, ſtannum, quæ quidem ſplendore ſimilia, natura & *tris.*
ſubſtantia diſtant. Neque enim æs ex auro eſt, neque turtur columbæ fœtus. Eſt quidem in re- *Filius à pa-*
bus iſtis ſimilitudo aliqua: natura vero ſubſtantiáque diuerſiſſima. Si ergo eodem modo ſe Fi- *tre, ſpecie*
lius habet, eſto habeatur & ipſe quoque creatura, quemadmodum nos ſumus, & non conſub- *non eſt di-*
ſtantialis Patri. Sin autem verè Filius eſt, & Verbum, & Sapientia, & Splẽdor, & imago Pa- *uerſus.*
tris, recte ergo dictum fuerit, eum conſubſtantialem eſſe, niſi contra ſcilicet rationibus de- *Abſurdũ.*
monſtretur, eum non ex Deo, ſed à Deo pro inſtrumento quod alterius ſit naturæ quàm ſuus *1. Cor. 1*
author, conditum eſſe: probe igitur conſilium ſcripſit, & recte rem ipſam intellexit. Cæterum
iſthinc rurſus tolli velim omnem corporalem cogitationem, vt altius & ſupra imaginationẽ
ſenſuum euecti, puro intellectu & ſola mente intelligamus Filij ad Patrem legitimã illam &
C naturalẽ genuitatem, & Verbi ad Deum proprietatẽ, & indemutabilẽ ſimilitudinẽ ſplendoris
ad lucem. Vt enim quum audimus eum Filium, & Germen eſſe, nõ humano more, ſed prout *Simile.*
Deo conuenit, intelligimus. Ita quoque quum audimus eum conſubſtantialem eſſe, nequaquã
delabentes ad humanos ſenſus, partitiones & diuiſiones Deitatis cogitemus, ſed tanquam de
incorporalibus agitatem, vnitatem naturæ, & identitatem lucis non diuidamus. Id enim pro-
prium eſt Filij ad Patrem, & id declarat Patrem reuera Patrem eſſe Verbi. Hic denuo neceſ- *Lucis &*
ſaria eſt comparatio illa lucis & ſplendoris. Quis enim ibi auſus fuerit dicere ſplendorem ex- *ſplendoris*
ternum quiddam eſſe à ſole, eiq; diſſimile? aut quis non potius ſimul intuens ſplendorem cũ *comparatio*
ſole, & eandem in vtroque lucem non audacter loquatur, lucem & ſplendorem vnum eſſe? *neceſſaria*
& hunc illa repræſentari, & ſplendorem ita ſolẽ eſſe, vt qui hũc videat, etiam illum intueatur? *quo modo.*
Hanc igitur identitatem & naturalem proprietatem, ita animaduerſam & creditam, quonã
quæſo alio nomine quam conſubſtannalem progeniem appellaueris, aut quidnam inde in-
tellexeris proprie & congruenter, niſi Verbum Sapientiam, & Poteſtatem, quam neque ex-
ternam eſſe à Patre fas eſt dicere, neque imaginari licitum eſt eam non æternaliter apud Pa-
trem eſſe? in hac enim Sobole ſua omnia fecit Pater, & per hanc in omnia inſerta ſua proui-
D dentia pietatem ſuam, humanitatémque exercet. Atque eo modo Filius & Pater vnum ſunt *Filius &*
ſicuti iam dixi. Niſi rurſum ſcilicet reſumpta audacia vecordes iſti dicant, aliam rem eſſe *pater vnũ*
Verbi ſubſtantiam, & aliam eſſe illam ex patre lucem, quæ eſt in Verbo, lucémque illam, quæ *ſunt, quo*
eſt in filio, vnum eſſe cum patre: ipſum autem Filium externum quiddam & forinſecum ab *modo.*
eo haberi debere, & quendam ex genere creaturarum: ſed ea prorſus Caiphæ & Samoſaten- *Obiectio.*
ſis opinio eſt, quam Eccleſia quidem repudiauit, iſti autem tuentur, ac proinde etiam ipſi vt *Caipha &*
lapſi à veritate, hæretici declarati ſunt. Si enim omnino verum eſt, Filium eſſe participem lu- *Samoſaten-*
cis Patris ſui, cur non potius is ille habeatur, de quo lucis communicatio ſumitur, quam alius *ſis op nio.*
quiſpiam, ne quid tertium inter patrem & filium conſtituatur? alioqui non liquebit per filiũ,
ſed potius per eum cuius communicatu hanc participationem lucis adeptus eſt, omnia con-
dita eſſe. Sin autẽ ille eſt Verbum & ſapiẽtia patris, per quã pater reuelatur, & cognoſcitur, &
creat, & ſine quo pater nihil omniũ facit, nimirũ ſequitur vt ille ſit is ipſius, qui ex patre eſt: de
ipſo enim omnia creata participãt, quũ conſortes filij ſpiritus efficiuntur. Talis igitur cũ ſit, nc *Concluſio.*

quanquam ex non entibus emerſerit, neque vlla ratione creatura fuerit, ſed potius Patri ſuo A
proprius fœtus. Hoc igitur intellectu patres qui Niceæ conuenerunt, iſtas voces vſurpare vo-

Quod filius ſit ex ſubſtantia patris genitus.

luerunt, ipſos porro non ex ſe, quod aduerſarij obiiciunt, hæc vocabula finxiſſe, ſed ab aliis
olim accepiſſe, age in præſentia declaremus, ne ea eis cauillatio integra relinquatur. Diſcite
igitur nunc Chriſto rebelles Ariani, Theognoſtum virum diſertum, non abhorruiſſe à voca-

Theognoſtus author priſcus.

bulo ſubſtantiæ, ſcribens enim de filio in ſecundo Hypotypoſeon, ita locutus eſt: Non forin-
ſecus aut ex rebus extraneis Filij ſubſtantia conſtat, neque ex non entibus producitur, ſed ex
Patris ſubſtantia ita progenitus eſt, vt à luce, iubar: vt ex aqua, vapor: neque enim vapor id ip-
ſum eſt, quod aqua: neque iubar id ipſum, quod ſol, ſed non alienum tamen, verum vt pro-

Simile.

fluentem eum eſſe dicas Patris ſubſtantiæ, idque ita vt interim ſubſtantia illa Patris, diuiſionē
non patiatur. Quemadmodum enim ſol non diminuitur ſuis ex ſe profluentibus radiis, ita
nec ſubſtantia Patris diminutionem ſuſtinet, imaginem ſui Filium progignens. Theognoſtus

Dionyſius epiſcopus Alexandria.

igitur poſt diſputationem ſuperiorem, iſtam tandem ſententiam ſub his verbis ſubiecit. Dio-
nyſius porro Epiſcopus Alexandriæ contra Sabellium ſcribens & Saluatoris miniſterium in
carne pluribus verbis exponens, iiſque conuincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſ- B
ſe carnem factum, ſed Verbum eius fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodum à Ioanne
dictum fuit, & in ſuſpicionem raptus, quòd Filium creaturam nominaſſet, cúmque factum
eſſe, & conſubſtantialem Patri dixiſſet: ad Dionyſium Epiſcopum Romanum eiuſdem ſecū
nominis pro defenſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri cō-
ſubſtantialem confiteatur. Illius autem forma loquendi talis eſt: Et in alia epiſtola ſcripſi, qua
demonſtraui falſum eſſe crimen quod mihi obiiciunt, quaſi dixiſſem, Chriſtum non eſſe cō-
ſubſtantialem Deo. Et ſi hoc nomen conſubſtantialitatis dixerim non inueniri vſpiam in Sa-
cris literis, tamen argumenta mea, quæ ipſi tacita omiſerunt, à re ipſa ſignificationéque voca-
buli non abludunt. Nam & humanam procreationem in comparationem adduxi, vt conge-
nerem: eóque ſolo eſſe parentes diuerſos à liberis, quòd ipſi ſui liberi non eſſent, neque viciſ-
ſim liberi ſui ipſorum parentes: ipſam vero epiſtolam hoc quidem tempore ob certos caſus
nequeo proferre. Verum quia tibi præſentis negotij verba mitto, facile inde colligere pote-
ris, multo me libentius ipſum autographum miſſurum fuiſſe, quod & faciam, vbi id primum
adeptus fuero. Scio autem & memini me plures ex congeneribus rebus addidiſſe ſimilitudi- C
nes. Nam & plantam dixi ſiue à ſemine, ſiue à radice procreata ſit, diuerſam quidem eam eſ-
ſe ab eo vnde progerminata ſit, ſed tamen cum eo omnino natura conuenire: fluuiumque di-
xi à fonte profluentem, aliud quidem nomen ſortiri: neque enim fontem, fluuium, neque flu-
uium, fontem dici, ſed tamen vtrunque ſimul exiſtere, & fluuium eſſe aquam ex fonte. Cæ-
terum neque opus aliquod eſſe, neque creaturam Verbum Dei, ſed proprium Paternæ ſub-

Dionyſius Romanus epiſcopus.

ſtantiæ germen: idque indiuiſibile, vt ſcripſit magna Synodus. En tibi rurſum alterum Dio-
nyſium Romanum Epiſcopum, ita in ſcriptis ſuis contra Sabellianos, eóſque qui talia dicunt,
expoſtulantem. Merito deinceps dixere in diuiſores, ſectoréſque, & peremptores reuerendiſ-
ſimi Eccleſiæ de Deo præconij, qui monarchiam in ternas potentias, ternáſque ſubſtantias, &
ternas Deitates carpunt. Audio enim quoſdam apud vos diuini verbi magiſtros huius ſentē-
tiæ profeſſores, qui ex diametro, vt ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellij. Ille enim cum
blaſphemia dicit Filium eſſe Patrem, Patrémque Filium: iſti autem quodammodo tres Deos
conſtituunt, dum in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas ſanctam vnita-
tem diſpartiuntur: Vniri enim neceſſum eſt omnium Deo Dei Verbum, & in eodem hærere,
verſarique Spiritum Sanctum, & ſanctam Trinitatem in vnum omnium rerum Deum, om- D
nipotētemque, veluti in verticem principémque coſummari & coaleſcere. Marcionis enim

Marcionis doctrinam eſſe diabolicam.

vaniloqui doctrina ſectionem diuiſionémque monarchiæ in tres principatus inſtituit. Sed ea
diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum, & acquieſcentium Salua-
toris præceptis: Illi enim vt Trinitatem prædicari à Sacris literis plane ſciunt, ita tres eſſe deos

Simile.

à veteri aut à nouo Teſtamento vſpiam induci nequaquam agnoſcunt. Cæterum non mi-
nus culpaueris eos, qui filium Dei opus credunt, & factum eſſe Dominum opinantur,
quum Sacra eloquia generationem ei congruentem & decentem, non autem formatio-
nem & creationem teſtimoniis ſuis attribuant. Blaſphemia igitur illa non vulgaris, ſed ma-
xima habenda eſt, ſi Dominum dicas manu factum. Si enim factus eſt Filius, erat igitur,
quum ille non erat, atqui ille ſemper erat. Sin autem in Patre eſt, vt ipſe dicit, idémque Ratio,
& Sapientia, & Virtus Dei eſt (hoc enim eum eſſe diuinæ Scripturæ prædicant) Ratióque rur-
ſum, Sapientia, & Virtus Dei facultates exiſtimandæ ſunt, ſequitur omnino, vt nunquam fa-
ctus

A ctus ſit:aut ſi factus perhibeatur,fuiſſe aliquando tempus,quum iſtæ facultates nondũ ceſſent,
erátque nimirum tum temporis Deus infœlix & miſer,quum virtute,ſapientia, ratione care-
ret:Id autem abſurdiſſimum.Sed quid ego vlterius de ea re verba facio apud viros Spiritu Sã-
cto afflatos & plane cognoſcentes,quæ abſurditates naſcantur ex eo, ſi Filius opus aliquod &
factitium quiddam nominetur,quas minime videntur animaduertere, qui hac opinione du-
cuntur?Ac ptopterea certo quodam modo à veritate aberrant,qui aliter accipiunt has voces, *Prou.8*
dominus creauit me in initio viarum ſuarum,quàm Sacræ & Propheticæ Scripturæ intelligũt
Non enim ſimplex eſt & vna ſignificatio, vt ſcitis huius verbi ἔκτισε Hic enim ἔκτισε intelli-
gendum non profecit,ſed præfecit operibus ſuis, ſed tamen per Filium conficiendis. Neuti-
quam enim illud ἔκτισε ita accipias tanquam ſi dixiſſet, fecit me.Differunt enim face-
re & κτίσαι. Hinc illud,nónne ipſe pater tuus poſſedit te,& creauit te?in Deuteronomio ma-
gnifico carmine Moſes dixit.Ad quod ita quis merito dixerit,ô præcipiti temeritate homines:
opuſne eſt primogenitus omnis creaturæ, qui ex vtero ante luciferum genitus eſt? qui dixit vt
in Sapientiæ libro habetur,Ante omnes colles genuit me:Et frequenter in Sacris literis inue- *Sap.12.*
B neris eum genitum narrari,non autem factum,vnde clare reuincuntur,qui falſa de Filij natiui
tate ſuſpicantes,eius diuinam & ineffabilem generationem,creationem,factionémue non ve-
rentur appellare.Non igitur diuidenda eſt in tres deitates admirabilis & Diuina vnitas, neque *Concludit*
ſub nomine creationis minuenda eſt dignitas & immenſa domini maieſtas, ſed credendum *diuinam eſ*
eſt in deum patrem omnipotentem,& in Chriſtum Ieſum filiũ ipſius,& in ſpiritum ſanctum, *ſentiam in*
vtrique Deo totius vniuerſitatis Verbum.Ego enim(inquit)& pater vnum ſumus:Et,Ego in *tres deita*
Patre,& pater in me:ita enim & diuina Trinitas, & ſancta prædicatio, profeſſioque monar- *tes non eſſe*
chiæ conſeruari poſſit. Verbum porro æternaliter eſſe cum patre, neque alterius eſſentiæ aut *diuidendã.*
ſubſtantiæ,Patriſque ſui proprium filium,vt ſancitum eſt ab illis,qui Synodo interſuerunt, li- *Ioan.10*
cebit denuo ex laborioſo illo Origene audire. Quæ enim diſputandi certandique gratia ſcri- *Ioan.14.*
pſit,ea non quaſi ipſius ſint verba,aut quaſi ipſe ita ſentiat,ſed eorum qui cum eo contentioſius
diſputarunt,accipienda ſunt, Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo *Origenis*
quæ certandi gratia,quaſi in palæſtra aduerſus hæreticos adduxerat,ſtatim iſta,quæ propria ip *ſententia*
ſius ſunt,ſubintulit. Si eſt(inquit)vlla imago inuiſibilis dei,ipſa quoque imago inuiſibilis fuerit, *quod filius*
C imo hoc quoque auſim addere,quòd quum ſit ille ſimilitudo patris,fieri non poſſe, vt fuerit *ſit patri*
quando non fuerit. Quando enim deus,qui ſecundum Ioannem Euangeliſtam lux dicitur, *coæternus.*
ſplendore caruit ſuæ Maieſtatis? vt quis audeat Filio principium aſcribere, quaſi antea non-
dum exiſtenti? Quando autem non erat ineffabilis illa,innominabilis,inenarrabiliſque Pa-
tris ſubſtantiæ Imago, Forma, Ratio,quæ Patrem cognoſcit? Cogitet ſecum quicunque au-
debit dicere,erat,quando nõ erat Filius,ſe hoc ipſum dicere, erat quando ſapientia non erat,
quando Ratio non erat,quando Vita non erat.Idem Origenes alibi dicit. Sed fas non eſt,ne- *Abſurda*
que periculo vacuum eſt ob infirmitatem noſtram,quantum in nobis eſt.ſpoliare Patrem vni *ex Origene.*
genito ſuo ſemper ſecũ exiſtente verbo, ſpoliare item eum ſua Sapiẽtia,in quo lætebatur: in-
de enim colligeretur eum non ſemper lætatum fuiſſe.Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſen
tentiam à patribus ad patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudæi & diſcipu
li Caiphæ,quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis,quum ne vnum qui-
dem ex prudentibus aut doctis in authorem citare poſſitis?Cuncti enim vos,præter diabolum
iſtius vobis à Chriſto defectionis authorem,auerſantur,ille & olim vobis hanc impietatem in-
ſeuit,& nunc vobis author eſt vt orbis terrarum concilium vituperetis, nõ alia de cauſa,quàm
D quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta quæ ab initio
ipſi,qui teſtes oculati & miniſtri Verbi fuere,tradiderunt.Fides enim quę ſcriptis decretiſque *Synodi ſi*
Synodi ſancita eſt,ea eſt totius Eccleſiæ, hanc quum aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis *dei,ea eſt*
concipiendam putauerunt, condemnaruntque Arianam hæreſim: Quæ res præcipue in *totius eccle*
cauſa eſt,cur calumnias Synodo intentent.Non enim verba illa illos male habent, ſed quòd *ſia.*
iis verbis declarentur heretici & cæteris hæreticis improbiores, nimirum qui quum vocnlas *Arianorũ*
ſuas prauas ſemper & de hæreſi culpabiles reprehendi per id tempus viderent,ab Erhnicis no- *in blaſphe*
men ingeniti mutuo ſumendum arbitrati ſunt,vt per occaſionem huius vocabuli, inter facta *mando per*
& creata,Dei Verbum,omnium creatorem inſererent,& eiuſdem claſſis efficerẽt:ita ſunt ad *uicacia.*
impietatem effrontes,& in blaſphemando domino peruicaces. Quòd ſi prę inſcitia vocabuli *Ingeniti*
ad iſtam improbitatẽ dilaberentur,oportebat eos ab iis vnde id mutuo acceperunt, vim eius *nomen ab*
dictionis cognoſcere.Illi enim & mentem ex bono,& ex mente animam oriundam dicunt,& *ethnicis*
quamuis earum origines videant,ingenitas tamen aſſeuerant,neque ſe ea de cauſa maieſtatẽ *mutuo ac*
ceptum.

primi,vnde mens & anima originem deſumunt,carpere aut diminuere arbitrantur. Quapro- A pter oportuit iſtos aut ita loqui,aut nihil omnino loqui de rebus,quas ignorant.Quòd ſi ſe vocem intelligere putent,excutiant eam,& examinent, num proba ſit, præſertim quum illa in Sacris literis non reperiatur.Verum illi denuo contentionem ſuam verbis in Scriptura non receptis renouabunt.

Ingeniti vocem aliena̅ à ſcripturis. Ingenitum ambiguum

Ego vero contra, cauſam ſignificatique intellectum interpretabor, ſecundum quem Synodus,patreſque qui ante Synodum fuere,his vocabulis ſubſtantia & conſubſtantiali congruentibus cum iis quæ de ſeruatore referuntur, vti in ſcriptis ſuis voluerunt. Ipſi autem viciſſim ſi poſſint reſpondeant,vbi repererint hanc in ſcripturis minime ſolennem vocem,& qua mente Deum ingenitum dicant. Audio enim hoc vocabulum diuerſas habere ſignificationes.Nam dicitur & illud ingenitum,quod nondum eſt,ſed eſſe poſſit: & rurſum, quod neque iam eſt,neque eſſe poſſit:tertio autem,quod iam quidem eſt, tamen factum nõ ſit,neque initium exiſtendi habuerit, ſed quod æternum ſit, & incorruptibile, fortaſſe duas priores ſignificationes præterierint,vt abſurda prætermiſerint:nam ſecundum primum ſignificatum illa habebuntur ingenita quæ facta ſunt,futuráque expectãtur. Secunda autem ſignificatio plus in ſe abſurditatis continet: ad tertiam igitur progredientur, & ſecundum eam in- B genita appellabunt.Cæterum,quum hoc dicunt, nihilominus impij habendi ſunt. Si enim quod initium exiſtendi non habet,& quod neque factum aut creatum ſed æternum ſit, ingenitum velint,& contrario modo ſe habere verbum Dei pronunciatint,quis non videt vafriciẽ Chriſtomachorum? quis non eos pro tali inſania lapidauerit, qui deterriti prima ſuarum fabularum dictiúculas,ob quas damnati ſunt,proferre eadem denuo,ſed alio modo per hoc vocabulum Ingeniti inſinuare moliuntur?Nam ſi filius ex numero genitorum,hoc eſt,factorum eſt,certe ex non entibus & ipſe quoque extitit, principiumque exiſtendi ſortitus eſt: nec erat

Hæretici ſub verbis ambiguis prauitatẽ ſuam occultant.

priuſquam fieret:porro ſi æternus non eſt,erat hauddubie quando non erat. Oportebat igitur ipſos eadem illa in animo ſentiẽtes iiſdem ſuis verbis vti, ac ſuam opinionis diuerſitatem prodere,nec ſub vocabulo ingeniti,animi prauitatem occultare. Verum malitioſiſſimi homines hoc non faciunt:ſiquidem omnia ſecundum patrem ſuum diabolum cum fraude inſtituunt: vt enim ille ſub alienis veſtibus fraudem molitur,ita & iſti vocabulum Ingeniti excogitarunt,

Simile.

vt ſub ſpecie benedicendi dei,diſſimulanter aduerſus dominum blaſphemias ſuas tegant,eáſque ſub hoc inuolucro aliis inſinuent.Cæterum iſtis verſutiis retectis velim mihi reſpondeãt, C

Ingenitum quid ſit apud Arianos.

quid ipſis ſit reliqui quod obiiciant:Atqui inquiunt ſcelerati,inuenimus quod loquamur,ſuiſque dictiunculis id addunt eſſe ingenitum ſcilicet, quod ſuæ eſſentiæ authorem non habet, quodque aliis quæ ſunt, author fuerit, vt ſint ingrati mortales, & prorſus ſacrarum Scripturarum rudes, qui non ad honorem Dei, ſed ad ignominiam Filij omnia dicunt & faciunt, ignari interim eum qui dehoneſtat filium, patrem quoque dehoneſtare. Primum igitur non ideo quòd deum ingenitum vocent, filius demonſtratur creatus eſſe, quum

Ingenitum Verbi naturam non demolitur.

Filius vt ſubſtantiæ patris ſui fœtus eſt, ita æternaliter apud patrem ſubſiſtat. Non enim hoc vocabulum naturam Verbi demolitur; neque vox ingenitus ſignificationem ſuam ad filium, ſed ad ea quæ per filium creata ſunt, protendit. Et quemadmodum qui aliquem architectum ædificij aut ciuitatis nominat, non cum hoc nomine filium ex ipſo

Simile.

genitum includit,aut intelligi ſtudet,ſed ſub vocabulo architecti, indicat authorem operum nequaquam talem eſſe,qualia ſunt opera ipſius artificio fabrefacta:ac proinde illum opificem nominat,& non ignarus qualis ſit naturæ hic opifex,agnoſcit longe eſſe aliud ab eo progenitũ

Deum ingenitum nominare, quid.

longe aliud ab eo factum, eundemque ob filium ſuum patrem, ob opera vero architectum D appellat.Eodem modo qui deum ingenitum nominat,ex operibus ſuis ei nomen accommodat,indicans eum ſolum omnium non eſſe factum,ſed eorum quæ facta ſunt, authorem eſſe.

Prophetarum de filio Dei opinio.

Verbúmque eius diuerſum eſſe à rebus quæ factæ ſunt, & id ſolummodo Patri ſuum & proprium fœtum eſſe cognoſcit,per quem omnia facta ſunt & conſtant. Prophetæ quoque Deũ omnipotentem nominantes,non ideo illic hoc nominis indunt quaſi Verbum cenſeant ex numero reliqui vulgi eſſe, quippe qui non ignorabant Filium alium eſſe à rebus creatis, atque adeo,quemadmodum Pater ſuus,omnipotentem,eumque in omnia quæ pater per ipſum creauit,dominatum habere,illique à patre poteſtatem datam eſſe,& poſt donationem ſemel conceſſam æque omnium dominari. Eadem iterum ratione quum Prophetæ patrem dominum virtutum nominant,non ideo eo reſpectu faciunt, quaſi filium vnum eorum velint, quæ ſub patris poteſtate retineantur, ſed vt Filio ſuo Pater eſt, ita potentiarum à filio conditarum Dominus habeatur. Verbum viciſſim quia in patre eſt, omnium Dominus reputari debet,& in omnes imperium poſſidere,eò quòd omnia quæ Pater habet,à Filio itidem habe-

antur

A antur. Et quemadmodũ iſtæ appellationes hunc habẽt intellectũ, ita quoque qui voluetit diceere Deum ingenitum: dicat quidem ſi ita ipſius animo collibuerit, modo non ideo hoc dicat vt filium opinetur aliquid factitium eſſe, ſed quia intelligat vnum ſolummodo deum factum non eſſe, ac proinde retum à verbo ſuo factarum conditotem creatoremque appellari debere. Nam quum Pater ita appellatur, nihil inde obſtaculi naſcitur quo minus & verbum & imago patris & Patri conſubſtantialis intelligatur. Porrò quia imago eius eſt, ſequitur neceſſario, vt alius diuetſuſque ſit à rebus creatis, & nequaquam aliquis ex vulgo numerοque vniuerſitatis, quoniam cuiuſcũque imago fuerit, eius quoque proprietatem & ſimilitudinem obtinet, adeo, vt ſub nomine ingeniti Patris etiam ingeniti & omnipotentis Verbum & Sapientia, hoc eſt, *Sub nomine* filius intelligatur. Verum præclari viri & promptæ impietatis, non cura honorandi numinis, *ingeniti patris, filius* ſed odij in ſetuatorem hoc vocabulum ingeniti adinuenerunt. Nam ſi illis cura numinis aut bene dicendi fuiſſet, oportuerat eos (quod quidem & melius fuiſſet) primum agnoſcete Deum *etiam intel* patrem eſſe, eumque hoc nomine potius quàm illo prædicari, quoniam quum deum ingeni- *ligitur.* tum, hoc eſt, non factum appellant, ex rebus factis, vt iam dixi, illum conditorem deſignant, *Ingenitivo*

B quò verbum pro ſua libidine factitium eſſe quiddam declarent. Qui autem Deum Patrem *cem cur ad inuenerint* nominat, ſtatim eo ipſo & filium innuit, nec ignorat quum filius ſit, quin omnia quoque per *Ariani.* filium ſint condita. Quapropter & potius & veriuseſt, Deum ex filio deſignare, & Patrem nũcupare, quàm ex operibus duntaxat illi nomen indere, & appellare ingenitum. Hoc enim vocabulum, opera, quæ ex dei voluntate producta ſunt, innuit: contra Patris nomen, proprium eius ex ſua ſubſtantia fœtum declarat. Quanto autem Verbum præſtantius eſt rebus creatis, tanto præſtiterit deum Patrem, quàm ingenitum dicere. Illud enim in Scripturis non reperi- *Ingenitum* tur, & ſuſpectum eſt, quum multiplicem habeat ſignificationem: hoc autem ſimplex eſt, & *& ſuſpectum* Scripturis ſolenne, & verius, vnumque filium tantummodo denotat. Rurſum illud vocabu- *cur.* lum, ingeniti, apud ethnicos reperitur, qui Deum non norunt. Hoc autem nomine Pater per Filium ſuum nobis innotuit. Nam quum ipſe ſciret cuius Filius eſſet, ita locutus eſt, Ego in *Ioan.14.* Patre & Pater in me: &, Qui vidit me, vidit & Patrem. Et, Ego & Pater vnum ſumus. Neque *Ibidem.* vſ;ibi reperias, vbi ille Patrem ſuum ingenitum vocet. Quin & cum nos precari doceret, non *Ioan.10* dixit, Quum oraueritis, dicite Pater ingenite, ſed potius quum precari ſtatueritis, dicite Pa- *Matth.6.*

C ter noſter qui es in cælis, & caput noſtræ Fidei eò tendere ac referri voluit. Iuſſit enim nos baptizari non nomine geniti & ingeniti, neque in nomine increati & creaturæ, ſed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quoniam ita initiati verè in filios adoptemur. Et patris nomẽ pronunciantes, agnoſcimus quoque ſub hoc nomine etiam Verbum quod in patre eſt, continet: non tamen ob hoc quòd patrem ſuum noſtrum à nobis conceſſerit appellari, æquum eſt, vt nos ipſos Filio ratione naturæ adæquemus. Nam quòd nobis filij appellatio indulgetur, id *Pater noſter Deus à* inde profectum eſt, quod verbum ſiue Ratio dei, noſtrum corpus geſtauit, & in nobis habita- *nobis dici* uit, ac proinde conſequenter propter rationem ſiue verbum quod in nobis eſt, is qui Deus eſt, *tur, cur.* pater noſter appellatur. Et quia Spiritus Verbi in nobis eſt, ideo vt nobis gratificaretur, ſuum patrem noſtrum quoque patrem appellari voluit. Ea enim eſt mens Apoſtoli ita dicentis, Mi- *Heb.3.* ſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba pater. Sed fortaſſe de vocabulo hoc ingenito conuicti, vt praui ſunt moribus, audebũt dicere, par eſſe vt verba quæ de domino noſtro Ieſu Chriſto ſunt ſcripta, in diſputationibus adhibeantur, repudiatis illis vocibus quæ in Scripturis non reperiuntur. Certe id æquum eſſe nec ego abnuerim, eo quod ſigna indiciaque

D veritatis perfectiora ex ſcripturis ſanctis quàm aliunde depromantur. Sed malignitas & verſi- *An voces* pellis Euſebianorum impietas Epiſcopos coegit, quemadmodum dixi, vt clariotibus verbis *quæ in ſcripturis non* vterentur ad eorum impietatem ſubuertendam. Sed tamen ſatis demonſtratum eſt, & liquide *reperiuntur* apparet, ſcripta Synodi rectam ſententiam continere, & Arianorum voculas friuolas eſſe, & *reſtes debeant.* ſcopum eorum malitioſum, quum illi hoc vocabulo, ingeniti, quod probæ ſignificationis eſt, & cum pietate viurpari poſſit, pro animi ſui conceptu, próque libidine ſua ad contumeliam Saluatoris abutantur, idque ſolum ea de cauſa, vt quaſi gygantes cum numinibus pugnent, non tamen ob prætextum iſtiuſmodi dictiuncularum damnationem euaſerunt, hec quia in voce ingeniti bona ſignificatio eſt, eorum mala mens ſententiaque latere potuit: nam & ipſi omnifariam ſunt confuſi, eorumque hæreſis vbique male audit. Hæc quidem tum in conſilio acta, vt potui reeitaui. Sciò tamen vitilitigatores iſtos & Chriſto rebelles, ne ictis quidem auditis mentem in melius mutaturos eſſe, ſed potius diſcurſitaturos ad alias aliunde cauſſificationes venandas, & cùm eas abſumpſerint, nouas rurſus commentaturos eſſe. Qua in parte reſpondent Prophetieis verbis, Si poteſt Æthiops mutare pellem, aut Pardus maculas, etiam *Hier.13*

futurum eſt vt ipſi recta ſentiant. Tu autem chariſſime hæc noſtra, vbi acceperis, tecum perlege, quæ ſi tibi recta videbuntur, recitabis ea fratribus, quos præſentes habebis, vt & illi quoque vbi rem cognouerunt, Synodi zelum quo vſa eſt in tuenda veritate, Synodique in iis explicandis quæ vellet, diligentiam adament: damnent autem Arianorum pro hæreſi defendenda cauillationes. Gloria autem Deo patri, honor item & adoratio cum filio ſuo ſui imperij collega, vnà cum ſancto & viuificatore ſpiritu & nunc & in infinita ſecula ſeculorum, Amen. A

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, CONTRA ARIANOS, APOLOGIA SECVNDA.

EGo arbitrabar poſt tanta pro noſtra defenſione documenta, verecundia aduerſarios meos, & prodeundi metu latitaturos, & ſibiipſis, quod aliis calumniam fecerint, diſplicituros. Cæterum, quandoquidem ne ita quidem conuicti damnatique erubeſcere queunt, ſed ſtulte obtrectationibus adrepunt, ſperantes ſemel iudicata iterum in iudicium reuocanda, non vt cauſam dicant, id enim maxime fugitant, ſed vt nos animoſque eorum qui integri ſunt, moleſtiis vexent: neceſſarium video vt vobis me purgem, quo repudiatis ſuſurris, ſcelera & falſas illorum criminationes condemnetis. Vobis ſiquidem ſynceris hominibus ratio meæ innocentiæ reddenda eſt: litigioſis vero ſua ipſorum argumenta opponenda ſunt, in quibus ſumma mihi vincendi fiducia eſt. Nam quod ad nos attinet, iudicio nullo opus eſt: Iudicatum eſt enim non ſemel ſecũdum nos, ſed ſæpius. Primum quidem in noſtra prouincia quum ad id coiiſſent propemodum centum Epiſcopi, Secundo Romæ nobis cæteriſque aduerſariis Euſebij, ad eius criminoſas literas in iudicio comparentibus. Fuere autem in eo conceſſu plures quàm quinquaginta Epiſcopi. Tertio iterum in magno Sardico concilio ad edictum religioſiſſimorum Principum Conſtantij & Conſtantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduerſarij, vt habiti pro calumniatoribus depoſitionem exauctorationémque ordinis ſui retulerint: noſtram vero innocentiam, plures quàm trecenti Epiſcopi ſuis calculis comprobarint, qui ex multis prouinciis Ægypti, Libyæ, Pentapoleos, Paleſtinæ, Iſauriæ, Cypri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Myſiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Theſſaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Siſciæ, Pannoniarum, Norici, Italiæ, Picini, Thuſciæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiorum, Siciliæ, Aphricæ vniuerſę, Sardiniæ, Hiſpaniarum, Galliarum, Britãniarum, cò ſe ad concilium contulerant, adeo vt Vrſatius quoque & Valens, quum antea ſe pro calumniatoribus geſſiſſent, pœnitere ſe ſui facti proteſtarentur. Non ſolum enim ſententiam pro nobis dictam approbarunt, ſed & ſe cæteroſque meos aduerſarios calumniatores eſſe confeſſi ſunt, qua pœnitentia etiam ſcriptis prodita, Euſebium ſocium calumniæ & fingendi criminis coartificem liquidiſſime conuincunt. Nemo igitur rem à tot Epiſcopis excuſſam, exploratamque, & clariſſimis documentis conuinctam, denuo putarit ſub iudicium reuocari debere, ne ſi iterum atque iterum res toties iudicata in cognitionem deducatur, fine prorſus careat recognoſcendi curioſitas. ſufficerent quidem tot Epiſcoporum calculi ad confundendos eos, qui etiamnum aliquid falſi criminis contra me fingunt, etiam ſi nihil aliud accederet. Iam quum ipſimet hoſtes contra ſe & pro nobis teſtimonium ferant, criminaque aduerſum nos mendaciis & dolo compoſita eſſe fateantur, quem quæſo nõ puduerit de mea vlterius innocentia dubitare? præſertim quum lex iubeat, in ore duorum aut trium iudicia conſtitui: in mea ergo cauſa vide quanta ſit multitudo teſtium, qui noſtræ innocentiæ ſuffragantur, cui pro appendice aduerſariorum noſtrorum confeſſio accedit, adeo vt ne cæteri quidem ex aduerſariis ſua indicia aduerſus me pro ipſorum libidine conflata tueri auſint, ſed pro bonis rationibus vim in eos, à quibus refutantur, comparent. Id enim illos peſſime habet, quod quæ ipſi occultim & inter ſe compoſuerunt, ea Valentis & Vrſatij indicio tegantur, minime ignari, eorum pœnitentia & ſe damnari, & damnatos ab ipſis innocentes declarari, ac proinde eos, vt prius à nobis dictum fuit in Sardico concilio, ab officiis ſuis depoſitos eſſe, atque id non immerito: Vt enim olim Phariſæi ſummoti reiectique à iudicanda cauſa diui Pauli, & ſuam & cęterorum Iudæorum contra ipſum coniurationem patefecerunt, vtque beatũ Dauidem præter meritum perſecutionibus agitati voce ipſius perſecutoris innotuit, ita pecca- tum

B

C

D

Athanaſi° innocens iudicatus tribus Synodis Ariani à ſuis in conſilio Sardico condẽnati.

Vrſatius et Valens in concilio Sardico reſipuerunt.

De innocentia Athanaſii nõ dubitandum.

Euſebiani damnati Valentis et Vrſatij pœnitentia. Simile.

A tum ſuum cõfitentis, Peccaui, inquiens, fili mi Dauid: ita quoq; nunc iſti victi à veritate, veniã
ſcriptis literis à Iulio Romano Pontifice popoſcerunt, & ad nos pro pace, de quibus tanta ſce-
lera diuulgarant, epiſtolas miſere pudore vt arbitror adacti, quum eos quos tollere volebant,
gratia domini viuos conſpiciant, adeo vt & ipſi quoque Arium eiuſque hæreſim, vt anathema
condemnarint, idque congruenter ab iis & pro rei conſequio actum eſt. Nam quum non alia
de cauſa crimen ab Euſebio aduerſum nos compoſitum eſſe ſcirent, quàm vt hæreſim ſuam
tueretur, & quum eo veniſſent vt ſemel ſycophantiam confitendam eſſe arbitrarentur, ſta-
tim quoque ab inimica Chriſto hæreſi, in cuius gratiam crimen finxerant, reſiliendum pu-
tauerunt. Quæ igitur pro noſtra innocentia ſcripta ſunt ab Epiſcopis in diuerſis Synodis, &
primum in Ægyptiaca, ſunt hæc.

3. Reg. 26. Vrſatius et Valens veniam quæſierunt & hæreſim. Arij condẽnarunt.

SANCTA SYNODVS ALEXANDRIÆ CONGREGATA EX ÆGYPTO, THEBAIDE, LYBIA, PENTAPOLI, OMNIBVS VBI-
que Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopis, dilectis & deſideratiſſimis
B *fratribus in Chriſto, Salutem.*

POteramus quidem dilectiſſimi fratres, etiam ſtatim ab initio conflatæ in Athanaſium
criminationis, deinde poſt eius Alexandriæ ingreſſum reſpondere ſuper fictis criminibus
Euſebianorũ: eoſque de iniuriis in comminiſtrum noſtrum illatis accuſare, ſimulque oſtẽde-
re, quam nihil niſi meras calumnias obieciſſent. Sed quia tempora illa nihil tale permittebant,
vt & ipſi noſtis, & quia arbitraremur, poſt reſtitutionem Epiſcopi Athanaſij, eos vultum ſub-
mittere, & pudore in tam apertis iniuriis ſuffundi, putauimus rem ſilentio tranſmittendam
eſſe, maxime poſt tantas eius viri calamitates, profectioneſque, & vitam relicta domo peregrè
actam poſt tanta pericula, quibus minimo minus perierat: rem vrgentibus calumnioſis homi-
nibus, niſi humanitas Imperatoris obſtitiſſet, Tot malis, quum nemo non hoſtium etiam cru-
deliſſimorum exatiari potuiſſet, ipſi tamen effrontes inſatiabileſque permanent, ſæuiuntque
denuo & in Eccleſiam & in Athanaſium, ægre ferentes illius liberationem, ac proinde atroci-
ora molientes, cupide ad nouas criminationes proſiliunt, nec timent illud quod in ſacris lite-
C ris ſcriptum eſt, Falſus teſtis impunitus non erit, &, Os quod mentitur, occidit animam. Ideo
fit, vt ſilentium diutius retinere nequeamus. Admiramurque eorum malitiam, & inſatiabilẽ
in inſidiis ſtruendis peruicaciam: Ecce enim nulla ſumpta quiete rurſus Imperatoris aures cõ-
tra nos irritant, neque vſquam ceſſant literas parricidales ſcribere, quo Athanaſium ipſorum
hæreſi aduerſum è medio tollant. Siquidem iam denuo accuſatrices literas contra Athanaſiũ
Imperatoribus porrexere, iteratis calumniis homicidia ei obiicientes, quæ nũquam facta ſunt
ac denuo illum coniurationibus ſuis opprimere ſtudent: imputatis cædibus quæ nunquam fa-
ctæ ſunt, & fortaſſe tunc eum calumniis ſuis interfeciſſent, niſi humanum principem nacti fu-
iſſemus, eundemque denuo, vt quod minimum malorum referamus, in exilium protrudere
ſatagunt, & ob id calamitates exulũ quaſi ab eo facta ſe deplorare ſimulant, quum reuera plo-
rent, nihil à nobis tale deſignatum eſſe: neque priores in illum iniuriæ ipſorum animis ſuffici-
unt, ſed noua & atrociora illis accumulata volunt, homines ſcilicet admodum manſueti &
moribus æquis, vel quod verius eſt, improbi & perquam acerbi, qui terroribus & minis potius
quàm pietate & æquitate, quod Epiſcopos decet, ad pœnas deproperant. Tot enim cædes, ho-
D minúmque mactationes, quas ne prophanus quidem homo & curioſus & conſectator crimi-
num in calumniis diceret, ea ipſi effundere minime veriti ſunt, non ſolum apud præſidem aut
alium quemuis magnum virum, ſed & apud tres Auguſtos, neque in eam rem longitudines
itinerum illis grauès fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumniis implerent: ca-
lumnia enim eſt quam tentant, eáque grauiſſimá, & maxime omnium capitalis, idque
in ſummis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius iſtius quæſtionis
finis, niſi vt mors Eccleſiaſtico tumultu inferatur? Non igitur Athanaſij, ſed illorum acta
luctum lamentationemque merentur, ipſoſque rectius deploratos habueris: in ipſos enim plo-
ratus congruit: Siquidem ſcriptum eſt, Ne defleas mortuum, neque lugeas, ſed complorate cõ-
ploratione egredientem, quia non amplius reuertetur. Tota enim eorum accuſatrix epiſtola
nihil aliud niſi necem ſpectat, aut necem moliuntur, ſi ipſis liceat, aut ſaltẽ exules facere, quod
& impetrauerũt ab religioſiſſimo Cæſarum patre, qui iras ſuas offenſaſque, quum ſupplicium
capitale poſceretur, exilio damnatorum expleuit. Iſta opera ethnicorum ſunt, & non vel tenu-
iter Chriſtianorum, & minime omnium Epiſcoporum, quos aliis iuſtitiam commonſtrare

Euſebiani ſæuientes in Athanaſium & Eccleſiam, criminationes nouas cõminiſcũtur.
Prou. 19. Sap. 1.
Athanaſius homicidij accuſatus.
Athanaſius in exilium pulſus.
Improbi et acerbi pios perſequũtur.
Hæreticorũ acta lamentanda.
Eccl. 22
Accuſationis Euſebianorum finis.

oportuit, idque veſtram arbitramur in Chriſto conſcientiam bene & luculenter perſpicere. A Qui enim alios ab accuſando deterrent, illi ipſi accuſatores conſpectui Imperatoris ſeſe præbuerunt: aut cur qui alios calamitates miſerorum lachrymis perſequi oportere docent, ne ab exilio quidem noſtro ſe quieti tradunt? Publica enim omnium Epiſcoporum profligatio ex ſuis ſedibus exterminatioque facta eſt, qui vt nos antea pro exulibus habuerunt, ita nunc cum Athanaſio patriæ reddiri pro ſuperioribus doloribus lachrimiſque, quibus eius vicem miſerabamur, maximam viciſſim hilaritatem & gaudium recepimus, quod vtinam Dominus, ne ab Euſebianis ſubuertatur, nobis incolumè ſeruet. Iam ſi Fides in criminibus quæ obiecere, fuiſſet, hoc ipſum tamen criminoſum eſt quòd contra ſtatuta Chriſtianorum, poſt acerbitatem exiliorum, aliarumque calamitatum denuo inuadunt, cædes hominum, ſtragéſque obiiciẽtes, & huiuſmodi criminationibus imperatorias aures obtundunt. Iam quũ omnia mentiãtur, nihilque niſi calumnias adferant, nec in eorũ literis quicquam ſit veri, quàm multiplex putas in hoc conatu ſcelus, & quam ſcelerati illi haberi debeant? Rem igitur aggrediemur, eorúmque calumniis occurremus. Nam hinc quoque priora illa quæ vel de Synodo vel de iudicio habito iactitant, non recte facta eſſe, imò falſa eſſe cõprobabuntur, ipſis interim denuo ea de cauſa B condemnandis. Pudet nos certe iſtius defenſionis, verum quia temerarij noſtri criminatores ad omnia calumnianda ſe promptos offerunt, & quia poſt Athanaſij ingreſſum, cædes & homicidia obiiciunt, neceſſum eſt noſtri excuſationem, tametſi prolixiuſculam, quia res ita cogit, cum venia audiatis.

Quod Athanaſius nõ ſit homicida deffenſio.

Cædes omnino nulla neque ab Athanaſio, neque per Athanaſium commiſſa eſt, quapropter quum ad hãc inexſpectatam defenſionem aduerſariorum iniquitate propellamur, nonnihil indulgendum eſt neceſſitati excuſationis. Cædes igitur vincula aliena ſunt a noſtra Eccleſia, carnifici neminẽ vnquam Athanaſius dedidit, neque carcerem quantum in ipſo fuit, vinctis tradẽdis fatigauit. Sacraq; noſtra vt in præſentia, ita etiã ſemper puta innocẽtiaque fuere, non niſi Chriſti ſanguine, eiuſque cultu ſanctificata, neque presbyter neque diaconus ab Athanaſio interfectus eſt, neque cædem vlli aut exilium irrogauit, vtinam illi qui veram perſecutionem induxerunt, nihil tale contra eum perpetraſſent.

Nemo in exiliũ act⁹. Athanaſii opera.

Nullus enim opera eius patria excidit: ipſe autem ab iſtis in exilium actus eſt, quem nunc iterum quia ab ea relegatione liber demittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam ſuam ad omnia falſa & crudelia exacuunt.

Calumnia in Athanaſium.

Quinimo Iudicum acta & damnatos à præfecto, vt ipſi in ſuis ſcriptis faten- C tur, ad Athanaſij culpam transferunt, adeo nihil illos pudet: ſæuitiæ Athanaſij imputant, quum Athanaſius per id tempus nondum Alexandriam ingreſſus fuiſſet, & per Syriam in itinere ab exilio reuerteretur. Quod ſi longinqua abſentia excuſationem adfert, ne quis reus habeatur, quin præſes aut præfectus Ægypti aliquid facit, quid Athanaſio remotius à crimine, qui ſi vel in ipſa Alexandria fuiſſet, quid tamen illi quæſo cum negociis præfecti? Atqui in illis locis non erat, neque ad ea quæ acta ſunt à præfecto res eccleſiaſticæ occaſionem dederunt, ſed vnde id natum ſit, ex monumentis actorum intelligetis, quæ nos cognitis illorum ſcriptis, & re perquã diligenter explorata ad vos tranſmiſimus. Igitur quum & nunc, ea quæ neque ab eo, neque per eum facta ſint, quaſi facta ſint, occlament, & tot teſtibus ſe certiores factos videri velint, optarim mihi indicarent cuius Synodi actis, argumentiſve aut indiciis rem ita ſe habere didicerunt. Quod ſi nihil tale pro ſe habent, temereque omnia affirmant, veſtris animis cogitandum relinquimus, quid & prius factum ſit, & nunc factum eſſe ab iſtis fingitur. Nihil enim aliud veſtris animis apparebit quàm calumnia, & defendendæ impietatis contra pietatem rabioſus furor, & ob id vnum agi, vt tollantur è medio Orthodoxi, quo iam inde cum D ſecuritate prædicent quicquid libuerit impietatis patronis.

Ariomanita vnde.

Et certe rem ita ſe habuiſſe compotietis. Quũ enim Arius vnde Ariomanitarũ hæreſis cõflata eſt, ab eccleſia per beatum Epiſcopum Alexandrum eiectus eſſet, Euſebiani diſcipuli pariter & ſocij impietatis, ſemetipſos eiectos eſſe arbitrantes, multis adhortationibus Alexandro ſcripſerunt, ne Arium extra Eccleſiam relinqueret.

Athanaſius diaconus Alexãdri epiſcopi.

Alexandro autem ob pietatem in Chriſtum, hominem impium non recipiente, in Athanaſium eius diaconum iras auertunt, & quia eum aſſiduum eſſe apud Alexandrum, & in precio haberi curioſe animaduerterẽt, & quia iam antea eius pro Chriſto pietatẽ in Synodo Niceenſi, vbi cum magna libertate contra Arianam hæreſim diſſeruerat, experti eſſent, in grauiſſimum odium exarſerunt: vbi autem Deus eum ad Epiſcopatum prouexerat, veterem iam olim malitiam refouentes, verin illius orthodoxam mentem, & in reſiſtendo contra impietatem robur, conſcientia vecordes omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepſque hac in re Euſebius fuit, conſciẽtiæ ſuæ furiis agitatus præceps. Cęſarem igitur cõtra Athanaſium irritant, & Synodos minantur. Poſtremo Tyri in conſilium coierunt, adeo vt

Quomodo Athanaſius primum ab Arianis odio haberi cœperit.

Euſebius princeps cõiurationis contra Athanaſium.

ne nunc

A ne nunc quidem contra eum ſcribendi ocium admittant prorſus implacabiles, & quorũ querelis nunquam ſatisfacias, vt qui conſtitutionem Epiſcopatus Athanaſij tanquam non legitime celebratam cauillationibus arrodant, nuſquam non homini infeſti, vt ſaltem mendaciis eum infamem reddant, quæ tamen nunc ex priorum mendaciorum vanitate falſa eſſe deprehenduntur. Aiunt igitur poſt obitum Epiſcopi Alexandri, quũ pauciſſimi eſſent, qui Athanaſij mentionem facerent, ſex aut ſeptẽ Epiſcopos clanculum & in loco obſcuro eum in præſulem elegiſſe. Hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, Imperatoribus ſcripſere. Nos autem contra, cum tota ciuitate & vniuerſa prouincia teſtamur, omnem multitudinem populúmque catholicæ Eccleſiæ in vnum coactũ, quaſi in ſpeciem vnius corporis & animæ, clamoribus vociferationibuſque poſtulaſſe, Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari, idque publicis votis à Chriſto expetiſſe: noſque vt faceremus, per multos dies ac noctes iuteiurando obteſtatos fuiſſe, cum interea nec ipſi ab eccleſia diſcederent, neque nobis diſcedendi facultatem permitterent, hoc noſtrum totiuſque ciuitatis & vniuerſæ prouinciæ teſtimonium nec mali quicquam de eo quod ab ipſis fit, pronunciamus. Sed optima quæque

Athanaſius quomodo in epiſcopũ electus

B prædicamus, bonum illum eſſe, religioſum, Chriſtianum, deuotarium, & vere Epiſcopum. Porro quod noſtrum pleríque ſub omnium oculis acclamationibuſque Athanaſium Epiſcopũ creauerint, nos ipſos in teſtes offerimus, quibus vt authoribus creationis, maior quàm iſtis qui & tunc aberant & nunc mentiuntur, fides haberi debet, quanquam nihil ea re impeditus Euſebius creationem vituperat, homo qui ipſe prorſus Epiſcopus creatus non eſt, aut ſi vnquã ius Epiſcopi habuit, id ipſum reſcidit, vt qui principio Beryti pro Epiſcopo egerit, relictoque Beryto Nicomediam ſe tranſtulerit, illam quidem cathedram præter leges deſtituens: iſtam vero nulla lege inuadens, proprij gregis ſine vlla charitate deſertor, & alieni nulla rationabili cauſa occupator, prioris Epiſcopatus charitatem alieni cupidine aſpernatus eſt, nec tamen illũ ipſum Epiſcopatum quem tanta auiditate occupauerat, reſeruauit: Ecce enim iam denuo inde deſiliens, alienum Epiſcopatum arripuit, ſemper aliorum ciuitates oculis per inuidiam adiectis oblimat atque arrodit, perſuaſus in magnitudine vrbium religionem eſſe ſuam, & ſortem Dei ſecundum quam conſtitutus ordinatuſque eſt, pro nihilo ducit: ignarus ſcilicet, Dominum, vbi duo aut tres in eius nomine congregati fuerint, in medio eſſe, nec ſecum recogitans dictum illud Apoſtoli, quo profitetur ſe in alienis laboribus non gloriaturum, neque præ

Euſebij in epiſcopatibus capiendis imprudentia.

Matth. 18.

2. Cor. 10

C oculis habens illius præceptum, Alligatus es vxori, ne quære ſolutionem: quod ſi hoc de vxore dictum eſt, quanto magis de eccleſia, atque adeo de Epiſcopatu, cui cum quis alligatus eſt, aliũ quærere non debet, ne adulter in ſacris literis deprehendatur. Horum ſibimetipſe conſcius, auſus eſt tamen creationem Athanaſij omnium eulogiis conteſtatam calumniari, nec veretur ei obiicere eius dignatis exauctorationem, ipſe interim maxime exauctoratus, vt qui ſuæ exauctorationis teſtimonium & argumentũ in ipſa ſui cõſtitutione oſtẽdat. Qui igitur ipſe & Theogonius poterunt alios deponere? ipſi depoſiti & exauctorati, & vitio ſuæ creationis famoſi? Bene ſiquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Chreſtum vero Niceæ, in eorum locum, ob impietatem, & communionem, quam cum Arianis à Niceno concilio reprobatis, habuerant, Epiſcopos conſtitutos eſſe. Hanc igitur Synodum perditam cupientes, ſuum iniuſtum conciliabulum, Synodum videri ſtudent, & Niceni concilij decreta, irrita, ſua autem rata volunt: Et Synodi vocabulo vti audent, qui tantæ Synodo non obtemperant. Nihil illis Synodi curæ ſunt, ſed inanem ſpeciem Synodi prætexunt, vt ſublatis Orthodoxis viris, ea quæ vere & magnæ Synodo de Arianis ſtatuta ſunt, demoliantur, interim tamen illi Arianos & ſem-

1. Cor. 7.

Epiſcopus eccleſiam ſuam deſerere & aliã namquare re non debet.

Amphion Nicomediæ epiſcopus.

Chreſtus Niceæ epiſcopus.

D per antea, & etiam nunc in præſentia patrocinio ſuo tegentes, contra Athanaſium Epiſcopum mendacia fingere non reformidant: prorſus enim eiuſdem vanitatis ſunt cum ſuperioribus, quæ nunc fingunt, fuiſſe ſcilicet in Athanaſij introitu ſeditiones, luctus, populorumque lamẽtationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, ſed potius omnia contraria, gaudia ſcilicet, animorumque alacritates, & populorum deſiderio videndi hominis accurſus, vbique per Eccleſias lætitiæ & gratulationes ad dominũ. Miniſtri autem & clerici ita eũ intuebãtur, vt & animis gaudiũ conciperẽt, & illũ diem omniũ fauſtiſſimũ arbitrarẽtur: noſtrã autẽ qui Epiſcopi ſumus, inenarrabilem lætitiã, quid opus eſt ſcribere, quum iam antea teſtati ſumus, quicquid ei acciderit, nobis videri accidere? Iã cum ipſi in re cõfeſſa certáque, cõtraria dicant, quã fidem merebitur illorum ſiue concilium ſiue Synodus, quam pro ſe tantopere iactuant? Qui ita inuadunt inſultantque actis, quæ nec viderunt, nec iudicarunt, nec interfuerũt tanquã maxime earum rerum conſcij, idque ſcripto proteſtãtur, quomodo ipſi in ſuis actis, ob

Hæretici concilij decreta irrita ſua vero rata eſſe volũt

Athanaſij in epiſcopatum introitus qualis.

Hæreticorũ concilijs nõ credẽdum eſt

quæ ſe conuentus habuiſſe dicunt, graues verique haberi poterint, vt non credas etiam iſta ab A
Quod hæreticorum cōciliabulum nō ſit vera ſynodus.
illis itidem vt illa per odium ſimultatemque inſtituta fuiſſe? Quis enim ibi conuentus Epiſco-
porum, aut conceſſus veri ſtudioſus? Quis non ex pleriſque noſter inimicus? Nonne Euſebius
Euſebianique ſtudio Arianiſmi ad id concilium pertexerunt, reliquis eiuſdem ſecum ſenten-
tiæ adductis? Nonne & nos contra eoſdem homines eo nomine quòd Arianicæ opinionis eſ-
Euſebius idololatriæ accuſatus: Georgius ab Alexādro reiectus.
ſent, ſcripta euulgauimus? Nōne Euſebius Cæſarienſis de immolatione idolorum à noſtris cō-
feſſoribus accuſatus fuit? nunquid non de Georgio probatum fuit, cum ab ordine ſui ſacerdo-
tij à beato Alexandro reiectum fuiſſe? Nónne cæteri de aliis atque aliis criminibus notam
cenſuramque paſſi ſunt? Quo iure igitur iſti cōtra nos Synodum vllam conſtituere potuerunt?
aut qua fronte talem conuentum, Synodum appellare audent, cui Comes præſedit? & vbi Spi-
Cōcilio Arrianorum præſedit Comes.
culator apparebat? & commentarienſis ſiue Carcerarius pro diaconis Eccleſiæ aduĉtantes in-
troducebat? vbi Comes verba faciebat, cæteri præſentes in ſilentio erant, vel potius Comiti ob-
ſequium ſuum accommodabant? vbi quod communiter Epiſcopis placuit, ab illo impedie-
batur? Ille imperio vtebatur, nos à militibus ducebamur, vel potius iuſſis Euſebianorum, ſen-
tentiiſque ipſe Comes inſeruiebat. In ſumma dilectiſſimi, quæ ſpecies ibi Synodi, vbi vel cæ- B
des vel exilium, ſi Cæſari placuiſſet, conſtituebatur? Iam ſi quid in accuſando ſit actum, quæ-
ras, longe maiori admiratione capieris, Arſenium quendam occiſum ab Athanaſio crimina-
bantur, & poculum myſticum fractum eſſe. At Arſenius iſte in vita ſupereſt, & placet ſibi de
veſtra communione, neque aliunde teſtimonia expectat, vt viuus eſſe doceatur, ſed ipſe ſeſe
confitetur viuere, idque in literis ſuis ad Epiſcopum noſtrum Athanaſium perſcripſit, quem
Athanaſius Arſenij homicidio accuſatus.
iſti Arſenij interfectorem aſſeuerabant. Nec puduit impios hominem tanta intercapedine lo-
corum & itineribus terra marique diſiunctum, ab eo occiſum comminiſci, cuius per illa tem
pora locus vbi agebat nemini mortalium cognitus fuit, adeo ille nullo dum attactus malo ab
accuſatoribus celabatur, quem quoad licuit in alium orbem tranſtulerant occiſuri eum libē-
Euſebianorū fraudes.
ter, vt homine vere extincto, Athanaſium quaſi de certa cæde conuictum occidere poſſent.
Sed diuinæ hic prouidentiæ gratiæ agendæ ſunt, quæ nihil iniuſti inualeſcere ſinit, Arſenium
Arſenius viuus productus.
que ſub omnium oculos viuum produxit, dilucidè ſua præſentia calumnias eorum & figmē-
ta retegentem. Qui nos nequaquam vt interfectores ſuos auerſatur, aut vt iniurioſos odit: nihil
enim mali à nobis paſſus eſt, ſed noſtræ communionis auidus in noſtro grege conuerſari cu- C
pit, quod ipſius ſcripta declarant: ſed hoc nihil Athanaſio profuit, qui oppreſſus calumnia qua-
Athanaſius iniuſte in exilium pulſus.
ſi verus homicida ab illis in exilium actus eſt. Non enim parens Imperatorum, ſed horum ca-
lumniæ illum in exilium exterminauerunt. Animaduertite, quæſo, num ita ſe habeat, vt dici-
mus. Quum nihil culpæ in comminiſtro noſtro Athanaſio reperirent, Comeſque ſumma vi
imminens plura contra Athanaſium moliretur: Epiſcopus Comitis violentiam fugiens, ad re-
ligioſiſſimum Imperatorem adſcendit, deprecans & iniquitatem hominis & aduerſariorum
calumnias, poſtulanſque vt legitima Epiſcoporum Synodus indiceretur, aut ipſe audiret ſuam
defenſionem. Imperator rei indignitate motus, ſcriptis ſuis accuſatores citat, ſuámque ipſius
audientiam promittens, ſimulque Synodum indici iubet. Euſebiani autem vbi comparuiſſent
Athanaſius de nauibus plenis frumento detentis, accuſatus.
nihil inter accuſandum de obiectis Tyri criminibus meminere. Sed frumentum ab Athana-
ſio nauéſque detentas calumniati ſunt, eúmque gloriatum eſſe dixere, quod frumenti depor-
tationem ex Alexandria Conſtantinopolim impedire poſſet. Hæc nonnulli ex noſtris, qui in
Synodo erant ex imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cū Athanaſius ad tantas calū-
nias ingemiſceret, affirmaretq; eas falſas eſſe, nec fieri poſſe vt homo priuatus & pauper tantū D
Euſebÿ falſum teſtimonium in Athanaſium.
virium haberet, Euſebius ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit Atha
naſium perquam opulentum eſſe, & ſatis virium & authoritatis ad iſta omnia patranda habe-
re, vt ita veriſimilior calumnia videretur. Ad iſtum modum res actæ ſunt per ſanctos illos & ve
nerandos ſycophantas Epiſcopos. Sed Dei gratia plus in hoc negocio valuit, quàm illorū ſce-
Meletiani ab Imperatore propter mēdaces calumnias execrati.
lerata malitia, quæ principis animum religioſum ad clementiam retraxit, vt ſatis haberet pro
morte exilium irrogare. Horum omnium malorum cauſæ non alibi, quàm in illorum calum-
niis conſiſtunt, quorum dolos ſutelaſque criminum Imperator antea ſcriptis ſuis cum execra-
tione improbauit, calumniaſque deteſtatus Meletianos nefarios diriſque deuouendos, aliiſ-
que grauiſſimis nominibus in ſuo diplomate appellauit, vt qui grauiſſime ferret cædē hominis
Synodi nomen ſuis conciliabulis prætexunt.
viui obiectā eſſe, & de viuēte & incolumi homicidiū fictū eſſe. Nos autē epiſtolā, vbi Impera-
tor hęc ſcribit, iſthuc ad vos miſim⁹. At pręclari Euſebiani quo veritatē ſcriptaq; ſua obliterēt,
noīnē Synodi ſuis actis prætexūt, quū res ipſa negocium Imperatoriū, nō Synodale haberi de-
beat,

A beat, quippe vbi Comes præſideat.& milites Epiſcopos ſub ſatellitio cingant, & Imperatoria
edicta quos ipſi volunt, coire cõpellant. Iã quæſo vel hinc incredibiles eorũ inſidias animad-
uertite, & quàm in audendo varij ſint & verſipelles, modo quacunque ratione hominem è
medio tollant. Si enim veluti Epiſcopi ſeſe iudices volebant eſſe, quid opus erat vel Comite
vel militibus, aut edictis ad coeundum imperialibus? quod ſi Cæſare indigebãt, & ab eo acta
robur accipere voluerunt, quo iure ipſi iudicium Cæſaris irritum fecere? aut qua de cauſa, quũ
Cæſar Meletianos & calumniatores & nefarios non ſine deteſtatione, ob cædem de viuo ho-
mine confictam: Athanaſium vero innocentiſſimum ſuis ſcriptis pronunciarit, ipſi meletia-
nos verum dicere, & Athanaſium reum eſſe definiunt, nulla cum verecundia hominem vi-
uum pro occiſo imputantes? qui & quo tempore hoc iudicium Cæſar proferret, & quum ipſi
ad ſententiam conflandam in vnum coirent, nobiſcum viuebat. Hactenus de Arſenio. Pocu-
lum autem myſticum, quod, aut quónam in loco à Macario fractum eſt? id enim ſurſum ac de
orſum obuolitantes iactitant. Atqui Athanaſium, ne accuſatores quidem auſi fuiſſent eius cri-
minis inceſſere; niſi ab ipſis ſummiſſi instructique fuiſſent. Sed tamen illi ſummam eius cri-
B minis in Athanaſium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non eſt, referri de-
bet. Nec pudet eos coram catechumenis, & quod peius eſt, coram ethnicis ita de myſteriis tra
gicari. Quum oporteat, ſicut ſcriptum eſt, myſterium regis celare, & vt dominus præcipit, nõ
eſſe ſancta porrigenda canibus, neque proiiciendas margaritas ante porcos. Non enim fas eſt
myſteria gentibus prodere, ne per imperitiam ea ſubſannent, aut catechumeni per curioſitatẽ
ſcandalizẽtur. Sed tamen quódnam poculum, quo in loco, vel apud quos comminuit? Mele-
tiani ſcilicet ſunt, qui hic ſe accuſatores prębent, homines prorſus fide indigni, vt & ſchiſmati-
ci, & hoſtes Eccleſiæ, neque ij noui aut recentes, ſed vetuſti iam olim à temporibus beati Petri
cui inſidias poſuerunt, & Achillæ eius ſucceſſoris, quem calumniati ſunt, & Alexandri quem
vſque ad tribunalia Cæſaris calumniis perſecuti ſunt, & poſtremo ita meditandis criminibus
exercitati Athanaſium inuaſerunt, nihil alienum à ſua malitia facientes. Vt enim Athanaſij
antecesſores, ita quoque & ipſum Athanaſium calumniantur, quorum calumniæ antea ineffi-
caces, nunc tandem ſucceſſum habuere: ex quo Euſebianos in gratiam Arianæ impietatis ſo-
cios & patronos adepti ſunt, pro qua tuenda vt in multos alios Epiſcopos, ita quoque in Atha-
C naſium conſpirationes faciunt. Atqui locus ille, in quo confractum poculum iactitant Eccle-
ſia non erat, nec quiſquam presbyterorum ei loco vicinus, nec dies quo id factum à Macario
volunt, Dominica: quum igitur neque Eccleſia ibi eſſet, neque ſacra fierent: neque dies hoc ip-
ſum requireret quale aut quando, aut vbi myſticum illud poculum fractum eſt? pocula mul-
ta paſſim in ædibus atque adeo in medio foro haberi nemini dubium, quæ colliſa colliden-
tem non impiant. Myſticum autem poculum quod impium cum reddit qui id vltro frangit,
nuſquam niſi apud legitimos Eccleſiæ præſides inuenias: hic enim vnus vſus eſt calicis, & præ-
ter eum alius nullus, eóque ſolo vos legitimo ritu propinatis populo, cúmque vos pro canone
Eccleſiaſtico accepiſtis, idemque duntaxat penes eos habetur, qui Eccleſiis præſunt. Solum
enim veſtrum eſt propinare ſanguinem Chriſti, & præterea nullius. Cæterum vt impius eſt
qui hunc myſticum calicem frangit, ita multo magis impius eſt qui ſanguini Chriſti contume
liam facit: contumeliam autẽ facit, qui præter Eccleſiaſticã inſtitutionẽ calice illo abutitur.
Et hæc quidem eò à nobis dicuntur, non quod vel ſchiſmaticum poculum Macarius fregerit,
ſed quòd ibi omnino nullum fuerit: quî enim fieri potuit, cùm nec ipſe locus dominicus eſſet,
neque quiſpiam ibi Eccleſiaſticus, atque adeo ne tempus quidem myſteriorum ageretur? Preſ
D byter autẽ qui fingitur adfuiſſe, eſt ille toties rumoribus iactatus Iſchyras, qui neq; ab Eccleſia
electus eſt presbyter, neque cũ à Meletio cõſtitutos presbyteros Alexander in Eccleſiã recipi-
ebat, in eorũ numero vnquã habitus fuit, aut ab eo creatus: quo pacto igitur presbyter Iſchy-
ras? aut quo tandẽ authore cõſtitutus? nũquid ſcilicet à Colytho? id enim reſtat: atqui Colythũ
in gradu presbyterij mortuũ, omnemque eius manuũ impoſitionẽ reſciſſam, omneſq; ab eo
conſtitutos, in laicorum ordinem redactos eſſe, & ſub nomine laicorum ad Synaxim admiſſos
adeo apud omnes conſtat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Quomodo igitur homo priua-
tus, & priuatas ædes inhabitans, poculum myſticum ſibi concreditum habuit? Sed illi ho-
minem priuatum presbyterum appellant, & in noſtram iniuriam hoc nomen illi indiderunt,
eidemque pro mercede calumniarum ædificandæ Eccleſiæ poteſtatem conciliarũt. Qui ergo
per id tempus nullã habuit Eccleſiam, nunc ad cõpenſationem ſceleris obſequiique in accu-
ſando præſtiti, Eccleſiã accepit, forſitã etiam Epiſcopatu donandus: id enim paſſim iactitat, &
minis fremit, talia proh dolor præmia deinceps per epiſcopos accuſatorib⁹ & ſycophãtis defe-

Euſebiani idque fruſtra.

Euſebianorũ inſidiæ.

Macari⁹ de Myſtico poculo fracto accuſatus.

Matth. 7.

Myſteria eccleſia gentibus non prodenda.

Meletiani quales & quam antiqui hæretici.

ſimile.

Athanaſius & cæteri epiſcopi cur perſequantur.

Poculũ vbi & quando confractũ.

Myſticum poculum impiũ reddit hominẽ id vltro frangentẽ.

ſimile.

Sanguini Chriſti cõtumeliam facit quis.

Iſchyras qualis preſbyter.

Colythus.

runtur. Neque id immerito, quem enim adminiſtrum ſuæ libidinis habuere, & cum vt rerum A
conſiliorumque ſocium, conſimili Epiſcopatu dignum cenſuere. Obſecro igitur vt non hactenus tantum, ſed ad ſequentia quoque vos attentos præbeatis, vt cognoſcere poſſitis quid deinde ab illis factum ſit. Impares ergo veritati, quanquam ſe omnibus modis communierant, eò

Iſchyras Tyri pro calumniatore habetur.

quod Iſchyras Tyri pro calumniatore habitus nihil probare poſſet, & ipſa calumnia ſua vanitate corrueret, iudicium cauſæ ſuſpenſum voluere, donec de probationibus conſtaret: promittunt igitur ſe aliquot ex ſuis Mareoten amandaturos, qui rem curioſe ſcrutarentur, quos vos eueſtigio multis de cauſis reiiciendos docuimus, in primis quod & Ariani eſſent, & propter Arianiſmũ nobis propalã infenſi. Verùm illi potentia Magiſtratuũ freti, clã emittunt Diogniũ,

Falſi teſtes.

Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingeniiſque putidos & venales, his addunt Vrſacium & Valentem homines Pãnonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti ſunt, vt ſententiam in aduerſarium dicerent, & poſt tantum itineris è Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod ſe ex iudicibus teſtes facerent. Quin potius omnibus inſidiandi rationibus propalam ſusceptis, quoſuis labores itineraque ſubiere, vt calumniam ſemel initam abſoluerent. Hoſtes ergo Athanaſij Athanaſio peregre detento, Alexandriam in populum Eccleſiamque debacchaturi contendunt. Imo quod abſurdius eſt, Iſchyra accuſatore ſecum ad- B

Macarius Tyri carceribus incluſus.

ducto Macarium reum cuſtodis Tyri incluſum non permiſerunt in comitatu hærere, quem antea ſub prætextu eius criminis ſurſum deorſumque raptauerant. Soli igitur Alexandriam cũ accuſatore Iſchyra ipſorum contubernali ſodale compotore ingreſſi, aſſumpto vnà præfecto Ægypti Philagrio, in Mareotam abſcedunt: atque illic ſoli pro libidine ſua cum Philagrio quæſtionibus incumbunt, nulla permiſſa presbyteris adeundi facultate, quanquam id multis precibus requirerent: erant autem illi qui hoc poſtulabant, omnes tum Alexandrinæ ciuitatis tum vniuerſæ prouinciæ presbyteri, petentes, vt ſibi oſtendere liceret, quóſnam teſtes Iſchyras ſubornaſſet, & quale hoc hominum genus & ciuitates eſſent. Sacrorum igitur miniſtris excluſis, coram ethnicis hominibus quæſtiones de Eccleſiis, de calice, de menſa domini, de ſanctis ſan-

Euſebianorum calũniæ in Mareotum ethnicis propoſita.

ctorũ habuere, & quod grauius eſt, Ethnicos in quæſtione de myſtico poculo in teſtes citauerunt, & quinam illud ab Athanaſio rapuiſſent, Catholici interpellatione definierunt, nec puduit eos eorum teſtimunia coram ſe, & ſolo duntaxat præfecto recipere, qui vnde gentium eſſent ignorabãt, nec veriti ſunt eos dicere ab Athanaſio occiſos, quorum teſtimoniis aduerſum Athanaſium abuſi ſunt. Quinimo necem Athanaſio molientes, nouis mendaciis fabulam de C

Athanaſius homicidij accuſatus.

ementita cæde Arſenij imitantur, eóſque, qui viui ſunt, mortuos fingunt, & vt interfectos, qui adhuc ſuperſunt, & hominum oculis in ſuis ſedibus apparent, apud vos longe inde ſemotos miſerrime deplorant, vt cum è longinquo petenda ſint rerum documenta, noſtrum in ſacris miuiſteriis collegam Athanaſium calumniari poſſint, quaſi vi & potentia graſſantem, quum ip-

Simile.

Teſtes perterrefacti ne verum dicerent.

ſi per vim & potentiã omnia agant. Eadem enim denuo apud Mareotam, quæ Tyri deſignata ſunt. Vt enim illic comes erat cum militari ſatellitio, nihil quod ipſis diſpliceret aut dici aut fieri permittens, ita quoque & hic præfectus manu militari ſuccinctus, omnes eccleſiaſticos terrefaciens, nulli permiſit ex vero teſtimonium dicere, & quod abſurdius eſt, in ipſis ædibus accuſatoris & commorabantur & quæſtionibus operam dandam, prout libuit, decernebant, eóque tam iudices quàm teſtes, cæteriſque eiuſdem ſtudij, vel quod verius eſt, Euſebianæ factio-

Gladij virginibus intentati.

nis adminiſtri conueniebant. Quæ porro Alexandriæ auſi ſunt, arbitramur vobis non ignora eſſe, quum ea vbique gentium fama diuulgata ſit, ſtrictos ſcilicet gladios in ſanctas virgines &

Multi flagellati.

fratres intentatos, flagella precioſis apud deum corporibus incuſſa, pedeſque fuſtigationibus ad claudicationem illis mutilatos eſſe, quæ mentẽ in caſtitate & in omnibus ſolidis bonis ex- D

Pedes fuſtigationibus mutilati.

ercebant, calumnias quoque vbique infeſtas fuiſſe: gentilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum, victimaſque interminari, adeo vt homo quidam proteruus veluti iſtiuſmodi poteſtas iam deinceps conceſſa eſſet in gratiam

Ethnici cũ virginibus in eccleſia libidinati.

Epiſcoporum, virginem manu arreptam, ad altare quod forte obuium erat, protraxit, neceſſitatem ſacrificandi & vim perſecutionis repræſentans: inter hæc ſcelera, virgines fugere, Ethnici Eccleſiæ inſultare, Epiſcopis in illis ipſis ædibus, vbi iſta perpetrabantur,

Virgines quamlibet cõtumeliã paſſa coram epiſcopis Arianis.

verſantibus, in quorum gratiam virgines miſeræ ſtrictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ ſunt. Et hæc quidem paſſi ſunt ipſo ieiunij die à coepulonibus Epiſcoporum, cum quibus conuiuium agitabant, Epiſcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, ſed quaſi ex hoſtili incurſu vaſtitatem, detrectaui fateor hoc genus Iudicij: Ea res igitur quum Alexandri Theſſalonicenſis Epiſcopi animum promouiſſet, ſcripſit ad eos qui Tyri

adhuc

A adluic commorabantur,nihil niſi per coniurationem & calumniam cũ Athanaſio agi. Quòd
ſi eum in ſuo grege adnumerent,ſociumque ſuæ factionis iactitent, eo ipſo vim ſuam in ho-
minem,qua illi ſubſcriptionem expreſſerunt,declarabunt,nec mirum quum ipſe quoque om
nibus modis ſceleratiſſimus Iſchyras non ſponte,ſed malo coactus prouincias nos reos faciē-
di ſuſceperit,pro documento ſunt eius ad coepiſcopum noſtrum Athanaſium epiſtolæ, qui- *Iſchyras epiſtolis fatetur ſe in Athanaſium ſubornatum.*
bus teſtatur nihil tale ibi actum fuiſſe,ſed ſe ſubornatum eſſe, vt hæc fingeret , ſcripſitque illa
quum nec pro presbytero ab Athanaſio agnoſceretur,nec per gratiam eum titulum obtinuiſ-
ſet,nec ius ædificandæ Eccleſiæ pro remuneratione impetraſſet,nec Epiſcopatum in merce-
dem expectaret,quæ omnia conſecutus eſt ab Euſebianis ob operam ſuam calumniæ impē-
ſam. Atque adeo eius cognati nobiſcum ſemper communioni coniuncti fuere,non facturi ſci-
licet,ſi vel tantillum iniuriæ à nobis accepiſſet. Hæc non verbis,ſed re conſtare, teſtes ſunt om
nes Mareotæ presbyteri,qui comites Epiſcopo in obequitationibus & itineribus fuere,& qui
tum contra Iſchyram ſcripſere, quibuſque nec tum quum Tyrum veniſſent , permiſſum fuit
veritatem loqui,neque cum Mareotæ remanerent,conceſſum fuit vt Iſchyram calumniato-
B rem refellere liceret. Exemplaria autem literarum,tum Alexandri,tum presbyterorum , tum
ipſius Iſchiræ vnà miſimus , quibus adiuncta Epiſtola Patris Imperatorum,in qua non ſolum
calumniam de Arſenij morte confictam deteſtatur magna cum indignatione,quòd viui ho-
minis cædes imputata ſit , verumetiam in crimine myſtici poculi valde admiratur tam verſi-
pellem & vagam calumniandi inconſtantiam,quàm nunc Macarium presbyterum,nũc Atha
naſium Epiſcopum de calice confracto incuſarint,ac proinde re cognita Maletianos iterum
calumniatores, Athanaſiũque vero innocentiſſimũ pronunciat. Qui quæſo nõ pro calũniato- *Meletiani calumniatores quorũ Ioannes eſt princeps.*
ribus Meleriani haberi debeant,& inter Meletianos præcipue Ioãnes:qui vbi ipſe ſuam de ca-
lice confracto ſycophantiam agnouiſſet,ac proinde in communionem à nobis receptus eſſet,
animaduertens Euſebianos ſtudiis animiſque cum meletianis coire, communemque factio-
nem alere,ita tamen vt illos propalam adiuuare nollent,ſed alias ad id perſonas rerũmque ptę-
textus quærerent,obtulit illis ſuam veluti in ſcena hiſtrionicam operam ad eam fabulam agē-
dam,cuius argumentum erat Arianorum Agon. primæ autem partes dramatis,Arianorum ſuc
ceſſus,aſſutela vero & appendix Ioannes cum ſuis gregalibus , vt Arianorum ſtudioſi ſub iſti- *Agon Arianus.*
C uſmodi occaſione & ſpecie iudicij,aduerſarios impietatis è medio tollerent,& impietatem in *Factionis Euſebianorum finis.*
locum pietatis inducerent,Arianoſque in Eccleſiis locarent,quo illi qui pietatem extermina-
tam cuperent,per impietatem rerum potiri poſſent:& ij qui partes impietatis contra Chriſtũ
ſuſceperant,hoſtes impietatis ſummouerent. Et iam calicem nobis proferunt confractum , vt *Calicem cõfractũ proferunt Ariani cur.*
videatur Athanaſius in Chriſtum impius eſſe. At quæ cura myſtici poculi ab illis expectanda
eſt?aut vnde impietatis in Chriſtum anteſignanus?vlla de myſtico poculo religio? aut vnde il-
lis qui Chriſtum non cognoſcunt,poculum Chriſti cognitum habent? aut cur domini calicē
ſe in reuerentia habere ſimulant,qui Chriſtum dominum contumelia afficiunt?aut quónam
pacto calicem deplorant,qui Epiſcopum myſteria ſacráque in eo facientem,occidere ſatagũt,
& quantum in ipſis eſt,iam occiderunt? Aut quánam ratione delamentantur throni Epiſcopa-
liter ſtolati vicem, qui Epiſcopo in Throno ſedenti,necem moliuntur, vt Thronus Epiſcopum
deſideret,& populi pia doctrina ſpolientur:verum neque poculum illos,aut cædes,aut vlla de
nique ſcelerum ſpecies quas prætexunt, ſed ſola Arianorum impietas huc adegit, in cuius ſo-
lius gratiam, Athanaſio & cæteris Epiſcopis,inſidias faciunt. Atque etiam nunc Eccleſiæ bel-
D lum inferunt. Age mihi ergo videamus quinam habendi ſint,quòd cædes & exilia faciũt,nón-
ne iſti ipſi? Age quinam ſecularium poteſtate ad inſidias Epiſcoporum abutuntur?nónne Euſe
bius cum ſuis,& nequaquam,vt ipſi ſcribunt, Athanaſius, quem cum aliis multis hoc genere *Euſebiani ſecularium poteſtate in epiſcopos abuſi.*
calamitatis afflixerunt,& eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriæ,quanquam Tyrũ
non venerant,è finibus ſuis exterminauerunt? Age,quinam luctu & lachrymis digna perpetra-
runt,nónne iſti qui & prima iſta deſignarunt,& ſecunda cum primis conſerere non recuſant,
omnia calumniis miſcentes,vt Epiſcopum impiæ ſuæ hæreſi non cedentem,è medio tollant?
Hinc nimirum Euſebius cum ſuis infenſas iras concepit, ob hoc Tyri ſpecies Synodi inſtituta *Synodi Euſebianorũ finis.*
eſt,eius rei gratia iudicia ſimulantur. Non alio ſcopo inaudita cauſa tanquam in re certa lite-
ræ ab illis paſſim circummiſſæ ſunt, non alio ſcopo apud patrem Cæſarum , & apud ipſos re-
ligioſiſſimos Imperatores calumnias ſuas intentarunt. Verum quid obtrectationum paſ-
ſus ſit Athanaſius, ſacrorum nobiſcum comminiſter, neceſſarium relatu eſt, vt vel hinc
deprehendatis , nihil illos aliud niſi cædem viri quærere. Frumentum dabatur à patre
Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum , partim Ægyptiarum , quod

Athanaſius de retẽte frumẽto excuſatur.

etiamnum accipiunt, Athanaſio nihil inde niſi operam & laborem referente. Interim A dum & illæ perciperẽt, nec vlla quærela eſſet, de non accepto alimento, idque ipſæ confiterẽtur, accuſatur per calumniam Athanaſius, quòd vniuerſum frumentum diuenditum in ſuos vſus ſepoſuiſſet, certe hoc, Imperator iſtorum calumniis inductus, in ſuis literis conqueritur. Qui igitur calumniatores? nónne illi qui & primas illas calumnias texuerunt, & à ſecundis iſtis non abhorrent? Qui denique iſtarum literarum Imperatori authores fuere? nónne Arianorum fautores? qui nihil quod huic viro noxam adferre poſſet, nec in dicendo, nec in ſcribẽdo ſubterfugiunt. Quis enim omiſſis tantorum malorum authoribus, in alios iſtam ſuſpicionẽ deriuauerit? quum manifeſtiſſime eorum calumnia pateat ex ſtudio ipſorum, quo ab Eccleſia frumentum abalienare & transferre ad alienos ſatagunt: quæ culpa eos potiſſimum authores principeſque habere videtur, qui calumniis apud Imperatorem depoſitis nihil recuſarunt, quo viro necem molirentur, & à clero Eccleſiæ alimenta auerterent, vt ea ſine omni dubio hæreticis in prædam cedant. Miſimus autem ad vos teſtimonia comminiſtrorum noſtrorum, qui in Libya, Pentapoli, & Ægypto degunt, vt etiam inde cognoſcatis illorum in Athanaſium ſycophantias. Quod ideo faciunt, vt cæteris per metum, qui piæ opinionis ſunt, quieſcentibus, B impia Arianorum hæreſis introducatur. Nos autem veſtræ prudentiæ gratias agimus dilectiſſimi, quod ſæpius anathemate Arianos notaſtis, neque illis locum in Eccleſia dediſtis. In proximo autem iam eſt, vt ex rerum documẽtis appareat, quales Euſebiani ſunt. Ecce enim poſt prima eorum de Arianis ſcripta, quorum antigrapha ad vos miſimus, aperte iam Arianos homines atque eo nomine, ab vniuerſa Eccleſia anathemate condemnatos contra Eccleſias irritant, Epiſcopúmque illis conſtituunt, diuulſis à ſe inuicem per metum Eccleſiis, quo illis vbique ſuppetant cooperatores ſuæ impietatis, ac proinde diaconos ſuos ad Ariomanitas legant propalam cum Ariomanitis communione ſumpta, literíſque vltro citroque miſſitatis, Eccleſiam in ſchiſma coniiciunt, eáque paſſim ſcribunt, quæ & hæreſim commendant, & Eccleſiã conuiciis lacerãt, vt ex literis eorum ad Romanorum Epiſcopum, & fortaſſe ad vos ipſos ſcriptis deprehendere poteſtis. Quàm igitur iſta inulta eſſe non debeant, etiam vos dilectiſſimi animaduertitis. Grauia enim ſunt & aliena à Chriſti doctrina. Hac certe de cauſa in publico conuentu de concilio omnium has literas ad vos dedimus, quibus oramus veſtram in Chriſto prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanaſio conteſtationem, & commercium, communionémque eius admittite, & zelum indignationemque contra Euſebianos, qui iſtiuſmodi tentant, induite, ne diutius iſtiuſmodi prauitas & malitia contra Eccleſiam inualeſcat, vos certe vindices huius iniuſtitiæ imploramus, citantes illud Apoſtolicum verbum, Auferte mala ex vobis: mala enim reuera ſunt & indigna communione, quæ ab illis deſignantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, ſi denuo ad vos contra Athanaſium Epiſcopum ſcribant. Quicquid enim ab illis proficiſcitur, falſum eſt, etiamſi noſtra Ægyptiorum Epiſcoporum nomina epiſtolis ſuis aſſcribant: certum enim eſt non nos eos eſſe quorum nomina in ſcriptis ſubiiciunt, ſed Meletianos homines perpetuo ſchiſmaticos, qui etiam nunc Eccleſias turbant, & ſeditiones cõmouent, conſtitutioneſque abſurdas, & propemodum ethnicas faciunt, eaque deſignant, quæ quia abominamur ſcribere, ex noſtris legatis, qui vobis hanc epiſtolam adferunt, cognoſcere poteritis. Hæc quidem Ægyptij ad omnes & ad Epiſcopum Romanum Iuliũ ſcripſere. Quin & Euſebiani ad Iulium literas miſere, & vt nos terrerent, Synodum iuſſerunt conuocari, & ipſi Iulio, ſi vellet, arbitrium cauſæ detulerunt. Quum igitur Romam perueniſſemus, Iulius continuo ad Euſebianos literas ſcripſit, miſſis eo duobus ex ſuis presbyteris, Elpidio, & Philoxeno, illi vero vbi noſtram Romæ præſentiam audiuiſſent, plurimum conturbati ſunt, quod contra D ſpem eorum me Romam contuliſſem, reiecto igitur itinere, futiles inaneſque tergiuerſando cauſificationes commenti ſunt, eò quòd ingenti metu retinebantur, ne de iiſdem criminibus quæ Valens & Vrſacius confeſſi erant, ipſi quoque conuincerentur. Presbyter deinde Viton plures Epiſcopos quàm quinquaginta in conciliũ adduxit, vbi & noſtra defenſio recepta fuit, noſque digni habiti ſumus communione & agape, magnaque indignatio exorta eſt contra Euſebianos, quibus Iulium, quum ab eis literas acceperat, reſcribere iuſſerunt. Scripſit igitur Iulius, & miſit literas per Gabianum comitem.

Ariani ſæpius anathemate notati.

Euſebiani epiſcopum Arianis conſtituũt &c.

1. Cor. 5.

Elpidius & Philoxenus presbyteri.

Viton presbyter.

EPISTO-

A

EPISTOLA IVLII.

IVLIVS DIACONO FLACILLO, NARCISSO, EVSEBIO, MARI, MACEDONIO, THEODORO, CÆTERISQVE

eorum qui nobis dilectiſsimis in Chriſto fratribus ex Antiochia ſcripſerunt, ſalutem.

LEgi Epiſtolam veſtram quam mihi mei presbyteri, Elpidius, & Philoxenus, attulerunt: miſeratuſque ſum, quum à nobis ex vera dilectione & bona conſcientia ſcriptum eſſet, contentioſe à vobis, & non, vt decuit, reſcriptum eſſe. Faſtus enim & arrogantia ſcribentium in epiſtola apparebat. Atqui aliena ſunt iſta à fide in Chriſtum, decuit enim eum, qui cum dilectione ad vos ſcriberet, eandem viciſſim dilectionem, non autem contentionem referre. Quid? an non dilectionis indicium erat, nos presbyteros

Euſebianorum faſtus in eorum epiſtola cognitus.

B miſiſſe, qui compaterentur patientibus, & incitarent eos, qui iudicium ſcriptis poſtulauerant? vt præſto eſſe vellent, quo primum omnia componerentur, & emendationem acciperent, ne diutius aut fratres noſtri iniurias, aut vos calumnias pateremini? Nec ſcio cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos ſub ſpecie reuerentiæ pro ludibrio eſſe habitos, dictáque veſtra irridentium fuiſſe quũ & presbyteros noſtros ad vos miſſos, quos cum gaudio remiſſos oportuit, cum luctu remiſeritis ob ea, quæ iſthic geri conſpiciebant. Ego certe cum literas veſtras euoluerem, poſt varias vltro citróque cogitationes, eas ſupprimendas putaui, ea ſpe, quòd crederem ſaltem aliquos ex veſtris aduenturos, nec opus fore iſtiuſmodi epiſtolis, ne ſi illæ in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Cæterum vbi nullus veſtrum ſuperuenerat, neceſſum fuit vt eas proferrem. Credite mihi, omnes admiratione pleni vix induci poterant, vt crederent iſtiuſmodi literas à vobis profectas eſſe, in quibus rixandi potius quàm charitatis affectus eminebat. Quòd ſi ambitione eloquentiæ oſtentandæ, ita exceptæ ſunt à dictatore, id certe ſtudium ad alios ſpectat. In rebus

C enim Eccleſiaſticis, non ſpecimen eloquentiæ, ſed canones Apoſtolici requiruntur, operáque dari ſolet, ne quis ex paruis in Eccleſia ſcandalizetur: Expedit enim ſecundum Eccleſiaſticum verbum, molam aſinariam ſuſpendi à collo atque ita demergi, quàm vnum ex puſillis ſcandalizare. Quòd ſi aliquibus in alios ob puſillanimitatem offenſis (non enim omnium talem mẽtem fuiſſe arbitror) iſtiuſmodi epiſtolam ſcribi placuit, primum decuit neminem offendi, neque ſolem occidere ſuper huiuſmodi offenſis, certe eo res deduci non oportuit, vt offenſiones ſuas ſcriptis proderent. Quid enim actum eſt dignum offenſa? aut qua in re vobis quibus ſcripſi, cauſam ſuccenſionis præbui? an quia adhortati vos ſumus, vt ad Synodum occurreretis? At qui illud potius cum gaudio excipi oportuit. Qui enim bene ſentiunt de iis quæ egerunt, & in quibus ipſi (vt aiunt) iudices fuere, non indignanter ferre ſolent, ſi quod ab ipſis iudicatum eſt, ab aliis excutiatur, quippe qui ſecuri ſint, ea quæ ipſi iuſta iudicauerunt, iniuſta nunquam fieri poſſe. Quocirca Epiſcopi in magna Synodo Nicææ cõgregati, non ſine Dei conſilio permiſerunt prioris Synodi acta, in alia Synodo examinari, vt & illi qui iudices erant præ oculis habentes ſecundum de ea ipſa re iudicium futurum, cum omni diligentia cauſam expenderent, & illi qui ſententiam acceperant, certo agnoſcerent, ſe non per ſimultatem priorum iu-

Non eloquẽtia, ſed canones apoſtolici in rebus eccleſiaſticis requirũtur Matth. 18.

Bona conſcientia viri iudices non reformidant.

D dicum, ſed iure & merito condemnatos eſſe. Quòd ſi iſtiuſmodi conſuetudo olim fuit eiuſque memoria renouata eſt, & ſcripto prodita in magna Synodo, eamque apud vos valere nõ ſinitis, rem profecto indecoram facitis. Morem enim, qui ſemel in Eccleſia obtinuit, & à Synodo confirmatus eſt, iniquum eſt à paucis abrogari, quin ne hoc quidem conceſſo quicquã æqui habet veſtra offenſio. Siquidem veſtri legati, Martyrius presbyter, & Heſychius diaconus, nullo modo quum huc veniſſent, pares presbyteris ab Athanaſio miſſis, ac ſemper ab illis conuicti, refutatíque, concilium indici poſtularunt, literáſque & ad Euſebianos, & Athanaſium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti, vt coram omnibus iuſto iudicio de cauſa cognoſci poſſet: tum enim ſe de Athanaſio probaturos eſſe, quod iam nequirent. Publice enim coram nobis Martyrius & Heſychius refellebantur, Athanaſij presbyteris bona cum fiducia alacriter reſiſtentibus. Martyrius vero cum ſuis, ſi vera dicenda ſunt, vbique profligebatur, ac proinde concilium generale poſtulauit. Si igitur Martyrio & Heſychio nullam Synodum poſtulantibus adhortator fuiſſem, vt ad Synodum, qui ad me ſcripſiſſent, conuocarẽ-

A Synodo confirmata iniquum eſt à paucis abrogari.

Martyrius & Heſychius Ariani deputateres in concilio Romano.

tur,idque in gratiam ftattum,qui ſe iniutiam pati conquetebantur,etiam vel ita æqua & iu- A
ſta fuiſſet noſtra cohortatio,quum ea ſit & Eccleſiaſtica & Deo gtata:iam vbi iidem illi qui à
vobis pto grauibus viris & fide digni habiti fuere, authotes mihi fuerint,vt vos conuocarem
certe id à vobis ægre ferri non debuit, ſed potius alactiter ad citationem occutrete. Quapro-
pter indignatio eorum qui hac citatione offenduntur, temeraria:& tergiuerſatio ſiſtendi ſe in
iudicio,inhoneſta & ſuſpicioſa videtut.An quiſpiam ſtomachati debet, ſi quæ ipſe fecit, ab
aliis fieri videat?Si enim,vt ſcribitis, inconcuſſam habet authoritatem quælibet Synodus, &
contumelioſe agitur cum Iudice, cuius iudicium ab alıis examinatur, conſiderate quæſo di-
lectiſſimi quinam ſunt,qui Synodum improbant,& qui aliorum iudicata reſcindunt, ne ſin-
gula excutiendo certos homines grauem. Certe id quod poſtremo geſtum, quum ſit horren-
dum auditu,ſufficit ad cætera quæ à me omittuntur,comprobanda. Ariani à beatæ memo-
riæ Alexandto quondam Alexandriæ Epiſcopo ob impietatem ad cauſam dicendam citati,
non ſolum in eo iudicio à ſingulis ciuitatibus reiiciebantur,ſed ab omnibus ſimul qui ad Ni-
cenum concilium coierant,anathemate feriebantur.Nihil enim erat in illorum delicto vul-
gate,neque in hominem peccauetant,ſed in ipſum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum Fi-
lium Dei viuentis,iidem tamen ita ab vniuerſo orbe teiecti,& pet omnem Eccleſiam famo- B
ſiſſime notati,nunc denuo in Eccleſias (quod quidem triſte veſtris animis arbitramur) tecipi
perhibentur. Quinam igitur ſunt qui Synodum vituperanr, & ttecentorum Epiſcoporum
calculos pro nihilo habent,& impietatem pietati anteponunt, niſi Ariomanitæ ab omnibus
vbique Epiſcopis condemnati & abdicati?Athanaſius contra & Marcellus Epiſcopi pluri-
mos habent,qui verbis ſcriptiſque ſuis eorum innocentiam tuentur. Marcelli enim fides cō-
feſſióque Niceæ ſpectata eſt,quum Arianis contradiceret. Ibidem quoque Athanaſij ſynceri-
tas in tuenda fide ſpectata fuit,qui nec Tyri condemnatus eſt,nec Mareotæ præſens fuit, vbi
contra eum abſentem in lite ptoceſſum eſt.Scitis autem dilectiſſimi, monumenta actorum
vbi vna duntaxat pars adfuerit,nullarum virium eſſe,& ſuſpecta haberi. Nos tamen, quan-
quam ita actum eſſet,pro re certius cognoſcenda,neque vobis qui contra eum, neque illis
qui pto eo literas miſere,pręiudicium facientes,cohortati ſumus omnes quotquot ſcripſerant
vt præſentes ſe iudicio ſiſterent,quo omnia ad amuſſim, quia quamplurimi pto vtroque ſcri-
bunt,in Synodo examinari poſſent,ne vel innocens condemnetur:aut qui tei ſunt, puri ha-
beantur.Non igitur à nobis vilipenditur Synodus, ſed ab illis qui quouis modo & temere C
Arianos ab omnibus condemnatos,contra ſententiam eorum qui cauſam iudicauerunt,teci-
piunt,quorum plerique ſoluti iam à corpote cum Chriſto viuunt, alij adhuc in vita manen-
tes indigne ferunt,ſua iudicia ita à quibuſdam reſcindi.Hæc ita eſſe ex iis quæ Alexādriæ acta
ſunt,deprehendimus. Nam Carpones quidam ab Alexandto ob Arianam hæreſim cum qui-
buſdam aliis eiuſdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit,miſſus à Gregorio. Idipſum
quoque ex Macario presbytero,& Martyrio,& Heſychio diaconis didicimus,qui antequam
iudicio ſe ſiſterent Athanaſij presbyteri,authores nobis fuere, vt ſcriberemus Alexandriam
cuidam Piſto,quo tempore etiam dum Athanaſius Epiſcopus Alexandriæ verſabatur. Hunc
autem Piſtum Athanaſij presbyteri ſuperuenientes docuerunt Arianum eſſe, & eo nomine
& ab Alexandro,& Synudo Nicena reum factum , gradúſque ordinis ſui à quodam Secun-
do, quem magna Synodus,vt Arianum reiecerat,accepiſſe. Videtis,igitut vel ex hac cauſa,
qui potius in culpa habendi ſunt,noſne,qui perſuaderi non potuimus,vt Ariano Piſto literas
ſctiberemus, an illi qui mihi concilium dedere,vt contempto magno concilio,ad impios hę-
reticos veluti ad pios homines literas darem.Certe Macarius presbytet,cùm Legatus ab Eu- D
ſebio venerat,vbi audiuit Athanaſij ptesbyteros Piſto obſiſtere,nóſque eius præſentiam non
admittete,vnà cum martyrio & Heſychio,quamuis graui valetudine de nocte profectus eſt,
vt non inconcinnè diuinaremus eum impatientia refutati Piſti fugam attipuiſſe. Impoſſibile
enim eſt Secundi ordinationem vtpote Ariani, vim vllam in catholica Eccleſia haberc:
id enim vere ad Synodi,& ad Epiſcopotum,qui in Synodo fuere, contumeliam vergeret, ſi
quæ illi tanto ſtudio & cuta, veluti Deo præſente egiſſent, à nobis vt vana futiliáque abroga-
rentur. Quòd ſi igitut(quemadmodum ſcribitis)pro exemplis in Nouatum & Paulum Samo
ſatenſem editis decteta Synodorum obſeruari oportet,certe minime oportuit calculos tre-
centorum Epiſcoporum irritos haberi,aut Catholicam Synodum à paucis contemni. Æquo
enim,vt illi Ariani hæretici ſunt,& calculi contra iſtos dati paris ſunt momenti, cum calcu-
lis quibus illi damnati ſunt. Tali igitur commiſſa audacia,quinam dicendi ſunt flammam di-
ſcordiæ accendiſſe,ſiquidem id nobis in veſtris literis obiicitis. Nos ſcilicet diſcordiam indu-

ximus

Authoritas conciliorū inconcuſſa.

Ariani in concilio Niceno à familia domini abdicati.

Athanaſii & Macarij fides in concilio Niceno probata.

Piſtus Arianus Athanaſij aduerſari⁹.

Macarius presbyter ab Euſebio legatus.

Secundi ordinatio qua.

A ximus; qui compatimur cum patientibus fratribus, & omnia ſecundum canonem facimus?
an qui contentioſe violato canone trecentorum decreta præuaricantur, & per omnia Syno-
dum contemptui habent? Quum non ſolum Arianos recipiant, ſed iam in vſu habeant de
loco in locum ad Epiſcopatus capiendos tranſilire. Si igitur vere parem eundémque hono-
Eundē eſſe honorem in omnibus epiſcopatibus.
rem in omnibus Epiſcopatibus cenſetis eſſe, neque ex magnitudine ciuitatum (vt vos ſcribi-
tis) honorem eius rei creſcere arbitramini, oportuit eum, cui concredita eſt parua ciuitas, in
ea quæ credita eſt, permanere, & nequaquam, reiecta concredita, ad eam quæ nō concredita eſt,
eſt, tranſuolare: ne eam quæ à Deo data eſt, aſpernari, illam vero quæ hominum ambitu con-
ceſſa eſt, magnifacere videatur. Oportuit igitur vos dilectiſſimi huc accedere, & nequaquam
Ex epiſcopatu in epiſcopatum non tranſeundum.
tergiuerſari, vt res ad finem deducatur: id enim ratio requirit. Sed fortaſſe dies constituti tem-
poris breuior, quàm par erat, impedimento fuit (nam huiuſmodi in literis veſtris querimo-
niam facitis) atqui illud dilectiſſimi, pro mera cauillatione putandum eſt. Si enim aliquos in
itinere dies oppreſſiſſet, arctitudo breuitáſque temporis accuſari potuiſſet. Iam quum illi qui
Euſebiani cur nō affuerint in concilio Romano.
nec ipſi venire voluerunt, & presbyteros ſuos vſque ad menſem Ianuarij, ne venirent, deti-
B nuerunt, liquide apparet iſtam cauſificationem eorum hominum eſſe, qui ſibi non ſatis con-
fiduot: veniſſent enim, vt dixi, ſi de ſua cauſa bene ſperaſſent, non reſpectantes ad interuallum
itineris, aut temporis conſtituti ſpacium, ſed ex iure ſuo & rationibus fiduciam collegiſſent:
Eſto vt tempus in cauſa fuerit, cur non venerint: id enim quoque in ſcriptis veſtris ſignificatis,
quum dicitis, æquum ſcilicet fuiſſe, vt reſpectu tantorum temporum, quæ venientibus ex
Oriente neceſſaria eſſent, veniendi citationem omitteremus. Si igitur quia dies breuior fuit,
iter omiſſum eſt, nequaquam oportuit iis ipſis temporibus vos præbere authores ſchiſmatis,
luctus & lachrymarum in Eccleſia. Iam qui talia agunt, oſtendunt non tempora ipſorum pro-
Euſebiani ſchiſmatis, luctus, & lachrymarū, authores in Eccleſia.
fectioni, ſed conſcientiam obſtitiſſe. Admiror quoque eam partem epiſtolæ, & neſcio quo-
modo hoc ſcribere potuiſtis, id vobis ægre eſſe, quod Euſebio cum ſuis duntaxat, & non iti-
dem omnibus vobis literas ſcripſerim, citius in hac expoſtulatione moroſitatem promptiſſi-
mam, quàm veri quid deprehendas. Ego enim cùm non aliunde literas contra Athanaſium
accepiſſem, quàm à Martyrio & Heſychio, neceſſario illis reſpondi, qui ſcripſerant contra
Athanaſium. Oportuit igitur non ſolum Euſebianos abſque vobis ſcribere, aut vos quibus
non ſcripſi, non moleſte ferre, ſi reſcripſerim illis qui mihi ſcripſerant: nam ſi par erat ad vos
C omnes literas dari, par quoque erat & vos vnà cum illis literas mittere. Nunc autem quod
conſentaneum erat reſpicientes, illis ſcripſimus qui nos certiores reddiderant, & literas miſe-
re. Quòd ſi id vos commouet, quòd illis ſcripſerim, conſequens eſt vt indignemini quoque,
quòd illi ſoli mihi ſcripſerint. Verum in hoc ipſa iuſta & rationabilis cauſa eſt, dilectiſſimi,
quam vobis intimandam puto. Nam tametſi ſolus ſim, qui ſcripſi, non meam tamen ſolius
ſententiam, ſed omnium Italorum, & omnium in his regionibus Epiſcoporum ſcripſi. Ego
autem omnes nolui ſcribere, ne à multis onerarentur, certe ad conſtitutum tempus conuene-
re Epiſcopi, & eius ſententiæ fuere quam vobis iterum ſignifico, quapropter dilectiſſimi, etiā
ſi ſolus ſcribo, ſcribere me tamen communem omnium ſententiam vos ſcire volo. Hæc qui-
dem à nobis aduerſus non æquas veſtrorum hominum, ſed iniuſtas & ſuſpectas cauſificatio-
nes dicta ſunto. Quòd autem non temere aut iniuſte ſuſceperim in communionem coepiſ-
copos noſtros, Athanaſium, & Marcellum, etiam ſi prius dicta ſufficiant, breuibus tamen ra-
tio vobis iſtarum rerum demonſtranda eſt. Scripſere prius Euſebius cum ſuis contra Atha-
Euſebius prius ſcripſit contra Athanaſiū.
naſium, ſcripſiſtis & vos in præſentiarum, ſcripſere etiam plurimi ex Ægypto, & ex aliis pro-
D uinciis Epiſcopi pro Athanaſio: nam quod ante omnia obſeruari oportet, literæ veſtræ aduer-
Hæreticorū literæ inter ſe pugnāt.
ſus Athanaſium inter ſe pugnant, & primæ cum ſecundis nullum concentum habent, ſed in
pleriſque primæ à ſecundis deſtruuntur, & ſecundæ à primis redduntur ſuſpectæ, ex diſcre-
pantibus autem literis nulla certitudo conſtitui poteſt. Quòd ſi veſtris literis fidem dari po-
ſtulatis, æquum eſt & literis eorum qui pro eo ſcribunt, fidem non abnegare, & maxime, quòd
vobis à patria eius longe diſtantibus, illi qui in iiſdem locis cum Athanaſio degunt, vt de homi
ne noto rebúſque ibi geſtis certiores, probum teſtimonium de vitæ eius innocentia perhibēt,
affirmantes eum non niſi confictis criminibus opprimi. Quin & Arſenius aliquando dictus
Athanaſius non niſi confictis criminibus accuſatus & oppreſſus.
ab Athanaſio interfectus, quem iam cognouimus in vita eſſe, & cum Athanaſio amicitiam
fouere, is ipſe affirmat, ea quæ acta ſunt Mareotæ, in abſentia alterius partis acta fuiſſe: neque
enim ibi adfuiſſe Macarium presbyterum, qui reatum ſuſtinebat, neque Epiſcopum eius
Athanaſium, & hoc non ſolum ex verbis eius, ſed ex monumentis actorum per Martyrium
& Heſychium allatis cognouimus: ea enim perlegentes, inuenimus accuſatorem Iſchyram

ibi præſto fuiſſe: Macarium autem & Athanaſium nequaquam adfuiſſe, neq; Athanaſij preſ- A byteros qoanquam hoc ipſum magnopere ſolicitantes, admiſſos eſſe. Oportebat autem dilectiſſimi, ſiquidem ſinceriter illud iudicium agebatur, non ſolum accuſatorem, ſed & reum præſentem ſiſti. Et vt Tyri Macarius aderat reus, & Iſchyras accuſator, vbi nihil crimioum docere potuit: Ita quoque in Mareoten non ſolum oportuit accuſatorem, ſed & reum quoq; vnà proficiſci, vt vel præſens conuinceretur, vel ſi victus non eſſet, appareret cum calumniis petitum fuiſſe: iam cum hoc factum non ſit, ſed ſolum ibi accuſator ſteterit, cum iis quos vt ſuſpectos Athanaſius reiiciebat, actorum illorum monumenta ſuſpicione carere non poſſunt. Addebat præterea in ſua querela, eos qui Mareoten profecti ſunt, ſe inuito eò profectos eſſe: miſere enim eò (vt ipſe dicebat) Theognium, Marium, Theodorum, Vrſacium, Valentem & Macedonium, homines ſuſpectos, neque hoc ita eſſe ſolummodo verbis ſuis, ſed literis quoque Alexandri Theſſalonicenſium Epiſcopi demonſtrabat: protulit enim epiſtolam illius ſcriptam ad Dionyſium, qui in ea Synodo Comes erat, quibus Epiſcopus ille liquido declarat, Athanaſium calumniis, & ipſius quoque accuſatoris Iſchyræ coniurationibus opprimi; veram manum & authentiquam protulit, in qua ille teſtatur, Deum omnipotentem inuocãs, B neque calicis confractionem, neque menſæ ſubuerſionem vllam fuiſſe, ſed ſe ſubornatũ eſſe à certis hominibus, vt hoc crimen confingeret: deinde dum huc excurriſſent Mareotæ preſbyteri, affirmarunt, neque Iſchyram eſſe Catholicæ Eccleſiæ presbyterum, neque tale quid commiſiſſe Macarium, quale illi imputabat. Quinimo presbyteri & diacooi quum huc veniſſent, non tenuiter ſed prolixe teſtimonia dixere pro Athanaſio, affirmantes nihil eorum quæ illi obiicerentur, verum eſſe, eúmque coniurationibus premi, quin & Epiſcopi ex Ægypto & Africa in ſuis ſcriptis affirmarunt, conſtitutionem Athanaſij in ſuſcipiendo epiſcopatu, legitimam & Eccleſiaſticam fuiſſe, neque cędem commiſſam, neque quemquam per illum ſublatum eſſe, neque poculum vllum confractum, ſed omnia eſſe conficta. Et ex ipſis iudiciis in Mareota per abſentiam alterius partis habitis, oſtendebat Athanaſius, vnum catechumenum io examinationẽ ſui dixiſſe, ſe intus cum Iſchyra fuiſſe, quo tempore Macarius presbyter Athanaſij eò, vt aiunt, ſe in eum locum immiſiſſet, alios item examinatos pro teſtimonio dixiſſe, Iſchyram in cellula parua latuiſſe, alios poſt oſtium ægrotum eodem tempore decubuiſſe, quo Macarius ſuperueniebat. Ex iſtis rationibus Athanaſij facile colligebamus, C fieri non potuiſſe, vt qui morbo poſt oſtium decumbebat, in ſacris conſtiterit & oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuiſſe, cum intus catechumeni verſarentur, quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum eſſe potuit. Hæc vt iam expoſui, pro ſe dicebat Athanaſius & rem ita eſſe ex actis declarabat, idem affirmantibus cæteris qui cum eo erant, prorſus nunquam Iſchyram Eccleſiæ presbyterum fuiſſe, aut vt presbyterum ſynaxim cum aliis feciſſe. Neque enim quo tempore Alexander ex humanitate magni coocilij, eos, qui erant ex ſchiſmate Meletij, recipiebat, hunc à Meletio tanquam ſuum nominatum fuiſſe affirmabant, quod ipſum maximum ſignum eſt, non fuiſſe illum ex numero Meletianorum. Nam ſi Meletianus fuiſſet, omnibus modis illum in eorum claſſe recenſuiſſent. Quin & alibi falſa dixiſſe Iſchyram ex ipſis actis comprobatum eſt ab Athanaſio, quippe qui io crimine de combuſtis libris falſi conuictus ſit ab iis quos in teſtes adduxerat. Quum igitur iſtiuſmodi allegarentur, & tot teſtes pro Athanaſio ſtarent, & ipſe tam iuſta pro ſe adferret, quid quæſo nos oportuit facere? annon quod Eccleſiaſtici canoois eſt? hominémque proinde ooo coodẽnaremus, ſed potius reciperemus? eúmque pro Epiſcopo, quemadmodum eſt, haberemus? Præter hæc omnia annum totum & integros ſex menſes apud nos hæſit, veſtram præſentiam D expectans, aut quotquot comparere auderent, ſuáque præſentia pudefecit omnes: non enim iudicio ſtetiſſet niſi ſui fiduciam habuiſſet, neque ſponte, ſed literis noſtris ad iudicium vocatus comparuiſſet, quemadmodum vos per literas citauimus, & tamen poſt tanta argumenta nos veluti inſolitum quiddam agentes reprehenditis. Qui igitur ſuot, qui contra canones agunt? nóſne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? ao qui ſolum ad triginta ſex ſuffragia eorum, qui Antiochiæ fuere, externum hominem Epiſcopum ſalutarunt? cúmque militari manu Alexandriam deduxerunt, quod ne tunc quidem factum eſt, quum Athanaſius in Galliam relegabatur, quod tum haud dubie factom fuiſſet, ſi pro vere damnato habitus fuiſſet, certe quum iode ab exilio rediret, etiam tum ſuam Eccleſiam, à qua recipiebatur, vacaotem inuenit. Prorſus ignoro quánam ratione facta ſunt, quę facta ſunt. Primum enim (ſi verum dicendum eſt) non decebat, quum nos ad celebrandam Synodum literas mitteremus, aliquos præoccupare iudicium Synodi, deinde non decuit nouos iſtos modos contra Eccle-

Calicem à Macario non fuiſſe confractũ.

Presby. & diacon. teſtimonio iuſtificatus Athanaſ.

Iſchyræ teſtimoniũ eſſe falſum

Iſchyram nunquam fuiſſe presbyterum.

Falſi conuictus Iſchyras de combuſtis libris Athanaſ.

ſex menſibus Romæ Euſebianos expectauit.

A Eccleſiam induci: vbi enim eſt iſtiuſmodi Eccleſiaſticus canon, aut iſtiuſmodi traditio Apoſtolica? vt in pace agente Eccleſia, & Epiſcopis concordibus cum Epiſcopo Alexandriæ Athanaſio immittere Georgium peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque poſtulatum à presbyteris, eumque Antiochiæ creare Epiſcopum, atque inde deducere Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Epiſcopis Ægypti, ſed cum militibus? Hæc enim dixere & conqueſti ſunt, qui huc venerunt: Si enim poſt Synodum in culpa fuiſſet deprehenſus Athanaſius, non tamen oportuit creationem noui Epiſcopi ita illegaliter & præter canonem Eccleſiaſticum, fieri, ſed in ipſa Eccleſia, & ex ipſo ſacerdotali ordine, & ex ipſo clero eius prouinciæ Epiſcopo conſtitui, & nequaquam ex illis qui nunc Apoſtolorum canones violant. Age ſi in quenquam veſtrum id commiſſum eſſet, nonne vociferaturi eſſetis? nonne vindictam, quaſi violatis canonibus, poſtulaturi fuiſſetis? Dilecti credite, tanquam Deo præſente, cum veritate loquimur, quod loquimur. Non eſt iſtud pie factum, non ex iure, non Eccleſiaſticè. Quinimo quæ feruntur acta in introitu Georgij, oſtendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: temporibus enim ita pacatis, prout renunciant qui inde veniunt, & quemadmo-

Georgius contra canones epiſcopus creatus.

Georgius quomodo Alexandriam ingreſſus.

B dum Epiſcopi ſcribunt, ipſa Eccleſia incendium paſſa eſt, virgines denudatæ, monachi conculcati, presbyteri, & multi ex populo indigne habiti, & violati, Epiſcopi in carcerem detruſi, multi item ſpoliati. Sacra myſteria de quibus incuſabant Macarium presbyterum, ab ethnicis direpta, & in terram abiecta ſunt, vt vi cogerent nonnullos, ad conſtitutionem Georgij approbandam. Hæc & iſtiuſmodi oſtendunt, quinam ſint canonum præuaricatores. Nam & ſi legitima fuiſſet eius cōſtitutio, non tamē cum præuaticatione legum coegiſſet eos ſibi obtemperare, qui ei legitime obaudiebant, & tamen cum talia ſcelera deſignata ſint, ſcribitis magnificam pacem Alexandriæ & per Ægyptum fuiſſe, quaſi res officiúmque pacis in contrariam iam ſignificationem abierit. Illud quoque neceſſarium exiſtimaui quod vobis indicaretur, Athanaſium affirmaſſe, Macarium ſub cuſtodia militum habitum eſſe, & ſolum accuſatorem vnà cum illis qui Mareoton proficiſcebantur, abiiſſe, & presbyteris rogantibus, vt in quæſtione adeſſe liceret, pernegatum, & quæſtionem habitam fuiſſe de calice & menſa in præſentia præfecti & eius cohortis, aſſiſtentibus tum Ethnicis, tum Iudæis. Id principio nobis incredibile videbatur, niſi ex ipſis actorum monumentis demonſtratum fuiſſet, certe nobis magnæ ad-

Eccleſia incenſa.

Et catholici indigna multa paſſi.

Sacramiſteria ab ethnicis direpta & in terram proiecta.

Euſebianos arguit quod Macarium de poculo cōfracto corā ethnicis & Iudæis accuſauerint.

C mirationi fuit, vt etiamnum vobis eſſe puto. Atqui ne presbyteris quidem adeſſe permittitur in myſteriis, quum tamen ipſi quoque ſacrorum adminiſtri ſint. Iam quis non execretur ſub externo iudice præſentibus cathecumenis, & quod peius eſt, Ethnicis & Iudæis Chriſtianiſmum blaſphemantibus, quæſtionem de ſanguine & corpore Chriſti haberi? Nam ſi omnino delictum aliquod perpetratum fuiſſet, oportebat de eo in Eccleſia inquiri ſub legitimis clericis. De Marcello autem poſtquam de illo quoque, vt impio, in Chriſtum perſcripſiſtis, vobis ſtudui ſignificare, eum cùm huc veniſſet, affirmaſſe falſa eſſe quæ de ſe in literis veſtris ſcripta eſſent, ſed tamen cum à vobis poſtularetur, vt de fide diceret, tanta cum fiducia per ſe reſpōdit, vt nemo non perciperet, eum nihil à veritate profiteri alienum, ſed eadem cum pietate qua Eccleſia de Domino ac Saluatore noſtro ſentire, neque iam tantummodo, ſed etiam olim huius ſententiæ ſe fuiſſe confirmabat, vti & noſtri presbyteri, qui tunc in Niceno concilio aderant, de ipſius recta fide conteſtabantur: Nam & eum tunc quoque in ſententiis dicendis dimicaſſe cum Ariana hæreſi, teſtes fuere, cuius quoque vos admonitos velim, ne qui talem hæreſim approbet, ſed abominetur vt alienam à ſana doctrina. De viro igitur quem reiectæ

Marcellus in confitenda orthodoxa fide conſtās in concilio Romano.

D opinionis & ſyncetæ religionis eſſe, teſtimoniis approbatum eſt, quid quæſo nos facere oportuit? anne vt eum pro Epiſcopo haberemus, quemadmodum habemus? an potius à communione repelleremus? Hæc quidem ego non tanquam eorum cauſam agens ſcribo, ſed vt & vobis fidem facerem, viros iſtos iuſte & canonicè à nobis receptos eſſe, & vos minime habere cauſam litigandi: par autem eſt vt ſtudium adhibeatis, & omnibus modis elaboretis, vt quæ contra canonem acta ſunt, emendationem accipiant, & Eccleſiæ pacem habeant, vt Chriſti pax nobis data permaneat, & non ſcindatur Eccleſia, ne vos eam culpam veluti ſchiſmatis authores ſuſtineatis. Dico enim, & plane proteſtor, ea quæ à vobis acta ſunt, non eſſe pacis ſed ſchiſmatis. Non enim ſolùm Athanaſius & Marcellus, Epiſcopi, cum querimoniis de illatis iniuriis, ſed & plurimi alij Epiſcopi ex Thracia, Cœloſyria, Phœnicia, Paleſtina huc conuenere, presbyteri item non pauci partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad concilium occurrerunt, & coram omnibus Epiſcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta ſua conqueſti ſunt, vim & iniuriam Eccleſiis illatas eſſe, ſuáſque Eccleſias eadem, quę Alexandrina, paſſas eſſe, &

Ratio eſt cur hæc ſcripſeris epiſtolam.

Hæreticorū acta non ſunt pacis ſed ſchiſmatis.

in aliis Eccleſiis ſimilia deſignata. Ex Ægypto autem & Alexandria quum denuo ſuperue- A
niſſent presbyteri, literas ſecum attulere, quibus plurimorum Epiſcoporum & presbyterorũ
querimonia continebatur, ſe, quum huc ad concilium pergerent, detentos fuiſſe, atque etiam-
num detineri. Et quemadmodum poſt Athanaſij exilium contigit, epiſcopos homines confeſ-
ſores flagris conſcindi, alios in carceribus haberi, præſuléſque longiſſimi in ſuo Epiſcopatu
temporis publicis miniſteriis mancipari, & fere omnes clericos & populos Eccleſiæ Catho-
licæ inſidiis appeti, & perſecutionem pati: quoſdam item Epiſcopos & fratres finibus ſuis eie-
ctos eſſe, nulla alia de cauſa, niſi vt inuiti congerentur communicare cum Georgio & Arianis:
& Ancyræ quæ in Galatia eſt, non pauca aut parua deſignata eſſe, ſed prorſus eadem cum fa-
ctis Alexandrinis. Audiuimus etiam iſta ab aliis, & Marcellus quoque Epiſcopus rem ita eſſe
ſuo teſtimonio confirmabat. Hæc & huiuſmodi crimina contra quoſdam ex veſtris (vt nomi-
na eorum omittam) hi qui huc venerunt, detulere, quæ ego aſſcribere ſubterfugi, & for-
taſſe ea ex aliis, quænam ſint, reſciueritis. Et hæc potiſſima mihi ſcribendi cauſa fuit vt huc
veniretis, quo vobis præſentibus, omnia corrigi & ſanari poſſent, ac propterea alacrius à vo-
bis & ſine recuſatione occurrendum fuit, ne qui hactenus infamia iſtorum ſcelerum laborãt, B
contumacia non comparendi in iudicio, libellos contra ſe datos, videantur refellere non po-
tuiſſe. Quum igitur talia rumoribus famáque circunferantur, tantáſque iniurias Eccleſiæ pa-
tiantur, & iſtiuſmodi inſidiis vexentur, vti affirmauere, qui hæc renunciabant, quinam quæ-
ſo ſunt, qui flammam diſcordiæ accendunt? nóſne qui iſta dolemus, & patientibus fratribus
compatimur? an illi qui hæc ſcelera deſignant? Miror autem quum tantæ ac tales turbationes
ſint in ſingulis Eccleſiis, vt non alia de cauſa iter ſuſceperint qui ad concilium venere, vos in-
terim ſcribere concordiam in Eccleſiis fuiſſe, quum iſtiuſmodi facta, non ad ædificationem
Eccleſiæ, ſed ad ſubuerſionem fieri ſolẽt, & qui iſtiuſmodi rebus oblectantur, non ſunt pacis
filij, ſed perturbationis. Deus autẽ noſter, non eſt perturbationis, ſed pacis Deus. Quapropter
quemadmodum conſcius eſt Deus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, hæc putaui neceſſaria
eſſe, quæ vobis ſcriberentur, tum vt parcerem veſtræ exiſtimationi, tum quia optarem Eccle-
ſias non in perturbatione eſſe, ſed ſecundum canones Apoſtolorum regi, & vt nunc tandem
pudefaceretis illos, qui ob mutuum inter ipſos odium ita Eccleſias vexant. Audio paucos eſſe
iſtorum malorum authores, quapropter operam date, vt habentes viſcera miſericordiæ, cor- C
rigatis ea, quæ (vt dixi) contra canonem facta ſunt, vt ſi quid vitij anteuertit, id veſtro ſtudio
emendetur, & ne mihi ſcribatis, quòd Marcelli & Athanaſij communionem potius, quàm
veſtram præoptauerim: nam hæc non pacis ſed contentionis & odij fraterni argumenta ſunt.
Atque ideo ſuperiora ſcripſi, quo certiores facti, eos non iniuſte receptos eſſe, deſiſteretis ab
huiuſmodi iurgio, qui ſi à vobis hic cum cæteris congregatis in iudicio conuicti fuiſſent, ne-
que probas rationes pro ſui defenſione habuiſſent, recte nobiſcum in ſcriptis veſtris expoſtu-
laſſetis. Poſtquam autem, vt dixi, canonice & non iniuſte cum iis fouemus communionem,
obſecro vos per Ieſum Chriſtum, ne ſinatis diſcindi membra Chriſti, neque prœoccupationi-
bus fidem habere, ſed Domini pacem anteponatis: non enim ius aut fas eſt, ob paucorum
degeneres animos, eos abiici, qui condemnati non ſunt, aut Spiritum Domini contriſtari.
Quòd ſi crediditis poſſe quædam illis obiecta oſtendi, & coram in facie redargui, veniant qui
volunt: nã & ſe paratos eſſe & probaturos dicunt, quæ denunciauerunt. Certiores igitur nos
dilectiſſimi de ea re facite, quo & illis ſcribamus, & cæteris item Epiſcopis qui huc debent
conuenire, vt coram omnibus qui culpæ obnoxij ſunt, condemnentur, & ne vlterius pertur-
batio in Eccleſia fiat: ſufficiunt enim quę facta ſunt, ſufficit quoque in præſentia Epiſcoporum D
Epiſcopos in exilium actos eſſe: de qua re non eſt prolixior ſermo habendus, ne grauari vi-
deantur, qui tum adfuere. Nam ſi verum eſt dicendum, minime decuit eouſque procedere,
aut eouſque euadere iſtas animorum degeneres puſillanimitates. Eſto vt ſint Athanaſius &
Marcellus (vt ſcribitis) tranſlati à ſuis ſedibus, ſed quid de aliis dicas, qui ex diuerſis locis tum
Epiſcopi, tum presbyteri, quemadmodum dixi, huc venere? Nam & iſti ſe denuo abreptos &
iſtiuſmodi paſſos eſſe dixerunt. O dilecti, non iam vlterius Eccleſiæ iudicia ſecundum Euan-
gelium, ſed vel ad exilium vel ad mortem inſtituuntur. Nam ſi, vt dicitis, omnino in culpa
fuerunt, oportuit ſecundum canonem, & non iſto modo iudicium fieri, oportuit ſcribere om-
nibus nobis, vt ita ab omnibus quod iuſtum eſſet, decerneretur. Epiſcopi enim erant, & non
vulgares Eccleſiæ, qui iſta patiebantur, ſed quam ipſi Apoſtoli ſua met opera ad fidem inſtru-
xerant. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis ſcribere voluiſtis? an igna-
ri eſtis hanc conſuetudinem eſſe, vt primum nobis ſcribatur, vt hinc, quod iuſtum eſt, definiri
poſſet?

Epiſcopi flagris conſciſſi, publicíſque miniſteriis mancipati, &c.

Perturbationis filij qui.

Exhortatio ad Euſebianos.

Athanaſius & Marcellus iniuſte in exilium acti.

A poſſet. Quapropter ſi iſthic huiuſmodi ſuſpicio in Epiſcopum concepta fuerat, id huc ad noſtram Eccleſiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, poſtquam iam egerint, quod libuit, ſuffragatores ſuæ damnationis, cui non interfuimus, eſſe volunt. Non ita ſe habent Pauli ordinationes, non ita Patres docuerunt, ſed faſtus iſte & nouũ ſtudium eſt. Obſecro vos cum alacritate audite, pro publico bono iſta ſcribo: Quæ enim accepimus à beato Petro Apoſtolo, ea vobis ſignifico, non ſcripturus alioqui, quæ nota apud vos eſſe arbitror, niſi facta ipſa nos conturbaſſent. Epiſcopi abripiuntur, & ſuis è ſedibus propelluntur: alij verò aliunde in eorum loca reponuntur, alij verò inſidiis appetuntur, vt ſubditi & de abreptis doleant, & à ſummiſſis vim patiantur, vt quos optant, fruſtra requirant: quos nolunt, inuiti recipiant. Obſecro ne iſta vlterius fiant, vel potius contra illos ſcribite, qui talia moliuntur, ne deinceps has iniurias Eccleſiæ patiantur, aut Epiſcopus aut presbyter iſtiuſmodi contumelias ſentiat, aut præter animi ſententiam ea quæ nolint, vt nobis indicarunt, cogãtur facere, ne apud ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod præ omnibus grauiſſimum eſt, Deũ exacerbemus. Vnuſquiſque enim noſtrum eorum quæ hic turbauit, rationem reddet in die

B iudicij, optóque vt omnes ſecundum Deum ſentiant, quo Eccleſiæ ſuis Epiſcopis receptis perpetuo gaudeant in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem gloria Patri in ſecula ſeculorũ, Amen. Valete vos in Chriſto opto deſideratiſſimi fratres.

Iulij Pontificis Romani Epiſtolę finis.

HÆc cum Romę Synodus per Iulium Romanum Epiſcopum ſcripſiſſet, improba iterum audacia Euſebiani in Eccleſiis perturbandis, inſidiiſque tendendis vſi ſunt. Quod cum reſcitum eſſet ab religioſiſſimis Imperatoribus, Conſtantio & Conſtante, iuſſi ſunt Epiſcopi Orientis & Occidentis, Sardim conuenire: verum Euſebius interea diem ſuum obiit. Nos igitur plurimis conuenientibus, eos qui cum Euſebio communicauerant, in iudicium prouocauimus: illi verò, quibus in oculis erant ſua delicta, conſpectis ibi ſuis accuſatoribus, magnopęre iudicium exhorruere. Quum enim omnes ſe rite & legitime ſiſterent, Euſebiani ſecum Comites Muſonianum, Heſychium, & Caſtritium adduxere, vti pro ſua conſuetudine, illorum poteſtate, quicquid animo libuiſſet, perficerent: ibi quum ſine comitibus concilium agereretur, neque vllus miles interueniret, icti à ſuis conſcientiis ingentem animo conſternationem acceperunt. Siquidem non eo modo quo volebant, iudicia de ipſis fiebant, ſed vt ra-

Sardicenſe concilium cur congregatum.

Euſebius hæreticus quãdo mortuus.

C tio veritatis requirebat. Diu igitur nobis eos prouocantibus, & Synodo Epiſcoporum eos his verbis acerſente, Veniſtis ad iudicium, cur igitur poſtquam veniſtis, vos ſubducitis? atqui oportuit vos vel non venire, vel poſtquam veniſtis, latibula non quærere: id enim ipſum vobis adfert ſummam condemnationem. En adeſt Athanaſius cum ſuis, quos abſentes culpauiſtis. Quapropter ſi quid vos habere putatis, conuincite eos præſentes. Quòd ſi id à vobis fieri nequit, neque vllam ſpeciem criminis obtendiris, profecto ſycophantæ pronunciandi eſtis, neque aliam ſententiam Synodus in vos pronunciabit: quibus auditis deſpondebant animos: timebant enim quæ & ipſi fecerant, & quæ finxerant, de nobis: metu igitur prohibiti ne ſe in conſpectum darent, ea ipſa fugitatione cum dedecore ſuas ſycophantias manifeſtarunt. Synodus autem ſancta, damnata illorum turpi & ſuſpecta fuga, noſtram excuſationem recepit, ibi referentibus nobis per teſtes & firmas rationes, quæ contra nos illi ipſi deſignarant, magna admiratio oborta, cognitúmque eſt vulgo non ſine cauſa eos concilium, ne coram in facie conuincerentur, exhorruiſſe, dictumque à pleriſque ideo eos fortaſſe ex Oriente ad concilium veniſſe, quod Athanaſium minime venturum at-

Euſebiani quomodo prouocati in concilio Sardicẽſe.

Athanaſi9 quomodo innocens iudicatus.

D bitrarentur, nunc quia illum cum ſuis præſto vident, cauſæ ſuæ diffiſi iudicio ſe committere non audent. Nos igitur, vt iniuriam paſſos & temere calumniis impetitos, receperunt, decreueruntque firmis ſanctionibus nobiſcum communionem & dilectionem eſſe fouendam. Socios autem Euſebij, eóſque qui improbius ſe in maleficiis geſſerant, depoſuerũt, Theodorum Heraclienſem, Narciſſum ex Netoniade, Acacium Cæſarienſem, Vrſacium & Valentem ex Pannoniis, & Manophantum Epheſum, Georgium ex Laodicea, & ſcripſerunt ad omnes vbique terrarum Epiſcopos, & ad ſingulas parœcias eorum qui iniuriam paſſi erant, ad iſtum modum.

Euſebiani epiſcopi authoritate concilij depoſiti.

EPISTOLA CONCILII SARDICÆ CONGREGATI. A

SACRA SYNODVS PER GRATIAM DEI SARDICÆ CONGREGATA E ROMA, HISPANIIS, GALLIIS, CAMPANIA

Calabria, Apulia, Aphrica, Sardinia, Pannonis, Daciis, Norico, Siſcia, Dardania, & ſecunda Dacia, Macedonia, Theſſalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæſtina, Arabia, Creta, Aegypto, Presbyteris & Diaconis, & vniuerſæ Eccleſiæ Dei per Alexandrinam parœciam, dilectis in Chriſto fratribus, SALVTEM.

Arianorũ ſcopus, quis.

ETIAM antequam acciperemus literas veſtræ religionis, non ignotum id nobis ſed prorſus compertum fuit, anteſignanos infelicium Arianorum multa & grauia, ſed tamen magis in exitium ſuarum animarum quam in Eccleſiam molitos eſſe. Ea enim eorum ars & vafricies fuit, ſempérque huius peſtiferi propoſiti fuere, vt omnes vbique orthodoxæ fidei homines, & catholicæ Eccleſię doctrinam à patribus traditam ſeruantes exa- B gitarent, & perſequerentur. Quorũ nonnullos falſis criminibus circumuenerunt, alios extra fines ſuos relegarunt, alios in ipſis ſuppliciis abſumpſerunt, certe fratris noſtri & coepiſcopi Athanaſij innocentiam, vi & tyrannide circumuenire & opprimere conati ſunt, nulla in eius iudicio neque ſedulitate, neque fide, neque iuſtitia adhibita. Iam ergo diffiſi ſuis fabulis, & vanis rumoribus, ac coram intuentes quàm non poſſent de iis rebus iuſta documenta adferre, quum eſſent in vrbe Sardica, non auſi ſunt in concilio ſanctorum Epiſcoporũ apparere. Qua ex re æquiras iudicij fratris & coepiſcopi noſtri Iulij liquidiſſime apparuit, qui non temerario conſilio, ſed cum matura deliberatione ſententiam tulit, adeo vt nihil relinquatur dubij de communione fratris noſtri Athanaſij, adducentis octoginta Epiſcopos veros teſtes pro ſe in iudicium, atque eo potiore iure nitentis, quòd per dilectos fratres noſtros presbyteros ſuos & per literas, Euſebianos non iure ſed vi graſſantes ſapienter eluſerit. Quapropter omnes vndique Epiſcopi viri communionem ob eius innocentiam confirmarunt. Illud quoque veſtra charitas conſpiciat, poſt Athanaſij ad ſacram Synodum Sardicæ congregatam aduentum, Orientales literis, mandatíſque citatos fuiſſe, vt ſe iudicio ſiſterent: verum illos ſua C conſcientia prædamnatos, inhoneſtis cauſificationibus tergiuerſari incepiſſe, poſcentes interim, vt innocentem quaſi nocentem à noſtra communione ſummoneremus, nihil ſpectantes quàm indecentia, vel potius impoſſibilia poſtularent. Atque adeò commentaria actáque Mareotæ non niſi à ſceleratis & perditiſſimis quibuſdam nouitiis, quibus ne vulgarem quidẽ gradum clericatus committas, per abſentiam alterius partis confecta eſſe. Neque enim frater noſter Athanaſius Epiſcopus, & Macarius presbyter quem accuſabant, præſentes adeſſe voluerunt, quamquam alioqui illorum inquiſitio ſeu potius inſidiatio, nullo non probo ſcaturiebat quum nunc ethnici, nunc catechumeni interrogarentur, non vt, quæ ſcirent, dicerent, ſed quę ab illis didicerant, mentirentur. Nulla enim noſtri ratio habita eſt, qui presbyteri ſumus Athanaſij, & curam eius abſentiæ ſuſceperamus, cupientes intereſſe quæſtioni, & veritatem oſtẽdere, & falſa redarguere, tantum autem abeſt vt nos præſentes eſſe voluerint, vt etiam contumelioſe eiecerint. Ex iſtis rebus quanquam ſycophantiam eſſe clariſſime conſtaret, tamen dum euoluimus acta, deprehendimus ipſum ſceleratum Iſchyram titulo Epiſcopi in mercedem calumniæ renumeratum, ſuam ſycophantiam ſuis verbis prodere. Ipſe enim Iſchyras in D monumentis actorum diſerte teſtatus eſt, ſe ea ipſa hora qua Macarius in ſuam cellam venerat, ægrotum iacuiſſe, Euſebianis contra ſcribentibus, cum tum ſteriſſe & oblationes feciſſe, quum Macarius ſuperueniret. Quin & illa calumnia qua poſtmodum vſi ſunt manifeſta apparuit. Quum vociferarentur & miſere & deplangerẽt, cædem Athanaſium feciſſe, & Arſeniũ Meletianum Epiſcopum eius opera è medio ſublatum, quam rem fictitio gemitu & falſis lachrymis vt vera videretur, deplorabant, iuſſeruntque eius qui viueret, quaſi qui extinctus eſſet, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum non latuerunt: Notum enim erat omnibus, hominem incolumem eſſe, & inter viuos recenſeri. Verum ne ſic quidem, quum vidiſſent figmenta ſua renudari, ipſo Arſenio ſe viuum & minime interfectum aut mortuum exhibente, quieſcere potuerunt, ſed nouas ſycophantias veteribus accumulantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumniis inuoluerent. Quid igitur dilecti? ne hic quidem frater noſter Athanaſius animum deſpondit, ſed magna cum fiducia eos etiam in hac cauſa ad iudicium

Athanaſi° ab 80. Epiſcopis defenſus. Euſebiani ab Athanaſio victi.

Iſchyras epiſcopatũ obtinuit quod Athanaſium & Macarium calũniaſſet. Athanaſi° quod Arſenium occidiſſet accuſatus.

A cium prouocauit. Quod & nobis in voto fuit, ac proinde eos citauimus vt iudicio ſe ſiſterent, & ſi poſſent, tractum certis documentis peragerent. Sed ô magnam improbitatem, ô grauem ſuperbiam, vel potius ſi verum dicendum eſt, ô malam & obnoxiam conſcientiam, ac rem ita eſſe nulli non clariſſime innotuit. Quocirca dilectiſſimi fratres commonitos vos cupimus, & diligenter adhortamur, vt præ omnibus fidem catholicæ Eccleſiæ retineatis. Multa certe & grauia & acerba perpeſſi eſtis, multas viciſſim contumelias & iniurias ſuſtinuit Catholica Eccleſia, ſed qui in finem ſuſtinuerit, ſaluus erit. Quapropter ſi denuo auſint aliquid facere cõtra nos, tribulatio illa nobis pro gaudio eſto. Nam iſtiuſmodi paſſiones, pars aliqua martyrij haberi debent, & iſtiuſmodi veſtræ confeſſiones & tormenta non carebunt ſua mercede, quũ præmia à Deo recepturi ſitis. Quapropter in primis decertate pro ſana fide, & pro innocentia Athanaſij Epiſcopi, & in ſacris comminiſtri noſtri. Nam neque ſilentio ſuppreſsimus aut neglexiinus ea, quæ ad veſtram ſecuritatem pertinebant, ſed eius rei curam præcipuam habuimus, eaque egimus quæ dilectionis ratio poſtulabat. Compatimur enim fratribus noſtris patientibus: & eorum paſsiones, noſtras proprias arbitramur, & noſtras lachrymas cum veſtris commiſcuimus.

Mar. 13.
Paſsiones, pars martyrij haberi debent.

B Neque vos ſoli duntaxat paſſi eſtis, ſed eadem alij complures comminiſtri noſtri, quum huc veniſſent, deplorarunt. Quamobrem preces noſtras ad religioſiſsimos & amantiſsimos Dei imperatores retulimus, vt illorum humanitas, eos qui adhuc grauantur aut affliguntur, ſolui iubeat, conſtituátque ne quis iudicium, quorum munus eſt, publica curare, de clericis ſententiam ferat, aut vlla ratione in poſterum ſub prætextu Eccleſiarum, quippiam contra fratres moliatur, ſed vt quiſque citra perſecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitam inſtituat, & cum quiete & pace, Catholicam & Apoſtolicam fidem ſequatur. Georgium igitur illegitime ab hæreticis Epiſcopum conſtitutum, & in noſtram ciuitatem ab illis deductum, ab vniuerſa ſacra Synodo, ab Epiſcopatu, tametſi reuera nunquam Epiſcopus fuerit, depoſitum eſſe, veſtram vnanimitatem ſcire volumus. Valete igitur, & recipite veſtrum Epiſcopum Athanaſium, quem ob id ipſum cum pace dimiſimus, vnde admonemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti, cum Georgio communicarunt, vt nunc noſtra admonitione reſipiſcentes, deinceps ab illius nefaria communione abſtineant, & ſeſe Eccleſiæ Catholicæ adglutinent.

Georgius in concilio Sardicenſi depoſitus.

Cæterum quia cognouimus &
C Alphonrium, & Athanaſium Capitonis filium, & Plautum, & Plutionem, compreſbyteros noſtros eandem fraudem ab Euſebianis perpeſſos eſſe, & quoſdam eorum in exiliũ eiectos, quoſdam metu mortiſque interminationibus profugos eſſe, ſcire vos cupimus, etiam iſtos à nobis receptos eſſe, & vt innocentes crimine liberatos, quum non ignari ſitis omnia ab Euſebianis contra orthodoxos per fraudem & libidinem acta eſſe: æquum ergo fuerat, ipſum Athanaſium vos de iſtis rebus, vt ſuis ac propriis certiores facere, ſed tamen quia ſacram Synodum ea potius vobis ad certius teſtimonium ſcribere voluit, ideo nos quoque non ſuperſedendum putauimus, ſed ſtatim ſignificare ſtuduimus, vt quemadmodum nos, ita vos quoque hos viros recipiatis, qui & ipſi quoque laudem merentur, quòd ob pietatem in Chriſtum digni habiti ſint, qui ab hæreticis contumeliam paterentur. Quæ autem decreta ſunt à ſancta Synodo in Theodorum, Narciſſum, Stephanum, Achacium, Demophantem, Vrſacium, Valentẽ, & Georgium anteſignanos, Arianæ hæreſeos, qui & in vos & in eccleſiã peccauerunt, ex iis quæ ſubiuncta ſunt, cognoſcetis, ideo ad vos miſimus, vt veſtra in Deum pia religio ſuffragetur ſententiis à nobis latis, ſimul intelligat Eccleſiam Catholicam nequaquam diſsimulanter cum iis agere, qui ipſam offendunt.

Epiſcopi profugi in concilio Sardicenſi recepti.

D

HÆC EPISTOLA AD ÆGYPTIOS ET APHRI CANOS EPISCOPOS PER OMNIA SINE VLLA mutatione deſcripta eſt. A

SANCTA SYNODVS PER DEI GRATIAM SARDICÆ CONGREGATA, OMNIBVS CATHOLICÆ *Eccleſiæ Epiſcopis & comminiſtris dilectiſsimis fratribus noſtris in Domino,* SALVTEM.

SÆpe multúmque in ſeruos Dei rectæ fidei cultores, audaciam ſuam exer-
cuerunt Ariamanitæ, dum ſpuriam doctrinam ſubiiciunt, & tori in hoc
ſunt vt orthodoxos eiiciant: tanta autem vi iam contra fidem inſurrexe-
runt, vt id ne pietatem quidem religioſorum Imperatorum latuerit. Qua-
propter cooperante Dei gratia, religioſiſſimi principes nos ex diuerſis pro B
uinciis & ciuitatibus in vnum conuocauerũt, cupientes, vt ſancta Synodus
in Sardorum ciuitatem conueniret, quo omnis controuerſia præcidere-
tur, & eiecto quicquid prauæ fidei eſſet, ſola in Chriſtum pietas ab omnibus retineretur. Ve-
nerunt quoque ex Oriente Epiſcopi ad id inſtigati à religioſiſſimis Imperatoribus, & potiſſi-
mum ob ea quæ ſubinde iactauerant de dilectis fratribus noſtris & comminiſtris, Athanaſio
Epiſcopo Alexandriæ, & Marcello Angiro Galatiæ Epiſcopo, forſitan & ad vos quoque eorũ
calumniç penetrarunt, & veſtras aures concutere admoliti ſunt, vt ipſorum de innocentibus
calumniam veram putaretis, & ſub hoc prætextu flagitioſam hæreſeos opinionem diſſimula-
Eccleſiis præſidet Deus.
rent. Atqui non in longum id iis facere licuit: Eſt enim qui Eccleſiis præſidet Deus, qui pro
illis & pro nobis omnibus mortem ſubiit, & in adſcendendo omnibus nobis adſcenſum in
cælos donauit. Quum igitur iam pridem literas ſuas accuſatrices de Athanaſio & Marcello
Aſclepa comminiſtris noſtris Euſebiani ad Iulium Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum miſiſſent,
contigit vt etiam alij ex aliis locis Epiſcopi, ad eundem Iulium literas ſuas mitterent, quibus
& Athanaſij innocentiam & Euſebianorum ſycophantiam conteſtabantur, atque id ita eſſe C
ex eo præcipue apparuit, quòd accerciti à dilecto noſtro comminiſtro Iulio, iudicio non ſte-
terunt: ſtetiſſent enim, ſi ſui auctorumque ſuorum in comminiſtros noſtros fiduciam habuiſ-
ſent. Fraudem tamen ſuam per ea quæ in ſacratiſſima Synodo geſſere, longe manifeſtius de-
clararunt. Nam cum ad Sardorum ciuitatem acceſſiſſent, conſpectis ibi Athanaſiu, Marcello
Athanaſii & Marcelli præſentiã timuerunt Euſebiani Hoſius. Euſebiani calumnia damnati per abſentiam.
Aſclepa, aliiſque nonnullis, vetiti ſunt in iudicium prodire, & quum non ſemel aut bis, ſed
iterũ atque iterum citati eſſent, citationibus non obtẽperauerunt, tametſi omnes Epiſcopi ſi-
mul cõgregati eſſent, & in primis grauiſſima ætate Hoſius, homo & ob æui longitudinẽ, &
cõfeſſionem ſuã, & ob tantos ſuos labores omni reuerentia dignus. Expectauimus igitur eos,
& cohortati ſumus vt in iudicium prodirent, & ea quæ rumoribus & literis de comminiſtris
noſtris abſentibus iactitauerant, præſentes iuſtis rationibus comprobarent. Verum illi quan-
tumcunque citati prodire noluerunt: qua tergiuerſatione (vt diximus) ſuam ſycophãtiam ma-
nifeſtiſſimam reddiderunt, & propemodum ea ipſa recuſatione accipiendi iudicij, inſidias
ſuas conſpirationéſque quaſi clamoribus confeſſi ſunt. Qui enim dictis ſuis confidunt, ij non
verentur ea in præſentia defendere: poſtquam autem iudicio non ſteterunt, arbitramur nemi
nem ignorare, etiamſi denuo malitioſe agere velint, nihil eos habere aduerſus comminiſtros D
Euſebiani è concilio Sardicenſi fugerunt, cur.
noſtros, quod probent, quum eos abſentes criminentur, & præſentes refugiant. Fugerunt au-
tem non eò ſolum quòd ſycophantiam ſuam agnoſcerent, ſed quòd præſto viderent, qui ip-
ſos de variis criminibus inceſſerent, qui vincula & ferrum promebant, quæ ſecum ab exilio
extulerant. Cognati autem eorum, qui illic adhuc vincti aſſeruantur, ibi quoque præſentes
eorum oculis apparebant, vnáque cum iis amici eorum quos ipſi trucidauerant. Et quod ma-
Hæreticorũ geſta nefanda. Theodulus ab Arianis occidi iuſſus.
ximum eſt, aderant Epiſcopi, quorum aliqui ferrum & catenas ſibi ab ipſis inditas circunfe-
rebant, aliqui mortes eorum calumniis illatas deteſtabantur. Eò enim furoris proceſſerant, vt
etiam Epiſcopos interficere conarentur, & interfeciſſent, niſi eorum manibus erepti fuiſ-
ſent: certe comminiſter noſter beatus Theodulus per calumniam eorum iuſſus interfici,
fuga ſalutem ſibi quæſiuit: alij ictus gladiorum oſtentabant: alij famem toleratam con-
querebantur: neque harum rerum vulgares homines, ſed integræ Eccleſiæ teſtes erant,
quarum nomine legati qui huc venerant, de militum gladiis, turbarum fuſtigationibus, iu-
dicum

A dicum minis, adulteriis, & ſubornatis falſis literis certa documenta adferebant. Lectæ enim ſunt literæ quas Theognius in fraudem Athanaſij, Marcelli & Aſclepæ adulterauerat, vt imperatores in hos viros concitaret, & hoc ita eſſe, ij qui Theognio per id temporis diaconi fuere, commonſtrarunt, vt interim omittamus virginum denudationes, Eccleſiarum incendia, carceres eorum qui in ſacris miniſtri erant. Quæ ſcelera nulla alia de cauſa, quàm ob infauſtam abominandamque Arianorum hęreſim commiſerunt. Omnia enim iſta mala coacti ſunt experiri, qui eorum communionem recuſabant: his igitur conſpectis, in arctum cogebãtur eorum conſilia, quum & facta puderet confiteri, nec diſſimulandi ſpes eſſet. Venerant illi quidem in Sardorum ciuitatem, vt aduentu ſuo exiſtimationem, quaſi non peccaſſent, excitarent. Cæterum quum eos accuſatores ſuos futuros eſſe conſpicerent, quos vel calumniis, vel calamitatibus afflixerant, & in oculis hærerent, & ſub conſpectu eſſent rerum quæ obiicerentur documenta, noluerunt ad citationem in iudicio comparere, quamuis magna fiducia & libertate à comminiſtris noſtris Athanaſio Marcello & Aſclepa inceſſerentur, quęrelas ſuas proponentibus, ac nulla non ratione prouocantibus, quum denunciarent ſeparatos eſſe, non ſolum calumnias eorum refellere, ſed oſtẽdere quoque quę contra Eccleſiã publice

Theognius Arianus de Athanaſio falſas ſcripſit literas.

Euſebiani Sardim venerant ad conciliũ cur.

Euſebiani ſtare iudicio noluerũt cur.

B deliquiſſent. Igitur tanto metu correpti ſunt, vt ſe fugæ mandarint, & fugiendo calumnias ſuas patefecerint, & quæ peccauerant, curſu illo confeſſi ſint, & quamquam eorum prauitas non modo ex ſuperioribus, ſed & iſtis quoque innoteſceret, tamen ne de fuga ſua nouum aliquod ſcelus mutuarentur, decretum fuit, vt ſecundum veritatis rationem illorum fictæ fabulæ examinarentur. Quum ergo in hoc propoſito eſſemus, deprehendimus ex actis, eos meros ſycophantas eſſe, & inſidias noſtris coepiſcopis ſtruxiſſe. Arſenius enim, quem necatum aiebant ab Athanaſio, viuit etiamnum, & inter viuos ſpectatur. Cæteráque quæ fama vulgauerat, vana eſſe apparent. De poculo autem à Macario presbytero Athanaſij, vti ipſi aiebant, confracto, illi qui Alexandria & Mareota, locíſque contiguis huc venere, teſtantur nihil omnium factum eſſe, & epiſcoporum Ægyptiorum literis ad comminiſtrum noſtrum Iulium abunde confirmatum eſt, ne ſuſpicionem quidem ibi eius rei fuiſſe. Porro monumenta actorum, quæ aduerſus eos ſe habere aiunt, ſatis conſtat, altera parte inaudita confecta fuiſſe, & tamen in iſtis ipſis monumentis, ethnici & catechumeni pro teſtimonio interrogati fuere, ex quibus vnus dicebat, cum ex eo quæreretur, Iſchyrã ab ipſis toties iactitatum, ægrotum per id

Fuga ſua ſe calumniatores confeſſi ſunt Euſebiani.

Poculum à Macario nũ confractũ.

C temporis in cellula decubuiſſe, vt ex eo appareat, nihil omnino myſteriorum actũ fuiſſe, eò quòd cathecumeni intus eſſent, & Iſchyras non adeſſet, ſed ægrotus decumberet. Quin & ipſe ſceleratiſſimus Iſchyras, qui mentitus erat Athanaſium, neſcio quem ſacrorum librorum combuſſiſſe, & de eo crimine conuictum eſſe, poſtmodum confeſſus eſt ſe per id tempus ægrotaſſe & decubuiſſe, quum Macarius ſuperueniret, vt vel inde facile eum colligas ſycophantam eſſe, certe huius ſycophantiæ gratia, ei, qui ne presbyter quidem erat titulum Epiſcopi indulſere. Duo enim quondam Meletij presbyteri, poſtea à beato Alexandro Epiſcopo Alexandriæ recepti, iidémque nunc Athanaſij presbyteri teſtimonia depoſuere, nunquam Iſchyram Meletij presbyterum fuiſſe, imo ne habuiſſe quidem Meletiũ Mareotæ vllam Eccleſiam, aut miniſtrum in ſacris. Nihilominus tamen eum qui presbyter non erat, vt Epiſcopum in teſtem produxerunt, vt magnificentia nominis per ſycophantiam auditores percellerent. Recitata quoque ſunt ſcripta collegæ noſtri in ſacris Marcelli, & deprehenſa eſt Euſebij doloſa vafricies. Quæ enim Marcellus per modum quæſtionis tractauerat, ea tanquã ita eſſe profiteretur, calumniati ſunt. Recitata quoque ſunt in his quæſtionibus, quæ intercedereor & ſub-

Iſchyras calumniator.

D ſequerentur, & inuenta eſt bona & recta fides iſtius viri. Non enim ex Maria, vt ipſi aſſeuerabant, verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno conſtituit, ſed regnum eius initio & fine carere ſcriptis prodidit. Aſclepas autem comminiſter noſter in ſacris, prolatis actorum monumentis Antiochiæ confectis docuit, quum ibi ſimul & accuſatores & ipſe Euſebius Cęſarienſis adeſſent, iudiciis Epiſcoporum qui huic cauſæ præſidebant, ſe innocentem pronunciatum eſſe. Non igitur ſine cauſa eſt, dilectiſſimi, quòd ſæpius citati non obtemperauerint, ſed fugere maluerint, & conſcientia ad fugam propulſi, crimen ſuæ ſycophantię confirmauerint, & cauſam dederint, vt quæ eorũ accuſatores præſentes obiicerẽt & demonſtrarẽt, pro veris haberẽtur. Imo præter hęc omnia, depoſitos olim & eiectos ob Arianã hæreſim nonſolũ receperint, ſed ad maiores grad⁹ euexerint, ex diaconis presbyteros, ex presbyteris Epiſcopos faciẽtes, non in aliũ vſum quàm vt impietatẽ diſſeminarẽt, latiuſq́; diffunderẽt & piã fidem corrũperent. Quo in negocio poſt Euſebiũ facile principes ſũt, Theodorus ab Heraclia, Narciſſus à Neroniade Ciliciæ, Stephan⁹ ab Antiochia, Georgius à Laodicea, Acacius à Cæſarea Pa-

Concluſio.

Epiſcopos creabant Euſebiani cur.

Euſebianorum primarij.

læſtines, Menophantes ex Epheſo, quæ eſt Aſiæ, Vrſacius à Syngidono Miſiæ, Valens à Murſis A
Pannunieis. Nam & iſti eos qui ſecum ab Oriente deſcendebant, non permiſerunt ad ſacro-
ſanctam Synodum introire, aut vllo modo ad Eccleſiam Dei appellere, & in itinere Sardicẽ-
ſi certis in locis conciliabula in morem Synodi per ſe habuerunt, & fœdera cum intermina-
Conciliabula fecerunt Euſebiani cum irent Sardim. tionibus conflauerunt. Quapropter quum Sardicam perueniſſent, minime omnium iudicio
ſteterunt, aut in eundem locum cum ſacra Synodo conuenire voluerunt, ſed mox vbi eò per-
ueniſſent, & pro perfunctiora ſpecie purgationis aduentum ſuum oſtentaſſent, raptim inde
aufugerunt. Rem ita actam eſſe per cõminiſtros noſtros Macarium, Palæſtinum, & Aſterium
Arabem, qui vnà cum iis in itinere fuerunt, & ab eorum infidelitate receſſerunt, reciſſere li-
cuit, qui quum ad ſacram Synodum veniſſent, ſimul & de vi quam paſſi eſſent, conqueſti
ſunt, & quanta prauitate in rebus agendis vſi eſſent Euſebiani, indicarunt: id quoque ab illis
additum, eſſe illic multos rectæ fidei cultores, quos iſti prohibuerunt, ne huc venirent, pericu-
Euſebianorum minæ. Impia facinora. la mináſque, ſi quis ab ipſis recederet, denunciantes: Ac propterea curaſſe, vt omnes in itine-
re, eodem domicilio vterentur, ne vel tantillum quiſpiam ab illis ſeorſum agere poſſet. Sed
quia eorum ſycophantiæ, vincula, cædes, verbera, falſæ epiſtolæ, contumeliæ, virginum denu-
dationes, exterminariones, euaſtationes, incendia Eccleſiarum, tranſulúlque à minoribus ci- B
uitatibus, ad maiores parœcias, & quod grauiſſimum eſt, denuo per eoſdem excitata contra
rectam fidem infœliciſſima Arianorum hæreſis reticenda non ſit: ideo nos dilectos fratres
Athanaſii Marcelli & Aſclepas innocente indicati. Epiſcopi Ariani depoſiti, & excommunicati. & comminiſtros noſtros Athanaſium, Marcellum, Aſclepam, & cum cæteris comminiſtros
noſtros innocentes & puros pronunciamus, literis ad ſingulas parœcias miſſis, vt populi cu-
iuſque Eccleſiæ cognoſcant ſui Epiſcopi ſynceritatem, eumque pro Epiſcopo, & habeant, &
expectent: iſtos autem more luporum in horum Eccleſias inuadentes, Georgium inquam in
Alexandriam, Baſilium in Ancyram, Quintianum in Gazam, eos neque Epiſcopos appellẽt,
neque vllam cum eis communionem habeant, aut eorum literas recipiant, aut vieiſſim mit-
tant. Theodorum autem, Narciſſum, Achacium, Stephanum, Vrſacium, Valentem, Meno-
phantem, & Georgium, per metum huc ab oriente non audentem venire, ſed tamen à beato
Alexandro depoſitum, tum quia iſte & cæteri illi ſectatores ſunt Arianicæ rabiei, tum ob rea-
tum criminum omnes ſacroſancta Synodus communi calculo exauctoratos omnino ab of-
ficio Epiſcopatus ſummouet. Decreuimuſq; eos non modo Epiſcopos non eſſe, ſed ne di- C
gnos quidem fidelium communione. Imo quia ſeparant filium à patre, & Verbum à ſuo
Patre abalienant, æquum eſſe eos ab Eccleſia Catholica ſeparari, & alienos indignoſque habe
ri Chriſtiano nomine. Sint vobis igitur anathema, eò quòd verbum veritatis adulterauerũt,
præceptum ſiquidem Apoſtolicum eſt, Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod acce-
piſtis, anathema eſto, cum his ne quis communionem habeat, præcipite. Nihil commune lu-
ei cum tenebris: hoc procul à vobis arcete. Quum nulla ſit concordia Chriſto cum Belial,
cauete interim dilecti, ne vel ſcribatis ad eos vel eorum ſcripta recipiatis. Quin & vos quoq;
ſtudete fratres & comminiſtri noſtri in ſacris obeundis, vt ſpiritu præſentes in noſtra Synodo
idem ſuffragium conferatis per veſtras ſubſcriptiones, quo ab omnibus vbique ſactorum mi-
niſtris concordia ſeruetur. Diuina prouidentia ſanctos & lætos vos conſeruet dilecti fratres.
Oſius Epiſcopus ſubſcripſit, quod & cęteri fecere. Hæc ita ſcriptis mandata, ſacrum Sardicẽ-
Symbolum Sardicenſis concilii refert Hilarius libro de Synodis. Nomina ſubſcribentium Sardicenſi cõcilio ſe concilium ad eos qui intereſſe non poterant, miſit, qui ipſi quoque ſuis ſuffragiis decreta
Synodi approbarunt. Eorum autem, qui in Synodo ſubſcripſerunt, cæterorumque aliorum
iſta ſunt nomina: Oſius ab Hiſpania, Iulius Romę per Archidamum & Philoxenum presby-
teros ſuos, Protogenes Sardicæ, Gaudentius Macedonius, Seuerus prætextatus, Vrſacius, Lu- D
cillus, Eugenius, Vitalius, Calepodius, Florentius, Baſſus, Vincentius, Stercorius, Palladius,
Domitianus, Chalba, Gerontius, Protaſius, Eulogus, Porphyrius, Dioſcorus, Zoſimus, Ianna-
rius, Zoſimus, Eutichius, Socrates, Diodorus, Martyrius, Eutherius, Eucarpus, Athenodorus,
Irenæus, Iuliauus, Alypius, Ionas, Ætius, Reſtitutus, Marcellinus, Aprianus, Vitalius,
Valens, Hermogenes, Caſtus, Domitianus, Fortunatius, Marcus Annianus, Heliodotus, Mu-
78. ſçus, Aſterius, Parogorius, Plutarchus, Hymenæus, Athanaſius, Lucius, Amantius, Arius, Aſcle-
Epiſcopi. pius, Dionyſius, Maximus, Tryphon, Alexander, Antigonus, Ælianus, Petrus, Symphorus,
Muſonius, Eutichus, Philologius, Spudæus, Patricius, Soſimus, Adolius, Sapritius.

Galliæ, Maximianus, Veriſſimus, Victor, Valẽtin⁹, Deſiderius, Eulogius, Sarbatius, Dyſco-
Gallia 34. Epiſcopi. lius, Superior, Mercurius, Declopetius, Euſebius, Seuerinus, Satyrus, Martinus, Paulus, Oppa-
tianus, Nicaſius, Victor, Sẽpronius, Valerinus, Pacatus. Ieſſes, Ariſton. Simplicius, Metianus,
Amãtus, Amillianus, Iuſtinianus, Victorinus, Saturnilus Abũdantius, Donatianus, Maxim⁹.

APHRI-

A APHRICÆ, Neſſus, Gratus, Megaſius, Coldæus, Rogatianus, Conſortius, Raphinus, Mãninus, Ceſilianus, Hortenſianus, Marianus, Valerius, Dinamius, Myzonius, Iuſtus, Celeſtinus, Cyprianus, Victor, Honoratus, marinus, Panthagarus, Felix, Candius, Liber, Capito, Minerſales, Coſmas, Victor, Hiſpetio, Felix, Seuetianus, Oppantius, Heſperus, Fidentius, Saluſtius, Paſchaſius. *Aphica 36.*

ÆGYPTI: Liburinus, Amantius, Felix, Iſchyramon, Romylus, Tyberius, Conſortius, Heraclides, Fortunatus, Hermeas, Fortunianus, Dioſcurus, Baſtamon, Datyllus, Andreas, Setenus, Ateus, Theodorus, Euagoras, Helias, Timotheus, Orion, Andronicus, Paphnutius, Hermias, Atabion, Pſeuoſiris, Apollonius, Maius, Serapampon, Serenus. Philon, Philippus, Apollonius, Paphnutius, Paulus, Dioſcorus, Milammon, Serenus, Aquila, Aotas, Apocration, Iſac, Theodorus, Apollos, Ammonanus, Nilus, Heracleus, Arcteon, Aatas, Arſenius, Agathammõ, Theon, Apollonius, Helias, Pammithius, Andragatius, Nemeſion, Serapion, Ammonius, Xenõ Gerontius, Quintus, Leonidas, Sempronianus, Philon, Heraclides, Hieraces, Rufus, Paſophi⁹, Macedonius, Apollodorus, Flamianus, Pſales Syrus, Apphus, Serapion, Eſaias, Paphnu-
B tius, Timotheus: Elurion, Gaius: Muſæus, Piſtus, Heraclaminon, Hero, Helias, Anagamphus, Apollonius, Gaius, Philotas, Paulus, Tirhois, Endæmon, Iulius. *Epiſcopi Ægypti 92*

Qui autem in Canalio Italiæ, Probatius, Viator facundinus, Ioſeph. Numidius, Sperantius Seuerus, Heraclianus, Fauſtinus. Antoninus, Heraclius, Vitalis, Felix, Criſpinus, Paulianus. *Italia. 14*

CYPRI Auxibius, Photius, Geraſius, Aphtodiſius, Erinicus, Nunechius, Athanaſius, Macedonius, Tryphillus, Spyridon, Soſicrates, Norbanus. *Cypri. 12*

PALÆSTINÆ: Maximus, Ætius, Arius, Theodoſius, Germanus, Solmanus, Paulus, Claudius, Patricius, Elpidius, Germanus, Euſebius, Zenobius, Paulus, Petrus. Qui igitur decretis Synodi ſubſcripſerunt ſunt iſti, plurimíque item alii ſunt, qui ante hanc Synodum pro nobis ſcripſerunt, tum ex Aſia, tum ex Phrygia, tum ex Iſauria, quorum ſingulorum nomina cum ſuis epiſtolis circumferuntur, prope ſexaginta. In vniuerſum autem trecenti quadraginta quatuor. Hæc cum præcepiſſet religioſiſſimus Imperator Conſtantius, nos ad ſe accerſiri iuſſit, & ſeorſum ad fratrem ſuum beatum Conſtantem ſcripſit, ad nos quoque ſemel iterum ac tertio literas miſit. *Paleſtina 15.* *Alis. 60.* *Omnium ſubſcribentium numerus.*

C

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS ATHANASIO.

DIV te iactari, vexaríque immanibus vndatũ procellis, noſtræ clementiæ humanitas non permiſit: nudatum ſiquidem Paternis penatibus, boniſque ſuis ſpoliatum, & in auiis feralibuſque locis errabundum noſtra indefatigabilis pietas non deſeruit. Nam tametſi iam pridẽ ſuperſedi mentis meæ propoſitum ad te ſcribere, eo quod te vltro aduenturum expectarem, & poſtulaturum malorum tuorum remedium, tamen quia fortaſſe voluntatem propoſiti tui metus impediuit, ideo literas munificentiæ noſtræ pleniſſimas ad tuam conſtantiam miſimus vt ſecuritet conſpectui noſtro quam primum tuam præſentiam offeras, vt voti particeps noſtráque humanitatem expertus, tuis reſtituaris: hac enim de cauſa dominum meum & fratrem Conſtantem, Victorem Auguſtum, pro te adhortationibus conueni, vt tibi veniendi facultatem datet, quo vtriuſque nutu Patriæ reſtituaris, & hoc pro pignore noſtræ gratiæ habeas.

EPISTOLA SECVNDA

D ETSI ſuperiotibus literis ſignificauimus, vt ſecuriter ad noſtrum comitatum accederes, eo quod maxime cupiamus, te ad tuos remittere, tamen etiam nunc has literas ad tuam ſoliditatem miſimus, quibus adhortamur, vt ſine omni diffidentia aut metu, publica vehicula inſcendas, & properes ad nos, vt quæ concupiſcis, aſſequare.

EPISTOLA TERTIA.

CVM Edeſſæ commoraremur, præſentibus tuis presbyteris, placuit, vt miſſo ad te presbytero, feſtinares ad noſtrum comitatum venire, vt vbi noſtrum vidiſſes conſpectum, ſtatim in Alexandriam tranſires: ſed quia plurimum temporis interceſſit, ex quo literis noſtris acceptis non veniſti, ideo te nunc denuo admonitum volumus, vt vel nunc ſaltem quàm celerrime ad nos te confetas, quo & tu ita patriæ tuæ reſtituaris, & nos tuis precibus frui poſſimus. Ad pleniorem autem cognitionem Achitan Diaconum ad te miſim⁹: ex quo diſcete licebit & mentis noſtræ voluntatem, & te aſſequi poſſe ea quæ votis optas.

Imperator igitur iſtas literas miſit, quibus acceptis Romam aſcendi, Eccleſiam & Epiſcopũ A
aditurus. Nam Aquileiæ tum temporis eram, quum has literas accepi. Ingens igitur gaudium in Eccleſia, pontifexque Iulius vt gratularetur noſtræ reſtitutioni, literas ad Eccleſiam miſit: nos autẽ quacunque tranſiuimus, cum pace ab omnibus Epiſcopis deducti ſumus. Literæ autem iſtiuſmodi fuere.

IVLIVS PRESBYTERIS, DIACONIS ET POPVLO IN PAROECIA ALEXANDRIÆ.

GRatulor vobis, dilectiſſimi fratres, quòd fructum fidei veſtræ ante oculos videatis: id enim ita eſſe liquidiſſime apparet in fratre & coepiſcopo noſtro Athanaſio, quem Deus & ob vitæ ſanctitatem & orationes veſtras vobis reſtituit: ex qua te ſpectare licet quàm puras ſemper preces & charitatis plenas ad Deum extuleritis. Memores quippe cæleſtium repromiſſionum & cæleſtis conuerſationis, quam ex doctrina prædicti fratris noſtri didiciſtis, certo, vereque cognitum habuiſtis, & pro veſtra recta fide apprehendiſtis, nunquam illum perpetuo à vobis
diremptum iri, quem in piis pectoribus veſtris tanquam præſentem retinebatis. Non mihi igi- B
tur ad vos ſcribenti multis verbis opus eſt. Quæcunque enim à me dici poterint, ea veſtra fides iam anticipauit, & adimpleuit, ſecundum Dei gratiam quicquid à nobis optari poſſit. Gratulor igitur vobis. Rurſus enim dicam, gratulor vobis, quod animas veſtras intuenda fide inexpugnabiles conſeruaſtis, ſed interim fratri meo Athanaſio, non minus gratulor, quod quan-
Athanaſii encomiũ. quam multa acerba pateretur, nulla tamen hora veſtræ charitatis veſtrique deſiderij obliuionem indueret. Nam tametſi corpore ad tempus videretur à vobis ſeparati, ſpiritu tamen perpetuo vobiſcum agebat. Redit igitur ad vos ſplendidior nunc quàm cùm à vobis diſcederet, quod ſi res precioſas aurum & argẽtum ad puritatem ignis explorat, quid quæſo dignum eloquaris tanto viro, qui ex tantis malorum periculis purus innocenſque vobis reſtituitur? taliſque non noſtro duntaxat iudicio, ſed ab vniuerſa Synodo iudicatus eſt? Excipite igitur, dilecti fratres, cum omni ſecundum deum gloria & lætitia Epiſcopum veſtrum Athanaſium, & cum eo quotquot ſocij tantarum ærumnarum fuere: lætique ſitis de fructu orationum veſtrarum qui paſtorem veſtrum (vt ſic dicam) deſiderantem & ſitientem veſtram pietatem, ſalutaribus
ſcriptis aluiſtis, potumque ei dediſtis, nam peregre illi commorãti, conſolationi fuiſtis, eum- C
que perſecutiones tolerantem, fideliſſimis animis & mentibus veſtris refocillaſtis: mihi certe voluptati eſt, imaginanti & iam animo proſpicienti vniuſcuiuſque in eius reditu lætitiam, & multitudinis religioſiſſimæ occurſus, & celebrem conuenientium feſtiuitatem. Quis putas, aut qualis erit vobis ille dies, quum & frater noſter reuertetur, & mala ſuperiora finem accipient? quumque precioſus & optabilis illius reditus omnes alacritate pleniſſimi gaudij in vnum coaptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vſque pertingit, quibus diuinitus tãti viri notitia conceſſa eſt: In preces igitur epiſtolam deſinere oportet. Deus omnipotens & eius filius dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus perpetuam vobis gratiam præbeat, referens præmia veſtræ admirabili fidei, quàm claro martyrio in Epiſcopum veſtrum exhibuiſtis, vt vo-
Isa.1 bis veſtriſque poſteris, & hic & in futuro optima impartiat, quæ nec oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ deus præparauit diligentibus ſe, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnipotenti Deo gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Valete vos omnes in domino exopto fratres dilecti.

Athanaſius. Cæterum quum iam ad imperatorem veniſſem, ille nos ſereno ſynceroque vultu intuitus, D
in patriam & Eccleſiam remiſit cum iſtis literis, ad Epiſcopos & presbyteros & populos datis.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, EPISCOPIS ET PRESBYTERIS

Catholicæ Eccleſiæ

Athanaſii affectus omnibus ſua eccleſia & antiqua immunitas reſtituta à Conſtantio.

NON eſt derelictus à dei gratia reuerendiſſimus Athanaſius, tametſi ad breue tempus humanæ probationi ſubiectus fuerit. Iuſtum enim debitumque iam ab omnia ferente & ſuſtinente prouidentia calculum retulit, eo quod & voluntate Optimi, & iudicio noſtro patriam & eccleſiam quam antea diuino nutu poſſedit, recipiat: ad quem congruentia etiam à noſtra humanitate perfetti oportet, adeo vt omnia, quæ antea contra eos qui cum eo communionẽ celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim, omniſque deinceps ſuſpicio contra aboleatur: & immunitas quam olim habuere ipſius clerici, firma illis & rata (prout decet) conſeruetur

A tur. Quin & hoc quoque eius gratiæ adiici æquum arbitrati ſumus, vt apud vniuerſos ſacri ordinis viros promulgetur, eunctis qui Athanaſio adhæſere, datam eſſe ſecuritatem, ſiue Epiſcopi, ſiue clerici ſint. Abunde enim argumentum eſt vnumquemque eorum probi animi eſſe vel eo ſolo, quod Athanaſio conſociati fuere. Quicunque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerunt, hos omnes iuſſimus ad exemplar ſuperioris prouidentiæ, & ſecundum noſtram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa ſecuritet perfruantur. Deus vos ſeruet.

EPISTOLA SECVNDA.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, POPVLO ALEXANDRIÆ, CATHOlica *Eccleſia.*

CVM ante oculos habeamus veſtram in omnibus diſciplinam, & nequaquam inſcij ſumus vos iam pridem Epiſcopali prouidentia deſtitutos, decreuimns Athanaſium Epiſcopum, virum apud omnes rectitudine, morúmque probitate clarum, ad vos remittere: hunc igitur, ſi
B lubenter & decenter receperitis, eumque veſtris precibus opitulatorem adhibueritis, concordiam & vobis decoram & nobis gratiſſimam ſimul, & pacem perpetuam, Eccleſiæ legem, cōſeruabitis. Abſurdum enim diſcordiam aut ſeditionem inter vos agitari, & alienū hoc ipſum eſt à noſtrorum temporum integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorſus à vobis abeſſe, & vos in veſtris precibus perpetim illo, vt dixi, præſide & opitulatore apud Deum vti, & in eo ſtudio ſolito more perſeuerare, vt tali propoſito, veſtro omnium ore celebrato, gentiles, qui etiamnum idolorū erroribus inhærent, ad ſacræ religionis cognitionem promptiſſime decurrant: quapropter denuo vos admonemus, vt ſuperioribus dictis acquieſcentes Epiſcopum ſuffragio Optimi, & noſtra voluntate huc remiſſum libenter ſuſcipiatis, eumque ab animis ſententiiſque veſtris indiuulſibilem putetis: id enim vos decet, & noſtræ manſuetudini congruū eſt: ad omnem ſiquidem conturbationis & ſeditionis materiem extirpandam, qua cupidi malorum libenter vtuntur, noſtris apud vos iudicibus per literas iniunximus, vt quotquot ſeditioſos inuenerint, pœnis, ſuppliciiſque legum coerceant. Omnia igitur iſta præ oculis habentes, & noſtram cum optimo deo coniunctam ſententiam, curamque veſtram, ſimul & concordię *Athanaſii*
C pœnamque in immodeſtos conſtitutam, congrua decentiaque ſacræ religionis legibus ſeruā- *commēdatio.*
res, prædictum Athanaſium cum omni reuerentia & honore colite, veſtraſque preces cum eo & pro veſtra & pro cuiuſque vitæ ſanctitate ad omnium parentem deum offerte.

His ſcriptis, iuſſit ea quę prius aduerſus me decreta erant per calumnias Euſebij, abrogati & tolli de tabulis ducis & præfecti Ægypti, miſſuſque ea de cauſa Euſebius decurio, ſuſtuli ea de tabulis, ſcripta autem ſeſe ad iſtum modum habent.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTERIO, ET EADEM FORMA AVGVSTAM*nica Thebaidis & Aphrica Præfectis.*

SIquid vnquam ad noxam contumeliamue eorum, qui Athanaſio communicauerunt, decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & officium quod antea habuerunt eius clerici, iterum eoſdem habere volumus. Hoc enim decretum obſeruari iubemus, vt reſtituto Athanaſio ſuæ Eccleſiæ, communicatores illius idem habeant officium, quod antea poſſederunt, quo & ipſi ſe gaudeant prorſus reſtitutos eſſe. *Concilium Hieroſolymitanū in gratiā Athanaſii cōuocatum.*

D Deductus igitur cum ſuis ad iſtum modum Athanaſius, in peragranda Syria, Syros & Paleſtinos Epiſcopos conuenit, qui Synodo Hieroſolymis coacta, ſynceriter eum cum ſuis exceperunt, & cum pace deduxerunt. Simul has literas ad Eccleſiam & epiſcopos ſcripſerunt.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMITANA, OMNIBVS SACRORVM IN APHRICA ET ÆGYPTO COMMI*niſtris noſtris, presbyteris item Alexandrinis, Diaconis, populoque, dilectiſsimis fratribus in Chriſto,*

SALVTEM.

PRo dignitate rerum omnium domino gratias agere non ſufficimus de miraculis quę vbique & potiſſimum ergā veſtram eccleſiā operatur, quum vobis reſtituat paſtorem veſtrum & dominum comminiſtrum noſtrum Athanaſium. Quis enim ſpectauit vnquam ea ſe oculis

viſurum, quæ nunc re ipſa experimini? Certe preces veſtræ exauditæ ſunt ab omnium rerum A
Domino, qui pro tanta Eccleſia curam gerit, veſtráſque lachrymas lamentationéſque intue-
tur, ac proinde veſtras obſecrationes raras voluit. Eratis tanquam oues abiectæ diſſipatæque
ſine paſtore, propterea ad vos cælitus reſpexit verus paſtor, ouium ſuarũ mire ſolicitus, eúmq;
vobis reſtituit, quem deſiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Eccleſiaſtica pace agentes, &
cum veſtra dilectione conſpirantes, priores illum amplexi ſumus, & communione cum eo
inita, has ſaluationes vobis mittim⁹, & hæc noſtra gratulãtia vota, vt cognoſceretis nos copula
communionis illi coniunctos eſſe. Veſtrum autem eſt pro pietate religioſiſſimorum Impera-
torum orare, qui & ipſi in gratiam veſtri deſiderij illiuſque innocentiæ, quam iam cognitam
Athaſius. habent: eum cum omni honore reſtituere voluerunt. Supinis igitur manibus eum excipiẽtes,
preces gratulatorias, vt par eſt, Deo qui hæc tribuit, offerte ſtudete, vt ſemper in Deo gaudea-
tis, & glorificetis Deum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem Patri ſit gloria in ſecula
ſeculorum.

Vrſacius & Valens Romam pœnitendi cauſa profecti.

Horum ſubſcribentium nomina etſi antea ſignificaui, tamen nunc iterum ea edenda ar-
bitratus ſum. Sunt autem iſti, Maximus, Ætius, Arius, Theodorus, Germanus, Syluanus, Pau- B
lus, Patricius, Elpidius, Germanus, Euſebius, Zenobius, Paulus, Macrinus, Petrus, Claudius.
His conſpectis de ſe iam deſperantes Vrſacius & Valens Romam profecti, peccata ſua cum
pœnitentia confeſſi ſunt, gratiamque facti poſtularunt, literáſque & ad Iulium veteris Romæ
Pontificem, & ad nos quoque in hanc formam miſere, quorum exempla mihi tranſmiſſa ſunt
à Paulino Epiſcopo Tyburis.

Valentis & Vrſacij confeſſio coram ſummo pontifice.

EPISTOLA AD IVLIVM ROMANO SERMONE
TRANSLATA, DE VRSACII ET VALENTIS
confeſſione.

QVandoquidem ſatis conſtat & nos ſuperioribus temporibus multa grauia de Athanaſio
per Epiſtolas criminatos fuiſſe, & tuæ humanitatis literis admonitos, vt crimina proba-
remus, nunquam earum rerum documenta afferre potuiſſe: Ideo confitemur tuæ humani-
tati coram vniuerſis noſtris fratribus, presbyteris, omnia, quæ antehac ad veſtras aures de
Athanaſio perlata fuere, falſa & ficta eſſe, & omnibus modis ab eo aliena: ac proinde recipi- C
Proteſtatio fidei Valẽt. & Vrſa. mus eius communionem, maxime quia tua in Deum pietas veniam ſecundum genuinam
ſuam probitatem noſtro errore impartiri dignata eſt. Quin & hoc promittimus, nunquam, ſi
aliquando orientales atque adeo ipſe Euſebius velit malitioſe eum in iudicium vocare, nos
citra tuam ſententiam eò abituros. Hæreticum porro Arium, eiuſque propugnatores qui di-
Ariana hæreſis ab Vrſacio & Valent. damnata. cunt, Erat, quando non erat filius: aut eum ex non ente ad eſſentiam emerſiſſe: aut qui neget
Chriſtum Deum eſſe Dei filium ante ſecula, quemadmodum in priori libello noſtro Medio-
lani edidimus, & nunc & ſemper anathemate damnamus, noſtráque manu denuo proteſta-
mur, nos Arianam hæreſim eiuſque authores in æternum damnare. Ego Vrſacius, quum præ-
ſens meæ confeſſioni intereſſem ſubſcripſi, quod itidem & Valens fecit.

DOMINO ET FRATRI ATHANASIO
EPISCOPO, VRSACIVS ET VALENS
Epiſcopi.

NActi occaſionem per fratrem & compresbyterum noſtrum Muſeum iſtuc ad tuam dile- D
Muſeus presbyter. ctionem euntem, chare frater, eius opera admodum te ex Aquileia ſalutatum voluimus,
optamúſque te ſaluum noſtras epiſtolas perlegere, cuius rei fiduciam nobis daturus es, ſi tu
quoque in ſcribendo vices obſeruatis: ſcire enim te volumus, pacem tibi nobiſcum eſſe, & cõ-
munionem Eccleſiaſticam intercedere, cuius rei fidem eſſe volumus noſtrã iſtis literis inſcri-
ptam ſalutationem: diuina prouidentia ſeruet te domine dilecte frater.

Athanaſi⁹

Scripta igitur huiuſmodi fuere, taléque Epiſcoporum iudicium, ſententiáque pro nobis
data eſt. Vt autem ſciri poſſet nihil per gratiam in mea cauſa actum eſſe, neque quenquam ad
Petrus Epiſcopus & Martyr Meletium depoſuit, cur. id per vim coactum, cum veſtra bona venia altius, & ab ipſo primordio repetam, quò vobis
conſtet Epiſcopos recti bonique ſtudio ad iſtum modum ſcripſiſſe, & Valentem & Vrſacium
quamuis ſero, veritatem tamen confeſſos eſſe. Petrus apud nos ante perſecutionem Epiſco-
pus, & in perſecutione Martyr declaratus, Meletium Epiſcopum Ægypti nominatim multis
conuictum criminibus, & in primis quòd idolis ſacrificaſſet, in communi Epiſcoporum Sy-
nodo

A nodo depoſuit, Meletius autẽ non ad aliam Synodum confugit, neque eorum ſucceſſoribus ſe ſtuduit purgare, ſed ſchiſma fecit, adeo vt illius ſectatores etiam nunc pro Chriſtianis Meletiani vocitentur, ac iam tum in Epiſcopos cõuitia dicere incepit, & primum Petrum, deinde eius ſucceſſorem Achillam calumniatus eſt, & poſt Achillam Alexandrum, idque magna cũ calliditate, exemplum ab Abſolone mutuatus, vt pudorem depoſitionis ſuæ calumniis innocentium vlciſceretur. Interim dum hæc ageret Meletius, etiam Ariana hæreſis emerſit. Cæterũ ea in Synodo anathemate damnata eſt Arianique reiecti ſunt. Meletiani autem aliquo modo recepti ſunt, neque neceſſum eſt, vt eius rei cauſam dicam, nondum quinque menſes præterierant, quum beatus, Alexander mortem obiit. Meletiani autem quos & quietos & gratos eſſe oportuit, quòd aliquo ſaltem modo recepti eſſent, more canum non obliti vomitus ſui, rurſus Eccleſias perturbare inceperunt. Euſebius igitur propugnator Arianæ hæreſeos recognita, ad illos literas dat, magniſque promiſſis ſocietatem & amicitiam clanculum init, ſibique inuicem rebus agendis tempus conſtituunt. Quapropter primum ad nos literas hortatorias ſcribit de Ario recipiẽdo, ſed ita, vt ſine ſcripto minaretur: ſcriptis autem ſpeciem rogatis præ ſe ferret. Verum vbi illi reſponſum eſſet, hæreſeos inuentores veritati infeſtos, & damnatos ab vniuerſi orbis concilio, minime recipiendos eſſe, Cæſarem beatæ memoriæ Conſtantinum inducit, vt mihi cum minis ſcriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea paſſi ſumus, niſi Arium reciperem: pars autem epiſtolæ ſic ſe habet, quam detulerunt Palatini, Syncletius & Gaudentius.

Meletius cõuitiis & calumniis Epiſcopos afficere cæpit.

Ariana hæreſis quando emerſit.

Meletij & Euſebij conſpiratio

B

PARS EPISTOLÆ IMPERATORIS CONSTANTINI.

CVM igitur mentis meæ ſententiam intelligas, omnibus qui Eccleſiam intrare poſtulant, aditum inoffenſum præbebis, quòd ſi prohibueris quempiam, qui ſe Eccleſiæ participes volunt, aut ſi excluſeris ab ingreſſu, mittam continuo cum meis mandatis qui te deponant, & in alium locum deportent.

De admittendis hæreticis.

Hic, quum ego Cæſari perſuaſiſſem, nullam eſſe debere Eccleſiæ Catholicæ cum hæreſi C Chriſti oppugnatrice communionem, tum demum tempus obueniſſe arbitratus Euſebius, quod cum Meletianis conſtituerat, literas ad eos ſcribit, vt ſcelera ea de nobis fingerent & fama ſpargerent, quibus ſe aduerſus Petrum, Achillam, & Alexandrum exacuerant: ſed quum plurima captantibus nihil reperiretur, ex ſentẽtia Euſebianorũ tale crimen per Iſionem Endæmonem & Callinicum de ordinatiis linteis ementiuntur, quaſi ego canonem iſtiuſmodi tributi Ægyptiis inducerem, & primus omnium exigerem, ſed id fruſtra fuit, presbyteri enim noſtri Apis & Macarius, qui ibi forte præſentes aderant eos, audiente Imperatore de calumnia vicerunt. Imperator autem damnato Iſione, me iſtiuſmodi literis ad ſe acceſſit, re cognita Euſebius iis author eſt, ne loco ſe moueant, ex eius conſilio rem apud Cæſarem nouis criminibus tentant, accuſantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, ſed quod maximum omnium eſt, impoſuere, quaſi hoſtis Imperatoris crumenam auri cuidam Philumeno miſiſſem. Imperator igitur, Pſammathiæ cauſa audita, illos quidem merito vt calumnioſos reiecit: nos autem in patriam redeuntes cum iſtiuſmodi Epiſtola ad populos remiſit.

Athanaſius.

Euſebij cõſilio Macarius accuſatus.

D

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS POPVLO CATHOLICÆ PER ALEXANdriam Eccleſiæ.

DIlecti fratres ſaluto vos, inuocans Deum ſummum meæ voluntatis teſtem, & noſtræ legis vnigenitum creatorẽ, qui omnium vitæ præſidet, & diſcordias odit. Verum quidnam potiſſimum dicam, an ſcilicet nos bene valere? verum id quidem, ſed multo felicius agere liceret, ſi vos mutuo excuſſis odiis amaretis: rixoſorum enim hominum procellis occurrere debemus, quòd portus dilectionis à nobis relictus ſit. O rem abſurdã: vah quantæ quotidie calamitates per inuidiam omnia miſcẽtem exiſtunt, vnde fit vt populus Dei infamia laboret? Quò igitur iuſtitiæ fides receſſit, quum tantarum tenebrarum caligine inuoluamur, neque id tam ex errore, qui multiplex eſt, quàm malignorum hominum vitiis, dum & propugnatores verecundiæ ſuſtinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profligant, etiam quum id ſenſibus noſtris percipiamus, negligendos putemus. Quódnam id genus noſtræ peruerſitatis, ſi inimicos

Odij turpitudo.

Fraus quomodo ſibi viam parat Euſebianorum calumnias horret Athanaſius.

non reprehendimus?ſed latrocinio nos comites damus,vnde fit vt viam quandam ſibi facillime ſtrauerit nemine repugnante pernicioſiſſima fraus. A Nulluſne tandem ſenſus eſt,ne pro dotibus quidem communis omnium naturæ,ſi legis præcepta contemnenda duximus?Sed dixerit aliquis,ſaltem charitas prout ductus noſtræ eſt,reperitur. Admodum ſcilicet,qui & dei lege & bono ingenio inſtructi,toleremus tamen , inimicos turbationum & tumultuum , facibus quaſi incendia miſcere , idque neque oculis præditi cernimus,neque legis ſententia imbuti ſentimus.Quantus igitur ſtupor noſtram vitam inceſſit,quum noſtrimet tam incurij ſimus etiã deo admonente ? Quid igitur.num id medioere aut tolerabile malum eſt?num pro hoſtibus habendi ſunt?nónne in domum & populum dei ante oculos noſtros per ſæuitiem debacchantur,& probra iaciunt ſcelerati illi ? Iam quanta id cum veſania faciant,ipſis vobis cogitandum relinquo . Stulti enim illi in lingua ſua ſitam habent malitiam , plumbeaſque iras ita ſecum

Euſebianorũ fraus & caliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis

circumferunt , vt ſeipſos mutuis vicibus feriant , & nos ſecum ad auctarium ſui ſupplicij abſtrahant,interim qui recta docet,hoſtis iudicatur : qui autem inuidiæ vitium præ ſe fert, populum manſuetum quod minime oportuit,inuadit,euaſtat,abſumit,& ſemetipſum vltro corrumpit,gloriatur, extollit; veritatem ſubuertit & fidem circumuenit, donec ſuæ conſcientiæ B cauernam,& latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur agreſtis eos miſeros facit , qui ita temere ſeipſos , quum indigni ſint, efferant : inclamantes, Hem ſcelera , illéne presbyter eſt?aut illéne puer?mea exiſtimatio attingitur , mihi hoc ipſum debetur , ab illo ablatum eſt,

Exclamatio.

Ego igitur omnibus ſpoliatis pro viribus nocebo . Luculentum inſaniæ tumultum dicas , ſi acies,conciliabula,aut comitia iſtorum importuniſſimorum conuentuum videas. O noſtram in Eccleſia Dei peruerſitatem , ſpectaculumque maligni & dementis animi . Nunquámne tandem pudefient?nunquámne ſemetipſi improbabunt? nunquámne in animo morſus ſentient, vt vel nunc ſaltem contra impoſturam & rixas. dignum aliquid animo concipiant , &

Exhortatio

ſentire videantur ? Vis ſola inuidiæ eſt ſuis fucis & pigmentis innitens: Sed tamen nihil male iſti aduerſus Epiſcopum veſtrum potuere.Mihi credite fratres,nihil aliud ſtudio habẽt, quàm afflictis noſtris temporibus nullum ſibi locum pœnitentiæ in hac vita relinquere . Ipſi igitur vobiſmetipſis auxilio eſtote (obteſtor veſtram charitatem) ipſi vos inuicem diligite , & omni ope pro veſtra concordia iſtos perſequamini , qui veſtram concordiæ gratiam demoliri ſtudent, Deumque præ oculis habentes in mutua charitate conſiſtite . Ego enim veſtrum Epiſ- C copum Athanaſium libenter recepi,eúmque vt virum Dei allocutus ſum . Veſtri autem eſt non mei iudicij,de ea re cognoſcere.Quantum autem attinet ad officium ſalutationis, colloqũque cum reuerendiſſimo Athanaſio, idoneum eum neceſſariumque arbitratus ſum, qui vobis in ſacris miniſter eſſet,ea & hominis in æquitate tuenda ſedulitas , non indigna profecto,nec inepta noſtræ pacificæ religioni,vt quæ dotes ſalutaris ſententiæ ſemper foueat,& rationis adhortamenta ſequatur.Deus vos conſeruet dilecti fratres. Hæc Conſtantinus.

Athanaſius.

His ita actis,quum aliquantiſper quieuiſſent Meletiani,denuo infeſtius inſurgentes conſilium tale inierunt , vt gratificarentur ſuarum operarum redemptoribus. Mareotis regio quædam Alexandrina eſt,vbi Meletius quondam ſchiſma inducere non potuit . Quum igitur ibi Eccleſiaſtici certas ſuas ſedes obtinerent,& presbyteri ſynaxes in Eccleſia celebrarent, populuſque in quiete eſſet:Iſchyras quidam,vt nequaquam clericus, ita moribus improbiſſimus conatus eſt ſui pagi incolas decipere,iactans ſeſe clericum eſſe:id vbi reſciuiſcet eius loci presbyter,mihi tum Eccleſias perluſtranti,renunciauit. Ego igitur illum ipſum cum Macario presbytero ablego ad Iſchiram accerſendum,quem quum morbo decumbentem in cubi- D culo inueniſſent,patri iniunxere vt filio denunciet,ne tale quid, quod de eo ferebatur , tentaret.Ille autem vbi à morbo ſurrexiſſet,& ab amicis,atque adeo ſuomet ipſius patre coerceretur,ad Meletianos confugit,qui re cum Euſebianis communicata, iſtiuſmodi calumniam cõpoſuerunt:calicem à Macario fractum, Arſenium autem Epiſcopum à me interfectum eſſe. Arſeniumque,vt calumnia ſuccederet,in abditis habent,quo ſi nuſquam appareret,occiſus eſſe crederetur:interim illi manum cuiuſdam,tanquam ex eius corpore reciſam ad oſtentationem circumferre:Iſchyram quem non nouerãt,vt presbyterum celebrare , vt quum de calice loqueretur,autoritate tituli commodior ad fraudem eſſet.Ibi quum Iſchyras à ſuis reprehenderetur,ad nos lamentabundus acceſſit,nihil quicquam,inquiens,tale factum eſſe à Macario, qualia iactitabant.ſed ſe ſubornatum eſſe à Meletianis ad iſtud flagitium comminiſcendum, quapropter & iſta quoque ſcriptis protulit.

Mareotis Regio alexandrina. Synaxis. Conſpiratio. In Athanaſium & Macharium accuſationis cauſa.

BEATO

A BEATO PRÆSVLI ATHANASIO ISCHYRAS IN DOMINO SALVTEM.

QVia me Domine præſul in te adeundo, vt in Eccleſiã reciperer obiurgaſti, quòd iſtiuſmodi locutus eſſem, quaſi ego vltro hoc feciſſem, ac non vi potius huc adactus eſſem, ideo hanc ſatisfactionem tibi ſcripto porrigendam putaui, vt cognoſceres vim mihi factam eſſe, tum ab Heraclide: ab Iſaac porro Letois, & à ſociis eius, etiam verberibus cæſum eſſe. Ego autem deo in teſtẽ adhibito pro excuſatione mea dico, me nihil eorum, quæ illi à te facta iactitant, conſcium eſſe, neque vllum calicem confractum ſcire, aut menſam ſubuerſam eſſe, meque ad omnia iſta calumnianda eorum vi adactum eſſe. Hãc autem pro me excuſationem facio tibique eam ſcripto trado, optans me vnum eorum eſſe, qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudiciis parent. Valere te in Chriſto exopto: tradidi autem manum meam tibi Epiſcopo Athanaſio in præſentia presbyterorum Ammonis, Nicellæ, Heraclidæ, Paſci, Bocconis, Chenebri, Achillæ, Myrſenes, Didymi, Taphroſieris, & Iuſti ab Comatheo. Diaconorũ autem eorum qui Alexandrini erant, Pauli, Petri, & Olympij. Mareotieorum vero Olympij, B Ammonij, Piſti, Demetrij, & Caij. Hæc Iſchyras.

Iſchyra de calumniis in Macariũ confeſſio. *Presbyteri Diaconi.*

Hæc quum ita confeſſus eſſet Iſchyras, æque tamen illi iſtiuſmodi crimina paſſim iactitarunt, rémque ad Imperatorem Conſtantinum detulerunt. Cæterum ille iam antea Pſammathiæ de hoc calice audierat, quum nos ibi præſentes eſſemus. Quapropter repudiata aduerſariorum ſycophantia Antiochiam literas ad Dalmatium Cenſorem miſit, vt cognoſceret de cauſa homicidij. Cenſor igitur mihi perſcribit, vt me pararem ad criminis defenſionem. Ego autem literis acceptis principio eius rei nullam curam feci, eò quòd mihi conſcius eſſem, nihil veri ab illis dici: ſed tamen, quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio comminiſtros noſtros in ſacris per Ægyptum: & Diaconum amando, qui de Arſenio cognoſceret, quem intra quinque vel ſex annos prorſus non videram: is vt compendio loquar, primum quidem in Ægypto dum ibi occultaretur, repertus eſt, poſtmodum eundem Tyri ſe abſtrudentem noſtri inuenerunt, & quod mireris, repertus deprehenſuſque noluit ſe agnoſcere Arſenium eſſe, niſi in iudicio à Paulo eius loci Epiſcopo conuictus: ab eo enim tempore pudore impeditus, ſeipſum negare non eſt auſus. Id autem ideo faciebat, quòd C pacta Euſebio ſeruata cuperet, ne ſe reperto argumentum fabulæ diſſolueretur, nec fefellit eũ opinio ſua. Quum enim ſcripſiſſem Cæſari, Arſenium repertum eſſe, & in memoriam reuocaſſem quæ de Macario Pſammithæ audierat, inhibuit iudicium Cẽſoris, literaſque miſit quibus noſtri calumnias improbabat, Euſebianoſque ad ſe in Oriente contra nos venientes, re infecta abire iuſſit. Quòd autem me de cæde Arſenij accuſarint, ne multorum ſcriptis ad eam rem probandam vtar, ſufficit ſi vnam duntaxat Alexandri Theſſalonicenſis Epiſcopi epiſtolã vnde & cæterorum æſtimes, appoſuero. Ille enim cum ſciret quæ de cæde Arſenij aduerſum nos vulgo ſparſa eſſent, non ignarus Arſenium viuere, iſtiuſmodi epiſtolam ſcripſit.

Athanaſius. *Dalmatius Cenſor.* *Arſenius deliteſcens in Aegypto repertus.* *Alexãder Epiſcopus Theſſalonicenſis.*

DOMINO DILECTO FILIO VNANIMI ET SVO IN SACRIS COLLEGÆ ATHANASIO, ALEXANder Epiſcopus in domino ſalutem.

COngratulor optimo Serapioni ita ſe ſacris moribus exornare ſatagenti, & patris memoriam D laudabiliorem efficienti. Conſummatus eſt enim ille (vt alicubi dicit Scriptura ſacra) & non mortuus eſt: reliquit enim vitæ ſuæ monumentum. Quo igitur nos affectu eſſe erga eum, qui ita virum memoria dignum in ſe conſeruat, exiſtimas? quum tu domine & ſacram eius viri memoriam & recentioris humanitatem cognitã habeas, per quẽ vnam ſolummodo tua reuerentia epiſtolam accepi? ſignificaui igitur hoc ipſum tibi, vt ſcire poſſis, domine, dilectum noſtrum condiaconum Macarium, literis è Conſtantinopoli huc ad me miſſis, ingenti me gaudio affeciſſe, dum mihi ſcriptis ſuis referret opprobrium, dedecuſque Achabis Sycophantæ de calumnia conuicti, quod hominem viuum quaſi interfectum ſermonibus apud omnes diuulgaſſet. Condignam autem cum ſua audacia mercedem à iuſto iudice cum ſua cohorte relaturum eſſe, ſacræ literæ mentiendi neſciæ ſatis deprædicant. Omnium dominus te virum optimum quam diutiſſime conſeruet, hæc Alexander.

Serapio niſlaus.

Iam ideo eum occultatum fuiſſe, vt cædem veriſimilem facerent, teſtantur eius familiares, quorum Pinnes reperto tandem poſt longam veſtigationem Arſenio in Ioannem hiſtrionem iſtius ſycophantiæ in hunc modum ſcripſit.

Athanaſius.

A

DILECTO PATRI IOANNI PINNES PRESBYTER DOMICILII PTEMENGYRIS, QVÆ EST IN *Anteopolita nomo.* A

Docet Arſenium apud ſe delituiſſe, eumque adhuc viuere.

SCire te volumus, Athanaſium miſiſſe Thebaidem diaconum ſuum, vt omnia ſcrutaretur ad Arſeniũ quærẽdum, primũ autẽ obuij repertique Pecyſius presbyter, Syluanus Heliæ frater, Tapenacerameus, & Paulus monachus Hypſeles confeſſi ſunt eũ apud nos eſſe: id quũ reſciſceremus, curauimus illum in nauem conĳci, vt ad partes inferiores cum monacho Helia aueheretur. Non ita diu poſt Diaconus cum quibuſdam ſuperueniens, Arſeniumque quærens in noſtras ædes irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inferiores, quemadmodum dixi non inuenerunt, me autem cum monacho Helia, qui Arſenium auexerat, ſecum Alexandriam deportauerunt, Ducique nos obtulerunt, ibi mihi minime licuit inficias ire, ſed confeſſus ſum eum viuere & interfectum non eſſe, eadem quoque monachus, qui eum auexerat, faſſus eſt. Hæc ideo t[illegible] ſignificaui pater, vt ſcires Athanaſium tibi accuſandum non eſſe, dixerunt enim eum viuere, & apud nos in abditis haberi, reſque innotuit vniuerſæ Ægypto, ne- B
que celari poteſt. Paphnutius monachus eiuſdem domicilij hanc epiſtolam ſcripſi, plurimum te ſaluto, & valere opto. Scripta autem Imperatoris certioris facti de incolumitate Arſenij, ſunt iſta.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PAPÆ ATHANASIO.

Meletiani execratione digni.

LIteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni ſententiam, vt putarim te ſcriptis noſtris adhortãdum, vt populum Dei ad modeſtiam & miſericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente iuſtitiam ſemper conſeruem, iiſque potiſſimum gaudeam qui recta via incedunt: De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus inquam & nefariis hominibus, qui quaſi apoplexia icti ſtupent, & ſolummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad ſcelera motum habent, nefariam ſuam mentem declarantes, iſta mihi dicenda puto. Vides enim homines illos quos ipſi ferro interfe- C
ctos aiebant, in medio verſari & vita frui. Quo ipſo nullum vnquam fuerit grauius præiudicium, quodque tam clare eorum cauſam oneret, quàm eos, quos ipſi necatos aſſeuerabant, viuere, & luce frui, qui ipſi pro ſe cauſam dicere poſſunt. Deinde & id quoque additum fuit. Meletianorum criminibus te nefario impetu irrumpentem, rapientemque poculum, quod in ſacratiſſimo loco repoſitum erat, confregiſſe, quo ſcelere nullum vnquam profecto grauius eſſe poſſet, ſiquidem id ita factum & cõteſtatum eſſet. At quodnam hoc genus criminationis? quæue iſta deſultoria perſonarum tranſmutatio, & reorum diuerſitas? vt nunc in hunc, nunc in aliũ crimen conferant? quæ res ipſa luce lucidior eſt, ipſos tuæ prudentiæ inſidias tetendiſſe? Denique quis iam deinceps homines iſtos tam multa ad noxam fingentes, ſequi velit? maxime quũ ipſi ſe ipſos in barathrum ducant? quumque in conſpectu ſit eos fictarum & falſarum rerum accuſatores eſſe? Vt iterum dicam, quis eos ſequi velit, & iter exitij præceps inire, in quo illi ſoli mortalium ſpem ſalutis auxiliũque conſtituunt? Si enim vellent pura conſcientia ingredi & bonæ mentis meminiſſe, & ſanum animum induere, facile intelligerent nullam ipſis opem à Dei prouidentia expectandam eſſe, quum ſe talium rerum æmulatores ad ſuam perniciem D
præbeant. Hanc igitur quam denuncio, non aſperitatem, ſed ſeueritatem, iure appellauero. Poſtremo etiam illud adiungimus, vt operam des, quo iſta quæ ſcripſimus, ſubinde ad populum recitentur, vt res ad omnium notitiam veniat, & præcipue vt illi qui ita agunt, & ad iſtum modum conuerſantur, reſcicere poſſint, quòd iſta quæ nunc à nobis emendationis cauſa dicuntur, te ipſa & factis demonſtrabuntur vera eſſe. Iam quum in hoc negocio tanta ſit malitiæ importunitas, certum habeant me ita decreuiſſe, atque huius eſſe ſententiæ, ſi quid tale iterum mouerint, non pro more Eccleſiarum: ſed pro legibus publicis memet meapte opera cauſæ cognitionem ſuſcepturum, ac deinde cognoſcent ſe non ſolum humani generis, ſed etiam diuinæ diſciplinæ latrones eſſe. Deus te ſeruet, frater dilecte.

A ATHANASIO BEATISSIMO PONTIFICI

ARSENIVS EPISCOPVS CIVITATIS HYPSELITARVM,
cui aliquando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino, S. P. D.

ET nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum Eccleſia Catholica, cui tu per
Dei gratiam præfectus es, volentéſque Eccleſiaſtico canoni pro veteri inſtituto ſubici,
ſcribimus tibi, pontifex dilecte, promittimuſque in nomine Domini, nos deinceps non cõ- *Arſenij reſi-*
municaturos cum ſchiſmaticis, aut cum iis, quibus nondum pax eſt cum Eccleſia Catho- *piſcentia.*
lica, ſiue Epiſcopi ſint, ſiue presbyteri, ſiue diaconi, neque cum illis in conſilio coituros,
neque literas pacatas ad illos daturos, neque inuicem ab illis accepturos, neque citra
tuam Metropolitani Epiſcopi ſententiam, vllum de Epiſcopis aut alio dogmate communi &
Eccleſiaſtico decretũ æedituros, ſed ceſſuros canonibus antè ſuſceptis ad exemplar & modum
B Epiſcoporum Ammoniani & Tyranni Pluſiani, & reliquorum Epiſcoporum. Præterea obſe-
cramus tuam humanitatem, vt nobis quamprimum reſcribas, & de nobis ad noſtros in ſacris
collegas, indiceſque nos iam ſtare priſtinis decretis, pacemque agere cum Catholica Eccleſia,
& regionum iſtarum Epiſcopis coniunctos eſſe: credimuſque tuis precibus vt gratis & effica-
cibus apud Deum iſtam pacem firmam indiſſolubilemque perpetuo futuram, ſecundum Dei
voluntatem domini omnium per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Totum cœtum ſa-
crorum virorum, qui ſub tua iuriſdictione eſt nos & qui nobiſcum ſunt, ſalutamus, & quàm
primum Deus permiſerit excurram ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis tempo-
ribus Pontifex beatiſſime. Hæc Arſenius.

Maius autem & liquidius argumentum nos calumniis impetitos fuiſſe, Ioannis pœniten- *Athana-*
tia demonſtrat, cuius teſtis fuit ipſe Deo gratioſiſ. beatæ memoriæ Imperator Conſtantinus, *ſius.*
qui cum ſciret qualia crimina Ioannes ad ſe detuliſſet, literaſque eiuſdem iam pœnitentis ac-
cepiſſet, in hunc modum ſcripſit.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS
C IOANNI.

EX animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ literæ: inde enim didici, quæ deſiderabam ſcire,
omnem te minutiem animi depoſuiſſe, & cum Eccleſia, vt par erat, communicaſſe, & cũ
Athanaſio Epiſcopo reuerendiſſimo quàm maxime in concordiam veniſſe. Certum igitur ha-
beas te à nobis collaudari, quòd relicta omni conſerendæ manus cupidine, id quod Deo gra-
tum erat, feceris. Vt igitur quæ concupiſti, aſſecutus eſſe videaris, tibi permittendum putaui,
vt inſcenſo publico vehiculo ad noſtras ſtationes venias, reſtat igitur vt nihil cures, quum epi-
ſtola hæc tibi facultatem publici vehiculi præbeat, vt quam celerrime ad nos peruenias, & vo-
tis tuis impleatis, nobiſque conſpectis congrua fruaris lætitia. Deus te conſeruet frater dilecte.
Hæc Conſtantinus.

Hunc finem habuit conſpiratio. Meletiani igitur cum pudore receſſerunt, Euſebiani au- *Athana-*
tem ne ita quidem conqoieſcere potuerunt, eò quòd ipſis non Meletiani, ſed Ariani curæ eſ- *ſius.*
ſent. Veritique igitur ne Meletianis conquieſcentibus deſtituerentur huiuſmodi calumniæ
D hiſtrionibus, denuo eos in nos exaſperant, iterum Imperatori Synodum Tyri indicendũ per-
ſuadentes, ad quam & comes Dionyſius miſſus eſt, Euſebianiſque ſatellitium militare additũ, *Ariani*
eodem Macarius ſed vinctus per milites deductus eſt, mihi ſcribitur vt adſim, atque adeo ne- *obſtinatio-*
ceſſitas veniendi iniungitur, vt niſi venirem, inuitus adduceret. Tota igitur conſpiratio in fin- *res Meletia-*
gendo ſcelere ex literis Ægyptiorum Epiſcoporũ cognoſci poterit. Quomodo autem crimen *nis.*
ſubornarunt, referendum puto. Hinc enim malitiam vafriciemque eorum contra nos depre-
hendi licebit. Sunt autem ex Ægypto & Lybia & Pentapoli Epiſcopi propemodum centum,
quorum nemo nos inſimulauit, neque presbyter vllus conqueſtus eſt, neque quiſpiã nobis ex
populo obtrectauit. Sed Meletiani qui à Petro vna cum Arianis eiecti fuere, ita inſidias inter
ſe partiti ſunt, vt iſti accuſationem, illi officium iudicandi ſibi vendicarent. Nos igitur Euſebi-
anos vt inimicos nobis ob hæreſin ab hac lite reiecimus, & accuſatorem noſtrum docui-
mus nullo vnquam modo presbyterum haberi potuiſſe: idque iſtis rationibus: Beatum Alexã-

drum ſuſpectantem Meletij Epiſcopi(quod vtinam nunquam factum fuiſſet) deſignati calli- A
ditatem poſtulaſſe ab eo breuiarium eorum Epiſcoporum, quos in Ægypto habere ſe dicebat vnà cum presbyteris & diaconis ſiue Alexandrinis ſiue ruralibus. Hoc autem ideo Alexãder fecit, ne Meletius per Eccleſiam ſecurati teſtitutos titulos plurimus venderet, & mendacio quotidie nouos tanquam à ſe creatos ſubiiceret. Breuiarium igitur Ægyptiorum, quod fecit Meletius, tale eſt.

BREVIARIVM MELETII, EPISCOPO ALEXANDRO DATVM.

Epiſcopi Ægypti temporibus Alexãdri Epiſcopi.

EGo Meletius in Lyco, Lucius in Antinoo, Phaſilens Hermopole, Achilles Cuſis, Ammonius Dioſpole in Ptolemaide, Pachymes Tetyris, Maxianopole, Theodorus in Copto. In Thebaide, Cales in Hermethe, Caluthus in ſuperiori Cyno, Pelagius in Oxyrincho, Petrus Hiracle, Theon in Nelupe, Iſaac in Leto, Heraclides in Nicio, Iſaac in Cleopatride, Melas in Arſenoite. In Ilio, Amos in Leontis, Iſom in Attribia, Harpocratiõ in Bucalto, Moſes in Phaſ- B
cuſis, Callinicus Peluſij, Eudæmon in Tanee, Ephraim in Thmui. In Sai, Hermæon in Cyno & Buſiride, Sintericus in Serbeunito, Pinimutes Phthenegi), Cromus in Metole, Agatammõ

Clerici Alexandrini

in Alexandrinotum agris. In Meuphi Ioannes iuſſus ab Imperatore, vt eſſet vnà cum Archiepiſcopo: & hi quidem Ægyptij præſules. Clerici autem Alexandrini iſti fuere, Apollonius presbyter, Ireneus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi vero Timotheus diaconus, Antino diaconus, Epheſtion diaconus, & Macarium presbyter paremholes.

Iſchyras ea talego presbyterorum non inuentus.

Hos etiam præſentes Epiſcopos Alexandro tradidit. Iſchyræ autem nuſquam mentionẽ fecit, nec vnquam faſſus eſt ſe presbyterum Mareotæ habuiſſe, verum ea res nihil remorata eſt inimicos, quum & presbyter fingeretur, qui presbyter non erat, & Comes vim adhiberet, & milites nos traherent, ſed tamen gratia Dei victoriam retuli: neque enim de calice Maca-

Arſenius viuus ſe obtulit, cum de eius interitu accuſaretur Athanaſius.

rium conuincere potuerunt, imo & Arſenius, quem, vbi diuulgauerant à nobis interfectum eſſe, viuus adſtabat, & eorum ſycophantiam claram, euidentemque faciebat. Aegerrime igitur Euſebiani ferentes iuuictum ita remanere Macarium, amiſſa præda quam venabantur, perſuadẽt Comiti Dionyſio, qui cũ ipſis erat, vt nõnullos in Mareotẽ amãdaret ſciſcitaturos, C
ſi quid de hoc presbytero deprehendere poſſent, vel potius vt nobis abſentibus cõſuerẽt, quod vellent: id enim illis ſtudio fuit. Certe nobis dicentibus ſuperuacuam eſſe in Mareoten legationem, néue ſimularent ſe de iis, quæ iam pridem meditati eſſent, quaſi nondum ſatis diſſeruiſſent, néue dilationes quærerent, quum quæ ſe deprehendere poſſe ſperauerant, omnia iam in medium protuliſſent, ac proinde ipſos rebus deſtitutos tergiuerſationes aucupati. Quòd ſi omnino Mareotica legatio neceſſaria videretur, ne ſaltem homines ſuſpectos eò mitteret. Comes igitur quantum ad ſuſpectos pertinet, obtemperabat, verum illi id ipſum tanto acrius fecerunt: quos enim ob Arianam hæreſim reiiciebamus, eos illi omni ope eò ablegarunt, Diognium ſcilicet, Marem, Theodorum, Macedonium, Vrſacium, Valentem. Rnrſumque diplomata ad Ægypti præfectum, & ſatellitium miliiare datum. Et id quod mirum in primis, ac

Macarius abſolutus.

omni ſuſpicione plenum, Macarium qui reus erat, militari manu detentum reliquerunt, & accuſatorem eius ſecum abduxerunt. Qnis iam inde non ſpeculatur illorum conſpirationem? quis non intuetur clariſſime Euſebianorum malitiam? Si enim Mareotica cognitione ad iudicium opus erat, reum eò mitti oportuit? quòd ſi non iudicij cauſa illuc abierunt, quaſi accu- D
ſatorem ſecum abduxerunt? ſatis enim erat, quod ille reatum docere non poterat: verum hoc agebant vt Macarium, quem præſentem vincere non poterant, abſentem opprimerent, & ea occuparentur, quæ vellent. Nam presbyteros tum Alexandriæ, tum vniuerſæ religionis, qui cum querimoniis expoſtulabant, eos ſolos quæſtioni adhiberi, ac ſe in primis adhibendos eſſe quod & maxime iſtarum rerum conſcij eſſe poſſent, & Iſchyram probe cognitum haberent, non admiſerunt. Aegypti autem profectum religionis noſtræ transfugam, & milites ethnicos homines ſecum abduxerunt, ea perſcrutantes, quæ ne catechumenis quidem fas eſt intueri: clericos autem non admiſerunt, ne & ibi quoque quemadmodum Tyri contigit, ſuos haberent refutatores. Sed ne ita quidem latere potuerunt. Presbyteri enim Alexandriæ & Mareotes, animaduerſa illorum malitia ad hunc modum ſcripſerunt, & proteſtati ſunt.

A

THEOGNIO, MARI, MACEDONIO, THEODORO, VRSACIO ET VALENTI EPISCOPIS E TYRO PROFECTIS,

presbyteri & diaconi ſub reuerendiſſimo Epiſcopo Athanaſio, Catholica Eccleſia Alexandria.

DEcuit in primis cum huc veniebatis cum ipſo accuſatore adducere quoque vobiſcũ preſbyterum Macarium: ita enim iudicia conſtitui debent, ſecundum ſacram ſcripturam, vt reus & accuſator ſimul appareant. Poſtquam autem nec Macarium adduxiſtis, neque reuerẽdiſſimus Epiſcopus noſter Athanaſius ad iudiciũ receptus eſt, poſtulauimus vt ſaltem nobis intereſſe liceret, vt nobis præſentibus certa inquiſitio haberi poſſet, vt ad iſtum modũ rebus actis iure fidem veſtris iudiciis haberemus. Verum & hoc nobis pernegatum, & ſoli cum præfecto Ægypti vnà cũ accuſatore, id agitis quod libet. Profitemur igitur nos videre in veſtris actis maliciæ ſuſpicionem, animaduertimuſque veſtrum aduentum nihil aliud in ſe habere quàm
B conſpirationem & inſidias, eáque de cauſa epiſtolam hanc vobis dedimus, monumentum teſtimoniumque iſtius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo, vt omnibus innoteſcat, quòd inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter vos egeritis, & nihil ſtuduiſſe, niſi vt conſpiratione nos opprimeretis. Exemplar iſtarum literarum etiam Palladio dedimus Imperatoris Curioſo, ne celari poſſet à vobis. Scelera enim quę feciſtis talia nos de vobis ſuſpicari cogũt. Dionyſius presbyter has literas dedi, Alexander presbyter, Nilas presbyter, Longus presbyter, Aphthonius presbyter, Athanaſius presbyter, Armentius presbyter, Piſtus presbyter, Plution presbyter, Dioſcorus presbyter, Apollonius presbyter, Seraphion presbyter, Ammonius presbyter, Gaius presbyter, Rhenus presbyter, Æthales presbyter: Marcellinus diaconus, Appianus diaconus, Theon diaconus, Timotheus diaconus.

Reus & accuſator ſimul in iudicio ſtare debent.

Euſebianorum concilia bula mera conſpirationes & inſidia.

Presbyteri 16. & 4. diaconi Eccleſia Alexandria.

Literæ igitur & nomina clericorum ciuitatis, hæc ſunt. Clerici autem Mareotes, qui mores accuſatoris norant & mecum prouincias luſtrabant, ad iſtum modum ſcripſerunt.

C

SANCTÆ SYNODO BEATORVM EPISCOPORVM CATHOLICÆ ECCLESIÆ, MAREOTICI

omnes & presbyteri & diaconi in domino, S. P. D.

NOs nequaquam ignari huius ſcripturæ, quæ ita dicit, quod viderunt oculi tui, loquere, & item illud, quòd falſus teſtis impunitus non erit, ea quæ vidimus, teſtanda arbitramur, & potiſſimum, quia teſtimonium hoc noſtrum neceſſarium reddidit conſpiratio aduerſus Athanaſium Epiſcopum noſtrum inita. Admiramur autem quomodo vel vlla tandem ratione Iſchyras pro Eccleſiaſtico habeatur, de qua re primum nobis referendum arbitramur. Iſchyras enim nunquam ex ſacris Eccleſiæ comminiſtris fuit: ſed primum iactauit ſe Colluthi presbyterum, verum ita vt neminem haberet, qui ipſi crederet, exceptis duntaxat cognatis ſuis, vt qui nec vnquam Eccleſiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, niſi qui longius ab illius pago habitarent, nunquam ſit creditus, ſolis duntaxat eius cognatis exceptis. Idemque quum talem ſibi titulum vendicaſſet, in Alexandrina Synodo in præſentia Patris noſtri Hoſij depoſitus eſt, &
D cum laicis in ordinem redactus, atque in eo ſtatu reliquum iam inde tempus permanſit: ad iſtũ igitur modum inanis illi fama presbyterij excuſſa eſt. Nam de moribus eius loqui ſuperuacuũ, quum ij ab omnibus ſciri poſſint. Cæterum quia calumniam impegit noſtro Epiſcopo Athanaſio de colliſo calice, & menſa ſubuerſa, de iis neceſſum eſt vt verba faciamus. Ante omnia dicimus illum nullam vnquam Eccleſiam in Mareote habuiſſe, qua in re Deum teſtem facimus, neque calicem vllum confractum eſſe, neque menſam à noſtro Epiſcopo Athanaſio, neque à quoquam aliorum qui cum illo degunt euerſam eſſe, nihilque in iſtis verbis eſſe niſi calumniam, & iſta quidem vt conſcij pro teſtimonio loquimur, vtpote qui nec longis finibus ab Epiſcopo diſtamus, & comites ei in luſtranda Mareote adhæſimus. Nunquam enim ille ſolus viſitandi cauſa itinera obire ſolet, ſed comites ſecum trahere presbyteros & diaconos, & non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos acceſſit, ideo hæc vobis pro teſtimonio dicimus, nec poculum confractum eſſe, nec menſam ſubuerſam: ſed omnia Iſchyram mentiri, quod & ipſe ſua manu teſtatum confitetur.

Iſchyras in Alexãdrina Synodo depoſitus.

Calicẽ nullum confractum eſſe.

Iſchyram calumnias ſuas confitentem in Eccleſia receptum nō eſſe.

Nam quum ille poſt defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quē- A
admodum & Piſtus, qui ipſe quoque talia de Athanaſio in vulgus ſparſerat, neutrum tamē,
quanquam propria manu teſtarentur, nihil tale factum eſſe,& ſe ſubornatos à certis homini-
bus,vt talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinde Theogniū Theodorum, & Marē,Ma-
cedoniū, Vrſaciū & Valentē in Mareotē profectos,nulla documenta reatus deprehēdere po-
tuiſſe.Verum quum res eò tenderet,vt illorum ſycophantia in Athanaſium in apertum pro-
ditura videretur,Theognius inimicus Athanaſio cognatos ſuos, & quoſdam Ariomanitas ita
inſtituit,vt quæ ipſe vellet,pro teſtimonio loquerentur.Nemo enim ex populo quicquam cō-
tra Athanaſium locutus fuiſſet, niſi terrore Philagrij Ægyptij præfecti, importunitatéque
Arianorum vehementer inſtātium,victi coactique eſſent ad ea facienda,quæ ipſis liberet. Si-
quidem nos ad calumnias refutādas,eò venientes non admiſerunt:nobíſque reiectis, eos quos
idoneos putauerunt, ad calumniam inſtruendam receperunt,qui metu Philagrij præfecti in
partes eorum conceſſerunt,atque ideo nimirum erat quod nos ſummotos volebant, ne ſcili-
cet ſubornatos ab ipſis criminatores,aut Eccleſiaſticos non eſſe:aut ſi eſſent, Arianos eſſe, do-
ceremus.Scitis autem dilecti fratres in ſacris literis præcipi, non valere inimicorum teſtimo- B
nia.Cæterum à nobis vera dici,atteſtatur manus ipſa Iſchyræ,atteſtantur quoque ipſorum fa-
cta,qui nobis nihil iſtiuſmodi criminum cōſciis præſidio Philagrij,& armorum terrore ea cō
fecere quæ voluerunt.Hæc,vt coram deo,teſtamur,hæc,vt certi de futuro iudicio Dei loqui-
mur.Noſtra quidem omnium voluntas fuit huc excurrendi,ſed tamen in eo acquieuimus, vt
nonnulli ex noſtris iſtuc venirent cum literis noſtrorum qui hic remanſerunt, vt ita eorum
vicem abſentiámque, ſuſtinerent,& compenſarent.Ingenuus presbyter vos valere in domino
opto dilecti fratres.Theon presbyter, Ammonius presbyter,Heraclius presbyter,Etociō pres-
byter,Thriphon presbyter,Petrus presbyter,Hyerax presbyter, Sarapion presbyter, Marcus
presbyter,Pollarion presbyter,Caius presbyter,Dioſcorus presbyter, Demetrius presbyter,
Thyrſus presbyter.Diaconi,Piſtus diaconus,Apollos diaconus,Serras diaconus, Piſtus diaco-
nus Polynicus diaconus,Ammonius diaconus,Maurus diaconus,Ephæſtus diaconus,Apollo
diaconus,Metopas diaconus,Apollos diaconus,Sercipas diaconus,Meliphthongus diaconus
Lucius diaconus,Grigoras Diaconus.

Presbyteri 15.& totidem Diacons.

IDEM AD CVRIOSVM ET PHILAGRIVM C
PRÆFECTVM ÆGYPTI.

FLAVIO PHILAGRIO, ET FLAVIO PALLADIO DVCENARIO PALATINO, CVRIOSO, ET FLAVIO ANTONINO COMMEA-
tuum præfecto centenario,dominorum meorum illuſtriſſ.præfectorum ſacri prætorii,presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & Nomo, cuius Epiſcopatum gerit reuerendiſſ. Athanaſius hæc vobis cum ſubſcriptione noſtra pro teſtimonio porrigimus.

QVoniam Theognius,Mares,Macedonius,Theodorus,Item Vrſacius & Valens,miſſi ab
Epiſcopis qui Tyri in concilium coierant,ad noſtram parœciam profecti, dixere ſeſe
in mandatis habere,vt inquirerent in quædam Eccleſiaſtica facinora,& inter cætera de calice
confracto,quum iam antea ad id Iſchyram quendam ſubornaſſent,quem ſecum adduxerunt D
hominem minime presbyterum,tametſi ſe eo nomine iactitet,quippe ordinatum à Colluthο
quodam,non vero ſed imaginario Epiſcopo.cui in generali cōcilio ab Hoſio & à cæteris Epiſ-
copis qui vna aderant,iuſſum fuit,vt ſe pro presbytero,qualis antea fuerat,haberet, atque ideo
omnes ab illo conſtitutos in veterem ſuum ordinem recurriſſe,inter quos etiam Iſchyras nu-
merandus eſt,qui dicit ſe eam Eccleſiam habere,quæ nunquam fuit,quippe quæ domuncula
ſit in prædiis cuiuſdam pupilli nomine Iſionis,ea res in cauſa eſt, vt hoc teſtimonio vtendum
putaremus,vos religioſe adiurantes per omnipotentem Deum,& per Dominos noſtros Con-
ſtantinum, Auguſtum,& liberos eius illuſtriſſimos Cæſares,vt hæc in cognitionem eorum pie
tatis referatis.Nō enim Iſchyras presbyter eſt Catholicæ Eccleſiæ,neque Eccleſiam habet ne-
que vnquam calix confractus eſt,ſed hæc omnia falſa & ficta ſunt,cōſulibus Iulio Conſtantio
illuſtriſſimo Patricio fratre religioſiſſimi Conſtantini Auguſti, & Rufino Albino clariſſimis &
Deo gratiſſimis viris. Hæc presbyteri.

Iſchyras à quonam ordinatus. Colluthus Epiſcopus Imaginarius. Iſchira Eccleſia

Quæ

A Quæ autem Epiſcopi ſcripſerint, qui mecum ex Ægypto Tyrum conuenerant, quæque illi re animaduerſa de illorum conſpiratione & inſidiis pro teſtimonio dixerunt, ſunt iſta.

EPISCOPIS TYRI CONGREGATIS DOMINIS PRECIOSISSIMIS, HI QVI CVM ATHANASIO EX *Ægypto ad concilium venere, in Domino, S. P. D.*

NON arbitramur vlterius Euſebij, Theognij, Maris, Narciſci, Theophili & Patrophili cõſpirationẽ incertam dubiámq; habere, principio quidem omnes reclamabamus per cõminiſtrum noſtrum in ſacris Athanaſium, ne illis, quum adeſſent, cauſæ cognitio permitteretur, vt non ignari, vel vnius inimici præſentia nedum plurium, iudicia turbari, & lædi poſſe, Neque vobis in occulto eſt odium eorum, non ſolum in nos, ſed in omnes orthodoxos & quã Arianicæ rei furioſo & immani ſtudio & zeli impię eius doctrinæ omnibus immineant, & aduerſus omnes conſpirent. Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum calumnias refel-
B lere cuperemus, neſcio quibus artibus Euſebiani noſtros conatus interturbare ſtuduerunt, magnámque operam impendere, vt noſtra dicta reiicerentur, nunc ſynceriter iudicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio ſcopo, quam vt id quod contra nos moliretur, progreſſum haberet. Fortaſſe diuina veſtra religio domini honoratiſſimi, per id temporis ignorabat eorum conſpirationem, quam nunc putamus vobis manifeſto apparere, quum ſeſe quales eſſent, tam clare oſtenderint. Quotquot enim ex toto grege ſuſpectiſſimi erant, Mareoten ablegarunt, vt per noſtram abſentiam, quibus hic hærendum eſt, populos perturbent, & ſtudia ſua perficiant. Ecce enim Arianos, Colluthanos, & Meletianos hoſtes Catholicæ Eccleſiæ ideo potiſſimum emittere ſtuduerũt, vt per præſentiam hoſtium noſtrorum ſutelas quas vellent, aduerſus nos facerent. Certe Meletiani qui hic Tyri apud nos ſunt, ante quatriduum, quaſi certi eſſent, hoc in concilio decretum iri, quoſdam ex ſuis veſperi per veredarios ablegarunt, qui Meletianos etiam ex reliqua Ægypto Mareoten, quum ibi nulli eſſent, conuocarent, eodémque Colluthanos & Arianos ex aliis locis contraherent, vt eos inſtruerent, quid contra nos dictum vellent. Memores enim eſtis ipſum Iſchyram confeſſum eſſe coram vobis, non plures ſe habere quàm ſeptem com-
C municantes. Cæterum quia poſt ſutelas ſuas ſummiſſóſque ſuſpectiſſimos homines, audiuimus eos ſingulos veſtrum ambientes, poſtulare veſtram ſubſcriptionem, vt omnium veſtrum concilio id actum videri poſſit, ideò nos & iſta ſcribimus, & pro teſtimonio dicimus, proteſtantes coniurationes inſidiaſque, quas & ab illis & per illos patimur, oramuſque vt ſuſcepto Dei timore, indignantéſque, ſine veſtra autoritate illos miſſos eſſe, quos ipſi voluerunt abſtineatis à ſubſcriptione, ne quas ipſi per ſutelas conſuunt, eas tanquam vobis authoribus factas iactitent, quum deceat homines in Chriſto non humana reſpicere, ſed veritatem omnibus anteponere: neque minas eorum aut conſpirationem in omnes, ſed potius Deum metuere. Æquum certe erat, ſiquidem legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque vnà cum illis ibi præſto eſſe ad hoſtes Eccleſiæ indicandos, peregrinóſque eliminandos, vt purũ iſtius rei ſcrutinium haberi poſſit. Scitis enim Euſebianos ſuis ſutelis curauiſſe epiſtolam reddi, quaſi à Colluthanis, Meletianis & Arianis contra nos ſcriptam, neque ignota res eſt, hoſtes Catholicæ Eccleſiæ nihil veri de nobis, ſed omnia infeſta loquuturos. Lex autem Dei inimicum neque teſtem, neque iudicem eſſe vult. Reliquum eſt igitur, vt, tanquam in die iudicij ratio-
D nes redditurí, accepta hac noſtra proteſta[illegible]ne, certique fraudis aduerſus nos inſtitutæ, noſtriſque precibus mature admoniti, caueatis quicquam contra nos facere, aut Euſebianorum conſilium adiuuare. Scitis enim, quemadmodum ſuperius dixi, eos noſtros inimicos eſſe, & cur ita pridem Euſebius Cæſarienſis odium in nos ſuſceperit. Valere vos optamus Domini deſideratiſsimi. Adamantius Epiſcopus has literas dedi, Iſchyras, Ammon, Petrus, Ammonianus, Tyrannus, Taurinus, Serapammon, Ælurion, Harpocration, Moſes, Optatus, Arnubion, Saption, Apollonius, Arbæthion, Potamon, Paphnutius, Theon, Nonnus, Ariſton, Theodorus, Agathamnon, Cinus, Piſtus, Ætas, Nicon, Pelagius, Theon, Pammithius, Irenæus, Blaſtammon, Philippus, Apollo, Dioſcurus, Timotheus, Diopolitanus, Macarius, Heraclammon, Cronius, Muis, Iacobus, Ariſton, Arthomidorus, Phinees, Pſais, Heraclides.

Athanaſius. — *Ariani hoſtes Eccleſiæ* — *Iſchyras quot habeat communicantes.* — *Hominem quod potiſſimum decet.* — *Inimicus neque teſtis neque iudex eſſe debet.* — *Epiſcopi 47.*

RVRSVM IIDEM ÆGYPTII EPISCOPI QVI TYRI CONVENERVNT EX PARTE CATHOLICÆ ECCLE-ſia, Flauio Dionyſio Comiti illuſtriſsimo. A

Hæretici gratiam, Catholici calumnias recipiunt.

QVum multas videremus calumniarum conſarcinationes, & ex conſarcinationibus inſi-
dias Euſebij, Narciſſi, Flacilli, Theognij, Maris, Theodori, & Patrophili, aduerſus nos,
quos quia principio detrectantes reiicere non licuit, neceſſario ad hanc proteſtationem de-
currimus, præſertim quum animaduertamus multa ad gratiam Meletianorum, multa rurſus
ad inſidias Catholicæ Eccleſiæ, ſub noſtri criminibus agitari, neceſſario ob id quoque libellũ,
hũc tibi porrigimus cum multis obſecrationibus, vt Dei metu in animo ſeruato, qui imperiũ
auguſtiſſimi & pientiſſimi Imperatoris Conſtantini tuetur, cognitionem cauſarum noſtrarũ
ipſi auguſtiſſimo Imperatori reſerues. Æquum enim eſt te ab Imperatore miſſum, negocium
hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non poſſumus compoſitas iſtas
calumnias, quibus inſidioſe ab Euſebianis premimur, ideóque poſtulamus, cauſam iſtam pię-
tiſsimo & religioſiſsimo Imperatori reſeruari, apud quem licebit & iura Eccleſię, & noſtra B
proponere: plane enim confidimus, eius pietatem, cognitis noſtris rationibus, nequaquam
nos condemnaturam eſſe. Quapropter denuo te obteſtamur, adiuramúſque per omnipoten-
tentem Deum, ita pientiſsimus Imperator per multos annorum recurſus, cum liberis ſuæ
pietatis valeat, vt nihil in hoc negocio deinceps facias, neque tibi indulgeas, vt quicquam cõ-
tra nos in Synodo commoueas, ſed reſerues rei cognitionem eius pietati. De iiſdem rebus
etiam Dominis noſtris Epiſcopis orthodoxis ſignificauimus, quibus certior factus Alexander
Epiſcopus Theſſalonicenſis, ſcripſit ad Dionyſium Comitem, in hæc verba.

Cauſa deſinitionem Conſtantino reſeruari poſtulant Epiſcopi.

DOMINO SVO DIONYSIO ALEXANDER EPISCOPVS THESSALONICENSIS.

CLarè video Athanaſio calumniam ſtrui: omnes enim quos recuſauit, neſcio quo modo, illi
emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum vt conſultatio
haberetur, quoſnam eò amandare oporteret. Conſule igitur illis, ne quid temere faciant. Ve-
nerunt enim ad me turbidi cum his verbis, belluas inhorruiſſe, & in proximo eſſe vt exiliant, C
eò quòd ſonitu ſtrepituque conſternatæ ſint, audierintque Ioannem nonnullos emiſiſſe: vide
ergo, ne anteuertant, & ita vt velint, ſutelas faciant. Noſti porro Colluthianos vnà cum Aria-
nis & Meletianis hoſtes Eccleſiæ eſſe. Iſti nunc inter ſe animo calculiſque conſociati, ingen-
tia mala patrare poſſunt. Vide igitur quid vtile ſit, ne quid triſte emergat, ne ſubiiciamur ob-
trectationi, quaſi qui nequaquam iuſte iudicauerimus. Ea autem potiſsimum de illis ſuſpicio
eſt, ne peragratis Eccleſiis, quarum Epiſcopi hic ſunt, per metum & vim totam Ægyptum
perturbent, vt ita Meletianis Eccleſiæ tradantur, quod quidem agitari iampridem animad-
uerſum eſt.

AD HÆC COMES DIONYSIVS EVSEBIANIS SCRIPSIT AD HVNC MODVM.

HÆc ipſa etiant quæ dicebam Domino meo Flacillo, Athanaſius inſurget, dicétque, quos
ipſe reiecerat, eos ad iſtud negocium ſubmitti, ſeque iniuria tractari, & circumueniri vo-
ciferabitur. Hæc quoque eadem illa ſunt quæ Dominus animæ meæ Alexander ſuis epiſtolis
mihi ſignificauit. Verum vt ſciretis ratione cõſtat, quæ mihi illi' humanitate perſcripta ſunt, D
ipſius epiſtolam, vt à vobis quoque legeretur ſubieci. Memores autem eſtis eorum, quæ prius
ſcripſi; quum admonerem veſtram bonitatem, legatos communi iudicio & ſuffragio deligẽ-
dos eſſe. Videte igitur, ne res iſta culpæ obnoxia ſit, néue iuſtam obtrectandi noſtri occaſio-
nem criminatoribus prębeamus. Vt enim accuſantium partem grauari non oportet, ita neq;
reorum. Arbitror porro non minimam noſtri obtrectandi materiam datum iri, ſi Dominus
meus Alexander actis noſtris non videatur ſuffragari.

NARRATIO QVOMODO E TYRO ABIERIT IN AEGYPTVM ATHANASIVS ALEXANDRIAE EPISCOPVS.

Athanaſ.

QVum res ita ageretur, ab iis, tanquam è concilio iniurioſorum receſsimus: quod enim li-
buit, fecere. Sed tamen ea quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris nemo
omnium mortalium ignorauerit. Hoc enim & lex diuina præcipit, hoc quoque, quum inſi-
dias

A chas pateretur beatus Apoſtolus,& reus eſſet,poſtulabat. Oportebat,inquiens,Iudæos ex Aſia coram te adeſſe,& accuſare ſi quid habent:quo tempore & Feſtus,conantibus Iudæis eaſdem contra Paulum inſidias, quales ego nunc patior,ita loquutus eſt,Non eſt moris Romani gratiæ aduerſariorum donare hominem reum qui nondum accuſatores ante oculos ſuos habuit, aut reſpondendi locum de crimine adeptus eſt. Euſebiani autem & legem mutare auſi ſunt, & illis ipſis iniuſtiſſimis Iudęis iniuſtiores ſeſe exhibuerunt, Non enim ſtatim à principio iſta ſeorſum ſine reliquis agere tentauerunt,ſed tum demum,quum coram à me in præſentia refutati ſuccubuiſſent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudæi, conſilium ſeorſum & ſoli inierunt,vt & nos perderent,& hæreſim introducerent:& quemadmodum illi Barrabam poſtulauerunt,ita quoque & ipſi omnia ob hæreſim ſe facere profitentur. Et hæc quidem abunde ſufficiunt ad defenſionem meam,ſed tamen vt eorum ſcelera & veritatis libertas magis appareat,nihil vetat,quo minus denuo earum rerum mentio fiat, vt pateat ipſos ſibimet contraria egiſſe,& in tenebris conſilia ſua conflantes,in ſemetipſos impegiſſe, & ſtudio nos occidendi,ſeipſos, vti inſani ſolent,vulneraſſe. Nam de myſteriis inquirentes Iudæos interro-

Euſebiani Iudæis iniuſtiores.

Simile.

B garunt,& catechumenos examinauerunt, Vbinam inquientes eratis,quum Macarius acceſſit, & menſam ſubuertit? Illique reſponderunt,nos intus fuimus. Iam ſi id verum eſt,ergo eo tempore oblatio celebari non potuit, ſiquidem catechumeni intus erant, æque tamen paſſim ſcriptitarunt,ſtante presbytero & ſacrum faciente, Macarium ingreſſum ſubuertiſſe omnia. Et quum interrogarent quos vellent,ita percunctati ſunt,quo in loco erat Iſchyras,quum Macarius ſuperueniret,illique rurſum reſponderunt,in cubiculo ægrotus decumbebat, ergo in ſacro non ſtabat,qui per morbum decumbebat,neque oblationem facere poterat,qui in cellula ſua ægrotus iacebat, inſuper dicente Iſchyra,combuſtos eſſe libros à Macario,ſubornati ad eam rem teſtes,nihil tale factum eſſe, & mentiri Iſchyram aſſeuerauerunt. Iam quod admireris,quum literis ſuis famam eam ſpargant,vbique terrarum à nobis ſublatos eſſe,qui cōſcij teſtimonium ferre poſſent,eoſdem tamen quum iam apparerent,percunctati ſunt, nullo interim pudore tacti,quum ſe viderent, vndecunque quadruplatores declarari. Sed tamen quanquam ſeorſim ſine aliorum authoritate,ita pro libidine agerēt, nutibúſque teſtes admonerent,præfectus minas iactaret,militéſque tela ac vulnera intentarent, nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eóſque ſycophantiæ coarguit. Illi ergo actorum monumenta,

Presbyter ſacrum facit.

C quæ habebant, ſuppreſſerunt,& notariis iniunxere,vt ea amolirentur,neque vlla exemplaria vulgari ſinerent. Sed fruſtra hæc omnia. Nam qui ea ſcripſit, Rufus eſt,qui nunc in Auguſtalliana ſpiculatorem agit,& teſtis eius recitari poteſt. Atque adeo ipſi Euſebiani ea per ſuos Romam miſerunt,eandémque illa ab Iulio Epiſcopo ad me tranſmiſſa ſunt, inſaniunt igitur ſua arcana in manibus noſtris haberi,& à nobis recitari. His & iſtiuſmodi facinoribus patratis, cauſam cur ea facerent,manifeſtam reddidere. Nam & in digreſſu ſuo Arianos ſecum Hieroſolymam adductos in communionem receperunt,ſcriptis eiuſmodi ſuper ea re literis, quarū principium & pars hæc eſt.

Athanaſi° quomodo habuerit quæ Tyri acta ſunt.

Ariani in communionē recepti.

SACRA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA

ECCLESIÆ DEI APVD ALEXANDRINOS,

omnibuſque per Aegyptum, Lybiam, Pentapolim, & vbique per orbem Epiſcopis, presbyteris, Diaconis in Domino

D SALVTEM.

OMnibus nobis in eundem locum ex diuerſis prouinciis ad magnum & feſtum diem cōgregatis,vt dedicationem templi Saluatoris, cura religioſiſſimi Imperatoris Conſtantini omnium regi Chriſto ædificari celebraremus,accumulatiorem vim lætitię attulit,& Dei gratia,& Imperator religioſiſſimus,quum nos vltro ſuis literis,ad ea quæ facienda eſſent,adhortaretur,vt profligata ab Eccleſia Dei omni inuidia, & omni malignitate procul abacta, per quas membra Dei antea diſſidebant,ſimplici animo & pacato Arianos reciperemus,quos aliquantiſper iniqua inuidia extra Eccleſiam retinuit. Hęc ſacra ſynodus.

Certe ipſe Imperator religioſiſſimus ſuo teſtimonio iſtorum virorum rectigradam in fide ambulationem commendat, eámque ex eorum viua voce cognitam approbauit,& nobis eam ſignificauit,certámque & indubitatā reddidit,literis ſuis ſubiecta eorum virorū orthodoxa mente quā ſcripto ediderant. Quis igitur auditis iſtis,fabricas eorū & technas non per-

Athanaſi°.

ſti:

Epiſcopi cur calumnientur ab hæreticis.

Mareotes ager Alexandriæ.

Iſchyra Eccleſia conſtituta vbi.

Iſchyras epiſcopus indirecte creatus, cur Euſebianis omnia licēt.

ſpiciat? Nō enim diſſimulauerunt, quod ipſis in animo fuit, & fortaſſe etiā inuiti veritatem cō- A feſſi ſunt. Nam ſi ego is eram qui Arianos ab Eccleſia arcebam, Arianique me oppreſſo recepti ſunt, quid aliud intelligas quàm omnia in gratiam Arianorum facta eſſe, omniáque cōtra me inſtituta eſſe, tam calumniam poculi cōfracti, quàm Arſenij cædem, vt & hæreſim in Eccleſiam immitterent, & ipſi interim hæreſeos damnati non haberentur? Id profecto erat quod antea Imperator mihi per minas ſcripſerat. Nec verentur in dictis ſuis eos affirmare recte ſentire, quos vniuerſum orbis concilium anathemate damnauit. Neque timuerunt tam præclaram Synodum, quantum in ipſis eſt, in angulis demoliri, homines quiduis temere & dicentes & facientes. Cæterùm præmia redemptarum calumniatum, multo adhuc magis eorum malitiam & impium propoſitum declarant. Mareotes enim, vt dixi, ager eſt Alexandriæ, quo in loco nunquam Epiſcopus fuit, imo ne Chorepiſcopus quidem, ſed vniuerſæ eius loci Eccleſiæ Epiſcopo Alexandrino ſubiacent, ita tamen vt ſinguli pagi ſuos presbyteros habeant. Sunt autem pagi iſti maximi decem numero, aut aliquanto plures. Pagus autem vbi habitat Iſchyras, minimus eſt, & pauciſſimorum hominum, adeo vt non ibi, ſed in proximo pago Eccleſia cōſtituta ſit. Nihilo tamen minus hominem, qui ne presbyter quidem erat, B huius pagi præter maiorum traditionē Epiſcopum ſcilicet appellauerunt. Non quidem ignari ne ipſi quidem, quàm hoc abſurdum eſſet, ſed promiſſis redemptæ calumniæ adacti, etiam illud ſuſtinendum putauerunt, ne maligne habitus ſceleratiſſimus Iſchyras, veritatem enunciaret, Euſebianorumque malitiam proderet. Verum ille neque Eccleſiam, neque populum ſibi obedientem habet, atque vt canis ab omnibus agitatur: Euſebiani autem Imperatori autores fuere literarum mittendarum ad Colluthum (adeo omnia illis licent) vt iuberet Iſchyræ Eccleſiam ædificari, vt auctus ea dignitate, fide dignus habeatur in ſuis de calice & menſa calumniis: ſtatim igitur curauere vt Epiſcopus nominaretur, eò quòd ſibi nec Eccleſiam poſſideret, neque presbyter eſſet, pro ſycophanta neceſſario haberetur, & mentiri videretur: ille tamen quum nec populum habeat, nec ſuos ſibi obſequentes, quemadmodum inane nomen Epiſcopi, ita quoque epiſtolam illam imperatoriam ſine vllo fructu detinet, quippe quæ argumentum ſit ipſius, Euſebianorumque teterrimæ & intentionis & voluntatis.

EPISTOLA COLLVTHI PRESBYTERI
EXARCHON MAREOTEN.

C

Iſchyra noua Eccleſia extructa.

AD preces Iſchyræ presbyteri pietati dominorum meorum Auguſtorum & Cæſarum ſupplicantis, vt ſibi in loco pacis Secontaururi Eccleſia ædificaretur, decreuit diuinitas illorum, vt id quàm primum fieret. Cura igitur, exemplaribus diuini iſtius diplomatis, quod primo loco politum eſt, noſtræque ſanctitatis monumentis perlectis breuitérque perluſtratis, vt in negocio procedatur, & quæ diuinitus conſtituta ſunt, ad effectum perduci queant. Athanaſius.

Illi igitur eo modo captationes inſtituebant, dolóſque & fraudes moliebantur. Nos autem adito principe qui Synodum indixerat, in qua ipſius Comes præſederat, Euſebianorum ſcelera patefecimus, quibus ille auditis, grauiter commotus in hæc verba ſcripſit.

VICTOR CONSTANTINVS
MAGNVS AVGVSTVS.

D

EGo ignoro quid ſibi velint iſta, quæ à veſtra Synodo per tumultum & tempeſtatem iudicata ſunt. Mihi ſane videtur, neſcio quo pacto, veritas per immodeſtiam opprimi dum per veſtram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non conſideratis. Sed erit diuinæ prouidentiæ officium, & explorare ſcelera iſtius contentioſitatis, & explorata diſſipare, vobiſque clare oſtendere, quantam in veſtro congreſſu veritatis curam habueritis, & an veſtra iudicia citra gratiam & odium calculum ſuum prompſerint. Quocirca feſtinanter ad meam pietatem accurrite, vt rerum iſtarum excuſſam, exactámque fidem coram me in præſentia ipſi præſentes doceatis. Quare autem iſta ſcribere voluerim, & quapropter vos literis meis accerſendos putauerim ex ſequentibus cognoſcetis. Ingredienti mihi cognominē & fœlicem patriam meam Conſtantinopolim (eram autem in equo) ſubito Athanaſius Epiſcopus in media via, cum nonnullis aliis quos circum ſe habebat, ita inexpectatus occurrit, vt non leuem mihi cauſam admirationis præberet. Teſtis mihi Deus omnium ſpeculator,

me,

A me, quiſquis eſſet, primo aſpectu agnoſcere nequiuiſſe, niſi noſtrorum quidam, quiſnam ille,
& quamnam iniuriam paſſus eſſet, iam antea auditam, vt fieri ſolet, mihi indicaſſent. Ego igi-
tur per illud temporis verba cum illo non habui, neque colloquium miſcui. Quum autem
ille ſe audiri poſtularet, & hoc recuſarem, & propemodum eum ſummoueri iuberem, magna
libertate nihil aliud poſtulauit, quàm vt vos huc euocari iuberem, quo vobis præſentibus, quę
per vim paſſus eſſet conqueri poſſet: quod quum mihi æquum & temporibus meis congruum
videretur, ſcripto vobis denũciarum volui, vt quotquot Synodum Tyri abſoluiſtis, ſine omni
tergiuerſatione ad prætorium noſtrę clementiæ conueniatis, re ipſa, quantum ſynceritatis in-
tegritatiſquę ſit in veſtris ſententiis coram me ipſo ſyncero famulo Dei (quod ne ipſi quidem
abnegaueritis) declaraturi. Certe per meum erga Deum cultum obſeruantiamque vbique
iam terrarum pax eſt, & à Barbaris ipſis nomen Dei ſynceriter benedicitur, qui hactenus veri-
tatem ignorabant. Nihil dubij autem eſt, eum qui veritatem ignorat, etiam Deum ignorare. *Barbari*
Sed tamen, vt antea dixi, Barbari per me ſyncerum dei famulum, Deum agnouerunt, & iam *Deum agno-*
metuere didicerunt, ideo quòd illũ mihi protectorẽ eſſe, meiq; curã gerere, re ipſa experti ſint, *uerunt ope-*
B atque ita in noſtris rebus Deum agnirũ, noſtri formidine Barbari reuerentur. Nos contra qui *ra Conſtan-*
myſteria clementiæ eius oſtentare & præferre videmur: non enim dixerim tueri, nos inquam, *tini.*
nihil facimus, niſi ea quæ ad diſcordiam & odium pertinent, & vt ſemel dicam, quæ ad hu-
mani generis perniciem referuntur. Quapropter vos meo prætorio ſiſtite, quemadmodum *Concluſio.*
dixi, & feſtinate huc quàm celerrime, certique ſitis me omni ope ſtudioque anniſurum, vt ea
quæ ſunt legis Dei, quàm maxime inoffenſa illabefactáque ſeruentur, quibus nullum nec pro-
brum nec infamia allini poſſit, profligatis ſcilicet & contritis ſemel inimicis legis, qui ſub ſpe-
cie ſancti nominis, multiplices & diuerſas blaſphemias adferunt. Hæc Conſtantinus.

Quibus cognitis, conſcij ſuorum facinorum, cæteris Epiſcopis à profectione retentis, ſoli *Athanaſ.*
Euſebius, Theognius, Patrophilus, & alter Euſebius, Vrſacius & Valens principem adierunt
abſque omni mentione calicis aut Arſenij. Deerat enim illis eius rei fiducia, ſed aliud crimẽ
commentitium detulerunt, Athanaſium ſcilicet minatum eſſe, ſe impediturum quo minus
frumentum ex Alexandria in patriam Cæſaris deueheretur, idque Epiſcopos Adaman-
tium, Ambium, Agathammonem, Arbethinonem, Petrum præſentes ex eo audiuiſſe. Emi-
cuit ibi Cęſaris ira, adeo vt poſt tot atroces minas & tantopere damnatas Euſebianorum in-
C iurias, inaudita cauſa, eueſtigio efferbuerit, & omiſſo iudicio, quod in expectatione erat, nos *Athanaſ.*
in Gallias relegarit. Quæ relegatio eorum ſcelera magnopere oſtendit. Certe beatus Conſtã- *in Gallias*
tinus minor, memor ſcriptorum patris ſui, dum nos patriæ reſtitueret, in hæc verba epiſto- *relegatus.*
lam miſit.

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO CATHOLICAE ECCLESIAE ALEXANDRINAE.

NEque veſtram ſacram mentem latere arbitror, ideo Athanaſium adorandæ legis inter-
pretem in Gallias miſſum eſſe, ne quo tempore ſanguinolentorum hoſtium feritas ſacro
eius capiti quàm maxime immineret, implicitúſque malorum colluuitio aliquid intolerandũ
& cui remedium nullum eſſet, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus
inhiantium ſubtractus, vt ſub me ageret, iuſſus eſt, atque ita in hac vrbe commoratus eſt, vt
omnibus rebus neceſſariis abundaret, tametſi eius reuerenda virtus diuina ope fretus, onera
D aſperioris fortunæ vilipenderet. Iam quum in primis veſtræ in Deum pietati, ſuiſque ſedi-
bus hunc Epiſcopum dominus noſter & pater Conſtantinus reſtituere vellet, & humana
ſorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuerit, ego mihi conuenire puto, vt ſu-
ſcepta voluntate ſacræ memoriæ Imperatoris, idipſum adimpleam, quod ille non potuit.
Quum igitur Athanaſius ad veſtrum conſpectum penetrauerit, tum demum intelligetis, quã-
tæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, ſi quid huiuſmodi in eius gra-
tiam fecerim. Ad hoc enim faciendum meam mentem & veſtri deſiderij imago, & ſpecies
tanti viri inſtigauit. Diuina prouidentia vos ſeruet dilecti fratres. Datum Treueris XV. Calen-
das Iulias, Hæc Conſtantinus.

Quum igitur ex hac cauſa in Gallias amandati ſimus, quis non ſimul videt & imperato- *Athanaſ.*
ris mentem, & Euſebianorum ſanguinarios animos, & principem id propterea feciſſe, ne gra-
uiore calumnia ab illis opprimeremur? Simplici enim animo in audiendo fuit: iſtiuſmodi igi-
tur Euſebianorum acta atque hæc illorum vafricies in conſuendis dolis fuit. Quis igitur iſtis

animaduerſis, non fateatur in mea cauſa nihil per gratiam actum eſſe, ſed omnia bono iure A & merito conſtituta fuiſſe, quum tanta multitudo Epiſcoporum publice priuatimque noſtræ cauſæ ſcriptis patrocinetur, & ſycophantias inimicorum vituperet? Quis iſtis conſpectis, non pronunciauerit Valentem & Vrſacium merito ſemetipſos improbaſſe? & ex pœnitentia culpam ſuam ſcriptis confeſſos eſſe? maluiſſeque aliquantiſper pudefieri, quàm in æternum ſycophantiarum pœnas luere? recte igitur & Eccleſiaſticè fecere beati in ſacris comminiſtri noſtri, quòd quum nonnulli ambigua de nobis loqui: & quæ pro nobis iudicata eſſent, irrita facere conarentur, omnia pati, & exilium ſuſtinere maluerint, quàm vt abrogarent tot ac tantorum Epiſcoporum iudicia. Si igitur veri & legitimi præſules verbis duntaxat noſtris aduerſariis repugnaſſent, aut ſi ipſi vulgares homines fuiſſent, ac non potius eximiarum vrbium Epiſcopi, & capita tantarum Eccleſiarum, ſuſpicio oboriri poſſet, per gratiam iſta ab illis facta eſſe: iam quum & verbis mihi patrocinati ſint, & exilia ſuſtinuerint, in quorum numero eſt

Liberius præſul Romanus. & Liberius Romanus præſul, qui quanquam non vſque ad finem exilij mala perpeſſus eſt, biennium tamen in ea transmigratione perdurauit, non ignarus ſycophantiarum, quas patiebamur. Nec non & Hoſius ille magnus. Itali item, Galli, Hiſpani, & Aphricani Epiſcopi, & B quotquot ſunt Pentapoleos. Nam tametſi Oſis minis Conſtantij conterritus non videbatur Euſebianis contradicere, vis tamen illa & tyrannica Conſtantij poteſtas multæque contumeliæ & interminationes ſatis oſtendunt minime eum in noſtri condemnationem conſenſiſſe, ſed ſenij imbecillitate imparem verberibus ad tempus ceſſiſſe. Quapropter æquum, vt omnes in te minime dubia tanto impenſius oderint & auerſentur vim iniuſtitiamque quas paſſi ſumus, vel ſaltem ea de cauſa, quod ſatis conſtet illas non ob aliud nobis quàm ob Arianam impietatem illatas eſſe. Si quis igitur qualis ſit noſtra cauſa, & quales ſint Euſebianorum ſycophantiæ, ſcire velit, legat ſcripta noſtræ defenſionis, ſumátque teſtes, non vnum quidem aut alterum aut tres, ſed tantam Epiſcoporum multitudinem, & inter eos Liberium & Hoſium

Liberij & Hoſii conſtantia. cum ſuis: Hi enim quum viderent ea quæ contra nos agerentur, omnia pati maluerunt, quàm aut veritatem, aut cauſam noſtram prodere. Idque bono & ſancto conſilio fecerunt. Præterea vis illa quam tanti viri paſſi ſunt, indicio eſt, quid alij tolerauerint. Cætera omnia illa nihil aliud ſunt quàm monumenta & trophæa de Ariana hæreſi, & ſcelere ſycophantarum erecta, & exemplar poſteris inſcriptum, vt ad mortem pro veritate depugnent, & C auerſentur Arianam hæreſim, Chriſto inimicam, Antichriſtique anteambulatricem: & vt nihil fidei habeant noſtris criminatoribus. Teſtimonia enim tot ac talium Epiſcoporum digna ſunt fide, & abunde ſufficiunt ad noſtram innocentiam oſtendendam.

SANCTI PATRIS ATHANASII
AD SERAPIONEM FRATREM,
EPISTOLA.

LEgi literas tuæ reuerentiæ, quibus adhortaris, vt tibi ſcriberem ea quæ contra me hoc tempore acta ſunt: & de impiiſſima hæreſi Arianorum, cauſa, authoréque earum rerum quas patimur, & quo fine Arius vitam clauſerit. Ex tribus iſtis poſtulationibus, duo quidem libenter feci, miſique tuę pietati ea, quæ ad monachos ſcripſi. Inde enim tum noſtra aduerſa, tum D res hæreſeos cognoſcere poteris. De tertio autem capite, nimirũ de morte Arij, multa mecum perpendi, metuens ne ſi id agerem, hominis morti inſultare viderer, veruntamen quia diſputatio apud vos de hæreſi habita in hanc quæſtionem deſiit, An communione celebrata cum Eccleſia, diem ſuum obierit Arius, vt quæſtio de eius

Macarius mortis Arij teſtis. Conſtantinus Arij de fide examinator. morte diſſoluatur, dicam quod res eſt, in pari numero collocans, & rem geſtam indicare, & contentioſos compeſcere. Perſuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo, non auſuros eſſe, qui prius dubij erant, rem denuo in dubium vocare, ſitne Ariana hęreſis Deo odioſa, an non? Ego quidem non aderam, quum ille vita defunctus eſt. Aderat autem Macarius presbyter, & ex eius relatu didici. Acceerſitus autem erat ab Imperatore Conſtantino Arius opera & ſtudio Euſebianorum, quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Catholicæ Eccleſiæ ſeruaret. Ille autem ſe recte credere iureiurando affirmauit, ſuppreſſis iis, ob quæ de Eccleſia reiectus erat per Alexandrum Pontificem, adductis in ſpeciem verbis Scripturæ. Illum

igitur

A igitur ita iuratum, ſe nihil eorum ob quæ ab Alexandro reiectus erat, feciſſe, abſoluit Imperator cum his verbis: Si recta eſt tua fides, bene iuraſti: ſi autem impia eſt, & tamen iuraſti, Deus te pro iuramento condemnet. Ita eum digreſſum à principe voluerunt Euſebiani ſolita ſua vi in Eccleſiam introducere: Sed contradicebat Conſtantinopolitanus Epiſcopus beatus Alexander, non debere, inquiens, hæreſis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Euſebiani, quemadmodum (inquiunt) cum vobis inuitis curauimus ab Imperatore euocari, ita craſtino die, etiam ſi vobis minime ex ſententia ſit, in communionem Eccleſiæ adducemus: Sabbatum autem erat, quum hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mœrore Eccleſiam intrauit, & porrectis ad Deum manibus lamentatus eſt, pronus in vultum cadens, humique iacens ita orauit: aderat autem cum eo Macarius ſocius orationis, qui eius verba excepit. Poſtulabat autem alterutrum, ſi Arius inquiens craſtino die in Synaxim introducetur, nũc dimittas quæſo ſeruũ tuum Domine, & nõ pium vnà cũ impio perdas. Sin autẽ Eccleſiæ tuæ parces, ſcio autẽ quòd parces, reſpice in verba Euſebij, neq; des in exitium & vituperiũ ſortem tuam, & tolle Ariũ, ne eo recepto in Eccle-

Alexãdri oratio contra Ariũ.

B ſiã, videatur ſimul cum eo & hæreſis recipi, néue deinde impietas pro pietate habeatur. Hæc precatus Epiſcopus, plurimũ cogitabundus & anxius inde receſſit, & res mira incredibiliſque euenit. Euſebianis minantibus Epiſcopus orabat. Arius autẽ Euſebianis fretus, multa blaterãs in ſeceſſum abiit, quaſi ad vſum alui, & derepẽte (iuxta quod ſcriptũ eſt) pronus factus, medius crepuit, humique expirauit, vtroque & vita & communione fraudatus. Hic finis Arij. Euſebiani autem magnopere confuſi ſocium coniurationis ſepelierunt: Alexander verò, gaudente Eccleſia, cum pietate & ſana fide communionem celebrauit vnà cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quòd de morte hominis lætaretur, abſit: omnibus enim hominibus conſtitutum eſt ſemel mori, ſed quòd ea res humana iudicia ſuperauerit. Ipſe ſiquidem Dominus iudicem ſe præbens minis Euſebij & Alexandri precibus, hæreſim Arianam condemnauit, oſtendens eam indignam eſſe communione Eccleſiæ omnibuſque manifeſtum reddidit eam tametſi ab Imperatore & ab omnibus mortalibus adiuuetur, ab Eccleſia tamen damnatam eſſe: declaratumque eſt, officinam Arianorum non Deo gratam, ſed impiam & inimicam eſſe. Certe plurimi ex iis qui ante decepti erant, conuerſi

Arij mors.

Hæreſim Arianam condemnauit deus quomodo.

C ſunt, ideo nimirum, quòd non quiuis alius, ſed ipſe Dominus blaſphemiis impetitus, condẽnauerit hæreſim aduerſus ſe conflatam, & manifeſto edocuit, etiam ſi nunc Conſtantius Epiſcopos vi compellat, illam tamen ex ſeſe eſſe incommunicabilem Eccleſiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hęc iam deinceps quæſtio conſopiatur (id enim in pactis fuit) nemóq; adiungatur hæreſi: ſed qui decepti ſunt, reſipiſcant. Quam enim Dominus reprobat, quis approbabit? & quam ipſe incommunicabilem reddidit, quomodo qui eam recipit, non ingens piaculum commiſerit, & palam ſe Chriſto hoſtem declarauerit? Hoc igitur ſufficit ad cohibendos contentioſos: iſta igitur illis, qui tum hanc quæſtionem mouerant, recitentur, vna cũ iis quæ compendio de hæreſi hac ad monachos ſcripta ſunt, vt inde edocti magis ac magis impietatem & malitias Arianorum reprobent. Nemini autem harum literarum exemplar, edas, aut tibi ipſi tranſcribas: nam hoc ipſum monachis quoque iniunxi. Sed pro tuo candore, ſi quid ſcriptis deeſt, addas, atque ita ea ad nos quamprimum remittas. Ex epiſtola mea ad fratres cognoſcere poteris quid in ſcriptis meis ſim paſſus, quapropter tantum non eſt ſcripta edi idiotæ, præſertim de ſummis & præcipuis dogmatibus, ne, ſi quid per imbecillitatem & obſcuritatem ſermonis minus plene ſit dictum, noxam id lectoribus adferat. Plerique enim

Concluſio.

D non fidem aut intentionem ſcribentis reſpiciunt, ſed aut per inuidiam, aut per contentionẽ ſuæ iam antea conceptæ in animo opinionis, prout volunt, verba accipiunt, & ſcripta pro ſua libidine immutant. Det Dominus omnibus & præcipue auditoribus, quibus iſta recitas, vt teneant & veritatem, & ſanam integrámque in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, fidem, Amen.

SANCTVS PATER ATHANA- A
SIVS, OMNIBVS VBIQVE SOLITARIAM VITAM
COLENTIBVS, ET FIDE FVNDATIS, SANCTIFICATIS-

que, in Chriſto Ieſu, dicentibuſque, Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, dilectis & deſideratiſſ. fratribus in Domino. S. P. D.

VEſtris animis fretus, maxime quàm id multis hortatibus à me poſtu-
latis, paucis recenſui & noſtras & Eccleſiæ calamitates, ſimúlque, quã
tum potui, confutaui ſceleratam Arianorum hæreſim, docuíque
quàm illa aliena eſſet à veritate. Sed tamen quæ mihi, dum hæc ſcri-
berem, in mentem venerint, ea veſtræ pietati intimanda opinor, vt in-
de diſceretis, quàm vere hoc dictum ſit à beato Apoſtolo, O altitudo
Rom. 11. diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quæſo autem mihi homini na-
tura imbecilli veniam detis: quanto enim magis ſcribere volebam, &
inſtantius rem vrgebam, vt diuinitatem verbi intelligerem, tanto lon- B
gius eius rei cognitio à me ſubterfugiebat: & ſentiebam me tãtum à tergo relictum eſſe, quã-
Diuinitas verbi inſcrutabilis. tum me promouiſſe & aſſecutum eſſe arbitrabar. Nam hoc ipſum, quod animo comprehen-
dere videbar, ſcribere non potui: & quod ſcribebam, minus erat, quàm concepta in animo
Eccle. 7. Veritatis vmbra, licet ea ipſa perquàm puſilla eſſet. Dixi igitur, vt in Eccleſiaſtico ſcriptũ erat,
Ibidem. ſapiam, & ſapientia elongata eſt à me magis quàm erat, & ô profunditatem profunditatis, quis
Pſa. 138. inueniet illam? & illud in Pſalmis, admirabilis habita eſt ſcientia tua à me, inualuit, & non po-
Concluſio. tero ad eam: & vt Salomon dicit, Gloria Dei abſcondit rationem. Sæpe igitur volui ſubſiſte-
Ad pietatis eruditionem ſufficit impietatis refutatio. re, & deſinere à ſcribendo, credite mihi, tamen ne aut vobis difficilior viderer, aut illis qui id
à vobis poſtularunt & quibus periculum eſt, ne ſilentio meo pertinacius in impietate verſen-
tur, vim mihi ipſe feci, vt pauca iſta, quæ iam veſtræ pietati mitto, conſcriberem. Nam quã-
quàm procul à nobis eſt, vt reuera eſt, veritatis comprehenſio, ob carnis imbecillitatem, ſed
tamen, vt dixit Eccleſiaſtes, cognoſcere poterimus impiorum amentiam, eámque, vbi depre-
hẽderimus, dicere licebit mortem amariorem eſſe: huius rei fiducia, quum certum haberem
eatenus à nobis ſcientiam comparari poſſe, iſta meditatus ſum, non ignarus impietatis refuta- C
tionem, fidelibus ſufficere ad eruditionem pietatis. Nam tametſi impoſſibile ſit deprehende-
re quid ſit Deus, tamen dicere poſſumus, quid non ſit Deus. Scimus autem eum non vt homi-
nem eſſe, nec fas eſſe, vt quicquam, quod creatum eſt, illi affingas: ita quoque de Filio Dei, et-
ſi longius natura ab illo abſiſtimus, quàm vt eam aſſequamur, facile tamen eſt & in procliui
reprobare, quæ ab hæreticis proferuntur, ac dicere non eſſe id Filium Dei, neque fas eſſe de
diuinitate eius vel ſemel cogitare, quæ ipſi dicunt, nedum è labris proferre. Ego igitur, vt po-
tui, ſcripſi, vos autem chariſſimi excipite ea, non tanquam illa, quæ plenam habeant interpre-
tationem de diuinitate Verbi, ſed tanquam ea quæ refutent impietatem hoſtium Chriſti, &
præbeant volentibus occaſionem ad pietatem ſanæ & rectæ in Chriſto fidei. Quòd ſi aliquid
omiſſum eſt: puto autem omnia omiſſa eſſe, veniam dabitis pro æquitate veſtra & pura con-
ſcientia, & ſola audacia propoſiti mei pro defendenda pietate contenti eritis. Solam enim ad
Mortem Arij ſatis eſſe ad reprobandam eius hæreſim. plenam damnationem reiectionémque hæreſis Arianorum, iudicium Domini de morte Arij
ſufficere credendum eſt, quam iam antea per alios didiciſtis. Quæ enim Deus voluit, quis diſ-
ſipabit? & quem ipſe condemnauit, quis iuſtum pronunciabit? Quis porro ex tanto ſigno nõ D
cognoſcit, Deo odioſam eſſe hanc hæreſim, etiamſi homines propugnatores habeat? Quum
igitur noſtra illa legeritis, orate pro nobis, & inuicem ad id exhortamini, & ſtatim iſta ipſa ad
nos remittite, nullumque eius exemplar edite, aut vobis deſcribite, ſed contenti eſtote vt pro-
bi trapezitæ ſola lectione, etiamſi ſæpius legere cupiatis: non enim tutum eſt ad poſteros per-
uenire noſtra iſta ſcripta, quæ vt balbutientes & indocti conficimus. Salutate vos inuicem in
charitate, & quotquot vos adeunt in pietate & fide. Si quis enim, vt dixit Apoſtolus, non amat
1. Cor. 16. Dominum, anathema ſit. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum, Amen. Illi autem
Rom. 1. ea, in quorum finem his machinis vſi fuerant, non ita diu poſtea adimpleuerunt. Mox enim
ab iſtis inſidiis Arianos in communionem recepere ſine omni cura reſpectuque tot iudicio-
rum, quibus illi damnati erant, iterumque imperiale mandatum cauſificati ſunt, nec puduit
eos in epiſtolis ſuis ſcribere, poſt Athanaſium afflictum, odia deſiiſſe, & iam inde ſe Arianos
recipere, & ad terrorem audientium ita ſibi ab imperatore mandatum eſſe, iactitant. Quin
illud auſi ſunt ſine omni fronte adiicere, Arianos recte ſentire, nihil præ oculis habentes illud

quod

A quod ſcriptum eſt, Væ qui dicitis amarum dulce, & qui ſtatuitis tenebras eſſe lucem. Ad
omnia enim pro hæreſi parati ſunt. Age nũ vel iſtinc manifeſte oſtenditur, nos nõ quidem Ec-
cleſiaſtico iudicio, ſed minis Imperatoris, ob noſtram in Chriſtum pietatẽ, & tum hęc paſſos
eſſe, & nunc in præſentiarum perſecutionibus agitari? Quum & aliis Epiſcopis ad eundem
modum fictis criminibus inſidiati ſint, quorum aliqui in exilio obdormierunt, adepti iam
gloriam confeſſionis in Chriſtum, aliqui etiãnum extorres fortiter adhuc contra eorum hæ-
reſim obſiſtunt, dicũtque cum Paulo, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? quin etiam hinc
eorum hæreſim cognoſcere, vel potius conuincere poſſis, quòd quiſquis ipſis charus eſt, &
eiuſdem impietatis ſocius, etiamſi aliis delictis, infinitiſque ſceleribus obnoxius ſit, etiamſi
aduerſus ſe habeat argumenta ſcelerum ſuorum, & demonſtrationes euidentiſſimas, probus
tamen apud eos, & in precio habetur, quinimo ſtatim Imperatoris amicus efficitur, commẽ-
dabilis ſcilicet ſua impietate: & qui nundinator, & pleraque quæſtui habet, libertatem quid-
uis agendi à iudicibus impetrat. Qui autem eorum impietatem redarguit, & quæ Chriſti ſũt,
ſynceriter procurat, iſte tametſi purus in omnibus, tametſi ſibi nihil ſit conſcius, tametſi nullũ
habeat accuſatorem, modo ipſi crimen fingant, ſtatim abripitur, & ſententia Imperatoris
B eueſtigio in exilium mittitur, vt obnoxius criminibus, quæ iſti voluerunt, quòd in regẽ fuerint
contumelioſi, quaſi in nomen Dei. contra, qui hæreſim illorũ fouet, requiritur, & ſtatim ſum-
mittitur in exulum illorum Eccleſias: ac continuo confiſcationes, contumeliæ, & quicquid
graue eſt, in eos intentatur, qui hunc ſuperuentitiũ Epiſcopũ non recipiunt. Et quod iniquiſ-
ſimũ eſt, quem populi cupiunt, & irreprehenſibilẽ cognoſcunt, hunc tollit & in exiliũ mittit
princeps: eum vero quem non cupiunt, quem non norunt, hunc è longinquo cum militibus
& diplomatibus ſuis ad populos mittit. Ac iam inde magna neceſsitas inducitur, odiſſe quem
diligunt, ſuum inquam & in fide magiſtrum, & in pietate parentem eumque quem nolunt,
diligere, eique ſuos liberos concredere, cuius vitam conuerſationémque, & quis denique ſit,
ignorant, aut ſupplicium pati, niſi Imperatori pareant. Hæc & nunc & olim fecere contra or-
thodoxos impij iſti homines, monumenta ſuæ malitiæ & impietatis omnifariam apud om-
nes exhibentes. Eſto Athanaſium culpauerint aliquid, quid alij Epiſcopi fecere? quam in il-
los cauſam habuere? aut quis ab illis Arſenius interfectus eſt? Quis apud illos Macarius pres-
byter? aut calix confractus? quis ibi Meletianus fabulam agit? Ergo ex facinoribus illorum ad-
C uerſus iſtos, obiecta Athanaſio falſa eſſe demonſtrãtur: rurſumque quæ in Athanaſium moliti
ſunt, ſatis coarguunt, quæ illis imputauere, calũnias eſſe. Immanis bellua, nempe hæreſis iſta
terras inuaſit, vt quæ non verbis, veluti dentibus ſuis homines innocentes lædat, ſed & exter-
nam vim ad inſidias faciendas comparauit, & quod prorſus iniquiſsimum eſt, nemo ex illis ac-
cuſatur: aut ſi accuſetur, iudicio ſubiicitur: aut ſi ſpecies iudicij prætexitur, & cauſæ cognitio
ſimulatur, ſententia quæ datur, cum innocentem pronunciat, & accuſatores damnat, magiſ-
que accuſator probans periculo, quàm reus conuictus pudore tentatur. Omnes certe apud
illos ſordibus ſcatent, & eorum caraſcopi, hoc eſt, exploratores, quum minime ſint Epiſcopi,
longe maculoſiſſimi ſunt. Quòd ſi quis apud eos Epiſcopus eſſe velit, nõ illi occinitur, Opor-
tet Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem: ſed hoc illi dicitur, Sentias contra Chriſtum, nec de
moribus tuis ſis anxius: id enim tibi ſufficit ad commendationem, & ad principis amicitiam:
ita reuera agitur cum iis qui Arianice ſentiunt. Contra veritatis æmulatores, tametſi ſancti,
tametſi puri appareant (quemadmodum dixi) rei fiunt, quum illis libuerit, quum eam, quam
volunt, cauſam finxerint. Et hoc ex eorum calamitatibus perſpicere licet. Fuit quidã Euſta-
D thius Epiſcopus Antiochiæ vir confeſsione clarus, religione pius, quem magno ſtudio pro
veritate ſtantem, & Arianam hæreſim odio proſequentem, auerſantémque homines Ariani-
cæ opinionis, ita apud Conſtantium ficta calumnia accuſarunt, quaſi in matrem principis cõ-
tumelioſus fuiſſet: nec mora, in exilium eiicitur & cum eo ingens turba presbyterorũ & dia-
conorum, ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidem recipi oportuit, poſt
exilium Epiſcopi, non ſolum in Eccleſiam introduxerunt, ſed & pleroſque ex iis Epiſcopos
creauerunt, vt eos in ſua impietate ſocios coniuratóſque haberent, ex quorum numero eſt
Leontius ille caſtratus, qui Antiochiæ nunc Epiſcopatum tenet, & ante eum eodem in loco
Stephanus tenuit: Laodiceæ verò Georgius & Theodoſius, qui Tripolim etiam habuit. Eu-
doxius porro Germaniciæ, & Euſtatius nunc in præſentia Sebaſtiæ pro Epiſcopo ſe gerit.
Quid, an hic ſaltem greſſum ſuum repreſſerunt? minime gentium: Eutropius enim Adriano-
poli Epiſcopus, vir bonus & in omnibus perfectus, quia ſubinde Euſebium coargue-
rat, & illa tranſeuntibus author erat, ne impiis Euſebij verbis fidem adhiberent, eaſdem

Eſa. 5.
Athanaſi⁹ & alij epiſcopi cur perſecutionibus agitati fuerint.
Rom. 8.
Hæreſis quomodo conuincenda & cognoſcenda.
Chriſtiani vere fideles quomodo perſecuti.
Arrianiſmum qui fouent epiſcopi creantur ab hæreticis Euſeb.
Principis tyrannus.
Immanis bellua hæreſis quomodo.
Iniuſtitia ab hæreticis exercetur.
1. Tim. 3.
Euſtatius in exilium pulſus, cur.
Epiſcopos eiiciunt hæretici vt ſuos in Epiſcopatum inducant.
Epiſcopi ab Arianis afflicti.

cum Euſtathio calamitates patitur,& à ciuitate ſua & Eccleſia propellitur,eò quòd Auguſta A illi grauiter ſuccenſeat. Euphratiũ autẽ Calanis,Cymathius Palti,alter itẽ Cymathius Taradi, Aſclepas Gazæ,Cyrus Berœæ,quę eſt in Syria,Diodorus in Aſia,Dõmen in Siemio Ellanic⁹ in Tripole Epiſcopi viſi ſunt tantũmodo hęreſim odiſſe,& id tãti fuit,vt hos ſub ſpecie alicuius cauſæ illos prorſus ſine vlla cauſificatione,diplomate Imperatoris exturbatos è ciuitate alio trãſtulerint, ſuffectis in eorũ locum,quos impios nouerant.

Marcellus Galatia epiſcopus cur in exilium miſſus.

De Marcello autẽ Epiſcopo Galatiæ, ſuperuacuum fuerit fortaſſe mentionem facere,quum nulli non conſtet,Euſebianos ab eo de hæreſi reprehenſos,hæreſeos recriminationem pro talione illi viciſſim impegiſſe,ſenẽque hominem in exilium eieciſſe.Ille autem Romam profectus ſeſe innocentem docuit, & vt iuſſus ab illis fuerat,ſcripto ſuam fidem,quam Sardica Synodus amplexa eſt,edidit.

Hæretici per fœminas commẽdantur Imperatori.

Euſebiani contra neque cauſam dixerunt,neque de impietate ſcriptorum ſuorum conuicti,pudore repreſſi ſunt,ſed potius grauius in omnes ſæuierunt:& quia per fœminas ad Cæſarem cõmendationem habẽt, cunctis ſe terribiles præbuere. Epiſcopum autem Cõſtantinopolitanũ nemini arbitror ignotum eſſe,quanto enim clarior ciuitas,tanto minus factum celari poterit.

Macedoni⁹ falſum crimen obiicit Paulo Epiſcopo Conſtant.

Etiam huic quoque crimen obiectum eſt,idque falſum fuiſſe vel inde colligas, quòd qui illũ B reum fecit Macedonius,nobis in ea accuſatione præſentibus, cum reo ſuo, cuius presbyter erat, communionem ſumpſit.

Euſebii ambitio.

Huc tamen vbi oculos ſuos adieciſſet Euſebius,vt raperet epiſcoparum eius ciuitatis (eodem enim modo à Berito Nicomediam tranſiluit) non defuit in hunc Paulum ſpecies calumniæ, neque illi ignari oblitique ſuarum inſidiarum fuere,ſed perſeuerarunt in criminando,

Paulus Epiſcopus in varias terras deportatus, ab Euſebianis tandem ſtrangulatus.

& primum quidem per illos in Pontum relegatus eſt,poſtea à Cõſtantio ferro vinctus in Singra Meſopotamiæ deportatus eſt,rurſum inde in Emeſam, atque ex Emeſa in Cucuſam Capadociæ circa deſerta Tauri abreptus eſt,quo in loco vt ab illis renunciatum eſt,qui cum illo fuere,laqueo per Euſebianos ſtrangulatus vitam finiit, Euſebiani verò hoc ſcelere commiſſo ſine omni pudore, vt vbique mendaces hominis extincti aliam cauſam finxere,tanquam ex morbo periiſſet, quum longe aliud conſtet omnibus eius loci incolis. Siquidem Philagrius per id tempus eorum locorum vicarius, omniumque quæ ipſi vellent hiſtrio, ſed tamen ſuper hoc ſcelere ſtupens ac mœrens,credo quod alius,ac non ipſe potius eius necis author eſſet,plurimis rem prodidit,& inter reliquos mihi notos Serapioni Epiſcopo Paulum ab Euſebianis in arctiſſimo & obſcuriſſimo loco recluſum fuiſſe,relictumque ibi vt fame periret, C

Paulus Epiſcopus quomodo & à quo ſtrangulatus.

deinde poſt ſex dies,quum eò ingreſſi Euſebiani,hominem adhuc ſpirantem inueniſſent,per vim Epiſcopum ſtrangulaſſe,atque eo genere finis vitam clauſiſſe, & diaconum dixiſſe,inferendæ necis miniſtrum Philippum prępfectum fuiſſe.

Philippus Pauli epiſcopi ſtrangulator quas pœnas luerit.

Verum ad hoc ſcelus vindicta diuina conniuendum ſibi non putauit:Philippus enim nondum vertente anno,prępfectum ſua cum magna ignominia ſpoliatus eſt,ac iam inde priuatus iis quibus minime volebat,ludibrio fuit.Mœſtus igitur mirum in modum, & quemadmodum Cain gemẽs & tremens,& quotidie percuſſorem expectans, longe à ſuis ac patria ſua, veluti attonitus, quod minime volebat,morte extinctus eſt. Quid?quòd ne mortuis quidem parcunt,quos viuos olim calumniis perſequebantur,ac tantis terroribus agunt,vt viuos in exilia propellant, & mortuorum nihil miſereantur. Nam etiam tunc ſoli præter morem omnium mortalium extinctis infenſi remanent,& in extinctorum amicos & conſanguineos ſucceſſionem ſuarum inſidiarum transferunt,homines prorſus probitati infeſti,& pluſquam hoſtes animo efferati, idque in gratiam hæreſeos. Nec enim veris ſed fictis criminibus tum mihi tum cæteris omnibus inſidiantur.

Conſtantini filij tres.

Hoc quum viderent tres fratres Conſtantinus, Conſtantius,& Cõſtans, poſt obitum patris ſui iuſſerunt quemque in ſuam Eccleſiam & patriam reuerti, ſcribentes quidẽ D de ſingulis ad ſingulas ipſorum Eccleſias:de Athanaſio vero ad iſtum modum, quæ & vim rei actæ,& Euſebianorum parricidalem animum oſtendunt.

EXEMPLAR CONSTANTINI CÆSARIS POPVLO CATHOLICÆ ECCLESIAE ALEXANDRINORVM.

EGo autem id veſtras ſanctas mentes latere non arbitror, ideo Athanaſium, &c. Epiſtola ſuperius deſcripta eſt Athanaſius.

Scripta igitur principis iſtiuſmodi fuere: Ecquis igitur eorum fraudulentiæ & inſidiarum grauior teſtis eſſe poſſit,quàm ille qui certus de negocio in hunc modum ſcripſit? Euſebiani igitur videntes hæreſim ſuam ſuccumbere, & Romam, & ad Imperatores Conſtantinum & Conſtantem contra Athanaſium ſcribunt: ſed quia ab Athanaſio miſſi legati, mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cum pudore reiecti ſunt. Epiſcopus autem

Romanus

A Romanus Iulius Synodum iuſſit fieri vbicunque vellemus, vt tuto & crimina obiicerent, & inuicem ſibi obiecta refutarent: id enim eorum legati, quum ſe vinci animaduerterent, poſtularant. Rebus igitur inceptis, quum male ſibi vbique conſcij de cauſa ſua in Eccleſiaſtico conſeſſu deſperarent, Conſtantium cum lamentis, vt hæreſeos propugnatorem, adeunt. Vides, inquiunt, omnes à noſtra hæreſi deſiſtere, pauci reſidui ſumus, incipe perſequi, quoniam etiam ab iſtis paucis deſtituimur, & deſerti relinquimur: quos enim vi ad communionem noſtram per exilia Epiſcoporum adegimus, ij ab Epiſcopis in ſedes ſuas reuertentibus, vt contra nos ſentiant, perſuadentur. Scribe igitur ad omnes, & mitte denuo Philagrium præfectū Ægypti: ille enim idoneus eſt his negociis gerendis, vt re ipſa & experimentis patuit, nec mirum quum ſit apoſtata. Mitte item Georgium, Epiſcopum Alexandriam, nam & iſte poterit quoque ſtabilire noſtram hæreſim. Mittit igitur literas Conſtantius, & in omnes perſecutionem mouit, emiſſariis ad eam rem vſus Philagrio, & quodam Arſacio eunucho. Miſſus quoque eſt Georgius militari manu. Eadem ſtatim deſignata ſunt quæ prius. Coacta enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forenſi vulgo, vnà cum proteruis iuuenibus, cum gladiis

Euſebianorum ad Conſtantium oratio.

Philagrius apoſtata.

B & fuſtibus templum Quirini inuadunt, alios mactant, alios pedibus obterunt, pleroſque cōciſos, partim in carcerem, partim in exilium coniiciunt, multaſque fœminas miſeris modis captatas, publice ad tribunalia crinibus trahunt, tractáſque contumeliis indigniſſime afficiunt: aliorum bona fiſco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de cauſa, quàm vt eos ad partes Arianorum, & Georgium recipiendum, quem Imperator miſerat, compellerent. Athanaſius autem priuſquam iſta fierent, ſemel re cognita, Romam profectus eſt, non ignarus hæretici furoris. Iulius vero presbyteros ſuos Elpidium & Philoxenum cum literis ad Euſebianos miſit, certū diem definiens, vt aut præſentes ſe ſiſterent, aut cognoſcerent ſe omnibus modis ſuſpectos haberi. Cæterum Euſebiani, vbi ſemel audiſſent Eccleſiaſticum conſeſſum fore, vbi nec Comes affuturus eſſet, neque ſatellites pro foribus excubarent, nec ex Cæſaris præſcriptis omnia fierent, quibus rationibus & non aliis Epiſcopos vicerant, imo qui ſine hoc præſidio ne loqui quidem auderent: ita inhorruerunt & metu contracti ſunt, vt presbyteros detinerent vltra diem condictam, cauſificationem interim turpem fingentes, ſe ob bella Perſarum venire non poſſe, ſed in ea re nihil veri: metus enim conſcientiæ eos impedie-

Conſtantius euſebianorum precibus indulget. In templo Quirini strages magna facta.

Concilium Romanum à Iulio Pap. conſtitutum.

C bat. Quid enim negocij Epiſcopis cum bello? aut quid obſtaculi illis à Perſis oriebatur, quo minus Romam quamuis longinquam & tranſmarinam vrbem proficiſcerentur? Orientis igitur loca ſuáſque prouincias obeuntes quærebant, ſi quis ipſis aduerſaretur, vt eum per calumniam in exilium profligarent. Certe presbyteros ſuos dimiſerunt cum abſurdiſſima excuſatione, hoc genere colloquij inter ipſos habito: Quandoquidem Eccleſiaſtico iudicio vincere nō poſſumus, ſolita noſtra vi agamus. Dant igitur literas ad Philagrium, authoréſque ſunt, vt ille quàm primum cum Gregorio in Ægyptum abeat: ac ſtatim iam inde Epiſcopi flagellabātur, & acerbis vinculis conſtringebantur, Sarapammonem confeſſorem in exilium mittunt, Potamonem quoque & ipſum confeſſorem qui oculum in perſecutione perdiderat, ita conciderunt plagis in ceruicem, non ante deſinentes, quàm vbi illum pro mortuo abiicerent, adeo vt vix poſt aliquas horas curationibus fomentiſque ſpiritū recollegerit, Deo quidem illi concedente vitam, ſed admodum breuem: paulo enim poſt ex dolore & plagis ex hac vita deceſſit, adeptus in Chriſto gloriam iterati martyrij. Alios vitæ monaſticæ æmulatores, ſedēti pro tribunali Philagrio, vnà cum Blacio duce: heu mihi, quot ibi Epiſcopi virgis conciſi ſunt? Deinde miſer Georgius poſt tanta ſcelera inuitabat omnes, vt ſecum communicarent. Atqui

Euſebiani Concilium Romæ indictum fugientes.

Euſebianorum decretum.

Perſecutiones variæ epiſcopis impoſitæ ab Arianis.

D ſi communionem ab illis poſtulabas, indigni erant, qui verberarentur: quod ſi vt malos eos verberandos cenſuiſti, cur illos vt ſanctos inuitas? Verùm nihil illi curæ erat, quàm vt eorum iuſſa, à quibus miſſus erat, adimpleret, & hæreſim ſtabiliret, eas ob cauſas ſtultus ille homicida, carnifex, & contumelioſus, fraudulentus, & in ſumma, Chriſti hoſtis factus eſt: Epiſcopi autem materteram ita perſecutus eſt, vt ne extinctam quidem humari ſineret, & quod voluit conſecutus eſſet, & inſepulta abiecta fuiſſet, niſi qui eam ſuſtuliſſent, ſuum ſe cadauer efferre dixiſſent, tam impiis iſthic moribus fuit. Nam quum & alij mendici errones eleemoſynam acciperent, iuſſit ea quæ eleemoſynis deſtinata eſſent, diripi: & vaſa quibus oleum & vinum deferebatur, confringi, vt non ſolum in accipiendo ſe impium præberet, ſed re ipſa dominum contumelioſe tractaret, auditurus iamiam ex Domino, quatenus viliſpendiſti iſtos, & me vilipendiſti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem tranſcendunt: & quibus auditor fidem negaret. Cæterum iſta ideo patrauit, qui neque ſecundum Eccleſiaſtica inſtituta creatus erat, neque pro Apoſtolica traditione nomen Epiſcopi

Georgij hæretici geſta impia.

Georgius eleemoſynas diripi iuſſit.

Georgius creatus epiſcopus non iure &c.

obtinebat. Sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa miſſus fuit, non aliter quã A
ſi ſecularis magiſtratus ei demãdatus eſſet. Ideóque maiori ſtudio magiſtratuum amicitiam,
Antonius pater hæremita. quàm Epiſcoporum aut monachorum ſectabatur. Si quando igitur pater Antonins ad illum
è montanis ſcribebat (quemadmodum pietas peccatori in abominationem eſt) eodem quo-
que modo ſancti viri ſcripta abominabatur. Quòd ſi Imperator aut Dux exercitus, aut alius
quiſpiam Iudex ad eum literas dediſſet, ita lætus alacérque erat, quemadmodum ij de qui-
Prou. 2. bus in Prouerbiis non ſine quærimoniis dicitur, O qui relinquitis vias rectas, qui malis oble-
ctamini, & gaudetis conuerſatione malorum. Certe qui cum huiuſmodi literas afferebat, pe-
cuniis honorabat, Antonij aliquando epiſtolam duci Blacio conſpuendam abiiciendáque
tradidit. Sed hoc diuina vindicta inultum non prætermiſit. Siquidem non diu poſtea Blacij
femur proficiſcentis ad primam manſionem equus cui inſidebat, ceruicibus retortis ita mo-
mordit, atque è dorſo excuſſum humi afflixit, vt intra triduum proximum periret. Ad iſtum
Georgij mors. modum illi cum omnibus agebant. Romæ verò congregati Epiſcopi prope quinquaginta,
Euſebianos vt ſuſpectos timentéſque ſe ſiſtere, non receperunt, & quæ ab ipſis ſcripta eſſent,
pro vanis habuerunt: nos autem receperũt, noſtrámq; communionem amplexi ſunt. Interim B
quum iſta fierent, ſimul & de Synodo Romana Conſtans Imperator ſimul, & quid Alexan-
driæ & per vniuerſum orbem contra Catholicos gereretur, reſciuit: miſſæ igitur ſunt literæ à
Conſtante ad fratrem ſuum Conſtantium, ibíque de amborum ſententia placuit, vt Synodus
celebraretur, & de rebus actis cognitio fieret, ne vlterius iniurioſe habiti iniuriis afficerentur,
In Sardicẽſi cõcilio quid actum. vel iniurioſi vlterius pergerent iniuriam facere. Conueniunt igitur ab Oriente & ex Occidẽ-
te in vrbem Sardicam numero plus minus centum Epiſcopi, Occidentales vnum duntaxat
Hoſium ſecum habuere, Orientales contra ſuccincti pædagogis & aduocatis Muſaniano
comite & Heſychio Caſtrenſi, aduenere, eorumque fiducia nixi audacter ſeſe præſentes ob-
tulerunt, ſperantes eorum viribus, iterum omnia confici poſſe. Horum enim opera ſe quibus
volebant, terribiles oſtendebant, & inſidias, quibus libitum erat, innectebant. Cæterum vbi
iam re ipſa experiebantur Eccleſiaſticum morem tantùmodo obſeruari & ex ſingulis Eccle-
ſiis ciuitatibúſque accuſatores ibi præſto eſſe, & documenta rerumque probationes aduerſus
ſe in promptu eſſe, conſpicatique ibidem Arium & Aſterium venerabiles epiſcopos vnà qui-
dem ſecum ex Oriente profectos, ſed diuerſo itinere ingreſſos, nobiſque inueniendo comi-
tes factos, eoſdemque memorantes vafriciem ipſorum, & quantopere res ſuas ſuſpectas ha- C
berent, iudiciumque metuerent, ne à nobis quidem ſycophantiæ, ab accuſatoribus verò ab
ipſis ſubornatis omnia per dolum feciſſe conuincerentur: hæc inquam illi conſpicati, & ſi ala-
criter aduenerant, arbitrati nos metu conterritos minime occurſuros, tamen quum animad-
uerterent noſtram fiduciam, intra Palatium ſe recluſerunt, quo in loco domicilium habe-
Euſebiani è ſua frau de dilapſi. bant, atque ibi ita inter ſe conſuſurrarunt: Ad alia venimus, & alia conſpicimus, acceſſimus cũ
comitibus, & ſine comitibus res agitur, prorſus futurum eſt vt condemnemur. Noſtis qualia
ſint decreta ordinationéſque, Athanaſio in manu ſunt monumenta omnium Mareotæ acto-
rum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur hæſitamus? quid
moramur? fingamus aliquam cauſificationem, & diſcedamus, ne ſi manſerimus, condemne-
Euſebianorum cõcilium mur. Melius eſt de fuga erubeſcere, quàm conuictos de ſycophantia condemnari. Si fugeri-
mus, poterimus aliquo modo hæreſim propugnare. Quòd ſi nos fugientes condemnauerint,
habemus Cæſarem propugnatorem, qui non permiſſurus eſt vt à populis de Eccleſiis eiicia-
mur. Ad iſtum modum ipſi inter ſe diſceptabant: Hoſius autem, cæterique Epiſcopi crebro il-
lis Athanaſij fiduciam renunciabant, & quam promptus ad cauſam dicendam eſſet, & quan- D
topere iactaret ſe eos ſycophantiæ conuicturum, & inter cætera dicebat, Si timetis iudicium,
cur huc veniſtis? oportebat aut huc non venire, aut huc profectos iudicium non ſubterfuge-
re. Illi quum hæc audirent, & magis magiſque percellerentur, abſurdiore quàm Antiochiæ
Fugam parant Euſebiani. cauſificatione vſi ſunt, & ſub eo prætextu quaſi Imperator ipſis triumphalia de Perſis per lite-
ras ſcripſiſſet, fugam adornarunt, & ſine omni pudore hanc cauillationem pro excuſatione
per Euſtathium presbyterum Sardicenſis Eccleſiæ renunciarunt. Verum ne ita quidem ipſis
fuga ex ſententia ſucceſſit, ſtatim enim Synodus, cuius patronus erat Hoſius, illis disertè ſcri-
pſit, vt aut occurrerent reſponſuri, & de ſuis in alios, aliorumque criminibus in ipſos, aut cer-
to ſcirent ſe pro reis à Synodo condemnandos, & Athanaſium cum ſuis, vt puros ab omni cri-
mine liberandos. Illi autem maiori metu conſciẽtiæ angebantur, quàm vt iſtiuſmodi literis ob
Arianorũ fuga qualis temperarent. Nam cùm viderent eos, quos iniuria affecerant, ne ad reſpondendum quidem
auſi ſe reflectere, ſumma intẽtione fugam rapiebant. Talis igitur & tam fœda illorum fuga fuit.
Syno-

A Synodus autem ex pluribus quã trigintaquinque prouinciis coacta, cognita Arianorum mali-
tia, permiſere Athanaſio cum ſuis vt cauſam diceret tùm de calamitatibus ſuis, tùm de calum-
niis quas paſſus eſſet, auditiſque eius rationibus, hominem innocentem, quemadmodum ſu- *Athanaſii innocentia probata*
perius dixi, pronunciarunt, eumque magna admiratione proſecuti ſunt, adeò vt eius commu-
nionem amplecterentur, & literas paſſim miſſitarent tum ad cuiuſque diœceſim, tum potiſſi-
mum in Ægyptum, Alexandriam, & Lybiam, quibus ſignificabant Athanaſium cum ſuis pu
ros & extra omnem culpam eſſe, eorumque accuſatores ſycophantas & facinoroſos, & quid- *Hæretici epiſcopi depoſiti.*
uis potius quàm Chriſtianos appellari debere. Eos igitur cum pace dimiſerunt, Stephanum
autem & Miophantum, Acacium, & Georgium qui Laodiceæ pro Epiſcopo fuit, Vrſacium
item & Valentem, & Theodorum & Narciſſum depoſuerunt: Georgij autem nomen Alexã-
driam miſſi ita in damnando recitarunt, vt nec vnquam eum Epiſcopum, nec dignum, qui *Georgius indignus Chriſtiani nominis.*
Chriſtianus appellaretur, cenſerent: reſciderunt enim omnes illius in ordinibus dandis con-
ſtitutiones, interdicentes ne quiſquam ab eo ordinatus in Eccleſia vel nomen ſui ordinis obti-
neret, idque in odium inauditorum ſcelerum Georgij. Et ita quidem Athanaſius cum ſuis di-
B miſſus eſt in pace: literæ autem quæ in hac pace ſcriptæ fuerunt, propter longitudinem omi-
ſimus. Synodus porro ad iſtum modum ſoluta eſt. Qui autem exauctorati erant, quum æquũ
eſſet, vt vel ſic quieſcerent, vnaque cum iis qui tam fœda fuga receſſerent, ea in abeundo deſi-
gnarunt vt priora eorum facinora pro minimis æſtimes. Quum enim eorum communionem
vt fugientium à Synodo & noxiorum, Adrianopolitani auerſarentur, rem detulerunt ad Im-
peratorem Conſtantium, effecereque vt illi è loco fabricæ cognomine, more laicorum capiti-
bus truncarentur adminiſtro in iſtis rebus Philagrio, præſente quoque & ibi comite. Huius
rei monumenta ante vrbem conſiſtunt, quæ nos inter prætereundum vidimus, idque ideo fe-
cêre, quòd eo modo fugam ſuam ſe, ne ſycophantæ haberentur, corrigere poſſe exiſtimarent.
Imperatore vero prompto ad omnia quæ ipſi vellent, effecere, vt ab Alexandria in Armeniam *Epiſcopi in exilium miſſi.*
duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium porrò & Aſterium, alterum in petra Pale-
ſtines, alterum in petra Arabiæ Epiſcopum, qui ab ipſis deſciuerant, non ſolum in ſuperiorem
Africam relegarunt, ſed vt contumelias paterentur, operam dedêre. Lucij porrò Adrianopo- *Ferro vincti*
leos Epiſcopi manus ceruicemque, plurima aduerſus ipſos audacia vtentis & impietatem re-
darguentis, iterum vti prius ferro vinxerunt, vinctumque in exilium deportarũt, ibique, quòd
C ipſos minime latet, extinctus eſt. Diodorum quoque Epiſcopũ ſuis ſedibus expulerunt, Olym-
pium item ex Ænis & Theodulum ex Traianopoli, ambos Epiſcopos Thraciæ bonos & or- *Olimpius. Theodulus.*
thodoxos viros, infenſos hæreſi, calumniis impetiuerunt: ſemel quidem quum ad Euſebiano-
rum calumnias Conſtantius Imperatot edictum miſit, iterum autem quum iſtius rei memo- *Conſtantii edictum in Chriſtianos quale.*
ria ab Euſebianis refricata eſt. Habebat autem edictum, vt non ſolum ciuitatibus & Eccleſiis
eiicerentur, ſed & capitali pœna, vbicunque inuenti eſſent, plecterentur. Mirum quidem faci-
nus ſed non alienum ab ipſorum moribus. Siquidem non aliter quàm Euſebij diſcipulos, Eu-
ſebianique animi ſucceſſores decuit, ſeſe geſſere, adeo vt æque terribiles ſeſe in Thracia ex-
hiberent, ac patres ipſorum Alexandriæ ſeſe exhibuerant. Curauêre igitur edicta fieri, quibus
portus & introitus ciuitatum obſeruari iuberentur, ne quibus à Synodo conceſſum erat, redi-
tus in Eccleſias ſuas pateret: ſimulque diplomata ad iudices Alexandrinos nominatim de Atha *Conſtantii litera in Athanaſium & ſuos.*
naſio & presbyteris certis impetrauerunt, vt ſiue Athanaſius ſiue quiſpiam ſuorum vrbes aut
fines illos ingredi deprehenderetur, capite id lueret. Ad eum modum Iudaica iſta hæreſis,
non ſolum Chriſtum inficiari, ſed etiam cædes facere condidicit. Verum ne hoc quidem ſa-
D tis fuit, vt quietem vellent: nam vt ipſorum hæreſeos pater, vt leo circuit, quærens quem deuo-
ret, ita iſti publici curſus facultatem nacti, ac proinde circumcurſitantes, in quoſcunque inci-
dunt, qui vel fugam eorum carpant vel hæreſim auerſentur; eos indignis modis nunc flagris *Euſebian. licentia & impia facinora in chriſtianos*
concidunt, nunc vinculis conſtringunt, nunc è natali ſolo exterminant. Tantus certè terror
eorum hominum fuit, vt multos coegerint ad hæreſis ſimulationem, multoſque eo metu af-
fecere, vt maluerint in hæremum defugere, quàm vel ſemel in illos incidere. Hæc ſunt poſt fu
gam eorum audaciæ & inſaniæ facinora. Quin & nouum quiddam mirumque deſignant,
quod vt probè eorum hæreſim decet, ita nunquam prius auditum eſt: & tale, quod fortaſſe ne
apud gentiles quidem proteruiores, nedum apud chriſtianos futurum putes. Miſſis enim à
ſancto concilio in legationem Epiſcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis eſt Campaniæ: *Vincentius Capuæ epiſcopus*
& Euphrate Agrippinæ, quæ eſt metropolis ſuperioris Galliæ, vt pro Synodi decretis Impera-
tor Conſtantius Epiſcopos, quos ipſe eiecerat, in ſuas ſedes reuerti pateretur: & in eam ſenten-
tiam à Conſtante pientiſſimo ad fratrem ſuum literis datis quibus Epiſcopos illi commenda-

Stephanus Euſebianꝰ impudẽs calumniator. *Euſebianorum cũ meretrice facinus.*

bat, viri iſti mirifici & ad quoduis facinus prompti, quum legatos iſtos Antiochiæ vidiſſent, A in commune quidem concilium ineunt; ſed ita tamen vt Stephanus fabulam initi concilij peragendam ſuſciperet, vtpote ad iſtiuſmodi res longe aptiſſimus. Suſcepto negocio, conducit ille publicam meretricem, in ipſis feriis ſanctiſſimi Paſcharis, eamque nudam per tenebras immittunt in ædes Eufrate Epiſcopi. Meretrix autem quia principio credebat iuuenem eſſe, à quo accerſeretur, prompte ſequebatur. Poſtquam autem ita deſtituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiuſque conſiderans, ſenis vultum & Epiſcopi ſpeciem animaduerteret; ſtatim clamorem edit ac vim quiritatur: illi contra, eam orare vt taceret, & falſum crimen Epiſcopo concinnaret: die igitur illuceſcente, vulgatur facinus, & vniuerſi ciuitas concurrit, & qui in Palatio erant, rei admiratione commouebantur: neque eam ſilentio tradi volebant, itur in iudicium, leno prodit eos qui meretricem acceſſierant, illique deinde authorem iſtius rei Stephanum eſſe oſtendunt: erant enim eius clerici qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Epiſcopali dignitate exuitur, & in eius locum ſufficitur Leontius ille caſtratus, non in aliud quàm vt non deeſſet hæreſeos propugnator. Imperator verò Conſtantius pauliſper compunctus ad ſe redift, coniecturáque ex iis, quæ B aduerſus Euphratem deſignauerant, facta, conſimiles eſſe eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria in Armeniam presbyteros & diaconos e veſtigio redire iubet, & diſerte Alexãdriam ſcribit, ne vlterius Athanaſij aut clericos aut laicos perſequerentur. Deinde poſt menſes decem defuncto Georgio, accerſit & Athanaſium cum omni honore, non ſemel aut iterum, ſed tertio ad illum amiciſſimas literas ſcribens, quibus illum animabat & ad veniendum hortabatur, miſitque ad illum presbyterum & diaconum, vt maiori cum fiducia ad ſe rediret. Putabat enim me ob ſuperiora pericula ad redditum negligentiorem eſſe. Scribitque item fratri ſuo Conſtanti, vt ipſe quoq; me ad reditum cohortaretur. Affirmabat enim totum ſe annum Athanaſium expectaſſe, nec permiſiſſe vnquam quicquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Epiſcopum creari, vt ſeruaret Athanaſio ſuas Eccleſias, ita ſcribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vtente (nam & comites ſuos Polemium, Datianũ Bardionem, Thalaſſum, Taurum, Florentium, quibus etiam magis fidendum erat) in eandẽ ſententiam ſcribere iuſſit. Venit igitur tandem Athanaſius, venientémque ſyncero ſerenóque vultu intuetur, eique liberum facit, vt in patriam & ad ſuas Eccleſias rediret, literis ad eius loci C iudices datis (quia priori edicto aditus ſeruari iuſſum erat) vt nunc eum inoffenſe tranſire permitterent: Epiſcopo autem ſuas calamitates calumniaſque deplorante, & admonente ne denuo ſe abſente calumniæ reciperentur: vt iam nunc accuſatores euocaret: ſiquidem ſe non intercedere quo minus illi ſeſe apud Cæſarem ſiſtant, vt eos ita conuincere poſſet. Hæc quidem Cæſar facere noluit, ſed tamen omnia quæ contra ipſum per calumniam ſcripta eſſent, tolli & aboleri iuſſit, iurans ſe in poſterum nullas calumnias admiſſurum, ſuumque in hac re propoſitum firmum & inconcuſſum fore. Neque id ſimpliciter dixit, ſed & iureiurando Deo in teſtimonium vocato, obſignauit. Quum igitur Athanaſium multis aliis cohortationibus incitaſſet, & bonæ fiduciæ eſſe iuſſiſſet, iſtiuſmodi literas ad Epiſcopos & iudices dedit.

Stephanus eiicitur epiſcopatu exutus. *Leontius epiſcopus.* *Conſtantij reſipiſcẽtia. Athanaſius honorifice ab Imperatore reuocatus.* *Athanaſius Alexandrinus à Conſtantio cum iureiurando reſtitutus.*

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, CLERICIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ

Non eſt deſtitutus à Dei gratia Venerabiliſſimus, &c. Epiſtola tota ſuperius deſcripta eſt. D

ALTERA EPISTOLA AD POPVLVM ALEXANDRINVM.

Adſpicientes veſtram in omnibus æquitatem, &c. Et hæc quoque ſuperius deſcripta eſt.

TERTIA EPISTOLA CONSTANTI.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO PRÆFECTO.

CErtum eſt ex meo decreto, diplomata contra exiſtimationem venerabiliſſimi Epiſcopi Athanaſij ſupereſſe, eáque reperiri poſſe in prouinciis tuæ ſanctitatis: volumus igitur vt tua ſpectata ſobrietas, omnes eas epiſtolas ſub hoc nomine per tuam prouinciam editas, pro noſtra iuſ-

A ſtra iuſſione in noſtrum comitatum tranſmittas. Quæ autem poſt obitum beati Conſtantis ſcripſit, ſunt eiuſmodi, de Latina in Græcam linguam tranſlata.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS, ATHANASIO.

VOtum meum fuiſſe, vt omnia ex ſententia fratri meo Conſtanti procederent, neque vel tuam conſcientiam latet: In quanto autem mœrore fuerim, quum didiciſſem eum à quibuſdam impiis ſublatum eſſe, facile iterum tua prudentia diuinauerit. Cæterum quia nonnulli ſunt in hoc luctuoſo tempore, qui te terrere ſatagunt, ideo has literas tuæ firmitudini porrigendas cenſuimus, quibus tibi author ſum, vt quemadmodum Epiſcopum decet, ea quæ ad ſacram religionem pertinent, populos doceas, tuiſque conſuetis precibus vaces, neque vanis rumigeratoribus credas, quicunque etiam fuerint. Id noſtro animo fixum eſt, vt ſecundum noſtram voluntatem perpetuo in tua ſede Epiſcopus maneas. Diuina prouidentia te plurimis annis conſeruet parens chariſſime.

B

HÆC CONSTANTIVS.

Rebus igitur ad iſtum modum actis & conſtitutis, Athanaſium cum ſuis iter carpentem amici quidem amicum intuentes gratulari, alij vero ad conſpectum eius pudeſcere, alij quibus nulla erat fiducia ſeſe abdere, alij pœnitentiam de iis quæ contra Epiſcopum ſcripſerant, agere. Certe omnes Paleſtines Epiſcopi, exceptis duobus aut ad ſummum tribus, iiſque ſuſpectis, ita Athanaſium exceperunt & communionem eius amplexi ſunt, vt & ſcriptis & verbis pro ſatisfactione proteſtaretur, omnia quæ prius ſcripſerant, ea ſe nõ volũtate ſed vi coactos feciſſe. Nam de Ægyptiis & Libycis Epiſcopis earumque prouinciarum & Alexandriæ populis ſuperuacuũ eſt verba facere, quum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, non ſolummodo quòd ſuos præter ſpem incolumes reciperent, ſed quia ab hæreticis veluti à tyrannis & rabioſis canibus in libertatem aſſererentur. Magna igitur lætitia populorum fuit, in ſacris ſynaxibus mutuo ſe ad virtutem cohortantium. Quot putas innuptæ quidem, ſed tamẽ hactenus ad nuptias prõptæ, virgines in Chriſto remãſerunt, quot itẽ iuuenes aliorũ exẽpla intuẽtes monaſticã vitam amplexi ſunt? Quot parẽtes liberos, liberi inuicẽ parentes ſuos obteſtati, ne ſe à ſtudio pietatis in Chriſtũ reuocarẽt, quot mulieres viris perſuaſerũt, quot itẽ a viris perſuaſæ ſunt, vt orationibus vacarẽt, quemadmodũ dixit Apoſtolus: quot viduæ, quot orphani antea famelici & nudi ingenti populorũ ad eleemoſynã alacritate, poſtmodũ neque eſurierũt, & veſtiti prodierũt? In ſumma tãta æmulatio fuit ad virtutem, vt ſingulas familias, ſingulas domos Eccleſiam eſſe, ob probitatem incolentium & preces ad Deũ exiſtimarẽt. Eratque in Eccleſia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecunque Athanaſio Epiſcopo ſcribentibus, iiſdemque ab Athanaſio conſuetas pacis & tranquillitatis literas accipientibus. Quin Vrſacius & Valens quaſi à ſua ipſorum conſcientia flagellati, pœnitentiam profeſſi ſunt, literaſque & amicas & pacatas ad Epiſcopum quas nullas ab eo acceperant, miſere. Romamque abeuntes pœnitentiam egere, confitentes omnia quæ vel dixiſſent, vel feciſſent contra Athanaſium, falſa eſſe, & nihil aliud quàm calumniam: neque id ſimpliciter egere, ſed ita vt anathemate execrarentur Arianam hæreſim, & pœnitentiam ſuam ſcripto promulgarent. Quæ Latine ad Iulium Romanum Epiſcopum ſcripta, in Græco ſermone hanc ſententiam complectitur.

Athanaſius reſtitutus quomodo exceptus.

C

Ad fidem & pietatẽ conuerſi multi ab Athanaſio.

Ad virtutem æmulatio.

Vrſacius & Valens pœnitentes.

D

DOMINO MEO BEATISSIMO PAPÆ IVLIO, VRSACIVS ET VALENS.

Quandoquidem conſtet nos ſuperioribus temporibus multa & grauia, &c. ſcripta eſt ſuperius.

IIDEM DOMINO SVO FRATRI EPISCOPO ATHANASIO.

Occaſio nobis data eſt per fratrem & compresbyterum, &c. ſed & ea ſuperius quoque deſcripta eſt.

HAs literas quum dediſſent, vltro ſubſcripſerunt epiſtolis pacificis, quas Athanaſij presbyteri, Petrus & Ireneus, & Ammonius laicus ad id circumeuntes colligebant, quum tamen Athanaſius nihil tale ab Vrſacio & Valente poſtulaſſet. Quis igitur iſta, & tantam Eccleſiæ pacem non admiratus eſt? quis non gauiſus de tanta & tot Epiſcoporum inter ſe concordia? quis Deum non glorificauit conſpecta in ſynaxibus tanta populi lætitia? Quot igitur inimici ſimul-

In ſinaxibus populi lætitia.

ratem depoſuerunt, quot prius calumniati calumnias ſuas damnauerunt, quot prius odio in- A
feſti, Athanaſium poſtea dilexerunt, quot palinodiam ſuorum in eum ſcriptorem cecinerunt
Multi qui vi non voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanaſium veniẽtes ſeſe ei pur-

Arianorũ hæreſis execratura pœnitentibus.

gabant, hæreſimque ſimul anathemate execrabantur, & veniam de inſidiis & calumniis ſuis
poſtulabant, corporibus quidem ſe apud illos apparere, animo tamen cum Athanaſio ſynaxim
facere, & ſemper cum eo eſſe, poſtulantes hac in re ſibi fidem haberi. Hæc quum audirent, &
conſpicerent ſententiæ Euſebianæ, hæreſeoſque ſucceſſores, inter quos Leontius ille caſtratus

Leontius caſtrator ſui ipſius cur.

quem ne ſub laici quidem ſpecie ad communionem admitti oportuit, eò quòd ſeipſum abſci-
dit, vt liberè cum Euſtolio dormiret, reuera quidem muliere, ſed quam ille virginem prædica-
ret, Georgius item & Acacius, Theodorus, Narciſſus, qui in Synodo depoſiti exauctoratique
erant, magno pudore ſuffundebantur. Deinde cum viderent tantum cum Athanaſio animo-
rum conſenſum, & pacem agitari: erant enim plures in hoc numero quàm quadringẽti tum è

Eccleſia cõmunio & conſenſus

magna Roma atque vniuerſa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brucia, Sicilia, Sardinia, Cor
ſica, tum ex vniuerſa Aphrica, Galliis, Britannia, Hiſpaniis, vna cum magno illo cõfeſſore Ho-
ſio è Pannoniis, item & Norico, Siſcia, Dalmatia, Sardinia, Dacia, Miſia, Macedonia, Theſſa- B

Vnanimitatis & concordiæ inuidentes hæretici.

lia, & vniuerſa Achaia, Creta item & Lycia, plurimique item ex Palæſtina, Iſauria, Ægypto,
Thebaide, & vniuerſa Libya & Pentapole. Hæc inquam quum viderent, metu inuidiaque an
xij fuere, & quòd tot Epiſcopi cum Athanaſio communionem fouerent: & quòd formidarẽt,
ne quos ipſi deceperant, à ſe deficerent, & huic vnanimitati communionique ſeſe adiungerẽt,
néve quod futurum videbatur, de eorum hæreſi iam vbique famoſa triumphus ageretur & tro
phæa excitarentur. Primum igitur Vrſacio & Valenti perſuadent, vt mutato propoſito quaſi
canes ad proprium vomitum reuertantur, & vt ſues in priſtino impietatis luto denuo ſe voluãt
cauſificantes pœnitentiam quam ſimularant, ex metu Conſtãtis religioſiſſimi Imperatoris ex-
tortam eſſe. Atqui nõ decebat eos, ſi de factis ſuis bene ſperabant, ſociorum ſuorum partus pro
dere. Iam quum metus nullus fuerit, & merum mendacium ſit, quod dicunt, qui quæſo non
omni probro digni habeantur? quippe quum nullus ibi neque ſatelles, neque Palatini, neque
Notarij adfuerint, qui ab illis adhiberi ſolent? Imo ne ipſe quidem Imperator ibi præſens fue-
rit, & quod maius eſt, ipſi à numine accerſiti confeſſionem ſuam ſcripto prodiderint, Romám-
que vltro profecti ſint, & in Eccleſia, vbi nullius niſi Dei metus, & vbi liberam quiſque ſentẽ-

Vrſatius et Valens ad vomitum redierunt poſt pœnitentiã Euſebianorum ſuaſu.

tiam proferebat, ſponte pœnitentiam ſuam profeſſi ſint & ſcripto ediderint. Nihilominus ta- C
men iterum Ariani facti nihil in tam futili cauſificatione fingenda comminiſcendáque eru-
buerunt. Nec ita diu poſtea inito conſilio, Imperatorem Conſtantium iſtiuſmodi verbis exa-
cerbauerũt: Etiam tum quum primum deprecaremur, fides nobis habita nõ fuit: denunciaui-
mus enim iã, tunc cùm reuocares Athanaſiũ, quod illa ipſa reuocatione noſtram hæreſim tolle-
res, cui ille ab initio ſe aduerſarium præbuit, neque vnquam eam deſinet anathemate perſequi

Euſebianorũ poſtulatio ad Conſtantinum.

quin iam quicquid terrarum eſt, ſcriptis ſuis, quibus nos impetit, adimpleuit: & fere omnes cũ
eo communione ſociantur: ex iis autem qui noſtræ factionis eſſe videbantur, alij ſeſe illi adiũ-
xerũt, alij id ipſum iamiam facturi exiſtimantur: nos interim deſerti deſtitutique relinquimur,
neque leue periculum eſt, ne hæreſis noſtra palam innoteſcat, ac deinde tu nobiſcum hæreti-

Conſtantij in religione inconſtãtia.

cus iudiceris, quod ſi fit, vide ne cum Manichæis in eandem claſſem computemur. Age igitur
incipe eos perſequi, & ſuſcipe patrocinium tuæ ſectæ: Siquidem illa te ſuum imperatorem
agnoſcit. Hæc erant illorum ſcelerum verba. Ille igitur cum in expeditionem iret contra Ma-
xentium, videretque Epiſcoporum cum Athanaſio communionem, quaſi ignis ſuccenſus
ſententiam ſuam mutat, nihil iam iuriſiurandi memor, & ſuarum literarum oblitus, gratitudi- D
nis officium erga fratrem non retinuit. Nam cum illi ſcriberet, & Athanaſium vidiſſet, iuramẽ-
tum conceperat, ſe nunquam aliter facturum, quàm vt populus vellet, & Epiſcopo gratum eſ-
ſet. Sed ſtudium impietatis omnium ſimul illi obliuionem induxit. Neque admirationi eſſe de

Exemplũ inconſtãtia Pharao.

bet, ſi poſt tot epiſtolas, tot iuramenta Conſtantius immutatus ſit, ſiquidem & tyrannus Ægy-
pti Pharao ſubinde promittens atque inde relaxationem mali adeptus, tam diu ſeſe mutauit,

Athanaſius bonis eccleſiæ priuatus ab Arianis.

donec prorſus tandem cum ſuis gregalibus periret. Hos igitur ſingulis in vrbibus ad ſententiæ
mutationem cogebat. Cæterum quum eſſet Arelatæ & Mediolani, omnia pro hæreticorum
adhortatu ſuggeſtioneque faciebat, vel potius illi ipſi agebant, inſultabantque in omnes Cæſa-
ris poteſtate ſuccincti. Statim igitur mandata literæque ad præfectum, vt frumentum quod ha

Minæ iudicibus denũciaæ.

ctenus Athanaſio cum ſuis cedebat, illi adimeretur, dareturque illis qui Arianica ſaperent, & vt
liberum eſſet contumeliam inferre in Athanaſij communicatores. Minæ item denunciatæ iu-
dicibus, niſi cum hæreticis communionem celebrarent. Erãt autem iſta præludia eorum quæ
poſtea

A poſtea pet Sytianum ducem commiſſa ſunt:rurſus ad alias partes edicta miſſa, Notariique præ-
ſto in ſingulis vrbibus,& palatini minas ſecum ad Epiſcopos & iudices deferentes, vt iſti qui-
dem de cauſa iudicarent:illi veto contra Athanaſium ſcriberent, vt aut communionem cum
Arianis haberent,aut pœnam exilij ſuſtinerēt,populique qui ad communionem cum illis co-
irent,vincula,contumelias,bonorumque ſuorum direptionem expectarent, neque negocium
negligenter curatum eſt,habebant ſecum in comitatu Vrſacij & Valentis clericos,qui eos in-
citarent,& negligentiores iudices ad Cæſarem deferrent,aliáſque hæreſes minores vt ſorores
ſuas permittebant blaſphemias in Dominum proferre,& Chriſtianis tātummodo ſuis inſidiis
imminebant, non ſuſtinentes vllos pios ſermones de Chriſto. Quot igitur Epiſcopi,prout in
ſacris literis eſt,ad præſides & reges abducti ſunt, & à iudicibus hanc ſententiam audiuerunt,
Aut ſubſcribite,aut ab Eccleſiis recedite: Dettahi enim vos ab Eccleſiis Imperator iuſſit:quot
in ſingulis vrbibus palabundi ſeſe ſparſerunt,ne vt Epiſcoporum amici accuſarentur? Nam &
magiſtratibus ſcriptum eſt,& mulcta pecuniarum denunciata,niſi quiſque ſuæ ciuitatis Epiſ-
copum ſubſcribere coegiſſet. In ſumma,omnia loca,omnes ciuitates implebantur terroribus

palatini.

Terrores et tumultus in christianos.

B & tumultibus,quum & Epiſcopi traherentur,& iudices viderent luctus & ſuſpiria populorum.
Hæc quidem à Palatinis in legationem miſſis agebantur. Illi vero freti tanta potentia ſua, ni-
hil non moliebantur,& nunc hos Epiſcopos ad Imperatorem citabant, nunc illos literis cir-
cumueniebant,comminiſcentes aduerſus eos has & illas cauſas,vt illi præſentem Imperatorē
exhorreſcerent:iſti vero legatos & minas falſarum criminationum formidantes de recta & pia
ſententia decederent:eo enim modo Imperator tantum numerum Epiſcoporum coegit,quū
partim minis terrerent,partim promiſſis allicerent, vt ſe faterentur non amplius communio
nem cum Athanaſio habere. Quotquot enim ad Imperatorem profecti ſunt, nō prius ad eius
conſpectum admiſſi fuere,ne tantillo quidem laxamento indulto vt vel ex domicilio ipſis pro
cedere liceret,priuſquam ſubſcriberent:aut ſi recuſarent,in exilium mitterentur. Idque ideo
faciebat,quod animaduerterat ab omnibus hæreſim odio haberi. Quæ res in cauſa fuit cur tā
multos repelleret,vt ſe hæreticorum paucitati adiungeret,magnopere id ſtudens vt multorū
nomina corrogaret, tum ad inuidiam Epiſcoporum, tum vt ſpeciem aliquam, dignitatiſque
imaginem Arianæ hæreſi conciliaret,cuius ipſe propugnator erat,exiſtimans, quod quemad-

Mulcta pecuniarum denūciata.

Conſtātius multos coegit epiſcopos ad eccleſia communionem deneganda. Exilia.

Arianæ hæreſeos propugnator cōſtāt⁹.

C modum hominum ſententias,ita quoque veritatem immutare poſſet, inſcius ignaruſque Sa-
ducæos & Herodianos non ideo validiores factos eſſe ad veritatem opprimendam, quia ſibi
Phariſæos aſſociauerant. Ea enim eo modo magis ac magis enituit. Ita quoque iſti vocifer[illegible]-
tes, Non habemus regem niſi Cæſarem, & extorquētes Pilato iudicij ſententiam,nihilo tamē
minus ob id deſolati omnem confuſionem probrumque ſuſtinent,nudandi aliquando & de-
plumandi vt ille perdix,quum viderint ſuum propugnatorem morte ſublatum. Quod ſi inho-
neſtum eſt aliquot Epiſcopos metu coactos ſententiam immutaſſe, quanto grauius fœdiuſq;
illorum facinus,qui,quod hominum eſt minime ſuæ cauſæ confidentium,inuitos ad mutatio-
nem ſententiæ coegerunt. Ita quoque diabolus,quia nihil veri habet,in ſecuri & aſcia inuadēs
concutit fores eorum à quibus recipitur. Saluator contra manſuetus eſt, Si quis (inquit) velit
me ſequi,& eſſe diſcipulus meus,docetque ſe quum ad quempiam venit, non vi inſtare, ſed
potius pulſare ac dicere, Aperi mihi ſoror mea ſponſa: quòd ſi aperiant, intrat: ſin grauentur
aut nolint aperire, abſcedit. Non enim gladiis, aut iaculis, aut militari manu veritas prædi-
catur, ſed ſuadendo & conſulendo. Quæ autem ibi ſuadēndi libertas, aut conſulendi ratio,
vbi qui contradicit, pro mercede aut exilium aut mortem reportat? Dauid autem quan-

Exempla. Ioan. 19

Hæreticorū mos in ſua doctrina diſſeminanda.

Euangeliū quomodo prædicari debeat.

D quam rex quum hoſtem ſub ſua manu haberet, milites ſuos qui hoſti necem inferre vo-
lebant,non pro poteſtate ſua prohibuit,ſed vt ait Scriptura,rationibus perſuaſit,neque conceſ
ſit eos inſurgere ad cædem Saulis. Iſte vero nulla ratione inſtructus,vi & potentia omnes co-
git:ádeo vt ſtatim nulli non appareat ipſorum ſententiam,non ſecundum Deum,ſed humanā
eſſe:& arianos reuera nullum habere regem,niſi Cæſarem:per eum enim omnia quæ volunt,
perpetrant iſti Chriſti perduelles. Sed quum ſe arbitrantur plurimis inſidiari,non animaduer-
tunt ſe plures facere confeſſores, ex quorum numero clariſſimæ ſunt confeſſionis viri religio-
ſi & Epiſcopi boni Paulinus Epiſcopus Treuirorum,quæ Galliarum metropolis eſt, Lucifer
metropolitanus Epiſcopus Sardiniæ, Euſebius Varcellis ciuitate Italiæ, Dionyſius Mediolani
quod & ipſum eſt metropolis Italiæ. His enim ad ſe vocatis, iuſſit Imperator vt contra Atha-
naſium ſubſcriberent,& cum hæreticis communionem inirent:quibus admirantibus nouum
eius ſtudium,dicentibuſque id non eſſe Eccleſiaſtici canonis,ſtatim ſubiecit: At quod ego vo-
lo pro canone ſit,ita enim me loquentem Syriæ Epiſcopi ſuſtinent:aut igitur obtemperate, aut

1. Reg. 24.

Epiſcopi cōſtantes in fide, minaſque non metuentes.

Admonitio ſancta ad Conſtantium.

Eccleſiaſtica conſtitutiones.

Gladius à Conſtantio in epiſcopos intentus.

vos quoque exules eſtote Id quum audiſſent Epiſcopi, magnopere admirantes, & ad Deum A
manus tendentes, multa cum libertate illi ſuas rationes propoſuerunt, docentes regnum non
ipſius eſſe, ſed Dei, à quo acceperat: eumque metuendum, ne illud quod dederat, derepente
adimeret. Denunciabant illi diem iudicij, ſuadebantque ne Eccleſiaſtica corrumperet, néue
Romanum Imperium Eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret, néue Arianam hæreſim in-
troduceret in Eccleſiam Dei. Verum nec ille audit, nec eos plura dicere permiſit. Quin ob
hoc ipſum acriter minabundus & gladium intentans, quoſdam ex iis adduci iuſſit, ſententiam
ſuam quam antea profeſſus erat, vt Pharao, reuocans. Excuſſo igitur ſancti puluere, & oculis
in Deum reiectis, nec Cæſaris minas verebantur, neque ob ſtrictos enſes veritatem prodide-
runt, & exilium veluti miniſterij ſui officium acceptarunt, pergentes de loco in locum, & de

Epiſcoporũ conſtantia in perſecutione & exilio.

ciuitate in ciuitatem, & nihilominus quanquam in vinculis eſſent, euãgelizabant, piam quidẽ
fidem deprædicantes: Arianam autem hæreſim anathemate damnantes, & pœnitentiã Vrſacij
Valentiſque multa infamia traducentes Reſque illa inſidiatoribus plane in contrarium abiit.
Quanto enim longioris interualli exilium erat, tanto maius odium aduerſus inſidiatores accu
mulabatur, iterque ſanctorum non niſi deprædicatio erat cõtra Arianam hæreſim. Quis enim B
eos in itinere conſpectos, non vt confeſſores admiratus eſt? & iſtos non vt impios cum abomi-
natione, vel potius vt carnifices & homicidas auerſatus eſt, & quiduis potius quàm Chriſtia-
nos nominauit? Meliúſque à principio fuiſſet, prorſus non attigiſſe Conſtantium hanc hęreſim:
aut vbi attigerat, non tantopere indulgere impietati: aut ſi iis indulgere vellet, hic ſaltem veſti-
gium ſiſtere, vt de hactenus commiſſis idem iudicium cum illis expectet. Sed vt apparet, quẽ-
admodum inſani ſolent, catenis impietatis ſeipſos circumfibulantes, grauius iudicium ad-

Sedes Romana apoſtolica.

uerſus ſe contrahunt. Primum, ne Liberio quidem Romano Epiſcopo pepercerunt, nulla re-
uerentia ducti, vel quòd ſedes illa apoſtolica eſſet, vel quod Roma Metropolis eſſet Romanæ
ditionis, vel quod eos apoſtolicos viros in ſuis literis appellaſſent, ſed omnia ſimul miſcentes,
æque omnium obliuiſcebantur, neque quicquam illis curæ niſi ſola impietas fuit. Nam quum
Liberium vidiſſet orthodoxum, & oſorem quidem Arianicæ ſectæ: ſtudioſum vero in hoc, vt
cunctos ab ea hæreſi retraheret, iſta ſecum impij cogitarunt: Si Liberium in noſtram ſen-
tentiam traxerimus, omnes breui ſuperabimus: rem igitur ad Imperatorem deferunt, ille

Liberius Papa, donis & literis in Athanaſium ſubſcribere allectus.

Liberij reſponſio.

autem ſperans per Liberium omnes ſe poſſe attrahere, mittit eunuchum quendam Eu- C
ſebium cum literis & donis ad eum, vt donis quidem blandiretur, literis vero minare-
tur. Profectus igitur Romam ſpado, primum incitabat Liberium vt contra Athanaſium ſub-
ſcriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle & pro imperio iubere:
deinde munera oſtentans verbis inſtabat, manúque Liberij apprehenſa ita locutus eſt, Obtẽ-
pera regi, & iſta accipe: Epiſcopus contrà verbis quærebat, quomodo hoc contra Athanaſiũ
poſſet fieri? quem enim (inquiens) non vna ſed iam altera Synodus probe ab omni crimine li-
berum pronunciauit, & Romana eccleſia cum pace dimiſit, quomodo poterimus condem-
nare? aut quis nos probaret, ſi quem præſentem dileximus & habuimus in noſtra communio-
ne, eundem abſentem auerſemur? Non ita ſe habet Eccleſiaſticus canon, neque vnquam ac-
cepimus talem à patribus traditionem, quam ipſi à beato & magno Apoſtolo Petro accepe-
runt. Quòd ſi omnino Imperator curam ſuam pro Eccleſiaſtica pace interponere quærit, aut ſi
ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, deleantur quoque ea quæ contra illum ſcripta ſunt

Synodus peragatur non imperatoris, non principum non Magiſtratuũ arbitrio ſed ſolius Dei.

Hæretici non habent locum in Synodo.

Euſebius ſpado Conſtantium irritat in Lyberiũ, cur.

fiatque deinde Eccleſiaſtica Synodus longe à Palatio, vbi nec Imperator præſto eſt, nec comes
ſe ingerit, nec iudex minatur, & vbi ſolus timor Dei ad omnia ſufficit, & Apoſtolorum inſtitu- D
tio, vt eo in loco ante omnia Eccleſiaſtica fides aſſeratur, quemadmodum à patribus definitũ
eſt in Niceno concilio, itque qui Arianicæ ſententiæ ſunt, eijciantur, & eorum hæreſis anathe
mate damnetur, ac deinde iudicium de Athanaſio fiat, aut ſi quis alius reus agitur: & quod ab
ipſis iuſſum eſt, quotquot noxij reperti fuerint, eijciantur: quotquot autem puri, reatu abſoluã-
tur. Non enim fieri poteſt, vt locum in Synodo habeant, qui fide impij ſunt: neque fas eſt prius
quæſtionem de factis alicuius, quàm de fide religionis haberi. Primum enim omnis fidei diſ-
cordia reſcindenda eſt, & tum quæſtionem de negociis fieri oportet: Nam & Dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus non prius ſanabat ægrotos, quàm vbi oſtendiſſent & prolocuti fuiſſent, quã
fidem in ipſum haberent. Hæc à patribus didicimus, hæc renuncia Imperatori: ſiquidem ea
ipſa & illi vtilia ſunt, & Eccleſiam ædificant. Eunuchus autem triſtis, non tantopere, quod non
ſubſcripſiſſet, quàm quod eum hæreſi infeſtum reperiebat, oblitus ſui quod coram epiſ-
copo ſtaret, magnis minarum denunciationibus iactis, cum muneribus ſuis domo egreditur,
& facinus deſignat quod & à moribus Chriſtianorum abhorret, & quod audacius eſt, quàm

pro

A pro ſpadone. Imitatus ſiquidem Saulis prænaricationem, templum Apoſtoli Petri ingredi-
tur, ibique ea ipſi dona conſecrauit: quod cum reſcitum eſſet à Liberio, magnopere increpuit
cuſtodem loci, quod id non prohibuiſſet: ipſe deinde progreſſus dona illa vt victimam illicitã
proiecit: quæ res longe adhuc magis ſpadonis iram commouit. Imperatorem igitur his verbis
irritat: Non iam nobis curæ eſſe debet, vt Liberius ſubſcribat, ſed potius quod in hæreſim tam
male affectus eſt, vt qui nominatim Arianos anathemare damnet. Eodem & cæteros quoque
ſpadones prouocat: plerique enim apud Conſtantium vel potius omnes eunuchi ſunt, omnia
que apud illum poſſunt, & ſine illis nihil ibi rerum geritur. Scribit igitur Imperator Romam,
rurſumque Palatini & Comites emittuntur, & literæ ad præfectum, vt Liberium aut per do-
lum è Roma ſeductum in caſtra ad ſe mitterent, aut vim in eo perſequendo adhiberent. Qui-
bus ſcriptis ſtatim per vrbem ingens terror & inſidiæ increbreſcebant. quot igitur familiis mi-
næ denũciatæ ſunt, quot & ad quot ædes mandata contra Athanaſium data, quot iſtis conſpe-
ctis Epiſcopi ſeſe in latebras abdiderunt, quot liberi homines ruri latuerunt ob calumnias
Chriſti perduellium, quot deuotarus inſidiæ factæ ſunt, quot ibi commorantes, & iam fixum

Perſecutores Romam à Conſtantio miſſi cõtra Liberiũ

B domicilium habentes in fugam compulſi ſunt, quoties & quanto ſtudio portus aditusque por
tarum cuſtodierunt, ne quis orthodoxus ingreſſus Liberium videret? Cœpit tum Ro-
ma experimentum Chriſti perduellium, cognouit tandem quod antea non credebat, quomo-
do Eccleſias in ſingulis vrbibus euaſtaſſent. Eunuchi erant qui iſta & reliqua in omnes moue-
bant, & quod in iſtis inſidiis mireris, Ariana hæreſis abnegans Filium Dei, præſidium ſibi ex
Eunuchis comparabat, hominibus vt natura ita animo ad gignendum ſterilibus, & qui proin-
de ægre patiuntur vllam mentionem de ſobole fieri. Atqui Aethiopicus eunuchus quum non
caperet, quæ legebat, credidit Philippo de Saluatore docenti. Conſtantij eunuchi contra ne
Petri quidem de filio confeſſionem ſuſtinent, imò quem Pater declarat ſibi eſſe filium, auer-
ſantur, rabiuntque contra eos qui illum dicunt genuinum filium ex patre. Ideo lex vetuit eu-
nuchos in concilium Eccleſiaſticum aſſumi, atqui illi nunc Eccleſiaſticorum iudiciorũ prin-
cipes reputantur, & quod ipſis videtur, Conſtantius iudicat, & iſtiuſmodi rebus, qui nomen
Epiſcopi ferunt, inſeruiunt. Me miſerum, quis hanc hiſtoriam deſcribet? quis iſta renunciabit
generationi alteri? quis iſta narranti fidem habebit, ſpadones, quibus domorum gubernacula

Roma à hæreticorum inſidias quando experiri capit.

Eunuchi ſuriosi.

Act. 8.

Eunuchi epiſcopi nomen ſubeunt.

C vix creduntur (voluptarium enim & nequam hoc genus hominum, quibuſque nihil tam curæ
eſt, quàm illud impedire, quod ipſis natura negauit) illos nunc Eccleſiis dominari. His ergo de
ditus obnoxiuſque Conſtantius, omnibus inſidias molitus eſt, & Liberium in exilium eiecit.
Et quum multus eſſet in ſcribendo Romam, multuſque in minis denunciandis, legatis mittẽ-
dis, inſidiiſque parandis, etiam Alexandriæ perſecutionem mouit. Trahitur ergo Liberius ad
Imperatorem, quo cum perueniſſet, magna quoque & ibi libertate dicendi vſus eſt: Deſine,
inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticam impietatem in Eccleſiam introdu
cere. Ad omnia potius ſuſtinenda parati ſumus, quàm nos Chriſtiani eò deueniamus, vt Aria-
ni appellemur, ne coge nos fieri Chriſti perduelles. Hoc tibi ſuademus, ne pugnes cõtra eum,
qui tibi hoc imperium dedit: ne pro gratia impietatem illi referas, ne perſequere illos, qui in eũ
credunt, & ne tu quoque audias, Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare: atque vtinam vel
ſic audias, vt & tu quoque quemadmodum Paulus, credas: Ecce præſto ſumus, venimus ante-
quam cauſam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter accelerauimus certi de exilio, in
quod à te mittendi ſumus, vt ante obiectum crimen ſupplicium patiamur, quo omnibus eui-

Liberius in exilium pulſus.

Liberii ad Athanaſium exhortatio.

D dentius conſtet. reliquos omnes eodem modo quo nos, afflictos eſſe, cauſaſque ipſis crimini
datas, fictas fuiſſe ab inimicis, & omnia in illos per ſycophantiam eſſe tentata, nihilque ibi niſi
mendacia verſata fuiſſe. Ita tunc Liberius locutus omnibus admirationi erat. Cæſar cõtra, pro
reſponſione danda nihil aliud quàm imperiis & exiliis vtebatur, ſinguloſque à ſe inuicem di-
ſtraxit, quod & in aliis prius fecerat. quam formam in exiliis obſeruauit, vt ſe in ſuppliciis im-
maniorem ſuperioribus tyrannis, & perſecutoribus oſtenderet. Nam in ſuperiori perſecutione
multos confeſſores in commune ſimul exilium ire Maximianus iuſſit, & ſupplicium leuius fe-
cit mutuæ præſentiæ conſolatione. Hic autem illo crudelior, eos qui ſimul libere locu-
ti erant, & confeſſores ſe præſtiterant, vnaque fide copulati erant, ne vel in morte mu-
tuo aſpectu fruerentur, à ſe inuicem diuulſit, arbitratus corporum ſeparationem omnino
etiam animorum affectus diſtinere: aut ipſos loco diſiunctos, concordiæ mutuæ vnani-
mitatiſque oblituros, ignorans, quòd quamuis ſinguli ab aliis diſtarent, illos tamen ſe-
cum habere, quem in commune, quum ſimul erant, confitebantur, Dominum Ieſum
Chriſtum, qui ſingulis longe plures aſſociauerit (vt in Propheta Helizæo fecit) quam

Conſtantii immanitas in Liberiũ.

Conſtãtius cæteros tyrãnus immanior quo modo.

C

Cæca res malitia.

milites ſunt circa Conſtantium: Sed reuera cæca res malitia:eo enim ipſo quo putabant vexare confeſſores, quum eos à ſe inuicem dirimerent, magnopere ipſi ſeſe læſerunt. Nam plane, ſi conſociati fuiſſent, ex vno tantummodo loco impietatis odium promanaſſet: nunc quia eos ſeparatunt, id egere vt per omnia loca ipſorum impia hæreſis & malitia in notitiam veniret & diuulgaretur. Quis enim qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quàm Chriſtianos eſſe? Miſſis enim à Lyberio ad Cæſarem Euprotio presbytero, & Hilario diacono alterum eorum nempe presbyterum in exilium miſere: alterius vero terga detractis veſtibus flagellis conciderunt, flagellatumque extórtem fecere, inter verbera ita diacono verbis inſultantes: Quare Liberio non reſtitiſti: ſed eius literas attuliſti? Authores huius facinoris Vrſacius & Valens cum eunuchis, qui ibi quoque aderant, Diaconus vero inter crepitus ictúſque flagellorum Domino benedicebat, non immemor iſtorum verborum Domini (Dorſum meum dedi ad flagra) flagellatores autem riſu dicteriiſque virum ſubſannabant, neque vllo pudore tangebantur, quòd Leuitam ea contumelia afficerent, prorſuſque decorum erat & ſubſannatores eos animos præ ſe ferre, & diaconũ in ſuis benedictionibus perſeuerare. Verberari enim Chriſtianorum proprium eſt: flagellare autem Chriſtianos, Pilati & Caiphæ officia ſunt. Ad iſtum modum Romanam Eccleſiam adorti ſunt peruertere, cupientes illi admiſcere ſuam impietatem. Liberius deinde poſt exactum in exilio biennium inflexus eſt, miniſque mortis ad ſubſcriptionem inductus eſt. Verum illud ipſum quoque & eorum violentiam, & Liberij in hæreſim odium & ſuum pro Athanaſio ſuffragium, quum liberos affectus habebat, ſatis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem eius ſententiã extorta ſunt, ea iam non metuẽtium ſed ita cogentium voluntates habendæ ſunt. Omnia quidem illi pro hæreſi ſua moliti ſunt, ſingulæ tamen Eccleſiæ fidem quam didicerant, retinuere, ſed ita vt & magiſtros deſiderarent, & Chriſto inimicam hæreſim coacti admitterent, quam tamen, vt ſerpentem, animis ſuis auerſabantur. Tantis ac talibus ſceleribus factis, nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitrabantur, quàm diu magnus ille Hoſius eorum malitiam expertus non eſſet. Nam in eum talem tãtúmque virum, ſuam rabiem protendere ſtuduerunt: neque quod pater eſſet Epiſcoporum, reueriti ſunt: neque quod confeſſor erat, pudore moti ſunt: neque quod ſexageſimum annum & eo amplius à confeſſione agebat, reſpexerunt, ſed omnia ſimul vilipendentes, ad ſolam ſuã hæreſim oculos intentos habuere, homines reuera neque Deum timentes, neque hominem verentes. Adorti igitur Conſtãtium talibus verbis alloquuntur, Omnia quidem à nobis facta ſunt, profligauimus in exilium Romanorũ Pontificem, & iam ante eum extorres fecimus quàm plurimos Epiſcopos, omnia loca terroribus impleuimus, ſed tamen pro nihilo ſunt tanta tua opera, neque quicquam profecimus, quandiu reliquus eſt Hoſius. Quamdiu enim ille in ſuis agit, omnes in ſuis Eccleſiis agere videntur: poteſt ille & verbis & authoritate fidei ſuæ omnes contra nos inducere. Hic princeps eſt Synodorum, & ſi quid ſcribit, vbique auditur, hic formulam fidei in Nicena Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit. Quod ſi ille igitur in ſuo ſtatu maneat, ſuperuacuum eſt cæterorum exilium: hæreſis enim noſtra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc perſequi, neque illi ob annos parcendum putes. Siquidem hæreſis noſtra non curat ſeniorum caniciem, Auditis ergo iſtorum verbis, nõ cunctãdum ſibi ratus Conſtantius, vt qui virum noſcet, & quantæ authoritatis ſenex ille eſſet, ſcribit & edicit vt ad ſe veniat, quemadmodum & Liberium initio tentauit. Venientem igitur rogabat hominem, & ſolitis ſuis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit, cohortaturque, vt in nos ſubſcriberet, & cum Arianis cõmunionem haberet: Senex vero eius rei vel auditum ægre ferens, mœſtuſque quod vel tinnitum eorum verborum ſentiret, Imperatorem magnis rationibus contritum de ſententia deduxit, atque ita in patriam ſuam ac Eccleſiam rediit. Verum quum Ariani denuo lamentarentur, Imperatoremque irritarent, & eunuchi ſermonibus ſubſeruientes, eum maiorem adhuc in modum exacerbarent, ſcribit denuo cum minis ad Hoſium: ille autem contumeliis quidem afficiebatur, ſed tamen ob terrores illos de ſententia ſua non deceſſit, & decretum animi conſtanter retinuit, quippe qui ſupra firmam petram fidei domicilium ſuum ædificauerat, & liberrime contra hæreſim, imbres & vẽtos epiſtolarum minas arbitrans, locutus eſt. Subinde igitur Conſtantio ſcribente, & nunc quidem blandiente patremque eum appellante, nunc interminante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conueniente, Soluſne etiamnum hoſtis hæreſeos manebis? obſequere & ſcribe contra Athanaſium: qui enim contra eum ſcribit, ille plane nobiſcum Arianas ſententias amplectitur: nihil ad iſta expauit Hoſius, quin inter contumelias quas patiebatur, iſtiuſmodi epiſtolam ſcripſit, quam ipſi legimus, & ſub finem adiecimus.

Hoſius

Marginal notes (in the margin beside the text): *Eutropius presbyter in exilium miſſus. Hilarius diaconus flagellatus. Hilarij conſtantia in perſecutione.* — *Liberius minis mortis adductus vt Ario ſubſcriberet.* — *Hoſius epiſcoporum pater.* — *Arianorũ poſtulatio in Hoſium.* — *Cõſtantius Arianorũ petitionem admittit.* — *Conſtantii admonitio ad Hoſium.* — *Hoſius Imperatoris minas non veretur.*

Right-margin section letters: A (line 1), B (at "Ad iſtum modum"), C (at "neque hominem verentes"), D (at "Senex vero eius rei").

Hoſius Conſtantio Imperatori. S. P. D.

A EGo confeſſionis munus expleui, primum quum perſecutio moueretur ab auo tuo Maxi-
miano, quod ſi tu quoque perſecutionem moues, etiam nunc ad quiduis potius ſuſtinendũ
paratus ſum, quàm vt effundam innocentem ſanguinem, & veritatem prodam, téque nequa-
quam probo talia ſcribentem, & illiuſmodi minas denunciantem. Deſinas igitur iſtiuſmodi
ſcribere, neque ſentias cum Ario, neque audias Orientales, neque Vrſacio & Valenti fidem
habeas: quæ enim illi dicunt, non ob Athanaſium, ſed ob ſuam hæreſim dicunt. Mihi crede,
qui tibi auus ætate eſſe poſſem: fui ipſe in Sardicenſi concilio, quum tu tuuſque frater beatus
Conſtans nos omnes eò conuocabat, ipſeque vltro Athanaſij inimicos prouocaui, quum ad
Eccleſiam, vbi ego commorabar, aduениſſent, vt ſi quid contra eum haberent, ederent, promi-
ſique eis ſecuritatem, néue quicquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium,
idque non ſemel ſed bis feci, quòd ſi nollent rem ab vniuerſa Synodo diſceptari, ſaltem me iu-
dice vterentur, promiſique etiam nos, Athanaſium, ſi noxa reperiretur, omnibus modis eie-
cturos eſſe: Quod ſi innocens deprehendatur, & vos oſtenderit calumniatores, & æque illum
B recuſaueritis, ego illi perſuadebo vt mecum in Hiſpanias veniat, Athanaſius autem his condi-
tionibus obtemperauit, nihil cõtra oblocutus: illi vero ad omnia æque diffidentes receſſerunt.
Athanaſius deinde tuis literis accerſitus venit in caſtra tua, omnéſque inimicos ſuos, qui Anti-
tiochiæ præſto erant, ſingulatim ceſſari iuſſit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut ſe
præſentem commonſtrent ea feciſſe quæ obiecerant, aut ne abſentem calumniarentur, ſed ne
te quidem hæc ipſis denunciantem ſuſtinuerunt, minime iſtiuſmodi conditiones admittentes.
Cur igitur nunc audis obtrectatores eius? aut cur toleras Valentis & Vrſatij criminationes, pœ-
nitentia & ſcripto profeſſos ſe calumniam feciſſe? Confeſſi enim ſunt ſuam ſycophantiam, nõ
via dacti vt ipſi cauſantur, cum nulli ibi milites incumberẽt, & tuus frater neſciret. Nihil enim
tale ſub ipſo agebatur, qualia nunc fiunt, ſed illi vltro Romam venerunt, & coram Epiſcopo
presbyteriſque ibi præſentibus confeſſionem ſuam ſcripto ediderunt, quum prius pacatas lite-
ras & amicas ad Athanaſiũ dediſſent. Quod ſi iis libet vim cauſificari, idque pro malo habẽt,
nec à te probatur, omitte igitur & tu violentiam tuam, nec literas ſcribe, nec comites mitte,
ſed relegatos exiliis libera, ne te de vi querente, maiorem vim illi ſub tuo nomine exerceant.

Maximianus Conſtantij auus.

Conſtans Conſtantij frater.

Vrſatius & Valens vltro ſe calumniatores eſſe confeſſi ſunt & pœnitentiã egerunt.

Exhortatio.

C Quid enim tale à Conſtante actum eſt? aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quando iudiciis
Eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem ſubſcriptio fi-
eret? vt idem Valens cum ſuis aliquid colligat, habeatque quod obiiciat? Deſine quæſo, & me-
mineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum, ne te miſceas
Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea à nobis diſce. Tibi Deus impe-
rium commiſit, nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit: & quemadmodum qui tuum imperium
malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne, quæ ſunt Eccleſiæ ad
te trahens, magno crimini obnoxius fias: Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ
Dei, Deo. Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiama tum & ſa-
crorum poteſtatem habes Imperator. Hæc quidem ob curam tuæ ſalutis ſcribo, & de iis quæ
in Epiſtolis ſcribis, hanc meam ſententiam accipe. Ego neque Arianis aſſideo neque ſuf-
fragor, ſed eorum hæreſim anathemate damno, neque Athanaſij accuſationibus ſubſcribo,
quem nos & Romana Eccleſia & vniuerſa Synodus innocentem pronunciauit. Nam & tu
quoque quum rem cognitã perſpectámque haberes, Athanaſiũ accerſiuiſti, feciſti ei copiam
D vt cum honore in patriam & Eccleſiam reuerteretur. Quæ igitur cauſa eſt huius tãtæ mutati-
onis, quum iidem inimici eius ſint, qui antea fuerunt? Et quæ nunc ſuſurrant, nihil eorum, quũ
ille præſens eſſet, hiſcere audebant, ſed ea, antequam accerſeres Athanaſium, obmurmurabãt,
quo tempore à me conuenti, quemadmodum ſuperius dixit, vt ederent criminum documen-
ta, nihil in medium adducere potuerunt. Nam ſi quicquam potuiſſent, nõ ita turpiter aufugiſ-
ſent. Quis te igitur induxit, vt poſt tantum temporis tuarum literarum & ſermonum obliuiſ-
cereris? Inhibe te quæſo, neque aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas inuicem
cum illis gratificationes, temetipſum reum facias. Quæ enim iis indulſeris, de illis in iudicio
ſolus cogeris cauſam reddere. Iſti ſuum inimicum per te ſatagunt iniuria afficere, teque volũt
miniſtrum ſuæ malitiæ eſſe, vt per te deteſtabilem hæreſim in Eccleſia ſeminent. Non eſt pru-
dentis, in gratiam alienæ libidinis, ſeipſum in certum periculum cõiicere. Deſine quæſo & auſ-
culta mihi Conſtanti. Hoc enim decet & me ſcribere, & te non vilipendere.

Simile.

Eccleſiaſtica bona à laicis non diripienda.

Matth. 22.
Luc. 20.

Athanaſium innocentem pronunciauit eccleſia Romana.

Imprudentis officiũ.

HÆC ABRAHAMICVS ILLE SENEX, VERE HOSIVS, HOC EST, SANCTVS, ET SENSIT *& ſcripſit.* A

ILle autem neque inſidias de manibus depoſuit, neque criminandi occaſiones quærere de-
Simile. ſiit,ſed grauius ſemper minabatur,vt eum vi oppreſſum in ſuas partes transferret, aut inob-
ſequentem exterminaret. Sed vt occaſionem duces & Satrapæ Babylonis ſedulo quærentes
contra Danielem,non inueniebant,niſi ex cauſa legis Dei,ita quoque nunc Satrapæ impieta-
Hæretici tis,ne fingere quidem quicquam contra ſenem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac
ſatrapæ vetus pro ſuo nomine Hoſius,hoc eſt,ſanctus habebatur, vitaque eius irreprehenſibilis, niſi
impietatis. ex odio eius contra hæreſim crimen mutuarentur. Calumniantur igitur eum, ſed non vt illi
Dani. 6 Danielem apud Darium,illibenter talia audientem,ſed vt Ieſabel contra Naboth,& vt Iudæi
3.Reg. 21. apud Herodem,his verbis agentes:Non ſolum non ſubſcribit contra Athanaſium, ſed & nos
ob Athanaſium condemnat,& hæreſim tali odio perſequitur,vt aliis ſcribat,melius eſſe mor-
tem perferre,quàm proditores fieri veritatis:ob hæreſim deinde ait dilectum fratrem Atha- B
naſium perſecutionem ſuſtinere,& Lyberium Romanorum Epiſcopum, cæteroſque omnes
inſidiis tentari.Hæc quum audiſſet impietatis propugnator Cõſtantius Cæſar,& quod alij eſ-
ſent per Hiſpanias eiuſdem cum Hoſio ſententiæ,quos quum ſolicitaſſet ad ſubſcriptionem,
impellere nequiuiſſet, accerſit Hoſium,& pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij,
Hoſius integro anno à Conſtantio Sirmij detentus. nihil veritus impius nec Deum,neque patris ſui,quem erga Hoſium habebat, affectũ, neque
ſenectutem hominis iam centenarij inhumanus ille reſpexit. Omnia nanque ob amorem
hæreſis neglectui habebat nouus ille Achab,& noſtris temporibus ſecundus Balthaſar. Tan-
tam enim vim intulit ſeni,& ita eum arcte tenuit,vt afflictus attrituſque malis, tandem ęgre-
que cum Vrſacio & Valente communicaret, ſed tamen vt contra Athanaſium non ſubſcri-
Hoſius miſeris modis afflictus et attritus. beret:verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit:moriturus enim,quaſi in teſtamento ſuo
eorum vim proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim cõdemnauit,vetuítque eam à quoquam pro
bari aut recipi.Quis iſta videns,imo vel ſolum audiens non obſtupeſcat,& clamet ad Domi-
num?Ne in excidium dederis Iſraelem. Quis iſta animaduertens non opportune ad Domi-
num vociferetur?ſtupor & horror factus eſt ſuper terram,obſtupuit cælum ſuper hoc, & terra C
magis magiſque exhorruit. Patres populorum & fidei magiſtri tolluntur, & impij in Eccle-
ſias introducuntur:Quis quum videret Liberium Pontificem è Roma in exilium eiici, ma-
gnumque Hoſium tot mala pati, tot Epiſcopos ex Hiſpania & aliis regionibus in exilium de-
portari,non abunde animaduertit,etiam ſi vel minimi ſit cerebri, omnes criminationes con-
tra Athanaſium & reliquos alios,falſas eſſe,& omnia ſycophãtiis ſcatere? Atque inde eſt quòd
Perſecutionem Epiſcopos vere pars deſleto. illi omnia pati voluerunt, quum viderent eorum in ſycophantiis fingendis inſidias. Quod
enim quæſo crimen Liberij?aut quid in ſene Hoſio culpari potuit?aut quid finxerint contra
Paulinum,Luciferum,Dionyſium,Euſebium:aut quod peccatum in aliis, qui in exilium de-
portati ſunt Epiſcopis?An vlla in illis culpa?minime gentium, nec ob crimina initæ ſunt iſtæ
conſpirationes, nec quiſpiam iſtorum accuſatione victus,in exilium damnatus eſt:ſed bellum
pro impietate aduerſus pietatem,ſed ſtudium zeluſque pro Ariana hæreſi, pręludiaque Anti-
chriſti,cui viam Conſtantius muniuit,iſtis calamitatibus cauſam dedere. Cæterum quum ille
quicquid libuit,in Eccleſias tũ Italicas, tum alibi ſitas deſignaſſet, aliis in exilium eiectis, aliis
Conſtantij furor in Alexandriã conuerſa. vi in ſuam ſententiam pertractis,vbique per omnia ipſius terrore diffuſo, in Alexandriam fu- D
rorem ſuum veluti peſtem conuertit, & in ea re non leui calliditate vſi ſunt Chriſti perduel-
les,nimirum vt ſpeciem multorum Epiſcoporum ſubſcriptionis præ ſe ferrent, & vt Athana-
ſius nullum haberet in perſecutione ſua Epiſcopum, apud quem conqueri poſſet: Ideo præ-
occupantes omnia terrore impleuerunt,terroremque quaſi ſubſeſſorem ſuis dolis aſſociaue-
runt. Ignari vecordes, ſe in iis ſubſcriptionibus non voluntates Epiſcoporum, ſed vim
quam paſſi eſſent, oſtentare, ignarique item, ſi fratres deſerant, notique & amici pro-
cul abſiſtant, nemóque ſuperſit, qui velit ſimul contriſtari, aut conſolationem adhibere,
3.Reg. 19 tamen plus quàm omnia ſufficere, ad tutelam, Dei refugium. Solus erat Elias in perſe-
In perſecutione quid faciendum cutione, ſed tamen in omnibus loco omnium habebat Deum. Et hanc formulam tradidit
nobis Saluator, qui ab omnibus derelictus, inſidias inimicorum paſſus eſt, vt ſi nos quo-
que ni perſecutione ab hominibus relinquamur, non deſponderemus animum, ſed in
eo ſpem haberemus, nec veritatem proderemus, quæ tametſi principio affligi videatur,

poſtea

A poſtea tamen ipſa à perſecutoribus agnoſcitur. Irritant igitur Cæſarem, iſque ad ducem & milites literas cum minis mittit, Notariique Diogenius & Hilarius amandantur, vna cum Palatinis, deſignaturque ea immanitas & crudelitas in Eccleſiam, quam ſuperius aliquanto paucis verbis perſtrinxi, eamque quilibet facile didicerit lectis teſtimoniis populorũ; quæ in fine ſubiecimus. Deinde poſt acta iſta Syriani, poſt tanta facinora, poſt virginum contumelias, approbans huiuſmodi mala, iterum ſcribit Senatui populóque Alexandrino, iuuentutem ſollicitans, vt omnes ſimul in vnum coacti, Athanaſium perſequantur, aut ſcirent ipſos ſibi infeſtos peſtiferoſque eſſe: Athanaſius autem, antequam iſta mandata ſuperuenirent, inuaſa iam à Syriano Eccleſia, aliò abſceſſerat, non immemor eius quod ſcriptum eſt: Sed abſcondere pauliſper, donec furor prætereat: harum autem literarum adminiſter Heraclius fuit titulo dignitatis Comes, præcurſor cuiuſdam Georgij à Cæſare miſſi, non Epiſcopi quidem, ſed exploratoris: num enim Epiſcopus fuerit, qui ab illo mittitur minime gentium, vt ea quæ facta ſunt, & procemia ipſius interitus abunde teſtantur. Edicta igitur quæ Imperator ſcripſit: publice propoſita ſunt: poſtquam enim à magno Hoſio eas literas acceperat, nec inueniret ſuæ mutationis ve-

Contra Athanaſium Alexandrini inuenes à Conſtantino incitati.

Heraclius Comes.

B riſimilem cauſam, excogitauit illam quæ minime ſibi ſuiſque conſiliariis congrueret. Dixit enim ſe fratris ſui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam ueritum, temporarium Athanaſio acceſſum ad ſe permiſiſſe: Quæ res & ipſum in promiſſis fallacem, & erga fratrem mortuum ingratum oſtendit. Deinde ſi ſuperis placet, fratrem ſuum diuinæ ac beatæ memoriæ (vt reuera erat) appellat, cuius mandata & amicitias etiamſi in gratiam illius, vt ipſe ſcribit, ſuſceptas admiſſaſque fuiſſe contigiſſet, eas tamen ſaltem apud ſe, qui frater erat, vim reuerentiamque teſtamẽti habere oportebat, vt quemadmodum ſe ſucceſſorem imperij, ita quoque affectuũ eius hæredẽ præſtaret. Atqui Britanninnẽ, quũ ius ſuũ perſequeretur, è medio ſuſtulit: & interimendũ his verbis vſus eſt, & merito: cui enim à morte fratrũ fraterna bona obuenire debẽt: idẽ tamẽ obſceleratã & chriſtonominſam hæreſim, nec quid iuris ſit nouit, & erga fratres ſe moleſtum ac officioſum præbet, propter quã ne patris quidẽ ſui voluntatẽ integre obſeruari permittit, ſed quod volupe eſt hæreticis, obſeruat: quod autem illis graue eſt, ibi nequit patris ſui reuerẽtiam tueri. Siquidem patet ex calumnia Euſebianorum Athanaſium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber eſſet ab eorum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant. Hoc enim à beato Cõ-

Conſtantius in promiſſis fallax.

Britannio Rex à Conſtantio interfectus.

Conſtantij vota à Patris & fratris moribus aliena.

C ſtante eius fratre poſt mortem patris ſcriptum fuit, vt ex literis illius patet: Sed tamen idem illi non perſuaſus eſt ab Euſebianis, vt in Athanaſij locum Epiſcopũ, quem ipſi poſtulabãt, ſummitteret: imo eos qui id moliebantur, compeſcuit, & iam rem ipſam conantes grauibus minis deterruit. Cur igitur ſi ea quæ patris ſui ſunt, obſeruare ſtudet? vti ſcribit, primum quidem Gregorium, nunc deinde Georgium depeculatorem in Epiſcopatum ſummiſit? aut cur Arianos, quos illi Porphyrianos nominant, ipſe in Eccleſiam introducere ſatagit? & dum illos protegit, alios in exilium relegat. Quod ſi pater eius Arium ſub oculos ſuos admiſit, eum tamen quum periurum ac proinde effuſis viſceribus diſruptum iacere cognouiſſet, nulla beneuolentia proſecutus eſt, ſed eum re cognita damnatum & pro hæretico habuit. Aut cur, quum ſe Eccleſiaſticum canonem curæ habere prætexit, omnia contra canonem facit? Vbi enim ille canon vt è pallatio mittatur is qui Epiſcopus futurus eſt? aut quod genus canonis, quo licitum eſt militibus Eccleſias inuadere aut comites? & qui nulla ratione vtuntur ſpadones, Eccleſiis dominari: aut edicto iudicium eorum, qui nomine tenus Epiſcopi ſunt, promulgare? Omnia in gratiam vecordis hæreſeos mentitur, qui præter mentẽ patris & antea bis Philagrium præfe-

Conſtãtius omnia in gratiã hæreſeos mentitur.

D ctum miſit, & nunc per eum ſcelera iſta deſignauit. Iam quòd dicit ſe propter fratrem ſuum pacem cum Athanaſio ſimulaſſe, in eo verum non dicit. Nam poſt fratris mortem non ſemel ſed iterum, imo tertio Athanaſio ſcripſit, promiſitque ſe nunquam mutatum iri eumque bono animo eſſe debere, nec permiſſurum vt à quoquam perturbaretur, ſed eum in Eccleſia ſua cum omni ſecuritate manſurum. Præterea Actetium comitem & Paladium cum mandatis ad Feliciſſimum tum temporis ducem & Neſtorium præfectum eum his mandatis miſit, vt curæ ipſis eſſet, ne Philippus aut quiuis alius Athanaſio inſidias moliatur. Atque ideo in aduẽtu Diogenis, quum Syrianus inſidias strueret, ipſe Epiſcopus nobiſcum ſimul & cum populo literas Imperatoris exhiberi poſtulabat, quippe qui arbitraremur, quemadmodum ſcriptura iubet, vt nihil falſi ab ore regis proficiſcatur, ita Cæſarem in promittendo nihil falſi ſtipulaturũ, aut de ſententia ſua deceſſurum: quòd ſi igitur hoc fratri indultũ ait, cur poſt fratris mortẽ, eadem in literis ſuis repetiuit? quod ſi tum temporis in gratiam memoriæ fraternę iſta ſcripſit, cur poſtea ſe totum illius memorię ingratum præſtitit, dum & hominem perſequitur, & ta-

lia in literis ſcribit?obtenditque in ſpeciem Epiſcoporum iudicium?ſed interim facit quod il- A
li volupe eſt. Verum ne ita quidem latere poteſt, quum in proximo ſit, quod eius vafriciem pa-
tefaciat. Nam ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator?
ſin contra; iſta minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando
à condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab imperatore ac-
cepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac Synodi fuere, mul-
ta iudicia Eccleſiæ habita ſunt. Sed neque patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati
ſunt, nec princeps ſe in rebus eccleſiaſticis curioſum præbuit: Paulus Apoſtolus habebat ami-
cos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſo-
cios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ſpectaculum ab Ariana hæreſi editur. Conue-
Conſtãtius cur Epiſco poſtreaue rit. nerunt enim in vnum hæretici & Imperator Conſtantius; vt ille quidem ſub prætextu Epiſco-
porum ſua poteſtate aduerſus eos, quos velit, vtatur, & tamen in perſecutione mouenda per-
ſecutor nõ appelletur, illi vero ſuccincti principis poteſtate, inſidias faciũt quibus volũt: volũt
autẽ omnibus qui nõ eadem impietate, qua ipſi vtuntur, vti velint, idque quaſi in ſcena ſpecta
tum datur, quo in theatro eos actores hiſtrioneſque videas, qui titulotenus Epiſcopi dicuntur B
Epiſcopi titulotenꝰ. & Conſtantium choragum eſſe, eumque itidem vt Herodem Herodiadi pollicitantem, iſtóſ-
que viciſſim calumnias pro exilio & cædibus piorum in Chriſtum hominum ſaltitare. Quẽ
enim non calumniis læſerunt? quibus inſidias non fecerunt Chriſti perduelles? quem non Cõ-
ſtantius ab illis delatum in exilium expulit? quando non aures ſuas animúmque illis dedit? &
quod mirum, quem vnquam qui contra illos quippiam diceret, recepit! & quid non ab illis
contra alios dictum in animum admiſit? Quæ nunc Eccleſia Chriſtum libere adorat? Siquidẽ
ea ſi pia eſt, periculo ſubiacet: ſi ſimulationibus vtitur, in metu hæret: Omnia enim ſimulatio-
ne & impietate, quod ad illum pertinet, impleuit. Nam ſi alicubi pij & Chriſti ſtudioſi (ſunt au
3. Reg. 19. tem vbique tales permulti) illi itidem, vt magnus ille Propheta Elias, abſconduntur, vt & ipſi
3. Reg. 18. forte Abdiam aliquem fidelem inueniant, & in ſpeluncas, & cauernas terræ ſeſe abſtrudunt,
aut in ſolitudine oberrantes commorantur. Eas enim calumnias adferunt vecordes iſti, quales
3. Reg. 21. Iezabel contra Naburh confinxit, & Iudæi contra Chriſtum, ac iam deinde Conſtantius hæ-
Ibidem. reſeos propugnator, veritatem, vt Achab vineam in hortum holerum, inuertere moliens, quæ
hæretici cupiunt nunquam non facit, quoniam viciſſim ex illis audit, quod cõcupiſcit. Atque C
Heraclius contra Athanaſium miſſus à Conſtantio quomodo ſe geſſerit. inde eſt (vt ante dixi) quòd veros Epiſcopos impie pro ſua libidine arbitrio agere detrectantes
relegarit. Ita nunc quoque contra Athanaſium, comitem Heraclium miſit, & edicta ſua pu-
blice propoſuit, & minas de auferendis panibus, & idolis euertendis per literas denũciauit, &
magiſtratuum & plebeiorum captiuitatem, expectandam eſſe, niſi pareatur. Et in his pericu-
lis denunciandis non veritus eſt Heraclius publice & magna voce dicere. Cæſarem iubere vt
Athanaſius repudietur, & Arianis Eccleſiæ dentur, omnibus ibi non ſine admiratione nutu
inter ſe verbiſque interrogantibus, num Conſtantius hæreticus factus eſſet? Quanto ea res fla-
gitioſior erat, tanto maiori vi eam vrgebat ſenatoribus magiſtratibuſque & ethnicis idolorum
æditius compulſis: vt iſtiuſmodi poſtulatis ſubſcriberent, pollicerenturque ſe pro Epiſcopo re-
cepturos, quem imperator mitteret. Probe admodum Conſtantius ad canones vindicandos
iſta deſignauit, qui in locum vicemque Eccleſiæ & populorum Chriſtianorum à foro & ido
lorum æditius iſtiuſmodi pacti ſingraphas poſtulauit, vtpote conſcius ſe non Epiſcopũ Chri-
ſtianis, ſed ſcriptoribus iſtius pacti curioſum immittere. Ethnici igitur vt idolorum ſuorum ſe-
curitatem redimerent, nonnulli vt quæſtum ſuum aſſererent, inuitis animis ſubſcripſerunt, at- D
Heraclius hæreticus & idololatras concitat ad Eccleſias euertendas & populos lapidandos. que perinde ab illis habitum eſt ac ſi non Epiſcopus ſed præſes aut prætor aliquis in prouin-
ciam à Cæſare mitteretur: tanta erat edictis adhibita vis minarum. Quid enim ethnici homi-
nes facerent, niſi hoc ipſum quod Imperatori placeret? Populis autem in magnam Eccleſiam
conuenientibus: erat enim quarta Sabbati, poſtridiè Heraclius Comes adiuncto ſibi Ægypti
præfecto Cataphronio, & Fauſtino Catholico, homine & genere Bithyno, & opinionibus, hæ
retico, iuuenes forenſes, & idolorum adoratores concitat, vt ex præcepto Imperatoris inuade
rent Eccleſias, & populos lapidarent. Plerique autem populorum miſſione è ſacris facta abie-
rant, aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur vt imperatum fuit, oriturque miſerabile
Irruptio truculenta in Alexãdrinam Eccleſiam facta. ſpectaculum: modo enim ab oratione mulierculæ ſeceſſum ceperant, quum leuis arma-
turæ forenſis illa iuuentus cum lapidibus & fuſtibus irruens, cæteras lapidibus inceſſunt: ſa-
cra autem virginum corpora plagis concidunt, iniectaque in veſtes manu trahunt, capita
denudant, eas verò quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulſant. Grauia quidem
iſta & nimium grauia, ſed tamen quæ inſecuta ſunt, multò grauiora, & genere contu-
meliæ

A meliæ prorſus intoleranda. Quum enim ſcirent pudicitiam virginum, & aurium in-
tegritatem, & quòd patientius ferrent, lapides & fuſtes quàm obſcœna verba, fœdiſ-
ſimis dictis inter inuadendum vtebantur, & hæc Ariani iuuentuti ſuggerebant, quippe qui
ad iſta dicta & facinora cachinnarentur: Sacræ autem virgines & aliæ caſtæ mulieres, vt mor-
ſus aſpidum ab iſtiuſmodi vocibus refugiebant: Chriſti autem perduelles ſuam quoque ope-
ram, vt hæc fierent, addebant, nec diſſimile eſt veritati, ipſos eaſdem cum iuuentute illâ voces
concinnuiſſe: delectabantur certè petulantia, & obſcœnitate verborum, quæ à iuuentute ia-
ctabantur. Deinde cum mandatum Cæſaris omnibus ſuis partibus impleuiſſent: hoc enim
illis ſtudio erat, hoc Comes & Catholicus præcipiebant, ſubſellia, Thronum, menſam ligneã,
tabulas Eccleſiæ, & cætera quæ poterant, foras elata combuſſerunt ante veſtibulum in magna
platea, & thura inſparſerunt. O quis hęc audiens non fleuerit? imò quis non, ne iſta audiat, au-
res occluſerit? Idola igitur ſua laudibus ferebant, dicebántque, Conſtantius ethnicus factus
eſt, & Ariani noſtra agnoſcunt: nihil enim curant ethnicos mores pręſe ferre, modo ipſorum
hæreſis ſtabiliatur. Nam & buculam, Cæſareos hortos irrigantem, adorti ſunt immolare, at-
B que immolaſſent, niſi fœmina fuiſſet: eas enim immolari ſuis ritibus nefas eſſe aiebant. Hæc
religioſi Ariani, quia exiſtimabant in noſtram ignominiam redundare, vna cum ethnicis fa-
ciebant. Cæterum diuinum ſupplicium eorum ſcelera declarauit, manifeſto demõſtrans eos,
vt impie credendo, non in alium, quàm in ipſum Dominum peccare: ita quoque & iſta faciẽ-
do, in ipſum Dominum ſuas iniurias committere. Quæ res exitu iſtius miraculi euidentius
patuit: quidam enim ex petulantioribus iuuenibus, interiora penetrans, audacter ſe in Thro-
no ſeſſum recepit, & inter ſedendum fornicarios ronchos de naribus inſonuit, mox deinde
conſurgens, magna vi Thronum conuellens, ad ſe diſtrahit, minimè animaduertens in ſeſe
vltionem diuinam attrahere. Vt enim olim Azoti incolæ auſi arcam attingere, quam illis vel
oculis attingere nefas fuit, ſtatimque ſecundum hoc factum peribant, ſed ita vt prius ſedium
tormentis, excruciarentur: ita quoque miſer iſte auſus ſellam conuellere, fragmento ligni in-
de in ventrem ipſius reſiliente, & quaſi ab ipſa vltione impacto, inteſtina ſua perforauit, & ea-
dem vi, qua ſolium diſrumpere conabatur, rupta aluo ſua inteſtina effudit, celeriuſque quàm
ipſe Thronum auferret, Thronus ei vitã ſuſtulit: effuſis enim (vt ſcriptum eſt) viſceribus, col-
C lapſus eſt: ac inde aſportatus, poſt vnum diem expirauit. Alius item cum frondibus ingreſſus,
&, vt ethnicus, eas manu per ludibrium agitans, ſtatim abortis tenebris ita oculis caligauit, vt
nihil videret neque intelligeret vbi terratum eſſet, quem iamiam collapſurum, ij qui aderant
manibus ducentes, vel potius geſtantes è templo extulerunt, adeo vt vix poſt diem ad mentẽ
redierit, nihil memor eorum quæ vel fecerat, vel paſſus erat. Quibus conſpectis, ethnici qui-
dem in metu erant, neque plura auſi ſunt: Ariani autem ne ita quidem vllo pudore repreſſi,
quemadmodum Pharao, magis ac magis indurabantur, quippe qui & ipſi quoque ſuas ſpes
humi & inferno haberent, in Cæſare nimirum & in eius eunuchis. Ethnicos igitur vel potius
ex ethnicis teterrimos quoſque, talia deſignare permittebant: Habebant enim ſibi ad iſtiuſ-
modi hiſtrionem & ethnicos concitantem Fauſtinum titulo Catholicum, moribus autem
circunforaneum & animo proteruum. Ipſique per ſe ſimilia inſtituerunt facere, vt quemad-
modum hęreſim ſuam ex aliis hæreſibus expreſſerant, ita quoque cum proteruis hominibus
in commune peccãtes, aliquid tamen proprij ſuique in ſceleribus & quaſi peculiare ſibi quę-
rebant. Alij igitur, quemadmodum iam dixi, per illos faciebãt: quę autem per ſę deſignarunt,
D qui quæſo non ſuperant omnem malitiam, & carnificis immanitatem? Quas ædes non depo-
pulati ſunt? quam domum ſub ſpecie quærendi non diripuerunt? quem hortum non concul-
cauerunt? quod ſepulchrum non aperuerunt? eo prætextu quaſi Athanaſium quærerent, quum
nihil niſi rapere & ſpoliare ſtuderent? quot hominum ædes obſignatæ ſunt: quàm multa,
quę in hoſpitalibus erant, militibus adminiſtris ſuis donauerunt? Quis illorum ſcelerum ex-
pers fuit? quis illis obuius non ſeſe in foro occultauit? quis non ob iſtos relictis ædibus in deſer-
to obnoctauit? quis, quum ſua ſeruare ab iſtis feſtinaret, non plura inſuper perdidit? Quis ma-
ris imperitus, non maluerit mare mariſque pericula experiri, quàm iſtos minaces videre? Mul-
ti autem domicilia permutarunt de porticu in porticum, & ex vrbe in ſuburbana tranſilien-
tes quam multi & quam magnas mulctas ſuſtinuerunt? & cum non eſſet vnde luerent, mu-
tuo pecuniam ſub vſuris acceperunt, non alia de cauſa quàm vt horum inſidias effugerent:
Omnibus enim ſe terribiles oſtendebant, ad omnes ſe magnifice iactabant. Imperatorem in
ore habentes, eiuſque terrorem & minas denunciantes, quum miniſtros ad ſua ſcelera ha-
berent ducem Sebaſtianum, ſecta Manichæum, petulantem, ferocem, Præfectum item, & ea &c.

Ariani iuuenes petulantia & verborum obſcœnitate delectati.
Eccleſia ſubſellia, thronus, menſa &c. combuſta.
Ariani ethnicos mores non reſpuunt, imò cũ ipſis cõmunicãt.
Simile. 1. Reg. 5.
Eccleſiam diripiens Arianus quidam effuſis viſceribus corruit.
Ethnicus oculis captus, &c.
Omnia diripuerunt Ariani, Athanaſium quærere fingentes.
Arianorũ facinora innumera.
Sebaſtianus ſecta Manichæus.
Virgines ab adoleſcentibus nuda…

Comitem, & hypocritã Catholicum. Multas certe virgines, quæ & eorũ impietatẽ damna- A
bant, & veritatem agnoſcebant, ex ædibus ſuis deportarunt, aliaſque ad negocia ſua euntes
contumeliis affecerunt, operámque dedere, vt à proteruioribus adoleſcentibus denudarẽtur,
ſuiſque mulieribus poteſtatem conceſſere, vt quam vellent, indigne tractarent: Graues igitur

Arianorũ vxores in pias matronas debacchata. Eutychius ſubdiaconus vſque ad necem flagellatus deinde in metallum latale mitti damnatus.

& fideles matronæ, illis de via cedebant: Vxores autem eorum veluti bacchæ & furiæ circũ-
curſitantes pro calamitate habebant, ſi neminem inuenerint cui iniuriam facerent, eumque
diem quò malefacere non dabatur cum mœrore tranſigebant. In ſumma, ita erant feri &
acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarij, delatores, malefici, & quiduis potius quàm
Chriſtiani ab omnibus vocarentur, quippe qui Scythas imitantes, rapuerint Eutychium ſub-
diaconum, virum probe Eccleſię inſeruientem, quem primum ſcuticis vſque ad mortem cu-
rauerunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non quoduis metallum ſed
in id quod Phæno appellatur, in quod homicidia condemnatur, non niſi ad pauciſſimos dies
ſupereſſe poteſt, & quod immanius eſt, ne paucis quidem horis ad curationem vulnerum cõ-
ceſſis, hominem ſtatim in metallum deportarunt, prædicantes ſi hoc fieret, omnes in metu
futuros, & ſecum conſociatum iri. Cæterum ille non longe auectus, quum imbecillior eſſet, B
quàm vt ad metallum perduci poſſet, ex dolore vulnerum in itinere deceſſit. Et ita ille quidẽ
cum gaudio mortuus eſt, poſſidens gloriam martyrij. Impij autem, ne ita quidem vllo pudo-
re repreſſi ſunt, habentes, ſicut ſcriptum eſt, immitia viſcera, imò quiddam prorſus ſatanicum

Oratio habita pro defunctis.

meditato ſtudio deſignauerunt. Quum enim populi pro Eutychio precibus ſuis ſuppliciter
intercederent, reiectis populorum precibus, quatuor pro eo bonos & ingenuos viros & inter
eos Hermian lauantem pedes peregrinorum, arripi iuſſerunt, quos dux multis plagis concei-

Ariani crudeliores Scythis.

ſos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scytis crudeliores, poſtquam videre eos verberibus non-
dum enectos, expoſtulare cum duce occipiunt minatique ſunt ſe eunuchis ſcripturos, quòd

Ad necem quatuor viri flagellati.

non ad ipſorum arbitrium flagellaret: quorum verbis ille conterritus, iterum homines flagel-
lare occipit, ipſi autem qui verberabantur, non ignari cur vapularent, & per quos falſo delati
eſſent, nihil aliud dicebant, niſi ſe ob veritatem flagellari, Non communicamus, inquientes,
cum hæreticis, verberate vt libet, Deus ob iſta te iudicabit. Impij autem eos in carceribus
periclitari morique cupiebant. Populus autem Dei cognita opportunitate temporis, pro iis
interceſſit, atque ita, vt inde poſt dies ſeptem plus minus liberati fuerint. Euſebiani vero qua- C
ſi eo ipſo grauiter habiti fuiſſent, alia crudeliora, magiſque nefaria moliti ſunt facere, quæ qui-
dem immania aliorum ingeniis videntur, ipſorum verò hæreſi hoſtilia in Chriſtum profiten-

Matt. 19. Matt. 25.

ti prorſus conſentanea. Siquidem Chriſtus nos admonet vt pauperum memores eſſemus, &
vendenda eſſe bona & danda in eleemoſynam: &, Eſurini, inquit, & dediſtis mihi quod co-
mederem: ſitiui, & dediſtis potum. Quatenus enim vni ex minimis iſtis feciſtis, mihi feciſtis.
Iſti autẽ vt reuera Chriſto infeſti eius voluntati hac in parte obſiſtere conati ſunt: Quũ eum à
fratribus in egenos & viduas, quibus in Eccleſiis quæ iam per ducẽ in Arianorũ poteſtatem
conceſſerant, ſedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorũ tutela erãt, aſſignatis
verſarentur, eleemoſynas benigne conferri cõſpicerent, non ferentes hãc pietatẽ, miſeros illos

Eleemoſynas qui contribuerent verberati ab Euſebianis.

ferire ac verberibus inſectari cœperũt, criminib. quoq; in donatores eleemoſynarũ intentatis,
eos eo nomine apud ducem accuſarunt, vtentes ad eam opera cuiuſdam militis. Gratũ id ad-
modum fuit Sebaſtiano. Nam apud Manichæos miſericordia non eſt, & pro re hoſtili habe-
tur pauperum commiſeratio. Erat igitur noua expoſtulatio, & tribunal primum ab ipſis ex-
cogitatum, vbi de beneficio reatus fieret, & miſerator accuſatione impeteretur, & is qui be- D

Manichæorum immiſericordia. Euſebiani noui Iudæi.

neficium acceperat, vapularet. Maluerúntque pauperem eſurire, quàm liberam aliis miſeri-
cordiam permittere, & hoc quoque ab antiquis Iudæis, ipſi noui Iudæi didicerant. Nam &
illi cum vidiſſent à natiuitate cæcum, viſum recepiſſe: & eum, qui multis temporibus paraly-
ticus fuerat, ſanatum eſſe, authorem quidem eius beneficij Dominum noſtrum vituperabant:
beneficio autẽ illo affectos, vt tranſgreſſores condẽnabant. Quis non igitur ad iſta obſtupuit?
quis non hanc hæreſim eiuſque aſſertores execratus eſt? Quis non cognouit Arianos belluis
immaniores eſſe? Atqui ſcelerati, id, quod per iſta ſua facinora captabant, minime aſſecuti
ſunt, ſed magis odium ſui apud omnes intenderunt. Sperabant enim vi & inſidiis multos co-
gi poſſe, vt ſecum communicarent, ſed res illis in contrarium ceſſit. Qui enim iſta patieban-

Humanum genus ad miſericordiã pronus.

tur, eas calamitates tanquam martyrium ſuſtinebant, minime prodentes, aut inficientes piam
in Chriſtum fidem. Extranei autem qui iſta ſpectabant, in quo numero etiam ethnici erant,
Arianos vt Antichriſtos & carnifices execrabantur: eſt enim genus humanum amans pau-
perum, & pronum ad miſericordiam. Sed Euſebiani humanam mentem exuerãt. Egeni por-

ro quũ

A ro qui ita vapulabant, optaſſent fortaſſitan vel à quouis beneficium accipere: verum id Euſebiani iudicium & Comitis imperio ſuccincti, quibus libera poteſtas erat quemlibet affligendi, nequaquam permittere voluerunt. Quæ enim in presbyteros & diaconos fecere, & quomodo ipſos ſub duce & iudicibus in exilium egere eorumque amicos militari manu extraxerũt, duce Gorgonio, plagis eos concidente, & quomodo omnium, quod ſummæ crudelitatis eſt, etiam iam mortuorum membra arcuſque per ſummam ſæuitiam diſcerpſerint, non eſt vt verbis enuncies, vincit immanitas rerum omnem rationem eloquendi. Quid enim tantum dixeris, vt rem ipſam elocutus videare? aut cuius primum mentionem facias, vt non inuenias primis ſecunda, ſecundis tertia, ac deinceps poſteriora quæque efferatiora? Omnes enim eorum conatus cæde & impietate redundant, qui ea ſunt vafricie animi, & morum verſipelli calliditate, vt honorum magiſtratuumque pollicitationibus & pecuniarum muneribus ad decipiendum abutantur, vt quum ex legitimis rationibus Epiſcopatus ſui conſtitutionem non habeant, ſaltem inde imaginem aliquam rectæ inſtitutionis ſimplicioribus faciant. Quis igitur eos vel ethnicos ſimpliciter nominet? tantum abeſt vt eos Chriſtianos appellari velit.

Poſterior hæreſis ſemper efferatior.

B Quis horum mores humanos, ac non potius ferinos putet? in quorum factis eſt tanta crudelitas & immanitas, vt carnificibus tetriores, cæteriſque hæreticis improbiores ac ne pares quidem ethnicis habeantur, à quibus à tergo ad longiſſimum interſtitiũ relinquuntur. Ego enim è patribus audiui, & verum arbitror, quum perſecutio eſſet nata ſub Maximiano Conſtantij auo, ethnicos homines fratres noſtros Chriſtianos, quum quærerentur, latebris abdidiſſe, eoſque ſæpe pecunia mulctatos, & carceri mancipatos fuiſſe, non ob aliud, quàm quod profugientes ad ſe, prodere nollent: eoſque eadem fide qua ſeipſos tuendos putarent, non veriti ob id ſeſe periculis obiicere. At nunc mirifice iſti nouæ hæreſeos inuentores, nulla æque re vt inſidiis clari, omnia in contrarium faciunt: ipſi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos latebris eruant, & occultatoribus inſidias nectunt, æque ſibi inimicum & occultatum & occultatorem arbitrantes: ita natura cruenti ſunt & homicidæ, & ſcelerum æmuli. Neque ſatis pro dignitate verbis quæ ipſi faciunt, efferri licet, atque inde, quod mihi ſcribenti de eorum ſceleribus iſtud in mentem venit, num hæreſis iſta quarta ſit filia eius hirudinis, quæ in prouerbiis memoratur, vt quæ poſt tanta ſcelera, cædéſque illatas nondum in-

Maximiana perſecutio Ariana multo ſedatior.

C duci poteſt, vt dicat, ſufficit. Adhuc enim ſæuit, eóſque qui illam nondum cognitam habent, ad noxam circuit: quibus autem nocuit, iis nouam iniuriam meditatur. Ecce enim poſt nocturnam graſſationem maláque inde propagata, non intermittunt apud Cæſarem criminationes ſtruere, neque id mirum, quum certi ſint ſeſe audiendos, modo impia adferant. Agunt igitur vt damnatio grauior exilio infligatur, & ad necem rapiantur, quotquot impiæ hæreſi non obtemperauerint, & certe nunc eo genere crudelitatis ſæuiunt. Secundus igitur Pentapolitanus nominetenus Epiſcopus, homo omnium mortalium teterrimus, eiuſque in coniuratione ſocius Stephanus, non ignari ſe de quauis iniuria ob hæreſis gratiam excuſari poſſe. Barcæ quendam presbyterum nacti, nomine quidem Secundo ſimilem, fide diſſimillimum, ipſis non obtemperantem calcibus obtritum interfecerunt. Ille autem quum occideretur ſanctum imitatus ita locutus eſt, Nemo me apud iudicem vindicet, habeo vindicem Dominum Ieſum, pro cuius nomine iſta patior: illi contra hominis ita loquentis nihil quicquam miſerti ſunt, neque diei vllam reuerentiam habuere, quum in ipſa Pentecoſte hominem calcitrando eliderent. O nouã hæreſim ſceleribus & impietatibus diabolum totũ, quantus quãtus eſt, induentẽ. Nunc primum hoc genus mali extare cœpit: antea enim ſi qui de hæreſi cogitarẽt,

Hæreſis Ariana hirudinis quarta filia.

Secundus Epiſcopus & Stephanus Secundum presbyterum interfecerũt Pentecoſtes die.

D cogitatus ſuos ſenſuſque abdebant: nunc autem Euſebius & Arius, veluti ſerpentes è cauernis ſuis progreſſi, virus impietatis ſuæ ſectæ palam euomunt: quorum hic blaſphemandi apertè audaciam ſuſcepit, ille verò blaſphemiam propalam defendit. Sed non prius eam defendere potuit, quàm vbi Cæſarem blaſphemiæ propugnatorem reperiſſet. Patres contra orbis cõcilio coacto, congregatiſque plus minus trecentis Epiſcopis Arianam hæreſim condemnarunt, oſtenderuntque eam alienam peregrinámque eſſe ab Eccleſiaſtica fide. Propugnatores vero huius ſectæ, videntes ſe in probro agere, & nihil pro ſe habere quod rationi conſentaneũ ſit, aliam viam excogitarũt, & per potentiam ſecularem eam defendere inſtituerunt, qua in re magnopere admireris inſolentiam malitiámque iſtius inuenti, & quantopere ſuperet alias hæreſes. Siquidem aliarum hæreſum inſtituta in perſuaſibilitate verborum inſaniam ſuam conſtitutam habent, ad ſimpliciorum circumuentionem. Et ethnici, vt inquit Apoſtolus, ſublimitate & ſuadela verborum & ſophiſmatibus veriſimilibus diſceptationes ſuas inſtruunt: Iudæi verò omiſſis Scripturis, vt Apoſtolus ait, fabulis & genealogiis decertant. Manichæi vero

Conſtantius blaſphemiæ propugnator.

Hæretici primi tantum verbis ſuam doctrinam propagare conati ſunt.

1. Tim. 2.

Ariani ſcelere Iudæos æmulantur cæteros ſectis proteruiores.

& Valentini cæteríque alij ſuis fictis rationibus ſacras literas cauponantes, adulterantéſque, A nænias adferunt. Ariani autem cæteris proteruiores, alias hæreſeos ſorores ſuas ſe multo minores declarant, quum longe maiori impietate vtantur (vt dictum eſt) omnéſque & in primis Iudæos ſcelere improbitatéque æmulentur. Vt enim illi Paulum, quem de obiectis criminibus vincere non poterant, ſtatim eum ad Tribunum & præſidem adduxerunt, ita quoque & iſti indies plura excogitantes, non niſi iudicum poteſtate vtuntur, & vbi quis vel ſemel illis contradixerit, ad Præſidem & Ducem rapitur. Cæteræ porro hæreſes demonſtrationibus cõuictæ ab ipſa veritate, tacitè obmuteſcunt, nihilque agunt niſi quòd de conuictione ſua erubeſcunt. Noua autem iſta & execrabilis hæreſis, quum rationibus ſubruitur, quum ipſa veritate pudefacta concidit quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis, carceribuſque ad ſe pertrahere annititur, atque vel ita ſeipſam, quàm non ſit pia & Dei cultrix, manifeſtat. Piæ enim

Pia Religionis officiũ. Matt. 26. Ioan. 6. Conſtanti° Antichriſtus. Conſtanti° Saulis crudelitatis imitator. 1. Reg. 22. Saulis & Conſtantij geſtorum collatio.

religionis (vt dixi) proprium eſt, non cogere ſed ſuadere. Siquidem Dominus non cogens, ſed libertatem ſuam voluntati permittens, dicebat quidem vulgo omnibus, Si quis vult venire poſt me. Apoſtolis vero, Num & vos abire vultis? Quid autem aliud hæreſim iſtam, quæ prorſus aliena eſt à pia religione, quæque vt Chriſti perduellis authorem ſuæ impietatis Con- B ſtantium, quaſi Antichriſtum inſcribit, facere decuit, niſi contraria Saluatori vſurpet? Conſtãtius enim in gratiam hæreſeos primum ſtudio habuit, immanitate Saulem imitari. Ille enim ſacerdotibus, qui Dauidi viaticum dederant, necem imperauit, eiuſque iuſſu trecenti quinque ſacerdotes ſimul interfecti ſunt. Iſte vero, quoniam omnes hæreſim fugiunt, & ſana fides in Chriſtum confeſſionibus celebratur, Synodum pluſquam trecentorum Epiſcoporum abrogat, & Epiſcopos in exilium eiicit: populos verò, dum prohibet conuentus celebrari, à meditatione pietatis precibuſque ad Deum ſummouet ac depellit: ruſus vt Saul Nobam ciuitatem ſacerdotum euertit, ita & iſte eius ſceleris magnitudinem ſuperans, Eccleſias Domini, hæreticis tradit. Et vt ille Doeg veris ſacerdotibus antepoſuit, Dauidémque perſecutus eſt Ziphæis auſcultans: ita quoque & iſte hæreticos præfert vere piis & religioſis hominibus, & inſuper eos qui ipſum fugiũt, perſequitur, eunuchis ſuis orthodoxos homines criminantibus auſcultant: nec animaduertit, quòd quæcunque pro Arianorum hæreſi ſcribit & facit, ea omnia tendere aduerſus noſtrum Saluatorem. Nónne talia Achab in ſacerdotes auſus eſt, qualia iſte contra Epiſcopos molitus eſt? Ille ſaltem interfecto Nabuth compunctus eſt, & viſo He- C

Conſtanti° deterior Achab. 3. Reg. 21 Cõſtantius alter Pharao.

lia extimuit: Iſte vero Hoſium tantum & tam eximium virum nihil reueritus eſt, neque poſt tot exilia Epiſcoporũ otio acquieuit, aut animo compunctus fuit, ſed vt alter Pharao, quo magis atteritur, eo magis indureſcit, & quotidie peiora meditatur. Eſt & quiddam incredibile in illius peruerſitate. Ex Epiſcopis enim relegatis euenit interdum nonnullos ob crimen cædis, aut ſeditionis, aut furti pro ſceleris qualitate condemnationem pati, hos quidem ipſe poſt paucillimos menſes ad preces aliorum, vt Pilatus in Barrabam fecit, à pœna abſoluit. Chriſti autem ſeruos, non ſolum non relaxet, ſed exules etiamnum inclementiſſime ſubinde nouis ſuppliciis grauet, quaſi æternam furiam & alaſtora ſe illis præbere velit. Neque id mirum eſt,

ἀλάςωρ Græcè dicitur qui exitialis eſt, & communis aliorum peſtis.

quum maleficis, ob mores amicus: orthodoxis vero, ob Chriſtum inimicus ſit. Num ergo ex ea re liquido oſtenditur, Iudæos eius temporis, qui Barrabam poſtulauere, Dominum autem crucifixerunt, tales fuiſſe quales nunc ſunt vnà cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani? quòd ſi Conſtantium etiam Pilato acerbiorem cenſeas: ille enim animaduerſa Iudæorum iniquitate, ſaltem manus lauit: iſte contra, in damnandis ad exiliom ſanctis atrocius frendet.

Conſtantij in ſuis cognatis occidendis tyrannis.

Quid ergo mirum, ſi hæreſi deuius ac errabundus ita crudeliter in Epiſcopos ſæuit, quum ne D cognatis quidem ſuis vt homo, pepercerit? quippe qui patruos in carcere clauſerit, patrueles ſuſtulerit, & soceri ſui filiam, cognatóſque vltima patientes nulla miſericordia proſecutus ſit: quin & iuriſiurandi, quo illis de ſalute cauerat, violator fuit, pari quoque impietate in fratrem vſus. Et ſimulat ille quidem ſe fratri monumentum ædificare, quum interim ſponſam eius Olypiada Barbaris dediderit, quam frater eius vſque ad mortem apud ſe retentam, vt propriã vxorem educabat: & iam eius decreta conuellit, cuius ipſe ſe hæredem gloriatur, ea ſcriptis mandans, ob quæ homo vel tenuiſſimi ſenſus erubeſceret. Ego autem eius inter ſe epiſtolas committens, inuenio illum nihil ex ſuo ingenio ſenſiſſe, ſed motus affectuum, prout illi ſuggeſtum fuit, accepiſſe: propriam autem mentem in genere non habuiſſe. Salomonis ſententia eſt rege audiente iniuſtum ſermonem, omnes qui ſub eo ſunt, legis præuaricatores eſſe. Ipſe autem factis declarat ſe illum iniuſtum, & qui circa eum ſunt, illos ipſos legis præuaricatores eſſe. Iam quum ipſe talis ſit, talibúſque delectetur, qui fieri poſſit, vt aliquid iuſti, aut quod rationis ſit ſapiat, homo familiaribus ſuis deuinctus, alligatúſque iis incantatoribus, qui

cerebrum

A cerebrum in calcaneis depreſſum habent. Inde ego nimirum fieri puto, vt nunc ſcribat, mox
ſcriptorum pœniteat, deinde mutata ſententia ſuccenſeat, idque rurſum deploret. prorſuſque
incertus fluctuet, quid agat: ex quibus omnibus facile colligas pectus eius mente deſtitutum
eſſe. Talis igitur quum ſit, rectius eius vicem doleas, quod ſub liberali cultu & nomine ſeruus
ſit eorum, qui ipſum pro ſua impia libidine quoquouerſum trahunt. Certe ſtultitia & fatuitas
eſt, vt ait ſacra ſcriptura, aliis indulgendo ſeipſum futuro iudicio in alimentum ignis manci-
pare, quum omnia faciat quæ illi volunt, illiſque ius Epiſcopis inſidiandi propinet. Ecce enim

Conſtãtius ſeruorum ſuorum ſeruus.

nunc denuo Alexandriæ & in Ægypto & per vniuerſam Lybiam Eccleſias turbauit, & pro-
palam edixit, vt Catholicæ Eccleſiæ eiectis, piæ religionis Epiſcopis, In vniuerſum homini-
bus Arianicæ opinionis tradantur. Hoc & dux exercitus facere incepit, ac iam inde Epiſcopi,
presbyterique & monachi ferro vincti, plagis vſque ad mortem cæſi, aliò atque aliò tranſmit-
tuntur: Omniaque in ſingulis locis tumultibus agitantur, Ægyptus & vniuerſa Lybia in pe-
riculum venit, populis rerum iniquitatem indigne ferentibus, quum ante oculos ſuos videãt
Antichriſto viam præparari: ſua ſibi eripi, eaque hæreticis dari. Quando igitur vnquam audi-

Conſtantij perſecutio altera priori deterior.

B ta eſt tanta iniquitas? quando tale malum vel in perſecutione viſum fuit? Ethnici erant, qui
prius perſequebantur, ſed tamen in Eccleſias idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & pro-
tectrix Pauli Samoſatenſis, ſed tamen Eccleſias Iudæis in ſynagogas non tradidit. Nouũ iſtud
odium eſt, neque ſimplex perſecutio, ſed immanitas quædam omni perſecutione plena, pro-
œmiumque & præparatio Antichriſti. Eſto contra Athanaſium, alióſque Epiſcopos quos in
exilium miſere, comminiſci potuerunt criminum cauſas, ſed nihil illa ad hoc nouum genus
malorum. Quid criminis confingere poſſunt contra vniuerſam Ægyptum, Lybiam, & Pen-
tapolim? non enim in ſingulos inſidias moliti ſunt, vt mentiendi occaſionem haberent, ſed ſi-
mul omnes adorti ſunt, vnde fit, vt ſi quid fingere auſint, falſi ſtatim mendacéſque appareant.
Excæcauit eorum animos malitia, eo ipſo quòd ſimpliciter poſtularunt omnes Epiſcopos ſine
exceptione ſummoueri, vt clarum facerent, ſe contra Athanaſium, cæteroſq; Epiſcopos quos
in exilium miſere, non alia de cauſa, quàm ob impiam hęreſim, falſum crimen confinxiſſe.
Res enim non amplius latet, ſed iam omnibus compertiſſima eſt, eo quod & Athanaſium è
ciuitate eiici, & Arianis Eccleſias tradi iuſſerit, adeo vt iam presbyteri & diaconi qui cũ Atha-

Zenobia Iudæa Samoſatenſis protectrix.

Sap. 2.

C naſio à Petro vſque & Alexandro in clero & Eccleſia fuere, profligentur, & hominibus certo
Arianis, neque illis nouitiis, ſed veteranis ac iam olim vnà cum Ario ab Alexandro Epiſcopo
damnatis, Eccleſia donentur, ita in ſuperiori Lybia Secundus, in Alexandria Euzoius ille
Chananæus, Iulius, Ammon, Marcus, Irenæus, Zoſimus, Serapion cognomento Securicula:
In Libya vero Siſinnius cum iuuenibus eiuſdem ſecum hæreſeos cultoribus, Eccleſias acci-
piunt: Sebaſtianus verò exercituum dux ſingulorum locorum præpoſitis, & militaribus præ-
fectis in eam ſententiam literas miſit, vt veros Epiſcopos perſequerentur, & pro illis ſufraga-
tores hæreſeos in Eccleſias introducerent. Nihil horum omiſſum: relegarunt enim Epiſcopos

Eccleſia veteranis Arianis donata.

Epiſcopi Ariani.

qui in clero conſenuerunt, & per multos annos in Epiſcopatu verſati fuere, ex quibus Ammo-
nium in ſuperiorem Oaſim, Muim, Pſenoſirin, Ilammona, Plenem, Marcum, Athenodorum
in Ammoniacam, in exilium miſerunt, nihil aliud captantes, quàm vt in deſertis, ſoliſque locis
oberrando perirent: Nihil eorum qui aduerſa valetudine laborabant, miſerti, adeo vt iter ęgre
ob imbecillitatem ferentes, lecticis aſportati ſint, à tergo ob morbum funeralibus inſtrumen-
tis ſubſequi iuſſis. Certe vnus ex eo numero extinctus eſt, cuius ne cadauer quidem ad ſuos

Epiſcoporũ in exilium eiectorum magnus numerus.

D referri permiſerunt. Atque hinc eſt, quod Dracontium Epiſcopum in ſolitudinem eam, quæ
circa Clyſma eſt, retruſerint. Philona vero Babylonem, Adelphium in Pſinabla Thebaidis.
Hieracem autem & Dioſcurum presbyteros in Soinem, Ammonium item, Agathum, Aga-
thodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paphnutium, Gaium, Flauium veteres Epiſco-
pos profugos fecere, & hos quidem in lapidicinis manciparunt, illos ad necem perſecuti ſunt,
multoſque laicos numero quadraginta ſpoliauerunt, virgines autem quas antea flammis ad-
mouerant, & ita palmarum flagellis verberauerant, vt quinto die alię perirent, alię ſub chi-
rurgorum manibus ob ſtimulos palmarum corporibus impactos, grauiores morte dolores
paterentur, è ſuis finibus eiecerunt. Et quod grauius apud omnes qui mente valent, ſed tamẽ
quod proprium eſt impiorum quum vapulantes fœminę inter verbera Chriſtum inuocarẽt,
illi pro maiori contumelia dentibus ſuis in eas ſtridebant. Quinimo ne corpora quidem oc-
ciſorum ſuis ad ſepulturam conceſſere, ſed locis occultis abdiderunt, vt laterent ſcilicet ipſo-
rum homicidia: verum ea minime latuerunt. Vniuerſa enim ciuitas hanc crudelitatem vi-
dit, omnéſque eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auerſati ſunt, quippe qui & monaſte-

Epiſcopi in lapicidinas dãnati.

Virgines palmarum virgis ad mortem cæſæ.

Sæuitia.

Monaſteria euerſa.

ria euerterint,& ignes iniecerint ad monachos comburendos,domoſque diripuerint,& de- A
poſita ab Epiſcopo in ædibus ingenuorum hominum,irruentes deprædati ſint,& interuerterint,viduaſque calcibus obtriuerint,eleemoſynis obſtiterint. Iſtiuſmodi ſunt ſcelera Arianorum. quid autem pro impia ſua hæreſi conentur,quis quæſo vel audiendo non exhorreſcat? qui tot ac tam graues ætate Epiſcopos relegarunt, & in illorum locum iuuenes, libidinoſos, ethnicos, ne catechiſmo quidem imbutos(ea ſpe quaſi res ſtatim confici poſſet) nec non & digamos,& de maximis criminibus male audientes, opum gratia & potentiæ commendatione,modo aurum darent,veluti emptores è foro ad Epiſcopatus ſummiſere. Ac iam inde grauior calamitas populum preſſit,qui quum auerſarentur mercenarios iſtos,ab Arianis quidem pro Epiſcopis ſummiſſos,ſed tamen publice pro alienis habitos, flagellis miſere à duce boni; fiſco addictis concidebantur. Quod admodum libenter faciebat homo Manichæus eo animo,ne illi ſuos Epiſcopos repoſcerent,& quos auerſabantur,reciperent homines nimirũ ea agentes,quæ prius inter idola ſua luſerãt. Quis hæc vel videns vel audiens,quis ſtẽ conſiderans ferocitatem impiorũ & tantam iniuſtitiá,modo ipſe iuſtus ſit,non ingemiſcat? in locis enim infidelium ſuſpirant iuſti. Quis igitur quũ iſta fiant, & quum impietas tantam impudentiam ſibi vendicet,auſit iam inde Conſtantium hominem Chriſtianum appellare? ac nõ B
potius Antichriſti imaginem eſſe? Quid enim ex notis Antichriſti huic deeſt? aut quid eſt cur non omnibus modis Conſtantius Antichriſtus,& viciſſim Antichriſtus Conſtantius habeatur? Nonne in magna Eccleſia in Cæſareo victimas contra Chriſtum & blaſphemias, veluti ex præcepto eius Ariani & ethnici fecere? Nonne viſio Danielis iſtiuſmodi notis Antichriſtum ſignificat? nimirum quòd bellum cum ſanctis geſturus ſit,& quòd inualeſcet contra eos, & quòd in malitia ſuperabit omnes,qui ante ipſum fuere,& quòd humiliabit tres reges, loqueturque ſermones contra altiſſimum,& quod meditabitur alienare & legum & temporũ articulos? Quis igitur vnquam alius, excepto vno Conſtantio,talia machinatus eſt? hic enim talis eſt,qualis ille futurus eſt,loquitur ſermones contra altiſſimum, dum propugnat ſacrilegã hæreſim,& aduerſus ſanctos bellum gerit,Epiſcopos in exilia relegans, tametſi pauliſper ad ſuam ipſius perniciem hanc poteſtatem habeat. Nam & ipſe omnes qui ante ipſum fuere,ſceleribus vicit,nouo excogitato perſecutionis modo, & ſtatim à tribus regibus Britannione,Magnentio & Gallo interfectis, tutelam impiæ religionis ſuſcepit, & vt Gygas contra altiſſimũ arrogantia ſeſe efferre auſus eſt,& rationes mutãdæ legis excogitauit,diſſoluens Chri- C
ſti & Apoſtolorum inſtituta,moréſque Eccleſiæ inuertens,& ex locis peregrinis cum ſatellitio militari,Epiſcopos ad populos inuitos ſummittit,qui pro mutua inuicem cum populo notitia minas ſecum deferunt,& diplomata ad iudices. Ita enim Georgius Cappadocem Alexãdriam,ita Germinium è Cyzico Sirmium, ita, è Laodicæa Nicomediam Cecropium miſit, ita Auxentium delatorem potius quàm Chriſtianum è Cappadocia Mediolanum amandauit, vt expulſu inde ob ſuam in Chriſtum pietatem Dionyſio viro religioſo, eum ibi Epiſcopum conſtituat,hominem ne Romanæ quidem linguæ ſed tantummodo hæreſeos peritum. Nunc autem denuo Georgium quendam Cappadocem ærarij Conſtantinopoli quæſtorem & depeculatorem omnium,atq; ex crimine profugum Alexandriam ſpecie militari & authoritate ducis in Epiſcopatum immittit,ac deinde repertum quemdam Epictetum Neophytum hominem,iuuenture ferocem,audacem,in amoribus habet,eo quòd eum ad omnia ſcelera promptum alacrémque conſpiceret,eiuſque opera Epiſcopis quibus velit, inſidias ſtruit: Nihil enim eſt quod ille grauetur facere,modo Imperatori placeat. Hoc miniſtro vtens, incredibile facinus deſignauit,& quod vere referat imaginem Antichriſti, vt qui in locum Ec- D
cleſiæ Palatium ſuum ſuccedere voluerit,& pro conuentu populi & iure comitiorum, tres eunuchos præſentes eſſe iuſſerit,tréſque item κατασκόπους hoc eſt,exploratores: nõ enim eos Epiſcopos dixeris, vt ipſi Felicem quendam Epiſcopum in palatio crearent,dignum profecto talibus ſuffragatoribus. Cæterum populi omnes cognita hæreticorum prauitate, non permiſere eos Eccleſiam intrare,proculque ab iis receſſerunt. Quid igitur hic,quod Antichriſti nõ ſit,omiſit? aut quid ille, vbi venerit,plus committere poterit? aut quomodo ille in aduentu ſuo non repererit ſibi expeditam viam ad dolos ab iſto præparatam? Siquidem iam denuo in locum Eccleſiaſticæ cognitionis ſuum palatium tribunal earum cauſarum conſtituit, ſeque earum litium ſummum principem & authorem facit. Et quod mireris, ſi quando viderit criminatores hærere & perplexos eſſe ipſe eorum vices ſubit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat, falſo accuſatis. Quod aperte in cauſa Athanaſij oſtendit: ibi enim cognita Paulini, Luciferi, Euſebij, Dionyſij, Epiſcoporum libertate, docentium ex pœnitentia Vrſacij & Valentis falſos

Epiſcopat' venales Arianorum tempore. Impietas.

Cõſtantius Antichriſti imago.

Dan. 7.

Cõſtantius cæteris tyrannis efferacior quando tyrannidem incepit.

Georgius Cappadox quæſtor ærarij Conſtantinopolitani.

κατασκόποι pro epiſcopis apud Arianos.

A falſos eſſe Athanaſij criminatores, neque vlterius fidẽ habẽdam eſſe dictis Vrſacij & Valẽtis, quæ ipſi ſua pœnitentia reuocauerant, e veſtigio aſſurgens ita locutus eſt, Ego ſum Athanaſij accuſator, meo nomine illis credite. Hic illis viciſſim reſpondentibus, quónam modo accuſator eſſe poſſis non præſente reo? eſto vt accuſator ſis, abſentia tamen rei facit, vt in cauſa iudicari non liceat. Non enim de re Romana iudicium eſt, quo tibi vt Imperatori fides habeatur, ſed de Epiſcopo agitur, & oportet in hoc iudicio pari iure cum reo & accuſatore agi.

Conſtantius Athanaſij accuſator à ſedicis.

Quomodo autem accuſabis eum, qui ob longinquitatem loci adeſſe non potuit? Quod ſi quæ obiicis, ex auditu habes, æquum eſt vt iis, quæ pro ſe dicit Athanaſius, fidem quoque habeas: quòd ſi illi non credis, credideris autem iſtis, videbuntur iſti ea quæ dicunt, propter te & in gratiam tuam dicere, & Athanaſium accuſare. Hæc cum audiſſet, & recte dicta pro cõtumelia accepiſſet, illos quidem in exilium eiecit: concitatior autem in Athanaſium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum, & eum debere ſuas pœnas luere, & Eccleſias Arianis tradi, iiſque ſe liberum facere, vt agant quod velint. Grauia ſunt iſta & pluſquàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudiciis Ec-

Epiſcopi in exilium acti à Conſtantio.

Edictum in Eccleſiam

B cleſiaſticis, non merito dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam quum circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe? & non potius perſecutionem eſſe? talemque perſecutionem, qualis nec antea fuerit, & qualem fortaſſe nemo vnquàm fecerit niſi filius ille iniquitatis? hoc ita eſſe oſtendunt Ariani perduelles, qui ſe nunc iſtiuſmodi fucis pingunt. Quapropter præcipue nos vigilare & obſeruare hanc hæreſim oportebat. An ea quæ tantæ impudentiæ eſt, viruſque ſuum quaſi Ceraſte, vt in Prouerbiis ſcriptum eſt, effundit, & male ſentiendi de Chriſto magiſtrum ſe præbet? Anné non quam illa ipſa ſit præuaricatio, poſtquam filius ille iniquitatis reuelabitur, qui prorſus habet in Conſtantio præcurſorem ſuum? Alioqui cur ita contra ſanctos fureret? aut quare ita quaſi pro ſua hæreſi omni conatu incumberet? & pro ſuo hoſte haberet, qui inſaniis Arij non obtemperat? & cur quę à Chriſti perduellibus dicuntur, ita libenter acciperet? & tot & tales Synodos vilipenderet? aut cur Arianis Eccleſias tradi iuberet? niſi vt quũ Antichriſtus venerit, babeat paratas ra-

Daniel. 9

Prou. 1.

Cõſtantius præcurſor Antichriſti.

C tiones quibus in Eccleſias introeat, iſtumque ſibi ita diligẽter locum pręparantẽ amplexetur? Nam ſenes qui ab Alexandro, & ante Alexandrum ab Achilla & ante Achillam ab ipſo vſque Petro Epiſcopi fuere eliminantur: illi contra, quos aſſeclæ militum in Epiſcopos nominarũt, introducuntur, neminem interim alium nominantes, quàm qui polliceantur ſe idem cum ipſis ſentire. Quæ conditio facillima eſt Meletianis. Nam plerique eorum vel potius omnes impie educati ſunt, neque cognitam habent ſanã in Chriſto fidem, aut quid omnino ſit Chriſtianiſmus, aut quas nos Chriſtiani habemus ſcripturas. Aliqui enim eorum ab idolis, aliqui ex curia, aut è ſummis Magiſtratibus prodeuntes, ob miſeram purpuram, pręfecturamque perſuaſis, pecunia Meletiani maioribus ſuis, ad hoc dignitatis, etiam priuſquam catechiſmo imbuerentur, euecti ſunt: aut ſi in ſpeciem videantur catechiſmo imbuti, quæ quæſo ratio catechiſmi apud Meletianos? imo ſine omni ſpecie huc prouolarunt, & ſtatim quaſi pueri accepto nomine, Epiſcopi appellati ſunt, & propterea quia tales erant, rem pro nihilo habuerunt, neque inter pietatem impietatémque vllum diſcrimen eſſe arbitrati, promptè certe & quàm citiſſime Ariani ex Meletianis facti ſunt: quod ſi poſtea aliud quippiam Imperator

Quales epiſcopi ab Arianis creati.

D iuſſerit, in id quoque rurſum ſe promptiſſimè immutabunt. Siquidem piæ religionis ignorantia facile eos ad conſuetam, & quam ab initio didicerunt, vecordiam deducit, & pro nihilo illis eſt, omni vento & fluctu circumferri, modo id ſolum ipſis contingat, vt ſint purpurati & humanas præfecturas habeant. Quid ſi dicas eos nihil immutatos, ſed tales etiamnum permanere quales in gentilitate fuerant? Illi igitur iſtis moribus tam lubricis, & incertis, quid mirì ſi Eccleſiam pro functione Magiſtratúque curiali habeant? & quum idololatræ animo ac ſententia ſint, non aliter quàm gentes in bonum ſaluatoris nomen irrumpunt, Ægyptumque contaminant: in eam rem opera curáque impenſa, vt Arianæ hæreſis nomen ibi quoque inualeſcat: quum antea ſaltem per vniuerſam Ægyptum libera ſecuraque erat orthodoxæ fidei profeſſio? ac propterea etiam his prouinciis ſuam lucem inuehere ſtuduerunt, non tam ipſi Ariani, quàm qui illos concitat diabolus, vt cùm venerit eius præco Antichriſtus, inueniat in Ægypto & ipſas Eccleſias ſuas eſſe, & in Meletianis ſuo iam ante, catechiſmo imbutis, ſeſe deliniatum figuratúmque agnoſcat. Tale ergo iniquum illud edictum quod à Conſtantio prodiit. Populis certe magna erat ad martyrium promptitudo,

Eccleſia pro functione magiſtratuque curiali habita.

Oratio populi ad Deum.

Iohel 2. ingenſque odium aduerſus impiiſſimam hæreſim,& luctus permagnus, & gemitus in Ec- A
cleſiis, omnibus ad Dominum vociferantibus. Parce Domine populo tuo,& ne des hære-
ditatem tuam in vituperium inimicis tuis, ſed feſtina, vt eripias nos de manu iniquorum.
Ecce enim famulis tuis non parcunt, & viam Antichriſto præparant. Non eſt ſperandum vt
Meletianis nulla eſt cura veri tatis quia mercenarii Antichriſto Meletiani reſiſtant, non illis cura eſt veritatis, neque Chriſtum abnegare inter
mala numerant: non enim ſynceriter ad verbum Dei acceſſerunt, ſed ad omnia tanquam
Chameleontes transformantur, ſemper mercenarij eorum, qui ipſorum operam requirunt:
non veritatem pro ſcopo habent, ſed veritati voluptatem anteponunt, ſolumque id dicunt,
Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Hiſtrionum igitur Epicritianorum ex Mele-
tianis transfiguratorum ſcopus talis eſt, taliſque perfidia in moribus. Qui autem ſunt miniſtri
Saluatoris & vere Epiſcopi, ſynceriterque credunt,& non ſibi ſed Domino viuunt, quique
Epiſcopi vere ſynceriterque cre ati vita qualis. fideliter pij ſunt in Chriſtum Dominum Ieſum intelligunt, quemadmodum prædixi, falſas
contra veritatem criminationes eſſe, & manifeſtò eas fictas eſſe in gratiam Arianæ hæreſis:
plane enim ex Vrſacij Valentiſque pœnitētia percipiunt, ſycophantiam contra Athanaſium,
vt eum è medio tollerent, & hæreſim in Eccleſias Chriſti immitterent, compoſitam confla- B
tamque eſſe, ac propterea, vt veri propugnatores & præcones Dei, maluerunt potius contu-
meliam & exilium pati (quod & re experti ſunt) quàm contra Athanaſium ſubſcribere, &
Arianis communicare. Non enim immemores fuere eorum quæ didicerant vt quibus certiſ-
Qui à fide non receſſerunt in perſecutione. ſimo conſtabat, proditoribus eſſe ignominiam multam, confitentibus vero regnum cælorum
eſſe deſtinatum iiſque qui confeſſionem pro leui habent,& metuunt Conſtantium, nihil bo-
ni expectandum: contra, ſuſtinentibus tribulationes, vti nautis, ex tempeſtate tranquillum
portum: vtque Athletis, poſt certamen coronam, ita ipſis magnam & æternam lætitiam &
hilaritatem in cælis paratam eſſe, qualem obtinuit Ioſeph poſt tribulationes ſuas, qualem ma-
gnus Daniel poſt tentationes & plurimas aulicorum inſidias, qualem nunc habet Paulus à
Chriſto coronatus, qualem expectant qui vbique ſunt populi Chriſti. Hæc inquam illi reſpi-
cientes non ſuccubuerunt animo, ſed magis hac ſpe inualuerunt, maioremque alacritatem
induerunt: certi enim facti de ſycophantiis & impietate hæreticorum, perſecutorem dānant,
& cum iis qui perſecutionem patiuntur, animo ſentētiaque concurrunt, vt corona confeſſio-
nis potiantur. Multa porro prætetea ſunt, quæ aduerſus hanc impuram & Chriſto hoſtilem C
hæreſim dicere liceat, multáque item quibus pleraque Conſtantij ſtudia, præludia eſſe An-
tichriſti oſtendere poſſis, quū & Propheta loquutus ſit, A pedibus vſque caput, nihil eſſe quod
in hac hæreſi plena omnibus ſordibus & impietate, cum ratione congruat, ac tam tetra, vt ſi
vel leuiter audias, eam tanquàm vomitum canis,& ſerpentum virus abomineris: Conſtantius
autem propalam imaginem Antichriſti præ ſe fert. Ideoque ſcripturæ acquieſcere, eiúſque
præceptis obtemperare, cùm ob alias hæreſes, tum maxime ob iſtam, præclarum dixeris. Scri-
Cum hæreticis non communicandum. pturæ autem præceptum hoc eſt, Abſiſtite ab illa, illinc abite,& immundum ne tetigeritis, re-
cedite ex medio illorum, ſegregamini ab illis qui fertis vaſa Domini. Id enim omnibus pro
doctrina ſufficit, vt ſi ab illis deceptus ſit, inde, veluti è Sodomis egrediens, non amplius ſe ad
Gene. 19. eos reflectat, ne eadem patiatur quæ vxor Loth. Quòd ſi quis purus ab initio ab hac hæreſi
manſerit, habeat ille gloriam ſuam in Chriſto: dicatque, Non extendimus manus noſtras ad
Deum alienum, nec adorauimus opera manuum noſtrarum, nec ſeruiuimus creaturæ, præ-
ter te Deum qui omnia creaſti per Verbum tuum vnigenitum Filium Dominum noſtrum
Ieſum Chriſtum, per quem tibi Patri vnà cum ipſo Verbo in Spiritu Sancto gloria & impe- D
rium in ſecula ſeculorum, Amen.

TEST-

A

TESTIMONIA SECVNDA.

Hęc publice teſtata ſunt, per eos qui ſubſcripſerunt.

POPVLVS ALEXANDRINVS CATHOLICÆ ECCLESIÆ QVAE EST SVB ATHANASIO REVERENDISSIMO *Epiſcopo.*

IAM pridem proteſtati ſumus de nocturna, quam paſſi ſumus, tam nos quàm templum dominicum inuaſione: tametſi ibi teſtimonio opus non fuit, quæ vniuerſa ciuitas cognita habet. Occiſorum enim corpora reperta, & in publico expoſita fuere, arma item & arcus in templo dominico, ſcelera quæ facta ſunt quaſi vociferantur. Sed tamen quia poſt teſtimonia noſtra, clariſſimus dux Syrianus vi nos omnes compellit, vt nullum tumultum factum fuiſſe, neque quenquam occiſum eſſe, teſtimoniis noſtris ſibi adſtipulemur: quod ipſum non leue argumentum eſt, ea non ex ſententia humaniſ-

Siriani in occultanda perſecutione dolus

B ſimi Imperatoris Conſtantij acta eſſe: non enim de factis ſuis metum concepiſſet, ſi ex mandato ea feciſſet, qui quidem, nos homines Chriſtianos precibus ipſum conuenientes, ne vi graſſari, aut facta inficiari vellet, fuſtibus concidi iuſſit, qua re abunde declarauit, belli nocturni in Eccleſiam ſe authorem fuiſſe, propter iſta omnia quæ iam recenſuimus, nunc denuo eadem hæc pro teſtimonio dicimus. Deinde, quum quidam ad pientiſſimum Auguſtum iter haberent, adiurauimus eos per ſalutem pientiſſimi Cæſaris Conſtantij, quam Deus omnipotens illi largiatur, obſecrauimuſque item Ægypti præfectum Maximum, & Curioſos, & clariſſimos præfectos, vt omnia principi enarrarent. Adiurauimus quoque naucleros omnes vt omnia iſta vbique diuulgarent, & ad aures religioſiſſimi Auguſti, cæteróſque præfectos, & quotquot ſingulis in locis iudices, deferrent, vt bellum contra Eccleſiam geſtum vbique innoteſceret, & quòd temporibus Conſtantij, Syrianus virgines, alioſque complures martyres feciſſet. Illuceſcente enim quinto Calendas Februarias die, hoc eſt, decimo quarto menſis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in dominico, & precibus vacantibus, eò quòd ſynaxis paraſceues die celebranda eſſet, derepente per intempeſtam noctem clariſſimus dux Syrianus cum multis legionibus militum, ſagittas ſtrictóſque enſes, aliaque id generis

Siriani perſecutio in chriſtianos.

Synaxis.

C tela geſtantium, non ſine galeis cæteriſque armis ſuperuenit. ibi nobis plane precibus intentis, in ipſis recitationibus ſacrarum lectionum, ianuas fregit, foribúſque vi multitudinis patefactis, ſtatim ex illis edicto alij ſagittas mittere, alij bellicum clamare occepere, magnus interea armorum fragor audiri, enſeſque ad lucem candelarum micare, virgines multæ calcibus elidi, & in ſeſe mutuo formidine irruentium militum impingere, viri ſagittis perfoſſi concidere, aliqui militum ad prædam verſi, virgines denudare, quibus formido vel minimi tactus ipſa morte grauior erat. Epiſcopus per id tempus ſedebat in Throno, omnes ad preces cohortans, Dux autem militum acies diſponebat, Comitem ſecum trahens Hilarium ſcribam qui illi hanc mentem afflabat, quod ipſe exitus rerum declarauit. Epiſcopus autem cum hinc illinc raptaretur, minimo minus diſcerptus fuit: & quum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit, & eorum opera iam nuſquam compareat, neſcimus quid de illo factum ſit: certe illi necem omnibus modis moliti ſunt: deinde quum viderent tot occiſorum hominum corpora, iuſſerunt milites ea in occultis abdere. Sanctiſsimas autem virgines interfectas, ibidemque relictas, in monumentis ſepelierunt, quibus laus martyrij, temporibus religioſiſsimi Con-

Irruptio militum in eccleſiam nocte paraſceues duce Syriano.

Cadauerum chriſtianorũ ſtrages in templo.

D ſtantij obuenit. Diaconi porro in ipſo dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis conſtringebantur: nam poſt tanta facinora, quiſque pro libidine ſua fractis oſtiis intro rumpebat, ſcrutabaturque omnia, in ea loca penetrans, in quæ non omnibus Chriſtianis fas eſt introire. Dux autem ciuitatis Gorgonius iſta, qui præſens erat, ſuis oculis conſpexit, nec pro leui argumento iſtius hoſtilis incurſionis, arma illa habere debent, quę in Dominico ab illis quæ irruperant, derelicta fuere, quæ etiamnum in Eccleſia pendent, adeo vt ſcelera ſua inficiari nequeant. Sæpe autem ille miſit ordinum militiarium carnificem, vnà cum duce vt ea tolleret, verum id illi hactenus à nobis, vt res omnibus innoteſceret, negatum fuit. Quòd ſi edictum principis eſt, vt perſecutio in nos fieret, parati ſumus omnes ad martyrium ſubeundum: ſin minus, oramus præfectum Ægypti Maximum, cæteroſque Magiſtratus, vt à principe poſtulent, ne talia in poſterum committantur, obſecramuſque vt noſtræ iſtæ preces ad eum perueniant, vt obtineamus, ne illis liberum fiat alium Epiſcopum introducere, quod ne fieret, vſque ad mortẽ reſtitimus, Athanaſium reuerendiſsimum deſiderantes, quem Deus ab initio

Direptio in Eccleſia.

Chriſtiani ad martyrium parati

Athanaſius ſecun

dum ſucceſſionem patrum epiſcopus creatus.

nobis dedit ſecundum ſucceſſionem patrum noſtrorum, quem ipſe Conſtantius religioſiſſimus Auguſtus cum literis iuramentiſque huc miſit: Confidimus enim ſi eius pietas ita reſciuerit, eum rem iſtam indigne laturum, & nihil contra iuſiurandum ſuum facturum eſſe, ſed iuſtitum, vt Epiſcopus Athanaſius nobiſcum maneat. Illuſtriſſimis conſulibus poſt conſulatum Arbathionis & Colliani deſignatis ſeptimo die menſis Mecher, quæ eſt pridie calendarum Februarij. Epiſtola autem prior ad vbique monachos ſcripta, vſque ad ea quæ Alexandriæ in creatione Georgij Cappadocis, eiuſque receptatoribus Arianis acta ſunt, porrigitur, ibique deſinit: ſequens autem epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ quæ eſt Iſauriæ, celebratis, narrat Georgij depoſitionem ſiue exauctorationem. A

SANCTI PATRIS ATHANASII

DE SYNODIS ARIMINI, QVOD EST ITALIÆ: ET SELEVCIÆ, QVÆ EST ISAVRIAE, CELEBRATIS

Epiſtola ad Orthodoxos.

FOrtaſſe & ad vos quoque peruenit rumor eius Synodi, quę nunc omnibus in ore eſt, eò quòd ab Imperatore præfectiſque literæ frequentes in omnem partem ſint miſſæ, eos qui illuc ituri eſſent conuocantes: iam quia diſcendi cupidi quæritis quid actum ſit, rectum putaui, ſi quæ vidi quæque diligenter exploraui vobis ſignificauero, ne ſi aliunde ea acceperitis, animo dubio fluctuetis, maxime, quum nonnulli aliter quàm res acta eſt, referre ſoleant. Niceæ igitur quemadmodum ſtatutum erat, nullum concilium coactum fuit, ſed ſecundum edictum promulgatum eſt, vt Epiſcopi Occidentales Arimini, quod eſt Italiæ, conuenirent: Orientales vero Seleuciæ Iſauriæ, quæ Aſpera cognomine appellatur. Cauſa autem iſtius concilij ferebatur in hoc ſita eſſe, vt de fide in Chriſtum Dominum noſtrum ageretur: authores autem iſtius rei ſunt Vrſacius ex Pannonia, Valens & Germinius quidã Syrus Acacias, Eudoxius item & Patrophilus Scytopolitanus, qui quum Arianicæ factionis eſſent, & ne ſemel quidem cogitarent, quid vel crederent vel affirmarent, ſingulos clanculum decipientes, & deceptis ſementem hæreſeos inſeminantes, nonnullos qui aliquid eſſe videbantur, ſurripuerunt, & inter eos ipſum Cæſarem iam hæreticum factum, ſpecie quidem, illa prælata quaſi Synodum inſtituere vellent, quum interim ſpetant ea ratione ſe & Synodum Nicenam & omnes ita peruertere poſſe, vt impietas pro veritate vbique inualeſcat. Primum quidem ego admiror, idemque arbitror quemlibet prudentem facere, quòd cum vniuerſale concilium indictum eſſet, idque omnes expectarent, derepente diuiſio facta ſit, adeo illi illuc, iſti iſtuc conuenirent, ſed hoc abſque dubio numinis prouidentia procuratum eſt, vt in ſingulis conſiliis hic quidem ſyncetæ puræq; fidei ſententiæ apparerent, illic autem ſuſpecta incertáque ingenia cum ſuis moribus ſeſe oſtenderent. Deinde illud mecum cum genuinis fratribus non ſine mœrore in animo reuolui, quid ſibi vellet iſta diſcurſatio. Quæ enim res tantopere cogebat, vt orbis terrarum turbandus eſſet, aut cur illi, qui hoc tempore clerici dicuntur, ſurſum curſitarent, percũctaturi quomodo ipſos oporteret in Chriſtum Ieſum dominum noſtrum credere? Nam ſi credidiſſent, nunquam quaſi fidem non haberent, de fide quæſiuiſſent. Ea res & cathecumenis non tenue ſcandalum, & ethnicis non vulgarem, ſed effuſiſſimum cachinnum præbuit. Si Chriſtiani veluti è ſomno expergiſcentes, nunc demum quærant, quomodo in Chriſtum oporteat credere, clerici certe illorum, quamquam authoritatem apud populum hactenus quaſi magiſtri obtinuerint, nunc tamen ſeſe infideles eſſe declarauerunt, quum id quærant quod non habent. Et ignorat Vrſacius cum ſuis qui horum authores ſunt, quantam ſibi iram theſaurizet, quum Dominus per ſanctos loquatur, Væ illis per quos nomen meum in gentibus blaſphematur, ac deinde per ſeipſum in Euãgeliis: Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, melius eſt, vt mola aſinaria ad collum illius appendatur, & demergatur in alto maris, quàm, vr Lucas ait, aliquem ex paruis iſtis ſcandalizet. Quid enim deſuit Catholicæ Eccleſiæ ad pietatem, vt nunc de fide quætẽdum videretur? Qui in verbis ſuis de fide conſules aſſcribunt, ſub quibus res acta eſt: Vrſacius enim & Valens, Germiniuſque cum cæteris ſuis gregalibus id fecere, quod antea nec factum, nec auditum eſt apud Chriſtianos. Quum enim ſcripſiſſent eam fidem, quam voluerunt, addidere & Conſulem, & menſem diemque eius temporis, vt omnibus prudentibus palam facerent, non olim, ſed nunc demum eorum fidem ſub Conſtantio initium accepiſſe. Omnia

Concilii Arimini & Seleucia cauſa.

B

C

Synodus cur fit diuerſis locis coacta.

Clerici quarentes quomodo credendum ſit in Chriſtum.

D

Eſa 52. Mar. 9. Luc 17.

Vrſac. & Valens Seleucienſis Concilij authores.

enim

A enim reſpectu ſuæ hæreſeos ſcripſerunt: deinde cũ ſimularent ſe de domino ſcribere, alium ſibi dominum, Conſtantium ſcilicet creauerunt: ille enim ipſis impie agendi facultatem præbuit: ſuumque Cæſarem æternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum eſſe negant, tan- *Conſtantiũ* tos ſe pro impietate Chriſto hoſtes præbent. Sed fortaſſe cauſam additorum conſulum ſe mu- *æternum appellatum* tuatos eſſe ex chronographia ſanctorum prophetarum iactitauerint: quod ſi auſi ſint dicere, *a Valente* multo liquidius ſuam inſcitiam manifeſtabunt. Nam ſanctorum prophetiæ temporum me- *& vrſatio.* moriam habent, Eſaias quidem & Oſeæ in diebus Oſiæ, Ioathan, Achab, & Ezechiæ vixe- *Prophetarũ* runt, Hieremias vero in diebus Ioſiæ. Ezechiel porro & Daniel ſub Cyro & Dario, aliique *tempora.* aliorum temporibus prophetarunt, non religionis fundamenta iacientes: nam ea & ante ipſos & ante conſtitutionem mundi fuit & ſemper eſt, quam Deus nobis in Chriſto præparauit. Neque fidei ſuæ tempora aſſignarunt, ſiquidem & ante ea tempora fideles homines extiterant, ſed tempora ſuæ annunciationis notauerunt. Erat autem principalis eorum annunciatio de aduentu Saluatoris: ſed tamen quæ appendicem quoque ſibi annexam haberet, euenta Iſraelitis & gentibus futura. Notæ autem temporum annaliaque ita aſſignata non initium fi-

B dei, quemadmodum iam dixi, ſed initium Prophetarum, quo inceperant* diuinare, comple- *al. prophetare.* ctebantur: iſti autem ſophi non in enarratione hiſtoriarum, non in prædiuinatione rerum futurarum, ſed in expoſitione fidei. Poſt hæc verba (edita eſt Catholica fides) ſtatim conſulem, *Propheta* menſem, diem adiecerunt, vt quemadmodum ſancti hiſtoriarum ſuique miniſterij tempora *ſophi erant* aſſignabant, ita iſti ſuæ fidei tempora aſſignarent, atque vtinam in ſua fide hanc aſſigna- *quemodo.* tionem feciſſent, & non in titulo Catholicæ fidei hoc auſi fuiſſent: Non enim tali formula, *Vrſatius &* vt dicerent, verborum rem conſcripſerunt, nos ita credidimus, ſed hac ſpecie edita eſt Ca- *Valens quã* tholica fides. Improbitas ergo hæreſeos iſtius ſuorum inſcitiam prodit, & nouum iſtud ſcri- *do primum* bendi genus parta facit cum Ariana hęreſi: illo enim ſcripto indicant, initium ſuæ fidei, & *inceperint* quando primum inceperint credere, atque iam inde volunt fidem ſuam prædicari, eadem *credere.* ratione vt apud Euangeliſtam Lucam, editum deſcribendi orbis exiiſſe dicitur, quod quum *Luc. 2.* antea non eſſet, ipſo die quo per authorem ſuum promulgatum fuit, incepit eſſe: ita iſti quo- *Vrſatij &* que vbi ſcripſerant, edita eſt fides, eo ipſo oſtenderunt nouitiam eſſe ſententiam ſuæ hæreſeos *Valentis fides quam* & eam prius non fuiſſe. In eo vero quòd addiderunt titulum Catholicæ fidei non ſentiunt ſe *ſit nouitia.*

C delapſos ex Phrygia in Arianam ſectam, adeo vt ipſi pro eorum more loquantur, nobis primũ *Nicena ſynodus qui* reuelatum eſt, à nobis incipit fides Chriſtianorum. Et vt illi Maximillam & Montanum, ita *bus de cau* iſti pro Chriſto Conſtantium dominum ſuum nuncupant. Quòd ſi ſecundum ipſos ab iſtis *ſis celebra* conſulibus principium ſuum fides accepit, quid facient patres & beati martyres: aut quid fa- *ta.* cient illi, qui ab eis in Chriſtiana religione inſtituti ſunt? & ante conſules iſtos dormierunt, quomodo illos excitabunt, vt quod didicerint obliteretur? & quod ipſi ſcribendo inuenerunt, in eos inſerant? Adeóne craſſi ſunt, vt nihil fingere queant niſi cauillationes, eaſque & indecoras & incredibiles, & ſtatim de proximo argumentis refutabiles? Siquidem nicena Synodus non temere habita eſt vt quæ habeat grauiſſimos vſus, & legitimam rationem. Syri etenim Cilicies Meſopotamiani in cauſa feſti claudicabant, atque vnà cum Iudæis Paſcha celebrabant, & iam tum Ariana hęreſis, quæ contra Eccleſiam inſurrexerat, ſuos propugnatores habebat qui ipſam defenderent, & qui piis inſidias facerent, Euſebianos ſcilicet. Atque ea cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in conſilium coiret, vt & eodem die vbi feſtum celebraretur, & hæreſis quæ ſuppullulauerat, anathemate percuteretur: quod & factum eſt. Nam & Syri in alio- *Syriorum*

D rum ſententiam traducti ſunt, & Arianam hęreſim decreuerunt pro Antichriſti præcurſatri- *ſententia* ce habendam eſſe, & ſcriptis contra eam editis placita ſua promulgarunt, ſed tamen quum *de ariana* tot ac tanti viri eſſent, nihil tale quale iſti, qui non niſi tres aut quatuor ſunt, auſi fuerunt face- *hereſi.* re. Siquidem nec conſulem, nec menſem, nec diem addiderunt, ſed in negotio Paſchatis nõ abhorruerunt ab iſtiuſmodi appendice. Ibi enim placuit vt adderetur, viſum eſt, vt omnes obtemperarent. De fide vero non ſcripſerunt, viſum eſt, ſed ad iſtum modum credit Catholica Eccleſia, & ſtatim confeſſio ipſa credendi adiuncta eſt, vt oſtenderent eam non nouam eſſe ſententiam, ſed Apoſtolicam: & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inuenta, ſed Apoſtolorũ documenta. Contra, Synodi ipſorum quam quæſo habent legitimam cauſam cur inſtituantur? Si enim recens aliena hæreſis poſt Arianã emerſit, age, proferant nobis eius hæreſeos commenta, authoreſque ſectæ: interim tamen ſcriptis ſuis anathematizent omnes hæreſes ipſorum concilio priore & inter cæteras etiam Arianam ſectam, quemadmodum patres Niceni fecerunt, vt videantur ſaltem aliquam veriſimilem occaſionem habere noua moliẽdi. Quòd ſi tale nihil accidit, neq; quicquã iſtiuſmodi oſtẽdere poſſunt, ſed ipſi potius ex morbo Arianę

Aetius impius in Cõcilio Niceno refutatus.

hæreſeos iſti loquuntur,victique quotidie in omnem ſpeciem ſe mutant.quis vſus quæſo cõ- A
ciliorum?quum Nicenum concilium aduerſus Arianam ceteraſque hæreſes ſatis valeat,quas
per ſanam fidem condemnauit?Porro Æetius,cognomento impius,quem pro cauſa habendi
concilij toties iactitant non de propria inſania quaſi à ſe inuenta, ſuperbit, ſed in Arianam,
quæ alterius dogmatibus conſtat,tranſiens,eum ſuis quos decepit,naufragium fecit. Fruſtra
igitur circuncurſitãtes prætexunt,ob fidem Synodos ſeſe poſtulare,quum ſit diuina ſcriptura
omnibus potentior. Quòd ſi ad hanc rem vſus Synodi deſideratur,ſuperſunt acta patrum:nã
neque hac in parte negligentes fuere qui Niceæ conuenerunt,ſed ita accurate ſcripſerunt,vt
qui ſynceriter eorum ſcripta legat,facile reminiſcatur eius in Chriſtum religionis,quæ à ſacris
literis annunciatur. Ergo quum nullam rationem pro ſe habeant, omnibuſque vndecunque

Ratio eſt cur Vrſatius & Valens velint Conciliũ in duas partes dirimi.

deſtituantur,& hæreant,& fruſtra operoſi ſint in cauillationibus, illud nimirum illis reliquũ
eſt,vt dicant,Nos qui maioribus noſtris contradicimus,& præuaricamur patrum traditiones,
poſtulauimus Synodum promulgari,metuentes autem,ſi omnes in vnum conueniant,ne fru-
ſtra laborauerimus:ita voluimus Synodum indici,vt ea in duas partes dirimatur, quo ita à ſe
inuicem diſiunctis,ſcriptiſque noſtris exhibitis aliquid ſuffurari poſſimus, minas Conſtantij B
impiæ ſectæ propugnatoris aſſidue iactitantes,ſimplicitatémque nimiam Niceentium patrũ
cauillantes,acta Niceenſia irrita ocioſáque reddamus. Hæc tametſi verbis non proferant, ad
eum tamen finem omnia faciunt & moliuntur. Certe quum multa multoties in diuerſis Sy-
nodis dixerint, & ſcripſerint,nunquam tamen Arianæ hæreſeos mentionem, vt malæ, fece-
runt,imo ſi quando contigit,vt ex præſentibus aliqui hæreſes criminarentur, ipſi Arianam à
Niceno concilio damnatam excipiebant defendebantque,eóſq; qui Ariana dicerent,beneuo
lentiſſime complectebantur. Quæ res pro inſigni argumento eſt non ob veritatẽ,ſed ad abo-
litionem eorum quæ Niceæ acta ſunt nouas ipſos Synodos comminiſci. Quæ autẽ in Synodis
ab ipſis ipſorumque ſimilibus acta ſunt rem ita eſſe adhuc magis probant. Reliquum igi-
tur eſt, vt ſingula quemadmodum acta ſunt,exponam. Omnibus igitur expectantibus vt in
vnum conuenirent, quos imperatoris diplomata euocabant, & vnum conſilium habe-
retur, poſtquam diuiſio facta eſſet,aliique Seleutiam cognomento Thracheiam abiiſſent:alij
Ariminum ſe contuliſſent vbi Epiſcopi fuere L. & eo plures, venit etiam ad eundem locũ
Germinius, Auxentius, Valens, Vrſacius, Demophilus & Gaius:ibi quum cæteri Epiſcopi ex
ſactis literis verba ſua formarent,illi chartulam exhibuerunt recitatiſque conſulibus ſub qui- C
bus ſcripta erat,poſtulabant,vt ea omnibus Synodis anteponeretur,omiſſa omni de hęreticis
quæſtione,nullaque habita percunctatione,quo animo aut qua ſententia eſſent, ſed ſcriptis
chartulæ ſolummodo contentos eſſe debere:ſcripta autem eorum huiuſmodi fuere.

EDITA EST CATHOLICA FIDES IN PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI RELIGIOSISSIMI PRÆCLARIQVE

Victoris regis Conſtantij Auguſti æterni,conſulibus clariſſimis viris Euſebio & Flauio Arimini,vndecimo Calendas Iunias.

CRedimus in vnum & ſolum & verum Deum patrem omnipotentem:conditorem opifi-
cémque omnium:& in vnigenitum Filium Dei,ante omnia ſecula & initia,& ante om-
ne tempus, quod in intellectum cadere poteſt,exiſtentem, & ante omnem comprehenſibilẽ
ſubſtantiam, natum impatibiliter ex Deo, ſolum ex ſolo Patre, Deum de Deo, ſimilem D
patri ſuo,qui ipſum genuit,cuius ſecundum ſcripturas, generationem nemo nouit, niſi ſolus
qui eum genuit Pater:hunc ſcimus Dei vnigenitum Filium, nutu paterno aduenisse è cælis
ad demolienda peccata : genitum ex Maria Virgine, verſatumque cum diſcipulis fuiſſe, &
vbi omne officium diſpenſationis adimpleuiſſet,ſecundum Patris voluntatem crucifixum &
mortuum eſſe,& ad inferos deſcendiſſe,atque ibi,quod ſui officij erat,peregiſſe,quem ianito-
res inferorum conſpicati, exhorruerunt,eumque tertio die ab inferis reſurrexiſſe, & verſatũ
cum diſcipulis fuiſſe. eumque, vbi negocia ſua abſoluerat, impletis quinquaginta diebus, in
cælos aſſumptum eſſe, & ſedere ad dexteram Patris,& vltimis diebus reſurrectionis venturũ
in gloria paterna,vt tribuat vnicuique ſecundum opera ſua:& in ſanctũ Spiritum, quẽ vnige-
nitus promiſit ſe miſſurum humano generi paracletum,quemadmodũ ſcriptum eſt, Vado ad
Patrẽ meum,eumque rogabo & alium paracletũ mittet vobis Spiritum veritatis, ille de me
accipiet,& docebit vos omniáq; admonebit. Vocabulũ porrò ſubſtãtię:quia ſimplicius à patri
bus

A bus poſitum eſt,& à populis ignoratur,& ſcandalũ adfert, eò quòd in ſcripturis non continea-tur,placuit vt de medio tolleretur, & nullam poſthac de deo ſubſtantiæ mentionẽ eſſe faciẽ-dam,eò quòd ſacræ ſcripturæ nuſquàm meminere ſubſtantię Patris & filij,Filium autem patri per omnia ſimilem dicimus,quemadmodum ſacræ literæ & dicunt & docent, hæc hæretici.

Conſubſtãtiale nomẽ à ſymbolo ſublatũ ab Vrſatio & Valẽte,&c.

Quibus recitatis,non longe poſtea cognita eſt iſtorum qui hæc ſcripſerant, vafricies. Epiſcopis enim proponentibus,vt cæteræ cum Ariana damnarentur hæreſes,reliquiſque omnibus in id conſentientibus, Vrſatius & Valens cum ſociis ſuis abnuerunt, ac deinde cognitum eſt eos noo ſynceriter ſed ad abolitionem eorum quæ Niceæ acta eſſent,ita ſcripſiſſe , vt infauſtã hæreſim introducerent.Mirantes igitur doloſa eorum hominum verba , & vafrum inſtitutũ dixeruot ad eos:Nos,non quia fide indigeremos,huc conuenimus:habemos enim ſanam fidẽ, ſed vt eos qui veritati contradicunt,& noua molirentur,confunderemus. Si igitur vos, quaſi nunc incipientes credere,iſta ſcripſiſtis,nondum clerici haberi poteſtis,vt qui nunc rudimenta Fidei condiſcere iocipiatis:Quòd ſi eo animo quo nos,huc veniſtis,ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate execremur,& quæ patrum ſunt , teneamus,ne poſthac captatæ con-

Vrſatii & Valentis inſtentio nequam.

B ciliorum occaſiones obuerſentur,quum ſemel illi qui Niceæ conuenerunt omnia præoccuparint,& nihil non egerint pro Catholica Fide. Omnibus ergo Epiſcopis ita ſuffragiis inter ſe conſentieotibus,illis è diuerſo abnuentibus,ac proinde vt inſcitis , doloſis ac potius hæreticis condemnatis,totum concilium ſuis calculis Nicenam Synodum approbauit, & eam ad omnia ſufficere iudicauit: Vrſacium vero, Valentem, Germinium, Auxeotium, Gaium, Demophilum hæreticum pronunciauit,& contra eos ſubmotos ab Eccleſia,vt non vere Chriſtianos,literas ſcripſerunt Romana quidem lingua , ſed in Græcam linguam, quod ficti potuit,ad iſtũ modum ioterpretatas.

Nicenum Concilium approbatũ.

Vrſatius et Valens condemnati.

EXEMPLAR EPISTOLÆ SYNODALIS AD AVGVSTVM CONSTANTIVM.

DEi iuſſu, tuoque pio edicto olim dogmatibus tradita ita eſſe , vt tradita ſunt credimus. Nam Ariminum eſt omnibus ad Occidentem ciuitatibus in vnom conuenimus,vt Fides

C Catholicæ Eccleſiæ cognoſceretur,& qui alterius opinionis eſſeot, manifeſti fierent, ibique poſt longam deliberatiooem optima viſa eſt ea fides , quæ hactenus vſque à priſcis temporibus perdurauit,quam & Prophetæ,& Euangelia,& apoſtoli per Domioum noſtrum Ieſum Chriſtum prædicaruot,qui eſt tui imperij cuſtos,& tuæ valetudinis defenſor.Statutũ igitur vt eam retinentes coleremus,& colentes vſque ad finem conſeruaremus. Indecens enim & oefarium aliquid ex rectè & iuſtè decretis , & ex rebus Niceæ publicè cum illuſtriſſimo priocipe Conſtantino patre tuo per accuratam deliberationem conſtitutis,immutare velle , in quibus tanta doctrina eſt & prudentia , vt ea vbique deprædicata ad omoium aures animoſque peruenerit,quæ ſola hoſtis & ioterfectrix Arianæ hæreſeos,& per quam non illa ſola,ſed & reliquæ hæreſes ſublatæ ſunt, in qua certe & addere aliquid temerarium eſt , & auferre periculoſum. Quorum ſi alterutrum fiat,erit hoſtibus quidlibet agendi libera facultas. Atque ea de cauſa Vrſatius & Valens iam pridem ſocij & adſtipulatores Ariani dogmatis , à noſtra communione,ſententia data,ſegregati fuere,quam vt denuo recuperarent,de peccatis ſuis in quibus ſe conſcios agnoſcebant,pœnitentiam veniamque poſtularuot, vt eorum ſyngraphæ te-

Fides optima qua.

Vrſatii & Valentis pœnitentia

D ſtantur,& ob id illis venia gratiaque delictorum facta eſt:hęc autem per id temporis facta ſuot quum Mediolani Synodus in conſeſſum ibat,pręſentibus ibidem Romanę Eccleſię presbyteris, fuitque proinde nobis perſuaſiſſimum,iniquum eſſe,quum Imperator Conſtans ab obitu ſuo dignus omni memoria,hanc fidem omni cura & diligentia conſcriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus ex hominibus,in requiem ſibi debitam tranſlatus eſt , aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot ſanctos confeſſores, martyres huius placiti ſcriptores authoreſque contemnere,qui pro veteri lege rituque Eccleſiæ in ea ſententia permanſere:quorum fidem Deus per Dominum Ieſum Chriſtum in tempora tui imperij contulit, per quem ita late regnas,vt etiam noſtro orbi imperes.Verum denuo miſeri iſti deplorati animi,nefario auſu impiæ ſententiæ ſeſe præcones oſtendunt,& omnia veritatis decreta conuellere nituntur Eo enim tempore quo pro tuo edicto Synodus cogebatur,ipſi fraudis ſuæ conſilia denudarũt conati enim ſunt per vafriciem & tumultum cum ſociis iſtius factionis Germinio, Auxentio, Gaio,contentiones diſcordiaſque ſeminantibus nouas res facere. Quarum doctrina vna ea-

Medio lanẽſe conciliũ.

Conſtans imperator ad vitã finem baptiZatus.

Vrſatij & Valentis inconſtantia.

dẽque omne genus blaſphemiarũ ſuperat: vbi autẽ viderent, nõ eſſe ibi homines eiuſdẽ ſtudij, A neque qui illorũ prauis ſentẽtiis adſtipularentur in noſtrũ conſiliũ ſe trãſtulerunt, vt viderẽtur aliud quippiã ſcribere, ſed ipſi nõ ita diu poſtea animũ ſuũ oſtenderũt. Ne igitur res Eccleſiaſticæ in eaſdẽ moleſtias cadãt, néue turbatio & tumultus denuo omnia inuoluat & cõfundat, cõſtanter viſum eſt, olim decreta pro legitimis inconcuſſim ſeruãda eſſe, & iſtos à noſtra cõmunione ſubmouendos eſſe, atque ideo legatos noſtros ad tuam æquitatem miſimus, qui tibi ſententiam Synodi ex epiſtola oſtenderent, idque legatis noſtris ante omnia mandatum eſt, vt veritatem priſcis & iuſtis rerum allegationibus probarent, & tuæ ſanctitati oſtenderent, quòd non quemadmodum Vrſarius & Valens inquiunt, pax futura ſit, ſi aliqua ex rebus iuſtis ſubuertantur: nam quomodo pacifice agere poterint, qui pacem tollunt? ſed potius inde cõtentionem turbationemque tum reliquis ciuitatibus, tum Romanæ vrbi oborituras eſſe. Quapropter ſupplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intueatis neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretiſque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu ſancto omnia feciſſe aſſeuerauimus. Certe res nouæ, quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, B incredulis credulitatem inducunt. Iterum te noſtris ſupplicationibus conuenimus, vt iubeas Epiſcopos peregre commorantes, quos & grauitas ætatis & paupertas affligit, quàm facillime in patriam deduci, ne Eccleſiæ abſentibus Epiſcopis deſertæ relinquantur: id quoque noſtris precibus addimus, quo nihil deſit rerum priſcarum, nihilque exuberet, ſed omnia firma maneant, vſque à temporibus beati patris tui in hodiernum diem obſeruata, ne nos poſthac vexari, & à noſtris diœceſibus ſegregari permittas, ſed vt Epiſcopi cum ſuis populis pace ad preces cultuſque diuinos ocium habeant orantes pro tuo imperio, ſalute, & pace, quam tibi in perpetuum diuinitas largiatur: Noſtri porro Legati ſubſcriptiones ſalutarioneſque Epiſcoporum adferunt qui tuam ſanctitatem de hac cauſa ex ipſis ſacris literis edocebunt.

Hæretici à fidelium communione ſemoti.

Epiſcopi pauperes.

SENTENTIA SYNODI.

QVandiu par eſt poſſibile erat fratres chariſſimi, Catholica Synodus & ſancta Eccleſia ſua patientia & tolerantia pertulit ingenerosè Vrſacium, Valentem, Gaium, Germiniũ, C & Auxentium, qui alias alia ſentientes omnes Eccleſias perturbarunt, & nunc in præſentia auſi ſunt hæreticas ſententias orthodoxæ fidei aſſuere, & Nicenam Synodum hoſtẽ Arianæ hæreſis demoliri, ſuamque ſed peregrinam & alieniſſimam à ſanctiſſima Eccleſia fidem conſcriptã promulgare, quam nos recipere nefarium putauimus. Qui quum iam pridem hæretici eſſent, etiam nunc deprehenſi ſunt contraria ſentire, quos ad communionem noſtram accedere prohibuimus, eoſque in præſentia noſtris verbis condemnantes, à cœtu fidelium reiicimus: Vos item quod videbitur de iis ſtatuite, vt vniuſcuiuſque cognitio ex ſua ſubſcriptione robur habeat. Vnanimiter nos Epiſcopi dicimus, prædicti iſti inimici detrahantur ab Eccleſia, vt Catholica Eccleſia in pace permaneat. Et hæc quidem Arimini acta celeriter iſtiuſmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi diſſenſit, ſed omnes concorditer ſua iudicia conſcripſerunt, & Arianos reiecerunt.

Arimini Synodi acta.

Hæretici exteres ab eccleſia facti.

Concilii Seleuciæ habiti ordo, Epiſcopi, cæteraque geſta.

Quæ autem Seleuciæ cui Tracheia nomen eſt, acta fuere, iſtiuſmodi ſunt, Menſis erat à D Romanis September, ab Ægyptiis Thoth, à Macedonibus Gorpeus nominatus, eius autem menſis decimaſexta ſecundum Ægyptios dies, in quam qui euocati fuerant, conuenere. Erant autem ibi propemodum centum ſexaginta, ibi quum multi accuſarentur, multi quoque accuſarent, & contra alios vociferarentur, Acacius, Patrophilus, Iunius è Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenam Eccleſiam inſiluit, Leontius & Theodorus: Euagrius quoque & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarum abactus, rem callidam inſtituunt: formidantes enim probationes ſuorum accuſatorum alios homines hæreticæ factionis, ſibi veluti mercenarios ad impietatem addictos, & à Secundo per Synodum maximam exauctorato, ad ordines Eccleſiaſticos promotos in ſocietatem adiunxere, inter quos fuere Libyci homines Stephanus, Siras, & Pollux de diuerſis criminibus, accuſati, iſtis addidere Pancratium, Ptolomæum & Meletianum quendam, ſub ea ſpecie quaſi videlicet de fide inquirere vellent, verũ non ita fallere potuerunt, quin intellectum ſit eos metuere accuſatores, & hæreſim defendere:

Hæretici.

poſtea

A poſtea ſeceſſione facta diſciſſi ſunt, aliique Acacio, ſed pauci & ſuſpecti adhæſere: alij vero qui
illum reliquerant, magno numero fuere, Acacius autem cum ſuis immani vecordia audaciâ-
que plane abnegarunt Niceni concilij ſcripta, ipſam Synodum diffamantes: alij vero iique per *Acacius cum ſuis*
multi, reliqua Synodi approbabant, ſolúmodo de voce conſubſtãtialitatis quaſi obſcuræ cauil *Nicenum*
lantes: ibi quum diutius commorarentur, accuſatoribus grauiter incombentibus, reiſque ſe in *concilium*
fugam penetrantibus, & ob hoc in maiori impietate verſantibus, Dominumque blaſphemã- *negat.*
tibus, multitudo Epiſcoporum indignatione concitata, Acacium quidem Patrophilum, Vra-
nium, Eudoxium, & Georgium ex Hypodectis, ab Eccleſia ſummouerunt, nonnullos item ex
Aſia Leontium, Theodoſium, Euagrium, Theodulum: communione vero ſpoliauerunt Aſte- *Hæretici*
rium, Euſebium, Angarum, Baſilicum, Phœbum, Phidolium, Euſtatium, Eutichium, & Ma- *anathema*
gnum, eò quòd citati ad cauſam dicendam de criminibus, quibus accuſati erant, non com- *te dãnati.*
paruerint: cenſueruntque eos incommunicabiles habendos, donec ſe legitima defenſione pu-
ros oſtenderent: & literis miſſis ad cuiuſque iſtorum parœciam ſententiam contra eos datam
promulgauerunt, atque ita profecti ſunt ad piiſſimum Imperatorem Conſtantium, vt illi acta
B renunciarent: ita enim illis mandatum fuerat: Tali exitu Synodus Seleuciana clauſa eſt Atha-
naſius.

Quis igitur non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum,
qui tantum itineris laborem, tantáque pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arianicè ſapientes ab
Eccleſia detraherent, & partim traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica de-
creta facientes? quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maio-
rum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetur. Quis autem
quæſo non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum ſuorum Arioma
nitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta ma-
iorum ſuorum ſoluant? aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabunt, quorum
ſententias ipſi culpant? & præſertim Acacius, quidnam Euſebio ſuo magiſtro reſpondebit? qui
non ſolum Synodo Niceæ ſubſcripſit, ſed per epiſtolam ſuis populis ſignificauit, eam eſſe verã *Acacius*
fidem in quam in Nicena Synodo conſenſum fuit? Et ſi enim, vt voluit, ſe per epiſtolam excu- *Synodo Ni*
ſaret, voces tamen Synodi non repudiauit. Quin & Arianos criminatus eſt, quòd dicentes, *cea ſub-*
C Nõ erat Filius priuſquam naſceretur, eum ne ante Mariam quidem voluerint extitiſſe. Quid *ſcripſit.*
videlicet docebunt populos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? aut quomodo ipſi veri
apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum nõ eſſe? Qui-
bus porro oculis intuebuntur monumenta patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut
quo ore Valentinum, Phrygias, & Manichæos culpabunt, quum eadem cum ipſis loquantur?
aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterint, ſi ab hæreticis quos ipſi criminantur conſtituti ſunt?
Quod ſi illi male ſenſerunt, & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omnino eorum
memoria, & ſcripta illorum abiiciantur. Ite ergo vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monu-
mentis, vt ab omnibus intelligatur, & illos fuiſſe ſeductores, & vos parricidas eſſe. Certe bea- *1. Cor. 11.*
tus Apoſtolus laudat Corinthios, quod vbique ſui memores eſſent, & quòd traditiones quas
tradidiſſet illis retinerent. Iſti igitur quum talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contra-
ria ad populos non verebuntur dicere. Non laudamus vos quòd memores eſtis patrum, ſed eo
nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. Supereſt, vt ipſi ge-
neris ſui ignobilitatem culpent, & dicant ſe non ex piis, ſed ex hæreticis originem trahere. Iſ-
D tiuſmodi enim verba ipſos loqui decet ad Arianos, quibus, vt antea admonui, patrum honorẽ *Prou. 13.*
& ſuam ſalutem propinant, nec metuunt illud quod in Prouerbiis ſcriptum eſt, Mala ſoboles
patrem execratur. Vos autem nihil tale committite, neque improbitatem illorum, veritatem
putate: Nam & ipſi in ſe mutuo inſurgunt, & à patribus ſuis deficientes, non tuentur eandem *Hæretici in*
ſententiam, ſed variis & multiplicibus mutationibus iactantur: & aduerſus Nicenam Synodum *ſe mutuo*
contendentes, multas Synodos inſtituerunt, in quarum ſingulis nouam ſemper fidem edentes *inſurgunt.*
in nulla earum perdurare poſſunt, neque vnquam aliter facient: quoniam male quærendo, nõ *Nouam*
inueniunt ſapientiam, quam odere. Subiunxi igitur neceſſario aliqua ex parte ſcripta Arij, cæ- *ſemper fi-*
teraque, quæ iſti in diuerſis conciliis promulgarunt, vt perſpicere poſſitis non ſine admiratione *dem edunt*
qua de cauſa aduerſus orbis terrarum concilium, & patres ſuos contentioſus Arius ipſiuſque *hæretici.*
ſectatores remittere ſeſe nolint, ac proinde eos, quum dicerent ex non entibus Deum ſuum
Filium condidiſſe, Filiumque eum appellaſſe: & Dei Verbum in numero creaturarum eſſe:
& fuiſſe quando non erat: & mutabile id eſſe, poſſeque vbi velit ſeſe mutare, ab Eccleſia per
beatum Alexandrum reiectos fuiſſe, Ariumque ita ab Eccleſia ſummotum dum apud Euſe-

ci-

bium commoraretur,ſuam hæreſim ſcripto complexum eſſe,qui in Thaleia, neminem prudentium imitatus niſi ſolum Ægyptium Soſaten ad eius indolem & molitiem numerorum multa conſcripſit,quorum hæc aliqua portiuncula eſt. A

BLASPHEMIÆ ARII.

IPſe Deus ſecundum eſſentiam ſuam omnibus ineffabilis eſt, & ſolus ille nihil ſimile ſibi, aut quod paris ſit gloriæ,habet. Ingenitum autem eum dicimus, ad diſtinctionem eius qui natura eſt genitus,eumque principio carentem celebramus, ob eum qui principium habet, Æternum vero prædicamus,ob eum qui in tempore extitit,Filiumque initium creaturarum fecit,ipſe minime initiatus:eúmque tulit & in filium ſibi adoptauit pro ratione,ſed tamen ſuę ſubſtantiæ proprium Filium non habet:nam adoptitius iſte,nec illi par, nec conſubſtantialis eſt. Sapiens vero eſt Deus,quoniam ipſe eſt ſapientiæ magiſter, Euidens quoque res, Deum omnibus,qui per filium ſunt inuiſibilem eſſe,atque adeo ipſi Filio inuiſibilem eſſe. diſerte autem loquar:quomodo à filio videri poſſet, qui eſt inuiſibilis? ſed tamen pro poteſtate ea qua Deos poteſt videri,proque ſuis modulis quatenus fas eſt,Filius ſuffert Patris conſpectum: igitur Trinitas eſt ſed maieſtate non pari, impermixtileſque ſibi inuicem eorum ſubſiſtentiæ: altera enim altera glorioſior gloria,idque in immenſum. Alienus externuſque eſt quantum ad ſubſtantiam attinet,Pater à Filio quoniam principio caret. Intelligitur ergo,vnitate conſiſtente,binitatem non fuiſſe,priuſquam ea exiſteret:Filio enim nondum exiſtente ſtatim relinquitur,Patrem tantummodo Deum fuiſſe,ac proinde Filium tum non extitiſſe, eumque factum eſſe voluntate Paterna vnigenitum Deum. Ab vtroque iſtorum alienus eſt ille qui Sapientia dicitur,Sapientia Dei voluntate extitit. Indicatur autem infinitis rerum vocabulis dum Spiritus,Virtus,Satus,Sapientia,Gloria Dei,Veritas,& Imago, & Verbum appellatur: intellige item eum & Splendorem,& Lumen animis fingi & cogitari. Æquale eſt Filij gignere: potens eſt qui melior,Excellentiorem autem quàm vel meliorem,vel maiorem. Nonne Dei voluntate Filius quantus quantus eſt, aliquando & aliunde euaſit? & tum hoc à patre accepit, quum illi obuenit. Deus robuſtus quum ſit,præſtātiorem aliqua ex parte hymnis celebrat. Vt compendio dicam,filio Deus ineffabilis eſt:eſt enim ſibi quod eſt: hoc eſt, indicibilis. Quapropter nihil eorum,quæ ſecundum comprehenſionem dicuntur,nouit eloqui filius. Impoſſibile eſt enim ei patrem inueſtigare,qualis in ſe eſt, quoniam ipſe Filius ſuam ipſius ſubſtantiam ignorat, & quia Filius eſt voluntate patris vere extitit. Quæ igitur ratio concedit, cum qui ex Patre eſt,patrem intellectu aſſequi poſſe?Certum eſt,illud quod initium habet,id quod initio caret, prout eſt, animo complecti, aut quale ſit, comprehendere non poſſe. B C

Quæ vero per epiſtolam ad beatum Alexandrum ſcripſere,ſunt iſta

BEATO PAPÆ EPISCOPO NOSTRO ALEXANDRO, PRESBYTERI ET DIACONI IN *Domino ſalutem.*

Fidei catholica cōfeſſio. FIdes noſtra iam vſque à maioribus noſtris, & quam à te didicimus beate Papa, hæc eſt. Agnoſcimus vnum Deum,ſolum ingenitū,ſolum æternum,ſolum nullo principio inchoatum, ſolum verum,ſolum immortalitate præditum,ſolum ſapientem, ſolum bonum, ſolum potentem,omnium iudicem,gubernatorem,diſpenſatorem immutabilem, & inalterabilē,iuſtum & bonum, Legis & Prophetarum & Noui Teſtamenti Deum, qui genuit Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem ſecula & reliqua condidit, eumque genuit, non opinione fictum aut cogitatum, ſed re vera ſubſiſtentem, eúmque ſubſiſtere fecit ſua voluntate, immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectam, ſed tamen non vt aliquid ex creaturis:genitum quiddam,ſed non vt aliquid ex genitis:non vt Valentinus tradit proiectum quiddam Patris:neque,vt Manichæus docuit genimma Patri conſubſtantiale: neque,vt Sabellius ait,vnitatem diuidens Filio patrem:neque vt Hieracas,lucernam ex lucerna: neque vt facem in duo, neque vt is qui prius erat, poſterius ſit natus aut conditus in filium. Quemadmodum & tu beate Papa in media Eccleſia de ſolio tuo diſcipulis tuis ſubinde expoſuiſti:verum ita vt dicamus eum voluntate Dei, ante tempora & ſecula cōditum vitam,eſſentiam,& gloriam à Patre accepiſſe, conſubſiſtente cum eo Patre: Non enim pater tradita illi omnium rerū poſſeſſione,ſeipſum iis quæ innaſcibiliter habet,ſpoliauit. Eſt enim ſons omniū, D

adeo

A adeo vt tres ſint ſubſiſtentiæ. Ex iis Deus qui eſt author omnium ſoliſſimus, principio caret: Filius vero ſine tempore à Patre genitus, & ante ſecula conditus & fundatus, non erat priuſquam gigneretur, ſed intemporaliter ante omnia genitus, ſolus vnuſque per Patrem extitit. Non enim æternus eſt, aut coæternus, aut coingenitus cum Patre, neque ſimul cum patre eſſentiam nactus eſt, vt quidam dicunt, duo principia ingenita introducentes, ſed vt Deus vnitas principiúmque omnium, ita ante omnia exiſtit, ac proinde Filio ſuo prior eſt, quemadmodum & à te didicimus in media Eccleſia concionante. Vt igitur Filius à Deo eſſentiã, gloriam & vitam habet, ita quoque omnia dono à Patre accepit, prout Deus principium eius eſt. Eſt enim Deus princeps illius vt pote eſſentia prior. Quòd ſi hæc dicta, Ex eo & Ex ventre & Ex Patre prodij, & venio, pro parte aliqua conſubſtantiali capiantur, vt aliquid defectum ex Patre Filius, vt à nonnullis fit, intelligatur, profectò ſequitur vt ipſe Pater compoſitus, partibilis & mutabilis habeatur. Iſta ſunt ex aliqua parte, quæ Ariani ex hæretico ſuo corde antequam Nicææ haberetur concilium, euomuerunt, Euſebius item Narciſſus, Patrophilus, Maris, Paulinus, Theodotus, & Athanaſius Nazarbonenſis ſimilia ſcripſerunt, Euſebius porro *Ariani*

B Nicomedienſis magnificis verbis Arium in epiſtola laudauit, quum recte inquiens, ſentias, *epiſcopi.* opta cunctos ita ſentire: cuiuis enim liquet, id quod factum eſt, non prius fuiſſe, quàm conderetur, & quod natum eſt, naſcendi initium habuiſſe. Euſebius quoque ex Cæſarea Paleſtines in literis ad Epiſcopum Euphrationem non veritus eſt palam dicere, Chriſtum non eſſe verũ Deum: & Athanaſius ex Nazarbis hæreſim adhuc nudius retexit, vnum ex centum illis ouibus Filium Dei appellantes: In ſcriptis enim ſuis ad Epiſcopum Alexandrum, auſus eſt dicere, Quid obtrectas Arianis? ſi dicunt ex non entibus Filium vt creaturam conditum eſſe? vnúmque ex rerum vniuerſitate eſſe? Nam ille vnus eſt ex centum ouibus, quæ per parabolam repræſentant res omnes creatas. Si igitut centenæ illæ non ſunt creaturæ, aut res factæ, aut ſi aliquid ex centenis iſtis plus eſt quàm cæteris, eſto habeatur Filius neque creatura, neque aliquid ex vniuerſitatis numero: Sin autem omnes ex illa centuria, res conditæ ſunt & factæ: & nihil eſt præter iſtam centuriam, niſi vnus duntaxat Deus: quid quæſo Ariani abſurdi loquuntur, ſi in centuria iſta Chriſtum connumerantes, & vnum eum ex vniuerſitate rerum appellarunt? Georgius vero, qui nunc Laodiceæ eſt, & per id tempus presbyter Alexã- *Georgius*

C drinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Epiſcopũ ſcripſit. Conquereris *hæreticus Arianus.* de Ario, quum dicit, Erat, quando non erat Filius. Certe Eſaias filius fuit Amos, Amóſque prius *Ex deo eſſe* fuit, quàm gigneretur Eſaias. Neque Eſaias prius erat, ſed poſtea ſubſtitit. Idẽ rurſus ad Aria- *ambiguum* nos ſcripſit. Quid expoſtulatis cum Alexandro Papa ſermocinante, ex Patre eſſe Filium? imo *eſſe. Aria-* ne vos quidem reformidare debetis, Filium dicere ex Deo eſſe, Nam ſi Apoſtolus ſcripſit cun- *ni ex Geor* cta ex Deo eſſe, & certum eſt, cuncta ex non entibus ad eſſentiam producta & facta eſſe, Fi- *gio primũ* liumque creaturam eſſe, & vnum ex rebus conditis, recte ad eum modum dici poteſt, Filiũ *conſenſerunt.* ex Deo eſſe, quemadmodum omnia ex Deo eſſe dicuntur. Ex hoc homine didicere Ariani ſimulanter agnoſcere hoc dictũ ex Deo eſſe, & verba quidem pronunciare, ſed tamen vt animo male ſentiant. Ipſe porro Georgius ab Alexandro ob alia quidem crimina, ſed potiſſimũ tamen ob impietatem reiectus eſt, quum eſſet illius presbyter, quemadmodum ſuperius dictum eſt.

HÆC PRESBYTERI ALEXANDRINI.

D IN ſumma ita omnes ſcripſere, vt ſinguli viderentur certare & contendere, quis eorum im- *Athanaſius.* pietatem hæreſeos magis amplificaret, & apertius renudare poſſet. Epiſtolas autem eorum apud me non habui, vt eas ad vos remittere licetet, alioquin ipſa exemplaria ad vos dediſſem. Deo autẽ volente, vbi ea nactus fuero, ad vos tranſmittã. Quin & Aſterius Cappadox ſophiſta multiceps vnus ex ſociis Euſebianis quoniam idolis in priore perſecutione, quæ fuit ſub auo *Aſterius* Conſtantij immolauerat, & propterea nequiret in clerũ cooptari, de ſentẽtia Euſebij opuſculũ *Euſebianus* fecit, quale & ipſe volebat, & quod ſceleri immolationis magnitudine reſponderet, in quo *nus de po-* locuſtã & erucam cum Chriſto cõparat, imo Chriſto antepoinit, aliámq;, quàm Chriſtum, in *tentia dei* Deo ſapientiã collocat, chriſti & mundi conditricem. Obambulat ille per Syriam, & per alias *libellum* Eccleſias ex cõmendatione Euſebii, vt ſemel chriſtum abnegare doceat, atque ea ſæuitie con *conſcripſit.* tra veritatẽ vtitur. Aſcendit igitur homo audaciſſimus ad loca minime ſibi licita, ſedenſq; in gradibus clericorum, publice ſuum opuſculum quamquã id multi grauiter ferrent, recitauit. *Aſterij* Liber autem ille multis verbis conſtat, verum ex eo has particulas deſumpſit. Non enim bea- *blaſphe* tus Paulus dixit, ſe prædicare Chriſtum propriam Dei virtutem aut ſapientiam, ſed ſine vllo *mia.*

additamento virtutem Dei & ſapientiam Dei: eſſe enim alteram propriam dei virtutem, in- A
ſitam deo & coexiſtentem ſine generatione, eandémque & Chriſti genitricem, & creatricē
Rom. 1
totius mundi eſſe, de qua in epiſtola ad Romanos ita loquutus eſt, Inuiſibilia enim ipſius ex mundi creatione per opera ipſa animaduerſa perſpiciuntur, necnon & æterna eius potentia & diuinitas. Quemadmodum enim diuinitatem iſtam, de qua hic mentio eſt, nemo dixerit Chriſtum eſſe, ſed eum ipſum Patrem eſſe, ita arbitror eius propriam virtutem non congenitum Deum, ſed genitorem eſſe, aliamque Paulum in eo loco docere ſapientiam Dei, nimirum eam, quæ per Chriſtum declaratur, & per eius opera miniſteriaque innoteſcit. Idem rurſus, Atqui æterna eius poteſtas & ſapientia, quam nullo principio inchoatam & ingenitam rationes veritatis oſtendunt vna eadémque haud dubie fuerit. Sed tamen ſingulatim ab eo plurimę conditæ ſunt poteſtates & ſapientiæ, quarum primogenitus & vnigenitus eſt Chriſtus, quæ quidem omnes ſimiliter à conditore pendent, eiúſque qui ipſas creauit, & vſurpat, iure meritóque dicuntur eſſe. Quale eſt quod propheta locuſtam pro pœna humanorum ſcelerum diuinitus illatam, non virtutem tantummodo, ſed & magnam virtutem Dei nuncupat. Quin & beatus Dauid in multis Pſalmis non ab angelis duntaxat, ſed à virtutibus Deum laudari iu- B
bet, & omnibus ad hymnos inuitatis magnam ad id multitudinem conuocat, quos & miniſtros Dei appellat, & eius voluntatem facere commonſtrat. Hæc auſus contra Chriſtum, nōdum adhuc conquieſcere potuit, ſed & vlterius ſuas blaſphemias extendit, quum dicit, Vnū ex rerum vniuerſitate eſſe Chriſtum: primus enim eſt rerum conditarum, & vnus ex naturis
Simile.
intellectualibus. Et vt ſol inter ea quæ oculis viſuntur, vnus eſt ex luminibus, quum tamen vniuerſo mundo ſecundum ordinem mandatúmque conditoris luceat, ita quoque & Filius vnus ex intellectualibus naturis, omnibus qui in mundo intellectuali ſunt, lucet ac ſplendet. Idem rurſus dicit, Erat, quando non erat, vbi ita ſcribit, Priorem generatione Filij Pater habebat generandi ſcientiam, vti medicus ante medicinam datam, medendi tenebat rationem. Idem rurſus ex benefaciendi ſtudio conditus eſt filius, & ex ſuperabundantia poteſtatis fecit illum Pater. Item, Si voluntas Dei continuo ductu penetrat per omnia opera, certe Filius opus habendus fuerit, quum voluntate Patris genitus & factus ſit.

HÆC QVIDEM SOLVS ASTERIVS SCRIBIT. C

Euſebiani Aſterio ſimiles.
EVſebiani vero in commune cum ipſo animis ſentiunt. Iſtæ nimirum ſententiæ ſunt, pro quibus contendunt, ob iſtas cum veteri Synodo bellum gerunt, eò quòd non eadem à patribus, qui ibi in conſeſſu fuere ſcripta ſint, ſed potius hæreſis ab illis damnata ſit, quam iſti ſtabilire ſatagunt. Inde nimirum eſt, quòd Aſterium immolatorem dæmoniorum, & ſophiſtam impietatis anteſignanum faciunt, vt nihil parcat contra dominum loqui, aut ſimpliciores eloquentia ſeducere. Verum ignorant ſtolidi id ſeſe in ſuam noxam facere. Fœtor enim victimarum idolis exſarum in anteſignano ſuo iſtam hæreſim chriſto hoſtilem & perduellem eſſe, euidentius demonſtrat. Nec aliud in cauſa eſt, quur omnia motibus & tumultibus miſ-
Cur tumultus & ſeditiones faciant hæretici.
cere ſtudeant, perſuaſi ſi quàm plurimos occidant, & ſingulis menſib. Synodos faciant, fore, vt ſententia in Arianos lata obliteretur. Videntúrque mihi aut plane ignorare, aut ignorantiam callide ſimulare, quaſi neſcirent etiam ante concilium Nicenum hæreſim iſtam abominabilem fuiſſe quo tempore Artemas eius fundamenta iaciebat, & ante Artemam æque abo-
Artemas hæreſis. Ariana fundator.
minabilem ſub Caipha & Phariſæorum conſilio fuiſſe, & nullo non tempore officinam chri- D
ſto hoſtilem omnibus execrabilem videri, neque vnquam ab odio liberam futuram, eò quòd adamabile ſit chriſti nomen, vniuerſaque rerum natura genua illi flectat, & confeſſionibus
Philip. 2 Ibidem.
agnoſcat Dominum Ieſum chriſtum eſſe in gloria Patris. Illi tamen faciendis vniuerſalibus concilijs nondum fatiſcunt. Euſebiani certe in Niceno conuentu ab Eccleſia reiecti, poſtmo-
Euſebiani anathemate damnati eccleſias perſequuntur.
dum inuadentes impudentes Eccleſias, capere Epiſcopis, ſi qui contradicerent, inſidias ſtruere, & pro iis ſubmotis, hæreticos in Eccleſias inducere, vt quando vellent, Synodos cogerent habituri eos ſibi adſtipulatores quos ob id de induſtria ad Epiſcopalem ordinem ſubuexerunt, coëunt igitur Hieroſolymis, & iſtiuſmodi ſcribunt.

SANCTA

A SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS COACTA,
ECCLESIÆ DEI QVÆ EST ALEXANDRIÆ ET
*per Ægyptum, Thebaida, Lybiam Pentapolim, reliquiſque per
orbem Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis
in Domino ſalutem.*

OMnibus nobis ex diuerſis prouinciis in vnum congregatis, ad Panegyrim *Arianorũ*
celebrãdam pro dedicatione martyrij ſaluatoris, quod religioſiſſimus Im- *commenda-*
perator Deo omnium regi & chriſto eius ædificauit, maiorem nobis ani- *tio.*
morum lætitiam, Dei gratia, literæ eiuſdem religioſiſſimi imperatoris præ-
buerunt, quibus nos ad ea quæ oportuit inſtigans, omnem inuidiam ab
Eccleſia dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ chriſti mem-
bra iam pridẽ diſſidebant, authórque fuit vt ſimplici & placido animo re-
ciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidẽtia extra Eccleſiam detinuit, & viris iſtis
B de rectitudine fidei in literis ſuis teſtimonium præbet, quam quum antea fama audiuerat, ip-
ſe eandem ex viua eorum voce cognouit, cognitãque approbauit, eámque rem nobis manife-
ſtam reddidit, eò quòd literis ſuis orthodoxas eorum virorum opiniones ſcripto cõprehenſas
ſubiunxerit, quas omnes agnouimus ſanas, & Eccleſiaſticas eſſe: Quapropter iure admonuit,
vt viri iſti reciperentur, & coadunirentur cum Eccleſia dei, vt vos ex epiſtolę illius exemplari-
bus cognoſcetis, quæ nos ad pietatem veſtram miſimus Credimúſque vobis ipſis veluti pro-
pria membra veſtri corporis recuperantibus magnum ex ea re gaudium lætitiámque obortu-
ram, dum ipſi viſcera veſtra, fratres, ſcilicet & patres agnoſcitis, & recipitis, non ſolum presby-
teris Arianis, ſed vniuerſo populo cum omni multitudine vobis reſtituto, quæ ob cauſam iſto-
rum virorum longo iam pridẽ tempore à vobis diſſidebat, decétque vos cognitis quæ hic acta
ſunt, quodq́ue iſti viri nobiſcũ communicauerunt, & à tanta synodo recepti ſunt, quam prõp-
tiſſimè eos, vt membra Eccleſiæ coëant & in pace ſint, conſalutare, maxime, quod promulga-
ta, & publicè edita eorum fides indubitatam, & apud omnes approbatam Apoſtolicam tra-
ditionem, & doctrinam complectatur.

C HÆC SYNODVS.

TAle Synodorum exordium fuit, in quo quàm celerrime ſua ſtudia quæ vlterius diſſimula-
re nequibant, non prodidere. Siquidem eo ipſo, quod dicerent, depulſam eſſe omnem in- *Arianorũ*
uidiam, & quia poſt Athanaſij exilium ſcribebant Arium cum ſuis recipiendum eſſe, ſatis in- [illegible]
dicarunt, ſeſe non alia de cauſa Athanaſio, cæteriſque Epiſcopis, quos ſibi refragatores ſentie- *fraus*
bant, Inſidias ſtruxiſſe, quàm vt Ariũ reducerent, & hæreſim introducerent. Et quanquã omnẽ *ta*
Arij dementiã in hac Synodo laudaſſent, & in cõmunionem eos recipiendos eſſe ſtatuiſſent,
idq; iam pridem re præſtitiſſent, tamen adhuc aliquid ſuæ volũtati deeſſe exiſtimantes, Antio-
chię nouam Synodum per cauſam encæniorum coëgerunt, & quia ab omnibus de hęreſi ma-
le audiebant, variis modis, alia aliter ſcripſerunt. Quę autẽ in vna epiſtola ſcripſerũt, ſunt iſta.

EVSEBIANORVM EPISTOLA.

NOs certe Arij acoluthi * id eſt ſectatores non ſumus, neque quum ſimus Epiſcopalis or- *Euſebiano-*
dinis, presbyterum ſequimur, neque aliam fidem præterquam ab initio traditam, recipi- *rum in f. de*
mus, quinimo nos ipſi eius fidei examinatores probatoréſque facti, potius eum admittimus, *inconſtãtia*
quàm ſequimur, quod ex verbis noſtris cognoſcete licebit. Didicimus enim ab initio crede-
D re, eſſe vnum Deum totius vniuerſitatis, omniú mque intelligibilium ſenſibiliúmque opificem,
& procuratorem· & in vnum Filium Dei Vnigenitum, ante omnia ſecula exiſtentem, & coe-
xiſtentem cum Patre ſuo, per quem omnia facta ſunt, tam viſibilia quàm inuiſibilia, eundẽque
ſub extrema tempora ſecundum Patris ſui placitum deſcendiſſe, & carnem ex Virgine acce-
piſſe, & poſtquam omnem Patris ſui voluntatem adimpleuiſſet, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe, &
in cælum rediiſſe, & ad dextram Patris ſedere, ac denuo venturum ad iudicandum viuos &
mortuos, credimus quoque in carnis reſurrectionem & vitam æternam.

QVÆ AVTEM IN ALIA EPISTOLA ITERVM PER
IDEM FESTVM ENCÆNIORVM EDIDERE QVVM
priorum pœnituiſſet, noua que excogitaſſent, ſunt iſta.

CRedimus congruenter pro Euangelica & Apoſtolica traditione in vnum Deum, Pa- *Altera fi-*
trem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem, & opificem, & procuratorem, ex *dei cõfeſſio.*
quo omnia: & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium eius vnigenitum Deum,

per quem omnia: eúmque natum eſſe ante ſecula ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex domino, verbum viuum, Sapientiam viuam, Lumen verum, viam, veritatem, reſurrectionem, paſtorem, ianuam, immutabilem & inalterabilem Deitatis ſubſtātiæ, Voluntatis, Potentiæ & gloriæ Patris ſine omni diſſimilitudine imaginem, primogenitum omnis creaturæ, eundémque in principio apud Deum Verbum eſſe, quemadmodum in Euangelio dictum eſt, Et deus erat Verbum, per quē omnia facta ſunt, & in quo omnia ſubſiſtunt: qui ſub extremos dies è ſupernis deſcendit, & ex Virgine natus eſt ſecundum ſcripturas, eúmque hominem factum mediatorem Dei & hominum, & Apoſtolum fidei noſtræ, & principem vitæ eſſe credimus, quemadmodum dicit, Ego deſcendi è cælo, non vt facerem voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me, eundēque pro nobis paſſum eſſe, & reſurrexiſſe tertia die, & adſcendiſſe in cælos, & ſedere ad dextrā & iterum venturum cum gloria & poteſtate ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum, ad conſolationem & ſanctificationem & conſummationem credentibus datū, quēadmodum dominus noſter diſcipulis præcepit, dicens, Abite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti, Patris inquam vere Patris, filij vere filij, Spiritus Sancti vere Spiritus Sancti, non vt hæc ſimpliciter vocabula habeantur abſque rebus, ſed vt ſingulorum propria perſona, ordo & gloria intelligantur, adeo vt terni ſint ratione perſonarum, vnus tamen per concordiam. Hanc igitur fidem tenentes, imo ab initio vſque ad finem eam poſſidentes coram Deo & Christo eius, omnes hæreticorum prauas opiniones anathemate deteſtamur: & ſi quis præter rectam ſacrarum literarum fidem docet tempus aut momentum aut ſeculum eſſe, aut fuiſſe, priuſquam filius gigneretur, anathema eſto, aut ſi quis filium creaturam pro ratione cæterarum creaturarum dicit, & non, vt ſacræ ſcripturæ tradiderunt, alterum ex altero exiſtere: Aut ſi quis quippiam præcipit, aut euangelizat, præter ea quæ accepimus, anathema ſit. Nos enim omnibus per ſacras literas proditis, & à Prophetis & ab Apoſtolis traditis, vere & reuerenter credimus & ſequimur.

Ioan. 1 / ibidem. / Ioan. 4. / Mar. 16 — A / B

THEOPHRONIVS PORRO EPISCOPVS TYANENSIS ISTIVSMODI FIDEM A SE COMPOſitam in præſentia omnium promulgauit, cui omnes, hominis religione approbata, ſubſcripſerunt.

C

Theophronij confeſſio fidei.

NOuit dominus, quem teſtem aduerſus animam meam inuoco, quod credo in vnum deū patrem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem & authorem, ex quo omnia: & in filiū eius vnigenitum, deum, Verbum, Potentiam & Sapientiam, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia, eúmque genitum eſſe ex patre, ante ſecula, deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem exiſtere in ſua perſona, & vltimis diebus deſcendiſſe, genitumque ex Virgine eſſe ſecundum ſcripturas, & poſtquam homo factus eſſet, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe è mortuis, & in cælos aſcendiſſe, & ſedere ad dextram patris ſui, eundémque iterum venturū eſſe cum gloria & potētia, ad iudicandum viuos & mortuos, eūdémque permanere in ſecula. Et in Spiritum ſanctum conſolatorem, ſpiritum veritatis, quem etiam per prophetam promiſit deus ſe effuſurum ſuper ſeruos ſuos, & quem Dominus diſcipulis ſuis pollicitus eſt, & ſecundum pollicitationem miſit, vt Acta Apoſtolorum teſtantur. Si quis igitur præter hāc fidē docet, aut diuerſa in animo tetinet, anathema eſto, aut quæ Marcelli Angerēſis, ſabellij aut Pauli ſamoſatenſis ſunt, ſapiat, & ille quoque anathema eſto, & quicunque cum eo communicāt. D

Act. 1.

HÆC THEOPHRONIVS.

Euſebianorum in fide inconſtantia.

FVere autē numero, qui tēpore Encæniorum conuenerant, nonaginta, conſulibus Marcellino & probino, indictione decimaquarta, præſente ibidē impiiſſimo Cōſtantio. Hæc cū Antiochię per tempora Encæniorū egiſſent ne tū quidem arbitrati ſatis perfectè fidem ſuam conſcriptā eſſe, vt pote homines turbido fluctuantiq; animo, aliud ſcripturæ genus de fide poſt aliquot mēſes conficiunt, amandantq; in Gallias Narciſſum, Marim, Theodorū, Marcum, qui quaſi à synodo emiſſi, iſta beatæ memoriæ Conſtanti Auguſto, cæteriſq; qui ibi aderant, tradiderūt.

ALIA FIDEI CONFESSIO.

CRedimus in vnum deum, patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum ex quo omnis paternitas & in cælis & in terris, nomen mutuatur. Et in vnigenitum eius Filium dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante omnia ſecula ex patre genitum deum ex deo, Lumen de Lumine, per quem omnia facta ſunt, in cælis & in terris ſiue ea viſibilia ſint

A ſint, ſiue inuiſibilia, eundémque Verbum eſſe, Sapientiam, Virtutem, Vitam & veram Lucem qui propter nos poſtremis temporibus homo factus eſt, & genitus ex ſancta Virgine, eundẽque credimus crucifixum, mortuum, ſepultúmque, tertio die ex mortuis reſurrexiſſe, aſſumptúmque in cęlum, reſidere ad dextram Patris, & venturum eſſe in conſummatione ſeculorum vt iudicet viuos & mortuos, reddátque ſingulis ſecundum opera ſua. Cuius regnum indeſtructile permanet in infinitas ætates. Sedebit enim ad dextram Patris, non ſolum in hoc ſeculo ſed etiam in futuro. Credimúſque in ſpiritum ſanctum, hoc eſt, paracletum, quem pollicitus Apoſtolis, poſt reditum ſuum in cælos, miſit, vt eos erudiret, omniáque illis in memoriam ſubiiceret, per quem animæ ſanctificantur, quæ in illum ſynceriter credunt. Eos porro qui dicunt Filium ex non ente, aut ex alia ſubſiſtentia, & non ex Deo eſſe, aut erat, quando non erat Filius, alienos à ſe cenſet Catholica Eccleſia.

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

RVrſus quaſi iſtorum pœnitentiam laborarent, poſt triennium iterum in conſeſſum veniũt: amandantque Eudoxium Cilicem & cum eo nonnullos ad Italiam ſecum deferentes, fi-
B dem multis verbis conſcriptam, & cum pluribus, præter ſuperiores, appendicibus inſtructam: nam quaſi recóndita ac magni momenti excogitaſſent, operæpretium ipſis viſum eſt hoc iter ſuſcipere, ſunt autem iſta.

ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, conditorem factorémque omnium, ex quo omnis Paternitas in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium, dominum noſtrum, ante omnia ſecula ex patre natum: deum ex deo, Lumen ex Lumine, per quẽ omnia facta ſunt in cælo & in terra, tum viſibilia tum inuiſibilia, eundémque Verbum eſſe, ſapientiam, Potentiam, & Vitam, & Lucem veram, qui vltimis diebus propter nos homo factus & genitus ex Maria Virgine, crucifixus, & mortuus eſt, & reſurrexit tertia die à morte, & in cælum ſubuectus eſt, ſedétque ad dextram Patris, & venturus eſt in conſummatione ſeculi ad iudicandum viuos & mortuos, & reddendum vnicuique ſecundum opera ſua, cuius regnum indeſinens permanet in infinitas ætates Sedet enim ad dextram Patris non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Credimus item in Spiritum ſanctum, hoc eſt, paracletum, quem quũ
C pollicitus eſſet Apoſtolis poſt reditum ſuum in cælos, miſit, vt doceret eos, & commonefaceret omnium, per quem animæ quæ in illum ſynceriter credunt, ſanctificantur. Eos autem qui dicunt, Deum ex non ente extitiſſe, aut ex alia ſubſiſtentia, & non ex deo, & quod tempus ante ſeculum aliquod fuit, quoniã nondum eſſet Filius, alienos à ſe cenſet & agnoſcit ſancta & Catholica Eccleſia. ſimiliter & eos qui dicũt tres eſſe Deos, aut Chriſtum non eſſe deũ, aut ante ſecula, eum nec Chriſtum nec dei Filium fuiſſe, aut eũdem eſſe Patrem, & filium, & Spiritũ ſanctum: aut filium ingenitum, aut quod non de conſilio ſuo & voluntate Pater filium genuerit, hos omnes anathemate ferit Sancta & Catholica Eccleſia. Non enim tutum eſt dicere filiũ ex non ente ad eſſentiam prodiiſſe, eò quod illud in ſacris literis nuſquam de filio feratur. Neque illũ ex vlla alia ſubſtantia præexiſtente, & quæ Pater non eſſet, genitũ eſſe, ſed ſolum ex deo genuinè & naturaliter natũ eſſe definimus. Vnum enim ingenitum & nullo principio inchoatum Chriſti Patrẽ ſacra ſcriptura commonſtrat. Sed neque illi, qui ſubtiliter dicunt fuiſſe aliquando, quando non erat, ex literis quæ ſacræ ſcripturę non ſunt, temporale aliquod interſtitium, quod ante ipſum fuerit, cogitare debent, ſed ſolum dum intemporaliter deum genitum eſſe,
D eo quod tẽpora & ętates per eum ſint conditę, non tamen eum coinexordiatum & coingenitũ cũ Patre exiſtimare fas eſt. Neuter enim proprie ſiue Pater ſiue filius coinoriginatus, aut coingenitus, vt ea parte collegã habeat, dici poteſt. ſed patrem ſolum nullo principio inchoatum ineffabiliter, & omnibus incõprehenſibiliter, ante ſecula genuiſſe agnoſcimus, ac proinde filiũ non itidem, vti patrẽ, ingenitum dici poſſe, ſed principem exordiúmque ſui patrẽ habere qui ipſum genuit. caput enim chriſti deus. neq; tamẽ ob id, quia ternas res, & tres perſonas Patris & Filij & ſpiritus ſancti ſecundũ ſcripturas confitemur, tres deos facimus. Quoniam perfectum ingenitum, & nullo principio inchoatum, inuiſibilem vnum deum agnoſcimus, deum & patrem vnigeniti, qui ſolus ex ſe habet id ipſum quod eſt, ſoluſque omnibus aliis benigne largitur vt ſint: non tamen quia vnum ſolum deum eſſe Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, vnumque ingenitum profitemur, ideo chriſtum deum ante ſecula eſſe abnegamus, qualia faciunt Pauli Samoſatenſis diſcipuli, qui eum poſt incarnationem ſuam, ex profectu virtutis Deum factum eſſe aſſeuerant, eo quod merus homo eſſet. Scimus enim eum tametſi ſubiectus ſit Patri & Deo, ante ſecula tamen genitum ex Deo, deum ſecundum naturam perfectum, & ve-

rum eſſe neque ex homine deum, ſed ex deo hominem, propter nos factum eſſe, & neutiquam vllo in tempore ſuam eſſentiam perdidiſſe. Abominamur præterea & anathemate execramur, qui illum tantummodo nudum verbum dei ſine ſubſtantia, & rem fictitiam nominant, quique in alio habeat, quòd ſit, quemque nunc, vti vocem quæ ore profertur: nunc vti dictionem quæ in cogitatu verſatur, intelligunt. Chriſtum autem ipſum, & Filium Dei, & Mediatorem, & Imaginem, non ante ſecula fuiſſe contendunt, ſed ex eo tempore eum Chriſtum & Filium Dei factum eſſe, ex quo noſtram carnem ex Virgine aſſumpſit, non totis ab hinc quadringentis annis. Ab eo enim tempore volunt Chriſtum initium regni adeptum eſſe regnique finem habiturum, poſt conſummationem & iudicium. Tales ſunt diſcipuli Marcelli & Scotini angyrogalatæ, qui ante ſecularem eſſentiam Chriſti, eiuſque deitatem & regnum indeſinens, itidem vt Iudæi infitiantur, ſub prætextu conſtituendæ monarchiæ. Scimus enim eum non ſimpliciter Verbum, quod ore Dei profertur, aut quod in eius animo cogitatur, ſed Viuum verbum, quod per ſe exiſtit, & Filium Dei & Chriſtum eſſe, neque eum ratione prouidentiæ, eò quòd Pater talem eum futurum præcognouerat, cum Patre fuiſſe, & conuerſatam eſſe ante ſecula, ſed illi adminiſtrum fuiſſe ad omne opificium, viſibilium ſimul & inuiſibilium. Hic enim eſt ad quem Pater dixit, Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram, & qui patriarchis in ſuamet ipſius perſona viſus eſt, legem dedit, & locutus eſt per prophetas, & tandem homo factus eſt, & ſuum patrem omnibus manifeſtauit, & regnat per infinita ſecula. Non enim recentem dignitatem aſſumpſit Chriſtus, ſed ab initio eum Patri per omnia ſimilem credimus: illóſque, qui dicunt eundem illum patrem & filium & Spiritum eſſe, & de vna re perſonáque, tria iſta nomina impie accipiunt, merito ab Eccleſia abdicamus, eo quòd impatibilem & nullo loco circunſcriptum patrem, patibilem ſimul & loco circunſcriptum per incarnationem fingunt. Tales enim ſunt apud Romanos quidem patropaſſiani, apud nos vero Sabelliani. Scimus item patrem qui emiſit, in ſuo inalterabilis deitatis ingenio & moribus permanſiſſe, Chriſtum vero qui miſſus eſt, humanitatis aſſumptæ officium adimpleuiſſe. Eos verò qui non conſilio neque voluntate patrem genuiſſe Filium irreuerenter dicunt, & neceſſitatem & inuitum quiddam & ſeruam impeditamque eligendi poteſtatem Deo adiungunt, ita vt nolens genuerit filium, impiiſſimos & alieniſſimos ab Eccleſiis cenſemus, eò quòd præter nouas de deitate ſententias, & præter voluntatem ſacræ ſcripturæ, talia de eo ſint auſi definire. Nos contra, omnipotentem Deum, eumque ſui ipſius Dominum agnoſcentes, ſponte libentérque Filium ſuum genuiſſe cum pietate arbitramur, & reuerenter ipſi de ſe loquenti credimus, Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua: non tamen eum ita creatum eſſe, vt ſimilis ſit rebus per ipſum conditis, exiſtimamus. Eſt enim hoc ipſum impium, & alienum ab Eccleſiaſtica fide, conditorem cum rebus ab ipſo conditis æquiparare, & eandem cum aliis generationis rationem obtinere credere, quum vnum vnice vnigenitum filium genuinè & vere natum eſſe, ſacræ ſcripturæ commonſtrent. Verum, quia filium non per ſe eſſe, viuere, & exiſtere dicimus, itidem vt Pater, ideo eum ſeparamus à Patre, non quaſi loca, interualláque in eorum coniunctione corporaliter fingamus. Credimus enim eos immediate & ſine intercapedine ſibi mutuo coaptatos conſertóſque & inſeparabiles à ſe inuicem eſſe, integro Patre Filium complectente, integro Filio, ab eo pendente & cohærente, & perpetuo in Patris ſinu requieſcente. Credentes igitur in integram & ſanctiſſimam Trinitatem, hoc eſt, in Patrem & Filium & ſpiritum ſanctum, & Deum Patrem dicentes deum item Filium, non duos deos, ſed vnam deitatis maieſtatem profitemur, & vnâ regni perfectam concordiam, vt omnium vbique Pater ſit dominus, atque adeo etiam ipſius ſui Filij: Filiúſq; viciſſim ei ſubiectus ſit qui eo excepto omniũ ſe cõditorum poſt illum rex & imperator eſt. Et in ſpiritus Sancti gratiã, qui omnibus Sanctis affatim patris voluntate donatur. Ita enim de Chriſti monarchia loqui ſacræ literę eos docuerunt. Hæc coacti ſumus poſt ſidem compendio editam latius explicare, non ambitionis cauſa, ſed vt nos ab omni ſuſpicione quæ minime in nos competit, purgaremus, apud eos quibus res noſtræ cognitę ſunt, & vt omnes Occidentales pariter intelligerent, vt calumnias eorum qui diuerſas opiniones fouent, & Orientalium in Chriſto Eccleſiaſticos animos, rem ita eſſe atteſtantibus libere ſacris ſcripturis, apud eos ſaltem qui incorrupti ſunt.

Verbum. *Gene. 1* *Patropaſſiani.* *Sabelliani* *Prouerb. 8.* (marginal notes)

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

Eſebiani quam ſue ſint incon ſtantes in fide.

Sed neque in his permanſerunt, rurſus enim Sirmij aduerſus Photinum cõgregati, aliam fidẽ compoſuerunt, non ita prolixam, neque tot verbis abundantem: nam pleriſque detractis alia addiderunt velutiea per ſuggeſtionem ab aliis audiuiſſent. Sunt autem iſta.

ALIA

A
ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem & factorem omnium, ex
qoo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius Filium, do-
minum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante omnia ſecula ex Patre genitum, Deum ex Deo,
Lumen de Lumine, per quem omnia in cælis & in terra facta ſunt, tam inuiſibilia, quàm
viſibilia, eundemque Verbum eſſe, & ſapientiam, Lucem veram, & vitam, & vltimis die-
bus hominem factum, natûmque ex Sancta Virgine, crucifixum, & mortuum, & ſepultum
eſſe, & reſurrexiſſe è mortuis tertio die, & aſſumptum in cælos eſſe, ſederéque ad dextram
Patris, venturúmque in conſummatione ſeculi, vt iudicet viuos & mortuos, reddatque vni-
cuique ſecundum opera ſua, cuius regnum indeſinens permanebit in infinitas ætates. Sedet
enim ad dextrã Patris nõ ſolum in hoc ſeculo, ſed in futuro. Et in Spiritum Sanctũ, hoc eſt, Pa-
racletũ, quẽ promiſſum Apoſtolis, poſt aſcenſum in cælos miſit, vt doceret eos & commone-
faceret omniũ, per quem omnes animæ, quæ in eũ ſynceriter credunt, ſanctificantur. Eos por
rò qui dicunt, ex nõ ente, aut ex alia ſubſiſtẽte, & nõ ex Deo Filium extitiſſe, aut quod tempus
B aut ætas fuit, quãdo ille nõ erat, alienos à ſe cenſet Sãcta & Catholica Eccleſia. Iterũ ergo dici-
mus, Si quis Patrem & Filium duos deos opinetur, anathema eſto. Item ſi quis dicens Deum
Chriſtum eſſe, ſed eum ante ſecula Filium Dei & adminiſtrum Patri ad vniuerſitatis creatio-
nem non fuiſſe confiteatur, anathema eſto. Si quis eum qui ingenitus eſt, aut patrem eius ex
Maria natum auſit dicere, anathema eſto. Si quis Filium ante Mariam, ſed ſecundum præ-
cognitionem fuiſſe dicat, ac non potius ante ſecula ex Deo genitum apud Deum fuiſſe, &
per eum omnia facta eſſe, anathema eſto. Si quis ſubſtantiam Dei dilatari aut contrahi loqua-
tur, anathema eſto. Si quis dilatatam eſſentiam, Filium efficere dicat, aut dilatationem ſub-
ſtantiæ Dei, Filium nominet, anathema eſto. Si quis merum hominem ex Maria natum eſſe
dicat, anathema eſto. Si quis hæc verba, Ego ſum Deus primus, Ego quoque poſtea, & præ-
ter me non eſt Deus, quæ ad ſubuerſionem idolorum dicta ſunt, ad ſubuerſionem vnigeniti *Eſai. 45.*
ante ſecula Dei Iudaicè accipiat, anathema eſto. Si quis hoc dictum Verbum caro factum eſt, *Ibidem.*
audiens, Verbum in carnem mutatum eſſe opinetur, aut poſtquam conuerſionem paſſum
eſſet, carnem aſſumpſiſſe dicat, anathema eſto. ſi quis vnigenitum Filium Dei crucifixũ au- *Ioan. 1.*
C diens, eius deitatem corruptionem, paſſionem, mutationem, diminutionem, aut extinctio-
nem ſuſtinuiſſe dicat, anathema eſto. ſi quis hoc dictum, Faciamus hominem, non Patrem
ad Filium, ſed Deum ſecum loqui affirmet, anathema eſto. ſi quis Abraham non Filium, ſed *Gene. 1*
ingenitum Deum aut Patrem eius vidiſſe aſſeueret, anathema eſto. ſi quis cum Iacob non
Filium colluctatum fuiſſe dicat, ſed ingenitum Deum aut patrem eius, anathema eſto. ſi quis
hoc dictum Pluit dominus ignem à Domino, non de Patre & Filio accipiat, ſed ipſum à ſeipſo *Gene 32.*
pluiſſe dicat, anathema eſto. Pluit enim Filius dominus, à Domino Patre. ſi quis audiẽs Domi- *Gene. 19.*
num Patrem, Dominum item Filiũ, eò quòd dominus ex Domino ſit, duo numina exiſtimet,
anathema eſto. Non autẽ eiuſdem ordinis Patrem & Filium, ſed Filiũ Patri ſubiectũ arbitramur. *Luc 17.*
Neque enim ille ſodomã ſine conſilio Patris deſcendit, neque à ſe pluit quũ penes Patrẽ autho- *Ibidem.*
ritas ſit, neque ex ſe habeat ꝙ ſedet ad dextrã Patris, ſed auſcultet Patri ita loquenti, Sede à dex-
tris meis, anathema eſto. ſi quis patrẽ, & Filium, & ſpiritũ ſanctum, vnam perſonam eſſe dicat, *Pſal. 109*
anathema eſto. ſi quis ſpiritũ ſanctũ paracletum nominãs, ingenitum dicat deũ, anathema eſto.
Si quis, vt docuit Dominus, alium adhuc nominet paracletum præter Filium (dixit enim, Et
D alium paracletum mittet vobis, quem ego rogabo) anathema eſto. Si quis Spiritum Sanctum
partem aliquam dicat Patris aut Filij, anathema eſto. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum
Sanctum tres Deos appellet, anathema eſto. Si quis voluntate Dei Filium Dei ita extitiſſe di-
cat, vt aliquid quod conditum eſt, anathema eſto. Si quis volente Patre Filium genitum eſſe
dicat, anathema eſto. (Non enim Pater coactus naturali neceſſitate, Filium, quem noluit, ge-
nuit, ſed ſtatim vbi voluit, ſine tempore & paſſione eum ex ſe genitum edidit) anathema eſto.
Si quis ingenitum, & ſine origine Filium nominat eo animo, vt duo ingenita & inoriginata,
& duos deos ſtatuere velit, anathema eſto. Caput enim & principium omnium Filius eſt. Ca-
put verò & principium Chriſti Deus, ita enim ad vnum principium vniuerſitatis nullo initio
inchoatum, per Filium pie omnia reducimus. Iterũque exactè tradentes Chriſtianiſmi ſen-
ſum dicimus, ſi quis Chriſtum Deum Filium Dei ante ſecula, adminiſtrumque ad vniuerſita
tis opificium fuiſſe neget, ſed ex quo tempore è Maria genitus eſt, Chriſtum & Filium appel-
latum fuiſſe, & principium ſuæ deitatis tum accepiſſe dicat, anathema eſto.

ISTIS OMNIBVS NEGLECTIS AC VELVTI A

MELIORIBVS REPERTIS ALIAM FIDEM

decernunt & Sirmij inſcripta referunt Romano quidem ſermone, ſed quæ Græce interpretata hunc ſenſum habeant.

QVONIAM de fide placuerat diſceptationem fieri, omnia cum ſedulitate inquiſita & examinata fuere ſirmij in præſentia Valentis, Vrſacii, Germinii, cæterorumque omnium. Conſtitit ergo vnum eſſe Deum omnipotentem, ſicuti in vniuerſo orbe prædicatur, & vnum eius vnigenitum Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ex eo ante ſecula
Ioan. 14. genitum, duos tamen Deos non oportere dici, quum ipſe Dominus de ſe loquutus ſit, Vado ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum, ideóque omnium Deus
Rom. 3. habendus eſt, quemadmodum Apoſtolus dixit, An Iudæorum tantummodo ſit Deus, & non etiam gentiũ? certè & gentium, quoniam vnus eſt Deus, qui iuſtificabit circuncisionẽ ex fide, & præputium per fidem: & reliqua omnia cõſentiunt, & nullam prorſus habent ambiguitatẽ.
οὐσία etiam ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον ab Euſebianis damnantur
Cæterum quia multos commouet vox, Latine quidem dicta ſubſtantia, Græce autem οὐσία B hoc eſt, vt diligentius cognoſcatur, illud quod ὁμοούσιον aut ὁμοιούσιον dicitur, nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de ea id ſermocinandum in Eccleſia cenſemus, quòd de iis nihil ſcriptum ſit in ſacris literis, & quòd illa nominum intellectum & mentem tranſcendant, & quòd nemo poſſit generationem Filij enarrare, quemadmodum ſcriptum eſt, Ge-
Eſa. 53. nerationem eius quis enarrabit? ſolum enim patrem ſcire, quomodo Filium ſuum genuerit, certum eſt. Nulli vero ambiguum, Patrem maiorem eſſe, neque eſt quod quiſquam dubitet, Patrem honore, dignitate, deitate, atque adeo ipſo nomine paterno maiorem eſſe, atteſtante præſertim ipſo Filio, QVI miſit me Pater, maior me eſt: & hoc ipſum Catholicum eſt, & ne-
Ioan. 14. mo ignorat duas eſſe perſonas Patris & Filij, ac proinde Patrem maiorem: Filium vero Patri cum omnibus, quæ illi Pater ſubiecit, ſubiectum eſſe, Patrémque initium non habere, & inuiſibilem & immortalem, & liberum, à paſſionibus eſſe: Filium verò ex Patre genitum eſſe, Deũ ex Deo, Lumen de Lumine, eiuſque generationem, quemadmodum ſuperius dictum eſt, neminem ſcire niſi ſolum Patrem ipſúmque Filium dominum noſtrum & deum, carnem ſiue corpus, hoc eſt hominem è Maria Virgine aſſumpſiſſe. Quemadmodum Angelus prænun- C ciauerat: & omnes ſcripturæ docent, & in primis ipſe gentium Apoſtolus, hominem aſſumpſit Chriſtus ex Maria Virgine, per quem paſſus eſt, ſumma autem totius Fidei & firmamentum eſt, vt Trinitas ſemper retineatur: quemadmodum legimus in Euangelio, Abite & baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti. Numerus autem Trinitatis integer & perfectus eſt, Paracletus porrò, nimirum ſpiritus ſanctus, per Filium miſſus ſecundum Euangelium venit, vt Apoſtolos & omnes credentes erudiret & ſanctificaret.

HÆC EVSEBIANI.

Euſebianorum fides quàm dubia & inconſtans.
HÆc vbi miſiſſent, denuo mutata ſententia compoſuerunt eam fidem, quam quia cum conſulibus edidiſſent, multo pudore & probro perfuſi ſunt, eiuſque exemplaria curauere, vt quum ſuo more ſententiam mutaſſent, ab iis qui ea tenebant, per notarium Martianum ſurriperentur, & perſuaſo Conſtantio, vt contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rurſum fidem conſtituunt: addiriſque, vt fulcirent quibuſdam dictis.

ISAVRIÆ IGITVR ISTA

CONSCRIPSERVNT.

Non refugimus authenticam in encæniis Antiochiæ editam fidem, ſed præferimus eam, D vel ob id potiſſimum, quod patres noſtri per illud tempus ad propoſitam quæſtionem accurrerunt. Cæterum quoniam multos ſuperioribus temporibus hæ voces ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον turbarunt, atque etiamnum turbant, ac præterea à nonnullis non ita pridem noua vox indu-
** diſſimile ἀνόμοιον anathemate execrantur Euſebiani*
cta eſt de inæqualitate Filij ad Patrem, quam * ἀνόμοιον vocant, iſtis de cauſis ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον eliminamus è ſacris literis, & vocem illam ἀνόμοιον anathemate execramur, & quotquot voces iſtiuſmodi ſunt, alienas cenſemus ab Eccleſia, ſimilitudinẽ vero Filij cũ Patre plane confitemur, ſecundum Apoſtolũ ita dicentẽ: Qui eſt Imago inuiſibilis Dei. Confitemur verò & credimus in vnum Deũ omnipotentẽ, factorem cęli & terrę, viſibilium omniũ & inui-
1. Cor. 1. ſibiliũ. Credimuſque item in eius Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, natum ex eo citrà paſſionem aliquam ante omnia ſecula, Deum Verbum, Deum ex Deo vnigenitum, Lumen, Vitam, Veritatem, Sapientiam, Potentiam, per quem omnia facta ſunt in cælis & in terra, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia, illumque credimus in conſummatione ſeculorum ad pec-

catorum

A catorum demolitionem carnem ex Virgine aſſumpſiſſe, & hominem factum eſſe, paſſúmque pro peccatis noſtris, reſurrexiſſe, & aſſumptum in cælos, ſedere ad dextram Patris, cúmque iterum venturum in gloria, vt iudicet viuos & mortuos. Credimus quoque in Spiritum Sanctum, quem & Paracletum nominauit Seruator, quem poſt abitum & pollicitus erat diſcipulis ſuis ſe miſſurum eſſe, & miſit, per quem ſanctificat eos qui in Eccleſia credunt & baptizantur in nomine patris & Filij & Spiritus Sancti. Eos porro qui præter hanc fidem aliud prædicant, alienos à ſe agnoſcit Catholica Eccleſia. Quod autem cum hac fide paria faciat illa fides, quæ ſit mij prius edita fuit, ſentiant omnes quicunque eam legerint.

HÆC EVSEBIANI.

HÆc quum Iſauriæ ſcripſiſſent, Conſtantinopolim profecti, veluti eius ſententiæ pœnitudine laboraſſent, ſuo more immutauerunt, additis nonnullis dictis, vt nefas eſſet ὑπόστασιν dicere de Patre, & Filio, & ſpiritu ſancto: eáque tranſmiſerunt ad eos qui Arimini conuenerant, coegeruntque homines iſtarum prouinciarum ſubſcribere, exactis per Conſtantium in exilium, quicunque auderent contradicere. ſunt autem iſta.

ALIA CONFESSIO FIDEI.

B CRedimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, ex quo omnia, & in vnigenitum Filium Dei, ante omnia ſecula, & ante omnia initia genitum ex Deo, per quem omnia facta ſunt, tam viſibilia quàm inuiſibilia, cúmque ſolum vnigenitum ex Patre natum eſſe, Deum ex Deo, ſimilem ei qui ipſum genuit Patri ſecundum ſcripturas, cuius generationem nemo ſcit, niſi ſolus qui illum genuit Pater, hunc agnoſcimus vnigenitum Filium Dei Patre mittente adueniſſe è cælis, vt ſcriptum eſt, ad euaſtationem peccati & mortis, & natum ex ſpiritu ſancto, è Maria Virgine ſecundum carnem vt ſcriptum eſt, & poſtquam verſatus eſſet cum diſcipulis, & omnem œconomiam negociúmque datum impleuiſſet ſecundum Patris voluntatem, crucifixum, & mortuum, & ſepultum eſſe, & ad ſubterranea deſcendiſſe, quem ipſe infernus exhorruit, cúmque reſurrexiſſe tertio die è mortuis, & vbi commoratus eſſet cum diſcipulis, impletis iam quadraginta diebus aſſumptum eſſe in cælos, & ſedere ad dextram Patris, venturúmque eſſe extremo die reſurrectionis in Paterna gloria vt reddat vnicuique ſecundum opera ſua: Et in ſpiritum ſanctum, quem ipſe vnigenitus Dei Filius Chriſtus Dominns noſter promiſit ſe generi humano miſſurum in conſolatorem: quemadmodum

C ſcriptum eſt, ſpiritum veritatis, quem eis miſit poſtquam cælos aſcendit. Nomen porro ſubſtantiæ, ſimplicius à patribus editum, quia ignotum populis ſcandalum adfert, & in ſacris literis non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam eius mentionem debere fieri quoniam ſacræ literæ nuſquam ſubſtantiæ Patris aut Filij meminere, imo ne ὑπόστασιν quidem ſiue ſubſiſtantia de Patre Filio, & ſpiritu ſancto nominari debet. ſimilem autem dicimus Patri Filium, vt loquuntur, & docent ſacræ ſcripturæ. Omnes porro hæreſes ſiue olim damnatæ, ſiue recenter ortæ: contrariæ huic promulgatæ ſcripturæ anathema ſunto.

ὑπόστασιν damnant Euſebiani.

HÆC EVSEBIANI.

SEd ne in iſtis quidem permanſerunt. Nam deſcendentes ex Conſtantinopoli Antiochiam reuocarunt, prorſus quod ſcripſerant de ſimilitudine Patris cum filio, vt ſcripturæ dicunt, & compoſitis quæ excogitarant ad primordia ſua recurrere denuo inceperunt, & dicere omnibus modis, Filium eſſe diſſimilem Patri, & nulla ex parte ſimilem, & tantopere ſententias ſuas mutarunt, vt eos, qui Ariana apertius dicerent, reciperent, iiſque Eccleſias commiſerint quo cum ſecuritate blaſphemias loquerentur, ac proinde ob immenſam blaſphemandi im-

D probitatem ἀνόμοιοι, hoc eſt, diſſimiles ab omnibus vocati ſunt, additúmque eiſdem cognomen ἐξουκόντιοι, quaſi ſi illos dicas non entiales, quorum impietatis anteſignanus Conſtantius hæreticus fuit, qui ad finem vſque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris, ſed ab Euzoio, non ſemel, ſed ſæpius ob Arianam hereſim, & cùm diaconus eſſet, & quum Antiochiæ reſideret, depoſito reiectóque baptizari: huc vſque igitur progreſſi ſunt in conſtituendis & in abrogandis fidei articulis, ſed ne hic quidem, ſat ſcio, conſiſtere poterint, quotquot nunc hypocriſim iſtã induerunt, ſed ſemper contra veritatem conturationes inibunt, donec in ſe reuerſi, & culpam agnoſcentes dicant: ſurgite abeamus ad patres noſtros & dicamus illis, anathemate deteſtamur Arianam hæreſim, agnoſcimus autem Nicenum concilium, cum eo enim illis hactenus omnis contentio eſt. Quis igitur, modo vel parum ſapiat, iſtos tolerauerit? Quis, quum videat per ſingulas ſynodos alia addi, alia detrahi, non animaduertat illorum in Chriſtum & ſuſpectum & inſyncerum animum? Ecquis, quum in longum differant fidei ſuæ compoſitionem, & eorum de quibus accuſantur purgationem, non

Fidei confeſſionem vltimam reuocant Euſebiani cur.

Conſtãtius in Ariana impietate moriẽs, baptizari voluit.

Euſebianorum ſymbola ſibi diſſimilia, quid

ſentiat eos de ſeipſis deſperate,& deinduſtria plurima ſcribete, vt poſſint per opottunā ambi- A
tionē,& tantā loquacitatē & alios qui ſimpliciores ſunt,decipete,& ipſi interim latere, vt non
Simile. ſentiatut,qualē hæreſim fouetant? Verum quemadmodū gentes, ſicuti à Domino relatū eſt,
multiloquio vtentes in ſuis precibus,nihil proficiūt,ita iſti quoque tanto proluuio verborum
ſuā de hæreſi Ariana dānationem extinguere nequeunt:imo multo ab id magis in ſcelere ſuo
deprehēdūtur,ac proinde ab Eccleſia abſciſſi ſunt,idque merito. Quā enim eorum ſcripturā
audirot tecipiat?aut qua tādem ſuarū ſcripturarū ipſi freti catechiſmo nouitios In fide inſtruāt?
Nam ſi omnes illorum ſcripturæ inter ſe cōſeotiunt, quid opus tam multis ſcripturis?ſin au-
Immutatio tē opus eſt tam multis,cette manifeſtum, quamlibet earum deficientem & non plenam eſſe,
ſcripturum quod ipſi mulro magis quàm nos verum eſſe oſtendunt, dum omnes ſuas ſcripturas immu-
hæreticorū tant & transformant. Multitudo potto conciliorum, & diuerſitas ſcriptorum, indicium de
quid. ſe præbet, eos qui in illis conciliis congregati fuere, aduerſus Nicenam quldem Synodum
bellum getere, ſed tamen imbecilliores eſſe, quàm vt pares ſint veritati. Cætetum quia ipſi
hoc animo & in ſeſe mutuo, & aduerſus maiores ſuos affecti ſunt, age, nos ipſi iam ab illis
petcunctando ſeiſcitemur,ob quam abſurditatem aut vitium dictionis,in iis quæ Niceæ ſcri- B
Euthimius pta ſunt, & parentibus ſuis ſe contumaces præbent, & cum orbis terrarum concilio bellige-
hac habet rantur. Hic mihi dicunt, vocabula ſubſtaotiam & conſubſtantialem ſibi non placere,& illas
in pano- voces quoſdam ſcandalizaſſe, & multos conturbaſſe, eam enim rationem ipſi in ſuis ſcrip-
plia parte tis allegant, verum illis ad iſtum modum probe occurteres. si ipſæ voces pet ſe illis cauſam
2.articulo ſcandali habere videotur, non modo aliquos ſcandalizaſſent, neque multos conturbaſſent,
11.Conſub- ſed & nobis & reliquis omnibus æque ac illis ſcandalum peperiſſeot:contrà, ſi omnes amant
ſtantialita has voces, quique eas in ſcriptis vſurparunt, non homines vulgates ſunt, ſed Epiſcopi qui ab
tis vocabu- id ex toto orbe conuenetunt, quibos etiam nunc epiſcopi centum quinquaginta, & eo plu-
lum,verū tes Arimini congregati adſtipulantut: qui fieti poſſit, vt noo ſtatim refutentur, qui contta
ſcādaliza- synodum loquuntur, quaſi verba, ac non potius male interptetantium prauitates in culpa
re poſſit. eſſent, qui non recte legentes ſactas ſcripturas, & peruerſe intelligentes, ſanctos viros calum-
niantut, quales tum Iudæi fuere, non recipientes dominum,& hoc tempore Manichæi blaſ-
phemantes legem, quibus ſcripturæ non cauſæ iſtius mali fuere, ſed ipſorum animi peruer-
ſitas. si igitur oſtendete poteritis verba eſſe mala, oſtendite quæſo, & adhibeatut ratio certa
demonſtrandi,non autem cauillemini aliquos ſcandalizati, ne vobis idem accidat quod tum C
Ioan.15. phatiſæis. Nam & illis quoque cauſificantibus ſe ſcandalizari Chriſti doctrinis, ita à Chriſto
Mat.15. teſponſum eſt:Omnis plantario quam non plātauit pater meus cæleſtis, eradicabitur: qui-
bus verbis oſtendit, non Parris verba ſua opera plantata ſcandalum illis ferre, ſed ipſos bene
dicta male excipientes ſibi ſcandalum patete, ita quoque & illi qui tum epiſtolas Apoſtoli
culpabant, non Pauli,ſed ſuam inſcitiam & peruerſum animum arguebant. Alioqui non ine-
leganter eos ad iſtum modum intetroges: Dicite quæſo mihi, quinam ſunt quos cauſifica-
mioi ſcandalizari,& ob eam rem cooturbari: certe neminem eotum qui pie de Chriſto ſen-
tiunt, allegare potetitis, ipſi enim ea verba defendunt & aſſerunt. Quòd ſi Ariani ſunt, qui-
bus iſta offenſio naſcitur, quid miri, ſi indignantur iis, qui ipſorum hæreſim rollunt? quibus
verba oon ſcandalum, ſed dolorem adferunt, quoniam in illis trophæum de ipſorum hæ-
1.Cor.1. reſi ſtatuitur. Deſinite igitut iſtiuſmodi cauſificarionibus contra patres grunnire, alioqui re-
ſtat, vt etiam ctuci domini obmurmuretis, quooiam ea Iudæis ſcandalum eſt,gentibus vero
ſtultitia, vt dixit Apoſtolus. Cæterum quemadmodum crux mala non eſt, nobis enim cre-
dentibus Chriſtus eſt Dei Virtus, & Dei ſapientia, etiam ſi Iudæi inſaniant, ita quoque pa- D
trum vetba mala noo ſunt, ſed vtilia iis, qui ea legitime perlegunt, vimque in ſe continent
omnis hæreſis extinguendæ, etiam ſi Ariaoi ſubinde rumpantur,ſemetipſos condemnantes.
Iam quum cauſificatio de ſcaodalis friuola oſtenſa eſt, agite deinceps, teſpondete mihi, cur
non contenti eſtis nomine ſubſtantiæ? id enim primum diſcutiendum eſt. Atqui vos ipſi ſcri-
Quod Fili pſiſtis ex Patte genitum eſſe Filium: ſi igitur Patrem nominantes,aut hoc vocabulum, Deus,
us ſit con efferentes, non ſubſtantiam ſignificatis, neque eum vti eſt pro ſua ſubſtanria intelligitis, ſed
ſubſtantia aliud quippiam quod circa ipſum eſt, aut aliquid peius, quod à me dictum nolim, innuitis,
lis Patri. ſcribendum à vobis fuerat,non ex patre Filium prodiiſſe, ſed ex rebus quæ vel in Patre ſunt,
vel circa Patrem, vt vitantes vete Patrem Deum appellare, pro ſimplici compoſitum,& cor-
poreum intelligentes,nouarum blaſphemiarum vos authores tepettoréſque præbeatis. Nam
ita intelligentes neceſſum eſt, vt Verbum, & Filius, non ſubſtantiam, ſed meras voces cen-
ſeatis, ac deinde vſque ad nomina duntaxat veſtra imaginatio procedat, & quæ verbis effer-
tis

Atis, animo non credatis, nec eſſe ſentiatis. Atqui iſta improba opinio Saducæorum potius eſt,
quàm eorum qui apud Ethnicos athei appellantur, eò quòd iſtiuſmodi hæreſis ne rerum qui-
dem naturam ipſius Dei, opus eſſe aſſentiatur: ſiquidem vobis Pater & Deus, non eius qui *Deus quid*
eſt, ſubſtantiam ſignificat, ſed aliud quippiam, quod vos fingitis, atqui id ipſum vel cogitare *apud aria*
ſolum, impium prorſus & indecorum. Si autem quum audimus, Ego ſum qui ſum, &, In prin- *nos.*
cipio fecit Deus cælum & terram. &, Audi Iſrael dominus Deus tuus, vnus eſt dominus. & *Exod. 3.*
hæc, Dicit dominus omnipotens: non aliud quippiam, ſed ipſam ſimplicem & beatam & *Gen. 1.*
incomprehenſibilem eius, qui eſt, eſſentiam intelligimus, tametſi comprehendere nequea- *Deut. 6.*
mus quidnam ille ſit, ſed tamen quum audimus has dictiones, Pater & Deus, & omnipo- *Deus apud*
tens, non aliud omnino quàm eius qui eſt, ſubſtantiam cogitamus. Vos igitur quum diceba- *Christia*
tis Filium ex Deo eſſe, ex Patris ſubſtantia eum eſſe dicebatis: verum quoniam ante vos do- *nos, quid.*
minum ipſæ ſcripturæ Filium Patris nominauerunt, ante ſcripturam Pater dixit, Hic eſt Fi- *Conclusio.*
lius meus dilectus, & Filius nihil eſt niſi fœtus Patris, qui fieri poſſet, vt non videantur patres *Math. 3.*
recte pronunciaſſe, Filium ex Patris ſubſtantia eſſe, recte cogitantes idem eſſe, ſi dicas ex Deo
B eſſe, & ex eius ſubſtantia eſſe? Cætera omnia condita tametſi ex Deo ſuum eſſe habeant, non
tamen eodem modo, quo Filius ex Deo ſunt: non enim fœtus, ſed opera ſecundum natu-
ram exiſtimanda ſunt: In principio igitur Deus non genuit, ſed fecit cælum & terram, cum
omnibus quæ in iis ſunt, dictumque eſt, non quòd genuit, ſed quòd fecerit nuncios ſuos
ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Quòd ſi Apoſtolus dixit, Vnus Deus, per quem *Psal. 103.*
omnia, non tamen Filium cum reliquis omnibus quaſi in eodem ſenſu connumerauit. Sed *Ephes. 4.*
quia ethnicorum alij exiſtimant fortuito ex connexa ſerie vltroneorum caſuum, & ex parti-
bus ſimilaribus, ſpontéque rerum naturam coiiſſe, & nullum ſui authorem habere, alij con-
tra, aliquem illi authorem aſſignant, ſed tamen vt opinentur eam non per Verbum factam
eſſe: & quia vnuſquiſque hæreticorum, prout libet, fingit, & de rerum natura fabulatur, ne-
ceſſario beatus Paulus hæc verba pronunciauit, Ex Deo, vt operatorem cognitum faceret,
& ex eius voluntate vniuerſitatis architecturam declararet, ſtatim certe intulit, Vnus domi-
nus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, vt è claſſe vniuerſitatis Filium exciperet. Quæ enim Dei
eſſe dicuntur, ea omnia per Filium facta ſunt, nec fieri poteſt vt architectata, cum Archite-
C ctore vnam conditionem habeant, vt hæ voces, Ex Deo, aliter de operibus, aliter de Filio in-
telligas, quum hic ſit proles, illa autem non niſi opera habeantur, ideóque Filius ſubſtantiæ
eius fœtus eſt, illa vero voluntatis creaturæ. Hæc quum Synodus intueretur, ſcirétque eiuſ-
dem vocabuli diuerſas ſignificationes, ne quis ſuſpicaretur has voces, Ex Deo, ita de Filio *Ex Deo,*
accipi vt de creaturis accipiuntur, clarius rem expreſſit, ſcribens Filium ex ſubſtantia Dei eſſe: *quomodo in*
eo enim ingenuitas vere Filij erga Patrem indicatur, ex illo autem dicto, quum ſimpliciter *telligendū.*
ſcribis, Ex Deo, voluntas conditoris in creando oſtenditur. Si igitur ipſi eodem intellectu
ſcripſerunt Verbum ex Patre eſſe, ne conquerantur de Synodo. Sin autem vt de creaturis in-
telliguntur hæ voces, Ex Deo, ita ipſi quoque de filio eaſdem intelligunt, non æquum eſt id
quod creaturis competit, Filium appellare, ne blaſphemiam cum pietate videantur miſcere,
oportuítque eos illum vel non connumerare cum rebus creatis, vel non indigna & incongrua
de Filio ſcribere. Si enim Filius eſt, creatura non fuerit: aut ſi creatura eſt, Filius nunquàm *Si filius*
haberi poterit. Iſtiuſmodi verò cum ſecum cogitent, inficiabuntur quodammodo ſacrum *creatura eſ*
Baptiſma, quoniam illud in Patre & Filio non in creatore, & creatura datur, quemadmodum *ſet, filius*
D ipſi exiſtimant. Atqui inquiunt, iſta in ſcripturis non reperiuntur, ac proinde voces alienas *Deo non*
à ſacris literis reiicimus: Cæterum illa ipſa eſt impudentis hominis cauillatio: Si enim eiicien- *eſſet.*
da putant verba in ſacris literis non obuia, cur Ariotantum aceruum dictionum, quas nuſ-
quam in ſcripturis reperias, accumulante, quales ſunt, ex non entibus, & non erat Filius priuſ-
quam gigneretur, & erat quando non erat, & conuertibilis eſt, & ineffabilis eſt, & inuiſibi-
lis Pater ſuo Filio, & Filius non nouit ne ſuam quidem ſubſtantiam, quæcunqoe iſtiuſmodi
in ridiculo ſuo & impio libello de ſua ſententia ab illo euomuntur, non contradicunt? ſed po-
tius pro iis pugnant, & ob ea cum patribus ſuis belligerentur? Aut vbi denique ipſi in Sacris *Ingenitum*
libris repererunt vocem ingenitum? aut ὑσίας nomen: & illud, tres eſſe hypoſtaſes, & non *& multa*
eſt verus Deus Chriſtus, & vnus eſt ex centū ouibus, & ſapientia illa Dei ingenita eſt, & ino- *huiuſmodi*
riginata, & multæ ſunt conditæ poteſtates, quarum vna eſt Chriſtus? Aut qua tandem ratio- *Arianorū*
ne in Encæniis, verbis à ſcriptura non receptis, Acacius & Euſebius vſi dixerunt ſubſtantiæ, *verba à ſa*
potentiæ, concilij, gloriæ, nulla diſſimilitudine variante imaginem primogenitum creaturæ *cris libris*
eſſe, obmurmurant patribus, quòd vocabulorum, quæ in vſu ſacratum literatum non ſunt *aliena.*

mentionem faciant, & ſubſtantiæ meminerint: oportuit eos aut ſibi ipſis obmurmurare, aut A nihil patres incuſare. Si igitur vlli alij cauillarentur de Synodi verbis, ſuſpicari liceret illos, vel nimia cautione ita labi. Georgij porro Cappadocis, Alexandrina ciuitate eiecti, nulla mentio ratioque habenda eſt, vt hominis neque ex ſuperiore vita commendati, neque vllo modo Chriſtiani, ſed pro temporis conditione, nomen Chriſtiani ſimulantis, & quæſtum Religionem arbitrantis, ac proinde nemo de illo conqueri debet, ſi in Fide labarum homo, qui neque ſcit, de quibus loquitur, neque de quibus aſſeuerat, ſed vt ſcriptum veluti larus aſſectatur. Acacius autem, Eudoxius, & Patrophilus, quum talia ſcribant, qui quæſo, non omni ſupplicio digni fuerint? Qui quum ipſi voces in ſcripturis non ſolennes vſurpent, & ſæpe nomen ſubſtantiæ vt bonum receperint, idque maxime ob epiſtolam Euſebij, nunc tandem culpant maiores ſuos, quòd his vocabulis vſi ſint? Et quum ipſi dicant, Filium Deum ex Deo, & Verbum viuum ſubſtantiæ Patris, & indemutabilem imaginem eſſe, reprehendunt Nicœnſes, quòd dicant eum ex ſubſtantia eſſe, genitum genitori ſuo conſubſtantialem eſſe: Quid miri autem, ſi cum anteceſſoribus & patribus ſuis pugnent, quum ipſi ſibimet aduerſi in decreta ſua ſcriptáque impingant? Nam cùm in Encæniis promulgaſſent Filium eſſe ſubſtantiæ B Patris ſine omni diſſimilitudine imaginem, iureiurandóque affirmaſſent ſe ita ſentire, & anathemate execrarentur qui aliter ſentirent, ac præterea quum Iſauriæ ita ſcripſiſſent, non refugimus fidem in Encæniis Antiochiæ editam, vbi nomen ſubſtantiæ adſcriptum inuenias veluti horum omnium obliti, paulo poſt in ipſa Iſauria ſcripſerunt ſe ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον hoc eſt, conſubſtantialem, & ſimilem ſubſtantia, reiicere, vt vocabula aliena à ſacris literis, & nomen ſubſtantiæ tollere, vt quod in ſcripturis non reperiatur. Quis igitur poſthac eos Chriſtianos reputauerit? aut quænam denique fides apud eos, apud quos nulla nec verba nec ſcripta robur habent, ſed omnia pro tempore mutantur & transformantur? Si tu Acaci, & Eudoxi non refugiſtis in Encæniis promulgatam fidem, & in ea ſcriptum eſt, Filium ſubſtantiæ Patris eſſe indifferentem imaginem, cur igitur Iſauriæ ſcribitis, reiicimus vocem conſubſtantialem? Si enim Filius ſecundum ſubſtantiam non eſt ſimilis Patri, quomodo ſine omni diſſimilitudine imago Patris fuerit? Quòd ſi doletis, à vobis ſcriptum eſſe, eum eſſe ſubſtantiæ imaginem, nulla re ab archetypo variantem, cur anathemate eos notatis, qui Filium Patri diſſimilem eſſe dicunt? nam ſi non ſimilis ille eſt ſecundum ſubſtantiam, prorſus certe diſſimilis fuerit: quod autem diſſimile eſt, nunquàm imago haberi poterit. Iam ſi ille talis eſt C pro veſtra ſententia, nunquàm ille qui intuitus fuerit Filium, Patrem viderit, quum plurima inter eos ſit differentia, vel potius omnibus modis diſſideant. Porro quod diſſimile eſt, ſimile fieri nequit. Quo pacto igitur quod diſſimile eſt, ſimile eſſe dicitis? & quod ſimile eſt, diſſimile eſſe ſentitis, & ſimulatis vos dicere Filium eſſe imaginem Patris? nam ſi Filius ſecundum ſubſtantiam non ſimilis patri, deeſt aliquid imagini, neque eſt plena imago, neque eſt perfectus ſplendor. Cur igitur legitis, In eo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter? &, De plenitudine eius accepimus omnes? aut cur Ætium Arianum, vt hæreticum eiicitis? præſertim cùm eadem cum eo loquamini, idémque & tibi Acaci amicus ſit, & tibi Eudoxi magiſter ad hanc impietatem fuerit? Atque ideo eum Leontius Epiſcopus diaconum conſtituerit, vt ſub veſtimento ouis, & tituli diaconi miniſterio fungens, cum tranquillitate euomere poſſet blaſphemiç verba. Quis igitur vobis hoc perſuaſit, vt in vos mutuo arietaretis, & tantum dedecoris reportaretis? Certe quia nihil rationi conſentaneum dicere poteſtis, id ſolummodo de vobis cogitandum relinquitur, omnia vos ſimulare, omnia, aſſumpta perſona, ob potentiam Conſtantij, & commoda quæ ab eo ſperatis, fingere: facillime accuſatis patres, & D obtrectatis, vocabulis quaſi alienis à ſacra ſcriptura, & ſecundum id quod ſcriptum eſt, diuaricamini cura veſtra omni tranſeunti, vt toties vos muretis, quoties redemptores veſtri & choragi velint. Atqui nihil id refert, ſi quis voces in ſcriptura non repertas vſurpet, quandiu pias ſententias complectitur: contra, hæreticus, tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus, animóque corruptus audiet à Spiritu Sancto, Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Ita quoque diabolo è ſcripturis loquenti, Os à Domino obturatum eſt. Contra beatus Paulus, etſi ex alienis literis loquatur, Cretenſes ſemper mendaces. & illud, Ipſius, & genus ſumus: & illud, Corrumpunt mores bonos colloquia praua: tamen ſanctus quum ſit, pium animum gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Quæ igitur in Arianis dictiuncul is vel credibilitas apparet? in quibus Chriſto anteponitur nunc locuſta, nunc eruca, nunc iſtiuſmodi conuicia Chriſto dicuntur, Tu aliquando non eras

Margin notes: *Georgius.* — *Acacius. Eudoxius, & Patrophilus omni ſupplicio digni cur.* — *Contradictiones Euſebianorũ & eorum inconſtantia.* — *Abſurda.* — *Col. 2.* — *Ioan. 1.* — *Euſebianis omnia licet ſub Conſtãtij nomine.* — *Pſal. 49.* — *Luc. 4.* — *Tit. 1.* — *1. Cor. 15.*

A eras, & conditus es, & alienus externúſque à Deo quantum ad ſubſtantiam attinet, in ſumma nihil blaſphemiarum ibi deeſt. Quid contra, quod ad benedictionem ſpectat, omiſſum eſt à patribus? imo apud eos ſublimes excelſaſque ſententias & pietatem Chriſti amorem redolentem inuenias: æque tamen iſti ſcripſerunt, nos ita reiicimus: illorum autem contra dominum conuicia patienter tolerant, ſeque palam omnibus produnt, quòd non alia de cauſa aduerſus magnam illam Synodum pugnant, quàm quòd illa Arianam hæreſim damnauerit: atque ideo dictionem conſubſtantialitatis culpant, ipſi interim male de ſubſtantia Chriſti ſentientes: Si enim crederent, & Patrem vere eſſe Patrem confiterentur, & Filium genuinum Filium eſſe, & natura verum Verbum, & Sapientiam Patris eſſe crederent, & hoc dictum ex Deo eſſe, non vt de creaturis dicitur, ita de Filio intelligerent: ſed illum ſubſtantiæ Patris proprium eſſe fœtum animo ſentirent, quemadmodum eſt ſplendor è luce: non ita ſinguli eórum patres accuſaſſent, ſed audacter dicerent bene Synodum ſcripſiſſe, & eam eſſe rectam de Chriſto Ieſu fidem. Sed inquiunt, obſcura eſt iſtiuſmodi vocum ſignificatio: nam id cauillantur, & quia non aſſequantur vocabuli interpretationem, ideo ſeſe abdicare has di- *ὁμοούσιον cur reiiciāt Ariani.*
B ctiones: Id autem ſi vere dicerent, non debebant dicere, has voces reiicimus, ſed cupimus earum interpretationem à peritis condiſcere, alioqui deberent, quæcunque in ſacris literis non intelligerent, reiicere, & criminari eorum ſcriptores. Sed ea maximè hæreticorum, & minimè Chriſtianorum audacia eſt. Quæ enim non intelligimus in ſcripturis, non abdicamus, ſed requirimus ab illis, quibus dominus reuelauerit, & ab eis diſcere cupimus. Verum quia ita harum dictionum obſcuritatem accuſant: confiteantur ergo ea quæ ſtatim ſubiunguntur, & anathemate execrentur eos qui ſentiunt, ex non entibus prodiiſſe Filium, & non fuiſſe priuſquàm exiſteret, & creaturam opúſque eſſe Verbum Dei, & natura conuertibilem eſſe, & ex alia ſubſiſtentia eſſe, & in ſumma, anathemate deteſtentur Arianam hæreſim, iſtius impietatis inuentricem, & deinceps non dicant, Eiicimus has voces, ſed nos ſic eas intelligimus, vt ita veriſimilem cauſam habeant eas recuſandi. Sat ſcio, & perſuaſum mihi habeo, eos ipſos hoc quoque agnoſcere ſi iſta confiteantur & execrentur Arianam hæreſim, non repudiaturos Synodi Nicenæ dictiones: ideo enim patres qui dixerant, ex ſubſtantia patris genitum eſſe Filium, ſtatim ſubintulerunt, eum Patri conſubſtantialem eſſe credimus, eóſque
C qui ſuperiora illa dicunt, anathemate execramur, vt oſtenderent dicta ſua iſta ex ſeſe mutuo pendere, & hoc ipſum eas voces præ ſe ferre: & qui eas voces confeſſus fuerit, prorſus eandem ſententiam concepturum eſſe: contra verò, qui ita non ſentirent, ſed illas calumniarentur, omnibus modis Chriſti hoſtes apparituros. Cæterum aduerſus eos qui ex omni parte Synodum conuiciis carpunt, iſta pauca ad refutationem ſuffecerint, aduerſus autem eos qui omnia Synodi ſcripta recipiunt, de ſolo autem conſubſtantiali ambigunt, non vt aduerſus inimicos affici nos decet. Neque enim veluti aduerſus Ariomanitas, aut quaſi bellum geſturi patribus contradicimus, ſed veluti fratres cum fratribus diſceptamus, vt cum quibus nobis eadem ſit ſententia, controuerſia autem de verbis. Nam cùm profiteantur Filium ex Patris ſubſtantia, & non ex alia ſubſiſtentia eſſe, nec creaturam eum nec opus exiſtere, ſed genuinum & naturalem Patris fœtum, & æternaliter eum Patre eſſe, cum eius & ratio & ſapientia ſit, non longe abſunt à recipienda hac voce conſubſtantiali. Talis autem eſt Baſilius ex Ancyra in ſcriptis ſuis de fide: Nam dictum illud, ſimilem illum eſſe Patri ſecundum ſubſtantiam, non plane explet huius dicti ſententiam, Ex Deo eſſe, per quod magis vt ipſi dixêre, *Baſilius ex Ancyra qua in parte fides erraverit.*
D ingenuitas & vera natura Filij erga Patrem ſuum ſignificatur. Nam & ſtannum ſolummodo argento ſimile eſt, & lupus cani, & æs fulueſcens vero auro, ſed tamen ſtannum ex argento non eſt, neque lupus, catulus canis haberi poteſt. Cæterum quoniam ex ſubſtantia Patris Filium eſſe dixere, & ſimilem Patri ſubſtantia, quid aliud iſtis innuunt, niſi eum conſubſtantialem eſſe? Etenim quemadmodum ſi ſolum eum dicas ſimilem ſubſtantia, non plane indicas eum ex ſubſtantia eſſe, ita rurſum qui conſubſtantialem eum dicit, vtriuſque ſententiam complectitur, quam habet dictum ex ſubſtantia, & quam illud dictum, ſimilem ſubſtantia eſſe: Nos vero iterum impetentes eos qui Verbum creaturam eſſe dicunt, nec eum volunt legitimum & naturalem Filium eſſe, oſtendimus eos ex humanis exemplis, Patris & Filij, aduerſum ſe rationes & demonſtrationes accipere, excepto eo, quòd Filius nequaquàm talis, qualis homo: neque generatio Dei, qualis humanus partus, ſed talis qualis Deo conuenit, & à nobis cogitari decet. Nam & Patrem fontem dixere ſapientiæ & vitæ: Filium verò ſplendorem lucis æternæ, & ipſum eſſe partum fontis, quum ipſe de ſe dicat, Ego ſum vita, &, Ego ſum ſapientia, & habitaui in conſilio. Porrò ex luce ſplendorem eſſe, & ex fonte par- *Generatio Dei qualis*

tum, & ex Patre filium, quomodo aptius expreſſeris, quàm ſi eos dicas conſubſtantiales eſſe? A Ergo quandoquidem fœtus ex hominibus conſubſtantiales ſunt, caueri oportet, ne filius cōſubſtantialis dictus, talis exiſtimetur eſſe, qualis humanus partus: abſit, ſed hoc facile ſoluitur, eò quòd Ratio ſit & Sapientia, ex quibus Patris generationem neque paſſionibus, neque diuiſionibus obnoxiam ſentias, eò quod neque verbum hominis pars eius ſit, neque patiendo ab eo progrediatur, tantum abeſt, vt id in verbo Dei fiat. Ne autem contra, ſi quis audiat eum ſolum verbum eſſe, exiſtimet eum talem eſſe, qualia verba hominum, quæ nulla ſoliditate ſubſiſtunt, additum eſt eum filium eſſe, vt hoc audiens agnoſceret eum vnum eſſe Verbum, & ſapientiam eſſentia præditam. Deinde vt quum eum fœtum dicimus, non id de eo humano more intelligimus, & certi Patrem eius Deum eſſe, non corporales de eo inimus cogitationes, ſed iſtiuſmodi exempla & dictiones aure quidem percipimus, interim tamen congruentes de Deo intellectus concipimus. Non enim Deus, vt homo: ita quum eum conſubſtantialem audimus, tranſcendere debemus omnem ſenſum, & ſecundum diuinam parabolam, intellectualiter intelligere ea quæ nobis apponuntur, vt cognoſcamus eum non voluntate aut adoptione, ſed genuinum eſſe filium, vere ex Deo natum, vti vitam ex fonte, B & ſplendorem ex luce. Alioqui quæ ratio eſſet, cur has voces, fœtum, & filium, non corporaliter, conſubſtantialem verò quaſi de corporibus intelligere velimus? præſertim quum non de alio atque alio iſta referantur, ſed de quo fœtus, de eodē quoque vox conſubſtantialis prædicetur? Sed enim decet nos ex vtriuſque dicti verbis, eandē ſententiā in Saluatore noſtro conſeruare, neque vocem fœtum, bene, conſubſtantialem vero male interpretari: eò quòd conſentaneum non ſit, vos quum tali affectu ſitis, & Filium Patris Verbum & Sapientiam aſſeueretis, diuerſos intellectus de illis vocabulis concipere, & aliter quidem Verbum interpretari, aliter verò Sapientiam. Sed vt illud abſurdum eſt, eò quod Filius Verbum & Sapientia Patris ſit, vnum que ac idem genimen ex Patre, & proprium ſubſtantiæ eius, ita vnus eſt Filius genuinus, & conſubſtantialis, adeo vt qui ſentit Filium eſſe genimen, ſiue partum ſui Patris, idem ſentiat eum vere etiam conſubſtantialem eſſe. Hæc quidem ſufficiunt ad oſtendendam dilectiſſimorum hominum ſententiam non longe abeſſe à conſubſtantiali. Cæterum quia affirmant (nam epiſtola penes me non erat) Epiſcopos, qui Samoſatenſem condemnarunt, dixiſſe Filium non eſſe Patri conſubſtantialem, ac iam deinde ipſos ob reuerentiam honoremque eorum, qui ita locuti ſunt, ab hac voce abhorrere, rectum fuerit C reuerenter cum iis, de ea re diſceptationes facere: Nam arietare cum illis prorſus indecorum eſſe, eo quod omnes patres ſint. Rurſus diiudicare, iſtos benè, illos malè dixiſſe, nequaquàm ſanctum eſt. Omnes enim in Chriſto dormierunt, quapropter neque contentioſius agendum eſt, neque numerus eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trecenti illi Niceenſes, eos qui pauciores ſunt præſtringere: neque tempora metuenda ſunt, ne priores videantur poſteriores exauctorare. Omnes enim iſti (quemadmodum dixi) patres ſunt, ſed tamen neque iſti quaſi nouum aliquid ſapientes, id in ſcripta retulerunt, neque ſui fiducia voces in ſcriptura non ſolennes defendunt, ſed à patribus incitati, eorum vocabulis vti voluerunt. Duo enim Dionyſij diu ante eos Septuaginta fuere, qui Samoſatenſem ſuſtulerunt, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ præſul erat, ibi quum quidem Alexandrinum Epiſcopum, apud Romanum accuſarent, quaſi qui Filium opus & non conſubſtantialem Patri diceret, & Synodus Romæ coacta indigne tulit, & Romanus ad cognominem ſibi Epiſcopum, omnium ſententiam perſcripſit, ac iam inde ille ſe ad defenſionem parans, libello ſuo titulum refutationis & Apologiæ indidit, & in hæc verba ad Romanum ſcripſit. D

Verbū Dei longe differt à verbis hominum.

Simile.

Conſubſtātialis quid.

Simile.

DIONYSII ALEXANDRIÆ EPISCOPI AD DIONYSIVM PONTIFICEM ROMANVM EPISTOLA.

Filium Patri conſubſtantialem eſſe, ſe non negaſſe docet.

EGo & in alia epiſtola ſcripſi, vbi oſtendo, crimen quod deferunt contra me, falſum eſſe, quaſi qui dicerem Chriſtum non conſubſtantialem eſſe Deo. Nam tametſi dico me id nomen non reperiſſe, nec legiſſe alicubi in ſacris literis, rationes tamen noſtræ quas reticuerunt, non abludunt ab hac ſententia. Nam & humanum partum pro exemplo adduxi, haud dubie cōgenerem, idque in verbis meis addens, omnino parentes eo ſolum alios eſſe à liberis, quod illi ipſi libri ſui non ſint, alioqui neceſſarium fore, vt nec parentes nec liberi ſint. Et epiſtolam, vt dixi, ob caſus temporum proferre non poſſum. Si autem tibi verba mitto, multo libentius totum exemplar miſiſſem, quod vbi nactus fuero, non omittam. Scio & memor ſum

A ſum, me plurimas congenerum ſimilitudines adhibuiſſe. Nam & plantam dixi, è ſemine aut
radice pullulantem, aliud eſſe ab eo vnde progerminatur, & tamen cum eo prorſus eſſe eiuſ-
dem naturæ: & fluuium è fonte promanantem, aliam formam nomenque accipere: neque
enim fontem fluuium, neque fluuium fontem appellari, & tamen ambos exiſtere, & fon-
tem inſtar Patris eſſe, fluuiúmque quaſi Filium eſſe, qui ex fonte gignatur.

HÆC EPISCOPVS ILLE DIXI.

SI igitur aliquis carpit Nicœnſes, quòd non dixerint omnia quę ipſorum anteceſſoribus pla- *Patres idē*
cuerunt, idem quoque merito carpſerit ſeptuaginta Epiſcopos, Pauli Samoſatenſis condem- *ſenſerunt*
natores, quod ea quæ anteceſſorum erant, non obſeruauerint: Anteceſſores autem eorum *de conſub-*
fuere duo iſti Dionyſij, cæterique qui Romæ tum congregati fuere. Verum neque hos ne- *ſtantialita-*
que illos fas eſt culpare. Omnes enim Chriſti curam geſſere, ſtudiáque ſua contra hæreticos *te Patris*
intenderunt: & hi quidem Samoſatenſem, illi vero Arianam hæreſim condemnauerunt, *& Filij.*
bene vero & hi & illi pro ſubiecta materia ſcribunt. Et quemadmodum beatus Apoſtolus in *Rom. 7.*
epiſtola ſua ad Romanos dixit, Lex ſpiritualis eſt. &, Lex ſancta eſt. &, Præceptum ſanctum, *Ibidem.* *Ibidem.*
B & iuſtum, & bonum: & paulo poſt, Et legis impotentia, quatenus inualida eſt: ad Hebræos *Heb. 7*
vero aliter ſcripſit, Lex neminem perfecit: itidem & ad Galatas, In Lege, inquiens, nemo *Gal. 2.*
iuſtificatur: ad Timotheum contra Legem bonam eſſe dixit, ſi quis ea legitime vtatur, neque *1. Tim. 1.*
tamen quis ob id ſanctum virum reprehenderit, quaſi qui contraria & pugnantia ſcribat, ſed
potius eum admiratione proſequatur, quòd tam congruentia pro re nata ad ſingulos ſcripta
mittat, vt & Romani & alij condiſcerent à litera ad Spiritum conuerti, Hebræi vero & Ga- *Simile.*
latę inſtituerentur, non in Legē, ſed in datorem Legis, ſpem ſuam habere: ita quoq;, etſi ambo-
rū conciliorum patres, diuerſimode de conſubſtantiali mentionē fecere, nō tamen ea de cau-
ſa ab illis diſſidere debemus, ſed illorū mētes ſcrutari, quod ſi fecerimus omnino inueniemus
ambas Synodos inter ſe cōſentire. Qui enim Samoſatenſem ſuſtulerunt, hanc vocē conſub- *Concilium*
ſtantiale corporaliter accepere, quū Paulus ſophiſticari vellet & diceret, Si chriſtus non ex ho- *Nicenum*
mine Deus factus eſt, igitur cōſubſtantialis eſt Patri, & neceſſario ſequitur tres eſſe ſubſtātias, *à ſinodo*
vnā quidem quæ prior ſit, vt princeps: reliquas vero duas ex ea oriundas: ideóq; merito vitan- *Antioche-*
tes illud ſophiſma Pauli, dixere Chriſtū non eſſe conſubſtantialem, non enim ita ſe habet Fili- *na non dif-*
C us ad Patrem, vt ille cogitabat. Illi vero qui Arianam hæreſim anathemate notarunt, cognoſ- *fert, quo-*
centes non creaturam, ſed genitum quiddam ex ſubſtantia Patris Filium eſſe, & ſubſtantiam *modo.*
Patris originem, radicem & fontem eſſe Filij: & veram vndecunque eſſe ſimilitudinem ge-
niti cum genitore, & nequaquam eum, vti nos, diuerſæ naturæ eſſe, ac proinde ſeparari à
patre, ſed ipſius eum eſſe filium, nec ab eo diuidi poſſe, vt nec ſplendor à luce, & pro ſe ha-
bentes Dionyſij exempla, fontem ſcilicet, & conſubſtantialis aſſertionem, & præterea vni-
tricem Saluatoris vocem, Ego & Pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrē meum: *Ioan. 10.*
His de cauſis merito inducti ſunt, vt Filium conſubſtantialem dicerent: & quemadmodum *Ioan. 14.*
nunquam quiſquam, vt ſuperius dixi, Apoſtolum culpauerit, quòd de lege ad iſtum mo-
dum Romanis, ad illum vero Hebræis ſcribat, ita neoterici priſcos homines nuuquam cul-
pauerint, ſi videant eorum mentem & interpretationem: neque rurſus priſci neotericos re-
prehenderint ſi conſpiciant, quo animo, & in quem vſum de Domino ſcribant, nam vtra-
que Synodus iuſtam habet & rationabilem cauſam, cur illa ad illum, iſta vero ad iſtum mo-
dum verba ſua temperauerit. Quandoquidem enim & Samoſatenſis ſentiebat, Filium ante
Mariam non fuiſſe, ſed ab ea initium ſuæ eſſentiæ accepiſſet, ideo Epiſcopi tunc congregati *Hæreſis*
D hominem hæreſeos condemnatarum abdicarunt, & de Filij diuinitate ſimplicius ſcribentes, *Pauli Sa-*
non exquiſitam diligentiam in tractatu huius vocis conſubſtantialis adhibuerunt, ſed vt ac- *moſatenſis.*
ceperant de conſubſtantiali, ita locuti ſunt: in eo enim omnem curam habebant, vt quod *Antioche-*
Samoſatenſis excogitarat, tollerent, & docerent ante omnia Filium fuiſſe, eumque non ex *na ſinodus*
homine Deum eſſe factum, ſed quum Deus eſſet, induiſſe ſerui ſpeciem: quum Verbum *cur Filium*
eſſet, carnē eſſe factum, quemadmodū locutus eſt Ioannes: atque ita aduerſus Pauli blaſphe- *Patri cōſub-*
mias actum fuit. Verū quia Euſebius & Arius, ante tempora quidem fuiſſe Filiū dicerent, ſed *ſtantialem*
tamen factum eſſe, & vnū ex creaturis eſſe docere conarentur, & dictū illud, ex Deo, non ita *nō dixerit.*
interpretarentur, vt Filium genuinū ex patre vero natū crederent, ſed eum ita ex Deo eſſe, vt *Arij &*
cætera creata affirmarent, & ſimilitudinis vnitatē Filij cum patre negarēt, eſſentia aut natura *Euſebij*
cōſtare, vt ſolidè Filius patri ſuo ſimilis haberi poſſit, ſed cōſenſus dogmatū, rationéque doctri- *hæreſis.*
næ, eā ſimilitudinē conflatā eſſe: & quia interſepiebant, & omnibus modis alienabant eſſen-
tiam Filij à Patre, aliud ei initiū exiſtendi affingentes, ad creaturarū cenſum eū detrahebant:

Nicea ſynodus cur Filium Patri conſubſtantialem aſſeruerit.

ideo Niceæ congregati Epiſcopi, conſpicati eorum hominum, qui ita ſentiebant vaſriciem, A
collectis in vnum quæ ex ſacris literis ad ſententiam ſuam tuendam facerẽt, liquidius rem ex-
ponentes, Filium conſubſtantialem eſſe aſſeueratunt, vt ingenuitas & vera natura Filij inde
ſignificaretur, nihilque cum eo res creatas cõmune habere edocerent. Vocis enim iſtius ex-
quiſita ratio eorum ſimulationem, quum dicunt eum ex Deo eſſe, patefecit, & omnes eorum
argutias, quibus ſimpliciores fallunt, excludit. Certe quum omnia queant fucis lenociniúſ-
que ſophiſmatum adulterare, & pro libidine mutare, hanc ſolam vocem adaperientem ipſo-
rum hæreſim reformidant, quam patres pro munimento & arce contra illotum impias com-
mentationes in ſcripta retulerunt. Deſinat igitur omnis contentio, neque in nos mutuo arie-
temus, ſi diuerſimodè concilia acceperunt Verbum conſubſtantiale: habemus enim pro ex-
cuſatione legitimas eorum cauſas, quas dixi, & præterea hanc ipſam, quòd quamuis hanc vo-
cem, ingenitum, à ſcripturis non didicimus (nuſquam enim ſcripturæ ingenitum Deum vo-
cant) ſed tamen quoniam multi qui aliquid videntur eſſe, huius vocis ſtudio diſputandi men-
tionem fecere, non ignorandum tamen hoc ipſum vocabulum diuerſa ſignificare, quum alij
id quod exiſtit, & factum non eſt: alij rurſus, quod plane ſui authorem non habet, ingenitum B
dicant. Inter has igitur ſignificationes, ſi quis reſpiciens ad priorem ſignificationem, quum id
denotatur, quod authore ſui careat, atque eo modo Filium non eſſe ingenitum dixerit, nequa
quam ille culpauerit alium, qui quum reſpiciat, Filium neque creaturam neque opus eſſe di-
cat eum ingenitum eſſe: Vterque enim ſuum ſcopum ſpectans rectè locutus eſt: ita quoque
ſi aliqui ex patribus ad iſtum, alij ad alium modum de conſubſtantiali diſſeruerunt, nobis ta-
men ob id contentioſe agendum non eſt, ſed cum pietate eorum dicta excipere debemus, eò
quòd præcipue ſua ſtudia ad pietatem referebant. Ignatius igitur poſt Apoſtolos Antiochiæ,
præſul & martyr Chriſti, in ſcriptis ſuis de Domino ita locutus eſt, Vnus eſt medicus, carna-
lis, & ſpiritualis, genitus, & ingenitus in homine Deus, vita vera, & ex Maria & Deo. Qui-
dam porro poſt Ignatium Magiſtri, ipſi quoque ſcripſerunt, Vnus ingenitus, Pater eſt, & ex
ipſo Filius genuinus, verus partus, Verbum & Sapientia Patris. Si igitur aduerſus iſtos hoſti-
liter afficimur, & diſſidemus, ſit nobis quoque aduerſus Synodos pugna. Quòd ſi eorum fi-
dem in Chriſto cognoſcentes, perſuaſum habemus beatum Ignatium recte ſcripſiſſe: geni-
tum illum ob carnem appellantem, eò quòd Chriſtus caro factus ſit: ingenitum vero, hoc eſt,
non factum, quoniam creatura non ſit, ſed Filius ex Patre: & non ignoramus eos qui dixere C
vnum eſſe ingenitum, Patrem: non eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei genitum, hoc eſt
factum, & opus eſſe vellent, ſed ideo, vt oſtenderent Patrem ſui authorem non habere, ſed
illum Patrem Sapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt, quæ facta ſunt, in Sapientia feciſſe: cur
non & Patres noſtros, tum qui Samoſatenſem ſuſtulerũt, tum qui de Ariana hæreſi trophæum
fixerunt, in vnum pietatis, tuendæque religionis ſtudium coniungimus: ſed illos quaſi inter-
ſepimento dirimimus? & non potius recte de illis ſentimus? quòd & illi, quemadmodum di-
xi, aduerſus ſophiſma Samoſatenſis, mentem, interpretationemque dirigentes, Filium ſcrip-
ſere non conſubſtantialem eſſe? & quòd iſti quoque recto intellectu illum dixere conſubſtan-
tialem eſſe? Certe ego ad iſtum modum de viris in Chriſtum pientiſſimis ſentiens, iſta pauca
conſcripſi. Quòd ſi naneiſci potuiſſem epiſtolam, quam dicunt illum ſcripſiſſe, putarem me
plures potuiſſe deprehẽdere cauſas, propter quas beati illi viri ita coacti ſint ſcribere: id enim
par eſt, & decet vt ſentiamus, & iſtiuſmodi bonam conſcientiam erga patres noſtros retinea-
mus, modo non nothi ſimus, ſed ab illis pietatis inſtitutione imbuti. Talis igitur mens pa-
trum fuiſſe & dicatur, & credatur. Age rurſum cum illis negocium, placide & bono animo D
excutiamus, dicta ſuperiora repetentes, an non reuera certo demonſtrari poſſit Niceæ con-
gregatos Epiſcopos recte ſenſiſſe? Si enim Verbum opus eſt, & alienum à Patris ſubſtantia,
adeo vt ipſe ſegregetur à Patre, interuallo alterius naturæ, certe conſubſtantiale Patri non fue-
rit: ſed potius genere, naturáque coniunctum cum operibus, etiam ſi gratia præcellat. Quod
ſi illum agnoſcimus non eſſe opus, ſed genuinum fœtum ex Patris ſubſtantia, conſequens fue-
rit eum cùm ſit eiuſdẽ naturæ, inſeparabilẽ à Patre eſſe, eo quod ex patre ſit genitus, ergo talis
quum ſit, merito conſubſtantialis dici poterit: deinde ſi non ex impartitu & communicatio-
ne Filius eſt, ſed ipſa ſubſtantia Verbum & Sapientia Patris eſt, & iſta ſubſtantia Paternæ ſub-
ſtantiæ germen eſt, & ſimilitudo eius, veluti ſplendor è luce, & Filius de ſe dicit, Ego & Pater
vnum ſumus, &, Qui vidit me, vidit Patrem meum, quid de iſtis vocibus ſentiendum eſt,
aut in quem ſignificatum eas accipientes tueri poſſumus, vt Pater & Filius vnus habeatur?
Si enim eos concentu dogmatum, & eo quod nuſquam à Patre diſſentiat, vnum fieri dicas,
prauus

Ingenitum nuſquam in ſcripturis repertũ.

S. Ignatius epiſtola ad Epheſios.

Chriſtus genitus & ingenitus

Verbum an ſit Patri cõſubſtantiale.

Ioan. 10.
Ioan. 14.

A prauus hic intellectus fuerit: Nam & Sancti, & multo magis Angeli & Archangeli, hunc
concentum cum Deo poſſident, neque vlla eſt inter eos diſcordia, ſiquidem is qui diſcors
animi fuit, diabolus viſus eſt è cælo cadere, ſicuti Dominus locutus eſt. Quocirca, ſi pro- *Abſurdũ.*
pter concordiam alter Pater, alter Filius eſt, etiam inter res creatas inueneris, quæ ita cum
Deo conſentiant, quorum vnumquodque dicat, Ego, & Pater vnum ſumus. Quod ſi hoc *Ioan.10.*
abſurdum fuerit, vt reuera abſurdum eſt, neceſſum eſt, vt ſecundum ſubſtantiam Filij, &
Patris, vnitatem intelligas. Nam creata, tametſi concordiam cum creatore habeant, eam *Vnitas pa-*
tamen ex communicatione in motu & mente habent, quemadmodum ille, qui quum eam *tris et Filij*
non retinuiſſet, è cælo deiectus eſt: Filius vero quum ex ſubſtantia ſit genitus, ſubſtantia *ſecundum*
vnum eſt ipſe, & qui eum genuit Pater. Ideo enim vniformibus vocibus paritatem cum *ſubſtãtiam* *exiſtit.*
Patre habet, adeo vt, quæ de Patre dicuntur, eadem ſcripturæ dicant de Filio, eo dunta-
xat excepto, quod ipſe Pater non dicitur. Vnde eſt quod Filius dicit: Omnia quæ Pater ha- *Ioan.17.*
bet, mea ſunt: denique Patri ſuo dixit, Omnia mea tua ſunt, & tua mea, quale eſt, quod
Deus appellatur: Deus enim erat Verbum: & quod omnipotens, Hoc dicit qui eſt, & qui *Ioan.1.*
B erat, & qui venturus eſt omnipotens: & quale quod Lux ſit, Ego, inquit, ſum Lux: quod- *Ioan.8.*
que creationis author, Omnia enim per eum facta ſunt: &, Quæ video patrem meum fa- *Ioan.5.*
cientem, ea & ego quoque facio, quale item quod æternus ſit, Eius enim æterna poteſtas,
& diuinitas: &, In principio erat Verbum, & erat Lumen verum, quod illuminat omnem *Ioan.1.*
hominem venientem in hunc mundum: & quod Dominus ſit: Pluit enim Dominus ſul- *Gene.19.*
phur & ignem à Domino. Et pater quidem de ſe ita loquitur, Ego ſum dominus omnipotẽs: *Gen.15.*
de Filio vero Paulus ita dicit, Vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. Et Patri qui- *Epheſ.4.*
dem inſeruiunt Angeli, verum & ipſe Filius ab iiſdem adoratur: &, Adorent eum omnes *Pſal.96.*
Angeli Dei, quippe qui & dominus Angelorum appelletur, ſiquidem Angeli miniſtrabant *Mat.4.*
ei, &, Emittet Filius hominis Angelos ſuos. Et quod, vt Pater, honoretur, Vt (inquit) ho- *Mat.1.*
norent Filium, quemadmodum Patrem honorant. Et quod æqualis ſit Deo, Neque enim *Philip.2.*
rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et quod ſit ex vero veritas, & ex viuente vita,
Patre interim hic quaſi vicem fontis obtinente. Et quod filius viuificet, & excitet mortuos,
ſicuti pater ſuus, ita enim in Euangelio ſcriptum eſt. Et de Patre quidem ita ſcriptum eſt, do-
C minus Deus tuus vnus Dominus eſt, &, Deus deorum dominus locutus eſt, Et vocauit *Deut.6.*
terram: à Filio vero, Deus dominus apparuit nobis, & videbitur dominus deorum in Sion: *Pſal.49.*
& rurſum ita Deo loquitur Eſaias, Quis Deus vt tu, tollens iniquitates, & tranſmittens in- *Pſal.83.*
iuſtitias? Filius vero quos voluit ita allocutus eſt, Dimittuntur tibi peccata tua: quo tem- *Mar.2.*
pore Iudæis murmurantibus re oſtendit illam peccatorum condonationem, dicens para- *Ibidem.*
lytico, Surge, tolle lectum, & abi in domum tuam. De Deo quidem ita ſcripſit Paulus, Regi *Matt.9.*
ſeculorum: de Filio vero ita cecinit Dauid: Attollite portas principes veſtras, & eleuamini *1.Tim.1.* *Pſal.44.*
portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Daniel porro hæc audiuit, Regnum eius regnum *Dan.3.*
æternũ, & regnum eius non peribit. In ſumma, quæcunque inueneris de Patre dicta, eadem
inueneris de Filio dici, præterquàm quod Pater non appelletur, vt iam ſuperius à me dictũ
eſt. Si quis igitur aliud principium, & alium Patrẽ comminiſcitur, eò quòd in dictis iſtis de
vtroq; omnia ſint paria, furioſum commentũ animo concipiet. Si autẽ ideo, quia ille Filius eſt
ex Patre genitus, omnia cogitet quæ Patris ſunt, in Filio veluti in imagine & ſignaculo eſſe,
bene cogitarit, an aliena à Patre ſubſtantia, iſtiuſmodi rerũ capax eſſe poſſit? & an qui talis
eſt, alterius ſubſtantiæ, & non conſubſtantialis Patri habendus ſit? Cauendum enim, ne quæ
D Patris propria ſunt, transferentes ad illud, quod ei ſubſtantia diſſimile eſt, in diſſimili gene-
re, & alterius ſubſtantiæ deliniantes, effigiantéſq; patris deitatem, peregrinã aliquam induca-
mus ſubſtantiam, quam tamen velimus capacem eſſe proprietatũ primæ ſubſtantiæ, & con-
fundamur ab ipſo numine ita loquente: Gloriam meã alteri non dabo: & deprehendamur, *Eſa.42.*
adorare Deum alienum, & tales habeamur quales tum Iudæi fuere, dicentes: Quare tu,
quum homo ſis, Deum te facis? quum ea Spiritus erant aliò transferentes blaſphemabant
his verbis: In Belzebul eiicit dæmonia. Quod ſi illud indecorũ, certe non diſſimilis ſubſtantia *Mat.10.*
fuerit Filius, ſed cõſubſtantialis patri. Nã ſi quæ patris ſunt, naturaliter ſunt Filij, ipſeque Filius
ex patre eſt, & ob eam vnitatẽ deitatis, & naturæ, ipſe & pater vnum ſunt, & qui viderit Filium *Filius con-*
viderit patrem, merito dictus à patribus eſt cõſubſtantialis eſſe patri: non eſt enim vt is, qui al- *ſubſtantia-*
terius ſit ſubſtantiæ, talia habeat. Rurſum ſi, quemadmodũ diximus, non ex mutuatione Fili- *lis Patri*
us eſt, ſed cætera condita hanc gratiã ex mutuo à Deo acceperunt, ipſeque eſt patris Sapien- *quomodo.*
tia, & Verbum, cuius communicatione vtuntur omnia, nimirum cum ipſe ſit deificator ex

Patre, & illuminator, in quo omnia deificantur, & viuificantur, certe non diuerſæ à Patre A
ſubſtantiæ fuerit, ſed conſubſtantialis: eius enim participatu, Patris participes efficimur, eò
quòd propria ſit ſui Patris ratio, vnde ſi ex participatu, mutuationéque eſſentiæ ipſe quoque
exiſteret, & non ex ſe eſſentialis deitas, & imago Patris, non deificare poſſet, cùm ipſe eſſet
deificatus: non enim fieri poteſt, vt qui ex participatu, mutuationeque eſſentiæ hoc poſſi-
det, aliis ſuum indultum impartiat, quoniam non ipſius eſt qui id habet, ſed qui dedit: & qui
(Conſubſtã- accepit, vix ſibi ſufficientem gratiam accepit. Sed tamen cauſam, cur quidam, vt fertur, hoc
tiale) cur vocabulum recuſent, ſynceriter excutiamus, num ex illa ipſa multo magis declaretur Filius
ab Arianis Patri ſuo conſubſtantialis eſſe. Aiunt igitur, ſicuti vos ſcribitis, non oportere Filium dici Pa-
recuſetur. tri ſuo conſubſtantialem eſſe, eò quòd qui dicit conſubſtantialem aliquem, tria dicat: Primo
ſubſtantiam quandam præſubiectam, duóſque inde enatos, quos conſubſtantiales dicimus,
atque ita ſyllogiſmum claudunt. Si Filius eſt Patri conſubſtantialis, neceſſe eſt ante eos præ-
exiſtere, & præſubiectam eſſe materiam, ex qua iſti enaſcantur, atque inde futurum, vt non
hic Pater, ille ſit Filius, ſed ambo inter ſe fratres ſint. Hæc tametſi ethnicorum ſunt ſententiæ,
neque eorum rebus indigeamus, inſpiciamus tamen iſtos conſubſtantiales, qui ex ſubſtantia B
animo prius concepta fratres intelliguntur, vtrum ſibi an ei ſubſtantiæ, vnde originem tra-
xerunt, conſubſtantiales ſint. Quod ſi inter ſe ſunt conſubſtantiales, diuerſæ ergo ſubſtantiæ
& diſſimiles ei ſubſtantiæ fuerint, vnde nati ſunt. Oppoſita enim inter ſe ſunt conſubſtantia-
le, & quod eſt diuerſæ ſubſtantiæ: quod ſi quilibet ſubſtantiæ genitrici ſuæ conſubſtantialis
eſt, quum id certe quod ex alio naſcatur, ei qui ipſum gignit, ſimilis ſit, non opus erit vt re-
quiramus tres ſubſtantias, ſed id ſolum perueſtigandum eſt, an hoc ex illo vere natum ſit.
Nam etſi contingat non eſſe duos fratres, ſed tantummodo vnum ex illa ſubſtantia gigni, non
Iudicũ.11 propterea quia alter natus non eſt, is qui genitus eſt, alterius ſubſtantiæ dici poterit, ſed ſolus
Luc.7. cùm ſit, æque habendus eſt genitori ſuo conſubſtantialis: alioqui quid diceremus de filia Ie-
phthæ quæ vnigenita eſſet, nec eſſent Iephthæ alij liberi? aut de filio viduæ, quem Dominus
à morte excitauit? quum ipſe fratrem non haberet, ſed vnicus eſſet, an vterque propterea
parenti ſuo conſubſtantialis non erat? imo omnibus modis erant, quia liberi erant, & hoc
proprium liberorum erga parentes ſuos; ita quoque Filium Dei, quum pronunciaſſent patres
ex ſubſtantia Dei eſſe, merito eum conſubſtantialem appellarunt. Hanc enim vim habet C
ſplendor ad lucem. Verbis quoque iſtorum iſtud quoque ex conſequio adhæret, creaturam
ex non ente factam eſſe. Homines enim qui patiendo gignunt, ipſi in ſubiecta materia ope-
rantur, nec quicquam aliter efficere poſſunt. Quod ſi igitur creare in Deo non humano mo-
re intelligimus, multo magis gignere humano more in Deo intelligere non debemus, ne-
Filium con- que conſubſtantialem eſſe Filium Patri corporaliter accipere, ſed recedere à rebus creatis,
ſubſtantia- & depoſitis humi omnibus humanis imaginationibus, omnibúſque ſimpliciter ſenſibus ad-
lem eſſe Pa- ſcendere ad Patrem, ne inſcienter auferamus Filium à Patre, eumque adnumeremus ipſius
tri, quomo- creaturis. Rurſum alio modo. Si Patrem & Filium confitentes duo principia, aut duos deos,
do intelligẽ- quemadmodum Marcion, & Valentinus, prædicamus, & Filium alium modum deitatis ha-
dum. bere, & non ideo quia ex Patre genitus ſit, imaginem & formam Patris eſſe: age ſit diſſimi-
Marcion lis: nam alienæ inter ſe ſunt prorſus iſtiuſmodi ſubſtantiæ. Quod ſi vnam agnoſcimus & ſo-
Valenti- lam Patris deitatem, huiúſque Rationem & Sapientiam Filium eſſe, & hoc credentes non
nus.
Vna deitas prædicamus duos deos: & vnitatem Filij cum Patre, non ſimilitudine præceptorum, ſed ſub-
ſtantia, & veritate conſiſtere ſentimus, vt inde efficiatur, quo minus duos deos, ſed vnum D
Pſal.103. prædicemus, vnáque ſit ſpecies Deitatis, qualis eſt in luce & ſplendore: ea enim ſpecies conſ-
pecta eſt à Patriacha Iacob, & in ſcripturis habetur: Ortus eſt illi ſol, quum tranſiit ſpecies
Dei, idque videntes Sancti Prophetæ, & intelligentes cuius Filius imago eſſet, dixerunt, Fa-
Ierem.1. ctum eſt Verbum Domini ad me, Cognoſcentes in eo Patrem ſpectari, & reuelari, ac pro-
Ezech.3. inde auſi ſunt dicere: Viſus eſt mihi Deus patrum noſtrum, Deus Abraham, Iſaac, & Ia-
cob. Quum igitur res ita ſe habeat, cur eum, qui vnus eſt cum Patre, & talis apparet, qua-
lis Pater ſecundum ſimilitudinem & vnam deitatem, veremur dicere conſubſtantialem? Si
enim, quemadmodum iam ſæpius dictum eſt, non habet proprietatem paternæ ſubſtantiæ,
neque ſimilitudinem, vt Filius, recte hanc vocem ſuſpectã habemus Sin autem ille eſt Patris
ſui propria & peculiariſſima vis, illuminatrix, & cõditrix, ſine qua Pater nec creat, nec cogno-
ſcitur, Omnia enim per eũ, & in eo conſiſtunt: cur rẽ ita eſſe animo ſentientes, vocabulũ quod
id ipſum ſignificat, recuſamus pronunciare? Quid enim eſt ita eiuſdẽ naturę eũ Patre, ac illud,
quod

A quod ei conſubſtãtiale eſt? Non enim Deus alienum, veluti miniſtri indigus, Filium aſſumpſit, neque condita paris ſunt dignitatis cum conditore, vt illa honorari debeant, quemadmodum ipſe, aut vt credendum ſit, ea cum Patre vnum eſſe. Alioqui par eſt, vt auſit aliquis dicere ſolem & eius ſplendorem duo luminaria eſſe, aut diuerſam in illis eſſe ſubſtantiam aut ſplendorem eſſe accidens ſolis, non ſimplex eius, & purum genimen, hoc eſt, quod ex eo ſit genitum vt duo quidem ſint, ſol & ſplendor, ſed vna tamen lux, eò quòd ſplendor quiddam genitum ſit ex ſole. Quum igitur talis natura Filij ad Patrem, & adhuc magis inſeparabilis ſit, neque deitas ei per accidens obuenerit, ſed paterna Deitas inſit, vt qui videt Filium videat in eo Patrem, cur qui iſtiuſmodi eſt, dici non poteſt conſubſtantialis eſſe? Hæc igitur ſufficiunt, quæ vobis perſuadeant, non reprehendendos eſſe eos, qui dixerunt Filium Patri conſubſtantialem eſſe: ſed tamen ipſam dictionem conſubſtantialem per ſe excutiamus, vt ſciamus an hac voce vtendum ſit an non: & an propria illa ſit, & congrua quæ de Filio dicatur. Nam & vos ipſi ſcitis, nec eſt cur quiſquã dubitet, ſimile non de ſubſtantiis, ſed de figuris, & qualitatibus dici: ſiquidem in ſubſtantiis non ſimilitudo, ſed identitas eſſe pronunciatur.

Abſurdũ.

Conſubſtãtialis vox an ſit in vſu nec ne. Simile de quibus dicatur.

B Certe homo homini ſimilis dicitur, non ſecundum ſubſtantiã, ſed ſecundũ figuram & formã: quantũ enim ad ſubſtantiã attinet, congeneres appellari debẽt. Rurſum homo cani ſimilis dici non poterit, ſed diſgener, hoc eſt, diuerſi generis. Quapropter, quod eſt genere coniunctũ, conſubſtantiale eſt: quod autem diuerſi generis, diuerſæ etiam ſubſtantiæ habendum eſt. Qui autem dicit Filium ſimilem ſubſtantia, ex participatu, & mutuo eum ſimilem dicit: Siquidem ſimilitudo qualitas eſt, quæ ſubſtantiæ superuenire poterit, hoc autem proprium creaturarum fuerit: eæ enim ex participatu Deo ſimiles efficiuntur. Nam quum ille apparuerit ei, ſimiles erimus, nimirum non ſubſtantia, ſed adoptione, quam percipimus per eum. Si igitur eum Filium eſſe dicitis ex participatu, dicatur ille à vobis ſimilis ſubſtantiæ, ſed tamen quum talis appellatur, nec veritas, nec vllo modo lux aut natura Deus haberi poterit. Nam quæ participantes ſunt, non reuera, ſed ſimilitudine veritatis ſimiles dicuntur, ita vt decidere & auferri poſſint, è claſſe eorum qui participant. Id rurſum proprium eſt operum, & rerum conditarum. Quare ſi hoc abſurdum eſt, igitur ille non ex participatu, ſed natura & veritate Filius, Lux, Sapientia, & Deus fuerit. Natura igitur cum talis ſit, non participatu,

Filius ſubſtantia ſimilis non eſt Patri quo modo.

C nunquã proprie ſimilis ſubſtantia dici poterit: ſed conſubſtantialis, quod de aliis dici non conuenit. Demonſtratum eſt enim ſimile de ſubſtantiis prædicari non poſſe. Quî quæſo igitur nõ ſtultum fuerit, & fortaſſe etiam difficile id de Filio proferre? ac non potius conſubſtantiale de eo pronunciare? Eam igitur ob cauſam, Nicena Synodus recte ſcripſit, quod & decuit eam loqui, Filium genitum ex Deo ei conſubſtantialem eſſe, quibus nos cognitis ne viriliter gemus, præſertim cum nobis cognitum ſit, eos qui iſta ſcripſerunt, non ſtudio depr auandi veritatem, ſed eius ſimul cum pia religione in Chriſtum aſſerendæ, depurgandæque Ariomanitarum contra eum blaſphemiæ, ad iſtum modum fidem ſuam confeſſos eſſe. Videndum enim & animaduertendum acriter, quòd quum dicimus eum ſimilem ſubſtantia, aut diuerſæ ſubſtantiæ eſſe, nos non indicare eum verum Filium eſſe, ſed vnum ex creaturis, adſcititium ſcilicet, & adoptione Filium, quod hæreticis placet, quem ſi dicamus ſine contentione conſubſtantialem, Filium ſignificabimus genuinum & ex Patre natum, tametſi ob hoc ſubinde rumpantur Chriſti perduelles. Hæc igitur quæ & ipſe ſciui, & ex prudentium diſputatione cognoui, paucis deſcripſi. Vos autem permanentes ſuper fundamentum Apoſtolorum, & traditiones Apoſtolorum retinentes, optate quæſo, vt conquieſcat in poſterum om-

Concluſio.

Filio non conuenit.

Exhortatio ad orthodoxos.

D nis contentio & zelus, & hæreticorum ſtolidæ quæſtiones condemnentur, & omnis verborum rixa & infauſta & homicida Arianorum hæreſis deleatur, & reluceat in omnium pectoribus veritas, vt omnes vbique idem dicant, & ſentiant, nulla deinceps relicta Ariana blaſphemia. Prædicetur autem & confeſſionibus laudetur per omnes Eccleſias vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem Patri ſit gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Ephes. 4

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ, AD IOVINIANVM DE FIDE, EPISTOLA.

Ioviniani deſiderium laudat.

DEcora & eximia res eſt in Principe, mens diſcendi auida, & rerum cæleſtium cupido: inde enim fit, vt vere cor tuum ſit in manu Dei. Quum igitur pietas tua cupiat è nobis cognoſcere Eccleſiæ Catholicæ Fidem, Deo ſuper ea re gratiis habitis nihil nobis cõſultius viſum, quàm vt fidem à patribus Nicææ confeſſam, tuo religioſo animo recitaremus. Huius enim fidei aſpernatores & mihi multifariam inſidiati ſunt, eo quòd non obtemperaremus Arianorum ſectæ, & hæreſes & ſchiſmata in Catholicam Eccleſiam introduxere, quum tamen vera & pia in Chriſtum fides ex ſacris literis & liqueat, & agnoſcatur. Hac enim ſancti viri initiati martyrium ſubierunt, & nunc reſoluti à corpore cum Domino agunt. Manſiſſet hæc fides illęſa perpetuo, niſi malitia quorundam hęreticorum eam deprauate auſa fuiſ- B
ſet. Arius enim, & ſocij, illam vitiare conati ſunt, & eius loco hæreſim introducere, dicentes Filium Dei ex non entibus extitiſſe, & creaturam facturamque, & mutabilem eſſe. Multóſque his verbis deceperunt, adeo vt qui aliquid eſſe viderentur, illorum blaſphemia ſeducti ſint: quapropter patres quamprimum Nicææ in concilium venientes, eius verba anathemate condemnarũt, & Catholicæ fidei confeſſionem ſcripto tradiderunt, vt eius vbique promulgatione incendium hæreſeos per ſectarios excitatum reſtingueretur. Ea igitur ſynceriter vbique per omnes Eccleſias & legebatur & prædicabatur, quum quidam Arianam hæreſim renouare cupientes, hanc à patribus Nicææ confeſſam fidem incepere contemnere, præ ſe ferentes quaſi ab ea non diſſentiant, cùm interim reuera eã inficientur male interpretantes conſubſtantialitatem: & blaſphemias dicentes in Spiritum Sanctum, quem creaturam, & à Filio conditum aſſeuerant. Nos igitur conſpectis iſtius blaſphemiæ in populum Dei calamitatibus, neceſſario tibi fidem Nicææ patrum confeſſionibus confirmatam porrigere ſtuduimus, vt tua pietas & ea, quæ ibi exactiſſime ſcripta, & quantum errent illi, qui aliter ſentiunt, intelligeret. Cognoſce igitur religioſiſſime Auguſte hanc eſſe, quæ à condito æuo prædicata C
fuit, & quam Nicææ patres congregati agnouerunt, eiúſque ſuffragatrices eſſe omnes omnibus in locis Eccleſias, ſiue in Hiſpania ſint, ſiue Britannia, Gallia, Italia vniuerſa, Dalmacia, Dacia, Myſia, Macedonia, ſiue vniuerſa Græcia, vniuerſa Aphrica, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, Ægypto, Libya, Ponto, Cappadocia. Itidem quotquot nobis vicinæ ſunt, necnon & Orientis Eccleſias, paucis admodum exceptis, quæ Arianicæ opinionis ſunt. Omnium enim iſtorum, & adhuc longinquiorum animos experimentis cognouimus, & ſcripta habemus. Nec te lateat piiſſime Imperator, quod tametſi pauci ſint qui huic fidei derogent, eos tamen, quum vniuerſus orbis Catholicam fidem ſequatur, & ipſi iampridem Ariana hæreſi infecti fuerint, & nunc acerrime pietati obſiſtant, eos tamen præiudicium facere non poſſe. Nobis autem, vt tua pietas cognoſceret, rem alioqui ſibi cognitam, operæprecium viſum eſt, fidem Nicenam Epiſcoporum confeſſionibus approbatam ſubnectere. Eſt igitur fides à patribus confeſſa iſtiuſmodi.

Arianorũ malitia quantum fidei catholicæ obfuerit.

Ratio eſt cur hanc ſcribat epiſtolam.

Symbolum Nicenum.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium, & inuiſibilium creatorem. Et in Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc eſt, D
ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, Lumen de Lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, & conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt, tam in cælis, quàm in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & adſcendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt, erat, quando non erat: & antequam fieret, non erat: aut ex non entibus extitit ex alia ſubſtantia, ſubſiſtentiáque: aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei, hos anathemate ferit Catholica, & Apoſtolica fides. In hac fide Auguſte, omnes oportet manere, neque quidquam inde tranſmutare artificiis contentionibúſque verborum, quod faciunt Ariomanitæ, qui ex non entibus filium Dei extitiſſe, eumque non fuiſſe, antequàm fieret, eum denique creatum, factum, & mutabilem eſſe dicunt. Ideo enim, quemadmodum prædiximus Synodus Nicena anathematizauit iſtiuſmodi hæreſim, & veritatis fidem confeſſionibus approbauit, neque leui aut ſimplici ratione Filium Patri ſimilem eſſe aſſeuerauit, eumque, ne

A ex leui re Deo ſimilis,ſed verus ex Deo haberetur,conſubſtantialem eſſe ſcripto tradidit, quod
proprium eſt genuini & veri Filij, veri & naturalis patris:ſed nec alienauit Spiritum Sanctum
à Patre & Filio, ſed eum vnà glorificauit cum Patre & Filio, & in vna ſanctæ Trinitatis fidè,
eò quòd vna ſit in Sancta Trinitate Deitas.

ATHANASIVS IOANNI ET ANTIOCHO DILECTIS, ET COMPRESBYTERIS

ſuis in Domino S. P. D.

GAudeo etiam nunc de accepta epiſtola veſtra, maxime autem quia Hieroſolymis *Synaxis.*
miſſa eſt, & gratiam habeo quòd ſignificaſtis de fratribus illic ad Synaxim conue-
nientibus, & de illis qui ſub prætextu quæſtionum, ſimpliciores turbare volunt.
Cæterum de illis præcipit Apoſtolus, non eſſe attendendum rixis verborum, aut noua quæ-
rentibus, neque ſtudio noua dicendi,audiendive nos oportere teneri. Vos autem quum ha- *Hæretici*
beatis firmum fundamentum, quod eſt Chriſtus Dominus veſter, & patrum de veritate con- *non ſunt*
feſſionem, auerſamini illos, qui plus, minúſue quàm in confeſſione eſt, loqui velint,& ma- *audiendi.*
B iorem operam fratrum vtilitati impendite in metuendo numine, & ſeruandis præceptis, vt
doctrina patrum, & obſeruatione præceptorum, grati Domino in die iudicij apparere poſ-
ſitis. Valde autem admiror audaciam eorum qui non reformidant oblaterare dilecto noſtro,
& vere Dei famulo, Epiſcopo Baſilio: quum ex huiuſmodi oblatratione deprehendi & con- *Baſilius.*
uinci poſſint, quòd ne Patrum quidem confeſſionem aut ament aut amplectantur. ſalutate
fratres, ſalutãt vos qui mecũ ſunt. Opto vos valere in Domino dilecti,& deſiderariſſimi filij.

ATHANASIVS DILECTO FILIO SVO PALLADIO PRESBYTERO, IN

Domino Salutem.

LEcta accepta epiſtola gauiſus ſum plurimum, & potiſſimum ob id quod ea ſolito tuo
more ſpirabat orthodoxas opiniones, & quod cauſam explicabat, cur cum dilecto
noſtro Innocentio viuas, neque nunc tandem, ſed iampridem quum reſciueram, *Innocentius*
tuam prudentiam approbaui. Quum igitur hoc inſtituto vtaris, ſcribe nobis & ſignifica, &
de fratribus qui iſtic ſunt: & de inimicis veritatis,quid de nobis cogitent. Sed quod de mo-
C nachis Cæſarienſibus ſignificaſti, hoc ipſum quoque didici è dilecto noſtro Dianio, quòd *Monachi*
grauentur, & reſiſtant dilecto noſtro Epiſcopo Baſilio, tibi certe, quod mihi rem indicaſti, *Cæſarienſes*
gratias ago: illis vero, quæ decuit, ſcripſi, vt veluti filij obſequantur patri: nec iis, quæ ille *Baſilium*
probat, contradicant. Nam ſi ſuſpectus eſſet in negocio veritatis,recte pugnarent: ſin autem *laudat.*
confidunt, vt omnes confidimus,eum eſſe gloriam Eccleſiæ, dum ita decertat pro veritate,
& docet eos,qui indigent doctrina, non fas eſt cum tali homine pugnas conferere,ſed aman-
dus potius eſt ob pium animum. Nam ex iis, quæ cognoui ex dilecto noſtro Dianio,nulla de
cauſa eum grauatim ferunt: ipſe enim, vt plane mihi perſuadeo, infirmus efficitur apud in-
firmos,vt infirmos lucretur. Dilecti autem fratres noſtri reſpicientes ad ſcopum eius, quo ad
veritatem tendit, glorificent Dominum quod talem Epiſcopum Cappadociæ dederit, qua-
lem ſingulæ prouinciæ ſibi optant. Tu autem dilecte, velis iis indicare vt credant me hæc
ſcripſiſſe. Id enim vos erga Patrem beneuolentes reddet, & pacem in Eccleſiis conſeruabit.
Opto te in Domino valere fili dilecte.

D ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD DRACONTIVM EPISCOPATVM FVGIENTEM, EPISTOLA.

HÆſito quid ſcribam, an vt recuſantem, an vt temporis reſpectu & Iudæo-
rum metu temerè abſtrudentem incuſare debeam: veruntamen ſiue id ea
de cauſa, ſiue aliunde proficiſcitur, non vacat culpa id quod agis, chariſ- *Dracontiũ*
ſime Draconti: non enim fas eſt eum, qui hanc gratiam accepit, in oc- *arguit*
cultum abdi, neque prudentis eſt ſuppeditare aliis occaſiones fugiendi. *quod epiſ-*
Multi enim iſtis auditis ſcandalizabuntur, quaſi iſtud non temere facias, *copatum ab*
ſed tempora intuearis, ac impendentes Eccleſiæ tribulationes. At vereor, ne dum propter *nuat.* *Mat.18.*
te fugis, propter alios ſis in periculo apud Dominum. Si enim ei, qui vnum ex puſillis iſtis *Mar.9.*
ſcandalizat, præoptare ſibi potius debet molam aſinariam collo ſuo circundari,& ita demergi

Incōmoda. quid de te futurum exiſtimas tam multis authore ſcandalorum? Primum enim illa Alexan- A
driæ mira inexpectatáque concordia in te deligendo, ob tuum diſceſſum neceſſario diſſipa-
bitur, & Epiſcopatus huius loci à multis diripietur: deinde gentiles qui promiſerant, ſe in tui
Epiſcopatus ordinatione Chriſtianos fore, in gentilitate permanebunt, tua pietate vilipen-
dente, gratiam functionémque ſibi datam. Quámnam igitur excuſationem ſuper iſtis alle-
gabis? quibus verbis iſtiuſmodi culpas abluere, vel abſtergere poteris? Quomodo medebe-
ris per te cadentibus & ſcandalizatis? quomodo pacem ſemel diſruptam copulabis dilectiſſi-
me Draconti? pro gaudio mœrorem, pro conſolatione luctum attuliſti. Spetabamus enim
nos vnà tecum conſolationem capere. Nunc autem te fugientem conſpicimus, & ex fuga
futurum proſpicimus, vt & in iudicio de eo crimine conuincaris, & conuictus miſerè do-
leas: Et quis tibi, vt Propheta dixit, parcendum putabit? Aut quis cum pace ad te redibit,
quum videat fratres propter quos Chriſtus mortuus eſt, tua fuga noxam accepiſſe? Id enim
ſcire oportet, & nequaquam ambigere, te priuſquàm ordinabaris tibi vixiſſe: ordinatum au-
tem, illis viuere, quibus ordinatus es. Et antequam acciperes Epiſcopi gratiam, nullus te co-
gnoſcebat: ex quo autem Epiſcopus factus es, populi expectant, vt cibum illis feras ex doc- B
trina ſcripturarum. Quum igitur expectantes iſti in eſurie ſint: tu autem te ſolum alas, & ve-
nerit Dominus Ieſus, nóſque illi aſſiſtamus, quam habebis excuſationem, cùm viderit ille
ſuas proprias oues eſurientes? Si non accepiſſes denarios, nequaquam ille te incuſauerit. Cæ-
terum quum acceperis, eóſque infoderis, & in occulto habueris, merito incuſet, proferens
Luc.19. illa verba, quæ abſit vt audiat tua religioſitas: Oportebat te porrigere denarios meos trape-
zitis, vt ego veniens ab illis repeterem: obſecro igitur, vt tibi ipſi & nobis parcas: Tibi ipſi,
vt periculum euites, nobis, ne ſuper te lugeamus. Curam habe tuæ Eccleſiæ, ne per te mul-
ti ex puſillis detrimentum accipiant, aliique ex tuo exemplo occaſiones nanciſcantur ſe ſub-
Epiſcopatum nō eſſe fugiendum timore perſecutionis. ducendi. Si igitur tempora metuis, & formidine contractus id feciſti, nequaquam illud vi-
tilis eſt animi: oportebat enim te ſecundum zelum Chriſti, in iſtiuſmodi temporibus ſpeci-
men tui edere, & potiſſimum in grauioribus circunſtantiis, fiducia libertatéque vti, & dice-
cere beati Apoſtoli verba, In omnibus iſtis magnificè vincimus, maxime ea de cauſa, quia
non temporibus nos, ſed Deo ſeruire condeceat. Quòd ſi ordinatio Eccleſiarum tibi non
1. Ioan.2. placet, aut nullam omnino mercedem Epiſcopi functioni deſtinatam arbitraris, Seruatorém- C
Antipophora. que qui eam ita inſtituit, contemnis, oro te, ne iſtiuſmodi quid in mentem admittas, neque
authores iſtiuſmodi conſiliorum ſuſtineas. Non enim iſta digna ſunt Dracontio. Nam quæ
Dominus per Apoſtolos inſtituit, ea & bona ſunt, & firma perſiſtunt, & fratrum ita meticu-
loſitas compeſcitur. Quòd ſi omnes eandem mentem habuiſſent qualem nunc habent, qui
tibi in conſilio ſunt, quo pacto Chriſtianus factus eſſes, nullis vſquam repertis Epiſcopis?
Quòd ſi vero poſt noſtra tempora, iſtiuſmodi animos induunt, quomodo poterunt ſtare Ec-
cleſiæ? An opinantur illi qui tibi in conſilio ſunt, nihil te, quia ipſis hoc vile videtur in Bap-
tiſmate accepiſſe? Id reſtat ſcilicet, vt nihil exiſtiment gratiam lauacri, ſi qui ſint, qui eam
contēnant. Sed reuera accepiſti, dilectiſſime Draconti, neque mihi ſuſtineas iſtiuſmodi con-
1.Tim.4. ſiliarios, neque teipſum fallas. Repetetur enim hoc à Domino, qui tibi dedit. An non au-
diſti Apoſtolum loquentem: Ne negligas eam quæ in te eſt, gratiam? An non legiſti quomo-
Mat.25. do eum, qui duplicauerat talentum, approbet & excipiat Dominus: & occultantem, con-
demnet? vtinam quamprimum redeas, & fias vnus ex collaudatis: Aut dic cuius te velint tui
conſiliarij eſſe imitatorem. Oportet nos ſecundum ſcopum ſanctorum vitam moderari, eóſ- D
que imitari. Id quoque ſciendum, nos, ſi ab iſtis deficiamus, alienos reddi ab eorum com-
municatione. Quem igitur iſti te imitari volunt? ambigentémne illum & volentem quidem
ſequi, ſed superſedentem, & deliberantem ob ſuos? An beatum Paulum, qui ſimul ac illi
hoc miniſterium iniunctum fuit, non adhæſit carni & ſanguini? Nam tametſi dixerit, Non
ſum idoneus, qui vocer Apoſtolus, agnoſcens tamen quod ſuſceperat, neque ignorans dato-
1. Cor.9. rem eius, ita ſcripſit: Væ enim mihi eſt, niſi Euangelizem. Cæterum vt væ illi eſt, qui non
euangelizat, ita ipſe docens & prædicans Euangelium, pro gaudio & corona diſcipulos ſuos
habebat. Quapropter ſtudium fuit ſancto viro vſque ad Illyricum illud prædicare, neque ſe-
gneſcere, neque omittere, quin Romam iret, & in Hiſpanias aſcenderet, vt pro grauiori
2. Tim.4. labore, maiore frueretur mercede laboris. Gloriabatur ſe igitur bonum certamen certaſſe:
& certus erat de magna corona, quam accepturus eſſet. Igitur dilecte Draconti, quemnam
Antipophora. iſta faciens imitaris? illumne, an neminem ex hoc genere? Ego certe & te & meipſum, om-
nium ſanctorum imitatores eſſe vellem. An forſitan ideo tibi conſilium ſuppeditāt tui occul-
tandi

A tandi, quòd dixeris iuratíſque non futurum vt ſtes, ſi coóſtituatis Epiſcopus? Iſtiuſmodi enim vocibus audio illos tuas aures circunſtrepere, & in ea re ſe cautos videri velle. Eſſent illi vere quidem cauti, ſi miniſterio tibi iniuncto cautum voluiſſent. Quòd ſi legiſſent Sactas Scripturas, non citra illas concilium darent. Quin iam tempus eſt, vt Ieremiam culpent, & magnum illum Moſem accuſent, quod ipſorum conſilium ooo audierint, ſed Deum veriti officium miniſterij perfecerint, & prophetando adimpleuerint. Siquidem, illi ipſi miſſi, accipientéſque Prophetiæ gratiam, initio recuſabant quidem, ſed tamen poſtea timuerunt, neque emiſſorem ſuum vilipenderunt. Iam igitur, ſiue ſis gracili voce, ſiue impeditiori lingua, verere ſemper eum, qui te ita finxit, Deum, ſiue te nimis iuuenem dicas ad prædicationem, metue tamen eum, qui priuſquàm formateris, oouerat te. Quòd ſi verbum loquutus es, & verbum ſanctis pro iuramento eſt, reminiſcere quæſo Ieremiæ, quomodo ipſe qui dixerat, Noo nominabo nomen Domini, poſtea metuens illum qui in ſe erat, ignem non pro ijs, quæ dixerat, fecit, neque vt præoccupatus erat iuramento, ſe in tenebras abdidit, ſed veritus mandatorem, ſuam Prophetiam abſoluit. An non audiſti dilecte, quòd & Ionas quidem fugerit,

Ieremia 1. *Exodi 3.* *Ierem. 20.* *Iona 3.*

B erátque qualis erat, ſed tamen poſtea denuo prophetauit? Ne igitur tibi diuerſa ab iſtis conſilia propone. Melius enim quàm nos, noſtra nouit Dominus, & nouit quibus ſuas committit Eccleſias: quòd ſi quis dignos noo ſit, ille mihi non ad vitam ſuam, ſed functionem ſuam, miniſteriúmque reſpiciat, ne ſimul cum vita illa ſua, etiam oegligentiæ maledictionem referat. Nunquid igitur dilecte Draconti, quum talia legis, & prudens ſis, animo compungeris? noo curas, ne quis eorum qui tibi commiſſi ſunt, pereat? non ex conſcientia quaſi è flamma inardeſcis? non exhorres diem iudicij, in qua nullus eorum, qui tibi nunc concilia dant, illic tibi opitulator futurus eſt? quiſque enim de ſibi commiſſis rationem reddet. Quid enim profuerat illi, qui denarium occultauerat, ſua cauſificatio? Aut quid profuerunt Adamo ſua verba illa: Mulier me decepit? dilectiſſime Draconti, ſi reuera ſis imbecillis, ſed tamen curam te, ſolicitudinémque ſuſcipere oportet, ne Eccleſiam deſertam ioimici lædant, occaſiooem ex tua fuga mutuantes, oportet te accingi, animúmque recipere, ne nos ſolos deſtituas in hoc certamine. Oportet te collaborare, vt cum omnibus mercedem accipias. Propera igitur dilecte, oeque amplius in mora ſis, neque ſuſtine illos qui te impediunt, ſed reminiſ-

Exortatio *Mat. 25.* *Gen. 3.*

C cere eius, qui tibi hanc fuoctionẽ iniunxit. Huc age te ad oos, qui te diligimus, & ea quæ ſcriptura tum ſont, conſulimus, vt à nobis productus, & ſacras functiones in Eccleſiis obiens meotionem precéſque pro nobis facias. Neque enim tu ſolus ex monachis es conſtitutus, neque ſolus monaſterio præfuiſti, neque ſolus à monachis dilectus es. Noſtri enim Serapionem monachum eſſe, & quot monachorum præfectum? Neque à te ignoratur, quot monachorum pater fuerit Apollonius. Noſti Agathonem, neque ignotum habes Ariſtonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti: fortaſſis etiã audiſti de Cue in ſuperiore Thebaide, poteris item reſciſcere de Paulo, qui eſt apud Latos, & de aliis multis: & tamen iſti Epiſcopi conſtituti non contradixerunt, ſed habentes pro exemplari Elizæum, & conſcij quid Elias egerit: & eruditi, quid diſcipuli Chriſti, Apoſtolíque fecerint, ſuſceperunt hanc curam, neque miniſterium hoc aſpernati ſunt, neque propterea ſeipſis deteriores facti ſunt, ſed & laboris mercedem expectaot, proficientes ipſi, alióſque proficere adhortantes. Quot ab idolis conuerterunt? quot à furioſa & dæmoniaca conſuetudine ſuis admonitionibus compeſcuerunt? quot adduxerunt Chriſto ſeruos? adeo vt qui iſta ſigna conſpiciant, admiren-

Exempla *Serapius monachus* *Apollonius monachorũ pater.* *Ab exemplis ſuadet*

D tur. An quæſo non ingens ſignum, puellam inducere, vt virgo maneat? & adoleſcentiorem adhuc, vt ſit continens? & idololatram, vt agnoſcat Dominum? Ne igitur te impediant monachi, quaſi ſolus ad hoc è monachis conſtituaris, neque vna com illis cauſificeris, quaſi teipſo deterior futurus ſis: poteris enim etiam melior fieri, ſi Paulum imiteris, & Sanctorum acta æmuleris. Noſti enim eos, qui ita creati ſunt diſpenſatores myſteriorum, rectius ſecundum ſcopum ſeſe incitaſſe ad brabeiom ſupernæ vocationis. Quando autem Paulus conteſtatus eſt, & coronam ſe accepturum expectauit, niſi quum miſſus eſſet ad docendum? Quando Petrus coofeſſus eſt, niſi quum euangelizabat, & piſcator hominum factus eſſet? Quando Elias aſſumptus eſt, niſi quum voluerſam Prophetiam ſuam adimpleſſet? Quando in Spiritu dupla obtinuit Elizæus, niſi quum omnibus relictis aſſectator factus eſt Eliæ? Cur autem delegit diſcipulos Seruator, niſi in id, vt eos prædicatum emitteret? quapropter, qoum iſtiuſmodi habeas exempla dilectiſſime Draconti, nec dicas, nec dicentibus credas, Epiſcopatum eſſe cauſam peccati, aut quòd inde naſcantur occaſiones delinquendi. Licebit tibi in Epiſcopatu eſurire, ſitire, ſicuti Paulo. Licebit & vinum non bibere, ſicuti Timotheus fecit: &

2. Tim. 4. *4. Reg. 2.* *Epiſcopatus non prebet peccandi aut delinquendi occaſionem.*

ieiunare frequenter, vt Paulus ſolet, vt ita ſecundum illum ieiunans, alios ſermonibus nu- A
trias: & ſinens abſtinendo à potu, aliis docendo potum præbeas: Ne igitur talia obiiciant tui conſiliarij. Nouimus enim & Epiſcopos ieiunantes, & monachos comedentes: Nouimus & Epiſcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes: Nouimus quoque Epiſcopos ſigna facientes, & monachos non facientes. Multi quoque ex Epiſcopis matrimonia non inierunt, monachi contra parentes liberorum facti ſunt: quemadmodum viciſſim Epiſcopos filiorum patres, & monachos generis poteſtatem non quæſiuiſſe, animaduertas: & clericos bibiſſe, & monachos ieiunaſſe. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibebitur, ſed quiſque vbi volet, decertet: non enim corona pro locis, ſed pro factis redditur. Ne igitur ſuſtineas diuerſa conſulentes, ſed potius propera: & ne lentus ſis, maxime quia ſanctum feſtum appropinquat, ne ſine te populi hunc feſtum diem celebrent, magnumque periculum tibi contrahas. Quis enim iis Paſcha Euangelizabit, ſi tu abſis? quis illis euangelizabit diem reſurrectionis, ſi tu lateas? quis illis conſilia monſtrabit, vt rite epulentur, ſi tu fugias? ô quot apparebunt te adueniente, quot noxam ſentient te fugiente? Et quis eſt qui te in talibus factis approbet? Sed quid eſt quod tibi authores ſunt, ne Epiſcopatum capeſſas, quum B
illi ipſi cupiant habere preſbyteros? Si enim malus es, ne ſint ſocij & gregales tui: Sin autem te idoneum norunt, ne inuideant aliis. Quoniam, ſi docere & præeſſe ſecundum illos cauſa peccati eſt, ne ipſi doceantur, aut presbyteros habeant. Verum tu iſtis humanis vocibus ne intendas, neque ſuſtineas eos, qui iſta ſuadent, quemadmodum ſæpius iam dixi: feſtina igitur, vel potius ad dominum conuertere, vt dum curam tuarum ouium geris, etiam noſtri memineris: hac de cauſa, dilectos noſtros Hieracem presbyterum noſtrum, & Maximum lectorem adhortatus ſum iſtuc ire, vt etiam verbis te incitarent, & ex illis cognoſcere poſſes, quo cum affectu iſta ſcripſerim, & periculum ſimul, quod tibi imminet, ex iſta detrectatione Eccleſiaſtici ordinis.

Corona cuique redditur non pro dignitate ſed pro operibus.

SANCTI PATRIS ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD VENERABILES IN APHRICA EPISCOPOS, EPISTOLA.

C

Damaſus Romanus Epiſcopus.

SVfficiunt quidem ſcripta Damaſi comminiſtri noſtri dilecti, & magnæ Romæ Epiſcopi, cæterorumque tot, numero inibi congregatorum, nihiloque minus ſufficiunt ſcripta aliorum conciliorum, quæ partim in Gallia, partim in Italia habita ſunt, ad aſtruendam eam, quæ in nobis eſt, fidem, quam Chriſtus largitus eſt, & Apoſtoli prædicarunt, & patres qui Niceæ vndiquaque ex noſtro habitabili orbe conuenerant, tradidere, ſumma propter Arianos cura adhibita, vt qui in eam hæreſim lapſi eſſent, reſurgerent: & authores eius reprehenderentur. Huic certè concilio, vniuerſus orbis aſſenſum præbuit, & quanquam multæ habitæ ſunt Synodi, huius tamen omnes ſunt memores, tum per Dalmatiam, Dardaniam, aliáſque inſulas, Siciliam, & Cyprum, tum per Iſauriam, Pamphiliam, Lyciam, & vniuerſam Ægyptum & Lybias: & pleriique in Arabia hanc agnouerunt, & admirati ſunt, & ſuſcriptione approbarunt: adeo, vt ſi quis reſtet ex Ariana radice progerminante amaritiem (loquimur autem de Vrſacio, Valente, cæteriſque qui idem ſentiunt) per iſta ipſa ſcripta abſciſſi reiectique comperiantur. Sufficiunt igitur ea quæ Niceæ D
confeſſa fuere, ſatiſque per ſe virium habent, quemadmodum ſuperius diximus, tum ad ſubuerſionem impii dogmatis, tum ad tutelam, vtilitatémque Eccleſiaſticæ doctrinæ. Sed tamen quia audiuimus nonnullos huius oppugnandæ cupidos, allegare concilium Ariminenſe, quod ipſi iactitant authoritatē obtinuiſſe, neceſſario viſum eſt, vt vos ſcripto certiores redditos admoneremus, ne iſtiuſmodi homines tolerare velitis. Eſt enim iſtud aliud nihil, niſi propago Arianicæ hæreſeos. Qui enim Synodū contra iſtam hæreſim habitā repudiant, quid aliud ſibi volunt, quā vt Ariana inualeſcant? quid igitur illis dignū, niſi vt & Ariani appellentur, & eaſdem cenſuras ferant? qui neque Deum metuerunt, ita dicentē, Ne transmoueas terminos æternos, quos poſuerūt patres tui, &, Qui accuſat patrem aut matrē morte moriatur, neque patres noſtros quicquā reueriti ſunt, denunciātes anathema, ſi quis cōtraria ſuę ipſorū cōfeſſioni ſentiret. Siquidē œcumenica Niceę Synodus celebrata fuit à trecētis & ſeptēdecim Epiſcopis, vt de fide agerent, cōuenientibus, idque ob Arianicā impietatem, quo caueretur, ne deinceps particulatim cauillationes fidei orirētur, aut ſi ortę fuiſſent, ne authoritatē haberēt.

Concilium Nicenum totius orbis conſenſu ſtatutum & promulgatum.

Ariminenſe cōcilium

Nicena Synodus à 317 epiſcopis celebrata

Quid

A Quid enim in eo concilio defuit, vt nouam aliquam Synodum requirant? plenum enim eſt il-
lud concilium pietatis dilectiſſimi,& vniuerſum iam orbem terrarum adimpleuit. Hoc & no
runt Indi,& quotquot apud alios Barbaros ſunt Chriſtiani. Vanus igitur eorum labor,qui con
tra illud alia ſubinde concilia moliuntur, quippe qui pluſquam decem Synodos iam inſtitue-
rint, in ſingulis ſemper aliquid innouantes,hoc à prioribus detrahentes,illa in ſequentibus de-
mutantes adiicientéſque: nihilque ſua vi hactenus, dum & ſcribunt & delẽt, profecerũt,igna-
ri interim, omnem plantationem quam non plantauerit pater cæleſtis, eradicandam eſſe: ver- *Mat.15.*
bum autem illud Domini per œcumenicam Niceæ Synodum,in æternum manet. Siue enim
quis numerum cum numero comparet, tanto maior eſt Nyeena Synodus particularibus con
ciliis, quantum totum ſui aliqua parte. Quòd ſi cauſam Niceni conuentus à cauſis eorum,qui
poſtea coierunt,diſcernere velis, inuenies Nicenam Synodum rationabili cauſa coactam fui- *Nicenum*
ſſe: reliquas autem per ſimultatem, & contentionem,& vim conflatas eſſe. Illa enim ob Aria- *Concilium*
nam ſectam & controuerſiam paſchatis celebrata fuit,eò quòd Syri, Cilices, & qui in Meſo- *neceſſario*
potamia degunt nobiſcum diſſentiebant in temporibus Paſchæ celebrandi,quod eodem die *coactum.*
B cum Iudæis celebrabant.Sed gratia Domino noſtro,quia & de fide, & de ſacto illo feſto in
concordiam itum eſt. Eáque fuit cauſa Niceni concilij. Concilia autem,quæ poſtea inſequu-
ta ſunt pro Ario,contra œcumenicam Synodum inſtituta fuère. Id quum ita ſe habeat, quis *Niceni con*
ferat eos, qui Ariminenſem, aut vllam aliam Synodum , præter Nicenam, in ore habent & *cilij cauſa.*
iactitant? aut quis non odio habeat illos,qui quæ patrum ſunt, abrogant? recentiora autem
Arimini per vim & contentionẽ extorta anteponunt? Aut quis cum eis conuenire poſſit, qui
ne ſecum quidem conueniunt,aut ſua ipſorum approbant? quippe qui in ſuis conciliis decem
ſcilicet aut pluribus etiam, vt ſuperius dixi, aliàs alia ſcribentes, ſatis docent ſe vniuſcuiuſque
ſuæ ſynodi criminatores eſſe: idémque illis fit, quod & Iudæis proditoribus fiebat: vt enim illi *Ierem.2.*
derelicto vnico fonte viuentis aquæ, effoderunt ſibi ciſternas contritas,quæ aquam contine- *Simile.*
re non poterant,quod apud Ieremiam Prophetã ſcriptum inuenias,ita quoque iſti oppugnan-
tes œcumenicam Synodum, effoderunt ſibi Synodos complures, omnéſque illæ apud illos,vt
manipulus ſine viribus euanuerunt. Ne feramus igitur illos, qui nobis Ariminenſe, aut vllum *In Arimi*
aliud concilium nominant. Videntur autem illi, qui Ariminenſe concilium in ore habent,ne *nenſi Conci*
C illa quidem ſcire, quæ ibi acta ſunt, quippe qui alioqui obticuiſſent: vos contra dilectiſſimi *lio quid ac*
compertum habetis ex iis,qui è veſtro numero ad concilium Ariminenſe ſe contulerunt,quo- *tum ſit.*
modo Vrſacius & Valens illic præſto fuere, & vnà cum illis Demophilus,eóſque ideo depoſi-
tos, exautoratóſque eſſe, quòd alia quàm quæ in Niceno concilio decreta eſſent,cõſcribere *Vrſacius*
vellent. Quo tempore quum ab illis poſtularetur, vt Arianam hæreſim anathemate damna- *Valens &*
rent, poſtulata præſtare recuſarunt, malebántque ſe potius eius hæreſeos duces præfectóſ- *Demophi*
que videri. Epiſcopi contra legitimi Chriſti ſerui, & recta fide præditi numero ferme ducen- *lus depoſi*
ti, dicebant ſufficere Niceni concilij dogmata, nec plus, nec minus, aut quærendum aut cre- *ti.*
dendum eſſe. Hæc & Conſtantio ſignificauerunt, cuius iuſſu concilium coierat. Verum qui
Arimini exautorati erant, profugientes ad Conſtantium,operam dedêre, vt ij quorum ſenten
tiis ceciderant,quàm indigniſſime haberentur, minǽque adderentur, ne in ſuas parœcias diſ-
cederent, quibus etiam vim in Thracia per hyemem intulerunt,quo eos cogerent ad res no-
uas, quas ipſi moliebantur, ſuſcipiendas, concilium ſcilicet allegant? proferant mihi prius ex-
autorationem illorum quos nominaui,deinde addant qui Epiſcopi ſcriptis ſuis ſtatuerunt, ne
D quid amplius quàm quæ à patribus Niceæ confeſſa decretáque eſſent, quæreretur: néue præ-
ter eam, vlla alia Synodus nomen obtineret. Sed hæc quidem in occulto habẽt. Illa vero quæ
in Thracia per vim expreſſa ſunt, iactitant, ex quibus liquet eos eſſe Arianiceæ hæreſeos gre-
gales, & alienos à ſana fide. Quòd ſi magnum illud concilium iſtorúmque coitiones, mutua *Differentia*
inter ſe comparatione examinare velis, inuenies in illo quidem ſanctam religionem: in iſtis *inter Conci*
vero abſurdas rationes tractatas fuiſſe. Qui Niceæ conuenere, eorum nemo depoſitus, exau- *lium Nice*
toratúſque fuit, iiſque ſimul confeſſi ſunt, ex patris ſubſtantia eſſe Filium: iſti contra ſemel *num &*
atque iterum,imo iam tertio depoſiti in ipſo Ariminenſi conuentu, ea audacia fuere, vt affir- *Ariminen*
mauerint, illicitum dictum eſſe,eſſentiam aut hypoſtaſin habere Deum. Ex quibus videre li- *ſe.*
cet, fratres dilectiſſimi,Nicenos patres ſcripturas ſpirare, ac redolere,loquente ipſo Deo tum
in libris Exodi, Ego ſum qui ſum: tum per Ieremiam, Quis eſt in ſubſtantia eius? & paulo
poſt: Et ſi ſteriſſent in hypoſtaſi mea, & audiſſent verba mea. Hypoſtaſis autem eſſentia eſt,
neque alium ſignificatum habet, niſi hoc ipſum, quod eſt , quod Ieremias ὕπαρξιν nominauit, *Hypoſtaſis*
dicens, non audiuiſti vocem ὑπάρξεως. Nam & ὑπόστασις & οὐσία idipſum eſt quod ὕπαρξις *quid.*

ac ſi dicas, ſubſiſtentiam & ſubſtantiam idem eſſe cum eſſentia. Eſt enim Deus, & ſubſiſtit. A
Hoc quum Paulus ſentiret, ad Hebræos ſcripſit, Qui eſt ſplendor gloriæ, & forma ὑποστά-
Hebr. 1. σεως eius. Iſti qui ſe putant ſcire ſcripturas, ſeque ſapientes arbitrantur, nolentes in Deo hy-
poſtaſim nominare (Hoc enim ſcripſerunt Arimini, & in aliis ſuis conciliis) qui quæſo non
cum ſummo iure depoſiti ſint & habeantur? quum & ipſi loquantur vnà cum inſipientibus
in cordibus ſuis, Non eſt Deus? Iam quum patres Niceæ docuiſſent, non eſſe nec creaturam
Ioan. 1. nec facturam Verbum Dei, quippe qui ita de ſcripto recitarent, omnia per ipſum facta ſunt,
& in illo omnia creata ſunt, & conſtant. Iſti contra, potius Ariani quàm Chriſtiani, & in ſuis
Synodis facturam illam auſi ſunt dicere, & vnum ex creaturis eſſe, quarum ipſum Verbum
opifex eſt conditor. Atqui ſi Verbum, per quod omnia facta ſunt, & ipſum quoque creatura
fuerit, ſequitur, vt illud ſeipſum creauerit: ſed qui quæſo, id quod creatur creare: aut quod
conditur, condere poterit? Verum ne vel ſic quidem pudore deterrentur, quo minus ea di-
cant, ob quæ vbique apud omnes mortales in odio ſunt. Ac citant pro ſe Ariminenſe conci-
lium, quum liqueat eos etiam ibi exautoratos depoſitóſque fuiſſe. Quin & illud de Niceno
ὁμόουσιον hæreſi concilio ὁμόουσιον allegant, quum tamen eius rei gratia bellum cum Niceno concilio gerant. B
Arianæ Et vbique quaſi culices, hac voce circunſtrepitant, in eámque vel per ignorantiam impin-
infeſtum. gunt, vt in lapidem offendiculi in Sion poſitum, aut prorſus citra ignorantiam id faciunt,
quum vim eius vocabuli intelligant: ac proinde contentiones belláque affectant, & perpetuo
murmure arrodunt hanc vocem, prorſus Arianæ hęreſi infeſtam, eámque collabefactantem.
Neque enim voces illis moleſtiam afferunt, ſed damnatio ipſorum quæ in verbis iſtiuſmodi
conſiſtit. Iam ſi hunc animum conſcij ſibi diſſimulatum volunt, à nobis tamen id reticeri non
debet, vt etiam hinc ſedula veráque diligentia magni concilij declaretur. Congregatis enim
Arianorũ Epiſcopis, volentibuſque voces impietatis ab Arianis inuentas, è medio tollere, illud ſcili-
propoſitio- cet, quod aiunt, ex non entibus, & quod aiunt, facturam & creaturam eſſe Filium, &, erat
nes in con- quando non erat, & quod eſt commutabilis naturæ, & literarum ſacrarum voces certas &
cilio Ari- confeſſas ſcripto complecti, nimirum ex Deo eſſe Filium, & natura vnigenitum eſſe Verbum
minenſi. eúmque ſolum virtutem & Sapientiã eſſe Patris & verum Deum eſſe, vt Ioannes dixit, &
1.Cor.1. Splendorem gloriæ, & formam ſubſtantiæ Patris, vt Paulus ſcripſit. Hic Euſebiani prauas
Heb.2. ſuas opiniones ſequẽtes, interſeſe muſſitare: Imus quoque & nos, inquientes in veſtram ſentẽ-
1.Cor.3. tiam. Nam & nos quoque ex Deo ſumus, vnus ſiquidem Deus ex quo omnia. Et vetera præ- C
terierunt, Ecce noua facta ſunt omnia, omnia vero ex Deo: & allegabant id quod in Paſto-
re ſcriptum eſt, Ante omnia crede vnum Deum eſſe, qui condidit omnia, inſtaurauit & fe-
cit, vt ex non exiſtentibus exiſterent. Epiſcopi vero intellecta illorum vafricie, & dolis ad-
uerſus pietatem, clarius expreſſerunt hanc ſententiam, ex Deo ſcilicet eſſe: & ſcripſerunt pro
iis ex ſubſtantia Dei, eſſe Filium. Ne verò creaturæ ſua ſponte & ſine autore viderentur eſſe
Ex Deo eſſe conditæ, ſed principium cauſámque initialem haberent, dictum eſt, eas ex Deo eſſe: Filium
quomodo contra ſolum eſſe proprium ſubſtantiæ Patris: id enim proprium vnigeniti & veri verbi cum
expoſitum Patre: ac proinde de eo ſolo ſcriptum eſſe, quòd ſit ex ſubſtantia Patris. Atque iſta fuit cauſa
ſit à patri- iſtius complexionis verborũ. Epiſcopis vero denuo interrogantibus paucos iſtos, Anné agnoſ-
bus. cerent, Filium, non creaturam eſſe, ſed virtutem & vnicam Sapientiam Patris, & per om-
nia imaginem indemutabilem Patris, & Deum verum? deprehenſum eſt Euſebianos inter
ſe conſuſurrare & annuere, nimirum, quaſi iſta etiam ad ipſos pertinerent. Nam & nos, in-
quientes, imago & gloria Dei appellamur, & de nobis quoque id dictum eſſe quum & om-
nes qui viuimus, aliæque res complures, virtutes appellentur. Siquidem egreſſa eſt omnis D
virtus Domini ex Ægypto, Erucam quoque & locuſtam virtutem magnam nominari. Et
Pſal. 45. Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob: & nos eſſe Deo ſuos ac proprios,
quippe qui etiam fratres dicamur. Quòd ſi etiam Deum verum Filium nuncupent, id & nos
quoque non malè habet quoniam verus Deus factus eſt. Hæc Arianorum corrupta & per-
uerſa mens. Cæterum Epiſcopi intellecta eorum fraude, collegerunt in vnum has voces ex
ſacris literis, ſplendorem, fontem, & fluuium, & formam cum ſubſtantia, & illud item, Et
Ioan. 10. in lumine tuo videbimus Lumẽ, & illud quoque, Ego & Pater vnũ ſumus, & pro maiori elu-
Ioan. 5. cidatione ſcripſerunt, Filium Patri eſſe cõſubſtantialem. Nam quum ſuperiora omnia hunc
Ex non en- intellectum afferant, atque ita illorum obmormuratio quòd hæ voces in ſactis literis non re-
tibus nuſ- periantur, vana eſſe deprehenditur, cũ ipſi ex verbis in ſcriptura ſacra non receptis impietatẽ
quam re- ſuam inſtruant: ſcriptum ſiquidem nuſquam eſt, illud eorum, ex non entibus, & rurſus illud
pertum in eorum, erat quando non erat. Sed ipſi interim mire incuſant quòd per voces non in ſcriptu-
ſcripturis. ra ſolennes,

A ta ſolennes, ſed tamen pie inuentas, condemnati ſunt quum ipſi tanquam è ſtercoribus exorti
vere de terra loquantur. Epiſcopi contra, non has voces ipſi excogitarint, ſed eas à patribus cō-
teſtatas acceperint, & ſcriptis ſuis inſeruerint. Siquidem priſci Epiſcopi abhinc annis prope
centum & triginta, tum qui Romæ, tum qui in noſtra ciuitate Pontificatum geſſere, accuſaue- *Conſubſtā-*
runt eos qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum conſubſtantialem Patri: neque *tiale longe*
eius rei ignarus erat Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis, qui quum prius ſuffragaretur Arianicæ *ante conci-*
ſectæ, poſtea tamen Niceni concilij decretis ſubſcripſit, & apud ſuos id ipſum proprijs literis *lium Nice-*
affirmauit, cuius hæc verba ſunt. *nomin vſu*
fuiſſe.

Nouimus quóſdam ex priſcis eruditos & præclaros Antiſtites, alióſque ſcriptores: quum de
Patris & Filij deitate loquerentur, voce conſubſtantialitatis vſos eſſe. Quid igitur Ariminen- *Euſebij*
ſem Synodum allegant, in qua damnati depoſitíque ſunt? aut quid accuſant Nicænum conci- *verba in*
lium, in quo etiam ipſorum patres ſubſcripſerunt, & confeſſi ſunt ex ſubſtantia conſubſtantia- *concilio*
lem eſſe Patri Filium? Aut quid circuncirca diſcurrunt, quum non ſolum contra eos qui Ni- *Niceno.*
cææ conuenerunt, ſed contra illos etiam qui diu ante ipſos fuere, magnos ſcilicet Epiſcopos, at-
B que adeo contra ſuos prælia inceperint? Quorum igitur ſe ſucceſſores atque hæredes volunt:
Quomodo poterūt eos appellare ſuos patres, quorum confeſſionem bene & Apoſtolicè ſcrip-
tam non recipiunt? Alioqui ſi ſe contrà dicere poſſe arbitrantur, dicant quæſo, vel potius reſ-
pondeant, vt in ſeſe inuicem offenſantes coarguantur. Quid? credantne filio ita dicenti? Ego
& Pater vnum ſumus? &, Qui vidit me vidit & Patrem meum, certe, inquient, quoniam ita *Ioan.14.*
ſcriptum eſt, credimus. Sed quomodo vnum ſint, & quomodo qui filium viderit, viderit & *Ioan.10.*
Patrem, ſi iubeas eos exponere, prorſus dicturi ſunt, id fieri ex vtriuſque inter ſe mutua ſimili-
tudine, niſi plane collapſi ſint in impiorum ſententiam, qui quod ipſis animis cogitant, verbis
promunt. Hic, ſi denuo cum eis agas, probè tu quidem, ſed id mihi dicas velim, quibuſnam
rationibus iſta ſimilitudo conciliatur aut conſtat? audacter profeſſuri ſunt perfectitudine vir-
tutis, animíque concordia id fieri, & quòd idem velit cum Patre, & quod idem nolit cum Pa-
tre. Sed hoc velim agnoſcant, quòd qui virtute & ſimilitudine voluntatis par Deo efficitur,
eum mutandi ſui arbitrium habere. Atqui tale nequaquam eſt verbum, niſi intelligatur id ali-
qua ex parte, & non in ſolidum noſtróque more, non natura ſubſtantiæ ſimilitudinem cū deo
C habere. Hæc enim in nobis propria ſunt, qui creatam conditamque naturam adepti ſumus.
Nā & nos, tametſi ratione ſubſtantiæ ſimiles Deo eſſe non valemus, tamen virtute meliorati
Chriſtum imitamur, atque id donante nobis domino, cuius hæc verba ſunt. Eſtote miſericor-
des ſicut Pater veſter, Eſtote perfecti ſicut pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Creata autem mu- *Matth.7*
tabilia eſſe, nemo inficias iuerit, quum & Angeli præuaricati ſint, & Adam obaudiuerit, & *Matth.5.*
omnes egeant gratia verbi. Mutabile vero immutabili par eſſe nequaquā poterit, vt nec quod
creatum eſt, creatori. Quapropter noſtram naturam reſpiciens ſanctus ille* dixit, Deus quis ſi- *Propheta.*
milis erit tibi? aut quis comparabitur in diis domine? vbi deos quoque appellauit res creatas, *Pſal.8.*
ſed tamen participes Verbi. Quemadmodum ipſe dixit: Si illos dixit deos ad quos verbum
dei factum eſt, ſed hæc de iis, qui in participatum recipiuntur, nec perpetuo immuta- *Ioan.10.*
biliter ſibi conſtant, neque ſimilia illius ſunt, cuius conſortio imbuuntur. De ſe autem hunc
ſermonem dixit: Ego & Pater vnum ſumus, vt intelligeres rem creatam non iſtiuſmodi eſſe. *Ioan.10.*
Alioqui reſpondeant mihi qui Ariminenſe concilium præferunt, anne poſſit condita natura
ita loqui: Quæ video Patrem facientem, hæc & ego quoque facio, quum ea, quæ condantur,
fiant, niſi velis vt illa ſeipſa faciant? Quod ſi omnino, vt dicunt, creatura eſt filius, & fecit eum *Abſurdū.*
D Pater, plane ſequetur, vt ſeipſum quoq; fecerit filius, quum poſſit omnia facere quæ facit Pater
vt ipſe de ſe teſtatur. Sed id prorſus abſurdum, & nulla ratione cōſiſtere poteſt. Nemo enim ſui
condendi poteſtatē habet, Iam mihi denuo reſpondeant, an poſſint vlla creata dicere, Quæcū-
que habet pater, mea ſunt: Habet autē ille vim creandi, condendi, æternitatem exiſtendi, & po-
teſtatem in omnia, & immutabilitatē contra, quæ creata ſunt, creare non poſſunt, quippe quæ
ipſæ creaturæ ſint, & æternitatē non habeant, ſed aliquādo inceperint eſſe, nec omni poteſtate
aut immutabilitate prędītæ ſint, quippe quæ ſub alterius imperio detineātur, & variātis naturæ
ſint, quēadmodū ſcripturæ loquūtur. Quocirca ſi omnia iſta filij ſunt, nō igitur ex profectu vir- *Concluſio.*
tutis, vt diximus, ſimilitudo paterna in filio cōciliata eſt, ſed ex ipſa patris ſubſtātia prouenit, vt
dixit ſynodus. Nō igitur ex alia ſubſtātia eſt, quā ex paterna, cuius iſta ſunt propria. Iam q; pro-
priū eſt paternæ ſubſtantiæ, quodq; inde genitum prodijt, quid quæſo exiſtimandum eſt, aut
quo nomine appellabis, niſi conſubſtantialē? ſiquidem quæ quis in patre videt, eadē quoq; vi- *Ioan.10.*
det in filio, filio inquā illo: nō qui ex impartitu ſubſtantiæ, ſed ſecundū ſubſtātiam filius ſit. Hoc *& 14.*

enim eſt, Ego & Pater vnũ ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrẽ meum. Enimuero pulchrũ A
fuerit etiam hinc illorum vecordiam oſtendere, nam ſi ex virtute, in qua eſt velle & nolle, mo-
rumque in melius progreſſione diuinitas illi contigit, nimirum noſtro more, filius Patri ſimi-
lis fuerit quum iſta ſimul & qualitatis & ſubſtantiæ ſint. At quis ſuſtinuerit talia dicentes? Nõ
enim Deus compoſitus eſt, qui omnia vt eſſent, compoſuit: neque talis, qualia ſunt quæ per
Verbum eius facta ſunt. Abſit quippe, qui ſit ſimplex ſubſtantia, in qua non eſt vlla qualitas:
neque vlla vt teſtatur Iacobus, immutatio, aut viciſſitudinis adumbratio. Quum igitur oſten-
Iac. 1 *Qualitas nulla in deo.* ſum ſit, non ex virtute hanc ſimilitudinem profectam: non enim vlla qualitas in Deo, vt nec
in filio, ſi modo cùm ſimilem eſſe ei velis in quo qualitas non eſt: reſtat ergo vt ex proprietate
ſubſtantiæ iſta ſimilitudo proficiſcatur. Id credo confitebimini, niſi mens ipſa plane in vobis
periit. Iam quod proprium eſt, & idem cum ſubſtantia Dei, & genitum inde naturaliter exiſtit,
quid quæſo fuerit, nónne hoc conſubſtantiale putabis cum Genitore? quum id inſigne notá-
que ſit filij cum Patre? certe qui hoc non dicit, ille non ſentit natura, & vere filium eſſe Ver-
bum. Hoc intellectu videlicet, ſcripſerunt patres Niceni concilij, filium Patri conſubſtantia-
lem eſſe: eóſque anathemate damnarunt, qui dicerent ex alia ſubſtantia eſſe filium. Neque B
hac in parte ſibi iſta vocabula finxerunt, ſed à patribus qui ante fuerunt, ea didicerunt, quem-
admodum diximus. Rebus igitur ad iſtum modum comprobatis, ſuperflua eſt illorum Ari-
minenſis Synodus, ſuperflua & illa quæ ab ipſis appellatur Synodus de Fide. Sufficit enim Ni-
cena quæ cum veteribus Epiſcopis conſentit, in qua iſtorum patres ſubſcripſerunt, quos iſtos
revereri oportuit, ne omnia potius quàm Chriſtiani habeantur. Si igitur poſt tot documenta,
poſtque teſtimonia veterum Epiſcoporum, & poſt ſubſcriptionem ſuorum patrum, quaſi igna-
ri ſimulent ſe exhorrere vocabulum ὁμοούσιον, ſiue conſubſtantialitatis, ſedulo pariter & dicãt,
& ſentiant filium natura, & vere eſſe filium, & anathemate execrentur, vt imperauit Syno-
dus in eos fieri, qui dicunt eum facturam, aut creaturam, aut ex non exiſtentibus extitiſſe: &,
Erat quando non erat filius Dei, quoniam immutabilis & inalterabilis exiſtit: & nequaquam
ex alia ſubſtantia. Et ita fugiant ab Arianica ſecta. Nec dubitamus, quin ſi iſtos errores candi-
de & ex animo anathemate execrentur, confeſſuri ſint, filium ex ſubſtantia Patris eſſe, Patri-
que conſubſtantialem eſſe. Ideo enim patres dixerunt: filium Patri conſubſtantialem: atque il-
lud etiam ſuis ſcriptis addiderunt, eos qui filium conditum aliquid, aut factum pronunciant, C
aut ex non entibus extitiſſe: & quod erat, quando non erat filius Eccleſiam Catholicam ana-
themate percutere: vt omnibus notum facerent hanc ſignificationem habere vocem conſub-
ſtantialitatis, vimque huius vocabuli id ſibi velle, vt intelligas filium non eſſe rem creatam, aut
conditam, eumque qui filium Patri conſubſtantialem dicit, ita ſentire, vt credat neutiquam
filium creaturam, aut opus eſſe: & contraria illa anathemate execrentur. Et conſubſtantia-
lem eſſe filium Patri arbitrentur, eumque dicendo conſubſtantialem genuinum, & verum
filium eſſe Dei animo concipiant, affirmandóque eum genuinum filium, recte intelligant
illud ſcripturæ, Ego & Pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Con-
Ioan. 10. gruum quidem erat, vt ea pluribus exequeremur: verum quia iam ſcientibus ſcribimus, ideo
Ioan. 14. paucis ſignificandum erat optantes apud omnes vinculum pacis conſeruari, & omnes qui
ſunt Catholicæ Eccleſiæ, idem dicere, & ſentire. Verum ita à nobis non docendi animo ſed
admonendi ſcribuntur: Interim non ſoli ſumus qui iſta ſcribimus, ſed omnes in Ægypto &
Aphrica, Epiſcopi nonaginta numero: omnium enim idem eſt ſenſus, & alij pro aliis, quem
contigerit abeſſe, ſubſcribunt. Certe quum hoc animo eſſemus, & contigiſſet nos in vnum
Auxentius inuaſor Mediolanẽſis eccleſiæ Synodum Ariminenſem nititur recipiendam. conuenire, ſcripſimus dilecto Damaſo Epiſcopo magnæ Romæ, contra Auxentium Inuaſo- D
rem Mediolanenſis Eccleſiæ, cúmque non ſolum in communione eſſe Arianicæ ſectæ, ſed
præter hoc multorum ſcelerum reum eſſe, quæ deſignauit cum Georgio ſocio ſuæ impie-
tatis. Miramurque cur nondum depoſitus eiectuſque ſit ex Eccleſia. Gratiam habemus &
illius pietati, & cæteris qui Romæ conuenerunt, quod Vrſatio, & Valente cum ſociis ſuis
eiuſdem ſententiæ eiectis, concordiam Catholicæ Eccleſiæ conſeruarint, quam apud vos
integram: ſartámque tectam optantes admonemus, ne eos feratis qui multitudinem, vt di-
xi, conciliorum prætexunt, quaſi pro cauſa fidei, Synodum ſcilicet Ariminenſem, Syno-
dum Arſenicam, Iſauticam, & Threiiciam in vrbe Conſtantinopolitana celebratam, &
aliquot Antiochenas, ſed turbidas & tumultuoſas. Quapropter ſolum apud vos authorita-
tem obtineat Nicena patrum de fide confeſſio, in qua omnes etiam eorum patres, qui nũc
eam oppugnant, adfuere, & quemadmodum iam diximus, ſubſcripſerunt, vt & de vobis
1. Cor. 11 quoque Apoſtolus dicat, Laudo vos, quòd in omnibus mei memores eſtis: & quemadmo-
dum

dum tradidi vobis traditiones, ita eas ſeruatis. Ipſa enim Nicena Synodus reuera trophæum columnaque eſt, vbi omnes hæreſes inſcriptæ oſtentui ſunt, ac triumphantur: eadem illa Synodus, blaſphematores Spiritus Sancti, dicentéſque eum creaturam eſſe, ſubuertit. Nam quum patres ſtatuiſſent de fide in Filium, id ſtatim adiectum voluere, Credimus & in Spiritum ſanctum, vt perfectam & plenam de ſancta Trinitate Fidem confeſſionéſque abſoluentes, formam eius, quæ in chriſto eſt, fidei, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ exhiberent, quum & vobis & omnibus ſit notum, neminique vnquam Chriſtianorum dubium fuerit, nos in Deum non in creaturam fidem habere, Deum inquam Patrem omnipotentem omnium viſibilium & inuiſibilium conditorem. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium eius vnigenitum. Et in Spiritum Sanctum: vnum Deum in ſancta & perfecta Trinitate agnoſcentes, in quam baptizamur, & in quo coaptamur deitati, Credimuſque nos poſſeſſuros regnum cælorum, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & Patri, & Spiritui Sancto gloria, imperium, maieſtas in ſecula. Amen. Valete vos, noſtrique memores eſſe in Domino optamus, dilecti & deſideratiſſ.

OPERVM ATHANASII SECVNDI TOMI

FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

TOMVS TERTIVS.

DE INCARNATIONE VERBI DEI, CONTRA PAVLVM SAMOSATENSEM.

OLIM Sanctum concilium male habebat Pauli Samoſatenſis ſeditio, B
dum magnum illud de Chriſto myſterium ſubuertere conatur. Imo
Paulus Samoſatenſis odio dignus, cur.
etiam nunc male habet omnes vindices, aſſertoréſque ſanctæ fidei, eaundem rerum peſtilens in vulgus blaſphemia: maxime tamé illos, qui imbecillo & diminuto ſunt ingenio. Res enim magnas, & apprehenſu difficiles, nõ niſi fide conſequi datur. Atque inde fieri ſolet, vt ij, quibus tenues in cognoſcendo vires, in ruinam trahantur, niſi ipſis perſuaſum ſit, vt in fide permaneant, & curioſas quæſtiones auerſentur. Quapropter à Paulo dictum eſt, magnum eſſe citrà controuerſiam myſteriũ
Quinã ſacilius labãtur in hæreſim.
pietatis, Deum manifeſtatum eſſe in carne, iuſtificatum in Spiritu, viſum Angelis, prædicatũ in gentibus, creditum in mundo, aſſumptum in gloria. Cæterum quoniam ad nos delatum eſt quoſdam veſtrum conturbari, noſtráſque literas requirere, idque ſuper communi, & ab Apo-
1. Tim. 3
ſtolis introducta Fide, ita reſpondẽdum putauimus res iſtas ad exactum diſcutere paucorum: Fidem autem retinere omnium eſſe, qui Chriſto auſcultant, eóſque ſummam laudem reportare ſtudij ſui. Qui enim ea, quę vltra ſuas vires ſunt, indagat, in præcipiti conſiſtit: qui verò tra- C
ditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur vobis, quod & nobis ipſis ſua-
Qui traditionibus inhæret non labitur in hæreſim.
demus, vt traditam fidem retineatis, & auerſemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem, vt & deum in carne manifeſtatum eſſe, ſecundum Apoſtolicam traditionem ac iuſtitiam confiteantur, quam habuit dominus in Spiritu, hoc eſt, non humano more, ſed diuina puritate. Alioqui impoſſibile eſt, puritatem, &
Exhortatio
innocentiam in humana natura exhiberi, niſi deus credatur in carne fuiſſe, qui iuſtitiam omni
1. Tim 3
peccato liberam, in mundum introduxit: cuius, quia participes redditi ſumus, viuemus & ſal-
Eccleſ. 7.
uabimur. Illud enim, Non eſt iuſtus in terra, qui bonum faciat, & non peccet, in commune
Ioan. 3.
ad omnes homines pertinet. Vnde ex cælo deſcendit (vt ipſe inquit) qui immaculatam iuſti-
ibidem.
Ioan. 6.
tiam ex ſe daturus erat, idque expreſſis verbis, Nemo aſcendit in cælum (inquit) niſi Filius hominis qui è cælo deſcendit. Idemque rurſum alijs verbis, Si videritis filium hominis eò aſcendentem, vbi prius erat. Et Ego ſum panis qui è cælo deſcendi, viuus (inquam) ille qui vitam dat mundo, clare per iſta nos docens, ſuam ipſius deitatem, non tamen demoliens id, quod ratione carnis aſſumpſerat, ſed ſe cum carne couniens, quippe qui ſecundum Paulum, in ſimi-
Philip. 2
litudine hominum fuit, & forma inuentus eſt, vt homo. Homo vero, vna perſona, & vnũ ani- D
mal eſt ex ſpiritu & carne, ad cuius ſimilitudinem intelligendum eſt, chriſtum vnam non duas
In chriſto vna tantũ perſona.
perſonas eſſe, quod nunc incredulitas manifeſte violat, deſtituta amplitudine diuinæ gratiæ & in gentilium ſcandala prolapſa. Quandoquidem non credit, Deum poſſe hominem fieri, ſecundum verba Ioannis ab initio dicta vbi ait, Verbum caro factum eſt. ſed aſſeuerat, genitum
Samoſatenſis hæreſis.
ex Virgine non niſi hominem eſſe, neque quicquam habere ex natura ſua, quod diuinitatis ſit, ſed deum in hunc ipſum deſcendiſſe. Cæterum, qui iſta dicunt, ſibi ipſis contraria dicunt, ac
Ezech 43
controuerſiam faciunt Dei Verbo, quaſi Filius hominis non deſcenderit è cælo, ſed è terra excitatus, Deum cælitus deſcendentem in ſe receperit. Sic illi quidem, ſed nobis decorum diuinis verbis inhærere, neque ea deſerta relinquere ſyllogiſmorum commentationibus, quæ tam clare & euidenter nobis ſunt tradita. Cum igitur Samoſaenſes dicunt, alterum ſolum hominem, alterum ſolum Deum eſſe, abſit vt hanc doctrinam recipiamus. Nam ſi cauillantur deũ habitantis more in carne ſua fuiſſe, repudientur: ſin autem Deum in nobis habitaſſe referãt, recipiatur quod dicunt. Id enim ſcriptura teſtatur, Habitabo in eis, & obambulabo, alioqui nihil

diſcriminis

A diſcriminis inter nos & Chriſtum eſſet. Quapropter, ſi adotas hominem Chriſtum, cò quòd
ibi inhabitet Dei Verbum, vna opera adora quoque Sanctos, ob deũ qui in illis domiciliũ ha-
bet. Iam vt ſupra ſpiritum Sanctum, hoc eſt, ſupra deum, in honore & gloria habeatur homo, *In chriſto*
extremæ impietatis eſt. Nos igitur dominum noſtrum Spiritu quidem eſſe deum, carne verò *dua natu*
hominem eſſe confitemur, tametſi increduli procreationem ex fœmina irriſui habeant, eam- *ra conſide*
que carnis eſſe, non deitatis ganniant. Dicimus igitur deum carni coadunitum eſſe, & eatenus *randa.*
ex muliere formam & ortum accepiſſe, atque vnum eſſe, vt Apoſtolus docuit: Miſit deus fi- *Gal. 4.*
lium ſuum, natum è muliere, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Sacroſanctam quoque cru- *Crux chri*
cem cauillis proſcindunt itidem vt Ethnici: nos autem carnis gratia non ſegregatæ à deo ne- *ſti ab hære*
que in aliam perſonam diuiſæ, iſtud dicimus, eo quòd impoſſibile ſit, dominum glorię nudum *ticis cauil*
hominem eſſe. Eundémque qui dominus virtutum ſit, ipſum eſſe regem gloriæ, dominum *latur ſicut*
virtutum, metuentes eadem hactenus nobiſcum natura non maiori præditum, ſed tamen il- *& ab eth*
lum ipſum dominum gloriæ crucifixum, deum eſſe confitemur, & cruce pro trophæo aduer- *nicis.*
ſus diabolum vtimur, Chriſtique virtus, noſtrum ſigillum eſt ad ſalutem, vnáque cum Chriſto
crucifigi, pluſquam lex, pluſquam iuſtitia legis mundum ſanctificat. Atque ideo in mortem
B eius baptizamur, quia inots illius non pœna peccati, neque comparabilis cum morte Adæ,
ſed peccati mortiſque per peccatum obnaſcentis expiatio fuit. Clare igitur prædicatio Apoſto
lorum exponatur, quemadmodum & ea vultis exponi, quæ à Sanctis patribus tradita ſunt. De
diuinitate autem iſtius Synodi Apoſtolicæ à patribus ad iſtum modum ſcribitur: Trinitatem
eſſe vnam naturam, eáque de cauſa vnam quoque eſſentiam eſſe, verbum autem dei, opificẽ *Signi ſan*
omnium eſſe, & ab eo ad ipſius ſimilitudinem ab initio hominem creatum eſſe, hominémque *ctæ crucis*
rurſus ad ſui ſimilitudem reſtituiſſe, ipſumque creatorem ſimilem factum eſſe ſuæ creaturæ, at *vſus.*
que ideo carnẽ accepiſſe à ſancta & deipara virgine Maria, & deũ hominem factũ, vt homines, *Trinitas quid*
& ſi homines manerent, deos tamen redderet: Eúmq; vnam perſonã eſſe, ſed & ante incarna- *Verbũ dei.*
tionem, & poſt incarnationem incomprehenſibilem carne deum, indiuiſibilémque in car-
nem, imputabilem in paſſionibus carnis, victorémque mortis, & qui tertio die reſurrexerit, aſ-
cenderitque in cælum per gloriam naturalem, non per donum aut gratiam illi impartitam, eũ-
que propalam in ſua deitate venturum, ita vt reluceat gloria inenarrabilis ex corpore eius ſan-
cto, quod ex Maria accepit, quemadmodum ex parte aliqua ſeſe in monte Thabor oſtendit,
C docens nos, ſe & antea talem fuiſſe, non poſt deificationem (vt blaſphemi volunt) talem eſſe
incepiſſe, neque deſiiſſe eſſe Filium hominis, neque carnem ſuam exuiſſe. Etenim etiam tum
cum incipiebat eſſe Filius hominis vnigenitus, Angelóſque ſuos mittebat, incõmutabilis erat
ſemper, neque quicquam variatum eſt in ipſius diuinitate, ſed tamen ſecundum carnem con-
formatus nobis, etiam nos ſibi conformauit.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE HVMANA NATVRA SVSCEPTA AB VNIGENITO VERBO, ET CONTRA *Apollinarium.*

QVI malitioſe diuinas Scripturas intellectas volunt, humana verba humi- *2. Cor. 8.*
litatis filij dei ad conſtituendam ſuam ipſorum blaſphemiam detorquent. *An filius ſit*
Tota autẽ & abſoluta Chriſtianiſmi perfectio, in dictis humilibus & acti- *æqualis pa*
D bus inuenitur. Si igitur Paulum audire potuiſſent, ita ad Corinthios ſcri- *tri.*
bentem. Cognoſce vero gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quod propter *Ephe. 3*
nos, cum diues eſſet, pauper ſit factus, vt nos illius paupertate diteſceremus *Ibidem.*
nunquam inæqualem Patri filium auſi fuiſſent dicere, ſi illis cognitus fuiſ- *Gal. 6.*
ſet modus illius paupertatis, & quæ vis eſſet crucis eius. Vnde & alicubi idem Apo- *1. Cor. 2.*
ſtolus dicit: Vt eualeatis apprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, longitu- *Ibidem.*
do, profunditas, & altitudo, ſimul cognoſcatis Chriſti dilectionem cognitione ſupere-
minẽtiorem eſſe, vt in omnem plenitudinem dei impleamini, eaque de cauſa ſcripto teſta-
tur, ſe in inopia ſua, & afflictionibus ſuis, fidenter, liberéque agere: Ne mihi, inquit, contingat
gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu crucifixi, per quem mihi mundus crucifixus eſt,
& ego mundo. Et rurſum, decerno autem me nihil inter vos ſcire, niſi Ieſum chriſtum,
eúmque crucifixum. Et, Si cognouiſſentnunquam dominum gloriæ crucifixiſſent, &
nunc iſti ſi cognouiſſent, ſacras ſcripturas, nunquam creatorem omnium, creaturam, aut

rem artificio factam eſſe, criminati fuiſſent. Torquent enim, & in flexus ſeſe agunt, hiſce ver- A
bis: Qui fieri poſſit, vt ſimilis ſit Patri, aut Filius ex ſubſtantia Patris, quum ſcriptum ſit, Quē-
Ioan. 5. admodum vitam habet Pater in ſemetipſo, ita quoque dedit Filio vitam habere: quum al-
Matt. 10 tior ſit dignitas datoris, quàm accipientis. Et, Ne me bonum (inquit) dixeris? nullus eſt bonus
niſi Deus. Et rurſum: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? ac rurſum: De die extre-
Pſal. 22 ma nemo ſcit (inquit) ne Filius quidem, niſi Pater. Et iterum: Quem Pater ſanctificauit, & mi-
Mar. 13. ſit in mundum, ac rurſum: Quem pater excitauit è mortuis: Quapropter inquiunt, qui fieri
Act. 5 poſſet, vt ſimilis ſit aut conſubſtantialis Patri ſuo: excitatori è mortuis ipſe excitatus à mortuis.
Ioan. 10 Hæc pauca è multis delibauimus, vt iſtis ſolutis, cætera quoque intelligi queant. Opus eſt igi-
Concludunt hæretici. tur, vt pro virili vim eorum verborum explicemus. Cæterum, vbi Apoſtolus dicit, Patrem Fi-
lium ſuum è mortuis excitaſſe. Ibi Ioannes Ieſum loquentem facit: Soluite templum hoc, &
Ioan. 2 in tribus diebus ego illud excitabo: Hæc verba (inquit) dixit, de templo corporis ſui. Clarum
igitur ſi animum intendas, quando corpus excitatur, tum Filium dici excitari è mortuis, quæ
enim corporis eius ſunt, de ipſius perſona referuntur. Ita quoque quum dicit, Vitam dedit Fi-
lio Pater, carni vitam datam eſſe intelligere oportet. Si enim ipſe eſt vita noſtra, quomodo vi- B
Abſurdum. ta vitam acceperit, quum vitam ipſe aliis promittat, idque his verbis: Oues vocem meam au-
diunt, & cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam dono eis, neque pereunt in
Ioan. 10. æternum? Et ſi ipſe eſt Sapientia Dei, ſi ipſe condidit omnes ætates, qua ratione dicitur: Ieſus
autem proficiebat ſapientia & ætate? Iam ſi pater per ſuam Rationem, hoc eſt Filium, omnia
fecit, certum eſt etiam, quòd per Filium corporis Filij excitationem perfecerit. Per eum igitur
illum excitat: & per eum illi vitam donat. Excitatur pro ratione carnis vt homo, & accipit vi-
ibidem. tam vt homo, vt qui in forma hominis inuentus ſit. Ipſe autem eſt Deus qui excitat ſuum tē-
plum, & dat vitam ſuæ carni. Quum igitur inquit: Quem pater ſanctificauit & miſit in mun-
dum, & cum alibi loquitur: Pro iis autem ego ſanctifico meipſum, vt & ipſi Sancti ſint in veri-
Ioan. 17 tate. Et quum ait, Deus meus, Deus meus, quare me deſeruiſti? ex noſtra perſona verba illa
Pſal. 22. proloquitur, quoniam ſerui formam aſſumpſerat, & in ſimilitudine hominum, & in forma
inuentus erat vt homo, humiliauit ſeipſum, obſequens factus vſque ad mortem, mortem au-
Philip. 2 tem crucis. Atque itidem ea quæ ſequuntur, vbi Eſaias ait, Ipſe languores noſtros tollit, &
Eſaie. 53 pro nobis cruciatur. Quapropter non ſibi, ſed nobis cruciatur, neque ipſe à Deo deſtitutus fuit C
Philip. 2 ſed nos, & propter deſtitutos derelictóſque venit in mundum. Et quum dicit, Ideo ſuperexal-
tauit eum Deus, & donauit illi nomē, quod eſt ſuper omne nomen, de templo loquitur, quod
eſt corpus ſuum, Non enim qui altiſſimus eſt, ſed caro eius exaltatur, carnique ſuæ altiſſimi
nomē donauit, quod eſt ſuper omne nomē. Neque verbū Dei donatitia ratione hoc nomē ac-
cepit, vt Deus vocaretur, ſed caro eius cū ipſo ſimul Deus appellata eſt, Non enim dixit, Ver-
bum deus factus eſt, ſed deus erat Verbū: ſemper enim, inquit, deus Verbū, & ille ipſe deus fa-
ctus eſt caro vt ipſius caro efficeretur deus Verbum, quemadmodum Thomas palpator ip-
Ioan. 20. ſius carnis proclamauit: O qui es & dominus meus, & deus meus, vtrunque ſimul deum ap-
1. Ioan. 1 pellans Itidem & Ioannes ſcripſit: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus ocu-
lis noſtris, & manus noſtræ palpauerunt, de Verbo vitæ. Satis igitur conſtat, in carne Filium
& Patris Verbum palpatum eſſe, & illud vtrunque, quod ſimul palpatum erat, Verbum vitæ
Act. 8. ſacræ literæ appellauerunt. Et quum dicit: Nondum erat Spiritus, quia Ieſus nondum glorifi-
Act. 8. catus erat, de carne eius loquitur nondum glorificata. Non enim dominus Gloriæ glorificatur:
ſed, caro domini gloriæ, illa eſt quæ percipit gloriam, quæ ſimul cum eo in cælum aſcendit,
vnde Spiritus adoptionis nondum in hominibus erat, eò quòd initio à nobis ablata, non aſcē- D
derat in cælum. Quæcunque igitur dicit ſcriptura accepiſſe Filium, ſiue quòd glorificatus ſit
Col. 2 filius, ratione illius humanitatis, non deitatis loquitur: ſiue quum dicit Apoſtolus, quod in
Rom. 8 Chriſto habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, plenitudinem illam habitare in car-
Ephes. 5. ne, intelligendum eſt. Siue quum dicit: Qui proprio ſuo Filio non pepercit, ſed pro nobis om-
nibus tradidit illum. Atque alibi rurſum: Quemadmodum Chriſtus dilexit Eccleſiam, ſé-
que pro ea tradidit. Non enim vt ſe ſeruaret, deus immortalis venit, ſed nos iam mortifi-
2. Cor. 8 catos neque pro ſe mortuus eſt, ſed pro nobis. Quapropter vilitatem inopiámque in ſe ſuſ-
cepit, vt nobis opulentiam ſuam largiretur. Illius enim paſſio noſtra eſt impatibilitas:
illius mors, noſtra immortalitas: & illius fletus, noſtra lętitia: eiuſque ſepultura, noſtra
reſurrectio eſt: illius Baptiſma, noſtra ſanctificatio eſt. Pro iis enim, inquit, me ſanctifico,
Ioan. 17 vt & ipſi ſanctificati ſint in veritate: & illius vibices noſtra eſt ſanitas: nam vibicibus illius
ſanati ſumus: & pax noſtra illius diſciplina. Diſciplina enim pacis noſtræ ſuper eum, hoc eſt, ob
pacem

A pacem noſtram ille caſtigatus eſt, & illius ignominia, noſtra gloria eſt. Vnde gloriam petit
in noſtri gratiam, idque his verbis: Glorifica me Pater gloria illa, quæ apud te eſt, quam ha- *Ibidem.*
bebam apud te antequam mundus exiſteret. Nos enim ſumus, qui in illo glorificamur: &
illius deſcenſus, noſter eſt aſcenſus, prout verba habent: Coexcitauit nos, & conſtituit in cæ-
leſtibus in Chriſto Ieſu, & illud, Vt oſtenderet in ſequentibus ſeculis ſuperabundantes diui-
tias bonitatis ſuæ in nos in Chriſto Ieſu, & quum in cruce dicit: Pater in manus tuas depono *Mar. 15.*
ſpiritum meum, in eo omnes homines apud patrem deponit ac commendat, per ipſum & *Luc. 23.*
in ipſo viuificandos, Membra enim illius ſumus, & multa iſta membra vnum corpus ſunt,
quod ipſum eſt ipſa Eccleſia, quemadmodum Apoſtolus Galatis ſcribit: Vos omnes non ni-
ſi vnum eſtis in Chriſto Ieſu: Omnes igitur in ſe Deo commendat. Ita quoque quum dicit: *Gal. 3.*
Dominus condidit me in primordio viarum ſuarum, de Eccleſia dicit, quæ in ipſo condi- *Prouerb. 8.*
tur: non enim operator omnium, creatura aut opus eſſe poterit, ſed opus in operatore reno-
uatur, prout Paulus indicat, Illius opus ſumus, conditi in Chriſto Ieſu. Quemadmodum *Col. 1.*
rurſum dicit: Vt cognoſcatur nunc in principatibus, & virtutibus ſupercæleſtibus per Eccle-
B ſiam multiplex illa Sapientia Dei, ſecundum deſtinationem æternam, quam abſoluit in Chri-
ſto, Domino noſtro, in quo habemus fiduciam, & aditum in ſecuritate per fidem eius. Ac
rurſus ait, Quemadmodum elegit nos ante iacta fundamenta mundi, vt ſimus Sancti & in- *Philip. 3.*
culpati coram eo in dilectione, cum deſtinaſſet nos in adoptionis filios, per Ieſum Chriſtum *Ephes. 1.*
in ſeipſum: & rurſum dicit de duobus populis, vt duos conderet in ſeipſo in vnum nouum
hominem, pacem faciens, & vt in vno corpore reconciliaret ambos Deo per crucem, in-
terficiens inimicitiam in carne in ſeipſo. Et quum ait, Quid me bonum dicitis? nemo bonus *Mar. 10.*
niſi Deus, connumerans ſeipſum cum cæteris hominibus: ratione carnis ſuæ illud dicit, &
pro animo eius, qui ipſum interrogationibus conueniebat, reſpondit. Ille enim eum nudum
hominem credebat, & non Deum, cúmque intellectum habet iſtiuſmodi reſponſio. Si enim
(inquit) hominem me arbitraris eſſe, & non Deum, ne dixeris bonum, nullus enim bonus:
quandoquidem bonitas non humanæ naturæ competit, ſed diuinæ, ac ſtatim infert: Præcep- *Mar. 10.*
ta noſti, eóque dicente, Quænam illa quæſo? ſubiungit, Non mœchaberis, eáque quæ ad *Ibidem.*
iſta per ſeriem ſubſequuntur: reſpondit ille, Hæc quidem à iuuentute ſeruaui omnia, quid *Ibidem*
C igitur mihi reſtat? tum Chriſtus, Si vis perfectus eſſe, vende bona tua, & da egenis, & habe-
bis theſaurum in cælis, & ſumens crucem tuam me ſequaris. Iſthinc igitur oſtendit, hoc ip-
ſum, bonum eſſe, etiam ſibi competere. Qui enim eum qui bonus non eſt, ſectatur, quomodo
vitam æternam adipiſci poterit? Et quum dicit de extrema die, neminem eam cognitam ha-
bere, ne Filium quidem hominis, humano more loquitur. Nam ſi Patrem cognitum habet *Ioan. 5.*
quî extremum diem ignorare poſſet? Nemo enim nouit (inquit) Patrem niſi Filius, & cui vo-
luerit Filius reuelare. Quòd ſi Spiritus Sanctus nouit omnia quæ Dei ſunt, qui Filius diem
quam ipſe condidit, ignorarit? Nam ſi ſecula & tempora per eum facta ſunt, dubium non eſt,
quin extrema dies in ſeculis & temporibus inueniatur, neque fieri poteſt, vt ab eo neſciatur.
Quæcunque humilia verba à Domino proferuntur, eius paupertati congruunt, vt nos in eo
diteſceremus, non vt in illis materiem blaſphemiæ haberemus contra Filium Dei. Siquidem
ea ratione Filius Dei homo factus eſt, vt Filij hominis, hoc eſt, Adæ, filij Dei efficerentur. *Filius Dei*
Ipſe enim in ſublimi procreatus ex Deo Sermo ineffabiliter, inexplicabiliter, incomprehen- *homo fa-*
ſibiliter, æternaliter, in tempore naſcitur humi, ex perpetua deipara Virgine, vt illi, qui hu- *ctus, cur.*
mi antea geniti erant, denuo in ſublimi naſcerentur, hoc eſt, ex Deo. Ipſe igitur matrem
D duntaxat habet in terris, & nos duntaxat Patrem habemus in cælo, eáque de cauſa Filium
hominis ſeipſum appellat, vt homines Deum cæleſtem Patrem ſuum appellarent. Quemad- *Simile.*
modum igitur nos ſerui Dei, Filij Dei effecti ſumus, ita dominus cælorum, filius ſui ſerui
effectus eſt, hoc eſt, Adæ: accipiens enim mortalem hominem patrem, dedit hominibus
ſuum patrem immortalem, quod ex eo dicto apparet: Dedit illis poteſtatem vt filij Dei eſſent. *Ioan. 1*
Vnde quantum ad carnem attinet, mortem etiam guſtat Filius Dei, idque ob ſuum carna-
lem patrem, vt filij hominis vitæ participes efficerentur, idque per ſuum ipſius Patrem ſpi- *Act. 5.*
ritualem. Ipſe igitur ex natura Filius eſt Dei, nos autem ex gratia ſiue dono. Ac denuo ipſe *Deus eſt*
quidem ſecundum procurationem gratiamque noſtri, filius Adæ factus eſt, nos vero ſecun- *Pater natu-*
dum naturam filij Adæ exiſtimus, atque ideo loquutus eſt: Aſcendo ad Patrem meum & Pa- *ralis Chri-*
trem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum. Nam Deus illi (vt iam dixi) ſecundum *ſti, nobis*
naturam Pater eſt, nobis autem ſecundum gratiam, idemque qui Pater erat, Deus illi factus *vero ex gra-*
eſt ratione humanitatis aſſumptæ. Cæterum nobis idem ille ratione naturæ dominus haben- *tia & dono.*

dus eſt, ideóque Ratio, quæ eſt Filius Dei vnita carni, facta eſt perfectus homo, vt homines A
vni in Spiritui, vnus ſpiritus efficerentur. Ipſe igitur eſt Deus carnigerus & nos homines ſpiri-
tigeri. Primitias enim ſumens ex ſubſtantia hominum, hoc eſt, ex ſemine Adæ, in quo qui-
dem eſt ſerui forma, & in ſimilitudine hominis factus, dedit nobis ex ſubſtantia Dei primi-
tias Sancti Spiritus, vt omnes redderemur filij Dei in ſimilitudine Filij Dei: ergo ipſe verus &
Concluſio. naturalis Dei Filius, nos omnes geſtat, vt nos omnes vnum geſtemus Deum. Impium igitur
eſt, creatum aut factum eſſe Dei Spiritum affirmare, cùm omnis ſcriptura, tum vetus, tum
noua eum vnà cum Patre & Filio connumeret & glorificet quoniam eiuſdem deitatis eſt, &
Ioan. 6. eiuſdem potentiæ & eſſentiæ. Quemadmodum ipſe dicit, Qui credit in me, flumina de ven-
tre illius fluent aquæ viuæ, hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant, qui in ipſum
Iohel. 3. crederent, ſicuti & in Iohele ſub perſona Patris loquitur, Effundam de Spiritu meo ſuper
omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ. Ideo dominus inſpirans in ora
Ioan. 20. Apoſtolorum, dicit: Accipite Spiritum ſanctum, vt intelligeremus, quòd ex plenitudine
Coloſ. 2. deitatis ipſius, ipſe ſpiritus exiſtat, qui diſcipulis tribuitur. In Chriſto enim (inquit) inhabi-
tat, hoc eſt, in carne eius omnis plenitudo deitatis eius corporaliter, ſicut & Ioannes Bapti- B
Ioan. 1. ſta dicit, Nos omnes ex plenitudine eius accepimus, ſiquidem corporali ſpecie, hoc eſt, ſub
imagine columbæ viſus eſt Spiritus Sanctus deſcendere, & manere ſuper eum. In nobis enim
duntaxat primitiæ & arrha diuinitatis inhabitat: in Chriſto verò omnis plenitudo diuinitatis.
Sed ne quis arbitretur, eum, eò quòd non haberet, ideo Spiritum accepiſſe. Ipſe enim Spi-
ritum cælitus vt Deus demiſit, ipſe eundem humi vt homo accepit, ex ſeipſo igitur in ſeipſum
deſcendit, nimirum ex deitate ſua, in ſuam humanitatem. Atque adeo Eſaias ex perſona Pa-
Eſa. 44. tris clamat, Hic, inquit, dominus ille Deus, qui fecit te, & finxit te ab vtero, ne timueris Fili
mi Iacob, & dilecte mi Iſraël, quem ego elegi, quoniam ego dabo aquam in ſiti illis, qui per-
ambulant inaquoſa, & imponam Spiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem
meam ſuper liberos tuos. In Euangeliis item Filius ambulantib. in ſiti aquam ſe daturum pol-
Ioan. 4. licetur, dum Samaritanæ de Spiritu Sancto ita loquitur, Si ſcires donum Dei, & quiſnam
Ibidem. ille ſit, qui dicit tibi, Da mihi aquam ad bibendum, tu ab eo poſtulaſſes, & dediſſet tibi aquam
Ibidem. viuentem, ac paulo poſt, eam ita affatur: Quiſquis bibit ex aqua iſta, iterum ſitiet: qui au-
tem biberit ex aqua, quam ego dabo illi, non ſitierit in æternum, ſed aqua, quam ego dedero
illi, efficietur in ipſo fons aquæ ſcaturientis in vitam æternam, eáque de cauſa Dauid dicit, C
Pſal. 35. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen: Nouerat enim, apud Pa-
Hiere. 2. trem Filium eſſe fontem Sancti Spiritus. Ac per Hieremiam Filius dicit, Duo ſcelera deſi-
gnauit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuentis, & foderunt ſibi ciſternas
contritas, quæ aquam continere non poterunt. Et quum Seraphim & Cherubim laudibus
& gloria venerantur Verbum Dei, tertio dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Sa-
baoth, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, laudibus & gloria venerantur. Ideóque ſi-
cuti in nomine Patris & Filij, ita quoque in nomine ſpiritus ſancti baptizamur & efficimur
filij Dei, non deorum. Pater quippe Filius, & Spiritus ſanctus dominus ſabaoth eſt: vna enim
deitas, & vnus Deus in tribus perſonis ſiue ſubſiſtentiis. Atque ob id, quæ Pater loquitur in
Eſa. 6. Eſaia, ea Ioannes refert, Spiritum ſanctum dixiſſe. Verba Eſaiæ ſunt: Vidi dominum ſaba-
oth in excelſo ſublimique ſolio ſedentem, & impleta eſt domus magnificentia eius, & Sera-
phini in orbem circunſtabant, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri, & duabus quidem velabant fa-
ciem ſuam, & duabus pedes, & duabus volabant, & clamabant, alter ad alterũ, dicentes, ſan-
ctus, ſanctus, ſanctus dominus ſabaoth, Plenum eſt cælum & vniuerſa terra maieſtate eius, D
ac paulo poſt ſubiungit, Audiui vocem domini loquentis, Quem mittis? aut quis ibit ad po-
pulum iſtum? & dixi, Ecce ego ſum præſto, ablega me, & dixit mihi, Proficiſcere ad gen-
tem iſtam, & dices ei: Auribus audietis, & non intellexeritis: videntes videbitis, & non con-
ſpexeritis. Incraſſatũ enim eſt cor populi iſtius, & auribus difficulter audiunt, & oculis cæcu-
tiunt, ne quando videant oculis, & auribus auſcultant, & conuertantur, & ſanem eos. Ioan-
Ioan. 12. nes verò Euangeliſta dicit, idcirco non potuerunt Iudæi credere in Ieſum, quoniam dixit
Eſaia 6. Eſaias, Obcæcauit eorum oculos, retuſum hebéſque reddidit cor illorum, ne quando videant
oculis & corde intelligant & conuertantur, & ſanem eos. Hæc autem dixit Eſaias, quum vi-
diſſet gloriam eius, hoc eſt, filij: Quapropter & dominus Sabaoth eſt filius: id enim domi-
Pſal. 23. nus virtutum interpretatur: porro dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ, quemadmodum Da-
1. Cor. 2. uid locutus eſt. Dominus vero gloriæ eſt crucifixus ille Chriſtus ſecundum Paulum, & vt
Dauid quoque indicat, dominus paſcet me, & nihil mihi deerit, & alibi dicit, Qui paſcis Iſraël
intende,

A intende, qui ducis velut ouem Ioſeph,qui ſedes ſuper Cherubinos, appare. In Euangeliis ve- *Pſal.22*
ro inquit Filius: Ego ſum paſtor ille bonus. Ipſe igitur eſt, qui ſedet ſuper Cherubim,ipſe iti- *Pſal.79.*
dem qui paſcit Iſraël: Paulus autem in actis dicit, Spiritum Sanctum per Eſaiam iſta locu- *Ioan.10.*
tum eſſe, quæ Eſaias dixit, ſibi dominum Sabaoth effatum eſſe. Patrem igitur, & Filium, *Act.28.*
& Spiritum Sanctum, Dominum Sabaoth eſſe,credendum eſt. Et quamuis ſcriptura de Pa-
tre referat eum omnia condidiſſe, tum viſibilia, tum inuiſibilia: alibi tamen nos docet, ea-
dem per Filium omnia eſſe condita. Non ſeorſum alia à Patre, alia à Filio ſunt condita, ſed
quæ Pater facit,ea per ſuam potentiam ipſum quoque Filium facere,intelligendum eſt. Om- *Ioan.1.*
nia enim per ipſum facta ſunt. Ita ergo vbi Filius inquit: Soluite tẽplum hoc,& intra triduum *Ioan.2.*
excitabo illud, de corpore ſuo hæc verba locutus eſt: at interim alibi ſcriptura dicit, Patrem
fuiſſe,qui Filium è mortuis excitarit,& recte loquitur: excitauit enim per Verbum ſuum car-
nem Filij ſui, nec ibi corpus Filium Dei, ſed corpus nominat Filij Dei. Cùm igitur corpus
excitatur, Filius intelligitur excitari è mortuis. Ideoque ſecundum carnem loquimur, eum
& mortuum & ſepultum,& excitatum eſſe ex mortuis. Verum quantum ad Spiritum attinet,
B in cælo & in terra, & vbique præſens erat. Ille igitur prius vt Deus opulentus, poſtmodum
inops factus eſt vt homo,nobis in omnibus ſimilis redditus eſt,excepto peccato,ideo vt homo
accipit vitam, quanquam habeat vitam. Ipſe enim eſt vita, ſed propter nos, eam vt homo
accipit. Proficit ſapientia & ætate, quum ſit Dei æterna ſapientia & Poteſtas: & vt homo ſan- *Luc.2.*
ctificatur, ſanctus ille, cui nulla expiatione aut ſanctificatione opus fuit, quum ait, Pro illis *Ioan.17*
ſanctifico meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in veritate, & vt homo exaltatur, accipiens no- *Phil.2.*
men,quod eſt ſuper omne nomen, quum nomen illud ſublime ſemper ex natura poſſederit. *Ioan.1.*
Deus enim (inquit) erat Verbum. Quæcunque igitur dicit ſcriptura Filium accepiſſe, *Altera cõ-*
ratione corporis accepta intelligit, corpuſque illud eſſe primitias Eccleſiæ. Nam primitiæ, *cluſio.*
inquit, Chriſtus. Primitiis igitur aſſumentibus nomen quod eſt ſupra omne nomen, co- *1. Cor.15*
excitata eſt ſimul & reliqua maſſa eiuſdem generis, pariterque in eundem conſeſſum ve-
nit, iuxta illud verbi coexcitauit & conſedit. Eáque de cauſa ex gratia acceperunt homines,
vt dij vocentur, & Filij Dei. Primum igitur Dominus ſuum corpus excitauit è mortuis,
& in ſeipſo exaltauit: poſt hac autem excitabit & membra ſui corporis, vt largiatur illis om-
C nia vt Deus, quæcunque ipſe vt homo accepit. Ipſe igitur ſibiipſi largitur vitam, ipſe ſeip-
ſum ſanctificat, ipſe ſeipſum exaltat. Quum igitur dicit quòd Pater illum ſanctificauerit, &
excitarit, donaritque nomen quod eſt ſuper omne nomen, quodque vitam dederit, ſatis eui-
dens eſt, omnia Patrem per eum facere, atque ita fieri, vt ipſe à Patre per ſe ipſum excitetur,
ipſe per ſeipſum ſanctificetur, ipſe per ſeipſum extollatur, ipſe ſibi vitam largiatur, atque ideo
dum commendat ſuam animam in manus Patris, vt homo ſeſe Deo commendat, vt omnes
homines Deo commendatos redderet, quippe quum ſit manus Patris. Eadem ratione quum
dicit, Ante omnes colles genuit me, ex perſona Eccleſiæ dicit, quæ prius cõdita, poſtmodum *Prou.8.*
progignitur ex Deo, ideoque in contextu verborum priorem locum obtinet, Condidit me
dominus: ſecundum autem illud, Genuit me dominus. Ruſum quum ſcriptura de Patre
mentionem facit, Nónne Deus vnus condidit nos, æquè de Filio dictum intelliges? quoniam
per eum condita ſunt vniuerſa, eademque illa ad Spiritum ſanctum referenda ſunt: Auferes
(inquit) ſpiritum illorum,& deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Emittes Spiritum
tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quæ dicit Filius ad Petrum de Patre ſuo *Matt.16.*
Beatus es, quoniam caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus cæleſtis. Eadem il-
D la de ſeipſo loquitur, quum inquit: Nemo cognoſcit Patrem niſi Filius, & cui Filius voluerit *Luc.10.*
reuelare. Itidem quoque Paulus de Spiritu ſancto loquutus eſt: Nobis vero reuelauit Deus
per ſpiritum ſuum. ſpiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim ho- *Rom.1.*
minum, ea quæ ſunt hominis nouit, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo? ita quoque nullus co-
gnita habet quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei. ſicuti ſpiritus hominis ab eius humanitate & ſub-
ſtantia ſegregatus non eſt: ita quoque ſpiritus Dei, à deitate eius & ſubſtantia alienus non eſt.
Et quæ dominus Eſaiæ dicit, filios genui & euexi, ipſi autem ſpreuerunt me, eadem in Euan- *Eſa.3.*
gelio his verbis pronunciat, Quod natum eſt ex carne, caro eſt, quod natum eſt ex ſpiritu, *Ioan.3.*
ſpiritus eſt. Ac ruſum, ſpiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis quo vadat aut *Ibidem.*
abeat: ita quoque eſt omnis qui ex ſpiritu genitus eſt. In Euãgelio autem Ioannes dicit: Quot-
quot autem eum receperunt, dedit illis qui credunt in nomen eius, poteſtatem vt filij Dei ef- *Ioan.1.*
ficiantur, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex
Deo nati ſunt. Et quotquot in Chriſto baptizati ſunt, in Patre & ſpiritu ſancto baptizati ſunt.

Act.5. Et quum dicit Petrus Ananiæ, Quare Satanas impleuit cor tuum, vt mentireris spiritui san- A
cto, & ſeponeres tibi aliquid de precio agri? Non mentitus es hominibus, ſed Deo. Quapro-
pter, qui mentitur spiritui sancto, Deo mentitur, habitanti in hominibus per ſpiritum ſuum.
Ioan.5. Vbi eſt enim spiritus Dei, ibi eſt Deus. Nam in hoc, inquit, cognoſcimus, Deum in nobis ma-
nere, Et quum dicit ſcriptura, quòd spiritus ſanctus loquebatur in Prophetis: alibi inquit Pau-
Rom.1. lus, quod Pater loquebatur in Prophetis, Multifariam & multipliciter olim Deus loquutus
patribus in Prophetis, in vltimis iſtis diebus locutus eſt nobis in Filio. Alibi dicit, Filium lo-
cutum fuiſſe. si experimentum (inquit) requiritis, eius qui in me loquitur, Chriſti. Filius
Matt.13. vero dixit, spiritum loqui in Apoſtolis. Quum, inquit, tradiderint vos in concilia, ne anxij
ſitis, quid, aut quomodo loquamini, dabitur enim vobis in illa hora id quod loquamini.
Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Et cum ait,
2.Cor.6. corpus fideliũ templũ eſſe spiritus sancti, nunc mẽbra eorum membra Chriſti, nunc eos tem-
Ibidem. plum eſſe Patris dicit. Vos enim (inquit) eſtis templũ Dei viuentis, ſicuti Dei verba ſonãt, quo-
niã inhabitabo in eis, & inobambulabo: & ero eorũ Deus, & ipſi erũt mihi populus. Et ſi quis
Rom.6. corrumpit templum Dei, corrumpet hunc Deus. Ac rurſum, An ignoratis quod templum
Dei eſtis, & spiritus Dei habitat in vobis? Nam id quod eſt templum spiritus, hoc ipſum eſt B
templum Filij & Patris, Vbi enim spiritus Dei domicilium habet, ibi quoque & Deus domi-
Ioan.5. cilium habet. Et ſicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ita quoque & Filius quos vult vi-
uificat. Idem de Patre quoque refertur, ipſum ſpiritum eſſe ſemper qui viuificet, carnem au-
2.Cor.3. tem nihil prodeſſe, Ad Corinthios porrò ſcribit Paulus, spiritus autem viuificat. Vides quòd
1.Cor.12. quæ opera ſunt Patris, ea scriptura quoque aſſignat & Filio, & spiritui sancto. Vt & Apoſto-
lus docuit: Diſtinctiones inquit gratiarum ſunt, idem tamen spiritus: & diſcrimina miniſterio-
rum ſunt, idem tamen dominus: & diuerſitates operationum & facultatum, idem tamen
Ibidem. Deus qui operatur omnia in omnibus. Hæc vero (inquit) operatur vnus & idem spiritus, di-
uidens ſua vnicuique vt vult. Et vbi Apoſtolus docet spiritum sanctum eſſe arrabonem hære-
Pſal.15. ditatis noſtræ, ibi Dauid ait dominum eſſe hæreditatem noſtram, Dominus inquit, pars hæ-
Pſal.141. reditatis meæ & calicis mei. & alibi rurſum: Clamaui ad te Domine, dixi, Tu es ſpes mea, pars
Hier.10. mea in terra viuentium. Hieremias item, Qui formauit omnia, ipſe eſt hæreditas Iacob, do-
minus nomen illi. Vbi Prophetæ affirmant dominum hæreditatem sanctorum eſſe, ibi Pau-
Ephe.1. lus ait, spiritum sanctum hanc hæreditatem eſſe. In quo inquit, credentes ſignati ſumus spi- C
ritu illo repromiſſionis, qui eſt arrha noſtræ hæreditatis, vt & Moſes faciem ſignatam impreſ-
ſamque habebat spiritu sancto, quum accepit legem à Deo, & nemo in eius faciem poterat
Matt.13. oculos ſuos intendere: expreſſum enim erat in eum lumen vultus domini: vt & in Euange-
lio dicit, Tunc explendebit iuſtus veluti ſol in regno Patris ipſorum. Deus enim Lux vera eſt,
Eſ.10. & Spiritus Lux eſt, quoniam eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum vera luce: vt & Eſaias teſtatur. Et
Ioan.1. erit lux Iſraël vt ignis, & ſanctificabit eum in nube ardente. Ioannes autem Baptiſta dicit de
Chriſto, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igne. Alibi autem dominum appellat illum
Leuit.20. ſanctificatorem: Ego dominus inquiens, qui ſanctifico eos: rurſus eadem ratione eum ſacra
ſcriptura Deum ignem vocat: Deus veſter eſt ignis abſumens. Itidem quoque de Spiritu ſan-
Deut.4. cto loquitur, quòd viſæ ſunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ quaſi ignis, ſedebatque in ſingulis
eorum, & impleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & ceperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus
ſanctus dabat eloqui illis: Quotquot enim Spiritum Dei ferunt, Deum ferunt: & quotquot
1.Cor.15. lumen ferunt, Chriſtum induerunt. Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incor-
ruptibilitatem, & mortale hoc immortalitatem. Qui ferunt Spiritum Dei, incorruptibili- D
tatem ferunt, Deus enim incorruptibilitas eſt. Et quum Dauid loquitur: Quis nobis oſten-
Pſal.4. *Pſal.83.* det bona? de spiritu sancto loquitur: Et rurſus alibi: Deus non ſubtrahet illis bona, qui am-
Matt.6. bulant in innocentia. Itidemque Matthæus de Spiritu Sancto dicit, Si vos, quum mali ſitis,
noſtis bona tribuere liberis veſtris, quanto magis Pater veſter cæleſtis dabit bona poſtulan-
tibus ab ſe? Ipſe vero Lucas interpretans, quidnam ſibi velit hoc nomen boni, Si vos (inquit)
quum mali ſitis, noſtis bona munera dare liberis veſtris, quanto magis veſter ille cæleſtis
dabit ſpiritum poſtulãtibus à ſe? Niſi enim Spiritus ſanctus eſſet ſubſtantiæ illius, quod ſolum
bonũ eſt, nequaquam bonus nuncupatus fuiſſet quũ dominus ipſe deprecetur bonus nuncu
Mar.10. pari quatenus homo exiſtebat, dicens, Quid me vocas bonũ? nullus bonus niſi Deus, ſanctũ
Pſal.142. tamen spiritũ nõ reformidabant bonũ appellare, quemadmodũ & Dauid, spiritus tuus bonus
Ioan.6. deducet me in terrã rectã, Et quũ rurſus domino de ſe ipſo verba facit: Ego ſum panis viuus, qui
Matth.6. de cęlo deſcẽdit. Alibi spiritũ ſanctum appellat panẽ cæleſtẽ, panem noſtrũ ἐπιούσιον da nobis
hodie

A hodie. docuit enim nos vt poſceremus in precibus noſtris in hoc ſeculo panem ἐπιούσιον, hoc ἐπιούσιον
eſt, futurum, cuius primitias habemus, quia in communionem corporis dominici admiſſi panem.
ſumus, quemadmodum ipſe dixit, Panis quem ego dabo, pro mundi vita eſt: ſpiritus enim Ioan.6.
viuificans eſt caro Domini, quoniam ex ſpiritu viuificante concepta eſt. Quod enim ex ſpi-
ritu naſcitur, ſpiritus eſt. Et quum dicit Hieremias de Deo, quod ipſe dux fuerit Iſraël in de Ioan.3.
ſerto: &, Nè dixeritis, vbi eſt dominus qui eduxit nos ex terra Ægypti in deſertum? Nam du- Hiere. 2.
xit eos, inquit, per abyſſum, veluti equos in ſolitudine, & fatigati non ſunt, & veluti peco-
ra per campos. Deſcendit ſpiritus à Domino, & deduxit eos. Ad Corinthios autem Paulus di- Ibidem.
cit, Chriſtum fuiſſe illum ducem. Bibebant enim ex ſpirituali, quæ eos ſequebatur, petra: 1.Cor. 10
petra autem erat Chriſtus: item quum dicit Paulus, ſe à Deo vocatum eſſe, Deus (inquit) ſe- Gala.1.
gregauit me ab vtero matris meæ & vocauit me per gratiam ſuam, vt Filium ſuum reuelaret
per me, vt eum euangelizarem inter gentes. At vbi Romanis ſcribit, à Chriſto ſe vocatum
ait, in quibus eſtis & vos, vocatitij Ieſu Chriſti. Spiritus autem ſanctus Paulū & Barnabam ſe Rom.1.
vocaſſe dixit, vt ethnicis Chriſtum prædicarent: & quod eſt admirabile Ieſus dicit Paulo in
B templo, Proficiſcere ad gentes: procul enim amandabo te, & Paulus Galatis ſcribit: Paulus
Apoſtolus ſiue legatus non hominum, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, &
Deum Patrem, qui eum excitauit à mortuis. ac paulo poſt: ſignifico autem vobis fratres Euā- Gala.1.
gelium, quod non eſt ſecundum hominem: non enim ab homine accepi illud, nec inſtitu-
tus ſum, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti: ſpiritus quoque ſanctus ablegare Paulum & Bar-
nabam videtur, vt Chriſtum gentibus prædicarent. Item aliquando ex perſona Patris loquū-
tur Prophetæ: vt in Pſalmis ait Deus, Deus iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi mentiar, ſemen eius Pſal.88.
in æternum manebit, & ſolium eius quaſi ſol coram me. Ac ruſum: De fructu lumbi tui
ſuper Thronum tuum, ſicuti quoque à Petro dictum eſt. Propheta igitur quum eſſet Da- Pſal.131.
uid, videnſque quòd iureiurando iuraſſet ſibi Deus, quòd ex fructu lumbi ſui ſeſſurus eſſet
Chriſtus ſecundum carnem in ſolio ſuo. Aliquando vero ex perſona Filij, vt cùm dicit Eſaias
Hæc dicit dominus, propter vos meum nomen inter gentes maledicitur, ideóque cognoſ-
cet populus meus in illa die nomen meum, quod ego ſum, qui loquor, adſum. Aliquando
ex perſona ſancti ſpiritus, vt quum Propheta Agabus loquitur, Hæc dicit ſpiritus ſanctus,
C Virum, cuius, hæc eſt zona, &c. Et Paulus Timotheo, ſpiritus autem expreſſis verbis dicit, 1.Tim.4.
quòd in poſtremis temporibus deficiant quidam à fide. Et rurſum, dixit ſpiritus ſanctus Phi- Act.8.
lippo, Accede & adhæreſce currui iſtius Æthyopis eunuchi. Et Ezechias vituperans veterem Ezec.2.
populum dixit: Et vexauerunt me in omnibus, dicit dominus. Paulus autem ſcribens nouo
populo, Ne vexetis Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Dauid Ephe.4.
quoque de Iudæis dicit, Exacerbauerunt Deum in ſolitudine. Eſaias item de iiſdem: Ipſi au- Pſal.77.
tem increduli fuerunt, & exacerbauerunt Spiritum ſanctum & conuerſus eſt iis in inimicitiā: Eſa.63.
Et Stephanus in Actibus, Ceruicoſi incircuncisique & corde, & auribus, vos ſemper Spiritui Act.7.
ſancto reſiſtitis, vt & patres veſtri. Et quum Paulus loquitur de Patre, Deus eſt iuſtificator Rom.8.
quis ergo condemnator? Eadē itidē de Filio & Spiritu ſancto loquitur. Sed abluti eſtis, ſed ſan- Ibidem.
ctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei veſtri.
Dominus vero Satanæ dicit, Non tentabis dominum Deū tuū. Petrus quoque ad Saphirā locu- Matt.4.
tus eſt: Cur inter vos conſpiratum eſt, vt tētaretis ſpiritum ſanctum domini? Deus quidem eſt, Act.5.
qui continet & implet omnia, vt & per Eſaiam loquitur, Cælum & terram ego impleo, di- Eſa.66.
cit dominus. Idem de Filio affirmat Paulus: Ille qui deſcendit, ipſe quoque eſt qui aſcendit Hiere.23.
D ſuper cælos, vt impleat omnia. Plane eadem à Dauide de ſpiritu tradita ſunt, Quo ibo à ſpi- Ephe.4. Pſal.138.
ritu tuo (quibus verbis nos edoctos voluit, ſpiritum Sanctum eſſe qui omnia repleat) & à facie
tua quo defugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic præſto es: ſi deſcendero ad infernum, ades.
Quis inferos adiit, excepto Filio qui ex mortuis ſurrexit? Et quum dicit Stephanus in Actis, Act.7.
Deus gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahæ, eadem illa Paulus de Filio prædicat his verbis, ſi
cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ cruci affixiſſent. Itidem quoque & Dauid loqui- Pſal.23.
tur, dominus inquit potentiarum, ipſe eſt rex gloriæ: Vna enim gloria Patris, Filij, & ſpi- Eſa.42.
ritus ſancti. Gloriam meam alteri non dabo, dicit ſcriptura: non enim eſt alter Deus Filius,
ſed Verbum ſiue Ratio vnius & ſolius Dei, qui & ipſe Deus appellatur in Patre, vt Pater in Eſa.45.
Filio, quemadmodum & Eſaias dicit, Filium cum Patre Deum nominans: Adorabunt te, &
in te precabuntur, quoniam in te eſt Deus, & præter te non erit Deus. Tu enim es Deus, & Ibidem.
neſciuimus, Deus Iſraël ſaluator. Pudefiant & confundantur omnes qui aduerſantur ei: Ad- Ibidem.
uerſantur autem illi, qui non confitentur eum & ſpiritum ſanctum eius, eiuſdem eſſe cum

Patre ſubſtantiæ, & præter eum non exiſtere deum, & quod pudet paſſionis & paupertatis A
eius. Nemo enim Deum cognoſcere poteſt, niſi is, qui crucifixum, & è mortuis excitatum
Ioan. 14. confiteatur cum Thoma, dominum & Deum eſſe, illum ipſum (inquam) qui dicit diſcipu-
lis ſuis, Si enim cognouiſſetis me, etiam Patrem meum cognouiſſetis, & iam cognoſcitis
Ibidem. eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis:
Ibidem. Ad hoc Ieſus: Iam longo tempore vobiſcum ſum, & nondum cognouiſtis me? Philippe, Qui
vidit me, vidit & Patrem meum: & cur tu dicis, Oſtende nobis Patrem? non credis quòd ego
Ioan. 5. in Patre ſim, & Pater in me? Verba quæ ego loquor, ex me non loquor, ſed pater qui in me
manet, ipſe facit hæc opera, credite mihi quòd pater in me ſit, & ego in patre. Si minus, ſal-
Ibidem. tem mihi propter opera credite. Opus autem erat dei patris, eiicere dæmonia: in Spiritu au-
Luc. 11. tem Sancto aiebat ſe eiicere dæmones. Si autem, inquit, in digito Dei eiicio dæmonia. Nam
aliquando ſcriptura Chriſtum appellat brachium patris: Spiritum verò Sanctum, digitum
1. Cor. 15 Dei: aliquando Filium dei Verbũ, Spiritum ſanctum inſpiraculum dei. Ac rurſum Apoſto-
lus ad iſtum modum: Cùm tradiderit regnum Deo & patri, cum abrogauerit omnem prin-
cipatum, poteſtatem, & virtutem. Oportet enim ipſum regnare, donec omnes inimicos ſuos B
ſubiiciat pedibus ſuis: vltima autem omnium infeſta deſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit
pedibus eius. Quum autem dicit, omnia eſſe ſubiecta, certum eſt, eum excipi, qui illi om-
nia ſubiecit. Tunc etiam ipſe filius ſubiicietur ei qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in
Danie. 2. omnibus. Hoc de ſubiectione mundi, quæ in carne eius futura eſt, intelligitur. Nam de regno
Luc. 1. eius diuino Daniel effatus eſt his verbis, Et regni eius non erit finis, quemadmodum & Ange-
lus Virgini locutus eſt: Et regnabit in æternum, & regni eius nõ erit finis. Apoſtolus cõtra, fi-
nẽ dicit habiturum regnum eius. oportet enim eũ regnare (inquit) donec poſuerit omnes ini-
Pſal. 109 micos ſub pedibus eius. Ita quoque & à Dauide cantatũ eſt, Dixit dominus domino meo, ſe-
de à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Quòd igitur dicit, ſe-
Ibidem. de, imperij habet denotationem: illud vero alterũ, donec ponantur inimici tui, finem aliquem
præ ſe fert: cum vero ſubiecta illi fuerint omnia, tũc & ipſe Filius ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit
1. Cor. 15. omnia in omnibus. Quæ verba hunc habent intellectũ, Quum omnes Filio ſubiecti, eiuſque
Ibidem mẽbra reperti fuerimus, ac per eum geniti in filios dei, Vos enim eſtis (inquit) in Chriſto Ieſu,
tũc & ipſe pro nobis ſubiicietur patri, vt capiti pro ſuis mẽbris. quandiu enim nõ ſubiecti ſunt C
omnes, ipſe eorum caput, nondum ſubiectus patri ſuo videtur, expectans ſua propria mem-
bra: nam ſi vnus eorum eſſet, qui ſubiiciendi eſſent: ſtatim ab initio patri ſubiectus fuiſſet, ac
non in fine tandem id ipſum cum aliis faceret. Nos enim ſumus qui in eo ſubiiciendi ſumus
patri: & nos ſumus, qui in eo regnamus, donec ponantur inimici noſtri ſcabellum pedum
noſtrorum. nam propter inimicos noſtros dominus cælorum, in ſimilitudine noſtri fuit, ſum-
pſitque humanum illud ſolium Dauidis, ſecundum carnem patris ſui, vt reædificaret & in-
ſtauraret illud, vt eo inſtaurato, nos omnes in ipſo regnaremus, ac traderet humanũ regnum
Act. 2. inſtauratum patri ſuo, vt ſit deus omnia in omnibus regnans per eum, vt per proprium Ver-
bum ſuum, poſtquam regnauerit ipſe per eum, vt per hominem Saluatorem. Et quum in-
quit Petrus, pro certo habeat vniuerſa domus Iſraël, quòd deus hunc Ieſum, dominum &
Chriſtum fecerit, quem crucifixiſtis, Non ibi de diuinitate eius verba facit, quum aſſerit eũ
dominum & Chriſtum à Deo factum eſſe, ſed de humanitate eius quæ eſt vniuerſa Eccleſia:
ea enim in eo & dominatur, & regnat. Et ex quo ille crucifixus eſt, etiam illa iuncta ad re-
gnum cælorum exiſtimantur, vt regnaremus cum illo, qui ea de cauſa ſeipſum euacuauit, &
aſſumpſit ſeruilem ſpeciem. Verbum enim qui & Filius dei, ſemper erat dominus & deus, D
neque poſt crucem factus eſt dominus & Chriſtus, ſed vt prædixi, humanitatem eius diuini-
Ioan. 18. tas fecit dominum & Chriſtum. Quum igitur dicit, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me ca-
lix iſte, veruntamen non mea voluntas fiat, ſed tua: ſpiritus enim promptus, caro infirma eſt:
Voluntates duas voluntates ibi oſtendit: alteram humanam, quæ eſt carnis: alteram diuinam. Siquidem
duæ in diuina natura prompta eſt, humana vero ob imbecillitatem deprecatur paſſionem. Eodem
Chriſto. modo quo & Petrus expaueſcens dominicam paſſionem, In hæc verba prorupit: Miſerearis
Matt. 16. tui domine, ſed increpans eum dominus, reſpondit: Apage retrorſum Satana, offendicu-
Mar. 8. lum es, eò quòd nõ ſapias ea quæ ſunt dei, ſed hominum. Ita quoque & hic intelligitur. quum
enim eſſet in ſimilitudine hominum, deprecatur hanc afflictionem vt homo: quatenus au-
tem deus & ſubſtantia diuina impatibilis, alacriter illam ipſam paſſionem & mortẽ excepit,
Pſal. 67. vt pote qui deus erat ſub hominis imagine, vltróque mortuus, ſemetipſum ſuis viribus, vt
deus, excitauit. In eandem ſententiam & Dauid cecinit, Exurgat deus, & diſſipentur inimici
eius

A eius. Et, Excitare domine deus meus in mandato, quod mandaſti, Cœtus populorum cir-
cundabit te, & ſuper hæc in altum conuertere. & Apoſtolus: Paſſus eſt ex infirmitate, viuit *Ibidem.*
autem ex poteſtate Dei: poteſtas autem, dei Filius eſt. Paſſus igitur eſt ex imbecillitate, quæ *Ibidem.*
illi fuit ex coniunctione carnis, paſſionémque vt homo deprecatus eſt: reuixit autem per vi-
res ſuas. Ita quoque cùm in Euangeliis dominus loquitur: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant *1.Cor.13.*
te ſolum verum deum: Nouimus enim veniſſe Filium dei, deditque nobis intellectum, vt
cognoſcamus verum deum, & ſimus in vero Filio eius Ieſu Chriſto, qui verus eſt deus, & vi- *Ioan.17.*
ta æterna. Quapropter verus deus fuit, priuſquàm homo naſceretur: & poſtquam natus eſt,
mediator eſt dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Hoc enim ipſum eſt quod dicit, Et quem *Ibidem.*
miſiſti Ieſum Chriſtum, vnitum quidem Patri ratione Spiritus, nobis tamen coniunctum
ratione carnis, atque ita medium & mediatorem inter Deum & homines, ac proinde non
ſolum hominem, ſed & deum eſſe. Quemadmodum Hieremias dicit, Hic eſt deus noſter, *Hier.3.*
& non exiſtimabitur præ illo alius quiſquam, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Ia-
cob puero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo: poſtea autem in terris viſus eſt, & cum hominibus con-
B uerſatus eſt. Cæterum, quando cum hominibus conuerſatus eſt, niſi quum genitus eſt ex fœ-
mina? & infantulus vnà cum aliis fuit? incrementáque & alimenta cum cæteris ſumpſit? Rur-
ſum alibi, Profundum cor eius ſuper omnes, & homo eſt, & quis cognoſcet eum? Itidem *Eſa.9*
quoque Eſaias loquitur, Puer natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper *Eſa.7*
humeros ipſius, vocabiturque nomen eius magni conſilij Angelus, mirabilis, deus, fortis
conſiliarius, potentatus, princeps pacis, Pater futuri ſeculi. Et alibi: Ecce, Virgo in vtero
concipiet & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod ex interpretatione eſt
nobiſcum deus. Deus enim eſt is, qui genitus eſt ex Virgine, & homo factus eſt ex Maria
deipara. Et alibi, Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque pulchritudinem. Viderat *Eſa.53.*
enim eum prius in diuina & ſuperexcellenti forma ſedentem in ſolio edito & ſublimi, cùm
Seraphim eum glorificabant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus. Poſtea vidit eum
forma ſerui indutum, & in ſimilitudinem hominis effigiatum, ideo dicit, Non habebat ſpe-
ciem, neque pulchritudinem, quippe cuius ſpecies contemptibilis eſſet, & ſubſidens infra *Ibidem.*
omnes homines: homo in verberibus conſtitutus, & peritus in ferendis languoribus, quoniã
C auerſa eſt facies eius, & reputatus non fuit. Hic languores noſtros geſtat, & pro nobis excru- *Eſa.35*
ciatur, & nos exiſtimauimus, eum propter ſuum malum in verberibus & miſeriis eſſe, quum
ipſe vulneratus ſit ob peccata noſtra, debilitatus ſit ob iniquitates noſtras. Rurſus alibi, Ecce *Ibidem.*
deus noſter iudicium reddit, & redditurus eſt, ipſe veniet, & ſeruabit nos. Tunc aperientur
oculi cæcorum, & expedita erit lingua mutorum. Rurſum alibi, Non nuncius, non legatus, *Pſal.86.*
ſed ipſe dominus ſeruauit nos. Et Dauid, Mater Sion inquiet homo, & homo natus eſt in ea
& ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Et alio in loco, Vt cognoſcant, quòd nomen tibi do- *Prou.8.*
minus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. Hæc ex parte deſcripſimus, vt quemadmo- *Ioan.14.*
dum dixit Apoſtolus. Non vlterius infantuli ſimus fluctuantes, & circumraptati omni ven-
to doctrinæ per verſutias hominum, & calliditatem quo impartiatur error, ſed vt reſponde-
remus interrogatis, quæ de Eccleſia dicta fuere. Ea enim cùm prius creata eſſet, poſtea ta- *Luc.10.*
men per gratiam ex deo gignitur, ideóque in Prouerbiis primo loco expreſſum eſt, Creauit *Ioan.14*
me dominus: ſecundo loco illud alterum, Et genuit me. Et quum Chriſtus ait, Pater qui me
miſit, maior me eſt: quatenus homo factus eſt, eatenus Patrem ſeipſo maiorem dicit: quate-
nus autem eſt Verbum Patris, æqualitatem in ſe conſeruat. Ego enim (inquit) & Pater, vnum
D ſimus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem, neque ex raptu habet, quod ſit æqualis Patri, ſed
per naturam æqualis eſt & conſubſtantialis Patri, quia ex paterna ſubſtantia genitus eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ, DE INCARNATIONE CHRISTI.

MOs pij hominis, & infatigabilis dilectio requirit, vt ſilentio veneremur
omnia,& vocibus admodum gratulatoris celebremus benefactorē deum
ſecundum verba ſcripturæ ita loquentis, Sedebit ſolitarie, & tacebit, &
quietus futurus eſt, & ſuum negocium faciet. Hoc eſt, ſuam conuerſatio-
nem in iudicio, & præceptum dei curæ habebit. Sed ex quo tibi nō igno-
ta fuit ingens defatigatio diſputantium de iſtis rebus, percunctatus es me,
& de fide,& de culpa eorum,qui ſibi recte ſapere videntur,qui multa mo-
deſtia,nefaria loqui non verentur,quibus abducti inſtabiles in fide ſeſe errare non agnoſcunt.

Hæreticorū curioſitas & audacia.

Nam ſi ſtabiles in fide eſſent, non iſtiuſmodi verbis ſeducerentur, dum vacante per ocium
animo,capaces ſe præbent huiuſmodi traditionum, ex quibus germinat inſolentia immode-
ſtiæ, & vecordiæ ferocitas, excutientes odio prætereunt Prophetarum iudicia, & Apoſtolo- B
rum documenta, & Patrum mandata, ipſaſque irrefutabiles domini voces. Contra quos ne-

Hæreticis contradicē dum, cur.

ceſſarium eſt, vt argumentis ad refellendum vtamur in hoc, vel vt reſipiſcentes perſpiciant,
vel ne alios decipiant, dum comprehenſionem facillimam pollicitantur de Christo, non in-
telligentes nec quid dicunt,neque de quibus aſſeuerationes faciunt. Patres enim dixere con-
ſubſtantialem Patri Filium eſſe,ac deum verum ex deo vero, perfectum ex perfecto,ac dein-
de vbi deſcenderat propter noſtram ſalutem, incarnatum, hominemque factum eſſe: poſt-
modum autem vbi paſſus eſſet reſurrexiſſe. Sed ne quis audita paſſione & reſurrectione, im-
mutatum eſſe deum Verbum, cogitet, immutabilitatem naturamque Filij ab omni enarra-

Hæreticorū inuenta & ſophiſmata.

tione, alterationeque liberam cum iudicio definiunt. Ipſi contra vel alterationem imaginan-
tur, vel commentitiam hiſtoriam paſſionis ſuſpicantur, interdum increatam ſupercæleſtem-
que domini carnem aſſerentes interdum eam deitate conſubſtantialem eſſe,deinde aiunt lo-
co eius hominis, qui in nobis interior dicitur, mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe: in-
ſtar enim inſtrumenti, eum circumferentia corporis vſum fuiſſe, quippe fieri non potuiſſe, C
vt homo perfectus exiſteret. Vbi enim perfectus homo, ibi & peccatum, duoque perfecta
in vnum conflari non poſſe. Alioqui futuram in Chriſto, quæ in nobis eſt, pugnam pecca-
ti, noſtroque more deſideraturum purgationem, ſi id quod ſentit intelligitque, & carnem
agit in nobis,chriſtus quoque in ſeipſo homo factus poſſedit. Sed illum inquit corpus ſine mē-
te, & ea vi quæ intelligit cogitatque, poſſediſſe, vt mens eſſet in eo, & inſcius ſit vndiquaque
peccati, tum ratione diuinitatis, tum ratione carnis, quæ cogitandi vim nullam habuit. Non
enim peccat caro agentis carnem,hoc eſt, ſapientis, intelligentiſque, ſi non ante facinus pec-
cati ab eo præcogitatum fuerit, neque operatur per corpus ad conſummationem peccati,
vnde carnis quidem nouitatem chriſtus oſtendit, pro ratione ſimilitudinis. Eius autem, qui
in nobis ſenſu cogitandique vi præditus eſt,nouitatem,per imitationem & ſimilitudinem, &
abſtinentiam peccati, vnuſquiſque in ſeipſo oſtendit, atque ita intelligitur Chriſtus ſine pec-
cato. Hæc ſunt illorum ſophiſmata, & euerſionis inuenta. Nec eſt vna illorum ratio: multa
enim incredulitatis diuerticula humanis ratiocinationibus excogitata. Proponamus igitur

Pſal. 109.

diuini placiti voluntatē. Iurauit enim (inquit dominus)& non pœnitebit: & veriſſimæ œco-
nomiæ conſummationem,& abſolutiſſimi beneficij gratiam viciſſim percunctantes iſtorum D
intellectus,an propheticis annunciationibus coaſtipulentur, an Apoſtolicas doctrinas ſequā-
tur, an in Patrum mandatis incedant, an irrefutabiles domini voces non reiiciant, vt ex Pro-
pheticis indiciis, & Apoſtolicis doctrinis, & ab operibus à domino deſignatis concilietur ve-
ritatis confeſſio, & erroris explicatio. Dicite igitur vos, veſtri noui Euangelij repertores,cum
non ſit aliud Euangelium,quàm quod vobis eſt Euangelizatum, carnem Verbi creatam eſſe,
vt vel deitatem Verbi recidiſſe, mutatámque eſſe in carnem, imaginemini, vel inſtitu-
tionem paſſionis & mortis, & reſurrectionem, opinationem meram arbitremini: ſola

Caro chriſti non eſt increata, quia patibilis.

enim Sancta illa deitatis Trinitas increata, æterna & incommutabilis eſt,& nullius varia-
tionis capax. Quum autem Chriſtus ſecundum carnem ex hominibus originem habeat,
vt vnus ex fratribus noſtris ſit, quemadmodum ſcriptum eſt: patibiliſque ſit & primo-
genitus ex reſurrectione mortuorum vt à lege prædictum fuit, quomodo à vobis, quod
increatum eſt,patibile dicitur? aut quomodo id quod patibile eſt, increatum exiſtimatur?

Nam

A Nam qui & increatam ſubſtantiam Verbi patibilem dicunt, in diuinitatem blaſphemant: & qui carnem quæ patibilis eſt, & oſſibus & ſanguini, & animæ, & vniuerſo corpori adaptata eſt, palpabilis & viſibilis creata, increatam dicunt, duabus ruinis præcipitantur, præſtigium quoddam apparentiámque meram ſpecie tenus exhibitam, ſupplicium paſſionis ſuſpicantes, ſecundum Manichæorum impietatem, aut talem ſtatuitis increatæ diuinitatis eſſentiam: Et quid adbuc queramini de iis, quæ in humana forma ſecundum carnem Deum imaginantur, ſed dicitis increatum eum fuiſſe, eò quòd vnitio facta ſit cum increato. Iam hinc vobis veſtra erratio, ſuiipſius refutatrix oſtendetur. Nam carnis vnitio cum Verbi diuinitate, ex vtero originem traxit, ibi enim eam Verbum, cum è cælo aduenifſet conſtituit, quippe quæ non erat antequam cælitus Verbum aduenirer, aut quàm deipara virgo Maria ſola ex Adam deriuaretur, aut cum ſponſo ſuo Ioſeph ex Abraham & Dauide ſtemma ſuum deduceret, quum duo eſſent in carne vna, quemadmodum ſcriptum eſt: verum non mutua inter ſeipſos coniunctione, ſed quia ex vno ortum ſuum naturamque traherent. Nam eos intactos mãſiſſe, teſtimoniis probatum eſt. B Naſcitur igitur Chriſtus in Bethleem Iudæ, Ioſephum patrem ſuum vocans, vnum eundémque cum Maria reſpectu Adæ, vnde ambo pariter originem ducebant, in cunis repoſitus, & à Simeone in templo geſtatus, & circumciſioni carnis ſecundum legem adhibitus, gradúmque augmenti pro ætate faciens. Si igitur increatus iſta vnitione factus eſt, qui factum, vt non abſolutus ſtatim perfectúſque ſit viſus, ſed pro voluntate verbi incrementum ſumpſit? quippe cum increato augmentum adiungere impium ſit. Nam quod in creatũ eſt, ſua natura increatum cenſetur, nec incrementi nec decrementi capax. Quod autem communionem habet cum increato, aut counitum eſt, pertinere ad increatum, propriúmque eius dicitur, non tamen hoc ipſum increatum nominari poterit: ne benedictio vnionis, in obliuionem abeat, ignaua fiat condonationis vtilitas, pereat gratia, ac in deſperationem concidat humanitas noſtra, etiamnon in infirmitate conſtituta, ſi intelligat Deum nobiſcum nullam neceſſitatem ſanguinis aut cognationem habere. Quis enim increatum audiens Domini corpus, ſeque creatum conditumque agnoſcens, non intelligat falſas eſſe ſcripturas, ſeque cum Chriſto non habere communionem, ſi increatus increatum corpus aſſumpſit? C Ocioſa eſt igitur prima illa plaſmatio, periit originarius primique exemplaris Adam, cuius nos vſque in hodiernum diem poſteri ſumus, ſtirpis ſucceſſioníſque ratione. Quomodo igitur Chriſtus nos ſuimet ipſius participes fecit? quomodo Apoſtolus dicit: Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur, ex vno omnes? Cæterum, ne quis auſit de diuinitate filij ſic cogitare, quòd quemadmodum nos ex Deo ſumus, eodem modo & filium ex Deo eſſe, in quam ſententiam impientiſſimi omnium Ariani loquuntur, aut certe ſecundum carnis ſpecimen, aut formam ſerui, hoc eſt, protoplaſti Adæ quam accepit, quum eſſet in forma Dei, Deus ipſe ſubſiſtens. Prorſus inter res creatas increatum appellatur, quod nondum exiſtit, quia in rerum naturam nondum prodiit. Ne igitur, quum neutiquam factam eſſe in verbo carnem ſuſpicamini, ſub ſpecioſo vocabulo inficiationem adornetis, vt nihil in increato fateamini. Increata enim ſola deitatis ſubſiſtentia intelligitur, quapropter increatam naturam patibilem, aut patibilem increatam appellare, impium dictum eſt. Creatitiam enim hominis conditionem, non vnitione verbo propriam fieri, ſed coæternam Dei naturæ fuiſſe, exæquatam identitate naturæ, impium eſt cogitare. Carnis enim & ſanguinis, & oſſium ſpecimen exhibuit dominus, animi quoque dolentis, perturbati & anxij. Hæc nemo D dixerit ex natura deitatis eſſe: propria autem Dei ſecundum naturam facta ſunt, quod Verbo placuit erigere humanam progeniem, eiuſque naturam peccato, corruptione, & morte diſſolutam, in ſeipſo conſolidare per imaginem nouitatis. Quapropter peccati quidem condemnationem in terra, piaculi ſiue execrationis abolitionem in ligno, corruptionis redemptionem in ſepulchro, mortis condemnationem in inferno peregit, omnia loca permeans, vt totius vndecunque hominis ſalutem perficeret in forma noſtræ imaginis quam indutam habuit, ſeſe oſtendens. Et quia iam Deus erat, nihil illi opus fuit vt naſceretur ex fœmina, nihilque creatori ſeculorum neceſſarium, vt ab ea ætate incrementum ſumeret: aut cruce, ſepulchro, infernóue vteretur, quibus rebus obnoxij eramus, niſi nos ille requirere voluiſſet, nos per formam ad noſtri ſpeciem effigiatam viuificans, & ad ſimilitudinem imitationémque perfectæ imaginis prouocans. Imitatio autem quomodo ad perfectitudinem ſeſe effingat, niſi ſit abſolutum exemplar, liberúque ab omni vitio, iuxta verba Apoſtoli, Exuti veterem hominẽ, ac induti nouũ, qui ſecundũ deũ creatus eſt, in ſanctitate, iuſtitia & veritate? vnde igitur hanc diſciplinã hauſiſtis: vt eũ non vereamini increatũ dicere? ſi igitur natura ex tranſ-

Verbi ſubſtantia increata, & impaſſibilis.

Caro Chriſti non ſit creata propter vnitionem cum Verbi diuinitate.

Abſurdũ.

Fruſtranea eſſet incarnatio ſi caro aſſumpta eſſet increata.

Hebr. 2

In Chriſto ſola deitatis ſubſtantia eſt increata.

Concluſio.

Ephe. 4

formatione increata redditur, ac proinde & inuiſibilis & immortalis, ne iam vlterius mor- A
talis, ſed mortis incapax: quomodo igitur dominus mori potuit, ſi is qui increatus erat, vt in-
creatus ſeſe in terra geſſit: aut quomodo qui inuiſibilis erat, palpabilis eſt redditus? quemad-
1. Ioan. 1. modum ſcriptum eſt: Quem vidimus, & manus noſtræ palpauerunt: Qui fit igitur, vt ea di-
catis, quæ neque ſcripta ſunt, neque fas eſt cogitare? Suppeditabitis certe omnibus hæreticis
Rhetorius. ſecundum dogma Rhetorij, ſententiam longe impientiſſimam, cuius impietatem vel verbo
Exhortatio enunciare horrendum. Aut igitur negate ſacras ſcripturas, aut eas agnoſcentes, abſtinete à
verbis diuerſis à ſcriptura, quæ prorſus habent inſanabilem impoſturam: ſed reſpondetis, nos
rem creatitiam non adoramus. O ſtulti, cur non cogitatis, creatum domini corpus non offer-
re debere adorationem eius, qui increatus eſt? Et quia increati corpus factum eſt, ideo eius
Caro christi adoranda. corpus dicitur, cuius factum eſt: ac proinde illi ſacra offertis, adhibetiſque veſtram adora-
tionem, eáque de cauſa rite legitimaque ratione adoratur, & diuina adoratione colitur, deus
enim Verbum eſt, cuius proprium eſt corpus, ideóque cùm acceſſerant mulieres ad domi-
num, prohibitis iis, dixit, Nolite me tangere, non enim aſcendi ad Patrem meum, indicans
Ioan. 20. opus eſſe aſcenſione. Attamen accedentes tenuerunt pedes eius, atque adorauerunt. Pedes B
tenuerunt, Deum adorauerunt. Etiam alibi dominus dixit: Palpate & cognoſcite, quoniam
Luc. 24. ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere, quanquam & ipſe spi-
ritus ſit: Deus enim Spiritus: Quomodo ergo dixit ea ſeſe habere, ſimúlque oſtendit? Quo
ſenſu igitur hæc verba vſurpauit, Spiritus oſſa & carnem non habet, ſicuti me habere videtis?
An hoc docere voluit, Spiritus naturam inuiſibilem eſſe, palpationem vero circa corpora
noſtri generis contingere, quòd ſibi ex virgine comparauerat, non operandi modo, ſed gignen
di ratione, vt corpus eſſet, & naturale, & inſeiunctile, vel rurſum ſecundum naturam deita-
tis Verbi, ſic enim mors accidit, corpore quidem ex natura ſua eam ſuſcipiente, verbo vero
ex voluntate eam admittente, & pro poteſtate ſua proprium corpus in mortem proiiciente,
vt naturaliter pro nobis pateretur. Tota enim natiuitatis mortiſque ratio ad noſtri requiſitio-
nem recuperationémque ſpectat. Id quum ita ſit, & confeſſum habeatur in Catholica Eccle-
Manichæorum error & pertinacia de incarnatione Verbi. ſia, quî fit, vt vos rurſum dicatis, in cælo ſibi ideo Chriſtum feciſſe cæleſte corpus, vt è cælo il-
lud in terras deportaret, & inuiſibile, viſibile redderet, & contumeliæ inobnoxium, obnoxiũ:
& impatibile & immortale, mortale & patibile? At quænam iſthinc beneficentia, ô ſtolidi, ſi C
ea in Chriſto conſtituatis, quæ in protoplaſto? Adæ lapſum incõparabili reſurrectione Chri-
ſtus penſauit, in ſimilitudine carnis peccati viſus, & condemnans peccatum in carne, vt &
carne in terra verſaretur, & incapacem peccati oſtenderet carnem, quam quum ex prima
plaſmatione ipſe Adam habebat ſine peccato, præuaricando capacem delicti fecit, & in cor-
ruptionem mortémque delapſus eſt: hanc ſuæ naturæ reſtituit Chriſtus, & proinde impec-
cabilem reddidit, vt declararet opificem extra culpam fuiſſe: & ſecundum primordialem crea
tionem eam inſtaurauit, vt ipſe eſſet impeccabilitatis ſpecimen. Quur igitur imaginentur
Chriſti corpus non eſt cæleſtis naturæ. perditi, cæleſtis naturæ eſſe Domini corpus, quum Adam illud è cælo in terram detulerit,
Chriſtus è terra in cælum extulerit: & quod Adam impeccabile & damnationi inobnoxium
in corruptionem & damnationem deduxerat, hoc Chriſtus incorruptibile, expiatorium-
que mortis oſtendit, vt in terra poteſtatem dimittendi peccati, & in ſepulchro incorruptibi-
litatem, & in deſcenſu inferorum, ſoluendæ mortis poteſtatem oſtenderet, & annuncian-
di omnibus reſurrectionem eò quòd creauerit Deus hominem ad immortalitatem, & ad
Gene. 1 imaginem ſuæ æternitatis illum fecerit. Inuidia autem diaboli, mors inuaſit mundum, quem
tyrannide mortis oppreſſum incorruptionem non neglexit, ipſe factus homo, & neutiquam D
abhorrens hominis ſpeciem aut contemnens humanam naturam, non obſcuritet ſeſe re-
Philip. 2 præſentauit: ſed quum Deus natura eſſet, homo efficitur, vt in vtranque partem omnino per-
1. Cor. 15 fectus eſſet, idque per verum & naturalem naſcendi modum. Ideo dictum eſt, Et donauit
Adami corpus animale quomodo Chriſti corpus ſpirituale quomodo. illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt regnaret in cælis, & poteſtatem haberet iudicij
faciendi, omnium opifex & architectus verbum, hominis filius viſus eſt, nõ aliud quàm ſecũ-
dus Adam factus, vt res ipſa ex nomine patet, eóque protoplaſtum priorẽ eſſe Apoſtolus oſten-
dit, primum inquiens animalem, ſecundum ſpiritualem. Cęterum, quum eos, alterum anima-
lem, alterũ ſpiritualem appellet, non aliud in hoc quàm in illo corpus innuit, ſed idẽ in vtroq;.
Primum quidẽ corpus, quia viribus animę ſubſiſtebat, animale, ſecundũ quia vi & natura ſpiri
tus, ideo appellauit ſpirituale. ſpiritus enim verbũ deus. Ita enim ꝙ de nobis quoque dicitur in-
telligendũ eſt, dũ ait: ſpiritualis diiudicat omnia, animalis nõ percipit ea quę ſunt ſpiritus, quã-
quã idem ſit corpus amborũ, & hunc cõmunicatione ſpiritus intelligẽtem, ſpiritualẽ oſtendit:

alterum

A alterum ſolummodo animæ vi imbutum,animalem. Quapropter ſi ita eſt in rebus noſtris,nõ
homo tantummodo dicendus Chriſtus, quaſi nouus aliquis è cælo delapſus, ſed & Filius ho- *Concluſio.*
minis factus. Si igitur in terra factus eſt Filius,quanquam ex ſemine viri genitus non ſit, ſed ex
Spiritu ſancto,tamen etiam protoplaſti Adæ filius intelligitur. Non enim alius quiſpiam ſcrip-
tus eſt homo in cælo fuiſſe, præter Adam qui ex terra eſt, vt & ex cælo habeat corpus & filius
hominis ſit præter Adam. Ideo Matthæus Filium Abrahæ & Dauidis ſecundum carnẽ ſcrip-
ſit: Lucas vero eum filium Adæ,& Dei, in deducenda ſtirpe oſtendit. Si igitur diſcipuli eſtis
Euangeliorum, ne loquamini contra deum iniquitatem, ſed per ſcripturas incedite: Quod ſi
diuerſa à ſcripturis fabulari vultis,cur nobiſcum concertatis, qui neque loqui neque audire ſu
ſtinemus,quod extraneum ſit ab iſtis? dicente domino,Quòd ſi vos manſeritis in meo ſermo-
ne, vere liberi eritis. Quo pacto igitur aut fideles aut Chriſtiani habeamini, qui neque ſecũ- *Ioan.8.*
dum ſcripturas inceditis,neque fidem rebus geſtis habetis: ſed quę ſupra naturam ſunt,ſtatue-
re audetis? Si parum eſt, vos moleſtos eſſe hominibus,cur Deo quoque moleſti eſtis? Nam ſi
B illi, qui Prophetis non crediderunt, condemnati ſunt: quanto magis condemnandi ſunt, qui
non auſcultãt ipſi domino? Vos enim pro iis,quæ ille voluit vſurpare,ad propulſationem mor- *Eſa.7.*
tis & peccati, pro iis(inquam) alia atque alia ſubiicitis,alia dicitis & excogitatis. Quem,ſi con-
fitemur & agnoſcimus,& ipſe nos viciſſim agnoſcet: ſin inficiamur, & ipſe nos inficiabitur: ſi
fidem illi non habemus, ipſe tamen fidus manet: ſeipſum enim inficiari non poteſt. Quæ igi-
tur eſt iſta veſtræ immodeſtiæ vecordia, vt loquamini quæ ſcripta non ſunt: & cogitetis quæ *Manichæorum vecordiam &*
aliena ſunt à pietate? quippe qui carnem deitate conſubſtantialem audetis aſſeuerare, non vi-
dentes duplicem veſtri erroris impietatem. Hæc enim ideo à vobis inſtituta ſunt, quò vel ca- *audaciam*
ro eius negari poſſit,vel deitas blaſphemias lædi: dum affirmatis eum qui ex Maria prodiit,Pa- *arguit.*
tri conſubſtantialem eſſe. Cæterum veſtra iſta, quæ vulgo exiſtimatur, circũſpecte loquendi
ratio, mox apparebit, vel curioſe affectata, vel ſtulta eſſe: quis enim fidelium non confiteatur
Dei Verbum quod aduenit, & ex Virgine homo prodiit, eſſe Patri conſubſtantiale, idémque
ex ſemine Abrahæ oriundum, eius filium recenſeri? & quamuis conſubſtantiale Deo ſit, ta-
men ſecundum carnem filium Dauidis appellari, Apoſtoli quoque & Euangeliſtæ ita genealo-
C giam Chriſti faciunt ſecundum carnem. Quomodo igitur talia dicentes,proferre non erubeſ-
citis,carnem ex ſemine Dauidis oriundam, cõſubſtantialem cum Verbo eſſe? Stolida ſunt iſta
quæ garritis,eò quòd vobis in mentem non veniat,eum qui alteri conſubſtantialis eſt, eãdem
omnino naturam habere,ſed tamen ſua perfectitudine & ipſum ſubſiſtere. Quemadmodum
filium Patri conſubſtantialem eſſe ex ſacris literis in confeſſo eſt, & perfectus cum perfecto
agnoſcitur: ita quoque & Spiritus ſanctus, eò quòd ipſa Trinitas inter ſe conſubſtantialis ſit. *Simile.*
Dabitis igitur conſubſtantiali carni perfectitudinem cum Verbi perfectitudine? eritque ſecun *Vt filius*
dum vos quaternitas,non Trinitas. Sed quódnam eſt iſtud commentum impietatis? dicitis car- *conſubſtan*
nem conſubſtantialem fuiſſe: qua igitur ratione conſubſtantialis fuerit? ideo,dicitis, quia caro *tialis eſt*
facta eſt verbum, & Spiritus facta eſt. ſi ea, quę ex natura diuinitas non fuit, diuinitas effici- *Patri ita*
tur, cur igitur incuſatis Arianos, qui iſtiuſmodi opinionem de verbo in medium adferunt, *& Spiri*
quum tamen ſcriptura in contrarium dicat: verbum carnem factum eſſe, non carnem Ver- *tus Sãctus.*
bum: ideóque dictum eſt, verbum carnem eſſe factum, quoniam caro, Verbi caro facta eſt, *Abſurdũ.*
& non hominis alicuius: hoc eſt, deus homo factus eſt, & caro dicitur factus eſſe, ne omit-
teretis carnis vocabulum. Quòd ſi igitur contenti non eſtis iſta Verbi cum carne vnione: at- *Verbum caro factum*
D que eo ipſo quod Deus homo factus eſt, certe neque audire, neque credere conſtituiſtis, *eſt. quomo*
quum vobis ſatis fieri nequeat tam modeſta, religioſaque ſuper omnem commentationẽ *do.*
dicendi ratione, dum corpus Dei auditis eſſe, idque ſecundum eum qui dicit: Qui transfi-
gurabit corpus noſtræ humilitatis, vt ſit conforme corpori gloriæ ipſius. Qua in re argumen-
tum futuræ reſurrectionis oſtenditur, quod etiam tum appellatur corpus, cùm iam corpus eſt
gloriæ eius. Quin ipſe dominus hoc ipſum loquitur, Cum venerit Filius hominis inquiens:
Vbi filium hominis iudicem factum eſſe declarat viuentium & mortuorum, regem & domi-
num. Sed exterminare cupitis vocabulum corporis, neque tolerare poteſtis eum deinceps ho- *Philip.3*
minem appellari. Qui fieri poteſt, vt diuinas ſcripturas legiſſe videamini? quũ Matthæus ſcribat *Mat.1.*
Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ. Et Ioannes, In principio erat Verbum *Ioan.1.*
& verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. vbi ſcriptura oſtendit eum & deum,& filiũ *Chriſtus filius Dei,*
Dauidis exiſtimandum, ſi diſcriminatim vnumquodque ſeorſum inſpicere velitis, duos dixeri- *& Dauidis*
tis ſecundum humanam rationem, ſin ſacris literis eruditi crediderítis, verbum quũ deus eſſet *appellatur*

Filium hominis eſſe factum, cognoſcetis vnum eſſe Chriſtum, eundémque & Deum & hominem, vt duplex prædicatio ſuper eius aduentu facile perſuadere poſſet, tum eius patibilitatem, tum impatibilitatem, vt quũ dicit Apoſtolus: Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum pro nobis, quique eſt deus ſuper omnes benedictus in ſecula, Amen: & quum Timotheo ſcribit: Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid, excitatum à mortuis. Et, Mortem eius prædicamus donec veniat. Aut igitur conceſſione conſubſtantialitatis, tollitur vocabulum carnis aut hominem dici Chriſtum, negatis: aut non amplius mortem eius annunciatis, donec veniat, tollentes ſacras ſcripturas: aut ſi mortẽ annunciatis eius, qui veſtra ſententia conſubſtantialis Deo eſt, fieri non poteſt, vt cum carne paſſum confiteamini: aut ipſam Patris, & Spiritus ſancti deitatem, cõtenditis mortis capacẽ fuiſſe, ac proinde impij eſtis ſuper omnes quotquot ſunt hæretici. Mors enim in carnem Verbi quòd Patri conſubſtantiale eſt, introducta fuit: ſiquidem neque Pater, neque Spiritus carnem geſtauit, vt impie Valentiniani diſcipuli calumniantur: Sed verbum caro factum eſt. Ideo nos confitentes deum & hominem Chriſtum eſſe non diſſeptationis cauſa iſtud dicimus, abſit, ſed ſecundum ſcripturas, vt morte eius paſſionéque vere acta, eaque deprædicata, donec veniat, in carne quidem Verbi paſſionem & mortẽ confiteamur: ipſum tamen Verbum incommutabile, & inalterabile eſſe, fide cognoſcamus. Idcóque idem eſt qui paſſus eſt, & non paſſus: diuina quidem natura incommutabilis & inalterabilis: carne tamen paſſus, vt dixit Petrus, & mortem guſtare volens, eò quòd factus ſit mediator Dei & hominum: Mediator vero vnius non eſt, deus autem vnus eſt. Quapropter errant qui dicunt, aliũ eſſe qui paſſus ſit, & alium eſſe qui non ſit paſſus. Non enim alius eſt præter ipſum dei Verbum, quod paſſionem & mortem recepit: ſed idem illud impatibile & incorporeum, carnis generationem tolerauit, & iis omnibus perfunctus eſt, vt haberet quod offerret pro nobis, ac proinde dicitur præſtantior Angelis factus. Cæterum, nequaquam Filius dei creator Angelorum, præſtantior Angelis factus eſt, quaſi qui aliquãdo illis deterior fuiſſet, ſed forma ſerui, quam ipſum Verbum ſibi propriã fecit & vendicauit, naturali generatione præſtantior, exoriens ex protoplaſto Adam, & nos ſibi arrogat, proprióſque facit, vt dictum eſt à ſanctis & domeſticis dei, deique caro ſecundum naturam facta eſt, non, quòd conſubſtantialis deitati Verbi, & quaſi coæterna eſſet, ſed quòd propria illius caro per naturam facta ſit, & indiuiſibilis ratione coadunitionis, ex ſemine Dauidis & Abrahæ, ex quo nos quoque progeniti ſumus. Quod ſi deo conſubſtantialis eſt caro & coæterna, supereſt vt inferatis, etiam omnia creata, coæterna eſſe cum deo omnium creatore. At, qui (quæſo) illi pro Chriſtianis haberi poſſent, qui iſtiuſmodi laqueis ſeſe inuoluũt? Siquidem conſubſtantialitas vt impatibilis eſt, ita mortis quoque inſuſceptibilis exiſtimanda eſt. Conſubſtantialitas porro vnitionem perſonarum non admittit: adeo, vt pro ſpecioſo veſtro commento, aut carnem ex Virgine negetis, aut in deitatem blaſphemi ſitis. ſin autem confitemini, eo modo Filium eſſe conſubſtantialẽ Patri, & ſpiritum Sanctum, quomodo ipſa caro, quæ paſſionem ſuſtinuit, vana & veſtra fides: paria enim ſentitis cum impiis Arianis, male excipientes has voces, Verbũ caro factum eſt, vt verbum non amplius ſit Verbum, ſed vt caro ſit Verbum. Atqui, verbum ita caro factum eſt, vt verbum ſemper verbum remanſerit, ſed tamen carnem haberet, in qua paſſionem & mortem ſuſciperet ſub humana ſpecie, vſque ad ſepulchrum & infernum deſcendens, in qua ſpecie etiam reſurrectionem mortuorum perfecit, carnis, ſanguinis, & animæ, argumenta indiciaque de ſe præbens, per propriam & indiſſeparabilem (vt ſcriptum eſt) carnem ex ſemine Dauidis. Quid enim aliud apud vos dixit Marcion? nónne cęleſti ſpecie corpus fuiſſe, idque in ſimilitudine humana, ſed citra veritatem? Quid aliud prolocutus eſt Manichæus, quàm diuinũ corpus, eius corpus extitiſſe in ſimilitudine ſola, non in veritate, alienumque ab humana carne? quam ex ſe peccatum dicere citra actionem, hominum eſt impiè ſentientium. Cæterum, talis eſt illorũ impietas, quamobrẽ nefas eſt piũ hominem iſtiuſmodi verborũ commentis vti, ſed contra, ita ſentiendũ eſt: ante ſecula, verbum quod eſt filius Dei, deo Patri conſubſtantiale eſſe, & extremis tẽporibus ex ſancta deipara virgine, Adę plaſmationem conditionemq; inſtauraſſe, eamque ſibi naſcendo propriã feciſſe, atque ita viſus eſt chriſtus homo, qui ante ſecula deus erat: & nos mẽbra chriſti ſumus, vt ſcriptũ eſt, ex carne eius, & ex oſſibus eius. Quorſum igitur tanta contentio nouarũ inuentionum, vt humano ingenio, ea quæ ſunt ſupra humanum intellectũ definiatis, dicentes, pro interiore in nobis homine mentem ſupercæleſtẽ in chriſto fuiſſe? O nefariã ſententiã, & verba imbecilia & indecora, quibus hoc nõ ante omnia in mentẽ venit Chriſtum non ſimpliciter dici: ſed in ipſo nomine quod vnum eſt, vtramque naturam ſignificari, & diuinitatis & humanitatis, idcóque Chriſtum & hominem & Deum appellari, quanquam

Marginal notes: *Roma. 9.* — *2. Tim 2* — *1. Cor. 11.* — *Valentiniani error.* — *Ioan. 1.* — *1. Pet. 3* — *Chriſtus præſtantior Angelis factus quo modo.* — *Caro nõ eſt Deo conſubſtantialis. Abſurdũ.* — *Marcion. Manichæus.* — *Fides catholica.* — *Mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe nepharũ eſt dicere.*

A quam vnus ſit Chtiſtus. Vanum igitur veſtrum ſcitamentum eſt, conantium diuerſum quid, & alterum extra ipſum Chriſtum, in Chriſto conſtituete. Cæterum, illi qui abuſiue Chriſti nominantur, forſitan quantum ad nos attinet, ita ſpectari poſſent: Qui autem ex natura & ſolus, eſt verus Chriſtus, non ab humana ratione deſcribetur, vt vos pro veſtra impudentia audetis, quum nullus neque Propheta, neque Apoſtolus, aut quiſpiam Euangeliſtarum ita locutus ſit, quæ vos loqui ſuſtinetis, idque animo impudenti. Si enim alter eſt Chtiſtus præter cæleſtem mentem in eo ſitam: perfectaque tes, mens eſt: Duo igitur ſecundum veſtram opinionem Chriſti exiſtunt: & io eo, quo vobis maledicere eſt placitum, tefutamioi. Nam ſupercæleſtem mentem etiam Prophetæ habuerunt, qui cæleſtia, futuraque, quaſi iam præſentia enunciabant: ideóne iſta verba commenti eſtis, quo negari poſſet, interiorem hominem io Chriſto fuiſſe? Quid igitur de anima dicetis, quum & corpus & anima intetior ſit homo, quod quodammodo ſanguinem & carnem dixetis: ſed ſicuti corpus & ſanguis ſubiacent palpationi, neque vulnerationem effugiunt, quum res viſibiles ſunt: ita nobis oſtendite animam iſtis ipſis non ſubiacete, & viſibilem eſſe: Aut ſi oſtendere non poteſtis, euidens ra-

Mentem ſupercæleſtem Prophetæ habuerunt. Simile.

B tio eſt animam ſub oculos non venire, neque interimi ab homine, vt corpus interimitur, ſicuti à domino prædictum fuit. Credite igitur animam, interiotem hominem eſſe. Quoniã id & à prima plaſmatione oſtenditut, & à ſecunda diſſolutione commõſtratur, quum non ſolum in oobis, ſed & in Chriſti quoque morte idipſum patear, corpote nõ vltra ſepulchtum delato, anima ad inferos penetraote, locis ingenti intetuallo diſcriminatis, ſepulchro quidem id quod corporeum erat, quia ibi cotpus aderat, recipiente: inferno vero id, quod incorporeum fuit. Qua tatione igitur factum eſt, vt quum dominus adeſſet incorpotaliter, pro homine à morte ſit agnitus? Vt earum animarum quas inferus teoebat, vincula, ſua anima ioobnoxia quidem vinculis mortis, ſed tameo quæ quaſi obnoxia facta eſſet, diſrumperet? explicans illis modum rationemque ſuæ teſurrectionis, vt Plaſtes ille & conditor hominis, hominem damnatiooi ſubiectum, ipſe præſens ad plenum liberaret in ſua forma? Non enim mors præualeſcens ſubiecit ſibi humanam Verbi animam, vt viocula illi inoecteret: nec corruptio per tyrannidem inuadens, in eius corpus vim ſuam exercebar ad putrefactionẽ, quaſi rebus male curatis, minime gentium: id eoim de eo cogirare ptorſus impium eſt. Sed qui de

Anima eſt homo interior.

Anima Chriſti ad inferos penetrauit.

Anima Chriſti non obnoxia morti.

C Adæ inobedientia quęſtionem habuit, iudicióque peracto duplicem pœnam in ſeotentia ſua complexus erat, dum rei terreſtri ita loquitur, Terta es, & in tertam reuerteris, atque ita pro decreto, domini corpus in terram abſcedit, animæ autem dixit, Morte morieris, atque hinc eſt, quod homo io duas partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat, condemnatur. Ac proinde opus fuit illo ipſo iudice, qui hoc decretum tulerat, vt ipſe pet ſe ſententiam ſolueret, ſub ſpecie condemnati, incondemnatum ſe ſyncerumque à peccatis oſtendens, vt hominem Deo teconciliaret, hominemque totum in libertatem vindicaret, io nouitate imaginis Filij eius Ieſu Chriſti domini noſtri. Iam ſi mihi alium locum condemnationis præter hos duos oſtendere poteſtis, meriro hominem dixeritis tripliciter diuidi, & ex duobus locis reuocatiooem factam eſſe, & in tertio manere colligatum in vinculis. Quòd ſi tertium aliquem locum oſtendere non poteſtis præter ſepulchruoı & infernum, ex quibus plane ereptus eſt homo, Chriſto aſſertore, pet ſuam ſpeciem cum noſtri ſimilitudine cõgtuentem, eamque veram & neutiquam imaginatiam. Cúr igitur dicitis: Deum noodum propitiatum eſſe? aut qua de cauſa Saluatot aduenit? an quia impotens fuit, vt totum hominem à compedibus vindicatet? an quia peccatorem abominetur? an quia metus illi eſt, ne contagionem pecca-

Gene. 3.

Homo in duas partes diſcerpitur.

D ti ſentiat, ſi ipſe, quum Deus ſit, ioterger homo fiat? Atqui iſtiuſmodi cogitatus nimia impietate ſcatent, Aut cur in definiendo peccato, ex natura eſſe peccatum aſſeritis? idque ex opinione impiiſſimi Manichæi? Hæc dum ſentitis, crimioatores vos oſtenditis opificij naturæ. Num, quum Adamum ab initio fingebat Deus, congenitum illi peccatum inſeuit? Quorſum igitur opus fuit præcepto, aut quid eum, vbi peccarat, condemnauit? cur aote inobedientiam non cognouit bonum & malum, quem Deus finxerat ad immortalitatem, & ad imaginem ſuæ æternitatis, natura quidem ſine vitio peccati, voluotate tamen libera inſtructum? Cæterum mors, inuidia diaboli, mundum inuaſit, excogitaro inobedientiæ inucoto, atque ita ex ioobedientia præcepti diuini, factus eſt homo capax ſuperſeminationis diaboli ac peccatũ iam inde in natura receptum, ad omnem concupiſcentiam ſtimulabat, non tamẽ vt diabolus eam naturam finxerit: abſit, nunquam enim diabolus, naturæ opifex (vt Manichæorum impietas cenſet) ſed naturæ peruerſio, ex præuaricatione id efficit, & ita mors tyrannidẽ habuit in omnes homines, ideoque dictum eſt: Venit filius dei, vt perderet opera diaboli.

Manichæi error in peccato definiendo.

Peccatum ex natura non eſſe.

Peccatum per inobedientiam mundum inuaſit.

1. Ioan. 3

Mors prævaluit hominibus, quomodo. Ioan. 14.

Quanam (quæſo) ratione? ea nimirum, qua naturam à Deo quidem factam, nulloque crimine imbutam, ſed inſtigatam à diabolo ad prævaricationem mãdati diuini, & ad inuentum peccati mortis, Verbum Deus in ſe reformauit, neque vlterius eam fraudis diaboli, aut inuenti mortis ſuſceptibilem reliquit? Ideóque dictum eſt à Domino: Venit princeps mundi, & in me non inuenit quicquam. Quòd ſi princeps mundi nihil operum ſuorum inuenit in Chriſto, multo magis Chriſtus nihil ex ſuis creaturis reliquit principi huius mundi. An etiam ea de cauſa nihil inuenit in Chriſto, quia Chriſtus perfectam in ſe nouitatem exhibuit, vt perfectam ſalutem animæ & corporis, in toto homine operaretur, vt perfecta quoque eſſet reſurrectio? Fruſtra igitur Ariani cauillantur, qui carnem tantummodo ſtatuentes, ea quæ de paſſione intelliguntur, ad impatibilem deitatem impie referunt: fruſtra vero & vos ex alio commento paria cum illis ſentitis, quum aſſertores ſitis, mentem ſupercæleſtem, loco interioris hominis, ambitu eius ſpeciei qua continebatur, pro inſtrumento abuſum fuiſſe. Nam ſi id verum, quomodo potuit vel dolere, vel anxius eſſe, vel orare? Scriptum eſt enim. Et conturbatus eſt ſpiritu Ieſus. Atqui iſta nec brutæ, nulliſque cogitationibus inſtructæ carni, nec deitati quæ incommutabilis eſt, congruerint, ſed animæ quæ intellectu eſt prædita, quæ agitur & perturbatur, & intelligibiliter paſſionem ſentit. Quòd ſi hæc ſententia non placet, ſaltem quum triplicia ſint de ea te iudicia, quorum vnum eſt in blaſphemia ſitum, alterum nudam inanémque apparentiam conſtituit, tertium veritate nixum: eligite, quod magis arridet. Nam ſuſpicari non vere hæc de eo eſſe dicta, ſed tantummodo videri dicta, id ſecum trahet, vt quæ facta de eo dicantur, opiniones ſint & ſimulationes, non verè res geſtæ. Iam ſi vere dicta ſunt de dolore, de anxietate, qui poſſunt ea quadrare in ſupercæleſtem mentem, ſiue afflatum numinis, quæ humanæ ſunt animæ, vt intelligas, mentem illam quæ immutabilis eſt, mutatam eſſe in dolorem, anxietatem, & perturbationem? Impia eſt iſtiuſmodi ſententia.

Arianorũ & Manichæorum cauillationes ociosa. Ioan. 13.

Ieſus turbatus eſt ſpiritu, quomodo intelligendum.

Nam tametſi dixerit Euangelium, Ieſum ſpiritu fuiſſe conturbatum: ipſe tamen Dominus declarauit, de anima ſua hoc intelligendum eſſe, quum dicit: Anima mea turbata eſt. Quòd ſi ſuæ animæ ſenſum dominus oſtendit in compaſſionem noſtræ animæ, vt ita & ipſius intelligeremus, paſſionem, & eum tamen impatibilem confitemur: Sicuti enim ſanguine carnis ſuæ liberauit nos, ita ſenſu ſuæ ipſius animæ, victoriam pro nobis comparatam ſignificat: Ego (inquit) vici mundum, & alibi: Ei qui dat nobis victoriam. Sed ſicut hic ſub nomine ſanguinis, non quiuis aut communis ſanguis, quemadmodum ab impiis exiſtimatur, ſed ſalutaris à piis hominibus intelligitur, ita quoque mens illa non humanam imbecillitatem, ſed Dei naturam induiſſe demonſtratur, atque ita appellabitur perfectus Deus, & perfectus homo Chriſtus: non quòd diuina perfectitudo, in humanam perfectitudinem tranſeat, quod eſt impium: neque quod duæ perfectitudines ſeorſim ſint conſtituendæ: neque vero ſecundum profectum augeſcentis virtutis, aut acquiſitionem iuſtitiæ, abſit, ſed ſecundum rationem exiſtendi ſine defectu plenam & integram, vt vnus ſit, vtrinque per omnia idem & Deus & homo: ea de cauſa dominus locutus eſt: Nunc anima mea perturbata eſt. Illud autem nunc, tum fuit, quum ipſe voluit: veruntamen, illud, quídnam eſſet, ſignificauit. Non enim quod non eſſet, tanquam quod præſens eſſet, nominauit: aut tanquam ſimulatè dicerentur, & non ex fide, quæ contigerunt: Siquidem naturam fidemque habuere ea quæ acta ſunt, non inanem imaginariamque apparentiam. Igitur, quia natura, non fictione, dominus homo factus eſt: neque inſitum ex natura, neque opere patratum ſtatuere poſſumus in opifice peccatum, quamuis in noſtra natura etiamnum pugna eius rei, quam ſerpens induxit, reperiri poſſet, & ſuperſeminationis progreſſus aliquis propter noſtram imbecillitatem: Verbi tamen incarnatio ſecundum naturam Dei facta, noſtrorum vitiorum ſuſceptibilis non fuit quæ ex vetuſtate etiam hoc tempore in nobis hærere ſolent. Inde enim eſt, quòd docemur exuere veterem hominem, & induere nouum, atque in eo miraculum eſt quod dominus homo factus eſt, ſine omni peccato, eò quòd nouitas in tanto facta ſit, vt oſtenderet vires ſuas. Porro, quæcunque ipſe ſuâ voluntate in natura formauerat, ea ſua voluntate in ſeipſum recepit, vt genituram ex fœmina, incrementum ætatis, numerum annorum, laborem, eſuriem, ſitim, ſomnum, dolorem, mortem & reſurrectionem. Ideóque vbi corruptum fuerat humanum corpus, eo ſuum corpus proiecit Ieſus: & vbi tenebatur humana anima in morte, ibi exhibuit humanam ſuam animam, vt ipſe inuictus à morte, tanquam hominẽ ſe præſentẽ oſtenderet, & ſolueret catenas mortis vt Deus, vt vbi ſeminata fuerat corruptio, inde exoriretur incorruptibilitas: & vbi regnauerat mors in forma animæ humanæ, ibi ipſe ille mortalis præſens, immortalitatẽ exhiberet, atque ita nos participes redderet ſuæ incorruptibilitatis, & immortalitatis

Chriſtus perfectus Deus & perfectus homo. Ioan. 12

Incarnatio Verbi non fuit peccatis obnoxia.

Chriſtus omnia quæ ſunt natura humana in ſe recepit.

A talitatis,per ſpem reſurrectionis ex mortuis: vt corruptibile hoc indueret incorruptibilitatẽ,& *1.Cor.15.*
mortale immortalitatem, vt ſcriptum eſt, vt quemadmodum per vnum hominem inuaſit *Roma.5.*
peccatum in mundum,& per peccatum mors: ita quoque per vnum hominem Ieſum Chri-
ſtum, gratia regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, quemadmodum ſcriptum eſt. Quó-
modo igitur dicitis quod pro interiori homine qui in nobis eſt, ſupercæleſtis in Chriſto fue-
rit? Nónne diuiſus io duas partes vt homo, & in ſepulchro, & apud inferos agebat? Neque
potuit aliud pro alio io redemptionem penſari,ſed corpus pro corpore,anima pro anima red- *Chriſti ani*
denda fuit, & integrum aliquid pro integro homine, hoc eſt, Chriſto penſandum permu- *ma diuiſa*
tandumque fuit, cui coouicia fecêre in cruce Iudæi vitæ inimici inter prætereundum, & ca- *à corpore*
pita mouebant: Imo neque infernus ſuſtinuiſſet nudæ deitatis acceſſum, quod & Apoſtoli *quandiu*
teſtantur, & ex natione diſpenſationeque crucis videre licet: quippo, qui emiſſu ſanguinis, *fuit in ſe-*
certitudinem carnis: effluxu aquæ, incootaminatam puritatem, & Dei corpus eſſe edocue- *pulchro*
rit, clamando & ioclinando caput,& tradendo ſpiritum qui erat io corpore,hoc eſt,animam *Matt.27.*
de qua dixerat, ſe animam ſuam pro ouibus ſuis ponere: adeo, vt expirationem, nemo dixe- *Ioan.19.* *Ioan.10.*
B rit deitatis traductionem transmigrationémue, ſed animæ diſceſſum eſſe. Nam ſi poſt emi-
grationem deitatis mors ſuperuenit, eaque fuit corporis extinctio, propriam nimirum mor-
tem obiuit, non noſtra perfunctus eſt. Et qui (quæſo) ad inferos deſcendit nuda & intecta
deitatę? aut vbi tandem anima, quam pollicitus erat dominus ſe poſiturum pro ouibus ſuis, *Abſurda*
de qua etiam Prophetæ iam antea indicium fecerant? Quòd ſi autem animæ diſceſſio fuit, *ex Mani*
ideóque dictum eſt, quòd noſtram io ſe receperit mortem, hoc eſt, quòd noſtro more & diſ- *chæorum*
ſolutionem & naſcendi quoque rationem ſuſtinuerit, ſequitur, vt falſa ſit veſtra cauillatio. *propoſitio*
Nam qui (quæſo) mors corpori ſuperueniſſet, niſi Verbum Dei & interiorem & exteriorem *nibus colle*
hominem ſibi circumpoſuiſſet? aut quomodo pro omnibus ſuccidaneam victimam ad libera- *cta.*
tionem ſe dediſſet? aut quomodo potentia mortis plenè diſſoluta fuiſſet, niſi Chriſtus illud,
quod ex cogitatione voluntateque peccandi vitiatum erat, ipſe in ſeipſo reſtituiſſet? Si igitur
regnat mors in homine interiore, in quo alio regnauit vnquam, niſi in anima, quæ mente
peccauerat, quemadmodum ſcriptum eſt: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, pro qua
ſuam animam repoſuit dominus,ad penſationem redemptionis. Quemnam autem ab initio
C condemoauit dominus? num de plaſmatione, plaſtem? an de actione, plaſma? Quòd ſi de
plaſmatione plaſtem condemnauit, ſeipſum condemoauit Deus, & erit talis quales cæteri
homines: ſin autem illud impium eſt de Deo cogitare, ſed damoauit de actiooe plaſma, ni-
mirum tollit iam ipſam actionem,& innouat plaſmationem: illius enim opus ſumus, conditi
ad beoe agendum. Sed hic rurſum dicitis, oos illum ex Maria Deum eſſe prædicamus. Qui
fit igitur, vt quaſi Marcion, Deum ita adueniſſe contendatis, quaſi intactim prodierit cum *Obiectio*
ea natura, quæ humanam carnem recipere non poſſet? aut cur ita eum Deum appellatis, vt *Marcion.*
Paulus Samoſatẽſis, qui hoc prætextu ad ſuam impietatem abutitur, vt illum ex Maria Deum
confiteatur, ante ſecula quidem prædefinitum: ſed tamen, qui ex Maria eſſentiæ ſuæ primor- *Samoſaten*
dium acceperit? veruntamen verbum ex cælo efficax,& ſapientiam in eo agnoſcit, plus quàm *ſis.*
à nobis datur illi attribuens, ſecundum ipſius impietatem, ſicuti vos dicitis, mentem ſuper-
cæleſtem in non animato corpore. Atque ita iam fit, vt neque corpus quod noo animatum
eſt, homo: neque mens ſupercæleſtis Deus haberi poſſit. Quandoquidem ad conſtituendam *Solutio.*
hominis perſonam, vocabulum animæ vſurpari debet. Siquidem corpus & anima hominis
dicuntur eſſe, alterumque ad alterum refertur, hoc eſt, ſpiritus ad carnem. Quis enim (inquit) *Homo ex*
D cognouit mentem domini? mens domini, nondum dominus, ſed domini vel voluntas aut *anima &*
conſultandi vis, aut energia ad aliud relata. Cur igitur iſta ad fabulandum excogitatis, ver- *corpore con*
bis fictitiis cauponantes, diluenteſque Verbum Dei? Atqui Dei Eccleſia ea non ita accepit, *ſtituitur.*
neque tradidit, ſed (quemadmodum ſcriptum eſt) Deum illum agnoſcit eſſe apud Deum an- *Rom.11.*
te ſecula exiſtentem, & qui ſub conſummationem ſeculorum aduenit, & ex Maria virgine, *Eccleſia ca*
& ex Spiritu Sancto genitus ſit Filius hominis (vt ſcriptum eſt) donec pareret filium ſuum *tholica fi*
primogenitum, vt eſſet primogenitus in multis fratribus: interim tamen verus Deus, vt etiam *dei de Chri* *ſto.*
pro nobis pareretur, vt homo, & liberaret nos à morte & paſſione, vt Deus. Ne igitur falſis *Luc.2.* *Matt.1.*
imaginibus conceptis arbitramini, quod ſentit agitque corporea membra inibi nouitatem *Exhorta*
operari poſſe, non intelligentes imitationem rei iam prius actæ, imitationem eſſe,& in Chri- *tio.*
ſto ſolius carnis nouitatem profitentes. Si enim vis agentis carnem hominibus poſſet nouita-
tem inſtaurationemque comparare abſque Chriſto, ſequiturque agentem id quod agitur,
quid opus erat Chriſti aduentu? Vani quoque etiam illi, qui dicunt, Verbum ita in Chriſtum,

An verbũ ſit in Chriſtum vt in Prophetis deſcenderit.

vt in aliquem ex Prophetis deſcendiſſe. Quis enim Prophetarum, quum Deus eſſet, homo A factus eſt? aut cur nomen nullum conſummauit? aut cur mors regnauit in iis, qui non peccauerant, ad ſimilitudinem protoplaſtorum: Cur tandem à Domino dictum fuit: Si igitur vos Filius liberauerit, reuera liberi eſtis. nunquid id fit ſecundum nouitatem & perfectudinem quæ in ipſo eſt, per quam nos qui credimus, renouamur, ad inſtar eorum, qui in communionem perfectæ nouitatis Chriſti recipiuntur? Sed vobis omnia excogitantur, vt vnam negandi ſententiam emoliamini, & animam quidem per metaphraſim, nunc mentem nulla vi cogitandi præditam, nunc peccatum enhypoſtatum nunc operatricem peccati ſine Deitate appellatis. Et carnem, nunc increatam, nunc ſupercæleſtem, nunc conſubſtantialem, vt plenam vobis inficiationem ſtabiliatis, quemadmodum Arius à fide, quæ eſt de myſtica ac veriſſima Filij ex Patre natiuitate delapſus, in perniciem abiit, paſſionem, ſectionem profluxumque comminiſcens, vt per impia verba homines male firmos præcipitaret in iniquitatis foueam: ſiquidem fouea profunda, os iniquum. Ita quoque Sabellius, qui finxit Filium perſonam non eſſe, & Spiritum Sanctum diuiſionem eſſe deitatis, ſed citra eſſentiam: ac principiorum deorumque euaporationem falſo inducit, Iudaicis ſententiis innititur. Ita quoque B Manichæus ab incarnatione & humanitate Domini, impius per omnia redditur: decernens, duobus opificibus hominem ſubiacere, bono ſimul & malo: Ita quoque & vos bifariam calumniam ſtruitis, & hominem coli adoratione, & peccatum ſubinfertis, idque non ad pietatem facitis, ſed vt errorem veſtrum malis inuentis bene propagabilem efficiatis, & inſtabiles à fide impiis veſtris verbis ſubuertatis, ſed tamen ſtabile eſt fundamentum Chriſti & Dei, & huiuſmodi ſigillo obſignatum. Hæc ſcripſi dilecti, tametſi nihil omnino opus fuit, vt ſcriberem: ſufficit enim per ſe Euangelica traditio, ſed reſpondendum fuit: tum quia de fide mea interrogatus eram, tum propter eos qui contentioſius ingerunt ſua inuenta, quibus in mentem non venit, eum qui ex propriis loquitur, mendacia loqui: neque enim vel pulchritudinem vel gloriam corporis Dei fas eſt exprimi humano intellectu, ſed ea quæ acta ſunt, ſecundum ſcripturam confitenda ſunt. Deuſque qui eſt, adorandus eſt, ad gloriam & confeſſionem ſuæ humanitatis, & ſpem ſalutis noſtræ in Chriſto Ieſu, Amen.

Ioan. 8

Sabellij hæreſis de incarnatione Chriſti.

Manichæus

ATHANASII ARCHIEPISCOPI C

ALEXANDRIÆ, DE SALVTARI ADVENTV IESV CHRISTI, ADVERSVS APOLLINARIVM, TRACTATVS.

Chriſtus ex Deo & homine.

Ioan. 1. Ioan. 10.

Philip. 2.

QVi Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non ex Deo & homine vnum eſſe confitentur, vt ſcriptum eſt in Euangelio, ex homine (inquam) oriundo ex Adam, ac deinde ex Deo, dicant mihi quid de Deo in forma Dei ſed accipiente formam ſerui, opinantur? vel quomodo illud, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, intelligunt? Qui enim dixit, caro factum eſt, idem dixit, Ipſe animam ſuam poſuit pro nobis. Num ita, quum Verbum eſſet, mutationem ſuſtinuit, vt in carnem transformaretur, aut animæ ſimilitudinem? an vt imaginariam ſpeciem humanæ formæ præ ſe ferret, quemadmodum nonnulli errabundi hæretici dictitare ſolent? Atqui hoc non admittit Apoſtolus, cuius verba diſerta & D expreſſa ſunt. Qui quum in forma Dei eſſet, &c. Sicuti enim forma Dei integritas deitatis Verbi intelligitur: ita quoque & forma ſerui, intellectualis naturæ hominum ſubſtantia cum inſtrumentali ſubſtantia agnoſcitur, ideoque vt ex altero Verbum ſignificetur, ex altero itidem, quum dicitur, Et caro factum eſt, animam quoque adiunctam fuiſſe intelligatur, quæ nimirum forma ſerui appellatur, quam animaduertimus eſſe intellectualem ſubſtantiam, ideoque fit vt homo mortuus, amiſſa cum anima forma, informis nominetur & totus ſoluatur, anima, quæ corporis naturam continebat, recedente. Vnde Paulus de intellectuali natura teſtimonium perhibet. Ioannes autem de inſtrumentali corpore documentum adfert, vt ambo ſimul vniuerſum negocij iſtius myſterium, deprædicent: Certum enim eſt Verbum ante aduentũ ſuum in carne, hominem non fuiſſe, quippe qui Deus erat, apud Deum inuiſibilis & impaſſibilis. Non igitur hoc nomen Chriſtus abſque carne allegatur, quoniam ad hanc vocem & mors & paſſio conſequuntur. Quum Moſes ſcribat, ſi paſſibilis eſt Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum, Paulus vero dicat, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus

Animam adiunctã verbo in Chriſto formam ſerui appellatã.

Verbum ante aduentũ ſuum homo non erat.

Verbum ſine carne non dicitur Chriſtus.

Rom. 6.

A Chriſtus, & quod homo Chriſtus, dans ſe in redemptionem pro nobis, non quòd non Deus, ſed quòd & homo Chriſtus ſit: Ideo meotionem faciens de Ieſu excitato è mortuis ex ſemine Dauidis illum oriundum eſſe dicit, eaque de cauſa amborum nominum ſimul allegationem facit, ad oſtendendam eius ſubſtantiam. Deus enim videri nequit, homo contra viſibiliter conteſtatur & vere exiſtit, non diuiſione perſonarum aut intellectuum, ſed naturali genitura & inſolubili vnitione, vt eius paſſio in confeſſo ſit, & extra controuerſiam. Quomodo igitur Chriſtus factus eſt Verbum, quum Deus eſſet antequam homo? ſi enim diuinitatis proprium vocabulum eſt Chriſtus citra carnem, nimirum applicandum eſt id quoque & Patri, & Spiritui Sancto, eritque ipſis paſſio communis, vt nonnulli errones arbitrantur. Quid? an ipſum impatibilem incorporalemque Deum Verbum, etiam ante incarnationem ſuſceptamque humanam naturam paſſionis & mortis capacem eſſe dicetis? Sed qui (quæſo) Filius Patri conſubſtantialis, indiuiſibiliſque ſecundum diuinam naturam, patibilis dici poſſit, quũ ſit inconuertilis & immutabilis, niſi ſumpta ex vtero Virginis integra humanæ naturæ ſpecie, homo ſit factus, vt & conuertilis reddatur in patiendo, & immortalis maneat quatenus Deus?

Rom. 6.

Chriſtus quatenus Deus eſt immortalis & impatibilis, ſed quatenus homo eſt patibilis.

B Eáque de cauſa etiam vnitio inducta fuit, non tamen ideo, quaſi Deus vnitione indigeat, aut quaſi hæc vnitio abſque Deo fiat, ſed quòd Deus hanc vnitionem inducat. Conſtat igitur verbum Dei ſe non diuiſiſſe ſine carne in ſpecimen carnis, & ſimilitudinem animæ, ſed manendo quod erat, aſſumpſiſſe ſerui formam, eámque non deſtitutam ſoliditate ſubſtantiæ, vt quæ euidenti demonſtratione in illo ſpectabatur, tum per paſſionem, tum per reſurrectionem, tum per cætera negocia, vt ſcriptum eſt, & manifeſtò liquet. Dicite igitur, cur Deum in Nazareth genitum ſuſpicamini, quandoquidem omnes hæretici id dicere ſolẽt, vt & Paulus Samoſatenſis, qui Deum ex Virgine in Nazareth conſpectum, inde ſuæ naturæ ſubſtantiæque initium habuiſſe, & initium regni accepiſſe, iactat: Verbum tamen cæleſte, efficax, induſtrium & ſapientiam in eo Nazareno confitetur, ante ſecula quidem prædeſtinatum, ſed tamen in Nazareth ratione, ſubſtantiæ proditum ac declaratum, vt Deus ſit (inquit) ille qui in omnibus eſt Deus Pater: Talis eſt iſtius impietas. Marcion porro & Manichæus, Deum in Virginem profectum fuiſſe, & citra tactum inde produſſe, & incapaciorem fuiſſe, quàm vt communicaret cum humana natura, peccato & malis obnoxia. Si enim (inquit) iſtam ſibi aſſumpſiſſet, etiam principi malitiæ ſubiectus fuiſſet, & ſine peccato Chriſtus haberi non poſſet, ſed

Samoſateni ſis error de incarnatione Verbi.

Marciõ & Manichæi de incarnatione Verbi quid ſentiant.

C peculiarem carnem eum exhibuiſſe tradit, ea ſimilitudine qua voluit, eámque è cælo delapſam, & in cælos regreſſam, Deitatémque eius ſolidam & integram fuiſſe. Valentinus contra, paſſionem rem communem Trinitatis eſſe dicit, ſed partem Trinitatis carneam eſſe cauillatur. Arius porro, carnem ſolam ad occultationem deitatis confitetur, & pro noſtro interiori homine, hoc eſt, anima, Verbum dicit in carne fuiſſe, paſſioniſque ſenſum, & ab inferis reſurrectionem diuinitati audet aſcribere. Sabellius verò Pauli Samoſatenſis, cæterorúmque gregalium ſententiam approbat. Veritus enim Arij diuiſionem, errori illapſus eſt, quo perſonas tollit. Vos autem quibus adhæretis? aut quas partes ſtatuitis fouere, & approbatis? an, quod prouerbio iactatus, omniprobi eſtis? omnibus enim ſupradictis hæreticis copulamini. incereduli vnitati & plenitudini obtrectantes: an ſublationem abrogationémque recipitis ſub ſpecie? Verum vt diuiſores per vecordiam ineptiunt, & derogatores alieni nantur: ita abrogatores in perniciem eunt, quum vera ſit œconomia, ac fides rerum manifeſta gratiáque conteſtata ſit. Quam igitur cauſificationem excogitatis? aut qua ſimulatione prætextum quæritis? ac cur non potius expreſſim dicitis, eum, non accepta ſpecie ſerui, hominem eſſe factum,

Valentini error de paſſione chriſti.

Arius.

Sabellius approbat hæreſim Samoſat.

D ſed quaſi hominem appariuſſe? Hunc enim intellectum habet veſter ſermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem eſt, idem eſt: ideóque obtrectare veræ diſpenſationi humanitatis aſſumptæ per ſycophantiam ſatagitis, dicentes: Chriſtum hominem deificatum eſſe. Ac rurſus illud: In principio erat Verbum, & quòd accepta forma ſerui, homo ſit genitus: aut hominem eum dicitis qui cum Deo ſit aut hominem Deo implicatum: aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat: aut hominem peccati incapacem: aut hominem Angelis dominantem: aut hominem à rebus creatis adoratum: aut hominem Dominum, cùm Apoſtolus dicat: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti: aut hominem crucifixum, dominum gloriæ: aut hominem audientem, Sede à dextris meis: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. Hæc eſt lutulenta veſtra ex imo ſubruta aqua, quam ebibendam hominibus offertis, & in ebrietatem coniicitis. Sciſcitamini igitur à Iudæis, vt vbi eorum verba contra chriſtum, eóſque qui in chriſtum credebant, iactata audieritis, pudeat vos veſtri: diſcite quoque ab alijs hæreticis, qui eadem vobiſcum & garriunt, & ſentiunt. Proponantur igitur hæretico-

Apollinarii error.

Apollinariſtas ad alios hære

Patre ſubſtantiæ, & præter eum non exiſtere deum, & quod pudet paſſionis & paupertatis A
eius. Nemo enim Deum cognoſcere poteſt, niſi is, qui crucifixum, & è mortuis excitatum
Ioan.14. confiteatur cum Thoma, dominum & Deum eſſe, illum ipſum (inquam) qui dicit diſcipu-
lis ſuis, Si enim cognouiſſetis me, etiam Patrem meum cognouiſſetis, & iam cognoſcitis
Ibidem. eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis:
Ibidem. Ad hoc Ieſus: Iam longo tempore vobiſcum ſum, & nondum cognouiſtis me? Philippe, Qui
vidit me, vidit & Patrem meum: & cur tu dicis, Oſtende nobis Patrem? non credis quòd ego
Ioan.5. in Patre ſim, & Pater in me? Verba quæ ego loquor, ex me non loquor, ſed pater qui in me
manet, ipſe facit hæc opera, credite mihi quòd pater in me ſit, & ego in patre. Si minus, ſal-
Ibidem. tem mihi propter opera credite. Opus autem erat dei patris, eiicere dæmonia: in Spiritu au-
Luc.11. tem Sancto aiebat ſe eiicere dæmones. Si autem, inquit, in digito Dei eiicio dæmonia. Nam
aliquando ſcriptura Chriſtum appellat brachium patris: Spiritum verò Sanctum, digitum
1.Cor.15 Dei: aliquando Filium dei Verbũ, Spiritum ſanctum in ſpiraculum dei. Ac rurſum Apoſto-
lus ad iſtum modum: Cùm tradiderit regnum Deo & patri, cum abrogauerit omnem prin-
cipatum, poteſtatem, & virtutem. Oportet enim ipſum regnare, donec omnes inimicos ſuos B
ſubiiciat pedibus ſuis: vltima autem omnium infeſta deſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit
pedibus eius. Quum autem dicit, omnia eſſe ſubiecta, certum eſt, eum excipi, qui illi om-
nia ſubiecit. Tunc etiam ipſe filius ſubiicietur ei qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in
Danie.2. omnibus. Hoc de ſubiectione mundi, quæ in carne eius futura eſt, intelligitur. Nam de regno
Luc.1. eius diuino Daniel effatus eſt his verbis, Et regni eius non erit finis, quemadmodum & Ange-
lus Virgini locutus eſt: Et regnabit in æternum, & regni eius nõ erit finis. Apoſtolus cõtra, fi-
nẽ dicit habiturum regnum eius. oportet enim eũ regnare (inquit) donec poſuerit omnes ini-
Pſal.109 micos ſub pedibus eius. Ita quoque & à Dauide cantatũ eſt, Dixit dominus domino meo, ſe-
de à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Quòd igitur dicit, ſe-
Ibidem. de, imperij habet denotationem: illud vero alterũ, donec ponantur inimici tui, finem aliquem
præ ſe fert: cum vero ſubiecta illi fuerint omnia, tũc & ipſe Filius ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit
1.Cor.15. omnia in omnibus. Quæ verba hunc habent intellectũ, Quum omnes Filio ſubiecti, eiuſque
Ibidem mẽbra reperti fuerimus, ac per eum geniti in filios dei, Vos enim eſtis (inquit) in Chriſto Ieſu,
tũc & ipſe pro nobis ſubiicietur patri, vt capiti pro ſuis mẽbris. quandiu enim nõ ſubiecti ſunt C
omnes, ipſe eorum caput, nondum ſubiectus patri ſuo videtur, expectans ſua propria mem-
bra: nam ſi vnus eorum eſſet, qui ſubiiciendi eſſent: ſtatim ab initio patri ſubiectus fuiſſet, ac
non in fine tandem id ipſum cum aliis faceret. Nos enim ſumus qui in eo ſubiiciendi ſumus
patri: & nos ſumus, qui in eo regnamus, donec ponantur inimici noſtri ſcabellum pedum
noſtrorum. Nam propter inimicos noſtros dominus cælorum, in ſimilitudine noſtri fuit, ſum-
pſitque humanum illud ſolium Dauidis, ſecundum carnem patris ſui, vt reædificaret & in-
ſtauraret illud, vt eo inſtaurato, nos omnes in ipſo regnaremus, ac traderet humanũ regnum
ſubſtauratum patri ſuo, vt ſit deus omnia in omnibus regnans per eum, vt per proprium Ver-
Act.2. bum ſuum, poſtquam regnauerit ipſe per eum, vt per hominem Saluatorem. Et quum in-
quit Petrus, pro certo habeat vniuerſa domus Iſraël, quòd deus hunc Ieſum, dominum &
Chriſtum fecerit, quem crucifixiſtis, Non ibi de diuinitate eius verba facit, quum aſſerit eũ
dominum & Chriſtum à Deo factum eſſe, ſed de humanitate eius quæ eſt vniuerſa Eccleſia:
ea enim in eo & dominatur, & regnat. Et ex quo ille crucifixus eſt, etiam illa inuncta ad re-
gnum cælorum exiſtimantur, vt regnaremus cum illo, qui ea de cauſa ſeipſum euacuauit, &
aſſumpſit ſeruilem ſpeciem. Verbum enim qui & Filius dei, ſemper erat dominus & deus, D
neque poſt crucem factus eſt dominus & Chriſtus, ſed vt prædixi, humanitatem eius diuini-
Ioan.18. tas fecit dominum & Chriſtum. Quum igitur dicit, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me ca-
22. lix iſte, veruntamen non mea voluntas fiat, ſed tua: ſpiritus enim promptus, caro infirma eſt:
Voluntates dua in Chriſto. duas voluntates ibi oſtendit: alteram humanam, quæ eſt carnis: alteram diuinam. Siquidem
diuina natura prompta eſt, humana vero ob imbecillitatem deprecatur paſſionem. Eodem
modo quo & Petrus expaueſcens dominicam paſſionem, in hæc verba prorupit: Miſerearis
Matt.16. tui domine, ſed increpans eum dominus, reſpondit: Apage retrorſum Satana, offendicu-
Mar.8. lum es, eò quòd nõ ſapias ea quæ ſunt dei, ſed hominum. Ita quoque & hic intelligitur. quum
enim eſſet in ſimilitudine hominum, deprecatur hanc afflictionem vt homo: quatenus au-
tem deus & ſubſtantia diuina impatibilis, alacriter illam ipſam paſſionem & mortẽ excepit,
Pſal.67. vt pote qui deus erat ſub hominis imagine, vltróque mortuus, ſemetipſum ſuis viribus, vt
deus, excitauit. In eandem ſententiam & Dauid cecinit, Exurgat deus, & diſſipentur inimici
eius

A eius. Et, Excitare domine deus meus in mandato, quod mandaſti, Cœtus populorum cir-
cundabit te, & ſuper hæc in altum conuertere. & Apoſtolus: Paſſus eſt ex infirmitate, viuit *Ibidem.*
autem ex poteſtate Dei: poteſtas autem, dei Filius eſt. Paſſus igitur eſt ex imbecillitate, quæ *Ibidem.*
illi fuit ex coniunctione carnis, paſſionémque vt homo deprecatus eſt: reuixit autem per vi-
res ſuas. Ita quoque cùm in Euangeliis dominus loquitur: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant *1.Cor.13.*
te ſolum verum deum: Nouimus enim veniſſe Filium dei, deditque nobis intellectum, vt
cognoſcamus verum deum, & ſimus in vero Filio eius Ieſu Chriſto, qui verus eſt deus, & vi- *Ioan.17.*
ta æterna. Qui propter verus deus fuit, priuſquàm homo naſceretur: & poſtquam natus eſt,
mediator eſt dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Hoc enim ipſum eſt quod dicit, Et quem *Ibidem.*
miſiſti Ieſum Chriſtum, vnitum quidem Patri ratione Spiritus, nobis tamen coniunctum
ratione carnis, atque ita medium & mediatorem inter Deum & homines, ac proinde non
ſolum hominem, ſed & deum eſſe. Quemadmodum Hieremias dicit, Hic eſt deus noſter, *Hier.3.*
& non exiſtimabitur præ illo alius quiſquam, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Ia-
cob puero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo: poſtea autem in terris viſus eſt, & cum hominibus con-
B uerſatus eſt. Cæterum, quando cum hominibus conuerſatus eſt, niſi quum genitus eſt ex fœ-
mina? & infantulus vnà cum aliis fuit? incrementáque & alimenta cum cæteris ſumpſit? Rur-
ſum alibi, Profundum cor eius ſuper omnes, & homo eſt, & quis cognoſcet eum? Itidem *Eſa.9*
quoque Eſaias loquitur, Puer natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper *Eſa.7*
humeros ipſius, vocabiturque nomen eius magni conſilij Angelus, mirabilis, deus, fortis
conſiliarius, potentatus, princeps pacis, Pater futuri ſeculi. Et alibi: Ecce, Virgo in vtero
concipiet & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod ex interpretatione eſt
nobiſcum deus. Deus enim eſt is, qui genitus eſt ex Virgine, & homo factus eſt ex Maria
deipara. Et alibi, Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque pulchritudinem. Viderat *Eſa.53.*
enim eum prius in diuina & ſuperexcellenti forma ſedentem in ſolio edito & ſublimi, cùm
Seraphin eum glorificabant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus. Poſtea vidit eum
forma ſerui indutum, & in ſimilitudinem hominis effigiatum, ideo dicit, Non habebat ſpe-
ciem, neque pulchritudinem, quippe cuius ſpecies contemptibilis eſſet, & ſubſidens infra *Ibidem.*
omnes homines: homo in verberibus conſtitutus, & peritus in ferendis languoribus, quoniã
C auerſa eſt facies eius, & reputatus non fuit. Hic languores noſtros geſtat, & pro nobis excru- *Eſa.35*
ciatur, & nos exiſtimauimus, eum propter ſuum malum in verberibus & miſeriis eſſe, quum
ipſe vulneratus ſit ob peccata noſtra, debilitatus ſit ob iniquitates noſtras. Rurſus alibi, Ecce *Ibidem.*
deus noſter iudicium reddit, & redditurus eſt, ipſe veniet, & ſeruabit nos. Tunc aperientur
oculi cæcorum, & expedita erit lingua mutorum. Rurſum alibi, Non nuncius, non legatus, *Pſal.86.*
ſed ipſe dominus ſeruauit nos. Et Dauid, Mater Sion inquiet homo, & homo natus eſt in ea
& ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Et alio in loco, Vt cognoſcant, quòd nomen tibi do- *Prou.8.*
minus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. Hæc ex parte deſcripſimus, vt quemadmo- *Ioan.14.*
dum dixit Apoſtolus. Non vlterius infantuli ſimus fluctuantes, & circumraptati omni ven-
to doctrinæ per verſutias hominum, & calliditatem quo impartiatur error, ſed vt reſponde-
remus interrogatis, quæ de Eccleſia dicta fuere. Ea enim cùm prius creata eſſet, poſtea ta- *Luc.10.*
men per gratiam ex deo gignitur, ideóque in Prouerbiis primo loco expreſſum eſt, Creauit *Ioan.14*
me dominus: ſecundo loco illud alterum, Et genuit me. Et quum Chriſtus ait, Pater qui me
miſit, maior me eſt: quatenus homo factus eſt, eatenus Patrem ſeipſo maiorem dicit: quate-
nus autem eſt Verbum Patris, æqualitatem in ſe conſeruat. Ego enim (inquit) & Pater, vnum
D ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem, neque ex raptu habet, quod ſit æqualis Patri, ſed
per naturam æqualis eſt & conſubſtantialis Patri, quia ex paterna ſubſtantia genitus eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE INCARNATIONE CHRISTI.

MOs pij hominis, & infatigabilis dilectio requirit, vt ſilentio veneremur
omnia, & vocibus admodum gratulatoriis celebremus benefactorẽ deum
ſecundum verba ſcripturæ ita loquentis, Sedebit ſolitarie, & tacebit, &
quietus futurus eſt, & ſuum negocium faciet. Hoc eſt, ſuam conuerſatio-
nem in iudicio, & præceptum dei curæ habebit. Sed ex quo tibi nõ igno-
ta fuit ingens defatigatio diſputantium de iſtis rebus, percunctatus es me,
& de fide, & de culpa eorum, qui ſibi recte ſapere videntur, qui multa mo-
deſtia, neſaria loqui non verentur, quibus abducti inſtabiles in fide ſeſe errare non agnoſcunt.
Hæreticorũ curioſitas & audacia. Nam ſi ſtabiles in fide eſſent, non iſtiuſmodi verbis ſeducerentur, dum vacante per ocium
animo, capaces ſe præbent huiuſmodi traditionum, ex quibus germinat inſolentia immode-
ſtiæ, & vecordiæ ferocitas, cæcutientes odio prætereunt Prophetarum indicia, & Apoſtolo- B
Hæreticis contradicẽdum, cur. rum documenta, & Patrum mandata, ipſáſque irrefutabiles domini voces. Contra quos ne-
ceſſarium eſt, vt argumentis ad refellendum vtamur in hoc, vel vt reſipiſcentes perſpiciant,
vel ne alios decipiant, dum comprehenſionem facillimam pollicitantur de Chriſto, non in-
telligentes nec quid dicunt, neque de quibus aſſeuerationes faciunt. Patres enim dixere con-
ſubſtantialem Patri Filium eſſe, ac deum verum ex deo vero, perfectum ex perfecto, ac dein-
de vbi deſcenderat propter noſtram ſalutem, incarnatum, hominemque factum eſſe: poſt-
modum autem vbi paſſus eſſet reſurrexiſſe. Sed ne quis audita paſſione & reſurrectione, im-
mutatum eſſe deum Verbum, cogitet, immutabilitatem naturamque Filij ab omni enarra-
Hæreticorũ inuenta & ſophiſmata. tione, alterationeque liberam cum iudicio definiunt. Ipſi contra vel alterationem imaginan-
tur, vel commentitiam hiſtoriam paſſionis ſuſpicantur, interdum increatam ſupercæleſtem-
que domini carnem aſſerentes interdum eam deitate conſubſtantialem eſſe, deinde aiunt lo-
co eius hominis, qui in nobis interior dicitur, mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe: in-
ſtar enim inſtrumenti, eum circumferentia corporis vſum fuiſſe, quippe fieri non potuiſſe,
vt homo perfectus exiſteret. Vbi enim perfectus homo, ibi & peccatum, duoque perfecta C
in vnum conflari non poſſe. Alioqui futuram in Chriſto, quæ in nobis eſt, pugnam pecca-
ti, noſtroque more deſideraturum purgationem, ſi id quod ſentit intelligitque, & carnem
agit in nobis, chriſtus quoque in ſeipſo homo factus poſſedit. Sed illum inquit corpus ſine mẽ-
te, & ea vi quæ intelligit cogitatque, poſſediſſe, vt mens eſſet in eo, & inſcius ſit vndiquaque
peccati, tum ratione diuinitatis, tum ratione carnis, quæ cogitandi vim nullam habuit. Non
enim peccat caro agentis carnem, hoc eſt, ſapientis, intelligentiſque, ſi non ante facinus pec-
cati ab eo præcogitatum fuerit, neque operatur per corpus ad conſummationem peccati,
vnde carnis quidem nouitatem chriſtus oſtendit, pro ratione ſimilitudinis. Eius autem, qui
in nobis ſenſu cogitandique vi præditus eſt, nouitatem, per imitationem & ſimilitudinem, &
abſtinentiam peccati, vnuſquiſque in ſeipſo oſtendit, atque ita intelligitur Chriſtus ſine pec-
cato. Hæc ſunt illorum ſophiſmata, & euerſionis inuenta. Nec eſt vna illorum ratio: multa
enim incredulitatis diuerticula humanis ratiocinationibus excogitata. Proponamus igitur
Pſal. 109. diuini placiti voluntatẽ. Iurauit enim (inquit dominus) & non pœnitebit: & veriſſimæ œco- D
nomiæ conſummationem, & abſolutiſſimi beneficij gratiam viciſſim percunctantes iſtorum
intellectus, an propheticis annunciationibus coaſtipulentur, an Apoſtolicas doctrinas ſequã-
tur, an in Patrum mandatis incedant, an irrefutabiles domini voces non reiiciant, vt ex Pro-
pheticis indiciis, & Apoſtolicis doctrinis, & ab operibus à domino deſignatis concilietur ve-
ritatis confeſſio, & erroris explicatio. Dicite igitur vos, veſtri noui Euangelij repertores, cum
non ſit aliud Euangelium, quàm quod vobis eſt Euangelizatum, carnem Verbi creatam eſſe,
vt vel deitatem Verbi recidiſſe, mutatámque eſſe in carnem, imaginemini, vel inſtitu-
tionem paſſioois & mortis, & reſurrectionem, opinationem meram arbitremini: ſola
Caro chriſti non eſt increata, quia patibilis. enim Sancta illa deitatis Trinitas increata, æterna & incommutabilis eſt, & nullius varia-
tionis capax. Quum autem Chriſtus ſecundum carnem ex hominibus originem habeat,
vt vnus ex fratribus noſtris ſit, quemadmodum ſcriptum eſt: patibiliſque ſit & primo-
genitus ex reſurrectione mortuorum vt à lege prædictum fuit, quomodo à vobis, quod
increatum eſt, patibile dicitur? aut quomodo id quod patibile eſt, increatum exiſtimatur?

Nam

A Nam qui & increatam ſubſtantiam Verbi patibilem dicunt, in diuinitatem blaſphemant:&
qui carnem quæ patibilis eſt,& oſſibus & ſanguini,& animæ,& vniuerſo corpori adaptata eſt, *Verbi ſub-*
palpabilis & viſibilis creata,increatam dicunt,duabus ruinis præcipitantur,præſtigium quod- *ſtantia in-*
dam apparentiámque meram ſpecie tenus exhibitam, ſupplicium paſſionis ſuſpicantes, ſe- *creata, &*
cundum Manichæorum impietatem, aut talem ſtatuitis increatæ diuinitatis eſſentiam: Et *impaſſi-*
quid adhuc queramini de iis, quæ in humana forma ſecundum carnem Deum imaginan- *bilis.*
tur, ſed dicitis increatum eum fuiſſe, eò quòd vnitio facta ſit cum increato. Iam hinc vobis
veſtra erratio, ſuiipſius refutatrix oſtendetur. Nam carnis vnitio cum Verbi diuinitate, ex *Caro Chri-*
vtero originem traxit, ibi enim eam Verbum, cum è cælo aduenisſet conſtituit, quippe quæ *ſti non ſit*
non erat antequam cælitus Verbum adueniret, aut quàm deipara virgo Maria ſola ex Adam *creata prop-*
deriuaretur, aut cum ſponſo ſuo Ioſeph ex Abraham & Dauide ſtemma ſuum deduceret, *ter vnitio-*
quum duo eſſent in carne vna, quemadmodum ſcriptum eſt: verum non mutua inter ſeip- *nem cum*
ſos coniunctione, ſed quia ex vno ortum ſuum naturámque traherent. Nam eos intactos mã- *Verbi diui-*
B ſiſſe, teſtimoniis probatum eſt. Naſcitur igitur Chriſtus in Bethleem Iudæ, Ioſephum pa- *nitate.*
trem ſuum vocans, vnum eundémque cum Maria reſpectu Adæ, vnde ambo pariter origi-
nem ducebant, in cunis repoſitus, & à Simeone in templo geſtatus, & circumciſioni carnis ſe-
cundum legem adhibitus, gradúmque augmenti pro ætate faciens. Si igitur increatus iſta
vnitione factus eſt, qui factum, vt non abſolutus ſtatim perfectúſque ſit viſus, ſed pro volun-
tate verbi incrementum ſumpſit? quippe cùm increato augmentum adiungere impium ſit. *Abſurdũ.*
Nam quod in creatũ eſt, ſua natura increatum cenſetur, nec incrementi nec decrementi ca-
pax. Quod autem communionem habet cum increato, aut counitum eſt, pertinere ad in-
creatum, propriúmque eius dicitur, non tamen hoc ipſum increatum nominari poterit: ne
benedictio vnionis, in obliuionem abeat, ignaua fiat condonationis vtilitas, pereat gratia, ac
in deſperationem concidat humanitas noſtra, etiamnon in infirmitate conſtitura, ſi intelli-
gat Deum nobiſcum nullam neceſſitatem ſanguinis aut cognationem habere. Quis enim in-
creatum audiens Domini corpus, ſeque creatum conditumque agnoſcens, non intelligat fal-
ſas eſſe ſcripturas, ſeque cum Chriſto non habere communionem, ſi increatus increatum
C corpus aſſumpſit? Ocioſa eſt igitur prima illa plaſmatio, periit originarius primique exem-
plaris Adam, cuius nos vſque in hodiernum diem poſteri ſumus, ſtirpis ſucceſſioníſque ratio- *Fruſtranea*
ne. Quomodo igitur Chriſtus nos ſuimet ipſius participes fecit? quomodo Apoſtolus dicit: *eſſet incar-*
Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur, ex vno omnes? Cæterum, ne quis auſit de diuinitate fi- *natio ſi ca-*
lij ſic cogitare, quòd quemadmodum nos ex neo ſumus, eodem modo & filium ex Deo eſſe, *ro aſſump-*
in quam ſententiam impientiſſimi omnium Ariani loquuntur, aut certe ſecundum carnis *ta eſſet in-*
ſpecimen, aut formam ſerui, hoc eſt, protoplaſti Adæ quam accepit, quum eſſet in forma *creata.*
Dei, Deus ipſe ſubſiſtens. Prorſus inter res creatas increatum appellatur, quod nondum exi- *Hebr. 2*
ſtit, quia in rerum naturam nondum prodiit. Ne igitur, quum neutiquam factam eſſe in ver-
bo carnem ſuſpicamini, ſub ſpecioſo vocabulo inficiationem adornetis, vt nihil in increato
fateamini. Increata enim ſola deitatis ſubſiſtentia intelligitur, quapropter increatam natu- *In Chriſto*
ram patibilem, aut patibilem increatam appellare, impium dictum eſt. Creatitiam enim *ſola deita-*
hominis conditionem, non vnitione verbo propriam fieri, ſed coæternam Dei naturæ *tis ſubſtan-*
fuiſſe, exæquatam identitate naturæ, impium eſt cogitare. Carnis enim & ſanguinis, & *tia eſt in-*
oſſium ſpecimen exhibuit dominus, animi quoque dolentis, perturbati & anxij. Hæc nemo *creata.*
D dixerit ex natura deitatis eſſe: propria autem Dei ſecundum naturam facta ſunt, quod Verbo *Concluſio.*
placuit erigere humanam progeniem, eiuſque naturam peccato, corruptione, & morte *Ephe. 4*
diſſolutam, in ſeipſo conſolidare per imaginem nouitatis. Quapropter peccati quidem con-
demnationem in terra, piaculi ſiue execrationis abolitionem in ligno, corruptionis re-
demptionem in ſepulchro, mortis condemnationem in inferno peregit, omnia loca per-
means, vt totius vndecunque hominis ſalutem perficeret in forma noſtræ imaginis quam
indutam habuit, ſeſe oſtendens. Et quia iam Deus erat, nihil illi opus fuit vt naſceretur ex fœ-
mina, nihilque creatori ſeculorum neceſſarium, vt ab ea ætate incrementum ſumeret: aut
cruce, ſepulchro, infernóue vteretur, quibus rebus obnoxij eramus, niſi nos ille requirere vo-
luiſſet, nos per formam ad noſtri ſpeciem effigiatam viuificans, & ad ſimilitudinem imitatio-
némque perfectæ imaginis prouocans. Imitatio autem quomodo ad perfectitudinem ſeſe ef-
fingat, niſi ſit abſolutum exemplar, liberúque ab omni vitio, iuxta verba Apoſtoli, Exuti vete-
rem hominẽ, ac induti nouũ, qui ſecundũ deũ creatus eſt, in ſanctitate, iuſtitia & veritate? vn-
de igitur hanc diſciplinã hauſiſtis: vt cũ non vereamini increatũ dicere? ſi igitur natura ex tranſ-

formatione increata redditur, ac proinde & inuiſibilis & immortalis, ne iam vlterius mor- A
talis, ſed mortis incapax: quomodo igitur dominus mori potuit, ſi is qui increatus erat, vt in-
creatus ſeſe in terra geſſit: aut quomodo qui inuiſibilis erat, palpabilis eſt redditus? quemad-
1. Ioan. 1. modum ſcriptum eſt: Quem vidimus, & manus noſtræ palpauerunt: Qui fit igitur, vt ea di-
catis, quæ neque ſcripta ſunt, neque fas eſt cogitare? Suppeditabitis certe omnibus hæreticis
Rhetorius. ſecundum dogma Rhetorij, ſententiam longe impientiſſimam, cuius impietatem vel verbo
Exhortatio enunciare horrendum. Aut igitur negate ſacras ſcripturas, aut eas agnoſcentes, abſtinete à
verbis diuerſis à ſcriptura, quæ prorſus habent inſanabilem impoſturam: ſed reſpondetis, nos
rem creatitiam non adoramus. O ſtulti, cur non cogitatis, creatum domini corpus non offer-
re debere adorationem eius, qui increatus eſt? Et quia increati corpus factum eſt; ideo eius
Caro chri- corpus dicitur, cuius factum eſt: ac proinde illi ſacra offertis, adhibetíſque veſtram adora-
ſti adoran- tiónem, eáque de cauſa rite legitimaque ratione adoratur, & diuina adoratione colitur, deus
da.
enim Verbum eſt, cuius proprium eſt corpus, ideóque cùm acceſſerant mulieres ad domi-
num, prohibitis iis, dixit, Nolite me tangere, non enim aſcendi ad Patrem meum, indicans
Ioan. 20. opus eſſe aſcenſione. Attamen accedentes tenuerunt pedes eius, atque adorauerunt. Pedes B
tenuerunt, Deum adorauerunt. Etiam alibi dominus dixit: Palpate & cognoſcite, quoniam
Luc. 24. ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere, quanquam & ipſe spi-
ritus ſit: Deus enim Spiritus: Quomodo ergo dixit ea ſeſe habere, ſimúlque oſtendit? Quo
ſenſu igitur hæc verba vſurpauit, Spiritus oſſa & carnem non habet, ſicuti me habere videtis?
An hoc docere voluit, Spiritus naturam inuiſibilem eſſe, palpationem vero circa corpora
noſtri generis contingere, quòd ſibi ex virgine comparauerat, non operandi modo, ſed gignen
di ratione, vt corpus eſſet, & naturale, & inſeiunctile, vel rurſum ſecundum naturam deita-
tis Verbi, ſic enim mors accidit, corpore quidem ex natura ſua eam ſuſcipiente, verbo vero
ex voluntate eam admittente, & pro poteſtate ſua proprium corpus in mortem proiiciente,
vt naturaliter pro nobis pateretur. Tota enim natiuitatis mortíſque ratio ad noſtri requiſitio-
nem recuperationémque ſpectat. Id quum ita ſit, & confeſſum habeatur in Catholica Eccle-
Manichæo- ſia, quî fit, vt vos rurſum dicatis, in cælo ſibi ideo Chriſtum feciſſe cæleſte corpus, vt è cælo il-
rum error lud in terras deportaret, & inuiſibile, viſibile redderet, & contumeliæ inobnoxium, obnoxiũ:
& pertina- & impatibile & immortale, mortale & patibile? At quænam iſthinc beneficentia, ô ſtolidi, ſi C
cia de incar ea in Chriſto conſtituatis, quæ in protoplaſto? Adæ lapſum incõpatabili reſurrectione Chri-
natione ſtus penſauit, in ſimilitudine carnis peccati viſus, & condemnans peccatum in carne, vt &
Verbi.
carne in terra verſaretur, & incapacem peccati oſtenderet carnem, quam quum ex prima
plaſinatione ipſe Adam habebat ſine peccato, præuaricando capacem delicti fecit, & in cor-
ruptionem mortémque delapſus eſt: hanc ſuæ naturæ reſtituit Chriſtus, & proinde impec-
cabilem reddidit, vt declararet opificem extra culpam fuiſſe: & ſecundum primordialem crea
tionem eam inſtaurauit, vt ipſe eſſet impeccabilitatis ſpecimen. Quur igitur imaginentur
Chriſti cor- perditi, cæleſtis naturæ eſſe Domini corpus, quum Adam illud è cælo in terram detulerit,
pus non eſt Chriſtus è terra in cælum extulerit: & quod Adam impeccabile & damnationi inobnoxium
cæleſtis na- in corruptionem & damnationem deduxerat, hoc Chriſtus incorruptibile, expiatorium-
turæ.
que mortis oſtendit, vt in terra poteſtatem dimittendi peccati, & in ſepulchro incorruptibi-
litatem, & in deſcenſu inferorum, ſoluendæ mortis poteſtatem oſtenderet, & annuncian-
di omnibus reſurrectionem eò quòd creauerit Deus hominem ad immortalitatem, & ad
imaginem ſuæ æternitatis illum fecerit. Inuidia autem diaboli, mors inuaſit mundum, quem
Gene. 1. tyrannide mortis oppreſſum incorruptionem non neglexit, ipſe factus homo, & neutiquam D
abhorrens hominis ſpeciem aut contemnens humanam naturam, non obſcuriter ſeſe re-
Philip. 2. præſentauit: ſed quum Deus natura eſſet, homo efficitur, vt in vtranque partem omnino per-
1. Cor. 15. fectus eſſet, idque per verum & naturalem naſcendi modum. Ideo dictum eſt, Et donauit
Adami cor- illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt regnaret in cælis, & poteſtatem haberet iudicij
pus anima- faciendi, omnium opifex & architectus verbum, hominis filius viſus eſt, nõ aliud quàm ſecũ-
le quomodo dus Adam factus, vt res ipſa ex nomine pateret, eóque protoplaſtum priorẽ eſſe Apoſtolus oſten-
Chriſti cor- dit, primum inquiens animalem, ſecundum ſpiritualem. Cæterum, quum eos, alterum anima-
pus ſpiri- lem, alterũ ſpiritualem appellet, non aliud in hoc quàm in illo corpus innuit, ſed idẽ in vtroq;.
tuale quo- Primum quidẽ corpus, quia viribus animę ſubſiſtebat, animale, ſecundũ quia vi & natura ſpiri
modo.
tus, ideo appellauit ſpirituale. ſpiritus enim verbũ deus. Ita enim quod de nobis quoque dicitur in-
telligendũ eſt, dũ ait: ſpiritualis diiudicat omnia, animalis nõ percipit ea quę ſunt ſpiritus, quã-
quã idem ſit corpus amborũ, & hunc cõmunicatione ſpiritus intelligẽtem, ſpirituale oſtendit:
alterum

A alterum ſolummodo animæ vi imbutum,animalem. Quapropter ſi ita eſt in rebus noſtris,nō
homo tantummodo dicendus Chriſtus, quaſi nouus aliquis è cælo delapſus, ſed & Filius ho- *Concluſio.*
minis factus. Si igitur in terra factus eſt Filius,quanquam ex ſemine viri genitus non ſit, ſed ex
Spiritu ſancto,tamen etiam protoplaſti Adæ filius intelligitur. Non enim alius quiſpiam ſcrip-
tus eſt homo in cælo fuiſſe, præter Adam qui ex terra eſt, vt & ex cælo habeat corpus & filius
hominis ſit præter Adam. Ideo Matthæus Filium Abrahæ & Dauidis ſecundum carnē ſcrip-
ſit: Lucas vero eum filium Adæ,& Dei, in deducenda ſtirpe oſtendit. Si igitur diſcipuli eſtis
Euangeliorum, ne loquamini contra deum iniquitatem, ſed per ſcripturas incedite: Quod ſi
diuerſa à ſcripturis fabulari vultis,cur nobiſcum concertatis, qui neque loqui neque audire ſu
ſtinemus,quod extraneum ſit ab iſtis? dicente domino, Quòd ſi vos manſeritis in meo ſermo-
ne, reuera liberi eritis. Quo pacto igitur aut fideles aut Chriſtiani habeamini, qui neque ſecū-
dum ſcripturas ineditis,neque fidem rebus geſtis haberis: ſed quę ſupra naturam ſunt,ſtatue- *Ioan. 8.*
re audetis? Si parum eſt, vos moleſtos eſſe hominibus,cur Deo quoque moleſti eſtis? Nam ſi
B illi, qui Prophetis non crediderunt, condemnati ſunt: quanto magis condemnandi ſunt, qui
non auſcultāt ipſi domino? Vos enim pro iis,quæ ille voluit vſurpare,ad propulſationem mor- *Eſa. 7.*
tis & peccati, pro iis (inquam) alia atque alia ſubiicitis,alia dicitis & excogitatis. Quem, ſi con-
fitemur & agnoſcimus,& ipſe nos viciſſim agnoſcet: ſin inficiamur, & ipſe nos inficiabitur: ſi
fidem illi non habemus, ipſe tamen fidus manet: ſeipſum enim inficiari non poteſt. Quæ igi-
tur eſt iſta veſtræ immodeſtiæ vecordia, vt loquamini quæ ſcripta non ſunt: & cogitetis quæ *Manichæorum vecordiam & audaciam arguit.*
aliena ſunt à pietate? quippe qui carnem deitate conſubſtantialem audetis aſſeuerare, non vi-
dentes duplicem veſtri erroris impietatem. Hæc enim ideo à vobis inſtituta ſunt, quò vel ca-
ro eius negari poſſit,vel deitas blaſphemias lædi: dum affirmaris eum qui ex Maria prodiit, Pa-
tri conſubſtantialem eſſe Cæterum veſtra iſta, quæ vulgo exiſtimatur, circūſpecte loquendi
ratio, mox apparebit, vel curioſe affectata, vel ſtulta eſſe: Quis enim fidelium non confiteatur
Dei Verbum quod aduenit, & ex Virgine homo prodiit, eſſe Patri conſubſtantiale, idémque
ex ſemine Abrahæ oriundum, eius filium recenſeri? & quamuis conſubſtantiale Deo ſit, ta-
men ſecundum carnem filium Dauidis appellari, Apoſtoli quoque & Euangeliſtæ ita genealo-
C giam Chriſti faciunt ſecundum carnem. Quomodo igitur talia dicentes, proferre non erubeſ-
citis,carnem ex ſemine Dauidis oriundam, cōſubſtantialem cum Verbo eſſe? Stolida ſunt iſta
quæ garritis, eò quòd vobis in mentem non veniat,eum qui alteri conſubſtantialis eſt, eādem
omnino naturam habere,ſed tamen ſua perfectitudine & ipſum ſubſiſtere. Quemadmodum
filium Patri conſubſtantialem eſſe ex ſacris literis in confeſſo eſt, & perfectus cum perfecto
agnoſcitur: ita quoque & Spiritus ſanctus, eò quòd ipſa Trinitas inter ſe conſubſtantialis ſit.
Dabitis igitur conſubſtantiali carni perfectitudinem cum Verbi perfectitudine? eritque ſecun *Simile. Vt filius conſubſtantialis eſt Patri ita & Spiritus ſanctus.*
dum vos quaternitas,non Trinitas. Sed quódnam eſt iſtud commentum impietatis? dicitis car-
nem conſubſtantialem fuiſſe: qua igitur ratione conſubſtantialis fuerit? ideo, dicitis, quia caro
facta eſt verbum, & Spiritus facta eſt. ſi ea, quę ex natura diuinitas non fuit, diuinitas effici-
tur, cur igitur incuſatis Arianos, qui iſtiuſmodi opinionem de verbo in medium adferunt,
quum tamen ſcriptura in contrarium dicat: verbum carnem factum eſſe, non carnem Ver- *Abſurdū.*
bum: ideóque dictum eſt, verbum carnem eſſe factum, quoniam caro, Verbi caro facta eſt,
& non hominis alicuius: hoc eſt, deus homo factus eſt, & caro dicitur factus eſſe, ne omit-
teretis carnis vocabulum. Quòd ſi igitur contenti non eſtis iſta Verbi cum carne vnione: at- *Verbum caro factum eſt. quomodo.*
D que eo ipſo quod Deus homo factus eſt, certe neque audite, neque credere conſtituiſtis,
quum vobis ſatis fieri nequeat tam modeſta, religioſaque ſuper omnem commentationem
dicendi ratione, dum corpus Dei auditis eſſe, idque ſecundum eum qui dicit: Qui transfi-
gurabit corpus noſtræ humilitatis, vt ſit conforme corpori gloriæ ipſius. Qua in re argumen-
tum futuræ reſurrectionis oſtenditur,quod etiam tum appellatur corpus, cùm iam corpus eſt
gloriæ eius. Quin ipſe dominus hoc ipſum loquitur, Cum venerit Filius hominis inquiens:
Vbi filium hominis iudicem factum eſſe declarat viuentium & mortuorum, regem & domi-
num. Sed exterminare cupitis vocabulum corporis,neque tolerare poteſtis eum deinceps ho- *Philip. 3*
minem appellari. Qui fieri poteſt, vt diuinas ſcripturas legiſſe videamini? quū Matthæus ſcribat *Mat. 1.*
Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ. Et Ioannes, In principio erat Verbum *Ioan. 1.*
& verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. vbi ſcriptura oſtendit eum & deum,& filiū *Chriſtus filius Dei, & Dauidis appellatur*
Dauidis exiſtimandum, ſi diſcriminatim vnumquodque ſeorſum inſpicere velitis, duos dixeri-
tis ſecundum humanam rationem, ſin ſacris literis eruditi credideritis, verbum quū deus eſſet

Filium hominis eſſe factum, cognoſcetis vnum eſſe Chriſtum, eundémque & Deum & ho- A
minem, vt duplex prædicatio ſuper eius aduentu facile perſuadere poſſet, tum eius patibilita-
tem, tum impatibilitatem, vt quũ dicit Apoſtolus: Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum
pro nobis, quique eſt deus ſuper omnes benedictus in ſecula, Amen: & quum Timotheo ſcri-
Roma. 9. bit: Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid, excitatum à mortuis. Et, Mortem eius præ-
dicamus donec veniat. Aut igitur conceſſione conſubſtantialitatis, tollitur vocabulum carnis
2. Tim 2 aut hominem dici Chriſtum, negatis: aut non amplius mortem eius annunciatis, donec ve-
niat, tollentes ſacras ſcripturas: aut ſi mortẽ annunciatis eius, qui veſtra ſententia conſubſtan-
1. Cor. 11. tialis deo eſt, fieri non poteſt, vt eum carne paſſum confiteamini: aut ipſam Patris, & Spiritus
ſancti deitatem, cõtenditis mortis capacẽ fuiſſe, ac proinde impij eſtis ſuper omnes quotquot
ſunt hæretici. Mors enim in carnem Verbi quòd Patri conſubſtantiale eſt, introducta fuit: ſi-
quidem neque Pater, neque Spiritus carnem geſtauit, vt impie Valentiniani diſcipuli calum-
niantur: Sed verbum caro factum eſt. Ideo nos confitentes deum & hominem Chriſtum eſſe
Valentinianus error. non diſſeparationis cauſa iſtud dicimus, abſit, ſed ſecundum ſcripturas, vt morte eius paſſioné-
que vere acta, eaque deprædicata, donec veniat, in carne quidem Verbi paſſionem & mortẽ B
Ioan. 1. confiteamur: ipſum tamen Verbum incommutabile, & inalterabile eſſe, fide cognoſcamus.
Ideóque idem eſt qui paſſus eſt, & non paſſus: diuina quidem natura incommutabilis & inal-
terabilis: carne tamen paſſus, vt dixit Petrus, & mortem guſtare volens, eò quòd factus ſit me-
diator dei & hominum: Mediator vero vnius non eſt, deus autem vnus eſt. Quapropter er-
rant qui dicunt, aliũ eſſe qui paſſus ſit, & alium eſſe qui non ſit paſſus. Non enim alius eſt præ-
1. Pet. 3 ter ipſum dei Verbum, quod paſſionem & mortem recepit: ſed idem illud impatibile & incor-
poreum, carnis generationem tolerauit, & iis omnibus perfunctus eſt, vt haberet quod offer-
ret pro nobis, ac proinde dicitur præſtantior Angelis factus. Cæterum, nequaquam Filius dei
Chriſtus præſtantior Angelis factus quomodo. creator Angelorum, præſtantior Angelis factus eſt, quaſi qui aliquãdo illis deterior fuiſſet, ſed
forma ſerui, quam ipſum Verbum ſibi propriã fecit & vendicauit, naturali generatione præ-
ſtantior, exoriens ex protoplaſto Adam, & nos ſibi arrogat, proprióſque facit, vt dictum eſt à
ſanctis & domeſticis dei, deique caro ſecundum naturam facta eſt, non, quòd conſubſtantia-
lis deitati Verbi, & quaſi coæterna eſſet, ſed quòd propria illius caro per naturam facta ſit, &
indiuiſibilis ratione coadunitionis, ex ſemine Dauidis & Abrahæ, ex quo nos quoque progeni- C
ti ſumus. Quod ſi deo conſubſtantialis eſt caro & coæterna, ſupereſt vt inferatis, etiam om-
Caro nõ eſt Deo conſubſtantialis. Abſurdũ. nia creata, coæterna eſſe cum deo omnium creatore. At, qui (quæſo) illi pro Chriſtianis habe-
ri poſſent, qui iſtiuſmodi laqueis ſeſe inuoluũt? Siquidem conſubſtantialitas vt impatibilis eſt,
ita mortis quoque inſuſceptibilis exiſtimanda eſt. Conſubſtantialitas porro vnitionem perſo-
narum non admittit: adeo, vt pro ſpecioſo veſtro commento, aut carnem ex Virgine negetis,
aut in deitatem blaſphemi ſitis. Sin autem confitemini, eo modo Filium eſſe conſubſtantialẽ
Patri, & ſpiritum Sanctum, quomodò ipſa caro, quæ paſſionem ſuſtinuit, vana & veſtra fides:
paria enim ſentitis cum impiis Arianis, male excipientes has voces, Verbũ caro factum eſt, vt
verbum non amplius ſit Verbum, ſed vt caro ſit Verbum. Atqui, verbum ita caro factum eſt,
vt verbum ſemper verbum remanſerit, ſed tamen carnem haberet, in qua paſſionem & mor-
tem ſuſciperet ſub humana ſpecie, vſque ad ſepulchrum & infernum deſcendens, in qua ſpe-
cie etiam reſurrectionem mortuorum perfecit, carnis, ſanguinis, & animæ, argumenta indi-
Marcion. Manichæus. ciaque de ſe præbens, per propriam & indiſſeparabilem (vt ſcriptum eſt) carnem ex ſemine Da-
uidis. Quid enim aliud apud vos dixit Marcion? nónne cęleſti ſpecie corpus fuiſſe, idque in ſi-
militudine humana, ſed citra veritatem? Quid aliud prolocutus eſt Manichæus, quàm diuinũ D
corpus, eius corpus extitiſſe in ſimilitudine ſola, non in veritate, alienumque ab humana car-
ne? quam ex ſe peccatum dicere citra actionem, hominum eſt impiè ſentientium. Cæterum,
talis eſt illorũ impietas, quamobrẽ nefas eſt piũ hominem iſtiuſmodi verborũ commentis vti,
ſed contra, ita ſentiendũ eſt: ante ſecula, verbum quod eſt filius Dei, deo Patri conſubſtantiale eſſe,
Fides catholica. & extremis tẽporibus ex ſancta deipara virgine, Adę plaſmationem conditionemque inſtauraſ-
ſe, eamque ſibi naſcendo propriã feciſſe, atque ita viſus eſt chriſtus homo, qui ante ſecula deus
Mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe nepharium eſt dicere. erat: & nos mẽbra chriſti ſumus, vt ſcriptũ eſt, ex carne eius, & ex oſſibus eius. Quorſum igitur
tanta contentio nouarũ inuentionum, vt humano ingenio, ea quæ ſunt ſupra humanum intel-
lectũ definiatis, dicentes, pro interiore in nobis homine mentem ſupercæleſtẽ in chriſto fuiſſe?
O nefariã ſententiã, & verba imbecilia & indecora, quibus hoc nõ ante omnia in mentẽ venit
Chriſtum non ſimpliciter dici: ſed in ipſo nomine quod vnum eſt, vtramque naturam ſigni-
ficari, & diuinitatis & humanitatis, ideóque Chriſtum & hominem & Deum appellari, quan-
quam

A quam vnus ſit Chriſtus. Vanum igitur veſtrum ſcitamentum eſt, conantium diuerſum quid, & altetum extra ipſum Chriſtum, in Chriſto conſtituere. Cæterum, illi qui abuſiue Chtiſti nominantur, forſitan quantum ad nos attinet, ita ſpectari poſſenr: Qui autem ex natura & ſolus, eſt verus Chriſtus, uon ab humana ratione deſcribetur, vt vos pro veſtra impudentia audetis, quum nullus neque Propheta, neque Apoſtolus, aut quiſpiam Euangeliſtarum ita locutus ſit, quæ vos loqui ſuſtinetis, idque animo impudenti. Si enim alter eſt Chriſtus præter cæleſtem mentem in eo ſitam: perfectaque res, mens eſt: Duo igitur ſecundum veſtram opinionem Chriſti exiſtunt: & in eo, quo vobis maledicere eſt placitum, refutamini. Nam ſupercæleſtem mentem etiam Propheræ habuerunt, qui cæleſtia, futuraque, quaſi iam præſentia enunciabant: ideóne iſta verba commenti eſtis, quo negari poſſet, interiorem hominem in Chriſto fuiſſe? Quid igitur de anima dicetis, quum & corpus & anima intetior ſit homo, quod quodammodo ſanguinem & carnem dixetis: ſed ſicuti corpus & ſanguis ſubiacent palpationi, neque vulnetationem effugiunt, quum res viſibiles ſunt: ita nobis oſtendite animam iſtis ipſis non ſubiacere, & viſibilem eſſe: Aut ſi oſtendete non poteſtis, euidens ra-

Mentem ſupercæleſtem Prophetæ habuerunt. Simile.

B tio eſt animam ſub oculos non venire, neque interimi ab homine, vt corpus interimitur, ſicuti à domino prædictum fuit. Credite igitur animam, interiorem hominem eſſe. Quoniã id & à prima plaſmatione oſtenditur, & à ſecunda diſſolutione commõſtratur, quum non ſolum in nobis, ſed & in Chriſti quoque morte idipſum pateat, corpote nõ vltra ſepulchrum delato, anima ad inferos penetrante, locis ingenti interuallo diſcriminatis, ſepulchro quidem id quod corporeum erat, quia ibi corpus adetat, recipiente: inferno vero id, quod incorporeum fuit. Qua ratione igitut factum eſt, vt quum dominus adeſſet incorporaliter, pro homine à morte ſit agnitus? Vt earum animarum quas inferus tenebat, vincula, ſua anima inobnoxia quidem vinculis mortis, ſed tamen quæ quaſi obnoxia facta eſſet, diſrumperet? explicans illis modum rationemque ſuæ reſurrectionis, vt Plaſtes ille & conditor hominis, hominem damnationi ſubiectum, ipſe præſens ad plenum liberaret in ſua forma? Non enim mors præualeſcens ſubiecit ſibi humanam Verbi animam, vt vincula illi innecteret: nec cotruptio per tyrannidem inuadens, in eius corpus vim ſuam exercebat ad putrefactionẽ, quaſi rebus male curatis, minime gentium: id enim de eo cogitare prorſus impium eſt. Sed qui de

Anima eſt homo interior.

Anima Chriſti ad inferos penetrauit.

Anima Chriſti non obnoxia morti.

C Adæ inobedientia quęſtionem habuit, iudicióque peracto duplicem pœnam in ſententia ſua complexus erat, dum rei terreſtri ita loquitur, Terra es, & in terram reuerteris, atque ita pro decreto, domini corpus in terram abſcedit, animæ autem dixit, Morte morieris, atque hinc eſt, quod homo in duas partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat, condemnatur. Ac proinde opus fuit illo ipſo iudice, qui hoc decretum tulerat, vt ipſe per ſe ſententiam ſolueret, ſub ſpecie condemnati, incondemnatum ſe ſyncerumque à peccatis oſtendens, vt hominem Deo reconciliaret, hominemque totum in libertatem vindicaret, in nouitate imaginis Filij eius Ieſu Chriſti domini noſtri. Iam ſi mihi alium locum condemnationis præter hos duos oſtendere poteſtis, merito hominem dixeritis tripliciter diuidi, & ex duobus locis reuocationem factam eſſe, & in tertio manere colligatum in vinculis. Quòd ſi tertium aliquem locum oſtendere non poteſtis præter ſepulchrum & infernum, ex quibus plane ereptus eſt homo, Chriſto aſſertore, per ſuam ſpeciem cum noſtri ſimilitudine cõgruentem, eamque veram & neutiquam imaginariam. Cúr igitur dicitis: Deum nondum propitiatum eſſe? aut qua de cauſa Saluator aduenit? an quia impotens fuit, vt totum hominem à compedibus vindicaret? an quia peccatorem abominetur? an quia metus illi eſt, ne contagionem pecca-

Gene. 3.

Homo in duas partes diſcerpitur.

D ti ſentiat, ſi ipſe, quum Deus ſit, interger homo fiat? Atqui iſtiuſmodi cogitatus nimia impietate ſcatent. Aut cur in definiendo peccato, ex natura eſſe peccatum aſſeritis? idque ex opinione impiiſſimi Manichæi? Hæc dum ſentitis, criminatores vos oſtenditis opificij naturæ. Num, quum Adamum ab initio fingebat Deus, congenitum illi peccatum inſeuit? Quorſum igitur opus fuit præcepto, aut quid eum, vbi peccarat, condemnauit? cur ante inobedientiam non cognouit bonum & malum, quem Deus finxerat ad immortalitatem, & ad imaginem ſuæ æternitatis, natura quidem ſine vitio peccati, voluntate tamen libera inſtructum? Cæterum mors, inuidia diaboli, mundum inuaſit, excogitato inobedientiæ inuento, atque ita ex inobedientia præcepti diuini, factus eſt homo capax ſuperſeminationis diaboli ac peccatũ iam inde in natura receptum, ad omnem concupiſcentiam ſtimulabat, non tamẽ vt diabolus eam naturam finxerit: abſit, nunquam enim diabolus, naturæ opifex (vt Manichæorum impietas cenſet) ſed naturæ peruerſio, ex præuaricatione id efficit, & ita mors tyrannidẽ habuit in omnes homines, ideoque dictum eſt: Venit filius dei, vt perderet opera diaboli.

Manichæi error in peccato definiendo.

Peccatum ex natura non eſſe.

Peccatum per inobedientiam mundum inuaſit.

1. Ioan. 3

Mors præualuit hominibus, quomodo. Ioan. 14.

Quanam (quæſo) ratione? ea nimirum, qua naturam à Deo quidem factam, nulloque cri- A
mine imbutam, ſed inſtigatam à diabolo ad præuaricationem mãdati diuini, & ad inuentum
peccati mortis, Verbum Deus in ſe reformauit, neque vlterius eam fraudis diaboli, aut in-
uenti mortis ſuſceptibilem reliquit? Ideóque dictum eſt à Domino: Venit princeps mundi,
& in me non inuenit quicquam. Quòd ſi princeps mundi nihil operum ſuorum inuenit in
Chriſto, multo magis Chriſtus nihil ex ſuis creaturis reliquit principi huius mundi. An etiam
ea de cauſa nihil inuenit in Chriſto, quia Chriſtus perfectam in ſe nouitatem exhibuit, vt per-
fectam ſalutem animæ & corporis, in toto homine operaretur, vt perfecta quoque eſſet re-

Arianorũ & Manichæorum cauillationes ocioſa. Ioan. 13.

ſurrectio? Fruſtra igitur Ariani cauillantur, qui carnem tantummodo ſtatuentes, ea quæ de
paſſione intelliguntur, ad impatibilem deitatem impie referunt: fruſtra vero & vos ex alio
commento patia cum illis ſentitis, quum aſſertores ſitis, mentem ſupercæleſtem, loco inte-
rioris hominis, ambitu eius ſpeciei qua continebatur, pro inſtrumento abuſum fuiſſe. Nam
ſi id verum, quomodo potuit vel dolere, vel anxius eſſe, vel orare? Scriptum eſt enim. Et con-
turbatus eſt ſpiritu Ieſus. Atqui iſta nec brutæ, nulliſque cogitationibus inſtructæ carni, nec
deitati quæ incommutabilis eſt, congruerint, ſed animæ quæ intellectu eſt prædita, quæ agi- B
tur & perturbatur, & intelligibiliter paſſionem ſentit. Quòd ſi hæc ſententia non placet, ſal-
tem quum triplicia ſint de ea re iudicia, quorum vnum eſt in blaſphemia ſitum, alterum nu-
dam inanémque apparentiam conſtituit, tertium veritate nixum: eligite, quod magis arridet.
Nam ſuſpicati non vere hæc de eo eſſe dicta, ſed tantummodo videri dicta, id ſecum trahet,
vt quæ facta de eo dicantur, opiniones ſint & ſimulationes, non verè res geſtæ. Iam ſi vere di-
cta ſunt de dolore, de anxietate, qui poſſunt ea quadrare in ſupercæleſtem mentem, ſiue af-
flatum numinis, quæ humanæ ſunt animæ, vt intelligas, mentem illam quæ immutabilis eſt,
mutatam eſſe in dolorem, anxietatem, & perturbationem? Impia eſt iſtiuſmodi ſententia.

Ieſus turbatus eſt ſpiritu, quomodo intelligendum.

Nam tametſi dixerit Euangelium, Ieſum ſpiritu fuiſſe conturbatum: ipſe tamen Dominus
declarauit, de anima ſua hoc intelligendum eſſe, quum dicit: Anima mea turbata eſt. Quòd
ſi ſuæ animæ ſenſum dominus oſtendit in compaſſionem noſtræ animæ, vt ita & ipſius intel-
ligeremus, paſſionem, & eum tamen impatibilem confiteremur: Sicuti enim ſanguine car-
nis ſuæ liberauit nos, ita ſenſu ſuæ ipſius animæ, victoriam pro nobis comparatam ſignificat:
Ego (inquit) vici mundum, & alibi: Ei qui dat nobis victoriam. Sed ſicut hic ſub nomine C
ſanguinis, non quiuis aut communis ſanguis, quemadmodum ab impiis exiſtimatur, ſed ſa-
lutaris à piis hominibus intelligitur, ita quoque mens illa non humanam imbecillitatem, ſed
Dei naturam induiſſe demonſtratur, atque ita appellabitur perfectus Deus, & perfectus ho-

Chriſtus perfectus Deus & perfectus homo. Ioan. 12

mo Chriſtus: non quòd diuina perfectitudo, in humanam perfectitudinem tranſeat, quod
eſt impium: neque quod duæ perfectitudines ſeorſim ſint conſtituendæ: neque vero ſecun-
dum profectum augeſcentis virtutis, aut acquiſitionem iuſtitiæ, abſit, ſed ſecundum ratio-
nem exiſtendi ſine defectu plenam & integram, vt vnus ſit, vtrinque per omnia idem & Deus
& homo: Ea de cauſa dominus locutus eſt: Nunc anima mea perturbata eſt. Illud autem nunc,
tum fuit, quum ipſe voluit: veruntamen, illud, quídnam eſſet, ſignificauit. Non enim quod
non eſſet, tanquam quod præſens eſſet, nominauit: aut tanquam ſimulatè dicerentur, & non
ex fide, quæ contigerunt: Siquidem naturam fidemque habuere ea quæ acta ſunt, non ina-
nem imaginariamque apparentiam. Igitur, quia natura, non fictione, dominus homo fa-
ctus eſt: neque inſitum ex natura, neque opere patratum ſtatuere poſſumus in opifice pec-
catum, quamuis in noſtra natura etiamnum pugna eius rei, quam ſerpens induxit, repetiri D

Incarnatio Verbi non fuit peccatis obnoxia.

poſſet, & ſuperſeminationis progreſſus aliquis propter noſtram imbecillitatem: Verbi tamen
incarnatio ſecundum naturam Dei facta, noſtrorum vitiorum ſuſceptibilis non fuit quæ ex
vetuſtate etiam hoc tempore in nobis hærere ſolent. Inde enim eſt, quòd docemur exuere
veterem hominem, & induere nouum, atque in eo miraculum eſt quod dominus homo fa-
ctus eſt, ſine omni peccato, eò quòd nouitas in totum facta ſit, vt oſtenderet vires ſuas. Porro,

Chriſtus omnia quæ ſunt natura humana in ſe recepit.

quæcunque ipſe ſua voluntate in natura formauerat, ea ſua voluntate in ſeipſum recepit, vt
genituram ex fœmina, incrementum ætatis, numerum annorum, laborem, eſuriem, ſitim,
ſomnum, dolorem, mortem & reſurrectionem. Ideóque vbi corruptum fuerat humanum
corpus, eo ſuum corpus proiecit Ieſus: & vbi tenebatur humana anima in morte, ibi exhi-
buit humanam ſuam animam, vt ipſe inuictus à morte, tanquam hominẽ ſe præſentẽ oſtendo
ret, & ſolueret catenas mortis vt Deus, vt vbi ſeminata fuerat corruptio, inde exoriretur incor-
ruptibilitas: & vbi regnauerat mors in forma animæ humanæ, ibi ipſe ille mortalis præſens,
immortalitatẽ exhiberet, atque ita nos participes redderet ſuæ incorruptibilitatis, & immor-
talitatis

A talitatis, per ſpem reſurrectionis ex mortuis: vt corruptibile hoc indueret incorruptibilitatē, & *1.Cor.15.*
mortale immortalitatem, vt ſcriptum eſt, vt quemadmodum per vnum hominem inuaſit *Roma.5.*
peccatum in mundum, & per peccatum mors: ita quoque per vnum hominem Ieſum Chri-
ſtum, gratiā regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, quemadmodum ſcriptum eſt. Quó-
modo igitur dicitis quod pro interiori homine qui in nobis eſt, ſupercæleſtis in Chriſto fue-
rit? Nónne diuiſus in duas partes vt homo, & in ſepulchro, & apud inferos agebat? Neque
potuit aliud pro alio in redemptionem penſari, ſed corpus pro corpore, anima pro anima red- *Chriſti anima diuiſa à corpore quandiu fuit in ſepulchro*
denda fuit, & integrum aliquid pro integro homine, hoc eſt, Chriſto penſandum permu-
tandumque fuit, cui conuicia fecêre in cruce Iudæi vitæ inimici inter prætereundum, & ca-
pita mouebant: Imo neque infernus ſuſtinuiſſet nudæ deitatis acceſſum, quod & Apoſtoli
teſtantur, & ex ratione diſpenſationeque crucis videre licet: quippe, qui emiſſu ſanguinis,
certitudinem carnis: effluxu aquæ, incontaminatam puritatem, & Dei corpus eſſe edocue- *Matt.27.*
rit, clamando & inclinando caput, & tradendo ſpiritum qui erat in corpore, hoc eſt, animam *Ioan.19.*
de qua dixerat, ſe animam ſuam pro ouibus ſuis ponere: adeo, vt expirationem, nemo dixe- *Ioan.10.*
B rit deitatis traductionem transmigrationémue, ſed animæ diſceſſum eſſe. Nam ſi poſt emi-
grationem deitatis mors ſuperuenit, eaque fuit corporis extinctio, propriam nimirum mor-
tem obiuit, non noſtra perfunctus eſt. Et qui (quæſo) ad inferos deſcendit nuda & intecta
deitate? aut vbi tandem anima, quam pollicitus erat dominus ſe poſiturum pro ouibus ſuis, *Abſurda ex Manichæorum propoſitionibus collecta.*
de qua etiam Prophetæ iam antea indicium fecerant? Quòd ſi autem animæ diſceſſio fuit,
ideóque dictum eſt, quòd noſtram in ſe receperit mortem, hoc eſt, quòd noſtro more & diſ-
ſolutionem & naſcendi quoque rationem ſuſtinuerit, ſequitur, vt falſa ſit veſtra cauillatio.
Nam qui (quæſo) mors corpori ſuperueniſſet, niſi Verbum Dei & interiorem & exteriorem
hominem ſibi circumpoſuiſſet? aut quomodo pro omnibus ſuccidaneam victimam ad libera-
tionem ſe dediſſet? aut quomodo potentia mortis plenè diſſoluta fuiſſet, niſi Chriſtus illud,
quod ex cogitatione voluntateque peccandi vitiatum erat, ipſe in ſeipſo reſtituiſſet? Si igitur
regnat mors in homine interiore, in quo alio regnauit vnquam, niſi in anima, quæ mente
peccauerat, quemadmodum ſcriptum eſt: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, pro qua
ſuam animam repoſuit dominus, ad penſationem redemptionis. Quemnam autem ab initio
C condemnauit dominus? num de plaſmatione, plaſtem? an de actione, plaſma? Quòd ſi de
plaſmatione plaſtem condemnauit, ſeipſum condemnauit Deus, & erit talis quales cæteri
homines: ſin autem illud impium eſt de Deo cogitare, ſed damnauit de actione plaſma, ni-
mirum tollit iam ipſam actionem, & innouat plaſmationem: illius enim opus ſumus, conditi
ad bene agendum. Sed hic rurſum dicitis, nos illum ex Maria Deum eſſe prædicamus. Qui
fit igitur, vt quaſi Marcion, Deum ita adueniſſe contendatis, quaſi intactim prodierit cum *Obiectio Marcion.*
ea natura, quæ humanam carnem recipere non poſſet? aut cur ita eum Deum appellatis, vt
Paulus Samoſatēſis, qui hoc prætextu ad ſuam impietatem abutitur, vt illum ex Maria Deum *Samoſatenſis.*
confiteatur, ante ſecula quidem prædefinitum: ſed tamen, qui ex Maria eſſentiæ ſuæ primor-
dium acceperit? veruntamen verbum ex cælo efficax, & ſapientiam in eo agnoſcit, plus quàm
à nobis datur illi attribuens, ſecundum ipſius impietatem, ſicuti vos dicitis, mentem ſuper-
cæleſtem in non animato corpore. Atque ita iam fit, vt neque corpus quod non animatum *Solutio.*
eſt, homo: neque mens ſupercæleſtis Deus haberi poſſit. Quandoquidem ad conſtituendam
hominis perſonam, vocabulum animæ vſurpari debet. Siquidem corpus & anima hominis *Homo ex anima & corpore conſtituitur.*
dicuntur eſſe, alterumque ad alterum refertur, hoc eſt, ſpiritus ad carnem. Quis enim (inquit)
D cognouit mentem domini? mens domini, nondum dominus, ſed domini vel voluntas aut
conſultandi vis, aut energia ad aliud relata. Cur igitur iſta ad fabulandum excogitatis, ver-
bis fictitiis cauponantes, diluentesque Verbum Dei? Atqui Dei Eccleſia ea non ita accepit, *Rom.11.*
neque tradidit, ſed (quemadmodum ſcriptum eſt) Deum illum agnoſcit eſſe apud Deum an- *Eccleſia catholica fides de Chriſto.*
te ſecula exiſtentem, & qui ſub conſummationem ſeculorum aduenit, & ex Maria virgine,
& ex Spiritu Sancto genitus ſit Filius hominis (vt ſcriptum eſt) donec pareret filium ſuum
primogenitum, vt eſſet primogenitus in multis fratribus: interim tamen verus Deus, vt etiam *Luc.2.*
pro nobis pateretur, vt homo, & liberaret nos à morte & paſſione, vt Deus. Ne igitur falſis *Matt.1.*
imaginibus conceptis arbitramini, quod ſentit agitque corporea membra inibi nouitatem *Exhortatio.*
operari poſſe, non intelligentes imitationem rei iam prius actæ, imitationem eſſe, & in Chri-
ſto ſolius carnis nouitatem profitentes. Si enim vis agentis carnem hominibus poſſet nouita-
tem inſtaurationemque comparare abſque Chriſto, ſequiturque agentem id quod agitur,
quid opus erat Chriſti aduentu? Vani quoque etiam illi, qui dicunt, Verbum ita in Chriſtum,

A Chriſtus, & quod homo Chriſtus, dans ſe in redemptionem pro nobis, non quòd non Deus, ſed quòd & homo Chriſtus ſit: Ideo mentionem faciens de Ieſu excitato è mortuis ex ſemine Dauidis illum oriundum eſſe dicit, eaque de cauſa amborum nominum ſimul allegationem facit, ad oſtendendam eius ſubſtantiam. Deus enim videri nequit, homo contra viſibiliter contrectatur & vere exiſtit, non diuiſione perſonarum aut intellectuum, ſed naturali genitura & inſolubili vnitione, vt eius paſſio in confeſſo ſit, & extra controuerſiam. Quomodo igitur Chriſtus factus eſt Verbum, quum Deus eſſet antequam homo? ſi enim diuinitatis proprium vocabulum eſt Chriſtus citra carnem, nimirum applicandum eſt id quoque & Patri, & Spiritui Sancto, eritque ipſis paſſio communis, vt nonnulli errones arbitrantur. Quid? an ipſum impatibilem incorporalemque Deum Verbum, etiam ante incarnationem ſuſceptamque humanam naturam paſſionis & mortis capacem eſſe dicetis? Sed qui (quæſo) Filius Patri conſubſtantialis, indiuiſibiliſque ſecundum diuinam naturam, patibilis dici poſſit, quũ ſit inconuertilis & immutabilis, niſi ſumpta ex vtero Virginis integra humanæ naturæ ſpecie, homo ſit factus, vt & conuertilis reddatur in patiendo, & immortalis maneat quatenus Deus?

Roma. 6.

Chriſtus quatenus Deus eſt immortalis & impatibilis, ſed quatenus homo eſt patibilis.

B Eáque de cauſa etiam vnitio inducta fuit, non tamen ideo, quaſi Deus vnitione indigeat, aut quaſi hæc vnitio abſque Deo fiat, ſed quòd Deus hanc vnitionem inducat. Conſtat igitur Verbum Dei ſe non diuiſiſſe ſine carne in ſpecimen carnis, & ſimilitudinem animæ, ſed manendo quod erat, aſſumpſiſſe ſerui formam, eámque non deſtitutam ſoliditate ſubſtantiæ, vt quæ euidenti demonſtratione in illo ſpectabatur, tum per paſſionem, tum per reſurrectionem, tum per cætera negocia, vt ſcriptum eſt, & manifeſtò liquet. Dicite igitur, cur Deum in Nazareth genitum ſuſpicamini, quandoquidem omnes hæretici id dicere ſolẽt, vt & Paulus Samoſatenſis, qui Deum ex Virgine in Nazareth conſpectum, inde ſuæ naturæ ſubſtantiæque initium habuiſſe, & initium regni accepiſſe, iactat: Verbum tamen cæleſte, efficax, induſtrium & ſapientiam in eo Nazareno confitetur, ante ſecula quidem prædeſtinatum, ſed tamen in Nazareth ratione, ſubſtantiæ proditum ac declaratum, vt Deus ſit (inquit) ille qui in omnibus eſt Deus Pater: Talis eſt iſtius impietas. Marcion porro & Manichæus, Deum in Virginem profectum fuiſſe, & citra tactum inde produiſſe, & incapaciorem fuiſſe, quàm vt communicaret cum humana natura, peccato & malis obnoxia. Si enim (inquit) iſtam ſibi aſſump-

Samoſatenſis error de incarnatione Verbi.

Marciõ & Manichæus de incarnatione Verbi quid ſentiant.

C ſiſſet, etiam principi malitiæ ſubiectus fuiſſet, & ſine peccato Chriſtus haberi non poſſet, ſed peculiarem carnem eum exhibuiſſe tradit, ea ſimilitudine qua voluit, eámque è cælo delapſam, & in cælos regreſſam, Deitatémque eius ſolidam & integram fuiſſe. Valentinus contra, paſſionem rem communem Trinitatis eſſe dicit, ſed partem Trinitatis carneam eſſe cauillatur. Arius porro, carnem ſolam ad occultationem deitatis confitetur, & pro noſtro interiori homine, hoc eſt, anima, Verbum dicit in carne fuiſſe, paſſioniſque ſenſum, & ab inferis reſurrectionem diuinitati audet aſcribere. Sabellius verò Pauli Samoſatenſis, cæterorúmque gregalium ſententiam approbat. Veritus enim Arij diuiſionem, errori illapſus eſt, quo perſonas tollit. Vos autem quibus adhæretis? aut quas partes ſtatuitis fouere, & approbatis? an, quod prouerbio iactatus, omniprobi eſtis? omnibus enim ſupradictis hæreticis copulamini. increduli vnitati & plenitudini obtrectantes: an ſublationem abrogationémque recipitis ſub ſpecie? Verum vt diuiſores per vecordiam ineptiunt, & derogatores hallucinantur: ita abrogatores in perniciem eunt, quum vero ſit œconomia, ac fides rerum manifeſta gratiáque conteſtata ſit. Quam igitur cauſificationem excogitatis? aut qua ſimulatione prætextum quæritis? ac cur non potius expreſſim dicitis, eum, non accepta ſpecie ſerui, hominem eſſe factum,

Valentini error de paſſione Chriſti.

Arius.

Sabellius approbat hæreſim Samoſat.

D ſed quaſi hominem apparuiſſe? Hunc enim intellectum habet veſter ſermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem eſt, idem eſt: idcóque obtrectare veræ diſpenſationi humanitatis aſſumptæ per ſycophantiam ſatagitis, dicentes: Chriſtum hominem deificatum eſſe. Ac rurſus illud: In principio erat Verbum, & quòd accepta forma ſerui, homo ſit genitus: aut hominem eum dicitis qui cum Deo ſit aut hominem Deo implicatum: aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat: aut hominem peccati incapacem: aut hominem Angelis dominantem: aut hominem à rebus creatis adoratum: aut hominem Dominum, cùm Apoſtolus dicat: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti: aut hominem crucifixum, dominum gloriæ: aut hominem audientem, Sede à dextris meis: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. Hæc eſt lutulenta veſtra ex imo ſubruta aqua, quam ebibendam hominibus offertis, & in ebrietatem conijcitis. Sciſcitamini igitur à Iudæis, vt vbi eorum verba contra Chriſtum, eóſque qui in Chriſtum credebant, iactata audieritis, pudeat vos veſtri: diſcite quoque ab alijs hæreticis, qui eadem vobiſcum & garriunt, & ſentiunt. Proponantur igitur hæretico-

Apollinarii error.

Apollinariſtas ad alios hære

tites conſu- rum dogmata, & veſtræ cogitationis ſententia, & noſtræ fidei ratio, & Euangelij definitio, A
lendos rele- & Apoſtolorum prædicatio, & Prophetarum teſtimonia, & adimpletæ œconomiæ intelle-
gat. ctus. Dicite igitur, qua ratione initium Deitatis conſtituiſtis in ipſa natiuitate Dei, quam in Nazareth contigiſſe ſuſpicamini, iuxta Paulum Samoſatenſem? aut qui fit, vt genituram carnis inficias eatis, ſecundum Marcionem, alióſque hæreticos, non ſtatutis Euangelicis incedentes, ſed ex propriis loqui ſatagentes? Ideo enim dicitis, Deum ex Virgine natum eſſe, ac non Deum hominem, vt Euangelium definit: ne genituram carnis confitendo, neceſſitas vos cogat, vt naturalem eum eſſe agnoſcatis, fidem rerum verborum eloquio proſequentes. Nunc autem Deum natum eſſe, peculiarem quandam carnem opinione ac ſpecie tenus præ ſe ferentem affirmatis. Non enim initium naſcendi ex Nazareth Deus oſtendit, ſed exiſtens
Verbum ante ſecula Deus vbi natus & ex quo ſemine. ante ſecula deus Verbum ex Nazareth homo viſus eſt, genitus ex Maria Virgine, ex ſemine ſancto in Bethleē Iudæ, ex ſemine Dauidis, Abrahę & Adę, vt ſcriptum eſt, Omnia deſumens ex Virgine quæ ab initio, Deus ad hominem conſtituendum, in fingendo faciendoque adhibuerat, excepto peccato (vt Apoſtolus ait) ad ſimilitudinem citra peccatum, non Deitatis transformationem, ſed humanitatis innouationem inſtaurationemque conficiens, pro ipſius B arbitrio, vt eſſent gentes concorporeæ & comparticipes cum Chriſto, vt Apoſtolus ſcribit, vt & homo reuera etiam Deus eſſet: non, quòd homo apud Deum erat, vt vos calumniamini obtrectantes Chriſtianorum myſterio, ſed quia Deus vnigenitus decreuerat ex plenitudine deitatis ſuæ, primi illius exemplariſque hominis informationem inſtaurare: & ex vtero Virginis, nouam conſtituere in ſeipſo, naturali genitura & counitione, quæ dolorem non haberet: Vt ſalutis humanæ negocium abſolueret, paſſione, morte, & reſurrectione, hominum
Obiectio. redemptionem perfecit. Sed hic obiicitis, ſi omnia aſſumpſit, omnino quoque mentem, cogitandique vim humanam aſſumpſit: atqui impoſſibile eſt, in humanis cogitationibus pec-
Reſponſio. catum non verſari: quomodo igitur Chriſtus abſque peccato erit? Sed reſpondendum, Si vitioſarum cogitationum creatio opus eſt dei, opus illi ſuum adiungendum eſſe: venit enim, vt aſſumeret ſuum proprium opus. At ſi illud concedatur, iniquum fuerit iudicium, quo peccator condemnatur: Si enim vitioſas peccatriceſque cogitationes creauit deus, qua ratione peccantem condemnat? aut quomodo tale iudiciū apud deum reperiri poſſit? Quod ſi Adam obnoxius erat iſtiuſmodi cogitationibus antequam inobediens fuit dei mandato, qui fieri potuit, vt malum & non bonum cognoſceret? rationalis quidem erat, ac vi cogitandi inſtructus: C ſed vt liberæ cogitationis, ita vitij inexpertus, ſolum, quod bonum erat, cognitum habebat,
Deus non creauit vitioſas cogitationes. ac ſimplex erat. Cæterum inobediens dei præcepto, collapſus eſt in vitioſas cogitationes, obnoxiuſque redditus, non, quod deus creauerit captiuatrices iſtas cogitationes, ſed quod per diabolū deceptus fuerit, qui eas ſuperſeminauit rationali naturæ iam in præuaricationę conſtitutæ, & à deo diuulſæ, adeo, vt diabolica lex peccati, conſtituta ſit in humana natura, &
Ioan. 3. mors ibi ſuum dominatum cœperit, idque per opus peccati: ea de cauſa venit Filius dei, vt diſſolueret opera diaboli. Verum hic reſpondetis, eum in peccato ſoluiſſe peccatum, ſed hoc ipſum non eſt ſoluere peccatum. Quippe, quum in eo per Verbum formato, diabolus operatus non ſit, vt veniente In mundum Verbo, nihilque delinquente, ſolueretur peccatum, ſed in rationali intellectualique natura hominis ſuperſeminando, diabolus peccatum opera-
Diabolus operatus eſt peccatū tus eſt. Eaque de cauſa impoſſibile fuit naturæ rationali & ſponte delinquenti & mortis damnationi ſubiectæ, ſeipſam reuocare in libertatem, vt ait Apoſtolus: Nam impotentia legis, quatenus debilitabatur per carnem: ideoque ipſemet dei Filius superuenit, vt eam in ſuam naturam reſtitueret per nouam originem & genituram admirabilem, non primam diſtrahēs D conſtitutionem, ſed inſparſam ignominiam detrahens, vt teſtatur Propheta: Priuſquam cognoſcat puerulus bonum vel malum, cum malitia refractaria & contumax ſit ad eligendum bonum. Quòd ſi in peccatrice natura, impeccabilitas non apparuiſſet, quomodo peccatum in carne damnari potuiſſet, neque carne preuaricationem habente, neque diuinitate pecca-
Rom. 6. rum ſciente? Aut cur ab Apoſtolo dictum? Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia, non locum deſcribens, ſed naturam ſubiiciens, vt quemadmodum ab illo dictum eſt:
Roma. 5. Vt per vnum hominem, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam, vt per quam naturam peccatum progreſſus ſuos accepiſſet, per eam quoque declaratio iuſtitiæ conficeretur,
Alia obiectio. & ita ſoluerentur opera diaboli, liberata humana natura à peccato & glorificaretur Deus. At hic rurſum dicitis: Si Chriſtus homo eſt, Chriſtus quoque pars mundi fuerit, ſed pars mundi, totum mundum quomodo ſaluare poterit? O commentum fraudis & malignitatem veſanam

A ſanam blaſphemandi : dicant mihi (quæſo) ex qua ſcriptura iſta definitio depromatur , quæ
omnino eſt diaboli cauillatio ? quum Propheta loquatur: Frater non liberat, liberabit autem *Reſponſio.*
homo ? & alibi : Homo genitus eſt in ea , & ipſe fundauit eam , qui altiſſimus eſt Quomodo
igitur Verbum homo factum non ſeruauit mundum ? quum manifeſtum ſit, quòd in qua na- *Bar. 7.*
tura peccatum cõmiſſum ſit, in eadem quoque extitiſſe exuberantiam gratiæ ? Vnde autem *Pſal. 86.*
exuberantia gratiæ ? niſi ex eo , quo Verbum homo eſt factum , manens interim Deus, vt &
homo factus , Deus crederetur : quemadmodum Chriſtus , quum homo ſit , Deus quoque
exiſtit : eò quod Deus quum eſſet , homo factus ſit vt ſaluet credentes in hominis forma. Si
enim cõfeſſus fueris, dominum Ieſum in ore tuo, & credideris in corde tuo, quod Deus eum
excitauit à mortuis, ſeruaberis. Mortificationem autem deitatis non paſſus eſt, neque ea par-
te reſurrectione indiguit : ſed illa ipſa eſt, quæ à mortuis excitat. Vnde neceſſum fuit, vt Deus
aliquid haberet , quod pro nobis offerret , ſiue in morte, ſiue in vita, ac propterea , quia Ver-
bum caro eſt factum , efficacius ſalutem operatur. Sed rurſum dicitis , Quomodo poteſt na- *Obiectio cõ*
tura humana , in conſuetudine peccandi verſata , propagationem peccati recipiens, à pecca *munis*
B to libera eſſe ? Eſt autem illud impoſſibile: erit igitur Chriſtus, vt alius quiuis, peccato obno- *Apolina*
xius. Hæc nimirum & Marcion ſenſit: hanc ſententiam etiam Manichæus introduxit, homi- *rio Marcio*
nis carnalem genituram , ſub principe malitiæ conſtituens , eumque dominatorem aſſcrip- *ni & Ma*
ſit , eò quod à quo quis vincitur , eius quoque mancipium reddatur. Horum ſententiam vos *nichao.*
renouatis, ſed diuerſa ratione intellectualem hominis naturã (quæ anima exiſtimatur) etiam *Reſponſio.*
illi ſubiicientes , eamque peccatum vitare non poſſe , deſcribitis , quantumcunque hæc de
carnali anima dicta velitis. Vnde hæc acceperitis, conſcius non ſum, quum neque in ſacris li-
teris id inueniatur , neque in communi hominum ſenſu, Domino præcipiente : Ne timueri-
tis illos, qui corpus occidunt, quum animam occidere nequeant. Atqui, ſi carnalis eſt anima, *Anima*
cur non vnà cum corpore & moritur & perit ? & cur potius animas apud inferos detentas, ſpi- *nõ eſt carna*
ritus nominauit , quum inquit : Profectus eſt , vt ſpiritibus in carcere detentis , læta de reſur- *lis*
rectione annunciaret. Sed vos , præter naturam omnia dicitis & appellatis ne pro natura re-
rum verba facientes , negocij fidem approbetis , nimirum, quòd Verbum homo vere ſit fa-
ctum. Dicitis enim vocem Domini eſſe , quæ doceat mentem hominis plane in iuuentute
C inclinatam eſſe ad malum : non intelligentes , per iuuentutem indicare id lolij, quod homini
ex ſuperinſeminatione inhæſit , ideoque Dominus vere Dauid iurans promiſit ei , ex fructu
ventris ipſius naſciturum Chriſtum ſecundum carnem, non, quòd vir aliquis ex transforma-
tione deitatis ſpecietenus ſeſe oſtenderet. Alioqui , quid opus fuit , vt dominus Dauidi de ſo-
bole iuraret ? ſed hoc eſt quod promiſit , Chriſtum nempe formam accepturum eſſe, incom-
modaque ex fœmina naſcendi ſubiturum, creſcendique gradus pro ætate, idque noſtro mo-
re vt dicit Apoſtolus : Quandoquidem igitur pueri participes fuere ſanguinis & carnis , ipſe
quoque itidem eorundem particeps eſſe voluit , itidem (inquam) quia non ex ſeminibus ,
ſed ex ſpiritu : eorundem vero , quia non diuerſorum , ſed ex ſemine Adæ . Abrahæ , ac Da-
uidis, vt ſcriptum eſt. Cur igitur prætermiſſa ſacra ſcriptura ac manifeſta veritate, dicitis non
niſi virum ex Maria apparuiſſe , eumque aſſumpta humana ſubſtantia , hominem eſſe factũ?
In virum igitur abiit Deus, dominuſque gloriæ qui crucifixus eſt: homo habendus eſt ? Quòd
ſi igitur audieritis Petrum loquentem: Chriſtum & dominum fecit, hunc ipſum Ieſum, quem *Act. 2.*
vos crucifixiſtis : de quo hoc vocabulum , fecit , intelligitis , ſi de Verbi diuinitate ? cur igitur *& 4.*
D Arianos reprehenditis , quum idem cum illis ſentiatis ? Sin vero de forma ſerui , quæ fuit in
Verbo , cur nobiſcum pugnare contenditis ? verum nequaquam ita creditis. Rurſum enim
dicitis, quod ſi peccatrix natura, in Deo peccatum non fecit, neceſſitate igitur coercetur: quod
autem neceſſitate coercetur , violentum eſt. Sed dicite mihi , ſi non peccare ex neceſſitate
fit , an ne ergo peccare ſecundum naturam fiet ? Quod ſi ita , ſtatuetis naturæ conditorem
(quod blaſphemum eſt) peccati eſſe opificem. Sed accidentaria & ſuperuentitia eſt ea peccã- *Peccandi*
di neceſſitas: ergo certũ eſt, in non peccando naturã adeſſe. Ideoque in Verbi diuinitate appa- *neceſſitas* *accidenta*
rens ſerui forma, non neceſſitati ſubiecta fuit, ſed vi ac natura innocentẽ ſe præſtitit, diſſoluens *ria.*
neceſſitatis conditionẽ, & legem peccati, & captiuitatis tyrannum captiuauit, vt dicit Prophe- *Epheſ. 4.*
ta: Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem: verbumq; contra hoſtem, ſerui formã ob-
iiciens ac prætendens, victoriam confecit, per eum qui antea victus fuit. Ideoque omnẽ tenta-
tionem abſoluit Ieſus, quoniã omnia aſſumpſit quæ tẽtationis periculũ ſubire poterant, vnde
effectũ eſt, vt pro nobis victoriam operatus ſit, dicens: Bono animo ſitis, ego vici mundũ. Non *Ioan. 16.*
enim contra deitatẽ, cuius ignoratione tenebatur, bellũ ſuſcepit diabolus: nunquã enim tantę

Matt.15. audaciæ fuiſſet, Ideoque ab illo dictum eſt: Si tu es Filius Dei: ſed aduerſum hominem ho- A
ſtilia tentauit, quem antea deceperat, eoque decepto in omnes homines maliriam ſuam pro-
Adami a- pagauit. Nimirum etiam animam Adæ in condemnatione mortis detenta, clamabat ad ſuũ
nima in cõ dominum perpetuo, & cum ea cæteri qui Deo per legem naturæ placuerunt, vnà cum Adam
denatione detinebantur, ſimulque in mœrore erant ac vociferabantur: Miſertus igitur hominis à ſe
mortis detẽ creati Deus, ſtatuit per myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalu-
ta in limbo tem, inimicumque, qui per inuidiam deceperat, profligare, & incogitabilem hominis ad
aliquãdo. Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemque inter ip-
ſos natura & veritate conſtituere. Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis
Verbum car opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igi-
ne aſſump- tur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita
ta naſcitur carne quę libidinibus carnalibus & cogitationibus caretet in imagine nouitatis. Hunc enim
ex fœmina. hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas deitatis conſtituit: Siquidem to-
ta Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo
Coeſſentia Adam oriundam, non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia deitatis & humanitatis. Ea enim B
deitatis & de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in
humanita- eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſſum, ſu-
tis in Chri- perabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: Quis iſte qui venit ex Edom? hoc eſt,
ſto.
Eſa.63. ex terra hominum, incedens cum tanta potentia & robore? atque ex eadem ratione eſt, quod
loquitur dominus: Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam. Certe &
animam & corpus integrum primi Adæ, didicimus habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſub-
ſtantia hominis nihil erat in Chriſto, quomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe in-
uentum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat diabolus? atque ita extinctum eſt pec-
1.Pet.2. catum in Chriſto, eaque de cauſa ſcriptura teſtatur, quod peccatum non fecerit, neque in-
uentus ſit dolus in ore eius. Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incaptiuabilem fieri hominem,
qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam vero diabolo accommo-
detis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæ-
retici? Quid? an non ideo captiuatrix deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit,
vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per iuſtitiam puram exhiberet? Quando igitur C
non puta fuit deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum
ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt dominus, vt ait Apoſtolus, lo-
Ioan.14. quens de via, quam nobis recentem & viuam inſtaurauit. Ego (inquit) ſum via, vita, & ve-
ritas. Verum iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non inno-
uatione, hoc eſt, primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe po-
Fides non tuit: & primitiæ dormientium, caputque corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euiden-
eſt de re eui- ti concepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ in impoſſibili poſſibilitatem, & robur in im-
dẽti concep- becillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in
ta. immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego vero (inquit) &
Diuinitas in Chriſtum, & in Eccleſiam, &c. Enimuero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret,
propter nos quippe quæ non deliquerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate
pauper ef- diteſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit? inde nimirum, quod pauper-
fecta, quo rimam naturam aſſumpſerat, eamque pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleraturam, licet illa ipſa
modo. eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac Deus plane reddita, eam tamen pro D
hominibus offerre non detrectauit. Iã ſi primogenitus factus non eſt inter multos fratres, quo-
modo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe
& reſurrexiſſe? O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorũ temeritates. Illi enim iſtiuſ-
modi blaſphemiam audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimolatitium nomi-
nant, quum ſcriptura doceat, per Deum in carne eius paſſionẽ contigiſſe, non Deum per car-
nem paſſum eſſe. QVI igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem,
indiuiſibile nomen, impartibilẽ naturam, ineffabilem deitatem, incommutabilem, inaltera-
Abſurdũ bilemque conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad
ex ſenten- paſſionem vſque perrexit, vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax re-
tia Valenti- ſurrectionis eſſet, ipſum certe Verbũ quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritque illa
ni. paſſio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundũ Valentinũ, quum indiuiſibile ſit à Patre Ver-
bũ pro ratione diuinę naturę. Quod ſi hoc ita credere in animũ inducitis, cuius generis (quæ-
ſo) eſt illa prophetarũ annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe natalium ratio? aut
Apoſtolorum

A Apoſtolorum teſtimonia? aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut
comedendi ſpecimen? aut nominis appellatio? Cur dictum eſt, Filium dei, Filium hominis
factum eſſe? aut hominem eſſe Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum
hæ voces. Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis.
Quur non creditis patibilem eſſe Chriſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, qua-
tenus deus? ſed in arctum compreſſi coanguſtarique cogitatis, ſi compellamur agnoſcere il-
lum deum & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ, ſed duos dupl.ci perſona pro-
nunciabimus? Atqui neceſſum eſt vobis, aut negocium paſſionis, mortis, & reſurrectionis,
opinionem apparitionemque meram dicere, idque ſecundum Marcionem & cæteros hære- *Marcion.*
ticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerunt: *Arius*
ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, dominum in lege, & in Pro-
phetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbique hominem appellari, ac dein-
de eum paſſum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſſent, ſed
Patrem confitentur, ac Filium prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant, & ex Io-
B ſephi ſtirpe eius originem deducunt ſecundum carnem, idque ratione ſeruilis formæ quam
aſſumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo deus
Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſſionem in forma patibili: in patiente corpo-
re, impatibilitatem: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in
tentato, victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo no-
ſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia. Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſ-
ſionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe
tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſſet citra mentem
anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta
colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, deum illum qui in carne paſſus eſt &
reſurrexit, patibilem eſſe, vnáque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum
idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur,
vos neque Deum timere neque obtemperare diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, *Deut.4.*
illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduentu eius in carnem, mẽtionem faciat: Pro-
C pheram (inquiens) ex fratribus veſtris excitabit, dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſ- *Deut.18.*
penſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram genitum, in cruce pe-
pendit, Eſaias item de Deo clamet, Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines ter- *Eſai.49.*
ræ, non eſuriet, neque fatigabitur, & cætera deinde. De paſſione vero ita, Homo qui in pla- *Eſai.53.*
gis eſt, & nouit tolerare infirmitatem. Quid autem ſibi vult tollerare noſſe infirmitatem, ni-
ſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: Scribe in nouo iſto
codicillo ſtylo hominis, ac non informis carnis. Et Apoſtolus: Homo Ieſus chriſtus qui de- *Tit.2.*
dit ſeipſum pro nobis, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem
ad carnem eius alludens. Cæterum, de eius diuinitate ita loquitur: Viuus eſt enim ſermo dei, *Heb.4.*
& efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem. Quin ipſe dominus, paſſionem in
Filio hominis, hoc eſt, in carne ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, Ego (inquit) & *Luc.10.*
Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater. Nuſquam autem
ſanguinem dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnẽ patientem aut reſurgẽ-
tem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quandoquidem verum deum, Filium dei non agnoſ
cunt. Cæterum, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, dei ſimul & carnis men-
D tionem faciunt, aut dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vna
commemorant, corpore dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis
ſitis ſapiẽtiores, & in myſteriis prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris au-
thoritatis, quàm vel ipſe dominus, emẽrita illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate
contra diuinitatẽ gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è
carne profluxione cõfirmata, non vt tandẽ ſegregatio deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtẽ
deretur, quo tẽpore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animã in inferno deſtituit.
Hoc enim eſt quod dictũ eſt per Prophetas: Non relinques animam meã apud inferos, neque *Pſal.15.*
dabis ſanctum tuũ videre corruptionẽ, ideo quoque dominus loquutus eſt: Nemo tollit illam *Ioan.19.*
à me, ſed ego à me ipſo illã depono, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animã quidẽ chriſti
mors deuicta eſt, reſurrectióq; ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore
vero dei corruptio abolita eſt & incorruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo *Concluſio.*
à deo ſegregabatur, neq; deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpiritúſque abſceſſio

transſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribe- A
Diuinitas batur. Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo
nō reliquit corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Ver-
Chriſti ca- bum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet
dauer in ſe- ipſum Verbum in vicem locúmque noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ reſurrectionis imagi-
pulchro ne- nem concinnaret? At, qui fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſactis
que animā ſcripturis veſtra diſputatio, incongrua probatæ ad plenum œconomiæ incarnationis Dei ve-
in limbo.
Pſal.109 ſtra ſententia. Et illud: Sede à dextris meis: &, glorifica me æterna illa gloria: Non, quia ſe-
Ioan.17. iunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſe-
queſtratam ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſ-
Ibidem. ſet: ideoque dictum eſt, Et glorificaui te, & glorificabo, vnam cum corpore & in corpore
Hebr.1. gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, Tanto præſtantior Angelis factus eſt, quanto ex-
cellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?
Verbum nō Neutiquam enim creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præſtantior factus eſt, quaſi
eſt præſtan- qui inferior fuiſſet, ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus B
tior Ange- rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus om-
lis factum nis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) donec pareret Filium ſuum primogenitum, ideo-
ſed illius que in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum non habuit, & aſſertor eſt paſſionis &
humanitas mortis, & per eum omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſque ex mor-
aſſumpta.
Matt.1. tuis, vt ſit (inquit) princeps in omnibus. Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam
Luc.2 rationem, quam Verbum dicitis, aſſeueratis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem
eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpe-
cietenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum
incommutabile remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in
terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem
Obiectio. ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideóque, qualis eſt cæ-
An Verbū leſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum
Dei crucifi- mihi dicitis, Qui igitur dominum gloriæ crucifixerint? vt non vnà quoque Verbum crucifi-
xerint Iu- xerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo af- C
dæi.
Reſponſio. figunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex aſſe tamen & ex ſolido, paſſio illa
carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio: ideoque dictum
Ioan 5. eſt ad Iudæos à Domino: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, & vt ait
Propheta: pro quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, & non ipſum Verbum: ita
Ioan.10. enim Ioannes dicit, Ipſe animam poſuit pro nobis. Quomodo igitur poſſunt Iudæi ſoluere
templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtar no-
ſtri, proque noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus
ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quòd ſi mors
nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemque aliquam à cor-
Ioan.19. pore factam, vt ſcriptum eſt in Euangeliis, quod expirauerit, & inclinato capite tradiderit
Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem
obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe re-
Verbū an uera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. Si igitur Verbum exceſſit è corpore,
exceſſerit è atque ita mortificatio obuenit, vim contra deum habuerunt Iudæi, quum ſoluerent indiſ- D
corpore
Chriſti. ſolubilem temperaturam, atque ita ne noſtra quidem mors ibi locum ſuum habere potuit,
ſiquidem ſeceſſus dei è corpore mortem induxit. Cæterum, qui (quæſo) corpus ſegregatum
ab incorruptibili Deo incorruptibile perdurare potuit? Nam ita futurum eſt, vt vulneratio
corporis, paſſio ipſius Verbi habeatur. Hinc enim proficiſcitur, quòd Deum paſſum eſſe
aſſeueratis. Congrua vox, & quæ optime vos deceat, & quæ cum Arianis pulcherrime con-
uenerit. Idem enim ipſi in ſuis dogmatibus ſtatuunt, excitabiturque ipſum Verbum ex re-
ſurrectione, pro veſtra opinione. Neceſſe quippe eſt, aliquem ab inferis initium ſurgendi
arripuiſſe, vt plena ac perfecta ſit ipſa reſurrectio, & mortis diſſolutio, ſpirituumque qui ibi
detenti erant, dimiſſio. Quòd ſi hæc ipſa Verbum ſuſtinuit, vbi (quæſo) eſt incommuta-
bilis illa & conſtans ſine alteratione natura Verbi? Quomodo item inopertum Verbum,
Ioan.5. viſum apud inferos habitum fuit in morte pro homine? aut cur Iudæis dixit dominus, Ego ex-
citabo eum, & non, ego ab inferis excitabor? Si enim Verbum mortuum fuit, opus erat
vt ab aliquo excitaretur, ac propterea non illi victoria mortis: ſed excitatori aſcribenda
fuerit,

A fuerit: non igitur erit ipſius victoria, ſed eius qui ipſum excitauit. Aut cur per Prophetas,
de anima ſua quid futurum eſſet, prænunciauit, aut cur, quod prænunciatum fuit, ipſe
iam præſens non opere compleuit? promiſſorumque fidem aſſeruit: Ego (inquiens) animam *Ioan.10.*
meam pono pro ouibus meis. quam quidem animam Spiritum eius eſſe ſacræ literæ demon-
ſtrant. Idemque à Domino oſtenſum, quum diceret, corpus ab hominibus occidi poſſe, ani-
mam non poſſe, vtpote ſpiritum. Hic ille ſpiritus eſt quo conturbatus eſt Ieſus, hic ſpiritus è *Ioan.15.*
corpore in patibulo exceſſit, atque inde factum eſt, vt mortuum ſit corpus, atque talis fuit illa *& 19.*
diſſolutio, quum interim Verbum Deus intranſibiliter ſe haberet ad corpus & ad animam,
& ad ſeipſum qui erat in ſinu Patris, ad ſpecimen documentumque incommutabilitatis. Et
in ſua ad noſtri ſimilitudinem forma, noſtram inibi depingens mortem, vt in ea reſurrectio-
nem pro nobis concinnaret, ex ſepulchro quidem corpus, animam vero ex orco reducem fa-
ceret, vt in morte mortem diſſolueret, per exhibitionem animæ: & per ſepulchrum corporis, *Deſcenſus*
in ſepulchro corruptionem aboleret. Ex orco vero & ex ſepulchro, immortalitatem & incor *Chriſti ad*
ruptibilitatem oſtendit, in forma nobis cõſimili noſtram viam emenſus, noſtramque deten- *inferos &*
B tionem relaxãs. Et hoc ipſum eximij miraculi fuit: in hoc enim eſt ſita gratia. vos autem ſolam *ſepultura*
carnem agnoſcentes, neque peccati condemnationem oſtendere poteſtis, neque mortis diſ- *quid.*
ſolutionem, neque reſurrectionis conſummationem, neque Verbi incommutabilitatem, eò
quòd extra ſacras literas euagamini, ea loquentes quæ Ariani cauillantur: quum tamen de
anima clare doceatur in literis ſacris, & res ipſa conſummata exhibitáque ſit ad plenum, eum *Hæretici*
omni genere documentorum. Alij porro hæretici, viſibilem agnoſcentes, non credunt eius *inter ſe di*
diuinitati, alij contra, agnoſcentes deitatem, natiuitatem carnis inficiantur: alij rurſus, qui *ſſentientes.*
etiam cum deitate carnem recipiunt, negant eum habuiſſe animæ naturam, ſimileſque ef-
ficiuntur furioſis Arianis, qui connectunt flexuoſas & obliquas propoſitiones, quo ſimpli-
ciores captent iſtiuſmodi tricis, ipſi interim hæſitabundi in fide. Itidẽ & ipſi conſueuere loqui,
Ecquiſnam ille, qui genitus ex Maria eſt, Deúſne, an homo? vt ſi dicas eum hominem, te à
Fide deitatis auertant, adſtipulatorémque ſibi reddant & ſuffragatorem, ſociumque hæreti-
cis addant, qui iſtius rei incredulitate laborant. Quòd ſi dicas eum Deum eſſe, genitæ carnis
incredulitatem moliuntur, vt in eorum gregem abducaris, qui iſta negant. Deinde & ita
C ſciſcitantur, Ecquiſnam ille, qui paſſus eſt? quis item ille, qui crucifixus eſt? Deuſne an ho-
mo? vt ſi pronuncies eum Deum eſſe, blaſphemum quid dicas ſecundum impios Arianos: Sin
autem eum reſpondeas hominem fuiſſe, exiſtimeris Iudaicè loqui. Ea de cauſa ſacræ ſcriptu-
ræ ineffabiliter verbum ex Patre Deum eſſe, & extremis temporibus hominem genitum præ- *Per carnẽ*
dicant, quo neque non crederetur Deus neque carnis genitura negaretur. Vbi autem carnis *ſeu huma*
vocabulum, ibi totius corporis compago abſque peccato intelligenda eſt: vbi item nomen *nitatem.*
hominis, ibi paſſionem conſtituunt, neque præuaricantur, ſed vt vbique ſcriptum eſt in ſa- *Chriſti*
cris literis, veram de diuinitate Verbi incommutabilitatem & ineffabilitatem vna voce de- *quid intel*
prædicant. Ideoque de Verbo, vt de Deo mentionem faciunt. Aſt vbi de homine agitur, ori- *ligendum.*
ginem natalium, proſapiamque deſcribunt, vt vtrinque idem naturalis & verus intelligatur. *De verbo*
Deus quidem æternitate diuinitatis, & rerum procuratione: homo autem enixu fœminæ & *ac de deo ea*
incremento ætatis: ac Deus rurſum, ac potens ex viuificandi beneficiis, & ex miraculorum *dẽ eſt ratio.*
deſignationibus: homo viciſſim ex iis, quæ in noſtrum genus competunt paſſionibus, & infir-
mitatibus, agnoſcatur: rurſus Deus, ex operatione immortalitatis, & incorruptibilitatis, &
incommutabilitatis: homo contra, ex ſupplicio crucis, & ſanguinis profluuio, & corporis ſe- *Chriſtus*
D pultura, & deſcenſu ad orcum, & reſurrectione ab inferis ſeoriatur. Ita Chriſtus, vt homo *vt homo ex*
quidem, ex mortuis excitatur: ſed tamen, vt Deus excitat mortuos. Stolidi igitur qui diui- *mortuis*
nitati eius paſſionem aſcribunt, aut eius humanitati fidem non habent, aut qui vnum in duo *excitatur,*
ſeparant, aut qui carnis eius dimenſionem conantur facere, & quantum & quomodo præter *ſed vt deus*
ſacras ſcripturas definiunt. Iſtiuſmodi enim opinionibus lubricatæ & ad ruinam deuolutæ *mortuos ex*
ſunt hæreticorum mentes, Marcione ad immoderatos verborum plauſus ſeſe inclinante, Ma- *citat.*
nichæo vero, ob cogitationem peccati, quam in Verbo ſuſpicabatur, corruente, Paulo Sa- *Marcion.*
moſatenſi, Photinoque cum ſuis pediſſequis, dum deitatem negant, in præceps abeuntibus, *Manichæus*
Ario furioſis blaſphemiis ſeſe contaminante. Et vos, quaſi in iiſdem ſcholis edocti, ea quæ in *Samoſaten.*
ſcripturis reperiri nequeunt, comminiſcimini, & inſtabiles ſubuertitis. Satis autem eſt, ſi cre- *Photinus.*
damus iis quæ & ſcripta & dicta ſunt (vt ait Paulus) per ſimilitudinem per omnia ſine pec- *Arius.*
cato, Petrus vero, Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne, & vos eadem cogitatione arme- *1. Pet. 4*
mini & ne amplius pergamus veritatem ignominia afficere.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, CONTRA OMNES HÆRESES SERMO.

Ioan. 1. *ibidem.* ID quod proponitur ex Euangelio Ioannis, tale eſt: Io principio (inquit) erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. Vnuſquiſque Sanctorum Prophetarum, & Euangeliſtarum, quum perſpicaces eſſent, & Spiritu Sancto afflarentur, omnia ſalutaria enarrant, quæ pro hominum ſalute inſtituta fuerunt. *Obiectio.* Sed dixerit quis, quomodo interpretaberis nobis? Audi dilecte, Prophetæ (quemadmodum dixi) perſpicaces tot retro ſeculis futura oſtendunt, *Euangeliſta, Prophetarum vaticinia de aduentu Christi confirmant.* itidem & Euangeliſtæ ea quæ de aduentu Verbi, à Prophetis prædicta fuere, ſuis verbis confirmant, dum vnuſquiſque eam præindicationem allegat, vt quum aiunt: Veluti ouis ad mactationem ductus eſt, & vt agnus coram tondente mutus, ita non aperit os ſuum: B
Iudicium eius ſublatum eſt, generationem eius quis enarrabit? vibice eius omnes ſanati ſumus. Cùm adueniſſet ad nos ille ita pronunciatus, eumque ad ſe accedere conſpexiſſet Baptiſta Ioannes, adimplens quod prædictum fuit ab Eſaia Propheta, *Eſa. 53.* in hæc verba erupit: Ecce *Ioan. 1.* Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: vides confirmari Propheticam vocem à Baptiſta. Itidem quoque & magnus ille Moſes de liuore vibicis illius, per quem vniuerſum hominum *Deut. 22.* genus ſalutem erat conſecuturum, mentionem facit, quum dicit: Quiſquis in ligno pependerit, ac rurſum: Videbitis vitam veſtram ſuſpenſam, non poſuit primo loco vitam, deinde maledictionem, ſed maledictionem in initio, poſtmodum vitam. Decuit enim chirographum primitus affigi cruci, & latus Verbi lancea perforari, vt liuor in perfoſſione, & ſanguis *Ingratitudo Iudæorũ.* mũdo, & aqua generi humano expiatio fieret. Miſeri autem ingratique Iudæi, talibus ac tantis ſignis apud ipſos editis pro glorificando & extollendo Chriſto ob res quas geſſerat, in contrarium verba fecerunt: Si Filius Dei es, deſcende de cruce, atqui ſol interim radios contra- *Ioan. 19.* hit, non ſuſtinens videre ſuſpenſum in ſtipite dominum. Duo quoque cum eo latrones erant in ſuſpendio, altero execrante, altero dicente, Quid execramur iuſtum, nos ſecundum ſce- C
Luc. 23. lera noſtra affligimur, Ieſum deinde allocutus eſt: Recordare mei Domine, quum veneris in regnum tuum. cui Ieſus viciſſim, Hodie mecum eris in paradiſo. O miraculum ingens ma- *Latro beatus.* ledictionis crucifixæ, aperuit paradiſum in promiſſione latronis. O beatum latronem, rapuiſti in mundo latrocinando, rapuiſti item regnum cælorum iſtiuſmodi confeſſione? de eo nimirum locutus eſt Propheta: Et ſcarabeus è ligno vocem dabit. Noſtis fratres ſcarabeum ipſum immundum circa immunda negocioſum eſſe, ita quoque, & hic latro negocioſus fuit in latrocinando, in cruce tamen confitetur, & in eo expletur quod Prophetarum fuit: loquens *Eſa. 9.* igitur dignus habitus eſt, qui regnum cælorum raperet. Ac rurſum Eſaias dicit, Ecce, Virgo in vtero geſtabit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuelem, quod ex interpretatione eſt, nobiſcum Deus. Quum igitur inſtaret tempus, vt Prophetica vox adimpleretur, *Luc. 1.* emittitur Archangelus Gabriel, indicat hoc ipſum gratioſæ Mariæ his verbis: Dominus tecum, Dominum appellans communem omnium herum, agnoſcẽs commercium ſeruitutis: *Ibidem.* Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & potentia altiſſimi obumbrabit tibi, ideo quod natum fuerit ex te, Sanctum vocabitur, Filius Dei. Optimo iure, ſanctum nuncupatur templum il- D
Eſa. 7. lius, qui ſanctificaturus erat vniuerſum orbem. Et rurſus Eſaias: Puerulus natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis, cuius imperium in humeris ipſius, vocaturque nomen eius magni Conſilij Angelus. Iſtis igitur adimpletis, dicit Filius tonitrui: In principio erat verbum, & ver- *Ioan. 1.* bum erat apud Deum, & cætera deinceps. Si ergo per eum omnia facta ſunt: nimirum ipſe *Creator totius vniuerſi non eſt creatura.* extra ea eſt, quæ facta ſunt: reſque manifeſta eſt, eum in Patre ſemper fuiſſe. Miſeri profecto Arij, furioſi Iudæi, qui neque recte legunt, neque exactè rem perueſtigant, quippe qui obcæcatos habeant mentis oculos, arbitrantes creatorem & opificem omnium, creaturam eſſe: *Ioan. 1.* Audite hæc Euangeliſtæ verba: In principio erat. Quod ſi dixiſſet: In principio factus eſt, haberes quod diceres ex Euangeliſta, eum factum eſſe. Excute diligenter verba, & deprehendes veritatem, atque deinde percunctare Euangeliſtam, & dicet: Relege conditi mundi originem, & ſtatim tibi loquetur: In principio fecit Deus cælum & terram: ſunt igitur ea quæ non ſunt, vt fiant quæ futura ſunt. Erat Deus Verbum apud Patrem, per quem omnia fa- *Ibidem.* cta ſunt. Recte igitur Euangeliſta dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ,

& Deus

A & Deus erat verbum. Ecce triplicatam hanc vocem, erat, & neutiquam illam alteram, non
erat. Er Archangelus ad Deiparã: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbra *Luc.1.*
bit tibi. Idque & Apoſtolus his verbis indicauit: Chriſtus Dei Virtus & Dei ſapientia. Sed reſ- *Col.5*
ponſitabit ad iſta Arianus: Cur igitur prouerbiorum author dicit: dominus creauit me initio *Arij obie*
viarum ſuarum ad opera ſua? O impientiſſime, non audiſti Angelũ loquentem Virgini, quod *ctio.*
naſcetur ex te, Sanctum vocabitur. vides quòd de negocio incarnationis mentionem faciat?
Quum igitur abſoleta inueteratáque eſſet natura noſtra præuaricatione Adæ patris proſapiæ *Luc.1*
noſtræ, & in mortem delapſi eſſemus, placuit Deo ad nos mittere ſuum proprium Verbum, *Incarnatio*
eundemque & Filium & Deum, vt aſſumeret ex Virgine humanam naturam, vt & ab Apo- *verbi cur*
ſtolo dictum eſt: Decreuit mittere Filium ſuum in mundum, natum ex fœmina. Iam (credo) *facta.*
perſpicis eum loqui de ratione incarnationis? Sin autem audire concupiſcas, de inuiſibili dei-
tate, accipe ſermonem Pauli. Qui eſt (inquit) iubar gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius. Idem rur-
ſus: Qui quum in Dei forma eſſet, non rapiendum arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed *Col.1* *Philip.2*
ſeipſum exinaniuit, ſpeciem ſerui accipiens: vides nimirum iſtas voces incarnationem reſo- *Ioan.14.*
B nare. Quin ipſe dominus de ſe loquitur, Ego in Patre ſum, & Pater in me eſt, Idemque rur- *Ioan.10.*
ſum: Ego & Pater vnum ſumus. & per Prophetam: Videte quod idem ſum, & non mutor. *Malach.3.*
Rurſus. Ego ex Patre profectus ſum, & venio. Et per Hieremiam: Me reliquerunt fontem vi- *Ioan.14.*
uæ aquæ, & foderunt ſibi ciſternas contritas, quæ aquam ſibi congregare non potuerunt. Nam *Hier.2.*
heſternum quiddam fons eſt, aut hodiernum quiddam aqua, Abſit: perennis enim fons, pe- *Nabucho*
rennis aqua. O miſeros, qui Ariana vecordia corripiuntur, quibus melior inuenitur vel ipſe *donoſor*
Nabuchodonoſor, quanquam is ſeipſum numen arbitratus, imaginem ſui in Babylone con- *arianis me*
ſtituerit, & in fornacem tres pueros coniecerit, quo tempore Verbũ rotiferum inter illos ade- *lior.*
rat, & ignem excutiebat, puerique hymnos modulabantur. Dixit enim miniſtris ſuis, Nónne *Danie.3*
tres iniecimus in fornacem? & ecce iam quatuor apparent, quartique facies ſimilis Deo. Dete-
riores ergo iſti Nabuchodonozore, qui Filium Deo neque ſimilem, neque conſubſtantialem
eſſe volunt. Dicendum eſt impiis, vt blaſphemias ſuas contineant, & potius cum benedictio-
ne in ſpiritu Verbum reuera numen adorent, ſi forte remittatur impietas blaſphemiæ eorum. *Spiritus*
Iſtis igitur relegatis reiectiſque ex diuino choro, age diſceptemus cum Spiritus Sancti oppu- *ſanctus* *quod nõ ſit*
C gnatoribus, qui Spiritum aſſerunt creaturam eſſe. Quid? an non audiſtis Dauidem loquen- *creatura.*
tem: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris illius omnis potentia eorum? En tibi tria- *Pſal.32.*
dem inuiſibilem. Er in mundi opificio apud Moſem: In principio creauit deus cælum & ter- *Gen.1.*
ram: terra autem erat inuiſibilis & inornata, & tenebræ ſupra abyſſum, & Spiritus domini fe- *Gal.4.*
rebatur ſuper aquas. Quin & Paulus dicit: Emiſit deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra, cla- *Iohel.2.*
mantem, abba, hoc eſt, Pater noſter. Iohel item ex perſona Dei: Effundo de Spiritu meo ſu-
per omnem carnem, & prophetabunt. Dominus quoque de ſe: Ego in Patre, & Pater in me: *Ioan.14*
&, Ego ſum veritas: Et, Si abiero ad Patrem meum, non relinquam vos orphanos, ſed emittam *ibidem.*
Paracletum Spiritum illum veritatis: Ecce Spiritum in veritate, veritatémque in Patre. En ti-
bi triadem indiuiſam, funiculum nimirum triplicem, in quo manipulos conſtringentes offe-
rimus Patri. Cæterum & iſtic cum Arianis perierint. Verba igitur faciamus ad Paulum Samo- *Paulus Sa*
ſatenſem, qui ita loquitur, Ex quo prodiit ex intacta Virgine, iam inde illum eſſe filium fa- *moſat.*
ctum. Demens qui non audiuit dominum dicentem ad Iudæos: Et Abraham exultauit, vt cõ- *Ioan.8.*
ſpiceret diem meum, quo conſpectu gauiſus eſt: ibi Iudæis dicentibus, Nondum quadragin-
ta annorum es, & Abraham vidiſti? reſponſum eſt à Chriſto, Antequam Abraham eſſet, ego
D ſum. Si priuſquam Abraham naſceretur, ipſe exiſtit, qua ratione dicitis, eum à ſuo carnali ad- *Verbum nõ*
uẽtu, oraculorum diuinitatiſque participem eſſe factum? Quum rurſus Prouerbiorum author *habuiſſe*
dicat in ſua ſapientia: Ego ſum, cum qua gaudebat: quotidie exhilarabat in præſentia eius: cũ *principium*
mundum ædificaret, aderam illi. Ac rurſum: Deus Sapientia fundauit terram: vides quam *Prouerb.15* *Prou.3.*
in perpetuum exiſtat in Patre. Item quoque Apoſtolus: Chriſtus Dei potentia, Dei ſapientia. *1.Cor.1.*
Cæterum, ad iſta reſpondit ſtolidus Samoſatenſis, diluens iſtud diuinum merum, ex quo di- *Manichæi*
luto quum bibiſſet, aqua intercute concepta cum Arianis interiit. Quinimo aduerſus Mani- *duos deos*
chæos impuriſſime ſceleratos arma moueamus. O impiiſſime aſſeritis duos deos eſſe, & ex his *aſſerunt,*
alterum bonum, alterum malum: additiſque malum cum bono pugnam affectare, vt partem *vnum bo*
aliquam obtineat, & bonum, quia bonus eſt, & pugnam recuſet, partem aliquam malo con- *num alterũ* *malum.*
ceſſiſſe, & ſemiſſem totum veniſſe in ditionem mali, & ſemiſſem in boni paſſione remanſiſſe:
bonum deinde pœnitentia ductum, ſe ad bellum inſtruxiſſe, & ſeſe deformaſſe ad ſpeciẽ ma-
li. Sed ô impientiſſimi, quur, quum ſolidum integrúmque erat Verbum illud, quod bonum

appellatis, à pugna abhorruit: quum autem dimidiatum fuit, ad dimicandum proceſſit? ideó- A
que, vt ait Manichæus, ad quærendum venit quod perierat, O ingentem vecordiam! Quod
igitur indicium, notáque in bono, vnde agnoſci poſſit, quum ille ſub mali forma latebat? quæ
tua eſt opinio? veluti ſi matronam turpi fœdaque imagine deſcribat pictor, eamque talem ma-
ritus aſpiciat, qui fieri poteſt, vt non inde ita furoréque correptus, pictorem, qui hoc auſus fuit,
interficiat? Quanto igitur iſte magis plectendus eſt, quum audeat deblaterare, bonum ex ſuſ-
cepta forma mali qua abutebatur, præſtantiorem fortiorémque incepiſſe fieri. Hæc ſunt ſce-
lera hominum inſanientium & impiorum. O impiiſſime & impuratiſſime Manichæe. Non
audis Matthæum dicentem de incarnatione in libro de natiuitate Ieſu Chriſti, filij Dauid,
filij Abraham? ſed dices te non recipere niſi vetus teſtamentum: Quid igitur? Non audis do-
Deut. 18. minum loquentem, Si crederetis Moſi, & mihi crederetis? Nam & Moſes de me hæc verba
fecit: Prophetam vobis talem excitabit dominus, ex fratribus veſtris, qualis ego ſum. Hunc
Prophetam agnouit Samaritana, quum diceret: Domine, video te Prophetam eſſe. Ec-
ce vniuerſi eum & dominum & hominem confitentur. Quomodo poteſt racemus eſſe abſ-
que vite? quomodo poteſt totum illud negocium, mundique ſalus confirmari, niſi indi-
ces Prophetæ eius nomen prædicaſſent, præſertim ipſo Domino dicente, Legem & Pro- B
Ioan. 1 phetas eſſe vſque ad Ioannem? Et rurſum: Non veni vt ſoluerem legem & prophetas, ſed
Matth. 5 vt adimplerem. O feces & ſedimenta omnium hæreſium: idoneum ſatiſque eſt ad fidem
faciendam, vel ſolum ipſius nomen. De iſtis autem in Pſalmorum cantilenis habetur, dixit in-
Pſal. 52. ſipiens in corde ſuo, non eſt deus, corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: Ni-
Ioan. 5. mirum iſti quoque aduentum eius in carne pernegent, affirmentque fuiſſe imaginariam rem,
non veram aut ſolidæ naturæ, quum tamen dominus loquatur, Quid me quæritis interfice-
re hominem, qui vobis vera effatus eſt? Rurſum, ad eum à quo alapis cædebatur, Si male lo-
cutus ſum, adfer teſtimonium de malis verbis: ſin autem recte, cur me laceras? Nunquid ina-
Marcionis Valentini & Baſilis error de incarnatione verbi nis ſpecies verberari poteſt, aut affigi in cruce? Sequitur igitur vt corpus fuerit: cur igitur ia-
ctatis rem imaginariam fuiſſe? Et iſti quoque euaneſcant, & deliquio mentis pereant, qui vi-
num illud meracum, dilutum arbitrantur. Conuertā igitur verba noſtra ad Marcionem, &
Valentinum, & Baſilidem, aſſerentes dominum veluti aquam per canalem penetraſſe per im-
pollutam deiparam Virginem. Quid, an non audiuis quid Archangelus Gabriel Virgini lo-
Luc. 1. quatur, Aue gratia plena dominus tecum, Spiritus Sanctus deſcendet in te, & virtus altiſſimi C
Ibidem. obumbrabit tibi, nam quod ex te naſcetur, Sanctum vocabitur. Si igitur dixiſſet, per te, veri-
Miluij error de coniugio. ſimile aliquid haberet iſta impudentia: cæterum, quum dicat, ex te, clare demonſtrat, Deum
Verbum aſſumpſiſſe ex ea humanum templum: ſed & iſti abiiciantur cum reliquis. Iam ea-
Gen. 2. dem ratione verba faciamus ad infelicem Miluium, arbitrantem ſe extollere Virginem, & cō-
Ioan. 2. iugium infamare poſſe, quum deus in paradiſum Euam ad Adam deducat, ibique loquatur
Mat. 19. Adam: Ea de cauſa relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur ei, & erunt duo in
Mar. 10. carne vna. Cæterum, iſte vetus Teſtamentum non recipit: Quid ergo? Nunquid auſcultas in
Euangelio Dominum in Cana ad nuptias vocatum, eáſque benedixiſſe, & ex aqua vinum fe-
ciſſe? & rurſus alibi Iudæis dicentibus ſibi Moſem conceſſiſſe libellum repudij, Chriſtum reſ-
pondere, id Moſem ipſis conceſſiſſe ob peruicaciam, duritiemque animi: &, Quos deus con-
iugauit, homo ne ſeparet? Quomodo poteſt ramus conſiſtere, ſi non ſubſiſtit radix? Quomo-
do virgo eſſe potuerit, ſi non habeat patrem & matrem? Et iſti quoque cum ſuis gregalibus in
Nouati error de pœnitentia. perniciem abeant. Compellamus igitur Nouatum ſe purum prædicantem, & pœnitentiam
tollentem, hominem oppletum cœno & fœtore. Non audiſti humaniſſimum deum per Pro- D
phetam loquentem, Nolo mortem peccatoris, ſed pœnitentiam: aut Iob loquentem, Nullus
Ezech. 18. purus à ſordibus, ne ſi vel vnius diei eius vita fuerit. Et Petro quoque interroganti, Num ad ſep-
Iob. 15. tenas vices peccatori veniam daret, reſponſum eſſe, vſque ſeptuagies ſepties, atque ita reuolutis
vicibus, redintegratiſque, ſemper perennare pœnitentiam. Non, hæc audientes in peccatis
Matt. 18. permaneamus, Abſit. Sed, vt declararetur illius bonitas. Et Eſaias, Audi cęlum, & auribus per-
Eſa. 1. cipe terra, filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me, & cætera deinceps. Poſtmodum
Ibidem. autem addit, Lauamini, mundi eſtote, & auferte peccata veſtra. Atque adeo Petrus, qui reue-
lationem acceperat, eum non ex carne, neque ex ſanguine eſſe Filium Dei, ſed ex Patre cæ-
Matt. 16. leſti, is ipſus (inquam) qui claues cæleſtes acceperat, qui domino ſe addixerat, nunquam ſe eū
Luc. 22. negaturum, etiamſi cum eo moriendum eſſet, quum poſtmodum eum ter abnegaſſet, lachry-
Matt. 26. mis eluit abnegationem, Quia & rurſus Propheta Aſtra non ſunt pura coram eo. Si autem ne
Iob. 15. aſtra quidem pura ſunt, quomodo tu te purum, & miſericordem & humanum dominum, du-

rum

A rum & Inſmltem facis? Cæterum,& iſte cum reliquis hæreſiatehis abiiciatur Dicamus porro
Phrygi illi, qui ait, In aduentu Saluatoris, ſolum aduenisse hominem. Dicamus item priſcillis *Phrigii er-*
anieulis deliris & deſpieabilibus. Qui fieri potuit, vt poſt aduentum Saluatoris, Propheta ſu- *ror de ad*
peruenitet? nunquid ad aures tuas hæc verba peruenerunt? Lex & Prophetæ vſque ad Ioan- *uentu ſal*
nem. Audi igitur popule Dei, ſicuti rex in vrbe aduenturus emittit præindices qui ſignificent, *uatoris*
quo eultu ſit appariturus: Cætetum, vbi is aduenerit, eiuſque aduentum exceperint, nullo iam *Ioan. 1.*
inde denunciatore opus habent, quum ſuis oculis ipſum eonſpexerint. Iam, ſi quis in ea vrbe
dieat, regem aduenturum eſſe, nónne eum eonſpuerent oppidani? dicerént que ſe eum iam
in vrbe habete, ac proinde mirari, quod de aduentu eius loquatur? Et iſti quoque cum cæte- *Apollina-*
ris perierint. Alloquamur ergo nouam hæreſim, quæ ex Syria in Ægyptum promanauit, & *rij error.*
Apollinarios, ipſúmque Apollinarem nouum dogma proferentem, Eum ſeilicet eorpus ſolũ
ex illibata Virgine ſumpſiſſe, Deúmque vicem animæ ſubiiſſe. O imperfectiſſime & exanimis *Quod chri-*
Apollinari. Quid ais? Quum perfectus homo, ob præuaricationem mandati è paradiſo deie- *ſtus habue-*
ctus, in mottem ceciderit, eius tantummodo earnem redemptam reeuperatamque à Chriſto *rit animã.*
B eſſe arbitraris? ſed quid de anima cenſes: quomodo illa (quæſo) hac ratione redimi potuit? Non
intelligis quid Eſaias dicat: Puetulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperium *Eſa. 7.*
in humetis ipſius, & vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus. Quid, an dixit ibi: eato na-
ta eſt nobis, ae non potius puerulus & Filius genitus eſt nobis? Quum igitut puerum dicit, in-
tegrum hominem ſignificat. Exhibito igitur integro homine, filius ille tonitrui dicit ſimplici
voce: In prineipio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & Deus erat Verbum, & hoc *Ioan. 1.*
erat in ptineipio apud Deum. Et turſum ipſe dominus: Anima mea eonturbata eſt: ad quem
pertinet vox iſta, an ad Deum Verbũ, Apage ſis: Deus qui Verbum eſt, imperturbabilis eſt: & *Mat. 26.*
qui venerat ad ſedaudas perturbationes, ipſéne edidit hanc vocem, an vis eam vocem eorpo- *Mar. 14.*
ris eſſe? Erras: ex ſe enim eorpus immobile eſt, niſi anima in eo fuerit. Quid: an non audis Mo-
ſem loquentem, Oſtende mihi teipſum? ac ſtatim audit: Nemo viſurus eſt faciem meam, & vi- *Exod. 33.*
uet. Poſtquam autem corpus poſitum erat in ſepulchro, quomodo deſcendit nuda deitas ad *Ioan. 10.*
inferos, vt ſeruaret animas, potius eo modo ad perdendum, quam ad ſeruandum deſcendiſ- *Ibidem.*
ſet. Nemo enim potuiſſet videte nudam deitatem, & ineolumis eſſe. Opus igitur fuit anima,
C vt per animam animæ ſetuari poſſent. Quum iterum dominus, Paſtor ille bonus animam ſuã
ponit pro ouibus ſuis. Et: Ego ſum paſtor ille bonus. ac rurſum: Poteſtatem habeo deponendi *Ioan. 19.*
animam, & reſumendi eam. Et Ioſeph oraculo admonitus, vt ex Ægypto reuerteretur, ei-
démque ab Angelo dictum fuit: Mortui ſunt qui quærunt animam pueri. En tibi teſtimonium *Luc. 2.*
in ſacris literis: Vbi verbum Dei integrum hominem, mente & anima præditum aſſumpſiſſe
deprehendis, vt integer homo liberaretur. Sed fortaſſe teplicabis, deum per Prophetam di-
xiſſe ad Iudæos, Nouilunia & fetias veſtras odit anima mea. Atqui, ô ſtolidiſſime per eundem
Prophetam dicit: Ecce Virgo in vteto geſtabit, & pariet Filium: Et, Puer natus eſt nobis, & fi-
lius datus eſt nobis. Denique: Homo eſt, &c, quis eognoſcet eum? quid ad hæc reſpondebis de *Eſa. 9.*
anima ô exanimis trunce? Quoptoptet & tu quoque eum eæteris peteas, Nam otthodoxa Ec- *Eſa. 7.*
clesia recte legens, & exactè ſacras literas examinans, ſeipſam inædificauit ſuper petram, Ec-
clesia (inquã) illa, quæ perfecta columba eſt, quæ gubernaculũ tenet rectæ & piæ Fidei in cym-
ba Apoſtoliea, dum interim decumani fluctus ſeſe allidunt immobili petræ, vbi in ſeſe reuolu-
ti deſpumantéſque euaneſcunt. Decumanos autem fluctus puta omnes hæreſes. Nos autem,
ea mea eſt adhortatio, hoc triplici funiculo & indiſſolubili, manipulos eonſtringamus, & ſe-
D eundum mandata Verbi agamus: quo peruenire liceat ad paſcua ſalutatia in regno cælorum
vt dieat Filius & Verbum dei Sapientia illa Patris: Ecce me & puetos meos quos tradidiſti mi-
hi, & dignetut vos ita compellare: Probi ſerui, boni & fideles, in exiguis fuiſtis fideles, iam ma-
gnis vos præficiam, intrate in tegnum cælorum, quod vobis præparatum eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD MAXIMVM PHILOSOPHVM, ORATIO DE DIVINITATE CHRISTI. A

INcidens in ea quæ à te ſcripta ſunt, tuam quidem pietatem amplectebar, eorum autem temeritatem qui non intelligunt, neque quid ipſi loquantur neque de qua aſſeuerationes faciant, diu multúmque admiratus ſum. Statueram vero penitus ſilentium tenere: de rebus enim ita apertis, ac ſole lucidioribus reſpondere, nihil aliud eſt, quàm hominibus tam prauè agentibus, cauſam improbitatis impudentiæque ſuggerere. Atque idipſum à Saluatore noſtro didicimus: Lauanti ſiquidem manus ſuas Pilato, ac Iudæo-
Matt.17. rum calumnias recipienti, nullum vlterius verbum fecit. Sed potius vxori oraculum edidit, vt qui tum inter reos habebatur, non ex verbis, ſed ex viribus ſuis, dominus eſſe crederetur. Cæ- B
terum, ad cauillationes Caiphæ reſpondens, profeſſione ipſa, quis eſſet, indicauit, omnéſque ad ſui cognitionem traduxit. Diu igitur, multúmque ſuperſedens, intuénſque impudentiam iſtorum hominum, vitilitigationéſque verborum, vix tandem me pudore commouit tuus pro veritate zelus, vt mea quoque verba ſubiungerem: ſed tamen, vt nihil tuis ſcriptis adiicerem, quo aduerſarius, ſuis verbis, quibus in contradicendo vſus eſt, reuictus de ſententia ſua decedat, & recepta fide compeſcat linguam ſuam à malo, & labra ſua ne loquantur dolum: idque tandem ab illis obtineatur, vt deſinát in poſterum exprobrare cum prætereuntibus Iudæis ſuſ-
Ioan.19. penſo in ligno, inquientes, Si filius Dei eſt ſeruet ſeipſum. Quod ſi ne ſic quidem cohiberi queant, tu tamen memor ſis Apoſtolici præcepti, Hæreticum hominem poſt vnam atque al-
Tit.3. teram admonitionē deuita, cùm certum habeas, illum peruerſum eſſe & peccare ſuo ipſius iudicio condemnatum. Certe aut Ethnici ſunt, aut ex numero Iudaizantium qui talia audent iidémque, vel, vt Iudæi, ſcandalum: vel, vt Ethnici, ſtultitiā autumant crucem domini. Quòd ſi ſe Chriſtianos videri velint, diſcent tandem Chriſtum patibulo affixum, dominum eſſe glo-
riæ, & potentiam Dei, & Dei Sapientiam. Quòd ſi hic addubitant, num deus ſit ad Thomam C
Ioan.20. cum pudore oculos reiiciant, palpantem crucifixum, illumque & dominum & Deum confi-
Ioan.19. tentē: & metuant dominum, qui poſt lotos diſcipulorum pedes, ita loquitur. Vos appellatis me dominum & Magiſtrum veſtrum, & recte dicitis, ſum etenim. Cæterum, quo corpore eluit pedes, in eodem peccata noſtra extulit in lignum: eundémque ex teſtimoniis conſtat, rerum ac naturæ eſſe architectum, contrahente ſole radios ſuos, terra contremiſcente, diſſilientibus ſaxis, carnificibuſq; agnoſcentibus illum, qui ita in cruce pendebat, eſſe vere filium Dei. Non enim corpus quod oculis patebat, hominis tantum erat, ſed & Dei: in quo etiam, rum, cùm crucifigeretur, mortuos excitauit. Quapropter neque illorum audacia bona eſt, qui dicunt ad eum qui iam homo erat, factum eſſe Verbum Dei: idem enim actitatum eſt, & in ſingulis Prophetis, & in reliquis Sanctis, ne totiens verbum, quotiens ad illos factum dicitur natum eſſe, & mortuum eſſe exiſtimetur. Non eſt ita, abſit, ſed ſemel in conſummatione ſeculorum, ad exautorandum irritúmque reddendum peccatum, caro factum eſt, & ex Maria vir-
Ioan.8. gine prodiit homo ad ſimilitudinem noſtram, vt & ad Iudæos dixit, Quęritis occidere me hominem, qui veritatem vobis locutus ſum: quippe, qui non ex participatu corporis humani, D
ſed Verbi communione dij efficimur. Quinimo & hoc admiratus ſum, quomodo vel cogitare auſi ſint, eum naturæ ordine hominem eſſe factum. Si enim ita eſſet, ſuperflua eſſet Ma-
Abſurdū. riæ commemoratio: ſiquidem non agnoſcit natura virginem citra virum parturientem. Quapropter ille, in quo pater ipſe ſibi complacuit, Deus verus, & ex natura Verbum & Sapientia Patris, homo ob noſtram ſalutem corporaliter eſt factus, vt haberet quòd offerret pro nobis, ſeruarétque nos omnes, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij eramus ſerui-
Redemptio non potuit fieri per merā creaturam. tuti. Non enim homo quiſpiam ſemetipſum pro nobis dedit, quandoquidē omnes homines rei erant mortis: iuxta illud verbum, Terra es, & in terram abibis: neque id fieri potuit per vllam rem creatam, quia omnis creatura de mutabilitate ſuſpecta eſt: ſed ipſum, Verbum ſuum corpus pro nobis obtulit, ne in hominem ſpe aut fiducia moueremur, ſed in ipſo Deo Verbo
Gen.3. fiduciam noſtram conſtitutam haberemus. Cæterum, eo homine facto videmus gloriā eius
Ioan.1. vt gloriam vnigeniti ex Patre, pleni gratia & veritate. Quæ enim per corpus ſuſtinuit, ea vt
Matt.8. Deus magnificauit, & carne quidem eſuriit, diuinitus tamen eſurientes ſatiauit. Quod ſi quis

offendit us

A offenditur rebus eius corpnralibus, fidem tamen conſtituat in illis, quæ, vt Deus, operatur. Percunctatur enim humanitus, vbi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen excitat eum prorſus diuinitus. *Ioan.11.* Quapropter ne quis irrideat verba, dum audit puerum ætatem, incrementum, edere, bibere pati: ne ſi quę pecularia ſunt corporis, abnegauerit, abneget etiam plane eius ad nos aduentũ. Et quemadmodum non naturæ ordine homo factus eſt, ita tamen ex ordine erat, vbi corpus aſſumpſerat, vt ea in ſe oſtenderet, quæ propria erant corporis, ne phantaſia Manichæi inua- *Simile.* leſceret, rurſumque ex ordine erat, corporaliter ſeſe gerentem, non occultare ea quæ ſunt diuinitatis, ne Samoſatenſis cauſam ſui erroris reperiret, hominem eum dicens, & diuerſum à Verbo deo. Hæc ſecum expendens infidelis homo, addiſcat, eum quidem, vt puerum, in præſepio iacentem, magos tamen adducere, vt ſeſe adorarent: ac, vt puerum quidem, in Ægyptum deſcendere, manuaria tamen opera idololatriæ demoliri: & carne crucifixum, mortuos tamen iam olim in vitam reuocare. Commonſtratumque omnibus eſt quòd non ſui cauſa, ſed noſtri gratia ſuſtinuerit hæc omnia: vt nos illius paſſione incorruptibilitatem & impatibilitatem amicti, perduraremus in vitam æternam. Hæc breuiter ex tuis, quemadmodum dixi,
B mutuatus ſum, & nihil ad ea de meo adiectum volens, ſolummodo diuinæ crucis mentionem feci, vt quibus ſcandalizati ſunt faſtuoſi, iſtis ipſis in diuerſum inſtituti, crucifixum adorarent. Tu porro ingenue infideles ad Fidem admonendo reuoca: forſitam breui ex inſcitia, ad ſciẽ- *Exhortatio.* tiam profecerint: & à peruerſa, ad rectam Fidem peruenerint. Quòd ſi, quæ tu ſcripſiſti, non ſufficiunt, ſaltem pro admonitione aduerſus peruicaces rectum fuerit & iſta apponi: vt non quaſi de auſis ſuis reprehenſi erubeſcant, ſed quaſi admonitione expergefacti, non obliuiſcantur veritatis. Vincant autem & robur ſuum habeant, quæ Niceæ patrũ confeſſionibus conſtituta ſunt: recta enim Fides eſt, & quæ ſufficiat, exterere omnes impias hæreſes, & præcipue Arianam, quæ in Verbum Dei blaſphemias dicit. Saluta omnes rectè ſentientes. Salutant te omnes mei.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ, IN ILLVD: PROFECTI IN PAGVM QVI EX ADVERSO EST, IN VENIETIS PVLLVM ALLIGATVM, &c. *Matth.21.*

C

QVi terrena ſapuerunt, Deique mandata aſpernatui habuerunt, delaſſati in hac vita ante inuentionem boni, in inſcitia ætatem ſuam contriuerunt, arbitrórque ſapientiſſimum Salomonem ea de cauſa dicere, Tempus quærendi eſſe, & tempus perdendi: peccaſti, deſine, Si enim aliquando in inſcitia verſatus, perniciem animæ tuæ conciliaſti, at iam tempus ſuperuenit, vt eam quæramus, vt & in Euangelio Saluator dicit, Quærite, & inuenietis. Quando autem eam inueſtigabimus potius quàm nunc, cùm præſens eſt dominus qui nos diſſoluit ex vinculis diaboli? vt & Apoſtolus dicit, En tempus acceptabile, en diem ſalutis. Tempus igitur venit, vt peccatum, quod tenebras obducit, perdamus: tempus vocat vt quæramus quod errabundum eſt, quo ſoluamur à vinculis. Venit enim qui eximit è vinculis ligatos, & fulcit confractos: venit qui annunciat dimiſſionem captiuis, & cæcis recuperationem viſus, Tunc ſaliet vt ceruus, claudus, & expedita erit lingua mutorum. Quin & aliter tractemus hoc Verbum: nam Salomonis ſententiolæ deſiderium in nobis attentionẽ-
Eccle.3. *Matth.6.* *1.Cor.6.* *Eccle.3.*
D que acuunt. Tempus quærendi, tempus perdendi: quandoquidem longo iam tempore errabundum erat genus humanum, & peribat diaboli fraudibus. Tempus eius quærendi venit, & *Tempus quærendi.* eximendi è captiuitate, Neceſſarium quippe eſt, vt quæramus & addiſcamus, quòd litera occidit, Spiritus autem viuificat: Id quum ita ſe habeat, tempus eſt vt pereat figura & vmbra literæ, quæ vſque ad tempus correctionis inſtituta fuit. Re enim perfectiore in lucem emergẽte, id quod ex parte eſt, aboletur. Quoniam cum eram puer, loquebar vt puer: vbi autem vir ſum factus, aboleui ea quæ erant pueri. Imo & ipſe Saluator dicit, Qui inuenit animam ſuam & perdiderit eam. Hoc eſt, qui quærit animam, eámque in peccatis reperit, accelerandum eſt illi vt eam perdat, non ſinens eam in peccatis inueteraſcere: vt, oblato tempore, quã veſtigarat in virtute inueniat. Qui enim animam ſuam, quæ extra ſupplicium eſt, inuenire cupit, perdet in præſens, vt Chriſtum lucrifaciat. Porro, quid perdere ſit iſthic, à Saluatore exponitur, non vt perniciem animę noſtræ conciliemus, ſed vt tempore martyrij neque poſſeſſionibus, neque liberis, neque parentibus, neque corpori, ne ipſi quidem denique animæ parcitum ve-
Matt.21. *1.Cor.13.* *Matt.10.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ, AD MAXIMVM PHILOSOPHVM, ORATIO DE DIVINITATE CHRISTI.

INcidens in ea quæ à te ſcripta ſunt, tuam quidem pietatem amplectebar,
eorum autem temetitatem qui non intelligunt, neque quid ipſi loquantur
neque de qua aſſeuerationes faciant, diu multúmque admiratus ſum. Sta-
tueram vero penitus ſilentium tenere: de rebus enim ita apertis, ac ſole lu-
cidioribus reſpondere, nihil aliud eſt, quàm hominibus tam prauè agenti-
bus, cauſam improbitatis impudentiæque ſuggetere. Atque idipſum à Sal-
uatore noſtro didicimus: Lauanti ſiquidem manus ſuas Pilato, ac Iudæo-
Matt. 17. rum calumnias recipienti, nullum vlterius verbum fecit. Sed potius vxori oraculum edidit, vt
qui tum inter reos habebatur, non ex verbis, ſed ex viribus ſuis, dominus eſſe crederetur. Cæ- B
terum, ad cauillationes Caiphæ reſpondens, profeſſione ipſa, quis eſſet, indicauit, omnéſque
ad ſui cognitionem ttaduxit. Diu igitur, multúmque ſuperſedens, intuénſque impudentiam
iſtorum hominum, vitilitigationéſque verborum, vix tandem me pudore commouit tuus pro
veritate zelus, vt mea quoque verba ſubiungerem: ſed tamen, vt nihil tuis ſcriptis adiicerem,
quo aduerſarius, ſuis verbis, quibus in contradicendo vſus eſt, reuictus de ſententia ſua dece-
dat, & recepta fide compeſcat linguam ſuam à malo, & labra ſua ne loquantur dolum: idque
tandem ab illis obtineatur, vt deſinát in poſterum exprobrare cum prætereuntibus Iudæis ſuſ-
Ioan. 19. penſo in ligno, inquientes, Si filius Dei eſt ſeruet ſeipſum. Quod ſi ne ſic quidem cohiberi
queant, tu tamen memor ſis Apoſtolici præcepti, Hæreticum hominem poſt vnam atque al-
Tit. 3. teram admonitionẽ deuita, cùm certum habeas, illum peruerſum eſſe & peccare ſuo ipſius
iudicio condemnatum. Certe aut Ethnici ſunt, aut ex numero Iudaizantium qui talia audent
iidémque, vel, vt Iudæi, ſcandalum: vel, vt æthnici, ſtultitiã autumant crucem domini, Quòd
ſi ſe Chriſtianos videri velint, diſcent tandem Chriſtum patibulo affixum, dominum eſſe glo-
riæ, & potentiam Dei, & Dei Sapientiam. Quòd ſi hic addubitant, num deus ſit ad Thomam C
Ioan. 20. cum pudore oculos reiiciant, palpantem crucifixum, illumque & dominum & Deum confi-
tentẽ: & metuant dominum, qui poſt lotos diſcipulorum pedes, ita loquitur. Vos appellatis
Ioan. 19. me dominum & Magiſtrum veſtrum, & recte dicitis, ſum etenim. Cæterum, quo corpore
eluit pedes, in eodem peccata noſtra extulit in lignum: eundémque ex teſtimoniis conſtat,
rerum ac naturæ eſſe architectum, contrahente ſole radios ſuos, terra contremiſcente, diſſi-
lientibus ſaxis, carnificibuſq; agnoſcentibus illum, qui ita in cruce pendebat, eſſe vere Filium
Dei. Non enim corpus quod oculis patebat, hominis tantum erat, ſed & Dei: in quo etiam,
tum, cùm crucifigeretur, mortuos excitauit. Quapropter neque illorum audacia bona eſt, qui
dicunt ad eum qui iam homo erat, factum eſſe Verbum Dei: idem enim actitatum eſt, & in
ſingulis Prophetis, & in reliquis Sanctis, ne totiens verbum, quotiens ad illos factum dicitur
natum eſſe, & mortuum eſſe exiſtimetur. Non eſt ita, abſit, ſed ſemel in conſummatione ſecu-
lorum, ad exautorandum irritúmque reddendum peccatum, caro factum eſt, & ex Maria vir-
Ioan. 8. gine prodiit homo ad ſimilitudinem noſtram, vt & ad Iudæos dixit, Quęritis occidere me ho
minem, qui veritatem vobis locutus ſum: quippe, qui non ex participatu corporis humani, D
ſed Verbi communione dij efficimur. Quinimo & hoc admiratus ſum, quomodo vel cogi-
tare auſi ſint, eum naturæ ordine hominem eſſe factum. Si enim ita eſſet, ſuperflua eſſet Ma-
Abſurdũ. riæ commemoratio: ſiquidem non agnoſcit natura virginem citra virum parturientem. Qua-
propter ille, in quo pater ipſe ſibi complacuit, Deus verus, & ex natura Verbum & Sapientia
Patris, homo ob noſtram ſalutem corporaliter eſt factus, vt haberet quòd offerret pro nobis,
ſeruarétque nos omnes, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij eramus ſerui-
Redemptio tuti. Non enim homo quiſpiam ſemetipſum pro nobis dedit, quandoquidẽ omnes homines
non potuit rei erant mortis: iuxta illud verbum, Terra es, & in terram abibis: neque id fieri potuit per vl-
fieri per lam rem creatam, quia omnis creatura de mutabilitate ſuſpecta eſt: ſed ipſum, Verbum ſuum
merã crea- corpus pro nobis obtulit, ne in hominem ſpe aut fiducia moueremur, ſed in ipſo Deo Verbo
turam. fiduciam noſtram conſtitutam haberemus. Cæterum, eo homine facto videmus gloriã eius
Gen. 3. vt gloriam vnigeniti ex Patre, pleni gratia & veritate. Quæ enim per corpus ſuſtinuit, ea vt
Ioan. 1.
Matt. 8. Deus magnificauit, & carne quidem eſuriit, diuinitus tamen eſurientes ſatiauit. Quod ſi quis

offendit ut

A offenditur rebus eius corporalibus, fidem tamen conſtituat in illis, quæ, vt Deus, operatur.
Percunctatur enim humanitus, vbi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen excitat eum prorſus diuinitus. *Ioan.11.*
Quapropter ne quis irrideat verba, dum audit puerum ætatem, incrementum, edere, bibere
pati: ne ſi quę pecularia ſunt corporis, abnegauerit, abneget etiam plane eius ad nos aduentũ.
Et quemadmodum non naturæ ordine homo factus eſt, ita tamen ex ordine erat, vbi corpus
aſſumpſerat, vt ea in ſe oſtenderet, quæ propria erant corporis, ne phantaſia Manichæi inua- *Simile.*
leſceret, rurſumque ex ordine erat, corporaliter ſeſe gerentem, non occultare ea quæ ſunt di-
uinitatis, ne Samoſatenſis cauſam ſui erroris reperiret, hominem eum dicens, & diuerſum à
Verbo deo. Hæc ſecum expendens infidelis homo, addiſcat, eum quidem, vt puerum, in præ-
ſepio iacentem, magos tamen adducere, vt ſeſe adorarent: ac, vt puerum quidem, in Ægyp-
tum deſcendere, manuaria tamen opera idololatriæ demoliri: & carne crucifixum, mortuos
tamen iam olim in vitam reuocare. Commonſtratumque omnibus eſt quòd non ſui cauſa,
ſed noſtri gratia ſuſtinuerit hæc omnia: vt nos illius paſſione incorruptibilitatem & impatibi-
litatem amicti, perduraremus in vitam æternam. Hæc breuiter ex tuis, quemadmodum dixi,
B mutuatus ſum, & nihil ad ea de meo adiectum volens, ſolummodo diuinæ crucis mentionem
feci, vt quibus ſcandalizati ſunt faſtuoſi, iſtis ipſis in diuerſum inſtituti, crucifixum adorarent.
Tu porro ingenue infideles ad Fidem admonendo reuoca: forſitam breui ex inſcitia, ad ſciẽ- *Exhortatio.*
tiam profecerint: & à peruerſa, ad rectam Fidem peruenerint. Quòd ſi, quæ tu ſcripſiſti, non
ſufficiunt, ſaltem pro admonitione aduerſus peruicaces rectum fuerit & iſta apponi: vt non
quaſi de auſis ſuis reprehenſi erubeſcant, ſed quaſi admonitione expergefacti, non obliuiſ-
cantur veritatis. Vincant autem & robur ſuum habeant, quæ Niceæ patrũ confeſſionibus con
ſtituta ſunt: recta enim Fides eſt, & quæ ſufficiat, exterere omnes impias hæreſes, & præcipue
Arianam, quæ in Verbum Dei blaſphemias dicit. Saluta omnes rectè ſentientes. Salutant te
omnes mei.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, IN ILLVD: PROFECTI IN PAGVM QVI EX ADVERSO EST, IN VENIETIS PVLLVM ALLIGATVM, &c.

Matth.21.

C

QVi terrena ſapuerunt, Deíque mandata aſpernatui habuerunt, delaſſati in
hac vita ante inuentionem boni, in inſcitia ætatem ſuam contriuerunt, ar-
bitrórque ſapientiſſimum Salomonem ea de cauſa dicere, Tempus quæ- *Eccle.3.*
rendi eſſe, & tempus perdendi: peccaſti, deſine, Si enim aliquando in inſ-
citia verſatus, perniciem animæ tuæ conciliaſti, at iam tempus ſuperuenit,
vt eam quæramus, vt & in Euangelio Saluator dicit, Quærite, & inuenie-
tis. Quando autem eam inueſtigabimus potius quàm nunc, cùm præſens *Matth. 6.*
eſt dominus qui nos diſſoluit ex vinculis diaboli, vt & Apoſtolus dicit, En tempus acceptabi-
le, en diem ſalutis. Tempus igitur venit, vt peccatum, quod tenebras obducit, perdamus: tem- *2.Cor.6.*
pus vocat vt quæramus quod errabundum eſt, quo ſoluamur à vinculis. Venit enim qui exi-
mit è vinculis ligatos, & fulcit confractos: venit qui annunciat dimiſſionem captiuis, & cæcis
recuperationem viſus, Tunc ſaliet vt ceruus, claudus, & expedita erit lingua mutorum. Quin
& aliter tractemus hoc Verbum: Nam Salomonis ſententiolæ deſiderium in nobis attentionẽ- *Eccle.3.*
D que acuunt. Tempus quærendi, tempus perdendi: quandoquidem longo iam tempore erra- *Tempus*
bundum erat genus humanum, & peribat diaboli fraudibus. Tempus eius quærendi venit, & *quærendi.*
eximendi è captiuitate, Neceſſarium quippe eſt, vt quæramus & addiſcamus, quòd litera oc-
cidit, Spiritus autem viuificat: Id quum ita ſe habeat, tempus eſt vt pereat figura & vmbra li- *Matt.21.*
teræ, quæ vſque ad tempus correctionis inſtituta fuit. Re enim perfectiore in lucem emergẽ- *1.Cor.13.*
te, id quod ex parte eſt, aboletur. Quoniam cum eram puer, loquebar vt puer: vbi autem vir *Matt.10.*
ſum factus, aboleui ea quæ erant pueri. Imo & ipſe Saluator dicit, Qui inuenit animam ſuam
& perdiderit eam. Hoc eſt, qui quærit animam, eámque in peccatis reperit, accelerandum eſt
illi vt eam perdat, non ſinens eam in peccatis inueteraſcere: vt, oblato tempore, quã veſtiga-
rat in virtute inueniat. Qui enim animam ſuam, quæ extra ſupplicium eſt, inuenire cupit, per-
det in præſens, vt Chriſtum lucrifaciat. Porro, quid perdere ſit iſthic, à Saluatore exponitur,
non vt perniciem animę noſtræ conciliemus, ſed vt tempore martyrij neque poſſeſſionibus,
neque liberis, neque parentibus, neque corpori, ne ipſi quidem denique animæ parcitum ve-

limus, ſed nos offeramus vſque ad mortem, vt (quemadmodum dixi) inueniamus animam A
Martyrij noſtram in regno cælorum. Id enim ſaluator docet, qui diligit patrem aut matrem ſuper me,
tempore ad non eſt me dignus. QVi igitur vult inuenire animam ſuam, perdat eam in hoc tempore. Ne-
mortem ſe ceſſum eſt igitur in nobis perdi malitiam, vt quærentes virtutẽ, eam inueniamus. Si quis enim
offerre li- non conquieuerit ab ira, quomodo ad manſuetudinem exercebitur? Si quis à ſe non extermi-
cet. *ibidem.* nauerit fornicationem, quomodo is auſit temperantiam profiteri? Primum ſiquidem, par eſt
abiici omnem auaritiam, idulolatriam, atque ira quærere poſſeſſionum neglectum incuriám-
Cant. 3. que, & ſtudium religionis. QVæſiui enim, inquit, quem diligit anima mea, quæſiui & inue-
ni eum, & introduxi illum in domicilium matris meæ & in cellam genitricis meæ. Iſtis ver-
bis Chriſtus ſignificatur, qui ob noſtra peccata cælitus deſcendens, & conceptus & natus eſt,
& in præſepio reclinatus, vt ſeruaret genus humanum. Tantopere enim noſtri curam gerit, vt
Matt. 21. etiam nunc emendet diſcipulos ſuos in pagum ex aduerſo ſitum, dicens ad illos, Pergite, &
Pullum ſol inuenietis pullum alligatum, quem ſolutum adducite mihi: qui prorſ in mandatis habebant,
uere cuius pullum ſoluunt. Magnorum ſiquidem virorum eſt pullum iſtum ſoluere dilectiſſimi, nõ quod
ſit. magni ſint corporali ſtatura, ſed quod fide, charitate, iuſtitia, prudentia, fortitudine ingentes B
Hebr. 11. ſint, qualem conteſtatum eſt Moſem fuiſſe, vt Apoſtolus ait, Fide Moſes ingens factus, detre-
Fide ma- ctauit appellari proles filiæ Pharaonis, quin & proficiens Iſaac, magnus euaſit. Eorum enim
gnus. qui ad iſtam rationem magni ſunt, eſt ſoluere pullum iſtum. Vtinam & ego ita magnus eſſem,
vt poſſem aſini iſtius diſſoluere retinacula. Vnuſquiſque enim noſtrum obligatus eſt vinculis
Eſa. 53. peccatorum, vt ait ſcriptura, quoniam catenis ſuorum peccatorũ quiſque conſtringitur. Op-
tamus igitur, vt & ad nos mittat diſcipulos ſuos Ieſus, quo reſoluant vincula, quibus vnuſquiſ-
que noſtrum innouatur. Hic enim obuincitur auaritia, ille implicatur fornicationibus, alius
ebrietate alligatur, alius rurſum detinetur inani ambitione. Eſt qui iniurias facit, eſt qui rapiat
quæ ſunt ſui proximi & pauperis, alius vſuram vſuræ accumulat, & in ſumma, omnes labora-
mus noſtris vitiis, & indigemus Saluatoris curatione, eóque opus habemus, vt ad nos emen-
det diſcipulos ſuos, & liberent nos è diaboli compedibus: ita enim dicit ad diſcipulos ſuos. Cũ
abieritis in pagum ex aduerſo, inuenietis ibi pullum alligatum, ſoluite & adducite mihi. Pa-
gum ex aduerſo cum audis, terreſtrem locum intellige: nam ciuitas noſtra cæleſtis eſt, vt Apo-
ſtolus ſcribit, Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram requirimus, cuius condi- C
Hebr. 13. tor & opifex deus. Rurſus ab eodem dicitur, Non acceſſiſtis ad montem palpabilem, ignibúſ-
Hebr. 12. que obtectum, ſed acceſſiſtis ad montem Sion, ciuitatem Dei viuentis, cæleſtem Hieruſalem
& ad conuentus millies mille Angelorum. Tales fuerunt omnes Sancti, & qui ſecundum Pau
lum incedentes eodem contendunt. Audi rurſum eundem, Si eius memores fuiſſent, ex qua
Mat. 19 eiecti ſunt, haberent fortaiſſe occaſionem reuertendi, nunc autem meliorem affectant, hoc eſt
cæleſtem. Tales nimirum fuerunt diſcipuli, qui cum Petro dixerunt, Ecce nos reliquimus om-
nia, & ſequuti ſumus te. Emittuntur igitur vt ſoluant pullum. Saluatoris enim aduentus & hu-
Gen. 3. manitas reuocauit nos ex pago è regione poſito in cæleſtem ſuam ciuitatem: illam, inquam,
quæ ſupra eſt Hieruſalem. Eiecti ſumus ex paradiſo deliciarum, & in pagum ex aduerſo quaſi
Matt. 18. in coloniam deducti ſumus. Eiecit enim, inquit, Deus Adamum, & conſtituit eum ex aduer-
Luc. 15. ſo paradiſi deliciarum. Atque ita igitur in pagum ex aduerſo mittuntur diſcipuli à Chriſto, vt
ſoluerent pullum. Vide mihi hic, quæſo, num ob illum eiectitium è paradiſo, & ex aduerſo
An ſoli habitantem, diſcipuli mittantur. Idcirco enim venit Saluator, relictis nonagintanouem oui-
apoſtoli poſ- bus, quæ non errauerant, vt inde profectus quæreret ouem errabundam, illamque inueniens,
ſint ſoluere de ea lætaretur, vnaque gratularentur & Angeli ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. D
pullum. Quærendum porro, an ſoli ad miniſteria pulli, emiſſi ſint diſcipuli ad pagum ex aduerſo: ſcio
Mat. 4. enim ante Apoſtolos inuiſibiles potentias Chriſto inſeruiiſſe. Plane igitur & ipſas potentias
Pſal. 37. operam Domino daturas, Dominus vnà cum Petro emittit in pagum aduerſum, vt ſolue-
rent pullum. Audi de eo Euangeliſtam loquentem, Et ecce, inquit, Angeli venientes miniſtra-
bant ei. De humanitate porro à Dauide dictum eſt, Panem Angelorum manducauit homo,
panem cæli dedit eis. Ne quis igitur in corpore verſans, & in hanc vitam proclinatus, exiſtimet
ſeſe in hac vita ciuitatem habere. Nam non poteſt qui ea quæ ſunt carnis, ſapit, in hac magni-
fica ciuitate reperiri, vt qui adhuc in pago morã faciat: Senſus enim carnis inimicitia eſt apud
Deum. Scire igitur oportet, quod qui in pago inquilinus eſt, non moderatur animo, non in re-
bus agendis mentem pro duce vſurpat, non ſeipſum in poteſtate habet. Iſta enim propria ma-
gnæ ſunt ciuitatis. Nam cum quis in virtute moratur, & ex prudentiæ imperio agit, ſapientiã-
que in concilium adhibet, & per continentiam principatum moderatur, tum efficitur San-
ctorum

A ctorum imitator. Sancti enim nullam habent ciuitatem, ſed, vt dixi, futuram inquirunt, cuius artifex opifexque Deus eſt. Audi de ea re Apoſtolorum loquentem. In terra ambulantes: ius *Phil. 3.* moréſque ciuitatis in cęlis habemus: ſiquidem noſtra ciuitas in cælis eſt dilectiſſimi. Inſinuat enim Apoſtolus eo verbo in terra obambulantes, profectum quem hic faciunt ij, qui poſtea in *Ciuitas noſtra in cælis eſt.* cælo iure ciuium victuri ſunt. Profecti igitur diſcipuli, pullum ſoluerunt. Diſcipulorum opus eſt ſoluere hunc pullum, & diſcipulorum quoque eſt, poſſe ea præſtare quæ à magiſtro iubentur. Multi enim qui videntur diſcipuli Ieſu, non modo faciunt, quæ ab eo præcipiuntur, ſed & *Matt. 21* magiſtro inſidias ponunt, vt proditor Iudas. Qualis eſt igitur hic pullus chariſſimi, qui non vnum Dominum habet, ſed plures? Dixerunt enim Domini iſtius pulli, diſcipulis, Quid ſoluitis pullum? Nonne ſi mente præditus eſſet, ſufficeret, ſi ei vnus dominus aſſideret? Nunc au- *Dominos multos habet pullus, quales.* tem complures ſunt eius Domini ſecundum Euangelium. Dixerunt enim (vt ait Scriptura) domini eius ad diſcipulos, Cur ſoluitis pullum? Quorum fortaſſe & hæc verba fuerunt, Non videtis quot domini ſimus, & quemadmodum ligatus ſit, quomodo eum teneamus mancipatum nobis? cur aufertis nobis quæſtum? quid expectationem noſtram ſoluendo perimitis? Hic *Math. 21.*

B ſolus etiamnum reliquus ſupereſt, & hunc à nobis ſegregare ſatagitis. Si ille ſoluatur à vinculis, nos pro eo in vinculis erimus. Terrebantur igitur dæmones, cum viderent pullum vinculis eximi, conturbabantur in ſe aduerſariæ poteſtates, quæ nos in captiuitatem abegerant: verum eum ſuperueniſſet dominus Ieſus, eiuſque præſentiam agnoſcerent, in metum coniecti *Dæmones pulli domini.* ſunt, cum audirent eum ad diſcipulus loquentem, Ecce ego dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & contra omnes vires inimici, expauefacti ſunt audiendo. Abite, & *Mar. 16.* docete omnes nationes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti. Metue- *Ibidem* bant enim num hic eſſet, qui tenebras illuſtraret. Audierant enim ex Propheta: Galilæa gentium, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Omnes igitur pullo inhiabant, *Eſa. 9.* omnes illum circumcirca obſidebant, nullus omnium ab eo abſiſtebat. Tanti eſt hic pullus, vt omnes eum poſſeſſores cuſtodiant. An non, quæſo, ſenſibilis erat? Domini illi aſſidebant, & aſellus ſenſibilis, multorum dominorum efficitur poſſeſſio, & omnes qui nacti ſunt, obſidēt eum. Nullus eorum negocia obit, nemo eorum abſcedit, imo nullum illis aliud opus in manibus, omnes pariter non in aliud occupati ſunt quàm vt aſellum ſenſibilem in biuio aligent.

C Aſinus interim diuerſorium non habet, præſepe non habet. Non eſt qui in forum deſcendat, id tantummodo agitur, vt pullus ſenſibilis in biuio vinciatur & omnes Domini eius ſeruandi *Chriſtus verè ſuper aſinū ſedit.* cauſa in proximo aſſident. Hæc cum dico, hiſtoriam non aufero: non enim ſpiritu literam tollimus, ſed ſpiritus vim efficaciámque litera conſeruamus. Veriſſimum ſiquidem eſt dominum in ſenſibili aſino ſediſſe, quum ex Bethania Hieroſolymam proficiſceretur: de ea enim ita Za- *Zach. 9.* charias in oraculis ſuis edidit, Dicite filiæ Sion, Ecce, Rex veſter venit, manſuetus, ſedens in aſino & pullo ſubiugalis ſobole. Salua igitur hiſtoriæ fide, perſcrutor quæ in ea defoſſa ſunt. Perſcrutemur inibi theſaurum repoſitum, quæramus ſpiritus efficaciam: non enim nudæ hiſtoriæ attendimus, quæ propria eſt Iudæorum veſania. Quinimo & Chriſtus refutans eorum *Ioan. 5.* ſtultitiam, ait, Scrutamini ſcripturas, quoniam in illis putatis vos habere vitam æternam. Cęterum, Iudæi nudæ literæ adhærentes, fame extabuerunt. Nos igitur fratres, certi literam occidere, ſpiritum viuificare, non ſolum hiſtoriam ſcripturarum ſequamur, neque, vt Iudæi nudę literæ adhæreamus, ſed quemadmodū ſcriptum eſt, perſcrutemur, vt ibi teſtimonia de Chriſto reperiamus. Ridebunt quidē Ethnici nobis obtrectantes, quod Deus Chriſtianorū, cui nomen eſt Chriſtus, in aſello conſederit: ſed nobis in dubio nequaquam verſatur, neque

D inficiari volumus eum in carne veniſſe. Ideo enim corporaliter peregrinatus eſt, vt id quod perierat, quærendo inueſtigaret, & quod errauerat, reduceret. Ita enim vaticinio Prophetæ denunciatum eſt: Conuertimini filij conuertendo, & ego ſanabo contritiones veſtras. Nō ab re *Oſee 14* igitur eſt, quòd iſta in ſcripturis ſignificantur dilectiſſimi. Magnus ſiquidē hic eſt aſinus, & qui alicubi filius iunior appellatur: pulluſq; eſt, hoc eſt, aſinus tenerę ętatis. Sciamus igitur nos hunc *Humanitas noſtra eſt aſinus.* pullum eſſe, hoc eſt, noſtram humanitatem: quem iidem abigei, qui eum in captiuitatem auerterant, vinculis indiſſolubilibus obligauerunt. Vnuſquiſq; enim eorum vincula vinculis conge- *Math. 21* minauit, & omnibus modis, vt ipſis in tuto eſſet, omnem curā adhibuerunt, & vt ego exiſtimo, *Peccata remittendi poteſtas data.* pedes quoque eius concatenarunt, non ſinentes eum ad meliora progredi: verum ob id peregrinatione ſuſcepta, amator hominum filius Dei imperat diſcipulis ſuis, dicens. Abite in aduerſum pagum, & inuenietis pullum alligatum, quē vbi ſolueritis, adducite mihi. Multa igitur bona nobis largitus eſt dominus dilectiſſimi. Non enim ſolū nobis vincula peccatorū diſſoluit, ſed & poteſtatem nobis dedit calcandi non ſolum ſuper ſerpentes & ſcorpiones, verumetiā ſuper

omnes inimici vires. Diabolus namque fuit, & mundi princeps tenebrarum iſtarum qui nos captiuos abegerant, & indiſſolubilibus vinculis obligatos progredi non ſinebant, neque cõcedebant, vt in via bona procederemus. Sed ne ita quidem mitiores, in vinculis nos detinentes, circumcirca obſidebant, vt crudeles & efferati domini. Cæterum, dominus qui ideo iter ſuſceperat, vt prædicaret captiuis remiſſionem, & cæcis recuperationem viſus, emendat diſcipulos ſuos, & diſſoluunt aſinum. Cui, quum ita ſolutum haberet, præſepe ædificat, & pabulum apparat. Id enim Propheta quum indicare vellet, his verbis vſus eſt, dominus paſcit me, A

Pſal.21 & nihil mihi deerit, in loco herbido ibi me collocauit. Super aquam refocillationis educauit *Pſal.22.* me, animam meam conuertit. Ac rurſum, Qui progerminat pecudib. fœnum, & herbam in *Pſal.103.* ſeruitutem hominum. Conuerſi igitur, ſenſibiliores reddamur, & agnoſcamus benefactorem bonaque eius nobis tributa alacriter ſuſcipiamus. Ita enim gratias agentes, poterimus cum nauide dicere, præparaſti coram me menſam è regione inimicorum meorum. Tale nimirum il-*Pſal.22* lud eſt. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Et fortaſſe ob iſtum pul-*Eſa.1* lum Ieſus in præſepe reclinatus fuit: alioqui veriſimile non eſt, Ioſephum virum nobilem, & è regia ſtirpe oriundum, qui filius Dauidis appellatus eſt, locum in diuerſorio, aut alibi manſionem obtinere non potuiſſe. An diuinæ diſpenſationis erat, quod tum agebatur? Nimirum B *Luc.2.* etiam tum quoque aduerſarius noſter diabolus, videns felicitatem hac in parte humani generis, pro more ſuo inuidia motus eſt. Arbitratus enim aliquem è vulgo Dominum eſſe, ſubornauit Herodem, qui quæreret verum regem iam in lucem editum, vt perderet eum. Propriũ quippe eſt iſtius efferatiſſimi, perdere & occidere: Ieſu contra peculiare eſt, ſeruare & recipere. Parcit enim ſuis creaturis, quoniam omnia per eum genita ſunt. Inueſtigemus ergo veterum noſtrum Regem Ieſum Chriſtum, nóſque ipſos examinemus, num ſoluta ſint noſtra vincula, vt in melius proficiamus. quòd ſi nondum ſoluta ſint vincula, tradas teipſum diſcipulis Ieſu: Adſunt enim, qui te ſoluant pro poteſtate ea quam à Saluatore acceperunt. Quæcũque enim *Ioan.20.* ligaueritis, inquit, in terra, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cælis. Et ſi quibus remiſeritis peccata, remittuntur eis. Beati, quorum remiſſæ ſunt ini-*Mar.16* quitates, & quorum tecta ſunt peccata. Dixerunt igitur Domini pulli ad diſcipulos, Cur ſol-*Pſal.31* uitis pullum? Illi reſpondent, Quoniam dominus eo opus habet. Audis diſcipulorum ſapiens *Matth.21* reſponſum? Audientes enim falſi Domini, quod verus & certus dominus eius operam requirat, non replicant reſponſum, ſed terga dantes contradicere non audent. Statim igitur ad prin-C *Damones cadunt Apoſtolis.* cipem ſuum diabolum feſtinant, eique, quod euenerat, renunciant. Et vide mihi illic conſilium & deliberationem contra Dominum iniri. Coguntur ibi vniuerſæ aduerſariorum poteſtates, efficiturque Eccleſia malignantium, vt adimpleatur quod dictum eſt per Prophetam, Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum contra Dominum, & contra Chri-*Pſal.2.* ſtum. Dicuntque ad diabolum, dæmones, Quid agimus? pullus ſolutus eſt, & abiit ad nominum, neque amplius eſt ſub tua manu, non amplius illius dominaberis. Iam in reliquum cogitabat diabolus, quidnam contra Ieſum potiſſimum moliretur. Atque inde eſt, quòd conuenerunt Scribæ & Phariſæi in atrium Caiphæ, & concilium inierunt contra Ieſum. Ignorabant enim illi perditiſſimi eius mortem, nobis immortalitatem præbituram: eiuſque deſcenſum, aſcenſum nobis in cælos conciliaturum eſſe. Reſurrexit enim dominus tertia die à mortuis, ſpoliato inferno, calcato inimico, abolita morte, fractis quibus tenebatur vinculis peccatorũ ligatóſque exemit, dicens, Surgite, faceſſamus hinc liberati à ſeruitute diaboli. Agnoſcamus igitur benefactorem, glorificemus Patrem cum Filio & Spiritu Sancto, vnam Deitatem confiteamur: ita enim vitam inſtituentes, regnum cælorum poſſidebimus in Chriſto Ieſu Domino noſtro. D

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, IN PASSIONEM SALVATORIS

SEGMENTVM ALICVNDE ex Athanaſio diuulſum.

A HOminum certe peccata plurima erant, & vniuerſum terrarum orbem hoc
malum occupauerat, quod quidē & magnum ab initio erat, & paulatim in-
creſcebat, neque amplius in hominibus tolerari poterat. Nam & mors in *Peccata plurima generis humani*
omnes, & contra omnes inualeſcendo regnum dominatúmque exercebat.
Dominus contra, immortalis & incorruptibilis ſubſiſtebat, & vt ille im-
mortalis & incorruptibilis, ita quoque omnino & bonus & humanus eſt:
quum ſit boni patris bonum verbum. Quapropter non per incuriam com-
miſit, id quod creatum erat, interire, neque ſuſtinuit ſuorum operum alium haberi Dominū:
ſed quum videret malitiam iam intolerabilem eſſe, neque humanum genus morti vlterius re-
ſiſtere, neque ſupplicium ſuorum delictorum luere poſſe: Tranſcendebat enim omnem pœ-
nam exceſſus peccatorum, reſpiciens autem ad patris bonitatem, vidénſque in ſingulis per-
ſonis ſufficientiam & vim: Chriſtus enim Dei potentia, & Dei Sapientia, humanitate conci- *Filius Dei noſtram humanitatem induit noſtri miſertus.*
tatur, & miſeratus noſtram imbecillitatem, eam ipſam induit. Ipſe enim, vt Propheta ait, in-
firmitates noſtras ſuſtinuit, & languores baiulauit, miſertúſque noſtræ mortis ea ipſa circum-
B amictus eſt: quemadmodum Apoſtolus dicit, Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem, idque
mortem crucis. Conſpicatúſque quàm non ſoluendo eſſemus ad luendam pœnam, illam ip-
ſam pœnam in ſe tranſtulit. Chriſtus enim factus eſt pro nobis piaculum, & ita humanitate *Esa. 53.*
noſtra indutus, & circunueſtitus ſeſe obtulit patri, vt ipſe pœnam ſuſtinens, hominem à pœna *Philipp. 2.*
liberum faceret, & magna exiguis permutaret. Deſcendit enim vt noſtrum aſcenſum inſtrue-
ret, & expertus eſt natiuitatem, vt nos per eum ingenito conciliaremur, diceremuſque cum
Paulo, Ad omnia fortis ſum in fortificante me Ieſu Chriſto. Sumpſit corpus corruptibile, vt *1. Cor. 15.*
quod corruptibile erat, indueret incorruptibilitatem. Induit mortale, vt quod mortale eſt, in- *Ibidem.*
dueret immortalitatem: & in ſumma, factus eſt homo, & mortuus eſt quo nos, vtpote homi- *Mortuus eſt Chriſtus. cur.*
nes morientes, viuificaremur, neque vlterius pareremur regnum mortis. Mors enim illi non
dominatur, vt ſermo Apoſtolicus denunciat: Ideóque etiam in cruce ſuffigitur, vt maledictio- *Rom. 6.*
nem redimeret, & nos benedictionē poſſideremus. Ipſe enim patiendo nihil detrimenti paſ-
ſus eſt, ſed potius gratificatus eſt: & mortuus non manſit cadauer, ſed potius cadauera viuifi-
cabat: & mactatus non interiit, ſed ſanguine ſuæ mactationis omnes ſimpliciter redemit: &
C ipſe manſit impatibilis. verum qua ratione id factum ſit, quis enarrauerit? Audi duarum rerum
in hoc ipſo congreſſionem coitumque eſſe factum, rerum, inquam, non ſimilium, ſed nulla
comparatione inter ſe conuenientium: Mortale enim immortali conſerebatur, & corruptibi-
le corpus cum verbo incorruptibili coaluit: & mortale quod erat, non nocuit immortali: quip-
pe quod patibile non erat. Sed manſit prorſus ſine noxa, ac in mortem dominatum habuit: Si- *Caro immortalis facta per verbum Dei.*
quidem victa victoris imperio ſubiacent, quod nimirum factum eſt per verbum immortale,
quod in hoc coitu rerum adhærebat, morſque in eo mirabili modo deſtruebatur: vt ſtipula
ab igni abſumitur. Quin verbum incorruptibile, corruptibile potius, in quo erat, adiuuit. Tene-
bræ enim à lumine illuſtrantur: & quod minus eſt, à maiore benedictionem accipit. Ideóque
nunc per carnifices ſcorteas veſtes, quas in Adam acceperamus, exuitur, vt pro iis Chriſtum
induere poſſimus: eaque de cauſa veſtes ſuas diuidi paſſus eſt, vt nos à patre indiuiſum verbum *Veſtimenta Chriſti diuiſa, quid*
haberemus. Ego enim, inquit, & Pater vnum ſumus, ideóque ſuper tunica ſortem mittunt, vt
ſors noſtra Chriſtus foret, quemadmodum Pſalmographus ſcribit, dominus pars hæreditatis *Luc. 10.*
meæ, & calicis mei. Quapropter non alibi patitur, neque in alia regione crucifigitur, niſi in cal-
uariæ loco, quem Hebræorum Magiſtri dicunt Adami ſepulchrum fuiſſe. ibi enim, poſt ma-
D ledictionem humatum eſſe aſſeuerant. Quòd ſi res ita ſe habet, non poſſum non admirari, paſ- *Pſal. 15.*
ſionis commoditatem & aptitudinem peculiarem: Oportebat enim dominum renouare cu-
pientem, primum Adam renouare, vt ſoluto illius peccato, peccatum vndique tolleret ab vni-
uerſo hominum genere, & quandoquidem audiuit Adam, Terra es, & in terram reuerteris,
ita iam viciſſim audiret, Excitare qui dormis, ſurge è mortuis & illuminabit te Chriſtus: & ite-
rum, Surge, & ſequere me; vt non vlterius calces terram, ſed aſcendas in cælum. Neceſſe eſt *Gen. 3.*
enim excitato Saluatore, coexcitari quoque cum eo etiam ipſum Adamum, omnéſque ex *Esa. 60.*
Adamo oriundos. Et quemadmodum moriente Adamo nos quoque mortui eramus, ita quo- *Ibidem.*
que excitato dominico corpore, neceſſum eſt vt omnes ſimul excitentur. Hæc enim eſt mens
verborum Pauli ad Corinthios ſcribentis: quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in
Chriſto omnes viuificabuntur.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ, AD MARCELLINVM
DE INTERPRETATIONE
Pſalmorum, Epiſtola.

LAVDO tuam in Chriſto voluntatem chariſſime Marcelline. Nā & præſentem tentationem, quanquam plurima in ea ſis paſſus, bene fers, & meditationis, deuotioniſque curam non negligis. Quærens enim ex tuo tabellario, quid poſt morbum ageres, reſciui te vt omnibus diuinis literis vacare, ita potiſſimum Pſalmorum libellis inhætere, & magna contentione agere, vt ſenſum, qui in ſingulis Pſalmis eſt, aſſequare. Quapropter magnopere amplector te, quum & ego magno deſiderio in eundem librum, vt in omnes ſacras literas, ferar. Ego igitur quum hoc affectu eſſem, incidi in ſenem bene induſtrium: volóque tibi, quæ ille mihi de ſacro Pſalterio, quod manu tenebar, ſermocinabatur B
perſcribere. Proba enim mihi illius ratio & credibilis in primis videbatur, fuere autē hæc eius verba. Omnis quidem ô fili, apud nos, ſiue noua ſiue vetus ſcriptura, numinis afflatu prodiit, & idonea eſt ad erudiendum, ſub ea forma ſpecieque verborum qua concepta eſt, ſed tamen præcipua attentione obſeruationeque codex Pſalmorum dignus eſt. Singuli quidem libri ſuā & propriam ſuppeditant hiſtoriam. Nam quemadmodum Pentateuchos mundi ortum, acta Patriarcharum, & Iſraelis ex Ægypto emigrationem, ac deinde præcepta legum, tabernaculi & Sacerdotij ordinem: Ita triteuchos tribuum ſortes, & Iudicum res geſtas, & ſtirpem Dauidis complectitur, libri quoque Regum, & παραλειπομένων Regum hiſtorias continent. Eſdras autem liberationem captiuitatis, remigrationemque populi, & ędificationem templi recenſet. Prophetæ vero de aduentu ſaluatoris, de pręceptis miniſque præuaricantium, & fatis gentium mentionem faciunt. Pſalmorum autem volumen, veluti paradiſus, in quo ſunt omnia genera lignorum plantata, modulando ſua quædam propria inter cantandum oſtendit. Nam & quæ ſunt Geneſeos, decantat decimooctauo Pſalmo, Cæli (inquiens) enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum. Et in 23. Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbiſque C
terrarum, & omnes incolæ eius, Ipſe ſuper mare fundauit eam. Nec non & res Exodi, Numerorum & Deuteronomij, pulchre concinit in 77. Pſalmo, & in 84. Pſal. & in 105. & in 113. In exitu (inquit) Iſraëlis de Ægypto, familiæ Iacobi è populo barbaro. In 104. eadem pſallit: Emiſit Moſem ſeruum ſuum. Aaronem, quem delegerat ſibi: Et emiſit tenebras, & obtenebrauit eos, & conuertit vndas eorum in ſanguinem. Et eructauit terra eorum ranas, atque omnino omnem iſtum Pſalmum in hoc genere argumenti verſari deprehendes. Porro quæ ſunt Sacerdotij & tabernaculi, in 28. refert: Offerte Domino ſoboles Dei, Offerte Domino ſoboles arietum. Itidémque quoque quæ ſunt Ieſu Naue & Iudicum, exhibet quodammodo in 106. Pſalmo ad iſtum modum loquens, Et condiderunt oppida Coloniarum ſuarum, & ſeminauerunt agros, & plantauerunt vineas. Quandoquidem ſub Ieſu Naue diſtributa eſt illis terra repromiſſionis, & in eodem Pſalmo perpetuo tenore in eodem genere argumenti decurrit. Et vociferati ſunt ad Dominum dum tribularentur, & ex neceſſitatibus ipſorum liberauit eos. Quòd ipſum præ ſe ferunt acta Iudicum: Tunc enim ad clamores illorum, ſuis quoſque temporibus iudices excitauit, & ſeruauit populum ab illis qui eos affligebant. Ea quoque quæ Regum ſunt, quoddammodo in decimonono pſallit. Iſti in curribus, & iſti in equis, nos D
autem in nomine Domini magnificabimur: ipſi autem compediti ſunt & ceciderunt, nos contra ſurreximus, & erecti ſumus. Porro quæ ſunt Eſdræ 125. graduum decantillat: Dum conuerteret dominus captiuitatem Syon, facti ſumus ſicut conſolati, & rurſus in 121. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, In domum Domini ibimus, Stabant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio ibidem eſt: illuc enim adſcenderunt tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſraëli. Iam quæ ſunt Prophetarū, fere vbique ſignificat, de aduentu Saluatoris. Siquidem, quod Deus aduenturus eſſet, in quadrageſimonono ita profert. Deus, inquit, manifeſte veniet, Deus inquam noſter, & non in ſilentio erit. In pſalmo vero 117 Benedictus, inquit, qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis ex domo domini, dominus deus & apparuit nobis. Quod autē idem ille dominus deus ſit Patris verbum, in Pſalmo 106. ſuo carmine manifeſtum facit: Emiſit Verbū ſuum & ſanauit eos, & liberauit eos à lue ipſorum. Nam deus qui venit, ille ipſe eſt verbum quod emiſſum fuit.

Hoc

Pſalmorū liber cæteris excellentior.

Veteris teſtamenti ſumma.

Myſteria ſacra fere omnia pſalmographus complectitur.

Pſal. 18. — Pſal. 23 — Ibidem. — Pſal. 113 — Pſal. 104. — Ibidem. — Ibidem. — Pſal. 28. — Ibidem. — Pſal. 106. — Ibidem. — Pſal. 19. — Pſal 125. — Pſal. 121. — Ibidem — Pſal. 49. — Pſal. 117. — Pſal. 107. — Pſal. 106.

A Hoc ipſum Verbum, quum agnoſceret eſſe Filium Dei, voce Patris nominauit, Eructauit (in-
quiens) cor meũ Verbum bonum. Et rurſus in 109. Ex vtero ante Luciferum genui te. Quid *Pſal. 44.*
enim aliud ex Deo genitum eſſe dicas, niſi Verbum & Sapientiam ipſius? Ideóque quum ſci-
ret Pſalmographus eum Verbum Patris eſſe, in hanc formam locutus eſt in trigeſimoſecun- *Pſal. 109.*
do, Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris illius vniuerſa poteſtas eorum. Neque
Chriſtum venturum ignorauit, vtpote qui magnifice de ea re mentionem faciat. In quadra- *Pſal. 32.*
geſimoquarto pſalmo: Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorum, ſceptrum rectitudinis ſcep- *Pſal. 44.*
trum Regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, Ideo vnxit te deus oleo exultatio-
nis præ conſortibus tuis. Et ne quis opinaretur eum ſub inani ſpectro aduenturum, declara- *ibidem.*
uit huoc ipſum hominem fore: illumque ipſum eſſe, per quem omnia ſunt condita, cum ita
loquatur in 86. pſal. Mater Sion dicet, Homo & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam *Pſal. 86.*
altiſſimus: ea enim paria ſunt cum illo Euangelij, In principio erat Verbum, & Verbum erat *Ioan. 1.*
apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt. Quocirca etiam de Virgine
puerpera non ignarus, arcanum illud ipſum ſilentio non prætermiſit, ſed eius rei indicium fe- *Pſal. 44.*
B cit in 44. pſalmo, Audi filia, & vide, inclina aures tuas & obliuiſcere populi tui, & domicilij
patris tui, quoniam deſiderauit rex formam tuam, quandoquidem ipſe eſt Dominus tuus. Id *Luc. 1.*
rurſum ſimile eſt dicto Gabrielis, Salue gratioſa dominus tecum: Et quum mentionem de
Chriſto feciſſet, confeſtim etiam humanam generationem quæ ex Virgine ortum ſuum tra-
xit, indicauit, quum inquit: Audi filia. Gabriel quidem ſuo nomine eam Mariam vocat, vt-
pote genere alienus: Dauid autem illam ipſam, vt ex ſuo ſemine oriundam, filiam nominat.
Et quum hominem eum futurum codex Pſalmorum pronunciaſſet, conſequenter etiam eũ
in carne patibilem declarauit. Inſidias autem Iudæorum proſpiciens, ita modulatur in ſecun- *Pſal. 2*
do: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Conſtiterunt reges terræ, &
magiſtratus congregati ſunt in vnum, contra Dominum & Chriſtum eius. In Pſalmo 21. con- *Pſal. 21*
ditionem mortis, ex perſona Saluatoris eloquitur, In puluerem mortis, redegiſti me, quoniam *Ibidem*
circundederunt me canes multi, & conuentus malignantium in orbem circuncinxerunt me. *Ibidem.*
Foderunt manus meas, & pedes meos. Enumerauerunt omnia oſſa mea: Ipſi vero conſidera-
uerunt & inſpexerunt me. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper amictu meo miſerunt ſor-
C tem. Iam qui manus, pedéſque ſuos perfoſſos loquitur, quid aliud quàm crucem loquitur? Om
nibus iſtis traditis, etiam illud adiunxit, Dominum non propter ſe, ſed propter nos paſſionem
ſubire, dicitque rurſus ex perſona eius tum in 87. In me conſtitutus eſt furor tuus: Tum in 68.
Quæ non rapui tum luebam. Non enim quia culpæ obnoxius erat, mortuus eſt, ſed pro no-
bis paſſus eſt, iramque contra nos conceptam ob præuaricationem in ſe ſuſtinuit, vt nobis li- *Pſal. 87*
ceret dicere in. 137. Et ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem, Quoniam *Pſal. 68.*
eripuit mendicum è manibus potentis, pauperemque cui non erat adiutor. Ideóque eius in
cælos adſcenſum, iam ante denunciat, dicitque in 23. Attollite portas, Principes, veſtras, & *Pſal. 137*
eleuentur portæ æternales, & intrabit rex gloriæ. Porro in 46. Aſcendit, inquit, Deus in trium- *Pſal. 23.*
phi acclamatione, & Dominus in voce tubæ. Aſcenſionémque eius refert 109. Dixit, inquit, *Pſal. 46.*
dominus Domino meo, ſede ad dextram meam, donec fecero inimicos tuos ſcabellum pe- *Pſal. 109.*
dum tuorum. In 9. quoque Pſalmo, perniciem etiam diaboli addit & clamat, Sediſti in ſo- *Pſal. 9.*
lio, qui iudicas iuſtitiam, increpuiſti gentibus, & periit impius. Quin quod iudicium à Patre *Pſal. 71.*
acceperit, ne hoc quidem occultum habuit, ſed illum iudicem omniũ venturum prædicat,
tum in 71. vbi inquit, Deus iudicium tuum regi da, & filio regis, vt iudicet populum in iuſtitia,
D & pauperes tuos in iudicio: tum in 49. Aduocauit cælum ex alto, & terram ad iudicandum po- *Pſal. 49.*
pulum eius. Et annunciabunt cęli iuſtitiã eius, quoniã deus iudex eſt, & in 81. Deus ſtetit in con *Ibidem.*
uentu deorũ, in medio deos diiudicat. Quin & vocationẽ gentium ex eo didiceris, pręſertim & *Pſal. 81*
ex 46. omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, & ex 71. corã eo pro- *Pſal. 46.*
cident Æthiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, & *Pſal. 71.*
adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Et hæc quidẽ (inquit) in Pſalmis *Ibidem.*
canuntur, quæ in ſingulis voluminibus annunciantur. Cęterum nec ſibi ignorum eſſe ſenex il- *Simile.*
le aiebat, eadẽ in omnibus ſcripturis diſertè de Saluatore tradi, omnibuſq; eam eſſe communẽ
prædicationẽ, & eundẽ ſpiritus concentũ. Quemadmodum enim aliarũ ſcripturarũ argumẽ-
ta in Pſalmis licet reperire, ita quoq; quæ ſunt Pſalmorũ, in aliis reperias, quippe quũ & Moſes *Deut. 32*
odam ſcripſerit, & Eſaias canat, & Abacuch carmine preces ſuas faciat. Rurſus in ſingulis libris *Eſa. 12*
videas vaticinia, legũ pręſcripta, hiſtorias: neq; id mirum, quum idem ſpiritus in omnibus ſit & *Abac. 3.*
ſingulis, prout ipſis ille impertitus ſit, vt gratiã ſibi datã exerceant: ſiue ea ſit prophetia: ſiue legũ

tractario, ſiue hiſtoriæ commemoratio, ſiue Pſalmorum lepor. Iam qnia vnus & idem ſpiritus
eſt, ad quem omnes, quotquot ſunt, gratiarum diuiſiones pertinent, ipſéque ex natura indiui-
ſus eſt, ideo in ſe totus & integer eſt. Sed tamen pro rei inſtituto, manifeſtationes & diuiſiones
Eſa.1. ſingulis obueniunt, ac deinde pro præſenti vſu, vnuſquiſque ſuæ functioni reſpondens ſermo-
Dan.13. nem ſuum moderatur, atque hinc eſſe, quod Moſes in condendis legibus vaticinetur, & can-
Eſa.37 tet, Prophetæ in propheiando legum iuſſiones edant, dum aiunt, Lauamini, mundi eſtote, &
ablue malitiam cordis tui Hieruſalem. Et aliquando hiſtorias conſcribant, vt Daniel Suſannę
Exod.32 Eſaias Rapſacis & ſennacheribus: eadem ratione etiam Pſalmorum volumen, quum propriũ
quiddam ſuum habeat in cantione, & quæ in aliis voluminibus obiter dicuntur, ea latiſſime
carmine ſuo efferat, quemadmodum iam dixi: Edit tamen & ipſe legum morúmque præcep-
ta, dum inquit, Quieſce ab ira, & relinque furorem, fac bonum, quære pacem, & perſeque-
re eam: Et aliquando hiſtoricè refert, quæ ſpectant ad rationes Hieruſalem: Et vaticinatur
de Saluatore, quemadmodum prædixi. Communis ſiquidem eſt iſtiuſmodi gratia Spiritus,
& apud omnes eadem prout vſus poſtulauerit, & ſpiritus voluerit, impartitur. Plus enim &
minus impartiri eam gratiam, in natura ſpiritus nullã differentiam facit, vbi quiſque ſine omiſ- B
ſione ſuum munus miniſteriúmque ad plenum abſoluit. Attamen codex Pſalmorum etiam
ſic quoque peculiarem dotem, & eximium quiddam obſeruatúque dignum in ſe continet. Nã
Præter alios libros ſcriptura ſacra quid habeat pſalmographus. præterquam quod cum reliquis voluminibus habitu, rerum que ſimplicitate conueniat, habet
etiam illud peculiare miraculum, quòd cuiuſque animi motus, motumque immutationes &
caſtigationes depictas effigiataſque complectatur, vt ſingulis inde veluti ab exemplari deſu-
mere atque intelligere licitum ſit, atque ita ſe formare, vt inibi ſcriptum eſt: In aliis enim li-
bris ſolum audis legem præcipientem, quid faciendum, quid omittendum. Ex prophetiis ſo-
lummodo aduentum Chriſti didiceris, ex hiſtoriis acta Regum, Sanctorumque cognoueris.
Ex libro autem Pſalmorum, præterquam, vt auditor iſta diſcat, etiam motus ſui animi ani-
maduertere poteſt, ac deinde ſecundum ea quæ patitur, & quibus coarctatur, formam ver-
borum decerpere, neque tantummodo illi datur vt perlegat: verumetiam quid dicendo agen-
Pſalmographus docet quomodo abſtinendũ ſit à peccatis. dóue morbum illum medicetur, inuenit. Sunt quidem & in aliis ſcipturis ſententiæ prohi-
bitoriæ, quæ mala vetant, ſed in hoc codice, quomodo abſtinendum ſit à malis, exprimitur:
vt edictum alibi eſt, pœnitentiam agendam eſſe, & pœnitentiam eſſe, à peccatis deſinere, ſed C
hic quomodo pœnitentia ſit agenda, & quid dicendum ſit, in pœnitentia exprimitur. Præcla-
re certe dictum à Paulo, Tribulatio tolerantiam facit, tolerantia vero probationem, probatio
deinde ſpem, ſpes porro non pudefacit. Sed in Pſalmis, quomodo ferendæ ſint tribulationes,
Rom.5. & quomodo quiſque probetur, & quænam ſint verba ſperantium in Dominum, depictum
& expreſſum oſtenditur. Rurſus præceptum eſt vbique in omnibus ſcripturis, eſſe Deo gra-
Gratias Deo eſſe agendas & quomodo docet Pſaltes. tias agendas, ſed quæ dicere oporteat gratias agentem, Pſalmi commonſtrant. Porro aliun-
de admonemur, eos qui pie volunt viuere in Chriſto, perſequutionem toleraturos eſſe: Ex
Pſalmis autem inſtruimur, quid in fugiendo ſentire debeamus, & quales per ſequutores fugien
di ſint. Et poſt liberationem à perſequutione, Deo gratias agere iubemur, recte id quidem:
ſed in Pſalmis formamur, quomodo Deo gratias agere oporteat, & quibus verbis recte illi cõ-
feſſiones laudum fecerimus. Atque ita vbique inueneris ſacras iſtas odas, ſecundum nos no-
ſtróſque motus motuumque ſedationes ſeſe habere. Nam id rurſum pro re mira in Pſalmis
æſtimari debet, quod in aliis voluminibus quæcunque loquuntur Sancti, aut quibuſcunque
de rebus loquuntur, ibi & is qui ea recitat, nuncij, enarratoriſque naturam habere videtur,
& is, qui audit recitatorem, de aliena non de ſua re mentionem ſibi fieri opinatur, recita- D
tione catenùs in admirationem, zelumque adducitur, vt eas imitari velit. Sed qui Pſalmo-
rum codicem in manus ſumit, vbi de vaticiniis Chriſti agitur, ea ſolito more, vt in aliis ſcrip-
turis fieri ſolet, admirabundus, venerabundusque, perlegit: Reliquos vero Pſalmos, vbi id non
agitur, ita accipit, quaſi ibi de rebus ipſius, non de alienis ſermo fieret: Et is qui audit, itidem
vt ille qui legit, compungitur, & ita afficitur odarum illarum verbis, ac ſi ſua ipſius propria eſ-
ſent. Enimuero euidentiæ cauſa non grauari debemus idem denuo repetere, idque exẽplo di-
ui Pauli Apoſtoli. Plurima verba Patriarcharũ ſunt, & propria, & ab ipſis dicta, quũ & Moſes lo-
4.Reg.5 quatur, & deus reſpondeat: Elias item & Elizęus in monte carmelo ſedentes, dominũ inuocent
& perpetuo dicant, viuit dominus in cuius cõſpectu aſſiſto hodie, aliorumq; ſanctorum verba
imprimis agant de chriſto, & ſecũdo loco, de gentibus & Iſraelitico populo: fieri tamẽ nequit,
vt patriarcharũ verba, tua dicas: aut quę Moſis ſunt, pro tuis vſurpes: aut quę Abraham loquitur
de Verna & Iſmaele, & magno illo Iſaac, tibi tuiſque ſermonibus vendices, etiãſi eadem ne-
ceſſitate

A ceſſitate premaris. Nunquam enim, ſi ſummo deſiderio teneare, in ea verba proruperis, qui- *Exod. 32.*
bus Moſes vtitur, Oſtende mihi teipſum: aut rurſus in iſta, Si remiſſurus es illis noxam remit-
te. Sin minus, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti: verba autem ea Prophetarum, quibus ipſi
loquuti ſunt, in carpendo laudandóue, quis ſibi vnquam arrogauerit? aut iſta ipſa, Viuit Do- *4. Reg. 5.*
minus in cuius conſpectu conſiſto, in ſuo ſermone imitari præſumeret? Quippe quum voluē-
ti, legentique Bibliorum ſcripta, ſatis liqueat, appareatque ea quæ legit, ſui negocij non eſſe,
ſed ſanctorum virorum, quæ ipſi in re ſua protulerunt: Contrà in Pſalmis illud miri eſt, quod *Pſalmorū*
qui eos legit, exceptis de Chriſto gentibúſque vaticiniis, ſua ſe verba in re ſua legere opinatur *verba pro*
& quilibet ita pſallit, quaſi de ſe ea ipſa quæ pſallit, conſcripta eſſent, non tanquàm alius ea di- *ſuis quili*
ceret, aut de alio dicerentur, ita accipit & perlegit, ſed tanquàm de ſeipſo ſermo fieret, ita *bet accipere*
mentem ſuam ad Deum dirigit: neque iſta vt Patriarcharum aut Moſis, aliorúmque Prophe- *poteſt.*
tarum vſurpare reformidat. Iam quum in Pſalmis & præuaricator & obſeruator mandato-
rum cum ſuis moribus, ſtudiiſque & factis, exprimatur, fieri nequit, quin, quotquot vbique
ſunt mortales, in altero iſtorum genere contineantur. Atque ita fit, vt ea vel vt præuaricator
B mandati, vel vt obſeruator legat, quæ ad ipſius indolem actáque pertinere videantur. Atque
adeo vt is qui pſallit, ex Pſalmis vicem ſpeculi, vſumque habeat, quo & ibi animi ſui motus
conſideret, & conſiderando verbis confiteatur. Nam qui audit recitantem Pſalmos, eóſque
putat de ſe loqui, ille aut reprehenſus à conſcientia compungitur: aut de ſpe in Deum audiens
déque retributione credentium, non aliter quàm de ſua retributione exultat, Deóque gratias
agere incipit: Certe quum tertium Pſalmum canit in ſuas tribulationes intuens, verba ea ad
ſe pertinere arbitratur. Decimum quoque, & decimumſextum, non aliter, quàm ſi de ſua
fiducia votiſque loqueretur, pronunciat: pari ratione in quinquageſimo lector verba pœni-
tentiæ ita profert, quaſi ille ipſe ſit de quo agatur. Rurſus in Pſalmo 53. & 55. 56. & 141. ita affi-
citur inter legendum, tanquàm ipſe & non alius quiſpiam eas perſequutiones ſuſtineret, vo-
céſque eas Deo quaſi ſuas ac proprias accinit. In ſumma, quiliber Pſalmorum ea forma ver-
borum conceptus eſt à Spiritu Sancto, & ita temperatus, vt in illis (quemadmodum antea
dictum eſt) motus affectuum noſtrorum animaduertamus, omniáque illa putemus de nobis
referri, ac noſtramet ipſorum eſſe verba: vnde fit, vt memores noſtrorum affectuum, no-
C ſtra in melius commutemus. Quæ enim in Pſalmis canuntur, ea formulæ noſtræ, & exem- *Pſalmi, for*
plaria eſſe poſſunt. Sed & hæc gratia eſt noſtri Saluatoris. Homo enim ille propter nos fa- *mulæ ſunt*
ctus, ſuum corpus pro nobis obtulit in mortem, vt omnes liberaret à morte. Cæterum cæle- *noſtra &*
ſtem & probatiſſimam viuendi rationem nobis oſtendere volens, eam in ſeipſo expreſſam ex- *exēplaria.*
hibuit, ne quis facile poſthac ab inimico circūueniretur, quum poſſideat ex eius de diabolo *Chriſtus vi*
victoria, certa pignora ſecuritatis, ideóque non ſolum docuit, ſed & fecit, vt & ipſum au- *uendi ratio*
diremus loquentem, eumque veluti imaginem formamque intuentes, faciendi exemplar *nē in ſeipſo*
mutuaremur, dum audimus ex eo, Diſcite à me quòd mitis ſim & humilis corde. Neque eſt *expreſſam*
vt quiſpiam inueniat perfectiorem virtutis diſciplinam, quàm eam quam Dominus exhibuit *exhibuit.*
in ſemetipſo: ſiue enim malorum tolerantiam, ſiue humanitatem, ſiue bonitatem, ſiue for- *Matt. 11.*
titudinem, ſiue miſericordiam, ſiue iuſtitiam ſpectes, omnia in eo deprehendas, vt nullum
ei exemplar ad virtutem deſit, qui in humanam domini vitam oculos intendat. Id quum non *1. Cor. 11.*
lateret Paulum; dixit, Imitatores mei eſtote, quemadmodum ego Chriſti. Enimuero Eth- *Ephe. 5.*
nici legum conditores, virtutem ſuam vſque ad verba duntaxat prorogarunt, & tantummo-
D do eatenus placent: dominus autem, vt reuera omnium dominus, curatórque operum ſuo-
rum, non ſolum leges verbis ſuis inſtruxit, ſed & ſeipſum in exemplar propoſuit, vt ſciret qui
vellet ſeſe habere eius, quod in legibus iuberetur, exequendi poteſtatem. Ideóque & ante ſuū *Simile.*
aduentum id in Pſalteriis inſonuit, vt quemadmodum in ſeipſo perfectam, cæleſtémque ho- *Animorū*
minis formam oſtendit, ita etiam ex Pſalmis motus affectúſque animorum quiſquis vellet, *motus &*
ediſcere poſſet, inuenturus illic, vniuſcuiuſque motus remedium & caſtigationem. Nam ſi *affectus ex*
quod & credibile eſt, & veriſimile dicendum eſt: Omnis quidem diuina ſcriptura magiſtra *pſalmis qui*
eſt virtutis & veræ Fidei: ſed tamen liber Pſalmorum certam quandam formam, tractatúm- *libet ani-*
que animorum continet. Vt enim, qui ad regem litteras mittit, certa ratione verba compo- *maduertere*
nit, ne extra eam formulam ſcribens, barbarus rudiſque habeatur, ita quoque diuinus hic *poteſt.*
liber, percurrenti volentique cognoſcere, qualis noſtri Saluatoris in corpore humano con- *Simile.*
uerſatio fuerit, liquido eam commonſtrát, & in memoriam reuocat. Inſtruuntur igitur iſto- *Vtilitas ex*
rum Pſalmorum lectione affectus, & componuntur in melius, deinde animus eodem ma- *lectione*
giſterio confirmatur. Sunt igitur, vt hoc primum in iſto codice obſeruetur: quidam Pſalmi *pſalmorum*
quæ.

enarratorij, quidam admonitorij, quidam vaticinatores, quidam in precando ſupplices, qui- A
Pſalmorũ concordantia. dam in confeſſione verſantur. Cæterum qui in narrando occupantur, ſunt iſti, 10.43.48.49.
77.86.88.89.129.113.126.136. in vniuerſum, duodeni numero. Qui autem in precibus votiſ-
que occupationem ſuam habent, ſunt iſti, centeſimus, ſexageſimus ſeptimus. 89.101.131.141.
in vniuerſum Pſalmi quatuor. Qui colloquia cum Deo, preces, obſecrationéſque comple-
ctuntur, ſunt hi, 5.6.7.11.12.15.24.27.33.37.42.53.54.55.56.58.63.82.85.87.135.140.142. in vniuer-
ſum 23. Pſalmi. Qui autem colloquij, precum, gratiarumque actionis characterem habent,
vnicus eſt, nempe 138. Qui autem ſolummodo ſpecie colloquij conſtant, ſunt hi, 3.25.68.69.
73.78.79.122.129.130. in vniuerſum Pſalmi decem. Et qui in ſola confeſſione verſantur, vni-
cus eſt, nempe quinquageſimus. Qui admixtam habẽt ſupplicationem, ſunt hi, 9.74.104.105.
106.107.135.136. in vniuerſum octo pſalmi. Qui coniunctam habent confeſſionem & obſecra-
tionem cum laude, vnicus eſt, nimirum centeſimus decimus. Qui autem admonitionem ha-
bent, vnicus eſt, nempe 39. Qui vaticina continent, ſunt hi, 20.21.44.46.71. in vniuerſum
quinque Pſalmi. Qui cum vaticinio hiſtoriæ quoque ſpeciem habent, centeſimus nonus, ſed
vnicus. Adhortatorij autem, & qui præcipiendi argumentum continent, iſti cenſendi ſunt, B
28.32.80,94.95.96,97.102.103 113. in ſumma decem. Adhortatorij cum cantico, vnus eſt nem-
pe 149. Qui porro virtutes in vita deſcribunt, ſunt hi, 104.111.118.124.132. in vniuerſum quin-
que Pſalmi. Qui autem laudes celebrant, ſunt hi, 46.112.116.134.145.146.147.148.150. in vni-
uerſum nouem. Qui autem gratias agunt, ſunt hi, 8.17.26.33.45.62.73.83.115.121.123.125.128.141.
in vniuerſum quatuordecim Pſalmi. Qui autem beatitudinem deprædicant, ſunt hi, 1.31.40.
111.118.127. in vniuerſum ſex. Eſt & qui exhibeat alacritatem cum melodia, ſed vnicus, puta
117. Eſt qui ad fortitudinem inſtiget, nimirum 71. Sunt qui obiurgant impios, & eos qui ſine
lege viuunt, nimirum ſecundus, 13.35.51 52. in ſumma quinque. Eſt qui inuocat, quartum di-
co. Sunt qui calamitates inflictas denunciant, vt 79.66. in ſumma duo. Sunt qui de Domino
gloriantur, vigeſimus ſecundus is eſt, & 26.38.39 41.75.83.96.98.151. in vniuerſum deni. Qui
adhortatorij argumenti ſunt, ſunt iſti, 57.81. in vniuerſum bini. Iam qui cum hymnis verba
faciunt, ſunt iſti, 47.64. in vniuerſum duo. Qui iubilationem & reſurrectionem tractet, ſe-
xageſimuſquintus eſt, vnicus numero. Rurſus qui ſolum verba iubilationis affert, nonageſi-
mus nonus. Cum igitur Pſalmi tali ordine diſpoſiti ſint, licitum eſt lectori in ſingulis inue- C
Pſalmos digerit pro affectu, motuque animi dicẽdos. nire (quemadmodum dixi) motiones ſtatúmque ſui animi, atque ita in ſingulis rebus formam
diſciplinámque adhibere, vt ſeligat, quibúſnam verbis Deo placeat, & quibus dictis ſe ad
emendationem inſtruat, Deóque gratias agat, ne ſi aliter verba concipiat, in impietatem de-
labatur. Non enim ſolum de operibus, ſed de omni verbo ocioſo, ratio nobis coram iudice
Deo reddenda eſt. Si igitur beatitudinẽ alicuius deprædicare velis, habes quomodo id opor-
Mat. 12. teat fieri, & de quo, & ad quem ea verba dicenda ſint, ex Pſalmo primo, Beatus vir qui non
Pſal. 1. abiit: & trigeſimoprimo, Beati quorum remiſſa ſunt peccata: & 140. Beatus qui intelligit ſu-
Pſal. 31. per egenum & pauperem: & 111. Beatus vir qui timet dominum: & 127. Beati omnes qui ti-
Pſal. 40. ment Dominum. Quòd ſi reprehendere velis Iudæorum aduerſus Chriſtum inſidias, habes
Pſal. 111. ſecundam Odam, Quare fremuerunt gentes. quod ſi inſectatores Iudæorum pateris, multi-
Pſal. 117. que ſint, qui in te inſurgant, 3. Pſalmum pronunciabis, Domine quid multiplicati ſunt qui
Pſal. 2. tribulant me? Sin autem etiam ſic tribulatus inuocaſti Dominum, & quoniam exaudiuit te
Pſal. 3. gratias illi agere deſtinas, canito illi Pſalmum quartum, Cum inuocarem, & 114. Dilexi,
Pſal. 4. quoniam exaudiet dominus. quod ſi ad malitioſorum inſidias reſpicias, preces tuas ad aures
Pſal. 114. domini peruenire cupiens, mane tibi concinendus eſt quintus Pſalmus. Verba mea auribus D
Pſal. 5. percipe. Si domini minas ſentis ac proinde te perturbatũ vides, opportunũ erit ſi dicas 6. Do-
Pſal. 6. mine ne in furore tuo arguas me, & 17. domine ne in furore tuo arguas, quoniam ſagittæ tuæ
Pſal. 17. 2. Reg. 15. infixæ ſunt mihi. Quod ſi tibi aliqui inſidias nectunt, quemadmodũ Achitophel Dauidi, cãta
Pſal. 7. bis 7. pſalmum, domine deus meus in te ſperaui, & confide in Deo, qui liberabit te. Quod ſi
Pſal. 8. intuens gratiam Dei vbique diffuſam, & reſtitutum ſaluti genus humanũ, ac proinde domi-
num ſalutare velis, cantabis octauum, domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen
tuum in vniuerſa terra! Quod ſi rurſum agendo domino gratias, vindemiale carmen, ſiue pro
Pſal. 8. torcularibus modulari ſtatueris, habes rurſum eundem illum octauum ad id idoneum, domi-
Pſal. 80. ne dominus noſter. & octogeſimum, Exultate Deo Salutari noſtro. Iam ſuper hoſte confecto,
Pſal. 19. conſeruatáque creatura, non in te ipſo glorians, ſed ad Filium dei reſpiciens, cuius virtute id
efficitur, nonum Pſalmum recitabis, Confiteor tibi domine in toto corde meo. Quod ſi quis
Pſal. 10. te metu conturbare ſtudeat, habe tu ipſe fiduciam in domino & cane decimum Pſalmum.

In

A In dominum confido, quomodo dicitis animæ meæ, &c. Cum videas multorum ſupetbiam pſal.10.
& malitiam ita exuberantem, vt nihil Sancti in terris fiat, refuge ad Dominum, & canta vn-
decimum Pſalmum, Saluum me fac domine. Quòd ſi diuturnæ ſint inimicorum inſidiæ, ne pſal.11.
deſperes, quaſi obliuioni traditus à Domino, ſed inuoca dominum, canens vigeſimumſex-
tũ, Dominus illuminatio mea & ſalus mea, & cætera. Quòd ſi audias male loquentes de pro- pſal.26.
uidentia Dei, ne te conſocies eorum impietati, ſed ad dominum te conferens, recita deci-
mumtertium Pſalmum, & 52. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Quòd ſi poſtmo- pſal.52.
dum diſcere cõcupiſcis, qualis ſit ciuis regni cælorum, cantabis decimumquartum Pſalmum
Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Precibus tibi opus eſt propter aduerſarios, eóſque pſal.14.
qui circuudant animam tuam, cane decimumſextum, Exaudi domine iuſtitiam meam, &
85. Inclina domine aurem tuam, & 88. Miſericordias domini in æternum cantabo, & cente- pſal.16. pſal.85.
ſimumdecimum, domine clamaui ad te, exaudi me, Iam ſcire concupiſcas, quomodo Mo- pſal.88.
ſes orauerit, habes 89. domine refugium factus es nobis. Incolumis euaſiſti ab hoſtibus tuis, pſal.89.
& liberatus es ab eis, qui te perſequebantur, cantabis 17. Pſalmum, Diligam te domine for- pſal.17.
B titudo mea. Miraris naturæ ordinem, & prouidentiæ in eam dotes, legiſque ſacroſancta pręcepta, canta tu mihi decimumoctauum, Cæli enarrant gloriã dei, & 23. Videns afflictos, con- pſal.18.
ſolare eos, orans pro eis, recitáque illis verba deciminoni Pſalmi, Exaudiat te dominus in die pſal.19.
tribulationis tuæ. Si vides te paſci à domino & feliciter dirigi, gratulabundus ob hoc, cane
Pſalmum 22. dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si inimici tibi imminent, tu tamen erige pſal.22.
animum ad dominum, & dic vigeſimumquartum, Ad te leuaui animam meam, & videbis pſal.24.
inimicos fruſtra agere. Expectant inimici te manibus, nulla alia re quàm ſanguine plenis, ſtu-
déntque te interficere, ne deferas homini iudicium, ſuſpecta enim ſunt omnia humana, ſed
Deum iudicem poſtula, ille enim ſolus iudex eſt, & dic 25. Iudica me domine, quoniam, &c. pſal.25.
& 34. Iudica domine nocentes mihi, & 44. Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. pſal.34.
Quòd ſi aſperius incurrant inimici, & præ multitudine inſtar exercitus fuerint, ac propterea pſal.44.
te contemnant, quaſi vnctus non ſis, bellumque cupiant, ne præ metu contractior fueris,
ſed cane vigeſimumſextum pſalmum: Omnes gentes plaudite manibus. Cęterum quoniam pſal.26.
imbecilla eſt hominum natura, ſi denuo inſtiterint inſidiatores, vt ocioſo animo, ſecurúſque
ab illis ſis, vociferare ad dominum, ea pronuncians, quæ in vigeſimoſeptimo continentur,
C Magnus dominus & laudabilis nimis. Quòd ſi diſcere velis in gratiis agendis, quomodo deus pſal.27.
adeundus ſit, ſpiritualiter intelligens, cane 28. Audite hæc omnes gentes: ac iam deinde re- pſal.28.
nouans domum tuam, animam ſcilicet tuam, quæ dominum recipit, necnon & ſenſibile do-
micilium, in quo corporaliter habitas, gratias age, & dic 29. Deus deorum dominus loqu- pſal.29.
tus eſt: Et eum qui de gradibus inſcriptus eſt, nimirum 126. Niſi dominus ædificauerit do- pſal.126.
mum. Porrò qui te ob fidem in Chriſtum ab omnibus amicis, & cognatis, odio & perſequu-
tione infeſtari vides, ne te eius ſtudij pœniteat: neque etiam ſi notos te auerſari conſpicias,
animo contractior ſis, ſed potius ab illis te ſegregans, vide quid in futurum immineat, & can-
ta mihi trigeſimum Pſalmum, In te domine ſperaui. Baptizatos autem conſpiciens, & libera- pſal.30.
tos à corruptibili natiuitate, ac proinde admirans Dei in homines humanitatem, cane ſuper
illis 31. Pſalmum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et vbi pſallere cum multis cupis, pſal.31.
congregatis ad id rectis & integræ vitæ hominibus, concine 32. Pſalmum, Exultate iuſti in pſal.32.
Domino. Si incidiſti in inimicos, & plane euaſeris, inſidiáſque eorum effugeris, ſi vis gratiis agẽ-
dis operam dare, conuoca manſuetos homines, & cum illis pſalle 33. Benedicam dominum pſal.33.
D in omni tempore. Quòd ſi videris malorum in ſceleribus pertinaciã, ne credideris ex natura
illis ineſſe peccatum, quemadmodum nonnulli hæretici, ſed recita 35. Dixit iniuſtus in ſemet- pſal.35.
ipſo, Non eſt timor dei ante oculos eius, & animaduertas ipſos ſibi peccandi authores eſſe.
Si efficaces votorúmque compotes eſſe iniquos conſpexeris, ac proinde à paruis efferri, túque
illos admonere velis, ne illorum admiratione æmulationéque capiantur, quum breui futu-
rum ſit, vt extinguantur, recita & tibi ipſi, cæteriſque aliis 36. Noli æmulari in malignanti- pſal.36.
bus. Quod ſi conſtitueris diligentius te ipſum obſeruare, ac tu videas hoſtem imminere: nam
contra huiuſmodi homines acrius inſurgit, ac cupias te ceromate inungere aduerſus eum, pſal.38.
cane 38. Pſalmum, Dixi, cuſtodiam vias meas. Quod ſi conſpectis multis pauperibus & men-
dicis, eorum vicem doleas, potes eos qui iam miſericordiam exercuerunt, laudibus extol-
lere, cæteróſque ad id ipſum cohortari, dum recitas 40. Pſalmum, Beatus qui intelligit ſu- pſal.40.
per egenum. Deinde ſi magno deſiderio in deum feraris, audieriſque opprobria inimicorũ;
ne perturberis, ſed memor æterni fructus, qui ex huiuſmodi deſiderio naſcitur, conſolare ani-

mam ſpe in Deum, eàque fac vt releues & mitiges vitæ moleſtias, legendo 41. Quemadmo- A
pſal. 41. dum deſiderat ceruus ad fontes, &c. Aſſidue autem reuoluere volens beneficia dei in patres
noſtros, dum proficiſcerentur ex Ægypto, & in ſolitudine erant & quàm bonus ſit Deus, &
pſal. 43. quàm ingrati mortales, habes 43. Deus auribus noſtris audiuimus, & 77. Attendite, popule
pſal. 77 meus, & 88. Miſericordias domini in æternum cantabo. & 101. Domine exaudi orationem
pſal. 87 meam: & 105 Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia,
pſal. 101. &c. & 113. In exitu Iſrael de ægypto. Cæterum ſi ad deum confugiens, ereptus ſis à tribula-
pſal. 105. tionibus te circunſtantibus, & gratias ei agere conſtituas, & enarrare eius in te benignitatem,
Ibidem. habes 45. Deus noſter refugium & virtus. Sed peccaſti, & conuerſus delictum tuum agnoſ-
pſal. 113 cis, & miſericordiam quæris, habes confeſſionis & pœnitentiæ verba, in 50. Miſerere mei
pſal. 45 Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Quod ſi calumniam pateris apud malum
regem, & vides calumniatorem inſultantem, ſecede, & dic ea quæ ſunt 51. Quid gloriaris in
pſal. 50 malitia, qui potens es in iniquitate? Quum autem perſequuntur te, & calumniantur, tui pro-
pſal. 51. dendi cupidi, quemadmodum Phariſæi & alienigenæ Dauidem, ne tædio marceſcas, ſed do-
pſal. 53 mino fretus illúmque hymnis celebrans, recita ea quæ habentur in 53. Deus, in nomine tuo B
pſal. 51. ſaluum me fac, & quinquageſimoquinto, Miſerere mei deus, quoniam conculcauit me ho-
pſal. 56 mo. Si concutiat tribulator ignarus, etiam in ſpeluncam vbi tu lates, ne ſic quidem formi-
pſal. 141 daueris, Habes enim in huiuſmodi neceſſitate vtiles ad conſolationem ſermones, & monu-
mentis inſcriptos in quinquageſimoſexto, Miſerere mei deus, miſerere mei, quoniam con-
culcauit me homo. & centeſimo quadrageſimoprimo, Voce mea ad dominum clamaui.
Quòd ſi inſidiator iuſſerit domum tuam cuſtodiri & effugere, gratiam huius rei imputa deo,
& hoc ipſum in anima tua quaſi in aliqua columna inſcribe, vt monumentũ ſit tuę incolumi-
pſal. 58 tatis, & dic ea quæ ſunt in quinquageſimo octauo, Eripe me de inimicis meis deus meus.
Quod ſi inimici qui te affligunt, conuicientur, & ex nugis calumnias ſtruant, qui ſpeciem
amici præ ſe ferunt, & aliquantiſper fungeris diſputando, poteris teipſum conſolari, laudans
pſal. 4 deum, & recitans ea quæ ſunt quarti pſalmi, Cum inuocarem, exaudiuit me deus: Et con-
tra hypocritas & eos qui de ſpecie perſonâ ſue magnifici videntur, dic ad eorum confuſionẽ
quinquageſimum ſeptimum: Si vere vtique iuſtitiam loquimini, recte iudicate filij homi-
pſal. 57 num. Aduerſus atrociter inſilientes, conantéſque affligere animam tuam, ſubiice te deo, & C
bono animo ſis, Quanto enim illi magis inſanierint, tanto te magis ſummitte domino, &
pſal. 61. recita ea quæ ſunt ſexageſimiprimi, Nónne deo ſubiecta erit anima mea? Quod ſi ob perſe-
quutionem in ſolitudinem receſſeris, ne formidaueris tanquam ſolus ibi agas: ſed quum deus
tibi adſit, mane illi ſurgens cantabis ſexageſimum ſecundum, Deus deus meus, ad te de luce
pſal. 62 vigilo. Quod ſi terreant te neque conquieſcant ab inſidiis, omniáque machinentur in tuam
perniciem, etiamſi plurimi fuerint, ne timeas, iacula enim puerorum, erunt plagæ eo-
pſal. 63 rum, ſiquidem cecineris 63. Exaudi deus orationem meam quum deprecor. & 67. Exurgat
pſal. 67. deus, & diſſipentur inimici eius, & 69 Deus in adiutorium meum intende. & ſeptuageſimum
pſal. 69. In te domine ſperaui, non confundar in æternum. Vbi autem deum hymnis celebrare cupis
pſal. 70. id petendum ex pſalmo 64. Te decet hymnus deus in Sion. Si quidem aliquem de reſurrectio-
pſal. 64. ne doceas, habes 79. qui regis Iſraël intende. Miſericordiam à domino poſtulans, lauda cum
pſal. 79. canens 66. deus miſereatur noſtri. Cum videris impios pace florere, ne offendiculum tibi in-
pſal. 66. de naſcatur & vacilles, recita Pſalmum 72. Quàm bonus deus Iſraël his, qui recto ſunt corde.
domino iraſcente in populum ſuum, habes ad cõſolationem eius verba cordata in 73. Vt quid
pſal. 72. deus repuliſti nos? quum opus eſt tibi confeſſione, cane 70. In te domine ſperaui: & ſeptua- D
pſal. 73. geſimum quartum, Bonum eſt confiteri domino, & centeſimumquartum, Confitemini do-
pſal. 70. mino, & inuocate nomen eius: & centeſimum quintum, Confitemini domino, quoniam
pſal. 74. bonus: & centeſimumſeptimum, Paratum cor meum deus, & 110. Confitebor tibi domine
pſal. 104. in toto corde meo, & centeſimumdecimumſeptimum, Confitemini domino, quoniam bo-
pſal. 105. nus, & centeſimumtrigeſimumquintum. Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam
pſal. 107. in æternum miſericordia eius: & 136. Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam
pſal. 110. exaudiſti verba oris mei. Si patefacere ſtudeas opiniones ethnicorum & hæreticorum, eo
pſa. 117. quod apud eos nõ ſit dei cognitio, poteris canere & recitare 75. Inclina domine aurem tuam,
pſal. 135. & exaudi me; quoniam inops, & cum inimicis acro præoccupantibus refugia tua, ac te magno-
pſal. 136. pere afflicto, etiamſi perturberis, ne deſpondeas animum, ſed ora potius; quod ſi inuocan-
pſal. 75. do exauditus fueris, gratias agens deo, recita 76. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea,
pſal. 76. quod ſi inſtiterint inimici, & intrauerint & prophanauerint domum dei, & Sanctos diſperſe-
rint, &

A rint,& illorum cadauera volucribus cæli obiecerint,ne conſternatus teformides eorum crudelitatem, doleas quidem vicem miſerorum, ſed tamen precibus deum conueniens, recita ſeptuageſimu moctauum, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. Quod ſi feſto die cupias domino pſallere, conuocatis dei famulis, pſalle ea quæ ſunt in octogeſimo, Exultate deo *pſal.78.*
adiutori noſtro, & nonageſimoquarto, Venite exultemus domino, iubilemus. Hoſtibus *pſal.80*
vero in vnũ vndecunque conuenientibus & minas iacientibus, contra domum dei, fœderáque ineuntibus contra religionem, ne animo deficias ob eorum multitudinem & vires. Habe *pſal.94*
quaſi pro anchora ſpei, ea quę ſunt in 82 Deus quis ſimilis erit tibi?ne taceas. Quod ſi ante ocu- *pſal.82.*
los habeas domum dei, & æterna eius tabernacúla, eáque deſideres, quemadmodum Apo- *pſal.83.*
ſtolus, recitabis octogeſimumtertium Pſalmum, Quàm dilecta tabernacula tua domine. Ceſſante tandem ira, & ſoluta captiuitate, ſi Deo gratias agere velis, habes octogeſimumquartum, Benedic domine terram tuam: & centeſimum vigeſimumquintum, Credidi propter *pſal.125.*
quod loquutus ſum. Si diſſidium, quod Catholicæ Eccleſiæ cum ſchiſmatibus eſt, cupias dignoſcere, eóſque confundere, poteris ea quæ ſunt octogeſimoſexto recitare: Fundamenta *pſal.86.*
B eius in montibus ſanctis. Si te cęteróſque confirmare ſtudeas ad pietatẽ, & quòd ſpes in deum pœnitenda ſit, ſed intrepidum animum reddat, laudabis deum recitatione nonageſimi Pſalmi. Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Si pſallere vis in Sabbato, habes nonageſimumprimum *pſal.90.*
Bonum eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. vis gratias agere dominico die? *pſal.91.*
habes 23. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Si canere vis ſecunda Sabbati, pſalle nonageſimumquartum, Venite exultemus domino, iubilemus, & c. Modulari concupiſcis die *pſal.23.*
Paraſceues, habes quod moduleris in nonageſimoſecundo, dominus regnauit, decórem indutus eſt. Tunc enim domus Dei ædificata eſt, quanquã inimici conati ſunt impedire: Qua- *pſal.92.*
propter pro triumphali carmine is Pſalmus, quem dixi, canendus eſt. Quod ſi per captiuitatem exciſa ſit domus Dei, ac denuo ædificata, canè 95. Cantate domino canticum nouum, *pſal.95.*
Cantate domino omnis terra. Terra à bellis reſidente, ac iam deinde ocium & quietem agente. Dominóque regnante, ſi ad ipſum modulari velis, habes 96. Dominus regnauit, exultet *pſal.96.*
terra. Quod ſi quarta Sabbati pſallere concupiſcas, habes nonageſimumtertium, Deus vltio- *pſal.93.*
num dominus. Tunc enim traditus dominus vltionem de morte ſumere exorſus eſt, déque ea
C fortiter triumphauit. Quum igitur in legendo Euangelio quarta Sabbati videris Iudæos conſilium contra dominum ineuntes, eumque per id temporis liberrime pro nobis vindicantis contra diabolum agere, pſalle ea quæ ſunt in nonageſimotertio, vt dictum eſt ſuperius. Quod ſi animaduertas domini in omnia prouidentiam, eiuſque dominium, cupiens nõnullis tradere rudimenta Chriſtianæ religionis, vt in illum credant, & obſequentes ſint vbi perſuaſeris iis, vt ante omnia confiteantur, iube eos canere nonageſimumnonum, Iubilate Deo omnis ter- *pſal.99.*
ra. Cognitis eius viribus in iudicando, & quod miſericordiæ immiſcuerit deus iudicium ſu- *pſal.101.*
um, ſi velis conſolari, habes 101. Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. Et quoniam vbique & in omnibus gratiæ à nobis Deo agendæ ſunt, quum ei benedicere velis, habes ad incitandum animum tuum, centeſimum ſecundum, Benedic anima mea dominõ, & omnia *pſal.102*
quæ intra me ſunt. & centeſimumtertium, Benedic anima mea dominum, deus meus magnificatus es vehementer. Laudare vis deum, & cognoſcere, quomodo & quibus in rebus *pſal.103.*
laudandus ſit, & quæ verba ad illius laudem dicenda ſint, habes centeſimum, & duodeci- *pſal.112.*
mum. Laudate pueri dominum: & centeſimum decimumſextum, Laudate dominum om- *pſal.116.*
nes gentes. & centeſimum quadrageſimumquintum, Lauda anima mea dominum, lauda- *pſal.145.*
D bo dominum, in vita mea. Et 132. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, & centeſimum *pſal.132.*
quadrageſimumſextum, Laudate dominum, quoniam bonus eſt pſalmus, & 147. Lauda *pſal.146.*
Hieruſalem dominum. & centeſimum quadrageſimumoctauũ, Laudate dominum de cæ- *pſal.147* *pſal.148.*
lis: & centeſimumquadrageſimumnonum, Cantate domino canticum nouum. & centeſi *pſal.149.*
mum quinquageſimum, Laudate dominum in ſanctis eius. Habes fidem (vt inquit domi- *pſal.150*
nus) & confidis precibus quas loqueris, recita 115. Credidi propter quod locutus ſum. Si altiorem prouectionemque te in operibus agendis ſentias, adeo vt tibi fas ſit dicere, ſequentium obliuiſcor, ad præcedentia me extendo, habes in ſingulis profectibus, quod dicas in ea Ode, quæ eſt de quindecim gradibus. Captiuus factus es ab alienis cogitationibus, & ſentis te abductum, & pœnituit, deſine in poſterum, & manens vbi peccantem te deprehendiſti, ſede, & plora tu quoque, vt populus Iſraeliticus fecit, dicens ex centeſimo trigeſimo ſexto, Super *pſal.115.*
flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus. Si tentationes putas tui probationẽ eſſe, & poſt *pſal.136*
tentationes gratias agere conſtituis, recita centeſimum trigeſimum, Domine probaſti me & *pſal.130.*

cognouiſti me. Conſtringeris rurſus ab inimicis, optaſque te liberari, dic ea quæ ſunt in cen- A
pſal.139. teſimo trigeſimonono, Eripe me domine ab homine malo. Supplicare & orare conſtituis,
pſal.5. pſalle quintum, Verba mea auribus percipe, & centeſimum quadrageſimumprimum, Voce
pſal.141. mea ad dominum clamaui: & centeſimum quadrageſimumſecundum, Domine exaudi ora-
pſal.142. tionem meam auribus, &c. & centeſimum quadrageſimumquintum, Lauda anima mea do-
pſal.145. minum. Si inimicus tyrannus inſurrexerit in populum, cum tu quoque tanquam Dauid Go-
liam, ne formidaueris, quin fidem vt Dauid habeas, & pſallas centeſimum quadrageſimum-
pſal.143. tertium, Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Iam admirans
Dei beneficentias, eiuſque tum in te, tum in omnes bonitatis mentionem faciens, atque ideo
pſal.103. Domino gratias agere cupiens, pronuncia Dauidis verba, quæ & ipſe quoque dixit in 103.
Benedixiſti domine terram tuam. Cantare vis domino, habes ad eam rem 95. Cantate do-
pſal.97. mino canticum nouum: & 97. Cantate domino canticũ nouum, quia mirabilia fecit. Quòd
ſi, quum paruus eſſes, ante alios delectus ſis ad vſus fratrum, ne extollare contra eos, ſed do-
mino, qui te elegit, eam gloriam imputans, pſalle & tu quinquageſimum primum, qui pro-
pſal.51. prie Dauidis eſt, Quid gloriaris in militia, qui potens es iniquitate? Sed pſallere vis Oden, B
pſal.106. in qua ſubauditur alleluia, habes centeſimum ſextum, Confitemini domino, & inuocate no-
pſal.105. men eius: & centeſimum quintum, Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in æter-
num miſericordia eius: & centeſimum ſextum, Confitemini domino, quoniam bonus: quo-
pſal.106. niam in æternum miſericordia eius. Dicant nunc qui, &c. Et 110. Confitebor tibi domine
pſal.110. in toto corde meo. Et centeſimum vndecimum, Beatus vir qui timet dominum, in manda-
pſal.111. tis eius, &c. & centeſimum duodecimum, Laudate pueri dominum, laudate nomen domi-
pſal.112. ni: & 113. In exitu Iſraël de Ægypto, & 114 Dilexi quoniam exaudiet dominus: & 115. Credidi
pſal.113 propter quod locutus ſum: & 116. Laudate dominum omnes gentes: & 117. Confitemini do-
pſal.114 mino, quoniam bonus, quoniam in ſecula miſericordia eius, dicat nunc Iſraël: & 118. Beati
pſal.115. immaculati: & 134. Laudate nomen domini: & 145. Lauda anima mea dominum: & 146.
pſal.116. Laudate dominum quoniã bonus eſt pſalmus: & 147. Lauda Hieruſalem dominum: & 148.
pſal.117. Laudate dominum de cælis: & 149. Cantate domino canticum nouum, laus eius in Eccle-
pſal.118. ſia ſanctorum: & 150. Laudate dominum in ſanctis eius, Quum vis ſeorſum à cæteris canere
pſal 134. ea, quæ ad Chriſtum ſpectant, in vnoquoque Pſalmo talia inuenies, ſed præſertim in 44 C
Ad te domine leuaui animam meam: & 109. Dixit dominus domino meo, quibus indicatur
pſal 44. eius ex patre genuinus ortus, & in carne aduentus. 21. autem, & 68. diuinam eius crucem
pſal.109. prædicant, & quas inſidias propter nos tolerauerit, Iudæorumque dolos, & malitiam, & pro-
ditionem Iudæ Iſchariotæ. Porro 20. & 49. & 71. regnum eius & poteſtatem iudicandi de-
monſtrant, eiuſque ad nos ſecundum in carne aduẽtum. Et 15. eius carnalem reſurrectionem
oſtendit. Vigeſimus autẽ tertius, & 46. annunciat eius ad cælos aſcenſum. Quum autem 92.
95, 97. 98. legeris, perſpicies ſingula eius in nos, virtute paſſionis ſuæ, collata beneficiã. Talis eſt
character libri Pſalmorum ad vtilitatem hominum, in quo alij ſunt Pſalmi ad caſtigãdas mo-
tiones cuiuslibet animi: alij de aduẽtu Chriſti in carne frequentiora vaticinia habent, quẽad-
Pſalmi cur in Eccleſiis concinentur. modum iam dixi. Cur autem modulis, & numeris, huiuſmodi verba cõcinentur, operæpre-
tiũ eſt referre. Quidã enim ex noſtris ſimpliciores, tametſi crederent in verba Spiritu Dei affla
ta, tamen perſuadent ſibi ob amœnitatem ſoni, & voluptatẽ aurium Pſalmos modulari, quod
nequaquã ita eſt. Non enim dulcedinem aut eloquentiam affectauit ſacra ſcriptura, ſed vtilita
tem animę hac verburũ formula quæſiuit, idque vt vbique, ita potiſſimum ob has duas ratio-
nes, quarum prior eſt: quia docuit, ſcripturam ſanctam non obiter modo, ſed & latiori voce D
Deũ celebrare vno tenore ſermonis decurrunt legis prophetarumque verba, & quicquid in Bi
bliis hiſtoricum eſt vnà cum nouo Teſtamento, fuſius contra, efferuntur Pſalmorum, odarum
& canticorũ ſcripta, atque ita ſeruatur, vt homines pro viribus, omniſque ope, Dominum ada-
ment. Poſterior vero quod, vt harmonia tibias cõmittens, vnum concentum efficit, ita quo-
que in anima variis motionibus cogitandi, cupiendi, noſcendi, agitata, vnde membris initium
operandi deſumitur, ratio poſtulat hominem ſibi conſonum eſſe, neque ipſum à ſeſe diſſidere:
non vt optima quidem cogitet, peſſima tamen faciat, quemadmodum Pilatus, qui quum di-
ceret, Nullam cauſam mortis in eo inuenio, Iudæorum tamen ſententiæ ſuffragatus eſt: Aut
Luc.23. vt concupiſcat mala, ſed perpetrandi facultate deſtituatur, quales erant ſenes illi aduerſus Su-
Ioan.18. & 19. ſannam: Aut vt quidem ab adulterio abſtineat, à furto non abſtineat, aut vt à furto ſe purum
Dan.13. ſeruet, ab homicidio non ſeruet. Ne igitur talis turbatio in nobis ſit, cupit ratio animam, in
qua eſt Chriſti ſenſus, vt Apoſtolus dixit, ſenſu illo pro duce vti, & per eum affectus ſuos exu-
perare,

A petate, & in membra, corporis imperium habere, vt rationi obediant. Quo, vt in harmo-
nia plectrum, ita ipſe Pſalterium factus, & Spiritui prorſus intentus & adhærens, omnibus *ſimile.*
membris & motionibus obedientiam præſtet, & inſeruiat voluntati Dei. Huiuſmodi autem
in verbis concinnitatis, & nuſquam fluctuantis conſtitutionis imago & forma, eſt Pſalmo-
rum harmonia. vt enim animi cogitatus verbis prodimus & ſignificamus, ita ſpiritualis in ani
ma concentus, ſignum eſſe volens dominus melodiam verborum, Pſalmos vt modulis cane- *Simile.*
rentur inſtituit, & cum huiuſmodi harmonia recitari voluit. Et inde concinnitas animi, ſi *Pſalmorum*
recte diſpoſitus & affectus ſit: agnoſcatur, ſicut ſcriptum eſt, Si quis in mœrore eſt, pſallat. *concentus*
Siquidem ita, id quod in anima turbidum eſt aſperum & incompoſitum, complanatur, & *vtilitas.*
triſtitia mitigatur, nobis pſallentibus, Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Et *Pſal. 41.*
lubricitatem ſuam agnoſcet, dicendo, Mei propemodum concuſſi ſunt pedes: metuſque ſuos *Pſal. 128.*
ſpe confortabit per hæc verba, dominus mihi adiutor, non timebo quid in me fecerit homo.
Qui igitur non ad iſtum modum legunt ſacras odas, non prudenter pſallunt, ſed ſeipſos ob-
lectant, habitum reprehenſionem, quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Qui au- *Pſal. 117*
B tem ſecundum prædictam rationem concinunt, vt melodia verborum ex numeris vocum
cum ſpiritus harmonia congruat, iſti pſallunt, & lingua & mente, nec ſeipſos ſolum, verum-
etiam alios, qui audire volunt, magnifice adiuuant. Certe beatus Dauid Sauli accinens, non *1. Reg. 16.*
ſolum ipſe placuit Deo, ſed & turbidum inſaniæ vitium à Saule propulſabat, & ſerenitatem
eius animo induxit: Ita quoque modulantes Sancti ad tranquilitatem animas populorum, &
ad concordiam cęleſtium tripudiorum cohortabantur. Quippe modulatim recitare Pſalmos
nequaquam ſtudium eſt concinnioris voculationis, ſed argumentum cogitationum animi
apte in harmoniam conſonantium: Et numeris adſtricta lectio, ſignum eſt concinnæ quietæ-
que in animo affectionis. Nam & laudate Deum in cymbalis beneſonantibus, & cithara, &
Pſalterio decẽchord. rum, pro nota eſt ac ſignificatione, membra corporis ligitime eſſe com- *Pſal. 150.*
poſita, quaſi chordas. Cogitationes vero animæ vt cymbala ſe habere, ac deinceps ſono ſpiri-
túque oris omnia iſta moueri & viuere, vt (quemadmodum ſcriptum eſt) Spiritu viuat, &
opera carnis mortificet. Ita enim qui belle canit animam ſuam coaptat, & quaſi ex inæqua-
litate ad æqualitatem redigit, non vt percellatur ab aliquo, ſed potius rerum bonarum imagi-
C nationes percipiat, maiuſque deſiderium futurorum bonorum in animum inducat. Siquidẽ
melodiæ verborum intenta obliuiſcitur ſuarum affectionum, & exhilarata reſpicit ad ſenſum
Chriſti, optima quæque cogitans. Decet igitur o fili, quemlibet legentem hunc librum pro-
be legere hæc omnia quæ afflatu ſpiritus edita ſunt, ac tum demum, veluti ex paradiſo, vti- *Vitam hu*
litates decerpat, vbicunque ea apparebunt, quæ eius vſui videbuntur accommoda. Arbitror *manam,*
autem in ſcriptis huius libri omnem vitam humanam, tum animæ affectiones, tum mentis *Omneſque*
conceptiones, ſuo modo ac magnitudine definitas contineri, nihilque vltra hæc in rebus hu- *animæ af*
manis reperiri poſſe. Si enim pœnitentiæ, aut confeſſionis vſus requiratur: aut tentatio, aut *fectiones in*
tribulatio apprehenderit te, aut perſequutione inſidiiſque infeſtatus, aut in mœſticiam per- *pſalmis*
turbationémue coiectus ſis, aut aliquid huiuſmodi patiare, quemadmodum ſuperius dictum *contineri,*
eſt: Aut ſi te in virtutibus proficere, a duerſarium vero debilitari ſentias, aut ſi laudare, gratias *quomodo.*
agere, aut benedicere domioo volueris, omnium iſtarum rerum inſtitutionem in Pſalmis
habes. Licebit enim eos, vt cuiuſque argumentum loquitur, ad rem præſentem deſumere,
ac ita legere, tanquam de tuo negocio, affectionibúſque conſcripti eſſent, eóſque tuo con-
ſenſu, ſimilique affectu proſequens, domino offerre. Verum cauendum, ne quis eos ſecula-
D ribus ad eloquentiam verbis ornet, néue conetur dictiones immutare, aut omnino aliud pro
alio ſubſtituere, ſed ſimpliciter, vt ſcripta ſunt, recitet, & pſallat quemadmodum dictum eſt,
vt ſancti, qui iſta verba ſuppeditarunt, ſua eſſe agnoſcentes, comprecentur nobiſcum, vel po-
tius, vt Spiritus ſanctus, qui ita loquutus eſt in ſanctis, conſpiciens ſua ibi verba reſonare, no-
ſtram operam coadiuuet. Quanto enim ſanctorum vita melior, tanto eorũ verba noſtris me-
liora efficacioráque iure dixeris. quandoquidẽ in iis placuerunt Deo, omniáque illa dicentes *Heb. 11*
(vt inquit Paulus) Debellauerunt regna, operati ſunt iuſtitiã, adepti ſunt repromiſſiones, ob-
turauerunt ora leonũ, extinxerunt vires ignis, euitarunt aciẽ gladij, confirmati ſunt ab infirmi-
tate, validique in bello affecti, alienigenarũ exercitus fugarũt, receperũtque mulieres ex reſur-
rectione mortuos ſuos. Quapropter etiã nunc quiſque ea recitans, certus fidenſque ſit, deũ per
ea ſupplicantiũ preces auditurum eſſe, ſiue enim in tribulatione hæc dicat magnã viſurus eſt
conſolationem. ſiue in tentatione perſequutionéue hæc pſallat, probatior videbitur, & prote-
getur à domino, eorum qui talia rȩcitant protectore, & diabolum ſubuertet, & dæmones

eius fugabit, quin hæc dicens, ſi peccauit, ſeipſum conuertet, & à peccando conquieſcet, Sin A
autem non peccauerit, videbunt eum lætum, eò quòd ſe ad ea quæ ante & à fronte ſunt, ex-
tendat, & decertando robuſtus ſit, illud cantici vſurpans, Non commouebor in æternum à
veritate: atque adeo impoſtores, & qui fallacias ſuas nectunt, refellet. Neque iſtius rei alius
ſponſor, quam ſacra ſcriptura. Siquidem Deus iniunxit Moſi ſcribere canticum magnum &
id populum docere, vnà cum duce conſtituto: iubet item ſcribere deuteronomium, & in ma-
nibus geſtare, & perpetuo eius verba meditata habere, quum ea ſufficiant ad virtutis admo-
monitionem, & opitulationem illis, qui ſe probe in iis exercuerint. Certe quum in terram
promiſſionis veniſſet Ieſus Naue, conſpecta hoſtium acie, cunctiſque regibus Amorrhæo-
Deut. 31. rum ad prælium coeuntibus, ipſe pro armis ac gladiis Deuteronomium recitans in aures om-
nium, verbáque legis in memoriam reuocans, iiſque populum obarmans, hoſtes ſuperauit.
4. Reg. 3. Rex porro Ioſias inuento eo libro, recitatoque ad omnium aures, nihil vlterius aduerſarios
timebat. Iam ſi bellum populo ingruerat, arca in qua erant tabulæ legis, ante omnes præce-
debat, & hoc ſufficiebat illis pro quauis acie in ſubſidium, niſi in baiulis arcæ, aut in populo
aliquod ſcelus aut hypocriſis hæreret: Fide ſiquidem & ſana affectione opus eſt, vt lex noſtris B
precibus cooperetur. Ego certe (inquiebat ſenex) à ſapientibus audiui olim in Iſraël recitan-
dis ſactis ſcripturis dæmones expelli ſolere, inſidiáſque eorum contra homines retegi. Vnde
quauis pœna dignos cenſebat, qui his vocibus omiſſis aliunde verba elegantia aucupantur,
in iiſque ſe exorciſtas nominant, quin potius operam ludunt, & ſe ridiculos dæmonibus præ-
bent, qualia in Actis Apoſtolorum, Iudæorum filios feciſſe legimus: qui & ipſi quoque eo-
dem modo dæmones eiurare conati ſunt. Ea igitur, quum dæmones animaduertunt, ludibrio
habent, contra Sanctorum voces exhorrent, & ferre nequeunt. Eſt enim in verbis ſacrarum
Mat. 8. ſcripturarum dominus, quem quum ferre nequirent, vociferabantur: Quæſo ne nos ante
Luc. 8. tempus torqueas, vrebantur ſiquidem, ſi vel ſolum dominum præſentem vidiſſent. Ita & Pau-
lus imperauit impuris dæmonibus. Itidem quoque diſcipulis ſubiiciebantur dæmonia. Et ſu-
per Helizæum Prophetam facta eſt manus domini, qui tribus regibus de aquis vaticinia edi-
dit, quum pſalleret, ſecundum dies mandatum Pſaltes. Eodem modo iſta ſuper iis qui patiun-
tur recitanda ſunt, & magis profueris, ac tuam ipſius fidem veram, firmámque eſſe appro-
baueris, adeo vt eam reſpiciens deus ſolidum remedium indigentibus præſtet. Id cognitum C
Pſal. 118. habens ſanctus, 118. Pſalmo loquutus eſt, Iuſtificationes tuas meditabor, nequaquam obli-
uiſcar ſermones tuos: & rurſum, Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrina-
tionis meæ. Nam per hæc ſalutem lucrabantur, dicentes, Alioqui niſi lex tua meditatio mea
Ibidem. eſſet, periiſſem tum in humilitate mea. Quin & Paulus iſtis ipſis confirmabat diſcipulũ ſuum
1. Tim. 4. quum diceret, Hæc meditare, in iſtis ſis, vt tuus profectus euidens fiat. Hæc meditans, atque
ita in Pſalmis verſans, vniuſcuiuſque ſenſum, ductu ſpiritus, apprehendere poteris. Talẽ vero
& tu quoq; æmulaberis vitam, qualẽ geſſerunt viri illi Sancti, deo pleni, qui iſta loquuti ſunt.

REGVLÆ DE VIRGINITATE SERVANDA ET DE MEDITATIONE, AD *Virginem Religionem ingredientem*

EXordium ſermonis ſalutis ad Virginẽ, primum omnium, crede in vnũ deũ
Patrẽ omnipotentem, viſibilium, & inuiſibiliũ conditorem. Et in vnigenitũ
eius Filiũ, Ieſum Chriſtũ, ex ſubſtantia Patris natum, eique per omnia coę-
qualẽ potentia, qui ante ſecula fuit. Et in ſpiritũ ſanctũ qui eſt & in Patre &
in Filio, quique à Patre mittitur, & per Filiũ datur. Pater & Filius & ſpiritus D
ſanctus, tres perſonę, deitas vna, vna poteſtas, vnũ Baptiſma. Ipſe enim deus
noſter Pater omnium, intra ſex dies fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt.
Idem ille cælum ſole & luna, & ſideribus pulcherrimis exornauit, & terrã decenter fundauit
ſuper aquas, & inſtruxit eam plantis omnique genere lignorum. Iuſſu eius erumpunt fluuij
melliflui, & fontes perennes, & iniunxit terræ, & produxit plantas, & creauit omnes beſtias
terræ ſecundum genus ſuum, & volucria cæli ſecundũ genus ſuum, & præcepit aquis, & pro-
Gen. 1. duxerunt piſces, & condidit immanes balenas. Poſtremo omnium fecit hominem, & om-
nia ad eius miniſterium donauit. Dixit enim Deus Filio ſuo, Faciamus hominem ſecun-
Hominis creatio. dum imaginem & ſimilitudinem noſtram, & finxit Deus hominem ſumens lutum de ter-
Gen. 2. ra, & poſuit eum in paradiſo deliciarum. Immiſit autem deus in Adã ſtuporem, & conſopiuit
eum, & ſumpſit vnã ex coſtis eius, & carnẽ pro ea ſubſtituit, & ædificauit coſtam quã ſumpſe-
Ibidem. rat in mulierẽ, eámque ex Adã produxit, & dixit Adã. Hęc caro nunc ex carne mea eſt, & os ex
oſſibus

A oſſibus meis: Ipſa vocabitur virago, quoniam ex viro deſumpta eſt, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, eruntque duo in carne vna. Audi, ancilla Chriſti, & quicunque ſalutem quæritis, & inſinua in aures tuas verba mea, & accipiant aures tuæ, numine afflatas ſermocinationes. Hoc myſterium, inquit D. Paulus, magnum eſt, eò quòd omnis qui agglutinatur vxori, ambo in vnum corpus ſint, Ita quoque omnis vir ſiue mulier agglutinatus domino, vnus ſpiritus eſt. Si enim qui ſe mundo copulant, relinquúntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur, quanto magis virgo continens relinquere debet terreſtria omnia, & Domino ſoli agglutinari? Huius mei dicti teſtis eſt Paulus, ita loquens, Mulier innupta ſolicita eſt eorum quæ ſunt domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nupta vero ſolicita eſt eorum quæ ſunt mundi, quomodo placeat marito: ac ab illa differt. Hoc igitur dico, quod omnis virgo, aut vidua continens, ſi curam ſuam collocet in mundanis, eius rei cura illi pro marito eſt, ſiue poſſeſſiones, ſiue alias ſubſtantias ſolicitudine ſua amplectatur. Ipſa enim ſolicitudo contaminat eius animam. Vt enim per virum corpus contaminatur, ita quoque habitus mundani, & animam & corpus continentis conſputcant, neque iam eſt ſancta corpore & ſpiritu.

Ibidem. Exhortatio ad terreſtria omnia relinquenda. Ephes. 5. A minori ad maius. 1. Cor. 7. Rerum temporalium cura pro marito habetur.

B Quæ autem curat opus domini, huius ſponſus eſt Chriſtus. Ea enim quæ coaptatur viro corruptibili, voluntatem viri ſui facit. Nimirum quum ita ſcriptum ſit, Mulierem ſui corporis poteſtatem non habere, ſed virum. ac rurſum, Quemadmodum Eccleſia ſubiicitur domino, ita quoque mulieres viris ſuis per omnia. Hoc enim exemplo, ſi ita velimus, cæleſtia intellexerimus. Quapropter quæ coniungitur ſupercæleſti ſponſo, voluntatem ſui ſponſi facit: Ea autem eſt voluntas Chriſti, vt is qui ſibi conglutinatus eſt, nihil ſecum omnino huius ſeculi ferat, aut terreſtria curet, ſed ſolum vt crucem eius, qui pro ipſo crucifixus eſt, baiulet, eiúſque curá habeat, & de ea ſolicite cogitet, & die & noctu, & perpetuis hymnis, & glorificationibus eum celebret, & illuminatum habeat mentis oculum, & ſciat illius voluntatem & faciat cor ſimplex, poſſideat, & mentem puram. Miſericors ſit, quemadmodum ipſe miſericors eſt: ita & nos quoque eum ſequamur: Manſuetus & quietus ſit, & tolerans malorum, nulli malum pro malo reddens multas contumelias ſuſtinens, quemadmodum ipſe à Iudæis contumeliis affectus eſt, & ſuſtinuit, verbera & torturas ferat. Nam & ipſe quoque hæc paſſus eſt: Colaphis enim à miniſtro pontificis cæſus, nihil contra fecit, ſed tantum dixit. Si maledixit, doce teſtimoniis quid male dixerim: ſin contra bene, quid me cædis?

Simile. Chriſtus quarum virginum ſit ſponſus. Ephe. 5. Chriſti ſponſa quid facere debeat.

C Nónne potuit qui terræ imperauit, vt Dathan & Abiron viuos deglutiret, rurſum imperare, vt eum, qui verberabat ſuum Conditorem, viuum deglutiret? Sed ſuſtinuit nobis relinquens exemplum vt nos per eius veſtigia incedamus. Tu autē homo non ſuſtines ab homine tecum eiuſdem naturæ contumeliis affici? Imitare dominum tuum. Si enim ille, quum Deus eſſet, tolerauerit propter te ab homine peccatore colaphis cædi, Tu ſcilicet indignaris, quòd hoſtis tibi conuitium dicit, & paras vltionem? Proh immenſam animi ſtoliditatem, & ſtultitiam magnam: Ideo nobis pœna deſtinata eſt, & ignis ardens, quòd quum rationales ſimus, irrationalibus beſtiis nos ſimiles reddamus. In multa humilitate in hunc mundum venit: & opulentus quum eſſet, egenus factus eſt propter nos, vt nos illius egeſtate diteſceremus: Et deus quum eſſet, homo factus eſt propter nos, & natus eſt ex deipara Virgine, vt nos aſſerat à potentia diaboli. Quapropter qui ſeruari cupis, fac te ſtultum in hoc mundo, vt à domino audias ſapiens. Ab hominibus contrà, ij qui in dando & accipiendo, in emendo, vendendo, negotiíſque gerendis, in fraudando, fœnerando verſuti ſunt, & ex vno obolo duos facere norūt, prudentes appellari ſolent. Sed deus hos ipſos ſtultos, inertes, & peccatores vocat. Audi igi-

Ioan. 19. 1. Pet. 2. Quàm aliemi ſint homines à Chriſto patiente. Stulti & peccatores apud Deū qui.

D tur, inquit, quid deus per prophetam Hieremiam dicat, Populus iſte prudens eſt ad malefaciendum, cæterum benefacere non nouerunt: quin & beatus Paulus ait. Sapientia mundi huius, ſtultitia eſt apud deum, & qui vult ſapiens eſſe, fiat ſtultus, vt ſapiens efficiatur. Idem rurſus ait, Fratres, ne pueriles ſitis animo, ſed ad malitiam infantuli ſitis. Deus enim ad terreſtria nos ſtultos eſſe vult, & ad cæleſtia prudentes. Nam & aduerſarius noſter diabolus prudens eſt in malitia, & nos oportet aduerſus eum prudenter incedere, vt vincamus illius verſutas inſidias. Dicit enim dominus in Euangeliis, Eſtote prudentes inſtar ſerpentum, & ſimplices ſicut columbæ. Qui autem ab eo prudens vocatur, is ſapiens eſt ad faciendum voluntatem dei, & ad ſeruāda præcepta eius. Ingens remedium eſt ad ſalutem animi humilitas, quum Satanas non ob ſcortationem aut adulterium, aut furtum deiectus ſit, è cælo, ſed ſuperbia illum inde præcipitarit infra ipſam, abyſſum, cuius hæc verba fuere: Aſcendam, & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſſimo: & ob hæc verba deiectus eſt, ignisque æternus illius hæreditas & portio factus eſt. ſuperbia in diabolo eſt, humilitas contra, in Chriſto eſt,

Hier. 4. 1. Cor. 3. 1. Cor. 14. Mat. 16. Humilitatis præſtantia.

Ioan 17. quum ipſe dominus loquatur, Si quis inter vos cupiat fieri magnus, ſit omnium miniſter. A *Ieiunium amplectendum.* Amplectamur valde ieiunium, magnum enim munimentum eſt ieiunium, oratio item, & eleemoſyna, quum ex morte hominem liberent. *Simile.* Vt enim ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradiſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiam in Paradiſum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentáque quære, ó virgo, & placebis cæleſti ſponſo: Nam quæ cum mundo coaleſcunt & conſeruntur, & vnguentis, aromatibus *Deo placere non poſſunt, qui.* & fragrantiis, & amictu precioſo, & auro venuſtant ſua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non poſſunt: Chriſtus autem nihil horum à te requirit, niſi ſolum cor mundum & os incontaminatum, ieiunióque liuidum. Quòd ſi accidant aliqui & dicant tibi, ne frequenter ieiunes, ne imbecilior fias, nec illis credas, nec auſcultes: Iſtos enim diabolus ſubornauit. Reminiſcere eius quod ſcriptum eſt, quod quum Daniel & tres pueri capti eſſent à *Dan.1.* rege Babylonis Nabuchodonoſore, & alij pueruli vnà cum illis, iuſſúmque eſſet ab eo, vt de *Daniel & ſocij ieiunant.* ſua regia menſa comederent, & de ſuo vino biberent, Danielem & tres pueros noluiſſe ſaturari ex menſa regia, & ad eunuchum dixiſſe, qui eos curabat: Da nobis de ſeminibus terræ, & veſcemur. Quibus reſponſum eſt ab Eunucho, Timeo ego Regem, qui hunc cibum B vobis & potum imperauit dari, ne facies veſtræ tegi præ cæteris pueris, qui regia menſa aluntur, appareant ſqualidiores, & puniat me. Cui ita reſponderunt, Experire id in ſeruis tuis plus minus decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & produxit eos *Ieiuniorũ effectus.* ad regem, & viſæ ſunt ſpecies illorum eximiæ ſuper eos, qui ex regia menſa veſcebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium, morbos ſanat, diſtillationes exiccat, dæmones fugat, maláſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei homines ſiſtit. Sed ne putes iſta temere dici, habes eius rei teſti- *Math.17.* monium in Euangeliis, ab ipſo Chriſto prolatum: Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli, dicentes, Domine declara nobis, quónam pacto immundi ſpiritus propelluntur? Quibus reſponſum eſt à Domino, Hoc genus non eiicitur niſi ieiuniis & orationibus. Quiſquis igitur ab immũdo ſpiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & *Dæmones delectãtur crapula & ocio.* ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vnde fieri poſſet, vt homines tam mirifica præſtent, vt dominus per eos, vel ſigna faciat, vel ſanitatem C laborantibus donet, niſi plane ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuerſationem bonam? Ieiunium enim Angelorum cibus eſt, & qui eo vtitur, ordinis Angelici *Ieiunium angelorum cibus.* cenſendus eſt. Sed ne, mi dilecta, ſimplex quiddam & promiſcuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat ſolummodo probe ſe geſſerit, ſed qui abſtinet ab omni opere malo. Hoc enim ieiunium cenſetur. Si enim ieiunes, neque ſerues os tuum, ne loquatur malum, *Fruſtra ieiunat qui à vitiis non abſtinet.* aut non vitaueris iracundiam, aut mendacium, aut periurium, aut ſi alteri obtrectes; ſi iſtiuſmodi prodierint ex ore ieiunantis, nihil profecit, ſed omnem laborem ſuum perdidit. Tu igitur, ancilla Chriſti, & omnes qui vultis ſaluari, ſi ieiunaueris, purifica temetipſam ab omni pecuniæ ſtudio, quoniam qui pecuniam amat, non poteſt Deum amare. Radix enim malo- *1.Tim.6.* rum eſt auaritia. Ambitionem & arrogantiam acriter fuge. Si eas tibi ſubiecerit animus, quaſi quæ iam grandior ſis & prouectior virtute, ne credideris his cogitationibus: Inimicus enim eſt qui hoc impedimentum adfert, & ambitionem tibi in mentem ſubiicit. Non igitur ſuſtinueris eam cogitationem, quæ te tui laudibus palpat. Quod ſi cogitatio hæc in animũ ſummittatur, quæ ſuadeat ne tanta mole difficultatéque eluctetis ad ſalutem, ne audiéris eam, D quum inimicus ſit, qui tibi in animam hanc mollitiem & ſupinitatem ſuggerat, vt te deturbet è bona vita. Multa enim ſunt machinamenta aduerſus ſeruos Chriſti. Subiicit enim cogitationes hominibus, eoſq; verbis laudare incipit, vt extollat eorũ corda. Sed tu, ne receperis hominũ laudes. Quod ſi tibi quiſpiã dixerit, Beata es, reſpõde illi, Si deceſſero ex hoc corpore bene impoſito fine, tum me beatã putabo: Iã enim me beatam eſſe non credo. Homines enim quũ *Superbia vitanda.* ſimus, quemadmodũ venti, ſolemus immutari. Si ſuperbia ſuggerat tibi, vt contẽnas comedẽtes, caue fidẽ illi habueris, alienus enim eſt: quin potius te omnium minimã reputa, vt multos producas ad regnũ cælorũ, & à Deo exaltaberis. Si ſubiicit tibi in animũ inimicus ingentia deuotionis exercitia, vt corpus tuũ imbecille, & inutile efficias: tu contra fac, vt tuũ ieiuniũ modũ habeat. Ieiuna vniuerſum annũ ſine neceſſitate, hora nona in hymnis & orationibus per- *Inanimata omnia pura.* durans: Sume panẽ tuũ vnà cũ oleribus oleo refectus. Omnia pura ſunt quæcũque inanimata. Tu autẽ virgo id age, ne quiſquã ſciat tuas in deuotione meditationes: Imo ne cognatus quiſquã: ſed ſi quid facis, in occulto facias, & pater tuus cæleſtis qui in occultis videt, repẽſabit tibi.

Quòd

A Quòd ſi manifeſtaris tuam vitàm,naſcetur tibi inanis gloria,& damnum ſenſeris. Sin autem ieiunes, habeáſque vnaſiinem ſodalem ſeruientem domino, eodem modo quo tu, huic ſoli arcana tuæ deuotionis reteges:ibi non oborietur inanis gloria. Loqueris enim vt ſaluetur anima: Magnam mercedem capies, ſi anima per te ſeruetur. In quibus eſt deſiderium audiendi loquere idonea. Quòd ſi ille audierit, & audita non faciat, deſinas loqui, nec dederis ſancta canibus, neque proieceris margaritas tuas ante porcos. Canes enim & porcos appellat eos Deus, qui in turpi vita degunt. Margaritæ ſiquidem ſunt & precioſi lapides, verba Dei dignis ſolummodo tribuẽda.O beatam animã quę audit ſermones inſcriptos in hoc libro & facit eos. Teſtificor omnibus qui audiunt hæc verba, & faciunt, quod nomen illorum ſcribetur in libro vitæ, & in tertio ordine angelorum inuenietur. Si igitur ores,aut pſallas, ſeorſum ſede, nemo audiat niſi tu ſola. Quòd ſi habeas concordem vnam atque alteram virginem, (verba enim Chriſti ſunt, Vbi duo aut tres cõgregati ſunt in nomine meo,ibi ego ſum in medio eorum) Abiice muliebrem ſenſum,& cape fiduciam & virile robur: Quoniam in regno cælorum non eſt mas & fœmina, ſed omnes fœminæ, quæcunque placuerunt Domino, virorum ordinem accipiunt, obliuiſcere iuuenilium ornamentorum, vt accipias precium bonæ viduæ. Ait enim beatus Paulus, Honora viduas quæ verè ſunt viduæ. Quæ autem vere vidua eſt & deſerta, ea ſperat in Deo, & permanet in obſecrationibus & precibus, & noctes & dies: Contra,quæ luxuriatur, viua perit. Deligatur vidua non minor ſexaginta annis,vnius viri vxor, ſi liberos educauit, ſi hoſpites ſuſcepit, ſi pedes ſanctorum lauit, ſi omne opus bonum perſequuta eſt. Iuniores viduas recuſa, quum enim petulantiores euaſerint aduerſus Chriſtum, nubere volunt habentes damnationem, quoniam primam fidem neglexerunt. Tu autem ſi non facias tibi iuueniles habitus, non audies iunior, ſed grandior, & preſbytera vocaberis, honoremque vt preſbytera habebis. Materia tuarum veſtium ne ſit precioſa. Indumentum tuum fuſcum ſit, non tinctum, ſed natiui coloris, aut ſaltem album amiculum fimbriis careat: eiuſdemque coloris ſint manicæ laneæ, brachia obtegentes, vſque ad digitos manuum, capilli circum tonſi, Crinalis vitta ex lana ſit, caput aſtringens. Cucullula & ſuperhumerale laſcinias non habeat: Si occurras homini, facie conuellata & cernua eſto, neque attollas vlli vultũ, niſi duntaxat Deo tuo. Quum ſteteris in oratione, pedes calceamentis obductos habeto Ipſa ratio cultus veſtitúſque ſanctitatem deceat, nunquam ad nudum te exueris, ſiue de die ſiue de nocte. Veſtis tegat carnem tuam, nunquam te vlla fœmina nudam videat, niſi in ſumma neceſſitate: Imo neque te ipſam conſideres depoſita veſte. A quo tempore enim ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum Dei eſt. Non debet igitur templum Dei ab vllo retegi. Non ibis ad balneum, ſiquidem ſana ſis, niſi de ſumma neceſſitate. Ne immerſeris totum corpus in aquas, quoniam domino conſecrata es. Non contaminaueris carnem tuam vlla re mundana, ſed faciem tantummodo laua, & manus & pedes. Quum laueris faciem tuam, non lauabis ambabus manibus, non expolieris genas vultus tui, neque pharmacis, aut nitro vtere, aut ſi quid huiuſmodi eſt, quoniam mundanæ talia faciunt, ſed pura aqua colluito, neque vnguentum corpori tuo allines, aut precioſis aromatibus veſtes tuas imbuas. Quòd ſi corpus imbecillius fuerit, vtere vino modico ob ſtomachum. Iam ſi (quod abſit) in malum aliquot incidas, cura ne des hominibus occaſionem dicendi, id malum tibi ob exercitia deuotionis accidiſſe. Sed antequam quidquam tibi ab aliis dicatur, tu mature fac vt tibi reſtituaris. Regulam tuam geſtabis per omne tempus vitæ tuæ: In ieiuniis, orationibus & eleemoſynis perdura. Beatus qui D hæc audit & noctes & dies. Non abſcedat ab ore tuo Verbum Dei. Sit autem illud opus tuum omni tempore. Meditare in ſacris ſcripturis: habe Pſalterium, & Pſalmos diſce. Oriens ſol videat librum in manibus. Poſt tertiam ſynaxes conficies, quoniam ea hora defixum eſt lignum crucis. Sexta hora abſolues deprecationes cum Pſalmis, ploratu, & ſupplicationibus: quoniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rurſum in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confeſſione peccatorum tuorum Deo ſupplicabis, quoniam hac hora dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum ſuum: & poſt ſynaxim nonæ horæ, comede panem tuum, domino gratias agens in menſa tua ad hũc modum: Benedictus Deus, qui alis me à iuuentute mea, qui das cibum omni carni, imple gaudio & lætitia cor noſtrũ, vt in omnibus omnẽ ſufficientiam habentes, abundemus in omne opus bonũ in chriſto Ieſu domino noſtro, cũ quo tibi gloria, honor, imperiũ, vnà cũ Sancto Spiritu in ſecula ſeculorũ, Amen. Et vbi ſederis ad menſam, & inceperis frangere panẽ, ter eum conſignans, his verbis gratias age: Gratias agimus tibi Pater noſter de Sancta tua reſurrectione per Ieſum filiũ tuum,

Canes & porci, qui.
Margarita quid.
Mar. 16
In cælis nõ eſt mas aut fœmina.
1. Tim. 5.
Presbytera veſtis qualis eſſe debeat.
Vitta cucullula.
Balneis nõ vtendum.
Facies quo modo lauãda.
Synaxes conficienda poſt tertiã cur.
Gratiarum actiones.
Conſecratio menſa.

quem nobis notum teddidiſti, quod qnemadmodum hic pánis olim multis ſermonibus diſperſus, nunc autem coactus vuum quiddam tedditus eſt, ita tu quoque congreges Eccleſiam tuam à finibus tetræ in tegnum tuum, quoniam tua eſt potenria & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Quòd ſi affuerint tibi tres vitgines, dicant benedictionem ſuper panem, vnà tecum orent. Quod ſi adſit catechumena in menſa, ne oret cum fidelibus, neque ſedebis vt vnà cum illa panem comedas: Imò nec ſedebis vt tuam uffam comedas cum mulieribus negligentiotibus, aut ridiculis abſque neceſſitate. Tu enim Sancta es domino, & cibus tuus & potus tuus ſanctificatus eſt. Per preces enim & ſacratiora verba ſanctificatur. Virgines circunſpectæ & religioſæ vnà tecum veſcentur. Non cœnabis cum fœminis ſuperbis, neque habebis mulierem arrogantem tibi familiarem. Ait enim ſacra ſcriptura. Qui attingit picem, inquinabitur, & qui communicat ſuperbo, ſimilis illi efficietur. Sedente tecum in menſa opulenta fœmina, ſi videris pauperculam, voca eam ad cibos tuos, neque te moueat reuerentia diuitis. Ne ames gloriam hominum ſuper gloriam Dei, Deus enim egenorum & afflictorum Deus eſt. Beata anima quæ hæc ſeruat. Non eſt bonum iuuenculam cum iuuencula verſari, alioqui nihil boni faciunt. Altera enim alteri obaudit, & altera alteram contemnit. Sed bonum eſt iuuenculæ ſubeſſe anui. Siquidem anus non ſe dimittit ad voluntatem iunioris. Væ virgini quæ non ſubeſt regulæ. Eſt enim tanquàm nauis gubernatore deſtituta. Rupto ſiquidem cacumine mali, iactatur à fluctibus horſum illorſum, quum ducem non habeat, donec offendat in ſcopulos, & ſtatim pereat: Ita eſt omnis virgo, quæ non habet quem vereatur: Contrà beata eſt virgo quæ ſub regula eſt. Eſt enim tãquam vitis fœcunda in horto, ad quam veniens cultor eius, palmites ipſius putat illámque & irrigat, & putridas herbas circumcirca euellit. Illa autem nacta operarium: fructum ſuum reddit precioſum in tempore oportuno. Serua autem iſta, & fac glorificationes in menſa, eritque tibi cibus & potus ſanctificatus.

Cibus & potus per ſacra verba ſanctificatur. — *Eccle.13.* — *Pauperes ad cibos inuitandi.* — A — B

Gratiarum actiones. Quum igitur ſurrexeris à menſa, rurſum gratias agendo trinis vicibus dicas. Miſerator & miſericors dominus eſcam dedit timentibus ſe. Gloria patri & Filio & Spiritui ſancto. rurſúmque poſt peractam glorificationem, preces tuas his verbis abſolues. Deus omnipotens & dominus noſter Ieſus Chriſtus, nomen quod eſt ſuper omne nomen, gratias agimus tibi, & collaudamus te quod dignatus es nos tuorum bonorum participes fieri, carnalium ſcilicet bonorum. Rogamus te, & inuocamus te domine, vt cæleſtes eſcas nobis dones, deſque nobis tremere & timere venerabile & precioſum nomen tuum, vt non obaudiamus præceptis tuis, Nomen tuum, & iuſtificationes tuas conſtitue in cordibus noſtris, Sanctifica autem ſpiritum & animam noſtram per dilectum filium tuum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo tibi gloria, imperium, in ſecula ſeculorum, Amen. C

Mundani belluis deteriores. Sunt autem plurimi ex genere mundanorum, qui, vt amentes, & vt bruta animalia pabulum capiunt, qui mane ſurgentes quærunt quem defraudent, quem opprimant, vt fœdum aqualiculum impleant. Iſti glorificare in menſa non norunt: Super iſtis loquutus eſt mirificus Paulus. Iſti ſunt inimici crucis *Philip.3.* Chriſti, quorum exitus perditio eſt, quorum Deus venter: & gloria in turpitudine ipſorum, qui terreſtria ſapiunt: noſtra contra conuerſatio in cælis eſt. Iſti deteriores ſunt belluis & iumentis: iumenta enim & belluæ agnoſcunt creatorem ſuum, eumque benedicunt. Homines contra, Dei digitis formati, eiuſque imaginem referentes, non nouerunt creatorem ſuum: verum illum quidem ore confitentur, ſed operibus negant. Tu credis Deum eſſe, recte facis, etiam dæmonia credunt, & horrent: Fides abſque operibus mortua eſt. Quid enim prodeſt homini confiteri deum eſſe, ſi eum malis operibus inficietur? Quomodo ſe confitetur dominum habere, quum ei non ſeruiat? Vt enim ſeruiat, ideo audit verbum domini ſui. Iam D qui ſerui ſunt, norunt emptores ſuos, eóſque honorant, & nos quoque Deum debemus honorare, non verbis ſolum, ſed & factis. Ipſe enim dominus noſter Ieſus chriſtus in euangelio ſuis *Math.7.* verbis teſtatus eſt, Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cælorum, & rurſum. Non ſumes nomen Dei tui in vanum, iterumque præcepit nobis, dicens: Abſiſtat ab iniquitate, quiſquis nominat nomen domini. Vis autem intelligere beſtias & iumenta, cognoſcere Deum, eique benedicere? audi Spiritum ſanctum præcipientem illis in hymnis, Benedicite beſtiæ, & omnia iumenta dominum. Certe ſi illi non benedicerent, non illis benedicendi munus iniunctum fuiſſet. Cęterum non illi ſolummodo laudant deum, verumetiam vniuerſa creatura, tum illa quæ ſtellis illuſtratur, & quæ oculis conſpicua non eſt: ambę enim aſſidue eum confitentur. Tu igitur ancilla Dei, ſiue ſurgis ſiue ſedes, aut ſi opus aliquod facis, ſiue comedis, ſiue cubitum vadis ad ſomnum capiendũ, ſiue cubitu ſurgis, non abſiſtat hymnus dei à labiis tuis. Beatæ aures quę hos ſermones ſuſcipiunt. Si ingrediaris in templum

Bruta Deũ cognoſcunt eique benedicunt. — *Dan.3.* — *Semper orandum.*

duodecima

A duodecima hora maiorem & longiorem facies ſynaxim cum virginibus tecum concordibus Quòd ſi nullam habeas concordem, ſola ſinaxim abſolues Deo præſente & audiente. Bonum autem eſt lachrymas effundere coram Domino, memorémque eſſe duodecimæ horæ, quod in illa Dominus ad orcum deſcenderit, qui eo conſpecto inhorruit, dicens, Quis eſt iſte, qui cum authoritate & ingenti poteſtate deſcendit? quis iſte qui è cælo deſcendens, & crucifixos à me, quum ipſa mors ſim, domitus non eſt? Quis eſt qui portas inferi æreas confregit, & vectes adamantinas contriuit? quis iſte qui ſoluit vincula eorum, qui à me captiui detinebantur? quis iſte qui ſua morte meipſam in mortem demolitus eſt? Ideóque per eam horam attentiores eſſe debemus, & lachrymis noctu Dominum aduocare. Magna ſiquidem virtus in lachrymis, & præclata per eas fiunt: magna peccata, & iniquitates per lachrymas obliterantur. Pro teſte mihi eſt Euangelium: Quum enim Saluator noſter traditus eſſet Iudæis, Petrúſque iureiurando illum abnegarit, antequàm gallus cantaret, dominus autem directo in eum vultu aſpexiſſet, memórque ibi redditus Petrus eſſet verbi Domini quod ei dixerat, antequam gallus ſonet, ter me abnegabis, egreſſus foras, amarè lachrymatus eſt. Vides quale remedium in lachrymis, ſpecta quæſo quam iniquitatem deleuerint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui ter iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen ſcelus per lachrymas deleuit. Vides igitur quantam vim habeant lachrymæ. Quandoquidem illa ſcripta ſunt pro noſtra doctrina, vt nos per illam incedentes, vitam æternam poſſideamus. Non omnes habent gratiam illam lachrymatum, ſed illi duntaxat qui mentem ſurſum attollunt, qui terreſtrium obliuiſcuntur, qui carnis curam non gerunt, qui ignorant prorſus an ſit mundus, qui mortificauerunt membra ea quæ ſunt in terra, iſtis, inquam, ſolis data eſt mœſticies lachrymarum. Cor enim purum habentes, & perſpicaces mentis oculos, ij cum adhuc in terra ſint, pœnas tamen inferorum cernunt, & æterna tormenta & tenebras extremas, ploratum & ſtridorem dentium: iidé quoque cæleſtia dona vident quæ donauit Deus ſanctis ſuis, & glorias & coronas, & ſtolas candidas & regalia indumenta, & cellas lucidas, & delicias inenarrabiles, & vitam æternam. Sed quid eſt quod amplius dicam? niſi illud quod eſt præ omnibus admirabile, cum ſcilicet qui puram habent mentem, Deum interioribus oculis contemplari. Quomodo igitur non poterit non plorare & lugere, qui iſta videt? plorat enim & lamentatur vt vindicetur a diris pœnis, atque iterum plorat & deprecatur, vt dignus fiat illorum cæleſtium bonorum muneribus. Atque hinc eſt quod Sancti odio habuerint hunc mundum, quum certum haberent qualia bona eſſent poſſeſſuri. Quapropter qui habet requiem ſuam in hoc mundo, ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi. Regnum enim cælorum non eorum eſt qui hic otiantur, ſed eorũ qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni ſunt habiti. Non illis curæ eſt quantumcunque hic delaſſentur, ſiquidem illuc ingreſſi obliuiſcuntur dolorum & laborum quos perpeſſi ſunt in mundo iſto, præ multa illa & inenarrabili requie, quæ data eſt ipſis. Quid mihi dicis homo? Ecce binæ viæ propoſitæ ſunt coram te vita & mors, vtrocunque velis perge. Ecce ignis, & aqua, quo libet, porrige manum tuam. Penes te eſt, ſi velis, vt vitam tibi compares, penes te quoque eſt, vt mortem conquiras. Mors omnino eſt mundus iſte: vita contra, ipſa iuſtitia. Longe igitur mundus diſtat à iuſtitia, tanto nimirum interuallo, quanto mors à vita abeſt. Si igitur ambulas in mundo, in morte ambulas, & extra Deum es, ſecundum ſacram ſcripturam: quod ſi in iuſtitia ambulas, in vita ambulas, & nequaquam te attinget mors. Non enim eſt iuſtis mors, ſed tranſlatio, quippe qui transferuntur ex hoc mundo in requiem æternam, non aliter quàm ſi quis de excubiis abeat, ita quoque ſancti à mala vita iſta diſcedunt ad bona quæ illis præparata ſunt, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ſubierunt, quæ Deus diligentibus ſe præparauit. Peccatores contra & hic miſere laborant, & ibi denuo eos gehenna expectat, bis deplorandi ſunt, quod & hic in anguſtia affligantur, nec ibi tamen ſpacioſiora adipiſcantur. Ideoque à ſacra ſcriptura dictum eſt: quocunque ſe vertat impius, exterminatur, anguſtiæ enim illi vndique. Nam & ibi dolores, & hic tribulationes. Siquidem nemo eſt mortalium, qui non laboret miſeriis in iſta miſera vita, ſiue ſit inops, ſiue ſit opulentus, ſiue ſeruus, ſiue liber, ſiue peccator, ſiue iuſtus, omnes æque laborant, & idem omnibus obuenit, tam ſceleratis quàm iuſtis in hoc mundo. Verum illic ita non agitur, quum alius ſit ibi ordo, neque id mirum: Alia enim ratione iuſtus, alia peccator laborat, ſiquidem iuſtus ideo in labore eſt, non vt impleat ventrem, quum ille ne ſemel quidem carnem ſuam curæ habeat, neque ſe carnem geſtare cogitet: ſed laboret noctes & dies, Deum quærens, nunc ſomnum defraudat, nunc ventrem aqua & pane, idque non ſufficien-

Synaxis hora duodecima facienda. — *Pſal. 23.* — *Lachrymarum vis & efficacia.* — *Mat. 26. Luc. 22.* — *Lachrymarum gratiã quinam habeant.* — *Deum contemplantur qui.* — *Regnum cælorum quorum ſit compertum* — *Viadua nobis propoſita mors & vita.* — *Mors non eſt iuſtis.* — *Iuſtus & iniuſtus diuerſa ratione laborant quomodo.*

ter implet, nunc in deſertis oberrat, affligens corpus ſuum ærumnis multis donec percipiat im- A
marceſſibilem coronam, quæ illi repoſita eſt. Peccator vero affligitur & laborat, non iuſtitiæ
cauſa, ſed ob carnem ſuam, ob iſtam inquam turpem mulierem, alios atque alios labores ſuſ-
cipiens, nunquam rebus præſentibus contentus, in malitia, in inuidia ætatem terens. Sed ho-
rum nihil cognitum habent vecordes. Excæcauit enim eos maceries, & multæ curæ iſtius mũ
di, & vagantur, donec ad eos ſeuerus ille ſatelles veniat qui non reueretur vultus neque dona-
ria recipit. Ducentur enim animæ eorum per vim ab Angelis inclementibus, eoſque domi-
nus ſe agnoſcere negabit. Vani enim, quum ſint, in vana quoque labores ſuos in hoc mundo
contulerunt, & in terreſtribus operati ſunt: Quocirca & ipſi in perditionem abierunt, Non
enim memores fuere Dei, quum in terra eſſent, nec curæ illis fuit, metus Dei: quapropter &
pſal. 188. ipſi Deo curæ non ſunt. Iuſtus enim Deus, & iuſtum iudicium eius. Quum autem venerit iu-
dicare mundum, tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Beatum cor quod ſuſcipit hæc.
Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deum tuum. Ea enim hora ſurre-
Media no- xit Dominus à mortuis, & Patrem ſuum hymnis celebrauit, atque ideo nobis iniunxit, vt ea-
cte ſurgen- dem hora Deo hymnos diceremus. Quum primum ſurgis, hunc verſum recita, Media nocte B
dum & orandum. excitabar ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ, & precare & incipe recitare totum
Pſal. 118. 50. Pſalmum donec abſoluas, Et hæc tibi certa ſint penſa per ſingulos dies, & tot Pſalmos di-
ces quot poteris, & ad quemlibet Pſalmum, preces, & genuum inflexio cum lachrymis adda-
tur Pronunciando Domino peccata tua, orandoque, vt tibi remittantur, & poſt tres Pſalmos
abſolutos dices alleluia. Quòd ſi virgines tecum fuerint, & illæ quoque pſallant, & ſingulæ
Confitenda peccata. ſingulas preces effundant. Cæterum matutino tempore hunc Pſalmum dicito, Deus Deus
meus ad te de luce vigilo, ſitiuit in te anima mea. vbi diluculum fuerit, recitabis hunc Pſal-
pſal. 62 mum, Benedicite omnia opera Domini dominum, hymnũque dicito, Gloria in excelſis, &c.
deinceps, Charitatem ſeruemus quæ omnium potiſſima eſt. Diliges dominum deum tuum ex
pſal. 102. toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum ſicuti teipſum. In iſtis duobus præ-
Luc. 10. ceptis vniuerſa lex & Prophetæ continentur. Deus charitas, & ipſe prior dilexit hominem, &
ſeipſum tradidit pro nobis. Si igitur ipſe dominus pro nobis mortuus eſt, nos quoq; & ipſi pro
1. Ioan. 4 aliis debemus animas noſtras ponere. Deus charitas eſt, & qui habet charitatem, Deum ha-
bet. Ipſe enim dixit. Ea re cognoſcent omnes vos diſcipulos meos eſſe, ſi dilexeritis vos inui- C
Ioan. 17 cem. Quicquid enim laborauerit homo qui charitatem non habet, fruſtra laborauerit. Ira oſtẽ-
das charitatem in proximos, vt id non verbo facias, ſed opere. Non retinebis offenſam alicu-
Iracundiã eſſe abiiciẽ-dam. ius in corde tuo, alioqui precatio tua non pure aſcendit. Non enim occidet ſol in ira tua. Man-
ſuetudinem retine, tolerantiam, longanimitatem, clementiam. Dicit enim dominus, niſi mu-
temini & efficiamini ſicut paruuli, nequaquam intrabitis in regnum cælorum. Non dolebis ſi
Ephe. 4 quid difficilis incidat, non lugebis ob damnum neque ob contumeliam. Triſtitia enim huius
Matth. 19 ſeculi mortem operatur. Sed duntaxat de peccatis tuis dolebis, de alia re minutula non dole-
Dolor & teſtitia. bis. Ne exaltes vocem tuam obmurmurans alicui. Non enim decet ancillam domini reſpon-
Maledicen-tia fugiũda ſare. Non exibit maledictio ex ore tuo, non contumelia, non obtrectatio Os enim tuum cõ-
ſecratum eſt hymnis & glorificationibus Dei. Non eſt bonũ ſine magna neceſſitate in publicũ
prodire. Quietem ama quantum potes, & ſeruorum domini non obliuiſcere, neque obliteren
tur in corde tuo. Quum vir Sanctus ad te venerit, ſuſcipe illum vt Filium Dei. Ait enim domi-
Matt. 10 nus Ieſus Chriſtus, Qui vos recipit, me recipit. Si vir iuſtus ædes tuas ingreditur, cum timore
& tremore occurres illi, & adorabis humi ad pedes illius. Siquidem illum non adorabis, ſed
Deum, qui illum mittit. Capies aquam, & lauabis pedes eius, & cum omni reuerentia audies D
verba eius. Non confidas in tua caſtitate, ne cadas: ſed metue. Quatenus enim metuis, cate-
In menſa quid agen-dum. nus non peccabis. Vtile eſt continentem ſeorſum ab aliis panem ſuum comedere. Si ſederis
in menſa cum virginibus, omne quod apponitur, comede cum illis, ſi enim non comederis,
In Eccleſia tacendum. habeberis tanquam ipſas contemnens. Non prædicabis exercitia deuotionis tuæ. Quod ſi vi-
num bibant, etiamſi tu non bibis, propter eas tu bibe pauxillulum. Quod ſi adſint magnæ
Quomodo pſallere aut orare deceat. anus, & cogant te abundantius bibere, ne audieris illas, ſed dic eis, vos detriuiſtis iuuentutẽ
veſtram in multis exercitiis deuotionis, ego eo nondum perueni, imo ne ad primum quidem
gradum veſtrum. Porro de hoſpitalitate & eleemoſinis non opus eſt vt admonearis. Id enim
vltro per te facies. In Eccleſia tace, ne quicquam loquaris, ſed lectionibus duntaxat intende.
Quum ſubierit in cor tuum cogitatio illa, vt aliquid facias, ne temere & præceps eo tendas,
ne inimicus tibi illudat, ſed omnia cum iudicio maiorum aggredere. Quum pſallis aut quũ
oras, ne ſinas peregrinas cogitationes in cor tuum ſubire. Admoneo te dilecta, attende atque
auſculta

A auſculta ſermones in iſto libro ſcriptos. Nec ſolum oculis extrinſecis ſcripta iſta perlege, ſed etiam interioribus. Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præſta. Si enim iſta ſerues digna habeberis cæleſti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quonam iſta modo præſtare potero? Ne pauorem concipiat mens tua, ſed cum omni alacritate ſeruabis ea. Siquidem timentibus Dominum, præcepta domini difficilia non ſunt. Non ſit hora vlla in qua deficiat oleum *Præcepta Dei facilia quibus.* in lampade tua, ne ſi quando ſponſus veniat, inueniat eam extinctam. Non enim ſcis quando venturus ſit, ſiue ante ſomnum, ſiue diluculo. Sis igitur expedita, vt quum venerit, cum prudentioribus occurras illi, habens oleum in lampade tua, hoc eſt, opera bona. Omnibus horis ſis memor exitus tui, habe quotidie ante oculos mortem, recorderis apud quem te ſiſti oportet. Graue quiddam eſt exercitium deuotionis, & intolerabile quiddam continentia, ſed tamen nihil eſt dulcius cæleſti ſponſo. Hic aliquamdiu fatigamur, illic autem vitam æternam recipiemus. Dicit enim S. Paulus, Non ſunt æſtimandæ paſſiones huius temporis, cum ea gloria quæ reuelabitur erga nos. Bonum eſt refugere turbam, & ſeorſum ſecedere. Magna virtus *Rom. 8.* continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis, ô virginitas opulentia indefi-
B ciens, o virginitas corona immarceſſibilis, o virginitas templum Dei, & domicilium Sancti *Virginitatis & continentia Encomia.* Spiritus, o virginitas margarita ſpecioſa, vulgo inconſpicua, & quæ non niſi à paucis inuenitur, o continentia amica Dei, & à ſanctis deprædicata: o continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata, o continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur, o continentia gaudium Prophetarum, & Apoſtolorum gloriatio, o continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus eſt qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerãtia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit. Beatus qui ieiunauerit vniuerſum hoc tempus, quoniam ſupernam Hieruſalem inhabitans, cum Angelis choreas ducet, & cũ ſanctis Prophetis & Apoſtolis requieſcet. Hæc ego tibi ſcripſi, dilecta ſoror, ſaltatrix Chriſti, ad ſtabilimentum & vtilitatem animæ tuæ. Ne igitur declines à ſermonibus iſtis, vel ad dextrã vel ad ſiniſtram. Qui enim audierit ſermones iſtos & deſpexerit, magnum illi crimen fuerit. Tibi autem, precioſiſſima ſoror, quæ hunc librum poſſides, det deus vt ea obſerues, & in his verſeris, detque animum illuſtratum, & puram mentem, illuminatos cordis oculos, vt nanciſcaris immarceſſibilem coronam, quam præparauit deus diligentibus ſe, per dominum &
C Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TESTIMONIA EX SACRA SCRIPTVRA, DE NATVRALI COMMVNIONE SIMILIS ESSENTIÆ INTER PATREM, *& filium, & Spiritum Sanctum.*

DE LIBERTATE.

DE PARTE minime dubium eſt. De Filio, vox ipſius Filij in medio eſt, Niſi vos Filius liberauerit, ſerui eſtis. De Spiritu ſancto, per D. Paulum ita loquitur, Quum conuerſus fuerit ad Dominum, detrahetur operimentum. Dominus autẽ Spiritus eſt: Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. *Ioan. 8. 2. Cor. 3. Ibidem.*

DE VIVIFICATIONE.

D DICIT Saluator; Quemadmodũ Pater excitat mortuos & viuificat, ita & Filius, quos *Ioan. 5.* vult, viuificat. De Spiritu Sancto ait: Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam, & *Ioan. 6.* Apoſtolus, Litera occidit, Spiritus viuificat. *2. Cor. 3.*

DE ELECTIONE.

De Patre, inquit Paulus, Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas, *Ephes. 4.* tertio magiſtros, &c. De filio idem Apoſtolus dicit, Qui deſcendit, is eſt, qui & aſcendit ſupra *Ibidem.* cælos, vt omnia impleat, idemque dedit hos quidem eſſe Apoſtolos, illos prophetas, alios pa- *Ibidem* ſtores & magiſtros. De Spiritu idem Apoſtolus adhortatur presbyteros in Eccleſiis, dicitque illis, Attenti ſitis & vobis ipſis & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit Spiritus Sãctus Epiſcopos, vt *Act. 20.* paſceretis Eccleſiam Dei.

DE LEGISLATIONE.

De Patre ait Dauid, Ad faciendam voluntatem tuam deus, volui, & lex tua in medio ventris mei. De Filio autem Paulus, Alii aliorum onera portate, & ita adimplebitis legem Chriſti. *Pſal. 118.*

Gal. 6. De Spiritu idem ille, Lex ſpiritus vitæ eius, quæ in Chriſto eſt, liberauit vos. A

Rom 8.

DE DOMINATV.

Pſal. 109. Dauid ait, dixit dominus domino meo, Sede ad dextram meam, &c. Quod ſi obloquantur hæretici, dicentes, illud ad Dauidem referri, refutat eos Verbum Chriſti, quũ inquit. Qvid
Matth. 16. dicitis de Chriſto, cuius filius eſt? dicunt ei Dauidis, Reſpondet Saluator, Qvomodo igitur Dauid in Spiritu dominum eum vocat? Rurſus de Patre, Audi Iſraël dominus deus tuus deus vnus
Deut. 6
Heb. 3 eſt. De Filio autem ait. Dominus ex Sion clamabit, & ex Hieruſalem dabit vocem ſuam, &
Iohel. 3. concutietur cælum & terra. Dominus autem parcet populo ſuo, & confortabit filios Iſraël, & cognoſcetis quod ego ſum dominus deus veſter, quia tabernaculum impoſui in monte Sion in monte Sancto. Tabernaculi autem poſitor ille Filius, hæc dicit, Ego conſtitutus ſum rex ab
Pſal. 2. eo ſuper Sion montem Sanctum eius, &c. De Spiritu Sancto loquens, quoniam dixit dominus Domino, & poſtea, dominus à dextris tuis.
Pſal. 109.

QVOD ET PATER VOCET FILIVM ET APOSTOLVS SPIRITVM, EVMque & eadem ratione Deum nominet qua Filium.

B

Ita enim dicit, & futurum eſt poſtea. Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ, & ſenes veſtri inſomnia ſomniabunt, & adoleſcentu-
Iohel. 2. li veſtri viſiones videbunt, & in ſeruos meos: & in ancillas meas in diebus illis. Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt & edent prodigia in cælo ſurſum, & ſigna in terra deorſum, ſanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, &
Ibidem. luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini, magna illa, & illuſtris, futurumque eſt, vt omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus fiat. Quomodo autem inuocabunt, in quẽ
Rom. 10. non crediderunt? aut quomodo audient ſine prædicante? De Spiritu porro idem Apoſtolus dicit. Quum conuerſus fuerit ad Dominum detrahetur velum, Dominus autem Spiritus eſt,
2. Cor. 3 idémque rurſus quemadmodum à Spiritu domini, atque iterum, dominus autem dirigat corda veſtra, in charitate Dei & in tolerantia Chriſti. Spiritus igitur dominus eſt, ac denuo, dominus autem vos abundare faciet, & exuberare dilectione in vos inuicem, & in omnes quemadmodum nos in vos, vt ſtabiliat corda veſtra, irreprehenſibiliter in ſanctitate coram Deo Pa-
Tres dominationes in vnam contracta. tre noſtro, in præſentia Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tres igitur dominationes in vnam domi- C
nationem contrahens id confirmat, ad Epheſios ſcribens, Vnus dominus, vna Fides, vnum Baptiſma. Ac rurſum, Spiritum, ipſum dominum appellari liquido in libro Iudicum ſcriptura oſtendit, vbi ait de mirandis operibus Samſonis, in hæc verba, Et Spiritus domini venit in
Epheſ. 4. Samſonem, & diſcerpſit leonem quaſi hœdum. Atque iterum, Venit Spiritus domini in Samſonem, & ſuſtulit portam Gazę, & aſportauit in montem. Et vndique progreditur Spiritus do-
Iudic. 14. mini. Quum autem effatus eſſet myſteria Dei, aperiens ea Dalilæ, dicit ſcriptura: Receſſit à Samſone dominus. Quapropter demonſtratum iam eſt, Spiritum eſſe dominum. Cognoſcite
Ibidem. enim (inquit) quoniam dominus deus eſt: Et, Ædificauerunt filij Gad altare ad Iordanem, &
Pſal. 99. miſerunt Filij Iſraël ad eos, dicentes, Quare eſtis præuaricatores Dei facti? Reſponderunt pro excuſatione filij Ruben tribunis Iſraël, dicentes, deus deus eſt dominus, & deus dominus ipſe conſcius, &c. Alibi rurſum Paulus, deus qui dixit vt ex tenebris lux illuceſceret, qui illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei in facie Chriſti. Deus igitur qui dixit, vt lux ex tenebris illuceſceret, ſpiritus eſt. Ac rurſum idem ille, deus autem tolerantiæ ac conſolationis, qui dat nobis eodem ſenſu eſſe erga Ieſum Chriſtum, vt vnanimiter glorifice- D
mus deum & Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Quis igitur eſt deus tolerantiæ & conſolatio-
2. Cor. 4. nis, qui dat nobis idem ſentire erga Chriſtum Ieſum, vt vnanimiter glorificemus deum, ac
2. Cor. 1 Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti? prorſus ille eſt Spiritus ſanctus. Ac rurſum, Si omnes prophetauerint, ingrediatur autẽ infidelis illiteratus, redarguitur ab omnibus, & ita occulta cordis illius manifeſta redduntur, atque cadens in faciem adorabit deum, renuncians quod reue-
Deus conſolatoris Spiritus. ra deus in vobis ſit. Deum ergo nominauit ſpiritum ſanctum, loquentem in illis. Ac rurſum, An neſcitis vos templum dei eſſe, & ſpiritum dei habitare in vobis? Quibus verbis declarauit eſſe templum dei. Iam vbi templum, ibi & deus, vt in ſuo templo. Ait enim, An neſcitis quod
1 Cor. 3. corpora veſtra templum ſint ſpiritus ſancti habitantis in vobis? Quòd ſi nõ glorificas incolam
Pſal. 94. tui deum, factus es fanum idolorum, ait enim, An ignoratis quod templum dei ſitis, & ſpiritus dei habitet in vobis? Qvin & alibi dicit, Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, vt in exacerbatione per diem tentationis, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. Iam ſpiritus ſanctus recenſetur iſta dicere,

prout

A prout Apoſtolus præ ſe fert in his verbis. Ideóque quemadmodum dicit Spiritus Sanctus, *Spiritus*
Hodie ſi vocem eius audieritis, & c. Ergo ſpiritum ſanctum tentauit Iſraël, & probauit in de- *ſanctus à fi*
ſerto, & viderunt opera eius nempe miracula. In alio Pſalmo dicit ille, Et tentauerunt eum *liis Iſrael*
in locis aridis. Eſt igitur ſpiritus ſanctus Deus. Et alibi quoque quum aſſumeretur Helias, po- *tentatus.*
ſtulabat ab eo Helizæus, vt in ſe veniret geminus ſpiritus, promiſitque Helias, ſi ſe videret
auferri. Quum igitur vidiſſet & accepiſſet melotam illius, acceſſit ad Iordanem, & cum me- *4. Reg. 2*
lota percuſſiſſet fluuium, non obtemperauit aqua. Dicit igitur Hælizæus, vbi Deus ἀφφὼ quę
vox ſignificat ambo ſiue geminum. Vbi igitur Deus ἀφφὼ pro eo quod eſt ſpiritus geminus?
QVin & ipſe ſeruator ait, Qui crediderit in me quemadmodum ſcriptura dicit, flumina ex *Ioan 6.*
ventre eius fluent aquæ viuæ. Exponens autem quid hoc eſſet aqua viua, inquit, Hoc autem
dixit de ſpiritu ſancto, quem accepturi erant, credentes in eum. Quòd ſi vitalis illa aqua eſt *Hier. 2.*
ſpiritus ſanctus, nimirū ſequitur, vt deus ſit ſpiritus ſanctus. Ait enim Propheta, Me reliquerunt
fontem aquæ viuæ, & effoderunt ſibi ciſternas friuolas, quæ aquam continere non poterant.
Et Dauid quoque. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in luce tua videbimus lucem. Vides ne *Pſal. 35.*
B Patrem fontem vocari? nec non & Filium, itidem & ſpiritum ſanctum?

QVOD NON TRES DII SINT.

Vnus enim Deus, vna lex, & vnus legiſlator, & vnus dominus. Quandoquidem vnus deus
in tribus perſonis prædicatur. At qui fieri poteſt (inquit aduerſarius) vt & Pater dicatur deus, *Obiectio.*
& Filius deus, & ſpiritus ſanctus deus, vt tamen tria numina non ſint? vbi communio eſt eiuſ-
dem naturæ, communia quoque ſunt nomina dignitatis. Quemadmodum deus, ea quæ ex *Reſponſio.*
vna natura in multitudinem diuiduntur, vno nomine appellat. Et quum iraſcitur hominibus,
omnem hominem ſubiectum iræ quaſi vnum hominem nuncupat: Et quum reconciliatur *Vniuerſum*
mundo, veluti vni homini reconciliatur. Quale eſt quum diluuium ob peccata inducit, ait *genus hu*
Deus, Abſit vt maneat ſpiritus meus in hominibus iſtis, & delebo hominem quem feci. Atqui *manū per*
tum non vnus erat homo, ſed myriades infinitæ, æque tamē nomine vnius naturæ omnes ho- *vnum ho-*
mines vnum hominem appellauit, idque ob ſubſtantiæ ſocietatem. Dauid porro iterum di- *minem*
cit, Quid eſt homo quod memor es eius, aut Filius hominis quoniam viſitas eum? non quod *intelligit Deus.*
vnum hominem inuiſerit, ſed vniuerſum orbem excitauit. Hoc autem compendio ſermonis
C vtitur & Moſes, cum exibat Pharao ad mare, dabátque legi diuinæ pœnas, cadens cum infini-
tis curribus in mare, quo tempore multi mortales vna cum eo demerſi ſunt, multique itidem
equi. Moſes tamen videns in omnibus demerſis eandem eſſe naturam, & de equis & de ho-
minibus ita modulatus eſt, Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt, equum & aſ *Exod. 15.*
cenſorem deiecit in mare: & tantas hominum copias appellauit hominem vnum, & tantum
numerum equorum appellauit, vnum equum, quum diceret, equum & aſcenſorem, ob com-
munionem naturæ. Si igitur in hominibus, vbi ea quæ naturæ ſunt confunduntur, vbi diſcri-
men formæ, roboris, & voluntatis? Non enim pares animi neque formæ, neque vires neque
linguæ in illis ſunt, vnde etiam μέροπες dicuntur, quin ob communionem naturæ, omnes in- *Concluſio*
colæ orbis terrarum vnus homo nuncupantur. Vbi ergo indiuiſa dignitas, vnum regnum, vna
potentia, voluntas, efficacia, in ſuam proprietatem vindicans Trinitatem eamque diſtinguens *Cur Deus*
à creatura, cur non vbi vnum Deum appellare debeo? ſin autem, quod ter Deum nomino, & *ter nomine*
Deum, & Deum, & Deum dico, tres ideo Deos conſtituo: & quum loquor dominum & *tur.*
dominum, & dominum, tres dominos facio: quum aio, Pater dominus, Filius dominus, ſpi-
ritus ſanctus dominus: quomodo tu Apoſtole legiſlator veritatis, patronus religionis, Ephe-
D ſiis clamaſti dicens, Vnus dominus, vna Fides, vnum Baptiſma? ſed vnus eſt dominus, idque *Epheſ. 4*
ſecundum ſanctificationem Cherubinorum. Nam & illi clamabant: ſanctus, ſanctus, ſanctus
dominus. Quod ſi contentioſius agant hæretici, & dicant alium eſſe dominatum Patris, alium *Alia obie-*
Filij, miror cur ſuſtineant binis dominis inſeruire, vox ſiquidem Domini eſt: Nemo poteſt ſer- *ctio.*
uire duobus dominis. Si alius eſt dominatus Patris alius Filij, & diuidis poteſtatem, quomo-
do regnum coles? Non poſſunt ſimul coli duæ poteſtates, niſi ſint eiuſdem ordinis. Nemo ado- *Mat. 6*
rat regem & eius præfectum. Vbi enim par dignitas, par quoque adoratio. In pari dignitate
non eſt pugna: Imparilitas excitat controuerſiam: id quod æquale eſt, pacem tuetur. Non per-
miſit tibi Chriſtus diuidere honorem quum diceret: Hæc eſt voluntas Patris mei, vt omnes
honorent Filium quemadmodum & Patrem. Honora Patrem vt honores Filium, vel potius *Ioan 10.*
honora Filium vt honores Patrem. Cōtumeliam in Filium Deus ſuam putat, ſaluatoris enim
verba ſunt, QVi odit me: odit & Patrem meum. Ne exiſtiment hæretici ſe gratificari Deo, cū *Ioan. 15*
maiorem Filio pronunciantes. Non recipit Pater honorem erga ſe quum Filius eius contume-

lia aſſicitur. Et vide euidens rerum argumentum ex veteri ſcriptura. Amici Iob qui venerant A
ad conſolationem, increpabant eum tanquam temeraria proloquentem, & iuſtificabant Deū
Iob.10. Iob autem dicebat Deo, Quis dabit iudicium inter me & te, vt videam quod ſint iniquitates
meæ: cur ita me iudices? Amici autem Iob iuſtificabant Deum, quum cauſas rerum ignotas
haberent, eumque qui iuſtus erat, vt peccantem condemnabant. Deúmque, vt iuſte has calamitates
inferentem collaudabant, atque ita reſpondent ad verba Iob, Magnifice loquutus
es, audacia ſermonis tui eximia, pro re verba feciſti. At Deus non conturbat iuſtum. Rurſum
dicit amicus eius, Secundum peccata tua intulit tibi. Si non multa eſſent peccata tua, non te
flagellaſſet: Et putabant ſe Deo patrocinari, dum iuſtum condemnarent. Sed quid Deus? Nun-
Ibidem. quid probauit eos, qui ita pro ſe præter æquum verba facerent, aut hoc genus patrocinij gra-
tum habuit, iuſtóque iniuriam fieri paſſus eſt? nequaquam. Non igitur recipit eum erga ſe ho-
norem, qui cum indignitate Filij coniunctus eſt. Videamus igitur quid dicat amicis Iob, Qua-
re non recta loquuti eſtis de cultore meo Iob? Si igitur non recta de cultore ſuo loquentes re-
pudiat, an ſcilicet qui contra vnigenitum Filium ſuum, linguas acuunt, recipiet? nequaquam.
Ioan.5. Indeprecabilis igitur pœna blaſphemantibus Spiritum Sanctum. Audi ergo quid dicat Serua- B
tor, Omnis blaſphemia remittetur, blaſphemia autem in Spiritum Sanctum non remittetur.

QVOD TRINITAS APOSTOLOS MITTAT.

Matth.10 De Patre dicit, In montem Sion veniet annunciator Euangelij, & Euangelij annunciatores,
Act.13. quos aduocauit dominus. De Filio, Ecce emitto vos quaſi oues in medios lupos. De ſpiritu in
actis dicit. Qui autem miſſi erant à Spiritu Sancto, venerunt Seleuciam. Si igitur Dei eſt ad-
uocare, cur Spiritus per Prophetas loquitur? Hæc dicit dominus. Aut cur Spiritus Sanctus qui
Antiochiæ erant, dixit? Segregate mihi Paulum & Barnabam in hoc opus, ad quod vocaui
Ibidem. eos. Diſce igitur vires Trinitatis. Pater legem condit, Filius iubet, Spiritus Sanctus authorita-
tem addit. Audi deum loquentem, Qui Euangelium annunciant, venient quos Dominus
aduocauit.

DECLARATIO, SANCTAM TRINITATEM
SEDERE IN THRONO EXCELSO.

Esa.6 Dicit Eſaias, vbi dominus ſabaoth ſedentem in Throno excelſo & ſublimi, & seraphini
ei in orbem circunſtabant, &c. Neceſſum eſt hic Patrem intelligi, qui pro omnibus capitur: C
Ibidem. Et deinde paulo poſt, Et audiui vocem domini loquentis, Quem mittam? & quis proficiſce-
tur ad populum iſtum? & dixi ei, Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videntes vi-
Ioan.12. debitis & nequaquam cernetis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, &c. Ioannes verò ad
Filium eadem illa refert, cuius hæc verba ſunt: Quum tot & tanta ſigna feciſſet coram eis, non
Esa 53 crediderunt in illum, vt impleretur ſermo Eſaiæ, quem dixit, domine quis credidit auditis no-
ſtris? & brachium domini cui reuelatum eſt? Hæc dixit Eſaias quum vidiſſet gloriam eius. De
Act.29. ſpiritu autem Paulus cum Iudæis qui Romæ erant, diſceptans, ita loquutus eſt, Bene dixit ſpi-
ritus ſanctus per Prophetam. Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videbitis, & ne-
Geneſ.18 quaquam cernetis, &c.

QVOD SPIRITVS SEDEAT.

Dan.13 Ex libro Moſis non ſolum ſedere, ſed & aſſidere Patri & filio, ſpiritum ſanctum demonſtra-
Psal.77 tur, ſed id petamus ex idonea hiſtoria. Propero autem ad Abrahamum. Et ecce tres viri, quos
hoſpitio excepit ſub quercu, qui ſurrexerunt, vt reſpectarent verſus ſodomam. Iam illud ver-
Matth.5 bum (ſurrexerunt) indicat ſeſſionem præceſſiſſe. Dic mihi igitur, in menſa tres iſti ſederunt, D
an non? atqui ait ſediſſe: Ergo illuc ſedere, conſidendi ſimul intellectum affert, quum omnes
Ioan.5. ſederint. In Daniele quum ſuſanna ad mortem abduceretur, ait ſcriptura. Excitauit deus ſpiri-
tum ſanctum pueruli, cui nomen Daniel. Vox igitur illa (excitauit) de ſtante intelligi non
Act.2. poteſt, ſed de ſedente aut dormiente, quemadmodum & in Pſalmo, Excitatus eſt vt dormiens
dominus ex nubibus ſuis ſanctis. Quin & aliam afferam tibi hiſtoriam de Patre ad Ioannem,
dicente, ſuper quem videris ſpiritum deſcēdere & manere ſuper eum, dominus loquutus eſt.
Sin autem Pater qui in me manet, ipſe facit hæc opera. Dic igitur pro ratione iſtorum teſtimo-
niorum: Pater & ſpiritus manent in Filio an non? Reſpondeas, manent. Si igitur in Filio ma-
nent Pater & ſpiritus, neceſſe eſt, vt Filio ſedente, ipſi quoque vna ſedeant. Si igitur hæc hiſto-
ria eſt de Abraham & Loth, & in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt, quòd ſederit ſuper vnum-
quemque eorum ſpiritus ſanctus, vt in Pſalmis dicitur, Qui ſedens ſuper Cherubin: Filio cer-
te ſcimus eximiam ſedendi rationem, propriamque nimirum ad dextram patris attributam
eſſe. Tribus igitur apud Abraham ſedentibus, ad liniſtram videlicet ſpiritus ſanctus ſedebat,
ille

A Ille enim illi attriburus eſt locus, quatenus ad filium dixit. ſede à dextris meis: Ex eo autem
quod Filium ſedet ad dextram, intelligere licebit, quod per conſequentiam dixerit ſuo ſpiri-
tui, ſede à ſiniſtris. vocabulum autem ſeſſionis, dignitatis ſignificationem præ ſe ferr: quan-
quam alioqui qui ſedet, finib. eius loci in quo ſedet, circunſcribatur. Deus autem noſter nul-
lis finibus circunſcribitur: verum conſcribi videtur, cùm, quæ illius ſunt, ad corporalia tranſ-
feruntur. Scriptura enim deum nequaquam hominem facit, ſed noſtro more de eo loquitur
vt res, quæ ſupra nos ſunt, ſub iſtiuſmodi natura manifeſtet. Quod autem in Pſalmo centeſi- *Pſal. 109.*
monono loquitur, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis: & ſedētibus illis, ait ſcrip-
tura ad Chriſtum: iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ſecun- *Ibidem.*
dum ordinem Melchiſedec. &, Dominus à dextris tuis. liquet igitur Spiritum Sanctum ad
dextram eſſe.

QVOD TRINITAS, SECVNDVM CARNEM CHRISTVM E MORTE EXCITAVERIT.

De Patre ita dicit, deus autem & dominum excitauit, & mox excitaturus eſt per potentiam *1. Cor. 6*
B ſuam. De filio, ſoluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud. Ipſe autem loquutus eſt
de templo corporis ſui: De ſpiritu, ſpiritus qui excitauit Ieſum à mortuis, viuificabit & morta- *Ioan. 5.*
lia corpora veſtra per ſpiritum eius habitantis in vobis. *Rom. 8.*

TRINITATEM A SEIPSA GLORIFICARI.

Ioan 17.
Filius glorificat Patrem, dicit enim, Glorificaui nomen tuum in terra, & Pater dicit Filio in *Ibidem.*
Euangelio, Et glorificaui, & iterum glorificabo. Quod autem glorificatus ſit filius à Patre, &
pater à filio, in Euangelio indicatur. Pater glorifica filium tuum, vt & filius glorificet te. ſpiri- *Ioan. 14.*
tus ſanctus filiū glorificat: Ait enim de Paracleto, Ille glorificabit me, eò quòd de meo accep-
turus ſit, & renunciaturus ſit vobis. Filius quoque viciſſim ſpiritum glorificat, dicens, Omne *Ioan. 5*
peccatum remittetur, ſed blaſphemia in ſpiritum ſanctum non remittetur, idque fit ob eius
cum Patre & filio communionem, & ob hoc quod nemo dicere poſſit dominum Ieſum, niſi
in ſpiritu ſancto.

DE GLORIFICATIONE SANCTI SPIRITVS.

Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & reddas altiſſimo vota tua, & inuoca me in die tribulatio- *Pſal. 106.*
nis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me, ſpiritus nimirum eſt qui dicit, Eripiam te, quod vbi- *Ibidem.*
C que adſit Trinitas.

DE PATRE.

Cælum & terram ego impleo, dicit dominus. *Hier. 23.*

DE FILIO.

Qui aſcendit, is eſt qui & deſcendit ad inferiores partes terræ, vt impleat omnia. *Epheſ. 4*

DE SPIRITV.

Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcen- *Pſal. 138.*
dero in infernum, ades. Aliud, Vos cognoſcitis illum, & apud vos manet. Et Eſaias, Qui fir- *Ioan. 14.*
mauit cælum & terram, & dat ſpiritum populo, qui in ea eſt, & calcant illam. Et illud, ſpiritus
domini repleuit orbem terrarum: & ſpiritus eſt in medio veſtrum. Vides vt Patri Spiritus *Act. 1*
adiungatur.

NEMINEM COGNOSCERE TRINITATEM.

Dicit ſeruator, Mundus te non nouit, ego autem noui te: de filio in Euangelio, in mundo erat *Ioan 17*
& mundus per eum factus eſt, & mundus illum non cognouit. De ſpiritu, quem mundus ca- *Ioan. 1.*
D pere non poteſt, quoniam eum non agnoſcit. *Ioan. 14.*

QVOD IN VETERI TESTAMENTO TRINITAS PECVLIAREM SVAM OPERATIONEM EXHIBVERIT.

cape (inquit) ſanguinē cōſummationis, & impone ſacerdotibus in ſummitate auriculę dextræ
& in ſummitate pedis dextri, & in ſummitate dextrę manus, & reſpice caput populi tertio obſi- *Act. 10.*
gnatū, ad formam ſeraphicorum dicentiū, ſanctus, ſanctus, ſanctus dominus ſabaoth: & ſecun
dū ſpeciem lintei, Petro Ioppę apparentis è cælo demiſſi, eò quòd ter demiſſum ſit, & cū domi- *Num 6.*
nus imperauit Moſi vt diceret Aaroni & filiis eius: Ita benedicetis filiis Iſraël, dicētes illis, & im-
ponent nomen meū filiis Iſraël, & ego dominus benedicam illis. Benedicat tibi dominus & *Ibidem.*
ſeruabit te: oſtēdet faciem ſuam ſuper te, & miſerebitur tui. Attollat dominus faciem ſuam ſu- *1. Cor. 15*
per te, & det tibi pacem. Et in nouo Teſtamento itidem de Patre loquitur Paulus, deus eſt qui *Epheſ. 1.*
operatur omnia in omnibus. De filio quoque idem: ſed omnia in omnibus Chriſtus. De ſpiri- *1. Cor. 12.*
tu ſancto: Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus: diſpartiens ſingulis priuatim prout vult.

TRINITATEM ESSE PARACLETICAM, PARACLETVM AVTEM DICTVM ESSE AB ADVOCANDO, CONſolando, eodemque modo Deum & Seruatorem. A

2. Cor. 5. De Patre Paulus ait: Pro Chriſto legatione fungimur, vt Deo aduocationes faciente per
Eſa. 6. nos. Et Eſaias ad Hieruſalem, Aduocat te, qui nominauit te. Aduocat & Filius quemadmodum dixit, Spiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me, vt euangelizarem pauperibus, miſit
Eſa. 61. me, vt conſolater omnes lugentes. Ioannes in epiſtola, Si quis peccauerit, habemus paracletum apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ille eſt propitiatio pro peccatis noſtris. De ſpi-
1. Ioan. 2. ritu ſeruator ipſemet ad diſcipulos ſuos inquit, Si diligitis me, præcepta mea ſeruate. &, Ego aſcendo ad patrem, & rogabo Patrem & alium paracletum mittet vobis ſpiritum veritatis.

Ioan. 14
ibidem.

DE TRINITATE.

Magnus dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus, virtutem
Pſal. 146. appellat Filium, virtus enim potentia eſt, Chriſtus autem potentia Dei, ſapientia autem Dei ipſe eſt ſpiritus, quum Seruator dicat, Ecce do vobis Spiritum ſapientiæ, & intellectus. & ali-
Pſal. 13 bi. Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. atque iterum, Be- B
Pſal. 66. nedicat vobis Deus, Deus veſter benedicat vobis.

QVOD SCRIPTVRA ALIQVANDO PATRIS, SPIRITVM, ALIQVANDO FILII, ALIQVANDO SIMPLICIter ſpiritum vocet, idque faciat non confundendo ſed vnitatem prædicando.

Rom. 8. De Patre, Nos autem non accepimus ſpiritum mundi, ſed ſpiritum Dei. Rurſus, Vos autem
1. Cor. 3. non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidē ſpiritus Dei habitet in vobis. Emiſit deus ſpiritum Filij
Gala. 4 ſui in corda noſtra, clamantem Abba Pater. Rurſus, Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt
Rom. 8. eius. De ſpiritu Filius dixit, Ne ſoliciti ſitis quid aut quo pacto loquamini, non enim vos eſtis
Luc. 21. qui loquimini, ſed ſpiritus Patris mei qui loquitur in vobis. Dei ſpiritu, Peragrauerunt Phrygiam & Galatarum regionem prohibiti à Spiritu ſancto verbum domini loqui in Aſia. Quum autem veniſſent in Myſiam, tentauerunt proficiſci in Bithyniam, ſed hoc illis non permiſit ſpi-
Ephes. 4 ritus. De ſpiritu, Ne contriſtaueritis Spiritum ſanctum in quo conſignati eſtis. Dicunt hæretici ſecundum ordinem & ſupputationem conſiſtere deitatem. Inuenimus ſcriptum eſſe, Primus homo ex terra terrenus, ſecundus homo è cælo cæleſtis. Rurſum. Primum dicit terrenum C
animalem, poſtea ſpiritualem. Si igitur primo in numerandi ratione ſubijcitur ſecundus, vi-
Leuit. 26 lior erat ſecundum veſtram ſententiam animali ſpiritualis, & terreſtri homine homo cæleſtis. Aliud. Nullus ignorat ſcripturam nominare deum Abrahæ, Deum Iſaac, & deum Iacob.
1. Cor. 12. Aliud contra eos, qui tertio loco Spiritum Sanctum conſtituunt, occurſat autem iis quod in
Pſal. 138. veteri Teſtamento ſcriptum eſt, vbi dicitur, Quum in Babylonem exterminatus eſſet populus, & recordabor teſtamenti mei initi cum Iacob, & teſtamenti mei cum Iſaac, & teſtamen-
Ioan. 16. ti mei cum Abraham. Aliud, diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones my-
Luc. 10. ſteriorum, idem autem dominus: & diuiſiones operationum, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Aliud, Quo abibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?

2. Cor. 13.

PRÆPONI FILIVM PATRI.

Ait Seruator, Ego, & Pater veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Aliud, Ego & Pa-
1. Theſ. 5 ter vnum ſumus. Rurſum Apoſtolus, Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei Patris
1. Theſ. 5. & communio S. ſpiritus cum omnibus vobis.
Rom. 6.
Gen. 4.

ADVERSVS EOS QVI DISCRIMEN PONVNT INTER (EX QVO) ET (PER QVEM) ET ILLVD, EX QVO Patri illud, per quem, Filio, vt minus attribuunt. D

Ephes. 4. Inuenimus contra in ſcripturis, etiam de Patre dici, per quem: & de filio, ex quo, & de ſpi-
Col. 2. ritu ſimiliter. De Patre Apoſtolus ait, fidelis Deus per quem vocari eſtis in communionem filij ſui. Aliud, Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatē Dei, rurſus. Quapropter non vlterius es ſeruus, ſed hæres per Deum. & illud, Quemadmodum excitatus eſt Chriſtus per gloriam Patris. Rurſum quum genuiſſet Eua Caim, dixit, Adepta ſum hominem per Deum. Qvid? nónne Ioſepho in carcere per deum data eſt manifeſtatio? De filio ex Prophetia Paulus dixit, Quoniam ex eo, & per eum, & in eum omnia. Quòd ſi hic contradicat hæreticus, & de Patre hoc pronunciatum dicat, æque tamen hæc vox (per quem) pari dignitate attribuenda eſt filio. Idem Apoſtolus ad Epheſios, Veraces in dilectione creſcemus, amplificabimus in eum ad omnia, ex quo omne corpus ſua ratione ac modulo coaptatur, &c. Ad Coloſſenſes, ad eos qui non habent notitiam vnigeniti, dictum eſt, Qvod qui caput tenet, id eſt, Chriſtum

A Chriſtum, ex quo omne corpus per iunctnras & colligaturas, & c. Et de plenitudine eius omnes accepimus. Quin & ipſe dominus ait, Quoniam de meo accipiet & renunciabit vobis. & rurſus, Cognoui virtutem ex me prodiiſſe. De ſpiritu, qui ſeminat in ſpiritu metet vitam æter- *Ioan. 1.*
nam, & Ioannes inquit, quod deus in nobis ſit, ex ſpiritu eius, quem dedit nobis. Et Angeli *Ioan. 14.*
vox eſt, Quod enim natū in ea eſt, ex ſpiritu ſancto eſt. Ipſe quoque dominus loquitur, Quod *Luc. 1.*
natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Quòd ſi illud (ex quo) imperantis eſt, hoc eſt, Patris, quo quæ- *Ioan. 3.*
ſo illud referet, non factus eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro? An ſcilicet hic deum virum appellabimus?

PATRIS, FILII, ET SPIRITVS SANCTI ESSE QVÆDAM COMMVNIA NOMINA, QVALIA SVNT DEVS, DOminus, *Sanctus, Bonus, Spiritus, & alia nonnulla.*

Quatenus intellectualis eſt, Spiritus dicitur, vt Deus eſt spiritus. Et qui adorant eum, in *Ioan. 4.*
ſpiritu & veritate oportet adorare. Rurſum de Filio, Spiritus faciei noſtræ Chriſtus. Dominus ſanctus pater, & ſanctus Filius, ſpiritus vero non ſanctificatus eſt, ſed ſanctificans, bonus, vt bo-
B nus Pater, & ex bono genitus bonus Filius, rectus Spiritus, vt rectus dominus deus, eo quod ſit veritas, iuſtitia, ob immutabilitatem ſubſtantiæ, Paracletus vt vnigenitus, iuxta illud, Ego rogabo Patrem meum, & alium paracletum dabit vobis. Ita commune id nomen ſpiritui cū *Ioan. 14.*
Patre & Filio, ex communione naturæ & proprietate coaptatum eſt. Nam vnde quæſo aliunde, rurſumque ſpiritus principalis, veritatis, & ſapientiæ nominatus eſt?

OMNIA SPIRITVM FACERE QVÆ CHRISTVS FACIT.

Quales ſunt operationes potentiarum, gratiæ ſanitatum: ſiquidem per ſpiritum ſanctum, dæmones expellebantur. In ſpiritu Dei diabolus ſubigebatur, caro affligebatur ad præſentiam ſpiritus, peccatorum redemptio in gratia ſpiritus, Loti enim eſtis & ſanctificati eſtis in nomi- *Ioan. 17.*
ne domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu ſancto. Ex mortuis reſurrectio, idque per operatio- *Heb. 6.*
nem ſpiritus. Emittes enim ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ: Rurſus, *Pſal. 103.*
Si ſpiritus qui excitauit Ieſum à mortuis. Quòd ſi quis hanc creationem accipiat, tanquam de mortuorum viuificatione ſit intelligendum, qui quæſo non ingens efficacia ſpiritus diſpenſantis nobis vitam illam reſurrectionis, & ad ſpiritualem vitā animas noſtras moderantis? Quòd
C ſi illa creatio intelligatur de hac vita, quæ eſt ex peccatis transformatio in melius: nam ita accipi poteſt ſecundum conſuetudinem Scripturæ, quum Paulus dicat: Si qua in Chriſto noua creatura, ita quoque iſta innouatio, quæ à terreſtri & paſſionibus obnoxia vita, ad cæleſtem viuendi rationem nos transfert per ſpiritum, magna admiratione animos noſtros afficit. An igitur iſthic timebimus, ne nimiis honoribus gloriam ſpiritus excedamus? An potius contra, ne nimis humiliter de eo ſentiamus? Dicit enim Ananiæ Petrus Apoſtolus. Cur Satanas imple- *Act. 5.*
uit cor tuum, vt mentireris ſpiritui ſancto, non mentitus es hominibus, ſed deo.

PATREM, ET FILIVM, ET SPIRITVM SANCTVM DVCEM FVISSE ISRAELI.

Propheta igitur Hieremias de Patre loquitur. Ipſe dux fuit Iſraëli in deſerto, & ne dixeritis (in- *Hier. 2.*
quit) vbi eſt deus qui eduxit nos ex Ægypto, qui nos duxerit in deſerto? Dauidis verbum, duxiſti vt ouem populum tuum. Eſaias autem Propheta dixit. Spiritum ſanctum Iſraëlem duxiſſe *Pſal. 79.*
in ſolitudine. Sed licebit ipſum audire, duxit eos per abyſſum, quaſi equum in ſolitudine, & *Eſaias.*
non ſunt fatigati, & vt pecora per campum, deſcendit ſpiritus à domino, & duxit eos. Ad Co-
D rinthios ad hunc modum Paulus, Bibebant igitur, inquit, ex ſpirituali conſequente eos petra: *1. Cor. 10.*
petra autem erat Chriſtus. Quòd ſi quis dixerit ſpiritum intercedere pro nobis, ac proinde quanto ſupplex inferior eſt datore, tanto quoque inferiorem eſſe ſpiritum, huic ita reſpondebimus, Vnigenitum Filium, qui eſt ad dextram Patris omnipotentis, intercedere pro nobis. Quid ergo? inferioriſne ordinis eſt ſpiritus ſanctus apud Paulum Apoſtolum ita loquentem, In quo conſignati eſtis in diem liberationis? quin & Stephanus ita loquitur, Vos ſemper ſpiri- *Epheſ. 1.*
tui ſancto obſiſtitis, quemadmodum & patres veſtri. Eſaias porro Propheta dicit, Exacerba- *Act. 7.*
uerunt Spiritum ſanctum. Idem rurſus alibi loquitur, domus Iacob exacerbauit ſpiritum domini, at tu illum ſeruum dicis, quum ſeruus non nouerit quid faciat ſuus dominus. Spiritus autem ſanctus, ita nouit ea quæ ſunt dei, vt ſpiritus hominis, ea quæ ſunt in homine.

FILIVM ESSE VERVM DEVM ET DOMINVM.

Ioannes ita in Epiſtola ſcribit, ſcimus quod filius dei venit, & dedit nobis mētem, vt cognoſ- *1. Ioan. 5.*
camus verum deum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt verus deus & vita æterna. *1. Ioan. 5.*

FILIVM NOMINATVM ESSE MAGNVM DEVM. A

Tit.2. Apoſtolus ad Titum, Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni. Dei & ſeruato-
ris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis. Idem ad Romanos, Ex quibus Chriſtus
Rom.9. ſecundum carnem, qui eſt Deus ſuper omnia benedictus in ſecula, Amen.

ADVERSVS EOS QVI HOC DICTVM AD CONTVMELIAM FILII ACCIPIVNT, NON VENI FACERE *voluntatem meam, ſed voluntatem Patris qui miſit me.*

Si probro eſt Filio adimplere voluntatem Patris, probro quoque eſt Deo & Patri adimple-
Pſa.144. re voluntatem iuſti, cum Dauid de eo loquatur, Voluntatem timentium ſe faciet, & depreca-
tiones eorum exaudiet. Quod ſi deus adimplens voluntatem mortalium, non confunditur
pudore, Filius ſcilicet ob humanæ carnis negocia diſpenſationémque & habitum nobis con-
Ioan.5. uenientem, & conditionem ſeruilem, quam noſtri cauſa ſuſcepit, in probro erit cum dicit, nõ
veni facere voluntatem meam, hoc eſt, carnis meæ, ſed patris, hoc eſt, diuinam voluntatem?
Ne igitur in vituperium accipiatur, quamuis illorum ſententia maxime iſthinc diſſoluatur. Ac-
ceſſit ad eum leproſus, genua flectens, & dicit, Domine ſi vis, potes me mundare, hunc igitur B
Ma.8. non reiecit ſaluator neque locutus eſt, quid blaſphemas? cum dicis, ſi vis, ac potius non debes:
Quid ergo? nónne approbauit perfectionem eius Fidei? nónne eiuſdem mutata ſyllaba ſalu-
tem illi contulit? dicens volo, mundare. Volens purgat lepram, volens viuificat mortuum. Vo-
luit, & excitauit Lazarum, eiuſque vox eſt, ſicut Pater vitam habet in ſemetipſo, ita & Filio de-
Ioan.5. dit vitam habere in ſemetipſo: & rurſum, Vt Pater viuificat mortuos, ita & Filius quos vult
Ibidem. viuificat, quod ipſum etiã à Dauide dicitur, quoniã ira in furore eius, & vita in voluntate eius.

Pſal.2. ADVERSVS EOS QVI DICVNT VERBA SERVATORIS AD MATREM ZEBEDÆORVM IGNORANTIAM præ ſe ferre.

Inuenimus in veteri Teſtamento, loquente Deo ad Salomonem. Poſtula à me, & faciam ti-
bi: quid igitur? num antequam poſtularet Salomon, ignorabat deus quid in animo habebat?
3.Reg.3 ſed voluit vna cum cognitione Dei manifeſtare poſtulationem, vt inquit Paulus. Et poſtula-
tiones veſtræ innoteſcant apud deum, pro eo quod eſt, indicate illi quid velitis, non tanquam
Philip.4 ignoranti, ſed tanquam bonum propoſitum approbanti. C

ADVERSVS EOS QVI DICVNT, MINISTRI ORDINEM HABERE FILIVM, EO QVOD OBTVLERIT PATRI *humanam naturam.*

Scriptura indicat Patrem, alios adducere ad Filium, Audi igitur hoc ipſum è Filio: Nemo
Ioan.6. poteſt venire ad me, niſi Pater meus cæleſtis traxerit illum.

ADVERSVS EOS QVI SERVIVNT VOCIBVS, ET NON SENTENTIIS SACRARVM LITERARVM, ET FACIVNT PATREM *Filij ſui Deum.*

Apoſtolus dicit, deus domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Pater gloriæ. Iſthic rerum diſcrimi-
na diſpenſauit, nam & gloriam Filium vnigenitũ appellauit, Ieſum Chriſtum vero nomina-
uit, prædicationem humanitatis, humanitatis enim deus eſt, gloriæ vero Pater, ſi non credis
huic dicto, ſed aliam exiſtimas eſſe gloriam, cuius Pater deus eſt, aliam igitur comminiſcere
naturam ſublimiorem filio, vt eius Pater nominetur: huius vero deus, qui eſt Pater gloriæ. Glo-
ria enim vnigenitus dicitur. Et vidimus, inquit, gloriã eius, gloriam vt vnigeniti à Patre. Qua- D
propter dictum illud, deus domini noſtri Ieſu Chriſti ita intelligẽdum eſt, ac ſi diceretur, deus
Ioan 1. carnis Chriſti qui eſt Pater gloriæ, Patérque deitatis. Gloriam enim etiam Eſaias ſeruatorẽ no-
ſtrum nuncupat, ſecundum deitatis maieſtatem: cũ enim recenſeret mira quę in deſerto erant
Eſa.35 & ſolitudini Euangeliũm deprædicaret, ait, Exultant deſerta Iordani, & floreat vt lilium, quo-
niam gloria Libani data eſt ei, & precioſitas Carmeli, & populus meus videbit gloriam do-
1.Cor.1. mini & ſublimitatem dei, & conſpiciet omnis caro ſalutare dei. Gloria igitur eſt à gloria, vn-
de & à Paulo dictum eſt: Qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, Pater igitur eſt glo-
riæ vnigeniti, deus vero carnis Chriſti, non quod alium Chriſtum dicam, alium vnigenitum:
non enim diuido animo quæ ob vnitatem diuidi non debent. Pater ſiquidem vnigeniti eſt
ante ſecula, Deus vero vnigeniti ſecundum carnem in fine ſeculorum, ſempérque illius Pater
eſt, non ſemper autem Deus, ſed ex quo carnem aſſumpſit. Deus pater ergo deitatis, quum &
Pater ſit æternus, & Filius ei coæternus, neque accipit ſectionem aut diuiſionem gloria verita-
tis. Quando igitur Pater filij, Deus illius ob carnẽ nominatus eſt: ab eo ſcilicet tempore quo
prodiit

A prodiit ex vtero matris. Ideo apud Prophetam volens oſtendere,& deitatem ſuam,&carnem
veram eſſe, locutus eſt in vigeſimoptimo Pſalmo, De ventre matris meæ, deus meus es tu:
quòd ſi plura cognoſcere velis,id ibidem reperies. *Pſal.21.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT PATREM MAGNVM DEVM, CÆTERVM FILIVM EI NON PAREM.

Etſi maxime Trinitatem vnam deitatem dicere liceat, inuenimus tamen in ſacris literis ad
obturanda aduerſariorum ora, Filium magnum appellari ſeorſum à Patre: ait enim Dauid, *Pſal.75.*
Notus in Iudæa deus, & in Iſraël magnum nomen eius. Iudæa autem certis regionibus defi-
nitur. De filio autem Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa
terra! Quoniam omnem terram impleuit Chriſti vocabulum. Siquidem in omnem terram *Pſal. 8.*
exiuit ſonus ſanctorum, & vſque ad fines orbis habitabilis verba eorum. Merito ergo Pſalmus
dicit, admirabile eſſe nomen eius in vniuerſa terra. Ad quid illud quod pro appendice anne- *ibidem.*
ctit? Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos, quod tum impletum eſt quum aſ-
cenderunt diſcipuli in montem, Saluatore in cælos aſſumendo: dixit enim ad eos, Manere in *Act.1.*
B Hieruſalem, donec induamini virtute ex alto: ideo de eleuatione mentio habita eſt, Quoniã
eleuata eſt magnificentia eius ſuper cælos, ideóque eum Dauid alloquitur dicens, Quoniam
videbo cælos opera digitorum tuorum.

VT PATER EST DOMINVS SABAOTH, ITA EST FILIVS.

Eſaias dicit, ſigna & prodigia in domo Iſraël à domino ſabaoth, qui habitat in monte Sion:
in Pſalmo autem dicit, Ego conſtitutus ſum rex ſuper Sion montem ſanctum eius. *Eſaias.* *Pſal.2.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT MINOREM ESSE SPIRITVM SANCTVM CHRISTO, QVONIAM NOMINE ARRABONIS VOCATUS SIT.

Scriptum eſt ad Epheſios, in quo credimus, obſignati eſtis ſpiritu illo ſancto repromiſſionis,
qui eſt arrha hæreditatis noſtræ, ad redemptionem acquiſitionis noſtræ in laudem gloriæ ip-
ſius. Quin & Patrem inuenimus in ſcripturis patrem appellari, quũ in Pſalmo dicit, Pars mea *Pſal. 141.*
C es tu in terra viuentium, atque iterum in decimoquinto Pſalmo, dominus pars hæreditatis *Pſal.15*
meæ, & calicis mei.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT FILIVM NON ESSE SVBSTANTIÆ PATRIS, QVODQVE VNA *eademque ſit authoritas, potentia, regnum, & diuinitas Patris & Filij.*

Dicit Propheta: derepente veniet ad templum ſuum dominus, quem vos quæritis, & An- *Malach.3.*
gelus Teſtamenti quem vos vultis. Dei igitur templum eſt, quod & ſuum Filius eſſe dicit, ne
exiſtimaretur diuerſa eſſe Patris dominatio, & diuerſum Filij regnum. Templum quod dedi-
cauit ſalomon deo, hoc ipſum filij templum nuncupauit Propheta, quum ait, ſubito ad tem- *Mat.21.*
plum ſuum veniet dominus, ideóque ſeruator loquitur, Eiice hæc iſthinc, domus enim mea,
domus orationis vocabitur: quo in loco, domus, inquit Patris mei, & domus mea.

FILIVM HABERE NOMEN PATRIS, VT DEVS ET DOMINVS APPELLETVR.

Teſtatur Pater in Exodo: Ecce ego mitto Angelum meũ ante faciem tuam, vt cuſtodiat te in *Exod.23.*
D via, vt introducat te in terram, quã præparaui tibi, attende & auſculta ei, ne ſis ei immorigerus.
Non enim erga te diſſimulabit, nomen enim meum eſt in illo, vnde & filius in Euangelio dicit, *Ioan.5.*
Ego veni in nomine Patris mei, & non recepiſtis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, illũ recepe- *Pſal. 117.*
tis: & in 117. Pſalmo ait. Benedictus qui venit in nomine Domini. ſãcti igitur Prophetę, non mo-
do ſolem iuſtitię dixere Patrem & matutinum, & verũ lumen, ſed & lampadem & brachiũ, vt
teſtatur deus per Eſaiam Prophetã, dicens. Appropinquat celeriter iuſtitia mea, vt adſit: ſalutare
autem meũ, vt lampas ardebit. Nulla humana ratio interpretetur quæ ſunt Dei, non eſt vt verita-
tẽ diſcas niſi ab ipſa veritate. vnigenitus dominus noſter Ieſus chriſtus editus eſt ab innupta pu-
ella, nouã admirabilẽmq; parturiẽtiam, nouamque fœturam in vitam introducens. Illũ adhuc *Eſa.61.*
infantulum geſtat mater, & offert ſimeoni ſacerdoti, ille in vlnas capiens ſeruatorem, ad eũ ita *Luc.2.*
loquitur ac dicit, Nunc abſoluis ſeruum tuũ domine, ſecundum verba tua in pace, eò quòd vi- *ibidem.*
derint oculi mei ſalutare tuũ, hoc eſt, præſentiã Chriſti. Merito igitur Propheta dixit ſub perſo- *Eſai.61.*
na Dei, ſalutare meũ vt lampas ardebit, & in brachiũ meum gentes ſperabunt. Brachiũ rur- *Brachium Patris.*

ſus Patris vnigenitum nominat, brachium quidem non vt patrem, membrúmue deitatis, A
Ioan. vlt. ſed vt ſubſtantiæ coadunitum. Vt enim brachium eiuſdem eſt ſubſtantiæ, cuius eſt ille cui brachium eſt, ita brachium Patris nominatur, quandoquidem cooperator eſt in Patris officio. Atque iſtius argumenti teſtis eſt beatus Ioannes Euangeliſta, qui in pectore Seruatoris recubuit, & veluti ex perenni fonte theologiam hauſit. Hic enim ille brachium in ſuis verbis aſ-
Eſaia 53. ſumit ad indicandam diſpenſationem, miniſteriumque ſaluatoris, eiuſque diuinitatem. Multa, inquit, ſigna faciente Ieſu coram eis, non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur dictũ Eſaiæ, Domine quis credidit auditioni noſtræ, & brachium Domini cui reuelatum eſt?

IVDÆOS FILIOS TENEBRARVM APPELLARI.

Dicit Propheta Filiis Iſraël, Hæc dicit dominus, Nocti comparaui matrem tuam: & exponens quid eſſet nox, intulit hæc verba, Talis redditus eſt populus meus, qualis qui cognitionem non habet. Ergo vbi cognitio, & lux, vbi ignoratio, ibi & tenebræ, ſecundum Daui-
1. Theſ. 5 dem, cuius verba hæc ſunt, Non cognouerunt, neque intellexerunt, in caligine pertranſibant. Apoſtolus igitur, non veluti contra inimicos inſultans, ſed quia veritati ſuffragaretur, iſta
Hier. 35. ita ſcripſit, Non nos ſumus filij noctis, aut tenebrarum: ſed filij lucis & diei. Lumen Iudæo- B
rum ab ipſis ablatum eſſe dictum eſt: ab Hieremia Propheta, Verbum quod factum eſt ad Hieremiam Prophetam in omnem populum Iudæ: vbi poſtea hæc verba ſubinfert, Et auferam ab illis odorem vnguenti, & lumen candelæ.

HÆRETICOS SOLERE DICERE VERBA PROPHETARVM, EX PERSONA SANCTI SPIRITVS PRONVNCIATA

eſſe vnde arbitrantur ſe oſtendere poſſe, Spiritum Sanctum minorem Deo eo quod in Pſalmo ita habeatur, Venite adoremus eum quaſi ſpiritu ſimile vna cum hominibus adorante, ſed male.

Pſal. 80. Ad quę ita conuenienter reſpondemus, cur igitur eſt quod dicit, Ploremus coram Domino,
Pſal. 84. ergone etiam ſpiritum plorare affirmabis? Quin & alibi, vt oſtendatur dominatus ſpiritus, ita
Ibidem. loquitur, Ego enim ſum dominus Deus: itidem & in alio Pſalmo, Cognoſcite, quoniam ipſe ſit dominus Deus. rurſus alibi, Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Iam & regna
Heb. 1. coarguens ita dicit, Spiritus loquutus eſt in me, non per me. Et vt ex Pauli teſtimonio cognoſcas, quiſnam ſit qui ita loquitur per Prophetas, legenda ſunt ea quæ ſcripſit de eo in epiſtola ad
Spiritus Hebræos, Multifariam multiplicitérque Deus loquutus eſt patribus noſtris per Prophetas. In C
Sanctus extremis diebus loquutus eſt nobis per Filium, liquet igitur Deum eſſe Spiritum Sanctum.
eſt Deus. Age rurſum, videamus quomodo ſe habeat oraculum iſtud, quod loquutus eſt ad Eliam. Quũ
enim Elias vltrò citróque loqueretur cum Deo, Altaria tua ſubruerunt, & Prophetas tuos oc-
3. Reg. 19 ciderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam tollere: Reſpondet ei oraculum: Delegi mihi ſepties mille viros, qui non incuruauerunt genua ſua Baali. videamus igitur,
Luc. 2. num ſpiritus habeat edendi oraculi poteſtatem. Simeoni certe, & ſacérdoti, & ſeni, oraculum redditum eſt à ſpiritu, Nequaquam morieris quin prius videris Chriſtum. Et quum inducéretur puerulus in templum, & geſtaret eum in vlnis Simeon, reſponſum eſt ab illo, Nunc dimitte ſeruum tuum Domine, ſecundum verba tua in pace. Igitur ſpiritus, & Dominus, & herus eſt.

QVOD DICVNT SPIRITVM SANCTIFICATORIVM ESSE.

Quòd ſi donatitium eſt, & ex gratia illi collatum, vt quempiam ſanctificet, videbitur ille officium partéſque ſacerdotis ſuſtinere. Non enim poteſt & dominus ſimul, & eiuſdem rei ad- D
miniſter eſſe: ſi igitur ſubminiſter eſt, ſuperuacuum eſt, ergo nos baptizari in nomine ſubminiſtri. Etenim ſacerdos non aquam ſanctificat, ſed miniſterium quod requiritur, adimplet, quũ id officij acceperit à Deo per donationem. Si igitur idem facit Spiritus quod ſacerdos, datitia eſt illi facultas ſanctificandi, non propria quum Pater pro tuis verbis ſit, qui ſanctificet. Siquidem rex opus alicui iniungens id ei accommodat, conceditque cui iniungit, interim mandatarius ille non ſua authoritate ea quæ facit, facit.

QVOD SPIRITVS VERBVM DEI DOMINVM NVNCVPET.

Volens autem Seruator oſtendere, quòd non ſolum Spiritus Chriſtum dominum vo-
Deut. 6 cat, ſed quod ipſe Chriſtus dominus, ac Deus ſit, interrogatus in hæc verba: Præceptor,
Ibidem. quod eſt primum mandatum? dicit ei: Diliges dominum deum tuum. & ſcriptum eſt do-
Ibidem. minus Deus vnus eſt: ſecundum autem mandatum, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Tum reſponſum dedit Iudæus, Recte loquutus es magiſter, Deum vnum eſſe.

Hoc

A Hoc autem dixit, vt deitatem Filij inficiaretur: Seruator autem volens dominatum ſuum *Mat.22.*
cum Patris dominatu coaptare, percunctatur ex eo de Chriſto quid ſentirent, & cuius eum
Filium dicerent. Aiunt Dauidis; reſpondet Seruator, Quomodo igitur Dauid in ſpiritu il-
lum dominum appellat? ſi igitur Filius Dauidis eſt, quomodo eum Dauid dominum ſuum
vocat? Rurſum dixerunt illi, quum eiiceret dæmonia, Hic in Beelzebub principe dæmo- *Mat.10.*
niorum eiicit dæmonia, quibus ita reſpondet, Si ego in Beelzebub eiicio, filij veſtri in quo-
nam eiiciunt? Cæterum, eo ipſo quod mentionem facit filiorum, tacite diſſimulanterque
eos percellit, eò quòd Apoſtoli ex ipſis oriundi dæmonia expellerent, idque in nomine Ieſu
Nazareni, quaſi diceret: ſi liberi veſtri ad dæmones propulſandos in nomine meo cōtenti, ſa-
tiſque inſtructi ſunt, ego ſcilicet in nomine Beelzebub eiicio dæmonia?

ADVERSVS EOS QVI DICVNT FILIVM POSTVLARE.

Affirmat hæreticus, & dicit, minorem eſſe petentem datore: ſi igitur Patrem petentem inuenias in veteri Teſtamento, quid mihi hic quæſo reſpondebis? Et nunc Iſraël, Quid dominus tuus à te petit, niſi vt ipſum metuas?

B

PARI MODO DATAM ESSE LEGEM A SPIRITV, IN PENTECOSTE, AC QVVM DABATVR *in monte Sina.*

Teſtatur Moſes, dicens, Erat gloria dei Iſraël in monte Sina, veluti ignis ardens, vt adim- *Exod 16.*
pleretur illud, Ignem veni mittere in terram, ignem non quidem conſumptorium, ſed pur- *Luc.12.*
gatorium. ideóque ille datus eſt Eſaiæ in labiis ſuis: Atque hinc eſt quod dicit, Ecce ademi *Eſaiæ.*
peccata tua: ita tunc quoque apparuit Spiritus ſanctus in pentecoſte, in ſpecie ignis. Diſpar- *Act.2.*
titæ enim ſunt linguæ, & quaſi ignis per vnumquemque ſedit. Et vt in veteri Teſtamento,
ad dei præſentiam, apparitionemque multa terricula pauefaciebant, caligo nimirum, pro-
cella, tuba & tonitrua ad montem reboantia, quæ populum ad dei timorem præparabant,
ita quoque factum eſt in acceſſu ſpiritus ſancti, vt cognoſcerent diſcipuli maieſtatem rei ex
magnifica ratione adueniendi: vt igitur, inquam, in monte caligo & procella præcedebant,
ita quoque in aduentu ſpiritus, dum complerentur dies pentecoſtes, factus eſt ſtrepitus quaſi *Ibidem.*
vehementis & rapidi flatus: & tunc apparuit ſpiritus, & conquaſſauit domum.

C

DE EO QVOD HÆRETICI DICVNT SPIRITVM DONVM DEI ESSE.

Nos autem eum dicimus donum vitæ: liberauit enim nos. Nam lex ſpiritus vitæ liberauit *Rom.8.*
nos: & donum potentiæ. Accipietis enim potentiam adueniente in vos ſpiritu ſancto, imò
nos eum & Filium affirmamus adoptionem dediſſe, atteſtante Paulo, apud quem paulo poſt,
Quomodo non eum eo nobis omnia largietur? item alibi, Vt videamus donata nobis à Deo
de myſterio ſuſceptæ humanitatis loquēs, in epiſtola ad Hebræos hæc verba adiunxit. Quā- *Heb.5.*
doquidem igitur pueruli participes erant ſanguinis & carnis, ipſe quoque earundem rerum
particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui vim imperiúmque mortis haberet,
hoc eſt, diabolum: filios autem ſuos in his verbis Apoſtolos nominat, per quos ſigna & pro-
digia in domo Iſraël facere dominum ſabaoth, habitantem in monte ſion demonſtrat. Eo-
rum ipſorum diſerte ait, facies obſignandas eſſe ſigillo Chriſti, erudiendóſque, non iam dein-
ceps legem Moſis, quippe quæ vlterius non conſiſtat, vnáque cum ea domus Iacob derelicta
ſit à Deo.

D

PATRIS ET FILII CONCORDIAM ESSE A DEO VERBO COMMONSTRARI.

Et ne crediderís vilitatis eſſe verba, ſed humanitatis: vilitatis quidem ſpecies, amoris ta-
men in homines præceptum eſt: Chriſtus enim omnium dominus, idem ille ipſe eſt, qui Iu-
dæis hæc dicit. Quis ex vobis conuincet me de peccato? Filius eius nimirum qui per Prophe- *Ioan.5.*
tam Michæam loquitur, Populc mi, quam iniuriam feci tibi? aut qua in re moleſtus fui ti- *Mich 6.*
bi? reſponde mihi & qui per Euangelium dicit, Si male loquutus ſum, doce per teſtes de hoc *Ioan.18.*
malo. Filius eius itidem qui per Hieremiam ait, dixi colonis Iſraël, quid inuenerunt in me *Hier.2.*
patres veſtri, aut quod delictum aut iniuriam, quòd ita longe à me recedunt? O qualem hu-
manitatem, in qua bonitas naturam, imo potius non tam naturam quàm noſtras cogitatio-
nes alloquitur.

QVOMODO BONITAS DEI OSTENDATVR.

Dicit Moſi, Ego ſum deus qui talionem peccatorum parentum, in liberos reddo. Cæte- *Exod.20.* *Ibidem.*
rum id aliquouſque, nimirum in tertiam & quartam ſtirpem. Attende mihi quæſo, quare

nus vltionem protendat, nimirum non vltrà quartam generationem. Nunc vide quo fine hu- A
manitatem claudat, Miſericordia mea in mille proſapias, ſiue generationes, diligentibus me.

QVOD OMNES PROPHETÆ IN VNVM COLLATI, RERVM, A CHRISTO IN CARNE *geſtarum, monumenta abſoluerint.*

Moſes figurám crucis conſtituit, quod teſtatum quoque facit ipſe ſeruator, Quemadmo-
Ioan. 3. dum, inquiens, Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari Filium hominis.
Mat. 12. Itidem quoque & Ionas de morte eius ſpecimen quoddam repræſentauit. ſiquidem ille deſ-
cendit in cœtum, atque intra triduum inde prodiit, factúſque eſt figura reſurrectionis. Hoc
ipſum denuo ſeruator repetens, figuram eam veritati conciliat. Et quemadmodum egit Io-
nas in ventre ceti tres dies, & tres noctes, ita quoque agere oportet filium hominis in corde
terræ.

TRINITATEM ESSE CONSVBSTANTIALEM.

Quid eſt deus? omnium principium, ſecundum Apoſtolum dicentem, Vnus deus ex B
quo omnia: verbum autem eius ex ipſo, naſcendi ratione, & ſpiritus progrediendi modo
exiſtit, deinde vniuerſa rerum natura, per verbum & ſpiritum artificioſe conſtituta eſt.

OBTRECTARE FILIO, EST OBTRECTARE SPIRITVI SANCTO.

Ephes. 4. Pleriſque eorum qui in terris agunt: terribilis eſt ſermo dei, vbi dicit, Omne peccatum &
blaſphemia remittitur hominibus, ſed qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum, non re-
mittetur ei, nec in hoc ſeculo, nec in futuro. Quapropter admonet diuus Apoſtolus, indicans
literam occidere, ſpiritum viuificare, pleraque ſiquidem ſacrarum ſcripturarum, ſi iuxta li-
teram ſentiamus, in nefarias collabemur blaſphemias, quale eſt iſtud elogium domini ſupe-
Mat. 8. rius dictum, quod quidem, ſi abſciſſe ſecundum verba capiamus, in nefarias præcipitabimur
ſententias, quin & ipſum dominum ſibi ipſi contrarium deprehendemus. Si enim, quiſquis
verbum dixerit contra Filium, id ei remittitur, cur igitur Filius dicit, Qui me abnegat coram
1. Cor. 6. hominibus, abnegabo & ego eum coram Angelis dei? Item ſi omne peccatum & blaſphe-
mia relaxabitur hominibus, & de verbo ocioſo rationem dabimus, qui fit, vt is qui appellat
fratrem ſuum motionem, reus ſit gehennæ ignis? aut cur Paulus Apoſtolus dicit, Ne erretis: C
Origenis de neque ſcorta, neque adulteri, neque molles, neque maledici, regnum dei poſſidebunt? Quòd
gehennæ ex- ſi hæc ita ſe habent, dic mihi, quomodo fieri poſſet, vt omne peccatum omnis blaſphemia
tinctione er- remittatur hominibus, aut ſi remittuntur hominibus in futuro ſeculo, cur ob id miſer va-
ror. pulat Origenes, finem aliquem pœnarum conſtituens, ac tandem remiſſionem peccatorum
Nouatus. hominibus pariter & dæmonibus à Deo concedi prædicans? Item ſi blaſphemia in Spiritum
ſanctum remiſſionem non habet, quid eſt cur accuſet Eccleſia Nouatum reiicientem pœni-
tentiam? tenebricoſum illud, & quod coniectu eſt difficillimum, quum ei, qui loquutus fue-
Luc. 10. rit contra Filium, remiſſio peccatorum indulgeatur: illi vero qui dixerit verbum contra Spi-
Ibidem. ritum ſanctum nequaquam remittatur, adeo vt Filius præ ſpiritu ſancto & Patre minor in-
Luc. 5. feriorque videatur. Qui igitur fit, vt Filius dicat, Ego & Pater vnum ſumus. &, Qui non ho-
Simoniani. norat filium, non honorat & Patrem? Item Quicunque dixerit verbum contra filium, remit-
Sabelliani. tetur ei. Ergóne ſcilicet condonabitur blaſphemia in filium Simonianis, & Sabellianis, &
Photiniani. Photinianis, & reliquis omnibus qui in carnem filij blaſphemias dicunt? Apage cum iſta ab-
Mat. 7. ſurditate. ſi enim quis dicat fratri ſuo, heus fatue, reus eſt gehennæ ignis. In quam quæſo ge- D
hennam gehennarum coniicietur, qui aſſerit Deum creaturam eſſe, eumque non Filium
Ioan. 6. Dei, ſed ſeruum, ſed adminiſtrū & minutum? Et ſi quiſquis contra Filium verbum dixerit,
remiſſionem impetrabit, quomodo idem Filius dixit, Qui non comedit carnem, nec bibit
ſanguinem meum, non habet vitam æternam? aut qui quæſo blaſphemans Filium blaſphe-
Simile. mias non dixerit in Trinitatem? Qui in eam blaſphemiam dicit, is haud dubie abnegat ſan-
ctum Baptiſma: qui autem ſanctum Baptiſma inſiciatur, is nimirum ſpiritum ſanctum exuit.
Et quemadmodum in ſole iſto ſenſibili, ſi in calorem radióſue eius contumelioſus fueris, in
totam naturam ſolis recurrit huiuſmodi contumelia: ita quoque ſe res habet in trigemino ſo-
le Trinitatis & myſterij: contumelia vnius perſonæ, blaſphemia eſt vniuerſæ plenitudinis dei-
tatis. Quid igitur ſibi vult dictum illud domini ad Iudæos, omnem blaſphemiam & pecca-
tum remitti hominibus, qui autem dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum, non remitti ei,
nec in hoc ſeculo, nec in poſtero? propterea neceſſum eſt, vt ſapienter iſta audiamus, & non
Ioan. 4. errabimus, duplicem eſſe Chriſtum poſt inenarrabilem vnitionem, loquor autem de ea quæ
eſt ex

A eſt ex deitate & humanitate, quam ſacræ nobis conteſtantur ſcripturæ: verbum enim caro
factum eſt, deitatem ergo verbi ipſe Chriſtus Spiritum ſanctum appellat, quemadmodum ad
Samaritanam loquutus eſt: Spiritus (inquiens) Deus eſt, & viciſſim humanitatem ſuam Fi- *Ioan. 4.*
lium hominis nominauit: ſicut etiam alibi de ſua carne loquitur, Nunc glorificatus eſt Filius *Ioan. 17.*
hominis. Iudæi igitur qui ſemper in Deum offendunt, duplicẽ blaſphemiam aduerſus Chri-
ſtum exercent. Aliqui in carnem impingunt, hoc eſt, in filium hominis, cum Prophetam,
non Deum exiſtimantes, quibus veniam dedit: id enim initium erat prædicationis, quum
nondum capax erat mundus, vt Deum illum eſſe crederet, qui homo apparebat. Atque hinc
eſt quod Chriſtus ait, quòd qui dixerit verbum contra Filium hominis, hoc eſt, in corpus eius
id ei condonabitur. Auſim enim dicere, ne ipſos quidem beatos diſcipulos perfectam ſenten-
tiam de eius diuinitate habuiſſe, antequam Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes eos viſitaſſet:
quum etiam poſt ipſam reſurrectionem ipſum videntes, alij quidem adorauerint eum, alij
vero hæſitauerint, nec tamen ob eam rem damnati ſunt. Sunt alij qui in ſpiritum ſanctum im-
pingunt, atque ita in Chriſti deitatem blaſphemias dicunt, nimirum quòd in Beelzebub prin-
B cipe dæmoniorum eiiceret dæmonia, de iſtis intelligendum eſt, quod ait, Non remittetur *Luc. 5.*
neque in præſenti ſeculo, neque in futuro. Quin & hoc obſeruandum eſt, non dixiſſe Chri- *Obſeruatio*
ſtum blaſphemanti & pœnitentiam agenti remiſſionem dandam non eſſe, ſed blaſphemanti
& in blaſphemia manenti. Quandoquidem nullum eſt peccatum irremiſſibile apud Deum, *Vere pœni-*
in illis, qui verè & ex animo, & vt par eſt, pœnitentiam agunt. *tentibus*

QVID SIT EVANGELIVM. *nullum pec*

Euangelium eſt Dei verbi domini Ieſu Chriſti præſentia, ad humani generis ſalutem in- *catum irre-*
carnati ex ſpiritu ſancto & Maria ſemper virginẽ. *miſſibile.*

DE ANGELIS.

Quæ eſt definitio ſubſtantiæ Angelicæ? Angelus animal eſt rationale, expers materiæ,
hymnis dicendis aptum immortale.

QVOD OPVS SVPERCÆLESTIVM POTESTATVM.

Hymnus irremiſſus, & amor inceſſabilis erga maieſtatem Dei, fortaſſe etiam obſecratio
continua de noſtra ſalute. Cæterum quia ipſi ordines & milites denominantur, reſtat, vt or-
C dinem diſtinguamus, in ordinem docentium, permittentium, punientium, eorumque qui
animabus gratificantur, & qui apud homines permanent. Et quemadmodum diſcrimen or-
dinis in ſupernis poteſtatibus cognouimus, ita quoque ſtationis, & ſcientiæ diſcrimina ſunt, *Simile.*
Throni ſcilicet, Cherubim & ſeraphim, qui continuo & ſine vllo mediatore aut interprete à
Deo condiſcunt, vtpote cæteris ſublimiores & Deo propinquiores, & ab iis erudiuntur infe-
riores ordines, atque ita deinceps cæteri pro ſuo gradu: poſtremi autem omnium ſunt Angeli, *Angeli ho-*
qui & hominum pædagogi ſunt cenſendi. *minum pæ-* *dagogi.*

QVID SIT HOMO.

Homo eſt animal, intellectu præditum, & quod ſentit diuinam mentẽ, vitæ æternæ ca-
pax, & huius ſpoliatione mortale: huiuſmodi eſt igitur ratio hominis ſecũdũ terreſtre plaſma.

HOMINEM COMPOSITVM ESSE ET NON SIMPLICEM, NEQVE EX SIMILARIBVS PARTIBVS SED EX

incorporali mente, & corpore concupiſcibili, ſiue animali.

Vt docuit Paulus. Qui carni concupiſcibilem vim animæ attribuit, quam & carnem ap- *Gal. 5.*
D pellauit, cui adiuncta quoque eſt voluntas, eamque militare ait contra ſpiritum: ſed enim
militare nequit, quod motu deſtituitur, & voluntatem propriam non habet. Hanc igitur car-
nem aduerſus Spiritum ait depugnare, non eam quidem immobilem, aut inanimalem. Na-
turalis enim affectionum motus ei inſitus eſt, cum quo caro nominatur, vt in epiſtola ad Ro-
manos manifeſtius interpretatus eſt, declarans motum, qui in carne eſt, confligere aduerſus
mentem, & inuicem oppugnari, vt reni nequaquam eandem cum mente, ſed prorſus diuer-
ſam. Gaudeo, inquit, lege Dei, ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem *Rom. 7.*
membris meis, bellantem contra legem mentis meæ, & in captiuitatem me redigentem.
Hanc voluntatem, & animam proprie appellauit Paulus, diſtinguens eam à Spiritu, cum di- *Ibidem.*
cit, Deus ſanctificabit vos perfectos, & integrum Spiritum veſtrum. Et corpus & animam *1. Theſ. 5.*
ſine culpa conſeruet in aduẽtum Domini noſtri Ieſu Chriſti. His verbis Spiritum & animam
pro integro homine exponens, optanſque eum ſanctificari: ergo eum deſignauit ſpiritum,
qui ſanctificandus eſſet, hoc eſt, mentem humanam. Animam deinde & corpus tabernacu- *Anima.*

Voluntas. lum terreſtre appellat, vt ſecundum hanc diſcriminationem triplex ſit homo terrigena, men- A
talis ſiue intelligens, concupiſcibilis, corporalis. Voluntas porro ſiue anima, in qua eſt vis
concupiſcibilis, vnita eſt menti & corpori humano. Inualeſcente igitur mente, totus homo
efficitur mentalis, quanquam implicatus ſit carnalibus cõcupiſcentiis, ſecundum prædictam
Mens. hoſtilitatem & contentionem in homine inuicem inter ſe pugnantis rationalis & irrationalis
non quidem dominantis ſed dominum patientis. Cæterum principalis dicitur mens, quate-
nus princeps eſt & dux corporis animalis. Homo igitur, ſecundum principatum mentis, par-
ticeps eſt deitatis, quum ſit animalis & mentalis, ideóque dicit, Qui vnitur domino, vnus
ſpiritus eſt.

ATHANASIVS ARCHIEPISCO-PVS ALEXANDRIÆ, CVM SVIS COEPISCOPIS, AD OMNES VBIQVE PER ÆGYPTVM, SYRIAM, PHOENICIAM,

& Arabiam fratres, fidem & ſalutem amplexantes, orthodoxos, Epiſcopos in Domino SALVTEM. B

QVotquot impietatem conſpicitis inſurgentem aduerſus pietatem, nouis
prorſus vocabulis, inſidioſa hypocriſi, tumultibus, ſeditionibus, atque adeo
Exhortatio verberibus, vulneribus, & cædibus ſubducere vos tanquam è tempeſtate
in portum & conſeruare debetis, non admiſcentes vos impietati eorum,
qui indignis modis tractant vnam veramque Trinitatis deitatem, Filium-
que à Patre abalienant, Patremque à Filio diſiungunt, neque item admi-
ſcentes vos tumultibus eorum, & homicidiis: ita enim à nobis, qui nos ipſos, eóſque qui no-
bis obtemperant, ſaluos optamus, agitur. Et iam pridem manifeſtam Arij hæreſim, eorum-
que hypocriſim, qui fictis verbis ſimpliciores ſeducunt, refutamus, & ab eorum inſolentiis
turbationibúſque ſegregamur: Lugentes interim eorum facta, quibus cauſam præſtant, vt
nomen bonum male audiat, atque id ſtudio habemus, vt & in nobis & noſtris ſeruetur fidei
modeſtæque conuerſationis diſciplina. Et ad ea ſtudia adhortamur, & vos quotquot iam iſtis
hominibus obſiſtitis, & quotquot nondum ad hunc zelum exciti eſtis, aut nondum intelle- C
xiſtis ſolui Chriſtianiſmum, & callide ſub alia ſpecie diabolum oppugnare Eccleſiam, & tan-
quam nauem in vndas deprimere. Quòd ſi nobis ſcribere, & ſuper ea te communicare vo-
lueritis, libenter recipiemus veſtram concordiam, conſpirationem, & orationum conſortia:
neque ei rei impedimento erit diſtantia locorum: indicamúſque vobis, & ſi iam longo tem-
pore hæc peſtis incubuit, nihilominus tamen in pleriſque populis & Epiſcopis decus Apoſto-
licæ fidei remanere, quanquàm nonnulli vi, verbiſque fallacibus populum detineant, & mul-
Idem & Dei opus & Filius Dei non eſt. ti Epiſcoporum, tum formidine illuſtrium virorum in vrbibus, tum gloriæ ambitu, ea quæ
ſentiunt, diſſimulant, & quæ non ſentiunt, præ ſe ferunt. Qui ſi iſtis affectibus non terreren-
tur, ex paucis verbis veritatem agnoſcerent, fieri ſcilicet non poſſe, vt idem & dei opus, & Fi-
lius dei ſit, neque ſpiritum ſanctum creaturis adnumerari debere, deique aduentum non vt
creaturæ aduentum exiſtimandum, neque enim in ſerui aduentum credimus. Quin & dei-
ficam eſſe ſpiritus gratiam approbamus, per quem fit vt dij efficiamur, & dei templa redda-
mur: hæc tametſi paucis dicta cuilibet Chriſtiano ſatis manifeſta ſunt, quum ab initio præ-
dicatam veritatem retineamus, in qua permanentes æternam ſpem ſuſcipimus: ſymbolum D
Filium conſubſtantialem Patri ex concilio Nitrno. igitur, teſſeráque fidei noſtræ eſt conſubſtantialis Trinitas, deus verus, ex Maria genitus ho-
mo: qui autem iſtis non aſtipulatur, anathema eſto. Hæc enim ſcripta magni concilij Nicen-
ſis volunt conſubſtantialem ſcilicet Patri Filium eſſe & ſpiritum vnà cum Patre & Filio con-
glorificari: deum verum filium dei, incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, in cælum aſcendiſ-
ſe, venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

A ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, REFVTATIO CONTRA HYPOCRISIM MELETII ET PAVLI SAMOSATENSIS, *de conſubſtantialitate.*

HOmo ad ſimilitudinem Dei factus eſt, nec tamen eſt homo, Deus: non enim quod alteri ſimile eſt, id idem eſt cum ipſo, cuius ſimilitudinem gerit. Nam ſimile eſt regnũ cælorum ſagenæ & ſementi, nec tamen eſt quicquam horum Regnum cælorum. Simile item eſt regnum cælorum patrifamiliàs, qui doctus eſt in regno cælorum, ſed tamen nequaquam eſt paterfamiliàs, & alia huiuſmodi compluria, quæ ſimilitudine coniunguntur, vt in corporibus lupus cani ſimilis, ſed non canis: & ſtannum argento, ſed nequaquam argentum: & æs auro, at neutiquam aurum: & coccus ſanguini, ſed non ſanguis: & calx niui, ſed non nix, vt quæ tantummodo talia appareant. Deo igitur non eſt ſimilis Fi- B lius, cum Deus ſit, ſed vnum cum eo, ſicut in ſcriptura proditur, Ego & Pater vnum ſumus, vbi deitatem per illud quod vnum dixit, interpretatus eſt, deitatem, inquam, non qualis eſt in deificatis, vt iſtam cum illa compares. Non enim deus qualis homo, qui ſecundum ſimilitudinem Dei factus eſt, reſpectúque ſimilitudinis, non natura Deus nominatur: neque Filius Dei in hanc ſimilitudinem profectu virtutis euehitur, ſecundum quod de nobis dictum eſt Filij Dei ſumus, & ſi manifeſtatus fuerit, ſimiles illi erimus: vbi autem ſubſtantia, ibi neque in maius aut minus profectus eſt. Nam id quidem in homine locum habet, in Deo non habet, quum ſemper ſit idem, neque iam minor, poſtea vero maior, vt pote Deus. Chriſtus enim heri & hodiè, idem eſt in æternum. Qui igitur Filio adimit, ne ſit conſubſtantialis Patri, ſed ſimilem illum ſtatuit, deum eũ eſſe negat. Itidem quoque, qui eum ideo conſubſtantialem vult, quod naturam ſimilem ſubſtantiæ diuinæ habeat, is aliam ſubſtantiam inducit, vt pote quæ non eadem, ſed ſimilis ſit diuinæ ſubſtantiæ: non igitur iſte, quidnam ſit natura Filius, decenter effert, quum non ſentiat eum ita conſubſtantialem Deo eſſe quemadmodũ C homo ex ſubſtantia humana homini ſimilis eſſe perhibetur: ſi autem non ita vt homo ex homine, ſecundum ſubſtantiam, Deo Filius par eſt natura, ſed ex ſimilitudine aliqua quaſi concolor habetur, veluti ſimulachrum quod cum homine lineamentis conuenit, aut vt homo Deo aliqua in re ſimilis eſſe cenſetur: certum eſt enim qui ita opinatur, etiam ſi maxime iactitet conſubſtantialitatem, nihil tamen tale in animo ſentire: non enim, vt in vſu eſt conſubſtantialitatem intelligi cupit, quæ intelligenda eſt de vna atque eadem ſubſtantia. Sed omnino præter vſum vocabulum vſurpat, & vt calumniari poſſit, vocẽ eam ethnicam dicit, quum tamen vox ea nunquam in alio ſignificatu pro conſuetudine ethnica ponatur, quàm vt eandem naturam deſignet, quod ipſum credendum eſt in Patre, Filio, & Spiritu Sancto: ſimul igitur iſte & vim vocabuli conſubſtantialitatis ſubuertit, & naturam ſubſtantiæ adulterinæ denominat, cum eam opus velit, non ſobolem: Quocirca ſatis credibiliter & ſcitè adiungit hanc dictionem impaſſibiliter, non vt calumniam paſſibilitatis detraheret. Quis enim deum paſſibilem dicit? ſed vt eum factum, creatumue à Deo non genitum, ex Deo proceſſiſſe perſuadeat, quaſi iſtiuſmodi progreſſus & enixus paſſionibus obnoxius ſit: quemadmodum ſo- D liti ſunt dicere, qui progreſſum naturalem, vt paſſionem repudiant, & quam ipſi dicunt ſubſtantiæ facturam, vt paſſionibus liberam, vacuam commendant, quanquam factura ipſa, ſi humanitus capiatur, & motum habeat, & ex motu laborem, quæ aliena ſunt ab opifice Deo, tamen generationem impatibilem, per iſtiuſmodi expoſitionem, Filij progreſſum intelligentes, Spiritum alienum à Patre & Filio commonſtrare nituntur, eò quòd eius progreſſus, non natiuitati, ſed proflatui ſeſe aliis impertienti, pro anhelitus ſimilitudine ex ore prodeuntis, & recipientem ſe ſanctificantis, ſimilis habeatur, nimirum pro voce ſua qua ſpiritus dicitur. Atqui impoſſibile in Trinitatis gloria Spiritum conglorificari, niſi ex Deo per Filium progrediendi modo, non autem fiendi ratione naturam habeat (vt ipſi aiunt) Non enim factura cum factore, neque ſeruus cum domino conglorificari debet: neque quod ſubſtantiam diuerſam à natura dei receperit, idem cum dei natura fuerit (vt ait Ioannes) quoniam in nobis eſt, ex Spiritu quem dedit nobis.

Quod alteri ſimile eſt nõ eſt idem cum ipſo cui ſimile eſt.

Filius non eſt Deo ſimilis eur

Luc. 10.

1. Ioan. 3.

Hebr. 13.

Filij diuinitatem negat, qui dicit illum Patri ſimilem.

Samoſatenſis calliditas.

Spiritum S. alienum dicunt à Patre & Filio dicus Samoſatenſis.

Abſurdũ.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI A
ALEXANDRIÆ IN EVANGELIVM DE SANCTISSIMA NOSTRA DEIPARA, SERMO IN QVO ANNVNTIATIONIS *& incarnationis myſteria recenſentur.*

Concionatorem quid ſpectare deceat.

SAcros ſacrarum rerum præcones non ad imbecillitatem lectionis, ſed ad
eam quæ requiritur vim materiamque, & cauſam ſpectare oportet, quas
præ oculis habentes, ita demum de eo quod denunciatur, deſtinationem
coniecturamque facere debemus. Quocirca etiam nunc ad prædicatio-
nem diuini Euangelij de deipara & matre Dei nos conferentes, concio-
naturi ſcilicet ad cœtum conuentumque iſtius feſtæ diei, neceſſum eſt in
Argumentum.
argumento ſanctiſſimæ & nulla carne veſtitæ Trinitatis, vt etiam vnius ex
illorum numero incarnationem celebremus. Niſi enim diſerte prius & diſtincte de Trinitate
diſputatum fuerit, quomodo ea quæ vnius perſonæ propria peculiariáque ſunt, diſputari po- B
terint? Quapropter neceſſum eſt vt inde petito initio, tranſeamus ad ea quæ ad incarnatio-
nem ſpectant, atque ita quæ Euangelij ſunt quaſi per ſubauditionem conſequentur. Ac pri-
mum hoc memoriæ ſubiiciendum, feſtum hoc vnum eſſe ex dominicis feſtis, atque adeo pri-
marium & prorſus venerandum, vtpote quod pro ordine & digeſtione rerum earum quæ in
Euangeliis de Chriſto prædicantur, ſacroſanctum habeatur: quippe in quo de filij Dei è cæ-
lis deſcenſu agatur. Nos enim eum è cęlis deſcendiſſe credimus, quemadmodum & eundem
aſcendiſſe confitemur. Oportet igitur inſiſtentes diuinæ prædicationi inde auſpicari, vnde re-
bus ſua diſcrimina obuenire queunt. Credimus igitur in Patrem, & Filium & ſpiritum ſan-
Trinitas.
ctum, Trinitatem ſcilicet perſonarum indiſſolubilem, inter ſe diſtinctionem & vnitatem in-
confuſam poſſidentem. Non enim ſecundum interualla locorum diſtinctionem trium ſan-
ctarum perſonarum conſtituimus, aut confuſaneam vnitatem, ſed inexemptibilem diſtin-
ctionem, & inconfuſam vnitionem, cui nomen eſt deus ſecundum vnam ſingularitatem ſub-
ſtantiæ. Siquidem vnum deum in Trinitate perſonarum confitemur: deum, inquàm nullo
principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum, ſingulis tamen perſonis proprietatem C
attribuentes, in Patre naturam ingeniti, in Filio geniti, in Spiritu Sancto procedentis: nullo
principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum Patrem glorificantes, nullo principio in-
choatum aut tempore circunſcriptum Filium prædicantes, nullo principio inchoatum, aut
tempore circunſcriptum ſpiritum ſanctum confitentes: non tamen vt prior ſit Pater, poſte-
Simul ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus.
rior Filius & Spiritus Sanctus, ſed, quòd ſimul & pariter ſint Pater & Filius, & Spiritus ſan-
ctus, ſecundum vnam & nunquam inchoatám, extemporalémque, & ſuperſubſtantialē vni-
tatem naturæ: venerantes, vnum deum, in tribus proprietatibus credentes, veréque glorifi-
cantes, non vt alium deum priúſque exiſtentem Patrem, & alium deum Filium poſtea ſuper-
inductum, & alium deum ſpiritum ſanctum poſtmodum excogitatum, ſecundum blaſphe-
mias hæreticorum, ſed vnum deum in tribus ſubſiſtentiis prædicantes, in quibus vna ſit ſub-
ſtantia, vis & efficacia, & quæcunque huius generis circa ſubſtantiam conſiderari poſſunt,
& diuinitus in ſacris literis, & hymnis prædicantur. Et vt formulam demus ſermoni noſtro,
conſummationem, ac plenitudinem, ea quæ in ſacris literis celebrantur, tenere oportebit.
Sed quænam ea ſint, & circa quænam verſentur, deinceps audiemus: nimirum eum increa-
tum, incorporeum, intemporeum, expertem initij, ſempiternum, indeſinentem, infinitum, D
æternum, incognitum, ineffabilem, nulla figura delineatum, imperſcrutabilem, deum deo-
rum, dominum dominorum, Regem regum, ſummum Imperatorem, creatorem, opifi-
cem, lumen, vitam, ſanctitatem, bonitatem, immortalem, omnipotentem appellari, & quæ-
cunque alia excellentiam huiuſmodi, & naturæ rationem præ ſe ferunt. Non quod ſingula
iſtorum ſubſtantia eius ſint, ſed quòd circa ſubſtantiam eius verſentur. Veluti quum duo
pluráue ad vnum, cui attribuuntur, referri intelligimus, quod coaceruationem plenitudi-
némque diuinitatis in ſcripturis nuncupamus: non quod ad vnam tantummodo perſonam,
ſed æque ad quemlibet ex Trinitate pertineant. Quapropter vnigenitus deus ait, Omnia quæ
Ioan. 14. habet Pater, mea ſunt, & ad Patrem loquens, Omnia mea tua ſunt, quemadmodum & tua
Luc. 10. mea, & glorificatus ſum in iis. In omnibus enim quibus glorificatur Pater, illis ipſis quoque
glorificatur filius, & ſpiritus ſanctus. Atque hinc perfectus deus Pater dicitur, & perfectus
deus filius, & perfectus deus ſpiritus ſanctus, quoniam ſinguli non deſtituuntur plenitudine
deitatis,

A deitatis, ſed æqualitatem habent omnium earum proprietatum, quibus æqualiter plenitudo diuinitatis intelligitur. Ex deriuatione ἴσου, hoc eſt, qualis ἰσία nominatur fœminea terminatione, quæ eſt æqualitatis multorum complexio & cauſa. *ἴσος & ἰσία quid.* Quibus enim æqualis ſubſtantia eſt, diuerſis interim proprietatibus, ea æqualia ex æqualitate quæ ἰσία eſt Græcis nominantur, dicta videlicet quaſi ὁσία, hoc eſt, ſanctitas: huic vocabulo ἰσία ſi conuerſione iota in ὀμικρὸν, deinde adiicias ὑψιλον, οὐσίαν facies, quæ ex hac etymologia quaſi interpretari poteſt, quædam ſubſtantia effectrix plurium, quæ in eandem vnitatem, vnde ſunt, quaſi in ſuam ſummam conferuntur. *Οὐσία vnde* Nam ita ad hominem ſecundum imaginem Dei factum reſpicientes, pro regula tradimus turbã earum proprietatum, quę in eius natura ſunt, ſubſtantiáque eius appellamus, quę, & ipſa eſt complectio, & comprehenſio multorũ, quæ totũ illum aceruum ad vnũ refert, qualia ſunt, eum creatum eſſe, intelligentem eſſe, rationalẽ, animatum, corporalem, paſſibilem, fluxum, temporalem, mortalem, fœcundum, corruptibilẽ, vegetabilem, mutabilem, alternabilem, triſtitiæ obnoxium, aliáque huiuſmodi ſecũdum analogiã, rationémque æqualiter ad huius naturã relata æqualitas quædã, hoc eſt ἰσία, mutatione deinde adiectionéque liB terarum οὐσία appellari poteſt, atque ita deinde hoc ipſum pro plenitudine conſummationéq; humanæ naturæ accipitur, eò quòd aggeſtu ſui impleat eius integritatem: *Cur hominem ad imaginem Dei factũ dicamus. Hominis proprietates.* in quibus illud animaduertendum, quod nihil earũ proprietatũ, quæ in humana natura ad eius plenitudinem conſtituendam cernuntur, ſubſtantiam ſiue perſonam poſſe dici, ſed promiſcue & libere, quum in genere coaptantur, ſubſtantiæ nomen accipit vniuerſitas illa, integerque aceruus proprietatum humanarum: peculiariter vero & ad vnum relata, perſona dicitur. Quum igitur communiter in multis iſtiuſmodi conſiderantur, ſubſtantia nuncupatur: quum in vnum proprie conferuntur, perſona ſiue ſubſtantia nominatur. *Simile.* Et ſicut rurſus hominem ad imaginem & ſimilitudinem dei formatum, ſimul in eo & mentem, & rationem, & ſpiritum contemplamur, neque in iis aliud alio prius aut poſterius iudicamus, ſed pariter conſiſtere, & quum de vno loquimur, Trinitatem tamen in animo cogitamus, quaſi ſi mentem ingenitam, verbum antem genitum ſtatuas, idemque illud literis comprehenſum & atramento ſcriptum emiſſum dicas: ita quoque in omnium deo, Patrem, quaſi mentem quandam, ingenitum, Filium vt verbum genitum, eumque emiſſum cenſeas, in tempore, quod placuit paternæ voC luntati, non quidem vt vox, quæ effertur ad tempus, momentúmque aliquod, & pro vſu rerum datur, ſed vt verbum ſubſtantiale ſolidum, & re ipſa ita conſiſtens vt genitum eſt: poſtquàm enim ſemel è Patre produt, ὑποστάσις eſt, ſubſtãtia eſt, ſtatũ indiſſolubilem, ex quo genitũ eſt, poſſidens. *ὑπόστασις quid.* Nam hypoſtaſis ſua interpretatione deſignat id quod ſubſiſtit, hoc eſt, quaſi ſecundo ordine conſiſtit: Siquidem pater quatenus eſt author geniti, Filium vt genitum ſub ſe habet. Quapropter Euangeliſta loco huius præpoſitionis ὑπὸ, quod eſt ſub, præpoſitionem, apud, in Euangelio repoſuit, In principio, inquiens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. *Ioan. 1.* Æquiualentia igitur ſunt & eodẽ ſignificatu. vltrò citróque recurrunt hæ voces ὑπὸ & πρὸς additæ nomini ὑποστάσει ergo eſt Filius, vt ſub aliquo ſtatum ſuum, id eſt, ſub patre habens, & non à Patre ſegregatus, ſed apud Patrem ſemper exiſtens, neque aliam voluntatem ſeorſum à Patre ſuo poſſidens, neque aliam poteſtatem, neque aliam operationem, imo nec diuerſam ſubſtautiam obtinet. *ὑπὸ & πρὸς idẽ ſignificant.* Sed quæcunque poſſidet Pater, Filius quoque vnà poſſidens, conſubſtantialis, & Patri, & Spiritu Sancto recte perhibetur. Idem ille, quum ſit ex voluntate illa Paterna antiqua & vera, magni paterni conſilij Angelus, admirabilis, item conſiliarius, & iampridem Verbum patris, vbi multifariam multiplicitérque patribus per ProphetD tas loquutus eſſet, his vltimis diebus loquutus eſt & nobis, incarnatus, & homo factus eſt, *Heb. 1.* idemque (vt ait ſcriptura) etiam ſecula condidit. Neque prodigioſis numinibus ſuam commiſit prouidentiam, vt ethnici blaterant, ſed eam ipſam omnium rerum curam, approbante cooperantéque Spiritu ſancto, in ſe ſuſcepit. Siquidem communionem eiuſdem, & vnius prudentiæ operationiſque præ ſe ferens, ad hunc modum loquitur, Pater, inquit, vſque dum operatur, & ego operor. *Ioan. 5.* Non enim per aliam prouidentiam Pater, per aliam Filius, ſed per vnam eandémque ſubſtantialem deitatis efficaciam operatur. Quemadmodum à præcone illo prædicatur, qui quum ſit ſplendor gloriæ, & ſigillum ſubſtantiæ eius, hoc eſt, Patris, omnia ferens verbo potentiæ ſuæ, expiatione peccatorum noſtrorum conciliata, conſidet ad dexteram Maieſtatis in excelſis. Sermo autem iſte iteratus in eandem ſententiam coit, ſi conſideres ſplendorem iſtum eſſe veluti radium vere ſolarem, ab orbe vere ſolari indiſcretam habere emicationem & characterem eſſe, & ſpecimen ſubſtantiæ eius, per quam ipſe Pater exprimitur, & repræſentatur: *Simile.* vt enim annulo ſignatorio ſpecies aliqua effigu-

N

ratur, quam & imaginem expreſſam, & ſigillum appellamus, nihilque, quatenus ad A
ſuos pertinet, deficit ab exemplari ſuo: ita quoque Filius eandem cum Patre formam gerit.
Non enim euariat impreſſa imago ab imprimente ſignaculo, ſed incommutabilis perſeuerat,
iuxta ſculpturam annuli, ſiue in cera, ſiue in auro ſignaculum illud effigiatum ſit, pro ratio-

Filius eſt ſigillum incommutabile patris.

ne regij numiſmatis, ita quoque diuinus character Filij, ſubſtantiæ Patris incommutabile
ſigillum eſt, ferens omnia verbo potentiæ ſuæ, ſecundum ſuum ipſius exemplar, carnique
ſuæ, quaſi ceræ, eum typum formámque impreſſit. Non enim eſt impoſſibile vel incredibile,
vt tempore Patris voluntati grato, vti character (ſiquidem & character eſt) incarnationem
in ſe configuraret, qua veluti pro cera, aut quaſi pro auro vſus videri poteſt, quemadmodum
totum illud myſterium ineffabilis huius & inenarrabilis incarnationis nonnihil ſuboſtendit.
Id enim adhuc ineffabile & inenarrabile permanet ob rationem creſcẽdi. Siquidem pro mo-
dulis gradibuſque creſcendi, de eius carne ſentiendum, non quòd ſimul eodem temporis mo-
mento abſolutus ſit, quòd in cera effigienda ex impreſſu ſigilli animaduertimus: ſimul enim
ſuper multis & in multis ceras annuli ſignatorij effigies induci poteſt: contra, in diuina incar-
natione non ſtatim ſimul ſed per incrementum perfectitudo intelligitur. Quod ipſum quo- B
que facile intellexerit, quiſquis habet mentis ſubtilitatem, ac vrinandi peritus ſit, & in pro-
funditates animalis corporis, quod & ineffabiliter, & inenarrabiliter ſeminatur, intellectu
deſcendere poſſet, ac perſpicere primum illic, ſubſidente genitali ſemine, paulatim id in mi-
nimam coaleſcere particulam, & per gradus incrementum capere. Neque enim illud ipſum
in rebus noſtris ſatis perſpicitur, niſi quatenus imaginando obſcuris veſtigiis indagamus. Se-

Verbi diuini incarnatio.

cundum igitur creſcendi rationem diuina verbi incarnatio progreſſus fecit, non quidem ſeor-
ſum diuina increſcente forma, vt ſimul vnà concreſcente, ſed creſcente animali carne ad ſo-
lidam eam integritatem, qua homo perficitur, dum in vtero geſtatur, idcóque nouem men-
ſium lege hominum ritu eius partus abſolutus fuit. Atque hinc eſt quòd Chriſti incarnatio
ex Deo perſonam ſuam habeat, non humanitus ex homine. Siquidem iuxta diuinum cha-
racterem, humana eius forma ſtatum ſuum accepit, vnitione ſcilicet cum anima, atque ita
ſit, vt Chriſtus duo pariter ſit, & vnum ſingulare, vnúſque item ſit, & non duo, & rurſus duo,
& nequaquam vnum eſt ſecundum rationem duarum naturarum: & vnus, non duo, ſecun-

Dua voluntates & dua operationes in Chriſto.

dum vnitatem ſubſiſtendi. Ideóque duas voluntates prædicamus, ſed nequaquam duos vo- C
lentes, aut duos operantes, ſed vnum volentem ſecundum vnitatem perſonæ: contra, duas
voluntates, & duas operationes ſecundum peculiarem vtriuſque naturæ rationem. Hoc igi-
tur modo diuinum incarnationis myſterium deprædicantes, hæreticorum blaſphemias repu-
diamus, & in quibus ipſos inter ſe diuerſos relinquentes, tranſimus ad ea, quæ ab Euangeliſta
de Deipara & matre dei enarrantur, audituri illic explicatus ſeriem rei geſtæ. Significamus
igitur tempore beneplaciti paternæ voluntatis, ſub plenitudinem ſeptuaginta hebdomada-
rum Prophetæ Danielis ab ædificatione Hieruſalem, poſt remigrationem captiuitatis Iudæ

70. Hebdomada.

ex Babylone, per Salathiel, & filium Ioſedech, ſummos id temporis ſacerdotes, & ad im-
pletionem trecentorum nonaginta annorum, ſecundum vices ſui ſacrificij ingreſſum eſſe

Zacharias templum Domini ingreſſus eſt, quando ioã nes Baptiſta. Luc. 1.

Zachariam in templum domini, ad incenſum offerendum, apparuiſſeque ei Angelum do-
mini ad dexteram altaris, annunciantem ei de Filio ſuo Ioanne, quem conceptura eſſet vxor
ſua Elizabeth, editurâque eſſet Baptiſtam & præcurſorem Chriſti, ac conceptione deinde per
acta, & menſe ſexto, ex quo prægnans erat Elizabeth, emiſſum eſſe Archangelum Gabrie-
lem à Deo in Nazareth ciuitatẽ Galilææ, ad virginem Mariam, & ingreſſus ad eam Angelus
ſalutauit eã, dicens: Aue gratioſa, dominus tecũ. Etiam hic animaduertimus vocem illã ſaluta- D
tionis Angeli eſſe vocem, quæ pro ſono ſuo quo efferebatur, ſignificationem habuit: verũ eam
ipſam nequaquã fuiſſe filij hypoſtaſin, aut carnem eſſe factam, ſed pro ſuo ſono, loquendique
ratione diuerſam fuiſſe à verbo dei, quod in vterũ virginis pariter deſcendit, prorſuſque blaſ-

Angeli vox non eſt ſubſtantia Verbi.

phemias dicunt, qui autumant vocẽ Angeli fuiſſe materiam ſubſtantiãque Verbi: nobis ergo
ob iſtã execrabilem blaſphemiã, viſum eſt locum præſentẽ annotare. Quum igitur diuerſa ſit à
voce Archangeli, hypoſtaſis verbi & Filij dei, ſimul ac aperirentur aures virginis per Angelicũ
ſonũ, introgreſſa eſt in eã diuina Filij eſſentia, adeo, vt nec ipſa virgo hæc cognouerit, cognoue-
rit autem dei filius, quo pacto introierit. Quapropter vt ignara de euentu myſterij conturbata

Luc. 1.

eſt, ſuper verbis Angeli dicentis, Aue gratia plena, dominus tecum, & cogitabat ſecum, qua-
liſnam eſſet ea ſalutatio, vnde ſubſecutus Archangelus ad eam dixit: Ne timeas Maria inueni-
ſti enim gratiam apud deum, Ecce concipies in vtero, & paries filium, vocabiſque nomen
eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius altiſſimi vocabitur, & dabit ei dominus Deus ſolium
Dauidis

A Dauidis Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in ſecula, & regni eius non erit finis. Quin & hic hæſitat virgo, vtpote ad naturam reſpiciens, & de Ioſepho cogitans, cui nupta erat, ad Angelum tale reſponſum dedit, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? & quandoquidem dixerat, o Angele, virum non cognoſco. Tu autem per hoc aduerbium, ecce, quod demonſtrandi vim habet, Ecce, inquiens, concipies, quaſi de tempore iam inſtanti mihi loqueris. Quomodo iſtud fiet, ignoro, ſed dic mihi Angele atque interpretare, quomodo iſtud fieri poſſit? cui reſpondens Angelus dixit, Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, atque hæc eſt, inquit, concipiendi ratio, ita concipies in vtero ſuperuentu Spiritus Sancti, & obumbratione virtutis altiſſimi, atque ideo, inquit, quod natum erit, Sanctum, Filius altiſſimi vocabitur. Illa vero etiamnum hæſitans, ſed tamen optans, Fiet mihi, inquit, ſecundum verbum tuum, & abiit ab illa Angelus. Nam hoc ſignificat Euangeliſta, Angelum ab ea digreſſum eſſe, ne occaſionem relinqueret dicere volentibus, eum ipſum Angelum incolam virginis incarnatum fuiſſe, aut verbum, quod ille inſonuit, aut prolocutus eſt, hominis naturam condidiſſe, ſed quod aſcendente Angelo ſuper- B uenerit in virginem Spiritus ſanctus, obumbraueritque illam virtus altiſſimi, atque ita poſtmodum conſummatus eſt ſalutaris ille conceptus. Quibus iterum neceſſario eſt inſiſtendum conſiderandúmque qua ratione ad virginem dictum ſit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi te obumbrabit: nunquid itidem, vt ad Apoſtolos dixit Chriſtus, Vos autem ſedete Hieroſolymis, donec induamini virtute ex alto, aduemente in vos Spiritu ſancto? idem enim genus promittendi, & eadem ratione intelligi poteſt: quum & hic virtutem ab altiſſimo ſuperuenturam in Apoſtolos, & Spiritus ſancti acceſſum denunciet. Quid igitur? num vt Apoſtolis ſpiritus, & virtus altiſſimi promittitur, ita & virgini quoque promittitur? Quòd ſi eadem ratione huic, vt Apoſtolis, promiſſio facta eſt, itidémque virtus altiſſimi, & Spiritus ſanctus in eam deſcenderit, ſequitur, vt quum in Apoſtolis ea ipſa virtus & Spiritus ſanctus incarnationem non fecerit, neque in virgine virtutem altiſſimi, aut obumbrationem Sancti ſpiritus incarnationem operatam fuiſſe, nec hominem eſſe factum, quanquam etiam alius ſecundum eam conſuetudinem, quæ in ſacris ſcripturis eſt, virtus altiſſimi appellatur. Enimuero, vt in Apoſtolos virtus iſta ideo deſcendit, vt contra omnem aduerſariam virtutem vige- C rent, ideóque ſpiritus ſuperuenit eſſentialiter cum omnibus ſuis dotibus, vt efficaciam acciperent omnibus ſignis, prodigiis & portentis, ad confirmandam, certamque & indubitatam reddendam promiſſionem Chriſti: ita quoque Spiritus ſanctus in virginem deſcendit cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem diuini Principatus adſunt, imbuens eam in gratia, vt in omnibus gratioſa eſſet, atque ideirco gratia plena cognominata eſt, eò quòd adimplenone Spiritus ſancti omnibus gratiis abũdaret, & virtute altiſſimi obumbraretur, quam virtutẽ per omnia tempora conceptus eam habuiſſe confido, & poſt conceptum etiam retinuiſſe: neque enim id temporarium in virgine accidiſſe opinor, ſed per omnia tempora hoc illi datum fuiſſe, quemadmodum & nunc in præſentia & in æternum vſque habet hæc virgo ſibi obumbrantem virtutem altiſſimi, & ſuperuentum Spiritus ſancti, & virtutem altiſſimi, vt ſit gratia plena: ita enim iſthic opinamur omnia illi per gratificationem Spiritus ſancti, & virtutem altiſſimi donata fuiſſe, & nequaquam ſicuti hæretici dicunt, vim ſcilicet quandam, energiámque ſpiritus inditam eſſe virgini, vt incarnatio perficeretur. Nam tametſi ſine ſeminio id factum credimus, tamen non ita loquimur, quod ſecundũ eam diuiſionem gratiarum, qua ſpiritus ſingulis diuidit prout vult, caro iſta formata ſit citra interuen- D tum propriæ eſſentiæ Filij Dei, Abſit. ea enim eſt mens Pauli Samoſatenſis, & reliquorum hæreticorum: verum ita loquimur ſecundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem, virtute & ſpiritu eſſe impletam virginem, tum vt corpus eius ſanctificaretur, tum vt ſalutarem illum fœtum concipere poſſet. Atque ita deinceps diuina Verbi natura ibi ſuum tabernaculum eligens, in ea incarnationem aſſumpſit, & homo factus eſt, non ita quidem, vt potentiam aliquam operandi vim illi inderet, ſed vt in ea naturaliter ſecundum vniuerſam integritatem deitatis, perſona Filij ab initio deus, & vlterior initio, carnem & hominis conditionem indueret. Declaratum enim ſuperius eſt, virtutem regnúmque, atque alia omnia iſtius generis, de quibus in ſacris literis mentio fit, non ita de vnoquoque ex Trinitate eſſe intelligenda, quaſi ſingula eorum perſonam propriam denotent, ſed ita accipi debere, quaſi ea non ſubſtantiam ſignificent, ſed ſubſtantiæ proprietates, atque ita energiam & virtutem circa perſonam eſſentialiter referri, & in commune quidem ea de vnaquaque perſonarum diuinarum prædicari, proprie tamen ſolum ad perſonam Filij incarnatam, &

Ibidem.

Ibidem.

Diſceſſit ab illa Angelus, quid

Cur Angelus dixerit S. S. ſuperueniet, &c. Act. 1.

An virtus altiſſimi apoſtolis polliceatur vt D. Virgini.

Spiritus S. in apoſtolos eſſentialiter ſuperuenit.

Spiritus S. quomodo ſuperuenerit in D. Virginẽ.

Spiritus S. gratia D. Virgini data eſt in æternum.

Incarnatio facta nõ eſt ſine interuentu propria eſſentia Verbi.

homlnem factam pertinere. Superuenit igitur Spiritus ſanctus ſuper eam, & ſanctificauit ip- A
Pſal. 45. ſam, vt in Pſalmis Spiritus dicit, Sanctificauit tabemaculum ſuum altiſſimus, & obumbrauit virtus altiſſimi, corrobotans eam, & diuinæ vmbræ imaginem induxit, vt inde lineamentis collectis, videre poſſet, quatenus poſſibile eſt, deum formæ expertem in ſe concipi.

Virgo deũ in ſe habitantẽ videre non potuit.

Non enim ſuſpicandum eſt, quòd ſecundum ſimplicem natutæ ſuæ proprietatem, virgo in ſe habitantem deum videte potuetit, aut quòd ipſa animata tationaliſque & intellectualis incarnatio conſpicere valuerit, ſed quatenus poſſibile fuit, vtpote obumbrante illam virtute altiſſimi, & vmbras lineamentáque quaſi faciente, vt videtet, quateous fieri poterat, deum in ſe habitantem. Et vt nos ipſi animam inhabitantem in came noſtra poſſidemus, nec tamen quomodo qualiſue ea ſit, conſpicere poſſumus, ſed quaſi vmbtam eius, & lioeamenta ex virtutibus eius & intemis efficaciis colligimus: Tale quiddam tum virgo, tum ipſa rationalis & intelligens anima contueri poterat, atque etiam ounc poteſt, ex potentiis operationibuſque inde prodeuntibus. Atque ſecundum hanc proportionem potius loquendum eſt, qnod deus

Deus fecit hominem ad imaginem Dei, quomodo.

fecerit hominem ſecundum imaginem dei: ſecundum imaginem enim & ſimilitudinem iſtiuſmodi incamationis, & aſſumptæ humanitatis hominem deus fecit, vt in ſe geſtans illud B quod ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei effigiatum erat, oihil ambiguum relinqueret de incarnatiooe & humanitate aſſumpta: Iocarnationis enim & aſſumptæ humanitatis ſpeciem, ſub vna voce ſimul prædicamus, neque ſolum incarnationem annonciamus, ſed vnà cum incarnatione & aſſumptam humanitatem, ne videamur cum impiis hæreticis, inanimatam, mentéque vacuam, & itrationalem incarnationem ſtatuere, ſed ex eo quod dicimus incarnationem & humanitatem ſimul aſſumptam & camem credimus, & animam rationalem & mente præditam ſignificamus. Ideóque & eos qui dicunt ſolam natutam dei Verbi incarnatam, neque adduot eam animatam eſſe, & rationalem & mente præditam, non admodum recipimus, niſi reſoluant, & exponant, quid iis verbis ſentiant, id enim nuper ſimpliciter dicebatur, ſed poſtmodum malitioſè tractatum eſt ab hæreticis, verba ſimplicia deprauantibus. Sanctificata igitur ſuperuentu ſpiritu ſancti virgo & corrobotata, & virtute altiſſimi grauida, eum geſtabat, qui ex ſua propria eſſentia dei erat Filius, pro vnica eius diuinitatis natura, & gignit eundem incarnatum, & hominem factum ſecundum duatum na-

Chriſtum vnum ex duabus naturis.

turarum proprietatem: eundémque duplicem, & vnum ex duobus conſtantem, inconfuſe, C immutabiliter, atque indiuiſim credi oportere ſtatuimus: non quidem deiferum hominem ſed carniferum deum: cæterum neque hoc pro hæreticorum more intelligentes authores Niceni concilij, ſed, vt diximus, ex operatione Spiritus & virtutis altiſſimi, & impregnatione virginis deiferum hominem eum, qui ex virgine prodit, credendum eſſe ſtatuerunt, geſtaſſe eam dei virtutem, & energiam ſpiritus, quæ operata eſt coràm Pharaone & omnibus Filiis Iſraël. Eadem ratione principis Apoſtolorum, verba in actis Apoſtolorum de Chriſto prædicantis, recte quidem ab eo eſſe dicta accipiunt, ſed quæ ab iſtis tortuoſe & malitioſe deprauentur quum ita loquitur, Ieſum Nazarenum, quem vnxit deus ſpiritu ſancto, quæ verba ita noſtri interpretantur, deum ſcilicet in vtero virginis creaſſe hominem ſine vllo ſemine per operationem ſpiritus, eumque vnxiſſe virtute altiſſimi, quaſi oleo exultationis præ conſortibus ſuis (vti ſcriptum eſt) illum ipſum Filium altiſſimi nominauit ſcriptura, quemadmodum
Pſal. 81. & in Pſalmis refertur, loquente Chriſto ad multitudinem. Et ego dixi, Dij eſtis, & Filij altiſſimi omnes: nos igitur talia hæreticorum dogmata intellectúſque reprehendere & corrigere deſiderantes, per præſentem Euangelij interpretationem aſſerimus, non deiferum homi-

Chriſtus eſt vnus ratione vnius perſonæ ſed duplex natura.

nem eſſe Chriſtum, ſed carniferum deum, quatenus deus hominem geſtat integrum, ab- D ſolutúmque. Deus interim perfectus, & homo perfectus, vnus ratione vnius perſonæ, duplex tamen natura. Hunc igitur hominem quem dicimus, quod verbum geſtauerit, hunc ipſum Deus Pater, quum illi placuerat, cooperatione Sancti ſpiritus, vnà ſimul collaborante Filio inunxit Spiritu Sancto, tribuens ei omnem efficaciam, eundemque virtute altiſſimi circumcinxit, vt poſſet ſuſtinere omnem aduerſariæ poteſtatis impetum, & operari: deinde curationem in populo. Siquidem & tentari ſe à ſatana non recuſauit, & omnem humilitatem & paupertatē in came ſua perpeſſus eſt, & quemadmodum de eo magnus ille præco vociferatur dicens, Illud impoſſibile infirmũque legis quatenus ea imbecillis erat ob carnē, deus miſſo
Gal. 4. filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati & de peccato condēnauit peccatũ in carne. Quapropter Filius dei carne indutus homo factus eſſe dicitur, quemadmodũ & alibi Apoſtolus dicit, Quũ veniſſet plenitudo temporis, emiſit deus Filiũ ſuum, factũ ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Atque hinc annotandum, quod primũ Filius à Patre mittitur,

& tum

A & tum demum naſcitur ex fœmina, non quod primum naſcatur è fœmina, & tum demum
mittatur à Patre, ſed primum eius miſſio à Patre eſt, ac tum denique ſuccedit eiuſdem nati- *Pater prius mittitur*
uitas è fœmina, vt quum verbis iſtis Apoſtolicis conſentiant Prophetæ, qui Filium referunt *quam naſ*
miſſum eſſe. Et primum in Eſaia, ipſius qui miſſus eſt, verba auſculta, Ego ſum primus, & *catur ex fœ*
ego ſum vnus in æternum, & manus mea fundauit terram, & dextera mea ſtabiliuit cælum: *mina.*
& egrediens in tempore operationis coniungit dicens, Et nunc dominus miſit me, & ſpiritus *Eſa. 48.*
eius: manifeſto ſeipſum per hæc declarans, quòd ipſe deus, qui fecit cælum & terram, hæc *Eſai 42.*
dicat, Et nunc dominus miſit me, & Spiritus eius: etiam per Zachariam loquens, Oblecta- *Zach. 2.*
re, inquit, & lætare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui. Et defugient
gentes multæ ad dominum in die illa, & cognoſces, quòd dominus omnipotens emiſerit me,
Iam inde & ipſe incarnatus de ſeipſo ſuis verbis confitetur: Miſſus ſum à Patre, inquit, Et mi-
ſit me Pater, eadem multis ſermonibus conteſtata reddidit, Ergo non vt homo miſſus eſt,
ſed vt deus & homo Filius à domino Patre. Quale etiam illud eſt, Pluit dominus à domino
Patre, additum eſt à domino: quale quoque & illud eſt. Dixit dominus domino meo. Acci- *Pſal. 109.*
B pit autem in his verbis thronum Dauidis corporaliter ex ratione proſapiæ, qua Pater illi Da-
uid fuit. Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Attende quæſo *Luc. 1.*
ſententiam & dogma, quod hac interpretatione conſtituitur. Rimantur enim omnia hære-
tici ſeſe inuicem adhortantes, & fallacioſe quærunt, an acceperit thronum Dauidis Patris ſui,
& regnauerit ſuper domum Iacob in æternum? & num iſta ſubſequuta ſint poſt incarnationē
eius? quibus ita reſpondemus, non obiter, ſed cum quadam obſeruatione verba iſta atten-
denda eſſe quum Angelus dicit. Et dabit illi dominus ſedem Dauidis, neque enim addidit,
vt confirmaret aut corroboraret, ſed ſimpliciter loquutus eſt, dabit. Et iam hinc ex vi eorum *Luc. 1.*
quæ ex hoc verbo colligũtur, quærẽda dubij iſtius ſolutio eſt, eò quod, dabit, pronunciauerit, *An Deus*
vt transferret hunc thronum. Quemadmodum & ipſe Chriſtus interpretatur, ad Iudæos lo- *Chriſto de*
quens: Idcirco auferetur regnum à vobis, & dabitur genti facienti fructus eius. Ergo capiens *derit ſedem Dauidis.*
Chriſtus thronum Dauidis tranſtulit illum, & dedit ſanctis Chriſtianorum regibus, vt con-
uerteret eos ad domum Iacob, qua tradita in opprobrium, & direptionem, regnabit in Chri-
ſtianis in æternum, & regni eius non erit finis. Non enim populo vlli alij reſidui ſunt prophe-
C tæ, ſecundum viſiones Danielis, ſed hunc ſolum meſſiam eſſe prædicant, & regem agnoſcunt,
perſeuerantem vſque ad ſecundum ſuum ipſius aduentum: quo tempore quum venerit, ma-
nebit rex in ſecula, & regni eius non erit finis. Siquidem genitus ex virgine, & conſumma- *Chriſtus in*
tis omnibus quæ ad negotium mortis & crucis pertinebant, poſt reſurrectionem ad ſuos aie- *æternum*
bat, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Ecce iam inde regnare incepit, & præ- *manebit*
dicatur Chriſtianorum rex, quemadmodum in exordio precum ſuarum ſe inuicem adhor- *Rex.*
tantes, atque in cœtum conuocantes clamare ſolent, Venite adoremus & procidamus coram *Ioan. 10.*
Chriſto rege noſtro: & illud itidem, Is qui venturus eſt in magno ſuo & illuſtri aduentu, per-
manebit regnans in æternum, & regni eius non erit finis. Et quandoquidem ipſe rex eſt qui
natus eſt ex Virgine, idémque & dominus & deus, ea propter & mater quæ eum genuit, &
regina, & domina, & deipara proprie & vere cenſetur, licebitque nobis ita congruenter di- *Virgo Ma*
cere, dum ad ipſam & ad eum, qui ex ea genitus eſt, carniferum filium reſpicimus: Nunc *ria Regina*
ſcilicet adeſt regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumamicta, variegata, eo quod ſe- *& domina*
cundum ſexum fœmineum, regina & domina & mater dei appellari debeat. Eáque nunc *proprie di*
vt regina aſſiſtens à dextris Filij, vbique regnantis, quaſi in veſtitu deaurato, incorruptionis *citur.*
D & immortalitatis, circumamicta & variegata, ſacris & ſolennibus verbis celebratur, non
quidem ſecundum ſpiritualem ſimplicitatem, aut quaſi ſine corpore & carne aſſiſtat, ſed
quod induta ſit (quantum ſpectat ad ſanctiſſimam eius carnem) incorruptibilitate & im-
mortalitate. Variegata rurſus eſt, quantum attinet ad oſſa ſanctiſſima, quæ eius carnem ſuf-
fulciunt. Nam ex carne eius, & ex oſſibus eius, veluti ex veteri Adamo nouus iſte Adam,
vt vicem eius expleret, coſtam ſibi finxit, nimirum iſtam incarnationem, eámque ſemel
indutam perpetuo geſtat. Ac proinde iſta noua Eua mater vitæ appellatur, variegatáque
permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterum at- *Mater vitæ*
que iterum, & ſemper & vndequaque beatiſſimam. Sicuti ergo quum ad ipſum reſpicimus, *virgo dici tur.*
regem, dominum, & deum appellamus: ita quoque quum ad eam oculos, reiicimus, reginã, *Simul*
dominã, & deiparam eſſe animaduertimus, idque contẽplatione oculi mentalis. Adeſt regina
à dextris tuis, veſtitu deaurato circumamicta, variegata. Et iã ſcilicet, audi filia Dauidis & Abra-
hæ, & inclina aurẽ tuã in preces noſtras, & ne obliuiſcaris populi tui, neque noſtri, qui ſumus

de familia, & domo patris tui. Parentes enim tui ſumus ſecundum generis proſapiæque ratio- A
nem, noſtráque filia es, quia ex nobis genita es: decet enim te matrem, regeneratricem, do-
minam, ac heram cognominari, eò quòd ex te prodiit rex dominus, ac deus noſter: aſſiſten-
tem illi, nobis quidem terribili, tibi autem dulci, omnémque gratiam largienti: qua de cau-
ſa factum eſt, vt gratia plena appellata ſis, vtpote quæ omni gratia abundares, idque per ſu-
Gratia plena deipara dicitur cur peruentum in te ſpiritus ſancti: ideóque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, dei-
tati ſcilicet iſtiuſmodi bonis, & ſpiritualibus contemplationibus. Ad te clamamus, recorda-
re noſtri ſanctiſſima virgo, quæ etiam à partu, virgo permanſiſti, & retribue nobis pro exiguis
iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es: nam ideo his
vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoriis, præcipue in tuum encomium vtimur,
ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura offertur: Tibi
inquam, gratioſæ dominæ noſtræ, reginæ, heræ, matri dei, arcæ ſanctuarij. Ecce iam nunc
& in exordio diei vt primitias laudis tibi hoc encomium Archangelus contexit dicens: Aue
Luc. 1. gratia plena, dominus tecum, beatam tè prædicant omnes Angelorum & terreſtrium hie-
rarchiæ, & hierarchicas manus attollentes benedicunt tibi, quæ & in cælis benediceris, & B
in terris beata prædicaris, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: iſtiuſ-
modi enim benedictionibus te celebrat prima acies, quæ ex thronis cherubinis, & ſeraphi-
nis conſtat, qui aut flammei, aut magni regis dei cognitores appellantur, beata tu in mulie-
ribus, & beatus venter tuus dei geſtator, & vbera, quæ ille adhuc infantulus ſuxit. Secunda
Secunda vero hierarchia, quæ in ſe dominationes, virtutes, poteſtatéſque complectitur, ad te reſpe-
hierarchia. ctans clamat, vtpote quæ hæc didiſcerit à ſublimiori hierarchia, priúſque initiata ſit, bene-
dicta tu in mulieribus, & benedictus venter tuus, qui Deum concepit, & mammillæ quæ
Deum educauerunt puerum factum Iam tertia ex principibus Angelis & Archangelis acies
quibus mandatum & permiſſum fuit, à Deo emittente, vt per vnum Gabrielem Archange-
lum ederet ſplendidiſſimum & capaciſſimum hymnum, in hæc verba: Aue gratia plena, do-
Ibidem. minus tecum: ab iſtis deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes dei in gutture ferentes,
ſiue quòd didicimus, ſiue quod mutuo hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & ca-
nora voce, dicentes, Aue gratia plena dominus tecum, intercede hera, & domina, & re-
Ibidem. gina & mater dei pro nobis. Quoniam ex nobis tu oriunda es, & is qui editus eſt ex te, car- C
nigerus deus, noſter eſt, quem decet gloria, & magnificentia, omniſque honor, & adora-
tio, & gratiarum actio, cum Patre initij experte, & cum ſancto bono viuifico ſpiritu, & nunc
& ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ IN PASSIONEM ET CRVCEM DOMINI.

ET venientes in Golgotha, hoc eſt, Caluariæ locum, dederunt ei vinum bi-
Ioan. 19. bendum felle mixtum, quod vbi guſtaſſet, noluit bibere. Poſtmodũ quum
eum crucifixiſſent, diuiſerunt eius veſtimenta, miſſa ſorte, vt impleretur
Pſal. 22. dictum Prophetæ, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper amictu meo
miſerunt ſortē, & ſedentes illic ſeruabant eum, & reliqua quæ ſunt eius paſ-
ſionis. Quod autem nunc recitatum eſt verbum. Euangelium quidem eſt, D
Sancti patres rerum euangelicarum nobis peritiores ſunt ſed tamen euidentiæ claritudiniſque gratia defugiendum eſt ad ſanctos, & ab iis intellectus
huius rei excipiendus. Veri enim ſimilius eos, rerum Euangelicarum magis, quàm nos con-
ſcios & peritos eſſe, ſed ne circa omnes oberrantes moram iniiciamus noſtro ſermoni, ſuffi-
ciet in præſentia vel vnus magiſter Apoſtolus ad vos plene de omni negocio inſtruẽdos. Scri-
bit enim Hebræis beatus Paulus, quod impoſſibile eſt deum mentiri, eúmque in dicendo
Hebr. 6. quàm maxime veracem eſſe, & falſum non dicere. Siquidem rerum creatarum natura ad
Quod Deus ſit verax & immutabilis. proprium ſibi habet, vt mutationi ſubiecta ſit, & diuerſis vicibus agitetur: id inde illis nimi-
rum euenit, quod quum non eſſent, per imitationem acceperunt ex gratia humanitatéque
ſui conditoris, vt eſſent, quemadmodum Paulus teſtatur, Qui, inquit, vocat ea, quæ non ſunt
Rom. 4. tanquam quæ ſint. Deus contra, per Verbũ ſuum conditor exiſtendo exiſtens, immutabilem
habet cum ſuo verbo naturam, & id per Prophetam commonſtrat, dicens. Et ecce, inquam
quoniam ego ſum, & non immutor, Atque ideo in Pſalmis de hominibus canitur, Ego dixi
in extaſi

A in extaſi mea, omnis homo mendax. De Deo contra Moſes in lege hoc teſtimonium affert, *Malach. 3*
deus fidelis & verax. Vir igitur ille, vt ſic dicam, Chriſti gerulus ab ambobus eruditus, etiam *Pſal. 115.*
ipſe diſcrimen Dei cum rebus creatis exponens, ita ſcribit, Sit autem Deus verus, omnis con- *Deut. 32*
tra homo mendax. Verus porro eſt deus, non modo ſcilicet quod non mentiatur: nihil enim
contrarium in illo: neque vt homo homini, ita ille teſtimonium verum præbet, quum nemi-
ni ſit obnoxius: ſed quod ipſam ex ſe veritatem gignat, Paterque ſit domini ita loquentis, Ego
ſum veritas: veritati porro nunquam mendacium amicum fuerit. Inde eſt quod ſecundum *Ioan. 14.*
Pſalmographum, veritatem dominus exquirat, & mendacium à ſe reiiciat, & alienum faciat,
dicens: Filij alieni mentiti ſunt mihi: mentiti enim ſunt Iudæi contra Seruatorem, & quum *Pſal. 17.*
legem ſe dicerent ſeruare, veri in dicendo non fuerunt, ſed præuaricabantur aduerſus eum,
qui legem dederat, mortem domino pro viciſſitudine gratiarum molientes. Merito igitur re-
iecti ſunt, & mortem, quam aduerſus dominum mentiendo induxerunt, eam vero aduerſus *Ananias*
ſeipſos attraxerunt, vt Ananias & Saphira in actis Apoſtolorum, qui quum Deo vota feciſſent, *Saphira.*
ex votis ſubtraxerunt, & cæteros quidem alios latuerunt. Miniſter tamen veritatis Petrus, eos *Act. 5.*
B à ſe extrudit, dicens, Non mentitus es hominibus, ſed Deo. Qua in parte ingens miraculum
editum eſt: quod enim ſolus nouerat Petrus, id morte Ananiæ & Saphiræ, omnibus inno-
tuit, adeo vt omnes inde cautiores ſint redditi, & exẽplum Saphiræ perhorruerint. Scire enim
debemus, & nequaquam ignorare, quod quæcunque promittimus Deo, non ea deinde noſtra
eſſe, ſed Dei: & ſi inde quid defraudamus, ea non nos ſumere iam tanquam noſtra, ſed vt Dei *Vota ſua*
ſacrilegio compilare. Neque iſta promiſſio ſolum ad pecunias pertinet, ſed etiã ad verba pro- *Deo non*
feſſionẽmque pertingit. Certe diuinum reuera & magnum myſterium noſtrum non in pecu- *reddere*
niis habet promiſſionem ſuam, ſed in profeſſione perfecta, & in fide erga deum: omnes certe *quid.*
promittimus, & omnes ſumus promiſſionis debitores, adeo vt neceſſum ſit præſtare, virginẽ
quidem virginitatem qualem promiſit, continentem continentiam, maritatos pudicitiam, &
mutuam inter ſe dilectionem & reuerentiam: & in ſumma quemlibet fidem in Deum, & ob-
ſeruantiam, & iuſtitiam, & fortitudinem, ne nos vt malignos fruſtratoreſque exemplum Ana-
niæ & Saphiræ apprehendat: huius enim rei gratia, etiam Apoſtolicus confirmatur ſermo, ni-
mirum, dandum eſſe omnibus id quod debetur, cui vectigal, vectigal: cui metum, metum: cui
C honorem, honorem. Nemini quicquam debueritis, niſi vt vos mutuo ametis. Hoc ipſe præſti- *Rom. 13*
tit qui id præſtandum denunciat. Atque ideo libere de ſe ipſo pronunciat, Bonum certamen *Ibidem.*
certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquum repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã
dabit mihi iuſtus iudex. Non enim mendax in promiſſis, ſed ſeruans ea quæ Deo pollicitus
erat, obtinuit viciſſim à Deo vero incaducam repromiſſionem. Atque hinc eſt quòd nos ad-
monet, Ne vobis inuicem, inquit, mentiamini: ac rurſus, Omne quod mendacium eſt, ex ve-
ſtro ore non procedat. Vult enim ipſius nos imitatores eſſe, quum inquit: veritatem dico, non
mentior, maxime quum ea ipſa ſit Euangelica domini ſententia, Sit veſtrum ita, ita: & non, *1. Ioan. 2.*
non: hucuſque nos, qui in Chriſto ſumus, aſſeuerationib. noſtra verba confirmemus, neque
vlteriori progreſſu, vſque ad iuramenta defugiamus, vt corruptibilium pecuniarum gratia *Math. 6.*
Deum in teſtem allegemus, præſertim quum Moſes, ita legem ſtatuat, Non ſumes nomen *Iurare non*
domini Dei tui in re vana: nam ſi quis plane dignus eſt vt nominet deum, dignus quoque eſt *licet pro pe*
fide, vt ei citra iuſiurandum credatur. Quiſquis enim ad maiora idoneus eſt, multo magis ad *cunia.*
minora idoneus fuerit. E diuerſo, ſi non eſt fide dignus, vt ei credatur citra iuramentum, non *Exod. 20*
eſt certe dignus qui deum nominet. Si non eſt fidelis in ſermone, quomodo vlla ratione ei iu-
D ramenti deus teſtis eſſe voluerit, deſtituto fide, ad quam dominus reſpicit? Sapientia iſtius rei *Qui non eſt*
teſtis eſt, ſic inquiens: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ fugiet dolum, & reſiliet à cogitationi- *fide dignus*
bus ſtultis, neque habitabit in corpore obnoxio peccatis. Atque ideo eſt quod dominus ab in- *indignus*
uocantibus ſe, fidem ante omnia repoſcit, quemadmodum factum eſt in cæco, Credis, inquit, *eſt qui Deũ*
quod hoc poſſum tibi facere? ad lunaticum ait: Quod ſi credideris, fiet. Poſtulat autem id ſer- *nominet.*
uator, non quod alicuius opera, aut miniſterio indigeat: ipſe enim fidei author eſt & ſuppe- *Sap. 1.*
ditator: ſed ne videretur perſonis gratificari, & non annuere fidei, & ne ſi citra fidem recipe-
rent ipſius beneficia, eadem perfidia & incredulitate amitterent. Vult enim gratiam quam
largitur, permanere: & quum medetur, irreciduam eſſe ſuam medelam, præmonuit certe
paralyticum. Ecce, inquiens, ſanus factus es, ne amplius pecces. Ac veluti medicus quiſpiam
ingrediens ad ægrotos, primum quærit an velint curari, ne & ipſo ſatagente, & nolente illo, *Ioan. 5.*
inutilis efficiatur curatio, aduerſante ægroto contra medici artem. Ita quoque dominus è ſa- *Simile.*
nandis percunctatus eſt, & credentibus gratificatus eſt, vt per fidem gratiam obtinere poſ-

Fides eſt in dictum animi. ſcnt. Iudicium enim voluntatis animæ fides eſt. Quid igitur Deum vocat in teſtem, qui fidem A
non habet ſecundum veritatem? Probat hoc Spiritus ſanctus in Pſalmis, Prope eſt dominus
omnibus inuocantibus eum in veritate, per quam ſolam dominus inuocari poteſt. Quaprop-
Pſal. 144. ter, quid iurant Deum, quibus ne in paruis quidem rebus fides habetur? alioqui iuramentum
Iuramentum, quid. veritatis teſtimonium eſt, & non index negotiorum. Siquidem iurant homines non vt nego-
tia ſignificent, ſed vt veritatem confirment, eáque quæ proferunt, mendacio carere oſtendãt.
ſi igitur iuranti fides eſt & veritas, quis vſus iuriſiurandi? ſin autem fides ei non eſt, cur tantum
impietatis ſuſcipimus, vt propter homunciones eóſque mortales, Deum qui ſupra homines
Regem terræ in teſtẽ vocare nepharium. eſt, in teſtem vocemus? nam ſi regem terræ ad infima tribunalia inteſtem vocare nefarium
eſt, vt pote maiorem & actoribus & iudicibus, cur increatum ad creata accerſimus? & Deum
ab hominibus negligi efficimus: Apage, id omnem ſuperat iniquitatem & audaciam. Quid
igitur faciendum? nihil amplius, niſi, vt ſit noſtrum ita, ita: & noſtrum non, non: & in ſumma
non mentiamur. Si enim verum dicere videbimur, & in ea re imitari verum Deum, forſitan
Obiectio. aliquis ita contradicat, Si iuſiurandum vetitum hominibus eſt, & non iurando quis imitatur
Deum: qui fit, vt ipſe deus in ſacris ſcripturis iurare referatur? nam & Abrahę iurauit, ſicut Mo B
Pſal. 109 ſes teſtatur, & in Pſalmis ſcriptum eſt: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos
in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Videntur enim iſta aut cum ſuperioribus pu-
Reſponſio. gnare, aut iſthinc hominibus iuriſiurandi facultatem concedi. Verũ hoc ita non eſt, nec quiſ-
quam hoc putet: Deus enim per neminem iurat: qui enim poteſt, quum ſit dominus & condi-
tor omniũ? ſed ſi, quod res eſt, dicendum eſt, ipſius ſermo iuſiurandum eſt, certa fide induens
auditores, quoniam quæ promittit & loquitur, prorſus fient. Siquidem non vt homo iurat
Iurat Deus non vt homo. deus, ſed nobis ipſius ſermo pro iuramento eſt ad veritatem. Hominibus autem loquens iu-
rare dicitur, & hoc ipſum humano more efferunt ſancti, vt inde ipſi loquentes fidem ſibi ha-
beri velint, inde etiam Deo loquenti fidem habeant: vt enim hominum ſermo confirmat iuſ-
Simile. iurandum, ita quoque ea quæ loquitur Deus, ob firmitudinem & immutabilitatem volun-
tatis eius, pro iuramentis reputãda ſint. Adſtipulatur meo ſermoni, & id ipſum quod inibi ſcrip-
tum eſt, iuſiurandum enim iurauit dominus, & non pœnitebit eum, vt re per pœnitudinem nõ
Gen. 22. retractanda, ſed prorſus futura ſecundum ſtipulationem iuramenti. Hoc ipſum etiam deus in
Geneſi oſtendit, per me, inquiens, iuraui, atqui illud iuramentũ non eſt: non enim per alium iu- C
rauit, quod proprium eſt iuriſiurandi, ſed per ſe, quod ęſtimationem iuramenti non capit: verũ
id fit, vt firmitudo promiſſionis appareat, & quãtopere id quod dicitur, credi debeat: pro teſte
Pſal. 88. mihi ſit canorus ille hymnorũ ſcriptor, memorẽ Deum inter pſallendum reddens, quũ inquit,
Vbi ſunt miſericordiæ tuæ domine antiquę quæ iuraſti Dauidi ſeruo tuo in virtute tua? Non
enim per veritatem iurat deus, ſed quia quę verax in ſermone ſuo dicit, id hominibus ad fidem
Concluſio. exhortatoria. pro iuramento eſt. Non igitur deus hominum more iurat, neque nos ex iſta re ad iuramenta fa
cienda induci oportet, ſed talia dicamus & faciamus, & tales nos exhibeamus loquendo agen-
dóque, vt apud auditorem iureiurãdo non indigeamus, & ex ſe habeant verba noſtra teſtimo-
nium veritatis. Ea enim ratione plane imitabimur deum. Hic mihi forſitan aliquis de Niniui-
Obiectio. ticis rebus ita percunctationẽ faciat. Si ſermo dei iuſiurandum eſt, eo quod quæ dicat, vera
ſint, & non mentiatur: qui quæſo factum, vt quum dixiſſet, adhuc tres dies, & Niniue ſub-
Ionæ 3. uertetur, non impleuerit ſermonem? iſta enim videntur cum ſuperioribus pugnare. Verun-
tamen non mentitur deus, abſit, neque ſermo eius incompletus manſit, humanitate enim
Reſponſio. iram ſuam retudit, magiſque pœnitentiam Niniuitarum, quam præcedentia peccata reſpe-
xit. Neque ſermo dei talis erat, quaſi poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue, ſed quod ad tri- D
duum eos ſuſtinere vellet, vt in dilatione triduana, aut pœnitendi haberent facultatem, aut
poſtmodum eius ſæuitiem exciperent. Quid enim, inquit Propheta, adhuc tres dies, & Ni-
niue ſubuertetur: non inquit, poſt triduum ſubuerteretur: nam omnino ita factum fuiſſet, ſed
adhuc tres dies, & ſubuertetur, vt in eo verbo, adhuc, tolerantiam dei intelligeremus, & in
ſubuerſione, iram poſt ipſius tolerantiam futuram, niſi reſipiſcerent. Alioqui niſi hoc ita ſe
habuiſſet, & vt homines pœnitentiã agerent, ad triduum diſtuliſſet, quid quæſo numini im-
pedimento erat, quo minus illos citra illud ſpacium diſperderet? An imbecillitas quæſo? ab-
ſit vt hoc vnquam in mentes noſtras veniat: dominus enim virtutum fortis eſt & potens deus.
An ſcilicet ignorantia earum rerum? ne hoc quidem dicendum eſt: nouit enim omnia ante-
quam fiant. Quid igitur reliquum eſt, quod cogitemus, niſi longanimitatem & humanita-
tem domini? cuius quum Propheta conſcius erat, primum in fugam ſe dedit, quum in eam
Ionæ 1. legationem mitteretur, ſemet ipſe his verbis excuſans: O domine nunquid hæc mea verba

fuerunt,

A fuerunt, qnum adhuc eſſem in terra mea?atque ideo eſt quod præoccupauerim fugá in Thar-
ſos, eò quòd noſſem te miſericordem, & miſeratorem eſſe, manſuetum & multæ miſericor-
diæ,& tuam ipſius ſententiam mutantem in deſtinatis malis. Fugit igitur Ionas,non tanquam *Ionas cur*
contradicens numini, mœrebátque, non quod illi læta res fuiſſet perditio Niniuitatum, ſed *fugerit.*
hoc ipſum ideo faciebat, quia Niniuitæ illi curæ eſſent. Timebat enim ne vanus apud eos ha-
beretur, ac fide in poſterum careret Propheticus ſermo, ideo videlicet in mœrore fuit, ne re-
futaretur à Domino, eaque res omnibus Niniuitis comperta foret,non quidem quòd falſa eſ-
ſent in verbis Prophetæ, ſed quod Deus miſericors eſſet, ideo iam ipſis veniam conceſſam eſ-
ſe, nouerat in verbo, adhuc, Dei manſuetudinem latere: eamque conſuetudinem eſſe ſcrip-
turæ, Deum vbi longanimitatem ſuam oſtendere concupiſcit,eam per hoc verbum, Adhuc,
ſolere ſignificare vt quum dicit per Eſaiam, Quid adhuc facere debui vineæ meæ, quod non *Eſa.5.*
fecerim? per Hieremiam vero. Ob hoc, inquit, contendam vobiſcum in iudicio: verbo au- *Hier.2*
tem, adhuc, deſignat ſuam bonitatem & tolerantiam: dicit enim, peragrate inſulas Chetim,
& in Cedar mittite legatos, & videte: niſi manſuete & longanimiter agere vellet, non admo-
B nuiſſet eos, non inſiſtet peragrare, & peragrando diſcere ex contrariis boni comparationem
diſcrimenque. Certe vbi iam non vlterius longanimitatem, ſed iram præſentem hominum
facta prouocant, ibi ad iſtum modum ſua verba concipit. Non amplius feram, inquiens, pec-
cata veſtra: atque ita per hoc verbum, adhuc, quod hic poſitum eſt, clare ſignificat ſuam erga
Niniuitas manſuetudinem,& verborum veritatem. Quandoquidem impoſſibile fuiſſet Deum *Deus non*
vaniloquum eſſe, vbi quid dicit, atque adeo, vbi quid vult. Ideóque Abrahæ promittens fal- *eſt vanilo-*
ſus non fuit, ſed Filium ei dedit. Et populum eduxit ab Ægypto per fatidicum Moſen, & Iſaa- *quus.*
co pollicita confirmauit, patrémque eum reddidit duorum populorum. Iacobo itidem pro-
miſſa faciens, Ioſephum ei exibuit, Et fideliſſimo ſuo Moſi fidem verborum præſtitit, per ea *Exempla.*
quæ Pharaoni eueniebant. Dauidi quoque quum polliceretur, in Salomone quod pollicitus
erat, præſtitit, loquor autem de ædificatione templi. Et quid opus multis? nihil omnium eſt
quod loquitur deus, quin opere conſummatum fiat. Nam etſi in initio ſciſcitabundus eius
ſermonem pro re leui habeas, illius tamen pollicitatio ſucceſſu temporis reddit quod debet,
& quod promiſſum eſt, omnino ad diem ſuam impletur. Ecce iã olim de domino pronuncia- *Eſa.7.*
C ta, & multis retro temporibus dicta, nunc in Euangeliis videmus adimpleta. Eſaias enim pro-
phetauit, ex inuba muliere naſciturum Emanuel, qui quidem nunc ex Maria Virgine natus *Mich.5*
& deum ſe probans, Prophetica verba adimpleuit. Michæas quoque locũ, vbi naſciturus eſſet
iam antea præfiniuit, & ipſe dominus Bethleem in præſepe repoſitus, Prophetæ verbum ve- *Zac.9.*
rum eſſe declarauit. Zacharias quoque Hyeroſolymis ingreſſum domini annunciauit, & do- *Ioan.12.*
minus pro aſino mitteos, ingrediénſque ciuitatem, Prophetiam ſui conſummauit. In ſumma
ne ſingula ſcriptorum recitem, ipſemet plenitudo legis & Prophetarum factus eſt, quæ enim
per eos prænunciabar, ea ipſa opere compleuit, ac proinde loquutus eſt, Ecce ego ipſe qui lo-
quor, adſum. Ecce iam olim decantata in Pſalmis de Seruatore, ea nunc adimplentur per au-
daciam militum. Quæ enim eum Dauid prædixit paſſurum, ea nunc populi Iudæorum per-
ficiunt, diſpartientes veſtimenta Domini, & potantes eum aceto & felle. Hæc enim inquit, fa- *Pſal.21.*
cta ſunt, vt adimplerentur ſcripturæ, quarum vna quidem dicit, Diuiſerunt ſibi veſtimenta *Ibidem.*
mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Altera vero, Dederunt in cibum meum fel, & in
ſiti mea potauerunt me aceto: multi certe qui incidunt in Euangelia, audiúntque illam vocem
vt implerentur ſcripturæ, arbitrati ſunt, nulla alia de cauſa illa facta eſſe, quàm vt ſcripturæ
D adimplerentur, atque iſthinc opinionem collegerunt, eos qui iſta egerunt, extra culpam eſſe,
atque adeo laude dignos, quòd non vt delinquentes, ſed vt obſequentes ſcripturis iſta facerẽt:
alioqui Prophetarum ſermones non veros fuiſſe futuros, niſi acta iſta ſubſequuta fuiſſent: præ-
cipue autem iſta excerpſerunt ex verbis Ioannis in enarratione incredulitatis Iudæorum, vbi
inquit, ſecundum Prophetiam Eſaiæ, quum tot ſigna coram eis feciſſet, non crediderunt, vt *Ioan.12.*
ſermo Eſaiæ, quem dixit, impleretur, Domine quis credidit auditioni noſtræ, & brachium *Eſa.53.*
Domini cui reuelatum eſt? Si enim ideo vt ſermo Eſaiæ, quem dixit, adimpleretur, non cre-
diderunt Iudæi, non ipſi ſibi eius incredulitatis authores ſunt, ſed is qui ea dixit futura, vnde
euenit vt & opere adimpleretur. Aufer enim, inquiunt, ſermonem Prophetæ, & omnino fu- *Iudæorum*
turum eſt, vt illi credant. Cæterum hæc atque huiuſmodi opinatio multum à veritate deſti- *pertinacia.*
tuitur. Non enim Propheta iſtis author eſt, neque Iudæi extra culpam iſtius incredulitatis cõ-
ſiſtunt, ſed propheta ea, quæ ipſi facturi eſſent proſpiciens futura eſſe denunciauit, illique po-
ſtea id ipſum opere exequuti, verum eſſe ſermonem Prophetæ declarauerunt. Neque vt in-

ſeruiẽtes Propheticis verbis iſta contra Chriſtũ auſi ſunt, ſed ſuo ipſimet ſtudio, ſponte, volenteſq; illa perpetrauerunt, vt non propheta iſtarum rerũ author ſit aut cauſa, ſed ipſorũ voluntas, quin potius ipſi in cauſa fuerũt, vt talia de ipſis Prophetæ prædiuinarẽt. Siquidẽ Prophetæ proprium eſt futura proſpicere, & in eo non allucinari: hominũ autem propriũ eſt agere quod velint. Et ſicuti oculis contuentes, in contuẽdo non fallimur, neque aliter videmus & aliter res agitur: ſed vt agitur videmus, & vt videmus agitur: ita quoq; Prophetæ futura & præſentia cernebant, verũ quę cernebant, oportebat fieri: & ea quæ fiebant, nõ poterant non videre. Rurſum vt ea quæ nos noſtris oculis conſpicimus, neceſſe eſt omnino eſſe, quũ ea quæ ſint, ſub cõſpectũ veniant: neque fieri poteſt vt aliter ſint, quàm à nobis videntur: ita quoque quæ a Prophetis proſpiciebantur, neceſſariũ erat ea eſſe: neque fieri poterat, vt aliter eſſent, quàm ipſi prævidetãt. Nam ſi ea quę fiant, non proſpicerent, iã Prophetæ non eſſent. In ſumma id pro certo haberi debet, Prophetas non ſolum legum eſſe magiſtros, vt quæ præcipiunt, fieri debeant: ſed rerum quoque futurarum indices eſſe. Siquidem non eo quod dicunt, ideo quid fit: ſed quia id futurum eſt, ideo ab illis prædicitur: nec fieri poteſt vt Prophetæ mentiantur, quum vere videant. Si enim res ſub conditione & in dubio hæſiſſent, non pronunciaſſent Prophetæ. Iudęi ergo ſua voluntate inducti ſunt, vt ea facerent, neque ſancti per ſua verba neceſſitatem adduñt negotiis, vt cogantur ita fieri: ſed quum præuideant ſtudia eorum, volũtatéſque, qui talia acturi ſunt, rem, vt eſt futura, denunciant. Neque, vt iſti aiunt, qui refragantur, tolle Prophetæ verba, & futurum eſt vt omnes Iudæi ei credant: ita quoque & ego dixero, ſed in contrarium aufer acta Iudæorum, & prorſus nihil de iis prædicet Eſaias. Ne igitur, quum Ioannes dicit, Non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur ſermo Eſaiæ, ſermoni Prophetæ attribuas cauſam incredulitatis eorum, ſed actioni ipſorum: quæ enim ipſi poſtmodum patrauerunt, ea diu retro præuidit Propheta, cui nefas erat quicquam mentiri. Quin potius hoc tenendum, quod ea quę nunc in eius paſſione fiunt vere ille proſpexit: quo & eius ſermo verus apud poſteros appareret, ac deprehenderentur infideles, conuincerenturque infidelitatis, etiam ſi eam diſſimulent, quum ſint animo ac voluntate praui. Et quia occultabant ſuam infidelitatem, ideo ſermo iſte, qui eos argueret, habitus eſt: & idcirco certum eſt eos non crediddiſſe, quum ſermo iſte ipſorum diſſimulationem redarguat. Quòd ſi rurſus dicant, impoſſibile erat Iudęos credere, quia hoc de illis ſcriptum erat, ne impoſſibilitatem iſtam voluntati, delectuíque agentium tribuas, qui ſe mutare poterant, ſed illam ſtatuas in verbis Prophetæ, quatenus ille mentiri non poterat. Nimirum, quem, quum vere videret, impoſſibile erat allucinari, alioqui vidiſſet, aut non vere, aut non, ita vt res ſe habebat, falſuſque deprehenſus fuiſſet. Eadem ratione illud de virgine miraculum adimpletum eſt, & illud quod Ioannes dixit, euentum ſuum hodie ſortitum eſt, & omnia quę prius ſcripta erant, adimpleta ſunt, Non enim eò quòd ſcripta erant, ideo euenerunt, ſed quia erant futura omnino, ideo certo prędicta ſunt. Idem nunc contigit in diuiſione veſtium: ſiquidem vt nunc factum eſt, ita quoque antea pręuiſum fuit: & vt pręiudicatum fuit, & prænunciatum, ita quoque impletum, & perpetratum eſt: ſcriptum autem eſt ita: Quum eum crucifixiſſent diuiſerunt veſtimenta eius, iacientes ſortem, vt impleretur quod dictum eſt à Propheta, Diuiſerunt ſibi veſtimenta eius, & ſuper amictu miſerunt ſortem, Matthæus ergo cum reliquis Euangeliſtis, ſimplicius narrat hanc diuiſionem. Ioãnnes autem circunſtantias diuiſionis, cauſamque ſortitionis exponit, ita dicens, Milites igitur quum cruci affixiſſent Ieſum: ſumpſerunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vt vnicuique militum vna pars cederet. Tunicam vero, quia erat omnino à ſummo ad imùm inconſutilis, ita inter ſe colloquuti ſunt, Ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de ea cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtitu meo miſerunt ſortem. Forſitan aliquis iſta audiendo erubeſcit, forſitan conſpiciendo Dominum ludibrio haberi, duci, & conuerberari, pudore afficitur, forſitan etiam aliquis intuens Dominum & Seruatorem, Regémque omnium, iudicari à Pilato, & crucifigi à Iudæis, vultum præ pudore ſubmittit, & oculos deiicit quum neque ipſe ſol hoc ſpectaculum tulerit, ſed totus obtenebratus ſit, vt eadem opera aliorum quoque oculos auerteret, negligens, iam præcepti de hominibus illuminandis, & nunc demum præuaricari audens, quum videret Dominum ſuum, qui hoc illi præceperat, ab hominibus excruciari. Sed ſi cauſam didicerimus cur ita excruciatus ſit, deſinemus erubeſcere, admirantes potius bonitatem & humanitatem Domini gloriabimur, & ipſi, quemadmodum Paulus in cruce Domini: eo quod dominus non ſuo, ſed noſtro nomine patiebatur. Siquidem peccatis hominum plurimis, & iã per vniuerſum orbem propagatis, & quum iã antea hoc malum ingens, paulatim maius ac maius fieret, nec ſuſtineri amplius ab hominibus poſſet,

Margin notes: A (beside the first line); *Simile.* (beside "lint. Et ſicuti oculis…"); *Quæ à Prophetis proſpecta ſunt neceſſario euenerunt aut euenient.* (beside "ctũ veniant…" to "rum quoque futurarum…"); B (beside "deant. Si enim…"); *Propheta non poſſunt mentiri.* (beside "deant…" to "negotiis…"); *Eſa. 53.* (beside "fer acta Iudæorum…"); *Obiectio.* (beside "iſte ipſorum…"); C (beside "dere, quia hoc…"); *Reſponſio.* (beside "tiri non poterat…"); *Eſa. 7* (beside "diſſet, aut non vere…"); *Ioan. 12* (beside "ne illud de virgine…"); *Pſal. 21.* (beside "retur quod dictum eſt…"); *Ioan 19.* (beside "cruci affixiſſent…"); *Ibidem.* (beside "ita inter ſe colloquuti…"); D (beside the same line); *Sit ne erubeſcendum de paſſione Chriſti.* (beside "que omnium…" to "ra aliorum quoque…"); *Gal. 6.* (beside "tea hoc malum ingens…")

A poſſet, quippe quum peccatum contra omnes & in omnibus regnaret: Dominus immortalis & incorruptibilis, & pro immortalitate ſua bonus & humanus, vtpote boni patris bonum verbum, creaturam ſuam negligendam non putauit, neque permiſit alium quempiam ſuorum operum dominum eſſe. Sed quum videret malitiam intolerabilem, neque mortale genus idoneum eſſe quod morti reſiſteret, neque pœnam ſuorum malorum perſoluere poſſe (Nam exceſſus malitiæ tranſcendebat omne ſupplicium) videnſque ſimul patris bonitatem, & ſe quam idoneus eſſet & potens (Chriſtus enim Dei potentia ac ſapientia) commotus fuit ſua humanitate, & miſertus noſtræ imbecillitatis, illam ipſam imbecillitatem induit. Siquidem ipſe (vt propheta dicit) noſtras infirmitates ſuſtulit, & languores geſtauit, & miſerans noſtram mortalitatem, ea ipſa mortalitate circumamictus eſt: Paulus enim dicit, Humiliauit ſe ipſum vſque ad mortem, idque ad mortem crucis, videnſque ſimul, quam non ad ſolutionem pœnæ ſufficeremus, illam ipſam pœnam in ſe tranſtulit. Siquidem chriſtus factus eſt pro nobis maledictio, atque ita humana carne amictus & circum indutus, per ſe quæ noſtra erant, patri obtulit, vt ipſe patiens, hominem patientem illæſum redderet, & parua magnis penſaret. Deſcendit

Eſai. 53. *Philipp. 2*

B enim vt nobis aſcenſum præpararet: & natiuitatem expertus eſt, vt nobis ingeniti amicitiam conciliaret. Infirmatus eſt propter nos, vt nos cum robore erigeremur, & diceremus cũ Paulo, Omnia poſſum per fortificantem me, Ieſum Chriſtum: ſumpſitque corpus corruptibile, vt corruptibile indueret incorruptibilitatem: induit mortale vt id quod mortale erat, indueret immortalitatem: in ſumma factus eſt homo & mortuus eſt, vt nos, qui homines moriebamur, deificaremur, neque vlterius pateremur regnum mortis. Mors enim nobis non dominabitur. Quum & Apoſtolicus ſermo prædicat, ideo eum eſſe crucifixum, vt maledictionem redimeret, & nos benedictionem poſſideremus. Ipſe enim quum pateretur, nihil detrimenti ſentiebat, ſed potius dona gratiáſque dilargiebatur: nec moriens mortuus remanſit, ſed potius mortuos viuificabat: nec immolatus periit, ſed vt ſuæ immolationis ſanguine omnes ſimpliciter liberaret, ipſéque interim manſit impatibilis. Quomodo autem id factum ſit, ſi quis quærat, auſcultet: duarum in eo rerum coitus congreſſuſque fuit: rerum autem dico, non æqualiũ, ſed quæ per omnia committi commiſcerique nequirent. Mortale enim cum immortali copulatum fuit, & mortale corpus cum immortali verbo cohæſit: neque tamen id quod mortale

Philip. 4

Mortale cũ immortali copulatum in Chriſto cur.

C erat, læſit immortale, quippe quum hoc ipſum impatibile eſſet, ſed ipſum quod mortale erat, impatibile redditum eſt, vi potentiáque eius quod immortale erat. Siquidem vis ea quæ vincit, in victas res dominium habet. Atque ideo ob coniunctum immortale verbum, mors in Chriſto mirabili ratione, ſicuti ſtipula ab igni, conſumebatur: verbumque quum incorruptibile eſſet, id quod corruptibile erat, ſua præſentia adiuuabat. Tenebræ enim à lumine illuſtrãtur, & quod minus eſt, à maiore benedicitur. Atque ideo etiam nunc à tortoribus, eas quas nos in Adam indueramus, pelliceas veſtes exuit, vt nos pro iis Chriſtum viciſſim indueremus, Atque eadem de cauſa veſtimenta ſua diuidi ſinit, vt nos Patris haberemus indiuiſibile verbũ. Ego enim inquit, & Pater vnũ ſumus. Ideo quoque ſortiũtur de tunica, & id cum patientia negligit, ſicut Pſalmographus ait, dominus pars hæreditatis meæ, & calix meus: vnde etiam eſt, quod non alibi patitur, neque in alio loco crucifigitur, quàm in caluariæ loco quem magiſter Hebræorum dicit ſedem eſſe ſepulchri Adæ. Ibi enim poſt maledictionem eum humatum eſſe aſſeuerat. Quod ſi ita ſe res habet, miror eius loci genitum & proprietatem. Congruũ enim erat, Dominum, quum vellet reuocare primum Adam, in eo loco pati, vt illius abolito peccato, ab vniuerſo eius genere illud profligaret. Iam vero quia audierat Adam, Terra es & in ter-

Veſtimẽta Chriſti cur diuiſa. *Luc. 10.* *Pſal. 15.* *Adam vbi ſepultus.*

D ram reuerteris, Ideo illic denuo poſitus eſt, vt Adamum inibi inuentum, à maledictione liberaret: & pro iſtis verbis, Terra es, & in terram reuerteris, eidem diceret, Excitare qui dormis, & ſurge ex mortuis, & illuminabit te Chriſtus, & rurſus, Surge age & ſequere me: vt non vlterius in terra conſiſtas, ſed ad cælos aſcendas. Neceſſum enim eſt, ſurgente ſeruatore conſurgere quoque cum eo, & ipſum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos. Et ſicuti moriente Adamo, manebamus nos per eum mortui, ita quoque ſurgente Dominico corpore, neceſſum erat omnes cum eo conſurgere. Hic enim Pauli intellectus eſt ad Corinthios ſcribentis: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Iam vt nobis conſtet, quomodo Iudæi eũ in crucem ſuſtulerint: neceſſum eſt videamus ea, quæ de iſtis rebus ſcripta ſunt. Quandoquidem ne illa quidem ſunt inutilia cognitu, neque temere in Euangeliis ad eum modum deſcripta ſunt. Poſtquam dominus igitur iudicatus eſſet, crucem ſuam ſuſtulit: ſiquidem iudicium ſubiit & ſtetit ante præſidem. Verum caue ne dum iſta legis, rem eam pudendam exiſtimes, quum eam indignitatem ille noſtra cauſa ſuſtinuerit, idque ideo, ne inſi-

Epheſ. 4 *Chriſto reſurgente Reſurrexit Adam.* *1. Cor. 15.* *Chriſto iudicato crucem ſuam ſuſtulit.*

diæ, quas paſſus eſt, ſi per ſilentium omiſſæ eſſent, occultaretur Iudæorum dolus, ſed vt hoc iu- A
dicio inſidiantium calumnia manifeſta redderetur. Si enim dominus iudicium condemna-

Chriſtus condemnatus & paſſus, cur.

tionémque paſſus non eſſet, ſub dubia incertaque ſuſpicione latuiſſet Iudæorum aduerſus eũ
inuidia, quæ eo condemnato nullas latebras habere poteſt. Siquidem & Pilatus ipſe Chriſto
innocentiam atteſtatus eſt, & manifeſtas Iudæorum inſidias reddidit. Nouerat enim (inquit
ſcriptura) quod per inuidiam tradidiſſent eum: non cognouiſſet Pilatus Iudæorum inuidiam,

Ioan. 19

niſi Seruator ad iudicium adſtitiſſet. Magnum id certe & mirificum in Seruatore, qui tacen-
do & non reſpondendo, tam efficax erat in perſuadendo, vt iudex vltrò factiones conſpiratio-
néſque aduerſus eum initas & agnoſceret, & confiteretur, ſéque magis turbis hominum, quã
iuſtitiæ gratificatum eſſe. Qui ſi reſpondiſſet Pilato, poterat ille ſuſpicari, formidine eum mor-
tis ad loquendum inductum fuiſſe: iam quum taceat, quid admireris niſi illius robur, fortitu-
dinemq́ue in contemnenda morte? quumque eum de innocentia ita excuſet Pilatus, quid
aliud in mentẽ venire poteſt, niſi illum ipſum, qui ibi iudicio ſubiectus ſtabat, Deum eſſe? qui

Pilatus cognouit Chriſtum eſſe Deum.

interim, dum à Pilato iudicabatur, eius vxori oracula edebat, quo ſimul Pilatus ex ſilentio
eius fortitudinem ſtuperet, & ex oraculis cognoſceret, eum in quem ſententiã daret, non ho- B
minem, ſed Deum eſſe. Timuit igitur iudex reum ſuum, & magis quam ipſe reus videbatur
condemnari, metumque in ſe hominis condemnati ſenſit, atque ipſemet ſuam in Chriſtum
quaſi in ſe latam ſententiam cohorruit. Atque ideo etiam ſuas manus lauit, dicens, Innocens
ſum ego à ſanguine huius. Etſi poſtea Iudæorum gratiæ impar, conſenſum accommodauerit

Pilatus cur manus ſuas lauerit.

eorum calumniis, vt etiam illum crucifigendum traderet. Traditur igitur Seruator, & tradi-
tus non exhorruit mortem, ſed potius ſe aduerſus mortem, ablatis veſtibus expediuit, & per-
ſequutus eſt fugientem colubrum. Non enim ita ſe habuit Dominus, vt moriturus, ſed vt is,

Chriſtus non exhorruit mortẽ.

qui mortem ad occidendum perſequeretur. Cæterum hic infelix diabolus conſpecto hoc in
Pilato miraculo, iudicemque magis quàm iudicatum paueſcere, animaduerſaque Domini in
exuendis veſtibus fiducia, omnia ſibi tentanda putauit, vt cognoſceret quod prius cognoſcere
non potuit, quum illum in monte tentaret, eſſétne ipſe Filius Dei, an non, tũ enim cum pudo-
re reiectus, obſeruandum ſibi perſuadebat tempus mortis, certus omnino poſſe ſe per mor-
tem, qua omnes in ſeruitutem redegerat, etiã hunc tentationibus ſubigere: ſcriptum eſt enim
apud Lucam, quod quum conſummaſſet diabolus omnem tentationem, abſceſſerit ab eo in C
tempus idoneum. Atqui hoc erat iſtud præſens tempus, in quo hoſtis ipſe agnoſcebat fore, vt
ab omnibus ſupplantaretur, ſi ab iſta victoria excideret. Nullum enim illi aliud omnibus de-
ſtituto ſupererat certamen. Ideo omnia ſatagebat, vt certa omnia cognoſceret, & à conſeren-
dis manibus abſtineret, ſi certo cognoſcere poſſet quis eſſet nimirum non inexpertus, quàm
ſibi res futura eſſet cum homine inacceſſo, & diuinis viribus prædito. Dominus igitur ridens

Chriſtus occulto habuerit ſuam deitatem. Simile.

illius vafriciem ſciénſque eum non ſui reuerentia, ſed vt homines in ſeruitute retineret, iſtas
inſidias captionéſque facere, quo in omnes tyrannidem exerceret, in occulto habuit ſuam dei-
tatem, ne ille per formidinem vitato congreſſu illæſus abiret, ſed contra deſpicatim quaſi cum
homine manus conſerturus, ad pugnam veniret, & ab hominibus inciperet ſupplantari. Non
aliter quàm ſi quis animaduerſa incompare atque æmulo ſuo formidine ſecum decertandi,
imbecillem ſe fingat, quo illum pelliciat ad pugnam: & ille dum pro vera habet illam ſimula-
tam imbecillitatem, audacter in certamen prodeat, mox domandus illius generoſi Athletę vi-
ribus. Ita quoque dominus ſub ſpecie humanæ infirmitatis prouocans aduerſarium, homi-

Chriſtus mox paſſurus mœrere cœpit, cur.

nem quem induerat, ſuis viribus aduerſus inimicum corroborauit. Atque ideo ſub tempus
mortis anxius eſſe, & mœrere cæpit, & obſecrabat calicem tranſire, clamabat ſpiritum qui- D
dem promptum eſſe, carnem autem infirmam, vt aduerſarius noſter cum eo quaſi cum homi-
ne congreſſurus, vires eius diuinas experiretur. Atque ita inductus ludificatuſque adurtus eſt
Dominum: & nunc quidem quum animaduerteret eius fortitudinem, animo fiduciaque
contractiore fuit: nunc autem quum videret imbecillitatem corporis, audaciam reſumpſit.
Ac iam deinde cernere erat diabolum quidem cum omni exercitu, principatibus, ac poteſta-
tibus in fugam ſe dare: Dominum contra, humanis armis diabolicas legiones perſequi, Nec
longum deinde in medio interuallum, quum inimicum omnibus rebus ſuis ſpoliauit, quo
tempore ille ita confuſus pudefactuſque, nihil non contra Dominum molitus eſt, dum & Iu-

Malitia cæca. Simile.

dæus concitat vt conſpirarent, Pilatum vt condemnaret, milites verò vt illuderent, ignarus
ea omnia ſibi noxia eſſe. Cæca enim malitia eſt, & incircunſpecta animi prauitas, vt quæ non
intelligat, ipſam ſuas contra manus acuere, veluti ſi quis ſerpentem manu apprehendat, vt al-
teri inuciat, quod fieri non poteſt, quin ipſe prius mordeatur: aut ſi quis ignem manu ſumat,
vt

A vt hoſtem lædat, interim non animaduertat ſeipſum comburi. Ira ipſa malitia contra ſui vſur-
patores militat, eóſque qui ipſam tenent, magis quàm illos in quos noxam parant, conſauciat: *Malitia in ſuos poſſeſſores militat.*
ira quoque Pharao volens capere, captus eſt: & exorſus perſequi, perſequutionem paſſus eſt: &
necem moliens, ſubmerſus eſt: ira & Goliath, quibus armis Dauidem inuadebat, detruncatus
eſt, & ſpoliare deſtinans ſpoliatus eſt: idem euenit infelici diabolo: ſiquidem inuadere tentans *Pharao.*
inuaſus eſt & concitans milites, ipſe potius per illos carnifices concitabatur. Omnia ſiquidem *Goliath.*
contra ſeipſum agebat, qui etiam tum ſpoliabatur, quum ea victoria nondum hominibus in- *Omnia*
noteſcebat, quàm ille, licet inuitus, in lucem extulit, ac promulgauit. Quum enim exueretur *egit contra*
Dominus, eo ipſo inuiſibiliter erigebatur de diabolo trophæum: & quo illud manifeſtum fie- *ſeipſum diabolus*
ret, narratur à Ioanne indutus fuiſſe purpura: à Matthæo vero & Marco chlamyde coccinea,
coronámque illi ex ſpinis ſuper caput eſſe poſitam, & calamum in manus datum: & ita quum *Ioan. 19.*
eum produxiſſent, genubus flexis adoraſſe. Miraculum nouum & incredibile, & magnæ ſine *Mat. 26*
dubio victoriæ inſigne: quem enim vt hominem condemnauerant, eum mortuum deinde, vt *Mar. 14.*
Deum adorauerunt: & quem aſpernabantur vt vilem & contemptibilem, eum confitebantur
B Regem, cui tunicam & veſtem detraxerant, eum purpura circumdederunt: & quem ignoran-
tes contumeliis afficiebant, eum Prophetam etiam nolentes appellauerunt: & quem per ludi-
brium, ſubſanationémque pulſabant, ei triumphalia addiderunt ornamenta, coccineam chla-
mydem, & coronam ſpineam & calamum. Nam tametſi ea quaſi per contumeliam agebant,
efficiebatur tamen inde, vt ab eo latenter ſpoliarentur. Quum enim ſanguine terra per diabo-
lum funeſtata, & multis vndis cruoris eſſet imbuta, & ore aperto primum receperat ſanguinē
iuſti Abel, ac deinde hominibus ſanguinem ſanguini ſuperfundentibus, infuſáque in eandem
maledictione mendacio, furto, adulterio, execrabilis reddita eſſet, dicente Domino, Et nunc *Abel.*
maledicta terra, quæ os diduxit, vt reciperet ſanguinem Abelis fratris tui, cuíque etiam prius
ob præuaricationem Adæ maledixerat Dominus, dicens, Maledicta terra in operibus tuis, in *Gen. 4.*
ærumnis inde victitabis per omnes dies vitæ tuæ, omniáque ſanguine redundarent, & vbique
ſpinæ ob execrationem naſcerentur: & hoc chirographum nactus inimicus noſter omnes in- *Gene. 3.*
uaderet, & tyrannidem in omnes, vt in ſubiectos, ſibi exerceret: ea de cauſa, quum eum om-
nibus ſpoliaſſet dominus, hoc genere veſtimenti indutus ad mortem proceſſit, vt oſtenderet
C victoriam de morte nō temerè, ſed pro noſtra ſalute, partā eſſe. Geſtabátque in coccinea chla- *In chlamyde, corona & calamo quid geſtabat Chriſtus.*
myde ſpeciem ſanguinis, ſpináſque in corona, & chirographum in calamo, quo inſtrumento
iam olim nos diabolus æri ſuo, rationibuſque inſcriptos habebat, vt vnà cum morte etiam iſta
ſimul demoliretur, & rerum naturam ab iſtis malis purificaret, & pro ſpinis lignum vitæ largi-
retur vtendum, & pro ſanguine peccatorum, ſuo ſanguine, & terram, & omnes emundaret, &
pro maledictione iam in reliquū incolas terræ benediceret, idq́ue his verbis. Beati mites, quo-
niam ipſi terram poſſidebunt. Ideo enim noſtrum ſanguinem geſtans, ſuum omnino ſangui- *Mat. 5.*
nem in terram exhauſit: vnde factum eſt, vt in ea, pro ſpinis bona, & vita repullulaſcerent, ad
quam oculos ſuos dirigens ſanctus ille loquutus eſt, Credo videre bona Domini in terra viuē-
tium. Alia quoque ratione ſpineam coronam geſtare videri poteſt, nimirum vt ſolicitudines *Pſal. 26*
noſtræ vitæ extirparet. Iniecit enim ſceleſtus ille, quanquam nolens, ſolicitudines noſtras ſu- *Spineam*
per Dominū, non animaduertens futurum eſſe, vt earum geſtatione dominus omnes in ſecu- *coronā cur*
ritatem aſſereret, quo & ſementem verbi à ſpinis depurgatam haberent, & in precibus men- *geſtauerit*
tem inconuulſam poſſiderēt. Ipſe enim in doloribus & curis erat, vt nos doloribus careremus. *Chriſtus.*
D Atque hinc rurſum eſt quòd arundinem accepit, quum illi à diabolo porrigeretur, ignaro,
quòd contra ſeipſum gladium acueret. Dicitur enim arundo ſerpentibus lethalis eſſe, atque *Arundinē*
inde potiſſimum interfici. Quum igitur ipſe Dominus Sabaoth (vt Eſaias dicit) fugientem *accepit*
draconem, & magnum illum ſerpentem diabolum perſequi ſtatuiſſet, tum eius rei cau- *Chriſtus*
ſa id, quod illi exitiale erat, ab eis accepit, vt ſuis propriiſque rebus debilitatiore reddito dia-
bolo, iis quæ Chriſti erant, homines fortiores redderentur. Quale quid Dauid in Goliath
deſignauit, qui ſumpto aduerſarij gladio, eo ipſo illius caput præcidit. Idem quoque Serua- *Dauid.*
tor fecit, ſumens arundinem ab illis, vt nos non ſolum liberaret à verſutia ſerpētis, ſed & illum *Goliath.*
ſerpentem tolleret, & mortuum exhiberet. Ad eum igitur modum circunſcriptus ſceleratus
ille, vidénſque ſe ab illis ſpoliari & excidere, quibus aduerſum nos efferebatur, & ſe è terra pro-
turbari, & terram à ſanguine & ſpinis emundari, ſeque amiſiſſe chirographum & calamum,
quo nos in ſua cautione deſcripſerat, rurſum non audenda audet, ſed eo ipſe ſe magis verberat.
Quum enim audiſſet è Domino loquentem malitioſus ille, ſpiritum quidem promptum eſ-
ſe, ſed carnem infirmam, credenſque verbum vnà cum carne languere & infirmari, nec camē *Mat. 26.*

Diaboli malitia illum ipſum decepit.

verbi virtute corroborari, rurſus nefaria moliri cœpit, carnificéſque irritauit contra Seruato- A
rem circáque ſpinas quas retinebat, voluebatur prorſus contrario, quàm ſperabat, euentu: eas enim tenendo amiſit, quas putabat vbi vellet, ſe reſumere poſſe. Cæterum illas non prius reſumere potuit, niſi vbi iam eas maledictione inibi ſita liberaſſet Seruator noſter, quas quum ille geſtaſſet, tum demum recepit ſerpens ſuas ſpinas & chlamydem, ſed iam innoxias nobis, & ipſius tantummodo ſceleris indices. Nune enim diabolus in ſpinis veluti in ſtimulis contra nos calcitrat, déque illo & coccinea chlamyde dicitur: quemadmodum veſtimentum ſanguine mixtum non eſt purum, ita neque tu purus eris, quoniam terram meam perdidiſti, & populum meum trucidaſti. Ideo etiam nunc irritans carnifices contra Seruatorem, in ſpinas quaſi in ſtimulos calcitrauit, magiſque pungebatur quàm pungebat: reſumpta enim à Domino arundine, quum milites arundine Chriſtum ſe pulſare exiſtimarent allucinabatur, quippe qui diabolum ipſos irritantem verberabant. Et vt gentes illæ quæ adſcenderant contra Hieruſalem, ſeſe mutuo in valle Ioſaphat contrucidabant, & perſequentes Iſraelem, quum ad riparum margines proceſſerant, in ſeſe manus vertebant, ſeque inuicem capiebant: ita nunc quoque illi qui perſequebantur Dominum, ſemetipſos non ſentientes verberabant, non Do- B
mino interim, ſed ſibi noxij: vt enim, ſi quis lapidem manu ſecare velit, lapidem quidem non ſcindit, ſed manum vulnerat: eadem ratione contra Dominum agentes, vtpote contra incorruptibilem, pernitiem ſuam moliebantur, & immortali mortem intentantes, ipſi in mortem rapiebantur: & quod peſſimum erat, à ſuis ipſius membris hoc mali illi infligebatur, quod verſutiſſimo illi ad ſummum vituperium ceſſit. Omnino enim, ſi à Domino vapulaſſet gloriari poterat: nunc ab illis percuti, quos in ſeruitutem redegerat, id omne dedecus probrúmque tranſcendit. Sed tamen non illorum verbera ſerpentem conficiebant: nihil enim tale poterant, iidem illi & homines & carnifices: Sed vt dolori illi erat contumelia à Iudæis illata, ita verberibus arundinis vi Chriſto impulſis conſauciabatur, ea ſpecie ſimulationéque vſus ſerpentem in ſpinis comprehēdit, quem, dum vt homo vapulat à tortoribus verberari conceſſit, vt quum vellet ille gloriari ſe Deum eſſe, aut iactare quòd Dominum tentando adortus eſſet, diuerberatus à carnificibus ſummum dedecus vituperiumque referret. Euenerunt autem ea illi præter omnem expectationem. Nam quum vim ſuam exerceret, per eos qui contra Dominum occlamabant, non animaduertebat ſe loco illarum vociferationum, taciturnitatem è regione C
ſubinducere, exacerbanſque Pilatum, nō intelligebat ſe pro timiditate, locum, vicemque fortitudini præparare, & incitans vt Dominus verberaretur, prorſus non ſentiebat ſe fruſtrari, emergente, per eam occaſionem, malorum tolerantia. in ſumma, debacchans, inſaniénſque contra Seruatorem, non videbat ſe virtutem contra malitiam obarmare. Omni enim malitia & nequitia gaudet inimicus, & quicquid prauum, id diabolo pro armis eſt: ſiquidem formido mortis, dum periculum arcere intendit, peccatum ſuadet. ideóque Chriſtus ſuſtinuit omnia, vt formidini fortitudinem, contumeliæ patientiam, furori manſuetudinem, & in ſumma, omnem virtutem omni malitiæ opponi poſſe demonſtraret. Ac primum quidem docuit, verberanti maxillam etiam alteram eſſe obuertendam, neque metuendos eos qui corpus occiderēt: & tunicam auferenti, non eſſe eam repoſcendam, & perſequutoribus benedicendum. Ac ne impoſſibile iſtud præceptum apud nonnullos videretur, omnia in ſe conſummata declarauit, & ex eis quæ paſſus eſt, docuit omnes contumelioſe habitos, non retorquere contumelias, & verberatos non reuerberare, & illuſos non iraſci, & ab eo qui auferret noſtra, non repoſcere, & in ſumma non expaueſcere mortem, ſed eam contemnere ſpe futurorum. ſic enim facilius de diabolo, omniq; malitia victoria obtinetur, quā ſi nos ipſi vindicemus. vindicantes enim & D
iniuriā viciſſim iniuria retaliantes, & contumelias contumeliis penſantes, augemus contra nos ipſos malitiā, nec tam inimicos quàm nos ipſos lędimus, quum pro condemnatione & iudicio olim ob eam iniuriam habendo, ipſi noſtra hac pœna vtamur. cęterum vbi iniuriam, ſicuti dominus fecit toleramus, & conuiciatoribus patientiam opponimus, & minantibus impauidum pectus, & morti ſpē immortalitatis, prorſus iſtiuſmodi rebus diſcruciamus inimicū, ſub iſtiuſmodi panoplia ſuccumbentem, quo genere armorū Paulus nos communiens, inquit, Induite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere diaboli inſidiis. Atque ita ad tolerantiam domini euenit illud, quod dicit, Videbam ſatanam cadentem de cælo, vt fulgur. Statim igitur poſtquā ita fortiter ſe geſſiſſet dominus, & cecidiſſet inimicus, impoſuerunt ei crucem, inſigne reuera victoriæ monumentumque inuiti contra ſeipſos inducentes. Quamdiu enim ſtabat inimicus, tenebāt ipſi carnifices lignum, qui vbi lapſus & direptus eſſet, tum trophæum ſuſcepit dominus, & ſibi baiulauit. Siquidem decebat victorem iam triumphantem de diabolo, nō alteri concedere,

Simile. (beside "nos calcitrat") · *Simile.* (beside "ruſalem") · *Simile.* (beside "mino interim") · *Simile.* (beside "tibus arundinis")

Chriſtus tormenta qualibet paſſus eſt, cur.

πανοπλία eſt integra armatura.

Epheſ. 6

Luc. 10

Crux impoſita Chriſto quid.

ſed

A ſed ſibi ſuum trophæum geſtare. Reſumpſit autem ſimul cum trophæo veſtimenta ſua ab illis, *Veſtimento-*
abiturus ad mortem, vt ea ſimul cum morte exueret, fecitque eos accelerare, qui ipſum duce- *rum Chri-*
bant. Quum autem duceretur, ſecundum Ioannem, ſibi crucem baiulabat, ſecundum alios *ſti reſump-*
Euangeliſtas, Simon homo Cyrenæus crucem ferebat. Eſt autem illud non contrarium Ioan- *tio quid.*
ni: non enim Ioannes contraria ſcribit reliquis Euangeliſtis, ſed vtrumque in eo factum eſt. Nã
& ſibi dominus crucem portauit eandémque & ipſe homo Simon tulit: quum igitur contra
diabolum trophæum baiularet, principio quidem ſuam ſibi crucem ferebat. Vltro enim ad *Simon por-*
mortem tendebat, ac rurſus eandem geſtauit Simon homo, vt omnibus innoteſceret Domi- *tauit crucẽ*
num non ſuam mortem, ſed hominum obire. Rebus ad iſtum modum conſtitutis, cum fe- *cum Chri-*
ſtinatione ad locum vadit, vbi eum in crucem, aſcendere oportebat, vt chirographum noſtrũ *ſto cur.*
quod inimicus abſtulerat, affigeret cruci, & ſpolians veſtibus principes & poteſtates, cum fi-
ducia eas traduceret & oſtentui haberet, in ligno triumphans de illis, exhiberétque euulſum *Veſtimẽta*
ex dracone hominem, & deinde proprio ſanguine aſpergeret, & emundificaret terram. Id *ſua exuit*
quum facturus eſſet, exuebat veſtimenta ſua. Decebat enim quum hominem introduceret in *Chriſtus*
cur.
B paradiſum, exuere tunicas, quas Adam accepit quum è paradiſo eiiceretur. Quum enim ille
peccaſſet ac deinde moriturus eſſet, accepit pelliceas tunicas ex morticinis animalium factas,
inſigne notámque mortalitatis ob peccatum ſibi inflictæ. Cæterum Dominus omnia noſtra,
propter nos recipiens, induit ea, vt rurſus exueret, & pro iſtis nos veſtiret vita & immortalita-
te. Induit etiam cum illis tunicam inconſutilem, deſuper in totum contextam, vt vel inde Iu-
dæi crederent, quiſnam eſſet ille, qui eam induiſſet, eum non ſcilicet è terra, ſed Verbum eſ- *Tunica in-*
ſe, quod aduenerat ſupernè, ipſumque non diuiſibile, ſed indiuiſibile eſſe Patris Verbum, & *conſutilis*
hominem factum corpus accepiſſe, non ex viro & muliere, ſed ex ſola duntaxat virgine, id-
que contextum artificio Spiritus: vnde carnifices alia veſtimenta diuidunt, quum eſſent diui-
ſibilia, & in quatuor partes diſtinguerentur, idque ea de cauſa, quòd pro peccatis quadriper-
titi orbis in Orientem ſcilicet, Occidentem, Boream, & Meridiem ea geſtabat quæ ſpectans
Ioannes, indutum eum narrat, Ecce, inquiens, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hanc *Quatuor*
tunicam ſolam ſcindere non potuerunt, metu eius ſigni, quod per eam denotabatur: neque *partes ve-*
tamen hoc illorum, ſed ſuſpenſi Saluatoris opus erat. Nam quum penderet vt homo, principa- *ſtimentorũ*
quid.
tus perſequebatur, diabolum comprehendebat, carnifices deterrebat, ne tunicam ſcinderent, *Ioan. 1*
C vt ea manente maneret, & Iudæorum probrum, quod nõ multo poſt accidit, nimirum quum *Chriſti tu-*
velo ſciſſo, tunica Chriſti ne à carnificibus quidem diuiſa eſt, ſed integra manſit. Manet enim *nicam ſcin-*
ſemper Euangelium integrum quum vmbræ diuidantur. Cæterum, quum exutus veſtibus *dere non po-*
properaret ad mortem, diabolus rurſus videns alacritatem Seruatoris, & ſe è cælis delapſum *tuerunt*
ad terram, & nunc è terra ſubmoueri, non habebat quod ageret: omnia enim illi plena tumul- *carnifices*
cur.
tu & conſilij inopia erant, qui nec manere potuit, & rurſum fugere exhorreſcebat, memor ta-
men quod morientes in terra oporteat mori, ſecundum quod ſcriptum eſt, Terra es, & in ter-
ram reuerteris, non auſus eſt in terra manere, ne & ibi comprehenderetur, quod igitur reli- *Gen. 3.*
quum erat, in aërem ſubuolauit, vt ſaltem ita Dominico corpore humi poſito, liberum ſibi
aërem retineret: verum dominus etiam ibi humaniter agens hominibuſque ſtudens, humi *Chriſtus*
non eſt mortuus, ſed in aërem aſcendit per crucem, ibi quoque ſerpentem perſequens, vt etiã *in aere*
inde principem poteſtatis aëris deturbaret & ſpiritualia nequitiæ deiiceret, ac ne ſic quidem *mortuus*
terram immedicatam relinquens. Nam quum ita penderet in cruce, & aërem purgauit ma- *quid.*
nuum expanſione, & terram redemit ſanguine, & lateris ſui cruore abluit. Quid igitur ſuper-
D erat quod ita patiendo ageret contra inimicum, quum ille & è cælo iam delapſus eſſet, & à ter-
ra ſummotus, & ex aëre depulſus, ac iam in magno probro verſaretur? quod quum magnifica
de ſe iactaſſet, nihil omnium efficeret? vndequaque igitur victus, vbique & auxilij & conſilij
inops, ſtatuebat apud ſe ſaltem infernum defendere. Is enim ſolus illi locus reliquus erat. Ve-
ritus igitur, ne & illuc quoque penetraret, ſéque inde expelleret, & omnes ſibi hactenus ſubie-
ctos in libertatem vindicaret, omnia miſcebat, omnia agitabat, omnes in auxilium accer-
ſebat, rurſumque irritauit Iudæos, vt in Dominum conuicia iacerent, riſuque & contume-
lia infeſtarent. Et ſi quid omnino ex telis armiſque illi ſupererat, id in Dominum immittebat,
ſi quo modo illum hac ratione peccato obnoxium deprehenderet: Iudæi igitur ſubſannabant *Ioan. 19*
dominũ, dicentes. Si filius Dei es, deſcende de cruce, ſed ſeruator noſter reuera Dei filius, non *Chriſtus*
fugiendo mortem, ſed eam expectando, cõculcandoque innoteſcere voluit, quòd ipſe eſſet Fi- *cur non*
lius Dei, & ipſa vita. Poterat enim de cruce deſcendere, qui alios excitauerat è morte, ſed deſ- *deſcenderit*
cenſus ille ſpecimen prætuliſſet fugientis mortem: contra, permanere in cruce, nihil aliud *de cruce.*

Diabolus author contumeliarũ in chriſtũ.

quàm documentum erat, eum qui in cruce permanebat, vitam eſſe. Quapropter magnæ curę A
fuit diabolo, vt dominus iſtiuſmodi vituperiis pulſaretur, optabátque eum de cruce deſcen-
dere, ne inter mortuos verſaretur, vt ille ſic illæſus abiret, & ipſe mortuorum dominium reti-
neret. Metuebat ſiquidem, ne ſecundum illam ſcripturam aſcendens in altum crucis, captiuã
duceret captiuitatem, & acciperet dona in hominibus. Suſpicatus eſt enim, num ipſe is eſſet
de quo hoc ſcriptum erat. Vnde ruiſus concitat Phariſæos veterator ille, eóſque fruſtra indu-
cit, vt ſe credituros polliceantur, ſi de cruce deſcenderet. Omnia autem mouebat, & quiduis

Diabolus cupit chriſtum non mori, ideoque illum deſcendere de cruce.

præter animi ſententiam promittebat, modo efficere poſſet, ne moreretur, & ad infernũ deſ-
cenderet. Denuo igitur Iudæis author fuit, vt dicerent, Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare non
poteſt. Si Rex Iſraël eſt, deſcendat de cruce, & credemus eĩ. Minime autem credere volebat
Iudæos ille incredulitatis magiſter draco, ſed Dominum mortem euitare cupiebat, non quod
diſcere ſatageret, an poſſet ille ſeipſum ſaluare, ſed ne aliis ſalus efficeretur. Nam quum om-
nino cognouerat eum ſeruaſſe alios, ambiguum ei eſſe non poterat, quin ille qui aliis dediſſet
ſalutem, is ipſe eſſet Seruator & vita. Ea igitur de cauſa conuiciabantur, ne aliis ſalus concilia-
retur. Nouerat enim ille verſutus non moriturum quidem eſſe Dominum, ſed illius mortem B
ſalutem & vitam futuram eſſe vniuerſis: ideirco eum de cruce deſcendere cupiebat, faciebát-
que Phariſæos ſe promittere credituros eſſe, ſi ſaltem vel eo modo conſequeretur, quæ vole-
bat. Dominus autem reuera Seruator, qui non ſua, ſed noſtra quæreret, non in ſe ſaluando, ſed
in creatura redimenda Saluatorem ſe eſſe innoteſcere volebat. Non enim medicus, eo quod ſe
ipſum ſeruat, declaratur medicus, niſi ſimul & ægrotis artem ſuam exhibeat. Neque item ſol
ſuum iubar in ſe contrahens pro lumine agnoſcetur, niſi etiam orbi terratũ ſuos radios expor-
rigat, & tenebras illuminet. Ita quoque & Dominus non ſeipſum ſaluauit, ſiquidem nulla ſa-
lute indigebat, quum eſſet Saluator, ſed ex ſuis in alios beneficiis voluit ſaluator declarari. Ne-
que deſcendendo de cruce voluit Filius Dei agnoſci, ſed ex eo quod in cruce permaneret.
Multo enim magis mors Saluatoris, & Fidem & ſalutem hominibus attulit, quàm deſcenſus
è cruce attuliſſet. Certe pendente in cruce Domino monumenta aperiebantur, & qui ibi ſe-
pulti iacebãt viuificabãtur, & ſuſpenſus latro credebat, vt oſtẽderetur & reuera Saluator eſſe,
& dum moritur, fidem ſui fœcundare. Ad iſta iam deinde vere obſtupuit diabolus, & magna
in anxietate hæſitationéque detinebatur. Videbat enim ſe latronem in cruce amiſiſſe: eum- C
que, cui olim perſuaſerat latrocinium, nunc fidem recepiſſe: & quem concitauerat blaſphe-
mias dicere illum ipſum videbat iam Dominum adorare, alterumque latronem increpare. Il-
lud de latrone illum peſſimè habebat: quod quem vt latronem occiderat, eum transferri ad pa
radiſum conſpiceret: videns autem omnia ſua arma deiecta, nec vllum ſibi eſſe præſidium re-
liquum, quod non à Domino eſſet contuſum, ſecundum illam Scripturam: Inimici defece-

Acetum & fel Chriſto in cruce oblatum, quid.

rũt frameæ in totum, & ciuitates detraxiſti: Hinc ergo turbatus & anxius animi, tentauit dein-
de Saluatori bibendum dare acetum cum felle, non ſentiens hoc ipſum ſe contra ſeipſum in-
ſtruere. Amaritiem enim itæ ex præuaricatione legis obortam, in qua omnes detinebat, Do-
mino porrexit: quam ille accipiens abſumpſit, & euacuauit, vt pro aceto vinum quod miſcuit
ſapientia, nobis potandum daret, & pro felle dulciora melle & fauo eloquia nobis elargiretur,

Pſal. 33.

& pro eo quod noſtra guſtaſſet, diceret viciſſim, Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt domi-
nus. Poſtquàm autem etiam iſthic exciderat, & ſpoliatus eſſet, iã in reliquum deinde tempus
eum ſuſpicio tenebat, quum tanta conſpiceret ſe non contra hominem, ſed contra Deum ar-
ma moliri, nimirum quia videbat rebus quibus omnes capiebat, nunc ſe miſerè fruſtrari &
confundi, & potius ſe ipſum conſidere, quàm alios deiicere: Cedere igitur iam inde parabat, D
& tergum dare fugæ Cernens enim eundem & in cruce pendentem & mortem perſequentẽ,

Eſai. 52.

in metu fuit, ne is ipſus eſſet, de quo ſcriptũ erat. Exaltabitur dominus, vt miſereatur noſtri: ac
proinde omnia ſtatuerat relinquere, ac fugere, inuidens interim iis quos ille miſericordia pro-
ſequuturus eſſet. Cæterum dominus reuera ſaluator, noluit illum ita illæſum diſcedere, neque
opus ſuum imperfectum deſerere, neque deditos, adictóſque inferno, relinquere inimico. Ma-
gno igitur ſtratagemate & mirabili opere vſus eſt. Nam quum cerneret illum alioqui audacẽ

Eſa. 61. Luc. 4.

metu iam contractum, trementem & expaueſcentem, rurſum ſeſe lapſabundum ſimulat, vt
hoſtem in congreſſum venientem plane edomaret. Siquidem draco ille nolebat mori Do-
minum, neque in ligno pendere: Optabat enim eum de cruce deſcendere, & non mori: ſin au-
tem non deſcenderet, ſaltem eum in ligno manere, & nõ mori. Metuebat enim ne fieret quod
ſcriptum erat, ſpiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me, vt euangelizarẽ pauperibus mi-
ſit me, & prædicarem captiuis remiſſionẽ, & cęcis recuperationem viſus. Ideirco metuebat, ne
is eſſet

A is eſſet ille vnctus,& in legationem mittendus ad omnium liberationem. Omnibus igitur nudatus optabat ſaltem imperium inferni ſibi retinere, noua ſiquidem ei formido fuit, num is eſſet qui tenebras illuſtraret, de quo ita ſcriptura loquitur, Galilæa gentium, populus ille, qui *Eſa. 9.*
ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Nam & ipſum audierat Chriſtum ita loquentem,
Ego ſum Lux: quamobrem metuebat, ne & ille moreretur, & ipſe ex omnibus eiiceretur. Do- *Ioan. 3.*
minus porro quum eum ita fugam adornantem conſpiceret, metuens ne fuga elaberetur, voces humanas emiſit, & voces imbecillitatis ſimulauit, dicens, Heloi, Heloi, lama ſabachthani, *Pſal. 21.*
hoc eſt, Deus meus, Deus meus, cur me dereliquiſti? Et hoc fecit, ne diabolus ab eo quem vt *Chriſtus*
hominem antea contempſerat, nunc autem vt Deum exhorreſcebat, fuga ſe ſubduceret. Cer- *cur clama-*
te iſtis verbis inductus ille vndecunque ſceleratiſſimus ſub manus venit, Dominumque ado- *uerit in*
riens confractus eſt. Perſuaſit enim Iudæis vt eum ad cædem mactationemque depoſcerent, *cruce.*
cæterum id euenit, quod minime expectauit: mactatus enim eſt, non alibi, quàm in latere ad coſtas, ex quo effluxit ſanguis & aqua: vt quoniam prius per mulierem è coſta formatam profluxerat deceptio, ita nunc per coſtam ſecundi Adæ, redemptio & emundatio prioris Adæ di-
B manaret, & per ſanguinem redemptio, per aquam vero emundatio obtingeret. Ea res igitur diabolo non ex ſententia ſucceſſit, quum morte ea quam metuebat, mortuus ſit dominus, ac ipſe ſpoliatus ſit, qui dum ſperat ſe poſſe chriſtum morte ſuperare, ipſe potius mortuus eſſe deprehenditur: & quũ ſe iactaſſet, quod homini inſidias poſuiſſet, fecit vt homo pro Deo agnoſceretur. Simul enim, vt ille moriebatur, rerum natura ſuo ſole deſtituta fuit, velumque tem- *Velum tem-*
pli ſciſſum eſt, terra quaſſata, petræ diſruptæ, milites cum ianitoribus inferni metu exhorrue- *pli ſciſſum*
runt. Ex quibus videre erat eum non hominem, ſed Deum vere ta in corpore humano eſſe, *quid.*
quemadmodum ſpectatores dicebant: Vere hic eſt Filius Dei. Nam & multa monumenta adaperta ſunt, & eorum mortui reſurrexerunt. Plane cæca res eſt malitia, quæ quum crede- *Malitia*
ret ſe vnum occidere, omnibus ſimul ſpoliata eſt: & dum ſperaret ſe vnum ad inferos depor- *diaboli cæ-*
tare, ab inferis expulſa eſt: ac proinde omnibus rebus deprehenſum eſt, Dominum non im- *ca.*
becillitate naturæ mortuum eſſe, ſed quod mortem ad cædem necémque perſequutus ſit, vt ea abolita, omnes liberaret, quotquot metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti. Non magnum in medio interuallum, & dolores inferni ſoluit, & alios excitauit, dicens, sur-
C gite, abeamus hinc. Ipſe autem reſurrexit, ac deſcendit, ac pro ludibrio habuit illius audaciam vt in hymnis præcantatum fuit, loquente ſpiritu. Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Domi- *Pſal. 2.*
nus ſubſannabit eos: ludibrio certe plane habetur, ita illuſus, rebuſque illi, præter animi ſententiam cadentibus, inſtar miſeri animaculi veſpæ inuadentis petram, nec ſuo adoratu quicquam lædentis, quum potius aculeum ſuum elidat: ita quoque diabolus fruſtratus eſt, confligens cum vita, hoc eſt, cum Chriſto. Non enim eum morte ſuperare potuit, ſed potius aculeum ſuum amiſit, vt quos antea terrebat ille ſtimulus, nunc ab illis conuitio inceſſatur, quum dicit, Vbi mors tuus ſtimulus? vbi inferne tua victoria? ac rurſum, In deglutione mors fuit, *1 Cor. 15.*
poſtquam inualuerat, & rurſum, Abſtulit Deus omnem lachrymam ab omni vultu. Poſtmo- *Apoc. 7.*
dum eiectus ille miſer ex inferno, ſedenſque ad limina, conſpicatus eſt omnes ſuos vinctos virtute Chriſti educi, & mortuos reuiuiſcere, & captiuos dimitti, & omnes ſanctos qui cum Adamo erant, obuiam tendere, omnéſque plauſibus ſtrepere, quemadmodum ſcriptum eſt: Præ- *Pſal. 67*
uenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuencularum tympaniſtriarum, eóſque *Pſal. 125.*
qui liberabantur, gaudio exultare, his verbis loquentes. In conuertendo Domino captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati, tunc impletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra *Luc. 2.*
D exultatione. Nam & Angeli, & omnis exercitus Angelorum, hymnos canentium, ac dicentiũ
Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas, obuiam iuuenculis ani- *Simile.*
mabus, quæ in libertatẽ aſſerebantur, procedere, animæque cũ Angelis concurſare patriarchis prodeuntibus, omnia vndecunque lætitia & pſalmis triumphalibus de victoria mortis reſonare, ſicuti olim ſub Dauide, quum iam proſtratus iaceret Goliath, chori puellarum cum tympa- *Pſal. 94.*
nis accurrentes dicebant, Percuſſit Dauid per myriades. idem quoque factitatũ eſt in morte ſal
uatoris, cui à morte reſurgenti omnes occurrebant cum choris, carminibus, & tympanis ſeſe *Epheſ. 4.*
mutuo incitantes, Agite quæſo, exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro. Alij inter tripudia dicebant, Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona in hominibus. *Pſal. 97.*
Alij rurſus omnes ad ſpectaculum deuocabant dicentes, Iubilate Deo omnis terra, Pſallite no- *Pſal. 65*
mini eius: ac rurſum, Venite & videte opera domini, terribilis in conſiliis ſuper filios hominũ, auferens bella vſque ad extremum terræ. Non enim iam amplius inimicitia & bellum, ſed omnia pacata ſunt, hoſte profligato & extincto, & tyranni pedibus manibuſque colligatis.

Alij rurſus memores violentiæ diaboli, ingentiúmque illius inſidiarum, eumque nunc iace- A
re extinctum conſpicantes, cum admiratione dicunt. Quomodo cecidit è cælo lucifer, qui
mane oriebatur: & quomodo contritus, & confractus eſt malleus vniuerſæ terræ? Siquidem
cum admiratione omnes ſtupebant. Mirabantur enim magnum illum tyránum ita derepen-
te mortuum proſtratumque iacere, nec inueniebant cauſam proſtrationis, maxime quia per-
ſuaſerant ſibi, morte mortem aboleri non poſſe: neque in crucem tantum ſerpentem tolli poſ-
ſe, vnde rurſum præ admiratione dicebant, Quomodo capta eſt Babylon? videbant enim in-
fernum ſpoliatum. Hæc quum infelix ille ſimul audire & cernere cogeretur, furebat præ inſa-
Diabolus excruciat ſeipſum, & ſtridet dentibus. nia, & luctu atterebatur, ſeque ita ſpoliatum cernens, cóſque qui olim ſub eo in luctu & plo-
ratu agitauerant, nunc in Domino pſallere, præ indignitate rerum diſrumpebat ſeipſum, ma-
xime quòd tantum ſui contemptũ inſultationémque animaduerteret, non potuit non ſeipſum
lacerare, neſciuſque quid ageret, ſolum dentibus ſtridebat, vt Pſalmographus qui illum vide-
rat, teſtatur, Obſeruabit peccator iuſtum, & dentibus ſuper eum frendet, Dominus autem ir-
Pſal. 36. ridebit eum: & rurſus, Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis frendet & contabeſcet. Stri-
debat autem ideo dentibus, quia dolebat ſe vnquam cum Chriſto congreſſum eſſe. Sciebat B
ſe quidem antea temerariè audacem fuiſſe contra iuſtos, ſed vt nihil vnquam tale experiretur.
Nam quanquam & Abeli inſidiatus eſſet, & Patriarchas afflixiſſet, & Eſaiæ inſidias poſuiſſet,
& Hieremiam contumelioſe habuiſſet, & Iob tentaſſet, mors tamen æque iterum inualeſce-
bat, regnabátque ab Adamo vſque ad Moſen: nunc autem quum ſimili audacia aduerſus Do-
minum vſus eſſet, ſe plane Irũ factum eſſe, & vndecunque depulſum, ab hominibus, ſupplan-
Irus. tari animaduertebat, ac tale opus non niſi Saluatoris eſſe, vt qui non modo ſolus ipſe morti il-
luderet, ſed & nos quoque morti ſuperimponens, eam conculcandam daret, vt non ſolum
nos à ſeruitute vindicaret, ſed authorem ſeruitutis conficeret, ne rurſum inualeſcens, non ſup-
plantaret, victoriamque ſuam irritam faceret. Quapropter ipſe quum illuſiſſet morti, nobis
eam conculcandam tradidit, quod his verbis indicat, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſu-
per ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici, & rurſum, Conculcabis leo-
Lu. 10 nem & draconem. Olim enim ſerpens deceperat Euam, & eius inuidia mors in orbem venit:
Pſal. 90. nunc autem conculcatur, & volens decipere, audit, Vade retro ſatana. Olim aduerſarius no-
ſter diabolus, vt leo circuibat, ſitiens noſtram animam. Nunc autem cũ dracone conculcatur,
ac deinceps breui dominus conteret ſatanam ſub pedibus noſtris, ac iam tantopere deſpica- C
Matt. 4. tui ac ludibrio eſt, vt qui in cauernam aſpidum manum inſerat, non reformidet. Hæc enim
1. Pet. 5. Eſaias prophetauit, & verum eſt quod dixit. Pueri certe voluptatem olim grandæuos decipiẽ-
tem iam impræſentiarum derident: & qui nondum ſunt legitimę ætatis, ea caſtitare, quæ ſupra
legem eſt, lumbos ſuos accingunt: & virgines permanentes, ratione calcant ſerpentinæ volup-
tatis aſtutias, nihil veriti illius lætales morſus. Quin & aliqui ipſum ſtimulum diaboli pedibus
prementes, mortem minime exhorruerunt, & vitam ſuam cum morte commutauerunt, mar-
tyres Verbi effecti: ea enim de cauſa Dominus mortuus eſt. Multi quoque rebus terrenis hu-
mi relictis, libero ſub volatu in aërem penetrant, & in cælo conuerſantur, nihil iam metuen-
tes principem aëris, ſed ſi prohibere velit, potius increpantes ſub his verbis, Apage te in ter-
gum ſatana, quoniam Dominum Deum meum feſtino adorare. Ideo enim in aërem cruce
Chriſtus in aërem cruce ſublimatus, cur. ſublatus eſt Saluator, vt via paradiſi quæ olim clauſa erat ob peccatum, nunc volentibus pate-
ret, quemadmodum Paulus teſtatur, qui eo loci raptus eſt, & in cælos aſcendit. Ideo dominus
illuſit ſerpenti, & infernus deuaſtatus eſt, profligatóque mortis imperio omnes reſurgunt, ne-
que iam deinde diabolus aduerſus nos inſurgit. Cecidit enim, & plane iam ſuper pectore & D
ventre prouoluitur: reſurrexit enim dominus, & homines didicerunt aſpernari diuitias corpo-
rales, quippe qui verbo & ſcientia diteſcant. Ille autẽ draco, qui ſe diuitem gloriabatur denuda
tus eſt, & iam Irus & pauper omnia ſua ſpolia amiſit. Qui quum olim medius inter cherubinos
Irus. verſabatur, omnique lapide precioſo redimitus, ſardio, iaſpide, achate fulgebat, nunc in papy-
ro & arũdine, & ruderibus dormit, vt in Iob de eo refertur. Ideo enim Deus pauper fuit, vt nos
Eſa. 53. illius paupertate diteſceremus, & diabolus nudaretur. Et quod mirabile eſt & magnum in re-
rum natura homines ad mortem properant optantes aduentum Domini, quum miſer interea
Chriſtus pauper factus, cur. diabolus, qui olim imperia mortis tenebat, Saluatoris aduentum reformidet, & iudicium ex-
horreat. Nouit enim ſibi præparatum ignem & Angelis ſuis. Eaque de cauſa iudicium ſubiit
dominus, vt nos à iudicio liberaret, illumque condemnaret. Cęterum de diuina cognitione in
omnes & omnibus in locis quid opus eſt loqui, quum ex iis quę fiant, quiſque ſibi fidẽ hauriat?
Non enim vlla dies præterlabitur, in qua non aliqui idola relinquant ſuáſque & patriæ leges
inficientur

A inſicientur, & ad Deum confugiant, & Chriſti leges recipere concupiſcant, incredibili ad-
miratione in eum credentes. Qui enim hactenus idololatræ, & Chriſtum vt hominem vili-
pendebant, eundem poſtea Deum eſſe agnoſcentes, deſtituunt idola: & quos dæmones in *Idololatra*
idolis metuebant, eos ad Dei cognitionem peruenientes, derelictui habent, & ab aliis ex- *fiunt Chri-*
pellunt: & voluptatem, cui in idololatria ſua metuebant, in Chriſto nunc aſpernantur. Et *ſtiani.*
peccatum quod illos tum ſuperabat, iam ſigno crucis vincentes deſpicatui habent, & ludi-
brium putant. Et prorſus nullam fidem virginitati habentes, & impoſſibile eſſe dictitantes
eam virtutem in hominibus reperiri, iidem vbi iam credidere. Saluatori ex virgine nato, non
ſolum eam in aliis eſſe agnoſcunt, ſed ipſi eam pudicitia & ſanctitate corporis præſtant, & vi-
ciſſim ab Ethnicis ipſos iam tales eſſe factos credi non poteſt. Hinc iam ocioſa obliterataque
eſt omnis magia, & vniuerſa Græcorum infatuata eſt ſapientia. Nam in rebus diuinis, non
verbis, ſed factis opus eſt: nec pronunciatio linguæ, ſed animi affectus prodeſt. Ethnici igi- *Magia obli*
tur verbis non capiunt illa quæ fide Chriſtiani repræſentant. Et quæ verbis agunt magi, hæc *terata Sa-*
martyres Chriſti non verbis, ſed rebus exhibent, & de qua virginitate ambigunt magi & Græ- *pientia Græ*
B corum Philoſophi, hanc in Chriſto mulieres demonſtrant: & dæmones, quibus, vt diis, eth- *corum infa*
nici ſupplicant, eos pueruli in Chriſto perſequuntur. In ſumma ille chriſtigerulus vir vt deus *tuata.*
in terris, mala ab hominibus depellit, & vndique quaſi cum ſole circumambulans & collu-
ſtrans, iubar ſuum diffundit, cæleſtémque vitam præ ſe fert. En tibi vnum ex fortibus crucis
factis: en quæ mors tibi Saluatoris efficit: non enim opus eſt hominis, ſed Dei. Atque ideo *Efficacia*
vti homo paſſus eſt, vt hominibus ea quæ ſunt, ſuper hominem & diuina largiretur. Illius *paſſionis*
enim ſunt iſtæ in hominibus efficaciæ, in agendo præſtantiæ. Nam ſi Paulus loquatur, non *Chriſti.*
eſt alius qui in eo loquitur niſi Chriſtus: ſiue magnalia & mirifica faciat, non eſt alia quàm
Chriſti gratia, qua ille operatur. Nam tametſi in omnes venerit cognitio Dei, non tamen ea
hominum doctrina eſt, ſed Verbi, quod deſcendit, vt eſſet interceſſor mediatorque dei &
hominum: ita enim ſcriptum eſt, Iam quod Iudæi olim reticuerunt, id nunc completum vi-
dent: ita enim in ſcripturis habetur. Erunt omnes dociles dei, quemadmodum & Hiere-
mias ſcripſit, Ecce dies veniunt, dicit dominus, ac deinde iſta verba ſubinfert. Et non do- *Hiere. 31.*
cebit quiſque fratrem ſuum, dicens, Cognoſce dominum, quin omnes me cognoſcent, à mi- *Ibidem*
C nimo vſque ad maximum, quod miſericors ſim in cauſis eorum. Alioqui quis eſt, qui eos in
idololatria, ita pœnitentia ſtimulat niſi dominus? Aut quis eſt, qui eos inde abducit, etiam-
num ſeruientes idolis, niſi ipſe Chriſtus, qui dicit, Quum exaltatus fuero, omnes traham ad
me ipſum? Nam id certe pro ingenti miraculo habendum, quod etiamnum idololatriæ ſer- *Ioan. 12.*
uientibus mens aperiatur, vt intelligant eos, quos hactenus pro diis habuere, ligna prorſus &
lapides eſſe: & quem irridebant vt crucifixum, hunc non pro homine, ſed pro Deo agnoſ-
cant. Non igitur iſtius doctrinæ homo magiſter cenſendus eſt, ſed is, qui ſolus mentem in-
tuetur deus. Beata nimirum & viuifica crux Saluatoris, quæ de morte triumphaſti: & eum,
qui mortem in ſua poteſtate habebat, diabolum ſuſtuliſti. O diuinum Verbum & reuera ſa- *Proſopo*
pientia Patris, tu verſuti illius faciem aperuiſti, & ſinus plicáſque pectoris illius denudaſti, vt *peia.*
& nos dicamus: Non enim illius cogitationes ignoramus, mortalium amator & bone domi-
ne: Tu nos captiuos redemiſti, & ſeruientes peccato tua propria morte liberaſti. Scimus quod
à peccato liberati ſumus, ô pacificator fili Dei. Tu nobis filiorum adoptionem reddidiſti, &
vbi nos tuo Patri reconciliaras, inimicitiam in carne aboleuiſti. O opulente Saluator & re-
uera Rex: Tu pauper fuiſti, vt nos tua paupertate diteſceremus: tu nobis regnum cælorum lar-
D gitus es. O creator & conditor omnium, Verbum Patris: Tu nos denuo reformaſti, tuæque
creaturæ ſumus conditi ad bona opera, lumen reuera & iubar Patris. Tu enim nos in tene-
bris illuminaſti, & non videntes in lucem produxiſti, ô forma & imago reuera Patris. tu enim
nos perditos formaſti, & imaginem dei nobis retribuiſti, deus, Verbum, & prorſus vita. Tu
nos mortuos viuificaſti, & corruptos renouaſti, induens nos immortalitate. Virtus, reuera
& brachium, & dextera Patris. Tu enim dolores mortis ſoluiſti, ianuas æreas, & vectes fer-
reos confregiſti, vt ſcriptura dicit. Tu & ſerpentem diabolum, hamo eſcáque humanæ car-
nis circumegiſti per crucis trophæum, tuo ductu diuinóque auſpicio omnes eum conculcant,
omnes ei illudunt. Te enim primum in illum inſultante, initium creaturæ incepit eſſe, con-
ditæ ad hoc, vt illi inſultaret. Te illum proſternente, omnibus oborta admiratio eſt, vt in hæc
verba prorumperent: Quomodo cecidiſti è cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Téque capien-
te ab illo chirographum, affigenteque illud cruci, omnes in illum conuitia iactant, dicentes,
Quomodo nunc requieſcit? quomodo inquam requieſcit exactor, & in ocium datus eſt acce-

lerator? contriuit deus iugum peccatorum. Iam enim poſthac ei ſubſternitur putredo, & ver- A
mis efficitur eius operimentum, nec eſt vt quiſquam vlterius draconem metuat, ſed te. Et per
te Patrem adoramus. Ad iſtum modum igitur deus, vbi primum reſurrexerat, inſultauit mor-
ti, & nos ab ea liberauit. Iudæi, ne iſta quidem videntes, ad pudorem redigi potuerunt, ignari
contrà ſeipſos ea ſe moliri, quæ in dominum audebant: & in tradendo Chriſto, Hieroſoly-
morum ſe traditionem prouocare, dicente Propheta Hieremia, Tradita tradetur Hieruſa-
lem in manus Nabuchodonoſor regis Babyloniæ. Neque conſpiciebant, quòd quum non
vellent ſeruire domino, ſe in ſeruos diabolo ſubiicerent, eique ancillarentur ad inſidias Chri-
ſti. Ignorabant enim in expetendo Barrabbam, & in occidendo dominum, quod ipſi vitam
Barrabbæ acturi eſſent, futurúmque eſſe, vt cædes & ſeditiones apud ipſos magis ac magis
increbreſcerent. Abiicientes vero Chriſtum, lucem à ſe & veritatem, & quicquid eſt Chri-
Eſa.3. ſtus abiecerunt, vt Eſaias dicit, Ecce enim dominator dominus Sabaoth, auferet à Iudæa &
Hieruſalem, validum, & validam, vires panis & vires aquæ, gigantem & robuſtum, Prin-
cipem & bellatorem, & Iudicem & Prophetam, & coniectorem, & presbyterum, & præ-
fectum quinquaginta militum, & mirificum conſiliarium, & ſapientem architectum, & pru- B
dentem auſcultatorem, & præſtituam illis principes adoleſcentes: & illuſores iis dominabun-
tur. Illudebant enim infelices illi domino & non animaduertebant illud Propheticum con-
tra ipſos adimpleri, quod ita dicit, Illuſores dominabuntur eorum. Hoc enim eſt illud mira-
bile Saluatoris, quod dum crucifixus pateretur pro humanitate, interim illuſerit mortem, &
Lux à Iu- contra Iudæos implerentur ea quæ ſcripta erant. Quòd autem lux ab illis ablata ſit, ita teſta-
dæis ablata tum inuenies in Hieremia. Verbum quod factum eſt ſuper Hieremiam in omnem populum
Hier.16. Iudæ, vbi deinde iſtam vocem ſubinfert: Auferam ab illis vocem lætitiæ, & vocem gaudij,
vocem ſponſi, vocem ſponſæ, odorem vnguenti, & lumen candelæ. Nihil tamen ob id ſe-
gniores fuere ad tradendum gentibus. Saluatorem neque viderunt, etiam tum cæcutientes,
quod ipſi non ita diu poſtea diſpergendi eſſent inter gentes, & quòd in eorum hæreditatem
Pſal.78. contra ipſos ingreſſuri eſſent ethnici, quemadmodum ſcriptum eſt, Deus venerunt gentes
in hæreditaté tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, redegerunt Hieruſalem in ſpeciem
tugurioli, vbi excubant cuſtodes pomorum. Neque ſenſerunt, quum inficiarentur dominum
regem ſuum eſſe, ſe ſpoliari dauidico honore: ſiquidem illi repoſitum erat Dauidis regnum, C
& vſque ad aduentum Saluatoris id propagatum fuit, teſte Patriarcha Iacob, ita dicente, Non
deficiet princeps ex Iuda, neque dux de fæmoribus eius, donec veniret ille cui repoſitum eſt,
Gene 49. & ipſe eſt expectatio gentium. Et renudantes dominum, ac verberibus mulctantes, non ani-
Iudæi cæci maduertebant ſe ab eo renudari, & quod planctum aduerſus ſe prouocabant: dicit enim do-
effecti. minus, Auferam veſtimenta mea, & lintea mea, vt non tegam turpitudinem illius. Et rur-
ſus ideo in planctu erit & luctu, incedet diſcalciata, & nuda, facietque planctum veluti dra-
conum, & luctum veluti filiarum Sirenum. Et quum iniicerent chlamydam coccineam, non
proſpiciebant quòd aduerſus ſe implerent criminationem illam Spiritus ſancti, Quoniam
manus veſtræ plenæ ſunt ſanguinis. Læti porro quod Chriſtum ſpinis circundarent, ea excæ-
cientia fuere, vt non perceperint ipſos ſibi has ſpinas circumponere. Scriptum eſt enim, Ob-
ſtupeſcite, lugete qui in fiducia fuiſtis, exuimini, nudæ ſitis, circumcingite lumbos, & ſuper
vbera veſtra planctum facite, ab agro deſiderij, & à vite germinationis. Terra populi mei ſpi-
na, & fœnum aſcendet, & ex omni domo tolletur lætitia. Irridebant dominum quaſi qui ſe
faceret filium dei, nec videbant ſe eo modo abiicere adoptionem filiorum, vt ipſe proteſta- D
Eſa.1. tur, dicens, Filios genui & exaltaui, ipſi autem me contempſerunt, Ecce relinquitur vobis
domus veſtra. Dederunt illi in potum acetum, & fel, & in hoc ipſo quoque mira eorum cæ-
citas. Deus enim vineam, ex Ægypto tranſtulit, & plantauit eam, & expectauit vt ex ea per-
ciperet fructum, vuam, & vinum. Illi contra vecordes pro vino acetum, pro vua reddiderunt
fel, inſignia ſcelerum Sodomitarum in hoc ipſo oſtendentes. Nam & illorum vua, vua fellis
eſt, vt in Deuteronomio ſcriptū eſt. Ideo enim dominus & Saluator noſter, cum ſciret iſtiuſ-
modi fructum ab illis prouenturum, prædixit illis parabolam de vite, & quod ab illis aufe-
Zach.14. rendum eſſet regnum cælorum, & dandum eſſet genti facienti fructum eius. Ad hæc diui-
ſere carnificibus veſtimenta Chriſti, prorſus immemores ſe inter gẽtes diuidendos eſſe, quum
Propheta ita dicat; Ecce dies veniunt, & diuidentur ſpolia tua in te, & ſimul inducam om-
ibidem. nes gentes in Hieruſalem, & capietur ciuitas, & diripientur domus, & polluentur fœminæ,
Mich.2. Et rurſum, Et rubigo deuorabit eorum prædia. Quemadmodum & Michæas dicit, In illa
ibidem. die aſſumetur in vos parabola, & plorabitur ploratus modulatus, ſub his verbis, Ærumna
ærumnoſa

A ærumnoſa facta eſt portio populi mei, metata eſt, in funiculo (ſiue decempeda) non erat qui impediret, vt auerteret, agri veſtri centuriati ſunt: &, vt compendio dicam, quum ita audaces temerariique eſſent aduerſus dominum, diem illam aduerſum ſe prouocauerunt, quam prædixit propheta. Dies enim iudicij domini, & talionis iudicij Sion, & vertentur valles in picem, & terra eorum in ſulfur, & erit terra eorum vt pix quæ ardet nocte & die, & non extinguetur in æternum, & aſcendet fumus eius ſurſum in generationem, deſolabitur, & habitabunt in ea volucres, & herinacei, & ibides, & corui, & inducetur in eam funiculus geometriæ eremi, & onocentauri habitabunt in ea, principes eorum non erunt, & magnates eorum erunt in perniciem, & pullulabunt in ciuitatibus eius ligna ſpinea, & in propugnaculis eius, & erunt ſtabulum Sirenum, & gurguſtium ſtrutionum, & inuicem occurrent dæmonia in onocentauros: & clamabit alter ad alterum, ibi requieſcent onocentauri, & ibi herinacius ſuum nidum fecit, & ſeruauit terra campos ſuos cum ſecuritate. In has calamitates inciderunt Iudęi, quum putarent ſe Chriſtum occidere. Hæc contra ſeipſos prouocauerunt, dum inclamant contra Saluatorem: ob iſta condemnati ſunt, dum volunt condemnare Chriſtum.

B Quiſquis volet accedat, faciatque ſe arbitrum inſpectoremque, & non ex rebus in obſcuro latentibus, ſed ex claris euentis veritatem colligat, & videat quiſnam ſit dominicæ mortis fructus, & quodnam Iudaicarum inſidiarum emolumentum. Siquidem Saluatoris mors orbem terrarum in libertatem aſſeruit, cauſamque dedit, vt gentes Deum glorificent. Iudæorum furor Iudæos cum ipſa ciuitate deleuit, & in Dei cognitione occæcauit, Mors Chriſti mortuos viuificauit, Iudæoſque ſuæmet inſidiæ vita ſpoliarunt. Crux Saluatoris Eccleſiam gentium quum deſerta eſſet, colonis habitatoribúſque frequentauit. Iudæi contra malitia orbem terrarum ſibi intercluſerunt, inhabitabilemque reddiderunt, vt qui ne iam quidem ciuitatem vllam habeant. Et rurſus, Mors Saluatoris regnum cælorum oſtendit. Iudæi contra ſuo furore, ſuos reges perdiderunt, & magnates amiſerunt. His accedit, quòd crux domini Angelos hominibus conſociauit, & interpres conciliatrixque eorum amicitiæ fuit: Iudæi contra inſidiando contubernium, ſocietatemque domicilij cum dæmonibus lucrati ſunt. Morſque item Chriſti diminuit hominibus peccandi brutalitatem: Iudæi viciſſim furore ſuo obrutuerunt & nunc cum Sirenibus, & herinaceis, & ſtrutionibus, ex ſimilitudine morū con-

Mortis Chriſti fructus.

Iudæi nul lam habent ciuitatem.

C ſuetudinem habent, ita abſurdi iam moribus vt ipſi onocentauri. Quum pro iure apud ipſos iniuſtitia recepta ſit, pro manſuetudine rabies, eaque inſtar ſerpentis. In ſumma, nihil eſt apud illos, quod ipſis mortem non conciliet. Nunquid igitur operepræcium mortem Chriſti ſuppliciter venerari, & dimittere conſilium Phariſæorum? Nunquid igitur dignius eſt crucem potius adorare, quàm Iudæorum, & mundi gratiam lucrifacere? Id enim eſt quod beatus Paulus ſcribit: Omnia exiſtimo detrimentum, vt Chriſtum lucrifaciam, ideóque & gloriam ſibi crucem arbitratur, dicens, Mihi abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Atque hinc eſt quod ipſe dominus dicit, Quicunque non tulerit crucem ſuam, & ſequatur me, non eſt me dignus, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Sed hic opus eſt multa cautione, ne ſecundum Iudæos tollamus crucem, & non ſecundum Paulum. Paulus enim, vt trophæum peccati, geſtabat crucem: Iudęi vero crucem ferebant vt Chriſtum tollerent. Quapropter caute & ſobrie agendum eſt, ne dum accuſamus Iudæos, paria cum illis contra dominum faciamus. Multi ſiquidem adorantes dominum, neque ita vt dignum eſt eo, viuentes, non ſentiunt ſe reos fieri dominicæ mortis. Qui enim comederit panem, & biberit calicem domini indigne, reus eſt corporis

Iniuſtitia pro iure apud Iudæos recepta.

Gal. 6.

Luc. 9.

Iudæi tulerunt crucē.

Quinam cum Iudæis reſiant dominicæ mortis.

D & ſanguinis domini. Nam hoc Paulus ita eſſe teſtatur. Ad eandem rationem, Qui odit fratrem ſuum, non diligit dominum. Sed eodem modo quo Iudæi & ipſe Deum odio perſequitur. Qui autem pauperem viliependit contumelia afficit conditorem pauperis. Qui negligit pauperem eſurientem, & ſitientem, & nudum, ſimilis eſt Iudæis, qui Chriſtum exuerunt, & cum aceto & felle potauerunt. Et qui munera acceperit ſuper innocente, non eſt diuerſus à venditore domini Iuda. Nam & ipſe iuſtitiam, quę eſt Chriſtus venalem habet, vt ille Chriſtum. Et qui non iudicat pupillo, neque viduæ eius reddit, hic vnus eſt ex inſidiatoribus & calumniatoribus Chriſti. In ſumma quæ quis in proximum operatur, ea omnia Chriſto imputantur, qui noſtri cauſa deſcendit, & mortuus eſt. Ita enim dominus in Euangelijs loquitur: Quatenus feciſtis vni ex puſillis iſtis, mihi feciſtis. Iam & id rurſum quoque ſciendum & obſeruandum eſt, quòd ſcortator & propriam animam perdit, & ipſe quoque, vt Iudæi contumelia templum & corpus dei afficit. Qui enim templum dei corrumpit, corrumpetur à Deo, vt Paulus ſcribit: & qui ſub regno peccati agit, nihil differt à Iudæis inficiatoribus &

1. Cor. 11.

1. Ioan. 2.

Mat. 18.

Luc 17.

dicentibus ſe non habere dominum regem, ſed Cæſarem. Ne ignoret qui detinetur à volup- A
tatibus, maioremque in illis delectationem ſentit, quòd & ipſe, ſicuti Iudæi, Barrabam de-
poſcit, & dominum interficit. Ita enim Iudæi reprobos mores Barrabbæ ſcilicet diligentes,
virtutem perſequuti ſunt: ſciat quoque is qui in fide firmus non eſt, ſe talem eſſe, quales illi
Ioan. 19. qui increduli erant, ac dicebant, Si Filius Dei eſt, deſcendat de cruce, & credemus ei. Nam
& illi iſta per incredulitatem loquuti ſunt. Quid igitur hic faciendum eſt? Nihil aliud quàm
vt credamus Chriſto, & ſecundum eum viuamus, ſicuti Paulus dictitat, Imitatores mei eſto-
Philip. 3. te, ſicut & ego Ieſu Chriſti: & Iudæorum amicitiam, incredulitatem, ſubſannationes & fa-
bulas, & proſapiarum deſcriptas in infinitum ſeries, auerſemur, quæ potius quæſtionem ſup-
peditant, quàm ædificationem dei in fide, ſed adhæreamus cruci, & digne illa viuamus, &
Gala. 6. dicamus eaſdem cum Paulo voces: Mihi abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chri-
ſti. Ita enim quum vixerimus, & crediderimus in dominum, cognoſcemus eius in cælum
aſſumptionem, eiuſque ad dexteram maieſtatis ſeſſionem, & angelorum illi ſubiectionem
conſpiciemus, eiuſque cum gloria reditum, quem Angeli prændicant, ſancti decantant,
omnes autem videntes exultant, & gaudent in Chriſto Ieſu, per quem Patri gloria & impe- B
rium in ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALXEANDRIÆ, AD SERAPIONEM EPISCOPVM TMVEOS, CONTRA EOS QVI DICVNT SPIRITVM SANCTVM CREATVRAM ESSE, EPISTOLA.

Athanaſius in eremo.

LIteræ tui ſanctiſſimi affectus datæ ſunt mihi in eremo, etſi tum acerba erat contra nos perſecutio, & multiplex peruestigatio eorum, qui me ad necem quærebant, tamen pater miſericordiarum, & deus omnis conſolationis, nos in tuis literis conſolatus eſt. Nam refricata mihi memoria tuæ pietatis, cæterorumque qui legitimi ingenuique Chriſtiani ſunt, videbar mihi eos præſentes habere: diu igitur eas literas cum gaudio in manu tenebam. Ce- C
terum vbi eas perlegiſſem, incepi denuo mœrore angi. Scripſiſti enim charissime & reuera deſideratiſſime, & ipſe quoque mœſtus, quoſdam ex Arianis prodiiſſe, qui quum male ferant blaſphemiam in Filium, ipſi tamen male ſentiunt de Spiritu ſancto, dicuntque eum non ſolum creaturam eſſe, ſed vnum quoque ex ſpiritibus miniſtris, & gradu tantummodo à cæteris Angelis differre. Quæ quidem res belli ſimulachrum cum Arianis habere videtur, quum interim veræ & piæ fidei controuerſiam faciant. Vt enim illi abnegantes Filium, abnegant & Patrem, ita quoque & iſti male loquentes de Spiritu Sancto, male etiam loquuntur de Filio, bellumque cum veritate ita inter ſe ambæ iſtæ ſectæ diuiſerunt, vt illi contra Filium, iſti contra Spiritum male ſentientes, eandem poſſideant aduerſus Trinitatem blaſphemiam. Hæc ego omnia ſimul intuens, cogitanſque, non potui non grauem luctum mœroremque in animo concipere, quod rurſus diabolus inuenerit hiſtriones, qui illius veſaniam agant, decreueramque hoc tempore me intra ſilentium continere: veſtræ tamen ſinceritatis adhortatione, ſimul & illorum prauis opinionibus & ſatanica temeritate ad hanc epiſtolam paucis conſcribendam impulſus ſum, vix quoque ad id ipſum ſuffeci, ſed in te ſpẽ poſui, quod hac materia inſtructus, pro tua prudentia, ea quæ deeſſent, adiungẽtes, quo ita D
plena aduerſus impiam hæreſim refutatio conficiatur. Verum iſta ſententia eorum non eſt à cæteris aliena. Semel enim inficiati Dei Verbum, congruenter iam eaſdem blaſphemias de ſpiritu ſancto loquuntur: quapropter non eſt pluribus agendum aduerſus eos: ſufficiunt enim quæ prius in eos dicta fuere. Illis autem qui in cauſa Spiritus ſancti falluntur, aliquo modo (prout ipſi verba fecerint) re aliquantiſper excuſſa reſpondendum erit. Quorum certe ſtatim vecordiam admireris, quod quum Filium dei creaturam eſſe nolint, ferre tamen queant, ſpiritum Filij nominari creaturam. Ob verbi enim cum Patre vnitatem, nolunt Filium in numerum creaturarum recenſeri, ſentiuntque eum (quod & verum eſt) conditorem, opificemque eſſe creaturarum. Cur igitur Spiritum ſanctum qui habet eandem vnitatem cum Filio, quam Filius habet cum Patre, creaturam dicunt? Neque intelligunt quod quemadmodum qui Filium diuidunt à Patre, nequeant tueri, vt vnus ſit Deus: ita quoque qui diuidunt Spiritum ſanctum à verbo, non poſſunt ſeruare vnam in Trinitate deitatem, quum illam reſcindant,

Hæc ſcripta reperies apud Euthymium in panoplia parti. 2. artic. 12.

Simile.

Abſurdũ.

A cindant, eique alienam & diuerſæ ſpeciei naturam admiſceant, & creaturis coæquent: Quæ res oſtendit, nō vnius generis eſſe trinitatem, ſed eam conſtare ex duabus diuerſiſque naturis, ob diuerſam (vt ipſi volunt) ſpiritus ſubſtantiam. Quale igitur eorum numen ex creatore creaturáque conflatum? Siquidem non iam Trinitas, ſed binitas, atque adeo creatura, in hoc numero reperiatur, ſi Trinitatem, quod fieri non poteſt, conſtituere coneris. Iam qui quæſo poſſunt cum creaturis poſt Trinitatem conditis Trinitatis ſpiritum coniungere? quid hoc eſt, niſi denuo diſcerpere & diſſoluere Trinitatem? Ergo qui male ſentiunt de Spiritu ſancto, non recte etiam de Filio ſentiunt. Si enim recte de Verbo dei ſenſiſſent, etiam de Spiritu ſancto recte ſenſiſſent, qui à Patre procedit, qui Filij proprius eſt, qui à Filio diſcipulis datur, & omnibus qui in ipſum credunt. Quapropter quum ita errant, fit, vt neque de Patre ſanam fidem habeant. Qui enim ſpiritui aduerſantur (vt magnus ille martyr Stephanus dixit) illi etiam Filium negantes, ne Patrem quidem habent. Vnde igitur iſta (heus vos alloquor) vnde inquam iſta temeritatis occaſio, vt verbum domini vobis timori non ſit? Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non adipiſcitur remiſſionem, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Cæte-

Binitas.

Concluſio.

Act. 7. Stephanus.

B rum Ariani etſi dei aduentum in carne, & quæ de eo dicta ſunt, non intelligant, indéque occaſionem ſuæ hæreſeos mutuentur, nihilo tamen minus ob hoc dei hoſtium & oppugnatorum vocabulo notati ſunt, vt qui reuera de terra loquerentur. Sed vos, vnde errorem traxiſtis aut à quibus tandem iſta audiuiſtis, aut quæ ratio modúſque veſtræ aberrationis? Quoniam, inquiunt, legimus in Propheta Amos, deum ad iſtum modum loquentem, Ecce ego ille qui ſtabilio tonitrua, & creo ſpiritum, & annuncio in homines Chriſtum eius, facióque auroram & caliginem, & aſcendo ſuper excelſa terræ, dominus deus omnipotens nomen illi. Atque hinc, inquiunt, fit, vt Arianis Spiritum ſanctum creaturam eſſe aſſerentibus fidem habeamus. Itáne, dum quod apud Amos eſt, legitis, id quod in Prouerbiis eſt, non legiſtis? dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua, nunquam puto vos legiſſe; alioqui ſi à vobis lectum eſſet, Prouerbij illius veritatem recte interpretati fuiſſetis. Sed quum ſimpliciter inueniris in ſcripturis, ſpiritum dici creaturam, ſtatim exiſtimatis de ſpiritu ſancto verba fieri. Atqui in Prouerbiis ſapientia manifeſtè de ſe dicit: Creauit me: ibi vos tamen, idque recte, eam interpretationem huic dicto adiungitis, vt ſapientiam rerum creatricem, mi-

Tropicorũ error vnde.

Amos. 9.

ibidem.

Confutatio erroris

Prou. 8.

C nime numereris in claſſe creaturarum. Itidem etiam hic ſermo Prophetę nullas prę ſe fert notas, vt de Spiritu ſancto mentionem faciat, quum ſpiritum nominat. Quomodo igitur, quum ſit tanta diuerſitas apud ſacras literas, in hac voce, ſpiritus, dictumque illud poſſet habere propriam ſuam & indeprauatam ſententiam, vos tamen, vel vt vitilitigatores vel vt à ſerpente Arianica hæreſi morſi, exiſtimatis apud Amos in iis verbis mentionem de ſancto ſpiritu fieri, ne vobis memoria ſentiendi, ſpiritum ſanctum eſſe creaturam, ex animo cadat. Dicite ſaltem, vbi in ſcripturis ſanctis reperitis ſpiritum ſanctum ſimpliciter nominari ſpiritum, ſine additamento Dei, aut Patris, aut à me, hoc eſt, ex Deo, vel abſque articulo, vel Chriſti, vel filij, aut vt non adiungatur ſanctus aut paracletus, aut veritatis, hoc eſt, filij, qui ſeipſum nominat veritatem, vt ſimpliciter allegata hac voce, ſpiritus, de ſpiritu ſancto hoc dictum ſuſpicemini? Excipiatur ab hac ratione & quaſi regula, quum quod prius diſtincte commemoratum eſt de ſpiritu, poſtea ſimpliciter repetitur: ibi enim ex ſuperioribus præcognoſcitur, de quo ſpiritu mentio fiat, etiamſi in ſequentibus nudum tantummodo ſpiritus vocabulum ſit poſitum. Aut quando ad illos fit ſermo, qui iam ſciunt de quo ſpiritu intelligendum ſit, quod

Spiritus in ſcripturis quando pro ſpiritu ſācto capitur.

D dicitur. Alioqui certe ſine articulo τὸ, aut adiectionibus, cæterarum notarum, nunquam ſpiritus nudi vocabulum trahi poteſt ad ſignificationem ſancti ſpiritus, vt apud Paulum ad Galatas: Hoc ſolum cupio ex vobis reſciſcere, ex operibus legis accepiſtis ſpiritum an ex auditione fidei? vtpote quibus cognitum erat, ſe eum ſpiritum accepiſſe, qui datur credentibus, & renatis per lauacrum regenerationis. Quale illud ad Theſſalonicenſes, ſpiritum nolite extinguere: qua forma verborum vti voluit, quia & ipſi ſciebant quem ſpiritum accepiſſent: ſcilicet, ne ſpiritum, qui gratiam in ipſis accendebat, extinguerent. In Euangeliis vero ſi Euangeliſtæ loquantur humano more de ſaluatore ob carnē, quam aſſumpſit: Ieſus autem plenus ſpiritu, reuerſus eſt à Iordane. aut illud, Ieſus abductus eſt à ſpiritu in deſertum: eandem rationem iſta dicta in ſe continent. ſiquidem prædictum fuit à Luca: Contingit autem dum baptizaretur vniuerſus populus, Ieſúſque baptizatus eſſet & oraret, aperiri cælum, & deſcendere ſpiritum ſanctum corporali ſpecie, inſtar columbæ ſuper eum. Vnde liquet quū ſpiritum poſtea ſimpliciter dicit Euangeliſtam, hoc de ſpiritu ſancto intelligere. Ita apud quos eſt ſpiritus ſanctus, quum illis nude dicitur de ſpiritu ſine additamento dei, aut alterius notæ,

1. Theſ. 5.

Math. 4.

ambiguum illis eſſe non poteſt, quin Spiritus ſanctus intelligendus ſit, maxime ſi adſit arti- A
Spiritus ſanctus certis notis deſcribitur in uniuerſa ſcriptura. culus τῷ. Dicite autem mihi, quemadmodum ante à vobis poſtulatum fuit, an vſpiam legeritis in ſacris literis Spiritum ſanctum ſimpliciter nominari Spiritum, ſine additamento eorum titulorum, & abſque ea obſeruatione, cuius ſupra meminimus? Verum mihi hoc nunquam dixeritis: vt pote quod nuſquam ſcriptum reperiri poſſit. Sed contra in Geneſi ſcriptum eſt, Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas, ac paulo poſt, Non manebit ſpiritus meus in homi-
Gen.1. nibus iſtis, eò quòd ipſi carnes ſint. In Numeris item Moſes dicit ad Ieſum filium Naue, Ne
Gen.6. tu me æmuleris, & quidam ita, Quum dederit dominus ſpiritum ſuum ſuper eos. Et in Iu-
Num.11. dicium libris de Othoniele, Et factus eſt Spiritus ſanctus ſuper eum, & iudicauit Iſrael. At-
Iud 11. que itidem: Et factus eſt ſpiritus domini ſuper Iepte. Similiter quoque de Samſone, In virum
Ibidem. puer adultus eſt, & benedixit eum dominus, & incepit ſpiritus domini cum illo ambulare. Et inſiluit in eum ſpiritus domini. Dauid quoque ita canit, Et ſpiritum tuum ſanctum ne au-
Pſal.51. feras à me. Rurſumque, in centeſimo quadrageſimoſecundo Pſalmo, Spiritus tuus bonus
Pſal.142. deducet me in via recta propter nomen tuum domine. In Eſaia quoque ſcriptum eſt, Spiri-
Eſa.61. tus domini ſuper me propterea vnxit me. Quin & ſuperius ita habetur: Væ vobis filij deſer- B
Eſa.30. tores, hæc dicit dominus. Feciſtis conſilium ſed non per me: & fœdera, & non per spiritum
Pſal.48. meum, vt peccato peccatum addatis. Ac rurſum, Audite hæc, num ab initio in occulto locutus ſum vobis? quum fieret, illic eram, & nunc dominus emiſit me, & ſpiritus eius. Paulò
Ibidem. poſt ita dicit, Hoc meum cum illis pactum, dixit dominus, spiritus meus eſt ſuper te, & rur-
Ibidem. ſum in ſequentibus infert, Non legatus, neque angelus, ſed ipſe dominus ſeruauit eos, eò quòd
Ibidem. illos diligeret, & parceret ipſis. Ipſe redemit eos, & exaltauit illos per omnes dies ſeculi: ſed ipſi immorigeri fuere, & exacerbauerunt spiritum ſanctum, & verſus eſt eis in inimicitiam.
Ezech.11. Ezechielis itidem hæc verba ſunt, ſuſtulit me ſpiritus, & duxit me in terram Chaldæorum, in captiuitatem, in viſione, in ſpiritu Dei. In Daniele autem, Excitauit deus spiritum ſancti
Dan.13. pueri iunioris, cui nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Purus ſum ego à ſanguine iſtius.
Mich. Et Michæas ait, domus Iacob exacerbauit ſpiritum domini. Et per Iohelem deus loquitur,
Iohel.2. Et eueniet poſtea, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Per Zachariam autem
Zach. Hæc inquit, dei vox eſt loquentis: veruntamen ſermones meos, & inſtituta mea non recipitis quæcunque ego præcipio ſeruis meis Prophetis. Et quum obiurgat Propheta populum, poſt C
nonnulla interiecta hæc dicit, Cor ſuum reddiderunt contumax, vt non audirent legẽ meam. Et ſermones ſuos emiſit dominus omnipotens in ſpiritu ſuo in manibus Prophetarum priorum: Et hæc quidem pauca collecta è priſcis allegauimus: vos autem iudicem conſulite Euangelia; & quæ ab Apoſtolis ſcripta ſunt, & audietis etiam ibi, quum plurimum variet ſignifi-
Huius nominis ſpiritus varia ſignificatio. catio huius vocabuli, Spiritus peculiari & eximio quodam modo ſpiritum ſanctum non ſimpliciter ſpiritum, ſed cum appendice & epitheto, qualia ante diximus, nominari. Dominus igitur, quum humanitus baptizaretur, ob carnem quam geſtabat, dicitur ſuper eum spiritus ſanctus deſcendiſſe, quem quum daret diſcipulis, locutus eſt, Accipite ſpiritum ſanctum,
Ioan.20. quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia. Ac paulo poſt de eodem loquens
Ioan.15. Quum venerit paracletus quem ego mittam vobis à Patre ſpiritũ veritatis, qui à Patre proce-
Math.10. dit, ille teſtificabitur de me. Et rurſum: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Et paulo poſt, si vero in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, ergo peruenit ad vos regnum dei. Denique omnem colendi numinis rationem, & noſtri initiationem, in qua nos ſibi copulauit, & per ſe Patri, in ſpiritu ſancto abſoluens & adimplens, præcepit
Mar.16. diſcipulis, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eas, in nomine Patris, & Filij, & spi- D
ritus ſancti. Et quum eundem promitteret, præcepit eis ne ab Hieroſolymis decederent, &
Act.2. poſt paucos dies dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes ſimul in eodem loco, & factus eſt ſubito è cælo ſonus tanquam rapidioris, violentioris ſpiritus, & impleuit domum vbi ſedebant, & apparuerunt illis diſpartitæ linguæ inſtar ignis, ſederuntque ſuper vnumquemque eorũm, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui alijs atque alijs linguis, quemadmodum τὸ πνεῦμα, hoc eſt, ſpiritus ille dabat eloqui illis. Inde per impoſitionem manus Apoſtolorum, spiritus ſanctus dabatur renatis. Agabus quoque in ſpiritu
Act.21. prophetauit, Hoc, inquiens, dicit spiritus ſanctus Item Paulus, In quo vos spiritus ſanctus
Act.20. Epiſcopos conſtituit, vt paſceretis Eccleſiam dei, quam acquiſiuit ſibi per proprium ſanguinem. Et eunucho baptizato rapuit Philippum ſpiritus domini. Petrus quoque ſcripſit, refe-
Act.8. rentes ſtipendium fidei veſtræ ſalutem animarum, de qua ſalute inquiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de gratia in vos collata prophetauerunt, indagantes, & quali quo tempore manifeſtabit

A manifeſtabit illis Spiritus Chriſti, teſtimonium perhibens de paſſionibus Chriſti, & paulo
poſt de gloria eiuſdem. Et Ioannes in Epiſtula ſua ſcripſit, In hoc cognoſcimus quòd in eo *1. Ioan. 5.*
manemus, & ipſe in nobis eò quod ex Spiritu ſuo dedit nobis. Paulus item ad Romanos in *Rom. 8.*
hæc verba Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu: qui autem Spiritum Chriſti non ha-
bet, ille eius non eſt. Si autem Chriſtus in vobis, corpus quidem propter peccatum mor-
tuum eſt, Spiritus autem viuit per iuſtitiam. Si autem ſpiritus eius qui excitauit Chriſtum è
mortuis habitat in vobis, is qui excitauit Ieſum Chriſtum è mortuis, viuificabit & mortalia
corpora veſtra per ſpiritum inhabitantem in vobis. Ad Corinthios item: Nam Spiritus ille *1. Cor. 2.*
omnia ſerutatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus
hominis qui eſt in eo? ita quoque quæ Dei ſunt, nullus cognoſcit niſi Spiritus Dei. Nos au-
tem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus ea quæ à Deo
nobis donata ſunt. Idem rurſus, Omnia iſta operatur vnus & idem ille ſpiritus, diuidens vni- *Ibidem.*
cuique peculiaria prout vult. Et rurſum, dominus autem ſpiritus eſt, vbi porro ſpiritus do- *2. Cor. 3.*
mini, ibi libertas. Iam mihi videte quomodo & Galatis ſcribit: Vt, inquit benedictio Abra- *Gal. 3.*
B hæ fiat in Chriſto Ieſu, vt promiſſionem ſpiritus illius capiamus per fidem. Et iterum, Quo- *Gal. 4.*
niam autem eſtis filij, ideo emiſit deus ſpiritum filij ſui in cordibus noſtris, clamantem, Ab-
ba Pater: Quapropter non amplius ſeruus es, ſed Filius & hæres Dei per Chriſtum Ieſum.
Eiuſdem ad Epheſios hæc verba ſunt: Et ne dei spiritum ſanctum contriſtetis, in quo conſi- *Ephes. 4.*
gnati eſtis in diem redemptionis. Iterum idem ille, ſtudentes ſeruare vnitatem illius ſpiritus, *Ibidem.*
in vinculo pacis. Ad Philippenſes vero libere dicit, Quid enim, ſi vel quouis modo aut per *Phil. 1.*
occaſionem aut per veritatem Chriſtus prædicetur, ob hoc ipſum gaudeo, atque adeo gau-
debo: ſcio enim quod hoc eueniet mihi ad ſalutem, per veſtras preces, & ſuggeſtionem
ſpiritus Ieſu Chriſti pro cordis mei expectatione & ſpe mea, quod in nullo pudefiam. Rur-
ſumque alibi, Nos ſumus ipſa circuncilio qui ſpiritu ſeruimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu *1. Theſ. 4.*
Et Theſſalonicenſibus conteſtatus eſt, Ergo qui vilipendit, non hominem vilipendit ſed de-
um qui dedit ſpiritum ſanctum nobis. Et apud Hebræos ſignificante ſpiritu ſancto, ne vn- *Heb. 2.*
quam manifeſtaretur via ſanctorum, adhuc primo tabernaculo retinente ſuum ſtatum. Et
rurſus: Quanto putatis teriore dignus habebitur ſupplicio, qui Filium dei conculcarit, & *Heb. 10.*
C ſanguinem teſtamenti communem putauerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritum gratiæ
contumelioſe tractauerit? ſi enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vituli aſperſus im-
mundos ſanctificat, quod attinet ad puritatem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per
ſpiritum ſanctum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, purificabit conſcientiam veſtram ab
operibus mortuis? Idem ad Theſſalonicenſes: Et tunc reuelabitur iniquus ille, quem domi- *2 Theſ. 2.*
nus Ieſus tollet ſpiritu oris ſui, & deſtrueret præſentia aduentus ſui. Ecce quomodo Spiritus
ſanctus in vniuerſa ſcriptura, certis notis deſcribitur. Qui igitur fit, vt vos tale quid in Pro-
pheta conſpiciatis? ſiquidem πνεῦμα illud, hoc eſt, ſpiritus apud Prophetam, ne articulum
quidem τὸ ſibi adiunctum habet, vt vel inde occaſiones captaretis. Vos tamen temerè vobis
figuras comminiſcimini, & aſſeritis ſpiritum qui dicitur creari, ſpiritum ſanctum eſſe, quum *Figuras te-*
tamen ex eruditis hominibus differentiam ſpirituum liceat cognoſcere. ſiquidem dicitur & *mere cōmi-*
hominis ſpiritus, quemadmodum à Dauide canitur: Nocte cum corde meo meditabar, & *niſcuntur*
tumultuabatur ſpiritus meus. Baruch autem in precibus ſuis ait: Anima in anguſtiis & ſpiri- *hæretici*
tus mœroris clamauit ad te. Et in oda trium puerorum, Benedicite ſpiritus & animæ iuſto- *Pſal.*
rum domino. Apoſtolus item ſcribit: Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro quod ſumus filij *Bar. 2.*
D Dei, & hæredes. Et rurſum: Nullus nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui habitat in eo. *Eſa. 3.* *Rom. 8.*
Et in epiſtola ad Theſſalonicenſes bene precatur, dicens, Integer ſpiritus veſter, & anima *Ibidem.*
& corpus inculpabiliter in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Quin & ventus ſpi- *1. Theſ. 5.*
ritus dicitur, ad iſtum modum in Geneſi: Et excitauit dominus ſpiritum in terra, & ceſſa- *Ventus dici-*
uit aqua. In Iona itidem: Excitauit dominus ſpiritum in mari, & factum eſt mare procel- *tur ſpiri-*
loſum, & in periculo erat nauis ne quaſſaretur: Et in 106. Pſalmo ſcriptum eſt: Dixit, ve- *tus.*
nit ſpiritus turbinis, & exaltatæ ſunt vndæ eius. Et in centeſimo quadrageſimo octauo Pſal- *Gen 8.*
mo, Laudate dominum ex terra, dracones, & omnes abyſſi, ignis, grando, nix, glacies, *Iona. 1* *Pſal. 106.*
ſpiritus procellæ, qui facitis verbum eius. Et Ezechielis lamentatione ſexageſima ſecunda In *Pſal 148.*
corde maris, in aqua multa duxerunt te remiges tui, ſpiritus auſtri contriuit te. Vos quoque *Ezech. 602*
ſi ſacras literas euolueritis, inuenietis ſpiritus vocabulum in hoc vſurpari, vt & mentem
verborum ſignificet, Paulo ita ſcribente: Qui idoneos nos fecit miniſtros noui Teſta- *2. Cor. 3.*
menti, non literæ, ſed ſpiritus. Litera enim occidit, ſpiritus viuificat. Siquidem dicta literis

exarata ſunt, & mens quæ io illis conſiſtit, ſpiritus appellatur. Ita & lex ſpiritualis eſt, vt non A
Lex ſpiritualis (quemadmodum iam denuo loquitur) ſeruiamus vetuſtati literæ, ſed in nouitate ſpiritus.
Idem inter gratias agendas inquit, Igitur ego mente quidem ſeruio legi dei, carne autem le-
Rom.8. gi peccati: nulla ergo condemnatio iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: Lex enim ſpiritus, vitæ, quæ
Act.8. in Chriſto eſt, liberauit me à lege peccati. Philippus vero volens Eunuchum à litera ad ſpiri-
Num.13. tum conuertere, Intelligis, inquit, quæ legis? Tale quid & Chaleb habuiſſe in Numeris con-
teſtatum eſt, Deo ita loquente, Puer autem meus Chaleb, quoniam alterius ſpiritus fuit,
& ſecutus eſt me illuc in terram in quam vocatus eſt, introducam, quoniam alia, quam illi,
mente locutus erat, placuit Deo. Tale cor ſiue mentem voluit Deus populum habere, per
Eſa.18. Eſaiam dicens: Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Quum igitur res ad iſtum mo-
dum ſe habeat, & tanta ſit diuerſitas ſignificationis in hoc vocabulo spiritus, meliores eſſetis,
ſi audientes de ſpiritu creato mentionem fieri, id exiſtimeris ad aliquem ex ſpiritibus iam di-
ctis pertinere. Quale eſt, quod in Eſaia ſcriptum eſt: Conſenſit Aram cum Ephraim, & ob-
ſtupuit anima eius, & anima populi illius, quemadmodum lignum quod in ſylua à ſpiritu
Ionæ.1. cooeutitur. Tale ſiquidem eſt & illud: Excitauit dominus Spiritum in mari propter Ionam. B
Sequitur enim poſt tonitru ventorum ſpiritus, ſicuti de pluuia ſuper Achab ſcriptum eſt, Et
factum eſt, donec, &c. Et cælum obtenebratum nubibus & ſpiritu. Cæterum, quia de Chri-
ſto mentionem facit illud elogium, Recte vos Spiritum, de quo mentio ibi fit, non alium,
quàm Spiritum ſanctum eſſe obſeruaſtis: ſed eum natura diſtinguere & alienare à Filio, vnde
quæſo didiciſtis? quum Chriſtum quidem dicatis creaturam non eſſe, ſed Spiritum ſanctum
Abſurdū. eſſe? Abſurdum eſt, res diuerſas natura, vno nomine appellare, vnáque conglorificare. Quæ
enim communio, aut quæ ſimilitudo Creatori cum creatura? Quid iam reſtat, niſi vt cum
Filio io eodem ſenſu & claſſe conſtituatis ea quæ à Filio ſunt condita? Rectum igitur erat de
ſpiritu ventorum intelligere illud ſcripti, de quo iam diximus. Verum quia in hoc dicto mé-
tionem de Chriſto habitam ad calumniam vertitis, neceſſarium eſt vt acriter inſpiciamus
verba num de ſpiritu qui creari dicitur, conuenientiorem aliquam inuenire poterimus ſen-
tentiam. Quid igitur eſt aliud annunciare inter homines Chriſtum eius, niſi eum fieri ho-
minem? quod & ſimile dictum eſt cum iſtis verbis, Ecce in vtero virgo habebit, & pariet
Eſa.9. Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, & quæcunque alia de eius aduentu ſcripta ſunt. C
Verum quia de verbi aduentu in carnem ſermo habetur, quem hic ſpiritum creatum intel-
ligere poſſumus? niſi eum, qui in hominibus reformatur ac renouatur? Siquidem per Eze-
Ezech.36. chielem promiſit Deus, Et dabo vobis, inquit, cor nouum & spiritum nouum dabo vobis,
& auferam lapideum cor ex carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum da-
bo in vos. Quando hoc impletum eſt, niſi quum adueniens dominus omnia gratia ſua reno-
uauit: En tibi in hoc ipſo dicto differentia ſpirituum declaratur, & ſpiritus ille noſter eſt qui
renouatur. E diuerſo spiritum ſanctum non ita nude spiritum vocant, ſed ſuum eum spiritum
Pſal.103. eſſe dicit Deus, in quo, quæ noſtra ſunt, renouantur. Quemadmodum Pſaltes ille in 103.
ibidem. Pſalmo dicit, Auferes ſpiritum eorum, & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur: Emit-
tes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Si igitur eo ſpiritu renoua-
mur, certe ille qui creari dicitur, non Spiritus ſanctus, ſed noſter intelligendus eſt. Quòd ſi
ideo (quia per verbum condita ſunt omnia) recte ſentitis Filium creaturam non eſſe, qui
quæſo blaſphemum non erit, dicere Spiritum ſanctum creaturam eſſe, in quo omnia Pa-
ter per Verbum ſuum, perficit, ac renouat: Et quia ſcriptum eſt ſimpliciter, ſpiritum crea- D
ri, ex eo ſibi finxerunt Spiritum ſanctum eſſe qui creatur. Rectum igitur eſt, vt credant non
ipſum Spiritum ſanctum creari, ſed noſtrum, qui in spiritu ſancto renouatur. De quo, &
Pſal.50. Dauid in Pſalmis inter vota ſua canit: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum
Zach.12. innoua in viſceribus meis. Atque ad iſtum modum deſcribitur ſpiritus, vt Zacharias ait,
Extendens cælum, & Fundamento ſtabiliens terram, & fingens ſpiritum hominis in ipſo.
Quod enim prius creauerat, illud collapſum iterum creat, ipſe in creatura conſiſtens. Ver-
Ioan.1. bum enim caro factum eſt, vt (quemadmodum Apoſtolus dixit) duo conderet in vnum
hominē, qui ſecundū deum vocatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, non quòd alius crea-
tus ſit, diuerſus ab illo homine, qui primum ſecundum imaginem dei factus erat. Paulus hæc
loquitur, ſed quod iuberet, vt mentem quæ in Chriſto condita, & renouata erat, recuperare-
Ezech.18. mus, quod ipſum denuo per Ezechielem declarat, ita dicentem, Facite vobis ipſis cor nouum
& ſpiritum nouum. Et cur eſt quòd moritur domus Iſrael: Nolo mortē morientis, dicit domi-
nus Adonai. Quum igitur illud de creato ſpiritu talem habeat intellectū, cōgrue intelligeretur
ita

A ita firmamentum, tonitru, & fidelem ſermonem, & inconcuſſam legem Spiritu creari. *Mar.3.*
Huius tonitrui miniſtros, Iacobum & Ioannem eſſe cupiens Dominus, appellauit eos boa-
nerges, hoc eſt, filij tonitrui. Ioannes certe è cælo clamat, In principio erat Verbum, & Ver-
bum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Antea enim lex vmbram habebat futurorum *Ioan.1.*
bonorum, verum quum Chriſtus hominibus iam adeſſe prædicaretur, Ego, inquiens, ad-
ſum qui loquor, vt à Paulo refertur, tamen eius vox terram concuſſit, quod antea promiſe-
rat. Iterum ſemel concutiam, non ſolum terram, ſed & cælum. Illud porro verbum ſemel
ſignificat in rebus concuſſis tranſmutationem futuram, vt reliqua manerent quæ non concu-
terentur: Quapropter regnum inconcuſſum accipientes, obtinemus gratiam per quam ac-
ceptabiliter ſeruimus Deo. Regnum autem quod ipſe infinitum dicit, illud eſt, de quo Da- *pſal.92.*
uid Pſallit: Dominus regnauit, decorem indutus eſt, & circuncinxit ſe, nam & firmauit or-
bem terrarum, qui non commouebitur: illud igitur à Propheta dictum, aduentum Saluato-
ris innuit, in quo & nos renouati ſumus, & lex ſpiritus inconcuſſa permanet. At illi qui reue- *Tropici qui*
ra ſunt Tropici, hoc eſt, tranſmutabiles, fœdere inito cum Arrhianis, blaſphemiam in dei- *Tropici tro-*
B tatem inter ſe partiti ſunt, vt iſti Filium, illi vero Spiritum ſanctum creaturam dicerent. Auſi- *pos ſibi ex*
que ſunt, vt ipſi loquuntur, tropos ſibi excogitare, & interpretari illud Apoſtoli dictum, qui *cogitant.*
recte Timotheo ſcripſit, Teſtor, inquit, coram domino noſtro Ieſu Chriſto, & electis Ange- *1. Tim.5.*
lis, vt hæc obſerues ſine præiudicio, nihil ex affectibus faciens. Illi autem dicunt, ex eo quòd
Paulus nominato Chriſto, Angelos ſtatim ſubiunxerit, neceſſum eſſe, ſpiritum Angelis an-
numerari, & eiuſdem ordinis eſſe, cúmque Angelum eſſe, ſed maiorem cæteris. Primum *Valentini*
igitur inuentum iſtud impietatis Valentini eſt, neque iſti ignorant ſe quod Valentini eſt, lo- *error.*
qui. Is enim, inquit, miſſo paracleto, vnà cum eo miſſos eſſe Angelos eius coætaneos. Atque
ita redigentes ſpiritum in ordinem angelorum, non ſentiunt ſe Angelos Trinitati conſociare.
Si enim poſt Patrem & Filium (vt ipſi volunt) ſunt Angeli, certum eſt Angelos eſſe in Trini-
tate, neque eos iam eſſe adminiſtratorios ſpiritus, qui ad miniſteria emittuntur, neque ſan-
ctificari, ſed potius aliis dare ſanctitatem. Quæ igitur eſt iſta tam impotens vecordia? vbi
ſcripturarum inuenerint, Angelum eſſe ſpiritum ſanctum? Eadem cum ſuperioribus mihi
neceſſum eſt dicere paracletus, inquam dominatus eſt ſpiritus adoptionis, ſpiritus ſancti-
ficationis, ſpiritus Dei, & aliquando ſpiritus, nuſquam autem Angelus, aut Archangelus,
C aut ſpiritus miniſterij, quod in Angelos competit: ſed potius huic pariter & filio miniſter apud
Mariam eſt Gabriel, quum ita dicat, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi
obumbrabit tibi. Iam quum ſcripturę nuſquam ſpiritum ſanctum nuncupent Angelum, quid
habent, quo ſe in tam bruta temeritate excuſent? Quorum animis Valentinus hoc delirium
aſſeminauit, homo prorſus amens, qui hunc paracletum, illos autem Angelos nominat, cóſ-
que temporis parilitate Spiritu ſancto coæquales eſſe, dicit. Sed ecce, inquiunt, in Zacharia
ſcriptum eſt: Hæc dicit Angelus, qui loquitur in me & certum eſt hic Angelum ſpiritum ſi-
gnificare in illo loquentem. Hoc nunquam dicerent, ſi quod legunt attenderent: Ipſe enim *Reſolutio.*
Zacharias quum viſionem de candelabro vidiſſet, ita ait, Ecce reſpondit angelus, qui loque- *Zac.4.*
batur in me, & dixit, Non cognoſcis iſta quæ ſint? & dixi, Non domine: & reſpondit mihi
& dixit, Hic eſt ſermo domini ad Zorobabel, non in magna potentia, neque in robore,
ſed in ſpiritu meo dicit dominus omnipotens. Ex quibus verbis liquet, Angelum illum lo-
quentem prophetæ, non eſſe Spiritum ſanctum, ſed Angelum duntaxat, ſpiritum autem
fuiſſe ſpiritum omnipotentis dei, cuius miniſterium obibat, famulabatúrque hic Angelus,
D ſpiritumque eſſe indiuiſum à deitate & fortitudine Filij, Sed quia Apoſtolicum dictum cau-
ſantur, quòd poſt Chriſtum angelos electos poſuerit, dicant mihi quis ſit ex iſtis angelis,
qui cum Trinitate vt eiuſdem ordinis conſtituitur, cum omnes illi vnum numero non ſint?
aut quis illorum ſit, qui in Iordanem in ſpeciem columbæ deſcendit: Mille enim chiliades,
& infinitæ myriades ſunt, qui miniſteria obeunt: aut cur cælo adaperto ſcriptum non eſt,
deſcendet aliquis ex numero electorum angelorum, ſed Spiritus ſanctus: aut cur dominus lo-
quens ad diſcipulos de conſummatione ſeculi, & de emittēdis ad eam rem ſatellitibus verba
faciēs: Emittet, inquit, filius hominis angelos ſuos: & ſuperius quo que ſcriptum eſt: angeli mi *Math.4.*
niſtrabant ei, Quin & ipſe iterum dicit, Exibunt angeli. vbi autem diſcipulis ſpiritus donatur,
hæc eius verba ſunt: accipite Spiritum ſanctũ, & amandans eos ita locutus eſt, abeuntes do- *Ioan.20.*
cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti? Non enim an- *Math.16.*
gelũ aſſociat Trinitati, neque in creatura nos ſibi ac Patri coaptauit, ſed in ſpiritu ſancto, quẽ
ipſe promiſerat: neque in promittēdo, ſe angelum, ſed ſpiritum veritatis miſſurum dixit, qui à

Patre procedit. Certe & Moſes, cui cognitum erat, Angelos creaturas eſſe, & Spiritum ſan- A
Exod. 23. ctum adunitum Patri & Filio, deo ad ipſum ita loquente, Abi & aſcende hinc tu & populi tui, quos ex Ægypto eduxiſti in terram quam daturum iuraui Abrahæ & Iſaac & Iacob dicens: Semini veſtro dabo eam, & vnà emittam ante faciem tuam Angelum meum, & eiiciet Chananæum, recuſauit ducatum angeli: Niſi, inquit, ipſe nobiſcum proficiſceris, ne me hinc abducas: nolebat enim creaturam populi ducem eſſe, ne omiſſo creatore creaturæ diſcerent inſeruire. Certe angelum, deprecans rogabat deum vt ipſe dux eſſe vellet: Deo autẽ promittente in hæc verba, Et hoc quod dixiſti, faciam: inueniſti enim gratiam coram me, &
Exod. 33. noui te præ omnibus. In Eſaia ſcriptum eſt, Qui aſcendere fecit paſtorem ouium, vbi eſt, po-
Eſa. ſuit in iis spiritum ſanctum qui dextera abduxit Moſem, ac paulo poſt, deſcendit ſpiritus à domino, & deduxit eos: Sic duxiſti populum tuum, faciens tibi nomen gloriæ. Quis hinc non contuetur veritatem quum Deo promittente, ſe ducem fore, non Angelum miſſurum pollicetur, ſed ſpiritum ſuum, qui eſt ſuper Angelos, iſque eorum dux factus eſt? Vnde oſtenditur ſpiritum nec creaturam nec Angelum eſſe, ſed ſuperiorem creaturis adunitum diuinitati Patris. Ipſe enim deus per Verbum in ſpiritu ſancto deduxit populum. Vnde per vniuerſam ſcri- B
pturam dicit, Ego eduxi populum ex Ægypto. Teſtes vos eſtis, an Deus alienus erat inter vos, præter me. Et ſancti ita alloquuntur deum, Deduxiſti vt oues populum tuum. Et deduxiſti eos
Pſal. 16. in ſpe, & non extimuerunt. Huic & hymnum cõſecrant, dicentes, Qui deduxit populum per
Pſal. 135. deſertum, quoniam in æternum miſericordia eius. Magnus item Moſes aſſidue refert, dominus deus præcedens ante faciem noſtrã. Quapropter Spiritus Dei, nunquam fuerit nec crea-
Concludit Spiritum S. nec creaturam, nec Angelum eſſe. tura nec Angelus, ſed proprius ſpiritus Deitatis ipſius. Nam exiſtente ſpiritu in populo, Deus per filium in ſpiritu erat in populo. Eſto (inquiunt & ipſi) iſta ita ſe habeant. Sed quid cauſæ eſt, quòd Apoſtolus poſt Chriſtum non ſubiunxit Spiritum ſanctum, ſed electos Angelos? Hic rurſum merito quis ex iis roget, cur non ſubiunxerit, Archangelos, Cherubin, Seraphin, dominationes, Thronos, aut aliud quippiam, ſed electos Angelos? Nunquid igitur, quoniã hoc non
Obiectio. fecit, Angeli ſunt Archangeli? aut ſolum duntaxat Angeli ſunt? neque vlli ſunt Cherubin? Se-
Reſponſio. raphin? aut Throni? aut Dominationes? non principes aut aliquid huiuſmodi? Sed hoc eſt neceſſitatem imponere Apoſtolo, quare non ſic, & cur non potius ita, vel ita ſcripſerit, & ignorare ſcripturas atque inde porro errare circa veritatem. En tibi apud Eſaiam ſcriptum C
Eſa. 45. eſt, Accedite ad me & audite, nunquid ab initio clandeſtino locutus ſum vobis, quando fiebat, ego aderam, & nunc dominus miſit me, & ſpiritus eius. Atque itidem apud Aggæum,
Agg. 2. Et nunc corroborare Zorobabel, dicit dominus, & corroborare Ieſus filius Ioſedech, magnus ſacerdos, dicit dominus, & corroboretur vniuerſus populus terræ, dicit dominus, agite, quoniam ego vobiſcum ſum, dicit dominus omnipotens, & ſpiritus meus in medio veſtri conſiſtit. Hic apud vtrunque Prophetam, de ſolo domino & ſpiritu mentio habita eſt. Quid
Abſurdũ. mihi iam dicent? Si enim quia Paulus mentionem de Filio faciens, de ſpiritu reticuit, & electorum Angelorum meminit, ideo ſpiritus ſanctus illis in numero Angelorum reponendus videbitur? iam ſcilicet vbi in hæc Prophetica inciderint, audacius diſputabunt de eo, qui hic per ſilentium omittitur. Nam ſiue dominum eſſe Filium dicant, quid dicturi ſunt de Patre? aut ſi contra, Patrem dominum eſſe cenſeant, quidnam ſtatuere poſſint de filio: Abſit, vt iſtiuſmodi, quæ inde conſequitur, blaſphemia in alicuius mentem cadat: neceſſum enim
Luc. 18. illos dicere, vt vel non ſit, vel vt creaturis annumeretur, qui prætermiſſus fuerit. Quid mihi locuturi ſunt, ſi audiant Dominum ita dicentem? Iudex erat in quadam ciuitate, qui nec
Abſurdũ. Deum metuebat, nec hominem reuerebatur: nunquid quia poſt deum hominem nomina- D
uit, ideo iſte homo erit filius Dei, quem iudex iniquus veritus non eſt? An quia poſt Deum nominauit hominem, tertius in ordine erit filius, & poſterior homine: quartuſque futurus
1 Tim. 6. eſt Spiritus ſanctus: Quid ſi rurſum audiant Apoſtolum in eadem epiſtola, Præcipio tibi coram domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto per martyrium bonam confeſſionem ſub Pontio Pilato teſtificante, vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile: An hic
Abſurdũ. quia tacitum eſt de Angelis & ſpiritu, an ſint in rerum natura, ambigetur: quippe ni ambigent? Iſtiuſmodi enim ſcelera loqui de Spiritu ſancto etiam meditando didicerunt. Quid ſi audiant ſcripturam in Exodo loquentem, Timuit autem populus dominum, & crediderunt
Exod. 14. Deo & Moſi miniſtro eius, an hic annumerabunt deo Moſem? & poſt deum non intelligent Filium, ſed Moſem: Quid ſi audiant Patriarcham Iacob benedicentem Ioſephi filiis,
Gen. 48. deus qui aluit me à iuuentute mea, vſque in hunc diem, Angelus qui eripuit me ex om-
Abſurdũ. nibus malis, benedicat puerulis iſtis. Nunquid quia poſt deum nominauit Angelum,
prior

A prior Angelus eſt Filio? An Angelis conſociabitur Filius? maximè: nam ita cenſebunt, quum habeant corruptam mentem: Atqui Apoſtolica fides talis nō eſt, neque quiſpiam Chriſtianorum tale quid tolerauerit. Sancta enim & beata Trinitas, indiuiſa eſt, & vnita in ſe, & vbicunque Pater dicitur vnà eſt cum eo & ipſius verbum, & in Filio ſpiritus. Si autem Filius nominatur, in Filio eſt Pater, nec ſpiritus eſt extra verbum. Vnà ſiquidem è patre gratia, per Filium in Spiritu ſancto conſummatur, et vnà eſt deitas & vnus deus, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus. Ita enim paulus dicens, Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto, quippe qui non didicerat ſeparare ſpiritum à Filio, qui ita in Chriſto erat, vt Filius in patre. Electos autem Angelos merito ſimul introduxit, vt (quandoquidem iſta conteſtatio fiebat ad diſcipulum cognoſcentem magiſtri verba, à Deo & Chriſto in Spiritu ſancto dicta eſſe, Angelóſque res noſtras adminiſtrare viſitantes vniuſcuiuſque opera) ſeruaret magiſtri ſui admonita, vt qui haberet earum admonitionum conſcios & teſtes Angelos, aut quia illi ſemper vident faciem patris, qui eſt in cælis, propter paruulos in Eccleſia, Angelos conteſtatur, vt cognoſcens diſcipulus ſe populorum curā gerere, non per incuriam & negligenter mandata Apoſtoli acciperet.

Trinitas indiuiſa & vnita in ſe.

2. Tim. 4.

Explicatio.

B Sacrorum igitur eloquiorum talis mihi videtur intellectus, redarguens irrationabilium hominum contra ſpiritum ſanctum maledicta. Illi autem peruicaciam ſuis pectoribus incubantem retinentes, ea quæ contra veritatē iactitant, non ex ſcripturis, vt ais, hauriunt, ſed ex abundantia cordium ſuorum eructant. Si, inquiunt, Spiritus ſanctus nec creatura eſt, nec Angelus eſt, ſed ex Patre procedit, ergo & ipſe quoque Filius habendus eſt, eruntque inter ſe germani, Verbum & ſpiritus, quapropter ſi germanus eſt, quomodo verbum filius vnigenitus nominabitur? aut quid eſt cur non ſimiles inter ſeſe habeantur? Atqui Verbum è Patre genitum eſſe perhibetur, & ſpiritus poſt Filium ſecundo loco nominatur: denique ſi ex Patre eſt, cur non & ipſe quoque genitus eſſe dicitur, & Filius appellatur, ſed ſpiritus ſanctus duntaxat nuncupatur? Porro, ſi ſpiritus, filij eſt ſpiritus, ergo deus ſpiritui ſancto auus exiſtimari debet. Iſtiuſmodi ludos ſuis curioſitatibus infames illudunt, voluntque perſcrutari profunda dei, quæ nullus ſcit niſi ſpiritus, cui ipſi maledicunt. Non erat igitur poſthac illis reſpondendum, & ſecundum Apoſtolicum præceptum poſt admonitionem iſtorum quæ dicta ſunt, vitari vt hæretici debebant, aut viciſſim illorum ſciſcitationibus ex ipſis ſciſcitari, & repoſcere ab illis reſ-

Obiectio.

Reſponſio.

Tit. 3.

C ponſum, qualę ipſi à nobis poſcunt. Si pater ex patre eſt, & alius cum eo genitus eſt, ſuntque fratres ex vno, quod nomen ipſis tribuendum? & quis iſtorum Pater & auus, ac retro illorum maiores? Sed hoc negabu[n]t, quomodo igitur is pater eſt, qui ipſe ex patre natus non eſt? aut quomodo poteſt filium habere, qui ipſe alteri filius non fuit? Scio impiam eſſe hanc percunctationem, ſed ita ludentibus æquum eſt obludere, vt ſic ſaltem ex iſta abſurditate & impia ſciſcitatione, ſuam ipſi ſtultitiā ſentire queant. Non enim hæc ita ſunt (abominor enim) nec conuenit ita de deitate diſputare. Non enim deus, qualis homo, vt humano more de eo diſceptari liceat. Tacendum igitur fuit, & à colloquio abſtinendum. Sed tamen ne taciturnitas noſtra cauſam illis impudentiæ præbeat, audiant è nobis viciſſim: vt Patris ipſius patrem aliquem eſſe, dicere non poſſumus: ita de filio fratrem illi eſſe, nefas eſt dicere. Nam vt ante patrem (ſicut ſcriptum habetur) Deus non fuit, ita alius Filius non eſt. Vnigenitus enim eſt, idcóque & vnicus, & vnus Pater, qui vnius & ſolius Filij pater eſt, & in ſola deitate iſtud patrem eſſe & Filium eſſe conſiſtit, & ſemper eſt. Nam inter homines, ſi quis pater dicitur, ille alterius filius fuit: & ſi quis huius filius, ille viciſſim alterius pater appellatur, adeo vt in hominibus

De Deo, humano more diſceptare non licet.

Simile.

D proprie non ſeruetur patris & fi[li]j appellatio. Siquidem Abraham fuit Tharę filius, idem pater Iſaaco fuit, Iſaac Iacobo, atque ad iſtum modum natura hominum ſe habet, aliique aliorum patres ſunt, & quiſque habet in ſe ſui patris partem, vt & ipſe viciſſim alteri fiat pater. Sed in Deitate res ita ſe non habet: non enim vt homo deus, nec diuiſam habet naturam, idcóque ipſe diuiſus non gignit filium, vt ille viciſſim efficiatur pater alterius. Quoniam autem ipſe pater ex patre non eſt, neq; filius pars eſt patris, ideo nec ipſe gignit, vt genitus eſt, ſed integer eſt integri ſplendor & imago. In deitate autē pater proprie eſt pater, & filius proprie eſt Filius. Atque ea de cauſa pater ſemper pater conſiſtit, & filius ſemper filius: & quemadmodum Pater nunquam fuerit filius ita nunquam filius fuerit pater. Et quia pater nunquā deſinet ſolus eſſe pater, ideo filius nunquā deſinet ſolus eſſe filius: furor enim eſt nec vel cogitandum vel dicendum de filio, illum alicui fratrē eſſe: aut de patre, illum alicui auum eſſe. Non enim ſpiritus in ſacris literis nominatus eſt filius, ne frater verbi haberetur: neq; filius filij, ne auus illi eſſe exiſtimaretur: ſed filius ibi filius patris eſt dictus, & ſpiritus patris, ſpiritus filij nominatus eſt, & ſic Trinitatis vna eſt deitas, & vna fides. Quamobrem inſania eſt dicere, ſpiritum creaturam eſſe.

Deus non habet diuiſam naturam.

Spiritus nō dicitur filius in ſacris literis.

Nam ſi creatura eſſet non conſociaretur Trinitati. Tota enim Trinitas Vnus deus eſt, & ſatis A
eſt, ſi cognoſcas ſpiritum non eſſe creaturam, neque cum rebus creatis numerandum. Non
enim alienus admiſcetur Trinitati, cum ſit indiuiſa, ſibique ſimilis. Hæc ſufficiunt fidelibus,
& hactenus eius recognitio ad homines peruenit. Huc vſque quum deuentum eſt, Cherubin
obuelat faciem eius. Qui autem plura iſtis quærit, ſtudétque inueſtigare, male obtemperat
Rom 12. dicenti: Ne nimium ſis ſapiens, ne percellaris. Quæ enim fide tradita ſunt, ea non humana
Non curioſe nimis de ſapientia, ſed auditione fidei decet comprehendere. Quæ enim oratio condignè interpretari
Trinitate queat, quæ ſunt ſuper naturam creatam? aut quæ auris intelligere poterit, quæ nefas eſt ho-
differendū. mini vel audire vel dicere? De iis quæ audiuit Paulus, ad iſtum modum locutus eſt: de Deo
Rom.11. autem iſta verba fecit, Quàm inueſtigabiles viæ eius: aut quis cognouit mentem domini, aut
quis illi conſiliarius fuit? Abraham igitur non curioſum ſe percunctatorem præbuit Deo ſe-
cum loquenti, ſed credidit, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ita Moſes fidelis miniſter ap-
pellatus eſt. Illi autem, qui quæ ſunt Arij ſentiunt, in quorum malitioſam animam non introi-
uit ſapientia, neque fidem habent de ſancta & indiuidua Trinitate, verum ne ideo veritatem
male interpretentur, neque quæ ipſi intelligere nequeunt, ea affirment eſſe non poſſe. Rem B
enim agunt longe abſurdiſſimam, quòd quum nequeant comprehendere, quomodo indiui-
Ariani. dua ſit ſancta Trinitas, faciũt quidem hi qui Ariani ſunt vnum ex Creaturis Filium. Iſti autem
Tropici Spi qui Tropici vocantur, ſpiritum in numerum creaturarum redigunt. Decebat eos, quum pror-
ritum S. ſus non intelligant ſe ſilentio tradere nec illos Filium, nec iſtos Spiritum creaturis conſociare,
creaturam aut agnoſcere id quod ſcriptum eſt, & Patri coniungere Filium & Spiritum ſanctum non ſe-
dicunt. gregare à Filio, vt indiuiſa, & ſuæ naturæ permaneat ſancta Trinitas: Quibus cognitis, par
erat eos non ita temerarios eſſe, aut dubitabundos interrogationes facere, quomodo ſcilicet
iſta eſſe poſſint, ne dum interrogatus hæreat in reſpondendo, ipſi ſibi ſuperexcogitent prauas
De Trinita intellectuum illationes. Eſt enim omnibus creatis, maxime autem nobis hominibus impoſ-
te condigne ſibile, condigne loqui de rebus ineffabilibus: Temerarium deinde maximè quum loqui ne-
loqui impoſ queas, comminiſci ſuper arcanis illis nouas dictiones contra ſcripturas. Nam etiam abſque
ſibile. illo furioſus eſt iſte conatus, ſiue ita interroges, ſiue ad interrogata vel ſemel cogites reſpon-
dere: quum de rebus creatis ita percunctans ſanæ mentis haberi non debeat. Age, mihi reſ-
pondeant, qui in omnia verba tam facile prorumpunt. Cælum vnde conſtet & ex quânam
materia, & quod eius temperamentum eſt. Quomodo ſol aut reliquæ ſtellæ in naturã rerum C
prodierint. Et quid miri eſt, ex rebus ſublimioribus eorum veſaniam redarguere, quum re-
rum tantopere humi naſcentium, qualis eſt lignorum conditio, & aquarum confluxus, ani-
maliúmque formationes, earumque inter ſe partium congruentiæ, quomodo eueniant, non
cognoſcantur. Neque vnquam ipſi explicauerint, quum Salomon ipſe, qui abundantius præ
cæteris ſapientiæ compos fuit, conſpiciens impoſſibilem eſſe hominibus earum rerum inue-
ſtigationem, hæc verba protulerit: Et vniuerſitatem omnis æui dedit in mẽtes eorum, vt non
inueniret homo hoc opus quod fecit ab initio vſque ad finem. Quid igitur, quum nequeant
iſta explicare, etiam ea eſſe negabunt? certe negabunt, tam eſt illis corrupta mens: rectè igi-
tur hæc illis dicas, O ſtulti & vbique audaces, cur non potius deſinitis curioſe rimari de ſancta
Trinitate, ac fidei acquieſcitis, & hæc eſſe creditis, maxime quum ad eam rem magiſtrum
Heb.11. Apoſtolum dicentem habeatis, Primum credere oportet de deo, quod eſt, eúmque requiren-
tibus, ſe remuneratorem eſſe. Non enim quomodo eſt, dixit: ſed tãtummodo, quod eſt. Quod
ſi ne ſic quidem ſuppudeſcunt, dicant mihi, quomodo Pater eſt Pater, vt ita diſcant, quomodo
ſit ipſius verbũ, verbum. Sed abſurdum inquient eſſe de Patre ſciſcitari: audiãt igitur viciſſim D
abſurdum eſſe de Filio eius ita ſciſcitari, quũ ſuperfluum ſit & plenũ inſanię, iſtiuſmodi ſyllo-
giſationes conari. Ne igitur interroges, ſed ſolũ ex ſacris literis condiſcas. Sufficiũt enim quę in
Hier.2. illis reperias documẽta. Fons igitur & Lux nominatur Pater, Me, inquit, reliquerunt fontẽ aquę
Bar.3. viuentis. & rurſum in Baruch. quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorũ tuorũ hęres, reliquiſti
Ioan.10. fontem ſapientię? Et ſecundũ Ioannem, Deus noſter Lux eſt. Dicitur & filius reſpectu quidem
1.Cor.1. fontis iſtius fluuius. Siquidem fluuius Dei repletus eſt aquis: reſpectu verò lucis ſplendor,
Paulo ita dicente, Qui eſt ſplendor gloriæ & forma ſubſtantiæ eius. Quum igitur Pater ſit lux,
Filius ſplendor eius, eadem de iſtis rebus loqui, grauari nõ debemus: licitum enim eſt videre,
Ephes.1. & in filio ſpiritum eſſe, per quẽ illuminamur, vt inquit, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuela-
tionis, in agnitionem eius illuminatis oculis cordis, illuminante porro nos ſpiritu, Chriſtus eſt
Ioan.1. qui per eum illuminat. Erat inquit, lux vera, quæ illuminat, omnem hominem venientem in
hunc mundum. Rurſum quum Pater fons ſit, filiuſque proinde flumẽ appelletur, nos qui inde
bibimus,

A bibimus, Spiritum ſanctum bibere perhibemur. Scriptum eſt enim, quòd vno ſpiritu potati
ſùmus:potantes autem ſpiritum, Chriſtum bibimus. Bibebant ſiquidem ex ſpirituali comi- *1.Cor.15.*
tante eos petra, petra autem erat Chriſtus. Viciſſimque quum chriſtus, verus ſit Filius, nos ſpi-
ritum ſanctum accipientes filij efficimur: oon enim inquit, accepiſtis ſpiritum in ſeruitute ad
timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis. Quum ergo per ſpiritum filij efficiamur, certum
eſt, quod io Chriſto nomen liberorum oei obtinemus. Quicunque enim eum acceperunt, de- *Ioan. 1.*
dit eis poteſtatem vt filij fierent. oeinde quum Pater (vt inquit Paulus) ſolus duotaxat ſit Deus
ſapiens, Filius eſt ipſius ſapientia: Quoniam Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt. Et quia *1.Cor.1*
Filius ſapientia eſt, nos ſpiritum ſapientiæ accipientes, Filium habemus, & in ipſo ſapientes ef-
ficimur. Ita eoim ſcriptum eſt in 45. Pſalmo, Dominus ſoluit compeditos, dominus ſanctificat *Pſal.45.*
cæcos. Et quum ſpiritus datur nobis, Accipite enim inquit Saluator ſpiritum ſanctum, Deus
eſt in oobis, ſic enim Ioannes ſcripſit, Si nos inuicem amauerimus, Deus in nobis manet. Per
hoc cognoſcimus quod in eo manemus & ipſe in nobis quoniam ex ſpiritu ſuo dedit nobis: *Ioan.14.*
Deo autem exiſtente in nobis, etiam Filius in nobis eſt, dicente ipſo filio, Veniemus ego & Pa-
B ter, & manſionem apud eum faciemus. Porro quum deinde Filius ſit vita, in ſpiritu viuificari *Ibidem.*
dicimur. Qui inquit, excitauit Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia veſtra cor- *Rom.8.*
pora per ſpiritum ſuum habitantem in vobis. Nobis porro viuificatis in ſpiritu, Chriſtus in no-
bis viuere dicitur. Chriſto enim, inquit, concrucifixus ſum, viuo autem oon iam ego, ſed vi- *Phil.1.*
uit in me Chriſtus. Et rurſum, Quemadmodum Filius opera quæ faciebat, patrem, dicebat
facere. Pater enim, inquit, in me manens, ipſe facit opera illa: credite & me in Patre & Patrem *Ioan.5.*
in me eſſe, ſin minus, vel propter opera credite mihi: Ita quæ in virtute ſpiritus operatus eſt *Ibidem.*
Paulus, dixit Chriſti opera eſſe: non enim audebo quippiam loqui, quæ non operatus eſt Chri-
ſtus per me ad obedientiam gentium in verbo & opere, in virtute ſignorum & miraculorum,
in virtute Spiritus ſancti. Quum igitur talis ſit coniugatio & voitas in Trinitate, quiſnam ſe-
gregauerit aut filium à patre, aut ſpiritum à filio? Aut quis ita temerarius erit, vt dicat inæqua-
lem in ſe & diuerſæ naturæ Trinitatem eſſe? aut alterius eſſentiæ patrem quàm filium? aut alie-
nigenam eſſe, Spiritum ſanctum à filio? Quòd ſi quis denuo interroget, quomodo, quum ſpi-
ritus inſit in nobis, dicatur filius in nobis eſſe? & quum filius inſit in nobis dicatur pater in no-
bis eſſe? aut quomodo quum Trinitas ſit, in voo ſignificetur Trioitas? aut quomodo, quum vnus
C inſit in nobis, Trinitas in nobis eſſe perhibeatur? Aut mihi primum diuidaot à ſplendore lumẽ
aut ſapientiam à ſapiente, aut dicant quomodo iſta ſint. Quòd ſi oe iſtud quidem poſſunt, mul
to magis furioſa temeritas eſt, iſtiuſmodi de Deo diſquirere. Deitas enim non demonſtratio- *Deitas rationibus*
ne rationum traditur, vt dictum eſt, ſed fide, & pia cogitatione cum religione. Si enim ea quæ *non demõ-*
ſunt de ſalutari cruce, non in ſapientia verborum, ſed in demonſtratione exhibitioné que Spi- *ſtratur.*
ritus & virtutis prædicauit Paulus, & ineffabilia verba audiuit in paradiſo, quæ non ſunt in po-
teſtate hominis vt loquatur, quomodo quis de ipſa ſancta Trinitate diſertè loqui poterit? Cæ-
terum iſtiuſmodi perplexitatem ſanare liquerit primũ fide, deinde iis quæ ſuperius dicta ſunt,
nimirum vbi loquebamur de imagiue, de ſplendore, de fonte, de fluuio, de ſubſtantia & for-
ma. Quemadmodum in propria ſua imagine, eſt Filius in Patre, & ita Pater in Filio. Nam im- *Simile.*
becillitatem interpretandi verbis iſtiuſmodi, & qualicunque comprehendendi conſolatione
mitigans ſcriptura hoc genus ſimilitudinum nobis tradidit. Atque iſto modo propter temera-
riorum hominum incredulitatem ſimpliciter dicendum erit, atque ita ſi loquaris aut cogites,
cum veoia id licebit, ſcilicet vnam eſſe ſanctificationem quæ fit per Patrem, & Filium, & in
D Spiritu ſancto. Nam quemadmodum Filius germen vnigenitum, ita & ſpiritus qui à Filio da-
tur & mittitur, vnus & ipſe eſt, & non multi, neque vnus ex multis. Quum enim vnus ſit Fi-
lius viuens ſermo, vnam oportet eſſe perfectam & plenam ſanctificatricem illam & illumina-
tricem vitam, vim ſcilicet & facultatem eius & donatiooem quæ à Patre dicitur procedere,
quoniam à Verbo patris deſumit, & mittitur & donatur, maxime quia Filius à Patre mittitur,
ita enim inquit, Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret. Filius porro ſpi- *Ioan.3.*
ritum emittit, quum ſic loquatur, Ego autem ſi abſceſſero mittam paracletum. Et Filius Patrẽ
glorificans, Pater inquit, ego glorificaui te, ſpiritus vero glorificat Filium. Ille enim, prout ait, *Ioan.14.*
me glorificabit: filiique verba ſunt. Quæ audiui à patre, hæc loquor ad mondum. Spiritus por-
ro à Filio accipit: De meo enim, inquit, accipiet, & annunciabit vobis. Et Filius in nomine Pa-
tris venit, Spiritum vero ſanctum, inquit, quem mittet Pater in nomine meo. Quum igitur *Abſurdũ.*
iſtiuſmodi ordinem & oaturam habeat ſpiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem,
qui fieri poteſt, vt qui ſpiritum creaturam dicit, non illud idem neceſſario & de Filio ſentiat? Si

enim Filij ſpiritus creatura eſt, conſequens eſt vt dicant, etiam Verbum Patris creaturam eſ- A
ſe. Iſtiuſmodi phantaſmata cum Ariani excogitaſſent, in Caiphæ Iudaiſmum proruerunt. Iſti
Ariani vero qui ſe ſimulant Arianica non ſapere, ne ſapient contra Spiritum Sanctum, ſed & quemad-
Caiphæ modum abominantur Arij verba, ita quoque caueant, ne contra Spiritum Sanctum ſe impios
æmulatores præbeant. Vt enim Filius qui in Patre eſt, & pater viciſſim qui in eo eſt, creatura non eſt, ſed
ex propria ſubſtantia ſui Patris (Nam & hoc vos ſimulatis dicere) ita quoque ſpiritum qui eſt
in Filio, & viciſſim Filius in eo, nefas eſt creaturis coniungere, aut ſeparare à verbo, & imper-
fectam Trinitatem conſtruere. Quantũ igitur attinet ad dicta Prophetica & Apoſtolica, quo-
rum ſententiam deformantes ſeipſos deceperunt, ſufficiunt iſta quæ iam diximus, ad inſcitias
& blaſphemias tropicorum redarguendas. Videamus iam ſingula ſeorſum, quæ in ſacris lite-
Ea propo- ris de Spiritu ſancto referuntur, & veluti probi trapezitæ examinemus, an proprium aliquid
nit de qui- habeat Spiritus ſanctus cum rebus creatis, an contra proprius ſit Dei, vt eſt, vel creaturam di-
bus di pu- camus, aut aliud diuerſum à creaturis, & tale quod proprium increabilis Trinitatis habeatur,
taturus eſt. Forſan vel ſic pudefieri poterint, quum didicerint, quãtum abludant à ſacris eloquijs, ſua, quæ
ipſi commenti ſunt, blaſphemiæ verba. Res conditæ igitur, ex non exiſtentibus extiterunt, quũ B
Gen. 1. habeant principium ſuæ eſſentiæ. Siquidem in principio creauit Deus cælum & terram, &
Rom. 8. omnia quæ in iis ſunt. Ex Deo autem dicitur ſpiritus. Nemo enim, inquit, nouit quæ ſunt ho-
minis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in illo: ita quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Nos
autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt. Quæ igitur ſecundum
iſta verba cognatio eſt Spiritui ſancto cum creaturis? quum creaturæ aliquando non erant,
Deus autem, ſemper ſit, ex quo Spiritus ſanctus? Quod autem ex Deo eſt, non eſt ex nihilo,
neque conditum quippiam eſſe habere poteſt. QVIS igitur amentes iſtos ſuſtineat, qui & ip-
ſi in corde ſuo loquuntur, non eſt Deus? Nam quemadmodum nemo cognoſcit quæ ſunt ho-
Ibidem. minis niſi ſpiritus qui eſt in illo: ita quoque quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus qui eſt in Deo
qui etiam profunda Dei ſcrutatur. Siquidem is qui hoc inficiabitur, eò euadet vt dicat ſpi-
ritum hominis extra hominem eſſe, & verbum quod in Patre eſt, & Spiritum ſanctum, crea-
turas eſſe. Rurſum ſpiritus iſte, ſpiritus ſanctificationis & renouationis & eſt & dicitur, quum
Paulus dicat, Ieſu Chriſto Domino noſtro Dei Filio per virtutem declarato, ſecundum ſpiri-
Tit. 3. tum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum. Iterumque idem ipſe dicat, Sed ſanctifica- C
ti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Et ad
Titum ſcribens: Bonitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtificatio-
nis, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluauit nos, per lauacrum regene-
Pſal. 103. rationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum
Saluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes redderemur ſecundum ſpem æternæ
vitæ. Creaturæ autem non dant, ſed accipiunt ſanctificationem & renouationẽ. Emittes, in-
quit, ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Paulus quoque ad iſtum mo-
Abſurdũ. dum, Nam impoſſibile eſt, inquit, ſemel illuminatos & guſtu imbutos cæleſtis doni, & parti-
cipes redditos Spiritus ſancti. Quod igitur non ſanctificatur ab alio, neque particeps redditur
ſanctificationis, ſed ſanctificationem impartit, in quo creaturæ omnes ſanctificantur, quomo-
do illud fuerit vnum ex vulgo rerum conditarum? aut proprium illorum, cui ſe in participa-
Rom. 8. tum impendit? Neceſſum enim eſt, iis qui hoc loquuntur, dicere etiam, filium per quem om-
nia ſunt condita, vnum eſſe ex hoc vulgo vniuerſitatis. Spiritus quoque viuificator dicitur. QVI
excitauit enim inquit, Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra per in-
habitantem in vobis ſpiritum. Et dominus eſt ipſiſſima vita, & dux & ſubminiſtrator vitæ, vt D
Ioan. 6. inquit Petrus. Dixit porro illis dominus, Aqua quam ego dabo ei, fiet in illo fons aquæ ſalien-
tis in vitam æternam. Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.
Creaturæ vero, vt diximus viuificantur per eum: Iam quod non aliunde particeps redditur vi-
tæ, ſed aliis impartitur, & viuificat res conditas, quam habet cognationem cum creaturis? aut
1. Ioan. 2 quomodo hoc ipſum fuerit vnum ex creaturis, quæ in illo per Verbum viuificantur? Iam & vn-
Eſa. 61. guentum dicitur ſpiritus, & ſigillum eſt, quum Ioannes ſcribat, Et vnctio quam accepiſtis ab
eo, manet in vobis, nec opus habetis vt quiſpiam vos doceat, ſed vt eius vnctio nimirum ſpiri-
Epheſ. 1. tus eius doceat vos in omnibus. In Eſaia item ſcriptũ eſt. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd
Spiritus vnxerit me, Paulus autem ait. In quo quum credideritis, ſignati eſtis in diem redemptionis.
S. eſt ſigil- Quòd ſi res conditæ eo ſignantur & inunguntur, & de omnibus docentur: ipſe autem ſpiritus
lum & & ſigillum & vnguentum eſt, in quo omnia inungit & ſignat verbum, quæ igitur ſimilitudo
vnguentũ. aut proprietas vnguenti aut ſigilli cum inunctis & ſigillatis? Quapropter ſecundum iſtas ratio-

nes, non

A nes, non fuerit vnus ex numero iſtius vniuerſitatis, Nunquam enim fuerit ſigillum, vnum ex
iis quæ ſunt ſigillata: neque vnguentum ex numero eorum quæ ſunt inuncta. ſed proprium
Verbi quod inungit & obſignat. Vnguentum enim fragrantiam, & halitum inunctoris habet,
quo quum inuncti fuerint, & participes redditi, dicunt de ſe, chriſti bonus odor ſumus. Sigil- *1.Cor.2.*
lum porro formam Chriſti ſigillantis habet, eiuſque participes efficiuntur, qui ſignantur ſecũ-
dum eam ſpeciem conformati, dicente Apoſtolo, Filioli mei, quos iterum parturio, donec for
metur Chriſtus in vobis: ita porro conſignati, merito conſortes efficimur diuinæ naturæ, vt pe- *Gal.4.*
trus dixit. Atque ita omnis creatura particeps fit Verbi in ſpiritu, & per ſpiritum dicimur om- *2.Pet.1*
nes participes Dei. Non ſcitis enim, inquit, quod templum Dei ſitis, & ſpiritus Dei habitat in
vobis? Si quis templum Dei perdit, perdet & illum Deus: templum enim Dei ſanctum eſt, *1.Cor.3*
quod eſtis vos. Iam ſi ſpiritus creatura eſſet, non efficeretur per eum conſociatio Dei in no- *2.Cor.6.*
bis, ſed creaturæ coniungeremur, alienique à diuina natura redderemur, vt nuſquam eius par-
ticipes facti. Nunc vbicunque dicimur participes Chriſti: Dei etiam participes dicimur. Con-
ſtat igitur vnguentum, quo imbuti ſumus & ſigillum quo ſignati ſumus, non eſſe naturæ ré-
B rum conditarum, ſed filij, ob ſpiritum qui in eo eſt, qui nos coaptat patri. Id enim Ioannes (vt
ſuperius dictum) docuit. In hoc cognoſcimus quòd in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniã *1.Ioan.5.*
de ſpiritu ſuo dedit nobis. Si autem ex præſentia ſpiritus qui nobiſcum eſt, efficimur conſor-
tes diuinæ naturæ, inſanierit profecto, ſi quis hoc dicat fieri per ſpiritum creatum, & non per
ſpiritum Dei. Ob eam enim cauſam in hominib. eſt, & ij in quibus eſt, deificantur Quòd ſi il *Abſurdũ.*
le deificet, ambiguum eſſe non poteſt, quin huius natura, Dei ſit natura. Iam & illud clarius *Concludit*
euertit iſtiuſmodi hæreſim, quod in 103. Pſalmo canitur. Auferes ſpiritum eorum & deficiẽt *Spiritum*
& in puluerem ſuum reuertentur, Emittes spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem *S. eſſe natu*
terræ. Paulus quoque ita ad Titum, Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſan- *ra Deum.* *Pſal.103.*
cti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum. Si autem Pater per Verbum in ſpi-
ritu ſancto creat omnia ac renouat, quę ſimilitudo aut cognatio creatori ad creaturas? aut quo *Ibidem.*
modo vlla ratione illud, in quo creat omnia, creatura fuerit? Comitatur enim iſtiuſmodi ma-
ledicentiam etiam blaſphemia in chriſtum: vt qui dicant ſpiritum creaturam eſſe, dicant quo- *Tit.3.*
que verbum, per quod omnia condita ſunt, creaturam eſſe. Qui etiam Filij imago & eſt & *Rom.8.*
C dicitur ſpiritus. Quos enim præcognouit, eos quam prædeſtinauit conformes imaginis Filij
ſui. Igitur quum pro eorum confeſſione filius res condita non ſit, neque etiam eius imago res
condita fuerit: Qualis enim eſt imago, talem eum oportet eſſe cuius eſt imago. QVapropter
merito & congruenter confitentur filium non eſſe creaturam, quum ſit imago patris, Qui igi-
tur adnumerat creaturis spiritum ſanctum, omnino in eadem claſſe cõnumerat filium, eáque
re etiam conuitioſus eſt & in Patrem, ob eam quam infert in ipſius imaginem, blaſphemiam.
Ergo non eſt ex numero creaturarum ſpiritus, quum demonſtratum ſit, illum potius eſſe pro-
prium filij, & non alienum à Deo. Quin & illa eſt ſcita eorum percunctatio. Si ex Deo eſt, in- *obiectio.*
quiunt, ſpiritus, quare non & ipſe quoque filius appellatur? Demonſtratum hoc eſt antea, præ-
ceps & temerarium eſſe: demonſtrabitur etiam nunc. Nihilo enim minus, tametſi filius non *Reſponſio,*
appelletur in ſcripturis, ſed ſpiritus Dei, æque tamen in Deo & ex Deo eſſe commemoratur, *Spiritus*
vt Apoſtolus ſcripſit: Quod ſi filius, ideo quia ex Deo & Patre eſt, proprius ipſius ſubſtantiæ *æque ex*
eſt, neceſſe eſt & ſpiritum qui ex Deo eſſe dicitur, proprium eſſe ſecundum ſubſtantiam filij. *Deo eſt ac* *Filius.*
Certe quia dominus eſt filius, etiam ſpiritus ipſe dicitur adoptionis, ſiue eius iuris, quo quis fi-
D lius efficitur, Ac rurſum. Quia filius ſapientia & veritas eſt, ſcriptum eſt & Spiritum, ſpiritum
ſapientiæ & veritatis eſſe. Porro filius eſt potentia Dei, & dominus gloriæ, itidem quoque Spi- *Sap.1.*
ritus, ſpiritus potentiæ, & ſpiritus gloriæ dicitur, atque ita de vnaquaque perſona ſcriptura lo-
quitur: Paulo quidem ad Corinthios ſcribente: ſi enim cognouiſſent, nunquam dominum
gloriæ crucifixiſſent, eodem quoque & alibi, Non enim accepiſtis iterum ſpiritum ſeruitutis *1.Cor.2.*
ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis. ac rurſum, Emiſit deus ſpiritum Filij ſui in corda noſtra,
clamantem, Abba pater. Petro autem ſcribente, ſi vituperemur ob nomen Chriſti, beati, quo- *Gal.4.*
niam gloriæ & potentiæ & Dei ſpiritus requieſcit in nobis, Quin & dominus ſpiritum pronun-
ciauit ſpiritum veritatis & conſolatorem. Ex quibus declaratur perfectam eſſe Trinitatem. Nã *Ioan.14.*
in eo Verbum creaturam diuinam reddens glorificat, dum nos filios efficit, & Patri conciliat.
QVod autem vnà cum verbo glorificat creaturam, illud creaturã eſſe impoſſibile eſt: & quod
creaturã efficit, vt filiorum vicem obtineat, id à filio eſſe alienum non poteſt, quia requiren-
dus eſſet alius ſpiritus, vt per eum creatura coaptaretur filio. Non igitur in numero rerum con-
ditarum eſt ſpiritus, ſed deitati Patris proprius ac ſuus: in quo autem deificatur creatura, id

Quòd Spiritus S. ſit à creaturis alienus. nunquam fuerit extra Patris Deitatem. Quòd autem ſupra res conditas ſit ſpiritus, & aliud diuerſum à creaturis, ex iſtis denuo reſciſcere licet, immutabilis inalterabiliſque eſt Spiritus ſanctus, Spiritus enim, inquit, ſapientiæ fugiet doloſum, & abſiſtet à cogitationibus ſtultis. Petri quoque verba ſunt: In incorrupnbilitate manſueti & quieti ſpiritus. Rurſumque in ſapientia: A

1. Pet. 3. Tuus enim incorruptibilis ſpiritus eſt in omnibus. Et nemo nouit quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus

Sap 12. Dei, qui eſt in ipſo. Non eſt autem apud Deum (vt inquit Iacobus) immutatio aut conuerſionis vmbra vlla, aut delineamenta. In Deo igitur quum ſit Spiritus ſanctus, merito & ille fuerit

Iacob. 1. immutabilis & inconuertibilis. Natura contrà rerum naſcentium & conditarum conuertibi-

Spiritum S. eſſe immutabilẽ lis eſt, vt quæ foris ſit, & extra ſubſtantiam deitatis & ex non entibus emerſerit. Omnis enim homo, vt inquit ille, mendax, & omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei. Angeloſque qui non ſeruauerant ſuam originem, ſed deſeruerant proprium domicilium, ad damnationem, in iudicium magnæ diei vinculis æternis ſub tenebris detinnit. In Iob autem: Si in ſanctos Ange-

Pſal. 115. los fidem non habet, ſed contra Angelos ſuos prauũ quid ſuſpicatus eſt, Stellæ porro non ſunt puræ coram illo. Quin & Paulus ſcribit, An ignoratis quod Angelos iudicabimus, nedum iſta temporalia? Siquidem & diabolus qui in medio Cherubim, & ſignaculum ſimilitudinis B erat, cecidit è cælis quaſi fulgur. Quod ſi creata habent conuertibilem naturam, & de Angelis iſtiuſmodi ſcripta ſunt, & ipſe Spiritus ſanctus eſt immutabilis, & eiuſdem cum Filio inconuertibilitatis ſemper cum eo immutabilis perſiſtens, nec ſimilitudo vlla immutabilis ad mutabilia: liquet profecto eum creaturam non eſſe, aut genere cum Angelis conuenire, eò quòd illi mutabiles ſint, ipſe vero imago ſit verbi, & proprius Patris. Rurſus, Spiritus Domini re-

Sap. 1. pleuit orbem terrarum, ita enim & Dauid pſallit. Quo proficiſcar à ſpiritu tuo? nec non & in

Pſal. 138. Sapientia, ſcriptum eſt: Nam incorruptibilis ſpiritus tuus eſt in omnibus. Creata autem diſtin-

Sap. 12. ctim conſiſtunt in certis locis, non vbique. Siquidem ſol & luna & ſtellæ in firmamento, nubes in aëre ſunt, & hominibus conſtituit terminos prouinciarum. Angeli vero amandantur ad miniſteria: Et venerunt Angeli vt aſſiſterent coram Domino, vt in libro Iob ſcriptum reperies. Et ſopitus eſt Iacob Patriarcha, & ſcala fixa erat, cuius caput pertingebat ad cælum, & Angeli

Gen. 28. Dei aſcendebant & deſcendebant per eam. Quod ſi ſpiritus omnia adimplet, & per Verbum

Angeli loco circumſcribuntur. in medio eſt omnium: Angeli autem quia minores ſunt, loco circumſcribuntur, & quo mittũtur, eò ſe conferunt, qui dubium eſſe poſſit, ſpiritum neque creaturam neque Angelum eſſe, C vt vos dicitis, ſed ſupra Angelorum naturam? Quinimo vel hinc quoque rem ita ſe habere cõſpicias: Siquidem ſpiritus ſanctus impartibilis eſt aliis, non ipſi aliunde impartitur. Non enim piguerit eadem dicere, vt ex eo dicto Pauli colligas. Nam impoſſibile eſt ſemel illuminatos, & qui guſtauerunt cæleſte donum, & qui participes redditi ſunt Spiritus ſancti, & qui bonum

Angeli & cætera creaturæ, Spiritus S. ſunt participes. Dei verbum guſtauerunt, &c. Quòd ſi angeli aliæque creaturæ participant de ſpiritu eius: & quia ex ſe non habent, ſed aliunde capiunt, ideo ab eo, cuius compotes facti ſunt, excidere poſſunt: ſpiritus autem idem ſemper eſt, non ex numero eorum quibus aliquid communicatur, ſed cuius omnes res participes fiunt: quare ſi illud idem ſemper eſt cum eo vnde impartitur, & creaturæ illius participes fiunt, fieri nequit, vt ſpiritus ſanctus ſit aut Angelus, aut vlla denique res creata, ſed proprius verbi, à quo quum datur, impartitur creaturis. Alioqui conſentaneum eſt: vt iam dicerent, etiam Filium, rem conditam eſſe, cuius omnes in ſpiritu participes facti ſumus. Quin & rurſum, vnus eſt ſpiritus ſanctus, creaturæ autem multæ: angeli ſiquidem mille millies, & decies millies mille: luminaria item multa, & Throni, & Dominationes, & cæli, & Cherubim & ſeraphim, & Archangeli plurimi, in ſumma, res creatæ vnum non ſunt, ſed multa & diuerſa, & Angeli multi, qualis igitur ſimilitudo ſpiritui ad res creatas? D Neque obſcurum eſt ſpiritum non eſſe vnum ex multis, neque Angelum aliquem, ſed vnum eſſe, vel potius Verbi quod eſt vnum, eum proprium eſſe, & Patris qui vnus eſt, eum propriũ & conſubſtantialem eſſe. Hæc quum ſola ſingulatim de ſpiritu ſancto dicantur, oſtendunt

Concludit Spiritum S. nihil habere cõmune cum creaturis. eum nihil commune aut peculiare habere natura & ſubſtantia ad res creatas, ſed diuerſum ab illis eſſe, propriúmque & nihil alienum eſſe à ſubſtantia Filij & deitate, per quam quũ ſit vnus ex Trinitate, pudefacit illorum ſtoliditatem. Videamus tamen adhuc illam ipſam ab initio traditionem & doctrinam & fidem Catholicæ Eccleſiæ, quam Chriſtus quidem dedit: Apoſtoli vero prædicauerunt & ſeruauerunt. In hac enim Eccleſia fundamur, & qui inde excidit,

Eccleſia catholica fides de Trinitate. Chriſtianus non poterit dici. Trinitas igitur ſancta & perfecta in Patre & Filio & ſpiritu ſancto, rationem deitatis accipit, nihil alienum aut foris ſuperinductum poſſidet, neque ex creatore & creatura conſiſtit, ſed tota eſt ex creatore & conditore rerum, ſibi ſimilis & natura indiuiſibilis, vnáque eius operatio: Patet enim per Verbum in ſpiritu ſancto omnia facit. Atque

ita

A ita vnitas Trinitatis ſeruatur, & ita vnus Deus in Eccleſia prædicatur, qui eſt ſuper omnia, & per
omnia, & in omnibus. ſuper omnia quidem vt Pater, vt principium & fons, per omnia vero
per Verbum, in omnibus porro in ſpiritu ſancto. Trinitas autem eſt non nomine tenus, aut
inani dictionis ſpecie, ſed veritate, & ſubſiſtendi ratione Trinitas. Vt enim Pater eſt, hoc ip-
ſum quod eſt, ita quoque Verbum ſuper omnia Deus, hoc ipſum eſt, quod eſt, ita quoque
Spiritus ſanctus non ineſſentiale quiddam eſt, ſed exſtat & ſubſiſtit vere. Neque hic minus ſen-
tit Catholica Eccleſia, ne in iſtos noſtri temporis, qualis caiphas fuit, Iudæos, & in Sabellium
delabatur: neque plus comminiſcitur, ne in Ethnicorum deorum pluralitatem prouoluatur.
Et quod iſta ſit fides Eccleſiæ, diſcant ex eo quòd dominus emittens Apoſtolos ſuos, præcepit
eis hoc fundamentum in Eccleſia ponere, Proficiſcentes, inquit, docete omnes gentes, bapti-
zantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Apoſtoli autem profecti ita docuerunt,
& hæc eſt prædicatio in omnem ſub cælo Eccleſiam. Hoc igitur fundamentum fidei, quum
habeat Eccleſia: dicant mihi iam denuo, ſimúlque reſpondeant, ſitne Trinitas an dualitas?
quòd ſi eſt dualitas, age adnumeretur à vobis creaturis ſpiritus. Non puto autem vos ita de
B Deo vno ſentire, qui eſt ſuper omnia, per omnia, & in omnibus: nam hanc particulam (in om-
nibus) non habetis quum ſegregetis & abalienetis à deitate ſpiritum. Et initiatio Baptiſmatis
veſtra, quam putatis vos inducere, ita ſentientes, integra, quantum ad deitatem ſpectat, non
eſt. Nam illi admiſcetis creaturam, & in deitatis rationem, vt Ariani & Ethnici, creaturam,
cum eo, qui eam per Filium creauit, adducitis. Quum autem ita affecti ſitis, quid ſpei vobis
reliquum? aut quis vos ipſos Deo conſociabit, quum non habeatis ſpiritum Dei, ſed ſpiritum
creaturæ? Quæ autem iſta audacia & inconſiderantia, quòd Patrem, eiuſque Verbum detra-
hitis ad creaturas? & viciſſim creaturam adæquatis Deo? Hoc enim facitis, quum de ſpiritu vt
de re condita imaginationes concipitis, cum que tamen nihilominus Trinitati coaptatis. Aut
quis iſte furor, quo iniuſtitiam de Deo cogitatis? nimirum quia non omnes Angeli, aut vni-
uerſæ creaturæ, vt par erat, ſed vnus tantummodo ex illis adnumeratur Deo & verbo eius.
Nam ſecundum vos quidem quum Spiritus ſanctus ſit Angelus & creatura, idémque à vobis
in deitatem coaptetur, iniuriam cæteris facitis, quòd vnum ex angelis, ac non potius vniuer-
ſos quotquot creati ſunt, deitati copulatis, vt inde non Trinitas, ſed infinita multitudo deita-
C tis conficiatur: adeò vt initiatio iſta quæ vobis videtur hoc ipſo perfecta eſſe, horſum illorſum
in partes diſtracta, inſtabilis ipſa multiplicitate reddatur. Iſtiuſmodi enim ſunt veſtri & Aria-
norum fines, qui contra Deum talia in animo ſentitis, & creaturam omiſſo Deo colitis. Iſtæ
enim abſurditates obuiæ inſurgunt illis, qui dualitatem inducunt. Si autem Trinitas eſt, quem-
admodum eſt: demonſtratum eſt enim eam eſſe indiuiduam ſibique ſimilem, & nequaquam
diſſimilem, neceſſe eſt vnam eſſe eius ſanctitatem, vnámque æternitatem, & vnam immuta-
bilitatis naturam. Vt enim fides quæ de ea traditur, vna eſt, eáque coaptat nos Deo, & vt qui
aliquid adimit de Trinitate, & in ſolo nomine Patris baptizatur, aut in ſolo nomine Filij, aut
abſque Spiritu ſancto, in Patre & Filio, nihil accipit, ſed inanis manet, non conſummatus aut
initiatus, tum ipſe, tum ille qui videtur hoc Baptiſma tribuere, quum in Trinitate conſiſtat per-
fecta initiatio: ita quoque qui diuidit Filium à Patre, aut ſpiritum ad creaturas detrahit, neque
Filium habet, neque Patrem, ſed impius eſt ſine Deo, & infideli deterior, & quiduis potius
quàm Chriſtianus, idque iure. Vt enim vnum Baptiſma eſt, quod in Patre & Filio & Spiritu
ſancto traditur, & vnica fides eſt in eam (vt dixit Apoſtolus) ita quoque ſancta Trinitas, ipſa in
ſe conſiſtens, & in ſe vnita, nihil in ſe habet rerum conditarum. Et hæc eſt Trinitatis indiui-
D duæ vnitas, & vna in eam fides eſt. Quòd ſi pro veſtro commento ô Tropici ita non eſt, quum
ſomnietis ſpiritum creaturam eſſe, nõ iam vna fides eſt nobis, neque vnum Baptiſma, ſed duo:
vnum quidem in Patrem & Filium, alterum in Angelum creaturam. Nihil iam vobis firmum
vel verum: Quæ enim communio conditæ rei cum conditore? aut quæ vnitas in inferioribus
creaturis cum Verbo earum architecto? Id quum ſciret beatus Paulus, non diuiſit Trinitatem
quemadmodum vos, ſed eam vnitatem docens ad Corinthios de ſpiritualibus ſcribit, & om-
nia in vnum Deum patrem conſummat, ita inquiens: Diuiſiones gratiarum, idem autem ſpi-
ritus: & diuiſiones miniſteriorum, verum idem Dominus: & diuiſiones operationum, idem au
tem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quæ enim ſpiritus ſingulis diuidit, ea à Patre per
Verbum ſuppeditantur. Omnia enim quæ Patris ſunt, Filij ſunt, ideóque quæ à Filio in ſpiri-
tu dantur, Patris donaria ſunt, & donaria ſpiritus, qui eſt in nobis, vnáque & verbum quod
hæc muneratur, in nobis eſt, & in eo ipſo Pater eſt: atque ita ſe habet illud dictum, Veniemus
Pater & ego, & manſionem apud eum faciemus, quemadmodum diximus. Vbi enim lux, ibi

Pater omnia fecit per Verbũ in Spiritu ſancto.
Simile.
Sitne Trinitas an dualitas?
Abſurda.
Trinitas eſt indiuiſibilis & nunquam ſibi diſſimilis.
Simile.
Nemo filiũ à Patre diuidit. Aut Spiritum ſ. creaturã facit, niſi impius fuerit.
Abſurdũ.
1.Cor.12.
Ioan.14.

radius: & vbi radius, ibi eius vis & operatio, & lucida gratia. Idque ipſum Apoſtolus ſcribens A
2.Cor.1. ad Corinthios in ſecunda epiſtola ſua docuit. Gratia inquiens, Domini noſtri Ieſu Chriſti, &
communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. Gratia enim & donum quod datur,
Gratia datur à Patre per Verbum in Spiritu ſancto. in Trinitate datur, à Patte pet Filium in ſpiritu ſancto. Vt enim à Patte gratia Filij, quæ dona-
tur, proficiſcitur: ita quoque non poterit fieri in nobis communicatio doni, niſi in Spiritu ſan-
cto Huius enim patticipes facti, & Pattis habemus dilectionem, & filij gratiam, & ipſius ſpi-
ritus communionem: Vna ergo ex iſtis operatio Trinitatis declaratur. Non enim Apoſtolus
quaſi ab vnoquoque diuerſa diſtinctáque muneta darentur, verba fecit, ſed quod datetur, id à
Trinitate dari ſignificauit, & omnia ex vno Deo proficiſci. Id igitur quod creatura non eſt, ſed
cum Filio vnitur, vt Filius vnitus eſt Patri: quodque cum patre & Filio conglorificatur, & cum
verbo in rationem Deitatis conſectatur, operaturque, quę operatur Pater pet Filium, illud qui
creaturam dicit, qui fieri poteſt, vt non is rectà in ipſum Deum impietatem committat? Quã-
Omnia fiũt per verbũ in Spiritu Sancto. doquidem nihil eſt, quod non pet verbum in ſpiritu fiat, & perpetretur, quum id ipſum in pſal-
mis canatur, Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum. Item in
147. Pſalmo. Emittet Verbum ſuum & liquefaciet ea, ſpirabit ſpiritum ſuum, & fluent aquæ. B
Pſal 32. Et iuſtificati ſumus (vt inquit Apoſtolus) in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu
Pſal.147. Dei noſtri. Nam indiuiſibilis eſt à Verbo ſpiritus, certe loquente Chriſto, Veniemus ego &
Pater, vnà intrat & ſpiritus, & non aliter quàm Filius in nobis habitaturus, ſcribente ad Ephe-
1.Cor.6. ſios Paulo, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari pet ſpiritum ſuum,
vt habitet in interiore homine Chriſtus. Iam quum Filius eſt in nobis, ineſt & Pater, Filio ita
Epheſ.3. loquente, Ego in Patre, & Pater in me. Ideóque quum eſſet Filius in Prophetis, Prophetæ in
Luc.10. ipſo Spiritu ſancto vaticinati ſunt. Certe ſcriptura dicente factum eſſe Verbum Domini ad
certum aliquem prophetam, euidens redditur quòd ille in Spiritu ſancto prophetauerit: ſiqui-
Zach.1. dem in Zacharia ſcriptum eſt, Tamen verba mea & leges meas ſuſcipite, quæcunque ego
Ibidem. mãdauero in ſpiritu meo ſeruis meis Prophetis, vbi paulo poſt incuſans populum dixit, Et cor
ſuum ſtatuerunt inobſequeos, vt non audirent leges meas, & verba quæ emiſit Dominus om-
Act.1. nipotens, in ſpiritu ſuo in manibus Prophetarum ſuorum, qui prius fuerunt. Petrus autem in
Actibus locutus eſt: Viri fratres omnino oportebat impleri ſcripturam quam prædixit Spiri-
tus ſanctus. Et in commune Apoſtoli clamauerunt, Domine qui feciſti cælum, & terram, & C
Act.28. mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui per os Dauid famuli tui dixiſti. Et Paulus quum Romæ eſ-
ſet, liberè locutus venientibus ad ſe Iudæis, Benedixit, inquit, Spiritus ſanctus per Eſaiã Pro-
2.Tim.3 phetam ad patres veſtros. Timotheo autem ſcribens, Spiritus, inquit, diſertè ait, quod in po-
ſterioribus temporibus deficient quidam à ſana fide, attendentes ſpiritibus impoſteribus. Qua-
Iohel 2. propter quum refertur ſpiritus in aliquibus fuiſſe, intelligitur Verbum, quod dat ſpiritum, in
eo fuiſſe. Certe quum Prophetia adimpletetur, effundam, ait, de ſpiritu meo ſuper omnem
2.Cor.13. carnem Paulus quoque Corinthiis dixit, Secundum ſuggeſtionem ſpiritus Ieſu Chriſti in me:
quin & iiſdem quoque Corinthiis ſcribẽs: An, inquit, probationem quæritis loquentis in me
chriſti? Si Chriſtus igitur in eo loquebatur, certum eſt Chriſti fuiſſe ſpiritum loquentem in
Act.12 ipſo. Nam & Chriſto in eo in Actis loquente, iterum dixit, Et nunc ego vinctus ſpiritu profi-
ciſcor Hieruſalem, ignarus eorum quæ mihi ibidem occurſura ſint, niſi quòd Spiritus ſanctus
Ibidem. per ſingula oppida teſtificatur mihi, dicens, quod vincula & tribulationes me expectent. Vn-
de quum ſancti aiunt hanc vocem, Hæc dicit Dominus, non alia de cauſa dicunt, quã quod
ſpiritus in ipſis loquatur. Et quum in ſpiritu loquuntur, in Chriſto ſe ea dicere profitentur. Et D
ibi Agabus in Actis loquitur, Hæc dicit Spiritus ſanctus, non alia de cauſa dicit, niſi quod ver-
bo ad ipſum facto, Spiritus ſanctus ſuppeditabat ea quæ loqueretur, & proteſtabatur ea, quæ
eum Hieroſolymis manerent. Per ſpiritum viciſſim, proteſtante Paulo, Chriſtus ipſe in eo lo-
quebatur, ita vt ea quæ per ſpiritum fiebat proteſtatio, Verbi habenda ſit. Ita quoque in ſan-
Conclusio. ctam virginem Mariam, adueniente Verbo, vnà veniebat & Spiritus ſanctus, & Verbum in
ſpiritu fingebat & concinnabat ſibi corpus. Volens conſociare & offerre per ſe creaturam Pa-
Tropicorũ fabuloſa commentatio aliena à fide & ſcripturis. tri, & reconciliare omnia in ſe, pacificans quæ in cælis ſunt, & in terra. Concorditer ergo ex
ſacris literis oſtenditur, Spiritum ſanctum creaturam non eſſe, ſed proprium illum & ſuum eſ-
ſe Verbi & deitatis Patris. Ita enim ſanctorum doctrina in ſanctam & indiuiſibilem Trinita-
tem in vnum coit ac conciliatur, atque vna ea fides eſt Catholicæ Eccleſiæ. Contra Tropico-
rum aliena à fide, fabuloſáque commentatio diſcrepat à ſcripturis, & conſonat cum Arriano-
rum ſtoliditate, ac congruenter hanc hypocriſim induunt, vt ſimplices decipiant. Sed gratiæ
Deo, quod, vt ſcribis, latere nequiuerunt ſub eo prætextu, quo ſe ſimulant Arrianis contradi-
cere

A cere. Nam & apud illos in odio ſunt, eò quòd ſpiritum duntaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam eſſe pronunciant, & male apud omnes audiunt, vt perduelles oppugnatoréſque Spiritus ſancti, & minimum minus mortui, vt qui vacui ſint & deſtituantur Spiritu ſancto, & ſecundum beatum Paulum animales ſint homines, & incapaces ſpiritus Dei, eò quòd ſpiritualiter diiudicentur. Qui vero ea ſapiunt quæ ſunt ſpiritus, diiudicant quidem omnia, ipſi vero à nemine diiudicantur, quum in ſe habeant Dominum, qui iis ſeipſum, & per hoc patrem ſuum in Spiritu ſancto reuelat. Ego igitur etſi in eremo agam, tamen ob improbitatem eorum qui alios auertunt à veritate, nihil faciens eorum de noſtræ dictionis tenuitate & humilitate ſubſannationes, paucis ſcripſi, & tuæ religioſitati miſi, plurimû te adhortans, vt in iſtis legendis quædam emendes, & vbi imbecillior eſt dictio, veniam dones. Ego enim ſecundum Apoſtolicam à patribus acceptam fidem iſta tradidi, nihil prorſus aliunde adiiciens, ſed ſicuti didiceram, ea ſcripſi, quæ cum ſacris ſcripturis congruerent. Id enim conſonum eſt cum illis, quæ ex ſacris literis demonſtrata fuere ad confirmationem, neque forinſecus quippiam accerſitum eſt. Sed vt ipſe dominus Ieſus Chriſtus Samaritanam docuit, & per eam nos, ſanctæ Tri-
B nitatis perfectitudinem, quæ & indiuiſibilis eſt, & vna deitas, prout ipſa veritas teſtificatur, vbi ait Samaritanæ puellæ, Crede mihi mulier, quoniam venit hora, quin & iam nunc adeſt, quû veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam pater tales quærit adoratores ſui. Ioan.4.
In ſpiritu igitur & veritate adorandum eſſe, etiam iſthinc oſtenditur, quia Filius ipſa veritas eſt quemadmodum ipſe de ſe dicit: Ego ſum veritas. Eamque Dauid propheta inuocabat, Emitte, inquiens, lucem tuam, & veritatem tuam. Veri idcirco adoratores adorent quidem Patrem, Ioan.14.
ſed in ſpiritu & veritate, confitentes Filium, & in Filio ſpiritum, quum ſit ſpiritus inſeparabilis Pſa.141.
à Filio, vt inſeparabilis eſt Filius a patre. Quod & ipſa veritas ſuo teſtimonio probat, quum dicit: Mittam vobis paracletum ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, quem mundus capere Ioan.14.
nô poteſt, hoc eſt, illi qui eum negant ex Patre procedere, & in Filio eſſe. Oportet igitur ad imitationem veracium, confiteri, & aſſentiri veritati. Quod ſi poſt iſta diſcere noluerint, & intelligere nequeant, ſaltem à blaſphemiis conquieſcant & non diuidant Trinitatem, ne diuidantur à vita: neque creaturis adnumerent Spiritum ſanctum, vt non ſicuti aliquando Pharisæi Beelzebuli, pares cum illis audacia & temeritate ea quæ Spiritus ſancti ſunt, attribuant, quod
C prorſus abſciſſum eſt ab omni ſpe veniæ, & ad paria cum illis ſupplicia ſuſtinenda deuincit & obligat.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, IN ILLVD EVANGELII, QVICVNQVE DIXERIT VERBVM CONTRA FILIVM HOMINIS, REMITTETVR EI: QVI *autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro ſeculo. Mat 12.*

ad Serapionem.

DE Euangelio dicto, quod ſcribis mihi, vt exponam, quæſo da veniam noſtræ conſcientiæ. Prorſus enim vereor illud aggredi, ne ſi cogitatio-
D nes in illud demerſero, ſcrutarique incepero, imbecillior appaream, quàm, vt profundam illam ſententiam efferam. Tacere igitur de eo Mat.12.
omnino ſtatueram, & contentus prioribus eſſe ſcriptis: præſagiens tamen ne mihi denuo de eadem re ſcribere contendas, vim mihi ipſi feci, vt ſcriberem mediocrem, prout didici, iſtius rei interpretationem, ea potiſſimum fiducia, quod ſperarem, te, ſi nos ſcopum attigiſſemus, approbaturum eſſe in Ibidem.
gratiam docentis: ſin à ſcopo aberraſſemus, veniam daturum eſſe, quum non ignores noſtram imbecillitatem & infirmitudinem. Dictum autem illud Euangelij tale eſt. Quum inter tot ſigna Euangelicæ prædicationis, Pharisæi dicerent, Hic non eiicit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum: Dominus videns cogitationes eorum dixit, Omne regnum contra ſe diuiſum deſolatur, ſubiungens deinde: Si autem ego in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, nimirum peruenit ad vos regnum Dei, ac deinde ſubinfert, Propterea dico vobis

Q

omne peccatum & omnis blaſphemia remittetur vobis hominibus: Cęterum ſpiritus blaſphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Tu autem percunctaberis, cur blaſphemia in Filium remitteretur, in ſpiritum vero veniam non obtineat neque in hoc ſeculo neque in futuro? Priſci igitur homines, inter quos & Origenes, vir multarum diſciplinarum, & multum induſtrius, & Theognoſtus ille admirandus & perquàm ſtudioſus (horum enim opera legebam, quum tuam epiſtolam acciperē) tradunt nobis hanc eſſe blaſphemiam in Spiritum ſanctum, quum, qui dignati ſunt per Baptiſma donis Spiritus ſancti, recurrunt ad peccata, atque inde eſſe quòd remiſſionem non conſequātur. Quemadmodum & Paulus in Epiſtola ad Hebræos cenſet: Impoſſibile eſt enim ſemel illuminatos, & guſtu imbutos cæleſtis doni, participéſque factos Spiritus ſancti, & qui guſtauerunt bonum Dei verbum, & virtutes futuri ſeculi, quum collapſi fuerint, renouari per pœnitentiam. Hæc quidem illi id commune dicunt, ſed ſinguli ſuam peculiariter rationem addūt. Et Origenes, cauſam cur iſtiuſmodi homines condemnentur, ita explicat: Deus, inquit, Pater in omnia penetrat, & omnia continet, animata, inanimata, rationalia, irrationalia: Filij autem poteſtas in ſola rationalia ſeſe extendit quatenus ſunt, inter quæ rationalia Ethnici ſunt, qui blaſphemant nondum recepta fide. ſpiritus autem ſanctus in ſolos eos ſeſe explicat, qui ſui participes facti ſunt, Baptiſmatis gratia. Quum igitur blaſphemia Ethnici peccant, in Filium peccant, quoniam ille in illis eſt, poſſunt tamen veniam conſequi. Quum vero baptizati, in quos collatum eſt donum regenerationis, peccant, iſtiuſmodi iniquitatem in Spiritum ſanctum ſeſe extendere ait, quoniam quum Spiritu ſancto continerentur, delictum faciunt, ac proinde incondonabilem eſſe illorum culpam. Theognoſtus autem hanc rationem addit. Qui primos & ſecundos fines tranſgreſſus eſt, minori pœna dignus videri poſſit: qui autem tertios fines cōtempſerit, venia excluditur. Primos autem & ſecundos fines tranſmitti exiſtimat, quum quis contra parentem & filium obloquitur: fines autem tertios conſtituit in initiatione per Baptiſma, & in Spiritus ſancti participatu, & id confirmare volens ſuperinducit illud à Saluatore ad diſcipulos dictum, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nondum recipere poteſtis: quum autem venerit Spiritus ſanctus, docebit vos omnia, poſt quæ verba ita loquitur Theognoſtus. Quemadmodum cum nondum valentibus capere perfectitudinem initiationis colloquitur dominus, ſe demittens ad illorum paruitatem, ita cum initiatione perfectis, verſatur Spiritus ſanctus: neque tamen quiſquam ob hæc dicere poterit, ſpiritus doctrinam ſuperare doctrinam Chriſti, ſed quòd filius contemperet ſe, & deſcendat pro modulo nondum initiatione perfectorum, ſpiritúſque peculiariter ſit perfectorum, atque ita nō propter excellentiam ſpiritus præ filio, inexpiabilis & citra veniam eſt blaſphemia in Filium, ſed quia in non initiatis venia locū habet. In iis vero qui guſtauerunt cæleſte donum & initiati ſunt, nulla ad veniam relinquitur excuſatio, aut ſupplicij deprecatio. Atque illi quidem ad iſtum modum. Ego autem pro mea qualicunque eruditione, arbitror vtriuſque ſententiam, nonnulla adhuc inquiſitione & obſeruatione indigere, cum occultior ſit aliquis in eorum verbis & profundior intellectus. Certum enim eſt, Filium, quū ſit in Patre, in illis etiā eſſe, in quibus eſt Pater, & ſpiritum non abeſſe. Indiuiſa ſiquidē eſt ſancta illa & perfecta & beata Trinitas. Quin denuo ad iſtū modum: ſi omnia per Filiū facta ſunt, & in eo omnia conſiſtūt, quomodo extra ea eſſent, quæ per ipſum facta ſunt, & quę non eſſent, niſi in illo eſſent? In omnibus ergo ille congruēter fuerit, vt neceſſario is qui peccat in filium & blaſphemat, peccet in Patrem & in ſpiritum ſanctum. Præterea ſi ſacrum Baptiſma in ſpiritu ſancto duntaxat tribueretur, recte diceretur, baptizatos peccare in ſpiritumſanctū: ſed poſtquàm in patre & filio & ſpiritu ſancto tribuitur, & ita initiatio in baptizatis conſummatur, neceſſum rurſum eſt, eos, qui poſt Baptiſma præuaricantur, in ſanctam & indiuiſam Trinitatem blaſphemiam facere. Et hoc æquum eſt ita cogitare & ſentire. Si enim ad eos qui accepiſſent lauacrum regenerationis (Phariſæos dico) & iam participes factos doni Spiritus ſancti ita loquutus fuiſſet dominus, veriſimilis eſſet iſtiuſmodi interpretatio, vtpote de iis dicta, qui recurrerent ad peccatum, & delinquerent in Spiritum ſanctum: nam quum lauacrum hoc non acceperint, ſed & Ioannis Baptiſmati derogauerint, quo pacto eos accuſare potuit, vt blaſphemantes in Spiritum ſanctum, cuius nondum conſortes erant redditi? non enim docendi ratione in futurum ſimpliciter iſta locutus eſt Dominus, neque poſtmodum peccaturis hanc pœnam interminatus eſt, ſed in præſentia Phariſæos, vt iam reos tantæ blaſphemiæ accuſans, hoc dictum protulit. Phariſæis igitur accuſatis,

Ibidem. *Origenes.* *Theognoſtus.* *Blaſphemia quid.* *Heb.6.* *Origenis authoritas de blaſphemia.* *Ethnici peccant in filium cum blaſphemant.* *Baptizati blaſphemantes peccāt in Spiritum S.* *Theognoſti ſententia.* *Mat.16.* *Origenis & Theognoſti ſententiarum interpretatio.* *Qui peccat in Filium peccat etiā in Patrem & Spiritū Sanctum.*

A B C D

A ſatis,etiam priuſquam baptiſma recepiſſent, non poterit hoc dictum pertinere ad eos, qui poſt
lauacrum præuaricantur, & præſertim quia eos non in genere de peccatis, ſed de blaſphemia
increpabat. In quibus hoc differentiæ eſt, quòd qui peccat, legem tranſgreditur, qui blaſphe-
mat contra ipſam deitatem, impiè agit. Super multis autem criminibus accuſans eos Saluator
tum quòd præceptum Dei de parentibus ob pecuniam præuaricarentur, tum quòd in Prophe-
tas offenderent, & Dei domum, domum negociationis facerent, tamen etiam in tantis deli-
ctis eos pœnitentiæ admonebat. Verum vbi eum dixiſſent in Beelzebub eiicere dæmonia,
non vlterius hoc peccatum in genere, ſed blaſphemiam dixit tantam eſſe, vt inde fuga nulla &
receptus eſſet, & venia carere, nec condonationem vllam iis ſupereſſe, qui talia committe-
rent. Alioqui, ſi eorum cauſa qui poſt lauacrum peccant, id dictum fuiſſet, illorumque culpa
extra veniam ſeponeretur, cur apud Corinthios pœnitenti communionem reſtituit Paulus? & *1. Cor. 1.*
Galatas retrorſum abeuntes parturit, donec iterum formaretur in illis Chriſtus? quum in hoc *Gal. 4.*
vocabulo iterum deprehendere liceat, etiam primam eorum in ſpiritu ſancto initiationem?
Aut quid eſt quod Nouato ſuccenſeamus tollenti pœnitentiam, dicétique nullam eos veniam *Nouatus*
B obtinere, qui poſt lauacrum peccant? Quòd ſi propter eos qui poſt lauacrum peccant, hoc ver- *pœnitentiā*
bum dictum eſt, ergo illud quoque ad Hebræos propter eoſdem dictum eſt. Iam hoc dictum *abrogat.*
non excludit poſt lauacrum peccatum à pœnitentia, ſed oſtendit vnum eſſe Catholicæ Eccle-
ſiæ Baptiſma, & non duplex. Siquidem Hebræis ſcripſit, qui ne pro legis conſuetudine, puta-
rent ſub prætextu pœnitentiæ, multa quotidie eſſe Baptiſmata facienda, ideo eos & ad pœni-
tentiā hortatur, & vnam eſſe renouationem per Baptiſma, & non ſecundam oſtendit, vt & in
alia epiſtola dicit, Vna Fides, vnum Baptiſma, neque dixit rem impoſſibilem eſſe pœniten- *Ephes. 4.*
tiam, ſed impoſſibile eſſe per cauſam pœnitentiæ, quempiam iterato Baptiſmate renouari. Eſt-
que inter pœnitentiam & Baptiſma non leue diſcrimen. Quem enim pœnitet, is deſinit qui- *Inter pœni*
dem peccare, ſed tamen retinet vulnerum cicatrices. Qui autem baptizatur, tum veterem *tentiam & baptiſma*
hominem exuit, tum ſuperne renouatur, quaſi de integro regeneratus ſpiritus gratia. Iſtiuſ- *diſcrimen.*
modi mihi cogitanti, maior profunditas ſententiæ in hoc dicto occurrit. Et ob hoc iam antea
plurimū precatus Dominum, qui ſuper puteum ſedit, & in mari deambulauit, ad diſpenſatio- *Ioan. 1.*
nem deinde in eo pro nobis habitam reuertor: quippe quum fieri poſſit, vt inde huius lectionis *Philip. 2.*
C ſententiam nanciſcar, quum omnis ſacra ſcriptura eam annunciet & prædicet, maxime autem
Ioannes ad iſtum modum inquiens, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & Pau- *Ibidem.*
lus ſcribat, Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo,
ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & ſpecie inuentus eſt vt homo, Humiliauit *Ioan. 4.*
ſeipſum, obediens factus vſque ad mortem, mortem autem crucis. Ideo enim Deus quum eſ-
ſet, etiam homo factus eſt, & vt Deus excitauit mortuos, & Verbo vniuerſos ſanans, mutauit *Luc 10.*
aquam in vinum. Non enim hæc erant opera hominis, quale eſt, quod carnem geſtans, ſiti laſ-
ſitudinéque laborauit, & mortem paſſus eſt. Hæc enim deitatis nequaquam erant. Contra, vt *Ioan. 7.*
Deus locutus eſt, Ego in Patre, & Pater in me, viciſſim autem vt corpore indutus reprehen-
dit Iudæos, Quid me quæritis interficere hominem, qui vobis veritatem locutus ſum, quam *Sputum*
audiui à Patre? Fiebant autem iſta non diuiſim, ſecundum factorum qualitatem, vt hæc quidē *Chriſti*
deſignarentur à corpore abſque Deitate: illa vero à deitate ſeorſum à corpore, ſed coniunctim *diuinum*
iſta omnia fiebant, vnuſque erat dominus qui illa faciebat per ſuam gratiam. Spuebat quidem *Ioan. 10.*
vt homo, ſputamentum tamen illud diuinum erat: ſiquidem per illam ſaliuam oculos à nati- *Mat. 8.*
uitate cæci viſui reſtituit, & oſtendere ſe volens Deum, humana lingua idipſum ſignificauit, *Mar. 5.*
D Ego & Pater, inquiens, vnum ſumus. Et ſolummodo voluntate perſanauit. Manum vero ſuam *Ioan. 1.*
humanam protendens ſocrum Petri febricitantem erexit, & Archiſynagogi filiam iam defun- *Fidelis vir*
ctam à morte excitauit. Hæretici igitur in ſuis profeſſionibus inſaniunt, quotū iſti corporalia *& apoſtoli*
Saluatoris intuentes, repudiant hoc dictum. In principio erat Verbum: alij ea quæ ſunt diui- *cus quæ dei*
nitatis, inſpectantes, ignorant illud alterum dictum, Et verbum caro factum eſt. Qui autē vir *tatis & humanita-*
fidelis eſt & Apoſtolicus, cognoſcens domini in genus humanum dilectionē, quum videt ea *tis ſunt ve-*
quæ ſunt Deitatis ſigna, admiratione veneratur dominum in corpore latentem. Rurſus quum *neratur, in*
videt quæ ſunt corporis propria, pluſquàm obſtupeſcit, animaduertens in illis deitatis energiā: *Chriſto.*
Iſtiuſmodi cum ſit Eccleſiaſtica fides, quidam humana eius reſpicientes, videntéſque eius ſi-
tim, aut fatigationem, aut paſſionem, obtrectant Saluatori, vt homini mero, & magnopere
quidem peccant, poſſunt tamen celeriter pœnitentiam agendo, veniam conſequi: quum ha-
beant pro excuſatione, imbecillitatem carnis. Cæterum, vbi quis Deitatis opera intuens, in-
cipiat dubitare de Incarnatione Domini, & ille quidem maxime peccat, eò quòd, quū videat,

eum comedentem, patientem, ſpectrum inanemque apparitionem corpus eius fuiſſe imagi- A
natur: verum & iſtiuſmodi celeriter reſipiſcentibus veniam Chtiſtus donauerit, eò quòd & ip-
ſi cauſam erroris ſui habeant ex magnitudine operum, humanam naturam excellentium. At
illi qui amborum iſtorum inſcitiam, cæcitatémque tranſcendunt, putantes ſe legis ſcientiam
Phariſæi pœnas luũt ur. tenere, quales erant eius temporis Phariſæi, in inſaniam verſi, & Verbum quod in corpore eſt
prorſus abnegant, & diuinitatis opera diabolo eiuſque dæmoniis imputant, merito iſtius im-
pietatis indeprecabilem pœnam luunt, quum & diabolum pro Deo accipiant, & verum cer-
túmque Deum nihil plus, quàm dæmonem operari credant. In iſtiuſmodi impietatem delap-
ſi erant eius temporis Iudæi, & inter Iudæos Phariſæi: Chriſto enim exhibente opera Patris ſui,
Miracula Chriſti diabolo tributa. quippe qui & mortuos excitarit, & cæcis viſum largitus ſit, claudóſque ambulare fecerit, ſur-
dis auditum aperuerit, mutos loquentes reddiderit, rerumque naturam ſibi ſubiectam oſten-
derit, imperans ventis, deambulans in mari, plebeij quidem admiratione obſtupuerũt, Deum
glorificantes, contra mirifici iſti Phariſæi dixere, Beelzebub eſſe iſtiuſmodi opera, & ſtulti illi
nullo pudore ducebantur. Vnde conſequenter illos Saluatot noſter inuenerabiliter blaſphe-
mate oſtendit. Quoadusque enim ad humana reſpicientes, animo claudicabant, dicentes, Nũ B
Mat. 26. hic eſt fabri filius? aut quomodo iſte literas nouit, quum non didicerit? Et quod ſignum tui ex-
hibes? & deſcendat nunc de cruce, & credemus ei, ferebat eos, vt in filium hominis delinquen-
Ioan. 14. tes, dolenſque de ipſorum cæcitate, ita eos alloquutus eſt, Si cognouiſſetis, & vos quæ ſunt ad
pacem. Quin & magno Petro ianitricis verba, vt de homine loquentis reſpondenti, & poſtmo
dum ploranti veniam dominus dedit. Quum autẽ ſibi ita collapſis nouam adhuc aliam rui-
nam accumulauerant, adeo vt Dei opera Beelzebub eſſe dicerent, iam illos vlterius non tulit.
Nam ſpiritum eius blaſphemabant, dicentes, Eum, qui talia faceret, Deum non eſſe, ſed Beel-
Iudæi æternis pœnis damnati. zebub, ac propterea vt intoleranda patrantes, æternaliter eos mulctauit. Idem enim erat & pa-
ris audaciæ, ſi videntes mundi ordinem, & prouidentiam erga mundum, dixiſſent rerum na-
turam à Beelzebub conditam eſſe, ac proinde ſolem obedientem diabolo in ortus ſuos prodi-
re, & per diabolum aſtra in cælum circumagi. Nam quemadmodũ iſta ſunt Dei, ita & illa erant
opera Patris. Quandoquidem ſi illa Beelzebub fuiſſent, neceſſario & iſta Beelzebub fuerint.
Gen. 1. Et vbinam illis illud Geneſeos, In principio creauit Deus cælum & terram? Cæterum nihil eſt
quòd miretis iſtiuſmodi illorum inſaniam, quum & patres eorum eiuſdem ſententiæ fuerint C
Exod. 32. Siquidem in eremo nuper admodum egreſſi ex Ægypto, in vitulum quem finxere, Dei in ſe
collata beneficia retulerunt, dicentes, Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te ex Ægypto eduxerunt. Prop-
Pſal. 105. ter iſtam igitur blaſphemiam, & eorum qui talia tunc auſi fuere, multi ſublati ſunt. Quum ita
denonciet dominus, dicens, Quacunque die viſitabo, inducam ſuper eos peccata ipſorum. Nã
Phariſæi cum Beelzebub flãmis æternis dãnati quamdiu & illi ob aquam & panem murmurabant, ferebat eos, non aliter quàm nutrix alum-
num ſuum. Vbi autem magis inſanierunt, & (vt pſallit contra eos ſpiritus) mutauerunt gloriam
eius in ſimulachrum vituli comedentis fœnum, iam deinde vt incondonabili crimine perpe-
trato, flagellati ſunt ob vitulum quem fecit illis Aaron, vt ait ſcriptura. Eadem hic perperran-
tes Phariſæi, tale reſponſum à Domino acceperunt, quare Beelzebub ab ipſis excogitatus, &
iam habet & olim habuit ſcilicet, vt cum eo ſimul in igne ipſi præparato, abſumantur. Non
enim ob hoc quòd comparationem faceret de blaſphemia ſui vel Spiritus ſancti, quaſi maior
ſit ille, ac proinde grauioris ſit ſceleris blaſphemia in illum, hoc locutus eſt, abſit. Nam & antea
docuerat, omnia quæ Pater habet, ea Filij eſſe, & quòd non Spiritus daret Filium, ſed quòd fi-
Ioan. 18. lius Spiritum diſcipulis præberet, & per diſcipulos illis, qui in ipſum crederent. Non, inquã, ita
ea de cauſa locutus eſt dominus, ſed quòd ambę blaſphemiæ in ipſum caderent, iiſque inter ſe D
Phariſæorũ blaſphemia duplex in Chriſtum. collatis, altera minor, altera maior eſſet: Phariſæi enim ſunt, qui in vtroque genere blaſphemiæ
peccant. ſiquidem & illi humanitatem eius intuentes, in hęc conuicia proruperunt, vnde huic
ſapientia? & quinquaginta annos nondũ habes, & Abraham vidiſti, & Patris opera ſpeculantes,
non ſolum eius diuinitatem inficiati ſunt, ſed loco deitatis dixerunt Beelzebub in eo eſſe, Beel-
zebúbque eſſe opera quę faceret. Atque ideo ambobus iſtis contra ipſum dictis, altero tamẽ ob
humanitatẽ corporis ſui, minoris blaſphemiæ, altero verò ob deitatem grauioris, de grauiori
pœna indeprecabilem pronunciauit, certe diſcipulos confirmans, ſi patrẽfamilias, inquit, Beel
zebub nominarunt, quibus verbis ſe eſſe patrẽfamilias ſignificauit, vt intelligeretur idem ille
eſſe qui ita tũ à Iudæis blaſphemabatur. Si autẽ Iudæi in Beelzebub eum dæmonia eiicere di-
ctitantes, nulli niſi Domino conuiciabantur, certum eſt illud dictum de blaſphemia ſpiritus ad
ipſum dominum pertingere, & vniuerſæ illa dicta dominum de ſeipſo retuliſſe: Ipſe enim rerũ
vniuerſitatis paterfamilias eſt. Verum idem denuo confirmationis cauſa repetere ſubterfugiẽ-
dum

A dum non eſt. Sitire videlicet,fatigari,dormire , verberari , comedere, propria hominum eſſe :
Opera autem quæ fecit dominus , ea non itidem ab hominibus , ſed à Deo facta eſſe. Quum
igitur aliqui(vt ſupra dixi) ad ea reſpicientes,Chriſto vt homini conuiciantur , minori ſuppli-
cio digni cenſenſi ſunt, quàm qui opera Dei ad diabolum transferunt. Hi enim non ſolum ſa-
cra obiiciunt canibus,ſed & diabolum Deo parem faciunt,& lucē tenebras eſſe dicunt.Hanc
igitur Phariſæorum blaſphemiam inueniabilem eſſe Marcus annotauit, Qui inquit, blaſphe- *Phariſæi*
mauerit in Spiritum ſanctum,non habebit remiſſionem, ſed reus eſt æterni peccari , eò quòd *diabolum*
dicebant eum ſpiritum immundum habere. At is qui à natiuitate cæcus fuerat,recepto viſu,à *Deo parem*
ſeculo, inquit, non eſt auditum, quòd quis oculos cæci nati aperuerit : niſi hic à Deo eſſet,ni- *faciunt.*
hil tale potuiſſet facere , Similiter & turbæ ſuper domini operibus obſtupeſcentes hæc verba *Mar. 3.*
dixerunt: Non eſt hoc dæmoniaci: Num dæmonium poteſt cæcorum oculos adaperire.Pha- *Ioan. 9*
riſæi contra legis periti habiti , quique limbos veſtium dilatabant, qui gloriabantur tanquam
cæteris peritiores, ne ita quidem ad pudorem redacti ſunt· ſed miſeri, vt ſcriptum eſt,ſacrifica-
bant dæmonio, & non Deo, dum dicerent Chriſtum dæmonium habere, & dæmonium eſſe
B opera Dei.Faciebant autem illud nulla alia de cauſa,quàm vt eum,qui talia faceret, inficiaren-
tur,& Deum, & Dei Filium. Si enim manducatio & ſpecies corporis , eum etiam hominem
eſſe declarabant , cur non ex operibus perſpiciebāt,eum in Patre eſſe,& Patrem in illo?ſed no-
luerunt.quin potius ipſi Beelzebub in ſe habebant, ita loquentem: vt ex humanis , hominem
eum ſolum pronunciarent, ex operibus autem quæ propria erant Dei , non itidem eum Deū
eſſe confiterētur : ſed vt pro Chriſto Beelzebub ſibi Deum cōſtituerent,quo vnà cum eo æter-
naliter in igne plecterentur. Atque iſta iſtius lectionis obſeruatio hanc mihi ſententiam com-
plecti videtur,& oſtendere vtramque blaſphemiam ad chriſtum pertinuiſſe,& de ſe locutum
eſſe Filium hominis, vt ex hoc quidem corporalitatem ſuam oſtenderet: ex ſpiritu vero ſpiri-
tualem ſuam & intellectualem deitatem demonſtraret.ſiquidem veniam aſſequi poſſe in blaſ-
phemia contra Filium hominis conſtituit , vt corporalitatem ſuam declararet : inueniabilem
vero blaſphemiam ad ſpiritum pertingere docuimus, vt hoc ad dictionem ſuę humanitatis lo-
quens, ſuam deitatem declararet. Iſtiuſmodi characterē etiam in Ioannis Euangelio vidi, vbi
de eſu corporis diſputans, ac propterea multos ſcandalizatos conſpiciens,ita locutus eſt: Hoc-
C cine vos ſcandalizat ? quid ſi igitur Filium hominis ſpectaueritis aſcendentem, vbi prius erat ?
Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego locutus ſum vobis,ſpiri-
tus ſunt & vita. Hic enim de vtroque , carne & ſpiritu ſuo locutus eſt , & ſpiritum à carne diſ- *Ioan. 6*
criminauit , vt non ſolum in eo quod oculis apparebat , ſed naturam quoque inuiſibilem cre- *Corpus*
dentes, diſceremus ea quæ loqueretur,non carnalia eſſe,ſed ſpiritualia: quot enim hominibus *Chriſti eſſe*
corpus eius ſuffeciſſet ad cibum, vt vniuerſi mundi alimonia fieret? ſed propterea aſcenſionis *cibum ſpiri-*
ſuæ in cęlum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abſtraheret,ac deinde carnem ſuā *tualem.*
de qua locutus erat , cibum è ſupernis cæleſtem & ſpiritualem alimoniam , & ab ipſo donan-
dam intelligerent. Quæ enim locutus ſum vobis, inquit, ſpiritus eſt & vita. Quod proinde eſt
ac ſi diceret corpus meum quod oſtenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt ſpiritua- *Explicatio*
liter vnicuique tribuatur,& fiat ſingulis tutamen præſeruatióque ad reſurrectionem vitę æter-
næ. Ita quoque Samaritanam abſtrahens dominus à rebus ſenſibilibus , Deum eſſe ſpiritum
pronunciauit, vt deinceps illa non corporalia,ſed ſpiritualia de Deo cogitaret. Ita quoque Pro-
pheta videns, Verbum carnem eſſe factum locutus eſt. Dominus Chriſtus vultus noſtri ſpiri-
tus eſt:ne quis ex eo quod in illo appareret, merum hominem dominum eſſe intelligeret, ſed *Ioan. 1.*
D dum eum ſpiritum eſſe audit, deum eum agnoſceret in corpore conſtitutum. Vtrumque igi-
tur iam liquet , eum , qui dominum videt de ſe loquentem ſi corporalia eius tantummodo in *Blaſphe-*
oculis habeat , & non credens dicat, Vnde huic ſapientia ? peccare illum ipſum quidem , & *mia in Fi-*
vt in Filium hominis blaſphemare: eundemque vero, ſi videat opera eius in Spiritu ſancto fa- *lium homi-*
cta,& dicat talium operum authorem ,nec Deum eſſe,nec Dei Filiū , ſed ea opera Beelzebub *nis exem-*
aſcribat, manifeſto blaſphemare, eò quòd inficietur illius deitatem. Nam & in Euangelico ſer- *plum.*
mone, vt ſæpe commemini, quum diceret ſe Filium hominis eſſe, eo ipſo ſuam humanitatem *Blaſphe-*
præ ſe fert, quemadmodum vbi de ſpiritu mentionem facit, ſuum illum ſpiritum ſanctum eſſe *mia in*
declarat, in quo omnia faciebat. quapropter in operibus ſuis faciendis dixit: Si mihi non credi- *Spiritum*
tis, operibus meis credite, vt cognoſcatis quòd ego in Patre ſum & Pater in me. Quū autem ſe *ſanctum.*
oblaturus eſſet corporaliter pro nobis, eáque de cauſa in Hieruſalem aſcendebat, ita loquutus *Ioan. 5.*
eſt diſcipulis ſuis , dormite iam & requieſcite , ecce venit hora , & Filius hominis traditur in *Ioan. 18.*
manus peccatorum: hic quidem opera, vt verus Deus crederetur, efficiebant: mors autem de-

clarabat eum verum corpus habere, ac propterea non immerito dicebat, eum qui tradebatur, A
Filium hominis eſſe. Verbum enim ſua natura immortale & intactile, & ipſiſſima vita eſt. Sed Phariſæi fidem operibus non adhibebant, & quod populus faciebat, reſpicere nolebant: vnde paulatim eos Dominus reprehendens, inquit, ſi ego in beelzebub eiicio dæmonia, Filij veſtri in quo eiiciunt? ac propterea illi futuri ſunt veſtri iudices. Quòd ſi in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, ergo regnum cælorum ad vos peruenit. Atque ita ſe in ſpiritu eiicere dæmonia locutus eſt, non quaſi Spiritu ſancto minor eſſet, aut quaſi ſpiritus ea in eo operaretur: ſed vt oſtenderet, ſe, quum eſſet Verbum Dei, omnia per ſpiritum facere, & doceret auditores ſuos, quòd in quantum opera ſpiritus Beelzebub imputarent, in tantum eos blaſphemare in Spiritum ſanctum, iſtorum operum choragũ. Nam per hæc verba oſtendit, ipſos non per ignorantiam, ſed ſponte ſe in hanc ineluctabilem blaſphemiã infigere, nec pudore vllo duci, quum ſcirent iſtiuſmodi opera Dei eſſe, eáque vt amentes Beelzebub aſcriberent, affirmantes ea per ſpiritum immundum fieri. Quomodo igitur qui tantæ improbitatis ſunt, homines gentiles, de idolis pro numinibus habitis incuſare poterint, quum paris ſint cum illis inſaniæ, & fortaſſe grauius peccẽt, nimirum quòd lege accepta cum præuaricatione legis Deum contemnãt? Quid iſtiuſmodi B
blaſphemi facient, quum Prophetam Eſaiam legerint, & inibi audierint ſigna aduentus Chriſti eſſe, cæcis viſum reſtitui? claudis ambulationem? mutis loquelam? mortuis reſurrectionem? leproſis ſanitatem? & ſurdis aurium reſerationem? Quẽnam à quæſo iſtorum operum authorẽ dicent? Nam ſi Deum eſſe authorem probent, ſeipſos refutabunt, de ſua in Dominum impietate. Quæ enim Propheta ante proſpiciẽs futura dixit, ea præſens Dominus operatus eſt. Quòd ſi præcipites eadem proteruitate auſint dicere, & ea quoque in beelzebub fieri, vereor ne in impietate magis ac magis proficientes ac lectitantes, Quis dedit os homini? Quis fecit ſurdaſtrum & ſurdum? videntem & cæcum? cáque quæ his ſimilia ſunt, etiam eas voces, vt furioſi, Beelzebub eſſe dicant. Cui enim recepti viſus gratiam attribuunt, eidem etiam non videndi cauſam coguntur attribuere: Vtrunque enim ab eodem authore fieri ſermo indicat. Prorſus ſi hoc dicant, futurum eſt, vt aliquando ſentiant Beelzebub eſſe conditorẽ humani generis. Facientis enim eſt, vt habeat ſua ſub poteſtate quæ facit, quum Moſes ita loquatur, In principio creauit Deus cælum & terram, & ad imaginem Dei hominem fecit, & Daniel ita libere ad Darium auſus ſit dicere, Non veneror idola manu facta, ſed Deum viuentem, qui creauit cæ- C
lum & terram, & qui habet ſub ſuo dominio omnem carnem. Niſi rurſum mutata ſententia, cæcitatem, claudicationem aliáque vitia ex pœna conditoris profecta eſſe, liberationem iſtorum malorum, beneficiáque inita affectos à Beelzebub proficiſci dicant, ſed contra eam ſententiam velle diſſerere, admodum fatuum eſt. Eſt enim furioſi & prorſus mente capti iſtiuſmodi cum impietate ſtultiloquium, quum in delectu vtriuſque rei meliora non Deo, ſed Beelzebub aſſignent: ſiquidem illi nihil curant corrumpere ſacrarum literarum placita, modo ita abnegent Chriſti aduentum. Cæterum par erat, vt Dominum vel in corporalibus veluti hominem non vilipenderent, vel ex operibus verum Deum agnoſcerent, ſed omnia perperam faciebant: Intuentes enim hominem, vt homini conuiciabantur, ſpectantéſque viciſſim opera diuina non recipiebant eius diuinitatem, & diabolo adſtipulabantur, arbitrati hoc facinore ſeſe effugere poſſe, ne à verbo Dei ab ipſis contumelioſe habito indicarentur. Atqui incantatores, Magi, & venefici Pharaonis, quanquam plurima tentaſſent, videntes tamen ſigna Moſis, ſe ſubmiſerunt, & terga dedere, hæc verba loquentes, digitum Dei eſſe qui talia faceret. Phariſæi contrà & Scribę integram manum Domini operantem videntes, & plura maioraque quàm illi ſpectantes, quæ à Saluatore fiebant, à Beelzebub fieri pronunciabant, quum Magi, D
quibus hoc proprium eſt, confiterentur, non eadem ſe, ſed ne minora quidem, poſſe facere. Quid igitur adhuc huic inſaniæ addi poſſit? aut quis (quemadmodum Propheta dixit) quicquam ſimile huic impietati adduxerit? Ipſi enim præ ſe Sodomitas iuſtos reddunt, & exuperant hominum gentilium ignorantiam, tranſcendunt autem Magorum Pharaonis ſtoliditatẽ & cum Arianis paria faciunt, in mutuam viciſſim impietatem collabentes. Siquidem Iudæi per Filium videntes opera Patris, ea Beelzebub aſcribunt. Ariani quoque ipſi eadem opera intuentes, authorem eorum operum creaturis adnumerant, pronunciantes eum ex non entibus extitiſſe, & non fuiſſe antequàm fieret. Iudæi quidẽ Dominum in corpore ſpectantes, murmurabant, dicentes, Cur tu, quum homo ſis, Deum te facis? Iſti vero Chriſti perduelles videntes eum patientem, dormientem, cauillantur eum qui talia ſuſtinet, verum Filiũ, & conſubſtãtialem cũ Patre eſſe non poſſe. In ſumma, ſi quis expendere velit mutuas iſtorũ prauas intellectiones, deprehendet, eos quemadmodũ prædixi, in alueũ matinæ furioſitatis mutuo concidere.

In Spiritu Dei ſe eiicere dæmonia cur dixerit Chriſtus.

Ratio.

Eſa 35.

Gene. 1.
Daniel. 14

Exod. 8.

Ariani cum Iudæis diuinitatem Chriſti negant.
Ioan. 10.

Quapropter

A Quapropter & illis & iſtis pœnam ſuper hoc ſcelere inueniabilem decreuit, dicens: Qui lo- *Concluſio.*
cutus fuerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in fu- *Mat. 12.*
turo. Neque id immerito: Qui enim Filium abnegat, quem deprecari poteſt, vt propitiatio-
nem inueniat? aut quam vitam aut refocillationem expectabit, qui eum repudiat, qui ita lo-
quitur? Ego ſum vita, Venite ad me omnes laſſitudine laborantes & onerati, & ego reficiam
vos. Iſtis igitur, vt impiis in Chriſtum, iſtiuſmodi pœnam luentibus, ſatis liquet, quod, qui
ſecundum carnem & ſecundum ſpiritum eum adorauerint, non ignari illum Filium Dei eſſe,
nec tamen abnegent, eundem Filium hominis factum eſſe, ſed credant in principio fuiſſe
Verbum, & Verbum carnem factum eſſe, regnaturi ſint æternaliter in cælis, ſecundum ſan-
ctas pollicitationes domini, & Saluatoris noſtri, ita vt illi quidem abeant ad ſupplicium æter-
num, iuſti vero in vitam æternam. Hæc tibi per compendium, quatenus didiceram, conſ-
cripſi. Tu autem iſtud à me, non vt abſolutam aliquam doctrinam, ſed tanquam occaſionem
vlteriora quærendi tibi ſuppeditâtem accipe: ac deinde tibi perfectiſſimum iſtius rei intelle-
ctum, tum ex Euangelicis verbis, tum ex Pſalmis decerpens, veritatis manipulos obliga &
B reuinci, vt tibi eos ferenti ita accinant: Venientes autem venient cum exultatione portantes *Pſal. 125.*
manipulos ſuos, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo Patri, & Filio, & Spiritui ſancto
ſit gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, DISPVTATIO IN NICENO CONCILIO, CONTRA ARIVM: HABITA ANNO

Chriſti incarnationis vltra trecenteſimum decimo, imperante pro Rege Conſtantino, beatoque patre Syluestro, & Epiſcopo Conſtantinopolitano Alexandro.

DEi prouidentia abibam comitatus chariſſimis meis fratribus ad deſidera-
tos mihi Dei amicos, pedetentim incedens ob corporis imbecillitatem,
vnà cum prædictis Dei ſeruis: ibi vnus ex comitibus ſciſcitatus eſt, de ver-
C bo dominico, quod eſt: Pater meus qui me miſit, maior me eſt, egóque
reſpondi ad interrogationem, quam ille protulerat, Inhibe in præſentia *Ioan. 4.*
hanc de hac re queſtionem ſuauiſſime frater: verum vbi permittente Deo
domum regreſſi eſſemus, me eius capituli diſquiſitionem, quàm ſolertiſ-
ſimè facturum. Hæc vbi loquutus eſſem, obortus eſt ſubitus quidam in pectore meo pietatis
afflatus, mecúmque aiebam. Non inconſideratè beatus Paulus ſcribens ſuo diſcipulo Timo- *1. Tim. 4.*
theo, loquutus eſt: Exerce temetipſum ad pietatem. Reuera diuinus theſaurus plenus omni-
no ineffabilium bonorum, & ſub coniecturã non venientium eſt religio & cultus numinis: di- *Pietas*
cebámq; mecum in animo pietatem rem magnificam eſſe & glorioſam, & quæ poſſet ipſius *quid, &*
magnificentiam adeuntes ſaluos facere. Simul mihi & in mentem ſubibat Domini mei Ie- *quàm*
ſu Chriſti parabola de verè beato pietatis affectu, & religione, & quæ maxima eſt, & omni- *vtilis.*
bus immortalibus diuitiis ſcaturit, adeo vt raro in hominibus reperiatur: niſi qui ſupra vulgus
eximij, mente veritatis ſtudioſa, incorruptibilem eius pulchritudinem perueſtigant. Qui ta-
men ipſi non ſuis viribus ad amabilem eius conſpectum perueniunt, ſed eò deducuntur ſuo
D in Deum amore & aſſiduitate orationis, atque ita hoc donum Dei aſſequuntur: quo fit, vt
æternum in animis gaudium concipiant, qui ſpecioſam illius dignitatem contemplantur, vt
ait dominus, Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agris, quem vbi inuenit ho- *Mat. 13.*
mo, lætatur: deinde abit, & vendit omnia quæcunque habet, & emit agrum illum, deinde
quaſi intus in corde meo ageret, colloquitur mecum beneuolenter, & ait: Homo, etſi mul-
ta ſint peccata tua, retine fortiter veram pietatem: ob eam enim remiſſio peccatorum dona-
tur, & mors vincitur, & in regnum cælorum humano generi aditus patet. Præter hæc, & il-
lud quoque in mente habui: Nouit dominus pios liberare, & iniquos ſeruare in diem iudicij,
puniendos æterno igni. Nam quiſquis eſt impius, is quoque & iniquus eſt. Ex impietate pec-
catum naſcitur, omnium malorum mater impietas, nutrix omnium mendacium hominum *Impietas*
dementia. Beatus igitur filius pietatis quoniam hic Filius Chriſti vocabitur. Simul tandem *omnium*
ſtetimus in loco, quo iter habebamus, & nacti genuinos ſynceróſque homines, libenter qui- *malorum*
dem nos & cum gaudio ibi commorabamur, quòd digni habiti eſſemus, qui ſanctos viſitate- *mater.*

mus: illi vero, quòd fratres ſuos conſpicerent. Nobis igitur hæc inuicem communicantibus, A
Arij aduẽtus ad Athanaſium quæ ad pietatem ſpectabant, multa cum modeſtia & frugalitate: derepente ex radice Chriſto inimici Arij bellua ſub humana ſpecie ad nos inſiluit: & aliquantiſper audiens ſermones pietatis, ac tandem eorum impatiens, in hæc verba prorupit, Aut docete me veſtram doctrinam, aut ego docebo vos meam ſententiam. Hic ego illi reſpondi, Ne prouoca omnes ad diſputationem: Magni enim viri ſunt in domo dei, ſed ſi vis, in præſentia aduerſum me, qui minimus ſum, in aciem prodi. Nam ego me tibi libentiſſimè offero ad hanc diſputationem, modo ſtudio veritatis hanc diſquiſitionem ſubeamus, & non verbis diuinis, quæ vltro citróque
Arius. adferentur, peruicaciam adhibeamus. Hic Arius ita loquutus eſt. Mihi videtur neceſſarium in hoc negocio, vt vterque definiat, & exponat, quid de Deo, & Chriſto, & Spiritu ſancto ſentiendum putet, idque per compendium, vt ad ſcopum verba noſtra conijciantur, & ne inaniter verbis digladiemur: ita enim quæ ſententia vincat, & quæ vincatur, in aperto erit. Nam de fide volo tecum diſceptare, maximè quia audiui vos non rectè diſſerere de fide
Fidei confeſſio D. Athanaſij. & religione in Deum. Hic Athanaſius. Ego quod ſentio, compendio dicam. Credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, deum ſemper Patrem, & in deum Verbum, vnigenitum B
Filium Dei, eumque vnà cum Patre ſuo coexiſtere, & ex ſubſtantia Patris eſſe, & æqualem ſuo Patri eſſe, & eiuſdem dignitatis, & cum Patre ſuo per deitatem vbique adeſſe, & omnia continere ſua eſſentia, & à nemine contineri, quemadmodum & deus Pater ipſius. Credóque in Spiritum ſanctum, eum eſſe Patris ſubſtantiæ, & coæternum cum Patre & Filio, Ver-
Arii confeſſio Fidei. bum quoque dico in carne fuiſſe. Arius Contra hæc. Credo & ego in vnum deum æternum, & Filium eius, quem ante ſecula creauit, vt deus, Filiumque ſibi fecit: & quæcunque habet Filius, ea quum non haberet, accepiſſe à Deo, atque ideo illum Patri non æqualem eſſe, neque eiuſdem dignitatis, ſed vt creaturam relinqui, & deficere à gloria dei, eundémque minorem eſſe, quantum attinet ad potentiam dei: Credóque in Spiritum ſanctum è Filio genitum. En tibi ſententiam meam. Hic Athana. inquit: Iam mihi cum omni arte exordite quæſtionem: video enim te magnis malis teneri: quanquam tu vltrò in primo acceſſu nos increpabas, quaſi non rectè de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto ſentientes. Hic Arius. Quomodo
Deus ſemper Pater. ais deum ſemper Patrem, qui ſolus deus eſt, & ſua voluntate condidit Filium, quemadmodum ſcriptum eſt? Ath. Vbi ſcriptum eſt, quod ſolus deus Pater eſt? Arius. Apud Paulum apo- C
Epheſ. 4. ſtolum, qui ita dicit, Nobis vnus deus ex quo omnia. Ath. Sequentia Apoſtoli verba adiun-
Ibidem. ge: dicit enim, Et vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Ar. Vides Filium miniſtrum operis, non authorem, quod ipſe de ſe pronunciauit, in iis quæ viderit Patrem facien-
Ioan. 5. tem: Quæ enim Pater facit, hæc & filius facit, obſerua hic Filium eſſe miniſtrum creationis, non creatorem. Atha. Vide ne pugnes cum veritate, Nam dictum Pauli quod putas valere in cauſa dei Patris, hoc ipſum quoque de Filio dici apud Paulum reperies. Ita enim inquit, &
1. Cor. 12. ipſe poſuit in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas: iſtos rurſum Euangeliſtas, illos vero paſtores, & magiſtros, ad conſummationem populorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec omnes occurramus in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt non amplius ſimus infantes, fluctuemúſque, & horſum illorſum rapiamur, vndique mobiles omni vento humanæ doctrinæ temerariæ & vafræ, ad iter ſternendum errori. Sed veraces in dilectione, adoleſcamúſque per omnia in eum, qui eſt caput, Chriſtum, ex quo omne corpus ratione & proportione coaptatum, conglutinatúmque, per omnem iuncturam ſuppeditationis, &c. Viden
(Ex quo) cõmuniter dici de Patre & Filio hanc vocem (ex quo) communiter prædicari de Patre & Filio, quam tu duntaxat Patri vendicas? Ar. Bene eſt, quòd recitas totum hoc membrum Apoſtoli: Sed ego maioris fidei eſſe cenſeo domini Verbum, quàm Apoſtoli: Iſte enim inquit, quod ex ſe non poſſit quicquam facere, niſi viderit Patrem facientem. Atha. Quid in principio Deus fecit? Ar. Cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, vt ſcriptum eſt. Ath. Ergo ſupereſt vt à te oſtendatur, D
An Deus Pater fecerit cælum & terram &c. quodnam Cælum, & quodnam mare, cum cæteris quæ in iis ſunt, principio fecerit deus, ac deinde quid Filius, quum ea condita vidiſſet vt ipſe quoque ſimiliter quemadmodum Pater ſuus eadem fecerit. Ar. Nefarium puto aſſeuerare, primum mundum à Deo conditum eſſe: alterum autem à Filio, quum de ſecundo mundo nulla demonſtratio ſuppetat, nimirum te ipſa apud omnes manifeſta, non alium eſſe mundum, quàm qui conſpicitur. Athan. Igi-
Filius ex ſe creauit omnia. tur ex ſe Filius creauit omnia. Ar. Obſecro, dic mihi qui fieri poteſt, vt ex ſe creat it omnia? non eſt, vt quiſpiam hoc dicat. Athana. Sapiens conſilium ſuum quod ſecum init, vbinam comperit? Ar. In ſua ſapientia. Athana Chriſtúſne dei potentia & Sapientia eſt, ſecun-

dum

A dum beatum Paulum? aiſne, an negas? AR. Extra controuerſiam eſt, Chriſtum eſſe Dei po-
tentiam & Sapientiam. ATH. Sapiens ſapientia ſua, an aliunde ſapiens redditur? AR. Abſit
vt aliunde. ATH. Igitur ex ſe omnia, vt qui ſapientia ſit, efficit. Arius. Ita ſe habet. Ergo Pa-
ter creauit? ATH. Audi igitur, & ne temerè loquare, quæ dictu auditúque nefaria ſunt, quaſi
iſta tua à nemine ſubuerti queant. Sed tamen iam reſponde mihi in præſentia, de eo quod per-
cunctaturus ſum. Is qui potens eſt, vnde creator rerum efficitur? AR. Sua potentia omnia fi-
ant. ATH. Chriſtúſne potentia dei eſt? AR. Io confeſſo eſt. ATH. Igitur quum Chriſtus ſit
potentia dei, quæcunque facit hæc Potentia, hoc eſt, Chriſtus, eadem & fecit Pater. Arius.
Quomodo ſi fecit Chriſtus, hæc Deus fecerit? ATHANA. Potentiáne à potente diuiſa eſt? *Abſurdū.*
AR. Minime, quis enim vnquam vidit luctatorem in palæſtra ſeorſum ipſum fortiter agere?
& ſeorſum ab illo eius fortitudinem? nam ſi id eſſet, præmia & coronas ad vtrunque deferri
oporteret. Atha. Rectè dicis, ſi igitur in homine id ita ſe habere iudicas, vt neque vis corpo-
ris per ſe, neque corpus ſine hac vi ſeparatim quid agat, Ergo Chriſtus, qui eſt potentia Patris *Patris &*
omnia indiſcretò quæ operatur Pater, & ipſe quoque operatur. AR. Eſto, vt indiſcretò Filius *Filii opera*
B omnia operetur cum Patre, ſed nunquid poterit eſſe æqualis Deo, quum ipſe ex eo loquente *indiſcreta.*
audias, Pater qui me miſit, maior me eſt? Ath. Quæram viciſſim ex te, ſed age reſponde: ſer-
uator mundi ſibi contraria loquitur? AR. Abſit, ſemper enim ſibi in dicendo congruit dei Fi-
lius. Ath. Cur igitur in alio loco dicit, Ego & Pater vnum ſumus? AR. Tu Sabellius es. Atha. *Ioan. 10.*
Cur Sabellius? AR. Quia Patrem & Filium vnum dicis. Ath. Ne mihi mendacia affinge: non *Diſtinctio.*
enim ita dico, quod Pater & Filius vnum ſit, ſed quòd dominus dixerit, Ego & Pater vnum
ſumus. Ar. Sed hæc hæreſis Sabellij eſt. Ath. Ergo dominus qui dixit, Ego & Pater vnum *In Græco*
ſumus, ideóne Sabellius eſt? Nónne omnes Chriſtiani Ieſum agnoſcimus Dei Filium eſſe: & *hæc non in-*
tu eum Sabellium dicis & magiſtrum hæreſeon? Ar. Abſit, vt ſentiam, quippe quum Serua- *ueniuntur.*
tor hoc dixerit, Ego & Pater vnum ſumus, de ſua cum Patre concordia. Ath. Qua de cauſa
hoc dominus dixit: aut quid volebat docere: concordiámne ſuam cum Patre (vt tu vis) an
deitatem? quod recta ratio dictat. Nam ſi pro tua ſententia concordiam demonſtrare volebat,
nunquid ergo teſtes comparare ſibi voluit, metuens ſcilicet ne à Patre ignominioſe defrauda-
retur? Quod ſi ita eſt, filius nimirum ſecundum te Patrem accuſat. Iam cogita quo te abdu-
cat tuus ſenſus. Ar. Quid tibi vis: num vt dicamus, Pater & filius vnum ſunt? Ath. Dominus
C Ieſus non dixit, Ego & Pater vnum ſum, ſed vnum ſumus, & dualitatem in hoc verbo (ſumus)
perfectam oſtendit, & in hoc vocabulo vnum, ea quæ ſunt ſubſtantiæ, ſignificauit. Tu autem *Ioan. 14.*
re non intellecta, ad abſurda raperis. Ar. Quid? Nónne dominus dixit, Pater qui me miſit,
maior me eſt? Ath. Quid: nónne quoque dixit: Ego & Pater vnum ſumus? ac rurſum, qui *Ioan. 14.*
videt me, videt & Patrem meum: Quinimo & Apoſtolus quoque æqualitatem Filij quam ha- *Philip. 2.*
bet cum patre, liquido oſtendit, his verbis: Qui quum in forma dei eſſet, non rapinam ar-
bitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit. Vides æqualem eſſe filium ſuo pa-
tri, & non minorem: Ar. Magna diſcordia mihi videtur ſcripturarum, in te præſenti. Atha. *Omnes ſcri*
Abſit, vt obloquatur homo diuinis, & à Deo inſpiratis ſcripturis, quaſi non omnia inter ſe con- *ptura inter*
ſonent: vt enim libra iuſta, ita inter ſe congruunt omnes ſcripturæ. Ar. Atqui congruerint iſta *ſe cōgruūt.*
Pater qui me miſit, maior me eſt: &, Ego & pater vnum ſumus: Iterum alio modo: Qui vi- *Ioan 10.*
det me, videt & patrem meum: per quod deſignat immutabilem ſui ſpeciem, quam habet *Ioan. 14.*
cum patre ſuo: vt & Paulus ait, æqualem ſuo patri Filium non exiſtere: Ath. Audi homo ac *Ibidem.*
intellige, non diffidere capitulum illud quod dicit, pater qui me miſit, maior me eſt, à reliquis
D capitibus. Ar. Si hoc oſtenderis, quod quidem poſſibile fuerit, forſan & me facies vt tuam
ſententiam ſequar. Athanaſius. Quid Filius dei, Deúſne eſt, an non? Arius. Deus creatus à
Deo. Athanaſius. Si vis, reſponde mihi, quod rogo, dei Filius creauitne omnia, an non? Ar.
Conceſſum eſt prius, eum omnia feciſſe, vt qui ſit potentia & ſapientia dei. Ath. ergo omnia
continet, quæ à ſe ſunt condita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia dei Filius. Arius. Ita ſe habet. Ath. *Filius vbi-*
Vbique igitur adeſt vi eſſentiæ ſuæ. Nam ſi dicas eum non vbique adeſſe: maiores dices res *que adeſt*
creatas creatore. Ar. Adeſt vbique. Athanaſius. Si igitur vbique adeſt dei Verbum, vnde eſt *vi eſſentia*
quod dicit, Pater qui me miſit, maior me eſt: redde mihi eius rei rationem? Ar. Ego hic hæ- *ſua.*
reo, ſed quæſo dic tu mihi, qua ratione dixit Seruator, maiorem ſe ſuum patrem eſſe? Atha. *Ibidem.*
Niſi prius dixeris, quod ego quæro, non dicam quod tu vis. Arius. Dic quid vis. Athanaſius.
Angeli incorporeíne ſunt, an homines potius? Arius. Homines in corpore ſunt. Angeli vero
quia ſpiritus, incorporei habendi ſunt. Athanaſius. Qui igitur fatigantur, hominéſne, an an-
geli ſunt? Arius. angeli, qui in laborando corporibus carent, laſſitudine non tentantur: ho-

minibus autem propria eſt laſſitudo, ob corporis molem & pondus. Athan. Dominus igitur A
Chriſtus fatigatus ex itinere quatenus homo vnde fatigationem ſenſit? Scriptum eſt enim, Ieſus, quum laſſus eſſet ex itinere, ſedebat. Ar. Adducis me quo lubet exemplo angelorum & hominum, non Verbum quod deus eſt, laboraſſe laſſitudine, ſed ideo factum, vt oſtenderet carnem, quam prius habebat, quum Verbum & deus eſſet, eam ſe denuo reſumpſiſſe: ideóque carni ſuæ permiſiſſe vt pateretur quæ carnis ſunt propria, quo conſtare poſſit, eam carnem eſſe. Ath. Memor ſis confeſſum fuiſſe, Verbum & deum vbique adeſſe. Ar. Quid ni? Ath. Si ſanè vbique: Cur igitur ab eo dictum eſt, Pater
Ibidem. qui miſit me, maior me eſt? Ar. Oro te ne graueris auferre velamentum iſtud à litera, idque quàm primum: valde enim me torquet. Ath. Vter illorum eſt, qui ita fatigatus fuit, homóne, an deus Verbum? Ar. Homo. Ath. Tuum igitur eſt reliqua cogitatione conſequi. Ar. Deprehendo ex hoc dicto tuo quod velis deum vbique adeſſe, nimirum quod reſpectu carnis ſuæ euntis, & laſſitudine laborantis, & de loco in locum tranſeuntis, hæc verba dixerit, Pater qui me miſit maior me eſt, idque merito. Athanaſius. Iam in mentem reuoca tuam ſententiam quam dixiſti. Verbum quod deus eſt, conditum eſſe, vnde mutuabimus rerum initium: ego enim non auſim ita temerè loqui de æterna deitate Filij. Ar. Ego hoc de ſcripturis adfero: tu B
autem vnde habes, quod æternum Filium dicis: Ath. Ego ex diuinitus inſpiratis literis didici,
Rom. 1. æternum eſſe Filium dei. Ar. Vbi ſunt ſcripturæ, quæ eum æternum dicunt? Ath. Adſit nobis ille celeberrimus Paulus, & veritati teſtimonium perhibebit: Inuiſibilia enim eius, inquit, ex creatione mundi, operibuſq; intellecta perſpiciuntur, & æterna eius poteſtas & deitas, quo fit, vt illi ſint inexcuſabiles, quòd vbi cognouiſſent deum, non vt deum honorauerunt, & gratias egerunt. Ar. Id de Patre ea ſcriptura loquitur Ath. Nónne beatus Paulus accuſat eos qui in corpore apparente Deo, Dei Filio, non agnouerunt æternam eius Deitatem, omnia gubernantem? Ex magnitudine enim & pulchritudine rerum conditarum, congruenter oportet artificem æſtimari, & gratias illi haberi: certum autem eſt, omnia creata per Verbum, ſuam naturam accepiſſe, & ſine eo factum eſſe nihil. Quapropter etiam te oportebat, ex ele-
Quod filius ſit æternus. mētorum proba compactione, animo metiri proportionabiliter eorum architectum, & agnitorem fieri, mundum eſſe æterni Dei opus: Deúmque ipſum non eſſe creatitiæ naturæ, vt quæ minime ſuffectura fuiſſet ad tantas res creandas. Arius. Eſto, ſit æternus Filius ſed ita vt ab æterno conditus æternitatem quoque in ſe habeat. Ath. Si æternus eſt Filius, non eſt crea- C
tura: contra, ſi creatura eſt, æternus non fuerit. Ar. Non ex mea authoritate iſta loquor: ipſe filius dixit, ſe ante omnia à Deo creatum eſſe. Atha. Taléne quid de filio Deo tibi ſoli reue-
Reuelationē ſe à Deo habuiſſe iactat Arius latum eſt, an etiam aliis quoque? Arius. Non omnium eſt fides: Veruntamen, non mihi ſoli, ſed etiam aliis multis innotuit fides eius. Ath. Vnde tibi reuelatum eſt, à Deóne, an ab hominibus? Arius. à Deo. Ath. Ergone tu ipſe auditor Dei fuiſti, an alij de eo hoc tibi retulerunt? Arius. Non mihi retulerunt, ſed multi ſancti in ſpiritu loquentes dixerunt, Filium creatum quiddam eſſe. Ath. Qui ſunt illi: non licebit nobis eos cognoſcere? Arius. Quin & tu ipſe noſti Prophetas & apoſtolos locutos fuiſſe ſubinde, Filium creaturam eſſe. Ath. Audiui teipſum modo ante horam iſtud ipſum de Filio dixiſſe: nunc autem tranſis ad apoſtolos & Prophetas: ſed tamen enarra, quiſnam Prophetarum hoc dixit de eo? Ar. Etiam nunc dico
Prou. 8. Filium hoc dicere per ſanctos Prophetas & Apoſtolos, quemadmodum & per Salomonem dixit, dominus creauit me in initio viarum ſuarum, ad opera ſua. Vides quòd ante omnia creauit eum deus ad opera quæ per eum futura eſſent. Ath. Igitur reſpectus creaturarum cauſa fuit, vt iuxta te crearetur Filius. Ar. Ita eſt. Ath. Igitur Deo precioſiores ſunt creaturæ ab ipſo conditæ, qui hoc fieri poteſt? Nam ſi ille propter has extitit, non autem hæ propter illum D
vt tu ſentis, plane credendum eſt, eas precioſiores eſſe. Sed abſit vt nos ita ſentiamus: ſiquidem omnia per filium ſunt, ſicuti ſcriptum eſt. Decebat enim, inquit apoſtolus, eum per quē omnia, multos filios in gloriam adducentem, principem ſuppeditatoremque ſalutis eorum, per paſſiones conſumari. Ar. Ignoſce mihi hactenus, quod dixerim propter opera conditum eſſe filium, non item in hoc, quod dixi, eum ante omnia creatum eſſe. Ath. Quis creatus eſt ante omnes creaturas? Ar. Filius, atque ideo primogenitus in ſcripturis appellatur. Ath. Si quis
Deus cum poſtularet vacaret, ita de Satana verba facit. Satanam adoret, rectène an male facit? Ar. Impius & ſine deo eſt, neque communem ſenſum habet, nec meretur hominis appellationem. Ath. In Iob hæc verba de Satana habentur: Principium ille formationum domini eſt factus, ad id vt ab angelis illuderetur. Tu igitur primam creaturam adorans, ſatanam adorans, quemadmodum hic ſermo oſtendit. Iam ſi contentioſius inſtes, ſatanam priorem filio creaturam eſſe, ſatanam facies antiquiorem ſpiritu ſancto: Tu enim iſta ſtatuebas, filium creatum fuiſſe, eundemque ſpiritum procreaſſe affirmabas.

Ab2s. A. Veritas me circunſcribit, non tu: veruntamen poſtquàm me huc induxiſti, & ego
qûoque circuncludam te multis teſtimoniis, dicentibus Filium creaturam eſſe. Ath. Profer
ex theſauro quæ tibi recondita ſunt à patre tuo. Ar. Meus pater quem adoro, Deus eſt: ſed
enim tu mihi reſpoode ſuper hoc dicto, dominus creauit me, domino ipſo confitente, ſe crea-
tum eſſe à patre ſuo. Ath. Hoc dictum intus, aliam vim habet, ſpiritualem, & diuioum the- *Prou. 8.*
ſaurum in ſe reconditum poſſidet. Ar. Non in hoc dicto animaduerto ſonum vocemque Salo-
monis, quippe qui fatuus non ſim, ſed & hic quoque intelligo, vel in hac ſolum dictione,
præfecit, ſpiritualem ſenſum ſpectandum eſſe: Quapropter & ego, vt non expers myſterij,
aſſero illud dictum: Dum creauit me, non verbalem duntaxat ſooum aut intellectum habe-
re, quippe qui vim ſententiæ ibi in abdito latentem ſentiam, quam tu, quia non percipis aliis
qui percipiunt, inuides, néc mirum: viri enim deterioris propria eſt in præſtantiores inuidia.
Quamobrem quod ſentis, ingenue dicas, & quam hic ſententiam, vt rectam, amplecteris:
Dominus creauit me: Ego illud, creauit, accipio, ac ſi genuiſſet me locutus fuiſſet. Ath. Si
igitur genitus eſt, certum eſt eum non creatum fuiſſe: cootra ſi cooditus eſt, genitus non fue-
B rit. Ar. Tu noo intelligis vim iſtius dicti. Ath. Ne graueris me ſuſtinere, donec intelligam,
quæſo. Ar. Ne paſſió aliqua parturiendi intelligeretur, dictum eſt, dominus creauit me: In *Creare &*
Deo enim creare, idem eſt quod gignere. Ath. Si ergo in Deo creare & gignere idem eſt, igi- *gignere quo*
tur omnis creatura filius eſt dei. Quod ſi concedimus, dominus omnibus rebus frater erit *modo diffe-*
quæ per ipſum (vt tu ais) creatæ ſunt: vbi ergo nunc illud eſt, quod vnigenitus dei appellatur? *runt.*
Ar. Illud quòd vnigenitus dicitur, referendum eſt eò, quòd præ cæteris eximius, ſupremus,
& maximus ſit. Athana. Nónne tibi maximum videtur cælum? Ar. Admodum. Ath. Ergo
& illud ſecundum te Filius erit? terráque & Oceani, mariſque aqua, filiæ nominandæ ſunt.
Ar. Abſit, voum enim tantummodo Filium deus fecit. Ath. Videnturne tibi omoia eadem
definitione creationis vnigenita eſſe, an non? Ar. Videntur. Ath. Igitur ſi, vt cæteræ creatu-
ræ, conditus eſt Filius, quomodo haberi poterit Filius dei? Ar. Quæſo, quomodo intelligis
illud: dominus creauit me? Ath. Crede mihi, noo eam tibi reſponſurus, ſed in gratiam audi- *(Dominus*
torum reſpondebo. Salomon iuſtus, & plenus ſapientia, dignus habitus eſt, qui in parabolis *creauit me)*
ſignificaret ædificationem templi corporis, ſcilicet domini Ieſu, vt ipſe de ſe dominus ad Iu- *quomodo in-*
C dæos locutus eſt: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo: hoc autem dixit de cor- *telligi de-*
poris ſui templo, vt Ioannes refert. Sed enim Salomon apertius de eadem re locutus eſt, ſub *beat.*
iſtiuſmodi verborum tractatu: ſapientia ædificauit ſibi domum, & ſtabiliuit columnas ſep- *Sap. 9.*
tem, mactauit victimas ſuas, & miſcuit in cratere vinum ſuum, præparauitque menſam: emi-
ſit ſeruos ſuos, clamans, & iouitans alta voce ad craterem ſuum, dicens, Quiſquis eſt inſciens,
inclinet ſe ad me: & egenis mentis ita locuta eſt, Veoite comedite panem meum, & bibite
vinum quod miſcui vobis: derelinquite ſtultitiam vt viuatis. Haud dubie ſapieotia iſta ver- *Prou. 9.*
bum Deus eſt, qui ob ſuam ineffabilem patriſque in homines charitatem, Pauper factus eſt,
quum diues eſſet, vt nos illius paupertate diteſceremus, & quum in forma dei eſſet, in forma
ſerui factus eſt: & quum æqualis eſſet ſuo Patri, vt ſeruus & conſeruus nobiſcum conuerſatus *Phil. 2.*
eſt: perfectus quum eſſet in deitate, perfectus quoque in humanitate factus eſt: hic igitur &
Verbum & deus, ſapientia & virtus Patris, quum incorporeus eſſet, vt deus & Pater ſuus ob
noſtram ſalutem ædificauit ſibi domum, io vtero deiparæ Mariæ ſine commercio virili, &
homo (vt dixi) factus eſt, & ſeipſum exhibuit exemplar omnis virtutis, vt qui illum ſeqoi vel-
lent, quaſi in diuino itinere haberent veſtigia, ad quæ ſimiles facti, diuinæ naturæ participes
D redderentur, quemadmodum dixit vas illud electioois, Eſtote imitatores mei, ſicuti & ego
Ieſu Chriſti. Poſt igitur illius paſſionem & reſurrectionem, emiſit ſapientia, Virtus, Verbum, *1. Cor. 11.*
Deus, apoſtolus ad omnes ſtultos, brutos ſcilicet, gentiles, Deíque ignaros, propoſita men-
ſa, nimirum ſacro altari, & in eo panem cæleſtem & incorruptibilem, & omnibus vitam do- *Menſa*
nantem, qui inde participarent, ſanctum videlicet, & ſacroſanctum ſuum ipſius corpus ex- *Chriſti.*
hibuit, vinúmque exhilarans mentem, quod ſobrietatem facit in cuiuſque animo, qui inde
deguſtant, quaſi in cratere ſuum ipſius ſanguinem miſcet, aduocans ſibi prædeſtinatos, atque
electos per apoſtolos ſuos. Atque ita omnis quidem ſtultitia omittitur: regni autem cælorum
ciues efficiuntur, qui illos audiunt. Ar. Quandoquidem tu recte ad corpus retuliſti illud di-
ctum, dominus creauit me, ego me tibi adſtipulatorem præbeo ob ſcriptum hoc teſtimo-
nium. Reſtat igitur, vt rectà incedas ad veritatem, & non aliter facias. Ath. Quid vis vt fa-
ciam? ſi quod veritati gratum & amicum eſt, requiris, promptum habebis me ſuffragatorem.
Ar. Teſtimonium tibi afferam, quod non poteris in alium ſenſum interpretari. Clarum enim

illud eſt de eſſentia Verbi à Patre condita, mentionem facere. Ath. Si mihi dederis ex diui- A
nitus inſpiratis ſcripturis teſtimonium, non recuſauero: id vnum caue, ne ea mihi adducas,
quæ nuper ad veſtram libidinem ſcripſiſtis, ea enim non feram. Ar. Noli obtrectare nobis,
tanquàm Deum non timentibus, Apoſtoli vox eſt, quam me prolaturum dixi. Ath. Dic ergo.
Act. 2. Ar. Clariſſ. Apoſtolorum Petrus teſtificās de eo qui manifeſtatus eſt in Iſraël, ita inquit, Cer-
rò igitur cognoſcat omnis domus Iſraël, quòd illum & Dominum & Chriſtum fecit Deus.
Dominum & chriſtū fecit deus: quomodo interpretari oporteat. Quid? num nos hanc vocem in ſcripta miſimus? Ath. Non vos quidem hanc vocem ſcripſi-
ſtis, ſed in eam non ſatis Chriſtianè commentati eſtis. Ar. Vides te circunſcriptum, & ad con-
uicia raperis? quin potius ſi quid potes, ad hæc reſponde, aut transfuge ad veritatem. Atha.
Recita mihi totum caput. Ar. Certo ſciat omnis domus Iſrael, quòd eum & dominum & chri-
ſtum fecit deus. Ath. Ne mutila voces ſcripturæ: nam corpus, ſi maneat in eo ſtatu, quo ab
Arius ſcri pturę voces mutilat. initio conditum fuit, formoſum eſt: vbi autem modulum exceſſit, vel manu, vel pede, vel
digito, turpe redditur: Dic igitur ea quæ in hac ſcriptura ſequuntur. Ar. Faciam, Ieſum quem
vos crucifixiſtis. Ath. Quiſnam eſt ille qui crucifixus eſt, Verbúmne deus, an corpus, quod,
Deus, qui Verbum eſt, ex Maria virgine acceperat? Ar. Quid, an non confiteris verbum
Verbum carne crucifixum. crucifixum eſſe? Ath. Ego Deum verbum confiteor hominem factum, carne crucifixum eſſe. B
Ar. Quid eſt hoc carne, nónne Verbum paſſum eſt? Ath. Tu autem quid hic ſentis, magno-
Verbū non paſſ. cruci affixū, nec ſimul cum corpore paſſum. pere te velim expromere. Ar. Si non dixeris, ego dicam, Verbum vnà cum clauis confixum
fuit, vnáque cum carne paſſum eſt. Ath. A re ſimili tibi demonſtrandum eſt, Verbum deum
paſſum non eſſe. Ar. Dic quod libet. Ath. Vidiſtine vnquàm quenquam cruci affixum? Ar.
Quidni? Ath. Ergóne quandiu corpus clauis illis detinetur in cruce, etiam anima detinetur,
vt quæ nequeat recedere à corpore? Ar. Recedit, nec mirum quum anima ſit ſpiritus. Atha.
Si recedit, certum eſt, eum non teneri in cruce, hoc eſt, in ligno & clauis: & ita ſe habet. Cor-
pore enim detento, anima libera & indetentibilis ſuum corpus relinquens, abit ad ſuas ſedes.
Ar. Ita res habet. Ath. Si in homine condemnato concedis animam non pati in hoc corpora-
li ſupplicio, cur tu dicis Verbum & deum vnà crucifixum eſſe cum corpore? Ar. Demus non
ſimul cum corpore paſſum eſſe Verbum. Ath. Igitur apoſtolus Petrus cautè ſuum ſermonem
concepit, nolens quenquam præ inſcitia interire. Arbitrantibus enim filiis Iſraël hominem
eſſe noſtro more Chriſtum, teſtimonio declarauit hunc eſſe electum dei, quum ait, Etſi quaſi
hominem ſuſpendiſtis hunc iuſtum, nec tamen ignari ſitis, deum hunc ipſum Chriſtum, & C
dominum feciſſe. Ar. Viden? Chriſtus & dominus factus eſt à Deo. Ath. Deus Verbum, qui
Dei eſt Filius, ante paſſionem dominúſne erat, an non? Ar. Erat. Ath. Petrus inquit, Quem
Iudæi crucifixerant, eum factum eſſe dominum. Ar. Sed quid hoc, quòd dicit crucifixum
Chriſtum dominum eſſe factum? Hic vellem ſcire quid diceres. Ath. Deus Verbum ſemper
omnium eſt dominus. Poſtquam vero ex carne Tyrannidi peccati ſubiecta carnem aſſump-
ſerat, vt ſcriptum eſt, Verbum caro factum eſt (carnem autem voco hominem perfectum,
Filius quo modo factus eſt Chriſtus & dominus. quales & nos ſumus) ſecundum eſſentiam hominis tantum. Lux enim abſque peccato factus
eſt homo: hunc ipſum deus Chriſtum & dominum fecit, hominem ſcilicet ex ſemine Da-
uid, ſubiiciens illi principatus & poteſtates, & dominationes, & homines & angelos. Et in
ſumma, omnium ſibi ſubiectorum factus eſt Chriſtus dominus: Chriſtus quidem ob Spiri-
tus ſancti inſtar olei in ipſum cælitus effuſionem: dominus verò eò quod dominatum in om-
nes ſuſceperit. Ar. Seorſum igitur verbum Filius, & dominus deus, & ſeorſum homo. Atha.
Abſit. Ar. Dic igitur quomodo: Dicis enim dominum deum Verbum, & templum eius,
hoc eſt, hominem filium quoque eſſe. Ego igitur in eam opinionem venio, duos eſſe domi- D
nos. Ath. Non ſunt duo, abſit: vnus enim eſt dei filius, qui propter nos homo factus eſt. Quin
hoc mihi dicas, terrenus rex, quum homo ſit, ipſéne ſeorſum regnat & ſeorſum eius purpura?
aiſne, an negas? Ar. Qui fieri poſſit, aut hominem ſeorſum regnare, aut purpuram per ſe: ſcio
tamen quid hac ſimilitudine ſtatueris inducere. Ath. Si igitur impoſſibile eſt duos eſſe reges
in vno regnatore: loquor autem de homine, & purpura, qui fieri poteſt, vt ſeorſum Verbi &
Dei dominatum conſiſtere affirmemus, & adiunctam inſtar veſtimenti eius ſanctam & pre-
cioſam carnem principatum habere? Eſt enim illa amictus regis Verbi Dei. Quid? quod Apo-
ſtolus Paulus vnitatem dominatus, quem habet dominicus homo cum Deo Verbo, abſo-
lutiſſimè oſtendit, eò quod dicit, Quorum patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem,
qui eſt deus ſuper omnia in ſecula, Amen. Vidéſne Apoſtolum eum agnoſcere deum eſſe ſu-
per omnia, qui ex ſemine Dauidis genitus eſt? Ar. Non veretur hominem deum ſuper omnia
appellare? Athana. Paulus non eſt veritus, nec ego vereor, eo quod videam certam quandam
Patris

A Patris dei diſpenſationem. Ar. Quam diſpenſationem? Ath. De eius qui eſt deus ſuper omnia
incarnatione. Ar. Incarnationē Verbi, & ego quoque confiteor, ſed tamen eum, qui crucifi-
xus eſt, deū ſuper omnia appellare non audeo. Ath. Audi, & maiorē admirationem concipe,
eò quòd eum deum ſupra omnia confiteatur: neq; alterū poſſe ab eo intelligi, qui homo factus
eſt, & crucifixus propter nos, & ſemper deus eſt. Ar. Vbi res iſta noua & miranda ſcripta eſt?
Ath. Apud Hieremiam Prophetam: ita enim dicit. Hic deus noſter, non reputabitur alter ab *Hier. 3.*
eo, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraeli dilecto à ſe, poſt
hæc in terris viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Qui igitur viſus eſt, hic deus ne erat,
& eſt, ad quem nullus alius reputabitur deus, an non? Ar. Quemadmodū Propheta dicit, ip-
ſe deus eſt. Nefas enim id eſt dici de Patre quod viſus ſit: aut homo factus, conuerſatus ſit cum
hominibus, quum res manifeſta ſit, deum Verbum hominem eſſe factum. Ath. Ergo vnus
eſt Filius dei, qui ante omnia ſecula vnà cum Patre coexiſtit, idémque quum deus inuiſibilis
eſſet, homo viſibilis factus eſt. Ar. Vnum eſſe Filium dei in confeſſo eſt, non tamen ille coe-
xiſtit cum patre in infinitum. Ath. Sapientia & virtus nónne coexiſtit cum Patre & ſancto ſpi-
B ritu? Ar. Coexiſtit. Ath. Vnus igitur inuiſibilis Filius Dei, ille, inquam, qui & viſus eſt, incor- *Filius dei*
poreus quidem ſed corporatus: immortalis & mortem expertus, in carne intactilis, & tactus. *vnus, idem*
Ar. Aſſentior tuis dictis. Ath. Hic igitur ob carnem cum Verbo coniunctam non autem inde *inuiſibilis*
diuiſam, dominus & deus appellatur. Et dominationes quidē dicūtur, Filius tamen dei Ieſus *& viſibi-*
Chriſtus, Verbum & deus vnus eſt. Arius. Rectiſſime mihi videtur ſe habere definitio incar- *lis & c.*
nationis, non tamen vt verus deus ſit Filius, quemadmodum Pater. Ath. Vnde hoc nobis *Filius eſt*
ſumptum adfers? Ar. Nunquid legeſti in Euangelio, quomodo loquatur dominus ad ſuum *verus deus*
Patrem? Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum *vt pater.*
Chriſtū. Vidéſne eum, ſolum Patrem verum deum appellare, quaſi ipſe non ſit verus deus? *Ioan. 17.*
Ath. Atqui iſta cum primis verbis per coniunctionem τὸ &, cohærent, neque quæ ſequuntur,
inde dirimenda ſunt, & conſtanter apud recte ſentientes in confeſſo eſt, ambas iſtas partes do-
minicæ vocis, inter ſe copulari debere, ſed heus cum æquanimitate, quod dico, auſculta. Si
quis inter præcipiendum, ita quempiam de Conſtantino alloquatur. Certo cognoſcas velim,
ſolum Cęſarem Conſtantinum Imperatorem terrę & maris eſſe. Conſtantiū eius filium eſſe, *Cōſtantius*
C iſné ea confeſſione patri filium coniungit, an non? Ar. Non leue periculum eſt dicere Cōſtan- *conſtantini*
tium cum patre ſuo Conſtantino non regnare, quum illi in numero plurali coniungatur. Ath. *filius.*
In Conſtantino & Conſtantio periculū maximum vides: De Ieſu vero Chriſto & Patre eius
ita loqui nihil periculi eſt? Oportet te eandem ſaltem reuerētiam habere in dominum, quam
habes in Conſtantinum. Non adimis à filio Auguſtalem maieſtatem, nec quicquàm quod in
patrem comperit, quum tamen non aliunde, quàm per Conſtantinum eorum maieſtatem
vnitam ſentias. Ar. Omiſſis ſyllogiſmis, des mihi ſcriptam demonſtrationem, verum deum
filium eſſe, quemadmodum ego tibi vocem Euangelicam exhibui. Ath. Audi igitur ſcriptā *Quod filius*
demonſtrationem, vt non erres. Ioannes Apoſtolus ita locutus eſt, Scimus quod Filius dei ve- *ſit verus*
nit, & dedit nobis intellectū, vt cognoſcamus verum deū: & ſumus in vero eius Filio Ieſu chri- *Deus.*
ſto, hic eſt verus deus, & vita æterna. Iáne animaduertis eaſdē voces de patre & filio proferri, *1. Ioan. 5.*
æqualiter filio ac Patri deitatem imputantes? vt enim de patre dixit, Hæc eſt vita æterna, vt co-
gnoſcant te ſolum verum deū, ita & hic de Filio dicit, Hic eſt verus deus & vita æterna. Illud *Ioan. 17.*
igitur, & quem miſiſti Ieſum, coniunctū eſt cum præcedenti membro, quaſi diceret, te ſolum
verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, vt cognoſcant filiū tuum verum deum, quē-
D admodum & te Patrem. Sicuti alio in loco locutus eſt dominus: Ego ſum veritas, veritas autē
nunquā fuerit mendacium. Ar. Et ego confiteor tibi verum deum eſſe filiū dei, ſed nunquid di
cere poteris ſimul deū, ſimul filium eſſe? Ath. Quid tibi vis hoc genere loquendi, ſimul deum, *Ioan. 14*
ſimul filiū? Num hoc intelligis, quòd qui filius eſt ſimul quoque eſt & filius dei? Nā deus verbū
deus eſt, cū ſit patris filius. Ar. Non ita loquor, ſed quod dicere nequeas, ſimul deus pater, ſimul
filius cum Patre. Ath. Quare ita loqui non poſſum? Ar. Quia deus pater ingenitus eſt: filius autē
genitus. Ath. Vox iſta ingenitus, de ſolóne Deo vſurpatur, an etiā de aliis? Ar. Eò dico, quòd fi- *Ingenitus*
lius ingenitus dici non poteſt: nā quod ingenitū eſt, principium ſui non habuit. Ath. Hæc vox *nomen, an*
ingenitus, ſubſtantiáne eſt, an ſubſtantię ſignificatū habet? Ar. Subſtantia eſt. Ath. Mentiris, nō *de ſolo pa*
eſt ſubſtantia, ſed ſubſtantiæ ſignificatiua. Ar. Quid vis innuere? Ath. Neque factā eſſe, neque *tre dici de*
genitam eſſe dei ſubſtantiā, vnde commode dicitur, dei ſubſtantiā ingenitam eſſe. Ac deinde *beat.*
reſponde mihi, Adámne genitus eſt? Quid hic ais, vel negas? Ar. Non genitus eſt, ſed formatus.
Ath. De eo qui genitus vel ingenitus eſſet, quæſiui, non de eo qui creatus eſſet. Ar. Ingenitum

illum dico. Ath. Igitur erit nullo initio inchoatus ſecũdum te. Imo ne Eua quidem genita eſt, A
Sed condita. Quid mihi hic dices de nondum genito, ingenitum illum eſſe, an genitum? Ar. Recte ſe habet hæc vox, ingenitus, eritque igitur Pater ingenitus, Filius autem genitus. Ath. Quid igitur ex iſtis vis concludere? Ar. Filius genitus eſt, an non? Ath. Genitus eſt. Ar. Viden' eum antequam gigneretur, non fuiſſe: ſin autem fuit erit ſecundum tua verba ingenitus: quòd ſi id ita eſt, non fuerit genitus Filius. Ath. Deus ſimúlne Pater eſt, an non? Arius. Potentia quidem ſemper, ſed actu non ſemper. Ath. Mundus quatenus ad potentiam attinet, erátne ſine vllo fine & circunſcriptione temporis apud deum, an non? Ar. Erat inquam. Ath. Igitur quemadmodum voluntate mundum fabricatus eſt deus, ita & Filium fabricatus eſt pro tua ſententia. Ar. Non ita vt mundum, memor enim ſum ſuperiorum demonſtrationum, ſed ante ſecula dico eum voluntate habuiſſe Filium, ſed tamen exiguum interuallum ſtatuo inter Patrem & Filij generationem, vt genitus habeatur. Ath. Num Deo patri id decori, an probro id illi eſſe opinaris? Ar. Abſit, vt Deo adiungas probrum: nam prorſus bonum eſt, Deum eſſe Patrem.

Abſurda. Ath. Ergo à deterioribus ad meliora profecit deus ſecũdum te. Nam ſi quum Pater non eſſet, factus eſt deinde Pater, nimirum verſus immutatuſque eſt, ab exiguis ad maxima. Si autem B
dicis, priuſquam Pater fieret, eum precioſiorem fuiſſe, ad deteriora progreſſus eſt: Si autem id ita habet, quomodo poterimus dicere, deum immutabilem eſſe, in ſe perfectum eſſe, neque proficientem in melius, neque à melioribus degenerantem in peius? Corruptibilium enim proprium eſt mutari, nunc quidem à melioribus in deteriora, nunc à minoribus in precioſiora. Ar. Num ictum oculi voles concedere quo Filius non extiterit, antequam naſceretur? Ath. Id quod non fuerit, non concedo fuiſſe. Ar. Quamobrem? Ath. Quoniam ſcriptum
Pſal. 8. eſt: Non erit in te deus recens, Si enim pauxillum momenti conceſſero, fuiſſe aliquando tempus, quando ipſe non erat, erit deus ille quem confiteor recens deus, quod abſit, vt à Christiano ſentiatur: quippe qui hoc modo confeſſurus ſit contraria ſacris ſcripturis. Ar. Quę contrarietas, ſi dicas eum ad ictum oculi, priuſquàm generaretur non fuiſſe, ne ingenitum eum eſſe intelligamus? Ath. Multa & magna contrarietas hic ſe oſtendit contra pietatem ſacrarum literarum vbique proteſtantium filium ſemper fuiſſe, neque vnquam fuiſſe tempus quo nõ extiterit. An tibi malum non videtur, ſi contraria loquamur diuinis ſcripturis? Ar. Affer mihi te-
Ioan. 1. ſtimonia. Ath. Audi Ioannem dicentem, In principio erat verbum, & Verbũ erat apud deum C
& deus erat Verbum, hoc erat in principio apud deum, Quis talia locutus eſt ſanctorum Prophetarum, aut apoſtolorum, qualia tu dicis? An in alicuius hominis cogitatum incidere poſſit, de ratione ſiue Verbo Deo: erat aliquando tempus, quando ille non erat? Quod ſi admittimus, iam ſequitur, fuiſſe aliquando tempus, quando deus Pater fuit irrationalis, ſiue abſque
Verbum quid. Verbo. Ar. Ergo Verbũ enunciatum intelligis. Ath. Nequaquam: ego enim loquor de verbo ſubſtantiali, non de verbo quod euaneſcit, aut quod ex Deo proceſſit, & rurſum in Patrem re-
Quod filius ſit patri coæternus. ſoluitur, ſecũdum Sabellium, ſed quod ineffabiliter genitum eſt: coexiſtere enim dico filium cum Patre: Nam vt non poſſis animam ſine ratione intelligere: ita deum Patrem abſque filio fuiſſe credere nefarium eſt. Vt enim pater nullo principio inchoatus eſt, ita quoque Verbum, quod deus eſt, & filius dei, principio caret. Ar. Qui poſſit eſſe filius ſine principio, quum ipſe profiteatur ſe ignorare diem conſummationis ſeculi? Ath. Dic mihi, homo, quod ſciſcitabor de architecto: putáſne eum qui ſumpto calamo menſuras ichnographiæ dirigit, ſuperiora inferioráque habitacula deſcribit, ſecunda ſcilicet & tertia cœnacula: & primo abſoluto, ad ſecundum procedit: & ſecundo exædificato ad tertium progreditur: putáſne ipſum inquam intelligere quod abſolutioni operis appropinquet, & immineat: aut eum ignarum fuiſſe, quid D
poſt primum cœnaculum illi in ſecundo laborandum eſſet? & in tertio totóque ædificio finem vltimum animo proſpicere, an non? Ar. Agnoſcerem ita ſe habere. Ath. Filius igitur
Ioan. 5. Dei qui omnia quum non eſſent, ad eſſentiam produxit, & coaptauit inter ſe elementa iſta,
Conſummationem ſeculi non ignorauit Chriſtus. qui prouidentia mundum hactenus regit & gubernat, quemadmodum ipſe dominus locutus eſt, Pater meus hucuſque operatur, & ego operor: ignorat ſcilicet, quando conſummaturus ſit quod ipſe ædificat: Iam, inquam, cape experimentum, abi & quære ex homine indocto de menſis impletione, is ſi ignorat illud ſpacium triginta dierum eſſe, nihil ad tua interrogata reſpondebit. Quòd ſi attuleris hanc quæſtionem ad hominem ſcientem, ſtatim tibi reſpondebit: ſi decimus quintus dies eſt, dimidium menſis completum eſſe: ſin autem fuerit vigeſimus ſeptimus dies, dicet tibi menſem ad finem decurrere. Eadem ratio, ſiue de luna, ſiue de anno agatur. Si enim ab experto ſciſciteris quando luna plena erit, pro ſua ſcientia exponet, probabitque, quia vndecimus dies ſit, plenilunium aduentare,

A aduentare, ſin autem duodecimus dies fuerit, dicet in próximo eſſe, vt luna compleatur. Ar.
Ita eſt vt retuliſti. Ath. Si igitur architectus nouit, quando abſoluturus ſit ædificium, & vir pe-
ritus ex numero ſentit, quando menſis finiatur, & ex ſcientia ſphærici curſus, quando futu-
rum ſit plenilunium, & quando decreſcendo defectura ſit luna, & quo ſpacio annus conficia-
tur: qui quæſo non affirmaremus, dominum Ieſum qui mundum condidit, cumque conſum-
maturus eſt, diem conſummationis cognitam habere? Si enim id ignorabat, qui quæſo, quum
ab eo quæſitum eſſet de conſummatione ſeculi huius, & de ipſius ſecundo aduentu, vera po-
tuit reſpondere? Siquidem illorum eſt vera dicere, de rebus præſentibus & futuris, qui ea ex-
plorata certáque habent. Vnde Seruator conſcius eius rei, veritatem eius, quod ab eo quære-
batur, indicauit. Sciſcitantibus enim diſcipulis, quod ſignum eſſet aduentus Domini Ieſu &
conſummationis ſeculi huius, ad iſtum modum reſpondit, Videte, ne quis vos ſeducat: multi *Luc. 21.*
enim ſub meo nomine venient, dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent, futurum au-
tem eſt, vt audiatis bella & rumores bellorum: videte, ne exterreamini, oportet enim hæc
fieri, ſed nondum finis. Inſurget enim gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum, &
B erunt fames & peſtilentiæ, & terræ motus in ſingulis locis: verum hæc omnia, initia dolorum
ſunt. Tú traditurí ſunt vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio habiti ab omnibus
propter nomen meum, ac tunc ſcandalizabuntur multi, & ſe inuicem prodent, & ſe inuicem
odio habebunt, multique falſi Prophetæ ſurgent, multóſque in errorem ducent: & quia tum
abundabit iniquitas refrigeſcet charitas in pleriſque. Qui autem perſeuerauerit in finem, ſal-
uus erit: & prædicabitur Euangelium regni in vniuerſo mundo, in teſtimonium omnibus
gentibus, & tunc aderit finis. Eſt Paulo poſt dicit: Erit enim tribulatio magna, qualis non *Ibidem.*
fuit ab exordio mundi vſque nunc, neque futura eſt: & niſi conciſi eſſent dies illi, non inco-
lumis remaneret vlla caro. Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, ecce illic, ne credi-
deritis. Et poſt alia nonnulla dicit, Quemadmodum fulgur prodit ex Oriente, & apparet *Luc. 21.*
vſque in Occidentem, ita erit aduentus, Filij hominis: vbicunque fuerit cadauer, eò con-
uenient aquilæ. Statim autem poſt tribulationem eorum dierum, ſol obtenebrabitur, & luna
non dabit lucem ſuam, & ſtellæ cæli cadent, & vires cælorum quaſſabuntur, & tunc appa-
rebit ſignum Filij hominis in cælo: Ac deinde paulo poſt, Amen dico vobis, quòd nequaquã *Ibidem.*
C præterierit ætas iſta, antequàm omnia iſta fiant Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea
non tranſibunt. De die autem & hora nemo cognitum habet ne Angeli quidem cæleſtes, niſi
Pater ſolus. Iam prorſus eſt hominum ſapientium deprehendere ex tot indiciis de die & ho-
ra à ſeruatore pronunciatis, ipſum certiſſime cognoſcere quando venturus ſit, & reſtiturus
omnia, quemadmodum prædefinitum eſt ab indiſiunctibili ſua cum Patris voluntate. Sume
enim in manus Euangelium & lege partem eam Mathæi, quæ eſt de hac quæſtione, & om-
nia tibi innoteſcent, quam non ignarus fuerit huius diei dominus, alioqui ſi ignarus fuiſſet,
quomodo ea quæ nondum contingebant ſigna & tentamenta diem iſtum antecedentia præ-
dicere potuit? Nam vſque ad conſummationem & aduentum ſuum, ſigna notáſque rerum
præindicauit, adeo, vt qui diligentiores ſint & laborioſiores, tempus illud agnoſcant, ex ad-
monitis domini. Ar. Si reuera diem illum ſcit, cur ab eo dictum eſt, neque Filiũ nouiſſe diem *Filius ho-*
illum? Ath. Non ab eo dictum eſt in hanc formam neque ego noui diem illam: id enim con- *minis neſ-*
ſequens fuiſſet, vt diceret dominus, ſiquidem de ſe certum eſſe voluiſſet, quòd iſtius rei igno- *cit diem iu-*
ratione teneretur. Quin in Mathæo iſtud ipſum non refertur, neque Filius nouit diem illam, *dicii, quo-*
& cæteri Euangeliſtæ omiſerunt iſtius rei mentionem. A Marco autem ſolum relatum eſt, *modo intel-*
D neque Filius nouit diem illam. Lege Marci narrationem tecum in animo, & ſenties domino *ligendum.*
diem illum & horam nequaquam occultam fuiſſe. Ait enim dominus Ieſus, de die autem illa *Mat. 24.*
& hora nullus cognitum habet, nec Angeli quidem cælorum, nec Filius niſi Pater. Sciens *Mar. 13.*
enim ſe nihil diſtare ſecundum ſubſtantiam à patre, ſed vnitum ſe eſſe Patri Deo, ſuam præ-
cognitionem ſubindicauit ſub Patris præcognitione, quemadmodum ipſe inquit, Ego & pa-
ter vnum ſumus: ac rurſum, Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Non propter res creatas lo- *Ioan. 10.*
cutus eſt, quum diceret, Omnia quæ habet Pater mea ſunt. Sed quæ ſpectant ad deitatem pa-
tris, ea ſibi propria & peculiaria eſſe oſtendit, nimirum: Immortalitatem incorruptibilitatem,
inuincibilitatem incomprehẽſibilitatem potentiam, & præcognoſcendi vim, & quæcunque *Ioan. 14.*
Pater eſt, ea ſibi vt propria vendicauit. Ignorare tamen dixit, vt dictum eſt, Angelos & filium.
Ar. Num & aliter eſt filius? Ath. Verus quidem Filius dei vnicus eſt, qui eſt & Verbum &
Deus. Eſt autem & alius quoque filius adoptatus propter templum corporis eius Domini
noſtri Ieſu Chriſti: vt inquit Diuinus Apoſtolus, Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis *Rom. 8.*

iectum ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis in quo clamamus, Abba Pater: & clarè ad apo- A
ſtolos locutus eſt, Filioli mei adhuc pauliſper vobiſcum ſum, & abeo ad eum, qui miſit me.
Ioan.13. Et ad Iudæos in parabolis ad iſtum modum, Homo quidam habuit duos filios, qui conue-
niens maiorem ita locutus eſt, Abi & operare in vinea mea, qui reſpondit, Faciam domine,
Mat.21. & non abiit: Deinde adiit ad alterum Filium, & dixit, Vade operare in vinea mea, qui reſ-
pondit, ſe non velle, poſtmodum autem pœnitentia ductus, abiit. Hic percunctatus eſt domi-
nus, vter ex iſtis voluntatem Patris fecit? Dicunt Iudæi, Poſterior filius. In confeſſo autem eſt,
Explicatio Deum Patrem eſſe omnium, vineámque eſſe viam iuſtitiæ, in qua iubebat maiorem filium
operari, qui quum ad exitum interuallum principio gaudere videbatur illa iuſſione, ipſum
iubentem poſtea contempſit. Eſt autem ille Iudæorum populus, qui ob infidelitatē reiectus
eſt ab adoptione, & minor filius, gentium natio eſt, quæ principio vocationis ſuæ contumax
per infidelitatem, in idololatria detinebatur. Poſtmodum autem pœnitentia ductus, & fidem
habens, paternis mandatis obſecutus eſt, & per obſequium amicus hæréſque patris, vt filius
deſignatus, omni honore & gratia apud patrem ſuum dignus habitus eſt, excepto quod con-
ſcius non ſit illius diei & horæ: loquor autem de conſummatione ſeculi, niſi quod ſigna illi da- B
ta ſint, ne ignatus finis appropinquantis imparatúſque, ab illo die opprimeretur. Ar. Agnoſco
Quod filius ſit conſubſtantialis patri. illud rectum eſſe quod de die dixiſti. Sed quod ſubſtantia vnius ſit patri filius, id non recte di-
ctum eſt. Ath. Quandoquidem tibi vituperandi bona, non exiguum ſtudium eſt, & aduerſus
ea quæ piorum confeſſionibus confirmata ſunt, reſpondebis mihi, quidnam ſit ſubſtantia.
Subſtantia quid. Ar. Vnde eſt quod res ſubſiſtat, hoc eius ſubſtantiam dico. Ath. Probe loqueris. Cæterum
quia nos in præſentia de Deo ſermocinamur, dic mihi quænam ſit Dei ſubſtantia? ne apud il-
Hæc verba in Græco exemplari non habentur literatos exiſtimemur de diuitiis loqui, [quæ & ipſæ ſubſtantiæ appellantur.] Ar. Dei ſub-
ſtantia eſt, vt ſi quicquid eſt deus illud ſubſtantia eſt. Ath. Recte tu quidem, ſed viciſſim audi.
Ar. Dic quod vis. Ath. Sciſne deum conformatum demiſſúmque ad noſtram imbecillitatem
ſubinde in diuinis ſcripturis humano more nobiſcum colloqui, vt humana natura, ex verbis
conſimiliter habitis, id capere poſſit, quibus nos & erigimur, & ad ſupercæleſtium diuino-
rúmque myſteriorum ſcientiam peruenimus? Ar. Scio rem ita habere. Ath. Igitur deus lo-
Pſal.110. quens ad ſuum Filium per Prophetam, Ex vtero ante luciferum genui te, indicat per hoc ex
paterna ſubſtantia Filium produiſſe. Ar. Quid ais? ventrémne habet deus? Ath. At qui iam C
antea dixi, ſacras ſcripturas ob noſtram imbecillitatem, ſubinde humanis ſimilitudinibus de
eo loqui, non quod deus talis ſit, ſed vt nos corporalibus exemplis pie de diuinis cogitemus.
Ex vtero id eſt, ex ſubſtantia genui te. Nulla igitur alia de cauſa vterum nominat, niſi vt doceat, Filium ex Patris ſubſtantia geni-
tum eſſe, intelligi debere. Si autem hoc à vero eſt alienum, cum ipſe explana, quo pacto hoc
verbum intelligi debeat. Ar. Scriptura loquitur ex perſona Patris, Eructauit cor meum ver-
Pſal.44. bum bonum, quid igitur? num verbum illud, quod eſt Filius, eructauit? Ath. Scriptura pro-
be loquitur, ſed tu hoc dictum cum aliis multis male detorques. Ar. Explica igitur tu nobis
veritatem iſtius dicti: ſiquidem ego illud peruerto, vt tu dicis. Ath. Deus ſpiritúſne eſt impa-
tibilis, an non? Ar. Spiritus, inquam, impatibilis eſt. Ath. Quum igitur ſcriptura dicit, Ex vtero
genitum eſſe Filium, tum ex diuina ſubſtantia ingenuitatem Filij declarat: ne autem imbe-
cille genus humanum, humano more chriſti natiuitatem intelligeret, hanc formulam ſermo-
nis concepit. Eructauit cor meum verbum bonum. verum ne rurſus quiſpiam auſit aſſeuerare
Ibidem. hoc dicto, Verbum quod ore effertur, indicari, mentionem ortus ex vtero fecit, quo vel ita de-
ſiſterent à prauo intellectu. ſcriptura autē omnes humanas cogitationes vndecūque circunſe-
pſit, vt eriperet hęretico omnē veſaniam male cogitandi de ęterna & incōprehenſibili filij dei D
generatione. nā ſi ex vētre eſt, quomodo ex corde produit? ſi ex corde eructatus eſt, quomodo
ex vtero prodiit? Ar. Quid igitur debemus hic dicere & cogitare? Ath. Nihil aliud, quā vt filiū ex
ſubſtantia dei & patris genitum eſſe, per huiuſmodi exēpla condiſcamus. Ar. Si filius erat con-
Quod filius ſit Patri conſubſtātialis ſubſtātialis patri, cur id pręſens diſcipulis ſuis non dixit? Ath. vbi quęſo cōfeſſus non eſt, ſe con-
ſubſtantialē eſſe patri? Ar. Potéſne tu oſtendere vnū, quod ex numero eorum eſt, quę nulla arte
confici poſſunt? Ath. Non ex dubiis iſta colligere, ſed ex euidētibus rebus veritatē iſtius rei tibi
oſtendere volumus, modo mihi memor ſis tui dicti: quicquid eſt deus, id eſſe illius ſubſtan-
Ioan.10. tiam, hoc eſt, filium, aíſne, an negas: Ar. Nequaquam. Ath. Cur igitur locutus eſt dominus,
Ego & Pater vnum ſumus: niſi idem ſit cum Patre per paternam deitatem, qui potuit dicere,
Ego & Pater vnū ſumus? Quid igitur, falſane an vera locutus eſt? Abſit vt falſa. Veritas enim
Ioan.14. nunquam mendacium fuerit. Quin & illud, Qui videt me, videt & Patrem meum: nihil
aliud docet, quàm vnam vtriuſque deitatem. Si enim Filius ſubſtantia alius eſt, ac proinde
diuerſus

A diuerſus à Patre, qui poteſt in Filio ſpectari Pater? Nam ſi non poteſt lignea imago virilem for-
mam referens æſtimari agnoſcique ex lapideo, quum res ſit diuerſæ ſubſtantiæ, & æque im-
poſſibile ſit, aut naturam lapideam in ligno, aut viciſſim ligneam in lapideo deprebendi, quá-
tum attinet ad ſubſtantiæ rationem. Omnino ſequitur, deum regem omnium in Filio ſuo
eiuſdem ſecum ſubſtantiæ cognoſci. Siquidem ſimilia, quatenus ſunt eiuſdem ſubſtantiæ,
oculis animaduerſa, eorum, quæ viſa non ſunt, cognitionem afferunt. Ar. Cur igitur domi-
nus locutus eſt. Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt? num vitis & agricola eiuſdem *Ioan. 15.*
ſubſtantiæ eſſe poſſunt? Ath. Noli mihi truncare dominicam vocem: ſed, vt poſita eſt, ita
recita, Ego, inquit dominus, ſum vitis illa vera, vos autem palmites, Pater meus agricola *Ibidem.*
eſt. Dic mihi igitur, negas te admittere Filium eſſe Patri conſubſtantialem, ob iſtam vitis &
agricolæ comparationem? Quid ergo, num hominibus eum conſubſtantialem dices? Ar.
Nequaquam. Ath. Placidè auſculta, & ad iſta mihi reſpondeas, Vitis éſtne cum ſuis palmi-
tibus eiuſdem naturæ? aiſne an negas? Ar. Prorſus aio, & oro te vt huius loci explicationi
quamprimùm finem imponas, vt me talem facias, qualis tu es. Ath. Niſi prius ad interroga-
B ta mea reſponderis, nullo modo petitionis tuæ compos fies. Ar. Loquere quod tibi videtur:
nam & ego quatenus dabitur, pro vitibus reſpondebo. Ath. Dextera & brachium Chriſtus
eſſe commemoratur, quánam putas cauſa? Ar. Iſtiuſmodi ſi dicantur, pro congruentia & con- *Dextera*
ſequentia intelligere debemus: quale eſt & illud, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt *& brachiũ*
me. Nam hic conſideramus opificium Dei: quum autem dicit, Brachium domini cui reue- *Chriſtus eſt*
latum eſt, certum eſt illum de filio loqui: bis adiice & illud, Dextera domini fecit virturem: *quo modo.*
In confeſſo eſt, eum de Filio loqui, per quem omnia facta ſunt. Ath. Brachium ei cui eſt bra- *pſal. 118.*
chium, nónne conſubſtantiale eſt? aiſne an negas? Ar Sic habet. Ath. Et dextra, cui dextra *Eſa. 53.*
eſt, eíne ſimul conſubſtantialis eſt? Ar. Aio inquam, ſed tu mihi vis æternum illum Deum *pſal. 117.*
ex partibus conſtitui. An nunquam audiuiſti Clementem Petri apoſtoli ſectatorem, qui iſtiuſ- *Clemens*
modi opinionem ſubruit? Ath. Mi homo, memor ſis dictorum. Ego enim ne erres, ſimplex, *Petri ſecta-*
incompoſitum, infinitum numen veneror, quum id didicerim ex ſacris & diuinis ſcripturis, *tor.*
poſtmodum & ab Epiſcopis, qui mihi hoc per manus tradiderunt. Nulla igitur alia de cauſa
ſcriptura brachium, & dexteram vocat Filium, niſi vt pie intelligamus Filium Patri conſub-
C ſtantialem eſſe, quia concedi nequit in homine, vt diſcrimines inde brachium, aut dexteram, *Filius dex*
aut digitum, quaſi id diuerſæ ſit eſſentiæ. Ar. Aſſentior tibi eſſe conſubſtantialem patri Fi- *tera & bra*
lium: ſed quod reſtat, expone mihi de vite. Ath. Duo genera vinearum ſolet commemorare *chium ap-*
ſcriptura, vnam quidem bonam, fructuoſam, hilarem, lætificantemque cor hominis, nimi- *pellatus.*
rum dominum Ieſum Chriſtum: alteram verò diabolum, rabiem, venenúmque diſtillantem *Vinearum*
vt ſcriptum eſt, Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum, *duo genera*
vua fellis, racemus acerbitudinis vinum eorum, furor aſpidum inſanabilis. Quin & populus *Deut. 32.*
nomine vitis appellatur, & iuſti ſubinde vineæ nuncupantur. Simpliciter autem & abſolute,
& diſtinctim, Ego ſum vitis illa vera, de ſe dixit ſeruator, ne ex communione vocabuli, ad- *Ioan. 15.*
numeraretur prædictis vitibus, vel cum diabolo, vel cum vite tranſlata ex Æpypto, & plan-
tata, vt faceret fructum vuæ, & ſpinas fecit, ac propterea de ſe cum appendice locutus eſt,
Ego ſum vitis illa vera, cuius fructus vita eſt gaudiũ, pax, dilectio, iuſtitia, fides ſynceriſſima, co
gnitio, religio, ſanctitas, grauitas, humanitas, mãſuetudo, continentia, aliáq; ſimilia. Et quoniã
palmites, qui eiuſdem generoſitatis ſunt, vere illius vitis palmites ſunt, oportet eos ſimilẽ fru- *palmites. i.*
ctũ proferre cũ ea vinea cuius ſunt palmites. Apoſtolis igitur dixit, dũ eos inſtruit, vt manerent *chriſtianos*
D in fide, ne dũ deſiliũt è veritate quemadmodũ Iudas fecit, infructuoſi reddantur. Qui enim ela- *decet à vite*
bũtur è dominĩ charitate & fide, quaſi palmites amputati, abiiciũtur extra diuina. Adhortatur *.i. Chriſto*
igitur diſcipulos, vt ſobrij ſint & alacres, dũ inquit pater meus agricola eſt, ac ſi diceret, Scire *non degene*
vos volo, quod ſi pater quẽpiam colat, ille meum fructum refert, non ſinens alienum fructũ in *rare.*
veris palmitibus vitis germinare: Nã deambulãs in vinea, hoc eſt, in cellis animæ, omnia putri- *ibidem.*
da & inſolentia tollit, ne lignorũ luxuria inſoleſcens, fructum eorũ non proferat quem agrico-
la deſiderat. Ceterũ quia ſenſibilis vineæ mẽtio conferre aliquid nobis poteſt ad quæſtionem
propoſitã, initium hinc ſumamus ad eius rei interpretationẽ conficiendam. Siquidẽ vitis ſub- *Vitis.*
hyemẽ florens fructificoſaque relinquitur contra incurſus hyemis crudeliſſimo aſſultu frigo-
ris folia nonnulla labefaciẽtis, quæ per imbecillitatẽ caduca, à ſummo cacumine humi dela-
buntur: ſed tamẽ per id tempus etiamnũ vitis palmites ſuos retinens, hyemis violentiæ nõ ce-
dit: & quamquã nonnulli ex palmitibus diuturnitate immẽſi frigoris lædantur, vitis tamẽ ſuo
in ſtatu permanens, cũ ſanis adhuc palmitibus, hyemẽ tranſmittit, hybernáſque ærũnas euadit.

Cæterum quum ver attigerit, hoc eſt nouum annum, iam illa ſe putat ad requiem perueniſ- A
ſe: ſed agricola derepente ſupetueniens, cultrum illi inducit: principio diligenter circunſpe-
ctens omnes palmites, incipit læſa ab hyeme amputare, deinde etiam ſana à tertio quoque
aut quarto oculto reſcindere: vitis autem ita nudata & icta ferro ſublimis conſiſtit, & in cæ-
lum reſpiciens ad triduum lachrymatur, nacta deinde conſolationem ex diuina prouidentia,
omiſſis lachrymis, derepente ingenti numero copiiſque palmitum refrondeſcit, taliſque ap-
Chriſtus eſt paret qualis antea fuit vel potius ſpecioſior. Atque è ſuperioribus de vera vite dictis, manife-
vitis vera ſtius intelliges quæ ſequuntur. Dominus igitur perſonam vitis palmitoſæ & opacæ ſuſtinens,
quomodo. tum propter multitudioem diſcipulorum populorúmque, vndique ad eum pro auxilio ven-
titantium, adeo vt numerus fidem ſuperet, partim deſiderio eius, quo illi, vt palmites inſe-
parabiliter adhæreſcerent: partim ſpiritualis commodi gratia, neutiquam extra eum eſſe, ſed
cum illo eſſe cupientes: aliique ab eo ſanitatem quærerent, alij turſus nomine Meſſiæ exciti,
quum illum audirẽt aduenisse, ad eum ſe cõferrent, quo illud admirabile ſpectaculum deum
in homine præſentem contuerentur, eumque in corpore cum hominibus conuerſari. Hic
quum omnia gaudio redundarent, nemoque ab eo diſcedere vellet, velut deoſa aliqua vitis, B
inter tot myriades agminum ſecum ambulantium incedebat, verum omnibus Chriſto ob
Hiberni vẽ eius deſiderium vnitis, vt experimentum de tot ſectatoribus caperetur: cœpere hyberni venti
ti viti vera ſumma cacumina perflare, multiſque proinde frondium inſtar exareſcentibus euenit, vt non
infeſti. pauci è vitali iſta vite exciderint, dum iſti metu principum ſacerdotum, ne exularent è ſyna-
goga, vitam ſuam abnegant, quarum rerum exempla etiam nunc videmus, quum hypocri-
tæ noſtri temporis, cæterorum omnium ſecuti, malunt gloriam perſecutorum Eccleſiæ,
quam gloriam Dei. Non defuerunt etiam tum, qui nullam voluptatem ſentirent ex ſpiritua-
libus & diuinis verbis Chriſti, retrorſum auerterentur, obtrectanteſque beneficiorum autho-
Ioan. 6. ri, has voces edebant, Quis poteſt eum audire? Quòd ipſum & noſtris temporibus faciunt,
qui veritatis comites præbere ſe nolunt, eò quod comites fidei ſint tribulationes & pericula.
Aiunt enim, Quis poteſt ſeruare traditionem præceptorum domini & fidei? Quin etiam nunc
infidelitatem Iudæ vehementia frigoris oſtendit, quum quidam etiam nunc amore mundi
deuicti, olim diſcipuli & aſſeclæ Chriſti, quibus ipſis gazophylacium concreditum fuit, con-
tra Chriſtum Sinodos nefarias conciliant: Non quod ille ignoraret illorum imbecillitatem, C
ſed eos dominicis pecuniis fungentes promptiores redderet, ad fortiter agendum pro domi-
no. At illi contra regem ſuum bellum ſuſcipiunt propter mundi amorem. Iſthuſmodi palmi-
Palmites tes, vicem ignobilium ſterilium que ramorum ſuſtinent, reſecanturque ab agricola, vt fiant
ſteriles. alimoniæ ignis æterni. Hyems porro illa veræ viti, hoc eſt, domino acrius imminebat, quum
Hyems nunc Scribæ & Phariſæi eum lapidare vellent, metu ab inceptis reſilientes, ne ab iis qui chri-
ſtum amabant, occiderentur: nunc eum comprehendere aniterentur, ſed fruſtra, quod il-
lis à Ieſu conceſſum non fuit, quoaduſque veniret dies & hora ante ſecula à Domino præ-
conſtituta, in qua illum oportebat pati: nunc eum præcipitare ſatagerent, illo per medium il-
lorum inoffenſè tranſeunte, aliáque infinita pericula incumberent, quæ imperentia quidem
grauiter, ſed repulſa fortiter, in nihilum euaneſcebant. Cæterum quum iam noui anni prin-
cipium adeſſet, quo tempore oportebat Paſcha immolari ſecundum oracula Dei, omneſque
colligationes iniquitatis ex mandato Dei ſoluendæ eſſent, & vt eleemoſynis Deum ſibi pro-
pitium redderent, nec proximum odio haberent, neque quicqnam molirentur aduerſus quẽ-
piam mortalium, ob generis humani communionem, ſed vt in pace ipſi purgatiſſimi victi-
mas offerrent, per id tempus dominus, quod pacis & feſtæ diei erat, Hieroſolymam cum diſ- D
Ioan. 13. cipulis venit non vt ignarus eorũ, quę ſibi euentura eſſent, ſed vt maximè eorũ conſcius, quip-
pe qui diſcipulis futura prædixerit: Ecce, inquiens, aſcẽdimus Hieroſolymam, & Filius homi-
nis tradetur in manus presbyterorum & Scribarum, & tradẽt eum gentibus, & condẽnabunt
eum morte. Vt igitur iniuſtitia iniquæ turbæ Iudæorũ innoteſceret, venit pax in Hieruſalem:
Venit pax illi autem qui paci infeſti erant, viſo eo perturbabantur. Odioſa ſiquidẽ res eſt pax, hoſtibus &
in Hieruſa- homicidis, vt qui potius malis gaudeant, quã aut reb⁹ bonis aut fœcunditate pacis. quapropter
lem. Pax ho- obſeruantes locũ vbi Chriſtus erat cum diſcipulis, eo derepente armati ſuperueniunt, & prius
ſtibus & omnibus inſpectis nefarias manus in eũ conniciunt, adhuc diſcipulis apud eum cõſiſtentibus.
homicidis Ille autẽ placide ſceleratis ait, Si me quæritis, ſinite iſtos abire. Diſcipuli porro contuentes tam
odioſa.
Ioan. 18. grauia pericula & tentationes, non præſente ipſis virtute ſpiritus ſancti, relinquentes magi-
ſtrum & dominum fugam arripiunt. Illi vero vt domeſtici familiaréſque ſatanæ comprehen-
dentes Ieſum, ducunt eum ad caluariæ locum, vt crucifigerent eum ibi, omnia adimplentes,

quæ

A quæ prius de eo ſcripta fuere, & ſuſpendentes eum fixerunt in cruce, non aliter quàm vitem in pedamento. Ille autem relictus ſolus in cruce quaſi binos & ternos duntaxat palmites retinens, manus in tranſuerſum expandit, capite, pectore & pedibus in rectum protenſis, percuſſus, præter cæteros ictus, etiam haſta lachrymabatur ſuo ſacratiſſimo ſanguine, quaſi ſcatebris fontium: poſt triduum vero reſurrexit, nihil diminutus, ſed qualis antea fuit: imo magnificentior apparens, certiſſima fide adimplens corda diſcipulorum, quod ipſe eſſet eorum vita: progermina uitque ſibi poſt reſurrectionem ingentem numerum diſcipulorum, multo maiorem quàm anteà. Nec in Iudęa ſolũ, ſed & vſque ad mare palmites ſuos extendit, operuitque montes vmbra eius, & propagines eius cedros nei. Pie ad iſtum modum tractatio de vera vite, quatenus datur, concipi debet. A R. Valde bene ſe habet, reliqua mihi ſupereſt quæſtio de Spiritu ſancto. Nã de Filio tecũ confiteor, eum per omnia æqualem eſſe patri, id tantummodo excipio, quod ille ſit omnipotens. A T H. Nihil eorũ confiteris quæ ad pietatẽ ſpectant. A R. Qua de cauſa? A T H. Firmiter credendum eſt, æqualem eſſe Patri Filium, & omnium eorum Dominum eſſe, in quos dominium habet pater. A R. Ego de omnipotentia loquor, non quod non

Chriſtus poſt paſſionem multo plures habuit diſcipulos quã ante.

B omnibus dominetur, quibus pater ſuus. A T H. Omnipotens quid igitur eſt? A R. Ex eo dictus eſt, quod omnia ſub ſua poteſtate teneat. A T H. Quid ergo Filius ſecundum te omnia ſub ſua poteſtate non habet? A R. Recte & hoc cum cæteris narras. Omnia enim ſub ſua poteſtate habet & omnium eſt dominus Filius, quemadmodum & Pater, quum ſit vna ſubſtantia Patris & Filij, ac proinde vna deitas & omnipotentia: Reliquum eſt vt de Spiritu ſancto quæramus, quandoquidem in principio ſtatuebas eum Patri & Filio conſubſtantialem eſſe. Ego autem contradicebam, quum documenta habeam ex ſacris ſcripturis, illum creatum eſſe, vt paucis tibi dicam, iſtius rei comprobationem oſtendam potiſſimũ ex eo quod Ioannes affirmat omnia per Filium facta eſſe, nihil cooperante cum filio Spiritu ſancto: Deinde quod emittatur à patre è cœlis ad prẹſidium Apoſtolorum. Iam quod de loco in locum tranſit, id tranſitoriæ ſubſtãtiæ eſt, ex qua relinquet eum conditæ naturæ eſſe, & nequaquam incoonditæ, quam confitemur eſſe in beata illa eſſentia patris & filij omnia continente, & vbique præſente per ſuam eſſentiam, quemadmodum in ſuperioribus verbis à te conceſſum fuit & à me conſenſum, non tibi, ſed veritati, quum etiam Deus id per prophetam loquatur, Ego ſum qui vibrando iaculor

Quod filius ſit omnipotens.

C quibus ergo arbitror te non poſſe contradicere. A T H. Scriptum eſt, Eſtote ſancti, ſicut ego ſum ſanctus, ſanctificans vos. Et Seruator iterum ad ſuum Patrem de ſanctificatione diſcipulorum ita locutus eſt: Pater ſanctifica eos in veritate tua, quum tamen idem de ſe ipſo dicat, ego ſum veritas, ac proinde ſecundum iſta ipſa Patris Filijque diuinitas, & ſancta eſt & ſanctificans, vt quæ ſanctificet omnia rationalia, quæ digna habentur ex libero ſtudio & arbitrio recipere beatam eſſentiam in communionem ſanctificationis. Si igitur Spiritus ſanctus non eſt ſubſtantiæ Patris, cur eum Filius Dei in conſociatu ſanctificationis adnumerat? Ita enim dominus ad diſcipulos lòquitur: Proficiſcentes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. ſi ergo omnes gentes quæ fidem recipiunt & ſanctitatem, ſanctificantur trina illa beatiſſima nomenclatura, certum eſt etiam Spiritum ſanctum, ẹius etiam deitatis eſſe, cuius eſt pater & filius, quum & ipſe ſanctus ſit ex ſubſtantia, & ſanctos faciat omnes appropinquantes ſuæ cõmunioni, vt dicit Apoſtolus ad Epheſios, Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu eius qui eſt ſanctus. Qui ſi non eſt Dei patris & filij ſubſtantiæ, rurſum dico, cur connumeratus eſt cum patre & filio? Et quaſi patris filijque diuinitas non ſufficeret ad ſanctificationem fidelium, aſſumpſit, & paracle-

Quod ſpiritus ſanctus ſit Deus.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

Mat. 16.

1. Cor. 6.

D tum ſpiritum veritatis ad complementum ſanctificationis, ſi ille non ſit eiuſdem cum ipſis ſubſtantiæ? Quod ſi admittatur, quomodo dicere poſſumus numen nullius egenum, & ex ſe perfectum eſſe, nullaque re opus habere ad vim facultatémque benefaciendi? Ar. Si æternæ deitatis conſubſtantialis eſſet ſpiritus, omnino omnibus in locis per eſſentiam prẹſens eſſet, neque quum emittitur, de loco in locum procederet. A T H. Sancti Angeli habentne Spiritum ſanctum, an non? A R. Admodum. A T H. Sempérne illis adeſt, an ad tempus ſanctis illis poteſtatibus præſto eſt? Age ergo dic mihi, quatenus Angelos ſanctus eſſe exiſtimas, & quatenus nõ, certum eſt enim in Spiritus ſancti eſſentia eos ſanctos non eſſe ſecundum verbum Dei ita dicentis, non vtique permanebit ſpiritus meus cum hominibus iſtius ætatis, eò quòd carnes ſint. Et Paulus Apoſtolus ait, Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si igitur cauſa malorum operum in hoc eſt, quod Spiritus ſanctus non ſit cum peccatoribus, nec in iis habitet, conſequens eſt, Angelos eſſe adminiſtros peccati, niſi vbique habeant ſpiritum ſanctum. A R. Vbique habent poteſtates illæ ſpiritum ſanctum. A T H. Et ſancti patres, qui à con-

Gene. 6.

Rom. 4.

dito æuo placuerunt Deo, coniunctum ſibi habebant Spiritum, & nunc quoque habent, an A non? Ar. Habent, & habuerunt omnes ſancti inſeparabiliter Spiritum ſanctum. Ath. Apoſtolis quum adhuc in carne agerent, aderátne Spiritus ſanctus an non? Ar. Nefarium eſt dicere non adfuiſſe Apoſtolis Spiritum ſanctum. Ath. Simúlne ibant prædicantes regnum cælorum, an diſperſi ſunt in duodecim partes mundi? Ar. Separati ſunt à ſe inuicem quantum ad carnem attinet, vt docerent omnes gẽtes fidẽ eam quæ eſt in Chriſto. Ath. Si igitur angelis adeſt Spiritus ſanctus, & ſanctis animabus patrũ, quæ Deo placuerunt, apoſtoliſque præſto fuit, ipſis inter ſe longis intercapedinibus ob prædicationem regni cælorum diſtãtibus, certe vniuerſa implet Spiritus ſanctus, vbique eſſentialiter præſens, non aliter quàm Deus pater & vnigenitus filius eius. Ar. Donetur vt per eſſentiam ſuam vbique adſit Spiritus ſanctus. Sed qua de cauſa à Propheta dictum eſt ſub perſona Dei, Ego Deus veſter, coruſcans terribile, & creans ſpiritum niſi ille eſſet vis quædam, & potentia per creationem condita? Ath. Sempérne Spiritus ſanctus creatur, an ſemel dumtaxat creatus eſt pro tua ſententia? Ar. Ne mihi interrogationes, niſi quæ ſanæ mentis ſint facias, ante omnia ſecula dico creatum fuiſſe Spiritum ſanctum. Ath. Propheta dixit, Creans, quæ vox Prophetæ indicat, Deum perpetuo creare: Ergo non de Spiritu ſancto illud, Creans, prædicatur. ſed de flatu ventorum ad inſtaurationem vniuerſæ creaturę, eritque tibi liquidiſſimus iſtius loci intellectus, ſi in manus ſumas Prophetam & ſequentia legas. B Nam ſi, quem admodum tu tradis, ante omnia ſecula eſt ſpiritus, dixiſſet vtique, Ego Deus, firmans tonitru, & qui creaui ſpiritum, nunc autem ad iſtum modum locutus non eſt. Ar. Bene illud à te obſeruatum eſt, ſed in his verbis: Omnia per ipſum facta ſunt, cuncta ſimul includuntur, etiam ſpiritu ſancto in ordinem ſanctorum redacto etſi ſummum præſidium poteſtáſque fuerit in eo ad rerum creationem. Ath. Dominúmne omnium patrem domini Ieſu Chriſti, ſub creatitia natura comprehendis, an non? Ar. Abſit, vt hoc dicam: nam audiuimus id quod à ſeruatore noſtro dictum eſt, Nemo cognoſcit filium niſi pater, neque patrem niſi Filius. Ath. Eſt ne quiſpiam mortalium, qui foris intúſue à ſpiritu ſuo cognoſcatur, an non? Ar. Apoſtoli vox eſt, neminem ſcire ea quæ ſunt alterius hominis, niſi quod quiſque noſcatur duntaxat à ſuo ſpiritu: & qui fieri poſſet, vt dicas rem ita ſe non habere? Ath. Dei profunda quis cognoſcit? natura condita, an incondita ſubſtantia? An rem increatam à creatura comprehendi dices? ſin minus, ab increato increatum intelligi aſſeuerabis: quod ſi fit, ſupereſt vt Spiritum C ſanctum patri & filio conſubſtantialem fatearis. Omnia enim quæ ſunt Dei, etiam profunda cognoſcit ſpiritus ſanctus, ſecundum beatum Paulum ita loquẽtem, Nemo nouit ea quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo: ita quæ ſunt Dei, nullus ſcit, niſi ſpiritus Dei: ſpiritus enim omnia ſcrutantur, et iam profunda Dei. Ar. Omnia quæ deſunt, quatenus Deus voluit, cognoſcit ſpiritus, nimirum ea conſilia, quæ ei manifeſta facit. Ath. Ergo nihil eximium tribuit ſpiritui ſancto ſupra hominum genus: Siquidem non faciet quippiam Deus, niſi reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis. Ar. Nónne tibi videntur omnia Dei, conſilia Dei eſſe? Ath. Omnia quæ ſunt Dei, iſta vniuerſa appellantur, quę vi operaque eius ſunt condita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia. Ac multa ſunt quæ hoc nomen, quod Dei ſint, promerentur: Quapropter mihi dicas velim in præſentia, num homo ſuo ſpiritu omnia adaperiat, an ſpiritus qui in illo eſt, omnia iſta quæ ab homine aguntur, ex ſe cognita habeat, quum homo ad ea ipſa agenda à ſuo ſpiritu concitetur? Ar. Ex ſe cognita habet ſpiritus qui in homine eſt, ea quæ ſunt hominis. Ath. Spiritui mortalium concedis ex ſe cognoſcere, quæ ſunt ſui hominis: Spiritui autem Dei non concedis eadem ratione ſcire? Ad hæc, quid nam profunda Dei eſſe intelligis? Ar. Primum veraciter confitendum eſt, omnia quæ ſunt Dei, ſpiritum Dei ex ſe ſcire: Deinde dicendum eſt, quæ ſint pro- D funda Dei, quæ ego appello Dei infinitudinem, incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt. Ath. Quid? infinitudinem iſtam & incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt, comprehendi dices ab aliqua condita natura? Id ſi fieri poteſt, certe pro tuis verbis incomprehenſibilis non erit. Nam ſi comprehenditur ab aliqua creata natura, iam non poterit incomprehenſibilis dici. Ar. Des mihi teſtimonium ex ſacris ſcripturis, quemadmodum de filio feciſti, ſpiritum eſſe conſubſtantialem Deo. Ath. Scriptum eſt in lege, Non ſumes nomen domini Dei tui in vanum: non enim purum reddet dominus eum, qui ſuum nomen in vanum acceperit. Itidem de ſpiritu inuenimus à ſeruatore noſtro ſcriptum; ait enim ad Beelzebub filios, qui ei contumeliam facere volebant, Omne regnum in ſe diuiſum, per ſe deſolatur: & omnis Ciuitas aut domus in ſe diuiſa, per ſe cadit. Et ſi Satanas ſatanam eiicit, & aduerſum ſe inſurrexit & diuiſus eſt, quomodo igitur ſtabit regnum eius? Aut quomodo vaſa inſtrumentáque fortis alicuius diripere poteſt, niſi prius vbi inuaſit in ædes, fortem illum ligauerit, &

Spiritus ſanctus implet vniuerſa.

Eſa. 42.

Interpretatio.

Spiritus ſanctus omnia profunda cognoſcit.

Profunda dei.

Exod. 20.

Math. 12.

A rit, & tunc domum eius diripiet? Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri, in quo eii-
ciunt? & paulò poſt ſubiicit: propterea dico vobis, quod omne peccatum, & omnis blaſphemia
remittetur hominibus: Blaſphemia autem in Spiritum ſanctum non remittetur, & ſi quis dixe-
rit verbum in filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non
remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Vidéſne hic æqualem eſſe ſpiritum Dei, *Simile.*
idque etiam in futuro ſeculo? Vt enim qui in Deum patrem blaſphemat, non purificabitur,
quo minus obnoxius ſit æternæ punitioni: ita quoque qui in ſpiritum ſanctum blaſphemias di-
cit, reus erit æterni peccati, lapſu huiuſmodi extra veniam conſtituto. Si enim ſpiritus ille ſer-
uilis conditionis eſſet, nequaquam is, qui in eum offenderit, æterno ſupplicio plecteretur, ſi-
cuti is qui in creatam Dei magnificẽtiam blaſphemias dicit. Quem autem hic Filius Dei ſpi
ritum appellat, eundem illum quidam ex diſcipulis Chriſti de eo tractans, digitum Dei no-
minat: fac vt animo repetas inquiſitionem de filio in Exodo habitam, & inuenies æternã Spi-
ritus ſancti poteſtatem conſubſtantialem eſſe Patri, eò quòd digitus ipſius nuncupetur. Certe
Magi in Ægypto inexpugnabilem potentiam ſpiritus contemplantes, exclamauerunt, dicen-
B tes, Hic eſt digitus Dei. Quibus verbis nihil aliud illi, quàm conſubſtantialem Spiritus ſancti
virtutem confitebantur, quam habet cum Deo patre, per hanc vocem, digitus Dei, contra quẽ
oculos aduerſum tollere impoſſibile eſt. Et ne quis cauillari poſſet, non rectè dictum à Magis
eſſe: Euangeliſtæ, vel potius in illis vocem domini auſculta, qui id vt rectè dictum approba-
uit. Si ergo, inquit, in digito Dei eiicio dæmonia. AR. Vbi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum *Mat.12.*
Deum eſſe? ATH. Vbique hoc prædicant ſacræ ſcripturæ, Deum eſſe ſpiritum ſanctum, cúm-
que non ſeparatum eſſe à Dei & patris filíque vnigeniti maieſtate. Dicit enim Petrus in actis
ad Ananiam, Nunquid manens tibi manebat, & diuenditum in tua poteſtate erat? cur poſui-
ſti iſtud in corde tuo, vt mentireris Spiritui ſancto, non mentitus es hominibus ſed Deo. Vi- *Act.5.*
des, quod quem in ſuperioribus nominauerat ſpiritum ſanctum, in ſequentibus appellauit
Deum? Inſuper & beato Paulo in ſecunda ad Theſſalonic. epiſtola loquente ad iſtum modum *2.Theſ.3.*
dominus autem dirigat corda veſtra in dilectione Dei, & tolerantia Chriſti: In hac epiſtola,
quémnam dominum appellari putas, omniúmne dominum Deum patrem, an ſpiritum ſan-
ctum? Nam Chriſtum expreſſe recenſuit. ſi enim primo loco patrem conſtituas, Deus eſt ſpi- *Exod.20.*
C ritus: ſin ſpiritum primo loco ibi nominatum confiteris, neceſſum eſt, vt eum dominum co-
gnoſcas: quòd ſi dominus eſt, nimirũ deus quoque habendus fuerit. Scriptum eſt enim, Ego
ſum dominus deus tuus. Quære & inuenies vbique ſcriptum, eiuſdem efficaciæ eſſe ſpiritum
ſanctum, & eum à gloria patris & filij abiunctum non eſſe. Ar. Quare igitur ſcriptura nuſquã
dicit vt honoretur Spiritus ſanctus vnà cum Patre & filio? ATH. Scripturæ ſacræ manifeſtè lo-
quuntur, omnes poteſtates in cælis inceſſanter honorare Spiritum ſanctum cum Patre & Fi-
lio, vt Eſaias dicit. Arius. Cum Patre & Filio, venerandum eſſe Spiritum ſanctum, nuſquam
in ſcripturis dicitur. Ath. Erras. Quum vidiſſet Eſaias maieſtatem domini, & exercitus ſan- *In margine*
ctarum poteſtatum, quid ait eas clamare in ſacris hymnis? nónne Sanctus, Sanctus, Sanctus? *hæc haben-*
Cur neque ſupra hunc numerum in hoc hymno modulando tranſcẽdunt? neque inferius deſ- *tur in Græ*
cendendo Oden illam comminuunt? Certe ea de cauſa, quod præter Trinitatem nefas ſit, *co textu.*
quenquam iſtiuſmodi honoribus affici, nefaſque item ſit, ob beatam Trinitatis deitatem in *Ex ſermo-*
vnitate conſiſtentem, quicquam de huiuſmodi hymno decerpi. Quin & Moſes, qua de cau- *ne contemp*
ſa docuit populum vt ter flectendo ceruices & genua, adorarent? nónne ob Trinitatis in vna *to. Theolo-*
deitate adorationem? Sed oraculorum diuinorum interpres & vates Helias terna inſpiratio- *gus aſſerit*
D ne excitat filium viduæ, nihil aliud ea te oſtendens, quam non poſſe quempiam dignum fieri *tribus ſan*
æterna vita, niſi primum æqualem & conſubſtantialem & viuificam Trinitatem, per religio- *ctificationi*
ſam fidem in anima reperit, quæ inſtar ignis conſumit omnia mortalia peccata mortificantia *bus domi-*
animam, & viuificat animam quæ iam inde poſſidet vitam æternam. Quin & ipſum Chriſti- *num in*
ferum Paulum non potuiſſe aliter ad tertium cælum aſcendere, certum eſt, niſi in pectore ſuo *vnitate cõ-*
poſſediſſet indeficientem & conſubſtantialem Trinitatis fidem. Atque eodem exemplo Deus *ſiderandũ*
oſtendit, neminem poſſe appellere in regnum cælorum, qui non fuerit, eius fidei, quæ in Pau- *eſſe.* *2.Cor.12.*
lo habitauit. Quid? nónne & remiſſionis peccatorum viuificum & ſanctificum lauacrum, ſi-
ne quo nemo viſurus eſt regnum cælorum, in trina nominatione fidelibus tribuitur? Inſuper *Ioan.10.*
præter iſta omnia Ioannes dicit, Et hi tres vnum ſunt. AR. Vere beati omnes, qui iſtam fidem *Arius er-*
retinent, & vſque ad mortem eam confitentur, & pro dignitate iſtius fidei agunt. Nam & ego *rorem ſuũ*
reſurrexi excitatus à mortuis: mortua enim Res, error, & mortificat ſuum poſſeſſorem, & diri- *fatetur.*
git animam quæ ſe ei comitem præbet, vt petulantiis fermentetur, efficitque ne ſigna æternæ

vitæ, quæ ante oculos ſunt agnoſcat, quibus futurum eſſet, vt relinqueret mortem & eius filiũ A
errorem, & ſe vindicaret viuificæ fidei: quum enim quiſque in ſe ſit vnus homo, vnam æter-
næ & conſubſtantialis Trinitatis fidem habere debet, Ex hac infidelitate liberauit me domi-
nus, quæ non vnam fidem, ſed triplicem docet, vnam de Patre æterno, alteram de filio creato,
tertiam de Spiritu factitio. Quum certum ſit non poſſe vnam eſſe ex tam multis diuerſæ na-
turæ perſonis fidem. Ego igitur gratias ago ſanctæ Trinitati, adoróque Patrem, & Filium, &
Arius Patrem & filium & Spiritum ſanctum adorat. Spiritum ſanctum. Iam ergo deinde dilecte ſimul deprecemur. Ego enim omnia indumenta erroris exuens, ea abiicio per miſericordiam Dei. Ath. Adhuc amictum erroris geſtas, ſed in melius mutata ſententia eum abiicies, & poterimus in vnum preces coniungere. AR. Niſi mihi liquidiſſime exprimas, non poſſum ſentire, me quicquam retinere illius furioſæ hæreſeos.
ATH. Dignitatem clericalis ordinis tributam tibi ab hæreſi, non exiſtimas partem erroris eſſe, quòd foris quidem præ ſe fert ſpeciem pietatis, intus autem plenum eſt maledictione, adeo vt homo eo ſacrilegio promptum ſpiritus giganței inſtrumẽtum fiat, ad Dei oppugnationem?
AR. Confiteor tibi in præſentia, non acquieſcit mihi animus, niſi eiecero tyrannidem iſtius ambitionis ex mente. Ath. Si coire nequeunt partes erroris cum virtute, multò minus conue- B
nerint partes virtutis & veritatis cum partibus erroris. Contrarium enim mendacium veritati & mendacio veritas: vnumquodque enim eorum ex fructibus ſuis cognoſcitur, quemadmodum dixit veritas. Completa eſt diuino numine adiuuante Sancti Athanaſij contra Arium diſputatio.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ
HOMILIA DE SEMENTE.

IN die ſabbathi congregati ſumus non quod laboremus Iudaiſmo: nunquam enim falſa ſabbatha vel attigerimus, ſed in ſabbatho ideo conuenimus, vt Dominum ſabbathi Ieſum adoremus. Olim certe priſcis illis hominibus in ſummo precio ſabbathum fuit, quam quidem ſolẽnitatem dominus in diem dominicam tranſtulit. Neque nos tamen noſtra authoritate ſabbathum vilipendimus, ſed Propheta eſt qui illud reiicit ac dicit: Nouilunia veſtra & ſabbatha veſtra odit anima mea. Quoadúſque enim ea C
Sabbathũ Chriſtus in diem dominicã tranſtulit. Eſa. 1.
agebantur, quæ digna erant legis inſtitutione, vel potius quam diu nondũ venerat magiſter, Res Pędagogicæ vim ſuam authoritatémque obtinebant: Cæterum quum iam adeſſet magiſter, irritus ocioſuſque factus eſt pædagogus: vt exorto ſole, candela ceſſat. Opportune igitur & conuenienter de ſabbatho nobis habita eſt iſta lectio. Audiuimus enim iam quomodo Ieſus ibat per ſata, & quomodo aridam manum ſanauerit. Quapropter mihi rectum videtur,
Mat. 12. ſi pauca in lectionem Euangelij diſſeramus. Saluator ergo noſter ibat per ſata, & diſcipuli eũ ſequebantur, & vellentes ſpicas comedebant, Iudæique illos increpabant, dicentes: Non eſt
Mar. 3. licitum hoc facere in ſabbatho. Ex qua lege Iudæis id licitum non eſt? ex qua promulgatione?
Luc. 6. ex cuius Prophetæ verbis? vbi vetitum eſt veſci eſurientem? vbi ſcriptum eſt nefas eſſe inanem
Mat. 12
Mar. 2. ventrem implere? Atqui illi qui eſum in ſabbatho pro crimine obiiciunt, ipſi cædem in Dominum ipſo ſabbatho moliuntur: Refert enim ſcriptura in Euangelio de die, in qua dominus paſſus eſt: Erat autem dies ille magna ſabbathi. Legis ergo latorem iidem per ſabbathi diem è medio tollunt, & diſcipulos veſci in ſabbatho non permittunt. Ideóque Saluator, vt ex iam recitatis patet interrogabat eos quid facere liceret, benéne facere, an male: vitam ſeruare an perdere? veſci culpatis, & cædes facitis. Semper enim Iudæi culicem percolant, & camelum de- D
Luc. 11. glutiunt: ſemper exactè agunt in reddendis decimis rutarum & olerum, quum interim quæ grauiora ſunt legis, non obſeruent, & peragrantibus ſegetes diſcipulis, indignantur, quod ſpicas manibus confricarent ad edendum, quum tamen eas ferro nõ reſecarent, quod ſi feciſſent, opere eos ſabbatum violaſſe cauillaturi fuiſſent: quapropter neque ferreis inſtrumentis vſi ſunt, ne pro crimine obiiceretur, non quod veſcerentur, ſed quod operarentur. Nunc autem quid culpatis, quòd à Deo in ſalutem datum eſt? ſi enim Deus veſci non prohibuit in ſabbatho, cur tu tantopere vituperas, quod à Deo interdictum non eſt? Tranſibat igitur ſaluator per ſegetes, granum ipſe nimirum frumenti per ſegetes, & ſpirituale illud granum, quod in certum
Chriſtus granum frumenti nominatur locum aliquem cadens cum multiplicibus ſpicis per orbem terrarum exurgit: Ipſe enim de ſeipſo dixit: Quòd niſi granum frumenti in terram cadens mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: quod ſi moriatur, multum fructum adfert. Tractemus hoc ipſum & aliter. Tranſibat igitur Ieſus per ſegetes ipſe enim aliquando granum frumenti nominatur, ob vim nutritiuam,

A aliquando etiam ſeminator eſt, prout in Euangelio dicitur, Ecce egreſſus eſt ſeminator ad ſe-
minandum. Spargit quidem ſementem largiter dominus, ſed tamen fructificatio fit ſecun-
dum ſolum ſubiectum. Vbi enim terra lapidioſa eſt, facile exareſcit ſemen, non quidem im-
potentia ſeminis, ſed vitio telluris: quum ſemen per ſe ſit efficax: terra autem ſterilis, quia pro-
funditatem non habet: vbi autem non retinet terra ſucculentiam ſuam, ibi radij ſolares gra-
uius incidentes exſiccant ſementem: ac proinde culpa eſt, non in imbecillitate ſeminis, ſed in
corruptela agri. Rurſum ſemen ſeminatur in ſpinoſam terram, & ſemen quidem efficax, ſed
tamen ſuffocatur à ſpinis, & efficacia interior non permittitur fructificare ob exterius impedi-
mentum. Quòd ſi ſemen nanciſcatur bonam terram, reddit non parem fructum, ſed pro vno
triginta, ſexaginta & centum: vniforme quidem ſemen, ſed multiformis fructus, diuerſæque
mentes eorum qui erudiuntur. Egreſſus eſt igitur ſeminare Seminator, & quædam per ſe, quę-
dam per diſcipulos operatur. Et habes in Actis Apoſtolorum poſt lapidatum Stephanũ, Apo-
ſtolos diſperſos, & quaſi diſſeminatos fuiſſe non quòd imbecillitate diiecti, ſed fidei gratia ita
diuiſi eſſent. Sed enim ita diſperſi, vt ſeminatoris frumenta effecti ſunt ad panem ſupercæle-
B ſtem, vniuerſumque orbem peragrantes, viuificæ doctrinæ virtutes efficaciáſque diſſemina-
uerunt. Spiritualium igitur Seminator Ieſus vnigenitus Filius Dei, ibat per ſata, qui non ſolum
ſeminum, ſed etiam ſenſibilium eſt Seminator. Adhuc enim in initio dixit Pater: Producat ter-
ra germen herbæ ſeminans ſemen ſecundum genus & ſimilitudinem ſui: quod Pater dixit, id
Filius perfecit: ille quidem imperauit, iſte vero imperata abſoluit, atque ita ex Patre per filiũ
opus conditi orbis ad plenum perfectum fuit. Qui igitur intellecta alia ſeminauit, & ſenſibilia
Patris nutu creauit, is eſt, qui per ſegetes trãſibat. Ingentia certe in ſeminibus miracula. Videa-
mus ergo temporibus ſementis, ea quæ ad ſeminium pertinent, & per hybernas horas, ea quæ
ſunt terræ germinaſcentis, diſputemus, non vt Phyſicas rationes ediſſeramus, ſed vt iſtorum
miraculorum deſignatorem adoremus. Homines igitur quod ſuum eſt, operantes iungunt ad
aratrum boues agricolas, perſulcant terram, commoliunt ſuperficiem ſoli, vt pluuias recipiant
& ſubſidentes profundius germina humectent: Semine porro in mollem terram deiecto du-
plex omnino compendium ſentitur: primum quod altius ſubſidant, alterum quòd lateant,
nec ab auibus deuorentur. Hic quidem homo, quod in ſe eſt, facit, ſed tamen fructificatio è
C cælo proficiſcitur: Hominis ſiquidem eſt ſeminare, Dei autem incrementum dare, imperió-
que Dei nubes ex marinis abyſſis aquas hauriunt, & ſalſugine in dulcedinem verſa ſolo infun-
dunt. Vniformis quidem iſta eſt pluuia quæ deiicitur, ſed tamen multiplicem operatur ſemé-
tem: frumentum enim efficit, fabam, milium, zeam. Vnum igitur eſt quod deſcendit, ſed mul-
ta ſunt quæ inde creſcunt, & vniformitas pluuiarum in multiplicem fructificationem abit, vt
declaretur, non dexteritate ſeminantis, ſed Dei viribus fructificationem fieri. Principio autem
ſementis herba aſſurgit: verum quia aliquandò frumentum vnà cum zizaniis ſeminatur, fit, vt
ex ſimilitudine foliorum diſcrimen non ſentias, nec frumentum à lolio internoſcas. Cæterum
quum ſementis inualuit, & in altum ſe ſpica attollit, diſcrimen ſentitur, & fructificatio oſten-
dit, quid pro frumento quid pro lolio habendum ſit: Si intelligis quæ dico, progredere ad ma-
gis ſpiritualia. Seminauit Ieſus verbum regni cælorum per orbem vniuerſum opera ſuorum
diſcipulorum: qui autem auribus excipit id quod prędicatum eſt, illudque retinet, eatenus cer-
te germinationem foliorum edit, quod in Eccleſia ſe diligentem præbet. Nos igitur in eundem
locum conuenimus, tum qui datores panis ſumus, tum quia zizania, fidelis ſcilicet & hypo-
crita. Imo vt verius eloquamur, quod prędicamus, agricolæ Eccleſiæ ſumus, ligonémque ver-
D borum aruis inducimus, vt colamus agrum iſtum ad fructificationem, ſed tamen ignoramus
ſubiecti ſoli conditionem. Similitudo foliorum frequenter imponit magiſtris culturæ: verum
vbi doctrina in opus procedit, & fructus operum ſolidior euaſerit, tum agnoſcitur, quis fidelis,
quis item hypocrita. Quemadmodum (vt fit ſubinde) vbi in vrbem venit vir Græcè docen-
di peritus, ibi captator voluptatis aurium, in Eccleſiam deproperat, non vt medicinam animæ
ſed vt duntaxat pulchritudinem verborum rapiat recedit facundus ille habita oratione, rece-
dit etiam ab Eccleſia zizanium: non enim habet quicquam frumentale, hoc eſt, fidem. Fide-
lis autem ſi quis facunde dicat, ad templum contendit, æquè auditurus illum, ſiue Latino, ſiue
Syriaco, ſiue alio quouis ſermone vtatur. Non enim verba quærit, ſed opera: Sermo enim no-
ſter, & prædicatio noſtra, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in exhibitione
Spiritus & poteſtatis conſiſtit. Quid refert ſi Græcè loquamur, & animo barbari ſimus? Quid
prodeſt ſi concinnus eſt ſermo, & mores ſint inconcinni? Multo præſtantius eſt, neſcire quidē
Græce hiſcere, & legem Dei in corde poſſidere. Si enim Eccleſia eſſet auditorium rhetorum

aliquando etiam ſeminator dicitur.

Semen bonum quando non fructificat non eſt in culpa, cur. Mat. 20.

Apoſtoli diſperſi per vniuerſum orbem. Act. 7.

Narratio eſt hiſtoria ſeminantis & ſeminis

Pluuia licet vniformis multiplex operatio.

Agricola Eccleſia.

Simile.

Auditorũ duo genera in Eccleſia.

1. Cor. 2.

Concionatores bons mores plus prolune quam eloquentia.

opportuna res eſſet eloquentia: ſed quia certamen de moribus, & de fructificatione propoſi- A
tum eſt, & cæium eſt quod expectatur, non lingua requiritur, ſed mores boni. Alij rurſus labo-
rant ſtudio placēdi hominibus, & ad tempus ſimulationem induunt: quod ſi clara perſona vel
ex plateis, vel ex aulis accedit, & Chriſtianiſmum profitetur, decurrunt in Eccleſiam, vt ho-
mini illi ſuum vultum oſtendant, mox quum ille vir clarus abierit, abit & vna ſimulator recep-
ta ſua mercede, ob hominem venit, & homini placuit, à Deo nihil quicquam accepturus: non
enim illi mētem ſuam oſtendere in votis habuit: Iſtiuſmodi ſunt zizania Eccleſiæ. Sed habet
Zizania Eccleſia. quiddam admirabile agricolæ Eccleſiaſtici ſermo, vtpote qui & zizania frumenta efficiat in
gulis, prout eorum voluntas fuerit. Quum enim vltroneus ſit hominum motus, & ſui arbi-
trij mens, in te ſitum eſt, veliſne temetipſum lolium fieri, & pabulum brutorum animalium
an potius in frumentum mutari. Quæris exemplar iſtius rei? ſume ab arboribus quod quæris:
ſiquidem oleaſter inſitus, efficitur legitima olea: & ſylueſtris vitis, ſatiuæ vitis, palmitem acci-
piens obliuiſcitur vetuſtæ ſuæ radicis, & aſſumit nouitatem recentis. Obliuiſcere & tu priorū,
& arripe quod dicitur, & omitte quod eſt zizanij, & aſſume quod eſt frumentale, vt & tu
intra aream ſpiritualis Eccleſiæ recipiaris. Hæc omnia vobis dicta ſunt, ex occaſione recitati B
Mat. 20. Euangelii, quod de ſatis loquitur ob illum, qui in animis ſeminat, liberatorem animarum Ie-
ſum tranſeuntem per ſata. Ille autem de induſtria in ſabbatho per ſegetes vadens, diſcipulos
ſuos per ſegetes traduxit, quo tempore diſcipuli in peragrando vellebant ſpicas, eáſque con-
fricantes manibus ſuis edebant, mire nouam aream ex manibus ſuis facientes: Iudæi vero ob-
iurgabant diſcipulos veſcentes, & aduerſus præceptorem indignabantur, Vide, inquiunt, quid
faciant diſcipuli tui: ſéque abalienantes à iuſtitia, non dicunt, ſodales ſociíque diſcipulorum
noſtrorum: ſic enim ſe à magiſterio exterminaſſent. ſed vide, inquiunt, quid faciunt diſcipuli
tui, eique oſtendunt quæ iam illi patebant. Quid cordium cognitori oſtenditis quæ ab ipſo
videntur? Nónne ſubinde experimento percepiſtis, eum mentium cogitata intelligere? Non
ille qui dixit. Quid cogitatis mala in cordibus veſtris, intelligit cogitationes animorum? ſcili-
Mat. 9. cet ſpicarum confricationes non videbat, nouus ille & admirādus mortuus, liber inter mor-
tuos? Siquidem alij mortui, quaſi vinculis circundari per anguſtum tramitem abducebantur:
Chriſtus inter mortuos liber. Ieſus autem propter nos mortuus eſt, & deſcendit ad inferna, in medium mortuorum: & in-
ter mortuos incedens, non ſolum liber, ſed & liberator mortuorum erat. Atque vt diſcas eum C
eſſe mortuorum liberatorem, audi Euangelij verba, Et multa corpora ſanctorum, qui dor-
Mat. 27. mierant, reſurrexerunt. Ipſe item in monumento poſitus eſt, & multa monumenta adaperta
fuere. Erat igitur is inter mortuos liber, quem reliquerant etiam noti, quum Euangelium nar-
ret, diſcipulos eius derelicto eo aufugiſſe. Fugerunt quidem à viuo, ſed ita, vt pro eodem cru-
Matth. 26. cifixo mortem oppetant, eò quòd nihil eius in cruce remāſerit, & poſt crucem vitam reſump-
Pſal. 21. ſerit. Verum hæc non mihi duntaxat, ſed etiam Pſalmo, quem ego recitabo, intendas, videbiſ-
que conſequenter eius reſurrectionem. Factus ſum vt homo deſtitutus auxilio, inter mortuos
liber, poſuerunt me in lacu infimo: ego autem oratione mea ad te conuertar Domine, & ma-
tie oratio mea præueniat te. Quid? mortuus, qui nondum reſurrexerat, orat? orat inquam. Si-
quidem poſt enarrationem ſepulchri & funeris, mentio fit de ea oratione quā ad Patrem ha-
buit. Quòd igitur in veneratione habeamus dominicum diem, id fit in gratiam dominicæ re-
ſurrectionis. Iudæi vero etiam poſteaquam dictum eſt ab Eſaia: Et ſabbatha veſtra odit anima
Eſaia 1. mea, ſuo ſabbatho adhærent. Nihil mihi ergo commune cum eo ſabbatho, quod Deus exo-
ſum habet non loquor de circumactu dierum, ſed de Iudaiſmo: Non enim dies vllos auerſa-
tur Deus, ſed eos qui in diebus male agunt. Quin & iam adhæreſcunt ſabbatho, & Chriſtum D
Mat. 12. increpant, dicentes: Vide quid faciunt diſcipuli tui, non licitum eſt hoc in ſabbatho facere.
Seruator autem è diuerſo rurſus ad illos, Neque hoc legiſtis quòd Dauid fecit? Ille qui ex Da-
uide eſt, Dauidis meminit: ex Dauide inquam ſecundum carnem, ante Dauidem ſecundum
Spiritum: ita vt ſecundum carnem Dauidis Filius, ſecundum ſpiritum, Dauidis pater haben-
dus ſit, nimirum qui ex radice Ieſſe ortus, virga illa admirabilis ſit, quæ genus Iudæorum con-
minuit, genus autem Ethnicorum, vt gregem, in vnum cogit. Ipſe ſiquidem eſt qui dixit, Et
agam vos ſub virga ferrea. Multáque mentio eſt de virga Ieſu: Dixit igitur ad Iudæos, Ne hoc
quidem legiſtis quid fecerit Dauid, quum ipſe eſuriret, & qui cum illo? & quomodo ingreſſus
1. Reg. 21 ſit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſerit, & comederit? quod nemini licitum erat
facere niſi ſolis ſacerdotibus? Prudens auditor Eccleſiaſticis dogmatibus, & lectionibus fami-
liaris, hanc hiſtoriam cognitam habet, nec opus eſt relatu, tamen quia iam magna vis populi
huc confluxit, qui non niſi ſuperficiariam ſacrorum eloquiorum cognitionem habet, non-
dum

A dúmque profunda ſententiarum in pectus recepit, viſum eſt mihi rectum eſſe ſi hiſtoriam
curſim oſtendero, vt cognoſcatur qua de cauſa huius rei mentionem fecerit Dominus. Fuit
igitur olim apud priſeos Rex quidam Dauid, principio quidem paſtor, poſtmodum rex, non *Dauid.*
quod regnum per vim arripuerit, ſed ſtatim quidem poſt peccatum Saulis, eiuſque reiectio- *abidem.*
nem à Samuele ad regnum inunctus, verum qui non ſtatim ad regnum peruenerit, vt qui
multis interim annis ſeruierit Sauli. Ac tum demum, quum Deo viſum eſſet, regnum attigit. *Dauid perſequutus à*
Patiebatur igitur ille inſidias Saulis multis à ſe beneficiis affecti, paſſuſque eſt idem inſidias *Saule &*
Abſalonis filij ſui. Et hæc quidem vere acciderunt Dauidi, ac proinde ille nonnullas aduentus *Abſalone*
Chriſti imagines, ſpeciémque præ ſe fert, Congruum ſiquidem erat proauum ſui nepotis ali- *filio ſuo.*
quas ſimilitudines in ſe præferre, atque hinc eſt illud: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Da-
uid. Sunt ergo rerum ſimilitudines, ſed non inter ſe perſonarum dignitate pares. Fit enim ſer- *Mat. 1.*
uus ſimilis domino ſuo, ſed neutiquam par. Dauid igitur paſtor, paſtor & Chriſtus: de ſe enim
inquit: Ego ſum paſtor bonus, ſed ille paſtor pecudum, iſte animarum. Similitudo quidem in *Ioan. 10.*
rebus eſt, ſed tamen magna diuerſitas in dignitate. Vnxit Dauidem in regem ſacerdos Samuel, *Chriſti cũ Dauide collatio.*
B baptizauit noſtrum ſaluatorem Ioannes vt ſacerdos. Similitudo hic rurſum in Actis; ſed in
ſubiectis perſonis ingens diſcrimen. Porro Dauid vnctus in regem, non ſtatim arripuit regnum
ſed ſuſtinuit in longum tempus ſeruire Sauli. Noſter item Seruator Rex genitus ante ſecula,
nec temporarium regnum poſſidens, ſed ante ſecula, rex, ex rege Deo genitus, & ipſe quoque
ſeruire ſuſtinuit. Non enim rapinam arbitratus eſt, ſe æqualem eſſe Deo, ſed ipſe exinaniuit *Phil. 2.*
ſeipſum, ſerui formam accipiens, vt abſolueret quod de eo diſpoſitum erat. Perſequutus eſt
Dauidem Saul, perſequutus eſt Chriſtum Herodes: ſed neque Saul perſequens Dauidi nocuit
nec Herodes perſequens Chriſtum læſit. Inſurrexit aduerſus Dauidem Abſalon ſuus filius, in-
ſurrexit & aduerſus Chriſtum Iudas, & ipſe quoque filius. Diſcipulos enim ſuos ſolebat Chri-
ſtus appellare filios, dicens, Ecce ego & filioli mei, quos dediſti mihi, & rurſus idem alloquens
diſcipulos, eos filios nominat. Locus autem vbi ſublatus eſt Abſalon, manus Abſalon in ho-
diernum diem nuncupatur. En quàm exacte imagines iſtarum rerum inter ſe congruunt: ſi-
quidem locus ille non vocatus eſt pes Abſalonis, ſed manus Abſalonis: neque item caput Ab-
ſalonis. Prior enim fuit capite manus, quæ proditionem exercuit, ſecundum exemplar iſtius
C rei: ac proinde quaſi negocio manu geſto, per vocabulum manus Abſalonis, id quod futu-
rum erat, oblique ſignificauit. Multæque res Dauidis ſimilitudine congruunt cum Saluatore.
Hic igitur Dauid à Samuele oleo ſenſibili vnctus eſt: aliter autem Seruator noſter. Cæterum, *Dauidis res multa*
id qua ratione, aut quomodo factum ſit, audi ex quadrageſimo Pſalmo, Thronus tuus Deus *ſimilitudi-*
in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis, virga regni tui, Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquita- *ne congruunt cũ*
tem: Ideo vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ conſortibus tuis. Ne ex ſimili voca- *Chriſto.*
bulo vnctionis æqualitatem putares in iſtis ſententiis. Siquidem vnctus eſt Dauid, vnctus & *Pſal. 40.*
Chriſtus, ſed ille ab homine vnctus eſt, iſte vero à Patre omnipotente eáque vnctio eſt ineffa-
bilis, & res ipſa incomprehenſibilis, propterea a Pſalmographo nominatum eſt oleum exul-
tationis præ conſortibus. Nam tametſi ſimilitudinis ſunt participes, non tamen habent parem *Dauid vtilitatem du*
& eiuſdem dignitatis vnctionem. Vbique enim ſimilitudinem retinet, & excellentiam rei *plicem ex*
conſeruat. Dauid igitur vnctus à Samuele aliquãdiu manebat priuatus: Saul vero tranſgreſſo Dei *cithara ſua*
præcepto, ſpiritui immundo mancipatus eſt: Dauid autem pſallebat paſtorali cithara, qui quũ *conſequebatur.*
in ſolitudine ageret, nec eſſet cum quibus loqueretur, citharam compinxit, ex cuius concentu
duo imprimis cõſequebãtur, quòd & inde ſolitudinẽ ſuam mitigaret, nec ad diſſolutas cantio- *Pſal. 94.*
D nes delaberetur, ſed Pſalmos caneret, quo & modulationis fructũ perciperet, & pietatẽ adiuua-
ret. Et pſallebat in montibus, Altitudines montiũ Dei omnipotentis. Addebat & illud, Per me- *ibid.*
dium montiũ tranſibunt aquæ & potabunt omnes beſtiæ agri, ſuper eos volatilia cęli nidifica- *Pſal. 5.*
bunt: Pſallebat etiam de hominibus in hæc verba, Omnia ſubiecit infrà pedes eius, oues & bo- *Dauid non immundas*
ues vniuerſas. Pſallebat quoque multifaria miracula Dei. Cęterum quum torqueretur Saul ab *cantiones*
immundo ſpiritu, non defuit qui indicaret Sauli Dauidis in cantando ſolertiam, atque eam ob *ſed hymnos*
occaſionem accerſitus eſt Dauid. Quotienſcunque igitur inuadebat eum ſpiritus immundus, *Domino*
ſumebat Dauid citharam ſuam, eámque pulſabat, hymnos Domino cantitans. verũ ne mihi hic *pſallebat.*
tam reſpectum mentionémque habeas citharę, quàm id quod cithara canebatur, néue verba *citharam*
rapiens ad theatrales voluptates euageris, ſed memor Pſalmorum, Eccleſiæ adhæreas. Dauid *manu pulſans.*
igitur ſumpta in manum cithara, pſallens Deo, ſuffocantem dæmonem propulſabat. O ma-
gnam Pſalmorum virtutem! Spiritus ille immundus ſuffocans alium, ipſe inuiſibiliter ſuffo-
cabatur, & reſpirabat Saul. Nihilo tamen minus Dauidi infeſtus erat ob iſtiuſmodi cauſam.

Allophyli

1. Reg. 17.

Allophyli aliquando inuaſerant gentem Hebræorum, & inter eos quidem Goliath immani corpore, animo ferox, viſu terribilis, ad quadraginta dies conuiciabatur Iſraëli, in ſingulare certamen quemlibet prouocans, indutus vaſto clypeo, haſtámque geſtans, ocreas horrendas, quem qui videbant, aufugiebant, ipſéque adeo Saul in pauore erat. Venit eo Dauid inuiſurus fratres, & manum conſerit nudus cum armato, bellorum imperitus cum belliciſſimo, adoleſcens cum viro. Et omnibus ſe metu contrahentibus, nemineque audente prodire, à Dauide pugnæ conditio ſuſcipitur. Sciens autem id quod res erat, pſallebat, penes Dominum eſſe bellum, & fallacem eſſe equum ad ſalutem, eumque in multitudine virium non ſaluandum: Certum habebat, id eſſe quod pſallebat, geſtabátque maximum genus armorum fidem & galeam ſalutis capiti impoſitam: & arrepta virga & funda, lapidémque circũuibrans, aduerſarium ſubito ictu percuſſit. Percurrimus verba: non enim longius immorari propoſitum fuit. Proſtratus eſt ergo immanis ille Goliath à paruulo, peritus ab imperito & ſimplici: ſumens deinde Dauid illius gladium, caput ipſi præcidit, caputque deportatum eſt in Hieruſalem: gladius autem in cuſtodiam datus eſt Abimelech ſacerdoti, liberatúſque eſt populus ab aduerſario, egreſſæque ſunt fœminæ in occurſum eius choros ductitantes, quum omnes in animo haberent quàm lætiſſime agere, nimirum liberi deiecto hoſte, adeo vt populus vultu quaſi florente renidere videretur, nihilque niſi choreas, harmonias, lætitiáſque ſibi proponeret. Ibi tripudiatrices illæ cecinere, non ad dignitatem reſpectantes, ſed ad merita rerum: percuſſit Dauid per myriades, & Saul per chiliades, nec expreſſerunt, quot eſſent illæ chiliades, aut quot eſſent myriades, quum poſſint chiliades multiplicando redigi in myriades, & myriades reſolui in chiliades: quæ res animum Saulis perculit. O magnam vecordiam, nónne debuit tam recens beneficium reuerentia proſequi? quid inuides victori, ad vnam horam fauſtis vocibus celebrato, ipſe qui ad quadraginta dies latuiſti? Cur ab hoſtibus liberatus, laudibus aſſertoris laude digna patranus, infeſtus es? verum ille ſecum dicebat: Dederunt mihi mille, & Dauidi decem millia. Atque ideo infenſis oculis Dauidem intuebatur, Vide mihi num poſteri eius ſunt, quibus hodie Seruator dextram illam aridam ſanauit: & egreſſi ſunt illi ad concilium capiendum, non vt Dominum glorificarent, ſed quónam modo bene merito inſidias ponerent. Euangelium enim dicit, quòd pleni vecordiæ egreſſi ſint, & diſceptauerint quid Ieſu facerent, poſteri nimirum perſecutoris, poſteri inquam, furioſi illius poſteri inſidiatoris aduerſus hominem bene meritum. Toruis igitur oculis intuebatur Dauidem, obliquis iam inde eum oculis notans. Tales enim ſunt inuidi, tales ſunt hypocritæ: Ideóque ſcriptura tibi dicit. Oculi tui recta videant, nihil obliquum nihil liuidum, aut quòd amorem aut fauorem præ ſe ferat. Aſpice amicum tuum recte, nihil diſſimulanter, nihil virulenter: Sed enim Saul infenſis oculis aſpiciebat Dauidem, conſidera mihi quidnam ſtruatur, videbat illum magni fieri, cupiebat igitur illi dare filiam ſuam in vxorem. Heu mihi qualis tentatio inuidiæ, inſidiatur ei quem in generum accipit, neque filiæ parcendum putat, vt per ſpeciem magnificæ affinitatis, filiæ marito inſidietur, & præmium quærit centum Allophylorum præputia. Credebat enim, ſi eum in bellum coniiceret, centum cum vno congreſſos, facile eum confecturos eſſe, & ita ſe à ſua anxietate liberatum iri: quo loco & inimicus, vere inimicus erat, & Deus vere Deus. Abit Dauid, & vnus centum occidit: Saul autem animaduertens Deum aduerſario ſuo opitulatorem eſſe, ne ita quidem pudore deterritus eſt, manſitque in parandis inſidiis pertinax, atque id non contra inimicum, ſed bene meritum. Ionathámque iratus, quòd amicitiam cum Dauide foueret, interficere conatus eſt. Dauid autem quum videret ſe inſidiis appeti, per triduum ſe in latebras abdit, quidni? qui etiam vim tridui, eiuſque myſterium nouerat fœderibus cum Ionatha initis, victor ille Goliathis ſe in fugam dedit, non de vindicta inimici cogitans, ſed nolens contra eum, quem beneficio affecerat, gladium mouere, ſemélque permittens Deo vindictam, fuga cum ſuis famulis ad Abimelechum ſacerdotem perlatus eſt. Hæc omnia recenſemus ob hiſtoriam Euangelij, & ob verbum illud Chriſti? An non legiſtis, quid fecerit Dauid cùm eſuriret, quomodo venerit in domum Dei, & panes propoſitionis comederit? Venerat autem Dauid ad Abimelechum ſacerdotem cum paucis comitibus: ibi conſternatus Abimelech, Vnde hoc, inquit, vt dux copiarum ſolus iter faciat? & vir clariſſimus tam exiguo comitatu vtatur? Cæterum Dauid nulla mentione inſidiarum habita, rem totam celauit: Pueris, inquit, iniunctum eſt, vt certum in locum conueniant, cui nomen Deo fides. Et hoc mihi annota, etiam apud Dauidem fidem eſſe, ob illum qui ex eo naſciturus erat, illum ipſum inquam, qui dicit, Fiat tibi ſecundum fidẽ tuam imagines.

Goliath à Dauide proſtratus.

Myrias eſt numerus decem milium. Chilias numerus mille continens.

Poſteri Saulis Iudæi.

Inuidi & Hypocritæ Sauli pares.

Dauid ad Abimelech ſacerdotem confugit.

A imagines & ſimilitudines rerum iſthic inſunt. Poſtulat igitur panes Dauid ab Abimelecho, ille autem reſpondit, Non ſunt hic panes, niſi qui conſecrantur in conſpectu domini. Alterius hic denuo legis Moſaicæ mentio facienda eſt, quam ſcripſit de ritibus ſacrificij per ſabbatum: Duodecim panes calidos coctos ponendos eſſe in menſa: Vbi autem calefactio, ibi ignis. Dicant igitur Iudæi, quomodo hic tueantur ſabbatum, vbi & ignes incendere iubentur, & incendunt ſacerdotes? vbi panes calidos & coctos apponunt in menſa? Num ego ſolus tranſgredior ſabbathum? Ecce ſacerdotes panes calidos in ſabbatho coquunt, & circunciſionem in ſabbatho donant. Vbi autem circunciſio, ibi & ferrum: vbi & ferrum, ibi & ſpongiæ, cæteráque quæ eodem ſpectant. vbi panis confectio, ibi & fornaces, ibi & comportatio ſarmentorum, & profuſus opus ab illis peragitur, qui panes conficiunt: Populo igitur Iudæorum vetitum erat, ne in ſabbatho opus facerent: Sacerdotibus autem opus facere in ſabbatho prohibitum non fuit: Quapropter nobis & vniuerſis ſimul permittitur in ſabbatho operari, quum nos omnes ſimus regale ſacerdotium. Olim igitur in ſacerdotibus permittebatur, nobis quoque quoniam ſumus regale ſacerdotium, & gens ſancta, hoc ipſum permiſſum eſt, lege ita ſcribente, vt in die

Panes propoſitionis non habent Iudæi.

Sabbathi diebus operari liceat, cur.

B ſabbathi duodecim panes in menſa ponerentur. Panes igitur illos conſecratos è menſa ſibi in alimoniam poſtulabat Dauid: Abimelech autem reſpondit, Si pueri ſe caſtos à mulieribus ſeruaſſent, id licere. Iam tu mihi qui fidelis es, in decurſu iſtius ſermonis probe cautéque hæc verba intellige & animaduerte quod dicitur, Et caſtimoniam corporis aſſume. Nam ſi Abimelech tunc iſtiuſmodi conditionem denunciauit, quare non & id ipſum à nobis quoque obſeruandum fuerit? Dauid igitur ita accepit, Et panes comedit, & fortaſſe in ſabbatho id egit. *1. Pet. 2.*

Cæterùm quia Iudæi Seruatori exprobrabant, quod diſcipuli ipſius in ſabbatho ſpicas vellerent & comederent: opportuniſſime Chriſtus hanc hiſtoriam in ſabbatho geſtam commemorauit, vt oſtenderet, ſi Dauidi pro ſalute attingere permiſſum fuit, & panes è menſa propoſitionis accipere, nec diſcipulis interdictum fuiſſe ſpicas capere & confrictas comedere, Neque hoc, inquit, legiſtis, quid fecerit Dauid, quum & ipſe eſuriret & ſocij eius? Quomodo intrauerit in domum Dei, & panes propoſitionis comederit? Habes deinde adiunctam hic hiſtoriam de arida manu, quo pacto videlicet Seruator noſter Synagogam intrauerit (Nobis hic celeriter percurrenda hiſtoria, ne per longitudinem faſtidio ſimus auditori) ibique quum vidiſſet, quendam aridam manum habere, Iudæóſque paratos eſſe ad carpendum, dicit ad *Mat. 12.* *Luc. 6.*

C eum cui manus erat arida: Surge & ſta in medio: non enim ad pompam curationis ſurgere & ſtare iuſſit, quum pro certa ratione eidem præceperit: Vide nemini dixeris. Quapropter vbi opportunum eſt, celat miraculum: contra, vbi in ſabbatho miraculum faciendum erat, tunc apertiſſime operatur. Quære in euangeliis, & inuenies me vera dicere. Videbis enim ſabbatho inſigniora miracula facta, quid quæſo? aut quomodo? At ſeculo non eſt auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati. Hoc miraculum nullo alio die, quàm in ſabbato deſignauit: Lutum enim faciens ex ſputo humi deiecto, inunxit oculos eius, & miſit in Siloam, rediit inde & videt. Qui autem antea cæcum, ſed iam videntem intuebantur, ipſi non cernebant: contra, illius pupillæ ſenſibiles adapertæ fuerunt, Iudæorum vero oculi minime patuerunt, quos quum apertos haberent, nihil videbant, quippe qui condemnauerint Dominum, his verbis, Non eſt hic homo ex Deo, quoniam ſabbathum non obſeruat. O quantam veſaniam: nam quale hic opus factum quæſo, vbi ſputum ex labris, lutum inter digitos, atque inde inunctio tenuis, neque id factum inſtrumentis medicis, ſed manu diuina? Quid carpis quòd actum eſt? habes miraculum in ſabbatho. Abiit cæcus, ſed abiit vi- *Ioan. 9.*

Paralyticus per 38. annos ægrotans.

D dens, & in ſabbatho fecit, vt quia in ſabbatho doceret, fide dignus haberetur. Eſt & aliud ſabbati miraculum: Hieroſolymis erat probatica piſcina, & nunc quoque eſt, quæ habebat quinque porticus: verum nunc ædes circumiectæ in ruinis iacent. Paralyticus ibi decumbebat, per octo & triginta annos ægrotans. Diuturnus ideo hic morbus fuit, vt Iudæi inde conuincerentur: ſi enim breuis illa ægrotatio fuiſſet, latuiſſet vis miraculi, nunc multi anni hunc morbum conteſtatum reddunt, vt vel ita videntes viſum reciperent, Hic Seruator noſter quum eo veniſſet, ac præteriret, dicit ægroto: Vis ſanus fieri? & reliqua. Atque ita ille ſurgens tollit grabatum ſuum & obambulat, erat autem ſabbathum. At Iudæi non viderunt miraculum factum in ſabbatho, ſed eum qui grabatum ſuum baiulabat. Quum hæc ſecum cogitare debuiſſent, quales quæſo medici aduenerunt? Nemo eum antea ſanauit, iacebat miſellus, inops, nec vllum quidam habens qui ipſum in piſcinam deiiceret. Talis iſte miraculorum patrator rerúmque etiam magis admirandarum author, vtpote qui tantam vim paralytico dederit, vt non ſolum aſſurrexerit: ſed & lectulum portarit ſuum. Verum

Verum cæcates malitia. Condemnant iſtum à morbo ereptum, & dicunt ei, Non eſt tibi fas A
in ſabbato geſtare grabatum. Reſpondit autem ille: Qui me ſanum fecit, mihi hoc iniunxit,
dei opus eſt quod factum eſt: inconſueta res eſt, per triginta annos paralyticum ſanitati re-
ſtitui, ex eius ore audiui hoc præceptum, Tolle grabatum tuum: corpus illi obediuit, & ſa-
num factum eſt: ego illi ingratus ero, ſi non geſtauero lectulum. Rurſus Iudæi ſciſcitationes
faciunt, non vt modum ſanandi cognoſcerent quo eum adorarent, ſed vt inſidias circumpo-
nerent. Iam illud tertium eſt, quod recitatum eſt. Ingreſſus eſt Seruator in Synagogam, ma-
Sinagoga. lorum ſcilicet Synagogam. Quid enim deterius, quàm beneficia accipere, & inſidiari? In
hac Sinagoga Iudæorum homo quidam erat, cui manus arida fuit. Vnus erat arida manu: cæ-
Mat. 12. teri autem qui aderant, arida mẽte, nec eum, qui tum præſens erat, contuebantur, neque ex
miraculo actorem miraculi ſuſpiciebant. Cæterum Seruator antequam hoc corpus perfice-
ret, voluit prius per verba eorum mentes excolere, Cognitam enim habens eorum prauita-
tem animi, & amarulentam illam voraginem pectoris: primum eos demulcet verbis, & ſyl-
ueſtrem idolam pectoris manſuefacere ſtudet, & dicit illis, Licitúmne eſt in ſabbato bene-
facere, an malefacere? animam ſeruare, an perdere? & nequaquam ita verba formauit: li- B
cetne operari? Alioqui ſtatim reſpondiſſent, contra legem dicis. Nunc autem id loquutus
eſt, quod lex ipſa voluit. Qui enim legem tulit, hoc adiunxit, operandum non eſſe, niſi quum
pro ſeruanda anima hoc faciat: mox enim vbi in ſabbato ceciderit animal in foueam, licitum
eſt Iudæis extrahere inde, non hominem ſolum, ſed & bouem, & aſinũ, atque ita ſalutaria lex
conceſſit. Maxime quum etiam Iudæi in ſabbato veſcerentur. Quòd ſi quis nunc eos percun-
ctetur, non quod negationibus iactatur, ſed quod in confeſſo eſt, fáſne eſt benefacerẽ? nega-
uerint fas eſſe, vt qui non ſint bonæ voluntatis: bonus enim ex bono theſauro profert bona: Iu-
dæi contra, quia mali erant, ad bona facienda cõſentire nequeunt, neque admittunt bona eſſe
facienda, ſed tamen mala facienda eſſe, non confitentur: improba enim iſtiuſmodi oratio fuiſ-
ſet, ſed in ſilentio perſiſtunt. At quum nugandum eſt, magnas nugas dicunt: quum calum-
niandum altiſſime vociferantur, Tolle, tolle, homo iſte hæc & alia deſignauit: quum autem
Mar. 3. quæritur, benéne an male facere liceat, ſilent: dominus autem mœrens animo, ob cæcitatẽ cor-
dium illorum, dixit homini, qui vident, videant: qui obaudiunt, agant quod velint: & qui ſunt
duri corde, lapideſcant. verum interim molleſcat dextera tua, ſurge noli amplius mendicare. C
Nam quod iuſſerit illum ſurgere indicium eſt, eum prius ſediſſe: qui enim aridam manum ha
bebat, quorſum ſedebat, niſi vt plane mendicaret? Non do tibi nummos, ne abſumas, ſed ſa-
nitatem tibi dono nunquam abſumendam. Neque per occaſionem aridæ manus mendica,
ſed illam recuperans ſanam & viuam, iam deinceps operare, extendáſque & ipſe manum tuã
pauperi ſurge & conſiſte in medio, ſis pro theatro ſpectantibus, in te certamen de ſabbato agi-
Manum tur, conſiſte in medio vt & illi qui claudicant poplitibus, conſiſtant, ſi modo videant. Conſiſte
aridam in medio & loquere ad Iudæos hæc prædicta verba: Licitúmne eſt id facere, an non? Tum di-
non tetigit xit illi Ieſus, Extende manum tuam: nam ego te non tango, ne habeant Iudæi quod calum-
Chriſtus. nientur, ne attingere illis idem ſit, quod operari, verbo tantummodo ago. Non enim prohibi-
tum eſt à Deo, ne quis in ſabbato loquatur. Quod ſi autem Verbum opus efficiat, admiratio-
Act. 9. ni ſit, ille, qui hoc verbum dixit extende manum tuam. Vide iam mihi diſcrimen facti. Petrus
in Specioſa porta paralyticum ſeruans, apprehenſa eius dextra, illum erexit. Dominus con-
tra, tantum iubet, Extende manum tuam, tibi do vim & efficaciam ſanitatis, & verbis iuben-
do hanc poteſtatem tibi inſero, Extende manum tuam, Sic ille dixit, ſic iſte fecit, & reſtituta
eſt ipſa manus. Cæterũ ariditas mentis, in Iudæis ſanata non fuit: Siquidem egreſſi (vt modo D
Manum recitatum eſt) conſilia conferebant, quid Ieſu facerent. Deliberas, quid facias? Adora vt deum
aridam ha- adora Miraculorum authorem, adora hominem, ea quæ ſupra homines ſunt, operantem. Nõ
bet quis? appoſuit amplaſtra, non fomentis quibuſdã brachium molliuit, non infinita genera remedio-
rũ contulit, quum interim ille in medio conſiſteret. omnes videbant quod agebatur: non enim
in abdito erat quod faciebat. Ne quis diceret, herbam adhibuit. ſurge, & conſiſte in medio, vt
prorſus non habeant, quo veritatem rei calumnientur. Ecce tibi liberum à ſycophãtia domini
factum: illi tamen egreſſi deliberabant, quid de Ieſu facerent, vt etiam hic, & in hac ipſa hora.
Eſt enim qui manum aridam habet, vt qui eam pauperi non extendat ad eleemoſynam: iſte,
tametſi ſanũ ſit corpus, mentem aridã habet. Audi ergo & tu quiſquis ex hac ipſa hora, ſalutaria
iſta verba, extẽde manum ab hodierna die, & incipe eleémoſynam in pauperes facere. Sed ali-
ter iſtud tractari poteſt. Multi ſunt incurij in ſuis precibus, & per vniuerſum diẽ negocioſi ſunt
circa operationes humanas, & contemnunt opera ſacra orationum. Ad iſtum dicat Seruator,

A Extende manum tuam, quemadmodum Apoſtolus dicit, Volo precari viros in omni loco,
eleuantes ſanctas manus. Cæterum quia & ſermo noſter ſatis proceſſit, ſurgentes & nos ipſi
extendamus manus, & non ſolum in die ſed & per noctem. In nocte extendite manus veſtras
in ſancta, & benedicite Domino, & exporrigamus manus ſanctas, ablutas illas ipſas inter in- *Pſal.133.*
nocentes, vt inuocato rerum omnium Deo, ipſius per Chriſtum Dominum noſtrum auxi-
lio perfruamur, per quem Deo gloria, ſimul cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper & in ſecu-
la ſeculorum, Amen.

DECLARATIO LEVITICI DE DIVERSA EIVSDEM REI NOMENCLATVRA: QVOD SCILICET CHRI-*ſtus ſit verus Deus & verus homo in vnitate, Contra Samoſatenſes.*

ET dixit Moſes ad Aaronem, Accede ad altare, & fac holocauſtum pro
peccato tuo, & expiationem pro te & domo tua, & fac litationem pro iis,
B ita vti Dominus præcepit Moſi. En tibi in iſto loco licet vnus ſit Moſes, ta- *Leuit.9*
men veluti de altero quopiam Moſe, non quaſi de ſeipſo loquitur Moſes,
quum ait de ſe, Quemadmodum Moſi præcepit Dominus. Eadem ra-
tio in verbo Dei quum ait beatus Petrus, miſſum eſſe filiis Iſraël per Ieſum
Chriſtum: Siquidem non illic aliud verbum, aliud Chriſtum eſſe intel-
ligi debet, ſed vnum & eundem, idque per vnitionem humanitatis & incarnationis cum
deitate. Nam etſi vtrunque diuerſæ ſit naturæ tamen non ita intelligendum, quaſi verbum
à Chriſto ſit diuiſum, & ſeparatum, quum D. Ioannes dicat, Verbum caro factum eſt &
habitauit in nobis. Quod igitur recte & probe dictum eſt à Petro quum male & peruerſe in- *Ioan.1.*
telligant Samoſatenſes, in veritate non ſteterunt: Chriſtus enim id eſſe quod ex ambobus
conſtat in ſacra ſcriptura intelligitur, vt quum dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. *Samoſaten-*
Quapropter quum dicit Petrus, Verbum per Ieſum Chriſtum filiis Iſraëlis eſſe miſſum, hoc *ſes.*
indicare voluit, Verbum incarnatum filiis Iſraël manifeſtatum eſſe, vt concentus eſſet cum *Act. 10.*
hoc dicto, Verbum caro factum eſt. Quod ſi aliam inde mentem capiunt, & Verbum quem-
admodum eſt, Deum agnoſcunt, ſed tamen illud ab eo quem aſſumpſit, & cui coadunitus *Ioan.1.*
C eſt homine, diſiungunt, ipſi ſibi in ſua iſta ſententia contraria dicunt. Quem enim hic ſe-
parantes à diuina incarnatione Deum eſſe ſentiunt, eundem eleuant, quum audiunt eum car *Ioan.11.*
nem eſſe factum, & quæ Ethnicorum ſunt, ſapiunt, nimirum vt & illi, qui ſapiunt incarna-
tionem eſſe mutationem verbi in carnem: Sed hoc ita non eſt, abſit. Quemadmodum enim
hic ineffabilem vnitionem Ioannes prædicat, morte deuorata mutata ab illa vita, quæ ipſiſſi- *Simile.*
ma vita eſt, prout ad Martham loquitur, Ego, inquiens, ſum vita, ita quoque quum dicit
beatus Petrus, per Ieſum Chriſtum miſſum eſſe Verbum, diuinam coadunitionem ſignificat.
Sicuti enim quum quis audit, verbum carnem factum eſſe, non ex eo dicto colligit, ver-
bum vlterius non ſubſiſtere, quod abſurdum eſt, quemadmodum ſuperius dictum fuit: ita *Luc.1.*
quoque qui verbum audit, coaptatum eſſe carni, diuinum vnum & ſimplex myſteriom in-
telligat. Manifeſtius autem & indubitatius colloquium inter Mariam & Archangelum, ha- *Concluſio.*
bitum vnitionem Dei & hominis declarauerit. Ait enim Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,
& virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideóque quod natum erit ſanctum, vocabitur Filius Dei. *Mat. 28.*
Stultè igitur Samoſatenſes verbum ſeparant, quod conſtat coniunctum eſſe cum homine ex
D Maria genito. Non igitur verbum ab eo homine miſſum eſt, ſed alios ipſe ſuo nomine emi-
ſit, quum inquit, Ite, & docete omnes gentes. Mos autem eſt ſacræ ſcripturæ, incurioſe & *Verbum*
ſimpliciter dictiones efferre: ita enim & in Numeris inuenias. Dixit enim, inquit Moſes Ra- *Dei, ſapien-*
gueli Madianitæ ſocero Moſis. Non hic alius eſt Moſes qui loquitur, & alius eſt Moſes Ra- *tia & vir-*
guelis gener, ſed idem vtrobique Moſes. Si igitur & verbum Dei, & ſapientia & virtus, iti- *tus.*
dem & dextera, & brachium, & c. eius generis appellatur, & quod nobis humaniter coa- *Ioan.1.*
dunitus noſtram initiatam naturam ſibi circumamictam induerit, & huic attemperatus fue-
rit: Quid? an non merito eiuſmodi nomina ſortiatur? Nam quod Ioannes dixit, In princi-
pio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum fa-
cta ſunt, & ſine ipſo nihil, Pſalma verbi Dei, etiam hominem eſſe manifeſto declarat. Si
igitur ille hunc corruptum & in ſe ſuſceptum renouat ac inſtaurat ſolida ſua incarnatione ad
perdurationem indeſinentiæ, atque ea de cauſa vnitus eſt, vt eum ad diuiniorem reduce-
ret ſortem, qui fieri poteſt vt ab homine illo ex Maria verbum ipſum Apoſtolique cæteri

miſſi ſint: quod ſi ſit, quid obſtat, quo minus Prophetis à ſe miſſis, ipſe Apoſtolorum domi- A
Chriſtus nus ab Apoſtolo coadnumeretur? At qua ratione poſſit Chriſtus vocari Chriſtus, ſi nudus
cur ita ap- homo ſit, contrà idem ille ſi verbo coadunitus ſit, merito nominatur Chriſtus & Dei Filius,
pelletur. iam olim Propheta paternam in eo ſubſtantiã his verbis proteſtante, Et emittã Filium meum
Mat.3. Chriſtum: & in Iordane: Hic eſt Filius meus dilectus. Expleto igitur promiſſo ſuo, merito
hunc eſſe oſtendit, quem promiſerat ſe eſſe miſſurum. Vtrunque igitur intelligimus Chri-
Chriſtus eſt verbum ſtum, verbum ſcilicet, quod Deus eſt, vnitum cum homine ex Maria, & in Maria: In hu-
Dei carne ius enim vtero, verbum ſibi domicilium formauit, quemadmodum ab initio Adamum è
ex Maria terra, niſi quòd diuiniori modo formauit, de quo etiam Salomon expreſſis verbis loquitur,
& in Ma- qui nouerat verbum etiam ſapientiam appellari, Sapientia ædificauit ſibi domum: quod
ria indutũ Apoſtolus interpretans dicit, cuius domus nos ſumus, idémque alibi templum vocat: quip-
Prou.9. pe quum congruum ſit Deo, in templo habitare, cuius imaginem olim ex lapidibus per Sa-
1.Cor.3. lomonem conſtructam eſſe voluit. Quapropter veritate apparente deſiit illa imaginaria Sa-
2.Cor.6. lomonis domus. Volens enim ille ingratis Iudæis oſtendere imaginem veram, & id verum
ſui domicilium eſſe, in quo eum habitare credimus, non pronunciauit ſe id deſtruere velle, B
verum quum ſciret, quid aduerſum ſe auſuri eſſent Iudæi, hæc verba loquitur, Soluite
templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, liquido præ ſe ferens ea quæ ab hominibus
Ioan.2. aguntur, ex ſe habere vitium ſuæ diſſolutionis. Niſi enim Dominus ædificauerit domum,
Pſal.126. & cuſtodierit ciuitatem, in vanum laborant qui eam ædificauerint, fruſtráque vigilauerint
qui cuſtodierint eam. Iudæorum igitur templum diſſolutum eſt, quippe quod imago fue-
rat: domus autem Eccleſiæ firmiter collocata eſt: fundata enim eſt ſupra petram, & portæ
inferorum non valebunt aduerſus eam. Illorum ſiquidem erat vt dicerent. Tu homo quum
Samoſaten- ſis, temetipſum Deum facis. Horum diſcipulus Samoſatenſis eſt, vnde merito, cum illis
ſis Iudæorũ eadem verba prædicat. Sed nos non ita de Chriſto didicimus, ſi modo eum audiuimus, ab
diſcipulus. eo inſtituti ſumus, deponentes veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſ-
centiam ſeductionis & eius loco reſumentes nouum hominem ſecundum Deum creatum
in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtus igitur vtrunque ſimul pie intelligitur. Quòd ſi ſub-
inde corpus Chriſtum ſcriptura vocat, vt quum ait Petrus in docendo Cornelio, Ieſum à
Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu ſancto, idémque rurſus ad Iudæos Ieſum à Nazareth, vi-
rum exhibitum vobis declaratúmque à Deo. Itidem & Paulus ad Athenienſes, in viro quem C
Miſſio, de- definiuit, fidem omnibus faciens quum eum à morte excitaſſet. Miſſionem autem & decla-
claratio, rationem idem eſſe cum vnctione frequenter inuenimus, ex qua re volenti licitum eſt co-
& vnctio Chriſti idẽ. gnoſcere, non eſſe in ſanctorum ſcriptis diſcordiam, ſed illos diuerſimode vnitionem verbi
Dei cum homine ex Maria appellitare, nunc vnctionem, nunc miſſionem, interdum & de-
clarationem. Quod igitur à beato Petro dictum eſt, rectam quidem & integram deitatem
vnigeniti ſignificat, non autem conſiſtentiam verbi Dei à Filio Mariæ diſiungit, abſit. Quo-
Ioan.10. modo enim Petrus hæc dicere potuiſſet, qui ſæpe ex eo audierat: Ego & pater vnum ſumus:
Ioan.14. & qui videt me, videt & patrem meum: & qui eum poſt reſurrectionem occluſis foribus in-
troeuntem ad cœtum omnium Apoſtolorum conſpexerat, & ſi quid erat difficile creditu,
Ioan.24. his verbis diſſoluentem cognouerat, Palpate me & videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa
non habet, ſicuti me habere videtis, & non dixit, hunc aut illum hominem quem aſſump-
Concluſio. ſi, ſed me palpate? Quapropter nullam veniam nanciſci poterit Samoſatenſis, quum de vni-
tione Dei tot argumentis confutetur, doceatúrque ab ipſo Deo verbo omnes interrogante,
Quod Chri- num haberent quod comederent, & eius rei certitudinem demonſtrante, eo ipſo quòd co- D
ſtus ſit ve- mederet, ſuique contrectationem permitteret, quod & ipſum factum eſt. Prorſus enim qui
rus Deus cibum dedit, aut qui dederunt, attigerunt illius manus. Dederunt enim ei, inquit Euangeli-
& homo ſta, piſcis aſſati partem, & fauum mellis, & comedens coram omnibus, ſuménſque reli-
perfectus. quias reddidit illis. Vide mihi igitur, an non vt Thomæ, ita alia ratione rei certitudinem om-
Luc.24 nibus palpando exhibeat? Quòd ſi per cicatrices certior eſſe cupis, à Thoma id diſce, Admo-
ue, inquit, manum tuam, & mitte in latus meum, & admoue digitos tuos, & vide te ma-
Ioan.20. nus meas. De ſuo latere, de ſuis manibus locutus eſt Deus Dei verbum, ſéque pariter & inte-
grum hominem, & integrum deum oſtendit, quum nunc palpatione ſenſum ſui corporis ſan-
ctis, quatenus intelligi datur, præberet, nunc alia ratione rei certitudinem doceret, eo quòd
per occluſas fores corpore penetraret. Hæc quidem fidelibus ad confirmationem, infidelibus
ad correctionem mediocriter ſint dicta. Corrigatur igitur & Paulus Samoſatenſis auditor fa-
ctus diuinæ vocis, dicentis, Meum eſt corpus quod palpatui offerebam, & non alium Chri-
ſtum

A ſtum præter me verbum, ſed illud mecum, & me cum illo coadunitum. Nam vnctio ſiue vnguentum ego ipſe ſum: homo autem is eſt qui à me vnctus eſt. Non igitur abſque me homo ille Chriſtus vnquam nominari meruiſſet, ſed quia mecum eſt, & ego in illo, ideo nomen Chriſti, hoc eſt vncti, meretur. Miſſionẽ igitur verbi, ſignificare eius cũ Ieſu ex Maria genito coadunitionem, ipſa interpretatio Saluatoris oſtendit, idem quoque illud dictum ſignificat. Pater qui me miſit, &c, A memetipſo non veni, ſed pater meus miſit me. Vnitionem enim cum homine, per quam poſſibile erat inuiſibilem dei naturam ex viſibili hominibus innoteſcere, miſſionem nominauit. Non enim locum deus mutat noſtro more, qui locis ob paruitatem noſtræ conditionis includimur: qui enim, quum cælum & terram adimpleat? ſed aduentus eius corporis in cauſa fuit, vt hoc ſancti miſſionem vocarent. Quare ſi ipſe deus verbum Chriſtus eſt ob coniunctionem, ergo & homo ex Maria genitus, ipſe quoque deus eſt ob coniunctionem, neque eſt alter abſque altero Chriſtus, ſed vnus & idem. Qui ante ſecula ex patre idem extremis temporibus ex virgine inuiſibilis antea etiam ſanctis & cæleſtibus virtutibus nunc autem viſibilis per hominem viſibilem cui adunitus eſt: viſibilis, inquam, non viſibili B deitate, ſed diuinitatis per humanum corpus operatione, qui totum hominem, eò quòd proprium illum ſibi fecerit, renouauit: illi reuerentia & adoratio, vt antea ita & nunc in ſecula ſeculorum. Amen.

Miſsio chriſti quomodo intelligenda.

Ioan. 5.

Miſsio Chriſti nihil aliud eſt quā vnitio dei cū homine.

Nota.

TERTII TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS A
ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TOMVS QVARTVS.

DE PLVRIMIS ET NECESSARIIS
QVÆSTIONIBVS QVÆ IN DIVINIS SCRIPTVRIS APVD MVLTOS IN DVBIO SVNT, ET
tamen à quouis Chriſtiano teneri debent, ad Antiochum principem, Libellus.

VALENTINO AMPELANDRO INTERPRETE,
QVÆSTIO I.

Angelorũ creatio. VNde declarari poteſt, quòd creati ſint Angeli? Nam in libro Geneſeos B
id non memoratur. RESPONSIO.

Cùm noſſet Deus eſſe Iudæos ad idola, & multorum deorum cultum propenſos, eius rei gratia abſcondit in Geneſi hanc rationem de Angelis, ne & illos Deos facerent, qui vitulum & alia quædam deificauerant, quaſi dij eſſent. Quòd vero creati ſint angeli, audi Dauidem Prophetam dicentem: *Pſal.148.* Laudate eum omnes angeli eius: Laudate eum omnes virtutes eius: Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mãdauit, & creata ſunt.

Angelorũ numerus. Quæſtio II. Quantum igitur angelorum numerus, hominum multitudinem ſuperat?

Reſponſio. Alij quidem aſſerunt, quod nonaginta nouẽ partibus diſtributi ſint, iuxta parabolã decem drachmarum: *Luc.15.* Alij verò æqualem angelorum & hominum eſſe numerũ affirmant, in teſtimoniũ adducentes illud: *Deut.32.* conſtituit gentiũ terminos iuxta numerũ angelorũ dei.

Angelorũ & dæmonum eſſentia differentia. Quæſtio III. Quid inter ſe differunt angelorum eſſentia, & eſſentia dæmonum?

Reſponſio. Eſſentia non differt, ſed voluntas diuerſa eſt, ſicut boni & mali hominis ani- C
mus inter ſe differt.

Quæſtio IIII. Quot ſunt ordines, & quot ſunt angelorum eſſentiæ?

Reſponſio. Vna & eadem eſt eſſentia, ſicut etiam vna tantùm eſt eſſentia hominum. *Angelorũ ordines & eſſentia.* Ordines vero, ſicut multum valens in Theologia Dionyſius inquit, ſunt nouem: Angeli, Archangeli, Principatus, poteſtates, Virtutes, dominationes: Sex alis alata Seraphim, multis oculis ornata Cherubin, & Throni.

Cæli quot nam ſint. Gen.1. 2.Cor.12. Pſal.148. Quæſtio V. Quot ſunt cæli?

Reſponſio. In dubio eſt apud multos hæc quæſtio. Nam liber Geneſeos duos cælos commemorat. Diuus autem Paulus etiam tertium cælum ſeſe vidiſſe dicit. Et Dauid propheta de quarto cælo loquitur: Laudate eum cæli cælorum. Sciendum verò, quod quemadmodum natura hominum vna, & vnus homo dicitur, multi item ſunt homines: Sic etiam cælorum natura vna, & vnum cælum dicitur in diuina ſcriptura, & cæli multi.

Quæſtio VI. Quando, & quam ob cauſam ex cælo diabolus decidit? Fabulantur enim quidam, quòd deciderit eo quòd Adamum adorare voluerit. *Diabolus cur ex cælo deiectus.*

Reſponſio. Hominum ſtultorum commenta ſunt hæc. Diabolus enim, antequam D
creatus eſſet Adam, cecidit. Conſtat vero cecidiſſe eum propter ſuperbiam ſuam, vt inquit *Diabolus ſuperbia cecidit.* Eſaias propheta: *Eſa.14.* Cogitauit apud ſemetipſum, ſupra nubes locabo ſolium meum, & altiſſimo ſimilis ero.

Diabolus & homines cur inter ſe belligerare permiſſi. Quæſtio VII. Cuius rei gratia permiſit deus, vt bellum eſſet inter genus humanum, & inter diabolum?

Reſponſio. Vt ij qui Deum diligunt, manifeſti fierent: & vt ij qui deliciis dediti ſunt, redarguerentur. Vbi namque nullus eſt aduerſarius, non manifeſtantur dextri Regis milites. Ergo diabolus victoriæ cauſa eſt, & hoc quoque pacto cognoſcitur ab iis qui diligunt deum.

Quæſtio VIII. Cùm ex cælo diabolus prolapſus ſit, quomodo ſcriptum eſt in libro *1.Cor.11. Iob.1.* Iob, quod ingreſſi ſint angeli dei, vt ſtarẽt in conſpectu domini, & diabolus in medio eorum?

Reſponſio. Non dicit ſcriptura, quod in cælis diabolus venerit in medium angelorum. Manifeſtum igitur eſt, quod in terra. Etenim vbicunque ſunt angeli, aſtant Deo. Verùm

A ſciendum eſt, quod per ſanctum aliquem angelum diabolo deus eſt loquutus, quemadmodum etiam reges per hominem aliquem intermedium, ſuum alloquuntur aduerſarium.

Diabolo per angelum loquutus eſt Deus.

Quæſtio IX. Vnde poteſt declarari, quod tempore mortis non vnà cum copore moriatur anima quoque? Sic enim quidam opinantur.

Reſponſio. Verbum Chriſti & Dei noſtri, clariſſimè nos docet, quod corpus noſtrum mortale, & quòd immortalis ſit anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: Ne metuatis ab iſtis qui occidunt corpus, animam vero non poſſunt occidere. Vnde conſtat quod anima hominis immortalis ſit, & à Deo exiſtat.

Anima an moriantur cum corpore.
Mat. 10.
Luc. 12.

Quæſtio X. Certus quidem eſt iſte ſermo, & quem omnibus modis recipiamus, ſed quónam modo anima recedit à corpore?

Reſponſio. Ex quatuor elementis credimus humanum corpus conſtitutum eſſe, ex ſanguine videlicet, phlegmate, humore & cholera. Vtpote ex calido, frigido, humido & ſicco: id eſt, ex igne & aqua, aëre & terra. Nam ſanguis quidem, quia calet, ex aëre eſt vtique. Atra vero bilis, quia ſicca eſt, conſtat quod ſit ex terra. In elementis iſtis quatuor, velut intra parie-

B tes, in domicilio corporis, inſtar columbæ cuiuſdam concluſa eſt anima. In mortis igitur puncto recedentibus à ſe inuicem quatuor elementis, diſſoluuntur (vt ita dicam) quatuor parietes domicilij, & diſcedit quæ intus concluſa fuit, columba, videlicet anima. Ac primùm quidem, calidum & vitale recedit elementum, vnde mortua relinquuntur corpora. Nam choleram quidem, phlegma, & humorem etiam poſt mortem retinēt; ſanguinem vero nō habent.

Anima qualiter receſsus.
Homo & eius humores ex quibus elementis conſtentur.
Anima in corpore eſt inſtar columba concluſa.

Quæſtio XI. Animæ quæ nos præuenientes, decedunt, inuiſuntne hanc vitam rurſus, vel non?

Reſponſio. Nequaquam. Audi Dauid Prophetam de hominibus defunctis dicentem: Homo ſicut gramen dies eius, veluti flos agri, ſic efflorebit. Quoniam ſpiritus pertranſiuit per eum, & non erit amplius, & locum eius non amplius agnoſcent. De animabus vero ſanctorum non eſt dubitandum: nam & poſt mortem, & in iudicij die cognoſcent omnia.

Anima defunctorum inuiſant ne hāc vitam rurſus.
Pſal. 102.
Sanctorum animæ in cælo omnia norunt.

Quæſtio XII. Quomodo videntur aliquoties Prophetæ vidiſſe Deum?

Reſponſio. Poſt omnes prophetas, & poſt apparitionem & aduentum Chriſti, Ioannes Theologus inquit, deum nemo vidit vnquam. Et vt confirmaret, tanquam terribile ac

C peregrinum verbum, ſubiunxit: Vnigenitus ille filius, qui eſt in ſinu patris, hic enarrauit. Vnde & Apoſtolus Paulus de Deo loquitur, dicens: Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt. Quamobrem nudam dei eſſentiam nullibi vidit vllus, pro humana vero infirmitate, deus aſſumpta forma ſua maieſtate longè infirmiori Prophetis apparuit. Et in ſumma, ille qui erat incorporeus, ſicut homo ſæpius ipſis apparuit incarnatus. Vnde manifeſto conſtat, quod non eſſentiam, ſed gloriam dei viderint, quemadmodum & de angelis & de nudis animabus ſentiendum eſt. Sola vero ſancta deipara virgo nudam eſſentiam Gabrielis archāgeli, vt eſt, contemplata eſt.

De nos fuerit ne viſus à prophetis.
Eſſentia Dei à nullo videri poteſt in hac vita.
Gloriam dei non eſſentiam viderunt propheta.

Quæſtio XIII. Nunquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit deus, animam alicuius eorum qui è viuis deceſſerunt, ad nos redire, & enarrare qualiſnam rerum apud inferos ſtatus, & qualis ibi ſit neceſſitas?

Reſponſio. Multi apud nos inde errores orirentur. Multi enim dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuorum figuris transformari potuiſſent, ac dicere à mortuis ſeſe reſurrexiſſe, atque inde multas reſementitas, & falſa dogmata de iis quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.

Mortui cur non concedatur ad nos redire.
Hominum formas induunt dæmones.

D Quæſtio XIIII. Quæ cauſa quod adoramus ad mundi plagam Orientalem, & quare hoc faciunt Iudæi verſus Auſtrum?

Reſponſio. Non vnum & par de his poteſt dari reſponſum. Iudæis enim quibuſdam reſpondendum, & quibuſdam ex Græcis exponendum negotium, denique Chriſtianis etiam quæ cauſam hanc concernunt, declaranda veniunt. Atqui Iudæis quidem reſpōdemus, quod eam ob cauſam qui fideles ſumus adoramus ad Oriētem, quod ſpiritus ſanctus per Dauidem prophetam præcepit qui dicit: Adoremus ad locum vbi ſtetêre pedes domini. Quod ſi Iudæus obiiciat: Vbinam ſtetere domini pedes? Zacharias propheta docet: Cùm, inquit, in Oriente pedes domini ſtabunt, in monte Oliuarum è regione Hieruſalem. Vnde & Iudæi qui ſunt Hieroſolymis adorantes, verſus Orientalem mundi plagam adorant, ad montem videlicet Oliuarum. Et hoc quidem breuiter Iudæis reſponſum eſto. Quod ad Græcos reſpondemus quod non ideo adoramus ad Orientem, quod in ea parte mundi deus aliquo modo circunſcriptus habitet, ſed quia Deus lux eſt vera dicitúrque; eam ob cauſam ad creatum iſtud lu-

Adoratio cur fiat ad oriētē verſus.
Pſal. 131.
Zach. 14.

men conuerſi non illud quod creatum eſt lumen, ſed eius luminis creatorem adoramus, & A ex elemento omnium ſplendidiſſimo, omnium elementorum ſplendidiſſimum creatorem deum veneramur. Audiant verò fideles & diſcant, quòd ſancti Apoſtoli Chriſtianorum Eccleſias ideo iuſſerunt Orientem verſus ſuas fundere preces, vt ad Paradiſum, vnde cecideramus, reſpicientes, ſuppliciter à Deo petamus & à noſtro domino, vt in antiquam nos patriam & locum vnde cecidimus, reſtituere velit.

Paradiſus.

Aſinus ſit ne ideo veneratione dignus quod chriſtus inſederit.

Quæſtio XV. Num igitur quia Chriſtus vectus eſt inſidens aſino, aſinos honorificè venerari debemus?

Reſponſio Non per aſinum Chriſtus diabolum deuicit & dæmones, neque in eo ſalutem operatus eſt, ſed in cruce. Vnde aſinum quidem ſi videant dæmones, non horrent, neque metuunt: videntes verò crucem, terrentur, fugiunt, & euaneſcunt.

Dæmones crucem fugiunt.

Quæſtio XVI. Quare credentes omnes ad Crucis imaginem cruces facimus, lanceæ verò ſanctę, aut arundinis, aut ſpongię figuras nullas conficimus, cum tamen hęc tam ſint ſancta quàm ipſa crux?

Lancea. Arundo. Spõgia. Crucis typum non duos lignũ veneramur

Reſponſio. Figuram quidem crucis ex duobus lignis compingentes conficimus, vt ſi quis B infidelium id in nobis reprehendat, quod veneremur lignum, poſſimus duobus inter ſe diſiunctis lignis, & crucis dirempta forma, ea tanquam inutilia ligna reputare, & infideli perſuadere, quòd non colamus lignum, ſed quod Crucis typum veneremur: in lancea vero aut ſpongia, vel arundine, ne facere hoc nec oſtendere poſſumus.

Chriſtus cur 25. Martij conceptus.

Quæſtio XVII. Quare viceſimo quinto die menſis Martij in vtero virginis clauſus, habitare cœpit Chriſtus & deus noſter, veniens in terram?

Reſponſio. Quia eodem die in mundi principio deus creauit Adam. Hinc eſt quod in hoc ipſo menſe omnes arbores & herbæ, animalia item ad proferendum fructum, & ad liberos procreandos commouentur, tanquam à deo hoc tempore creata ſint.

Adam 25. Martij creatus.

Quæſtio XVIII. Nullo hominum adhuc dum mortuo, à quónam Cain mortem didicit, vt ſuum interimeret fratrem?

Cain à quonam ſuum fratrem occidere didicerit.

Reſponſio. Diabolus ipſum edocuit hoc, & ſubmonſtrauit quónam modo fratrem ſuum occideret.

Quæſtio XIX. Quinam erant filij dei, qui filias hominum viderunt ac duxerunt eas C ſibi vxores?

Filij Dei.

Reſponſio. Erant iſti filij Seth. Nam incorporea natura dei corpora nec amat, neque mulieribus commiſcetur.

Deus cur ei tius in Rubo quam alibi Moſi apparuerit.

Quæſtio XX. Quare in Rubo deus conſpectus eſt Moſi, & non in aliqua planta alia?

Reſponſio. Reſpondent quidam, id ideo factum, ne Iudæi ex lignis eius idolum ſibi facere poſſent. Alij vero rationem hanc afferunt, quod futurum eſſet, vt Chriſtus germinaret ex noſtra ſpinoſa natura. Et eius rei gratia, in Rubo apparuit Moſi.

Lex cur in caligine data

Quæſtio XXI. Quare legem in caligine dedit Deus?

Reſponſio. Quia in ea obſcurè inſertum latebat myſteriũ diſpenſationis Chriſti dei noſtri.

Tabulæ legis cum primum cõfractæ.

Quæſtio XXII. Quare duæ tabulæ legis primùm confractæ ſunt?

Reſponſio. Vt ſignificaret deus prioris legis tranſgreſſionem.

Quæſtio XXIII. Cùm deus ſit incorporeus & ſine forma, qualia eius poſteriora vidit Moſes?

Dei poſteriora quæ.

Reſponſio. Ante ſecula exiſtentem, & opificem omnium creaturarũ credimus deum huius vniuerſi, & ipſum increatum. Vndè liquet, quod poſteriora dei, ſunt creaturæ, & res D quas vidit & expoſuit, dicens: In principio fecit deus cælum & terram, & cætera. Et hæc quidem multum valens in diuina ſcriptura magnus Athanaſius. Nos verò qui ab ipſo ſumus illuminati, aſſerimus quòd etiam aliter poſteriores partes dei dicat ſcriptura. Non quod deus habeat partes antè & à tergo, nam corporibus hæc ſunt peculiaria, numen verò incorporeum exiſtit. Sed quia vbique poſteriores partes anterioribus ſunt humiliores: diuinitatem intellige per anteriora. Et propterea dixit: Nequaquam videre poterit homo meam faciem, & viuet. Non enim eſt poſſibile corporalibus & materialibus oculis videre incorpoream, & omni materia carentem eſſentiam dei, & viuere: Poſteriores vero partes dei, carnem intellige, quam aſſumpſit ex Virgine, & per quam conſpectus eſt. Precioſum enim & excelſum in deo, eſt diuinitas quæ videri non poteſt, & quæ etiam dicitur facies. Poſteriores vero partes dei, caro eſt, quæ quaſi contempta, tergum vocatur, quod etiam deus Moſi oſtendere volens, dicit: Oſtendam poſteriora mea. Infirma nanque indutus carne per eam conſpiciar.

Exod. 33.

Quæſtio

A Quæſtio xxiiii. Quis primum præfigurauit duos iſtos populos, populum videlicet Gentilem & Iudaicum?

Rebbecca præfiguratrix duplicis populi.

Reſponſio. Conſtat quod Rebecca vxor Iſaac, quæ gemellos peperit, Iacob & Eſau. Quin etiam duæ tabulæ legis, duorum iſtorum populorum fuere ſymbolum.

Quæſtio xxv. Quiſnam in veteri Teſtamēto primus exhibuit typum crucis viuificantis?

Iacob typus crucis Chriſti.

Reſponſio. Iacob, cùm benedicens filiis Ioſeph tranſponeret manus.

Quæſtio xxvi. Qui fit quod quæ ſomniamus aliquoties euadunt vera?

Somnia cur aliquando vera.

Reſponſio. Ex Deo ſæpenumero fit hoc, & ſæpius etiam ex contingenti. Item quod intelligentiæ particeps eſt anima, cognoſcit quædam. Aliqua vero interdum dæmones quoque monſtrantes prædicunt per ſomnia.

Quæſtio xxvii. Quid igitur, nunquid præſcius futurorum eſt diabolus, & dæmones futura prædicare queunt?

Dæmones ſciant ne futura.

Reſponſio. Præſcius rerum, & cordium cognitor ſolus eſt deus. Nec enim vel angeli cordis abſcondita vel futura videre poſſunt. Dæmones vero ea quæ præmonſtrare putantur, verſutè indagantes, prædicunt. Vtpote ſæpenumero tanquam ſpiritus videntes imbres, qui adhuc ſunt apud indos, præuertunt & anticipant in Ægypto. Et per incantationes ſomniáque magnam aliquando Nili inundationem egregiè perficiunt, & alia quædam eiuſmodi operantur. Mentiuntur etiam aliquoties, id ſi cui deprehendere eſt animus, quæſtionem aliquā apud ſemetipſum præſupponat, veluti: Quot nummi craſtina mihi erunt exponendi? Aduocatum ad ſe incantatorem vel diuinatorem interroget de eo, quod apud ſe definiuit, ibi deprehendet eum prorſus non ſcire quicquam.

B

Diuinator.

Quæſtio xxviii. Quare maior pars hominum noctu naſcitur, & noctu moritur?

Noctu naſci aut mori quid, Signo.

Reſponſio. Id ideo fieri videtur, vt ex hoc * hypodigmate diſcamus, quod obſcura ſit præſentis vitæ & natiuitas & mors: ingreſſus nimirum in hanc vitam & exitus.

Quæſtio xxix. Quale ſignum tenere debet homo, ne ſeducatur & recipiat Antichriſtum, putans videlicet ipſum eſſe deum.

Antichriſtus quomodo cognoſcēdus.

Reſponſio. Hoc ipſum quod dominus tradidit nobis, dicens: Quod quemadmodū fulgur exit ab Orientali plaga mundi, & in Occidentē vſque lucet, ſic etiam filij hominis ſecundus erit aduentus. Docemur inde, quod omnis Chriſti ſeſe nomine venditans, ſi non veniat ex improuiſo, nec in toto mundo conſpicuus, ſed reperiatur in vna tantùm regione vel ciuitate, quod talis ſine dubio ſit Antichriſtus. In ſecundo nanque aduentu Chriſti, omne genus humanum congregabitur & manebit inter ipſos Chriſtus, & conſpicietur ab omnibus.

Mat. 24. Luc. 17.

C

Quæſtio xxx. Aſſerunt quidam, poſſibile non fore, vt Antichriſtus exſuſcitet à mortuis hominem, etiam ſi reliqua faciat omnia.

Antichriſtus an ſuſcitabit mortuos.

Reſponſio. Qvod Apoſtolus de Antichriſto dicit, eum ſeſe exhibiturum in omnibus ſignis & virtutibus mendacij, liquet, quod etiam mortuum à ſe excitatum oſtentabit, id autem non verè, ſed tantum in phantaſia.

2. Theſ. 2.

Quæſtio xxxi. Si ſanctus aliquis vir immiſerit diſciplinam, aut cruciatum, aut dæmonem, vel mortem, vel aliquam aliam caſtigationem, in domum aut in alicuius liberos, poteſtne ille homo exorare deum & effugere hanc ſupplicij ſententiam quam tulit ſeruus Dei?

Sancti mala malis immittunt.

Reſponſio. Si ſanctus ſit ille vir qui hominibus cruciatum immiſit, conſtat conſilium illud à Deo profectum eſſe. Quiſnam autem eſt, qui conſilium Dei velit irritum facere? Ne ipſi quidem angeli inter ſeſe vnquam digladiantur, cognoſcentes mutuæ dilectionis ſpirituale vinculum. Nec exaudietur quidem, etiam ſi per deprecationem ſuam alterius ſancti preces aliquis irritas reddere vellet. Non enim conueniens eſt, vt famulorum ſuorū deus alium affligat, alium verò foueat. Vnde Corinthium iſtum ſcortatorem, puniuit Apoſtolus. Et in Teſtamento veteri, cælum clauſit Helias pro ſiccitate, & idem aperuit rurſus. Atque hæc quidem ita permittente deo, ſeptem milia ſanctorum ſuſtinuere, qui genu non flexerant idolo Baal. Præterea cùm Iob ab amicis eſſet affectus contumelia, fecit deus, vt ipſe culpam illis condonaret, dicens: Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis. Ergo, quemadmodum apud ſanctos Angelos, alius contra alium nihil committit, ſic etiam de ſanctis hominibus eſt ſentiendum.

Angeli nō præliantur inter ſe.

D

1. Cor. 5. 2. Cor. 2. 3. Reg. 17. Iac. 5. Iob. 24.

Quæſtio xxxii. Qvomodo incantatores quidam eiiciunt ex hominibus dæmonia?

Dæmonia num ab incantatoribus eiiciantur.

Reſponſio. Cùm in Euangelio Chriſtus dicat: Si Satanam eiicit Satanas, regnum eius non ſtabit, manifeſtum fit, quod incantator non eiicit dæmonem, ſed Satan ex obſeſſo homine cedens, voluntarie recedit, ad decipiendum homines, & ad deum ne currant, perſua-

Mat. 12. Mar. 3. Luc. 11.

det ipſis, vt ad incantatores currant & ad Magos. A

Extaſim qui patiuntur ſint ne vere mortui.

Quæſtio xxxIII. Quónam modo temporibus mortiferis moriuntur quidam, ſic vt quaſdam videant viſiones, & poſt horas duas vel tres reſurgant, quædam referentes?

Reſponſio. In iſtis anima tua nondum penitus à corpore digreſſa eſt, ſed in quodam ſunt exceſſu, & à nobis expiraſſe putantur: quæ verò viſuntur ab ipſis & narrantur, ad noſtram vtilitatem, ea deus per illos adminiſtrat.

Sit ne orandum pro defunctis.

Quæſtio xxxIIII. Quid ergo? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum ſuper illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

Reſponſio. Niſi aliqua beneficia participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit extra in agro, & odorem ſentit in vaſe vinum reclusum, ſique conſloreſcit, etiam ipſum: Ita quoque peccatorum animæ piorum precibus & bonis operibus conſolantur.

Anima ſuum non alienum corpus recepturа.

Qvæſtio xxxv. Quomodo corpus ſuum agnoſcit anima in reſurrectione, vt non ingrediatur in corpus aliquod alienum?

Reſponſio. Eſt hoc naturæ conſentaneum. Quemadmodum enim agni à matribus veſpere ſeparati, & mane rurſus admiſſi, rectà ſinguli ad matrem ſuam ſua natura trahuntur: ſic etiam cum animabus in reſurrectione futurum eſſe ſentiendum eſt. B

Chriſtũ veniſſe quomodo iudæis demonſtretur.

Quæſtio xxxvi. Chriſtum confitentibus Chriſtianis, Iudæis verò etiam ipſum veniſſe in dubium reuocantibus, dicentibúſque, ipſum adhuc venturum eſſe, Vnde perſuadere poſſumus ipſis, quod & deus ſit Chriſtus, & quod venerit, denique quòd non ſit ſeductor, ſicut ipſi exiſtimant, ſed verax?

Chriſtus Deus & dominus. *Heb. 2.* *Baruth. 3.*

Reſponſio. Quod Chriſtus Deus & dominus ſit, audiamus prophetam Dauidem dicentem: dominus deus, & apparuit nobis. Item, Inclinauit cælum, & deſcendit. Et rurſus: qui ſedet ſupra Cherubim, apparuit. Habacuc autem inquit deus à Thæmam veniet. Et Baruth: Hic deus noſter, non reputabitur alius erga illum: Omnem ſcientiarum viam ſcrutatus eſt, & dedit eam Iacob ſeruo ſuo. Poſtea viſus eſt in terra, & cum hominibus conuerſatus eſt. Vides igitur quàm manifeſtè Prophetæ Chriſtum dicant eſſe deum.

DICTA ET INTERPRETATIONES C

PARABOLARVM EVANGELII

Mar. 14. *Baptiſma.*

Quæſtio XXXVII. Abeuntes in ciuitatem quæ ſita nobis eſt è regione, hominem inuenietis, teſtaceum vas aquæ portantem. Quænám ciuitas eſt? Eccleſia. Quod aquæ teſtaceum vas? Sanctum baptiſma. Quis ille homo? Præcurſor. Quod cœnaculum? Regnum cælorum.

Mat. 18. *Debitor quis.*

Quæſtio XXXVIII. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui cum ſeruis rationem ſubducere voluit. Quis eſt ille rex? Deus. Qvis debitor decem mille talentorum? Homo qui multis peccatis immerſus, diuinæ tamen eſt longanimitatis particeps. Qvis centum denariorum debitor? Subditus ſeruus eius qui talentorum decem debebat milia, qui & ipſe quidem dei longanimitatem conſequutus, crudelis tamen ac durus erga conſeruum ſuum viſus eſt.

Mat. 21. *Iudæi.* *Gentiles.*

Quæſtio xxxix. Homo quidam duos habebat filios, qui dixit ad alterum illorum: vade in vineam. Qui reſpondit, Non ibo: & abiit. Et accedens ad alterum dixit ſimiliter: qui reſpondit, Ego ibo, & non abiit. Quis ille homo? Deus. Qvis ille qui dixit, Ibo & non abiit? Iudæi. Quis ille qui dixit: Non ibo, & tamen abiit? populus qui eſt ex gentibus. D

Luca 12. *Iudas.*

Quæſtio xl. Hominis cuiuſdam diuitis ager vberes fructus tulit, &c. Quis ille homo? Iudas: & qui ſicut ipſe, auari ſunt & amantes pecuniæ.

Mat. 21. *Pullus.*

Quæſtio xli. Abite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam alligatam & pullum. Quod eſt caſtellum? Hic Mundus. Aſinus verò, Iudæi. Pullus, Chriſtiani. Qvi ligauit, Moſaica lex. Qui ſoluit, Chriſtus. Pullus enim eſt Ethnicorum inſcitia & ignorantia.

Math. 26.

Quæſtio xlii. Abeuntes in vicum qui contra vos eſt ad quendam, dicetis ei: Magiſter dicit, Apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. Quæ iſta ciuitas? Infernus. Quis ille quidam? Adam. A mortuis enim ipſum excitaturus erat.

Math. 3. *Securis.*

Quæſtio xliii. Iam verò & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita. Radix eſt fides. Arbor vero eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis.

Math. 7. *Petrus.*

Quæſtio xliiii. Homo quidam, domum ſuam ędificauit ſuper petram. Quis ille homo? Sanctus Petrus. Petra, Chriſtus. Domus, fides. Ventus, diabolus eſt. Qui vero ſuper arenam ædificauit,

A ædificauit, Iudas eſt. Arena ſiquidem eſt ſterilis.

QVÆSTIO XLV. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui nuptias appara- *Mat. 22.*
uit filio ſuo. Quis ille rex? Deus. Quis filius? Chriſtus. Quinam illi ſunt qui erant vocati? Pro-
phetæ & Apoſtoli. Qui illi qui denegabant? Iudæi. Qui verò veniebant? Hi qui erant ex genti-
bus. Quis erat qui non habebat nuptialem veſtem? Iudas, & qui, quemadmodum ipſe, in
ſancta miniſteria ſeſe indignè ingerunt.

Quæſtio XLVI. Dixit dominus ad Petrũ: vade ad mare, & hamũ proiice, primũque qui egreſ- *Mat. 17.*
ſus fuerit, piſcẽ cape, & eius aperto ore, ſtaterem inuenies, hunc pro me dato & pro te. Quod *Mare.*
mare illud eſt? Mundus. Hamus, verbum dei. Piſcis, Chriſtus. Stater, crux domini, in qua &
ipſe crucifigendus erat & Petrus.

QVÆSTIO XLVII. Homo quidã duos habebat filios, & dixit minor natu ad patrẽ ſuum: Pater, *Luca 15.*
da mihi partem ſubſtantiæ meæ. Quis ille homo? Deus. Duo filij, iuſti & peccatores. Filius mi-
nor natu, qui mente eſt inſtabili. Pars illum concernens, ſunt eloquia & mandata dei.

QVÆSTIO XLVIII. Homo quidã clarus genere profectus eſt in terrã longinquã ad accipien- *Luc. 19.*
B dũ regnum. Homo ille deus eſt: Longinqua regio, eſt aduentus eius in terrã. Regnũ, ſecundus *Regnum.*
eius aduentus. Serui, ſunt Prophetæ, Apoſtoli, & Martyres. Mina autem, eſt gratia quam ac-
ceperat Iudas: ſimiliter etiam talentum.

Quæſtio XLIX. Homo quidam plantauit vineam, & ſepem ei circundedit. Homo ille, eſt *Mat. 21.*
deus: vinea, mũdus. Torcular, eſt baptiſmus. Turris, fides. Agricolæ, ſunt Iudæi. Serui, Prophe- *Torcular* *Agricola.*
tæ, Apoſtoli & Martyres. Hos miſit vt prædicarent, & occiderunt eos, ſimiliter etiam vnigeni- *Seruis.*
tum filium, qui eſt verbum dei: & ablatũ ab ipſis eſt regnum, & datũ eſt Romanis, qui facerẽt
fructus eius. Ipſi verò mali, malè perierunt, propter ipſorum incredulitatẽ & duritiem cordis.

Quæſtio L. Exiuit qui ſeminabat ad ſeminandum ſemen ſuum. Semen, eſt verbum *Mat. 13.* *Semen.*
dei. Quod in ſpinas cecidit, Iudas, qui abiens ſemetipſum ſuffocauit, & volucres cæli deuo-
rarunt eum. Semen vero quod cecidit in terram bonam, Prophetæ ſunt & Apoſtoli.

Quæſtio LI. Homo quidam à Hieruſalem deſcendit Hierico, & incidit in latrones. *Luc. 12.*
Homo ille, eſt Adam. Hieruſalem, paradiſus, Hierico, mundus. Latrones, ſunt malę cogitatio- *Homo ſemi*
nes, & trangreſſio. Sacerdos, Prophetæ, Leuites, Moſaica lex. Samaritanus, eſt Chriſtus. Oleũ *viuus relictus.*
& vinum, prætioſum corpus & ſanguis, & ſanctum baptiſma. Diuerſorium autem eſt Eccle-
C ſia. Et hoſpes, ſanctus Paulus. Duo denarij ſunt vetus & nouum Teſtamentum. *Mat. 20.*

Quæſtio LII. Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios. Homo *Operarii vinea.*
ille, eſt deus. Vinea, mundus eſt. Operarij, ſunt Apoſtoli. Circa vero vndecimam horam ve-
nientes, Mathias eſt, qui cum reliquis vndecim Apoſtolis connumeratus eſt.

Quæſtio LIII. Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit. Mulier eſt Eccleſia. *Luc. 15.*
Drachma vero Adam. *Drachma.*

Quæſtio LIIII. Simile factum eſt regnum cælorum theſauro qui abſconditur in agro. *Mat. 13.*
Quis ille theſaurus? Chriſtus. Qui ſunt illi qui emerunt? Ioſeph & Nicodemus, maximè vero *Theſaurus.*
ſancta mater Deipara virgo. *Ibidem.*

Quæſtio LV. Simile factum eſt regnum cælorũ fermento, quod acceptũ mulier abſcondit *Fermentũ.*
in farinæ tria ſata. Quod illud fermentũ? Fides. Farinę tria ſata, triduana ſeruatoris reſurrectio. *Iudas cur*

Quæſtio LVI. Qui re Baptiſta vocat Iudæos progeniem viperarum? *Progenies*

Reſponſio. Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur, qualia *viperarum*
etiam iſti parricidę patrauerunt, ſuos interficientes doctores & Prophetas, inuidia commoti. *vocati.*
D Lapidarunt enim Moſem, Eſaiam vero Prophetam cum lignea ſerra in duas partes diuiſe- *Vipera.*
runt ipſum diſſecantes. *Eſaias ſectus.*

QVÆSTIO LVII. Quãmnã ob cauſam cũ traditus eſſet Ioannes, ſeceſſit Ieſus in Galilęã? *Mat. 14.*
Reſponſio. Vt nos doceret fugiendas eſſe tentationes. Quod ſi in eas inciderimus, vt ſtre- *Ficus areſacta, quid.*
nuè nos & fortiter geramus.

Quæſtio LVIII. Quid peccauit ficus quod eã Chriſtus areſecit? Quonã id propoſito fecit, & *Mat. 21.*
quomodo? Reſponſio. Quoniam dominus paſſurus iã erat, ne exiſtimarent eius diſcipu- *Mar. 11.*
li ipſum non omnipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoque pateretur: in hac inanimata re,
ſuam declarauit potentiam: vt oſtenderet, quod omnes aduerſarios ſuos ariditate percutere
poſſet. Sed quemadmodum dixit ipſe, quia non venit ad condemnandum mundum, quin *Ficus myſtice explicata.*
potius ad ſeruandum, ſuam quidem potentiam inanimata ficu declarat, ſuum autem erga
homines amorem, immenſa patientia erga homines exercet. Dicitur vero peccatum
quoque ficus, quam execratus eſt & ariditate percuſſit dominus noſter Chriſtus. Eſt etiam

Gene.3. hæc huius rei ratio. Quia poſt tranſgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret tranſgreſſionis peccatum, & configeret deleretque in cruce, areſecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quib' Adã regebatur poſt trãſgreſſionẽ.

Ioan.4. Quæſtio LIX. Quid eſt quod chriſtus dicit: Quinque viros habuiſti, & nunc quẽ habes, non eſt tuus vir?

Samaritana. Reſponſio. Hæc mulier viros iuxta ſamaritarũ legem habuit, mortui qui iã erant, poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidẽ cũ ea, vt cũ vxore legitima volebat cohabitare. Illa vero concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clã apud ſe habuit, cũ quo conſuetudinẽ habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè.

Adorare Deum in ſpiritu & veritate. Quæſtio LX. Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant deum & in veritate?

Solitaria vita. Reſponſio. Iſti ſunt qui in deſertis montibus, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, qui citra congregationẽ Eccleſiæ per opera bona dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorãt deum & patrẽ noſtrum qui eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & deũ religioſè ſimul & reuerenter adorãtes omni pietate & honeſtate virtutũ relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos tẽpla faciẽtes, quouis loco bonis operib' & vbique deũ placant, denique indeſinẽter ei cũ hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt. B

Mat.18. Quæſtio LXI. Quid eſt quod inquit: Si duo veſtrùm vnanimes conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?

Reſponſio. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit animæ cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi deus erit in medio eorum, ſicut cum Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

Quæſtio LXII. Quid illud quod dicit, eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?

Aduerſarius. *1.cor.9.* Reſponſio. Aduerſarius animæ corpus eſt, hæc enim ſibi aduerſantur inuicem, quemadmodum inquit Paulus: caſtigamus eũ, & in ſeruitutẽ redigimus corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idque ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animã per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hãc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ex hac vita viaque fuerit egreſſa, non amplius poteſt operari bo- C

Quadrans. num. Quadrans autem dicitur etiã quod reliquum eſt, & quaſi neglectũ in animi cogitationibus. Dicitur verò etiã conſciẽtia, aduerſarius: nã occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes, tandem nos ad dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus

Conſciẽtia. tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

Quæſtio LXIII. Quænã eſt iſta parabola: ſimile factum eſt regnum cælorũ grano ſinapis?

phil.2. Reſponſio. Propter humanã ſuam naturam hoc dicit: nam enim cùm eſſet, humiliauit ſe-

Volucres. metipſum vſque ad mortẽ, mortem vero crucis. Magnã autem & foliis luxuriantem arborẽ dicit propter diuinitatem. volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euangeliſtas intelligit.

Siſoe quid Quæſtio LXIIII. Quid illud quod lex habet: Non facietis ſiſoen ex coma capitis veſtri?

Leuit.19. Reſponſio. Siſoen quidã aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginẽ

Græcorum mos in tondendis pueris. abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare.

Quæſtio LXV. Quare flauit in diſcipulos ſuos chriſtus, dicens: Accipite ſpiritum ſanctũ?

Reſponſio. Quemadmodum ſuper cæco fecit lutum, & eius oculis illiniuit, vt oſten- D

Chriſtus cur flauerit in diſcipulos. *Ioan.21.* *Ioan 9.* *Act.1.* deret, quod ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quod autem inquit: Accipite Spiritum ſanctum. Dedit ipſis per iſtam inſpirationem, poteſtatem & donum peccata remittendi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Penthecoſtes. Ideo inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum, ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus. A mortuis vero reſurgens glorificatus eſt. ſpiritũ autem ſanctum vocat, non ſancti ſpiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat antè, & eſt eritque ſemper, ſed ſpiritus ſancti donũ quod aſcenſionis decimo, reſurrectionis vero quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos chriſti.

Quæſtio

A Quæſt. LXVI. quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neq; deũ timebat, nec hominẽ reuerebatur?

Reſponſio. Deus. Nec enim vel deum habet quem timeat, vel hominem quem reuereatur. Erat autẽ in ea ciuitate vidua quædam. Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis, quę diabolum aliquando maritũ habuit, quo repudiato, chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieque, iudicẽ deprecatur, & lugẽs dicit: vindica me de aduerſario meo.

Iudex iniquitatis. Luc.18. Vidua.

Quæſtio LXVII. Quis autem eſt aduerſarius?

Reſponſio. Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret. Quid autem dicit iudex? Etiam ſi non timeam deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet. Et infert dominus, dicens: Audite quid dicat Iudex iniquitatis deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto nanque lex non eſt poſita.

Aduerſarius. 1.Pet.5.

Quæſtio LXVIII. Quomodo illud intelligendũ eſt? Qui palliũ habet, vẽdat, & emat gladiũ?

Reſponſio. Hoc ideo dixit dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatã notam faceret, & aduentum Iudęorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia, ne tenerentur aliquo metu.

Gladium emere Luc.22.

B Quæſtio LXIX. Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

Reſponſio. Hic quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eã, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animã ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutẽ vocauit, ſic eã inueniet in æterna vita.

Animam ſuam amare aut odiſſe.

Quæſtio LXX. Quidnam eſt illud: Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?

Mat.5.

Reſponſio. Non de membris corporis hoc dixit dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, membra námque ſumus inuicẽ. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictũ Iob: Oculus eram cæcorũ, & pes claudorũ: ſi videris ab ipſo damnũ inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idque faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

Scandali occaſiones obiicienda. Iob.29.

Quæſtio LXXI. Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum & non inuenit.

D.chryſoſt. Luc.13.

Reſponſio. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò fi-
C delium, eccleſiam. Vinitores autem, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide non ſunt, non vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidem ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmum plantari, in ſenectute verò ad hunc modum immutati, merito deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelum Eccleſiæ: Ecce tribus iam annis venio fructum, quærens in iſta ficu, nec tamẽ inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? ille vero reſpondet: Domine, ſine illam adhuc hoc tantùm anno, donec fouea circum eam facta, miſero ſtercus. Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit deus quærens fructum quæ ſunt hominis tres ætates, vt pote quod pueri primum, deinde iuuenes poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore, fructiferi facti, protulere virtutem.

Ficus. Vinea. Vinitores Tres anni

Quęſtio LXXII. Quare Eccleſia hoc nomine vocatur, & quare dicitur catholica?

Reſponſio. Eccleſia quidem dicitur, propterea quod euocantur omnes: Catholica verò, propterea quod per totum mundum diffuſa ſit.

D. Cyrillus Eccleſia catholica.

Quæſtio LXXIII. Vnde dicitur Hæreſis?

D Reſponſio. Ab eo, ſi quis eligat & exequatur ſententiam ſuam priuatam & propriam.

Hæreſis.

Propoſitio LXXIIII. Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in ſabbatho.

Explicatio. Notandũ quod hyemem deus non fecit: Scriptũ eſt enim: Æſtatẽ & ver tu creaſti. Fugere vero dicit, animæ ſeparationẽ à corpore. Hyemẽ autẽ peccata vocat, & Sabbathũ ſecuritatem, dicitque: Væ animæ in peccato, ſecuritate vel ſocordia, & negligẽtia conſtitutæ.

Math.24. Mar.13. Fuga in hyeme vel in ſabbatho Pſal.73.

Propoſitio LXXV. Lapidem quem reprobarunt ædificantes.

Explicatio. Lapis ille chriſtus eſt quẽ ſcribæ, Phariſei & ſeniores iudaici populi reprobarũt & factus eſt caput Eccleſiæ gentiũ. Id quod propter vnionẽ & cõſenſum fidei, qui eſt inter gẽtes, dicitur. Quia nanque poſteri cum gentilium, tum etiam iudæorum crediderunt in chriſtum, anguli ſimilitudinem refert Chriſtus, qui illorũ poſteros copulauit in fide. Dicitur vero etiam alio modo chriſtus lapis angularis. ſiquidẽ quando conſtruitur domus aliqua, ponunt ædificãtes in angulo muri lapidem aliquem ſummum angularẽ, qui angulum in ſummitate contineat. Talis vero lapis in ſummo loco muri conſtitutus, copulat & continet duos parie-

Pſal.117. Lapis reprobatus ab ædificantibus.

res. Hoc igitur modo chriſtus quoque ſummus lapis angularis dicitur, quòd in vnum copulat duos iſtos populos: Iudęos videlicet & Gentes, atque eam ob cauſam angularis lapis dictus eſt. A

Hic deſunt quædam.

Ioan 19.

Quæſtio LXXVI. Quidnam eſt illud: Et inclinato capite tradidit ſpiritum? Nam omnes moribundi, moriuntur primum, & tum demum inclinant capita.

Reſponſio. Quoniam omnes ſcripturas Chriſtus adimpleuit, Incarnationem, Natiuitatem, tinctionem in aqua, ſignorum declarationem, efficacem doctrinæ demonſtrationem, familiarem cohabitationem diſcipulorum. Humana denique omnia: Paſſionem, crucem, illuſiones, vulnera clauorum. iſtis, inquam, omnibus impletis, quæ pati debuerat, ſola mors reſtabat adhuc. Atque hæc quidem ſibi metuens, appropinquare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocauit ipſam. Nam antequam caput inclinaſſet, verebatur propius accedere. ideo inquit Euangeliſtes: Et inclinato capite, tradidit ſpiritum.

inclinato capite mortuus eſt Chriſtus quid.

Quæſtio LXXVII. Quare magna voce clamauit Chriſtus in cruce?

Reſponſio. Vt ſuam declararet potentiam, deterreret iudæos, & ad fidem adduceret. Hæc enim vox petras diſcidit, velum templi diſrupit, terram mouit, & apertis mortuorum ſepulchris, mortuos excitauit. Ac ne ſic quidem intellexerunt inſenſati iudæi. B

Math. 27.

Chriſtus voce magna clamauit.

Quæſt. LXXVIII. Quomodo vidit Maria dominũ? Flens enim in monumẽto ſtabat corã angelis, triſti vultu & aſpectu demiſſo. Quomodo igitur vidit eum, qui à tergo veniebat obãbulãs?

Ioan. 20.

Maria vidit Dominum ad monumentum

Reſponſio. Sic habet. Cùm angeli ſederent Mariæ ex aduerſo, viderentque Chriſtũ ei à tergo imminentem: illa quidem non reſpiciebat. Angeli verò ſedentes è regione, viderunt Chriſtum à tergo venientem, qui ſtatim ſurrexerunt. Videns vero mulier angelos ſurrexiſſe, animo perculſa reſpexit ad videndum, quid angeli cernerent, & vidit venientem Ieſum. Hæc eſt cauſa quod Maria, retrò conuerſa, vidit dominum.

Quæſtio LXXIX. Quare cum diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus edere voluit, nec alia pars eſt inuenta, quam aſſi piſcis, & de apiario fauo?

Luc. 24.

Fauus mellis.

Reſponſio. Quidam illud de fauo apiario, ſalem interpretati ſunt, quæ verba futilium nugonum ſunt fabulæ. Nam fauus & aſſus piſcis eiuſmodi ſunt, qualia dicit ſcriptura. Habet autem admirandam interpretationẽ, & profundam atque valde remotã perueſtigationem ſenſus iſtius lectionis. Eſt autem hic: Piſcis ſimilitudinem habet aſperæ conuerſationis eorũ qui bonis operibus ſeſe exercent, qui ieiuniis, vigiliis, & aliis caſtigationibus carnem domãt: qui ſeipſos mundo & voluptatibus crucifixerunt, & qui humiditati vitæ voluptatibuſque renunciarunt, ariditate ſeipſos domantes, diſciplinæ viam ingrediuntur, quemadmodum præcepit Chriſtus: Qui vult animam ſuam ſeruare, perdet eam ieiuniis vtique, vigiliis & aliis afflictionibus. Quomodo vero piſcis aſſimiletur diſciplinæ ſtudio, vel afflictionibus, nunc attende. Piſci ſimilis eſt homo. Nam ſicur piſcis dum adhuc eſt in mari, ſufficientem habet humiditatem, & in luto viuit ſuum adhuc ſanguinem habens: quando vero captus ex aqua venerit, moritur, ad ignem vero poſitus aſſatur & areſcit, perditque ſuam omnem humiditatem, ſanguinem & immunditiam. Atqui talis etiam eſt homo, dum adhuc in medio vitæ ſuæ curriculo affectibus indulgens, viuit in voluptatibus & immoderatis concupiſcentiis. Quando vero relicto mundo, aſperioris vitæ in deſerto exercitium ſubierit, à Sancti Spiritus igne calefactus, à ſuis affectib. areſcit, & ab omni repurgatur immũditia, atque per virtutes accepta deo fit hoſtia. Nã ſicut piſcis ad carbones aſſatus, fit cõmodus & vtilis cibus: ſic homo per calorẽ ſpiritus ſancti repurgatus, grata fit hoſtia domino. Nũc quod ad fauũ apiariũ attinet, talem habet interpretationẽ. Quærendum itaque quomodo nõ fuerit mel ſine fauo. Eſt quidẽ fauus ſine melle, & aliquando mel eſt ſine fauo, hic vero repertũ eſt vtrumque, quo vero pacto audi Mel quidẽ, propter ſãcti ſpiritus dulcedinem, quã ſuper Apoſtolos & omnes fideles effuſurus erat. Fauum vero habuit, propter ſignaculum, quo per baptiſmum omnes fideles obſignauit. Etenim theſaurus mellis, quanto magis munitus eſt à fauo, tanto eſt tutior. conſimili modo & gratiæ diuinæ tanto ſunt tutiores diuitiæ in homine, qui baptiſmi ſignaculum & fidẽ crucis, denique fidem quoque quæ eſt in chriſtum, habet. C D

Piſcis aſperam ſignificat conuerſationem.

Homo piſci ſimilis.

Solitaria vita hominis deo grata.

Mel.

Fauus.

DE GLORIA CHRISTI.

Sciendũ vero quod dominus noſter & deus Ieſus chriſtus poſt ſuã quam ex ſpiritu ſancto & ex Maria perpetua virgine ſumpſit, incarnationẽ, poſt humanam formã, totãque poſt aſſumptã humanã ſine tamen peccato & Ignorantia, naturã, poſt quã tanta edidiſſet miracula, eſſetque crucifixus, & tertia die reſurrexiſſet ſecundũ ſcripturas: poſtmodum aſſumptus eſt, & cõſedit ad dextram dei: Dextram verò dei cùm audis ne locos vel figurarum poſitiones circũſcribe

Dextera dei quanã

A ſcribe. Dextrum etenim & ſiniſtrum ,ſunt finitorum quæ deſcribi poſſunt : Deus autem increatus eſt , & infinitus: cui nulla aſcribi forma , & qui nec ipſe circunſcribi queat . Dexteram verò Dei quando audieris , maieſtatem dei & gloriam intellige. Et dei quidem filius & deus : ſicuti dictum eſt. Poſt adimpletam totam diſpenſationem , tandem aſſumptus eſt. Spiritus verò ſanctus in ſancto feſto Penthecoſtes ſuper ſanctos Apoſtolos veniens , & ſuper omnem carnem effuſus, non eſt rurſus aſſumptus,ſed in generationes & generationes tranſit in omnes,& ſicuti quemlibet hominum inuenit, habitat ſuper eum pro conuenientia cuiuſque & puritate, multum in anima ſuperans dulcedinem mellis.

* Hic quædam deſiderantur.

QVÆSTIONES EX VETERI TESTAMENTO.

QVæſtio lxxx. Quidnam eſt quod dicitur : Terra autem erat inuiſibilis,& incondita? *Gene.1.*

Reſponſio. Quia nondum erat vigor quo exornaretur, Infuſa namque ſuper terram aqua videri non poterat , inuiſibilis videlicet & latens. Incondita vero nec adhuc dum exornata, quia incompoſita & nondũ perfecta. Nullus enim illi adhuc vigor erat, nulli flores vel prata, neque plantæ vel germen aliquod. *Terra inuiſibilis.*

B Quæſtio lxxxi. Qualis erat ille ſpiritus , qui ferebatur ſuper aquas? *Spiritus ferebatur.*

Reſponſio. Videtur quidem quibuſdam , quod ſpiritus ille , ſanctus ſit Spiritus, viuificans aquarum naturam. Ego vero haud abſurdè per illud verbum, Ferebatur, dico ſignificari motiuam aëris eſſentiam : etiam iuxta Dauid de deo huius vniuerſi dicentem : Flabit ſpiritus & fluent aquæ. *Pſal.147.*

Quæſtio lxxxii. Quare cùm vnam congregationem aquarum dixiſſet, poſtmodum multas vocauit? Inquit enim: Congregata eſt aqua quæ ſub cęlo erat in congregationes ſuas. *Aquarum congregationes.*

Reſponſio. Vna eſt aquarum natura & congregatio. Pluraliter vero collectiones vocauit, eo quod aliud quidem eſt Indicum pelagus , aliud vero Ponticum, & aliud Atlanticum , aliud Propontis, & Ægæum eſt aliud, & aliud Iouius ſinus. Extra vero , terram alluit maximum Pelagus, quod Oceanum vocant. Eam ob cauſam, aquam quidem vt eſt congregata, collectionem : vt autem ab alia ſeparata eſt alia, collectiones vocauit. *Maria.*

Quæſtio LXXXIII. Quale lumen ſeparabat diem & noctem, antequam ſol creatus eſſet? Nam ſol & reliqua luminaria poſtea demum ſunt facta. Quomodo ergo illud intelli-

C gendum : Et fuit veſpera & mane dies, quum ſol nondum eſſet? *Lux ante ſolis creationem quanã fuerit.*

Reſponſio. Fiat lux, dixit deus, & facta eſt. Illa igitur erat, quæ diſtinguebat diem ac noctem. Et dixit deus, Fiat lux, & facta eſt, Lux illa non eſt ſol. Qualis vero lux ſit, audi: Eſt hæc lux illa matutina quæ exoritur diluculo & mundũ illuſtrat, antequã ſol oriatur, Nec eſt vt aliquis putet, quod Solis hic ſplendor ſit qui ſolẽ præueniens ſtatim lucet & mundũ illuſtrat, ſed hoc illud ipſum eſt quod dicit ſcriptura: Et dixit deus: Fiat lux,& facta eſt lux. Hęc lux magna & ſplẽdidiſſima quum eſſet, diuiſit eã deus in luminaria illa, ſolẽ & lunam,& reliqua. *Aurora.*

Quæſtio lxxxiiii. Quid eſt quod inquit, Sint in ſigna & ſtata tempora,& dies,& annos? *Signa.*

Reſponſio. Signa vocat cognoſcere ſementis faciendæ, meſſis & vindemiæ opportunitatem, quo tempore plantandum,& ligna quando cædenda. Nam quiuis temporis articulus peculiare habet opus. Quoduis temporis ſpatium ſuas habet opportunitates, quibus peculiare aliquod opus exerceri debet.

Quæſt. LXXXV. Quare plantas quidẽ ante luminaria creauit Deus, animalia vero poſt? *Plantæ cur ante luminaria creata.*

Reſponſio. Propterea quod plantæ ſunt inanimatæ, & non habent oculos, ſuntque an-

D te luminaria creatæ. Splendorem enim lucis portabant, poſt luminaria vero tandem animalia creata ſunt. Nam lucem illam magnam quam deus fecerat , in luminaria diuiſit : quæ lux hinc inde diſperſa , aliquatenus eſt imminuta : quod niſi factum fuiſſet , non potuiſſent animalia ſuſtinere magnum iubar & ſplendorem tanti ignis. Atque huius quidem rei gratia poſt ſolem & lunam ſunt animalia creata , vt illius ignis ſplendorem perferre poſſent.

Quæſtio LXXXVI. Quare deus cùm ex terra finxiſſet hominem , non etiam finxit Euam, ſed eam formauit ex eius coſta? *Cur Eua ſimul cũ Adam non eſt creata.*

Reſponſio. Ne haberent occaſionem dicendi, aliud eſſe lutum Adæ, & aliud Euæ : & lutum Adæ præſtantius eſſe, quodque ex hoc boni & probi homines, ex Eua vero ſint mali, peruerſi & praui: ideo fecit eos deus ex eodem luto terræ.

Quæſtio lxxxvii. Cùm præſtantior & mirabilior factura dei ſit homo (regem eum ipſum ſuper terram fecit, & ſecundum imaginem ſimilitudinemque quam creauit ipſum) cur omnium poſtremum creauit eum deus? *Homo cur omnium poſtremo creatus.*

Reſponſio. Quemadmodum Rex quando in aliquam vrbem aduenturus dicitur: Pri- A
mùm omnem eius apparatum inſtruunt, parantes dona quæ conferant, & totum ſatellitium
& hoſpitium, ac tum demum aduenit Rex: Ad eundẽ modum cum homine quoque factum
eſt. Primò habitaculum ei procurauit deus, fecitque ſedem habitationis, ac de omnibus ne-
ceſſariis ei proſpexit, poſtea ipſum creauit.

Quæſtio LXXXVIII. Quid illud eſt, Faciamus hominem ſecundum imaginem
& ſimilitudinem noſtram? Quid eſt, ſecũdum imaginem: Et quid illud, iuxta ſimilitudinem?

Imago dei.

Reſponſio. Non eſt deus, ſicuti ſunt homines, humanam habens figuram, abſit. Sed
quod dicit, ſecundum imaginem: hoc eſt, Sicut in toto mundo deus rex eſt & Imperator,
& poteſtatem exercet in omnia, & quæ in cælo ſunt & quæ in terra. Sic etiam homo princeps
& rex conſtitutus eſt ſuper omnes res terreſtres, qui libera ſua voluntate facit quod vult ſicut
ipſe deus. Et hoc eſt quod dicitur, ſecundum imaginem. Quod verò iuxta ſimilitudinem di-
citur, eſt illa bonitas & iuſtitia. Sicut enim deus bonus eſt, beneficus, miſericors, iuſtus, lon-
ganimis, manſuetus, & qui nos amat, & condolet, pacificus, & placidus, qui noſtri miſeretur,
& alit omnes homines, atque hanc bonitatem omnibus exhibet. Ad eundem modum fecit B
& formauit, & talem vult eſſe hominẽ, vt omnibus virtutibus exornatus ſit & imitetur deum
quantum quidem humanarum eſt virium, in omni bono opere & honeſtate.

Similitudo Dei.

Quæſtio LXXXIX. Ad quem dixit Deus, faciamus hominem ſecundum imaginem, &
iuxta ſimilitudinem noſtram?

Reſponſio. Infames quidam hæretici hoc ad angelos & ad malos dæmones dictum eſſe
contenderunt. Vbi delirant illi ſtupidi, nec intelligunt, quod non dixit ſecundum imagines
noſtras, ſed ſecundum imaginem noſtram. Dei enim & angelorum ac dæmonum, neque
eſſentia nec imago eſt eadem. Ego autem dico: Quòd præuidẽs vnigeniti filij incarnationẽ,
& humanæ naturæ aſſumptionem, quam ex Virgine natutá aſſumpturus eſſet, cùm ſic vnam
& eandem dei & hominis perſonam, ac vnam & eandem ſibi adorationem ab omni creatu-
ra oblatum iri intelligeret: ad ipſum vnigenitum filium hunc dixit ſermonem.

Filio ſuo loquebatur Pater cum crearet hominem.

Quæſtio XC. Vtra eſt principium & primas habet, nox vel dies?

Dies præceſſeritne noctem vel contra.

Reſponſio. A primitiua quidem mundi creatione, ab eo tempore videlicet quo factus eſt
Adam vſque ad aduentum Chriſti, prior fuit dies, ſicut etiam diuina ſcriptura loquitur, quo C
dixerit deus: Fiat lux, & facta eſt lux, & quod lucem deus vocauerit diem, tenebras verò vo-
cauerit noctem. Primum poſita fuit lux, per hanc enim extitit primus dies. Et à luce primum
inchoantes, in tenebras poſtea deuenimus. A recta nanque via ad idola aberrantes, in tene-
bras errorum delati ſumus. A Chriſti verò aduentu incipit rurſus & diem præcedit nox. Ideo
à veſpera incipientes, ſolenniter celebramus dies ſequentes. Id quomodo factum ſit, audies.
Quandoquidem primò à luce defecimus ad tenebras, ab initio quidem fuit lux, tenebræ ve-
ro ſunt inſequutæ. Ex eo vero tempore quo Sol iuſtitiæ Chriſtus deus noſter mundo exortus
eſt, & ex tenebris errorum ad lucem cognitionis dei nos reduxit, à tenebris inchoamus, &
in luce terminum conſtituimus. Ibi non refert etiam ſi præcedat nox, cùm hæc nobis ini-
tium det lucis, & ad lucem deducat. Etenim præſens noſtra vita, in ſcriptura tenebræ voca-
tur, quemadmodum diuus Paulus, inquit: depoſitis igitur operibus tenebrarum, induamus
arma lucis: hoc eſt, futuri ſeculi. Lux enim dicitur, quod futurum eſt. Arma vero illius lucis
ſunt virtutes. Ideo Chriſtus quoque dixit, Dum lumẽ habetis: ambulate, ne tenebræ vos ap-
prehendant, vbi lucem virtutes vocauit, quas virtutes homo, dum viuit, præſtare poteſt.
Poſt mortem enim non poterit eas inuenire. Tenebræ vero ſunt, præſens hoc ſeculum, pro- D
pter tenebricoſas illius actiones. Sicut rurſus inquit Chriſtus: Qui me ſequitur, non ambula-
bit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Sequi nanque Chriſtum, eſt quæ placita ſunt ei face-
re, & eius mandata ſeruare. Talis non ambulabit in tenebris, hoc eſt, in vanis viis huius vitæ
ſed accipiet & inhabitabit æternam lucem æternæ vitæ quæ futura eſt, & immenſum, quod
ibi futurum eſt gaudium & exultationem.

Dies ſolennes incipiũt celebrari à veſpera præcedenti, cur.

Vita noſtra, tenebra vocatur.

Rom. 13.

Lux quid.

Ioan. 12.

Tenebra quid.

Ioan. 8.

Sequi Chriſtum.

Quæſtio XCI. Quod Adam & Eua poſtquam comediſſent, cognouere ſeſe nudos eſſe.
Nunquid antequam comediſſent, etiam habebant hunc ſenſum?

Reſponſio. Quemadmodum infantuli non erubeſcunt, etiamſi nullis veſtibus tegantur,
donec paulatim ſumptis incremẽtis creſcat corpus & pudor: ſic ſanè quoque habet cũ Adam
& Eua. Nam cùm primũ creati eſſent, ſicut modo natus infans, peccati nondũ participes, non
pudebat eos non eſſe rectos. Poſt admiſſum vero peccatũ, conſutis foliis mẽbra ſua cõtegebãt.

Adam & Eua cur non nouerint nuditatem ſuam ante peccatum.

Quæſtio XCII. Quid eſt quod dicit: Ecce Adam factus eſt ſicut vnus ex nobis?

Reſponſio.

A Reſponſio. Per increpationem Deus vanam imaginationem Adam reprehendens, dicit:
Non factus es quod te fore putabas. Nunquid enim Deus es factus, ſicut Satan dixit tibi, & te
decepit? Hoc eſt quod dicit: Ecce Adam factus eſt velut vnus ex nobis. Nam maior fieri *Gene. 4.*
quum cuperet, factus eſt minor. *Cain.*

Quæſtio xciii. Quid eſt quod inquit: Reſpectus eius erit ad te, & tu dominaberis ei?

Reſponſio. Oblato dono dixit Deus ad Cain: Munus illud tuum quod obtuliſti, ad te reſ-
piciat, & tu dominaberis ei, agito cum eo quod voles: nam illud ego nō approbaui vel recepi. *Adā cur*

Quæſtio xciiii. Quare quum peccaſſet Adam, Abel qui iuſtus erat, mortuus eſt? *primo non*

Reſponſio. Quia non voluit Deus mortis fundamentum eſſe firmum. Nam ſi Adam pri- *eſt mor-*
mus fuiſſet mortuus firmam illa certè baſim habuiſſet, tanquam quæ primum mortuum eum *tuus.*
qui peccaſſet abripuiſſet, quia verò eum qui iniuſtè fuit interemptus, primum recepit, lubri-
cum habet & debile fundamentum.

Quæſtio xcv. Quid eſt quod dicit: Omnis qui occiderit Cain, ſeptē vltionibus punietur? *Cain ſeptē*

Reſponſio. In iis quæ perpetrauerat Cain, primum peccatum fuit inuidia, propter præro- *peccata cō*
B gatiuam Abellis. Secundum dolus. Nam interim dum cum eo colloqueretur, inquit: Eamus *miſit quan*
in agrum. Tertium, cædes, prioris mali additamentum. Quartum exaggeratio peccati, quòd *do fratrem*
occidit fratrem. Quintum, quòd parentibus luctum peperit. Sextum, quòd terram ſanguine *ſuū occidit*
polluit. Septimum, quòd mentitus eſt Deo. Interrogatus enim de fratre ſuo Abel vbi eſſet,
reſpondit: Neſcio. Septem igitur vltionibus puniendus erat, qui interficeret Cain. Vltiones *Lamech nō*
illæ ſeptem, ſunt iſtæ: Prima, quod ad iram prouocauit Deum. Secunda, quod dolore patrem *occidit*
affecit. Tertia, quòd orbam fecit matrem. Quarta, quòd interemit fratrem. Quinta, quòd ef- *Cain.*
fudit ſanguinem. Sexta, quòd cædem patrauit. Septima, quòd infernum dedicauit. *Gene. 6.*

Quæſtio xcvi. Quid eſt quod dixit: Maior eſt culpa mea quàm vt remittatur: viuamque
& non moriar?

Reſponſio. Maior, inquit, eſt condemnatio mea. Etenim talis per execrationem Dei fa- *Filij Dei*
ctus fuerat Cain, vt terror & membrorum quaſſatio non admitteret, vt vel cibum ſibi in os *qui.*
ingerere poſſet.

Quæſtio xcvii. Quid eſt quod dicit Lamech: Occidi virum in vulnus meum, & adoleſ-
centulum in liuorem meum?

C Reſponſio. Non dicit hic duo, ſicut exiſtimant quidam, neque Cain intelligit, vt quidam *Enos pri*
fabulantur, ſed dicit quendam & hunc adoleſcentem. Occidi virum in vulnus meum, & ado- *mus inuo*
leſcentem in liuorem meum: hoc eſt, Virum iuuenem, habentem ætatem virilem. Declina- *cator*
uit verò pœnam, propter confeſſionem peccati, & ipſe ſua lata ſententia, ſententiam Dei *Domini*
remoratus eſt.

Quæſtio xcviii. Quoſnam filios Dei vocauit Moſes, dicens: Videntes verò filij Dei filias
hominum, acceperunt eas ſibi vxores?

Reſponſio. Ex Adam quidem natus eſt Seth, tertius enim erat poſt Abel. Ex Seth autem na
tus eſt Enos, qui dominum deum cæpit inuocare. Vnde qui ex hoc nati ſunt liberi, filij Dei *Genus*
vocati ſunt, quemadmodum etiam nos ex Chriſti domini noſtri nomine, Chriſtiani nomi- *Seth ſegre*
namur. ſegregatum eſt enim genus Seth, nec eſt cū iis commixtum qui erant ex Cain, prop- *gatum.*
terea quòd ille à Deo omnium eſſet maledictus. Poſtea vero videntes filias ex cognatione
Cain pulchras eſſe, atque blanditiis decepti, duxerūt eas vxores, & ſuū ita genus corruperunt.

Quæſtio xcix. Quid eſt quod dicit: Cùm reſpexiſſet Abraham, vidit: & ecce aries vous
D cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec?

Reſponſio. Planta ſabec eſt veneranda crux. Iuxta Hebræos verò videtur ſabec, remiſſio
eſſe & condonatio. Aries verò qui in ſabec hærebat ad plantam, quem etiam pro Iſaac ho-
locauſtum obtulit, præfigurauit Chriſtum, immolatum pro nobis ſacrificium immaculatum,
& qui pro nobis in cruce mortem ſubiit. Nā eius vibice nos omnes ſanati ſumus, inquit Eſaias *Aries ha-*
& noſtros ipſe dolores portauit, & propter peccata noſtra vulneratus eſt. ſicut igitur aries ille *rens corni-*
pro Iſaac oblatus eſt, ita Chriſtus immolatus eſt pro nobis. *bus.*

Quæſtio C. Quid eſt quod loquit Iſaac: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui
benedixit dominus, & det tibi dominus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam *Eſa. 53.*
frumenti & olei, & ſeruiant tibi populi, & cętera?

Reſponſio. Ager eſt mundus, ros verò cæli diuinitas eſt, pinguedo autem terrę eſt huma- *Gene. 27.*
nitas. Quemadmodum igitur ros quidem inuiſibiliter deſcendit, & in terra conſiſtens, appa-
ret: ad eundem modum Deus verbum, qui inuiſibilis eſt, per carnem in terra conſpectus eſt,

Frumentum & vinum quid. & cum hominibus conuerſatus. Frumentum vero & vinum ſacramẽtorum diuinorum ſunt A ænigmata. Et omnes populi ſeruiunt Chriſto.

Gene. 38. Quæſtio CI. Quid per illud ſignificatur, quòd Iacob tres virgas accepit: Populeam viridem, amygdalinam, & ex platanis, & decorticauit eas?

Virga tres quid. Reſponſio. Tres virgæ ſymbolicè, ſunt tres facultates animæ, rationalis, appetitiua, & animoſitas: vel tres contemplationes, corporum, rerum incorporearum, & ſacræ Triadis. Vel generaliter per amygdalinam virgam, actiuam: per populeam, contemplatiuam: & per eam quæ ex platanis erat, mundum hunc & eius contemplationem innuit.

Quæſtio CII. Quare Iacob reſpiciens vidit caſtra Dei, & dixit: caſtra hęc ſunt Dei?

Gene. 32. Caſtra Dei cur viderit Iacob. Reſponſio. Ideo apparent Iacob Angelorum caſtra, vt animetur & non timeat fratrem ſuum Eſau. Erat enim conſilium Eſau, ipſum occidere. Ideo etiam cum Angelo luctatus eſt, qui dixit ei: Me victo, num hominem times? cognoſcebat verò ſe Deum habere adiutorem.

Quęſtio CIII. Quidnam eſt: Catulus leonis Iuda, de germine fili mi aſcendiſti, accũbens obdormiuiſti, vt leo, & cętera.

Gene. 49. Catulus leonis Iuda. Simile. Reſponſio. Hoc Chriſto congruit. Quemadmodum enim leo etiam cùm dormit, terribilis eſt: Sic etiam mors dominica terrori eſt tum morti, tum diabolo quoque. Leonem verò B ipſum & catulum leonis vocauit, tanquam regem & tanquam regis filium. Hoc verò: QVIS excitabit eum, ineffabilem eius potentiam declarat. Nam ipſe ſemetipſum excitauit, ſicut ipſe de ſe prędixit, cùm inquit: deſtruite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud.

Ioan. 2. Quęſtio CIIII. Quid eſt quod inquit: Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem pullum aſinæ ſuæ?

Gene. 49. Vinea pullus. Reſponſio. Vineam quidem Hieruſalem, pullum verò vocat populum qui eſt ex gentibus, tanquam populum indomitum. Hoc nanque Chriſtus quoque ſignificauit, miſſis duobus diſcipulis ad ſoluendam aſinam & pullum, ſuper quem adhuc nullus hominum ſediſſet: Nullus videlicet patriarcha, nec legiſlator vel propheta de ſalute gentium cogitauit, ſed Apoſtoli ad id ordinati, ſoluerunt humanam naturam peccatis alligatam.

Gen. 49. Quæſtio CV. Quid eſt quod dicit: Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum, &c.

Stola vinũ Reſponſio. Hoc de Paſſione Chriſti dicit, & corpus quidem, ſtolam vocat: ſanguinem C verò, vinum: quandoquidem etiam myſticum illud vinum, ſanguinem vocauit dominus. Illud vero, pulchriores vino ſunt eius oculi, lætitiam, quę paſſionem eius ſequuta eſt, ſignificat.

Gen 3. Quæſtio CVI. Qui primus nominauit Deum in terra?

Luc. 21. Reſponſio. Diabolus, cùm ad Euam diceret: Quid eſt quod interdixit Deus, ne comederetis de hoc ligno?

Gene. 4. QVÆſtio CVII. Quid futurum eſt cum elementis, item cum ſole, luna & ſtellis in ſecundo aduentu?

Gen. 3. Reſponſio. Simul dabitur ipſis locus aliquis & domicilium, ſed non in perpetuum abolebuntur.

Pſal. 2. Quæſtio CVIII. Quare Cain quidẽ execratus eſt Deus, dicens: Maledictus tu ſuper terram: ſuper Adã verò, execrationem impoſuit terræ, dicens: In operibus tuis maledicta ſit terra.

Francorum genus. Reſponſio. Eo quòd Cain negauit & à Deo peccatum ſuum abſcondit, quapropter maiorem quoque in ſe pœnam deriuauit? Adam vero quia confeſſus eſt, magnum illud à ſe ſupplicium depulit. Nam qui ſua peccata confitetur, remiſſionem conſequitur.

Torcularia Eſa. 63. Quæſtio CIX. Quidnam eſt: quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt vana? D

Reſponſio. Gentes dicit Romanos: Francorum videlicet genus, qui Chriſtũ crucifixerunt: populum vero dicit, caput Iudæorum. Aſtiterunt reges terræ, Pilatus & Herodes. Principes vero Annas & Caiphas.

Quæſtio CX.

PSALMVS PRO TORCVLARIBVS.

Qualia dicit torcularia?

Reſponſio. Eccleſias in quibus vinum funditur. Veluti ſacroſanctus domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguis effunditur & ſanctum corpus eius immolatur. Quod vero dicit Eſaias propheta: Torcular ego calcaui prorſus ſolus, hunc habet ſenſum: Sicuti torcular eſt receptaculum & in eo calcantur botri, ſic etiam Chriſtus conculcauit inimicos ſuos tum intelligibiles, tum ſenſibiles. nicimus autem & hoc, quod botrus & vua Chriſtus eſt, qui ſeipſo comminuto, voluntariè preſſus eſt, & ex morte ſua diſtillauit diuinum muſtum, ſuóque ſeipſum ſanguine rubere

A bere fecit. Eſt vero omnino ſolus. Nam ſolus ipſe Chriſtus pro nobis mortuus eſt, non Angelus vel ſenex aliquis, ſed ipſe Chriſtus ſeruauit nos. Petrus namque Chriſtum negauit, & ipſo paſſionis tempore cæteri quoque Apoſtoli dedere fugam.

Quæſtio cxi. Quid eſt quod dicit: Sitientes venite ad aquas? *Eſa.35.*

Reſponſio. Aqua ſacrum Baptiſma ſignificat, aut lachrymarum fontem, videlicet pœnitentiam. Hoc vero: Euntes emite, edite, & bibite abſque argento, ſanctum baptiſmum domini noſtri Ieſu Chriſti ſignificat. Eodem modo per hoc, dominus diluuium inhabitare faciet, intelligitur ſacrum baptiſma: quia inundat ſuper omnia peccata. *Aqua.* *Diluuium.* *Pſal.28.*

Quæſtio cxii. Vox domini per flammam ignis perrumpentis.

Reſponſio. Significat hoc futurum ſupplicium ignis, qui tãdem iuſſu Chriſti dirimetur. Ignis nanque duplicem vim habet, ad lucendum videlicet, quod dabitur iuſtis, & ad cremandum, quod peccatoribus dabitur. *Pſal.28* *Ignis vis.*

Quæſtio cxiii Flumen Dei impletum eſt aquis, quid hoc eſt?

Reſponſio. Per aquam Apoſtoli notantur, qui omnigenis donis & diuina gratia impleti *Pſal.64*
B ſunt. Ac quiuis homo qui purus & iuſtus eſt, non aliunde quàm hinc talis efficitur. Nam aqua & ros, aliquando quidem in ſcriptura donum Dei, aliquando vero animæ tentationes & perturbationẽ ſignificat. Quando vero inquit: qui credit in me, flumina de ventre eius fluent. Et, Vt ros Hermon deſcendens ſuper montes Sion, dicit dona Spiritus ſancti. Montes vero Sion, dicit ſpirituales qui viuunt in Deo. Rurſus quando dicit, Saluum me fac Deus, quoniam ingreſſæ ſunt aquæ vſque ad animam meam. Et, Vtique pertranſiuit anima noſtra aquam fundo carentem. Hanc aquam, animæ tentationes vocat. *Aqua quid.* *Ioan.7.* *Pſal. 68.*

Quæſtio cxiiii. Quid eſt quod dicit: Aſcendens in altum, captiuam duxiſti captiuitatẽ? *Pſal.67.*

Reſponſio. Dicit hoc, quod Chriſtus confuſa cruce, deprædatus eſt infernum & captiuum duxit. Et hoc eſt & illud quod ait, dixit dominus, Reuertar ex Baſan, hoc eſt, de cruce ad infernum redibo. Baſan enim ſi interpreteris, turpitudinem ſignificat. Nam Iudæi crucem vt turpem reputant, & ideo execrationis organum vocauerunt eam. Sed Chriſtus eam ſanctificauit, eo quod in ea ſalutem hominum perfecerit. *Baſan.*

Quæſtio cxv. Quid eſt quod dicit: Diuites facti ſunt inopes, & eſurierunt? *Pſal.33.*

Reſponſio. Diuites hoc loco vocat Iudæos, qui inopes facti ſunt, eo quod occiderunt
C panem vitæ, & venit ſuper eos fames. *Diuites eſurientes.*

Quæſtio cxvi. Quid eſt quod inquit: Mane occidebam omnes peccatores terræ, ad deperdendum ex ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem? *Pſal.100.*

Reſponſio. Huius dicti hic eſt ſenſus, Sicut matutinum tempus diei eſt initium, ſic omnis peccati initium eſt inimici fraudulenta ſuggeſtio. Ideo inquit: Mane occidebam, hoc eſt, reſpiciebam ad principia cogitationum, & inueſtigabam earum intentiones, atque adeo peccatores omnes vtpote dæmones, qui faciunt in me peccatum ad perdendum omnes ex ciuitate Domini, hoc eſt, ex anima. Anima nanque domini ciuitas eſt. Perſequebar enim inquit, & abſcindebam ipſorum capita, tanquam principia ad excindendum eos ex anima, ne operarentur omnem iniquitatem & peccatum. *Peccati initium eſt diaboli ſuggeſtio.*

Quæſtio cxvii. Quid eſt quod inquit: Catuli leonum rugientes vt rapiant, & vt quærant à Deo cibum ſibi. Exortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in ſpeluncis ſuis cubabunt?

Reſponſio. Catulos leonum dicit prophetas. Rugiebant vero clamantes & dicentes, ac prophetantes incarnationem filij Dei. Exortus vero eſt ſol, hoc eſt venit Chriſtus & tacuerunt *Pſal.103.*
D Prophetæ, qui prophetauerunt vſque ad Ioannem. Hoc eſt quod etiam alibi dicit ſcriptura, obſcuram aquam in aëris nubibus. A ſplendore eius nubes diſcuſſæ ſunt. Obſcuram aquam dicit diuinam ſcripturam, quoniam in caligine Moſes legem accepit à Deo in monte Sina. Quin ipſi Prophetæ quoque non manifeſtè, ſed obſcurè & tenuiter quodammodo viderunt aduentum Chriſti, & manifeſtarunt. Nubes enim vocat Prophetas qui prædicarunt, & vt aquam effuderunt, ſpirarunt que veluti venti diuinum ſermonem & legem ſuper terram, quæ eſt illa tenebroſa aqua. A fulgore vero eius in conſpectu ſuo, vt ab aſſumpta carne eius coram ſe nubes diſcuſſæ ſunt, prophetæ videlicet receſſerunt & quieuere. *Catuli leonum ſunt Prophetæ.* *Nubes.* *Pſal.73.*

Quæſtio cxviii. Quid eſt, Mons ſion iſte, in quo habitaſti in eo? *Mons Sion*

Reſponſio. Diuina ſcriptura multis modis voculam montis interpretatur, Et hic quidem mons Sion eſt locus Hieruſalem, quem inhabitauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus incarnatus ſuper terram. Montem rurſus proprie vocat ſanctiſſimam Deiparã Virginem, veluti quum inquit: Mons qui Deo placuit ad habitandum in eo. Nam dominus æternum inhabitabit. Et *Deipara virgo.*

alibi habetur: Deus à Themam veniet, & ſanctus ex monte opaco & denſo. Mons autem ibi A
Habac.3. dicitur ſancta virgo mater. Quia quemadmodum ij qui campo obertantes, & calore æſtuant
Simile. ſi montem ſubeant, velut tore conſperſi in vmbra ſubter arbores montis, vel aqua ſedant æſtū
flammæ: Ad eundem modum hominibus quoque facta eſt ſancta Virgo, quæ rore quodam
ſui partus animas hominum æſtu peccati confectas, in vitam reuocauit, & in vmbra alarum
ſui filij fouit. Montes vero dicuntur etiam dæmones propter tumorem ſuperbiæ. Qui tangit
montes, & fumigant, hoc eſt qui dæmonibus appropinquat, qui tanquam fumus diſſipantur
& euaneſcunt. Mons item virtus quoque dicitur, quemadmodum ſanctus Gregorius inquit:
Gregorius. Siquidem etiam in monte Deus apparet hominibus, ipſe quidem à ſui domicilij ſpecula deſcendens, nos verò ex terrena humilitate noſtra in ſublime tollens.

Quæſtio cxix. Quare virtus dicitur mons?

Virtus mõs dicitur, cur. Reſponſio. Quia ſicut mons etſi excelſus eſt ſupra terram, cęlo tamen eſt humilior, ita
qui in vita ſua virtutem exercet, terra quidem eſt excelſior, eo quod huius vitæ curas & mundi negotia ſuperat, nihilominus tamen eſt inferior cælo, propterea quod adhuc in hac vita exiſtit, & nondum eſt mortuus, vt penitus hoc mundo liberetur. Atque ob id inter cælum ter- B
rámque tenet medium, ſicut mons, quemadmodum dictum eſt. Deinde cùm dicit, Montes
Pſal.103 excelſi ceruis: altos montes, excelſas virtutes: ceruas verò, ſanctorum animas vocat: quandoquidem in excelſis actionibus virtutum, ſicut in montibus ceruæ, verſantur animæ ſanctorū.
Ceruæ. Petra vero confugium leporibus, eſt Chriſtus. Eſtque confugiū eorum qui ſedent in deſerto.

Pſal.103 Quæſtio cxx. Quid vocat habitationem Herodij?

Herodius quid. Reſponſio. Herodius, vt aliqui dicunt, eſt auis quæ nidū in deſerto loco, in arboris alicuius cacumine collocat. Veniunt vero paſſerculi, & ſubter ipſam circumquaque in arbore nidificant. Dux autem ipſorum eſt, eíſque præeſt domus Herodij, quæ eos à nociuis reptilibus quę ipſos lædere volunt, cuſtodiunt.

Quæſtio cxxi. Quid dicit Propheta cùm inquit: In finem ne perdas Dauid?

Reſponſio. Finem ſuę vitæ dicit Propheta, & orat ne vitæ ſuæ finis veniat, incidátque in aliquod damnum. Nam tota hominis vita ſi malè tranſacta, finis autem eius bonus fuerit, beneficium eſt & gratia. Si vero finis diuerſus fuerit, hoc demum eſt miſerum. Orat ergo Propheta, vt ſuæ vitæ finis bonus ſit: nam ideo conſcripſit hunc Pſalmum.

Pſal. 149. Quæſt. cxxII. Quid eſt quod inquit: Gloriabūtur pij in gloria & exultabūt in cubilibus ſuis? C

Reſponſio. Pios dicit ſpirituales & ſanctos homines, qui gloriabuntur poſt mortem in
Cubilia. cubilibus ſuis. Cubilia vero ſunt manſiones & domicilia ſanctorum, quæ poſt mortem inuenient, & exultabunt in regno cælorum.

Somnus. Alia. Dei perfectionem docens & oſtendens diuina ſcriptura, vocauit ipſam ſomnum, cubile, lectum, & mortem. Somnum quidem vocat, vt quum Dauid inquit: In pace ſimul iacebo ſopitus & dormiam. Eodem videlicet deueniam, & quieſcam dum viuo in Deo, iuxta
Gal.2. *Cubile.* Apoſtolum, qui inquit: Viuo autem non amplius ego, ſed viuit in me Chriſtus. Cubile vero vocat, quum inquit: Gloriabuntur ſancti in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis. Sicut enim
Pſal.15 qui in cubili cubat, requieſcit & ſuauiter dormit: ſic qui perfectus in Deo eſt, & qui creuit in virum perfectum ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, requieſcit in Deo, tanquam cubi-
Iudic.13 le reputans diuinam perfectionem. Cubilis autem fulcra dicuntur virtutes. Lectum autem appellat, quum inquit Salomon: Sexaginta robuſti circundant ipſum. Quando enim ad per-
Pſal.115. fectionem venerit iuſtus, circundant, & circa ipſum incedunt fortes, angeli videlicet. Iuxta dictum illud: Semper videbam ante me Dominum, quoniam à dextris meis eſt, ne commo- D
Mors. uear. Eſt vero familiare diuinæ ſcripturæ, etiam angelum vocare Dominum. Vt in Manoë: Deum vidimus, inquit, cum eſſet in phantaſia Dei. Denique mortem quoque vocauit Dauid
Simile. diuinam perfectionem cum inquit: Præcioſa eſt mors ſanctorum in conſpectu Domini. Vi-
Pſal.26 des quomodo & ſomnum, & cubile, & lectum, & mortem illam eſſe oſtenderit diuina ſcrip-
Rom.14. tura? Mortem autem illam nominauit, quod ille qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.
Gal.2. Quemadmodnm enim qui mortuus eſt, non poteſt rurſus reuerti in vitam & amplius peccare, Ita qui apud Deum hoc honore dignus eſt habitus, inde rurſus decidere non poteſt, ſed inquit cum Dauid, Dominus illuminatio mea & Seruator meus, quem timebo? Et cum Paulo: Siue namque viuimus ſiue morimur, Domini ſumus. Et rurſus. Viuo autem non amplius ego ſed viuit in me Chriſtus: quod vero nunc in carne viuo, viuo in fide. Quapropter ſancti perfecti, mundum contemnunt, & huius mundi voluptates. Et ſancti martyres, etiam contempſere tormenta.

A Quæſtio cxxiii. Altitudines Dei in gutture ipſorum, & gladij vtrinque acuti in manibus ipſorum: quid hoc eſt?

Reſponſio. Altitudines Dei ſunt doctrinæ legis & ſtatuta ſpiritualia, quibus ſpirituales *Pſal. 149.* doctores præſtant, habent enim in gutture ſuo, à ſpiritu ſancto dona gratiæ, vt ore ſuo & lingua *Altitudine Dei.* doceant populum. Ancipites autem gladij ſunt duo Teſtamenta, vetus & noua lex. Nam ſicut miles gladium vtraque parte acutum vibrans, inimicos interimit, & populum aſſerit: ſic etiam doctores ſpirituales ancipites habent gladios, doctrinas veteris & noui Teſtamenti, per *Gladij ancipites.* quas vindictam ſumunt in gentibus, & ad puniendum illas, immittunt iram à Deo, per ſuas ad Deum ſupplicationes. Similiter quoque in communi, populum fidelium redarguunt & inſtituunt ad bonum. Qvando vero non audiunt eas, ſed ei quod bonum eſt aduerſantur atque contẽnunt illud, tunc etiam ipſis immittunt ſupplicium per ſuam deprecationem ad erudiendum illos vt videlicet caſtigari diſcant non inobedientes eſſe Deo, & Dei miniſtris. Nam qui ſpirituales homines audit, Deum audit, quemadmodum dixit ipſe Chriſtus. Neque enim ad interitum, ſed ad vtilitatem ipſorum ſpirituales illi caſtigationem inducunt, ad correctionem *Luc. 8.*
B boni & ad gloriam Dei, tanquam amantes & vltores Dei & oſores mali.

EX EPISTOLIS PAVLI.

Quæſtio cxxiiii. Quid eſt quod dicit: Gloria, honor, & pax omni qui operatur bonum: *Rom. 2.* Iudæo primum & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Nam quicumque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem judicabuntur?

Reſponſio. Laudat omnes qui operãtur bonum. Græcum vero non dicit idololatram, *Græcus.* ſed pium qui colat quidem Deum, verum neque credat in Chriſtum, neque veterem legem teneat, ſed ſine lege Deum inuocet & colat, ſeruétque nihilominus virtutem aliquam. Nam talis etiamſi labatur, minus tamen punietur quàm Iudæus, eo quod Iudæus legem tranſgreditur, habetque vehementiorem accuſationem. Quando enim audis illud: Quotquot ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: minus ſupplicium reputa. Hoc verò: Quotquot in lege peccauerunt: iſti grauiorem pœnam & ſupplicium ſubibunt.

Quæſtio cxxv. Quid eſt illud: Nam qui inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis eius, *Rom. 6.*
C etiam reſurrectionis conſortes erimus?

Reſponſio. Inſiti ſumus, participes videlicet. Nam quemadmodum corpus Domini ſepultum in terra, mundo ſalutem pepetit: Sic noſtrũ quoque corpus in baptiſmo ſepultum, nobis ipſis iuſtitiam protulit. Similitudo autem ſic habet, ſicut Chriſtus mortuus eſt, & tertia *Simile.* die reſurrexit: ſic & nos in baptiſmo morientes, reſurgimus. Nam quod infantem ter in aquã immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat.

Quæſtio cxxvi. Quid eſt quod inquit: Etenim quod lex præſtare non poterat, ea parte *Trina immerſio baptiſmi quid.* qua erat imbecillis, hoc Deus per carnem & cætera?

Reſponſio. Imbecilis, inquit, erat lex, videlicet ad iuſtificandum hominem. Non enim *Rom. 8.* poterat homo tyrannidem & vim carnis ſuſtinere. Ideo miſit Deus vnigenitum filium ſuum, vt per carnem ſuum condemnaret peccatũ. Hoc verò quod dicit, In ſimilitudine carnis pec- *Lex antiqua imbecillis.* cato obnoxiæ, non dixit. In carne peccati, ſed in ſimilitudine. Nam humana caro Chriſti in omnibus eſt ſimilis facta humanæ carni, quatenus verus & abſolutus eſt homo. Peccatis verò caro eius non fuit obnoxia, ſicuti noſtra eſt. Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt in ore eius dolus. *Caro Chriſti peccatis non fuit obnoxia.*

D Quæſtio cxxvii. Quid eſt quod dicit: Date locum iræ?

Reſponſio. Et qui te contriſtauit ac tribulauit vel affecit iniuria, condona, omnémque vindictam tribue Deo, qui quod æquum eſt diſpenſabit. Illud verò: Beatus qui nil iudicat in eo quod probat, hoc ſignificat: Quando per diſpenſationem feceris aliquid, quod ad ſalutem *Rom. 12.* fratris tui ſpectat, etiam ſi id omnes incuſant, tua verò conſcientia te non condẽnat, beatus es. *Rom. 14.*

Quæſtio cxxviii. Quid eſt quod inquit: Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum? *1. Cor. 1.*

Reſponſio. Si dixerimus, inquit, Iudæo: Crede, Reſpondet, Excitate mortuos, mede- *Chriſtum crucifixũ prædicare.* mini inſanis. Si Græco idem dicamus, petit à nobis rhetoricum ornatum in verbis. Nos autẽ prædicamus Chriſtum crucifixum, qui eſt ſignorum potentia, & ſapientiæ pelagus. Verum ipſi quidem offenduntur, & ſtultam reputant prędicationem, quando Deum crucifixum eſſe audiunt, quod tamen non mirum: nam qui infirmi ſunt oculis, non poſſunt purè videre ſolem. Ad eundem modum etiam iſti. Illud autem, quod ſtultitiam Dei ſapientiorem dicit eſſe quã

Philoſophi inaniter occuppati. homines, de cruce loquitur. Nam ſapientes & philoſophi etiam præſtantiores, inaniter mul- A
tum laborarunt & occupati fuerunt, nec quicquam boni benè rectéqueegerunt. Crux verò,
quam illi ſtultitiam reputabant, mundum ſeruauit, & propterea omnes excellit ſapientia, eo
Crucis vtilitas. quòd tanta bona operata eſt.

Quæſtio cxxix. Quomodo verò dicit imbecilitatē Dei robuſtiorem eſſe quā homines?

imbecillitas Dei. Reſponſio. Imbecilitatem Dei vocat ſenſum Apoſtolorum, qui homines erant idiotæ & illiterati, & tamen breui tempore totum orbem occupantes Reges & ſatrapas, ſapientes & potentes Principes deuicere.

1.Cor.2. Quæſtio cxxx. Quid eſt illud: Sapientiam autem Dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita?

Reſponſio. Vides quomodo nominet ipſe ſapientiam quam prius ſtultitiam vocauerat, Etenim myſterium primum, diſpenſationem dicit, ideo quòd núllus neque angelus, nec alia aliqua creata poteſtas cognouit hoc myſterium & diſpenſationem iſtam, quòd in terra Deus *Myſterium* carnem aſſumpturus eſſet. Illud verò poſteaquam factum eſt, omnibus innotuit: quemad-
Ephe.3. modum inquit Apoſtolus: Vt notum fiat nunc principatibus & poteſtatibus, inſuper cæleſti- B
bus. Vocat autem alibi quoque myſterium, eximia illa opera Dei, vtpote, natiuitatem, præſepe, baptiſma, crucem, mortem, reſurrectionem & aſcenſionem. Sicut etiam ſanctus Gre-
Gregorius. gorius theologus, myſteria vocat, feſta in ſermone de Lucernis, qui incipit: Rurſus Ieſus ille meus, & iterum myſterium. Hoc autem dicit, propter feſtum Baptiſmi. Similiter etiam in reliquis.

1.Cor.3 Quæſtio cxxxi. Quid eſt quod inquit: Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur: ipſe vero ſaluus fiet, ſed ſic tanquam per ignem.

Reſponſio. Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur regni cælorum, ſaluus verò
Saluus per ignem. fiet ipſe tanquam per ignem. Quomodo vero ſeruabitur? hoc eſt, ſaluus & integer manebit in igne, nec videbit mortem, ſed opus ipſius ſolummodo comburetur & confundetur. Ipſe verò æternum permanebit integer pœnas luens: nec tamen vnquam penitus interibit.

1.Cor.5. Quæſtio cxxxii. Quid eſt quod dicit: Paululum fermēti totam maſſam fermentat?

Simile Fermentū vetus. Reſponſio. Hoc propter malos & peruerſos homines dicit. Nam quemadmodum ve-
tus fermentum exiguum quidem eſt, multum autem farinæ fermentari facit: Ad eundem C
modum malus homo, qui in ſe nutrit malitiam, impartit etiam aliis, & fit ſcandalum, multóſque lædit, propterea rurſus dicit: Expurgate itaque vetus fermentum, vt noui ſitis. Hoc eſt: Expellite malum & prauum ex vobis, aut vos ab ipſo recedite: quandoquidem omnis mali-
Pſal.25. tia inquinat hominem. Ideo Dauid malos fugiens, inquit: Non ſedi in conſilio vanitatis, &
Pſal.17. cum tranſgreſſoribus non incedam. Odi congregationem malignantium. Et quare faciebat iſta? Dicit alibi rurſus: Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo eris electus, & peruerteris cum
1.Cor.6 peruerſo. Etenim qualis eſt ille cum quo conuerſaris, talem te quoque reddet.

Quæſtio cxxxiii. Quid eſt quod dicit: Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt & venter eſcis: Deus autem & hunc & illas abolebit?

Venter. Reſponſio. Ventrem dicit crapulam, non ipſum ventrem. Ad crapulam, inquit, habet venter deſiderium, & hæc ad illum. Sed qui crapulę ventríque deditus eſt, non poteſt ſeruire Deo, ſed ſui ipſius ventri ſeruus eſt. Ideo aboleuit illum, dicens: Deus & hunc & illas abolebit, hoc eſt, & cibos & guloſitatem. Non enim ventrem aboleuit, abſit. Audi enim quid dicat ipſe: Corpus verò non ſtupro, ſed Domino. Quapropter non aboleuit ven- D
Crapula. trem, ſed crapulam, nec etiam mediocrem cibum, ſed immoderatum: ſiquidem ex his ſcortatio gignitur Inquit ergo. Corpus non eſt datum ſub poteſtatem ingluuiei, vt in ſcortationes
1.Cor.10. incidat, ſed vt Domino ſeruiat. Sicuti rurſus rerrò dicit alicubi: Omnia mihi licent, ſed ego non redigar in poteſtatem à quoquam. Hoc ipſum nihil eſt aliud quàm quod hic dicit: quòd
Cibos eſſe bonos. omnes quidem cibi quos creauit Deus homini nutrimentum, boni ſunt, & licet mihi omnibus frui, eiſque nutriri, ſed illorum ſeruus non ero, neque ſub ſuam poteſtatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. Quapropter, neceſſariis contenti, reſpuamus reliqua non tantum velut inutilia ſed etiam tanquam quæ noceant, & quę gignant abſurdas concupiſcentias iis qui ea poſſident.

Quęſtio cxxxiiii. Quid eſt quod dicit: Et omnes in Moſen baptizati ſunt.

Baptiſmi ſignum mare Rubrum Reſponſio. Baptiſmi ſignum erat, quod per rubrum mare pertranſiuit Iſraëliticus populus. Nam ſicut illi tranſmiſſi, effugerunt inimicorum inſidias, & in deſerto nutriebantur manna: ſic etiam baptizati liberantur à ſpirituali Pharaone, & ab Ægyptiis dæmonibus, ſu-

A ſuſtētāturq; ſupercæleſti pane SSti. Quia verò de baptiſm. ſermo eſt, dicemus de eo manifeſtius.

DE SANCTO BAPTISMO.

Primū baptiſma fuit, inundatio diluuij ad excindendum peccatum. Secundum fuit Moſis, *Primum* quando tranſiuit rubrum mare. Typicum enim erat. Nam ſicut illic erat mare, ſic in baptiſmo *baptiſmi* eſt aqua. Et ſicut illic erat nubes, ita hic eſt Spiritus Sanctus. Quę autem iſta nubes fuerit, audi: *ſignum* Cū egrederentur ex Ægypto Hebræi cum Moſe, miſit nubem veluti columnam ignis, quæ 2 illis luceret noctu, vt videlicet noctu quoque poſſent ambulare, ne ad ipſos vſque pertingerent Ægyptij. Sequebatur autem illos nubes à tergo, & tegebat eos, ne ipſos Ægyptij videre poſſent. Atque hoc eſt ſecundum baptiſma. Tertium erat legale apud Hebræos. Nam quicunque 3 erat immundus, aquâ lauabatur, & ſuas quoque veſtes lauabat, & ſic redibat in caſtra. Quartū 4 baptiſma fuit Ioannis. Introductorium quidem erat illud, nondum tamen omnino ſpirituale, ſed ad pœnitentiam ſolummodo. Quintum, eſt baptiſmus Ieſu Chriſti, quo etiam ipſe baptizatus eſt. Eſtque hoc totum ſpirituale, quo nos quoque baptizamur. Sextum baptiſma lachrymis conſtat, eſtque verè laborioſum durumque. Veluti qui per ſingulas noctes lauat lectum *Pſal.6.* 5 6

B ſuum, qui pœnitentia ducitur, & luget ſuper peccatis quæ commiſit. Septimum baptiſma 7 per martyrium & ſanguinem eſt, quo Chriſtus quoque baptizatus eſt. Eſtque tanto aliis honeſtius, quanto minus denuò pollutum eſt ſordibus. Octauum & poſtremum non ſalutare, 8 ſed audens eſt, quod æternum ſine fine punit peccatores.

Quæſtio cxxxv. Quid eſt quod inquit: Caro & ſanguis regni Dei hæreditatem conſequi non poſſunt? *1.Cor.15*

Reſponſio. Quod quicumque carnem ſuam fouet & nutrit ad ſatietatem, regnum Dei conſequi non poteſt.

Quæſtio cxxxvi. Quid eſt quod inquit: Qui non diligit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha? *1.Cor. 16.*

Reſponſio. Hoc eſt: Ab eccleſia & à fidelibus ſegregate eum, ſitque ſeparatus à populo ille qui non credit. Dominus enim venit, quod ſignificat Maranatha, ſi interpreteris.

Quæſtio cxxxvii. Quid illud eſt: Si quis noua in Chriſto creatura, renouatur? *2.Cor.5.*

Reſponſio. Hoc eſt: Si quis in Chriſtum credidit, in aliam vitam tranſiuit. Nam è ſupernis eſt natus per ſpiritum & viuit non eam quæ in peccatis, ſed vitam quæ eſt in ſpiritu.

C Quæſtio cxxxviij. Ter feci naufragium, quid eſt?

Reſponſio. Latenter innuens dicit, quòd ter naufragium paſſa ſit humanitas. Primùm *2.Cor.11.* per tranſgreſſionem Secundò in diluuio temporibus Noë. Tertiò poſt acceptam legem, quum *Naufragium ap* in idololatriam incidiſſet populus vſque dum venit Chriſtus gubernator animarum qui erexit velum crucis, & tranquillam nobis nauigationem ad cælos parauit. *Pauli quid.*

Quæſtio cxxxix. Quid eſt: Noctem atque diem in profundo egi?

Reſponſio. Noctem dicit conuerſationem in tenebroſis erroribus ante aduentum Chriſti. *ibidem.* Diem verò vocat vitam poſt aduentum Chriſti tranſactam in claritate baptiſmi. Dicunt au- *Nox.* tem quidam, quod in medio pelagi nauigauerit: alij, quod natauerit: vbi neque terram neque *Dies.* montes videre potuerit.

Quæſtio CXL. Quid eſt illud: Datus eſt mihi ſtimulus per carnem nuncius Satanæ *2.Cor.12.* vt me colaphis cædat? *Nuncius ſatana.*

Reſponſio. Satan aduerſarius dicitur. Nuncium igitur Satanæ dicit Alexandrum ærarium fabrum, Hymeneum & Philetum qui diuexabant ipſum, & reſiſtebant, dicentes re-

D ſurrectionem iam fuiſſe: qui etiam apprehenſum eum, in carceres proiiciebant, & multis afficiebant malis.

Quæſtio cxli. Quid illud eſt: Sufficit tibi mea gratia? *ibidem.*

Reſponſio. Hoc eſt: Sufficit tibi mea gratia, qua mortuos excitas, & cæcis viſum das, & alia ſigna facis. A perſequutoribus vero pulſi & exagitati perſequentes vincite.

Quæſtio cxlii. Quid eſt quod inquit: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo? *Gal.vlt.*

Reſponſio. Mundum & curas eius relinquere, concupiſcentiis & affectibus mori, ieiunare, vigilare, & in diſciplina affligari. Sicut alibi dicit: qui vero Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis. *Mundo crucifigi.*

Quæſtio cxliii. Quid eſt quod dicit: Interſtitium maceriæ diruit? *Epheſ.2.*

Reſponſio. Hoc eſt, inimicitia quam omnes homines habebamus aduerſus Deum propter noſtra peccata. Carne igitur aſſumpta, Dominus Deus, & mortuus, ſoluit peccatum quod nos à Deo ſeiungebat. Atque ſic in pacem redegit omnia, & nos fecit filios Dei.

Nam deleuit, quod aduerſus nos erat, Chirographum in cruce. Quid autem fuerit Chirographum, audi: Cùm peccaſſet Adam & accepiſſet manu ſua de ligno, comediſſetque, ſcriptum eſt eius manu peccatum, quod apud ſe ſcriptum diabolus habuit. Cùm autem in ligno, hoc eſt in cruce penderet Chriſtus, & per ſuas manus clauis vulneraretur: tunc in cruce ſcriptum illud affixit & deleuit. Ipſe namque diabolus qui Chirographum illud tranſgreſſionis Adam tenebat tamdiu retinuit, donec à cruce in Chriſto ligaretur. A

Chirographum quid

Quæſtio cxliiii. Quid eſt quod inquit. Expergiſcere qui dormis, ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus?

Ephe. 5.

Reſpōſio. Dormientē vocat eū qui peccatis immerſus eſt. Nā qui in peccatis viuit, mortuus dicitur. Etenim vt mortuus immobilis eſt, ita qui in peccatis eſt mortuus, ad bonū nō mouetur.

Peccatis immerſus pro mortuo habetur.

Quæſtio cxlv. Quid eſt illud: Induite totam armaturam Dei?

Epheſ. 6.

Reſponſio. Totam armaturam Dei dicit Spiritum ſanctum. Nam qui Spiritus ſancti non eſt particeps, nihil poteſt aduerſus oppoſitos nobis potentatus. Etenim non eſt nobis, inquit, lucta aduerſus carnem & ſanguinem. Non aduerſus homines videlicet bellum geritur, ſed aduerſus principatus. Principatus autem dæmones vocat qui in hoc mundo principatum tenent, B ſolummodo tamē in operibus tenebrarum. Hoc verò quòd inquit, in cæleſtibus: docet, quòd non propter rem nihili nos oppugnent dæmones, ſed propter cæleſtia bona. Quando enim ad regnum cæleſte contendimus vehementer nobis reſiſtunt. Ideo nos ſemper vigilare conuenit & virtute per gratiam Chriſti vincere. Scutum autem fidei, fidem vocat, ſyncerā & feruidam.

Armatura Dei.

Quæſtio cxlvi. Quid eſt quod dicit, Poſtquam exuiſtis veterem hominem, & induiſtis nouum qui renouatur?

Scutum fidei.

Reſp. Veterē hominē dicit eū qui primus poſt lapſum Adæ natus eſt. vel improbitatem eius & malitiam. Nouum hominem intelligit conuerſationē Chriſtianā, piam videlicet & bonam.

Col. 3.

Quæſt. cxlvii. Quid eſt quod inquit: Ne doleatis quemadmodū cæteri qui non habent ſpē?

Reſponſio. Qui non habent ſpem reſurrectionis, illis conuenit dolere. Nota autem quomodo de Chriſto dixerit, quòd mortuus ſit & reſurrexerit: De communi verò populo dixit qui obdormierunt, vt oſtenderet etiam eos qui dormiunt eſſe reſurrecturos.

1. Theſ. 4.

Quæſtio cxlviii. Quid eſt quod dicit: Non rapinam arbitratus eſt æqualem ſe eſſe Deo?

Philip. 2.

Reſponſio. Quod Apoſtolus dicit, eſt eiuſmodi. Filius Dei, qui etiam ipſe Deus, volens in C terram deſcendere & incarnari, non veritus eſt à ſua dignitate diſcedere. Neque enim ex rapina diuinitatem ſuam habebat. Velut ſi quis per rapinam aliquid habet, timet ne illud perdat. Talis non erat Chriſtus. Abſit. Sed cùm verus Deus eſſet, homo quoque fieri voluit.

Quæſtio cxlix. Quid eſt illud: Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini?

1. Theſ. 4.

Reſponſio. Verbum Domini quod dixit, hoc eſt, quòd audituri ſint vocem filij Dei, & quòd qui audierint, ſint victuri: Hoc, inquit, & nos dicimus, quod nos qui viuemus & reliqui erimus in aduentu Domini nequaquā præueniemus eos qui obdormierūt. Viuentes ſunt, qui tū inuenientur in reſurrectione. Inuenientur enim homines in illo die, nec videbunt mortem. Veruntamē non præuenient eos qui obdormierūt antè. Nā primū reſurgent mortui, deinde qui viuunt immutabūtur, & ſimul cū illis rapiētur in occurſum domini in aëra. Qualis autē iſte raptus futurus ſit, audi. Quādo dominus celeuſmate, hoc eſt, hortatu, & angeli clamabūt: ſurgite, venit enim ſponſus: tunc de cęlo deſcēdet. Et primū reſurgēt mortui, deinde autē ij qui tunc viuēt, immutabuntur & fiēt incorruptibiles. Et poſt hæc omnes ſancti & digni rapiētur in nubibus, & dominum noſtrū de cęlis venientē excipient, quemadmodū inquit: Et nos rapiemur in D nubibus in occurſum domini in aëra. Nā hæc eſt gloria & corona iuſtorū. Peccatores vero expectabūt ipſum donec deſcendat. Atque hoc nō ſit aliter, quā ſi vrbs aliqua reducem regē expiat. Ibi nāque optimates & qui cæteris pręſtant, egrediūtur ei in occurſum: pauperes autem & abiecti expectant, donec in ciuitatem veniant. Ad eundem modum etiam de Chriſto cogita. Deſcendente illo de cælo, omnes iuſti & boni rapientur in cælum vt obuiam procedant venienti Domino noſtro Ieſu: Peccatores autem, in terra ſtabunt expectantes.

Viuētes qui.

Raptus qualis futurus.

Gloria & corona iuſtorum.

Quæſtio CL. Quid eſt quod dicit: Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, vt ei qui ſe in militiam delegit, placeat?

2. Tim. 2.

Reſponſio. Si ille qui terreno regi militat, non poteſt placere niſi alias vitæ curas reliquerit: quanto magis id in militia quam ſub cæleſti rege militamus fieri conuenit?

Quæſtio cli. Quid eſt illud: quod ſi certat etiā aliquis, nō coronatur, niſi legitimè certauerit?

Ibidem.

Reſponſio. Nā etiā ſi quis miles bellū ingreſſus fuerit, neque ſic quoque coronatur, niſi cū aduerſario manum conferens, percuſſerit & interfecerit eum. Nā hoc eſt illud legitimè certare.

Quæſtio

A Quæſtio clrr. Quid eſt illud: Laborantẽ agricolam oportet primũ de fructibus percipere?

Reſponſio. Hoc de ſpiritualibus doctoribus dixit, quod ſit conueniens, vt doctor qui pro ſe & pro ſuis auditoribus laborat & decertat, primũ à Deo mercedẽ recipiat, deinde diſcipuli ſui. *ibidem.* Nã agricola qui fructus ſuos collegit, ille primus de eis in domo ſua ſibi recondit. Atque ſic demũ aut eleemoſynam elargitur, vel ſatisfacit debitoribus. Aliud de eodẽ. Et aliter: Quicũque vult opus Dei exercere, qui alios docere, vel aliquibus vult prodeſſe, decet illum qui alios docet, imprimis operari virtutes, & vt accipiat à Deo dona gratiæ, profetátque fructus ſancti ſpiritus, atque theſauros cognitionis bonorũ Dei. Ita fiet vt aliis quoque poſſit impertiri dona. Nã ſi quis aliquẽ oleo ſuis manibus vncturus, oleũ nõ habeat, quomodo impertiuerit aliis id quod ipſe non habet? Ad eundem modum de iis qui docent alios, eſt ſentiendum, ſicuti dictum eſt.

Quæſtio clrii. Quid eſt. Cogita quæ dico?

Reſpoonſio. Quia per parabolas ei ſcripſerat omnia, propterea dicit: Attẽde. Et non obedieruot mandato Moſis quod præceperat, quorum periere tria millia. Et hoc eſt quod dicit ſcriptura: Quorum membra coociderunt io deſerto.

B Quæſtio clrrrr. Quid eſt illud: Omnis tranſgreſſio & inobedientia iſtam præmij repenſationem accepit? *Heb. 2.*

Reſponſio. Quicunque tranſgreſſi ſunt & inobedientes fuerunt in lege veteri, condigna pœna ſunt affecti. Nam Adam qui tranſgreſſus fuerat, condemnatus eſt, Cain cùm peccaſſet, execrationis pœnam luit. Et illi qui temporibus Noë mala perpetrauerant, aqua ſubmerſi ſunt. *Gene. 3* Sodomitæ qui turpibus ſeſe facinoribus inquinauerant, horribiliter interiere. Et Iudæi ſæpius aduerſus Prophetas inſurgentes, percuſſi ſunt à Deo, ſuppliciiſque affecti pœnas dedêre. *Gene. 4.* Nunc igitur hoc dicit, quòd ſi in veteri Teſtamento quicuoque reprobarunt & inobedientes fuere mandatis Domini, & quidem iis quæ per angelos & per Prophetas fueruot admioiſtrata, nihilominus tamen iuſtam pœnam perſoluerunt, & in ſe accumularunt iram Dei, quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ neque per angelos, neque per Prophetas nobis eſt tradita, ſed per ipſum Chriſtum & Deum? *Omnes inobedientes pœnas luerunt.* Nam veteris quidem legis miniſter fuit Moſes. Multum igitur hæc legiſlatio pręſtat veteri, quod illa per ſeruum ſit adminiſtrata, hæc verò per ipſum dominum. Debemus ergo, dubio procul, ea quæ oobis præcepta ſunt pręſtare, ne nobis quàm veteribus grauius iudicium ſit ſubeundum.

C Quæſtio clv. Quid eſt: Noo enim angelis ſubiecit orbem terræ futurũ de quo loquimur? *ibidem.*

Reſponſio. Orbem terræ ſecundi aduentus ſui iudicium vocat, quando reddet vnicuique ſecundum ſua opera. Hoc verò quod inquit: De quo loquimur, illum ſignificat, pro quo decertamus ſalutem conſequi cupientes. In eo die, inquit Apoſtolus, nõ dedit Deus poteſtatem angelis mundum iudicandi, ſed omne iudicium dedit filio ſuo. Et quia filius Dei, qui etiã ipſe Deus eſt, habet omnẽ poteſtatem iudicaodi muodũ, quid paſſuri ſunt ij qui mandatis eius non obtẽperarunt? *inobedientes.* Nã ſi inobedientes in lege veteri, quæ per angelos eſt lata, tanta paſſi ſunt, id que non angelis iudicantibus mundum, quidnã illi patientur qui non obediunt ipſi Domino?

Quæſtio clvi. Quid illud eſt: Quid eſt homo quòd memor es eius?

Reſponſio. Hominem & filium hominis Chriſtum dicit, ſicut eſt per omnia conſubſtantialis patri, tanquam verus Deus & verus homo. *ibidem.* *Homo.*

Quæſtio CLVII. Quid eſt: Minuiſti eum paululum infra Angelos?

Reſponſio. Pauliſper inferiorem dicit, quòd Chriſtus apud inferos tribus diebus & tribus noctibus fuit. *ibidem.*

D Quæſtio clviii. Quid eſt: Eum verò qui paululum quiddam diminutus fuerat infra Angelos, cernimus Ieſum propter cruciatum mortis, gloria & honore coronatum in morte. *ibidem.*

Reſponſio. Gloria & hooor Chriſti, crux eſt: quia innumera bona per crucem contigere. Conculcata nanque eſt mors, & in exilium relegata maledictio. Inferous ceſſit in prędam, peccatum eſt abolitum, tranſgreſſio ſublata, natura hominum ab affectuum ſeruitute liberata, diabolus eſt ligatus, plantata eſt ſalus, reſurrectio eſt patefacta, malitia eſt abacta, vita eſt orta, idololatria diſſoluta: & quod admirandũ eſt maxime, quod Antiqui veteréſq; Prophetæ in Chriſti ſanguine & aqua ex eius latere profluẽte baptizati ſunt. *Crux eſt gloria & honor Chriſti.* Id quomodo factũ ſit, audi: Quoniã ex quatuor elemẽtis cooſtat humanũ corpus, in ea poſt mortem rurſus reſoluitur. Ita cũ Chriſto quoque factũ eſt. *Propheta baptizati.* Nam ſanguis & aqua, quę ex ſancto latere Chriſti fluxere, reſoluta ſunt in id, io quod etiam Prophetarum ſanguis reſolutus eſt, videlicet in elementa, quæ ibi inueniens baptizauit. Quod ſi quis nunc obiiciat, quòd etiam infidelium corpora baptizauerit: reſpondemus, Non, Nam ſicut aqua diffluens, quaſcunque quidem reperit herbas virentes,

eas irrigat & potat:quas autem aridas inuenerit, iis nihil prodeſt:ſic etiam hic eſt cogitandum. A

Heb.2. QVæſtio clıx. Quid eſt quod dicit:Nunc verò nondum videmus omnia eſſe illi ſubiecta:propretea quòd orbem nondum penetrauerat prædicatio?

Reſponſio. Decebat eum, videlicet Deum & patrem per quem omnia facta ſunt & ſubſiſtunt, ducem vitæ, Chriſtum ſcilicet, multos filios ad gloriam & regnum cælorum adducentem (filios autem vocat ſpirituales & ſanctos homines) per paſſiones perfectum exhibere & glorioſum.

Heb.8. Quæſtio clx. Quid eſt quod inqoit: Et veri tabernaculi, quod fixit Deus & non homo?

Tabernaculum. Reſponſio. Tabernaculum dicit cælum, quod non curauit homo, velut in terra facere ſolent Eccleſiarum templa. Abſque manibus factum eſt, vtpote quod fabricatum confirmatúmque eſt verbo Dei.

Heb.11. Quæſtio clxı. Qvid eſt:Sancti omnes per fidem expugnauerunt regna?

Exempla ſanctorum qui fide vicerunt. Regna. Reſponſio. Abraham, Moſes, Ioſue filius Naue, operati ſunt iuſtitiam. Abraham, Phinees & Dauid promiſſiones acceperunt, ſimiliter Ioſue filius Naue, & Chaleb. Occluſerunt ora
leonum: Daniel in leonum fouea. Extinxerunt vim ignis, tres illi pueri in ignea fornace. Effu- B
gerunt acies gladij, Helias & Dauid validi facti ſunt ex imbecillitate, velut Ezechias. Effecti ſunt robuſti in bello, veluti Samſon: qui vna aſini maxilla mille proſtrauit exteros. Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos, Sunamitis & Sarhia. Alij verò diſtenti ſunt, Iacobum fratrem Domini dicit, & alios quibus amputata ſunt capita. Nã iſtud diſtendere nihil aliud eſt quã decollare. Alij rurſus ludibriis & flagris explorari ſunt, Eſaias, Hieremias, & Michæas. Lapidati ſunt, Stephanus & Naboth. Diſſecti ſunt, Eſaias quem ſerra lignea ſecarunt Iudæi. Tentati ſunt, veluti Iob. Occiſione gladij occubuerũt, Iacobus, & Zacharias & alij. Atque omnes iſti teſtimonium promeriti per fidem, nondum acceperunt promiſſionẽ. Omnes videlicet iſti ſancti teſtimonium ſunt promeriti, quòd placuerint Deo, etſi nondum fruantur gaudio regni cælorum & eorum bonorum quæ promiſſa ſunt iuſtis, ſed expectant ſecundũ aduentum, vti tum coronentur omnes in vno horæ momento. Nam hoc eſt quod inquit Apoſtolus. Quòd Deus de nobis melius quiddã prouiderit, ne ſine nobis conſummarentur. Nam ante conſummationem omnium ſanctorum, nõ accipiunt iſti vel dimidiam partem promiſſorum bonorũ.
Arrabona quidem & ſpem habent, ſeparatique ſunt à peccatoribus. Ipſam verò perfectionem C
nondum ſunt aſſequuti, quæ eſt præſtabilior. Nimirum vt omnes eodem tempore ſimul intrent in regnum, & æqualiter omnes ſancti bonorum Dei participes fiant.

Quæſtio clxıı. Quid eſt: Quum tanta ſepti ſimus nube teſtium?

Heb.12. Reſponſio. Nubem teſtium, ipſos teſtes vocauit. Nam irrorant nos qui in peccatis detinemur & æſtuamus, & vmbra ſuæ interceſſionis nos contegunt.

Sanctorum interceſſio. Ibidem. QVæſtio clxııı. Quid eſt:Omni onere depoſito, & tenaciter inhærente peccato?

Onus. Reſponſio. Onus vel aceruum, multitudinem vocat. Sic autẽ inquit: Quandoquidem habemus tantam multitudinem ſanctorum teſtium, inſtar nubium irrorantem nos, in interceſſionem precum, quas pro nobis fudere confiſi, imitemur & nos illorum virtutes. Et ómni peccatorum abiecta mole, atque tenaciter inhærente peccato relicto, per tolerantiam & longanimitatem, curramus in virtutis certamine. Tenaciter autem vel facilè inhęrens peccatum dixit, eò quòd id ſolum non habet vnum aliquem certum locum vbi conſiſtat, ſed ſtatim vertitur atque diſſoluitur. Peccatum enim radicem non habet, nec etiam habet fructum. Euaneſ-
cit verò ſtatim, & ſoluitur, ſi gladio pœnitentiæ excindatur. Nam ſecuris, eſt pœnitentia excin- D
Pœnitentia quid. dens omne malum. Eſt autem pœnitentia non tantum inclinatio genuum, ſed abſtinentia à malo. Item labores, lachrimæ & preces ad Deum pro præteritorum peccatorũ remiſſione. Nam ideo pœnitentia, reſipiſcentia dicitur, quòd mentem à malo ad bonum transferat.

TRACTATVS DE DEFINITIONIBVS.

Definitiones quam neceſſariæ. Definitionum tria genera. VAriæ definitiones iuxta traditionem & fidem Eccleſiæ catholicæ, collectæ à Clemẽte & aliis ſanctis viris ac beatis patribus, quas ante omnes ſcientias alias indagare & in animum recondere neceſſum eſt ei, qui per auxilium Dei verbo veritatis præeſſe voluerit, & cuiuis homini orthodoxè ſentienti, atque integram fidẽ erga deũ habẽti. Ad exquiſitiorem igitur traditionẽ, ſciendum quod quæuis interrogatio vel quæſtio tres habet quæſtiones & inquiſitiones: vtpote. Qvid ſit res de qua quæritur: Secundum quid dicatur, & quot modis intelligatur definitio. Atque ſiquidem quæramus quid ſit res, liquet quod rei definitionem quæramus. Quando vero interrogamus ſecundum quid dicta ſit, ethymologiam nominis poſtulamus. Quum autem dicimus, quot modis hoc nomen dicatur, patefit,

A pateſit, quod quærimus quod ſint huius nominis ſignificata. Qui ergo abſque definitorum
cognitione docere conatur, idem ei, quod cæco viatori huc illuc oberranti, vſu veniet. Iuxta *Definitio*
prædictos igitur modos iſtos, triplex de re eſt inquiſitio facienda. Definitio finitionum eſt, *definitionũ*
quæ omnia quidem definit, ipſa verò à nulla definitur. Quapropter ſolus Deus, definitio de-
finitionum eſt. *Definitio*
Definitio, eſt oratio breuis, rei ſubiectæ naturam explicans. Dicuntúrque definitiones, tan- *quid.*
quam ſint inſpectiones rerũ, & oculi, quę vim rationis & quę mente concepimus breuiter ex- *Homo.*
plicent. Nam eſt quidem homo ſubſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis & aliis
pluribus conſtans. Nos autem determinamus ea, & ſuccinctius per definitionem dicimus. Ho-
mo eſt animal rationale, mortale, mentis & ſcientiæ capax. Additur etiam ipſum verum no-
men hominis, erecto corpore incedens. Abbreuiarunt autẽ, qui rebus indidere nomina, mul-
titudinem vocum, & propter concinnitatẽ vocauerunt hominem. Dicitur verò homo erecto
incedens corpore. Nam animalia quidem bruta, declinato in terram capite deorſum ſpectant, *Definitio*
homo autem incedens aſpicit & contemplatur ſuperna, vnde anthropos per conciſionem lite- *num vti*
B rarum nominatur. Rurſus anthropos dicitur, propterea quod frons illius ſurſum videt, & prop- *litas*
ter efficaciam oculorum qua ſurſum ſpectant. Nam oculus & mens hominis ſurſum reſpicit.
Et ob id dicta eſt definitio, quòd definit & abbreuiat multitudinem vocum & prolixitatẽ ora-
tionis decurrat. Multæ quidem & innumerabiles ſunt quarumcunque rerum definitiones, *Tria ſunt*
nos verò ex multis paucas tantum & magis proprias propter inertiam hominum adnumera- *homini in*
bimus. Vbi tamen illud ſciendum credendúmque eſt, quòd qui ſedulò definitiones rerum an- *cognita pe*
notauerit, is facile Rhetorum & vehementium oratorum in illorum orationibus ora obturare *nes eſſentiã*
poterit. Nam ſi interrogatus, quid ſit definitio, ſecundum quid dicatur definitio; & quot modis *Finitum*
intelligatur: ſi ad iſtas interrogationes hęſitauerit aduerſarius, pudefiet quaſi qui nihil ſciat am- *quid.*
plius. Tria ſunt quæ ſecundum eſſentiam hominibus ſunt incognita, & infinita: Deus, Ange- *Infinitum.*
lus, & anima, quæ ſoli Deo ſecundum eſſentiam cognita ſunt. Quid eſt finitum, quid infinitũ, *Definitu*
quid difficile, & quid facile definitur? Finitum eſt, quod ſic habet vt ſuos terminos non exce- *difficile*
dat, veluti cælum, terra, & mare, quæ ſuos terminos non tranſcendunt. Infinitum eſt ſolùm il- *quid*
lud increatum, quod eſt Deus. Difficile definitu eſt, quod creatum & infinitum eſt, vt Ange- *Deus quid*
lus, anima, & dæmon. Vel, quod non totum, ſed aliqua tantùm parte cognoſcitur, vtpote li-
C gnum vitæ. Facile definitu eſt, quod contrectari & penitus perſpici poteſt, vt ſi quis ante ocu-
los panem videat, & quæ ſunt eiuſmodi. Quid eſt Deus, & ſecundum quid dicitur Deus, &
quot modis intelligitur? Eſt quidem Deus eſſentia ſine cauſa, & omnium eſſentiarum ſuper- *Pater dici*
ſubſtantialis cauſa. Dicitur autem à currendo. Eſtque illud currere, non intelligendum de mo- *tur Deus.*
tu locali, tranſitus videlicet de aliquo loco in locum alium, ſed de Dei prouidentia, & efficaci
operatione, ad omnia perueniendi. Vel ab ardendo dicitur, aut ab eo quod omnia contem-
platur. Nam nihil eorum quæ ſunt, vim illam, qua cuncta perſpicit, effugere poteſt. Duobus *Spiritus.*
autem modis vox illa Deus vſurpatur in diuina ſcriptura, iuxta naturam, & gratiam. Deus qui-
dẽ, natura & eſſentia Deus eſt. Per gratiam autem & conſtitutionem, iuſti etiam dij dicuntur.
Dicit enim ſcriptura: Dixi ego, dij eſtis & filij altiſſimi. Dictus autem eſt Pater, veluti qui om- *Natura.*
nia conſeruet, & tanquam Pater liberos ſuos cuſtodiat & confirmet. Filius ideo dicitur, quaſi
dicas: Qualis ſecundum eſſentiam eſt pater, talis etiam eſt filius, ſiue increatus ex increato, ſi-
ue ex mortali mortalis. Spiritus autem πνεῦμα dictus eſt, quaſi omnis nutus. Velociter enim
quaqua verſum vergit & mouet. Dicitur verò Spiritus in diuina ſcriptura quadrupliciter. Spi- *Natura*
D ritus ſanctus, Angelus, anima & ventus. Mens etiam aliquoties ſpiritus vocatur. Æternum eſt, *eſſentia,*
quod æternũ permanet. Porro non omne quod æternum eſt, ſine principio dicitur. Omne ve- *genus &*
rò principio carens, etiam æternum dicitur. Et principio carens dicitur, quod principium non *forma idẽ.*
habet. Atque hoc eſt Deus, ideóque principio carens & æternus dicitur, hoc eſt ſine fine. An-
geli autem & animæ non dicuntur eſſe ſine principio, initium enim acceperunt & creati
ſunt à Deo. Dicuntur autem æterni, quandoquidem immortales ſunt & æternum viuent. Idio-
ma dicitur, quod tanquam proprium in natura ſubſiſtit, & in alia nulla ſubſtantia reperitur.
Velut in homine ridere poſſe: neque enim in alia aliqua natura conſimiliter eſt riſus. Quid di-
citur natura? Inde natura dicta eſt, quod ita nata ſit & exiſtat, quemadmodum etiam eſſentia,
tanquam exiſtens & in veritate cognita. Rurſus dicta eſt natura, à naſcendo & germinãdo. Na-
tura, eſſentia, genus & forma, vnum ſunt. Facies autem character, hypoſtaſis, proprium &
indiuiduum, vnum quoque & idem ſunt. Nam aliud eſt natura, aliud hypoſtaſis. Si quis
ergo de Diuinitate quærat, quot confitearis naturas: Reſponde vnam, hypoſtaſes vero tres.

Chriſtus duas eſſentias inconfuſas habet.

Quod ſi quis de incarnationis diſpẽſatione interroget, quot naturas cõfiteare: reſpõde duas, vnã A
vero hypoſtaſim. Chriſtus enim duas eſſentias & naturas habet immutabiles & incõfuſas. Diui-
nitatẽ & humanitatẽ in vna hypoſtaſi, Deus perfectus & perfectus homo cognitus. Atque prop
terea duas naturas in vna hypoſtaſi cõfitemur incarnationẽ domini noſtri Ieſu Chriſti & Dei.

In Trinitate vna natura & tres hypoſtaſes.

In confeſſione verò diuinitatis ſacræ Trinitatis vnam confitemur naturam, hypoſtaſes ve-
rò tres. Patris enim & filij & Spiritus ſancti, vna tantum eſt natura & eſſentia, vna poteſtas, re-
gnũ & potentia. Tres autem ſunt hypoſtaſes, tres characteres & tres perſonæ. Hoc eſt: Pater &
Filius & Spiritus ſanctus. Vna in tribus perſonis diuinitas agnoſcitur. Dicendum eſt igitur ge-
neralius quid ſit eſſentia, & quid ſit hypoſtaſis. Atque eſſentia quidem, genus, natura & forma
ſicuti dictum eſt, idem ſunt. Perſona item, character, hypoſtaſis, indiuiduum & proprium
etiam ipſa vnum ſunt. Nam natura in ſe multas hypoſtaſes continere poteſt. Homines etenim
vno corpore & vno ſpiritu conſtantes, omnes eiuſdẽ ſumus naturæ & eſſentiæ, ſunt vero mul-

Vnius naturæ multæ hypoſtaſes.

tæ hypoſtaſes. Nam ideo dicitur hypoſtaſis quòd eſſentia ſubſiſtat. Atque natura quidem & eſ-
ſentia dicuntur vniuerſales: Hypoſtaſis vero partialis. Et vniuerſale quidem nominatur, quod
vniuerſaliter omnia comprehendit & continet. Partiale autem quod aliquam habet eſſentiæ B

Vniuerſale Partiale.

partem. Verbi gratia: Si hominem dicas, iam quemuis hominem dixiſti. Nam vniuerſale hoc
eſt & eſſentiale, & omnes homines dicuntur: eadem enim omnium eſt eſſentia. Si vero Pe-
trum, Paulum, aut Ioannem dicas, tunc vnum hominem denotaſti, eo quod hoc partiale ſit.
Eſt enim commune, ſi hominem nomines, quãdoquidem omnes homines ita nominantur.
Eſt vero vniuſcuiuſque nomen partiale. Porro conuenit, vt is qui rerum naturas cognoſcere
velit, etiam ſciat quale ſit id quod partiale, & quale ſit quod vniuerſale dicitur. Neque enim ſo-

Natura hypoſtaſis.

lummodo in hominibus, ſed etiam in quacunque re cæleſtium & terreſtrium hoc reperitur.
Manifeſtius ergo de iſtis nonnihil dicendum. Nam hæc planè ſunt neceſſaria, iis qui diligen-
tius de aliqua re ſunt inueſtigaturi. Ad hunc ergo modum dicimus. Si Angelum nomines, iã
totam expreſſiſti eſſentiam Angelorum. Nam commune hoc eſt Angelorum nomen & eſſen-
tiale, & ſic omnes Angeli dicuntur. Si vero dicas Michaëlem vel Gabrielem, vnam dixiſti hy-
poſtaſin, hoc eſt, vnum Angelum tantùm: Natura enim dicitur Angelica eſſentia, hypoſtaſis
vero eſt vniuſcuiuſque Angeli appellatio. Etenim vna quædam communis eſt hominum na-
tura, humanitas: hypoſtaſes verò ſunt Petrus, Paulus, Thomas, & aliæ perſonæ & characteres C
Natura igitur eſt domina & genitrix hypoſtaſium. Propterea rurſum dicimus: Si dicas, Bona
eſt natura Angelus, totam eſſentiam eorum ſignificaſti. Si vero dicas. Magnus eſt Gabriel,
vnam ex omnibus hypoſtaſin nominaſti. Et ſi volatile nomines, ecce ſignificaſti totam vola-
tilium eſſentiam. Si columbam, aut turturem, aut luſciniam, aut pauonem vel cygnum, hypo-
ſtaſes ſunt iſta tantum. Non ſolum autem ſpiritualibus, rationalibus & animatis quadrat iſta
regula: ſed etiam omni inanimatæ, non ſentienti & immobili naturæ, adhiberi poteſt. Verbi
gratia: Si dicas quòd Deus creauerit lucem, ecce totam eſſentiam luminariorum ſignificaſti.
Ipſa porrò eſſentia diuiditur in ſuas hypoſtaſes, vtpote in ſolem, lunam, ſtellas, lucernas, cereos
& alias differentias. Similis eſt ratio de ventis. Quod ſi ventum nomines, iam omnem natu-
ram ventorum nominaſti: Si verò Auſtrum, Boream, vel Euroaquilonem, tantum ſunt hypo-
ſtaſes. Rurſus ſi arborem dicas, totam arborum eſſentiam ſignificaſti. Si vero ficum, aut nucẽ,
aut caſtaneam, aut amygdalum, vnam tantum hypoſtaſin arborum dixiſti. Rurſus ſi aquam di
cas, totam aquarum naturam dixiſti. Si vero mare, aut paludem, aut puteum, aut fontem, vnã
tantum aquarum dixiſti hypoſtaſin. Denique ſi fluuium nomines, omnes fluuios nominaſti.
Quando vero Mæandrum, Euphratem aut Nilum, tunc fluuiorum vnam tantum dixiſti hy- D
poſtaſin. Et in cæteris omnia ſimiliter oportet inueſtigare, vt quemadmodum ſcriptum eſt,
intelligantur & cognoſcantur, diſcernanturque inter ſe natura & hypoſtaſis. Nam natura radix
eſt rerum, & fons. Hypoſtaſis verò naturæ pars eſt. Sunt hæc iis qui ea quæ in mundo ſunt, di-
ligentius cognoſcere & ſcrutari volunt, cognitu neceſſaria.

DE VOLVNTATE, IDIOMATE, ACTV, VNIONE, ET CONSVBSTANTIALI

Voluntas triplex.

Quid eſt voluntas? Volũtas eſt intelligentis & rationalis ſubſtãtiæ appetitus, ad id quod ani
mũ ſuauiter afficit. Nã quicquid intelligit, conſtat quod etiã voluntate ducatur. Voluntas enim
à valde currendo dicitur, aut apprehendendo id quod approbat, eique placet. Tripliciter autẽ
conſideratur voluntas: Diuina, Angelica, & animalis: quia tantũ tres iſtæ naturę voluntate du-
cuntur. Tripliciter autem & in ſcriptura voluntatẽ inuenimus vſurpari: diuinam, deinde natu-
ralem vel mediam, tertio carnalẽ, quæ diabolicã ſignificat. Voluntas diuina, ſunt mandata Dei.

A Voluntas naturalis, eſt operatio diuinæ voluntatis. Carnalis vero voluntas, eſt legis diuinæ tranſgreſſio. Triplex iſta voluntas eſt in homine. Eſt etiam alia naturalis voluntas, quæ communis eſt omnium hominum, quæ eſt cupiditas vitæ. Nam omnes homines vitam amant. *Naturalis voluntas.* Et in aſpicienda contemplandaque luce, communem voluntatem quoque videre licet. Sunt etiam alia voluntatis genera, quæ dicuntur ſententiarum. Nam alius vult viuere priuatus, alius ruſticus, & alius nauigare, alius verò frui quiete, & alius peregrinari, alius vigilare, & alius dormire, & cæteri ſimiliter alius vult aliud: nam multas voluntatis ſententias habemus. Vnam vero voluntatem naturalem omnes accepimus amare vitam, videlicet immortalitatem quam accepimus primitùs.

QVID DICITVR IDIOMA.

Idioma dicitur, ideo quod ſimul ſint propria. Inſeparabiles enim ſunt à ſuis naturis & hypoſtaſibus proprietates ipſarum. Idioma eſt, quod in vna aliqua natura propriè cognoſcitur, & in alia nulla reperitur. Veluti quum dico, in Deo eſt, quod eſt ante æternitatem temporum, quod eſt increatus & immenſus, quæ in alia nulla vſquam ſunt ſubſtantia. Angelorum idio-B ma eſt, quod affectibus paſſionum carent & ſunt immortales, quod ſine intermiſſione laudibus deum concelebrant. Idioma verò hominis eſt, quod ex mortali & immortali natura cõpoſitus eſt, quòd in alia nulla vſquam ſubſtantia reperitur. Atque hæc quidem ſunt idiomata naturalia. Alia ſunt extraordinaria, vt albedo, nigredo, longitudo, breuitas, Viriditas, velocitas, tarditas, & ſimilia, quæ non in omnibus hominibus repetiuntur. Non enim omnes homines ſunt veloces, nec omnes ſunt rufi. Naturalia autem idiomata pariter in omni ſpecie repetiuntur. Nam omnes homines pariter cibis ad ſuſtentationem fruuntur, & ſunt mortales, rationales, latos vngues habentes, & incedentes erecto corpore. Sunt autem & alia quæ nõ propriè dicuntur idiomata, ſed accidentia vel contingentia, quæ adſunt ſubſtantiæ & recedunt, vtpote infantia, ſanitas, morbus, caliditas, frigiditas. Denique quicquid mutari poteſt, contingens vel accidens dicitur.

DE ACTV.

Actus, quemadmodum ſanctus Gregorius Nyſſenus inquit, eſt naturalis cuiuſque rei potentia & motus. Nam quodvis eſſentiale ſuam habet efficaciam. Vtpote, intelligentia in-C telligẽdi, ſentiẽtia ſentiendi, motiua mouendi, volatilia volãdi, natalitia natandi, germina germinandi, reptilia reptandi, lucentia, lucendi, & generatiua generandi vim habent. In quibus ablata rurſus vi illa agendi, tollitur & interit ipſa rei natura. Sublato nanque calore, ignis extinguitur, ſublato animalis motu, animal interit: ſublata vi intelligendi, animæ interit intellectus & ratio. Hoc autem admirandum eſt, quòd differentes quædam naturæ ſuis naturalibus actionibus priuatæ aliam efficiendi vim generant. Veluti lapis adustus, naturalem *Lapis adustus.* ſuam vim amittit, & fit inextinguibilis, atque vim adurendi retinet. Ad eundem modum Cedrus, amiſſa vi germinandi, ſanandi efficaciam accipit, & vermes baccarum ſuarum odore *Cedrus.* interficit. Oportet igitur vt prudentes, appellationes rerum conſiderent, & diiudicent, quò conſtet, quomodo plures omnis generis ſubſtantiæ ſuarum actionum nomina, ſed non naturales appellationes habent, quas ex propriis actionibus acquiſiuerunt, habentque & inde dicuntur. Etenim vt iam antea diximus, ſicut dicitur deus ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, i. ab eo quod contemplatur omnia, & Angelus ab angelica operatione & miniſtratione: & homo ἀπὸ τοῦ *Deus unde.* ἄνω θεωρεῖν τὸν ὦπα, i. ab eo quod vultu ſuperna ſuſpicit, ita & in reliquis. virgo nanque, παρθένος, *Homo.* à mortificanda carnis inflammatione dicitur, περιστερὰ i. columba, ob id vocatur, ὅτι κέτι τῆς *virgo.*
D στερρῶς, id eſt, quod firmum habeat volatum, & ἔλαφος, id eſt ceruus, ἀπὸ τοῦ ἐλᾶν τοὺς ὄφεις, i. ab eo quod ſerpentes tollit, χελιδὼν, id eſt hirundo διὰ τὸ τὰ χείλη δονεῖν, id eſt propterea quod garriẽdo labia mouet, ὄφις, ſerpens, τοῦτ' ἔστιν ὁ φὴς, id eſt, qui loquitur, videlicet quod olim Euæ loquutus eſt, δορκὰς, id eſt, caprea ἐκ τοῦ ὀξέως δέρκειν, id eſt ab acumine viſus, τρυγὼν, id eſt, turtur, ἡ τηροῦσα τὴν γονὴν, ἤτοι τὸ οἰκεῖον γένος, id eſt, ſeruans ſtirpẽ, videlicet proprium genus, ἀηδὼν, id eſt luſcinia, διὰ τὸ ἀεὶ ᾄδειν, propterea quod irremiſſe canit cum æſtate tum hyeme, γὺψ, id eſt, vultur διὰ τὸ γυρεύειν ὕψει. propter ſublimem volatum. ἀετὸς; id eſt aquila, διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῆν, id eſt propterea quod ſępenumero renouatur ac multos annos viuit. ποταμὸς, id eſt fluuius, ὡς πότιμον ἔχων ἐνέργειαν, id eſt tanquã potabilem habẽs energiam, χείμαρρος, id eſt torrens, ὅτι ἐν χειμῶνι ῥεῖ propterea quod hyeme fluit. φύσις, i. natura, ἐκ τοῦ φύειν τὰς ὑποστάσεις ab eo quod ſubſtantias rerũ germinãdo producit, βοτάνη, i. herba διὰ τὸ βαδίζειν ἄνω, ob id quod ſurſum naſcendo tendit, quemadmodũ & ἄνθρωπος, i. homo ἐκ τοῦ ἄνω θεωρεῖν ab eo quod quæ ſuperna ſunt videt. ψυχὴ, id eſt anima ex propria energia, hoc nominis habet.

Nam ψύχειν idem eſt quod viuificare: ob eã cauſam anima ψυχὴ dicitur: corpus enim viuifi- A
cat. Sunt & alia quædam quæ ad hunc modum propriarum energiarum appellationes habent, quæ non recepſemus, ne omnia adnumerare velle videamur.

QVID SIT VNITAS, ET QVOT MODIS INTELLIGATVR.

Vnio quidem eſt rerum inter ſe diſtantium communis conuenientia quædam. Dicta autem eſt vnio, propterea quod vnum fiant, hoc eſt quod res coëant & commiſceantur. Porrò quinque modis vnio dicitur: commixtiua, diuiſiua, habitualis, poſitiua, & vnio ſancta Chriſti, quæ præterea ſecundum hypoſtaſin dicta eſt. Atque vnio quidem cõmixtiua dicitur, qualis eſt vini & aquæ. Diuiſiua, qualis eſt hominis ad hominem. Habitualis, qualis eſt auri ad aurum. Vnio autem Chriſti ſupra illas ſecundum hypoſtaſin dicitur. Secundum hypoſtaſin verò vnio, eſt per ſe ſubſiſtens conuenientia duarum naturarum in vtero ſanctæ deiparæ virginis. Non enim ante verbum quod deus eſt, ſubſtantialiter ibi fuit corpus, vel anima, ſed ſimul caro, & deus qui verbum eſt, ſimul: caro animata & rationalis ſimul in eo fuere. Quemadmodum de noſtra quoque conceptione videtur, quod anima per ſe ſubſiſtens ſimul con- B
currant cum corpore. Nam corpus per ſe conſiſtere non poteſt, nec anima ſubſiſtit ante corpus. Quæ vnio, vnionis domini fuit Imago quædam.

DE CONSVBSTANTIALI.

Quid eſt conſubſtantiale, & ſecundum quid dictum eſt conſubſtantiale, & quotuplicitet conſubſtantiale dicitur? Conſubſtãtiale dicitur, quod eſt eiuſdem ſubſtantiæ & efficaciæ immutabiliter. Nam ideo conſubſtaotiale dicitur, quod eandem habeat ſubſtantiam & vim.

Conſubſtantiale. 5 modis dicitur.

Dicitur autem quinque modis. Conſubſtantiale, ſimul genitum, congenitum, ſimul natum, & quod eſt eiuſdem generis. Conſubſtantiale autem eſt, quod eiuſdem quidem eſt ſubſtantiæ, ſed aliquam tamen differentiam habet; verbi gratia, Lapis carioſus, & ſolidus, vel durus, conſubſtantiales, hoc eſt, vnius & eiuſdem ſunt ſubſtantiæ. Ita lignum palmæ, & hebeni lignum. Et, caro cameli ac caro piſcis Hæc conſubſtantialia dicuntur, eo quod eiuſdem ſunt ſubſtantiæ. Quemadmodum omnes homines eiuſdem ſubſtantiæ ſunt, ſuas tamen differentias habent, propterea quod alius quidem procerus, alius breuis, alius clarus, alius obſcurus. Veruntamen pariter vnius & eiuſdem ſunt ſubſtantiæ, quantum ad animam & ad corpus. Al- C
terius vel diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, quorum ſubſtantiæ differunt & omnino non cohærent, ſed ex omni parte aliud ab alio diſſimile & alienum, vt ignis & aqua. Nam ignis alia, & alia eſt aquæ ſubſtantia. Ideo diuerſæ ſubſtantiæ dicuntur, eo quod vtrunque aliunde natum & alterius generis eſt: velut homo quoque & deus, Angelus & lutum, Sol & fœnum. Nam hæc omnibus modis inter ſeſe diſſimilia ſunt & aliena, ideó que diuerſæ ſubſtantiæ dicuntur, vtpote quòd hoc nihil communicet cum alterius ſubſtantia, ſed alia quidem illius, & alterius etiam alia ſit ſubſtantia, ſicut dictum eſt.

DE ANIMA ET MENTE.

Anima.

Dupliciter dicitur anima. Altera quidem eſt irrationalis, quæ beſtiarum eſt: altera verò rationalis, quæ eſt hominum. Atque ea quidem quæ beſtiarum eſt, opificium ſuum ex terra accipit iuxta mandatum dei, quemadmodum diuina dicit ſcriptura: Et dixit deus, Producat

Anima beſtiarum ex terra creata.

terra reptilia animatum viuentium. Ergo animalia bruta ex terra acceperunt animam ſuam. Ideoque ad terrena ſolummodo habent affectionem & omnem appetitum, nec eſt illis rerum cæleſtium cura. Quomodo verò anima beſtiarum ex terra facta ſit, dicemus. Dedit terra iuxta præceptum dei beſtiis carnem. Caro ſanguinem eſt operata. Sanguis autem animalis, D
anima facta eſt animali irrationali. Quare mortuo rurſus animali, ſanguis concretus & congelatus, in carnem tranſmutatur; caro autem corrupta & reſoluta, terra fit rurſus. Atque eam

Anima hominis.

ob cauſam ignorant animalia bruta, neque curant res cæleſtes. Sed homo ex inſpiratione diuina ſuam animam accepit, ideo res diuinas agnoſcit, ſuperna perſequitur, & res cæleſtes intelligit: eſtque rationalis, & mente præditus. Cæterũ nemo exiſtimet, quod ille ſpiritus quem

Quod anima non ſit ex eſſentia Dei.

in hominem inſflauit deus, factus ſit anima. Abſir. Sed ſpiritus ille perficit animam. Nam ſi in homine ſpiritus ille eſſet anima, eſſet nimirum ex dei eſſentia. Si verò ex dei eſſentia eſſet anima, inalterabilis vtique ſemper eſſet & immutabilis quemadmodum eſt deus. Inquit enim ipſe: Ego ipſe ſum, & non ſum permutatus. Anima autem interdum quidem ſtulta eſt, interdum ſapiens, interdum peccatrix, interdum iuſta, & alio quidem tempore fidelis, alio verò tempore incredula, aliquando rerum ignara, aliquando ſciens, nonnunquam prompta, & aliquoties tarda. Cùm hæc in ſeſe habeat anima, quónam pacto dici poteſt, quod ex dei ſit eſſentia?

Illud

A Illud haud quaquam eſſe poteſt. Sed hæc inſpiratio animam in homine fabricata eſt, rationa-
lem & intelligentem. QVapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur ſuperna, &
quæ illic ſunt quærit, appetit & deſiderat, quoniam illinc habet creationem ſuam. Irrationa-
lis autem anima non ſic, ſed quia terreſtris eſt, ſolummodo terreſtria quærit, ideóque vnà cũ
corpore quoque moritur. Anima vero hominis æternum viuit, & non habet finem. Habet *Animæ*
autem anima tres partes: rationem, animoſitatem, & appetitum. Atque per partem quidem *partes.*
rationalem deum diligit. Per animoſitatem vero dæmonibus iraſcitur, & ſeſe ſtrenuè aduer-
ſus eos gerit. Et per partem appetitiuam, appetit æterna bona. Habet autem homo ſenſus
quinque corporales, & quinque animales. Atque corporales quidem ſunt iſti, viſus, audi-
tus, olfactus, guſtus & tactus. Conſiderãtur vero in viſu quidem, album & nigrum. In audi- *Senſus quin*
tu, acutum & graue. In olfactu, gratus odor & graue olens. In guſtu, dulce & amarum. In ta- *que.*
ctu, durum & molle, calidum & frigidum. Sedes autem ſenſuum animæ ſunt iſtæ: Mens, in-
telligentia, opinio, phãtaſia, & ſenſus. Dicitúrque vniuſcuiuſque ſenſus organum, ſenſorium,
eo quod ſenſum conſeruet, animal ſenſitiuum. Eſt autem operæpretium & hoc cognoſcere,
B quod quæuis caro corpus quoque dicitur, non autem quoduis corpus dicitur etiam caro. Et-
enim ſtellæ cæleſtia corpora dicuntur, non tamen vocantur cæleſtes carnes. Atque corpus
quidem dicitur dupliciter: Corpus materiale, & corpus ſubtile. Ac corpus quidem materia- *Corpus du*
le eſt, quod prehendi manu poteſt, & quod corruptioni mortíque eſt obnoxium. corpus vero *plex.*
tenue eſt, quod non comprehendi, vel tangi poteſt, vt eſt ſol, luna, & ſtellæ. Corpus autem
craſſum & materiale, quod caro dicitur, ex quatuor elementis conſtat, ſanguine, phlegma-
te, humore & cholera. Videlicet, ex aëre, terra, igne & aqua: hoc eſt, ex calido, frigido,
humido & ſicco. Sed calidum & vitale elementum, aër calidum & humidum, terra ſiccum
atque humidum elementum pariunt. Atque hæc ſunt ex quibus conſtat homo, maximè au-
tem hominis caro, ideo poſt mortem in ea rurſus reſoluitur.

DE CORRVPTIBILI.

Quid ſit corruptibile, vnde dictum, & quod modis dicatur. Dupliciter corruptibile di-
citur, corporaliter & ſpiritualiter. Ac ſpiritualiter quidem, vt quum peccauerit quis, dicitur *Corruptibi*
eſſe corruptus, quemadmodum dicit ſcriptura: Corrupti ſunt & abominabiles facti in iniqui- *le.*
tatibus. Corporaliter verò corruptibile tribus modis dicitur: Mors, Corruptio & Interitus.
C Mors dicitur, animæ ſeparatio à corpore. Corruptio verò eſt, quando corpus à vermibus con- *Mors.*
ſumitur, & ſolummodo relinquuntur oſſa. Interitus autem vocatur quando putreſcunt ipſa *Corruptio*
quoque oſſa & abſumuntur, abeuntque ne amplius extent. Hoc enim de Domino noſtro Ie- *interitus.*
ſu Chriſto quoque dicimus, quod mortem tantum ſubierit. Corruptionem vero aut inte-
ritum ſacroſanctum eius corpus neutiquam ſuſtinuit, ſed reſurrexit die tertia primogenitus
factus ex mortuis.

QVARE DICITVR PRIMOGENITVS?

Eo quod primus ab inferis reſurrexit, quemadmodum etiam nos reſurgemus in ſecundo
aduentu. Quia autem ante illum Lazarus reſurrexerat & Iairi filia, multique alij, quare nõ
illorum aliquis primogenitus vocatus eſt? Ideo quod illi poſt reſurrectionem ſuam è mor- *Primogeni*
tuis, rurſus mortui ſunt. Chriſtus autem non amplius eſt mortuus, ſed quod in reſurrectione *tus cur*
nobis eueniet, id ipſi iam contigit. Nam primus ex mortuis in ea reſurrectione reſurrexit, *Chriſtus*
quæ eſt in incorruptibilitate, cuius nos quoque ſperamus in futuro participes fore, quam re- *dicatur.*
ſurrectionem nulla mors amplius ſequetur.

D QVID EST VERBVM ET QVOT MODIS DICITVR?

Verbum dicitur tripliciter. Verbum ſubſtantiale, quod eſt deus, qui verbum dicitur. Ver- *Verbum tri*
bum internum, quod eſt Angelorum, & quod in mente noſtra dicitur. Verbum enuncia- *bus modis*
tiuum, quod enunciatur per linguam, & quod mentis nuncius quoque dicitur. Dictum eſt *dicitur.*
autem verbum à dicendo.

QVID EST CHRISTIANVS?

Chriſtianus eſt vera domus Chriſti, & rationalis, per bona opera & recta dogmata con- *Chriſtia-*
ſtructa. Hæreticus autem, eſt calumniator & accuſator veritatis, vel, falſa opinio eius quod *nus quid.*
non eſt. Immutabile eſt, quod ſe ſemper ſimiliter habet. Naturale eſt, quod naturaliter in- *Hæreticus.*
hæret: vel, veritas verè cognita. Præter naturam eſt, quod deus vel non ſic creauit, vel *Præter natu*
quod omnino non creauit, qualia ſunt peccatum & mors. Tria ſunt quæ de hominibus præ- *ram quid.*
dicantur: Secundum naturam, præter naturam, & ſupra naturam. Secundum naturam, *Nota.*

eſt matrimonium : præte r naturam, ſcortatio : ſupra naturam, virginitas. Et ſecundum natu- A
ram ſunt opes iuſtè acquiſitæ, præter naturam auaritia, ſupra naturam inopia. Item, ſecun-
dum naturam eſt temperantia in cibo, præter naturam crapula, ſupra naturam ieiunium. Si-
militer ſecundum naturam eſt pax, præter naturam tumultus, ſupra naturam erga inimicos
electio. Et in cæteris ſimiliter. Etymologia eſt, quæ vim nominis alicuius rectè deſignat, & ex
Ieiunium ſupra naturam Etymologia. ipſo ſenſu explicat: veluti, pax eſt inde dicta, quod mentem tranquillam reddat. Tumultus, à
facilitate confundendi. Error, ab eo quòd obliquè mentem trahat. Temperantia vel quod ſa-
lutaria prouideat, vel quod corpus à ſordibus conſeruet. Scortatio vel ab eo quòd iuuentu-
tem inflammet, vel quod tam diu impugnet, donec mentem oculis priuet, vel quod à lon-
ginquo annuat. Similiter & in reliquis. Corpus quia ex quatuor elementis compoſitum eſt,
rurſus diſſoluitur, & ad nihilum redigitur. Propterea corpora tam hominum quàm beſtia-
rum facilè corrumpi poſſunt, ſtatimque moriuntur, ex quatuor cum conſtent elementis: ter-
ra inquàm, aqua, igne, & aëre. Nam ea quæ ex iſtis conſtant, ſemper generantur, ſempér-
que corrumpuntur, elementorum videlicet diſſoluta compoſitione, & quolibet in ſuum lo-
cum recepto. Ipſa verò elementa, ſimplicia cùm ſint & incompoſita, ſuam quoque ſtabilita- B
tem ſemper indiſſolutam retinent.

DE ANIMA.

Anima quinque affectus. De anima autem hoc dicimus: Quòd quinque ſunt affectus, in ea quæ animales affectus
vocantur. Sunt autem iſti: Ira, dolor, metus, ſolicitudo, & inuidia. Qui ergo prudentia men-
tis præditus eſt, poterit illis imperare. Eſt autem anima per ſe calida, tanquam ardens ignis.
Simile. Sicut igitur ignis ea quæ ſunt in ollam poſita, coquit: Sic anima quæ igneam naturam habet,
cibos in ventriculum receptos imminuit & conſumit. Nam anima non propterea pſyche vo-
catur, quod eſſentia ſua ſit frigida, ſicut rudiores quidam exiſtimant, ſed propterea quòd ma-
gno ſuo calore humores extergat, ſicut ab effectu Solis manifeſtè declarari poteſt. Nam cali-
dus cùm ſit & ignitus, ſiccat lutum & omnem humorem ſurſum trahit. Quod autem anima
naturaliter ſit calida, comprobatur à morientibus quoque. Quam enim primùm anima re-
cedens, corpus reliquerit, omnia ſtatim membra ſunt frigida, frigoréque haud minus quam
glacies hyemalis congelata relinquuntur. Quamdiu enim abũdanti cibo anima reficitur, vi-
get corpus, & valet viribus. Quando verò cibis deſtituitur, abſumit & corrumpit ipſum cor- C
Simile. pus. Non enim poteſt corpus abſque cibo animæ caliditati reſiſtere. Quemadmodum nec
æneum vas ad fornacem poſitum, ignis vehemẽtiam abſque aqua ferre poteſt: (nimio enim
ardore ſiccatur, & tandem diſſoluitur) ad eundem modum olla corporis, ſi non habeat ci-
bum, ab ignita anima accenſa, penitus interit. Quod ſi aliquando de anima dubitet aliquis,
ab ipſo quære, num anima hominis in toto corpore ſit, vel in vno aliquo loco. Et ſi in toto
corpore reſpondeat animam eſſe, interroga, quomodo abciſſa manu vel pede, non abſcin-
datur anima, & adhuc viuat homo, ac nondum moriatur? Quod ſi dicat in parte aliqua ani-
mam eſſe, rurſus quære, quónam pacto hominis aliæ partes eſſe queant abſque anima, & quo-
modo membrum inanimatum habere poſſit homo? item quomodo poſſibile ſit viuere ſine
Anima vbi requieſcat. anima? Nam quicquid animam non habet, mortuum eſt. Quare neſcis quid dicas. Ego vero
tibi dicã, qua in parte, quomodo & vbi requieſcat anima. In tribus locis corporis ſuam habet
ſedem. Et ſicuti ſolis radius vnum aliquem locum occupat, & in domum penetrat, illumi-
nat vero totam domum: Sic anima quoque in tribus iſtis partibus corporis reſidens, totam
domum corporis viuificat. Habet autem anima ſedem ſuam in corde, in poſteriori parte ca-
pitis quæ caua vocatur, & in baſilicis venis. In iſtis igitur tribus partibus habitat anima. Qua- D
re, ſi cor vulneretur, aut ex baſilica vena multum ſanguinis effluat, aut ſi caput cædatur, vel
gladio ſecetur, ſtatim à corpore recedit anima, & mortuum corpus relinquitur. In iſtis porro
tribus partibus anima ſedem habens, in totum corpus vitalem ſuam potentiam diſtribuit.

DISPVT

A DISPVTATIONIS ATQVE CONTROVERSIÆ SVPER FIDE CATHOLICA, INTER DIVVM ATHANASIVM PRIVS DIACONVM, DEINDE QVOQVE EPISCOPVM, ET ARIVM,

coram Probo iudice gentili à Conſtantino imperatore delegato habita, Præfatio, docens contemporaneos fuiſſe, inter quos lis acta dicitur.

CVm in manus ſtrenui lectoris, beatiſſime Papa Materne, liber iſte à catholico ſacerdote, & probatiſſimæ vitæ beato Athanaſio contra hæreticos, id eſt, Sabellium, Photinum & Arium diſputatus peruenerit, ilico reſpondebit: Et quomodo fieri poteſt, vt cum ſancto Athanaſio ſucceſſore beati Alexandri Epiſcopi habuerit Arius conflictum, cum conſtet eum, ſicut in Eccleſiaſtica hiſtoria legitur, turpiſſima morte, id eſt exemplo Iudæ traditoris Domini noſtri Ieſu Chriſti fuiſſe fuſum, vt quod fœtida mente conceperat: fœtido terminaret fine? Sed ſi illud recolat quod in Chronica ſua beatæ memoriæ
B Sulpitius Seuerus poſuit, dicens: Duo Arij tanquam duo ſerpentes ex vno ore ſibilabant, duos Arios fuiſſe euidenter reperiet. Vnde intelligitur, aut cum Ario ſuperſtite, non cum illo qui fuſus eſt, aut cum aliquo Arianita, ſanctum Athanaſium iniſſe conflictum. Quapropter oportet opus, vt credimus, à domino impletum, à Catholicis ſæpe relegatur, vt cognoſcant qualiter hæreticorum poſſint vitare venena, & fidem ſuam abſque vlla hæſitatione, domino auxiliante, valeant cuſtodire.

Arius exēplo Iudæ traditoris mortuus.

Sulpitius Seuerus.

EIVSDEM DISPVTATIONIS INTRODVCTIO, ORIginem eius, & Arii perfidiam declarans.

DVm apud Nicenam vrbem, à trecentis decem & octo epiſcopis, ex Euangelicis Apoſtolicisque doctrinis, ſpirituali vigore præditis, fides Eccleſiæ confirmabatur: Ibi Arij perfidia, Conſtantino Imperatore præſente detegitur. Et cum eius perfidiæ dogma eorundem epiſcoporum ſententia refutatur, Arius ab Eccleſia ſeparatur, ne tam impia doctrina diu in eccleſia latens, cunctorum inficeret mentes.
C Sed vbi imperator comperit integram ab epiſcopis fidē eccleſiæ, vt eſt ab Apoſtolis tradita, ſanctius confirmari, præcepit eundem Arium, vt rebellem ſacræ fidei exilio relegari. Sed ſicut Euam ſerpens in paradiſo doloſis perſuaſionibus laqueauit, ita quoque Cōſtantiam Germanam eiuſdem principis, per quendam ſatellitem, Arij perfidia irretiuit. Et latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendi quo eam impleuerat inueniret. Igitur cum in vltimo ſui obitus die frater viſitatione eius perfruitur, ſtatim ab ea innocenti fratri veneni pomum verbo porrigitur. Et illicò, exemplo primi hominis, neſcius in prætranſgreſſionis viam dilabitur, qui vipereis expoſtulationibus ſenſum accommodare videtur. Arius ergo, qui dudum ab eo tāquam ſacrilegus fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ex exilio reuocatur, & fidem ſuam principi callidis ſeductionibus pandens, fruſtra ſe affirmabat ab Epiſcopis fuiſſe damnatum. Ea ſcilicet cauſa, idem Imperator præcepit apud Alexandriam ſynodum congregari, vt ſi vera eius aſſertio doceretur, venia poſt ſententiam ſubſecuta, Eccleſiæ redderetur. Et vt omnes de eius correctione gaudentes exiſterent, & exinde ad dedicationem Hieroſolymitanæ Eccleſiæ pacatius pergeretur. Denique cum cauſæ eius ab Epiſcopis diutius contrectarentur,
D idem Conſtantinus Imperator in ſuburbano quodam, cui Nicomedia nomen eſt, finali ordine trigeſimo primo Imperij ſui anno diem clauſit extremum. Quam ordinationem prædicto ſatelliti tradidit Conſtantio reſeruandam. Qui dum poſt ſui genitoris obitum adueniens ſuſcepiſſet imperium, ſicut à Conſtantino delegatum fuerat, ab eodem Conſtantino teſtamento contradicit. Quin ob huius rei gratiam, in tanta apud eum idem preſbyter, familiaritate eſt habitus, vt non iam preſbyter, ſed pater imperij vocaretur. Et qui ob imperandum Imperator fuerat eleuatus, ſub huius preſbyteri imperio videbatur additus. Ad cuius iuſſionem Arius eſt in Eccleſiam reuocatus, cuius doctrinam rudis princeps impiis ſenſibus retinens, fidem Catholicam reſpuit, & à paternis traditionibus ſacrilego more deſciuit. qui tēporibus ſuis non leuem Eccleſiæ Dei vel ſacerdotibus inſecutionem intuliſſe videtur. Quo etiam tempore plurimos martyres, multóſque confeſſores fecit. Alios quoque effoſſis oculis, ac poplitibus amputatis, ſemiuiuos reliquit. Nonnullos vero rabido furore arreptus inſaniæ, propriis ſedibus relegādo damnauit: In quibus domini dictū videtur eſſe completum: *Ioan. 15.*

Impietas Arii coram Conſtātino detegitur.

Conſtantia germana Conſtantij Ariana.

Synodus Alexandria congregata, cur.

Conſtātini mors.

Arius in Eccleſiam reuocatus à Conſtantio.

Probus à Conſtantio arbiter electus inter Athanaſiū & Ariū.

Si me inquit, perſecuti ſunt & vos perſequentur. Hic igitur priuſquam Ariminum vel Seleu- A
tiam ex vniuerſo orbe dolo congregaret domini ſacerdotes, totū vnum facere cupiens quen-
dam iudicem, nomine Probum, ſua autoritate ſuffultum, arbitrum inter eundem Arium
atque Athanaſium adeſſe præcepit. Illum vtique, quem fidelem in regno ſuo, & omnium
mundanarum literarum artiúmque præ cæteris hominibus probauerat eruditum. Qui om-
nibus curis publicis procul amotis, iniuncta ſibi omni celeritate maluit adimplere, vt iuſſis
imperialibus pareret, & fidem veraciſſimam ſuo examine comprobaret. Hic itaque cum
apud Laodiceam vrbem Syriæ ſecundo Conſtantij imperij anno veniſſet, pro tribunali in au-
ditorio ſedens, turbis hinc atque inde aſtantibus, Ariū atque Athanaſiū his alloquitur verbis.

ANTEDICTÆ DISPVTATIONIS LAODICEÆ HABITÆ INITIVM, IN QVA INTERLOQVVTVR PROBVS IVDEX, ATHANASIVS, *Arius, Et interdumqui hæc traduxit Author.*

PROB.

GLorioſi ac piiſſimi imperatoris conſtantij epiſtola ſacra commonitus, præ- B
cepi inter vos negotiū fidei ventilari. Ath Et quis tam vecors audeat prin-
cipalia præcepta renuere? Pro. Ergo venerandi Auguſti ſacra legatur epi-
ſtola. AVG.

CONSTANTII EPISTOLA.

Conſtantinus conſtantius pius, perpetuus victor ac triumphator ſem-
per Auguſtus, Probo iudici ſalutem. Diuino munere paternum adeptis
imperium, illud eſt nobis primitùs enitendum, vt hæretica conuerſatione deleta, ſacræ no-
ſtræ fidei coniunctus orbis gaudeat vniuerſus. Quoniam, quia peruerſo itinere conuertit im-
pium, ſaluat animam eius, & ſuorum multitudinem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc
pleroſque reperimus huius ſceleris ſocios, hanc perfidiam ritu ſacrilego percolentes, aſſeren-
tes ſe integram fidei regulam retinere, qui non ſolum homines impia ſeductione fallentes,
verumetiam & ingenitæ maieſtati iniuriam irrogantes, & filij creatam ſubſtantiam eius diui-
nitati iungentes. Monemus itaque, vt noſtræ maieſtatis, autoritate percepta, inter Arrium
venerabilem preſbyterum, & Athanaſium eiuſdem authorem erroris diaconum, huius ne-
gotij examen facias ventilari. Præcipue ſuadens, vt animi peruerſitate depoſita, veræ fidei ac C
probatæ colla ſubmittant. Hæc noſtræ manſuetudinis ac pietatis præcepta, ſolita temeritatis
audacia contemnentes, ad grauem nos concitent iracundiam. Et licet huius fidei munus
necdum perceperis, ſapientia tamen qua præ cæteris polles, cuncta te credimus poſſe ſine
cuiuſquam ſuſceptione perſonæ, fideliter definire, Deo plus quàm homini placiturum. (Et
alia manu) Optamus te bene valere. Datum Conſtantinopoli ſub die XII. calendas Ianuarij.

PROB. Venerandi principis ſacra, quæ lecta eſt, geſtis indatur. AV. Et adiecit. PROB.
Proſpiciens in idolorum cultura nullam veri numinis maieſtatem conſiſtere, Chriſtianus
memetipſum dogmatibus ſubiicere volo, quibus aſtruitur vnus & verus deus eſſe, qui vni-
uerſa, quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi ſui creauit. Et quoniam cùm plures
Chriſtiani nominis titulo cenſeantur, à veritate eius fidei procul aberrare dicuntur, diuerſa
& varia dogmatis inſtituta ſectando, ſcire nunc magnopere deſidero, quæ ſit recti dogmatis
fides cui remotis dubietatibus, ambagibúſque omnibus tenaciter inhærere queam, ne erro-
ris cæcitate exui cupiens, maioribus tenebratum erroribus implerer, ſi paſſim, & ſine vllo
examinis diſcrimine alicuius ſectæ quæ primo occurrerit imitator exiſtam. Quæ vtrum pra- D
ua ſit nécne, an veritati ſuffulta, ignoro. Et ideo ſi placet imò quia placere debet, vnuſquiſque
veſtrum in conſpectu noſtro fidei ſuæ ſententiam pandat, vt examinatione habita quæ fir-
mior cunctis & verior reperta fuerit, huic omnes iure credamus, & huic indubitanter ſpreto
falſitatis errore, obſequamur. AR. & Ath. Quomodo tanti myſterij ſecreta committere poſ-
ſumus, & Rei inexpertæ arbitrium collocare, cum necdum gentilitatis maculam veri dog-
matis perceptione ablueris? PRO. Hoc eſt vtique quod totis viribus cognoſcere cupio, quod
ſit rectum & veridicum dogma, in quo me oporteat occulti myſterij ſacramenta percipere.
Neque enim modo mihi profunda myſteriorum arcana patefieri deſidero, ſed illa nunc fla-
gito demonſtrari, quæ in veſtra fide extrinſecus habentur & publicè prædicantur, id eſt, quod
vnus idemque verus Deus viſibilium & inuiſibilium conditor ſit rerum. Et quia hoc vos vno
ore profiteri non neſcio, quæ cauſa extiterit, vt in tam varias diuidamini ſectas, & quæ ſunt
vera, & quæ ſunt falſa, intelligi à nobis omnino non poſſint, priuſquam veſtro certamine

digno

A digno patientiæ modetamine habito, quid ſit congruum diligentius cognoſcamus. A T H A.
Cum ſis omni literarum genete imbutus, & Philoſophicis diſciplinis admodũ eruditus: mi-
rari vſquequaque non debes, plurima penes nos & varia nouitatum dogmata extitiſſe, cum
apud vos tot ſententiatum nouitates emerſerint, quot penę nomina ipſorum continentur au-
torum. Nam cũm tres ſint in mundo religiones, Iudæorum, Paganorum, & Chriſtianorum *Religiones*
multis & longe diſcretis ſententiarum diuerſitatibus, vnaquæque religio à ſeipſa diſcedens, *tres in mun*
in varias propriæ inſtitutionis ſectas diuiſa eſt, dum vnuſquiſque ſuauitate recentioris ſen- *do.*
tentiæ, non veritatem, ſed veritatis ſimilitudinem præferentis, illectus, antiquitus à patribus
traditam lineam derelinquit, eo irremediabiliter per auia praue oberrans, quo nouitate pro
vetuſtate vtitur tanquam antiqui limitis, & à patribus traditi viam incedens. Aut enim mul-
tum ſentit, & minus credit, & ideo medium & rectum iter incedere neſcit. Hæc idcircò pręfatus ſum, vt tibi clariſſima veritatis explorandæ indicia demonſtrarem, vt agnoſcere facil-
lime queas illum prauitatis errore inuolui, qui priſca Apoſtolicæ fidei fundamenta deſerens, *Hæreticus*
ipſe ſibi pro ſuæ voluntatis arbitrio fidem, quam ſequi debeat, ſomniat. Ar. Optimè Atha *ſit quis.*
B naſius: error me perfidiæ, in abiectis & nuper inuentis rerum nouitatibus conſiſtere profite-
tur, Apoſtolico in hoc ipſum congruente teſtimonio quo ait: Profanas autem vocum noui-
tates euita. Vnde obſecro, vt ab hoc inquiſitionis tramite non recedas, diligentius atque at- *1.Tim.6.*
tentius inueſtigando, quis nouo, quiſue antiquo vtitur fidei ſacramento? Prob. Vt hæc quæ
aſſeritis facile innoteſcant, & ad lucem veritatis, remota omni ambiguitatis caligine veniant,
antiquæ fidei regulam pandite, & ita vt eſt ab Apoſtolis tradita, noſtris auribus intimate. A R. *Mar.vlt.*
& Ath. ſimul. Credimus in deum patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius
Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum. Hæc eſt fidei noſtræ regula, quam cæleſti ma-
giſterio dominus tradidit Apoſtolis, dicens: Ite, baptizate omnes gentes, in nomine patris,
& filij & Spiritus ſancti. Prob. Magno miraculi ſtupore attonitus hæreo, tres à vobis Deos
prædicari conſpiciens, à quibus ad vnius Dei ſingularis potentiæ maieſtatem confugiendum
eſſe crediderem. Vnde, quæ ſit huius rationis fides, vel quid iſta trium rerum, triúmque vo-
cabulorum nomina indicent, nos breuiter informare dignemini. A R. Non quod tres Deos
numero in fidei profeſſione fateamur, ſed credere nos in Patrem, & filium, & Spiritum ſan-
C ctum fideliter confitemur. P R O B. Satius fidem veſtram exponite, & quæ vel qualis ſit in ea-
dem veſtra credulitate declarate. A R. Ego enim confiteor, ingenitum patrem ante omnia
tempora filium ineffabiliter genuiſſe, per quem, & in quo, viſibiles creaturas, atque inuiſibi-
les fecit. Qui nouiſſimis temporibus propter humani generis ſalutem, à patre miſſus, verum
hominem in mundo geſtauit, atque inuiolabiliter de Maria virgine ſine humani pudoris per-
mixtione ſuſcepit. Qui cum ſit creaturæ ſuæ dominus, non tamen poteſt genitori ſuo, aut in
omnibus conferri, aut in aliquo coæquari. Quem & Deum, & ſui originis profitemur auto-
rem. Nec tamen ideo duo dij, quia & hic deus, nec ideo non deus, quia ſolus pater deus. Sicut
non ideo non bonus, quia ſolus pater bonus, cum ſit & filius, non ſolum bonus, ſed & bono-
rum creator. Sed ſicut ei non adimitur ne bonus ſit, cum ſolus pater ipſius filij profeſſione ſit
bonus, ſic ei non aufertur vt Deus ſit, cum ſolus pater ſit deus. Et ſicut bonitas filij non præiu-
dicat ſingularitati paternæ bonitatis, ſic eius deitas non officit patri, ne vnicus ac ſingularis ſit
Deus. Et hoc modo vnum deũ profitemur, non negando, vt dixi, filium deum, ſed penè ſolum
patrem vnius diuinitatis authorem conſtituentes. Ath. Bene patrem filium ineffabiliter ante
omnia tempora genuiſſe. Arius ſua profeſſione diffiniuit, ſed vtrum filiũ ex ipſa patris eſſentia
D vel natura, vel aliundè genitũ velit aſſerere, Hæc interim ſua proſecutione reticuit. Ego enim *Quod Pater*
patrem, & Filium, & Spiritum ſanctũ vnius eſſe ſubſtantiæ, vniúſque naturæ confiteor. Ita vt *Filius &*
non ex nihilo neque ex aliquo, ſed de Patre filium, & de patre ſpiritum ſanctum credam pro- *Spiritus*
cedere. Et licet tres in ſua proprietate ſubſiſtentes profiteat eſſe perſonas, horũ tamen natura *ſanctus*
vna eſt, vnaque diuinitas cõprobatur. Prob. Quanquã hæc varia, & longe diſſimilis ſententia- *ſint eiuſdẽ*
rum veſtrarũ diuerſitas, magnã confuſionis caliginem mẽtibus noſtris incutiat, tamen vt citò *natura &*
his ambagibus exuamur, & quæ ſit verę fidei profeſſio cognoſcamus, dignamini euidentiori- *eſſentia.*
bus ſcripturæ diuinæ teſtimoniis aſſertionũ veſtrarum ſententias cõmunire. Et ne longo ora-
tionis ambitu ipſius permixtæ diſputationis confuſione procul euagemini, ſingilatim fidẽ ve-
ſtrã, vt dixi, edicite. Sed nunc Arius proſequatur, & ſuam fidẽ veridicis teſtimoniis aſtruere nõ
grauetur Ar. Quoniã me primitus congredi præcepiſti, reſpondeat Athanaſius vtrũ ſimplicis
naturæ ſit deus. Ath. Q V is hoc impius negauerit? Ar. Reſpondeat vtrum etiam omnia quæ de
Deo dicuntur, ſecundũ eſſentiã accipienda ſunt? Ath. Non temerè pronunciauerim, vniuerſa

Non omnia de Deo ſecundũ eſſentiam intelligi debent.

quæ de Deo dicuntur ſecundum eſſentiam debere accipi, propter nonnullos relatiuos no- A
minum caſus, ſecundum vſitatum humani ſermonis eloquium probatos, qui non propriè de
Deo, ſed perſonis & temporibus, vel quibuſcunque rerum generibus coaptantur: id eſt, cum
ſe neſcire, vel ſe iterum cognouiſſe fatetur. Aut cum rerum à ſe factarum pœnitudinem gerit
& nunc ſe iratum nunc placatum oſtendit. Quæ omnia, ſi ſecundum eſſentiam volumus ac-
cipere, paſſibilem ſine dubio & improuidam diuinam profitebimur eſſe naturam, in quam
aut ignorantia, aut ex tempore orta cogitatio cadat, quam & triſtitia pœnitendo conficiat,
& lętitia ſubleuet vegetando. Quod quid aliud erit, niſi mutari ac perpeti, & inſtabili mobi-
litate huc illúcque defluere? Vnde manifeſtisſime comprobatur, non omnia de Deo ſecun-
dum eſſentiam debere intelligi, ſed aliquanta diſpenſationi reſpondentia: non naturæ eius
conuenientia certo certius profitemur. Prob. Licet ſufficienter & doctius, laudabiliterque
reſponderis, non omnia de Deo ſecundum eſſentiam dici, latius tamen hæc abs te audire de-
ſidero, cum tui loci diſputatioois tempus affuerit. Nunc interim (vt antea faſſus ſum) Arius,
vt cœperat, proſequatur. AR Si ea quæ in principio proſecutus ſum, diligenter aduertas, illic
omnem fidei noſtræ credulitatem inuenies. Athan. Subſiſtere ante ſecula filium, veraciter B
Arius profitetur. Quòd autem de patre natus ſit, ſono tantummodo vocis, & ſimulata verbo-
rum confeſſione, non veritatis profeſſione confidit, dum eum à paternæ naturæ ſubſtantia ſe-
parat & conditione naturæ, non diſpenſationis ratione patri ſubiectum affirmat. Prob. Cla-
riſſimum fidei veſtræ indicium dare, & quemadmodum credatis, recenti proſecutione ſigna-
te, quo poſſit ad normam propoſitæ confeſſionis diſputationiſque materia coaptari. Ath. Ne

Athanaſij fides de Trinitate.

vos grauem oratione longiſſima ſenſus, fidem meam breui ſermone concludo. Patrem, & fi-
lium, & Spiritum ſanctum deitate, poteſtate, magnitudine, natura vnum eſſe proteſtor. Nec
aliquid in hac Trinitate nouum extraneúmne, ac ſi antea non fuerit, poſtea verò adiectum
ſit, aſſero: ſed vt dixi, vnius eam naturæ, vniuſque ſubſtantiæ credo. Ar. Sicut tres perſonas in
ſua proprietate manentes, ita tres ſubſtantias eſſe, patris, & filij, & Spiritusſancti, confiteor.
Alia enim Patris, alia Filij, alia Spiritusſancti ſubſtantia. Nec poteſt vllo modo ingenitæ ſub-
ſtantiæ, aut genita filij, aut creata ſpiritusſancti conferri natura. Vnde nec in poteſtate æqua-
les, nec magnitudine ſimiles, nec natura conſortes, à nobis fideli confeſſione creduntur. Prob.
Si hoc totum eſt, in quo à vobis inuicem diſſentire videmini, id eſt quod vnus diuerſas, alius C
Trinitatis vnam dicit eſſe ſubſtantiam, id nunc diſputationis ratio poſcit, vt aſſertiones veſtras
non ſubtilitate argumentorum de induſtria dialecticæ artis venientium, ſed ſimplicibus & pu-
ris diuinæ ſcripturæ documentis robuſtius fulciatis. Ar. Credo quod memorabilibos pruden-
tiæ veſtræ ſenſibus Athanaſij proſecutionem nequaquam ſobtraxit obliuio, qua id elegan-
tius perorauit illum debere prauitatis errore notari, qui noua & inuſitata verborum commẽ-
ta ſectatur, adiiciens Apoſtolicis dogmatibus, quod ab iiſdẽ conſtat traditum non fuiſſe. Prob.
Ita memini. Ar. Ergo Niceni concilij decreta lectione pandantur, & agnoſces Athanaſium,
vel eius autores, Apoſtolicam fidem nouorum adiectione verborum catenus corrupiſſe, cóſ-
que antiquis patrum inhæſere doctrinis, ambitione regia vſi, cenſuerint feralibus relegandos
edictis. PROB. Si præſentis negotij ratio poſtulat, vt decretum Niceni recitetur concilij,
hoc quoque Athanaſius ſua proſecutione deſignet, vt ex vtriuſque voluntatis aſſenſu, ſi quid
illud offert extrinſecus, recitetur. Ath. Cauſæ congruit, vt rerum geſtarum lectionis copia non
negetur. Prob. Ergo vt deſiderat, præfati decreti lectio ventiletur.

SYMBOLVM NICENVM.

AV. Et lectum eſt ita: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, viſibilium D
& inuiſibilium factorem. Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei,
genitum ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumi-
ne, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, vnius ſubſtantiæ cum patre (quod
Græci dicunt homouſium) per quem facta ſunt omnia, ſiue in cælo, ſiue in terra. Qui pro-
pter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit ter-
tia die, in cælos aſcendit, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum San-
ctum. Eos autem, qui dicunt, erat quando non erat, & antequam naſceretur non erat, quod
& de non extantibus, vel ex alia ſubſtantia aut eſſentia, dicentes mutabilem aut conuertibi-
lem deum, hos anathematizat catholica & Apoſtolica Eccleſia. AR. Peruides virorum opti-

Homouſion reſpuit Arius.

me Probe, iſtius decreta concilij. in ſugillationem Apoſtolicæ fidei, auſu temerariæ aſſump-
tionis fuiſſe conſcripta. Quid enim opus erat nouum hoc homouſion vocabulum antiquis
dogmatum regulis inſeri? Nunquid enim Apoſtoli, vel eorum diſcipuli, atque omnes per
ordinem

A ordinem ſucceſſores, qui vſque ad illud tempus viuentes in Chriſti confeſſione homouſium
vocabulum ignorabant? Impieratis ſacrilegiom in fidei veritate ſecutos eſſe dicemus, pro eo
ſcilicet, quod huius nominis notione priuati, ſine ipſius prædicationis aſſertione perrexerunt
ad Chriſtum. Si enim à nobis, vtiſti penitus mentiuntur, noua introducebatur contra Apo-
ſtolorũ ſtatuta doctrina, quid vtique conueniens erat, nouæ à nobis ingeſtæ doctrinæ antiquis
Apoſtolorum obuiare doctrinis, & nouitatem vetuſtati præſcribere, non vetuſtatem nouita-
te peruertere? Vt quid mihi hoc nomen ſequendum impònit? Vt quid me ad huius rei noui-
tatem violentius trahit? Vt quid hoc Apoſtolicę fidei ſuperadiicit verbum, cuius nec Prophe-
tæ quidem, nec Apoſtoli vſpiam faciunt mentionem? Quod illud quæſo nomen eſt, ſine quo
fides integra eſſe non poſſit, ſine quo Chriſtiani Chriſtianæ religionis abdicantur honore?
Vnũ enim è duobus in hac cauſa ſequi neceſſe eſt. Si vera eſt homouſij aſſertio, falſa erit Apo-
ſtolorum prædicatio, quæ ſine hoc nomine longa per tempora floruerat: Si verò Apoſtolica
fides huius nominis expers vera eſt: ſicuti & eſt: hæc ſine dubio falſa erit, quæ antiquæ fidei
nominis nouitatem adiecit. Reuolue cuncta noui & veteris Teſtamenti volumina, vtrum
B alicubi homouſion inditum paginis poteris reperire. Prob. Quid his refertur? Ath. Nominis
tantum offenderis nouitate, an etiam ipſius Rei virtutem, quæ hoc eſt ſortita vocabulum, re-
fugis? Ar. Quid dicas, non ſatis intelligo. Ath. Quoniam Res antiqua nouum nomen acce-
pit, non vocabulo nouo nouæ Rei virtus acceſſit, hoc vtique requiro, vtrum Res quæ antiqua
eſt, ſimul à te cum nominis nouitate damnetur: Ar. Res loqueris tortuoſas, & omni ſtultitiæ
miraculo dignas. Si enim homouſion nouum nomen eſt, non dubium quin & Res noua ſit,
quam ſignificare videtur. Ath. Ergo pariter rem noménque condemnas? Ar. Ita planè. Ath.
Igitur ſi demonſtrauero rei antiquæ, & ab Apoſtolis traditæ nouum nomẽ attributum fuiſſe,
victum tandem fateberis? An etiam ſic rem antiquam ſimul cum nominis nouitate condem-
nas? Ar. Hoc non oſtendes. Prob. Et quæ ratio cauſæ flagitabatur, vt Res antiqua nomen
acciperet nouum? Nunquid enim priuſquàm huius nominis vocabulum ſortiretur, ſine no-
minis proprietate manebat? Hoc mihi nullam rationis conſequentiam habere videtur. Ar.
Optimè. Ath. Eccleſiaſticæ ſemper moris eſt diſciplinæ, ſi quando hæreticorum noua do- *Eccleſia no-*
ctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum nouitates rebus immutabiliter permanentibus *uis vtitur*
nominum vocabula immutare, & ſignificantius rerum naturas exprimere, quæ tamen exi- *verbis con-*
C ſtentium cauſarũ virtutibus congruant, & quæ magis eaſdem antiquitùs fuiſſe demonſtrent, *tra nouos*
non ortus nouitatem menſurent. Et, vt quod dico, planius fiat, vtor exẽplo in ipſo Chriſtianæ *hæreticos.*
religionis prædicationis nuncio: Omnes qui credebãt domino noſtro Ieſu Chriſto, nõ Chri-
ſtiani, ſed diſcipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatum autores
extiterant, doctrinæ obuiantes Apoſtolicę, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nominabant. Nec *Exempla*
erat vlla nominis diſcretio inter veros falſóſque diſcipulos, ſiue qui Chriſti, ſiue qui Doſitæ, ſi- *propoſita.*
ue Theodæ, ſiue Iudæ cuiuſdam, ſiue etiam Ioannis ſectatores, qui ſe quaſi Chriſto, Eccleſiæ
fatebantur, quin potius vno diſcipulorum nomine cenſerentur. Tunc Apoſtoli conuenien-
tes Antiochiam, ſicut eorum (Luca narrante) teſtantur acta, omnes diſcipulos nouo nomine,
id eſt, chriſtianos appellant, diſcernentes à communi falſorum diſcipulorum vocabulo, vt &
diuini per Eſaiam oraculi ſermo impleretur, quo ait, Seruientibus verò mihi, vocabitur no-
men nouum. Hanc ergo ab Apoſtolis traditam, nouis vtendi nominibus formam, Eccleſia *Eſa. 62.*
tenens, contra diuerſos hæreticos, vt ſanè fidei ratio poſtulabat, diuerſas edidit nominum no-
uitates. Denique patri nouum innaſcibilitatis nomen Eccleſia impoſuit. Cum enim Sabel-
D liana hęreſis genitum ex Virgine patrem voluiſſet aſſerere, ingenitum contra hanc confiten- *ingenitus*
do Eccleſia tradidit patrẽ. Vtique in diuinis ſcripturis ingenitum nuſquã legimus patrem. Po-
teſt ergo Sabellius audaciam ſuam in huius calũniæ obuertere quæſtionẽ, & ſimili, vt tu pro-
poſitionis genere vti, quo dicat: Cur diuinis ſcripturis ſine vllo proſpectu pudoris violentiam *Innaſcibi-*
facitis, profitendo innaſcibilẽ patrem, quod ſcriptum oſtendere valetis? Itẽ quia cum non ſo- *lis.*
lum genitum, ſed & paſſum impio dogmate idem Sabellius profitetur, vobis in vnum conue-
nientibus, inter cæteras quas promulgatis fidei ſanctiones, dixiſtis patrem impaſſibilem eſſe, *impaſſibi-*
quod religioſè, ſanctéque vos ſtatuiſſe probamus. Sed hoc itidẽ ille proclamat. Ego vſque quo *lis.*
veſtræ licentiæ audaciam protendetis profitendo, quod ſcriptum non legitis, impaſſibilem
patrem, quod nec Prophetæ tradiderunt, nec ſymboli autentici tradidit autoritas, ſed hoc &
veſtra temeritate præſumptum. Rurſus proſequuntur iidem ipſi qui Sirmio conuenerant. *Deum de*
Et hanc religioſæ confeſſionis fidem de filio ſtatuiſtis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen *Deo lumen*
de lumine. Iam hic Photino, qui ex humanæ generationis natura initium tribuit filio, quanta *de lumine*

calumniandi occaſio pateat, ipſum te quoque metiri non pigeat. Cur enim non ſimiles querimoniarum cauſas intentat, cur non ſimili vociferatione ipſe quoque inſaniat, dicens: Quid diciris, quid ſtatuitis, quid ſequendũ veſtro iudicio poſteris traditis, confitendo filium deum ex Deo, lumen ex lumine? Oſtendite mihi vtrum id eadem filij dei forma, id eſt, in autentico ſymbolo, quod Apoſtoli tradiderunt, hoc ſcriptum legeritis. Sed contentus ſum, cum ibi ſcriptum non fuerit, ſaltem mihi de Prophetis legatur, de Apoſtolorum literis oſtendatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere ſenſibus patiatur, quod neque Prophetæ, neque Apoſtoli tradiderunt? Item ſimilem patri filium multis & creberrimis conciliorum veſtrorum decretis ſtatuiſtis. Exurgat nũc Eunomius, qui diſſimilem confitetur, & dicat: Vbi hoc legiſtis, vbi hoc reperiſtis, vtrũmne pater aut filius hac de ſe vſus eſt voce? Ergo tu Ari, qui me hodie tali conſtringis articulo, vt homouſion propriè poſitũ in ſcripturis oſtendam, aut facere contra inſolentes & furtiuas hæreticæ intelligentiæ prauitates, quædam confeſſionis nomina non temere præſumpta, ſed ex conſequenti ratione collecta, fidei autoritatibus fuiſſe incerta, ita vt tot nouorum verborum religioſo intellectui extiterint abſolutiones, quot fuerint quæſitæ vel ſubminiſtratæ perfidiæ occaſiones. Aut ſi id fateri nolueris, tuis B tecum obiectionibus agam. Oſtende mihi non ex coniecturis, non ex veriſimilibus rebus, non ex ratione vicini ſermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus non ad profitendum pietate fidei ſuadente, ſed pura & nuda verborum proprietate, oſtende ſcriptum ingenitum, aut impaſſibilem patrem, verum deum ex Deo, lumen de lumine, aut Patri Filium ſimilem eſſe. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poſcit, hoc pietas docet, ad hanc me domini profeſſionem ſcripturarum conſequentia prouocat. Nolo inquam mihi talia obtendas, quia & in me ſimilia de homouſij probatione reſpuis proferentem. Sed fero in manibus diuinorum voluminum codices, & eodem ſono, iiſdémque ſyllabis prædictorum vocabula nominum indita lege. Aut oſtende re ſcriptum filium Patri ſimilem, aut fatere diſſimilem. Quo hinc erumpas, quo rurſus euadas? ne tuis te obiectionibus implicitum propoſitionis nexus enodandi tibi facultas nulla ſuppeditet, aut concede mihi ex conſequentibus probare homouſion, id eſt, vnius ſubſtantiæ fidem, aut ſi concedere nolueris, neganda ſunt tibi vniuerſa, quæ ipſe fateris, quia ea nudè poſita inuenire nuſquam vti poteris. Prob. Si Eccleſiaſticæ conſuetudinis mos eſt, vt aliqua verborum vocabula pro coërcendis hæreticorum motibus, C in fidei authoritate nuda ponantur, quæ tamen ratione conſequentium rerum exiſtentium veſtiantur, dum eorum veritas, ex qua originem ſumunt, diuinis contineri literis inuenitur, quid dicis Ari, concedis homouſium: ſicut Athanaſius dicit de diuinis ſcripturis per conuenienter profeſſionum qualitates probari, an non? Ar. Iſte neſcio qua ſyllogiſticæ artis verſutia, obiectionem meam conatur eludere. Ego enim hoc mihi oſtẽdi deſidero, vtrùm homouſion in dominicæ ſit lectionis autoritate conſcriptum, & ideo aut propriè poſitum legat, aut ab eius confeſſione recedat. Prob. Vides quemadmodum in te, tuam referat quæſtionem, & iiſdem te quibus vteris, cõſtringat articulis, profeſſionis tuæ manifeſtiore, vt ipſe exigis, documento. Aut ei de canonicis literis nude poſitum oſtendas innaſcibilem, aut impaſſibilem patrem, aut deum ex Deo, aut lumen de lumine, aut Patri Filium ſimilem eſſe. Quæ omnia, ſi propriè poſita minime demonſtrare valueris, negandi tibi neceſſitas imminebit, cui diſcrimini illa, vt videtur mihi, ſola poterit ratio ſubuenire, vt concedatis vobis ea, quæ in conciliis veſtris nude ſunt poſita, de ſcripturarum fontibus emanaſſe. Nam hoc contentionis vitio deputabitur, vt documentũ nudi ſermonis exigas, cui fidei ſenſum ſcripturis copioſius noueris redundare. Senſum igitur quære, vnde vocabuli huius natura traxit originẽ. Et cum ſenſum in- D ueneris, nomen te inueniſſe pariter nõ dubites. Ath. Quantiſcunq; rationibus agat, nullatenus poteſt ab hac intentione remoueri. Nouit enim certiſſime, quia ſi ad hoc fuerit, remota huius nominis intentione, deſcenſum, vt ex conſequentia ſcripturarũ vnã eſſe patris & filij ſubſtantiã, quod eſt homouſion, doceatur, facillimè ſe poſſe ſuperari, & ideo diffidẽtiæ ac timoris periculo auectus, nudi ſermonis flagitat documentũ. Sed ſuis eſt iterũ profeſſionibus conſtringendus. Exigis à me, vt vnã Patris, & Filij ſubſtantiã, id eſt homouſion ſcriptũ oſtendam. Tu autẽ tres vſias, id eſt, tres ſubſtantias confiteris. Oſtẽde igitur mihi, vbi legiſti tres vſias? ſi enim ego vnum, hoc eſt, homouſion, ideo negare debeo, quia hoc vnde ſcriptum non inuenio, tu quemadmodum audes tres vſias confiteri, cum hoc ſcriptum nuſquam poteris demonſtrare? Prob. Si extat aliquod ex autoritatibus diuinis documẽtum propriè & ſpecialiter poſitũ, quo approbetur patris & filij & ſpiritus ſancti tres vſias, tréſque vt fateris eſſe naturas, proferatur, quo poſſit Athanaſius à cõfeſſione vnius ſubſtantiæ, quod eſt homouſiõ declinare. Cum enim

Similis Patri.

Multis vocabulis vtitur Eccleſia quæ non ſunt in ſcriptura.

Tres vſias non eſſe in ſcriptura.

trioufion

A triouſion propriè in ſcripturis oſtenderis poſitum, apparebit Athanaſium temeritate pertinaciſſimæ obſtinationis in homouſion confeſſione hactenus perdurare, quod propriè poſitum non potuit demonſtrare. Si verò nec tu ipſe tres vſias demonſtrare valueris, pari mihi conditionis neceſſitate aſtrictus eſſe videris. Atha. Deceat tres vſias propriè poſitas, & facio vnius ſubſtantiæ, quæ eſt homouſion, ceſſionem. A R. Si tres ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus neceſſariò tres ſunt ſubſtantiæ, in quibus vnaquæque perſona ſeparatim & diſtinctius propriè cognoſcatur. Ath. Hic nulla proſunt argumenta, hic veritas ex conſequenti ratione colligitur, teſtimonium proprietas flagitatur, lege ſpecialiter triouſion poſitum, & noli coniiciendo dicere, ſi tres ſunt, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, neceſſariò ſunt tres ſubſtantiæ, quia & ego ſimili coniectura poſſum veracius opinari, ſi vnum ſunt Pater & Filius, quia ipſe ait: Ego & pater vnum ſumus quomodo non eſt vna ſubſtantia? Sed hanc diſputationis viam ingredi penitus noluiſti, dum à me ſpecialiter poſitum homouſium demonſtrandum exigeres teſtimonium. Simili ratione, tres vſias ſpecialiter & propriè poſitas doce. Si enim ideo homouſij vocabulum negare debeo, quia hoc ſcriptum nude demonſtrare non valeo, *Arij Argumentū*

B neceſſariò tunc triouſion fateri debeo, ſi propriè poſitum, hoc te oſtendente cognouero. A R. Subſiſtit propriè Pater an non? Ath. Niſi mihi tres vſias propriè poſitas legeris, nullum tuis interrogationibus dabo reſponſum. Quis enim non videat, quo tua intendat obiectio? Vis enim argumento callidæ interrogationis diuerſas approbare Patris & filij ſubſtantias, ſed hic argumentis non opus eſt operiri, vbi manifeſtiore teſtimonio proprietatis trium ſubſtantiarum exigitur documentum, ſed ſi à proprietate teſtimoniorum, aut rerum conſequentia tranſire deſideras, hoc ipſum publicæ conſcientiæ innoteſcat, non te potuiſſe tres vſias propriè poſitas demonſtrare. Et cum vtrinque hoc articulo ſolueris, obiectionibus vel interrogationibus tuis ſatisfaciam neceſſe eſt. P R O B V S. Q vantum veſtræ diſputationis intentio monſtrat, nec tu homouſion, nec iſte triouſion propriè & ſpecialiter poſitum valetis oſtendere. Vnde ne puerili concertatione in rebus ſuperfluis diutius immoremini, ab hac exactione documēti tandem vtrique deſinite, homouſion, aut triouſion de ſcripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appellatione dubitare, quod teſtimoniorum copioſa congeſtio firmius poterit roborare. A R I V S. Quoniam hoc tua decreuit ſententia, debere nos rationum perſuaſionibus ex rerum conſequentium cauſis prædictorum nominum virtutes colligere, nec id Athanaſio videatur difficultate nudi me demonſtrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quęſiiſſe, ita faciam, vt tui eſt decreti ſententia promulgatum. Ego enim

C compendio magis vti volebam, ne longius orationis intentio euagata, ambiguis ſenſibus veritatem obumbret. Ath. Non poteſt fides venire in dubium, quæ veritatis fulta præſidio, craſſiora mendaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine diſſipat. Non enim poteſt propriis carere viribus, quæ non eget extrinſecus ſuffragiorum adminiculis adiuuari.

IN DIE SEQVENTI.

PRobus iudex dicit: Quoniam vos initi fœderis pacta indeclinabili ſententiam ſeruare non dubito, quibus id vobis inuicem conceſſiſſe videmini, vt vnius ſubſtantiæ, vel trium ſubſtantiarum profeſſionem, ex diuinarum conſequentium literarum luculento diſputationis examine comprobetis, omiſſa ſcilicet quæſtione puri vocabuli atque propriè poſiti, exigatis iam nunc, & ipſius placiti ratio poſcit, vt cuncta humanæ argumentationis cauillatione remota, de ſacris diuinarum autoritatum voluminibus, Patris & Filij & Spiritusſancti, aut vnam, aut diuerſas proferatis eſſe ſubſtantias. Ad quam rei probationem, non tantum

D (vt opinor) mea, ſed cunctorum penè mortalium mens ita eſt pendula expectatione ſuſpenſa, vt ſi tanti negotij merita paterentur, ſine vllius diei conferendi ratione, vel alicuius momenti intercapedine, ad ſummam veritatis atque ad calcem manifeſtiſſimæ notionis deſideret peruenire. Vnde ne tam religioſa fidelium, & veritatis cupida fruſtretur intentio, omni lenocinio luxurioſæ orationis exploſo, de re, de cauſa, de competentibus, de neceſſariis agite rebus, omnem, vt dixi, verborum ambitum, & procul à cauſa euagantes locutionum phaleras, leporémque ſermonum cautius euitantes, vt diſputationis veſtræ narratio veritatis magis, quàm cothurnato mentis ornetur eloquio. Ath. Licet etiam dudum crebrò ac ſæpius de vnitate ſubſtantiæ citra acta diſputauerim, meaſque diſputationes ſcripto mandauerim, quibus à me in hac diſputatione aliquid amplius addi poſſit, tamen quia hæc extrinſecus nullo eminùs aduerſante dicta ſunt, neceſſe habebo hæc eadem rurſus repetere, & in hoc publicæ actionis examine comprobare, quo poſſit tui iudicij ſentētia comprobare. Probus. Si non fuerint Arij replicationibus tenuata, tunc veſtra poterit firmari ſententia.

AR. Vt quid hæ fraudum tendiculæ proponuntur? Vt quid in primordio nefandæ aſſertionis A
iudicis ſententia prouocatur? Agamus primùm quod nobis agendum neceſſitas demonſtrandæ veritatis imponit. Inculcetur humano auditui fidei noſtræ profeſſio, percipiant indicia, quibus modis, quibúſque rationibus, quibus denique documentis noſtra fulciatur aſſertio, & tum demum promulgationem ſententiæ, quæ in noſtro vtique nequaquam pendet arbitrio, de iudice poſtulabimus. PRO. Præfationis meæ nuper in hoc actionis principio habitæ, & ſponſionis veſtræ dudum præteritis geſtis inſertæ, meminiſſe oportet. Quibus id peroratum eſt, omiſſis ſuperfluis, ad arcem negotij debere deſcendi, quod debetis tandem aliquando actitare.

Patrem & Filium, & Spiritum S. eſſe vnius eſſentiæ & deitatis.

AR. Doceat Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ, vnius deitatis, vnius maieſtatis, vnius virtutis, vnius honoris, quod ſatis improuide, nimiſque incauta profeſſione ſolet populus iactitare. Ath. Profiteris filium vere de patre natum, an non? AR. Profiteris ipſe patrem alicuius deriuationis vel diuiſionis vitio ſubiacere non poſſe, an non? Ath. Valde profiteor. AR. Ego quoque profiteor filium ex patre natum eſſe. Ath. Id eſſe, arbitraris natum ex patre, quod etiam de patre? AR. Sufficit tibi quod ex patre dixerim natũ, quod etiam facillimè oſtendo. QVID callidis veteris argumentis? Cæterum de patre natum nuſquam B
mihi interim ad præſens occurrere potuit. Ex patre verò ſcriptum eſſe recolo, Ioanne Apoſtolo dicente: QVI diligit patrem, diligit eum qui natus eſt ex eo. Ath. Ergo nihil intereſſe putas, vtrùm ex ipſo, an de ipſo natus dicatur? AR. Si mihi demonſtrare volueris, propriè poſitũ filium de patre natum, tunc quid inde ſentire debeam, æſtimabo. Verum, quia in pleriſque exemplaribus variè poſitum eſſe non neſcio, vt in iiſdem locis, quibus de ipſo legitur, in aliis codicibus ex ipſo legatur. Sed vtrum hoc interpolãtium fraude, an huius rei ſignificatione, id eſt, vt hoc ſit ex ipſo, quod etiam de ipſo factum ſit, non ſatis video. Nec hoc noſtræ fidei aliquod poteſt afferre præiudicium. Ath In hac tua proſecutione diligenti admodum circa expoſita ratione aduerti. Sed quod tantum noſtræ dixeris, & non vtrorũque deſignaueris fidei, non poſſe præiudicium in his verbis afferri, ſatis miratus ſum, & arbitror quod fidẽ tuam munire feſtinans ita poſueris, ſperans me exinde leuiter ſine aliquo documẽto poſſe tranſire. In Euangelio quoque de patre dominus dixit: Spiritus eſt. Et vt ſe de patre natum oſtenderet, ait: Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de Spiritu, Spiritus eſt, quia deus Spiritus eſt. Ego de Deo patre exiui. Ecce filium de patre natũ, ipſo filio docente, oſtendi. AR. Satis callidis & ſuſ- C
piciosis veteris diſputationibus, quo dicas quod ad fidei meæ munitionem hoc dixerim. ſed vt de ſenſibus tuis omnis ſuſpicionis ambiguitas auferatur, vt ſuperius fatus ſum, vtrorumque fidei, ſiue ex ipſo, ſiue de ipſo natus dicatur, nullum poteſt penitus afferre in aliquo præiudiciũ. Ath. Generans pater deus ex ſe, id eſt, de ſeipſo filiũ, hoc genuit quod eſt ipſe, an aliud aliquid?

Deus pater hoc quod ipſe eſt genuit hoc eſt deus genuit deũ.

AR. Hoc vtique quod ipſe eſt genuit, quia deus deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. Ath. Ergo non extrinſecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente, aut ſubſequente materia, ſed ex ſeipſo genuit. Et non aliud, quàm id quod ipſe eſt, genuit. AR. Alius alium genuit. Ath. Et nos confitemur, quia alius alium genuit, id eſt, pater filium: Sed ſic de ſeipſo, id eſt, de eo, id eſt: quod ipſe eſt, genuit, quia alterius ſubſtantiæ, vel diuerſi generis filius eſſe non poteſt, ac ſic vnius atque eiuſdem cum patre ſubſtantiæ erit. AR. Si noſſes in quantos perfidiæ errores, vnius ſubſtantiæ profeſſio vergat, nunquam profecto inter patrem & filium huius nominis faceres mentionem. Nec diſputationem tuam, quibuſdam interrogationum gradibus inſeiſam, tali concluſiſſes articulo, vt ad hunc impiæ profeſſionis deduceres finem. Athanaſius. Quod ſit impium atque ſacrilegum, diuerſas Patris, & Filij, & Spiritusſancti profiteri ſubſtantias, & quod pium ſit D
atque religioſum vnius eos, religioſæ ac piæ ſubſtantiæ confiteri, ſcias me ô Ari, penitus ignorare non poſſe. Et hoc non humana opinione collectum, nec coniecturis & argumentis inuentum, ſed cæleſtis doctrinæ magiſterio traditum demonſtrabo. PROB. Prius mihi vim qualitatemque rerum aſſignate, tum demum poterit demonſtrari, vtrum Patri, filióque cõueniat.

Subſtantia appellatio duplex.

Athana. Subſtantia quidẽ duobus appellationum generibus diſtinguitur. Et eſt quidem vnius generis qualitas hæc, quæ exiſtentis naturæ eſſentiã indicet. Aliud verò eſt ſubſtantiç genus, quo ille, qui habet ab his, qui nõ habent, deriuatur. Et vt planius fiat quod dico, manifeſta expoſitione aſſigno.

De quo genere ſubſtantiæ dicere intendat.

Verbi gratia: Homo generis ſui ac naturæ ſubſtantia eſt. Rurſus ſi quid illi eſt, quod extrinſecus eſt, id eſt, in materia auri, vel argenti, aliarũque ſpecierũ poſſidendatũ, ſubſtantia eius dicitur. Et cũ eiuſdem vocabuli vna videatur appellatio, duas tamen res ſignificare videtur. Sed nos de illo ſubſtantiæ genere diſputamus, qua vnaquçque natura, ob id quod eſt vel ſubſiſtit ſubſtantia nũcupatur. Et quicquid ex ſe de ſeipſa genuerit nõ aliud

eſſe

A eſſe poteſt, quàm id quod ipſa eſt. Denique homo pater genetans filium ſui generis, id eſt, ſuæ ſubſtantiæ hominem generat, quia homo hominem generat. Et rectè ſuæ ſubſtantiæ hominē generat, quia veritas nouitatis ſubſtantiarum diuerſitatem non recipit. Diuerſitas autem ſubſtantiæ eſt, vt exempli gratia dixerim, ſi homo pecudem gignat, vel ſi cuiuſlibet generis pecus, alterius generis pecudem generet, id eſt ſi bos generet aſinum, vel ſi ouis generet capram, quę quoniam in diuerſitatem generiſ pergit, monſttuoſa generatio erit, ſuæ naturæ proprietatem minime ſeruans. Rurſum in elementorum qualitatibus, quæ ſit ſubſtantiarum diuerſitas vel proprietas operæpretium eſt aduertere. Verbi gratia: vniuſcuiuſque ignis vel luminis natura, id ex ſe, quod ipſa eſt miniſtrare videtur, vt lux fulgorem, vt ignis incendium, & in hoc officij ſui genere ſubſiſtens, ſubſtantiæ ſuæ intemeratam videtur ſeruare naturam. ſi verò lux ex ſe tenebras gignat, mutationi obnoxia erit, alterius à ſe generis materiam tribuens, quia in hoc immutabilitatis ſuæ illibatam poterit ſeruare ſubſtantiam, ſi hoc quod ipſa eſt, miniſtret ex ſeſe. Cæterum ſi, vt dixi, id quod ex ſeſe tribuit, aliud erit, quàm ipſum quod tribuit tunc alterius ſubſtantiæ dici poterit, quod omnino naturarum omnium qualitas, vel ordo, vel ratio non admittit.

B Age nunc, ſi videtur, iam à terrenis ac viſibilibus, in ſuperiora mentis oculum erigamus, vt ex his, quæ facta ſunt, infectæ virtutis ſubſtantiam cognoſcamus, apoſtolicæ autoritatis edocti magiſterio, qui ait, Inuiſibilem diuinitatis virtutem, per ea quæ ſunt, intelligi debere. Arius. Ergo filium ex patre natum eſſe, & Deus Deum genuit, lux lucem, in qua profeſſione vnum *Rom. 1.* erit ē duobus proculdubio retinendum: Aut enim ex ſeipſo generans, id quod ipſe eſt, genuit, & ob hoc filius vnius eum patre ſubſtantiæ erit: aut ſi alterius à ſe generis Deum genuit, vera natiuitas dici non poterit, quę proprietatem ſubſtantię generantis ſeruare non potuit. Et eò diſputationis ratio deducitur, vt aut omnino natus non ſit, aut degener natus ſit, quod vtrumque fateri perabſurdum & impium eſſe videtur. Prob. Si quid ſibi contra hæc Arius competere nouit, edicere non moretur. Ari. Simplicis atque immutabilis naturæ Deū eſſe non reor Athanaſium ignorare, qui ſi, vt idem aſſeruit, de ſua ſubſtātia generauit, mutabilis proculdubio erit. Neceſſe eſt enim ex ſeſe generando, aut partem ſubſtantiæ per deriuationis generationem perdidiſſe, aut diuiſionis vitium perpeti potuiſſe. Ego enim Dei Patris ſubſtantiam, neque ex ſe aliquid dediſſe, neque in partium qualitates deriuatam fuiſſe, neque acceſſionis, vel detractionis,

C aut aliquid huiuſmodi, quod ſit paſſioni obnoxium ſenſiſſe, vel ſentire potuiſſe confiteor. Athana. Sed neque nos paſſionum conditionibus diuinam credimus ſubiacere naturam, ſed impaſſibilem Patrem impaſſibiliter ex ſeipſo, id eſt Deo, Deum, quod ipſe eſt, filium generaſſe fideliter confitemur. Nec nos diuiſionum, vel deriuationum, ac partium cunctarumque rerum, vel paſſionum genera, quæ inani ſolicitudinis timore auectus obiicere noluiſti, à profeſſionis veritate deflectunt, vt negemus Deum ex ſeipſo ob hoc generare nō potuiſſe, ne videatur his paſſionibus ſubiacere. Quid igitur religioſius, quidue ſanctius, ac diuinis ſit magis congruum legibus, æqua obſecro vos, ô auditores, iudicij lance penſate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri examinis diem metuentes, quid magis catholicæ & Apoſtolicæ veritati congruat, religioſa mentis intentione reſpicite, vtrum fateri omnipotentem Deum impaſſibiliter ex ſeipſo filium generaſſe, an illud potius opinari debeamus, ne paſſionis vitio ſubiaceret ex ſeipſo, id eſt, ex ſua ſubſtantia filium generare non potuiſſe. Ego enim id aſtruo, id clariſſima vocis profeſſione aſſeuero, quod ſicuti Deus impaſſibilis, ita & omnipotens eſt. Credo ergo eum de ſua ſubſtantia potuiſſe filium generare, nec tamen alicuius paſſionis vitio ſubiectū fuiſſe, quoniam diuiſio ac deriuatio, contractio, acceſſio, fluxus, vel ſi qua ſimilia huiuſmo-

D di eſſe poſſunt genera paſſionum, corporeis & contrectabilibus, atque ex diuerſitate compoſitis conueniunt rebus. Deus verò, qui nullis corporeis ſchematum circumſcribitur ſignis, nec aliquibus diſtinguitur membrorum lineamentis, vitio ſubiacere poteſt paſſionis? Et rectè in eodem generationem profiteor, quia genuit, & rectè impaſſibiliter nihilominus confiteor, quia paſſibilis nunquam fuit. Ari. Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non poteſt, idcirco ea eum perpeti non poſſe fatendum eſt, quæ omnino incorrupta eius diuinitatis ſubſtantia non recipit? Vnde valde inhoneſtum, & ſatis impietate plenū eſſe videtur vt per vnius profeſſionem ſubſtantiæ nec Patrem propriè ſubſiſtere, nec filium in ſua proprietate extare credamus. Illuc enim nephandæ perfidiæ huius vergit intentio, vt permixtis & in vnius rei copulationem è diuerſo collectis atque confuſis Patris & filij perſonis, in ſua (vt dixi) proprietatis ſingularitate minime ſubſiſtere valeat. Illud etiam nimis horrendum & procul à fidelium mentibus emouendum, in hac tua profeſſionis perfidia continetur, inuiolabilem Patrem de ſua ſubſtantia generando, corruptionis ac diuiſionis vitium declinare minime potuiſſe. Atha:

Deus paſsionibus nō ſubiacet.

Nota obiter Arij calliditatem.

Veritate diuinæ generationis,velut modis inſolubilibus arctius obligatus,per(neſcio quæ)ne- A
phandæ intentionis molimina,qua diuinam certum eſt carere naturam, euadendi ſuffugium
quæris. An corruptionem incorrupto, paſſionem impaſſibili, impotentiam obiicis omnipo-
tenti? Sed hæc crebrò ac ſæpius repetens, nullatenus diuinæ maieſtatis reuerentia à tam ne-
phandis obiectionibus arceris: ſed quantum video,ſine vllo pudoris intuitu, iniuriam vene-
randæ filij natiuitati obuius properare contendis. Sed te effrenatius euagantem & velut vndo-
ſo æquoris gurgite naturali quadam licentia fluctuantem, diuinæ autoritatis teſtimonia coër-
cebunt,& inter certos diuinæ profeſſionis limites coarctatum, legalium conſtitutionum me-
tas egredi non ſuſtinebunt. Inculcat igitur humanis ſenſibus ſacro illo profeſſionis ſuæ ora-
culo diuina maieſtas, ac ſe filium de occultis ſubſtantiæ ſuæ arcanis ineffabiliter genuiſſe te-
ſtatur: & dixit: Ex vtero ante luciferum genui te. Vnum eſt ergo in hac diuinæ profeſſionis
Pſal. 109. conteſtatione tenendum. Aut de ſua ineffabiliter ſubſtantia filium incorruptibiliter genuit,
aut ne corrumperetur,omnino non genuit. Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, quæ me
religioſum conteſtandi de ſe Deo ſuadeat famulari,ne vlla humanæ paſsionis obſtacula ex in-
fidelitatis ſacrilegio defendat. Nullatenus enim potero reuocari, vt merito non credam Deũ B
generare potuiſſe,nec humanę conſuetudinis more corruptioni potuerit ſubiacere, cum hoc
mihi ſatis non eſſe dubitem profitendum,de Dei ſubſtantia natum eſſe,quem conſtat de Patris
vtero proceſsiſſe. Ar. Quantum tuæ proſecutionis intentio monſtrat, compoſitum nobis &
corruptioni obnoxium, vis introducere Deum, qui etiam in eum corporalem vteri appella-
tionem accipere non metuis.Neceſſe ergo erit, vt aut membris compoſitus ſit, ſi vterum ha-
bet, aut corruptioni,vt dixi, obnoxius, ſi de ſua ſubſtantia generauit. Ath. Rectè hoc me ſen-
Deus habet vterũ quomodo. ſiſſe argueres, ſi ego Deum habere vterum, propria temeritatis præſumptione, ſine vllo legis
diuinæ teſtimonio affirmaſſem. At eum ipſe Deus ad refellendam credere volentium inſaniã
hoc de ipſo pronunciare dignatus ſit, quo euidentius per vteri nuncupationem, non extrinſe-
cus, non aliunde,ſed de ſeipſo,id eſt,de ſua ſubſtantia ſe filium generaſſe doceret, cur mihi vi-
tioſæ credulitatis notam infigis, cum potius Deo dicere poſsis, ſi habes vterum, compoſitus
eris,ſi de teipſo genuiſti, corruptioni obnoxius eris. Nam ita Dei vterus ſine aliqua membro-
rum compoſitione accipitur,ſicut oculi & manus,& pedes,ſine vllis diſtinctionum lineamen-
tis metè referuntur. Sicut ergo oculos,quia omnia videt:aures,quia omnia audit:manus,quia
omnia operatur:pedes, quia vbique eſt,ita vterum, quo de ipſo ineffabiliter genuit, accipere C
debes. Nec te oportet infideliter opinari: quia & ſi de ſeipſo genuit,corrumpi vtique non po-
tuit, quem vt omnipotentem & incorruptibilem generare potuerit, & ne hac ipſa generatio-
ne corrumpi potuerit, fideliter conuenit profiteri. Nam ſi mirabiliter ex Virgine contra rerũ
Virgo poſt partum manet incorrupta, ergo Deus Pater non ſubiacet corruptionis vitio cũ virgini dederit incorruptam manere. naturam & incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex Patre credendus eſt incorrupti-
biliter genitus? Si enim ſubſtantialis natura Virginis,quæ ex ſeipſa vtique corruptibilis natu-
ræ conditione paſsioni & corruptioni potuit ſubiacere, intemeratæ pudoris integritate, & in-
fractis virginalibus clauſtris, mirabili incorruptionis integritate filium genuit,cur non magis,
vt dixi incorruptibilem Deum,genito ex ſe incorruptibiliter filio,corrumpi non potuiſſe cre-
damus? Et vt nouum atque infandum monſtruoſæ opinionis genus damnabile metuis fateri,
Virginem partu non potuiſſe corrumpi, & formidare Deum,ne corruptionis vitio ſubiaceret
ſi de ſua ſubſtantia generaret. Volente igitur Deo,corruptibilis naturæ Virgo ſine vllo pudo-
ris damno filium generauit, & ipſe qui incomparabiliter cunctis naturis incorruptibilior per-
manet,hoc ſibi præſtare non potuit, vt de ſua ſubſtantia filium incorruptibiliter generare po-
tuerit? Ergo quia Deum de ſeipſo, filium generaſſe, & diuinarum ſcripturarum teſtantur elo- D
quia,& in ſua Arius ſuperiori proſecutione faſſus eſt,iudica, virorum optime Probe,quis ma-
gis cum diuinis conueniat ſcripturis, vtrùmne ego,qui ob hoc vnius ſubſtantiæ cum Patre fi-
lium eſſe confiteor, quod videlicet ex ipſo,& non aliunde dignoſcitur natus, & ob hoc rurſus
incorruptibiliter genuiſſe profiteor,quia excellentiſsima diuinæ maieſtatis ſubſtantia, per ſuã
ineffabilem potentiam corruptioni ſubiacere nullatenus potuiſſet,an iſte qui in tam ancipitis
intelligentiæ diſcrimine poſitus, quo fidei ſuæ pedem referat, neſcit. Nolens enim confiteri
Deum de ſua ſubſtantia incorruptibiliter genuiſſe, in ea confeſsionis neceſsitate attrahitur,
vt neget omnimodo genuiſſe. Sed hoc ipſum negare obuiantibus vndique, & clara vociſera-
tione exclamantibus, ſiue Propheticis, ſiue Apoſtolicis vocibus,nunquam ſine dubio poterit.
Probus: Quicquid in hac proſecutionum veſtrarum aſſertione agnoſcere potui, vltima exa-
minis noſtri ſententia retinebit. Nunc verò, ſi qua vos adhuc de diuinis ſcripturis fidei veſtrę
congruẽtia ſupereſſe putatis,proferre dignamini, quò facillimè queamus proceſſu diſputatio-
nis,quid

A nis, quid veri ratio contineat indagare. Ari. Quod tam breuibus & exiguis quæſtionibus in omni illa diſputationis meæ narratione vſus ſum, Chriſtiani pudoris, ac verecundiæ fuit, vt diſputationis noſtræ trames leuibus inchoaretur initiis. Sed quia video Athanaſium, perſpicuæ veritatis robuſtiſſimam firmitatem, quibuſdã arietantium impulſionibus quatere, acrius contra eum & validius opinor dimicandum. Dic ergo Patrem & filium vnius eſſe ſubſtantię. ſed illa intemerata ineffabiliſque eſſentia, quæ Pater eſt, nec redundans vnquam in ſeipſa fuit, vt merito, quaſi exuberatione quadam, ſine damno ſui in eadem ſubſtantia genuerit filium, cum eius eſſentiæ, quæ aliis omnibus infinita atque immenſa ſit & incorporea, nihil eſſe poſſit exuberans, ſi quidem determinatorum ſit exuberare, quod eſt quaſi extra ſe effluere. Deus autẽ qui vniuerſas complectitur, nihil extra ſe habet, aut quod effluere poteſt, aut infinitus eſt, quo poterit redundare, tunc quid effluere eorum eſt qui accipiunt incrementa. Qui ſi accipiunt, aliquando neceſſe eſt, vt ſemper accipiant, & nihilominus pari exuberatione ſemper & generent. Sin autem incrementa non accipit, quod ipſi etiam fatemur, nec effluit, nec redũdat, quod æquale cum Patre eſſe dicatur, cum filium genuit ex ſeſe, ſubſtantiam vtrique diui- *Arii propoſitiones.*

B ſit in filium, & paternam rantum modo ante ſubſtantiam pro rata parte ſecretam à ſeſe, ac reſectam, filium nominauit, tantúmque ſibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo tamen ipſo quicquid eſt filius, aut hodie caret pater, & perfectus non eſt, aut eo ſi non indiget, quaſi ſuperfluo abundauit. Quod vtrumque in Deum non cadit, cum & in hoc ipſo quidem Patris & Filij nomen eſſe non poſſit, vbi non habita generatio eſt, ſed potius facta deciſſio. Tunc quidem neceſſe eſt omne quod diuidi poteſt poſſe corrumpi. Quæ ſi, vt manifeſtum eſt in Deo eſſe non poſſunt, cur non potius voluntatis & charitatis eſſe filium confitemur? Quæ quidem voluntas Dei in hominibus quidem non libera eſt, nedum in Deo aliqua lege teneatur. Qui ſi non eſt filius voluntatis, ſupereſt vt coactus Deus quaſi aliqua lege naturæ filium edidiſſe videatur. In qua quidem generatione id genitum quod erat Pater, quædam Patris pars filius nominatur, incertumque eſt, quid Pater, quid filius debeat nominari, cùm in duas partes Dei ſit diuiſa ſubſtantia. Illud verò quod quaſi ad proprietatem ſubſtantiæ naturalis demonſtrandam, paterni oraculi teſtimonium protulit, vt meritò Patrem ex eo quod ipſe eſt, filium genetaſſe credamus, quia dixit: ex vtero ante luciferum genui te, quàm id abſurdum, *Pſal. 109.*

C quámque ineptum ſit, apertiſſime demonſtrabo. Siquidem non ſolum aliquanta in ordine rationabilium creaturarum conſiſtentia, ſed inſenſibili elementorum qualitate ſubſiſtentia, de Dei vtero legimus proceſſiſſe, Ait enim: Quis eſt pluuię Pater, vel de cuius vtero procedit nix? Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elementi qualitas diuino legitur, vtero procedere, idcircò vnius eiuſdémque cum eo creditur eſſe ſubſtantiæ? Aut quia rurſus homines Deum legimus genuiſſe, vt ipſe ait: Filios enutriui & exaltaui. Et iterum: Primogenitus meus Iſraël eſt. Ac rurſus: Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Idcircò rectius opinabimur homines cum Deo vnius eſſe ſubſtantiæ. Aut quia idem Apoſtolus totius creaturæ vniuerſitatem generali pronunciatione comprehendẽs, ex Deo aſſerit eſſe, dicens: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ob hoc prudentius coniiciemus, vniuerſitatem creaturæ hoc eſſe, quod Deus eſt, aut vnius cum eo eſſe ſubſtantiæ, quod videlicet ex ipſo legitur ſubſtitiſſe. Sic ergo & filium cum ex Dei Patris vtero proceſſiſſe fatemur, non ad indicium vnius naturæ, ſed ad inueſtigabilium ſecretorum arcana multum competenter debemus accipere. Athana. In ludis theatralibus hi qui figurarum varietate mutantur, diuerſi quidem alij apparent oculis *Eſa. 1.* *Exod. 4.* *1. Ioan. 5.*

D intuentium. Nam idem ipſe qui aptatæ imaginis ſpecie rigidius quondam inceſſerat, iterum vultu in hoc ipſo aptato, alterius membrorum motibus ludens, in molitiem reſoluitur fœminatum: ita nunc videtur mihi Arius, quæſtionum imaginibus immutatis, velut diuerſa initiciens ſimilitudinis varietate formari. Nam hoc quod dudum comptis & breuiſſimis diſputationum obiectionibus intentauerat, ſub alterius prætextu imaginis, iterum ac ſæpius reperẽs, à proprietate quæſtionis illatæ omnimodo non receſſit. Neque enim, quia nunc larius & diffuſius perplexa verborum ambage ſeriem propoſitionis extendit, idcirco aliud egiſſe videndus eſt, quam ſuperius conuincitur actitaſſe. Dixit enim ob hoc Patrem & Filium vnius non poſſe eſſe ſubſtantiæ, quod eadem paterna ſubſtantia, nec exuberatione ampliſſimæ deriuationis in augmenti copiam effluere poſſit, vtpote, quæ nullis metarum terminis aucta, finalibus nequeat modis arceri, quoniam eius eſt exuberationis copia redundare, quæ certo, vt diximus, concluditur fine: nec rurſus, velut integram & intemeratam portionis defectionẽ aliquam pertuliſſe. Sed hæc omnia paſſionis genera diuinæ naturæ non conuenientia, iam ſuperius calumnioſius magis quàm verius dignoſcitur intentaſſe. Quibus nos religioſo fidei intel-

lectu, competentet conſtat dediſſe reſponſum. Neque enim exubetatione ſubſtantiæ redun- A
Perfectus dantem filium dicimus, neque rurſus defectæ naturæ portiunculam oominamus, ſed perfe-
Pater, per ctum parrem, perfectum filium, non ex his quæ io eo ſuperfluis exuberationibus teduodabăt
fectum ex (quod dictu nefas eſt) ſed ex ſeipſo, id eſt, ex eo, quod ipſe eſt impaſſibilitet, indiuiſibiliter, in-
ſeipſo ge- corruptibiliter, ſine diminutione, ſine diſciſſione, ſine affluentis copiæ redundatione, ſine vl-
nuit filium lo omnino paſſionis genere ineffabilitet credimus natum. Et idcirco fatemut vnius eſſe ſub-
ſine vllo ge- ſtantię, quia non aliunde, noo ex nihilo, non ex ſubiacentibus vel pręcedentibus materiarum
nere paſſio- qualitatibus, ſed propriè Deum de Deo, lumen de lumine, virturem de virtute, ſapientiam de
nis. ſapientia, extitiſſe fidelitet fatemur. Nam ſi altetius ac diuerſæ ſubſtantiæ, vt Arius arbitratur,
filius eſſet, oon diceret, ſicut Pater habet vitam io ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in
Ioan.5. ſemetipſo. Nam ſicuti eſt Pater, ita & filius, Et ſi idē habentes ſe, vnios ſuot proculdubio ſub-
Explicatio ſtantiæ. Neque aliud eſt viuere Patris, & aliud viuere filij, ſed hoc eſt viuere, quod & eſſe, id
eſt, oon aliud eſt ipſe Pater, aliud vita eius, ſed vira eſſenria. Alioquio compoſitus videbitur,
ex diuerſitate ſubſiſtens, ſi aliud ipſe, aliud vita eius ſignificare videatur. QVja ergo apparet
viram Patris, hoc eſſe quod ipſe eſt, Sicut enim habet vitam in ſe, ſic dedit filio habere vitam, B
id eſt, ſic eſt eſſe filij, ſicut eſt eſſe Patris, non dubium eſt Pattem & filium vnius eſſentiæ atque
vnius eſſe naturæ. Nam & quod ait: Sicut nouit me Pater, & ego noui Patrem, vnitatem pro-
culdubio voluit indicate ſubſtantiæ. Quia ſecundum ſuperioris diſputarioois intelligentiam,
non aliud eſt noſſe Patris, & aliud eſſe, hoc ipſum enim, quod eſt nouit, & quod nouit eſt, quia
non alitet nouit & aliter eſt, & quia filius ſic nouit Patrem, ſicut Pater eum nouir. Notionem
Ioan.10. verò, in Deo eſſentiam eſſe diximus, non dubium, quod ſicuti eſt Pater, ita & filius, ac ſi di-
uerſitatem non admittat, réſque vno ac ſimili modo ſubſiſtat. Denique vt hanc Patris & Filij
vnitatis ſubſtantiam plenius noſceremus, quædam nobis diuioæ ſcriptutæ rerum viſibilium
exempla poſuetunt, quibus nos ad inuiſibilium intelligentiam religioſius prouocarent. Nam
paterni luminis ſplendotem, & bonitatis eius imaginem filium poſuere. Non quod ad res di-
uioas metiendas corpotalium ſatisfaciaot exempla ſpecierum, ſed quia ineffabilis illa natura
exprimi non potuit, quædam ex his quæ videntut, ſimilitudinis profetuntur teſtimonia. Vt
Simile. ſicut ſplendor & ignis, diuerſæ non ſunt ſubſtantiæ, vel ſicut imago ab eo cuius imago eſt, in
aliquo differre non poteſt, oe fictum in ſe aliquid, aut diuerſum retinens, perfecta & vera eſſe
non poſſit: ita Pater & Filius, non diuerſæ, ſed vnius ctedantur eſſe ſubſtantiæ. Et quia nonnul- C
la, exempli gratia, protulit teſtimonia, quibus aſtrueret, ita eſſe omnia ex Deo, vt noo tamen
de eius credantur proceſſiſſe ſubſtantia. Interrogo, vtrum ſic filium ex Patre aſſeret extitiſſe, ſi-
cut vniuerſa ex ipſo extitiſſe narrantur? Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de
Pattis vtero proceſſiſſe, vel ex patre genitum eſſe, ſicut homines ex Deo natos, vel ſieut nix ex
eius vteto legitur procedere, an longe aliter? Sed qoæſo vnum è duobus reſpondeas, aut ſimi-
liter, aut noo ſimilitet dicas. Arius. Non ſimilitet vniuerſa ex Deo extiterunt, vel genita ſunt,
ſicut filius. Aliter enim filius, aliter extitit creatura. Athanaſius. Si filium longe aliter, quàm
ctearuram extitiſſe fateris, cur in eius natiuitatis generatione rerum factarum exempla protu-
liſti? Hi enim qui diſparibus modis propriæ origiois ſumpſere priocipia, non æquo intelligen-
tiæ ſenſu corporati mihi videntut. Quod quia illuc proſecutionis tuæ intentio vergit, apparet
te Photiniani dogmatis ertorem ſacrilegum defenſare. Namque & ipſe cum filium Dei Patre
genitum abnegaret, atque talibus teſtimoniotum documentis coarctaretur, quibus luce cla-
rius demonſtratur filium Dei, Deum vete, & propriè de Patris ſubſtantia genitum illuc im-
pietatis ſuæ molimina verrit, vt iiſdem modis, eodémque rationis ordine, filium de Patre aſſe- D
retet natum ſicut homines per adoptionis gratiam, in diuinę generatioois prolem legimus cō-
ſecratos. Quo tų quoque, licet aliis viarum indiciis gradiens, ad eundem tamen infidelitatis
compitum peruenisti, aſſereos non ob hoc de illa ineffabili Patris ſubſtantia filium oatum de-
bere intelligi, quod ex Deo genitus, vel ex Patris vtero legitur proceſſiſſe, cum ratione conſi-
mili non ſolum homioes ex Deo nati, verumetiam inſenſibilium elementorum qualitates pa-
terni vteri generatione proceſſiſſe legaotur. Et licet etiam proſecutionis tuæ narrationes vnius
ſermoois pronunciatione diſſolueris, quod dixiſti longè aliter filium, quàm creaturam diui-
nitus extitiſſe, tamen quia breuitate ſermonis obſcurius & perplexius probati, intentionem
legentium terris quibuſdam oebulis obruiſti: idcircò nunc ego lucidius & planius, quæ obſcu-
Ex Deo naſci quid. ra ſunt, & veritatem adumbrant, in lucem manifeſtiſſimæ clariſſimæque profetam notionis.
Oſtendam igitur, quantum ad proprietatem diuinæ generationis pertinet, hoc eſſe ex Deo
naſci, quod eſt de ipſo generari. Et vt manifeſtioribus diuinatum ſcripturarum teſtimoniis
vtat,

A vtar, euangelicum profetam documentum, Angelus ad Mariam loquitur dicens: Spiritus ſan-
ctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideóque quod naſcetur ex te ſan- *Luc.1.*
ctum, vocabitur filius Dei. Et item Apoſtolus: Cum autem venit plenitudo temporis, miſit
Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege. Num igitur, quia Angelus Mariam *Gal.4.*
ſic affatus eſt, vt non de ipſa, ſed ex ipſa gignendum diceret filium, & quia Apoſtolus ex mulie-
re, non de muliere natum aſſeruit filium, ob hoc in Chriſto veri hominis natiuitatem nequa-
quam profitebimur, aut extrinſecus, & non propriè, virginali credemus vtero proceſſiſſe?
Cernis igitur ſuperflue te in diuinæ generationis natiuitatem viſibilium creaturarum exem-
pla protuliſſe, cum euidentioribus teſtimoniorum documentis appareat, id eſſe ex ipſo quod
eſt etiam de ipſo generari. Vnde mirari me fateor, cum creaturæ nomen in filium refugias, &
non factum, ſed vere, ſicuti eſt profitendum, ex patre genitum credas, Photini te quodammo-
do, & ſi non integris, veriſimilibus tamen proſecutionum generibus impietatis fuiſſe dogma-
ta imitatum. Ari. Quis potius Photini ſectetur perfidiam, vtrum ego, qui ea quæ filius ad de- *Arius imitator Photini.*
monſtrandam diuinitatis ſuæ longe inferiorem, & non in omnibus ſimilem naturam locutus
B eſt, ſecundum ſuam deitatem dicta accipio, an ipſe tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla,
non fucatis verbis, nec ſimulata operis efficientia peractis, hominis reputans aſſumpto? Nam-
que, vt non ſolum alterum ſe, verumetiam inferiorem Patre oſtenderet, ait: Pater maior eſt.
Qua profeſſione euidentius declarat, Patris & Filij diuerſas eſſe ſubſtantias. Ath. Duas profi- *Ioan.14.*
teris in Chriſto eſſe naturas, an non? At. Quis hoc impius negauerit Chriſtum Deum & ho-
minem confitendum? Atha. Debemus igitur eorum quæ Chriſtus locutus eſt, aliquanta di- *Christi verba quædam*
uinitati, aliquanta humanitati aſcribere, an ſine vllo partitionis diſcrimine, vniuerſa aut Deo, *ad diuinitatem quæ-*
aut homini aſſignare? Ar. Hoc non ſolum irreligioſum, ſed ſummæ putabitur eſſe dementiæ, *dam & humanita-*
vt omnia eum, aut ſecundum diuinitatem, aut ſecundum humanitatem locutum fuiſſe pute- *tem referenda.*
mus. Atha. Si ergo ſecundum profeſſionis tuæ ſententiam, aliquanta diuinitati, nonnulla ve-
rò humanitati aſcribenda ſunt, cur non hoc quod ait: Pater maior me eſt humanitati, & quod
ait: Ego & Pater vnum ſumus, diuinitati reputamus? Nanque, vt noueris, ſecundum id quod
homo erat, cum dixiſſe Pater maior me eſt, ait: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia va- *Ibidem.*
do ad Patrem, quia pater maior me eſt. Rogo itaque, cum filius ſecundum diuinitatis ſuæ po- *Ioan.10.*
C tentiam vniuerſa impleat, nec ſit aliquis locus eadem diuinitate vacuus, vtpote, qui cælum & *Ibidem.*
terram atque inferna pari omnipotentia impleat, quomodo ait, vado ad Patrem, cum quo &
ſemper erat, & à quo nunquam receſſerat? Eius enim eſt ire, & venire, qui aliquibus locorū
terminis circunſcribitur, & eum in quo erat, deſerens locum, ad eum vbi non erat, veniat. Ni-
ſi, quia vtique de illo quem aſſumpſerat homine, loquebatur quod erat iturus ad Patrem, à
quo & venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Cæterum verbi diuinitas vniuerſa implens,
nullis locorum terminis ſeparatur, ſicut nihil eſt vnde diſcedat, ita nihil eſt quo veniat. Et hoc *Verbi diuinitas vbique.*
modo apparet, ſecundum id quod homo eſt, non ſolum Patre, verumetiam Angelis minorē.
Nam ſi ſecundum id quod Deus eſt, eum minorem accipere volueris, pari conditionis neceſſi-
tate etiam Angelis, ſecundum diuinitatis naturam minor eſſe videtur. Denique Apoſtolus ait *Abſurdū.*
necnon & Pſalmographus: Minoraſti eum paulominus ab Angelis. Si ergo nulla ratione ad- *Pſal.8*
mittitur, vt ſecundum id quod Deus eſt, maior Angelis habeatur, apparet hoc minorationis
officium, non Deo verbo, ſed homini reputandum aſſumpto. Prob. Vt tua in omnibus ful-
ciatur aſſertio veritate, conuenit à tuis partibus, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum diui-
D norum teſtimoniorum lectione vnius approbare ſubſtantia. Atha. Quoniam excellentiam *Quod Pater, Filius*
tuam perſpicio huic rei inſtantiſſime ac fideliter innuere, vt Patrem, & filium, & Spiritū ſan- *& Spiritus ſanctus*
ctum vnius eſſe ſubſtantiæ demonſtremus, atque filium de patris ſubſtantia natum, ex diuinis *ſint vnius ſubſtantiæ.*
voluminibus approbemus. Quanquam omnium proſecutionum mearum ſententia ita ſe ha-
bere monſtretur, vt ſicuti hominum, vel quorumlibet animalium genus ſuæ ſubſtantiæ ſimi-
les gignat, nec homo bouem, nec bos hominem generet, ſed ad ſuam ſimilitudinem, id eſt ſuæ
ſubſtantiæ, vnaquæque res procreetur, mirari vtique non debeo, Deum potuiſſe de ſua ſub-
ſtantia filium generare, cui totum poſſe ſubiectum eſt: Sed, vt ſcripturarum teſtimonio mea
oratio peruagetur, aggredior ipſius opitulatione munitus, filium de Patris ſubſtantia ineffa-
biliter natum eſſe, diuinis oraculis approbare, vt dum luculento diſputationis tramite, non ex
argumento Philoſophicæ artis veniente, ſed, vt dixi, de diuinis ſcripturis demonſtrauero do-
cumentis, tum demum Arius obmuteſcat, cum filium de paterna ſubſtantia genitum, legali-
bus eloquiis me docente cognouerit: Paulus Apoſtolus de filio ad Hebræos ſcribens, ait: Cum *Collo.1.*
ſit, inquit, imago inuiſibilis Dei & figuram ſubſtantiæ eius gerens. Ieremias quoque pruden- *2.Cor.4* *Iere.23.*

tiſſimus Prophetarum, de Dei patris perſona concionatur, & dicit: Si ſtetiſſent in ſubſtantia A
Pſal.44. mea, & audiſſent verbum meum, auerterem eos à ſtudiis eorum peſſimis. Et vt eum de filio
dixiſſe probaret, ſubiungit idē Propheta, & dicit: Quis ſtabit in ſubſtantia mea & videbit ver-
bum meum? Verbum enim eſſe filium de Patris ſubſtantia Dauid Propheta teſtatur, dicens:
Ioan.1. Eructauit cor meum verbum bonum. Ioannes quoque Euangeliſta ſciens apud Patrem ver-
bum, id eſt, filium in principio apud Patrem eſſe, & à patre verbum nunquam ſeparatum fuiſ-
ſe, in principio Euangelij, id eſt, annunciationis ſuæ poſuit, dicens: In principio erat verbum
Pſal.32. & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Item alio loco ſcriptura tradit: Initiū ope-
ris verbum. Non quod in creatione verbi, id eſt, à filij creatione cæteras cœperit facere crea-
turas, ſed quia per verbum Dei, id eſt, per filium omnia creata noſcuntur. Vnde Dauid Pro-
pheta ponit & dicit: verbo Domini cæli firmati ſunt. Et vt Spiritum ſanctum huius operis ſo-
cium oſtenderet, ait: Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Multa ſunt enim quæ de filio
ſcripturæ diuinæ perhibent teſtimonia, quod de ſubſtantia Patris, id eſt, de eo quod ipſe eſt,
Ioan.14. genitus demonſtretur, de qua ſubſtantia non tantum ſimilis, ſed coæqualis patri filius compro-
Arij teſtimonia ex ſcriptura ſacra, quibus ſuam hæreſin defendit. batur. Hæc fides eſt quam Chriſtus Apoſtolis tradidit, & ab Apoſtolis ad nos vſque peruenit. B
Nec poſſumus eam in aliquo immutare, quam conſtat nos debere ab initio, vt data eſt, fideli-
ter conſeruare. Ari. E ſuperiori proſecutione mea ita exorſus ſum quod Athanaſium perfidia
cæcitatis præcipitat in profundum. Deum enim vult facundiam ſui ſermonis oſtendere, neſ-
cius in crimen verſatur ſcripturę diuinæ, eo quod in ſubſtantia Dei coæquet Filium genitori,
cum ipſe Filius de ſe proteſtetur, & dicat: Pater maior me eſt, & qui me miſit, ipſe mihi man-
datum dedit. Et non ego veni, ſed ille me miſit, & non veni facere voluntatem meam, ſed eius
qui me miſit: & ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor, & quod dedit mihi ſeruaui: & omnia quę de-
dit mihi, nemo auferet à me: & rogabo eum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones
Angelorum: & ſi hic calix non poteſt tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua: & tranſeat à
me calix iſte, non ſicut ego volo, ſed quod tu: & quæ ſunt ei placita, facio ſemper: & ſedere ad
dextram meam vel ad ſiniſtram non eſt meum dare vobis: Et dedit illi nomen quod eſt ſuper
omne nomen: Et exaltauit puerum ſuum, & propterea vnxit te Deus tuus: & excitauit eum à
mortuis: & ſedere fecit ad dextram ſuam, & multa his ſimilia, quæ ſtudio breuitatis omitto.
Si ergo maiorem habet, ſi miſſus eſt, ſi ſpontanea voluntate non venit, ſi voluntatem ſuam C
non fecit, ſi quod ei dicitur, loquitur, ſi ſibi data cuſtodit, ſi rogat, ſi pro calice deprecatur, ſi
nomen ab alio accepit, ſi ſedens diſcipulis petentibus, propria poteſtate non tribuit, ſi quę ſunt
Patri placita facit, & ab ipſo à mortuis ſuſcitatur, æquum non videtur, vt qui de ſua ſubiectio-
ne tanta ac talia dicit, patri efficiatur æqualis. Prob. Si aduerſum tam copioſa diuinæ autorita-
Diſtinctio. tis teſtimonia quæ ab Ario de ſubiectione prolata ſunt, aliquid Athanaſio competere videtur
edidere non moretur, ſuperſtitione ſermonis excluſa, & ex diuinis potius voluminibus, aut
ſimilis, aut diſſimilis patri filius, vel coæqualis demonſtretur, vt agnita veritate quæ ſanæ fi-
dei ac rationi conueniunt, roborentur. Ath. Quantum velit percurrat in elatione ſermonis
Arij calliditas, & ſibi de autoritate diuinæ legis plaudat teſtimoniis, quibus videlicet nititur ab
æqualitate patris filium ſequeſtrare, & cuncta quæ ab eo prolixius inſerta noſcuntur, iiſdem
Galat.4. etiam teſtimoniis à nobis eius intentio abſque vlla difficultate proſternetur. Chriſtus igitur fi-
lius Dei in forma ſerui, quam aſſumpſit ex virgine, patri dicitur eſſe ſubiectus, Apoſtolo Pau-
Mat.4. lo nihilo minus affirmante: Vbi venit, inquit, plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum,
natum ex muliere, factum ſub lege. Ille itaque dicitur eſſe ſubiectus, qui ſub lege ex muliere
noſcitur generatus, & in ea forma minorem indicat patre, quam aſſumpſit ex Virgine. Nam in D
1.Theſ.5. forma Dei patris Angelicus ei chorus probatur præbuiſſe miniſterium. Ita enim in Euangelio
ſcriptum eſt: Et diſceſſit ab eo diabolus, & venerunt Angeli, & miniſtrabant ei: Obiicit quod
voluntatem Patris fecerit, & nō ſuam. In hoc magis laudabilis huius verbi dicto debet agnoſ-
ci. Quia qui Patris voluntatem facit æqualitatem oſtendit, Apoſtolo confirmante. Hæc enim
voluntas Dei in chriſto Ieſu. Nam quia addidit, Sicut dixit mihi Pater, ſic loquor. Quis ho-
minum genus, quod rectum eſt intelligens, audito hoc verbo turbetur? Si enim aliter Chri-
ſtus quam Deus pater loqueretur, tunc magis patri inæqualis vel diſſimilis diceretur, Si ve-
ro, quæ loquitur Pater ea loquitur filius, nunquam inæqualis Patri, aut diſſimilis inuenitur.
Quod dedit mihi, inquit, ſeruaui, & omnia quæ mihi dedit, nemo auferet à me. Dona enim di-
Dona, quæ Deus Pater dedit filio. uina hoc modo intelligenda ſunt filio attributa. Dedit enim filio Pater omnipotens omnipo-
tentiam, maieſtatem maieſtati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præſcien-
tiam præſcienti, ęternitatem æternitati, diuinitatem diuinitati, coæqualitatem æqualitati,
immortalitatem

A immortalitatem immortalitati, viſibilitatem inuiſibilitati, regi regnum, vitam vitę, & non aliā
ab ea, quam habet dedit, & quantam habet tantam dedit, vel ſi qua alia quæ Pater filio indiuiſibiliter & inſeparabiliter contuliſſe monſtratur. Sed hæc omnia naſcenti potius quā indigenti
dediſſe probatur cui à filio dicitur: Omnia mea tua ſunt, & omnia tua mea ſunt. Si iſta omnia
quæ perhibetur Pater filio contuliſſe, alia in eo, & alia videntur eſſe in filio, mendacem ſine
dubio facimus filium, qui dicit ſua eſſe quæ patris ſunt: Sed ſi in his quæ dixit mendax filius inuenitur, & Euangeliſta, qui dicit æqualem ſe faciens Deo, omni veritate falletur. Ac ſi ita erit, Ioan.5.
vt nec Pater filio integre, aut veraciter aliquid cōtuliſſe monſtretur. Sed ſi vera ſunt ſicuti ſunt
quæ Pater inſeparabiliter & indiſcrete contulit, conticeſcant dementium hominum linguæ,
quę nituntur filium à paterna ſubſtantia ſeparare. Rogat filius patrem vt hominem verum ſe
geſtare contendat. Nam vt diuinitatis ſuæ intimaret potentiam, mari imperauit & ventis, & Omnipotentia ſly.
quinque milia hominum de quinque panibus ſaturauit. Calicem paſſionis, vt homo triſtis accepit, vt Deus autem fontem aquæ viuæ vitæ ſalientis in vitam æternam credentibus propinauit. Accepit nomen, vt in hoc nomine cæleſtia & terreſtria & inferna eum adorent. Exaltatus
B tus eſt de imis ad ſuperiora, id eſt, de carne humanæ fragilitatis, ad eum conſcendens, ſedet ad
dexteram maieſtatis, vt eum non dubitet humana infirmitas ſequi, vbi caput ſuū viderit gloriari. Vnctus eſt, vt chriſmatis ipſius vnctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excitatus à mortuis eſt, vt nos exemplo ſuæ reſurrectionis, à mortuis aculeo liberaremur. ſed & diſcipulis petentibus, non ſe poſſe dare teſtatur, ne inter eos diuortium naſceretur. Nam qui ait: Nō
eſt meum dare vobis, ipſe iamdudum diſcipulis duodecim iudicandi tradidit poteſtatem.
Quæ ſunt Patri placita fecit, quia contraria facere neſcit. Nam qui ait: Veni, non vt faciam Ioan.6.
voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui me miſit: dixit, Vt faciam voluntatem tuam Pſal.39.
Deus meus volui, & voluntarie ſacrificabo tibi. Qui ait: Pater maior me eſt, dixit: Ego & Ioan.14.
Pater vnum ſumus, & ſint in nobis vnum, ſicut ego & tu ſumus, vnum, & omnia mea tua ſunt, Ioan.10.
& tua mea ſunt, & creditis, quia ego in Patre, & pater in me eſt: & quæ Pater meus operatur
iuſtiſſime, & ego operor: & ſicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat: & qui me videt, videt & patrem, quia ego & pater vnum ſumus: &, qui me odit, & Ioan.14.
Patrem meum odit: &, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te: &, ego te clarificaui
C ſuper terram, & manifeſtaui nomen tuum hominibus. Et vt omnis humanæ cauillationis
quieſcat intentio, Ioannem Euangeliſtam cuius ſuperius vſus ſum teſtimonio, proferam teſtē
qui ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Si hæc Ioan.1.
tantæ diuinitati conuenientia quibus Patrem & Filium vnum eſſe docuimus perfidis non
ſufficiunt, alia ſi videtur ſuperadiiciam. Prob. Si huic tam validæ & certæ perſecutioni Arius
niſus fuerit obuiare, certum eſt eum non rationem ſequi, ſed verborum irrationalium compos effrenatius euagari, qui vſque nunc trium ſubſtantiarum rationem, vt ſuperius faſſus eſt,
ſicut Athanaſius vnius permultis docuit documentis, per neſcio quam nebuloſam caliginem circuiens aſſertionem ſuam nequiuerit demonſtrare. ARIVS. Nunquid quia ex
diuinis oraculis Athanaſius, neſcio quibus iam articulis filium vnius ſubſtantiæ & Patri coæqualem eſſe, auſu temerario niſus eſt affirmare, & Spiritum ſanctum qui Patris vel filij miniſter eſt, iiſdem debet æquali confeſſione conferre, cum ipſe filius dicat: Ille me clarificabit, Ioan.15.
quia de meo accipiet, & mittam vobis Spiritum veritatis, & Spiritus à me procedet, & quem
Pater mittet in nomine meo, & pater ad mortuorum oſſa dicit, Dabo Spiritum meum in vos,
& viuetis. Nunquid is, qui à patre mittitur vel procedit, iiſdem debet æquari, cùm Propheta
D in Pſalmo de eo teſtatur, dicens: Ecce dominus formans tonitruum, & creans Spiritum, prorſus nunquam mihi vlla ratio poterit perſuadere, quod creatura poterit coæquari Creatori, aut
vna cum eodem poſſit poteſtate potiri. ATH. Si iudicis clementia permiſſum tribuit, &
largitur, ex diuinis autoritatibus etiam Spiritum ſanctum non creaturam eſſe, ſed Deum
& creatorem cum Patre & Filio breuiter demonſtrabo. PROB. Vt tua profeſſio continet approba breuiter, quod ratio exigit documentum. Non ex argumento ſermonis, ſed ex
diuinarum ſcripturarum teſtimoniis, Spiritum ſanctum patri vel filio coæqualem eſſe, aut
ſicut ipſe faſſus eſt Deum, vel creatorem communi operis eſſe oſtende. Vt dum hæc veridicis teſtimoniis approbaueris, Arius à ſua intentione veræ fidei profeſſione conuictus, abſcedat. ATHA. Priuſquam Spiritum ſanctum Deum eſſe perdoceam, eundem creatorem eſſe cūctorum verbis legalibus approbabo. ſcriptum eſt enim: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et in Salomone: Et ipſe, inquit, creauit ea per Pſal.32. Pſal.103.
ſpiritum ſuum. Et in Pſalmo: Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ.

Et in libro Iob: Spiritus diuinus eſt, inquit, creauit me. Et in libro Iudith: Tibi, inquit, ſeruiet A
Iob.33. omnis creatura tua, quoniam dixiſti, & facta ſunt, miſiſti Spiritum tuum, & ædificauit. Tan-
Iud.16. tæ enim poteſtatis, vel creationis Spiritus ſanctus oſtenditur, vt ipſo cooperante corpus Domi-
ni Ieſu Chriſti, qui nobis in Sacramento fidei datus eſt, in vtero Virginis formaretur, Euan-
geliſta dicente: Ne timeas Ioſeph accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum
Mat.1. eſt, de Spiritu ſancto eſt. Et item: Priuſquam, inquit, conuenirent, inuenta eſt in vtero habens
de Spiritu ſancto, non quod Saluatoris noſtri Pater dicendus eſt Spiritus ſanctus, vt duo cre-
dantur patres, ſed quod cum Patre & Filio idem ſpiritus ſanctus cooperarius & vnius poteſta-
tis eſt: cum iiſdem ſocius inuenitur, Domino affirmante: Ite (inquit diſcipulis) baptizate om-
nes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ergo ſi miniſter eſt (vt tua Sacrilega
continet profeſſio) quouſque eo in Sacramento fidei nihil confertur credentibus. Nam ſicut
Mat.28. Dominus Apoſtolos ad prædicandum deſtinauit, pari etiam modo Spiritus ſanctus facere
declaratur. Ita enim in actibus Apoſtolorum repetimus ſcriptum. Petro enim cogitante de
viſione, dixit ei Spiritus ſanctus: Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans
Act.10. quia ego miſi eos ad te, Et iterum: Segregate mihi Barnabam & Paulũ in opus quo aſſump- B
ſi eos: Et iterũ: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus cõſtituit Epiſco-
Act.13. pos. Nam & ſi vniuerſa cum Patre & Filio, vt ſuperius oſtenſum eſt, procreauit, in quo minoris
vel miniſtri perſonam, vt ipſe fateri non metuis, tanta maieſtas habebit? Sed & Deum eſſe, ſi-
Act.20. cut me promiſiſſe memini, his teſtimoniis approbabo, Dauid Propheta dicente: Audiã quid
loquatur in me Dominus Deus. Nulli itaque dubium eſt quod omnes Prophetæ non niſi per
Ioan.15. Spiritum annuncient vel loquantur, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Cum venerit, inquit, ſpi-
ritus ille ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ipſe vos docebit, & ventura annunciabit
vobis. Et item per Prophetam Dominus dicit: noluerunt audire ſermones meos, quos man-
daui in ſpiritu meo per os Prophetarum priorum, dicit dominus. Sed nolo paſtifera prata di-
uinæ legis teſtimonia percurrentes, longius à noſtra propoſitione euagemur, ad id quod pro-
Heb.9 miſimus, reuertamur. Ad Hebræos quoque Paulus gentium prædicator ſcribens, ait: Teſtifi-
catur autem nobis Spiritus ſanctus, & hoc eſt teſtamentum quod diſpono ad eos poſt dies il-
Act.5. los, dicit Dominus in actibus Apoſtolorum, ad Ananiam dixiſſe Petrum meminimus, vt in
ſubſequentibus dicit: Nõ eſt mentitus hominibus, ſed Deo. & Paulus ad Corinthios: Diuiſio- C
1.Cor 12 nes autem donationum ſunt, idem verò Spiritus: Et diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem ipſe
Dominus: Et diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.
Ecce Spiritus ſanctus prædicante Apoſtolo, idem Deus, idem dominus declaratur. In Euange-
lio, ſicut iam dictum eſt ipſe dominus dicit: Spiritus eſt Deus. Itẽ ad Corint. Paulus ſcribens,
ait: Dominus autem Spiritus eſt. Et ad Epheſios: Nolite, inquit, contriſtare Spiritum Dei. Item
Ioan.4. ad Corinthios, Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra templum in vobis eſt Spiritus ſancti, quem
2.Cor 3 habetis à Deo. Et oſtendens eum in humanis corporibus habitantẽ, adiungit & dicit: Glorifi-
Ephe.4. cate ergo, & portate Deum in corpore veſtro, nam vt Deus & Dominus eſſe manifeſtiſ-
ſime Spiritus ſanctus demonſtretur, ad Mariam Angelus dixit: Spiritus ſanctus ſuperue-
Luc.1. niet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, propterea & quod naſcetur ex te Sanctum,
vocabitur filius Dei. Ecce quantis diuinorum teſtimoniorum documentis, Spiritum
ſanctum Deum, & vnius poteſtatis vel ſocietatis cum Patre & Filio eſſe docuimus: quid
adhuc in perfidis remaneat reſponſionibus ignoro. Paulus itaque Apoſtolus, Spiritum
ſanctum cum Patre & Filio vnam ſocietatem habere apertiſſime demonſtrauit, dicens:
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & claritas & ſocietas Spiritus ſancti cum omnibus D
vobis. PROB. Si poſt innumerabilia teſtimonia remanſiſſe aliquid Ario videtur propo-
nere non grauetur. Quanquam (vt reor) nihil illi reſponſionis remanſerit, qua videli-
cet poſſit Athanaſium de vnius ſubſtantiæ, id eſt, homouſij ratione depellere. Sed ne poſt-
modum de aliqua oppreſſione cauſetur, à nobis nullus ei ad reſpondendum adimitur locus.
Arius ab Athanaſio victus con fugit ad ca lumnias. ARIVS. Nulli dubium eſt, quin magicis artibus Athanaſius non deſinat iudicum per-
uertere ſenſus, vt rectæ fidei tramitem erga eos, qui eam religioſè ſectantur & colunt, tene-
re non poſſint. Et idcirco quod in examine tui culminis explicare non valeo, principis iudi-
cio reſeruabo, vbi veritatis indago præpollet, & magicas artes ob veræ fidei obſeruantiam
præualere non poſſe credendum eſt. ATH. Qui ſuis aſſertionibus adeſſe non poſſunt,
quibuſlibet fallacibus argumentis vel cauillationibus excuſationem ſibi inuenire non deſi-
nunt, ſicut nunc facere Arium plenius veſtra perſpicit magnitudo. Mihi vero ad omnia quæ
ab eo in culminis veſtri præſentia poſita ſunt, veram fidem vendicanti reſpondiſſe ſufficiat.

PROB.

A PROB. Imperitioris & minus de ſcientia præſumentis eſt prauitati potius ſtudium dare,
quàm veritati patientiam commodare, cum id aſſertoribus fidei conueniat, veritatem potius
ſequi, quàm erroris vel falſitatiſ compede præpediri. Horum igitur mos eſt, qui cùm ſuæ per-
fidiæ cauſam ad finem vſque venire conſpexerint, metuentes ne cunctis hominibus eorum
perfidia innoteſcat, ad potioris ſe conferre præſentiam, ignorantes, quoniam & illic veritati vi-
ctoria tribuitur, vbi potentiæ liberalis ſententia promulgatur. Fruſtra igitur Arius videtur de
noſtro iudicio ad Principis appellare præſentiam, cum in conflictu certaminis, nihil aduerſus
ſe ſenſerit prauitatis, qui ſuam ignauiam, quibuſlibèt modis obtegere cupiens, niſus eſt ad prin
cipis conferre præſentiam, quem conſtitit Athanaſiũ, ab homouſij defenſione, quòd eſt vnius
ſubſtantiæ, diuellere penitus non potuiſſe. Sed (vt eius ſuperflua decreuit intentio) cum ne fa-
ciat, nullo modo refrænabo, ne victi perſonam non ſuſtinens, de adempto temporis ſpacio
glorietur. Meæ vero ſolertiæ erit vniuerſa, quæ ab vtriuſque in noſtra cognitione prolata ſunt,
glorioſi ſenſibus principis intimare, vt falſidicis ambagibus procul amotis, ad victoriæ pal-
mam Athanaſius, puręfidei aſſertor, valeat peruenire.

B ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD MONACHOS EXHORTATIO.

ET ſi quid gloriari in Chriſto licet, huiuſmodi principiis initiati, vt ſit inchoa-
tio veſtra perfectio, & ad veram viuendi frugem gradus interpoſitos præuo-
lentes, apice ipſius culminis occupato, diſciplinæ ſummam teneatis vt in
votis habere debeat, & imitari quiſque vos quam poſſe credat: Inſtituti mi-
hi tamen huius licentiam prærogatiuè paternus aſcripſit affectus, & ample-
ctẽda mihi veſtræ expoſtulationis exactio. QVI dum me auditis, non ſolum
libenter, ſed etiam auidè, impudentem me veſtro amore feciſtis. præceden-
tes duco, & vltra menſuram meæ poſſibilitatis extenſus, quos ſequi cupio, ducere compellor.
pergam igitur per tramitem vitæ veſtræ, vt quaſi qui primis literarum imbuatur elementis de-
pictis, adumbratis prærogationibus, notas ſtylo imitatore calcabo, accedẽtibus ad ſperata bea-
C ti inſtituri præmia, quæ ſequenda ſunt. Primum abſtinentiæ cura, ieiunij patientiæ, orandi
aſſiduitas & legendi, vel ſi quis adhuc literarum expers ſit, audiendi ſit deſiderium cum cupi-
ditate diſcendi. Hæc enim ſunt prima quaſi lactentium cunabulorum in Dei agnitione cre-
pundia, quibus homo admonitus, ortus ſui diuini tramitis ingredi viam velle incipiat, dum
poſſe conſueſcat. Et quidem iſta tradens, non de vulgi promiſcua fide loquor, quod om-
nipotentis Dei tantum inſinuata confeſſio, & innocentiæ ſingularis inſtillata doctrina, venia
ſola efficit eſſe contentum. Quanquam dominus noſter, ſicut legimus, omnes velit ſaluos fie-
ri, & ad agnitionẽ veritatis venire, tamen quia præeminentis gratię cuncti capaces eſſe nõ poſ-
ſunt: non enim omnes, qui ex Iſraël ſunt, Iſraëlitę ſunt: Nã & Iſmaël à conſortio fraternæ hære-
ditatis excluditur, & compugnantes Iacob & Eſau, vnius vteri clauſtra rupetunt, vel contenti *Gene. 25.*
puteo aquæ viuę, nos in holocauſtum noſtri, hoſtiam voluntariæ oblatinnis aptemus, deſiderã- *Gal. 4.*
tes eſcas & parantes, ac primatibus illis ad menſuram vitæ hanc ſententiam largientes. Omnis
creatura Dei bona, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, nos ad prę- *1. Tim. 4.*
mium gloriæ illo labore nitentes, bonum eſt non manducare carnem, neque bibere vinum. *1. Cor. 9*
D Et ruſus: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Et illi quidem, vt corruptibi-
lem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Abſtinentia enim continentiæ nutrix eſt, *Abſti-*
quæ innupta ſiue nupta, facilius poſſibilitatis frænos patitur, ſi nõ deliciarum calcaribus incite- *nentia.*
tur, quam ſic eos qui ad ſumma nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in aliis cri-
men eſſe nupſiſſe, ſcientes ſcriptum eſſe: Bonum eſt nubere, melius eſt non nubere. QVI hoc *1. Cor. 7.*
enim illicitum credunt, ipſi præmium ſui laboris imminuunt. Illicitis enim cauere, iugum
neceſſitatis eſt: permiſſa vincere, munus arbitrij. Malis abſtinere, diſciplinæ merces eſt,
bona ſupergredi, libertas meriti eſt, non finis imperij. Illud legis indultum eſt terminis, hoc
gratiæ reſeruatum eſt incrementis. Ieiuniorum quoque non ſit volentibus certa menſura, ſed
inquantum poſſibilitas valet, niſu laborantis extenſa, quæ præter dominicam ſemper ſint ſolẽ- *Ieiunia*
nia, ſi votiua ſint. His ſeſe Moyſes beatiſſimus pręparans, affatibus Dei dignus ingeſſit. His *quantum*
prędictas per Ionam Niniuitę minas, in placidam rurſus flexere ſententiam: His Getulię po- *vel quid*
pulus Aſſyria obſidione concluſus, & vſque ad deditionem, ſui experta plurima virtute *poſſint exẽ-*
contritus, ab Holophernis tumentibus minis conſtantis manu fœminę meruit vindicari: *pla.*

His Mardochæus Amam crudelem ſuperbia, præparato ſibimet ligno, acceptæ pœnæ con- A
uerſione ſuſpendit. His Ieſus ſaluator noſter in carne hominis quem aſſumpſerat, eruditus, ſua-
delas diaboli tentantis obtundit. Quas & ſi aliter potuiſſet expellere, docendos tamen popu-
los voluit hac imitatione formare. Orationibus verò ita frequenter inſtandũ eſt, vt vix eas ali-
Orationes. quod tempus interpolet. Scriptum eſt enim: Orationibus inſtate, vigilantes in illis. Et iterum:
Quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis. Per has amicus dormiens excitatur: & quã-
Mat. 7. uis omnem familiam ſopor altus obſederit, depromi tamen ſibi ac porrigi panes importunus
Ioan. 16. expoſtulator extorquet. Has, ſi fieri poteſt, ſola intercapedo diſrumpat. Cuius rei cura in ca-
nonicis ponenda eſt ſalubriter nominantis: Non quod apocrypha debeamus, præſertim igno-
rata damnare, ſed quod ad ſciẽtiam Dei digeſtam, canonis ſeriem putemus poſſe ſufficere. Illa
Nemo ad Deum intentus ſine legendi ſtudio enim ſi conſentiunt, ſuperuacua ſunt. Si diſſentiunt, vitanda ſunt. Sine legendi ſtudio neminẽ
ad Deum intentum, ſine autem legendi ſtudio nemo ad dominum eſſe valebit intentus. Pri-
mùm, quod huiuſmodi opera ab aliis actibus caducę occupationis adducunt, & diuerſorum
exemplorum inſinuata cognitio, vel bonorum appetentiam, vel malorum factam eſſe cautelã
Neque enim alias Petrus Apoſtolus admoneret nos, dicens: Parati ſemper eſtote ad rationem B
reddendam, ad omnes poſcentes vos de verbo ſpei veſtræ, & fidei. Et Apoſtolus: Nõ ceſſamus
pro vobis orantes, vt impleamini agnitione eius in omni ſapientia & intellectu ſpirituali. Et
ruſſus: verbũ Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia. Nã & in veteri Teſtamen-
to ſimilem hominibus curam ſacræ præceptionis inculcauit eloquium. Sic enim Dauid ait:
Pſal. 1. Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra
peſtilentiæ non ſedit: ſed in lege domini voluntas eius & in lege eius meditabitur die ac nocte.
Et ad Ieſum Naue Deus loquitur: Non recedet liber iſte de manibus tuis, & meditaberis in eo
Legendi vtilitas. die ac nocte. His quoque negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interſerunt. Et
quamuis ipſa ſedulitas animum ad Deum præſtet intentum, efficit tamen in ſeſe mordax ſe-
culi cura ſolicitum. Quòd ſi hæc frequenter & importune patitur religioſo labori deditus,
Mores. nunquam profectò illis carebit ocioſus. Nam quoniam ſtudiorum membra digeſſimus, morũ
Victus & veſtitus ratio. augmenta cumulemus. Illud autẽ extra commonitionem puto, vt ſit victus facilis, veſtitúſque
vilis, cum hæc tegendi corporis gratia reperta ſint, non ornãdi: & illa ſuſtinendę animæ potius,
quàm obruendæ. His ergo, quæ ſupra oſtendimus, actibus mancipatus, omne odium deponat C
inimici. Nec hoc tantum ſine contentus, ſimultates amore commutet, irã patientiæ temperet
Taciturnitas. freno, auaritiam abſtinentiæ forti vincat imperio, & præcipuè linguam cuſtodia taciturnitatis
obſepiat, ne in litigium controuerſia ferueſcat, ne in maledictum procurrat, ne in obtrectatio-
nem maledica ſerpat, ne in iurationem facilis prolabatur, ne in mendacium ficta ſimulet, ne in
circumuentione aſtuta calleat, ne in elationem ſuperba iactetur, ſed obſeruans tempus tacen-
di, & tempus loquendi, omne verbum otioſum, obnoxium ſciat eſſe rationi. Nam ideo & Da-
Charitas. uid beatiſſimus, ori ſuo cuſtodiam depoſcit. Et condiendum ſale, benedicti Pauli pagina ſacra,
ſermonem conſtituit. Et nullum indomabile membrum eſſe quàm linguam, teſtificata Iaco-
bi præcepta ſignarunt. Sit igitur qui huiuſmodi viam ſcandit tacitus, mitis, benignus. Et
quia charitatis inſolubilis habetur affectus, in ſtudio parili ſemper alium iudicans potio-
rem. Hoc enim freno aſtringit inuidiam, quam vicinæ cibi elationis ſæpius incitatam iudicio,
dum gratias referendi ſibi honoris appetit, notam miſeri liuoris incurrit. Nec primùm adeo
vnuſquiſque percipit, ſi ab hominibus id requirit: Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus au-
tem dat gratiam. Qui cum de huiuſmodi ſtudio diſcipulos erudiret, ipſum pronunciat maxi- D
mum, qui minimus velit eſſe cunctorum. Eſto, ab aliquibus frater tuus propenſius honoretur,
nec illos quaſi minus amicos habeas, nec hunc quaſi æmulum prælatæ venerationis attendas.
Quinimo iudica circa te augmentum illius honoris accreſcere, ſciens ſcriptum: Si enim
gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, &
membra. Nam quicunque aliquem veſtrum diligit, omnem dignitatem Deo in quem vos
coitis, aſcribit. In hoc ſilentium placet, in hoc affabilitas blanda diligitur. Hunc rudis & inna-
ta ſimplicitas, hunc ſcientia erudita commendat. Huius in ieiunij iugitate patientia, hu-
ius in abſtinentiæ virtute contemptus, huiųs lectionis aſſiduitate, ſedulitas pro diuino-
rum munerum diuerſitate laudatur. Hæc autem ſicut ſcriptum eſt, operatur vnus atque
idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult: Sicut enim corpus vnum membra habet mul-
ta, omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, ita & Chri-
ſtus. Omnes enim nos in vno ſpiritu, in vnum corpus baptizati ſumus. Singuli vobis poteſtis
omnium bonorum ſummã præſumere, ſi nullus ſe incipiat in eo, quod alter pręcellit, efferre

Sed enim

A Sed enim vos inuicem nexu aſtrictæ charitatis arctabitis, tunc eos qui foris ſunt,& in ſecula-
ri actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ auſteritatem damnare
ſcientes ſcriptũ. Nolo iudicetis, ne iudicemini. Et iterum: Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruũ? *Iudicium*
domino ſuo ſtat aut cadit. Potens eſt enim ſtatuere illum Deus. Magis benignitatis adhorta- *tollit.*
tionibus & illiciente blandimento via veritatis oſtenſa, nubem erroris aperite, vt non trahi in-
cipiat vnuſquiſque, ſed ſequi præcedentem. Sẽper duriora plectenda ſunt, ne viribus inclina-
ta curuatio priuſquã in circulũ veniat fatiſcens, fragmẽ effundat. Huic enim ſæpius ſcãdala vul-
gi dicaciter gignuntur. Dum ad religionis iugum cenſorium arrogatur imperium, vita noſtra
iubeat, lingua perſuadeat, quia plus autoritatis geſtat exemplum, & ingerit appetentiam ſui
morum lenis formatio. In omni igitur actu veſtro, quaſi ſpeculo relucẽte, fulgete. Vbique cir- *Autorita-*
cunſpecti, vbique ſoliciti, ne quid liuor inueniat, ne quid rumor vel falſus infligat. Fœminas *tis multũ*
probas & religionis ſtudio vero deditas, cum menſura venerationis honorate, vt nec auſteri- *habet vita*
tas inhumana, nec ſedulitas ſit remiſſa. Acceſſus ad vos inuicẽ veſter non ingeſtus ſit, ſed inna- *bona.*
tus, quem cauſa fecerit, non quem cauſa ſibi relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut ſi quan-
B do alterius ſexus frequentia deerit, vel annorum cuiuſquam eſt probata grauitas, vel celebri-
tas loci, vel ratio temporis, id honeſte, quia præcipue vobis ætas, hora, ſolicitudo, vitanda ſunt.
Non quo mihi fas ſit, de his qui vere ſemel deuota Deo pectora dicauerunt, ſecus æſtimare ali-
quid, ſed vt ex abundanti ſic omne quod fingi poteſt, tanquam poſſit & credi, caueamus, ne in
nullo famæ noſtræ vulnere ſerpat nata ab occaſione ſuſpicio. Ipſa famæ ſemina priuſquã lin-
guis nutriantur, intereant. Nõ tamẽ nobis fides facti, ſed poſſibilitas etiã reſiganda mendacij.
Beata enim vita eſt præclara, de qua nihil licet falſitati. Neque enim ego hoc iudiciũ meũ au-
ſterus cenſor arripui, ſed cæleſte imperium monitor blandus aſſumpſi. Nam & ſic ait Apoſto-
lus Zelans vos Dei zelo, deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere chriſto, ſciens ſcrip-
tum eſſe: Ne ponatis offenſionem, vel ſcandalum fratri. Et iterum: Sine offenſione eſtote Iu-
dæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Et iterum: Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. Et ite-
rum: Vt quid enim libertas noſtra iudicetur ab infideli conſcientia? Et iterum: Omnia autem
veſtra, honeſta fiant. Et iterum: Commendantes voſmetipſos ad omnem conſcientiam homi-
num coram Deo Et iterum: Prouideamus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram ho-
C minibus. Et iterũ: Vt is qui aduerſo eſt, confundatur, nihil habens dicere mali. Neque me præ-
terit ſecularis laboris inuidia in obtrectationem ſemper religionis ardere, & mordacem mali-
gnis rumoribus dentem impreſſum dicacitatis infigere. Vtatur ſua mundus natura, dum nihil
in noſtra inueniat diſciplina. Falſitas ex more iactetur, dum nec veriſimile quidem poſſit eſſe
quod dicitur. Nemo ideo debet contemnere vulnus infamiæ, quia ſemper conſueuerit rumor
ſimulare. Sed eo attentius præcauete, quod ſoleat etiam ficta componere. Nemo ab obtrecta-
tionis metu redditur obtrectandi ſolennitate ſecurus. Neque eſt negligentiæ cauſa ſolicitudi-
nis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reuerentiæ veſtræ tuta ac circunſpecta cuſtodia.
Neceſſarius è domo, & rarus egreſſus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad ſubſtan-
tiam victus cauſa exercendi operis ordinarit Muneribus cunctis, niſi quæ ad quotidianum ci- *Sufficiẽtia*
bũ annuumque veſtitum ſuppetant, abſtinentes. Scientes ſcriptum eſſe: Habentes autem ali-
menta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Et iterum: Vt honeſte ambuletis ad eos qui fo-
ris ſunt, & nullius aliquid deſideretis. Nec quidem præbendæ eleemoſynæ gratia vltra ſu-
pradictos victus ab vllo quippiam præſumatis, ſcientes ſcriptum: Si enim voluntas prompta-
ta eſt, ſecundum id quod habet, acceptum eſt, non ſecundum id quod non habet. Sic illa
D Euangelici ſermonis diuina ſententia, anum pauperem inter larga locupletum munera ge-
mina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditauit. Quia non poteſt pa- *Nemo plus*
rum eſſe, quod totum eſt. Neque quiſquam amplius dedit quàm qui ſibi nihil reſeruauit. Hæc *dedit quã*
ſi cui præter vos nimium videbuntur aſtricta, qui Dei clauſtra pulſare tentauerit, prout ra- *qui omnia*
tio ſua tulerit, relaxabit. Ne quis forte aut connexus ſit coniuge, aut liberis impeditus. Ha- *dedit.*
bet præter hæc charta ſubſtantiæ plurima, quæ ſequatur. Neque ſe repulſum credat, ſed
aditu alterius vocationis admiſſum, ſicut ſcriptum eſt: Vnuſquiſque in qua vocatione vo-
catus eſt, in ea permaneat. Non tamen vt propenſiorem curam patrimonio, quàm reli-
gioni in caducis magis occupatus impendat, agnoſcens ſcriptum eſſe: & poſſidentes tan-
quam non poſſidentes. Si quem tamen poſteritatis compede fœlicior natura ſi intelligatur
abſoluerit, cauſam hærendi in mundo, niſi ignarus eſt Dei munerum, non habebit. Cur
enim viuendi voluntate non ſoluat, quod moriendi lege rumpendum eſt, faciens de ſorte
mercedem, vt de neceſſitate virtutẽ augeat? Quinimo, qui in ſua re familiari de paruis magna,

de vilibus precioſa, æterna facit de caducis, ſolus eſt poſtquàm peruenerit, ni ſempiternus pa- A
trimonij ſui poſſit eſſe poſſeſſor. Si auarus non eſt, debet deſiderare perpetua, ſciens ſcriptum
eſſe: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures
effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi neque tinea, neque
Mat. 6. ærugo exterminant, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Hoc enim ei qui non caret filiis,
hortamentum eſt: qui caret, imperium. Iſta vos cuncta congrua temporibus, apta perſonis,
referta exemplis, condita blanditiis, affatu illice, hortamenti miris integritate, facilius poteſt
perſuadere qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu inuidi eſtis, cuiuſquam æſti-
matione fraudandi. Erat vobis certe corpus firmum, ætas integra, rudes animi, quamuis angu-
ſta pro humani generis varietate patebant, vel negociandi vſus, vel ſtudium militandi. Diuerſæ
artes innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Poſtremo non deerat, vel pauper
vxor, quæ viuendi pararet voluptatem, & in iſta humanis ſenſibus pignorũ blandimenta. Quę
vos omnia quidem corpore, & caſtis ſenſibus reſpuentes diuinæ ſententiæ formam religioſis
actibus cuſtodiris, dicente ſcriptura: Quicunque plus me fecerit domum, aut vxorem, aut fi-
lios, non eſt me dignus. Veſtra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum ſumma, angu- B
ſta ſui æſtimatione deſperent, qui ſubſtantia parili ad ſtudium vitæ huius aduenerunt. In hoc
ergo filij chariſſimi viuendi tramite conſtituti, vacate, & videte quoniam ſuauis eſt dominus.
Dies noctéſque lectionibus atque orationibus ducite. Et mei ſemper, quem in opere & ſcien-
tia abortiuum omnium ſacerdotum præceptorem vobis tanti habuiſtis eligere, mementote.
Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, confortamini, omnia veſtra in charitate fiant, & Deus
pacis erit vobiſcum.

RELATIO MIRACVLORVM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, QVÆ PER IMAGINEM IPSIVS FACTA SVNT, IN *Berithe ciuitate, quinto Idus Nouembris.*

APud Cæſaream Cappadociæ vrbem præmaximam, conuenientes de ſingulis vrbibus Aſiæ
ſanctiſſimi præſules, pro ſtabilimento ſanctæ Eccleſiæ inierunt conſilium. Siquidem apud
eos de cruore lateris domini noſtri Ieſu Chriſti, non exiguus error exortus eſſe videbatur. Qua
ex re, vt præfati ſumus, in iam dicta vrbe maximus congregatus eſt ſanctorum Epiſcoporum
conuentus, vt ex hoc errore in vnum tractare deberent. Sed dum cuncti ex more in ſanctam
Eccleſiam ad reſidendum ſe contuliſſent, Petrus beatiſſimus Nicomediæ vrbis Antiſtes, in me- C
dio eorum conſurgens, ita ad vniuerſos exorſus eſt loqui: Si placet, inquit, veſtræ ſanctitati, ô
ſanctiſſimi patres, libellum vnum Athanaſij Alexandrinæ vrbis magni Epiſcopi, me vobis re-
ferre delectat. Sancta Synodus reſpondit: Placet plane, & vt legatur, optamus. Ad hæc ille li-
bellum in medio protulit, & materiam ipſius tituli taliter aggreſſus eſt legendo.

LIBELLVS ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINÆ VRBIS, DE PASSIONE IMAGINIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, QVAliter *crucifixa eſt in Syria, in vrbe Beritho.*

PETRVS NICOMEDIÆ EPISCOPVS LIBELLVM HVNC D. ATHANASII ESSE SCRIBIT

Actione quarta ſynodi 2. Nicena, vbi iiſdem fere verbis integer habetur. Tomo 3. D

DIlectiſſimi itaque omnes filij ſanctæ Eccleſiæ, mẽtis veſtræ oculos ſimul &
aures erigite, & conſiderantes admiremini rem geſtam, quam ad veſtram
ſcientiam tranſmittere cupimus. Cernite cuncti infinita Dei omnipoten-
tis mirabilia, & ei laudes inceſſabiles reddite per ſecula. Contemplemini
eius ineffabilem per cunctas generationes benignitatis magnitudinẽ, mul-
tis modis luce clariorem, ſuper humanũ genus reſplenduiſſe ſemper. Con-
ſiderate ſublime diſpenſationis eius myſterium, & ideo ex nimia eius pie-
tate permoti, aſſumite planctum, lachrymáſque amaras proferre mementote, ac ſingultibus
ſuper tale miraculum in noſtra generatione patratum, quod penè omnibus ſeculis eſt manda-
tum. Deo quippe nihil impoſſibile, ſed etiam nec aliquid eſt difficile. Nam ſuper ea quæ ipſe
modernis dignatus eſt patrare temporibus, omne cor obſtupeſcit, audientium fugit viſus, he-
betatur

A betatur auditus. Sicut enim in paſſione vnigeniti ipſius expauit cęlum, Dei cæca imago eſt
reddita, radij quoque ſolis luce obtenebrati ſunt, quinetiam terręmotus ſuo horrendo ſonitu
abyſſi fundamenta valide exterruit, & mortuos plurimos quos tenebat, eructauit viuificatos:
ita & nunc ſecundo eadem ſigna pariter ſunt innouata. Igitur audientes intelligite, intelligen-
tes obſtupeſcite, & ea quæ vobis intimare curamus, plena fide & aure intenta cordis percipi- *Chriſticola*
te. Eſt autem huiuſmodi ſeries narrationis.

CAPITVLVM I.

EST quædam ciuitas in Syria, inter terminos Tyri & Sidonis poſita, Berithus vocata, An- *Imago Ieſu Chriſti.*
tiochiæ verò ſubdita. In hac vrbe innumerabilis multitudo erat Hebræorum, quamuis
eodem tempore ciuitas Metropolitana obtineret dignitatem. Accidit autem, vt iuxta ſyna-
gogam Hebræorum, quæ magna valde habebatur, quidam Chriſticola à quodam ſuſcepiſſet
cellulam, cenſumque ei ex ea redderet. In qua dum ingreſſus eſſet ad habitandum, iconam *1. Tim. 2.*
domini noſtri Ieſu Chriſti, quam apud ſe habebat, fixit in pariete contra lectuli ſui faciem,
quæ etiam continebat in ſe integram domini ſtaturam. Euoluto denique non paruo tempo-
B ris ſpacio, iam prælibatus deicola perquirere ſtuduit in alio loco eiuſdem vrbis ſpacioſam do-
mum ad habitandum. Quam cum reperiſſet, tollens cuncta quæ ad ſe pertinere videbantur,
egreſſus eſt de cellula. Domini autem prouidentia id agente, Ieſu Chriſti domini noſtri ico-
nam ibi neglectam reliquit. Hoc autem domini occulto peractum eſt conſilio, qui vult om-
nes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt oſtenderet cunctis ſe colenti-
bus, ſuorum miraculorum virtutem ad increpationem impiorum, firmamentum quoque
ſuorum fidelium. Factum eſt autem poſt hæc, vt Hebræus quidam eandem cellulam ſuſci- *Hebræus*
peret ad habitandum. Quam ingreſſus, cum ſuis omnibus cæpit habitare in ea, minime con- *ſtridet den-*
templatus locum illum, qui dominicam iconam apud ſe retinebat abſconditam. Die verò *tibus in*
quadam idem Hebræus de ſuis contubernalibus inuitauit, vnum ad prandium. Epulantibus *imaginem*
illis, eleuauit Hebræus qui inuitatus fuerat, oculos, & vidit in interiori loco cellulæ eius ico- *Chriſti.*
nam dominicam parieti connexam. Tunc vehementi furore exardeſcens, cępit fremere den-
tibus aduerſus eum qui ipſum conuocauerat, dicens: Tu Hebræus cum ſis, quomodo apud
te Ieſu illius Nazareni iconam habes repoſitam? Conuitia quoque & opprobria tanta aduer-
C ſus dominum Saluatorem emiſit, quanta nec aures fidelium ſufferre poſſunt, nec nos ſcrip-
tis tradere præſumimus, ob iniuriam noſtri redemptoris. Iudæus verò qui illum maleuolum
conuocauerat ad prandium, ſatisfacere illi cupiens, ſacramentis terribilibus profitebatur ſe *Iudæus in-*
aliquando minime, quam præmonſtrabat, vidiſſe iconam. Ad hæc qui inuitatus fuerat, ſiluit. *iuriis &*
Finito autem conuiuio abſceſſit, & abiit ad ſummos ſacerdotes & principes, & dixit eis: No- *cruciatibus*
tum vobis ſit, quoniam Hebræus ille talis Ieſu Nazareni iconam apud ſe retinet clanculò. At *affectus prop-*
illi hæc audientes, dixerunt ad eum: Nunquid poſſunt vera eſſe quæ aſſeris? non credimus *ter imagi-*
niſi demonſtraueris. Ipſe verò affirmabat, quia ego in domo eius eam demonſtrare curabo. *nē Chriſti.*
Hæc illi audientes, maximam in iram deciderūt. Sed die illo, quia iam hora incumbebat veſ-
pertina, ſiluerunt. Manè vero facto, ſummi ſacerdotes, Principes, & maiores natu plebis Iu-
dæorum, aſſumentes ſecum illum qui eum accuſauerat, ad domum ipſius velocius feſtina-
uerunt. Videntes autem vera eſſe quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc teſtifica-
uerat, irruerunt in eum. Multiſque contumeliis, ac variis cruciatibus affectum, extra ſyna-
gogam ſemiuiuum proiecerunt.

CAPIT. II.

D DEponentes autem domini noſtri Ieſu chriſti iconam in terra, dixerunt ad inuicem: Quo- *Iudæi chri-*
niam aures noſtras tetigit non exigua opinio, quod Ieſum Nazarenum patres noſtri di- *ſti imaginē*
uerſis modis illuſerunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt ſpuere in faciem imaginis *illudunt.*
Domini Saluatoris noſtri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta Ieſu Galli- *Mat. 26.*
læo noſtri genitores fecerunt eadem & nos huic eius imagini faciamus. Innumerabilibus ita-
que illuſionibus dominicam illuſerunt iconam. Iterum dicunt, in eius paſſione ſcriptum eſſe *Luc. 23.*
agnoſcimus, quòd eius pedes & manus in cruce confixæ ſunt, nos verò quamuis modernio- *Ioan. 19.*
res tempore nil prætermittentes, addamus & hæc: Tunc crucifigentes iconam dominicā, *& 20.*
clauos acutiſſimos adhibuerunt in manibus, & pedibus illius imaginis. Poſt hæc permoti ma- *Imago chri-*
gis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter ſe: Audiuimus quod patres noſtri Ieſu Gallilæo *ſti crucifi-*
acetum & fel in potum cum ſpongia præbuerunt, hoc & huic faciamus. Quod & ſic fecerunt *gitur.*
apponentes ad os ſanctæ iconæ noſtri Redemptoris acetum cum felle mixtum. Nec ſic ita- *Acetum*
que cordis ſui malitiam refrænantes, iterum dicunt: Didicimus quòd noſtri maiores coro- *felle mix-*
tum.

nam contextam de ſpiois capiti illius crucifixi circumponebaot, poſtmodum arūdine percu- A
Corona ſpinea. tiebant, inſultantes ei, & nos igitur oequaquam poſtponentes idipſum faciamus. Cùmque
coronam ſpineam capiti illius circumpoſuiſſent, accipientes arundioem, percutiebant caput
Arundo. imaginis illius, qui caput eſt omnium ſanctorum. Ad extremum verò, cum inſaniam ſuæ
Lancea. mentis tolerare non poſſent, dixerunt, ſicut veraciter didicimus, patres noſtri latus Ieſu lancea
apceruerunt. Nos verò ne aliquid minus feciſſe videamur, & hoc ipſom adiiciamus. Nullam
ad hæc moram mediam fecerunt, & afferri lanceam iuſſerunt, & præceperunt cuidam
Lancea in latus imaginis Chriſti transfiſſa exiuit ſanguis & aqua. Hebræo tollere eam, & valido ictu latus dextrum iconæ illios transfodere. Cúmque tam maximum
facinus fuiſſet perpetratum, res mira & vehementer ſtupenda, nullóque vnquam ſeculo
audita, ibi repente eſt effecta. Nam ipſius vulneris locus, aqua & ſanguine ilicò
cępit decurrere. Et ſicut in paſſione dei filij Saluatoris mundi olim contigit cęlum expauiſſe,
ita nunc quoque pariter Deo præſtante, eadem innouantur ſiue reparantur. Verè enim in
hoc facto noo ſolum elementa mundi concuti potuere, ſed etiam virtutes ſupernæ tale facious
exhorruere. Tibi ergo Chriſte cum patre, ſpiritúque ſancto ſit gloria indeficiens. Quis
Contēplatio deuota. enim eſt ſicut tu domine, & quis eſt Deus faciens mirabilia ſigna, & terribilia, & obſtupeſ- B
cenda in cælo & in terra? O admirabilis mediator Dei & hominum, homouſion, mundi redemptor
ac Saluator, totius booitatis & pietatis fons & origo. O quantus es domine Ieſu in
humilitate qui cum eſſes deus morticinium noſtræ carnis ſuſcipiendo, homo fieri dignatus
es pro ſalute generis humani, quem impij & crudeles paulo minus ab Angelis minoratum
cernentes, horribili morte plectere non erubuerunt. O quam magnus es noſter Saluator in
pauentia, qui in tempore tuæ traditioois, tuo proditori ad te venienti oſculum præbere non
Luc. 22. renuiſti, & ſeruo Malcho Apoſtoli gladio abſciſſam auriculam reintegraſti, quando ad paſſionis
victimam velut ouis manſueta ducebaris. O quantus es in miſericordia Chriſte, ſpes
voica mundi, qui cum in cruce teipſum hoſtiam Deo patri exhibuiſſes ſanctam & immaculatam,
pro tuis crucifixoribus veniam poſtulaſti, dicendo ad patrem: Pater, ignoſce illis, quia
Luc. 23. neſciunt quid faciunt. Tunc quidem pro noſtra ſalute incuruatus, in eadem carne quam ex
Virgine ſancta & immaculata aſſumpſeras, mortem pertuliſti crudelem. Et qui eras io ſubſtaotia
cum patre ſanctóque ſpiritu vnus & impaſſibilis exiſtens, & inuiſibilis, condoluiſti
humanam perire naturam. Et ideo in haoc lachrymarum vallem deſcecodens, pro noſtris er- C
ratibus & piaculis, formam ſeruilem ſuſcepiſti, in qua te permiſiſti ab iniquis teneri, flagellari,
ad vltimum verò crucifigi Nuoc autem io ſancta imagioe tua crucifigeris domine iterum
ad confuſionem impiorum omnium fidelium, & ad corroboratione̅ omnium in te credentium.
Et ideo tibi omnipotenti Deo vna cum patre ſpiritúque ſancto gloria ſit, per cuncta ſeculorum
ſecula, decus & fortitudo, virtus atque victoria, Amen.

CAPVT III.

AVdite omnes Eccleſiæ filij cætera quæ poſtmodum facta ſunt, ipſius enim myſterij fuit
diſpenſatio. Poſtquam enim, vt ſuperius dictum eſt, latus ſanctæ imaginis illius laocea
apertum eſt, continuo exiuit ſanguis & aqua. Dixerunt autem principes ſacerdotum, afferatur
vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui ilicò detulerunt hydriam, & ad
Ioan. 15. locum vulneris, vnde ſanguis & aqua decurrebant, ſtatuerunt. Quæ abſque vlla mora ſubito
repleta eſt. Dixerunt autem ad inuicem: quoniam ſuſurrant Chriſtum colentes, quod ſigna
& mirabilia multa inaudita fecerit in mundo, quæ nemo alius potuit agere: accipiamus hunc
ſanguinem, & aquam hanc, & deferamus ad noſtram ſynagogam, & congregemus vniuer-
ſos qui ſe male habent, & ex hoc perungamus eos, & ſi vera ſunt ea quæ de Chriſto dicuntur, D
continuò ſanabuntur: ſin aliàs, oſtentui habeātur à nobis cuncta, quæ à ſuis ſequacibus aſtruūtur
de eo. Hæc dicentes, hydriam deferunt ad ſynagogam, æſtimantes ſe Chriſto Ieſu Domino
noſtro æterni Regis Filio, maximam inferre poſſe iniuriam. Congregauerunt igitur
quoſcuoque repererunt languidos, & in conſpectu cunctorum Hebræorum introducti ſunt
in ſynagogam, inter quos quidam prouectæ ætatis erat homo, quem à natiuitate ſua grauiſ-
Miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti. ſima poſſederat corporis moleſtia, quæ Græca locutione παράλυσις, Latina verò diſſolutio
membrorum dicitur. Hic dum primùm ab eis fuiſſet perunctus, repente de ſuo grabato, quaſi
ceruus exiliens, ad laudem Filij dei incolumis redditus ad propria remeauit. Deinde adducentes
cæcos oonnullos, loca eorum luminum peruogere ſtuduerunt. Qvi ipſi ſtatim in
Ieſu Chriſti nomine diſcuſſa cæcitate, poſt multos aonos lumen amiſſum recipere meruerunt.
Ægrotantes autem plurimi ad hoc ſpectaculum ſunt adducti, manibus poſt terga reuinctis.
Cúmque & illi fuiſſent peruncti, mirabili Dei virtute vndique perfuſi, ſenſu reintegrato

A gtato priſtino, ad propria dum reuertuntur ſaniſſimi, laudes dei omnipotentis filio Ieſu Chri-
ſto domino Saluatori noſtro perſoluuntur ab omni populo. Tumultus autem exortus eſt ma-
gnus per totam e andem vrbem concurrentibus omnibus, propter innumerabilia quæ fiebãt
miracula. Et quicunque variis languoribus infirmos poſſeſſos habebant apud ſe, illuc eos de-
ducentes perungebant, & ſtatim ſanitatem quam deſiderabant, conſequebantur. Omnes
autem ad quoſcunque peruenire potuit opinio, afferentes infirmos quos habere poterant in
domibus, paralyticos, cæcos, claudos, ſurdos, mutos, & leproſos ſiue aridos, deducebant
eos ad ſynagogam Iudæorum, vbi hæc fiebant ſigna diuinitus. Sed quamuis maxima eſſet
hæc eadem ſynagoga, nequaquam tamen recipere poterat ſuperuenientium multitudinem.
Infinitæ enim erant populorum cateruæ, quæ vndique illuc confluebant propter innumera-
bilia miracula & prodigia, quæ pro ſua nimia prolixitate ne faſtidium generent, tranſgre- *Iudæi ad fi-*
diendo prætermittuntur. Omnes autem Principes ſacerdotum, & ſeniores, & omnis turba *dem Chri-*
Iudæorum paruulorum ac maiorum, & mulierum, videntes quæ facta fuerant, crediderunt *ſti conuerſi*
in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & dicebant: Gloria tibi ſit æterne deus, & omnipo-
B tens pater, qui nobis indignis, quamuis ſerò, reuelaſti vnicum Filium tuum dominum no- *Eſa. 7.*
ſtrum Ieſum Chriſtum, quem, vt Eſaię vaticinium cecinit, virgo concepit, & virgo peperit,
ac poſt partum virgo permanſit. Gloria ſit tibi Chriſte, quem patres noſtri verum Deum &
verum hominem, in cruce morte horribili afficere non metuerunt. Qui nunc etiam à nobis
iterum paſſus es re io imagine tua cruci affigere. Gloria ſit tibi Chriſte Fili Dei, qui tanta mi-
rabilia nobis miſeris demonſtraſti. * Te credimus, tu nobis eſto propitius, & nos ſuſcipere
dignare, quia ex toto corde, & tota anima, atque virtute ad te confugimus. Hæc & his ſimi- *al. in te.*
lia clamantes dicebant, lachrymas autem amaras emittebant & ſingultus.

Capitulum IIII.

POſtquam autem curati ſunt cuncti, qui ægritudine detinebantur, occurrit omnis multi-
tudo Iudæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi Metropolita- *Metropolita-*
nus. Cuius prouoluti veſtigiis, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. *nus.*
Qui cum ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam domini Saluato-
ris eidem demonſtrantes, annunciauerunt cuncta quæ in ea exercuerant. Et qualiter ab ictu
C lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſius, necnon & de mirabilibus ab ea oſtenſis, illi
retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi
ab aliquo eam excepiſſent. At illi retulerunt ei, quod quidam Chriſticola per obliuionem in
cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret
hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri, & repertus in præſentia domini Metropolita-
ni ſtatuitur. Cúmque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deue-
niſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens: quod Nicodemus qui ad Ie- *Ioan. 3.*
ſum nocte venerat, propriis manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. *Nicodemus* *imaginem*
Gamaliel autem doctoris gentium Pauli διδάσκαλος cũ diem ſibi cerneret adeſſe extremum, *chriſti ſcul-*
Iacobo eam reliquit, & Iacobus Simeoni, & Simeon Zachæo, & ſic per ſucceſſores tempo- *pſit.*
rum in Hieroſolyma perdurauit, vſque quo ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & *Act. 22.*
tertio anno poſt aſcenſionem domini Saluatoris ad cælos. Sed biennium antequam Titus &
Veſpaſianus eandem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles atque diſci-
puli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrent Agrippæ regis, quia ipſe tunc Agrip-
pa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab vrbe, omnia quæ ad cultũ noſtræ religionis vel fi-
D dei pertinere videbantur ſecum auferentes, in has regiones tranſtulerunt ſe. Quo tempore
etiam icona, cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodie in Syria permanſit, quã
ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, iure hæreditario vſque nunc
poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta domini Saluatoris, qualiter de Sy-
ria in Iudææ partes deuenit. Auditis his ſermonibus reuerendiſſimus Metropolitanus, valde
hilaris redditus, conuerſus ad populum Iſraëliticum dicebat: Conuertere Iſraël ad domi-
num patrem vniuerſorum viuentium, & adora nobiſcum eius filium, per quem ſunt omnia
creata, & Spiritum ſanctum, qui eſt viuificator cunctorum viuentium, & illuminator no-
ſtrarum animarum. Feſtina debitum abſoluere votum. Omnis autem turba ſtirpis Iudaicæ *Confeſſio*
clara voce cœpit cantare, & dicere: Vnus deus Pater, & ipſe ingenitus: Vnus Filius, & ipſe *fidei Iudæo-*
vnigenitus Chriſtus, quem Patres noſtri crucifixerunt, & nos ipſum agnoſcimus verum do- *rum.*
minum. Vnus Spiritus ſanctus, & ab vtroque procedens, per quem veraciter nos credimus
eſſe ſaluandos. Hæc dicentes, proſtrati genibus ipſius, veniam poſtulabant de ſuis conſequi

ſceleribus, per baptiſmi remedium. Quos ſuſcipiens beatus Antiſtes cum ſuis clericis, per A dies plurimos de diſciplina erudiuit Chriſtiana. Ad vltimum verò catechumenos factos, & triduano peracto ieiunio, ex aqua & Spiritu ſancto regenerauit eos.

Iudæi baptizati.

CAP. V.

POſtquam verò baptiſmum cõſecuti ſunt, rogabant enixius ſanctum virum, vt ſynagogam ſuam Eccleſiam conſecraret in honore ſancti Saluatoris mundi. Quorum petitionem minime aſpernatus, ſynagogam illorum, quæ maior eſſe videbatur, in nomine vnigeniti Dei Filij Redemptoris mũdi conſecrauit. Ex tunc itaque per diuerſas orbis terræ nationes & prouincias mos inoleuit, vt baſilicas plurimas vel oratoria, Pontifices Chriſtianæ legis, in honore ſancti Saluatoris mundi condere & dedicare non deſinant. Nam anteà antiquiores noſtri, vel maiores, hoc peragere minimè præſumpſerunt. Sed ad narrationis veſtræ ordinem reflectamus articulum. Rogauerunt autem Metropolitani præfatum virum, vt cæteras ſynagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum conſecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodauit, & quæ illi ſuggeſſerunt, Dei iuuamine fretus, cuncta expleuit deuotus. Factum eſt gaudium magnum in ciuitate illa, non ſolum de ſa- B nitate corporum, quæ emanauerat maxima, ſed & de tantis animabus, quæ ab interitu Satanæ ad vitam æternam fuerant reuocatæ.

CAP. VI.

VEnerabilis verò & ſummus Antiſtes, die noctuque variis fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ dominicum intra ſe retinebat cruorem, valde hæſitans, quid de ea opportunum fuiſſet peragere. Tandem autem ſalubri reperto conſilio, omnium Eccleſiarum, quæ per orbem terræ, longe lateque conſiſtebant, inæſtimabile atque profuturum prouidit conſolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones miſit ſingulas de ſanguine & aqua, quæ de imagine domini Saluatoris noſtri decurrerant, quas etiam per Aſiam, Aphricam, Europam, per ſuos nuncios dirigens, cuncta quæ apud vrbem iam dictam ſuo tempore contigerant, deueniſſe ſuis ſcriptis vel eloquiis manifeſtiſſimè vniuerſis ſanctæ Eccleſiæ filiis viriliter declarauit. Hoc inſuper ab eis efflagitans, vt per annos ſingulos in menſe Nouembri, qui apud Hebræos eſt nonus, apud nos verò menſis vndecimus, nono die ipſius menſis, id eſt, quinto idus Nouembris, non minori reuerentia quam natalis domini vel paſchalis, iſta die præcipua obſeruatione colatur. C

Sanguinis & aquæ imaginis Chriſti partes ad Eccleſias per totum orbẽ diſtributa.

CAP. VII.

HÆc eſt vera & vehementer credula ratio de cruore latetis domini noſtri Saluatoris, qui profluxit de ſancta imagine ipſius, quæ crucifixa eſt in Syria in Berithо ciuitate. Hic eſt etiam ſanguis ille dominicus, qui apud pleroſque repertus eſſe dicitur. Nec eſſe aliter æſtimandum eſt à vere catholicis, præter id quod ſcribitur à nobis, quaſi ex carne & ſanguine Chriſti aliquid poſſit in mundo inueniri, niſi illud quod in ara altaris per manus ſacerdotum quotidie ſpiritualiter efficitur. Hæc ergo ſciens amantiſſimi patres & fratres acceleraui declarare, vobis ad ædificationem animarum veſtrarum, ad incrementum veſtræ fidei, vt & in hoc ſcire valeatis, quanta ſit virtus & pietas domini Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Idcirco in fide fortes eſtote, & congaudete ſuper magna & obſtupeſcenda eius miracula, quæ in noſtra generatione à Deo ſunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione eius maieſtati immenſas gratias agite, eo quòd fidei ſuæ & ſcientiæ dignos vos fecit eſſe. Ipſi Chriſto Ieſu ſaluatori noſtro, cum patre ſanctóque ſpiritu gloria ſit honórque, laus etiam perennis. Qui ſempiternum atque indiuiſum abſque initio & fine obtinet imperium. Amen. D

Sanguis Chriſti à ſacerdotibus efficitur quotidie.

ATHANASII

A ATHANASII EPISTOLA ET ÆGYPTORVM EPISCOPORVM, AD MARCVM PAPAM

pro exemplaribus Niceni concilij, quia Ariani eorũ exemplaria incenderant.

DOmino ſancto & Apoſtolici culminis venerando Marco ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ ſedis, atque vniuerſalis Eccleſiæ Papæ, Athanaſius & vniuerſi Ægyptiorum epiſcopi ſalutem. Ad vos perueniſſe non dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis, & maximè ab Arianis quotidiè patimur. Quoniam in tantum ab eis perſequimur, vt etiam viuere iam nos tædeat. Nam inſtanti tempore, ſubitò & inſperatè in nos irruentes, noſque iuxta præceptum domini, qui ait: Si vos perſecuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, ſed omnia noſtra depopulati ſunt. In tantum etiam noſtra vaſtauerunt, vt nec *Mat. 5.*
B libros, nec veſtimenta Eccleſiaſtica, aliáque ornamenta, nec reliqua vtenſilia nobis dimiſerint. Libros verò noſtros vſque ad minimum incendentes, nec iota vnum relinquentes, propter veritatis fidem Nicenam ſynodum, qua clerus & populus imbuebatur, & maxime iam imbuti erant, in contumeliam noſtram, & omnium Chriſtianorum incenderunt. *Libri catholicorum ab Arianis incenſi.* Quapropter precamur pater beatiſſime, quia non dubitamus apud vos plenaria eſſe Niceni conſilij exemplaria, vt illa nobis quæ ſanctæ recordationis prædeceſſoris veſtri Syluestri fuerunt, ſub tua mittatis ſtipulatione. Nam quando prædictæ ſynodo cum pontifice noſtro, id eſt, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Epiſcopo in diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ præſentiæ teſtimonio, per beatos viros Victorem & Vincentium preſbyteros, Apoſtolicę ſedis apocriſiarios, miſſa ſunt prędicto Papæ Syluestro cum aſtipulatione ſubnexa capitula ſeptuaginta. *Victor. Vincentius* Sanè præſentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata ſunt ſynodo ſemel, & quadraginta à Græcis Græca dicta lingua, & quadraginta à Latinis ſimiliter dicta Latina lingua. Sed viſum eſt trecentis decem & octo patribus, ſancto ſpiritu repletis in prædicto concilio congregatis, & maxime iam dicto Alexandro, & Apoſtolicæ ſedis apocriſiariis, vt decem capitula adunarentur aliis, atque congruis in locis insererentur, & ad formam ſeptuaginta diſ-
C cipulorum, vel totius orbis terræ linguarum ſeptuaginta, tanti & tam excellentis conſilij fierent capitula, quæ omnem Chriſtianorum informarent orbem, & omnes ſub ſacerdotali nomine & Chriſtiano degentes, vna fides, & vna ſacerdotalis regeret norma, nec quiſpiam à ſuo diſſideret capite. Nunc ergo, quia vt prædictum eſt, inimici ſanctæ Dei Eccleſiæ, & maximè Ariani, à quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata ſeptuaginta Niceni cōcilij capitula, quæ præfata ſynodo iam facta, iubente domino meo Alexandro omnium epiſcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitaui atque tranſcripſi, ſunt igne combuſta, optamus vt à veſtræ ſanctæ ſedis Eccleſiæ autoritate, quæ eſt mater & caput omnium Eccleſiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorũ percipere per præſentes legatos mereamur, quatenus veſtra fulti autoritate, veſtriſque precibus roborati, illæſi à memoratis æmulis ſanctæ Dei Eccleſiæ, & noſtris euadere, nobiſque commiſſos eruere valeamus. Vere nouimus Apoſtolatus veſtri cor gratia ſancti ſpiritus in tantum eſſe accenſum vt omnibus oppreſſis ſuccurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen veſtri ſumus vobiſque obedientes cum omnibus nobis commiſſis, & ſumus & eſſe ſemper *Roma mater & caput omniũ Eccleſiarum.*
D volumus? Ideo decet & oportet vos nobis hæc quæ rogamus, & alia quæ neceſſaria (iuxta ſapientiam quam vobis præſtitit altiſſimus) eſſe cognoueritis, abſque tarditate præſtare vt tantę miſerię ſqualores à fidelium mentibus detergantur, & quaſi vulnus corpori infixum, auditu tantæ miſeriæ obſerato, ſalutari curetur antidoto, vt diuino fieri iuuamine, veſtraque autoritate atque auxilio roborati, aduerſantium tergiuerſationes euadere valeamus, atque inconfuſo vultu, non fraude cuiuſquam perculſi, aſſiſtere æterno iudici mereamur, & vocem audire inquientem. *Epiſcopi Romano pontifici obedientes.* Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam. Intra in gaudium domini tui. Et ſubſcriptio: Orantem pro nobis ſanctum Apoſtolatum veſtrum ſuis dominus conſeruet temporibus. *Luc 19.*

RESCRIPTVM MARCI PAPÆ, DE MISSIONE CAPITVLORVM Niceni concilij: Athanaſio, & omnibus Ægyptiorum Epiſcopis. A

DOminis venerabilibus fratribus Athanaſio, & vniuerſis Ægyptiorum Epiſcopis, Marcus
ſanctæ Romanæ Apoſtolicæque ſedis, & vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus. Doleo fratres,
& nimium contriſtor ſuper afflictione veſtra, ſed oppidò conſoler, quod vento agitata non
eſtis arundo, ſed recti in fide, inter omnes procellarum & turbinum afflictiones, inter omnes
colluctationes, inceſſanter perduratis. Lectis ergo fraternitatis veſtræ literis, vigorem con-
ſtantiæ veſtræ, quam olim noueramus, agnouimus. Congratulantes vobis, quod ad cuſto-
diendum gregem paſtoralem curam vigilanter inſequimini, ne lupi, qui ſub ſpecie ouium
ſubintrarunt, beſtiali ſæuitia ſimplices quaſque dilacerent. Qui non ad hoc ſubintrarunt,
vt aliqua correctione proficiant, ſed vt ea quæ ſunt ſana, corrumpant. Quapropter moneo
& hortor dilectionem veſtram, vt bonum quod cœpiſtis, adminiculante diuina gratia, vſque
in finem perducere ſatagatis, veritatis voce monente: Beatus qui perſeuerauerit in finem.
Vnde enim beata perſeuerantia, niſi de virtute patientiæ? Nam iuxta Apoſtolum: Omnes
Mat.10. qui voluerint piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Quæ non in eo tantum compu- B
1.Tim.3. randa eſt, quod contra Chriſtianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuſcunque
ſuppliciis, cum perſecutionum ſæuitiam ſuppleant, ſed diſſimilitudines morum & contuma-
ciæ inobedientiũ, & malignarũ tela linguarũ, quibus conflictationibus, vt cõmunia ſemper
mẽbra pulſantur, vt nulla piorum portio conflictatione ſit libera, ita vt nec periculis, nec otio
careant nec labore. Nam hæc & omnia incrementa probabilium ſtudiorum, & in eis vſque
in finem perſeuerantium, atque bonæ voluntatis incrementa, ad Chriſti gratiam ſemper ſunt
referenda, vt in omnibus quæ agimus, deus omni perfectè laudetur tempore. De capitulo-
rum nanque veritate & numero Niceni concilij, quibus vos interfuiſſe literis veſtræ frater-
nitatis ſignificaſtis, à noſtris qui vnà nobiſcum interfuerunt diligentioribus requiſiuimus col-
locutionibus. Qui ita, vt veſtræ teſtatæ ſunt literæ, omnem nobis ordinem expoſuerunt, &
veſtram epiſtolam per omnia veram eſſe teſtati ſunt, non vt aliquid ſiniſtrum veſtra ex parte
arbitremur, ſed nos & vos illoſque abſque vlla in poſterum titubatione vnum ſentire opta-
remus. & ſancta Romana Eccleſia, quæ ſemper immaculata manſit, & domino prouidente,
intercesſio S. Petri poſtulatur. & beato apoſtolo Petro opem ferente, in futuro manebit, ſine vlla hæreticorum inſultatione, C
firma & immobilis omni tempore perſiſtet. His itaque peractis, diligenter requirentes, in
ſancto noſtræ & Apoſtolicæ ſedis ſcrinio, eadem quæ ſanctæ recordationis prædeceſſori meo
Syluestro ſunt directa, ſeptuaginta ſicut ſignificaſtis capitula inuenimus. Ipſa autem vobis,
propter autoritatem & ſubſcriptionem tantorum patrum, & eius magis concilij minime mi-
ſimus, ſed per eadem, coramque apocriſiaris veſtris, alia ſimilia, eundem numerum, eadem-
que verba, & ipſam ſubſcriptionem continentia vobis reſcribere, & ſub certa ſtipulatione &
confirmatione mittere curauimus. Et quis eſt qui fratribus talia negare audeat? Nam non ne-
ganda nobis hæc ſancti ſpiritus dona dominus docuit, ſed fideliter exercenda, & fratribus
contradenda & docenda diſtribuit. Hæc Apoſtolorum viua traditio, hæc eſt vera charitas,
quæ prædicanda eſt, & præcipue diligenda ac fouenda, atque fiducialiter ab omnibus tenen-
da hęc ſancta & Apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per omnipo-
tentis Dei gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreti-
corum nouitatibus deprauanda ſuccubuit, ſed vt in exordio normam fidei Chriſtianæ perce-
pit ab autoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus manet ſecundum
ipſius domini Saluatoris diuinam policitationem, qui ſuorum diſcipulorum principi in ſuis D
Ioan.21. fatus eſt Euangelus: Petre (inquiens) ecce ſatan expetiuit, vt cribraret vos ſicut qui cribrat
triticum, ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus, con-
firma fratres tuos. Conſideret itaque veſtra excellens prudentia, quàm bonum ſit perſiſtere
in diſpenſatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Chriſti repugnare,
& nunquam à veritatis tramite declinare. Quoniam dominus & Saluator omnium, cuius
fides eſt, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos ſuo ſanguine redemit, qui fidem
beati Petri non defecturam promiſit, & confirmare eum fratres ſuos admonuit, quod Apo-
ſtolicos pontifices meæ exiguitatis prædeceſſores confidenter feciſſe ſemper cunctis eſt co-
gnitum, quorum & puſilitas mea, licet impar ſit & infima, pro ſuſcepta tamen diuina di-
gnatione, miniſterio pediſſequa cupit exiſtere. Væ enim erit nobis, qui huius miniſterij onus
ſuſceptum habemus, ſi veritatem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quam Apoſtoli prædicaue-
runt, prædicare neglexerimus. Væ etiam erit nobis, ſi ſilentio veritatem oppreſſerimus, qui
erogare

A erogare nummulatiis iubemur, id eſt Chriſtianos populos imbuere, & docere. Quid in ip-
ſius Chriſti futuro dicturi ſumus examine, ſi ſermonis eius veritatem confundimur prædica-
re? Quid erit de nobis, cum de commiſſis nobis animabus, & de officio ſuſcepto, rationem
iuſtus iudex Chriſtus Deus diſtrictam egerit? Ideo fratres hortor dilectionem veſtram, ob-
teſtor & moneo, vt qua debetis ſolicitudine, vigiletis ad inueſtigãdos hæreticos & inimicos
ſanctæ dei Eccleſiæ, & à ſanis mentibus ne peſtis hæc latius diuulgetur, ſeueritate, qua pote-
ſtis pro viribus extirpetis. Quantum enim habebit à Deo dignæ remunerationis præmium,
qui diligentius quod ad ſalutem commiſſæ ſibi plebis proſit, fuerit executus? Ira ante Tribu-
nal domini de reatu negligentiæ ſe non poterit excuſare, quicunque plebem ſuam contra ſa-
crilegæ perſuaſionis autores noluerit cuſtodire. Data viij. Calendas Nouembris, Nepotiano
& Secundo, viris clariſſimis conſulibus.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ EPISTOLÆ DVÆ AD SERAPIONEM EPISCOPVM DE SANCTO Spiritu, *Deſ. Eraſmo Roterod. interprete.*

B ADmirabere forſitan qui factum ſit: vt qui iuſſus erã Epiſtola de ſpiritu ſan- *Excuſatio.*
cto conſcripta diſputationem in compẽdium conferre, remque paucis ex-
plicare, nunc videas me ſuperſedentem hac de re verba facere, ſcribere ad-
uerſus eos qui impietatem admittentes in filium dei, dicebant illum eſſe
creaturam. Verum haud reprehendes factum ſat ſcio, ſi cauſam intellexe-
ris, quin potius approbabit tua pietas, vbi viderit quam probabilis ratio no-
bis hoc perſuaſerit. Quoniam enim, vt ipſe dominus ait, non à ſeipſo lo- *Ioan. 16.*
quetur paracletus, ſed quæcunque audierit loquetur, quoniam ex me accipiet & annuncia-
bit vobis, & quum inſufflaſſet in eos, dedit illum ex ſe diſcipulis, ita & pater effudit illum ſuper *Ioan. 20.*
omnem carnem, ſicut ſcriptum eſt: ideo ſanè prius de filio dei congruentet mihi tum dictum *Ioel. 2.*
eſt, tum ſcriptum, nimirum vt ex cognitione filij, valeamus & ſpiritus ſancti rectam habere
cognitionem. Qualem proprietatem cognouimus filium habere cum patre, eandem compe- *Ioan. 10.*
riemus & ſpiritum ſanctum habere cum filio, & quemadmodum filius dicit: Omnia quæcũ-
que habet pater, mea ſunt, ſic hæc omnia comperiemus eſſe, per filium in ſpiritu ſancto. Et
C quemadmodum pater oſtendit filium, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi com- *Mat. 3.*
placitũ eſt, ſic filij eſt ſpiritus. Emiſit enim, inquit ad Romanos Apoſtolus, ſpiritũ ſuum in cor- *Rom. 8.*
dibus noſtris clamãtem, Abba pater. Et quod admirabilius eſt, quẽadmodum filius dicit, quæ *Gal. 4.*
mea ſunt, patris ſunt, ſic patris eſt ſpiritus ſanctus, quẽadmodum dictus eſt filij. Siquidem
ipſe filius dicit, vbi venerit paracletus, quem ego mittã vobis à patre, ſpiritũ veritatis qui à pa-
tre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Paulus autẽ ſcribit: Nemo nouit quæ ſunt ho- *Ioan. 14.*
minũ, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo. Sic & quæ ſunt dei, nemo nouit niſi ſpiritus dei, qui
eſt in eo. Nos verò non accepimus ſpiritum huius mundi, ſed ſpiritum, qui eſt ex Deo, vt ſcia- *1. Cor. 2.*
mus quæ à Deo donata ſunt nobis. Quin & in tota diuina ſcriptura comperies, quod ſpiritus
ſanctus qui dicitur filij, idẽ dicitur eſſe dei. Idque in ſuperioribus libris conſcripſimus: Proin-
de quẽadmodum filius eo quod habet proprietatem cum patre, quodque proprium germen
eſt ex illius ſubſtantia, non eſt creatura, ſed patri homouſios, hoc eſt, eiuſdẽ eſſentiæ, ſic haud- *Spiritus*
quaquam ſpiritus ſanctus poſſit eſſe creatura, quin potius impius eſt qui hoc dicat, eo quod *S. non eſt*
habet proprietatem cum filio, quodque ex illo datur omnibus: denique quod quæ habet, filij *creatura.*
ſunt. Hæc ſufficiebant ad perſuadendũ, vel cuiuis contentioſo, ne poſthac dicat eſſe creaturã
D ſpiritũ dei, qui eſt in Deo: quiq; profunda ſcrutatur dei, qui ex patre datur per filiũ, ne ex his co
gatur & filiũ dicere creaturã, qui eſt verbum, qui ſapientia, qui figura, qui ſplendor eſt patris,
quẽ quiſquis videt, videt & patrẽ, ac deinceps audiat: Qui negat filium, nec patrẽ habet. Alio- *Ioan. 14.*
qui paulatim iſte progrediens velut amens dicturus eſt, non eſſe deũ. Attamen bonũ fuerit plu
ribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonſtratur filius non eſſe creatura, ex
iiſdem demonſtrare, nec ſpiritum ſanctum eſſe creaturam. Ex non extantibus ſunt creaturæ
& eſſe cœperunt. Nam in principio creauit Deus cœlũ & terram, quæque in his ſunt. At Spiri- *Gene. 1.*
tus ſanctus ex Deo eſt, diciturque, quẽadmodũ ait Apoſtolus: Quod ſi filius quoniã non eſt ex
nõ extantibus, ſed ex deo, conſequenter nõ poteſt eſſe creatura, neceſſe eſt, nec ſpiritũ ſanctũ
eſſe creaturã, eo quod in confeſſo eſt eũ eſſe ex deo. Nam creaturæ ſunt ex non extãtibus. Rur-
ſum vnctio & ſignaculum dicitur & eſt, ſpiritus ſanctus. Etenim Ioãnes ſcribit: Et vos vnctio-
nem accepiſtis ab eo, vt maneat in vobis, nec opus habetis, vt quiſquam vos doceat, ſed ſi-
cut illius vnctio, ſpiritus eius docet vos de omnibus. Rurſus in Eſaia propheta ſcriptum eſt: *Eſa. 61.*

Spititus domini ſuper me, eo quod vnxit me. Paulus ſic ſcribit: in quo & credẽtes ſignati eſtis. A
Ephe. 4. Et itetum: Ne contriſtetis ſpiritum ſanctũ in quo ſignati eſtis in diem tedẽptionis. Vnctiones
autem in boc vnguntur ac ſignantur. Quòd ſi vnctiones in hoc vnguntut ac ſignantur, haud-
quaquã erit creatuta ſpiritus. Neque enim quod vngit, ſimile eſt iis, quæ vnguntur. Siquidem
2. Cor. 2. hæc vnctio, halitus eſt filij, vt qui habet ſpiritũ, dicat, Chriſti bonus odot ſumus. Iam & ſigna-
culum filius exprimit, vt is qui ſignatur, habeat chriſti formã, ſicut dicit Apoſtolus: Filioli mei,
Gal. 4. quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis. Quod ſi ſpiritus bonus odot, ac forma
filij eſt, manifeſtum eſt ſpiritum non eſſe creaturã, quandoquidem nec filius cùm ſit in forma
Ioan. 14. patris, eſt creatura. Etenim vt qui videt filium, videt & patrem: ſic qui ſpiritum ſanctum habet,
habet filium, & qui habet illum, templũ eſt dei, quẽadmodum ſcribit Paulus: An neſcitis quod
1. Cor. 3. templũ dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Ioannes autem ait: In hoc cognoſcimus, quod
1. Ioan. 3. in Deo manemus, & ipſe in nobis, quod de ſpiritu ſuo dedit nobis. Quod ſi filiũ, eo quod eſt in
patre, & patet in ipſo, confitemut non eſſe creaturã: omnino neceſſe eſt, ne ſpiritum quidem
eſſe creaturã, quandoquidem in hoc eſt filius, & ipſe viciſſim in filio. Quapropter & qui ſpiri-
tum accipit, templũ dei dicitur. Rurſus autem ex hoc bonum fuerit cognoſcere, ſi filius eſt dei B
Verbũ, vnus eſt ſicuti pater. Vnus enim deus, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus,
vnde & vnigenitus filius & dictus eſt & ſcriptus. At creaturæ multæ ſunt variæque, Angeli, Ar-
Filius & Spiritus S. non ſunt de numero multorum. cbangeli, Cherubím, Principatus, Poteſtates, cæteræque quemadmodum dictũ eſt. Porrò ſi
quia filius non eſt de multorũ numero, ſed vnus eſt, ſicut pater vnus eſt, nequaquam eſt crea-
tura ſpiritus (oportet enim à filio accipere etiã ipſam de ſpiritu cognitionem) nullo pacto po-
teſt eſſe creatura. Neque enim eſt de numeto multorũ, ſed vnus eſt & idem. Hoc nouerat Apo
1. Cor. 12. ſtolus, dicẽs: Hæc autem omnia opetatut vnus & idẽ ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult.
Ac paulò poſt: In vno ſpiritu, nos omnes in vnũ corpus baptizati ſumus, & omnes vnum ſpiri-
tum hauſimus. Ac rurſum, quoniam oportet ex filio capere ſpiritus cognitionẽ, nimirum de-
cuerit & probationes ex eodem proferri. Itaque filius vtique eſt, quũ ſit in patre & pater in ip-
ſo. Nã omnia tenet & complectitur, ſicuti ſcriptum eſt, in illo conſiſtunt omnia, ſiue viſibilia ſi-
Creatura ſunt in locis diſtinctis. ue inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnia. Atqui creaturæ ſunt in locis diſtinctis, veluti Sol & luna,
reliquaque luminaria in firmamento, in cælo angeli, homines in terra. Quod ſi filius eo quod
non eſt in diſtinctis locis, ſed dũ in patre eſt, vbique eſt, & eſt extra omnia, nõ eſt creatura, con- C
ſequẽter nec ſpiritus ſanctus erit creatura, quũ nõ ſit in diſtinctis locis, ſed impleat omnia, ma-
Sapien. 1. nens extra omnia. Sic enim & ſcriptũ eſt: Spiritus domini repleuit orbẽ terrarum. Dauid item
Pſal. 138. canit: Quò ibo à ſpiritu tuo, ſignificans eum non eſſe in loco, ſed ſic eſſe extra omnia, vt tamen
ſit in filio, ſicut filius eſt in patre. Nã hanc ob cauſam nec ipſe eſt creatura, quẽadmodũ eſt de-
mõſtratum. Super hęc omnia, magis etiam ex hoc damnabitur hęreſis Ariana, rurſuſque per-
ſpicuum fiet à filio proficiſci quæ eſt de ſpiritu ſancto cognitionem. Creator igitur eſt filius,
quemadmodum pater. Quæ enim, inquit, video patrem facientem, hæc & ego facio. Omnia
Ioan. 1. igitur per eum facta ſunt, & ſine illo factum eſt nihil. Quod ſi quia conditor eſt filius quem-
admodum pater, ideo non eſt creatura, & ſi quia per eum condita ſunt omnia, non eſt de nu-
mero rerum conditarũ, manifeſtum eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturam, quandoquidẽ &
Pſal. 103. de illo ſcriptum eſt, ciij. Pſalmo: Auferes ſpiritum tuum & deficient, & in terram ſuam reuer-
tentur: Emitte ſpiritum tuũ & creabuntur, & renouabis faciẽ terræ. Hoc verò quum ita ſcrip-
tum ſit, palàm eſt ſpiritum non eſſe creaturam ſed adeſſe in creando. Siquidem pater per ver-
bũ in ſpiritu creat omnia. Etenim vbi verbũ, illic & ſpiritus, & quæ creantur per verbũ, habẽt
Pſal. 32. ex ſpiritu per verbũ vim, vt ſint. Ita etiã ſcriptũ eſt in xxxij. Pſalmo: ſpiritu domini cęli fundati D
ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ: videlicet adeo ſpirit⁹ inſeparabilis eſt à filio, vt hoc
quod dicitur nõ ſinat te dubitare. Etenim quũ ſermo domini fieret ad Prophetã, ea quæ à ver
Act. 1. bo proficiſcebãtur in ſpiritu loquebatur propheta. Id quod etiã ſcriptũ eſt in Actibus apoſtolo-
rũ, Petro dicente: viri fratres, oportebat impleri ſcripturã quã prędixit ſpiritus ſanctus: velut in
Zac. 7. zacharia, quũ ſermo dei ad illũ fieret, ſcriptũ eſt, veruntamen ſermones meos ac legitima mea
ſuſcipite quęcũq; ego præcipio in ſpiritu meo Prophetis. Rurſus cũ paulò poſt incuſans prophe
ta populũ, dicit: cor ſuũ ſtatuerũt imperſuaſibile, vt nõ exaudirẽt legẽ meã, ac ſermones quos
emiſit dominus omnipotẽs, in ſpiritu ſuo per manus Prophetarũ ſuperiorũ. Itẽ chriſto loquẽte
in Paulo, ſicut ipſe dixit: An experimentũ quęritis in me loquẽtis chriſti? nihilominus habebat
ſpiritum ſubminiſtrantẽ ipſi quod loqueretur. Hunc enim in modũ idẽ ſcribit: Iuxta ſubmini-
ſtrationẽ ſpiritus Ieſu Chriſti in me. Rurſum chriſto in ipſo loquẽte, ait: Niſi quod ſpiritus ſan-
ctus per ſingulas ciuitates teſtificatur mihi dicens, quod vincula, & afflictiones me manent.
Non

A Non enim extra verbũ eſt ſpiritus,ſed cũ ſit in ipſo verbo,in deo per illud eſt,ita vt dona quo-
que in trinitate det.Nã in horum diſtributione ſicut Corinthiis ſcribit,idem ſpiritus eſt, & idẽ
deus eſt qui operatur omnia in omnib.Siquidẽ ipſe pater per verbũ io ſpiritu operatur, datq;
omnia videlicet cum bene precaretur Corinthiis,in trinitate precatus eſt, dicens:gratia domi
ni noſtri Ieſu chriſti, & charitas dei & cõmunicatio ſancti ſpiritus cũ vobis omnibus.Propte- 2.Cor.13.
rea quod cũ participes ſumus ſpiritus,habemus verbi gratiã,& in eo patris charitatem. Cæte-
rum quẽadmodum vna eſt gratia trinitatis,ita indiuiſa eſt trinitas. Cæterũ hoc aliquis videre
poſſit etiã in ipſa ſancta Maria.Nã Archangelus Gabriel emiſſus, vt illi nunciaret verbi deſcen-
ſum in illã futurum,ſpiritus,inquit,ſanctus ſuperueniet ſuper te: Sciẽs in verbo eſſe ſpiritum. Luc.1.
Proinde protinus attexuit,& virtus altiſſimi obũbrabit tibi:Chriſtus enim dei virtus & dei ſa-
pientia. Qvũ autem ſpiritus ſit in verbo,palã eſt quod in Deo quoque ſit ſpiritus per verbum.
Itaque ſpiritu veniẽte ad nos, venient filius & pater,& manſionẽ facient in nobis,eo quod in- Ioan.14.
diuidua ſit trinitas, vnaq; huius deitas,& vnus deus ſuper omnia,& per omnia,& in omnibus
Hæc eſt catholicæ Eccleſiæ fides.Quippe in trinitate eã fundauit & radicauit dominus cũ di- Trinitas
B ceret diſcipulis:Ite,docete omnes gẽtes,baptizantes eos in nomine patris,& filij,& ſancti ſpi- indiuidua.
ritus.Qvod ſi ſpiritus eſſet creatura,nequaquã cũ copulaſſet patri,ne ſibiipſi inęqualis eſſet tri
nitas,ſi peregrinũ quippiam & alienũ ipſi iũgeretur.Quid enim deerat deo vt aliquid alienæ
ſubſtantiæ adiungeretur,ſimulque cũ ipſo glorificaretur?Abſit:Non eſt ita,Plenus,inquit,ipſe
ſum.Propterea ipſe dominus nomini patris ſpiritũ adiunxit, vt oſtenderet,quod ſancta trinitas
non conſiſtat ex diuerſis,hoc eſt,ex creatore & creatura,ſed quod vna huius ſit deitas.Hoc cũ
ſciret Paulus,docuit vnã eſſe gratiã quæ in trinitate daretur,dicens:vnus dominus, vna fides, Ephes.4.
vnum baptiſma:quẽadmodum autem vnũ baptiſma,ſic & vna fides. Etenim qui credit in pa-
trem nouit in patre filium & ſpiritũ ſanctum,qui nõ eſt extra filiũ, ideo credit etiã in filium &
in ſpiritũ ſanctum,quandoquidẽ vna eſt trinitatis deitas, quæ ex vno patre cognoſcitur. Ca-
tholicæ quidẽ fidei forma hæc eſt, cæterum qui blaſphemiã faciunt in ſpiritum, dicentes illũ
eſſe creaturã,ſi minus ex his quæ dicta ſunt reſipiſcunt, vel ex his quæ dicentur pudefacti,deii-
ciantur.Si trinitas eſt & in trinitate eſt fides, dicãt verũ trinitas ſemper ſit, an fuerit,cũ nõ eſſet
trinitas. Quod ſi ſempiterna eſt trinitas, nõ eſt creatura ſpiritus,qui ſemper adeſt verbo cũ ſit Trinitas
C in ipſo.Nã erat cũ creaturæ non eſſent:quod ſi creatura eſt,creaturæ verò ſunt ex nõn extanti- ſempiterna.
bus,manifeſtũ eſt,quod aliquando nõ fuerit trinitas,ſed dualitas.Iſto verò quid magis impiũ,
ſi quis dicat,ex mutatione profectuque conſiſtere trinitatẽ,ac dualitatem quidẽ eſſe,cęterum
recipere ex creatura generationem,quæ cũ patre & filio commiſceatur,itaque fit trinitas.Ab-
ſit vt tale quippiam vel in mentem veniat Chriſtianis. Qvemadmodũ enim filius, quia ſem-
per eſt,non eſt creatura, ita quoniam ſemper eſt trinitas, nulla eſt in ea creatura, quapropter
nõ eſt creatura ſpiritus. Quemadmodum enim ſemper fuit,ita nunc quoque eſt,& quemad- Simile.
modum nunc eſt,ita ſemper fuit,eſtque trinitas: atque in ea pater,filius,& ſpiritus ſanctus. Et
vnus deus pater qui eſt ſuper omnia, & per omnia & in omnibus,qui & benedictus in ſecula,
Amen. Ego quidem quemadmodum rem paucis declarans, hæc ſcripſi miſique, ſic tu veluti
intelligens,ſi quid deeſt velis ſupplere,ac domeſticis quidẽ fidei recitato:eos verò qui per con
tentionẽ dicunt blaſphemias,redarguito, forſitã vel ſerò aliquando reſipiſcentes abſtergẽt ab
anima ſua prius inſitã ipſis ſententiæ peruerſitatẽ: Bonum eſt enim iſtos iuxta quod ſcriptum
eſt reſilire,nec immorari, ne ſi immorẽtur,audiant quod dictũ eſt à domino:Qvicunque di- Mat.12.
xerit verbũ aduerſus ſpiritũ ſanctũ,non remittetur ei,neque in præſenti ſeculo,neq; in futuro.

D

SANCTI ATHANASII EPISTOLA AD SERAPIONEM, DE SANCTO SPIRITV.

VErſatus ſum in epiſtola nunc quoq; à tua pietate ſcripta,vehemẽterq; admiratus impudẽ- Tit.3.
tiã hæreticorũ,animaduerti nihil æquè quadrare in iſtos,quã id quod pręcipit Apoſtolus:
Hęreticũ hominẽ poſt vnam & alterã correptionẽ deuita:ſciẽs quod ſubuerſus eſt huiuſmodi,
& peccat,quũ ſit ſuo ipſius iudicio condẽnatus.Habet enim peruerſam mentẽ,nõ vt poſtquã
audierit obtẽperet,neq; vt quũ didicerit reſipiſcat,interrogatur,ſed propter eos qui ab ipſo ſe-
ducti ſunt,ne videlicet ſi tacuerit,etiã ab illis condẽnetur.Itaq; ſufficiebant ea quę prius dicta
ſunt,ſufficiebant ad hoc,vt iſtos tot probationibus acceptis cõpeſcerent à blaſphemia aduerſus
ſpiritũ ſanctum.verũ illis non eſt ſatisfactũ.ſed rurſum impudenter agunt vt declarent, quod
exercitati ad pugnandũ cũ verbo, ac deinceps meditati pugnant aduerſus ſpiritũ , paulò pòſt
futuri ſunt mortui verbi inopia, videlicet etiã ſi quis reſpondeat ad has illorũ percontationes,
nihilo ſecius inuentores malorũ erunt,tantũ vt quęrentes non inueniant,aut audiẽtes non in-

telligant. Quales autem ſunt iſtorum eruditæ percunctationes? Si, inquiunt, non eſt creatura A
ſpiritus ſanctus, ergo filius eſt, ac duo fratres erunt, verbum & ipſe: deinde addunt, quemad-
modum ſcribis: Si ex filio accipiet ſpiritus, ſique ab eo datur, Sic enim ſcriptum eſt, protinus
inferunt, ergo auus eſt pater, & ſpiritus eius nepos. Quis hos audiens Chriſtianus iam non
magis paganos eos iudicabit? Nam talia pagani aduerſum nos dicunt inter ſeſe confabulan-
tes. Quis volet ad talem iſtorum inſaniam reſpondere? Ego ſanè quũ multa cogitaſſem quæ-
rens congruentem illis reſponſionem, nullam inueni quã id quod ad Phariſæos dicitur: quẽ-
admodum enim illos peruerſe percunctantes, viciſſim percunctatus eſt Seruator, vt ſentirent
ſuam ipſorum prauam intelligentiam. Sic quoniam & iſti talia percunctantur, dicant nobis,
vel potius reſpondeant interrogati, quemadmodum interrogant. Quoniam enim quum lo-
quũtur ſuas ipſorum intentiones non intelligunt, forſitan vel audientes agnoſcent ſuam ipſo-
rum dementiam. Si non eſt creatura ſpiritus ſanctus quemadmodũ in ſuperioribus demon-
ſtratum eſt, ſed in Deo eſt, & ex Deo datur, ergo filius eſt ipſe, & duo ſunt fratres, ipſe & filius:
& ſi filij eſt ſpiritus atque à filio omnia accipit ſpiritus: quemadmodũ ipſe dixit: Et poſtquam
Ioan. 20. inflaſſet, dedit eum diſcipulis. Nam & iſta vos confitemini: ergo auus eſt pater, & nepos eſt B
illius ſpiritus. Nam quæ percunctantes poſtulaſtis à nobis, de iiſdem & vos ex iiſdem interro-
gari par eſt. Itaque ſi abnegatis quæ ſcripta ſunt, ne Chriſtiani quidem iam dici poteritis, par
autem eſt, vt nos Chriſtiani vos percunctemur. Quod ſi eandem nobiſcũ legitis, neceſſe eſt,
vt vos quoque de iiſdem eodem modo interrogemini à nobis. Proinde dicite nunc nihil cun-
ctantes: An filius eſt ſpiritus, & auus pater? Quod ſi ratiocinantes quemadmodum tunc facie-
bãt Phariſæi, dixeritis & vos apud voſipſos: Si dixerimus quod filius eſt, audiemus vbi ſcriptũ
eſt? Quod ſi dixerimus non eſt filius, timemus ne dicant nobis, quomodo igitur ſcriptum eſt:
Nos non ſpiritum huius mũdi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt. Quod ſi iſtiuſmodi co-
gitationibus apud vos ipſos decertantes, dixeritis vos quoque, neſcimus: Neceſſe eſt, & eum
Prou. 26. cui tales à vobis proponuntur quæſtiones, tacere, videlicet obtemperantem ei qui dicit: Ne
reſpondeas ſtulto iuxta ſuam ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed reſpõdeas ſtulto iuxta ſtultitiam
ſuã, ne ſibi videatur ſapiens. Cæterũ reſponſio quæ maximè vobis congruit, ſilentiũ eſt, vt ve-
ſtram ipſorũ inſaniam agnoſcatis. Rurſum igitur æquũ eſt, vt ex his quæ adfertis, vos hunc in
modũ interrogemus: quandoquidẽ Prophetæ in ſpiritu dei loquuntur, & in Eſaia ſpiritus ſan C
ctus vaticinatur, quẽadmodum in ſuperioribus demõſtratum eſt, ergo & ſpiritus verbum eſt
dei, ſuntque duo verba ſpiritus & filius? Nã Prophetæ tunc vaticinabãtur quando fiebat verbũ
dei ad illos. Ad hæc quoniã omnia per verbum facta ſunt, & ſine eo factũ eſt nihil, ac deus ſa-
Ioan. 1 pientia fundauit terram, omniaque per ſapientiã fecit: ſcriptum eſt autem, quẽadmodum in
Prou. 3. ſuperioribus demonſtratum eſt: Emittes ſpiritum tuũ & creabuntur, ergo aut ſpiritus verbum
eſt, aut in duobus fecit deus omnia: in ſapientia & in ſpiritu. Et quomodo Paulus dicit: Vnus
deus ex quo omnia, & vnus dominus per quẽ omnia? ac rurſum. Quum filius ſit imago patris
Rom. 8. inuiſibilis, eſt autem ipſe ſpiritus imago filij. ſcriptum eſt enim: Quos præſciuit, hos & præde-
ſtinauit conformes imaginis filij ſui. Ergo hac ratione auus eſt pater, quoniã filius quidẽ in no-
mine patris venit, ſpiritũ autem ſanctum, dicit filius, quẽ mittet pater in nomine meo. Itaque
& hac ratione auus eſt pater. Quid ad hæc? Quãuis omnia facilè temereque dicitis. Quid cogi
Ioan. 14. tatis apud voſipſos? an vidẽtes vos non habere quod reſpõdeatis, incuſatis huiuſmodi percun-
ctationes? ſed prius voſipſos condẽnate (vos enim ſoletis talia percunctari) & obtẽperate ſcrip-
turis, quũque non habeatis quod dicatis, poſthac diſcite. Filius quidẽ in ſcripturis non nomi- D
natus eſt ſpiritus, ſed ſpiritus ſanctus & ſpiritus. Quẽadmodum autẽ filius non eſt nominatus
ſpiritus, ſic nec de filio ſcriptũ eſt, quod ipſe ſit ſpiritus ſanctus. An igitur quoniã ſpiritus ſanctus
non eſt dictus filius, neq; filius eſt ſpiritus, ideo diſſentit à veritate fides? Abſit. Quin potius vnũ
quodque eorũ quæ ſignificantur habet propriã intelligentiã. Etenim filius proprium eſſentiæ
naturæq; patris eſt germen, & hoc habet quod ſignificatur: cæterũ quod dicitur ſpiritus dei, quod-
que eſt in ipſo, nõ eſt alienũ à natura filij, neque à patris deitate. Eoque in trinitate, in patre &
in filio, & in ipſo ſpiritu vna eſt deitas, & in eadẽ trinitate vnũ eſt baptiſma & vna fides. Nimirũ
patre mittente ſpiritũ, filius inſufflans dat illũ diſcipulis: quandoquidẽ omnia quæcunque ha-
Pſal. 32. bet pater filij ſunt: quumque verbũ fieret in Prophetis, ipſi ſpiritu prophetiam edebant quem-
modum ſcriptum ac demonſtratum eſt. Et verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius
omnis virtus eorum. Itaque non iã creatura eſt ſpiritus, ſed proprietatẽ habens cum eſſentia
Verbi ac Dei, & in ipſo dicitur eſſe. Nam non debet nos pigere eadem repetere. Quanquam
ſpiritus non eſt dictus filius, non tamen eſt extra Filium. Nam ſpiritus adoptionis filiorum di-
citur,

A citur, & quoniam Chriſtus dei virtus, & nei ſapientia eſt, congruenter dictum eſt de ſpiritu,
Spiritus ſapientiæ, & Spiritus virtutis. Eo quod participes Spiritus, habemus Filium, & filium
habentes, habemus Spiritum clamantem in cordibus noſtris, Abba pater: quemadmodum Rom. 8. Gal. 4.
dixit Paulus. Quod ſi ſpiritus eſt Dei, & in ipſo eſſe dicitur in ſcripturis. Nam ea quæ ſunt dei 1. Cor. 2.
nullus nouit, niſi ſpiritus dei qui eſt in ipſo, & ipſe inſuper filius dixit: Ego in patre & pater in
me: quare non eſt idem nomen & huic & illi, ſed hic quidem filius, ille verò dicitur ſpiritus?
Si quis ad hunc modum percunctetur, inſanierit talis, ſcrutans non ſcrutanda, nec obtempe-
rans Apoſtolo dicenti: Quis enim nouit mentem domini, aut quis conſiliarius illius fuit? Alio-
qui quibus deus nomen indidit, quis illis audebit mutare nomen? Alioqui & rebus conditis
ſubminiſtret vocabula. nicant, quandoquidem creatura eodem nutu facta eſt, quare hic ſol,
& illud cælum illa terra, mare & aër? Quòd ſi hoc quidem his qui ſanæ mentis ſunt impoſſibi-
le eſt, manet enim vnumquodque ſicuti creatum eſt, multo magis ea quæ ſunt ſupra creatu-
ram, ſempiternam habent perſeuerantiam, nec aliter ſunt, quàm vt ſunt, pater pater eſt, non
auus, & filius eſt filius dei, nec eſt pater ſpiritus: ſpiritus ſanctus, eſt ſpiritus ſanctus, nec proge-
B nitus eſt à patre, neque frater filio. Hæc quum ita demonſtrata ſint, inſanierit ſi quis interro-
get, num igitur filius eſt ſpiritus? Ne verò, quoniam hoc ita ſcriptum non eſt, ideo eximat ali-
quis illum à dei natura proprietateque, ſed quemadmodum ſcriptum eſt credat, nec dicat,
quare ſic & quare non ſic, ne talia cogitans incipiat meditari ac dicere: Vbi igitur eſt Deus, Pſal. 52.
quomodo eſt? ac mox audiat: Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt deus. Nam quæ fide tradun-
tur, cognitionem habent curioſitate inſcrutabilem. Quum itaque diſcipuli audiſſent, bapti-
zantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non erant curioſi, quare ſecundus eſ-
ſet filius, tertius ſpiritus, aut quare omnino trinitas, verum vt audierant, credebant. Neque Mat. 28.
quemadmodum vos facitis percunctabantur, ergo filius eſt ſpiritus? neque quum dominus
poſt filium nominaret ſpiritum, interrogabant, ergo pater eſt auus? Non enim audierant in
nomine aui, ſed in nomine patris, & hanc fidem prædicauerunt vbique, recte cogitantes: ne-
que enim licuit aliter loqui, quàm ſicut locutus fuerat Seruator, ſeipſum filium nominans &
Spiritum ſanctum, nec fas erat immutare, ſecus quàm erant ordine coniuncti, quemadmo-
dum & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, quàm quod pater eſt, Sabellius
ita impium eſt interrogare, an filius ſit ſpiritus, aut ſpiritus filius. Hac de cauſa Sabellius iu- cur condẽ-
C dicatus eſt ab Eccleſia alienus, quod auſus ſit patri tribuere nomẽ filij, ac viciſſim filio tribue- natus.
re nomen patris. An itaque poſthac audebit aliquis quum audit filium ac ſpiritum, dicere, er-
góne auus eſt pater? aut ergo filius eſt Spiritus? Profecto audebunt Eunomij, & Eudoxij, &
Euſebij. Poſteaquam enim ſemel ſimulant Arianam hæreſim, nunquam cohibebunt ſuam
linguam ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit? quis docuit? Nemo certe ex diuinis ſcrip-
turis, verũ ex ſpiritu cordis ipſorum profecta eſt iſta dementia. Etenim ſi quoniam creatura
non eſt ſpiritus (nam id demonſtratum eſt) interrogatis, ergóne ſpiritus eſt filius? tempus eſt,
vt vos edoctos filium non eſſe creaturam (per hunc enim ſunt creaturæ omnes conditæ) in-
terrogemus, ergóne pater eſt filius, aut hoc etiam modo, ergóne ſpiritus eſt filius, & filius ip-
ſe eſt ſpiritus ſanctus? Qui talia cogitabunt, extra ſanctam trinitatem erunt, abſque Deo eſ-
ſe iudicabuntur, tranſmutantes nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, atque inuertentes
illud pro ſuo arbitrio in ſimilitudine generationis humanæ, nepotes, & auos nominantes, ac
more gentium generationem deorum fingentes. Non eſt autem Eccleſiaſtica fides, ſed eſt,
vt dicebat Seruator: In patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Patrem quidem qui non poſſit
D dici auus, & filium qui non poſſit dici pater, & ſpiritum ſanctum, qui non aliter quàm hoc Pater non poteſt dici
pacto nominatur. De hac fide non licet variè loqui, ſed ſemper pater eſt pater, & filius ſem- filius, filius
per filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus tum eſt, tum dicitur. In rebus enim hu- non poteſt
manis non eſt eodem modo, quanquam Ariani talia imaginantur. Nam quemadmodum dici ſpiri-
ſcriptum eſt: Non ſicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non ſicut Deus homines. Siquidem tus, & è cõ-
in hominibus qui pater eſt, non ſemper eſt pater, neque qui filius, ſemper filius. Nam idem uerſo.
filij quidem pater fit, rurſus idem alterius fuit filius, & filius qui patris eſt filius, alterius fit
pater. Abraham igitur quum eſſet filius Nachor, pater factus eſt Iſaac, & Iſaac quum eſſet fi-
lius Abrahæ, pater factus eſt Iacob. Vnuſquiſque quum ſit pars parentis, naſcitur quidẽ filius,
cæterum idem alterius fit pater. In deitate verò non itidem, quoniã non vt homo deus. Itaque
qui pater eſt, non eſt ex patre, eoque non gignit eum qui futurus ſit alterius pater, neque fi-
lius pars eſt patris, vnde nec in hoc genitus eſt, vt generet filium. Vnde in deitate ſola, pater
propriè, ſoluſque pater quum ſit, eſt & fuit & ſemper erit, & qui filius propriè ſolus filius eſt.

Et in his conſiſtit vt pater ſemper pater, & qui filius ſemper filius & ſit & dicatur: Inſuper & A
Spiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus eſt, & hunc Dei eſſe, & à patre per filium dari credi-
mus. Sic enim ſancta trinitas inuariabilis permanet, cognoſciturque in eadem deitate. Ita-
que qui percunctatur, ergóne filius eſt ſpiritus, perinde quaſi poſſint nomina permutari, du-
citur imaginatione, & ſibi ipſi inſaniam lucrifacit. Cæterum qui interrogat, ergóne auus eſt
pater, excogitans nouum nomen patri, errat corde. Itaque poſt hac ad hæreticorum impu-
dentiam reſpondere non eſt tutum. Nam id eſt repugnare Apoſtolicæ admonitioni. Conſu-
lit enim, imò potius præcipit ipſe, quod bonum eſt. Hæc ſatis erant ad redargutionem veſtri
ſtultiloquij, ne poſt hac luſeritis contra deitatem. Nam ludentium proprium eſt percunctari
quæ ſcripta non ſunt, dicere: Ergóne filius eſt ſpiritus ſanctus, & auus pater? Ad hunc mo-
dum rident qui habitant in Cæſarea & in Scythopoli. Sufficit vt credatis quod non eſt crea-
tura ſpiritus, ſed quod eſt ſpiritus dei, & in hoc trinitas, pater & filius & ſpiritus ſanctus, quod-
que neque patris vocabulum tribuendum eſt filio, neque fas eſt dicere, quod ipſe Spiritus idẽ
ſit cum filio, neque quod filius idem ſit cum Spiritu ſancto, ſed ſic eſt quemadmodum di-
ctum eſt, & vna in hac trinitate deitas eſt, & vna fides, vnum baptiſma, in ea datur, & perfe- B
ctio vna in Chriſto Ieſu domino noſtro, per quem & cum quo patri gloria & imperium cum
ſancto ſpiritu, in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI ATHANASII ARCHIE-PISCOPI ALEXANDRIÆ, DE VNITA DEITATE TRINITATIS AD THEOPHILVM,

LIBER PRIMVS.

Oratio ad S.Trinitatem.

TV vnus Deus pater, & fili, & ſancte ſpiritus, qui vnitam deitatem nobis
declaraſti, & ſacroſanctæ ſolius diuinitatis indiuiſam gloriam reuelaſti, &
perfectam trinitatis tuæ ſempiternitatem demonſtraſti. Ideò optimam
duxi, vt tua veritas patefacta clareſceret, & hæreticorum detecta cæcitas
innoteſceret. Propter quod ſubito in æmulationem, accenſus eſt animus
meus, & exarſit ſicut ignis rutilans in denſas arborum ſyluas. Vnde quia C
multi tentauerunt ad ſtyllum viam demonſtrare iuſtitiæ, & nobis placuit
per anfractus anguſtiæ, eius iter dirigere, & latam & ſpatioſam viam primum fugere. QVis
non cupiat, deterſa antiquitùs caligine, per aquam vitæ renouari? & poſt ſteriles & ieiunas
ſiliquas panem vitæ edere? & omiſſa voragine poculi venenoſi, calicem ſalutis accipere?
& proſtrata idolorum prophana cultura, deum verum agnoſcere creatorem? & nunc ſpreta
inueterati ſibilatione ſerpentis, hymnum Deo ſuauiter canere? & tandem refutatis ſqua-
moſi draconis vberibus, ex Euangelicis præceptis melle & lacte potari? Et rurſus per in-
mortalitatem reſumptam Angelos apoſtaticos iudicare? & poſt terrenum hominem cæle-
ſtibus regnis & ſublimibus in Hieruſalem mancipari? Rogo, quæ & quanta eſt hæc in deo
humanitatis dilectio, qui tanta præmia credentibus pollicetur? QVis non omni auiditate fe-
ſtinet de graui ſomno exurgere, & clariſſimam lucem cum infinita admiratione conſpice-
re? Quam cupio non ad pupillam oculorum obrutibus oſtendere, ſed religioſis fratribus in
arcano cordis ſecretò recondere. In quo non ambitioſi voluminis confeci cumulum, ne
plus verba exaggerarem, quàm ſenſum inueſtigantibus intimarem, ſed breuiter infinita D
comprehendi & humili ſermone ſublimia indicaui. Vnde totum ibi eſt plenum, vbi nihil
eſt minus, imò penitus totum videtur ignorare, qui huic plenitudini diuinæ trinitatis aliquid
voluerit derogare. Propter quod ſupplex impenſiſſimè obſecro tuæ traquilliſſimæ trinitatis
gloriam, vt perducas me ad ſtatũ perfectum fidei confeſſionis meæ verba promentem. Si cęli
non ſufficiunt in prodendam ſublimitatẽ magnitudinis tuæ, ſi non ſatiatur oculus ad videndũ
aut auris ad audiendũ opera magnificentiæ tuæ, vnde ſufficit paruitas mea geminas in confeſ
ſione referre tibi maximas gratias? A Deo veniam poſtulo, ne forte cum præſumptionis dicta
adſumpſero, tuæ maieſtati videar aliquid derogare: Sed proſtratus iaceo ante tuæ ſublimitatis
gloriæ ſedẽ, vt permittas me de plenitudine theſauri tui legis fontẽ bibere, & de quatuor exu-
berantibus fluminibus aquã vitæ haurire. Ex quibus cõfidenter hęreticis per authoritatẽ regu-
læ præſcribamus, & catholicis de ſempiterno, velut de nectaris fonte ſpiritus tui corda ſitiẽtiũ
irrigemus. Hæc eſt inquã, materia formulæ in colliſione hæreticorũ: & hæc eſt tituli victoria in
abſolutione

A abſolutione hæretleorũ. H A E. Qvur ſignificat principale mandatũ Dei: Euntes nunc bapti-
zate omnes gentes, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti? A T. Audi in hoc admirabile ac *Mat. 28.*
regale decretum, in quo omne ſacramentum in deitate trinitatis vniter continetur. Quia di-
xit in nomine, euidenter vnam deitatem in trinitate conſiſtere declarauit. Et quod proſecutus *In nomine quid.*
eſt, patris, & filij, & ſancti Spiritus, per ſingula nomina ſingulas perſonas ineſſe diſtinxit. Hær.
Sanè, vt prius mihi ſummatim de vnito deitatis nomine multifariè dictum ad interrogata ex-
ponas, poſtulo, & ſic de nominibus perſonarum in proſequendo diſtinguas. Quur vnita eſt
deitas? A T. Quia nulla eſt in hac plenitudine trinitatis ambiguitas. H A E. Qvur vnus eſt deus *Deitas cur vnita.*
pater & filius, & ſanctus ſpiritus? A T. Vnus vbi dixiſti, ad vnitum nomen deitatis tu ipſe re-
tuliſti nomina, æqua in perſonis diſtinxiſti. H A E. Quur ſolus Deus? A T. vtique quia ſola dei-
tas in trinitate conſiſtit, ideo ſolus Deus. H A E R. Quur omnipotens Deus? A T H. Quoniam
omnipotens eſt ipſa deitas trinitatis. H A E R. Quur vnus verus Deus? A T H. Proculdubio dũ *Omnipotẽs Deus cur.*
vna vera ſit natura trinitatis, propterea vnus eſt verus Deus. H A E. Quur bonus eſt Deus? A T H. *Vnus.*
Quatenus nulla diuerſitas diſpar ſit in vna ſubſtantia diuinæ trinitatis, ac per hoc vnus bonus *Verus.*
B eſt Deus. H A E. Qvur ſummus Deus? A T H. Qvoniã hæc quidem ipſa ſumma eſt ſubſtantia *Bonus.*
trinitatis. H A E R. Qvur vnus eſt dominus? A T H. Memento vnam dominationem eſſe in na-
tura ſempiterna trinitatis, & ideo vnus dominus. H A E R. Quur vna imago inuiſibilis eſt tri- *Summus.*
nitatis? A T H. Quia vna eadémque deitas eſt in imagine veritatis. H A E. Quur vnus eſt ſpiri-
tus? A T H. Nónne vna eſt natura deitatis ſpiritusſancti, quæ in patre, & filio, & in ſeſe conſiſtens
eſt? H A E R. Qvur æqualis eſt vna trinitas? A T H. Quia & ſempiterna eſt in ipſa trinitate deitas. *Vnus ſpiritus.*
Rogo, non animaduertis pene omnes hæreſes in hoc titulo vnitam deitatem patris, & filij, & *Æqualis*
ſpiritusſancti blaſphemare? dum hæc quæ ſuperius vniter in trinitate ſunt dicta, ad vnam per- *Trinitas.*
ſonam patris, illi tantummodo conferant. Qua de re ſtrenuè nobis laborandum eſt, imò & ad-
uerſus tot ſectarum congreſſiones atrociter cum infinita ſolicitudine dimicandum, vt penitus
diſcuſſa hæreticorum caligine, lux Euangelicę cognitionis patefacta clareſcat, & blaſphemã-
tium detecta cæcitas innoteſcat. Vnde nobis pauliſper pro examinatione ſuperiora retexen-
da ſunt, vt inueſtigantibus veritatem omnis ad liquidum ſcrupulus infidelitatis de arcano
pectoris auferatur.

C DE SACROSANCTO VNITO NOMINE TRINITATIS.

EGo vnum Deum vbi memini, non ad vnam tantummodo perſonam patris hæc in dicen-
do taxaui, dum filium de vna patris eſſe plenitudine, & ſanctum ſpiritum non negaui. Et
ſolum Deum vbi memoraui, nõ ad ſolam perſonam patris hæc, vt dicam verius indicaui: quia
filium, & ſanctum ſpiritum de hac ipſa ſola ſubſtantia patris eſſe non abnegaui. Similiter om-
nipotentem Deum, ſiue verum Deum, vel bonum Deum, aut ſummum Deum, ſed vnum
ſpiritum, de quo ſummatim paulò ante narraui, nónne hæc cuncta vocabula ad vnitam diui-
nitatem patris, & filij, & ſancti ſpiritus declaraui? Vnde quamuis in hoc loco copioſæ ſint ſi-
gnificationes dictę, tamen ad vnitam diuinitatem trinitatis euidentius ſunt approbatæ. Nam
vnitas, non vt hæretici ſuis oppreſſi blaſphemiis dicere ſæpe conſueuerunt, in voluntate eſt, nõ
in deitate: quod abſit, dum vnitas non tantum in voluntate ſit, ſed imò in deitate. Ac per hoc
vnitas hæc, vt certus ſis, non in concordia tantum eſt, ſed realiter, imo ſubſtantialiter conſtat
in natura diuinitatis. Ergo poſtulo à te, qui legis hanc iſtius ſcripturæ meæ fidei profeſſionem
ne hic ſuperflua vel profuſa verba perquiras, ſed ſtrictim, capaciter, imò ſpiritaliter cum ſum-
D mo ſtudio dicta ad ſtylum ſacræ ſcripturæ conferas, & ſecundum regulæ æquitatem iuſtitia
moderante perpendas. Itaque interrogantis atque ſoluentis accipe perſonam, quæ exigit ſibi
fieri ſatisfactionem. Hær. Quur pater ſpiritus dicitur, & filius ſpiritus nuncupatur, & ſpiritus-
ſanctus ſpiritus appellatur? A T H. Perfectè ad hæc reſpondetur pro loco interroganti. An igno- *Tres perſonæ Trinitatis cur dicã-*
ras quia pater vnus Deus eſt, & filius vnus Deus eſt, & ſpiritusſanctus vnus Deus eſt? Nonne *tur ſpiritus*
vnus deus eſt, dum vnitum nomen ſit in natura οὐσίας ſic & vnus ſpiritus eſt, quia vnita eſt
deitas eorum? Nam ſi tu per ſingula nomina perſonarum vnitum nomen ſpiritus ter
deſignaſti, num quod tres ſpiritus edicere oportebat? Abſit. Quod ſi hoc poterat dici,
tale erat, vt & hoc in confeſſionem deberet introduci, tres Deos in plurali numero nun-
cupari: Vt iam non eſſet in eis vna natura diuinitatis, ſed vnuſquiſque in propria, vel
diuerſa natura ſua conſiſteret: quod abſit. Interea rurſus eadem repeto, & ad tua dicta
verba comparo, & ſenſum intellectus mei tibi reuelo. Pater vnus Deus eſt, & filius vni-
genitus Deus eſt, & ſpiritusſanctus vnitus in patre & filio Deus eſt. Nonne quia vnitatis no-
men ter deſignaui, ideo tres Deos potero confiteri? Abſit. Vnde quamuis triplex ſit dictum,

vnum tamen tenet in deitate trinitatis nominis iudicium. Interim vel in hoc titulo animad- A
Exo.3. uerte dicentem: Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. Nunquid in hoc dicto tres
deos deſignauit, eo quod vnum nomen ter indicauit? Abſit. Idcirco nos qui fidem Euangelicā
atque Apoſtolicam patrum tenemus, nec tres deos, nec tres dominos, nec tres ſpiritus, vel cer-
te ad huiuſcemodi pluralitatis dicta nec tenemus, nec in corde noſtro ſuſcipimus: præſertim
cum nos vnitatem deitatis vniter, non pluraliter in trinitate conſiſtere ſciamus. Propter quod
non debemus tres naturas in his perſonis contra ius Euangelicæ cenſuræ profiteri, cum ſit
vnus Pater Deus, & vnigenitus ſit filius Deus, & vnitus ſit ſpiritusſanctus deus. Ideo vnus eſt
deus, quia vnita eſt deitas, ſicut per ſingulas perſonas ſcriptum eſt: Et quia nullus deus niſi vnus
vel hoc audi: Iſraël, dominus deus tuus deus vnus eſt. Nec non: Vade retro ſatanas, ſcriptum
Mat.4. eſt: dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Hær. Sed vt hæc dicta de autoritatis iu-
Luca 8. re adhuc mihi confirmes, poſtulo. Ath. Ignoras ſcriptum eſſe: Intelligentibus legem loquor.
Itaque qui aures habet ad audiendum, audiat. Et quid ſpiritus per hiſtoriographum Moyſem
in toto penè libro geneſeos Eccleſiis teſtetur intelligant: Deum dixiſſe, & Deum feciſſe, & deū
benedixiſſe ea: id eſt, & dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem no- B
Gene.1. ſtram. Et ſic proſecutus eſt: fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum &
fœminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini, & implete terram.
Quæ tandem eſt cauſa, vnum dixiſſe, faciamus & vnum feciſſe, & vnum dicenti & facienti
interfuiſſe, & bona facta videntem benedixiſſe? dum faciamus, vnius tantum ſolitarij perſona
non ſit, ſed & facientis ad imaginem Dei ipſius tantum perſona non ſit, ſed & videntis, & be-
nedicentis vna cum eo ſit. Non tibi videtur, quoniam per tacita nomina perſonarum, quam-
uis pauliſper deitatis vnitum eſt nomen inſinuatum? Vides quia nemo ad ſemetipſum dicit,
fiat, ſed ad facientem: & nemo qui facit, ad ſuam perſonam loquitur, & fecit. Et quis de ſe in-
dicat, & fecit & benedixit? Nam verbotenus ſi vna eſſet perſona dicentis, & facientis, & bene-
dicentis, ſic intimaſſet feciſſe ſe opus ſuum, & dixi, & feci, & benedixi. Diſcite itaque vnitum
nomen eſſe in natura trinitatis, Pſalmographo approbante: Verbo domini cæli firmati ſunt, &
Pſal.32. ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Vtique verbum filium indicauit: dominum autem patrē
deſignauit, & ſpiritum oris eius, ſpiritum ſanctum dixit. Vides in perſonis vnitum eſſe nomen
in natura trinitatis, Pſalmographo quoque approbante: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus. C
Ecce Deum & deum: non tamen pluraliter inuenies dictum fuiſſe in his perſonis deos: Sed &
Pſal.44. adhuc ſcriptū eſt de vnito nomine diuinitatis. Et pluit dominus à domino. Sed & Eſaias: Hęc
dicit dominus Chriſto meo cui tenui dexteram, vt obaudiant eum omnes gentes, &c Non ta-
Eſa.45. men dominos: quia vnita eſt dominatio eorum in natura ſempiterna: Sicut & de perſona ſan-
cti ſpiritus, Vas electionis breuiter abſolui, dicens: Idem ſpiritus, idem & dominus, idem &
Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et alio in loco idem ipſe repetit: Quia dominus eſt ſpi-
1.Cor.12. ritus: Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Vel accipe in perſona patris in Euangelio ad Sa-
maritanam dictum fuiſſe: quia Deus Spiritus eſt. Nam & de perſona filij Hieremias receptiſ-
2.Cor.3. ſimus Prophetarum teſtatur: Spiritus faciei noſtrę Chriſtus dominus. Siue hoc: Quia miſit do-
minus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. De ſpiritu autem principali fi-
Rom.8. lius indicat: Spiritus vbi vult adſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, vel quo eat:
Ioan.3. Ergo vt compendio ſcripturæ ſenſum de natura diuinæ trinitatis vniter dicentis colligas, Vi-
uit dominus. Et: Benedictus Deus meus. Et: exaltetur Deus ſalutis meæ Vides per ſingulas ſi-
Pſal.17. gnificationes vnitum nomen deitatis ter indicatum, hoc eſt, Deus, Deus, & Deus; non tamen
Pſal.49. deos. Vel per eundem accipe: Immola deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et: D
Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & magnificabis me. Vtique ſi vna eſſet tan-
tummodo in hoc exemplo fixa perſona, debuerat hæc ſine aliqua diſtinctione in proſequen-
do taxaſſe, hoc eſt: Viuit deus, qui eſt benedictus deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ. Ita
ne nōn vniter in his perſonis eſt nomen diuinitatis patris, & filij, & ſpiritusſancti in omnibus
Pſal.28. declaratum? id eſt, Deus, & deus, & deus: Sicut alio in loco cautum eſt de vnito nomine domi-
nationis: Adferte domino patriæ gentium, adferte domino gloriam & honorem, adferte glo-
riam nomini eius. Quia ſi vna eſſet tantummodo perſonæ gloria, ſic debuerat intimaſſe: Ad-
ferte domino patrię gentium, adferte ei gloriam & honorē, adferte gloriam nomini eius. Quid
amplius? Nunquid adhuc nobis ad patefaciendam veritatem argumenta ſunt neceſſaria? Nun-
quid gentes quarum introitus ianuæ credentibus ad vitam æternam patens eſt, in vnam tan-
tummodo perſonam patris baptizantur? & non in tres, quorum nomina hæc ſunt per ſingula
diſtincta, patris, & filij, & ſancti ſpiritus, quibus eſt vnita natura, ſicut ſcriptum eſt: Euntes
baptizate

A baptizate omoes gentes io nomine patris,& filij,& spiritus ſancti. vnde in his perſonis per omnia in deitate vnitum nomeo eſt,& per ipſa nomina trinitatis tantum perſonæ diſtinctæ ſunt. Ergo quamuis in ſuperioribus exemplis ſcripturarum tacita ſint nomina perſonarum, tamen vnitum nomen diuinitatis per omnia eſt in his demonſtratum, ſicut & In hoc exẽplo veritatis, *Per nomina Trinitatis perſonatantum diſtinguũtur* in quo nomina perſonarum euidenter ſuot oſtenſa, & voitum nomen naturale clauſe eſt declaratũ, dicente Ioanne Euangeliſta in epiſtola ſua: Tres ſunt qui teſtimoniũ dicunt in cælo, pater, & verbũ, & ſpiritus: Et in chriſto Ieſu vnũ ſunt, non tamen vnus eſt, quia noo eſt eorum vna perſona. Nã vnum quod dixit de vtriſque, quid aliud intelligitur, quam quòd deus pater natura *1. Ioan. 5.* idem ipſe dicatur, & dominus, idẽ ipſe ſit & ſpiritus, & filius deus? Idẽque ſit in diuinitate & dominus, idẽ ſit & ſpiritus, ſed & ſpiritus paracletus deus: Idẽque ſit & dominus in natura deitatis idem ſit & ſpiritus. Vides, quia in deitate & ſubſtantia plenitudinis per omnia vnum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt: Nam quod tres ſunt, quid ſentitur fuiſſe quã pater verus vnus, qui genuit, idem non ſit qui & genitus ab ipſo eſt? Et filius vnus qui non genuit, ſicut ipſe à patre genitus, pater non ſit, & hic ſpiritus ſanctus qui nec pater, nec filius eſt. Præterea qui nec ge-

B ouit, nec eſt genitus: cũ alter ſit hic perſuna qui genuit, & alter ſit in perſona qui vnigenitus ab ipſo eſt, & alios æque in perſona, vt dixi, ſecundum diuinã ſcripturam, qui nec pater, nec filius eſt. Hic eſt ſpiritus ſanctus, ſed planè de vnita natura eſt. Ideo in deitate vnita, commune nomen eſt ei. Sicut in claritate Euangelicæ ſcripturæ de ſpiritu paracleto filius teſtatur, dicens: De patre procedit. Et ſic proſecutus eſt: Et de meo accipiet. Et ideo vbi perſonæ requiruntur, propria nomina per hæc diſtioguuntur: Vbi autem deitas poſcitur, vnitum nomen in his indicatur, *Ioan. 16.* quoniam ſumus, ad nomina perſooarum pluraliter dictum demonſtratur. Ac per hoc io deitate vnum ſunt, & in nominibus perſonarum tres ſunt. Sanè vt omnem ſcrupulum legẽtibus amputemus adhuc breuiter dilucidabo, multifariè approbans hoc vnitatis nomen eſſe veriſſimum trinitatis quæ tamen refertur eum multifaria ſapientia dei quæ vniter in patre, & filio, & ſpiritu ſancto conſiſtit, de qua ſi ſignifices ſapieotiæ deitatem & deitatem ſapientiæ, nónne hæc ipſa eſt vnitas, quæ & diuinitas trinitatis? Ergo vt compendio hæc adſignemus, ſi- *Vnitas.* ue ſapientiæ gloria, ſiue deitatis gloria, aut ſummitas, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut maieſtas, aut imperium, aut poteſtas, aut ſempiternitas nominatur, nónne hæc multifariè

C quamuis ſint dicta, tamen ad vnitam deitatem incomparabilem patris, & filij, & ſpiritus ſancti vniter ſunt declarata. Aut putas quod ſignificationes dicuntur ad gloriam deitatis, totidemque ſint & ſpecies diuerſitatis. Abſit: dum hæc vniuerſa ad vnitam ſubſtantiam dicta referantur. Nam ſi hæc vna atque eadem ipſa eſt multiplex præſaga ſapientia patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quæ eſt vna virtus, ſiue vnita forma magnitudinis æqualitatis eius, ſiue vna maieſtas, ſiue vna clariras, quæ in hanc vnitam deitatem plenitudinis ſecundum ſcripturæ regulam in hoc loco collecta reperitur? Nunquid ſic in eadem deitate trinitatis poteſt aduerſus ſcripturas referri, tres ſapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres ſubſtantias, aut tres claritates, aut tres plenitudines diuinitatis, vel cætera huiuſmodi pluraliter Ariomanitarum more dicamus? Abſit. Nam ſi hæc eorum blaſphemia ita vt aiunt haberet: quare non tres deos plurali numero nuncuparent ac publica voce circa proprias vel diuerſas ſubſtantias ſuas eſſe pollicẽtur? *Ariomanitarũ error de Trinitate.* Quod abſit. Dum perfecte voitum nomen diuinitatis vniter, vel multifariè qnamuis dictum, vniter in trinitate conſiſtat. Hær. Sed vt breuiter hęc ipſa dicta de authoritate per ſingulas perſonas voiter mihi oſtendas poſtulo. ATH. Audi vniter in trinitate dictum: ſapiens *Iob. 9* eſt deus, & fortis, & magnus, qui iubet Soli, & noo orietur, qui ſydera concludit, & tendit cæ-

D lum quemadmodum pellem, qui ambulat ſuper mare tanquam ſuper aridam, qui facit ma- *Prouer. 3* gnalia, & quæ inueſtigari oon poſſunt. Et in Salomone ait: Deus ſapientia ſua fuodauit terrã, parauit autem cælos prudentia: Vel hoc Apoſtolo agnoſce dicente: Chriſtum dei virtutem, & *1. Cor. 1* dei ſapientiam. Sed & ipſe rurſus ait: Vt habitet io me virtus Chriſti. Et in Pſalmographo ſcriptum eſt: *2. Cor. 12* Ambulabunt de virtute in virtutem. *Pſal. 83.* Non tamen pluraliter ſapientias, aut virtutes in his perſonis eſſe ſignificauit, ſicut idem ipſe repetit: Dominus deus virtutum nobiſcum. Sed *Pſal. 150.* & hoc: Laudate eum io firmamento virtutis eius Et alio in loco: In lomine tuo videbimus lumen: Vel hoc, Non accepimus ſpiritum timoris, ſed virtutis. Siue vniter ſanctimoniæ trinita- *Pſal. 35* tis dicta percipere, vt cautum inuenimus, Sanctitas & ſanctimonia in ſanctificatione eius. Vides itaque eſſe in vtriſque vnam ſapięntiam, ſiue virtutem, aut lucem, aut ſanctitatem, vel operationẽ, necnon & alia huiuſcemodi multipliciter dicta, quæ non ſunt ad hæc illata exẽpla, quæ ſatis longum eſt per ipſam trinitatem vniter dicta enarrare: Sufficiat, etſi pauca, ad probationem pro multis in cognitionem lucis fuiſſe expoſita documeota. Ergo ſi pater, & fi-

bus, & ſpiritus ſanctus in deitate vnum ſunt: Vtique ſine dubio in trinitate diuinitatis per om- A
nia vnum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt. Itaque, vt ſcias de his quę ſuperius com-
prehendi, nullam diuiſionem aut diſtanriam in vnam deitatem ſubſtantiæ plenitudinis patris,
& filij, & ſancti ſpiritus feciſſe me memini.

D. ATHANASII ALEXANDRINI
EPISCOPI, DE PROPRIIS PERSONIS, ET VNITO NOMINE DEITATIS AD THEOPHILVM
LIBER II.

HÆRET.

NVnc per ſingula nomina perſonarum, vt nomen deitatis mihi exponas,
poſtulo. ATH. Audi: Si filius in nomine parris venit, nunquid ipſe eſt pater
Ioan.5. qui ait: Ego veni in nomine patris mei: Dum nomen patris Deus ſit, in cu-
ius nomine filius venit manifeſte? Ac per hoc in vnita natura diuinitatis B
vnum nomen eſt eorumdem comprobatum, ſicut ipſe pater ad legiſlarorẽ
Moſen teſtatus eſt, dicens: Attende illi, & ne fueris inobediens ei, nomen
Pſal.117. enim meum eſt in illo. Et ad hæc Patriarcha Dauid ſit ait: Benedictus qui
Ioan.14. venit in nomine domini. Nam ſi ſpiritus paracletus in nomine filij venit, vt ipſe dicit, quem
mittit pater in nomine meo, nunquid & ipſe filius dictus eſt, eum ſine dubio nomen filij deus
ſit in vna pariter natura diuinitatis? In hoc ergo nomine euidenter paracletus venit. Ideo per
ſingulas perſonas ſecundum naturam triniratis vnitum nomen tibi eſt declaratum. Eſaias
Eſa.63. hæc approbans dicit, Deſcendit ſpiritus à Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti populum tuum face-
re tibi nomen gloriæ. Sed & ipſe idem indicat, Et irritauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus
eſt illis ad inimicitiam, dominus ipſe expugnauit eos, & remoratus eſt dierum æternorum, qui
eduxit de terra paſtorem ouium, & ſubiunxit: Vbi eſt qui poſuit in illis ſpiritum ſuum? Vides
ergo vnitum nomen hoc patris & filij eſſe hunc dominum ſpiritum ſanctum, qui eduxit filios
Iſraël de terra Ægypti, ſicut Propheta dicit, Sic eduxiſti populum tuũ facere tibi nomen glo-
riæ, qui conuerſus eſt filiis Iſrael ad inimicitiam. Hær. Rogo, vt ſi vnitum nomen eſt in deita- C
Exo.13. te trinitatis, cur vnuſquiſque in ſuo nomine non venerit? ATH. Porrò quaſi hoc quod vnitum
nomen ſubſtantiuum ad deitatem vniter refertur, iam proprium eſſe non oſtendatur. Vtique
Nomina in in hoc proprium eſt eorum, ſed vnitum: Nam vt certus ſis, nomina perſonis propria ſunt, &
perſonis non communia. Sed dicis mihi: Quur in ſuo nomine proprio, quod eſt natiuitatis, non tamen
ſunt pro- ſtatim ad indiſcretam deitatem, vbi refertur: In qua inuenietur vnitas dei nomen. Sed in eo
pria non cõ- ſanè in quo & ſuperius comprehendi, perſona ipſius tantummodo gignentis diſtinguitur, hic
munia, aut ipſe filius non venit? Audi, quia ſi in hoc nomine tantum veniſſet, quod dicitur filius & non in
vnita. ſubſtantia deitatis communi, dicturus eras mihi: Non eſt vnitum nomen in natura diuinitatis
filij cum parre, ſed proprium, vt non tantum nomina propria iam in perſonas diſtingueres, ſed
vnitum nomen in deitate trinitatis rantidem per ipſas perſonas ſeparares, hoc eſt, vt propria
nomina eorum in ſingulis, vel diuerſis ſubſtantiis eſſe deſignares. Sed planè ſi pater & filius, &
ſpiritus ſanctus ſecundum ſingula nomina perſonarum perfectè diſtinguuntur, nunquid ſic &
ſecundum deitatẽ vnitum nomẽ in his perſonis per ſingulas naturæ ſubſtãtias diuiditur? Abſit,
nã & ſi tu Ariane vbi nomina rantũ in perſonis deberes diſtinguere, ibi ſimul cũ ipſis nomini- D
bus & naturas per gradus ſingulos diſtinguas, vt tres naturas ſecundũ nomina perſonarum eſſe
dicas, vt per ipſa nomina diſcrepãtes & ſubſtantias eſſe adſignes. Cur nõ erubeſcis? & non tres
dominos contra vnitã verã naturã publica voce profiteris circa diuerſas vel diſpares ſubſtan-
tias ſuas conſiſtere? vt ſolet profiteri vnum, verum, ſempiternũ, ininitiabilẽ, infectum & alterũ
initiabilem de creaturis profectum, & tertium de miniſtris, quaſi ſubiectum: Vt patri incom-
parabilem, vel inenarrabilem adſcribas: filij autem præ cæteris de factura ignobili proceden-
tem ſubſtantiam demonſtres, ſpiritum adæquè ſanctum de miniſtris angelis habentem ſub-
ſtantiã indices. Vnde ad hoc reuertamur, de quo per ſingulas perſonas ſuperius tractabamus.
Deitatis Sed & ſi ſpiritus paracletus in ſuo nomine tantũ veniſſet, & non in ſubſtãtia communi, iam
eſſentia cõ- proprium nomen eius in perſona eſſe videretur, & non ſecundum communem naturam, vt
munis tri- tantum vnuſquiſque nomina ſingula in perſonis ſuis oſtenderet, deitatis autem vnitum no-
bus perſo- men non indicaret. Porrò in hoc nomine deitatis patris venit verus filius, in quo eſt natura
nis. cum patre. Et in cuius naturæ nomine venit ſpiritus paracletus, quæ in hac ipſa ſacroſan-
cta trinitate

A cta trinitate vniter conſiſtit, ſicut ſuperius prædixi, patre de filio ſuo indicante. Nomen meum
eſt in illo. Et filio hæc dicta confirmante: Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me.
Cum autem alius venerit in nomine ſuo, eum recipietis. Sed & de ſpiritu ſancto ipſo rurſum
repetente: quē mittit pater meus in nomine meo Et deinceps eum de nomine ſuo audi diſci-
pulos hortantem: Omnia quæcunque petieritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Sed Apo- *Marc.11.*
ſtolum Paulum eadem teſtantem: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed inſtificati eſtis in *1.Cor.6.*
nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu dei noſtri. Audi & Eſaiam de vnito nomine glo-
riæ ſancti ſpiritus declarantem: Deſcendit ſpiritus à deo & eduxit eos: ſic eduxiſti populum
tuum facere tibi nomen gloriæ. Diſce iam vnitum nomē eſſe in natura diuinæ trinitatis. Hær.
Declara ergo mihi, ſi verus eſt filius, aut nō. ATH. Nónne pater, vt nos intelligeremus, hanc ſi-
gnificationem intulit, vt diuinitatem natiuitatis propriam filij ſui de ſemetipſo inſinuaret, di- *Filius ſitne*
cens: Ex vtero ante luciferum genui te. Nunquid hic factus eſt, qui ſic vnigenitus ab Euange- *verus nec*
liſta nobis annunciatus eſt? Qui non credit, iam iudicatus eſt, quoniam non credidit in no- *ne.*
mine vnigeniti filij dei. Sed & in epiſtola ſua hæc eadem indicat. Et ſumus, inquit, in vero fi-
B lio eius Ieſu Chriſto, qui eſt (ait) verus & vita æterna. Ecce habes ex vtero, ecce in vnigenito
dei, ecce in vero filio dei Ieſu Chriſto, quia eſt (ait) verus & vita æterna: Rogo, quæ eſt tanta Hæ- *Pſal.109.*
reticorum dementia, verum creatorem facturæ ſuæ comparari? Aut quæ cæcitas tanta eſt, tā-
tam veritatis probationem falſis argumentis blaſphemare? Dum Centurio adhuc gentilis ho-
mo ad tuam confuſionem indicauerit: Verè filius Dei erat iſte? Hær. Et quemadmodum vnitū *Mat.27.*
nomèn eſt in natura diuinitatis, dum alter in alterius nomine veniſſe videtur? ATH. Vere ve- *Mar.15.*
neno ſunt infecta ſubtili cum dolo hæc obtuſa corda interrogantis atque impugnantis. Pro-
culdubio in hoc ſanè alter eſt pater qui vere genuit, & in hoc alter eſt filius qui vere ab eo ge- *Pater ver-*
nitus eſt. Sed & in hoc alter eſt ſpiritus hic principalis paracletus, qui in pentecoſte in Apo- *bum &*
ſtolos effuſus eſt. Et ideo in hæc ſigillatim dicta memento nomina in perſonis eſſe diſtincta. *Spiritus*
Vides quia alter ab altero, ſiue alius ab alio in perſona tantum differt, & non in plenitudine *S. differunt*
diuinitatis οὐσίας, ſicut ipſe dominus ait: Alius eſt qui teſtimonium perhibet mihi, qui me mi- *tantum in*
ſit pater. Sed & alio in loco idē ipſe in perſona Sancti Spiritus indicat: Rogabo patrem meum, *perſona.*
& alium paracletum mittet vobis. Scito alium ab alio, ſiue alterum ab altero in perſona tan- *Ioan.5.*
tum differre, & non in vnita plenitudine diuinitatis οὐσίας. Nam ſi ſecundum nomina perſo- *Ioan.14.*
C narum alter in altero ſine dubio dici poteſt, nunquid ſic & in vnita deitate alter deus poteſt
pronunciari pater? quaſi ſit in natura diuerſus à filio: & alter deus poteſt dici filius à patre? qua-
ſi ſit in deitate alter, & alius deus poteſt profiteri ſpiritus ſanctus, tanquam ſit in ſubſtantia diſ-
crepante à patre & à filio? Abſit: Dum vnitum nomen ſit in eis in vna vera natura, ac per hoc
vnus verus eſt deus. Hær. Et quomodo in nominibus perſonarum vnum de vno, aut alterum
de altero, hoc eſt filium de patre eſſe ſignificas? ATHAN. Ignoras vnum patrem de ſemetipſo *Origo filij*
genuiſſe filium: quia nemo ſibimetipſi pater pater eſt, & quis ſibimetipſi filius filius eſt? Dum *à Patre.*
pater non ſit genitus, & filius non ſit ingenitus, ſed planè pater filij eſt quem genuit & filius eſt
patris qui vere de ipſo genitus eſt. Quapropter non vt quidam ſolent blaſphemantes in con-
feſſione introducere duo nominata principia, vt & in toto nec patrem verum, nec verum fi-
lium profiteantur, dum filius de eo teſtatur: quem mittit pater in nomine meo: Non tibi vi-
detur, quia duplex hic contineatur intellectus, id eſt, vt in nomine perſonarum tantum ſit
diſtinctio, in deitate autē nulla ſit diſcretio? HAERETICVS. Et quare in nomine ſpirituſſan-
cti nemo veniſſe inuenitur? ATHANASIVS. In cuius naturæ nomine miſſi ſunt Apoſtoli: ite,
D baptizate omnes gentes in nomine, Et ſic proſecutus eſt per ſingulas perſonas, patris, filij, &
ſpirituſſancti? Nónne vnitum diuinitatis nomen prius tacitè præmiſit, & ſic in nominibus per-
ſonarum apertiſſimè declarauit, patris, & filij, & ſpirituſſancti? Porrò nunquid poteſt arceri de
hoc deitatis nomine ſanctus Spiritus? Aut nunquid poteſt cōtra regulā traditionis Euangelicę
cēſuræ de hoc vnito trinitatis nomine ſancti ſpiritus ſublata vel tacita perſona baptiſmū in Ec-
cleſia perfectum celebrari? Abſit. Alioqui quomodo in hoc nomine deitatis, patris, & filij, &
ſancti ſpiritus in fide baptiſmi vniter credentibus in his non hoc nomen honorificatum inue-
nitur eſſe in gentibus? ſicut præſagus ſpirituſſanctus per Malachiā Prophetam teſtatur: Quia *Malach.1.*
magnificum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus deus. Quod Ioannes Baptiſta ab- *Mat.3*
ſoluit. Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit, qui vos baptizabit *Ioan.1.*
ſpirituſancto & igne. Hæret. Declara mihi ſi nomen patris eſt in filio, & in ſpirituſancto. *Eſa.48.*
Athanaſius. Iam frequenter de authoritate ſcripturarum oſtenſum eſt, deum patrem per le-
giſlatorem Moſen teſtatum: Ego dominus deus, hoc eſt nomen meum memoriale, ſempiter-

num in generationes & progenies. De filij autem perſona ſic ait: Nomen meum eſt in illo. Et A
Iſa. 45. alio in loco idem ipſe repetit: Ego dominus deus, qui voco nomen tuum deus Iſraël: Quod ip-
ſe filius confirmauit dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Et Dauid ad
hæc ait: Benedictus qui venit in nomine domini: Nam & de perſona ſpiritus ſancti filius teſta-
Ioan. 14. tus eſt, quem mittit pater in nomine meo. Vides filium veniſſe in nomine patris, & ſpiritum
ſanctum veniſſe in nomine filij. Apoſtolos autem miſſos fuiſſe, vt baptizarent omnes gentes in
Apoſtoli vnito nomine deitatis, quod eſt naturæ inuiſibilis, id eſt, ſancti ſpiritus, ſicut ſcriptum eſt: No-
miſſi a to- lite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis veſtræ. Sed &
ta trinitate hoc accipe: Et omnes vnum ſpiritum potauimus. Siue vnitatis nomen baptiſmo operante ſuſ-
Ephe. 4. cipe dicentis: Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus deus omnipotens. Vel hoc: Sed
ex deo nati ſunt. Nec nõ: Et baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti. Et alio in
1. Cor 12. loco. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu
Act. 2 Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri. Sed ex deo natum eſſe Ioannes teſtatur: In ſua venit, & ſui eum
1. Cor. 6 non receperunt: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, cre-
dentibus in nomine eius: qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate B
Ioan. 1. viri, ſed ex deo natus eſt. Diſce ergo hoc vnitum nomen eſſe ſempiternum in deitate patris, &
filij, & ſancti ſpiritus: Idcircò dum nomen patris deus ſit, in hoc nomen ſit & filij in natura, ſic
Deus eſt & ſancti ſpiritus. Nam vis ſcire cum in diuinitate patris nomen, id eſt dei, ſiue domini, aut ſpi-
nomen com- ritus commune nomen eſt, id eſt, patris & filij, & ſancti ſpiritus. Ideo ſecundum ipſam pleni-
mune Pa- tudinem naturę diuinitatis dum refers, vnitum nomen per omnia in his eſſe oſtendis Sanè hic
tris & Fi- ſecundum perſonas pauliſper tacita deitate vnitum nomen eſt. Dum autem ſingulas perſonas
lij & Spi- nominando percurris, nomina propria eorum ineſſe deſignas. Vnde oportet nos rurſus ad ſu-
ritus ſancti periora dicta recurrere, ſi poteſt vnito nomini naturæ diuinæ trinitatis aliquid ſuperaddi, vel
minui. Reſponde mihi in hoc loco omnis confuſa ſcientia hæreticorum. Præterea vbi nullus
nec numerus, ſed nec aliqua differentia in vnita plenitudine deitatis, patris, & filij, & ſancti
ſpiritus inuenitur, dũ vnus in alterius nomine diſtinctè in diuinitate, tamen vniter atque ęqua-
Quomodo liter nominetur. Hær. Pande itaque mihi quomodo tres vnum ſunt. Ath. Memento quia pa-
tres vnum ter & filius, & ſanctus ſpiritus tres ſunt, qui in vna natura trinitatis conſiſtũt. Ideo tres vnũ ſunt
ſunt. ſiue vnum ſunt tres. Hær. Nimirum diuiſa eſt hæc trinitas an indiuiſa, edicito mihi. Atha. Pla C
ne diuiſa eſt in nominibus tantum perſonarum, in deitate autem indiuiſa eſt. Hær. Edicito
mihi, quomodo interpretatur vnitas? Ath. Neſcis quia vna eſt patris, & filij, & ſancti ſpiritus
diuinitas? Hær. Quid intelligitur in hoc loco natura? Atha. Hoc quod ſentitur deitas, ſiue ſub-
Natura. ſtantia, vel plenitudo diuinitatis. Hæret. Quid eſt vna trinitas? Athan. Vtique quia vna com-
munis eſt in ipſa trinitate plenitudo diuinitatis, in trinitate conſiſtere declaratur, & ipſa trini-
tas adæque per ſingula nomina perſonarum perfectè demonſtratur. Omnino iam breuiter eſt
dictum, quod ſuperius cum grandi cautela ſecundum ſcripturæ regulam catholicæ eſt colle-
ctum, vt ſicut in diuinitate confiteris eſſe patrem, ſic profitearis eſſe filium, & ſanctũ ſpiritum.

SANCTIS. PATRIS ATHANASII
ALEXANDRINI EPISCOPI, DE ASSVMPTIONE HOMINIS CONTRA MARCELLINVM HÆRETICVM,
ad Theophilum, Lib. III.

HÆRETICVS. D

Ioan. 14. QVemadmodum in deitate vnam æqualitatem confiteris filij eſſe cum pa-
tre, cum ipſe de ſe teſtimonium perhibeat: Qui me miſit maior me eſt?
Ioan. 10 Athana. Proh dolor, ſi ſic intelligis deum fuiſſe, ipſe ſe iam apud te impu-
gnare cognoſcitur, cum alio in loco dicat: Ego & pater vnum ſumus. Qui
ergo ſi minor erat, patri ſe in ipſa ſempiterna natura non debuerat compa-
Ioan. 14. rare. Aut quomodo, ſi diſpar erat, & talis in ipſa deitate non erat, patri ſe
Philip. 2 coæquabat, dicens: Qui me videt, videt & patrem meum. Qui vtique eui-
denter, ſi non eſſet in his vna inuiſibilis imago naturæ veritatis, nunquam prorſus præſumens
indicaſſet: Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & Apoſtolũ audi clamantem de Chri-
ſto: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetip-
ſum exinaniuit, formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudinem hominum factus, & inuentus vt ho-
mo, obediens

A mo, obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Qui autem forma dei eſt, minor eſſe
non poteſt. Rogo, quemadmodum Pater maior præponitur filio, & filius minor ſubditur patri,
cum forma dei perfecta ſit, & in patre æqualis, & in patre diuinitas eius inęqualis dici non poſ-
ſit? Qui aut æqualis apud nos, aut totus inæqualis apud vos vt ſit, neceſſe eſt. Igitur elige tibi
vnum de duobus, aut vna eſt eorum diuinitatis gloriæ æqualitas, aut vna inæqualitas: dum for-
ma ſua nemo ſit maior vel minor. Aliud eſt, ſi contra autoritatem beatiſſimi Apoſtoli, doctoris
gentium, Chriſtum formam Dei patris eſſe neges. Si ergo forma eius eſt, forma ſua maior eſ-
ſe non poteſt, ne non Chriſto, ſed ſemetipſo pater maior ſit, quia forma ſua à vobis maior eſſe
dicitur. Quod fieri nullo modo poteſt, dum nemo ſemetipſo maior ſit. Sed ne fortè etiam hoc
præſumas Ariane, dicendo: Pater in natura deitatis patrem non habet, & nemo ei digne com- *Deus Pater patrem non habet.*
parandus eſt. Et vt quid coruſcum Pauli Apoſtoli eloquium renuis, dicentis: Chriſtus qui dũ
in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo? Vel hoc intellige, quia
nemo ſibimetipſius formæ æqualis comparetur, cùm forma æqualis in vna perſona dici non
poſſit, dum æqualitas in vtriſque conſiſtat. Ideo Chriſtus dei forma, vel imago vera dei patris
B inuiſibilis eſt, quia vna eſt in his formæ & gloriæ æqualitas. Nónne ſcriptum eſt: Omnis ple-
nitudo diuinitatis corporaliter habitat in ipſo? Si aliquid minus eſt, vbi omnis plenitudo eſt?
Aut ſi aliquid deeſt, vbi totum eſt plenum? Nunquid in quo omnis plenitudo diuinitatis cor-
poraliter habitat, id eſt, vt ſic dicatur, dealiter, quid poteſt inueniri in ipſo minus? Nunquid
Hæretice, plurali numero plenitudines, aut diuinitates, aut formas, aut imagines, aut æquali-
tates in his perſonis à ſacroſancta ſcriptura dei inuenies, cum vnita ſit deitas eorundẽ? Nun-
quid quot ſignificationes dicuntur ad gloriam deitatis, totidémque ſunt & ſpecies diuerſita-
tis? Abſit: Dum hæc vniuerſa ad vnitam ſubſtantiam dicta declarentur: Illud accedit ad cau-
ſam: Nunquid vbi vna plenitudo diuinitatis eſt, pars diuerſa vel exciſa in parte inæqualis in eo
eſt? Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat ſibi proprie comparari, cum for-
ma Dei omnem plenitudinem in ſe contineat diuinitatis, & ipſa ſacroſancta indiſcretio æqua-
litatis nullam patiatur differentiam maieſtatis, ſicut ipſe teſtatur: Ego in patre, & pater in me.
Sed & Eſaias hæc comprobans dicit: Quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te: Tu *2. Cor. 5*
enim es deus, & neſciebas, Deus Iſraël ſalutaris à deo. Vel hoc Apoſtolum audi teſtantem:
Quoniam deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Vides quoniam omnis plenitudo
C diuinitatis patris in filio eſt, & totus filius in patre eſt. Ideo vnita eſt in his perſonis ſempiterna
æqualitas, quia eſt immenſa deitas, ſicut Euangeliſta dixit, propter hoc magis quærebant eum
Iudæi interficere: quoniam non ſolum ſoluebat Sabbathum, ſed & quod patrem ſuum dice-
bat Deum, ęqualem ſe faciens deo, Vel tale dictum accipe: Tu cum ſis homo, æqualem te fa-
cis deo. Sed & hoc: vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem: quoniam qui nõ
honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit eum: Scito vnum & æqualem in his eſſe
honorem deitatis. Denique ipſum audi ad patrem clamantem: Omnia mea tua ſunt, & tua
mea ſunt. Sed & alio in loco idem ipſe repetit: Omnia quæ patris ſunt mea ſunt. Si ad diuini-
tatem refers, vnum ſunt, ſi ad operationem facturæ eorum indicas, communis eſt. Vel hoc
intellige Euangeliſtam Ioannem dicentem: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam
pro gratia. Quod ipſe dominus abſoluit, Sicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius *Eſa. 32.*
quos vult viuificat. Siue hoc, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Et alio in lo-
co ipſe dicit: Quæcũque enim pater facit, eadem & filius facit ſimiliter. Diſce hanc vnitam eſ-
ſe operationem in natura diuinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et, nemo venit
D ad me, niſi pater adducat eum. Et, nemo vadit ad patrem niſi per me. Diſce quia per fi-
lium itur ad patrem, & de patre vniter venitur ad filium. Nunquid, vt iam prædixi, plurali
numero plenitudines in hoc loco deſignauit Hæretice? dum vnita ſit plenitudo diuinitatis eo-
rundem, quæ vitã æternam operatur credentibus. Vtique omnes credentes de hac ipſa vnita
plenitudine patris & filij, imò & ſancti ſpiritus accepimus, & ſemper eſt plenũ, quia nihil de in-
diſcreta trinitate deitatis eorũ aliquo eſt minus. Ac per hoc vna eſt eorum æqualitas, quæ eſt
inenarrabilis claritas. Sane ne in his diutius immoremur, & occaſione exquiſita tã diu prolixã
orationem fecerimus, vt de quæſtione Arij proponentes, non tanquam cauillantes fugiſſe vi- *Eſa. 32.*
deamur. Denique Eſaiã audiãt aduerſus dogmata iniquitatis ipſorum hac ſententia interrogã
tem, ſtultus enim ſtulta loquitur, & cor eius vana intelligit, & conſummat iniqua, & loquitur
ad dominum errorem, ad diſpendendas animas eſurientes, & animas ſitientes inanes faciet.
Conſilium enim malorum inique cogitauit diſperdere humiles in ſermonibus iniquis,
& diſſipare verba humilium in iudicio. Nam pij ſapientiam cogitauerunt, & hoc conſilium

manebit, vnde oportet nos vniuerſa ſecundum regulam Euangelicā limantes, vel diſtinguen- A
Ioan.14 tes ad cauſam cogitationis contradicentis accedere in ſuperiore dicentis: Qui me miſit maior
me eſt. Animaduerte cauſa aſſumpti hominis dictum fuiſſe, vt cautum inuenimus formam
dei formam ſerui accepiſſe, ſicut ſcriptum eſt: Miſit de ſummo & accepit me, aſſumpſit me de
Pſal.17 multitudine aquarum. Et alio in loco: Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti. Necnon: dominus
Pſal 26. autem aſſumpſit me. Nunquidnàm homo deum aſſumpſit, & non deus hominem? deus vti-
Pſal.64. que hominem, non homo deum aſſumpſit: Nam etſi aſſumpſit de Maria virgine, non quod
Deus aſ- ſemper ante aſſumptionem hominis vnà cum patre fuit, amiſit, ſed neque deitas eius in homi-
ſumpſit hu- ne augmentum aut detrimentum vllum ſuſtinuit. Cum talis in homine fuerit pręſenti tempo-
manitatem re, qualis & in ſinu patris ſemper ante aſſumptionem hominis vna cum patre fuiſſe cognoſci-
non è cōtra tur. Sed è diuerſo dicis mihi: Quemadmodum hominem deus aſſumpſit? Ignoras Eſaiam pro-
phetaſſe, Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen eius Emanuel,
Eſa.7. *Phil.2* quod interpretatur, nobiſcum Deus. Sed & Apoſtolus hæc confitmat, dicens: Formam Dei,
formam ſerui ſuſcepiſſe. Hæret. Quapropter nobiſcum Deus? Atha. Quid aliud intelligi-
tur, quàm quod Deus verus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine, pro ſalu- B
te adſumpſerit noſtra? Quæ tamen Maria ex tribu Iuda ſemen traxit Dauid. Hæret. Vnde
Luc.18 Filius Dei, & Filius hominis vocitatus eſt? Ath. Sicut claritate Euangelicæ cenſuræ cautum
Rom.1. eſt: Fili Dauid miſerere mei. Quod Vas electionis breuiter abſoluit: Qui factus eſt ei ex ſe-
mine Dauid ſecundum carnem, & qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum ſpi-
ritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum. Ecce ſecundum Deum. Vnam tamen
1.Tim.1 perſonam duplici ſignificatione eſſe oſtendit, ſicut idem ipſe alio in loco repetit: Vnus
Idem.2 enim Deus. Et non in alia perſona hæc dicendo diſtinxit: Vnus & mediator Dei & hominum,
Chriſtus nō homo Chriſtus Ieſus. Sicut ſcriptum eſt: Et homo eſt, & quis agnoſcit eum? Vides quia me-
poteſt dici diator. Nec iam Deus tantum pure ſine homine quem aſſumpſit dici poteſt, nec homo ſi-
mediator ſi- ne Deo. Conſidera quia duplex eſt in vna perſona mediatoris ſignificatio, Deus & homo.
ne homine. num de Deo Deus ſit, & ſecundum carnem idem ipſe Filius hominis ſit. Ideo Deus verus, &
homo verus eſt hic mediator, ſicut & forma Dei, & forma hominis. Interrogabo te de me-
Infirmus diatore meo, imò omnium noſtrum. Reſponde mihi, cuius cauſa ſcriptum vel diſtinctum
erat Chri- inuenitur: Vtrum Dei, an hominis, qui eſuriuit, aut ſitiuit, aut lachrymatus eſt, & in ago- C
ſtus quate- nia poſitus ſanguinem ſudauit, & ad poſtremum paſſionem mortis verè ſuſtinuit? Si Deum
nus homo. proprie ſumis dicendo hæc vniuerſa perpeſſum fuiſſe, occurrit tibi Eſaias contradicens:
Deus æternus qui fecit extrema terræ, non eſuriet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio
prudentiæ eius, dans eſurientibus cibum, & laborantibus virtutem, &c. Et adhuc ſanctus
Hieremias indicat: Nunquid eris vt homo dormiens, & ſicut vir qui non poteſt ſaluos fa-
cere? Vides quia deus non eſuriet vnquam, qui vniuerſa ex nihilo conſtituit. Sed nec deitas
eius aliquando paſſionem ſuſtinuit, cum ab ipſius nutu vniuerſa regantur & viuificentur.
Quapropter omnis poteſtas ſignorum vel prodigiorum Deo facienti eſt adſcribenda, & om-
nis triſtitia paſſionis homini eſt imputanda. Sicut legimus Propheta dicente: Homo in pla-
ga poſitus, ſciens ferre infirmitates. Nam quid amplius quam ipſe homo de ſe teſtatur:
Hier.11. Quid me quæritis occidere hominem qui veritatem locutus ſum vobis? Nunquid ad dei-
tatem pertinet hoc dictum: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem? Nunquid cauſa Dei
ſcriptum eſt: Quia oportet Filium hominis multa pati à ſenioribus, & principibus ſacer-
Ioan.18. dotum, & Scribis, & occidi, & tertia die reſurgere? Nunquid cauſa Dei hæc oratio offertur:
Pater, ſi fieri poteſt transfer calicem iſtum à me, ſi hæc vniuerſa diuinitati ſunt imputanda? D
Abſit: Cum hic homo verè pro nobis paſſus ſit, qui naturam de virgine ex radice noſtra
infirma in ſe habuit. Ideo noſtras infirmitates in noſtro mortali, vel paſſibili homini vere ſu-
ſtinuit, qui poſt paſſionem à Deo rurſus vere aſſumptus eſt. Quod ipſe dominus ab-
Eſa. 53. *Ioan.10* ſoluit: Ego pono animam meam, vt iterum accipiam eam. Nemo tollit eam à me, ſed
ego pono eam à me. Itaque intellige, quia prior hic homo in natiuitate de Maria virgine
aſſumptus eſt, & in paſſione permittente poteſtate eius traditus eſt, & poſt paſſionem
denuo aſſumptus ab ipſo vel acceptus eſt, ſicut ſcriptum eſt: Nam etſi crucifixus eſt ex infirmi-
2.Cor.13 tate noſtra, ſed viuit ex virtute dei. Vides qui ſecundum infirmitatem noſtram homo vere
crucifixus eſt, & ſecundum virtutem dei viuit. Denique conſidera deum pro diſpenſa-
tione hominis ſui, quem aſſumpſit, locutum fuiſſe: Soluite templum hoc, & in tribus die-
Ioan.2. bus ſuſcitabo illud. Nónne de templo corporis ſui locutus eſt hæc, quod poſt triduum ip-
ſe ſuſcitauit à mortuis? Nunquid homo qui orabat, vt calix ab illo tranſiret, contra ſe dicebat:

poteſtatem

A Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo rurſus aſſumendi eam? Vides quia vbi omnis poteſtas, nulla in deitate autoritas mortis eſt. Vbi autem infirmitas corporis eſt, ibi triſtitia cordis eſt. Nunquid homo ſolitarius, Photine Hæretice, ſine Deo aquas in vinum tranſtulit? aut ſine deo tota ſua mare pedibus ambulauit? Nunquid homo qui mortem timuiſſe videtur, ſine Deo mortuos ſuſcitaſſe inuenitur. Nunquid per potentiam hominis ſolitarij terra contremuit, aut rupes & ſaxa ſeſe illidentia diſſiluerunt? Nunquid homo ſine Deo ventis imperabat, & placidas æquoris vndas cōpeſcebat? Nunquid homo ſolitarius à mortuis reſurgere potuit? aut in medio diſcipulorum ianuis clauſis ſtetit inter illos, & docuit eos de regno cœli? Nunquid homo ſolitarius aut ſuper omnes cælos aſcendere à ſemetipſo ſine deo valuit? Hæc cuncta facta cum deus cauſa aſſumpti hominis ſuis ſit operatus, ideo omnis poteſtas ſignorum & prodigiorum Deo eſt adſcribenda, & omnis infirmitas paſſionis homini eſt imputanda. Sanè hic ſecundum naturam Dei, & non hominis dicta accipe, dicentis: Qui me videt, videt & Patrem meum. Sed & alio loco idem ipſe repetit: Nemo vidit Patrem, niſi Filius: Nemo ſcit Filium, niſi Pater. Siue hoc: Nemo vidit Deum & vixit. Sed & Apoſtolus ad hæc teſtatur: QVI eſt imago Dei inuiſibilis. Quod ipſe Pater inuiſibilis abſoluit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Vides vnam eſſe inuiſibilitatis diuinæ naturæ imaginem Patris, & filij, imo & ſancti Spiritus, pure quam nemo vidit vnquam hominum, nec videre poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Deum nemo vidit vnquam. Nam ſi homo vere aſſumptus, viſus, palpatus, flagellatus, pallio circundatus, ſpinis coronatus, felle & aceto potatus, in ligno crucis clauis conſtipatus, lancea latere perforatus, ſanguine & aqua madidatus, & vſque adeo ſepulturæ traditus vel humatus ſit. Nonne hæc cuncta vere ſecundum naturam hominis ſuſtinuit Marcionita? Denique de ipſa natura hominis ſcriptum accipe, & tu Paganis conſimilis ſolicola Manichæe: nunquid de natura Dei dictum eſt: Videte manus meas & pedes meos quoniam ego ipſe ſum, palpate & videte, quia Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habentem? Vtique cauſa hominis, & non deitatis poſt reſurrectionem piſcem & fauum edit. Nunquid vt deitas à Thoma videretur, poſcit ab eo: Porrige digitum tuum huc, & vide manus meas, & immitte manum tuam in latere meo, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis? Abſit: Dū ipſe de Deitate ſua prius dixerit: Nemo vidit Filiū niſi Pater. Et: QVI me vidit, vidit & Patrē meū. Nōnne hic nulla phantaſia facta eſt, vbi vniuerſa veritas in hominis paſſione, vel reſurrectione declarata eſt? Interrogabo & te Photine, qui chriſtū deum verum abnegas, & hominem purum tantummodo confiteris. Nunquid cauſa hominis cautum inuenitur: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil? Nunquid homo in hoc principio fuit, Homuncionita, & non Deus Dei Filius ante omne omnino principium ſemper vnà cum patre fuit? Sanè hunc hominem de Maria virgine aſſumpſit. Nunquid per hominem viſibilia & inuiſibilia facta ſunt? ſicut magiſter gentium teſtatur: Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia, & inuiſibilia, tam ea quæ ſunt in cælo, quàm ea quæ ſunt in terra, ſiue throni, ſiue virtutes, ſiue poteſtates, ſiue dominationes? Accipe in hoc dicto & tu conſimilis ſynagoga Satanæ, nomeo falſum apoſtatice Iudæe, qui aſſeris patrem ad Angelos locutum fuiſſe, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: Dum imago Angelicæ facturæ ſit Spiritus vel ignis: quæ tamen à Deo Filio facta eſt, ſicut ſcriptum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Vel hoc: Qui facit Angelos ſuos Spiritus, & miniſtros ſuos ignem flammantem. Nunquid Angelus vt ipſe factus eſt, D alterum miniſterio facere, aut imaginem ſuam ipſe potuit? Abſit. Planè deus dei Filius ad imaginē vnitæ immortalitatis ſuæ, ſimilitudinem æquitatis ſuæ fecit hominem, vt homo in qua iuſtitia factus fuerat, imaginis incorruptæ permaneret, & ſimilitudinem voluntatis per operationem ſpiritalem factoris imitando poſſideret, dum non ſit factus talis homo proprie, qualis eſt pura creatoris imago diuinitatis: quia ſane intereſt ad imaginem & ſimilitudinem referri: & multum diſtat, vt qualis vel quantus eſt factor, tantus dicatur eſſe qui factus à Deo eſt. Vnde poſt tranſgreſſionem Adam imaginem immortalitatis, in qua factus fuerat, amiſit: quia diabolo conſenſit, vt cautum eſt: quia Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Sicut hoc: qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & immortalitatem. Vel hoc, Abſorpta eſt mors in victoria, vbi eſt mors aculeus tuus? Aut hoc, Nouiſſimus inimicus deſtruitur mors. Sed & hoc, Quoniam deus omnes vult ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire. Necnon & hoc Scriptum eſt, Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Sed & in Euangelio poſitum eſt: In ipſo quod factum eſt,

Ioan. 10.
Miracula Chriſti eius diuini tatem aperiunt.
Ioan. 14.
Exo. 33.
Col. 1.
Gen. 1.
Ioan. 1.
Paſſiones Chriſti.
Marcion.
Manichæus
Luc. 24.
Ioan. 20
Ioan. 14.
Photinus.
Ioan. 1.
Col. 1.
Gene. 1.
Ioan. 1.
Pſal. 103.
Sap. 1.
2 Tim. 1.
1. Cor. 15
1. Tim. 2.
Gene. 1.
Ioan. 1.

vita eſt, & vita erat lux hominum. Itaque quod in Adam amiſimus, per Chriſtum dominum A
1. Cor. 15. noſtrum in baptiſmo ſuſcepimus, vt ſcriptum eſt: Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. Vides imaginem primi hominis de tranſgreſſione factam eſſe mortalem ſiue terrenam, & imaginem ſecundi hominis, de iuſtitia & veritate factam eſſe immortalem
Filius ſem per fuit cũ Patre. vel cæleſtem: Dum in Adam omnes moriuntur, & in Chriſto omnes viuificantur. Diſce iam tu Ebion & Photine ſemper fuiſſe deum Dei Filium cum Patre, qui hominem & vniuerſa inſtituit, qui ſe ante Abraham in claritate Euangelicæ cenſuræ fuiſſe teſtatur, dicens: Ante Abra-
Ioan. 8. ham ego ſum: Et non Deitas Filij Dei, quæ vna cum Patre ſemper fuit: Nam hic homo Filius Dauid, & Filius Abrahæ nuper ſit genitus. Vtique hæcce cuncta ſuperius dicta ipſa diuinitas Filij Dei eſt operata, antequã hominem aſſumpſerit, qui pro noſtra ſalute denuo de ſpiritu ſancto ex Maria virgine natus eſt. Vnde deus verus, & homo verus eſt ſicut & Filius Dei, & Filius
Chriſtus eſt verus Deus & verus homo. hominis eſt, dum de Deo Deus, & ſecundũ carnem idem ipſe filius hominis. Itaque ſciat ſe omnis confuſa ſylua Hæreticorum, vbi tot genera draconum & ferarum requieſcunt, in hoc blaſphemate, cum alij deum ſine homine tantum prædicent: & alij hominem tantummodo purum ſine Deo profiteantur. Dum cauſas diſpenſationis paſſim confundunt, infirmitatem humanam mortalis hominis diuinitati immortali adſcribãt, aut impaſſibilem deitatem ad naturam hominis paſſibilis proprie comparent, in hoc miſeri laborant, vt alij deum verum, & alij B
Manichæi. hominem verum Filium Dei abnegent. Reſpondete mihi manichæi, Filij tenebrarum, in quos tot genera ſerpentium lubricos habent anfractus, Filium Dei, id eſt, deum verum, & hominem verum de Maria virgine pro noſtra ſalute nõ confitemini, vt ſcriptum eſt: Ecce virgo in vtero
Eſa. 7. concipiet & pariet Filium, & vocabis nomen eius Emanuël: quod interpretatur, nobiſcũ deus. ſi phantaſma tibi videtur Angelum Gabrielem Mariæ teſtificari, dicentem: Ne timeas Maria,
Lucæ 1. inueniſti enim gratiam ante deum: Ecce accipies in vtero, & paries Filium, & vocabis nomen eius Ieſum: vel Euangeliſta ad hæc teſtante: Et peperit Filium primogenitum, & pãnis eum in-
Lucæ 2. uoluit, & poſuit in præſepio. Nunquid phantaſia fuit, quod adorauerunt Magi venientes ab
Phantaſti cum corpus non habuit Chriſtus ſed verum. Oriente? Nunquid phantaſia ſecũdum legem octaua die manibus palpatur vel circunciditur? Nunquid pro phantaſia infantes occiſi ſunt? Nunquid phantaſma Ioannes manibus attrectans baptizauit? Nunquid phantaſia erat ſuper quem vidit Ioannes Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ venientem, & manentem ſuper eo? Nunquid phantaſia pedes diſcipulorum manibus lauit? Nunquid phantaſma vere manducauit & bibit? Nunquid phantaſia lutum de ſputo fecit, C & liniuit oculos cæci, & vidit? Nunquid phantaſia Lazarum fœtentem quarto die ſuſcitauit? Nunquid phantaſia vnicum matris viuificauit? Nunquid phantaſia in cruce pependit, cum tre-
Ioan. 11. mefactis cardinibus mundi videns Centurio confeſſionem dedit, dicens: Vere Filius Dei eſt
Mar. 15 hic? Nunquid phantaſiam in ſindone inuoluit Ioſeph, & poſuit in monumento? Nunquid
Mat. 27. phantaſma à mortuis poſt tres dies reſurrexit, & in cælis aſcendit, & ſedit ad dexteram Patris? Abſit, Manichæe, in quo diabolus vniuerſa phantaſmata erroris eſt operatus: præſertim cum hæc cuncta ſuperius memorata, deus verus in homine vero ſit operatus. Ideóque cognoſce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum auſus eſt ad eradicandum ſemen ſuum zizaniæ ſerere. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris, Serua & age pœnitentiam. Sin verò, veniam ad te vt fur, & neſcis qua hora veniam ad te. Audis hæretice, qui nomen tantum Chriſtiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras cauſa diſpenſationis hominis dictum fuiſſe: Qui me miſit, maior me eſt.
Hær. Dic orthodoxe, ſi pro diſpenſatione hominis, vt aſſeris, poſitum eſt: Qui me miſit, maior me eſt: Ergo quo tempore miſſus à Patre eſt? Forte dicturus es, Abſens ab illo. Tunc D non fuiſſe recognoſcitur. ATH. O ſatis confuſa conſcientiæ cæcitas, quæ prorſus ſerpentis veneno eſt infecta. Vtique ſi abſens à Patre fuit, quomodo indiuiſa natura eſt, & ſi diuiſus
Ioan. 1. eſt, quomodo vnus in vno eſt? Et ſi abſens fuit, cum in homine fuit & eſt, cur à piſcatore Ioanne nobis in ſinu Patris agens vnus ſemper annunciatus eſt dicens: deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit? Denique ad hæc ipſum audi loquentem: Verba quæ locutus ſum, non ſunt mea, ſed eius qui me miſit. Sed
Ioan. 14. & hæc: Opera quæ ego facio non ſunt mea, ſed eius qui me miſit Patris, ipſe operatur ſua.
Idem. 10. Et, Si mihi non creditis, operibus credite, quia ego in Patre, & Pater in me. Ecce de loquente Pater loquitur, & de operãte Pater vniter operatur, & de manẽte patre in Filio, manet filius in patre. Vides indiuiſam eſſe naturã diuinitatis Patris, & filii, dũ quod loquitur natura Filii, vni-
Nota diſtinctionem ter loquitur & Patris, & quod operatur natura Filii, hęc ipſa vniter natura diuinitatis operatur & Patris. Et cum maneat naturaliter filius in Patre, idem inuicem manet Pater in Filio.

Itaque

A Itaque conſidera, quia quicquid ad deitatẽ refertur, vnitatem indiſcretam eſſe deſignat: quic-
quid cauſam hominis indicat, naturam infirmitatis oſtẽdit, ſicut ipſe ait: ſpiritus carnẽ & oſſa *Luc. 24.*
non habet, ſicut me videtis habentem. Nónne in hoc dicto hominem oſtendit? Nam ſecundũ
Deum ſic proſecutus eſt: Spiritus eſt qui viuificat: Nam caro nihil prodeſt: Verba quæ ego lo- *Ioan. 6.*
cutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt. Vides quia vbi autoritatem refert, diuinitatem indiui-
ſam eſſe oſtendit, vbi ad hominem, naturam infirmitatis deſignat. Ac per hoc omnis poteſtas
Deo eſt adſcribenda, & omnis infirmitas homini eſt imputanda. Hær. Rogo, qui maior? qui
aſſumpſit, an qui aſſumptus eſt? Deus, an homo? hoc eſt, forma Dei, an forma ſerui hominis?
qui glorificat, aut qui glorificatus eſt? ſicut ipſe dicit: Nunc honorificatus eſt Filius hominis,
& Deus honorificauit eũ. Et ſic proſecutus eſt: Et deus protinus honorificauit eum in ſe. Atha.
Conſidera iam in his dictis vnam perſonam duplici vocabulo declaratam eſſe, Dei & hominis,
Apoſtolo dicente, Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. *1. Tim. 2.*
ſiue hoc; Mediator autem vnius non eſt, Deus autem vnus eſt. Vides autem mediatorem vel
arbitrum vnum eſſe Deum, Dei & hominum, hominem Chriſtũ Ieſum. Sed e diuerſo dicis mi-
B hi Hæretice: In vna perſona quid poteſt diſcerni? Ergo ſi non diſcernis, certus eſto, quia & dei-
tatem paſſam ſimul eſſe oſtendis. Et cur tu in vno homine cauſam animæ diſcernis, Hæreti- *Mat. 10.*
ce? ſecundum dominicum dictum, eo quod non debeat timeri homo, qui habeat poteſtatem
occidere corpus, animã autem non poſſit occidere? Si tu in hac cauſa animam tantum diſcer-
nis in vna perſona hominis quæ ab homine nõ interimitur: quanto magis nos in vna perſona
Dei & hominis, cauſam immortalitatis, id eſt, deitatẽ ab hominis infirma natura diſcernimus?
Denique deum ad hæc audi loquẽtem: Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo il-
lud. Nũquid deitas diſſoluta eſt, Marcelline hæretice, vt aſſeueras, ſiue ſapientia, vel virtus dei *Ioan. 2.*
patris, & non homo? Vtique homo vere paſſus eſt, qui templum Dei factus eſt, qui ab ipſo re-
ſuſcitatus eſt, ſicut ſcriptura diuina teſtatur: Configè clauis a timore tuo carnes meas. Vel hæc
dicta accipe: Spiritus autem promptus. Nónne de vna perſona hæc dixit, cuius tãtum cauſa di- *Mat. 26.*
ſtinxit? Rogo, ſi ipſe infirmitatem hominis, quam adſumpſit, deitati ſuæ immortali non impu-
tauit, tu tantã, & tam immenſam deitatem, per quam omnia ſunt facta, homini paſſibili adſeri
bis? ſicut ſoles proponere Apoſtolum dixiſſe: Omnia ſubiecta ſunt ei, præter eum qui ſubiecit *1. Cor. 15.*
C ei omnia. Nã cũ ſubiecta illi fuerint omnia, & ipſe ſubiectus erit ei, qui ſibi ſubiecit omnia. Hoc
euidenter ad deitatem diuinitatis Filij dei non pertinet dictũ, dum per ipſum cuncta ſint facta,
& ſemper illi fuerint ſubdita, quia nemo ſit qui facturæ ſuæ non dominetur ſemper. Vnde ho-
mini qui nuper natus eſt, ſine dubio ante paſſionẽ Filij non fuerant ſubiecta, cũ adhuc ipſe ho-
mo mortis eſſet pro nobis debitor. Vnde poſt paſſionẽ vniuerſa ſunt ei ſubdita, ſicut ipſe homo
de ſe ſignificat, qui adhuc in cœlis nõ fuerat: data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. De- *Mat. 28.*
niq; vel hoc accipe: Et poteſtatẽ dedit ei ad iudiciũ faciendum, quoniã filius hominis eſt. Ideo *Ioan. 5.*
huiuſcemodi omnes cõparationes pro infirmitate hominis ſunt dictę: Qui me miſit, maior me
eſt. ſiue in hoc dicto, in quo ſolent argumentari: Quid me dicis bonum? nemo bonus, niſi ſolus
deus: Cũ alio in loco ipſe dicat: An oculus tuus nequã eſt, quia ego bonus ſum? Sicut & de per- *Luc. 18.*
ſona ſancti ſpiritus ſic cautum inuenimus: Spiritus tuus bonus deducat me in via recta. Diſce *Mat. 20.*
vnã eſſe bonitatẽ in natura Patris, & Filij, & ſancti ſpiritus. Igitur vel nunc perpende, quia om-
nis infirmitas homini eſt imputãda, & omnis poteſtas bonitatis ſignorũ vel prodigiorũ deitati
indiſcretæ trinitatis eſt adſcribẽda. Hæret. Ergo, ſi vna natura Patris, & filij indiſcreta eſt, quia
dicis vnus in vno eſt, ſicut ſcriptũ eſt: Ego in Patre, & Pater in me: & cauſa diſpẽſationis hominis
D dictũ fuiſſe aſſeris, id eſt, Qui me miſit, maior me eſt: quid iã de perſona Spiritus paracleti hoc
loco dicturus es? minor non eſt, qui à Filio miſſus eſt? Sicut ipſe ait: Si non abiero, paracle- *Ioan. 16.*
tus non veniet. Et: Si abiero, mittam eum ad vos, & docebit vos omnem veritatem? ATH. *Idem 14.*
O inaudita adhuc penitus tam inquiſita præſcriptio. Itaque ſuggerente ipſo de ſe ſancto ſpiri-
tu, oportet nos vnum pro multis pertinens dare autoritatis exemplum. Memento recipro- *Eſa. 48.*
cam eſſe hanc naturæ virtutem mittentis & miſſi, dum hic qui nunc miſſus eſt, ipſe iampri-
dem miſiſſe mittentem inueniatur. Denique per ſanctum Eſaiam Deum Dei Filium acci- *Mittentis*
pe teſtantem: Accedite ad me & audite hæc. Non ab initio in occulto locutus ſum, cum *& miſſi*
fierent illic eram, & nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius. Diſce tandem aliquando vnitã *vnitam eſſe*
eſſe hanc naturæ diuinitatẽ mittentis & miſſi, dum qui nunc in Euangelio quãuis miſſurum ſe *naturam.*
ſpiritũ paracletum teſtatus ſit, tamen ſe ipſe ab eo iam prius miſſum per inclytum Eſaiam pro-
feſſus eſt: dum hic qui mittitur, à mittente nunquam diuiditur, quia indiſcreta natura eſt,
dum inter mittentem & miſſum perſonæ oſtenduntur, & nulla in diuinitate diuiſio eſt.

Præterea dum vbique præſens ſit hæc vnita plenitudo, & omnia impleat interius & exterius, A
à ſummitate cælorum vſque ad profunditatem inferorum. Hær. Rogo ſi Filius hominis eſt, vt
Pſal. 79. de vetere ſcripturarum autoritate mihi indices. ATH. Quæſo audi Pſalmographum: Fiat ma-
nus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi, Ecce Filiũ
Rom. 1. dexteræ, ecce filium hominis, ſicut Apoſtolus dicit: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecun-
dum carnem. Nam ſecundum deitatem, ſic ait: Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſe-
cundum Spiritum ſanctificationis. Sicut & ipſe Phariſæos interrogat de diuinitate ſua? Quid
Mat. 22. vobis videtur de Chriſto? cuius Filius eſt? Reſponderunt ei Iudæi: Dauid. Et ait illis? Quomodo
Mar. 12. ergo Dauid in Spiritu vocat eum dominũ dicens: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris
Luc. 20. meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid in Spiritu vocat
eum dominum, quomodo Filius eius eſt? Et nemo poterat reſpondere illi verbum. Diſce ergo
quia ſecundum carnem Filius hominis eſt, hoc eſt, Dauid, & ſecundum diuinitatem idem ip-
ſe Filius Dei eſt in virtute, & dominus ipſe Dauid eſt. Quamobrem Vnigenitum dum ſcriptu-
ra refert, ſecũdum diuinitatem indicat, quia in deitate vnigenitus à Deo Patre omnino fratres
non habet: & dum Primogenitum nominat, naturam hominis oſtendit, quod Apoſtolus decla
rat dicens: Vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres. Ac per hoc in deitate vbi dicit, impaſ B
ſibilem diuinitatem deſignat. Vbi autem cauſam hominis indicat, naturam paſſibilem eſſe de
Poteſtas eſt Dei, infirmitas vero hominis. monſtrat. Vides quia vbi ſecundum autoritatem refert, diuinitatem indiuiſam eſſe oſtendit.
Vbi ſecundum hominem, naturam infirmitatis declarat. Ideo omnis poteſtas Deo eſt adſcri
benda, & omnis infirmitas paſſionis homini eſt imputanda.

D. ATHANASII ALEXANDRINI
EPISCOPI, DE SINGVLIS NOMINIBVS, ADVERSVS NOVELLAM HÆRESIM CVIVSDAM POTENTINI VRBICI, LIB. IIII.

HÆRET.

Mat. 28. HIc iam de ſingulis nominibus atque perſonis identidem referas mihi. Ath.
Non tibi ſufficere debuerat, vnum pro multis expoſitum fidei dominicæ
exemplum, dicentis: Euntes baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & C
Filij, & ſancti Spiritus? De quo iampridem in primo libello tam abſolute di-
geſſeram, in quo totius ſacramenti veritatem in vna deitate conſiſtere de-
claraueram. Necnon & nomina propria in ſingulis perſonis ineſſe diſtinxe-
rã. An ignoras, quia Pater vnus innatus eſt, & ipſe ſibi Filius non eſt, & vnus
Filius à Deo vere natus eſt, qui Pater non eſt, & vnus hic Spiritus ſanctus, qui non vt hic Pater
genuit, & non ſicut hic Filius natus eſt, ſed nec factura eſt? Sanè vt ſcriptura diuina teſtatur de
vnita veritate eſt, ac per hoc nomina vera propria in perſonis ſunt, & non vocabula vacua. Hæ-
Mat. 3. ret. Vt hæc de autoritate oſtendas poſtulo. Athan. In claritate Euangelij ſcriptum eſt: Et bapti-
Luc. 3. zato Ieſu, confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cæli, & vidit Spiritum Dei deſcen-
2. Pet. 1. dentem de cælo ſicut columbam venientem in ipſum. Et ecce vox de cælis dicens: Hic eſt Fi-
lius meus dilectus, in quo complacui. Nónne alter eſt in perſona qui baptizatus eſt, & alter
qui ſicut columba de cęlis deſcẽdit, & alius adæque cuius vox de cælis audita eſt? Alio in loco
ſcriptum eſt: Omnis qui diligit Patrem, diligit eum qui natus eſt ex ipſo. Nunquid ipſe eſt Pa-
ter in perſona, qui & natus eſt? Abſit. Vel hoc accipe teſtimonium: qui non confitetur D
Filium, nec Patrem habet: qui autem confitetur Filium, & Filium & Patrem habet. De-
Mar. 1. nique Patris vocem de cælis audi dicentem: hic eſt Filius meus dilectiſſimus in quo bene
Mat. 17. complacui, ipſum audite. Dum omnimodo alter ſit, qui teſtetur de cælis, & alius adæquè
Luc. 9. in terris. Sicut Filius ad Patrem clamat: Pater, honorifica nomen tuum: Et venit vox de
Ioan. 17. *Ioan. 16.* cælis: Et honorificaui, & iterum honorificabo. Nam & alio in loco idem ipſe reperit: Ego
à Patre exiui, & veni. Vtique ſi ipſe erat Pater in perſona, qui & Filius, ſic debuerat inti-
maſſe: Ego à me exiui, & veni. Dum proculdubio alter ſit, qui exiuit, & alius ſit de quo exie-
rit. Sed ad hæc ſubiunxit de perſona ſancti Spiritus: Cum venerit aduocatus ille, quem ego
mittam vobis à Patre meo Spiritum veritatis qui à patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de
me. Itáne non alter eſt qui mittit, & alius adæquè in perſona a quo procedit, & alter eſt hic ip-
ſe qui venit? Denique ſi vna eſſet perſona, à quo tandem mitteretur? vel à quo procederet? Si-
2. Cor. 13 cut Apoſtolus hæc in ſalutatione ad Corinthios confirmat, dicens: Gratia domini noſtri Ie-
ſu Chriſti

A ſu Chriſti, & charitas Dei, hoc eſt Patris, & communicatio ſancti Spiritus cū omnibus vobis.
Nonne aperte per ſingula nomina, ſicut & ſuperius continetur, ſingulas perſonas ineſſe di-
ſtinxit? Itaque alter eſt Pater in perſona qui genuit, & alius Filius eſt, qui vnigenitus ab ipſo,
& alius Spiritus paracletus, qui de vnita natura eſt. Sed dicis mihi Hæretice, quemadmodum
Spiritus de vnita natura conſiſtit? Ecce Filius de eo teſtatus: A patre procedit: & ſic proſecu-
tus eſt, & de meo accepit. Quod teſtimonium Pater comprobauit, dicens: Spiritus à me pro-
cedit. O homo ſi Spiritus hic paracletus, vt dicis, Pater non eſt, Filius non eſt, factura non eſt,
quid tibi eſſe videtur? O vera cæcitas: Vtique ſi ſcriptura tibi non ſufficit, quæ ſic de eo ſigni-
ficat, me non eſt iam ſuper eo quod interroges. Sanè non debeo diſſimulare, eo quod non tibi
debeam indicare quod ſentio. Sed vt prius ſcias quos laqueos euites indicabo tibi. Hæc hæ-
reſis nouella extitit inaudita cuiuſdam VRBICI POTENTINI, qui hūc Spiritum ſanctum, *Vrbicus.*
Patrem aut Filium, aut certe facturam vſurpat debere confiteri: Vt ſi quis certe ignarus, vel
rudis in ſcripturis diuinis, de his quæ per amaritudinem verſutiæ eius ſunt in medium prola-
ta commenta audierit, & aliquid ex his blaſphemè dictis elegerit, ſtatim in hæreſim incidat.
B Audi itaque quemadmodum abſolui debeant tortuoſa vincula iniquitatis eius. O Potentine,
qui aduerſus ſcripturas diuinas, vel totum mundum tu ſolus à Catholicis diſſentis, dum Phi- *Abſurda*
loſophorum doctrinas ſectaris, qui ſic ſentis: vtique ſi Spiritus ſanctus, & hic paracletus, vt di- *ex errori*
cis, Pater eſſet, ſine dubio iam non eſſet vnus Pater, ſed duo patres: aut ſi Spiritus & hic pa- *bus Vrbici*
racletus, Filius eſſet, ſine dubio iam non vnus Filius eſſet ſed duo Filij: vel ſi factura eſſet Spi- *collecta.*
ritus paracletus, proculdubio non iam eſſet verus deus, qui factus eſt, quod abſit: Ac per hoc
eadem ipſa repeto, & per apertiores ſermones hæc dicta de autoritate iuris indico. Igitur ſi al-
ter Pater erat & hic paracletus vt quid dictum Apoſtoli inuenimus: Vnus enim deus Pater?
Siue hoc dictum: Nobis tamen vnus deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipſum? Diſce ergo,
quia vnus eſt innaſcibilis deus Pater. Sed & ſi alter Filius eſſet hic Spiritus cōſolator, cur vni-
genitus Filius à Ioanne Euangeliſta prædicabatur, dicens: Deum nemo vidit vnquam, niſi *Ioan. 1.*
vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit? Siue hoc? Et vnus dominus Ieſus Chri-
ſtus per quem omnia, & nos per ipſum. Vides quia vnus eſt filius, qui eſt vnigenitus deus. Sed
& ſi creatura erat Spiritus ſanctus, & deus verus non erat: cur legimus ipſum dominum chri-
C ſtum Nicodemo indicantem: quod naſcitur de ſpiritu, ſpiritus eſt? Et: Quia deus ipſe Spi-
ritus eſt. Vel ſaltem hoc exemplum accipe: Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei in quo *Ioan. 1.*
ſignati eſtis in die Redemptionis. Sed ad hæc dicta ſuſcipe: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &
Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum. Memento, quia Deus eſt Spiritus ſanctus,
qui cuncta operatur in ſignis & prodigiis, ſicut vas electionis breuiter abſoluit: Hæc omnia
operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult. Qui vtique ſi creatura erat,
quemadmodum hæc vniuerſa mirabilia poterat operari? Vnde non Pater eſt hic paracletus,
Potentine, ne duos Patres aduerſus ſtylum regulæ autoritatis in confeſſione introducantur:
& non Filius eſt, ne duo Filij contra ſacras ſcripturas eſſe videantur: & non factura eſt, ne non
Deus verus ſit. Sed ad poſtremum quid dicas, audi ipſam ſcripturam diuinam: Verus eſt deus
quia de ipſa vera deitate vnita, incomparabilique conſiſtit. HÆR. Rogo, ſi vnita deitas eſt
incomparabilis, nunquid ſic & nomina perſonarum incomparabilia ſunt? ATH. Proh dolor,
ſi multi ſunt patres, qui aliquando patres nō fuerunt, nunquid aliquis ex his Deo Patri in ſem-
piterna generatione Pater digne comparabitur? Abſit: Aut quia multi ſunt Filij, qui nuper
nati ſunt, & antea Filij non fuerunt, nūquid aliquis ei ad ſempiternam diuinitatem Filius pro-
D priè adſimilabitur? Aut quia multi ſunt Spiritus in cælo, & in terra, qui facti ſunt, nunquid ali-
quis eorum in ſempiterna diuinitate ſancto Spiritui adęquabitur? Abſit, ne factura factori ſuo
comparetur, dum factura nuper cœperit, factor autem eius ſemper ante omne omnino prin-
cipium fuerit. Memento vnum eſſe Patrem, ex quo omnia, & vnum eſſe Filium, per quem
omnia, & vnum eſſe ſanctum Spiritum, in quo omnia ſicut ſcriptum eſt: Omnia ex ipſo, &
per ipſum, & in ipſo. Conſidera ad hæc ſuperius argumenta dicta, tres ſignificationes per vni- *Ioan. 1.*
tum nomen eſſe oſtenſas, id eſt, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: dum alius ſit ex alio, aut per
aliud, quia ad ſingulas perſonas hoc pertinet dictum. Nam de vnito nomine ſic ait: Ex ipſo, &
per ipſum, & in ipſo, quod idem ipſum eſt vnum. Vnde quamuis hæc vocabula in proprias
perſonas taciè ſint dicta, tamen vnum nomē in his clauſe eſt reuelatum. Ergo quia ait: Ex ip-
ſo, ex Deo Patre vocitat, vt fierent demonſtrauit, & per ipſum, per deum Filium hæc ipſa fa-
cta indicauit, & in ipſo, in deo ſancto Spiritu ſanctificata pronunciauit. Vides quia ex quo, ex
Patre eſt dictum: & per quem, per Filium eſt factum: & in quo, in ſancto ſpiritu eſt vniter

conſummatum. Itaque quod ait, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, quia identidem hæc ipſa A
eſt diuinitas Patris, quæ & Filij, ſic & ſancti ſpiritus, ideo cuncta ex ipſo, & per ipſum, & in
ipſo ſunt facta. Ipſi trinitati vnitæ & inenarrabili honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.
In trinitate Et quur nomina in perſonis tantum diſtinguantur, accipe: Nunquid Pater qui inenarra-
perſona tan biliter genuit Filium, ipſe Filius poteſt dici? Nunquid Pater hominem de Maria virgine aſ-
tum diſtin- ſumpſit? Nunquid Pater natus, aut incarnatus, aut paſſus eſt? Abſit à nobis, ſabelli hæretice,
guuntur ne hanc blaſphemiam admittamus. Dum hic verus Filius dei, vere incomparabiliter natus
quomodo. fuerit de Patre, & pro noſtra ſalute denuò dignatus fuerit aſſumere hominem de Maria Vir-
Sabellius. gine. Vnde iam deus verus & homo verus dicitur, imò & eſt, Ideo in hæc diuiſa ſunt nomina
perſonarum, ne quem Patrem dicis, hunc eundem & Filium confuſè deſignes, aut ne Filium
Patrem eſſe pronuncies, vel certe hunc Spiritum ſanctum inæſtimabilem, ne forte Patrem
aut Filium temere teſteris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniaris; dum per ipſa no-
mina perſonarum, ipſam vnitatem paſſim confundas, vt ipſum ſibi dicas in perſona eſſe Pa-
trem, quem & Filium, quaſi ipſe ſe genuerit, aut ipſe ſibi pater ſit, & ipſe ſibi filius ſit, quod ab-
ſit: dum nemo ſibimetipſi pater ſit, & nemo ſibimetipſi filius ſit, quem vere genuerit, dum B
Pater filij ſit, & filius Patris ſit quem vere genuit. Propter quod nomina in perſonis perfectè
diſtinguuntur. HÆR. Hæc dicta de autoritate mihi approbes quæſo. Ath. Accipe filium in
Ioan. 14. claritate euangelicæ cenſuræ teſtantem; Cum venerit aduocatus ille ſpiritus veritatis, qui à
patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Nónne quàm breuiter nomina in ſingulis di-
ſtinxit, dum hunc aduocatum ſpiritum paracletum à patre adnunciat diſcipulis ſuis eſſe ven-
turum, & de ſemetipſo teſtimonium in mundo eſſe laturum? HÆR. QVare nomina deſignā-
tur? Ath. Proculdubio quia pater vere genuit, hoc proprium nomen eſt ei, & filius vere de eo
natus eſt, hoc vnicum nomen eſt ei, & ſpiritus principalis, qui de patre proceſſit deitatis no-
In perſonis men eſt ei. Cum verò nomina pluraliter in perſonis ſingulis percurrendo diſtinguuntur, pro-
trinitas eſt pria nomina oſtenduntur. Cum ſecundum deitatem referuntur, vnitum nomen in his indi-
in deitate catur. Hær. QVid ergo deſignant perſonæ proprietatis indicium, quod eſt ſolus Pater, & vni-
vero vnitas genitus Filius, & vnus hic Spiritus ſanctus, quemadmodum hic oſtendis vnitum nomen eſſe
in propriis perſonis? Ath. Audi quoniam quomodo ſubſtantiuus eſt in diuinitate deus Pater.
ſic ſubſtantiuus eſt in eadem natura & ſubſtantia & deus filius, ſic ſubſtantiuus eſt in eadem C
natur ἰδοίας ad deus Spiritus ſanctus. Siue hoc tale dictum referas, quemadmodum deus eſt
Pater, ſic deus eſt Filius, ſic deus eſt Spiritus ſanctus. Vides quia ſubſtantiuum diuinitatis no-
men in his perſonis dum indicas, deitatis initium nomen demonſtras. Itaque duplex eſt
huius myſterij intellectus. Memento dum vnitum nomen eorum in vnita ſubſtantia conſi-
ſtat, & propria nomina in ſingulis perſonis diſtinguantur. Vel certe per hoc argumentum ve-
Ioan. 10. ritatem intellige: Ego & pater vnum ſumus. Vtique quia vnitum nomen naturæ, plures na-
turæ non ſint, & ſumus, vna perſona non ſit. Itaque vbi deitas nomen indicat, vnum deſignat.
Vbi autem ad nomina perſonarum venit, ſumus oſtendit. Idcirco aliud eſt, vnitum nomen
deitatis ad communem autoritatem Trinitatis vniter referre, & aliud eſt ſingula nomina plu-
raliter per ſingulas perſonas diſtinguere: quia vbi natura ἰδοίας requiritur, vnitum nomen re-
uelatur: Vbi autem ad nomina, proprietas eorūdem in ſingulis perſonis ineſſe declaratur. ſi-
cut & in hoc argumento: Vas electionis, breuiter abſolnit: Ex deo, coram deo, in Chriſto lo-
2. Cor. 2. quimur. Itáne non per hæc tacita nomina, quamuis perſonarum ſingulas ſignificationes ineſ-
ſe declarauit, id eſt, ex deo quod eſt euidenter ex deo patre. Et quod proſecutus eſt, coram
deo, hoc eſt, teſte deo, ſanctum Spiritum demonſtrauit, & in Chriſto loquimur quod ait: Vti- D
Gal. 4. que nos ex deo, coram deo, in Filio Dei teſtimonium prædicamus. Vides multifariè tibi di-
cta nomina ſingula in perſonis eſſe oſtenſa, quoniam nomina ſingula tantum in perſonis per-
fectè oſtenduntur.

A D. ATHANASII ALEXANDRINI EPISCOPI, DE VNITA AC SEMPITERNA SVBSTANTIA TRINITATIS LIB. V.

HÆRET.

QVur confeſſus es ſempiternum cum patre eſſe Filium, quem natiuitas nul- *Quod filius*
lo modo paſſa eſt admittere in ſempiternitatem? Qui ſi ſempiternus vnà *ſit ſempiter*
cum Patre erat, natus non eſt: ſi autem natus eſt, ſempiternus eſſe non po- *nus.*
teſt, dum natiuitas poſterior ſit ſempiternitate. Ath. O inanis machina, de
ligno, fœno & ſtramine, in arenis ædificata, cuius in proximo adeſt ruinæ
incendium. Hic ad tuum malum argumentum, neceſſe eſt, vt contra te
proferam veræ ſapientiæ interdictum. Quare non ſit ſempiternus filius,
cuius natiuitas nullo modo excluditur à ſempiternitate? ſed imò hic qui ante omne omnino
B principium iam natus fuerat, ipſius eſt vna cum patre ſempiternitas, dum ſempiterno ſempi-
ternus genitus fuerit. ſed dicis mihi: Natiuitas poſterior eſt à genitore ſuo: Reuera quaſi prius
conceptus de ſemine, aut coagulatus in ventre, & vſque ad poſtremum incrementum nati-
uitas eius accedens profecerit, & ſic tandem aliquando natus fuerit: Abſit, ne huic natiuitati
aliquid comparetur, ſicut ſcriptum eſt: Generationem autem eius quis enarrabit? Nunquid *Act.8.*
Pater, qui vere genuit in paſſionem aliquam incidit, aut in ipſa natiuitate filij ſui detrimen- *Generatio fi*
tum ſuſtinuit? Abſit, dum hæc generatio omnino, vt ſuperius dixi, non enarretur. Denique *lij non enar ratur.*
de hoc ſi potes contra diuinam ſcripturam erra, dum ipſa modo dicat, manum, filium, & dex-
teram, & brachium: & modo verbum de ore patris, & modo ex vtero ante Luciferum geni- *Pſal.109.*
tum, & modo in patre eſſe, & modo quaſi à patre exiſſe & veniſſe, & modo in ſinu patris eſſe,
& modo apud patrem erat, & modo in patre eſt & erat, & modo pater in filio, & filius in pa-
tre eſt. Conſidera ſi adhæc multifariè dicta aliqua natiuitas generationi filij dei poterit com-
parari, vel enarrari? dum hic qui ante ſecula incomparabiliter natus iam fuerat, quomodo &
nunc in ſinu patris eſt? aut qui à patre exiuit quomodo ſemper in patre fuit & eſt? Aut qui ex
vtero genitus eſt, quomodo & de ore patris verbum exiuit & venit? Aut quomodo pater in
C filio eſt, & filius in patre eſt? Vides quia non enarratur hæc ſola natiuitas. Ergo ſempiternita-
tem hanc, quam anteriorem natiuitate filij fuiſſe aſſeritis, cui tandem adſcribitis? Hær. Patri
tantum. Athanaſius. Et cur præiudicas ei? Vtique ſi nuper genuit, ſempiternus eſſe non poteſt.
Elige tibi alterum de duobus, aut vna eſt eorum ſempiternitas, aut vna poſteritas. Poſtremò
quid tantum filio imputas, quaſi aliquando non fuerit, cum hoc magis debeatur patri depu-
tari? quem tu patrem aliquando, ſecundum profeſſionem tuam non fuiſſe teſtaris. Vtique
reuera ſi filiū natiuitas impediuit ne ſempiternus eſſet, quā tardè aut ſerò natum fuiſſe aſſeris,
neceſſe eſt, vt & genitori natiuitas filij ſui impedimentum attulerit, ne ſempiternus ſit, ſi nu-
per genuit. Non tibi videtur, quia vtrumque à ſempiternitate impugnas? Cur ergo iam non
eſt hæc talis profeſſio veſtra, nouus Pater, nouus & filius? incipit pater, incipit & filius? Et ex-
cluſo Patre & filio ab vna ſempiternitate, quæro à vobis: cui Deo hanc ſempiternitatem ad-
ſcribatis? quia Patrem dicitis tarde genuiſſe, & filium nuper natum fuiſſe. Ergo ambo à ſem- *Abſurdū.*
piternitate excluſi eſſe videntur. Conſidera ergo non poſſe dici ſempiternum patrem ſine fi-
lio dum magis ſempiternus ſit pater cum ſuo filio: quia non poteſt tantum hic pater dici ſine
D ſuo filio. Hær. Quod ſenſiſti, de ſenſu tuo attuliſti, & nihil de autoritate ſacræ ſcripturæ mihi
ſatisfeciſti: Vnde vel vnum tantummodo proferas pro multis pertinens ad hoc exemplum
poſtulo, vt ſuperiora dicta tua poſſint iure legitimo confirmari. Ath. Audi Pſalmographum
ſanctum Dauid dixiſſe, imò filium dei per Dauid ad patris perſonam retuliſſe: Et ego ſemper *Pſal.72.*
tecum, tenuiſti manum meam dexteram, &c. Vel ipſum Patrem per legiſlatorem Moyſen *Exod.3.*
audi dicentem, de ſempiterno vnito nomine Trinitatis: Ego dominus deus, hoc eſt nomen
meum memoriale ſempiternum in generationes & generationes. Quod alio in loco idem
ipſe in filio ſuo dictum oſtendit, id eſt: Nomen meum eſt in illo. Sed & ipſe atteſtatus eſt: ego *Ioan.5.*
veni in nomine Patris mei, & me non recepiſtis. Nam & Dauid ad hæc clamat, Benedictus *Pſal.117.*
qui venit in nomine domini. Denique de hoc ipſo audi loquentem dominum ſupra corpus *Ioan.11.*
Lazari: Pater, ſciebam quia ſemper me audis. Qui ſi ſemper in patre aut cum patre non fuiſ-
ſet, quemadmodum eum ſemper audiſſet, ſi cum deo patre ſemper vnitet non fuiſſet? Vnde
quia ſemper apud patrem fuit, & nunquam ſine eo fuit, ſemper eum Pater audiuit. Vides vni-

tum nomen eſſe ſempiternum, quod in virtute ſapientiæ vnitet conſiſtit, vt quod nomen Pa- A
tris eſt in natura, idem ipſum ſit in natura nomen & filij. Vel Apoſtolnm audi ad hæc dicen-
Rom.1. tem. Et ſempirerna eius virtus & diuinitas. Quæ ſempitetnitas ſiue diuinitas filius eius eſt.
Quod alio in loco ipſe tam euidenter abſoluit, Chriſtum & dei virtutem & dei ſapientiam.
Nunquídnam Parer fuit aliquando ſine virtute & ſapientia ſua, Hæretice, vt ſine filio ſuo à
vobis eſſe dicatur? Abſit à nobis, dum vbique ſcriptura tibi apertiſſimè declarat, ſemper fuiſ-
1.Reg.17. ſe Patrem cum filio, filium cum Patte. Cut non expertus es, Sanctum Dauid eduxiſſe in pu-
gna gladium Goliæ, cuius nos vſi veritatis exemplo, placuit vt de veſtro in vos gladio trium-
Pſal.36. phemus, ſicut ipſe teſtatus eſt: Gladius eorum intret in cor ipſorum. Ignoras, quia quod de-
rogas filio, hoc ipſum adimis & Patri? Itaque dum in prima congreſſione ab vna ſempiterni-
tate Patris & filij excluſi fuiſſent, & compellerentur ab ipſa cenſura veritatis, viſum eſt illis vt
in medium proferrent, quæ prius occultè blaſphemabant, dicentes: Erar Pater aliquando ſi-
ne filio. Si enim fuiſſet Pater aliquando ſine filio, nunquam prorſus præſumens indicaſſet per
Prophetam: Et ego ſemper tecum. Sed ad hæc piſcator Euangeliſta Ioannes dilectus à Deo
Pſal.72. teſtatus eſt: in principio erat verbum, & verbnm erat apud Deum, omnia pet ipſum facta B
Ioan.1. ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Conſidera quia ſemper etat apud deum Patrem deus filius,
per quem omne omnino principium factum eſt. Vnde iam oportuit nos pauliſper ad ſtulta
dicta ſtultè teſpondere, vt vel ſic de ſua ſtultitia reuicti atque confuſi, erubeſcerent. Vrique ſi
erat Pater antequam ganeraret filium, ſine dubio non erat Pater, ſi non habèbat filium. Sed
ne vel hoc præſumant blaſphemantes: Erat filius antequam naſceretur, qui ſi natus non fue-
rat, euidenter non erat filius. Stulte, quid ergo oportet dicere? Elige tibi vnum de duobus: Si
Apoc.1. erat Pater antequam generaret filium aut erat Pater qui iam verè genuerat filium: Vel ſi hoc
ſignificas: Erat filius ante quam naſcetetur, aut erat natus filius, qui iam verè natus fuerat de
Patre, ſicut ſcriptum eſt: Qui erat, & qui eſt, & qui ventutus eſt. Ideo non intelligis Atiane,
quia tota falſa introducis: vt dicas Pattem qui non genuetar, & nomines filium, qui nec dum
fuerat natus. Rogo ſi pater erat, vt aſſeueras, qui non genuerat, & filius erat, qui non erat na-
tus à Patre, quæro à te quid tunc fuerint? Ne forte dicas, ambo ingeniti, quod abſit. Verum
Patrem ſempiternum, verus filius de clarat ſempiternus, qui de eo natus fuerat: & verum fi-
lium ſempiternum, vetus pater demonſtrat ſempiternus, qui eum genuerar, ac per hoc vt di-
xi, ſicut verus pater, qui de ſemetipſo genuerat filiũ, vnà cum eo erat ſemper ante omnia ante- C
rior, ſic vetus filius, qui iam inenarrabiliter natus fuerat de patre, vnà cum eo fuit ſemper ante
omnia anterior. Hæc eſt inquam, in his interior ſempiternitas, quæ ante omne omnino prin-
cipium fuit, & erat. Ideo nunquam pater ſine filio, quia ſemper filius fuit cum patte, dum nul-
lo modo poteſt patet hic dici ſine filio. Supet hanc tantam veritatis probationem adhuc ad-
Arij delirium. iecit iniquitas eorum dicendo: Antequam generaret non erar pater, ſed erat omnipotẽs deus.
Prò nephas, hæc tam temerè ſic de Deo parre ſentire: ergo ſine dubio, vt dicitis, ſi omnipo-
tenti Deo de recenti honor patris acceſſit, prius imperfectus fuiſſe detegitur. Et ſi omnipoten-
ti, tanquam homini egenti per ordinem dignitas creuit, ptius iam omnipotens non fuiſſe co-
gnoſcitut: quia cui honor accedit, dum vſque ad ſummum gradum peruenerit, adhuc infe-
riot ab eo eſſe videbitur, & ſi peruenerit, melior incipit eſſe in nouiſſimo, quàm fuerat in pri-
mo, dum de humilitate vſque ad ſummum faſtigij culmen accedat. Sed hæc, vt erubeſcas,
ſecundum tua dicta referimus, dum magis omnipotens patet eſſe inuenitur, cui illa tanta cẽ-
ſura omnipotentiæ ſeſe ptius ſubmiſerit, vt honorem nuper per hunc gradum paterni nomi-
nis adſumeret. Porrò longum eſt tam diu cæcas eorum in vnum teplicare caligines. Audiant D
itaque noſtram veram & immobilem vocem confeſſionis: Quem, ignorando omnipoten-
tem deum teſtati eſtis, nos ipſum patrem eſſe prædicamus, quia omnipotentem deum, qua-
Apoc.1. lis ipſe eſt in natura, ralem genuit filium, ſicut in ſcripturis cautum inuenimus: Qui eſt, & qui
fuit, & qui venturus eſt omnipotens deus. Vides omnipotentem eſſe dei filium in natura, ſi-
cut & patrem. Ideo nihil nuper acceſſit, in vnita diuinitate ſempiternæ omnipotentiæ, patri
Sempiternitas patris eſt filius & è conuerſo. & filio. Sanè nec omnipotenti Deo ſancto ſpiritui aliquid acceſſiſſe cognoſcitut, quoniam de
vnita omnipotentiæ ſubſtantia eſt: quia hæc vnita natura nec augmentum aliquod, nec detri-
mentum patitut. Diſce ita quemadmodum debeat tuus error abſolui. Vtique ſempiternitas
patris filius eius eſt, quia de ipſo inenarrabiliter ante omne omnino principium natus eſt: &
ſempiternitas filij pater eius eſt, quia ipſe eum antè cuncta ſecula incomparabiliter genuit: ſi-
ue ſempiternitas Spiritus paracleti vnita deitas eius eſt cum patte & filio, quæ facta nõ eſt, ſi-
cut filius teſtatus eſt de eo: A patte procedit, & de meo accipiet. Sed & pater hæc dicta com-
probat

A probat per prophetam, dicens: Spiritus à me procedit. Et alio in loco: Effundam de Spiritu *Ioel.2.*
meo ſuper omnem carnem. QVOD in Pentecoſte in Apoſtolos factum fuiſſe, ſcripturæ diui-
næ teſtantur. Nam ſicut pater declarat filium ſuum in deitate ſua, quoniam deus verus eſt: ita *Simile.*
& filius demonſtrat patrem in ſubſtantia ſua, quoniam deus verus eſt: ſic & Spiritus ſanctus
reuelat patrem & filium, in vnita natura ſua æterna, quoniam deus verus eſt. Hæc eſt, inquam
vnita omnipotens ſempiterna Trinitas, cui de recenti in deitate nulla acceſſit dignitas. Hær.
Interrogo te, reſponde mihi: Non ergo mutabilis, vel conuertibilis hæc vnita ſubſtantia Tri-
nitatis? ATHANASIVS. Audi itaque, ſcriptum eſt: Ego ſum deus, & non ſum mutatus. Vel *Malac.3.*
prophetam ad hæc dicentem: Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui *Pſal.101.*
non deficient. Intellige itaque nec incrementum, nec detrimentum vllum poſſe ſuſtinere
hanc immutabilem vnitam plenitudinem ſubſtantiæ Trinitatis. Hær. Rogo, ſi vnita eſt ſub-
ſtantia diuinitatis Patris, & Filij, & Sancti Spiritus, de autoritate ſcripturarum mihi id indi-
ces. Ath. Audi Spiritum ſanctum per Hieremiam Prophetam teſtantem, vel imò Hæreticos
per hæc autoritatis iura increpantem: Super montes accipite planctum, & ſuper ſemitas de- *Hier.9.*
ſerti luctum, quia defecerunt, eò quòd non ſint homines, non audierunt vocem ſubſtantiæ.
B A volatilibus cæli vſque ad pecora. Et ſic proſecutus eſt: Quis homo ſapiens & intelligit hęc?
Hic, vt intelligi datur, montes, & colles in ſuperbia elatas poteſtates huius mundi eſſe. Et ſe- *Explana*
mitæ deſerti, Iudæi ſunt, qui ſemper errantes Chriſtum deum verum, de ſubſtantia Patris *tio.*
ante cuncta ſecula natum, non cognouerunt: Volatilia autem cæli: Hæretici ſunt, qui omni
vento doctrinæ huc atque illuc, ſicut aues circunferuntur, & vnitam iuſſionis vocem, ſub- *Volatilia*
ſtantiæ Patris, & Filij, & Sancti Spiritus eſſe non confitentur: Pecora adæque gentiles ſunt, *cæli.*
qui Deum factorem ſuum non cognouerunt. Vere nemo ex his arbitrandus eſt ſapiens, qui *Pecora.*
non intelligunt hanc vnitam eſſe ſubſtantiam Trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam
clamantem. Quis ſtabit in ſubſtantia domini, & videbit verbum eius? Planè quis hominum
potuit ſtare in ſubſtantia domini & videre verbum, id eſt, filium eius? ſicut ipſe dicit: Et ne- *Ioan.14.*
mo vidit Patrem niſi filius, & nemo ſcit filium, niſi Pater. Vel tale dictum accipe: Qui me
vidit, vidit & Patrem meum. Nam de perſona paracleti, idem ipſe effatus eſt: Spiritus vbi *Ioan.3.*
vult adſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quò vadat, ſic eſt omnis qui na-
tus eſt ex aqua & Spiritu ſancto. Conſidera vnam eſſe inuiſibilem ſubſtãtiam Trinitatis. Sed
C ad hæc adiecit: Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verba mea, auertiſſem eos à ſtu- *Heb.1.*
diis eorum peſſimis. Vel in hoc ſubſtantia mea, dulcedo mea eſt: Necnon: Qui eſt ſplendor
gloriæ, & imago ſubſtantiæ eius. Sed & hoc, quod ſecundum autoritatem iure optimo cen- *Splendor quid.*
ſetur, accipe: Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, &
imago bonitatis ipſius deus filius. Vides vnam eſſe inuiſibilis imaginem ſubſtãtiæ gloriæ bo-
nitatis. Denique Paulum Apoſtolum pro increpatione Hæreticorum audi hanc imaginem
declarantem: Sed ſi opertum eſt Euangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum, in qui-
bus deus ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, vt non peruideant lumen Euangelij in- *2.Cor.4.*
uiſibilis. Hær. Sanè ſi & Spiritus ſancti imago inuiſibilis Dei Patris, & filij eſt, de autoritate mi-
hi indica. Ath. Scio quia difficilis exitus eſt hic ignorantibus in abſoluendo, ſed nos oportet
ſemper ad coruſcantis Pauli eloquium intento corde aſpicere, dicentis: Nos omnes reuelata
facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, ſi- *2.Cor.3.*
cut à domini Spiritu. Conſidera in vnam imaginem quemadmodum vnam glorianter deſi-
gnauit, id eſt gloriam domini, à gloria in gloriam, ſicut à domini Spiritu: Nonne vt eſt ima-
D go dei Patris in gloriam, ſic eadem ipſa talis imago eſt gloriæ filij? ſicut ſancti Spiritus imago
gloriæ eadem ipſa & tanta vel talis eſt? Hær. Declara mihi, ſi diuiſa eſt hæc vna, atque eadem
ipſa ſubſtantia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, an indiuiſa, aut ſi extenſa eſt inuicem? Atha.
O experientia hominis, qui ſeipſum non intelligit: Vtique vnam vbi indicaſti vnitatis pleni-
tudinem, ſubſtantiæ nomen indiuiſum in eis eſſe monſtraſti: nomina adæque tria. Et rurſus *Trinitas tã*
in repetendo quod diſtinxiſti, proprietatem earumdem ſingulis perſonis ineſſe demonſtraſti *tum ſciri po*
memento quia inenarrabilia ſunt quæ dicimus quæ omnino credenda ſunt. Non tamen fa- *teſt ſed non*
cultas data eſt, vt ad liquidum ſint hæc à nobis diſcutienda: quoniam ipſa ſacroſancta trini- *definiri.*
tas ſcire ſe tantum voluit, non tamẽ permiſit vt dei diuinitate ſua proprie debeat definiri: vn-
de non eſt diuina ſubſtantia diuiſa, aut extenſa inuicem, vel protenſa in aliquo, vel exciſa in
partibus, ſed nec mutationi alicuius rei comparatur: quia liquor non eſt in hac natura planè,
ſed nec defluctio quædam, quia nullus detrimentum, vel augmentum ſuſtinet, præſertim
cum inenarrabilis ſit hæc plenitudo ſubſtantię indiuiſæ Trinitatis, ſicut ipſe deus dei filius in-

Ioan.10. dicat: Ego in Patre, & Pater in me. Sed & Spiritus ſanctus in Patre, & in Filio inuicem, & A
in ſe conſiſtens eſt: Sicut ſcriptum eſt: Quis enim ſcit hominum quæ ſint hominis, quæ in
ipſo ſunt, niſi Spiritus qui in ipſo eſt? Ita & quæ in Deo ſunt nemo cognouit, niſi Spiritus dei:
Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus
quæ à deo donata ſunt nobis quæ & loquimur. Scito propriæ veritatis argumentum indiſcre-
tum eſſe poſitum de homine & ſpiritu, qui in ipſo eſt, & de deo & ſpiritu, qui de ipſo eſt. Nam
1.Cor.6. & hoc: Qui ſe iungit meretrici vnum corpus efficitur, & erunt, inquit, duo in carne vna: qui
autem ſe iungit domino, vnus Spiritus eſt. Vides indiſcretam eſſe hanc plenitudinem diui-
næ Trinitatis, ſed & vbique præſens eſt iſta natura Trinitatis. Quæ omnia implet interius &
exterius, à ſummitate cælorum vſque ad profundum infernorum, ſicut ipſe dominus per pro-
phetam teſtatur. Ego ſum dominus deus, qui impleo cælum & terram, & omnia quæ in eis
Pſal.138. ſunt. Vel hoc vniter in Trinitate dictum accipe. Quò ibo à ſpiritu tuo, aut quò à facie tua fu-
giam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es, & ſi deſcendero in infernum, tu ades illic. Si aſſump-
ſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris: etenim inde manus tua de-
ducet me, & tenebit me dextera tua. Itaque quia dixit: quò abibo à ſpiritu tuo, Pſalmographus B
Spiritum principalem, qui à patre proceſſit, declarauit: Faciem autem ipſius patris filium de-
monſtrauit manifeſte. Quis poteſt ante vnitam deitatem Trinitatis in cælo aut in inferno ſe
occultare vel fugere? cui omnis orbis terrarum, velut ſtillicidium deputatum eſt, aut ſicut ſpu-
ma gracilis, aut ros quod antelucanum de cælo deſcendit, ſicut ſcriptum eſt: Qui continet
Mat.5. circuitum terræ, & eos qui habitãt in ea ſicut locuſtæ. Necnon: Qui menſus eſt manu aquam,
& cælum palmo, & vniuerſam terram clauſa manu. Et rurſus: Cælum mihi thronus eſt, ter-
ra autem ſcabellum pedum meorum. Conſidera incomprehenſibilem eſſe vnitæ diuinitatis
virtutem, vt cælum, quod palmo continetur, idem & thronus eius ſit: & terra, quæ pugillo
concluditur, rurſus ſcabellum pedum eius ſit. Ac per hoc vniuerſa implet, & omnia continet
interius & exterius, vt vbique præſens eſt hæc indiſcreta ſempiterna Trinitas, cui eſt inuiſi-
bilis plenitudo diuinitatis.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE BEATITVDINE FILII DEI: ET DE PRÆSCRIPTIONE SECTÆ PESSIMÆ AD THEOPHILVM, LIB. VI. C

HÆRETICVS.

POſco à te, de vnito deitatis nomine multifariè dictum vt identidem repe-
tas, & ſic de nominibus perſonarum in proſequendo diſtinguas. Ath. Diſce
prius in ambiguo eſſe poſitam hanc tuam ſecũdam interrogationem: Nón-
ne vnitas nullo modo patitur vnionis perſonam in confeſſionem introdu-
ci? dum vnitatis naturæ nomen in tribus his perſonis ſit: & tres hæ perſo-
næ in nomina tantum diſtinctæ ſint: Vnde non poteſt vnitas oſtendi in per-
ſonis. Nec vt dixi, hæ perſonæ ſine deitatis vnitate: Nunquid potes deum
tantum confiteri, ſi & in hoc ignores, cui propriam perſonam debeas aſſignare? Nunquid
oportet hunc Deum tantum indicare? Niſi & in hoc agnoſcas vnitam perſonam eius diſtin-
guere in Filium qui natus ſit. Nunquid ſic confuſe deum tantum conuenit profiteri? niſi prius D
credatur, quis de vnita natura ſit, & in hoc perſona eius diſtinguatur, qua nec Pater, nec fi-
lius, eſt hic ſpiritus ſanctus. Quapropter duplex eſt huius myſterij intellectus, deus Pater,
deus & filius, deus & ſanctus ſpiritus. Vides vnitatis indicium in tribus eſſe perſonis, & tres
has perſonas nominibus tantum eſſe diſcretas: vnde nec vnitas poteſt oſtendi ſine perſonis,
nec hæ perſonæ ſine vnito nomine deitatis. Ecce iam habes poſitos ante oculos tuos theſau-
ros lucis, & theſauros tenebrarum vbiubi placet, porrige manum tuam. Vnde neceſſe eſt nos
iam terminum immobilem, ſecundum Euangelicæ regulæ æquitatem, contra hoſtes figere,
& per librantem ſapientiam limitem iuſtitiæ vbique aduerſus omnes hæreſes peragrãtes cu-
ſtodire, vt cælitus hæc ſtatuta veritatis mox viam lucis à tenebris diuidat. Hæc eſt, inquam
via lucis, cuius in confeſſione aperitur oſtium ſalutis: itaque qui hanc profeſſionem ingrediũ-
tur, beatitudinem eius adipiſcuntur. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum Patrem & Fi-
lium & ſanctum ſpiritum. Beatitudo ei, qui confitetur ſolum deum Patrem, & Filium, &
ſpiritum

A Spiritum ſanctum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum omnipotentem deum Patrem, & Filium, & Sanctum ſpiritum. Beatitudo ei, qui confitetur verum deum Patrem, & Filium, & Sanctum ſpiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum ſummum Patrem, & Filium, & Sanctum ſpiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum bonum patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum ſempiternum eſſe. Beatitudo ei, qui confitetur indiuiſam eſſe ſubſtantiam Patris, & Filij, & Sancti ſpiritus. Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit vnitæ naturæ Patris, & filij, & Sancti ſpiritus. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuiſſe à Patre, & filio. & ſancto ſpiritu. Beatitudo ei, qui confitetur vnam æqualitatẽ in ſempiterna plenitudine deitatis eſſe Patris, & Filij, & Sancti ſpiritus. Beatitudo ei, qui ſecundum ſingula nomina Trinitatis, id eſt, Patris, & Filij, & Sancti ſpiritus proprias his tantum perſonas diſtinctas eſſe confitetur. Itaque idem ipſe refrico quia vehementer timeo, ne aliquod offendiculum minus intelligentibus poſuerim, adeo per apertiores ſermones hæc ipſa dicta paucis exponere deſidero verbis. Ego vbi vnum deum memini, ad vnitam deitatem Patris, & Filij, & Sancti ſpiritus declaraui. Item omnipotentem deum ad omnipotentem ſubſtantiam Trini-
B tatis propalaui. Item ſolum deum, ad ſolius naturæ ſupraſcriptæ Trinitatis indicaui. Identidem vnum verum deum, ad vnam veram naturam diuinitatis Patris, & Filij, & ſancti ſpiritus hæc dicta retuli. Aut in quo ſummum deum, aut ſummitatem dei Patris, & filij, & ſancti ſpiritus adſignaui. Siue vnum bonum deum, ad vnam bonitatem naturæ Trinitatis demonſtraui & vnum deum ad vnitam dominationẽ deitatis reuelaui. Seu in quo indiuiſam Trinitatem memoratus ſum, ad vnam ſubſtantiam plenitudinis eorum hæc præfatus ſum. Et hæc omnia quæ ſuperius ſingula indicaui, ad indiuiſam deitatis ſempiternitatem Patris, & Filij, & Sancti ſpiritus manifeſtaui. Ac per hoc de vnito nomine deitatis, multifariè quamuis ſit dictum per ſingulas perſonas, quod retuleris in Patre, hoc ipſum & confitearis neceſſe eſt vniter eſſe vt in filio, ſic & in ſancto ſpiritu.

Idcirco qui legis, conteſtor ego hodie tibi cælum, & terram, per hanc ſcripturæ meæ fidei catholicæ confeſſionem: Quod ſi non ex toto corde eam fueris proſecutus, aut in faſtidium animi contemnendam ac detrectandam habere putaueris, eris tu ipſe reus in die iudicij, cum huius ſcripturę chirographum ante tribunal Christi in teſtimonium tibi fuerit recitatum, aut *Sermonem ſuum conuertit ad lectorem.*
C ſi in maledictionis via Hæreticorum, quod non opto, inuentus fueris examini ſociatus. Quæ ergo vt à te caueantur, ideo inferius tibi recitabuntur. Hæc eſt, inquã, fugienda atque præcauenda via tenebrarum, in qua tot genera ſerpentiũ lubricos habent anfractus, aduerſus quos oportuit nos ſcutum fidei per nomina vera perſonarum confitentes erigere, vt ſecundũ ipſam autoritatem eos diuinitùs iaculemur, vnde tot & talia ſunt fertamẽta ſpiritualia, quot & vulnera reſecanda: ac per hoc non fuit diſſimulanda cauſa mortifera, quoniam non poterant ea prius per fomẽta blandiente medicina curari, ne intrinſecus in peius ſerperet cancer. Nam ſi velint ſeueritatis prius ferramenta recipere, facile poterant ad medelã ſalutis peruenire: Sed quoniã adhæſit in illis radix zizaniæ, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viã confeſſionis, quia hæc via lucis ſcandalũ eſt illis. Vnde oportet nos oſtendere eis, quos edant viæ ſuæ fructus maledictionis omniũ male credentium, ſicut ſcriptum eſt: Maledictus omnis, qui nõ obaudierit verba libri huius, vt faciat ea in corde ſuo. Maledictus qui patris *Maledictiones.* & filij, & ſancti ſpiritus vnitã ſempiternam ſubſtãtiam eſſe non confitetur. Maledictus, qui ſecundũ tres perſonas, tres diuerſas ſubſtantias eſſe confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorum vnitate ſempiterna deitatis eſſe confitetur. Maledictus, qui ſolum verum deũ Pa-
D trẽ, & vnigenitum verum filiũ, & vnicum verum deum ſpiritum ſanctum non confitetur. Maledictus, qui vnitũ nomen ſecundum deitatem, Trinitatis eſſe non confitetur. Maledictus, qui conuertibilem diuinitatẽ filij dei, id eſt, verbum dei, ſic in carnem tranſlatum vel mutatũ profitetur, vt hoc modo deſiuerit aut amiſerit, quod iam pridẽ ante aſſumptionẽ hominis fuerit, præſertim cum talis in homine præſenti tempore fuerit, & ſit, qualem ſe ſemper ante aſſumptionem hominis vnà cum patre fuiſſe conſcius erit, fiat, fiat. Maledictus, qui indiuiſam deitatẽ Patris, & filij, & ſancti ſpiritus non confitetur. Maledictus, qui propter tria nomina perſonarũ tres deos, aut tres ſubſtantias, aut tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui ſecundum ſingulas perſonas tria nomina tantum diſtincta Patris, & filij, & ſancti ſpiritus non confitetur. Maledictus, qui vnam perſonam confitetur. Maledictus, qui quem filium dicit hunc eundem & patrem confuſe deſignat. Maledictus, qui patrem natum, aut incarnatum, aut paſſum eſſe confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium vere genitum de ſubſtantia Patris eſſe non confitetur. Maledictus, qui hanc natiuitatem factam, aut creatam vel conditã eſſe confitetur.

Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit eſſe, & non potius de natiuita- A
te. Maledictus, qui dicit, erat tempus quando non erat filius. Maledictus, qui hanc dei natiui-
tatem ex nullis extantibus phantaſma eſſe confitetur, quod Græci ἐξ οὐκ ὄντων appellant. Ma-
ledictus, qui diuinitatem Filij dei dicit initium habere de tempore, ortum ex nihilo, nomen
quaſi adoptionis acceſſiſſe nuper ex altero. Maledictus, qui vnum de vno, filium de Patre ve-
re natum non confitetur. Maledictus, qui impaſſibiliter Filium natum de Patre non confite-
tur. Maledictus, qui dicit, fuit aliquando Pater ſine filio. Maledictus, qui non confitetur, ante
omne omnino principium, vel initium ſemper fuiſſe filium cum Patre. Maledictus, qui im-
mortalem diuinitatem Filij dei eſſe non confitetur. Maledictus, qui de ſempiterno filio Dei
dicit: non erat antequam de Maria naſceretur. Maledictus, qui vnitam deitatem Patris, & fi-
lij, & Sancti ſpiritus, ex charitate concordiæ tantum eſſe profitetur, & non magis per hanc ip-
ſam vnitam diuinitatem. Maledictus, qui vnitam deitatem in tres has perſonas eſſe non con-
fitetur. Maledictus, qui aduerſus vigorem & cenſuram diuinæ ſcripturæ hunc verum Deum
ſpiritum paracletum Patrem, aut filium, vel certe facturam vſurpat debere confiteri. Maledi-
ctus, qui filium dei, Deum verum & hominem verum de Maria Virgine nuper aſſumpſiſſe B
pro noſtra ſalute non confitetur. Maledictus, qui filium dei hominem tantummodo ſolitariũ
vel purum tantummodo confitetur. Maledictus, qui deum dei filium ſempiternũ de aſſump-
tione hominis nuper hoc principium habere aſſignat. Maledictus, qui deitatem eius paſſam
eſſe confitetur. Maledictus, qui incomparabilem deitatem Trinitatis proprie ad hominis li-
neamenta eſſe confitetur, dum ſcriptum inueniamus, quia non ſit illi ſimilis quiſquam deus
in cælo ſurſum, neque in terra deorſum. Væ vobis, qui primam fidem baptiſmi cælitùs inſti-
tutam irritam facitis, & inſtrumenta libertatis ſemel conceſſa per iterationem infirmatis. Væ
vobis, qui lapſis pœnitentibus veniam tribuendam eſſe non creditis. Væ vobis, qui Patris, &
filij, & sancti ſpiritus vnam perſonam defenditis, & non tres, ſecundum ipſa nomina veritatis.
Væ vobis, qui filium dei de Maria virgine nihil aſſumpſiſſe creditis. Væ vobis, qui filium dei
mediatorem dei & hominum non confitemini: Fiat, fiat. Væ vobis, qui falſos Prophetas, aut
falſos Apoſtolos in autoritatem accipitis. Væ vobis, qui grauia peccata dimittitis & aduerſus
autoritatem Apoſtolorum nuptias ſecundas damnatis. Væ vobis, qui peccatum aut mortem
dominum feciſſe aſcribitis. Væ vobis, qui hunc mundum à ſemetipſo ſemper coæternum C
Deo fuiſſe aſcribitis, vt à Deo factum eſſe negetis. Væ vobis, qui mundum ex aliqua ſubia-
centi materia factum eſſe defenditis. Væ vobis, qui non per hunc factorem deum patrem, &
filium, & Sanctum ſpiritum cuncta quæ in cælis ſunt & in terra, id eſt, viſibilia & inuiſibi-
lia facta eſſe creditis. IDENTIDEM. Hic contra diuerſa mortifera venena draconũ & aſpi-
anathema. dum eſt noſtra congreſſio. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in natura qua factus
eſt, non à deo factum fuiſſe, ſed à ſe eſſe, vt det illi ſempiternum cum deo principium, ana-
thema illi. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in mala natura à Deo factum fuiſſe, &
non dixerit eum à ſemetipſo voluntate ſua malum concepiſſe, anathema illi. Si quis confi-
tetur Angelum Satanæ mundum feciſſe, quod abſit, & non iudicauerit omne peccatum
per ipſum adinuentum fuiſſe, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam homi-
nis tantum fecerit, & Satanas ei corpus plaſmauerit, quod abſit, anathema illi. Si quis con-
fitetur animas hominum in reuolutionem rurſus in mundo, aut in hominibus, aut in pe-
cudibus, aut in ſerpentibus reuerti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tan-
tum in diem iudicij reſurgere, & non cum corpore, quemadmodum deus illum fecit, anathe
ma illi. Si quis confitetur filiũ dei quaſi phantaſma, ſic in homine viſum fuiſſe, anathema illi. D
Si quis confitetur verũ hominem, quẽ aſſumpſit, non vere manducaſſe, aut bibiſſe, aut lachry-
matum fuiſſe, & ſanguinem ſudaſſe, & paſſum fuiſſe, & reſurrexiſſe, & in cælis ad dexterã pa-
tris conſediſſe, anathema illi. ſi quis cõfitetur filium dei, ſicut aquã per fiſtulam, ſic per corpus
Mariç tranſitũ feciſſe, vt nihil de ea aſſumpſiſſe affirmet, anathema illi. ſi quis cõfitetur animas
hominũ de propria ſubſtãtia dei eſſe, quod abſit, vt nec factas eas à deo affirmet, & quod ſub-
ſtantiam ſuam facere quis poteſt, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum ſemper
cum deo fuiſſe, vt æternas eas aſſignet, & nec factas nec fieri eas poſſe dicat dum ſcriptum ſit:
Qui fecit quod eſt à foris, fecit & id quod eſt intus, anathema illi. Si quis nouum & vetus te-
ſtamentum blaſphemat, anathema illi. ſi quis sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apoſto-
los, aut Martyres blaſphemat, anathema illi. Si quis ſolem aut lunam, vel huiuſmodi factu-
ram adorat, anathema illi. Si quis præter vnum deũ verum, id eſt, Patrem, & filium, & sanctũ
Spiritum, alterum deum, dum non ſit omnino alter deus, adorandũ crediderit, anathema illi.

Si quis

A Si quis de inuiſa immutabiliſque plenitudine ſempiternæ diuinitatis dicit: mutabilis & con-
uertibilis eſt natura filij, vt hoc modo defierit eſſe, quod iampridem fuerat, anathema illi.
Dum dicitur mihi, quod multifariè à Patribus in conſpicabili materia viſus fuerit, ignoras in
præfiguratione operis aſſumpti hominis, ſiue futuri iudicij hæc cuncta in eo præoſtenſa fuiſ-
ſe, & non ſanè inuiſibilis puta deitas, ſicut cautum eſt: hæc omnia in figura facta ſunt noſtri:
ſin verò, reſponde mihi quia in Angelo viſus eſt, nunquid diuinitas eius propriè Angelica eſt:
Aut quia in certamine colluctantis ſicut homo palpatus, vel viſus eſt, nunquid natura dei qua-
ſi natura hominis palpabilis aut viſibilis eſt? Aut quia in rubo vt ignis viſus eſt, nunquid ſub-
ſtantia eius talis eſt? Aut quia frequenter in variis ſpeciebus viſus eſt, nunquid ſic & diuerſas,
permixtas, ſiue concretas naturas in ſemetipſo continet; dum vnita deitas indiſcreta ſit, inui-
ſibiliſque eius maieſtas. Itaque intellige eum in Angelo viſus eſt, nuncius Patris præoſtenſus
eſt. Siue in homine, quia in Maria Virgine nuper natus eſt, vel in igne vtique, quia iudicium *Filius quã*
ex eo futurum eſt, dum ſcriptum ſit, quia magni conſilij Angelus ſit. Et in homine mediator *do viſus eſt*
Emanuel natus ſit, & in igne, quaſi conflator auri & argenti, vt cordium iuſtorum probator *ſub forma*
B ſit. Quanquam & in his ſpeciebus aſſumptis quomodo voluit, viſus ſit, tamen in deitate idem *Angeli, ho*
ipſe inuiſibilis eſt, qualis ſemper apud Patrem fuit & eſt. Proculdubio hæc cuncta tunc deus *minis,*
in figuram hominis operabatur, quia opus futuri in eo iam præoſtendebatur, quod ipſe abſol- *ignis, quid.*
uit dicens: Si mihi non creditis, vel operibus credite, quia ego in Patre & Pater in me eſt, Nón-
ne mirabilia deus præſens operabatur, & opera ſua per hominem facta agnoſcebantur.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE PROFESSIONE REGVLÆ CATHOLICÆ CVM INCREPATIONE HÆRETICÆ. AD THEOPHILVM. LIB. VII

PRopter quod impenſiſſimo obſecro tuam ſublimitatis gloriam, vt elonges
à ſenſibus noſtris hæc eradicanda atque comburenda ſemina zizaniæ, &
quantum diſtat oriens ab occaſu, tantum recedat à cordibus noſtris hæc
C in ſuperiori libro præſcripta à nobis adulterina hæreticorum confeſſio. vn-
de puto hic iam nullam ignorantiæ fuiſſe derelictam excuſationem inter
viam lucis, & viã tenebrarũ. Ergo vbiubi placet quiſquis es proficiſcere. Sa
nè non ſumus æmuli in ſacramento diuino celando, ſed magis hortamur,
vt in via benedictionis vniter ingredietes inueniamur. vnde prius nobis maxima cura fuit do-
cendi de tam admirabili regalique decreto, in quo omnibus gentibus præmium vitæ æternæ
promittitur, dicente domino: Euntes Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & filij, & spi- *Mat. 28.*
ritus ſancti. vere ego in hoc ſatis admiror, & in ſtupore mentis diutius intentus collaudo tantã
ſacratiſſimæ Trinitatis gloriam in duodecim penitùs verbis diſtinctionum breuiter fuiſſe ex-
poſitam. Vere in hoc edicto vnitum deitatis nomen Patris & Filij, & Spiritus ſancti ante prę-
miſſum eſt. Vere in hoc ſacratiſſima Trinitatis nomina in perſonis tãtum diſtincta ſunt. Vere
nec lex, nec Prophetæ tam abſolutè hoc arcanum miſterium reuelauerunt. Vere ſuper omnẽ
cuſtodiendã diuinitùs diſpoſitionẽ hoc maximè cuſtodiendũ eſt. Vere ſuper hoc nõ eſt quod
addi, & ab hoc non eſt quod minui. Vere in hoc donum baptiſmi præceptum addere vel mi-
nuere blaſphemum eſt. Hær. Si hæc ſic ſe habent, vt de regula ſcripturarum mihi declares im- *Regula ſcri*
D penſiſſimè obſecro. Ath. Scito prius in hac ſcripturæ ſententia argumentũ fidei eſſe expoſitũ, *pturarum.*
cũ increpatione nocturni ſuperſemiatis zizaniã. O plena præſtigiis obſeſſa mens Hæretico- *Mat. 13.*
rum à diabolo: quur in nomine patris, & filij, & sãcti ſpiritus baptizas, & vnitã deitatẽ blaſphe-
mas? cur nomina tantũ patris, & filij, & ſpiritus cõfiteris & vnitatis nomen abnegas? Quur in-
dicatur vnitas, ſi in patre, & filio, & ſancto ſpiritu nõ eſt vna atque eadẽ ipſa æqualis plenitudo
diuinitatis? Quur ad noſtrum intellectũ pater ſignificat de vnigenito filio ſuo: ex vtero ante lu-
ciferum genui te, ſi vos eum facturũ eſſe teſtamini? Quur vnus in vno eſt, ſi diuiſa natura eſt?
Quur ego & pater vnum ſumus, ſi nõ eſt in his vna virtus ſapientiæ & diuinitatis? Quur om- *Ioan. 10.*
nia mea tua ſunt, & tua mea ſunt, ſi non eſt in his vna deitas, ſiue vna operatio facturæ? Quur
verũ patrem blaſphematis, cum filium eius verũ creaturæ ſuæ comparatis? Quur ipſe clamat:
Ego in patre, & pater in me, ſi diuerſa vel exciſa in his natura eſt? cur qui me vidit, vidit & Pa- *Ioan. 14.*
trem meũ, indicat, ſi nõ eſt in his vna inuiſibilis imago naturæ veritatis? Quur legitis: Seruare
vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſi eum de ipſa vnita deitate patris, & filij eſſe non accipitis?

Quur legitis vas electionis dixiſſe: Omnes vnum ſpiritum potauimus, ſi eum vos de vnita A
vera natura diſcernitis? Cur hic aduocatus ſpiritus veritatis à deo patre proceſſit & venit, ſi
vos eum in alia ſubſtantia eſſe aſſeritis? Cur hoc vnitum nomen diuinitatis celebrari, & ho-
norificari inuenitur in gentibus, ſi in ipſo nomine trinitatis baptiſmum vniter non celebratur
diuinitatis? Cur, Tres vnum ſunt, Ioannem Euangeliſtam dixiſſe legitis, ſi diuerſas naturas
in perſonis eſſe accipitis? Cur vnum donum baptiſmi ſecundum ſtylum ſcripturæ eſſe dicitis,
ſi diſcrepantes naturas in Patre, & filio, & Sancto Spiritu eſſe præſcribitis? Cur ſecundum
traditionem baptiſmum celebratis, & in confeſſione vnitum ſempiternum nomen Trinita-
tis blaſphematis? Hypocritæ, quomodo accipitis: & ſpiritu qui naſcetur, Spiritus eſt, ſi &
Spiritus paracletus Deus eſſe negatur? Hypocritæ, quomodo in Spiritu adorare oportet, ſi
Deus ſpiritus eſſe negatur? Hypocritæ, quónam modo ſuſcipitis: Hæc omnia operatur vnus
atque idem ſpiritus, diuidens vnicuique ſicut vult, ſi eum de vnita deitatis operatione ſecer-
nitis? Hypocritæ, quomodo accipitis dictum fuiſſe: Idem ſpiritus, idem dominus, idem
& deus, ſi eum vos verum Deum de vera vnita natura in omnibus mirabilia operantem non
ſuſcipitis? Hypocritæ, per quem ſubminiſtratur ſermo ſapientiæ, ſiue verbum ſcientiæ, ſiue B
fides, ſiue gratia ſanitatum, ſeu operatio virtutum, ſeu prophetia, ſeu ſeparatio ſpirituum, ni-
ſi quoniam de vnita plenitudine eſt? Hypocritæ, diſcite vnam eſſe operationem Patris, & fi-
lij, & Sancti ſpiritus, dum opera quæ operatur Pater ipſa opera vniter demonſtrentur eſſe &
filij, ſic & ſancti ſpiritus. Ita & filius quod operatur, hæc ipſa opera reparantur ad Patrem,
ad principalem ſpiritum hæc ipſa opera vniter declarentur eſſe & Patris, & Filij. Vides vni-
tam eſſe eorundem operationem in vna natura deitatis? HÆR. Rogo, vt hæc dicta de auto-
ritate adhuc ſcripturarum mihi ediſſeras. ATHAN. Quæſo iam quoties tibi indicatum eſt:
Mat.28. ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & filij, & ſancti ſpiritus? Aut ſi hæc contradi-
cenda exiſtimas, eò quod in vnum donum baptiſmi operationes nomine deitatis vniter in
Trinitate non contineantur, cur tu hoc nomine deitatis ſublato, Patris, & filij, & ſancti ſpi-
ritus, baptizas dicendo: Baptizo te in Patre, & in filio, & ſancto ſpiritu, & non in vno no-
mine? Vt hoc modo artificioſè vnitum nomen eorum tacitè in deitate non nominare, vel
abnegare, ſed & nomina in perſonis tantummodo eorum velis aſſignare: Quia ſi ſic erat ce-
lebrandum baptiſma, obtinuerat Arianorum aſſertio, qui ſic ſentiunt, vt vbi nomina in per-
ſonis indicant, ibi ſimul in ipſis nominibus, & ſingulas vel diuerſas ſubſtantias eſſe pronun- C
cient, vt vnitatem in concordia tantum charitatis eſſe aſſignent, & non potius in vnita pleni-
tudine diuinitatis. Et quid amplius ad hæc? vnitatis dei Patris nomen & filij, & ſancti ſpiritus,
quaſi adoptiuum nuper acceſſiſſe profiteantur, vt hoc nomen videatur eſſe ex nihilo, aut ex
altero vel de tempore: quod abſit. Nã verum nomen deitatis vbi nominant, ad vnam tantum-
modo perſonam Patris hæc dicendo aſſcribunt, vt verã vnitatem diuinitatis diuidant, qui vbi
nomina potius in perſonis deberent diſcernere, ibi ſimul cũ ipſis nominibus & tres naturas di
uerſas diſtinguunt: quod abſit à nobis, ne iſtam blaſphemiam admittamus, eum vnum nomẽ
deitatis in Trinitate vniter dictũ accipiamus, per quod & remiſſa peccatorum baptiſmo ope-
rante in nos ſuſcipimus, nomina verò tantũmodo in perſonis perfecte diſtinguamus. Rogo,
vbi vinculum fidei inuenitur apud eos, ſi ſubſtantiæ vnitatis nomen in Trinitate non tenetur?
Rogo quẽadmodũ ſingulis perſonis in ſingulas vel diuerſas plenitudines eſſe aſſcribitis, dũ vni
ta natura ſit in hac ipſa plenitudine diuinæ Trinitatis? Rogo, quomodo tres vnũ ſunt, ſi diuerſa
Act.5. in vtriſque eſt natura diuinitatis? Rogo quẽadmodũ ſeptiformem hunc ſpiritũ ſapientiæ, & in-
tellectus, ſpiritũ conſilij, & virtutis, ſpiritũ ſcientiæ, & pietatis, ſpiritũ timoris domini conſe- D
qui merentur: quẽ de vnita plenitudine diuinitatis cõſiſtere non cõfitentur? Rogo, non legiſtis
Apoſtolum Petrum claues regni cælorum habentem, Ananiæ dixiſſe, Quare ſatanas imple-
uit cor tuum ad mentiendum ſpiritui ſancto: Et ſic proſecutus eſt: Non es hominibus menti-
Act.13. tus, ſed Deo, ſi vos eum deum verum eſſe negatis? Rogo, ſi deus non erat, vt dicitis, hic para-
cletus ſpiritus, cur ſibi tantam autoritatem præſumebat ad diſcipulos, dicens: Segregate mi-
hi Paulum, & Barnabam, quos elegi in opus miniſterij, in quo aſſumpſi eos? Vides quia deus
eſt qui ſegregauit, & qui elegit in opus miniſterij, in quo & aſſumpſit eos. Rogo, quemad-
modum hæc vnita pelnitudo diuinæ Trinitatis à vobis diuiditur, cum vnus in vno, aut certe
vnus in vtriſque conſiſtere inter ſe declarentur? Rogo, vbi vna fides eſſe oſtenditur, ſi ſempi-
terna Trinitas apud eos vniter eſſe non accipitur? Cur legitis, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo,
ſi vnitatis nomen in deitate Trinitatis diuiditis, & vnitam & operationem eorum in factura
eſſe negatis? Rogo non legiſtis Apoſtolũ dixiſſe: Ex Deo, corã Deo, in Chriſto loquimur, id eſt,

ex Deo

A ex Deo Patre, & coram Deo ſancto ſpiritu, in Chriſto filio dei teſtimonium prædicamus? Cur legitis hiſtoriographum Moſem indicaſſe, & dixit deus, & fecit deus & benedixit deus, ſi hoc vnito nomine diuinitatis vniter operatum fuiſſe non accipitis? Hær. itàque quemadmodum multifarie vnitum nomen Trinitatis mihi palàm feciſti: ſi ergo & omnia vniter ſic hi fecerunt, hæc dicta de autoritate iure confirmes poſtulo. Atha. Audi hunc vnum de multis pertinens exemplum. Memento poſt hanc tantam ſatisfactionem hucuſque erit finis ſermo dicentis. Si tamen adhuc nihil te commouet de his quæ ſuperius ſecundum ſcripturæ rectiſſimæ lineam ad ordinem tibi diligenter expoſui, optime Theophile, vt cognoſcas horum verborum, de quibus iam ſuperius eruditus es, veritatem: Ait Pſalmographus, imò præſagus spiritus per Pſalmographum: verbo domini cęli firmati ſunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. *Pſal. 32.* Vtique verbum filium declarauit, dominum autem Patrem eius indicauit, & spiritum oris eius, spiritum principalem eſſe demonſtrauit. Vides quàm breuiter per ſingulas ſignificationes in perſonis ineſſe diſtinxit, id eſt, verbum & dominum, & spiritum, & vnitam operationem in his eſſe oſtendit. Nam ſi te adhuc ambiguitas tenet, eadem ipſa repeto. Vbi ait: verbum domini, non ſonum vocis in conſubſtantiuum eſſe accipias, quem ſi validus quis
B emiſerit, ſolet reſonare echo: cuius tantum in phantaſia auditus eſt reſonantis, ſed factum nullius. Sanè de hoc verbo domini noſtri patris, qui eſt ſalus noſtra, ſicut vbique diuinę ſcripturę teſtantur, Filius dei deus eſt ſubſtantiuus, per quem omnia facta ſunt. Ergo quia dixit: verbo domini cęli firmati ſunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, cognoſce hoc verbum ſubſtantiuum non aliunde, quàm de Patre proprie natum fuiſſe, ſed & spiritu oris eius, cum spiritum dixit, qui de ſe ipſa vnita ſubſtantia proceſſit, ſicut cautum inuenimus. Non ex alia natura, quàm de ipſa, ac per hoc vnita eſt Patris, filij, ac ſancti spiritus ſubſtantia, quam Græci dicunt ὁμοούσιον. Sed & vnita eſt eiuſdem Trinitatis operatio in factura.

SVCCINCTA DIVINAE SCRIPTVRÆ VETERIS AC NOVI INSTRVMENTI, SYNOPSIS, ID EST OBSERVATIO S. AC MAGNI ATHANASII.

C OMnis noſtra qui Chriſtiani ſumus Scriptura diuinitùs inſpirata eſt. Libros habet non infinitos ſed finitos, ac certo canone comprehenſos. Et veteris quidem inſtrumenti ſunt iſti.

Geneſis, Cuius initium eſt: in principio fecit deus cælum & terram.

Exodus, Cuius initium eſt: Hæc ſunt nomina filiorum iſraël eorum qui Ægyptum ingreſſi ſunt.

Leuiticus, Cuius principium eſt: Et vocauit dominus Moſem, & loquutus eſt illi in tabernaculo teſtimonij.

Numeri, Cuius initium eſt: Et locutus eſt dominus ad Moſem in ſolitudine Sina, in tabernaculo teſtimonij.

Deuteronomium, Cuius initium eſt: iſti ſunt ſermones, quos loquutus eſt Moſes ad omnem iſraelem trans iordanem, in ſolitudine ad occaſum prope mare rubrum

Ieſus filius Naue, Cuius initium eſt: Et factum eſt poſt mortem ſerui domini, dixit dominus ad ieſu Filium naue, famulū moſi, dicens.

iudices, cuius initium eſt: Et factū eſt poſt mortē ieſu, & interrogarūt filij iſrael in domino.

D Ruth, Cuius initium eſt: Et factum eſt, cum iudicarent iudices, facta eſt fames in terra.

Regū, primus & ſecundus, in vnum cōputantur volumen, & primi quidē initium eſt: Et homo erat ex ramathaim ſipha, de mōte ephraim, & nomē illi elcana, filius ieremeel, filij heli. Secundi verò initiū eſt: Et factū eſt poſt mortē ſaulis, & dauid percuſſo amalech, reuerſus eſt.

Regum tertius & quartus, & ipſi pro vno connumerantur volumine. Et tertij quidē initium eſt: Et rex Dauid factus ſenior, ætate iam grandis erat. Et operuerunt eum veſtibus, nec tamen calefiebat. Quarti verò principiū eſt, Et præuaricatus eſt Moab aduerſus iſraelem, poſt mortem Achab. Paralipomenon, prior & poſterior, pro vno libro computantur. Et prioris quidē initium eſt, adam, Seth, Enos, cainam, Malaleel, iared, Enoch, Mathuſala, Lamech, Noë. *Atqui hoc eſt 35. caput poſterioris Paralipomenon.*

Poſterioris verò, Et confirmatus eſt Salomon filius Dauidis, in regno ſuo. Et dominus deus ipſius cum ipſo, & magnificauit eum ad ſublime vſque.

Eſdras prior & poſterior, vno comprehēduntur volumine. Et prioris quidē initum eſt: Et obtulit ioſias paſcha in Hieruſalē domino ſuo, quartadecima die menſis primi: poſterioris verò,

Et in primo anno Cyri regis Perſarum, vt adimpleretur ſermo, qui ab ore Hieremiæ proceſſerat, excitauit dominus Spiritum Cyri regis Perſarum. A

Pſalterium Dauidicum, habens Pſalmos cli. cuius initium eſt: Beatus vir qui non ambulauit in conſilio impiorum.

Parabolæ Salomonis, quarum principium eſt: Parabolæ Salomonis filij Dauidis, qui regnauit in Iſrael, ad cognoſcendam ſapientiam & diſciplinam.

Eccleſiaſtes eiuſdem, Cuius initium eſt: vbera Eccleſiaſtæ filij Dauidis, regis Iſrael in Hieruſalem. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.

Canticum Canticorum, eiuſdem, cuius principium eſt: Canticum Canticorum Salomonis. Oſculetur me oſculo oris ſui. Quia meliora ſunt verba tua vino.

Iob. Cuius principium eſt: Homo quidam erat in regione Auſitide, nomine Iob. Et erat homo ille verax, inculpatus & pius.

Duodecim Prophetæ, Vno volumine comprehenſi. Sunt autem iſti: Oſee primus. cuius initium eſt: ſermo domini, qui factus eſt ad Oſee filium Beeri, in diebus Oziæ & Ioatham & Acham, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael. principium ſermonum domini in Oſee. B

Deinde Amos. Cuius principium eſt: Sermones Amos, qui facti ſunt in Accarim, ex Thecua, quos vidit ſuper Hieruſalem, in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael, biennio ante terræmotum.

Michæas. Cuius principium eſt: Et factus eſt ſermo domini ad Michæam Morathitem, in diebus Ioatham, & Acham & Ezechiæ regũ Iuda, quem vidit ſuper Samariã & Hieruſalem.

Ioel. Cuius initium eſt: Sermo domini, qui factus eſt ad Ioelem filium Bathuel. Audite hæc omnia ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ.

Abdias. Cuius principium eſt, Viſio Abdiæ. Hæc dicit dominus deus ad Idumæam.

Ionas. Cuius initium eſt: Et factus eſt ſermo domini ad Ionam filium Amathi, dicens: ſurge & vade in Niniuem ciuitatem illam magnam.

Naum. Cuius initium eſt: Aſſumptio Niniue, liber viſionis Naum Halceſæi.

Cum Hieronymo viſum eſt reddere aſſumptionem. Hebrais eſt onus. vetērat reddi, captura.

Ambacum. Cuius initium eſt: Aſſumptio, quam vidit Ambacum Propheta.

Sophonias. Cuius initium eſt: Sermo domini qui factus eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filij Godoliæ, filij Amoriæ filij Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filij Amos regis Iuda. C

Aggæus. Cuius initium eſt: in anno ſecundo Darij regis, menſe ſexto, die vna menſis, factus eſt ſermo domini, in manu Aggæi Prophetæ, dicens.

Zacharias. Cuius initium eſt: In octauo menſe, anno ſecundo Darij, factus eſt ſermo domini ad Zachariam filium Barachiæ filij Addo Prophetam, dicens.

Malachias. Cuius initium eſt: Aſſumptio ſermonis domini ad Iſraël in manu Angeli eius.

Hi ſunt duodecim Prophetæ vno volumine comprehenſi, ſequuntur reliqui quatuor, quorum cuique proprium adnumeratur volumen. Et ſunt iſti:

Eſaias. Cuius initium eſt: Viſio quam vidit Eſaias filius Amos quam vidit aduerſus Iudæam, & aduerſus Hieruſalem, in regno Oziæ & Ioatham, & Acham, & Ezechiæ, qui regnarunt in Iudæa. Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus eſt.

Hieremias. Cuius initium eſt: Verbum dei, quod factum eſt ad Hieremiam filium Chelkiæ. Qui erat ex Sacerdotibus.

Ezechiel, cuius principium eſt: Et factum eſt in anno triceſimo, menſe quarto, & ego eram in medio captiuitatis ad flumen Chobar, & aperti ſunt cæli: & vidi viſiones dei. D

Daniel, cuius exordium eſt: Et erat vir habitans in Babylone, & nomen illi Ioakim, & accepit vxorem nomine Suſannam filiam Chelkiæ, pulchram valde, ac timentem dominum.

Sunt itaque Canonici veteris inſtrumenti libri vigintiduo, literis Hebraicis numero pares. Totidem enim apud Hebræos ſunt literarum elementa. præter iſtos autem ſunt adhuc alij eiuſdem veteris inſtrumenti libri, non canonici, qui catechumenis tantùm leguntur.

Sapientia Salomonis, cuius exordium eſt: Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram.

Sapiẽtia Ieſu filij Sirach, cuius initiũ eſt: Omnis ſapiẽtia à domino eſt, & cũ ipſo eſt in ſeculũ.

Eſther, cuius initium eſt: Anno ſecundo, regnante Artaxerxe Magno, vna die menſis Niſan, ſomnium vidit Mardochæus filius Iairi filij Semei, filij Kiſæi, ex tribu Beniamin.

Iudith, cuius principium eſt: Anno duodecimo regni Nabuchodonoſor, qui in Aſſyria regnauit, in Niniue ciuitate magna, in diebus Arphaxad, qui Medis imperauit in Ecbatanis.

Tobiæ, cuius exordium eſt: Liber ſermonum Tobit, filij Tobiel, filij Annaniel, filij Aduel, filij

A filij Gabael, ex ſemine Aſiel de tribu Nephthalim: qui in captiuitate fuit, in diebus Ennemaſſari regis Aſſyriorum.

Iſti ſunt libri Veteris inſtrumenti non canonici. Quidam vero ex veteribus, apud Hebræos pro canonicis reputari dixerunt, librum Eſther, & hiſtoriam Ruth, quam cum hiſtoriis Iudicũ vno libro comprehendi: Eſther vero ad aliud quoddam volumen Canonicum pertinere: atque ita numerum xxij. Canonicorum librorum, apud illos compleri volunt.

Et tot quidẽ ſunt & eiuſmodi cum in canone, tum extra canonẽ Veteris inſtrumenti libri.

Noui verò, determinati & canonici ſunt iſti.

Secundum Matthæum: cuius initium eſt: Liber generationis Ieſu chriſti, filij Abraham.

Secundum Marcum: cuius initium eſt: Principium Euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta.

Secundum Lucam, cuius initium eſt: Quoniam multi conati ſunt contexere narrationem de iis rebus, quæ certiſſimæ ſunt inter nos fidei.

Secundum Ioannem: cuius principium eſt: In principio erat verbum, & verbum erat apud B Deum, & Deus erat verbum.

Acta Apoſtolorum: quorum principium eſt: Primum quidem ſermonem feci de omnibus ô Theophile, quæ cœpit Ieſus cum facere tum docere.

Catholicæ Epiſtolæ Apoſtolorum, omnes numero ſeptem, vno comprehenſæ volumine.

Iacobi vna: cuius principium eſt; Iacobus Dei ac Domini noſtri Ieſu chriſti ſeruus, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, Salutem.

Petri duæ: & prioris quidem initium eſt: Petrus Apoſtolus Ieſu Chriſti ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, &c. Poſterioris verò: Symeon Petrus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, his qui æquè præcioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt, &c.

Ioannis tres, & primæ quidem initium eſt: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod oculis noſtris vidimus, &c. Secundæ verò: Senior electæ Dominæ, & filiis ipſius, quos ego diligo in veritate.

Tertiæ: Senior Gaio dilecto, quem ego diligo, &c.

Iudæ vna: cuius initium eſt: Iudas Ieſus Chriſti ſeruus, frater vero Iacobi, dilectis in Deo patre, & Ieſu Chriſto, ſeruatis, vocatis, &c.

C Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, in vnum redactæ volumen.

Prima ad Romanos: cuius principium eſt: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei.

Ad Corinthios duæ: prioris initium eſt: Paulus vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei.

Poſterioris principium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei quæ eſt in Corintho.

Quarta ad Galatas, cuius principiũ eſt: Paulus Apoſt. nõ ab hominibus, neque per homines.

Quinta ad Epheſios: cuius initium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu.

Sexta ad Philippenſes: cuius exordium eſt: Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti omnibus ſanctis qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & diaconis.

Septima ad Coloſſenſes: cuius exordium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timothæus frater, his qui ſunt Coloſſis, ſanctis ac fidelibus fratribus in chriſto.

D Octaua, prior ad Theſſalon. cuius initium eſt: Paulus & Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto.

Nona, poſterior ad Theſſalon. cuius initium eſt: Paulus & Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, &c.

Decima ad Hebræos: cuius exordium eſt: Multifariam & multis modis, olim Deus loquutus patribus per Prophetas, nouiſſime extremis diebus loquutus eſt nobis in filio.

Vndecima ad Timotheũ prior: cuius initiũ eſt. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, ſecundũ præceptũ Dei ſeruatoris noſtri, & Ieſu Chriſti, qui eſt ſpes noſtra, Timotheo germano filio in fide.

Duodecima ad Timotheum poſterior: cuius principium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatẽ Dei, iuxta promiſſionẽ vitæ, eius quæ eſt: in Chriſto Ieſu Timotheo dilecto filio.

Tertiadecima ad Titum, cuius initium eſt, Paulus ſeruus Dei: Apoſtolus vero Ieſu Chriſti, ſecundum fidem electorum dei, & agnitionem veritatis, eius quæ eſt ſecundum pietatem, in ſpe vitæ æternæ.

Qvartadecima ad Philemonem, cuius exordium eſt, Paulus vinctus Ieſu Chriſti, & Timo- A theus frater, Philemoni dilecto & cooperario noſtro.

Eſt præterea & Apocalypſis Ioannis Theologi, à Priſcis Sanctis, & ſpiritu Dei imbutis patribus, velut quæ illius ſit, accepta & approbata: cuius principium eſt: Apocalypſis Ieſu Chriſti quam dedit illi deus, vt oſtendat ſeruis ſuis quæ oporteat fieri citò, & ſignificauit per Angelum ſuum, quem miſit ſeruo ſuo Ioanni.

Hi ſunt & tot Noui inſtrumenti libri, Canonici, & fidei noſtrę veluti primitię quędam, vel certæ ancoræ, & ſubſtentacula, vtpote, ab ipſis Apoſtolis Chriſti, qui & cum illo conuerſati, & ab eo inſtructi ſunt, conſcripti & expoſiti. Quanquam poſt ea ad iſtorum normam & conſonantiam, & alij innumeri ſunt à magnis, ſapiētiſſimis, & diuino Spiritu repletis patribus, temporum ſucceſſu, ad præmiſſorum teſtimonium & illuſtrationem elaborati, de quibus nūc nobis non eſt ſermo, cum ſint admodum multi & infiniti, ſimulque omnes eiuſdem normæ à veteribus depēdentes, illóſque & exponentes & declarantes. In iſtis itaque, ſicut dictum eſt, comprehenſi ſunt omnęs cum Veteris tum noui inſtrumenti libri quos modicè, quod ad numerum attinet, iam perſtrinximus, deinceps verò diuiſim nobis reſumendi ſunt, & fuſius, à B quibus ſinguli conſcripti ſunt, & vnde quiſque habeat, quod ſortitus eſt nomen, quidque in ſe contineat ſummatim & compendioſè, iuxta promiſſum ordinem ſingulis ex nomine deſcriptis, exponendum eſt.

LIB. I. GENESIS.

Geneſeos liber cur ita vocetur

Liber hic generationis, Moſis eſt, qui ea quæ in illo continentur ex iuſſu Domini loquutus eſt & ſcripſit: vocatur autem hoc nomine, propterea quod & vniuerſorum, cæli pariter ac terræ hominumque & omnium eorum quæ viſuntur generationem, & ipſam paradiſi conſitionem complectitur. Exponit autem quomodo primo die facta ſit lux: altero firmamentū quod Deus cælum vocauit: tertio quomodo congregatæ ſunt aquæ, viſáque arida, & collectiones aquarum vocatæ maria, arida vero terra, terraque germinauerat herbam fœni, & omne lignum: quarto, quomodo proceſſerit ſol & luna, & vniuerſus aſtrorum chorus: quinto quomodo facta ſit, volucrium, piſcium, & cetorum, quæ in aquis agunt generatio: ſexto, quomodo facta ſint quadrupeda, & beſtiæ, & ſerpentes, & iumenta, homóque ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus: ſeptimo verò, quomodo Deus ab operibus ſuis requieuerit, dieique ſeptimo benedixerit Deinde & hoc libro commemoratur tranſgreſſio Adæ, illiuſque è paradiſo eiectio. Abelis per fratrem Cain facta cædes, tranſlatio Enoch, fabricatio arcæ, diluuium, temporibus Noë factum, ſtructura turris, diuiſio linguarum, diſperſio nationum, & egreſſus Abrahæ ex Chaldæa. Continet autem hic liber, & Sodomorum ſubuerſionem, & legem de circunciſione latam, & iuſiurandum promiſſionis Dei Abrahæ factæ, & generationem Iſaac, & Iacob, & qui ex illo ſunt Patriarcharum, & quod Abraham vixerit annos centum octoginta: Iſmahel vero ex Agar annos natus 137. mortuus ſit præterea quomodo Ioſeph à fratribus ſit venditus in Ægyptum, calumniamque à Domina ſua paſſus, & in carcerem coniectus, ac tandem totius Ægypti princeps conſtitutus. Iſti ſubiungitur deſcenſus Iacob in Ægyptum cum filiis ſuis ac domeſticis, numero 75. & quomodo illic conſtitutus, benedictionémque patriarchis filiis ſuis impartitus, mortuus ſit annos natus 147. Corpúſque illius tranſlatum ac ſepultum in chanaan. Et quomodo Ioſeph poſt famem Ægypti annos vixerit 76. mortuúſque ſit anno ætatis ſuæ 110. poſteaquam de oſſibus ſuis mandauerat, vt & ipſa in monumentum patrum transferrentur.

Et Hebræa & Græca habēt 175.

LIB. II. EXODVS. D

Exodus cur ita dicatur.

Et hunc Exodi librum, Moſes, de quo iam meminimus conſcripſit. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod Exodum filiorum Iſraël ex Ægypto continet, è qua illi poſt promiſſionem Abrahæ factam anno quadringenteſimo triceſimo, poſt incolatum verò illius ducenteſimo quintodecimo (tot enim annos in illa exularunt) & poſt decem plagas Pharaoni illatas, egreſſi ſunt. Nam decem haſce plagas contra illum dominus induxit primam, qua fluminis vndam mutauit in ſanguinem. Alteram, qua ranas in tota Ægypto produxit, Tertiam, qua Cynifes. Quartam, qua muſcam caninam. Qvintam, qua mortem iumentórum. Sextam, qua vlcera turgentia & vrentia hominibus & iumentis immiſit. ſeptimam, qua grandinem & ignem flammātem deiecit. Octauam, qua locuſtam. Nonam, qua triduanas vniuerſæ Ægypto tenebras, dempta tellure filiorum Iſraël, intulit. Decimam, qua omnes Ægypti primogenitos ab homine, vſque ad iumenta occidit. Deinde commemoratur, quomodo egreſſum populum perſequutus ſit Pharao, & Iſraël quidem ſicco pede mare rubrum hac atque illac diuiſum

Decem plagæ Ægypti

A uiſum tranſierit: Ægyptij verò populum inſectaticum Pharaone ſuo in ipſo mari ſubmerſi ſint
comptehenditur & hoc libro, quomodo Ioannes ac Mambres Ægyptiorum magi principio
quidem Moſi reſtiterint, tandē vero pudefacti diſceſſerint: præterea ponitur & paſchatis ſan- *2. Tim. 3.*
ctio aquę acerbitas in dulcedinem mutata coturni cum data copia è cęlo ſuppeditatum mā-
na, è petra redditus vodæ liquor, quam & tentationis & iurgij petram Moſes appellauit. Tunc
& Sabbathi obſeruantia initium ſumpſit, & legiſlatio diuinitus in monte Sina per Moſem in
duabus tabulis lapideis facta eſt. Et de tabernaculo déque indumento, cùm ſummi Pontificis,
tum reliquorum ſacerdotū paranda in hoc libro imperatur, vbi artifices declarantur, per quos
omnia fiant. Beſeleel ex tribu Iuda, & Liab ex tribu Dam. Operum verò ſumptus iunt, auri
talenta viginti nouem, & ſicli ſeptingenti, argenti vero talenta centum: æris autem ſeptuagin-
ta, & ſicli quingenti. Continet hic liber & trangreſſionem populi, qua vitulum ſub monte
conflauit, & quomodo Amalec per extenſionem manuum Moſis percuſſus ſit, cum reliquis
placitis & iuſtificationibus Dei, præſertim decem præceptis geminæ tabulæ inſcriptis, quorū
primum eſt: Ego ſum dominus deus tuus. Alterum, non facies tibiipſi ſimulachrum neque
B vllam ſimilitudinem. tertium, non vſurpabis nomen Domini Dei tui in vanum. Quartum, *Decem præ-*
recordare diei Sabbathorum. Quintum, honora Patrem tuum, ac matrem tuam. Sextum, *cepta.*
non occides. ſeptimum, non mœcaberis. Octauum, non furaberis. Nonum, non dices contra
proximum tuum falſum teſtimonium. Decimum, non concupiſces vxorem proximi tui, ne-
que quicquam eorum quæ ſunt proximi tui. Tabernaculū verò anno ſecundo poſt egreſſum
Ægypti neomenia primi menſis perfectum eſt & collocatū. Et in iſtis terminatur Exodi liber.

LIB. III. LEVITICVS.

ET hic liber Leuiticus à Moſe conſcriptus eſt. Id autem nominis ob eam cauſam accepit, *Leuiticus*
quod peculiariter vniuerſam Leuitici muneris diſpoſitionem continet, & quo pacto ex *cur ita di-*
tribu Leui ad ſacerdotium electi ſint & vncti Aaron & filij illius, & quicquid diſcriminis eſt *catur.*
inter ſacrificia & oblationes, & qualis ſit vniuerſus tabernaculi cultus, qualis item ſit Leuitici
ac ſacerdotalis muneris functio. Deinde & cuiuſque ſacrificij legem exponit cùm eius quod
ſalutis gratia, tum quod pro delicto, ſiue ſpontaneo, ſeu inuolūtario ſit offerendum, & quomo-
do ſingula diuidenda ſint & offerenda. comprehenſa ſimul hoc volumine eſt ſummi quoque
Sacerdotis & aliorum vnctio. Ad hæc, & diiudicatio & cognitio iudiciorum, quibus tam ho-
C minum quàm indumentorum, ædiúmque & parietum lepra deprehendi poſſit, & qui ſint re-
purgandorum ritus, præterea quæ ſit lex ac diſtinctio connubiorum legitimorum, & quæ pro
illegitimis ſint habenda. Item quid diſcriminis ſit, inter mundas & immundas beſtias, volu-
cres, ac piſces quoque, videlicet quod quibuſdam ex iſtis veſci poſſint Hebræi, à quibuſdam
verò abſtinere debeant. Declarat etiam hoc volumen quis ſit tubarum dies, in neomenia mē-
ſis ſeptimi, & magni ieiunij præceptum ponit, quod eodem ſeptimo menſe, decima menſis
cuſtodiendum ſit, quam Sabbathum Sabbathorum, & peccati remiſſionem vocat. Deinde *Sabbathū*
& feſtum Tabernaculorum, decima quinta menſis eiuſdem celebrandum ponit, & de feſtis, *Sabbatho-*
& quæ in illis offerenda ſint præcipit. Item de manumittendis Hebræis, quæ in ſeruitutem ve- *rum.*
nundati erant, de debitorum remiſſione, de quiete ſeptimo quoque anno telluri permittenda.
Ad hęc & de legalibus præceptis ac teſtimoniis admonet, ſimulque ſeruantibus illa bona pol-
licetur, tranſgredientibus vero grauiſſima mala minatur. Inter cibos vero mundos & immū-
dos ad hunc modum diſcernit. In iumentis iſtiuſmodi munda eſſe dicit: videlicet, quæ vngu-
lam diuidant, & geminas vngulas habeant, ac ruminationem regerant. Qualia ſunt vitulus, *Animalia*
D ouis, capra, ceruus, caprea, oryx, bubalus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quæ alia *mūda quæ.*
ſunt huiuſmodi. Si vero cuipiam horum aliquid defuerit, pro immundo habendum decernit,
vt ſunt, camelus, lepus, & choerogryllius. Nam iſta animantia ruminant quidem, vngulam
vero non findunt, & ſus quoque. Etenim & ipſe quidem vngulas habet ac diuidit, ſed non ru-
minat. De volatilibus vero quæ edi vetat, hæc ſunt: aquila, gryphes, alia ætus, vultur, miluus, & *Volatilia*
quæ iſtis ſunt ſimilia, & coruus, & quæ illi ſimilia, & paſſer, & noctua, & larus, & quæ alia *prohibita.*
ſunt huiuſmodi, & accipiter, & quæ illi conſimilia ſunt, & nycticorax, & cataractes, & Ibis, &
porphyrio, & pellicanus, & cycnus, & erodius, & charadrius, cum ſimilibus aliis, & vpupa, &
veſpertilio. De volatilibus repentibus, quæ quatuor pedibus ingrediuntur, omnia dicit eſſe
immunda. Quæ vero crura pedibus ſublimiora habent, ita vt illis de telluris ſuperficie ſaliant,
qualia ſunt, bruchus, attaga, locuſta, lacerta, & quæ his ſunt ſimilia, edenda dicit. In aquis verò
ſiue in mari, ſiue in fluminibus, ac torrentibus nata, munda habenda, quæcunque pennulas &
ſquamas habent, vtpote trigla, ſcarus, glaucus, ceſtreus & quæ his ſunt ſimilia. Quę vero alte-

Animalia immunda.

utris iſtarum carent, immunda nec edenda eſſe dicit, videlicet, ſepia, quæ pennulas quidem habet, ſquamas vero non habet. Ex illis autem quæ ſupra tellurem repunt, immunda eſſe definit iſta, muſtelam, Crocodilum terreſtrem, murem, chameleonta, felem, ſauram, & talpam. De ſerpentibus & quæ illis ſimilia ſunt, ſuperfluum erat admonere. Hoc namque beſtiarum genus manifeſtò dicit omnibus abominandum ac deteſtandum. Quanquam in Deuteronomio illorum meminit. A

LIB. IIII. NVMERI.

Numeri cur ita vocetur.

Eiuſdem Moſi eſt, & hic Numerorum liber. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod in ſe totius populi numerum complectitur, recenſita iuſſu Domini, vnaquaque Iudæorũ tribu. Numeratus eſt verò populus à viceſimo anno, & ſupra, quiſque vir bello aptus, abſque tribu Leui. Illa namque ſeparatim numerata eſt. Et inuentus eſt numerus eorum qui recenſiti ſunt, ſexcenta millia, tria millia quingenti, & quinquaginta. Qui vero populum numerauerunt, erant Moſes & Aaron, & cum illis cuiuſque tribus princeps. Et nomina principum erant iſta, & hic illorum numerus.

Numerus filiorum Iſrael quantus.

De tribu Rubẽ, Eliſur Filius Sediur, quorũ numerus erat quadraginta ſex millia & quingẽti. B

Ruben. 46500.

De tribu Symeon Salamiel, filius Suriſadæ, quorum numerus erat quinquaginta nouem millia trecenti.

Simeon 59300.

De tribu Iſachar Nathanael filius Sogar, quorum numerus erat quinquaginta quatuor millia quadringenti.

Exemplar habet. 74600.

De tribu Zabulon, Eliab filius Xelon, quorum numerus erat quinquaginta ſeptem millia quadringenti.

Iſachar. 54400.

De filiis Ioſeph, de tribu Ephraim, Eliſanna filius Emiud, quorum numerus erat quadraginta millia quingenti.

Zabulon 57400

De filiis Manaſſe, Gamaliel, filius Phadaſur, quorũ numerus erat triginta duo milia ducẽti.

Ephraim 40500.

De filiis Beniamin, Abida filius Gedeum, quorum numerus erat trigintaquinque milia quadringenti.

Manaſſe 32200.

De filiis Dan, Achiezer filius Amiſadæ, quorum numerus erat ſexaginta duo milia quingẽti.

De tribu Aſer, Phageel filius Echran, quorũ numerus erat quadraginta millia mille quingẽti.

De filiis Gad, Eliſaph filius Raguel, quorum numerus erat quadraginta quinque millia ſexcenti quinquaginta. C

Beniamin 35400.

De filiis Nephtalim, Achire filius Ænan, quorum numerus erat quinquaginta tria millia quadringenti.

Dan. 62500.

De tribu Iuda, Naasõ filius Aminadab, quorũ numerus erat, ſeptuaginta quatuor millia ſexcẽti.

Aſer. 41500.

Iſte eſt populi bellici numerus, ſexcenta tria millia, quingenti quinquaginta.

Gad. 45650

Tribum vero Leui Moſes & Aaron, ſecundum vocem domini ſeparatim ſoli recenſuerunt, à menſe vno & ſupra, & erat numerus illorum viginti duo millia.

Nephtalim 53400. Iuda. 74600. Leui. 21000. Primogeniti omnium tribuum. 22273.

Et maſculos primogenitos, in omnibus aliis tribubus, ſolus Moſes numerauit, & inuentus eſt illorum numerus, viginti duo millia ducenti ſeptuaginta tres. Horum loco deputati ſunt deo Leuitæ. Totidem enim & illi erant, & iuſſi ſunt & iſti ſanctificari per Moſem & per Aaronem, poſtea loco populi ad operandum opera Domini, & portandum vaſa tabernaculi, ſeruiendumque ipſi Aaroni & filiis eius deputati. Comprehenditur autem hoc libro & diſpoſitio, iuxta quam populus proficiſci iubebatur, & tabernaculi ſtructura, & præceptum de tubis quibus conuocabatur populus. Deinde & dedicatio altaris, & quomodo tabernaculum vnxerit, ipſumque & quæcunque in illo erant ſanctificauerit: denique quo ordine offerendũ fuerit in dedicatione altaris, & quis terminus miniſtrandi Leuitis, quod ab anno viceſimo quinto principium illis miniſtrandi, quinquageſimo vero finis fuerit, ſed ita vt poſtea tabernaculi tantum cuſtodiam gererent. Scriptum eſt, & de aqua deprehenſionis & maledictionis, de lege votariorum, quomodo vino abſtinere, nec caput tondere debeant. Item quomodo murmuranti propter carnis penuriam populo coturnices Deus, deinde & ſitienti iterumque murmuranti, aquam ex petra dederit, quam Moſes aquam contradictionis vocauit. Miſit & exploratores, ex vnaquaque tribu vnum inter quos erant Ieſus Naue & Chaleb Iephone. Hic & Synagoga Core contra Moſem inſurrexit, viuique tellure cum Dathan & Abirom abſorpti ſunt: & Maria ſoror Aaronis lepra percuſſa eſt: virgáque Aaronis germinauit. Poſtea mortuus eſt Aaron in monte Hor, cui ſucceſſit Eleazar filius eius. Hoc libro & hiſtoria Balaam & aſinæ ipſius humana voce locutæ deſcribitur, & quomodo Rex quidem Moabitarum, Balac, confuſus populus vero ex conſilio Balaam imputatus ſit: Phinees autem mulierem Madianitam D

Exploratores. Aaron mortuus. Balaam.

A tem Madianitam cum Zambre Iſraëlita, è tribu Symeon propter ſcortationes confoderit, at-
que ea ratione iram Dei ſedarit. Ad hæc poſteaquam contra Deum & Moſem loquutus eſſet
populus, ſerpentum morſibus periit, contra quos tandem, vbi ad Deum clamaſſent, ſerpentem
ęneum fieri iuſſit Deus ac ſuſpendi, quo viſo viuerent, qui à ſerpentibus eſſent percuſſi. Præci-
pit etiam hoc libro Deus Moſi & Eleazaro Sacerdoti, denuo recenſere populum, à vigeſimo
anno & ſupra, cuius tum inuentus eſt numerus, ſexcenta millia mille ſeptingenti triginta. Et
Leuitæ quoque iterum ſeparatim numerati ſunt, & inuentus eſt illorum numerus viginti tria
millia Recenſiti ſunt autem in Araboth Moab, ad Iordanem contra Iericho. In iſtis autem
nemo eorum erat, qui antea numerati fuerant. Mortui quippè erant, demptis Chaleb & Ie-
ſu Naue. Complexus eſt hoc quoque volumine Moſes, profectiones & manſiones Iſraëlis,
quibus ex Ægypto profecti ſubinde quieuerant. Et ſunt iſtæ: E Rameſſa Ægypti primo menſe
poſt celebratum Paſcha, profecti venerunt in Sochoth. De Sochoth in Butham, de Butham
in Beelſephon, contra Magdolon. De Beelſephon per mare tranſierunt. De mari in Marath,
de Marath ad Elim, vbi erant palmæ. De Elim in deſertum * Sur. E deſerto Sur in Raphaca. *Exemplar*
B De Raphaca in Elim. De Elim in Raphidim. De Raphidim in ſolitudinem Sina. De Sina ad *habet* Σούρ.
Sepulchra concupiſcentiæ. De ſepulchris concupiſcentiæ in Aſiroth. De Aſiroth, in Ratha-
ma. De Rathama in Remmon Phares. De Remmō Phares in Lemona. De Lemona in Deſ-
ſan. De Deſſan in Macellath. De Macellath in Saphar. De Saphar in Charadath. De Cara-
dath in Maeloth. De Maeloth in Cataath. De Cataath in Tarath. De Tharath in Matteca. De
Matteca ad Selmona. De Selmone in Maſuroth. De Maſuroth in Banæa. De Banæa ad mon-
tem Gadgad. De monte Gadgad in Etabatha. De Etabatha in Sebrona. De Sebrona in Ge-
ſiongaber. De Geſiongaber in ſolitudinem Sin. E ſolitudine Sin in ſolitudinem Pharan, quæ
eſt Cades. Ibi mortua eſt Miriam. E Cades ad montem Hor, prope Edom, quo conſcenſo *Mors Aa-*
Aaron iuſſu domini mortuus eſt, anno egreſſionis filiorum Iſraël quadrageſimo, menſe quin- *ronis.*
to, prima menſis, cum vixiſſet annos centū viginti tres. De monte Hor ad Selmona. De Sel-
mone in Phino. De Phino in Soboth. De Soboth in Gæ, in Peran ad montana Moab. De Gæ
in Dæbongad. A Dæbongad ad Gelmōdeblathem. De Gelmondeblathem, ad montes Aba-
rim è regione Abau. De montibus Abarim ad Dyſmas Moab, inde ad Iordanem iuxta Ieri-
C cho vbi caſtrametati ſunt. Manſiones iſtæ ſunt quadraginta tres. Hic vero tandem trans Ior-
danem fuſis ac deuictis Gentibus, Moſes, ac Seon Rege Amorrhæorum, & Og Rege Baſan,
qui ex Gigantibus erat, eas regiones Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe dari præ-
cepit, diſpoſuitque, vt Leuitis Filij Iſraël, de poſſeſſionis ſuæ ſortibus darent, ciuitates ad ha-
bitandum, & ciuitatum ſuburbia: deinde & ciuitates refugij tres, trans Iordanem, & tres in
terra Canaan, quæ ad hoc poſitæ eſſent, vt ad eas fugeret, ſi quiſpiam hominem contra ani-
mi ſui ſententiā occidiſſet, ne præcipitanter ob occiſū cognato deprehenſus interimeretur, do-
nec iudicio coram Eccleſia ſiſti poſſet. Iubentur hoc libro & fimbrias in palliis facere, & fim-
briis adnectere vittas hyacinthinas, vt illis conſpectis mandatorum Dei admoneantur. Acci-
piunt & filiæ Selpaad ſortem Patris ipſarum, & illarum occaſione mandatum domini datur, & *Conſobrino-*
lex ponitur, qua pro legitimis decernuntur cum conſobrinis inita coniugia. Moſes vero terrā *rum con-*
promiſſionis vidit de monte Abirim, hoc eſt, Abau, audiuitque à Deo, quod illam ingreſſu- *iugia.*
rus non eſſet, propter exacerbationem ad aquam contradictionis factam. Mortuus eſt autem
Aaron annorum centum viginti trium, anno poſt exitū Ægypti quadrageſimo, menſe quin- *Explorato-*
to. Qui ad conſiderandam terram miſſi ſunt quiſque de ſua tribu, iuxta mandatum domini *res terræ*
D deſumpti ſunt. Horum nomina ſunt iſta: De tribu Ruben, Salamiel filius Zacbur. De tribu *promiſſio-*
Symeon, Saphat filius Suri. De tribu Iuda, Chaleb filius Iephone. De tribu Iſachar, Ilal filius *nis.*
Ioſeph. De tribu Ephraim, Nauſes filius Naue. De tribu Beniamin, Phaltim filius Raphu.
De tribu Zabulon, Gudiel Filius Sudi. De tribu Dan, Amies filius Gamæ. De tribu Aſer, Sa-
thur Filius Michaël. De tribu Nahphtalim, Nabi Filius Nabi. De tribu Gad, Gadduliel filius
Machi: Locus vero vnde miſſi ſunt, eſt Pharan & Cades Barne. Tunc Nauſe Filium Naue
Moſes Ieſum nominauit. Tempus autem quo miſſi ſunt, erat veris medium, in quo iam præ-
maturi botri erant, & dies quibus terram conſiderarunt, fuerunt quadraginta.

LIB. V. DEVTERONOMIVM.

ET hunc librum Moſes conſcripſit, & quæ in illo ſunt, loquutus eſt. Vocatur autem hoc *Deuterono-*
nomine quod poſt acceptam in tabulis ſcriptam legem, veluti ſecundam legem hoſce li- *mium cur*
bri præſentis ſermones ex præcepto domini, Moſes Iſraeli loquutus eſt. Nam poſteaquā Mo- *id nominis*
ſes quę hoc libro continentur loquutus eſt, ad hunc modum in iſto Deuteronomio conſcrip- *acceperit.*

ta ſunt. Iſti ſunt ſermones fœdetis, quos dominus Moſi ptæcepit ptoponete Filiis Iſrael in ter- A
ra Moab, præter fœdus quod pepigit cum eis in Horeb. Quaptoptet & tabulæ quidem in
Horeb datæ, & in medio atcæ collocatæ ſunt: hunc verò librum Saeetdotibus Moſes, aream
pottantibus, ad latera atcæ in teſtimonium ponere, & ſeptimo quoque anno in die remiſſio-
nis, quando & feſtum Tabernaculorum celebrabarur, legere iuſſit. Iſta quidem vna eſt tatio,
ob quam hic liber Deutetonomium vocatus eſt, altera vero eſt, quod in ipſo quicquid præ-
dictum erat, ſiue in Exodo, ſiue in Leuitieo, ſiue in Numeris, omnia legitima, iuſtificationes
& pręcepta, repetit & declarat, & populum horum iterum admonet vt ea cuſtodiat. Reſumit
etiam exitum populi ex Ægypto, & cuncta illi præſtita beneficia, ſigna quoque & portenta,
ne Dei qui illa patrauerat obliuiſcerentur. Decernit etiam benedictionem iis qui legem cu-
ſtodiunt, maledictionem vero iis qui illam tranſgrediuntur, & benedictionem in monte Ga-
rizin promulgari mandat, pet Symeon, Leui, Iudah, Iſachar, Ioſeph & Beniamin maledi-
ctionem vero in monte Gæbal per Ruben, Gad, Aſet, Zabulon, Dan, & Nephthalim. Ad
recordationem vero, & iugem exercitationem, prolixam Odam ex iuſſu domini conſcripſit,
vt illam perdiſcentes ac meditantes, in memoria Dei perſiſterent. Poſtquam vero ſingulis tri- B
bubus benedixit, benedictionémque illarum literis mandauit, ac manus ſuas ſuper Ieſum Na-
Moſes moritur in mõte Abarim. ue, vt ſibi ſecundum mandatum Dei ſucederet, poſuit montem Abatim, qui eſt Aban, cõſ-
cendit, inque illo iubente domino moritur, annorum centum viginti, cum necdum oculi ip-
ſius caligaſſent, nec facies eius quicquam tabis ſenſiſſet. Nemo autem ſepulchrum illius vidit,
in hodiernum vſque diem.

LIB. VI. IESVS NAVE.

QVÆ deinceps ad Eſdram vſque ſequuntur volumina: non prorſus ab illis ſunt conſcrip-
ta, quorum inſcriptiones præferunt, & de quibus tractant. Feruntur autem à Prophe-
tis, qui ſingulis temporibus vixerunt eſſe ſcripta. Diſtinguendum itaque eſt inter illorum inſ-
criptiones. Præſens liber inſcriptionem habet, Ieſu Naue: propterea quod ipſe Ieſus Naue Mo-
Ieſus Naue Moſis ſucceſſor. ſi ſucceſſor populi dux factus eſt, cuius iſto volumine hiſtoria & res geſtæ continentur. Com-
memoratur hic quomodo Iordanis fluuij pars ſuperiot ex ipſo fonte defluens immota ſteterit
inferior vero decurrens exinanita ſit, vt populus ſicco pede tranſierit, & quomodo in Garga-
Iordanis fluuius. lis omnes in ſolitudine natos cultris ſaxeis circumciderit, nomen loci illius Galgal vocauerit,
& quod mox atque populus Iordane, tranſmiſſo de terræ illius frugibus ediſſet, manna dein- C
Raab meretrix ſeruata. ceps deſierit, vrbis Iericho mœnia vltro corruerint, Raab meretrix propter hoſpitio ſuſceptos
& occultatos exploratores ſeruata ſit, ſol in ſupremo cæli vertice iuxta Gabao orante Ieſu Na-
ue integri diei ſpatio, donec ille hoſtes deuiciſſet, ſteterit. Poſtquam vero Amorræos, & om-
nes illorum Reges expugnauit, omnémque eam terram nouem tribubus cum dimidia Ma-
naſſe diſtribuit, & populũ annos XXVI. gubernauit, mortuus eſt annorũ CX. Qui vero terrã po-
pulo diuiſerãt, erãt Eleazarus ſacerdos, & ipſe Ieſus Naue, ac de vnaquaq; tribu vir vnus: de tri-
bu Iuda, Chaleb: de tribu Simeõ, Salamiel: de tribu Beniamin, Eldab: de tribu Dã, Bacheir:
de tribu Manaſſe, Aniel: de tribu Ephraim, Camuel: de tribu Zabulon, Eliſaphan: de tribu
Iſachar, Phitiel: de tribu Aſer, Achiot: de tribu Nephtalim, Phataël. Reges autem illius terræ,
quos Moſes & filij Iſraël trans Iordanem ab ortu ſolis, & valle Arnon vſque ad montem Her-
Solis ſtatio. mon, omni terra Arrhaba ab Oriente ſubiugata percuſſerunt, hos fuiſſe dicit, Seon Regem
Ieſus moris Amorræorum, qui in Eſeban habitauit ac regnauit. Et Og Regem Baſan, qui ex Gigantibus
adhuc ſupererat, & in Aſtaroth habitauit, regnauitque à monte Hermon, vſque ad terminos
Gergeſæorum, & dimidium Galaad. Iſtis occiſis dedit Moſes ipſorum terram Rubenitis. Gadi- D
tis, ac dimidiæ tribui Manaſſe. Reges vero Amorræorum, quos Ieſus Naue cum filiis Iſraël,
poſtquam Iordanem tranſierant in planicie Libani, vſque ad montem Chelca, donec aſcen-
das, Sceir, bello ſuſtulit, quorum & terram reliquis tribubus, iuxta cuiuſque ſortem poſſiden-
dam dedit, iſtos eſſe dicit: Chetæum, Amorræum, Chananæum, Pherezæum, Euæum, Ie-
buſæum, Regem Iericho, Regem Hai, quæ contermina eſt Bethel. Regem Ieruſalem, Regẽ
Chebron, Regem Ietimoth, Regem Lachis, Regem Elam, Regem Gazer, Regem Dabir,
Regem Gize, Regem Ærmath, Regem Ærat, Regem Arath, Regem Lobna, Regem Odol-
lam, Regem Elat, Regem Ataphuth, Regem Opher, Regem Ophectesaroth, Regem Aſom,
Regem Somoon, Regem Mamroth, Regem Ziph, Regem Cades, Regem Zaac, Regem
Manedoth, Regem locum montis Carmeli, Regem Eddor in Phenedaor, Regem Gid Ga-
lilææ, Regem Therſa.

LIB.

A
LIB. VII. IVDICES.

VOcatur hic liber Iudicum, propterea quod poſt mortem Ieſu Naue populum ſuum deus à relictis Chananæorum Gentibus preſſum per Iudices ſeruauit, quorum hoc volumine ſingulorum facta & vitę tempus continentur. Sunt autem iſti. Primus Gothoniel: hic occidit Chuſarſathaim Regem ſyriæ fluuiorum, qui populum Iſraël afflixerat annos quadraginta. Poſt hunc Aود ambidexter. Hic Æglon Regem Moabitarum gladio ancipiti palmæ longitudinem habente interemit, à quo fuerat preſſus Iſraël, annos decem & octo: & ipſe gubernauit Iſraelem annos octoginta. Tertius ſamegar, * filius Dinach, qui ſexcentos de Philiſtiim vomere percuſſit, annumque vnum populum iudicauit. Quartus Barach, filius Abineẽ. Hic expugnauit Iabin & ſiſaran, qui Iſraelem annos viginti afflixerant. ſiſaram autem Iael, vxor Caher Cinæi clauo occidit. Iudicauit iſte Iſraelem annos quadraginta. Quintus Gedeon, qui & Ierobaal dictus eſt. Percuſſit iſte Madianitas, & Oreb, & Zeb, & Zebee, & ſalmana ipſorum principes, ac Turrin Phanuel ſubuertit, principéſque illorum cum ſpinis triturauit ac contriuit, à quibus tribulatus fuerat iſrael annos ſeptem, iudicauit autem ipſe iſrae-
B lem annos quadraginta.

Iudices cur ſic vocentur.

Filius in Græco eſt filius Anath.

Sextus Abimelech, filius Gedeonis ex concubina, qui fratres ſuos ex liberis natos, ſeptuaginta viros, ſuper lapidem vnum occidit. Fuga autem vnus ex illis, ioatham elapſus eſt. ipſe vero Abimelech, etiam illis, qui cum ipſo conſpirauerant, factus eſt inſtar ignis è rhamno. Poſtquam autem multos occidit, mortuus eſt & ipſe, molæ fragmine de muro per mulierem demiſſo proſtratus. Regnauerat autem annos tres. Septimus Thola filius Phua, patrui Abimelech, qui regnauit annos viginti tres. Octauus iair Galaadites, qui iudicauit annos viginti duo. Nonus iephthe Galaadites. Iſte percuſſit Ammonitas & Philiſtæos, qui iſraelem afflixerant annos decem & octo. Cum autem in bello eſſet, votum fecerat, oblaturum ſe in ſacrificium, quicquid poſt victoriam, domum reuertenti primum occurreret, atque ita filiam in occurſum progreſſam, impetrato primum ad lugendam virginitatem bimeſtri ſpacio, immolandam occidit. iudicauit autem populum annos ſex. decimus Iabæſan Bethleemita, iudicauit annos ſeptem. Vndecimus Ailon Zabulonites annos decem. Duodecimus Labdon Pharatonites, annos octo. Tredecimus Samſon, de ſtirpe Dan. Hic in mandibula aſini
C interdum & virga, aliquando etiam immiſſis vulpibus, & nouiſſime per ruinam domus Philiſtæos percuſſit, à quibus Iſrael afflictus fuerat annos quadraginta: iudicauit autem Iſraelem annos viginti. Fuerunt itaque iudices Iſraelis numero tredecim. Anni vero illorum fuerunt quadringenti & vndecim.

Abimelech quam inhumanus.

Iephthe filiam ſuã immolauit

Samſon

Iudices Iſraëlis tredecim

LIB. VIII. RVTH.

ITa vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam de Ruth ſolam complectitur. Eſt autẽ Ruth genere Moabitida, caſtitate vero honeſta. Relicta cognatione paternáque ſuperſtitione, ad pietatem ac verum dei cultũ conuerſa. Bethleem iudæ cum ſocru ſua incontanter conceſſit, vbi & Booz ex tribu Iuda, matrimonio coniuncta eſt, ex qua poſtea dauid originẽ hoc ordine ſumpſit. Booz ex Ruth ſuſtulit filium Obed, Obed vero genuit Ieſſe, ieſſe Dauidem.

Ruth cur ſic dicatur

LIB. IX. REGVM I. & II.

REgum nominantur iſti, ob id, quod Regum cum iuda tum iſrael facta & annos continent. Digeſta ſunt autem primo libro iſta. Mors Eli Sacerdotis ac filiorum ipſius. Natiuitas Samuelis, & quomodo populus hactenus à Deo gubernatus, qui ſingulis temporibus liberatorem ipſis excitauerat, Regem ſibi ſecundum morem Gentium à Samuele petierit,
D atque is Saulem illis de tribu Beniamin dederit, & ex illo deinceps & in Iſrael Reges eſſe ceperint. Continetur etiam hoc volumine quomodo vbi mandatum Dei tranſgreſſus eſſet ſaul, ablatum ſit à ſtirpe ipſius regnũ, & Dauid in ipſius locum vnctus, atque in huius ſtirpem tranſlatum regnum. Præterea commemoratur, quemadmodum ſit per Dauidem Goliath minutiſſimo occiſus lapillo. ſaul vero, poſtquam tripudiantes mulieres Dauidi decem millia, & ipſi mille dederant, inuidia percitus Dauidem perſequutus, Dauid tamen ſeruatus, & Saul tandem bello arctatus conſultis Pythoniſſis, interemptus occubuerit. Et in huius occaſu terminatur primus Regum liber.

Regum libri cur ſic appellẽtur.

Dauid vnctus.

Goliath occiſus à Dauide.

In ſecundo vero libro, ſauli Dauid in regnum ſuccedit. Mẽphiboſce autẽ filius ſaulis initio pro cõſeruando ſibi regno contendit, tandẽ vero vniuerſę tribus dauidi iungũtur. Cunctos hoſtes bello ſuperat Dauid, Berſabee vxorẽ Vriæ ſibi ſumit. Abſalon patrem ſuum dauidẽ perſequutus paulo poſt in bello occiditur. dauid numerato populo iram in ſe diuinam prouocat, quæ poſtea placato Deo ceſſat. Et hic ſecundus Regum liber ſenio confecto dauide finitur.

Dauid Sauli ſuccedit.

Habuit autem ſub ſe Dauid quoſdam viros fortes, magnos ac multos, quorum minores Cē- A
tutiones, maiores vero Chiliarchas conſtituit. Habentur quorundam ipſorum nomina & res
geſtæ Sebochæ Aſtotheus, qui Seph filium Rapha ex gigantibus nati percuſſit. Bleanam fi-
lius Ariorgi, Bethleemites. Hic percuſſit Goliath Chetæum, cuius haſtæ lignum inſtar li-
ciatorij texentium erat. Erat autem & ipſe filius Rapha. Ionathan filius Semeli, fratris Da-
uid. Iſte percuſſit virum quendam de Rhamedon, qui Iſraeli conuiciatus fuerat, & ſenos di-
gitos in manibus ac totidē habebat in pedibus, & ipſe filius Rapha, ex Gigantibus nati. Adi-
non Aſonçus. Hic frameam ſuam aduerſus octoginta milites, ſimul congregatos eduxit. Ieſſe
Bada, filius Achamane. Et iſte frameam ſuam contra triginta vno momento eduxit. Eleanan,
filius Soſe. Hic cum eſſent congregati Philiſtiim, ſolus in eos itruit, atque ita quoſuis obuios
interemit, vt manus ipſius haſtam tenens obrigeſceret, & populus poſt ipſius tergum cæſos
ſpoliaret. Mara filius Aſa Saruchæus. Iſte irruentibus Philiſtæis ac partem agri lente refertam
depopulari volentibus, fugiente populo, ſolus obſtitit, & Philiſtæos perſequûtus agri partem
ſeruauit. Eleazar filius Dodetharconi. Et iſte tempore meſſis hordeaceæ cum irrumperent
Philiſtæi, & populus fugeret, ſolus reſtitit, & Philiſtæos perſequutus, hordeum defendit ac B
ſeruauit. Tres verò fortes ex triginta erant cum Dauide cum Philiſtæi Bethlehem obſidione
cinxiſſent. Hi tres cum ex ciſterna Bethlehem bibere cuperet Dauid, caſtra Philiſtinorū per-
Aquam libauit Dauid. ruperunt, hauſtámque ex ciſterna aquam Dauidi attulerunt. Admiratus Dauid ipſorum vir-
tutem, aquam quidem accepit, bibere vero noluit, ſed libauit eam Domino dicens. Propitius
ſit mihi dominus ne hoc faciam. An ſanguinem iſtorum hominum, qui cum animarum ſua-
Baneas leonem occidit. rum periculo profecti ſunt, bibam? Baneas filius Iodae, qui multa fortia facta deſignauit, &
filios Ariel Moabitæ percuſſit, & cum in diebus niuis ad ciſternam deſcendiſſet, leonem per-
cuſſit. Hic & fortem quendam virum Ægyptium quinque cubitorum ſtaturam habentem,
& haſtam inſtar ſcalæ nauticæ geſtantem percuſſit. Haſta enim primùm illum ſpoliauit, dein-
de & occidit. Abiſa frater Ioab, filius Saruiæ ſororis Dauidis. Princeps erat & iſte inter tres,
de quibus dictum eſt. Percuſſit autem tempore quodam triginta viros lancea ſua, & capreæ
inſtar cucurrit in montibus, & præterea percuſſit & occidit Ieſbi qui Dauidem occidere mo-
liebatur. Erat autem Ieſbi de genere Rapha & haſta ipſius trecenta æris ſicla ponderabat, &
gladio accinctus erat. Itaque iſti erant magni & potentes. Bellatores autem in vniuerſum ha-
buit Dauid myriades triginta quatuor, & ducentos. C

LIB. X. REGVM III. AC IIII.

Adonias filius Dauidis. IN tertio Regum continentur iſta. Adonias, ſenio iam grauato Dauide patre, ſeipſum extol-
lit, & ſine patris conſcientia regem ſe creat. Quo cognito, Dauid mittit Mathan Prophetā
& Sadoch Sacerdotem, ac Baneam filium Iodae: præcipitque, vt Salomonem vngant in Re
gem, quod & faciunt adhuc viuente Dauide. Adonias itaque confeſtim peſſundatur. Salo-
Salomon templum ædificat. mon vero in ſeptennio domum Domini, deinde & muros Ieruſalē ædificauit. Erant autem
illi ſeptuaginta millia preſelytorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum.
Qui vero operibus præerant numero erant ter mille & ſexcenti. Alimoniam vero Salomo-
nis ſingulis menſibus duodecim viri adminiſtrabant. Impendebantur autem ſingulis diebus
cori ſimilaginis triginta, farinæ triticeæ cori ſexaginta, vituli ſelecti decem, boues paſcui vigin-
ti, oues centum, exceptis ceruis & capreis, atque altilibus ſaginatis. Gregem vero habuit, equa-
rum quas fœturæ gratia alebat, quadraginta millia, equorū vero currulium duodecim millia.
Diuitiæ illius erant multæ. Singulis enim annis adferebātur illi auri talenta ſexcenta ſexaginta D
Regina Saba. ſex abſque tributis quæ pendebantur à ſubditis. Sed & Regina Saba, cum ad ipſum veniſſet,
dedit ei auri talenta centum viginti, lapides precioſos, & aromata infinita. Poſt mortem Salo-
monis in regnum ſuccedit Roboam filius eius: ſub quo ſciſſum eſt regnum, ita vt decem tri-
Roboam Salomoni ſuccedit. bus Samariam caput regni conſtituerint: duæ vero reliquæ in Ieruſalem manſerint, Iuda vide-
licet & Beniamin. Complectitur itaque tertius hic liber res geſtas & annos Regum iſtorum
Salomonis, qui ſimul omnium tribuum Rex erat. Poſtquam autem diuiſum eſt regnum, vt
diximus, in Iudæa duarum tribuum principatum geſſerunt Roboam, Abia, Aſa & Ioſaphat:
Ieroboam. decem vero reliquarum in Samaria, Ieroboam, Nabath, Baaſa, Elau, Zambre & Achab.
Tractat & de Prophetis videlicet iſtis: de Nathan, Gad, & Achia Selonita, qui contra
altare Samariæ clamauit. De Elia & Eliſæo, & eo qui regi Achaab, prophetauit. De fi-
lio Ader, & illius percuſſore, qui & Achaab reprehendit. De filiis Prophetarum ſeorſum
anachoreticam vitam ducentibus. Habetur etiam hoc libro quomodo prophetauerit Elias
& non

A & non pluerit annos tres, & corrui illi propter verbum Domini mane panes, veſperi carnes
detulerint. Effecit etiam in Sarephtha Sidoniæ per verbum domini, vt hydria farinæ viduę *Elias &*
non defecerit & oleario vaſculo nihil deceſſerit. Præterea & filium eius mortuum orando *eius geſta.*
vitæ reſtituit, & Prophetas Baal occidi curauit, quorum numerus erat, quadringenti quin-
quaginta. Iordanem quoque pallio percuſſit, vndáque illius vtrinque diuiſa, pedes fluuium
tranſiuit. Terminatur autem tertius hic liber morte Achab Regis Iſraël, & morte Ioſaphat
Regis Iuda, deſinens in principiũ regni Ochoziæ filij Achab, & Iorã filij Ioſaphat, Regis Iuda.

QVARTVS REGVM.

IN iſto libro commemoratur, quomodo duo duces quinquagenarij regis Ochozię igne cæ- *Achab.*
litus, per verbum Eliæ prophetæ conſumpti, & Elias tandem ſublatus ſit, ſpiritúſque illius
in Eliſæo requieuerit, ita vt in illo duplo fuerit. Deinde de Eliſæo quomodo Sonamitidis fi- *Eliſæus.*
lium mortuum precando excitauerit, & Naaman ſyrum à lepra mundauerit, vaſcula vxoris
Prophetæ mortui in verbo domini oleo repleuerit, ſuper corpus ipſius mortui cuiuſdam ca- *Naaman*
dauer coniectum, mox atque Prophetæ oſſa tetigerat reuixerit, cum pallio Eliæ Iordanem *Syrus à le-*
percuſſerit, diremptáque hac atque illac vnda pedibus & ipſe fluuium tranſiuerit. Continetur *pra mun-*
B etiam iſto volumine, quomodo Senacherib & Rapſaſes poſt multas blaſphemias promulga- *datus.*
ti, déque exercitu ipſorum vna nocte occiſa ſint centena octoginta quinque virorum millia, *Senacherib*
& quomodo Ioſias rex vniuerſa ſimulachra ſuſtulerit, lucos ſucciderit, & Paſcha, ſicut ſcrip- *Ioſias.*
tum eſt, legaliter ſeruauerit. Habet hic liber regum quoque geſta & annos, eorum qui in Iu-
da regnarunt, Ioram, Ochoziæ, Ioas, Amaſſiæ, Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, Manaſſe,
Amos, Ioſiæ, Ioachas, Eliakim, Ioakim, Mathanam & Sedekiæ: Eorum vero qui in Samaria, *Iudaa*
Ochozię, Ioram, Iehu, Ioachaz, Ioë, Ieroboam, Zachariæ, Sellum, Manaem, Phakeſſiæ, *Reges*
Phakes, & Oſee: & Prophetarum. Eliæ, Elizæi, Eſaiæ, & Ieremiæ. Prętęrea quomodo regnum
Samariæ deſierit, ſub Oſee filio Hela, qui Phakee filium Romeliæ occidit, regnum verò Iero-
ſolymitanum ſub Sedechia. Nam & ipſe in Babylonem abductus, & ademptis oculis in pi-
ſtrinum annos viginti ſex abiectus eſt. Ad hæc quomodo rex Babylonis regem Ioakim exal-
tauerit, thronúmque illius ſupra cunctos Babylonię reges extulerit, & cum eo ederit ac biberit
omnibus diebus vitæ ipſius. Finitur itaque liber iſte, in ſeruitutem abducto iam populo, &
tota vrbe capta.

C
EPITOME GESTORVM REGVM IVDÆÆ ET ISRAEL.

REſumenda ſunt quę his libris tractantur, & per epitomen exponenda omnium Regum
cum Iudææ, tum Samariæ nomina, & res geſtæ, & cuiuſque anni. Et primum de regibus *Iudaa*
Ieruſalem. Poſt interitum Saulis, qui annos regnauerat quadraginta, regnauit Dauid ſuper vni- *Reges.*
uerſum Iſraëlem, & ipſe annos quadraginta, in Chebram ſeptem: deinde ſuper omnem Iſrae- *Saul.*
lem, & Iudæam triginta tres. & fecit quod rectum erat corde perfecto: ſub hoc erant Prophe- *Dauid.*
tæ Samoel, Nathan, Gad. Salomon filius Dauid, & ipſe ſuper omnem populum regnauit an- *Salomon.*
nos quadraginta, & fecit quod malum erat: ſub iſto erant Prophetæ Nathan & Gad. Roboam
filius Salomonis, regnauit annos decem & ſeptem, & fecit quod malum erat: ſub hoc ſciſſum *Roboam.*
eſt regnum. Manſerunt autem cum ipſo in Ieruſalem tribus duæ, Iuda & Beniamin: in Sama- *Abias.*
ria vero reliquæ decem. Habuit ſub ſe Prophetas Achian Seloniten, & Samæam, & Addo.
Abias filius Roboam regnauit annos tres. Cor huius non erat perfectum, ſicut Dauidis, ſed
ambulauit in peccatis patris ipſius: ſub hoc vixit Addo propheta.

Aſſa filius Abiæ regnauit annos quadraginta vnũ, & fecit quod rectum erat: veruntamen ad- *Aſſa.*
D huc manebãt excelſa: ſub iſto Prophetæ erant Azarias, Adad filius Oded, & Anani. Ioſaphat
filius Aſſæ regnauit annos viginti vnũ, & fecit quod rectũ erat, attamen adhuc erant excelſa. *Ioſaphat*
Tandem vero culpari meruit, quod amicitiam iunxerat cũ Ochoſia rege Iſrael, & in ſtructura *culpari*
nauiũ ſocius illi fuerat: ſub hoc erãt Prophetę Elias, Eliſęus, Michęas, Hieu filius Ananiæ, Oziel *meruit.*
filius Zacharię, & Eliad Odiæ de Mariſa. Iorã filius Ioſaphat, regnauit annos octo, & fecit quod *cur.*
malum erat. Habuit enim vxorem filiam Achaab: ſub hoc erant Prophetæ Elias & Eliſæus. *Ioram.*
Ochozias filius Ioram, regnauit annum vnum, & fecit quod malum erat. Poſt hunc regna- *Ochozias.*
uit mater ipſius Gotholia, annos ſeptem. Ioas filius Ochoziæ regnauit annos quadraginta.
Iſte occidit Zachariam, & donec Iodae vir prudens viueret à quo inſtruebatur, fecit quod *Gotholia*
rectum erat. Hunc interfecerunt ipſius ſerui in domo Maeloth: ſub iſto prophetauit Aza- *Ioas.*
rias filius Iodæ. Amaſias filius eius regnauit annos viginti nouem, & fecit initio regni
quod rectum erat, ſed non ſicut Dauid. Nam adhuc populus immolabat in excelſis, & lucos *Amaſias.*
non excidit: ſub hoc prophetarunt Prophetæ quidam, quorũ tamen nomina ſcripta non ſunt.

Cc ij

Poſtquam vero eos qui in monte Seit habitabant percuſſit, in ſuperbiam elatus, ſimulachra A
eorum quos percuſſerat coluit, ob quam cauſam & in manus hoſtium traditus, percuſſus eſt.
Ozias ceu Azarias. Azarias, qui & Ozias, regnauit annos quinquaginta duos, & primum quod rectum erat fe-
cit: ſicut & pater ipſius, excelſa tamen non ſuſtulit. Vbi vero rerum ſucceſſu potiri cœpit, ela-
tus eſt animo, voluitque per ſeipſum immolare in templo, quod ſolis ſacerdotibus licebat.
Quapropter & lepra percuſſus eſt, poſtquam audiſſet, Non tuum eſt Ozia immolare
domino, ſed Sacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc ſanctificati ſunt: ſub hoc prophe-
tauit Eſaias.

Ioatham filius Azarię regnauit annos ſedecim, & fecit quod rectum erat, quemadmodum
Ioathan. pater eius: veruntamen excelſa non eſt demolitus, & ſub hoc erat Eſaias.

Achas filius Ioatham regnauit annos ſedecim, & fecit quod malū erat, & ſub iſto propheta-
Achas. uit Eſaias: deinde & Oded. Ezechias filius eius, regnauit annos viginti nouem, & fecit quod
Ezechias. rectum erat, ſicut Dauid perfectè. Iſte demolitus eſt ſerpentem æneum, quem ſuſpenderat
Moſes: ſub hoc quoque prophetauit Eſaias. Iſto regnante Senacherib & Rapſaſes Aſſyrij do-
minum blaſphemarunt, qui quidem poſtea percuſſi ſunt, tum autem vna nocte cæſi ſunt ab B
angelo de illorum exercitu millia centum octoginta quinque. Ezechias verò cum ægrotaret,
Manaſſes. vt iam moriturus eſſet, ad prorogationem vitæ annos quindecim accepit. Manaſſes filius Eze-
chiæ regnauit annos quinquaginta quinque, & malum fecit. Quæ namque Ezechias pater
eius demolitus fuerat, ipſe reſtituit: alter Ieroboam factus eſt Iudæ, vt huius gratia idem ac-
ciderit Ieruſalem quod Samariæ. Huius enim gratia reprehenſus eſt, quod peccare fecerat
Iudam: ob quam cauſam & in Babylonem captiuus abductus eſt. In captiuitate tamen con-
ſtitutus, quemadmodum in Paralypomenis ſcriptum eſt, pœnitentiam egit, atque ita emen-
datum Deus in Ieruſalem reduxit, vbi & regnum recuperauit. Poſtquam vero pœnitentiam
egiſſet, & populum vt Deo ſeruiret docuiſſet, tandem mortuus eſt. In ciuitate tamen Da-
Amos. uid non eſt ſepultus, ſed in horto ſuo, horto Hoza. Amos filius Manaſſe regnauit annos
duos, & fecit quod malum erat, ſicut pater eius Manaſſes, & occiderunt illum ſerui ipſius,
ſepultúſque eſt in horto Hoza, in quo ſepultus eſt & pater ipſius.

Ioſias filius Amos regnauit annos triginta vnum. Hunc populus Regem creauit cum an-
Ioſias Rex vir pius. nos octo natus eſſet, & fecit quod rectum erat, ambulans in omni via Dauidis, nec decli- C
nans, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Vniuerſos quippe lucos ſuccidit, & cuncta
ſimulachra ſuſtulit, cum annorum eſſet ſedecim, legem verò Dei quæſiuit, & cum negle-
ctam inueniſſet legi curauit, ac Paſcha celebrandum præconis voce promulgauit, celebra-
uítque: ſicut ſcriptum eſt. Iſtum occidit Pharao Nechao ad Euphratem, cum velut amicus
ad ipſum veniſſet. Sub hoc fuerunt Prophetæ Ieremias, Sophonias, & Olda propheriza, vxor
Ioachas. Selle. Ioachaz filius Ioſiæ regnauit menſes tres, & fecit quod malum erat. Tranſtulit hunc
Pharao Necao: ſub hoc quoque prophetauit Ieremias. Eliachim alter filius Ioſiæ, qui & Ioa-
chim cognominatus eſt, regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erat. Ioachim qui &
Eliachim. ceu Ioachim. Iechonias filius Eliachim, regnauit menſes tres, & fecit quod malum erat, tranſlatuſque
eſt in Babylonem. Manthanan filius Ioachim. Hunc Nabuchodonoſor conſtituit regem, Se-
dechiámque mutato nomine vocauit: regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erat,
Iechonias. ſub iſto quoque erat Ieremias. Ad hunc vſque durauit regnum Iuda, ſub quo diſſipatum eſt:
ſicut & regnum Samariæ: vrbs namque Ieruſalem capta, & vniuerſi in Babylonem captiui,
Sedechias. ablatis quoque templi vaſis, abducti ſunt. Reges itaque in Ieruſalem, à Dauide vſque ad cap-
tiuitatem Babylonicam fuerunt viginti vnus: præter Gotholiam reginam, quæ & ipſa, ſicut di- D
ctum eſt, poſt Ochoziæ filij mortem ſeptem annos regnauit.

REGES ISRAEL.

COnſequenter & de regibus Iſraël, qui in Samaria regnarunt dicendum eſt, quo
quiſque vocatus ſit nomine, quot annos regnauerit, & quomodo vixerit. Primus
Ieroboam quam impius. fuit Ieroboam, filius Nabath. Hic cum rediiſſet ex Ægypto diuino regno, regnauit in
Samaria. Tam inſigniter autem quod malum erat fecit, vt ſimilis illi non fuerit. Veri-
tus enim ne facta defectione ſubuerteretur, duos aureos vitulos fecit, populumque ſeduxit,
dicens: Hi ſunt dij tui, qui reduxerunt vos ex Ægypto. Inſtituit etiam populo dies feſtos ac ſa-
cerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Iſraelem. Ipſum enim omnes poſteri reges
Nabath. imitati ſunt. Regnauit autem annos viginti duos: ſub hoc erat Propheta Achia Selonita, &
Baaſa. qui contra ipſum & altare ipſius clamauit. Nabath filius Ieroboam regnauit annos duos,
& fecit quod erat malum. Nec amplius poſt illum de genere ipſius quiſquam regnauit.

Baaſa,

A Baaſa, de alia ſtirpe, regnauit annos viginti quatuor, & fecit quod malum erat, nec de hu-
ius ſtirpe, poſtea quiſquam regnauit. Zambre alterius generis, regnauit annis duodecim, &
quod malum erat fecit. Achab filius Zambre regnauit annos vigintiduos, & præ cæteris *Achab.*
quod malum erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Eliſſæus, Michæas, & qui regi
Achaab de Syria & filio Ader prophetauit, & qui proprio iuſſu percuſſus ac vulneratus, Re-
gémque Achab redarguit. Et prærerea ſeorſum habitantes multi prophetarum filij. Ocho- *Ochozias.*
zias filius Achaab, regnauit annos duos, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant
Elias & Eliſſæus, quinquagenarios enim illius igne cælitus in verbo domini percuſſit Elias. *Ioaram.*
Ioarem alter, filius Achab, regnauit annos duodecim, & fecit quod malum erat. Poſt hunc
nemo amplius de hac ſtirpe regnauit. Sub iſto aſſumptus eſt in cælum Elias. Eliſſæus verò *Iehu Rex*
perdurauit vſque ad Ieroboam filium Ioas regem Iſrael. Erant autem ſub iſtis etiam filij Pro- *vir bonus.*
phetarum. Iehu de alia ſtirpe, filius Manaſſe, regnauit annos viginti octo. Hic genus Achaab
ſuſtulit ſtatuámque illius contriuit & Prophetas Baal per inſidias occidit. Et hactenus qui-
dem fecit quod rectum erat, promiſſionémque accepit, quod quatuor ipſius filij ſeſſuri eſ-
B ſent ſuper thronum Iſrael, veruntamen legem domini non ſeruauit toto corde. Neque enim
à peccatis Ieroboam abſtinuit, propter vitulos aureos.

Ioachaz filius Iehu regnauit annos tredecim, fecítque quod malum erat. Ieruſalem ex- *Ioachaz.*
pugnauit & templi aurum & vaſa abſtulit. Ieroboam filius Ioachaz regnauit annos quadra-
ginta vnum, & fecit quod malum erat. Zacharias filius Ieroboam regnauit menſes ſex, & *Ieroboam.*
operatus eſt malum. Hactenus poſteritas Iehu, in quartam generationem durauit. Sellum
ex alia progenie, filius Iabis, regnauit dies triginta, & quod malum erat operatus eſt. Ma- *Zacharias.*
naem ex alio genere, filius Gadde, regnauit annos viginti & operatus eſt quod malum erat. *Sellum.*
Phaceias filius Manaem, regnauit annos decem, & fecit quod erat malum. Sub hoc pro- *Manaem.*
phetarunt Eſaias & Oſee. Phakée, de alia ſtirpe, filius Romeliæ, regnauit annos viginti.
Hic occidit Phakeiam, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Eſaias & Oſee
Prophetæ. Oſee aliunde natus, filius Ela, regnauit annos nouem. Iſte occidit regem Pha- *Oſee.*
cee, & operatus eſt malum, veruntamen non ſicut qui ante ipſum regnarunt. Sub iſto Oſee
finitum eſt regnum Samariæ. Tunc enim ceſſauit, ac perdita eſt Samaria, quam deinceps
Aſſyrij inhabitarunt, ex quibus orti ſunt hæretici Samaritæ, qui & Sadducæi vocantur. Sum-
C mata itaque eorum tempora, qui Ieroſolymis à Dauide vſque ad Sedechiam regnauerunt an- *Hæretici Samariæ*
nos conſtituunt quadringentos. Reges vniuerſi fuerunt viginti vnus, dempta Gotholia, & *vnde orti.*
cuncti eiuſdem ſtirpis, Dauidis videlicet, ita vt ab initio ad finem vſque filius à patre re-
gnum hæreditariò acceperit. Ex his autem nouem, quod rectum, duodecim verò quod ma- *Anni Re-*
lum erat excepta Gotholia, operati ſunt. Eorum verò tempora qui in Samaria à Ieroboam vſ- *gni Iſraël*
que ad Oſee regnarunt, anni ſunt ducenti ſexaginta: Reges autem vniuerſi decem & octo, *400.*
ex diuerſis ſtirpibus. Horum octo regnum inuaſerunt. Omnes vero ſecundum peccatum Ie-
roboam quod malum erat fecerunt.

LIB. VNDECIMVS, PARALIPOMENON PRIMVS ET SECVNDVS.

HOc nomine vocantur iſti libri, propterea quod multa in libris Regum prætèrita, in ip- *Paralipo-*
ſis continentur. Habetur autem in primo libro omnium tribuuum genealogia ab *menon cur*
Adam vſque ad Reges, ſecundum tribus, & populos, & gentes, & familias. In ſecundo *ſic appelle-*
D vero exponuntur geſta regum. *tur.*

Supra quidem dictum eſt, quod qui regum facta & tempora conſcripſerunt, Prophetæ fue-
rint, qui ſingulis temporibus vixerunt. Vt autem ſingulariter quid quiſque ſcripſerit cognoſca-
tur, ex Paralipomenis iſta annotauimus: Dauidis hiſtorias ſcripſerunt Samuel, Nathã & Gad pro- *Hiſterio-*
phetæ. Salomonis Nathan & Achia prophetæ. Ieroboam, Sabæas & Adido prophetæ. Abiæ, *graphi ve-*
Adido propheta. Aſæ facta habentur in libro ſermonum, de Regibus Iuda. Ioſaphat, Iehu *teris teſta-*
propheta, filius Aname, qui librum ſermonum de Regibus Iuda ſcripſit. Quæ Ioas geſſit, *menti.*
relata ſunt in ſcripturam Regnorum. Quæ Amaſias, in libro ſunt Regum Iuda & Iſraël.
Quæ Ozias, ſcripſit Eſaias propheta. Quæ Ioathan, ſunt in libro Regum Iuda & Iſraël. Quę
Achaz, in libro habentur Regum Iuda & Iſrael. Quæ Ezechias, ſcripſit Eſaias propheta fi-
lius Amos. Quæ Manaſſe, relata ſunt in ſermonem Videntium. Quæ Ioſias, in libro ſunt Re-
gum Iuda. Quæ Ioakim, in libro habentur Regum Iuda & Iſrael.

LIB. XII. ESDRÆ PRIMVS ET SECVNDVS. A

HI duo libri ab eo ipſo conſcripti ſunt, cuius & inſcriptionem præferunt. Eſdras enim iſte, Sacerdos & lector cum eſſet, redituum filiorum Iſrael ex Perſia ad Ieruſalem, expoſuit, *Zerobabel.* in primo libro tradit, quomodo cura reditus fuerit in manu Ieſu filij Ioſedek & Eſdræ, & Zorobabel, & Neemiæ, Eunuchi Indiæ. Occaſionem vero reditus hanc ponit. Tres milites Re- *3. 4. habentur Eſdra tertio cap. & 4.* gem cuſtodientes, quorum vnus erat Zorobabel, circa quæſtionem quandam contendebant, facta promiſſione, vt qui vinceret, à Rege quicquid vellet peteret. Cum primus dixiſſet, fortius eſſe vinum, Alter fortiorem eſſe Regem, zorobabel contendit fortiores eſſe mulieres, veritatem ſuper omnia excellere. Hæc quia dixerat Zorobabel, victor euaſit. Cum autem iuſſus eſſet petere quod vellet, petiit, vt iſraelis captiuitas ſolueretur, & Ieruſalem reædificaretur. Atque ita vt petiit factum eſt. Dimiſſa eſt captiuitas. Etenim & tempus iræ dei, ſexaginta videlicet anni, tunc adimpletum erat. Qui verò Ieroſolymam è captiuitate aſcenderunt, de tribubus Iuda & Beniamin, cum Leuitis, in vniuerſum numero fuerunt quadraginta duo millia, trecenti, & ſexaginta. Serui vero illorum & ancillæ, ſeptem milia, trecenti, triginta quatuor. Cantores ducenti quadraginta quinque. cameli quadringenti triginta quinque, Aſini ducenta millia, ſeptingenti viginti. Ædificatores autem erant Zorobabel & Ieſus filius B Ioſedek, & Neemias. Eſdras vero cum eſſet dexter in cognitione legis, legem proferebat, & legebat, diſponebátque cuncta ad templum pertinentia, & Leuitas quoque ipſa ex lege deſignabat. Præterea & alienigenas vxores abiici curauit ab illis qui eas tempore captiuitatis duxerant. Abiecerunt enim illas omnes, & mundati ſunt, & paſcha ſicut ſcriptum eſt, & ieiunium legitime ſeruauerunt. Secunda vero narratione eadem quidem de reditu è Babylone *Reditus à Babylone.* præter problemata, plura vero de Neemia Eunucho exponit, quomodo & ipſe templi reędificationem à Rege petiuerit. Et quomodo Eſdras quidem lectoris functus ſit officio, Ieſus vero & Banæas & Sabias populum erudierint, Eſdras ſcientiam domini legendo explicuerit, populus per lectionem illius quæ facienda erant intellexerit, & paſcha celebrauerit. Seruarunt etiam ieiunium menſe ſeptimo, & feſtum tabernaculorum, ſicut in lege ſcriptum eſt. Non fecerant, inquit, ad hunc modum à diebus Ieſu fili Naue. Eſdras vero cum vidiſſet mulieres petulantes Hebræis coniugio iunctas, lugens ac plorans, perſuaſit omnibus denunciari, vt ſer- *Eſdras.* uarent legem dei, & eiecit mulieres illas, tanquam illegitimo coniugio iunctas, & adiutauit vniuerſos, vt ſeruarent legem. Atque ita ſanctificati & mundati exhilarati ſunt, & abiit C quiſque in domum ſuam. Narratur autem & hoc de Eſdra quod cum libri 5. per incuriam populi ac diuturnam captiuitatem periiſſent, ipſe illos, cum vir eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius & lector, apud ſe omnes cuſtodiuerit, & tandem protulerit, omnibuſque tradiderit, atque ita ſeruauerit.

LIB. XIII. PSALTERIVM DAVIDIS.

TAmetſi hic Pſalmorum liber ſolius habeat Dauidis inſcriptionem, multorum tamen aliorum quoque in illo ſunt Pſalmi, vtpote Aſaph, Idithum, filiorum Chore, Aggæi, Zachariæ, & Æman Iſraelitæ. Sunt etiam nonnulli, qui communiter ab omnibus ſemel ſunt dicti, quotquot videlicet alleluya habent. Itaque Eſdras omnes hoſce Pſalmos à quibuſcunque dictos vno complexus eſt libro, qui quidem, quaſi communes ſint Pſalmi omnium quos continet, Pſalmorum liber vocatur, ſoli vero Dauidi inſcribitur, propterea quod ille primus ſpiritum pſallendi à deo accepit, primúſque Pſalmos compoſuit & ſcripſit, & prædictos *Pſalmorũ liber cur Dauidi inſcribatur.* Pſalmiſtas ipſe ex ſacerdotibus ſelegit ac inſtituit, ſtationem quoque locorum illis, & ordinem melodiæ, ac tempus pſallendi matutinum & veſpertinum determinauit, & ita ordi- D nauit vt alij aperto alij, alij clauſo tabernaculo, alij à dextris, alij à ſiniſtris ſtarent, atque ita quidem deo pſallerent, laudemque ac hymnum voce canerent, quidam vero confeſſionem ac laudem præluderent, alli in muſicis inſtrumentis, citharis, nablis ac cymbalis, iſti in tubis ſublime perſonarent. ſacerdotes igitur qui arcam dei ſub Dauide porta- *Mille ſacerdotes arcã Dei portabant.* bant, erant numero mille & duo, nempe, ex filiis Caath, Vriel princeps & fratres eius centũ & decẽ. Ex filiis Merari Aſe princeps & fratres eius 250. Ex filiis Gedeon Ioel princeps & fratres eius 150. Ex filiis Elizaphat ſameas princeps & fratres eius 200. Ex filiis Hebron, Eliir princeps & fratres eius 80. Ex filiis Eziel, Aminadam princeps & fratres eius 112. Pſalmiſtæ vero ſelecti ex ipſis, erant, de quibus ſupra dictum eſt. Hi ad hunc modum inſtituti erant. Aſaph & Ætham filij Core cymbalis æneis perſonabant, vt ab omnibus audirentur. Zacharias vero & Oziel ſamiramothith, Eloni, Eliab, Maſæas, Banæas, filij Idithum, in nablis & pſalterio. Mathæas, & Enphaneas, & Machania, & Abededon, & Eeil, & Ozias filius Æmau, in Cinnyris

A nyſis & citharis. Maſſe verò & Aggęus & Zacharias & Banc, & Eliezer, ſacerdotes, tubis clã-
gebant. Et reliquos pſalmos quos iſti quoque ſpiritu ſancto moti conſcripſerant, Eſdras Da-
uidis pſalmis coniunxit, & ex omnibus ita coadunatis hunc pſalmorum librum, vt dictum *Pſalmorum librum conſtituit Eſdras.*
eſt, conſtituit. Eſt autem inter pſalmos dilucida ad hunc modum ponenda diſtinctio. Sunt
enim propriè Dauidis, quorquot iſtam habent inſcriptionem, Pſalmus Dauidis. Videlicet
iſti: 25.26.27 36.115. Qui verò ab aliis compoſiti, Dauidi inſcribuntur, ſunt quotquot inſcrip-
tionem hanc, Dauidi, ſimiliter habent, qui quidem ſunt iſti 3 4.5.6.7.8.9.10.11.12 13.14.15.16.
17.18.19.20.21.22.23.24.30.31.32.33.34.35.37.39.40.41.49.50.51.52.54.55.56.57.58.59.60.62.63.64.
67.68.69.70.81.90.92.93.94 95.96.97.98.100.102.103.107.108.109.137.138.139.140.142.143.
144. Eorum verò qui hanc inſcriptionem, Dauidi, habent, alij inſcribuntur, In finem pſal-
mus Dauidi, alij tantum pſalmus Dauidi. Quorum inſcriptio eſt, in finem pſalmus Dauidi
ſunt iſti. 4.5.6.8.9.10.11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 29, 40, 50, 64, 67, 108, 132, 139. Qui inſcribũtur, Dauidi,
abſque illa particula, in finem, hi ſunt, 3.7.14 22.23.24.28.37.42.62.93.38.107.140.142. Rurſus
eorum qui inſcribuntur, in finem pſalmus Dauidi, hæc eſt ſubdiuiſio. Alij inſcriptionem ha-
B bent pſalmus Cantici, vtpote, 4.64. Alij tantum, pſalmus, videlicet. 5.8.9.10, 11.12.13.18.19.20.
21.30.39.40 50.63.108.138, 139. Qui verò inſcriptus eſt, in hymnis pſalmus, eſt, 6. Sunt & alij, qui
inſcriptionem quidem habent, In finem Dauidi, pſalmi tamen titulum non habent, ſed dif-
ferentem, & ſunt iſti, 13 35.51.52.53.54.55.56.57.58.59.60.68.69. Horum qui differentem habent
inſcriptionem, alius inſcribitur, verba Cantici, vt 13. alij Dauidi tantum, vt 35.68.69. alij in-
tellectus, vt 51.52. alij in hymnis intellectus, vt 53.54. Nonnulli, tituli inſcriptionem habent, vt
55.56.57.58 59. Eſt qui in hymnis inſcribitur, vt 60. Eorũ verò qui pſalmus Dauidi abſque par-
ticula, in finem inſcribuntur, eſt Canticum pſalmi, 107. tantum. At qui nec in finem, nec pſal-
mus, ſed ſimpliciter Dauidi inſcribuntur, ſunt 15. 16.31.32.70, 81. 90.92, 94.95.96. 100.102.103,
136.141.143.144. & ex his iterum alius canticum habet, vt 95. alius, tituli inſcriptionem, vt 15. alij
orationem, vt 16.82. alij intellectum, vt 31.100.141. hic filiorum Aminadam, vt 70. illi laudem
cantici, vt 90.92.94. iſte laudationem, vt 144. Rurſus, qui neque Dauidis, neque Dauidi inſcri-
buntur, ſed aliis aſſignantur ſunt iſti, 38. 41.43.44 45.46.47.48.72.73.74 75.76.77.78.79.80.81.
81.83 84.86.87.91.99.104.105.106.111.112.113.114.115.116117.118.134. 135.145, 146. 147. 148.149.150.
Ex horũ quidam inſcribuntur Aſaph, quidam filiis Core Aſaph & Ætham, quidam filiis Idi-
C thũ, alij Aggæi & zachariæ, alij alleluya Aſaph ſunt iſti, 72.73.74 75.76, 77.78, 79.80, 81, 82. Ex
quibus alij inſcriptionem habentes. In finem pſalmus Aſaph, ſunt hi: 74 75.76.79.80. alij tan-
tum pſalmus Aſaph, vt 72, 78, 81. alius in hymnis, vt 75, alij canticum pſalmi Aſaph vt 79, 82.
quidam intellectus inſcriptionem habent, vt 73, 77, quidam torcularium, vt 80, ille cõmutan-
dorum, vt 79, hic pſalmus cantici, vt 74, Qui per alleluya inſcribuntur, ſunt iſti 104, 105, 106,
110.111.112.113. 114.115.116.117.118.131.135.145.146.147.148.149.150. Ex his Aggæi ſunt & zachariæ
145, 147, 148, Qui filiis Core inſcribũtur, ſunt 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 83, 84, 86, 87, Ex his alij in-
ſcriptionẽ habent, in finẽ filiis Core, vt ſunt 41, 43, 44, 48, 83, 84, alij, in finem pro filiis Core
vt 45, 46, quidam, pſalmus cantici filiis Core, vt 47, 86, 87, & 88, intellectus æthan iſraelitæ,
Sunt qui inſcribuntur, in finem idithum Canticum, vt 38.61. Qui verò graduum ſunt, omnes
ſunt cantica, vt 119.120.121.122.123.124.125.126.127.128.129.130.131.132.133. Ex his Salomoni in-
ſcriptus eſt, 126. Dauidi verò, 130, 131, 132, itaque iſta eſt diuiſio inſcriptionum quæ pſalmis qui-
buſdam præmittuntur. Omnium verò communes in hoc libro pſalmi tantum ſunt, 4.5.6.8.9.
10.11.12.13 .14 18.19.20.21.29.30.36.40.50.60.61.63.64.65.66 .67 .72.78.81.108.138.139. pſalmus cã-
D ticum, 4, 64, pſalmi cantici 29.47.67.86.87. Canticum tantum 38.76.95.119. 120.121.122. 123.124.
125.126.127.128.129.130. 131. 132.133. Canticum pſalmi 65, 82, 107, Verba cantici 17, Laus cantici
90, 92, 94, Laus 144, in hymnis 60, 75, in hymnis intellectus 53.54. in hymnis pſalmus. 6, 66. in-
tellectus 31.51.52.73. 77.88.100.141. Ad inſcriptionem tituli, 15.55.56.57.58.59. Oratio, 16.85.89.101.
Oratio Moſi homini dei, 89. Ad Salomonem, 71. Sine nomine, 9.65.91.99.101. Alleluya, 104.
105.106.110.111.112.113.114.115.116.117.118. 134.135.146.147.148.149.150. Dauidi ſimpliciter, 31. 34.
35.96.102.103.136.137. A Dauide verò & reliquis omnibus dicti, & inſcripti, in finẽ ſunt iſti: 4.
5.6.8.9.10.11.12.13.18.19.20.21.22.30.35.38.39.40. 41.43. 44.45.46.48.50. 51.52.53.54.55.56. 57.58.59.
60.61.63.64.65.66.67.68.69.74.75.76.79.80.83.84.108. 138.139. Qui Dauidis tantũ ſunt proprij,
hi ſunt: 25.26.27.36. & 151. Poſt vniuerſam hanc diuiſionem: deinceps neceſſarium eſt ſepa-
ratim etiam quorundã pſalmorum inſcriptiones cognoſcere. Primus quidem & ſecundus in-
ſcriptione carent. Tertius verò inſcriptus eſt, quando à facie Abſalom filij ſui aufugit, 142. quã-
do filius ipſum perſequutus eſt. Quintus ſuper hęreditate. Sextus & vndecimus ſuper octaua.

Septimus ſuper ſermonibus Chuſi filij Iemini. Octauus:80. & 83. ſuper torcularibus. Nonus A
ſuper abſconditis filij 45. ſuper abſconditis 15. Ad tituli inſcriptionem 16. & 85. Oratio 17. quā-
do eripuit eum dominus è manu omnium inimicorum ipſius 21. pro ſuſceptione matutina,
23. In prima Sabbathorum 26. antequàm vrgatur 28. In conſummatione tabernaculi 29. In
dedicatione domus 30. Pro extaſi 31. Intellectus 33. Quando mutauit faciem ſuam ante Abi-
melech 35. Seruo domini Dauidi 37. Ad rememorationem diei Sabbathi 44. Pro commutā-
dis, ad intellectum filiis Core canticum ſuper dilecto 68. pro commutandis 77. pro commu-
tandis teſtimonium ſuper Aſſyrio 50. Cum veniſſet ad eum Nathan propheta, poſt quàm eſſet
ad Berſabee ingreſſus, 51. Cum veniſſet Doeg Idumæus ad Saulem, nunciaſſetque illi ac dixiſ-
ſet: Venit Dauid ad domum Abimelech 52. Super Maeleth 53. Cum veniſſent ad Saulem Zi-
phæi, illique dixiſſent, an non eſt abſconditus apud nos Dauid? 55. Cum tenuiſſent eum Phi-
liſtæi in Geth 56. Cum ante faciem Saulis in ſpeluncam fugiſſet 58. Cum miſiſſet Saul qui do-
mum eius obſeruarent, vt occideret eum 59. Cum incendiſſet Meſopotamiam Syriæ, & Sy-
riam Sobal, & reuerſus Ioab percuſſiſſet in valle ſalinarum duodecim millia, 62. Cum eſſet
in ſolitudine Idumeæ 65. Reſurrectionis 69. Ad rememorationem, quod me ſeruauit domi- B

**Alias filiorum Ionadab.*

nus 70. filiorum * Adæ, priorum captiuorum 61. In Salomonem 65. Ad Aſſyrium 87. Super
Maeleth ad reſpondendum 91. Pro die ſabbathi 23 in prima ſabbathi 92. In diem ante ſabba-
thum 93. In quarta ſabbathi 95. Cum domus ædificaretur poſt captiuitatem 96. Quando re-
ſtituta eſt ei terra 99. Ad confeſſionem 101. Precatio pauperi cum in anguſtiis eſſet, & oratio-
nem ſuam ante dominum effunderet 141. Precatio cum eſſet in ſpelunca 143. Contra Goliath
151. pſalmus hic peculiariter Dauidi, & extra numerum reliquorum inſcriptus eſt, cum ſingu-
lari certamine Goliath ſtrauiſſet. De diapſalmate quoque tractandum eſt, in quibus pſalmis
illud & quoties in vno quoque inueniatur. In ſecundo pſalmo ſemel: in tertio bis, in quarto
bis: in ſeptimo ſemel: in nono canticum diapſalmatis, in vigeſimo tertio ſemel: in 31. bis: in
33. ſemel: in trigeſimo octauo bis, in 43. ſemel, in 45. bis, in 46. ſemel, in 48. bis, in 50. bis, in 53. ſe-
mel, in 54. bis, in 56. bis, in 58. bis, in 59. ſemel, in 60. ſemel in 61. bis, in 65. ter, in 66. bis, in 67. qua-
ter, in 74. ſemel, in 75. bis, in 76. ter, in 80. ſemel, in 81. ſemel, in 82. ſemel, in 83. ſemel, in 84. ſe-
mel, in 86. bis, in 88. quinquies, in 93. ſemel, in 139. ter, in 142. ſemel. Summatim verò quotquot
per halleluiah inſcribuntur, & qui graduum ſunt diapſalma non habent. C

LIB. XIIII. PROVERBIA SALOMONIS.

SAlomon filius Dauidis, cum regnum patris ſui accepiſſet, à deo petiit, vt ſapientiam accipe-
ret magis quàm diuitias, & hoſtium vltionem. Hanc cum eſſet adeptus, præ omnibus mor-

Parabolarũ 3000. ſcripſit Salomõ.

talibus, qui ante & poſt ipſum fuerunt, ſapiens, ac propter ea quæ faciebat ac dicebat, admi-
rabilis factus, tria millia parabolarum, & quinque millia carminum proloquutus eſt, diſpu-
tauitque de omnibus, tam de iis quæ ex terra proueniunt, quàm de omnis generis animanti-
bus. Scripſit libros, Canonicos tres, Prouerbia videlicet, Eccleſiaſten, & Canticum cantico-
rum, & alterum præter iſtos, non Canonicum, ſicut ante dictum eſt, qui Sapientia Salomo-
nis dicitur. Præſentem autem librum Prouerbia inſcripſit, propterea quod verba ſapientium
prouerbia ſunt, velut ænigmata, quæ quidem aliud ex ſuperficie, aliud verò per alegoriam in-
dicant. Horum autem ſpecies ſunt prouerbia. Ad hunc etenim modum diſcipuli domini in
Euangelio ſecundum Ioannem loquuntur, quando domino, cum antea multa obſcuro ſen-

Prouerbia cur ſic dicãtur.

ſu loquutus eſſet, tandem dicunt, ecce nunc liberè loqueris, & prouerbium prorſus nullum
dicis, vt intelligas prouerbia non aperto, ſed obſcuro ſenſu dici. Quoniam igitur tales plerũ-
que ſunt quæ in hoc libro ſunt ſententiæ, ideo titulum illi, prouerbia fecit. Eſt autem inde di- D

Parœmia vnde.

cta parœmia, quod præter vias, tales ſententiæ conſcribi ſolitæ ſint, ad correctionem & do-
ctrinam eorum qui itinera conficiebant: præter vias autem ſcribebantur: propterea quod nõ
omnes veritatis ſermones capiebant, vt vel ij qui in itinere erant & affixas videbãt, quæ ſcripta

Parœmia quid.

eſſent exquirerent, atque ita erudirentur homines. Parœmiam itaque ad hunc modum non-
nulli definiunt, vt ſit dictum parodium, ab vno aliquo ad multa tranſſumptum. In hoc igitur
libro ſcientia eſt ſapientiæ & diſciplinæ, intellectus ſermonum prudentiæ, ſtrophe verborum
iuſtitiæ, Verus intellectus ad dirigendum iudicia, & pollicitatio cognoſcendarum ex iſtis pa-
rabolarum, dictorum Sapientum ænigmatum, & obſcurorum ſermonum. Et ſunt ſcientiæ
ſapientiam ac diſciplinam tradentes. Nam & Græci ſapientiam pollicentur, & hæretici ha-
bere ſe diſciplinam arbitrantur. Quapropter iſte veram ſapientiam ac diſciplinam docet. ne
ſpecie ac ſimilitudine ſapientiæ quiſquam in ſophiſmata Græcorum & hæreticorum incidat.
Græci nãque & putantes & dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt, hæretici verò eruditos

eſſe ſo

A eſſe ſe rati, auerſi ſunt, & peccant proprio iudicio condemnati. Sapiens verò ſi diuina eloquia
audierit, ſapientior erit. Etenim qui legitima dei audierit & cuſtodierit, & in diſciplina do-
mini negligens non fuerit, nec ab ea defecerit, filius ſapiens euadet, & eruditus factus cogni-
tionem dei confeſtim accipiet. Hac enim ſapientes inſtituuntur: ſermonum verò prudentum
intellectus, doctrina eſt de ſolo & vero Deo. Græcorum namque alij corpus eſſe dixerunt
deum, alij ſimulachris etiam ipſum aſſimilarunt. Hæretici verò & ipſi in veri dei cognitione *Hæretici deſipiunt in*
deſipuerunt. Proptetea ſalomon de vera cognitione dei diſſerit: Quod quidem exponi in il- *vera dei co-*
lo nequit: id glotia dei abſcondit. De prouidentia verò illius loquitur, cum dicit: In omni lo- *gnitione.*
co oculi domini contemplantur bonos & malos. Et iterum: diues & pauper alter alteri occur- *Prouerbio-*
rerunt, vtroſque verò fecit dominus. Et: Conueniunt fœnerator ac debitor, vtroſque ſpecu- *rum argu-*
latur dominus, &: ſunt enim in conſpectu oculorum dei viæ viri, & omnes circuitus eius ſpe- *mentum.*
culatur. Iudicium quoque eius commemorat, dicens: ſacrificia impiorum, abominationes
ſunt domini: precationes verò rectorum acceptæ ſunt apud eum: & iterum, domos conui-
ciatorum diſſipat dominus, firmat autem terminum viduæ. Opificium verò illius non ſimpli-
B citer, ſed ob id quod per verbum, ac ſapientiam ſuam cuncta facit: verum deum explanat ac
deſignat, quod pater ſit filij. Dicit igitur: ſapientia ſua deus fundauit terram. Et iterum: do-
minus fecit regiones etiam inhabitabiles, & vertices habitabiles ſub cælo: quando præpara-
bat cælum, vnà cum ipſo eram: quando ſegregabat thronum ſuum ſupra ventos, quando fir-
mabat ea quæ ſupra nubes ſunt, eram cum eo cuncta componens. Ego eram in qua lætaba-
tur, ſingulis diebus in conſpectu illius deliciabar. Strophæ quoque verborum inſunt iſti libro.
Nam ſi quis ea mente verſet, reſerabit ac inueniet latentem in ipſis ſenſum. Qualia ſunt
cum dicit. Ab æſtu ſeruatus eſt filius intelligens, at ventus diſſipans in meſſe eſt filius immo-
rigerus. Et iterum: Solicitè cura quæ in agro ſunt viridia, & herbam demete, ac fœnum mon-
tanum collige, vt oues habeas ad veſtitum. Et rurſus: Si conuiua ſederis in menſa magnatũ,
ſolerter conſidera quæ tibi proponuntur. Et alia conſimilia. Veræ iuſtitiæ dictus eſt intelle-
ctus. Quoniam differenter quidam iuſtitiæ vocabulum accipiunt, aliis dicentibus iuſtitiam
eſſe, ſi reddat quis quod cuſtodiendum accepit, aliis vero, ſi malum reddatur pro malo, &
bonum pro bono: vſu autem venit, vt huiuſmodi definitiones exactæ ac iuſtæ non ſint, (non
C enim dicendum eſt, quo ille me vſus eſt modo, eodem vtar ego & ipſo, pœnas de illo ſumam,
pro iniuria qua me affecit) ob eam rationem ſalomon quæ vera ſit iuſtitia docet: eam videli-
cet veram eſſe iuſtitiam ſi vnicuique quod ſuum eſt reddatur. Cumprimis honora, inquit do-
minum de iuſtis tuis laboribus, & primitias illi da, de tuis iuſtitiæ fructibus. Deinde honora
Regem, & parentibus competens repende officium, omnibus vero quod æquum eſt. Et hic
vnus eſt iuſtitiæ typus. Alter vero eſt, vt animum ſuum quiſque iuſtificet, æquabilitatem cu-
ſtodiendo, ita vt nuſquam in contrariam inæquabilitatem declines, ſed rationi obtemperes,
ne malo conſilio quo iuuentutis doctrina repudiatur, capiaris, ſed cum conſilio omnia facias,
& cogitationes tuæ ſint iudicia, ita vt ſeipſum quiſque iudicet, & concupiſcentiam in omni-
bus habeat bonam. Vniuerſa quippe iuſtorum concupiſcentia bona eſt, & concupiſcentia iu-
ſti accepta eſt. Contra animoſitatem vero, Ne ſis amicus, inquit, viro animoſo & amico ira-
cundo ne cohabites. Omnem enim iram ſuam emittit inſipiens: ſapiens vero illam pro par-
te condit ac ſupprimit. Qui ſeipſum ad hunc modum componit, & ſingulas cuiuſque animæ
partis actiones ſanas & innocuas cuſtodit, is demum veram agniturus eſt iuſtitiam. Iudicia
vero dirigere principaliter quidem eſt, iuſte ſecundum legem dei iudicare, vt cum dicit: Ape-
D ri os tuum verbo dei, & ſanè de omnibus iudica. Pauperem vero & imbecillem iudicio de-
fende. Qui namque iuſtum dicit eum qui impius eſt, execrabilis eſt populus, & odibilis inter
gentes. Perſonam enim cuiuſquam in iudicio reuereri, bonum non eſt. Hoc quidem ex pro-
feſſo dicendum eſt: deinde quod in ſeipſum quoque iudicium hoc dirigit, quo alios quis iu-
dicat, & ſeipſum probat, dum ſe, ſi iræ motum in ſe ſenſerit abundare, reprehendit, & ſi abũ-
dare intellexerit, concupiſcentiam cohibet, ſi vero rationis vis obdormierit, excitat, dicens:
Quouſque piger dormis? Hoc namque pacto iudicium dirigere diſcet, ſi ſeipſum iuſtè mode-
ratus, & ſuipſius reprehenſor factus fuerit, nec audiet ab aliis: Qui alium doces, teipſum
non doces: qui doces, non mœchaberis, mœcharis. Quemadmodum enim qui iter facit &
viam ſuam qua ambulat rite dirigit, ad deſtinatum finem peruenit, ita & qui iudicia dirigit,
iuſtus cenſebitur & ſapiens. Dicuntur autem parabolæ ſermones, qui velut imagines ſunt co-
rum quæ dicuntur. Ex ipſis namque propter ſimilitudinem, quod dicitur, intelligitur. Sic
enim dominus dixit, vt in Marco eſt: Cui aſſimilabo regnum dei, aut cui parabolæ compa-

Parabola quid. rabo illud: itaque parabolæ ſunt quæ ſecundum ſimilitudinem dicuntur. Cum enim dixiſ- A
ſet: Simile eſt regnum dei, tandem intulit: propterea per parabolas illis loquor. Sunt igitur huiuſmodi dicta parabolæ, vtpote: Sicut defluxus niuis in calore æſtiuo tempore meſſis iucundus eſt, ita nuncius fidelis iis qui miſerunt eum. Et iterum: Sicut venti, nebulæ, & pluuiæ, ita qui gloriantur in dono mendaci. Et ſi qua iſtis ſunt ſimilia. Dicta vero ſapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exactè veri, nec ſecundum dialecticam protaſin dicti, ſed tanquam qui ab ipſis ſint cogniti, & velut ipſorum ſententiæ prolati. Quales ſunt, exhilarato corde floret facies, in mœroribus vero exiſtente, deiecta eſt ac triſtis. Et: Cor rectũ quærit ſenſum, os vero indiſciplinatorum mala cognoſcet. Et: Odium excitat victoria, omnes vero eos qui contentioſi non ſunt, contegit amicitia. Ergo qui cauſam agendam contemnit, contemnetur ab ipſa: qui vero mandatum veretur, ille ſanus eſt. Aliorum hominum ſermones, plerunque amphiboli ſunt: ſapientum vero quales quales ſint, veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita vt contradici illis nequeat, & alij homines rerum cognitionem ex fine ſumunt: vtpote, quod peruerſus ſit qui cuiquam facit iniuriam, & malus qui mœchatur. Hoc vero cuiuis manifeſtum eſt. At B
Sapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuũ qui in anima ſunt prænunciant, vt quiſquis malorum principia cognouerit, ſibi caueat. Qualia ſunt de quibus ſuprà dictum eſt: Odium excitat victoria, omnes vero non contentioſos obtegit charitas. Contentioſus enim ex odio malitiæ huius principium habet. Et nemo contentioſum amore proſequendum duxerit. Rurſus è contrario qui contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit quiſquam eum qui diligit. Sicut illud: in concupiſcentiis eſt qui ociatur, & iracundus quod agit, abſque conſilio agit. Significauit enim ocioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum habere conſiliũ oſtendit. Et omnino iſti amplius manifeſtum faciunt, quod actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Vnde & commendat eos qui dicunt, quod contentionem præcedat odium, fugam vero contentionis dilectio. Et quod ocium mala voluptas, iracundum vero præcedat temeritas, quódque contempti principium ſit & cauſa, quod legem ipſe contemnit, & quod ſanitatem præcedat timor dei. Item quod animæ perditionis principium ſit os incautum & temerarium, timorémque præcedat linguæ temeritas. Vbi ad hunc modum ſingulas dictiones reſeraris, inuenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, vt auditis & cognitis malorũ bonorúmque C
principiis quæ praua ſunt fugiamus, quæ bona faciamus. Ænigmata vero & obſcuri ſermones, ita quidem caute ſunt poſiti, vt mœrore afficiant, ſi quis in illos incidat: propterea quod nihil manifeſti habeant, & ne ſuſpicionem quidem aliquam ſenſus præbent, vbi vero diligenter in-
Sanguiſuga. quiſiti fuerint, ſenſum quem habent indicant. Quales ſunt Sanguiſugæ tres ſunt filiæ dilectione dilectæ. Et hæ tres, & quarta non dicunt, ſatis eſt. Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non ſaturatur aqua, & aqua, & ignis, nunquam dicunt, ſatis eſt. Et iterum: Tria ſunt, quæ cognitu mihi ſunt impoſſibilia, & quartum non cognoſco, via aquilæ volantis, & via ſerpentis ſupra petram, & via nauis in mari euntis, & viæ viri in adoleſcentia: & quæcunque eiuſmodi ſunt Ænigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueant, alia tamen ſignificant, & obſcura quidem ſunt, abſconditum verò ſenſum habent.

LIBER XV. ECCLESIASTES.

Eccleſiaſtes cur ſic dicatur. ET hunc librum ſcripſit Salomon: ſicut ſupra dictum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtes, quoniam ita hunc nominauit autor ipſe qui ſcripſit: in principio ipſius dicens: Verba Eccleſiaſtæ filij Dauidis Regis Iſraël in Ieruſalem: Vanitas vanitatum dixit Eccleſiaſtes. Variis ve- D
rò nominibus vocatus eſt Salomon: ſapiens propterea quod Sapientiæ particeps factus eſt.
Eccleſiaſtes Salomon dicitur cur. Prudens, eo quod veritatis in ipſo fuit prudentia. Doctus quoniam veram à Domino doctrinam habuit. Eccleſiaſtes verò vocatus eſt, quia ad populum ipſe concionatus eſt, & quæ ſpiritus ſunt loquutus. Videtur autem in hoc libro de naturali theoria philoſophari. Quoniam enim Ægyptij de illa ſuas iam habebant imaginationes, & Græci hiſce de rebus fabulaturi erant, ob eam ipſe cauſam impulſu ſpiritus ſancti eos qui de iſtis inquirere conabantur compeſcit, dicens: Non poterit homo inuenire opus quod ſub ſole factum eſt: quantumuis quærendo fatigetur, non inueniet. Deiicit etiam Ægyptiorum religionem circa diuinationem ex hominis natiuitate, dicens: Qui obſeruat ventum non ſeret, & qui adſpicit ad nubes non metet, in quibus agnoſci non poteſt, quæ ſit via ſpiritus. Sicut oſſa in ventre vterum geſtantis, ita non cognoſcet opera dei, qui facit vniuerſa. Deinde & de ſingulorum theoria tractans, conſentit, quod de talibus vanè quæratur, & quod eiuſmodi nihil patiant aliud quàm laborem.

Non

A Non enim ob illorum cognitionem,ſed propter vitã,quæ opere ipſo talia exercet pro ſapien-
te quis commendatur,& iuſto. Dicit namque: Etenim quæcunque ſcire ſe dixerit ſapiens,ea
non poterit inuenire. Quoniam totum hoc tradidi cordi meo,& totum hoc vidit anima mea
quod iuſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu dei. Recte igitur talium rerum inquiſi-
tionem prætergreſſus & in contemplanda mortalium politia conſtitutus, cum multos & va-
rios videret hominum caſus,conſtituit,quod prouidentia adminiſtrentur omnia, dicens cur-
ſus non eſt velocium, nec bellum prudentum,nec ſapientum panis, nec prudentum opulen-
tia, nec cognoſcentium gratia: quoniam tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occurrunt.
Nam vbique regnum habent, etiam in agro iam culto. Neque enim quiſquam in iſtis conſi-
lij ſui dominus eſt. Quis enim homo ille eſt, qui poſſit opera ſua retrò habito adaptare conſi-
lio? Et quod nihil poteſtatis amplius in hac vita habeat homo, quam faciendi bonum & ma-
lum, & præparandi opera ſua ad exitum. Nam & qui edit ac bibit, hoc habet ex dono Dei.
Vnde ſiue quæratur, quomodo facta ſint quæ videntur,ſiue pecunia poſſideatur, ſiue in luxu
& abundantia quis delicietur:omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil amplius quàm vani-
B tas conſilij & inanis voluntatis conatus Per id vero quod iſta vanitatem eſſe dicit, futurorum
bonorum æternitatem ſignificat. Quapropter & vniuerſa tranſcendens hortatur, vt æterno-
rum memoriam ſeruemus, & ſciamus futurum aliquando, vt mundus hic præſens finiatur,
cum dicit: In die qua commouebuntur cuſtodes domus,& nutabunt viri potentes,& molen-
tes ociabuntur, & cum quæ finem mundi ſubſequuntur exponit, dicens: Quoniam cuncta
quæ fiunt ducet deus in iudicium, in omni errato, ſiue bonum, ſiue malum. Per iſta oſten-
dit,quod illud: Vanitas vanitatum,non ad hoc dixerit,vt creaturam criminaretur,ſed vt ęter-
na contemplatus, temporariorum deſiderium admoneret eſſe vanitatem. Et vbi iudicium
futurum eſſe docet, innuit fore reſurrectionem mortuorum,& actorum retributionẽ. Deinde
cum dicit, quando ociabuntur molentes, iterum non oſtendit vanam eſſe ipſam creaturam,
ſed illam magis inſtruere quoſuis ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſpoſitio, de factore
ipſo ac creatore prædicatio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Euangeliſtæ, & Doctores tan-
quam molentes vnicuique alimoniam, per doctrinam, videlicet pietatis,ſcientiam qui mo-
lentes tandem in conſummatione ſeculi ociabuntur. Tum enim non docebunt amplius, in-
ſtar molentium, ſed quiſque ſecundum acta iudicabitur.

C

LIBER XVI. CANTICVM CANTICORVM.

ET hunc librum Salomon conſcripſit, ſicut antea declaratum eſt. Totus autem illi ad finẽ
vſque myſticè cum allegoria ænigmatica conſcriptus eſt. Senſus enim dogmatum illius
non eſt manifeſtus,ſed in arcano abſconditus. Quapropter conuenit, vt qui intelligentes ſunt
in toto hoc libro allegoricè verſentur, ne propter imperitorum inſcitiam, quæ dicuntur con-
temptui exponantur. Ob eam autem cauſam Canticum Canticorum vocatur, quod hoc cã- *Canticum*
ticum alia ſubſequitur,poſt ipſum verò nullum aliud expectandum eſt. Aliud autem dico nõ *Cantico-*
Biblion,ſed quod è Biblio aſſignari poſſit. Quod dico tale eſt: Omnis diuina ſcriptura de ver- *rum allegori-*
bi dei deſcenſu ad nos, & de aduentu illius in carne prophetiam habet. Hæc enim voluntas *cè tãtum in-*
dei eſt: & primatium erat Prophetis, ac vniuerſæ diuinæ ſcripturæ,hanc rẽ annunciare. Obi- *terpretari*
ter verò diuinæ iſti narrationi ſermones etiam attexunt de Babylone gentium, de Damaſco, *poteſt.*
de Moab, & aliis. Et per ſingulas ſcripturas peccantes increpant, & peccatis occupatos ad-
hortantur ad pœnitentiam comminantes futurum ignis iudicium. Aliæ quidem ſcripturæ de
Chriſti aduentu prædicant, vtpote Moſes, cum dicit: Prophetam excitabit vobis dominus *Deut.18.*
D deus noſter,ex fratribus noſtris,ſicut me:& Eſaias: Ecce Virgo in vtero habebit,& pariet filiũ,
Et Michæas: In poſtremis diebus illuſtris erit mons domini: alius aliter ſecundum ſpiritũſ- *Eſa.7.*
ancti gratiam, hac de re prædicit. His autem vniuerſis prophetantibus expectabatur adhuc *Mich.4.*
prænunciatus dominus. Quapropter & multi illum prænunciabant, nec ceſſarunt prophe-
tantes donec veniſſet. Et hęc omnia cantica quædam ſunt. Canticum verò Canticorum non *Cantici cãt.*
habet prophetiam, neque præcedentem aliquam ſignificationem de Chriſto: ſed quem alij *liber quid*
prænunciarunt venturum, hunc iam veluti pręſentem & carne iam indutum oſtendit. Pro- *doceat.*
pterea & tanquam in nuptiis verbi & carnis, epithalamium Canticum hoc Canticorum ca-
nit. Et alia quidem ſcripturæ de Seruatore dicunt, & interea & alia quædam coniungunt: hic
verò liber coniugium tantum verbi & carnis canit. Quamobrem etiam aliis quidem ſcrip-
turis, propterea quod & alia quædam in illis ſignificantur, indignationis & iræ ſermones ac
formidabiles minæ inſunt: præſens verò liber, quoniam nihil aliud quam verbi aduentum ſi-
gnificat, iucunditatis tantum, gaudij ac lætitiæ ſermones habet. ſponſo ſiquidẽ præſente om-

Parabola quid. rabo illud? itaque parabolæ ſunt quæ ſecundum ſimilitudinem dicuntur. Cum enim dixiſſet: Simile eſt regnum dei, tandem intulit: propterea per parabolas illis loquor. Sunt igitur huiuſmodi dicta parabolæ, vtpote: Sicut defluxus niuis in calore æſtiuo tempore meſſis iucundus eſt, ita nuncius fidelis iis qui miſerunt eum. Et iterum: Sicut venti, nebulæ, & pluuiæ, ita qui gloriantur in dono mendaci. Et ſi qua iſtis ſunt ſimilia. Dicta vero ſapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exactè veri, nec ſecundum dialecticam protaſin dicti, ſed tanquam qui ab ipſis ſint cogniti, & velut ipſorum ſententiæ prolati. Quales ſunt, exhilarato corde floret facies, in mœroribus vero exiſtente, deiecta eſt ac triſtis. Et: Cor rectū quærit ſenſum, os vero indiſciplinatorum mala cognoſcet. Et: Odium excitat victoria, omnes vero eos qui contentioſi non ſunt, contegit amicitia. Et: Qui cauſam agendam contemnit, contemnetur ab ipſa: qui vero mandatum veretur, ille ſanus eſt. Aliorum hominum ſermones, plerunque amphiboli ſunt: ſapientum vero quales quales ſint, veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita vt contradici illis nequeat, & alij homines rerum cognitionem ex fine ſumunt: vtpote, quod peruerſus ſit qui cuiquam facit iniuriam, & malus qui mœchatur. Hoc vero cuiuis manifeſtum eſt. At B Sapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuū qui in anima ſunt prænunciant, vt quiſquis malorum principia cognouerit, ſibi caueat. Qualia ſunt de quibus ſuprà dictum eſt: Odium excitat victoria, omnes vero non contentioſos obtegit charitas. Contentioſus enim ex odio malitiæ huius principium habet. Et nemo contentioſum amore proſequendum duxerit. Rurſus è contrario qui contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit quiſquam eum qui diligit. Sicut illud: In concupiſcentiis eſt qui ociatur, & iracundus quod agit, abſque conſilio agit. Significauit enim ocioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum habere conſiliū oſtendit. Et omnino iſti amplius manifeſtum faciunt, quod actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Vnde & commendat eos qui dicunt, quod contentionem præcedat odium, fugam vero contentionis dilectio. Et quod ocium mala voluptas, iracundum vero præcedat temeritas, quódque contempti principium ſit & cauſa, quod legem ipſe contemnit, & quod ſanitatem præcedat timor dei. Item quod animæ perditionis principium ſit os incautum & temerarium, timoremque præcedat linguæ temeritas. Vbi ad hunc modum ſingulas dictiones referaris, inuenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, vt auditis & cognitis malorū bonorúmque C principiis quæ praua ſunt fugiamus, quæ bona faciamus. Ænigmata vero & obſcuri ſermones, ita quidem caute ſunt poſiti, vt mœrore afficiant, ſi quis in illos incidat: propterea quod nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem quidem aliquam ſenſus præbent, vbi vero diligenter in-

Sanguiſuga. quiſiti fuerint, ſenſum quem habent indicant. Quales ſunt Sanguiſugæ tres ſunt filiæ dilectione dilectæ. Et hæ tres. & quarta non dicunt, ſatis eſt. Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non ſaturatur aqua, & aqua, & ignis, nunquam dicunt, ſatis eſt. Et iterum: Tria ſunt, quæ cognitu mihi ſunt impoſſibilia, & quartum non cognoſco, via aquilæ volantis, & via ſerpentis ſupra petram, & via nauis in mari euntis, & viæ viri in adoleſcentia: & quæcunque eiuſmodi ſunt Ænigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueant, alta tamen ſignificant, & obſcura quidem ſunt, abſconditum verò ſenſum habent.

LIBER XV. ECCLESIASTES.

Eccleſiaſtes cur ſic dicatur. ET hunc librum ſcripſit Salomon, ſicut ſupra dictum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtes, quoniam ita hunc nominauit autor ipſe qui ſcripſit: in principio ipſius dicens: Verba Eccleſiaſtæ filij Dauidis Regis Iſraël in Ieruſalem: Vanitas vanitatum dixit Eccleſiaſtes. Varis verò nominibus vocatus eſt Salomon: ſapiens propterea quod Sapientiæ particeps factus eſt. D

Eccleſiaſtes Salomon dicitur cur. Prudens, eo quod veritatis in ipſo fuit prudentia. Doctus quoniam veram à Domino doctrinam habuit. Eccleſiaſtes verò vocatus eſt, quia ad populum ipſe concionatus eſt, & quæ ſpiritus ſunt loquutus. Videtur autem in hoc libro de naturali theoria philoſophari. Quoniam enim Ægyptij de illa ſuas iam habebant imaginationes, & Græci hiſce de rebus fabulati erant, ob eam ipſe cauſam impulſu ſpiritus ſancti eos qui de iſtis inquirere conabantur compeſcit, dicens: Non poterit homo inuenire opus quod ſub ſole factum eſt: quantumuis quærendo fatigetur, non inueniet. Deiicit etiam Ægyptiorum religionem circa diuinationem ex hominis natiuitate, dicens: Qui obſeruat ventum non ſeret, & qui adſpicit ad nubes non metet, in quibus agnoſci non poteſt, quæ ſit via ſpiritus. Sicut oſſa in ventre vterum geſtantis, ita non cognoſcet opera dei, qui facit vniuerſa. Deinde & de ſingulorum theoria tractans, conſentit, quod de talibus vanè quæratur, & quod eiuſmodi nihil pariant aliud quàm laborem.

Non

A Non enim ob illarum cognitionem, ſed propter vitã, quæ opere ipſo talia exercet pro ſapiente quis commendatur, & iuſto. Dicit namque: Etenim quæcunque ſcire ſe dixerit ſapiens, ea non poterit inuenire. Quoniam totum hoc tradidi cordi meo, & totum hoc vidit anima mea quod iuſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu dei. Recte igitur talium rerum inquiſitionem prætergreſſus & in contemplanda mortalium politia conſtitutus, cum multos & varios videret hominum caſus, conſtituit, quod prouidentia adminiſtrentur omnia, dicens curſus non eſt velocium, nec bellum prudentum, nec ſapientum panis, nec prudentum opulentia, nec cognoſcentium gratia: quoniam tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occurrunt. Nam vbique regnum habent, etiam in agro iam culto. Neque enim quiſquam in iſtis conſilij ſui dominus eſt. Quis enim homo ille eſt, qui poſſit opera ſua retrò habito adaptare conſilio? Et quod nihil poteſtatis amplius in hac vita habeat homo, quam faciendi bonum & malum, & præparandi opera ſua ad exitum. Nam & qui edit ac bibit, hoc habet ex dono Dei. Vnde ſiue quæratur, quomodo facta ſint quæ videntur, ſiue pecunia poſſideatur, ſiue in luxu & abundantia quis delicietur: omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil amplius quàm vani-
B tas conſilij & inanis voluntaris conatus. Per id vero quod iſta vanitatem eſſe dicit, futurorum bonorum æternitatem ſignificat. Quapropter & vniuerſa tranſcendens hortatur, vt æternorum memoriam ſeruemus, & ſciamus futurum aliquando, vt mundus hic præſens finiatur, cum dicit: In die qua commouebuntur cuſtodes domus, & nutabunt viri potentes, & molentes ociabuntur, & cum quæ finem mundi ſubſequuntur exponit, dicens: Quoniam cuncta quæ fiunt ducet deus in iudicium, in omni errato, ſiue bonum, ſiue malum. Per iſta oſtendit, quod illud: Vanitas vanitatum, non ad hoc dixerit, vt creaturam criminaretur, ſed vt æterna contemplatus, temporariorum deſiderium admoneret eſſe vanitatem. Et vbi iudicium futurum eſſe docet, innuit fore reſurrectionem mortuorum, & actorum retributionẽ. Deinde cum dicit, quando ociabuntur molentes, iterum non oſtendit vanam eſſe ipſam creaturam, ſed illam magis inſtruere quoſuis ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſpoſitio, de factore ipſo ac creatore prædicatio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Euangeliſtæ, & Doctores tanquam molentes vnicuique alimoniam, per doctrinam, videlicet pietatis, ſcientiam qui molentes tandem in conſummatione ſeculi ociabuntur. Tum enim non docebunt amplius, inſtar molentium, ſed quiſque ſecundum acta iudicabitur.

C

LIBER XVI. CANTICVM CANTICORVM.

ET hunc librum Salomon conſcripſit, ſicut antea declaratum eſt. Totus autem illi ad finẽ vſque myſticè cum allegoria ænigmatica conſcriptus eſt. Senſus enim dogmatum illius non eſt manifeſtus, ſed in arcano abſconditus. Quapropter conuenit, vt qui intelligentes ſunt in toto hoc libro allegoricè verſentur, ne propter imperitorum inſcitiam, quæ dicuntur contemptui exponantur. Ob eam autem cauſam Canticum Canticorum vocatur, quod hoc cãticum alia ſubſequitur, poſt ipſum verò nullum aliud expectandum eſt. Aliud autem dico nõ Biblion, ſed quod è Biblio aſſignari poſſit. Quod dico tale eſt: Omnis diuina ſcriptura de verbi dei deſcenſu ad nos, & de aduentu illius in carne prophetiam habet. Hæc enim voluntas dei eſt: & primarium erat Prophetis, ac vniuerſæ diuinæ ſcripturæ, hanc rẽ annunciare. Obiter verò diuinæ iſti narrationi ſermones etiam attexunt de Babylone gentium, de Damaſco, de Moab, & aliis. Et per ſingulas ſcripturas peccantes increpant, & peccatis occupatos adhortantur ad pœnitentiam comminantes futurum ignis iudicium. Aliæ quidem ſcripturæ de Chriſti aduentu prædicant, vtpote Moſes, cum dicit: Prophetam excitabit vobis dominus
D deus noſter, ex fratribus noſtris, ſicut me: & Eſaias: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filiũ, Et Michæas: In poſtremis diebus illuſtris erit mons domini: alius aliter ſecundum ſpirituſſancti gratiam, hac de re prædicit. His autem vniuerſis prophetantibus expectabatur adhuc prænunciatus dominus. Quapropter & multi illum prænunciabant, nec ceſſarunt prophetantes donec veniſſet. Et hæc omnia cantica quædam ſunt. Canticum verò Canticorum non habet prophetiam, neque præcedentem aliquam ſignificationem de Chriſto: ſed quem alij prænunciarunt venturum, hunc iam veluti præſentem & carne iam indutum oſtendit. Propterea & tanquam in nuptiis verbi & carnis, epithalamium Canticum hoc Canticorum canit. Et alia quidem ſcripturæ de Seruatore dicunt, & interea & alia quædam coniungunt: hic verò liber coniugium tantum verbi & carnis canit. Quamobrem etiam aliis quidem ſcripturis, propterea quod & alia quædam in illis ſignificantur, indignationis & iræ ſermones ac formidabiles minæ inſunt: præſens verò liber, quoniam nihil aliud quam verbi aduentum ſignificat, iucunditatis tantum, gaudij ac lætitiæ ſermones habet. ſponſo ſiquidẽ præſente om-

Canticum Canticorum allegoricè tãtum interpretari poteſt.

Deut. 18.

Eſa. 7.
Mich. 4.

Cantici cãt. liber quid doceat.

A Gentibus, intelligens querimonias Hieruſalem ſeipſam defendit, quod haud fruſtrà vocata ſit, cum dicit: Nigra ſum & formoſa filiæ Hieruſalem ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles ſalomonis. Nolite me conſiderare, quod denigrata ſum, quoniam obtuitus eſt me ſol, filij matris meæ pugnauerunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui. Nigra ſum, inquit, at ſub ipſo ſole ſum, licet enim præputiata ſim, idolis tamen renunciaui, & è domo matris meæ egreſſa ſum, ſicut & Abraham. Eadem namque prædita ſum fide. Et ob eam cauſam vos oro, ducite me in cellam vinariam, ordinate in me charitatem, ſeruate me in vnguentis, ſtipate me pomis, quoniam dilectione vulnerata ſum. Nolite præputium attendere, ſed in charitate me, o lex & prophetæ ſuſcipite. Et ſi veritate putida ſum, tu me tamen inſtrue, & fragrantia tua confirma. Etenim dilectione vulnerata ſum. Propterea adiuro vos filiæ Hieruſalem, in virtutibus ac potentiis agri, ſi excitaueritis & euigilare feceritis dilectam donec ipſa velit. Adiuro vos ô patres, non aduerſus potentias, non enim id licet, ſed in potentiis paradiſi, vt in illam inſpicientes, ſicut Adam, ita & me ſuſcipiatis. Nam & ibi non erat circuncisio. Nunc Adæ conditio ac fides renouantur.

B Verbum vero Gentium ſi ſic conſpecta & probata dicit: pulchra es amica mea, quàm ſuauis, & quàm formoſa ſicut Hieruſalem, ſtupenda, ſicut caſtrorum acies ordinatur. Oportet enim eos qui ex Gentibus ſunt, non eſſe diſpares Hieroſolymæ vt fiat vnus populus. hoc autem fit, quando ſimul & legem honoramus, & in Chriſtum credimus. Eſt enim vnus deus, & legis, & Euangeliorum. Et qui Hieruſalem aſſimilatus non fuerit, non efficitur verbi amicus. Hieruſalem fidem filiorum videns, & verbi philanthropiam, dicit: Deſcendi in hortum nucum, vt viderem germina torrentis, num floruerint mala punica. ibi dabo tibi vbera mea. Non cognouit anima mea, impoſuit me curribus Aminadam. in hortum enim nucum, hoc eſt, in ſcripturas veni, quæ inſtar nucum ſunt, foris duræ, intus ſpiritales. Vidi quod iungenda ſum, velut in curru, Gentium vocationi. Coniugatis igitur vtriſque populis in orbem terrarum emiſſa eſt prędicatio. Et huius miniſtri fiunt angeli dicentes, egredimini & videte ſalomonẽ in corona, qua coronauit ipſum mater eius, in die deſponſationis eius, & in die lætitiæ cordis eius. Qui namque è malitia ſua egreditur, immutabilẽ verbi & carnis vnitatẽ videbit. Quando enim verbi nobiſcũ per carnis adunationẽ facta eſt deſ-

C ponſatio, tũc & de morte victoriã tulit, quapropter & omnia lætitia adimpleuit. Huiuſmodi ſunt quę dialogi in hoc Cantico canticorũ habent ex quibus poterit quis occaſione ſumpta, in ipſa libelli lectione quæ ſecundum ſenſum coniungenda ſunt, ſimilia ſimilibus adaptare.

LIB. XVII. IOB.

IOb inſcriptus eſt hic liber, quoniam hiſtoriam illius cõplectitur, quid perpeſſus ſit, tẽtatus à diabolo, & quomodo vicerit, ac piè illatas plagas tolerauerit, ruſus omnia duplicata receperit, illuſtriorque quàm fuerat antea factus, iterum decẽ liberos adeptus ſit. paſſus eſt autẽ cum annorũ ſeptuaginta natus eſſet, ita vt omnes ipſius anni fuerint 240. poſt acceptas enim plagas annos adhuc vixit 170. vixit autẽ Iob ante tẽpora Moſis. Erat enim quintus ab Abrahã ex poſteris Eſau. venerũt ad eũ conſolandi gratia, propter plagã quã ferebat, tres amici eius, Eliphas Thęmanorũ rex, Baldad ſanchæorũ Tyrãnus, & ſophar rex Minæorũ, loquutique ſunt illi cõtentioſius & ſine cõmiſeratione inſultantes adflicto, id quod & in peccatũ illis eſt imputatum Iob verò deũ pro illis precatus eſt, & cõdonatum eſt eis peccatũ. ſunt autem dialogi Iob quos cum amicis habuit, nouẽ. Eliphas vero ad Iob tres, ſophar duo, & Baldad tres. Et Elius quoque filius Barachiel filij Buziti, ſemel illi loquutus eſt. Tandem vero dominus illum per turbinem

Iob ex poſteris Eſau erat.

D venti ac nubes appellauit. Et Iob domino ſecundo cum illo loquutus reſpondit.

LIB. XVIII. DVODECIM PROPHETÆ, OSEE PRIMVS.

ETiã ante hunc fuerunt prophetæ. Nã ſub Dauide fuerunt Samuel, Nathan, & Gad. ſub Roboã, Abia, Aſa, Achias Silonites, Samæas, Addo, Azarias, & Anemi. Sub Ioſaphat & Achab, Elias & Elizæus, & qui prophetauit regi Achab de ſyria, & qui ſeipſum vulnerari fecit & regem Achab corripuit & Ehu filius Ame & Oziel & Eliada. Verũ nulla habentur iſtorũ ſcripta, niſi tantum quæ in regnorũ hiſtoriis & libris paralipomenon dixiſſe leguntur. Inter eos vero, qui prophetas conſcripſerunt, quorũ ſcripta circũferuntur, primi fuerunt Oſee & Eſaias. Sub iiſdem enim regibus, cùm Iudæ, Oziæ, Ioathã, Achas, & Ezechiæ Regis Iudæ, tum Ieroboam filij Ioas regis Iſraelis prophetarunt, factum eſt autem verbũ domini ad Oſee, & prophetauit contra Ieroboam & Iſraelẽ, contra domũ regis, & de interitu ſamarię, corripuitque eos & cõcluſit ſub incredulitate, ſignificans Eccleſiam ex Gentibus, ex qua mulierem meretricem accepit, acceptam reſipiſcere fecit, & ad ſe ſubduxit. Prophetauit etiam de Seruatoris aduentu.

Oſee quan do vixit.

AMOS SECVNDVS. A

Et hic eodem tempore, quod ad prophetandi principium attinet, cum Oſee & Eſaia vixit: fuit enim ſub Ozia rege Iudah & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael, biennio ante terræmotum. Vidit autem quædam & prophetauit contra Ieruſalem & Samariam & contra Gentes, Damaſcum, Gazam, Aſcalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Idumæam, Thœmam, filios Ammon & Moab. Arguit omnes & ſub incredulitate concluſit. Prophetauit etiam contra Amaſiam ſacerdotem Bethel, è quo Regi Ieroboam deferebatur, quaſi contra ipſum & contra Samariam, & contra populum prophetaret. Propterea namque nō ceſſabat prophetando, ſed confidenter oracula dei denunciabat. Prophetauit etiam de Seruatoris aduentu.

Amos prophetauit de Chriſti aduentu.

MICHÆAS TERTIVS.

Alias ſecundus poſt predictos.

Iſte tertius quidem ex prædictis fuit. Nam poſt Oſeam prophetauit. Verum eodem cum illis tempore vixit. Nam & ipſe ſub Ioatham & Achas & Ezechia prophetare cæpit: factum eſt autem ad eum verbum domini, & prophetauit contra Ieruſalem & Samariam, & contra prophetas populi ſeductores, & contra Achab. Prænunciauit etiam aduentum ſeruatoris B dicens: In poſterioribus diebus illuſtris erit mons domini.

IOEL FILIVS BATVEL QVARTVS.

Ad hunc quoque factum eſt verbum Domini, & prophetauit ſenioribus & omnibus habitatoribus terræ, de captiuitate terræ & eorum qui in illa erant. Prophetauit etiam de gratia ſpiritus ſancti, & ea quæ per ſeruatorem in omnes eſt effuſa. Prædicauit & de ieiunio & pœnitentia, déque ſeruatoris aduentu, & ſignis, quæ ſub eo futura erant.

ABDIAS QVINTVS.

Viſionem iſte annunciat contra Idumæam & finem eius, & contra Gentes, quæ Iſraeli inſultabant. Prædicit enim futurum, vt domus Eſau à poſteris Iacob expugnetur.

IONAS SEXTVS.

Ad hunc factum eſt verbum domini, vt abiret in Niniuem, ibique prædicaret quod poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue. Ille vero prædicationem hanc fugiens, nauem conſcendit, ex qua poſtea cum vrgeret tempeſtas eiectus, & à cete marino deuoratus eſt. Poſt tres autem dies eiecit cete Ionam viuentem, atque ita ſecundo factum eſt ad eum verbum domini. Quo facto abiit & prædicauit in Ninine. Illi audita hac prædicatione, pœnitentiam egerunt, & amouit ab illis dominus iram ſuam. Aduentus domini ſignum ipſe in eo quod pertulit factus eſt, deuoratus à cete, & poſt triduum ſaluus redditus. C

NAHVM FILIVS ELCESAEI. SEPTIMVS

Onus de perditione Niniue, librum viſionis prophetat iſte, & prædicat quidem de feſto, verum ſimul de ſeruatore prænunciat. Reliqua omnia contra Niniuen ſunt, & finem ipſius & inimicorum Iſraelis minantur.

AMBACVCH OCTAVVS.

Onus & hic vidit & prophetauit, de captiuitate quidem Hieroſolymæ precatus eſt, ac interim de aduentu ſeruatoris prænunciauit. Inuehitur autem & prophetat contra contemptores. Deinde immixta eſt precatio prophetæ, Odam adiunctam habens, in qua tria ſunt diapſalmata, canente propheta de aduentu ſeruatoris & victoria mortis.

SOPHONIAS FILIVS CHVSI. NONVS. D

Hic propheta & Hieremias contemporanei fuerunt. Nam vterque ſub Ioſia rege Iuda prophetauit. Factum eſt autem ad eum verbum domini, & prophetauit in Hieruſalem, & vniuerſa Iudæa, prædixitque diem, in quo demolienda eſſent omnia idola, & nemora, futurúſque eſſet fletus multus ac planctus, prophetat autem & de ſeruatore, & de reſurrectione eius, quam noſtri gratia fecit. Deinde & contra Gazam & Aſcalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Daſmacum & Niniuem, & Æthiopas.

AGGÆVS DECIMVS.

Poſt captiuitatem ſolutam prophetauit hic propheta in regreſſu Hieroſolymis. ſub Dario rege Perſarum, anno regni illius ſecundo, menſe ſexto factum eſt in manu eius verbum domini, & prophetauit Zorobabeli, Ieſu, & Ioſedec ac populo de ædificanda Hieroſolyma. Prophetauit etiam de tranſgreſſu domeſticorum, & vocatione Gentium.

ZACHARIAS

A ZACHARIAS FILIVS ADDO, VNDECIMVS.

ET iſte in ſecundo anno Darij prophetauit. At in menſe octauo factum eſt ad eum verbum domini, & loquutus eſt illi Angelus domini, & prophetauit contra patres & Hieruſalem. Multas autem ac varias viſiones vidit, & de Seruatore multis locis prophetauit, ſignificauitque, quod ſuper aſino & pullo ſubiugali venturus eſſet.

MALACHIAS. DVODECIMVS.

HIc quoque poſt captiuitatem ſub Dario fuit Onus autem verbi domini in manu angeli eius, & Prophetauit contra Iſraëlem Opprobrat autem Iſraeli tranſgreſſiones eius, & accuſat illum neglectarum decimatum, & omiſſæ communicationis cum pauperibus. Prophetauit etiam de die iudicij, & illuſtratione Seruatoris, Eliámque ante aduentum Seruatoris mittendum prænunciat.

LIB. XIX. ESAIAS FILIVS AMOS.

HIc & Oſee, ſicut ſupra diximus eodem tempore vixerunt. Nam & iſte ſub Oſia, & Ioathan, & Achás, & Ezechia regibus Iuda fuit. Accepta autem viſione prophetauit con-
B tra Iudæam & Hieruſalem. Et factum eſt ad eum verbum domini. Et plurima pars prophetiæ eius. Euangelium eſt de aduentu verbi dei in carnem, & de paſſiunibus quas noſtri gratia ſuſcepit. Prophetauit etiam contra gentes videlicet Babylonem, Philiſtæos & damaſcum. Viſionem vidit contra Ægyptum, contra Idumæam, contra phalangas Sion, contra Tyrum, & contra quadrupedia in ſolitudine. Exponit & Exodum Senacherib, & arrogantiam Rapſaci, & vtriuſque caſum ac perditionem. Præterea, & de morbo Ezechiæ narrat quomodo ille moriturus deum orauerit, & additionem annorum quindecim vitæ ſuæ acceperit. Prophetauit etiam de Eunuchis & gentibus, & in calce, de die iudicij.

LIB. XX. HIEREMIAS.

HIc & Sophonias, quemadmodum ſupra diximus, contemporanei fuerunt. Perdurauit autem Hieremias vſque ad tempus Ioacim, & vndecimum annum Sedechiæ regis Iuda, captiuitatemque populi. Verbum verò dei factum eſt ad eum, vbi ſermo domini ad ipſum factus eſt. Eſt autem ſæpenumero ad eum factus. Et reprehendit iniuſtitias Hieruſalem in multis. Prophetauit in Hieruſalem, de futura ſiccitate, & contra gentes Acilem, &
C de aduentu regis Babilonij ad excidendum terram ægypti, & aduerſus Babylonem. Eſt etiam in hoc libro verbum, quod dominus Hieremiæ mandauit vt diceret Saraæ filio Nerij, & Idumææ, & filiis Ammon, & Cedar reginæ Orientis quam percuſſit Nabuchodonoſor Rex Babylonis & Daſmaco, & Moab, & aduerſus Hieruſalem & Iudam, & domum Achab, & de filiis Adab, & Iudæis habitantibus in terra Ægypti, & ſedentibus in Magdolo, & in Taphnis, & in terra Pathuta, & ad Baruch cum ſermones iſtos in librum ex ore Hieremiæ conſcriberet. Continet etiam hic liber circa calcem, quomodo Iudæi inſidias ſtruxerint Prophetæ, & in lacum cœni abiecerint, Abdemelech verò Æthiops illum eduxerit. Baruch hunc librum ſcripſit, qui poſtea ſermones iſtos ex ore Hieremiæ ſcriptos, iis qui in Babylone captiui erant legit, & conſolandi gratia ſpem, quod liberandi eſſent à deo, annunciauit. Lamentationes vocauit hunc librum propterea quod iſtis ſermonibus de Hieruſalem lamentatus eſt Hieremias, quando capta eſt, & populus in captiuitatem abductus. Eſt & Epiſtola Hieremiæ, ſic dicta, quod captiuis hanc Hieremias ſcripſit, vt contra idola cautos redderet, ne conſpectis illis ad cultum ipſorum cum idololatris abducerentur.

D LIB. XXI. EZECHIEL FILIVS BVZI SACERDOS.

HIc poſt Hieremiam in captiuitate fuit, & quinto anno captiuitatis Ioacim prophetare cœpit. Eſt autem ſermo domini factus ad eum, & ſuper eum fuit manus domini, & viſionem ab initio animantis quatuor facierum, admirabilem ſuper modum ſtupendam & interpretatu difficilem vidit. Prophetauit contra prophetas Iſraëlis, & de ligno vineæ, & narrauit de aquila, & conteſtatus eſt Hieruſalem de iniquitatibus & peccatis ipſius, & de Parabola quam in ore habebant, nempe, patres comederunt vuam immaturam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Et filiis Ammon, Et de Oola & Oliba, & lamentationem contra Sur, & contra Sidona, & de die domini, & Pharaoni regi Ægypti, & lamentationem contra Pharaonem & Ægyptum, & aduerſus montem Seir, & de oſſibus eorum qui ad vitam redditum ſint. Et contra God ac terram Magog. item principi Tyri. Et lamentationem contra ipſum & filios populi eius. Et contra paſtores Iſraelis. Poſtremò ædificationem templi & Ieruſalem deſcribit ac prophetat.

LIB. XXII. DANIEL.

ET iſte in captiuitate fuit vſque ad Cyrum regem Perſarum Cauſam Suſannæ ipſe iudica- A
uit, & Seniores, tanquam Sycophantas, condemnauit. Deinde ſomnia regis patefecit
& interpretatus eſt. Viſiones quoque conſummationis vidit, de regnis duas, & de aduentu
Seruatoris & ceſſatione Hieruſalem aduentúque Antichriſti duas. Narrat etiam de marty-
rio Sedrach, Miſach & Abdenago, déque illorum hymno, & quod ipſi quidem ſeruati in
igne, ſuccenſores verò fornacis à flamma conſumpti ſint, & regem facti pœnituerit. Ad hæc,
quomodo ipſe bis ſit in lacum Leonum abiectus, primùm propterea quod eum Babylonij
regem Darium adorarent, ipſe ſolus deum adoraſſet. Secundò, quod ſub Cyro rege, Bel de-
ſtruxerat, & Draconem interemerat, & quomodo ipſe ſeruatus à leonibus, & è lacu ſub-
ductus, inſidiatores vero ipſius in eundem lacum leonum deiecti, & confeſtim ab ipſis de-
uorati ſint. Iſti ſunt libri canonici veteris teſtamenti, numero viginti duo, ad numerum lite-
rarum Hebræarum computati. Totidem namque apud eos ſunt literarum elementa, ſicut
diximus. Nunc & de alijs veteris teſtamenti libris dicendum eſt qui etſi in Canone non ſunt,
leguntur tamen ſicut ſupra declaratum eſt.

LIB. HESTER. B

SIc vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam de Heſter complectitur, quomodo per il-
lam deus vniuerſam Iudæorum gentem iamiam perituram ſeruauerit, & Aman, qui ex-
cidium illius inſidioſè machinabatur percuſſerit. Geſta ſunt autem iſta in Suſis. Artaxerxes
rex abiecta vxore ſua aliam in regno ſuo, quæ omnium eſſet honeſtiſſima & formoſiſſima,
quam in vxorem acciperet, quæſiuit. Et inuenta eſt Heſter natione Iudæa. Illi cognatus erat
nomine Mardochæus, & ipſe in captiuitate, quæ ſub Sedechia erat, in eodem cum illa loco
conſtitutus. Rex autem quendam ex aula ſua, nomine Aman, in ſublime euexerat, iuſſe-
ràtque illum ab omnibus adorari. Hic cùm à Mardochæo, propter deum quem ille cole-
bat, non adoraretur, indignè tulit, & cum cognouiſſet quod Iudæus eſſet regi Artaxerxi
perſuaſit, vt edicto iuberet vniuerſos in regno ſuo Iudæos vno die menſis duodecimi peni-
tus ac funditus perdi. Hoc comperto Mardochæus luctum induit & ieiunauit, atque ante
Heſter prouolutus vt ipſa opem ferret precatus eſt. Heſter itaque præmiſſis ieiunio & pre-
cationibus ad deum, regali ſe mundo ornauit, & inuocata etiam (erat autem illicitum in-
uocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem ad regem ingreſſa eſt, ſperans C
precationum opportunitatis loco futuram. Cum inſolentiam facti admiratus eſſet rex, il-
la in terram præ metu proſtrata eſt. At regis commotionem deus in ſuauem affectum, &
manſuetudinem immutauit, ita vt è ſolio ſurgens coniugem proſtratam erigeret & metum
ponere hortaretur, imo optionem daret petendi quicquid vellet. Illa, vt rex cum Aman
ad conuiuium ſuum venire dignaretur, non ſemel, ſed ſecundo quoque petiit. Aman præ
gaudio effuſus ac geſtiens, quod dignus haberetur à regina vocari ad conuiuium, adhuc
amplius aduerſus Mardochæum erigebatur, curabàtque lignum ſublime collocari, vo-
lens in eo ſequente die ſuſpendere Mardochæum. Rex verò bona quadam prudentia mo-
tus noctem illam duxit inſomnem, & cum dormire nequiret, iuſſit ſibi commentarios
actorum ſuorum legi, cúmque legerentur, ventum eſt ad eum locum in quo conſcriptum
erat beneficium regi à Mardochæo factum. Duos enim Eunuchos regi inſidiantes prodi-
derat & conuicerat coram rege. Hic rex approbans Mardochæi erga ſe animum quærebat
quónam digno illum honore pro hoc beneficio afficeret. Cum autem mane ad eum in-
grederetur Aman, quærit ab illo rex, quónam & quali honore dignus ſit is, qui regem be- D
neficio afficeret. Ad hoc Aman, cum ſe arbitraretur eum eſſe, de quo rex quærebat, di-
gnum eſſe dixit: qui alter rex vocetur. Rex igitur Mardochæum iſto honore celebrari, &
Aman ante illius faciem præcedere iuſſit. Heſter vero opportunitatem nacta pro Iudæis
orauit. Aman cum regem mœrore affectum, & ira commotum propter indignum contra
Iudæos facinus vidiſſet, illo abſente Reginæ ſupplicauit, ad genua illius procumbens, &
adblandiens. Rex cùm regreſſus videret Aman genua reginæ contingere, ſuſpicatus, quod
id turpitudinis gratia faceret, iuſſit eum in ligno quod Mardochæo parauerat, ſuſpendi, &
edicto ſtatuit, vt Iudæi omnes ſecuritate fruerentur, hoſtes verò eorum ab ipſis interime-
rentur. Numerus autem eorum qui occiſi ſunt, fuit 65000. Factíque ſunt illis feſti dies quar-
tuſdecimus, & quintuſdecimus menſis duodecimi, qui vocatur Ader. Dicitur autem illa
dies ipſorum lingua Phrure. Quapropter & Iudæi in illa Aman incendunt, & feſtum diem
agunt ſalutis ipſorum memorialem.

A

LIB. IVDITH.

HOc nomine vocatur iſte liber, ob eam cauſam quod hiſtoriam de Iudith continet, quomodo per illam deus filios & populum Iſrael ab Holopherne impugnatos & obſeſſos ſaluauerit, Holophernem verò percuſſerit. Eſt autem hiſtoria talis Nabuchodonoſor Aſſyriorum rex, cum bellum gereret aduerſus Arphaxad regem Medorum paſſim ab omnibus gentibus, ad Ægyptum vſque auxilia petierat. Cum verò nemo auxilium miſiſſet, ſed omnes contradixiſſent, poſteaquam victoriam eſſet aſſequutus, & Arphaxad bello ſuperaſſet, bellum intulit illis, qui nihil auxilij miſerant, miſitque Holophernem aduerſum eos cum magno exerc[illegible]. Hic alias quidem gentes omnes bello cepit, & idola ipſarum confregit: Iſraëlitæ vero ſeſe communiebant, nec obediebant Holopherni, neque minis illius perterrebantur. Scripſit autem ſacerdos Ioacim ciuibus Betuliæ, vt viam Holopherni obſtruerent. Per ipſorum enim territorium ducturus erat exercitum. Illi quod iuſſi erant, viam Holopherni obſtruxerunt. Holophernes igitur aciem belli aduerſus eos direxit. Achior vero princeps Ammonitarum conſilium dederat Holopherni, ne Genti Hebræorum bellum inferret, propterea quod à Deo protegerentur. Ille indignatus miſit eum ad Bethulianos, interitum illi comminatus, ſi quando Hebræos vinceret. Achior itaque in Bethulia refocillabatur, Holophernes verò ciuitatem obſidebat, & iam aquas illius occupauerat. Hic Iudith, cum ſiti iam periclitaretur populus, & principes ciuitatem tradituri eſſent, depoſitis viduitatis veſtibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo ieiunabat) ſeipſam inſtar ſponſæ ornauit & multis adhortata primores ciuitatis, ne ciuitatem ſicuti iam ſtatuerant poſt quinque dies hoſti traderent, ad Holophernem egreſſa eſt, & tertia poſt exitum die ſua illum ſapientia decepit & clàm ignorantibus hoc illius militibus capite truncauit. Quo facto fugerunt Aſſyrij, Iſraelitæ verò vndequaque concurrentes in fugam datos trucidarunt, atque ita liberati hoſtiumque ſpoliis diremptis, Iudith victrici, quæcunque Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipſa vero Iudith Hieroſolymam profecta omnia obtulit domino, indéque domum reuerſa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem vſque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias perſuadere potuit. Mortua eſt autem, poſtquam in viduitate honeſtè vixiſſet, ætatis anno centeſimo quinto.

(B: margin marker beside "ret, propterea quod à Deo protegerentur")

LIBER TOBIÆ.

C TObiæ vocatur hic liber propterea quod hiſtoriam illius habet. Erat autem hic de tribu Nephtalim, in captiuitate conſtitutus, in ciuitate Niniue, miſericors & timens Dei. Etenim cum in captiuitate eſſet, communem panem cum Gentibus non comedit, ſed ſeipſum cuſtodiuit. Erat autem annonæ præfectus apud regem Enemeſarum, & depoſuit apud Gamaëlum in Media decem talenta argenti. Iſti Tobiæ ſtudium erat ſepeliendi mortuos ex Iudæis. Huius gratia delatus ad regem Achitelem fuga ſibi conſuluit. Regreſſus è fuga, cum mortuos aliquot ſepeliſſet, extra ſepta obdormiuit, & cum pro more ſuo apertos haberet inter dormiendum oculos, albuginem illis contraxit, & ab eo tempore viſum amiſit. Erat autem in Ecbatanis filia Raguelis cognati ipſius, nomine Sara. Hanc dæmon Aſmodæus non permittebat, vt nuptiis potiretur. Occiderat enim iam ſeptem adoleſcentes, qui illam ſponſam acceperant. Propter hanc cauſam cum vehementer contriſtata precibus ſe dediſſet, miſit illi deus auxiliatorem Raphaelem archangelum. Tobias igitur cum filio ſuo Tobiæ mandaſſet, ne ſibi aliunde vxorem quam è tribu & cognatione ſua ſumeret, decem illi talentorum chirographum dedit, præcepitque vt abiret. & peteret ea. Filius autẽ cum nec
D viam noſſet, nec hominem ad quem erat proficiſcendum, egreſſus eſt, vt viæ ſibi ducẽ quæreret, & dei prouidentia incidit in Raphaelẽ qui hominis inſtar foris ſtabat, precióque illũ conduxit, eo quod ſe viæ huius gnarum eſſe diceret. Comitatus itaque illum eſt Angelus in ſpecie hominis, qui Azarias diceretur. cum autẽ ad Tigridis vſque fluenta perueniſſent, volebat Tobias in illa lauandi gratia deſcendere, & mox piſcis quidem grandis inſultũ in illum faciebat, Angelus vero iuſſit illi, vt piſcem hunc apprehenderet & in fruſta ſecaret, éque illo epar, cor & bilem deſumeret & ſeruaret. Rogante poſtea puero, in quem illa vſum profutura indicaret, reſpondit, epar & cor incenſa dæmonia fugant, bilis vero, oculorum albuginẽ repurgat. Huius itaque conſilio & cooperatione Tobias iſto ſuffitu dæmonium fugauit, & in ſuperiore Ægypti parte Angelum ligauit, atque ita Sarã filiam Raguelis in vxorem accepit. Cum autem apud vxorem hæreret, Azariam tanquam hominem, in Mediam miſit, & cum per illũ decem talenta recepiſſet ad patrẽ vnà cũ illo & vxore ſua reuerſus eſt. Reuerſus vero, oculos patris felle piſcis obliniũt, quo facto, deciderunt ab illis ſquamæ, & mox viſum recepit ſenex.

A Quod propter inhumanitatem erga aduenas mala iſta paſſi ſint Ægyptij, quemadmodum &
Sodomitæ. Quod elementa diuinu Dei iudicio ſubſint ad illius imperium pro arbitrio parata
ſicut corda citharæ in citharis ludenti. In his comprehenditur omnis facultas ſapientiæ Salo-
monis quam panareton vocant.

LIB. SAPIENTIÆ IESV SYRACH.

HIc Ieſus filius quidem fuit Syrach, habuit autem nepotem eiuſdem nominis Ieſum, qui *Ieſus filius*
poſterioribus temporibus vixit, poſt captiuitatem, & reuocationem, & poſt prophetas *Syrach.*
omnes. Auus huius Ieſus, quemadmodum & ipſe teſtatur, vir fuit induſtrius & prudentiſſi-
mus, & non ſolum ſuperiorum ante ſe ſapientum apophthegmata collegit, ſed & propria quę-
dam de ſuo adiecit, multa ſapientia & prudentia referta. Cum igitur hunc librum ſuperior
Ieſus è viuis diſcedens poſt ſe reliquiſſet, Syrach filius eius acceptum, Ieſu filio ſuo reliquit. Is
poſtea ſcripta iſta in vnum eumque per omnia continuum ordinem digeſta, ſub ſuo patris &
aui nomine Sapientiam vocauit, vt ipſo Sapientiæ nomine auditorem alliceret, & ad curam
libri huius amantet ſuſcipiendam, hoc amplius permoueret. Continet autem hic liber ſer- *Huius li-*
mones prudentiæ, ænigmata & parabolas, ad hæc & pias quaſdam veterum hiſtorias, de vi- *bri argu-*
B ris Deo acceptis & ſimul illorum preces & hymnum. Præterea de beneficiis quibus populū *mentum.*
ſuum Deus dignatus eſt, & de malis quibus hoſtes ipſorum abunde puniuit. Hic itaque Ie-
ſus cum eſſet Salomonis ſectator, haud minus illo in illuſtranda ſapientia & pietatis diſcipli-
na ſtrenuum ſe geſſit, verè multiſcius & exiſteos & dictus. Hãc quidem complexionem, vt ita
dicam, habet iſte liber, recapitulatio vero ad hunc modum cognoſcenda eſt: In procœmio de
omnis generis ſapientia domini diſſerit, deinde de timore domini, de ira, de metu, déque
animo imperterrito, de ſcientia ſapientiæ, de cultu ac reuerentia dei, de eo quod oportet abſ-
que hypocriſi accedere ad Deum. De tentationibus, & patientia, de timiditate & animo de-
iecto, de dilectione domini, de honorandis parentibus. De manſuetudine & æquabilitate ani
mi ſubmiſſi. De proterua & temeraria libidine de his rebus quærendi, quæ præceptæ non ſunt.
De præfracto ac duro, deque ſuperbo. De intelligente & indocto. De miſericordibus & pupil-
lorum tutoribus, ad amicum obtemperantem & æquabilem. De exaltatione filiorum ſa-
pientiæ. De contumacia reproborum. De pudore tam noxio quàm vtili. De eo quod verba
non debeant operibus præponi, nec quiſquam debeat ſua ſponte docendi officium vſurpare.
C Quod nemo debeat deſyderio pecuniarum vinciri, nec putare, quod impune delinquat, etiã
ſi non ſtatim pœnas damus. Eſt enim deus lenis ac tolerans: & curandum nobis, vt placetur,
non vt in concupiſcentia cordis progrediamur. Quod non debeamus quouis vento circum-
ferri. De nugacitate & arrogantia. De voluptuariorum opinionibus, qui nec credunt nec fi-
dem perfidi merentur. De diſciplina domini, quod in illa ab adoleſcentia ad ſenectutem vſ-
que perſiſtendum ſit. De auditu inutili. Quod amicus prodi non debeat, neque declinari à
muliere ſapiẽte. De domeſticis, de poſſeſſionibus, de liberis, de vxoribus. Quod nemini ma-
lum facere debeamus, nec dominatum ambire, neque contemnere ſi peccemus. Quod non
debemus mentiri fratri, neque nugari coram ſenioribus, nec iterare ſermonem. De gloria pa-
rentum. De reuerentia ac metu Dei. De honorandis ſacerdotibus, & de curandis male af-
fectis. Quod cuiuſque rei finem primus oporteat proſpicere, quàm actionem ordiri, quod
cuiuſque ſermonis aut negocij poſtremi euentus proſpiciendi ſint. Quod vetuſtorum ſapien-
tum diſſertationes contemnendæ non ſint. Vnde oriatur ſcortatio. Veterem amicum non
eſſe deſerendum, eo quod ſimilis ſit vino nouo nouus amicus. De artifice ſapiente, doctore ſe-
D creto, & rege indocto. Quod morbum diuturnum expetat medicus. De poſteris honoran-
dis, quibuſdam vero perfidis. De famulo ſapiente, & principe opulento. Quod modica cùm
ſit inter volucres apicula, fructus tamen illius primas obtineat inter dulcia. Quod abſque iu-
dicio & re nondum explorata non ſit querulandum. Quod non oporteat eſſe curioſum, ſed
iuſtum, eo quod deus eſt, qui dicat. Quod nihil ex humanis bonis ita conſtans putari
debeat, quod non poſſit ab vno accerſi ad alium. Quod non ſit germane cum quouis homi-
ne agendum, ſed cum piis tantum & iuſtis. Quod mali cauendi ſint. Quod nihil ſit haben-
dum commercij cum ſuperbis, propter inquinationem quæ ex illorum conuerſatione eſt.
Quod præ multis colendus ſit proximus, & quod vnumquodque animal diligat ſibi ſimile.
Quemadmodum enim nulla communio eſt lupo cum agno, neque hyænæ ſerpenti pax eſt
cum cane, ita neque peccatori cum pio. De parcis, qui nihil largiuntur aliis. Et quod nihil ha-
beat contrarij tam in diuitiis quam paupertate iuſtum & pium eſſe. Beatum reputari nõ qui
ad mortem vſque ſapienter ac prudenter viuat, non qui diues ſit in hoc mundo. De libera

poteſtate. Quod de apoſtaſia non ſit ratio exigenda à domino, eo quod omnia tibi ſint appo- A
ſita. Quod melius ſit carere liberis quàm liberos habere malos. QVod nihil deum lateat. De
impetu & iudicio Dei. Et quod non putandum ſit iniquos poſſe à Deo abſcondi, aut quod iu-
dicium eius effugiant. De creatis, & fictione hominis qua honoratus eſt à Deo. De latione
legis. De eleemoſyna & pœnitentia. De æquabilitate in reſponſis ſeruanda. Non eſſe vitupe-
randum bonum opus, neque domum aliquam in caſu triſti. Quod qui principatum concu-
piſcit petulans ſit, & in omnibus rebus animo paratiore audacior. Non eſſe diffluendum lu-
xu, & à quibus abſtinendum ſit. De cuſtodia myſteriorum. De ſtulto, de ſapientia quæ per
parabolas traditur. De vita, de principio, de ſapientibus & ſtultis. De filia audaciæ. De negli-
gentia ſtulti, de mente dura, & in quibus diſſoluatur amicitia. Non eſſe peccatoribus incon-
ſideratè loquendum. Non eſſe poſtulandum iuramentum. De cuſtodia animæ & corporis.
De homine ſcortatore. De muliere mala & adultera. Prophetia de Chriſto qui eſt ſapientia
Dei & filius fluuiis comparatus. De additione diſciplinæ. De fœlicitate numero duario com-
prehenſa. De inferenda plaga & vltione. De mercatorum delicto. De iis qui rem ſecretam re-
uelant. De homine animoſo. De viro loquaci: de fœnore à proximo ſumpto, & quod vſura B
non accipienda, ſed mutuo dandum ſit egeno. De fideiuſſione proximi. De vita. Quod libe-
ri ad fallaciam non ſint inſtruendi. De ſanitate corporis, de cibo, & anima. De doctrina
bonorum, quę filio, vxori, fratri & amico præſtantia & principalia haberi debeant. De ſeruo
facinoroſo. De inſomniis ſtultorum. De ſeductione & multa experientia. De timentibus do-
minum. De ſacrificiis & oblationibus cum extra iuſtitiam tum in iuſtitia factis. De ſacrificiis
ex auaritia. Contemnendas eſſe delitias & diuitias. De helluonibus, & inuidis, & inſatiabili-
bus & inordinate viuentibus. Non eſſe inebriandum vino, ſed quod ſatis ſit bibendum. De
exaltato homine moderato. De eloquentia ſeniorum, & loquentia adoleſcentuli. De ſuſci-
pienda diſciplina legis & de iudiciis & iuſtificationibus. Credendum eſſe legi. De teſtamen-
to dei ſecundum generationem. Et quod hominibus naturæ conſtitutio eadem ſit, volunta-
tis vero diuerſa: vnde benedictionis quidam participes, maledictioni vero nonnulli ſubiecti
ſint. De populo electo. Et quod bono contrarium ſit malum, & pio peccatór. Quibus ſit com-
municandum. Qualis ſit ducenda vxor. Quales habendi amici. Quibus vtendum conſilia-
riis. Quos doctores aſſignet. Cuique ſciendum eſſe quid conducat. De honorandis medicis. C
QVomodo lugendum ſit ſuper mortuo. De ſcriba & agricola ſapiente. De vigilns architecti
ſiue ærarij ſiue figuli. De cuſtodiendá hominis anima. Et de ſapientia permanente, & quantū
illa aſſequatur. De præſcientia dei, & conditione mundi. QVod creatura piis in benedictionē
iniquis vero in maledictionem vertatur. Quod occupatio magna cuiuis homini ſit creata, &
iugum graue impoſitum filiis Adæ. Quod quicquid ex terra eſt, ad terram reuertatur, & quic-
quid ex aqua, ad mare defluat. De collatione bonorum, & quæ carnalia bona minoris ſint
momenti. QVæ bona maiora ſint & ſpiritalia. De repetitione vitę. De morte homini diuiti
acerba. De morte pauperis honeſti. De non timenda morte. QVod non ſit cum probro viuen-
dum, ſed ratio habenda nominis boni. De diſciplina pacis. QVorum gratia ſit erubeſcendum,
& de quibus non ſit. Quod nunquam ſit ponenda cura filiæ virginis. Quod ſedendum non ſit
in medio mulierum propter ſcortationem. De opificio domini. De ſole, quod admirabilis ſit
& opus domini. De luna & aſtris. De arcu, niuibus, fulguribus, nebula, grandine, terræmoti-
Enochi Noë. bus, tonitru, pluuia, pruina, caligine, de rore æſtiuali, de abyſſo terræ. De magnifica creatio-
ne domini. De beneficiis eius. Epilogus de Enoch & Noë Epilogus de Abraham & Iſaac,
& illorum tentationibus. Epilogus de Iacob & Moſe, & quæ ille mirabilia perpetrauit. Epilo- D
gus de Aarone & ipſius miniſterio & ſacerdotio. Epilogus de Dathan, Abiron & Chore. De
primitiis primogenitorum, quæ ad Aaronem pertinebant. Epilogus de Phinees filio Eleaza-
ri, quod tertio loco celebris poſt Aaronem fuerit. Quod Dauidi dominus teſtamentum re-
gni diſpoſuerit. Quod Ieſus Naue ſucceſſor Moſis inter prophetas fuerit. Quomodo in die-
bus Moſis Ieſus Naue & Chaleb filius Iephone fecerint miſericordiá & ex duodecim ſeruati
ſint. De Samuele, qui poſt Ieſum inter prophetas iudicauit populum. De Nathan Propheta.
Encomion in Dauidem regem. QVomodo Salomon ſapiēs quidem fuerit, tandem verò mu-
lierum adamator euaſerit, & finita ira dei per pœnitentiam miſericordiam adeptus ſit. De Ie-
roboam & Roboam ſchiſmatis in populo autoribus. De propheta Elia, cuius ignis mala con-
ſumpſit. De Elizæo Propheta & diſcipulo Eliæ, cuius etiam ſpiritu repletus eſt. De captiuita-
te regum Iudah. Quam animo ſubmiſſo fuerit Ezechias, & amicus Iſaiæ, & occiſor Rampſa-
kes. Quomodo liberauerit dominus Iſraëlem per manum Iſaiæ, percuſſis caſtris Aſſyriorum.

Quomodo

A Quomodo Ioſias rex fuerit amicus Ieremiæ. De Propheta Ezechiele quod in captiuitate Ba-
bylonica fuerit. De oſſibus duodecim prophetarum. Quomodo Zorobabel & Ieſus filius Ioſe-
dek domum domini ædificauerit. Quomodo Neemias muros Hieroſolymæ collapſos erexe-
rit. De Enoch, qui inter inclytos connumeratur. Quod Ioſeph cum inclytis fuerit, & populum
confortauerit. Quod Sem & Seth celebres inter mortales fuerint. Quod Simon filius Oniæ
celeberrimus in ſummo ſacerdotio fuerit. Quod in omnibus iſtis laudandus ſit deus magnifi-
cus. Contra Samaritanos qui Iudaiſmum, & contra Iudæos qui Chriſtum reprobaturi erant.
De Epilogo totius libri. De oratione Ieſu filij Syrach nepoti Ieſu.

LIBRI NOVI TESTAMENTI.

PRIMVS, EVANGELIVM SECVNDVM MATTHÆVM.

HOc nomine vocatur hic liber propterea quod ipſe Matthæus diſcipulus domini Euange-
lium hoc conſcripſit. Narrat autem ab initio generationem Seruatoris ſecundum carnē,
ex ſemine Dauidis. Quapropter & ab illo genealogiam ad Chriſtum vſque quadraginta dua-
bus generationibus deducit. Continet etiam baptiſma Ioannis, & tentationes quibus in mō-
B te Chriſtus à diabolo tentatus eſt, & ſigna & prodigia magna à Seruatore facta, diſcipulorum
electionem, myſterij traditionem, quomodo tandem traditus ſit Pilato, crucifixus corpore,
corpus ipſius poſitum in monumento, milites veſtes eius diuiſerint, ipſe vero tertia die reſur-
rexerit, diſcipuliſque præceperit, vt docerent omnes Gentes, & baptizarent eos, pollicitus *Miracula*
illis, quod eſſe velit apud eos cunctis diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Signa vero, *Chriſti ſe-*
quæ à Chriſto facta Matthæus narrat, ſunt iſta. Leproſus mundatus eſt. Puer Centurionis etiā *cundum*
abſens, iubente tantum Chriſto, curatus eſt. Socrus Petri febricitans ſanata eſt. Veſpere fa- *Matth.*
cta allati ſunt ad eum dęmoniaci, & male habentes, & ſpiritus eiecit verbo, alios quoque ad
eum modum curauit. Cæterum Chriſti generatio deſcribitur. Bonum nuncium ab Angelo
accepit Ioſeph, magi adorant, deſcendit Chriſtus in Ægyptum. Infantes occidit Herodes &
moritur. Chriſtus ex AEgypto reuerſus habitat Nazareth. Venit Ioannes baptizans. Auerſatur
Sadducæos & Phariſæos. Baptizatur Chriſtus, & tentatur à Satana, poſtea cum traditus eſſet
Ioannes, venit Capernaum. Vocat eos qui cum Petro & Iacobo erant. Curat multos, ſedet
in monte, & loquitur de felicitate ac ſubdit dicens: Vos eſtis ſal terræ: &, vos eſtis lux mundi:
C hortatur eos de vitę cōuerſatione. Exaggerat pręcepta legis, vbi & de dextero oculo dicit, & de
ſtudio inanis gloriæ, & de amore pecuniæ, quodque ponenda ſit alimonię ſolicitudo. Non
eſſe nobis iudicandum proximum. Margaritas non eſſe proiiciendas ante porcos. Exhortatio
ad orandum. Eadem de re parabola. De via anguſta, de pſeudopropheris, de cuſtodientibus
præcepta. Vbi & parabola domus ſupra petram ædificatę adiecta eſt. Deſcendit de monte &
curat leproſum, & puerum Centurionis, ac ſocrum Petri, cum multis aliis. Scriba prohibe-
tur ne ſequatur, & diſcipulus ad ſequendum adigitur. Tempeſtatem maris ſedat. Dæmones
inuadunt porcos. Venit Ieſus in ſuam ciuitatem. Curat paralyticum. Vocat Matthæum. Ac-
cuſant eum Phariſæi, quod cum publicanis manducat, & diſcipuli Ioannis, quod diſcipuli
eius non ieiunant. Accedit ad eum princeps Synagogæ propter filiolam, & ipſe puellam mor-
tuam excitat. Interea ſanatur hæmorrhouſa. Curantur duo cæci, & mutus dæmoniacus. Vi-
cos circuit Ieſus. Mittit diſcipulos prædicatum, & de multis ad eos diſſerit. Mittit ad eum Ioā-
nes duos ex diſcipulis ſuis, quem & laudat. Expoſtulat cum turbis de Ioanne. Exprobrat ciui-
tatibus. Confitetur patri. Vocat ad ſe oneratos. Iter facit per ſata. Curat eum qui manum ari-
dam habet. Iudæi de occidendo eo conſultant. Secedentem ſequitur turba, & curatur. Simi-
D liter & dæmoniacus cæcus & mutus, vbi Iudæi dicunt: In Beelzebub eiicit dæmonia. Dein-
de ſignum petunt, ipſe vero ſignum Ionæ dedit. Prædicit illis quod à Niniuitis ſint condem-
nandi. Tunc dicit: Quando ſpiritus immundus egreſſus eſt, requiem quærit. Deinde mater
quærit illi loqui. Nauim ingreſſus parabolam dicit de ſeminante, & cauſam, propter quam in
parabolis loquatur. Parabolam ſeminantis exponit, & addit alias, de theſauro, de margarita,
de agro, de ſinapi, de fermento. Parabolam de agro exponit in domo, & addit aliam de ſa-
gena. Beatos pronunciat diſcipulos, conferens eos viro patrifamiliâs. Venit in patriam, quan-
do & offendūtur Iudæi quibus dicit, prophetā non eſſe ſine honore, niſi in patria ſua. Auditis
quæ cum Ioanne ab Herode geſta fuerant, ſecedit in deſertum locum vbi & 5000. hominum
paſcit. Diſcipulos præmittit nauigio. Reuertitur in montem orandi gratia. Aduenit ad diſci-
pulos noctu nauigantes. Petrum ad ſe ſumit, ſuper aquas ingredientem. Venit Genneſaret.
Curantur multi. Accuſant eum Phariſæi propter neglectum purgationum. Compeſcit eos,
& docet turbas de ratione ciborum. Enucleationem dictorum petit Petrus, & Chriſtus ea

manifeſtius exponit. Venit Tyrũ vnde & mulier Chananæa ad eũ accedit. Inde ad montem, A
iuxta mare Curat hic multos, cibat 4000. virorum. Venit Magdala. Quærunt ſignum Iudæi.
Ipſe vero relictis illis transfretauit. Panes diſcipuli per obliuionem non ſumpſerant. Loquitur
illis de fermento Phariſæorum. Egreditur Cæſariam. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Confi-
tetur eum Petrus. De paſſione ſua prędicit, & Petrum increpat, iubétque crucem tollere, ſi
quiſquam velit ſe ſequi. Loquitur & de ſecundo ſuo aduentu Aſcendit in montẽ, vbi & tranſ-
figuratur. Vbi deſcenderat, diſcipuli interrogant & diſcunt de Heliah Adducitur illi lunati-
cus & curatur. Exprobrat diſcipulis. In Galilæa illis de paſſione ſua loquitur. Accedunt ad eũ
in Capernaum, qui didrachma accipiebant. Percontantur diſcipuli quis ipſorum ſit maior
futurus. Tunc aduocato ad ſe paruulo dicit: Quicunque offenderit vnũ ex paruulis iſtis, &c.
Et ſi oculus tuus, & manus tua offenſaculo tibi fuerint. Et, ne contemnatis vnum ex par-
uulis iſtis. Subiungitur parabola centum ouium, & illud: Si peccauerit in te frater tuus, cor-
ripe eum. Item ſi duo ex vobis conſenſerint: quodcunque petierint accipient. Petrus poſt ita
dicit: Quoties peccabit in me frater meus. Succedit parabola eius qui decem millia talento-
rum debebat. Venit in Iudæã. Curat multos. Exponit cauſam diuortij. Loquitur de generi-
bus Eunuchorum. Benedicit paruulis. Accedit ad eum diues quidam. Interrogant diſcipuli, B
quis ſaluari poſſit. Tunc dicit illis: Sedebitis ſuper ſedes duodecim. Et qui reliquerit domum,
& quæ ſequuntur. Subditur parabola operariorum. Aſcendit Hieroſolymam, & loquitur
diſcipulis de morte ſua. Vxor Zebedæi petit primatum filiis ſuis. Zelo mouentur Apoſtoli,
& erudiuntur. Curantur duo cęci è Ierieho, ſubiungitur hiſtoria de aſina. Ingreditur templũ,
eiicit vendentes, curat accedentes ægrotos. Pueri hymnum concinunt. Egreditur Bethaniam,
& cum regrederetur Hieroſolymam areſacit ficum, dicitque diſcipulis: Et ſi monti iſti dixe-
ritis, proiicere in mare, fiet, & quicquid credentes petieritis accipietis. Interrogant eum ſa-
cerdotes dicentes: In qua poteſtate iſta facis, & ipſe viciſſim eos interrogat de baptiſmo Ioã-
nis. Dicit illis parabolam de duobus filiis, deinde de vinea, & malis operariis, de nuptiis, &
reprobis vocatis. Tunc accedunt ad eum Iudæi vt illaqueent eum in ſermone, & de numiſ-
mate ſciſcitantur. Quæſtionem Sadducæi mouent de muliere ſeptem fratribus nupta, & le-
giſperitus de primo legis mandato. Viciſſim eos interrogat, de Chriſto quid ſentiant. Hos vbi
compeſcuit, loquitur turbis de Scribis & phariſæis, deplorans eos. Poſt iſta relicto templo aſ-
cendit montem oliuatum, atque ibi de rebus futuris ad diſcipulos diſſerit. Deinde parabolam C
ſubiicit de ſeruo ſupra domum conſtituto, déque decem virginibus & quinque talentis, & de
hœdis ac ouibus. Congregantur principes ſacerdotum & ſcribæ, conſultantes quomodo ca-
perent eum. Ipſe vero Bethaniam venit in ædes Simonis, vbi ad eum accedit quæ alabaſtrum
habebat. Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur diſcipuli ad parandum paſcha. Corripit Iu-
dam Chriſtus. Tradit myſterium, vbi & dicit, Non bibam amplius ex hac vite. Egreditur in
montem oliuarum. Prædicit offendiculum paſſuros diſcipulos. Relinquit à tergo diſcipulos
in Gethſemane & orat tertio, poſt orationem dicit: Eamus hinc. Venit Iudas cum turba. Pe-
trus amputat auriculam ſeruuli. Ducunt Ieſum ad Caipham. Iudicant eum & condemnant:
& irrident. Petrus negat. Ducunt eum ad Pilatum. Strangulatur Iudas. Iudicatur Chriſtus. Pi-
lato conſulit vxor eius, vt abſtineat à Ieſu: poſt ita crucifigitur. Stant mulieres quæ cum Ma-
ria erant, ſpectantes à longe quę fiunt. Corpus domini accipit Ioleph. Petunt addi cuſtodiam
Iudæi Mulieres quæ cum Maria erant in crepuſculo veniunt ad ſepulchrum, & fit terrę mo-
tus, audiuntque ab angelo quod reſurrexerit. Mittuntur à Chriſto ad diſcipulos. Audiunt
Iudæi de terrę motu & reſurrectione, dantque pecuniam cuſtodibus vt mentiantur. Veniunt D
diſcipuli ad Ieſum in Galilæa. Hic tradit illis baptiſmum.

LIB. II. EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

IOannes baptizat Iudæos. Chriſtus venit à Nazareth. Baptizatur, & abit in deſertum, vt tẽ-
tetur, poſtea vero, tradito Ioanne venit in Galilęam, & vocat eòs qui cum Petro erant &
Iacobo. Ingreditur Capernaum, docet, & curat ibi dæmoniacum, poſt hunc etiam ſocrum
Petri & multos alios veſperi ſanat. Egreditur in ſolitudinem. Circuit Galilęam. Curat lepro-
ſum. Venit Capernaum. Sanat paralyticũ, docet turbam, vocat Leui filiũ Alphæi, manducat
cũ publicanis. Accuſant eũ hoc nomine phariſæi. Quærunt de ieiunio diſcipuli Ioannis: Ipſe
vero diſcipulos tuetur. Tranſit per ſata. Curat eum qui manum habebat aridam. Secedit ad
mare. Sequitur eũ multitudo magna. Confitẽtur dæmones. Aduocat ad ſe duodecim diſcipu-
los, vt mittat eos prædicatum. Tunc Iudæi dicunt, in Beelzebub eiicit dæmonia. Venit ad eũ
mater eius. Ingreditur nauim, parabolam dicit de ſeminãte, item de agro & de ſinapi. Tem-
peſtate

peſtate iactantur diſcipuli in mari. Increpat mare Chriſtus. Curatur dæmoniacus. Porci in
terra Gergeſenorum in mare præcipites dantur. Transfretat, & Iairus pro filia orat. Sanatur hæ-
morrhouſa, venit in patriam, offendűtur ſuper ipſo. Hic dicit, Nō eſt propheta abſque honore
niſi in patria ſua. Mittit diſcipulos binos ac binos, multáque illis mandat. Subiicitur hiſtoria eo-
rum quę ab Herode acta ſunt cũ Ioanne. Redeunt ad Chriſtum diſcipuli. Paſcit turbas. Adue-
nit ad diſcipulos tēpeſtate iactatos, veniunt in Genezareth & curat multos. Diſputant de ma-
nibus illotis. Venit Tyrum. Sanat filiam Syrophœniſſæ, item ſurdũ & impeditæ linguæ. Paſcit
turbã. Signũ petunt Iudæi, at ille nullum dat. Loquitur diſcipulis de fermento phariſæorũ, &
increpat eos. Curat cæcum Bethſaidę. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Petrus confitetur, & in-
crepat Ieſum paſſionis gratia. Hic dicit Chriſtus, Si quis vult venire poſt me, &c. Transfor-
matur in monte. Loquitur de Elia. Adducitur ad eum Lunaticus & curatur. Prædicit diſci-
pulis mortem ac reſurrectionem ſuam, & increpat eos, propterea quod de primatu in via diſ-
putauerant. Hic dicit, Qui non eſt mecum contra me eſt, De eo qui dæmonia eiiciebat in ip-
ſius nomine. Poſt hæc dicit: Qui offenderit vnum ex paruulis iſtis. & illud: vermis eorum non
B moríetur, neque ignis extinguetur. Diſſerit de diuortio. Paruulis benedicit, diues quiſpiam
interrogat, quid faciat vt viuat. Hic reſpondet. Aſcendit Hieroſolyma, déque paſſione ſua
prædicit, filij Zebedæi ſedere petunt à dextris eius, diſſerit de animi humilitate, viſum recipit
Bartimæus. Subiicitur de pullo aſini. Ingreditur templum & veſperi exit in Bethaniam. Acce-
dit ad ficum. Eiicit è templo vendentes. Veſperi egreditur ciuitatem. Admiratus Petrus are-
factam eſſe ficum. Adhortatur diſcipulos Ieſus, vt credant. Iubet, vt peccata proximo re-
mittantur. Regreditur in ciuitatem. Interrogant eum Iudæi, in qua poteſtate hæc faciat. Ipſe
viciſſim eos interrogat de baptiſmo Ioannis. Parabolam dicit de vinea & de malis agricolis:
poſtea de cenſu, de ſeptem fratribus. Quæſtionem mouet ſcriba de primo legis mandato, ac
reſponſionem Chriſti cognitam probat. Chriſtus contra interrogat de ſeipſo. Poſt iſta diſpu-
tat contra phariſæos & de duobus obulis viduæ. Egreſſus è templo ſubuerſionem illius præ-
dicit. Diſcipuli de tempore ſubuerſionis interrogant. Prædicit illis multa. Venit Bethaniam
ad Simonem leproſum. Hic effunditur vnguentum. Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur
diſcipuli ad inſtruendum paſcha. Arguit Iudam. Tradit myſteria. Egreditur ad montem oli-
uarum. Diſcipulis prædicit, quod offenſaculum paſſuri eſſent, & Petro, quod negaturus ſe eſ-
C ſet. Precatur ad patrem, deinde capitur. Petrus abſcindit auriculam ſerui. Adoleſcens nudus
aufugit. Ducitur Ieſus ad Caipham. Statuunt aduerſus eum teſtes. Confitetur ſe eſſe filium
dei. Negat Petrus. Ducitur ad Pilatum Ieſus. Crucifigitur. Erat ibi Maria Iacobi minoris, &
Magdalena & Salome. Ioſeph accipit corpus Ieſu. Venerunt mulieres ad ſepulchrum poſt
ſabbathum, aromata auferentes. Vident Angelum in monumento, & perterrefiunt. Poſt re-
ſurrectionem Chriſtus apparuit Mariæ: è qua ſeptem dæmonia eiecerat. Hęc dixit ad diſci-
pulos quæ viderat. Illi vero non credunt. Poſtea apparuit duobus in via, deinde & vndecim
diſcipulis, quibus etiam incredulitatem exprobrauit. Et miſit eos prædicatum & Baptizatum
& poteſtatem dedit faciendorum ſignorum. Poſt iſta aſſumptus eſt.

LIB. III. EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

Hiſtoriam generationis Ioannis ſcribit, deinde & Chriſti. Quædam etiã de Simeone. An-
na confitetur domino. Ieſus in templo manet, inſciis parentibus. Ioannes baptizat. Bap-
tizatur & Chriſtus, cum annorum eſſet 30. Recenſentur ipſius maiores. Ducitur in ſolitudi-
nem. Venit Nazareth, legit in ſynagoga. Dicit ad Iudæos de vidua ad quam diuertit Elias, &
D de Neeman leproſo, & volunt eum præcipitem dare. Venit Capernaum. Curat dæmonio la-
borantem, & ſocrum Petri, alióſque multos. Egreditur in ſolitudinem, venit in terram Ge-
neſareth, aſcendit nauim Petri, vbi & rete ſciſſum eſt. Perterrefactus eſt Simon. Curat lepro-
ſum, deinde paralyticum. Vocat Leui apud quem & manducat. Accuſatur à Phariſæis ob eam
cauſam, & quod diſcipuli ipſius non ieiunabant. Ambulat in ſabbatho ſecundo primo per ſa-
ta. Altero ſabbatho curat eum qui manum habebat aridam. Elegit duodecim. De fœlicitate
pronunciat. Deplorat diuites & ridentes. Adhortatur ad dilectionem. De non vlciſcendo
proximum. De benignitate. Non eſſe nobis iudicandum. De impertiendo. Parabolam dicit
de arbore, & de ſermones ſuos cuſtodiente, quod is ſimilis ſit domui fundatæ ſupra Petram.
Venit Capernaum. Accedit ad eum centurio orans pro ſeruo ſuo. Excitatur filius viduæ. Mit-
tit ad eum Ioannes diſcipulos ſuos. Accuſat turbam Ieſus de Ioãne. Comparat eam generatio-
nem pueris inter ſe acclamantibus. Ingreditur domũ Phariſæi. Ecce mulier peccatrix accedit
ad eum habens alabaſtrum. Reprehendit hoc factum Phariſæus. Parabolam ad eum dicit re-

ſus de duobus debitoribus. Deinde circuit per ciuitates & vicos. Sequuntur eum mulieres A
quas curauerat. Parabolam dicit de ſeminante. Venit ad eum mater eius. Nauigant cum eo
diſcipuli. Oritur tempeſtas. Veniunt in terram Gadiranorum. Legio malorum ſpirituum it-
ruit in porcos. Iairus orat pro filia. Sanatur hæmorrhouſa. Excitat mortuam puellam. Emit-
tit duodecim diſcipulos. Audit de eo Herodes. Secedit in ſolitudinem Ieſus. Paſcit turbas. In-
terrogat diſcipulos dicens: Quem me eſſe dicunt homines? Petrus confitetur. Mandat illis ſi-
lentium. Paſſionem ac reſurrectionem ſuam prædicit. Monet, vt ſeipſum abneget, ſi quis poſt
ſe venire velit. Transfiguratur. Deſcendit de monte. Curat lunaticum. Dicit ſe paſſurum.
Quærunt diſcipuli, quis inter eos maior ſit. Ieſus vero docet eos, deinde dicit: Qui non eſt
contra vos pro vobis eſt quod de eo dicit, qui in nomine ſuo dæmonia eiiciebat, & ſe non ſe-
quebatur. Samaritani non receperunt eum, volentem in ciuitatem ipſorum ingredi. Diſcipu-
li volunt ignem cælitus depoſcere ſuper eos. Ieſus vero corripuit eos. Quidam illum ſe-
qui volens, prohibetur. Alius vero admonitus vt ſequatur, tergiuerſatur. Tunc dicit: Nemo
mittit manum ſuam ad aratrum, & poſt tergum reſpectat. Deſignat 70. diſcipulos, & emittit
eos binos ac binos, hortatus ne quicquam ſecum deferrent. Exprobrat ciuitatibus. Subſequu- B
tus dicit: Qui vos audit, me audit. Itē, vidi Satanā decidentē ſicut fulgur. Dat diſcipulis pote-
ſtatem contra Satanā & admonet ne huius nomine gauderent. Deinde confitetur patri, & di-
cit diſcipulis: Beati oculi videntes quæ vos videtis. Multi enim prophetæ deſiderarunt vide-
re quæ vos videtis. Tentat eum legiſperitus. Parabolam dicit de eo qui deſcenderat in Hieri-
cho. Martha accuſat ſororem ſuam. Orare docet diſcipulos, & parabolam addit de eo qui ab
amico in lecto iam exiſtente panes petat. Curat mutum dæmoniacum. Hic dicunt, In Beel-
zebub curat. Ipſe verò reſpondet, ſpiritus immundus vbi egreſſus eſt perambulat loca inaquo-
ſa. Mulier quædam dicit, beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Futura minatur,
vt iſta generatio condemnetur à Niniuitis & dicit: Nemo lucernam accēſam ſub modio po-
nit. Ingreditur ad Phariſæum prandendi gratia. Ille vero eum accuſat, quod lotus non eſſet.
Ad hunc dicit, vos mundatis quod extra poculum eſt, & cætera, & deplorat eos, ſimiliter &
legiſperitos, deinde dicit: Nihil eſt occultum, & cætera, Item: Ne timeatis eos qui corpus oc-
cidunt, & illud, Nunquid quinque paſſerculi, & cæt. &, Quicunque blaſphemus fuerit in ſpi-
ritum, & cæt. Accedit ad eum quiſpiam, petens vt frater iubeatur partem ſibi dare de hæredi- C
tate. Deinde, qui putabatur diues. De illius apothecis frumentariis. Hortatur ne ſoliciti ſimus
de alimonia. De miſericordia dicit, & de hero ſeruis ſuis miniſtrante de ſeruo fideli, de eo qui
voluntatē domini ſui nouit quidem ſed non facit. Dicit ſe veniſſe, vt ignem in terram mittat.
Et de illis, qui faciem cæli probare ſciebant. Et illud: cum vadis cum aduerſario tuo ad iudicē.
Deinde de Galilæis à Pilato occiſis, & de illis, qui prolapſu turris adobruti fuerant. Parabolam
dicit de ficu ſterili. Mulierem à dæmonio incuruatam curat in ſabbatho. Factum hoc accu-
ſant Iudæi: Ipſe vero compeſcit eos. Parabolas dicit de ſinapi, & de fermento. Interrogatur an
pauci ſint qui ſaluentur. Hortatur ad ingrediendum per anguſtam portam, & ſubdit, venient
ab Oriente & ab Occidente, & recumbent, & cęt. Dicunt ei, exi, nam Herodes vult te occi-
dere. Reſpondet: Ite ac dicite vulpi iſti, & cæt. Ad Ieruſalem dicit, Quoties volui congregare
filios tuos, & cæt. Curat hydropicum in domo phariſæi. Differit de primo accubitu in menſis,
& qui vocandi ſint ad conuiuia. Deinde parabolam dicit de cœna & inuitatis ad eam venire
detrectantibus. Hortatur vt relictis domeſticis omnibus ſequamur. Parabolam addit de eo,
qui turrim ædificat, & de eo qui bellum inſtituit. Salem dicit eſſe bonum. Murmurant Phari-
ſæi quod publicanos ſuſcipit. Parabolā ad eos dicit, de oue perdita, & de drachma, déque filio D
prodigo, de œconomo eiecto, de auaritia, de ſuperbia, & quod adimpleri oporteat quæcun-
que in lege ſunt. De dimittente vxorem ſuam. De Lazaro ac diuite. Quod remittenda ſint pro-
ximo quæ in nos deliquit. Et quis, inquit, ſeruum habet arantem, an ex agro reuerſo non præ-
cipiat, & cætera. Deinde de decem Leproſis. De aduentu ſuo prædicit. Quod ſemper ſit orā-
dum. Parabolam dicit de vidua & de iudice iniquo. Deinde, Num, inquit, fidem inueniet in
terra filius hominis, cum venerit? Parabolam ponit de Phariſæo & publicano. Aduocat ad
ſe paruulos. Accedit ad eum diues quiſpiam rogans quid faciat, vt vitam æternam poſſideat.
De paſſione ſua prædicit diſcipulis, ipſi vero non intelligebant. Cæcus curatur prope Hieri-
cho. De Zachæo. Parabolam dicit de eo, qui ſibiipſi volebat acquirere regnum. De pullo aſi-
næ. Vrbis captiuitatem prædicit. Vendentes eiicit è templo. Dicunt illi, in qua poteſtate hæc
facis? Quæſtionem illis mouet de baptiſmate Ioannis. Subditur parabola de vinea, & reprobis
agricolis. Quæſtio mouetur de cenſu, & de muliere quę ſeptem fratribus nupta fuit. Deinde
interrogat

A Interrogat eos quid de Chriſto ſentiant, quomodo dicant eum eſſe filium Dauidis. Diſſerit de eo quod certabant pro primis cathedris. Vidua æra minuta duo mittit in gazophylacium. De ſubuerſione templi prædicit, & de malis futuris. Iudas paciſcitur cum Iudæis. Diſcipulos mittit ad parandum paſcha. Corripitur Iudas poſt inſtitutum myſterium. Contendunt inter ſe diſcipuli & de primatu. Ad Simonem dicit, ecce Satanas petiuit, vt cribret vos, prædicitque illi negationem futuram, & iuxta mandat diſcipulis, vt tollant ſecum in poſterum crumenam. Capitur poſtea. Negat eum Petrus. Percutitur à Iudæis. Interrogatur num ipſe ſit Chriſtus, ad quod & reſpondet. Ducitur ad Pilatum & ab hoc mittitur ad Herodem, illinc ruſſus ad Pilatum. Traditur ad crucem, ſequitur turba, ad mulieres conſequentes de malis futuris diſſerit. Crucifigitur. Corpus eius Ioſeph ſepelit. Deferunt mulieres aromata ad ſepulchrum, ſed neminem inueniunt. Intelligunt à duobus Angelis, quod reſurrexerit. Nunciant hoc diſcipulis. Illi non credunt. Petrus ad monumentum currit, & vt mulieres dixerunt, inuenit. Apparet Chriſtus duobus exiſtentibus in itinere. Illi reuerſi ad diſcipulos audiunt dominum apparuiſſe Simoni. Mox ſtat in medio eorum. Stupefiunt diſcipuli, oſtendit eis cicatrices, & comedit coram eis. Eductis autem illis in Bethaniam, in cælus aſſumptus eſt.
B

LIB. IIII. EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

Diuinitatem Chriſto adſcribit. Narrat de Baptiſta & de Chriſto, illiuſque incarnatione. Ad ſe miſſis reſpondet Baptiſta. Poſtero die iterum teſtatur de Chriſto. Adhærent huic qui cum Andrea erant. Petrum ducit Andreas ad Chriſtum. Poſtero die egreſſus in Galilæam vocat Philippum. Teſtimonium huic dat Ieſus. Nuptiæ fiunt in Chana. Poſt has venit Capernaum. Aſcendit Ieroſolyma in feſto paſchatis, eiicit è templo vendentes columbas. Multi credunt in eum. Loquitur Nicodemo. Venit in Iudæam. Baptizant ipſius diſcipuli. Nunciatum eſt hoc Ioanni. Audito Ieſus, notum factum eſſe phariſæis, deſcendit in Galilæam per Samariam. Succedunt ea quæ cum muliere Samaritana facta ſunt. Credunt in eum Samaritani. Venit Ieſus in Chana. Accedit ad eum Regius quidam, filij gratia. Redit Ieroſolyma.
C Sanat eum ſabbatho qui annos 38. paralyticus fuerat. Quærunt eum Iudæi ad occidendum. Dicit eis, quod à Deo miſſus ſit. Transfretat mare Tiberiadis. Erat autem paſcha. Paſcit turbas. Volunt eum creare Regem. Secedit in montem. Diſcipuli nauigant Capernaum. Huc & Ieſus venit, & turbæ. Diſſerit illis de myſteriis. Illi vero non ferentes quæ dicebantur, retrocedunt. Dicit duodecim Apoſtolis, An & vos vultis abire? Petrus reſpondet, Verba vitæ æternæ habes, ad quem abibimus? Cum eſſet feſtum Tabernaculorum hortantur eum fratres, vt aſcendat in templum. Ipſe verò tandem aſcendit, & quærunt eum Iudæi, atque indignantur quod in ſabbatho cæcum curauerat. Diſſerit de paracleto, & alij credunt, alij non credunt. Reprehenduntur miniſtri à principibus Sacerdotum quod non cepiſſent eum. Diſputat cum eis Nicodemus, illi vero compeſcunt eum. Ieſus ruſſus diſputat cum eis: ipſi contra verba eius ſubuertere conantur. Subiicitur de muliere ſuper adulterio accuſata. Iterum ad eos loquitur dicens: Ego vado, quo vos venire nequitis. Ipſi vero putant, quod ſeipſum velit interficere. De modo mortis ſuæ prædicit, & multi in eum credunt. Ad hos dicit, Si manſeritis in ſermone meo, veritas liberabit vos, & alia multa. Dicunt ad eum Iudæi: Samaritanus es, & dæmonium habes. Viciſſim ille multa ad
D eos diſſerit, inter quæ & hoc dicit: Antequam Abraham fieret, ego ſum. Tunc eum lapidibus obruere volebant, ipſe vero digreſſus ab illis curat cæcum luto. Poſt iſta diſputat de ouibus & paſtore per ianuam in ouile ingrediente. Schiſma oritur inter Iudæos. In feſto dedicationis ambulat Ieſus in porticu Salomonis, interrogant eum Iudæi, an ipſe ſit Chriſtus, vbi vero hunc ſe eſſe dicit, tollunt lapides, vt iaciant in eum. Rogat huius facinoris cauſam. Veniunt ad capiendum eum: ſed non poſſunt. Abit in eum locum vbi baptizauerat Ioannes. Mittunt ad eum, quæ cum Martha erant, propter Lazarum. Volentem ire in Iudæam, prohibent diſcipuli. Venit Bethaniam. Excitat Lazarum. Iterum de occidendo illo conſultant Iudæi. Caiphas prophetat. Secedit Ieſus in ſolitudinem Ephraim, Iudæi inter ſe diſceptant, num venturus ſit ad diem feſtum. Ante ſex dies paſchæ venit in Bethaniam. Hic cœnantem vnxit Maria, quam rem indigne fert Iudas. Hunc compeſcit Ieſus. Veniunt ad eum in Bethaniam Iudæi. Occurrunt illi turbæ cum ramis palmarum, cum peteret Ieroſolyma, & ſederet ſuper aſello. Græci petunt videre eum. Parabolam dicit de gra-

no frumenti, & de illis qui mortem metuunt. Subdit, pater glorifica filium tuum. Et vox facta A
eſt de cælo. Turba putat tonitruum inſonuiſſe. De modo mortis ſuæ prædicit. Adhortatur ad fidem. Illi vero non credunt, vt ſermo, inquit, Eſaiæ impleretur. Lauat diſcipulos, arguit rudam ille accepta buccella, noctu egreditur. Ad diſcipulos poſt abitum illius diſſerit. Præcipit illis dilectionem. Petro futuram negationem prædicit. Philippus petit videre patrem. Prædicit eis de paracleto. Et de multis aliis loquitur. Accuſat Iudæos. Diſcipulis prædicit futuram tribulationem, deinde iterum iucunda & rurſus triſtia. Orat ad patrem. Venit in hortum & capitur. Petrus amputat auriculam ſerui. Ducunt Ieſum ad Annam. Diſcipulus aliquis Petrum introducit in aulam. Miniſter Ieſum percutit. Dicit ad hunc, ſi male locutus ſum, &c. Mittunt eum ad Caipham. Petrus negat. Ducitur Ieſus ad Pilatum. Crucifigitur. Titulum ei imponunt. Stans iuxta crucem mater, & ſoror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene. Matrem commendat Ioanni. Corpus eius ſepelit Ioſeph. Nicodemus adfert aloes & myrrhæ libras centum. Venit Maria Magdalene videt ſepulchrum vacuum. Vocat Petrum & Ioannem. Hi abeunt viſum, & iterum receduͤt. Maria vidit Angelos, & poſtea Ieſum ipſum, qui ei & loquitur. Poſtea aduenit ad diſcipulos cum fores eſſent clauſæ, & dat il- B
lis ſpiritum ſanctum. Deinde loquitur Thomæ qui non crediderat. Rurſus apparet diſcipulis ad mare Tiberiadis, vbi & multitudinem piſcium ceperunt, & comedit cum eis. Petro mandat, vt oues ſuas paſcat, prædicitque illi mortẽ qua moriturus erat, ac iubet vt ſe ſequatur.

LIB. V. ACTA APOSTOLORVM.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quod ſimul cum aliis etiam Apoſtolorum acta continet. Qui vero illa exponit, Lucas eſt Euangeliſta qui & librum hunc conſcripſit. Eſt enim vnà cum Apoſtolis peregrinatus, & maximè cum Paulo & quæ exactè cognouit, literis mandauit. Narrat autem hoc libro quomodo Angelorum myſterio dominus aſſumptus ſit: Effuſionem Spiritus ſancti in die Pentecoſtes, ſuper Apoſtolos, & omnes eos qui tum præſentes erant, factam: conſtitutionem Mathiæ in locum Iudæ proditoris, & deſignationem ſeptem Diaconorum, ac Pauli electionem & quæcunque ille paſſus eſt, & quomodo tandem

Apoſtolorũ nomina Romam cum illo profectus ſit. Duodecim autem Apoſtolorum nomina, ſunt iſta: Primus Si- C
mon, qui vocatur Petrus. Deinde Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius, Andreas frater Petri Philippus, Thomas, Bartholomæus, Mathæus, Iacobus filius Alphæi, Simon zelotes, Iuda Iacobi, qui & Thaddæus dicitur, & Iudas Iſcariotes, qui prodidit dominum. Sed in huius locum poſtquam dominum prodiderat ac perierat, conſtitutus eſt ab Apoſtolis Mathias & connumeratus cum vndecim reliquis, duodecimus deinde vocatus eſt: & Paulus inſtru-

Recapitulatio. mentum electum, miſſuſque & ipſe cum Barnaba, ad prædicandum Euangelium domini gentibus circunquaque. Poſtea conſtituti ſunt & ſeptem diaconi ab Apoſtolis, quorum ſunt hæc nomina: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas & Nicolaus. Horum itaque Apoſtolorum & diaconorum acta exponit Lucas, & quæ ab illis edita ſunt ſigna, quæ iſta ſunt: Petrus & Ioannes claudum ex natiuitate, in porta Specioſa ſedentem, in nomine domini curarunt. Petrus Ananiam & Saphiram vxorem eius coarguit, quod ſuffurati fuerãt de precio agri, & promiſſionem erga Deum factam defraudarant, ob quam cauſam & eueſtigio mortui ſunt. Petrus Dorcada, vita defunctã in Ioppe precibus ſuis è mortuis excitauit. Petrus vas plenũ omnis generis animãtibus, cælitus demiſſum vidit. Vmbra Petri, ægrotos D
quos cõtingebat, ſanauit. Petrus cũ in carcere ligatus ſeruaretur, per Angelũ, inſciis militibus, liberatus eſt. Et Herodes vermium eſca factus expirauit. Stephanus prodigia fecit & ſigna. Philippus eunuchum, Eſaiæ prophetiam legentem, acceſſit, & baptizauit. Idem Philippus multos malos ſpiritus in Samaria eiecit, & claudi ab illo ac paralytici curati ſunt. Paulus cum appropriaret Damaſco, viſionem vidit, & mox Euangelij præco factus eſt. Paulus cum eſſet Lyſtris A Ençam ex vtero claudum, in nomine domini curauit. Paulus per viſionem in Macedoniam vocatus eſt. Paulus mulierem habentem ſpiritum Pithonicum purgauit. Paulus & Silas Philippis in cuſtodiam coniecti, & pedes eorum ligno conſtricti ſunt. In medio autem noctis terræ motus factus eſt, & ſoluta ſunt eorum vincula à corpore. Pauli ſumpta ſunt ſudaria, quæ ęgrotis ac demoniacis impoſita curationem attulerunt. Paulus in Troade conſtitutus Eutychum è feneſtra prolapſum ac mortuum, excitauit dicens: anima eius in ipſo eſt. Paulus in Cypro Magum Elimam compeſcuit qui & cæcus effectus eſt Paulus cum Romã nauigaret tempeſtate iactatus eſt ipſe & quotquot cũ illo in naui erant, nóctes ac dies quatuordecim,

Et cum

A Et cum vniuerſi mortem expectarent, adſtitit Paulo dominus dicens: propter te largitus ſum
iſtis quos tecum habes, vt viuant, atque ita ſeruati ſunt. Paulum cum è Naui egreſſus eſſet,
vipera momordit, putatumque eſt ab omnibus, quod moriturus eſſet, eum vero illæſus per-
maneret, arbitrati ſunt eum eſſe Deum quendam. Patrem Publij in Inſula dyſenteria labo-
rantem impoſitis manibus ſanitati reſtituit Paulus, & ſimul alios multos in eadem inſula
ægrotos curauit.

LIB. SEXTVS CONTINENS EPISTOLAS CATHOLICAS SEPTEM: QVARVM PRIMA EST IACOBI.

AB autoribus ſuis, & ipſæ nomina ſortitæ ſuot. Hanc enim Iacobus ad diſperſas duode-
cim tribus in Chriſtum credentes ſcripſit. Scripſit autem eam more & genere docendi,
docens eas de ten tationum diſcrimine, quænam à Deo, quæ vero ex proprio cuiuſque mor-
talium corde ſint. Et quod non verbis tantum, ſed & ipſo opere oſtendenda ſit fides, quodque
non auditores legis, ſed factores iuſtificentur. Præcipit etiam de diuitibus, ne illi pauperibus
in Eccleſiis præferantur, ſed magis increpentur tanquam ſuperbi. Tandem, vbi afflictos con-
B ſolatus, & ad tollerantiam vſque ad iudicis aduentum ſeruandum adhortatus eſt, de que pa-
tientia ex iis quæ Iob acciderunt admonuit, præcipit vt ſeniores vocentur ad ægrotos, ſtudea-
turque, quomodo errantes ad veritatem conuertantur, eo quod merces huius apud domi-
num ſit remiſſio peccatorum, atque ita terminat Epiſtolam.

SECVNDA PETRI APOSTOLI.

ET iſta ab eo denominata eſt, à quo eſt ſcripta Petrus enim docendi gratia Epiſtolam hanc
Iudæis ad Chriſtianiſmum conuerſis, in diſperſione conſtitutis ſcripſit. Poſtquam enim ex
Iudæis multi crediderunt, confirmat eos. Et primum quidem exponit ac declarat, quod fides
in Chriſtum à prophetis prænunciata, & per eoſdem ſignificata ſit redemptio quæ eſt per ſan-
guinem eius, & quod ipſis ac Gentibus omnia ſint per Euangelium annunciata, in quæ Ange-
li quoque proſpicere deſiderant. Deinde poſtquam conſuluit, vt digne conuerſentur eo, qui
ipſos vocauit, admonet vt regem honorent, & mulieribus ſimul ac viris denunciat, vt vna-
nimes ſint. Et vbi ad mores honeſtas adhortatus eſt, ſignificat illis, quod & inferis innotue-
rit à domino prędicano ſalutis, & reſurrectionis, vt & ij, qui antea mortui ſunt, reſurgant & iu-
C dicentur quidem in corpore, gratia vero reſurrectionis perſiſtant. Et quod finis omnium
appropinquauerit, omneſque parati eſſe debeant ad dandam Iudici rationem. His dictis finit
Epiſtolam.

TERTIA ET IPSA PETRI.

PAri modo & iſta, ab eodem conſcripta, eiuſdem nomen præfert. Nam idem Petrus &
hanc ad eos ſcripſit, qui iam crediderant. Eſt autem hęc Epiſtola, refricatio priorum. Cum
enim cognouiſſet cito futuram corporis ſui reſolutionem, diligenter hoc egit, vt omnes ad-
monerentur eorum de quibus antea per Euangelij doctrinam erant inſtructi. Et primum qui-
dem de fide diſſerit, & oſtendit, quod à Prophetis illa ſit annunciata, & quod prophetiæ de
Saluatore, non ſint humanæ, ſed à Deo prænunciatæ. Deinde denunciat illis, ne ſeductores
attendant, illorum perditionem futuram prædicens, quemadmodum & de Angelis tranſgreſ-
ſoribus pœna ſumpta eſt. Significat autem hac Epiſtola futuros dies, quibus illuſores paſſim
circuituri ſint, conaturique vt aliquos ſeducant, dicentes, quod maniter à nobis prædicatur
aduentus Seruatoris futurus, eo quod is cum ſemper prædicatur nondum tamen venerit. Ab
D his igitur abſtinere præcipit docens, ne moræ gratia animum deſpondeamus, propterea quod
nihil tarditatis vniuerſum tempus gignat apud dominum, vno die inſtat mille annorum exi-
ſtente, & mille annis inſtar vnius diei. Affirmat ſimul & declarat, citò futurũ domini diem, pręe-
cipitque omnibus, vt ad illius aduentum parati ſint in bonis operibus, & amplectantur quæ
ab Apoſtolo Paulo ſcripta ſunt, nec aures accõmodent his qui ea calumniantur, quandoqui-
dem idem & vniuerſas diuinas ſcripturas calumnientur. Poſtquam igitur quoſuis admonuit
ac docuit, vt iſta futura ſciant hortatur, ne quiſquam à fidei ſcopo aberret, atque ita finit
Epiſtolam.

QVARTA IOANNIS.

HOc nomine vocatur & iſta, propterea quod à Ioanne Euangeliſta ſcripta eſt, vt commo-
nefaceret eos, qui iam in dominum crediderant. Et primũ quidem perinde atque in Euã-
gelio, ita & in hac Epiſtola de verbi diuinitate diſſerit, oſtendens illud in Deo ſemper eſſe, ac
docens, patrem eſſe lucem, vt verbum ita cognoſcamus ex patre eſſe, tanquam fulgorẽ è luce.

Diſſerens autem de diuinitate verbi, exponit fidei noſtræ myſterium non eſſe rem nouitiam, A
ſed eſſe ſempiternum ab initio, nunc vero manifeſtatum in domino, qui vita eſt ſempiterna & verus Deus. Cauſam etiam, ob quam verbum ad nos venerit & apparuerit, ponit. Hanc videlicet, vt opera diaboli diſſolueret ac nos à morte liberaret, efficeretque vt patrem agnoſceremus, & filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Scribit igitur ad quamuis ætatem, ad pueros, ad adoleſcentes, ad ſenes, quod Deus innotuerit, diabolica vero operatio deinceps deleta morte deuicta ſit. Quod reliquum eſt per totam epiſtolam, dilectionem docet, volens, vt nos inuicem alius alium diligamus, propterea quod & Chriſtus dilexit nos. Diſſerit itaque, de differentia timoris & dilectionis, filiorum Dei & filiorum diaboli, de peccato mortali, & non mortali, de differentia ſpirituum, diſcernitque, quiſnam ſpiritus ex deo, quis vero ſeductionis ſit, & quando cognoſcamur filij Dei, quando vero diaboli. Item cuius peccati gratia orandum ſit pro his qui deliquerunt, & pro quo non ſit. Et quod vocatione indignus ſit, nec Chriſti eſſe dici poſſit qui proximum non diligit. Vnitatem etiam filij eum patre oſtendit, & quod qui filium negat, nec patrem habeat: decernit quoque in hac epiſtola, quod ſit proptiũ Antichriſti, nempe hoc, ſi dicat Ieſum non eſſe Chriſtum, ita vt quaſi ille non ſit, ſeipſum B
mentiendo dicat eſſe Chriſtum. Hortatur autem per totam epiſtolam domino credentes, ne animo ſiat abiecto, ſi odio habeantur in hoc mundo, ſed magis gaudeant, ob id quod odium mundi huius declarет credentes migraſſe ex hoc mundo, & poſthac conuerſari in cælis. Et in calce epiſtolæ iterum admonet, filium Dei eſſe vitam æternam ac verum Deum, & vt illi ſeruiamus, nóſque ipſos à ſimulachris cuſtodiamus.

QVINTA, ET IPSA IOANNIS.

Hanc ſenior factus dominæ ſcribit & liberis eius. Eſt autem argumentum epiſtolæ tale: Cum videret liberos huius recte in fide conuerſari, multos autem ſeductores circuire qui dicerent, aduentum Chriſti in carne non eſſe factum, epiſtolam hanc ſcribit, & principio quidem laudat, quod liberi eius bene conuerſarentur, deinde docet, fidei noſtræ myſterium non eſſe recens. Hortatur iterum ad dilectionem, & vt maneant in doctrina, quę ipſis erat tradita. Deinceps docet eos, Antichriſtum eſſe, qui chriſtum in carne non veniſſe dicat. Denunciat autem illis, ne eos qui huiuſmodi ſunt in domum ſuam quiſquam recipiat, neque ſalutem illis dicat, atque ita terminat epiſtolam. C

SEXTA, ET HÆC IOANNIS EST.

Iſta quoque Ioannis eſt, vt & inſcriptio habet. Miſſa eſt autem ad Gaium. Et primum quidem laudat eum propter teſtimonium hoſpitalitatis, quod habebat ab omnibus, hortaturque eum vt in propoſito perſiſtat ac fratres recipiat ac deducat. Accuſat autem Diotrephen, quod is non ſolum nihil præbebat pauperibus, ſed etiam alios prohibebat, ac multa nugabatur. Tales alienos eſſe dicit à veritate, neque cognoſcere Deum. Demetrium vero laudat, optimum illi teſtimonium impendens.

SEPTIMA, IVDÆ.

Hanc Iudas epiſtolam quemadmodum & inſcripta eſt, illis ſcripſit qui iam crediderant. Eſt autem argumentum eius tale: Cum quidam ſubingreſſi docerent, adiaphoton eſſe peccatum, etiam eorum, qui dominum negant, neceſſe habuit, vt ſcriberet & cautos redderet fratres. Et initio quidem hortatur eos vt certent atque tradita ſibi fide maneant. Deinde abiicit tales, tanquam ſeductores, & denunciat ne prorſus vllam eum ipſis communionem haberent, ſcientes, non eſſe ſatis vocatos eſſe, niſi etiam digne ambuletur iſta vocatione: eo D
quod & priorem populum dominus ex Ægypto eductum, cum in fide videret non perſiſtere, perdiderit, & angelis ordinem ſuum non cuſtodientibus non pepercerit. Hac ratione ſecedendum eſſe è talibus. Et Michaelem namque Archangelum non ſuſtinuiſſe blaſphemiam diaboli. Docet itaque perditionem iſtorum ſicut Sodomitarum futuram. Poſt hæc adhortatus ad bonos mores, & fidei ſtabilitatem à domino apprecatus, claudit epiſtolam.

LIB. SEPTIMVS, QVATVORDECIM HABENS EPISTOLAS PAVLI: QVARVM PRIMA EST AD ROMANOS.

Pauli vocantur epiſtolæ, propterea quod eas ille ſcripſit. Et per has cũ eos quos viderat ac docuerat admonet & corrigit, tũ quos nõ viderat inſtruere conatur ac docere, queadmodum ſcite poſſunt qui in eas incidit. Hanc autẽ Romanis è corintho ſcripſit, cũ eos nondum quidẽ vidiſſet,

A vidiſſet, audiſſet vero de illorũ fide, cuperetque videre eos. Et initio quidem laudat eorum fidẽ, quam videbat paſſim annunciari. Deinde ſignificat ſæpenumero propoſitũ ſibi fuiſſe veniendi ad eos, propter deſiderium quo erga eos affectus erat, hactenus vero non licuiſſe. Cæterũ docendi modo Epiſtolã contexit, de vocatione Gentium, & quod circuncifio tẽporaria fuerit, iam vero ceſſauerit, quod per Chriſtum ſolutum ſit delictum Adæ, quod vmbra legis tranſierit. Vocationem itaque Gentium conſequenter recto ordine factam eſſe ad hunc modum probat. Oſtendit vniuerſis hominibus inſitam eſſe legem, & quoſuis citra doctrinam (legis) naturali iudicio ex ipſa rerum conditione Deum cognoſcere poſſe. Quapropter & merito Gentes priore loco accuſat, quod cum ipſis cognitionem ſui Deus ex operibus mundi patefecerit, & ſimul ſempiternam potentiam ſuam, quæ verbum ipſius eſt, in quo & per quod omnia fecit, oſtenderit, ipſi non cognouerunt ex creaturis Deum eſſe talium opificem ſed magis operibus illius diuinitatem adſcribentes creaturas potius adorarunt quàm creatorem. Accuſat autem & Iudæos, vt qui legem non ſeruarint, imo per tranſgreſſionem legis Deum magis dehoneſtarint. Atque ita vtramque partem tam Iudæos quam Gentes arguit,
B & ſub iniquitate tranſgreſſionis concludit, vt oſtendat omnes pares eſſe factos inter ſe, ex æquo reos, & redemptionis egentes. Deinde, merito & Gentium factam eſſe vocationem ex eo declarat, quod gratia & redemptio æqualiter contigerit & Iudæis & Gentibus, vocatione vero Gentium facta, neceſſario ceſſaſſe circuncifionem & legis vmbram. Nam Abraham, inquit, non in circuncifione, ſed ante circuncifionem iuſtificatus, nominatus eſt Abraham quoniam futurum erat, vt fieret pater multarum Gentium, ſecundum fidem quæ erat in præputio. Circuncifionem autem poſtquam iuſtificatus erat, accepit in carne, vt ſignum eſſet poſteris ex ipſo ſecundum carnem naſcituris, quod deſitura eſſet circuncifio, quando gentes fierent filij Abrahæ, inciperentque viuere ſecundum fidem Abrahæ, in qua ille cum adhuc eſſet in præputio, iuſtificatus eſt. Etenim horum gratia, cum antea dictus eſſet Abram, vocatus eſt Abraham. Erat autem neceſſarium vt venientibus rebus præſignatis, deſineret ſignum. Quapropter ſi qui cogunt Gentes circuncidi, iidem tollant & nomen Abraham, & vocent eum Abram. Si verò Abraham vocatus eſt à Deo, non oportet Gentes circuncidi, imo ne Iudæi quidem ſecundum carnem amplius circuncidendi ſunt, vt firmum ſit nomen
C Abrahæ, voceturque pater multarum Gentium, ferendum enim poſthac non eſt, vt quiſquam circuncidatur, cum ſufficiat fides Abrahæ, nec opus ſit vlla legis vmbra. Non enim iuſtificatur quiſquam ex talibus, ſed ex fide, quemadmodũm & Abraham. Poſtquam iſta ad hunc modum probauit, iterum oſtendit, quod nec Iſraëli nec gentibus alia poſſit ratione redemptio & gratia obtingere, niſi primum illud & vetuſtum peccatum, quod per Adam in omnes mortales peruenit, ſoluatur: deleri autem per alium non poſſe, niſi per filium Dei, per quem & ab initio maledictio facta ſit. Neque enim poſſibile erat, vt alius delictum hoc ſolueret. Deinde ſcribit, quod nullo alio pacto factum ſit, quàm vt corpore aſſumpto filius Dei fieret homo: vt corpus hoc tanquam, quod iiſdem nobiſcum paſſionibus obnoxium eſſet, pro omnibus offerret, & omnes à morte liberaret. Et quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum ingreſſum eſt, ita & per vnum hominem ad omnes mortales gratia perueniret. Deinceps vero tanquam bonus œconomus Iudæos conſolatur, quod legis tranſgreſſores futuri non ſint ſi in Chriſtum credant, his vero qui ex Gentibus crediderant edicit, ne contra Iſraelem inflentur, ſed cognoſcant ſe veluti ramos radici, ita Iudæis eſſe inſertos.
D His abſolutis ſermones hortatorios ad docendum bonos mores ſubtexit, atque ita Epiſtolam finit.

ALTERA: PRIOR AD CORINTHIOS.

Hanc ad Corinthios ſcripſit Apoſtolus, ex Epheſo Aſiæ, poſtquam eos iam viderat & docuerat, vt per illam eos admoneret. Occaſio autem Epiſtolæ hæc eſt. Corinthij per contentionem ſciſſi ſententiis inter ſe diſſidebant, & prætetea erant inter eos ſectæ, quarum vitio fiebat, vt inemendatum negligerent eum qui nouercam ſuam in vxorem ſibi ſumpſerat. Alij volebant vxores ſuas continentiæ prætextu relinquere. Quidam apud ſimulachra edebant, quaſi adiaphora eſſent idolothyta. Erant qui reliquos vilifacerent, eos vero qui linguis loquebantur ſuſpicerent: poſtremo & in myſterio reſurrectionis quidam ſeducti erant, ita vt dicerent, futurum non eſſe, vt hæc noſtra caro reſurgat. Cum hæc omnia in Corintho mouerentur, ſcribunt de plebe quidam Apoſtolo, qui & ad omnia reſcribit. Et primum quidem teſtimonium illis dat prudentiæ & ſcientiæ,

non autem laudat eos ſectas facientes, ſed conſulit, vt virtutem putans non in ſermone eſſe, A
ſed in opere & potentia. Deinde poſtquam increpuit eum qui nouercam vxoris loco ſumpſerat adhortatúſque eſt, ne iudicaria lite inter ſe contenderent, deinceps ad ea reſpondet de quibus illi ſcripſerant. De nuptiis docet, infractum eſſe debere coniugium, & precum gratia ad tempus ab illo vacari poſſe. Quoniam vero arridebat illis continentia, de virginitate ſcribit, quod neceſſaria non ſit, ſed cuiuſque perſuaſioni permittenda. Subdit de eſcis ſimulachrorum, ne abutantur ſcientia, ſed conuerſentur in dilectione: prohibet igitur ſympoſia quę in templis ſimulachrorum fiebant, ne puſilli offendantur. Poſt iſta de donis ſpiritalibus ſcribit, ne chariſmatum gratia diſcrimen inter ſe ſtatuant, néue præferant eum qui chariſma aliquod habet ei, qui alio donatus eſt. Nam omnia eiuſdem eſſe ſpiritus dicit. Cæterum & de reſurrectione docet, quod caro reſurrectura ſit, mortua quidem in corruptione, excitanda vero incorrupta ſecundum gratiam Chriſti. Reſurrectionem vero ex eo aſtruit quod Chriſtus excitatus eſt. In calce quæ ad morum exhortationem faciunt ſcribit, & de collatione ad ſubſidium ſanctorum facienda pręcipit, atque ita abſoluit Epiſtolam.

TERTIA, POSTERIOR AD CORINTHIOS. B

Ad eoſdem & hanc ſcripſit è Macedonia. Eſt autem illius argumentum tale. Priore accepta Epiſtola Corinthij compuncti ſuper peccato eius qui nouercam ſuam duxerat, contriſtatique fuerant eius gratia, quod tale peccatum ſuſque deque æſtimauerant: Deinde ſeducti fuerant ab illis qui ſectis occaſionem dederant, ita vt literæ legis ſeruandæ ſtuderent & gratiam Chriſti non ita magnifaciendam iudicarent, atque eos qui in faciem ſeſe iactabant, plus equo attenderent. De collecta vero in vſus ſanctorum facienda erant qui recte ſentirent. Ad iſta igitur reſcribit Apoſtolus, & primum quidem laudat eos, quod eieciſſent eum qui deliquerat, deinde petentibus ipſis annuit, & reſipiſcentem recipi iubet. Docet etiam hac epiſtola de lege, diſcriminans illius literam, & oſtendens non eſſe literam legis ſolam accipiendam, ſed in litera ſenſum eruendum, eo quod non verba tantum ſit lex, ſed in verbis latitet ſenſus ſpiritus. Deinde, quod veniente Chriſto noua creatura facta ſit, nec oporteat in vetuſtate viuere ſed in omnibus, velut in noua creatura, renouari, & deſinere poſthac circunciſionem. Laudat eos etiam miniſterij gratia, & adhortatur, vt ea in te creſcant. Poſt iſta, reprehendit eos qui in faciem gloriabantur, ac recenſet quæcunque paſſus erat propter C
dominum, & viſiones quas viderat exponit, & quomodo in Paradiſum ad tertium cælum raptus ſit. Tandem poſtquam illis denunciauit ne peccent, ſed ſi qui peccarint reſipiſcant, cum gratiarum actione terminat Epiſtolam.

QVARTA, AD GALATAS.

Hanc miſit è Roma, cum iam vidiſſet Galatas ac docuiſſet. Eſt autem iſtud Epiſtolæ argumentum. Galatæ poſtquam rectè eſſent inſtituti ab Apoſtolo, & ſyncerè in Chriſtum credidiſſent, in Apoſtoli abſentia ſeducti fuerant à quibuſdam, ita vt circunciderentur. Hoc cum didiciſſet Apoſtolus ſcribit ad eos, & initio quidem teſtimonium illis dat fidei quam habuerant, & ſynceri erga Chriſtum animi, mox vero ob id reprehendit, quod ſtultè egiſſent ac mutati eſſent. Conſequenter diſputat de lege, & de fide Abrahę, ac oſtendit cùm ex lege tum ex vxoribus Abrahæ, allegoricè vſurpatis, ad tempus vſque datam eſſe legis vmbram & circuncisionem, aduentu vero Chriſti hæc eſſe abrogata. Hæc vbi oſtendit, denunciat illis ne poſthac amplius ſeductoribus aurem præberent, ſed magis fidei quæ in Chriſto eſt adhærerent, cognoſcerentque per gratiam quæ in Chriſto eſt, abolitam eſſe carnis circunciſionem. Poſtremò adhortatus per doctrinam ad bonos mores, finit Epiſtolam. D

QVINTA, AD EPHESIOS.

Miſit & iſtam è Roma, cum nondum eos vidiſſet, audiſſet autem de illis. Occaſio autem Epiſtolæ hęc eſt: Epheſij cum credidiſſent in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum genuinam habebant in ipſum fidem, & in omnes ſanctos dilectionē, cupiebantque à Paulo confirmari. Hoc vbi cognouiſſet, ſcribit ad eos hác epiſtolá velut inſtruendi gratia. Et principio oſtendit fidei noſtræ myſterium non eſſe recens, ſed ab initio & ante iacta mundi fundamenta eſſe iſtam beneuolentiam Dei, qua Chriſtum pro nobis pati, noſque ſaluari voluit. Deinde differit de vocatione Gentium, vt oſtenderet eos rectè credidiſſe, declaratque nos non per hominem aliquem, ſed per Chriſtum eſſe vocatos, qui filius Dei eſt, vt etiam ex eo diſcerent, hominis ſe cultores non eſſe factos, vbi in Chriſtum crediderunt, ſed veros cultores Dei. Significat ſe quoque huius gratia amandatum eſſe, vt prædicaret Euangelium, & quod curam ipſorum

A ram ipſorum habeat. Poſt iſta, adhortatarios ſermones viris ac mulieribus, patribus & liberis, dominis ac ſeruis in hac Epiſtola ponit, & circa finem vniuerſos contra diabolum, & dæmones eius inſtructos reddit, dicens, aduerſum illos nobis eſſe luctam. Et vbi tanquam bonus athletarum præceptor, omnes contra diabolicas operationes doctrinæ verbis inunxit, Epiſtolam claudit.

SEXTA, AD PHILIPPENSES.

HAnc quoque è Roma miſit, cùm illos ſemel vidiſſet ac docuiſſet. Argumentum Epiſtolæ, hoc eſt: Cum Philippenſes ſubſidij miniſterium Paulo miſiſſent, & nonnulli circuirent, qui ſimplicium aures prætextu vmbræ legis & circunciſionis corrūpebant ac dicebant, ſine illa fieri non poſſe, vt quiſquam iuſtificaretur, Apoſtolus re cognita, Philippenſibus ſcribit: Et primum quidem laudat eorum fidem, & ſignificat, quod memoriam ipſorum habeat. Deinde exponit, quomodo Romæ doctrinæ ſuæ rationem reddiderit. Et quomodo nōnulli moleſtiam intulerint vinculis ipſius, & inuidiam ipſi excitantes. Poſtea adhortatur eos, vt inuicem ſe alius alium diligant, expoſita ſeruatoris benignitate, quod cum Deus eſſet, ho-
B mo noſtri gratia factus eſt. Cæterum de circunciſione ac veteri lege diſputans, abolitam eſſe deinceps circunciſionem oſtendit, de ſeipſo ſumpto paradigmate, cum dicit: Hæc omnia propter Chriſtum damnum eſſe iudico. Quapropter eos quoque, qui circunciſionem adhuc docebant, ac Philippenſes ſeducere volebant, reprehendit, inimicóſque Chriſti eſſe dicit. Laudat autem Philippenſes propter communicationis, quam ſibi impenderant, beneficentiam, & vbi ad bonos mores adhortatus eſt, terminat Epiſtolam.

SEPTIMA AD COLOSSENSES.

IStam quoque miſit è Roma, cum Coloſſenſes nondum vidiſſet quidem, audiſſet autem de illis. Argumentum autem Epiſtolæ hoc eſt: Coloſſenſes quidem gentilibus ſophiſmatis cum fide Chriſti pugnantibus, & traditione ciborum, iuxta legem, & circunciſione, ſeducere tentabant. Hoc vbi didicit Apoſtolus, hanc illis Epiſtolam inſtruendi modo ſcripſit. Et principiò gratias agens Deo, ſignificat eos è tenebris ad veritatis lucem ingreſſos. Et quod Chriſtus, in quem crediderant, imago dei ſit, & verbum, per quod omnia facta ſunt, & quod decuerit eum qui rerum eſt opifex, primogenitum fieri creaturæ, & primogenitum ex mortuis,
C vt vtraque coniungeret, & omnia viuificaret. Adhortatur etiam eos, vt in fide perſiſtant, ſignificans eis ſe Paulum eſſe miniſtrum Euangelij, in quo inſtructi iam erant. Deinde de lege, & de cibis, in lege veteris diſputat, de diebus etiam & annis exponit, & deinceps vetera omnia circunciſionem quoque, abolita eſſe declarat. Conſulit etiam, ne imponi ſibi ſinant à ſophiſtis, qui in hoc erant, vt eos ſubducerent. Tandem adiectis adhortationibus pro parentibus, liberis, viris, mulieribus, ſeruis, & dominis, & quæ bonos mores concernunt, Epiſtolam finit. Denunciat etiam illis, vt poſteaquam apud ipſos lecta eſt Epiſtola, efficiant vt & in Eccleſia Loadicena legatur, & vt ipſi viciſſim eam legant, quæ Laodicenis ſcripta eſt.

OCTAVA AD THESSALONICENSES PRIMA.

HAnc miſit ex Athenis, cum eos iam antea vidiſſet & cum ipſis conuerſatus eſſet. Argumentum vero Epiſtolæ hoc eſt: Cum multas afflictiones in Berrhœa perpeſſus eſſet Apoſtolus, in Philippis quoque Macedoniæ & in Corintho, ſciretque quæ paſſus fuerat in Theſſalonica, veritus ne Theſſalonicenſes, auditis quæ paſſus erat in prædictis ciuitatibus, tentarentur à Tentatore & offenderentur, præſertim cum intellexiſſet eos mortuorum gratia do-
D lere, miſit ad eos Timotheum cum hac Epiſtola. Et primum confirmat eos in fide, ne propter afflictiones concutiantur. Commonefacit enim eos quomodo & in prima inſtitutione didicerit, ferendas eſſe tribulationes, & quod inſolens non ſit, quod ipſis accidat, à more Iudæorum, qui etiam Chriſtum occiderunt. Eſſe enim proprium Chriſtianorum affligi in hac vita. Hortatus autem eos multis vt ita conuerſarentur ſicuti ab ipſo acceperant, de mortuis etiam ſcribit, conſolans eos ac docens ne moleſte ferant. Mortem enim non eſſe perditionē, ſed vitam reſurrectionis. Deinde & de temporibus eos inſtruit, vt diem domini occultum eſſe ſcientes, ſemper parati ſint, nec quemquam attendant de illo nunciantem: Futurum enim aduentum illius ita inopinum, vt qui reſidui inuenientur in eo die, non ſint præuenturi eos, qui è mortuis excitabuntur, eò quòd ſimul ac ſubito omnium ſit futura mutatio. Denique vbi admonuit eos, vt meliores in vitæ moribus euadant, hortatur etiam, vt ſemper in ſpe gaudeant, & precationi inſiſtant, ac gratias agant Domino. Tandem adiurat eos, vt Epiſtolam hanc fratribus omnibus legant, atque ita illam finit.

NONA POSTERIOR AD THESSALONICENSES. A

HAnc è Roma miſit. Argumentum eius tale eſt: in Theſſalonica quidam ociosi & inordinate viuentes circuibant, ac fratres ſeducebant, quaſi iam tum dies domini præ foribus eſſet. Seducebant autem audientes, eo prætextu quaſi hoc ab Apoſtolo id manifeſtante & ab ipſo Spiritu ſancto audiſſent. Hoc vbi cognouit Apoſtolus, hanc ad eos Epiſtolã ſcripſit: Et primum quidem creſcentem eorum fidem laudat, & gloriatur in ipſis, quod afflictiones fortiter tolerabant propter Christum, conſolatur eos etiam, quod futura ſit à Deo vltio eorum à quibus immeritò affligebantur, deinde verò & de aduentu Seruatoris eos inſtruit, ne cuiquam credant, néue turbentur, ſiue per Spiritum, ſiue tanquam ipſe quicquam ea de re ſcripſerit, nec vllo modo putent eum iam præ foribus eſſe, aut futurum, priuſquam defectio veniat, & poſt hanc Antichriſtus, filius ille perditionis, cuius aduentum in ſignis ac prodigiis mendacibus ſecundum operationem Satanæ futurum eſſe ſignificat. poſt iſta adhortatus eos, vt fortiter perſiſtant, & traditiones quas à ſe didicerant ſeruent, denunciat illis ne quam cum iis qui inordinate viuebant communionem habeant, ſed magis repudient eos. Oſtendit enim huiuſmodi curioſos eſſe & errones. Prorſus autem præcipit eis, vt ſi quis ſermonibus immorigerus ſit, hunc è ſynagoga eiiciant. Cæterum pacem illis imprecatus finit Epiſtolam, ſalutatione propria manu ſubſcripta id quod cuiuſque Epiſtolæ ſuæ ſignum eſſe indicat. B

DECIMA AD HEBRÆOS.

HAnc miſit ex Italia. Argumentum eius tale eſt: Quoniam Iudæi legi & vmbris illius incumbebant, ob eam cauſam Paulus Apoſtolus, doctor Gentium factus & ad Gentes amandatus, vt Euangelium illis prædicaret, eum omnibus Gentibus ſcripſiſſet, iam deinceps omnibus etiam Hebræis, qui ex circuncisione crediderant: Epiſtolam hanc declarationibus & probationibus inſtructam, de Chriſti aduentu & de legis vmbra, quod illa defecerit, ſcribit, & principiò declarat Prophetas ob id eſſe miſſos vt de ſeruatore prænunciarent, & vt poſt illos ipſe ſeruator veniret. Seruos eſſe Prophetas, & nuncios aduentus ipſius. Ipſum verò Chriſtum filium eſſe dei, per quem omnia facta ſint. Et quod hunc filium incarnari hominémque fieri oportuerit, vt per corporis ipſius oblationem mortem aboleret. Neque enim per ſanguinem vituli aut hirci, ſed per ſanguinem Chriſti conſtare mortalibus ſalutem. Oſtẽdit etiam quod lex neminem perfectum reddiderit, ſed vmbram habuerit futurorum bonorum, & quod populus requiem per illam non inuenerit, ſed communis nobis omnibus relicta ſit quietis dies, Item quod ſacerdotale illud ſummi ſacerdotis munus ab Aarone ad Chriſtum tranſlatum ſit, cuius typus fuerit Melchiſedeck, non è Leui ortus. Et quod Patres fide ſint, non ex operibus legis iuſtificati. Tandem vbi & iſtos ad morum inſtitutionem adhortatus eſt, ac tolerantiam eorum propter Chriſtum laudauit ſua ſitque, vt ſeniores honore afficiant, abſoluit Epiſtolam. C

VNDECIMA AD TIMOTHEVM PRIOR.

ISTam miſit è Macedonia, cuius hoc eſt argumentum. Epheſi quidam iudaiſmo infecti alienam conabantur inuehere doctrinam, & ſimpliciores prætextu legis ſeducere. Hoc cum intellexiſſet Apoſtolus, admonuit Timotheum, vt illic hæreret, quò eos corrigeret. Scribit autem illi Epiſtolam hanc: Et primum commonefacit eum fidei, quam ſciebat in Chriſtum, & docet de lege, vt cohibeat eos, qui præter rectam doctrinam loquebantur, illóſque increpet. Nam & ipſe Apoſtolus Hymenæum & Alexandrum, naufragium circa fidem paſſos, ſatanæ iam tradiderat, vt diſcerent non blaſphemare. Vbi de iſtis admonuit, canones illi Ecclesiaſticos deinceps præſcribit, de oratione, quomodo & vbi & pro quibus ſit orandum. Quod mulieres in Eccleſiis tacere debeant & magis diſcere quàm docere. De conſtituendis Epiſcopis, ſenioribus & diaconis. Quomodo ſe gerere & quales eſſe debeant qui conſtituuntur. De viduis in Eccleſia, qua illæ ætate eligi, & quales eſſe debeant, ac quomodo illarum cura habenda ſit. Iuniores ad modeſtiam inſtituendas eſſe, vt nubant potius, nec turpiter viuant. Diuitibus denunciandum eſſe, ne ſuperbiant, néue ſpem collocent in diuitias ſuas. Poſtquam de iſtis præcepit, hortatur eum, vt hæc doceat. Et vt aquam amplius non bibat, ſed ſibi ipſi & doctrinæ attendat, quod ſciat fore tempora, quibus nonnulli à fide defecturi ſint. Vbi etiam eſcas mundas eſſe docuit, ac præcepit vt contentioſas & prophanas quæſtiones auerſetur, in quibus quidem ſibiipſis placentes fidem trangreſſi iam erãt, finit Epiſtolam. D

DVODECIMA.

A DVODECIMA. AD TIMOTHEVM POSTERIOR.

HAnc ad Timotheum miſit è Roma. Argumentum eius tale eſt: Cum vellet Apoſtolus, poſtquam deſertus erat ab his qui profectionis ſocij fuerant, ad ſe venire Timotheum, hanc illi Epiſtolam miſit. Et initio ſignificat ſe memorem eſſe, cùm pietatis ipſius, tum fidei maiorum ac parentis ipſius. Deinde, quod, qui ex Aſia ſequuti fuerant, è quorum numero erant Phygellos & Hermogenes, auerſati ſe ſint, in catenis conſtitutum videntes. Oneſiphoron vero laudat, quod is, cum Romam veniſſet, apud ſe manſerit. Præcepit autem, vt ſtultas quæſtiones auerſetur, ob id quod pugnas gignant. Nam hoc pacto Hymenæum & Phyletum deflexos, tranſgreſſos eſſe veritatem, dicentes, reſurrectionem iam eſſe factam, & nonnullos ſubuertiſſe. Hoc itaque amplius illum hortatur, vt ſibiipſi attendat & doctrinæ, ſciatque futuros poſterioribus temporibus homines, voluptatum magis quàm dei amantes, & vt iſta præuidens, populum credentem communiat ne quis ex illo ſeducatur. Poſtquam autem ad morum inſtitutionem & doctrinę ſeueritatem multis illum adhortatus eſt, tempúſque reſolutionis ſuæ iam imminere, vt pro Chriſto immoletur ſignificauit, præcipit ei vt ad
B ſe cito veniat, adferens ſecum penulam ſuam & libros. Hortatur etiam, vt Alexandrum ærarium caueat, vt qui ſe multis malis affecerit, atque ita claudit Epiſtolam.

TERTIADECIMA, AD TITVM.

HAnc miſit è Nicopoli, nam ibi hybernauit: eſt autem Epiſtolæ argumentum tale: In Creta reliquerat Titum, vt clericos oppidatim conſtitueret. Cum autem illic multi legis prætextu populum credentem ſeducere conarentur, id vbi cognouit Apoſtolus, Epiſtolam hanc Tito ſcripſit. Et principio gratiis actis deo propter ipſius pietatem, indicat fidem in Chriſtum non eſſe recentis inuenti: ſed à ſeculo præparatam & à deo promiſſam. Deinde de conſtituendis clericis docet, quomodo illi conuerſari & quales eſſe debeant. Præcipit etiam illi vt increpet eos qui ſanæ fidei contradicebant, maximè eos qui erant ex circunciſione, ſciatque Cretenſes eſſe ocioſos, & opus habere increpatione. Et poſtquam docuit omnis generis eſcas eſſe mundas mundis, & quales eſſe debeant anus, quarum eſt officium caſtigare adoleſcentulas, admonet, quomodo ſerui dominis ſuis ſubiici debeant. Denique vbi admonuit, quod gratia ſeruatoris nõ ex operibus nos iuſtificauerit, ſed ex diuina benignitate, denunciauitque vt legales pugnas, tanquam temerarias & impudentes, auerſetur, ſignificat illi vt quã-
C primum ád ipſum miſerit Arteman, ad ſe veniat. Præcipit etiam, vt auditores ſuos bonis operibus præeſſe doceat, atque ita terminat Epiſtolam.

DECIMAQVARTA, AD PHILEMONEM.

HAnc miſit è Roma. Argumentum eius hoc eſt: Oneſimus ſeruus Philemonis aufugerat & ad Paulum venerat, atque ab illo in fide inſtructus iam & vſui illius miniſtrando commodus erat. De hoc itaque ſcribit Philemoni, illique commendat Oneſimum, vt ſyncere erga eum afficiatur, nec amplius eum habeat vt ſeruum, ſed vt fratrem. Hortatur illum etiã, vt hoſpitium ſibi paret, vt vbi venerit, manendi locum inueniat: & ſic finit Epiſtolam.

LIB. OCTAVVS, APOCALYPSIS IOANNIS.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quod hanc reuelationem ipſe Ioannes Euangeliſta & Theologus in Pathmo inſula dicta, dominico die vidit, iuſſuſque conſcripſit, vt ad ſeptem Eccleſias mitteret, videlicet iſtas: Epheſum, Smyrnam, Pergamon, Thyatiram, Sardenſem, Philadelphiam, & Laodiceam. Quæ verò in hac viſione vidit, multa ſunt ac differentia. Circa finem perditionem etiam Antichriſti cum diabolo vidit. Iubetur autem
D primum ſcribere ſingulis prædictarum Eccleſiarum Angelis ſecundum cuiuſque actiones. Multas itaque & admirabiles viſiones vidit: vtpote, ſeptem candelabra aurea, & in medio illorum ſimilem filio hominis, & interpretationem accepit, candelabra illa eſſe ſeptem Eccleſias, & eum qui in medio erat eſſe dominum. Deinde ianuam vidit apertam in cælo & dominum in throno ſedentem, & viginti quatuor ſeniores, ſedentes ſuper thronos & adorantes dominum. Vidit etiam ſeptem ſigilla aperiri, & vnoquoque aperto viſio quædam apparebat. Vidit item ſeptem Angelos habentes ſeptem tubas, & vnoquoque illorum clãgente fiebat ſignum, ſeptimo vero clangente audiuit dicentes: Regnum mundi, domini factum eſt. Et arcam teſtamenti vidit in cælo. Deinde mulierem parturientem vidit & draconem ignitum, qui illam perſequebatur. Mulier quidem ſeruata eſt in ſolitudine, draco vero abiectus in ignem. Poſt iſta beſtiam vidit habentem cornua decem, & capita ſeptem & diadema eius blaſphemia plenum erat. Nomen vero eius non patefecit, ſed numerum nominis eius, nempe ſexcenti ſexaginta ſex. Et virgines audiuit canentes, & agnum ſequentes. Vidit

etiam Angelum per medium cæli volantem, & poſt hunc alterum, poſt alterum, tertium A
quoque, deinde, & nubem candidam vidit, & inſidentem illi ſimilem filio hominis, in capite
coronam auream habentem, & in manu ſua falcem acutam.

Denique ſeptem Angelos vidit, habentes plagas ſeptem nouiſſimas, & phialas aureas ple-
nas de ira dei. Poſt hæc ablatus eſt spiritu in ſolitudinem, & vidit mulierem ſedentem ſuper
beſtiam coccinam, habentem capita ſeptem & indicatum eſt ei, ex hac futurum eſſe Anti-
chriſtum. Vidit etiam cælum apertum, & equum album, ac inſidentem illi, & nomen eius,
Verbum dei. Deinde vidit beſtiam ac reges terræ bellum facere volentes cum eo qui ſedebat
ſuper equum album. Et apprehenſa eſt beſtia & cum ipſo pſeudopropheta qui eſt Antichri-
ſtus, & vidit eos abiici in ſtagnum ignis. Poſt iſta vidit Angelum deſcendentem de cælo, &
abiicientem ſatanam cum his qui characterem ipſius habebant, in abyſſum, & claudentem
ſuperne, ne poſthac amplius ſeducat Gentes, donec conſumpti ſint mille anni. Martyres
deinde vidit cum gloria in Chriſto regnantes, & quod Satanas poſt mille annos ſoluendus ſit
& abiiciendus in ſtagnum ignis, cum Antichriſto, in ſecula ſeculorum. Poſt hæc vidit cælum
nouum, terram nouam ac Ieruſalem nouam, & fluuium aquæ viuæ, ac ſeruos dei contem- B
plantes faciem eius, & habentes nomen eius in frontibus ſuis. Cum hæc vidiſſet Ioannes,
procidit volens adorare Angelum, qui ſibi hæc omnia oſtenderat, at Angelus prohibuit illius
conatum dicens: Non me, ſed deum adora: ego enim conſeruus tuus ſum. Poſtquam autem
iſta vidit, audiuit ab ipſo domino noſtro Ieſu, quod exiſtens ſit, & idem ipſe ſit verbum dei,
quod poſterioribus temporibus propter nos caro factum eſt. Homo inquam perfectus factus
eſt, & Filius hominis vocatus eſt.

SVNT ET ALII QVIDAM LIBRI VARII, PRÆTER PRÆDICTOS VTRIVSQVE CVM VETERIS TVM NOVI IN-
ſtrumenti, quorum alius contradicitur, alij Apocryphi vocantur.

DE iis qui ex veteri inſtrumento ſunt quibus contradicitur iam antea diximus, vt ſunt, Sa-
pientia Salomonis, Sapientia Ieſu Syrach, Eſther, Iudith, & Tobias. Iſtis etiam connu-
merantur Machabæorum libri quatuor. Ptolemaici, Pſalmi & Cantica Salomonis, Suſannæ
hiſtoria. Hi ex veteri teſtamento ſunt quibus contradicitur. C

Apocryphi ex veteri inſtrumento ſunt iſti: Enoch, Patriarchæ, Oratio Ioſeph, Teſtamē-
tum Moyſis, Aſſumptio Moyſis, Abraham, Eldad, & Modad, Eliæ prophetæ, Sophoniæ Pro-
phetæ. Zachariæ patris Ioannis, Baruch, Ambacuch, Ezechiel & Daniel falſò inſcripti.

Noui inſtrumenti, quibus contradicitur ſunt hi: Circuitus Petri, Circuitus Ioannis, Cir-
cuitus Thomæ, Euangelium Thomæ, Doctrina Apoſtolorum, Clementina. Ex his veriora
quædam & Spiritus dei inſtinctum reſipientia tranſſumpta & vt legantur ſelecta ſunt. Hi om-
nes cognitionis gratia expoſiti ſunt, peruerſe vero ſcripti, nothi, ac reprobi. Et nullus iſtorū,
maximè Apocryphorum, approbatus aut vtilis eſt, præſertim noui inſtrumenti, ſed omnes
ab illis qui ſuprà digeſti & à vetuſtis Sapientibus ac patribus approbati ſunt, diuerſi quiddam
habent, digni qui abſcondantur magis quàm qui legantur: etiam alij, & qui inter illos Euan-
gelia quoque vocantur, extra quatuor illa quæ tradita nobis ſunt. Nam quatuor nobis Euan-

Euangeliſta quatuor tantū cur.

geliorum libros ſacri ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ canones ſanxerunt. Primum, ſecundum
Mathæum, Alterum ſecundum Marcum, Tertium ſecundum Lucam, Quartum ſecundum
Ioannem, iuxta Prophetiam viſionis quam Ezechiel Propheta de quatuor Cherubim vidit.
Quatuor enim Cherubim Propheta ille vidit, vnum ſimilem homini, id eſt Euangelium D
ſecundum Matthæum: Alterum ſimilem vitulo, quo ſignificabatur Euangelium ſecundum
Marcum: Tertium ſimilem leoni, id eſt Euangelium ſecundum Lucam: Quartum ſimi-
lem aquilæ, imaginem habentis Euangelij ſecundum Ioannem. Præter iſta, non eſt vllum
aliud Euangelium.

Euangeliū Mathæi hebraice ſcriptum.

Euangelium ſecundum Mathæum, ab ipſo Mathæo, Hebraica dialecto conſcriptum eſt,
& editum Ieroſolymis, & interpretante Iacobo fratre domini, ſecundum carnem, expoſi-
tum, qui & primus à ſanctis Apoſtolis Ieroſolymorum Epiſcopus conſtitutus eſt. Euangelium
ſecundum Marcum, Romæ quidem ab Apoſtolo Petro prædicatum eſt, editum vero à Mar-
co beato Apoſtolo, & ab ipſo Alexandriæ poſtea & in Ægypto, & in Pentapoli, & in Libya
prædicatum. Euangelium ſecundum Lucam, prædicatum quidem eſt ab Apoſtolo Paulo,
conſcriptum verò & editum à Luca beato Apoſtolo ac medico. Quemadmodum & Apo-
ſtolorum Acta, prędicauit Apoſtolus Petrus, idem verò Lucas literis mandauit. Euangelium
verò

A verò ſecundum Ioannem, & prædicatum eſt ab Ioanne Apoſtolo & dilecto cum exul eſſet in Pathmo inſula, & poſtea ab eodem Epheſi editum, per Gaium dilectum Apoſtolorum hoſpitem, de quo & Paulus Romanis ſcribens dicit: Salutat vos Gaius hoſpes meus & tota Eccleſia.

DE VERSIONIBVS BIBLIORVM S. SCRIPTVRÆ, QVÆ ILLÆ ET QVOT SINT, EX HEBRÆO IN GRÆCVM FACTÆ, ET QVI

fuerint interpretes, ac quando S. Scripturam interpretati ſint.

PRima verſio eſt, 72. interpretum. Hi cum Hebræi eſſent, elegerunt ex vnaquaque tribu *72. Inter-*
76. viros & diuinam ſcripturam ſub Ptolemæo Philadelpho Rege, ducentis triginta annis *pretes.*
ante incarnationem domini noſtri Ieſu Chriſti, interpretati ſunt.

Altera eſt Aquilæ qui cùm Sinopæ Ponti ortus, & Græcus eſſet, Ieroſolymis baptizatus *Aquila.*
eſt. Poſtea verò reprobato Chriſtianiſmo, Iudæis ſeſe coniunxit, & diuinam ſcripturam peruerſa ratione, ſub Adriano Rege, trecentis triginta poſt 70. verſionem annis interpre-
B tatus eſt.

Tertia eſt Symmachi. Hic cum Samaritanus eſſet, nec populo ſuo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Iudæos ſeſe recepit, ac ſecundo circunciſus eſt. Et vt Sama- *Symmachus.*
ritanos ſubuerteret, vertit & ipſe diuinas literas, ſub Seuero Rege annis poſt verſionem Aquilæ quinquaginta ſex.

Quarta Theodotionis Epheſij eſt. Hic cum primùm hæreſi Marcionis pontici fauiſſet, *Theodotio.*
poſtea aſſectatoribus hęreſis illius ſuccenſens, & ipſe ſacram ſcripturã, ſub Commodo Rege: eo ipſo tempore quo Symmachus, ad ſubuerſionem prædictæ hæreſis, interpretatus eſt.

Quinta interpretatio cum abſcondita fuiſſet, Pithis inuenta eſt, & ſub Antonio Rege Caracalla dicto, in Iericho, à quodam ex illis qui Ieroſolymis pietati vacauerant conflata.

Sexta & ipſa Pithis inuenta eſt, antea ſub Alexandro Mammeæ filio Nicopoli Septentrionali à quodam Origenis familiari compoſita.

Septima & poſtrema ſancti Luciani magni religioſi & martyris eſt, qui & ipſe, cum in prædictas verſiones, & Hebraicos libros incidiſſet, & diligenter quæ vel veritati deerant vel ſu- *Lucianus.*
perflua aderant inſpexiſſet, ac ſuis quæque locis correxiſſet, verſionem hanc Chriſtianis fra-
C tribus edidit, quæ ſanè poſt ipſius certamen & martyrium, quod ſub Diocletiano & Maximiano Tyrannis ſuſtinuit, libro videlicet propria ipſius manu ſcripto comprehenſa, Nicomediæ ſub Conſtantino Rege magno, apud Iudæos, in pariete armarij calce circumlito, quo cuſtodiæ gratia, poſita fuerat, inuenta eſt.

DE HIS SCRIPTIS QVÆ IN SACRORVM BIBLIORVM SCRIPTVRA COMMEMORANTVR QVIDEM,

ſed nuſquam inueniuntur.

QVi Nathan, Addo, Achiæ Silonitæ, Semei, & Iehu in libro Regum, libri eſſe ſcribuntur, non habentur. Prophetæ vero, qui quæ prophetarunt, ſcriptis quidem mandarunt, ſed non inueniuntur, hi ſunt: pſalmorum Dauidis trium millium numerus fuiſſe, in Paralipomenis ſcribitur, è quibus tamen centum quinquaginta tantùm ab amicis Ezechiæ Regis ſelecti, reliqui vero abſconditi ſunt. Quinque millia parœmiarum à Salomone edita
D eſſe ſcriptura in Paralipomenis tradit, nunc vero non ſunt, niſi Eccleſiaſticæ illæ, & Canticum Canticorum. Ex pluribus quæ myſticæ ſunt, ſelectas eſſe ſcriptum eſt. Quin & quinque milia Canticorum Salomonis fuerunt. Et loquutus eſt de arboribus à cedro quæ in Libano eſt, ad hyſopum vſque quæ è muro naſcitur. Loquutus eſt etiam de iumentis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Et hæc tamen nuſquam in Hebraicis literis reperiũtur. Ioſephus Prophetam Ezechielem duos Prophetiæ libros ſcripſiſſe narrat. Nos vèrò iam vnum duntaxat inueniri ſcimus. Itaque hæc omnia per impiorum Iudæorum amentiam & incuriam interiiſſe manifeſtum eſt.

OPERVM DIVI ATHANASII

QVARTI TOMI FINIS.

VITA D. ATHANASII EPISCOPI A
ALEXANDRINI, A DIVERSIS AVTO-
ribus conſcripta.

Ex libro 10. Hiſtoria Eccleſiaſt. Ruffini presbyteri Aquileienſis cap. 14.

APud Alexandriam, defuncto Alexandro Epiſcopo Athanaſius ſuſceperat ſedem. Quòd verò eſſet vir acris ingenij, & in Eccleſiaſticis negocijs apprimè vigilans, ſatis iàm tunc hæreticis innotuerat, cùm ad concilium Nicænum cum Epiſcopo ſuo Alexandro venerat, cuius ſuggeſtionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eum Epiſcopum factum cognouerãt, rati id quod res indicabat, ſua negocia per illius ſollicitudinem non facilè proceſſura, omnibus modis quærere aduerſus eum machinas deceptionum parabant. Verùm non mihi abſque ordine videtur, pauca de huius viri origine ſuprà repetere, & cuius à puero inſtitutionis fuerit, ab his qui cum ipſo vitam duxerant accepimus, memorare. B

Petri martyris dies feſtus celebratur.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Epiſcopus agebat, cùm poſt expleta ſolennia conuenturos ad conuiuium ſuum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum ſupra oram maris ludum imitantium, vt fieri ſolet, Epiſcopum, atque ea quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cùm intentius diutinè pueros inſpectaret, videt ab his geri quædam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus illicò vocari ad ſe clericos iubet, atque eis quod eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abire eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumque adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem geſtam per ordinem pandunt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam catechumenos confitentur per Athanaſium, qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidue reſponderint ſimul & ab eo qui interrogauerat: Vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum conſilio clericorum, ſtatuiſſe traditur illis quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmũ non debere, ſed adimpleri ea quæ à ſacerdotibus mos eſt. Athanaſium verò, atque eos quos ludus ille vel presbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, conuocatis parentibus ſub dei obteſtatione tradit Eccleſiæ ſuæ nutriendos. Paruo autem tempore, cùm à notario integrè & à Grammatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuò tanquam fidele domini cõmendatum à parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & ab eo pergente ad Patres in ſenectute bona, ad portandum poſt ſe ephod ſacerdotale deligitur. Sed huius tanti in Eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur dictum eſſe illud quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutiones vniuerſus coniuratus orbis, & commoti ſunt principes terræ: Gentes, regna, exercitus, coierant aduerſus eum. Ille autem diuinum illud conſeruabat eloquium, dicens: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum quoniam tanta ac talia eius geſta ſunt vt magnitudo quidem rerum nihil me prætetire patiatur: multitudo verò geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus æſtuat animus, dum deliberare non valet quid teneat, quid omittat. Et ideò pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, ſine dubio maiora vero nunciatura. Nam nihil quod addere poſſit, inueniet. Igitur Alexandro mirabili ſene, qui Arij proſtrauerat blaſphemias defuncto, poſt menſes quinque Nicæni concilij, Alexandrinorum Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatum, Arij vero fautores verentes ne fortè adeundi regis copia quandoque fieret Athanaſio, & per eum de veritate fidei quam peruertebant, ſecundum ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principem, & velut omnium ſcelerum ac flagitiorum aggrediuntur exponere, vſquequo humani corporis brachium loculo delatum, imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio exciſum magicæ artis gratia de Arſenij cuiuſdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt. Quibus ex cauſis imperator iubet conuocato conſilio Athanaſium condemnari. Idque apud Tyrum (miſſo è latere ſuo viro ex comitibus, adnitente quoque Archelao tunc comite Orientis, necnon & eo qui Phœnicem prouinciam gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanaſius, loculus cum humano brachio circumfertur, inuidia & horror non ſolum religioſas, ſed

Baptizatos à pueris eorum baptizans probat Alexander. Baptiſmi ceremonias intelligit. C

Athanaſius in templo domini nutritur vt Samuel.

Act. 9.

Pſal. 26.

Poſt Concilium Nicænum quinque menſibus elapſis moritur Alexander. D

Athanaſius falſo accuſatur ab Arianis quod Arſenij brachium præcidiſſet.

A ſas, ſed & viles animas peruadit. Hic Arſenius cuius brachium dicebatur exciſum, lector aliquando Athanaſij fuerat, & ob culpam & correctionem veritus, frequentiæ ſeſe ſubtraxerat. Cuius latebras oportunas ſibi ad huiuſcemodi commentum flagitioſi homines tati, initio compoſiti criminis occultarum eum apud quendam, quem fideliſſimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant. Peruenit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eum ipſa humanitatis contemplatio ſiue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis ſilentia euadens clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm cauſæ dicendæ adeſſet vltimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, vtque ſe rerum geſtarum ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquam de eius præſentia iubet. Interea concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conſcij, omnes penè infenſo animo aduerſum Athanaſium præiudicatóque conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor aderat Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cùm vidiſſet Maximum Hieroſolymorum Epiſcopum, qui vnà ſecum effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantem, conſe-

Lector ordo eccleſiaſticus.

Arſenius Athanaſio ſe obtulit.

Maximus

B diſſe cum cæteris, quos factionis macula ſociauerat, medium conſeſſum adire non veritus: Te, inquit, maximè, cum quo mihi vnum atque idem confeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem diuini luminis conciliauit aſpectum: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus introire: iniectaque manu eleuans eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit. Sed interim cauſa dicitur. Prima introducitur cauſa mulieris cuiuſdam, quæ ſe diceret aliquando hoſpitio Athanaſium ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iubetur Athanaſius, ingreditur cum Timotheo presbytero ſuo, eumque monet, vt poſtquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacente ad ea quæ dixerat, reſponderet. Cúmque mulier ea quæ edocta fuerat, peroraſſet, Timotheus conuerſus ad eam: Verè, inquit, mulier ego manſi apud te aliquando, aut vim tibi vt aſſeris feci? Tunc illa (vt mulierum ſe talium procacitas habet) obiurgans Timotheum. Tu, tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatem meam. Simul & conuerſa ad iudices, obteſtari fidem dei cœpit vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor ha-

Athanaſius à muliere accuſatur.

Factio compoſiti criminis Arianorum aperitur.

C bere cœpit, quod tam facilè docente eo factio compoſiti criminis paruiſſet. Nec tamen permiſſi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem, vnde hæc vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat. Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditum. Hoc eſt, inquiunt, vbi nemo poſſit verborum præſtigiis decipi, res oculis agitur, verbis ceſſantibus: brachium hoc te, aiunt, Athanaſi, accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quomodo, vel ad quos vſus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, veſtrum Arſenium nouerat, vt hanc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optimè ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſque conſcientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanaſius, vt hominem ſuum quem in negotium depoſceret, iubeant introduci. Cúmque introductus eſſet. Arſenius, eleuato eius vultu, Athanaſius concilio & iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc eſt, inquit, etiam dextera eius, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc autem, quam iſti offerunt manus vnde ſit, vos requirite. Tunc velut nox quædam, & tenebræ accuſatorum oculis infuſæ, quid agerent, quò ſe verterent neſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſenium, teſtes qui paulò antè ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verum quia

Brachium præciſum præfertur.

Arſenius coram iudicibus ſalſum eſſe crimen aperit.

D non iudicandi, ſed opprimendi hominis cauſa concilium gerebatur, fragor omnium repentè attollitur magum eſſe Athanaſium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem viuere: factóque impetu ſuis eum diſcerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto imperatoris conſilio præſidebat ereptum eum de diſcerpentium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutē monuit commendare. Concilium tamen rurſus conueniens, tanquam ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, vt confeſſum de intentatis criminibus Athanaſiū condēnat. Et geſta in hūc modum ficta per orbē terræ mittentes, ad ſceleris ſui conſenſum imperatore cogēte cæteros Epiſcopos pertulerunt. Sciens igitur Athanaſius non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus etiam inimicis ſynodum relinquens, venire feſtinauit ad imperatorem.

Aliud crimen obijcitur Athanaſio.

Athanaſius licet innocens condemnatur.

THEODORETVS.

Igitur Athanaſius ad principem veniens, omnē præſumptionem contra ſe factam Epiſcoporū edocuit. At illi apud Mareoten conuenientes, quoſdam concordantium ipſis ſacerdotum

Ex li. 3. Hiſtor.

Tripartita Caſſidori ſenatoris cap. 5.

miſerunt ad principem, id eſt, Theogonium Nicænum, atque Theodotum Petinthium, & AMatin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas admodum calumnias quaſi veras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam ciuitatem. Præceperat enim imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad AEliam. Necnon & alios vndique congregari præceperat, vt templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clariſſimos, omnia largiſſimè expendi præcipiens, non ſolum pontificibus ac ſacerdotibus, ſed etiam egentibus vniuerſis qui vndique concurrebant. Porrò fuerat exornatum etiam ſacrum altare palliis regalibus atque vaſis, auro & lapidibus precioſis decoratum.

Eccleſiarũ dedicatio.

Altaria auro, gemmis & palliis regalibus exornata.

SOZOMENVS.

Imperator interea Arium de exilio reuocauit, iuſſitque vt quod de Deo crederet, ſcriptura currente profiteret. Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat, declinens, aliam explanationem contexuit, ſimplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iuſiurandum quoque præbuit ita ſe credere, & hæc etiam mente ſapere, nihilque aliter intelli- B
gere. Athanaſius autem fugiens de Tyro, Conſtantinopolim venit, & quæ paſſus eſſet adito Imperatore narrauit: petens vt quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub eius quoque præſentia. Porro Conſtantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicans hæc ſcripſit Epiſcopis qui in Tyro conuenerant.

SOCRATES.

Igitur imperator miſſa ſacra concilium euocauit, vt in ſui præſentia Athanaſij examinaret cauſam cuius verba ſunt hæc.

VICTOR CONSTANTINVS PIVS EPISCOPIS IN TYRIORVM VRBE COLLECTIS.

Conſtantini epiſtola.

EGo quidē ignoro, quæ veſtro concilio turbulenter atque cũ tēpeſtate decreta ſint. Apparet enim quod quadã tumultuoſa indiſciplinatione veritas ſit oppreſſa, vobis videlicet nõ conſiderãtibus quæ Deo placent, propter iurgia quæ contra proximos voſtros habetis, & vota veſtra incuincibilia eſſe contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidētiæ, vt & hæc cõtentio apertè deprehēſa poſſit euacuari, atque nobis palã fieri, ſi quid illic cõuenientes ſiue qualibet C
gratia, aut inimicitiarũ cauſa geſſiſtis. Quapropter cũ omni feſtinatione vos omnes ad meã reuerentiã volo cõcurrere, vt geſtorũ apud vos integritatē per vos ipſos poſſitis oſtēdere. Verùm qua gratia hæc ſcripſerim vobis, vóſq; ad me literis euocauerim, per ea quæ ſequuntur, agnoſcetis. Pergenti iam mihi ad cognominis noſtri fœliciſſimæ patriæ ciuitatē, cùm eſſem conſcenſurus equum, repentè Athanaſius Epiſcopus in media platea cum quibuſdam ſacerdotibus quos circa ſe habebat, ſic inopinatè nos adiit, vt nobis daretur ſubitò cuiuſdam cauſa formidinis: teſtis enim mihi inſpector omnium deus eſt, quoniam nec cognoſcere eum quis eſſet, prima fronte præualui, niſi quidam noſtrorum & quis eſſet, & quam pertuliſſet iniuriam, tunc narraſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo ſum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cúmque ille ſe audiri depoſceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præcipetem, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm veſtrum poſtulauit aduentum, vt vobis præſentibus quæ paſſus eſt neceſſariò poſſet ſuis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur, & tēporibus oportunum, ſcribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicunque apud Tyrum conciliũ celebraſtis, indeſinenter ad expeditũ noſtræ manſuetudinis concurrere feſtinetis, ipſis operibus oſtenſuri puritatē, & rectitudinē veſtri iudicij D
corã me videlicet, quem dei miniſtrum proprium neque vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam, etiã apud ipſos Barbaros qui veritatē hactenus ignorabant. Certum nãque eſt, quod qui veritatem ignorat, neque deum ſcire poteſt. Veruntamen ſicut prædictũ eſt, etiã Barbari per me fidelem miniſtrum recognouerunt, & deum metuere didicerunt quē vtique protectorem meum vbique ac prouiſorem ipſis operibus eſt oſtenſum. Vnde præcipuè etiam deum ſciunt. Et illi quidem propter noſtrum timorem reuerentur deum. Vos autem qui ſancta myſteria eius clementiæ proferre videmini, non dicam cuſtodire: vos, inquam, nihil agitis, niſi quæ ad contentionem noſcuntur & odia pertinere, & (vt abſolutè dicam) quę ad humani generis tendere videntur interitum. Sed feſtinate, ſicut dixi, ad nos venire continuò, ſcientes quod omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei ſunt, ea præcipuè ſine aliqua titubatione ſeruentur. Quibus vtique neque vituperatio, neque mala ſuperſtitio poterit implicari, diſperſis vtique ac palã contritis,

Concilij conuocandi rationem explicat.

Qui veritatem ignorat Deum ſcire non poteſt.

Arriani nihil, præter ea quæ ad contentionem & odium pertinent, facere conantur.

& penitus

A & penitus exterminatis ſacratis ſacratiſſimæ legis inimicis, qui ſub ſchemate ſancti nominis, blaſphemias varias, ac diuerſas iniiciunt. Hæ ſiquidem literæ ad æſtuationem perduxerunt eos qui fuerant in ſynodo congregari, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui verò circa Euſebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Vrſatium, & Valentem erant, ad Conſtantinopolitanam venientes vrbem, nequaquam de calice fracto, aut altari ſubuerſo, aut Arſenio perempto, quod in ſynodo concinnauerant, quæſtionem fieri permiſerunt, ſed aliam inuenire detractionem, ſuggerentes imperatori, quod Athanaſius interminaretur non ſe miſſurum ab Alexandria frumenta ſolenniter ad Conſtantinopolitanã vrbem, & hęc audiſſe dicebant Athanaſio dicente ad A[illegible]tium, Anubionem Arbathionem, & Petrum Epiſcopos. Multum itaque derogatio præualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac ſubreptione ad furorem perductus imperator, Athanaſium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc imperatorem propterea feciſſe, vt vnirentur Eccleſiæ, quoniam Athanaſius communicare Arrianis euitabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

Sub ſchemate ſancti nominis blaſphemias varias iniiciunt.

Derogatio quando præualet.

Athanaſius iterum in exilium protruditur

B

THEODORETVS.

SEd nemo miretur ſi tantus vir deceptus deliquit, ſacerdotibus falſa loquentibus, cùm diuinus quoque Dauid propheta, non à Pontifice, ſed à ſeruo Siba contra Miphiboſeth mendacia proponente deinceps ſit. Qui cùm tres habuiſſet filios, eos Cæſares nuncupauit, & ſingulos eorum per decennarios annos imperij ſui principes eſſe conſtituit: Id eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtantinum, Heſperiarum partium in decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum verò, aui nomine nuncupatum Conſtantium, in vicennalibus ſuis Cæſarem in Oriente conſtituit: minorem vero Conſtantem in ſuis tricennalibus ordinauit. Anno vero poſt hæc tranſacto, ingreſſus quadrageſimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Conſtantinopolitana quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt. Qui cùm Nicomediæ degeret, languore grauatus diem vltimum obiit, cùm prius Athanaſium magnum reuerti præcepiſſet in Alexandriam, licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſuadere.

Cæſares tres filij Conſtantini.

Conſtantinus iunior.

Conſtãtius.

Conſtans.

SOZOMENVS.

IGitur ſub imperio Conſtantini per Eccleſias talia acciderunt. Quo moriẽte, rurſus ad quæſtionẽ venit dogma Niceni concilij. Nam licet viuente Conſtantino non id omnes ſuſciperent, tamen apertè renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo ſe indubitanter
C abſtinuere concilio. Erant iſti qui etiam primitus videbantur eſſe ſuſpecti: præcipuè vero Arij ſectatores Euſebius & Theogonius, cuius dogma ſe firmare credebant, ſi reuerti Athanaſium prohiberent, & conſectatori ſuo Ægyptiacæ diœceſeos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, miniſtrante ipſis præſbytero, per quem Conſtantini temporibus Arrius fuerat reuocatus. Erat enim is præſbyter Conſtantij quoque gratus, eò quòd paternum ei ſeruauerat teſtamentum, ita vt vſque ad principem, palatiique potentes haberet acceſſum. Euſebius autem in aula imperiali videbatur ita perſpicuus, vt ſuos conſectatores faceret auguſtos ac proceres. Quamobrem de dogmate rurſus priuatim & publicè diſputationes crebrò proferebãtur, & ſimul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus ſolent ſæpius euenire. Interea ab Occidentali parte Athanaſius in Alexandriam eſt reuerſus, quem etiam Conſtantinus viuens redire maluerat. Fertur autem quod etiam teſtamento voluerit hoc conſcribere, ſed quoniã ita defunctus eſt eius maior filius Conſtantinus Heſperiarum partium princeps hoc egit, literaſque huiuſmodi ad populum deſtinauit Alexandrinum.

Ex hiſtoria Tripartita libro 4. cap. 16.

Euſebius in aula imperiali perſpicuus.

D

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO ECCLESIÆ CATHOLICÆ ALEXANDRIÆ CONSTITVTO.

NEque veſtram ſacratiſſimam mentẽ arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuiſſe miſſum, quoniã ferocitas crudelium inimicorum eius, in exitium ſacri eius capitis imminebat, ne forſan per malignorũ calliditatem aliquid incongruum ſuſtineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus ſibi neceſſitatibus eſt ablatus. Et ita me præcipiẽte habitare iuſſus eſt, vt in ea ciuitate in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt eius venerabilis virtus, diuinis freta ſolatiis, vt etiã moleſtias aſperioris fortunæ contẽnat. Quapropter licet ad chariſſimam reuerẽtiam veſtram dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Pius meus Pater, eundem Epiſcopum in ſuum locum reſtituere propoſuiſſet, tamen quoniam humana ſorte præuentus, antequã hæc completet vota, requieuit, cõſequẽs arbitratus ſum, voluntatem diuinæ memoriæ imperatoris implere.

Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationem habuerit agnoſcetis. Non enim A
mirabile ſi quid in eo geſſimus quod laudetur. Meam namque animam imago deſiderij veſtri, & ſchema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos cuſtodiat fratres dilectiſſimi.

Ariani ſæuientes in Athanaſiũ.

His literis fretus Athanaſius, Alexandriam venit, libentérque eum plebs Alexandrina ſuſcepit, Arriani vero coniuratione facta aduerſus eum, frequentes ſeditiones ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio præbebatur Euſebio, vt derogaret ei apud Imperatorem, quòd non decernente communi concilio Epiſcoporum, autoritate ſua arripuiſſet Eccleſiam. Tantíſque his derogationibus actum eſt, vt indignante Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretur. Eodem tempore Euſebio moriente Epiſcopo Cæſareæ Palæſtinæ cognomento Pamphili, Agapius diſcipulus eius ſuſcepit epiſcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris ſui multa conſcripſit.

Agapius.

SOZOMENVS.

NOn multo pòſt tempore & Conſtantinus Imperator, Conſtantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Conſtãtis, circa Aquileiam, congreſſione facta perimitur, conſulatu Acindyni, & Proculi. Quamobrem Romani imperij principatus Occidentalium quidem partium, peruenit ad Conſtantem: Orientalis autem ad Conſtantium. B

THEODORETVS.

Præsbyter Arrianus bellum aduerſus Eccleſias concitare conatur, quomodo. In ſcripturis non inueniri qua læſit argumentum.

IGitur tempore quo Conſtantinus ad perenne tranſiuit imperium, teſtamento filiis temporale diſtribuens regnum (nullus enim eorum erat præſens) Præſbytero à ſorore propria ipſi commendato ſuum credidit teſtamentum, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus notus, tradito teſtamento, accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Conſtantij voluntatem, & velut calamum ventis accidentibus agitari, præſumpſit contra Euangelica dogmata bellum aſſumere, & aduerſus Eccleſias aſperrimè erigere tempeſtatem. Dicebat enim eſſe culpabiles qui conſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta non inueniretur, in fidei doctrina poſuiſſent, quod inter ſacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſium & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius cooperatores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes C
Euangeliorum quem plurimi Heracleiotem vocant. Iſti namque ſæpius velut propinqui Imperatori, reuerſionem Athanaſij multorum cauſam aſſerebant eſſe malorum, & non ſolùm Ægyptum, ſed etiam Palæſtinam & Phœnicem, vicináſque gentes eius gratia dicebant eſſe turbatas. Proinde huiuſmodi verbis leuiſſimam obſidentes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt vt Athanaſium ab Eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum conſilium, ad partes Heſperias abiit. Poſt paululum verò temporis Imperator Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arrianorum. Epiſcoporum autem conſtituto concilio, Paulum quidem remoueri fecit: Euſebium verò ex Nicomedia transferens Conſtantinopolim, Epiſcopum eſſe decreuit. Quo facto Antiochiam profectus eſt Imperator. Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia commouebat, donec ſuum propoſitum duceret ad effectũ. Egit ergo vt in Antiochia Syriæ ſynodus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis Eccleſię, quam pater Auguſtorum fabricari cœperat, & poſt eius obitũ Conſtantius decimo anno eã à tempore fundationis expleuerat, in veritate autem ad ſubuerſionẽ atque deſtructionem Nicæni concilij. Ad quam ſynodum conuenerunt ex ciuitatibus diuerſis Epiſcopi nonaginta. Maximus tamen Hieroſolymitanus Macarij ſucceſſor nõ adfuit, D
cogitans quod ipſi poſſet ſubripi, & in dãnationẽ ſubſcriberet Athanaſij. Sed neque Iulius interfuit maximè Romæ præſul, neque in locum ſuũ aliquem deſtinauit, cùm vtique regula Eccleſiaſtica iubeat, non oportere prętet ſententiã Romani Pontificis concilia celebrari. Fit ergo ſynodus in Antiochia, ſub præſentia Conſtantij principis, cõſulatu Marcelli & Probini. Erat autẽ quintus annus mortis Conſtantini patris Auguſtorũ, pręſidebatque tunc Eccleſię Antiochenæ Flacillus ſucceſſor Euphronij. Factores igitur Euſebij operæpretiũ iudicãtes Athanaſio derogare, primũ quidem calumniati ſunt, quaſi prętet regulã egiſſet quam tunc ipſi decreuerãt: quoniam nõ ex ſententia cõmunis concilij Epiſcoporum receperat ſacerdotium, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiã fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniã eius aduentu turba generata, plurimi ſeditione ſint mortui: & quia aliqui ab Athanaſio ceſi, iudicibus dicerentur eſſe contraditi. Hac derogatione tunc habita, conſtituerunt Epiſcopũ in Alexandria, primò quidẽ Euſebiũ cognomẽto Emiſenũ. Quo ordinato, & in Alexandriã ire metuente, Gregoriũ fecerunt Epiſcopum.

Vide Hier. aduerſus Luciferianos. Tom. 2.

Euſebius impatiens.

Ecce rurſus Eccleſia dedicatio.

Concilia nõ debere celebrari præter ſententiam Romani Pontificis.

Euſebius Emiſenus.

Quæ definita fuerant in concilio Niceno, frequentibus conciliis mutantes effecerunt vt definitio fidei in Arrianam veſaniã referretur.

His ita

A His ita geſtis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilij, (ſed principium præbentes vt frequentibus conciliis alia ſubinde mutantes, & recitantes efficerent, vt definitio fidei paulatim in Arianam veſaniam relaberetur. Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magiſter militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque millia, quibus etiam aderant Arrij ſectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanaſius Eccleſia pulſus, ne caperetur, effugerit, arbitror eſſe dicendum. Erat enim veſpera, & populus in vigiliis obſeruans, ſpectabaturque futura collectio. Inter hæc venit magiſter militum, & circa Eccleſiam per cohortes ſuos milites ordinauit. Athanaſius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter ſe vlla læſio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rurſus pſalmum fecit imponi. Cúmque conſonantia pſalmodiæ II. celebraretur per vnam ianuam Eccleſiæ egrediebantur omnes. Quo facto milites quidem, ſine cõmotione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præſedit Eccleſiæ. Alexandrinorum vero plebs non ferens quod erat geſtum, Eccleſiam quæ Dionyſij nuncupatur, incendit. Arria-B ni præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanquam odioſum, & quia propter eum factum fuiſſet incendium, necnon & quia minus ipſorum foueret errorem euocauerunt Georgium Cappadocem, hominem Arrianæ veſaniæ.

Pſalmi decantantur.
Athanaſius exui Romam profectus eſt.
Ex hiſt. Tripart. lib. 5. c. 2.

THEODORETVS.

QVomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iſte diffugerit, ipſe qui paſſus, & mirabiliter liberatus eſt, melius enarrabit: nam in Apologia ſuæ fugæ ſic ait: Veruntamen exquirant modum etiam diſceſſionis & cognoſcant à ſuis. Erant enim Arriani cum militibus concurrentes, vt eos accenderent, & ignorantibus nos oſtenderent: & licet ſine vlla cõpaſſione ſint vel audientes tamen confuſi quieſcant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorũ ad vigilias venerant, expectabatur futura die collectio. Dux autem repentè aſtitit cum militibus plus quàm quinquies milibus, habentibus ſcilicet arma, & gladios enudatos, arcus, ſagittas, & vectes, & Eccleſiam quidem ipſe circundedit, ſtatuens milites ſibimet cohærentes, vt nullus poſſet egredientium ab Eccleſia eorum manus euadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confuſione populum relinquere, & non magis ante illos pericula ſuſtinere, re-C ſidens in ſede præcepi, vt diaconus pſalmum legeret, populi reſponderent: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: & ſic omnes in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea ingrediente, & militibus ſacrarium circundantibus, vt nos capere poſſent, clerici quidem qui ſunt inuenti, ſimul & populi clamabant, poſcentes vt & nos diſcederemus vnà cum populo. Ego verò magiſè diuerſo dicebam, non nos diſcedere, niſi omnes ſingulatim prius exirent. Surgens itaque, oratione facta, ſic præcepi vniuerſos abſcedere, melius eſſe dicens, me periculo ſubiacere, quàm quemquam eorum excipere læſionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiſcum fuerant, & aliqui clericorum aſcendentes traxerunt nos, & ita, teſtis eſt ipſa veritas, militibus aliis ſacrarium circundantibus, aliis per Eccleſiam diſcurrentibus, per medium eorum, domino iter dante atque cuſtodiente, pericula cuncta tranſiuimus, Deum magnificè glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, ſed etiam vt ſaluaretur actum eſt, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Vigiliæ ſerum quo de priſcis poribus ſeruata.
Irruptio Eccleſian facta.
Athanaſius quomodo effugerit manus hoſtium.

SOCRATES.

D QVÆ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria geſſerit, ipſius Athanaſij, qui hic paſſus eſt, voce narremus. In libro enim quem de fuga ſua ſcripſit hæc ait: Igitur in Alexandria ſurrexerunt denuò nos quærentes occidere. Et facta ſunt nouiſſima peiora prioribus. Repente namque milites circundantes Eccleſiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque quadrageſima, Georgius ex Cappadocia ex eis miſſus auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Poſt ſeptimanam itaque Paſchæ virgines mittebantur in carcerem: Epiſcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum, & viduarum domus diripiebantur & inuaſiones in domibus agebantur, & noctu Chriſtiani deponebantur. Obſignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc quidem peſſima, ſed grauiora poſtea ſunt præſumpta. Septimana enim, quæ fuit poſt ſanctã Pentecoſtem, populus ieiunans eſt ingreſſus ad cœmiterium orationis cauſa eò quòd omnes communionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoſcens ille nequiſſimus, ipſe concitauit Sebaſtianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, ſagittaſque ferentium facto impetu in ipſo die dominico ſuper populum irruit,

Georgius quæ in Eccleſia geſſerit Alexãdrina.
Septimana paſcha.
Irruptio altera in Eccleſiam Alexandrinam facta.
Sancta Penteco ſte. Nota ieiunium in Septimana poſt pentecoſtem de quo habes

per D. Leonem Papã ſerm. 2. De Pentecoſte eſſe ex apoſtolica traditione.

& paucos orantes inueniens (quum iam plurimi diſceſſiſſent) talia geſſit, qualia ab eis dece- A bat impleri. Incendio namque facto ſtatuens virgines ſecus ignem, cogebat eas, vt ſe profiterentur Arrianas.

Virgines Regis admota. Viri 40 virgis palmarum ad necem vſque caſi.

Epiſcopi in exilium acti.

Cúmque eas cerneret eſſe victrices, & de igne nullo modo cogitare, ſic earum vultus lacerauit, vt vix agnoſci poſt tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros, tormento nouioro diſcerpſit. Sectis namque de palma virgis, & habentibus ſuos aculeos, eorum dorſá ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum ſæpius à medicis inciſi ſint propter ſpinas, quæ eorum dorſis inhærebant: alij vero dum non ferrent tormenta, mortui ſint. Eos autem qui viuere potuerunt & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oaſim. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non paſſus eſt, ſed cælauit; inſepulta relinquens ea vt quaſi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore deſipiunt. Nam cùm parentes mortuorum gauderent quidem propter confeſſionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia perſonabant. Poſt hæc autem ex Ægypto, atque Lybiis in exilium deportauerunt epiſcopos Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenium, Pſenoſirim, Nilammonem, Agathonem, B Anagamphum, Amonium, Marcum, Dracontium. Adelphium, Athenodorum, & præsbyteros, Hieracem, & Dioſcorum, & ſic eos acerbiſſime per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipſis itineribus, alij verò per exilia morerentur. Occiderunt autem Epiſcopos pluſquã triginta, habentes ſtudium ſecundũ Achab, vt ſi poſſent amputarent penitus veritatẽ.

Ariani imitatores. Achab. in veritate perſequẽda

THEODORETVS.

Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros virginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſſimas pertulerunt paſſiones, dicens inter hæc: propterea nemo veſtrum ſit triſtis, licet & ſepulturam vobis denegent impij, & prohibeant vos efferri: Nam vſque ad hoc nequitia peruenit Arrianorum, vt & portas clauderent, & circa ſepulturarum loca veluti dæmones reſiderent, ne quis ſepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanaſius nullum locum munitum cautelæ ſuæ putabat: cum itaque aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator ſibi iuſſiſſet afferri. Pro qua re præmium maximum compromiſit huiuſmodi aliquid nunciari. Igitur Athanaſius relinquens Alexandriam Romam profectus eſt. Contigit autem eodem tempo- C re etiam Paulum Conſtantinopolitanum pontificem illuc vna concurrere, & Marcellum Ancyræ, Aſclepãque Gazæ. Qui dum Arrianis eſſet aduerſus, calumniam paſſus ab his, quaſi ſubuertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazæorum Eccleſia Quintiano cõmittitur, Lucianus autem Hadrianopolites Epiſcopus ob aliam accuſationem Eccleſia ſua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoſcens ergo Romanus Epiſcopus crimina ſingulorum, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionem ſuſcepit, tanquam omnium curam gerens propter ſedis propriæ dignitatem, ſingulíſque reddidit ſuas Eccleſias, & Orientalibus ſcripſit Epiſcopis, culpans quod non rectè tractaſſent viros inculpabiles, de ſuis Eccleſiis eos expellentes, & quod Conſtitutiones Nicæni concilij minimè obſeruarent. Quorum paucos ad certam diem ſibimet adeſſe præcepit, vt coram eis oſtenderent iuſtum ſe ſuper illis protuliſſe decretum. Et deinceps non ſe paſſurum interminatus eſt, niſi ab huiuſmodi turbis & nouitate ceſſarent. Et ille quidem hæc ſcripſit. Athanaſius autem & Paulus Epiſtolas Iulij Oriẽtalibus epiſcopis miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Quam ſolicitifuerint antiqui in cadaueribus fideliũ ſepeliẽdis.

Lucianus. Romani Põtificis auctoritas in Epiſcopis ſedibus ſuis reſtituendis

Verùm Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio reſcripſerunt epiſtolam ornato quidem ſtilo compoſitam, ironia vero maximè plenam, & non D ſine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum Eccleſiam eſſe munificam, veluti quę Apoſtolicam haberet curam & antiquitus mater pietatis extiteret, licet ab Oriente ad eum prædicatores dogmatis adueniſſent. Se vero non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabãt, eò quod non magnitudine aut multitudine abundarent Eccleſiarum, cũ vitæ qualitate non cederent: criménque Iulio imponebant, eò quòd Athanaſij ſectatoribus communicaſſe videretur, & tanquam ipſorum concilio contumelias irrogaſſet, eorumque ſententiam deſtruxiſſet: & veluti iniuſtum eius factũ Eccleſiaſticiſque ſanctionibus diſſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quod ſi ſuſciperet Iulius dãnationem ab ipſis factã, & ordinatos Epiſcopos in damnatorũ locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si vero placitis ipſorum reſiſteret, contraria celebrarent: quippè cũ Orientales Epiſcopi non reſtitiſſent, cũ Nouatus à Romana pelleretur Eccleſia: De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno geſſerant, nihil ei reſcribere maluerunt.

Pontificum oriẽtis ad Iulium epiſtola ſumma.

Hæc itaque

A Hæc itaque Orientales Epiſcopi Iulio Romano Pontifici reſcripſerunt.

Cum vero Athanaſius Alexandriam fuiſſet ingreſſus, compreſſio populi patris Georgij,
qui illic fuerat ordinatus Epiſcopus, vehemens facta eſt. Et ex hoc dicebant turbas & neces
hominum proueniſſe, & huiuſmodi crimina in Athanaſium velut authorem ſceleris referre-
bant: cum hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam cauſam Sabinus Macedoniæ
Præſul hæreſeos Athanaſium frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret quanta mala contra Atha-
naſium & Homouſianos Ariani geſſerint, aut quanta concilia propter eum celebrata ſint, aut
quanta contra omnes Eccleſias Macedonius hæreſiarches geſſerit erubeſcens fortè tacuiſſet.
Interea contra Athanaſium alia machinatio concinnata eſt: Eccleſiæ namque Alexandrino-
rum, Auguſtorum Pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanaſium
vendere, & ſuis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iuſſit occidi. Hoc ſen-
tiens Athanaſius, latenter aufugit. Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanaſius, nec vllus
ei tutus ad latendum ſupererat locus. Tribuni, præpoſiti, Comites, exercitus quoque ad in-
ueſtigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, ſi quis
B viuum maxime: ſi id minus, caput certè Athanaſij detuliſſet. Ita totis regni viribus fruſtra ad-
uerſum eum, cui Deus aderat certabatur. Interea ſex continuis annis ita latuiſſe fertur in la-
cu ciſternæ non habentis aquam vt ſolem nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ ſola
conſcia dominorum officiis qui ei latebras præbuerant videbatur, indicatus fuiſſet, tanquam
Dei Spiritu admonitus, ipſa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus venieba-
tur, poſt annos ſex migrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant fruſtrati, dominiſque in fu-
gam verſis, de ancilla vt falſa indice pœnas ſumunt.

Ex hiſtoria Eccleſiaſtica lib. x. c. 28.

Athanaſius hæreſeos accuſatus.

Athanaſio aliud crimen iniicitur.

Athanaſio nullus locus ad latendum tutus.

Verum ne graues alicui latebræ ſuæ fierent, & occaſio calumniæ innocentibus quæreretur,
nihil ſibi vltro iam tutú in Conſtantij regno præſumens, ad Conſtantis partes profugus abſceſ-
ſit. A quo ſatis honorificè religioſeque ſuſceptus eſt. Qui nunc cauſa eius quam fama compe-
rerat diligentis cognita, ſcribit ad fratrem, pro certo ſe comperiſſe quod ſacerdos Dei ſummi
Athanaſius iniuſtè fugas, & exilia pateretur. Hunc itaque rectè faceret, ſi abſque vlla mole-
ſtia loco ſuo reſtitueret: ſi id nollet, curæ ſibi futurum, vt id adimpleret, regni eius intima pe-
netrans, & pœnas digniſſimas de autoribus ſceleris ſumens. Quibus ſcriptis perterritus Con-
ſtantius (quod poſſe facere ea quæ minitabatur, conſcius erat fratrem) ſimulata benignitate
C vltro venire ad ſe Athanaſium iubet, & leui increpatione perſtrictum, ad Eccleſiam ſuam per-
mittit ſecurum ire. Admonitus tamen Imperator ab impiis conſiliariis: Non eſt, inquit, ma-
gnum Athanaſi, quod Epiſcopi poſcunt de te, vt vnam ex multis quæ ſunt apud Alexandriã
Eccleſiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, Deo ſibi ſugge-
rente, paratum in tempore conſilium reperit: Et quid eſt, inquit, Imperator, quod poſcenti
tibi liceat denegari, qui poteſtatem omnium habes iubendi; ſed vnum eſt quod oro, vt meam
quoque petitiunculam libenter admittas, Cumque ſe omnia quæ vellet, quamuis eſſent diſ-
ficilia, promitteret præſtaturum, ſi hoc vnum cederet libens, ait Athanaſius: Hoc eſt quod
rogo: vt quia etiam hic (Nam apud Antiochiam res agebatur) ſunt noſtri populi, qui iſtis
communicare nolunt, vnam eis tenere concedas Eccleſiam. Æquiſſimum ſibi videri, & val-
de præſtandum, lætus ſpopondit Imperator. Sed cum rem detuliſſet ad eos quorum conſiliis
vtebatur, neque ibi ſe velle accipere Eccleſiam, neque hic dare reſpondent, quia plus ſibi ſin-
guli, quique quam abſentibus conſulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, pro-
perare ocyus ad ſuſcipiendam Eccleſiam ſuam iubet.

Sex annis in ciſterna latuit Athanaſius.

Athanaſius ad Conſtantem profugus.

D Igitur Athanaſij ſententiam de concedenda Antiochiæ Eccleſia inutilem ſibi cognoſcen-
tes Arriani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt. & agendum quod placeret Imperatori,
quia Imperator, Paulo, & Athanaſio, & Marcello, & Aſclepæ Gazę, & Lucio Adrinapoleos,
ſecundum ea quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias reſtituerat ſedes. Vnde princi-
palia ſacra per ſingulas ciuitates ad eorum mittebantur Eccleſias, quibus iubebatur, vt eos re-
pentè ſuſciperent. Igitur in Ancira expulſo Baſilio, & pro eo introducto Marcello, non fortui-
ta turba prouenit, quæ derogationem contraria ſapientibus irrogauit. Aſclepam vero conti-
nuo Gazei ſuſceperunt in Conſtantinopolitana ciuitate. Macedonius ad modicum tempus
Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in Eccleſiis remota collectiones agens. Pro Athanaſio tamẽ
ſolo Imperator Epiſcopis & clericis atque plebi ſcripſit, vt eum libenter ſuſciperent. Inſuper
etiam quę contra eum in iudiciis facta fuerant, aliis literis aboleri iuſſit. Quę vero de vtraque
re ſcripta ſunt, hęc eſſe noſcuntur.

EPISTOLA CONSTANTII, PER QVAM NOMINA CONTRA ATHANASIVM HABITA SVNT CASSA. A

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS, EPISCOPIS ET PRÆSBYTERIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ, SALVTEM.

REnerendiſſimus Epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet breui tēpore humana fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitum prouidentiæ vniuerſa proſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretum, recipiens voluntate Dei noſtroque iudicio patriam ſuam pariter & Eccleſiam, cuius diuino nutu præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſuetudinem, vt omnia aduerſus eum, & eius communicatores definita, omníſque ſuſpicio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua, & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendum eſſe cenſuimus, vt omnes ordines ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi coniunctis vt ſine timore ſint, ſiue Epiſcopi ſint, ſiue clerici: ſufficit enim vnicuique circa eum rectæ voluntatis vnio. B Quicunque enim meliori iudicio atque parte conſtituti huius eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedentis prouidentiæ etiam nunc voluntate Dei noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

EPISTOLA CONSTANTII AD ALEXANDRINOS, VT RECIPERENT ATHANASIVM.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS PIVS, POPVLO ALEXANDRINO ECCLESIÆ CATHOLICÆ SALVTEM.

IN omnibus perhibentes noſtrę æquitatis intentionem, ſcientéſque quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt, Pontificis Athanaſij, qui propter inſertam rectitudinem ſuorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuetè & competenter ſuſcipientes, & apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam ſimul & nobis placitam concordiam atque C pacem ſecundum Eccleſiæ ſanctionem vbique probatæ, ſufficienter feſtinate ſeruare. Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut tumultum, noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium: & hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adiutore apud Deum vos inſtare ſolenniter admonemus, vt tali propoſito ad omnium vota proueniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus, vt in his quæ dicta ſunt perſiſtatis, & omnes Epiſcopum decreto ſuperno, noſtráque ſententia deſtinatum libenter & pie ſuſcipiatis: & toto animo totaque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtræ manſuetudini noſcitur conuenire. Vt autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimatur, Iudicibus apud vos habitis literis noſtris præcipimus, vt omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimè, vindictæ ſubiiciant. Vtraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam, & rationem profectionis veſtræ, necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, competenter & congruè ſacræ religionis iura ſeruate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobis ipſis, & noſtræ vitæ fauore omnium ſal- D uatori Deo lætantes offerte.

EPISTOLA CONSTANTII PRO ATHANASIO, VT ABOLERETVR QVICQVID CONTRA ATHANASIVM GESTVM EST.

Eadem vero forma præſidibus Auguſtę, Nicęæ, Thebaidis & Lybiæ ſcriptū eſt. Quicquid pridem ad læſionem & iniuriam Athanaſio Epiſcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & miniſterium, quo priuati fuerant eius clerici, eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſeruari cenſemus, vt Athanaſio Epiſcopo ſuæ Eccleſiæ reſtituto communicatores eius habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur. Tantis & talibus Epiſtolis munitus ſanctiſſimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus venit in Paleſtinam, apprehendenſque Hieroſolymam, & Epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceni concilij, & quod Imperator Conſtantius illorum decreto iudicioque conſenſiſſet, præparauit vt Epiſcoporum

A porum in illis Regionibus habitantium ſynodus ageretur. Maximus autem in nullo ſegnis de Syria atque Paleſtina vniuerſos euocauit Epiſcopos. Facto concilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit etiam ipſa Synodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Lybijs Epiſcopis clericis, atque plebi, ea quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde maximo detraxerunt Athanaſij derogatores Epiſcopi, quod primitus deponens eum rurſus ex pœnitentia tanquam nihil fuiſſet actum ſententiam pro Athanaſio protulerit quæ communionem ei dignitatemque præberet: hæc cognoſcentes Vrſatius & Valens, qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardens habuerant declinantes à priori voluntate Romam profecti ſunt, libellumque pœnitentiæ Iulio offerentes Epiſcopo & in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeque ei deinceps communicare profeſſi ſunt. Sic itaque tunc Vrſatius & Valens geſtis Athanaſij ſuperati conuerſi ſunt. Athanaſius ergo per Peluſium pergebat Alexandriam. Tranſiens autem per ciuitates, edocebat, vt Arrianos vniuerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma amplecterentur in quibuſdam Eccleſiis: & ordinationes fecit, & hoc fuit initium alterius querelæ ad-

Vrſatius & Valens cum Athanaſio reconciliati.

B uerſus eum, quia in aliorum Eccleſiis ordinare præſumpſiſſet. Hæc itaque de Athanaſio prouenerunt, Interea reſpublica fortuitis caſibus vrgebatur. Vnde quæ ſunt ſummaria non eſt incongruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Conſtantinopolitanæ ciuitatis moriente tres eius filij imperium ſuſceperint, in præcedentibus eſt narratum. Sciendum autem quod cum iſtis imperauit conſobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum Patris habens, qui dum aliquantiſper imperaſſet, à militibus interemptus eſt, non iubente Conſtantio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cùm vero Conſtantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipſe à militibus congreſſione facta peremptus eſt. Hoc autem iam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem vero Conſtantini iunioris, Perſicum contra Romanos motum eſt bellum, in quo Conſtantius proficere non valebat: nam cùm nocte prælium circa fines Romanorum atque Perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc Perſæ ad breue tempus inuenti ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant, ſed per Athanaſium de cõſubſtantialis verbo circa Eccleſias erat pugna.

Dalmatius

De verbo conſubſtantialis diſſenſio cum Athanaſio

SOZOMENVS.

C Denique apud Antiochiam non concordabant in profeſſione ſua clerus & populus, ſed per choros, vt eſt conſuetudo, ad hymnos dicẽdos Deo in fine pſalmorum monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpoſitionem præpoſitionis: Filium ſecundum eſſe monſtrantes. His ita geſtis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi aduerſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos qui ſecundum traditionem Nicæni concilij pſallerent Deo, quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuum iam canum: Hac, inquit, niue ſoluta, lutum cogetur immenſum. Per hoc oſtendẽs quod ipſo defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſucceſſoribus ſuis eum populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit ſynodales Epiſtolas Iulij Romani pontificis: inſuper & ſynodalem Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

Leontius Antiochiæ eccleſiæ antiſtes.

D SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA PER ÆGYPTVM, LYBIAM ET ALEXANDRIAM CONSTITVTIS

præſbyteris, diaconis, & plebi fratribus deſideratiſſimis in Domino ſalutem.

CVnctorum Deo digne gratias agere non valemus fratres clariſſimi: in quibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum eccleſia veſtra fecit, paſtorem veſtrum & dominum conſacerdotemque noſtrum Athanaſium vobis ſua pietate reſtituens. Quis enim aliquando ſperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpicientes quem videre deſideraſtis? ſed vere orationes veſtræ à Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet Eccleſiæ ſuæ, & veſtras lachrymas atque gemitus ſemper inſpexit, quapropter veſtras audiuit preces. Eratis enim ſicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtique paſtorem. Propterea viſitauit vos cælitus paſtor verus, & de propriis ouibus curam gerens, reſtituit vobis quem noſcimini concupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro Eccleſiaſtica pace facientes, veſtræque dilectioni conſpirantes in eius amplexu præceſſimus, & communicantes ei per eum vos alloquimur, ſcriptaque præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica vota veſtra ſcitote nos

quoque cum eo vinculo charitatis obſtrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium A noſtrorum Imperatorem inceſſanter orate, quoniam & ipſi cognoſcentes veſtrum deſideriũ vobis reſtituere deſtinarunt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonauit. Feſtinate autem ſemper in Deo gaudere, & glorificate Dominum, per quem & cum quo Patri gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Magnentius tyrannus Conſtantem imperatorem interemit.

Veniens igitur Athanaſius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij ſectatores, depoſuit. Quibus à ſe depoſitis, Eccleſias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eamque ſummo ſtudio cuſtodiri. Sic itaque ſe rebus habentibus, Magnentius tyrannus circa partes emerſit Heſperias. Qui Conſtantem Imperatorem Occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo geſto inteſtinum inflammatũ eſt bellũ: Magnentius etenim tyrannus totã tenebat Italiam, Aphricãque & Lybiam, ſimul & Gallias. In Illyrico vero, & in Sirmio aliud

Britannio. *Nepotianus.*

rurſus à militibus excitatum eſt bellum, per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Conſtantini Nepotianus nomine, imperium aſſumpſerat gladiatorum virtute ſuffultus, & Nepotianum quidem Magnentij milites depoſuerunt. Magnentius autem procedens vniuerſas partes vaſtabat Heſperiæ. Horum B igitur omnium malorum immenſa conflu[c]tio breui tempore generata eſt. Quarto enim anno poſt Sardicenſe concilium, hæc acta noſcuntur, conſulatu Sergij & Nigriani. His itaque nunciis apparebat, quod ad Conſtantium ſolum Imperij iura perueniſſent, quo prouectu, contra tyrannos ſemetipſum (vt poterat) præparabat.

Aduerſarij vero Athanaſij, opportunum ſe tempus inueniſſe iudicantes, rurſus aduerſus eũ calumnias inſtruebant. Tunc Imperatori Conſtantino ſuggeſſerunt, quod omnem Ægyptum ſubuertiſſet & Lybiam. Inuidiam verò maximè auxit eius, quod orationes in parœciis feciſſet alienis.

Athanaſius ſynodũ Ægyptiorum epiſcoporum congregauit.

Athanaſius interea cùm veniſſet Alexandriam, ſynodum Ægyptiorum congregauit Epiſcoporum. Qui conſona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hieroſolymis celebrato. Conſtantius igitur Imperator, pridem & ipſe Arrianorum ſecta præoccupatus, omnia quæ paulò antè ei placuerãt, in contrarium demutauit. Et primum quidem Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari iuſſit in exilium, quem deducentes in Cucuſum Armeniæ ſuffocauerunt. Marcello autem denuo proiecto, Eccleſiam Ancyranam

Conſtantius perſecutionem mouet in epiſcopos.

Baſilius rurſus inuaſit: Lucius autem Adrinopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tan- C tumque valuerunt quæ de Athanaſio dicebantur, vt in immenſum furorem cadens Imperator, cum vbicunque reperiretur, iuberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium præſules Eccleſiarum Thracænſium. Igitur Athanaſium voluntas imperatoris non latuit, ſed

Athanaſius fugit.

præſentiens fuga dilapſus eſt, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Arriani, præcipuè Narciſſus Neronadis epiſcopus, Georgius Laodiciæ, & Leontius tunc Antiochenæ

Leontius ſeipſum caſtrauit vt cum Euſtolia quadam muliere degere poſſet.

præſul Eccleſiæ. Is enim cùm presbyter eſſet, dignitate priuatus eſt, quia cum muliere Euſtolia nomine, degens, & turpem ſuſpicionem cælare volens, genitalia ſibimet noſcitur abſciſſe: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere viuebat. Poſtea vero ſtudio Imperatoris Conſtantij in Antiochena Eccleſia ordinatur Epiſcopus poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant. Et inimici quidem fidei, putantes ſe tempus inueniſſe contra defenſores eius, valdè apud Principem laborabant, vt de Eccleſiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur eſſe depoſiti tanquam alterius fidei, vel quia viuo Con-

Ex hiſtor. Tripar. lib. 5. cap. 14.

ſtante, Imperatori Conſtantio reſtitiſſent, ita vt fuiſſet penè ad bella peruentum, præcipuè tamen Athanaſium accuſabant, ob nimiam inuidiam, neque Conſtante viuo & Conſtanti- D no eum ſe diligere profitente, ab eius moleſtia recedebant: Sed Antiochiæ congregati, Narciſſus Cilix, Theodotus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Epheſius. & alij circiter triginta, ſcripſerunt omnes vniuerſis Epiſcopis, quod contra

Accuſatores Athanaſii.

ſanctiones Eccleſiaſticas Alexandriam rediſſet, nec in concilio ſine culpa fuiſſet inuentus. Et iubebant vt neque communicarent ei, neque ſcripta mitterent, ſed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanaſio nullus hinc ſermo fuit. Igitur deuicto Magnentio, quum ſolus Conſtantius Romanorum tenuiſſet imperium, omni ſtudio laborabat, vt Occidentales

Conſtantij calliditas in euertenda fide.

Epiſcopi conſentirent eis qui conſubſtantialem eſſe patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facere, ſed eis callide ſuadere, vt decreto contra Athanaſium ab orientalibus Epiſcopis habito conſentirent. Sperabat enim quod ſi communi decreto dãnaretur Athanaſius, facilius ſuam voluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam conuenerunt Epiſcopi orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut ſenectus, aut itineris longitudo prohibuit. occidentalium vero vltra trecentos, vt precepto principis conci-

lium

A lium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia contra Athanaſium decretum fieri commune poſcebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cùm ſenſiſſent Paulinus Gallicanæ Τρεβίρεως Dionyſius Albę metropolis Italorum, & Euſebius Vercellenſis, epiſcopi, quod ad deſtructionem fidei orientales contra Athanaſium agere molirentur, ſurgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Chriſtianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanaſium culpas eſſe dicebant, cùm ad tertactationem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc ſoluitur epiſcoporum.

Epiſcopi orientales in Athanaſium congregati.

THEODORETVS.

DEpoſito deinde Athanaſio, aliam hæretici fidei exponere ſunt niſi doctrinam. Sed neutrũ horum perduci potuit ad effectum, cùm præſente principe clamaretur, quod iniuſtè agerentur & impiè, quo facto & ipſi eccleſiis ſunt expulſi, & in vltimis terræ finibus habitare iuſſi. Quod rurſus mirabilis Athanaſius hoc modo in illa apologia deſcribit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi geſſerunt? Tunc enim Eccleſiis pacem habentibus, & populis per
B Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus Epiſcopus & Dionyſius Italus, Lucifer Metropolitanus inſularum Sardiniæ, & Euſebius ex italia, omnes epiſcopi boni & prædicatores veritatis abripiuntur, & traduntur exilio, nullam habentes culpam, niſi quod in Arrianam noluerint conſentire veſaniam, neque in calumniis ſubſcripſerint noſtris. De maximo autem & optimo ſene & vero confeſſore Oſio etiam loqui ſuperfluum. Omnibus enim notum eſt, quod etiam hunc in exilium deportari fecerunt. Non enim ignobilis, ſed omnibus noſcitur eſſe notiſſimus. Cui namque non pręfuit ſynodo, aut rectè loquens non ſatisfecit vniuerſis? Quæ Eccleſia huius patrocinij memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum non diſceſſit ſanus? Quis indigens quum petiiſſet, non meruit quod popoſcit? Et tamen etiam contra hunc præſumpſerunt, quod impia eorum molimina cognoſcens, noluerit propria ſubſcriptione firmare.

Epiſcopi in exilium pulſi quod Arianis conſentire noluerint.

SOCRATES.

IGitur Imperator illos quidem mittit in exilium. Generale vero Concilium fieri cogitabat, vt omnes orientales Epiſcopos veniẽtes ad occidentem, ſi poſſet concordes efficeret. Quod
C cùm propter itineris ſpacia difficilè videretur, duplicem tractauit ſynodum celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant, conuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bythiniæ ciuitate. Hoc ergo imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit, neutrum enim Concilium ſibimet concordauit, ſed vtrumque diuiſum eſt. Nam neque in Arimino conuenientes inter ſe conſonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Iſauriæ congregati, aliud ſchiſma ſunt paſſi, quod ſuo loco narrabitur.

THEODORETVS

DIalogus inter Liberium & Conſtantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit miſſus. Ego quidem Liberij per omnia celeberrimi habitum pro veritate dialogum cum Conſtantino volo referre, quandoquidem à fidelibus illius temporis eſt conſcriptus. Is enim poſt Iulium Syluestri ſucceſſorem Romanam gubernauit Eccleſiam. Conſtantius Imperator dixit: Nos & eò quòd Chriſtianus ſis, & Epiſcopus noſtrę ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionem ſceleſtiſſimi Athanaſij, & ineffabili ſuperbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comproba-
D uit, & ſynodali ſententia alienum Eccleſiaſtica communione decreuit. Liberius Epiſcopus dixit: O Imperator: iudicia Eccleſiaſtica decet cum maxima proferri iuſtitia. Quapropter ſi videtur pietati tuę, diſceptationem iube conſtitui: & ſi apparuerit Athanaſius condemnatione dignus, tunc ſecundum Eccleſiaſticæ conſequentiæ formam proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt cõdemnare virum de quo nihil examinatum eſt. Conſtantius Imperator dixit: Vniuerſus mundus adiudicauit eius facinora, ſed ille (ſicut ab initio) tempus eludit. Liberius Epiſcopus dixit: Quicunque ſubſcripſerunt, non ipſi viderunt quæ geſta ſunt, ſed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid eſt gloria, & timor, & contumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo iſti non viderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod eſt à chriſtianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtique condemnatus eſt in concilio Tyri, & in concilio pariter decreuerunt contra eum omnes totius orbis Epiſcopi. Liberius dixit: Nunquam in præſentia ſua homo ille adiudicatus eſt. Quicunque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, diſcedente Athanâſio à iudicio, ſententiam protulerũt.

Liberius non fuit Ariana perfidia innſtus.

Dialogus.

Cõſtãtius notat Athanaſium in ſuperbia.

Athanaſius ab Ep. Epiſcopis condemnatus quomodo.

Euſebius eunuchus dixit: In Nicæno Concilio alienus à Catholica fide probatus eſt. Liberius A
Epcpſioi tantum quinque Athanaſium iudicauerunt.
dixit: Quinque ſoli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten, quos mi-
ſerunt ad accuſationem eius, vt contra eum geſta conficerent. Horum itaque qui deſtinati
ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuunt, hoc eſt, Maris,
Valens, & Vrſatius. Ab his qui miſſi ſunt Sardicam, propter hanc cauſam ſynodus celebrata
eſt, qui in ſynodo libellos obtulerunt, veniam poſtulantes, quoniam in Mareote per calum-
niam ex vna parte contra Athanaſium geſta confecerint, libellos eorum nunc præ manibus
habemus. Cui horum nos credere & communicare conuenit Imperator: his qui primitus dã-
nauerunt, & veniam poſtea popoſcerunt, an eis qui adhuc hæc accuſare contendunt? Epicte-
tus Epiſcopus dixit: O Imperator, non fidei cauſa neque iudiciorum Eccleſiaſticorum ſermo-
nem facit, ſed vt apud Senatores in Romana conſtitutos vrbe glorietur, quaſi ſuperauerit prin-
cipem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu ſolus hominem
vindicas nefandiſſimum, & orbis terrarum pacem Eccleſiæque diſſoluis. Liberius dixit: Non
eo quod ego ſum ſolus, fidei cauſa minuitur. Nam & antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſten-
tes præcepto regis. Euſebius eunuchus dixit: Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſor feci- B
Athanaſius non recte adiudicatus.
ſti? Liberius dixit: Non, & ita rationaliter adiudicatus eſt homo, qui non eſt examinatus. Sed
& ego peto primitus generalem proferri ſubſcriptionem confirmantem fidem in Nicæa pro-
latam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus noſtris, & in loca propria reſtitutis, ſi hi qui nunc tur
bas pariunt Eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire, tunc apud Alexandriam con-
uenientes omnes, vbi & accuſatus & accuſatores ſunt, & defenſor eorum, examinata cauſa
poſſimus proferre ſententiam. Epictetus Epiſcopus dixit. Sed curſus publicus non ſufficit ſub-
Eccleſiaſtica cauſa publico curſu non egerit.
uectui Epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egent. Eccleſiæ
namque ſufficiunt vſque ad mare perducere ſuos Epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum
ſuſceperunt formam, ſolui non poſſunt. Plurimorumque namque Epiſcoporum debet vale-
re ſententia. Tu ſolus es qui amicitias illius ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator nun-
quam audiuimus abſente accuſato Iudicem eius ſcelera proferentem, niſi quia propria viden-
tur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita ſicuti
Conſtãtius ſuum in Athanaſium aperit odium.
mihi. Cui cùm non ſufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidem memoriæ Con-
ſtantem ceſſauit in mei inimicitias frequentes impellere, niſi nos maiori manſuetudine detẽ- C
ti, impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Ma-
gnentium vel Syluanum, niſi illum ſceleſtum ab Eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit
Noli per Epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Magnus enim Eccleſiaſticorum ad ſanctificã-
dum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, iube vocari ad loca propria ſacerdotes, & ſi
concordes apparuerint ei quem nos in præſenti defendimus, ſecundum fidem Orthodoxam
in Nicæna Synodo conſtitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo
qui non peccauit, non reprobetur iniuſtè. Imperator dixit: Vnum eſt quod quæritur, volo
enim te amplectentem Eccleſiaſticam communionem Romam denuò deſtinare, & proptе-
rea concorda paci, & ſubſcribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus va-
le dixi. Maiores enim ſunt Eccleſiaſticæ ſanctiones, quàm Romanæ habitatio ciuitatis. Im-
perator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem habes, an velis ſubridens Ro-
mam reuertere aut cogitare in quem velis deportari locum. Liberius dixit. Spatium trium
dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter quo voles mitte me. Imperator au-
tem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam à ſuo propoſito reuocato, iuſſit eum in
Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingen- D
tos ſolidos deſtinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori, opus enim ha-
bet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc
Liberius in exilium dimittitur.
Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorum. Si autem Imperator his non
habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumque ab eis nihil ac-
cepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis Eccleſias
deſolaſti, & tanquam damnato mihi hęc adfers? Vade, prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita
geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus in exilium eſt.

Veritatis itaque propugnator & victor in Thraciam (ſicuti iuſſum fuerat) vſque peruenit.
Duobuſque tranſactis annis Conſtantius Romam venit, Procerum vero Senatorumque con-
iuges rogabant viros ſuos, vt Conſtantio ſupplicarent, vt paſtorem gregibus reſtitueret. Aie-
bant enim, quod niſi flecterent animum Principis, eos ipſæ relinquerent & ad paſtorem il-
lum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè
aliquam

A aliquam veniam promeremur. Sed vobis(inquit) magis rogantibus forſitam parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc Conſilium mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem, vt ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuereretiam ipſis exhiberet, & parceret. Adeuntes vero principem, tali voce clamabant: Miſerere tantæ ciuitatis, paſtoris prouidentiam non habentis, quæ luporum patet inſidiis. At ille reſpondit non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum namque Liberium, quidam diaconorum eius Felix nomine fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidem inconcuſſè, ſeruauit, ſed corruptoribus eius ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cùm ille intus adſtaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratiâ flexus, præcepit illum inter omnes egregium reuocari, & vtramque Eccleſiam gubernare communiter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat iuſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterum his, alterum aliis præſidere. Cũ
B ergo primitus principis literis ſic fauiſſent, poſtea commoti communi voce clamauerunt: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus Epiſcopus. Ipſas enim voces & ego iuſtum ponere iudicaui. Poſt has vero Chriſto amabilis populi pias, & iuſtitia exornatas voces, ſanctiſſimus quidem Liberius eſt reuerſus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Romanæ mulieres pontificis ſui reſtitutionem poſtulant à Conſtantio

Duo pontifices in Eccleſia Romana conſtituit Conſtãtius.

THEODORETVS.

INterea ſentiens Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præſumpſit: neque hoc vtile iudicauit, ſed electos ex Ægypto quinque Epiſcopos, inter quos Serapionem Thmuitanum virum præcipua vita ſanctum, & ad loquendum valde copioſum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres preſbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, vt pro derogationibus ſatisfacerent inimicorum, aliáſque facerent, quæ ei vel Eccleſiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulò poſt literæ venerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cùm neque hæretico imperatori obedire conſultum eſſet, neque reluctari periculo vacaret. Veruntamen ire diſtulit, & literarum baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem æſtate
C veniens alius ab Imperatore nuncius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum, cleróque nimis erat infeſtus. Porrò populum paratum videns ad bellum, etiam ille reuerſus eſt. Non multo poſt tempore congregantur ex Ægypto & Lybia Legiones. Et cum nunciatum fuiſſet Calari Athanaſium in Eccleſia, quæ vocatur Theone, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò deſtinatum, inopinato fractis ianuis in Eccleſiam introiuit, & vbique requirens Athanaſium, non inuenit. Fertur enim, quod ſæpius diuino nuncio pericula multa effugerit, ſicut etiam Deo prouidente hoc diſcrimen euaſit.

Athanaſius ad Cõſtantium legatos mittit.

Athanaſius diuino afflatu admonitus periculum euaſit.

SOZOMENVS.

EX his & huiuſmodi factis ei à Deo præcognitis, à Paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem contigerit audiantem corniculam clamitare. Quo facto aſtans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret, quid cornicula illa ſignificaret. Ille vero fertur ſilentio dixiſſe ſubridens: Cras, latina lingua dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamans triſtem vobis Craſtinum ſignificat diem per imperatoris Romani iuſſionem. Et ita contigit, vt Athanaſij
D ſermo licet deriſus fuerit, veniret ad effectum. Altera nãque die principis literæ venerũt ad iudices, iubentes vt pagani ſua ingredi non permitterentur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtiuitatéſque celebrarent. Tunc ergo feſtiuitas eorum venerabilis, generaliſque deſtructa eſt.

Athanaſius Magus appellatur

Cras.

Athanaſius prædicit ventura.

SOCRATES.

CVm igitur frequenter (ſicuti dictum eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei fauens tenebat Eccleſias, donec Præfectus (vt dictum eſt) Ægypti, & dux militum circientibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & Eccleſias ſuo iure poſſedit. Qui dum præter ſchema & mores ſacerdotij violentus exiſteret, & maximè circa Athanaſij laudatores, quibus vtique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accenſus populus pene peremerat eum, niſi vix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſij Eccleſias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgij, noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt.

Georgius ſæuiens in Athanaſiũ eiuſque fautores à populo fere perimitur

Poſt quem etiam ipſe Georgius terribilior ſuperuenit, & priori tempore magis exoſus, tan- A
quam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique detogabant Ægyptij mona-
chi, quorum gloriam multitudo vniuerſa ſequebatur, & vera eorum teſtimonia iudicabant,
quia in ſummæ philoſophiæ virtute degebant.

SOZOMENVS.

Georgius ſæuit in chriſtianos & paganos.

INterea dum adhuc Athanaſius cælaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter paganos afficie-
bat, & aduerſantes ipſi Chriſtianos: vtroſque enim cogebat ad ipſius venire ſententiam, &
reſpuentes afficiebat. Erat enim apud ſapientes exoſus quaſi deſpiciens eos, & iudicibus im-
perans. Apud populum vero quaſi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipuè tamen Paga-
nos opprimebat, quos ſacrificare, & paternas feſtiuitates agere prohibebat. Tunc enim mili-
tes & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum
abſtulit, quod ei poſtea cauſam necis adduxit. Cyrillo vero depoſito occupauit Hieroſoly-
Cyrillus hieroſo.
morum Eccleſiam Heremius, & poſt illum Heraclius, poſt quem Hilarius. Hos enim tunc
illam eccleſiam gubernaſſe percepimus vſque ad Imperium Theodoſij principis, quando
rurſus Cyrillus ad proprium reuerſus eſt Epiſcopatum. Hæc igitur apud Orientales ageban- B
Iulianus Cæſar
tur Eccleſias. Interea Iulianus Cæſar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium reſi-
dentes, alios quidem peremit, alios cepit: claráque victoria decoratus, cùm mediocritate vi-
tæ atque manſuetudine militibus gratus eſſet, ab eis appellatur Auguſtus. Hoc facto, nihil de
Conſtantio cogitans, Iudices ab illos factos honoribus mulcebat, & ad illius inuidiam lite-
ras proferebat, quibus oſtenderet eum propter bellum contra Magnentium geſtum in Ita-
liam barbaros induxiſſe. Repentè vero religione mutata, cum prius Chriſtianus eſſe putare-
tur, ſemetipſum pontificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, ſacrificabat, ſub-
Iulianus pontificis nomen ſibi aſſumit & paganorũ more ſacrificat.
lectiſque talia colere ſuadebat. Cúmque Conſtantius propter bellum Perſicum apud Antio-
chiam moraretur, ſperans ille quod ſine bello poſſet Illyricum occupare, ad eos agebat iter,
dicens ſe velle Conſtantio ſatisfacere, tanquam non ſpontè ſed voluntate militum inſulas im-
perij ſuſcepiſſet. Fertur itaque cum ad hos terminos acceſſiſſet, vindemia iam collecta, cir-
ca occaſum Pleiadum vuas denuò fuiſſe prolatas. Inſuper etiam imbre ex aere deſcendente,
in eius veſte ſimul & cæterorum guttas ſingulas crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto videba-
tur & ipſi aliis, quod botris extra tempus illatis bonum rei panderetur indicium: imber autem C
Imber in iuliani veſtem decidens ſignũ crucis notat, Signũ aru esi quid.
cadens veſtem ſupra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant vuarum ſignum quod
præter tempus ſit, ſignificare perditionem Imperatoris inſtar huiuſmodi botrorum, & parui
temporis fore eius Imperium. Portò de cruce dicebant prænunciare hoc ſignum, quod ſit cæ-
leſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos crucis indicio. Vnde cognoſcitur
quod diuerſius interpretati quàm dixerat Imperator, veritate fraudati non ſunt: Vtrunque
enim oportunè dictum ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaque Conſtantius contra ſe
venire Iulianum, inſtructione belli Parthici omiſſa, Conſtantinopolim veniebat.

SOCRATES.

Conſtantij mors.

ET apud Mopſuctenem inter Cilias atque Capadoces, nimia cogitatione apoplexiæ paſ-
ſione defunctus eſt, Conſulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris menſis, anno
vitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, vigintiquinque
poſt illum.

SOZOMENVS.

QVo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non poſt multum Conſtan- D
Iulianus imperator appellatur.
tinopolim veniens appellatus eſt Imperator. Initio itaque parcens Chriſtianis, cle-
mentior viſus eſt, ſciens priores perſecutores nihil profeciſſe ad augmentum Paganiſmi, quod
puniſſent Chriſtianos: qui magis hinc creuerint, & facti ſint glorioſi pro vero dogmate mo-
rientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abſtinuit, iudicans eſſe neceſſarium, vt
Mares Epiſcopus Deo gratias agit quòd cæcus eſſet, ne iulianũ pietate nudatum videret.
ſermone potius & admonitione Paganiſmum colẽdum populo ſuaderet, credens etiam hinc
ſe monſtrare clementem. Fertur enim quum Conſtantinopoli ad fortunam ſacrificaret ver-
bis, acceſſiſſe ad eum Marem Epiſcopum Chalcedonis, & publicè impium, & Ἄθεον id eſt ſi-
ne Deo, apoſtatámque vocitaſſe: illum verò ſolam ei improperaſſe cæcitatem: erat enim ſenex
& propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacera-
re eum, conſuete dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare non poteſt. Reſpondens vero
Mares, dixit, Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo factum eſt, ne te
videam pietate nudatum. Imperator autem nihil reſpondens abſceſſit. Sic enim putabat po-
tius roborari Paganiſmum, ſi ſe patientem ac mitem Chriſtiano populo demonſtraſſet.

Hæc

A Hæc itaque faciens, eos qui fuerant à Conſtantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiſcatis patrimonia ſua reſtituit, præcipiens populo vt nullum lęderēt Chriſtianum, neque nolentem ſacrificare compellerent: ſponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgarique ſolitis eorum ſacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, conſuetudinéſque ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſoluit, ipſóſque curiæ tradidit, ſimul & à virginibus & viduis, quæ pro penuria inter clericos alebantur, iuſſit exigi ea quæ pridē à publico accepiſſe videbantur. Conſtantinus nāque Imperator diſponens res eccleſiarum vnicuique ciuitati proſpexit, vt clerus ſufficientia emolumēta perciperet, & hoc lege firmauit, quod hactenus mortuo Iuliano ſeruatur. Hanc exactionem aiunt valde fuiſſe crudelem. Auferebat enim ſubinde pecunias, & ornamenta ſacra: templaque ſub Conſtantino & Conſtantio fundata deſtruebantur, datæ ad ædificia pecuniæ, rurſus exigebantur. Hac occaſione ſacerdotes & clerici, & populus Chriſtianus crudeliter vexebantur.

Clerici omnibus priuilegiis & honoribus priuati.

Ornamēta & vaſa ſacra à Iuliano direpta Chriſtiani que ob eo crudeliter vexati.

SOCRATES.

B PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiuſmodi cauſa ſeditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus deſolatus atque neglectus, multáque ſorde completus: hic Pagani olim Deo Mithræ ſacrificantes homines immolabant: quem locum Conſtantius quaſi vacantem Eccleſiæ Alexandrinæ conceſſerat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret, inuentum eſt illic adytum in multa profunditate conſtructum, in quo Paganorum myſteria celebrabātur. Erant enim ibi caluariæ hominum plurimæ, maiorum pariter & infantium, qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum viſceribus artes magicas exercerent. Hęc igitur Chriſtiani reperientes in adyto Mithræ, ſtuduerunt ad irriſionem Paganorum vniuerſis hæc facinora reſerare, diuulgantque capita hominum quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ita ſuccenſi ſunt, & omnes quos ad præſens inuenerunt arma induentes, impetu contra Chriſtianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fuſtibus aut lapidibus, alios gladiis ſtrangulantes, quoſdam etiam crucifigentes ad ſacrę crucis iniuriam, plurimos diuerſis vulneribus affligentes. Et ita factū eſt, vt neque proximis parceretur: ſed philoſophus

Deo Mithræ Pagani homines immolarunt.

Pagani ſæuiunt in Chriſtianos

C philoſophum percuſſit, & frater fratrem, parentes filios: & inuicem in mutua nece graſſati ſunt. Quamobrem Chriſtiani eundem locum purgare quieuerunt. Interea cum Iudices denunciaſſent mortuum fuiſſe Conſtantium, & imperare Iulianum, ſeditionem fecit in Alexandria populus Paganorum & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulo poſt venientes ad carcerem peremerūt, eiuſque cadauer imponentes camelo, à mane vſque ad veſperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa ſerum diei concremauerunt. Multi ferunt Arrianorum quod à fautoribus Athanaſij id factum ſit: ſed ego reor indubitanter hoc feciſſe Gentiles, cùm vtique & querelas haberent aduerſus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque ſolennitatum. Quod etiam Iulianus ſic ſe habuiſſe teſtatur per literas ad Alexandrinos miſſas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quaſi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conſeruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi ſui, qui in paganiſmo ſtrenuus fuit, & Chriſtianos ſupra modum oderat. Igitur Athanaſium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque Eccleſiis Arrianos, & Athanaſio ſceptra venerabilia tradiderunt. Verùm

Georgij mors.

Georgius à paganis interemptus.

D Arriani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgij Lucium habuerunt. Ea ſiquidem tempeſtate Lucifer Caralenſis, & Euſebius Vercellenſis Epiſcopi, Imperatoris iuſſione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes tractabant, quēadmodum corruptam Eccleſiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Euſebius Alexandriam, vt vna cum Athanaſio facto concilio Eccleſię dogmata roborarent. Lucifer tamen miſit in locum ſuum Diaconum, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet concilio ordinatè conſtitutum. Ipſe autem veniens Antiochiam, fluctuantem inuenit Eccleſiam, erat enim inter ſe turba diuiſa, & non tantum hæreſis Arriana, quæ erat ſub Euzoio, diuidebat Eccleſiam: ſed etiam Melitij ſequaces, ſtudium habentes circa ſuum præſulem à ſuis conſortibus receſſerunt. Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinum Epiſcopum, rurſum abſceſſit, Euſebius autem veniens Alexandriam, cum Athanaſio concilium celebrauit.

Concilium Alexandrinum.

SOZOMENVS. A

INterea plurimi Epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio & Euſebio Nicæni con-
cilij decreta roborauerunt: & conſubſtantialem patri ac filio ſpiritum ſanctum ſunt profeſſi,
Trinitatemque nominauerunt. Et quoniam de ſubſtantia & ſubſiſtentia quæſtio turbabat Ec-
cleſias, ſapienter decretum eſt vt his nominibus contra Sabellianos ſolos vtamur, ne vocabu-
lorum inopia idem putetur eſſe ſubſtantia quod ſubſiſtentia. Verum Athanaſius librum de
Tomo ſecundo. ſatisfactione fugæ olim à ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit: cuius partes vtiles, & quæ
proſint hic intexens, totum librum multorum verſuum quærere,* & legere ſtudioſos admo-
neo. Ait enim: Ecce huiuſmodi ſunt præſumptiones impiorum hæc agentes, nec erubeſcen-
tes. In quibus primum contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant quod manus eo-
rum paratas ad necem declinare potuerimus, & amariſſimè potius ingemiſcunt, quod nos pe-
nitus extinguere nequiuerunt, & improperant timoris cauſam, ignorãtes quod dum hoc ſub-
murmurant, in ſemetipſos magis retorquent culpam. Nam ſi fugere malum eſt, perſequi mul-
Inter fugã & perſecutionem differentia. to deterius. Hic quidem ne moriatur, abſconditur: hic autem perſequitur, vt occidat. Et vt B
fugiatur quidem, ſcriptum eſt: qui autem quærit occidere, præuaricatur legem, & magis ip-
ſe fugiendi præbet occaſionem. Si ergo fugam improperant perſequentes, pudeat eos potius
ſui ipſorum. Quieſcunt inſidiari, & quieſcunt continuò fugientes. Sed à malitia non deſinunt
ſua, & comprehendere omni virtute feſtinant, ſcientes quia fuga perſequutionem patientiũ
indicium eſt maximum perſequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquan-
Exemplũ Dauidis. to, ſed magis ferocem ſimul & callidum. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fu-
giebat, & veniebat ad Dauid. Sed iſti propterea eos qui abſconſi ſunt, interimere ſtudent,
ne ipſorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fu-
ga manifeſtior eſt, tantò amplius eorum inſidiis neces exiliaque commiſſa omnibus ſunt aper-
ta. Nã ſiue perimant, mors cõtra eos ſemper exclamat: ſiue rurſus exilia minentur, vndiqua-
que ipſi contra ſe mali memoriam deſtinare noſcuntur. Et ſiquidem ſanam haberent men-
tem, viderent ſemetipſos in his eſſe conſtrictos, ſeque in conſiliis ſuis offendere. Sed quo-
niam mentem amiſerunt, propterea perſequutione decipiuntur: & quærentes occidere
ſuam non contemplantur impietatem. Nam ſi detogant eis qui fugiunt quærentes, quid fa- C
Iacob fugit à facie Eſau. ciant cùm vident Iacob fugientem Eſau fratrem ſuum, & Moyſen in Madian deſcendiſſe
propter Pharaonis timorem? Quomodo ſatisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domum mi-
Dauid fugit Saulem. ſit, vt interimeret eum, dum abſconſus eſſet in ſpelunca, & mutaſſet vultum ſuum, donec
declinaret ab Abimelech, ob quam cauſam inimicorum euaſit inſidias? Quid dicant iſti, qui
omnia proferunt temerè, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum ſuſci-
Helias fugit propter Achab & Iezabel. taſſe, tamen abſconſum propter Achab, & fugiſſe propter inſidias Iezabel? Tunc etiam quæ-
ſiti filij prophetarum cælati ſunt latentes in ſpeluncis apud Abdiam. Sed ſi hæc tanquam vete-
ta non legerunt, ſaltem memoriam habeant Euangeliorum. Nam & diſcipuli propter me-
Apoſtoli propter metum Iudæorum fugerunt. tum Iudæorum receſſerunt cælantes ſemetipſos: & Paulus in Damaſco à principe Gentis
quæſitus, de muro in ſporta demiſſus eſt, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis
viris ſcriptura dicente, quã putas excuſationem ſuæ petulantiæ potuerunt inuenire? Siue ergo
timorem improperent, contra ſemetipſos tanquam væſani loquuntur: ſiue contra volunta-
tem Dei hoc dicant fieri, ſcripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege
præceptum fuit, vt deputarentur etiam ciuitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortem D
quoquo modo liberari poſſent. In nouiſſimo vero tempore ſeculorum veniens ipſum, quod
Moyſi loquutum eſt, patris verbum, rurſus hoc dedit mandatum, dicens: Cũ perſequuti vos
Mat. 5 fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et poſt pauca dicit. Cum ergo videritis abominationẽ
deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem prophetam ſtantem in loco, qui legit, intelligat: tunc
Chriſtus fugit. qui in Iudæa ſunt, fugiant in montana: qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo
ſua: qui in agro, nõ reuertatur tollere veſtes ſuas. Hæc enim ſcientes ſancti, huiuſmodi habue-
runt conuerſationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hęc etiã ante incarnatam ſui
Mat. 2. pręſentiam in ſanctis loquutus eſt hominum terminus ad perfectionem ducens, vt quod Deus
iubet, vt faciant. Propterea & ipſum verbum propter nos humanatum, cum quęreretur (ſicut
nos ipſi) abſcondi dignatum eſt: & iterum cùm perſequutionem pateretur, fugit, & inſidias
declinauit. Decebat enim eum ſicuti famem, & ſitim, ita etiam hoc pati, & hoc oſtendere
ſeipſum humanatum. Ab initio ſiquidem mox vt homo factus eſt, cum eſſet paruulus ipſe
per Angelum mandauit Ioſeph: Surgens ſume puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum.
Futurum

A Fututum eſt enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoque Herode videtur prop-
ter Archelaum filium eius in Nazareth fugiſſe: & quando iam etiam Deum ſeipſum oſten-
debat, & manum aridam reſtituerat ſanam, Phariſæi quidem egredientes, conſilium fece- *Ioan.11.*
runt aduerſus eum, vt eum occiderent: Ieſus autem ſciens diſceſſit. Nam & quando Lazarum
ſuſcitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt vt occiderent eum. Ieſus ergo iam non
palam ambulabat inter Iudæos, ſed abiit inde in regionem iuxta deſertum. Deinde Saluato-
re dicente: Antequam Abraham fieret, ego ſum: Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterent
ſuper eum: Ieſus autem abſconſus eſt, & exiit de templo. Et tranſiens per medium illorum
ibat, & ita diſceſſit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomo-
do ſecundum quod ſcriptum eſt, non debeant igne comburi, quoniam contraria his quæ do-
minus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes Martyrium ſuſtinuit, eiuſ-
que corpus ſepeliere diſcipuli, audiens Ieſus diſceſſit inde in nauem ad deſerti locum ſeorſum
Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam iſti vel ſic erubeſcerent, & vſque ad ho- *Mat. 14.*
mines ſuam petulantiam declararent, & non magis ac magis inſanientes, viderentur etiam
B ipſum arguere Saluatorem, contra eum vtique blaſphemias meditantes. Sed neque væſano-
rum quiſquam eos poterit ſuſtinere, cum arguantur ne Euangelia quidem ipſa noſce: eſt enim
occaſio noſtræ diſceſſionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Saluatore quidem Euan-
geliſtæ poſitam memorarunt Nos autem etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea
quæ de Saloatore humano modo conſcripta ſunt, eadem communiter humano generi depu-
tantur. Quæ noſtra ſunt, ille ſuſcepit, & paſſione noſtras infirmitates oſtendit. Quod Ioan- *Ioan. 6.*
nes ita conſcripſit: Quærebant ergo eum tenere, & nullus miſit in eum manus, quia nondum *Mat. 12*
venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipſe matri: nondum venit hora mea.
Et eis, qui fratres eius appellabantur ait: Meum tempus nondum venit. Rurſus autem tem- *Ioan. 2* *Mat. 26*
pore paſſionis diſcipulis dicebat: Dormite iam & requieſcite. Ecce enim appropinquabit ho-
ra, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, te-
neri ſe paſſus eſt, neque cùm veniſſet tempus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit ad-
uerſariis. Sic & beati martyres in perſequutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos,
& dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum vero inuenirentur, martyrio ſe ſubdebant.
C Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat. Sed Iulianus poſtquam ad Orientem Perſas bello pulſa-
turus aduenit, & publica, quam prius occultauerat, erga idolorum cultum fieri cæpit inſa- *Ex lib. x*
nia callidior cæteris perſequutor, non vi neque tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, *Eccleſi.*
perſuaſionibus, maiorem penè populi partem, quàm ſi atrociter pulſaſſet, elicit, ſtudia au- *Inſt. cap.*
thorum Gentilium Chriſtianos adire prohibens, ludos literarum illis ſolis Deos deáſque *32.*
venerarentur, patère decernit. Militiæ cingulum non dari, niſi immolantibus iubet. Pro-
curationem prouinciarum iuriſque dicendi Chriſtianis ſtatuit non debere committi, vt- *Iulianus*
pote quibus etiam lex propria gladio vti vetuiſſet. Et proficiebat quotidie in huiuſcemodi *quomodo*
legibus exquirendis, quibus & ſi quid verſutum vel callidum, tamen quod minus vide- *Chriſtianos*
retur crudele, decerneret. Sed non erga Athanaſium fictæ philoſophiæ tenere imagi- *à ſua Reli-*
nem potuit. Etenim cùm velut tetri ſerpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum pro- *gione diuer*
ceſſiſſet magorum, philoſophorum, Aruſpicum, augurumque manus prophana, omnes *tebat.*
pariter allegant nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi prius Athanaſium, velut omnium ho-
rum obſtaculum, ſuſtuliſſet. Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur *Athana*
D Eccleſia. Cúmque eum mœſti & flentes populi circunſtarent, prophetico apud eos vſus *ſius non po*
ſermone perhibetur: Nolite (inquit) ô filij conturbari, quia nubecula eſt, & cito per- *tuit flecti*
tranſit. Cúmque diſceſſiſſet, & naui per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad ipſum *à ſua Reli*
miſſus fuerat, cognito eius itinere, inſtanter eum inſequi cæpit. Et cùm fortè applicuiſ- *gione.*
ſet Athanaſij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus poſt tergum eſſe
percuſſorem ſuum & iam iamque niſi proſpiceret imminere. Contetriti omnes qui ſimul *Athana*
aderant ſocij eremum ſuadebant ad fugæ præſidium petendum. Tum ille: Nolite, inquit, ô *ſius propho*
filioli deterreri, eamus magis in occurſum percuſſori noſtro, vt ſciat quia longè maior eſt *tico ſermo*
qui nos defendit, quàm qui perſequitur. Et conuerſa nauicula, iter agere obuiam ei qui ſe *ne vſus.*
inſectabatur, aggreſſus eſt. Ille qui nullo genere ſuſpicari poſſet in occurſum ſibi venire *Nota.*
quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari iubet, vbi audiſſent eſſe Atha-
naſium. Cumque reſpondiſſent vidiſſe eum non longe eunte tota celeritate pertranſiens pro
perat in vanum, feſtinans capere, quem ante oculos poſitum videre non potuit Ille vero Dei
virtute monitus, Alexádriam redit, ibique tuto latebras, vſquequo perſecutio ceſſaret, exegit.

Iulianus. Dedit & aliud Iulianus vecordiæ ſuæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in ſuburba- A
no Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litare Apolini, & nulla ex his quæ quærebat, reſponſa
ſuſciperet, cauſaſque ſilentij percunctaretur à ſacerdotibus dæmonis: aiunt: Babilæ martyris
Babilæ martyris ſepulchrũ impedit reſponſa dæmonum ſepulchrum propè adſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim
nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre ſepulchrum martyris iubet. Igitur Eccleſia
vniuerſa conueniens, matres & viri, virgines, iuuenéſque immenſa exultatione ſuccincti tra-
hebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione di-
centes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc
in auribus prophani principis per ſex millia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis Eccle-
ſia, vt cælum clamoribus reſultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus eſt, vt
altera die comprehendi Chriſtianos paſſim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & crucia-
Iulianus Chriſtianos perſequi aggreditur. tibus affici. Quod Saluſtius Præfectus eius non probans, licet eſſet gentilis, tamen iuſſus exe-
quitur, & apprehenſum vnum quendam adoleſcentem qui primus occurrit, Theodorum no-
mine à prima luce vſque ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus
torſit, vt nulla ætas ſimile factum meminerit. Cum tamen ille in eculeo ſublimis, & hinc in- B
de lateribus inſtante terrore, nihil aliud faceret, niſi quòd vultu ſecuro & læto pſalmum,
Theodorus martyr. quem pridie omnis Eccleſia cecinerat, iteraret. Cumque ſe omnis expenſa crudelitate Salu-
ſtius nihil egiſſe perſpiceret, recepto in carcerem iuuene, abiiſſe fertur ad Imperatorem &
quid egerit nunciaſſe, ac monuiſſe ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis
gloriam, & ſibi ignominiam quæreret. Tunc Theodorum ipſi nos poſtmodum apud Antio-
chiam vidimus. Et cùm requireremus ab eo ſi ſenſum doloris habuiſſet ex integro, dicebat ſe
quidem dolores parum ſenſiſſe, aſtitiſſe autem quendam iuuenem, qui ſudanti ſibi, linteo
candidiſſimo & ſudores abſtergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita ſe eſſe
delectatum. Vt tunc mœſtior factus ſit, quando deponi de eculeo iuſſus eſt. Comminatus igi-
tur Imperator poſt victoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellaturum, profectus quidẽ
Ex li. 6. hiſt. Trip. cap. 47. eſt, ſed nullus redit. Ibi namque incertum à ſuis an ab hoſtibus confoſſus, poſt annum & octo
menſes præſumpti Auguſtalis imperij, finem vitæ fecit. Socrates. Caliſtus autem qui inter fa-
miliares Imperatoris tunc militabat, & Heroico verſu eius conſcripſit hiſtoriam, ait eum à
dæmone vulneratum, fuiſſe defunctum. Iulianus ergo quarto Conſulatu ſuo quem ediderat
Iulianus vbi obiit. cum Saluſtio, VI. die Iunij menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno iij. imperij ſui, ſep- C
timo vero ex quo Cæſar à Conſtantio fuerat ordinatus, vitæ anno trigeſimo primo. Poſt cuius
mortem eius Magiæ compertæ ſunt. Carræ namque ciuitas eſt, hactenus impietatis eius reli-
quias habens, per hanc iter agens, quoniam per Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſi-
re noluerat, in templum quod à Paganis colitur, eſt ingreſſus, vbi cum quædam cum ſuis
conſortibus ſacrilegia celebraſſet, ianuas & clauſtra diſpoſuit, & quoſdam ibi milites obſer-
uare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipſe rediret. Cúmque mortuus fuiſſet, &
impio pium ſucceſſiſſet imperium, ingredientes in templum, inuenerunt mira principis ſi-
mulachra, eiuſque ſapientiam & famoſiſſimam pietatem. Viderunt enim mulierem à capil-
Iuliani immanitas. lis appenſam, extenſas habentem manus, cuius ventrem aperuerat, vt Perſarum victoriam in
iecore eius inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inuentum eſt. Verum in Antiochia plurimas
arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera in puteis demer-
ſa corpora mortuorum. In qua vrbe cum eius nunciatus fuiſſet interitus, publicam cuncti ha-
buere feſtiuitatem, & non ſolum in Eccleſiis & ſepulturis martyrum ſaltabant, ſed etiam in D
theatris Crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ inſultantes. Ego autem etiam clamorẽ
Antiochani hilaria celebrant ob interitũ Iuliani. fauoris eorum hic ponere neceſſarium iudicaui, vt etiam apud poſteros hæc memoria refer-
uerur. Cõmuniter enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi ſunt vaticinia? Vicit Deus, &
Chriſtus eius. Milites igitur in maxima ſolitudine conuenientes, omiſſa omni dilatione, altero
die Iouiniano infulas imperatoris impoſuẽt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tẽpore χιλί-
αρχος, id eſt, Millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege propoſuit, vt aut ſacrificarẽt,
Ex li. 7. hiſt. Trip. cap. 1. aut militia cederent: qui cingulũ magis elegit amittere, quã Imperatoris præceptis impiis obe-
dire. Hunc ergo tũc Iulianus propter belli neceſſitatẽ inter viros militares habebat. Qui cũ vio-
lenter à militibus ad imperiũ traheretur, clamabat, dicens: non ſe velle Paganis hominibus im-
Iouinianus Iuliano ſucceſſit perare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret, Cũque vox hominum cõmuniter proclamaſſet, dicen-
tium, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit imperiũ. Theodoretus. Iouinianus ergo Imperator, mox
vt imperij ſui terras ingreſſus eſt primum ſcripſit legem, vt epiſcopi de exilio redirent, & Ec-
cleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicea fidẽ inuiolabiliter ſeruaſſent.

Scripſit

A Scripſit etiam Athanaſio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator, petens vt ei
reſcriberet perfectam diuinorum dogmatum diſciplinam. Qui eloquentiores Epiſcopos cō-
gregans reſcripſit, rogans vt fidem Niceæ expoſitam cuſtodiret, tanquam Apoſtolicis dog-
matibus congruentem. Cuius epiſtolæ verba ſunt hæc.

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI AVGVSTO IOVINIANO ATHANASIVS, ET RELIQVI EPISCOPI, *conuenientes ex perſona omnium Epiſcoporū Ægyptiorum, Thebaidos & Lybiæ.*

DEcet Deo amabilem principem diſcendi habere voluntatem, deſideriumque cęleſtium.
Sic enim verè & cor habens in manu dei, & impetium cum pace multis annorum cur-
riculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua diſcere pietate catholicæ Eccleſiæ fidem, gra-
tias ob hoc domino referentes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ
pietati inſinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter in-
B ſidiati ſunt, eò quòd Arrianæ non conſentiremus inſaniæ. Autores verò facti ſunt hæreſes, &
ſchiſmatum vniuerſalis Eccleſiæ. Vera ergo & pia in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum
fides, eſt omnibus manifeſta, & ex diuinis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam ſan-
cti martyrio conſummati ſunt, & requieſcentes in domino nunc conſiſtunt. Manſerat ita-
que ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præſumeret.
Arrius enim quidam, eiúſque ſectatores erumpere, & impietatem aduerſus eam introduce-
re tentauerunt, dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, conuertibilém-
que eſſe filium Dei. Plurimóſque per talia ſeduxerunt, ita vt etiam qui aliquid eſſe videban-
tur, blaſphemia huiuſmodi traherentur. Verùm ſancti patres noſtri olim conuenientes (ſicuti
prædiximus) in Nicæno concilio, Arrianam quidem ſectam anathematizauerunt, catholicæ
verò Eccleſiæ fidem (ſcriptura teſte) profeſſi ſunt. Eàque prædicatione hæreſis extincta eſt,
quæ vbique videbatur accenſa. Hæc itaque fides per omnes Eccleſias legebātur & prædica-
batur. Sed quoniam Arrianam hæreſim quidam renouare volentes, ipſam ſiquidem à patri-
bus in Nicæa prolatam anathematizare præſumpſerunt, aliqui vero fingunt ſe eam profiteri,
C ſed ipſam veritatem negare noſcuntur, aliter interpretantes conſubſtantialitatem, & ſancto
ſpiritui blaſphemantes, cum dicunt eum creaturam eſſe, atque facturam per filium celebra-
tam neceſſariò conſiderantes læſionem ex huiuſmodi cauſa contra populum generatam, of-
ferre tuę pietati confeſſionem Concilij Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoſcat, cum
quanta ſcrupuloſitate conſcripta ſit, & quantum errent qui extrà eam volunt aliquid edoce-
re. Cognoſcere Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur à ſeculo, & hanc
profeſſi ſunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoque fide concordant omnes Eccleſiæ *Eccleſia catholica ſigna.*
in Hiſpania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis. & in Dalmatiis conſtitutæ, in Cappado-
cia, Myſia, & Macedonia, & vniuerſa ſimul Hellade, ſed etiam in vniuerſa Africa, Sardi-
na, Cypro, Creta, Pamphilia, Licia, Iſauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappa-
docia, partibúſque vicinis, & Orientales Eccleſiæ præter paucos Arrij ſectatores. Omnium
namque prædictorum ſententiam experimento cognouimus, literas habemus, eoſque noui-
mus Deo amabilis Imperator, quia cum pauci quidam huic fidei contradicāt, præiudicium
facere non potuerunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæreſi Arriana pulſati,
D nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt vero hæc pietas tua cognoſcat, li-
cet ſciat, tamen ſtuduimus fidem Nicæno concilio profeſſam ab Epiſcopis trecentis decem
& octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni concilij fides.

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem. Et in vnum Dominum noſtrum Ie- *Symbolum concilij Nicæni.*
ſum Chriſtum filium Dei, natum ex patre vnigenitum: hoc eſt, de ſubſtantia patris, Deum à
Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, conſubſtantialem
patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cælo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, &
propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit.
Aſcendit in cælos, venturus iudicare viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem
qui dicunt, erat quando non erat: & antequam naſceretur non erat: & quia ex non extanti-
bus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia vel ſubſiſtētia, dicentes eſſe: aut creatū, aut cōuertibilē,
aut mutabilem filium dei, hos anathematizat ſancta catholica & Apoſt. eccleſia. In hac fide
Deo amabilis Imperator, nos conſiſtere neceſſarium eſt, tanquam ſacra & Apoſtolica, nullá-
que mouere eam ſeductione verborum atque contentione: quod ab initio Arriani fecerunt,

ex non extantibus filium dicentes. Et quia erat, quando non erat, & creatus, & factus, & con- A
uertibilis eſt. Propterea (ſicut prædiximus) & Nicæa ſynodus hæreſim anathematizauit huiuſmodi, fidem vero profeſſa eſt veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerunt filium patri, ne ſimpliciter ſimilis Deo Deus verus eſſe crederetur, ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti veríque filij, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neque ſpiritum ſanctum alienauerunt à patre & filio, ſed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna ſanctæ Trinitatis fide: eò quòd vna ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Iouinianus Conſtantini leges abrogatas reſtituit.

Has literas imperator legens confirmauit quam habuerat de ſacris ſcientiam & affectum: aliámque conſcripſit legem, vt frumentorum conſuetudo redderetur Eccleſiis, quam Maximus diſtribuerat Conſtantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non ſinebat totam tunc ſummam quam Cōſtantinus conſtituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad pręſens impendi promiſit, ita vt ceſſante fame, frumenta integra præberentur.

SOZOMENVS.

Virgines ſacræ non violandæ.

IGitur Imperator tunc etiam ſecundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam le- B
gem dedit, vt capitali ſententia plecterentur, qui vel ſacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aſpectu aſpiceret, ne dicam abripere fortè tentaret. Quam legem ideo poſuit eò quòd Iuliani temporibus quidam huiuſmodi virgines vxores ducere auſi fuerant. Inter hæc Athanaſius Alexandrinæ ſedit Epiſcopus cum paucis ſuorum communicato conſilio neceſſarium iudicauit, vt Chriſtianum videret Imperatorem. Veniénſque Antiochiam, Principem de quibus oportebat edocuit.

Quidam aiunt, quòd eum ipſe magis euocauit imperator, vt quæ neceſſaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: diſponénſque, vt decebat, cauſas Eccleſiæ de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arrianæ ſectæ Antiochenæ ciuitatis Epiſcopus, ſtudebat vt Probatianus quidam eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur Epiſcopus. Cúmque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio præſbytero ordinatus, adiit imperatorem, & maledicens Athanaſio, quaſi tēporibus Epiſcopatus illius fuiſſet accuſatus, & plurima exilia ſub pręcedentibus ſuſtinuiſſet imperatoribus, eſſétque circa ſacta per eum cauſa diſcordiæ, ſupplicabat vt alius in Alexandria ciuitate ordinaretur Epiſcopus. Verùm imperator ſciens, quan- C
tæ Athanaſio inimicorum inſidiæ factæ fuiſſent, detractiones huiuſmodi non reſpexit, ſed Lucium quidem cum multa interminatione tacere iuſſit, Probatianum verò eiúſque ſequaces eunuchos autores huiuſmodi ſcelerum atque turbarum caſtigandos eſſe præcepit. Porrò Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Ægyptum, vt ſicut ei videretur cauſas Eccleſiarum populóſque diſponeret. Fertur enim quod eum pro maxima virtute conuerſationis ſapientiæque laudauerit. Aiunt quidem antequam ſub Conſtantio imperatori Arriani tenerent Eccleſias, ſomnium vidiſſe Antonium monachum, quaſi burdones altare ſacrum calcibus euertiſſent, experrectúmque dixiſſe: Ab adulteris & permixtis hominibus Eccleſiam calcari. QVæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtrauit euentus.

SOCRATES.

Exequiæ Iuliani.

TVNC igitur imperator impetum retinens hæreticorum diſceſſit ab Antiochia, & venit ad Tharſum Ciliciæ, ibique corpus Iuliani ſepeliuit. Et cum cuncta ſolennia funeri eius exhibuiſſet, conſul eſt deſignatus. Cúmque Conſtantinopolim feſtinaret, venit ad prædium nomine Dadaſtana inter Galatiam & Bithyniam, vbi philoſophus Themiſtius cum aliis ſe-

Themiſtius philoſophus.

natoribus occurrens, Conſularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Ro- D
manæ publicæ, & ſimul Eccleſiaſticæ ſub principe benigno diſpoſitæ, niſi repentina mors

Iouiniani mors.

talem virum ab hominibus abſtuliſſet. In prædicto namque prędio hyemis tempore in phraxis languore conſtrictus eſt mortuus. Conſulatu ſuo & Varroniani filij, ſeptimodecimo die Februarij menſis, qui regnauit menſibus ſeptem, vixit annis trigintatribus

Valentinianus ſucceſſit Iouiniano.

Sozomenus. Cúmque in Nicæam Bithyniæ veniſſet exercitus, Valentianum ordinauit imperatorem, virum optimum, & apice principali digniſſimum.

Socrates. Valentianus igitur ordinatur viceſimo quinto die eiuſdem Februarij menſis, Pānonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militum cura commiſſa: quoniam probatiſſimè militarem nouerat diſciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

THEODORETVS.

A ## THEODORETVS.

IS enim non modò fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atque inſtitia & corpo-
ris magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt cùm exercitus
tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit, quod cantatur ab omnibus. Veſtrum
(inquit) fuit, ô milites imperatore non exiſtente mihi dare regimen imperij. Verum vbi hoc
ego ſuſcepi, meum iam & non veſtrum eſt de rebus cogitare communibus. Cuius verba ad-
mirati milites, eius ſecuti ſunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod non
debuit, ſocium fecit imperij.

Socrates. Pòſt triginta dies auſpicij ſui.

Theodoretus. Cui Aſiæ ſceptra contradens pariter & Ægypti, Europam ſibi diſtribuit. Et
veniens ad Heſperiam, omnem illicò docuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.
Tempore autem quo Valens ſuſcepit imperium Apoſtolicis dogmatibus ornabatur. Cùm
verò Gothi tranſiſſet Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat
contra eos. Cui placuit vt non nudus ſacra gratia pugnaret, ſed ſancti baptiſmatis munitus
B armis: & hoc quidem bene placuit, & valde ſapienter. Quòd verò poſtea geſſit magnam
animi mollitiem, & proditionem ſignificat veritatis. Ea namque infelix paſſus eſt, quæ pro-
genitor Adam. Coniugis enim eſt ſeductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa
namque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere in blaſ-
phemiæ foueam perſuaſit, cuius ſeditionis autor fuit Eudoxius. Is enim gens adhuc Conſtan-
tinopolitanæ gubernacula tenebat Eccleſiæ, non regens, ſed ſuam potius mergens nauem.
Tunc ergo in baptiſmatis tempore, iureiurando miſerrimum obligauit, & vt in pietate dog-
matis permaneret, & vndique contraria ſapientes expelleret. Sic itaque ille doctrinam Apo-
ſtolicam derelinquens, contrarias partes ſumpſit, & paulò pòſt quæ iurauerat adimpleuit.

Valentinianus ſeductus coniugis alloquio. Eudoxius ſeductionis Valentiniani author.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas, propte-
rea quòd cùm ſæpe rogaſſet vt ſuſciperetur præceptor ipſius Aëtius, Eudoxius non exaudiſ-
ſet. Hoc autem non ideo refutauit, quòd ſectam declinaret Aëtij, cùm eam ſcilicet prædica-
ret: ſed quoniam omnes vnanimes illius, cum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit,
vt ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur. Deinde Ale-
C xandriæ præceptum præfectorum, ſtudio Eudoxij deſtinatum conturbauit Eccleſiam. Verùm
Athanaſius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens ne malorum faciendo-
rum ipſe cauſa eſſe videretur, quatuor menſibus ſeipſum in ſepulchro patris abſcondit. Cùm-
que propter eius abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, cognoſcens Im-
perator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicauit vt Athanaſius licitè teneret
Eccleſias. Et hæc fuit cauſa vt vſque ad Athanaſij mortẽ Alexandrina non turbaretur Eccle-
ſia. Quòd verò poſt eius mortem rurſus Arriani eas Eccleſias inuaſerint, paulo poſt narrabo.

Miſſa.

Athanaſ. quatuor mẽſibus in ſepulchro patris latuit.

SOCRATES.

SCiendum vero quod cùm viueret Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, diuina quidem
prouidentia Alexandriam vel Ægyptum Valens Imperator diſtulit commouere, audiens
Athanaſium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè ſeditione facta à republica vexaretur.
Verùm Athanaſius Conſulatu Gratiani ſecundo, & Probi poſt crebra pro Eccleſiæ ſtatu cer-
tamina hac priuatus eſt vita, quum quadraginta & ſex annis per multa pericula ſedem re-
xiſſet Epiſcopalem.

Athanaſius vitam finit.

THEODORETVS.

D CVm igitur in Alexandria victor Athanaſius poſt multa certamina, innumeráſque coro-
nas, vitæ finem ſuſcepiſſet, & ad laborum ſuorum præmia dimigraſſet, ſuſcepit Petrus vir
optimus Præſulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis conſentientibus, & ſacerdo-
tibus, & nobilibus, cunctáque plebe, & fauore ſuo propriam oſtendentibus voluntatem. Is
enim Athanaſij ſudorum particeps fuit, & cum eſſet in ciuitate, & cùm diuerſa latibula pera-
graret, multifariáque pericula cum eo ſuſtinuit. Quapropter cuncti ſacerdotũ concurrentes,
dignum hæredem Petrum Athanaſij clamauerunt. Cúmque eum in pontificali ſede conſti-
tuiſſent, repentè Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum,
Eccleſiæ ſepta circundedit, Petrũ exire præcipiens, nolentémque, interminatus eſt abſtrahe-
re. Faciebat hoc, imperatori placere volens, cùm ei contraria ſapientes calamitati ſubmitte-
ret. Quod autem verum eſt, impietatis ita completur: idolis potius placere nitebatur, & tem-
peſtatem Eccleſiæ claram putabat eſſe feſtiuitatem. Petrus itaque vir admirandus, inſpera-
tum reſpiciens bellum, latenter egreſſus eſt, & conſcendens nauem, profectus eſt Romam.

Petrus Athanaſio ſuccedit.

SANCTI ATHANASII EPISCOPI A
IN VITAM SANCTI ANTONII MONACHI
præfatio. Ad peregrinos fratres.

Fratres peregrinos laudat ob ſua inſtituta.

OPtimum, fratres, iniiſtis certamen, aut æquari Ægypti Monachis, aut ſuperare nitentes virtutis inſtantia. Etenim apud vos iam plurima ſunt monaſteria, monachorum quoque nomen eſt celebre, & hanc voluntatem iuſtè quiſque mirabitur, orantibúſque vobis optatum Deus tribuet affectum. Quoniam igitur exegiſtis à me, vt vobis ſcriberem de conuerſatione beati Antonij volentibus diſcerē quemadmodum cœperit, quidue fuerit ante ſanctum propoſitum, qualem etiam habuerit terminum vitæ, & ſi vera ſunt ea quæ de ipſo fama diſperſit, vt ad eius æmulationem, atque exemplum vos inſtituere poſſitis, magna cum lætitia ſuſcepi veſtræ charitatis imperium. Etenim mihi ingens lucrum eſt, atque vtilitas hoc ipſum quod recordor Antonij, & vos cum admiratione audiētes ſcio eius propoſitum cupere ſectari: perfecta eſt ſiquidem ad virtutem via Antonium ſcire quid fuerit. B Ergo vt breuiter dicam, ex omnibus, quæ de eo referentium ſermo iactauit, credite, & minima vos exiſtimate audiſſe de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuiſſe cognoſcere, cum & ego rogatus à vobis, quantacunque per epiſtolam ſignificauero, non æqualia ſim eius meritis narraturus. Sed & vos omnes hinc nauigantes ſtudioſè percontamini, quò ſingulis quæ norunt referentibus, congrua dignáque tanti nominis relatio compleatur. Diſponebam itaque poſt lectionem literarum veſtrarum aliquos ad me monachos inuitare, & maximè eos, qui crebrò ad eum ire conſueuerant, vt plenius aliquid addiſcens, munera vobis maiora tranſmitterem. Sed quoniam & nauigationis tempora labebantur, & tabellarius vehementiſſimè feſtinabat, ideo ea quæ & ipſe noueram (frequenter enim eum viſitaui) & quæ ab eo didici, quæ ad præbendam ei aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni veſtræ indicare properaui, vtrobique curam veritatis habens, vt neque plus aliquis audiens miraculorum congeſtionem non credat, nec rurſum meritis eius inferiora cognoſcens, non putet dignum eſſe miraculo pro tanti nominis viro. C

Perfecta eſt ad virtutē via ſcire Antonium quid fuerit.

VITA SANCTI ANTONII ABBATIS, AB ATHANASIO EPISCOPO
Alexandrino conſcripta.

Antonii ortus.

Antonius infans Dei deſiderio flagrabat.

ANtonius nobilibus religioſiſque parentibus natus, in Ægypto oriundus fuit, tanta ſuorum nutritus cura, vt nihil aliud præter parentes, domúmque cognoſceret. Et cùm iam puer eſſet, non ſe literis erudiri, non ineptis infantium iungi paſſus eſt fabulis, ſed Dei deſiderio flagrans, ſecūdùm quod ſcriptum eſt, innocenter habitabat domi. Ad Eccleſiam quoque cum parentibus ſæpe conueniens, nec infantum laſciuias, nec puerorum negligētiam ſectabatur, ſed tantùm ea quæ legebantur auſcultans, vtilitatem præceptorem vitæ inſtitutione ſeruabat: non ſuis, vt ſolet illa ætas, pro variis & delicatis cibis vnquam tædio fuit, non eſcæ mollioris blandimenta ſectatus eſt, his ſolùm quæ dabantur, D contentus, nihil amplius requiſiuit. Poſt mortem autem parentum annorum circiter decem & octo, ſeu viginti, cum ſorore admodum paruula derelictus, & domus, & ſororis honeſtam curam gerebat. Nec dum verò ſex fluxerant menſes, quibus ad Eccleſiam (vt ſolebat) accurrens, recordabatur quomodo & Apoſtoli omnibus ſpretis ſecuti fuiſſent Saluatorem, & multi, vt legerur in Actis Apoſtolorum facultatibus ſuis venditis, precia ad pedes eorum detuliſſent egentibus partienda, quæue, aut quanta ſpes iiſdem repoſita eſſet in cælis. Talia ſecum voluens intrauit Eccleſiam, & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo dominus dicit ad diuitem, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælo. Quo audito, quaſi diuinitus huiuſmodi ante memoriam concepiſſet, & veluti propter ſe hæc eſſet ſcriptura recitata, ad ſe dominicū traxit imperium: ſtatimque regreſſus, poſſeſſiones quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valde opimæ, quas vicinis largitus eſt, ne in aliquo aut ſibi, aut

Quod facultatum deſertio ſit imperium Dei.

A ſorori moleſtia gigneretur. Cætera vero, quæ in mobilibus poſſidebat, vniuerſa vendidit, &
aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit: paucis tamen ob ſororem reſeruatis, quæ
& ſexu, & ætate videbatur infirmior. Rurſus autem eccleſiam ingreſſus, cùm audiſſet domi-
num in euangelio dicentem: Nolite cogitare de craſtino: reliquam quoque portionem pau-
peribus diſtribuit, neque ſe verſari paſſus eſt domi, ſed ſorore fidelibus ac notis virginibus cō-
mendata, vt earum nutriretur exemplo, ipſe iam omnibus ſeculi vinculis liber, aſperum at-
que arduum arripuit inſtitutum. Necdum autem tam crebra erant in Ægypto monaſteria,
neque omnino quiſquam auiam ſolitudinem nouerat, ſed quicunque in Chriſti ſeruiture ſi-
bimetipſi prodeſſe cupiebat, non lōgè à ſua villula ſeparatus inſtituebatur. Erat igitur in agello
vicino ſenex quidam vitam ſolitariam à prima ſectatus ætate: hunc Antonius cùm vidiſſet,
æmulatus eſt ad bonum. Et primò quidem incipiens etiam ipſe in locis paululum à villa re-
motioribus manebat, exinde autem, ſiquidem in hoc ſtudio vigilantem compererat, proce-
dens quærebat vt apis prudentiſſima, nec ad habitaculum ſuum antè remeabat, niſi eius, quē
cupiebat, frueretur aſpectibus: & ſic, tanquam munere mellis accepto, abibat ad ſua. Tali
B ibidem inſtitutus exordio, cùm per dies ſingulos ita animum roboraret, vt nec opum pater-
narum, nec ſuorum meminiſſet affinium, omne etiam deſiderium & ſolicitudinem erga id
quod cœperat, exercet: operabatur manibus ſuis, ſciens ſcriptum eſſe: QVI non operatur,
non manducet: mercedem ſanè operis ſui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. Ora-
bat frequenter, quippe qui didicerat, quod oporteret ſine intermiſſione dominum orare. Au-
ditioni etiam ſcripturarum ita ſtudium commodabat, vt nihil ex eius animo laberetur, ſed
vniuerſa domini præcepta cuſtodiens, memoriam pro libris haberet. Sic ſuam vitam inſti-
tuens, ab vniuerſis fratribus puro diligebatur affectu, & omnibus ad quos ſtudio diſcendi per-
gebat, obediens proprias ſingulorum gratias hauriebatur. Huius continentiam, iucundita-
tem illius ſectabatur, iſtius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi æmulabatur indu-
ſtriam, iſtum ieiunantem, illum humi quieſcentem mirabatur, alterius patientiam, alterius
manſuetudinem prædicabat: omnium quoque vicariam erga ſe retinens charitatem, atque
vniuerſis virtutum partibus irrigatus, ad ſedem propriam regrediebatur. Ibi ſecum vniuer-
ſa pertractans, omnium in ſe bona nitebatur exprimere. Neque verò aduerſum coæuos ali-
C quando mouebatur, ſed ea tantummodo flamma egregio viro creſcebat in pectore, ne ſecū-
dus cuiquam in prædictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, vt cùm omnes gloria an-
teiret, omnibus tamen charus eſſet. Nam & vicini & monachi, ad quos ſæpe veniebat, An-
tonium videntes, deicolam nuncupabant, indultiſque naturæ vocabulis, quidam vt filium,
alij vt patrem diligebant. Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in ſe prouocaret af-
fectum, inimicus nominis Chriſtiani diabolus impatienter ferens tantas in adoleſcente virtu-
tes, veteranis eum aggreſſus eſt fraudibus. Et primò quidem tentans, ſi quomodo poſſet ab
incepto eum inſtituto detrahere, immittebat ei memoriam poſſeſſionum, ſororis defenſio-
nem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam ſeculi gloriam, eſcæ variam delectatio-
nem, & reliqua vitæ remiſſioris blandimenta: poſtremò virtutis arduum finem, & maximum
perueniendi laborem, necnon & corporis fragilitatem ſuggerebat, & ætatis ſpacia prolixa;
prorſus maximam ei cogitationum caliginem ſuſcitabat, volens eum à recto propoſito reuo-
care. Poſtquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per paſſionis fidem ſe intellexit
elidi, conſueta aduerſum omnes adoleſcentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat il-
D lecebris. Et primùm noctibus infeſta multitudine, & horribili metu ſonitus eum exagitare
conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, vt nullus ambigeret, quin Anto-
nius contra diabolum dimicaret: nam & ille cogitationes ſordidas conabatur inſerere, & hic
eas oratu ſummouebat aſſiduo. Ille titillabat ſenſus naturali carnis ardore, hic fide, vigiliis, &
ieiuniis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, nulla
omittens figmenta laſciuiæ, hic vltrices gehennæ flammas, & dolorem vermium recordans,
ingeſtæ ſibi libidini opponebat. Ille lubricum adoleſcentiæ iter, & ad ruinam facile propo-
nebat: hic æterna futuri iudicij tormenta conſiderans, illæſam animæ puritatem per tenta-
menta ſeruabat. Iſta autem omnia ad cōfuſionem diaboli fiebant. Qui enim ſimilem ſe Deo
fieri poſſe exiſtimabat, nunc ab adoleſcente, vt miſerrimus, deludebatur: & qui contra car-
nem & ſanguinem ſæuiebat, ab homine, qui carnem portabat eliſus eſt. Adiuuabat enim
ſeruum ſuum dominus, qui noſtri gratia carnem ſuſcipiens, victoriam corpori contra diabo-
lum largitus eſt, vt ſingulis ita certantibus, Apoſtolicum liceret proferre ſermonem: Non au-
tem ego, ſed gratia dei quæ mecum eſt. Poſtremò cùm nec hoc argumento deſtruere poſſet

Vide Iſychium. cap. 23. Leuit.
Mat. 6.
Antonius Rebus ſuis pauperibus elargitis, arduum inſtitutum eſt aggreſſus.
Antonius perſeuerabat in oratione.
Ieiunabant monachi ante Antonium.
Tentatur Antonius à diabolo, quomodo.
Vigiliis & ieiuniis corpus omne vallabat.
Diabolus ab Antonio victus.

Alia tentationis genera.

Antonium draco teterrimus, & videret ſe ſemper ab eius cogitationibus repelli, ſecundùm A quod ſcriptum eſt: Stridens dentibus, & vlulans, qualis eſt merito, talis apparebat & vultu, puer horridus atque niger, ad eius ſe genua prouoluens, humana voce flebat dicens: Multos ſeduxi, plurimos decepi, nunc autem vt à cæteris ſanctis, ita & tuo ſum labore ſuperatus. Quem cùm interrogaret Antonius, quiſnam eſſet, qui talia loqueretur, ait: Ego ſum fornicationis amicus, ego multimoda aduerſum omnes adoleſcentes turpitudinis arma ſuſcepi, hinc & ſpiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè viuere diſponentes ſefelli, quot tenuiter incipientes ad ſordes priſtinas redire perſuaſi. Ego ſum, propter quem Propheta lapſos increpat, dicens: Spiritu fornicationis ſeducti eſtis: & re vera per me illi fuerant ſupplantati. Ego ſum qui teipſum ſæpe tentaui, & ſemper repulſus ſum. Cùm hoc Chriſti miles audiſſet, gratias agens Deo, & largiore aduerſus inimicum confortatus audacia, ait: Multum ergo deſpicabilis, multúmque contemptibilis es: nam & obſcuritas tua & ætas, infirmatum ſigna ſunt rerum. Nulla mihi iam de te cura eſt, dominus mihi adiutor eſt, & ego exultabo ſuper inimicos meos. Et ſtatim ad vocem cantantis phantaſma quod videbatur, euanuit. Hæc autem Antonij contra diabolum fuit prima victoria, immò virtus in Antonio Saluatoris, qui pec- B catum in carne condemnauit, vt iuſtificatio legis in nobis compleretur, quia non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Sed neque Antonio ſecuritatem dedit hic vnus triumphus, nec diabolo ſemel fractæ defecêre vires. Nam & iſte, vt leo rugiens, quærebat aditum, per quem poſſet irrumpere: & ille ſcripturarũ doctus eloquio, non ignorabat multas eſſe dæmonum captiones. propter quod ſolerti propoſitum labore ſeruabat, conſiderans quia poſſet ſatanas in carnis colluctatione ſuperatus, nouarum aduerſus ſe artium machinas acrius commouere. Idcirco magis ac magis ſubiugabat corpus ſuum, ne victor aliorum in aliis vinceretur. Diſponens igitur duriori ſe vitæ lege conſtringere, cùm omnes infatigabilem adoleſcentis mirarentur inſtantiam, ſanctum toleranter ferebat laborem, & voluntariæ ſeruitutis longum in Dei opere ſtudium conſuetudine in naturam vertebat. Inediæ autem, & vigiliarum in tantum patiens erat, vt crudelitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione ſæpiſſimè, edebat ſemel in die poſt ſolis occaſum, nonnunquam biduo, triduóque ſic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & ſal, potúmque aquæ perparuum: De carnibus vero & vino tacere melius puto, quàm quicquam dicere, quoniam nec C apud plurimos quidem monachorum iſtiuſmodi eſcæ in vſu haberentur. Quieti autem mẽbra concedens, iunco contexto atque cilicio vtebatur: nonnunquã etiam ſuper nudam humum iacebat vnguenta penitus repudians. Dicebat enim minimè poſſe vtentium, & præcipua iuuenum corpora roborari, ſi olei eſſent lenitate mollita: oportere verò aſperos carni labores imperare, ſecundũ Apoſtoli præceptũ dicentis: Quãdo infirmor, tunc fortior ſum & potens. Aſſerebátque ſenſum ſic animi poſſe reuiuiſcere: ſi corporis fuiſſet impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitudine laborum merita penſabat, ſed amore, & famulatu ſpontaneo ſemper tanquam in principiis conſtitutus, ad profectum diuini metus deſiderium concitabat: nouiſque cupiens augeri præterita, ſuprà memorati doctoris ſermonum recordabatur qui ait: Præterita obliuiſcens, & in futurum conualeſcens. Meminerat quoque Eliæ prophetæ dicentis: Viuit dominus, cui aſto hodiè ante ipſum, & differebat cur hodie eſſet appoſitum, quia non computabat Elias præteritum tempus: ſed tanquam quotidie in certamine conſtitutus, talem ſe præbere cupiebat, qualem ſciebat dignum dei eſſe conſpectibus, purum corde, & paratum obedire voluntati eius. Igitur ſanctus Antonius ſecum reputans oportere Dei famulum ex inſtituto magni Eliæ exemplum capere, & ad illud ſpeculum vitam ſuam D debere componere, ad ſepulchra non longè à villa conſtituta receſſit, vni de cognitis mandans, vt ſtatutis diebus ſibi alimenta deferret. Et cùm in vnà marmorea ſupradictus frater eũ clauſiſſet, ſolus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolus, ne acceſſu temporis eremum quoque habitari faceret, ita cum aggregatis ſatellitibus ſuis varia cæde lacerauit, vt doloris magnitudo & motum auferret & vocem. Nam & ipſe poſtea referebat, vulnera fuiſſe tam grauia, vt vniuerſa hominum tormenta ſuperarent: ſed dei prouidentia, quæ nunquam in ſe ſperantibus deeſt, conſeruauit eum. Alio die is quem ſuprà diximus, frater aduenit, cibos deferens aſſuetos, atque eum iacentem in terra ſemimortuum, fractis foribus inuenit. Quem impoſitum humeris, ad villulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens vicinorum, atque affinium multitudo concurrens triſti in medio poſiti funeri debitum reddebat officium. Etiã media noctis parte tranſgreſſa, & grauis peruigiles omnium oculos vicerat ſopor: Antonius, anima paululum redeunte, ſuſpirans eleuauit caput, cæteris vero alta quiete proſtratis, cum à quo

Spiritus fornicationis.

Pſal. 117.

Prima victoria.

Diabolus ſcripturarũ eloquio doctus.

Inedia, vigiliæ, & orationes Antonii. Vide hic miram abſtinentiam Antonii, & aliorum delectum.

3. Reg. 18.

Antonius Eliæ imitator.

Antonius à diabolo vulneratus & ſemiuiuus relictus.

A à quo delatus fuerat, vigilare conſpexit, cumque nutu aduocans obſecrauit, vt nullo penitus
excitato, ad priſtinum ſe referret habitaculum. Relatus ergo iuxta conſuetudinem ſolus ite-
rum permanebat, & ſtare quidem propter recentes plagas non poterat: orans vero proſtra-
tus, poſt orationem clara voce dicebat: Ecce ego hîc ſum Antonius, non fugio veſtra certa-
mina, etiam ſi maiora faciatis, nullus me ſeparabit à charitate Chriſti. Pſallebatque dicens: Si
conſiſtant, aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hoſtis dia- *Pſal.26.*
bolus admiratus quòd poſt tot verbera fuiſſet auſus reuerti, congregatis canibus ſuis, & pro-
prio furore ſe lanians: Videtis, ait, quòd nec ſpiritu fornicationis, nec corporis doloribus ſu-
peratus, inſuper audacter laceſſit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus eſt.
Sentiat, ſentiat: debet ſcire quos prouocet. Dixit, & in adhortantis vocem audientium turba
conſentit quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit,
ita vt loco funditus agitato, parietibus patefactis, multifaria dæmonum exin ſe turba ſe effun-
deret: nam & beſtiarum, & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuêre
phantaſiis leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentum, ſcorpionum, necnon & par-
B dorum, atque vrſorum. Et hæc ſingula ſecundum ſuam fremebant naturam. Rugiebat leo *Dæmones*
occidere volens, taurus mugitu & cornibus minabatur, ſerpens ſibilo perſonabat, luporum *beſtiarum*
impetus inhiabat, pardus diſcolor à tergo autoris ſui calliditates varias indicabat. Truces om- *& ſerpen*
nium vultus, & vocis horridæ dirus auditus. Antonius flagellatus atque confoſſus ſentiebat *tium formas*
quidem aſperiores corporis dolores, ſed imperterritus durabat mente pertingi. Et licet ge- *induti*
mitum vulnera carnis exprimerent, ſenſu tamen idem permanens, quaſi de inimicis luderet, *Antonium*
loquebatur: Si virium aliquid haberetis, ſufficeret vnus ad prælium, ſed quoniam Domino *aggrediun*
vos eneruante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores, cùm hoc ipſum infirmitatis *tur.*
indicium ſit, quod irrationabilium induitis formas beſtiarum. Ruſúmque confidens aiebat.
Si quid valetis, ſi vobis in me poteſtatem dominus dedit, ecce præſto ſum, deuorate con-
ceſſum. Si verò non poteſtis, cur fruſtrà nitimini? Signum enim crucis, & fides ad Dominum
inexpugnabilis nobis murus eſt. Multa contra ſanctum Antonium minantes fremebant den-
tibus ſuis, quòd nullus eorum tentamenta ſequeretur effectus, ſed maximè econtrario gigne- *Signũ cru*
retur illuſio. Non oblitus Ieſus colluctationis ſerui ſui, eidem protector factus eſt. Denique *cis & fi*
C cùm eleuaret oculos, vidit deſuper culmen aperiri, & deductis tenebris radium ad ſe lucis in- *des ad Do*
fluere. Poſt cuius ſplendoris aduentum, nec dæmonum aliquis apparuit, & corporis dolor ex- *minum,*
templo deletus eſt. Ædificium quoque quod paulò antè diſſolutum fuerat, inſtauratum eſt. *murus in*
Illico præſentiam domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens longa ſuſpiria ad *expugnabi*
viſionem, quæ ei apparuerat, loquebatur, dicens: Vbi eras bone Ieſu, vbi eras? Quare non à *lis.*
principio adfuiſti: vt ſanares vulnera mea? Et vox ad eum facta eſt, dicens: Antoni, hic eram ſed
expectabam videre certamen tuum. Nunc autẽ quia dimicando viriliter non ceſſiſti, ſemper
auxiliabor tibi, & faciã te in omni orbe nominari. His auditis exurgens in tantum roboratus ora-
bat, vt intelligeret ſe plus recepiſſe tunc virium, quàm antè perdiderat. Erat autem tunc Antonius
annos natus triginta quinque. Exinde cùm voluntati propter merita religioſa ſuccreſceret, va-
dens ad ſupradictum ſenem, precabatur vt in deſerto pariter abirent. Cauſante illo ſenile
ænum, & rei nouitatem, ſolus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis ignotæ vi- *Antonius*
tæ, rupto metu, viam conatus eſt pandere. Sed nec tunc ceſſauit infatigabilis aduerſarius: nam *ſolus con*
impedire eius propoſitum volens argenteum diſcum in itinere proiecit, quo viſo Antonius *tendit in*
callidi artificis agnouit aſtutiam, ſtanſque intrepidus, & diſcum toruis intuens oculis, doli auto- *eremum.*
D rem in phantaſmate obiurgabat argenti, talia ſecum reputans. Vnde hic in deſerto diſcus? Auiũ
hoc iter eſt, nulla ſunt veſtigia cõmeantium: lapſus de ſarcina, præ magnitudine latêre non po-
tuit, ſed & qui perdiderat reuerſus, ob ſolitudinẽ locorum, inueniſſet profectò quòd ruerat.
Hoc artificium, diaboli, tuum eſt, non impedies voluntatem meam, argẽtum tuum tecum ſit
in perditionem. Hæc illo dicente, diſcus, vt fumus à facie eius euanuit. Dehinc non vt antè in
phantaſmate, ſed ingentem auri maſſam in itinere conſpexit. Verùm hanc verum diabolus ſi-
mulauerit, an ad Antonium comprobandum, quia, nec veris opibus illaqueatur, virtus cæle- *Locus ſoli*
ſtis oſtenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia quod viſum eſt, aurum fuit. At ille ma- *tudinis*
gnitudinem admiratus radiantis metalli rapido curſu, quaſi quoddam vitaret incendium, *Antonii.*
ad montem vſque pertexit, ibique flumine tranſuadato, inuenit caſtellum deſertum plenum
ob tempus, & ſolitudinem venenatorum animalium, in quo ſe conſtituens, nouus hoſpes
habitauit. Statim ad eius aduentum ingens turba ſerpentium quaſi perſecutorem paſſa, profu-
git. At ille obſtructo lapidibus introitu, panes menſiũ ſex, vt Thebæis mos eſt, ſecũ recondens

nam crebrò per annum incorrupti durare ſolent: necnon & exiguum habens aquæ, ſolitarius A
perdurabat, nunquam inde procedens, nuſquam aliquem ſuſcipiens, intantum vt cùm bis in anno per tectum deſuper panes acciperet, nullum cum deferentibus haberet alloquium. Multis igitur videndi eum deſiderio, & ſtudio requirendi ante oſtium eius pernoctantibus, audiebantur, vt vulgi voces aduerſum Antonium tumultúſque dicentium: Quid te noſtris ingeris habitaculis? quid tibi & deſerto? Abſcede à finibus alienis, non potes hic habitare, non noſtras inſidias ſuſtinere. Et primò quidem, qui foris erant, exiſtimabant aliquos homines ſcalis poſitis introiſſe, ibique contendere. Poſtquam autem per cauernam introſpicientes, nullum viderunt, dæmones intellexerunt contra eum contendere, & nimio metu perterriti, Antonij auxilium flagitabant. At ille oſtio propinquans, ad conſolandos fratres ne timerent, atque vt inde recederent precabatur, trepidantibúſque aſſerebat à dæmonibus incuti metum: Signate vos, inquiens, & abite ſecuri, ipſóſque ſemetipſos ſinite deludere. Itaque illis reuertentibus, hic remanebat illæſus, nec vnquam in certamine laſſabatur. Accedentium autem augmentum profectuum, vel debilitas repugnantium, maximum eius contentioni leuamen addiderant, tum eius animo conſtantiam ſuggerebant. Rurſúſque ad eremum venientibus B
turbis quidam mortuum eum ſe exiſtimauerant reperturos, ille pſallebat intrinſecus: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius: ſicut deficit fumus deficiant: vt liqueſcit cera à facie ignis, ita pereant peccatores à facie Dei. Et iterum: Omnes gentes circundederunt me, & in nomine Domini vindicaui in eis. Sic Antonius annis viginti ſolitariè tranſactis, atque ab hominum ſegregatis conſpectibus perdurauit. Cùm ergo multorum & propoſitum imitari cupientium, & notorum multitudo ad eum concurreret, necnon & patientiam infinita ſe caterua conglomeraret, tandem penè iam per vim foribus euulſis, quaſi ex aliquo cæleſti aditu conſecratus apparuit. Obſtupuerunt vniuerſi, & oris gratiam, & corporis dignitatem, quod nec per inquietem intumuerat: nec ieiuniis, dæmonumque certamine faciem eius pallor obſederat: ſed econtrario quaſi nihil temporis egiſſet, antiquus membrorum decor perſeuerauit. Porro quanta miracula, quæ in illo animi puritas fuit? Nunquam hilaritate nimia reſolutus in riſum eſt: nunquam recordatione peccati triſtitia ora contraxit, non magnis ſtupentium ſe elatus eſt laudibus. Nihil in illo indecens ſolitudo: nihil aſperum quotidiana cũ hoſtibus bella contulerant, ſed temperata mens æquali ad cuncta fere C
batur examine. Plurimos igitur, ab immundis ſpiritibus, & infirmitatibus variis Dei gratia per Antonium liberauit. Sermo eius ſale conditus conſolabatur mœſtos, docebat inſcios, concordabat iratos, omnibus ſuadens nihil amori Chriſti anteponendũ. Præponebátque ante oculos bonorũ magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quòd proprio filio ſuo non pepercerit Deus, ſed pro noſtra omnium ſalute eũ tradiderit. Nec mora, plura audientiũ corda ad humanarum rerum contemptum hęc eius ſuaſit oratio, & habitandæ eremi iſtud eius exordiũ fuit. Quid ſanè & Arſenoitarum oppido geſtum ſit, non tranſibo ſilentio. Nam cùm fratres vellet inuiſere, & riuulum fluminis Nili, qui crocodilis, & multis eiuſdem fluminis beſtiis plenus erat, tranſuadere eſſet neceſſe, tam cum comitibus ſuis tranſiuit illæſus, quàm inde redibat incolumis. Rurſúſque in priſtinis laboribus perſeuerans, multos magiſterio ſuo fratres confirmauit, ita vt breui tempore plurima fierent monaſteria: nouos, antiquóſque monachos pro ætate vel tempore, paterno moderabatur affectu. Quadam autem die cùm ſanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur, vt eis inſtitutoria largiretur præcepta, cum prophetica fiducia exaltans vocem, aiebat: Ad omnem quidem mandatorum D
diſciplinam ſcripturas poſſe ſufficere: ſed & hoc optimum fore, ſi mutuis ſe inuicẽ Fratres ſermonibus conſolarentur. Et vos ergo, inquit, vt patri, referte quæ noſtis, & ego, quæ per longam ætatem conſecutus ſum, quaſi filiis indicabo. Hoc ſit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propoſiti vigore laſſeſcere, ſed quaſi incipientem augere ſemper debere quod cœperit, præſertim cũ humanę vitę ſpacia æternitati comparata breuiſſima ſint ac parua. Ita exorſus paululum ſiluit, & admiratus nimiũ Dei largitatem, rurſus adiecit, dicens: In præſenti hac vita æqualia ſunt pro rerum commutatione commercia, nec maiora recipit ab emente, qui vendit. Promiſſio autem vitæ ſempiternæ vili precio comparatur, ſcriptum eſt enim: Dies vitæ noſtræ ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni, quicquid reliquum eſt, labor & dolor eſt. Quando ergo octoginta, aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi ſumus in futuro, ſed pro annis prædictis omnium nobis ſeculorũ regna tribuentur. Non terram hæreditabimus, ſed cælum, corpus quoque corruptum relinquentes idipſum cum incorruptione recipiemus.

Conſilium D. Antonij ad fugandos dæmones.

Pſal. 67.

D. Antonij conſtantia.

Sermo D. Antonij ſale conditus.

Inſtitutoria præcepta D. Antonij.

Vita æterna vili pretio comparatur.

Pſal. 89.

A Ergo filioli, non vos aut tædium defatiget, aut vanæ gloriæ delectet ambitio. Non ſunt enim
condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ne- *Rom. 8.*
mo cùm aſpexerit mundum reliquiſſe ſe arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem
comparata cælorum breuis ac parua eſt. Si ergo nec vniuerſo orbi renunciantes, dignum ali-
quid habitaculis poſſumus compenſare cæleſtibus, ſe vnuſquiſque conſideret, & ſtatim intel-
liget paruis theſauris & parietibus, vel modica auri portione contempta, nec gloriari ſe debe-
re, quaſi magna dimiſerit, nec tædere quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis *Simile.*
vnam æream drachmam ad drachmas centum aureas conquirendas: ita etiam qui totius or-
bis Dominum dereliquit, centuplum de melioribus præmiis in ſublimi ſede recipiet. Ad ſum-
mum illud perſpicere debemus, quòd & ſi noſtras velimus retentare diuitias, cum lege mor-
tis ab ipſis diuellamur inuiti, vt in libro Eccleſiaſtes ſcriptum eſt. Quia neſcit homo quid ſit
poſt eum in labore ſuo. Cur ergo non facimus de neceſſitate virtutem? Cur non ad lucranda
regna cæleſtia vltro relinquimus quod lucis iſtius fine perdendum eſt? Nihil eorum curæ ſit
Chriſtianis, quæ ſecum non auferre poſſunt: illud potius debemus expetere, quod nos ducat
B ad cælum, ſapientiam ſcilicet, caſtitatem, iuſtitiam, virtutem, ſenſum peruigilem, pauperum
curam, fidem in Chriſto robuſtam, animum iræ victorem, hoſpitalitatē: Hæc ſectantes, man- *Quid expetere debeamus.*
ſionem nobis in terra quietorum, ſecundùm Euangelium, præparabimus. Conſideremus
Domini eſſe nos famulos, & ſeruitutem debere ei, à quo creati ſumus. Vt enim ſeruus præ- *Simile.*
teriti gratia famulatus, præſens aut futurum non contemnit imperium, nec audet aſſerere
quod ex labore tranſacto inſtantis operis habere debeat libertatem, ſed iugi ſtudio (vt in Euan-
gelio ſcriptum eſt) eandem ſemper exhibet ſeruitutem, vt & Domino placere poſſit, ne me-
tum incurrat & verbera: Sic & nos diuinis congruit parêre præceptis, ſcientes quod æquus
ille retributor, in quo quemque inuenerit, in eo ſit iudicaturus, quod prophetica per Eze-
chielem voce teſtatur. Nam & infelix Iudas propter vnius noctis impietatem omni præteri- *Exemplū.*
ti temporis labore priuatus eſt. Idcirco tenendus eſt continuus inſtituti rigor habentibus
Deum auxiliatorem, ſicut ſcriptum eſt: quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad
inertiam autem calcandam Apoſtoli præcepta replicemus, quibus ſe mori quotidie teſtaba- *Quomodo viuere liceat ſine peccato.*
tur: ſimiliter & nos humanæ conditionis vitam ancipitem retractantes non peccabimus: cùm
C enim excitati à ſomno ad veſperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora conceden-
tes de lucis non confidamus aduentu, & vbique naturæ, ac vitæ incertæ memores, Dei nos
intelligamus prouidentia gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupi-
ditate raptabimur: ſed nec iraſcemur quidem aduerſus aliquem, nec terrenos congrega-
re theſauros ambiemus, quin potius metu quotidiani receſſus, & ſeiungendi corporis iugi
meditatione, omnia caduca calcabimus. Ceſſabit mulierum amor, libidinis extinguetur
incendium, inuicem nobis debita noſtra donabimus: ante oculos ſemper habentes vltimæ
retributionis aduentum: quia maior formido iudicij, & pœnarum timor horridus ſimul &
lubricæ carnis incentiua diſſoluit, & ruentem animam, quaſi ex aliqua rupe ſuſtentat. Ideo- *Religionis votum nunquam abrūpendum.*
que precor vt ad finem propoſiti omni labore tendamus. Nemo poſt tergum reſpiciens
Lothi imitetur vxorem, præſertim cùm Dominus dixerit nullum ponentem manum ſuper
aratrum, & reſpicientem retrorſum, dignum eſſe regno cælorum. Reſpicere autem retror-
ſum nihil aliud eſt, quàm in eo pœnitere quod cœperis, & mundanis rurſus deſideriis obli- *Luc. 9.*
gari. Nolite, quæſo, virtutis, tanquam impoſſibile nomen pauere, nec peregrinum vobis,
D aut procul poſitum videatur hoc ſtudium quod ex noſtro, Dei gratia præcedente, pendet ar-
bitrio. Huius operis homini inſerta natura eſt, & eiuſmodi res eſt, quæ noſtram tantum-
modo expectat voluntatem. Græci ſtudia tranſmarina ſectentur, & in alieno orbe conſtitutos,
inanium literarum quærant magiſtros: nobis verò nulla proficiſcendi, nulla transfretandi flu-
ctus neceſſitas imminet: in omni ſede terrarum conſtituta ſunt regna cælorū. Vnde dominus
in Euangelio ait: Regnum Dei intra vos eſt: virtus quæ in nobis eſt, mentem tantum requirit *Animæ puritas eſt omnium virtutum fons & origo.*
humanam. Cui enim dubium eſt, quia naturalis animæ puritas, ſi nulla fuerit extrinſecus
ſordes polluta, fons ſit & origo omnium virtutum. Bonam neceſſe eſt eſſe eam quam creauit
bonus Creator. Quòd ſi fortè cunctabimur, audiamus Ieſum filium Nauæ populo dicentem:
Rectum facite cor veſtrum ad Dominum Deum Iſraël. Nec Ioannes diſſonam tulit de vir-
tute ſententiam prædicans. Rectas facite ſemitas eius: ſiquidem hoc eſt rectam eſſe animam,
cùm eius principalis integritas nulla vitiorum labe maculatur, ſi naturam mutauerit, peruer- *Mat. 3.*
ſa tunc dicitur: ſi conditio ſeruetur, virtus eſt. Animam noſtram commendauit nobis Deus, *Mar. 1.*
ſeruemus depoſitum, quale accepimus. Nemo cauſari poteſt extrinſecus ſitū, quod in ſe naſci- *Luc. 3.*

tur: facturam ſuam qui fecit, agnoſcat: opus ſuum inueniat vt creauit. Sufficit nobis natura- A
lis ornatus: ne deturpes homo, quòd tibi largitio diuina conceſſit, operam Dei immutare velle, polluere eſt. Illud etiam ſolicitè prouidere debemus, vt tyrannicam iræ ſuperemus inſaniam, quia ſcriptum eſt: Iracundia viri iuſtitiam Dei non operatur. Et iterum: Deſiderium concupiſcens parit peccatum, quo perfecto, mors gignitur. Diuinæ vocis præceptum eſt, vt iugi cuſtodia tueamur animam noſtram, quia exercitatos ad ſupplantandum habemus inimicos, dæmones ſcilicet, contra quos nobis, ſecundum Apoſtolicam conteſtationem, pugna ſine intermiſſione eſt: Ait enim: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mundi, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus: Ingens eorum turba iſtum peruolat aërem, non procul à nobis hoſtium caterua diſcurrit. Et diuerſitatem quidem eorum non eſt meæ paruitatis exponere, ſed hanc maioribus concedo rationem. Quod autem in promptu eſt, & ignorare non expedit, dolos ſcilicet eorum aduerſus non compoſitos breuiter indicabo. Hoc primum debemus mentibus affigere, nihil Deum feciſſe, quod malum eſt, nec ab eius inſtitutione dæmonum cepiſſe principia: peruerſitas iſta non naturæ, ſed voluntatis eſt vitium. Boni etenim, vtpote à Deo conditi, ex proprio mentis B
arbitrio ad terras ruêre de cælis, ibique in cœni ſordibus volutati gentilitatis impias conſtituêre culturas: & nunc de nobis torquentur inuidia, atque vniuerſa mala commouere non ceſſant, ne priſtinis eorum ſedibus ſuccedamus. Diuerſa autem eorum, & partita nequitia eſt. Quidam enim ad ſummum nocendi verticem peruenere, alij ex comparatione peiorum videntur eſſe leuiores, atque omnes pro poſſibilitate virium diuerſa contra ſingulas cauſas ſumpſere certamina. Idcirco neceſſarium eſt donum ſpirituum diſcernendorum à Domino petere vt poſſimus tam fraudes eorum, quam ſtudia præuidentes, aduerſum diſparem pugnam vnum dominicæ crucis eleuare vexillũ. Hoc munere Paulus accepto docebat, dicens: Nõ enim eius ignoramus aſtutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his quæ paſſi ſumus, mutuis nos inuicem inſtruere ſermonibus: Hoſtile illis contra omnes Chriſtianos, maximè vero contra monachos & virgines Chriſti odium eſt. Eorum ſemitis laqueo tendunt, eorum mentes impiis atque obſcœnis cogitationibus nituntur euertere: ſed nihil nobis in hoc terroris incutiunt. Fidelium enim orationibus atque ieiuniis ad Dominum ſtatim corruunt: nec tamẽ ſi paululum ceſſauerint, prorſus plenam putetis eſſe victoriam. Solent ſaucij grauius aſſurge- C
re, & mutata arte pugnandi, cùm cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, aſſumentes nunc mulierum, nunc beſtiarum, nunc ſerpentium formas, necnon & ingentia quædam corpora, & vſque ad tectum domus porrectum caput infinitas ſpecies, & militũ cateruas. Quæ omnia ad primum quoque crucis ſignum euaneſcunt. His quoque agnitis fallaciarum modis, incipiunt præſagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere. Cúmque & in his contemptui fuerint, ipſum iam ſuæ nequitiæ principem, ac totius mali ſummitatem ad ſubſidium ſui certaminis vocant. Crebro denique Antonius talem à ſe viſum diabolum aſſerebat, qualem & B. Iob Domino reuelante cognouerat. Oculi eius ac ſi ſpecies luciferi, ex ore eius procedunt lampades incenſæ, crines quoque incendiis ſparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quaſi fornacis æſtuantis ardore carbonum, halitus eius vt pruna, flamma vero ex ore eius glomeratur. Cum huiuſmodi terroribus viſus eſt princeps dæmonum, inquit Antonius, & ingentia ſæpe, vt dixi, promittens, impietatis ſuæ definit lingua magniloqua, de qua dominus triumphat, ad Iob dicens: Arbitratur enim ferrum, vt paleas, æramentum, vt lignum putridum: maria, vt ſata eraſa: tartara profunda, tanquam captiua æſtimabit: abyſſum, vt deambulatorium. Per Prophetam quoque increpat, dicens: Perſequens comprehendam, & D
omnem orbem terrarum manu mea vt nidum tenebo, & vt oua derelicta auferam. Si iniquus funereas euomens voces bene viuentiũ aliquos frequenter illaqueet, ſed nos nec eius pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus: fallit enim, nihilque verum ſemper promittit. Nam ſi non mẽdacia cuncta loqueretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, hamo crucis vt draco aduncatus à Domino eſt, & capiſtro ligatus vt iumentum, & quaſi mancipium fugitiuum vinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium deuorare permittitur? Nunc miſerabilis vt paſſer ad ludendum irretitus à Chriſto eſt, calcaneo Chriſtianorum ſubſtratus gemit. Ille qui vniuerſa maria à ſe delata plaudebat: ille qui orbem terrarum manu ſua teneri pollicebatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduerſum ſe prohibere non poteſt diſputantem. Contemnenda eſt filioli, penitus cum inanibus verbis ſuperba iactantia, fulgórque ille qui lucere ſe ſimulat, non veri ſplendor eſt luminis, ſed quibus arſurus eſt indicat flammas. Nam dicto citius recedens ſuarum ſecum refert ſimulachra pœnarum.

Soleo t

Prouerb. 27.

Ephe. 6.

Deus non fecit malũ seu dæmones.

Nequitia dæmonum eſt diuerſa.

Odium diaboli maximè verſatur contra monachos & virgines.

Antonius talem vidit diabolũ qualem Iob

Exod. 15.

A Solent etiam cum modulatione nonnunquam apparentes pſallere. Proh nefas, ad hæc & im-
puro ore ſacra ſcripturarum eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quaſi
Echo ad extrema verba reſpondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, vt totius no-
ctis ſomnum eripiant: pleroſque etiam, dum ſe in monachorum nobilium habitu transfe-
runt, monachos coërcent, & priſtina quibus conſcij ſunt, peccata imputant: ſed ſpernendæ
ſunt eorum increpationes & admonitiones ieiunandi, vigiliarum quoque fraudulenta ſug-
geſtio. Ob id enim familiares nobis ſpecies aſſumunt, vt affinitate virtutum nocentes, faci-
lius virus interſerant, & innocentes quoſque per ſpeciem honeſtatis elidant. Impoſſibile po-
ſtea, durúmque hoc ſtudium prædicantes, vt dum oneroſum eſſe videtur quod cœptum eſt,
ex deſperatione tædium, & ex tædio ſuccedat ignauia. Idcirco propheta miſſus à Domino
luctuoſa denuncians ſublimi voce dicebat: Væ qui potat proximum ſuum ſubuerſione tur-
bida. Huiuſmodi enim exhortamenta deprauatoria ſunt itineris, quod ducit ad cælum. Id-
circo cùm veniſſet dominus ad terras, & vera de eo dæmones prædicarent (verè enim dice-
bant: Tu es Chriſtus filius Dei viui) vociferantium ora claudebat, qui vinctas hominum
B linguas ſoluebat, ne cum præconio veri peruerſitatis venena miſcerent, & vt nos eius exem
plo, etiam ſi profutura ſuaderent, in nullo his commodaremus aſſenſum, quia profectò non
congruit nos poſt libertatem à Domino conceſſam, & ſcripturarum præcepta vitalia, à dia-
bolo viuendi capere exempla, qui ſuum deſerens ordinem, ſacrum Chriſti temerauit impe
rium. Propterea etiam dominus eum de ſcripturis loquentem iubebat tacere, quia peccato-
ri dicit Deus: quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ per os tuum? Om-
nia dæmones ſimulant, colloquũtur ſæpè cũ fratribus, & eos ſæpè conturbãt, ſæpe inconditos
excitant ſonitus, manus apprehendũt, ſibilant, inſipienter cachinnãt, vt vel in puncto pecca-
ti Chriſtianũ pectus introeant. Cũque ab vniuerſis fuerint repulſi, ad extremum debilitatem
ſuam lamentatione teſtantur. Et dominus quidem quaſi Deus, & ſuæ conſcius maieſtatis,
obmuteſcere his imperabat: nos autem veſtigijs ſanctorum inhærentes, eandem gradiamur
viam, qui memoratos ſubtilius fallacias peruidentes canebant: Cùm conſiſteret aduerſum
me peccator, obmutui, & humiliatus ſum & ſilui à bonis. Et iterum: Ego verò tanquam
ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum vt homo non au-
C diens. Chriſtus ſilentium vt dominus imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus.
Si orare compellunt, ſi ieiuna ſuadent, non ex eorum nos monitis, ſed ex noſtra conſuetu-
dine id agamus. Denique etiam ſi irruentes mortem nobis interitare videantur, ridendi po-
tius ſunt quàm timendi: quia cùm ſint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. Equidem
de iſtis iam tranſitoriè me dixiſſe memini, tamen eadem explicanda ſunt latius, quia non
mediocrem affert repetitio medelam. Adueniente Domino deſtructus eſt inimicus, &
omne penitus eius robur elanguit. Propter quod priſtinæ virtutis memor, quaſi tyrannus
iam ſeneſcens cùm ruiſſe ſe videat, in perniciem graſſatur humanam, nec tamen poteſt ſti-
mum Deo pectus cogitationum, & cæterarum arte fraudum peruertere. Nam luce clarius
eſt cùm aduerſarij noſtri, cùm nec humana carne ſint ſepti, vt cauſare valeant, idcircò nos
à ſe non poſſe ſuperari, quia clauſo oſtio interiore intrare non valeant. Et re vera ſi fuiſſent
hoc fragili corpore colligati, obſeruato introitu, iiſdem negaretur acceſſus. Cùm autem (vt
diximus) hoc impedimento ſint liberi, & obſtructa penetrent, atque in omni libenter vo-
lutent aere, manifeſtum eſt ob eneruationem eorum permanere Eccleſiæ corpus illæſum.
D Denique ſatellites impij cum principe ſuo diabolo, quem Saluator in Euangelio homici-
dam & patrem malitiæ ab initio fuiſſe firmat, nobis aduerſum ſe dimicantibus fortiter nullo
modo ceſſiſſent, ſi poteſtas eorum non fuiſſet ablata. Nam ſi mentior, cur nobis Satana, parcis,
qui vbique diſcurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduerſum te bene viuentium, & diſputan-
tium non potes labefactare conſtantiam? ſed fortaſſe nos diligis, quos quotidie conatis obrue-
re, aut credibile eſt te eſſe bonitatis magiſtrũ, & fauere magis optimis quàm nocere? Et quid
tam charum tibi eſſe poteſt, quàm lædere, maximè eos qui tuis ſceleribus viriliter repugnãt,
ſecundùm quod ſcriptum eſt: Quia abominatio eſt pietas peccatori. Quis tam fœcundum
ad malitiam poſſidet pectus? quis tam meditatas implere conatur inſidias? Scimus te impuriſ-
ſimum cadauer, ſcimus quia idcircò viuimus Chriſtiani, & cõtra te nobis eſt ſecura congreſ-
ſio, quia infirmatus es à domino. Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non
ſequitur effectus. Quod ſi fallimur, cur cum terrore ſimulato, cur magnitudine corporũ no-
ſtram aggrederis fidem? ſi voluntatẽ ſequitur poſſibilitas, tantũ tibi velle ſufficiat. Is enim po-
tentiæ mos eſt, nõ extranea fallaciæ adiumẽta cõquirere, ſed ſua virtute implere quod cupiat.

Dæmones apparent diuerſis modis.

Et noſtri temporis hæretici dicentes: Oneroſus & durus nimis eſt monachatus virginitas impoſſibilis, oſtendunt ſe eſſe membra diaboli.

Sanctorum veſtigijs inhærendum eſt.

Pſal. 38.

Pſal. 37.

Chriſtus ſilentium imperauit.

Nihil charius diabolo quã lædere.

At nunc dum theatrali mutatione formarum, quaſi rudem infantiam ſcenica nitêris ſimula- A
tione deludere, exhauſtas vires manifeſtius probas. Nunquidnam verus ille Angelus coram
4. Reg. 19. Aſſyrios miſſus à Domino, aut populorum eguit ſocietate, aut ſonitus quæſiuit, aut plauſus,
& non potius tacitam exercens poteſtatem, centum octoginta quinque millia hoſtium ſer-
mone velocius iuxta iubentis Domini proſtrauit imperium? Vos ergo cùm fragiles ſitis vi-
ribus, perpetuus vos conſequitur interitus. At dicit aliquis: Cur diabolus egrediens beatum
Iob omnem in ruinam impulit domum? cur eius opibus penitus diſſipatis parietum quoque
fundamenta ſubuertens, vnum numeroſæ ſobolis coaceruauit ſepulchrum? cur ipſum ad
extremum diri vulneris nouitate percuſſit? Qui hoc apponit, audiat è diuerſo, non diabo-
lum potuiſſe hoc, ſed dominum, à quo poteſtas aduerſum nos dupliciter datur, vel ad glo-
Diabolus an poſſit aliquid contra nos ex ſe. riam, ſi probamur: vel ad pœnam, ſi delinquimus. Quin potius ex hoc animaduertat, ne
contra vnum quidem hominem diabolum quicquam potuiſſe, ſi non poteſtatem accepiſſet
à Domino. Nullus enim, quod ſuæ ditionis eſt, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro,
quem nec expetitum potuit vincere? ſed nec contra iumenta quidem eius, nec contra oues,
nec contra ſues ſine conceſſu Dei proprium robur exercuit, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: B
Mat. 8. Dæmones autem rogabant eum dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
Quomodo igitur qui porcorum expetunt mortes, imaginem Dei hominem, & tam charum
conditori animal ſuo valebunt iure peruertere? Magna, dilectiſſimi, aduerſum dæmones ar-
Arma contra dæmones. ma ſunt vita ſyncera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimeſcit Sata-
nas rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, manſuetudinem, voluntariam paupertatem,
vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, miſericordiam, iræ dominatum, & præcipuè pu-
Virtutes piorum horreſcunt dæmones. rum cor erga Chriſti amorem. Nouit teterrimus coluber ex præcepto Domini ſub iuſtorum
ſe iacere veſtigiis, qui ait: Ecce dedi vobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes, & ſcorpiones,
& ſuper omnem virtutem inimici. Si autem & diuinationem ſe habere ſimulantes, ventu-
ros fratres nunciauerint, & affuerit quos venire prædixerant, nec ſic fides eſt commodanda
mendacibus: ob id enim præceſſere venientes, vt credulitas ſibi pateret ex nuncio, & poſtea
aditus ex credulitate fallaciæ. Verùm in hoc nullum Chriſtiano debet eſſe miraculum, cùm
non tantum qui leuitate naturæ per cuncta diſcurrunt, valeant præuenire gradientes, homi-
nes quoque equorum velocitate præfecti, nuntiant affuturos. Non enim ea quæ nondum C
fieri cœpta ſunt referunt, quia dominus ſolus conſcius eſt futurorum, ſed quorum conſpi-
ciunt in actu initium, eorum ſibi tanquàm apud ignaros vendicant de futuris fieri notionem.
Nam quantos nunc putatis, qui velocitate pueri iſtum cæptum, noſtróſque contra ſe ſer-
mones ante relatum alicuius hîc poſiti longè manentibus indicare? Hoc quod dico nobis
perſpicuum fieri poteſt exemplis, ſi quis à Thebaide aut alicuius regionis oppido cæperit pro-
ficiſci, & hunc dæmones viderint in itinere ambulantem, pernicitate memorata poſſunt
prædicare venientem. Ita & de Nili inundatione ſolenni, cum multas in Æthiopia viderint
pluuias, è quibus fluuius intumeſcens vltra alueum effluere conſueuit, præcurrentes ad
Ægyptum nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines, ſi illis celeritas eſſet tanta
Simile. natura, facilè nunciarent. Vt enim ſpeculator beati Dauid ad verticem loci celſioris aſcen-
dens, prior, quàm hi qui in terra erant proſpiciens venientes, non quædam incerta de futu-
ris, ſed de his, qui venire cœperant, nunciabat: ſic & dæmones cura peruigili omnia conſi-
derãtes, rapido curſu ſibi inuicem nunciant. Sed ſi fortè contigerit, vt Dei nutu ad finem cępta
nõ veniant, hoc eſt, ſi aut viator è media regrediatur via, aut ſuſpẽſis nubibus aquæ ad altũ cę-
li cardinẽ deferantur, tunc decipientium vnà cũ credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis D
fuêre principia, his præſagatorũ dolis apud delubra dæmonũ quondam credebantur oracula,
quæ aduẽtu domini noſtri Ieſu chriſti indicto ſibi ſilẽtio obmutuerunt, ſuóſq; perdidêre cap-
Experientia rerum magiſtra. nuos. Quis (rogo) arbitratur medicũ ex obſeruatione morborũ, cùm animę eſtuantis incendia
de venarũ pulſu, leuíque digitorũ attactu, diuinam arbitratur habere notitiam? Quis guberna-
torẽ nauigationis ſuæ viam inter cæli ſydera requirentem, maieſtatis honore veneratur? Quis
agricolam de aridis æſtatis feruoribus, aut de hyemali aquarũ largitate, vel frigore diſputan-
tem, non potius experientia laudat, quã dei conſecrat nomine? verũ vt concedamus paulíſper
Rerum futurarum præſcientia eſt inutilis. vera dæmones nunciare, reſpondete mihi, quis fructus eſt noſſe venientia? Nunquid aut ſciẽs
hæc aliquãdo laudatus, aut punitus eſt neſciens? In hoc vnuſquiſque ſibi præparat, ſeu tormẽ-
ta, ſeu gloriam, ſi vel negligat ſcripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id noſtrum hanc
arripuit vitam, vt habeat præſcientiam futurorum, ſed vt præceptis domini obediens, amicus
eſſe incipiat de ſeruo. Curandum eſt non præſcire quæ veniunt, ſed implere, quæ iuſſa ſunt:

A nec inſtitutionibus bonis hanc flagitare mercedem, cùm magis debeamus victoriam contra diabolum ab auxiliatore Domino poſtulare. Sed ſi fortè aliquis hoc libenter aſſumat, vt futura cognoſcat, habeat purum cor, quia credo animam Deo ſeruientem, ſi in ea perſeuerauerit integritate, qua renata eſt, plus ſcire poſſe quàm dæmones. Talis erat anima Heliſæi, quæ aliis incognitas virtutes faciebat. Nunc iam cæteras vobis dęmonum explicabo fallacias. Solent nocte venientes Angelos Dei ſe fingere, laudare ſtudium, mirari perſeuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos, quàm domos veſtras crucis armate ſignaculo, & confeſtim ſoluentur in nihilũ, quia metuunt illud trophęum in quo Saluator aëreas expolians poteſtates, eas fecit oſtentui. Solent etiam variis ſimulationibus membra torquere & noſtris procaciter offerre ſe viſibus, vt mentem pauore, & corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tuta & immota fugat eos, quaſi infirma, ludibria. Non eſt autem difficilis bonorum ſpirituum, malorumque diſcretio, quæ ſic, Deo tribuente, panditur. Sanctorum Angelorum amabilis & tranquillus aſpectus eſt, quia non contendunt, neque clamant, neque audiet aliquis vocem eorum, verum tacitè leniterque properantes, gaudium, exultatio-

Dæmonum fallacia.

Signo crucis fugantur dæmones.

Bonorũ & malorũ ſpirituum diſcretio.

B nem, fiduciam pectoribus infundunt, ſiquidem cum illis eſt dominus, qui eſt fons & origo lætitiæ. Tũc mens noſtra non turbida, ſed lenis, & placida Angelorũ luce radiatur, tunc anima cæleſtium præmiorum auiditate flagrans, effracto (ſi poſſet) humani corporis domicilio, & membris exonerata mortalibus, cum his quos videt abire, feſtinat ad cælum. Horum tanta benignitas eſt, vt ſi quis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuo, ex corde auferant metum. Ita Gabriel, cum Zachariæ loqueretur in templo, & Angeli cum diuinum virginis partum paſtoribus nunciarent, & qui dominici corporis agebant excubias, ſecuris videntium ſe mentibus oſtendentes, ne metuerent imperabant. Metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum ſępe incutitur aſpectu. Peſſimorum verò vultus truces, ſonitus horridi, ſordidi cogitatus, plauſus motuſque indiſciplinatorum adoleſcentum, vel latronum, è quibus confeſtim timor animæ, ſenſibus ſtupor incutitur, odium Chriſtianorum, monachorum mœror, tædiúmque ſuorum, recordatio & metus mortis, cupido nequitię, laſſitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur poſt timorem horrore concepto ſucceſſerit gaudium, & ad Deum fiducia, atque ineffabilis cha-

Luc. 1.

Peſſimorũ ſpirituum vultus quales.

C ritas, veniſſe ſciamus auxilium, quia ſecuritas animæ præſentis maieſtatis indicium eſt. Sic namque & Abraham Patriarcha videns Deum gauiſus eſt, & Ioannes cum Mariam superueniſſe ſentiret, quæ in ſacri ventris hoſpitio vniuerſitatis geſtabat parentem, exultauit necdũ natus in gaudium. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur, quoniam nec refouere nouit: vt Gabriel parientem virginem, ne timeat, iubet, & ſicuti paſtores nuncio conſolati ſunt, quinimo pauorem duplicat, & vſque ad profundam impietatis foueam, vt ſibi homines proſternantur impellit. Exinde miſera gentilitas dominicæ interdictionis ignara falsò dæmones Deos opinata eſt. Chriſtianorum autem populos his fallaciis irretiri non paſſus eſt dominus, qui diabolũ in Euangelio audacter ſibi principatũ omnium præſumentem repulit, dicens: Vade ſatanas, ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Horum verborum etiam nobis licentia eſt tributa, quia idcircò locutus eſt talia, vt ſimilitudo tentamentorum authoris noſtri frangatur eloquiis. Illud mei quoque chariſſimi, admoneo, vt vitæ magis ſit vobis quam ſignorum ſollicitudo. Nullus ex vobis hæc faciens, aut ipſe ſuperbia intumeſcat, aut deſpiciat eos qui facere non poſſunt. Conuerſationem magis ſcrutamini ſingulorum in hac vita, & imitari vos quæ perfecta ſunt, conuenit, & implere

Luc. 1.

Mat. 4.

D quæ deſunt. Nam ſigna facere non eſt noſtræ paruitatis, ſed Domini poteſtatis, qui ad diſcipulos gloriantes in Euangelio, ait: Ne gaudeatis quia dæmones vobis ſubiecti ſunt, ſed quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. Nominum enim in libro vitæ conſcriptio teſtimonium eſt virtutis & meriti: expulſio autẽ ſatanæ largitio Saluatoris eſt. Vnde his, qui non in vitæ laboribus, ſed in prodigiis exultabant, dicentibus: Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? reſpondebit dominus: Amen dico vobis, Non noui vos: Diſcedite à me operarij iniquitatis. Non enim nouit dominus vias impiorũ. Hoc ergo magnopere poſtulemus, vt donũ ſpirituum diſcernendorum mereamur accipere, quo, ſecundum ſententiam ſcripturarum, omni ſpiritui non credamus. Volueram quidem iam finire ſermonem, & ſilentio premere quæcunque meæ acciderant paruitati: ſed ne putetis me fruſtra commemoraſſe, quæ euenire non poſſent, idcirco licet inſipiens ſim, tamen dominus, qui ſecretæ mentis eſt inſpector, nouit non me cauſa iactantiæ, ſed veſtri gratia profectus hoc facere, pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis laudibus efferre conati ſunt, cùm à me

Luc. 10.

Alia tentationes dæmonum.

in nomine domini maledicta reciperent? quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cũ A
à me audirent. Et hoc ad veſtram quid pertinet curam? Quoties minitantes vt milites arma-
ti, ſcorpionibus, equis, belluis & variis ſerpentibus circundederunt me, & domum, in qua
Pſal.19. eram, repleuerunt, cùm ego econtra pſallerem: Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in
nomine Domini Dei noſtri magnificabimur: & ſtatim miſericordia Chriſti fugabãtur. QVO-
dam autem tempore cum ingenti luce venientes dixerunt: Venimus, Antoni, noſtrum tibi
præbere fulgorem. Et ego clauſis oculis, quia lucem diaboli dedignabar aſpicere, orabam, &
dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Poſt menſes autem paucos cùm coram me pſal-
lerent, & de ſcripturis ſibimet ſermocinarentur, ego tanquã ſurdus non audiebam. Commo-
Pſal.37. uerunt aliquando monaſterium meum, & ego mente immobili Dominum deprecabar. Sæ-
pe ſtrepitus, ſæpe ſaltationes, ſæpe ſibilos ingeſſerunt: & me pſallente, ſonus eorum in voces
flebiles vertebatur. Credite mihi filioli, quod dicturus ſum vobis. Vidi aliquando diabolum
excelſum corpore, qui ſe Dei virtutem & prouidentiam auſus eſt dicere, & ait ad me: Quid
vis vt à me tibi donetur, Antoni? At ego ſputum vi maxima in os ejus iugè minans, totum me
in eum Chriſti nomine armatum ingeſſi: Et ſtatim ille procerus aſpectu inter medias manus B
Monachi ſpeciem induunt dæmones. exoleuit. Ieiunanti etiam mihi viſus eſt vt monachus, & panes offerens his ſermonibus ſua-
debat vt veſceret, & huic aliquid indulgerem corpuſculo: Et tu, inquit, homo es, & huma-
na fragilitate circundaris, labor paululum conquieſcat, ne ægritudo ſubripiat. Illico luridam
faciem ſerpentis agnoui, & cum ad conſueta Chriſti munimenta confugerem, tanquã per
feneſtram fumus laberetur, euanuit. Auri quoque decipulam mihi in deſerto frequenter te-
tendit, quod ideo offerebat, vt aut viſu irretiret me, aut tactu commacularet. Sæpe quoque
Antonius ſæpius à dæmonibus verberatus me à dæmonibus non denego verberatum: Canebam autem ſic: Nullus me ſeparabit à cha-
ritate Chriſti. Ad cuius vocis auditum in ſe inuicem deferentes, non meo, ſed Domini fuga-
bantur imperio: qui ait: Vidi ſatanam quaſi fulgur cadentem de cælo. Hæc ego filioli, Apo-
ſtolici memor eloquij in me transformaui, vt propoſitum veſtrum nec dæmonum terror, nec
aliqua laſſitudo diſſolueret. Sed quoniam ob veſtram vtilitatem multa memorando inſipiens
factus ſum, & huius rei vobis impertiri cupio notionem, quam veram eſſe nullus ambigat
audientium. Pulſauit aliquando dæmon monaſterij oſtium: egrediens video hominem enor-
mi ſublimitate porrectum caput vſque ad cælum. Cùm ab hoc quiſnam eſſet inquirerem, ait: C
Ego ſum Satanas. Et ego: QVID, inquam, hic quæris? reſpondit. Cur mihi fruſtrà imputant
monachi? cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? Et ego: Iuſtè faciunt, tuis enim
frequenter moleſtantur inſidiis. At ille ait: Nihil ego facio, ſed ipſi ſe inuicem turbant. Nam
ego miſerabilis factus ſum. Rogo, nónne legiſti: Quia defecerunt inimici frameæ in finem, &
Satanas nihil poteſt contra Chriſtianos ciuitates eorum deſtruxiſti? En nullum iam habeo locum, nullam poſſideo ciuitatem, iam mi-
hi nulla ſunt arma, per omnes nationes, cunctáſque prouincias Chriſti perſonat nomen, ſo-
litudines quoque monachorum ſtipantur choris. Ipſi ſe, quæſo, tueantur, & me ſine cauſa nõ
lacerent. Tunc ego Dei gratiam cum alacritate miratus, ſic ad eum locutus ſum: Non tuę ve-
ritati quæ nulla eſt, tam nouam, & tam inauditam adſcribo ſententiam: nam cum fallaciæ
Satanas nomine Ieſu fugatus. caput ſis, hoc ſine mendacio coactus es confiteri. Verè enim Ieſus tuas funditus ſubruit vires,
& honore nudatus angelico volutaris in ſordibus. Vix dum verba compleueram, & ille ſu-
blimis Saluatoris nomine deiectus eſt. QVÆ ergo iam, ô filioli, poterit reſidere cunctatio? quę
trepidatio manebit vlterius? Quis nos eorum turbo poterit conuellere? Securæ ſint animæ ſin-
gulorum, non ſibi fingant vanas cogitationes, vana diſcrimina, non aliquis timeat à diabolo
ſublatum ad præcipitia poſſe deferri. Pellatur omnis anxietas. Dominus enim, qui noſtros D
proſtrauit inimicos, manens, vt promiſit in nobis, à variis nos Satanæ muniuit incurſibus. En
ipſe diabolus, qui huiuſmodi cum ſuis ſatellitibus exercet aſtutias, nihil ſe poſſe contra Chri-
ſtianos fatetur. Iam curæ Chriſtianorum & monachorum ſit, ne per eorum inertiam vires dę-
monibus præbeantur. Nam quales nos & noſtras repererint cogitationes, tales ſe nobis præ-
ſtare conſueuerunt. Etſi quod in pectoribus malæ mentis & pauoris ſemen inuenerint, quaſi
latrones, qui deſerta obtinent loca, conceptos cumulant timores, & crudeliter imminentes, in-
felicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in Domino, & futurorum bonorum cu-
pido nos ſuccenderit: ſi ſemper omnia manibus Dei committamus, nullus dæmonum ad ex-
pugnandum valebit accedere, magis enim cum munita in Chriſto corda conſpexerint, con-
fuſi reuertentur. Ita & Iob firmatum in Domino diabolus refugit, & infœliciſſimum Iudam
expoliatum fide, vinculis captiuitatis innexuit. Vna eſt ergo ratio vincendi inimicum, lætitia
ſpiritualis, & animæ Dominũ ſemper cogitantis iugis recordatio, quæ dæmonum ludos, quaſi
fumum

A fumum expellens, perſequetur aduerſarios potius quàm timebit. Non eſt enim neſcius Satanas ignium furorum, & æſtuantis gehennæ copioſa nouit incendia. Sed vt mea iam clauđatur oratio, illud in finem commemoro. Cùm aliqua ſe nobis obtulerit viſio, audacter requirite quis ſit ille, & vnde venerit, ac ſine mora ſi ſanctorum fuerit reuelatio, angelica conſolatione timor vertetur in gaudiũ: Si vero diaboli fuerit tentatio, fidelis animæ percunctationibus euaneſcet, quia maximum eſt ſecuritatis indicium interrogare quiſnam eſt, & vnde. Sic & Nauæ filius auxiliatorem ſuum interrogando cognouit, nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.

Quomodo ſanctorum reuelatio dignoſcēda ſit à tentatione diaboli.

Poſtquam Antonius dicendi finem fecit, lætantibus cunctis, in aliis virtutis cupido exardeſcebat, in aliis infirma refouebatur fides, ex aliorum mentibus falſæ opiniones pellebantur, ex aliorum ſenſibus inanium terrorum pellebatur accenſio: ſimulque cum iam dæmonũ inſidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam ſpirituum diſcernendorum quam Domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monaſteria tanquam tabernacula, plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium, tantúmque ieiunandi & vigilia-
B rum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, vt futuræ ſpei auiditate ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionem quandam & oppidum à mundana conuerſatione ſeiunctum, plenum pietatis & iuſtitiæ videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen aſpiciens, qui vitilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurronis, ſed multitudo abſtinentium, & certamen officiorum erat, non in hanc ſtatim erumperet vocem? Quã bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Iſraël, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradyſus ſuper fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa ſunt à Domino, tanquam cedri Libani circa aquas. Dum hæc ita geruntur, quibus in dies beatæ vitæ ſtudium creſceret, Antonius manſionum in cælo poſitarum recordatus, & præſentis vitæ deſpiciens inanitatem, quaſi parua eſſent quæcunque iam geſſerat, ſeparatus à fratribus inſtituebatur. Cúmque eũ ſiue cibum, ſiue ſomnum indulgere corpuſculo, aut alias naturæ neceſſitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quòd tantam animæ libertatem modici carnis termini coërcerent. Nam frequenter cum fratribus ſedens, à cibo, qui fuerat appoſitus memoria eſcæ ſpiritualis abſtrahebatur. Edebat tamen, vtpote homo, ſæpe ſolus, ſępe cũ fratribus. Et cũ hæc
C mira (vt prædixi) ageret, cum confuſione animæ adhibendam magnopere corpori diligentiã perſuadebat, dicens: nec corpus eſſe penitus enecandum, ne operatio contra voluntatem Creatoris diſſolueretur, & ob id omne ſtudium animæ conferendum, ne vitiis ſuperata corporis, ad ęternas inferni tenebras truderetur: quinimo indultum ſibi in carne imperium vindicans domicilium ſuum, vt Apoſtolus Paulus, ad tertium cælum ſubleuaretur. Aſſerebátque hoc à Saluatore præceptum, in quo ait: Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut quid bibatis, nec corpori quid veſtiamini, quia hæc gentes quærunt: veſter autem pater nouit quòd indigetis his omnibus. Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. His rebus tranſactis cùm perſecutio impiiſſima Maximiani furore veſano vaſtaret Eccleſiam, ſanctis quoque martyribus Alexandriam perductis, relicto & ipſe monaſterio ſecutus eſt futuras victimas dicens: Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos, vt aut ipſi congrediamur, aut ſpectemus alios præliantes. Et amore quidem iam martyr erat, ſed cùm tradere ſe vltrà non valeret, & ſociari confeſſoribus in metallis vel in carceribus conſtitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad iudicem, exhortabatur ne terrore im-
D piorum ſubacti Dominum negarent. Iamque ſententia coronatos exultans, quaſi ipſe viciſſet, neque ad locum fœlicis ſanguinis proſequebatur. Quamobrem commotus iudex ob Antonij, ſociorumque eius conſtantiam, præcepit nullum penitus monachorum obſeruare iudicium, aut in ciuitate verſari. Et cęteris quidem omnibus in illa die placuit abſcondi. Antonius autem impauidus, neglecto perſecutoris imperio, lauit ependiten, id eſt, ſcapulare ſuum. Et alia die ſtans in quodam eminenti loco, candente præcinctus veſte procedentem Iudicem ſuo prouocabat aſpectu, flagrans cupiditate martyrij, oſtendebátque nobis contemptorem pœnarum, & mortis Chriſtiani animum perſeuerare debere, in tantum vt contriſtaretur, quia volenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui ſuo gregi parabat magiſtrum, ſeruauit Antonium, vt inſtitutio (ſicuti factum eſt) monachorum non ſolùm oratione eius, ſed & conſpectibus firmaretur: Nunquam tamen à ſanctorum confeſſorum veſtigiis ſeparatus eſt, quin anxia circa eos cura, & charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur excluſus. Poſtquam autem perſecutionis turbo defluxerat, & beato Epiſcopo Pe-

Monachiſmum non eſſe recēter inuentum.

Mat. 6.

Maximiano perſequente Chriſtianos Antonius cum ſuis profectus eſt ad locũ martyrij.

Antonius non inuenit locum martyrij cur.

Antonius ſe ieiuniis vigiliiſque conficiens, intrinſecus cilicino, extrinſecus verò pelliceo v'us eſt veſtimento.

tro iam ob martyrij gloriam coronato ad priſtinum monaſterium regreſſus quotidianum fidei ac conſcientiæ martyrium merebatur, acrioribus ſe ieiuniis, vigiliiſque conficiens, veſtimento cilicino intrinſecus, deſuper pelliceo vtebatur, nunquam corpus lauans, nunquam à pedibus ſordes abluens, niſi cùm per aquas neceſſitas tranſire compuliſſet. Nullus denique Antonij corpus nudum, antequam moreretur, vnquam vidit. Quodam autem tempore, cùm ab omnium ſe amouiſſet oculis, & clauſo monaſterio neminem omnino ſuſciperet, Martinianus militum præpoſitus, cuius filia immundi ſpiritus infeſtationibus quatiebatur, pullans oſtium obſecrabat, vt ſuo pignori ſubueniret, & exigens vt Deum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minimè voluit, proſpiciens verò deſuper ait: O homo quid meum poſcis auxilium? mortalis & ego ſum, & tuæ ſocius fragilitatis: ſi autem credis in Chriſtum, cui deſeruio, vade, & ſecundùm fidem tuam ora Deum, & ſanabitur filia tua. Confeſtim ille credens abiit, & inuocato Ieſu, filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus eſt, & merito: qui enim promiſit in Euangelio: Petite, & dabitur vobis, inuento qui eius gratiam meretur accipere, ſuam potentiam non negauit. Nam plures vexatorum ante monaſterium eius clauſo introitu dormientes fidelibus per eum ad Chriſtum precibus curabantur. Hæc illi multitudo venientium deſideratam ſolitudinem auferens tædio fuit. Metuens itaque ne ſignorum copioſa conceſſio aut ſuos animos extolleret, aut alios plus de ſe, quàm videbant in ipſo, cogeret æſtimare, ad ſuperiorem Thebaidem pergere cogitauit, vbi nullus eum agnoſceret. Et à fratribus acceptis panibus, ſedebat ſuper fluminis ripam, tranſitum nauis obſeruans. Illo talia cogitante, vox ad eum deſuper facta eſt dicens: Antoni, quò perges, & quare? At ille intrepidè, quaſi conſuetam vocem loquentis agnoſceret, reſpondit: Quoniam non ſinunt me quieſcere populi, idcirco ad ſuperiorem Thebaidem ire optimum duxi, præcipuè quia ea exigor, quæ virtutem meæ puſillanimitatis exceduor. Et vox ad illum ait: ſi ad Thebaidem vadas, & ad paſtoralia (vt cogitas) pergas, maiorem, ac duplicem ſuſtinebis laborem. Si autem verè quieſcere cupis, vade nunc ad interius deſertum. Cúmque Antonius diceret: Quis mihi locum aulum poterit oſtendere? Ignarus enim ſum locorum: confeſtim ei vox loquebatur. Sarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptum venire cõſueuerant. His appropinquans Antonius rogauit, vt & ſe pariter adducerent in deſertum. Nullus obnixus eſt, ſed tanquam à Deo miſſum comitem ſuſcipientes, amplexi ſunt eius ſocietatem. Tribus autem diebus & noctibus itinere confecto, inuenit montem valde excelſum, ad cuius radices fons aquæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens montem, qui palmulis perpaucis, & his neglectis, conſitus erat. Hunc Antonius locum, quaſi à Deo ſibi offerretur, amplexus eſt. Is enim erat quẽ ſibi ad fluminis ripam ſedenti, qui loquebatur, oſtenderat. Et primo quidem accipiens à comitibus panes ſolus remanſit in monte, nullo alio cum eodem conuerſante. Quaſi propriam enim domum agnoſcens habebat locum illum. Sarraceni quoque videntes eius fiduciam optato per eum tranſitu, panes eidem cum lætitia deferebant, necnon palmarum, licet mediocri, attamen aliquanto ſolatio refouebatur. Exinde cùm fratres agnito loco, tanquam ad patrem filij, ſolicitè alimenta tranſmitterent, videns Antonius quòd ob ſuum refrigerium multis oneroſus labor indiceretur, & pauens etiam in hoc monachis, rogauit vnum de aduenientibus, vt ſarculum ſibi bis acutum cum frumento deferret. Quibus allatis circuiens montem, haud grandem culturæ aptum reperit locum, ad quem deriuata deſuper aqua poterat influere, ibique ſeminauit, atque exinde annuum ſibi panem laborans gaudebat, quod ſine cuiuſquam moleſtia ex propriis manibus viueret in deſerto. Sed cùm rurſus etiam illuc quidam venire cæpiſſent, miſertus eſt laſſitudini eorum, & olus in paruo terræ ceſpite coluit, vt poſt aſperum iter aliquando venientes ſolatio refouerentur. Hoc fratrum refrigerium, & paruulam meſſem, beſtiæ propter aquas illuc conuenientes depaſtæ ſunt, è quibus vnam apprehendens dixit omnibus: Cur me læditis nihil à me læſæ? Abite in nomine Domini ne huc appropinquatis vlterius. Quis non credat poſt hanc denunciationem quaſi timentes nunquam illuc beſtias appropinquaſſe? ſic Antonio impenetrabilia montium & deſerti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorſerunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod poſt menſes aliquot miniſtrabant, dignaretur accipere, & ſenili modicum laxaret ætati. Proh quantas ibi conuerſans expertus eſt luctas? verè, ſecundùm quod ſcriptum eſt, non illi aduerſus carnem & ſanguinẽ fuiſſe colluctationem, ſed aduerſus principatus, & poteſtates ab his qui ad eum ingrediebantur, agnouimus. Illic enim tumultus & voces populi, armatorúmque ſonitus prorſus plenum montem dæmonum multitudine ſe vidiſſe referebant, ipſum etiam quaſi contra inimicos palam

Margin notes: *Merita D. Antonij.* — *Antonius in deſertũ nauigat.* — *Antonius terram mollit & ſerit* — *Ephe.6*

Margin letters: A, B, C, D

A palam reſiſtentem, & fortiter colluctantem. QVI tamen & aduenientes ſuo refouebat horta-
tu, & flexis genubus; armis quoque orationum omnem Satanæ proſternebat exercitum. Ad-
mirationeplanè dignum eſt in tam immani ſolitudine vnum hominem nec dæmonum quo- *Antonius flexis genubus orabat.*
tidianas expauiſſe congreſſiones, nec tantarum beſtiarum quadrupedum, ſiue reptilium di-
uerſæ ceciſſe feritati. Iuſtè Dauid cecinit: QVI confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non
commouebitur in æternum. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæ- *Pſal. 124.*
mones fugabat, & feras (vt ſcriptum eſt) ſecum pacificabat. Sed & diabolus, vt ſupradictus
propheta ait, obſeruans eum frendebat dentibus ſuis. Et ille Saluatoris auxilio ab vniuerſis tu-
tus perſeuerabat inſidiis. Quadam ergo nocte cùm peruigil Antonius obſecraret dominum
tantos in monaſterium eius beſtiarum greges coaceruauit, vt omnes eremi belluas circum ſe
aſpiceret. Quæ cùm ictu oris morſum corpori minitarentur, intellexit hoſtis aſtutias, dixit-
que: Si à Domino in me vobis eſt tributa licentia, deuorate conceſſum: Si autem dæmonũ
huc veniſtis impulſu, quantocius abite, quia Chriſti famulus ſum: ita factum eſt, & iubentis
vocem omnis beſtiarum multitudo, quaſi maieſtatis verbere cæderetur, aufugit poſt hæc. *Feris imperat Antonius.*
B Fluxerant dies, & alia oritur cum eodem hoſte certatio (nam ſemper vt venientibus pro his,
quæ ſibi detulerant, aliquod munuſculum rependeret, laborabat) traxit quandam ſportellam
quam texebat, tritiam, ſiue funiculum. Ad cuius motum exurgens vidit beſtiam pube tenus
humanam faciem præferentem, quæ exinde in aſinam finiebatur. Poſt cuius aſpectum vexil-
lum crucis in fronte ſua pingens, hoc tantum ait: Chriſti ſeruus ſum, ſi ad me miſſa es, non
fugio. Nullum in medio ſpatium, & ſtatim informe prodigium dicto ocius cum ſatellitum
turba fugit, & in medio curſu ruens extinctum eſt. Iſta autem exploſi mors atque enecati pro-
digij, dæmonum erat communis interitus, qui omni ſtudio laborantes, Antonium à deſerto
deducere non valuerunt. Mirandis plus miranda ſuccedunt. Non grande poſt iſta tempus ex- *Antonius a monachis viſendos proficiſcitur.*
ceſſerat, & tantarum victoriarum homo fratrum precibus vincitur, A monachis enim roga-
tus vt eos dignaretur inuiſere, vnà cum his profectus eſt, impoſitis camelo aqua, & panibus,
quia nuſquam præter monaſterij locum, ex quo hauſerant, potabilis aqua per arentem viam
reperiebatur. Verùm in medio itinere bibendi ſubſidia defecerunt. Ardor nimius, æſtus in-
tolerabilis, mortem cuncta minantur. Circumeunt, & quærunt ſaltem collectam pluuiis la-
C cunam, nihil prorſus remedij, nihil occurrit penitus ad ſalutem. Camelus quaſi periturus &
ipſe æſtuans dimittitur, æſtuantis pectus exuritur, & ſitis deſperatione ferueſcit. Mouit ſenem
fratrum cõmune diſcrimen, & vehementiſſimè contriſtatus ingemuit. Deinde ad ſolita pre-
cum auxilia confugiens, paululum ab eis ſeceſſit, ibique genubus flexis ſupplices manus te-
tendit ad Dominum. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebol- *Lachrymis & precibus fontem ſcaturire fecit Antonius.*
liens erupit, ibique extincta ſitis, & arentia membra refecta ſunt, & plenis vtribus inuentum
potant camelum. Ita enim caſu euenerat, vt camelus errans per eremum, dum funiculum
trahit, in quodam lapide eiuſdem funiculi alligatione teneretur. Tandem confecto itinere
ad monachos, qui inuitauerant, peruenit. Tunc verò quaſi Patri omnes obuiam occurrerunt,
& honorifico ſalutatu in oſcula eius & amplexus certatim ruunt. Propoſito feruenti gaudet
Antonius, & lætantibus de aduentu ſuo cunctis quaſi xenia de monte portans, ſpiritualia
impartitur alimenta. Laudat veterum ſtudia, hortatur nouorum. Sororem quoque iam ve-
tulã virginem videns, & aliarum puellarum magiſtram, mira exultatione ſuſtollitur. Exinde
quaſi diu abeſſet ab eremo, rurſum feſtinauit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus
cum etiam vexati à dæmonibus, malo neceſſitatis coacti auderent deſerta penetrare, quos il-
D le conſolans, & monachis in commune præcipiens, aiebat: Credite in Ieſum, fideliter men- *Exhortatio ad monachos.*
tem à malis cogitationibus, carnem ab immundiciis ſeruate puram, & iuxta eloquia diuina,
ne ſeducamini in ſaturitatem ventris, odite vanam gloriam, orate ſæpiſſimè, pſallite veſperè,
manè, & meridiè, & mandata ſcripturarum reuoluite. Recordamini geſtorum, quæ ſancti
quique fecerunt, vt exempli memoria animã incitet ad virtutem, refrænet à vitiis. Suadebat
etiam iugi meditatione retinendum Apoſtoli ſermonem, quo ait: Sol non occidat ſuper ira-
cundiam veſtram. Non tantum autem ſuper iracundiam ſolem occidere non debere inter-
pretabatur, ſed & ſuper omnia delicta hominum, ne peccatorum vnquam noſtrorum aut in
nocte Luna, aut in die Sol teſtes abſcederent. Illius quoque admonebat præcepti, quo me-
mores eſſe dicit: Diiudicate voſmetipſos, & probate, vt rationem diei noctiſque facientes, ſi
in ſe delictum deprehendiſſet, peccare deſiſterent: Sin autem nullus error decepiſſet, perſe-
uerantes inſtarent potius incæpto, quàm arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut ſibi
iuſtitiam vendicarent, iuxta ſupradicti doctoris eloquium dicentis: Nolite iudicare ante tem-

pus, magis debere eos Christo, cui Soli occulta patent, reſeruare iudicium. Multas eſſe (vt A
ſcriptum eſt) vias quæ videntur hominibus iuſtæ, ſed fines earum ad profundum reſpicere in-
ferni, ſæpe noſtra non poſſe nos intelligere peccata, ſæpe falli in ratione geſtorum: aliud eſſe
Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex ſuperficie corporum ſed ex mentium indicat ar-
canis. Æquum autem eſſe nos nobis compati, & inuicem onera noſtra portare, vt conceſſo

Cogitationes interna etiam fratribus referendæ cur.

examine Saluatori, proprias conſcientias noſmetipſos iudicantes intueremur. Necnon dice-
bat magnam eſſe ad virtutem viam, ſi ſinguli vel obſeruarent, quid gererent, vel vniuerſas
mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim poſſe aliquem peccare, cùm relaturus
eſſet ad alium quæcunque peccaſſet, & ſubire pudorem in publicum turpia proferendi. De-
niſque nullum peccantem coram alio audere peccare etiam ſi peccet, tamẽ teſtem vitare pec-
cati, mentiri magis & negare ei, & vetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur qua-
ſi ſub oculis agebat noſtris, & cogitatu confundimur & actu, ſi omnia referenda faciamus,
multò autem magis ſi peccata noſtra fideliter deſcribentes, digeramus in ordinem. Tunc ve-
rò annotatio delictorum fratrum videbitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conſ-
cientiæ ſibi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miſcentes confunduntur B
ad præſentiam cæterorum, ita & nos erubeſcamus ad literarum ſcripturas. Hæc agamus, hanc
virtutis gradiamur viam, & corpora mentibus ſubiugantes, pernicioſas diaboli conteramus
inſidias. Talibus ſermonibus, hortamentiſque & venientes ad ſe monachos incitabat ad ſtu-
dium, & patientibus condolebat, pluréſque eorum dominus per Antonium liberauit. Nun-
quam tamen aut de incolumitate curatorum eſt inflatus ad gloriam, aut contriſtatus de ob-
ſeſſis adhuc corporibus murmurauit. Magis autem eodem ſemper animo, & vultu manens,
gratias Deo referebat, ſuadens occupatis vt corruptionem, qua vexabantur, patientius ferrẽt:

Antonius aut quiſpiam alius ægra corpora nõ ſanat ſed Deus.

Non enim Antonij aut cuiuſquam hominum omnino hanc eſſe medicinam, ſed Dei ſolius,
qui conſueuit & quibus vellet, & quo vellet tempore dare ſanitatem. Ita conſolatione ſua, &
vexatos æquanimiter ferre tentationem, & iam liberatos non ſibi, ſed Deo gratias referre do-
cebat. Fronto autem quidam vir ex Paleſtinis, qui infeſtiſſimo dæmonio vexabatur (nam &
linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad mon-
tem, rogabátque beatum ſenem, vt pro ſe Dominum rogaret. Orauit Antonius, dixitque ad
eum, vade & curaberis. Illo incredulo ſibi, & violenter ibidem contra præceptum remoranti C
eadem geminabat Antonius, dicens, Hic curari non poteris: Egredere, & calcata Ægypto
ſtatim te miſericordia Chriſti conſequetur. Tandem credidit, & profectus eſt, ac viſa Ægyp-

Miracula

to, ſecundum promiſſionem ſenis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infeſtatio ceſſauit
inimici. Virgo verò quædam, quæ à Tripolitanæ regionis ciuitate deuenerat, inauditis ac fle-
bilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lachrimæ, aurium pu-
tridus humor in terram cadens confeſtim in vermes vertebantur. Augebat calamitatem cor-
pus paralyſi diſſolutum, oculos quoque peruerſos cõtra naturam habens. Hanc parentes eius
deferentes, cùm ad Antonium monachos ire didiciſſent, credentes in Domino, qui pertina-
cem ſanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ ſtare præceperat, rogauerunt vt miſerabi-
lem filiæ comitatum ſuſciperent. Illis renitentibus eam vſque ad Antonium perducere, re-
manſere parentes eius foris cum filia debili apud beatum confeſſorem & monachum Paph-

Paphnutius.

nutium, qui effoſſis pro Chriſto oculis ſub Maximiano perſecutore, tali dehoneſtamento
corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi: Cùmque de
morbo puellæ referre diſponerent, relationem eorum ſenis ſermo præuenit, & omnem de-
bilitatis & itineris vſque ad ſanctum Paphnutium cauſam, quaſi ipſe interfuiſſet, expoſuit. D
Rogantibus autem eum monachis, vt parentibus cum filia permitteretur ingreſſus, non ceſ-
ſit, ſed ait: Ite inuenietis puellam, ſi non eſt mortua, curatam: Et adiecit: Nullus debet ad
meam humilitatem venire, quia largitio curationum non eſt humanæ miſeriæ, ſed Ieſu Chri-
ſti miſericordiæ, qui vbique in ſe credentibus præſtare conſueuit auxilium. Quamobrem &
illa, pro qua petitis, ſuis precibus liberata eſt, & cùm ad Dominum orarem ego, mihi præ-
ſentia ſanitatis eius indulta eſt. Dixit, & verba eius puellæ incolumitas ſecuta eſt. Nam exeun-
tes foras ad beatum Paphnutium, & filiam ſoſpitem, & parentes lætos repererunt. Non mul-
tos autem poſt illos dies cùm duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defe-
ciſſet, & vno ſiti mortuo, alter iaceret in terra mortem expectans: Antonius ſedens in mon-
te, celeriter ad ſe duos monachos vocauit, qui fortè ibidem ſunt reperti, & feſtinaro præcepit,
vt lagenam aquæ aſſumentes, inuaderent iter quod ducit ad Ægyptum, dixítque: Vnus è
fratribus huc aduenientibus modò migrauit ad Dominum: alter ſi non ſuccurreritis, addetur:
hoc enim

hoc enim mihi nunc oranti reuelatum eſt. Sic ait, & iuxta præceptum eius monachi feſtinantes, extinctum corpus inueniunt, terráque id operientes, alterum refocillatum ſuo iunxerunt comitatui, erat autem ſpacium itineris vnius diei. Fortaſſe aliquis quærat, cur non antequã moreretur, Antonius dixerit. Incongruo proſus Chriſtianis argumento vtitur, quia nõ Antonij, ſed Dei iudicium fuit, qui & de recedente quam voluit ſententiam tulit, & de ſitiente reuelare dignatus eſt. Hoc tantùm in Antonio mirabile eſt, quòd in monte remotiſſimo ſedens, corde peruigili cuncta procul poſita Domino indicante, cognoſceret. Alio rurſus in tempore cùm ſederet in monte, & oculos tendiſſet in cælum, vidit neſcio quam animam, lætantibus in eius occurſum Angelis, ad cælum pergere. Cuius ſpectaculi nouitate ſtupefactus, beatum dixit ſanctorum chorum, orauitque vt ſibi præſentis agnitio panderetur. Et ſtatim vox ad eum facta eſt inquiens, iſtam eſſe Ammonis monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autem Ammon vir grandæuus, qui perſeueranter à pueritia vſque ad ſenectutem in ſanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim ſpacio à Nitria, locus in quo ſedebat Antonius diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantem, qui ve-

Ammonis animam in cælum aſcẽdentẽ vidit Antonius

B nerant deprecati ſunt, vt cauſam hilaritatis ediceret. Quibus ait: modò Ammonem quieuiſſe, quem propter frequentem eius ad Antonium commeatum, & propter celebritatem indultorum ei à Domino ſignorum optimè nouerant: de quibus etiam hoc vnum dicendum eſt. Neceſſe ei fuit aliquando flumen nomine Lycum ſubitis aquis inundatum tranſuadere, rogauitque Theodorum, qui cum ipſo erat, vt paululũ à ſuo ſepararetur aſpectu, ne nuditatem corporis inuicem vterque conſpicerent. Receſſit Theodorus: nihilominus ille ſeipſum cùm nudare vellet, erubuit. Cogitantem autem eum in alteram ripam virtus diuina tranſpoſuit. Rurſúſque Theodorus vir & ipſe Deo deuotus, tranſiens ad ſenem, mirari cæpit quod tam velociter fluuium tranſuadaſſet. Cúmque nihil humoris in pedibus, nihil in veſtibus eius aquæ conſpiceret, rogauit eum, vt tam incredibilem tranſlationem quaſi filio pater exponeret. Nolente illo dicere quæ acciderant, amplexus eſt pedes eius, iurauitque non ſe dimiſſurum priuſquam ſibi id quod celabat, referret. Videns ergo ſenex contentioſè vincere volentem fratrem, exegit viciſſim ab eo, vt nulli hoc ante ſuam mortem indicaret, atque ita confeſſus eſt ſe ſubito in alteram ripam fuiſſe tranſpoſitum, neque

Antonius è ripa in ripam tranſlatus.

C omnino vndis impreſſiſſe veſtigia, dominici corporis hoc tantummodo priuilegium aſſerens, & eorum quibus ipſe, vt Apoſtolo Petro, donauerit, vt aquarum leuitate humanum corpus inſiſteret. Hæc autem Theodorus præmiſſo tempore non dixit, poſt eius mortem retulit. Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem, & venientibus de Nitria fratribus poſt dies triginta ſciſcitantes repererunt illo die, illáque hora dormiſſe Ammonem, qua animam eius ferri ſenex viderat. Vtrique igitur puritatem mentis in Antonio mirati ſunt, quomodo rei tam longè geſtæ ſtatim ad eum fuiſſet perlata cognitio. Archelaus quoque comes cùm eum inueniſſet in exteriori monte, rogauit vt oraret pro Policratia publij filia, quæ in Laodicæa erat, admirabili & Chriſto dedita virgine. Patiebatur enim peſſimos ſtomachi & lateris dolores, quos ieiuniis nimiis, vigiliíſque contraxerat, & erat penitus toto debilis corpore: orauitque Antonius, & diem, quo oratio fuerat facta, annotauit Archelaus. Redit Laodicæam & inuenit virginem incolumen. Percontatus diem ſanitatis, reperit tempus medelæ cum annotatione congruere. Et omnes admirati ſunt agnoſcentes eo tempore illam fuiſſe à doloribus liberatam à Domino, quo orans Antonius pro ipſa bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe

Policratia curatur.

D etiam ad ſe venientium turbarum antè dies & menſes & cauſas prædixit & tempora. Nam quoſdam videndi eum tantùm deſiderium, alios imbecillitas, nonnullos obſeſſa à dæmonibus corpora pertrahebant: nemo tamen vnquam vexationem aut detrimentum laboris itineris conqueſtus eſt: regrediebantur omnes ſpiritali cibo pleni. At ille præcipiebat non ſuæ laudi hanc admirationem ab eis applicari debere, ſed Domini, qui ſui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulſerit. Quodam autem tempore cùm exiſſet ad exteriora monaſteria, & rogatus eſſet à fratribus vt in naui quadam cum monachis proficiſcentibus oraret, aſcendit, & ſolus ex omnibus odorẽ ſenſit teterrimum: aſſerebant cuncti piſcium ſalſorum, & caricarum in naui poſitarum hunc eſſe putorem. At ille alterius rei ſe fœtorem ſentire affirmauit. Adhuc loquente illo adoleſcens quidam poſſeſſus à dæmone, qui procedens iuxta carinam ſe nauis abſconderat, repentè exclamauit. Quo ſtatim per Antoniũ in nomine domini noſtri Ieſu chriſti curato intellexere vniuerſi illum diaboli fuiſſe putorem.

Alius quoque ad eum vir inter ſuos nobilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſania A vt non ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnon & corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrem rogatus ſenex ab his qui eum adduxerant, vt pro illo Dominum oraret, tantum iuuenis miſeriæ condoluit, vt tota nocte peruigilans cum eo aduerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cùm iam luceſceret, & obſeſſus impetu in Antonium facto, vehementer eum impuliſſet, iraſci cœperunt qui eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus Antonius ait: Nolite alienam culpam iuueni miſero adſcribere: furor iſte obſidentis eſt, non obſeſſi. Idcirco autem in hanc prorupit dolens hoſtis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eum iuſſit, & expulſi ſatanæ indicium iſte aduerſus me impetus fuit. Nulla poſt verba mora, adoleſcens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum vbi eſſet agnouit, & toto Antonium complexans deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæpe relatione cognouimus. Verùm non tantum his adhibendus eſt ſtupor, quia multò plùs quæ ſequuntur, conditionem noſtræ fragilitatis excedunt.

Ante cibū orabat Antonius

Hora circiter nona, cùm ante cibum orare cœpiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab Angelis in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aëris dæmonibus, cœperunt Angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. B

Antonius in ſpiritu raptus.

Illis verò ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, criminoſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos à natiuitate eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita: ſi qua autem ſcirent ex eo tempore, quo factus eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes, & cùm deeſſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſenſus aperitur. Et ſtatim rediens in ſe eo loco, quo ſtare cœperat, hoc ſe rurſum vidit eſſe quod fuerat.

Religionis aſſumptio præterita peccata dimittit.

Tunc verò oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exercitus, & laborioſum per aërem iter ad cælum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aëris, qui ſciens aëreas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & contendere, ne nobis liber tranſitus eſſet ad cælum, hortabatur monens: Aſſumite arma Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala, vt nihil mali habens, quod de vobis dicere poſſit inimicus, confundatur.

Ephe.6

Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis: C Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Et Paulus quidem vſque ad tertium cælum raptus eſt, ibique auditis verbis ineffabilibus deſcendit. Antonius autem vſque ad aerem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit.

2.Cor.12.

Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecum inquireret notionem, oranti ei à Domino reuelabatur, & erat ſecundum quod ſcriptum eſt, a Deo doctus. Denique cum à fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulo ſciſcitarentur, quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, quíue ei locus poſt exitum concederetur, proxima nocte vox deſuper inclamitans nomen eius ait: Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet.

Viſiones.

Et eleuatis ad cælum oculis vidit quendam longum atque terribilem, caput vſque ad nubes attolentem: vidit etiam pennatos quoſdam volare cupientes ad cælum, atque illum extenſis manibus prohibere tranſitum: è quibus alios apprehenſos elidebat ad terram, alios fruſtrà retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cæleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore victi, victoréſque tribuebant. Statimque ad eum vox facta eſt dicens: Animaduerte quod vides. Et tunc cœpit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum prohibentem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum quos decipere non poterat, cruciaretur volatu. D His viſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neque vero id quod ſibi reuelatum fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus compellebatur edicere: nec ſpirituales filios pura in Chriſto anima occultare quicquam volebat, præſertim cum huiuſmodi ſignorum relatio & amorem miniſtraret propoſitio, & fructum laboris oſtenderet. Nunquam ille aut ira ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nam omnes clericos vſque ad vltimum gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoque atque presbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diaconos vero, qui ad eum vtilitatis cauſa veniebant, cum pro adiutorio eorum eis præſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi proponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nā & interrogabat eos frequenter

Vt ab Epiſcopis & presby

A frequenter cum quibus erat, & ſi aliquid ab eis neceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum.
Habebat autem & in vultu magnam gratiam, & admirabile à Saluatore etiam hoc munus
acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorum eum videre deſide-
raſſet, nullo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem
agnoſcebat ex vultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctę mentis intuebatur. Nam ſem-
per hilarem faciem gerens, liquidò oſtendebat, ſe de cæleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait:
Corde lætante vultus floret, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnouit Laban
ſocerum ſuum inſidias ſibi machinantem, dicens ad filias eius: Non eſt facies patris veſtri ſi-
cut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid: lætificatos enim habebat oculos, &
dentes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem in-
ter proſpera & aduerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat
enim & in vultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquam ſchiſmaticorum ſe miſ-
cuit communioni, antequam eorum ſciens prauitatem atque tranſgreſſionem: Nunquam
Manichæis aut aliis hæreticis ſaltem amicabilia verba largitus eſt, niſi tantùm ea quæ eos poſ-
B ſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atque ſermones perditionem
eſſe animæ. Sic etiam Arrianos deteſtabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem eſſe
accedendum. Nam cùm veniſſent quidam Arrianitæ, reperit poſt eorum examinationem
infideliſſimam ſectam, & fugauit eos de monte, dicens multò ſerpentibus deteriores horum
eſſe ſermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando Antonium ita vt ſe credere, admi-
ratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira commotus, rogatúſque ab Epiſcopis, atque vni-
uerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibique Arrianitas publico ſermone condemna-
uit, vltimam hanc eſſe hæreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauítque in
populo filium Dei non facturam, non ex vllis extantibus, ſed proprium, & vnius cum
patre ſubſtantiæ: ne creatura potius aut adoptio, aut appellatio videretur, impium eſſe
dicens vel mente concipere, erat quando non erat, cùm verbum Dei Deus, qui eſt, ſemper
patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat: Cum Arrianis
vobis nulla ſit coniunctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chri-
ſtiani eſtis: ille verbum, id eſt, filium: qui ex Deo patre eſt, creaturam docentes, nullo in-
C teruallo à Gentibus ſeparantur: qui ſeruiunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedi-
ctus in ſecula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elementa, & omnis contra Arrianum furorem,
ſecundum Apoſtoli dictum, ingemiſcit creatura, quòd ſibi Dominum ſuum, per quem om-
nia, & in quo omnia facta ſunt, videat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti viri prædicatio
exprimi non poteſt, quantum ad fidem populos roborauerit. Lætabantur quippe hoſtilem
& Chriſto inimicam hæreſim anathematizari ab Eccleſiæ columna. Nulla tunc ætas, nullus
ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoque, & ipſi idolorum ſacerdotes ad
Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei quia
hoc apud vniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque ſaltem fimbriam
veſtimenti eius attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quot tunc diaboli-
ca obſidione, & variis infirmitatibus liberati: quot ſimulachris erepta ſunt ſpolia: quanti
etiam ab errore gentilium retracti, noſtro iuncti ſunt gregi? Tanti certè, vt paucorum
dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium vin-
ceret turbam. Præterea cùm irruentem multitudinem comites repellerent, æſtimantes il-
D li tædio conuentum populum fore: in tranquillo animo dicebat: Nunquid hic cœtus dæ-
monum maior eſt turbis? Nunquid obſequentium multitudo colluctatorum in monte no-
ſtrorum cateruis eſt numeroſior? Accidit etiam vt eum cum redeuntem circa portam
proſequeremur, à tergo quædam mulier clamitaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea
atrociſſimo vexatur dæmonio, expecta, obſecro, expecta, ne & ego corruens interearn. Hoc
audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, volens tamen & ipſe paululum ſubſtitit. Cúmque
appropinquante muliere puella iaceret exploſa, orauit tacitus Dominum Ieſum, & ad com-
minationem eius ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus
Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repeda-
bat. Erat autem valde ſapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum literas non didi-
ciſſet, ingenioſiſſimus & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat. Aliquando etenim phi
loſophi duo gentiles venerunt ad eum putantes Antonium ſe poſſe decipere: erat verò in ſu-
periori monte. Quos cùm vidiſſet, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos per inter-
pretem, ita cœpit loqui: Quare tam longè ad ſtultum hominem ſapientes ſe vexare voluerunt?

teris benedi cetur, ca put ſubmit tebat.

Antonij corporis deſcriptio.

Hæreticorū communionē fugiebat

Antonius fugit Arrianos.

Antonij ſermo in Arrianos.

Literas nō didicerat Antonius

Illis dicentibus non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, vigilanter reſpondit: Si ad A
ſtultum veniſtis, ſuperfluus eſt labor veſter: ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam
habere, bonum eſt, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos ve-
niſſem, vos imitarer: ſed quia vos ad me, quaſi ad ſapientem veniſtis, eſtote ſicut ego ſum,
Chriſtiani. Abſceſſerunt Philoſophi vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum
expulſiones. Alios quoque ſimiliter mundi ſapientes, qui eum irridere cupiebant, quia lite-
ras ignoraret, tali diſputatione colligauit, dicens: Reſpondete mihi, quid prius, ſenſus, an li-
teræ? & quid cuius exordium? ſenſus ex literis, an literæ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus
quod ſenſus eſſet author, atque inuentor literarum, ait: Igitur cui ſenſus incolumis eſt, hic
literas non requirit. Quis præſentium poſt hanc colluctationem non exclamauerit, cùm ob-

Senſus incolumis literas non requirit.

ſtupuerint & ipſi victi ſunt, tantam in imperito literarum ſagacitatem animi admirantes? Ne-
que enim vt in ſolitudine & montibus verſatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agre-
ſtis & rudis erat, ſed iucundus atque affabilis: ſermonem ſecundum Apoſtoli præceptum,
diuino conditum ſale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. In-
ter hæc, quaſi parum eſſet bis gentilitatem fuiſſe ſuperatam, & tertio venerunt viri ad eum B
omnis ſecularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuerſis philoſophiæ ſtudiis artium ſuarum
æſtimatione doctiſſimi. Hi cùm rationem ab eo exigerent fidei, quam in Chriſto habemus,
& niterentur arguta ſophiſmatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in ſilentium
paulùlum voce compreſſa, primùm eorum miſeratus errorem eſt, deinde per interpretem
qui eius verba diligentiſſimè in græcum ſolebat exprimere ſermonem, ita exorſus eſt, di-
cens: Quid pulchrius eſt quidue honeſtius, crucem colere, an adulteria, parricidium vel

Fidei ſuæ rationem reddit Antonius.

inceſtum his aſſignare quos colitis: cùm in altero ſit contemptus mortis, inſigne virtutum:
in altero turpis religio, obſcœnitatis magiſtra? Quid melius eſt dicere, quod Dei verbum
manens, vt erat, ob ſalutem noſtram humanum corpus aſſumpſerit, vt ſocietate mortalita-
tis nos eueheret ad cælum, participéſque naturæ cæleſtis efficeret, an vt ipſi aſſeritis, diuinæ
mentis hauſtum ad terrena veneranda caput ſubmittere, & pecudum, atque ſerpentum
formis cæleſtè nomen includere? Quo ore Chriſtianorum credulitatem audetis irridere, di-
centium Chriſtum filium Dei ſine ſui detrimento & cæpiſſe eſſe quod non erat, & manſiſſe
quòd fuerat: cum ipſi animam de cæleſtibus detrahentes, non tantum hominum, ſed & C
pecudum ſoleatis ſepelire corporibus? Chriſtiana credulitas pro ſalute mundi Deum ſuum
veniſſe teſtatur: vos verò innatam animam prædicantes, vltro citróque transfertis. Chri-
ſtiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiámque veneratur, conſequenter incarnatio-
nem dicit Deo fuiſſe poſſibilem, ita tamen vt non euacuauerit dignatio dignitatem: vos qui
animam ex ſplendidiſſimo Dei fonte manantem turpiter decidiſſe iactatis, qui mutabilem &
conuertibilem eam poſt ſui diminutionem audetis aſſerere, iam illam quoque naturam do-
minam ſeculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imago enim, quæ ſecun-
dum nos naturalem ſimilitudinem ſui retinet authoris, cui vna eſt ex quo defluit, eadémque
ſubſtantia, humilitates proprias, & iniurias conſequenter ad ſuam originem remittit. Igitur
animaduertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per veſtram blaſphe-
miam redundare. Crux Chriſti Domini Dei noſtri hîc nobis ingeritur. Rogo quæ hæc eſt re-

Crux Chriſti.

ligionis obſcœnitas? nónne potius eſt crucem attollere, aut alicuius generis mortem ab ini-
quis hominibus illam patienter ſuſtinere, quàm Iſidis plangere poſt Oſirim vagos incertóſ-
que diſcurſus? Pudeat vos, quæſo, inſidiarum Typhonis, pudeat Saturni fugæ, & deuora-
tionis crudeliſſimæ liberorum: Erubeſcite parricidium Iouis, & inceſtum: Erubeſcite D
raptum eius, & coitum mulierum atque puerorum. Ille, ſicut veſtri fingunt poëtæ,
ad explendum immaniſſimæ libidinis furorem, molles dedit in amore vagitus, ille in
Danaæ fluxit ſinus, ipſe amator & precium, ille modulatus ales Lædeos petiuit ample-
xus, ille in proprium ſæuiens ſexum, regium puerum miniſtris auibus polluit. Hæc vos cre-
ditis, hæc colitis, hæc ſunt veſtrorum ornamenta templorum. Æquo, deprecor pro
veſtra ſalute, noſtra dicta penſate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda ſunt Chri-
ſtianis? Si nihil, nec crucis quoque cui detrahitis, nomen agnoſcitis. Si vniuerſa credenda
ſunt, cur, cùm in iiſdem libris crucì reſurrectio copuletur, paſſionem diuinam ſtolido
laceratis eloquio & non ſtatim iungitis cæcorum viſum, ſurdorum auditum, claudorum greſ-
ſum, lepræ emundationem, ſeruiens ambulanti Deo ſuo mare, dæmonum fugas, reſurre-
ctionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hęc omnia ſcripturis diuinis, quas
interpellatis, inſerta ſunt, & iiſdem voluminibus continentur pręconia maieſtatis & mortis.

Quamobrem

A QVamobrem odio quo imbuti eſtis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum eſſe Ieſum, & qui ſalutis humanæ gratia fragilem aſſumpſit naturam. Veſtram tamen nobis ſi non pudet, narrate religionem. Sed quas error infelix poterit referre culturas de tanta rerum fœditate atque vecordia? niſi fortè (vt audio) fabulas aſſeratis deorum veſtrorum & obſcœnitates, & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum terram Proſerpinæ, ſemiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, Iunonem aërem, Apollinem ſolem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem æthera interpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem Deum, ſed creaturas contempto creatore, ſuſcipitis. Quòd ſi pulchritudo vos elementorum ad ſuam traxit venerationem, modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundùm iſtiuſmodi, quam vos ſequimini, ratio eſt præpoſteraatque peruerſa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici ſcientia, ad remedia confertur, omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, vt cognoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ vobis ignominioſa confeſſio? Hac diſ-

B putatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos, ſimulque muſſitantibus, ſubridens Antonius, rurſum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iuſto vniuerſæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adſtruūtur. Elementa quidem, vt memoraui, ex ipſo conſpectu ſuam comprobant ſeruitutem. Sed quoniam vos obſeruatione dialectica neceſſaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiā nos noſtram religionem compellitis affirmare: Reſpondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifeſtius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſpondentibus firmiorem ſermonibus operationem eſſe, hanc & liquidam de Deo cognitionem: bene eos & ipſe dixiſſe conſenſit, quia operationem, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus: dialecticam verò ex artificio componentium ſumpſiſſe oppoſitionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit verborum compoſitio, per quam conceptam ſenſu noſtro credulitatem tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare intelligentias non valetis. Ita ſolidiora ſunt mentis opera, quàm ſophiſmatum fraudulenta con-

C cluſio. Nos Chriſtiani myſterium vitæ noſtræ non in ſapientia mundi habemus repoſitum; ſed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Chriſtum eſt. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis impetitis, & literarum veſtrarum ignaris ad dignationem eius ſolùm verba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in vniuerſum orbem quotidie propagamur: vobis verò poſt aduentum Domini nodoſæ ſophiſmatis defecerunt verſutiæ. Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idololatriam debellauimus, & per prædicationem ignominioſæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos ſi poteſtis oſtendite qua contexione verborum gentilitatem Chriſto proponere ſuaſeritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſputatio philoſophiæ multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus & vniuerſi dæmones, quos vos vt Deos colitis, fugiunt, atque ex obſeſſis corporibus ad primum dominicæ crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa fabuloſa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vaſtata ſunt omnia cùm de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus vos prætermiſſis debilitatorum cater-

D uis, glorioſam Ieſu mortem irridere conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquam in feſtinatione regali concuſſa gentilitas, imò ſeculo chara, & hominum præſidiis fulta iam corruit? Nos famuli Chriſti, quò plus premimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimulachra ornatis quondā ſepta parietibus, iam vetuſtate collapſa ſunt: Chriſti vero doctrina, quæ vobis ſtultitia videtur & ludus, licet tyrannica perſequentium principū tentamenta pertulerit, licet variis ſit incuſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentium barbararum fine prohibetur. Quando tot ſimul in ſe conuenêre virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Eccleſia, floret martyrum pro Domino ſuo glorioſa conſtantia, quorum omnium Crux Chriſti principium eſt. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros ſyllogiſmorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebroſis conamini argumentationibus obſoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noſter, non in gentili perſuaſione, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ verborum affirmationem præuenire conſueuit. Adſunt quippè patiētes à dæmonibus vexati: quos cùm in medium produxiſſet, verba repetiuit, dicens: Nūc vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine Deos veſtros, quos putatis, expellite:

Concluſio

Dij gentilium.

Elementa ſunt dy gentilium.

Myſterium vita Chriſtiana in virtute fidei conſtitutum.

Chriſti doctrina nullo terrarū orbe concluditur.

Philoſophi ab Antonio confutati.

ſin autem non poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtat im A crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem cui poſt tantum ingenium affluerat ſignorum diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare his ſanitatem dediſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus rumor talia ſigna mereatur: confugite ad Crucifixi legem, nóſque eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſatis contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor principum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis obſecrabant, vt reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam li- B

Conſtantinus & eius filij ad Antonium ſcribunt.

teræ ad eum venirent, fuerat, nec ſalutatione principum mouebatur, & tanquam non acceptis literis conuocatis monachis, aiebat: Reges ſeculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda miratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamen eadem naſcendi moriendique conditio eſt. Illa ſunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda ſunt, quòd hominibus Deus legem ſcripſerit, quod per filium ſuum propriis Eccleſias ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt ratio cum epiſtolis Regum? Cur accipiam literas quibus conſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab vniuerſis fratribus, vt

Quid Antonius ad Conſtantinũ ſcripſerit.

Chriſtianos Reges ſuis literis refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentium eius exaſperarentur, ad ſuſceptas epiſtolas conuenientia reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum colerent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne magnam putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicandos à Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremum clementiæ circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum ſempiternum eſſe regem omnium ſeculorum Ieſum Chriſtum, epiſtolis teſtatus eſt. His principes ſuſceptis vehementiſſimè lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Antonij flagrabat opinio Ita vt eius ſe filios cuperent nominari. Magna etenim cum aduenientibus affabilitas omnium C in ſe ſtudium conuerterat. Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo ſunt conſolatione reuelati, ad interiorem montem, & ad rigorem ſolitum regreſſus eſt: ibique ſæpe cum introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt:

Antonius Serapioni narrat quæ in Ægypto gererẽtur.

& interiectis horarum ſpaciis conſequentia reſpondebat, vt intelligeretur aliqua reuelationis vidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præuidens Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lachrymarum fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſe ſedentibus operaretur, intentè fixit oculos in

Fixis genubus ante Dei vultũ prouolutus orauit Antonius.

cælum gemens atque ſuſpirans, & poſt aliquantum ſpacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes, obſecrant vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione fluctuoſa ait: Melius erat o filioli, impendens piaculum citra morte luerari. Sic incipiens, rurſum lachrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori commodans vocem: Magnũ, D inquit, quoddam, & vniuerſis ſeculis inauditum imminet nephas. Magno fides Catholica turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. Vidi enim Altare Domini mulorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant.

Viſionem refert.

Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abominabitur altare meum: nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæuè Arrianorum irrupuit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinę, tunc diuinorum temeratio vaſorum,

Arrianorũ inſaniam prouidit Athanaſius.

tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum præſidia aduerſus Chriſtum comparata cum aſſumptione palmarum, quod idololatriæ apud Alexandriam inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arrianorum populi crederentur. Proh ſcelus, horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarúmque ereptus pudor ſanguinis ouium Chriſti in Chriſti templo effuſus veneranda reſpergit altaria: bapriſterium pro voluntate gentilium pollutum eſt. Nihil defuit, viſionis veritatem monſtrauit

A rem monſtrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arrianorum eſſet im-
pietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: No-
lite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus eſt dominus, ſic rurſum miſerebitur, &
ſuum citò Eccleſia recuperabit ornatum, eóſque qui in perſecutionibus fidem Domini ſer-
uauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes. Reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes: & reli-
gio longius propagabitur: tantùm videte, ne fidei veſtræ ſynceritas, Arriana labe ſordeſcat.
Non Apoſtolorum, ſed dæmonum, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſi-
pientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorum expreſſus eſt animus. Hucuſque Antonius.
Sed nos minimè conuenit diffidere tam grande miraculum per hominem potuiſſe oſtendi.
Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicentis: Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic *Luc. 17.*
monti, Transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit vobis. Et iterum: Amen amen
dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite, & accipietis.
Ipſe enim ſuis diſcipulis, & vniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum,
nec variarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat: Gratis accepiſtis, gratis date.
B Nunquid ſuæ virtutis imperio curabat Antonius? nunquid ſuę poſſibilitatis arbitrabatur eſſe
quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbique ceſſerunt, & ad Chriſti dei
noſtri nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientum ſanitatum admira-
tionem adſcribat Antonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens be-
neuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius
tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cuncta dominus largiebatur. Sæpe autem & contra
voluntatem ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cùm iudices, qui ad inte- *Ob merita*
rius architerium propter aſperitatem itineris, & ob ſequentium multitudinem, & horridam *vitæ D.*
ſolitudinem ire non poterant, precario quæſierunt, vt eius fruerentur aſpectibus vt impetrare *Antonij*
poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant vexationem diſcurſuum, ipſos catenatos, quos aut no- *cuncta do-*
xietas, aut vigor publicus conſtrinxerat, ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non *minus lar-*
poſſe contemni: quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorem montem agnoſ- *giebatur.*
cens laborem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebátque iudicibus, qui eum inuitauerant vt in
ſententia proferenda & odio & gratiæ dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere
C quod ſcriptum eſt: Quocunque iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamen
inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaque pręſentiam,
quam ducis preces, & quod verius eſt miſerorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita,
poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem poſtulanti duci vt paulò
largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſe ſe diutius ibidem morari, grato
vſus exemplo quòd ſicuti piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & mo-
nachos cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo, *Non debet*
inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita nos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis *monachus*
aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit *cum ſecula-*
veràmque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum dei agnoſco, nec in ruſtico homi- *ribus diu-*
ne potuiſſe tantam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Præterea cùm *tius remo-*
 rari.
Balatius qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit homo Arrianæ iniquitatis *Balatius.*
ſtudioſiſſimus fautor, ita Chriſti Eccleſiam perſequeretur, vt animo veſano virgines, mona-
chóſque nudatos verberaret in publico, ad eum Antonius literas miſit, quarum iſta ſenten-
D tia eſt: Video iram dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira occupet *Litera ad*
quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epiſtolam, & triſit, atque in eam *Balatium*
exſpuens proiecit in terram, portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renun-
ciari præcepit: Quoniam cura tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tran-
ſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorem oppreſſit ſupplicium, & poſt quinque dies os ef-
frenatum vltio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ *Vltio diui-*
appellatur Chæreum, cum ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos *na Balatiũ*
inter omnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet *compeſcuit.*
equi alluderent, mitior, quo Neſtoris vehebatur, morſu repentino Balatium decuſſit in ter-
ram, ac ſic in eum inhians femora eius lacerauit, atque corroſit, vt ſtatim relatus ad ciuita-
tem poſt tertium diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antonio prædicta-
rum effectum quantocius conſecutum digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe ve-
nientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſeculi dignitate, remotioris vitæ
beatitudinem appeterent. Si qui autẽ maiori poteſtate premebantur, nec poterant obtinere

Ii iiij

iuſtitiam, ita eos obnixè defendebat, vt ipſe pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis fuit A præclari ſenis oratio, multi magnis diuitiis, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et vt infinita breui ſermone comprehendam, bonum Ægypto medium Chriſtus indulſerat. QVIS non triſtitiam apud Antonium mutauit in gaudium? Quis non iram vertit in pacem? Quis orbitatis luctum non ad eius temperauit aſpectum? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur, abiecto ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lætatus eſt paupertate? Quis poſt laſſitudinem monachus non eius iuuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardoribus, non ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis vexatus à diabolo ſine medela rediit? Quis inimici cogitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopitas ſereno non regreſſus eſt animo? Sciebat enim quo quiſque laboraret incommodo: & ex vitæ meritis diſcretionem Spirituum agnoſcens, adhibebat morborum, prout erant vulnera, ſanitatem. Vnde effectum eſt, vt poſt eius doctrinam omnes diaboli panderentur inſidiæ. Multæ quoque deſponſatæ puellæ ad eius conſpectum ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio conſederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eum confluebant, & vniuerſarum gentium varietas bellicoſiſſimũ contra dæmones virum conſpicere geſtiebãt. B Nullus ſe fruſtra illuc venire conqueſtus eſt, omnibus delectabile, atque iucundũ laboris commerciũ fuit. Fatigatio enim itineris emolumentũ viatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſolutionẽ eius quaſi communi vulnere orbitatis excepto, proprium ſinguli parentẽ luxerũt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignum eſt & me commemorare, & vos cum deſiderio audire, quia & hoc imitabile in eo euoctis fuit. Iuxta conſuetudinẽ ad viſendos fratres, qui in exteriori monte erant, venit, ibíque à diuina prouidentia de ſua morte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimã, filioli, Patris audite ſententiam: non enim arbitror quòd in hoc ſeculo iterum vos viſuri ſimus. Cogit conditio naturæ, vt poſt centenarium numerum, quem annis quinque ſupergredior, iam reſoluar. Ita locutus 29. audientiũ pectora contriſtauit, gemitus lachrymęque dicta mœrentia conſecutę ſunt. Amplexabantur eum vniuerſi, quaſi iam de ſeculo receſſurũ. At ille tanquam aliena deſerens, ad propriam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, deſidiam inſtituto non debere ſubrepere, ſed tanquam quotidie morituros, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitationibus animã cuſtodire, & omnem æmulationem ad ſanctos quoſque conuertere, ad Meletianos verò ſchiſmaticoſque ne propè quidem accedere. C Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neque cum Arrianis communione iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianum, cùm ſeculi viderit poteſtates pro Arrianorum, & Meletianorum pugnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortalium illam eſſe defenſionem nec diu fallacem permanere poſſe phantaſiam. Quapropter aiebat: Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrum religioſa traditio, quam ex ſcripturarum lectione & crebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu. Finito ſermone, fratres eum vehementiſſimè retardabant glorioſo Patris cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demonſtrabat præcipuè tamen ob præſumptam Ægypti conſuetudinem contradixit. Mos etenim Ægyptiis eſt, nobilium & præcipuè beatorum martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare: terra vero non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hunc honorem quieſcentibus reddi, inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpe & Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſtica conſuetudine corrigerent, & laicos viros, ac mulieres rigidius ipſe conuenit, dicens: Nec licitum hoc eſſe, nec Deo placitum, quippè cùm patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, D quæ ad nos vſque perdurant hęc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in ſepulchro poſitum lapide vſque ad reſurrectionis diem tertium clauſum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius, aut ſanctius corpore poteſt eſſe dominico, quod iuxta conſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus? Hæc iuſta perſuaſio multorum inſitum euellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo conſuetudinem ſupradictam, ne eodem etiam circa ſe laberentur errore, celeriter, vale vale dicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre incommodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad ſe duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiunctos inſtituerat, quique etiam ei iam ſeni cœperant miniſtrare, ait: Ego quidem, filioli, ſecundum eloquia ſcripturarum, Patrum gradior viam: iam enim dominus

Antonius abſtrahebat puellas deſponſatas à nuptiis ad virginitatem: Noſtri autem heretici virgines Deo dicatas à monaſteriis ad nuptias reuocant.

Præcepta D. Antonii.

Fides & religioſa traditio patrũ cuſtodienda.

Mortui quomodo ſepeliendi.

Exhortatio.

A Dominus me inuitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo ne tanti
temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, &
cœptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias, vidiſtis eorum &
impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpiráte, & credulitatem nominis eius veſtris
figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admoni-
tionum mearum, & incertæ conditionis vitā quotidie ancipitem pertractare, & cæleſte vobis
præmium ſine cunctamine tribuetur. Schiſmaticorum quoque, & hæreticorum venena vi- *Cauenda*
tate, meúmque circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quod nullus *communio*
mihi nec pacificus quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum volunta- *cum hæreti*
tem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini *cis.*
præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & notos, in æterna
vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura,
ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas *Corporis*
perferat reliquias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vituperari ritus à me, vt noſtis, etiam *ſui ſepultu*
B circa me ſeruentur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc ſum regreſſus. Vos igitur hu- *ram commẽ*
mo tegite, vos Patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, *dat Anto*
vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia *nius.*
neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſtimentorum
autem meorum ſit iſta diuiſio: Melotem, & pallium tritum, cui ſuperiacèo, Athanaſio Epiſ-
copo date, quod mihi nouum ipſe detulerat. Seraphion Epiſcopus aliam accipiat melotem: *Antonij*
vos cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam *veſtimenta*
non erit in præſenti ſeculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculantibus ſe diſcipulis, extendens *qua &*
paululum pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum ſanctorum *quibus le*
qui ad perferendam animam eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tan- *get poſt obi*
quam amicus videret, animam exhalauit, & additus eſt patribus ſecundum ordinem ſcrip- *tum.*
turarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operien- *Antonius*
tes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit conditum nouit. Legatarius au- *vitam ef-*
tem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, An- *fundit.*
C tonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter
veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic ANTONIO vitæ terminus fuit, iſta princi-
pia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narrauerim, tam ex his poteſtis ad-
uertere, qualiter homo dei à pueritia ad ſenectam vſque peruenerit, & quod omni ſemper
dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando cōceſſerit. Magis autem æqua-
litatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit, nec eſcam ſectatus eſt
molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem vi-
derentur attriti: necnon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & contra
iura naturæ meritorum gratia cuſtodiuit, vt lauatorum corporum, quæ balneis, atque deli-
tiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quod per omnes prouincias
amor eius: famáque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec
mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commē-
dauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt? qui deuotos eius
animos erga ſuam præuidens maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas
poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput
D eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demonſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos
ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanam eſſe natu-
ram ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimus
quiſque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fi-
deli vita ſublimium monachorum, ſciant quod ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe
glorificat, & ſeruientibus ſibimet non tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in mon-
tium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude
meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem neceſſarius fuerit, & gentibus
legite, vt vel ſic agnoſcant, quia dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolùm eſt Deus dei filius,
ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt
dæmones, quos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet ho-
minum, & totius corruptionis artifices.

Antonius ſe ieiuniis vigiliiſque conficiens, intrinſecus cilicino, extrinſecus verò pelliceo v'us eſt veſtimento.

tro iam ob martyrij gloriam coronato ad priſtinum monaſterium regreſſus quotidianum fidei ac conſcientiæ martyrium merebatur, acrioribus ſe ieiuniis, vigiliiſque conficiens, veſtimento cilicino intrinſecus, deſuper pelliceo vtebatur, nunquam corpus lauans, nunquam à pedibus ſordes abluens, niſi cùm per aquas neceſſitas tranſire compuliſſet. Nullus denique Antonij corpus nudum, antequam moreretur, vnquam vidit. Quodam autem tempore, cùm ab omnium ſe amouiſſet oculis, & clauſo monaſterio neminem omnino ſuſciperet, Martinianus militum præpoſitus, cuius filia immundi ſpiritus infeſtationibus quatiebatur, pulſans oſtium obſecrabat, vt ſuo pignori ſubueniret, & exigens vt Deum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minimè voluit, proſpiciens verò deſuper ait: O homo quid meum poſcis auxilium? mortalis & ego ſum, & tuæ ſocius fragilitatis: ſi autem credis in Chriſtum, cui deſeruio, vade, & ſecundùm fidem tuam ora Deum, & ſanabitur filia tua. Confeſtim ille credens abiit, & inuocato Ieſu, filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus eſt, & meritò: qui enim promiſit in Euangelio: Petite, & dabitur vobis, inuento qui eius gratiam meretur accipere, ſuam potentiam non negauit. Nam plures vexatorum ante monaſterium eius clauſo introitu dormientes fidelibus per eum ad Chriſtum precibus curabantur. Hæc illi multitudo venientium deſideratam ſolitudinem auferens tædio fuit. Metuens itaque ne ſignorum copioſa conceſſio aut ſuos animos extolleret, aut alios plus de ſe, quàm videbant in ipſo, cogeret æſtimare, ad ſuperiorem Thebaidem pergere cogitauit, vbi nullus eum agnoſceret. Et à fratribus acceptis panibus, ſedebat ſuper fluminis ripam, tranſitum nauis obſeruans. Illo talia cogitante, vox ad eum deſuper facta eſt dicens: Antoni, quò perges, & quare? At ille intrepidè, quaſi conſuetam vocem loquentis agnoſceret, reſpondit: Quoniam non ſinunt me quieſcere populi, idcirco ad ſuperiorem Thebaidem ire optimum duxi, præcipuè quia ea exigor, quæ virtutem meæ puſillanimitatis excedunt. Et vox ad illum ait: ſi ad Thebaidem vadas, & ad paſtoralia (vt cogitas) pergas, maiorem, ac duplicem ſuſtinebis laborem. Si autem verè quieſcere cupis, vade nunc ad interius deſertum. Cúmque Antonius diceret: Quis mihi locum auium poterit oſtendere? Ignarus enim ſum locorum: confeſtim ei vox loquebatur. Sarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptum venire cõſueuerant. His appropinquans Antonius rogauit, vt & ſe pariter adducerent in deſertum. Nullus obnixus eſt, ſed tanquam à Deo miſſum comitem ſuſcipientes, amplexi ſunt eius ſocietatem. Tribus autem diebus & noctibus itinere confecto, inuenit montem valde excelſum, ad cuius radices fons aquæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens montem, qui palmulis perpaucis, & his neglectis, conſitus erat. Hunc Antonius locum, quaſi à Deo ſibi offerretur, amplexus eſt. Is enim erat quẽ ſibi ad fluminis ripam ſedenti, qui loquebatur, oſtenderat. Et primo quidem accipiens à comitibus panes ſolus remanſit in monte, nullo alio cum eodem conuerſante. Quaſi propriam enim domum agnoſcens habebat locum illum. Sarraceni quoque videntes eius fiduciam optato per eum tranſitu, panes eidem cum lætitia deferebant, necnon palmarum, licet mediocri, attamen aliquanto ſolatio refouebatur. Exinde cùm fratres agnito loco, tanquam ad patrem filij, ſolicitè alimenta tranſmitterent, videns Antonius quòd ob ſuum refrigerium multis oneroſus labor indiceretur, & pauens etiam in hoc monachis, rogauit vnum de aduenientibus, vt ſarculum ſibi bis acutum cum frumento deferret. Quibus allatis circuiens montem, haud grandem culturæ aptum reperit locum, ad quem deriuata deſuper aqua poterat influere, ibique ſeminauit, atque exinde annuum ſibi panem laborans gaudebat, quod ſine cuiuſquam moleſtia ex propriis manibus viueret in deſerto. Sed cùm rurſus etiam illuc quidam venire cæpiſſent, miſertus eſt laſſitudini eorum, & olus in paruo terræ ceſpite coluit, vt poſt aſperum iter aliquando venientes ſolatio refouerentur. Hoc fratrum refrigerium, & paruulam meſſem, beſtiæ propter aquas illuc conuenientes depaſtæ ſunt, è quibus vnam apprehendens dixit omnibus: Cur me læditis nihil à me læſæ? Abite in nomine Domini ne huc appropinquatis vlterius. Quis non credat poſt hanc denunciationem quaſi timentes nunquam illuc beſtias appropinquaſſe? ſic Antonio impenetrabilia montium & deſerti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorſerunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod poſt menſes aliquot miniſtrabant, dignaretur accipere, & ſenili modicum laxaret ætati. Proh quantas ibi conuerſans expertus eſt luctas? verè, ſecundùm quod ſcriptum eſt, non illi aduerſus carnem & ſanguinẽ fuiſſe colluctationem, ſed aduerſus principatus, & poteſtates ab his qui ad eum ingrediebantur, agnouimus. Illic enim tumultus & voces populi, armatorúmque ſonitus prorſus plenum montem dæmonum multitudine ſe vidiſſe referebant, ipſum etiam quaſi contra inimicos palam

Marginal notes: *Merita D. Antonij.* (beside "to qui eius gratiam…") — *Antonius in deſertũ nauigat.* (beside "ſueuerant. His appropinquans…") — *Antonius terram mollit & ſerit* (beside "deferret. Quibus allatis…") — *Ephe.6* (beside "depaſtæ ſunt…"). Section letters in right margin: A, B, C, D.

A palam reſiſtentem, & furtiter colluctantem. QVI tamen & aduenientes ſuo refouebat hortatu, & flexis genubus; armis quoque orationum omnem Satanæ proſternebat exercitum. Admiratione planè dignum eſt in tam immani ſolitudine vnum hominem nec dæmonum quotidianas expauiſſe congreſſiones, nec tantarum beſtiarum quadrupedum, ſiue reptilium diuerſæ ceciſſe feritati. Iuſtè Dauid cecinit: QVI confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæmones fugabat, & feras (vt ſcriptum eſt) ſecum pacificabat. Sed & diabolus, vt ſupradictus propheta ait, obſeruans eum frendebat dentibus ſuis. Et ille Saluatoris auxilio ab vniuerſis tutus perſeuerabat inſidiis. Quadam ergo nocte cùm peruigil Antonius obſecraret dominum, tantos in monaſterium eius beſtiarum greges coacervauit, vt omnes eremi belluas circum ſe aſpiceret. Quæ cùm rictu oris morſum corpori minitarentur, intellexit hoſtis aſtutias, dixitque: Si à Domino in me vobis eſt tributa licentia, deuorate conceſſum: Si autem dæmonũ huc veniſtis impulſu, quantocius abite, quia Chriſti famulus ſum: ita factum eſt, & iubentis vocem omnis beſtiarum multitudo, quaſi maieſtatis verbere cæderetur, aufugit poſt hæc.

Antonius flexis genubus orabat.

Pſal. 124.

Feris imperat Antonius.

B Fluxerant dies, & alia oritur cum eodem hoſte certatio (nam ſemper vt venientibus pro his, quæ ſibi detulerant, aliquod munuſculum rependeret, laborabat) traxit quandam ſportellam quam texebat, tritiam, ſiue funiculum. Ad cuius motum exurgens vidit beſtiam pube tenus humanam faciem præferentem, quæ exinde in aſinam finiebatur. Poſt cuius aſpectum vexillum crucis in fronte ſua pingens, hoc tantum ait: Chriſti ſeruus ſum, ſi ad me miſſa es, non fugio. Nullum in medio ſpatium, & ſtatim informe prodigium dicto ocius cum ſatellitum turba fugit, & in medio curſu ruens extinctum eſt. Iſta autem exploſi mors atque enecari prodigij, dæmonum erat communis interitus, qui omni ſtudio laborantes, Antonium à deſerto deducere non valuerunt. Mirandis plus miranda ſuccedunt. Non grande poſt iſta tempus exceſſerat, & tantarum victoriarum homo fratrum precibus vincitur, A monachis enim rogatus vt eos dignaretur inuiſere, vnà cum his profectus eſt, impoſitis camelo aqua, & panibus, quia nuſquam præter monaſterij locum, ex quo hauſerant, potabilis aqua per arentem viam reperiebatur. Verùm in medio itinere bibendi ſubſidia defecerunt. Ardor nimios, æſtus intolerabilis, mortem cuncta minantur. Circumeunt, & quærunt ſaltem collectam pluuiis la-

Antonius a monachis viſendos proficiſcitur.

C cunam, nihil prorſus remedij, nihil occurrit penitus ad ſalutem. Camelus quaſi periturus & ipſe æſtuans dimittitur, æſtuantis pectus exuritur, & ſitis deſperatione ferueſcit. Mouit ſenem fratrum cõmune diſcrimen, & vehementiſſimè contriſtatus ingemuit. Dehinc ad ſolita precum auxilia confugiens, paululum ab eis ſeceſſit, ibique genubus flexis ſupplices manus tetendit ad Dominum. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebulliens erupit, ibique extincta ſiti, & arentia membra refecta ſunt, & plenis vtribus inuentum potant camelum. Ita enim caſu euenerat, vt camelus errans per eremum, dum funiculum trahit, in quodam lapide eiuſdem funiculi alligatione teneretur. Tandem confecto itinere ad monachos, qui inuitauerant, peruenit. Tunc verò quaſi Patri omnes obuiam occurrerunt, & honorifico ſalutatu in oſcula eius & amplexus certatim ruunt. Propoſito feruenti gaudet Antonius, & lætantibus de aduentu ſuo cunctis quaſi xenia de monte portans, ſpiritualia impartitur alimenta. Laudat veterum ſtudia, hortatur nouorum. Sororem quoque iam vetulã virginem videns, & aliarum puellarum magiſtram, mira exultatione ſuſtollitur. Exinde quaſi diu abeſſet ab eremo, rurſum feſtinauit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus cum etiam vexati à dæmonibus, malo neceſſitatis coacti auderent deſerta penetrare, quos il-

Lachrymis & precibus fontem ſcaturire fecit Antonius.

D le conſolans, & monachis in commune præcipiens, aiebat: Credite in Ieſum, fideliter mentem à malis cogitationibus, carnem ab immundiciis ſeruate puram, & iuxta eloquia diuina, ne ſeducamini in ſaturitatem ventris, odite vanam gloriam, orate ſæpiſſimè, pſallite veſperè, manè, & meridiè, & mandara ſcripturarum reuoluite. Recordamini geſtorum, quæ ſancti quique fecerunt, vt exempli memoria animã incitet ad virtutem, refrænet à vitiis. Suadebat etiam iugi meditatione retinendum Apoſtoli ſermonem, quo ait: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Non tantum autem ſuper iracundiam ſolem occidere non debere interpretabatur, ſed & ſuper omnia delicta hominom, ne peccatorum vnquam noſtrorum aut in nocte Luna, aut in die Sol teſtes abſcederent. Illius quoque admonebat præcepti, quo memores eſſe dicit: Diiudicate voſmetipſos, & probate, vt rationem diei noctiſque facientes, ſi in ſe delictum deprehendiſſet, peccare deſiſterent: Sin autem nullus error decepiſſet, perſeuerantes inſtarent potius incæpto, quàm arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut ſibi iuſtitiam vendicarent, iuxta ſupradicti doctoris eloquium dicentis: Nolite iudicare ante tem-

Exhortatio ad monachos.

pus, magis debere eos Chtiſto, cui Soli occulta patent, reſetuare iudicium. Multas eſſe (vt A
ſcriptum eſt) vias quæ videntur hominibus iuſtæ, ſed fines earum ad profundum reſpicere inferni, ſæpe noſtra non poſſe nos intelligere peccata, ſæpe falli in ratione geſtorum: aliud eſſe Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex ſuperficie corporum ſed ex mentium indicat arcanis. Æquum autem eſſe nos nobis compati, & inuicem onera noſtra portare, vt concesſo examine Saluatori, proprias conſcientias noſmetipſos iudicantes intueremur. Necnon dicebat magnam eſſe ad virtutem viam, ſi ſinguli vel obſeruarent, quid gererent, vel vniuerſas mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim poſſe aliquem peccare, cùm relaturus eſſet ad alium quæcunque peccaſſet, & ſubire pudorem in publicum turpia proferendi. Deniſque nullum peccantem coram alio audere peccare etiam ſi peccet, tamē teſtem vitare peccati, mentiri magis & negare ei, & vetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur quaſi ſub oculis agebat noſtris, & cogitatu confundimur & actu, ſi omnia referenda faciamus, multò autem magis ſi peccata noſtra fideliter deſcribentes, digeramus in ordinem. Tunc verò annotatio delictorum fratrum videbitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conſcientiæ ſibi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miſcentes confunduntur B
ad præſentiam cæterorum, ita & nos erubeſcamus ad literarum ſcripturas. Hæc agamus, hanc virtutis gradiamur viam, & corpora mentibus ſubiugantes, pernicioſas diaboli conteramus inſidias. Talibus ſermonibus, hortamentiſque & venientes ad ſe monachos incitabat ad ſtudium, & patientibus condolebat, pluréſque eorum dominus per Antonium liberauit. Nunquam tamen aut de incolumitate curatorum eſt inflatus ad gloriam, aut contriſtatus de obſeſſis adhuc corporibus murmurauit. Magis autem eodem ſemper animo, & vultu manens, gratias Deo referebat, ſuadens occupatis vt corruptionem, qua vexabantur, patientius ferrēt: Non enim Antonij aut cuiuſquam hominum omnino hanc eſſe medicinam, ſed Dei ſolius, qui conſueuit & quibus vellet, & quo vellet tempore dare ſanitatem. Ita conſolatione ſua, & vexatos æquanimiter ferre tentationem, & iam liberatos non ſibi, ſed Deo gratias referre docebat. Fronto autem quidam vir ex Palæſtinis, qui infeſtiſſimo dæmonio vexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad montem, rogabátque beatum ſenem, vt pro ſe Dominum rogaret. Orauit Antonius, dixítque ad eum, vade & curaberis. Illo incredulo ſibi, & violenter ibidem contra præceptum remoranti C
eadem geminabat Antonius, dicens, Hic curari non poteris: Egredere, & calcata Ægypto ſtatim te miſericordia Chriſti conſequetur. Tandem credidit, & profectus eſt, ac viſa Ægypto, ſecundum promiſſionem ſenis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infeſtatio ceſſauit inimici. Virgo verò quædam, quæ à Tripolitanæ regionis ciuitate deuenerat, inauditis ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lachrimæ, aurium putridus humor in terram cadens confeſtim in vermes vertebantur. Augebat calamitatem corpus paralyſi diſſolutum, oculos quoque peruerſos cōtra naturam habens. Hanc parentes eius deferentes, cùm ad Antonium monachos ire didiciſſent, credentes in Domino, qui pertinacem ſanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ ſtare præceperat, rogauerunt vt miſerabilem filiæ comitatum ſuſciperent. Illis renitentibus eam vſque ad Antonium perducere, remanſere parentes eius foris cum filia debili apud beatum confeſſorem & monachum Paphnutium, qui effoſſis pro Chriſto oculis ſub Maximiano perſecutore, tali dehoneſtamento corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi: Cúmque de morbo puellæ referre diſponerent, relationem eorum ſenis ſermo præuenit, & omnem debilitatis & itineris vſque ad ſanctum Paphnutium cauſam, quaſi ipſe interfuiſſet, expoſuit. D
Rogantibus autem eum monachis, vt parentibus cum filia permitteretur ingreſſus, non ceſſit, ſed ait: Ite inuenietis puellam, ſi non eſt mortua, curatam: Et adiecit: Nullus debet ad meam humilitatem venire, quia largitio curationum non eſt humanæ miſeriæ, ſed Ieſu Chriſti miſericordiæ, qui vbique in ſe credentibus præſtare conſueuit auxilium. Quamobrem & illa, pro qua petitis, ſuis precibus liberata eſt, & cùm ad Dominum orarem ego, mihi præſentia ſanitatis eius indulta eſt. Dixit, & verba eius puellæ incolumitas ſecuta eſt. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnutium, & filiam ſoſpitem, & parentes lætos repererunt. Non multos autem poſt illos dies cùm duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defeciſſet, & vno ſiti mortuo, alter iaceret in terra mortem expectans: Antonius ſedens in monte, celeriter ad ſe duos monachos vocauit, qui fortè ibidem ſunt reperti, & feſtinato præcepit, vt lagenam aquæ aſſumentes, inuaderent iter quod ducit ad Ægyptum, dixitque: Vnus è fratribus huc aduenientibus modò migrauit ad Dominum: alter ſi non ſuccurreritis, addetur: hoc enim

Cogitationes internæ etiam fratribus referendæ.

Antonius aut quiſpiam alius ægra corpora nō ſanat ſed Deus.

Miracula

Paphnutius.

hoc enim mihi nunc oranti reuelatum eſt. Sic ait, & iuxta præceptum eius monachi feſtinantes, extinctum corpus inueniunt, terráque id operientes, alterum refocillatum ſuo iunxerunt comitatui, erat autem ſpacium itineris vnius diei. Fortaſſe aliquis quærat, cur non antequã moreretur, Antonius dixerit. Incongruo prorſus Chriſtianis argumento vtitur, quia nõ Antonij, ſed Dei iudicium fuit, qui & de recedente quam voluit ſententiam tulit, & de ſitiente reuelare dignatus eſt. Hoc tantùm in Antonio mirabile eſt, quòd in monte remotiſſimo ſedens, corde peruigili cuncta procul poſita Domino indicante, cognoſceret. Alio rurſus in tempore cùm ſederet in monte, & oculos tendiſſet in cælum, vidit neſcio quam animam, lætantibus in eius occurſum Angelis, ad cælum pergere. Cuius ſpectaculi nouitate ſtupefactus, beatum dixit ſanctorum chorum, orauitque vt ſibi præſentis agnitio panderetur. Et ſtatim vox ad eum facta eſt inquiens, iſtam eſſe Ammonis monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autem Ammon vir grandæuus, qui perſeuerantet à pueritia vſque ad ſenectutem in ſanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim ſpacio à Nitria, locus in quo ſedebat Antonius diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantem, qui venerant deprecati ſunt, vt cauſam hilaritatis ediceret. Quibus ait: modò Ammonem quieuiſſe, quem propter frequentem eius ad Antonium commeatum, & propter celebritatem indultorum ei à Domino ſignorum optimè nouerant: de quibus etiam hoc vnum dicendum eſt. Neceſſe ei fuit aliquando flumen nomine Lycum ſubitis aquis inundatum tranſuadere, rogauitque Theodorum, qui cum ipſo erat, vt paululũ à ſuo ſepararetur aſpectu, ne nuditatem corporis inuicem vterque conſpicerent. Receſſit Theodorus: nihilominus ille ſeipſum cùm nudare vellet, erubuit. Cogitantem autem eum in alteram ripam virtus diuina tranſpoſuit. Rurſúſque Theodorus vir & ipſe Deo deuotus, tranſiens ad ſenem, mirari cæpit quod tam velociter fluuium tranſuadaſſet. Cúmque nihil humoris in pedibus, nihil in veſtibus eius aquæ conſpiceret, rogauit eum, vt tam incredibilem tranſlationem quaſi filio pater exponeret. Nolente illo dicere quæ acciderant, amplexus eſt pedes eius, iurauitque non ſe dimiſſurum priuſquam ſibi id quod celabat, referret. Videns ergo ſenex contentioſè vincere volentem fratrem, exegit viciſſim ab eo, vt nullo hoc ante ſuam mortem indicaret, atque ita confeſſus eſt ſe ſubito in alteram ripam fuiſſe tranſpoſitum, neque omnino vndis impreſſiſſe veſtigia, dominici corporis hoc tantummodo priuilegium aſſerens, & eorum quibus ipſe, vt Apoſtolo Petro, donauerit, vt aquarum leuitate humanum corpus inſiſteret. Hæc autem Theodorus præmiſſo tempore non dixit, poſt eius mortem retulit. Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem, & venientibus de Nitria fratribus poſt dies triginta ſciſcitantes repererunt illo die, illáque hora dormiſſe Ammonem, qua animam eius ferri ſenex viderat. Vtrique igitur puritatem mentis in Antonio mirati ſunt, quomodo rei tam longè geſtæ ſtatim ad eum fuiſſet perlata cognitio. Archelaus quoque comes cùm eum inueniſſet in exteriori monte, rogauit vt oraret pro Policratia Publij filia, quæ in Laodicæa erat, admirabili & Chriſto dedita virgine. Patiebatur enim peſſimos ſtomachi & lateris dolores, quos ieiuniis nimiis, vigiliiſque contraxerat, & erat penitus toto debilis corpore: orauitque Antonius, & diem, quo oratio fuerat facta, annotauit Archelaus. Redit Laodicæam & inuenit virginem incolumen. Percontatus diem ſanitatis, repetit tempus medelæ cum annotatione congruere. Et omnes admirati ſunt agnoſcentes eo tempore illam fuiſſe à doloribus liberatam à Domino, quo orans Antonius pro ipſa bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe etiam ad ſe venientium turbarum antè dies & menſes & cauſas prædixit & tempora. Nam quoſdam videndi eum tantum deſiderium, alios imbecillitas, nonnullos obſeſſa à dæmonibus corpora pertrahebant: nemo tamen vnquam vexationem aut detrimentum laboris itineris conqueſtus eſt: regrediebantur omnes ſpiritali cibo pleni. At ille præcipiebat non ſuæ laudi hanc admirationem ab eis applicari debere, ſed Domini, qui ſui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulſerit. Quodam autem tempore cùm exiiſſet ad exteriora monaſteria, & rogatus eſſet à fratribus vt in naui quadam cum monachis proficiſcentibus oraret, aſcendit, & ſolus ex omnibus odorẽ ſenſit teterrimum: aſſerebant cuncti piſcium ſalſorum, & caricarum in naui poſitarum hunc eſſe putorem. At ille alterius rei ſe fœtorem ſentire affirmauit. Adhuc loquente illo adoleſcens quidam poſſeſſus à dæmone, qui procedens iuxta carinam ſe nauis abſconderat, repentè exclamauit. Quo ſtatim per Antoniũ in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti curato intellexere vniuerſi illum diaboli fuiſſe putorem.

Ammonis animam in cælum aſcẽdentẽ vidit Antonius.

Antonius è ripa in ripam tranſlatus.

Policratia curatur.

Alius quoque ad eum vir inter ſuos nobilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſania A vt non ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnon & corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrem rogatus ſenex ab his qui eum adduxerant, vt pro illo Dominum oraret, tantum iuuenis miſeriæ condoluit, vt tota nocte peruigilans cum eo aduerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cùm iam luceſceret, & obſeſſus impetu in Antonium facto, vehementer eum impuliſſet, iraſci cœperunt qui eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus Antonius ait: Nolite alienam culpam iuueni miſero adſcribere: furor iſte obſidentis eſt, non obſeſſi. Ideirco autem in hanc prorupit dolens hoſtis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eum iuſſit, & expulſi ſatanæ indicium iſte aduerſus me impetus fuit. Nulla poſt verba mora, adoleſcens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum vbi eſſet agnouit, & toto Antonium complexans deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæpe relatione cognouimus. Verùm non tantum his adhibendus eſt ſtupor, quia multò plùs quæ ſequuntur, conditionem noſtræ fragilitatis excedunt.

Ante cibũ orabat Antonius

Antonius in ſpiritu raptus.

Hora circiter nona, cùm ante cibum orare cœpiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab Angelis in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aëris dæmonibus, cœperunt Angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. B Illis verò ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, criminoſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos à natiuitate eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita: ſi qua autem ſcirent ex eo tempore, quo factus eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes, & cùm deeſſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſenſus aperitur. Et ſtatim rediens in ſe eo loco, quo ſtare cœperat, hoc ſe turſum vidit eſſe quod fuerat. Tunc verò oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exercitus, & laborioſum per aërem iter ad cælum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aëris, qui ſciens aëreas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & contendere, ne nobis liber tranſitus eſſet ad cælum, hortabatur monens: Aſſumite arma Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala, vt nihil mali habens, quod de vobis dicere poſſit inimicus, confundatur. Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis: C

Religionis aſſumptio præterita peccata dimittit.

Ephe. 6

2. Cor. 12.

Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Et Paulus quidem vſque ad tertium cælum raptus eſt, ibique auditis verbis ineffabilibus deſcendit. Antonius autem vſque ad aerem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecum inquireret notionem, oranti ei à Domino reuelabatur, & erat ſecundum quod ſcriptum eſt, à Deo doctus. Denique cum à fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulo ſciſcitarentur, quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, quiue ei locus poſt exitum concederetur, proxima nocte vox deſuper inclamitans nomen eius ait: Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet. Et eleuatis ad cælum oculis vidit quendam longum atque terribilem, caput vſque ad nubes attolentem: vidit etiam pennatos quoſdam volare cupientes ad cælum, atque illum extenſis manibus prohibere tranſitum: è quibus alios apprehenſos elidebat ad terram, alios fruſtrà retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cæleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore victi, victoréſque tribuebant. Statimque ad eum vox facta eſt dicens: Animaduerte quod vides. Et tunc cœpit illuminato corde intelligere animarũ eſſe conſcenſum, & diabolum prohibentem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum quos decipere non poterat, cruciaretur volatu. D His viſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neque vero id quod ſibi reuelatum fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus compellebatur edicere: nec ſpirituales filios pura in Chriſto anima occultare quicquam volebat, præſertim cum huiuſmodi ſignorum relatio & amorem miniſtraret propoſitio, & fructum laboris oſtenderet. Nunquam ille aut ita ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nam omnes clericos vſque ad vltimum gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoque atque presbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diaconos vero, qui ad eum vtilitatis cauſa veniebant, cum pro adiutorio eorum eis præſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi proponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nã & interrogabat eos

Viſiones.

Vt ab Epiſcopus & presby

frequenter

A frequenter cum quibus erat, & ſi aliquid ab eis neceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum.
Habebat autem & in vultu magnam gratiam, & admirabile à Saluatore etiam hoc munus *Ceteris benedi-*
acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorum eum videre deſide- *ceretur, ca-*
raſſet, nullo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem *put ſubmit-*
agnoſcebat ex vultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctę mentis intuebatur. Nam ſem- *tebat.*
per hilarem faciem gerens, liquidò oſtendebat, ſe de cæleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait: *Antonij*
Corde lætante vultus floret, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnouit Laban *corporis deſ-*
ſocerum ſuum inſidias ſibi machinantem, dicens ad filias eius: Non eſt facies patris veſtri ſi- *criptio.*
cut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid: lætificatos enim habebat oculos, &
dentes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem in-
ter proſpera & aduerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat
enim & in vultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquam ſchiſmaticorum ſe miſ-
cuit communioni, antequam eorum ſciens prauitatem atque tranſgreſſionem: Nunquam *Hæreticorũ*
Manichæis aut aliis hæreticis ſaltem amicabilia verba largitus eſt, niſi tantùm ea quæ eos poſ- *communio-*
B ſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atque ſermones perditionem *nẽ fugiebat*
eſſe animæ. Sic etiam Arrianos deteſtabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem eſſe
accedendum. Nam cùm veniſſent quidam Arrianitæ, reperit poſt eorum examinationem
infideliſſimam ſectam, & fugauit eos de monte, dicens multò ſerpentibus deteriores horum *Antonius*
eſſe ſermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando Antonium ita vt ſe credere, admi- *fugit*
ratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira commotus, rogatúſque ab Epiſcopis, atque vni- *Arrianos.*
uerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibique Arrianitas publico ſermone condemna-
uit, vltimam hanc eſſe hæreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauítque in *Antonii*
populo filium Dei non facturam, non ex vllis extantibus, ſed proprium, & vnius cum *ſermo in*
patre ſubſtantiæ: ne creatura potius aut adoptio, aut appellatio videretur, impium eſſe *Arrianos.*
dicens vel mente concipere, erat quando non erat, cùm verbum Dei Deus, qui eſt, ſemper
patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat: Cum Arrianis
vobis nulla ſit coniunctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chri-
ſtiani eſtis: illi verbum, id eſt, filium: qui ex Deo patre eſt, creaturam docentes, nullo in-
C teruallo à Gentibus ſeparantur: qui ſeruiunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedi-
ctus in ſecula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elementa, & omnis contra Arrianum furorem,
ſecundum Apoſtoli dictum, ingemiſcit creatura, quòd ſibi Dominum ſuum, per quem om-
nia, & in quo omnia facta ſunt, videat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti viri prædicatio
exprimi non poteſt, quantum ad fidem populos roborauerit. Lætabantur quippe hoſtilem
& Chriſto inimicam hæreſim anathematizari ab Eccleſiæ columna. Nulla tunc ætas, nullus
ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoque, & ipſi idolorum ſacerdotes ad
Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei quia
hoc apud vniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque ſaltem fimbriam
veſtimenti eius attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quot tunc diaboli-
ca obſidione, & variis infirmitatibus liberati: quot ſimulachris erepta ſunt ſpolia: quanti
etiam ab errore gentilium retracti, noſtro iuncti ſunt gregi? Tanti certè, vt paucorum
dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium vin-
ceret turbam. Præterea cùm irruentem multitudinem comites repellerent, æſtimantes il-
D li tædio conuentum populum fore: in tranquillo animo dicebat: Nunquid hic cœtus dæ-
monum maior eſt turbis? Nunquid obſequentium multitudo colluctatorum in monte no-
ſtrorum cateruis eſt numeroſior? Accidit etiam vt cum eum redeuntem circa portam
proſequeremur, à tergo quædam mulier clamitaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea *Literas nõ*
atrociſſimo vexatur dæmonio, expecta, obſecro, expecta, ne & ego corruens inteream. Hoc *didicerat*
audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, volens tamen & ipſe paululum ſubſtitit. Cúmque *Antonius*
appropinquante muliere puella iaceret exploſa, orauit tacitus Dominum Ieſum, & ad com-
minationem eius ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus
Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repeda-
bat. Erat autem valde ſapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum literas non didi-
ciſſet, ingenioſiſſimus & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat. Aliquando etenim phi-
loſophi duo gentiles venerunt ad eum putantes Antonium ſe poſſe decipere: erat verò in ſu-
periori monte. Quos cùm vidiſſet, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos per inter-
pretem, ita cœpit loqui: Quare tam longè ad ſtultum hominem ſapientes ſe vexare voluerunt?

Illis dicentibus non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, vigilanter reſpondit: Si ad A
ſtultum veniſtis, ſuperfluus eſt labor veſter; ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam
habere, bonum eſt, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos ve-
niſſem, vos imitarer: ſed quia vos ad me, quaſi ad ſapientem veniſtis, eſtote ſicut ego ſum,
Chriſtiani. Abſceſſerunt Philoſophi vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum
expulſiones. Alios quoque ſimiliter mundi ſapientes, qui eum irridere cupiebant, quia lite-
ras ignoraret, tali diſputatione colligauit, dicens: Reſpondete mihi, quid prius, ſenſus, an li-
teræ? & quid cuius exordium? ſenſus ex literis, an literæ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus
quod ſenſus eſſet author, atque inuentor literarum, ait: Igitur cui ſenſus incolumis eſt, hic
literas non requirit. Quis præſentium poſt hanc colluctationem non exclamauerit, cùm ob-
Senſus incolumis literas non requirit. ſtupuerint & ipſi victi ſunt, tantam in imperito literarum ſagacitatem animi admirantes? Ne-
que enim vt in ſolitudine & montibus verſatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agre-
ſtis & rudis erat, ſed iucundus atque affabilis: ſermonem ſecundum Apoſtoli præceptum,
diuino conditum ſale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. In-
ter hæc, quaſi parum eſſet bis gentilitatem fuiſſe ſuperatam, & tertio venerunt viri ad eum B
omnis ſecularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuerſis philoſophiæ ſtudiis artium ſuarum
æſtimatione doctiſſimi. Hi cùm rationem ab eo exigerent fidei, quam in Chriſto habemus,
& niterentur arguta ſophiſmatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in ſilentium
paululum voce compreſſa, primùm eorum miſeratus errorem eſt, deinde per interpretem
qui eius verba diligentiſſimè in græcum ſolebat exprimere ſermonem, ita exorſus eſt, di-
cens: Quid pulchrius eſt quídue honeſtius, crucem colere, an adulteria, parricidium vel
Fidei ſuæ rationem reddit Antonius. inceſtum his aſſignare quos colitis: cùm in altero ſit contemptus mortis, inſigne virtutum:
in altero turpis religio, obſcœnitatis magiſtra? Quid melius eſt dicere, quod Dei verbum
manens, vt erat, ob ſalutem noſtram humanum corpus aſſumpſerit, vt ſocietate mortalita-
tis nos eueheret ad cælum, participéſque naturæ cæleſtis efficeret, an vt ipſi aſſeritis, diuinæ
mentis hauſtum ad terrena veneranda caput ſubmittere, & pecudum, atque ſerpentum
formis cæleſtè nomen includere? Quo ore Chriſtianorum credulitatem audetis irridere, di-
centium Chriſtum filium Dei ſine ſui detrimento & cæpiſſe eſſe quod non erat, & manſiſſe
quòd fuerat: cum ipſi animam de cæleſtibus detrahentes, non tantum hominum, ſed & C
pecudum ſoleatis ſepelire corporibus? Chriſtiana credulitas pro ſalute mundi Deum ſuum
veniſſe teſtatur: vos verò innatam animam prædicantes, vltro citróque transfertis. Chri-
ſtiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiámque veneratur, conſequenter incarnatio-
nem dicit Deo fuiſſe poſſibilem, ita tamen vt non euacuauerit dignatio dignitatem: vos qui
animam ex ſplendidiſſimo Dei fonte manantem turpiter decidiſſe iactatis, qui mutabilem &
conuertibilem eam poſt ſui diminutionem audetis aſſerere, iam illam quoque naturam do-
minam ſeculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imago enim, quæ ſecun-
dum nos naturalem ſimilitudinem ſui retinet authoris, cui vna eſt ex quo defluit, eadémque
ſubſtantia, humilitates proprias, & iniurias conſequenter ad ſuam originem remittit. Igitur
animaduertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per veſtram blaſphe-
miam redundare. Crux Chriſti Domini Dei noſtri hîc nobis ingeritur. Rogo quæ hæc eſt re-
Crux Chriſti. ligionis obſcœnitas? nónne potius eſt crucem attollere, aut alicuius generis mortem ab ini-
quis hominibus illam patienter ſuſtinere, quàm Iſidis plangere poſt Oſirim vagos incertóſ-
que diſcurſus? Pudeat vos, quæſo, inſidiarum Tryphonis, pudeat Saturni fugæ, & deuora-
tionis crudeliſſimæ liberorum: Erubeſcite parricidium Iouis, & incœſtum: Erubeſcite D
raptum eius, & coitum mulierum atque puerorum. Ille, ſicut veſtri fingunt poetæ,
ad explendum immaniſſimæ libidinis furorem, molles dedit in amore vagitus, ille in
Dianæ fluxit ſinus, ipſe amator & precium, ille modulatus ales Lædeos petiuit ample-
xus, ille in proprium ſæuiens ſexum, regium puerum miniſtris auibus polluit. Hæc vos cre-
ditis, hæc colitis, hæc ſunt veſtrorum ornamenta templorum. Æquo, deprecor pro
veſtra ſalute, noſtra dicta penſate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda ſunt Chri-
ſtianis? Si nihil, nec crucis quoque cui detrahitis, nomen agnoſcitis. Si vniuerſa credenda
ſunt, cur, cùm in iiſdem libris cruci reſurrectio copuletur, paſſionem diuinam ſtolido
laceratis eloquio & non ſtatim iungitis cæcorum viſum, ſurdorum auditum, claudorum greſ-
ſum, lepræ emundationem, feruens ambulanti Deo ſuo mare, dæmonum fugas, reſurre-
ctionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hęc omnia ſcripturis diuinis, quas
interpellatis, inſerta ſunt, & iiſdem voluminibus continentur pręconia maieſtatis & mortis.

quamobrem

A QVamobrem odio quo imbuti eſtis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum eſſe Ieſum, & *Concluſio*
qui ſalutis humanæ gratia fragilem aſſumpſit naturam. Veſtram tamen nobis ſi non pudet,
narrate religionem. Sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerum fœditate at-
que vecordia? niſi fortè (vt audio) fabulas aſſeratis deorum veſtrorum & obſcœnitates, & *Dij genti-*
crudelitates, & vanitates, & mortes, regentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum *lium.*
terram Proſerpinæ, ſemiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, Iunonem aërem, Apolli-
nem ſolem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem ætherem in-
terpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem Deum, ſed creaturas contempto
creatore, ſuſcipitis. Quòd ſi pulchritudo vos elementorum ad ſuam traxit venerationem,
modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio
creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundùm iſtiuſmodi, quam vos ſequimini, ratio eſt præpoſte-
ra atque peruerſa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici ſcientia, ad remedia
confertur, omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad
hæc dicitis, vt cognoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ vobis ignominioſæ confeſſio? Hac diſ-
putatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos, ſimúlque muſſitantibus, ſubridens
B Antonius, rurſum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iu-
ſto vniuerſæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adſtruũtur. Ele-
menta quidem, vt memoraui, ex ipſo conſpectu ſuam comprobant ſeruitutem. Sed quoniam *Elementa*
vos obſeruatione dialectica neceſſaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiã *ſunt dij*
nos noſtram religionem compellitis affirmare: Reſpondete mihi: Cognitio Dei quemad- *gentilium.*
modum manifeſtius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et
quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſponden ti-
bus firmiorem ſermonibus operationem eſſe, hanc & liquidam de Deo cognitionem: bene
eos & ipſe dixiſſe conſenſit, quia operationem, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus:
dialecticam verò ex artificio componentium ſumpſiſſe oppoſitionis exordia. Cùm ergo, ait,
operationem fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit verborum compoſitio, per quam
conceptam ſenſu noſtro credulitatem tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare in-
telligentias non valetis. Ita ſolidiota ſunt mentis opera, quàm ſophiſmatum fraudulenta con-
cluſio. Nos Chriſtiani myſterium vitæ noſtræ non in ſapientia mundi habemus repoſitum,
C ſed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Chriſtum eſt. Hanc orationis meæ veritatem *Myſterium*
quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis imperitis, & literarum veſtrarum ignaris ad *vitæ Chri-*
dignationem eius ſolùm verba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in *ſtianæ in*
vniuerſum orbem quotidie propagamur: vobis verò poſt aduentum Domini nodoſæ ſophiſ- *virtute fi-*
matis defecerunt verſutiæ. Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idololatriam debellaui- *dei conſti-*
mus; & per prædicationem ignominioſæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos ſi poteſtis *tutum.*
oſtendite qua contexione verborum gentilitatem Chriſto proponere ſuaſeritis. Per omnes
iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſ-
putatio philoſophiæ multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus & vni-
uerſi dæmones, quos vos vt Deos colitis, fugiunt, atque ex obſeſſis corporibus ad pri-
mum dominicæ crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa fabuloſa oracula? Vbi Ægyptiorum
incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vaſtata ſunt omnia cùm
de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus vos prætermiſſis debilitatorum cater-
D uis, glorioſam Ieſu mortem irridere conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquam in
feſtinatione regali concuſſa gentilitas, imò ſeculo chara, & hominum præſidijs fulta iam
corruit? Nos famuli Chriſti, quò plus premimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimu-
lachra ornatis quondã ſepta parietibus, iam vetuſtate collapſa ſunt: Chriſti vero doctrina, quæ *Chriſti do-*
vobis ſtultitia videtur & ludus, licet tyrannica perſequentium principũ tentamenta pertulerit, *ctrina nul-*
licet variis ſit incuſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentis barba- *lo terrarũ*
rarum fine prohibetur. Quando tot ſimul in ſe continuère virtutes? continentia in matrimo- *orbe con-*
nio, virginitas in Eccleſia, floret martyrum pro Domino ſuo glorioſa conſtantia, quorum *cluditur.*
omnium Crux Chriſti principium eſt. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros
ſyllogiſmorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebroſis conamini argumentatio-
nibus inuoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noſter, non in gentili perſuaſione, ſed in fide
apertiſſima ſuademus, quæ verborum aſſertionem præuenire conſueuit. Adſunt quip-
pè patiẽtes à dæmonibus vexati: quos cùm in medium produxiſſet, verba reperiuit, dicens: Nũc
vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine Deos veſtros, quos putatis, expellite:

Philoſophi ab Antonio confutati.

ſin autem non poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtat im- A
crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm
vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus
vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes homi-
nem cui poſt tantum ingenium affluerat ſignorum diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto,
qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare his ſanitatem de-
diſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo
fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna meretur; confugite ad Crucifixi legem, nóſ-
que eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſitis contenti, nulla deinceps ſecularis impru-
dentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi,
cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum.
Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor prin-
cipum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Con-
ſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis ob-

Conſtantinus & eius filij ad Antonium ſcribunt.

ſecrabant, vt reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam li- B
teræ ad eum venirent, fuerat, nec ſalutatione principum mouebatur, & tanquam non accep-
tis literis conuocatis monachis, aiebat: Reges ſeculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chri-
ſtianis adhibenda miratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamen eadem naſcendi mo-
riendique conditio eſt. Illa ſunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu reti-
nenda ſunt, quòd hominibus Deus legem ſcripſerit, quod per filium ſuum propriis Eccleſias
ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt ratio cum epiſtolis Regum? Cur accipiam literas qui-
bus conſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab vniuerſis fratribus, vt

Quid Antonius ad conſtantinũ ſcripſerit.

Chriſtianos Reges ſuis literis refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentium eius exaſperarentur, ad
ſuſceptas epiſtolas conuenientia reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum colerent, dein-
de ſalutaria perſuaſit, ne magnam putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio
tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicandos à Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremum
clementiæ circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum ſempi-
ternum eſſe regem omnium ſeculorum Ieſum Chriſtum, epiſtolis teſtatus eſt. His principes
ſuſceptis vehementiſſimè lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Antonij flagrabat opinio
ita vt eius ſe filios cuperent nominari. Magna etenim cum aduenientibus affabilitas omnium C
in ſe ſtudium conuerterat. Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo
ſunt conſolatione releuati, ad interiorem montem, & ad rigorem ſolitum regreſſus eſt: ibi-
que ſæpe cum introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt:

Antonius Serapioni narrat quæ in Ægypto gerãtur.

& interiectis horarum ſpaciis conſequentia reſpondebat, vt intelligeretur aliqua reuelationis
vidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præuidens Epiſ-
copo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lachrymarum
fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſe ſedentibus operaretur, intentè fixit oculos in

Fixis genibus ante Dei vultũ prouolutus orauit Antonius.

cælum gemens atque ſuſpirans, & poſt aliquantum ſpacium reuelationis inceptæ nimio do-
lore contremuit, & ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua
futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes, ob-
ſecrant vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus
præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione
fluctuoſa ait: Melius erat o filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rur-
ſum lachrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori commodans vocem: Magnũ, D
inquit, quoddam, & vniuerſis ſeculis inauditum imminet nephas. Magno fides Catholica
turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. Vidi enim Altare

Viſionem Refert.

Domini mulorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant.
Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abomina-
bitur altare meum: nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæuè Arriano-

Arrianorũ inſaniam prouidit Athanaſius.

rum irrupit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinę, tunc diuinorum temeratio vaſorum,
tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum
præſidia aduerſus Chriſtum comparata cum aſſumptione palmarum, quod idololatriæ apud
Alexandriam inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arrianorum
populi crederentur. Proh ſcelus, horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matro-
narúmque ereptus pudor ſanguinis ouium Chriſti in Chriſti templo effuſus veneranda reſ-
perſit altaria: baptiſterium pro voluntate gentilium pollutum eſt. Nihil defuit, viſionis verita-
tem monſtrant

A rem monſtrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arrianorum eſſet im-
pietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: No-
lite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus eſt dominus, ſic rurſum miſerebitur, &
ſuum citò Eccleſia recuperabit ornatum, cóſque qui in perſecutionibus fidem Domini ſer-
uauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes, Reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes: & reli-
gio longius propagabitur: tantùm videte, ne fidei veſtræ ſynceritas, Arriana labe ſordeſcat.
Non Apoſtolorum, ſed dæmonum, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſi-
pientiam inmentorum ſimilis pecudum, eorum expreſſius eſt animus. Hucuſque Antonius.
Sed nos minimè conuenit diffidere tam grande miraculum per hominem potuiſſe oſtendi.
Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicentis: Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic *Luc.17.*
monti, Transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit vobis. Et iterum: Amen amen
dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite, & accipietis.
Ipſe enim ſuis diſcipulis, & vniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum,
nec variatum infirmitatum pollicens curationem, aiebat: Gratis accepiſtis, gratis date.
B Nunquid ſuæ virtutis Imperio curabat Antonius? nunquid ſuę poſſibilitatis arbitrabatur eſſe
quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbique ceſſerunt, & ad Chriſti dei
noſtri nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientum ſanitatum admira-
tionem adſcribat Antonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens be-
neuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius
tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cuncta dominus largiebatur. Sæpe autem & contra
voluntatem ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cùm iudices, qui ad inte- *Ob merita*
rius architetium propter aſperitatem itineris, & ob ſequentium multitudinem, & horridam *vitæ D.*
ſolitudinem ire non poterant, precario quæſierunt, vt eius fruerentur aſpectibus vt impetrare *Antonij*
poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant vexationem diſcurſuũm, ipſos catenatos, quos aut no- *cuncta do-*
xietas, aut vigor publicus conſtrinxerat, ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non *minus lar-*
poſſe contemni; quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorem montem agnoſ- *giebatur.*
cens laborem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebátque iudicibus, qui eum inuitauerant vt in
ſententia proferenda & odio & gratiæ dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere
C quod ſcriptum eſt: Quocunque iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamen
inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaque pręſentiam,
quam ducis preces, & quod verius eſt miſerorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita,
poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem poſtulanti duci vt paulò
largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſe ſe diutius ibidem morari, grato
vſus exemplo quòd ſicuti piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & mo-
nachos cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo, *Non debet*
inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita nos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis *monachus*
aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit *cum ſecula-*
veràmque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum dei agnoſco, nec in ruſtico homi- *ribus diu-*
ne potuiſſe tantam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Prætetea cùm *tius remo-*
Balatius qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit homo Arrianæ iniquitatis *rari.*
ſtudioſiſſimus fautor, ita Chriſti Eccleſiam perſequeretur, vt animo veſano virgines, mona- *Balatius.*
chóſque nudatos verberaret in publico; ad eum Antonius literas miſit, quarum iſta ſenten-
D tia eſt: Video iram dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ita occupet *Litera ad*
quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epiſtolam, & irriſit, atque in eam *Balatium*
expuens proiecit in terram, portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renun-
ciari præcepit: Quoniam cura tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tran-
ſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorem oppreſſit ſupplicium, & poſt quinque dies os ef-
frenatum vltio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ *Vltio diui-*
appellatur Chæreum, cum ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos *na Balatiũ*
inter omnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet *compeſcuit.*
equi alluderent, mitior, quo Neſtoris vehebatur, morſu repentino Balatium decuſſit in ter-
ram, ac ſic in eum inhians femora eius lacerauit, atque corroſit, vt ſtatim relatus ad ciuita-
tem poſt tertium diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antonio prædicta-
rum effectum quantocius conſecutum digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe ve-
nientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſeculi dignitate, remotioris vitæ
beatitudinem appeterent. Si qui autẽ maiori poteſtate premebantur, nec poterant obtinere

A Dominus me inuitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo ne tanti
temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, &
cœptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias, vidiſtis eorum &
impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpiráte, & credulitatem nominis eius veſtris
figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admoni-
tionum mearum, & incertæ conditionis vitã quotidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis
præmium ſine contamine tribuetur. Schiſmaticorum quoque, & hæreticorum venena vi- *Cauenda*
tate, meúmque circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quod nullus *communio*
mihi nec pacificus quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum volunta- *cum hæreti*
tem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini *cis.*
præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & notos, in æterna
vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura,
ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas *Corporis*
perferat reliquias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vitupetari titus à me, vt noſtis, etiam *ſui ſepultu*
B circa me ſeruentur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc ſum regreſſus. Vos igitur hu- *ram commẽ*
mo tegite, vos Patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, *dat Anto*
vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia *nius.*
neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſtimentorum
autem meorum ſit iſta diuiſio: Melotem, & pallium tritum, cui ſuperiacẽo, Athanaſio Epiſ-
copo date, quod mihi nouum ipſe detulerat. Seraphion Epiſcopus aliam accipiat melotem: *Antonij*
vos cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam *veſtimenta*
non erit in præſenti ſeculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculantibus ſe diſcipulis, extendens *qua &*
paululum pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum ſanctorum *quibus le*
qui ad perferendam animam eius deſcendeant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tan- *get poſt obi*
quam amicus videret, animam exhalauit, & additus eſt patribus ſecundum ordinem ſcrip- *tum.*
turarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operien- *Antonius*
tes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit conditum nouit. Legatarius au- *vitam ef-*
tem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, An- *fundit.*
C tonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter
veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta princi-
pia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narrauerim, tam ex his poteſtis ad-
uertere, qualiter homo dei à pueritia ad ſenectam vſque peruenerit, & quod omni ſemper
dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando cõceſſerit. Magis autem æqua-
litatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit, nec eſcam ſectatus eſt
molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem vi-
derentur attriti: necnon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & contra
iura naturæ meritorum gratia cuſtodiuit, vt lauatorum corporum, quæ balneis, atque deli-
tiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quod per omnes prouincias
amor eius: famáque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec
mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commẽ-
dauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt? qui deuotos eius
animos erga ſuam præuidens maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas
poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput
D eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demonſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos
ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanam eſſe natu-
ram ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimus
quiſque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fi-
deli vita ſublimium monachorum, ſciant quod ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe
glorificat, & ſeruientibus ſibimet non tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in mon-
tium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude
meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem neceſſarius fuerit, & gentibus
legite, vt vel ſic agnoſcant, quia dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolùm eſt Deus dei filius,
ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt
dæmones, quos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet ho-
minum, & totius corruptionis artifices.

S. PATRIS ATHANASII MAGNI A
ALEXANDRINI EPISCOPI DE SANCTA TRINITATE DIALOGVS, IN QVO DISPVTANT ORTHODOXVS ET ANOMOEVS *Arii ſectator.*

ANOMOEVS.

CHriſtianus es? Orth. Maximè. An. Quid eſt Chriſtianiſmus? Orth. Enimuero illud quidem erat neceſſe dicere: Hoc autem non tutum. An. Quid ita? Orth. Quia ſeruum me Chriſti eſſe neceſſe fuit dicere: quid ſit autem Chriſtianiſmus, non tutum, niſi prius tenuero à quo interroger, nequando Sancta canibus dare, aut Margaritas porcis proiicere videar. Nam ſi me interroges, & fidelis ſis catechumenus, confeſtim quidnam ſim reſpõdero: quid verò ſit eſſe fidelem non dixero, ne forſan Iudæus ſis qui inter- B
rogas. An. Atqui Chriſtianum me eſſe, qui te interrogem, tibi aſſero. Orth. Tibi non ſufficit dixiſſe eſſe me Chriſtianum: vt mihi non ſatis quod te Chriſtianum dixeris, niſi quid ſit Chriſtianiſmus reſpondeas. Quãquam ne tum quidem re vera fueris Chriſtianus, cum quid ſit Chriſtianiſmus noſſe, non ſit eſſe Chriſtianum. Quandoquidem neque ſcire quid ſit Iudaiſmus eſt Iudæum eſſe, neque tenere quid ſit Paganiſmus, paganum eſſe. An. Noſtíne Deum? Orth. Etiam. An. Vt ipſe ſeipſum nouit? Orth. Minime. An. Eum igitur non noſti. Orthodoxus. Noui eum, vt eum noſſe poteſt hominis natura. An. Aliter igitur ipſum norunt homines, & aliter ipſe ſeipſum nouit? Orth. Sanè quidem. An. Quomodo? Orth. Quoniam niſi quis eadem atque deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, fieri non poteſt vt eum nouit ſicut ipſe ſeipſum nouit. At fieri non poteſt vt quis eadem atque deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, qui non ſit eiuſdem atque deus ipſe naturæ. Non ſumus autem eiuſdem atque ipſe naturæ. Non igitur eandem atque ipſe notitiam ipſius habemus. An. Quid ſi filius velit cuipiam patefacere, annon etiam poteſt? Orth. Patefacit quidem, ſed non ita ipſi patefacit vt ipſe ſeipſum nouit, verùm prout is eſt ad cognoſcendum idoneus, quem hac gratia dignatur. C
Itaqùe ſurſum & lumbis tenus Ezechieli viſus eſt electrinus. Danieli vero, ſenex aſpectu: & Eſaiæ, quaſi à Seraphim obtectus. An. Tu igitur num vt electrinum, an vero vt ſenem ipſum noſti? Orth. Ex eis didici & cognoui Deum eſſe ſupra omnia ab ipſis cognita. Niſi enim ſupra illa emineret, nunquam diuerſis modis apparuiſſet: ideóque dicit Vnigenitus, Deum nemo vidit vnquam. An. Aliud eſt vidiſſe quàm noſſe. Orth. Quod ad Deum attinet, iſta diuerſa non ſunt ſiquidem ipſemet contemplationem pro cognitione vſurpauit, quum diceret, Tandiu ſum vobiſcum, nec me noſti, Philippe? qui me vidit, Patrem meum vidit. An. Si noſti eum eſſe ſupra omnia quæ conſpiciuntur, nempe quid ipſe ſit noſti. Orth. Ridiculum quiddam narras, num enim quia animum noui eſſe ſupra omnia aſpectibilia corpora eminere, idcircò etiam noui quid ſit animus? An. At ego eum noui vt ipſe ſeipſum nouit. Orth. Quid eſt igitur deus? An. Ipſummet ἀγέννητον. Orth. An verò noſſe quòd ſit ἀγέννητος, eſt Deum noſſe? An. Sanè quidem. Orth. Atqui hoc etiam norunt & Iudæi & Græci. Eadem ergo notitia Dei præditus es atque Iudæi & Græci, qui ipſum non norunt. Teſtantur enim Euangelia, Patrem iis eſſe ignotum qui filium non norunt. An. Non igitur nouit Deus ſe eſſe ἀγέννητον? Orth. At hoc non eſt ipſius οὐσία ſiue eſſentia. An. An vnam dicis deitatem, & tres hypoſtaſes? D
Orth. Tua quidem illa notitia, quam prius afferebas, refutata eſt: tibi vero ſic etiam reſpondero. Aliud eſt hypoſtaſis, & aliud Deitas, non vt alia & alia res, ſed quòd hypoſtaſis quidem aliud aliud vero Deitas ſignificet. Nam hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι i. *eſſe*, Deitas vero τὸ τί εἶναι i. *quiddam eſſe*. An. Hoc vero cuiuſmodi eſt? Orth. Vt ſunt Petri & Pauli & Timothei tres hypoſtaſes, & vna ἀνθρωπότης, *ac ſi dicas humanitas*. An Ergo tres ſunt Dij. Orth. Abſit vt hoc dicam. An. Si ita ſunt hypoſtaſes vt Petri & Pauli & Timothei, tres ſunt Dij. Quandoquidem Petrus & Paulus & Timotheus, tres ſunt homines. Orth. Ne hi quidem ſunt tres ex ſacris literis. Nam in Chriſto Ieſu non eſt mas neque fœmina, non eſt Græcus & Iudæus, non eſt ſeruus & liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus. An. Annon igitur tres ſunt Petrus, Paulus & Timotheus? Orth. Tres quidem ſunt, at non tres homines. An. Quomodo? Orth. Quia tunc tres ſunt homines quum diſſimile cor habuerint, vt Græcus & Iudæus, & Chriſtianus: ſin verò idem ſenſerint, nec ſint inter eos diſſidia, tres quidem ſunt hypoſtaſes, ſed vnus in Domino, quòd

A mino, quòd vnum animum & vnum cor habeant: & tres quidem ſunt numeto, at non quòd
diuerſam inter ſe naturam vel diuerſum cor habeant. An Ego eos qui tres ſunt, tres eſſe dico.
Orth. At ego tres eſſe dico, ſi inter ſe diſſenſerint: quòd ſi ex dei verbo fuerint eadem mente
& ſententia compacti, vnum eſſe nouum hominem dico, manentibus tamen hypoſtaſibus.
An. Sed hæc de hominibus dicuntur: in Deo verò aliter ſe res habet. Orth. Si in iis quæ cor-
poraliter ſeparata ſunt, modò animi ſententia non diſſideant, habet ſcriptura Vnus & Vnum,
multo magis id dicendum eſt in iis quæ ſunt materiæ & corporis expertia. Aut igitur In iſtis
ponito eſſe diſſidia, vt tres Deos dicamus, quoniam vnus iſtud, alius illud velit: aut ſi nulla
eſt in iis diſſentio, vnus ſit deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus: quemadmodum qui in
Chriſto ſunt compacti vnus homo ſunt ſicut ſcriptum eſt. An. Nulla eſt igitur differentia Pa-
tris, & Filij, & Spiritus ſancti? Orth. Nulla ſanè neque in natura neque in voluntate, ſed in
eo demum aliqua, quòd gignere & gigni, emittere & procedere, *ſiue emitti*, inter ſe differunt.
An. Quid eſt gignere & gigni, emittere & procedere? Orth. Hæc ita dicuntur quia Pater
quidem gignit, id eſt genuit: Filius verò gignitur, id eſt genitus eſt: & quia ipſe Pater emit-
B tit Spiritum, id eſt emiſit, Spiritus autem procedit, id eſt proceſſit. An. Procedit, inquit: num
verò etiam Proceſſit? Orth. Itidem de Filio dixit, Genuit me. Inquit enim, Ante omnes col-
les gignit me. Quemadmodum igitur per illud Genuit me, intelligis de Filio Genuit me, ita
etiam illud Procedit accipe de Spiritu, ac ſi diceret Proceſſit. Hic enim eſt mos ſcripturæ: vt
illud, Qui facit Angelos ſuos Spiritus, id eſt, Qui fecit: & illud, Qui fundas terram ſupra
ſtabilitatem ſuam, id eſt Qui fundaſti. An. Hoccine igitur eſt diſcrimen? Orth. Eſt. An. Ean-
dem autem naturam ais? Orth. Eandem. An. Et quomodo poteſt eadem eſſe natura, ſi vnus
quidem gignit, alter gignitur? Orth. Ponis nihilominus, vnum gignere, alterum gigni. An.
Etiam. Orth. Si vnus gignit, alter gignitur, qui gignit, ex ſua ipſius natura gignit: & qui gi-
gnitur, ex gignentis natura gignitur. An. Abſit vt dicam Deum ex ſoa natura genuiſſe. Orth.
Non igitur genuit. An. Genuit vt qui condiderit. Orth. Ergóne prius ipſum condidit, & dein-
de genuit, an alio quopiam modo? loquere apertius. Nec enim intelligo quid ſit, Genuit, vt
qui condiderit. An. Aliquid genuiſſe Deum, idem eſt atque condidiſſe, quoniam ſimplex
eſt, & compoſitionis omnis expers: nec per alia gignit, per alia condit, ſed per quæ gignit, per
C eadem etiam condit. Orth. Si ſimplex eſt & compoſitionis expers, quorſum dicis Per quæ
& per quæ? Vbi enim eſt illud Per quæ, ibi quoque multa ſunt. Eſt autem compoſitionis ex-
pers deus: non igitur in eo ſunt multa. An. An non eſt igitur deus ſimplex? Orth. Imò etiam
amplius quàm ſimplicem eſſe aio. Nam & Angelus ſimplex eſt, & animus & lux, quũ ex par-
tibus aut membris non componantur. An. Itaque ſi amplius quàm ſimplex eſt, per quę gignit
per ea etiam condit. Orth. Ne dicito, inquam, Per quæ gignit & condit: nam quod ſimplex
eſt: non haber Per quæ & per quæ, multo autem etiam magis id quod ſupra ipſam ſimplicita-
tem eſt, non admittit illud Per quæ & per quæ An. Similiter ergo gignit deus, & ſimiliter cõ-
dit? Orth. Nequaquam. An. Ergo eſt compoſitus. Orth. Abſit. An. Si per alia gignit & per alia
condit, compoſitus eſt. Orth. Non dico Per alia gignit, per alia condit: ſed Aliter gignit, aliter
condit. An. Quomodo gignit, & quomodo condit? Orth. Hypoſtaſi gignit, & mandato con-
dit. Mandatum enim concurrente poteſtate fretum, præſens ſiſtit quod mandanti libet: is ve-
rò qui gignit hypoſtaſi, non expectat mandatum, ne quid medium intercedat inter gignen-
tem Patrem, & Filium qui gignitur. An. An igitur inuitus genuit? Orth. Qui genitus eſt, viua
eſt eius qui genuit imago, & voluntatem tranſcendit imago hypoſtaſeos. Prius enim oportet
D animo concipere imaginem hypoſtaſeos, & poſtea Velle aut. Nolle Filius autem eſt ſoboles
hypoſtaſeos, & imago prorſus inuariata, ante voluntatem concipe animo imaginem hypo-
ſtaſeos. An. Qvid eſt illud, Tranſcendit imago volũntatem? Orth. Hoc dico quoniam eſſen-
tiam etiam concipere mente potes, abſque eo vt hoc velit: abſque imagine vero, non potes.
Nam voluntas, & incipit & deſinit, imago vero eſſentiæ nec incipit nec deſinit. Sed & aliter
hoc accipe. Eſtne deus volens aut nolens immortalis? An. Volens. Orth. An igitur immor-
talis erat antequam eſſe vellet? An. Ab æterno vult eſſe immortalis. Orth. Et ab æterno eſſe
Pater. Sicut enim dicere non potes quòd inuitus ſit immortalis, ita ne hoc quidem quòd in-
uitus ſit Pater & vt immortalitati, ita nec Filio præit voluntas, ſed ab æterno eſt Filius ex vo-
lente Patre genitus, hypoſtaſeos imago penitus inuariata. An. Vbi ſcriptũ eſt Filium eſſe ima-
ginem hypoſtaſeos? Orth. Characterem hypoſtaſeos nihil aliud eſſe intelligo, quàm imagi-
nem hypoſtaſeos eſſe. An. Enimuero, annon vir quoque ſcribitur eſſe imago & gloria Dei?
Orth. Sanè: at non character hypoſtaſeos. Aliud eſt autem, imaginem dei eſſe, quàm eſſe cha-

racterem hypoſtaſeos ipſius. Nam opus quodpiam habet quidem imaginem artis cuius peri- A
tus eſt artifex à quo effectum eſt, hypoſtaſeos vero minimè. An. Neſcio quid dicas, planius
loquere. Orth. Scamnum habet imaginem artis fabri, nam ſi ſcamnum videro, agnoſco à fa-
bro factum eſſe: & ſi nauigium conſpexero, agnoſco eſſe opus à fabricatore nauium confe-
ctum, quòd ſit imago & gloria artis illius qui id fabricatus eſt: at non hypoſtaſeos character.
Nec enim aut ſcamnum aut nauigium habet characterem eius qui id effecit: quum hic qui-
dem ſit homo hypoſtaſi, ſcamnum autem vel nauigium non item. Sic etiam homo eſt ima-
go & gloria dei qui ipſum condidit. Etenim, vt ait ſanctus Salomon, conuenienter & propor-
tione quadam effector illarum rerum conſpicitur & gloria afficitur ex eo quod effectum eſt:
non tamen eſt character hypoſtaſeos opificis, ſed duntaxat virtutis eius effectricis. At Filius
eſt character ἐνυπόστατος. Inquit enim, Qui vidit me, vidit Patrem meũ: nemo verò qui vi-
dit hominem, idcircò vidit Patrem. An. Vbi ſcriptum eſt Filium eſſe characterem hypoſta-
ſeos? Orth. Apud Apoſtolum Paulum in Epiſtola ad Hebræos. An. Non recipitur in Eccle-
ſia. Orth. Ex quo annunciatum eſt Euangelium Chriſti, credita eſt hæc Epiſtola Pauli eſſe: &
ea connumerata omnes Epiſtolæ Pauli ſunt numero quatuordecim. An. Non animaduerti- B
ſti in cæteris proferri nomen ipſius, in hac vero non item? Orth. Quoniam Hebræis ſcribe-
bat, qui fama acceperant quòd homines doceret à Lege deficere ne ipſius nomen abhorren-
tes, aures occluderent, propterea ab his verbis auſpicatus eſt, multis vicibus & multis modis
olim deus loquutus patribus per Prophetas, vltimis hiſce diebus loquutus eſt nobis per fi-
lium. Hanc autem eſſe ipſius epiſtolam apparet etiam ex fine epiſtolæ. Meminit enim etiam
Timothei his verbis, Scitote fratrem noſtrum Timotheum liberatum eſſe, qui cum, ſi citò
venerit, vos videbo. An. Etiamſi hanc epiſtolam Pauli eſſe concedamus, attamen character
hypoſtaſeos habet eſſe in hypoſtaſi, nòn in propria vita. Orth. At Chriſtus non tantùm dici-
tur character hypoſtaſeos, verùm etiam Filius, vt illud ἐνυπόστατον intelligimus. Dicitur enim
ſplendor quod συναϊδίως, i. vnà ſit ab ipſo ab æterno: character vero propter hypoſtaſeos ſi-
militudinem: Filius denique propter illud ἐνυπόστατον. Anom. Dicimus & nos omnia eſſe ex
Deo. Orthodo. Sed alia quidem ſunt ex ipſius mandato tanquam condita: Filius verò eſt ex
ipſius hypoſtaſi, vt generatus, Spiritus vero, vt procedens. Anomoeus. Ergo Spiritum etiam
dicis eſſe ex hypoſtaſi? Orthodoxus. Alioqui vnde eſſet? Anomœus. Vbi ſcriptum eſt alia C
eſſe ex mandato, alia ex hypoſtaſi? Orthodoxus. Dicit Dauid de iis quæ Deo mandante exi-
ſtere cœperunt, Laudate dominum è cælis, laudate ipſum in locis altiſſimis, laudate ipſum
omnes Angeli eius, laudate ipſum omnes virtutes ab eo conditæ, laudate ipſum ſol & luna,
laudate ipſum omnes ſtellæ & lumen. Nam ipſe dixit, & extiterunt: mandauit, & cõdita ſunt.
De generatione verò Filij ſcriptum eſt, Ex vtero ante luciferum genui te: & de Spiritu Sãcto,
Vltimis diebus effundam è Spiritu meo in omnem carnem: & alibi, ſpiritus enim ex me pro-
ficiſcitur: item alibi, dei verbo firmati ſunt cæli, & omnis eorum virtus ſpiritu oris ipſius. Ano-
moeus. Ex vtero dixit, & Ex ore, non autem Ex hypoſtaſi. Orthodoxus. Partes ſeu membra
quum Deo tribuuntur, dicuntur quidem vt de homine, intelliguntur autem vt Deo conuenit:
ſin minus, quem vterum corporeum in Deo poſſimus mente concipere? Itaque vterum au-
diens, generandi vim: & os audiens, docendi facultatem intelligo: quo loquendi more Scrip-
tura interdum etiam vtitur de hominibus agens, vt quum inquit, A tui metu, domine, con-
cepimus in vtero, & peperimus in terra ſpiritum ſalutis. Nam hic quoque non ſignificat cor-
poreum vterum, ſed illam naturę vim ad gignendũ efficacem. Anomoeus. Vbi de Deo ſcrip-
tum eſt Naturæ nomen? Orthodoxus. Apud Apoſtolum. Sed olim quidem deum ignoran- D
tes ſeruiſtis iis qui natura non ſunt dij: nunc autẽ cognito Deo aut à Deo potius cogniti, &c.
à Deo videlicet qui natura deus eſt. Et in Epiſtolis catholicis ſcriptum eſt, Ex eo quòd no-
bis datæ ſunt maximæ & pretioſæ promiſſiones, vt fiatis diuinæ naturæ participes. Fimus au-
tem naturæ diuinæ participes ex eo quod Spiritum ſanctum participamus. Anomoeus. Ergo
& ſpiritus ſanctus eſt diuinæ naturæ? Orthodoxus. Si ex participatione Sancti ſpiritus euadi-
mus diuina præditi natura, nónne multo magis eſt diuinæ naturę ſpiritus ille qui hęc in nobis
efficit? Anomoeus, Ergo & ſpiritum ſanctum dicis eſſe diuinæ naturę? Orthodoxus. Non ſim-
pliciter diuinæ eſſe naturæ, ſed eſſentiæ. Dixit enim ipſe Pater, Vltimis diebus effundam de
ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Itẽ Filius, non enim ij eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Pa-
tris mei is eſt qui loquitur in vobis. Iobus quoque diuinum dixit ſpiritum, quum ſic loquere-
tur, viuit dominus, qui ita de me ſtatuit: & omnipotens qui amaritudine affecit animam meã.
Siquidem donec eſt adhuc halitus in me, & ſpiritus diuinus ſupereſt mihi in naribus, os meũ
non loquetur

A non loquetur iniuſta. Viden' quomodo Trinitatis meminerit, de Filio dicens, Viuit dominus: de Patre, omnipotens qui amaritudine affecit animam meam: de ſpiritu ſancto, Diuinus ſpiritus qui ſupereſt mihi in naribus? Nam Spiritus, eſt ſuauis odor quem Chriſtus ſpirat: & quemadmodum ex odore ſuaui vnguentum per nares percipitur, ita & Chriſtus ex Spiritu. Nemo enim poteſt dicere Chriſtum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum. Et Apoſtoli fuerunt ac ſunt bonus Chriſti odor, quoniam Spiritus ſancti templa ſunt. Dicit enim Paulus, An neſcitis corpora veſtra eſſe templa Spiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à deo, & non eſtis veſtri iuris? deum igitur in corpore veſtro glorificate. Ano. Si aliter condit deus, & aliter gignit, compoſitus eſt. Orthodo. Compoſitus non eſt, (abſit enim vt hoc dicam) ſed hypoſtaſi quidem gignit, mandato vero condit. Quod ſi ita gignit vt condit, nempe quod ab eo creatum eſt, ab ipſo eſt genitum. Anomœus. Sanè quidem. Orthodoxus. Canem autem condidit: aude igitur dicere, canem aut aliud quippiam conditum, eſſe genitum ex vtero. Nam dico quidem ego quòd Deus condiderit canem & omnes beſtias, adeóque cæteras omnes res conditas: dic & tu quòd etiam ex vtero eas genuerit, ſiquidem ſimiliter condit & gignit. Ano. Aliter igitur condit, & aliter gignit? Orthodo. Sanè. Ano. Nónne eſt compoſitionis expers? Orthodoxus. Minimè dixi non eſſe compoſitionis expertem, imò etiam eſt aliquid amplius quàm compoſitionis expers, ſed, Aliter gignit & aliter condit. Anomœus. Quomodo id fieri poteſt? Orthodoxus. Mens nobis inſita, quæ ad imaginem Dei facta eſt, nónne eſt compoſitionis expers? & tamen aliter gignit ſermonem, aliter autem condit quæ condit. Ano. Quinam aliter gignit & aliter condit? certè per quæ condit mens, etiam gignit. Orthodoxus. Falſum narras. Gignit enim ex ſe ſermonem, condit autem ex materia domum, nauim, & quæcunque ſunt eiuſmodi. Anomœus. Num igitur etiam Deus condit ex materia? Orthodo. Quædam ex materia quædam rurſus, quum non eſſent, fecit vt exiſterent. Ano. Quomodo? Orthodo. Materiam & cælos & angelos ex nihilo fecit vt ex nihilo exiſterent. Voluntas autem concurrentem poteſtatem nacta, fecit vt exiſteret quicquid libuit: mortalia verò animantia ex materia condidit. Ano. Hoc admitto. Orthodo. Filium vero, nónne ais ſimplicem eſſe & compoſitionis expertem? Ano. Etiam. Orthodo. Nónne igitur quod à Filio conditum eſt, ex eo quoque
C genitum ais? An. Minimè. Orth. Si, quoniam Pater eſt ſimplex, idcircò quod à Patre conditum eſt, etiam genitum dicis, nempe quod genitum eſt, etiam conditum eſt. At Filius quoque eſt ſimplex. Ergo quod condidit, etiam genuit: & Pater comperietur eſſe filij quidem Pater, rei verò conditæ auus. An. ſed quod eſt genitum à Patre, etiam eſt conditum: quod autem conditum eſt à filio, eſt res condita. Or. Nónne, quoniam ſimplex eſt deus idcircò quod ab eo conditũ eſt, etiam genitum eſſe: & quod ab eo genitum eſt, etiam conditum eſſe vis? Sin minus, quomodo tuam ſententiam explicas? An. Sanè Or. Ergo & quod conditũ eſt à filio, eſt etiã genitũ, vtpote qui ſit compoſitionis expers: vel etiam ſi Pater eſt compoſitionis expers, non idcircò tamen quod ab eo genitum eſt conditum eſt: nec quod ab eo conditum eſt, genitum eſt etiam ſi ſit ipſe compoſitionis expers. At filius genitus eſt à Patre: non igitur cõditus. An. Pater eſt autor Filij, filius autor rerum conditarum. Ortho. Annon Pater quoque eſt rerum conditarum autor? Ano. Eſt ſanè, ſed per Filium. Ortho. Sed omnino ponis eum quoque autorem eſſe rerum conditarum. Ano. Certè, omnia enim ſunt ex Deo. Orthodoxus. Sunt igitur ab eo etiam genita omnia, canes, corui, vultures, quicquid denique conditum eſt, ſiue rationis particeps, ſiue rationis expers. Anomœus. Dixi hæc condita eſſe per Filium: ſolus autem Filius,
D nullo intermedio genitus eſt, id eſt conditus. Orthodoxus. Idcircóne eum eſſe dicis & genitum & conditum, quia ſolus eſt, à ſolo? aut quomodo id accipis? Anomœus. Etiam. Orthodoxus. Cætera autem omnia quoniam per Filium facta ſunt, condita quidem ſunt, genita vero non item? Anomœus. Ita eſt. Orthodoxus. Interuentio igitur Filij, imminuit Patris in agendo efficacitatem. Anomœus. Quamobrem? Orthodoxus, Quia ſolus ſolum gignens, itidem & gignit & condit. Filio vero interueniente, quod condit non amplius gignit, & vt videtur, principatuum & poteſtatum, rerum denique omnium conditarum damno genitus fuerit Filius. Anomœus. Quamobrem? Orthodo. Quoniam niſi genitus fuiſſet filius, quæcunque ab eo condita ſumus, eſſemus etiam genita. Anomœus. Annon igitur per Filium conditi ſumus? Orthodoxus. Sanè verò. Sed nos quidem per filium conditi ſumus, filius verò ex Deo genitus eſt: non autem conditus. Anomœus. Ipſemet dicit, Dominus condidit me, initium viarum ſuarum. Orthodoxus. Ipſe quoque dicit, Foderunt manus meas & pedes meos, & partiti ſunt veſtimẽta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortẽ.

Anomoeus. Quid ſimile inter ſe habent, Condidit me, & Foderunt manus meas & pe- A
des? Orthodoxus. Quemadmodum id quod in cruce futurum erat, enuntiauit vt ſi iam fa-
ctum fuiſſet: ita quod futurum erat in carnis aſſumptione, dixit ac ſi iam fuiſſet factum.
Itaque non dixit, Dominus condidit me ante initium viæ, ſed quoniam aliorum via per-
dita erat. futurus autem hic erat via recens & viuens, propterea dicit, Dominus condidit
me initium viarum ſuarum ad opera ipſius. Anomoeus. Ante ſeculum fundauit me, in-
quit, antequam terram faceret. Orthodoxus. Dic tu quoque, Quadraginta annos non-
dum habes, & ante ſeculum fundatus es? vt audias, Amen, amen dico tibi, antequam ſe-
cula exiſterent, ego ſum. Anomoeus. An erat etiam ipſius incarnatio antequam exiſterent
ſecula? Orthodoxus. Sanè, quod ad Dei præſcitionem attinet, vt & paſſio ipſa: adeo vt di-
xerit, Foderunt manus meas & pedes meos, & pro cibo dederunt mihi fel, & in ſiti mea po-
tandum mihi præbuerunt acetum. Anomoeus. At iſtud non eſt dictum ante ſeculum, ve-
rùm Dauidis temporibus. Orthodoxus. Dictum quoque eſt à temporibus Filij Dauidis
nempe Salomonis, Dominus condidit me. Anomoeus. Sed dictum eſt ante ſeculum fun-
dauit me. Orthodoxus. Nempe quoniam ante ſeculum erat abſconditum hoc arcanum, B
(vt inquit Paulus) quod nunc patefactum eſt Filiis hominum. Quod autem ille ſit illud
ipſum quod ante ſecula fundatum eſt, audi ex eodem Paulo alibi dicente, Fundamentum
enim aliud nemo poteſt ponere præter illud quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: præ-
ter eum videlicet qui dicit, Ante ſeculum fundauit me. Deus autem Sermo nomen Ieſu
Chriſti accepit, ex quo Sermo factus eſt Caro, & dictum fuit ab Angelo, Vocabis nomen
eius Ieſum. Itaque illud, Dominus condidit me, &, Ante ſeculum fundauit me, de ipſius
incarnatione dictum eſt, arcano illo verè ante ſecula abſcondito. Anomoeus. Sed quomo-
do poteſt ita genuiſſe ex ſua ipſius hypoſtaſi, vt nihil ſit perpeſſus? Orthodoxus. Illud, Quo-
modo poteſt, ne inueſtiga: illud verò, Ex hypoſtaſi, à nobis oſtenſum eſt. Anomoeus.
Quomodo oſtenſum eſt? Orthodoxus. Oſtenſum eſt non eſſe quiddam conditum. Quod
autem non eſt conditum, aut eſt ingenitum aut genitum, aut procedens vt ex autore ſiue
cauſa. Non eſt autem ingenitus, quum ſit Filius genitus: ergo eſt ex hypoſtaſi. Ano. Et quo-
modo poteſt eſſe ex hypoſtaſi? Orthodo. Niſi ſit ex hypoſtaſi, aut eſt conditum quippiam,
aut ingenitus: non eſt autem ingenitus, vt qui ſit Filius: non eſt conditum ſeu factum quip- C
piam: (nec enim mandauit & factus eſt, ſed ex ventre ipſum genuit) eſt igitur ex hypoſtaſi,
non autem ex nihilo, ſicut ea quæ per mandatum extiterunt. An. Rurſum igitur, vterum di-
cens, exiſtimas Deum eſſe compoſitum? Orth. Abſit vt Deum dicam eſſe compoſitum: ſed
(vt ſuperius dixi) vteri nomine, quem Scriptura Deo tribuit, generatricem vim hypoſtaſeos
ipſius intelligo. Nam de nobis etiam agens Scriptura, (ſicut prius demonſtratum eſt) ita loqui
conſueuit, vt quum inquit, A tui metu, domine, in vtero concepimus & parturiuimus, & pe-
perimus ſpiritum ſalutis. In vtero dicens, non intelligit corporeum vterum, ſed in ipſa hypo-
ſtaſi, *ſiue intra nos ipſos*. Ano. Parum abeſt quin mihi perſuadeas vt fiam Conſubſtantialiſta,
ſiue coëſſentialiſta. Orth. Vtinam det tibi deus vt Chriſtianus euadas. Tunc enim Chriſtianus fa-
ctus fueris, quum faſſus fueris Filium eſſe patri coëſſentialem. An. Quid eſt iſtud Coëſſentiale?
volo enim id quoque diſcere. Num idem eſt filius qui & Pater? orth. Abſit vt hoc dicam. An.
Quid eſt igitur? verè enim id diſcere cupio. orth. Coeſſentiale eſt quod eandem eſſentiæ ra-
tionem recipit, vt homo ab homine nihil differt, quatenus homo eſt: & Angelus ab Angelo
quatenus Angelus eſt: ita & deus à Deo nihil differt quatenus deus eſt. An. Nihil igitur differt
Pater à Filio? Orth. Nequaquam. Sanè differt reſpectu dei, ſiue in Deum Eſſe, ſeu in Patrem D
Eſſe & Filium Eſſe: quoniam ille quidem genuit, hic verò genitus eſt: hoc igitur quod vo-
camus *ὁμοούσιον, ſiue coëſſentialitate*. Ano. Nulla igitur alia re differt Pater à Filio? Atqui ſcriptū
eſt: Quid me dicis bonum eſſe? nemo bonus niſi vnus, *nempe* Deus. Orth. Viden vt rectè di-
xerim tunc fore te Chriſtianum, quum faſſus fueris Filium eſſe Patri coëſſentialem? An. Cre-
do me Chriſtianum eſſe. Orth. Si Chriſtianus eſſes, non negares Filium eſſe bonum. An. Bo-
num non eſſe non dixi, ſed eum dixiſſe nemo bonus niſi vnus, *nempe* deus. orth. Bonitate igitur
dicis differre Patrem à Filio? Ano. Ipſemet dixit, quid me dicis bonum? nemo bonus niſi vnus,
nempe Deus. Orth. Non dixit. Ne me bonum dicito, ſed, Quid me dicis bonum? An. Quæ-
nam vero differētia eſt inter illud, Ne me bonum dicito, & illud: Quid me dicis bonum? orth.
Magna. Anomoeus. Quænam? Orthodoxus. Illud, Ne me dicito bonum, bonitatem tollit:
iſtud vero, Quid me dicis bonum? perinde eſt atque, Quorſum me dicis bonum, nec me cō-
fiteris Deum eſſe? vt & illud, Quid me compellatis, Domine, domine, nec facitis quæ dico?

Quoniam

A QVoniam igitur ille Doctorem eum nominans, ad ipſum acceſſerat vt ad eum qui nihil
aliud quàm homo eſſet, propterea inquit, QVid me bonum dicis, non credens quod ſim
deus? nullus enim bonus niſi vnus, *nempe* deus. Ano. Dicimus & nos ipſum bonum eſſe,
ſed non ita bonum vt bonus eſt pater. Orthodo. Atqui non dixit, Nemo bonus niſi vnus,
pater, ſed, Nemo bonus eſt niſi vnus, *nempe* deus. Tu vero dicis perſonæ quoque reſpectu
differre bonitatem patris à bonitate Filij. Num igitur exiſtimas quippiam mali immixtum
eſſe bonitati filij, eoque à bonitate patris differere? Ano. Abſit. non dico malitiæ quippiam
immixtum eſſe bonitati filij, verùm patris bonitatem differre à filij bonitate. Orthodo. Sed
bonitas à bonitate nihil differt quatenus eſt bonitas. Ano. Annon vero dei bonitas differt ab
ea bonitate quæ in nobis eſt? Orthodoxus. Nempe alia quædam eſt in nobis bonitas quàm
deus ipſe. Ano. Iudæi igitur & Græci habéntne deum in ſeſe? Orthodo. Imo ne is quidem
deum habet in ſeſe qui ſimpliciter dicitur Chriſtianus, ſed is demum habet, qui Corpus
ſuum ſubegit & ſeruire docuit, vt poſſit dicere, QVandoquidem probationem quæritis eius
qui in me eſt Chriſti. QVi enim talis eſt audit à Chriſto, Bonus homo ex bono cordis ſui
B theſauro depromit bona. Ano. ſi bonus eſt homo qui ex ſuo corde bona depromit, quomo-
do nullus bonus eſt niſi vnus, *nempe* Deus? Orthodo. Quoniam Deus non eſt bonus parti-
cipatione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo vero bonitatis participatione bonus eſt.
Ano. Angeli verò nónne ſunt natura boni? Orthodo. Natura, nequaquam: participatio-
ne, ſic. Nam quod natura bonum eſt, non mutatur, quantum ad id quod eſt natura. Ano.
Vt quid? Orthodo. Homo natura non mutatur: (neque enim ſit aliud natura) ſed ſtudio
& motibus mutatur: ſiquidem eundem modò bonum, modò malum videbis: vt Paulum,
modò quidem perſequutorem, modò verò Euangelij præconem: & eundem modò Chri-
ſti diſcipulum, modo proditorem, vt Iudam: & Angelos, modò quidem malos, modo
vero bonos. Anomoeus. Num vero Angeli modo mali modo boni? Orthodoxus. Scriptu-
ra inquit, Etenim ſi Angelis qui peccarant, non pepercit. At ſi peccarunt, certe excide-
runt bonitate. In vniuerſum denique condita res omnis Deo digna, & eſt & dicitur bona
ob participationem bonitatis: Deus vero qui bonus eſt natura, eſt ipſamet bonitas. Quã-
obrem etiam nemo bonus niſi vnus *nempe* Deus. Ano. Ergo Filius bonus eſt vt Pater? Or-
C thodo. Pater & Filius ſunt vnus Deus, non hypoſtaſi, ſed eadem eſſentiæ ratione: vt om-
nes homines ſunt vnus in Chriſto, non hypoſtaſi, ſed ratione eſſentiæ, & ob concordiam.
An. Enimuero annon aliud eſt hypoſtaſis, aliud eſſentia? Orthodo. Aliud & aliud, non ta-
men vt res. An. Ergo compoſitio inuenietur. Ortho. Aliud & aliud dixi, non tamen vt rem
aliam & aliam: ſed quod hypoſtaſis quidem aliud quiddam declaret, aliud vero eſſentia: vt
granum frumenti dicitur & eſt tum ſemen tum fructus, non vt res alia atque alia: aliud enim
declarat ſemen, aliud fructus quoniam ſemen quidem futuræ culturæ ſemen, fructus vero eſt
præteritæ culturæ fructus. An. QVid eſt eſſentia, & quid eſt hypoſtaſis? Orth. Eſſentia decla-
rat communitatem, Et ſi quid eſt Eſſentiæ proprium, id quoque commune eſt hypoſtaſibus,
quæ eſſentiæ ſubſunt: Hypoſtaſis autem, præterquam quod numerum admittit, proprietatẽ
habet minimè cõmunem hypoſtaſibus quæ Eſſentiæ ſubſunt. An. Annon vero Eſſentia pro-
prietatem habet? Orth. Neque proprietatem habet non communem hypoſtaſibus quæ Eſſen-
tiæ ſubſunt: neque numeri multiplicationẽ admittit quum ſit vnica & ſingularis. QVicquid
vero numeri multiplicationem admittit omnino proprietatem habet: & quod proprietatem
habet, numerum admittit. Ipſa enim proprietas numerum inducit. An. Non intelligo quod
D dicis: planius loquere. Orth. Patris eſſentiam dicis eſſe immortalem & incorruptibilem, & in-
uiſibilem, & mundi architectatricem, deũ denique? An. Etiam. Orth. Et Filium ſimiliter dicis
immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem mundi architectum, deũ denique? An. Sanè. Orth.
Sicut ergo patris eſſentiam dicis immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem, mundi archite-
ctatricem, nónne ita & filij eãdem eſſentiam dicis An. Sanè. Orth. Filium autem num vocas
Patrem? An. Nequaquã. Orth. Pater ergo non eſt proprium quiddam Eſſentiæ, ſed Hypoſta-
ſeos. An. Quomodo? Orth. Quoniã quæ propria ſunt Eſſentiæ, ſimiliter ſunt communia pa-
tri, Filio & ſpiritui ſancto. Pater autem non eſt commune quiddam: non eſt igitur pater pro-
prium eſſentiæ, ſed hypoſtaſeos. Quod ſi aliud eſt proprium hypoſtaſeos, & aliæ ſunt pro-
prietates eſſentiæ, non idem ſignificant Eſſentia & Hypoſtaſis. An. At nónne τὸ ἀγέννητον, i. *inge-
nitum eſſe*, eſt patris proprium? Orth. Non eſt. An. Ex iis igitur quæ ſunt, éſtne aliquid aliud
ingenitum? Orth. Etiam. An. Quidnam? Ortho. Nonne id genitum eſt quod Patrem ha-
bet: ingenitum, id quod Patrem non habet? Ano. Etiam. Orth. Spiritus habetne Patrem?

An. Non. Orthodo. Ergo & ipſe eſt ingenitus: itaque ingenitum eſſe, non eſt proprium Pa- A
tris. An. ſed Pater eſt & ingenitus & *ἀγένητος*, *id eſt Non factus*. Orthodo. Ne iſtud quidem
Non factum eſſe, Patris proprium eſt, ſed commune eſt patri, Filio & ſpiritui ſancto. Ano-
moeus. Qvomodo? Orthodoxus. Non factum eſt illud quod non eſt ortum ab opifice, aut
quomodo id accipis? Ano. Etiam Orthodo. Illud autem eſt factum quod ortum habet ab
opifice. At neque Filius neque Spiritus ſanctus ortum habent ab opifice. (oſtenſum enim
eſt Filium eſſe ex vtero, & Spiritum ſanctum ex ore) Itaque factum non eſſe, non eſt pro-
prium Patris. Ano. Quidnam igitur aliud eſt Patris proprium, ſi neque ingenitum eſſe ne-
que factum non eſſe, eſt ipſius proprium? Orthodoxus. Pater, eſt proprium Patris: Filius
eſt proprium Filij, & eſſe Spiritum Sanctum Dei proprium eſt Spiritus Sancti. Anomoeus.
Annon verò Pater eſt Spiritus Sanctus? Orthodoxus. Pater quoque eſt Spiritus Sanctus,
ſed non eſt Spiritus Dei. Itaque hypoſtaſeos Patris proprium eſt, Pater: nec enim qui Pa-
ter eſt, Filius eſt: & hypoſtaſeos Filij proprium eſt, Filius: néc enim, qui Filius eſt, Pater eſt:
& hypoſtaſeos ſpiritus ſancti proprium eſt, ſpiritum Dei ſanctum eſſe: neque qui ſpiritus
Dei ſanctus eſt, eſt Pater aut Filius. Eſſentia vero eſt communis Patri Filio & ſpiritui ſan- B
cto: eſt enim ſimiliter immortalis, ſimiliter incorruptibilis, ſimiliter ſancta, ſimiliter bo-
na. Et propterea dicimus vnam eſſentiam, tres hypoſtaſes. Anomoeus. Vbi ſcriptum eſt
ſpiritum ſanctum dici ſpiritum Dei? Orthodoxus. Paulus Apoſtolus dicit, Nemo enim
hominum nouit quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis qui ipſi ineſt: ita etiam nemo quæ
Dei ſunt nouit, niſi ſpiritus Dei. Anomoeus. ſpiritum Dei dicit ipſummet Deum. Ortho-
doxus. Lege Apoſtolum vt ipſum hæc dicentem audias, Oculus non vidit, nec auris audi-
uit, neque in cor hominis aſcenderunt quæ præparauit Deus diligentibus ipſum, nobis au-
tem etiam patefecit per ſpiritum ſuum. ſpiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates
Dei. Quis enim hominum nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis? ita etiam nemo
nouit quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei. Anomoeus. Cur non verò, tres quoque eſſentias di-
cimus? Orthodoxus. Qvia dato numero neceſſe eſt proprietatem dari, proprietas verò eſt
alterum quiddam: altera autem eſſentia conſtituit *ἑτερούσιον*. Qvod autem eſt *ἑτερούσιον*, non
eſt ſimiliter immortale, nec ſimiliter incorruptibile, nec ſimiliter ſanctum, nec ſimiliter
immutabile. At Pater, Filius & ſpiritus ſanctus, ſunt quiddam ſimiliter immortale, ſan- C
ctum, immutabile. Vna eſt ergo Patris, Filij, & ſpiritus ſancti eſſentia. Qvando verò tres
hypoſtaſes dicimus Patris, filij, & ſpiritus ſancti, verè eſſe dicimus proprietatum diffe-
rentiam in hypoſtaſi, non autem in eſſentia. Anomoeus. Dicis autem omnino diffe-
rentiam eſſe inter Patrem, filium, & ſpiritum ſanctum? Orthodoxus. Hanc differen-
tiam dico, quòd qui Pater eſt, non ſit filius: nec qui filius eſt, ſit Pater: nec qui ſpiri-
tus ſanctus eſt, ſit Pater vel filius: nec quum audis Patrem, & filium & ſpiritum ſanctum,
nomina quædam nuda intelligas, ſed hypoſtaſes quæ verè ſunt & ſubſiſtunt. Et rurſus
quum vnam eſſentiam dicimus, intelligas illud ipſum eſſe filium quod nos Patris eſſen-
tiam eſſe ſentimus, & hoc ipſum eſſe quoque ipſius Patris ſpiritum, de quo filius ipſe
dixit, Non enim ij eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri is eſt qui loquitur in vo-
bis. Propterea quoque dictum eſt, Nemo bonus niſi vnus, *nempe* Deus, nimirum quòd
bonus ſit pater, filius, & ſpiritus ſanctus, non participatione bonitatis, ſed eſſentiæ *ταυ-
τότητι*. i. *quia ſunt Vna eademque eſſentia*. Anomoeus. Ergo bonum dicis etiam ſpiritum ſan-
ctum? orthodoxus, Dauid propheta dicit, ſpiritus tuus bonus deducet me in viam
rectam. Anomoeus. Dicuntur etiam homines boni. Orthódoxus. ſanè, ſed participa- D
tione bonitatis. Anomoeus. ſpiritum quoque ſimiliter bonum dico. Orthodoxus. poteſt
igitur bonitatem abijcere vt Iudas, vt & Diabolus? Anomoeus. ſanè, ſi quidem ve-
lit. Orthodóxus. Abſit vt coram Deo ſic blaſphemem, vt hoc mihi vel in mentem ve-
niat. Anomoeus. ſic ergo dicis ſpiritum ſanctum bonum vt patrem & filium? Orthodo-
xus. ſanè quidem: nam & ipſe bonus eſt non participatione bonitatis, ſed quòd ſit ip-
ſummet bonum, ſiue ipſamet bonitas. Dicit enim Mattheus Euangeliſta Dominum di-
xiſſe, Itaque ſi vos qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis
pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ab ipſo? Et Lucas, ſi vos igitur qui
mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis da-
bit ſpiritum ſanctum petentibus ab ipſo? Audis, ſi aures habes, Euangeliſtas idem eſ-
ſe ſtatuere ſpiritum ſanctum atque bonitatem, & bonitatem atque ſpiritum ſanctum: &
ab illo quidem Bona ſpiritum ſanctum dici, ab hoc verò ſpiritum ſanctum Bona. Anomoeus.

Nónne

A Nónne eſt igitur etiam spiritus ſanctus deus? Orthodoxus. Non ſanè spiritus ex aduer-
ſo collocatus. Ano. Quid ſibi vult iſtud Deo ex aduerſo collocatus? Orthodoxus. Quod
voluntati Patris ex aduerſo collocatum eſt. Ano. At Spiritus non ex aduerſo collocatus eſt,
ſed eſt ex Deitate, & propterea dicimus vnam eſſe Deitatem Patris, & Filij & spiritus ſancti.
Ano. Ergo vna eſt hypoſtaſis. Orthodo. Nequaquam. An. Si vna eſt Deitas, vna etiam eſt
hypoſtaſis. Orthodo. Si noſſes donum Dei, noſſes quòd per Deitatem ſignificat quoddam
Eſſe commune hypoſtaſibus, per hypoſtaſim autem Eſſe, per Eſſentiam verò ſignificat ταυ-
τότητα, *id eſt, Identitatem*. Vt ἀνθρωπότης (*ac ſi dicas Hominitas*) eſt quoddam eſſe commune, hy-
poſtaſis autem, Eſſe, eſſentia verò Identitas. Nec enim omnis hypoſtaſis, eſt Deitas, neque
omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωπότης. Quod ſi non omnis hypoſtaſis eſt Deitas, nec omnis hypo-
ſtaſis eſt ἀνθρωπότης, nempe non idem ſignificat hypoſtaſis atque Deitas vel ἀνθρωπότης.
Ano. ἀνθρωπότης nónne ſubſiſtit? Orthod. Maximè ſiquidem in indiuiduis ſpectetur. Ano.
Ergo eſt quoque hypoſtaſis. Orthodo. Dixi ſubſiſtere, ſi in indiuiduis ſpectetur. Ano.
Quid eſt indiuiduum, & quid eſt ἀνθρωπότης? Orthodo. Indiuiduum eſt noſtrum ſingulo-
B rum hypoſtaſis: ἀνθρωπότης verò eſt ipſa Eſſentiæ communitas. Ano. Communitatis autem &
hypoſtaſeos quænam eſt differentia? Orthodo. Eo differunt quòd hypoſtaſis tua non eſt om-
nium hominum: ſed ἀνθρωπότης eſt omnium hominum communis. Ano. Ergo mea Hypo-
ſtaſis non eſt aliud quàm ἀνθρωπότης. Orthodo. Nequaquam. Ano. Quomodo? Quoniam
ἀνθρωπότης quidem eſt omnium hominum communis, hypoſtaſis verò eſt vniuſcuiuſque
proprietas. An. Hypoſtaſis Patris nonne eſt Deitas? Orthodo. Maximè. Sed Deitas ſigni-
ficat Quiddã eſſe, hypoſtaſis verò Eſſe. Ano. Item hypoſtaſis Filij ánnon eſt Deitas? Ortho.
Etiam. Ano. Duæ ſunt igitur Deitates. Orthodo. Nequaquam. Ano. Quomodo? Orthodo.
Quoniam non eſt alia & alia Deitas. Anomoeus, Atqui alia & alia eſt hypoſtaſis. Orthodo.
Sed nónne dixi Deitatis & Hypoſtaſis nominibus idem non ſignificari? Nam hypoſtaſis de-
clarat Eſſe, Deitas verò Quiddam eſſe. Sicut enim non ſunt duæ ἀνθρωπότητες Petri & Pauli,
ne Patris quidem & Filij duæ ſunt Deitates. Anomoeus. Atqui nónne hypoſtaſis Patris, eſt
etiam Deitas? Orthodoxus. Hypoſtaſis quidem Patris eſt etiam Deitas, & Filij hypoſtaſis
etiam Deitas: at non conſequitur, quia duæ ſunt hypoſtaſes, duas eſſe Deitates. Anomoeus.
C Quomodo non conſequitur? Orthodoxus. Quoniam immortalitas quoque eſt hypoſtaſis
Patris, & immortalitas hypoſtaſis Filij, nec tamen ſunt duæ immortalitates. Anomoeus.
Non ſunt duæ immortalitates? Orthodoxus. Non. Anomoeus. Quomodo? Orthodo-
xus. Quoniam non eſt diuerſa immortalitas: immortalitas enim ab immortalitate non dif-
fert, quà immortalitas eſt. Anomoeus. Siquidem verè eſt alia & alia hypoſtaſis Patris &
Filij, quomodo non eſt alia & alia immortalitas? Orthodoxus. Alia & alia eſt hypoſtaſis
Patris & Filij, ſed non eſt alia & alia immortalitas. Nam & nos aliam & aliam hypoſtaſim
habemus, at non aliam & aliam ἀνθρωπότητα. Et Petri hypoſtaſis eſt homo, & Pauli hy-
poſtaſis eſt homo: & ſunt duæ hypoſtaſes, at non duæ ἀνθρωπότητες. Itidem aliam atque
aliam hypoſtaſim habemus, non tamen aliam & aliam immortalitatem, quam per vnum
Baptiſma recepimus. Nam ſi alia & alia eſt immortalitas, alius & alius baptiſmus, alia &
alia fides, non eſt etiam vnus Dominus, nec vna fides, nec vnum baptiſma. Anomoeus.
Sed noſtra hypoſtaſis aliud quiddam eſt quàm immortalitas & baptiſma: ergo etiam hypo-
ſtaſis Dei alia eſt quàm immortalitas. Orthodo. Nequaquam. Sed ipſa hypoſtaſis eſt etiam
immortalitas: neque immortalitas duntaxat, verùm etiam incorruptibilitas, & iuſtitia, &
D ſanctificatio, & redemptio, & dominatio, & poteſtas. Neque deus hæc eſſe dicitur per
compoſitionem, ſed ex diuerſis conſiderationibus, dictus immortalitas, quod deſinere: in-
corruptibilitas, quòd diſſolui non poſſit: iuſtitia, propter æquitatem: ſanctificatio, quòd à
peccato cuſtodiat: redemptio, quod vitam noſtram liberet à corruptione: dominatio, quod
omnium ſit dominus: poteſtas, quod nihil ei reſiſtat. Hæc autem omnia vt in Patris, ita etiam
in Filij hypoſtaſi conſiderantur, idque minimè ex participatione. Idcirco duas quidem hypo-
ſtaſes dicimus Patris & Filij, vnam autem Deitatem, poteſtatem, dominationem, immorta-
litatem, incorruptibilitatem, & eiuſmodi alia. Ano. Vnam igitur etiam dicis ἀγεννησίαν. orth.
ἀγένητον *id eſt, Non factum*, quidem dico etiam Filium: ἀγέννητον autem, *id eſt ingenitum*, nequa-
quam. Ano. Eſtne igitur aliud ἀγένητον, aliud ἀγέννητον? Orth. ſanè quidem. Ano. Quomodo?
orth. Quoniam τὸ γεννητὸν illud eſt quod ex hypoſtaſi gignitur, ideóque ex ventre vel vtero
dicitur: γενητὸν vero illud eſt quod eſt à poteſtate opificis. Quæcunque enim voluit, fecit.

Quomodo autem fecit? Dixit, & facta ſunt: mandauit, & condita ſunt. AN. Non quæſiui A
quid ſit γεννητὸν & quid γενητὸν, ſed an τὸ ἀγέννητον ſit aliud quàm τὸ ἀγένητον. Orth. Si τὸ γεννητὸν illud eſt quòd eſt ex hypoſtaſi & vtero nempe illud eſt ἀγέννητον quod non eſt ex vtero vel hypoſtaſi: & ſi τὸ γενητὸν illud eſt quod eſt ex poteſtate ſecundum mandatum, nempe τὸ ἀγένητον, illud eſt quod non exiſtit ex mandato, ſed vel autorem ſiue cauſam non habet, vel eſt ex hypoſtaſi τοῦ ἀγεννήτου, *id eſt Eius quod non eſt genitum*. AN. Duo igitur dicis ἀγένητα? Ortho. Ego & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dico eſſe ἀγένητα, *id eſt Non facta*, nequaquam verò tria ἀπάτορα neque ἀναίτια, *id eſt, Patris, vel cauſa ſine autoris expertia*: ſed Patrem quidem ἀπάτορα. i. *Abſque Patre*, & ἀναίτιον. i. *Abſque autore ſine cauſa*, & ἀγένητον, i. *Non factum*. Neque enim Pater habet Patrem, neque opificem ad quem ortum referat, neque quenquam autorem à quo ſit vt ex hypoſtaſi. At Filius Patrem quidem habet. *ideoque non eſt* ἀναίτιος, ſed ab opifice ortum non habet: neque enim factus eſt, ſed genitus. Spiritus Sanctus autem Patrem non habet, quia non eſt genitus, nec ab opifice ortum habet: quia non eſt factus, ſed autorém & cauſam habet Deum, à quo etiam procedit. Anomoeus. Alij verò Spiritus annon ab eo procedunt? Orthodoxus. Et nos quoque ab eo geniti ſumus. Quotquot enim eum receperunt, dedit eis B
hoc ius vt Filij dei fierent, qui videlicet non ex ſanguine, neque ex libidine carnis ſed ex Deo geniti ſunt. Sed ſicut nos qui ex Deo geniti ſumus, non ſumus ex vtero hypoſtaſeos geniti, ita & Spiritus qui ex Deo procedunt, ex ore hypoſtaſeos ipſius non ſunt. At Spiritus ſanctus eſt Spiritus ex ore hypoſtaſeos ipſius. Nam dei verbo ſolidati ſunt cæli, & ſpiritu oris eius vniuerſa eorum poteſtas. Et Pater dicit, Ecce, Filius meus, dilectus meus, in quo acquieuit anima mea: ponam ſpiritum meum ſuper ipſum. Anomoeus. Si & Filius eſt ex hypoſtaſi, & Spiritus ex hypoſtaſi, fratres ſunt igitur. Orthodoxus. Abſit, nullus hoc dicit. Quomodo enim Filius eſt vnigenitus, ſi duo ſunt fratres? Anomoeus. Quomodo igitur & Filius eſt ex hypoſtaſi & Spiritus, neque tamen ſunt duo fratres? Orthodoxus. Propterea Filius dictus eſt eſſe non tantùm ex hypoſtaſi, verumetiam ex vtero: & Spiritus Sanctus non tantùm ex hypoſtaſi, ſed etiam Spiritus oris, vt differentia ſit non habita eius ratione, quod ſint ex hypoſtaſi, ſed quòd vnus quidem ex vtero ſit, alter ex ore. Anomoeus. Aliud ergo eſt os, aliud eſt vterus, aliud hypoſtaſis? Orthodoxus. Non aliud & aliud, vt res aut trinominum quippiam. Anomoeus. Vt quid ergo? Orthodoxus. Vt aliud quidem ſignificante hypoſtaſi, aliud C
vtero, & aliud ore. Anomoeus. Quid ſignificat hypoſtaſis, quid os, & quid vterus? Orthodoxus. Hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι. i. *Eſſe*: vterus, generandi vim: os, ipſam docendi facultatem. Quomodo vero gignat Filium Deus, & quomodo Spiritum emittat, curioſè non perueſtigo: ſed credo Filium genitum inexplicabili modo & abſque perpeſſione vlla: & ſimiliter Spiritum Sanctum procedere inexplicabili modo & abſque perpeſſione vlla. Anomoeus. Vbi eſt os & vterus, & hypoſtaſis, quid aliod quàm compoſitionem dicis? Orthodoxus. Compoſitionem non efficiunt hæc nomina. Omnino enim iſta non dicuntur, vt de membris ſolent. Ano. Os nónne eſt os? & vterus ánnon eſt vterus? Orthodo. Non omne os eſt idem os, neque omnis vterus eſt idem vterus? Nam neque omne os eſt membrum, neque omnis vterus prorſus membrum eſt. An. Quinam os poſſit non eſſe os, & vterus non eſſe vterus? Orth. Scriptura multis locis os gladij nominauit, nec quiſquam ita inſanit, vt dicat gladium eo membro præditum eſſe quod os vocatur: ſed ſcriptura os vocauit illud quo gladius abſumit: & quum dicit, ex quo vtero prouenit glacies, vterum corporeum non requirit: & quum faciem ignis dicit, non dicit ignem eſſe humana forma præditum, cuius membrum vnum ſit Facies, alterum vero ignis: neque faciem terræ dicens, terram dicit humanam formam referre. Ano. At vbinam dictnm eſt terram eſſe facie præditam? Orthodo. D
Scriptum eſt apud Prophetam. Qui fugit, erit vt qui fugit à facie ignis: & in Geneſi Cain inquit, Si eiicis me hodie à facie terræ, etiam à facie tua abſcondar. Ano. Sed quum de animantibus iſta nomina dicuntur, membra declarant: in iis verò quæ ſenſus ſunt expertia, abuſione quadam vſurpantur. Orth. Annon tibi videtur anima eſſe animal? An. Sanè. Nam & Angelus animal eſt, & omnes ſpiritus: propterea enim etiam omnes ſeraphim animalia dicuntur: & ſcriptum eſt, Inter duo animantia cognoſceris. Orthodo. Dicens igitur Deus, Aperi os tuum, & implebo illud, quódnam os dicit? & Dauid Pſal. 118. Os meum aperui, & hauſi Spiritum, quoniam mandata tua elegi, quódnam os dicit? Et Iob inquiens, Os verax implebit riſu, quodnam os inquit? Quónam autem ore clamabat Moſes, quum audiret. Cur clamas ad me? Quis vero ignorat tacentes quoque à Deo exaudiri ſuſpiriis inenarrabilibus clamantes? quem autem vterum intelligit Prophetas ſcribens, Præ metu tui, Domine, in

A mine, in vtero concepimus & parturiuimus, & pepetimus Spiritum ſalutis in terra? quem-
admodum igitur anima dicitur vterum habere, & os, & oculos, & cætera omnia corporis mē-
bra, nec tamen ex membris compoſita eſt: ita quum de Deo verè incorporeo audies os vel vte-
rum, nihil compoſitum intellige, ſed vteri nomine gignendi vim: oris, docendi vim: oculo-
rum intelligendi vim: aurium, exaudiendi vim. Idcircò igitur dictus eſt Filius ex vtero, quòd
ſit genitus: & propterea Spiritus eſt oris Spiritus, quoniam is eſt qui docet. Et ſicut non dicis
Spiritum eſſe genitum quiddam, ne duos filios dicas: ita ne dicito ipſum eſſe factum, vt ne
vnum eorum quæ facta ſunt dicas, ac proinde eum dicere etiam ſeruum cogaris, propter Pro-
phetam qui dixit, Omnia tibi ſeruiunt. An. Quod initio dixi, Parum abeſt quin mihi perſua-
deas vt fiam Homoouſiaſtes, *id eſt Coeſſentialiſta*. Orth. Vtinam dixeris, vt Chriſtianus fiam.
Factus enim Chriſtianus, didiceris oportere Coeſſentialem Filium dicere, diuinis ſcriptis
edoctus. Quæcunque enim ſunt Dei propria, ea ſunt communa Patri, Filio, & Spiritui ſan-
cto. An. quomodo dixit Sanctus Apoſtolus Deo ſoli impoſſibile eſſe mentiri? Ortho. Hoc &
de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto dicetur: quod enim naturæ proprium, commune eſt
B hypoſtaſibus. Ano. An poſſunt mentiri Seraphim? Ortho. Niſi poſſint mentiri, non iam eſt ſolus
Deus is qui mentiri, non poſſit. Ano. Non dixit Apoſtolus ſolum Deum non poſſe mentiri, ſed
Deum non poſſe mentiri. Ortho. Quicquid factum eſt, mentiri poteſt: ideóque etiam diabo-
lus, quum eſſet inter Cherubim, potuit mentiri. Et hoc ipſum Mentiri, eſt mutatio illa; cui
virtutes ratione præditæ ſunt obnoxiæ. Deus autem, quum ſit immutabilis, mentiri quoque
non poteſt: & ſicut ſolus eſt immutabilis, & ſolus immortalis, & ſolus inuiſibilis, & ſolus in-
corruptibilis, ita etiā ſolus mentiri non poteſt. Sed hoc cōmune eſt Patris, Filij, & Spiritus san-
cti. Anomœus. Quomodo ergo de Spiritu dicitur, quod nō loquetur ex ſeſe, ſed quæcunq; au-
diet loquetur, ſi quidē eiuſdē eſt naturæ? Orthodo. Imo hoc ipſum oſtendit eū quoque menti-
ri non poſſe, & eiuſdē eſſe naturę. Anomœus. Quomodo? Orthod. Quoniā quicquid factū eſt,
ſi quidem ſit rationis particeps, quicquid vult, etiam ex ſe loquitur, quandoquidem etiam
ſua peculiari præditum eſt voluntate, cui ſilentium imponit vt dei voluntatem dicat. At Spi-
ritus non ita eſt, ſed vt dei ſpiritus, eandem habet atque Deus ipſe voluntatē: & hoc eſt, Non lo-
quetur ex ſeipſo. Nam & Filius de ſe dixit, Ex meipſo nihil facio, ſed vt docuit me Pater, iſta
C loquor. An igitur Sermo ille Dei & illa Dei ſapientia neſciebat quid loquutura eſſet? abſit vt
quiſquam Chriſtianus hoc exiſtimet: ſed iſta nos docemur, vt & naturam vtriuſque eandem
eſſe ſciamus, & voluntatem quæ diuiſionem nullam patitur, ſin minus, Paulus quidem dicit,
De virginibus non habeo mandatum, ſententiam autem edo, vt qui miſericordiam ſim con-
ſequutus. At Filius mandatum accipit de eo quod dicturus & loquuturus eſt, & Spiritus ex ſe-
metipſo non loquitur. Anomœus. Spiritus verò nónne propriam & peculiarem habet volun-
tatem? Orthodoxus. Abſit, quæ quidem Deo ex aduerſo reſpondeat: nec enim modo vult
quæ Dei ſunt, modo vero quæ ſui ipſius: ſed ſiquid vult Spiritus Sanctus, hæc eſt Dei volun-
tas: & ſiquid vult Deus, hæc eſt Spiritus voluntas. Anomœus. Enimuero, ánnon quod Deus
vult, volunt etiam Prophetæ? Orthodoxus. Non ſemper. Interdum enim etiam ex ſeipſis lo-
quebantur. Dicens enim primùm Moſes, Exilis vocis & tardæ linguæ ſum, neque audiet me
Pharao: & illud, Obſecro te, delige alium, quid aliud ſignificat quàm ſibi aliam voluntatem
ineſſe, quàm *poſtea* coercuit, vt Dei voluntati obſequeretur? Aaron quoque & Maria à ſeipſis
commoti murmurarunt aduerſus Moſem, quo tempore etiam lepra correpta fuit Maria, &
D animo indignatus eſt Dominus. Ieremias propheticum munus deprecans dicebat, Iuuenis
ſum, neque poſſum prophetare. Et Ionas eouſque in hoc recuſando progreſſus eſt, vt etiam
decreuerit fugere à facie Domini. Et Dauid quum ſuæ voluntati obſequutus, populum re-
cenſuiſſet, caſtigatur. omitto enim illa de Vria Chettæo. Nam omnia quoque ſic condita vt
ratione prædita ſint, interdum ſua, interdum quæ à Deo ſunt loquuntur. At non ita Spiritus:
nec enim modò quæ Dei ſunt, modo ſua loquitur, quū ei non inſit alia quæpiā voluntas: (vt ne
in Filio quidē) ſed vna ſit Patris, Filij, & Spiritus ſancti voluntas. Idcircò dictū eſt de Spiritu,
Nō loquetur ex ſeipſo: & de Filio, Nihil ex me ipſo facio, ſed ſicut docuit me Pater, iſta loquor:
non quod neſciat quicquam loqui, ſed quia non aliud vult Pater, aliud vult filius & aliud Spi-
ritus ſanctus. An. Etiāſi non ſemper quæ Dei ſunt, loquuti ſunt Prophetæ, vt tu dicendo com-
probaſti, at certè Apoſtoli nihil ex ſeipſis, ſed quę ſunt Dei ſemper locuti ſunt. orth. Docet nos
ſcriptura Apoſtolos *interdum* à ſeipſis eſſe loquutos? An. Quomodo? Arth. Quum audis Pau-
lum dicentem de Apoſtolis, ſed quum viderem eos non recto pede incedere ſecundum veri-
tatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus, (quæ ſequuntur autem noſti, ſi quidem es ſa-

crorum ſermonum ſtudioſus)quid aliud exiſtimas quàm eos aliquid loquutos eſſe aut fecisſe A
quod ex dinina inſpiratione non proficiſcebatur? Idem de ſeipſo dicit, Nullus mihi ſum conſ-
cius,ſed non ſum in hoc iuſtificatus.At non ita Spititus:ideo dictum eſt,Non loquetur ex ſeip-
ſo. An. Omnes igitur homines modò qnidem ſua, modò verò quæ Dei ſunt loquuntur: at
Angeli quæ Dei ſunt, ſemper loquuntur. Orth. Ne hoc quidem verum eſt. Nam ſi ſemper
quæ Dei ſunt loquerentur, non peccaſſent,adeo vt ſcriptum ſit, Nam ſi Angelis qui pecca-
rant non pepercit, &c. An. Sed etiamſi nonnulli Angelorum olim peccarunt, ſunt tamen
Angeli quidam peccati expertes.Orth. Non quærimus an ſint Angeli abſque peccato,ſed an
poſſint peccare. Etenim nos quoque vſque adhuc mortui non ſumus,& ſomus mortales eo
quòd poſſimus mori,non quod iam mortui ſimus: ſiquidem fieri poteſt vt aliqui noſtrum nō
moriantur Heliæ exemplo.Etiamſi vero quiſpiam noſtrum non moriatur,at ipſa quidem cer-
tè natura eſt mortalis. Itaque quamuis myriades Angelorum non mentitæ ſint, ſed Dei ſer-
monem cuſtodierint, reipſa tamen apparuit, mutabilem eſſe ipſorum naturam,quæque velu-
ti edita voce per ſeipſum teſtetur eorum aliquos mutatos fuiſſe, & ex ſeipſis loqui. At Spiritus
ſanctus non loquitur ex ſemetipſo. Nec enim eſt ea natura prædirus quæ facta ſit, ac proinde B
mutari poſſit. An. Enimuerò, vnde illud habet Spiritus vt mutari non poſſit? Orth. Quod aliis
præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natura eſſe immutabile. An. Sunt igitur alia quoque im-
mutabilia. Nam ſi quibus aliis præſtat ſpiritus illam immutabilitatem, nempe illa quibus im-
mutabilitatem illam præbet Spiritus, etiam ſunt immutabilia. Orth Sed quædam ſunt im-
mutabilia participatione, quædam natura: vt ignis natura quidem eſt vrens,aqua verò oppo-
ſito igne fit vrens. Ita Spiritus eſt natura immutabilis: qui verò facti ſunt eius participes, hac
participatione fiunt immutabiles. An. An vis dicere Patrem eſſe illum ipſum Spiritum? Orth.
Abſit. An. Atqui, ſi quæcunque ſunt Patri propria, ſunt quoque Filio & Spiritui communia,
oportet vt Pater ſit ipſe Spiritus & Filius. Orth. Non dixi quæ propria ſunt Patris eſſe
quoque Filio & spititui communia: ſed dixi, ea quæ propria ſunt eſſentiæ Dei, eſſe & fi-
lio & ſpiritui communia, vt incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiri non
poſſe, & quæcunque ſunt huiuſmodi. An. Ergóne alius Deus eſt, alius Pater? Orth. Abſit: ſed
Dei nomen naturam indicat, nomen autem Patris eam rationē quam ad Filium habet. Quæ-
cunque igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt eiuſdem Eſſentiæ hypoſtaſibus. Siquidem C
quod dixit Propheta, maieſtatis Dei nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliquis & de Filio
& de ſpiritu, quia neque maieſtatis Filij neque maieſtatis ſpititus vllus eſt terminus. Quo
enim (inquit ille) diſcedam à Spiritu tuo, & quónam à facie tua fugiam? Rerum autem om-
niū conditarum & terminus eſt aliquis & quantitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielē
vbi non ſit Raphael: Patrem autem & Filium & Spiritum ſanctum vbique & in omnibus &
per omnia mente conſidero. An. Dico etiam ego, vbique & in omnibus & per omnia eſſe Pa-
trem, Filium, & Spiritum ſanctum. Orth. Nónne id eſt Coeſſentiale, quod eandem Eſſentiæ
definitionem recipit? An. Non dicis igitur maiorem eſſe Patrem Filio? Orth. Vt neum Deo
maiorem, nequaquam: ſed vt Patrem Filij humana carne induti, ſiquidem non dixit, Deus
maior me eſt, ſed Pater maior me eſt. An. Filium ergo dicis deitate æqualem eſſe Patri? Orth.
Maxime: dicit enim Apoſtolus, Is ſit affectus in vobis, qui fuit & in Chriſto Ieſu: qui quum
in forma dei eſſet, non duxit rapinæ eſſe æqualem Deo. An Quod igitur ipſe non rapuit, cur
illi impertis? Orth. Quoniam ipſe non rapuit, ſed habet natura: & hoc habens, exinaniuit
ſeipſum, forma ſerui accepta. Quæ enim laus debeatur ei qui quam non habet, æqualitatem
non rapuit? Nam ſi hoc laudabile eſt, ſimiliter etiā cælum laudabitur, & Gabriel & Raphaël D
& Angelorum ſinguli, & Archangelus quilibet quod æquales eſſe deo non rapuerint. An. Nos
dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe inſtar epiſcopi, & preſbyteri, & diaco-
ni. Orth. Sed ſicut quiſpiam qui epiſcopus non ſit, & tamen homo ſit, eandem habet naturam
atque epiſcopus: ita & diaconus qui neque preſbyter ſit neque epiſcopus, eiuſdem tamen eſt
naturæ. Ita igitur tu quoque fateris Filium quidem non eſſe Patrem, ſed eiuſdem eſſe natu-
ræ atque Patrem: itidémque ſpiritum dei non eſſe quidem Filium, neque Patrem, ſed eiuſdē
eſſe atque Patrem naturæ, quandoquidem ab eo procedit. Cur igitur auditores fallis, quum
neſcias quid dicas? ac non dicis tres naturas diſſimiles, vt Angelum, & hominem, & equum?
An. Ita dico: alioqui fuerim coeſſentialiſta. Orth. Didiciſti igitur eum qui dicat Patrem eſſe
vt epiſcopū, & Filiū vt preſbyterum, & ſpiritum vt diaconū, coëſſentialitatē dicere. At tu non
aliter dicere te adhuc exiſtimaſti. Quòd ſi iudicas eum qui hoc dicat, non eſſe Chriſtianum,
teipſum nimirum condemnaſti: & ex tuo ipſius ore conuinceris Chriſtianum non eſſe. An.

non eſt

non eſt igitur Chriſtianus qui coeſſentialitatem dicit? Orth. Qui coeſſentialitatem dicit, Chriſtianus eſt: qui vero exiſtimat eum non eſſe Chriſtianum qui coeſſentialitatem dicit, & tamen ipſemet hoc dicit, comperitur ſeipſum condemnare, vt ſeruus ille malus ex ſuo ipſius ore damnatus. An. Quomodo verò ſum compertus id dicere? Orth. Nos patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, tanquam epiſcopum, & preſbyterum & diaconum dicere faſſus es. An. Tanquam epiſcopum, preſbyterum, & diaconum dixiſſe me confiteor. Orth. Verùm Epiſcopus, preſbyter, & diaconus coeſſentiales ſunt. Ergo patrem, filium, & Spiritum ſanctum coeſſentiales eſſe faſſus es. An. Annon ergo tanquam conditum vinum mixtum Patrem, Filium & ſpiritum ſanctum eſſe, vis ſignificare. Orth. Imù, vidéſne te id dicere? An. Quomodo? Orth. Quoniam aliam Patris, & Filij & Spiritus ſancti naturam eſſe dicis tanquam vini, & mellis, & piperis. Nos autem dicimus, ſi Pater vinum ſit lætificans cor hominis, & Filius etiam vinũ lætificans cor hominis, & ſpiritus lætificans cor hominis, Patrem eſſe ſupra mel & fauum. Vos ergo, Patrem, filium, & ſpiritum, quos diuerſæ naturæ participes efficitis, non nos, condito vino comparatis.

B

S. PATRIS ATHANASII DE SANCTA TRINITATE DIALOGVS SECVNDVS, IN QVO DISPVTANT ETIAM ORTHODOXVS ET ANOMOEVS ARII SECTATOR.

ANOMOEVS.

QVorquot ſanæ mentis ſunt, id quod ex alio eſt, eodem eſſe poſteriorem, quia ex cauſa eſt, confitentur. Orth. Non ſemper. An. Túnc ex patre es, & Patre tuo nequaquam poſterior? Orth. Ego quidem ex Patre meo ſum, idéque Patre meo poſterior, & extra Patrem meum: At Lumen ex ſole eſt, nec poſt ſolem tamen, nec extra ſolem, ſed ſimul atque ſol, & in ſole, & cum ſole. Et odor ex vnguento, nec poſt vnguentum, nec extra vnguentum, ſed cum vnguento, & ſimul atque vnguentum, & cum vnguento. Rur-
C ſus intelligere ex intellectu eſt, neque poſt intellectum, neque extra intellectum, ſed ſimul atque intellectus, & in intellectu, & cum intellectu, & velle ex volente eſt, & neque extra volentem neque poſt volentem, ſed ſimul atque volens, & in volente, & cum volente: & ſapientia ex ſapiente eſt, & neque poſt ſapientem, neque extra ſapientem, ſed ſimul atque ſapiens, & in ſapiente, & cum ſapiente: & potentia ex potente eſt, & neque poſt potentem, neque extra potentem, ſed in potente, & ſimul atque potens & cum potente. Sic igitur filium quoque Dei ex Deo eſſe intelligimus, at non poſt deum, neque extra deum, ſed ſimul atque Deus & in Deo, & cum Deo. An. At ſplendor, & intelligere, & velle, & ſapientia, & potentia, non ſunt eſſentia in ſeſe ſubſiſtens. Filius dei vero eſt eſſentia, in ſua propria hypoſtaſi, *id eſt ſubſiſtentia.* Orthodoxus. In hoc quoque, habet in quo conferri cum ipſo nequeant corporei filij, quod filius quidem ſum ego patris mei, ſed non ſum eius ſapientia, neque ſum eius potentia, neque ſum eius voluntas, neque ſum eius λόγος, neque ſum eius ſplendor, neque ſum in ipſo patre meo, pater ipſe non eſt in me, non ſicut operatur pater, ego operor. Filius dei vero non tantùm eſt filius, ſed etiam potentia, & ſapientia, & λόγος, & voluntas, & ſplendor, vt ex eo quod eſt filius, intelligatur quod ſit quiddam in ſeſe ſubſiſtens: & ex eo quod eſt ſapientia & potentia, & λόγος, &
D voluntas, & ſplendor, intelligatur illud quod ſimul atque pater, & in patre, & cum patre ſit, & ſit neuter, id eſt neque poſt patrem, neque extra patrem. Propterea enim clamat propheta dicens, Domine, deus noſter, da nobis pacem: omnia enim dediſti nobis. Domine, deus noſter, alium extra te non nouimus. Nec enim extra patrem filius cognoſcitur, ſed in patre, & cum patre, & ſimul atque pater, vt ſplendor gloriæ, vt character hypoſtaſeos, vt ſapientia ſapientis, vt potentia potentis, vt λόγος mentis. An. Sed ſplendor lucis non eſt filius, character hypoſtaſeos nõ eſt filius, ſapientia ſapientis non eſt filius, potentia potentis non eſt filius. Orth. Potentis quidem potentia non eſt eius filius, nec ſapientis ſapientia eſt eius filius, neque λόγος mentis eſt eius filius, neque ſplendor gloriæ eſt eius filius: ſed Dei filius, & filius eſt Dei, & eius λόγος, & filius eſt ſapientis & eius ſapientia, & filius eſt potentis & eius potentia. Ideóque quum filium audimus, eum in ſeſe ſubſiſtere intelligimus: quum autem potentiam, λόγον, ſapientiam audimus, ſic docemur inſeparabilem eſſe & coæternum. An. Simul igitur dicis eſſe Patrem & filium? Orth. Simul eſſe dico. An. Duo igitur ἀγέννητα dicis? Orth. Ego Patrem & filium dico:

crorum ſermonum ſtudioſus)quid aliud exiſtimas quàm eos aliquid loquutos eſſe aut feciſſe A
quod ex diuina inſpiratione non proficiſcebatur? Idem de ſeipſo dicit, Nullus mihi ſum conſ-
cius,ſed non ſum in hoc iuſtificatus. At non ita Spiritus:ideo dictum eſt, Non loquetur ex ſeip-
ſo. An. Omnes igitur homines modò quidem ſua, modò verò quæ Dei ſunt loqountur: at
Angeli quæ Dei ſunt, ſemper loquuntur. Orth. Ne hoc quidem verum eſt. Nam ſi ſemper
quæ Dei ſunt loquerentur, non peccaſſent, adeo vt ſcriptum ſit, Nam ſi Angelis qui pecca-
rant non pepercit, &c. An. Sed etiamſi nonnulli Angelorum olim peccarunt, ſunt tamen
Angeli quidam peccati expertes. Orth. Non quærimus an ſint Angeli abſque peccato, ſed an
poſſint peccare. Etenim nos quoque vſque adhuc mortui non ſumus, & ſumus mortales eo
quòd poſſimus mori, non quod iam mortui ſimus: ſiquidem fieri poteſt vt aliqui noſtrum nõ
moriantur Heliæ exemplo. Etiamſi vero quiſpiam noſtrum non moriatur, at ipſa quidem cer-
tè natura eſt mortalis. Itaque quamuis myriades Angelorum non mentitæ ſint, ſed Dei ſer-
monem cuſtodierint, reipſa tamen apparuit, mutabilem eſſe ipſorum naturam, quæque velu-
ti edita voce per ſeipſum teſtetur eorum aliquos mutatos fuiſſe, & ex ſeipſis loqui. At Spiritus
ſanctus non loquitur ex ſemetipſo. Nec enim eſt ea natura præditus quæ facta ſit, ac proinde B
mutari poſſit. An. Enimuerò, vnde illud habet Spiritus vt mutari non poſſit? Orth. Quod aliis
præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natura eſſe immutabile. An. Sunt igitur alia quoque im-
mutabilia. Nam ſi quibus aliis præſtat ſpiritus illam immutabilitatem, nempe illa quibus im-
mutabilitatem illam præbet Spiritus, etiam ſunt immutabilia. Orth Sed quædam ſunt im-
mutabilia participatione, quædam natura: vt ignis natura quidem eſt vrens, aqua verò oppo-
ſito igne fit vrens. Ita Spiritus eſt natura immutabilis: qui vero facti ſunt eius participes, hac
participatione fiunt immutabiles. An. An vis dicere Patrem eſſe illum ipſum Spiritum? Orth.
Abſit. An. Atqui, ſi quæcunque ſunt Patri propria, ſunt quoque Filio & Spiritui communia,
oportet vt Pater ſit ipſe Spiritus & Filius. Orth. Non dixi quæ propria ſunt Patris eſſe
quoque Filio & ſpiritui communia: ſed dixi, ea quæ propria ſunt eſſentiæ Dei, eſſe & fi-
lio & ſpiritui communia, vt incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiri non
poſſe, & quæcunque ſunt huiuſmodi. An. Ergóne alius Deus eſt, alius Pater? Orth. Abſit: ſed
Dei nomen naturam indicat, nomen autem Patris eam rationẽ quam ad Filium habet. Quæ-
cunque igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt eiuſdem Eſſentiæ hypoſtaſibus. Siquidem C
quod dixit Propheta, maieſtatis Dei nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliquis & de Filio
& de ſpiritu, quia neque maieſtatis Filij neque maieſtatis ſpiritus vllus eſt terminus. Quo
enim (inquit ille) diſcedam à Spiritu tuo, & quónam à facie tua fugiam? Rerum autem om-
niũ conditarum & terminus eſt aliquis & quantitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielẽ
vbi non ſit Raphael. Patrem autem & Filium & Spiritum ſanctum vbique & in omnibus &
per omnia mente conſidero. An. Dico etiam ego, vbique & in omnibus & per omnia eſſe Pa-
trem, Filium, & Spiritum ſanctum. Orth. Nónne id eſt Coeſſentiale, quod eandem Eſſentiæ
definitionem recipit? An. Non dicis igitur maiorem eſſe Patrem Filiò? Orth. Vt Deum Deo
maiorem, nequaquam: ſed vt Patrem Filij humana carne induti, ſiquidem non dixit, Deus
maior me eſt, ſed Pater maior me eſt. An. Filium ergo dicis deitate æqualem eſſe Patri? Orth.
Maxime: dicit enim Apoſtolus, Is ſit affectus in vobis, qui fuit & in Chriſto Ieſu: qui quum
in forma dei eſſet, non duxit rapinæ eſſe æqualem Deo. An Quod igitur ipſe non rapuit, cur
illi impertis? Orth. Quoniam ipſe non rapuit, ſed habet natura: & hoc habens, exinaniuit
ſeipſum, forma ſerui accepta. Quæ enim laus debeatur ei qui quam non habet, æqualitatem
non rapuit? Nam ſi hoc laudabile eſt, ſimiliter etiã cælum laudabitur, & Gabriel & Raphael D
& Angelorum ſinguli, & Archangelus quilibet quod æquales eſſe deo non rapuerint. An. Nos
dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe inſtar epiſcopi, & preſbyteri, & diaco-
ni. Orth. Sed ſicut quiſpiam qui epiſcopus non ſit, & tamen homo ſit, eandem habet naturam
atque epiſcopus: ita & diaconus qui neque preſbyter ſit neque epiſcopus, eiuſdem tamen eſt
naturæ. Ita igitur tu quoque fateris Filium quidem non eſſe Patrem, ſed eiuſdem eſſe natu-
ræ atque Patrem: itidémque ſpiritum dei non eſſe quidem Filium, neque Patrem, ſed eiuſdẽ
eſſe atque Patrem naturæ, quandoquidem ab eo procedit. Cur igitur auditores fallis, quum
neſcias quid dicas? ac non dicis tres naturas diſſimiles, vt Angelum, & hominem, & equum?
An. Ita dico: alioqui fuerim coeſſentialiſta. Orth. Didiciſti igitur eum qui dicat Patrem eſſe
vt epiſcopũ, & Filiũ vt preſbyterum, & ſpiritum vt diaconũ, coeſſentialitatẽ dicere. At tu non
aliter dicere te adhuc exiſtimaſti. Quod ſi iudicas eum qui hoc dicat, non eſſe Chriſtianum,
teipſum nimirum condemnaſti: & ex tuo ipſius ore conuinceris Chriſtianus non eſſe. An.

non eſt igitur Chriſtianus qui coeſſentialitatem dicit? Orth. Qui coeſſentialitatem dicit, Chriſtianus eſt: qui vero exiſtimat eum non eſſe Chriſtianum qui coeſſentialitatem dicit, & tamen ipſemet hoc dicit, comperitur ſeipſum condemnare, vt ſeruus ille malus ex ſuo ipſius ore damnatus. An. Quomodo verò ſum compertus id dicere? Orth. Nos patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, tanquam epiſcopum, & presbyterum & diaconum dicere faſſus es. An. Tanquam epiſcopum, presbyterum, & diaconum dixiſſe me confiteor. Orth. Verùm Epiſcopus, presbyter, & diaconus coeſſentiales ſunt. Ergo patrem, filium, & Spiritum ſanctum coeſſentiales eſſe faſſus es. An. Annon ergo tanquam conditum vinum mixtum Patrem, Filium & ſpiritum ſanctum eſſe, vis ſignificare. Orth. Imò, vidéſne te id dicere? An. Quomodo? Orth. Quoniam aliam Patris, & Filij & Spiritus ſancti naturam eſſe dicis tanquam vini, & mellis, & piperis. Nos autem dicimus, ſi Pater vinum ſit lætificans cor hominis, & Filius etiam vinũ lætificans cor hominis, & ſpiritus lætificans cor hominis, Patrem eſſe ſupra mel & fauum. Vos ergo, Patrem, filium, & ſpiritum, quos diuerſæ naturæ participes efficitis, non nos, condito vino comparatis.

B

S. PATRIS ATHANASII DE SANCTA TRINITATE DIALOGVS SECVNDVS, IN QVO DISPVTANT ETIAM ORTHODOXVS ET ANOMOEVS ARII SECTATOR.

ANOMOEVS.

Qvotquot ſanæ mentis ſunt, id quod ex alio eſt, eodem eſſe poſteriorem, quia ex cauſa eſt, confitentur. Orth. Non ſemper. An. Túne ex patre es, & Patre tun nequaquam poſterior? orth. Ego quidem ex Patre meo ſum, idẽque Patre meo poſterior, & extra Patrem meum: At Lumen ex ſole eſt, nec poſt ſolem tamen, nec extra ſolem, ſed ſimul atque ſol, & in ſole, & cum ſole. Et odor ex vnguento, nec poſt vnguentum, nec extra vnguentum, ſed cum vnguento, & ſimul atque vnguentum, & cum vnguento. Rur-
C ſus intelligere ex intellectu eſt, neque poſt intellectum, neque extra intellectum, ſed ſimul atque intellectus, & in intellectu, & cum intellectu, & velle ex volente eſt, & neque extra volentem neque poſt volentem, ſed ſimul atque volens, & in volente, & cum volente: & ſapientia ex ſapiente eſt, & neque poſt ſapientem, neque extra ſapientem, ſed ſimul atque ſapiens, & in ſapiente, & cum ſapiente: & potentia ex potente eſt, & neque poſt potentem, neque extra potentem, ſed in potente, & ſimul atque potens & cum potente. ſic igitur filium quoque Dei ex Deo eſſe intelligimus, at non poſt deum, neque extra deum, ſed ſimul atque Deus & in Deo, & cum Deo. An. At ſplendor, & intelligere, & velle, & ſapientia, & potentia, non ſunt eſſentia in ſeſe ſubſiſtens. Filius dei vero eſt eſſentia, in ſua propria hypoſtaſi, *id eſt ſubſiſtentia*. orthodoxus. Io hoc quoque, habet in quo conferri cum ipſo nequeant corporei filij, quod filius quidem ſum ego patris mei, ſed non ſum eius ſapientia, neque ſum eius potentia, neque ſum eius voluntas, neque ſum eius λόγος, neque ſum eius ſplendor, neque ſum in ipſo patre meo, pater ipſe non eſt in me, non ſicut operatur pater, ego operor. filius dei vero non tantùm eſt filius, ſed etiam potentia, & ſapientia, & λόγος, & voluntas, & ſplendor, vt ex eo quod eſt filius, intelligatur quod ſit quiddam in ſeſe ſubſiſtens: & ex eo quod eſt ſapientia & potentia, & λόγος, &
D voluntas, & ſplendor, intelligatur illud quod ſimul atque pater, & in patre, & cum patre ſit, & ſit neuter, id eſt neque poſt patrem, neque extra patrem. propterea enim clamat propheta dicens, Domine, deus noſter, da nobis pacem: omnia enim dediſti nobis. Domine, deus noſter, alium extra te non nouimus. Nec enim extra patrem filius cognoſcitur, ſed in patre, & cum patre, & ſimul atque pater, vt ſplendor gloriæ, vt character hypoſtaſeos, vt ſapientia ſapientis, vt potentia potentis, vt λόγος mentis. An. ſed ſplendor lucis non eſt filius, character hypoſtaſeos nõ eſt filius, ſapientia ſapientis non eſt filius, potentia potentis non eſt filius. orth. Potentis quidem potentia non eſt eius filius, nec ſapientis ſapientia eſt eius filius, neque λόγος mentis eſt eius filius, neque ſplendor gloriæ eſt eius filius: ſed Dei filius, & filius eſt Dei, & eius λόγος, & filius eſt ſapientis & eius ſapientia, & filius eſt potentis & eius potentia. Ideóque quum filium audimus, eum in ſeſe ſubſiſtere intelligimus: quum autem potentiam, λόγον, ſapientiam audimus, ſic docemur inſeparabilem eſſe & coæternum. An. ſimul igitur dicis eſſe Patrem & filium? Orth. ſimul eſſe dico. An. Duo igitur ἀγέννητα dicis? Orth. Ego Patrem & filium dico:

quid ſit autem ἀγένητον ſacræ literæ me non docent. An. An vero non eſt in confeſſo Patrem A
Chriſti non eſſe γενητόν? Orth. Hoc & ego fateor. An. Itaque qui non eſt ἀγένητος, & eſt, ita eſt,
vt non ſit ἀγένητος. Eſt igitur ἀγένητος. Orth. Eum quidem noui non fuiſſe factum: ipſum autem
vocare ἀγένητον non docent me ſacræ literæ, ſed Patrem. An. ſi non eſt factus qui ante ſæcula
eſt, ita eſt vt ſit ἀγένητος, qui vero ſic eſt vt ſit ἀγένητος, eſt ἀγένητος. Ort. Verùm ſcriptura non
vocat eum ἀγένητον, ſed eum eſſe Patrem dicit. Quod autem dicit Scriptura, hoc & ego dico,
non autem id quod homines excogitarunt. Nam & alia multa in noſtram cogitationem ca-
dunt, quæ tamen repudiamus, vt quæ conuenienter de Deo dici non poſſint, quandoquidem
in ſcripturis ei non tribuuntur. An. Cedo exemplum: vt quid obſecro? Ort. Conſtat nos opta-
re noſtro bono promoueri: at Deus nulla in re quicquam promouet, quoniam nihil ei deeſt.
An. Nihil prorſus. Orth. Illi ergo nihil opus eſt vt promoueat. An. Nihil. Orth. Nemo tamen
noſtrum eſt, qui propterea quod promouere non poſſit, dicat eum non promouentem, quin
potius hanc vocem, vt quæ Deum non deceat, repudiamus. Ita etiam illud ἀγένητον, nega-
mus Deo conuenire: quoniam ſi conueniret, id dicerent ſacræ literæ. An. Dic igitur, Factúſne
eſt Deus? &, à quo factus eſt? Orth. Sic propterea oportet ipſum dici ἀγένητον, quoniam à nul B
lo eſt factus, dic etiam eum non credentem, quoniam in nullum credit: & impium, quoniam
nullum colit. Quod ſi cogitatio quidem noſtra nobis talia ſuggerit, religio verò dicere nos
non patitur: ita etiam illud ἀγένητον: etiamſi nobis cogitatio noſtra id ſuggerat, non ſinit ta-
men religio nos dicere. Id enim alioqui Scriptura omnino vſurpaſſet. An. Annon verò Deum,
qui ſupra omnia eſt, dicis ἀγένητον? Orth. Dixerim, ſi ſcriptum eſſet. Quod ſi ſcriptum non eſt,
non cogor dicere. Sed & alio modo intelligere licet non eſſe dicendum quicquid cogitatio
noſtra dictat. Fatemur omnes Deum eſſe inuiſibilem, quum dicat Paulus, Incorruptibili, inui-
ſibili, Soli ſapienti Deo. Cæterum qui incorruptibilis eſt, non eſt ſibi quidem corruptibilis,
aliis verò incorruptibilis: ſed & ſibi & aliis eſt incorruptibilis. An. Ita & prorſus. Orth. Age igi-
tur, quoniam Scriptura illi incorruptibilitati copulauit inuiſibilitatem, dicamus Deum ſibiip-
ſi quoque eſſe inuiſibilem, & ita mentitum ſit (noſtro quidem iudicio) Euangelium, quum
inquit, Qui eſt à Patre, is vidit Patrem. Quòd ſi is qui à Patre eſt videt Patrem, & ipſe Pater
ſeipſum videt, quod eſt & dicitur & creditur eſſe inuiſibilis, referendum eſt ad vniuerſas res
creatas, non autem ad illum ipſum, neque ad Filium qui ex ipſo eſt, neque ad Spiritum ſan- C
ctum qui ab ipſo eſt. An. Nunc diſco vos id non credere, quod omnibus in confeſſo eſt. Orth.
Quidnam? An. Deum eſſe ἀγένητον omnes mente præditi confitentur, vos autem non admit-
titis. Orth. Non dico non poſſe nobis probari vt Deum fateamur γένητον: ſed quanuis id cadat in
noſtram cogitationem, tamen neceſſarium non eſſe vt voce vtamur quæ in ſacris literis nuſ-
quam inuenitur. Nam ſi hoc foret neceſſarium, non reticuiſſet ſacra Scriptura. An. Age igi-
tur Γενητὸν ipſum dicamus. Orth. Qui γενητὸν eũ dicit, impiè facit. Tradidit enim nobis ſcrip-
tura quænam ſunt γενητὰ, & quis ſit eorum opifex. Qui verò dicit eum ἀγένητον (quod ſcriptu-
ra non tradit) ſuperuacaneum quiddam loquitur. An. Si non eſt γενητὸς, eſt ἀγένητος. Orth.
Etiamſi humana cogitatio nobis hoc ſuggerit, non ita nos tamen ſancta ſcriptura docuit: ſed
audis ipſam dicentem, Quantum abeſt oriens ab occidente, tantùm abſunt cogitationes ve-
ſtræ à cogitationibus meis. Quòd ſi exiſtimat Eunomius ſe comperiſſe quid ſit Deus ex eo
quod non ſit γενητὸς, nec habeat ſuum eſſe ex aliquo factore, dicat eum etiam ἄθεον, *id eſt, Abſ-
que deo*, vt qui Deum non habeat. Quod ſi non dicet ita loqui, quanuis cogitationem noſtram
ſubeat: ne dicatur etiam ἀγένητος, quamuis hoc in cogitationem noſtram cadat. An. Fecit igi-
tur Deum quiſpiam? Orth. Nunquam fecit. An. Ergo eſt ἀγένητος. Ort. Habétne Deus Deum? An. D
Minimè quidem, is qui eſt ἀγένητος. Orth. Eſt igitur ἄθεος, *id eſt, Abſque Deo*. Videns ergo quàm
puerilia & illiberalia ſint veſtra cogitata. Quamobrem veſtigiis ſanctę ſcripturæ inſiſtentes di-
camus potius Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, Deum: neque timebimus ne circa fi-
dem naufragium faciamus. Nam illud ἀγένητον eſt inuentum aquilæ decidentis, quærentis Bo-
ream cuius firmum veſtigium inueniri nequit: nec enim habet in ſcriptura vbi pedes figat.
An. Acceptam epiſtolam Aetij lege, & dic aduerſus illam. Orth. Tu ipſe lege. An. Sunt vnà
cum ea Eunomij quoque ſcholia. Orth. Ergo & illa recita.

SCHOLIA EVNOMII, ET RESPONSIO ORTHODOXI AD ILLA.

Voluntas non idem eſt atque eſſentia Dei: nam voluntas incipit & deſinit, eſſentia vero nec
incipit nec deſinit. Id autem quod incipit & deſinit non poteſt idem eſſe atque id quod
nec incipit nec deſinit. Præterea, ſi voluntas idem eſſet atque eſſentia Dei, oporteret quũ vna

A ſit eſſentia, vnam eſſe voluntatem. At in ſacris literis non vnica, ſed multæ voluntates inue-
niuntur: quum dicant, omnia quæ voluit, fecit: multa igitur voluit, non autem vnum quid-
dam. Quod etiam magis perſpicuè videre licet in mundi creatione. Voluit enim eſſe mun-
dum, & is extitit prout voluit, ac ſemel factus permanet. Aliud eſt autem illa perſeuerantia
quam voluntas condendi illius: denuntiauit verò fore etiam vt mundum transformet. Ergo
quum volet transformabit. Neque verò multæ duntaxat, verumetiam diuerſæ ſunt volunta-
tes. Voluit enim cælum, voluit & ſolem, voluit & terram. Quum autem iſta quæ vult diuer-
ſa ſint, neceſſe eſt diſſatre quoque voluntates de illis creandis: quod etiam neceſſe eſt de re-
bus quæ mente duntaxat concipiuntur, accipere. Orth. Ergo, ſi, (vt tu quoque ſentis) voluntas
non idem eſt atque eſſentia, & quæcunque facta ſunt, opera ſunt voluntatis eius, fatere filium
eſſe ex eius Eſſentia. Sic enim eum etiam vnigenitum eſſe fateberis, qui ſolus ex eſſentia ge-
nitus ſit. Nam ſi & ipſe voluntatis filius eſt, nempe non eſt vnigenitus, quum multa ſint quæ
peperit voluntas. Scriptum eſt enim, Volens genuit nos verbo veritatis. Non ſunt autem mul-
tæ Dei voluntates, vt tu exiſtimas. Non enim quia diuerſa ſunt opificia, neceſſario diuerſæ
B quoque ſunt voluntates: ſed ſicut Deus hominem vnica voluntate ex diuerſis membris & par-
tibus condens, fecit oculos, aures, nares, comam, inteſtina, nec vno modo inteſtina diſpoſuit,
ſplenem, hepar, renes, & quæ intus ſunt: ſic etiam vniuerſum mundum vnica voluntate con-
ſtruxit. An. Si maior eſt pater filio, & qui maior eſt, in aliquo maior eſt, vtrum mole corpo-
ris maior eſt, aut natura ἀγεννησίας? & vtrū ἀγέννητον eſſe eſt eſſentia, an verò nihil eſt? Orth. Scri-
bitur Pater maior eſſe filio, at neque mole, neque tempore, neque natura, ſed quatenus Pater
eſt filij qui hominem aſſumpſit. Propter hanc autem hominis aſſumptionem dicit Apoſto-
lus eum inferiorem factum fuiſſe etiam angelis, ſic ſcribens, Ieſum autem nonnihil inferio-
rem factum Angelis cernimus per crucis perpeſſionem. Propter hanc quoque hominis aſ-
ſumptionem ſubiectus fuit Mariæ & Ioſepho: erat enim eis ſubiectus, vt in Euangelio ſcrip-
tum eſt. An. Sed natura maior, idcirco quod ſit ἀγέννητος, eſtne aliquid, an vero nihil eſt, ſicut
prius dicebamus? Orth. Ἀγέννητον nihil eſt natura: nec enim eſt eſſentiale quippiam. Itaque ſi
maior eſt Pater eo quod ſit ἀγέννητος, & ἀγέννητον eſſe nihil eſt, conſequitur nihilo eſſe maiorem.
Qui vero nihilo maior eſt, in omnibus eſt æqualis. Nec enim ſanè Pater eſt filio inferior. An.
C Æquale igitur eſſe dicis ingenitum ei quod genitum eſt: & quomodo verax fuerit qui dicit,
Pater qui miſit me, maior me eſt? Orth. Ingenitum eſſe, non eſt eſſentia in Deo & Patre, ſed
nullum eſſe Dei Patrem oſtendit. Nullus autem ideo maior eſt quopiam, quod Patrem non
habeat. Nam neque Adam Patrem habuit, neque Eua: & tamen ſunt nobis coeſſentiales. Sed
quomodo inter philoſophandum de ingenito & genito, veluti tuijpſius oblitus ſubiecisti, Pa-
ter qui miſit me, maior me eſt? Oportet enim te potius vt tecum ipſe conſentires, dicere, In-
genitus qui miſit me, maior me eſt. Sed hoc non eſt ſcriptum, ideóque non dicis rectè. Ne igi-
tur argutare, vt ne obſtupeſias. Nec enim es ſapientior Daniele, nedum ipſo Spiritu, qui Patrē
quidem nos docuit, ingenitum verò nequaquam. An. At ſi mole Pater eſt maior, compoſitus
fuerit ipſe ingenitus, quamuis ſimplex ſit & ineffigiatus: ſiquidem moles eſt compoſitum &
partibile quiddam: quoniam omnis moles ex partibus conſtat, & partium compoſitionem ha-
bet: quod de Deo dicere abſurdum eſt. Orth. Deo compoſitionem & molem tribuere abſur-
dum eſt, verè inquam abſurdum. Eſt autem filius quoque, vel te inuito, Deus non cōpoſitus,
ſed ſimplex & ineffigiatus: vt abſurdum ſit compoſitionem aut molem ipſi attribuere. Quod
D ſi ita eſt, nempe Maius illud in his rebus ſitum non eſſe comperietur. Ipſe vero quem in con-
feſſo eſt ſimplicitate & eo quod neque compoſitus, eſt nec effigiatus, deitate denique Patri
æqualem eſſe, maiorem dicit Patrem, eo quod ſerui formam aſſumpſit, & Patrem honorat.
Itaque audis eum dicentem, Honoro Patrem, vos autem me contumelia afficitis: & Pater ho-
norat filium quem ad dextram ſuam collocauit, & ad quem omnes trahit. Ad eum enim di-
cit filius: Nemo venit ad me, niſi eum ad me pater cæleſtis traxerit. An. Sed enim, ſi aliquid eſt
quod ingenitum eſt, aut totum illud eſt, aut pars. At ſi pars eſt, ſibi ipſa erit diſſimilis: eo quod
ingenita erit pars vna; altera autē minime. Quod ſi tota ingenita eſt natura, & generaliter ma-
ior eſt pater, ſtatim in mutationem eſſentiæ omnino incidit. Nam ſi eſſentia tota ingenita, nec
vlla in ea ingenita pars eſt: eo autem quod ingenita eſt, diſſimilis eſt, tota certè eſſentia diſſimi-
lis ſit neceſſe eſt. Quomodo igitur ingenerationem excipis, & in ingenito aduerſus filium ex-
cellere dicis? At ingenitum nulla parte filio maius, quod extra patris eſſentiam dicit. Quod ſi
ipſa ſuperlatio extra patris eſſentiam eſt, æqualitas in ipſa eſſentia eſt. Sed maius eſt filij quod
ingenitum eſt. Et æqualitas in filio erit, illa quidem ingenita, cum ſit hæc genita. Orth. Non

decet quæ ſcripta non ſunt rapete, ſed regnum cælorum. Quid igitur rapis quod neque ſcrip- A
tura, neque nos damus? Nullus enim noſtrum tibi concedit Patrem eſſe maiorem, ideo quod
ſit ingenitus. Nec enim filius dicit, Qui eſt ingenitus, eſt maior me, ſed, Pater ad quem erat
profecturus. Nam ſic loquitur, Si diligeretis me, gauderetis quod dixerim Abeo ad Patrẽ: Pa-
ter enim meus maior me eſt. Abit autem vt qui formam ſerui accepit: quatenus verò eſt Deus,
habet Patrem in ſemetipſo, dicens, Ego in Patre, & Pater in me, & ego & Pater vnum ſumus,
qui vidit me, vidit Patrem: Pater qui in me manet, ipſe edit hæc opera. Ne igitur inſperge agro
diuinæ ſcripturæ iſta zizania Ingenitum & Diſſimile: ſed ſi vis in ipſis vocabulis philoſophari,
philoſophare demum in nominibus Incorruptibilis & immortalis. Hæc enim ſunt agri ſcrip-
turæ ſemina, vt, Si immortale eſſe aliquid eſt, aut totũ eſt, aut pars. Si pars eſt, Pater fuerit ſibiip-
ſi diſſimilis, ſi quidẽ pars eius vna fuerit immortalis, altera non itẽ. At ſi tota eius natura eſt in-
corruptibilis & immortalis & Pater eſt vniuerſaliter immortalis & incorruptibilis, protinus
quoq; filius tota eſſentia eſſe idem cõpetietur. Nã ſi tota Eſſentia eſt incorruptibilis & immor-
talis, nec vlla eſt eius pars repugnãs, nẽpe in tota eſſentia eſt identitas. Quomodo igitur auderali-
quis filium dicere diſſimilẽ? Dicitis filiũ eſſe energiæ ſiue efficacitatis Patris imaginem. Quod B
ſi efficacitas eadẽ eſt atque eſſentia, erit nimirũ filius eſſentiæ imago. Quæro igitur, Genuit pa-
ter, ánnon? Genuit inquit. Nũ ex eſſentia, an verò ex voluntate? Nõ ex eſſentia, inquit, ſed ex vo-
lũtate. Cæterũ bonitatem & voluntatem vel aliud eſſe dicis quàm eſſentiam, vel eandem at-
que eſſentiam. Si eandem dicis, & Pater ex voluntate & bonitate genuit, ſic quoque coeſſen-
tialem Patri filium dicis: quod tu minimè vis. Dicis autem & illud, Omnia facta ſunt per fi-
lium ex Dei voluntare. Iam vero ſi volubras eadem eſt atque eſſentia, omnia igitur & reptu-
lia, & natatilia, cæteráque adeo omnia fuerint Deo coeſſentialia, ſiquidem omnia quæ voluit
fecit & in cælo & in terra. Itaque ſi (ex iis quæ dicis) filius eſt efficacitatis imago, nónne etiam
eſt eſſentia nullo modo diuerſus? Itaque ſi tuæ ſententiæ homines euertere conaris, ipſos con-
cluſiſti. Sin autem verum ipſum ſermonem, illum ne audiuiſſe quidem vnquam videris. Filium
enim eſſe ipſius eſſentiæ imaginem dixit Apoſtolus, Qui (inquiens) ſplendor eſt gloriæ & cha-
racter hypoſtaſeos. Nam character hypoſtaſeos nihil aliud eſt quàm eſſentiæ imago. Cæterũ
non idem eſſe voluntatem atque eſſentiam, nos quoque dicimus. Ideo enim filium quidem
ex ſubſtantia genitum, nos vero ex voluntate prodiiſſe aſſerimus, ex tua porro ſententia di- C
uerſum quiddam eſt volũtas ab eſſentia, & Eſſentia neque cœpir neque deſiit. Hæc igitur ima-
go neque cœpit neque deſiit. Voluntas autem & initium & finem habet. Illos igitur tibi ha-
beto qui idem eſſe dicunt voluntatem atque Eſſentiam. Nos enim & volumus, & fatemur, &
credimus filium eſſe Patri coeſſentialem. Nam propterea etiam Vnigenitum eſſe credimus,
quia vnicus ipſe (vt antea diximus) ex Eſſentia genitus eſt, reliqui vero ex voluntate ſunt. Quũ
autem dicimus filium eſſe coeſſentialem Patri, minimè dicimus eum eſſe ſibiipſi coeſſentia-
lem, quum ſibiipſi nemo ſit coeſſentialis. At tu ſi re vera fateris omnia ex Patris voluntate per
filium eſſe facta, & vnà cum aliis filium quoque factum eſſe dicis, concedas etiam oportet ip-
ſum à ſeipſo factum eſſe: quod ſi abſurdum eſt, nempe non eſt voluntatis filius. Ruſum ſi ex
eadem tua ſententia illud Euangeliſtæ explices, Quæcunque facit Pater, ſimiliter etiam facit
filius, faciet etiam filius alium filium, vt omnia ſimiliter faciat atque Pater. Quod ſi alium fi-
lium non fecit neque facit, ipſe quoque non eſt factum quippiam. Vere enim loquutus eſt
quum diceret, Quæcunque facit Pater, ea & filius ſimiliter facit. Non facit autem ſeipſum fi-
lius: non eſt igitur factum quippiam. Quod ſi excipias, non dixiſſe Chriſtum, Omnia quæ fe-
cit, ſed quæ facit, ſcito conſueuiſſe ſcripturam de rebus præteritis loquentem præſens tem- D
pus vſurpare: cuiuſmodi illud eſt, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Et alibi, Qui terram ſupra
firmitatem ſuam fundat: & Qui facit Pleiada, & Veſperum, & Arcturum, & penum Noti.
An. Ante omnia vero & imprimis quærere ex ipſis oportet quid ſignificet τὸ ἀγέννητον. Nam ſi
eſſentiam declarat, (quod verum eſt) tanta erit diſcrepantia inter Patrem & filium. Orth. At
nos quoque ante omnia quærimus quid ſignificet τὸ γεννητὸν. Nam ſi eſſentiam declarat (quod
falſum eſt) omnia γεννητὰ erunt coeſſentialia. At ſi non ſunt coeſſentialia omnia γεννητὰ (quod
verum eſt) γεννητὸν igitur non eſt eſſentia. At ſi γεννητὸν non eſt eſſentia, ἀγέννητον quoque non fue-
rit Eſſentia. Quod ſi ἀγέννητον eſt Eſſentia, γεννητὸν vero Eſſentia non eſt, quicquid γεννητὸν eſt, erit
eſſentiæ expers. Quorſum igitur filium dicis diſſimilem? Quod enim non eſt ei quod eſt ne-
que ſimile eſt neque diſſimile. Nos vero Filium dicimus quidem γεννητὸν *Id eſt, Genitum*, non
autem γενητὸν *id eſt, Factum*. Genitum enim eſt quod Patrem habet, Factum vero quod opifi-
cem habet.

EX EPISTOLA

A

EX EPISTOLA AETII DOCTORIS EVNOMII.

QVandoquidem in tempore perſequutionis nobis à Chronitis illatæ, quidam eorum aliena interuertentes, inter alias noſtras commentationes, quoddam noſtrum opuſculum peculiariter à nobis elaboratum de Deo γεννητῷ & de ἀγεννήτῳ Deo, inſertis & exemptis nonnullis deprauatum ediderunt, adeo vt ordinem & conſequutionem eorum de quibus agitur peruerterint, quod ad nos poſtea opera boni cuiuſdam perlatum eſt, coactus ſum ego, vtpote (ipſius operis) parens, ſcriptum illud rurſus expurgatum ad vos omnes mittere, qui quæ ve pro pietate certatis: vt intelligere poſſitis ex ſententia ſcripturarum habitum à me fuiſſe ſermonem iſtum, ex quo poſſitis quemuis ſuper γεννητῷ & ἀγεννήτῳ vobis contradicere aggredientem, ac illos quidem Chronitas imprimis breuibus confutationibus compeſcere: quæſtionibus à quæſtionibus, & ſolutionibus à ſolutionibus ſeriè quadam diſtinctis, vt eo facilius aduerſarios poſſitis implicare, vtque etiam magis perſpicua eſſent argumenta, initio facto ab ἀγεννήτῳ Deo & γεννητῷ. Orth. Ne gloriare ob perſecutionem, ſi quidem perſequutionem B paſſus es. Nam & ipſe filius eos perſequutus eſt qui domum Patris eius conuerterant in emporium, quod quum ita ſit, non eſt prorſus laudabile ſi quis perſequutionem patiatur. Cedò verò, quoſnam vocas Chronitas? eóſne qui iam inde à ſanctis Apoſtolis vſque ad hodiernum diem collaudant Patrem & filium, & Spiritum ſanctum: an eos qui ab vno & altero die apparuerunt, & hæreſi laborant? qui ſanctum patris & filij nomen abiecerunt? qui ſeſe extollunt ſupra eum ipſum qui docuit baptizare in nomen Patris, filij, & Spiritus ſancti, & ſeſe exiſtimant eo ſapientiores, qui Patrem eſſe Patrem, & ſeſe eſſe filium docuit? Demus autem nonnullos aliquid aut inſeruiſſe aut deieciſſe tuo iſti perſcripto ſceleri, quid nunc dicis? quam maiorem blaſphemiam excogitas, qui filium dicas eſſentia diſſimilem? an aliquid amplius potes dicere? nónne & Iudæi & Græci ipſum eſſe dicunt, qui tamen non credunt ipſum eſſe deum, & idcirco ea ipſa dicunt quæ tu dicis, obiecto nobis ἀγεννήτῳ & γεννητῷ, deſertóque patre & filio, quod eſt Iudæis offendiculum, & gentibus ſtultitia? & vis eorum Pater eſſe qui pro deo γεννητῷ & ἀγεννήτῳ depugnant? Quod ſi etiā tibi concedatur in nomine ἀγεννήτου & γεννητοῦ baptizare, quid facies quom nominandus erit spiritus? nū ipſum neque γεννητὸν neque ἀγέννητον, C an vero γεννητὸν etiam vocabis? Quomodo vero ex tua ſententia id quod eſt γεννητὸν à γεννητοῦ differet eſſentia, ſiquidem genitum eſt Eſſentia? Ano. Si deus efficere non poteſt vt quod γεννητὸν eſt, ſit ἀγέννητον ne illud quidem effecerit vt quod ἀγέννητον eſt, ſit γέννητον. Orthodo. Etiam ſi efficere non poſſit vt quod γεννητὸν eſt ſit ἀγέννητον vt & mentiri non poteſt, non tamen ei adimitur gignendi, vt neque verum dicendi facultas. Gignens autem non gignit ἀγέννητον ſed deū. Deus enim deum genuit: & neque ex γεννητῷ ἀγέννητον neque ex ἀγεννήτῳ γεννητὸν fecit. Ano. Deus ἀγέννητος omni cauſa præſtantior eſt: quod ſi omni cauſa præſtantior, ergo & generatione, vt qui neque ab alia natura acceperit ſuum eſſe, neque ipſe ſibi eſſe præſtiterit, non quod natura ſit imbecilla, ſed quod omnem cauſam tranſcendat. orth. Verè ſanè illud, Infatuatos eſſe qui ſe prædicant ſapientes, in vos dictum eſt qui filium dei oppugnatis. Nam ſi ἀγέννητος deus, quia omni cauſa præſtantior eſt, etiam generatione præſtantior eſt, generatio non eſt Eſſentia, ſed cauſa: at ſi generatio non eſt generatio ſed cauſa, age tu ipſe eſſentiam dicito. Quinetiam quā tandem filij cauſam eſſe vis? generationem, an ipſum patrem? Eſt autem Pater, vt tu cenſes, ipſa ἀγεννησία. Hoc igitur erit Filij cauſa: ſin vero non ipſe Pater eſt filij autor, ſed generatio, nēpe D fuerit generationis filius, & generatio pater ipſius. Itaque baptizatus in Patrem, fueris baptizatus in Generationem, & in eius filium. Nam fortaſſis ne audiuiſti quidem an ſit ſpiritus ſanctus. AN. Quomodo quiſpiam conceſſerit eam naturam quę ſubſiſtentiam accepit, nihil eſſentiæ reſpectu ab ea variare quæ ſubſiſtentiā dederit, ſi eiuſmodi hypoſtaſis nō admittit generationem? orth. Siquidem ea natura quæ ſubſiſtentiam accepit, extrinſecus acceſſiſſet, non eſſet inuariata: ſin vero ex eo genita eſt vt gloriæ ſplendor, & hypoſtaſeos character, inuariata eſt. Dixit enim, Qui vidit me, vidit Patrem: non quod ſe Patrem eſſe diceret, ſed talem qualis pater eſt. AN. Si in perpetuum permanet deus in natura ἀγεννήτῳ, & quod genitū eſt, perpetuo eſt genitum, peruerſa coeſſentialis & ſimilieſſentialis opinio ſtatim abolebitur. Statuitur autē Eſſentia eſſe cōparationis omnis expers, ſi vtraque natura in ſua naturali proprietate indeſinenter permanet. orth. Fateris quod genitum eſt, verè eſſe genitum: erit ergo coeſſentiale, non tamē, ἀγέννητον. Oſtendimus enim ἀγέννητον non eſſe Eſſentiam. Nam ſi τὸ ἀγέννητον eſſet quædam Natura, τὸ γεννητὸν quoque Natura eſſet. Quod ſi τὸ γεννητὸν eſſet Natura, omnia γεννητὰ eſſent eiuſdem naturę. Ergo quum omnia γεννητὰ non ſint eiuſdem naturæ, τὸ γεννητὸν non eſt Natura.

Vnigenitum autem eſſe Patri ſuo coëſſentialem, audiuimus ipſummet his verbis dicentem, A
Omnia quæ facit Pater, ea filius quoque facit ſimiliter. Quorum enim eadem actio ſiue effi-
cacitas, eadem quoque eſt eſſentia. AN. Si Deus eſt eſſentia ἀγέννητος, id quod genitum eſt, non
fuerit genitum eſſentiæ ſecretione, ſed quoniam diuina poteſtas ei tribuerit ſubſiſtentiam.
Eandem enim eſſentiam dicere & genitam eſſe & ἀγέννητον nulla pia ratio patitur. Orth. Iſtud
genitum, non eſt genitum eſſentiæ ſecretione: (hoc enim eſſet corpoream eſſentiam dicere)
ſed ex incorporea eſſentia, ita vt Dei naturæ conuenit, genitum eſt vt gloriæ ſplendor. Quod ſi
ipſe quoque eſt ex poteſtate vt nos qui eum recepimus, (ſcriptum eſt enim, Dedit eis hanc
poteſtatem vt fierent Dei filij) quomodo ipſum dicis Vnigenitum & natura Deum, quum ex
Dei poteſtate ac virtute multi ſint dij & filij? Eandem vero naturam eſſe genitam, & ἀγέννητον
nemo dicit: ſi quidem oſtenſum eſt neque ἀγέννητον neque γεννητὸν eſſe eſſentiam. AN. Si τὸ ἀγέ-
ννητον eſt genitum, nihil prohibet quominus quod genitum eſt fuerit ἀγέννητον. omnis enim natu-
ra potius ad id quod ipſi proprium & domeſticum eſt impellitur, quam ad id quod eſt ab ipſa
alienum. Orth. τὸ ἀγέννητον neque genuit neque genitum eſt, quum non ſit eſſentiale quippiam:
ſed Deus, etiam ſi Iudæi tecum id nolint, is eſt qui genuit: ſin minus, ſuperuacanea foret Pa- B
tris appellatio. Quum autem dixiſti naturam potius ad id vrgeri quod eſt ipſi proprium ac
domeſticum, ſimul docuiſti τὸ ἀγέννητον non eſſe naturam. Quum enim quippiam vrgetur, al-
terum ab altero vrgeri neceſſe eſt. Quod ſi neque rei Deo propriæ ac domeſticæ, neque na-
turæ filius eſt, hoc dicito Iudæis, (afferes enim eis felicem nuntium) quod videlicet eum qui
neque rei Deo propriæ neque naturæ filius erat, crucifixerunt, quoniam, Deum eſſe, ſuum
Patrem dicebat. AN. Si quidem non totus deus eſt ἀγέννητος, nihil impedit quominus genuerit
eſſentialiter. At ſi totus eſt ἀγέννητος, non diuiſus eſt eſſentialiter ad generandum, ſed poteſtas
tribuit ſubſiſtentiam genito. Orth. Si totus deus eſt γεννητὸς, nihil prohibet quominùs genue-
rit eſſentialiter. At filius vt tuipſe ſentis, totus eſt γεννητὸς. nec igitur quem genuerit eſſentialiter.
Quod ſi nullum genuit eſſentialiter, & γεννητὸς eſt, non igitur conſequitur quia γεννητὸς eſt, eum
generare eſſentialiter. At ſi filius eo quod ſit γεννητὸς, non gignit, ne Pater quidem, quia ἀγέννη-
τος eſt gignit, ſed quoniam deus eſt ipſaque maieſtas, ſplendorem habet, eum videlicet quem
genuit deum in ſeſe ſubſiſtentem. Niſi enim ex eſſentia genuit, non eſt Pater ſecundum eſ-
ſentiam. Et quorſum baptizas in nomen Patris, qui non ſit ſecundum eſſentiam Pater? Cæ- C
terũ gignens ex ſua eſſentia pater non diſſectus eſt, quoniam ea eſſentia non eſt corpus. An. Si
Deus ἀγέννητος eſt totus generandi vi præditus, id quod genitum eſt non eſt eſſentialiter geni-
tum, quum tota illius eſſentia eam vim habet qua gignat, non autem qua gignatur. Orth. Ex
tua ſapientia, ſi gignendi vi prædita eſt lux vniuerſa, non gignit ſplendorem ex ſua eſſentia, ſed
ex iis quæ ipſa aliunde recipit, quoniam tota vim habet qua gignat, non autem qua gignatur:
ſin vero lux non recipit extrinſecus ſplendorem, ſed ex ſua eſſentia illum gignit, Deus quo-
que non aliunde acquiſiuit Filium, ſed eo ex ſua eſſentia genito, integer manet, quoniam eſt
incorporeus. An. Sin vero eſſentiam Dei transformatam dicamus eſſe id quod genitum eſt,
conſequetur eſſentiã dei nõ eſſe immutabilem, quũ ab eius transformatione pendeat propria
ipſius filij affectio. Orth. Si lux aliqua ſui transformatione fit ſplendor, lux non erit tranſmu-
tationis expers, quia ipſius mutatio ſplendorem proprium efficiet: ſin vero nulla lucis mu-
tatione ſit ſplendor, ſed lux manet lux, & eſt ſplendoris cauſa: deus quoque manet deus, & eſt
ſui ſplendoris Pater, non quod eum extrinſecus acceperit, ſed quoniam ex ſua eſſentia eum
genuit: quamobrem etiam verè eſt Pater. An. Quod ſi & immutabilis & generatione ſuperior D
Dei eſſet eſſentia, nuda appellatione tenus quæ in filium cadunt confiteri neceſſe eſt. Orth. Si
generatio eſſentiam non eſſe tenes, tenes & filium omnémque aliam eſſentiam eſſe genera-
tione præſtantiorem. Nam ſi generatio ſubſtantia ſit, genita omnia conſubſtantialia eſſe ne-
ceſſe eſt. Non eſt itaque generatio eſſentia. Quod ſi generatio eſſentia non ſit, neque eſſentia
præſtantior eſt. Nam ſi eſſentia generatio præſtantior eſſet, eſſet & filio ſapientia tua autore
præſtantior. Quod ſi abſurdum iſtud eſt, eſſentia generatione præſtantiorem eſſe apparet. ita-
que nihil de patre magnũ ſumpſeris ſi generatione ſuperior ſit. Quomodo autem in mundũ tan-
tum nomen baptizatus certum baptiſma cum nudo nomine tantum illud conſecutus ſis, ha-
bere te putas? Nam ſi filius & pater nudæ ſunt appellationes tantum, qui in patris & filij nomẽ
ſis baptizatus, in appellationem nudam eſſe te baptiſmum conſecutum concedas neceſſe eſt.

HÆRETICI

A

HAERETICI SENTIENTIS CVM MACEDONIO PNEVMATOMACHO DISPVTATIO ADVERSVS ORTHODOXVM.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptùm eſt Spiritum Deum eſſe? Orth. Si rectè in filium Dei crederes
& ipſam de Spiritu fidem non ignorares. Mac. Nos ita credimus vt beatus
Lucianus. Orth. Noſſe velim num etiam vt beatus Lucianus credas. Mac.
Etenim & vos ita creditis? Orth. Nos quidem ita credimus vt ſancti om-
nes martyres quando & illi ſic vt beati Apoſtuli crediderunt. Mac. Ergo non
aliter atque beatus Lucianus credis? Orth. Non me tantum vt beatum Lu-
B cianum, ſed vt ſanctos martyres & Apoſtolos credere iam dixi. Mac. Ergo
Luciani ſubſcribis confeſſioni? Orth. Quid enim trecentorum & octodecim ſanctorum pa-
trum confeſſionem, quæ Nicææ in Bithynia habita eſt, condemnas, vt ad aliam reſpicias? Mac.
At tu quid in illa Luciani damnas? Ortho. Condemno veſtrum illud additamentum, idque
poſſum demonſtrare à vobis adiectum eſſe contra eius ſententiam. Mac. Annon & vos ali-
quid Nicenæ adiecistis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adiecistis.
Orth. Ea videlicet de quibus tunc non quærebatur, & quæ nũc ſunt à patribus piè explicata:
at vos adiecistis appendicem quę ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac.
Nos ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſtendam ne ſic quidem credere? Mac. Quo-
modo id oſtenderis? Orth. Eſtné in ea ſcriptum, Annon filius eſt Dei eſſentiæ, conſilij, poten-
tiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia vero ab eſſentia nihil prorſus varians,
ánnon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orth. An verò Similis aliud quiddam eſt quàm eadem?
Mac. Nos einſdem modi & ſimilem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxus. Ita dicis
ſimilem Patri filium vt Angelum Angelo. Mac. Etiam. Orth. Angelorum vero eadémne eſt
C eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem: ideóque ὁμοιούσιον
id eſt ſimilis eſſentiæ, non autem ὁμοούσιον id eſt coeſſentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum
ex Deo. Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine. Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deus & filius eſt
ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Ortho. Hoc lumen quod eſt filius, eſtné ex hoc lumine
quod eſt Pater? Mac. Etiam. Orthodoxus. Hæccine eſſentia eſt ex hac eſſentia? Mac. Non.
Orthodoxus. Quomodo igitur ab iſta non eſt diuerſa? Mac. Quoniam alia quidem eſt, ſed
ſimilis. Orth. QVÆ non eſt ex ipſa eſſentia, filius eſſe non poteſt: & quæ nullo modo diuerſa
eſt ab iſta, non poteſt alia eſſe ſimilis. Mac. Vbi ſcriptum eſt, Spiritum eſſe deum? Orth. Vbi te
coarguero ſic quidem ſentire vt habet ea fidei expoſitio quam obiecisti, tunc vbi id ſcriptum
ſit dicam. Dic igitur tandem an fateatis filium Dei eſſe eſſentiæ, & conſilij, & potentię, & glorię
Patris imaginem non diuerſam. Mac. Etiam, etiam, etiam: tertium iam dixi. Orth. Annon igitur
eandem eſſe dicis filij & Patris potentiam, & gloriam, & conſilium? Mac. Non dico: nec enim
expoſitio fidei Luciani idem eſſe dicit conſilium eandémue potentiam & gloriam. Orth.
Non verè profecto quod iuſtum eſt loqueris. Conſilium enim à conſilio non diuerſum, eſt
idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa, eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria
D non diuerſa, eſt eadem gloria. Mac. Inuariatam non eſſe fateor, eandem non eſſe dico.
Orth. Verbo igitur fateris iſtud non diuerſum, quemadmodum qui Chriſtum eum voca-
bant, nec credebant Chriſtum eſſe. Nam ſi credidiſſent, non dixiſſent, quum eum cæde-
rent, Vaticinare nobis, Chriſte, quis te percuſſerit. Mac. Dixi me ſentire filium eſſe ima-
ginem eſſentia, conſilio, potentia, & gloria non diuerſam à Patre. Orthod. Aliam ſimilem
eſſentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſimilem glo-
riam? Mac. Etiam. Orth. Duo ſunt igitur dij. Mac. Vnus & vnus. Orth. Iſte vnus ſimilis éſtne ex
iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An vero ex eſſentia? Mac. Non. Orth. Ergo ex iis quæ non erant,
fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſanè quiddam ex iis quæ non erant. Orth. Angelos & res om-
nes, creatas fateris eſſe ex Deo. Mac. Etiam. Scriptum enim eſt, Omnia ex Deo. Orthod.
Num ex ipſius eſſentia? Mac. Nequaquam abſit. Orthod. Sic igitur filium vt res cæteras
ex Deo eſſe ſentis? Mac. Vnigenitum ipſum dico, non tamen ex ipſius eſſentia. Orthod.

Qui non eſt ex eſſentia, non poteſt eſſe filius ſecundum eſſentiam non diuerſus. Mac. Ange- A
li nonne ſunt inter ſe non diuerſi eſſentia? Orth. Ita. Mac. Num Angelus quod ad ſui eſſentiam attinet, ex alio eſt Angelo? Orth. Sed nullus Angelorum eſt Angeli pater vel filius. Beatus autem Lucianus quum diceret filium eſſe imaginem Patris eſſentiæ, & conſilij, & poteſtatis, & gloriæ non diuerſam per Filium quòd ex ipſa eſſentia eſſet: per illud Non diuerſum, identitatem oſtendit. Mac. Ego non diuerſum dico: ſed neque ex eſſentia, neque eandem eſſentiam, neque eandem potentiam, neque eandem gloriam dico. Orth. Aliam igitur potentiam habet Filius, & aliam gloriam quàm Pater? Mac. Aliam ſimilem. Orth. Quomodò igitur ſcriptum eſt, Chriſtus Dei potentia, & Dei ſapientia? & quomodò dicit Filius, Quum autem veniet Filius hominis in gloria Patris ſui? Mac. Habétne etiam pater propriam gloriam, & proprium conſilium, & propriam potentiam, an non? Orth. Habet. Mac. Et filius itidem propriam an non? Orth. Ipſa Patris gloria & eiuſdem conſilium, & potentia, eſt Filij. Propterea dicit Filius, Quæcunque habet Pater, mea ſunt. Mac. Filius ergo non habet gloriam, non habet conſilium, non habet potentiam, non habet deitatem, niſi à Patre accipiat. Orth. Iſta gloria, iſtud conſilium, iſta potentia, iſta deitas éſtne B
Patris & filij? Mac. Abſit vt hoc dicam. Orth. Quomodo igitur dicit filius, Omnia mêa tua ſunt, & tua omnia mea ſunt? Mac. De apoſtolis loquitur. Orth. Noui & ego Chriſtum hæc dixiſſe de apoſtolis diſſerentem. Sed diſcipulis adiunxit omnia, vt qui non dixerit, Mei ſunt tui, ſed omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea. Alioqui dic obſecro an Pater nihil eorum quæ diximus habebat antequam mundum crearet. Mac. Habebat certè deitatem, gloriam, potentiam, conſilium, incorruptibilitatem, Sed de iis Chriſtus non loquitur. Orth. Audi ipſius Domini voces, quæ quidem ita ſe habent. Omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea: & glorificatus ſum in eis. Mac. Nempe in diſcipulis ſuis glorificatus eſt. Orth. Annon igitur gloriam habebat antequam mundus exiſteret? Mac. Habebat profectò. Scriptum eſt enim, Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te antequam mundus exiſteret. Orth. Venturúſne eſt cum ea gloria, an cum alia quapiam, iudicaturus viuos & mortuos? Mac. Cum ea ipſa gloria. Orth. Dicit autem in Euangeliis, Veniet enim filius hominis cum gloria Patris ſui. Hæc igitur gloria eſt Patris & filij. Vnicam prætere a eſſe vtriuſque gloriam dicit alio Euangelij loco, Quum veniet (inquiens) filius hominis cum gloria ſua, & omnes Angeli cum C
eo tunc inſidebit throno gloriæ ſuæ. Audis eum dicentem, ſi modo aures habes, eandem eſſe ſuã & patris gloriam. Mac. Potes mihi oſtendere vbi ſcriptum ſit ſpiritum eſſe deum? quorſum me iam diu circunducis? Orth. Si quidem Apoſtoli primùm cognouerunt Spiritum, ac ita demum filium, rectè & tu inueſtigas Spiritus ſancti notitiam. Mac. Noui & credo filium eſſe deũ ex deo patre genitum, totum ex toto. Orth. Nónne igitur ex Patris eſſentia? Mac. Non. Orth. Ita igitur eum arbitraris eſſe totum ex toto vt quemlibet Angelorum, & cæteras res creatas? Mac. Sed filius vnigenitus eſt Deus. Orth. An eum propterea vnigenitum vocas, quoniam alius ſimilis non eſt, an verò quoniam ſolus ex eſſentia genitus eſt? Mac. Quoniam alius ſimilis non eſt. Orth. Dic igitur etiam Spiritum ſanctum eſſe filium vnigenitum. Nec enim alius eſt ſpiritus ſimilis. Mac. Abſit. Orth. Non ergo dicitur vnigenitus eo quod ſolus ſit talis, ſed quoniam ſolus ex eſſentia genitus eſt. Mac. Annon verò Spiritus eſt ex Dei eſſentia? Orth. Sanè quidem. Mac. Ergo & Spiritus eſt filius. Orth. Imo filius quidem ex eſſentia genitus eſt, ideóque eſt vnigenitus filius. Spiritus autem ex eſſentia procedit. Nec enim ſcriptum eſt, Spiritus ex me genitus eſt, ſed ex me procedit: & filios dicit, Spiri- D
tus veritatis qui à Patre procedit: non autem, Genitus eſt. Mac. Sed quódnam diſcrimen eſt generationis & proceſſionis? Orth. Qui hoc diſcrimen nouerit, modum quoque generationis & proceſſionis nouit. Neminem verò noſſe generationis modum vociferatur Propheta; quum inquit, Generationem eius quis enarrauit? Mac. Quî fit igitur vt dicas, filius quidem ex eſſentia genitus eſt, Spiritus autem procedit. Orthodoxus. Dico quæ ſcripta ſunt. Ita igitur & tu loquere, & extra periculum es. Mac. Vbi igitur ſcriptum eſt filium eſſe ex eſſentia? Orth. Nónne & tu ſcriptum eſſe fateris omnia eſſe ex Deo. Mac. Sane fateor, ſed num omnia ſunt ex Dei eſſentia? Orth. Nequâquam. Abſit. Sed ex eo quòd quum omnia ſint ex Deo, iſte eſt vnigenitus filius: quamuis multi ſint filij liquet certè eum eſſe ex eſſentia. Mac. An verò ſpiritus quoque eſt vnigenitus filius? Orth. Abſit inquam, vt hoc dicam. Sed ſicut quum multi ſunt filij, nouimus hunc eſſe ex eſſentia, quoniam dixit pater, Iſte eſt filius ille meus dilectus: ita etiam eſſe ex eſſentia ſpiritum inde nouimus quòd

quum

A quum ſint multi ſpiritus, dixerit pater, Effundam ex Spiritu meo in omnem carnem. Nam ali
ter ſeparari à ſanctis reliquis ſpiritibus non poteſt, & Patri coniungi, niſi habita eſſentiæ ratio-
ne. Mac. Num verò Pater is eſt qui dicit, Effundam ex Spiritu meo. orth. Sane quidem. Mac.
Vnde hoc colligis? orth. Paulus Apoſtolus inquit, Quum enim ſuper terram patefacta eſt
gratia Dei & Patris noſtri, non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ex multa ſua miſericordia
regenuit nos lauacro regenerationis, & renouationis à Spiritu ſancto effectæ, quem effudit
in nos abundè per Ieſum Chriſtum. quis effudit per Ieſum Chriſtum? is nimirum qui dixe-
rat, Nouiſſimis diebus effundam ex Spiritu meo. Filius autem poſtquam à mortuis reſurre-
xiſſet, dixit, Accipite Spiritum ſanctum. Mac. Ne me (quod iampridem dixi) iſtis ambagi-
bus diſtinero: ſed oſtende, ſi potes, vbi ſcriptum ſit Spiritum eſſe Deum. Orth. Fatere vnam
eſſe Patris & Filij deitatem ſiue eſſentiam, vnumque conſilium, vnam potentiam, & glo-
riam: & tunc intelliges illud de Spiritu ſancto. Mac. Vbi ſcriptum eſt vnicam eſſe deitatem?
Orth. Fateris necne inhabitare in Filio omnem plenitudinem deitatis? Mac. Ita ſcriptum
eſt. Orth. Aliam eſſe dicis Patris deitatem, aliam itidem Filij deitatem? Mac. Etiam. Orth.
B Deitas ergo Patris eſt in deitate Filij? Mac. Etiam. Orth. Duæ ſunt igitur deitates? Mac.
Deus & Pater, & deitas ipſius eſt vnus Deus. Item Deus & filius, & deitas eius eſt vnus Deus:
éſtque (vt pridem dixi) vnus & vnus Deus. Orth. Quum ergo Deus dicit per Prophetam
Eſaiam, Ego ſum Deus, nec alius eſt præter me qui ſeruet, annuntiaui, & ſeruaui, & expro-
braui, nec erat inter vos alienus: vtrum iſtorum eſſe vis quos vnum & vnum dicis? Mac.
Pater ſeruat per Filium. orth. Vnus ergo Deus ſeruans Pater atque Filius. Mac. Idem igi-
tur eſt & Pater & Filius. Orth. Abſit vt hoc dicam. Sed quemadmodum in Chriſto com-
pacti vnus ſumus, non confuſis hypoſtaſibus, ſed ratione habita conſenſionis & naturæ ſi-
ue eſſentiæ, ita Patrem & Filium dico vnum Deum, habita ratione eſſentiæ & conſen-
ſionis. Mac. Nos quoque vnam conſenſionem fatemur. Orth. Dic etiam deitatem, & ſal-
uus eſto. Mac. Vnicam deitatem non dico. Orth. Quum ipſum Deum ruſum audis di-
centem apud eundem Prophetam: Ego ſum deus, nec eſt alius deus Per memetipſum iuro,
ex ore meo egredietur iuſtitia, ſermones mei non delebuntur, quòd mihi flectetur omne
genu: vtrius iſtorum vnius & vnius hæc verba eſſe dices? Mac. Filij. Dicit enim Apoſtolus,
C In nomine Ieſu flectetur omne genu cæleſtium, terreſtrium, & ſubterraneorum: & omnis
lingua confitebitur dominum Ieſum Chriſtum ad gloriam Dei Patris. Amen. Orth. Vna
eſt igitur deitas Patris & Filij. Mac. Quomodo? orth. Dicit enim, Ego ſum deus, & non
eſt alius. Aut enim demens factus negabis Patrem eſſe Deum, aut confitens Patrem eſſe
Deum, itidémque Filium eſſe Deum, & eum audiens dicentem, Ego ſum deus, & præ-
ter me non eſt alius, vnicam deitatem fateberis, & non periclitaberis. Mac. Ego vnicam
deitatem non dico. Orth. Si igitur audias Prophetam dicentem omnium ſanctorum no-
mine, à ſeculo non audiuimus, neque oculi noſtri viderunt deum præter te. Quid eis reſ-
ponderis? Mac. Filium dicit. Nec enim alium deum vidimus quàm filium qui homo fa-
ctus eſt. Orth. At enim qui vidit filium, vidit Patrem. Vna igitur deitas eſt Patris & filij.
Mac. Vnam deitatem non dico. Orth. Quum dicit Deus apud eundem Prophetam,
Ego deus primus, & ego poſtremus, vtrum illorum quos vnum & vnum eſſe arbitraris,
hoc dixiſſe cenſebis? Mac. Patrem. Orth. Nónne verò Filium fateris deum eſſe? Mac.
Dixi deum ex Deo. Orth. Itaque ſi Pater eſt deus, & filius eſt deus, dicit autem deus,
Ego deus primus, & ego poſtremus, nempe vnica eſt deitas. Mac. Etiamſi plura dixeris,
D non perſuaſeris vt vnicam deitatem dicam. Orth. Niſi vna ſit deitas Patris & filij, alia eſt
Patris, alia eſt filij deitas. Mac. Sanè quidem. Orth. Alia autem & alia deitas, non ſunt vnus deus.
Mac. Nec enim dico patrem & filium eſſe vnum deum. Orth. Audiens igitur Prophetam dicē-
tem, ſic dicit dominus exercituū, laborauit Ægyptus, & negotiatio Ægyptiorum, & Sabaim
viri proceri, ad te tranſibunt, & te ſectabuntur manicis vincti, & te adorabunt. Tu enim vnus
Deus es, & ignorauimus deum Iſraelis: de quo hæc dicta exiſtimas? Mac. De filio. Orth. Quod ſi
eum affectantes, ipſum adorabunt in eius nomine precántes, nónne verus eſt deus? Mac. Etiam
Orth. Quum autem eum adoramus, alienum deum non adoramus, neque duos deos. Scrip-
tum eſt enim, dominum deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies. Quod ſi eum adorantes, etiā
Patrem dominum deum adoramus, & ei ſoli ſeruimus, nempe vna eſt Patris & filij deitas.
Sic enim etiam dicimus, Tu es deus, & in te deus eſt, & non eſt deus præter te. Mac. Si in ip-
ſo eſt deus, quomodo vna eſt deitas? Orth. Quoniam ſubiungit, Et non eſt Deus præter te.

at Ieremias inquit, Hic eſt Deus noſter, non cenſebitur alius præ eo. Inuenit omnem viam A
ſcientiæ, & dedit eam Iacobo pueto ſuo, & Iſraeli quem diligit. Poſtea viſus eſt in terra, & inter homines conuerſatus eſt. Quòd ſi iſte qui viſus eſt in terra, eſt Deus noſter, nec alius præ eo cenſebitur, nempe vnica eſt Patris & Filij deitas. Mac. Si vnica eſt deitas, & Patris quidem deitas eſt ingenita, Filij vero genita, efficitur deitatẽ eſſe γεννητὰ γέννητον, id eſt ingenitigenitam. Orth. Ridiculam cogitationem commemoras. An enim quia maritus & vxor non ſunt duo, ſed vna caro, vt dicit dominus, caro hæc eſt maſculino fœmina? Mac. Sed caro viri & vxoris, ſunt ex vna ſubſtrata materia, humo videlicet. Orth. Quoniam ergo dicit Scriptura de Iis qui crediderunt, Erat eis cor vnum & anima vna, conſtabat autem credentium multitudo ex viris & mulieribus, an idcirco hæc anima erat maſculino fœmina? Et quum dicit Paulus, Vnum corpus & vnus ſpiritus eſtis, ſicut etiam vocati eſtis ad eandem ſpem vocationis veſtræ, an ſpem iſtam vocas maſculino fœminam, quod eandem ſpem tum viri tum fœminæ habemus? Mac. Rurſum inquam, vnam deitatem non dicimus. Orth. Quum ergo dicit Deus per Dauidem, Audi populе mi, & loquar tibi Iſrael, & conteſtabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque deo alieno ſerujes. Ego enim ſum Dominus Deus B
tuus qui te eduxi è regione Ægypti, quémnam exiſtimas loquutum fuiſſe, Patrem an Filium? Mac. Diſputas vt Iudæus ex vetere fœdere. Orth. Chriſtus dixit, Scrutamini Scripturas, quoniam eæ teſtificantur de me. Mac. An non licet ex nouo teſtamento Chriſtum inuenire? Orth. Sanè quidem, Vereor autem ne, Manichæi inſtar, vetus teſtamentum expungas, vt qui non credas tam illud quàm hoc fuiſſe à Deo dictatum. Mac. Deum noui tum vetus tũ nouũ pactum pepigiſſe, ſed ex nouo eruditi velim, quoniam manifeſtius tres illas hypoſtaſes docuit. Orth. Quum igitur audis Paulum dicentem omnia eſſe per eum, & ex eo, & in ipſum, vtrũ ex illis quos vnum & vnum eſſe dixiſti, ſignificari exiſtimas? Mac. Patrem. Orth. An non ſunt per Filium omnia? Mac. Per filium quoque ſunt omnia. Orth. Qui fit igitur vt non ex eo, & per eum, & in ipſum ſint omnia? Mac. Pater habet illud ex quo, & illud per quem, & illud in ipſum. Filius autem habet quidem illud per quem, at non illud ex quo. Orth. Lege verba ipſa, vt diſcas ſanctum Apoſtolum illud ex quo, & per quem, & in ipſum, tum de Patre, tum de Filio dixiſſe. Nam ſi dictum illud in vna tantùm perſona valere velis, comperietur Filius ignorare quid Pater agat, neque conſiliorum ipſius eſſe particeps, vel Pater ignorare quid filius agat, nec conſiliorum eius eſſe particeps. Mac. Dic vbi ſcriptum ſit, Spiritus eſt Deus. Orth. C
Prius diſce illas hypoſtaſes manifeſtè doceri in vetere etiam teſtamento. Mac. Vbinam id ſcriptum eſt? Orth. In Geneſi, Viſus eſt Deus Abrahamo ſedenti apud quercum Mambre, & ecce tres viri ſteterunt ſupra eum. Mac. Tres igitur illos viros dicis eſſe Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. Orth. Ne perturbare, ſed iſta cum Dei timore legamus. Dicit Scriptura, Viſus eſt Deus Abrahamo, & ecce tres viri ſteterunt ſupra eum. Tres illi viri fuerunt Deus. Mac. Deus erat vnus illorum, is nimirum quem compellat Abraham: alij verò duo erant Angeli. Orth. Sic dicit ſcriptura, Viſus eſt ei Deus apud quercum Mambre, quum ſederet ad fores tabernaculi ſui, meridie: & ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt: quibus viſis, occurrit ipſis obuiam à ſui tabernaculi limine, & adorauit humi proſtratus. Quem adorauit humi proſtratus? num viros? Mac. Dixi duos Angelos fuiſſe cum Deo. Adorauit igitur ille procul dubio Deum, non Angelos. Quum enim ſurrexiſſet, dixit, Domine, ſi inueni gratiam apud te, ne prætereito ſeruum tuum. Orth. Enimuerò illud ipſum eſt quod dicimus, tres hypoſtaſes ab eo vocari Dominum. Mac. Abſit. Orth. Audi igitur quæ ſequuntur, Sumatur autem aqua, & abluant pedes veſtros: & refrigeramini ſub arbore: deinde accipiam panem: & comedetis, & poſtea proſequemini iter veſtrum, quandoquidem ad ſeruum veſtrum deflexiſtis. Et dixit ei, Ita facito vt dixiſti. Hoccine ſcriptũ eſt, an non? Mac. Omnia hæc ſcripta ſunt. Orth. Seruus autem Domini quum ſe diceret eorum ſeruum, eundẽ trium dominatum profeſſus eſt. Neque enim dixit, Quandoquidem deflexiſti ad ſeruum tuum, ſed, Deflexiſtis ad ſeruũ veſtrum, quorum etiam pedes lauare ſtuduit. Mac. Quid vero abſurdi eſt in eo quòd Angelorũ pedes lauit? Nec enim adhuc nouerat deum ſibi apparuiſſe, ſed putabat ſe extraneos aliquos viros hoſpitio excipere. Orth. Demus Abrahamũ ita exiſtimaſſe vt tu dicis: ánnon ei dixiſſent Angeli, Nè nos æquali honore ac iſtũ afficito? Et quomodo Abrahamus exiſtimauit extraneos homines à ſe hoſpitio excipi, qui proſtratus in terrá adorauit, & eos ſupra ſe viderit. Sic enim ſcriptũ eſt, ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt, non autẽ, coram ipſo. Mac. Nondum erat ei patefactum iſtos quidem Angelos, illum verò, Deum eſſe. Ortho. Tunc igitur eos pari honore excepit, ſicut ſcriptum eſt. Properauit enim Abraham in

ham in

A ham in tabernaculum ad Saram, cui dixit, Feſtinato & pinſito tres ſimilæ menſuras, & faci-
to ſubcineticios panes. Deinde ad armẽtum cucurrit Abraham, acceptúmque vitulum te-
netum & opimum dedit ſeruo, qui ſtatim appararet: acceprúmque butyrum & lac & præ-
paratum vitulum ipſis appoſuit, qui comederunt: ipſe verò adſtabat eis ſub arbore. Hæcci-
ne ſcripta ſunt, an non? Mac. Etiam. Ortho. Et Angeli vnà cum Deo comederunt? Mac.
Viſio erat. Angelos autem fuiſſe, lege quæ ſequuntur, & inuenies. Orth. Et nos quoque no-
uimus illos duos poſtea Angelos dici, ſed rurſum eos poſtea ſcriptura Dominum appellat.
Filio vero & Spiritui conſtat Angeli nomen tribui, non hoc loco duntaxat, verùm etiam ali-
bi. Sed Angelus impropriè vocatur: veluti quum idem Filius in Euangelio dicit, Homo
quidam plantauit vineam, & elocauit eam colonis: & poſtea inquit, Miſit ſeruos ſuos, &
poſt ſeruos filium quem vnicum habebat, liquet Patrem ab eo dici hominem. Et quum in-
quit, Homo quidã celebrabat nuptias filio ſuo, ibi quoque hominem eum vocat, ſed vſus
Scripturæ hunc eſſe Deum demonſtrat. Scriptura vero manifeſtiſſimè docet vnum ex his
duobus Angelis fuiſſe Filium. Mac. Quomodo? Orth. Nam poſtquam comediſſent, & be-
B nedictus fuiſſet Abraham accepta Iſaaci promiſſione, ita ſcriptum eſt, vt dicam, ſi modò
ſuſtineas. Mac. Dic. Ortho. Et Dominus dixit, Non celabo Abrahamum ſeruũ meum quæ
ſum facturus. Abraham vero euadet in gentem magnam & copioſam, & in eo benedicen-
tur omnes terræ nationes. Et paulò pòſt, Dixit autem Dominus, clamor Sodomorum & Go-
morrhæ creber fuit apud me, & valde magna ſunt ipſorum peccata. Deſcendi igitur viſurus
ſi re ipſa perpetrant de quibus clamor iſte ad me peruenit: ſin ſecus eſt, vt id notim. Digreſſi
igitur inde viri, venerunt Sodoma. Abraham vero ſtabat coram Domino, & dixit, Num
perdes iuſtum vnà cum impio, & eodem apud te loco erit iuſtus vt impius? Si fuerint in vr-
be quinquaginta iuſti, an eos perdes, neque totum illum locum intactum relinques propter
quinquaginta iuſtos, ſi in vrbe fuerint? Abſit vt hoc agas, vt iuſtum cum impio interficias,
& iuſtus eo loco ſit quo impius abſit. An qui iudex eſt totius terræ non rectè iudicabit? Di-
xit autem dominus, Si Sodomis inuenero in vrbe quinquaginta iuſtos, totum locum inta-
ctum relinquam in eorum gratiam. Et ita Abraham ſubductis quinque, & rurſum quinque
peruenit vſque ad decem. Dixitque Deus, Non perdam in gratiam decem iſtorum. Et abiit
C dominus, poſtquam deſiiſſet loqui cum Abrahamo: Abraham quoque rediit domum ſuam.
Mac. Dic quæ mox ſequuntur. Orth. Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma. Mac. Audis
duos illos fuiſſe Angelos? Ortho. Antea dixi, veluti tuum hoc reſponſum præoccupans, ſi-
cut ſcriptura duos illos vocauit viros, qui tamen viri natura non erant, ſic etiam illos ipſos
vocare Angelos, qui Angeli natura non erant, idque impropriè, eo quòd Dei conſilium
nunciarent. Audiamus autem quæ ſequuntur. Magis enim ab ipſis fundamentis erudimur.
Mac. Dic. Orth. Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma veſperè, & Loth ad portam So-
domorum ſedebat, qui eos conſpicatus, occurrit ipſis obuiam, & facie in terram proſtrata
adorauit, dixitque, Ecce Domini, deflectite domum ſerui veſtri, & pernoctate, & abluite
pedes veſtros, & diluculo expergefacti pergetis veſtro itinere. Audis quòd eos adorauerit, &
dominos appellet, & eorum ſeruum ſeſe profiteatur? Mac. Putabat eos eſſe homines, & quũ
extraneis libenter hoſpitium præberet, adorauit eos & dominos vocauit. Ortho. Sed ſi fuiſ-
ſent Angeli, dixiſſent ei, Dominum Deum tuum adora. Nos enim vnà tecum ſerui ſumus.
Mac. Enimuero qua in re peccabat adorans Angelos? Ortho. Sæpe audiui quum vos dice-
retis non eſſe adorandum Spiritum ſanctum. Mac. Neque enim fas eſt. Ortho. Quomodo
D igitur nunc dicis, Cùi ſanctus Loth iniuriam faciebat adorans Angelos? Mac. Num enim
eos vt Dominum Deum adorauit? Orth. Lege quæ ordine ſequuntur. Mac. Lege tu ipſe.
Ortho. Iis quæ recitauimus ſubiicit, Excepit eos hoſpitio & venerunt viri loci illius, animo
flagitij aduerſus illos committendi. Lothus vero filias, potius quàm viros illos, offerebat ip-
ſorum contumeliæ. Quúmque permanerent in impia illa ſententia Sodomitæ, retraxerunt
Lothum Angeli domum, illos vero cæcitate percuſſerunt: annon ita ſcriptum eſt? Mac. Ita.
Ortho. Deinde ſcriptum eſt, Dixerunt autem Lotho viri illi, Eſtne tibi gener, vel filij vel fi-
liæ? aut ſi quis alius tibi cognatus eſt in vrbe, educ eum ex hoc loco. Sumus enim hunc lo-
cum deſtructuri, quoniam clamor eorum ſublatus eſt in conſpectum vſque domini, & mi-
ſit nos dominus vt hanc vrbem deleamus. Mac. Audis ipſos fateri ſe miſſos eſſe à Domino?
num igitur ipſi ſunt domini? Orth. Quũ igitur dicat in Euangeliis ſeruator. Non ſum miſſus ni-
ſi ad oues domus Iſraëlis perditas: & alibi, ſicut miſit me viuẽs pater, & qui miſit me, manda-
uit mihi quid dicã, quid loquar. An amplius non agnoſcitur eſſe dominus quia miſſus eſt? Mac.

Filius quoque ſine controuerſia dominus eſt, num vero etiam ſpiritus? Ortho. Prorſus hic ſi- A
mul adoratur, & ſimul dominus compellatur cum Filio. Mac. Num vero demonſtraſti Fi-
lium fuiſſe eum qui Lothum alloquebatur? Ortho. Cohibe hunc animi impetum, & fate-
beris. Mac. Hoc quidem ſcio quòd me circunducas, quum non poſsis dicere vbi ſcriptum
ſit, ſpiritus eſt deus. Ortho. Primùm ſciamus quínam iſti fuerint qui apparuerunt, & tunc
ipſemet ſpiritus ſanctus dabit vt quicquid quærimus inueniamus. Mac. Ego,(vt habet ſcrip-
tura) Angelos dico. Ortho Ego vero & Angelos & viros dico: ſed vt antea inter nos conſen-
ſimus vnum iſtorum trium fuiſſe dominum deum, ita etiam exacta peruestigatio inueniet
quínam etiam iſti duo fuerint. Mac. Dic quid ſentias. Ortho. Legam quæ conſequuntur.
Mac. Lege. Ortho. orto vero diluculo vrgebant Lothum Angeli, dicentes, ſurge & arripe
vxorem tuam, & duas filias tuas quas habes, ne vnà cum vrbis ſceleribus pereas. Ipſi verò
turbati ſunt, prehenderúntque Angeli manum eius, & manum vxoris eius, & manus dua-
rum filiarum eius, quod dominus ei parceret. Qvibus eductis dixerunt, ſerua tuam ipſius
vitam, neque reſpice à tergo, neque conſiſte in circumiacente regione: ſaluus eſto in mon-
te, ne ſimul inuoluaris. Lothus vero dixit ei, Obſecro domine, quandoquidem ſeruus tuus B
nactus eſt miſericordiam apud te, & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me
vt vitam mihi conſeruaris, ego non poſſum in monte ſeruari, ne hæc calamitas me depre-
hendat, & peream. Ecce hæc vrbs propinqua, parua eſt, illuc liceat mihi refugere, vt ibi ſer-
uer. Certe parua eſt, & incolumis euadam. Audis, ſi aures habes, Lothum, quum noſſet eo-
rum communionem & vnitatem, accidiſſe ad eorum pedes, & dixiſſe, Obſecro domine,
non domini. ſciebat enim neminem duobus dominis ſeruire. Duo ſunt autem, quum vnus
quidem hoc, alter iſtud vult. Dic igitur & tu Filio ac ſpiritui, Obſecro domine, quandoqui-
dem miſericordiam nactus eſt ſeruus tuus apud te, non apud vos, ne dominium diuidas.
Nam ſi vnus eſt ſpiritus quiſquis cum Deo conglutinatus eſt, quomodo ſeparari poſſit ſpiri-
tus ab eo qui ipſum ſuppeditat? Mac. Scilicet demonſtraſti Angelos illos fuiſſe Filium & ſpi-
ritum. Orth. Dixerit ergo ſanctus Loth Angelis natura, Obſecro Domine, quandoquidem
ſeruus tuus inuenit miſericordiam apud te, & magnam tuam bonitatem declaraſti, ſic te
gerens erga me vt vitam mihi ſeruaris. Mac. Sanè quidem. Ortho. Audi igitur præterea
quæ ſequuntur. Et dixit ei, (non amplius dicit, Angeli, ſed is videlicet quem erat Domi- C
num profeſſus) Ecce etiam hac in re admiratus ſum faciem tuam (*id eſt places mihi*) vt non ſub-
uertam vrbem de qua loquutus es. Propera igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quic-
quam agere, donec eò ſis ingreſſus. Neque dixit, Non poſſumus, quamuis initio dixiſſent,
Quia delebimus hanc vrbem, quum eos adhuc putabat eſſe viros non Angelos. Vbi vero
eorum dominium agnouit, neque amplius eos vocat Dominos, ſed Dominum, dicens: Ob-
ſecro Domine: tunc & ipſi iam cum eo tanquam vnus loquuntur. Neque enim dicunt, Ad-
mirati ſumus, ſed, Admiratus ſum. Mac. Num igitur Pater vnà cum iis apparuerat? Orth.
Omninò. Mac. Quomodo igitur dicit, Deum nemo vidit vnquam? Orth. Propterea enim
apparuerunt tanquam viri, quoniam id quod natura deus eſt, nemo vidit vnquam, neque
videre poſſit. Mac. At ego Filium eum eſſe dico qui Abrahamo fuit conſpectus. Orth. Re-
deo igitur ad id quod legere cœperam. Mac. Lege. Orth. Sol exortus eſt ſuper terram, & Lo-
thus introiit in vrbem Segor. Dominus pluit ſupra Sodoma ignem & ſulphur à domino è cæ-
lo, & omnes illas vrbes ſubuertit. Qvis dominus? is nimirum qui dixerat Lotho, Etiam in
hac re admiratus ſum faciem tuam, ne vrbem illam de qua loquutus es ſubuertam. Prope-
ra igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quicquam agere, donec eò ſis ingreſſus. Mac. D
Vnus illorum erat dominus: num enim ipſi duo? Ortho. Dixi Lothum cum duobus illis, tã-
quam cum vno, fuiſſe collocutum. Dicunt enim duo illi, Si quis hic eſt tibi gener, aut filij,
aut filiæ, educ eos tecum. Nos enim perdemus hanc ciuitatem. Modò igitur dicit nos, pro-
pter hypoſtaſes, modo vero dicit Ego, propter naturam. Sapite igitur (vt ſcriptum eſt) qui
deſipitis in populo, & ſtulti tandem eſtote intelligentes. Nam & Abraham, agnitis tribus
hypoſtaſibus, dominus dicit, & Loth duabus animaduerſis dominum itidem dicit: neque di-
uidit ea quæ diuidi non poſſunt, neque partimini quæ partitionem non admittunt. Mac. Po-
tes mihi dicere vbi ſcriptum ſit, ſpiritus eſt deus? Orth. Hactenus didiciſti veteri quoque te-
ſtamento cognitas fuiſſe tres hypoſtaſes, quod etiam teſtamentum dicit, dominus deus tuus,
dominus vnus eſt, minimè id quidem quaſi eorum oblitum quæ prius dixerat, ſed deitatem
ad vnum redigens. Audi igitur Iobum dicentem, Qui ſolus cælum extendit, & ſuper mare
quaſi in ſolo inambulat. Certè de Filio prophetice loquitur. Is enim eſt qui ſuper mare am-
bulauit;

A bulauit. Mac. Rurſum igitur vide, ſolus Filius ſuper mare ambulauit. Orth. At ego dixi iſtud
Solus quum deitati tribuitur, plerunque Patrem & Filium & ſpiritum ſanctum declarare.
Sunt autem quædam ſolius Filij propria. Solus enim factus eſt homo, ſolus baptizatus eſt, ſo-
lus ex Patre genitus eſt, ſolus fuit crucifixus, & quæcunque ſunt eiuſmodi: idque non ſecre-
tus à Patris hypoſtaſi, ſed vt qui in ipſo eſſet, & cum in ſeſe haberet, incarnationem tanquam
ſibi propriam vindicat, vt rite diſtinguantur hypoſtaſes. Ac ne exiſtimes vnicum vetus teſta-
mentum noſſe vnum & ſolum deum annunciare, audi ſeruatorem ipſum dicentem, ſcrip-
tum eſt, dominum deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies. Et alibi rogatus quodnam eſſet
maximum in Lege præceptum, inquit, Diliges dominum deum tuum tota anima tua, & toto
corde tuo, totiſque viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum. Num vero, quoniam
non dixit, dominum deum tuum & Filium eius, non oportet à nobis diligi, ac non potius
vnà cum Patre diligi, tum Filium, tum ſpiritum ſanctum? Mac. Sanè. Sed dicito vbi ſpiri-
tus ſanctus dictus ſit deus. Ortho. Primùm diſce ſpiritum nôn ſeparare à Patris & Filij com-
munione, ſed vnà cum Patre & Filio ſpiritum quoque ſanctum diligere totis viribus tuis, to-
B táque anima tua: & tunc notitiã dei nactus fueris. Mac. Diligimus eum toto corde, totáque
anima & mente, neque tamen eum dicimus deum eſſe. Orthodo. Enimuero poſſis ſpiritum
dicere deum, qui nolis eandem eſſentiam & gloriam, idem conſilium, eandémque pote-
ſtatem Patris & Filij fateri, & compertus ſis ipſi beati Luciani confeſſioni, quam opponebas,
contraria ſentire? Mac. Ego ita credo vt beatus Lucianus, & fateor imaginem eſſentiæ & con-
ſilij & poteſtatis & gloriæ inuariatam: eandem tamen eſſentiam non dico, neque deitatem,
neque idem conſilium, neque eandem poteſtatem nec gloriam. Ortho. Itaque & tibi ipſe &
beato Luciano contradicis: & quemadmodum Manichæi & Phryges, omnéſque adeo hę-
reſes dictitant ſe ita credere, vt ſancti Apoſtoli crediderunt: vbi autem in illos inquiſitum eſt,
contraria dicere comperiuntur, ita & tu facis. Imo etiam ex Iudæis audire licet, Ita credimus
vt beatus Moſes & Prophetæ, quos tamen ſi interroges, reperientur eum ipſum de quo vati-
cinati ſunt Prophetæ, crucifixiſſe. Mac. Nos dicimus Filium eſſe inuariatam imaginem eſ-
ſentiæ, & poteſtatis, & gloriæ Patris, non dicimus tamen eſſe ex Patris eſſentia, neque ean-
dem eſſentiam, & idem conſilium, eandem poteſtatem & gloriam. Supereſt, vt dicas ſi po-
C tes, vbi ſcriptum ſit ſpiritum eſſe Deum. Dic. Quid me paulatim enecas? Orth. Quum te
tibi ipſi repugnare oſtenderem, vt auditores noturi, & ij cognoſcent qui hæc ſunt poſtea le-
cturi, tunc etiam oſtendi Paracletum, ſpiritum, inquam, illum veritatis, eſſe Deum, & opi-
ficem, & viuificum. Mac. Si vel vnum iſtorum oſtenderis, fiam Coëſſentiaſta. Orth. Cui-
nam dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem? Mac. Deus pa-
ter hoc dicit Filio Deo. Orth. Ex eo ipſo quod effectum eſt poſſumus intelligere cuínam id
dixerit quod poſtea effectum fuit. Eſtne homo ad imaginem dei factus, an non? Mac. Eſt ſa-
nè. Orth. Dic igitur, Num poteſt homo eſſe dei imago qui non ſit omnibus ſuis numeris ab-
ſolutus: & num poteſt eſſe numeris omnibus abſolutus quem Spiritus ſanctus non ſanctifica-
rit? Mac. Omnes igitur homines ſunt ſpiritu ſancto prædıti. Orth. Si omnes ſunt ſecundum
imaginem perfecti, omnes quoque ſpiritu ſancto ſunt prædıti. Mac. Omnes habent illud ſe-
cundum imaginem. Orth. Quomodo igitur Paulus inquit, Vt ſitis ſecundum imaginem
eius qui condidit vos? & alibi, Sicut geſtauimus imaginem terreni, geſtemus imaginem
cæleſtis. Mac. Annon igitur omnes ſumus ſecundum imaginem illius? Orth. Peccatores, ne-
quaquam: qui vero carnis actiones mortificant, & induunt nouum illum hominem ad ima-
D ginem dei conditum, iis demum illud Secundum imaginem competit. Talis enim erat Adã
ante accepti mandati transgreſſionem. Homo igitur ille ſecundum imaginem dei conditus,
à Patre & Filio & ſpiritu ſancto conditus eſt. Dixit enim Faciamus, vt cooperationem de-
clararet, non autem Facite, ne tu rurſus ſubordinatum operarium & miniſtrum dicas. Mac.
Spiritum ſanctum dicis Patri & filio cooperatum. Atqui Scriptura ſanctos etiam Apoſtolos,
vocat cooperarios. Orth. Nempe ad ſalutem eorum qui ſeruantur, non autem ad creatio-
nem rerum quæ conduntur. Apoſtoli igitur cooperari quidem dicuntur ad hominum ſalu-
tem, quoniam fuerunt & ſunt templum ſpiritus ſancti: at ipſe ſpiritus cooperarius eſt ad
creandum. Mac. An vero mihi demonſtrare poſſis ſpiritum cooperatum eſſe ad hominum
creationem? Ortho. Iam demonſtratum eſt. Mac. Quomodo? Orth. Quoniam videmus ho-
minem qui ſit ad imaginem conditus ſpiritu cooperante præditum. Mac. Ego omnem ho-
minem dico eſſe ſecundum imaginem Dei. Ortho. Poteſtate dicis an reipſa? Mac. Et quid-
nam eſt Poteſtate, quidnam Reipſa? Ortho. Poteſtate illud eſt quod fieri poteſt: reipſa verò

eſt qui imaginis illius pulchritudinem actu ipſo teſtatur. quemadmodum igitur puer eſt animal poteſtate ratione præditum & mortale: vbi autem excreuit, reipſa fit illud quod erat A antea poteſtate, ita etiam vnuſquiſque eſt poteſtate ſecundum imaginem dei. Quòd ſi exuerit mortalitatem quâ amictus fuit Adam ſua tranſgreſſione, & nouum illum hominem incorruptionis induerit, quo exutus Adam nudus, compertus eſt: tunc fit reipſa ſecundum imaginem conditoris, quales Apoſtoli fuerunt quorum vmbra virtutes edebat. Mac. Antea igitur non erant Apoſtoli ſecundum imaginem. Ortho. Num exteriorem illum hominem quem inquit Apoſtolus corrumpi, dicis ſecundum imaginem eſſe, ac non potius interiorem illum, qui renouatur? Mac. Interiorem illum dico qui renouatur. Nec enim Deo humanam formam tribuerim. Ortho. Deus cuius imago eſt homo, nónne eſt inuiſibilis? Mac. Maximè. Orth. Oportet igitur inuiſibilis Dei inuiſibilem quoque eſſe imaginem: & quum inuiſibilis ſit imago, inuiſibilem eſſe hominem qui ſecundum imaginem ſit. Mac. Si admiſero hominem qui ſecundum imaginem ſit factus, eſſe occultum illum & latentem, at non tamen dico factum eſſe a ſpiritu ſancto. Ortho. Annon vero prorſus concedis Adamum ſanctum fuiſſe in paradiſo? Mac. Etiam. Orth. An quoniam talis conditus, an quod ſua virtute B talis euaſerit? Mac. Quod talis eſſet conditus. Orth. Itaque ſpiritus ſanctus vnà cum Patre & Filio condidit. Mac. Enimuero ánnon poterat Filius ipſe ſanctum hominem condere. Orth. Sanè verò. Mac. Quorſum igitur dicis conditum fuiſſe à ſpiritu ſancto? Orth. Quemadmodum Pater quum poſſet hominem condere, cum Filio condidit, vt naturæ identitas oſtenderetur: ita & Filius, quum poſſet hominem ſanctum condere, eum ſpiritu condidit, vt quod factum eſt, conſtaret eſſe Patris & Filij & ſancti Spiritus opus. Sic igitur hominem etiam lapſum, & iumentis rationis expertibus ſimilem factum, non renouat abſque ſpiritu: ſed, vt inquit Propheta, Mitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Mac. Dicimus & nos renouationem noſtri per ſpiritum effici. Eſt enim ſpiritus ſanctificationis. orth. omnia pura puris. Quoniam autem illud per ſpiritum ſanctum non ſyncerè protuliſti, neceſſario cogor interea non ſilere. Dic igitur mihi. Renuuatio noſtri nonne fit per lauacrum regenerationis? Mac. Etiam. orth. Quomodo ergo baptizamur? in Patris & Filij, an vero etiam in Spiritus ſancti nomen? Mac. In nomen Patris & Filij & ſpiritus ſancti. orth. Quorſum ergo dicis noſtri renouationem per ſpiritum ſanctum fieri non autem ex Patre & C Filio, & ſpiritu ſancto? Mac. Nónne ſcriptum eſt, Qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos per lauacrum regenerationis, & renouationem ſpiritus ſancti? orth. Prius dixi omnia pura eſſe puris. Enimuero apud vos, (quo ſine tu quidem ſcripturas interpretaris) Per quem idem eſt atque Ex quo. Quandoquidem igitur dicit S. Paulus, Fidelis Deus per quem vocati eſtis ad communionem filij ipſius, nempe hic quoque Per quem ponitur pro Ex quo. Fatere igitur creationem noſtram promanaſſe à Patre, Filio, & ſpiritu ſancto. Nec enim alius condidit & alius renouauit: ſed deus is eſt qui condidit cum filio & ſpiritu ſancto, Ideo initio dixit, Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſecundum ſimilitudinem noſtram, vt ex cooperatione indicaretur naturæ identitas. Mac. Demóſtra mihi apertius Spiritum ſanctum eſſe Creatorem. ortho. Sufficiunt quidem non amenti homini ea de quibus modo diximus ad manifeſtam demonſtrationem: quoniam tamen teſtimoniorum quoque multitudine fidem tibi fieri vis, audi Iobum dicentem, ſpiritus diuinus is eſt qui me fecit, & flatus omnipotentis docuit me. Mac. Eliud hæc dicit, neque ſimpliciter ait, Qui fecit me, ſed ita dicit, purum eſt verbis cor meum, & labiorum meorum intelligentia pura eſt cogitatione: ſpiritus diuinus is eſt qui me fecit pura cogitare. Itaque ſpiritus ſanctus fecit me (inquit) nempe fe- D cit me pura cogitare. orth. At tu certè omnino fateris diuinum eſſe ſpiritum. Mac. Imo Iobus hoc non dixit, ſed Eliud quem deus reprehendit. ortho. At num ipſum in eo reprehendit quod ſpiritum diuinum dixiſſet? Mac. Deus tamen eum reprehendit. Quid ſi igitur ipſum etiam Iobum audias dicentem, Viuit dominus qui ſic de me ſtatuit, & omnipotens qui amaritudine affecit animam meam. Atqui adhuc halitu mihi inſito & ſpiritu diuino mihi in naribus ſuperſtite. Quid habes quod aduerſus ipſum etiam Iobum dicas? Mac. Voco etiam ego ſpiritum diuinum, at non deum. orth. At Spiritus diuinus quid aliud eſt quam deus? Mac. Abſit. orth. Dic igitur ecquam diuinarum poteſtatum ſcriptura diuinam dixerit, perlege vetus & nouum teſtamẽtum vniuerſum, ſi quem ſanctorum Angelorum comperias qui diuinus ſpiritus ſit dictus. Mac. Nempe quoniam nullus alius ſpiritus eſt iſtiuſmodi. Eſt enim ſolitarius & vnicus. orthodo. Ergo & tu fateris nullum eſſe talem ſpiritum inter res creatas? Mac. Fateor. ortho. Reſtat igitur vt videamus an naturam communem habeat cum Patre & filio

A Filio. Mac. Hoc ſi fuerit demonſtratum, deus etiam eſſe demonſtratus fuerit. ortho. Antea demonſtratum eſt eſſe diuinum. Mac. Sed non eſt deus. Ortho. Si ex Paulo Apoſtolo audierimus Deum nihil aliud eſſe quàm Diuinitatem; neceſſe fuerit concedere, id quod diuinum eſt, Deum eſſe. Mac. Non prorſus. Neque enim etiamſi deus eſt ſpiritus, idcirco diuinus quoque ſpiritus eſt deus. Vbínam vero ſcriptum eſt deum eſſe diuinitatem? Ortho. In Actis Apoſtolorum ſic loquitur Paulus, Progenies igitur dei quum ſimus, non debemus exiſtimare auro vel argento, ſculpturæ artificij ac commentationis humanæ, ſimilem eſſe diuinitatem. Mac. Iam te præueni, quum dicerem, etiam ſi poſuero Deum eſſe Spiritum, non protinus ſequi diuinum etiam Spiritum eſſe Deum. orth. Si rerum creatarum nulla eſt Spiritus diuinus, nulla eſt Spiritus ſanctificationis, hæc autem communia ſunt Patri, Filio, & ſpiritui ſancto, nempe eiuſdem naturæ fuerint Pater, Filius & ſpiritus ſanctus. Mac. Oſtende igitur, ſicut Pater excitat mortuos, & viuificat, & Filius quoque, ita etiam à ſpiritu ſancto viuificari. orth. Dicit Paulus, Vos autem non eſtis amplius in carne, ſiquidem ſpiritus dei habitat in vobis. Quòd ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt eius. Quòd ſi Chriſtus eſt in vobis,
B corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò vita eſt propter iuſtitiam. Sed ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit quoque mortalia veſtra corpora per inhabitantem eius ſpiritum in vobis. Mac. Non ita ſcriptum eſt, Per inhabitantem, ſed propter inhabitantem. Ortho. Si oſtendero ſcriptum eſſe per inhabitantem, num tibi perſuaſum fuerit eiuſdem eſſe naturæ Spiritum atque patrem & Filium? Mac. An verò ſi vnum & alterum mendoſum exemplar apud vos inueniatur, vnde illud mihi perſuaſeris? Ortho. Poſſimus oſtendere ita in cunctis vetuſtis exemplaribus ſcriptum eſſe. Quoniam tamen de hoc controuerti exiſtimas, aliis quoque petitis ex Scriptura demonſtrationibus inſtruitor. Mac. Has igitur dicito: nam illud in controuerſia eſt. Ortho. Idem Paulus dicit, Non quod ex nobis ipſis idonei ſimus ad cogitandum aliquid velut ex nobis, ſed quòd idonei ſumus, id ex deo eſt: qui etiam fecit vt idonei miniſtri eſſemus noui teſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. Nam litera quidem occidit, Spiritus autem viuificat. Mac. Viuificare dicitur à peccato ad iuſtitiam traducere. At non excitat mortuos, ſicut Chriſtus excitauit. ortho. Paulus Apoſtolus Eutychum mortuum exci-
C tauit, an non? Mac. At non is eſt Paulus qui illum excitauit, ſed loquutus in Paulo Chriſtus. Ortho. Atqui (inquit Paulus) Chriſtus virtute ſpiritus ſancti edidit in me ſigna. Sic enim ait, Non ſuſtinuerim ego quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me, adducentis ad obedientiam gentibus verbis & factis, virtute ſignorum & prodigiorum, virtute ſpiritus ſancti. Mac. An vero non poterat Chriſtus abſque ſpiritu ſancto edere ſigna & prodigia? ortho. Nónne itidem poterat Pater abſque Filio condere omnia? Mac. Etiam: ſed (*ideo per Filium cōdidit*) vt Filium quoque appareret eſſe conditorem. ortho. Eadem ratione, Filius quum poſſet abſque ſpiritu edere ſigna & prodigia, edidit ea in ſpiritu, vt oſtenderet ſpiritum ſanctum eadem facere quæ Pater & Filius. Mac. Nos ſpiritum ſanctum non poſſumus deum dicere. Ortho. Ais ſacras ſcripturas à Spiritu ſancto enunciatas per Prophetas & Apoſtolos, an non? Mac. Aio. ortho. Ergo Spiritus qui eos afflauit, Deus eſt. Mac. Abſit vt hoc dicam. ortho. Si Scripturæ ab ipſo inſpiratæ, ſunt à deo inſpiratæ, quid aliud ſpiritus ille fuerit quàm deus? Mac. Spiritus iſte nobis ſubminiſtrauit dei doctrinam, quæ idcirco dicitur à deo inſpirata. ortho. An verò, quoniam ſanctificatio qua nos ſpiritus etiam ſanctificat, eſt à Deo profecta ſanctificatio, idcircò non eſt ab ipſo ſpiritu ſanctificatio? Mac. Sanè eſt etiam ab ipſo ſpiritu
D ſanctificatio. ortho. Sicut ergo ſanctificatio eſt à Patre, Filio, & ſpiritu ſancto, ita & ſacra ſcriptura. Doctrina igitur eſt à Patre, Filio & ſpiritu ſancto. At Scripturam profitetur S. Paulus eſſe à Deo inſpiratam: deus eſt igitur pater, Filius, & ſpiritus ſanctus. Quamobrem etiam dictum eſt apud Prophetas, Et erunt omnes docti à Deo. Macedonius. Quiſquis didicit à patre, vocatur doctus ab eo. Orthodoxus. Sicut qui ſanctificatur à patre & Filio, ſanctificatur quoque ſimiliter à ſpiritu ſancto: ita qui didicit à patre, à filio quoque diſcit, & à ſpiritu ſancto: ſiquidem quum dixerit Chriſtus, Non ij eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri is eſt qui in vobis loquitur. S. Paulus dicit, An experimentum quæritis loquentis in me Chriſti? Audis Chriſti doctrinam eſſe ea quę loquitur ſpiritus: & patris doctrinam eſſe ea quę Chriſtus & ſpiritus loquuntur. Quod ſi ita eſt, nempe quæ loquitur pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt ſcriptura à Deo inſpirata. Mac. Quum ergo dicit Pater, Hic eſt filius ille meus dilectus in quo acquieſco: hoc dicit pater, filius, & ſpiritus ſanctus. ortho. Quædam ſunt voces propriæ Patris, & quædam propriæ voces filij, & quædam voces ſpiritus propriæ: ſunt

& quædam Patri, & Filio, & Spiritui ſancto communes. Quum igitur (vt tu prior dixiſti) A
Pater inquit, Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco, hęc eſt ipſius Patris vox. Item
quum inquit, Ecce filius ille meus dilectus, in quo acquieſcit anima mea: ponam de Spiritu
meo ſuper ipſum: & ſimiles aliæ voces, ipſius Patris ſunt propriæ. At quum dicit Filius, Foderunt manus meas & pedes meos, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles, ſunt Chriſti voces. Ita etiam
quædam ſunt Spiritus propriæ voces, vt quum dicit Agabus, Hæc dicit ſpiritus ſanctus, Hunc
virum cuius eſt hæc zona, ſic vincient. Omnes autem iſtæ voces dicuntur à Deo inſpiratæ,
quoniam & quæ Patris ſunt, Dei ſunt voces: & quæ Filij ſunt, Dei ſunt voces: & quæ Spiritus ſunt, Dei ſunt voces. MAC. Abſit. Ortho. Dic igitur quaſdam Scripturas eſſe à Deo inſpiratas, *quaſdam verò non item*: & Paulum incuſa qui Scripturas vniuerſas à Deo inſpiratas eſſe
ſcripſerit. Mac. Num igitur quoniam in ſcripturis inſunt quædam ſanctorum verba, quędam
etiam impiorum & ſceleratorum hominum, impios quoque & ſceleratos idcirco concluſeris deos habendos? Orth. Sed & Patris, & Filij, & ſanctorum, itidémque impiorum & ſceleratorum voces deſcripſit ſpiritus per Prophetas & Apoſtolos. Non enim loquuti ſunt ipſi,
ſed ſpiritus Patris. MAC. Oſtende mihi vbi ſpiritus ſanctus manifeſtè dicatur deus. Ortho. Fa- B
teris te eſſe dei templum, an non? Mac. Sanè. Dictum enim eſt à ſancto Paulo, An neſcitis
corpora veſtra eſſe templa ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, & quem à Deo habetis? Ortho. Atqui omne templum, eſt dei templum: ergo ſpiritus ſanctus eſt Deus. Mac. Nego ſpiritum
eſſe Deum. Orth. Ergo ne tu quidem es templum. Mac. Sum dei templum. ORTHO. Annon
verò ſpiritus templum? Mac. Sum certè ſpiritus etiam templum. Ortho. Ergo & ſpiritus eſt
deus. MAC. Num verò quoniam Angeli etiam habitarunt in ſanctis, (ſicut inquit Propheta,
Hæc dicit Angelus qui in me loquitur) idcirco Angelos quoque dixerim eſſe deos? Ortho.
Non poſſis oſtendere Angelum loquentem in Propheta fuiſſe vnum ex illis conditis. Iam
enim antea demonſtratum eſt Filium quoque & ſpiritum eſſe Angelum. Et vt tibi concedatur, vnum fuiſſe ex conditis Angelis eum qui loquebatur in Propheta, non erat tamen Propheta templum Angeli. Omne templum enim eſt dei templum: alioqui, dicito vbi tandem
in ſcriptura dicatur Propheta, vel Apoſtolus, vel in genere homo quiſpiam templum Angeli vel rei vllius creatæ. Mac. Spiritus igitur deus eſt? ORTHO. Eſt nolis, velis. Mac. Tres ergo
Dij ſunt. ORTHO. Pater éſtne deus? Mac. Etiam. Ortho. Et Filius quoque Deus? Mac Etiam. C
Ortho. Num igitur duo ſunt dij? MAC. Non. ORTHO. Ita igitur ne tres quidem ſunt. Mac. Sed
vnus eſt & vnus. ORTHO. Si vnus & vnus non ſunt duo, ergo nec vnus, & vnus & vnus, tres ſunt.
Mac. Annon igitur vnus eſt Deus, ex quo omnia, & vnus dominus per quem omnia? Ortho.
Dic, Et vnus ſpiritus in quo omnia. MAC. Vbi hoc ſcriptum eſt? ORTHO. Apud Dauidem, ſermone ipſius firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa ipſorum poteſtas. Mac. Sed ſpiritus
oris ipſius non eſt ſpiritus ſanctus. ORTHO. Ergo ne ſermo quidem eſt filius. Mac. Non ſignificat eo loco ſermonem ſubſiſtentem, nec ſpiritum ſubſiſtentem. ORTHO. Vt tibi illud quoque
concedatur, quòd deus habeat ſermonem quempiam *vocalem & enunciatum*, dic nobis, ſermo ille ſubſiſtens, iſne eſt qui cælos firmauit, an ille *vocalis & enunciatus*? Mac. ſermonem
enunciatum appello, mandatum ipſius. Dixit enim & facta ſunt, ipſe mandauit & condita
ſunt. Dixit autem & mandauit Filio, Sermoni videlicet id ſubſiſtenti: Filius verò accepto
mandato condidit. ORTHO. Non fuerint igitur cæli firmati ſermone *id eſt mandato* ipſius, quum
hic ſermo non fuerit ea prędìtus virtute quæ *cum mandatis voluntate* concurreret, ſed Filij actionem expectarit. Neque intelligis in quam abſurditatem tua hæc oratio delabatur? Dic enim
nobis, multiſcie, vtrum Filius poſt exauditum Patrem, ſua ipſius eſſentia arte quadam & me- D
thodo commota cælum firmauit, an vero ſermone, *ſeu verbis*, fecit vt exiſteret? Mac. Sermonis quidem *illius ſubſiſtentis vox ſiue* ſermo, *paratam & concurrentem* habuit virtutem: Patris
autem ſermo ſermonem Chriſti expectauit. Annon enim Pater ei præcepit vt omnia faceret?
ORTHO. Hoc vero ſcriptum non eſt, ſed ſermonis exiſtentis Patrem omnia condidiſſe. Mac.
Si Pater fecit, quomodo per Filium fecit? ORTHO. Sicut lux per ſplendorem illuſtrat, ita Pater
per Filium creat: & veluti mens per ſermonem docet, ita etiam pater per filium creat. Mac.
At num per ſpiritum? ORTHO. Per ſermonem creat, & per ſpiritum ſanctificat. Mac. Hoc admitto. ORTHO. Hoc illud eſt igitur, ſermone domini firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa eorum poteſtas. Mac. Sed filius quidem creat, ſpiritus vero ſanctificat, ſed non creat.
ORTHO. Quiuis intelligens auditor nouit ſanctificationis nomine creationem quoque intelligi. Quum audimus, Cor mundum crea in me deus, quid aliud mente concipimus quàm
Cor purum in me ſanctifica deus? Quandoquidem autem vis ſanctificationem ſimul cum cę-

A lis exiſtere cœpiſſe, dic vtrum maius ſit creare an ſanctificare. Mac. Creare, eſt Dei opus. or. Dei quidem opus eſt creare, at non maius quàm ſanctificare. Nam & ipſa ſanctificatio, eſt Dei opus. Scriptum eſt enim, ſancte Pater, ſanctifica ipſos veritate tua. Sanctificare vero maius quiddam eſſe quam creare, cognoſce ex ipſo euentu quum aliquis ſanctificatione priuatus eſt. Audit enim infelix ille Iudas, Bonum eſſet homini illi, natum non fuiſſe. Mac. Bonum igitur illi fuiſſet natum non fuiſſe. Sed deus ſolus is eſt qui creat & efficit quæ non ſunt tanquam ſint. Ortho. Oſtenſum quidem eſt illud, Faciamus hominem, de Patre & Filio & Spiritu ſancto dictum eſſe: & illud, Faciamus ei adiutorium ipſi conueniens, itidem de Patre & Filio & Spiritu ſancto dictum eſſe. Iam vero, ne longius protrahatur oratio, audi dicens Euangelium templum corporis Chriſti fuiſſe à Spiritu ſancto conditum. Mac. Vbinam? or. Geneſis. *id eſt, Factura* Ieſu, ita ſe habuit. Maria matre ipſius Ioſepho deſponſata, priuſquàm conuenirent, inuenta eſt grauida ex Spiritu ſancto. Mac. Ieſus ergo eſt ſpiritus ſancti Filius. Ortho. Geneſis, *id eſt, Factura*, dixit, non Generatio: hoc attentè conſidera: nónne hæc ſunt duo? Mac. Sed Angelus dixit, Qvod enim in ipſa genitum eſt, ex Spiritu ſancto eſt. Orth.

B Primùm audi Facturam, & poſtea demum generationem. Nam & nos homines primùm ſimus vt ab opifice & conditore, deinde ſic gignimur per abuſionem, Illud enim, Filios genui, & extuli, certè ſcriptum non eſt naturaliter, ſed per abuſionem. Mac. Quomodo dixit Solomon, Sapientia ædificauit ſibi domum? Orth. Enimuero hoc illud eſt quod dico, Omnia videlicet opera eſſe Patris, Filij, & ſpiritus ſancti, ideóque modò Patris dici, modò Filij, modo ſpiritus ſancti: ſiquidem Paulus ille ſanctus Apoſtolus, inquit, Qvum autem viſum eſt Deo qui me ab vtero matris meæ ſegregauerat, retegere Filium ſuum in me: & ipſe rurſum dicit, Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Euangelium Dei. Mac. Quid ex hoc efficitur? Ortho. Volo tibi demonſtrare, Paulum dicere ſe quiddam eſſe ſegregatum modò à Patre, modo à Filio. Mac. Num etiam à Spiritu ſancto? Ortho. Diſce igitur quod etiam ſpiritus ſanctus ipſum ſegregarit, vt iam antea dictum eſt. Sic enim ſcriptum eſt in Actis Apoſtolorum, Dixit autem eis ſpiritus, Segregate mihi Barnabam & ſaulum ad opus ad quod ipſos aduocaui. Mac. Dico etiam ego, Qvos vocat Pater, eos vocat & Filius, & ſpiritus ſanctus, & quos ſanctificat Pater, eos ſanctificat etiam ſpiritus, ſed non

C condit ſpiritus. Ortho. Demonſtrauimus ſpiritum quoque condere. Deprehenſa eſt enim Maria grauida è ſpiritu ſancto. Mac. Non dixit, Grauida conditore ſpiritu ſancto: ſed ſimpliciter dictum eſt, Deprehenſa eſt grauida è ſpiritu ſancto. Orthodo. Iſtud ergo è ſpiritu ſancto, quid aliud eſſe putas, quam quod erit condidiſſet? Mac. Dico ſpiritus ſancti œconomiam & diſpoſitionem ita ſignificari. Orthodo. Non vis igitur fateri domini corpus eſſe rem conditam? Mac. Fateor quidem corpus eſſe rem conditam, non tamen à ſpiritu ſancto conditam eſſe dico, ſed à Chriſto. Ortho. Atqui ſcriptura inquit, Deprehenſa eſt grauida è ſpiritu ſancto. Mac. Dic mihi vbi totidem verbis ſcriptum ſit, quippiam à ſpiritu ſancto fuiſſe conditum. Ortho. Sufficiunt quidem ea quæ diximus auditoribus omnibus qui ſynceræ rei cognoſcendæ ſtudium attulerint: quoniam autem nobis propoſitum eſt aliter etiam affectis prodeſſe, audi etiam ſpiritum ſic loquentem, Paratus eſto Iſraël ad inuocandum deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitrua, & creo ſpiritum, & hominibus annuntio chriſtum eius. Mac. Pater is eſt qui loquitur. Orthodoxus. Si Pater loqueretur, dicendum ei fuiſſet, Qui annuntio hominibus Chriſtum meum, neque dixiſſet, Chriſtum eius. Dic enim

D mihi an ab alio deo quàm Patre ſit Chriſtus? Mac. Alius quidem neque fuit nec eſt nec erit deus præter Chriſti Patrem: ſed Propheta is eſt qui dicit, paratus eſto Iſraël, ad inuocandum deum tuum: neque ſcriptum eſt, Ecce ego, ſed ecce qui obfirmat tonitrua & creat ſpiritum, & annunciat hominibus Chriſtum eius: ipſe videlicet deus. Orth. Omnia quidem vobis licent, ſed non omnia conducunt. Vos enim ij eſtis qui s. Pauli ad Hebræos epiſtolæ inſcriptionem corrupiſtis, & epiſtolæ ad Romanos contextum deprauaſtis, quum dicitis ſcriptũ non eſſe, per ſpiritum eius inhabitantem in vobis, ſed propter ſpiritum eius inhabitantẽ. Quinetiã ecce prophetæ quoque verba conaris deprauare. ſed hoc nemo tibi concedet. Itaque ſi propheticum illud protulerimus, & oſtenderimus ſcriptum eſſe, Ecce ego, an tibi perſuadeti ſines creatorẽ eſſe ſpiritum? Mac. ſcio in nonnullis exemplaribus ſcriptum eſſe, Ecce ego. ſed in exemplaribus illis erratum eſſe dico. Nec enim conſentaneũ, & congruens eſt dicere, ſpiritum eũ eſſe qui dicat, Ecce ego qui obfirmo tonitrua & creo ſpiritũ. or. Imo hæc maxima eſt horum verborũ congruentia, vtpote quæ aliter quã hoc modo congruenter & æqualiter conſtrui nõ poſſint. ſpiritus enim is eſt qui dicit, Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum deum tuum.

Ecce enim ego (Spiritus videlicet) qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum, & annuntio ho- A
minibus Chriſtum eius, videlicet Dei. Mac. Quem Spiritum creat ? Orth. Si quidem ſcrip-
tum & verba ipſa ſpectes, *ſpiritum ſeu ventum* qui tonitru conſequitur : ſin vero ſententiam ip-
ſam conſideres, eum spiritum quem ait ſanctus Paulus cuſtodiri inculpatum cum anima &
corpore, ad domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum. Nam per obfirmatum tonitru intelligen-
dus eſt baptiſmus ille prior apud Iudæos vſurpatus, vacuus & aqueus: adeo vt dixerit ſanctus
Ioannes, Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam : venit autem qui fortior me eſt,
qui vos baptizabit spiritu ſancto & igni. Quoniam igitur ipſe baptiſmus firmatur spiritus præ-
ſentia, recte dictum eſt, Ecce, ego (Spiritus videlicet) qui firmo tonitru, & creo spiritum,
illum videlicet qui ſingulis nobis ineſt, quem etiam Cor appellat Dauid inquiens, cor mun-
dum crea in me Deus. Mac. Ergo baptiſmum vocas tonitru ? orth. Sane quidem ſymbolice.
Quemadmodum enim quum illud audio, Tranſtuliſti vitem ex Ægypto, non conſidero vi-
tem vllam corpoream, ſed templum intelligo, ita etiam per tonitru mente concipio baptiſ-
mum. Nam ſuos etiam diſcipulos Ieſus Chriſtus vocauit Filios tonitru, id eſt baptiſmi. Quo-
niam enim tonitru conſtat ex aqua & ſpiritu, *ſeu vento*, id autem eſt myſtica quædam ſancti B
baptiſmi adumbratio, baptiſmum ſymbolice vocat tonitru obfirmatum à spiritu ſancto. Si-
quidem Apoſtolus (vt in actis dicitur) quum veniens inueniſſet nonnullos baptizatos, inter-
rogauit eos dicens, An baptizati accepiſtis spiritum ſanctum ? Quum autem illi dixiſſent,
Imò, ne audiuimus quidem an ſit spiritus ſanctus, ait, In quid igitur eſtis baptizati ? quaſi ab-
ſente spiritu, nulla ſit in baptiſmo firmitas. Obfirmat igitur tonitru, id eſt baptiſmum, & creat
Spiritum, hoc eſt corda noſtra, ipſe Spiritus ſanctus, dicens per Prophetam, Paratus eſto
Iſraël, ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitru, & creo spiritum, &
annuntio hominibus chriſtum eius. Mac. Interpretare etiam quod conſequitur, & iſta inter
ſe vt congruentia connecte. Orth. Qui efficio diluculum & nebulam, & incedo ſuper excel-
ſa terræ. Mac. Quid igitur vocas diluculum, & Nebulam, & excelſa terræ ? Orth. Ex inter-
pretatione & ſententia ipſius dicti, per diluculum intelligo Reſurrectionem. Nam ſolis iuſti-
tiæ exortus intelligitur eſſe Reſurrectio. Nebula autem ea fuit quæ non ſiuit vt omnes eum
perſpicue cernerent : inuenta enim eſt grauida è spiritu ſancto. Excelſa terræ vero ſunt qui
ambulant quidem in terris, verſantur autem in cælis. Iſtiuſmodi enim homines inſcendit spi- C
ritus gratia. Mac. Num igitur spiritus ſanctus excitauit Chriſtum à mortuis ? Orth. Ego quidē
hoc dicere non dubitem, vos autem tutò dixeritis. Quemadmodum enim dicitur Pater feciſ-
ſe corpus domini. (Scriptum eſt enim, Antequam fingeret me in vtero noui te: & antequam
ex vtero egrederetis, ſanctificaui te: & hoc ipſum corpus ſapientia dicitur ædificaſſe: nā, fabri-
cauit, inquit, domum ſibi ſapientia. Et Euangelium dicit ipſum eſſe à spiritu ſancto) ita etiam
de corporis reſurrectione ipſe quidem Filius dicit, Deſtruite hoc templum, & ego tribus die-
bus illud erigam: Apoſtolus vero, deus excitauit eum, ſolutis doloribus mortis: hic autem di-
citur spiritus ipſum excitaſſe. Audiens enim, Qui efficit diluculum, Reſurrectionem mente
concipio, Nam quæ facit Pater, ea ipſa facit etiam Filius: & quæ facit Pater & Filius, ea ipſa fa-
cit spiritus, vt ſupra quoque demonſtrauimus. Mac. An vero tu mihi oſtenderis, Chriſtū exci-
tatum fuiſſe à spiritu ſancto? or. Non dico ipſum chriſtum à spiritu tanquam potentiore fuiſſe
excitatum, ſed quod tēplum corporis excitauerit Pater, Filius & spiritus ſanctus. Mac. Id au-
tem quomodo mihi perſuaſeris? an auxilio egebat filius, à quo templum ipſius excitaretur? or.
Enimuero num quod auxilio egeret, impletus eſt ipſo spiritu ? Mac. Vbi ſcriptum eſt imple-
tum fuiſſe spiritu? or. Lege Euangelium ſecundum Lucam vt audias, Ieſus igitur plenus spiri- D
tu ſancto, reuerſus eſt in deſertum. Imò quod mirum eſt & inexpectatum, ſcriptum eſt non
modò impletum, ſed etiam abductum fuiſſe à Spiritu. Cæterùm ſicut impletus eſt, & ab-
ductus, ita etiam reſurrexit. Et vt noris nihil obſtare quominùs Patre ipſum excitante, spiri-
tus etiam eum excitarit, audi, Patre etiam in ipſo manente (ſicut in Euangeliis dicit ipſe Fi-
lius, Pater in me manens, is eſt qui edit hæc opera) manere etiam in eo spiritum. Deſcendit
enim Spiritus corporea ſpecie quaſi columba, & manſit ſuper eum. Sicut ergo nihil vetat
quin manente Patre, maneat etiam spiritus : ita nihil prohibet quominus Patre ipſum exci-
tante, Spiritus quoque excitarit, & hoc illud eſt quod dicitur, Efficiens Diluculū, id eſt Re-
ſurrectionem, & Nebulam, id eſt Corpus. Mac. Enimuero ánnon ipſe potuit ſeſe excitare?
ortho. Imò ex iſtis demonſtratur naturæ identitas, ſiquidem quæ facit Pater, facit etiam Fi-
lius, & quæ facit Filius, ſimiliter facit Spiritus. Mac. Quomodo id fieri poteſt? orthodo. ita
vt oſtenſum eſt. Mac. Vbi vero oſtenſum eſt ? ortho. Quia vt Pater ſanctificat, ita & Filius:
ſicut etiam

A ſicut etiam ſcriptum eſt apud Apoſtolum, Sed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Mac. Sum ego exiguæ doctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod dicat. Hæc perſuade doctoribus meis, & perſuaſus fuero. Ortho. Si tuæ ſententiæ fuiſſet beatus ille & ſanctus Apoſtolus, quum viſus eſt ei Chriſtus, dixiſſet, Adduc prius in tuam ſententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obſequar. Mac. Nouis & inſolentibus iſtis vocibus deterreor. Patres noſtri nunquam apud nos iſtis interpretationibus vſi ſunt. Neceſſe eſt vt de iſtis diſpiciam, ac præſertim de nouo illo & peregrino dicto quod audiui, Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. Ortho. Fateris Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru à Seruatore, an non? Mac. Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres. Ortho. Nos quod vel vni dictum eſt, omnibus quadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim Sanctus Paulus, Cæterùm depoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, neque vero ſoli mihi, ſed etiam omnibus quibus chara fuerit illuſtris illa patefactio domini noſtri Ieſu Chriſti. An igitur tibi perſuaſum eſt Chriſtum vocaſſe Apoſtolos filios tonitru? num vero Tonitru ipſos genuit, an potius homines? Mac. Ipſos (credo) vocauit filios tonitru, ob ſublimem illam

B fidei prædicationem. Orthodo. Quid vero Baptiſmo ſublimius? Inſpice quæſo non ſine Dei metu, ſi non vbique in diuinitus inſpirata ſcriptura tonitru baptiſmum innuat. Ait enim Dauid: vox tonitru tui in rota apparuerunt fulgura tua in terra. Vidit & commota eſt terra. Quid aliud quàm tonitru baptiſmum appellat? Rotam autem huius vitæ circulum? fulgura vero ſanctos Apoſtolos, qui huius tonitru ſplendorem terræ oſtenderunt? Si enim ſunt, qui vos eſtis lux mundi audierunt. Eſt vero ad cultutam terra tonitru commota, & aſtrorum ſplẽdore gentes ab ignoratione ad cognitionem actæ. Mac. Dixi me bonis inſolentia torqueri, vnde ampliore mihi conſideratione opus ſit. Ortho. At quando tibi omni ratione id volo ſuadere, diſce iam Dauidem alio etiam pſalmo baptiſma tonitru appellare, cum vox Domini ſuper aquas, & quæ ſequuntur, Deus gloriæ intonuit, dominus ſuper aquas multas, dixit. Mac. Noui deinceps quid efficere & colligere ſtatueris. Itaque quod dixi iam, quia tenuis ſum ingenio, permitte mihi vt hæc agitem amplius. Orthodo. Det tibi dominus intelligentiam, vt & quibus docentem me audiuiſti ea intelligas.

C

S. PATRIS ATHANASII CVM Apolinariſta diſputatio.

ORTHODOXVS.

COrpus humanum habuit Chriſtus, an non? Ap. Non habuit. orth. Quale ergo? Ap. Diuinum. orth. Natura ne, an œconomię, id eſt aſſumptæ carnis, vnione? Ap. Oeconomię vnione. Orth. Habuit ergo natura humanum, ſed œconomia diuinum. Ap. Certè. orth. Et eiuſdem nobiſcum eſſentiæ? Ap. Quam ex Maria ſumpſit caro coeſſentialis nobis eſt. orth. In his ergo nobiſcum ſentitis? Ap. certe, ſi & vos ita. orth. De anima ergo etiam videamus Ap Videamus. orth. Corpus illud animatúmne, an inanimatum fuit? Ap. Animatum. orth. Nempe quod anima præditum eſſet. Ap. Nequaquam. orth Quomodo vero fuerit animatum quod nõ fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatione fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es abſque Deo, ſiue deo non interueniente, animatus? Apo. Naturaliter ſum animatus. orth. Num abſque dei potentia? Ap. At non ita dominus. Hic enim anima rationis particeps, corpori ex dei mandato vnita, hominem conſtituit. In domino vero non

D ita eſt: ſed deus ſermo carni vnitus hominem conſtituit deum. orth. Hoccine eſt quod diuinam animationem vocas? Ap. Sane quidẽ. or. Sermo igitur fuerit animæ vice. Ap. Etiam. or. Quiſnam igitur dixit, Nemo tollit à me animam meam: depono eam quum volo, & ſumo quũ volo. Caro an Sermo? Ap. Sermo. or. Quam dixit animã? quam haberet, vel quam nõ haberet? Ap. Vitam humanã ſignificauit. or. At fierine poteſt vt quædã ſit humana vita, ſi non adfuerit anima? Ap. Maxime. Deus enim conſpectus eſt in terra, & inter homines vnà verſatus eſt. Or. Quomodo vero conſpectus eſt qui eſt natura inaſpectabilis? Ap. Carne. orth. ſicut ergo carnis eſt conſpicuum eſſe, ita & animę eſt vnà verſari. Fieri vero non poteſt vt qui natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi corpori vniatur quod cerni poſſit: & fieri nõ poteſt vt qui affectionis expers eſt natura, afficiatur & vnà cũ hominibus verſetur, niſi ſit corpori animato vnitus, q. ſpõte affici & vnà cũ hominibus verſari poſſit. Animatũ autẽ corpus eo ipſo quod anima ſit præditũ, animatum eſt, velis, nolis. Ap. Homo igitur nudus & qui nihil aliud quã homo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. or. Abſit. Sed deus quum vellet conſpici, vniuit ſibi corpus quod conſpici

poſſet: & pati volens, vniuit ſibi corpus animatum quod ſponte pati poſſet, neque quod qui- A
dem prius extiterit, poſtea vero virtute vnitum fuerit: neque ſimpliciter ex homine Maria,
ſed ipſa prius ſanctificata, vt deus ſermo deſumptam ex ea humanitatem, tum demum parti-
cipans, & ſibiipſi œconomicè vniens corpus animatum, vnus & idem eſſet deus & homo. Ap.
Nónne animatum corpus homo eſt? Ortho. Non quoduis animatum corpus eſt homo, ſed
humanum corpus animatum, eſt homo. Ap. Homo iſte ánnon eſt Ieſus? Ortho. Vnitus ſer-
moni. Apolin. Ieſus igitur ánnon eſt homo? Ortho. Ne hominem quidem ipſum abſque ſer-
mone ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſtentiam in ipſa vnitione verbi deſigno. Apo. Non
fuit igitur ſermo vice τῦ λογικοῦ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes*? Ortho. Non, ſed, in
ea fuit ſermo, ſibiipſi per illam vniens ſpontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mẽ-
tem hominis Chriſtus. Ortho. Caue ſic dicas Chriſtum habuiſſe mentem vt eam diuidas.
Vtrunque enim ſimul & coniunctim conſideratum, Mens videlicet & ſermo, dicitur chri-
ſtus. Sic autem mentem cui ineſſet ſermo, humanam dico, vt initio huius noſtræ colloqu-
tionis diximus corpus natura humanum, Dei vero corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic
etiam animam dico natura humanam, Dei vero animam quod ad œconomiam attinet: & B
mentem natura humanam, Dei vero mentem œconomiæ reſpectu. Item ſicut caro non vi-
dit corruptionem, ita quoque mens ipſius non commiſit peccatum. Et ſicut neceſſe eſt cor-
pus quod humanum ſit, & ex Adamo profectum, ex carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe
eſt animam humanam eſſe rationis participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura qui-
dem eſt humanum, vnione vero œconomica diuinum: ita & mens natura quidem eſt huma-
na, vnitione verò œconomica, mens dei. Ap. Duo ſunt igitur perfecta. Ortho. Imo duarum
perfectarum eſſentiarum vnitio. Ap. Si duo ſunt perfecta, vnicum perfectum non eſt. Orth.
Apud homines fortaſſis id fieri non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. Ap. Quomodo? orth.
Vt quod virgo genuerit, vt quod ianuis clauſis corpus ex craſſis partibus conſtans, & ex car-
nibus & oſſibus compactum introierit, vt quod ſupra mare ambularit. Nam vt hæc apud deũ
fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominem igitur genuit Maria? ortho. Nudũ & duntaxar ho-
minem nequaquam, ſed Deum qui hominem induerat. Primùm enim Dominus fuit eum
ea diuinè, & tum demum infantulus ex ea œconomicè: quamobrem etiam Deipara eſt Ma-
ria. Ap. Homo igitur crucifixus eſt pro nobis. Ortho. Nudus, & duntaxat homo, nequaquã: C
ſed Dei Filius quum deus eſſet, vellétque crucifigi pro nobis, vniuit ſibiipſi corpus animatum
rationis particeps quod poſſet crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifixum fuiſſe
patiendo? Num aliud eſt crucifixio quàm perpeſſio? Ortho. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati
quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Orth. Quoniam corpus animatum poteſt crucifigi, volunta-
riè autem pati non poteſt corpus quod nõ fuerit animatum ſimul & rationis particeps. Et hoc
illud eſt impium ſcelus eorum qui chriſtum negant anima præditum fuiſſe. Quum enim cor-
pus abſque anima non potuerit voluntariam perpeſſionem ſentire, neceſſe eſt ſermonem, qui
loco animæ fuerit, paſſum eſſe, aut nullum prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Apo.
Ergo non paſſus fuerit ſermo? Orth. Abſit vt naturaliter ſiue in ſuiipſius natura paſſus fuerit
Ap. Omnino tamen paſſus eſt. Orth. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet, vt paſſio ſit
œconomiæ reſpectu, non autem ipſius naturæ ſermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, nõ
in ipſa deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomicæ ratione: ita paſſus eſt, non in ipſa dei-
tatis natura, ſed quod ad vnitionis œconomiam attinet. Alioqui, quomodo qui abſque la-
bore fecit cælum & terrã, & incedit ſupra ventorum pinnas, defeſſus fuiſſet niſi ſibiipſi cor-
pus vniuiſſet quod fatigari poſſet? Cæterum corpus non animatũ neque laborat neque nec. D
ſicut autem corpus illud animatũ quod ſermo ſibi vniuit, eſt ipſius corpus, non natura, ſed ſe-
cundũ œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecũdum vnitionis œconomiã:
& perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, nõ natura, (natura enim ſermonis eſt perpeſſionis expers) ſed
ſecundum vnitionis œconomiam. Nam & vt pateretur vnitus eſt, & vt nos ſeruaret paſſus eſt.
volens enim ſeruare, paſſus eſt: & volens pati, vniuit ſibi quod ſemel vnitum nunquã dimiſit.
Sic enim veniet quemadmodum eum vidiſtis in cælum euntem, & videbunt eum quẽ con-
fixerunt. Ap. Enimuero ánnon aliter poterat nos ſeruare? or. Sed ita ſeruare voluit per ſtulti-
tiam prædicationis. Apolin. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. orth. Sané,
niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Apolinar. Mutabilis ergo fuit Chriſtus. orthodoxus. Ab-
ſit. Apolinar. ſi potuit peccare, mutabilis erat. Orth. Memineris eorum quæ diximus. Di-
xi enim, Niſi fuiſſet deitati vnitus. Ieſus chriſtus autem non intelligitur animo extra vnitionẽ
Ieſus

A Ieſus Chriſtus, ſed deus ſermo, Filius Dei ſubſiſtens. Si corpus animatum potes abſque vnitione inuenire, mutationem cogita, ſin autem ſimul fuit corpus, & Dei ſermonis corpus: & ſimul fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei ſermonis corpus animatum ac rationis particeps, quámnã captas mutationem? Ap. Si mente hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. Or. Sanè, niſi deitati fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis. Nullius enim alterius mentẽ habere potuit. Sed dicito, ſi mentis humanæ particeps factus fuit ſermo, ſicut humanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens humana non mutari? Or. Quomodo mortale iſtud immortalitate indutum non moritur, & hoc corruptioni obnoxium, incorruptibilitate indutũ, non amplius corrumpitur: ita & mens per dei ſermonis vnitionem deificata non mutatur. Ap. Ergo & alij ſancti mẽtem habuerunt immutabilem? Or. Non. Ap. Quamobrem? nónne in illis quoque fuit ſermo? Or. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro gratia ſpiritus, diuerſè in ipſis vim ſuam exerentis: hic vero, *id eſt in Deo ſermone*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde ſancti quidẽ fuerunt participes ſermonis, hic vero ſermo participauit humanam naturam. Ap. Hic carnem & ſanguinem, vt ſcriptum eſt. Or. Scripturæ mos

B eſt hominem vocare carnem & ſanguinem, vt quum dicit, Nõ contuli primùm cum carne & ſanguine. Et, Vltimis diebus effundã ex ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et rurſum, Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniã ſunt caro, & quęcunque ſunt huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, ſancti participarunt, & deus ſermo participauit? quodnã eſt hoc diſcrimen? Ortho. Quod ſancti prius extiterunt, & tum demum participarunt dei ſermonem: hic vero non ita eſt, ſed deus ſermo qui erat ante ſecula, quum vellet fieri homo ſeſe illi inſinuando, ſanctificauit Virginem, & corpus ex ea ſibi vniuit, non quod prius extiterit, & tum demum vniuerit, ſed faciens vt per ipſam vnitionem exiſteret. Ap. Duo igitur in illo corpore fuerunt ἡγεμονικὰ, *id eſt cæteris imperantia*, nempe deus ſermo, & humana mens. Ortho. Nequaquam. Sed ipſe ſermo imperat menti. Ap. Qui fieri poteſt vt hæc non ſint duo? Ortho. Sicut lanæ albedo colore purpuræ tincta, non eſt bicolor, ſed vnicolor: ita mens corruſcans & deificata, eſt vnum quiddam neque ſunt duo ἡγεμονικά. Neque enim aliud quidem vult mens, aliud vero ſermo: ſed ſicut muſicus & inſtrumentum non ſunt duo muſici, ita deus ſermo & mens humana non ſunt duo ἡγεμονικά. Vtitur enim ſermo humana mente tanquam inſtrumento.

C Ap. Sed muſici inſtrumentum eſt mentis expers. Orthodo. Sed & muſicus eſt mortalis: Hic vero ſermo, qui immortalis eſt, mente vtitur vt inſtrumento: & ſicut mens in nobis vtitur corpore vt inſtrumento ad ea quæ corporis opera efficiuntur: ita illic ſermo vtitur mente vt inſtrumento, ad ea quæ mente efficiuntur. Ap. Corporis vero quis eſt vſus? Ortho. In multis. Voluit ſermo conſpici, & quoniam quod perierat vtrumque complexum erat, placuit ſimile per ſimile ſeruare nempe per crucem & paſſionem voluntariam. Itaque in paſſione voluntaria vſus eſt mentis, ſicut antè dixi, vt inſtrumento: in rebus autem corporeis, corpore: & ita quæſitum & inuentum id quod perierat, ſeruauit. Ap. Quænam corporea dicis? Orthodo. Crucem, ſepulturam, quod ambulauerit, quod tactus ſit, cibum, potum, & quæcunque ex iſtis conſequuntur. Ap. At nónne Deus erat qui genitus eſt ex Maria? Ortho. Qui genitus eſt ex Maria, quantum ad id attinet quod ex eadem eſt eſſentia atque Maria, non erat deus eſſentialiter, ſed œconomicæ vnitionis reſpectu. Ap. Quomodo igitur dicitur, Beatus fructus ventris tui? Ortho. Quoniam Deus ſermo qui eſt ex Patris eſſentia, accepta forma ſerui ex Mariæ eſſentia, inuentus vt homo, fructus etiam eſſe ventris ipſius compertus eſt. Ap. Coniunctúſne eſt igitur Sermo vnito corpori ex Maria deſumpto, ſicut animal conſtituitur? Ortho.

D Non ſcriptum eſt, Sicut animal, ſed vt in templo viuo. Ap. Atqui in quouis ſanctorum eſt vt in templo viuo. Ortho. Non ita. Nam ſanctorum vnuſquiſque eatenus fuit templum, quatenus potuit ex virtute & viuẽdi vſu rectè ſe gerere: hic vero omnis plenitudo deitatis inhabitat. Et ſancti quidem formam dei acceperunt quatenus vitam ex virtute rectè tranſegerunt, hic vero ſermo formam ſerui accepit. Ap. Itaque quod ex animo & corpore conſtat, homo eſt. Orthodo. Sanè, ſi conſideraretur ſeorſim *ſiue vt ſeparatum quiddam* à ſermone. Quod ſi nunquam vt à ſermone ſeiunctus conſideratur, nempe non eſt homo nudus *ſeu duntaxat homo*, ſed deus ob ſermonis vnitionem. Ap. Templum ex Maria genitum, nónne eſt Ieſus per quem omnia? Orthodo. Genitus ex Maria, non eſt genitus vacuus & ſcopis purgatus, ſed vnà cum templo, *id eſt, ita vt ſimul eſſet templum*, ideóque eſt Ieſus per quem omnia. Neque vero templum voco Ieſum abſque ſermone, neque ſermonem voco Ieſum abſque templo: ſed ex eo tempore ſermo accepit nomen Ieſu, ex quo ſanauit contritum populum ſuum. Tunc autem ſanauit, quãdo dignatus eſt ſerui formam accipere. Hic igitur ſermo qui nunc propter illam œconomiam

dictus eſt Ieſus, is eſt per quem omnia: & quemadmodum cauterium animaduerto ignem A
ſimul & ferrum eſſe, ita etiam Ieſum intelligo eſſe Deum ſermonem *vt ita loquar* inhomina-
tum. Ap. Ipſúmne templum, an qui in templo eſt, is eſt per quem omnia? ortho. Ne ſepara
templum ab eo qui templum inhabitat. Nam ſi quicunque agglutinatus eſt domino, vnus
cum eo Spiritus eſt, multo magis quum dicitur & creditur domious vnitus eſſe formæ ſerui
vnus eſt ipſe deus & homo. Ap. Homo igitur non eſt qui ex Maria genitus eſt. orthodo. So-
lummodo quidem homo, nequaquam. Ap. Sed quidnam præterea? orthodo. Sed etiam deus.
Sicut enim Iſaac genitus ex Abrahamo nec alius quiſquam hominum, eſt caro duntaxat, ſed
vnuſquiſque noſtrum genitus eſt homo ex homine, non quod anima rationis particeps, alte-
ram animam rationis participem genuerit (quamuis homo ſit ex anima rationis participe &
corpore compoſitus) ita illum qui ex Maria genitus eſt, appello Deum, animæ videlicet &
corpori vnitum. Quemadmodum enim ſi anima corpori voita fuerit, giguitur homo per mu-
lierem: ita deus ſermo, vbi vnitus eſt animæ & corpori, genitus eſt deus & homo per mulie-
rem. Ap. Atqui ex muliere ſcriptuo eſt. ortho. Ex muliere, ſecuodum carnem: Per mulie-
rem ſecundum ſpiritum. Ap. Proprius ille dei Filius quem pro nobis tradidit, quiſnam eſt? B
Sermo an homo? ortho. Proprius dei Filius ille eſt qui ſummiſit ſeipſum, accepta ſerui for-
ma, & in illa ſeruili forma traditus eſt. Ap. Non igitur Ieſus ex Maria genitus, ſed per eam ge-
nitus ſermo, is eſt qui ſeipſum ſummiſit vſque ad mortem. ortho. Ne ſepara vnionem ſemel
voitam. Dixi enim eum eſſe proprium Filium qui ex ea ſit ſecundum carnem, & per eam ſe-
cundum ſpiritum. apolin. Ergo ſermo per eam genitus ſummiſit ſeipſum vſque ad mortem.
Ortho. Deus ſermo igitur per ipſam genitus, quum non poſſet in ipſa deitatis natura deprimi
vſque ad mortem, corpus ex ea ſibi deſumpſit anima præditum, quod ad mortem vſque de-
primi poſſet, id eſt formam ſerui. Ap. Deus ergo paſſus eſt pro nobis Ortho. Deus, vnito ſibi
corpore anima prædito quod mori poſſet. Neque enim in ipſa deitatis natura pro nobis mor-
tuus eſt, ſed per vnitionis œconomiam. Ap. Si animam rationis participem habuit corpus,
non deus, ſed homo mortuus eſt. ortho. Dicitutne Mors an non ſeparatio animæ à corpore?
Ap. Etiam. ortho. Sicut ergo non potuit deus in monumento & ſepelitione verſari, niſi depo-
ſitum eò corpus habuiſſet: ita etiam non diceretur ſeparatus fuiſſe à corpore (vt qui ſit vbique
& omnia complectatur) niſi habuiſſet ſeparatam animam, cum qua etiam iis qui apud infe- C
ros erant, Euangelium prædicauit. Propter hanc enim & diſceſſiſſe ex corpore, & apud infe-
ros fuiſſe perhibetur. Hoc illud eſt igitur, pro nobis fuiſſe apud inferos propter animam, &,
In monumento fuiſſe, propter corpus. Ap. Credo ego Deum Sermooem ſoa præſentia corpus
illud animaſſe, nec opus illi fuiſſe anima. Ortho. Sicut ad hoc vt caperetur & cruci figeretur
& ſepeliretur, De opinione tantùm, ſed vt re vera crux eſſet: ita quoque ad hoc vt moreretur,
& ad inferos veniret, opus illi fuit anima. De quo enim dictum eſt, cœpiſſe mœſtum eſſe, &
in angore eſſe vſque ad mortem? de corpore quod ſit ſenſus expers, an de Deo ſermone? Ap.
Nos quoque dicimus corpus illud fuiſſe ſenſu præditum, quo etiam id quo afficiebatur ſenſe-
rit. ortho. Atqui corpus ſentiens eſt anima præditum. Quod enim eſt animæ expers, id quo-
que nihil ſentit. Itaque deus eſt qui ſeſe ſummiſit vſque ad mortem & mortuus eſt, non tamē
mortuus quod ad naturam deitatis attinet, ſed ſecuodum vnitionis œconomiam. Suas enim
affectiones duxit naturæ humanæ affectiones. Et ſicut fieri non potuit vt cruci affigeretur, &
ſindone inuolutus ſepeliretur, ac in monumeoto collocaretur, abſque corpore: ita fieri non
potuit vt abſque anima rationis participe io angore verſaretur. Nam anima rationis expers, non
angitur morte præuiſa: ſed vt bos aut aliud quoduis brutum ad mactationem ducitur. Apo. D
Ergo Filius dei non fuit homo, ſed in homine. Fieri vero non poteſt vt ſit homo, quod eſt in
homine. Ortho. Ais Sermonem factum fuiſſe hominem, an non? Ap. Scriptum eſt, Sermo
factus eſt caro. Ortho Quod ſit mutatus in carnem, an quod in carne fuerit? Ap Quod in car-
ne fuerit. Ortho. Si fieri non potuit vt quum fieret in homine, fieret homo: ita fieri non po-
tuit vt quum fieret in carne, fieret caro. At ſi eo quod factus eſt in carne, dicitur caro factus
eſſe, non mutatus in carnem & in homine factus, dicitur factus homo, non dicitur in carnē
conuerſus. Apolinar. Quis ergo dixit, deus mi, deus mi, cur me dereliquiſti? deus ſermo, an
homo? Orthodoxus. Sicut corporis ſepelitionem ac indumenta dico fuiſſe ipſius Sermonis,
non ipſam deitatis naturam, ſed vnitionis œconomiam reſpiciens: ita etiam voces animæ cō-
uenientes, & animæ affectus angore affici, & quæcunque huiuſmodi in Euangeliis de eo di-
cuntur, tribuo Deo ſermoni, non naturæ deitatis, ſed œconomicæ vnitionis habita ratione.
Siquidem & corpus eius non deitatis natura erat eius corpus, ſed vnionis œconomia. Sicut
ergo

A ergo proprium ſibi corpus illud vindicat quum inquit, Niſi comederitis corpus meum: ita quo-
que propriam animam ſibi vindicat quum inquit, Animam meam nullus adimit mihi. Itidē
etiam vtriuſque ſimul coniuncti affectus ſibi proprios ac domeſticos facit. Sicut enim ipſius
Sermonis eſt corpus œconomicè, ita corporis ſepultura eſt ipſius Sermonis ſepultura. Et vt ip-
ſius eſt anima œconomicè, ita & vox animæ eſt ipſius ſermonis vox: vt & ipſius corporis
ſepultura ſit ipſius ſermonis ſepultura œconomicè & vox animæ ipſius ſit vox ſermonis
œconomicè. Sermo enim ipſe is erat qui loquebatur quæ animæ propriè conueniunt. Apo-
linariſta. Nos dicimus dei Sermonem amantem hominis dignatum eſſe hominem fieri ac-
cepta carne ex ſancta virgine Maria, & fuiſſe deum incarnatum, eo quod inuentus eſt vt
homo. Orthodoxus. Ne dicito dei ſermonem amantem hominis, ſed dic potius aman-
tem carnis: Nam ſi non dignatus eſt homini vniri, quomodo eſt hominis amans? Apolinar.
Amore hominis vnitus eſt humanæ carni, vt idem eſſet deus & homo. Orthodoxus. Non eſt
deus & homo neque caro eſt humana. quæ non ſit anima rationis participe prædita. Quomo-
do enim caro poſſit eſſe humana quam anima rationis particeps non animauerit? Nam caro
B eſt caro, & anima eſt anima. Tunc vero dicitur homo, quum anima rationis particeps in-
corporatur, & corpus animatur. Ea igitur caro non eſt humana quæ particeps non eſt animæ
ratione prędıtæ. Apo. Quum terrenum aliquod corpus accepit animam ratione præditam,
fit homo: ſin vero aſſumat animam rationis expertem, fit aliud animal quam homo. Cæte-
rum dominus corpore ſibi ex hac materia efficto, illud quod ſui ipſius natura ſolet, ſimulatque
animam habet commune animal efficere, propria ſua eſſentia fecit animal, & præterea ſuas
proprias agendi facultates ei impertitus, fecit vt exiſteret animal deus: deus quidem forma,
homo vero materia. Orthodo. Iſtud Forma non intelligo, num vis dicere, Deitate? Apolin.
Corpus informatum intelligo, diuinis agendi facultatibus coruſcans. Orthodo. Formam igi-
tur dicis diuinas agendi facultates? Apo. Etiam. orthodo. Si terrenum corpus quodpiam tunc
fit homo, quum animam rationis participem accepit, & corpus humanum vocatur & eſt: nec
humanum quidem corpus eſt quod animam rationis participem non accepit. Quomodo igi-
tur corpus quod humanum non eſt, hominem materia vocaris, quum tunc demum hæc ma-
teria ſit humana, quum animam rationis participem accipit? Legi autem ego veſtri quoque
C magiſtri Apolinaris confeſſionem, in qua corpus domini noſtri dicit coeſſentiale corpori Ma-
riæ. At Maria nobis coeſſentialis. Nobis eſt igitur coeſſentiale corpus domini, quoniam &
ipſum humanum eſt. Apo. Quomodo corpus domini dicis, quum hominis corpus eſſe pro-
bes? Orthodoxus. Ego & corpus dominicum dico, & dico animam dominicam, & ſanguinē
dominicum, & ſepulturam dominicam, & hominem omnino vnione verbi dei dominicum:
vt vnus & idem deus & homo ſit: idemque aliquando totus deus & dominus, aliquando etiā
totus homo vocetur. Ipſe enim de ſe ait: quid me quæritis interficere, hominem qui verita-
tem vobis locutus ſum? Et Paulus: homo Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem & in ſe-
cula. Eundem quoque hominem cùm manibus ſuis contractaſſet Thomas dixit: Dominus
meus & deus meus. Similiter Paulus & quibus ſunt Patres, & quibus etiā ſecundum carnē
eſt Chriſtus, qui eſt ſupra omnia deus benedictus in ſecula. Deus ergo & homo totus, propter
illam à beneuolentia manantem vnionem. Si quis enim cum domino conglutinatus eſt, vnus
ſpiritus eſt: multo magis cum dominus dicatur & credatur homo factus eſſe deitate integra,
Deus & homo idem eſt. Deus quidem propter naturam, homo autem propter humanitatem
cuius lubens particeps eſſe voluit.

EIVSDEM S. PATRIS ATHANASII INTER APOLINARISTAM ET GREGORIVM EPISCO. HABITÆ DISPVTATIONIS SVMMA. A

APOLINAR.

DEo in homine operante efficitur Propheta vel Apoſtolus, non autem mundi Saluator. Chriſtus autem mundi eſt ſaluator. Ergo Deo in homine operante non effectus eſt Chriſtus. orthodoxus. Deo quidem in homine non ſimpliciter, vt putas, ſed Propheriam operante, fit Propheta, vel Apoſtolus, & non mundi ſaluator. Verùm cum formam ſerui aſſumpſiſſet deus, idem & Propheta, & Apoſtolus, & Pontifex, & mediator dei & hominum, ſaluator mundi, cum deus ſemper remanſerit, nec in quicquam prædictorum mutatus ſit. Apo. omnis homo mundi pars eſt, nec vlla mundi pars peccatum mundi ſub quo iacet, tollit. Chriſtus autem tollit. Ergo homo non eſt Chriſtus. orthodo. Enimuero propterea quod nulla mundi pars tollit mundi peccatum, idcirco mundi opifex formam accepit B
partis mundi, vt quatenus pars erat mundi, occiſus tanquam pars mundi, tolleret mundi peccatum vt opifex mundi. Ap. Omnis homo ſubeſt morti, & nullus qui morti ſubſit, abolet mortem. At Chriſtus abolet: non eſt igitur homo Chriſtus. Ortho. Quoniam nullus hominum, vt qui morti ſubſit, mortem abolet, idcireo immortalis Filius dei, ſermo ſimul & deus, ſibi ipſi vniuit id quod morti ſubeſt, vt in morte aboleret eum qui mortis Imperium habet. Sicut enim inuiſibilis quum ſit, videri non potuit, niſi eo aſſumpto quod videri poſſet: ita quum ſit immortalis, non potuit mori niſi eo aſſumpto quod eſſet mortale. Ap. Omnis homo eſt terrenus. At Chriſtus non eſt terrenus, ſed cæleſtis. Non eſt igitur homo Chriſtus: niſi Homo ſit hoc ipſum æquiuocè. Ortho. Erratis, nec enim omnis homo eſt terrenus, quum doceat nos Scriptura homines etiam aliquos etſi non natura, at certè moribus cæleſtes eſſe: inquiens, Qualis ille cæleſtis tales & cæleſtes. Nos vero Chriſtum vniuocè hominem dicimus humanæ naturæ reſpectu. Item quemadmodum quum homini tribuimus animalis nomen, eadem vtimur voce atque ſi de equo vel quopiam alio animali ſermo eſſet, nec tamen protinus quoduis C
animal eſt etiam rationis particeps: ita etiamſi Chriſtum vniuocè appellamus hominem, non tamen protinus quiuis homo eſt Chriſtus. Item ſicut anima rationis participe cum animali coniuncta, homo exiſtit, nec tollitur quod ſit animal: ita deus coniunctus & vnà creditus cũ animali rationis participe, agnoſcitur & creditur eſſe Chriſtus, neque tollitur quod ſit homo ſed idem eſt Deus & homo. Ap. Qui dat hanc poteſtatem vt quis fiat Filius Dei, nequaquam & ipſe factus eſt Filius. At Chriſtus dat. Non eſt igitur factus Filius, ſed natura Filius eſt. Orth. Non eſt ſanè factus, ſed natura eſt Filius dei. Factus eſt autem Filius hominis. Nec enim id erat, & factus eſt quod non erat, vt per eum id fieremus moribus quod ipſe eſt natura: éſtque idem deus & homo. Ap. Nullus homo exiſtit ante eos qui ætate ipſum præcedunt: Chriſtus autem extitit ante eos qui ſecundum carnem ipſum ætate præceſſerunt. Non eſt igitur homo niſi ſecundum carnem. Ortho. Chriſtus, ſi humanam naturam ſpectes, non extitit ante eos qui ſecundum humanam naturam fuerunt ipſo ſeniores: ſed quod ad Deitatem attinet extitit non modò ante eos qui ſecundum carnem fuerunt ipſo ſeniores, verumetiam ante omnia ſecula, vt qui ſit eorum deus. Itaque non fuit Chriſtus ante Mariam quod ad carnem attinet. D
Quomodo enim ante ipſam extiterit quod ex ipſa eſt? Sed quatenus deus eſt, extitit ante ipſam, quum ſit ipſius deus: eſtque idem ante ipſam vt deus, & ex ipſa vt homo. Ap. Nullus homo habuit gloriam ante ſecula. Habuit autem Chriſtus. Non eſt igitur homo Chriſtus. Orth. Nullus enim homo fuit ante ſecula. Chriſtus verò quod ad deitatem attinet, quum ſit ante omnia ſecula Filius, & deus, & dominus, merito gloriam habuit ante ſecula, dominus gloriæ nimirum natura, Chriſtus autem vocatus eo quod ſerui formam acceperit. Itaque qui nunc vocatur Chriſtus & lapis, & paſtor, & granum & flos virgæ, & Immanuel, & Ieſus, & homo, & duodecim annorum puer & triginta annorum illa quæ homines reſpicit œconomia factus eſt, & deus ante ſecula, & nunc poſtquam illa omnia factus eſt, permanens id quod erat, habuit gloriam ante ſecula, vtpote deus ex Deo. Ap. Si deus eſt in Ieſu, non ſunt per ipſum omnia, ſed per eum qui in ipſo eſt. At omnia ſunt per ipſum: non eſt igitur deus in Ieſu, ſed eſt ipſe deus. Orthodo. Deus Sermo reipſa ſubſiſtens deus, particeps humanæ naturæ factus,

vocatus eſt

A vocatus eſt Ieſus. Ne igitur dicito, deus erat in Ieſu, ſed ipſemet deus vocatus eſt Ieſus, ideóque
ipſe eſt Ieſus per quem omnia. Nam qui nunc Ieſus propter humanam naturam vocatur, eſt
autem Deus Sermo & ante & poſt iſtud cognomentum, eſt ipſe Ieſus per quem omnia, vt
qui ſit & ſecundum Spiritum deus, & propter ſerui formam homo, quamobrem etiam ipſe
eſt Ieſus per quem omnia. Apo. Qui ſeruat à peccato, ſuperior eſt peccato. Seruat autem
Chriſtus, & nullus homo ſuperior eſt peccato. Non eſt igitur Chriſtus homo. Orth. Non eſt
ſanè chriſtus nudus & duntaxat homo. Neque enim ſi duntaxat homo fuiſſet, ſuſtuliſſet pec-
catum. Per hoc autem Chriſtus ſuſtulit mundi peccatum, quod deus Sermo accepta ſerui for-
ma factus eſt Chriſtus homo. Ideo dicit Propheta, Etiam homo eſt, & quis ipſum agnoſcet?
Et Chriſtus ipſe, Quid quæritis occidere me hominem vera vobis loquutum? vt Chriſtum
nouerimus hominem propter humanam naturam, & Deum propter deitatem: ſicut homi-
nem nouimus rationis participem, propter animam ratiocinantem, & animal propter τὸ ζω-
τικὸν, *id eſt animalitatem*. Apolin. In omni homine diſſidet mens à carne: In Chriſto vero non
diſſidet. Non eſt igitur homo Chriſtus. Orthodo. Si in omni homine diſſidet mens à carne
B vnus autem hominum eſt Helias ille ſurſum abreptus, ſicut adhuc creditum eſt, diſſidebit
etiam in eo mens à carne. Quod ſi in illo mens à carne non diſſidet, nempe non in omni ho-
mine mens à carne diſſidet. Multo magis igitur qui eſt ipſius Heliæ dominus, non experitur
diſſidium inter mentem & carnem, ſed nobis per omnia, quod ad naturam humanam atti-
net, exempto peccato, ſimilis, & miſericors ac fidus pontifex factus, eſt idem verè deus & ho-
mo. Ap. Omnis homo vt virtute perficiatur carnem mortificat. At Chriſtus non mortificat.
Non eſt igitur homo Chriſtus. Orthodo. Qua mortificatione Ioannes carnem ſuam mortifi-
cauit ſubſiliens in vtero, & exultare viſus? Quod ſi etiam concederetur omnem hominem
vt virtute perficiatur, carnem ſuam mortificare, at certe iam perfectus, & in cælis verſans, ip-
ſi viuificationem parat per inhabitantem in ipſo ſpiritum, vt poſtquam virtute perfectus fuerit
dicat, Curſum conſummaui. Cæterùm Chriſtus perfectus non euaſit vlla exercitatione, ſed
in ipſo conceptu ex ipſa vnitione, natus Immanuel, deus & homo eſt: quamobrem etiam
Deipara eſt Maria. Apolin. Nullius hominis caro dicta eſt è cælo: Chriſti vero caro dicta eſt
è cælo eſſe. Atqui non eſt Chriſtus homo ſecundum deitatem quæ carnem aſſumpſerit. Sic
C ergo etiam è cælo eſſe dicitur, quod vnita ſit ei qui eſt è cælo. Orth. Nihil potuit magis ridicu-
lum dici. Nam ſi caro propterea dicitur è cælo eſſe quod vnita ſit ei qui eſt è cælo, non eſt ipſa
è cælo. Sicut ergo carnem quæ e cælo non eſt, dicis eſſe e cælo, ita etiam Scriptura homines
cæleſtes dicit è cælo eſſe, quod cæleſtia ſapiant. Audi, & ſoluta fuerit tua propoſitio, ſiue cō-
pendiaria tuorum argumentorum ſubductio, quo nomine tractationem iſtam inſcripſiſti.
Cæterum Chriſtus dictus homo è cælo, non dictus eſt vt omnes homines, cæleſtis quod cæle-
ſtia ſaperet, ſed ob diuinam & adorandam vnitionem Dei cum ſerui forma, vt idem ſit &
Deus homo.

Ap. Nullus homo viuificat: (nec enim vllus homo eſt Chriſtos) At Chriſtus viuificat. Non
eſt igitur homo Chriſtus orthodoxus. At Chriſtus idcircò viuificat, quia Deus ſermo accep-
ta ſerui forma vocatus eſt Chriſtus.

Ap. Nulli hominum conuenit nomen quod eſt ſupra omne nomen, & gloria quæ ſolius eſt
Dei. At Chriſto conuenit: non eſt igitur homo Chriſtus. Orthodoxus. Hoc quoque dixeris
de virgine Maria. Nulli hominum conuenit vt virgo ſit & pariat. Maria verò, virgo quum eſ-
D ſet peperit. Maria igitur non eſt homo. Sed & tua hæc argutatio ſic prorſus redarguetur. Nul-
li quippe homini vere conuenit nomen quod eſt ſupra omne nomen, & gloria quæ ſolius eſt
Dei: quoniam nullus homo eſt Chriſtus, ex vnitione Dei ſermonis & ſeruili forma.

Ap. Si deus habitauit in homine, non fuit exinanitus. At exinanitus eſt qui in forma Dei
accepit ſerui formam. Non igitur habitauit in homine. Orthodoxus. Nempe Deus ſermo nō
ſimpliciter habitauit in homine, ſed etiam factus eſt homo, particeps ſanguinis & carnis, id
eſt humanæ naturæ: ideóque Chriſtus non eſt duntaxat homo, ſed idem Deus & homo.

Ap. Deus habitans in homine, non eſt homo: ſed ſpiritus vnitus carni, eſt homo. At chri-
ſtus eſt homo æquiuoce (ſicut dictum eſt) Diuinus ergo ſpiritus eſt carni vnitus. Orthodo-
xus. Nugaris. Nec enim ſi Spiritus carni vniatur, eſt protinus homo, ſed poteſt etiam eſſe bos
& aſinus, & quoduis aliud carneum animal. Vt vero tibi concedatur diuinum quoque ſpiri-
tum vnitum fuiſſe carni, omnino tamen neceſſe fuit Deum ſermonem, quum ſit factus ho-
mo ex muliere, ſpiritui carni vnito vniri vt homo fieret. Quomodo enim fieri homo potuiſ-
ſet non vnitus homini? Chriſtum autem nequaquam diximus hominem eſſe ęquiuoce

ne imaginarius,& communi nomine tenus homo ceoſeatur. A

Ap. Hominis eſt reſurgere à mortuis, Dei vero excitare à mortuis. Vtrunque conuenit Chriſto. Idem ergo eſt Deus, & homo. Orthodo. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax eſto, quod etiam inuitus profeſſus fueris id quod verum eſt, Oportuit enim Chriſtum eſſe vtrunque, id eſt & eum qui reſurgeret, & eum qui excitaret. Et quemadmodum non eſſet Deus & caro niſi vnitus eſſet carni, ita non eſſet deus & homo, niſi vnitus eſſet homini.

Ap. Si Chriſtus eſſet tantùm homo, vel tantùm Deus, non eſſet medius inter Deum & homines. Orthodoxus. Benedictus ſit dominus, in his omnibus, quòd etiam ſis confeſſus Chriſtum nec tantùm eſſe Deum, nec tantùm eſſe hominem. Deus enim eſt Deus, neque homo cõmunis eſt, *ſiue quales ſunt in communi homines*: & homo communis, eſt homo, at non Deus. Vnitus Deus homini eſt Chriſtus, mediator Dei & hominum. Eſt igitur & Deus & homo.

Ap. Si tantùm homo fuiſſet Chriſtus, non ſeruaſſet mundum. At ſi tantùm fuiſſet Deus, non ſeruaſſet patiendo. Vtrunque verò conuenit Chriſto. Eſt igitur & Deus & homo. Orthodo. Nunc quoque ſcienter *loquutus eſt*. Fuit enim neceſſe humanam naturam ſubſterni paſſioni, & deitatem ducem eſſe ad vitam. Itaque niſi Deus eſſet, non viuificaret, & niſi fuiſſet ho- B mo, non paſſus fuiſſet volens. Vtrunque verò Chriſto conuenit. Eſt igitur & Deus & homo.

Ap. Si Chriſtus homo tantùm fuiſſet, non viuificaſſet mortuos: & ſi tantùm Deus fuiſſet, nullos mortuos ſeorſim à Patre viuificaſſet. Vtrunque vero fecit Chriſtus. Idẽ igitur eſt Deus & homo. Orthodoxus. Chriſtus quidem non tantùm fuit homo. Nam ne chriſtus quidem fuiſſet, ſi tantùm fuiſſet homo. Viuificans tamen mortuos minimè ipſos viuificauit ſeorſim à Patre. Quomodo enim dixiſſet, Pater in me manens, is eſt qui edit opera, ſi ſeorſum à Patre viuificaſſet? Itaque etiamſi dicat, Sicut Pater excitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat, non dicit ſe hoc facere quapiam efficacia ſeparatim à Patre, ſed ita loquitur vt nos doceat ſuæ hypoſtaſeos perfectionem modis omnibus in ſeſe abſolutam. Nec enim alios quidem mortuos excitat & viuificat Pater, alios vero filius.

Ap. Homo actus à Deo non eſt deus, ſed corpus Deo coniunctum eſt deus. At chriſtus eſt Deus. Non eſt igitur homo actus à Deo, ſed corpus cum Deo compoſitum. Orthodoxus. Non eſt quidem chriſtus homo actus à Deo, ſed deus homini, vt tuipſe nominaſti, coniunctus ſiue vnitus. Nam ſi poteſt corpus vniri Deo ſiue coniungi, poteſt etiam totus homo Deo coniungi, C & idem eſſe deus & homo. Quid porrò dicere volueris quum diceres, corpus Deo coniunctũ Deus, ignoro. corpus enim vocas deum, ideóque corpus Deo eſt: vel deum corpus vocas deum propter illud cuicum eſt coniunctum ſiue compoſitum. Quomodo vero deus ſit natura qui alicuius reſpectu ſit deus? Nos verò chriſtum non dicimus eſſe Deum ob illam cum corpore ſiue homine coniunctionem: ſed deum propter naturam quam ex Patre habet, chriſtum verò propter ſerui formam, propter vnionem, inquam, ſiue compoſitionem, vt tu ipſe appellaſti.

Ap. Si dei templum natum eſt ex Maria, ſuperuacanea eſt noua illa natiuitas ex virgine, quũ abſque eiuſmodi natiuitate homines quoque ſint dei templa. Orthodoxus. Oppugna ſacra Euangelia, vt audias, Durum eſt tibi aduerſus ſtimulos calcitrare. Audi etiam dominum dicentem, Deſtruite templum iſtud, & intra triduum illud excitabo. Etiamſi verò nonnulli homines ſunt templa, non tamen ita ſunt templa tanquam etiam chriſti: nec quiſquam eorum eſt chriſtus coniunctus cum Deo ſermone (nolo enim diſcedere à tuo vocabolo, vt te ex tuo ipſius ore in ſententiam meam adducam) hic autem templum coniunctum cum deo, ſermone, chriſtus videlicet, natum eſt ex virgine eo modo qui deum decebat.

Ap. Si talis eſt natura chriſti, qualis & noſtra eſt, vetus homo eſt, anima viuens, & non ſpiritus viuificans, nec qui talis eſt, viuificabit. At chriſtus viuificat, eſtque ſpiritus viuificus. Nõ eſt igitur noſtræ naturæ. Orthodoxus. Adhuc quid ſit chriſtus ignoras? Neſcis enim duarum naturarum eſſe vnionem, & neque ſolum deum, neque ſolum hominem dici chriſtum. Nam ſi hoc ſcires, noſſes eum quatenus quidem homo eſt, eadem atque nos natura, quatenus autem deus eſt, eadem atque deum Patrem natura præditum eſſe: & poſt factam vnitionem deum profitendum ac adorandum, ideóque viuificare, & ſpiritum eſſe viuificantem; habita deitatis ratione: neque nobis *ſimilem eſſe* vtriuſque naturæ ſimul conſideratæ reſpectu.

Ap. Aut ex ſuaipſius natura viuit chriſtus, aut ex Dei gratia. Si quidem ex ſuaipſius natura deus eſt: ſin verò ex dei gratia, neque ſupra nos eminet, neque nos viuificabit. Orthodoxus. Chriſtus eſt vnica perſona, compoſita ex deo & humana natura, ſicut cuiuis homo communis conſtat ex animali parte & eo quod eſt rationis particeps. Itaque propter eam quam à Patre habet naturam, viuificabit nos, quoniam eſt vita in ſeſe ſubſiſtens, quæ forma ſerui ſeipſam infor-

A ſam informauit.

Ap. Si quidem is excellit qui animi propoſito & delectu iuſtus eſt, quinam id potuit ho-
mo? (Hominis etenim propoſitum veram iuſtitiam perfectè non præſtat). Sin vero natura
iuſtus eſt deus eſt: ſin autem iuſtificatus eſt aliqua dei in ipſo agentis efficacitate, ipſe interim
nihil agens, qui ipſimet agunt ſunt eo præſtantiores. Orthodoxus. Imò quinam iuſtitiam
veram ij non præſtiterunt qui audierunt, Sedebitis & vos in duodecim thronis iudicantes
duodecim tribus Iſraël? &, Vos eſtis lux mundi? Etiam ſi tamen iſti veram iuſtitiam præſti-
terunt, non ſunt tamen ipſamet iuſtitia. Deus autem Sermo, qui ipſamet eſt iuſtitia, accepta
ſerui forma, factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio. Is, inquam, qui iuſtitia eſt,
factus eſt, ſi humanam naturam reſpicias, iuſtitia, vt nos, qui iuſtitia non eramus, ſua gratia
iuſtificarer. Eſtque idem deus & homo, ita vt, quatenus quidem eſt deus, ſit iuſtitia, quate-
nus vero eſt homo, ſit factus iuſtitia, vt impletum fuerit quod dictum eſt, Vnde per omnia ſi-
milis fratribus fieri debuit.

Ap. Si in Chriſto copulatus erat homo cum Deo leges ipſe vel ex ſeſe & ſuo quodam iu-
B re ferebat, vel non ferebat. Quod ſi ex ſeſe ferebat, Deus erat. Sin vero non ex ſeſe, quomo-
do non aiebat, Hæc dicit dominus, ſed Ego dico vobis? & quomodo qui hæc non dicebat
non erat ab eo qui dicebat, ſeiunctus? Or. Siquidem Chriſtus alia eſt perſona, non copula-
tur cum deo, & hoc ineptè quæſiuiſti. Sin autem ipſe Chriſtus eſt deus & homo, quorſum
ſuperuacaneus iſte in quærendo labor? Vnde vero iſtud Copulatus eſt deſumpſiſti, de quo tu
quæreres, quum ſcriptura minimè ſic loquatur? Siue autem iſtud copulatus eſt, vſurpare pla-
cet, ſiue, (vt ſcriptura inquit) *dicere malis* Aſſumpſit, aut factus eſt, deus ſermo is eſt qui ſerui
formam aſſumpſit, chriſtus nuncupatus, qui etiam eſt, & creditus, vnctus quidem ſpiritu
ſancto quatenus homo eſt, quatenus autem deus eſt, eundem aliis pi æbens. Ita etiam quate-
nus eſt deus, leges ponit: & quatenus homo eſt, ſit legi obnoxius. adeóque non dicit, Hæc
dicit dominus, quoniam ipſe non eſt homo particeps deitatis, ſed deus particeps carnis &
ſanguinis, id eſt humanæ naturæ. Nam ſcriptura hominem vocat carnem & ſanguinem, vt
quum dicit Paulus, Non contuli cum carne & ſanguine. Et ſicut homo ex animali & eo quod
ratiocinatur compoſitus, vnà eſt perſona: ita etiam vna perſona ex deo & forma ſerui exiſtit:
C ideoque non dicit, Hæc dicit dominus, ſed Ego dico vobis: &, Ego ſum vita & veritas.
itaque veluti ſi pars ratiocinatrix quæ homini ineſt dicat: Ego ſum ille ad imaginem Dei fa-
ctus, ita comparatus vt interire non poſſim: & rurſum pars eadem illa ratiocinatrix dicat,
Ego ſum terra & cinis, non loquitur modò animal, modò id quod ratiocinatur, ſed idipſum
quod ratiocinatur, modo quæ ſibi propria ſunt, modo quæ animali conueniunt loquitur: ita
homo & deus ſermo, vnica exiſtens perſona, quum ait, Qui vidit me, vidit Patrem, ſigni-
ficat ſuæ deitatis contemplationem. Nec enim quiſquis carnem vidit, Patrem vidit: ſin mi-
nus, & Pontius & Herodes, & qui colaphos ei impegerunt, & qui clauis ipſum confixerunt
carnifices, comperirentur Patrem vidiſſe. Et quum inquit, Dorſum meum flagris præbui,
non ſignificat deitatis dorſum: neque quum ait, Quiſpiam me tetigit, deitatis contactum
dicit. Quinam enim deitatem contigerit quiſpiam? Sed qui fide præditus corpus illud teti-
gerat, vtrumque tetigerat, manu quidem corpus, fide vero deitatem, quandoquidem
vtrunque vnica eſt perſona Chriſtus, omnia factus omnibus vt omnium miſerere-
tur. itaque non loquitur interdum deus interdum homo: nam (vt antea dixi) ne id qui-
dem dici poteſt, modo quidem animal à parte ratiocinatrice ſeiunctum, modo vero partem
D ratiocinatricem ab animali ſepatatam loqui: ſed pars ratiocinatrix in animali loquitur. idem
etiam dico de eo quod cum hoc comparaui, *nempe de dei & hominis vnita perſona*, vt vndiqua-
que vnitionem noris.

Ap. Præterea vero vel ipſe prodigia edebat, aut non edebat. Si edebat, non erat homo:
ſi non edebat, quomodo dicit ſe edere? & quinam iſte idem eſſe poteſt atque is qui edebat?
Orthodoxus. Sicut pars ratiocinatrix ſua ipſius opera ſic edit in animali, vt non ſit ſeparatum
quippiam ab animali, ita deus Sermo vnitus homini, edit prodigia minimè ſegregatus à na-
tura humana, quod ei pro ſua bonitate placuerit vim ſuam diuiuam per eam & in ea & eum
ea exerere. Et veluti ſi quis cogitatione conceſſerit ſolem, magnum iſtud ſidus per lucernam
& in lucerna ſuam lucem emittere, (rurſum enim idem ex alia comparatione audias, ve-
lim) non ſunt duæ luces. Nec enim lucerna vt altera lux ſoli oppoſita ſplendet, nec impedi-
tur quominus ſit lucerna, ſed manet eundem actum & motum habens: non ſplendet tamen
ſole in ipſa & per ipſam ſplendente, & ipſi lucernæ dominante, eáque vt ſibi propriã vindi-

cante, adeo vt ſol etiã accipiat ipſius lucernæ nomen: ita deus Sermo vim ſuam In eo quod A
eſt rationis particeps, & per animal ratione præditum exerens, facit pro ſua bona voluntate
animal ſupra quàm ferat propria animalium natura perfectum, neque tamen prohibet quo-
minus ſit animal ratione præditum. Idémque adeo non dedignatus eſt homo vocari, neque
dum ederet prodigia, ſeiunctus fuit ab eo quicum eſt vnitus, ſiue quem aſſumpſit, ſed * om-
nia efficit, ideóque dicitur Sermo factus caro, non autem In carne, vt illam pro bona ipſius
voluntate factam vnitionem nouerimus, eoque cognito, vnum eundémque Chriſtum vt
Deum & hominem agnoſcamus.

Ap. ab Angelis vel adoratur, vel non adoratur homo. At ſi non adoratur, qnomodo vni-
tus fuerit, & mittit Angelos ſuos Filius? Sin vero adoratur propter diuinam virtutem in ipſo
habitantem, quomodo adoratur ab iis qui virtutem diuinam ſemper habent in ſeſe habitan-
tem? Sed & nos adorabimus hominem, vel non adorabimus. Quod ſi non adorabimus qui-
nam ipſum vnitum eſſe cenſebimus, & quomodo in ipſius mortem baptizamur? Sin verò
ſic hominem adoremus vt Deum, impiè faciemus, rem creatam exæquantes creatori. Præ-
terea, ſi hominem expectamus vt iudicem qui in lucem adiutore Deo producat quæ in tene- B
bris latent, iudicium quod Dei eſt, homini tribuemus. Sin vero non expectamus vt iudicem,
quomodo dedit ei Pater exercendi iudicij poteſtatem, quia filius hominis eſt? & quinam eſt
ipſi iudici vnitus? Orthodoxus. Nempe qui deus eſt gloriæ omniſque poteſtatis, idcircò ac-
cepit iudicij exercendi poteſtatem, quòd quum deus ſermo eſſet, factus ſit homo, totius na-
turæ humanæ aſſumptione. Forma enim ſerui eſt tota humana natura, vt forma dei eſt tota
deitas. Cæterum & nos, & Angeli ipſum Deum Sermonem adoramus qui formam ſerui aſ-
ſumpſit: neque partim deum partim hominem adoramus, neque rem creatam creatori ęqui-
paramus: ſed vt tu ipſe, ſi quidem eum confiteris carnem ſaltem nobis coeſſentialem ex vir-
gine accepiſſe, adoras ipſum incarnatum cum carne, neque tamen eam em deitati exæquas,
neque carnem ſegregas, & aliquatenus adoras, ſed deitatem cum carne adoras: ita & nos dei-
tatem quæ ſeipſam homini vniuit, adoramus, nec eam ab humana natura ſeiungimus. Chri-
ſtus porrò quæ in tenebris latent, in lucem profert, quod ſit ipſe deus & homo, quemadmo-
dum ignis in materia lucem præbens iis qui ad lucem accedunt, ita vt neque à materia ſegre-
getùr qui eum vnitus eſt, nec materia ipſa conſumatur, ſicut nec rubus ille cuius fit apud Mo- C
ſem mentio.

Ap. Si homo adiunctus eſt deo, alius eſt quàm deus, ſi motus animales reſpicias, tum
eos qui ſunt rationis, tum eos qui in perpetiendo poſiti ſunt: itaque patiens, patitur vt alius,
& adoratus, adoratur vt alius. Sin vero eſt dei caro, vitæ inſtrumentum ita perpeſſionibus ſuis
compoſitum, vt diuinis conſiliis quadret, neque cogitationes fuerint carnis propriæ, neque
actiones: & caro ipſa perpeſſionibus prout carni conuenit ſubiecta, illis ſuperior euadit, quo-
niam eſt dei caro, adeo vt in corporibus non ſimiliter quidem, at coanimalibus tamen, ſit
indolentiæ autor ac principiũ: & adoratur vt dei caro, quoniam hac ratione is qui adoratur,
eſt deus: & nobis coniunctionem cum eo præbet cuius eſt corpus: & adoratur, non tamen
vt res creata, quoniam nihil quod creatum ſit, eſt dei portio. Itaque qui deum credunt aſ-
ſumpſiſſe carnem, eius beneficiorum fiunt cómpotes, nec eo delabuntur vt alium ipſum di-
cant: contrarium vero iis euenit qui volunt hominem fuiſſe deo coniunctum. Orthodoxus.
niſceſſiſti à Scriptura diuinitus afflata, ideoque à gratia excidiſti, vt qui quum ſcriptura dicat
aſſumpſit, &, Factus eſt iſtud Adiunctus eſt, ipſe tibi quaſi ciſternam confractam fodiſti, quæ
non poſſit aquas continere. quomodo verò non vis ſermonem ab humana natura ſuis ani- D
malibus motibus non ſecerni, tum iis qui rationi inſunt, tum etiam iis qui in perpetiendo po-
ſiti ſunt? Num enim diuino quodam motu creſcens, à ſtatura ad ſtaturam excreuit vt deus?
& ſapientia promouens, promouit vt Deus? & quum triſtitia afficeretur, quum extremè an-
xius eſſet, quum turbaretur num triſtitia afficiebatur, & extremè anxius erat, & turbabatur
tanquam deus, & laborabat, & patiebatur? Abſit. Imò ſicut corpus ex Maria deſumptum
deus ſermo ſuum ipſius corpus dixit, quod tamen non ex eiuſdem atque deitas ipſa naturæ:
ita etiam ſuas dicit perpeſſiones, & tum animalis tum ipſius ratiocinatricis facultatis incre-
mentum, quæcunque naturæ humanæ ſunt, vt ſibi propria vindicans, pro bona gratiæ ſuæ
voluntate. Sic etiam *ſuam dicit* carnem, vitæ inſtrumentum, ſic ſuis perpeſſionibus compoſitũ,
vt diuinis conſiliis quadret. Nam vt ſpueret, vſus eſt corporis inſtrumento, itidémque cor-
pore, vt ſepeliretur, & vt voluntariè mortem ſubiret, ac inferos prædaretur: animam adhi-
buit quam ſeſe dixit pro ſuis ouibus deponere. Neque igitur ſermones ſunt homini proprij
neque actiones.

A neque actiones. Caro vero prout homini conuenit perpeſſionibus ſubiecta, ſuperior illis eua-
dit propter illam cum Deo vnitionem. Nec enim peccatum commiſit, neque in ore ipſius
inuentus eſt dulus, vt ſit ſui ſimilibus autor ac principum indolentiæ. Eſt enim Deus ſermo
per omnia fratribus ſuis ſimilis factus, quum naturæ humanæ vniretur, & adoratur qui ho-
minem induit, ſuique nobiſcum coniunctionem nobis præbet, particeps factus ſanguinis &
carnis: idémque adoratur vt qui homo quidem ſit quoniam nobis eſt vnitus, natura vero &
eſſentia ſit deus. Quorſum vero auſus etiam es dicere portionem Dei eſſe carnem illam quæ
ex ſemine Dauidis, & ex Maria eſt, quæque ſeſe non imaginatione, ſed reipſa carnem eſſe,
poſt ipſam quoque reſurrectionem, demonſtrauit? Quum enim exiſtimarent diſcipuli ſpe-
ctrum eſſe quando ianuis clauſis ingreſſus eſt, veniant tibi in mentem quæ tum ipſe dixit, vt
audias, Palpate me & videte. Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut habere me conſpici-
tis. Cæterum quum Deus ſit omnis partitionis expers, quomodo aliqua ipſius portio, ac præ-
ſertim quæ ſit caro, mente concipi poſſit, tuæ fuerit ſapientiæ explicare.

Ap. Si caro cum aduerſus mentem bellum gerit, vt ait Apoſtolus, à mente ſeparatur,
B qui carnem aſſumpſit deus, ab hac etiam belligerentes motus in mente habet, menti ipſi tan-
quam aduerſario non ſubditus. Quod ſi ita eſt, non ipſe eſt qui paſſus eſt tanquam deus. Or-
thodoxus. Quinam vero ſanctorum Apoſtolorum belligerentes mentis motus non domue-
runt? Aut quomodo ſancti ſi eos non vicerunt? Sin autem ſanctorum menti paruerunt ad-
uerſus mentem bella mouentes motus: qui Deo verbo non ſubiicietur, cum intelligentem
animam carni coniunxerit, vt fratribus dempto vno peccato per omnia ſimilis eſſet, idém-
que deus & homo exiſteret? Cæterum quid ſibi velit illud (Quod ſi ita eſt non ipſe eſt, qui
paſſus eſt tanquam Deus) alij, qui te magiſtrum inſcribunt, intelligent.

SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANASII MAGNI AD AMMVN MONACHVM EPISTOLA, IOAN. CVRTERIO INTERPRETE.

C OMnia quidem bona & mũda dei opera. Nihil enim quod vſu ſuo careat,
aut quod immundum ſit, dei Verbum cõdidit. Nam Chriſti bonus odor
vt Apoſtoli verbis vtamur, ſumus. Cæterùm quando vſitatæ artis verſutia *Gen.1.d.*
non deeſt qui turpibus & fœdis rationibus, diabolique verſatilibus telis *Eccle.39.a*
vſus, fratres minus cordatos turbare & inquinare audeat: age paucis, &
ipſas mali fraudes, Seruatoris ope depellamus, ſimpliciorúmque mentem *2.Cor.3.d.*
confirmemus. Omnia quidem munda mundis, ſed male conſcius impu-
rorum animus vbique turpis & fœdus. Cæterùm diaboli artes nequeo non mirari, qui lues *Tit.1.d.*
& corruptela cum ſit, ſanctitatis & puritatis ſpecie plenas rationes ſubiiciat. At id potius vt
inſidietur, quam vt probet, facit. Ideo enim iſta auribus aſcetarum inſuſurrat, quæ nihil in
vitam commodi aliud, quam quod nouitatis & nugarum plenas rationes diligenter euitan-
das, vt antea monui, conferunt, vt dum eos & ſolueto & ſalutari ſtudio reuocarit, regna-
re ſolus, & rerum potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte imprimis & pie, ſceleris aut la-
bis habeat ipſa quæ poſtulante natura fit excretio? Verbi cauſa: quis erumpentem è naribus
D mucorem, vel ipſa oris ſputa vitio vertat? Atqui & his ampliora longe poſſumus addere: ven-
tris nempe deiectiones, quæ ita cunctis exiſtunt neceſſariæ, vt ſine his ne viuere quidem ani-
mal natura voluerit. Deinde, cum hominem manuum dei opus eſſe ſcriptura docente cre-
damus: qui fit, vt ex munda facultate prolluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde *Gen.2.a.*
ſi quod actis Apoſtolorum didicimus, Dei genus ſumus, immundum prorſus in nobis & con- *Iob.10.b.*
taminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur ſolum, cum peſſimi odoris opus pecca- *Act.17.f.*
tum operamur. At cum ſuo more naturalis aliqua excretio emittitur, tum naturæ neceſſita-
te, quod antea diximus, & iſtud cum aliis toleramus. Cæterùm quando qui hoc ſolum ſtu- *Math.15.b*
dent, vt iis quæ rectiſſimè à Deo ipſo dicuntur & fiunt, aduerſantur: illudque euangelicum, *Marci.7.c.*
non quæ ingrediuntur, ſed quæ egrediuntur, hominem contaminant, male vſurpant: Et
iſtam eorum à pecudum ritu (neque enim aliter de illis loqui poſſumus) non valet remotam
quæſtionem diſſoluamus. Primùm enim ſcripturas ſacras alio pro ſua ignorantiæ & incon- *2.Pet.3.d.*
ſtantiæ libidine per vim detorquent: cum hoc pacto diuinum ſe habeat oraculum. Nam cum

Matth. 15.b. Mar.7.c. ad iſtorum modum de cibis ambigerent nonnulli: eorumdem ignorationem vel fraudem A potius retegente & publicante Chriſto, non quæ ingrediuntur, ſed quæ egrediuntur hominem inquinare audiuerunt. Addit & alicubi præterea, quænam illa eſſent, quæ à corde prodirent. Illic enim prophanarum cogitationum, aliorumque criminum theſauros malos eſſe non ignorabat. At eſt longe compendioſius, quo idem docens apoſtolus vſus eſt, dum eſ-
1.Corint. 8.c. cam nos deo non commendare ſignificat. Dicat vero nunc opportune aliquis, naturalis excretionis nomine, nos pœnæ non ſubiacere: qualis erit forſan medicorum ſententia, vt eorum quæ foras egeruntur, quamtumuis eiſdem talia pudorem perſæpe moneant, conditionem tuentur: quando animali, retenta in ſingulas partes nutritionis materia, neceſſariæ quædam eruptiones ad ſuperfluorum excretionem datæ ſunt: vt capitis excrementa, pili, reliquique ab eo promanantes humores, vt ipſæ ventris leui & ie deiectiones. Atqui ſpermaticorum meatuum excrementum illud (te hic per Deum Deo gratiſſi ne ſenex appello) quid non habeat peccati quantumuis animal plane dominus formarit, huiuſmodique membra tales habere eiectiones voluerit? Cæterùm quando contraria improborum argumenta aſſumere neceſſum eſt, (verum enim organorum quæ à Deo facta ſunt, vſum peccato carere B
Gen.1.d. Heb.13.a. aſſerere) ita loquentes interrogationis modo compeſcamus. Qualem ergo vſum, precor, nominas? Legitimum ne illum, quem permiſit deus, cum creſcere & multiplicari, terrámque replere iuſſit: quem & ipſe apoſtolus probauit, cum honorabiles nuptias lectúmque impollutum appellauit: an vagum illum & eff uſum, furtim que & libidinoſe perceptum? Atqui cæterarum rerum quæ in vita fiunt, differentiam eſſe aliquam videmus, verbi cauſa: cum cædem facere non liceat, in bello tamen hoſtem trucidare lege non permiſſum modo, ſed etiam laude ita conſtat eſſe coniunctum, vt honoribus magnis, qui in eo ſtrenuè geſſerint aliquid, imo & columnis ſtatuíſque in perpetuam virtutis memoriam decorentur. Poteſt ergo idem alia atque alia ratione opportunè concedi, prohiberique. quod ſane non diſpari conſideratione in maris & fœminæ congreſſu debet intelligi. Beatum enim non negarim qui in ipſo ætatis flore matrimonio legitimè coniunctus, naturæ: ad liberorum procreationem inſeruit: qua ſi ad libidinem abutitur, non video qui paratam, Paulo teſte, mœchus & adulte-
Heb.13.a. ris pœnam queat euitare. Nam vitæ duplex cum ſit inſtitutum: vnum quidem infimum, & huius ſeculi rebus magis addictum, quod matrimonium vocamus. Alterum autem Angelicum plane & eximium, quod virginitatem appellamus: ſi ſecundùm alterum, id eſt nuptias ipſas amplectatur, non vituperatur ille quidem, ſed tanta diuinæ liberalitatis munera non ſentiet: C
Mat.13.a. quamquam aliqua ſentiet tamen, quia fructum & ipſe trigeceuplum ediderit. At ſi quid purum illud, & ſupra mundi conditionem exiſtens, amplexus fuerit, licet via primum ardua & difficilis mee iere videatur, ampliora tamen longè & mirabiliora gratię dona, quando idem
Ibidem. perfectum, id eſt centecuplum fructum reddit, conſequetur. Ita ergo turpes & probroſas eorum quæſtiones ex ſacris ſanctis ſcripturis dudum repreſſas & ſolutas eſſe apparet. Quare hoc vnum abs te contenderim (pater) vt qui tuæ fidei commiſſi ſunt greges, aduerſus iſta munias, & apoſtolicis verbis horteris, euangelicis demulceas eiſdem pſalmis conſolas, ſuadeáſque, vt ſecundùm dei oracula, viuificari poſtulent, quæ nihil aliud quàm vt puro eidem corde ſeruiamus, docent. Id enim cum non ignoraret propheta, tanquam ſe ipſe interpreta-
Ps 50.c. Ibidem. retur, cor mundum ſibi à Deo creari, ne malis & fœdis cogitationibus perturbaretur, poſtulauit. Idem rurſus & ſe ſpiritu principali confirmari petit, vt quoties in eum turbas cierent animi motus, dei ope tanquam baſi ſuſtentatus permaneret immotus. Iſta ergo & ſimilia, dum eis conſules, qui tarde veritati aſſentiuntur, tui muneris erit vſurpare, dominóque D
Ibidem. confiſum cum Dauide iniquas vias eius te doctorum præfari, & eos ab eiuſmodi ſcelere reuocabis. Pſalle, & impij ad te conuertentur. Vtinam vero qui diuturna conſuetudine deprauati eiuſmodi quæſtiones audent agitare, à tam inani ſtudio auertantur: qui autem pietatis ergo de quibuſdam ambigunt, ſpiritu principali confirmentur: quotquot item veritatem fortiter amplexi eſtis, eandem infractam & inconcuſſam retineatis, in domino noſtro Ieſu Chriſto, cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

EIVSDEM, EX NONA EPISTOLA, ID EST FESTA

Lenta ſlica, Ioan. Curterio interprete.

CÆterùm, quando nos in hæreticorum, tanquam mortuorum, mentionem incidimus, de vobis autem, qui diuinas ad ſalutem literas poſſidemus, vereor, ne quod Paulus Co-
2.Cor.11. rinthios per literas monuit, ex ſimplicioribus nonnulli, puritate ſua & ſinceritate confiſi à ſubdolis hominibus in fraudem & errorem inducantur: ſidemque alius in poſterum, quæ Apocryphæ

A Apocryphæ dicuntur, nominis ſimilitudine decepti pro veris vti aggrediantur: Attendite
quæſo, num etiam de quibus accepiſtis, eas vobis, tum ipſa rei neceſſitate, tum Eccleſiæ vti-
litate compulſus in memoriam reuocare poſſim. Verum iſta narraturus, non alia ad huius in-
cœpti commendationem exordij formula vtar, quàm quæ apud Lucam euangelij ſcriptorem Luca.1.a
hoc ferè modo legitur. Quandoquidem conati ſunt nonnulli ea ſibi quæ dicuntur Apocry-
pha contexere, eadémque diuinitus inſpiratæ ſcripturæ immiſcere, quam & ipſi tamen ex-
ploratam ideo certámque habemus, quod à patribus noſtris, qui ab initio. Verbum ipſum
ſuis oculis viderunt, eique miniſtrarunt, eam accepimus: viſum etiam nobis eſt, hortanti-
bus ad id germanis fratribus, qui ab initio omnia didicimus, libros qui authore canone pro
diuinis recepti & crediti ſunt, ideo recenſere, vt qui in fraudem acti ſunt, eadem retecta re-
ſipiſcant, reliqui autem conſtantiæ ſuæ memoria lætentur. Sunt igitur veteris teſtamenti, ſi-
cut hebraicæ linguæ elementa (vt accipimus) duo & viginti, quorum ordinem & nomen
ſic ſingilatim addemus. Primus Geneſis. Deinde Exodus. Deinde Numeri. Poſt hunc Deu-
teronomium. Tum qui Ioſue, ſiue Ieſus Naue dicitur, quem ſequuntur Iudices. Hos rur-
B ſus qui Ruth inſcribitur. Deinceps quatuor Regum nomine appellati, quorum primum &
ſecundum vno cenſent volumine, Tertium & quartum altero. Regum libros ſequuntur
quæ Paralipomena dicuntur: quorum vtrumque & vno etiam volumine complectuntur.
Sequuntur poſtea Pſalmi: & ipſæ deinceps Parœmiæ. Deinde Eccleſiaſtes: tum Cantica
Canticorum: & Iob denique. Iob ſequuntur prophetæ illi duodecim vno omnes volumine
comprehenſi. Poſt hos numerantur Eſaias, Hieremias, Baruch, Lamentationes, Epiſtola,
& cum his Ezechiel & Daniel: quibus totum quod vocant vetus Teſtamentum concludi-
tur. His itaque poſitis ad noui libros properemus. Horum in primis ponuntur euangelia
quatuor: Mathæi, Marci, Lucæ, & Ioannis. Deinde Acta Apoſtolorum. Tum Catholicæ
quæ vocantur Apoſtolorum epiſtolæ ſeptem: vna Iacobi: Petri duæ: Ioannis tres: & Iudæ
vnica. Sunt rurſus & apoſtoli Pauli epiſtulæ quatuordecim hoc ordine digeſtæ. Prima ad
Romanos hanc ſequuntur ad Corinthios duæ. Quarta eſt ad Galatas. Quinta ad Epheſios.
Sexta ad Philippenſes. Ad Coloſſenſes ſeptima. Tum ad Theſſalonicenſes duæ. Decima ad
Hebræos. Sequuntur deinceps ad Timotheum duæ. Ad Titum vna: Vna denique ad Phile-
C monem, eáque vltima. His additur & ipſa Ioannis Apocalypſis. Hi ſunt igitur ſalutis fontes: E. 4.12.a
è quibus oracula qui ſitit haurite, & his ſolis verę pietatis doctrinam annuntiare, eiſque
quicquam nec addere nec demere decet. De his proculdubio loquebatur, cum ſcripturarum Apocal. 22.d
ignoratione Sadduceos errare turpiter moneret dominus. De his inquam, cum Iudęos idem Mat.22.c
ſcripturas ſcrutari, quoniam de ſe teſtarentur, hortaretur. Cęterùm maioris & exactioris
diſciplinę cauſa addo & illud ſcribens neceſſario, pręter ſuperiores, libros eſſe alios non ca- Ioan.5.f.
none quidem probatos, ſed veterum authoritate, illis qui pietatis Clementis imbuendi eſ-
ſent propoſitos: Sapientiam nempe Salomonis. Sapientiam Sirach. Eſther, Iudith & To-
biam: videtur intelligere apoſtolorum conſtitutiones, quę nomine Clementis nunc haben-
tur. Doctrinam etiam Apoſtolorum nomine nuncupatam: ipſum denique Paſtorem. Cæte- Euſeb.
rùm hoc vnum, dilecti, vos decet aduertere, neque illos qui canone, neque iſtos qui permiſ- lib.3.ca.3
ſa lectione diſtinguitur, apocryphorum nomine intelligendos eſſe: ſed eſſe Apocryphos hę Euſeb.
reticorum commentum, quos dum amplectuntur, eiſdem pro libidine tempora largiuntur, lib.3.cap.
vt tanquam veteribus ad ſimpliciorum fraudem abutantur. 19.

D EIVSDEM AD RVFIANVM EPISTOLA, IOAN.

Curterio interprete.

REM ad patres, fili dilectiſſime, honeſtam imprimis, tibique congruam ſcribis. Itaque
te qui nos per literas conueneris, omnium longe chariſſime Rufiane, ſummè amplector,
tibique ſanctè non ſecus ac filio polliceor, euſque mihi ad te ſcribendi officio, quotieſcun-
que dabitur facultas, nihil prius aut poſterius futurum, quoad meus in te animus literis tan-
quam teſtimonio tibi comprobetur. Tu enim mihi epiſtola, vt Pauli verbo vtar, quæ in cor- 2.Cor.3.a
de agnoſcitur & legitur. Ita igitur habe & crede, crede inquam: teque ad ſcribendi officium
per me prouocari permittito: quod cum pręſtiteris, non exigua aliqua me, ſed magna valde
& ampla lætitia affeciſſe te putato. Quoniam vero honeſtatis & Eccleſiæ ſtudio peritus (hoc
enim rurſus pietatem tuam decuit) de his quæſiſti, qui neceſſitate quidem acti, ſed non om-
nino profligati à fide aberrarunt, & à me quid ſuper his patrum commentus ſenſerit, poſtu-
las: ſic habeto, multùm dilecte domine, ſedata quæ primùm per vim cæperat ſeditione, præ-
ſentibus externarum partium epiſcopis, habitam eſſe Synodum: habitam deinde & ab his

qui Græciam colunt eiuſdem nobiſcum muneris ſocii: rurſus & ab his qui in Hiſpania & ca A
lia degunt: atque vbique omnes idem quod hic ſenſiſſe: iis nempe veniam qui cecidiſſent, etſi impiorum ſe duces præbuiſſent, modo eos pœniteat, nec per vim aut neceſſitatem detur largiendam eſſe, & reſtituendum in clero locum: idque præcipue quod à fide non remotam ſui defenſionem edidiſſent, vnde quod geſtum erat œconomia quadam factum eſſe videretur. Se enim ad impietatem numquam tranſiiſſe, ſed ne impiorum quorundam furor Eccleſias perderet, vim potius ſequi, & id oneris ferre, quàm populum perire maluiſſe dicebant. Quæ ideo nobis à veritate aliena non videbantur, quod Aaronem illum Moſis fratrem in ſolitudine veniam populo peccanti indulſiſſe, ea tantū ratione, ne Ægyptum repetens idololatriā amplecteretur, affertebāt. Fore enim nemo non videbat, modo in deſerto remanerēt, impietatem omnem eſſe abiecturos: Sin autem in Aegyptum redirent, interituros non ſolùm, ſed impietati priori multum eſſe adiecturos. Itaque quod ab eis cleri nomine factum eſſet, venia donandam, & reliquis qui in fraudem per vim eſſent deducti indulgendum. Iſta vero tibi pietati tuæ confiſus narrare non ſum veritus, cum ea præſertim te probaturum, nec ita coactorum patrum in remittendo facilitatem damnaturum mihi perſuaſerim. Ideo autem iſtas ſacro tuo collegio & populo per te literas recenſeri velim, vt eis moniti male in eiuſmo- B
di viros affectum valeāt arguere. Neque enim me, cum ſcribere tui ſit arbitrij & poteſtatis noſtram in eos propenſam animi voluntatem ſignificare, & quæ deſunt cætera omnia complere decuit. Magna ergo Domino, qui te omni ſermonis & cognitionis facultate cumulatit agenda gratia eſt. Cæterum quos pœnitentia ceperit, palam illi veterem opinionem, ipſumque Eudoxii, & Euzoij qui in Chriſtum blaſphemi creaturam dixerunt, & Arrianæ hæreſeos duces ſe præbuerunt, nomē execrentur, & quam Nicææ patres ediderunt, fidem amplectētur, profiteanturque; & ea ſynodo priorem nullam habeant, fratres qui tecum ſunt ſaluta, ab his qui mecum degunt in Domino ſalutatus.

D. ATHANASII OPERVM FINIS.

INDEX AVTHORITATVM VTRIVSQVE TESTAMENTI, QVAE IN LIBRIS D. ATHANASII CITANTVR, & exponuntur, librorum, & capitum ordine ſeruato.

Geneſeos

Cap.1 IN principio creauir Deus cælum, & terram. 25.a 137.a.198.d.240.b.335 a 376.c.432.a.460.c.462.b
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas.44.a
Fiat lux.125.c.162.a.175.b
Fiat firmamentú in medio aquarum.162.a 124.a
Diuidat aquas ab aquis.124.a.162.a
Congregentur aquæ.125.c
Producat terra 175.a.512 d
Producat terra reptilia in genere ſuo.512.d
Fiant luminaria in firmamento cæli.124.a
Volatilia cæli ſecundum genus ſuum.138.d
Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. 17.a.23.a.162.a.175.a.318.a 349.c.548 a.555.d
Multiplicamini, & replete terram. 698.
Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.555.d.698.
Creauit hominem deus ad Imaginem ſuam. 26 a.364.d
2. Et omne virgultum agri 88.a
Formauit igitur dominus deus hominem de limo terræ 398.d.698
Tulit dominus deus hominem, & poſuit eum in Paradiſum volupt.237.a.380.c
Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis, de ligno autem vitæ, & ſcientiæ.25.c
In quacunque die comederitis ex eo, morte morieris.141 b
Ædificauit coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem 398 d
Ipſa vocabitur virago.399.a
Relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ.25.a.399.a
3. Cur præcepit vobis deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi.500.c
Terra es, & in terram reuerteris. 142.a.197.c 307 c.383.d.435 e
Conſuerunt folia ficus.494.a
Adam vbi es.170.c
Mulier, quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno. 345 b
Maledicta terra in opere tuo. 433.b.500.c
Eiecit deus Adam.384.c.507.b
4. Appetitus eius erit ſub te, & dominaberis illius. 499.a
Vbi eſt frater tuus.170 c
Quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua.433.b
Egreſſuſque Cain à facie domini.507.b
Poſſedi hominem per deum 410 d
6. Videntes filii dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt eas ſibi vxores.499.c
Non manebit Spiritus meus in hominibus, quia caro ſunt.444.a.475.d
Arcam fecit Noë.56.a
Ingredere tu, & filii tui in Arcam.168.c 7.
Adduxit ſpiritum ſuper terram 443.d 8.
Dilatet deus Iaphet.183.e 9.
Ego ſum dominus omnipotens.339.b 15
Ecce tres viri, quos hoſpitio recepit ſub quercu. 408.d 18.
Ecce conſenui, & ignoro diem finis mei.217.a
Pluit dominus ignem à domino. 61.d.332.b 19.
Vxor Loth in ſtatuam ſalis conuerſa.314.d
Deus caſtigat Abimelech propter Abrahã in gratiam Saræ.237 e 20.
Offer filium tuum dilectum illum.138.a 22.
Abraham plenus dierum moritur.216.d 25.
Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni.499.d 27.
Iacob vidit ſcalam 454.b 28.
Iacob fratrem ſuum Eſau fugit.215.d.217.d
Laban in Iacob malignitas. 204.c 31.
Abraham deum vidit.329.e 32.
Caſtra hæc ſunt Dei.500.a
Vidi deum facie ad faciem.154.b 33.
Iacob in Aegyptum deſcendit.237.c 46.
Ego ſum Deus patrum tuorum 195 b
Deus, qui aluit me ab adoleſcentia mea, Angelus qui liberauit me.154 a.448.d 48.
Lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ pallium ſuum.500.b 49.
Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitẽ pullum aſinæ ſuæ.ibid.
Nõ deficiet dux ex Iuda, neque de femore Iacob.42.a.440.e
Catulus leonis Iuda.500. a

Exodi.

Cap.1. QVi fugiens de conſpectu eius, cõmoratus eſt in terra Madiam.215.d.218.b 2.
Ego ſum, qui ſum.179.b.233 a
Ego ſum deus Patris tui Abrahæ, Iſaac, & Iacob. 155 a
Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob 528.a
Moſes in Aegyptum rediit.217.a 4.
Primogenitus meus Iſrael eſt.525.c 8.
Digitus Dei eſt, qui talia facit.462.d
Verbum fidei intra cor tuum eſt.25.a
Qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti.550.e 13.
Timuit autem Populus dominũ, & crediderũt Deo, & Moſi miniſtro eius 448.d 14.
Cantemus domino glorioſé.507.c 15.
Erat gloria Dei Iſrael in monte Sina, velut ignis ardens.615 b 16.
Moſes aſcendit in montem Sinai.442.b.237.c 19.
Ego ſum dominus deus tuus.477.e 20.
Non erunt tibi dii alii præter me.22.e

Cum Moſe os ad os loquitur non aſſumes nomen Dei tui in vanum.196.a.427.c
Non facies tibi ſculptile.22.c
Moyſi legem dedit.56.a
Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.22.d
Honora Patrem,& matrem.213.b
Ego ſum Deus, qui talionem peccatorum parentum in liberos reddo.415.d
Miſericordia mea in mille generationes diligen tibus me.ibid.
Vt cognoſcatis, quod in hac die requieuit Dominus Deus veſter ab operibus.196.c
23. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.413.c.448.a
30. Qui contempſerit,& non aſcenderit, exterminabitur.70.c
31. xt ſeruabunt filii Iſrael Sabbata.195.c
32. Quod cum vidiſſet Aaron,ædificauit altare coram eo.701.
Hi ſunt dii tui Iſrael, qui te de Aegypto eduxerunt.460.c
Quieſce ab ira,& relinque furorem.390.a
Oſtende mibi teipſum.391.a
Nemo videbit faciem meam, & viuet.121.d
33. Inueniſti gratiam coram me.448.a

Leuitici

Cap.9. DIsit Moſes ad Aarõ: Accede ad altare.190.a 485.a
19. Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri. 494.c
20. Ego Dominus, qui ſanctifico eos.358.c
23. Decimo die menſis huius hebdomadę, dies, quæ propitiationis eſt dicta.196.b
26. Recordabor teſtamenti mei.410.c

Numeri.

Cap.6. ET imponent nomen meum filiis Iſrael, & ego Dominus benedicam illis.409 d
11. Cum dederit Dominus Spiritum ſuum ſuper nos.444.a
13. Puer meus Cbales alterius Spiritus fuit.446.a
23. Ecce per Moyſen eduxi populum ex Aegypto. 123 c
24. Orietur ſtella es Iacob.39.a
Quam pulchra tua domicilia Iacob.ibid.
35. Duorũ hominum teſtimonium verum eſt.60.d

Deutero.

Cap.1. VOcẽ eius audietis,eique apponemini.181.a
3. ago ſolus ſum Deus, & præter me non eſt Deus.151.c.152.a
Ab initio qui condidit marem, & fœminam fecit eos.132.a
4 Deus eſt ignis conſumens.358.c.375 b
Audi Iſrael,Deus tuus,Deus vnus eſt.22.d.333.a 339.c.405.a
9. Non tentabis dominum deum.210 a
15. Si audieritis vocem domini veſtri, vt ſeruetis præcepta e[illegible].236.d
56 Audi Iſrael, dominus, qui eſt Deus tuus, ſolus eſt dominus.151.d
18 Propbetam ex fratribus veſtris excitabit.375.b 107.a
Maledictus,qui in ligno pependit.35 a.378.b 22.
Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos veſtros videbitis,& non credetis.39.c.40.c 28.
Scribitur deuteronomium, & in manibus geſtatur.398.a 31.
Nónne ipſe eſt pater tuus,qui creauit te,& fecit te?138.a 32.
Cum diuideret altiſſimus nationes.88.a
Deus fidelis,& veras.427.a
Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha.473.c
Conſtituit gentium terminos iuxta numerum Angelorum dei.488.b

Ioſue.

ABſtuli vituperium Aegypti hodierna die à vobis.197.c Cap.5.
xt vocatur nomen eius Galgala ibid.

Iudic.

ET factus eſt Spiritus Sanctus ſuper eum, & iudicauit Iſrael.444.a
Iehpthe filiam ſuam immolauit.340.b Cap.11.
Deum vidimus.502.d
Non mihi,ſed Deo offerto.122.c 53.
Venit Spiritus domini in Samſonem.406.c 54.
Receſſit à Samſone ſpiritus.ibid.
Vir Leuita vxoris corpus in duodecim partes diuiſit.221.a 19.

Regum lib.1.

AZoti, qui attigerãt arcam dei, fedium tormenti afflictati ſunt.307.b Cap.5.
Dauid in pugna eduxit gladiũ Goliæ.562.a
Dauid occidit Goliath.482.a 17.
Dauid Saulem fugerat.218.a 19.
Ingreſſus in domum Dei Dauid, panes propoſitionis ſumpſit.480.d 21.
Dauidi viaticum dederat Sacerdos 310.b 22.
Saul auditor iniuſtus.207.b
Viuit dominus niſi dominus eum caſtigauerit. 217.c 24.
Non permiſit Dauid inſurgere in cædem Saulis.299.d
Da fortitudinem ſeruo tuo,& ſerua filium ancillæ tuæ.134.b 25.
Peccaui fili mi Dauid.251.a 26.

Regum lib.3.

POſtula à me,& faciam tibi.412.b
Sauli de mandati præuaricatione increpato nihil profuit.76.a Ca.3. 12.
Ietoboam.210.a 53.
Septem millia non curuauerũt genua ante Baal. 17.
Cælum clauſit Helias.491.d
Viuit dominus,cui aſto hodie ante ipſum.536.c
In ſpeluncis Prophetæ ſe abſtrudunt.306.b 18.
Filii Prophetarum fugerunt Achab.220.a
zlias deum inuocauit.218.c
zlias Ieſabel extimuit.218.a
Cum slias loqueretur cum Deo, altaria tua ſubruerunt. 414.c 19.
Ieſabel contra Naboth. 304.a. 306.b 21.
indurauit cor Pharaonis. 310.c

22. Elias apparens coram Acbab, & Michæas.217.c

Regum lib.4.

Cap.1.
2. DEſcendit ignis de cælo.118.c
Helizæus duplicem ſpiritum Heliæ poſtulabat.407.a
Spiritum duplicem obtinuit Eliſæus.345.d
Hælias aſſumptus eſt.169.b
3. Ioſias recitato Deuteronomio, nihil amplius hoſtes timebat.398.a
5. viuit dominus, in cuius conſpectu hodie conſiſto.390 d
21. Deum, qui te genuit dereliquiſti.138.a

Eſdræ lib.4.

Cap.3. MAgna res veritas, prçualet omnibus.204.b
Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem. 206.c

Tobiæ.

Cap.4. AB omni ſapiente accipe conſilium.206.a

Iudith.

Cap. 16. TIbi ſeruiet omnis creatura tua, quoniam dixiſti, & facta ſunt, miſiſti Spiritum tuũ, & ædificauit.530.a

Iob.

Cap.1. INgreſſi ſunt Angeli, vt ſtarẽt in conſpectu domini.488.d
5. Venies autẽ in ſepulchrum, vt ſeges matura ſuo tempore demeſſa 216.d
9. Sapiens eſt Deus, & fortis, & Magnus, qui iubet Soli, & non orietur.549 c
Qui ſolus extendit cælos. 152.d
Cur me ita iudices? 408.a
10. Secundum peccata tua intulit tibi.ibid.
21. Corda impiorum breui deficient.81.d
25. Nullus purus à ſordibus.380·d
Aſtra non ſunt pura corãm eo. ibid.
24. Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis.491.d
33. Spiritus diuinus creauit me.530.a

Pſalmo.

Cap.1. BEatus vir, qui non abiit in conſilio impiorũ. 532.b
2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. 500.d
Eccleſia malignantium.386.c
Quoniam ira in furore eius, & vita in voluntate eius.412.b
Excæcauit eorum animos malitia.311.b
Ex meipſo genui te.199.b
Meditati ſunt inania. 234.c
Tabernaculum poſui in monte Sion, in monte Sancto.406.a
Qui habitat in cælis, irridebit eos.437.b
Filius meus es tu, ego hodie genui te.111.a 187.c.240.b
Ego cõſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius.135.b 413.b
4. Quis nobis oſtendet bona. 358.d
5. Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, oues, & boues vniuerſas.481.d
6. Dominus protector vitæ meæ.220.c
Per ſingulas noctes lauabo lectulum meũ. 505.a

Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.413.a 8.
Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.ibid.
Cõſtituiſti ſuper opera manuum tuarum. 135.b 7.
Minoraſti eum paulò minus ab angelis.527.c
Verbum manet in æternum.60.b 11.
Prouidebam Dominum corã me ſemper.110.a 502.d 15.
Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. 358.b.386.d.413.b. 431.c
Non relinques animam meam in inferno. 173.d. 375.d
Venientes autem, venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.463 a
Deduxiſti, vt oues, populum tuum.448.b 16.
Benedictus Deus meus: & exaltetur Deus ſalutis meæ.548.c 17.
Perſequar, & comprehendam.219.b
Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo electus eris.504.c
Miſit de ſummo, & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarum.554 a
Veritatem Dominus exquirat. 427.a
In die, qua liberauit eum Dominus ex manibus omnium inimicorum ſuorum.154.c
Cæli enarrant gloriam Dei.13.c 198.c
In omnem terram exiuit ſonus eorum.109.c 18.
Et opera manuum eius annunciat firmamentũ. 147.a
Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini noſtri magnificabimur.644.a 19.
Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit.356. d 386.a 21.
Factus ſum, vt homo deſtitutus auxilio.480.c
Præparaſti menſam coram me contra inimicos meos.386.a
Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea.426.d 429.d
Tu es, qui extraxiſti me de vtero.189.b
Quare me dereliquiſti.173.b.354.a.b.437.a
Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.386.a 22.
Foderunt manus meas, & pedes, & enumerãtur omnia oſſa mea: diuiſerunt ſibi veſtimẽta mea, &c.39.c
Domini eſt terra, & plenitudo eius.198.c 23.
Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales 101.b 161.c
Dominus virtutũ ipſe eſt rex gloriæ.356.d.359.d
Non ſedi in conſilio vanitatis.504.c 25.
Dominus illuminatio mea, & adiutor meus, quem timebo. 502.d 26.
Dominus autem aſſumpſit me 554.a
Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.512.c.637.a
Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum omnes, qui ſperatis in Dominum 219.a
Credo videre bona Domini in terra viuentium. 433.c
Afferte Domino gloriam, & honorem. 548.d 28.
Vox Domini per flammam ignis perrũpẽtis. 501.a
Exaltabo te Domine.65.b 29.
Vt faciem voluntatem tuam Deus meus volui, & voluntarie ſacrificabo tibi.529.b

30. In manibus Dei ſunt ſortes hominum.217.b
31. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.386.e
32. Rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide.143.d
Verbo Domini cæli firmati ſunt. 22 d 177 a 200.b.379.e.528.a.544.d.548.e 569.a.
Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ. 410.b 528.a.542 d
33. Diuites facti ſunt inopes, & eſurierunt.501.e
Guſtate, & videte, quoniã ſuauis eſt.436.e
35. In lumine tuo videbimus lumen. 126.a.174 d. 239.d.356.e.407.a.549.d
Gladius eorum intret in cor ipſorum.562.a
36. Obſeruabit peccator iuſtum, & dentibus fremet ſuper eum.438.b
37. Ego tanquam ſurdus, non audiebam. 644.a
39. Ego ſuſtinens ſuſtinui Dominum intendit mihi, & audiuit deprecationem meam.239 d
40. Virga directionis, virga regni tui: dilexiſti Iuſtitiam & odiſti iniquitatem 481.e
42. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.457.e
44. Eructauit cor meum verbum bonũ.108.e.137.a 174.d. 178.a.187.a.199.c. 318.c.325.b.e.232.b 244.c. 472.e 528.a
Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.99.b 548.e
Sedes tua Deus in ſecula ſeculorũ.103.b
Myrrha & caſſia à veſtimentis tuis.104.b
Dilexiſti Iuſtitiã, & odiſti iniquitatẽ.105.c.106.a
Sanctificauit tabernaculũ ſuũ altiſſimus.424.a
45. Potentia Domini egreſſa eſt ex Aegypto.242.d
Dominus ſoluit cõpeditos, dominus illuminat cæcos.451.a
Dominus virtutum nobiſcũ, ſuſceptor noſter Deus Iacob.122.e 348.d
47. Manus mea fundauit terram.242.a
Pſallite Deo noſtro operienti cælũ in nubibus præparanti terræ pluuiam.22.d
48. Equi ſalaces facti ſunt.157.a
49. Deus Deorum dominus locutus eſt.339.e
Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiã te, & magnificabis me.548.d
Quare tu enarras iuſtificationes tuas. 334.d
50. Spiritũ rectũ innoua in viſceribus meis. 446.d
Et Spiritu principali confirma me.699
Spiritum tuum ne auferas à me.104.e
Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur.699
Cor mundum crea in me Deus.131.a 699
52. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus. 63.d 380.b.545.b
53. Deus in nomine tuo ſaluum me fac.100.d
55. Dominus enim adiutor meus, non timebo quid faciat mihi homo.178.b
62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo, ſitiuit in te anima mea.404.b
64. Beatus, quem elegiſti, & aſſumpſiſti.554.a
Flumen Dei impletum eſt aquis.501.b
65. Venite, & videte opera domini, terribilis in conſiliis.437.d
66. Benedicat vobis Deus, Deus veſter benedicat vobis.410.b
67. Exurgat Deus, & diſſipẽtur inimici eius & fugiant qui oderunt me, à facie tua.360 d 638.b
Excitare Domine Deus meus in mandato, quod mandaſti.360.d
Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem.501.b
Saluum me fac deus, quoniam ingreſſæ ſunt aquæ vſque ad animam meam.ibid. 68.
Annunciabunt Iuſticiã eius ei populo, qui naſcetur, quem fecit dominus.141 b 70.
Deus iudicium tuum Regi da.193.e
Ante ſolem permanet nomen tuum, & ante lunam in ſecula ſeculorum.101.a 71.
Tenuiſti dexteram meam & in voluntate tua deduxiſti me.176.d 72.
Ego ſemper tecum, tenuiſti manum meam dexteram.561.d
Mons Sion iſte, inhabitaſti in eo. 501.d
Recordare congregationis tuæ, quã ab initio condidiſti.157.b 73.
Vt quid auertis manum tuam, & dexteram è medio ſinus tui.188.d
Notus in Iudæa Deus, & in iſrael magnum nomen eius.413.a 75.
Excitatus eſt, vt dormiens, dominus ex nubibus ſuis ſanctis.408.d 77.
Exacerbauerunt deum in deſerto.359.c
Panem de cælo dedit eis.384.d
Deus venerũt gẽtes in hæreditatem tuã. 440.b 78.
Qui paſcis Iſrael intende.157.a 79.
Duxiſti, vt ouem, populum tuum.411.e
Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ.558.a
Ploremus coram domino.414.b 80.
Quis comparabitur domino in filiis dei.108.b 81.
Ego dixi dii eſtis, & filii altiſſimi.26.a 199.a 414.e
Deus non ſubtrahet illis bona qui ambulant in innocentia.358.d 83.
Melior vna dies in atriis tuis ſupra mille.107.c
Ambulabunt de virtute in virtutem. 549.d
Et videbitur dominus deorum in Sion.339.c
Ego ſum dominus deus. 414 b 84.
Quis tibi ſimilis inter deos domine. 133.d 85.
Iuſtus eſt dominus, & Iuſtitiam dilexit.106.a 86.
Homo genitus eſt in ea, & ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt.573.a
Mater Sion inquiet homo & homo natus eſt in ea.361.e
In me cõfirmatus, & defixus eſt furor tuus.193.b 87.
Deus iuraui in Sancto meo.359.b 88.
Vbi ſunt miſericordiæ tuæ domine antiquæ, quas iuraſti ſeruo tuo Dauid in virtute.428.e
In Iuſtitia tua exaltabuntur.101.b
Domine, refugium factus es nobis in generationem, & generationem.88.a 89.
Et ſit ſplendor domini dei noſtri ſuper nos, & in lumine tuo videbimus lumen.87.d
Dies vitæ meæ ſeptuaginta anni.638.d
Conculcabis leonem, & draconem.418.b 90.
Dominus regnauit, decorẽ indutus eſt, & circuncinxit ſe.447.a 92.
Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. 187.d
Venite, exultem9 domino, Iubilem9 deo. 437.d 94.
Hodie ſi vocem eius audieritis 407.a
Adorent eum omnes Angeli dei. 339.b
Iubilate Deo omnis terra.437.d 96.
Videte, quoniam dominus Deus eſt.406.c 97.
Mane occidebã omnes peccatores terræ.501.c 99.
Detrahẽtẽ clanculũ proximo ſuo.207.b 100.

101. Et populus, qui creabitur, laudabit. 131.a
Ne reuoces me in dimidio dierum meorú. 116.d
Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe. 8.5 5.a
Paucit[illegible] tem dierum meorú annúcia mihi. 216. d
Et renoua[illegible]tur dumino generatio, quæ ventura eſt. 41.b
Tu autem idem es, & anni tui non deficiét. 98.d
Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit dominum. 141.b
Ab initio domine tu terram fundaſti. 108.c 98.c 137.b 143.c 198.c
102. Benedicite omnia opera domini dominú. 404.b
103. Quam magnifica ſunt opera tua domine, omnia tu ſapientia feciſti. 143.d
Impleta eſt vniuerſa terra cognitione. 44.d
Qui germinat pecoribus fœnum, & herbam in ſeruitutem hominum. 386.a
Catuli leonú rugientes, vt rapiant, & vt quærant à Deo cibum ſibi. 501.d
In luce, & ſplendore 340.d
Qui vocat habitationem Herodii 501.b
Montes excelſi ceruis. 502.b
Omnia in ſapiétia feciſti. 129.c 180.e 200.b 242.a
Auferes Spiritum tuum, & deficient. 541.c 446 c 455 b
Qui facit Angelos ſpiritus, & miniſtros ſuos flámam ignis. 108.c 333.b 446.e 411.b 452.c 529.d 555.d
Mutarunt gloriam eius in ſimulachrum vituli comedentis fœnum. 460.c
Quoniam in ſeculum miſericordia eius. 219.d
106. Venit Spiritus turbinis. 445.d
Inuocá me in die tribulationis tuæ, & eripiá te. 409.c
109. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis donec ponã inimicos meos ſcabellum pedum tuorum. 360 b 406.a 409.a 425.a
Sede à dextris meis 376.a
Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. 418.a 409.a
Ex vtero ante luciferú genui te. 63.b 187.c 188.d 472.b 524 a 525.c 561.b
110. Magna opera domini, requiſita ad omnes volútates eius. 175 a
111. Media nocte ſurgebam ad cófitendú tibi. 404.a
113. Mare vidit, & fugit. 198.e
Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. 7.d 22.b 50.b
Deus noſter in cælo, & in terra, omnia, quæ voluit fecit. 124 d 175.a
Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. 65.b
115. Omnis homo mendax 426.d 454 a
Precioſa eſt mors Sanctorum in conſpectu domini. 502.d
117. Lapidem, qué reprobauerunt ædificantes. 495.d
Benedictus, qui venit in nomine Domini. 413.d 550.a 561.d
Dextera Domini fecit virtutem. 473.b
Hæc eſt dies, quam fecit dominus 196.d
Dominus mihi adiutor eſt, & ego exaltabo ſuper inimicos meos. 626.a
Emiſit verbum ſuum, & ſanauit eos. 42.b
118. Beati immaculati in via. 140.d
In æternum Domine verbú tuú permanet. 139.c
Manus tuæ fecerút me, & formauerút me. 238.b
Ad faciendam voluntatem tuá volui, & lex tua in medio ventris tui. 405.d
Iuſtus eſt Deus, & iuſtum iudicium eius. 404.a
Fundaſti terram, & permanet. 22.d
Iuſtificationes tuas meditabor 398.b
Domine libera animam meam. 154.c 119.
Ad te, Domine, in tribulatione mea clamaui, & exaudiſti me. ibid.
Qui confidunt in Domino, ſicut Mons Sion, nó 124.
commouebuntur in æternum. 647.a
Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus 125.
in medio iuuencularum tympaniſtriarú. 437.d
Niſi dominus ædificauerit munitionem & cu- 126.
ſtodierit ciuitatem. 191.a 486.a
Dominus retribuet pro me. 193.b 130.
De fructu ventris tui, ponam ſuper ſedem tuam 131.
359.b
Adoramus ad locú, vbi ſteterút pedes eius. 489.d
Ecce quàm iocúdum habitare fratres in vnum. 132.
56.d
In nocte extédite manus veſtras in ſancta, & be- 133.
nedicite Domino. 485.a
Omnia, quæ voluit dominus, fecit in cælo, & in 134.
terra, & in omnibus abyſſis. 175.a
Qui deduxit populum per deſertum, quoniam 135.
in æternum miſericordia eius. 448.b
Admirabilis habita eſt ſciétia tua à me inualuit, 138.
& non potero ad eam. 290.b
Quò ibo à ſpú tuo. 359.d 409.c 410.c 542.c 564.b
Regnum tuum, regnum omnium ſeculorú. 87.d 140.
Tu es ſpes mea, pars mea in terra viuentiú. 358 b 141.
413.b
Spiritus tuus bonus deducet me in terrá rectá, 142.
propter nomen tuum domine. 358.d 444 a
Prope eſt dominus omnibus inuocãtibus eum 144.
in veritate. 428 a
Sedes tua Deus in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis. 199 a
Voluntatem timentium faciet. 412.a
Sapientiæ eius non eſt numerus. 410.a 146.
Flabit Spiritus eius, & fluent aquæ. 497 b 147.
Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum 148.
omnes virtutes eius. 128.d 483.b
Laudate dominum Spiritus procellæ. 445.d
Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. 23.a 189.a 199.c 248.b 488.a
Gloriabuntur pii in gloria, & exultabunt in cu- 149.
bilibus ſuis. 502.c
Altitudines dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum. 503.a
Laudate eum in firmamento virtutis eius. 549.d 150.

Prouerb.

INitium ſapientiæ. 147.c Cap. 1
Qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini. 294.a 2.
Deus in ſapientia fundauit terram. 144.b 241.a 3.
379.d 544.e 549.d
Dominus creauit me ab initio viarum ſuarum. 8.
55.b 106 b 107.c 132.c 134.a 135 a 141.c 144 b 199.d 228.c 240.a 247.a 328.c 351.b 361.c 443. 466.c
Ante omnes colles genui te. 137.a 158.c 187.c 357.c
Mea voluntas, & cautio mea. 176.c 177.a
Sapiétia ædificauit ſibi domú. 134.a 191.a 486.a 9.

Venite,comedite panem meum,& bibite vinū, quod commiſcui vobis 467.c
12. Sermones impiorum doloſi, & os impiorum mala reſpondet 75.b
13. Mala ſoboles patrem execratur.321.d
14. Simplex credit omni ſermoni.73.a
15. Qui præceps eſt labiis, id eſt, lingua ſibi cauſa ruinæ eſt.219.d
Reſponſio humilis auertit iram.113.a
Ego ſum, cum qua gaudebat.539.d
18. Impius, cum in profundum malorum deuenerit contemnit.149.a
20. Miſericordia, & veritas,regi cuſtodia eſt.504.b
26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſuam ſtultitiā.544.b

Eccleſiaſtæ.

Cap.3 Tempus quærendi, tempus perdendi. 383.c
5. Si calumniā pauperis, & iudicii, & iuſtitiæ deprædationem videris in prouincia, ne tibi ea res ſit admirationi.319 a
7. Ne impiè agas multùm: & noli eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo.216.d
7. Non eſt iuſtus in terra,qui bonum faciat.312.c
8. Sapientia hominis facit ipſius illuſtrabit. 547.a

Sapientiæ.

Cap.1 Nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. 417.d
Os,quod mentitur,occidit animam.102.d
Spiritus domini repleuit orbem terrarum.454.b 542.c
3 Tanquam aurum in fornace.118.b
6. Ex eloquio verborum cognoſcitur vir 83.d
9. In ſapientia tua feciſti hominem.132 a
12. Incorruptibilis Spiritus tuus eſt in omnibus. 454 b
Non eſt Deus præter te.122.b
18 Attentio, obſeruatioque legum, conſtabiliter eſt incorruptibilitatis.26 a

Eccleſiaſtici.

Cap.13.
22. Qui attingit picem inquinabitur ab ea.402.a
39. Modicum plora ſupra mortuum, quoniam re quieuit.251 d
Opera domini vniuerſa bona valde.698.a

Eſaie.

Cap.1. Audi cælum, & auribus percipe terra, filios genui, & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.99.c 238.c 357.d 380.d
Cognouit bos poſſeſſorem ſuum,& aſinus præſepe Domini ſui.386.a
Lauamini, mundi eſtote, & auferte peccata veſtra 380 d 390.a
Quis eſt pluuiæ pater, vel de cuius vtero procedit nix.525 c
Ecce relinquitur vobis domus veſtra 446.d
2. Et Sabbata veſtra odit anima mea 480 c
Concident gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. 47.c
Ex Sion prodibit lex, & verbū Domini de Hieruſalem 50.c
Abſcondare aliquantiſper,donec tranſeat furor Domini 212.c
Auferet à Iudæa, & Hieruſalem validum,& validam,vires panis,& vires aquæ. 440.a
Benedicite Spiritus, & animæ iuſtorum Domino.445.c 5.
Quid facere debui vineæ meæ, quod non fecerim.429.a
Væ,qui dicitis amarum,dulce:& qui ſtatuitis tenebras,lucem. 591.a
Mente,& conſcientia occæcati ſunt 219.c 6.
Et audiui vocem domini loquentis quem mittam.408.c
Dominus Sabaoth ſedēs in throno excelſo.ibid.
Aduocat te, qui nominauit te. 410.a
Vidi dominum in excelſo ſedentem.356.c 7.
Obcæcauit eorum oculos.ibid.
Ecce virgo concipiet. 38.d.51.c 70.b 107.a 162 a 381.d 419.c 446.c 537 b.354.a 356.b.386.d
Paruulus natus eſt nobis. 38.d 361.b 378.d 381.a. 7.
Emanuel.419.c
Angelus magni conſilii, cōſiliarius 176.c.361.b 9.
Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucē magnam.383.b 437.a 10.
Et erit lux Iſrael,vt ignis,& ſanctificabit eum in nube ardente.358.c
Facite vobis cor nouū,& Spiritum nouū.446 a 18.
Ecce dominus in leui Nimbo ſedebit,venietque in Ægyptū, & quaſſabūtur ſculptibilia ægypti.39.a 19.
Intercipiet opes Damaſci,& ſpolia Samariæ.39.a
Vade populus mi, ingredere in penetralia tua, claude oſtium tuum.219.a 26.
Væ vobis filii deſertores, hæc dicit dominus:feciſtis conſilium ſed non per me,& fœdera. & non per Spiritum meū, vt peccatis peccatum addatis.444.b 30.
Stultus ſtulta loquetur, & illius cor vana cogitat.69.a 206.a 32.
Dies enim iudicii domini, & talionis iudicii Siō & vertentur valles in picem 441.a 34.
Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. 41.b 361.b 35.
Corroboramini manus diſſolutæ, & genua diſſoluta.41.a
Tunc aperientur oculi cæcorum, & loquentur muti.41.b 361.c
Iudicium tetribuēs, ipſe veniet, & ſeruabit nos. 41 b
Exultant deſerta iordani,& floreat vt lilium. 412.d
Deus æternus,qui conſtruxit fines terræ.123.a
Cæci vident,claudi ambulant,muti loquuntur. 462 b
Ecce deus noſter iudicium reddit.361.c
Menſurauit quoque aquam manu, & vniuerſam terram pugillo.65.d 40.
Deus Iſrael ſaluator 359.d
Tu enim es deus,& neſcimus.ibid. 41.
Adorabunt te,& in te precabuntur, quoniam in te eſt deus.359.d
Pudefiant, & confundantur omnes, qui aduerſantur ei.ibid.
Gloriam meam alteri non dabo.339.d 359.d 41.
Et nūc dominus miſit me,& Spiritus eius. 485.a
Ego Deus veſter coruſcans,terribile, & creans Spiritum.476.a
Noli timere,quia ego tecum ſum.172.b 43.
dominus

44. Dominus ille deus, qui fecit te, & formauit te ab vtero. 138.b.356 b
Ego dominus consummans omnia. 238.b
45. Ego ſum deus primus. 319.b
Nunquid ab initio clandeſtino locutus ſum vobis. 448 c
Ego dominus deus, qui voco nomē tuum deus Iſrael. 552.a
Defecit Aegyptus, & mercatus æthiopum. 122.b.199.a
Ego ſum dominus, odio habens iniuſtitiā. 106.a
48. Et exacerbauerunt Spiritum ſanctum. 444.b
Ego dominus deus, hoc eſt nomen meum memoriale ſempiternum in generationes. 151. d
Ego ſum primus, & ego ſú viuus in æternū. 425.a
Et nūc domin⁹ miſit me, & Spiritus eius. 444.a
49. Deus æternus, non eſuriet. 137.b
Deus noſter magnus, & æternus, qui cōſtruxit fines terræ, nō eſuriet, neque fatigabitur. 371.c
Qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi, vt congregem Iacob, & Iſrael ad eum. 134.d. 138.d
52. Væ, per quos nomen meum blaſphematur inter gentes. 110.a
Exaltabitur dominus, vt miſereatur noſtri. 436.d
53. Dolores noſtros ipſe portauit. 162.d. 499.d
Sicut ad occiſionem ductus eſt. 107 a
Domine, quis credidit auditioni noſtræ. 429.d
Vt ouis ad occiſionem ductus eſt. 39 b
Infirmitates noſtras ſuſtinuit & languores noſtros portauit. 387.b 431.a
Languores noſtros portauit. 354.b
Qui peccatum non nouit. 132.d
Generationem eius quis enarrabit 39.b 40.c
Brachium domini, cui reuelatum eſt. 473. b
Qui peccatum non fecit nec dolus eſt inuentus in ore eius. 31 d 9.b c
Homo, qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem 375.c
Et vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque pulchritudinem 363.b
Peccata noſtra portauit. 32 d
Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt. 4 4.a
Generationem eius quis enarrabit 330.b
Dabo malos pro ſepultura eius, & diuites pro morte ipſius 39.b c
55. Sitientes, venite ad aquas. 501.b
56. Hæc dominus noſter eunuchis dicit, quotquot ſeruauerint ſabbata mea. 107.c
61. Spirit⁹ domini ſuper me 103.d 105.b 100.b 410 a 436.d 444 a 451.d 542 a
Salutare meum, vt lampas ardebit, & in brachiū meum gentes ſperabunt 413.d
62. Seruientibus mihi, vocabitur nomē nouū 519.c
63. Quis iſte, qui venit ex Edom? 374.b
Torcular ego calcaui ſolus. 500.d
Deſcendit Spiritus à deo. 550.b
Ipſi autem increduli fuerunt, & exacerbauerūt Spiritum Sanctum, & conuerſus eſt. 359.c
65. Ecce, ego ſum, dicam gentibus, quæ non inuocauerunt nomen meum, expandi manus 41.a
66. Cælum, & terram ego impleo, dicit dominus. 359.d
Manus mea fecit hæc omnia. 143.c 189.a 198.d

Hieremiæ.

ANtequam formarē te in vtero, noui te. 88.a Cap. 1.
Non nominabo nomen domini. 341.a
Me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas friuolas. 356.c 347.b 407.a 450.d 2.
Effoderunt ſibi ciſternas contritas. 347 b
Ob hoc contendam vobiſcum in iudicio. 419.a
Deſcendit Spiritus à domino. 359. a
Dixi coloniis Iſrael, quid inuenerunt in me Patres veſtri. 415.d
Ne dixeris, vbi eſt dominus qui eduxit nos de terra ægypti in deſertum. 359 a 411.c
Hic deus noſter, non reputabitur alter ab eo, 361. 469.d 3.
Populus iſte prudens eſt ad malefaciendū. 359.d 4.
Qui formauit omnia, ipſe eſt hæreditas Iacob. 358.c 10.
Si poteſt æthiops mutare pellem aut pardus maculas. 249.d 13.
Auferam ab illis vocem lætitiæ, & vocem gaudii. 440.b 16.
Cælum, & terram ego impleo 63.b. 409 c 23.
Et factum eſt verbum domini ad me. 126.a. 26.
Creauit dominus nouam ſalutem. 132.b.a 31.
Erunt omnes dociles dei. 439 b
Dominus nobis creauit plantationem ſalutem nouam. 55 a
Et auferam ab illis odorem vnguentorum & lumen candelæ 414.b 35.
Ponam ſolium meum ſupra nubes, aſcendam, & ſimilis ero altiſſimo 71.b 49.

Baruch.

HIc deus noſter, non reputabitur alius erga illum. 492.b Cap. 2
Dereliquiſtis fontē Sapientiæ. 239 d. 241.a
Anima in anguſtiis, & Spiritus mœroris clamauit ad te 445.c
Iſte eſt deus noſter, nō reputabitur alius præter eum. 133. d 3.
Obturantes enim fontem ſapientiæ. 140.c
Quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorū tuorum hæres reliquiſti fontem Sapientiæ. 450 d
Ego ſpē habui in æterno Saluatore noſtro 87.d 4.
Iamiam clamabo ad æternum deum in diebus meis 87. d
Frater non liberat, liberabit autem homo. 373.a 7.

Ezechielis.

FActum eſt verbum domini ad me 340.d Cap. 3.
Suſtulit me Spiritus, & duxit me in terram 11.
Chaldæorum in captiuitatem, in viſionem in ſpiritu. 444.b
Facite vobis cor nouum, & Spiritū nouū 446.d 18.
Nolo mortem peccatoris, ſed pœnitentiā 380 d
Sabbatha mea dedi illis, vt eſſet in monimentū 196.a 10.
Et vexauerunt me in omnibus, dicit dominus. 359.c 111.
28.
Nunquid ſapientior es Daniele 364.a 36.
Et Spiritum nouum dabo vobis. 44 .c 43.
Habitabo in eis, & ambulabo 452. d

Danielis.

DAniel, & tres pueri capti à rege Babylonis Nabuchodonoſore. 480.a Cap. 1.
Et regni eius non erit finis. 390.b 2.
In fornacem tres pueri iniiciuntur. 379.b 3.

Benedicite omnia opera domini domino.199.c
Vniuerſa creatura laudat deum. 402. d
Laudabilis,& ſuperexaltatus in ſecula.65.b
Species quarti,quæ apparebat ſimilis filio 187.d
6. Calumniis afficitur Daniel apud Darium.304 a
7. Viſio Danielis quid ſignificat 312 b
Suſanna quoque locuta eſt,deus æterne.87.c
9. Deſolatio à Daniele prædicta. 313 b
Regnum eius,regnum æternum.339.c
Septuaginta hebdomadæ.41.c
13. Deus æterne,ſecretorũ cognitor,qui noſti omnia,antequam fiant.88. a
Senes aduerſus Suſannam falſi teſtes.396.d
Excitauit Deus Spiritum Sanctum paruuli. 408.d.444.b
14. Non colo Idola manu facta, ſed deum viuum conditorem cæli,& terræ.162.b 462.c

Oſeæ.

Cap 7 VÆ illis,quia reſiliunt à me, miſeri ſunt,quia impie aduerſus me egerunt.84.d
Et conſultarunt mala,& in me mala cogitauerunt.ibid.
11. Ex ægypto vocaui filium 39.a
14. Conuertimini filii, & ego ſanabo contritiones veſtras.355.d

Ioelis.

Cap. 2. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. 52.d 162 b 195.d 356.a 379.c 406.b 456.c 563.a 644 .b
Sol conuertetur in tenebras,& luna in ſanguinem.406.b
Parce domine populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis, ſed feſtina.314.a
3. Dominus parcet populo ſuo.406.a

Ionæ.

Cap.1. O Domine,nunquid hæc mea verba fuerunt cum adhuc eſſem in terra mea. 428. d
Excitauit dominus Spiritũ in mari 446.b
3. Ionas fugit 345 a
Adhuc tres dies,& Niniue ſubuertetur.428.d

Micheæ.

Cap.2. IN illa die aſſumetur in vos parabola,& plorabitur ploratus.440.d
4. In poſtremis diebus illuſtris erit mons domini 587.d
1. Mich.locũ vbi naſciturus erat Chriſtus,perfinit.419.c
6. Popule mi,quam iniuriam feci tibi.415.d
7. Quis enim deus ſicuti tu auferens peccata,& ſuperans iniquitates.142.a
Quis ſimilis ſit tibi,domine,inter deos.153.c

Habacuc.

Cap.3. DEus à Theman veniet.492.b 502.a
Abacuc carmine preces ſuas facit.389.d

Aggæi.

Cap.2. ET nunc corroborare Zorobabel,dicit domious & corroborare Ieſus filius Ioſadech magnus ſacerdos 448.c

Zachariæ.

VErba mea,& leges meas ſuſcipite,quæcunque ego mandauero in ſpiritu meo ſeruis meis Prophetis.456.b Cap.1.
In ſpiritu ſuo in manibus prophetarum ſuorũ. ibid.
Oblectare,& lætare filia Sion 415.a 2.
Ecce reſpondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit, non cognoſcitis ea quæ ſunt. 447.c 4.
Ecce vir oriens illi cognomen,rurſus, vobis timentibus eum exorietur ſol iuſtitiæ 196. d 6.
Legitima mea ſuſcipe,quæcunque ego præcipio in Spiritu meo prophetis.542.d 7.
Zacharias quid annunciauit.419 c 9.
Ecce rex veſter venit manſuetus,ſedẽs ſuper aſinum 385 c
Et fingens Spiritum hominis io ipſo. 446.d 12.
In oriente pedes domini.489. d 14.
Ecce dies veniunt,& diuidentur ſpolia tua in te 440.d

Malachiæ.

MAgnificũ eſt nomẽ meũ in gentibus.551.d Cap.1
Ego ſum deus,& non mutor.379.b 426.d 563.a
Derepente veniet ad templum ſuum dominus. 413.c 3.

Matthæi.

LIber generationis Ieſu Chriſti filii Dauid,filii Abrahæ.365 d 481 a Cap.1
Donec peperit filium ſuum primogenitum. 369.d 376.b
Ioſeph,noli timere accipere Mariam coniugem tuam.530.a
Surgens ſume puerum & matrem eius.628.d
Fuge in Aegyptum.216.b 2.
Ego vos baptizo in aqua in pœnitentiam.551.d
Iam ſecuris ad radicem poſita eſt.492.d 3.
Et vidit Spiritum Dei deſcendentem.408.d
Et baptizato Ieſu,cõfeſtim aſcẽdit de aqua.558.c
Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui. 122.a 139.c 174 d 188.a 188.d 237.b 333.a 541.b
Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu 443 d 4.
Non tentabis dominum deum tuum.359.c
Dominum tuum adorabis.72.c 548.a 643 c
Vade retro Satana.72.c 438.b
Et diſceſſit ab eo diabolus,& Angeli miniſtrabãt ei.528.d
Angeli miniſtrabant ei.339.b 384.d
Beati mundo corde.2.b 140. d
Beati mites, quoniam ipſi terram poſſidebunt. 433.c 5.
Eſtote perfecti,ſicut pater veſter cęleſtis perfectus eſt.157.b 349.c
Si oculus tuus dexter,aut dextera tua manus offendit te,erue,vel abſcinde 495 b
Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam 218 b
Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus eſt gehennæ ignis.416.d
Eſto conſentiens cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo.494 b
Abſque patre noſtro, qui eſt in cælis ne capillus quidem niger fit.217.b
Non veni ſoluere legem,ſed adimplere.380.b

Cũ videritis abominationẽ deſolationis .618.d
Nemo poteſt ſeruire duobus dominis.407. d
6. Nolite Theſaurizare vobis Theſauros in terra.
534.a
Nolite cogitare de craſtino.635.a
Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid mãduce-
tis,aut quid bibatis,& cæt.123.a 645.c
Quis poteſt ex vobis adijcere ad ſtaturam ſuam
cubitum vnum,123.a
Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuũ.
206.a
Pater noſter,qui es in cælis.149.c
Panẽ noſtrũ ἐπιούσιον da nobis hodie.358.d359.a
7. Sanctum nolite dare canibus.155.d
Si vos,cum mali ſitis,noſtis bona tribuere libe-
ris veſtris,quanto magis Pater veſter.358.d
Quærite,& inuenietis.383.c
Non omnis,qui dicit domine,domine,intrabit
regnum cælorum.61.d 402.d
Qui ædificauit domũ ſuam ſupra. 492. d 493 a
8. Ieſus manũ extendens,ſocrũ Petri ſanauit.459.c
Si eiicis nos hinc,mitte nos in gregem porcorũ.
642.a
Domine,ſi vis,potes me mundare.69.b 412. a b
Veniſti huc ante tempus torquere nos.398.b
9. Surge tolle grabatum tuum,& ambula.339.e
Intelligit cogitationes animorum 480.b
Mulier,quæ ſanguinis fluxu laborabat,fimbriæ
attactu ſanata fuit. 69.b
Si cognoſceretis,miſericordiam volo,& nõ ſa-
crificium. 196.a
10. Qui habet poteſtatem occidere corpus,animam
autem non poteſt occidere.557. b
Paſſer non cadit ſine voluntate Patris noſtri cæ
leſtis.215.b 217.b
10. Non vos eſtis,qui loquimini,ſed Spiritus Patris
veſtri,qui loquitur in vobis.444.c
Tradent vos in concilia 358.a
Nõnne duo paſſeres aſſe veneunt,nõ tamẽ.123.a
Ecce mitto vos in medio luporum ſitis pruden-
tes vt ſerpẽtes,& ſimplices, vt.157.b 408.b
Miſit diſcipulos ſuos.384.d
Quicunque me confeſſus fuerit coram homini-
bus & confiteb.60 a
Beatus,qui perſeuerauerit vſque in finem.540 a
Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animã
non poſſunt occidere.489.a
Si Patrem familias Beelzebub vocauerunt,quã-
to magis domeſticos.61.d
Qui inuenit animam ſuam, perdet eam.583 d
Qui negauerit me coram hominibus,ego nega-
bo eum coram Patre meo,qui eſt in cælis.60.a
Si vos perſecuti fuerint in hac ciuitate,fugite in
aliam 223.b 539.a
Nemo filium nouit,niſi Pater.239.c
Nemo cognoſcit Patrem,niſi filius 194.d
Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati
eſtis.61.b
11. Confiteor tibi pater,Domine cæli,& terræ.
60.d 61.b 134 b
Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.
158 a 391.c
Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati
eſtis & ego reficiam vos.193.a
Iugum meum ſuaue eſt, & onus meũ leue.61.b
12. Blaſphemia Spiritus non remittetur.458.a
Quicunque dixerit verbum in Spiritum Sanct.
non remittetur ei,neque in hoc ſeculo, nec
in futuro.463 a 543.c
Spicas in die Sabbathi vellebãt.213.b 480 b
in Synagoga Iudæorum homo quidam erat,cui
manus arida fuit.484.a
Qui dixerit verbum in filium hominis habebit
remiſſionem.105.b
Ieſus in Nazareth receſſit.226.b
Et quemadmodum fuit Ionas in ventre ceti tres
dies & tres noctes.416.a
Si in digito Dei eiicio dæmonia 477.b
Omne regnum inſe diuiſum,deſolabitur.476.d
in Beelzebub eiicit dæmonia 339.d 415.a
In poteſtate Beelzebub principe dæmoniorum,
235.a
Progenies viperarum.236.a
Nõ licitũ eſt hoc in ſabbatho facere.478.c480.d 13.
Exiuit,qui ſeminat ſemen ſuum.493.b
Qui vero in terram bonam ſeminatus eſt,hic eſt
qui audit verbum, & fructum adfert & facit
aliud quidem centeſimum.699.b
Simile factum eſt regnum cælorum theſauro
abſcondito in agro.463.d 493.c
Zizaniam ſuperſeminans.567 d
Ieſus in deſertum nauigio abijt.216.b
Nõnne hic eſt fabri filius.105. b
Vade retro Satana.360.d
Ioannes decollatus.35.a 14.
Corpus Ioannis ſepelierũt diſcipuli eius.629.a
Receſſit Ieſus in Galilæam 493.d
Quod intrat per os non coinquinat hominem, 15.
ſed quod.699 b.c
Quæ autem procedunt de ore,de corde exeunt,
& ea coinquinant hominem.ibid.
Omnis plantatio, quam non plantauit Pater
meus cæleſtis,eradicabitur.331.c
Quid dicitis de Chriſto,cuius filius eſt.406.a 16.
Tu es Chriſtus filius Dei viui.139.c 144.b 200.b
227.c 374 a
Beatus es Simon Bariona,quoniam caro,& ſan
guis non reuelauit tibi, ſed Pater meus cæle-
ſtis. 67.a 357.d
Neque caro,neque ſanguis reuelauit tibi.380.d
Et tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo
eccleſiam meam.67.a
Dabo tibi claues regni cælorum.380.d
Si quis vult venire poſt me.310.a
Vade poſt me,Satana.360.d
Quot panes habetis.160.c
Quẽadmodũ Ionas erat in vẽtre balenæ.159.a
Dixit dominus ad Petrum, vade ad mare.493.a 17.
Hic eſt filius meus.177.e
Ipſum audite.558.d
Hoc genus non eiicitur, niſi in ieiuniis,& ora-
tionibus.400 b
Simile factum eſt regnum cælorum homini regi 18.
492.c
Vbi duo , aut tres congregati ſunt in nomine
meo,ibi ego ſum in medio eorum.253.c 401 a
Niſi efficiamini,ſicut paruuli, non intrabitis in
regnum cælorum.404.c
ſi duo veſtrum vnanimes conuenerint ſuper ter-
rã de quacũque re petierint,dabitur eis.494.b
Vſque ſeptuagies ſepties.380.d
Qui vnum ex puſillis iſtis ſcandalizat.343.d

Bonum eſt illi, vt mola aſinaria collo ſuſpendatur.343.d
19. Moyſes dedit libellum repudii ob duritiam cordis 380.e
Ab initio qui creauit eos.157.b
Quod Deus coniunxit, nemo ſeparet.25.a
Vende omnia, & da pauperibus.308.c
Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. 384 c
20. Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios.493.c
21. Ficus arefacta.493.d
Adhuc modicum vobiſcum ſum.472.a
Ite in caſtellum, quod cõtra vos eſt.385.d 492.d
Et inuenietis pullum alligatum.383.b c
Soluite, & adducite mihi.384 b
Quia dominus opus habet.386.c
Homo quidã plantauit vineã & ſepem ei 493.b
Homo quidã duos habebat filios qui duxit ad. 492.c
22. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi qui facit nuptias.493.a
Quid vobis videtur de Chriſto, cuius eſt filius? reſponderunt ei Iudæi, Dauid.558.a
Nouimus quis ſis, tu es ille Sanctus Dei.38.e
Erratis, neſcientes ſcripturas neque virtutem Dei.75.c.698.
23. Surgent pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia.71.d
Videte, ne quis vos ſeducat.71.d
24. Dic nobis, quando iſta futura ſunt.107.a
Nemo nouit neque angeli, neque.160 d 200.b
Qua hora nõ putatis, filius hominis veniet. 168.c 170.b
Quemadmodum exit fulgur ab oriẽte, & in occidentem vſque lucet.491.b c
Emittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna.447.d
Cum videritis illam abominationem deſolationis, & cæt 216.d
Orate, ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in ſabbatho.495.d
Vigilate igitur, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit.168.c d
25. Occultaui talẽtum meum in terram.344.e 345.b
Euge, ſerue bone, & fidelis.238. d
Venite benedicti Patris mei.145.d 238.d
Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare, ſitiui 308. c
Quando feciſti vni ex puſillis iſtis, mihi feciſtis. 441 d
26 Ite in ciuitatem ad quendam.492.d
Anima mea conturbata eſt 381.b
Prius quàm gallus cantet, ter me negabis.403.a
Etiam ſi oportuerit me mori tecum, nunquam te negabo.380.d
Spiritus promptus, & caro.160.d 433.d 557.b
Dormite iam, & requieſcite, ecce enim appropinquabit hora.619.b
Diſcipuli eius relicto eo, fugerunt.480.c
Percutiebant eum alapis.525.d
Pilatus lauit manus ſuas 382 a
Veſte coccinea Ieſus indutus,433.a
27. Et multa corpora Sanctorum, qui dormierant reſurrexerunt.480 c
Et capita mouebant.369.a
Vere filius Dei erat iſte.551.b 556.c
Vbi poſuiſtis eum.160.d
Data eſt mihi poteſtas.181.a 28.
Docete omnes gentes.62.d 221.d 485.d
Baptizantes eos in nomine Patris, & fil. & Sp. San.62 d 199.b 225.d.326.b 447.d 475.c 568.c 568.b

Marci.

REctas facite ſemitas eius 639.d Cap.1.
Socrum Petri febricitãtem excitauit.163.a
Hic eſt filius meus dilectus.558.a
Ibat per ſata, & diſcipuli eum ſequebantur, & 2.
vellentes ſpicas, comedebant.478.c
Qui blaſphemauerit in Spiritum Sanctum non 3.
habebit remiſſionem.461.a
Archiſynagogæ filiam à morte excitauit.459 d 5.
Quem ego decollaui Ioannem.33.a 6.
Non ſapis, quæ Dei ſunt.360.d 8.
Qui negat me coram hominibus, ego negabo eum coram patre meo.416.b
Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõpla- 9.
cui 54.a 177.c
Qui vnum ex puſillis iſtis ſcandalizat.343.d
Bonum eſt ei, vt mola aſinaria collo ſuſpendatur & in.343.d e
Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet 380.d 10.
Nemo bonus, niſi Deus.355.b 358.d
Non mœchaberis, & cæt.355.c
Præcepta noſti 355.c
Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, 11.
dabit vobis.551.a
Domus mea Domus orationis vocabitur. 413.c
Quomodo ergo Dauid vocat eũ dominũ.558.a 12.
De die autem illo nullus nouit, nec filius, niſi Pa 13.
ter.167.a 354.a 471.d
Orate vero, vt hyeme non fiant 495.d
Abeuntes in ciuitatem, quæſita eſt è regione, 14.
hominem inuenietis, vas aquæ portantẽ.492.c
Anima mea turbata eſt 381.b
Chlamyde coccinea Ieſus indutus.433.a
Terra tremuit.556.c 15.
In manus tuas commendo ſpiritum meũ.355.a
Verè filius dei erat iſte.551.b
Serpentes tollent.385.b 16.

Lucæ.

QVandoquidem multi conati ſunt ordinare Cap.1
narrationem, quæ in nob.698.
Gabriel angelus cum zacharia loquitur in templo.643.b
Angelus à deo miſſus.155.a
Ad virginem deſponſatam viro.51.d 422.d
Aue gratia plena, Dominus tecum.426.a b
Dominus tecum 378.d 389.b 422 d 426.a b
Ne timeas Maria inueniſti enim gratiam,556.b 643.c
Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco.68.a
Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi 378.d 485.c 527.a.530.c
Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi.543.a
Quod naſcetur ex te, ſanctum vocabitur.190.d 379.a 380.c 411.a
Et dabit illi dominus ſedem Dauid.425.b
Et regni eius non erit finis 360.b

Regnabit in domo Iacob in æternũ.360 b 425.b
Ioannes exultauit in vtero 163 b
2. Donec pareret filium ſuum primogenitũ.376.b 369.d
Et peperit filium primogenitum,& pãnis 556.b
Non erat locus in diuerſorio.386.b
Gloria in excelſis deo,& in terra pax.68 a 437.d
Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundũ verbum tuum in pace.413 d 414.e
Mortui ſunt,qui quærunt animam pueri.381.d
Proficiebat ſapientia,& ætate.170.d 357.b
3. Lucas à filio Dei exorſus,vſque ad Adam recurrit.195.b
Et ecce aperti ſunt cæli.558.c
4. Obmuteſce 334 d
Obſecramus te,ne nos torqueas.38.c
5. Non remittetur neque in præſenti ſeculo, nec in futuro.417.a
Qui honorat filium,honorat & Patrem.416.e
6. Vellentes ſpicas,comedebant.488.e
Ab illa hora cõſilium inierunt,vt eum comprehenderent.126.b
7. Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi 150 d
Filium viduæ à morte ſuſcitauit.140 b
Dimittuntur vobis peccata veſtra.166.e
Ne nos ante tempus torqueas.358 b
8. Diabolus obambulat,vt ſementem rapiat è nobis.71 d
9. Qui non tollet crucem ſuam, & ſequetur me, non eſt me dignus, non poteſt meus diſcipulus eſſe 441.e
Hic eſt filius meus dilectus.225.c
In quo mihi complacui.177.c
10. Quæ Pater habet,mea ſunt.193.c
Nemo nouit Patrem,niſi filius,aut cui filius reuelauerit.100 b 167 d 169.a 200 c 357.c
Ego in Patre,& Pater in me.456.b 459.c
Omnia mihi tradita ſunt à Patre.160.e 164.c 166.b
Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima. 404.b
Nemo nouit,ne filius quidem.168 d
Quicunque filius reuelauerit.187.b
Ego & pater vnum ſumus.410.c 416.c 431.e
Quæcunque habet pater,mea ſunt 150 d
Dæmones vobis ſubiecti ſunt.643 d
In reſurrectione neque nubent, neque nubentur.142.d
Homo quidam ab Hieruſalem deſcendit Hierico. 493 c
11. Decimati rutam. 478.c
Qui mecum non colligit,diſſipat.82.b
In poteſtate Beelzebut principe dæmoniorum. 235.a
Si autem in digito Dei eiicio dæmonia.105.a 360 a
12. Stulte in hac nocte à te animam tuam repetent, & quæ præparaſti,cuius erunt.217.a
Animam non poſſunt occidere. 489.a
Hominis cuiuſdam ager vberes fructus tulit, quis ille homo 492.d
Ignem veni mittere in terram. 415.b
13. Ficum arborem habet quidam in vinea ſua. 495.b
15. Homo quidam duos habebat filios,& dixit minor natu ad Patrem ſuum. 493.a
Mulier quædam drachmam habebat,quam perdidit. 493 c
Reliquit nonaginta oues, quæ non errauerant. 384.c
Si habuerimus fidem ſicut granum ſinapi.655.a 17.
Regnum dei intra vos eſt.15.a
Iudex erat in quadam ciuitate,qui nec deum timebat. 448 d 18.
Erat autem in ea ciuitate vidua quædam. 495. a
Quid me bonum dicis?151.d
Nemo bonus,niſi ſolus deus 561.d
Homo quidam nobilis profectus eſt in terram longinquam ad accipiendum regnum. 493. a 19.
Veni quærere quod perierat 30.a
Euge ſerue bone & fidelis.339.d
Sede à dextris meis.158 a 20.
Nõ ſoliciti ſitis,quid,aut quomodo loquamini, non enim vos eſtis,qui loquimini,ſed Spiritus Patris mei,qui loquitur in vobis.410.b 21.
Videte, ne quis vos ſeducat,multi enim in meo nomine venient dicentes,ego ſum Chriſtus,& multos ſeducent.471.a.b.c
Non præteribit hæc generatio ante, quàm iſta fiant.ibid.
Erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab exordio mundi vſque nunc.ibid.
Sol,& luna, & ſtellæ,500 e
Qemadmodum fulgur exit ab oriente,& apparet vſque in occidentem,ita erit aduentus filii hominis.471 b
Ante quàm gallus cantet, ter me negabis.405.a 22.
Nunquam te negabo.380 d
Et auriculam reſtituit.556 b
Nullam inuenio in eo cauſam 396.d 23.
Pedes & manus eius in cruce crucifixæ ſunt. 535.d
Memento mei Domine,cum veneris in regnum tuum 378.e
Hodie mecum eris in paradiſo 54.d
In manus tuas commendo ſpiritum meum.355.a
Sed obſcuratus eſt, terra tremuit, petræ ſciſſæ ſunt.69.c
Palpate,& videte, quoniam ſpiritus non habet carnem & oſſa.364.b 24.
Spiritus carnem,& oſſa non habet.557. a
Dederunt ei piſcis aſſi partem.486.c
Cõcedit piſcem & fauum mellis poſt reſurr. 496.b 555.b

Ioannis.

IN principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ 60.a.71.b 87.a 101.a 126 a 137.a e 162.a 174.d 185.d 200 a.133 a 365 d 378 a d 381 b 389.a 421.e 459.d 470.e 485 d 528 a 529.c 535.c 562.b Cap. 1.
Deus erat verbum.188.c 326.a 339.b.357.b
Per ipſum omnia facta ſunt. 15.a 21.a 25.a 88.b 108.a 191.d 240.b 357.a 348.a 378 a
Sine ipſo factum eſt nihil.56.a 200.a b 225.c 316.a.544 c
Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhib. 186.c
In ipſo quod factum,vita eſt. vita erat lux.556 a
Et verbum caro. 51.d 54 a 60.b 65.a 75.c 109 d 138.b 139.c 132.d 248.b 162.a 163.a 190.d 233.c 240.d 319.c 370.e 446.d 461 c.d 485.b

Illuminat omnem hominé venientem in hunc mundum.102.a b 339.b 450.d
Quotquot autem eum receperunt, dedit eis poteſtatem, filios dei fieri.102.a 237.a 355.d 357.d 451.a 541.c
In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.409.c d
Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri qui credunt.138.a
Geniti ſunt.53.d
In propria venit, & ſui eum non receperũt.552.a
Habitauit in nobis.60 c 1[illegible].d 189.d 459.c
Vidimus gloriam eius.135.d 382.d 412.d
Nemo deum vidit vnquam.555.b 556.d 559.b
Qui eſt in ſinu Patris.559.b
Nos omnes ex plenitudine eius accepimus.334.c 356.b
Ipſe vos baptizabit in ſpiritu sãcto, &c.358.b
Lex per Moſen data eſt, gracia & veritas per Ieſum Chriſtum.410.a
Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ille nobis enarrauit.240.b
Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi.378.b
Lux vera.198 a
2. Nondum venit hora mea.166.d.216.c 629.b
Ieſus in cana Galilææ ad nuptias vocatus.380.c
Mutauit aquam in vinum.172.c 459.c
Soluite tẽplum hoc.191.b 357.a 376.c 409.b 486 a 500.b 554.d 557.b
Ita dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui in eum credit, non per. 61.a 185.b 451.d
Miſit deus filium ſuum vnigenitum 139.c
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.193.d
Vnde cognoſcimus, quod in nobis manet.102.a
De cælo deſcendit 352.c
Qui credit in filiũ, habet vitam æternam.186.b
Ego ſum lux 457.a
Filii Dei ſumus.419 b
Lux venit in mundum.185.c
Quod ex carne natum eſt, caro eſt.357.d
Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat.537.c
Spiritus vbi vult ſpirat.548.c 563.b
Quod ex Spiritu naſcitur, Spiritus eſt.359.a
Niſi quis renatus fuerit,30.a
Exiui à Patre, & veni.61.a
Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto.416.a
Hic eſt filius meus dilectus.60.d
4. Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, ſed veniet hora 131.c
Qui me miſit maior me eſt. 463.b 552.d
Ego deſcendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam ſed voluntatẽ eius, qui miſit.326.a
Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.494 a
Si ſcires donum dei, da mihi aquã bibere.356.b
Spiritus deus eſt.411 a 417.a 530.c
Venit hora, cum veri adoratores adorabũt Patrẽ in Spiritu, & veritate.457.b
5. Pater in me manẽs, ipſe facit opera.408.d 451.d
Hæc eſt vita æterna.157.d 411.d
Omne peccatum remittetur, ſed blaſphemia in Spiritũ ſanctum non remittetur.408.a 409.b
Pater, qui miſit me, ille teſtimonium dedit de me.156.b
Opera quæ ego facio, teſtimoniũ perhibent de me 141.c
Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ita dedit filio vitam habere in ſemetipſo.164.d
Venit princeps huius mundi, & in me non inuenit quidquam.142.d
Quæ pater facit, hæc & filius facit.464.c
Pater operatur vſque nunc, & ego operor.121.a 192.d 421.d
Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ita quoque & filius, quos vult.358.b 405.d
Verba quæ ego loquor, ex me non loquor, ſed Pater qui in me manet.360.a
Omne, quod dedit mihi Pater, ad me.560.c
Quæ pater meus facit, ea ego facio. 23.b 339.a
Scrutamini ſcripturas, quoniam ipſe ſunt, quæ 72.d 161.d 385.c 699.
Quis ex vobis arguet me de peccato.415.d
Alius eſt, qui teſtimonium perhibet de me.551.c
Si ego de me ipſo teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum non eſt verum.61.a
Noli amplius peccare.427.d
Ego veni in nomine Patris mei, & nõ recepiſtis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, illum receperitis.412.a b 413.b 550.a 561.c
Nullus agnoſcit Patrem, niſi filius, & cuicũque voluerit filius reuelare.160.b 355.c
Ego nõ poſſum facere quidquam ex me. 564.c
Antequam Abraham fieret, ego ſum.186.a
Qui credit in filium habet vitam æternã.160. b
Non veni facere voluntatem meam. 412.a
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.160.b
Pater qui miſit me, item à meipſo non veni, ſed pater meus miſit me.487.a
Si mihi nõ creditis, operibus meis credite. 461.d
Panis, quem ego dabo, pro mundo vita eſt. 6.
359.a
Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi.352.c
Qui non manducat meam carnem & non bibit ſanguinem meum, non habet vitam æternam. 416.d
Quis poteſt eum audire.474. b
Nónne & vos abire vultis.310.a
Spiritus eſt, qui viuificat, caro non prodeſt quicquam.405 d 461.c 557.a
Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus cæleſtis traxerit eum.412.c
Erunt omnes dociles dei.109.c
Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent.
501.b 356.a 407.a 7.
Quærebant eum tenere, & nullus miſit in eum manus.216.c 619.b
Aqua, quam ego dabo ei, fiet in illo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 452.d
Quid me quæritis interficere hominem, qui vobis veritatem locutus ſum.380.b 459.c
Nos patrem Abraham habemus. 225.d
Seruus non manet in æternum in domo domi- 8.
ni ſui.544.a
Quæritis me occidere hominem, qui veritatem vobis locutus ſum.200.a 382.d
Et quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti.460.d
Ego ſum lux mundi.135.d 535.b

Ego ſum Chriſtus,& apud me eſt.73.b
Si manſeritis in ſermone meo,liberi eritis 365.a
Qui me ſequitur non ambulabit in tenebris. 498.d
Si igitur vos filius liberauerit liberi eſtis. 370.a
Niſi vos filius liberauerit ſetus eſtis. 405.c
Priuſquam Abraham fieret,ego ſum.88 a 135. b 226.b
9. Ego in mundum veni,vt qui non vident,videãt & qui vident cæci fiant.156.b
Niſi hic eſſet à Deo, non poſſet quidpiam tale facere.41.c
10 Ego ſum paſtor bonus.381.c 87.d 481.a
Hæc eſt voluntas patris mei,vt omnis qui videt filium,& crédit in eum, habeat vitam æternã. 136 a 407.d
Pater meus facit opera,quæ ego facio.126.d
Si illos dixit Deos,ad quos verbum Dei factum eſt.349.c
Ego & Pater, vnum ſumus.60.c 62.d 77.c 97.d 126. d 150.c b 155.c 156.b c 155.d 152.c 172.d 184.d 187 c 188.b 181.a 184.d 191.c 215.d 249b 233 c 241.b 257.c 349 c d 361.c 379.a 459.d 465.a c 471.d 472.d 527.b 529 b 552.d 560 c
Pono animam meam pro ouibus meis. 370 c 369.a 376 c 377.a 381 c
Poteſtatem habeo ponendi animam meam. 555.a
Ego via & ianua,& per me omnes neceſſe habent introire.139.b
Si non facio opera patris mei, ne credideritis mihi ſi autem ego facio.32.a 63.162.d
Si mihi non creditis,operibus credite.556.d.
Oues vocem meam audiunt.354 b
Cur tu homo cum ſis,Deum te facis.83.d 162.b 462.d
Quẽ Pater ſanctificauit,& miſit in mundũ.354 a
Ego miſi eos in mundum,& pro illis ſanctifico me ipſum.103.c
Ego exiui à Patre, & veni ad vos.75.c 244.b
Qui ex Deo eſt, Patrem videt.244.c
Qui me miſit,maior me eſt 557.d
Venit,non vt iudicaret mundũ,ſed vt mũd.72.c
Omnia quæ habet Pater,mea ſunt.194.c 471.d 541.c 567.d
Deus noſter lux eſt 450.d
Si Deus Pater veſter eſſet,diligeretis vtique me. 244.c
Qui vos recipit,me recipit.404.d
11. Ego ſum vita.150.c 485.c
Quod ſignum facis, vt videamus,& credamus tibi.234.d
Proficiebat ſapientia, & ſpiritu.160.d
Nemo tollit eam à me.554.d
Vbi poſuiſtis eum 385.a
Pater,ſciebam quod ſemper me audis. 561.d
Lazare,veni foras 165 a 172.c
Lazarum quatriduanum ſuſcitauit. 228.a 156.c
Concilium fecerunt aduerſus eum, vt eum occiderent.619.a
12. Dum lumen habetis,ambulate.498.d
Ne videant oculis,nec auribus audiant. 356.d
Ego veni in mundum.147.a
Nõ veni iudicare mũdũ, ſed ſaluare.185.b 110.a
Ego adhoc veni,vt omnis, qui crediderit in me, non maneat in tenebris.136.a
Cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum.439.c
Anima mea perturbata eſt.368.c
Cum tot ſigna feciſſet coram eis,non crediderunt in illum. 408.c
Et turbatus eſt ſpiritu Ieſus.368.a 13.
Ecce aſcendimus Hyeroſolymam, & filius hominis tradetur in manus ſacerdot.474.d
Ego ſum via,vita,& veritas.374.c 14.
Ego ſum via 141.a
Ego ſum vita.188.d 239. d
Deſcendi de cælo, non, vt faciam voluntatem meam, ſed eius,qui me miſit.61.a
Ab eo ſum,& ille me miſit 60.c
Pater qui me miſit,maior me eſt.109.a 330.b 361.c 465.b 527.b 528.b 529 b 554.a
Qui videt me,videt & patrem. 22.b 55 a 60.c 77.b 85 d 98.c 135.d 184.d 187. b 191.c 298.b 200.d 233 c 239.d 337.c 338.d 349.b d 350.c 361.c 486.c 472.d 529.c 542.a 512.d 553.a c
Ego ſum veritas.87.d 99 a 122 a 115.d 178 c 204.b 207.a 379.c 427.a 457.b 409.d 475.b
Ego in Patre,& Pater in me.62.c 89.d 97.d 110 b 126.c 135.d 136. d 149 a c 150 a d 251.b 252.d 156.c 165.c 172.d 178.a c 180 d 182.d 185.b 199.a 225 c 244.c 247. b 249. b 379.b c 557.d 564.a 567.d
Ego & Pater veniemus, & manſionem apud eũ faciemus 410 d
Omnia,quæ habet Pater,mea ſunt.194.c
Omnia,quæ dedit mihi Pater dedi eis 181.d
Si diligeretis me,gauderetis vtique,quia vado ad Patrem,quoniam Pater maior me eſt.88.a
Vos cognoſcitis illũ,& apud vos manet. 409 c
Nemo nouit Patrem niſi filius.121.d
Si enim cognouiſſetis me,etiam patrem meum cognouiſſetis.360.a
Rogabo Patrem meum, & alium Paracletum mittet vobis.551 c
Vbi ego ſum,ibi etiam & vos eritis. 241.b
Pater ego glorificaui te 451.d
Quem mundus capere non poteſt,quoniam eũ non cognouit 409.d
Vado ad Patrem meum.330 a
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.164. c
Opera,quæ ego facio,nõ sũt mea,ſed eius.556.d
Cũ venerit Paracletus Spiritus veritatis. 560.b
Ego aſcẽdo ad Patrẽ, & rogabo Patrẽ & aliũ Paracletũ mittet vobis Spiritũ veritatis. 410.a
Tanto tempore vobiſcum ſum,& non cognouiſtis me.185 d 360.a
Quæ facit Pater,ea quoque facio.130.b
Et nemo vidit Patrem,niſi filius & nemo ſcit filium,niſi Pater.61.b 563 b
Videte,quod ego idem ſum.51.d
Ego exiui à Patre,& veni.379.b
Ego rogabo Patrem meum, & alium paracletũ dabit vobis.431.a
Quem mittit Pater in nomine meo.544.c 550.a 552.a
Si cognouiſſetis me, etiam Patrem cognouiſſetis.60.c
Qui confitetur Filium,etiã Patrem habet 147.c
Omnia Pater dedit Filio.165.a
Si cognouiſſetis & vos quæ ſunt ad pacẽ.460.b

Veniemus, & manſionem apud eum faciemus. 130.e 153.d 455.d 543.a
Pater, venit hora, glorifica Filium tuum. 217.a
Venit Princeps huius mundi, & in me non habet quidquam. 368.a
Vbi venerit Paracletus. 541.c
Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. 360.a
Mittam ad vos conſolatorem ſpiritum veritatis. 104.e 457.b
Cognoui virtutem de me exire. 411.a
Pater glorifica filium tuum, vt & filius glorificet te. 409.a.b
15. Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola. 228.a 473.a 473.e
Omnis plantatio, quã non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabitur. 332.c
Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me, Pater. 60.d 61.a
Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. 516.a
Qui odit me, odit & Patrem meum. 407.d
Ego illum mitto. 103.d
Exiui à Patre 54.d
Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis. 444.c
Ego vado ad Patrem. 185 b
Miracula Chriſti inaudita. 536.e.d
Et vos palmites. 128.b
Cum venerit Spiritus ille Sanctus. 530 b
Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. 529.e
16. Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed Patris. 152.a
Ex hoc cognoſcimus quòd ille in nobis eſt, quoniam ex ſpiritu ſuo dedit nobis. 64.e
Ego miſi eum, & ille glorificabit me. 105.b
Fidite, ego vici mundum. 67.a
Non à ſeipſo loquetur Paracletus, ſed quæcunque audierit, loquetur. 541.b
A Patre procedit. 549.b
Bono animo ſitis, ego vici mundum. 373.d
Pater, honorifica nomen tuum. 558.d
Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo. 189.d
17. Glorifica me Pater. 100.a
Pater glorifica Filium tuum. 63.b 160.e 165.d 354.d
Nunc glorificatus eſt filius hominis. 417.a
Pater ſerua me ex hac hora. 160.e
Mundus te non nouit. 409.e
Pro illis ſanctifico meipſum. 354.b.d 357.b
Omnia, quę dediſti mihi, dedi eis: & rurſum pro eis rogo. 181.e
Pater Sancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, quemadmodum & nos. 156.e
In hoc cognoſcent vos eſſe meos diſcipulos, ſi dilexeritis vos inuicem. 404.b.c
Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 363.a 469. b.e
Pater venit hora, glorifica filium tuum. 167.e
Ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi illis, vt ſint vnum, quemadmodum nos ſumus. 104. e 158. e
Amen, amen dico vobis, vnus veſtrum traditurus eſt me. 160.e
Opera, quæ dedit mihi pater, vt faciam ea. 141.c
Glorificaui nomen tuum in terra. 409.b
Quemadmodum tu in me, & ego in te. 159.d
Ego te glorificaui in terra, 141.c 376.a
Vos appellatis me Domine, & magiſter. 382.e
Vos dicitis Domine, & magiſter, & benè dicitis ſum vtique. 61.d. 87. d 112.b
Sanctifica eos in veritate tua. 157.d 475.b.e
Per ſpiritum ſanctum dæmonia expellebantur. 411. b
Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. 554 c 18.
Ad hoc veni, vt teſtimonium perhibeam veritati. 136.a
Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamen. 160.c 172.b 360. d
Dormite iam, & requieſcite, ecce venit hora. 216.e 461.d
Si me quæritis, ſinite eos abire. 474.d
Si male locutus ſum teſtimonium perhibe de malo. 415.d
Quid me cædis? 52.a
Nullam inuenio in eo cauſam. 396.d
Nouerat, quod per inuidiam tradidiſſent eum. 432.a 19.
Si benè locutus ſum, quid me cædis. 399.e
Tranſeat à me calix iſte. 173.e
Indutus purpura Ieſus. 433.a
Et fecerunt quatuor partes. 430.d
Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem. 54.e 375.d
Si filius dei es, deſcende de cruce. 378.c 382.b 435.d
Dederunt ei vinum, acetum, & fel 426.d
Et inclinato capite, tradidit ſpiritum. 369.a 376 c 496.a
Palpate, & videte, quia ſpiritus. 191.c 486.d
Quæcunque ligaueritis ſuper terram erũt ligata & in cælis. 386.c 20.
Videte manus meas, & pedes meos, & veſtigia clauorum: palpate & videte 52.e
Mitte manum tuam. 191.d 486.d
Mitte digitum tuum huc. 555.b
Maria vidit dominum. 496.b
Et inſufflauit in faciem eorũ. 494.d 541.b 544.b
Accipite ſpiritum ſanct. quem mittet Pater in nomine meo. 103.d 104.c 356.a 444.c 447.d 494. d
Quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis. 386.b
Deus meus & Deus meus. 122, b 354.c 382.c 21
Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. 165.d 425. e
Noli me tangere, non enim aſcendi ad patrem meum 364.a
Ioannes in pectore domini recubuit. 404.a
Petre, ecce ſathanas petiuit, vt cribraret vos, ſicut cribrat triticum. 540.b 22
Non veni miniſtrari, 142.b

Actuum.

NOn eſt veſtrum cognoſcere tempora. 169.d Cap. 1.
Præcepit eis, ab Hieroſolymis ne diſcederẽt ſed expectarent promiſſioné patris. 413.b
Accipietis virtutem ſuperuenientis in vos spir. ſanct. 494.d
Viri fratres oportet impleri ſcripturarũ, quã prę-

dixit Spiritus ſanctus. 456.c 542.d
Notum ſit omnibus vobis, quòd deus hunc Ieſum dominum, & Chriſtum fecit. 106.c
2. Spiritus ſanct. repleoit totam domum, vbi erãt ſedentes. 409.c
Apparuit Sp. ſanct. in ſpecie ignis. 415.b
Viſæ ſunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ, quaſi ignis. 358.d
Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. 444.d
Sedit ſuper vnomquemque eorum ſpiritus ſanctus. 408.d
Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos, Ieſum Nazarenum hominem vobis à Deo virtotibus, & ſignis declaratũ, quæ fecit deus per eum in medio veſtri. 227.a
Cognoſcat omnis domus Iſrael, quod illũ & dominum, & Chriſtum fecit deus. 468.a
Vt Ieſum Nazarenum, quem vnxit deus ſpiritu ſancto. 191.c
Chriſtum, & dominum fecit, hunc ipſum Ieſum quem vos crucifixiſtis. 373.d
Quem deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni. 102.d 354.a
Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti. 552.a
Quem crucifixiſtis. 360.d
5. Cur tentauit Sathanas cor tuum, mẽtiri te ſpiritui ſanct. 419.c 407.b 568.c
Non eſt mentitus hominibus, ſed Deo. 411.b 427.b 477.b 630.c
Cur inter vos conſpiratum eſt vt tentaretis Spiritum ſanctum domini. 359.c
7. Deus gloriæ viſus eſt Patri noſtro Abrahæ. ibid
Incircuncisi corde, & auribus. ibid
Vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis, vt Patres veſtri. 411.d
Stephanus vidit cælos apertos, & Ieſum ſtantẽ. 70 b
8. Generationem eius quis enarrabit. 561.b
Ecce video cælos apertos, & filium hominis à dextris Dei ſtantem. 227.b
Nondum venerat ſpiritus in quemqoam illorum 354 c
Philippus baptizabit Aethiopem 106 d 301.b
Et ſpiritus domini rapuit Philippũ. 106. d 301.b 444.d
Accede, & adiungete ad currum iſtum. 359.c
9. Saule, quid me perſequeris. 147.c
Ego oſtendam ei, quãta eum oporteat pati pro nomine meo. 612.c
Paulus per murum demiſſus; 513 d 218.a 220.a
Petrus in ſpecioſa porta paralyticum. 484.c
10 Quoniam & ego homo ſum. 122.a
Spiritu S. & virtute vnxit Deus Ieſum. 485.b
Ecce viri quærunt te. 530.a
Petro Ioppæ apparuit linteum. 409.d
13. Qui autem miſſi erant à ſpiritu ſancto, venerunt in Seleuciam. 468.b
Segregate mihi Paulum, & Barnabam, quos elegi. 408.b 530.a 568.d
17. Ipſius genus ſumus. 697.d
In eo enim viuimus, mouemur, & ſumus. 43.a 63.c 194. d 243.c
21. Agabus in ſpiritu prophetauit. 444.d
22. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanct. 405.d 530.a
In quo vos ſpiritus ſanctus epiſcopos cooſtituit 444.d
Cæſarem appello. 204.b 25

Romanorum.

Cap. 1
GRatia vobis & pax à deo Patre noſtro, & Ieſu Chriſto. 130.c 153.d 154.d
Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. 554.b 558.a
A creatione mundi, & cæt. 523.b
Inuiſibilia eius ex creatura mũdi intellecta conſpiciuntur. 2.a 17.c 128.c 146.d 324.a 466.b
In ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. 29.a 133.c
Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalem in eum, qui contra naturam eſt. 13.a 26.c
In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti. 359.b
Inſipientes facti ſunt. 148.a
Euanuerunt in cogitationibus ſuis & cæt. 10.a
Æterna quoque eius potentia, & diuinitas. 87.c 562.a
Gloria, honor, & pax omni operãti bonũ. 503.b 2.
An Iudæorum tantummodo ſit deus & non etiam gentium. 330.a 3.
Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. 475.d 4.
Vocat ea, quæ non ſunt, tanquã quæ ſunt. 426.d
Quemadmodum per vnum hominem mors intrauit in mundum. 28.c 369.a 378.d 5.
Tribulatio patientiam parit, patientia vero probationem. 390.c
Per patientiam decurrimus propoſitum nobis certamen. 219.a
Excitatus eſt Chriſtus per gloriam Patris. 410.d 6.
Qui inſiti ſumus per ſimilitudioem mortis eius etiam reſurrectionis eius cõſorteserimus. 503.b
Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabũdauit & gratia 372.d
Mors enim illius vltra non dominabitur. 387. c
Non vlterius es ſeruus, ſed hæres per deũ. 410.d
Repugnantem legi mentis meæ, & captiuãtem me. 417.d 7.
Lex ſpiritualis eſt. 337.a
Gaudeo in lege dei ſecundum interiorem hominem. 417.d
Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis. 409.b 451.a 8.
Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem in vobis ſpiritum. 452.d
Non accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. 472.a
Per verbum ſalus eſt conciliata. 58.b
Lex ſpiritus vitæ eius, quæ in Chriſto eſt, liberauit vos. 406.a
Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati. 436.b
Liberauit nos. 415.b
Quos præcognouit, eos & prædeſtinauit. 453.c
Sed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, Iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei veſtri. 359.c
Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit cõformes imaginis filii ſui. 544.c
Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro. 445.d
Nihil nos ſegregabit à charitate dei. 218.d 243.c

Vos autẽ non eſtis in carne ſed in Spiritu.445.a

Quem deus condemnauit, quis illum iuſtificabit?80.a

Nos autem non accepimus Spiritum mundi, ſed Spiritum dei 410 b

Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda dei. 357.d 452.b 476.c

Non ſunt condignæ huius ſeculi paſsiones ad futuram gloriam.405 a 639.a

Nemo nouit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in eo eſt.452.b

Qui proprio filio ſuo non pepercit.354.d

Quia miſit dominus Spiritum filii ſui, in cordibus noſtris clamãtem, abba, Pater.541.b 545.a 548.c

Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad timorem. 89.c

Qua parte lex erat imbecillis, hoc deus per carnem, & cæt.503.e

Qui ſpiritũ Chriſti nõ habet non eſt eius.410.b

9. Iacob dilexit. Et Eſau odio habuit.106.a

Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſemetipſum pro nobis qui eſt deus.366.a

Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus in æternum. Amen.53.c 87.a 93.c 412 a

10 Quomodo eum inuocabunt, in quem non crediderunt.406.b

11. Vnus deus, ex quo omnia 217.c

Vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.63 b 225.c

In eo ſunt omnia creata, & eſt ante omnia.55.a

Quàm inueſtigabiles viæ eius? aut quis cognouit ſenſum domini? aut quis eius conſiliarius fuit.95.d 450.a

O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientię dei 290.a

Vt potentia Patris omnibus ſoliditatem exiſtendi tribuebat.24.b

12. Omnes eiuſdẽ participes, vnum efficimur corpus.158 d

Ne nimium ſis ſapiens.450.a

Flendum eſt cum flentibus. 224.a

13. Nemini quidquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.427.c

Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis.498.c

14. Siue viuimus, ſiue morimur, Dei ſumus.502 d

Beatus, qui nihil iudicat in eo, quod probat. 501 d

15. In ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam deum.30 c

Epiſtol.1. Corinth.

Cap.1. CHriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia 230.c 139.c 171.b 233 a 241 a 379.a d 549.d

In ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deum.147.a

Iudæis ſcandalum gentibus vero ſtultitia. 332.d

2. Quem ſi cognouiſſent nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent.48.a 149 b 166.b 453 d

Quæ ſunt dei, nullus nouit, niſi Spiritus dei, qui eſt in ipſo.545 a

Sapientiam dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita 504 a

3. Sermo noſter nõ in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis.479.d

An neſcitis, quod templum dei eſtis, & Spiritus dei habitat in vobis.406.d 453 a

Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. 504.b

Aliud fundamentum nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt quod eſt Ieſus Chriſtus.144 d

Modicũ fermenti totam maſſam corrũpit.504.c 5.

Auferte mala ex vobis.258.c

Et iuſtificati ſumus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu dei noſtri.456.b 6.

Templum Spiritus ſancti eſtis.64.c

Qui ſe iungit meretrici, vnum corpus.564.a

Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis.475.c 551.a 552.a

Deus autem dominum excitauit.409.b

Nolite errare, neque fornicatores, neque adulteri. neque molles, neque maledici regnum Dei poſſidebunt.416.c

Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt, & venter eſcis. 504.c

Melius eſt nubere, quam vri.531.d 7.

Alligatus es vxori, ne quære ſolutionem 253.b

Mulier innupta ſolicita eſt eorum, quæ ſunt domini.599.a

Ex Deo ſapientia, & ſanctificatio, & iuſtitia. & redemptio 55.c

Eſca autem nos non commendat Deo.698.

Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.521 d 9.

Corpus meum caſtigo, & in ſeruitutem redigo 494.b

Væ mihi, niſi euangelizauero.344.d

Et omnes in Moſen baptizati ſunt.504 d 10.

Bibebant ſiquidem ſpirituali eos ſequente petra Petra autem erat Chriſtus 359.a 411.c 451 a

Tradidi vobis quod & accepi 52.d 11.

Laudo vos, quod in omnib' mei memores eſtis, & quemadmodum tradidi vobis traditiones, ita eas ſeruatis 350.d

Qui indignè mãducauerit, reus erit corporis, & ſanguinis domini 441.c

Non enim vir creatus eſt propter mulierẽ. 125.a

Traditiones meas tenete.311.c

Imitatores mei eſtote.391.d 448.a 467.d

Mortem eius prædicamus donec veniat. 366.a

Hæc autem omnia operatur vnus, & idem ſpiritus diuidens vnicuique prout vult.541.b 12.

Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio.650.b

Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. 64.d 358.b 410.c 455.d 530.c

Idem & Spiritus, idem & dominus, idẽ & deus, qui operatur omnia in.64.d 409. d 548 c

Ipſe poſuit in Eccleſia alios Apoſtolos, alios Prophetas.464 c

Cum eram puer, loquebar vt puer.383.d 13.

Caro, & ſanguis regnũ dei nõ poſſidebũt 505.b 15.

Deus eſt, qui operatur omnia in.409.d

Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis 364 d 555.a

Vos enim eſtis in Chriſto Ieſu.360.b

Vbi mors tuus ſtimulus, vbi inferne tua victoria.437.c

Et quemadmodum in Adam omnes moriuntur ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.28.c

Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem.33.c
Oportet hoc corruptibile induere immortalitatem.52.b 558.d 369.a 587.b
Cum ſubiecta ei fuerint omnia.66.d
Abſorpta eſt mors in victoria.555.d
Corrumpunt bonos mores loquia praua.334.d
Omnia ſubiecta ſunt ei, præter eum, qui ſubiecit ei omnia.557.b
Cum tradiderit regnum Deo, & Patri cum abrogauerit omnē principatum poteſtatem, & virtutem.360.a b
Primitiæ Chriſtus.357.b
Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur.431.d
16. Qui non diligit Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, anathema ſit, maranatha.505.b

Epiſtola 2.Corinth.

Cap.1. DEus patientiæ, & conſolationis.406.d
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & communicatio Sancti Spiri cum omnibus vobis.456.a
2. Chriſti bonus odor ſumus.453.a 697.c
3. Dominus autē Spiritus eſt: vbi ſpiritus domini ibi libertas.406.c 445.a 630.c 548.c
Litera occidit Spiritus viuificat.405.d 445.d
Spiritus autem viuificat.358.b
Nos enim omnes reuelata facie, gloriā domini ſpeculantes, in eandem imaginem transfigurabimur.64.b 406.b 563.d
Neſcitis, quod Dei templum eſtis.89.c
Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris, quæ ſcitur, & legitur ab omnibus hominibus.699.
5 Dilectio Chriſti conſeruat nos.28.b
Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.553.c
Oportet nos ſiſti ante Tribunal Chriſti, vt accipiat vnuſquiſque prout.49.b
Pro Chriſto legatione fungimur.410.c
Chriſtus pro nobis mortuus eſt, vt ei viueremus 28.b
Si quis noua Creatura in Chriſto renouatur.505.b
6. Si quis templum Dei violauerit, perdet & illum Deus.453 a
Ne coarctemini in vobis Corinthii, ſed dilatemini potius.183.c
Ecce tempus acceptabile.383.c
Vos eſtis templum Dei viuentis.486.a
8. Cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt.353.d
11. Timeo autem ne, ſicut ſerpens Euā ſeduxit aſtutia ſua, ita corrūpantur ſenſus veſtri, & excidāt à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto Ieſu.699.
12. Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio: Deus autem ſit.169.a
Datus eſt mihi ſtimulus carnis Angelus Satanæ, 505 d
Vt habitet in me virtus Chriſti.549.d
Raptus eſt in Paradiſum.218.d 237.b
Sufficit tibi gratia mea.505.d
Ter naufragium feci.505.c
13. Et communicatio Spiritus Sancti cum omnibus vobis.54
Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtram ſed viuit ex virtute Dei.554.d
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei.558.d
Secundum ſuggeſtionem Spiritus Ieſu Chriſti in me.756.c

Epiſtol.Galat.

DEus ſegregauit me ab vtero matris meæ & vocauit me.359 a Cap.1.
Annuncio vobis euāgelium, quod non ſecundū hominem accepi, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti, 359.b
Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis.242.d
Si angelus è cælo aliter euangelizauerit.73.c
Viuo autē nō ego, ſed viuit in me chriſtus.502.d
Ipſum non hominem eſſe.65.a
Vos omnes vnum eſtis in Chriſto Ieſu.355.a 3.
Vt promiſſionē Spiritus illius capiamus per fidem.445.a.b
Redemit nos à maledicto.332.d
Miſit deus filium ſuum natum ex muliere, factū ſub lege.162.c 528.d 4.
Nō omnes, qui ex Iſrael ſunt, Iſraelitæ ſunt.531.c
Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis.453.a 542.a
In conſummatione ſeculorum.195.d
Quoa ego parturio.459.a
Non licet mihi gloriari, niſi in cruce.430.d
Miſit deus Spiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, abba Pater.186.d 379.c 410.b 445.b 453.d
Suſceperūt in cordibus ſuis Spiritum filii.138.b 445.b
Cum veniſſet plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum, factū ex muliere, factum ſub lege vt eos qui.424.d 527.a
Spiritus dei eſt.545 a
Vtique nos ex Deo, coram Deo, in filio teſtimonium perhibemus.560.c 6.
Alter alterius onera portate, & ita adimplebitis legem Chriſti.405.d 406.a
Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti.353.d 442.a
Per quem mihi mundus crucifixus, & ego mundo.553.d 441.c 505.d

Epiſt.Epheſ.

BEnedictus deus & Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos.145.c Cap.1.
Det vobis Spiritum Sapientiæ, & reuelationis.450 d
In quo conſignati eſtis in diē liberationis.411.d
Spiritus Sanct. hæreditatem eſſe.358.b
Sed omnia in omnibus Chriſtus.409.d
Principem poteſtatis aeris.35.b
Interſtitium maceriæ diruit.505.d 2.
Seipſum exinaniuit, formā ſerui accipiēs.228.a
Vt duos conderet in ſe vnum, & in nouum hominem.131.b
Vt poſſitis cōprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo, lōgitudo, profūditas, & 353 d 3.
Det nobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtute corroborati per Spiritum ſuum.456.b
Vt notum fiat nūc principatibus, & poteſtatibus.504.b

4. Vna fides,vnum baptiſma. 459.b
Qui deſcendit, is eſt, qui & deſcendit ad inferiores partes terræ.409.c
Vnus Dominus,vna fides,vnum baptiſma.341.d 406.c 407.c 543 b
Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. 373.d 437.d
Vnus Deus pater ille, ex quo omnia.63.a 411.a
Qui deſcendit,is eſt qui & aſcendit ſupra cælos. 359.d 405.d
Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundò Prophetas. & c.405 d
Vnus Deus,per quem omnia.63.e 333.b
Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.63 c 464.e
Ne cõtriſteris Spirit.Sãct. in quo ſignati eſtis in diem redemptionis.359.c 410.b 530.e 542.a
Litera occidit,Spiritus viuificat. 416.b
Non occidet Sol in ira tua. 404.c
Exuentes veterem hominem, & induentes nouum.363.d
Et omnes vnum Spiritum portauimus. 552 a
5. Surge,qui dormis,& illuminabit te Chriſtus. 431 d 506.a
Quemadmodũ Chriſtus dilexit Eccleſiam.354 d
Omnis vir,ſiue mulier adhærens Domino,vnus ſpiritus eſt. 392 a
Ipſe eſt caput Eccleſiæ. 141.a
Non habentem maculam,aut rugam 141.d
6. Induite armaturam Dei 506.a
Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem,ſed aduerſus.640.a 646.d 650.b

Epiſtol. Philip.

Cap.1 CHriſto crucifixus ſum,viuo autem non iam ego ſed viuit in me Chriſtus 450.b
Per ſuggeſtionẽ Spiritus Ieſu chriſti.445.b
Exaltauit illum Deus.90.b 101.b 181.a
Qui cũ in forma Dei eſſet. 61.a 65.c 104.a 151.a 155.d 162.a 170.d 379.a 459.c 465.c 467.e 554 a
Et in nomine Ieſu omne genu flectatur. 69.c
Qui in forma Dei exiſtens, nõ rapinã arbitratus eſt,eſſe ſe æqualem Deo.351.a 227.c 552.d
In ſimilitudine hominis.352.d
Modeſtia animi ſit in vobis,quę in Chriſto Ieſu. 100.c
Diues cũ eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem.494.c
Accipiens nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ. 357.b
Per quem omnia facta ſunt 63.e 162 b
Et donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen.364.d
Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem mortem autem crucis.387.b 431.a 459.c
Non enim rapinã arbitratus eſt,ſe eſſe æqualem Deo.339.c 481.b 506.c
3. Conuerſatio noſtra eſt in cælis.385 a
Qui transfigurabit corpus noſtrę humilitatis,vt ſit.365 d
Iſti ſunt inimici crucis Chriſti,quorũ finis, perditio.402.c
Quemadmodum elegit nos ante cõſtitutionem mundi.355.b
4. Et poſtulationes veſtræ innoteſcãt apud Deum. 412.b
Omnia poſſum in eo,qui me confortat. 431.b

Epiſt.Colo.

QVi eſt ſplendor gloriæ,& forma ſubſtantiæ eius.245.b 379 a 450.d Cap.1.
Vt ſit primogenitus omnium.340.b
Cui enim dixit Angelorum,Filius meus es tu. 110.c
Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia & inuiſibilia.63.e 555.c
Gratias agentes Deo & Patri, qui idoneos nos fecit in.242 b
In dilectione radicati,fundatique.31.a 2.
In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.334.e 354.c 356.a
Habitauit diuinitas in carne.162.c
Illius opus ſumus in Chriſto Ieſu.355.a
Qui eſt imago Dei inuiſibilis.132.a 174.e 555.a
Cum exueritis veterem hominem, & indueritis nouum.506.b 3.

Epiſt.1.Theſſal.

NOlite flere quemadmodũ cæteri, qui ſpem non habent.506.b Cap.4.
Audiẽt vocẽ filij dei mortui,& viuẽt.194.e
Hoc enim vobis dicim' in verbo Domini.506.c
Non hominem contemnit,ſed Deum,qui dedit Spiritum Sanct. nobis.445.b
Spiritum nolite extinguere.443 d 5.
Non ſumus filij noctis, aut tenebrarum:ſed filij lucis,& diei.414 a
Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu.175.b 177.b 528.d
Deus ſanctificabit vos perfectos,& integrũ ſpiritum veſtrum.417.d
Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei. 410.d
Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem filij ſui. 410.d

Epiſt 2.Theſſal.

DEus,& Pater noſter,& dominus Ieſus Chriſtus.154.a Cap.3.
Dominus dirigat corda veſtra in dilectione dei & patientia Chriſti.477.b

Epiſtol.1.Timoth.

REgi ſeculorum.339.e Cap.1.
Fabulas, & genealogias noli docere. 309.d 2.
Vult omnes ſaluos fieri.535.b 555.d
Vnus Deus,& vnus mediator Dei & hominum. 200 a 557.a
Diaconi ne ſint bilingues.236.b 3.
Oportet Epiſcopũ eſſe irreprehenſibilem. 291.e
Si quis eſſet irreprehenſibilis 210.a
Manifeſtatus eſt in carne,iuſtificatus in ſpiritu, viſus Angelis prædicatus in gentibus, creditus in mundo 352.b.c
Scimus, quòd in vltimis temporibus deficient nõnulli à ſana fide.80.c 85 c 359.c 4.
Exerce temetipſum ad pietatem 463.c
Omnis creatura dei bona eſt.132.a 531.c
Noli contemnere gratiam, quæ data eſt tibi per impoſitionẽ manus presbyteri.209.b.c 344.c
Hæc meditare, in iſtis ſis.398.c
Teſtor corã Domino noſtro Ieſu Chriſto,& electis angelis,vt hæc obſerues.447.a 5.

Honora viduas, quæ verè ſunt viduæ. 401.a
6. Profanas autem vocum nouitates deuita. 517.b
Radix omnium malorum cupiditas. 400.d
Præcipio tibi coram Domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto per martyrium bonam confeſſionē ſub Pontio Pilato teſtificante, vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile. 448.d

Epiſtol 2. Timoth.

Cap. 1. LAbora in euangelio ſecundum virtutē dei. 145.c
2. Nemo militans deo, implicat ſe rebus ſecularibus. 506.d
Niſi quis legitimè certauerit, non coronabitur. 506 d
Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid, excitatum à mortuis. 366 a
Oportet primum agricolā de fructibus percipere. 507.a
3. Omnes, qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. 218.d 540.a. 573.a
Spiritus diſertè ait, quod in vltimis temporibus deficient quidam à ſana fide. 456.c
4. Quantas perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus liberauit me Dominus. 218.d
Corona repoſita eſt mihi. 345.d
Ego iam delibor. 118.a
Bonum certamen certaui. 344.d
Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto. 449.a
Dominus me ex omnibus liberauit. 154.c

Epiſtol. Tit.

Cap. 1. OMnia munda mundis. 697.
Cretenſes ſemper mendaces. 334.d
2. Nuper apparuit gratia. 145.d
Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum pro nobis. 375.c
Qui dedit ſemetipſum pro nobis. 70.c
Expectantes beatā ſpem, & aduentū magni dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. 412.a
3. Hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam admonitionem deuita & c. 69.a 382.b 543.d
Per lauacrū regenerationis, & renouationis Sp. Sanct. quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum. 453
Bonitas, & humanitas apparuit Saluatoris noſtri. 452.c

Epiſtol. Hebræ.

Cap. 1. MVltifariàm, multiſque modis olim Deus locutus eſt Patribus noſtris in prophetis. 107.b 242.a 358 a 414.c 451.a
Qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius 87.d 177.b. 348.a
Tantò præſtantior Angelis factus eſt. 149.a 228.c 376.a
Et adorent eum omnes Angeli Dei. 101 a 110.b 140.c
2. Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur ex vno omnes 163.c
Sanctificante Spiritu Sancto. 445.b
Semen Abrahæ apprehendit. 51.c
Nunc verò nondum videmus omnia ei eſſe ſubiecta. 508 a
Angeli ſunt adminiſtratorii ſpiritus. 155.a
Chriſtus pro nobis factus eſt execratio. 52.d
Paulò minor ab Angelis, & c. 28.b
Pontifice cōfeſſionis noſtræ Ieſum fidelē. 106.b 3.
Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. 127.d 145.d 375.c 4.
Impoſſibile eſt enim ſemel illuminatos & guſtu imbutos cæleſtis don. 458.a 6.
Et veteri tabernaculi, quod fixit Deus & nō homo. 508.a 8.
Tantò adeptus eſt excellentiorem functionem, quantò melioris teſtamenti mediator eſt. 309.c
Super mōtes accipite plauſtrum, & ſuper ſemitas deſerti luctum, quia defecerunt. 563 a 9.
Teſtificatur autem nobis Spiritus Sanct. 530.c
Et Spiritū gratiæ cōtumelioſe tractauerit. 445.c 10.
Fide Moſes magnus factus. 384.b
Primùm credere oportet Deum, quòd eſt. 450.c 11.
In ſpeluncis, in foraminibúſque terræ latitātes. 217.b
Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſecula. 25.a 242.c
Homo in plaga poſitus, ſciens ferre infirmitates. 554 c
Sancti omnes per fidem vicerunt regna. 397.d 508.a
Omne onus deponentes, tenaciter inhærente peccato. 508.c 12.
Non acceſſiſtis ad montem palpabilem ſed ad montem Sion 384.c
Cum tanta ſeptiſſimus nube teſtium. 508.c
Honorabile coniugium in omnibus, & thorus immaculatus. 698.b 13.
Non habemus hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirimus. 384.c
Ieſus Chriſt᷒ heri & hodie idē eſt in ſecula. 98.c
Fornicatores enim, & adulteros iudicabit deus. 698.c

Epiſtol. Iacob.

IN quo nulla mutatio, aut viciſſitudinis obūbratio. 350 a Cap. 1.
Recipietis autem coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. 82.a
Nō eſt autem apud Deum mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. 454.a
Volens genuit nos verbo veritatis. 175.b
Vir duplex corde, & ſtabilis in omnibus viis ſuis. 236.a 4.

Epiſtol. 1. Petr.

POrtans peccata noſtra. 162.d Cap. 2.
Epiſcopus animarum. 227.c
Regale ſacerdotium gens ſancta 483.a
Peccatū non fecit, nec inuentus eſt dolus. 374.b
Suſtinuit nobis relinquens exemplum, vt ſequavestigia eius. 399.c
Qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quē deuoret. 495.a 3.
In carne paſſus eſt. 366.a.b
In incorruptibilitate māſueti, & quieti ſpiritus. 454.a
Expectantes beatam ſpem, & aduētum gloriæ eius. 70.c 4.
Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne. 162.c 163.d 377.d
Vt eſſemus genus ſanctum. 69 d
Aduerſarius noſter diabolus, vt leo circuit. 438.c

Epiſtol. 2 Petr.

Cap. 1. ET vidit Spiritu Dei deſcēdētē de cælo. 558.c
Conſortes efficimur diuinæ naturæ. 89.c 453 a
3. Quæ indocti, & inſtabiles deprauāt, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionē. 698.c

Epiſtol. 1 Ioan.

Cap. 1. QVod vidimus, & manus noſtrę cōtrectauerunt. 564.a
Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus, & cæt 188.c 354.c
De plenitudine eius omnes accepimus. 411.a
2. Si quis peccauerit, habemus, paracletum apud Patrem Ieſum Chriſtum. 410.a
Et vnctio, quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis. 352.d
Quod mendacium eſt, non procedat ex ore veſtro. 427.c
Quidam ex nobis receſſerunt 82.b
3. Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat. 525.c
In hoc cognoſcimus, quod in deo manemus, & ipſe in nobis, quod de Spiritu ſuo dedit nobis 541.a
4. Deus charitas eſt, & ipſe prior dilexit. 404.b.c
Ne credideritis omni ſpiritui. 72 d
5. De Spiritu Sancto dedit nobis. 445.a
Scimus, quod filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoſcamus verū Deum. 469.c
Scimus, quòd Filius Dei viuit. 411.d
Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo. 549.a
In hoc cognoſcimus, quod in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis 453.a
Hic eſt verus Deus, & vita æterna. 411.d
Et hi tres vnum ſunt. 477.d
In hoc cognoſcimus, Deum in nobis manere. 358.a
Vt tolleret peccata noſtra, & peccatū in eo non eſt. 164.a

Apocalypſeos.

EGo primus. 151.c Cap. 1.
QVi eſt, qui erat, qui venturus eſt. 198.a
Sanctus, Sanctus, Sanctus. 195 a
Qui eſt, & qui erat qui venturus eſt. 87.a 4.
Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. 437 c 11. 21.
Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia. 243.a
Vide ne feceris; conſeruus enim ſum fratrū tuorum 122. b
Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas: & ſi quis diminuerit de verbis libri. 699.

FINIS PRIMI INDICIS.

INDEX RERVM SENTENTIARVM ET VERBORVM, IN OMNIA D. ATHANASII OPERA COPIOSVS ET LOCVPLES,

ſingulis numeris ſingulas paginas, & literis eiuſdem paginæ locum indicantibus.

A

AAron, & Moiſes exameram geniti. 39.d
Aaron & Moiſes, & eum illis cuiuſque princeps populum Iſraelitieum nnmerarunt.574.b
Aaron,& Moſes in montibus vitam depoſuerunt. 40.b
Aaron iuſſu Domini mortuus eſt.575.b
Aaron mortuus in monte Hor.574.d
Aaronis ſacerdotii,& Chriſti collatio.115.d
Aaronis veſtis,carnem, quam Chriſtus aſſumpſit, ſignificabat.115.a
Aaronis ſoror Maria lepra percuſſa.574.d
Abel quænam ab Adam didicerat. 195.b
Abel obtulit,quæ Adam ei præceperat,magiſterio Dei inſtructus.236.b
Abeleni non latuerunt eadem, quæ Moſes docuit quæ Abraham obſeruauit,quæ Noe cognita habebat.195.b
Abimelech caſtigat Deus propter Abrahamum, idque in gratiam Saræ.231.b
Abimelech quam inhumanus.577.b
Abraham ex Thara genitus.39.d
Abraham quomodo iuſtificatus. 81 a
Abraham Chriſtum adorauit.117.b
Abraham Patriarcha videns Deum, gauiſus eſt. 643.b
Abraham non condidit Iſaacum,ſed genuit. 199.c
Abraham liber apocripbus 610.b.c
Abraham non,niſi iam grãdis,proximis innotuit. 40.a
Abraham obſeruauit eadem,quæ Moſes docuit. 195.b
Abraham, & Moſes Chriſtum adorarunt. 100.a
Abraham erat centum annorum, quando factus eſt ei Iſaac filius ſuus.108.a
Abrabam Moſis doctrinam obſeruauit.236 a.b
Abraham non morte ad coronam venit,ſed fide in Deum.81.a
Abraham plenus dierum moritur.216.d
Abraham in lecto extinctus eſt. 40.b
Abrahæ Deus apparuit,non Angelus.155.a
Abrahæ ſemen apprehendit verbum.51.c
Abſtinentia,continentiæ nutrix eſt.531. d
Abſtinentia mira, & ciborum delectus Antonii. 636.b
Abſurdum ex ſententia Valentini.374.d
Abſurdum ex propoſitione Sabellianorum.180.a
Abſurdum hæreticorum de conſubſtantiali. 51. b
Abſurdiſſima ſententia.349.c
Abſurda quędã forent,ſi Deus non eſſet, qui regeret mundum.18.c
Abſurda ex erroribus Vrbici collecta.559.a
Abſurda quędam de Diis. 7.c
Abſurda de Diis concluduntur.14.c
Acacius Arianus ad omnem impietatẽ audaciſſimus.74.c
Acacius ſynodo Niceæ ſubſcripſit.321.b
Acacius, Eudoxius,& Pattophilus omni ſupplicio digni,cur.334.a
Acacius cum ſuis Nicænum concilium negat.321.a
Acclamationes Antiochenorum in Iulianũ mortuum. 630.d
Accuſationis cauſa in Athanaſium, & Macarium 276.d
Accuſator, & reus ſimul in iudicio ſtare debent. 281.a
Acetum felle mixtum in potum cum ſpongia præbuerunt Iudæi ori imaginis Chriſti,quam crucifigebant.535.d
Acetum, & fel Chriſto in cruce oblatum, quid. 436.c
Achab Rex malus,& præuaricator.207.b
Achar furti accuſatus, ab omnibus lapidatus eſt. 76.a.b
Achillas magnus ab Arianis diuexatus.81.d
Achillas martyr.ibid.
Achior princeps Ammonitarum conſilium dederat Holoferni, ne Hebræis bellũ inferret, quòd à Deo protegerentur.593.a
Actus quid? 511.c
Acyrus Epiſcop. in exilium actus.213.d
Ad opera ſua quid.134.c
Adam.25.martii creatus.490.b
Adam lingua hebręa,hominem ſignificat.2.a
Adam ante lapſum qualis. ibid.
Adam ex terra genitus. 191.a
Adam ſolus e terra eſt formatus.133.c
Adam ſolus à Deo ſolo per verbum eius factus eſt, non tamen plus in eo habuit,quam nos,qui propagatione ex ipſo progeniti ſumus.238.a
Adam creatus eſt, non primùm vt operaretur, ſed vt homo exiſteret.134.c
Adam, & Eua cur in Paradiſum introducti.25.b
Adam anticipans gratiam,ſtatim vbi natus eſſet, in paradiſo collocatus.237.a
Adam quænam ex Deo audierat.195.b
Adam magiſterio Dei inſtructus fuit.236.b
Adam primum hominem decepit diabolus. 72.a
ab Adam vſque ad Chriſtum Paradiſus clauſus, & infernus apertus.193.a
ab Adam vſque ad Moyſem mors dominata eſt. 109.b
ab Adam vſque ad Chriſtum mors inualuit.193.a
ab Adam vſque ad Moyſem mors regnauit, & in eos qui non peccauerant,ad ſimilitudinem præuaricationis Adæ.163.b
Adam ſimilis nobis natura.238 b
in Adam fuere rationes ſucceſſionis, poſteritatiſque humani generis.133. c
in Adã ſicut ex terra deriuati morimur, ita denuò ex aqua, & Sp.Sancto regenerati in Chriſto omnes viuificamur.163.c
in Adam non amplius morimur, ſed in Chriſto omnes viuificamur.109.b.c

Pp

Adam, & Eua ſi preuaricati non fuiſſent, quid illis obtigiſſet.25.b.c
ab Adam vſque ad Berſabæā lex promulgabatur, & in ſola Iudæa deus erat cognitus.109.b.c
Adā, & Eua quomodo ſe nudos cognouerunt. 2.b
Adam & Eua cur non nouerint nuditatem ſuam ante peccatum. 498.d.
per Adam prima via, & Ianua perierat, & ex paradiſo ad mortem deuergebamus.140.d.
Adā in paradiſum rurſus intrauit per latronē.54.c.
Adam ſecundus è cælo eſt, & caro factus, in imperio mortis detineri non potuit 102.c
Adam ſecundus immutabilis 105.c.d
Adam reſurrexit, Chriſto reſurgente.431.d
Adam vbi ſepultus.431.c.387.c
Adam cur primò non eſt mortuus.499.a
Adæ peccatum ſolus Chriſtus delere potuit. 27.a
Adæ protoplaſto deus prærogatiuam dedit eo, quod habitus ſit, qui manu dei fingeretur, quomodo hoc.238.a
Adami corpus animale, quomodo. 364.d
Adami anima in condemnatione mortis detenta in limbo aliquando.374.a
Adamo dictum eſt, terra es, & in terram reuerteris, 197 b
ab Adamo præuaricāte in omnes homines peccatum dimanauit.105.d
Adhuc, qui ſignificet in ſacris ſcripturis.428.d
Admonitio ſancta ad Conſtantium.300.a
Adoleſcentiæ lubricum iter.635.d
Adonias ſeipſum extollit, & ſine patris conſcientia Regem ſe creat, & confeſtim peſſundatur.577.c
Adoramus præſentiam filij dei in carne.71.b
non Adoramus creaturam in Chriſto, cum ipſe non ſit creatura, ſed deus 69.a.b
Adorauit Chriſtum Abraham.117.b
Adorare ſe Chriſtus diſcipulos permittit.122.b
Adorare verbum incarnatum qui nolunt, ingratos ſe exhibent eius humanitati.70 a
Adorare Deum in ſpiritu, & veritate.494.a.b
Adorari ſolius Dei eſſe.122.b
Adorandus Chriſtus ibid.
Adoranda eſt caro Chriſti.364.a
Adoratio cur fiat orientem verſus.489.d
in Adorationibus tacitis, & credendo Chriſtianorum vtilitas conſiſtit.67.a
Adriani Imp. impietas.5.b
Aduentus Chriſti in carnem quid.70.c
Aduentus terribilis ante oculos habendus, cur. 639.c
Aduentus Chriſti ſecundus qualis.49.a
Aduentus Chriſti cauſa ſecunda.28.c
Aduentum verbi Iudæi calumniis, Ethnici ludibriis inſectantur.24.a.b
Aduentu Chriſti alienæ poteſtates ſeneſcere, & aboleri cæperunt.48.c
Aduerſarius.494.b.495.a
Aduerſariorum intentio.207.b
Adultero, aut homicidæ poſt iudicium datum locus conceditur, vt ſentētiam iudicis criminetur. 235.b
Adulteria Iouis nefanda 13 a
Aedificium Antonij à dæmonibus diſſolutū, miraculoſè inſtauratum.637.c
Ἀηδὼν, id eſt, luſcinia, vnde.511.d
Aegeon Ceutimanus.6.c
Ægypti decem plagæ.572.d
Ægyptij ludibrio habentur, quòd Diis careant, ac pro Diis victimas, ac piacula colant.12.b.c
Aegyptij fontes, & fluuios deos appellant. ibid.
Aegyptii inter ſe contrarias habent religiones.12 a
Aegyptii homines Iunoni olim immolabāt.12.c.d
Aegyptii non eadem cum Phœnicibus ſimulachra adorant.11.d
Aegyptiorum ſuperſtitio quieuit ad Chriſti aduentum.40.d
Aegyptiorum mos circa mortuos.656.c.d
Aegyptiorum ceremoniæ abominandæ, cur. 11.d
Aegyptiorum Dii quales. 5 b.
apud Aegyptios canina facie latrator anubis. 11. b
Anigma non eſt, ſed miſterium diuinū, quid.101.a
Aequum eſt reos nihil aliud conari, quàm ſui purgationem.235.b
Aer non ex ſe, ſed ab æthere calefit, & à ſole illuſtratus, lumen accipit. 13.c
Aerem purificauit Chriſtus, quòd in imo hoc aere diabolum vagantem præcipitauit.35 b
In Aere Chriſtus cur paſſus. ibid.
Aeſculapius cur in deorum numerū relatus.46.b
Aeſtas non ſinit vernum tempus ſuos limites trāſire.14.c
Aeſtas viciſſim ab autumno probibetur. ibid.
Aetas, quæ ſub Noe fuit mutilata.216.d
Aeternum quid?109.d
Aether calidus efficitur.21. c.d
Aethiopes contra Arabes in ratione ceræmoniarum diſſentiunt.11.d
Aetius impius in concilio Nicæno refutatus.318.a
Aetius ſectarius.633.b
Ἀετός, aquila, vnde.511.d
Agabus in ſpiritu prophetauit.444.d
Ἀγέννητον quot modis vſurpatur, Athanaſius a b ethnicis didicit, quod in ſacris ſcripturis inuſitatum ſit.96.b
Ἀγέννητα dūo non proferimus.156.a
Aggæus poſt captiuitatem ſolutam prophetauit. 590.d
Agon Arianus.257.b
Agricolę Eccleſię.479.c.d
Agricolæ.493.b
Agriculturam Ceres inuenit.9.c
Ἀίδιον quid, & vnde dicatur.509.d
Ἀλάστωρ Grecè dicitur, qui exitialis eſt, & communis aliorum peſtis.311.c
Alexander, & Hymneus qua in re peccarunt 80.d
Alexander Papa.501.d.222.c (81.a
Alexander Epiſcopus ab Arianis vexatus.81.d
Alexander Epiſcopus Ariū ab Eccleſia reiecit.76.c
Alexāder cum Ario diſputaturus, in Eccleſiam ingreſſus, & humi iacens, lachrymis, & orationibus totus intenditur.289.a
Alexander Epiſcopus mortem ſuſtinuit pro Chriſti religione.81.a
Alexandri mors.612.d
Alexandri precibus, & Euſebii minis iudicē ſe prębēs dominus, hæreſim Arianā condēnauit.289.b
Alexādria virtutis ſuorū cōditorū memor. 210. b.c
Alexandrię luctus miſera facies 222.c
Alphabeticum documentum fidei in Chriſtū.49.a
Altare ſacrum in eccleſia.632.c
Altare geminis & auro exornatum.959.c

altitudines Dei. 503.a
Amalech contra Moſem copias eduxit. 40.b
contra Amalechum populo latenter Deus auxilium præſtitit. 237.b
Aman rex 595.c in ligno ſuſpenſus. ibid.
amatores chriſti, chriſtum gerunt 168. b
ambitio hæreticorum. 74.b
ambitione hominum in mundũ idola venire. 6. b
amentia Iudæorum redarguitur. 194.c
amianthum iudicium igni reſiſtit. 36.c
amiantho copioſo ſi quis ſtipulam veſtiat, nihil ignem metuet. 44.c
Ammon in ſanctitate à pueritia vſque ad ſenectutem vixit. 649.a.b
Ammon Deum in Lybia veruecem capite cõfiguratus. 5.b
Ammona arietem Lybes Deum habent. 12.b
Ammonius presbyter Alexandrinus. 281.b
Ammonius laicus. 197.d
amor, Deus habitus. 5.b
amor mulierum quo modo ceſſabit. 539.c
amorhæi Ieſu Naui infeſti fuerunt. 40.b
Amos prophetauit de Saluatoris aduentu. 590.a
Amphion Nicomediæ Epiſcopus. 253.c
Ananias, & Saphira. 427.a
anathema. 556.c
anathema Sabellij, & dogmata. 55.d
anathemate Ariani ſæpius notati. 258 b
anathemate iuratur Sabellii, & Pauli impietas. 57.b
anathemate percuſſerunt omnia concilia Arium & Arianos. 50.b
angelus diſceſſit ab Illa, quid. 423.b
angelus cur dixit Sp. Sanct. ſuperueniet. & c. ibid.
angelus, qui liberauit Iacob, quis fuerit. 154.b
angelus Deus, quis. ibid.
angelus Deus, & anima penes eſſentiam homini ſunt incognita, ſoli Deo cognita. 509.b
angelus magni conſilii, filius Dei appellatus. 154 b
angeli vox non eſt ſubſtantia verbi. 422.d
angeli definitio. 417.b
per angelũ hominis reparatio fieri nequibat, quoniam angeli imagines non ſint. 29.d
angelum pro verbo Dei nominauit Iacob, cur. 154.d
angeli quidam non ſeruauerunt ſuum ordinem. 198.c
angeli labiis nunquam ceſſantibus gloriam, maieſtatémque Dei extollunt 194.d
angeli in primis vocibus exclamandi, maxima voce hac (Sanctus) ſunt vſi. 195.a
angeli affectibus paſſionum carent. 511.b
angeli Deum ſine intermiſſione celebrant. ibid.
angeli ſunt hominum pædagogi. 417.c
angeli ſunt eiuſdem naturæ. 198.b
angeli, & animæ cur dicuntur æterni. 509.d
angeli ad negotia obeunda emittuntur. 355.a
angeli non præliantur inter ſe. 491.d
angeli apparentes in quadam ſpecie, an boni, an mali ſint, quomodo interrogandi. 645.a
angeli creare quidquam non poſſunt, quod ſint creaturæ. 121. b
angeli, & cæterę creaturę Spiritus ſancti ſunt participes. 454.c
angeli, & animę nõ dicuntur ſine principio. 509.d
angeli idolis pręſtõoe adſunt. 10.d
angeli legem promulgarunt. 228 c
angeli loco circunſcribuntur. 454.c
angeli ſurſum, deorſúmque commeantes, miniſtros ſe prębent. 110.b
angeli omnes adorant chriſtum. ibid.
angelorum creatio. 488. a
angelorum numerus. 488. b
angelorum & dęmonum eſſentia differãtne. ibid.
angelorum ordines, & eſſentiæ. ibid.
angelorum peſſimorum cõditiones, quibus à bonis diſcernuntur. 643.b
angelorum ordines. 198.d
angelorum idioma, quid? 511.b
angelorum cibus ieiunium. 400. c
angelorum Sanctorum amabilis, & tranquillus aſpectus eſt. 643.a
angelorum ibi ordines referuntur. 123.d
angelorum bonorum conditiones, quibus ipſi dignoſcuntur à malis. 643.a
angelorum figuram aſſumunt dæmones. 170.a
angelorum Antonii ſpiritum in ſublime deferentium cum dæmonibus in tranſitu aeris contentio. 650.b
angelorum aliquis non operatur, Deo Patre operante. 154.d
angelorum quidam ibi ordines recenſentur. 171.a
angelos mundi conditores Carpocras appellauit. 108.a.b
angelos Chriſto congeneres Valentinianus pronunciauit. ibid.
anima imaginatur ſuperna quo modo. 513.a
anima irrationalis terreſtris eſt. ibid.
anima irrationalis vna cũ corpore moritur. ibid.
anima hominis æternùm viuit, & non habet finẽ. ibid.
anima tres habet partes. ibid.
anima per partem rationalem Deum diligit. ibid.
anima per animoſitatem dæmonibus iraſcitur. ibid.
anima recedit, ſi cor vulneretur, aut ſi ex baſilica multum ſanguinis effluat, aut ſi caput cædatur vel ſecetur, cur? 514.d
anima eſt per ſe calida. 514. b
anima dupliciter dicitur. 512.d
anima beſtiarum opificium ſuum ex terra accipit. ibid.
anima, eſt homo interior. 367.b
anima Chriſti ad inferos penetrauit. ibid.
anima ex ſe ipſa haurit ſcientiam Dei. 16.d
anima in tribus locis corporis habet ſedem. 514.d
anima non ſubſiſtitante corpus. 512.a
anima à corpore ſeparata nõ amplius poteſt operari bonum. 494.c
anima corpus ingreſſa, non ab ipſo contrahitur, aut modificatur. 16.c
anima ſemper mouetur, etiam corpore dormiente, vel mortuo. ibid. b.c
anima ſæpe Sanctis, & angelis obuiam tendit, & ad eos pertingit mentis ſua puritate freta. ibidẽ.
anima quid contempletur. 16.c.d
anima, eſt dux ſenſuum. 15.c
anima corpori contraria. 16.a
anima, Deus, & angelus penes eſſentiam ſoli Deo cognita. 509.b
anima ſe ipſam mouet. 16.b
anima non eſt carnalis. 375.b

anima ſuum non alienum corpus receptura.492.b
anima Chriſti diuiſa à corpore quandiu fuit. 369.a
anima non eſt ille ſpiritus, quem Deus in hominẽ inſufflauit.512.d
anima non eſt ex eſſentia Dei, cur.512.d
anima mutabilis eſt.ibid.
anima à veritate deuians.3.b
anima beſtiarum ex terra creata. 512.d
anima hominis .ibid.
anima non eſt, quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur.16.b
anima in corpore eſt inſtar colũbæ concluſæ.489.a
anima vbi requieſcat.514.d
anima cur creata. 4.b
anima corpori ſimilitudine non reſpõdet, ac proinde immortalis.16.b
anima Chriſti non obnoxia morti.367.b
anima ad virtutem incitatur, à vitiiſque refrenatur. ſanctorum memoria exemplorum.647.d
animæ cur omne ſtudium conſerendum.645.c
animæ immortalitas ex eccleſiaſtica doctrina probatur 16.b
animæ iudicium, fides eſt.428.a
animæ vitia quæ.3.b
animæ partes.512.d
animæ vis, & munus, etiam corpore quieſcẽte.15.d
animæ caliditati corpus abſque cibo reſiſtere non poteſt.514.c
animæ omnes affectiones in pſalmis continentur. 397.c
animæ vires ex prouidentia Dei.22.a
animæ quinque affectus.514.b
animę puritas, eſt omnium virtutum fons, & origo.639.d
animæ iuriſdictio in ſenſus.16.a
animę puritas ſufficit, vt deũ per ſe ſpeculetur.2.b
animæ motus nihil aliud eſt, quàm vita ipſa.16.b
animæ qualis receſſus.489.a
animam ſuam amare, aut odiſſe.495.a
animam noſtram cõmendauit nobis Deus.639.d
animam adiunctam verbo in Chriſto, formam ſerui appellatam. 370. d
animam eſſe viam, qua Deum cognoſcimus. 15.a
animam habuit Chriſtus.381.a
animam rudiores frigidam eſſe exiſtimant, quòd dicatur Ψυχή. 514.b
animam non eſſe ex eſſentia Dei.512.d
animam neceſſe eſt eſſe bonam, quam creauit bonus Creator.639.d
animam hominis rationalẽ eſſe demonſtratur.15.b
animam immortalem eſſe.16.a
animam ſe habere inficiantur impij.15.b
animam quod non habet, mortuum eſt.514.d
animam fabricata eſt inſpiratio diuina.513.a
animam infœlicem puniunt diaboli.644.d
animam ſuam homo ex inſpiratione diuina accepit.513.a
in anima hominis eſt ratio.15. d
animæ defunctorum inuiſantne hanc vitam rurſus.489 b
animæ, & angeli nõ dicuntur ſine principio.509.d
animæ, & angeli cur dicuntur æterni.509. d
animalia immunda.574.a
animalia bruta, declinato in terram capite deorſum ſpectant, homo contra 509.a
animalia bruta ex terra acceperunt animam ſuam. 512.c
animalia non curant res cæleſtes.512.d
animalia munda quæ.573.d
animus iræ victor ad cælum ducit.639.a.b
animus hominis ſtudioſè ad malum procliuis eſt. 71.d
animi fortitudo Chriſtianorum.47.d
animi ſecuri, lætique vultus floridus, idem contra, in triſtitia mœſtus.204.c
animum hominis corporea ab intelligibilibus ſeuocarunt.2.b
animorum motus, & affectus ex pſalmis quilibet animaduertere poteſt. 391.d
anni regni Iſrael 400. ſunt.580.b
Ανθρωπος vnde dicitur.511.d
ἄνθρωπος per conciſionem literarum nominatur. 509.a
antichriſtus Conſtantius. 310.a.b
antichriſtus an ſuſcitabit mortuos.491.c
antichriſtus quomodo cognoſcendus.491.b
antichriſtus transformata ſpecie, aſſerit ſe Chriſtum eſſe.170.a
antichriſti pręcurſor Conſtantius.313.b c
Antinous Adriani Romanorum imperatoris amaſius, Deus habitus.5.b
antiochena ſynodus cur filium conſubſtantialem non dixerit.337.d
antiocheni publicam feſtiuitatem ob mortem Iuliani habent.630.d
antiocheni in Eccleſiis, & ſepulturis Martyrum ſaltabant ob Iuliani mortem. ibid.
antiochenorum acclamationes in Iulianum mortuum.ibid.
antiochiæ arcas plurimas aiunt humanis capitibus plenas fuiſſe repertas quibus fuerat vſus Iulianus ad magias.ead.c
Antiochus, & Euagrius, præfecti ſericorũ.204.a
Antonius nobilibus, religioſiſque parentibus natus, in Ægypto oriundus fuit. 634.a
Antonius tãta ſuorum nutritus cura, vt nihil aliud præter parẽtes, domumque cognoſceret.ead. b
Antonius Infans Dei deſiderio flagrabat. ibid.
Antonius amiſſis parẽtibus, natus octo, & decem annos, vna cum ſorore paruula, & domus, & ſororis honeſtam curam gerebat. 634.d
Antonius ſororem fidelibus, ac noctis virginibus commendauit.635.a
Antonius vitam ſolitariam æmulatus eſt, ſenis exẽplo vicini ibid.
Antonius operabatur manibus ſuis, quo viueret. ibid.b
Antonius biduo, triduóque ieiunabat, & quarta die reficiebatur.636.c
Antonius frequenter Nilum, cum opus erat, illæſus tranſuadebat.638.c
Antonius adoleſcens diabolum deludebat.635. d
Antonius in aere vidit ſplendoris radium, quo ſanatus eſt, & dæmones diſparuerunt.637.c
Antonius memoriam pro libris habębat. 635. b
Antonius, rebus ſuis pauperibus elargitis, arduum inſtitutum eſt aggreſſus 635.a
Antonius ſe acrioribus ieiuniis, vigiliiſque conficiebat.646.a
Antonius veſtimento cilicino intrinſecus, deſuper autem pelliceo vtebatur.ibid.

Antonius corpus nunquam lauit, nec ſordes à pedibus abluit. 646. a
Aotonius à diabolo tentatur, quomodo. 635. c
Antonius belluas vna nocte cōgeſtas, & rictu oris morſum minitantes, adiurationibus ſuis tāquam aliquo verbere fugauit. 647. a
Antonius corpus ſuum humo vt tegatur, præcipit. 657. a. b
Antonius Epiſcopis, atque Presbyteris vt benediceretur, caput ſubmittebat. 650. d
Antonius præſentis vitæ inanitatem deſpiciebat. 645. b
Antonius à cibo appoſito, memoria eſcæ ſpiritualis frequenter abſtrahebatur. ibid.
Antonius talem vidit diabolum, qualē Iob. 640. c
Antonius quæ in Aegypto gerebantur Serapioni Epiſcopo in monte præſenti narrauit. 654. c
Antonius vexillum crucis in fronte ſua pingens, prodigiū informe fugauit, & in medio curſu ruēs extinctum eſt. 647. b
Antonius facultates vendidit, & dedit pauperibus audito hoc euangelii verſiculo, Si vis perfectus eſſe. & c. 634. d
Antonius ſororem tam vetulam virginem, & aliarum puellarum magiſtram vidit. 647. c
Antonius diabolum vidit excelſum corpore, qui ſe Dei virtutem, & prouidentiam auſus eſt dicere. 644. a
Antonius Ammonis animam ad cælum pergentem angelis in eius occurſum lætantibus vidit. 649. a. b
Antonius quid ad Conſtantinum ſcripſerit. 654. b
Antonius ante cibum orabat. 650. a
Antonius ſolus contendit in Eremum 637. c
Antonius annis viginti ſolitariè trāſactis, ab hominum ſegregatus conſpectibus perdurauit. 638. b
Antonius ſomnium vidit, quod. 632. c
Antonius doctus, & ſapiens licet literas non didiciſſet. 651. d
Antonius flexis genubus, armis orationum omnem ſatanæ proſternebat exercitum. 647. a
Antonius magna libertate exhortabatur martyres ne terrore impiorum ſubacti Dominum negarent. 645. c
Antonius perſeuerabat in oratione. 635. b
Antonius panem, & ſal, potúmque aquæ perparcum ſumebat. 636. b
Antooius monachos cum ſecularibus diu verſari oon debere, dixit. 655. e
Antonius ad Balatium Ariani fautorem virgines, & monachos nudatos verberantem literas miſit. 655. d
Antonius caſum Balatii prædixit. ibid.
Antonius puellas deſponſatas ab ipſo thalamo ad virginitatem, in Eccleſiæ matris gremio reducebat. 656. a. b
Antonius centum quinque annos vixit. 956. b
Aotonius adoleſceotem iuxta carinā nauis abſcōſum, & à diabolo poſſeſſum curauit in oomine Domini, & poſtea omnes monachi, qui cūm illo erant teterrimum diaboli putorem ſenſerunt. 649. d
Antonius flagellatus, atque cōfeſſus à diabolo, imperterritus durabat mente peruigili. 637. b
Antonius vir Sāctus, cuius ſcripta Gregorius abominabatur. 294. a
Antonius fidem piam, & patrum religioſam traditionem cuſtodiri debere dicebat. 656. c
Antonius diabolum interrogat quiſnam fuerit. 636. a
Antonius fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit. 654. c
Aotonius Eliæ imitator. 636. d
Antonius à diabolo vulneratus, & ſemiuiuus relictus. ibid.
Antonius in ſpiritu rapitur. 650. a
Antonius quatenus cum hæreticis loquebatur. 651. b
Antonius nunquam hilaritate nimia reſolutus in riſum fuit. 638. b
Antonius iunco vtebatur pro lecto, & cilicio induebatur. 636. c
Antonius è ripa in ripam ſubitò tranſlatus eſt. 649. b
Antonius ſæpè à dæmonibus verberatus. 644. b
Aotonius philoſophos confutauit. 654. a
Antonius amore martyr erat. 645. d
Antonius moriens veſtimenta ſuis fratribus legat. 657. b
Antonii oſtium dęmon pulſauerat, qui egreſſus, vidit hominem enormi ſublimitate, porrectum caput vſque ad cęlum. 644. b
Antonii ſermo ad duos paganos philoſophos ad ſe venientes. 651. d
Antonii precibus Policratia ſtomachi & lateris doloribus curata eſt. 649. c
Antonii, & Dæmonis dialogiſmus. 644. b
Aotonii, ſociorumque eius conſtantiam cum nouiſſet index, præcepit nullum pœnitus monachorum iudicium martyrum obſeruare. 645. d
Antonii miracula permulta, atque permagna. 648. c
Antonii victoria de philoſophis eum ridentibus quod literas non diciciſſet. 652. a
Autonii precibus ſociis ſiti pereuntibus fons in orationis loco ebulliens, erupit. 647. c
Antonii prædictiones variæ. 649. c
Antonii conſtantia. 638. b
Antonii habitaculi deſcriptio 637. d
Antonii contra diabolum prima victoria. 636. a
Aotonii mentis, & corporis deſcriptio. 651. a
ob Antonii merita Deus omnia largiebatur. 655. b
Antonii ſingulas virtutes ſinguli monachi ſunt æmulati. 635. b
Antonii nocturna viſio. 650. d
Antonö viſio lamentabilis. 654. e
Antonii conſilium ad fugandos dæmones. 638. a
Antonii corpus nudum nullus antequam moreretur vidit. 646. a
Antonii cōſilio miraculum in filia Martiani ſpiritibus immundis infeſtata ibid.
Antooii ad Chriſtum precibus plures vexati, ab immundis ſpiritibus, curati ſuot. ibid.
Antonii ædificium à Dæmonibus diſſolutum, miraculoſè inſtauratum. 637. c
Antonii monaſterium diaboli commouerunt. 644. a
Antonii viſio refertur. 654. d
Antonii inſtitutoria præcepta. 638. d
Antonii miracula plurima. 638. c
Antonii de Arianis ſententia. 651. b

Pp iij

Antonii obitus.657.b
Antonii morientis admonitiones.656.c
Antonio cælitus facta reuelatio. 649. a
Antonio auri decipulam diabolus tetendit in deſerto.644.b
Antonio ieiunanti diabolus viſus eſt, vt monachus,& panes offerens,& c.ibid.
Antonio diabolus apparet,vt puer horridus,eumque alloquitur,quæ?636.a
Antonio pro Deo pati volenti,cur martyrium non eſt datum.645.d
Antonium ſoo gregi magiſtrum parauit Dominns.ibid.
ad Antonium ſcribunt Conſtantinus eiuſque filii. 654. a
Antonium deicolam vicini Monachi nuncupabant.635.c
Antonium diabolus nocturnis inquietat illecebris 635.d
ad Autonium Thebaidam proficiſcentem vox deſuper facta quænam fuerit.646.b
Antonium ſcire,quid fuerit,perfecta eſt via ad virtutem.634.b
Anubis Deus canina facie latrator.11.b
anxietas omnis pellatur.644.d
Aphthonius presbyter fraudem ab Euſebianis paſſus.267.c
Apiaria emolumenta inoenit ariſteus.9.d
apim,id eſt,bouem Ægyptii ſacris colunt.12.b
apollinaris error.381.a
apollinarii error.371.d
apolinariſtas ad alios hæretieos conſulendos relegat Athanaſius.371.d.372.a
Apollo,& Apollos Diaconi Alexandrini. 282.b
Apollo inuenit muſicen.9.c
Apollonius presbyter.280.b
Apollonius monachorum pater.345.c
Apoſtolus dixit,vt quotidie protenderemur ad ea quæ ante nos ſunt.171.b
apoſtoli diſpetſi per vniuerſum orbem. 479.a
apoſtoli fuerunt ante martyres.153.b
apoſtoli ſoli an pullum ſoluere poſſint.384.d
apoſtoli,& alii Patres perſecutores fugiebant. 217.b
apoſtoli perſecutionem fugientes, non inde inutiles facti.318.d
apoſtoli cur Iudæis humanitatem Chriſti prædicauerint.227.b
apoſtoli miſſi à Sancta Trinitate.552.a
apoſtolorum duodecim nomina.602.b
apoſtolorum vnanimis de Chriſto prædicatio. 66.d
apoſtolica ſedes Romana.300.b
apoſtolici canones,non eloquentiam in rebus eccleſiaſticis requirunt. 259. b
appatet nihil, niſi iſta rerum natura ab Opifice cōdita.3.d.4.a
appellatio eſt communis illis, quibus eſt vna natura.156.d
appellationes rerum conſiderandæ.511.c
Appianus Diaconus alexandrinus. 281.b
aqua per ſe grauis, & deorſum fluit, nubes leues. 18.a
aqua in vinom conuerſa quid? 31.b
aquam libauit Dauid.577.b
aquam Aegyptii in præcipua veneratione habent. 12.b
aquæ apod Ægyptios in veneratione ſunt. 44. d
aquarum pondus in nubibos colligatur iuſſo Dei. 17. d
aquarum coogregationes.497.b
Aquila baptizatus,& poſtea Iudæis ſe iunxit.611.a
Aquila Sac. Script. ſecundum verſionem fecit. ibid.
arabes cōtra Aethiopes in ratione ceremoniarum diſſentiunt.11.d
arbitratum, voluntatémque verbo priorem eſſe volunt ariani.174.c.d
arbitrium liberum ibi nota.2.d
arbitrium delectum hominis vtroque vergere. 25 b
arbitrium liberum ibi notatur, in verbis poſſunt tamen.158.b
arbitrii ſui,& libera eſt mens hominis. 2.d
arbitrii, & voluntatis vocabulum eſt ab arianis inoentum.174.c
arcam Dei mille ſacerdotes portabant. 581.d
archangelis,& Thronis in ſacris literis dicitur maior,& precioſior Chriſtus.122.a
argumentum arii.521.a
argumentum abſurdum arianorum.176.a
argumenta, ſeu blaſphemiæ arianorum de Chriſti affectionibus.160.c
argomenta librorum biblicorum.388.a
arietem cognomento ammona, deum habent Lybes.12.b
Arimini Syoodus acta.320.c
Ariſteus apiaria inuenit emolumenta.9.d
Arius hæreſeos princeps.79.d
Arius, & Manichæus à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur.82.d
Arius negat filium,patrem reuelare 85.b
Arius ad calumnias,ab Athanaſio victus, confugit.530.d
Arius ſummo odio iure babendus. 84.c.d
Arius hæreticus ſua ipſius confeſſione declaratus. 77.a
Arius,& qui ita ſentit, Chriſtianus non debet appellari.77.b
Arius ſcripturæ voces mutilat.468.a
Arius Sotadæ poetæ imitator. 85.c
Arius Chriſti perduellis, nunquam ſegnis eſt aduerſus eos, qui Chriſti ſunt, & cum Chriſto ſapinnt.232.d
Arius reſpuit homouſion.518. d
Arius literarum ſacrarum vocibus induitur.82.b
Arius ſimulatus,& Sotadicus ſimulat ſe de Deo loqui.83.d
Arius reuelationem ſe à Deo habere iactat. 467.d
Arius inſanit, qoomodo.188.a
Arius deprehenditur Atheos eſſe. 83.d
Arius ab Eccleſia reiectus pro ſua hæretica confeſſione.76.c
Arius imitator Photini.527.a
Arius errorem ſuum fatetur.477.d
Arius Patrem,& filium, & Spiritum ſanctum adorat.478.a
Arius in Eccleſiam reuocatus à Conſtantio. 515.d
Arius medius crepuit, & in lattinas viſceribus de-

ie&t;is,humi expirauit. 289.b
Arius exemplo Iudæ traditoris mortuus.515.a
Arij teſtimonia ſcripturæ, quibus ſuam hæreſim defendit.528.b
Arii ſcommata, quæ eius θάλεια docet, fugienda. 84.a
Arii crapularum exordium, effœminatum.85.c
Arii fraus in ſuis erroribus ſuperſeminandis.127.a
Arii poſitiones auerſæ ſunt ſcripturæ.77.b
Arii hæreſis impia.631.b
Arii ſectatores.50.b
Arii fabularum capita.84.c.d
Arii diſcipuli tum in impietate, tum in pœna. 80.b
Arii aduentus ad Athanaſium.464.a
Arii, & Sabellii impietas æqualis. 235.b
Arii hæretica confeſſio.76.c
Arii opus ridiculum.84.c.d
Arii argumentum.521.a
Arii, Euſebii, & Aſterii impietas.122.d
Arii calliditas.523.d
Arii confeſſio fidei.464.b
Arii, & Euſebii impudentia. 99.b
Arii propoſitiones. 525.a
Arii calliditas ſerpentis dolo ſimilis.84.d
Arii hæreſis perduellis Chriſti.85.a
Arii, & Euſebii hæreſis.337.d
Arii qualis fuerit interitus.79.d
Arii Mors miraculo obtigit. 288.d
Arii morte audita,vnà cum Alexandro tota gaudet Eccleſia.289.b
Arii mors ſufficit ad reprobandam eius hæreſim. 290.c.d
Arium Chriſti diuinitas refutat,Sabellium eius humanitas retundit.235.d
Arium ſubruit hoc verbum, vnum ſumus.185.a
Arii duo, tanquam duo ſerpentes ex vno ore ſibilabant.515.a
ariani apoſtolicam ordinationē, quantum potuerunt, corruperunt. 210.a
ariani cum Iudæis abnegant penitus carnalem Saluatoris aduentum.161.b
Ariani iuuenes petulantia, & verborum obſcœnitate delectati.307.a
Ariani aſſerunt creaturam eſſe dei verbum.73.a
Ariani Iezabelli ſimiles, doloſos ſibi Meletianos conciliarunt. 81.d
ariani in communionem recepti.285.c
ariani Caiphæ æmulatores 452.a
ariani ante trigeſimum ſextū annum hæretici declarati ſunt,& ab Eccleſia ſummati,idque iudicio ſynodi vniuerſalis.81.b
a riani in concilio Nicæno à familia Domini abdicati.160.a
ariani vni increato, & alteri creato inſeruiunt. 156.a
ariani ſcelere Iudæos æmulantur cæteris ſectis proteruiores.310. a
ariani ſuſpicantur Dominum indignum fuiſſe. 181.a
ariani omnia, quæ ad odia, & humani generis interitum pertinent, agunt.514.d
ariani dederunt operam, vt Eccleſiæ ab Epiſcopis abriperentur.81.c
ariani, & Iudæi cur deitatem verbi negant. 161.c
ariani Epiſcopi.323 a
ariani Ethnicos mores non reſpuunt, imò cum ipſis communicant.307.b
ariani rabioſi.164.b
ariani cum Iudæis diuinitatem Chriſti negant. 461.d
ariani vxores ſuas grauidas ſic interrogabant, an haberes filium ante, quàm gigneres?178.a
ariani cognitum non habent, quid ſit Chriſtianiſmus, & quid ſit eius fides.82.c
ariani fruſtrà ſe ipſos ſtimulant, non intelligentes dictum Saluatoris noſtri.194.c
ariani, qui in magno concilio Sardinenſi ab Eccleſia reiecti fuere.74.c
ariani ſe æquales filio dei faciunt. 156.d
ariani non tribuunt baptiſma in Patre, & filio. 130.c.d
ariani vim faciunt ſcripturæ, vt ſuum foueant errorem 172.d
ariani Quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt. 53. a
ariani ſæpius anathemate notati.258. b
ariani imitatores patris ſui diaboli.144.c
ariani Chriſtomaſtyges. 152.c
ariani plus nobis,quàm filio largiuntur.182.b
ariani obſtinatiores Meletianis. 279.c
ariani, Manichæi, & Iudæi quomodo à fide defecerunt.164.b
ariani Iudæorum dominicidarum æmulatores. 212.d
ariani epiſcopale nomen emebant.222.a.b
ariani ſibi diſſidentes.129.d
ariani quomodo Chriſtum adorant.70.a
ariani crudeliores Scythis.308.b
ariani ab hinc ante quinquageſimum annum ſchiſmatici facti ſunt.81.b
ariani humanis rationibus more Saducæorum ſacram ſcripturam excipiunt & cauillantur. 197.d
ariani ex Iudæis ſuam Impietatem didicerūt. 161. b
ariani Deum faciunt ignorantię reum. 167. a
ariani ſunt vario, & verſipelli animo.234.c
ariani rabie Pilatum vicerunt. 212.b
ariani Iudæorum proditionem tranſcendunt.156.a
ariani de Deo abſurda ſtatuunt.88.d
ariani Epiſcopi depoſiti, & excōmunicati. 270. b
ariani omnia dicta ſacrarum literarum contorquent.106.b
ariani hoſtes Eccleſiæ.283.b
ariani muti redditi.235.c
ariani quæſtionibus fatuis ad mulierculas vtuntur.94.b
ariani à ſuis in concilio Sardico condemnati. 250.b
ariani cum Iudæis à promiſſione Patrum ſeducuntur.235.a
ariani proditoris Iudæ, & Caiphæ, ac Herodis diſcipuli,occultant Iudaiſmum Chriſtianitatis titulo.161.b
ariani, & Manichæi in quo conueniunt, 129.d
ariani dicunt filium dei Creaturam eſſe.51.b
ariani cum gentilibus comparantur.77.d
ariani Epiſcopos permoltos occiderunt,habentes ſecundum ſtudium Achab in amputanda veritate. 618.a.b
ariani quadruplatores.204.c
ariani Manichæorum æmuli. 129.c
ariani ſacris ſcripturis ſe aduerſos, infeſtóſque gerunt.77.d
ariani multa numina introducunt.155.c

ariani cum gentilibus pluranumina ſtatuũt. 156.a
ariani ſcripta pro ſua libidine immutant.289.d
ariani plurimi morte Arii conuerſi.ibid.b.c
ariani hiſtriones.82.b
arianorum, & Ethnicorum collatio.156.a
arianorum hæreſis anathemate damnatur à pœnitentibus.298.a
arianorum ignorantia. 313.e
arianorum theſes.241.c
arianorum argumentum.112.b
arianorum commendatio.325.a
arianorum callida, & fraudulenta intentio. 325.c
arianorum in blaſphemando peruicatia.247.d
arianorum fuga fœda.295.a
arianorum hęreſis à Ioanne Apoſtolo refutatur. 159.c
arianorum vxores in pias matronas debacchatæ. 308.a
arianorum authoritates, quibus vtebantur contra Catholicos.160 b
arianorum ratio de filio falſa.187.b
arianorum opinio mendacii Chriſtũ arguit. 180.c
arianorum impudentia.234.b
arianorum demẽtiam incommutabilem eſſe, tum hic, tum in Eccleſia cæleſti. 80.a
arianorum facinora innumera.307.d
arianorum ſcopus.267.a
arianorum, & Iudæorum in quæſtionibus impiis conſenſus. 161.a
arianorum preces contra Chriſti Incarnationem. 70.a
arianorum malitia quantùm fidei catholicæ obfuerit.342.a.b
arianorum impietas, qua dicunt filium dei eſſe Creaturam.124.b
arianorum officinam non Deo gratam, ſed impiã, & inimicam eſſe, declaratum eſt.189.b
arianorum dogmata quomodo refutanda.77.b
arianorum Epiſcopi quales.222.b
arianorum argumenta diſſoluuntur.158.b
arianorum errores.128.b
arianorum hæreticæ propoſitiones.235.e
arianorum inſania præuiſa.654.d
arianorum impietas, Deoque infeſta hæreſis nuſquàm obſcura fuit.81.b
arianorum opinio, ſeu argumentum de vnitate Dei.153.a
arianorum verba terreſtria.242.d
arianorum propoſitiones in concilio arminienſi. 348.b
arianorum, & manichæorum cauillationes ocioſæ.368.a
arianis vxores ſuas grauidas interrogantibus quomodo reſpondendum eſt.178.e
arianis reſpondere nolebat Athanaſius, cur.235.b
apud arianos veris rationibus nihil eſt firmum. 82.b
arianos Chriſtianorum titulo qui inſigniunt, plus nimio errant. ibid.e
ab arianis virgines ſpoliatæ, & cœnobiis ſuis ſuſpenſæ.212.b
ab arianis reſiliendi methodus. 57.a.b
cum arianis qui noluerunt communicare, mors imperata eſt.211.d
ariana hæreſis vafra, & doloſa, quomodo.82.b
ariana hæreſis ab Vrſatio, & Valente damnata, & abiurata.274.e
ariana hæreſis paganiſmum redolet.176.d
ariana hæreſis pio ſenſu deſtituitur.235.b
arianam hæreſim condemnauit Dominus Alexandri precibus.289.b
arianomanitæ vnde.252.d
arianomanitæ ſpuriã doctrinam ſubiiciũt. 268.a.b
arianomanitarum error de Trinitate.549.c
arma turpitudinis aduerſus adoleſcentes ſuſcipit diabolus.636.a
arma contra dæmones, ſunt vita ſyncera, & intemerata fides.642.b
armatura Dei. 506.a
aromata an profuerint corpori Chriſti in ſepulchro.104.b
ars hominis lignum, aut aliam materiam deificauit.7.c
ars magica, & ſcholæ præſtigiarum quando incœperunt ſordeſcere.45.b
artis definitio.9.c
artem dei in hominibus extingui, indecentiſſimum erat.26. d
artem gubernatoriam Neptunus inuenit.9.c
artes nocendi innumeras diabolus habet. 637.a
artes non ex hominibus naturam ſuam capiunt. 9.d
artium inuentio Deos non facit.ibid.
artificis eſt condere: gignere proprium Patris.55.b
artificium Idoli an Deum ad ſe eliciat.10. d
Arſenius delitefcens ægypto repertus.277.b
Arſenius viuus ſe obtulit, cum de eius interitu accuſaretur Athanaſius.280.b.613.a
Arſenius falſum eſſe crimen coram Iudicibus aperit.613.c
Arſenius, quem occidiſſe Athanaſius accuſabatur, viuus productus 254. b
arſenij reſipiſcentia.279.a
artemas hæreſis Arianæ fundator.324.d
arundinem accepit Chriſtus. 433 d
aſcendit Chriſtus in cælum quomodo.169.d
aſinus ſitne adoratione dignus quòd Chriſtus inſederit.490.a
aſinus, eſt humanitas noſtra.385.d
in aſino ſenſibili verè ſedit Chriſtus.385.c
aſinicipites Dii Ægyptiorum.5.b
aſſumptio Moſis.610.c
Aſterius ſacrificator Idolorum. 237.d
Aſterius Sophiſta errores Arii ſuis voluminibus complexus eſt.128.b. 243.e
Aſterius Sophiſta callidus, & hæreſeos patrocinator.96.b
Aſterius vt Caiphas factitat.129.c
Aſterius vnam ſapientiam agnoſcit, ſibique contradicit ibid.c.d
Aſterius Euſebianus de potentia Dei libellum cõſcripſit.323.d
Aſterius Idolis ſacrificauit.122.d
Aſterius aduocationem præſtat ſectæ arianæ. 96. d
Aſterii Ratiocinationes, quomodo filius ſit in Patre. 149.c
Aſterii blaſphemiæ.323.d
Aſterii de creatione mendacium.237.d
Aſterii ſcriptorum refutatio.128.d
Aſterii, Arii, & Euſebii impietas.122.d
Aſterii arianorum aduocati de voluntate Dei ſcripta.175.a

aſtra ſe mutuò priuant ſuo munere.14.b.c
aſtra, & elementa alieno indigent auxilio.13.c
aſtra, cælum, elementa pro diis habita.5.a
aſtra & elementa an ſint dij.13.b
aſtrorum motus à Deo 17.c
aſtris varius à Deo curſus impoſitus.17.c
aſtutiæ Arianorum, & calliditates.176.b
Aſtyages quiſnam fuerit.162.b
Athanaſius Capitonis filius.267.b.c
Athanaſius in templo Domini nutritur.512.c
Athanaſius diaconus Alexandri epiſcopi.252.d
Athanaſius Alexandri ſucceſſor.83.b
Athanaſius quo modo in Epiſcopum electus.253.a
Athanaſius, aliique Epiſcopi cur perſecutionibus agitati fuerint.291.a
Athanaſius cur fugit.211.d
Athanaſius Romæ expectauit Euſebianos menſes octodecim.262.d
Athanaſius ad Conſtantium legatos mittit.625.b
Athanaſius diuino nuntio pericula ſæpè effugit.625.c
Athanaſius magus appellatur.ibid.
Athanaſius quòd non ſit homicida defenditur.252.b
Athanaſius quomodo Alexandriæ exceptus.297.b
Athanaſius ſi apud alios accuſaretur, ad maieſtatē Imperatoris prouocabat.204.b.c
Athanaſius, Marcellus, & Aſclepas innocentes iudicati.270.b
Athanaſius multus fuit in ſynaxibus celebrandis.202.b
Athanaſius innocens iudicatus eſt tribus Synodis.250.b
Athanaſius minas imperatoris Conſtantij fuga declinauit.622.c
Athanaſius à muliere accuſatus.613.b
Athanaſius obediens Conſtantio.207.c
Athanaſius vnde primùm ab Arianis odio haberi cœperit.252.d
Athanaſius docet ſe rectè fugam arripuiſſe.220.a
Athanaſius inuiſibilis ſe perſequentibus, licet præſto adeſſet.629.d
Athanaſius in eremo.442.b
Athanaſius bonis Eccleſiæ priuatus ab Arianis.298.d
Athanaſius monachos habuit.219.d
Athanaſius annos ſex in ciſterna latuit.619.b
Athanaſius ad Conſtantem profugus.ibid.
Athanaſius Mediolanum venit, cur.202.b
Athanaſius in Gallias profectus.ibid
Athanaſius, & Marcellus iniuſtè in exilium acti.264.d
Athanaſius à presbyteris, & diaconis eſt iuſtificatus.262.b
Athanaſius noctes inſomnes ducens, cum aduerſariis ſuis veluti præſentibus depugnabat.202.d
Athanaſius Arſenii homicidio accuſatus.254.b
Athanaſius iniuſtè in exilium pulſus ibid.c
Athanaſius denuò ad necem quæritur.214.b
Athanaſius cur ſuſpectos habuerit legatos Conſtantii.208.c
Athanaſius in exilium pulſus.351.c
Athanaſius de nauibus plenis frumento detentis accuſatus.254.c
Athanaſius docuit, quàm aliena ſit à veritate Arianorum hæreſis.190.a
Athanaſius innocens pronunciatus.295.a
Athanaſius homicidii accuſatus.251.c
Athanaſius exul Romam profectus eſt.617.a
Athanaſius cum accuſaretur, quod Arſenium occidiſſet hic viuus ſe obtulit.280.b
Athanaſius cum eſſet Epiſcopus Alexandriæ, Imperatorem Iouinianum edocuit, de quibus oportebat.632.b
Athanaſius ſecundum ſucceſſionem patrum Epiſcopus creatus.316.a
Athanaſius Papa.59.a
Athanaſius hæreſeos accuſatus.619.a
Athanaſius à Conſtantio in epiſcopali ſede confirmatus.208.b
Athanaſius homicidij accuſatus.256.b.c
Athanaſius, quomodo inimicorum manus effugerit.219.d
Athanaſius ab Arianis falſo accuſatur.612.d
Athanaſius Prophetico ſermone vſus.629.d
Athanaſius Sardicæ Synodo affuit, cur.267.b.c
Athanaſius quatuor menſibus in ſepulchro patris latuit.633.c
Athanaſius vt caperetur, in Eccleſia facta irruptio.219.d
Athanaſius extenſa manu iurat.201.c
Athanaſius de retento frumento excuſatur.258.a
Athanaſius. Imp. Iouiniano amicus factus, cauſas Eccleſiarum, populóſque diſpoſuit.632.c
Athanaſius Arianis nihil reſpondere nolebat, cur.255.b
Athanaſius non eſt rectè adiudicatus.624.a
Athanaſius dum viueret Alexandrinam Eccleſiam valens non eſt auſus turbare.633.c
Athanaſius, quod Arſenium occidiſſet, accuſatus.266.d
cur Athanaſius ab imperatore in exilium relegatur.613.a
Athanaſius ſcriptores habuit.204.b
Athanaſius Dei virtute monitus, abditur in latebras donec perſecutio ceſſaſſet.629.d
Athanaſius quomodo hoſtiū manus effugit.617.c
Athanaſius futura prædicit 625.d
Athanaſius non niſi confictis criminibus eſt oppreſſus.267.a
Athanaſius quomodo innocens iudicatus.266.c.d
Athanaſius tabulas Sacrarum literarum confecit, quas ad fratrem miſit. Imp. Conſtantij.202.b
Athanaſius à quinque Epiſcopis iudicatur.624.a
Athanaſius, licet innocens, condemnatur.613.d
Athanaſius ab 80. Epiſcopis defenſus.267.b
Athanaſius, cum obiret, ſibi ſucceſſorem elegit Petrum virum optimum.633.d
Athanaſius vitam finiuit, cum quadraginta, & ſex annis inter pericula Eccleſiam rexiſſet.ibid.
Athanaſii patientia.212.c
Athanaſij prouerbium: Nolite conturbari, quia nubecula eſt, & citò pertranſit.629.d
Athanaſii opera nemo in exilium actus.252.b.c
in Athanaſii gratiam hieroſolymitanum concilium conuocatum.273.c.d
Athanaſii in Epiſcopatum introitus qualis.253.d
Athanaſii fiducia, & conſtantia in perferendis inimicorum calumniis.267.a

Athanaſii fides de Trinitate.518.b
Athanaſii encomium.272.b
Athanaſii accuſatores.622.c
Athanaſii fugæ cauſa.223.b
Athanaſii inimici,noctu ad eum venientes, ſeſe ei purgabant.298.a
Athanaſii reſcriptum ad Liberium epiſcopū Romanum,quòd perfectum hominem aſſumpſerat Deus verbum.56.a
Athanaſii , & Macarii fides in concilio Nicæno probata 256 b
Athanaſii aſſeclis omnibus ſuę Eccleſię,& antiqua immunitas reſtituta à Conſtantio.272.d
Athanaſii commendatio per Conſtantium Imp. 273.b
Athanaſii,& Marcelli præſentiam timuerunt Euſebiani.268.c
Athanaſii teſtes.202.a
Athanaſii peregrinatio ab Alexandria Romam. ibid.
Athanaſii accuſatio prima.201.d
Athanaſii fuga cur calumnietur.313.c
Athanaſii Epiſcopatus conſtitutionem tanquam non legitimè celebratam arrodunt Ariani.253.a
Athanaſii doctrinā reſpuit Conſtantius Imp.211.a
Athanaſii innocentia,de qua non eſt dubitandum 250.d
Athanaſio aliud crimen obiicitur.613.d.619.a
Athanaſio timiditatis crimen obganniunt Ariani. 313.a.b
Athanaſio nullus locus ad occultandum tutus. 619.b
Athanaſio Ioninianus ſcripſit, vt perfectam ei diuinorum dogmatum diſciplinam reſcriberet. 631.a
Athanaſio Conſtantii Imp.epiſtolæ tres. 271. c,d
Athanaſio epiſcopatui reddito, tota ciuitas lætitia perfunditur, multique ad fidem, & pietatem conuertuntur.297.c
Athanaſio inimicus Theognius cognatos ſuos, & quoſdam Arianomanitas ita inſtituit, vt quæ ipſe vellet, pro teſtimonio loquerentur. 282.a
Athanaſio Petrus vir optimus ſucceſſit.633.d
in Athanaſium calumniæ. 252.c
contra Athanaſium epiſcopum mendacia fingere non reformidant Ariani.253.d
in Athanaſium Conſtantii Imp.diploma.295.c
in Athanaſium Alexandrini iuuenes à Conſtantio Imp.incitati.305.a
in Athanaſium accuſatio ſecunda.202.d
ob Athanaſium populi quærela in Arianos. 222.a
Athanaſium plebs diligebat.633.d
Athanaſium, & alios Epiſcopos cur Ariani perſequuntur.255.b
Athanaſium innocentem pronunciauit eccleſia Romana 303.d
Athanaſium accerſit Conſtantius Imp.cum omni honore. 296.b
ab Athanaſio victus Arius,ad calumnias confugit 530.d
auaritia eſt præter naturam. 514.a
audacia hominū non ad id quod expedit,aut decorum,ſed ad contraria molitur.3.a
audacia impia Arianorum,quæ pertingit vſque ad Patris eſſentiam. 177.d
audacia Arrianorum arguitur. 194.d
audaciæ genus quodcunque aggrediuntur Ariani.220.b
auditorum duo genera in eccleſia. 479.a
auditum habet corpus hominis auſcultandis diuinis ſcripturis.3.a
aurium ſolum eſt audire. 15.c
aurora. 497.c
auri decipulam diabolus Antonio tetendit in deſerto.644.b
authoritas conciliorum inconcuſſa. 260.a
authoritatis multum habet vita bona.533. a
authoritates, quibus vtebantur Ariani contra catholicos.160.b
Auxentius Mediolanenſis Arii ſectator.50.b. 74.c
Auxentius inuaſor Mediolanenſis eccleſiæ. 350. d
Axioma logicum.43.a
Azarias,qui & Ozias. 579.a
Azarias vocatur angelus Raphael, itineris dux filij Tobiæ.593.d

B

Babylę Martyris ſepulchrum impedit reſponſa dęmonum.630.a
Babylę Martyris arca à chriſtianis longo agmine pſallentibus transfertur.629.d.630.a
à Babylone reditus. 581.b
Babylonii bellum geſſerunt contra Ægyptios cur. 59.d
Babyloniis hęretici crudeliores ſunt.215.c
Bachus filiorum Iouis vnus.6.d
Bæotia oracula. 45.b.c
Balaam,cuius aſina voce humana locuta eſt. 574.d
Balneis non vtendum virginibus.401.c
Baneas filius Iodae leonem percuſſit.577.b
quem Baptizat Pater,baptizat & filius,& quem filius baptizat, is in Sp. Sancto initiatur. 130.b
Baptizantur Iudæi ob miracula imaginis Chriſti 538.a
cum Baptizaretur Chriſtus,nos eramus in quos ille baptiſmus perueniebat.104.c
Baptizandum non quouis modo. 130.d
Baptizandi quam formam dedit Chriſtus. 98. a
Baptizatos à pueris iterum baptizari prohibet Alexander. 612.b
Baptizati blaſphemantes, peccant in Spiritum Sanctum. 458.b
Baptiſma legitimum quod.130.d
Baptiſma Arianorum diuerſum eſt à vero baptiſmate,cur.130.c.d
Baptiſmatis octo genera.505.a
Baptiſmatis aquam inutilem poſſidentes hæreſes. 130.d
Baptiſmatis inopia, multi deſtituti ſacris, periclitantur, multique ſine viſitatoribus ægrotant 223.b
in Baptiſmate fidei ſumma. 63.a
in Baptiſmate ſacro vniuerſæ fidei noſtrę ratio conſiſtit.186.c
Baptiſmate cum initiamur,cur cum Patre connominatur quoque & filius.130.b
Baptiſmus non fit in verbo,ſed in Patre,& filio, & S.Sanct. traditur.186. c
Baptiſmus Arianorum qualis.130.d
Baptiſmi ceremoniæ.612.b
Baptiſmi veri forma.130.d
Baptiſmi trina immerſio quid.503.c

Baptiſmi initiatio non in nomine Creatoris, & creaturæ traditur.199.d
Baptiſmi ſignum, mare rubrum 504.d
in Baptiſterium ſacrum Iudæorum Chriſticidarum, & Atheorum Ethnicorum impudẽtia horrenda.222.c
Baptiſteriis flammæ iniectæ. ibid.
Barbari deum agnouerũt Conſtantini opera.287.a
Barbarorum, Idololatrarum, & Græcorũ olim paſſim tota vitæ ratio in armis erat.47.b
Baruch quomodo iuſtificatus.81.a
ex Baſilica ſi multum ſanguinis effluat, anima recedit, cur? 514.d
Baſilicarum in nomine Saluatoris, & in honore Martyrum initium.538.a
Baſilidis, & Valentini, & Manichæorum ſtoliditas, & inſania iuratur 57.b
Baſilidis, Marcionis, & valentini error de Incarnatione Chriſti.380.b.c
Baſilius ex Ancira qua in parte fidei errauerit.335.d
Baſilium laudat Athanaſius.343.b
Bellua immanis hæreſis.291.c
Bellum irreconciliabile fuit inter Iudæos, & Gentiles.40.a.b
Belli negocia in Eccleſia pro orationibus ſucceſſere Alexandriæ.114.b
Bellũ olim paſſim inter Gentiles, & Idololatras irreconciliabile.47.a.b
Bellorum ſunt abſtinentes homines Chriſti diſciplinis incitati ibid.c.d
Biblicorum librorum argumenta.588.a
Blacius ab equo, cui inſidebat morſus in femore, vnde paulò pòſt periit, idque, quod Antonij Eremitæ epiſtolam conſpuiſſet.294.a
Blaſphemia quid.458.a
Blaſphemia Arianorum, quam in Deum Patrem pronunciare videntur.168.b
Blaſphemiæ in filium hominis, exemplum.461.d
Blaſphemiæ Arianorum.151.d
Blaſphemiæ, & argumenta Arianorum de Chriſti affectiunibus.160 c
Blaſphemiæ Manichæorum in Chriſtum 131.a
Blaſphemias ſuas Ariani à Caipha, & Iudæis mutuantur.178.c
Blaſphemant in Deum, qui vnigenitum Dei filium diminuunt.195.a
qui Blaſphemant in vllam Trinitatis perſonam, non habebunt remiſſionem.ibid.
in Blaſphemando Arianorum peruicatia.247.d
Bonus, nullius rei inuidia tangitur.25.b
Bonus eſt, præter voluntatem mali.3.d
Bona vita multum habet authoritatis.533.a
Bonum ipſum homo cenſet, ipſo vocabulo boni abutens, vnde hoc.2.c
Bonum non ex malo, neque in eo eſt.3 c
Bona ſunt, quæ ſunt: quæ non ſunt, mala.2.d
Bonorum, & malorum ſpirituum diſcretio.643.a
Bonitas Dei quomodo oſtendatur.415.d
Bos AEgyptiorum deus.12.b
Βοάνη vnde.511.d
Britannio Rex à Conſtantio interfectus.305.b
Bruta Deum cognoſcunt, eique benè dicunt. 402.d

C

CAdauerũm Chriſtianorum ſtrages in templo 315.c.d
Cæcus natura, quando viſum recepit.41 b
Cæcus à natiuitate ſaliua carnis ſanatus eſt à verbo.ibid.b.c
Cæci nati illuminatio quid?31.b
Cæca res, malitia.302 a
Cædes docuit Mars 13.a
Cædes, iniuriaſque facere vnde ſtudio homo habet.2.c
Cæſarem contra Athanaſium irritant Ariani.252.d
Cæſares filios ſuos tres Conſtantinus nuncupauit, & per decennium viciſſim eos imperare cõſtituit. 615.b
Cain à quonam ſuum fratrem occidere didicerit? 490.b
Cain ſeptem peccata commiſit quando fratrem ſuum occidit.499.b
Caiphæ diſcipuli & noui Iudæi Ariani.247.c
Caiphæ hæretici æmuli.225.d
Caiphæ, & Samoſatenſis opinio.245.d
à Caipha, & Iudæis Ariani ſuas blaſphemias mutuantur.178.c
Caliſtus miles Iuliani vitam heroico carmine ſcripſit.630.c
Calix à Macario non eſt confractus.262.b
Calicis vſus in Eccleſia qualis.255 c
Calicem confractum proferunt Ariani, vt videatur Athanaſius impius eſſe.257.c
Calliditas, & inuidia Arianorum.113.c
Calliditates Arianorum, & aſtutiæ.175.d
Calor frigore prædominante extinguitur.13.d
Calumnia Iudæorum in chriſtum.235.a
Calumnia Arianorum.156.c
Calumnia, eſt clau, & gladius, & iaculum inſanabile.204.c.d
Calumniæ remedium.ibid.
Calũniæ ictus grauius, quàm lapides feriunt. ibid.
Calumnię curatio, veritas.ibid.b
ad Calumniam hęretici patres vocant.225.a
Calumnię Arianorum tantum potuerunt, vt licuerit ipſis leges violare. 210 a
Calumnię non ſunt alienę ab hęreticorum moribus.225.a
Calumniæ in Athanaſium.252.c
ad Calumnias cõfugit Arius, ab Athanaſio victus. 530.d
Calumnias ſuas vnde hauſerint Ariani.178.c
Calumnioſæ propoſitiones Arianorum.182.c
Calumniatoris mos.206.b
Calumniatores à Principibus propellendi.207.b.
Caluariæ locus Adami ſepulchrum.387.c
Candelabra in Eccleſia.222.d
Canicipites Dii AEgyptiorum.5.b
Canones Apoſtolici non eloquentia in rebus eccleſiaſticis requiruntur.259.b
Canones Eccleſiaſtici, & Eccleſiæ fides corrumpuntur, & ambo in periculum veniunt. 221.b
Canones Eccleſiæ ab Arianis violantur.224.b
Canonum inſtitutio à Patribus tradita.221.b.
Canticum canticorum cur ſic vocetur.586.c
Canticum canticorum quid pertractet.ibid.
Caput ſi gladio ſecetur, aut cædatur, anima recedit cur?514.c d

Caro ſanguinem eſt operata.511.d
Caro corrupta, & reſoluta, terra fit ruſus. ibid.
Caro chriſti, erat corpus Dei.162.d
Caro chriſti cum patiebatur, nõ erat extra corpus, ideoque ea ipſa paſſio illius nuncupatur.ibid.
Caro immortalis facta per verbum Dei.387.c
Caro ſi in verbo Deum geſtat, gratiam inde, commodaque percipit.166.d
Caro chriſti ſi aſſumpta fuiſſet, increata, fruſtra eſſet incarnatio.363.b.c
Caro factum eſt verbum, non in carnem conuerſum, ſed carnem pro nobis aſſumpſit.52.d
Caro chriſti non eſt increata, quia patibilis. 362.d
Caro ſuo miniſterio diuinitatis operibus inſeruiebat.162.d
Caro non attulit ignominiam verbo Dei.69.d
Caro à verbo eſt indiuiſibilis.70.b
Caro chriſti non eſt Deo conſubſtantialis.366.b.c
Caro chriſti non eſt increata propter vnionem cum verbi diuinitate.363.a
Caro chriſti per verbum glorificata eſt.69.d
Caro chriſti eſt ſine patre.40.d
Caro chriſti adoranda.364.a
Caro ab immundiciis pura ſeruanda.647.d
Caro omnis ſecundum ſuum genus in vnum conciliatur.158.a
Carnis infirmitates verbum baiulabat.162.c
Carnis affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare chriſtus.167.a
Carnem in chriſto quomodo adoramus.69.b
ob Carnem verbum dei non eſt creatura.ibid.
ob Carnem non eſt recuſandum adorare verbum incarnatum.69.c
Carnem induit chriſtus, vt in eo omnia inſtaurarentur.193.b
per Carnem, ſeu humanitatem chriſti quid intelligendum.377.c
Carnem Chriſti incorruptibilem permanere docuit, quo auxilio.173.d
Carnem chriſtus induerat ignorationi obnoxiam. 168.b
Carnem deificat filius Dei in carne exiſtens. 165.c
Carnem chriſti mortis capacem non fuiſſe aiunt quidam hæretici.51.d
Carnẽ Scriptura more ſuo hominem vocat. 162.b
Carne non nouerat diem iudicii chriſtus, ſed vt Deus nouit.168.c
Canes, & porci ſunt, qui in turpi vita degũt 401.a
Carnalis voluntas, eſt diuinæ legis tranſgreſſio. 511.a
Carnaliter ignorat chriſtus, ait Athanaſius. 167. d
Carpocras angelos mũdi cõditores appellauit.108.b
Cariæ ciuitas impietatis Iuliani reliquias habet. 630.b
Caſtalius fons Daphnis, in ſuburbio Antioch.630.a
Caſtitas ad cęlum ducit. 639.a
Cataphryges tanquam hęretici condemnati. 588.a
Cataphryges hæretici à Phrygia dicti 83.a
Καταςκόποι pro Epiſcopis apud Arianos. 512.d
Catholici calumnias, hæretici autem gratiam recipiunt.284.a
Catulus liberius Iuda.500.b
Catuli leonum ſunt prophetæ. 500.d
Caupo Iudaicus, quis 164.b
Cauſæ definitio Conſtantino piiſſimo religioſiſſimo reſeruatur.284.a
Cedrus ſanandi efficatiam accipit, & vermes baccarum ſuarum odore interficit.511.d
Χελιδών, vnde. 511.c
Ceremoniæ AEgyptiorum abominandæ, cur.11.d
Ceres inuenit Agriculturam.9.c
Cerei Eccleſiæ idolis oblati 222.d
Ceruæ.502.b
Chamælcontes ſunt hæretici in mutandis coloribus.234.b
Characteres numinis maieſtate digni cẽſentur.11.a
Charitas Dei erga creaturas.138.a.b
Charitatis inſolubilis affectus. 532. c
Χείμαρρος id eſt, torrens, vnde. 511.d
Cherubini erant ſuper arcam.70.c
Chirographum quid.506 a
Chreſtus Nicææ Epiſcopus 253.c
Chriſtus eſt Dei filius natura, non voluntate.176.a
Chriſtus qua ratione rex, & dominus factus.117.bc
Chriſtus antequã naſceretur, victoria potitus.40.d
Chriſtus, vitis eſt, quomodo.228.b
Chriſtus, Dei Ratio.47.d.48.b
Chriſtus fictum non habuit corpus.52.b
Chriſtus ex Maria tantùm corpus humanum aſſumpſit. 51.b
Chriſtus non dixit, vt vnum ſint In te.158.d
Chriſtus quatenus homo factus eſt, carnem ſubiit. 79.b
Chriſtus regnat ante loquendi vſum. 104.a
Chriſtus antequam homo fieret, Rex, & dominus fuit.117.c
Chriſtus perfect' Deus, & perfectus homo. 368.c
Chriſtus ſpes gentium.40. b
Chriſtus factus eſt pro nobis execratio: exponitur. 52.d
Chriſtus pacis auctor. 47.c
Chriſtus ratione naturæ ſimilis erat cęteris hominibus.40.c
Chriſtus Deum, & hominem ſe declarauit. 166.d
Chriſtus ignorare non potuit.165.b
Chriſtus cur 25.martii conceptus.490.b
Chriſtus qua ratione dicatur primogenitus. 139.b
Chriſtus ſolus in veneratione eſt, & per eum pater eius cognoſcitur.1.b
Chriſtus ſolus vilibus verbis citra vllam magnificentiam docuit.45.d
Chriſtus duas eſſentias inconfuſas habet. 510.a
Chriſtus quomodo proficiebat ſapientia, ætate, & gratia.171 a
Chriſtus quomodo cognoſci poteſt in creaturarum contemplatione.44.d
Chriſtus cur interrogarit Philippum.165.b
Chriſtus ſi factus non fuiſſet homo, à peccato liberati non fuiſſemus.143.a
Chriſtus ſanctificat ſeipſum. 103.c
Chriſtus cur natus eſſe dicatur. 163.c
Chriſtus certior erat eorum quæ in cordibus ſingulorum laterent 165.c
Chriſtus proficiebat, quatenus homo, non quatenus Deus.171.c
Chriſtus non eſt merus homo, ſed & Deus.191.a
Chriſtus non eſſe magus probatur, quomodo. 46.a.b
Chriſtus primũ à Petro pro Dei filio agnitus. 171.c
Chriſtus an Iudicij diem nouerit.167.a
Chriſtus Carne indutus, eius infirmitates ſuſtinuit. 162.c

Chriſtus

Chriſtus cur in ſacris literis ſeruus dicatur,& ancillæ filius.79.a
Chriſtus in ſeipſo profecit 171.e
Chriſtus homo deificatus.143.a
Chriſtus quot modis exhibuerit amorem ſuum in homines.31.b
Chriſtus quando Patrem ſuum Dominum appellauit.134.b
Chriſtus puer appellatus,quid.ibid.
Chriſtus ad quæ opera conſtitutus eſt.135.b
Chriſtus cur homo factus ſit.27.b
Chriſtus eſt ratione vnius perſonæ,ſed duplex natura.424.d
Chriſtus adorandus.122.b
Chriſtus imago inuiſibilis Dei.62.e
Chriſtus factus caro,quomodo intelligendum.52.d
Chriſtus eſt creaturæ primogenitus.140.e
Chriſtus veré ſuper aſinum ſedit.385.c
Chriſtus,virgine pariente, partus affectiones non ſentiebat.31.d a
Chriſtus naſcens,eſuriens,edens,quid?31.d
Chriſtus omnia,quæ ſunt naturæ humanæ, in ſe recepit.368.d
Chriſtus an noſtra cauſa factus ſit homo.125.a
Chriſtus ab humanitate nullum recepit detrimentum.69.d
Chriſtus creat, non vt creant homines, ſed vt Deus.93.a
Chriſtus non cæpit eſſe, ſed eſt ab æterno.87.a
Chriſtus lachrymis quid oſtenderit.227.d
Chriſtus viuendi rationé in ſeipſo exhibuit.391.c
Chriſtus,quatenus homo,fundamentum Eccleſiæ 144.d
Chriſtus,eſt æterna Dei potentia.87.b
Chriſtus ex virgine ſibi ipſi corpus formauit.32.b
Chriſtus vbique in ſe credétibus auxilium præſtare conſueuit.648.d
Chriſtus re vera verum corpus, non ſpecie tenus habuiſſe creditur.32.a
Chriſtus gloriam, & honorem accepit à Patre, quomodo.166.c
Chriſtus in æternum manebit.425.c
Chriſtus non expauit Herodem,& Pilatum.172.b
Chriſtus quòd venerit, quæ ſigna, & argumenta probant.41.a
Chriſtus primogenit⁹ ex mortuis,quomodo.139.b
Chriſtus pauper factus cur.438.d
Chriſtus non ad oſtentationem venit.43.e
Chriſtus homo inter homines verſatus.30.c
Chriſtus quæ à patre petierit.166.b
Chriſtus nouit extremum Iudicii diem.168.a
Chriſtus fidus,firmúſque pontifex.115.d
Chriſtus carnem induerat ignorationi obnoxiam.168.b
Chriſtus ſolus cognoſcit Patrem.165.c
Chriſtus cur in corpore apparuerit.32.d
Chriſtus nouit iudicii diem,ſed nõ erat tunc Apoſtolorum ſciiſſe.170.a
Chriſtus gentes vocauit, & cætera, quæ facere debuit fecit.42.e
Chriſtus,vbi poſitus erat Lazarus,humanitus percunctatur,vt diuinitus excitaret.168.d
Chriſtus via eſt ad Patrem.55.b
Chriſtus cur vnigenitus dicatur.139.b
Chriſtus ſilentium diabolo imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus.641.c
Chriſtus Deus,& homo.67.a
Chriſtus iudicatus,crucem ſuam ſuſtulit.431.d
Chriſtus præſtautior Angelis,quomodo.366.b
Chriſtus cur in occulto habuerit ſuam deitatem 432.c
Chriſtus cælum, & rerum naturam, ipſóſque crucifixores teſtes habuit.40.d.41 a
Chriſt⁹ nõ poteſt dici mediator ſine homine.554.b
Chriſtus mortem, aut infernum nõ expauit.172.b
Chriſtus cur genitus, homo factus,mortuus & rediuiuus.31.a
Chriſtus à Sp.Sãcto ſanctificatur,quomodo.105.e
Chriſtus non eſt creatura, quia non venit ſui gratia,ſed noſtri.136.b
Chriſtus quatenus Deus, eſt immortalis, & impatibilis,ſed quatenus homo eſt patibilis.371.
Chriſtus cur deſcendit de cælo.100.a
Chriſtus, quatenus homo, poteſtatem accepit à Patre.165.d
Chriſtus ſeruandæ virginitatis auctor.47.a
Chriſtus homo factus,humanitatis negocia adminiſtrauit,mortem profligauit.200.a
Chriſtus quomodo paſſionibus fuerit obnoxius 173.a
Chriſtus cur Iudæorum inſidias non vitauerit.34.
Chriſtus filius Dei,& Dauidis appellatur.365.d
Chriſtus exaltari dicitur à Patre,quomodo.103.a
Chriſtus vbi eſt,quod genus ibi metus,aut periculi fuerit.142.d
Chriſtus cur homo factus ſit.27.a.b
Chriſtus nuſquam appellatur primogenitus Dei, neque creatura dei.139.c
Chriſtus ſublata natiuitate,carnem non induiſſet 136.a
Chriſtus granum frumenti nominatur, aliquando etiam ſeminator dicitur.478.d.479.a
Chriſtus cur venerit.43.e
Chriſtus ex Deo,& homine.370.e
Chriſtus quarum virginum ſit ſponſus.399.b
Chriſtus fatigatus ex itinere quatenus homo.466.a
Chriſtus eſurit iuxta proprietatem corporis, ſed fame non interiit.33.d
Chriſtus vbi nominatur, vel fides eius omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ patefiunt.37.d
Chriſtus ſolus habuit ſtellam natiuitatis ſuæ prænuntiam.40.a
Chriſtus genitus, & ingenitus.338.b
Chriſtus in chlamyde corona, & calamo quid geſtabat.433 b.c
Chriſtus in corpore apparebat, & ſupplicia patiebatur.31.c.d
Chriſtus eſt caput noſtræ fidei.ibid.
Chriſtus creatus eſt ad hominũ inſtaurationé.135.c
Chriſtus eo ipſo quod homo genitus eſt, viuẽtium & mortuorum dominus eſt declaratus.119.a
Chriſtus eſt verus Deus,& verus homo.556.a
Chriſtus Iudæorum inſidias fugit.236.a
Chriſtus eſt vitis vera quomodo.474.a
Chriſtus cur ita appelletur.485.d
Chriſtus eſt verbum Dei carne ex Maria & in Maria indutum.486.a
Chriſtus melior angelis factus.107.d
Chriſtus ſolus ex pura virgine natus.39.d
Chriſtus cur flauerit in diſcipulos.494.d

Chriſtus non eſt creatura. 114.a
Chriſtus vous, Deus, verbum & filius Mariç cenſeri debet.192 a
Chriſtus ſua poteſtate miracula fecit. 166.c
Chriſtus ſe adorare diſcipulos permittit.122.b
Chriſtus ſolus peccatum Adæ delere potuit.27. a
Chriſtus metuēs Archelaum, in Nazareth ſeceſſit. 216. b
Chriſtus venit,vt diabolum in hoc imo aere vagātem præcipitaret, & aerem purificaret.35.b
Chriſtus nunc creatura non eſt.122. c
Chriſtus ex ſemine Abrahæ genitus poſt quadraginta duas ætates 186.a
Chriſtus vt homo viuebat, vt Dei verbum omnia viuificabat.31.d
Chriſtus cur dicitur primogenitus.513.c
Chriſtus cur morbo non laborauerit. 33.d
Chriſtus duas eſſentias inconfuſas habet.510.a
Chriſtus quomodo humanitatem, aſſumpſit.24 b
Chriſtus quòd Deus ſit, & homo Thomas ſignificauit.191.d
Chriſtus habebat ea,quæ petiit à Patre.166.b
Chriſtus,vt homo ,ignorat, ait Athanaſius. 167.d
Chriſtus cur Principium viarum dicatur.140.d
quod Chriſtus habuerit animam.381.a
Chriſtus patiens, & impatiens.51.a
Chriſtus moriendi cauſa corpus aſſumpſerat. 33.d
Chriſtus corpus ſuum Deo patri ſacrificauit. 27. c
Chriſtus ad trigeſimum annum peruenit.51.d
Chriſtus tormenta quælibet paſſus eſt,cur.434.c
Chriſtus voce magna clamauit.496.a
Chriſtus mortuus,quod negant quidam hæretici? 52.d
Chriſtus mox paſſurus mœrere cœpit,cur.435.c
Chriſtus cruce mori voluit,vt ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret,& cauſa ſubduceret iis, qui Eccleſiam in partes cupiunt diſcindere.35.a
Chriſtus lachrymatus eſt & horruit mortem, vt homo.172.a
Chriſtus morte ſua, noſtra debita ſoluit.33.b
Chriſtus non mori non poterat.38.a.b
Chriſtus cur crucis mortem citiùs , quam naturalem ſuſtinuerit.33.c
Chriſtus cur in aere paſſus?35.b
Chriſtus condemnatus,& paſſus,cur.432.a
Chriſtus ſi alia morte, quàm execrabili mortuus fuiſſet,nobis non profuiſſet.35.a.b
Chriſtus cur mortuus.387.b
Chriſtus in aere mortuus, quid.435.c
Chriſtus mortem aboleuit ſui corporis immolatione.28.a b
Chriſtus mortem cur paſſus 34.a
Chriſtus in aerem cruce ſubleuatus,cur.438.c
Chriſtus cur clamauerit in cruce. 437.a
Chriſtus non exhorruit mortem.432.b
Chriſtus cur non deſcenderit de cruce.435.d
Chriſtus licet mortuus ſit ob omnium redemptionem, non tamen corruptionem vidit. 28.c
Chriſtus primogenitus factus ex mortuis. 513.c
Chriſtus eſt exordium primogenitum ex mortuis. 141.a
Chriſtus vt homo ex mortuis excitatus , ſed vt deus mortuos excitat.377.d
Chriſtus reſurrexit per ſuam, quæ in ipſo erat , vitam.38. b
Chriſtus reſurrexit cum omni integritate. 33.d
Chriſtus reſurrectionis negocium geſturus venerat.34.a
Chriſtus cur reſurgere citiùs,quàm die tertio , noluerit.35.d
Chriſtus poſt reſurrectionē ad Apoſtolos ingrediebatur ianuis clauſis, & tecta eò penetrabat.191.d
Chriſtus ex mortuis cum reſurrexiſſet, non decuit eum carnaliter reſpondere. 170.a
Chriſtus veſtigia in corpore ſuo aliquo modo ſeruauit.52.a
Chriſtus poſt reſurrectionem palpabilis.191 d
Chriſtus poſt paſſionem multò plures habuit diſcipulos quàm ante.475.a
Chriſtus in cælum vehebatur ab Angelis.169.d
Chriſtus hominum more aſcēdens, efferenſque in cęlum, quam geſtabat , carnem, vehebatur ab Angelis.169.d
Chriſtus ingreſſum in Paradiſum confecit,ex quo Adam eiectus fuit.54.c
Chriſtus ad dextram Patris ſedet,quid.110.a
Chriſtus in homine iudicaturus eſt viuos, & mortuos.54 c.d
Chriſtus deus,& dominus.491.b
Chriſti cognitio,eſt rebus omnibus precioſior.1.d
Chriſti qui ſtudioſus es,congruum eſt, de Chriſto tecum diſputare.1.a.d
Chriſti corpus nouo quodam miraculo ex virgine ſola coaluerat.33.a
Chriſti corpus Mortale,cur.ibid.
Chriſti & Moſis collatio.116.b
Chriſti Corpus propter inhabitans Dei verbum, corruptionis expers erat 33.a b
Chriſti corpus ſtatuunt Perſonatum Ariani.53.a
Chriſti carnem mortis non fuiſſe capacem , aiunt quidam hæretici.52.d
Chriſti aduētu alienæ poteſtates ſeneſcere, & aboleri cœperunt.48.c
Chriſti opera, eius diuinitatem aperire.32.a
de Chriſti paſſione ſine erubeſcendum.430.d
Chriſti doctrina quanta.46.c
Chriſti Sanguinem propinare,quorum eſt.255.c
Chriſti tunicam ſcindere non potuerunt carnifices cur.435.c
Chriſti de corpore quid ſenſerint quidam impii hæretici. 50.d
Chriſti diuinitas nihil ignorare poteſt.167.d
Chriſti anima à corpore quandiu diuiſa 369 a
Chriſti per duelles hoſtes Iudæi permanent.68.d
Chriſti mors abegit dæmones.46. d
Chriſti ſolius erat, homines coniungere cum ſpiritu Sancto. 104.d
Chriſti omnia opera hominibus vtilia.142.b
Chriſti verba, quædam ad diuinitatem, quædam ad humanitatem referenda.527.b
Chriſti incarnatio præparata , & deſtinata ante mundi conſtitutionem. 145 b
Chriſti Sancti Sanctorum poſt aduentum viſio , & prophetia obſignata eſt.42 a
in Chriſti corpore mors vim ſuam exercuit, & mors, & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata eſt.33.a.b
Chriſti Ieſu imago.535.b
Chriſti caro eſt ſine patre 40.d
Chriſti natiuitas inenarrabilis. 40 c
Chriſti incarnationis prima cauſa.27.a

Chriſti Corporis immolationis vtilitas.28. e
Chriſti aduentus cauſa ſecunda.ibid.
Chriſti miſſio,eſt humanitatis aſſumprio.192.a
Chriſti poculum in Eccleſia.257.e
Chriſti corpus an conferat ad integritatem hypoſtaſeos.67.c
Chriſti potentia omnium hominum viribus ſublimior.47.d
Chriſti nomen efficax.45.d
Chriſti pot entia.31.c
Chriſti doctrina adoleſcit.48.c
Chriſti miracula illum Deum eſſe teſtantur.254.d
Chriſti Corpus à noſtro corpore non alienũ.27.b
Chriſti inſtrumentum corpus.44.c
Chriſti inter mortuos liber.480.c
Chriſti corpus ſpirituale, quomodo.364.d
Chriſti Corpus verbo Dei coëternum quidam hæretici iactarunt. 50.d
caro Chriſti peccatis non fuit obnoxia.ibid.
Chriſti nomen ahſque carne non allegatur. 370.d
Chriſti anima ad inferos penetrauit.367.b
Chriſti corpus non eſt cæleſtis natura.364.c
Chriſti omnes diſcipuli mortẽ contẽnunt,cur?36.a
Chriſti cognati ſumus. 228.b
Chriſti,& creaturarum differentia. 243.a
Chriſti veſtimenta cordiuiſa.431.c
Chriſti aduentus ſecundus qualis. 49.a
Chriſti rerum natura ancilla.32.c.d
Chriſti incarnatio nõ fuit peccatis obnoxia.368.d
Chriſti aduentu rerum mutatio.45.b
Chriſti diuinitas vbique contemplari poteſt.45.a
Chriſti Corpus nõ patibile Sabelliani dicebãt.54.d
Chriſti nomina in ſcripturis ſparſa.139.c
Chriſtus fugit.628.d
Chriſti caro adoranda.364.a
Chriſti Sanguinem ſacerdotes quotidie efficiunt. 538 c
Chriſti gloria,& honor eſt crux.507.d
Chriſti potentia non eſt dæmoniaca. 46.b
Chriſti amatores,Chriſtum gerunt.168.b
Chriſti in Ægyptũ deſcenſu idola ceciderũt.40. b
Chriſti nomen dæmones,quotquot ſunt, non tolerant.37.d
Chriſti ſanguis propinatur à catholicis.255. c
Chriſti corpus cur nõ oportuit affici morbo. 34.b
Chriſti veſtimenta diuiſa; quid.387.c
Chriſti ſponſa quid facere debeat.399.b
Chriſti cum Dauide collatio.481.a
Chriſti miracula recenſentur.597.b
Chriſti mors admodum clarè in ſacris literis demonſtratur.38.c.d
Chriſti aduentus in carne quid.70.c
Chriſti anima non obnoxia morti.367.b
Chriſti corpus mors ſubiit,non corruptio.513.c
in Chriſto mors locum non habuit, ſed mortem, quę erat in hominibus,eſt mutuatus.34.a
Chriſto caro ignominiam non attulit.70.a
Chriſto omnis plenitudo deitatis inhabitabat corporaliter 56.b
Chriſto quę voces creationis conueniant.116.c
Chriſto an deus dederit ſedem Dauidis.425.b
Chriſto noſtra culpa dedit occaſionem,vt deſcenderet.25.c
Chriſto congeneres angelos Valentinianus pronunciauit.108.b
Chriſtum intelligi in voce,faciamus hominẽ.23.a
Chriſtum conſiderare, quatenus deus, & homo factus,vera eſt fides.164.b
Chriſtum crucifixum prædicare.503.d
Chriſtum alium eſſe, alium filium dei, qui ante Mariã,& ante ſecula extiterat,dicũt hęretici.50.d
Chriſtum factũ eſſe quomodo intelligendũ.119.d
Chriſtum morbo laborare non decuit, qui alios ſanabat.33 d
Chriſtum morientem vniuerſa rerum fabrica cõfitebatur.32.c
Chriſtũ à Deo ſegregant Ariani,quomodo. 193.d
Chriſtum imaginem,ſplendorem,formam, & veritatem eſſe patris ſui.91.c
Chriſtum,non decuit opera ſua,ſuo corpori mortem inferre.34.a
Chriſtum vnum ex duabus naturis.424.c
Chriſtum ſi cognoueris, nunquam putes fore te deceptum.1.d
Chriſtum non eſſe creaturam.180.d
Chriſtum veniſſe quomodo Iudęis demonſtretur. 493.b
Chriſtum hominem nudum Iudęi, & eorum poſteritas credunt.127.b
Chriſtum Abraham adorauit.117.b
Chriſtum mortem opetiiſſe, & reſurrexiſſe, vnde colligere licet.38.b
Chriſtum cur non occultum mori decuit.34.b
Chriſtum vnum eſſe.66.a
Chriſtum fuiſſe paſſum, & crucifixum hæretici qoidam negarunt 50.d
Chriſto quatenus mors debebatur,eatenus non ex ſe,ſed aliunde rationem immolandi mutuatus eſt.33.c
Chriſto reſurgente,reſurrexit Adam.431.d
à Chriſto quod geſtum eſt, diuinum ſanè,& dignũ ipſius diuinitate eſt.33.c
de Chriſto Prophetiæ, citantur.39.a
de Chriſto quid credendum.200.b
de Chriſto doplici modo loquendum.127.b
de Chriſto Scripturę ſacræ ſcopus.161.d
in Chriſto homines Dei appellamur.240.d
in Chriſto ſola deitatis ſubſtantia eſt increata.363.c
in Chriſto creaturam non adoramus, cũ ipſe creatura non ſit,ſed deus.69.b
in Chriſto nihil erat naturæ imbecillitatis.33.c
in Chriſto vna tantùm Perſona 352. d
in Chriſto quæcunque homo accepit, dicitur verbum accepiſſe.181.b
in Chriſto mortale cũ immortali copulatum. 431.c
in Chriſto duas naturas in vna hypoſtaſi eſſe 510.a
in Chriſto duæ naturæ conſiderandæ.353.a
in Chriſto duæ volũtates,& duę operationes.422.c
chriſtianus,eſt vera domus Dei.513.d
chriſtiani veri propiium quid.161.c
chriſtiani contra dæmones virtutibus, & moribus in acie conſiſtunt.47.d
chriſtiani ad Martyrium parati.315.d
chriſtiani ad communionem Arianorum coacti, & eam fugientes interfecti.210.b
chriſtiani principem diabolum pedibus conculcant.47.d
chriſtiani noctu raptantur.214.b
chriſtiani ſunt lapides ædificii Chriſti.144.d
chriſtiani nunquam ab Epiſcopis ſuis nomen acceperunt,ſed à Domino.82 d
chriſtiani à Gentibus,& Iudæis ſecludũtur,63.a

chriſtiani non ab Apoſtolis præceptoribus ſuis, miniſtriſque Euãgelii appellationes adepti ſunt, ſed à Chriſto Chriſtiani nuncupantur. 83.a
chriſtianorum animi fortitudo. 47.d
chriſtianorum vtilitas in quo conſiſtat. 66.d
chriſtianorũ cadauerum ſtrages in templo. 315.e
chriſtianis nihil curæ ſit eorum, quæ ſecum non auferre poſſunt. 639.a
apud chriſtianos eſt vera religio. 212.a
chriſtianos vocare Galilæos Iulianus erat ſolicitus. 630.a
chriſtianos decet à vite. i. Chriſto non degenerare. 473.e
chriſtianitatis titulo occultant Ariani Iudaiſmum. 161.b
chriſticola quidam. 535.a
chriſtomaſtyges Ariani. 152.e
cibus & potus per ſacra verba ſanctificatur. 402.a
ciborum delectus, & mira abſtinentia Antonii. 636.e
cibos eſſe honos 504.d
cilicio vtebatur Antonius. 636.e
circuncíſio in ſabbatho non habebat vllas ferias. 197.b
circuncíſio fuit nota baptiſmi. ibid.a
circuncíſio figura erat exuuiarum, quæ per baptiſma deponuntur ibid.
circuncíſio quid eſt? ibid.b. e
circuncíſio octauo die facta, quid denotabat. ibid.
circuncíſio cur in membris genitalibus fiebat. 197.a
circunciſionem fieri etiam Sabbatho. 196.b
ciuitas noſtra in cælis eſt. 385.a
clauorum veſtigia Chriſtus in corpore ſuo aliquo modo ſeruauit. 52.a
Clemens, Petri ſectator. 473.b
clerici Alexandrini. 280.b
clerici quærentes, quomodo credendum ſit in Chriſtum. 316.c
clericis immunitas à Conſtantio Imp. reſtituta. 272.d
clericis omnes honores, & priuilegia Iulianus ſubtraxit. 627.a
cælum dei ſapientia verſa. 20 b
cælum infenſum fuit ab Adam vſque ad Chriſtum. 193.a
cælum, aſtra, & elementa pro Diis habita. 5.a
cæli, & terræ appellatione, omnia, quæ in cælo, & in terra genita ſunt, Deus voluit complecti. 23.b
cæli quotnam ſint. 488.e
in cælis non eſt mas, aut fœmina. 401.b
cæmiteria apud chriſtianos. 214.c
cæſſia deitatis, & humanitatis in Chriſto. 374.a
cogitationes vitioſas deus non creauit. 372.c
cogitationes hominum ſunt permeabiles. 128 a
cognati ſumus Chriſti. 228. b
cognitio Chriſti, eſt omnibus rebus precioſior. 1.d
cognitio Dei ex ſacris ſcripturis. 22.c
cognitio optimi magno ſtudio, & curæ eſſe debet 211.b
cognitione Dei terra repleta eſt. 42.c
colles, vocantur omnis ſubſtantia rationalis, & intellectualis. 55 a
colloquium Athanaſii habitũ cum hæreticis. 225.a
colluthus Imaginarius Epiſcopus. 282.d
columba, id eſt, περιστερά vnde dicitur 511.e
colythus quis. 255.d
comes concilio Arianorum præſedit. 254.a
non Communicandum cum hæreticis. 314 e
Cõmunicantes tãtùm ſeptẽ Iſchyras habuit. 283.b
comparare pro parare. 113.c
comparatio quomodo fieri debeat. 108.b
cõciliabulũ hæreticorũ, nõ eſt vera ſynodus. 254.a
conciliabula fecerunt Euſebiani, cùm irent Sardim. 270.a
cõcilium Nicænum à treceotis ſeptemdecim Epiſcopis celebratum fuit. 346.d
concilium Mediolanenſe. 419.e
concilium Nicænum neceſſario coactum. 347.a
Concilium Nicænum omnium hæreſeon trophæon eſt habendum. 50.b
concilium Nicænum à Synodo Antiochena non differt, quomodo 337.b
concilium Nicænum totius orbis conſenſu conſtitutum. 346 c
concilium nullum eſt in Eccleſia Catholica exiſtimandum, præter vnicum Nicænum. 50 a b
concilium Sardinenſe cur congregatum. 265.b
cõciliũ Sardinẽſe Arianos ab Eccleſia reiecit. 74.c
concilium Hieroſolymitanum in gratiam Athanaſii conuocatum 273.d
concilium Alexandrinum Euſebius cum Athanaſio celebrauit. 627.d
concilium Romani Euſebiani fugiunt. 293.b
concilium Ariminenſe. 346.d
concilii Nicæni cauſa 347.b
concilii Nicæni, & Ariminenſis differentia. 347.d
concilii Arimini, & Seleuciæ cauſa. 316.b
concilii euocandi ratio explicatur. 614.e
concilio Nicæno trecenti decem & octo Epiſcopi affuerunt. 515.b
concilio Nicæno qui contradicunt, hæretici iudicantur 51.b
in concilio Sardico quid actum. 294.b
concilio Sardinenſi ſubſcribentiũ nomina. 170.d
cõcilio Romano cur nõ affuerint Euſebiani. 261.a
concilio Arianorum præſedit comes. 254.a
concila celebrari non debere præter ſententiam romani põtificis ecclesiaſtica regula iubet. 616.d
concilia omnia Arium, & Arianos Anathemate percuſſerunt. 50.b
conciliorum aothoritas inconcuſſa. 160.a
cõcionatoris boni mores plus proſunt, quàm eloquentia. 479.d
concionatorem quid ſpectare deceat. 420.a
concordia inter nos mutua animi, & ſpiritus vnitate nos facit vnum cum Deo. 157.d
concordia multitudinis Deum ad exaudiendum promptiorem facit. 205.d
in cõcupiſcentias corporeas homo vterque quomodo lapſus eſt. 2.b
condemnatio mortis obliterata eſt. 33.b
condidit, fecit, & genuit quid. 137.d
condere, & creare ſolius Dei eſt. 123.e
condita quæ ſunt, aliquando cæperunt. 137.b
conditor rerum Deus, non artifex. 24.d
conditorem oſtendunt res conditæ. 87.e
confitenda peccata. 404.b
confeſſio dæmonum de filio Dei. 32.e
confeſſio Euſebii. 59.a
confesſio fidei Iudæorum. 537.d

confeſſio Arij hæretica.76.c
confeſſores Epiſcopi flagris conſciſſi, publiciſque miniſteriis mancipati.264.a
confutatio erroris.443.b
de coniugio error Miluij.380.c
coniugia conſobrinorum.575.c
conſcientia.494.c
conſcientia redarguebat Ioſepho inſidiátes.204.c
cõſcientia bona viri, iudices nõ reformidát.259.b
conſecratio menſæ.401 d
conſignanda eſt menſa.ibid.
conſilium adhæſitantes in fide.128.a
conſilium D. Antonij ad fugãdos dæmones.638.a
conſobrinorum coniugia.575.c
conſolari debent fratres mutuis inter ſe ſermonibus.638.d
Conſtans Conſtantij imp. frater.303.a
Conſtans piiſſimus Auguſtus.201.d
Conſtãs imperator à Magoẽtio interfectus.203.b
Conſtans martyr.ibid.
Conſtante mortuo, planxit Athanaſius.203.d
conſtantia germana Conſtantii ariana.515.c
conſtantia Liberii & Hoſii.288.b
conſtantia Hilarii Diaconi in perſecutione.302.a
conſtantia Antonii.638.a.b
Conſtantinus in Eccleſia Romana duos pontifices conſtituit.625.a
Conſtantinus Imperator de fide Arii examinator.288.d
Conſtantinus Imp. humaniſſimus cohibuit hæreticorum malitias, nec diuturnos in vita fore paſſus eſt.81.c
Conſtantinus Imp. religioſiſſimus curam egit, vt Athanaſius in patriam, & ad ſuam Eccleſiam reduceretur.80.b
Cõſtãtinus Imp. religioſiſſimus virgines Deo dicatas in precio habuit.212.b
Cõſtãtinus Auguſtus, eiuſque filij, ad Antonium ſcribunt.654.a
Conſtantinus frumentum Eccleſiis annuum donarat.632.a
Conſtantini filii tres fuerunt, Cõſtãtinus iunior, Conſtans, Conſtantius.615.b
Conſtantini mors.515.d
Conſtantius Conſtantini filius.469.b
Conſtantius Imp. humanus, & pius: præter cuius mẽtem hæretici promulgant, & faciunt ea, quæ volunt.73.c
Cõſtantius Imp. Chriſtianus, Dei ſtudioſus, & religioſiſſimus Auguſtus.201.a
Conſtantius Danielis amicus.206.c
Conſtantius Athanaſii accuſatorem ſeducit.313 a
Conſtantius æternus appellatus à Valente, & Vrſatio.317.a
Conſtantius Saulis imitator.310 b
Cõſtantius ſuas in Atha. inimicitias detegit.624.c
Conſtantius Arianæ hæreſeos propugnator.299.c
Cõſtãtius Athanaſium ineffabili ſuperbia detineri affirmat.623.c
Conſtantius alter Pharao.310.c
Conſtantius deterior Achab.ibid.
Conſtantius cæteris Tyrannis efferacior, quando tyrannidem incepit.312.c
Conſtantius nouus Arianorum fautor Eccleſiam chriſtianam perſequitur.622.b
Conſtantius multos coegit Epiſcopos ad Eccleſiæ communionem deoegandam.299.b
Conſtantius Antichriſtus.310.b
Conſtantius Imp. alter Pharao Aegypti Tyrãnus.298.d
Conſtantius in promiſſis fallax.305.b
Conſtantius cur Epiſcopos creauerit.306.a
Cõſtãtius omnia in gratiã hęreſeos mẽtitur.305.c d
Conſtantius blaſphemiæ propugnator.309.d
Conſtãtius Imp. in omnes perſecutionem mouit.293.a.b
Conſtantius præcurſor Antichriſti.313.c
Conſtantius Antichriſti Imago.312.b
Conſtantius compunctus ad ſe redüt.296.b
Conſtãtius in Ariana impietate moriens baptizari voluit.331.d
Conſtantii Imp. immanitas in Liberium.301.d
Conſtantii admonitio ad Hoſium.302.d
Conſtantii edictum in Chriſtianos.295.c
Cõſtãtii Imp. ad Athanaſiũ Epiſtolæ tres.271.b.c.d
Conſtantii ſeruorum ſuorum ſeruus.311.a
Conſtantii, & Saulis geſtorum collatio.320.b
Conſtantii calliditas in euertenda fide.622.d
Conſtantii in religione inconſtantia.298.d
Conſtantii Imperat. furor in Alexandriam conuerſus.304.d
Conſtantii diploma in Athanaſium.295.d
Cõſtãtii vita à patris, & fratris morib⁹ aliena.305.b
Conſtantii Imp. Conſtantinus pater.212.b
Conſtantii in ſuis cognatis occidendis Tyrannus.310.d
Conſtantii filii tres.292.d
Conſtantii mors.626.c
pro Cõſtãtio Imp. deprecatus eſt Athanaſius.204 a
conſtitutiones Eccleſiaſticæ.300.a
conſubſtantialis quid.336.a
conſubſtantialis vox an ſit in vſu necne.342.a
conſubſtantialitatis vocem in ſacris literis nõ inueniri dicebat Arius.616.b
de cõſubſtantialis verbo contentio cum Athanaſio.621.b
conſubſtantiale quid?612.b
conſubſtantiale cur ita dicatur.ibid.
conſubſtantiale quinque modis dicitur.ibid.
conſubſtantiale Patri eſt verbum.51.b
conſubſtantiale nomen à ſymbolo ſublatum ab Vrſatio, & Valente.319.a
conſubſtantiale ex Maria genitum, quomodo Ariani intelligebant.50.c
conſubſtantiale, cur ab Arianis recuſetur.340.a
Conſubſtantiale longè ante concilium Nicenum fuit.349.a
conſubſtantialem eſſe Patrem rebus creatis quidam hæretici ſunt ratiocinati.51.b
conſubſtantialitatis vocabulum vtrũ ſcandalizare poſſit.352.b
conſuetudo eſt ſcripturæ ſacræ, incuriè, & ſimpliciter verba pronunciare.189.a
conſummationem ſeculi non ignorauit Chriſtus.470.d
contemplantur Deum, qui.403.b
contemplatio deuota.549.a.b
continentiæ, & virginitatis encomia.405.a
continentię nutrix, abſtinentia.531.c
contradictiones Euſebianorum, & eorum inconſtantia.334.b
contraria duo ſimul eſſe non poſſunt.4.a
contrarias naturas concordes à Deo fieri.17.c.d

controuerſias Patres non habent inter ſe in iis, quæ vel prophetant, vel erudiunt. 195.b
contumelias ferunt chriſtiani.47.d
conuerſio Valentis, & Vrſatij ab Atha. facta. 611.a
cor purum erga Chriſti amorem pertimeſcit Satanas.642.b
cor ſi vulneretur, anima recedit, cur?514.d
corax Syracuſanus Rhetoricem inuenit. 9.d
corona ſpinea.536.a
corona pro operibus cuique non pro dignitate & loco redditur.346.a
corpus, quod mori poſſet, chriſtus cur ſibi aſſumpſit.27.d
corpus chriſti mors ſubiit, non corruptio. 513.c
corpus chriſti vtrum conferat ad integritatem hypoſtaſeos.67.b
corpus chriſti coæternum verbo Dei fuiſſe hæretici nonnolli dixerunt.50.d
corpus ſuum à morte excitatum Patri repræſentauit.56.a.b
corpus chriſti communem cum omnibus naturam habebat, erat propterea mortale.33.a
corpus chriſti non patibile Sabelliani aſſerebant. 54.d
corpus aſſumpſit ſibi Chriſtus à noſtro non alienum.27.b
corpus chriſti mortis non fuiſſe capax, aiunt hæretici nonnulli.52.d
corpus chriſti adorandum.364.a
corpus chriſti purum, & incontaminatum. 68.b
corpus humanum chriſtus tantùm ex Maria aſſumpſit.51.b
corpus chriſti propter inhabitans Dei verbum, expers corruptionis erat.33.a
corpus ſuum Deo patri ſacrificauit chriſtus. 27.c
corpus chriſti eſſe cibum ſpiritualem. 461.b
corpus chriſti non vim habuit abſoluendæ diuinæ hypoſtaſeos.67.b
corpus moriendi cauſa aſſumpſerat chriſtus. 33.d
corpus chriſti cur non occultim extingui oportuit.34.c
corpus chriſti cur oportuit morbo non affici. 34.b
corpus chriſti, templum verbi. 53.c
corpus chriſti nouo quodam miraculo ex virgine ſola coaluerat.33.a
corpus non fictum habuit chriſtus.52.b
corpus ex virgine ſibi formauit chriſtus. 32.b
corpus chriſti in cruce pependit, non Sapientia. 50.c
corpus mortalis naturæ, ſupra naturam per verbum, quod in ipſo erat, reſurrexit.55.c
corpus chriſti perſonatum ſtatuunt Ariani. 53.a
corpus chriſti fuiſſe ſimulachrum humanæ formæ putarunt Manichæi. 131.a
corpus filii Dei à morte detentum fuit. 56.b
corpus chriſti ex Maria procreatum negant hæretici.53.a
corpus ſuum chriſtus & vita & potentia corroborabat. 35.d
corpus ſumpſit chriſtus, quod mori poterat. 33.b
corpus verum, re vera, non ſpecie tenus habuit Chriſtus.32.a
corpus dicitur dupliciter. 513. b
corpus materiale quid.ibid.
corpus tenue quid.ibid
corpus nihil tale cogitat, quale anima rationalis. 16.a
corpus viuere dicitur, cum mouetur.16.c
corpus ab anima mouetur.16.b
corpus poſt mortem denuò exiſtere poſſe, Græcis nulla ratione in mentem venire potuit.47.a
corpus moritur ob animæ diſceſſum.16.b
corpus cur non ſit penitus enecandum.645.b
corpus corruptum cum incorruptione recipiemus.638.d
corpus abſque cibo animę caliditate reſiſtere non poteſt.514.c
corpus mortuum eſſe dicitur, cum à motu quieſcit.16.b.c
corpus per ſe conſiſtere non poteſt, nec anima ſubſiſtit ante corpus.512.a
corpus quare ita dicitur. 514.a
corpus mortale, mortalia ſuis ſenſibus contemplatur.125.c.d
corpus Adami animale, quomodo. 364.d
corpus chriſti ſpirituale, quomodo ibid.
corporis chriſti immolationis vtilitas. 28.c
corporis erat, proficere in Chriſto. 171.c
corporis infirmitates pati Chriſtum non oportebat.33.d
corporis ſui mortem, & diſſolutionem homo naturaliter expaueſcit.36.c
in corpore dominico mors vim ſuam exercuit: & mors, & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata eſt.33.b
corpore in ſepulchro iacente, verbum pręedicabat ſpiritibus in orco poſitis.52.a
corpore ſoo chriſtus à morte ad vitam reuocauit homines.27.c
corpora defunctorum hęretici ne ſuis quidem dari voluerunt.115.d
corporum reſurrectionis negocium chriſtus geſturus venerat.34. a
corporea animũ ab intelligibilibus ſeuocarũt. 2.b
corruptela, & mors à corpore chriſti profligata eſt ob ibi domicilium numinis. 33.b
corruptibile quid, & vnde dictum.513.b.c
corruptibile duplex.513.b
corruptio illa, quæ in morte ſita eſt locum nullum in hominibus inuenit, propter eum, qui per domicilium corporis in hominibus habitat. 27.d
corruptio, eſt quando à vermibus corpus conſumitur.513.c
corruptio reſurrectione chriſti deleta.34.a.b
corruptionẽ nõ vidit licet ſit mortuus, chriſtus.33.d
crapola.504.d
crapula eſt præter naturam.514.a
crapula, & ocio dæmones delectantur.400.c
crapularum Arii exordium effœminatum.83.d
cras diem venturam ſignificat.625.c
creauit me, humanitatem ſignificat.200.c
creauit, & genuit, coniunctim poſita quid.138.d
creauit, genuit, & fecit differunt.137.a
creauit verbum, non ad ſubſtantiam diuinam, ſed ad humanitatem chriſti referendum.131.d
creauit me, prouerbialiter dictum de carne chriſti.154.a
creauit, verbum, apud Salomonem quomodo intelligi debeat.131.d
creare, & gignere differunt.135.a
creare, vox ambigua, diuerſóque ſenſu ſumpta.132.

creare,& condere ſolius Dei eſt. 123.c
creare quid.239 a
creare,& gignere quomodo differunt. 467.b
creare,gignere, facere quid.169.b.c
creari de Chriſto dici,quomodo.140.c
creari,humanitatis proprium eſt.132.c
creatio hominis.398.d
creatio mundi ex nihilo. 25.a
creatio mundi an ſit à multis. 25.a
creatio mundi non eſt fortuita, vel ſpõtanea. 24.c
creationis vocalæ quænam Chriſto conueniant. 116.c
ex Creatione mundi viſibilis, inuiſibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur.233.c
creator vniuerſi non eſt creatura. 378.d
creatus mundus totus quo ordine.120.c
creati ſumus propter filium Dei.183.a
creata omnia ſimul, quæ eiuſdem cõditionis ſunt. 233.e
creata die ſexto,perfecta ſunt.196.d
in creatis nihil eſt immutabile natura.198.c
creatis rebus quid commodi, ſi non cognoſcant ſuum creatorem.28.d
creatura noua quando ſumpſit exordium.195.c
creatura omnis famula, & ancilla habetur, quòd extra Patris vnitatem conſiſtat, & cum aliquando non eſſet,eſſe incepit.177.a
creatura morti obnoxia.20.c
creaturæ rationalis vtilitas.28.d
creaturæ omnis Deus verbum, eſt primogenitus. 55.a
creaturæ proprium quid?122.a
creaturæ ſecundæ initium,eſt dominicus dies. 196.c
creaturæ priori opus fuit Inſtauratore. 141.a
creaturam non adoramus in Chriſto, cũ ipſe creatura non ſit,ſed Deus.69.b
creaturæ omnes nihil habent ſimile ratione ſubſtantiæ cum ſuo creatore.91.b
creaturæ voluntate creatæ filius verò non item. 176.b
creaturæ omnes ſimilis generis ſimul ad eſſentiã vocatæ.133.c
creaturæ nonnullæ Dii cur appellatæ.198.d
creaturę rationales nihil à brutis differunt, ſi nihil magis,quàm terrena intelligant.28.d
creaturę ſunt alienæ, & peregrinæ à natura Dei. 233.d
creaturæ procul ſunt à Deo, non ratione loci, ſed qualitate naturę.159.a
creaturæ pro Deo vero adoratę.5.a
creaturę mutua ope fulciuntur.13.d
creaturę ex Deo ſunt,quomodo.243.a
creaturæ ſuum creatorem indicant.17. b
creaturæ eſſe cęperunt, ſed verbum Dei non incepit eſſe.137.b
creaturę ſunt in locis diſtinctis.542.c
creaturæ cur condantur.134.e
creaturæ non poſſunt creare.121.b
creaturæ omnes auctorem ſuum cognouerunt, præter hominem.43.e
creaturarum quid proprium,& peculiare.111.a
creaturarum remedium Saluator,& crux.1. b
creaturarum nihil ex natura Deus eſt. 198.d
creaturarum nihil condidit, æquale, aut ſimile ſibiipſi Deus.55.c
creaturarum rerum natura ex nihilo conſtat.20.c
creaturas impoſſibile erat ſine filio Dei fieri. 125.b
in credendo, colendo, & tacitis adorationibus chriſtianorum vtilitas conſiſtit.66.d
cretenſes Saturnum mactatu liberorum placabãt. 12. d
crocodilus apud quoſdam adoratur, apud alios abominationi habetur.12.a
crux trophæum Chriſti.32.c
crux execrabilis.35 a
crux Chriſti.652.c
crux impoſita Chriſto,quid.434.d
crux mortis ſtimulus.37.b
crux de omni magia victoriam reportat.46.a
crux eſt gloria,& honor Chriſti. 507.d
crux quid voluerit, & quo fine instituta.37.a
crux,& Saluator remedium creaturarum.1.b
crux Chriſti ab hæreticis cauillis proſcinditur, ſicut & ab Ethnicis.353.a
crux, & reſurrectio Chriſti homines mortales de immortalitate certos, confirmatóſque reddidit. 47.a
crucis ſigni vſus.353.a
crucis vtilitas. 504.a
crucis ſigno, & fide in Chriſtum omnes Chriſti diſcipuli mortem conculcant.36.a
crucis ſigno,& fide in Chriſtum proſternatur mors 36.d
crucis ſuæ fructus retribuet Chriſtus ſecundo ſuo aduentu.49.b
crucis dominicæ vexillum aduerſus dæmonum inſidias leuandum.640.b
crucis vis, & efficacia orbẽ terrarum repleuit. 1. b
crucis fidem indutus, res naturales vilipendit, & mortem per Chriſtum non exhorreſcit.36.c
crucis ſigno idola vniuerſa deſerta relinquuntur. 38 a
crucis formabat ſignacula Imber, in veſtem Iuliani decidens. 626.b
crucis ſigno dæmones euaneſcunt. 640. c
crucis Chriſti virtutes.1.a.b
crucis ſignum, & fides inexpugnabilis nobis murus eſt. 637. b
crucis vtilitas.504 a
crucis trophæo Saluator aereas expoliauit poteſtates.643.a
crucis in abſurditatem gentiles cauillantur. 38. d
crucis dignitatem ſi Ethnici cognoſcerent, rem tantam riſu non haberent.1.b
crucis figuram Moyſes conſtituit.416.a
crucis victoriam ob Iuliani mortem Antiocheni, prædicabant.630.d
crucis ſigno dæmones fugantur.643.a
crucis teſſara,& vexillum circunfertur.37.a
crucis hamo diabolus à domino eſt aduncatus. 640.d
crucis ſigno omnia magica compeſcuntur, beneficia inefficacia fiunt.38.a
crucis ſigno omnia dæmonum præſtigia propel luntur.1.e
poſt crucis aduẽtum ſimulachrorum cultus ſummotus eſt.1.b
crucis mortem cur potius, quàm naturalem ſuſtinuerit Chriſtus?33 c
crucis typum non eius lignum veneramur.490.b

crucis ſigno in miraculis magiæ fugantur dæmones.45.d
cruci obtrectant Ethnici.1.b
crucem verbum aſcendit.1.c
crucem ſuam ſuſtulit Chriſtus iudicatus.431.e
crucem fugiunt dæmones.490.a
cruce mori voluit Chriſtus, vt ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret cur.35.a
cruce ſi non mortuus fuiſſet Chriſtus, nobis non profuiſſet aliud eius mortis genus.35.b.c
cruce Chriſti mors extincta.36.a
cruce opera, per quæ Deum agnoſcas, ædita ſunt. 1.b
de Cruce Chriſti teſtimonia e ſacris literis deſumpta.39.b.c
in cruce Chriſtus, non alibi paſſus.39.d
de cruce diuina doctrinam delirium exiſtimant Ethnici.59.b
cubile.502.c
cubilia.ibid
cuculla, & ſuperhumerale lacinias non habeat. 401.b
cupiditas vitæ, quid? 511.a
cupiditas vnde.2.c
cupiditatum vetitarum vſurpatione primi parentes in habitum occaluerunt.ibid
cupido, & Venus pro diis adorati.5.b
cur Eua ſimul cum Adam non eſt creata.497.d
cura pauperum ad cælum ducit.639.b
cura rerum téporalium pro marito habetur. 399.a
curationum largitio non eſt humanæ miſeriæ, ſed Ieſu Chriſti miſericordiæ.648.d
Cyrillus.495.c

D

Dadaſtana prædium inter Galatiam, & Bithyniam.632.d
dæmon alios dęmones eiicere nequit.46 a
dæmon viſus eſt Antonio ieiunáti, vt Monachus, & panes offerens.644.b
dæmon oſtium Antonii pulſauerat, hic egreſſus vidit hominem porrectum caput habentem vſque ad cælum.ead.c
dęmones crucem fugiunt.490 a
dæmones ſigno crucis fugantur.643 a
dæmones de nobis torquentur inuidia.640.b
contra dæmones Chriſtiani moribus, & virtutibus in acie conſiſtunt.47.d
dæmones agnitis fallaciarú modis, incipiunt præſagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere.640.c
dæmones delectantur crapula, & ocio.400.c
dæmones Angelorum figuram aſſumunt.170.a
dæmones adorabundi Chriſtum Deum credunt. 38.c
dęmones, & idola rem mortuariá eſſe innoteſcit. 38.a
dæmones apparent diuerſis modis. 641.a
dæmones in Deorum numerum relati.29.a
dæmones, & idola ſunt res morticinæ.38.a
dæmones pulli Domini.385.d
dæmones Chriſti nomine fugantur. 45.d
dęmones in quadam ſpecie apparentes, quomodo interrogandi.645.a
dęmones fugantur ſigno crucis.45.c
dæmones vniuerſa mala commonere non ceſſant, ne priſtinis eorum ſedibus ſuccedamus.640.b
dæmones ſciántne futura.491.a
dæmones quotquot ſunt, nomen Chriſti non tolerant.37.d
dæmones induunt hominum formas.489.d
dęmones ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cælis, ibique in cœni ſordibus volutati, gétilitatis impias conſtituere culturas.640.a.b
dæmones ſuis oculis cõtuentur, quod non eſt perſuaſum impiis hominibus.38.c
dæmones à Dei inſtitutione non cœperút.640.a.b
dæmones ſolent mentem hominum pauore, corpus horrore concutere.643.a
dæmones beſtiarum, & ſerpentum formas induti, Antonium aggrediuntur.637.a
dæmones fidelium orationibus, & ieiuniis corruunt 640. b.c
dæmones in Monachorum habitum ſe transferunt.641.a
dæmones ſaluatú iri exiſtimauit Origenes. 410.c
dæmones boni à Deo conditi.640.a
dæmones ad ſignum crucis euaneſcunt.640.c
contra dæmones pugna nobis ſine intermiſſione eſt.640 a
dæmones Antonii monaſterium commouerunt. 644.a
dæmones cedunt Apoſtolis.386.c.d
dæmones non obediunt mortuo.38.c
dæmones abegit mors Chriſti.46.d
dæmonum inſidiæ patefiunt, & omnis idololatria depellitur, vbi Chriſtus, vel eius fides nominatur. 37.d
dęmonum nequitia eſt diuerſa, & partita. 640.b
dęmonum diuerſitatem non eſt meæ paruitatis exponere.ead.a
dæmonum dolos aduerſus nos compoſitos ignorare, non expedit ibid.
dæmonum conditiones, quibus à bonis Angelis dignoſcuntur.643.b.c
dæmonum ingens turba iſtum prouolat aerem non procul à nobis hoſtium caterua diſcurrit. 640.a
dæmonum confeſſio de filio Dei.32.c
dæmonum præſtigiis homines irrationales facti. 29.c
dæmonum peruerſitas non naturæ, ſed voluntatis eſt vitium.640.a
dæmonum fraus abolita, & compreſſa.49.a
dæmonum alii aliis ſunt peiores.640.b
dęmonum aliæ tentationes.643.d
dæmonum oracula aduentu Chriſti obmutuerút. 642.d
dęmonum fraus quando contempta fuit.45.a
dęmonum vinciendorum ratio. 644.d
dęmonum fallaciç quales.643 a
dęmonum reſponſa impedit Babylę Martyris ſepulchrum. 630.a
dęmonibus contra Chriſtianos, maxime Monachos, & virgines Chriſti hoſtile eſt odium.640.b
dæmonibus ſacra obierunt Ethnici.29.a
dęmonibus ſibi ſimilibus diabolus imperat, in hoc imo aere vagans. 35.b
dęmonia olim inani ſpecie, ludibriiſque rerum intricabant homines.45.c
dæmonia nú ab incantatoribus eiiciantur.491.d
dęmoniaca non eſt Chriſti potentia.46.b

Dalmatius cenſor.277.b
Damaſus Romanus Epiſcopus.346.b
damnatum tergiuerſatio non liberat.235.b
Daniel, & ſocii ieiunant.400.a
Daniel omnibus Chaldæorum diſciplinis inſtructus.64.a
Dauid ex Ieſſe genitus.39 d
Dauid aquam libauit 577.d
Dauid non immundas cantiones ſed hymnos Domino pſallebat, citharam manu pulſans.481.d
Dauid vtilitatem duplicem ex cithara ſua conſequebatur.481.e
Dauid Saulem fugit.115 d.628.c
Dauid ad Abimelech ſacerdotem confugit. 482.d
Dauid contra Moabitas bellum geſſit, Syros excidit.40.a
Dauid perſequitur Saul, & deinde Abſalon filius. 481.
Dauid vnctus.577 d
Dauid Sauli ſuccedit.ibid.
Dauid iam trigenarius regnum obtinuit.40.a
Dauid domi ſuæ vitam depoſuit, nihil mali à ſuis paſſus.40.b
Dauidis res multæ cum Chriſto.481.c
Dauidis reliquiæ ſeruantur.118.e
de Dauide quo modo natus, ne ad vicinos quidem fama peruenit.40.a
debita noſtra Chriſtus morte ſoluit 33.b
decem præcepta.575.a
dedicatio Baſilicarum in Eccleſia Catholica. 538.a
dedicatio templorum iuſſu Imperatoris. 624.a
defenſorem ſui vera dicere oportet.202.b
definitiones quàm neceſſariæ.508.d
definitio definitionum eſt, quæ omnia definit, ipſa verò à nulla definitur.509 a
definitio ob id dicta, quòd definit, & abreuiat multitudinem vocum, & prolixitatem orationis decurrit. ibid.
definitio definitionum ſolus eſt deus.ibid.
definitio, eſt oratio breuis, rei ſubiectæ naturam explicans.ibid.
definitiones ſunt tanquam inſpectiones rerum, & oculi, quæ vim rationis, & quæ mente concepimus breuiter explicant.511.d
definitiones quarumcunque rerum ſunt innumerabiles.509 b
definitiones variæ iuxta traditionem, & fidem Eccleſiæ Catholicæ collectæ à Clemente, & aliis Sanctis.508 d
definitionum tria genera.508 d
definitionum vtilitas 509.b
definitu difficile eſt, quod creatum & infinitum eſt vt Angelus, anima, & dæmon.509.c
defraudationes negligunt chriſtiani.47.d
defunctorum animæ inuiſantne hanc vitam rurſus. 489.b
defunctorum corpora hæretici ne ſuis quidem dari voluerunt.214 d
pro defunctis oratio habita.308 b
dementia ſcatent hæretici.123 c
dementia execrabilium hominum.195.a
dementiam ſuam produnt Ariani, & imitationem Iudaicæ prauitatis.234.b
depopulatio Eccleſiæ.222.d
derogatio tum multum præualet, cum derogator creditur fide dignus.615.a
deſcenſus verbi è cælo quid?65.c
deſcenſus Chriſti ad inferos, & ſepultura quid. 377.a
deſiderium concupiſcens, parit peccatum, ait ſapiens.640.a
deuota contemplatio.549.a.b
Deuotionis tuæ exercitia non prædicabis.414.d
Deus ſolus definitio definitionum eſt.509.a
Deus quid eſt?509.c
Deus vnde dicitur.511.c
Deus cur pater dicitur.509.c
Deus vnus, tres hypoſtaſes.509.d
Deus perfectus, & perfectus homo cognitus.510.a
Deus, quod eſt, θεὸς Græcis, vnde dicatur?509.c
Deus duobus modis vſurpatur in diuina ſcriptura: iuxta naturam, & gratiam.ibid.
Deus locum non mutat motu noſtro: neque tota dei præſentia comprehenſa intra carnem humanam latuit.192.a
Deus quidem natura, & eſſentia deus eſt 509.c
Deus, Angelus, & Anima penes eſſentiam homini ſunt incognita, ſoli Deo cognita 509 b
Deus principio caret, & æternus dicitur.509.d
Deus corpus humanum aſſumpſit.119 a
Deus homo factus eſt exponitur 52 d
Deus verbũ, eſt primogenitus omnis creaturæ.55 a
Deus aſſumpſit humanitatem non è contra. 554. a
Deus habet vterum, quo modo 524.b
Deus omnia largitur per filium 154.a
Deus rerum conditor, non artifex 24.d
Deus paſſionibus non ſubiacet.523.c
Deus finitu difficilis.509.b
Deus eſt Pater naturalis Chriſti, nobis vero ex gratia, & dono.555.d
Deus vnus.quo modo.19.b
Deus apud Catholicos quid.333.a
Deus eſt verbum, ſolúmque illud habet patriſ formam.156.b
Deus eſt nomen commune Patris, & Filii, & Sp. Sancti.552.b
Deus præ omnibus humanum genus miſericordia proſecutus eſt.25.b
Deus exaltauit Chriſtum, quid.102.a
Deus fons vitæ, atque ſapientiæ. 90. d
Deus poterat ſine vllo aduentu chriſti ſoluere maledictionem 142.a
Deus an reſpondeat per ſimulachra.10.b
Deus malus non eſt. 3.d
Deus in ſe non patitur extentionem, aut contractionem.183.e
Deus pater hoc quod ipſe eſt genuit, hoc eſt Deus genuit deum 522.c
Deus intelligendus eſt ex mundi ordine, tametſi corporeis oculis ſpectari nequeat. 27.b
Deus creat, cum euocat ea, quæ non ſunt in eſſentiam, ſinè vllius rei, aut ope, aut opera.239.a
Deus Pater, Filius, & Sp. Sanct. an loco indigeant? 63.d
Deus cum homine non eſt conferẽdus, nec homo cum Deo.108.b
Deus operatus eſt in Sanctis.150.a
Deus non fecit malum.640.a
Deus totum quiddam eſt, ac non pars aliqua, neque ex diuerſis conſtat.14 a
Deus ſi ex partibus conſtituitur, ſibiipſi diſſimilis apparebit, quod abſurdum.77.d

Deus, vt homo non eſt, cum homo non ſit, vt Deus 239.a
Deus Eccleſiis præſidet.268.a
Deus eſt vnius verbi genitor, non multorum verborum.78.c
Deus cur omnipotens, vnus, verus, bonus, & ſummus.547.a
Deus verus erat in carne, & vera caro in verbo. 166.d
Deus à nobis dicitur Pater, cur.249.c
Deus non eſt Pater eorum, qui non habent filium in corde.186.d
Deus ſolus, & eius ratio ignorabatur.29.a
Deus, pater eſt rationis.10.b
Deus in carnem deſcendit.170.d
Deus an ſit ex volũtate bonus, & miſericors.176.a
Deus immateriatus, & incorporeus exiſtit.238.d
Deus, non vt homo eſt, ſed Ens eſt, & ſemper eſt, & eius verbum Ens eſt.127.e
Deus cum poſtulatis vacaret ita de Satana verba facit.466.d
Deus noſter Pater omnium 398.d
Deus Pater, & Deus filius in ſcripturis cur dicatur. 152.c
Deus hypoſtaſi gignit mandato condit. 659.c
Deus quòd ſit verax, & incommutabilis.426.d
Deus nullius indiget.13.d
Deus fueritne viſus à Prophetis. 489.c
Deus hominum curam gerit.152.a
Deus rex, & dux totius orbis.18.c
Deus exaltauit illum, quid.99.c
Deus quo modo emittitur.65.b
Deus vtens corpore, vt organo, homo factus eſt propter nos.162.e
Deus quid. 509.e
Deus bonus, & humanus nulli inuidet.20.c
Deus incomprehenſibilis natura.17.b
Deus, qui eſt ipſa eſſentia, nullis partibus coaleſcit. 20.c
an Deus pater fecerit cælum, & terram.464.d
Deus Ægyptiorum, bos.12.b
Deus cur humana, belluinaque ſpecie depingebatur.11.a
Deus erat cognitus in ſola Iudæa.109.e
Deus eſt loco incomprehenſibilis, neque vſpiam eſt regio, vbi non exiſtat.56.a
Deus deſcendit quidem corporaliter, reſurrexit vt Deus in corpore. 102.b
Deus quid ſit, impoſſibile eſt deprehendere tamen dicere poſſumus, quid non ſit Deus.290.b
Deus impatibilis, ipſéque incorporeus.52.b
Deus non ita condit, vt homo.239.a
Deus vnus, ſolus, & primus eſt.151.c
Deus Anubis apud Aegyptios canina facie latrator.11.b
Deus vita, & dominus mortis. 119.a
Deus creatus dicitur, quatenus homo ſit factus. 200.b
Deus homo non eſt.179.b
Deus quid ſit apud Arianos.333.a
Deus interrogat, non quaſi inſcius.170.c
Deus in ſacra ſcriptura, quo modo intelligendum. 244.d
Deus non habet diuiſam naturam. 449.d
Deus omnia viuificat, & conſeruat ſua potentia. 20.d
Deus filios ſuos veterem illum populum nominauit.100.b
Deus æterna lux eſt, quæ nunquam incepit. 232.a
Deus per ſe exiſtit, omniaque in ſe continet, & à nullo continetur.239.a
Deus ſimplex eſt.244.c
Deus incorporeus, morti inobnoxius, nullius indigens. 11 e
Deus Pater, Patrem non habet.553.a
Deus in omnibus eſt ſecundum ſuam bonitatem, & poteſtatem, idemque extra omnia eſt ſecundum ſuam propriam naturam.239.a
Deus creaturas rationales cur condidit?28.d
Deus in corpore patibili exiſtebat, & corpus viciſſim filium Dei impatibilem retinebat.52.b
Deus cur citius in rubo, quàm alibi Moſi apparuerit. 490.e
Deus eſt Pater factor, & creator filij ſui.139.a
Deus ſemper Pater.464.b
Deus non deliberat de filio ſuo.175.d
Deus verus apud Catholicos.20.a
Deus verbum quantitate non menſuratur.171.c
Deus quibus rebus intelligitur. 4.d
Deus Indorum Dionyſius.22.b
Deus bonus eſt & fons bonitatis.25.b
Deus non eſt vaniloquus. 429.b
Deus non creauit vitioſas cogitationes. 372.c
Deus aliunde in ſe recipit, ſuæ Sapiẽtiæ parens exiſtit.95.b
Deus in Prophetis locutus.150.a
Deus homo factus, diuinitatem non minuit.240.d
Deus vnus. 3.c
Dei generatio qualis 335.d
Dei dominatus. 406.a
Dei ſoboles æterna.88.d
Dei cognitio ex ſacris ſcripturis.22.c
Dei Patris an multa ſint verba.241.c
Dei ratio, eſt ipſum eſſe.20.c
Dei verbum cur corpus ſibi aſſumpſit?30.d
Dei progenies vnica.241.d
Dei vnius vna tantùm imago.ibid.
Dei forma, & imago quænam ſit.151.a
Dei imperium, eſt facultatum deſertio.634.d
in Dei veri cognitione hæretici diſipuerunt. 584.a
Dei generationem comparandam non eſſe cum hominum natura.95.a
Dei poſteriora quæ.490.d
Dei bonitas erga genus humanum.145.b
Dei ratio Saluator noſter. 48.a.b
Dei ſolius eſt adorari 122.b
Dei cognitione terra repleta eſt.42.e
Dei artem in hominibus extingui indecẽtiſſimum erat.26.c.d
Dei, & hominum differentia, quæ.239.b
à Dei vnius cognitione delapſi homines in multa, & diuerſa ſe præcipites dederunt.12.a
Dei ſcientiam, apprehẽſionemque anima ex ſeipſa haurit, & percipit.16.d.
Dei bonitas quo modo oſtendatur. 415.d
Dei opera extra leges naturæ. 17.d
Dei filius creatura non eſt.55.a
Deo imputari non debent quæ ſunt hominũ. 92.a
Deo placere non poſſunt, qui.400.a
an Deum ad ſe eliciat artificium idoli. 10.d
Deum mali conditorem Ethnici faciunt, ſi ipſum mundi creatorem admittant.3.b.c

Deum Aegyptij aquam faciunt.13.b
Deum cognoſcimus per fidem.15.a
Deum bruta cognoſcũt, eique benè dicunt. 402. d
Deum de Deo lumen de lumine.519.d
Deum non operari ſinè materia æthnici impiè putant.121.c
Deum Ariani faciunt ignorantiæ reum.167 a
Deum inficiantur impij 15.b
Deum in ſuis verbis mentiri, abſurdum eſt.26.c
Deum contemplantur, qui.403.b
Deum cum dicimus, eius ſubſtãtiam nominamus, & ſignificamus.2 44.c.d
Deum vbique eſſe ratio, famaque obtinuit. 14.c
Deum aliter homines norunt, aliter ipſe ſeipſum nouit.658 b
ad Deum nemo intentus ſinè legendi ſtudio. 532.a
Deum ingenitum nominare quid.148.d
Deum mali conditorem impoſſibile.3.c
Deum gignere, non eſt cum paſſione cõiunctum. 95.b
Deum nihil effugere poteſt. 509.c
Deum non eſſe creaturarum vnam, aut plures probatur.14.a
Deum arbitrantur corpus eſſe Ariani.149.a.b
Deum cognoſcere nemo poteſt, niſi priùs ſeipſum cognouerit.588.d
Deum præter verum Chriſti patrem, mali conditorem hæretici commẽtiſunt, choragũmque, illumque ipſum naturæ opificem eſſe.3.c
Deum habent Lybes Arierem, cognomento Ammona.12.b
Deum viſibilem ab idololatris factum 4.d
Deum, & hominem ſe declarauit Chriſtus.166.d
Deum duplicem conſtituit Marcio, vnum creatũ, alterum increatum.65.b
Deo in teſtimonium vocato.296.c
à Deo nihil ratione loci procul eſt.159.a
à Deo, qui eſt eſſentia ipſa, exemplar trahunt, quæ ſunt.5.d
de Deo, eiuſque filio quid cognoſcere, intelligereque ſufficiat.176.b
de Deo ſermo quo modo eſſe debet.127.b
de Deo doctrinam inſtaurare, cuius erat?30.b
de Deo Stoicorum opinio.183.b
De Deo humano more diſceptare non licet. 449.c
Deo mithræ pagani ſacrificantes immolabant homines.627.b
ex Deo Deus eſt verbum.179.a
ex Deo eſſe quomodo Epiſcopi expreſſerunt. 348.c
ex Deo quo modo intelligendum.333.b.c
in Deo nulla qualitas.350 a
in Deo dicere aliquid eſſe minus integrũ, aut perfectum, eſt impium, & plus quàm nefarium.19.b
in Deo ſumus, non natura, ſed adoptione, & gratia.157.c.d
in Deo an fuerit mutatio.184.b.c
in Deo Patre, non ſumus, vt Dei verbum. 157.c.d
dij Aegyptiorum quales.5.b
dij gentilium varij connumerantur.653.b
dij ſub imaginibus oracula promunt, aiunt philoſophi Ethnici.10.b
dij apud omnes non iidem exiſtimantur.11.d
dii ſi plures eſſent, non ſeruaretur vniuerſitatis ordo. 19.b
dii ſculptiles vnde emerſerunt. 9.d
dii Senatuſconſulto apud Romanos ſanciebãtur. 5.d
dii habiti homines, quòd vtiles fuiſſent.9.b.c
dii ſi duo eſſent, tertium addi oporteret.4.a
dii Græcorum deæque edicto Theſei effecti.5.d
dii creaturæ nonnullæ cur dii appellatæ. 198.d
dii, & filii Dei ob verbum, quod in nobis eſt, exiſtimamur.160.a
dii vt Iupiter, Mercurius, Mars, & cæteri non extiterunt.8.c
dii an ſint aſtra, & elementa.13.b
dii diis aliis ſacrificantur.12.b
dii temulenti.7.a
dii dicuntur iuſti per gratiam, & conſtitutionem. 509.c
dii, & Heroes poetarum quãdo contemni cœperunt?45.a
deorum certamina irreconciliabilia.7.a
deorum flagitia poetę cur expoſuerunt.9.b.c
deorum laudes vanæ, ſed facta eorum vera.9.a
deorum tot ſunt genera, quot ſunt gentes.11 d
deorum Matri grata facturi, viri mulierum ſexum affectabant.13.a
deorum imagines, eos homines tantùm fuiſſe declarant.10.a
deorum ne vnus quidem caſtus inuentus.12 d
de deorum ſculptilibus philoſophorum rationes. 10.b
deorum inuenta quæ.9.c
deorum falſorum præcones à ſuo ſcopo delapſi. 8.b
deorũ conditores deceret deos eſſe, cur iſtud?5.c
deorum adulteria.7.a
deorum nomina fictitia ſunt.8.c
deos mundi partes, nec mundum ipſum eſſe non poſſe.14.c.d
deos duos aſſerunt Manichæi, vnum bonum, alterum malum.379.d
deos non facit artium inuentio.9.d
deos Romani non priores edicto fecerunt: ſed in Græcia ante eos Theſeus id factitauerat. 5.d
deos Senatus Romanus ſuos imperatores legibus eſſe iubet.5.c
deos poeticos non eſſe ratio demonſtrat.19.d
deos ſibi quo modo, & qua occaſione fecerunt Priſci. 6.a
deos non tres eſſe.407.b
diis carent Aegyptii, inde ludibrio ſunt, quòd pro diis victimas, & piacula colant 12.b.c
de diis falſa hyſtorici aſſerunt.9.a
pro diis cælum, aſtra, & elementa 5.a
pro diis victimæ habentur.12.b
pro diis homines haberi fecit artificum ambitio. 6.c
deicola.535.b
deificat carnem Deus Dei filius, in carne exiſtens. 165.c
deificauit lignum, aut aliam materiam ars hominis.7.b.c
deificamur nos homines à verbo Dei. 164.a.b
deificatus homo chriſtus.143.a
deificatio, & ſalus hominis.ibid.
deipara gratia plena dicitur.425.c.d
deipara virgo.190.d
deitas rationibus non demonſtratur.451.c

deitas habet ſibi humanitatem adiunctam. 61.d
deitas indiuiſibilis. 64.d
deitas Chriſti in timote non fuit. 173.c
deitatis eſſentia communis tribus Perſonis. 550.d
deitatis integritas in Patre, & filio. 63.a
deitates tres non eſſe. 247.b
deuteronomium cur id nominis acceperit. 575.d
dextera, & brachiũ Chriſtus eſt, quomodo. 473.b
dextera Dei quænam. 496.d
diabolus ab Antonio adoleſcente deludebatur. 635.d
diabolus apparens in quādam ſpecie, quo modo interrogandus. 645.a
diabolus Euam decepit, noo ſua loquens, ſed Dei verba aſſimulans. 72.a
diabolus multum deſpicabilis, & contemptibilis eſt. 636.a
diabolus auri decipulam Antonio tetendit in deſetto. 644.b
diabolus refugit Iob firmatũ in Domino. 643
diabolus ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducit. 82.b
diabolus cur ex cælo deiectus. 488.d
diabolus ſupetbia cecidit. ibid.
diabolus, & homines cur inter ſe belligerare permiſſi. ibid.
diabolus Scripturarum eloquio doctus. 636.b
diabolus ieiuniis, & orationibus fidelium corruit. 640.b
Diabolus, vt puer horridus, Antonio apparet, eumque alloquitur, quæ? 636.a
diabolus cupit Chriſtum nõ mori, ideóque illum deſcendere de eruce. 436.a
diabolus viſus eſt Antonio ieiunāti, vt monachus, & panes offerens 644.b
diabolus oſtium Antonii pulſatat, hic egreſſus, hominem vidit capite porrecto vſque ad cælum. 644.c
diabolus pernoctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, vt tentaret Aotonium. 635.d
ſi diabolus eaque dicebat, animo ſenſiſſet, nunquã excidiſſet è cælo. 75.
diabolus veteratot animo, ſenſuque deciduus. ibid.
diabolus Ethnica dicendi magnificentia, ſeducere annittitur. ibid.
diabolus operatus eſt peccatum. 372.c
diabolus author contumeliarum in Chriſtum, 436.a
diabolus eſt fornicationis amicus, vt ait ipſe Antonio. 636.a
diabolus abominãbilis ſcelerum inuentor, imméſus calumniator. 71.d
diabolus, eſt magiſter doli, fraudiſque. 72.a
diabolus hæreticorum pater. 73.a
diabolus morte chriſti deuictus. 36.a
diabolus excruciat ſeipſum, & ſtridet dentibus. 438.a
diabolus an poſſit aliquid contra nos ex ſe. 642.a
diabolus adueniente Domino, deſtructus eſt, & omne penitus eius robur elanguit 641.b
diabolus ſceleratus. 36.a
diabolus pater hæreſis ſacris ſcripturis induitur. 82.b
diabolus fallit ſemper, nihilque verum promittit. 640.d
diabolus innumeras habet artes nocendi. 937.a
diabolus generis noſtri hoſtis delapſus cælitus. 35.b
diabolus aduerſus adoleſcentes turpitudinis arma ſuſcipit. 636.a
diabolus verberauit Antoniũ, & ſemiuiuum reliquit. 636.d
diabolus cootra ſeipſum egit omnia. 433.a
diabolus inſiluerat contra nos, corrupto & interempto homine, ab Adam vſque ad Chriſtum. 193.a
diabolus Antonii adoleſcentis virtutes ferre nequit. 635.c
diabolus hæreſes confinxit. 85.b
diabolus, eſt hæreſeon princeps. 75.a
diabolus denuò ſatagit intrare in Paradiſum Eccleſiæ. 82.b
diabolus ſolus mortuus relinquitur, 36.a
diabolus fallaciæ caput. 644.c
diabolus in hoc imo aere vagans dæmonibus ſibi ſimilibus Impetat. 35.b
diabolus Magnentius. 203.a
diaboli malitia illum ipſum decipit. 434.a
diaboli, & Antonii Dialogiſmus lepidus. 644.c
diaboli obſcuritas, & ætas infirmarum ſunt ſigna rerum. 636.a
diaboli iactantia. 72.a
diaboli inuentum, eſt perſequi. 219.b
diaboli vinciendi ratio. 644.a
diabolo contra Chriſtianos, maximè monachos, & virgines Chriſti odium eſt. 640.b
diabolo nihil charius eſt, quàm lædere. 641.d
diabolum excelſum corpore vidit Antonius, qui ſe Dei virtutem, & prouidentiam auſus eſt dicere. 644 b
diabolum principem Chriſtiani pedibus conculcant. 47.d
diabolum talem vidit Aotonius, qualem Iob. 640.c
diabolum in hoc imò aere vagãtem Chriſtus præcipitauit: & aerem purificauit. 35.b
diabolo pet Angelum loquutus eſt Deus. 489.a
diaboli hominum mentem pauore, corpus horrore concutiunt. 643.a
diaboli in Monachorum habitum ſe transferunt. 640.b
diaboli ad ſignum crucis euaneſcunt. 640.c
diaboli Antooii Monaſterium commouerunt. 644.a
diaboli pſallunt, & de ſcipturis ſibimet ſermocinantur. ibid.
diaboli fugantur ſigno crucis. 643.a
diabolorum conditiones, quibus à bonis Angelis internoſcuntur. 643.a, b
diabolorum oracula aduentu Chriſti obmutuerunt. 642.d
diabolica impoſtura, & idolorum vanitate omniũ animos vulnerauerat. 30.b
diaconi 4. & presbyteri 16. Eccleſiæ Alexandriæ. 281.b
diaconos Paulus noluit eſſe bilingues. 236.b
dialecticem Zeoo Eleates inuenit. 9.d
diana inuenit venaticam. 9.c
diana ſoſpitatrix. 6.d
dicta ac ſcripta imperatoris, pari pondete æſtimãda ſunt, 208.c

dictiones naturam non perimunt,quia ſubſtantias ſequuntur.112.d
dies dominicus quibus exoritur.196.d
dies dominicus, eſt initiũ ſecundæ creaturę. 196. c
dies dominicus certus,quid.195.d
dies præceſſeritne noctem vel contra, 498.c
dies dominicus ſanctiſſimus.223.b
diem indicii neſcire,vtile eſt.170.a
diem,& horam Chriſtus ſe neſcire dicit, quatenus eſt homo.169.d
diem iudicii an nouerit Chriſtus.167.a
die dominica renouamur.197.a
die ſexto creata,perfecta ſunt.196.d
dies vitæ noſtræ ſeptuaginta anni, ait pſalmographus,quidquid reliquum eſt,labor,& dolor eſt. 638. d
dies ſolennes incipiunt celebrari à veſpera præcedenti cur.498.c
dies etiam, Sabbata, qui non ſunt Sabbata, lex appellare ſolet.196.b
differentia inter creauit, & creaturam quid proſit. 133.a
differentia inter Deum, & homines,quę.239.b
difficile quid?509.c
difficile finitu eſt, quod creatum,& infinitum eſt, vt Angelus,anima,& dæmon.ibid.
dilectio erga inimicos eſt ſupra naturam.514. a
dilectum quid.190.a
dilectum appellauit Deus Pater,cur.188.a
diluuium. 501.a
Diogenes notarius.207.d
Diomedis,& Hectoris muliebria ſtudia.9.a
Dionyſius epiſcopus Alexandriæ.246.b
Dionyſius ob Epiſtolam Euphranori, & Ammonio contra Sabellium ſcriptam, culpandus non eſt.227.c
Dionyſius epiſc.nunquam de hæreſi conuictus eſt, vt volebant hæretici.226.a
Dionyſius ſe ipſum purgat in Apologia.229.d
Dionyſius Ario quàm ſit diſſimilis.226.c
Dionyſius Alex.cur ſcripſerit epiſtolam, quã Ariani calumniant.ibid.
Dionyſius epiſcopus hæreſeos falsò ab Arianis accuſatus.225.a
Dionyſius Alex. apud Dionyſium Papam accuſatus.229.a
Dionyſius Arianam hæreſim ſubuertit.230.a
Dionyſii,& Arii fidei collatio.232.d
Dionyſii Alex. Epiſtolę verba.226.a
ex Dionyſii ſententia filius non eſt creatura.231.c
inter Dionyſium,& Arianum diſcrimen.230.b
in Dionyſium accuſatio prima.229. c
in Dionyſium accuſatio ſecunda.230.b
in Dionyſium accuſatio tertia ex impoſtura Arii. 232.b
Dionyſius presbyter Alexandrinus.281.b
Dionyſius Romanus Epiſcopus.246.c
Dionyſius Italiæ Metropolitanus.214.a
Dionyſius apud Iodos Deus.5.b
Dionyſius magiſter ebrietatis,ob id colebatur. 46.c
direptio in eccleſia.315.d
diſciplina noſtri Dogmatis non eſt vilis.1.2.b
diſciplinæ,& gratiæ Dei ſupernaturales.71. d
diſciplinas ſuas dominus, veluti theſauros in nobis recondit.71.d
diſcipulus Euangelii fidelis quis?73. b
diſcipuli omnes Chriſti mortem cõtemnunt, cur? 36.a
diſcipuli Chriſti ob Iudæorum metum latebras & receſſus quæſiuerunt. 215.d
diſcipuli Arii tum in impietate,tũ in pœna.80.b
diſcretio bonorum, & malorum ſpirituum. 643.a
diſtinctio apta.216.c
diſtinctio apta, & eiuſdem explanatio.177.d
diuinationem ſe habere ſimulant dæmones.642.b
diuinitas vna,tres hypoſtaſes.510.a
diuinitas verbi vbique.527.c
diuinitas nõ reliquit Chriſti corpus in ſepulchro, neque animam in limbo.376.a
diuinitas in Chriſto quanto magis reuelabatur, tantò pleniùs gratia creſcebat.171.c
diuinitas corporaliter habitauit in carne.161.c
diuinitas Chriſti nihil ignorare poteſt.167.d
diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo. 374.c.d
diuinitatis miraculum in quo conſiſtit.21.b
diuinitatem ſuam prodebat Chriſtus ſuis operibus.166.d
in diuinitate ignoratio eſſe non poteſt.165.c
diuinam eſſentiam in tres deitates non eſſe diuidendam.247.b
diuites eſurientes.501.c
diuitiarum deſertio,eſt Dei Imperium.634.d
doctrina Chriſti quanta.46.c
doctrina neceſſaria.73.c
doctrina Chriſti nullo terrarum orbe concluditur,nullo gentium Barbararum fine prohibetur 653.d
doctrina Chriſti adoleſcit.48.c
doctrina deorum & flagitia.13.a
doctrinæ veræ ſignum,argumentumque,quod. 193.b
doctrinam de Deo inſtaurare,cuius erat.30.b
doctrina Chriſti vbique terrarum partes illuſtrantur.48.d
documentum Alphabeticum fidei in Chriſtum. 49.a
dogma hęreticorum abominabile,quod.131.a
dogmata philoſophorum de animæ immortalitate.45.d
dolendum de peccatis ſuis.404. c
domicilium Dei ſumus.191.b
dominus omnium verbum eſt.190.a.b
dominus venit, vt diabolum præcipitaret in hoc imo aere vagantem,& aerem purificaret.35.b
dominus noſter Dei ratio.47.d.48.b
dominus homo ſi non factus fuiſſet, nunquam à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſemus. 102. b
dominus progerminatus eſt ex Iuda ſecũdum carnem.218.c
(dominus creauit me) quomodo intelligi debeat. 467.c
dominus,ſub vna hac voce, Trinitatẽ in vna ſubſtantia declarat.195.a
dominus eſt inconuertibilis,& inalterabilis. 105.d
dominum & Chriſtum fecit Deus, quomodo interpretari oporteat.468.a
à Domino homine facto in omnes homines virgo reuertendi ſerpentis tranſmeauit.105.d

in Domino nihil erat naturæ imbecillitatis.33.c
Dominos multos habet pullus, quales.385.a
Dominicus dies ſanctiſſimus. 223.b
dominicus dies quibus exoritur.196.d
dominicus dies, eſt initiũ ſecundæ creaturæ. 196.c
dominicus dies certus, quid. 195.d
dominicum diem cur ſanctificamus.196.c.d
dominica die dominus omnes homines ex mortis vinculis, compedibuſque aſſeruit.223.b
dominica die renouamor.197.a
dominicũ corpus ex Maria editum, non iam Trinitatem, ſed quaternitatem conſtituere, dixerunt impiè nonnulli.50.c
dominatus Dei. 406. a
domus, id eſt, templum Salomonis apparente veritate, deſijt.191.b
domus Dei nos ſumus.ibid.
domi orantes ad Præſidem delati. 223. d
donationes Dei ſunt irreuocabiles, & gratia vocationis.160.a
δορκάς vnde.511.d
drachma vnde. 493.c
Dracũtium arguit Athanaſius, quòd apiſcopatum abnuat.343.d

E

Ebrietatis magiſter Dionyſius.46.c
ecce, virgo concipiet, & in vtero habebit, &c. quonam pacto Iodęi interpretantur.107.a
ecclesia inuicta res eſt.67.a
ecclesia Romana ſancta Apoſtolica, & vniuerſalis.539.a
ecclesia Romana D. Petri precibus ſemper manſit, & manebit immaculata.540.c
ecclesia Romana eſt mater, & caput omniom ecclesiarum.539.c
ecclesia Romana Athanaſium innocentem pronunciauit.303.d
ecclesia Alexandrina militibus circundata. 274. b
ecclesia incendium paſſa, & catholici indignè caſtigati.263.b
ecclesia multis vocabulis vtitur, quæ non ſunt in ſcriptura.520.b
ecclesia pro functione, magiſtratuque curiali habita.313.d
ecclesia vniuerſa eſt iniuria affecta, & ſacrariũ contumelioſè habitum.221.b
Ecclesia Iſchyrę ædificata.286.c
ecclesia nouis vtitur verbis contra nouos hæreticos.519.b
ecclesia catholica.495.c
in ecclesia Romana nullius, niſi Dei, metus eſt. 298.b
in ecclesia tacendum.404.d
ecclesia nondom dedicata ad ſynaxim non coitum eſt.205.a
ecclesiæ agricolę.479.d
ecclesiæ dedicatio 616.c
ecclesiæ lęſæ vindicta quærenda.224.a
ecclesiæ dominus curam gerit.274.a
ecclesiæ Catholicæ fides de Trinitate. 454 d
ecclesiæ canones ab Arianis violantur.224.a
ecclesiæ Catholicæ ſigna.631.c
ecclesiæ fides in periculum venit 221. b
ecclesiæ totius membra diuulſa. ibid.
quæ ecclesię erant, ſtabilia ſunt, cur.191.b
ecclesiæ communio, & conſenſus.198.b
ecclesiæ myſteria gentibus non prodenda.255.b
ecclesiæ Catholicæ fides de Christo.369.d
ecclesiæ miniſtris immunitas à Conſtantio Imp. reſtituta.172.d
ecclesiæ ſubſellia, thronus, menſa, & c.combuſta. 307.a
ecclesiam relinquere nefas eſt.207.b
ecclesiam epiſcopus deſerere non debet.209.b
ecclesiam diripiens Arianus quidam effuſis viſceribus corruit. 307.b
ecclesiam, quæ nũquam fuit, dicit ſe habere Iſchyras.182.d
in ecclesiam Athanaſii facta eſt irruptio nocturna à Syriano 208.d
ecclesiæ Arianis traditæ. 109.c
ecclesiæ in prædam, & rapinam datæ.222.d
ecclesiarum omnium mater Roma.539.c
ecclesiarum direptionibus ſibi gratulantur, ſummoti ab ecclesia.223.c
ecclesiis bellum qua occaſione impulſus Arianus indixerit.616.b
ecclesiis præſidet Deus.268.a
ecclesias vaſtant perſecutores.212.d
ecclesias omnes perturbatio vexat, neglecta veritate.204.d
ecclesiaſtes vocatur Salomon.585.d
ecclesiaſtes cur ita dicatur.ibid.
ecclesiaſtici canones in periculum veniunt.221.b
ecclesiaſticę conſtitutiones.300.a
ecclesiaſtica bona à Laicis non diripienda.303.c
in ecclesiaſticis rebus non ſpecimen eloquentiæ, ſed canones Apoſtolici requiruntur.259.b
ἔκτπος verbum quid ſignificat.247.a
edere, & gignere, quid differunt.189.b
edictum Conſtantii Imp. in Chriſtianos. 295.c
edictum in ecclesiam.313.a
per Edeſſam Iulianus propter piæ religionis cultũ tranſire noluerat. 630.c
efficacia paſſionis Chriſti.439.b
eiulatus, & planctus per ciuitatem Alexandriæ. 222.c
ἔλαφος vnde dicitur.511.c
eleemoſyna, & oratio hominem ex morte liberat. 400.a
eleemoſynam Georgius diripi iuſſit.193.d
eleemoſynas qui contribuerunt, verberati ad Euſebianis.308.b
elementa Deo, tanquam ancillæ Dominæ obſequuntur, cedunt, obtemperant.18.a
elementa cælum, aſtra pro diis habita.5.a
elementa, & aſtra alieno indigent auxilio.13.c
elementa an colenda.13.d
elementa contraria Dominum agnoſcentia, concordiam inter ſe fouent, & in amicitiam conciliantur.18.b
elementa diuiſa inuicem contraria.13.d
elementa, & aſtra an ſint dii.13.b
elementa ſuam ſtabilitatem ſemper indiſſolutam retinent.514.b
elementorum naturas inter ſe contrarias concordes à Deo fieri.17.c
elementis quatuor corporum natura conſtat.13.d
Eliachim, ceu Ioachim.579.c

non eloqnentia, ſed canones Apoſtolici in rebus eccleſiaſticis requiruntur.259.b
Elpidius,& Philoxenus presbyteri.258.d
Emanuel,interpretatur,nobiſcum Deus.38.d
Emanuel ex innuba muliere natus.429.e
Enoch,cum Deo placuiſſet, in paradiſum tranſlatus eſt.237.a
Enoch Patriarchæ liber.610.b
Enos primus inuocator Domini.499.e
Epheſtion diaconus Alexandrinus.280.b
Epictetus hypocrita Arianus.74.c
Epicurei vniuerſitatis rerũ per ſe nullam eſſe prouidentiam fabulantur.24.c
ἐπίνοια mentis conceptus, ſeu opinio.181.d
epiſcopatus non eſt cauſa peccati.345.d
epiſcopatum non eſſe fugiendum timore perſecutionis.344.b
ex epiſcopatu in epiſcopatum non tranſeundum.261.a
epiſcopatus venales Arianorum tempore.312.a
epiſcopatibus omnibus eundem eſſe honorem.261.a
epiſcopus qnomodo conſtituendus.212.a
epiſcopus eccleſiam ſuam deſerere, & alienam qnærere non debet.253 c
epiſcopus imaginarius Colluthus.282.c
epiſcopi Romani authoritas.251.a
epiſcopo Romano, aliiſqne compluribus epiſcopis hæretici non pepercerunt.315.c
epiſcopum, cui in throno ſedenti necem moliuntur hæretici, Throni epiſcopaliter ſtolati lamentantur.257.c
epiſcopi trecenti decem, & octo Nicænæ ſynodo affuerunt.515.b
epiſcopi hæretici depoſiti.295.a
epiſcopi multi ex Ægypto, & Africa in exilium compulſi.214.d
epiſcopi titulo tenus.306.b
epiſcopi pauperes.310.b
epiſcopi in exilium acti à Conſtantio.313.a
epiſcopi vincti à militibus ducuntur.214.e
epiſcopi Conſtantes in fide exilia, mináſque non metuentes.299.d
epiſcopi Arianorum qnales.222.b
epiſcopi in exilium miſſi, quòd Arianis conſentire nolnerint.623 2.b
epiſcopi jn exilinm miſſi, & ferro vincti. 295.e
epiſcopi confeſſores flagris conſciſſi, publiciſqne miniſteriis mancipati.264.a
epiſcopi veritatis præcones in exilium pulſi, quòd contra Athanaſium ſcribere nollent.214.a
epiſcopi Romano Pontifici obedientes.539.d
epiſcopi cur damnentur ab hæreticis.286.a
epiſcopi in lapicidinas, damnati.312.d
epiſcopi cur in exilium miſſi.209.
epiſcopi orientales contra Athanaſium decretum fieri poſcebant.622.b
epiſcopi, & Monachi, & denotarij ab Alexandria profligati.204.b
epiſcopi ſacra myſteria in calice faciunt.257.d
epiſcopi annoſi eiecti.211.d
epiſcopi in exilium deportati.618.a
epiſcopi Ariani depoſiti, & excõmunicati.270.b
epiſcopi verè, ſynceritérque creati vita qualis.314.a
epiſcoporum nomina ſubſcribentiũ concilio Sardicenſi.278.d
epiſcoporum Conſtantis in perſecutione, & exilio.300.a
epiſcopis mulcta pecuniarum denunciata.299.a
epiſcopis detrahunt hæretici.210.a
epiſcopos eiiciunt hæretici, vt ſuos in Epiſcopatum indncant.291.d
epiſcopos creabãt Euſebiani, in qnem vſum.269.d
epiſcopale nomen emebant Ariani.222.b
epiſtola Liberii epiſcopi Romani ad Athanaſium, qnod Deus verbum perfectum hominem aſſumpſit 55.c.d
epiſtolæ Dionyſii Alex.verba.216.a
epiſtolam, quam Ariani calumniant, cur ſcripſerit Dionyſius.226.e
epiſtolæ tres Conſtantii Imp.ad Athanaſium. 271.b.c.d
epiſtolas Pauli legẽtibus quid obſeruandum.106.d
error vnde dicitur.514.a
error Origenis de gehennę extinctione.426.c
error Apollinaris.381.a
error Phrygis de aduentu Saluatoris.ibid.
error Miluii de coniugio.380.c
error Marcionis, Valentini, & Baſilidis de incarnatione verbi 380.b
error Valentini.447.b
error Ariomanitarum de Trinitate.549.c
error Nouati de pœnitentia.580.d
erroris confutatio.443.b
errores Arianorum.128.b
quos errores commendauerit Arius in ſua Thalia. ibid.
Eſaias filius fuit Amos.323 e
Eſaias ſerra diſſectus eſt.40.c.493.e
Eſdras conſtituit pſalmorum librum.582.a
eſſentia Deià nullo videri poteſt in hac vita.489.e
eſſentia, & natura dicuntur vniuerſales.510.a
eſſentia, natura, genus, & forma, vnum ſunt.509.d
eſſentiam diuinam in tres deitates non eſſe diuidendam.247.b
eſſentiale quoduis ſuam habet efficaciam.511.c
eſuriit Chriſtus, ſed fame non interiit.33.d
ethnicus oculis captus, cur.307.e
ethnici cruci obtrectant.1.b
ethnici quanquam deum in ore habent, impietatis tamen crimini ſnbiiciuntur, cur.130.d
ethnici peccant in filium cum blaſphemant.458.b
ethnici duplici ratione à vero deuii.3.c
ethnici nihil veri habent in ſuis doctrinis.195.b
ethnici mundi opificem defraudant, creatione rerum omnium.3.c
ethnici, & Iudæi à Philagrio Præfecto cum armis in eccleſiam miſſi.222.e
ethnici cnr veram diſciplinam non habent.236.a
ethnici cum virginibus Sanctis in eccleſia libidinati.256.d
ethnici vni increato inſeruiunt, & multis creatis 156.a
ethnici relinqunnt vanos cultus, & ad Deum Abrahæ confugiunt.42.c
ethnicorum ſententia falſiſſima, qnę.121.e
ethnicorum, & Arianorum collatio.156.a
ethnicorum ſapientia quando infatuata eſt.45.a
ethnizat, qui 182.b
ethymologia quid eſt.509.a.514 a
Eua cur non ex terra, vt Adam formata.497.d
Eua, & Adã, quomodo ſe nudos cognouerunt.2.b

Eua noua, mater vitæ dicitur. 425.d
Euam diabolus decepit, non ſua loquens, ſed Dei verba aſſimulans. 72.a
Euagrius, & Antiochus, præfecti ſericorum. 204.a
euangelium quid ſit. 417.a
euangelium vt prædicaretur, Sancti omnia ſuſtinere volebant. 218.d
euangelium quomodo prædicari debet. 299.c.d
euangelium Mathæi Hebraica lingua ab ipſo conſcriptum eſt. 610.d
euangelii diſcipulus fidelis quis. 73.b
cur euangeliſtæ tantum quatuor. 610.d
euangeliſtæ prophetarum vaticinia de aduentu Chriſti confirmant. 378.a
euangelicarum rerum Sancti Patres nobis peritiores ſunt. 426.d
Endoxius ſeductionis Valentiniani auctor. 633.b
Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas. 633.b
eunuchus dicendi ſtudioſns. 106.d
eunuchi furioſi. 301.b
eunuchi epiſcopi nomen ſubeunt, 301.c
eunuchi vt natura ita & animo ad gignendum ſteriles. 301.b
Euphrates epiſco. calumnia impetitus à Stephano Euſebiano per meretricem conductam. 296.a
Euſebius cum ſuis Arianam fouet. 224 b
Euſebius Arianæ hæreſeos ſectator. 192.c
Euſebius in aula imperiali quãtum cõſpicuus. 615.d
Euſebius hæreticus. 181.d
Euſebius prius contra Athanaſium ſcripſit. 261. d
Euſebius hæreſeos Arianorum ſocius. 222. a
Euſebius princeps coniurationis contra Athanaſium. 252.d
Euſebius cum ſuis pro anathemate habẽdus. 236 b
Euſebius idololatriæ accuſatus. 254.a
Euſebius eunuchus Conſtantium irritat in Liberium. 302.a
Euſebius ex Cæſarea Paleſtines Eccleſiæ fidẽ profitetur, & approbat. 235.d
Euſebii, & Arii impudentia. 99.b
Euſebii falſum teſtimonium in Athanaſium. 254.d
Euſebii concilio Macarius accuſatus. 275.d
Euſebii in epiſcopatibus capiendis imprudentia. 255.b
Euſebii, Arii, & Aſterii impietas. 122.d
Euſebii verba in concilio Nicæno. 349.a
Euſebii confeſſio. 59.a
euſebiani epiſcopi anthoritate concilii depoſiti. 266.d
euſebiani autores fuerunt ſchiſmatis, luctus, & lachrymarum in eccleſia. 261.b
euſebiani minabundi. 289.a
euſebiani Sardim ad conciliũ venerant, cur. 269.a
euſebiani calumnię damnati per abſentiam. 268.d
euſebiani noui iudæi. 308.d
euſebiani è concilio Sardinenſi fugerũt, cur. 268.d
euſebiani ἀνόμοιον, id eſt, diſſimilem, anathemate execrantur. 330.d
euſebiani Aſterio ſimiles 324.c
euſebiani quibus nominibus appellati. 331.d
euſebiani quomodo prouocati in concilio Sardinenſi 266.c
euſebiani damnati Valentis, & Vrſatii pœnitentia. 250.d
euſebiani epiſcopum Arianis conſtituunt, 258.b
euſebiani ſęuiunt in eccleſiam & Athanaſiũ. 251. b
euſebiani ſecularium poteſtate in epiſcopos abuſi. 257.d
euſebiani calumnioſas de Athanaſio literas ad fratrem Conſtantii Imperat. ſcripſerunt. 202.a
euſebiani cur non affuerint in concilio Romano. 261.a
euſebiani ſtare iudicio noluerunt, cur. 269.a
euſebiani ſua fuga calumniatores ſe ſunt confeſſi. ibid.
euſebiani anathemate damnati Eccleſias perſequuntur. 324.d
euſebiani conciliabula fecerunt, cum irent Sardim. 270.a
euſebiani Iudęis iniuſtiores. 285.a
euſebiani creabãt epiſcopos, in quem vſum. 269. d
euſebiani ab Athanaſio victi. 267.b
euſebiani ſubſcripſerunt concilio Niceno, quando. 236.c
euſebianorum inſidiæ. 255.a
euſebianorum calumniæ in Macarium Ethnicis propoſitæ. 256.b
euſebianorum decretum. 293.c
euſebianorum faſtus in eorum epiſtola cognitus. 259.a
euſebianorum hęreſis. 236.a
euſebianorum inconſtantia. ibid.
euſebianorum fraus, & calliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis. 276.a
enſebianorum factionis finis. 257.c
euſebianorum conciliabula, meræ cõſpirationes, & inſidię. 281.a
euſebianorum ſynodi finis. 257.d
euſebianorum accuſationis finis. 251.d
euſebianorum minæ, 270.a
euſebianorum Symbola ſibi diſſimilia. 331.d
euſebianorũ licentia in Chriſtianos, & impia facinora. 295.d
euſebianorum in fide inconſtantia. 325 d. 326.d. 328.d. 330.c
euſebianorum fraus. 254.b
euſebianorum maleuolentia. 242.c
euſebianis omnia licent. 286.b
euſebianis ſatellitium militare additum. 279.d
euſebianis omnia licent ſub Conſtantii nomine 334 d
Euſtatius Epiſcopus Antiochiæ confeſſione clarus, in exilium actus. 291.d
Euſtatius confeſſor in exilium actus, & alii Epiſcopi, & ſacerdotes. 213.d
Euſtatius Arianus ab Eccleſia reiectus in concilio Sardicenſi. 74.c
Eutropius presbyter in exilium miſſus. 302.a
Eutropius Adrianopolis epiſcopus, vir bonus, & in omnib⁹ perfect⁹, ab Arianis propellitur. 291.d
Eutychius vſque ad necem flagellatus, deinde in metallum mitti damnatus. 308.a
exaltauit illum, quid. 101.b
exempla ſanctorum qui fide vicerunt. 508.a
exequias Iuliani Iouinianus Imp. curat 632.d
exhortatio ad Arianos pia. 161.c
exhortatio ad terreſtria omnia relinquenda. 399.a
exhortatio ad Martyrium pro Chriſto aggrediendum. 36.d
exhortatio ad Orthodoxos. 341.d
exilia Epiſcopis indicta. 299.b

Exodus cur ita dicatur.572.d
experientia rerum magiſtra.642.d
exploratores miſit Moſes.574.d
exploratores terræ promiſſionis.575.d
exponuntur hæc verba, Ego ſum primus.153.a
expoſitio fidei.54.b
expoſitio verborum, Ego ſum in patre, & Pater in me eſt.149.a
extaſim qui patiuntur ſintne verè mortui.492.a
Ezechias ex Acha genitus 39.d
Ezechias extimuit arrogantiam Senacheris.40.b
Ezechiæ æquè additi ſunt quindecim anni.216.d
Ezechiel ex Muſe genitus.39.d
Ezechiel paſſus eſt, at non pro populo, ſed quia euentura populo prædicabat.40.c

F

FAbellarum Arii capita.84.
fabularum commẽta Scylla, Charybdis, & hippocentaurus.11.b
facies virginum quomodo lauanda ſit.401.c
quod Facit, eo quod conficitur, præſtãtius eſſe debet.5.c
fecit, genuit, & creauit differunt.137.a.199.b
fecit quomodo intelligendum.119.c
fecit verbum in rebus creatis vbique vſurpatur.137.b
facere pro gignere.113.c
factus, vox quomodo intelligenda.108.a
facile definitu.509.b.c
facultatum deſertio, eſt Dei imperium.634.d
fallaciæ caput Satanas.644.c
fallaciæ dæmonum quales.643.a
fame non interiit Chriſtus, licet eſurierit.33.d
falſarii non deſunt.204.a
falſus teſtis impunitus non erit.251 c
faſtus Euſebianorum in eorum Epiſtola cognitus.259.a
Fauſtinus titulo catholicus perſecutor petulans.306.d
fauus mellis.496.b
februarius menſis Mecher dicitur Ægyptiis.315.b
fermentum.493.d
fermentum vetus.504.c
feſtus dies Petri Martyris celebratur.612.a
feſtum enceniorum.205.a
feſtum celebrandum quotannis per totum orbem ob ſanguinis, & aquæ fluxum de latere imaginis Chriſti.558.b
ficus.495.c
ficus areſacta quid.493 d
fides non nunc ſuum initium ſumpſit, ſed ad ipſo Domino, opera diſcipulorum in noſtram vſque ætatem propagata eſt.221.d
fides Chriſti vbi nominatur, vel ipſe Chriſtus, omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ patefiunt.37.d
fides Nicæna ſatis idonea, & efficax ad omnẽ impietatem euertendam, & pietatem conſtituendam.50.a
fides intemerata, & vita ſyncera, ſunt arma contra dæmones.642.b
fides apud Catholicos ſana eſt, & minimè ægrota 80.d
fides optima quæ.319.c
fides noſtra eſt ex doctrina Apoſtolica, & traditione Patrum.70.b
fides illæſa manſerat, niſi calliditas hæreticorum eam violare præſumeret.631.b
fides Athanaſii, & Macarii in cõcilio Nicæno probata.260.b
fides Catholica.366.d
fide vera, & pia omnibus manifeſta, ac diuinis literis agnita, & lecta.631.b
fides non eſt de re euidenti concepta.374.c
fides Chriſti, eſt omnibus rebus precioſior.1.d
fides Catholica de Patre, & filio.182.b
fides ſanctæ Trinitatis.632.a
fides Nicææ à Patribus tradita, in manibus geſtãda.80.d
fides vna, & religio prædicatur.56.d
fides Patrum retinenda.74.d
fides in Chriſtum non eſt nullis rationibus innixa.3.a
fides in Chriſto robuſta ad cælum ducit.639.b
fides eccleſiæ in periculum venit.721.a
fides Nicæna per omnes Eccleſias legebatur, & prædicabatur.631.a
fides, eſt iudicium animæ.428.a
fides vna, vnus Deus.151.c
fides, & lignum crucis inexpugnabilis nobis murus eſt.637.b
fides Eccleſiæ Catholicę verbum Dei cõditorem, & opificem rerum omnium agnoſcit.71.b
fides Nicęna à Patribus ſecundum ſacras ſcripturas tradita, & confeſſionibus confirmata eſt.50.a
fides eſt via, qua Deum cognoſcimus.15.a
fidei noſtræ caput Chriſtus.32.d
fidei verbum intra cor tuum.15 a
fidei ſumma in baptiſmate.63.a
fidei noſtræ vniuerſæ ratio in ſacro Baptiſmate conſiſtit.186.b
fidei confeſſio Athanaſii.464.a
fidei expoſitio.54.b
fidei Catholicæ confeſſio.322.c
fidei in Chriſtum Alphabeticum documentũ.49.a
fidei confeſſionem reuocant Euſebiani, cur.331.c
fidei proteſtatió Valentis, & Vrſatii.274.c
in fidei virtute conſtitutũ eſt vitæ Chriſtianæ myſterium, non autem in ſapientia mundi.653.c
fidei veræ, & virtutis magiſtra, eſt ſcriptura ſacra.391.d
fidei confeſſio Iudæorum.557.d
fidem habemus in nobis.15.a
fidem crucis indutus, res naturales vilipendit, & mortem per Chriſtum non exhorreſcit.36.c
fidẽ Nicænam qui vilipendunt anathemate feriendi.59.c
circa fidem qui reprobus inuenitur, mala omninò res.68.d
fide Moſes factus magnus.384 b
fide in Chriſtũ, & crucis ſigno peſſundatur mors.36.d
fide ſancti Martyrio conſummari ſunt, & requieſcentes in Domino nunc conſiſtunt.631.a.b
fide in Chriſtum, & ſigno crucis omnes Chriſti diſcipuli mortem conculcant.36.a
fide Catholicæ eccleſiæ non percepta, hæretici delapſi ſunt ad impietatem.229.a
fide expoliatum Iudam infeliciſſimum vinculis captiuitatis innexuit diabolus.644.d
fide qui non eſt dignus, indignus eſt, qui Deum nominet.427.d

fide Chriſti imbuti, qui antea increduli, mortem contēpſerunt,vt martyres Chriſti efficerētur.36.d
fide Chriſti mors nihili ſit, quin potius eligatur. 36.a
fide iuſtificati qui.81.a
fidelis Euangelii diſcipulus quis.73.b
fidelem eſſe,doplicem in ſcripturis ſignificationē. habet. 114.c
figuras tenere comminiſcuntur hæretici. 445.c
filius eſt vera imago Patris.54.b.
filius eſt ex Deo vero perſonatus.ibid.
filius totus extat ſimilis Patri.ibid.
filius ſecundum Ioannem non quouis modo, aut ſimpliciter, ſed verus deus appellatur.188.d
filius vbique adeſt vi eſſentię ſuæ.465.d
filius exiſtendi principium non habuit.188.c
filius genitus ex æternitate ſubſtātiæ Patris.245.b
filius ſuccedit anthoritati Patris.122.c
quod filius ſit omnipotens.475.b
filius Dei,Dei ratio.48.b
filius proprium germen ſubſtantiæ Patris.175.d
filius Dei,eſt character Patris.105.a
filius Dei ingreſſum in paradiſum confecit,ex qua Adam eiectus fuit. 54.c
filius hominis neſcit diem iudicii, quomodo intelligendum.471.c.d
filius Dei ſi creatura eſſet, nihilo minus homo mortalis remaneret,vtpote non coaptatus Deo. 141.c
filius genitus eſt ſecundum naturam.55.a
filius Patris imago,& character patris.29.d .30.a
filius Dei nouum, & vetus teſtamentum compoſuit 56 a.b
filius,quomodo dicitur.509.c
filius à Ioāne.& à Dauide manus appellatur.188.d
filius inalterabilis eſt,& immutabilis 198 c
filius in Patre, & Pater in filio quomodo.62.d
filius Pater, & Sp. Sanct. ſunt vnius ſubſtantiæ. 527.d
filius conſubſtantialis Patri,quomodo.319.d
filius ratione humanæ naturæ miſſus eſt.110.b
filius quando viſus eſt ſub forma Angeli,hominis, ignis,quid.567.c
filius dextera, & brachium appellatus.473.c
filius,& Pater vnum ſunt quomodo 245.d
filius à Patris ſubſtantia inſeparabilis.243.d
filius eſt operum ſocius.56.a
filius non eſt Pater,neque Pater filius.54.d
filius ſolus à Patre genitus eſt.55.a
filius,eſt poteſtas Patris.170.a
filius,Patris legitima ſoboles.176 b
filius eſt plenitudo deitatis, fortitudo, & ſapientia.149.c
filius Dei non in hominem iam ante exiſtentem ſuperuenit,vt putant Ariani,ſed carnem ipſe induit.162.a.b
filius ſubſtantialis ex vno principio 180.b
filius apud Arianos quis vocatur. 186.c
filius ex Arianorum ſententia nihil ſupra conditionem creaturæ habet.151.c.d
filius, eſt Dei virtus, hoc eſt, Deus, qui infernum expugnauit.56.b
filius primus eſt,ſicut Pater.153.a
filius à Patre ſpecie non eſt diuerſus.245.b
filius quid in Sacra Scriptura 226.d
filius Paternæ ſubſtantiæ partus eſt.95.c.d
filius ſemper fuit cum patre.556.a
filius non eſt Deo ſimilis,cur.419.a
filius ex ſubſtantia Patris genitus 246.a
filius eſt ſigillum incommutabile Patris. 422.a
filius an ſit verbum.184.c
filius aſſumpta carne non eſt diminutus in ſua diuinitate.69.d
filius Dei factus eſt homo, vt nos in ſeipſo deificaret.ibid.
filius Dei noſtrā humanitatem induit, noſtri miſertus.387.b
filius conſubſtantialis.161.d
filius quomodo factus eſt Chriſtus, & Dominus. 468.c
filius Dei vnus idem inuiſibilis,& viſibilis. 469.b
filius ſitne verus:necne.551.a
ſi filius creatura eſſet,filius Dei non eſſet.333.d
filius Dei factus non eſt 110.c
filius,& Pater natura non diſtinguntur.61.d
filius, & Sp. Sanct. non ſunt de numero multorū. 542 b
filius hominem finxit 56.a
filius eſt verus Deus,vt pater.469.b
filius eſt in Patre, quomodo.150.a
filius non eſt ſimpliciter,& vulgaris ſapientia, aut ratio 179.b c
filius,eſt vera imago Patris.168 a
filius ſubſtantia ſimilis non eſt Patri, quomodo. 341.b
filius Dei nullis creaturis comparandus.198.b
filius Dei ſi homo nō factus fuiſſet,nunquā à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſemus.102.b
filius Patris eſſentiæ communicat.177.c
filius non extitit præter ſententiam Patris.ibid.
filius Dei homo factus,cur.355.d
filius Dei hominem perfectum aſſumpſit abſque peccato.55.d
filius Dei eſt primogenitus omnis creaturæ.55.a
filius ſolus cognoſcit Patrem.165.c
ſi filius eſſet creatura, mediatorum ſeries infinita. 237.d
vt filius conſubſtantialis eſt Patri, ita & Sp. Sanctus.365.c
filius Pater, & Sp. Sanct. ſunt ſimul. 410.c
filius nō ita corpus humanum aſſumpſit, vt in hominem mutaretur.67.
filius ex ſe creauit omnia 464.d
filius eſt ex ſubſtantia Patris.241.b
filius Dei ſicuti homo ſpiritu inungitur. 103.c
filius ſi creatura eſſet, nihil à cæteris creaturis differret natura.238.b
filius Dei cum Deus erat, aſſumpſit carnem, & in carne exiſtens,deificat carnem.165.c
filius Dei non, quia homo factus eſt, deſiit eſſe Deus.ibid.
an filius ſit æqualis Patri.353.d
filius Dei viuus,& efficax,quotidie operatur, omniumque ſalutem conficit.38.a
filius Dei corpus ſuum à morte excitatum Patri repræſentauit.56. b
quòd filius ſit conſubſtantialis Patri.332.d
filius Dei voce omnium numinū prædicatur. 37. d
filius Dei eſt Deus in deſcendendo,Deus in aſcendendo.56. b
filius à Patre priùs mittitur, quàm naſcatur ex fœmina 415.a

filius Dei ob carnem non eſt creatura. 69.a.b
filius Dei, eſt fœtus Patris.55.a.62.a
filii omnipotentia.529.a
filii appellationem in veteri teſtamento verbum habuiſſe.187.d
filii Dei generatio à natiuitate noſtra non parum abeſt.239.d
filii Dei generatio humano more non eſt intelligenda.238 d
filii Dei præſentiam in carne adoramus.71.b
filii Dei caro in cruce ſuſpenſa fuit, non ipſe 56.b
filii Dei immutabilitas.100.c
filii diuinitatem negat, qui dicit illum Patri ſimilem.419.b
filio quænam dona dedit Pater.528.d
filio qui diſcredit, non videbit vitam.186 b
filio Dei nullum ætatis initium, aut finis.56.a
filio dei caro ignominiam non attulit 69.d
filio inſunt omnia quæ patri ineſſe dicuntur.91.d
filio ſuo loquebatur cum crearet pater hominem. 498.b
filio obtrectare, eſt obtrectare Spiritui Sancto. 416 b
filium conſubſtantialem eſſe Patri, quomodo intelligendum.340.c
filium conſubſtantialem, & ex ſubſtantia Patris eſſe, Patres in Nicæna ſynodo confeſſi ſunt.199.b
filium habere nomen Patris, vt Deus, & Dominus appelletur.413.d
filium Patri conſubſtantialem, ſe non negaſſe docet Dionyſius Alexandr. 336.d
filium Dei neque verbum, neque hominem eſſe, ſecundum Arianos.187.a
filiũ Patri coæternũ, & conſubſtantialẽ eſſe 198.a
per filium dantur ea, quæ à traditione veniunt.154 a
filium conſubſtantialem Patri ex concilio Nicæno 419.c
filium Dei creaturam eſſe aiunt Ariani.51.b
filium Dei Iudæi inficiantur.59.d
filium nominatum eſſe magnum Deum.412.a
filium præponi Patri 410.c
filium eſſe verum Deum & Dominum.411.d
filium Patri Conſubſtantialem cur Patres ſcripſerint. 243.d
filium, non corpus Patri coæternum fuiſſe, Nicææ Patres aſſeuerarunt. 51 b
filium dei creaturã eſſe, opinio eſt impietatis plena.77.d
filium, aliud verbum aliud dicunt quidam hæretici. 50.d
à filio liquet omnia creata eſſe, & ipſe creatura nõ eſt 55.a
de filio Dei hæreticorum opiniones variæ.184.a
de filio Dei nefas dictu.91.c
de filio ſuo non deliberat Deus.175.d
filii nunquam appellandi ſunt parẽtum creaturæ, ſed filii, aut liberi.199.b
filii, & dij ob verbum, quod in nobis eſt, exiſtimamur.160.a
filii Dei.490.b.499 c
filii Dei appellamur non eo modo, quo Chriſtus. 238.c
filios aliquando ſeruos patres appellant.113.a
finitu facile quid?509.b
finitum quid, quid infinitum, quid difficile, & quid facile. ibid.
firmamentum diuidit aquas, & aquas, ſitúſque luminarium in eo deputatus eſt.224.b
flammæ iniectæ baptiſteriis.222.c
flammæ gehennæ vltrices.635.d
flumina, & fontes ſine ſubſidio terræ nunquam fuerint.13.d
fluuios, & fontes alii pro diis habent 12.b
fœmina, aut mas in cælis non eſt. 401 a
in fœmina nihil conditum fuit nouum, niſi in Maria virgine.55.b
in fœmina nouum creauit Dominus.ibid.
fœminæ impudicæ à Thæſeo inter numina relatæ. 5.d
fœminas non eſt tutum ad conſilium de rep. admittere.ibid.
fontes, & flumina ſine ſubſidio terræ nunquam fuerint.13.d
fontes, & fluuios nonnulli pro Diis habent.12.b
forma, eſſentia, natura, & genus, vnum ſunt. 509.d
forma vna in tribus Perſonis. 64.b
formulam pacificatoriam ab hæreticis non recipiendam.224.c
fornicationis amicus eſt diabolus, vt ait ipſe Antonio.636.a
fornicationis origo, Idolorum inuentio.5.c
fortitudo animi Chriſtianorum.47.d
fortuita non eſt mundi creatio, vel ſpontanea. 24.c
francorum genus.500 d
fratres, & liberi omnes ſumus ex Adamo procreati.52.c
fratres fratribus mutua ſunt ſpecula.204.a
fratres peregrinos laudat Athanaſius.634.a
fraus Euſebianorum.254.b
fraus quomodo viam ſibi ſternat.276.a
fraus Arii in ſuis erroribus ſuperſeminandis. 127. a
frigidum calido infeſtum eſt.18.a
frigus violentia caloris euaneſcit.13.d
friuola, & nugax Arianorum hæreſis.198.b
Frumentius ab Athanaſio coaptatus Epiſcopus. 211.b
frumentum, & vinum quid.500.a.504. c
frumentum eccleſiis Conſtantinus diſtribuerat. 632.a
frumentum dabatur à patre Imperatorum in alimentum viduarum 257.d
fruſtra ieiunat, qui à vitiis non abſtinet 400.c
fuga Athanaſii cur calumnietur.213.c
fuga Sanctorum non eſt culpabilis, nec ocioſa. 218.d
fuga Sanctorum non eſt inutilis, nec infructuoſa populis.219.d
fuga Arianorum fœda.295.a
fuga Chriſti bona.216.c
fuga quid à perſecutione differat.628.a
fugæ Athanaſii cauſa.223.b
fugam in perſecutione à Chriſto conceſſam. 211.d
fugam eſſe licitam 215.a
fugam cur Athanaſius arripuerit.209.a
fugam ſe rectè arripuiſſe, docet Athanaſius. 210.a
fuga minas Imperatoris Cõſtantii Athanaſius declinauit.622.c
fugere ſi malum eſt, multò deterius perſequi.215.a
fugere in hyeme vel in ſabbatho.495.d
fugientes perſecutionem Apoſtoli, non inde inutiles facti.218.d

fugitat nemo menſuetum & humanum: ſed efferum, & facinoroſum. 215.a
fundauit me, quid 145.a
futurarum rerum ſcientia eſt inutilis. 642.d

G

GAbriel circunſpectè, & cum bona cautione euangelizauit. 51.d
Gabrielis Archangeli Virgo Deipara nudam eſſentiam contemplata eſt. 489.c
Gaius presbyter Alexandrinus 285.b
Galatæ amplectuntur circuncisionem. 107.a
Galilæos Iulianus vocare Christianos erat ſolitus. 630.a
Ganymedes à Ioue raptus. 6.d
Gedeon per fidem iuſtificatus. 81.a
gehennæ flammæ vltrices. 635.d
de gehennæ extinctione Origenis error. 416.c
γέννημα & ποίημα quid differunt. 175.c
generatio filij non enarratur. 561.b
generatio alia Dei verbi, alia hominum, quomodo 239.b
generatio Dei qualis. 325.d
Geneſeos liber cur ita vocetur. 573.b
gentes quando cæperunt Deum cognoſcere. 39.d
gentium ſpes Christus. 40.b
gentilitatis principia quæ. 642.d
genus Seth ſegregatum. 499.c
genus, natura, eſſentia, & forma, vnum ſunt. 509.d
Georgius Cappadox quæſtor ærarij Constantinopolitani. 312.c
Georgius Cappadox, & carnifex. 74.c
Georgius arrogatis ſibi moribus Caiphæ cum præſide Pilato, contra pios debacchatur. 223.a
Georgius ab Alexandro eiectus 254 a
Georgius quomodo ingreſſus eſt Epiſcopatum. 221.a
Georgius nec dignus, qui Christianus appellaretur. 295.a
Georgius contra canones eſt baptizatus. 263.a
Georgius non cum Epiſcopis, & Presbyteris eſt Alexandriam ingreſſus. ibid.
Georgius Christianos crudeliter afficit. 626.a
Georgius Capadox Athanaſij ſucceſſor. 211.a
Georgius hęreticus Arianus. 223.c
Georgius hæreticus ab Ario creatus Epiſcopus. 74.b
Georgius miſer poſt tam multa ſcelera, inuitabat omnes, vt ſecum communicarent. 293.c.d
Georgius eleemoſynam diripi iuſſit. ibid.
Georgius Epiſcopi materteram ira perſecutus, vt extinctam ne humari quidem ſineret. ibid.
Georgius Cappadox in Catholicos ſceleratus. 214.b
Georgii facinora nefanda. 293.c
Georgii Arianica constitutio, qualis. 222.b
Georgii geſta in Eccleſia Alexandrina. 617.d
Georgio Epiſcopo Ariano nemo Eccleſiaſticorum ſe adiunxerat. 293. 294.
germē proprium ſubſtantiæ Patris, eſt filius. 175.d
genuit denotare ſolet filium Dei. 138.a
genuit, fecit, & creauit differunt. 137.a
genuit, & creauit, coniunctim poſita quid. 138.d
gignere, & Creare differunt 133 a
gignere, creare, facere quid differunt. 199.c
gignere, & edere, quid differunt. 189.a
genitus viua eſt eius, qui genuit, imago. 659.d
geniti ſunt, quid. 138.a
genitum quid. 137.a
genitor qualis eſt tale quoque eſt genitum. 127.b
gladius gentibus olim paſſim erat pro ſcipione. 47 b
gladium emere. 495.a
gladii ancipites. 503 a
gladii virginibus Sanctis intentati. 256.c
gloria Patris quæ. 101.d
gloria, & corona iuſtorum. 506.c.d
gloria noſtra quæ. 101.d
gloriæ vanæ contemptum pertimeſcit Satanas. 641.b
gloriam Dei nō eſſentiā viderunt Prophetæ. 489.c
glorificatio ſancti Spirit. 409.c
in Golgotha Christi corpus linteo inuolutum Ioſeph depoſuit. 52.a
Goliath occiſus à Dauide. 576.d
Goliath à Dauide proſtratus. 482.a
græcus. 503 b
græcorum ſapientes ſcitè, & eloquēter multa ſcripſerunt. 46.d
gręcorum mos in erudiendis pueris. 494.d
græcorum, Idololatrarum, & græcorum olim paſſim tota vitæ ratio in armis erat. 47.b
gratia datur à patre per verbum in Spiritu Sancto 456.a
gratia imaginis ad ſimilitudinem Dei hominibus impreſſa. 29.a
grana creſcebat Christus quomodo. 171.c
gratia plena, Deipara dicitur. 426.a
gratiæ, & diſciplinæ Dei ſunt ſupra hominē. 71.d
gratiarum actiones poſt ſynaxim. 401.d
granarum actiones poſt cibum. 402.h
gratias Deo eſſe agendas, & quomodo, docet Pſalmographus 390.c
Georgius Cappadox Athanaſii ſucceſſor. 211.d
Georgius impius, & furioſus Arianus. 224.d
Georgius Arianus Paſchatis die Catholicos in vincula conijcit. 223.b
Georgius excommunicatus. 224.a
Georgius etiā apud ſuos infamia laborauit. 220.c
Goorgius in concilio Sardinenſi depoſitus. 263.b
Georgius Arianus à nemine in Epiſcopum poſtulatur, niſi à ſolis Arianis. 225.d
Georgius non canonicè creatus Epiſco. 293.d
gubernatore indiget mundus. 18. b
gubernatoriam artem Neptunus inuenit. 9.c
γὺψ, id eſt, vultur, vnde. 511.d

H

HÆreſis. 495.c
hæreſis Ariana quando emerſit. 275. a
hæreſis Ariana hirudinis quarta filia. 309.b
hæreſis Sabellii. 179.d
hæreſis Christi perduellis. 85.a
hæreſis Samoſatenſis. 117.b
hæreſis Arianorum nugax, & friuola. 198.b
hæreſis Arianorum vafricies & dolus. 120.b
hæreſis Pauli Samoſatenſis. 337.d
hæreſis extincta eſt Nicæni concilii prædicatione. 631. c
hæreſis Ariana pio ſenſu deſtituitur. 235.b
hæreſis Euſebianorum. 236.b
hæreſis morbus ſemper in deterius progreditur. 68.c

hæreſis Ariana vafra, & doloſa, quomodo. 82.b
hæreſis Arij, & Euſebij.337.d
hæreſis Sabellianorum.54.d
hæreſis Samoſatenſis.352.d
hæreſis Marcionis eſt, Deum Iuſtum nõ eſſe Chriſti Patrem.62.b
hæreſis immanis bellua.291.c
hæreſis Arianorum à Ioanne Apoſtolo refutatur. 159.c
hæreſis impii Manichæi.52.c
hæreſis Ariana ab Vrſatio, & Valente abiurata. 274 d
hæreſis Samoſarenſis.61.c
hæreſis quomodo cognoſcenda, & conuincenda. 291.a
hæreſis poſterior ſemper efferacior. 309.a
hæreſis Ariana Paganiſmum redoler.176.d
hæreſeos inuentor Marcion.83.a
hæreſim Arianam ſubuertir Dionyſius.230.a
hæreſim Arianam condemnauir Dominus Alexandri precibus. 289.b
in hæreſim quinam faciliùs labantur. 352.a.b
in hæreſim qui incidunt, ineotis vertigine laborant. 82.d
in hæreſi vnaquaque diabolus venit dicens: ego ſum Chriſtus: apud me eſt veritas 73.a.b
hęreſes transfugę veritatis. 82.a
hęreſes inutilẽ aquam baptiſmatis poſſidẽtes.130.d
hęreſes quotquot ſunt, nihil habent in ſuis figmẽtis conſtituendis, quod commune ſit cum ſcriptura. 73.a
hæreſeon prioceps diabolus.75.a
hæreſeon inuenror diabolus 85.a
hæreſeon omnium trophæum vnica Synodus Nicæna. 50.a.b
in hæreſibus ſingulis transfiguratus diabolus, dictiooes ſubiicit plenas dolo.73.a
hæreticus.513.d
hæteticus fit quis.517.a
hæreticus, vt Tyrannus Babylonicus perſequitur. 215.b
hæreticus prauum omninò, & vndequaque corruptum auimum ad impietatem habet.174 b
hæreticus, eſt calumniator, & accuſaror veritatis. 513.d
hæretici nihil aliud faciunt, quàm quòd patres accuſant.73.d
hæretici quæ ſcribunt, noo cura veritatis ſcribunt. 74.a
hæretici cuncta mouent, & turbant.ibid.
hæretici technarum gratia omnia faciunt.73.d
hęretici, qui credunt nihil amplius eſſe hominem quam ſpeciem illam corporis quæ iu oculis apparet.15.b
hæretici Samarię vnde orti. 580.b
hæretici inter ſe contentioſi, tamen vt Herodes, & Pilatus in blaſphemias aduerſus Chriſtum conſentiunt.81.a
hæretici ne mortuis quidem parcunt, viuos calumniis perſequuntur. 292.c
hæretici Marcellus, & Paulus Samoſarenſis Apoſtolica ſcripta ad ſuam detorquẽt ſententiã. 66.c
hęrerici callida ſophiſmata in medium proferunt. 225.a
hęrerici vnanimitati, & cõmunioni inuidẽt.298.b
hæretici neſciunt, quid credaot.74.c
hæretici Epiſcopi ab Ario creati.74.c
hæretici nihil certi ex ſacris ſcripturis in hæreſi ſua habent.225.a
hæretici non audiendi.74.d
hæretici circumeunt, vt ſcarabæi, cum patre ſuo diabolo. 178.c
hæretici ſuam impietatem non animaduertunt: mentem perdiderunt. 215.b
hærerici tempora rerum non diſtingunt.ibid.
hęretici in lædendis hominibus naturam oon reuerentur.ibid.
hæretici linguam babent, quaſi gladium acutum ad impietatem.126.a
hæretici nullius miſericordia tenentur. 215.b
hęretici Iudęos, Ethnicóſque ad perſecutiones, virgioum ſtupra, cędes, Eccleſiarum populatiooes, incendia, blaſphemias inſtigarunt.224.c
hęretici indicantur, qui Synodo Nicęnæ cootradicunt.51.a
hæretici noo habent locum in Synodo.300.d
hæretici nihil ſecundum Euangelium ſapiunt, aut faciunt.213.a
hæretici ſunt animo Ethnico.174.b
hæretici leporibus timidiores. 215.c
hæretici neque ſuis decretis acquieſcunt.74.a
hęretici alium opificem rerum ſibi fingunt, extra Patrem Ieſu Chriſti. 24.d.25.a
hęretici curioſi.219.c
hæretici quidam dixerunt verbum Dei in aliquem ex Propbetis deſceodiſſe, nec tamen hominem factum eſſe.50.d
hæretici Iudaicas, & ſtultas reperiunt controuerſias.174.b
hæretici ſine intellectu.69.a
hæretici primi tantùm verbis ſuam doctrinam propugnare conati ſunt 309.d
hæretici ſecundum ſuum diabolum Patrem mollibus ſermociunculis ſe fucant.215.c
hæretici decidui ex Maiorũ traditione, naufragique in fide 3 c
hæretici ſitibũdi, auidique ſanguinis humani.215.c
hæretici, quod dictum eſt bene, malè interpretantur.199.d
hæretici calumniantur eos, qui perſecutiones vitant. 215.d
hæretici veritatem è medio tollere conantur. 214.d
hæretici cum ſacris literis pugnant, & Sanctorum virtutes calumniaotur.215.d
hęretici ſunt perturbationis filii.264.b
hæretici in ſuis ſceleribus non interquieſcuot. 215.a
hæretici lucifugæ. 50.a
hæretici ſub verbis ambiguis prauitatem ſuam occultant.248.b
hæretici quidam Chriſtum paſſum, & crucifixum negarunt.50.d
hæretici occultant animũ in ſcribendo, & ſcripturarum verbis pro eſca vtuntur, vt latenter in ſuã malitiam pertrahant ignaros.75.c
hæretici in commune ſcelera ſua, veluti Babylonis poculum commiſcenr. 81.b
hæretici non integrè, ſed truncatim tantùm aliorum ſcripta tractant.229.c
hæretici Ethnica dicendi magnificentia, Ethniciſque ſophiſmatibus ſeducere annituntur.75.a

hæretici ad Euæ imitationem oblata deguſtaot,& degoſtatione cæci captique ſenſibos, amara dulcia eſſe arbitrantur, & abominabilem hæreſim, pulchram eſſe exiſtimant. 82.b
hæretici Epiſcopis detrahunt.210.a
hæretici machinis vtuntur contra veritatem. 74.d
hæretici Epiſcopi depoſiti.295 a
hæretici aliqui ratiocinati ſunt, Patrem Deum cõſubſtantialem eſſa rebus creatis.51.b
hæretici ad ſerpentis ſimilitudinem blandi ſunt. 80.b
hæretici ſcribunt, oon vt proſint, ſed vt ooceant, & interficiant.74.a
hæretici ilbs, à quibus accuſantur, noo reſpondent, ſed ſibi ipſis quiduis, quod libitum fuerit, perſuadent.74 b
hæretici ſunt Chameleontes in mutandis coloribus.234.c
hæretici Euſebiani minabundi. 289.a
hæretici dom ſcribunt, ſuamet immotantes, incertam ſuam fidem, vel potiùs ſuam iofidelitatem certam, dementiamque oſteodunt.74.b
hæretici cur meritò aothorum ſuorum cognomẽta præ ſe ferunt.83.a
hæretici vocabula eorum accipiuot, quorum praoam opinionem receperunt.69.a
hæretici à ſuo hæreſiarcha denominantur.83.b
hæretici ſunt ruina hominum ſimpliciorum.50.c
hæretici per fœminas commendãtur Imperatori. 292.a
hæretici omnia miſcent, turbantque.96.a
hæretici vultum ad ſpeciem angeli conformant, & verborum indolem præ ſe ferunt.73.a
hæretici more Pharaonis indurantur.160.b
hæretici hydræ Ethnicorum comparantur.174.b
hæretici Satrapæ impietatis.304.a
hæretici nomina ſibi Synodorum vendicant.50.a
hæretici ſunt Chriſti perduelliones.74.b
hæretici ſuut vario, & verſipelli animo.234.b
hæretici quidam impiè dixerunt Corpus Chriſti ex Maria editũ. Quaternitatem, nõ Trinitatem conſtituere.56.d
hæretici Patres in calumniam vocant.225.a
hæretici corpus Chriſti ex Maria procreatum oegant.53 a
hæretici tyranni, & canes rabioſi.297.b
hæretici inter ſe diſſentientes.377.b
hæretici gratiã, Catholici calũnias recipiunt.284.a
hæretici pauci cum ſiut oumero, volunt tamen ſua præ omnibus valere.74.b
hæretici extores ab Eccleſia facti.310.c
hæretici ſcripta pro ſua libidioe immutant.289.d
hæretici ſunt commenti præter verum Chriſti patrem alium eſſe Deum mali conditorem.3.c
hæretici mala opera laudant. 82.b
hæretici à fidelium communiooe ſemoti.320.a
hæretici reſipiſcentes qoibus conditiooibus ab Eccleſia recipi debeant.57.b
hæretici Anathemate damnati. 321.a
hæretici pios homines ſuorum cathalogo adſcribont.225.d
hæretici Nicænam fidem euertere ſtudent.74.b
hæretici verborum pugnis digladiantur.50
hæretici quid de perſona Sancti Spi. ſentiãt. 414.b
hæretici Caiphæ æmuli 225.d
hæretici io veti Dei cognitione deſipuerunt. 584.a
hæretici habent cor Pharaonis obduratius. 170.
hæretici nonnulli Corpus Chriſti verbo Dei coæternum fuiſſe iactarunt.50.c
hęretici in ſe motuò inſurgunt.321.d
hęretici non ſunt aodiendi.343.a
hęretici alieni à Chriſtianiſmo, & diaboli, eiuſque dæmonum amici ſunt.73.c.d
hæretici nihil rationi conſentaneum habent.225.a
hęretici verborum lenociniis ſeducunt.75.c
hęretici non recto animo loquuntur.75.a
hæretici ſimpliciores fratres ſcãdalis offeodũt.71.a
hęretici maiores phariſæis fimbrias ſibi alligant. 75.c
hæretici concilij decreta irrita, ſua rata eſſe volunt. 253.c
hæretici ſcript. ſacras ad ſuam ſententiam detorqoent.99.a
hæretici cur Epiſcopos damnent.286.a
hæretici veram eſſentiam malitiæ tribuunt.3.c
hæretici ſimulachrum inane pro veritate, & rerum fide introducunt.69.a
hæretici cum patre ſuo diabolo teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur.85.b
hæretici ſimiles Iezabeli.81.d
hæretici prorſus ſacrarum literarum rudes.248.c
hęretici mendacium inſtituunt coorra ſcripturas. 71.a
hęretici veluti Caiphas iudicandi, & de fide definiendi munus inuadunt. 74. h
hæretici alii dicunt alium filium eſſe aliud verbum Dei.50.d
hæretici oomina ſortiuntur eorum, à quibus hęreſim edocentur.82.d
hęretici pro fide ſcripta conficere ſimulant.74.a
hęretici iniuſtitiam exercent.291.c
hęreticorum verba dolis, & ſanguine pleoa.219.c
hęreticorũ acta nõ ſunt pacis, ſed ſchiſmatis.263.d
hæreticorum variæ opinioues de filio.184.b
hæreticorum calliditas niſi fidem violare præſomeret, ea illæſa manſiſſet. 631.b
hæreticorum inuenta & ſophiſmata.362.b
hæreticorum manus parricidales. 215.a
hæreticorum geſta nefanda.268.d
hæreticorum variæ de Chriſto opiniones.181.d
hæreticorum nauſeæ, & vomitus.125.b
hæreticorum conciliis noo credendum.253.d
hæreticorum conciliabulum, noo eſt vera ſynodus. 254.a
hæreticorum acta lamentanda.251.d
hæreticorum verba omnia ſuſpecta. 174.c
hæreticorũ cædes, & hominum mactationes. 251.c
hæreticorum animus latet, & millies vt anguillæ in ſinus, meandróſqoe lubricant.74.d
hæreticorum conſuetudo fugienda.657.a
hæreticorum vafricia in Eccleſia vexanda.73.c
hæreticorum ſentẽtia nullo modo defendi poteſt. 225.b
hæreticorum ambitio.74.b
hæreticorum refugiom ad mendacia de piis hominibus fingeoda. 225.d
hæreticorum malitia, & tergiuerſatio.75.d
hæreticorũ mos in ſua doctrina diſſeminãda.299.c
hæreticorum inanis garrulitas.50.a
hæreticorum ſectæ ioter ſe diſcrepant omnes. 73.b
hæreticorum hypocriſis.73.a

hæreticorum patet diabolus.73.a
hæreticorum literæ inter ſe pugnant.261.d
hæreticis nihil cum ſcripturis.72.d
hæreticis nulla veritatis cura eſt, & omnia ob arianam hæreſim & dicunt, & faciunt.73.d
hæreticis graſſantibus nullæ in Chriſto virgines manent, nulli iuuenes monaſticam vitam amplectuntur.297.b
hæreticis fauetur magis, quàm catholicis.291.b
ad hæreticos vitandos exhortatio.71.d
apud hæreticos veris rationibus nihil firmũ 81.b
ab hæreticis formulam pacificatoriam non recipiendam.224.c
cum hæreticis non communicandum.314.d
hæretica Arii confeſſio.76.c
hæretica propoſitio Arianorum. 182.b
harmonia mundi vnum ducem, & rectorem declarat.19.a
hebdomadæ ſeptuaginta.422.c
hebræus quidam ſtridet dentibus in imaginem Chriſti.535.c
Hectoris, & Diomedis muliebria ſtudia.9.a
Hecubes fortia facta.ibid.
Helias ſe abdidit propter Achaab.215.d
Helia Deus vocatur.ibid.
Helias profugit ob minas Ieſabel.ibid.
Helias, & Eliſeus Deum inuocabant, & mortuos ſuſcitabant.150.a
Helias, Achab, & Iezabel fugit.628.c
Helias, & eius geſta.578.a
Helias cognitum habebat, quomodo raptus fuerit qui ſi interrogatus fuiſſet, dixiſſet forſitan, qua ratione aſſumptus eſſet.169.b
Helias Monachus. 278.a
Heliam in quendam montium abiectum eſſe prophetarum diſcipuli exiſtimarunt principio.169.b
Heliſæus nouerat, quomodo Elias aſſumptus eſſet. ibid.
Heliſæi anima aliis incognitas virtutes faciebat. 645.a
Heraclius contra Athanaſium miſſus à Conſtantio, quomodo ſe geſſerit.306.c
Heraclius hæreticos, & idololatras concitat ad Eccleſias euertẽdas, & populos lapidãdos.306.d
Heraclius comes.305.a
herbas laborantibus viles Aeſculapius animaduertit: ideo Deus habitus.46.b.
Hercules Deus quare habitus.46.c.
hermaphroditos oportebat Deos gentilium effingi, cur.11.b
Hermias peregrinorum pedum lotor.308.b
Herodius quid.502.b
heroes, & Dij poetarũ quãdo conteñi cœperũt.45.a
Heſter cognatus erat nomine Mardocheus.592.b
per Heſter Deus vniuerſum Iudæorum gentem iamiam peritura m ſeruauit. ibid.
Heſychius, & Martyrius deputatores in concilio Romano.259.d
Hierarchia ſecunda.426.b
Hierax presbyter Alexandrinus.281.b
Hieremias ex Helchia genitus.59.d
Hieremias ex vtero ſanctificatus.163 b
Hieremiam Deus in vtero formauit.237.c
Hiericho operatio tibicinãdi quid deſignat. 196.b
Hieroſolymitanum concilium in gratiam Athanaſii conuocatum.275.d
Hieroſolymitanum regnũ defiit, cum venerit chriſtus.42.a
Hieruſalem quod non amplius cõſiſtit, ingens documentum eſt de chriſti aduentu. 41.d
Hieruſalẽ, & ſacrificiũ nõeſt apud Iudęos.41.d.42.a
Hieruſalem quandiu ſtetit bellum irreconciliabile Iudæis fuit, pugnatumque ab omnibus contra Hieruſalem.40.b
Hieruſalẽ ſtatura erat ad aduẽtũ vſque chriſti. 41.c
hilaritate nimia Antonius nunquam in riſum reſolutus eſt.638.b
Hilarii Diaconi conſtantia in perſecutione. 302.a
hiſtorici falſa de Diis aſſerunt.9.a
hiſtoriographi veteris teſtamenti.580.c
Homerus Telemachum vnigenitum Vlyſſis dilectum appellat in ſecunda Odyſſæa. 190.a
Homerus poeſin heroicam inuenit.9.d
homo in duas partes diſcerpitur, cur.367.c
homo quomodo creatus. 25.b
homo mortem vitæ prætulit.25.d
homo ad imaginem Dei creatus, & ad ſimilitudinem genitus.17.a
homo vterque quomodo in concupiſcentias corporeas lapſus eſt.2.b
homo in tempore genitus, & in tempore prolem gignit.127.c
homo ex materia paribili creatus eſt.238.d
homo naturaliter mortem, & corporis ſui diſſolutionem expaueſcit. 36.c
homo membris ſuis abutitur variè. 3.b
homo rationalis ex puluere terræ formatus. 397.d
homo ſi legem Dei ſeruaſſet, vt Deus vixiſſet. 26.a
homo rerum contemplator. 1 d
homo propter peccatum Adæ imperfectus manſit vſque ad paſſionem chriſti. 196. d
homo mortalis ſecundum naturam, ſecũdum gratiam immortalis.26.a
homo quandiu mentem habuit ad Deum, auerſus, alienuſque fuit à corporeis ſpectaculis.2. b
homo ſpectat ſemper ſua puritate patris imaginem Deum verbũ, ad cuius exẽplar ipſe creatus eſt.2.a
homo incorruptibilis permanſiſſet, ſi ſimilitudinem Dei in ſe non retudiſſet.26.a
homo ad imaginem Dei cur conditus.28.d
homo ex anima, & corpore conſtituitur.369.c.d
homo quomodo deificatus.163 b
homo mentis ſcientiæ capax.121.b
homo ad peccandum inſatiabilis.26.b
homo bonus creatus. 145 b
homo eſt animal rationale, mortale, mentis, & ſcientiæ capax.509.a
homo erecto corpore incedit.ibid.
homo vocatur propter concinnitatem.ibid.
homo ex inſpiratione diuina ſuam animã accepit. 512.d
homo celſior ſuper omnia ſenſibilia.2.a
homo perfectus, & Deus perfectus cognitus. 510.a
homo, id eſt ἄνθρωπος vnde dicitur. 511.d
homo ſenſus quinque habet corporales, totidem animales.513.a
homo res diuinas agnoſcit, ſuperna perſequitur, & res cæleſtes intelligit.512.d
homo primus cũ ſãctis conuerſatus eſt in contẽplatione intelligibiliũ, quã habuit in Paradiſo.2.a
homo ſi non fuiſſet dominus factus, nunquã nos à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſem*.102.b

homo eſt ſubſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis, & aliis pluribus conſtans. 509.a
homo primus fiduciæ liberioris, & inuerecundioris erga Deum mentem babuit. 2.a
homo vterque quomodo ſe nndũ cognouit. 2.b.c
homo, & eius humores ex quibus elementis conflentur. 489.a.b
homo ratiocinãdo intelligit ea, quæ ſupra ſe ſunt. 15.d
homo non ad viſa proripitur, ſed ratione ea, quæ oculis apparent, diiudicat. 15.c
& homo factus eſt exponitur. 116.c
homo more ſcripturę caro vocatur. 162.b
homo neſcit, quid ſit poſt eum in labore ſuo, ait ſapiens. 639.a
homo ſemiuiuus relictus. 493.c
homo piſci ſimilis. 496.c
homo obſtupeſcit animo ad Dei in rebus creatis prouidenriam. 2.a
homo cum Deo non eſt conferendus, nec Deus cum homine. 108.b
homo homini ſæpa opitulatur. 111.a
homo ratione vtendo differt à brutis. 15.d
homo ad imaginem Dei factus. 1.d
homo eſt pars vniuerſitatis. 43.a
homo cur Chriſtus ſit factus. 27.a
homo cur omnium poſtremò creatus. 497.d
homo vnde componitur. 417.d
hominis creatio. 398.d
hominis proprium, viſus. 509.d
hominis proprietates. 421.a
hominis excellentia. 1.d.2.a
hominis animus ſtudioſè ad malũ procliuis eſt. 71.d
hominis proprium eſt ignorare. 167.c
hominis proprium, quo à brutis differt. 15.c
hominis definitio. 417.d
hominis imbecillitas, & ſui ſalutis negligẽtia. 28.d
hominis arbitriũ, delectũque vtroque vergere. 25.b
hominis reparatio nullius fuit, niſi imaginis Patri. 29.d.30.a
homini Deus ſuæ æternitatis tribuit intellectũ. 1.d
homini lex data, cur. 25.b
homini integro, id eſt, corpori, & animæ, ſalus eſt comparata. 52.b
homini proprium quiddam eſt ſua mors. 102.d
homini deerat immortalitas, & via ad paradiſum. 141.b
homini erat impoſſibile ſeſe inſtaurare. 102.d
homini tria ſunt incognita penes eſſentiam. 509.b
hominem, & Deum ſe declarauit Chriſtus. 166.d
hominem cur ad imaginem Dei factum dicamus. 421.a
hominem perfectum abſque peccato aſſumpſit verbum. 55.c d
hominem Deus ad hunc modum fecerat, vt perſeueraret in bono. 25.c
hominem deus condidit ad immortalitatem. 26.a
hominem quid maximè deceat. 283.c
hominem finxit filius Dei. 56.a
hominem Deus rectum fecit. 4.a
homine excepto, omnes creaturæ auctorem ſuum cognouerunt. 43.c
homine lapſo quid Deum facere oportuit? 29.a
homines omnes vitam amant. 511.a
homines vno corpore, & vno ſpiritu conſtantes, omnes eiuſdem ſumus naturæ, & eſſentiæ, ſunt verò multæ hypoſtaſes. 510.a
homines Marti capti bello centeſimantur. 12.c
homines ſoli à bona illa ſtatione veritatis aueiſi. 43.c
homines pro diis haberi fecit artificiũ ambitio. 6.b
homines tres non ſunt, Petrus, Paulus, & Timotheus. 658.d
homines habent pro Archetypo exemplari filij cum Patre naturalem vnitatem. 158.a
homines dæmonum præſtigiis irrationales facti. 29.c
homines per hominem, aut angelum reparari nequibant. 29.d.30.a
homines quando mori cæperunt. 26.b
homines nullo tempore ratione generis immutantur. 158.b
homines patiendo gignunt. 95.a
homines naturaliter ſunt capaces ſcientiarum. 9.d
homines impatibiles redduntur à Chriſto. 164.a
homines ex vno omnes progeniti. 158.a
homines, & hominũ formæ pro Deo habitæ. 5.a
homines Taurici Scytæ Dianæ ſuæ pro hoſtiis ſacrificant. 12.c
homines Dij habiti, qnod vtiles fuiſſent. 9.c
homines mactati dæmonibus. 29.a
homines rationales effecti, vt viuerent re vera veram Sanctorum in paradiſo vitam. 25.a.b
homines ex partibus cõpoſiti, & ex nihilo procreati compoſitã habent, & reſolubilẽ orationẽ. 20.b
homines ſibi mala, quæ non erant, pro libidine effinxerunt 4.a
homines quàm alieni ſint à Chriſti patiente. 399.c
homines à cognitione vnius Dei delapſi, in multa, & diuerſa ſe præcipites dederunt. 12.a
homines puri, & ſinè peccato, qui. 163.b
homines immolabant alij homines qui. 12.c
homines ab Adamo vſque in præſens tempus moriuntur. 102.c
homines filii Dei per vnigenitum efficiũtur. 186.d
homines ſapientiæ capaces ſunt. 95.c
homines Dei appellamur in Chriſto. 240.d
homines ſuæ excellentiæ obliti, quomodo. 2.b
homines obliti ſuarum virium, quas ab initio à deo acceperunt. ibid.
homines progreſſus facere in virtute poſſunt. 171.b
homines creati ſunt propter filium Dei. 183.a
homines audaces quomodo fiunt. 3.a
homines ex hominibus propriis addiſcunt quid in rem ſit vtile. 29.b
hominum nullus ex ſola virgine ſibi corpus conſtituit. 46.b
hominum idioma quid? 511. b
hominũ ſimulachris homines victimãt quidã. 12.c
hominum amator Deus, & communis omnium Saluator corpus ſibi aſſumpſit. 30.a
hominum condemnatio obliterata eſt. 33.b
hominum mores inconſtantes ſunt, poſſunt tamen mala defugere, & ad bona ſeipſos reformare. 158.b
hominum omnium vna natura. 158.a
hominum formas induunt Dæmones. 489.d
hominum genus ſui intelligentia Deus vacuum nõ reliquit. 28.c
hominum eſt communis natura, humanitas: hypoſtaſes verò ſunt Petrus, Paulus, Thomas. 510.b
hominum natura indiuiſibilis. 158.a
hominum procliuitas ad vitium. 26.b

hominum eſt proficere.171.b
hominibus propriũ eſt in tẽpore gignere. 88. b.c
homicidæ, aut adultero poſt indicium datum locus conceditur, vt ſententiam iudicis criminetur. 235.b
homouſion reſpuit Arius.518.d
homouſii homines.198 b
honorem eundem eſſe omnibus Epiſcopatibus. 261.a
horam, & diem Chriſtus ſe neſcire dicit, quatenus eſt homo.169.d
Hoſius Epiſcoporum pater.302.b
Hoſius à Conſtantio Imp. Smirnii detentus.304.b
Hoſius Imperatoris minas non veretur.302.d
Hoſius ætate grauiſſima, homo ob æui longitudinem, & confeſſionem ſuam, & ob tantos ſuos labores omni reuerentia dignus. 268.c
Hoſius miſeris modis afflictus, & attritus.304.b
Hoſii ad Conſtantium Imp. epiſtola.303.a
Hoſii Epiſcopi laudes.214.b
in Hoſium Arianorum poſtulatio.302 c
ad Hoſium Conſtantii admonitio. ibid.
hoſpitalitas ad cælum ducit.639.a
hoſtia quidem Saluatoris fida, ſacrificia autem legalia fidem in ſe non poſſidebant.115.d
hoſtiam ab omni macula liberam, corpus ſuum ſumpſit Chriſtus.27.d
hoſtiam pro omnibus ſacrificauit Chriſtus. 31. b
hoſtiæ cæduntur homines bello capti, & centeſimati.12.c
humanitas noſtra, eſt aſinus.385.d
humanitas Chriſti in ſapientia profecit.172.a
humanitas Chriſti non minuit eius diuinitatem. 165.c
humanitas non complexa eſt totam verbi diuinitatem.192.a
humanitatis proprium eſt, creari.132.c
humanitati Chriſti aſcribẽda ſunt omnia, quæ humanitus locutus eſt.167.c
humanitatem ſibi adiunctam habet deitas. 61. b
humanitatem noſtram induit Chriſtus, noſtri miſertus.386 c
humana natura rerum pars cenſenda.43.a
humana vita in pſalmis continetur 397.c
humanarum rerum abolitio, eſt Chriſti confirmatio.49.a
humanum genus præ omnibus Deus miſericordia proſecutus eſt.23.b
humanum genus peccato extingui. 26. c
humanum genus creauit Deus per verbum ſuum. 28 c
humanum genus ad miſericordiam pronũ. 308.d
humanum genus in gratiam reſtitutum præſentia verbi Dei.25.d
humani generis debitum quale 33.a
humano inſtrumento vſus eſt Saluator. 44.c
humanis rationibus ſcripturam ſacram more Sadducæorũ excipiunt, & cauillantur Ariani.197.d
humanitas, eſt communis hominum natura: hypoſtaſes verò ſunt Petrus, Paulus, Thomas.510.c
humidum ſicco repugnat.18.a
humilitas Chriſti, eſt caro noſtra ab illo ſuſcepta. 371.c
humilitas eſt remedium ingens ad ſalutem.399.d
humilitatis præſtantia. 399. d
humilitatem pertimeſcit Satanas.642.b
humor per ſiccitatem exareſcit.13.d
Hyberni venti viti veræ infeſti.474.b
Hydræ Hæretici comparantur.174.b
hyemen ver expugnat.14.c
Hymenæus, & Alexander cum ſuis gregalibus dicebant, reſurrectionem iam contigiſſe.107.a
Hymenæus, & Alexander qua in re peccarũt.80.d
hypocriſis hæreticorum.73.b
hypoſtaſis quid ſit.347.d
hypoſtaſis, eſſe declarat, deitas vero, quiddam eſſe. 638.a
hypoſtaſis aliud eſt, & aliud deitas. ibid.
hypoſtaſis aliud, aliud natura.509.d
hypoſtaſis, & natura quid differunt.510.c
hypoſtaſis eſt partialis 510.b
hypoſtaſis ideo dicitur, quod eſſentia ſubſiſtat. ibid.
hypoſtaſis naturæ pars eſt.510.d
hypoſtaſes tres in Trinitate, & vna natura. 510.a
hypoſtaſes tres, vna diuinitas.510.a
hypoſtaſes multas natura in ſe continet.510.b
hypoſtaſium genitrix, & Domina, eſt natura. 510.a

I

IAcob typus crucis Chriſti.491.a
Iacob Patriarcha vidit verbum, & pro Iacob Iſraël appellatus eſt.156.b
Iacob fratrem ſuum Eſau fugit.216.d.628.c
Iacob Patriarcha inter fugiendum pluribus viſionibus diuinis dignus eſt habitus. 218.b
Iacob, & Iſaac porrectis in lecto pedibus mortem obierunt.40.b
Icon Ieſu Chriſti.635.b
Ἰχνογραφία deſcriptio operis futuri.470.c
idioma quid?511.b 509.d
idioma Angelorum quid?511.b
idioma hominum quid?ibid.
idiomata extraordinaria. ibid.
idiomata naturalia.ibid.
idoli artificium an Deum ad ſe eliciat.18. d
idola Ægyptiorum apud alios pro victimis immolantur.12.d
idola, quæ nihil erant, mortales animo conceperunt.1.d
idola vniuerſa ſigno crucis deſerta relinquuntur. 38.a
idola, Dũque falſi hominum ambitione in mundum venerunt.6.b
idola eſſe tollenda probatur. 16.b
ante idola olim Phœniſſæ mulieres proſtituebantur.12.d
idola nihil aliud, quàm Deos arbitrabantur homines.45.b
idola, & dæmones rem mortuariam eſſe innoteſcit.38.a
idola in deſcenſu Chriſti in Aegyptum ceciderunt 40.b
idola Deo præpoſita.29.a
idola ſunt Ethnicis pro literis. 10.d
idola actione carent.8.b
idola tollenda ſermo diuinus præcipit.22.b
idola ſenſibus carent.8.a
per idola an Deus reſpondeat. 10.b
idolorum, & imaginum prima origo.4.b
idolorum commentum non à bono, ſed à malitia originem trahere.ibid.

idolorum inuentio,origo fornicationis 5.c
idolorum cultura.14.d
idolorum varia,& diuerſa genera.45.b
idolorum commenta mortales effinxerunt.1.d
idolorum imbecillitatis non leue iudicium. 47.a
idolorum figmenta vnde prodierint, ex ſcriptura monſtratur.6.c
idolorum ceremoniæ quãdo cæperunt abiici.45.b
idolis ſuis Græci non potuerunt reſurrectionem ementiri.47.a
ab idolis omne flagitiorum genus depromptum. 12.d
de idolis Philoſophorum rationes.10.b
idololatræ fiunt Chriſtiani.419.a
idololatræ ſe Deo præſtantiores faciunt, quomodo.17 a
idololatrę non Deos,ſed cęlatoris artem adorant. 7.b
idololatrarum religio diſſimilis.11.a
idololatrarum olim tota vitæ ratio in armis erat. 47.b
idololatrarum aliud genus.13.a
idololatria omni impietate referta, apud Græcos viget.14.d
idololatria omnis depellitur,vbi Chriſtus,vel eius fides nominatur,& dæmonum inſidiæ patefiũt. 37.d
idololatriæ multæ ſpecies.4.d
idololatrię furor,ac ſuperſtitio nullo numine ſubnixa, orbem tenebat, & dei cognitio ſuppreſſa erat 30.b
idololatrię caligo vigorem ſuum non habet,Chriſti ſuperuentu.48.d
Iehu rex,vir bonus.58 a
ieiunium eſt ſupra naturam.514.a
ieiunium amplectendum,quod ſit magnum munimentum.400.c
ieiunium Angelorum,cibus.400.c
per ieiunium,& obedientiam in Paradiſum introitur.400.a
ieiunia rectè viuẽtium pertimeſcit Satanas.642.b
ieiunia in hebdomade poſt ſacram Pentecoſtem. 214.c
ieiunia quantum,& quid poſſint,exemplis probatur.531.d
ieiunia Quadrageſimæ.123.a
ieiuniorum effectus.400.b
ieiuniis completis in hebdomade poſt ſacram Pẽtecoſten, populus ad orandum ad cœmiterium abit.214.c
ieiuniis,& vigiliis Antonius corpus omne vallabat.635.d
ieiuniis,& orationibus dæmones corruunt.640.c
ieiuniis, & certamine dæmonum Antonii facies non expalluit.638 b
ieiunant Daniel,& ſocii. 400.b
ieiunat fruſtrà,qui à vitiis non abſtinet. 400.d
ieiunabat populus in ſeptimana poſt Pentecoſten. 617.d
ieiunabat Antonius quotidiè vſque ad ſolis occaſum,nonnunquam,biduo, triduoque ſic permanebat,quarta demum die reficiebatur.636.c
Iephthe filiam ſuam immolauit. 577.b
Ieroboã primus rex Samarię,quàm impius.580.b
Ieſus Naue Moſis ſucceſſor.577.a
Ieſus filius Syrach.595.a
Ieſus filius Naue.639.d
Ieſus ex vocabuli etymo,Saluatorem ſignificat. 192.a
Ieſus vocatus eſt quatenus homo fuit.56.b
Ieſus Herodem fugiẽs,in Ægyptum ſeceſſit. 216.a
Ieſus eſt ſalus noua, & non vetoſta,qui pro ſalute noſtra factus eſt homo,vt interpretatio nominis præ ſe fert.55.b
Ieſus profecit ſapientia,& gratia 171.c
Ieſus turbatus eſt ſpiritu,quomodo intelligẽdum. 368.b
Ieſu corpus ab Adamo originem traxit.195.b
Ieſu nomine Satanas fugatus.644.c
Ieſu Chriſti imago.535.a
Ieſu Naue Amorrhæi infeſti fuerunt. 40.b
Ieſu Naue mors poſt quàm vixit. 10 annos.576.c
Ignatii epiſtola ad Epheſios.338.b
ignis in die iudicii quomodo effugiendus.49.c
ignis æternus, & caligo extrema malorum deſignatoribus deſtinatus eſt.49.b
ignis vis.501.b
igni reſiſtit Amianthum indicum.36.c
ignem dominus pluit à Domino.61.c
ignium futurorum Satanas non eſt inſcius. 645.a
ignorantia Arianorum.113 c
ignorantiæ reum Ariani deum faciunt.167.a
ignorat Chriſtus,vt homo,ait Athanaſius.167.d
ignorare Chriſtus non potuit.165.c
ignorare hominis proprium eſt. 167.d
ignoratio proprium eſt carnis.165.b.c
ignoratio in diuinitate non eſt.ibid.
ignorationem noſtram baiulans, donauit nobis cognitionem ſui Patris Chriſtus.165.d
imago vera Patris,eſt filius.168.a
imago regis,nulla eſt particula regis.62.b
imago vna vnius Dei.241.d
imago Patris,Saluator eſt.17.a
imago Ieſu Chriſti.535.a
imago Chriſti crucifigitur à Iudęis.535.d
in imaginis Chriſti latus transfoſſa lancea exiuit ſanguis,& aqua.536.a
imaginis Chriſti latere effluentibus ſanguine, & aqua fiunt innumerabilia miracula.536.d
imaginis Chriſti ſanguinis, & aquę partes ad Eccleſias per totum orbem diſtributæ.538.b
imaginem regis qui videt,regem videt.62.b
imaginem filii ſui defuncti pater fecit, quam adorauit: hinc mos impius vim legis obtinuit. 6.b
imaginem Chriſti ſculpſit Nicodemus.537.c
imaginem Chriſti Iudęi illudunt.535.d
in imaginem Chriſti Hebræus quidam ſtridet dentibus.535.b
imaginem noſtram pro ſua Chriſtus vſurpat in loquendo.147.b
ad imaginem Dei homo cur conditus.28.d
imagines deorum, eos homines tantùm fuiſſe declarant.10.a
imaginum,& Idolorum prima origo. 6.b
imbecillitas,ſeu infirmitas in Chriſto nõ fuit 33.d
imbecillitas hominis, & ſui ſalutis negligentia. 28. d
imbecillitas Dei 505.a
imbecillitatem,& imprudentiam in Deo Ariani cõſtituunt. 124.c
Imber in veſtem Iuliani decidens,crucis formabat ſignacula.626.b

imitatio hominibus certior, eſt quæ ductum rerũ naturalium ſequitur.158.b
immanitas Iuliani horrenda 630.e
immolantur homines Deo Mithræ.627.b
immolationis corporis Christi vtilitas.28.e
immolatione ſui corporis Christus mortem aboleuit.28.b
immolabant Ægyptii olim homines Iunoni. 31. d
immortalitas homini deerat, & via ad paradiſum. 141.e
immortalitatis animæ ratio probatur ex Eccleſiaſtica doctrina.26.b
immunitas miniſtris eccleſiæ à Conſtantio Imp. reſtituta.272.d
immutabile quid.513.d
immutabile nihil in creatis natura.198.c
immutatio ſcriptorum hæreticorum.331.a
impaſſibilis.519.d
imperatorem iuſtum quid decet.201.e
imperium Dei,eſt facultatum defectio.634 d
imperium qua ratione in pace gubernabitur.631.a
impiè agere, prohibitum eſt.242.d
impietas miranda.10.e
impietas prauis opinionibus introducitur.77.b
impietas Arianorum, qui non verentur diſtinguere verbum à filio.184.a
impietas omnium malorum mater.463.d
impietas Manichæi.312.a
impietas Arii Euſebii,& Aſterii.122.d
impietas Arianorum.155.c
impietas Arii corã Conſtantino detegitur.515.b
impietas Arianorum publicè, priuatimque damnata.224.b
Impietas Arii,& Sabellii æqualis.235.b
Impietatis Satrapæ,hæretici. 304. a
Impietatis refutatio ſufficit ad pietatis eruditionem.200.b
Impietati quomodo reſiſtendum.39.d
impietatem ſuam non animaduertũt Ariani.215.b
impius,eſt mala omnino res.68.d
impii Deum inficiantur.15.b
impii inficiantur animam ſe habere.ibid.
impii ſuperſtitioſi 8.a
impii hæretici inſidias tendunt.174.c
impium eſt,dicere aliud eſſe verbum, aliud filium. 187.b
improbi,& acerbi pios perſequuntur.251.d
imprudentis officium.303.d
impudentia Arianorum.234.b
inanima omnia pura.400 d
incarnatio verbi cur facta.379.a
incarnatio Chriſti nõ fuit peccatis obnoxia.368.d
incarnatio facta non eſt ſine interuentu propriæ eſſentiæ verbi.423.d
incarnationis Chriſti prima cauſa.27.a
incarnationis verbi vtilitas.102.b.163 c
incarnationis verbi cauſa.23.c.28. c
incarnationis Chriſti cauſæ neceſſitas 136.a
de incarnatione verbi eum mentio fit,cauſa redditur, de diuinitate verò minimè. 135.e
inclinato capite mortuus eſt Chriſtus quid. 496.a
incognita illa ſunt homini penes eſſentiã.509.b
incommoda peccati.19.c
incõmoda ex aſſertione Sabellii collecta.188.a
inconſtantia Euſebianorum. 136.a
incredulitas,& pertinacia Phariſæorum.234.d
incrementum noſtrum quid.171.b
Indi contra Arabes in ratione ceremoniarum diſſentiunt.11.d
indoctum Deus Dionyſius.12.b.e
indicum Amianthum igni reſiſtit.36. e
inediç,vigiliæ,& orationes Antonii.636.e
infernus apertus ab Adam vſque ad Chriſtum. 193.a
inferni pœnarum finem cõſtituit Origenes. 416.e
infernum,aut mortem nõ expauit Chriſtus. 172.b
infernum Dei filius expugnauit.56.b
infinitum quid.309.b.e
infirmitates carnis cur vna cum carne induerit Chriſtus.163.a
infirmitates corporis pati Chriſtum non oportebat.33.d
infirmitates carnis verbum baiulabat.162.d
infirmus erat Chriſtus quatenus homo.554 b
ingenitus.319.d
ingenitum quid ſit apud Arianos .248.b e
ingenitum naturam verbi non demolitur.ibid.
ingenitum nuſquam in ſcripturis repertum.358.a
ingenitum quid ſit 96.b
ingenitum,& multa huiuſmodi Arianorum verba à ſacris libris aliena.333.d
ingenitum ſuſpectum,cur.248.b.c
ingeniti Patris nomine filius etiã intelligitur.ibid.
ingeniti vocem cur adinuenerint Ariani.ibid.
ingeniti vox ambigua. 248.a.b
ingeniti vocem alienam à ſcripturis.ibid.
ingratitudo Iudæorum.378.b
inimicus neque teſtis,neque iudex eſſe debet.283.d
initium ſui quod habet malum, illud nũquam erit bonum.4.b
iniurias,& cædes facere vnde homo ſtudio habet. a.e
iniuſtitia pro iure apud Iudæos recepta.441.b
iniuſtitia ab hæreticis exercetur.291.c
iuſti Dii dicuntur cur.509.c
Innocentius.343.b
inopia eſt ſupra naturam.514.a
inquiſitio de re eſt facienda.309.a
inſanit Sabellianus,in quo.188.a
inſanit Arius, quomodo.ibid.
inſidias tendunt hæretici.174.e
inſidiatores ſui Chriſtus cur non prohibuerit. 174.a
inſpiratio Dei animam fabricata eſt.513.a
inſtitutoria præcepta Antonii.638.e
inſtrumento humano vſus eſt Saluator.44.d
interceſſio ſanctorum.308.e
interceſſionibus Sancti Petri Eccleſia Romana ſemper manſit,& manebit immaculata.340.b.c
de interfectoribus ſui cur non ſumpſit vindictam Chriſtus.174.a
interitus quid.313.e
interpretes Sac.Script.quinam fuerint.611 a
interpretum.72.prima verſio Scripturæ ſacræ fuit. ibid.
interpretatio verborum D.Ioannis.163.d
interpretatio verborum, quç humanitati Chriſti conueniunt.164.d
interrogatio, & quæſtio quæuis tres habet quæſtiones,& inquiſitiones.508.d
inuenta hæreſeon diabolus.85.b
inuenta deorum quæ.9.e

inuenta hæreticorum, & ſophiſmata.362.c
inuerecundi ſunt Ariani.175.d
inuidentiam,&imbecillitatem in Deo Ariani cõſtituunt 124.c
inuidẽt hæretici vnanimitati,& cõmunioni.298.b
inuidia,& calliditas Arianorum.213.c
inuidi,& hypocritæ Sauli pares.482.c
Ioannes Baptiſta.422.c
Ioannes in vtero exultauit in gaudio ad vocẽ deiparæ virginis.163.b
Ioannis corpus à diſcipulis humatum.216.b
Ioannes euangeliſta Theologus.21.a
Ioannes calumniatorum in Athanaſium princeps 257.b
Ioas ſeptuannis ad regnum euectus eſt.40.a
Iob vixit ante tempora Moſis: erat enim quintus ab Abraham ex poſteris Eſau.589.c
Iob firmatum in Domino diabolus refugit.644.d
Iob conſolatum venerunt tres reges.589.c
Iob à diabolo paſſus erat natus 240. annos.589.c
Iob magnus eſt habitus,quod viuus, tot & tantas ærumnas tolerauerit 217.d
Iob Dominus appellauit per turbinem venti 589.c
Iob omnes anni fuerunt ducẽti quadraginta.ibid.
Ionas cur fugerit.429.a
Iordanis fluuius.576.b
in Iordane deſcenſio ſpiritus ad noſtram ſanctificationem facta.103.d
in Iordane vt homo Dominus lauatus eſt.ibid.
Ioſaphat culpari meruit,cur.578.d
Ioſeph corpus Chriſti linteo inuolutum in Golgotha depoſuit.51.a
Ioſeph erat ſpecioſus magis, quàm fratres ſui. 108.b
Ioſias circa annum ſeptimum rerum gubernacula tenuit.40.a
Ioſias rex, vir pius.579.b
Ioſias ſibi à vicinis cauit. 40.b
Iouinianus maluit cingulum militiæ amittere,quã Iuliani Imp. impiis præceptis obedire.630.d
Iouinianus imperium reſpuit,quod nollet Paganis hominibus imperare.ibid.
Iouinianus Iuliano ſucceſſit.ibid.
Iouinianus vbi imperium ſuſcepit, Epiſcopos ab exilio reuocauit.ibid
Iouinianus Imp.legem tulit, ne quis ſacram virginem violaret, nec impudico quidem aſpectu aſpiceret,ſub pœna capitali.632.a
Iouinianus Conſtantini leges abrogatas reſtituit. ibid.
Iouinianus Athanaſio ſcripſit,vt perfectam ei diuinorum dogmatũ diſciplinã reſcriberet.631.a
Iouiniano milites infulas imperatoris imponunt, mortuo Iuliano.630.d
iræ victor animus ad cælum ducit.639.a.b
iræ dominatum pertimeſcit Satanas.642.b
iracundiam eſſe abiiciendam.404.c
Ireneus presbyter Alexandrinus.280.b
irrident,& ſuggillant verba Domini Ariani.149.a
irruptio in Eccleſiam.617.c
irruptio truculenta in Alexandrinam eccleſiam facta.306.d
irruptio militum in Eccleſiam nocte paraſceues, duce Syriano.315.b
Iſaac non fecit, ſed genuit Iacobum.199.c
Iſaac ætate proficiens, reddebatur magnus.171.b
Iſaac,& Iacob porrectis in lecto pedibus mortem obierunt 40.a
Iſchyras in Alexandrina Synodo depoſitus.281.d
Iſchyras Epiſcopus cur indirectè creatus.286.b
Iſchyras calumniator ſceleratiſſimus.269.c
Iſchyras Tyri pro calumniatore habitus.266.a
Iſchyras non plures quàm ſeptem communicãtes habuit 283.c
Iſchyras in crimine de combuſtis libris falſi conuictus eſt.262.c
Iſchyras nunquam ex ſacris eccleſiæ comminiſtris fuit.281.c
Iſchyras Epiſcopatũ obtinuit, quod Athanaſium, & Macarium calumniatus eſſet.266.d
Iſchyras nunquam fuit presbyter Eccleſię.262 c
Iſchyras qualis presbyter.255.d
Iſchyras à Collutho imaginario Epiſcopo ordinatus.282.a
Iſchyras in catalogo presbyterorum non inuetus. 280.b
Iſchyras dicit ſe Eccleſiam habere, quæ nunquam fuit.281.d
Iſchyras in epiſtolis fatetur ſe in Athanaſiũ ſubornatum fuiſſe.257.a
Iſchyræ Eccleſia vbi conſtituta.286.a
Iſchyræ de calumniis in Macarium cõfeſſio.277.a
Iſchyræ falſum teſtimonium.262.c
Iſchyræ Eccleſia ædificata.286.c
Iſchyram calumnias ſuas confitentem in eccleſia receptum non eſſe 282.a
Iſis Aegyptiorum Deus.5.c
Ιοῦ καὶ ἰοῖα quid.421.a
Iſraelitæ reges inungendo fiebant.103.c
ex Iuda ſecundum carnem progerminatus eſt Dominus.218 b
in Iudæa ſola Deus erat cognitus.109.c
Iudææ reges.578.c
Iudas.492.d
Iudas non ob ſacrificium ſummotus eſt ab Apoſtolica dignitate,ſed ob proditionem.80.d
Iudas infelix propter vnius noctis impietatẽ omni præteriti temporis labore priuatus eſt.639.b
Iudæ mores qui imitantur.70.d
Iudam infeliciſſimum fide ſpoliatum vinculis captiuitatis innexuit diabolus.644.d
iudæus iniuriis, & cruciatibus affectus propter imaginem Chriſti 535.c
iudæi, Manichæi & Ariani quomodo à fide defecerunt.164.b
iudæi,& Manichæi teſtamenta diuidunt.187.c
iudæi filium Dei inficiantur.59.d
iudæi ad fidem Chriſti conuerſi, imaginis eius miraculis.537.a
Iudæi neque reges, neque prophetas habent.42.c
Iudęi baptizati ob miraculum imaginis Chriſti. 538.a
iudęi noui Ariani Chriſtianos decipere ſatagunt. 216.a
iudæi repudiant Chriſtum.42 b
iudęi cæci effecti.440.c
iudæi nouo teſtamento obtrectant.187.c
iudæi clanculum obrepunt.75.c
iudæi priſci,& neoterici iſti vltro oculos ſuos continenter claudunt, ne videant Chriſtum in ſapientia proficere.171.d

iudæi vna cum Arianis filium abnegantes, ne Patrem quidem habent. 130.c
iudæi Chriſtum hominem nudum, & eorum poſteritas credunt,227.b
iudæi non ideo pro piis habendi ſunt,quod ſuperſtitionem inceſſunt.59.d
iudæi æternis pœnis damnati. 460.b
iudæi, & Ariani cur deitatem verbi negant.161.b
iudæi verbi aduentũ inſectantur,calumniis, Ethnici ludibriis. 24.a
iudæi blaſphemantes opera verbi Dei diabolo aſcribunt.105.b
iudæi in ſua incredulitate habent ex ſacris ſcripturis, quas legunt, quod ipſos redarguat.38.d
iudæi nugas agunt,cum tempus iam præſens in futurum reiiciunt. 41.d
iudæi nuſquam argumentis victi 68 c
iudæi noui, & diſcipuli Caiphæ Ariani.247.c
iudæi multa, & magnifica habent,quæ contra idololatriam dicant.59.d
iudæi cur progenies viperarum vocati.493.c
iudæi tulerunt crucem.441.c
iudæi nullam habent ciuitatem.441 b
iudæi cur non credunt in Chriſtum.38 d
iudæi Chriſti imaginem illudunt.535.d
iudæi ſcelerum inuentores ſeſe præbent.68.c
iudæi Chriſticidæ in ſacrum Baptiſterium impudentes. 221.d
iudæorum verba contumelioſa in Chriſtum.39.b
iudæorum de Chriſti aduentu error vnde obortus. 107.a
iudæorum nuſquam remittitur cum veritate pugna.68.d
iudæorum fidei confeſſio, ob miracula imaginis Chriſti.537.d
iudæorum pertinacia 419.d
iudęorum,& Arianorum ſimile.172. d
iudæorum calumnia in Chriſtum. 235 a
iudæorum proditionẽ Ariani tranſcendunt 156. a
iudęorum redarguitur amentia.194.c
iudęorum mala quæ.66 b
Iudæorum ingratitudo.178.b
iudæorum zelus, & inuidia.68.d
iudęorum Dominicidarum prauitatem æmulantur Ariani.213.b
iudæorum, & Samoſatenſis error, quod Chriſtus ſit ſolùm homo. 99.d
iudæorum res vmbratiles deſtructæ ſunt.191.b
iudęorum, & Arianorum in quęſtionibus impiis conſenſus.161.a
iudæis clamantibus, non habemus regẽ, niſi Cęſarem,quid pœnæ adiicitur 130.c
iudæos filios tenebrarum appellari.414.a
inter iudæos,& Gentiles bellum irreconciliabile fuit.40.b
apud iudęos nõ eſt Hieruſalẽ,neque ſacrificiũ.42.c
iudaicus caupo, qui.164.b
iudaica ſententia.166.a
iudaica hæreſis quæ.295.d
iudaicas,& ſtultas hæretici reperiunt controuerſias.174 b
iudaiſmus contrarius eſt gentilitati.59.d
iudaiſmum occultant Ariani ſub titulo Chriſtianitatis.161.b
iudex iniquitatis. 495.a
iudex ſenſuum,eſt ratio.15.c
iudicis ſententia criminari à reo non debet.235.c
iudices Iſraelis tredecim.577.c
iudicum liber cur ſic vocetur. 577.a
iudicii diem neſcire vtile eſt,170 a
iudicii diem an cognouerit Chriſtus.167.a
Iulianus Imperator appellatus. 626.c
Iulianus ſacra ornamenta auferebat, & templa ſub Conſtantino deſtruebat, ſacerdotes crudeliſſimè vexabat.627.a
Iulianus qua ratione Chriſtianos à ſua religione reuocabat. 629.c
Iulianus Chriſtianos perſequi aggreditur,cur. 630.a
Iulianus Chriſtianos ſolitus erat appellare Galilęos.ibid.
Iulianus electionem militibus propoſuit,vt aut ſacrificarent, aut militia cederent, quod reſpuit Iouinianus.630.d
Iulianus vecordiæ ſuę, ac leuitatis indicium præbet.630.a
Iulianus vt obiit, neſcitur.630.b
Iulianus poſt annum,& octo mẽſes imperii finem vitę fecit.ibid.
Iulianus Cæſar cur Auguſtus appellatus.626.b
Iulianus nomen pontificis aſſumit, & more paganorum ſacrificat ibid.
Iulianus per Edeſſem propter pię religionis cultum tranſire noluit 630 c
Iulianus dari prohibuerat Eccleſiis frumentum, quod eis Conſtantius Imp. diſtribuerat.632.a
Iulianus mulierem capillis appenſam aperuit, vt Perſarum victoriã in iecore eius inſpiceret. 630 b.c
Iulianus à dæmone vulneratus, obiit.ibid.
Iulianus in Perſica regione obiit.ibid.
Iulianus obiit ætatis ſuę anno trigeſimo primo. ibid.
Iuliani immanitas.ibid.
Iuliani vitam Caliſtus eius miles heroico carmine ſcripſit.ibid.
Iuliani magiæ in templo Carris occultæ.ibid
Iuliani temporibus quidam virgines in vxores ducere auſi ſunt 632.a b
Iuliani obitum Antiocheni feſtiuitate publica celebrarunt. 630.d
Iuliani exequias Iouinianus Imp. curat. 630 c
Iuliano mortuo, eius magiæ compertæ ſunt.ibid.
Iulius Romanus Epiſcop⁹ iuſſit Synodũ fieri.293.a
Iunco pro lecto vtebatur Antonius. 636.b
Iuno veſtiendi rationem inuenit 9.c
Iunoni immolabant olim homines Ægyptii.12.c
Iupiter plaſticen inuenit.9.c
Iupiter Ammon veruccino capite configuratus in Lybia.5.b
Iupiter non Deus, ſed homo, ex crudiuoro patre genitus.6.a
Iupiter famigeratus in Creta Deus.5.b
Iupiter prorſus nullus extitit.8.c
Iupiter non Deus, ſed homo.9.a
Iouis nefanda adulteria.13.a
Iouis geſta quæ 6.c
Iouis filii indigeres facti.6.d
Iouem latialẽ latini priſci humanis cædibus venerati ſunt.12.c
iuramentum quid.428.a
iuramentum Deus condemnat.289.a

iurat Athanaſius manu extenſa.201.d
iurare non licet pro pecunia.427.c
iurare ſolebant, in teſtimonium vocati.103.c
iuſtitia vera quæ ſit?584.b.c
iuſtitia ad cælum ducit.639.a
ioſtitia ſempiterna.41.c
iuſtus, & iniuſtus diuerſa ratione laborant.403.d
iuſtis mors non eſt.403.d

L

LAbanis in Iacobum malignitas ex fronte apparebat.204.c
la[illegible]rem ſanctum toleráter ferebat Antonius. 63[illegible].d
in laboribus obdurant Chriſtiani 47.d
labores iuſti, & iniuſti varii, & diuerſi. 403.d
lachrymarum gratiam quinam habeant.403.a
lachrymarum virtus, & efficacia.ibid.
lachrymas effundere coram Domina, bonum eſt. ibid.
lachrymis quid oſtenderit Chriſtus.217.d
lachrymatus eſt Chriſtus, & horruit mortem, vt homo 172.a
lachrymatus eſt affatim Athanaſius Conſtante mortuo. 203.d
lætitiæ fons, & origo, eſt dominus.643 a.b
Lamech non occidit Cain.499.c
lapis reprobatus ab ædificantibus.495.d
lapis angularis.ibid.
lapis aduſtus.511.c
latini priſci Iouem latialem humanis cædibus venerati ſont.12 d
latro conuerſus ſcarabæus ſecundum prophetam. 378.c
laudandum qui ſuſcipit quenquam, ſtudia, moreſque eius vituperare non ſolet. 9.d
lazarus vbi erat, cur interrogauit Chriſtus. 165.b
lazarus vtinam erat poſitus, percunctatur humanitus Chriſtus, vt excitaret diuinitus.168.d
lector ordo eſt Eccleſiaſticus.613.a
legendi vtilitas.532.c
ſine legendi ſtudio nemo ad Deum intrtus.532.b
Leo alicubi vt Numen colitur, à Collimitanis vt bellua neci datur.12.a
Leontius ſeipſum cur caſtrarit.622.c
Leontius Caſtratus in Epiſcopatum ſuffectus loco Georgii, vt eſſet hæreſeos propugnator. 296.b
Leontius in gratiam iuuenculæ, ſe ipſum caſtrandum dedit. 120.b
Leontius Antiochiæ Eccleſiæ Antiſtes.621.c
Leontius Epiſcopus caſtrator ſui ipſius, vt cũ Euſtolio muliere liberè dormiret: hic nota ſacerdotes Græcos vxoribus minimè iungi.298.a
lex non in Iudæorum gratiam dantaxat introducta fuit.29.c
lex nihil abſoluit, ſed melioris ſpei præinſtructio fuit. 109.c
lex à Dan vſque ad Berſabæam promulgabatur. ibid.
lex cur in caligine data.490.c
lex antiqua imbecillis.503.c
lex.& prophetia cur hominibus data.19.b
lex homini data, cur.25.b
lex ſpiritualis. 446.a
lex virtus peccati.36.c
legis vtilitas. 29 b
legis diuinæ tranſgreſſio, eſt voluntas carnalis. 511.a
legem Angeli promulgarunt.128.c
legum obſeruatio, conſtabilitio eſt incorruptibilitatis.26.a
leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis inuenerunt.9.d
leuita vxoris corpus in partes diuiſum ad Iſraelitas mittit.121.a
leuiticus cur ita dicatur.573.b
liber Geneſeos cur ita vocetur.571.b
liber Exodi cur ita dicatur.572 d
liber Iudicum cur ſic vocetur.577.a
liber Ruth cur ſic dicatur.577.c
liber pſalmorum cæteris excellentior. 388.a.b
liber pſalmorum cur Dauidi inſcribatur.581.c.d
liber pſalmorum certam quandam formam, tractatumque animorum continet.391.d
liber Abraham apocryphus.610 c
liber Enoch Patriarchæ.ibid.
liber Zachariæ Patris Ioannis apocryphus.ibid.
liber Paſtoris vtiliſſimus. 25.a
libri ſapientiæ argumentum.595 a
librum pſalmorum coniunxit Eſdras. 581.d
libri regum cur ita appellentur.577.c.d
libri Paralipomenon cur ita vocentur.580.c
libri, qui in ſacris literis cõmemorantur quidem, ſed nuſquam inueniuntur, quinam ſint.611.c
libri ſacrarum ſcripturarum in Eccleſiis combuſti. 222. d
libri catholicorum ab Arianis incenſi. 539.a
libri apocryphi veteris teſtamenti. 610.c
libri apocryphi noui teſtamenti.ibid.
librorum biblicorum argumenta 388.a
libera eſt hominis mens, & ſui arbitrii.2 d
liberum arbitrium ibi aſſeritur.ibid.
liberum arbitrium ibi nota, in verbo, poſſunt tamen.158.b
Liberius præſul Romanus.288.b
Liberius Papa, donis, & literis in Athanaſium ſubſcribere allectus 300.c
Liberius minis mortis adductus, vt Ario ſubſcriberet.302.b
Liberius in exilium pulſus.301.c
Liberius cur in exilium dimittitur.623.c
Liberius Ariana ſecta non fuit cõmaculatus. 623.c
Liberii & Hoſii conſtantia.288. b
Liberii ad Athanaſium exhortatio.301. c
de libertate.405.c
libidinis quomodo extinguitur incendium. 639.c
lignum vitæ ex parte cognoſcitur. 509.c
lingua audaci ferociunt hæretici.160.b
linguam homo pro benedicentia ad blaſphemias, conuicia, & peierationes traducit.4.b.
linguam habent hæretici, quaſi gladium acutum ad impietatem.126.a
literæ ſacræ à quibus ſcriptæ 491.a
literæ ſi ſunt admiratione digne, ſcriptor ipſe multo maiore.11.a
literæ ab hæreticis oblatæ, non recipiendæ, ſed diſrumpendæ.124.c
literarum ſtructuras, numeros, menſuras, & modos Palamedes inuenit. 9.d

literas inuenerunt Phœnices. 9.d
literas ſacras legentibus quid obſeruandum. 106.d
Liuius epiſcopus opera Arianorum catenas geſtauit, & in catenis mortem obiit 213.d
locus ſolitudinis Antonii. 637.a
locus certus habendis orationibus conſtituendus 205.c
Longus presbyter Alexandrinus. 281.b
loquendum de Chriſto duplici modo. 127.b
Locus cur à filio Dei exorſus, vſque ad Adã recurrit. 195.c
luctus vbique miſera facies. 222.c
luna dimenſum lumen habet, per hanc & aqua in oubibus libratur. 20.b
lux ante ſolis creationem quænam fuerit. 497.b
lux à Iudæis ablata 440.b
lucis, & ſplendoris comparatio neceſſaria, quomodo. 245.c
lucis comparatio cum ſplẽdore quid profit. 245.a
lucifer Epiſcopus Sardiniæ. 214.a
Lybes Arietem, cognomẽto Ammona, Deum habent 12.b
lycurgus Spartanos, & Solon Athenienſis leges inuenerunt. 9.d

M

Macarion presbyter paremboles. 280.b
Macarius reus, Iſchyras accuſatoi. 262.a
Macarius presbyter falſo accuſatus. 201.a
Macarius Tyri carceribus incluſus 256.b
Macarius de myſtico poculo fractus accuſatus. 255.a
Macarius abſolutus. 280.d
Macarius presbyter ab Euſebio legatus. 260.d
Macarius mortis Arii teſtis. 288.d
Macarii, & Athanaſii fides in concilio Niceno probata. 260.b
Macedonius falſo criminatur Paulum Epiſc. Conſtant. 292.b
magia vbi fuerit in admiratione. 45.c
magia obliterata. 459.a
magiæ Iuliani in templum Carris reconditæ. 610 c
in Magiæ miraculis ſigno crucis fugantur dæmones. 45.d
magiſtratus ciuiles iura non habere, in Eccleſiaſticas conſtitutiones. 300 a
magũm non eſſe Chriſtum probatur. 46.a
magi, & ſapientes apud Ægyptios multi fuere. 46.d
magica ars, & ſcholæ præſtigiarum quando inceperunt ſordeſcere. 45 a
Magnentius Diabolus. 203 a
Magnentius tyrannis Conſtantem imperatorem interemit. 622 a
Magnentii crudelitas, & perfidia. 203 a
à maioribus ſententia confirmata, irreſutabilem habet ratione m. 22 b
maledictio fugienda. 404.c
maledictionem Deus ſoluere poterat ſine vllo aduentu Chriſti. 142.a
maledictiones. 665.c
maleuolentia Euſebianorum 240. c
malignitas labanis ex fronte apparebat. 204.c
malitia, res cæca 302.a
malitia cæca. 432.d
malitia diaboli cęca. 437.b
malitia in ſuos poſſeſſores militat. 433.a
malitia principio non fuit, quoniam ne nunc quidem in ſanctis eſt. r. d
malitiæ veram eſſentiam hæretici tribuunt. 3.c
malitiam mortales excogitare cœperunt. 1 d
malitiam Ethnici errabundi quidam ſubſtantiam eſſe pronunciarunt. 3.c
malus eſt, præter voluntatem boni. 3.d
malum nullum à Deo, nec in Deo, nec vllam eſſe eius ſubſtantiam. 4.a
malum homines per priuationem cogitandi boni, ſibi malum comminiſci cæperunt. ibid.
malum initium ſui quod habet, nunquam bonum illud erit. 4.b
malum inter res creatas adnumerabunt ethnici, ſi mundum creatum admittant, & per hoc Deum mali conditorem. 3.c
mali conditorem Deum eſſe impoſſibile. 3.c
ex malo bonum non eſt neque in eo eſt. ibid.
mala ſunt, quæ non ſunt: bona ſunt, quę ſunt. 2.d
mala opera laudant heretici 82.c
mala, quæ non erant, homines pro libidine effinxerunt. 4.a
mala non ſunt, cum nulla ſint eſſentia, quæ homines commentis effinxerunt. 2 d
malorum, & bonorum ſpirituum diſcretio. 643.b
mandata Dei ſunt, voluntas diuina. 511.a
manes Arianus. 220.a
Manicheus 5 5.b
Manichæus malorum machinator. 58.a
Manichæus, & Arius à ſuis pro Chriſto habentur. 81.d
Manichæus, & Marcion de incarnatione verbi quid ſentiunt. 171.b
manichæi 556 b
manichæi diuidunt, vt iudæi teſtamenta. 187.b
manichæi veteri teſtamento obtrectant ibid.
manichæi, Iudæi, & Ariani quomodo defecerũt à fide. 164.b
manichæi impii hæreſis. 52.b
manichæi duos Deos aſſerunt, vnum bonum, alterum malum 379.d
manichæi Deum ſibi comminiſcuntur, & verum Deum inficiantur. 129 d
manichæi error in peccato definiendo. 367.d
manichæi particulas aliquot euangeliorum loquentes, legem, & prophetas inficiantur, 85 a
manichæi Dominum ex Maria carnem nõ habuiſſe, aut mortuum non eſſe, aut hominem non fuiſſe dicunt. 131.a
manichæorum error, & pertinacia de incarnatione verbi. 364.b
manichæorum immiſericordia 308.c
manichæorum vecordia, & audacia arguitur. 3 65.b
manichæorũ ſtoliditas: Valentini, & Baſilidis inſania iuratur. 57.b
manichæorum, & aliorum hæreticorum cauillationes in Deum. 130.d
manicheis aliena ſunt prouerbia Salomonis. 106.d
manum aridam non tetigit Chriſtus. 484.c
manum aridam habet quis. 484.d
manum Chriſtus humano more ſanandis ægrotis extendebat. 163.a
manuum ſolum, eſt tangere 15.c
manus Chriſti extenſę in cruce quid 35. b

Sſ iiii

manus hominis ad quos vſus deſtinatæ.3. a
manus ſuas homo ad furta, & verberationes hominum traducit 3.b
manſuetudinem docuit Chriſtus quibus verbis. 158.a
Manue pater Samſonis ſacrificium angelo offerre volens, prohibitus.122. b
Marcellus, & Athanaſius iniuſtè in exilium acti. 264.d
Marcellus, & Paulus Samoſatenſis Apoſtolica ſcripta ad ſuam detorquent ſententiam. 66.c
Marcellus Galatiæ epiſcopus cur in exilium pulſus.292.a
Marcelli conſtantia in confitenda fide in concilio romano.263.c
Marcion.555. b
Marcion inuentor hæreſeos.83. a
Marcion, & Manichæus de incarnatione quid ſentiant.371.b
Marcionis, Valentini, & Baſilidis error de incarnatione verbi.380. b
Marcionis ſuperſtitio eſt; dicentis, Deum iuſtum non eſſe Chriſti Patrem.41.a
Marcionis doctrinam eſſe diabolicam.276.d
Marcionitarum error in Trinitate.155.c
Marcus Papa ſanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ ſedis, atque vniuerſalis Eccleſiæ.530.a
Mardochæus cognatus Heſter luctum induit, & ieiunauit contra Aman.592. b
mare totum circunfluit orbem, à ventis rapitur, quocunque vis illorum pertruſerit.13 d
mare ſuis finibus circunſcribitur. 20.b
mareotes, ager eſt Alexandriæ.286.a
mares Epiſcopus Deo gratias pro cæcitate egit, ne Iulianum pietate nudatum videret.626.d
margaritæ, quid.401.a
Maria virgo impolluta.54.e
Maria virgo Deipara, & gratia plena dicitur. 426.a
Maria virgo Deipara.163.c.190.d
Maria ſemper virgo.143.a
Maria virgo mater vitæ dicitur.425.d
in Maria virgine nouum conditum fuit, in nulla alia fœmina nihil nouum.55.b
Maria virgo regina, & domina propriè dicitur. 425.e
Maria virgo poſt partum manet incorrupta: ergo Deus Pater non ſubiacet corruptionis vitio cum virgini dederit incorruptionem 524.c
Maria vidit dominum ad monumentum.496.b
Maria ſoror eſt noſtra.52.c
Maria mortalis fuit.173.a
Mariæ partus mirabilis 189.a
Mariæ encomium.426.a
Mariam Eſaias prophetando demonſtrat.51.d
Mariam verè hominem eſſe Euangeliſta oſtendit. ibid.
Maria ſoror Aaronis lepra percuſſa eſt.574.d
Mars cædes docuit.13.a
Marti captos bello homines nonnulli centeſimāt. 12.c
martii die 25. in vtero virginis Chriſtus habitare cæpit.400.b
martyres Chriſti efficiuntur Chriſtiani. 47.d
martyres Babylonii qui.143.e
martyres quarum temporibus perſecutionum ob ſeruauerunt.219.b
ante martyres Apoſtoli extitere.153.c
martyrium obibant ſancti, vbi inuēti eſſent.219.b
ad martyrium Chriſtiani parati.115.d
ad martyrium exhortatio pro Chriſto aggrediendum.36.d
martyrii tempore ad mortem ſe offerre licet.384 a
Martyrio ſancti per fidem conſummati ſunt, & nunc in Domino conquieſcunt. 631. d
Martyrius, & Heſychius Ariani deputatores in Concilio Romano.259.d
Martyrius Arianis concilium generale poſtulauit ibid.
mas, aut fœmina in cælis non eſt. 401. b
maſculus non eſt idem, quod fœmina, tamen in vnum conciliantur.18.a
mater vitę virgo Maria dicitur.425.d
matrimonium eſt ſecundum naturam.514.a
Maximiana perſecutio Ariana multò ſedatior. 309.b
Maximianus Conſtantii Imp. auus.303.a
Maximus ægypti pręfectus.208.c
Maximus, & Seruatius Epiſcopi.203.d
media nocte ſurgendum, & orandum.404.a
mediatorum ſeries infinita, ſi filius eſſet creatura. 237.d
medicum quęrit, qui lapide feritur.204.c
Mediolanenſe concilium.319.d
Meletius Epiſcopos conuitiis iactare cępit. 275. a
Meletius hęreticus eiectus à Petro Epiſcopo martyre.83 a
Meletii, & Euſebii conſpiratio.275.a
meletiani quales, & quam antiqui hęretici.255. b
meletiani doloſi 81.d
meletiani execratione digni.278.b
meletiani hæretici ambitione, & auaritia laborant 81.b
meletiani vnà cum Arianis eiecti à Petro fuerunt. 279.d
meletiani calumniatores, quorum Ioannes eſt princeps.257.b
meletiani ab Imperatore propter mendaces in Athanaſium calumnias execrati. 254.d
meletianorum malitia omnibus nota, & eorum calumnia.81.c
meletianorum hypocriſis. ibid.
meletianorum, & Ariomanitarum impietas fugienda.81.b
meletianis nulla eſt cura veritatis.314.a
melius quiddam eſt, quàm vitam tueri.57.a
membris ſuis abutitur homo à Deo alienus.3.b
memoriam pro libris habebat Antonius.635.b
mendacium eſſe ex diabolo.213.b
mendacia patrem diabolum habet.207.a
mendacia Ariani in filium Dei fingunt.150. b
mens humana libera eſt, & ſui arbitrii.2.d
mens humana, cum corporalibus commerciis non immiſcetur, omnia humana tranſcendit, & in cælum euolat.2.a
mens humana vt ad bona ſe inclinare, ita bona quoque auerſari poteſt.2.d
mens humana verbum intuēs, eius deſiderio reiuueneſcit.2.a
mens à malis cogitationibus pura ſeruanda. 647.d
mens humana, quæ natura non ſubſiſtunt, id

eſt, mala, comminiſcitur. 4.a
mens humana qualis à principio condita fuit, non talis permanet. ibid.
mens, & oculus hominis ſurſum reſpicit. 509.a
mens aliquoties ſpiritus vocatur. 509.d
mentis officium. 31.c
mentis ſecretæ Dominus eſt inſpector. 645.d
mentem perdiderunt Ariani. 225.b
mentem ſupercæleſtẽ Prophetæ habuerunt. 367.a
mentem hominum quiſque poſſidet eamque rationalem. 15.b
mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe, nefas eſt dicere. 366.d
mentem ſacrarum ſcripturarum intelliget aliquo modo, ſi quis ſanctorum magiſtrorũ libros euoluat. 1.b
menſa coſignanda. 401.d
in menſa quid agendum. 404.d
menſæ conſecratio. 401.d
in menſam ſacroſanctam quanta impietas, & facinora commiſſa 222 d
menſuras, numeros, momenta, & literarum ſtructuras Palamedes inuenit. 9.d
mentiri Prophetas fas non eſt. 40.b
mentiri non poſſunt Prophetæ. 430 b
mentiri Deum in ſuis verbis, abſurdum eſt. 26.c
mercurius in Arcadia Deus. 9.d
meretricatus veneris. 13.a
pro meritis cuiuſque Patriarchis Deus omnia, benedictioneſque irrogauit. 217. d
metropolitanus. 557.b
Micheas Prophetica verba adimpleuit. 429.c
militat in ſuos poſſeſſores malitia 433 a
mille ſacerdotes Arcam Dei portabant. 581.d
Milum error de coniugio 580.c
Minerua inuenit textoriam. 9.c
miniſtri ſacrorum ſanctiſſime obſeruantur. 223.d
miniſtris Eccleſiæ immunitas à Conſtantio Imp. reſtituta. 172.d
miniſtrare, eſt creaturæ, creare vero Dei ſolius. 123.c
miraculum diuinitatis in quo conſiſtit. 21.b
miraculum in Ariano iuuene Eccleſiam diripiente. 307.b
miraculum in Ethnico Eccleſiam diripiente. ibid.
miracula non ſuot hominis, ſed Dei. 166.d
miracula Chriſti eius diuinitatem aperiunt. 555.a
miracula à Chriſto facta ſecundum Mathæum. 597.b
miracula Chriſti illum Deum eſſe teſtantur. 234.d
miracula Antonij plurima. 638.b.c
miracula de virgine, eiuſque partu Prophetæ prædicauerunt. 38.d
miracula Chriſtus ſua poteſtate fecit. 166.c
miracula Chriſtus quomodo edebat 163.a
miracula Chriſti diabolo tributa. 460.a
miracula fecit Deus per Apoſtolos, & plures alios. 150.a
miracula non edidere Prophetæ talia qualia Chriſtus. 41.b
miracula, quæ ſunt Dei, verbum, carne aſſumpta, faciebat. 162.d
miracula ſanguine, & aqua è latere imaginis chriſti effluentibus facta. 516.d
in Miraculis magiæ ſigno crucis fugantur dæmones. 45.d
miſericordia Deus humanum genus præ omnibus proſecutus eſt. 25.b
miſericordia, & veritas, regni cuſtodia. 104.b
miſericordia nullius hæretici tenentur. 225.b
miſericordiam pertimeſcit Satanas. 642.b
miſſas agebat ſeorſum Eunomius. 633 b
miſſio Chriſti, eſt humanitatis aſſumptio. 192.a
miſſio Chriſti quomodo intelligenda 487.
miſſio Chriſti nihil aliud eſt, quam vnitio Dei cum homine. 487.
miſsio, declaratio, & vnctio Chriſti idem. 486. b
mithræ immolantur homines. 627.b
mittentis, & miſsi vnitam eſſe naturam 557.d
monachi Cæſarienſes. 343.c
monachi variis modis cruciati, & mactati. 322.c
monachi, Epiſcopi, & deuotarij ab Alexandria profligati. 210. a
monachi ſpeciem induunt dæmones. 644 b
in monachorum habitum diaboli ſe transferunt. 641.a
monachorum nomen celebre. 634.a
monachorum Deo ſe conſecrantium delicta præterita Chriſti bonitate ſopiuntur. 650.b
monachos habuit Athanaſius. 219.d
monaſterium Antonij dæmones commouerunt. 644.a
monaſteria tanquam tabernacula plena diuinis choris pſallentium. 645.a
monaſteria plurima & monachorum nomen celebre. 634.a
monaſteria plurima Antonius inſtituit. 638.d
monaſteria euerſa. 311.d
mons Sion. 501.d
montes in altum exurgunt. 21.d
monſtra prodigiaque verborum Aſterii. 128.d
monumenta Prophetarum mortuorum conſiſtunt. 118.d
morbi ex imbecillitate oboriuntur. 33.c
morbo cur non laborauit Chriſtus. 33.d
morbo laborare Chriſtum non decuit, qui alios ſanabat. ibid.
morbo cur non oportuit Chriſti corpus affici. 34.b
mors, & peccatum ſunt præter naturam. 513.d
mors dicitur animæ ſeparatio à corpore. 513.c
mors, corruptio, & interitus. ibid.
mors Chriſti exaltatio appellatur. 102.d
mors antea vigebat, & ob vim ſuam terrori erat. 36.d
mors poſt reſurrectionem Chriſti aſpernabilis videtur. ibid.
mors in contemptum venit, & humi calcatur. 57.a
mors formidabilis erat etiam ipſis ſanctis ante aduentum Chriſti. 36.a
mors ab Adam vſque ad Moyſen dominata eſt. 509.b
mors imperata eſt iis, qui noluerunt cum Arianis communicare. 211. d
mors Aaronis. 575.b
mors vlterius terribilis non eſt, quòd Chriſtus corpus ſuum à mortuis ſuſcitarit. 36.a
mors extincta Chriſti cruce ibid.
mors ab Adam vſque ad Chriſtum inualuit. 593.a
mors pro omnibus neceſſariò requirebatur. 33. d
mors ex hominibus aduerſus homines, vires ſuas collegerat 28.c

mors quatenus debebatur Chriſto, eatenus non ex ſe, ſed aliũde ratione immolãdi mutuatus eſt. 33.d
mors noſtra, quæ. 28.c
mors eſt communis vitæ exitus omnibus hominibus. 79.d
mors hominibus per imbecillitatem naturæ ingruit. 33.c
mors Chriſti admodũ clare in ſacris literis demonſtratur. 39 a
mors Chriſti abegit dæmones, 46.d
mors Chriſti audacem reddidit hominem aduerſus mortem. 173.c
mors Dominici corporis legitimis rationibus non caruit. 34.b
mors, quàm ſit debilis, quotidie demonſtratur. 38.a
mors in Chriſto locum non habuit ſed mortem, quæ erat in hominibus, eſt mutuatus. 34.a
mors nunc imbecillis, vt etiam fœminæ illam vt mortuam ludibrio habeant. 36.a
mors ęquè regnauit ab Adam vſque ad Moyſen, & in eos, qui non peccauerant ad ſimilitudinem præuaricationis Adæ. 163.b
mors omnium in Dominico corpore vim ſuã exercuit, & mors, & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata eſt. 33.b
mors à Chriſti fidelibus vbique conculcatur. 37.b
mors non eſt iuſtis. 403.c
mors hominum qualis nunc. 33.b
mors niſi intercederet, redemptio hominum fieri nequiuiſſet. 30 a
mors peſſũdatur ſigno crucis, eſt fide in chriſtũ. 36.d
mors Arii ſatis eſt ad reiiciendã eius hęreſim. 390.c
mors à Chriſto perdomita. 37.b
mors niſi præcedat, oboriri non poteſt reſurrectio. 34.b
mors præualuit hominibus, quomodo. 368.a
mors quaſi draco Chriſtum refugi·. 173.b
mors ſua eſt homini quiddam proprium. 102.d
mors inuaſit mundum inuidia diaboli. 26.b
mortis Chriſti fructus. 441.b
mortis diſſolutio facta eſt per hominis naturam à verbo Dei ſuſceptam. 28.c
mortis imago plurima. 223.a
mortem homo vitæ prætulit. 25.d
mortem, & diſſolutionem ſui corporis homo naturaliter expaueſcit. 36.e
mortem, & ſegregationem à corpore qua cauſa cæpit exhorrere homo. 2. c
mortem à Chriſti corpore arceri, & excludi nefas erat, ne ſimul & reſurrectio excluderetur. 33.d
mortem & non timendam eſſe præclaris exemplis probatur. 37.b
mortem non curant Chriſtiani. 47.d
mortem homines antequam Chriſto incipiãt credere, vt terribilem intuentur, & expaueſcũt. 36.a
mortẽ honeſtiorẽ cur non delegerit Chriſtus. 34.d
mortem Chriſtus ſui corporis immolatione aboleuit. 28.e
mortem quare paſſus eſt Chriſtus. 34.a
mortem profligauit Chriſtus. 100.a
mortem pro nihilo habent, qui in Chriſtum credunt, ac potius eam delegerint. 36.a
mortem omnes Chriſti diſcipuli ſigno crucis, & fide in Chriſtum conculcant. ibid.
mortem omnes Chriſti diſcipuli contemnunt, cur? ibid.
ad mortem feſtinant pueri Chriſto credentes. 36.a
mortem ſuo corpori Chriſtum nõ decuit ſua opera inferre. 34.a
mortem, aut infernum non expauit Chriſtus. 172.a
mortem horruit, & lachrymatus eſt, vt homo chriſtus. 172.b
mortem debilitauit Chriſtus. 36.d
mortem quis non exhorreſcit. 36.e
mortem crucis citius, quam naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 33.e
morte ſua debita noſtra ſoluit Chriſtus. 33.b
morte mortem abrogauit Chriſtus. 173.c
à morte ad vitã Chriſtus corpore ſuo homines reuocauit. 27.c
morte Chriſti omnium ſalus comparata, & natura rerum liberata. 41.a
mortale cum immortali copulatũ in Chriſto. 431.b
morte crucis debebat mori Chriſtus, quod nobis non profuiſſet aliud eius genus mortis. 35 a·b
morte crucis voluit mori Chriſtus, vt ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret cur hoc. ibid.
non morimur vlterius ſecundum priorem originem Adæ, cur. 163.c
non morimur amplius vt condemnati, ſed vt excitandi. 28.c
non morimur vlterius, ſicuti olim, ſecundum legis comminationem, quotquot in Chriſto Ieſu cõfidimus. 33 b
mori quando cæperunt homines. 26.b
mori Chriſtum cur non occultim decuit. 34.b
moriendi cauſa corpus Chriſtus aſſumpſerat. 33.d
mortuus eſt Chriſtus, cur. 383.b
mortu9 eſt chriſtus, nõ tamẽ corruptionẽ vidit. 33.d
mortuus ſolus diabolus relinquitur. 36.a
mortuo non obediunt dæmones. 38.c
mortuum excitare, magnum eſt. 41.b
mortuum excitarunt Helias, & Helizęus. ibid.
mortui proprium non eſt agere. 38.a
mortui quomodo ſepeliendi. 656.d
mortui adiuuenturne noſtris precibus. 492.a
mortui non pereunt, ſed viuunt, & incorruptibiles reſurrectione fiunt. 36.a
mortui à Chriſto, & aliis ſuſcitati rurſus mortui ſunt. 513.c
ex mortuis Chriſtus primogenitus factus. 51.d
ex mortuis Chriſtus exordiũ primogenium. 141 a
mortuis cur non cruce datur ad nos redire. 489.c
ex mortuis primogenitus dicitur Chriſtus, quomodo. 139.b
mortuos ſuſcitauit Deus Heliæ, & Eliſei precibus. 150.a
mos diuinæ ſcripturæ, res naturales hominibus in ſimilitudinem, & exempla proponere. 157.a
morem, qui ſemel in Eccleſia obtinuit, & à Synodo confirmatus eſt, iniquum eſt à paucis abrogari. 259.d
mores hominũ ſunt incõſtantes, poſſunt tamẽ mala defugere, & ad bona ſeipſos reformare. 258.b
Moyſes, & Aaron ex Ameram geniti. 39.d
Moyſes ille magnus, primitus homo natus eſt, deinde ei imperium ſuæ gentis concreditum eſt. 134.d
Moyſes creſcens proficiebat. 171.b
Moyſes cũ naſceretur, in occulto habitus fuit à parentibus ſuis. 39.d. 40.a
Moyſes magnus fide factus. 384. b
Moyſes fatidicus. 429.b

Moyſes, & Abrahamus Chriſtum adorarunt.100.a
Moyſes non eſt reuerſus à Madianitis in Aegyptū, vt appenderetur ab iis,qui ipſum quærebāt.220.a
Moyſes, vt conderet homines, miſſus non fuit, ſed vt eſſet miniſter ſermonis ad Pharaonem, & populum Iſraeliticum.125.c
Moyſes quæ docuit, eadem illa Abraham obſeruauit.195.b
Moyſes ad Madianitas metu Pharaonis ſeceſſit 215d
Moyſes vir excellens, & apud ſuos verus creditur. 39.a
Moyſes, & Aarō,& cum illis cuiuſque tribus principes populum Iſrael numerarunt.574.a
Moyſes figuram crucis conſtituit.416.a
Moyſes,& Aaron in mōtibus vitam depoſuerunt. 40.b
Moyſis animus recepit ſapientiā Aegyptiacā. 64.a
Moyſis aſſumptio. 510 c
Moyſis teſtamentum.ibid.
Moyſis ſucceſſor Ieſus Naue. 576. b
Moyſi Deus locutus eſt per angelum in rubo.155.b
Moyſem audacia contra Pharaonem Deus corroborauit.172.b
Moyſem Deus conſtituit Deum Pharaonis.100.b
mulcta pecuniarum denunciata Epiſcopis.299.a
mulier nunquam ſufficit ſine viro ad hominis procreationem.39.d
mulieres romanæ ſui Pontificis reſtitutionem à Conſtantio poſtulant.625.a
mulieres phœniſſæ olim ante idola proſtituebantur.12.d
mulierum ſexum viri affectantes.13.a
mulierum amor quomodo ceſſabit.619.c
muliebris ſexus durabitne in regno cælorum.401.b
multis vocabulis vtitur Eccleſia quæ non ſunt in ſcriptura.510.b
mundus an ſit factus ex materia præexiſtente.24.d
mundus quid, & quomodo vniuerſum, & ſingulas eius partes inſideat Chriſtus. 42.d
mundus totus quo ordine creatus.120.c
mundus iſte Deus non eſt,quod Deus non conſtet ex diuerſis partibus.14.a.b
mūdus nō multiplex,ſed vnus perpetuo exiſtit.19.b
mundus quia creatus eſt vnus, neceſſe eſt creatorem eius vnum eſſe.19.d
mundus ſi à multis creatus eſſet, multiplices haberet motus.19.c
mundus vnus, vna rerum natura,eiuſque vnus ordo.ibid.
mundus non cognouit per ſapientiā Deum. 147.a
mundus indiget gubernatore.18.b
mundi creatio ex nihilo 25.a
mundi opificem Ethnici defraudant creatione rerum omnium. 3.c
mundi creatio non eſt fortuita,vel ſpontanea.24.c
mundi creatio an ſit à multis. 25.a
mundi partes quæ.14.d
mundi conditor non quia vnus eſt, ideo quoque neceſſum eſt, vt vnus ſit mundus.19.d
mundi harmonia vnū ducē,& rectorē declarat.19.a
mundi conditores Angelos Carpocras appellauit. 108.b
mundi opificium multi multifariā tractanere.24.c
de mundi creatione Platonis opinio.24.d
ex mundi viſibilis creatione, viſibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur.133.c
mundo crucifigi.505 d
mundum creaſſe, verbo, & filio ſimili modo competit.185.d
de mundo quid ſenſit Plato.43.d.44.a
mundi ſi plures eſſent principes, plures quoque,& diuerſos eſſe mundos oporteret.19.b
mundos alios Deus conſtituere poterat.19.d
mundani homines belluis deteriores, qui vt bruta pabulum capiunt.402.c
murus inexpugnabilis nobis eſt, ſignum crucis, & fides.657.b
muſicem inuenit Apollo.9.c
mutatio in Deo non eſt.184.b.c
myſterium.504.b
myſterium diuinum, non ænigma quid.101.a
myſterium vitę chriſtianę.non in ſapientia mundi, ſed in virtute fidei conſtitutum eſt 653.c
myſteria ſacra Epiſcopi in calice faciunt.257.c
myſteria Eccleſiæ gentibus non prodenda.255.b
myſteria ſacra fere omnia pſalmographus complectitur.388.b.c
myſteriorum diuinorum agendorum in Eccleſia tempus.255.c
myſticum poculum à Macario presbytero non eſt fractum.269.b
myſticum poculum penes eos habetur, qui eccleſiis præſunt.255.c
myſticum poculū homo priuatus nō habet. 255.d
myſticum poculum impium reddit hominem id vltro frangentem.255.c
de myſtico poculo Arianis nulla religio.257.c

N

NAaman Syrus à lepra mundatus.41.b.578.a
Nabuchodonoſor Aſſyriorum rex.595.a
Nabuchodonoſor Arianis melior.579.b
Narciſſus Arianus ad omnē impietatem audaciſſimus.74.c
Narciſſus ab ordine ſuo terræiectus.220.b
narium ſolùm, eſt olfacere.15.c
natiuitas Chriſti inenarrabilis.40.c
natiuitas Chriſti non noſtram creationem demōſtrat.181.c
natiuitas Sāctorum omnium addiſci poteſt, Chriſti minime.40.c
natiuitas Chriſti nō hominum quiſpiam,ſed ſtella in cęlo,vnde Chriſtus deſcenderat, reſplendens, teſtis fuit 40.a
natura.509.d 510.b
natura rerum Chriſti ancilla 32.d
natura hominum indiuiſibilis.158.a
natura rerum creatarum ex nihilo conſtat. 10.b c
natura quibus eſt vna, illis etiam communis appellatio 156.d
natura cur ſic dicatur.509 d
natura à naſcendo.ibid.
natura, radix eſt rerum,& fons.510.d
natura eſt domini,& genitrix hypoſtaſium.510.b
natura, & eſſentia dicuntur vniuerſales.ibid.
natura aliud, aliud hypoſtaſis.509.d
natura, & hypoſtaſis quid differunt.510.b c
natura,eſſentia, genus,& forma, vnum ſunt.509.d
naturæ hypoſtaſis.510.d
naturæ quædam eſſentiales ſuis naturalibus actionibus priuatæ,aliam afficiendi vim generant. 511 c

naturalis voluntas.511.a
naturalis ornatus ſufficit nobis.640.a
naturale eſt, quod naturaliter inhæret.513.d
naturalia idiomata.511.b.c
naufragium Apoſtoli quid 505.c
ad oecem quatuor viri flagellati.508.b
neceſſitas peccandi accidentaria.373.d
neceſſitas cauſæ Chriſti incarnationis.136.a
nefas dictu de filio Dei.91.c
nemo cum re nihili, & noodũ extaote, verba facit. 23.a
nemo filium à patre diuidit, aut ſpiritum Sanctum creaturam facit, niſi impius fuerit.455.d
nemo ea exiſtere iubet, & alloquitur, quæ nondum ſunt in rerum natura.23.a
nemo vidit faciem Dei, & viuet.121.d
nemo ad Deum intentus, ſine legendi ſtudio.532.b
nemo precatur accipere à Deo, & ab Angelis.154.a
nemo plus dedit, quàm qui omnia dedit. 533.d
Neptunus gubernatoriam artem inuenit.9.c
Neſtoris delyria.9.a
nicæna Synodus cur filium Patri conſubſtantialem aſſeruerit.338 a
nicæna ſynodus hæreſim Anathematizauit, & fidem profeſſa veritatis.632.a
nicææ fides ſatis idonea, & efficax ad omnem impietatẽ euertendã & pietatẽ conſtituendã 50.a.b
nicæna ſynodus quibus de cauſis celebrata.317.c
nicęna fides per omnes Eccleſias legebatur, & prædicabatur. 631.b
nicæna fides à patribus ſecundum ſacras ſcripturas tradita, & confeſſionibus confirmata.50.b
nicænæ Synodi finis.242.d
nicænæ Synodo qui contradicunt, hæretici indicantur.51.b
nicænæ Syoodo trecenti decem, & octo Epiſcopi affuerunt.515.b
nicænom Symbolum 342.c.631.d
nicænum concilium approbatum.319.b
nicænum concilium Ariani obliterant ſubſcribendo.73.d
nicænum coocilium trophæum omnium hæreſeoo eſt habendum.50.a.b
Nicæni concilij Patres vocibus non ex ſcriptura ſumptis vſi ſunt ad hæreſim Arianã tollẽdã.96.a
nicæni cõcilii prædicatione hæreſis extincta.631.b
Nicodemus imaginem ſculpſit Chriſti.537.c
nihil falſi habetur in verbis Domini.169.d
Nilas presbyter Alexandrinos.281.b
Nilus qua occaſione, & quibus de cauſis exundet quotannis.642.c
Nilus crocodilis, & multis aliis beſtiis plenus. 638 c
Nili inundationem dæmooes pręnunciabant quomodo.642.d
nocendi artes innumeras diabolus habet. 637.a
Noe creatus eſt, noo ob arcam primùm, ſed, vt homo fieret, deinde vt arcam conſtrueret.134.d
Noe cognita habebat eadem, quę Moſes docuit, & Abraham obſeruauit. 195.b
nomen ſaluatoris dæmones profugat 46.d
nomen Chriſti non tolerãt quotquot ſunt dæmones.57.d
nomen Chriſti abſque carne non allegatur.370.d
nomen vnum quodque Perſonarũ Trinitatis à ſuo ſignificato transferri non debet.55. d
nominis Chriſti efficacia 45.d
nomine Chriſti, vel eius fide omnis idololatria depellitur, & dæmooum inſidiæ patefiunt.57.c
nomine Ieſu Satanas fugatus.644 d
in nomine quid. 547.a
ex oon entibus in ſacris literis nuſquam reperitur. 348.d
non omnia de Deo ſecundum eſſentiam intelligi debent.518.a
noua creatura quando ſumpſit exordium.196.c
Nouatus pœnitentiam abrogat.459.b
Nouati error de pœnitentia.380.d
nox eſt terræ vmbra.15.c.505.c
nocte media ſurgendum, & orandum.404.a
noctu naſci, aut mori quid.491.b
nubes.501.d
nubes in aere ferri Dei iuſſo, & in eis põdus aquarum colligari.17.d
nubes ſunt leues, aqua grauis tamen in nubibus aqua per aera circunfertur.18.a
nugax, & friuola Arianorum hæreſis.198.b
numinis ſolius eſt adorari.122.b
numinis maieſtate characteres literarum digni cẽſentur.11.a
numerus filiorum Iſrael quantus.574.a
numeri liber cur ita dicatur.ibid.
numeros, menſuras, momenta, & literarum ſtructuras Palamedes inoenit.9.d
nutu verbi Dei omnia ſimul diſpenſantur.21.d

O

OAſis magna appellata, Aegypti pars.214.d
obedientiæ præſtantia.400.a
oblatio celebratur in Eccleſia.285 a
oblationi nõ ſunt præſentes cathecumeni.ibid.
obſcœnitatem Rhea docuit.13.a
obſeruatio ſuccincta vtriuſque teſtamenti.569.c
occidere ſe, & inimicis ad occidendum ſe pręberę, idem eſt.212 a
ocio, & crapula delectantur dæmones.400.b
ocioſos in Sabbato culpabat Chriſtus. 196.a
oculus, & mens hominis ſurſum reſpicit.509.b
oculi hominũ ſunt rerũ contẽplationi deſtinati.3.a
oculorum ſolùm eſt videre.15.c
odium diaboli maximè verſatur cõtra Monachos, & virgines.640.b
odor gratus, & graue olens.513.a
officium boni præceptoris. 227.a
officium imprudentis.103.d
officium viui, ac potiſſimùm Dei quod.57.d
olfactum homo ad multiplicia genera meretriciorum odorum traducit.3.b
Olympius Epiſcopus Thraciæ, calumniis affectus ab Arianis.295.c
omnes ſcripturæ ioter ſe congruunt. 465.c
omnes eiuſdem participãtes, vnum efficimur corpus, vnum dominum habentes.158.d
omnes inobedientes pœnas luerunt. 507.b
omnia diripuerunt Ariani Athanaſium quærere fingentes.307.d
omnia inanimata pura.400.d
omnia mihi tradita ſunt à Patre argumẽtum Arianorum.591.c
omnia creata alterantur.198.c
omnia à filio creata eſſe liquet, ſed ipſe creatura noo eſt.55.a

omnia

omnia fiunt per verbum in Spiritu Sancto 456.a.b
omnia, quæ habet Pater, filij ſunt.193.d
omnia à verbo generaotur, & nutrimentum accipiunt.31.d
omnia dæmones ſimulant.641.b
omnia creata, cum non eſſent, creata ſunt 198..d
omnia Dei verbo obediunt.21.a
omnia opera Christi vtilia homioibus.142.b
omnia egit contra ſeipſum diabolus.433.a
omnipotens Deus, cur.547.a
omnipotentia filii.529 a
Ομέσιον cur reiiciant Ariani.335.a
opes iuſtè acquiſitę ſunt ſecundum naturam.514.a
Oφις vnde dicitur 511.d
opifex dici, & eſſe poterit, etiam ſi nondum opera exiſtant.95.d
opifex ex operibus cognoſcitur.4.a
opificium mundi, & creationem multi multifariam tractauere.24.c
opera propria verbi Dei, quæ.162.c.d
opera omnia Chriſti hominibus vtilia.142.b
opera Dei extra naturæ leges 17.d
opera Chriſti eius diuinitatem aperire.32.a
opera Patris, & filii, & Sp. Sanct. indiuiſa.64.d
opera mala laudant hæretici 82.e
operibus ſuis Chriſtus ſuam prodebat diuinitatem.166.d.167.a
operibus diuinis faciliùs cognoſci potuit Chriſtus, quàm quouis modo.43.d
ex operibus opifex cognoſcitur.4.a.6.b
operari licet ſabbati diebus.483.b
operante Deo Patre, creaturæ non cooperantur.154.b
operarii vineæ.493.c
ὀφὴς, id eſt, ſerpẽs, ὄφις, id eſt, qui loquitur, quod olim Euæ loquotua eſt.511.d
opinio abominabilis quæ.176.b
opinio impietatis plena, eſt filium Dei creaturam eſſe.77.d
opinio altera Arianorum de filio Dei quando verbum filius ſit factum.187.a
opinio Stoicorum de Deo.183 b
opinio Sabellii de Trinitate ibid.
opiniones variæ hæreticorum de filio.184.b
oracula gentium quando ceſſarunt.45.a
oracula dęmonum aduentu Chriſti obmutuerunt.642.d
oracula dii promunt ſub imaginibus, aiunt philoſophi Ethnici.10.b
orbis motus rationalis.20.a
ordo vniuerſitatis non ſeruaretur, ſi plures eſſent rerum naturæ principes.19.b
orant Ariani contra Chriſti incarnationem.70.a
orabat ante cibum Antonius.650.b
orabat frequenter Antonius.635.b
orauit Antonius fixis genubus ante Dei vultum prouolutus 654.c
orare, aut pſallere quomodo oportet.404.d.405.a
orantur ſancti, exẽplo Mariæ Virg. quam inuocat Athanaſius.416.a
orandum ſemper.402.d
orandum eſt media nocte.404.a
oratio habita pro defunctis.308.b
oratio populi ad Deum.313.d
oratio Alexandri contra Arium.289 a
oratio, & eleemoſyna ex morte hominem liberant.400.a
oratio ad Sanct. Trinitatem.546.b
orationom genus humanum habet, quæ ſyllabis componitur, & aere exprimitur.20.a
orationes, inediæ, & vigiliæ Antonii.636.b
orationes rectè viuentium pertimeſcit Satanas.642.b
orationibus habendis locus certus conſtituendus.205.e
orationibus, & ieiuniis fidelium dæmones corruũt.640.b
orationibus S. Petri Eccleſia Roma ſemper immaculata manſit.540.b
orationibus Helias, & Eliſeus mortuos ſuſcitabãt.150.a
orientem verſus cur fiat adoratio.489.d
Origenes laborioſus.247.b
Origenis & Theognoſti ſententiarum interpretatio.458.c
Origenis authoritas de blaſphemia.458.a
Origenis de gehennæ extinctione error.416.c
ornatus naturalis ſufficit nobis.640.a
oris ſolum eſt guſtare.15.c
Oſias ex Amos genitus.39.d
ὐσία vnde.655.e.609.d
ὐσία & ὑπόστασις quid.58.a
ὐσία etiam ὁμοιούσιον καὶ ὁμοούσιον ab Euſebianis damnatum.330.a
Ozias, qui & Azarias.579.a

P.

PÆdarota Heraclæ Epiſcopus orthodoxus.75.a
paganiſmum redolet hæreſis Ariana.177.d
pagus, in quem miſſi ſunt diſcipuli, interpretatur.383. per totum ſermon.
Paphnutius monachus.278.a
Paphontius effoſſos habuit à Maximiano pro Chriſto oculos.648.d
ex paleſtinis quidam infeſtiſſimo dæmonio vexatus calcata Ægypto ex promiſſione ſenis beati, id eſt, Antonii curatus eſt.648.c
Palamedes inuenit numeros, menſuras, momenta, & literarum ſtructuras.9.d
Palladem ab Arcade vulneratam.7.a
Palladius palatii magiſter.204.a
palmites ſteriles.474.e
palmites vitis quid ſignificant.228.b
panes ſacrificiorum miniſtris, & virginibus interdicuntur.223.a
panes propoſitionis non habent Iudæi.483.a
panibus quinque quingentos mille homines ſatiatos fuiſſe, quid ſignificat.32.b.c
πανοπλία eſt integra armatura.434.d
Papa Alexander.322.d
Papa Athanaſius.59.a
Papa Marcus Romanæ ſedis Apoſtolicæ, & vniuerſalis Eccleſiæ.539.a
parabolæ quid ſint.585.a
paracletus vnde dicatur.410.a
de paracleto in veteri teſtamento ſermo nõ eſt habitus.189.c
paradiſus clauſus ab Adã vſque ad Chriſtũ.193 a
paradiſum Moyſes figurate vocauit.2.a
ad paradiſum via, & immortalitas homini deerat.141.c
in paradiſũ cur de⁹ primos introduxit parẽtes.25.b

in paradiſum Chriſtus ingreſſum confecit, ex quo Adam eiectus fuit.54.c.d
Paralipomenon cur ſic vocetur. 580 d
paralyticus pes 38. annos ægrotans.483.d
paraſceues dies 223.a
parœmia vnde dicta.583.d
parœmiæ definitio.ibid.
παρθένος, id eſt, virgo vnde dicitur.511.c
parriale quid.510.a
paſcha celebratur. 214.b.c
paſchatis celebrandi controuerſiá Nięena Synodo ditempta.317.c
paſchatis die Chriſtianos in vincula coniicit Georgius.223.b
paſſio carnis Chriſti, cur huius nuncupatur. 162.d
de paſſione Chriſti teſtimonia.39.b
de paſſione Chriſti ſitne erubeſcendum.430.d
paſſiones, pars aliqua Martyrii haberi debẽt.267.a
paſſiones Chriſti.555.b
paſſiones noſtrorum fratrum Chriſtianorum, noſtras proprias arbitrari debemus.267.a
paſſionibus quomodo Chriſtus fuerit obnoxius. 173.a
paſtor liber Eccleſiaſticus.236.a 242.c
paſtoris liber vtiliſſimus.25.a
paſtoris libri teſtimonium de creatione.242.d
paſtoris abſentia quantum obeſt.209 a.b
pater in filio, & filius in patre quomodo.62.d
pater noſter, Deus à nobis dicitur.249.c
pater in filio, quomodo 150.a.b
pater omnia fecit per verbũ in ſpiritu ſancto. 455.a
pater, & filius Duo ſunt in vnitate eſſentiæ.179.a
pater omnium, deus noſter.398.d
pater, & filius natura non diſtinguntur.61.d
pater Chriſto carnalis asſignari non poteſt. 40.d
pater non deſcendit, nec in homine fuit.56.b
pater, & filius Dominus Sabaoth.413.b
pater, verbum, & Spirit. Sanct. differunt tantum in perſona 551.b
pater nec eſſe, nec dici poterit, ſi non ſit ei filius. 95.c.d
pater non eſt filius, neque filius pater.54.d 545.d
pater, filius, & Spi. Sanct. ſunt vnius ſubſtantiæ. 527.d
pater non ſubiacet corruptioni, cum virgini dederit incorruptionem.524.c
pater cur dicitur Deus.509.c
pater perfectus, perfectum ex ſeipſo genuit filium ſine vllo genere paſſionis.526.a
pater quid habeat.193.d
pater gignit filium id eſt, genuit: filius vero gignitur, id eſt, genitus eſt.659 a
pater, filius, & Sp Sanct. ſunt ſimul.420.c
pater emittit ſpiritum, id eſt, emiſit, ſpiritus autem procedit, id eſt, proceſſit.659.a
pater dicitur Deus.509.c
patris imago, Saluator 17 a
patris ſubſtantia nunquam imperfecta fuit.88 c
patris proprium, eſt gignere, artificis vero condere. 55.b.c
patris, & filii opera indiſereta. 465.a
patri quæcunque inſunt, filio etiam inſunt.91 b
patrem, & filium & ſpiritum ſanctum eſſe vnius eſſentiæ, & naturæ.522.a
patrem Deum conſubſtantialem eſſe rebus creatis quidam hæretici ſunt ratiocinati. 51.b
patres aliquando appellant filios ſuos ſeruos.113 a
patres ſancti veritatis ſyncerę ſunt præcones, quod nullo disſidio inter ſe laborent.236.a
patres ſancti rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt.426.d
patres idem cenſerunt de conſubſtantialitate Patris, & filii.337.a
patres in perſecutione non timuerunt.217.a
patres ſancti non disſident inter ſe.195.b
patres confesſi ſunt in Nicæna ſynodo conſubſtantialem, & ex ſubſtantia Patris eſſe filium.199.b
patres Concilii Nicæni voces ſcripturæ non vſurparunt contra hæreſim Arianam.96.a
patres ſancti controuerſias non habent in iis, quæ vel prophetant, vel erudiunt.195.b
patres nunquam dicendi ſunt ſuorum liberorum conditores, ſed genitores.199.b.c
patres noſtros hæretici in calumniam vocant. 225.a
patrum fides retinenda 74 d
de patribus bene ſentiendum.225.a
patiens & impatiens Chriſtus.52.b
patriarchæ Chriſtum adorabant. 100.d
patriarchę fuerũt ante Apoſtolos, martyres, & prophetas.153.c
patropasſiani hæretici apud Romanos.328.b
patrophilus Arianus ad omnem impietatem audaciſſimus.74.c
Paulinus Galliarum metropolitanus.214.a
Paulini Diaconi confeſſio de fide.59.b
Paulus Apoſtolus factus voluntate Dei.175.a
Paulus Damaſci in ſporta è mœnibus demiſſus, cum à gentis Præfecto quæreretur.215.d
Paulus nouerat, quomodo raptus fuerat. 169.c
Paulus duabus de cauſis dicit, ſe non nouiſſe, quomodo raptus fuit, licet ſciuerit.169 c
Paulus præſcripſit Eccleſiaſticæ vitæ formulam. 236.b
Paulus in Paradiſum ingreſſus.54.c.d
Pauli verba, ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio, quid ſibi velint.169.a.b
Pauli ſcripta legentibus quid obſeruandum. 106.d
Paulo Chriſtus omnia reuelauit.169.b
Paulus Epiſcopus ab Arianis captus, deinde ſtrangulatus.114.a
Paulus Epiſcop. in varias terras deportatus, tãdem ab Euſebianis ſtrangulatus.292.b
Pauli, Samoſatenſis, & Sabelli impietas Anathemate iuratur.57.b
Paulus Samoſatenſis, & Marcellus hæretici Apoſtolica ſcripta ad ſuam detorquent ſententiam. 66.c
pauperes ad cibos inuitandi.402.a
pauperum cura ad cælum ducit. 639 a
paupertatem voluntariam pertimeſcit Satanas. 642.b
pax hoſtibus, & homicidis odioſa. 474.d
pax eſt ſecundum naturam.514.a
pax vnde dicatur.ibid.
pacis auctor Chriſtus.47.c
pacificatoriam formulam ab hæreticis non recipiendam eſſe. 224.c

peccatori pietas in abominationem eſt.294.a
peccatores,& ſtulti apud Deum.400.c
peccatum,& mors ſunt præter naturam.315.a
peccatum per inobedientiam mundum inuaſit. 367.d
peccatum noſtrum,lues eſt in corpore, vnde verbum Dei corpus aſſumere oportebat.44.b
peccatum Adæ ſolus Chriſtus delere potuit. 27.a
peccatum nullum irremiſſibile verè pœnitentibus 417.b
peccati initium,eſt diaboli ſuggeſtio.502.c
peccati incommoda.29.c
peccati virtus,lex.36.b
peccati immunes qui,& quot fuerant viri.163.b
peccato genus humanum extingui.26.c
ſine Peccato quomodo viuere liceat.639.c
in peccato definiendo error Manichæi.367.d
peccata confitenda 404.b
peccata plurima generis humani.387.a
peccata remittendi poteſtas data. 385.d
peccatorum noſtrorum nec noctu luna,nec diu ſol teſtis abſcedere debet.647.d
peccatis immerſus pro mortuo habetur.506.a
à Peccatis quomodo abſtinendum ſit, docet Pſalmographus.390.b.c
de peccatis ſuis dolendum.404.c
ad peccandum homo inſatiabilis.26.b
peccandi occaſionem non præbet Epiſcopatus. 345.d
peccandi neceſſitas accidentaria. 373.d
pecora.563.d
Pelaſgi Thræicios Deos repudiant.11.d
Pelaſgi ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerunt.12.a
peregrinos fratres laudat Athanaſius. 634.a
perfecta eſt ad virtutem via Antonium ſcire, quid fuerit.634.a.b
περιστερά,id eſt,columba vnde dicitur.511.c.d
Perſæ Chriſtum in Iudæam natum adoratum venere.40.d
Perſæ Syrorum ſimulachra non adorant.11.d
perſequitur Iulianus Chriſtianos, cur. 630.a
perſequuntur hæretici, vt tyrannus Babylonius. 215.b
perſequi multo deterius eſt, quam fugere.215.a
perſequi eſt inuentum,diaboli.219.b
perſecutio in Epiſcopos.304.c
perſecutio Syriani in Chriſtianos. 315.b
perſecutio Maximiana Ariana multo ſodatior. 309.d
perſecutio in Chriſtianos die paſchę facta.209.d
perſecutio quid à fuga differat.628 b
perſecutionem Apoſtoli fugientes, non inde inutiles facti.218.d
in perſecutione patres non timuerunt.217.d
in perſecutione quid faciendum.304.d
in perſecutione quinam à fide nō receſſerūt.314.b
in perſecutione fugam à Chriſto conceſſam.211.d
perſecutiones intolerandæ Athanaſio.221.a
perſecutionum temporibus quænam beati martyres obſeruauerunt 219.b
perſecutores Eccleſias vaſtant.211.d
perſecutores Romam à Conſtantio miſſi contra Liberium.301.a
perſona vna tantum in Chriſto.252.d
perſonę Trinitatis tres, cur dicantur Spiritus. 510.a.547.d
perſonæ duæ, Pater,& filius.60.d
perſonæ Trinitatis per nomina tantùm diſtinguuntur.549 a
in perſonarum vllam qui blaſphemant, non habebunt remiſſionem.195.a
in perſonis tribus forma vna.64.b
in perſonis trinitas eſt,in deitate vero vnitas.660.c
perſonas duas in Chriſto ſtatuunt hæretici.67.b
perſonas tres Trinitatis oſtendit hæc vox triplicata, Sanctus,Sanctus,Sanctus.195.a
perſonatum Chriſti corpus ſtatuunt Ariani.53.a
pertinacia,& iniquitas Arianorum.129. 2.149 a
pertinacia,& incredulitas Phariſæorum.234.d
perturbationis filii hæretici.264 b
peruicacia Arianorum in blaſphemando.247.d
peruigil ſenſus ad cælum ducit.639.a
pedes homo ad celerem impetum effundēdi ſanguinis traducis.3.b
Petrus.492.d
Petrus primū Chriſtū pro filio Dei agnouit. 171.c
S.Petri precibus accleſia Romana ſemper manſit, & manebit immaculata 540.b
Petrus presbyter Alexandrinus.282.c
Petrus vir optimus Athanaſio ſucceſſit, ab eoque electus, cum obiret.633.d
Petrus Epiſcopus,& Martyr Meletium epiſcopum cur depoſuerit.274.d
Petrus vir admirandus inſperatum bellum reſpiciens, profectus eſt Romam.633.d
Petrus ab Arianis martyrio coronatus.81.d
Petri martyris dies feſtus celebratur.612.a
phantaſticon corpus non habuit Chriſtus, ſed verum.556. b.c
Pharao alter, Conſtantius Imp.298.d
phariſæi diabolum Deo parem faciunt.461.a
phariſæi indociles.234.d
phariſæi pœnas luunt,cur.460.a
phariſæi cum Beelzebub, flammis æternis damnati.460.c
phariſæorum pertinacia,& incredulitas.234.d
phariſęorum blaſphemia duplex in Chriſtūm. 460.d
Phidias ſtatuarius inſignis.17.b
Philagrius præfectus Ægypti Apoſtata. 293.a
Philagrius Pręfectus Ethnicos, & iudæos cum armis in Eccleſiam miſit.222.b
Philagrius in Eccleſiam,& ſacras virgines iniurius Ægypti præfectus.ibid.
Philippus præfectus Paulum Epiſcop. ſtrangulauit 291.c
Philippus carnifex, Arianorum ſectæ in Cappadocia anteſignanus. 214.a
Philippus, quod Paulum Epiſc.ſtrangulaſſet, mœſtus, vt Cain gemens, & tremens quotidie percuſſorem expectabat.292.c
Philippus præfectura eum ignominia ſpoliatus eſt. ibid.
Philippus longe à ſuis, ac patria ſua, quòd Paulum epiſcop. ſtrangulaſſet, morte extinctus eſt ibid.
Philippum cur interrogarit Chriſtus.165.b
philoſophia humana.45.d
philoſophi inaniter occupati.504.a
philoſophorū rationes de Deorū ſculptilibus.10.b
philoſophorū rationes de Idolis, fabulas eſſe.ibid.
Philoxenus,& elpidius presbyteri.258.d

phœnices,Deos Aegyptios non agnoſcunt.11.d
phœnices literas inuenerunt.9.d
phœnices,& Cretenſes mactatu liberorum Saturnum placarunt.12.c
phœniſſæ mulieres olim ante idola proſtituebantur.12.d
Photinus.556.c
Photini Arius imitator.527.a
Phrygis error de aduentu Saluatoris.381.a
Phryges iniqui aſſerebāt,prophetas neſciuiſſe,quid facerent,aut qnid reounciarent.169.b
phrygum iniquitas.ibid.
φύσις oatura,vnde.509.d.511.d
piæ religionis officium.310.a
pietas quid, & quàm vtilis. 463.b
pietas peccatori in abominationem eſt.294.a
ad pietatis eruditionem ſufficit impietatis refutatio.290. b
Pilatus cognouit Chriſtum eſſe Deum.452.b
Pilatus cur manus ſuas lauerit.ibid.
Pilatus ſubſeruiebat Iudæis in iudicando Chriſto. 212.b
Pilatus vnũ latus Saluatoris lancea perfodit.212. b
piſcis aſperam ſignificat conuerſationem.496.b
piſces alibi in numen dedicantur, alibi hamo capiuntur.12.d
Piſtus Arianus Athanaſii aduerſarius.260.c
plagæ decem Aegypti.572.d
plantæ cur ante luminaria creatæ. 497.d
plaſticem Iupiter inuenit.9.c
Plato qui in magna apud Gentes fuit admiratione quid de mundo ſenſit.43.d.44.a
Plato apud Græcos ſapiens, clarus, ac magnificus Dianam hominis arte deformatam adorauit.6.b
Plato,& alii ex præexiſtente, ingenitáqoe materia feciſſe Deum vniuerſa arbitrantur.24.c.d
pluuiæ licet vniformis multiplex operatio.479.c
Πνεῦμα cur dicitur, & vnde.509.d
poculum Chriſti in Eccleſia.357.c
poculum myſticum apud eos ſolos eſt,qui eccleſiis præſunt.255.c
poculum myſticũ homo priuatus non habet.255.d
poculum myſticum de quo fracto Macarius accuſatus eſt.255.a
poculum myſticum à Macario presbytero nõ con fractum.269.b
poculum myſticum, impium reddit hominem id vltrò frangentem.455.c
de poculo myſtico religio nulla Arianis.257.c
pœnarum timor horridus.639.c
pœnarum inferni finem conſtituit Origenes.516.c
pœnas dabimus peccatorum tum enormium,tum leuium aote Dei tribunal.494.c
pœnitentia quid. 508.b
poenitentia an potuerit ſatisfacere pro peccato Adæ. 27.a
poenitentia rem à ſua natura non abducit, ſed ſolummodò ceſſationem in peccando facit. ibid.
de poenitentia error Nooati.380.d
poenitentiam profitẽtur Valens,& Vrſatius.297.c
poenitentiã ſimulauerãt Vrſatius,& Valens.298.b
poenitentibus verè nullum peccatum iremiſſibile. 417.b
poeſim heroicam Homerus inuenit.9.d
poetæ cur deorum flagitia expoſuerunt.9. b. c
poeticos Deos non eſſe,ratio demonſtrat.19.d
pontifex fidus,firmuſque Chriſtus eſt.115.d
pontificis Romani authoritas. 251.a
pontifici Romano obediunt epiſcopi.539.d
populus Athanaſii fautor Georgium tyrãnum pene peremit.625.d
populi querela in Arianos propter Athanaſium. 222. a
porci,& canes ſunt,qui,401.a
poſterior hæreſis ſemper efferacior.309.a
poſteri Saulis Iudæi.482. b
Potamon coofeſſor in perſecutione oculum perdiderat,poſtmodum martyrio obiit.293. c
πόταμος vnde.511.e
potentia Chriſti omnium hominum viribus ſublimior. 47. b
potentia Chriſti non eſt dæmoniaca. 46.b
potentia Patris dicitur & ſapiẽtia,& ratio.23.b.c
poteſtas eſt dei infirmitas verò hominis. 538.b
poteſtas remittendi peccata data.385.d
poteſtas Patris,filius eſt.170.a
poteſtatem accepit Chriſtus à Patre, quatenus homo. 165.d
poteſtates alienæ aduẽtu Chriſti ſeneſcere,& aboleri cæperunt.48. c
poteſtatum ſanctarum exercitus quid clament in cælo.477.c
præceptoris boni officium.227.a
præcepta decem.573.b
præcepta Dei facilia,quibus.405.a
pręcepta inſtitutoria Antonii.638.d
præcones falſorum deorum errauerunt.8. b
pędicatio Apoſtolorũ de Chriſto vnanimis.66.d
præſcientia rerum futurarum eſt inutilis.642.d
præſeotiam filii Dei in carne adoramus.71. b
pręſtigiarum ſcholæ, & ars magica quando inceperunt ſordeſcere.45.a
præſtigiis dæmonũ homines irrationales facti.19.c
præter naturam quid.513.d
preces Arianorũ cõtra Chriſti incarnationẽ. 70. a
precibus,& Eliſeus mortuos ſuſcitabant.150.a
precibus S. Petri Eccleſia Romana ſemper immaculata manſit.540.b
precatur nemo accipere à Deo,& ab Angelis.154.a
presbyteri 16.& 4. Diaconi eccleſię Alexãd. 281.b
presbyteri,& Laici in ius trahuntur.281.a
presbytera veſtis qualis eſſe debet. 401.a
primogenitus cur Chriſtus dicatur. 513.c
primogenitus qua ratione dicatur Chriſtus. 139 .d.513 c
primogenit. omnium tribuum Iſrael. 574.c
princeps vnus mundi, & conditor, noo plures, pro religiooe perfecta credendus eſt.29.a.b
principes rerum naturę ſi plures eſſent,non ſeruaretur vniuerſitatis ordo.ibid.
principem decet Deo amabilem diſcendi habere voluntatem.631.a
principem poteſtatis aeris Chriſtus in Cruce manibus protenſis proſtrauit.70. d
priocipium viarum cur dicatur Chriſtus.140.d
principio carẽs,quod principium nõ habet. 509. d
principio carens,etiam æternum dicitur.ibid.
à principio quæ ortum traxerunt,creata ſunt.62. d
Probus à Conſtantio arbiter electus inter Athanaſium, & Arium.516.a
prodigia,& monſtra verborum Aſterii.128.b
proficere,hominum eſt.171.b

prophetæ publica ſchola fuerunt.29.c
prophetę vniuerſi orbis Magiſtri,ac pędagogi fuerunt.ibid.
prophetæ ad Iudæos non duutaxat miſſi cur.ibid.
prophetæ baprizati. 307.d
prophetæ fuerunt ante Apoſtolos & hi ante Martyres.153.b
prophetæ vocabantur Sancti, nõ tamẽ Sancti Sanctorum : at Chriſtus Sanctus Sanctorum. 41.d
prophetæ miracula de virgine, eiuſque partu prædicaueruut.39.a
prophetæ ſunt catuli leonum.501.d
propbetę quo tempore incæperũt diuinare.317.a.b
prophetæ ſophi erant, quomodo.ibid.
prophetæ non poſſunt mentiri. 430.a
prophetæ vaticinabantur, populo Babylonem deducto,qui.41.d
prophetæ mortui ſunt.118.d
propheram excitabit vobis Dominus: quomodo Iudæi interprerantur.107.a
prophetarum filii quæſiti ad necem,ſeſe in ſpeluncis apud Abdiam recluſerunt. 215.d
prophetarum nulli pro ſalute populi in cruce mori contigit præter Chriſtum.40.b
prophetarum ſinguli nõ ſua ſed Dei verba loquebantur.110.a
prophetarum tempora.317 a
prophetarum de filio Dei opinio.248.d
propheris quæ proſpecta ſunt, neceſſariò euenerunt,aut euenient.430.a
prophetas Iudęi in ſui perniciem conuellunt. 68.d
prophetas mentiri fas non eſt.40.b
prophetas, & verbi miniſtros neſciſſe,quid agerẽt, & quid renunciarent,impiè aſſerebant Phryges. 160.b
propheria, aut viſio in Iſrael deſiit, cum Sanctus Sanctorum Chriſtus âduenerat. 41.d
prophetia in Iſrael ad Chriſti aduẽtũ deſitura.41.c
prophetia Iudæis & nunc,& in poſterum obſignata eſt.42.b
prophetiæ de Chriſto citantur.38.d.39.a
propoſitiones Arii.523.a
proprietates dei,& hominis in Chriſto fuiſſe.173.d
proprietates à ſuis naturis,& hypoſtaſibus ſunt inſeparabiles.311.b
proprium hominis riſus.509.d
proſerpina minor apud Aegyptios dea.6.a
proſopopœia.439.c
proteruia Arianorum arguitur.194 d
prouerbium Athanaſii, quod.629.d
prouerbia cur appellentur.683.d
prouerbia Salomonis ſunt aliena Manichæis.106.d
prouerbiorum argumentum.684.a
prouerbiorũ ſenſum nõ verba reſpiciẽda eſſe. 131.c
pſallere, aut orare quomodo oportet.404.d
pſalmi decantantur.517.a
pſalmi cur modulis, & numeris cõcinnẽrur. 396.c
pſalmorum verba pro ſuis quilibet accipere poteſt. 391.c
pſalmorum liber cæteris excellentior.388.a
pſalmorum concordantiæ.392.a
pſalmorum liber cur Dauidi inſcribatur.581.c.d
pſalmorum concentus vrilitas 397.a
pſalmorum librum conſtituit Eſdras 581.d
pſalmorũ formulæ ſunt noſtræ, & exẽplaria. 391 c
pſalmorum liber certam quãdam formam, tractatumque animorum continet.391.d
ex Pſalmis animorum motus, & affectus quilibet animaduertere poteſt.ibid
in pſalmis vita humana contiuetur.397.c
pſalmos digerit Athanaſius pro affectu, motuque animi dicendos. 392.c
pſalmographus gratias Deo eſſe agendas, & quomodo.390.c
pſalmographus myſteria ſacra ferè omnia complectitur.388.b.c
pſalmographus præter alios libros ſcripturæ ſacræ quid habeat.390.b
pſalmographus docet quomodo abſtinendum ſit à peccatis.ibid.
ψυχὴ anima,vnde dicta.511.d
Ptolemæus Valentini diſcipulus.174.d
à Ptolemæo hæretico quid ariani ſint mutuati.ibid
publica ſchola fuerunt prophetæ. 29.c
puer deridet eum, qui decepit Euam.72. a
pueri ætate Chriſto credentes ad mortem feſtinãt. 36.b
puerulus ille, quem Herodes interficere ſatagebat, ſeruatur apud Chriſtianos catholicos.80.d
pullus. 492.d 500.b
pullus Dominos pluses habet, quales.385.a
pullus, eſt aſinus teneræ ætatis.385.d
pullum an ſoli Apoſtoli ſoluere poſſint.384 d
pullum ſoluere, cuius ſit.384.c
pulli domini dæmones.383.b
pupillorum, viduarumque ædes populantur ab Arianis.214.c
pura ſunt omnia inanimata.400.d
purgatorium collige,ex interpretatione verbi(quadrans)494.c
pythia apud homines in admiratione erant. 45.c

Q

QVa ratione Chriſtus dicatur primogenitus. 139.d
quadrageſimæ tempus obſeruatur.214.b
quadrageſimæ ieiunia. 223.a
quadrageſimali tempore Ariani in Chriſtianos ſæuiunt.223.a
quadrans.494.c
quæ petierit Chriſtus à Patre.166.b
quæ ab aliquo principio ortum traxerunt, creata ſunt.62.d
Quæ non ſunt, mala ſunt, cum nulla eſſentia ſubſiſtant, hominum commentis efficta ſint. 2.d.22.c.d
quæ ſunt, bona ſunt: quæ non ſunt,mala ſunt.2.d
quæſtio, vel interrogatio quælibet tres habet quęſtiones, & inquiſitiones.508.d
quæſtiones Arianorum.127.b
quæſtiones ſtultæ, & inſcitę quam noxiæ.66.d
quales Epiſcopi ab Arianis creati.313.c
quale corpus aſſumpſit Chriſtus.27.b
qualitas in Deo nulla eſt.350.a
qualitas omnis in ſubſtantia eſt.179.d
qualitates contrarias à Deo concordes fieri.17.c.d
quàm alieni ſint homines à Chriſto patiente. 399.c
quando fit mentio de incarnatione verbi,redditur cauſa,de diuinitate vero minime.135.c
quantitates corporibus attributæ ſunt.171.c
quarum virginum Chriſtus ſit ſponſus.399.b
quare mori voluerit Chriſtus.33.d

quatenus homo poteſtatem accepit Chriſtus à patre.165.d
quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani.53.a
quatuor partes veſtimentorum quid.435.b
quem Ioannes filium appellat, hunc Dauid manum appellauit.188.d
quemadmodum, hoc aduerbium, quid ſignificat in ſcripturis.159.a
qui à fide non receſſerunt in perſecutione.314.b
qui lapide feritur, quærit medicum.204.d
qui peccat in filium, peccat etiam in patrem, & Spiritum ſanctum.458.d
quinam facilius labantur in hæreſim.352.b
qui traditionibus inhæret, non labitur in hæreſim. 352.b. c
quinam cũ Iudæis rei fiant dominicæ mortis.441 d
quid de Deo, eiuſque filio cognoſcere, intelligereque ſufficiat.176.b
quid expetere debemus.639.b
quid habeat Pater.193.d
quidnam eſt melius, quam vitam tueri.37.a
quibus vna eſt natura, illis etiam cõmunis appellatio.156.d
quis vnquam ex ſola Virgine genitus eſt.39.d
quoduis eſſentiale ſuam habet efficaciam.511.c
quod anima non ſit ex eſſentia Dei.512.d
quod Chriſtus habuerit animam.381.a
quod eſt alteri ſimile, non eſt idem cum ipſo, cui ſimile eſt.419 a
quod facultatum deſertio, ſit Dei imperium.634.d
quod filius ſit æternus.466.b
quod filius ſit verus Deus.469.c
quod filius ſit patri coæternus.470.c
quod filius ſit ſempiternus.561.a
quod filius ſit patri conſubſtantialis. 472. b.d
quod opus ſupercæleſtium poteſtatum.417.c
quod Pater, Filius & Spiritus ſanctus ſint eiuſdem naturæ, & eſſentiæ.517.d
quod Spiritus ſanctus ſit à creaturis alienus. 454.a
quomodo Deus ſit vnus.19.b
quomodo tres vnum ſunt.552.c
quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia, ætate, & gratia.171.a
quomodo omnia tradita ſunt Chriſto.193.a
quomodo extiterit Chriſt⁹, an per ſe, ã ex deo.180.a
quomodo paſſionib⁹ Chriſt⁹ fuerit obnoxi⁹. 173.b
quomodo à donis Dei ſeiungimur.160.b
quomodo viuere liceat ſine peccato.639.c
quomodo ſimus in Deo, & Deus in nobis.159.c
quomodo nos oporteat perfectos eſſe vt Pater noſter cæleſtis.157.b
quomodo ſanctorum reuelatio dignoſcenda ſit à tentatione diaboli.645.a
quomodo futuri ſumus in Patre, & filio.160.a
quomodo reſpondendum ſit Arianis ſuas vxores grauidas interrogantibus.178.b

R

Raab meretrix ſeruata.576.c
Rachel erat ſpecioſa magis, quàm Lya.108.b
Raguel ſocer Moyſis.190.d
rapitur Antonius in ſpiritu.650.b
raptus qualis futurus.506 c
ratio victus, & veſtitus.522 c
ratio Dei Saluator noſter.47.d.48.b
ratio cur homini data.26.a.b
ratio ſitne in Deo.19.d
ratio hominis qualis.25.b
ratio vox ambigua, explicatur.20.a
ratio hominum non per paſſionem naſcitur. 239.b
ratio eſt in hominis anima 15.d
ratio noſtra imago verbi Dei.146.c
ratio, eſt ſenſuum index.15.c
relatio Patris, & filii.97.c
ratio, cur Vrſatius, & Valens voluerint concilium in duas partes dirimi.318.a
rationis pater, eſt Deus.10.b
rationem habet irrefutabilem ſententia à maioribus confirmata 22.b
ratione homo differt à brutis.15.c
rationibus humanis ſcripturam ſacram more Sadducæorum excipiunt, & cauillantur Ariani.197.d
rationalis creaturæ vtilitas.28.d
rationales creaturas Deus quorſum condidit.ibid.
ratiocinãdo homo intelligit ea, quæ ſupra ſe ſunt. 15.d
Rebecca præfiguratrix duplicis populi.491.a
Reconciliatio fieri per creaturam non potuit inter Deum, & hominem.142.c
redẽptio nõ potuit fieri per meram creaturã. 382.d
regina Saba.577.d
regnat Chriſtus ante loquendi vſum, quod nulli vnquam regum obtigit.40.a.b
regnum Hieroſolymitanum deſiit, cum venerit Chriſtus. ibid.
regnum Dei intra vos eſt, quid ſignificat.639.d
regnum cælorum quibus competat.403.c
regni cuſtodia, miſericordia, & veritas.204.b
regula ſcripturarum.567.d
religio vna apud catholicos 20.a
religio vera eſt apud Chriſtianos.212.b
religio pia, & veritas ſuis indiciis ſe ipſa prodit.1.a
religio Idololatrarum diſſimilis.12.a
religio ratione humana minus indiget.1.a
religionis veritas vnde eluceſcat.ibid.
religionis veræ documentum apud Chriſtianos, puellas perpetua virginitate eſſe præditas. 212 b
religionis piæ officium.310.a
religionis votum nunquam abiiciendum.639. c
religionis aſſumptione delicta præterita Chriſti bonitate ſopiuntur.65 n.b
religiones inter ſe contrarias habent Aegyptii.12.d
religiones tres in mundo.517.a
reliquiæ Babylæ martyris in pompa à toto populo transferuntur Iuliani iuſſu.630.a
remiſſionem non habebunt, qui in vllam perſonarum blaſphemant.195.a
remittendi peccata data poteſtas.385.d
renouamur dominica die.197.a
res conditæ conditorem oſtendunt.87.c
res conditæ ſi non ſunt in rerum natura, non diminuunt conditorem.95.d
res omnes à ſeipſo creatas Deus tuetur.29.d
rerum futurarum ſcientia eſt inutilis.641.d
rerum temporaliũ cura pro marito habetur. 399.a
rerum natura Chriſti ancilla.32.d
rerum mutatio Chriſti aduentu.45.b
rerum appellationes conſiderandæ.511.c
reſponſa dæmonum impedit Babylæ martyris ſepulchrum.630.a
reſurrexit Chriſtus cum omni integritate 33.d
reſurrexit corpus mortale, ſupra naturam per verbum, quod in ipſo erat.53.c

reſurrexit Chriſtus vt Deus in corpore.102.c
reſurrexit ſolus integer,ex mortuis Chriſtus.ibid.
reſurrexit Chriſtus per ſuam, quæ in ipſo erat, vitam. 38.a.b
reſurrexit Chriſtus morte deuicta.37.c
reſurrexiſſet nũquam Saluator, niſi vitam induiſſet.44.c
reſurrexiſſe Chriſtus cur citius, quàm tertio die noluerit.35.d
reſurgente Chriſto, Adam reſurrexit.431.d
reſuſcitati à Chriſto,& ab aliis,rurſus mortui ſunt 513.c
reſurrectio Chriſti non obtigiſſet, niſi mors fuiſſet.136.a
reſurrectio corporum Chriſto curæ fuit, cuius negocium geſturus venerat.34.a
reſurrectio, & crux Chriſti homines mortales de immortalitate certos confirmatóſque reddidit. 47.a
reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præcedat. 34.b
reſurrectionis Chriſti probatio.37.b
reſurrectionis noſtræ cauſa, eſt verbi Dei incarnatio.102.b
reſurrectionis corporum apud philoſophos mentio nulla.47.a
ob Reſurrectionem Chriſti mors terribilis non eſt vlterius.36 a
per reſurrectionẽ Chriſti corruptio deleta.34.a.b
reſurrectionem omnium communem expectamus.29.c
reſurrectionem corporum nulla mors amplius ſequetur.513.c
reſurrectionem Idolis ſuis Græci non potuerunt ementiri 47.a
de reſurrectione tropheum de morte excitatum omnibus oſtendit Chriſtus.34.a
reſurrectione mortui incorruptibiles fiunt.36.a
in reſurrectione neque in matrimonium ducunt. neque ducuntur.142.d
in Reſurrectione neque vel maſculus, vel fœmina erit,ſed omnia in omnibus erit Chriſtus.142. d
reus, & accuſator ſimul in iudicio ſtare debent. 281 a
reo citius, quàm accuſatori credendum.204.d
reos æquum eſt nihil aliud conari, quam ſui purgationem.135.b
reuelationẽ ſe à Deo habuiſſe iactat Arius.466.c
regis pij munus.210.a
regem vniuerſitatis celeriter poſſumus intelligere & contemplari.15.a
regem terræ in teſtem vocare,nefarium.428.a
reges Iſraelitæ inungendo fiebant. 103.c
reges,& Imperatores ſuos Romanus ſenatus pro Diis haberi iuſſit.5.c
Regum libri,& Paralipomenon,quid contineant, 388.b
Regum nullus ante genituram ſui regnat, & ſpoliat inimicos,quod tamen fecit Chriſtus.40 a
Rhea obſcœnitatem docuit.13.a
Rhenus presbyter Alexandrinus.281.b
Rhetoricen Corax Syracuſanus inuenit.9.d
Riſit nunquam Antonius.638.b
Riſus,hominis proprium.509.d
Roboam Salomoni ſuccedit.577.d
Roma hæreticorum inſidias quando experiri incepit.301.b
Roma mater, & caput omnium Eccleſiarũ. 539. c
romanus Epiſcop.Iulius iuſſit Synodũ fieri. 293.a
romanus Pontifex Epiſcopos ſedibus ſuis reſtituit.618.c
romani Pontificis authoritas.251.a
romano Pontifici obediunt Epiſcopi.539.d
romana Eccleſia ſemper immaculata mãſit.540.b
romana Eccleſia ſancta, Apoſtolica & vniuerſalis.539.a
romana ſedes Apoſtolica.300.b
romana Eccleſia Athanaſium innocentem pronunciauit.303.d
in romana Eccleſia nullius, niſi Dei, metus eſt. 298.c
romanæ Eccleſię Athanaſius,ſe, ſuáque commendauit.201.a
Ruben eſt primogenitus omnium liberorum Iacobi.140.a
Ruth liber cur ſic dicatur.577.c

S

SAbbatum quid proprie.196.b.c
ſabbatum quorſum inſtitutum.ibid.
ſabbatum Iudæis cur indictum.195. c
ſabbatum ad quid datum. 196.a
ſabbatum intelligentiæ ,non ocii datum eſt. ibid.
ſabbatum eſt finis prioris creationis.196.d
ſabbatum non ocium deſignat aut innuit. 196.a
ſabbatum non eſt ſeptima dies,ſed remiſſio peccatorum.196.c
ſabbatum nunc cur non obſeruamus,vt legis tempore.195.d
ſabbatum non ocii cauſa conſtitutum, eóque minus dies dominicus,aut feſta noui teſtamenti. 195.d.196.a
ſabbatum Chriſtus in diem dominicam tranſtulit 478.b
ſabbatum Sabbatorum, peccati remiſſio. 573.c
ſabbati proprium quid.196.b
ſabbati obſeruatio quandiu extitit.195.c
ſabbati obſeruatio nõ præcepta Chriſtianis.195.d
ſabbatis diebus operari licet cur.483.a.b
ſabbato neceſſitas habet, vt circuncisio fiat.196.b
ſabbato vellentes ſpicas Apoſtolos cur Chriſtus excuſauerit.196.a.b
in ſabbato nõ habebat circũciſio vllas ferias.197.b
in ſabbato ocioſos culpabat Chriſtus. 196.b
ſabbata,etiam dies, qui non ſunt ſabbata, lex appellare ſolet.196.c
ſabbata ſabbatorum, vocatur dies ille propiciationi deſtinatus.ibid.
ſabbata ſabbatorum futura ſperamus.195.d
ſabbatiſmum dies dominica finit. 197.d
ſabbatizari canendo,quid ſibi vult. 196.b
Sabellius inſanit, quomodo.188.a
Sabellius approbat hæreſim Samoſatenſ.371.c
Sabellius quę incommoda & abſurda colligit. 188.b
Sabellius cur condemnatus.545.c
Sabellii hæreſis.179.d
Sabellii opinio de Trinitate.183.b c
Sabellii error in vnitate Patris,& filii.150 b
Sabellii hæreſis de incarnatione Chriſti.370.a
Sabellii & Arii impietas æqualis.233.d
Sabellii,& Pauli Samoſatenſis impietas iuratur anathemate.57.b

Sabellii ſubuertitur ſtoliditas.194.c
Sabellium retundit Chriſti humanitas,eius diuinitas Arium refutat.233.d
Sabellium ſubuertit Chriſtus, quomodo.185.a
Sabellianum dogma.57.d
Sabellianorum hæreſis.54.d
ſabellizat, qui.182.b
ſacerdotes quotidie Chriſti ſanguinem efficiunt. 538.d
ſacerdotes & populi ſine ſynaxibus. 224.d
ſacerdotes mille Arcam Dei portabant.581.d
ſacra ſcriptura incuriè, & ſimpliciter verba pronunciat. 190.d
ſacræ literæ à quibus ſcriptæ. 49.a
ſacræ ſcripturæ interpretes qui fuerint.611.a
ſacræ ſcripturæ ſufficiunt ad veritatis indicationem.1.b
ſacrarum ſcripturarum libri in Eccleſiis combuſti. 222.c
ſacrarum ſcripturarum lectionem quis verè aggredi poteſt.49.b
ſacras literas legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſacramentum eucharıſtiæ eſſe verum cibum. 461.c
ſacrum facit presbyter.285.b
ſacrum altare in Eccleſia.632.c
ſacra myſteria epiſcopi in calice faciunt. 257.d
ſacra myſteria ab ethnicis directa, in terramque proiecta.263.b
ſacrorum miniſtri infandiſſimè obſeruantur.223.d
ſacrificium offerre Angelo volens Manue pater Samſonis,prohibitus.122.b
ſacrificium non eſt apud Iudæos, neque Hieruſalem.42.c
ſacrificia legalia fidem in ſe non poſſidebant, ſicuti fida ſaluatoris hoſtia.113.c
ſacrificiorum panes miniſtris, & virginibus interdicuntur.223.a
in Sacroſanctam menſam quanta impietas,& facinora commiſſa.222.c
ſaducæorũ more humanis rationibus Ariani ſcripturam ſacram excipiunt, & cauillantur.197.d
ſaducæis quorſum lex,non recipientibus prophetas.73.a
ſæuitia horrenda.312.d
ſæuitia paganorum in Chriſtianos, & res ſacras. 617.d.628.c
Salomon ex Dauide genitus.39.d
Salomon adoleſcens imperium ſuſcipit.40.a
Salomon templum ædificat.577.c
Salomon ſcripſit tria millia parabolarum.583.c
Salomon quinque millia carminum eſt proloquutus.ibid.
Salomon cur eccleſiaſtes vocetur.585.d
Salomonis prudentia innumerabilis, & aceruus, copiaque mentis eius,vt arena maris.64.a
Salomonis templum cuius rei figura. 70.d
Salomonis variæ appellationes.585.d
ſaltabãt Antiocheni in eccleſiis,& ſepulturis martyrum ob Iuliani obitum.630.d
Saluator noſter ratio Dei.47.d
Saluator, eſt imago Patris.17.a
Saluator noſter corpore amictus fuit 44.b.c
Saluator eſt omnium communis. 23.b
Saluator noſter probatur nõ eſſe magus, quomodo.46.a
Saluator mundi in crucem aſcendit. 1.c
Saluator nunquam reſurrexiſſet,niſi vitam induiſſet.44 c
ſaluatoris ſanguinem ſacerdotes quotidie efficiũt. 538.d
ſalus ex Saluatore increato noua,nouam nobis ſalutem creauit.55 b.
ſalus noſtra non eſt ſpectrum inane, & res imaginaria.52.c
ſalus eſt comparata homini integro,id eſt,corpori,& animæ.ibid.
ſalus eſſe nõ poterit rerum creatarum, pars rerum creatarum.142.c
Saluſtius præfectus gẽtilis,Iuliani factum in Chriſtianos non approbat.630.a
ſaluus per ignem.504.b
Samariæ hæretici vnde orti.580.c
Samaritana.494 a
Samoſatenſis Iudæorum diſcipulus.191.b.486.b
Samoſatenſis inficiatur verbum Dei.73.a
Samoſatẽſis nullã veniam ſibi parare poterit.192.c
Samoſatenſis hæreſis.61.c.117.b.c.352.d
Samoſatenſis error.94.a
Samoſatẽſis error, quod Chriſtus ſit ſolùm homo 99.d
Samoſatenſis error de incarnatione verbi.371.b
Samoſatenſis ſententia.170.d
Samoſatenſes in veritate non manẽt,prauè, & peruerſè intelligunt.190.b
Samſon de ſtirpe Dan.13 Iudex Iſrael.577.c
Samſonis pater Manue ſacrificium Angelo offerre volens,prohibitus.122.b
Samuel ex Helcana genitus.39.d
Samuel in diebus meſſis precatus eſt Deũ, vt pluuiam largiretur.150.a
Sanctus,Sanctus,Sanctus,triplici numero tres perſonas integras oſtendunt.195.a
ſanctus, hac voce maxima, in primis vocibus exclamandi, Angeli ſunt vſi.194.d.195.a
ſanctus ſanctorum nemo præter Chriſtum. 41.d
ſancti inuocantur, exemplo Mariæ virginis, quam Athanaſius deprecatur.426.a
ſancti omnia ſuſtinere volebant, vt Euangelium prædicarerut. 218.d
ſancti, Prophetæ vocãtur, non ſancti ſanctorum: at Chriſtus ſanctus ſanctorum eſt.42.a
ſancti Patres non diſſident inter ſe.195.b
ſancti Patres rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt.426.d
ſancti ſynceræ ſunt veritatis præcones,quod inter ſe ſententiis conueniunt,& nullo diſſidio laborant.236.a
ſancti mala malis immittunt.491.c
ſanctorum interceſſio.508.c
ſanctorum animæ in cælo omnia norunt.489.b
ſanctorum virorum numerus.163.b
ſanctorum veſtigiis inhærendum eſt.641.b
ſanctorum omnium natiuitas addici poteſt, Chriſti minimè.40.c
ſanctorum exempla qui fide vicerunt.508.a
ſine ſanctorum imitatione nemo comprehendit ſanctorum verba.49.b.c
ſanguis Chriſti propinatur à Catholicis.255.c
ſanguis Chriſti à ſacerdotibus quotidie efficitur. 538.d

ſanguis animalis vnde fit.512.d
ſanguis concretus, & coagulatus in carnem tranſmutatur.ibid.
ſanguinis, & aquæ imaginis Chriſti partes ad Eccleſias per totum orbem diſtributæ.538.c
ſanguini Chriſti qui contumeliam facit quàm impius ſit.255.d
ſanguinem Chriſti Epiſcopi propinant populo. 255.c
ſanguinem Chriſti propinare, quorum eſt.ibi d.
ſanguiſugæ tres, quæ nunquam dicunt ſatis eſt, quibus quarta additur. 585.c
Saphira, & Ananias.427.a
ſapiens perterritus declinauit à malo.147.a
ſapientes Græcorum ſcitè, & eloquenter multa ſcripſerunt.46.d
ſapientes homines dicuntur participatu Dei Sapientiæ.95.b
ſapientes, & Magi plures apud Aegyptios fuere. 46.d
ſapientia creatrix, & opifex rerum eſt, cuius ſimulachrum in rebus conditis impreſſum eſt. 174.b.c
ſapientia cur ſe creari dicat.146.d
ſapientia non creatur creatrix.ibid.
ſapientia eſt ſicuti Patris verbum.23.c
ſapientia non eſt qualitas in Deo.180.d
ſapientia hominis faciem ipſius illuminabit. 147.a
ſapientia ad cælum ducit.639.b
ſapientia hominum non eſt creatrix, ſed creata. 147.a
ſapientia Dei cælum verſat.20.b
ſapientia Dei non eſt paſſio, non portio, ſed proprium ſui germen.95.b
ſapientia noſtra ſapientiæ Dei imago quædam. 146.c
ſapientia Græcorum infatuata.439.a
ſapientia Ethnicorum quando infatuata eſt.45.a
ſapientiæ domus, eſt noſtrum corpus.131.d
Sardinenſe concilium cur congregatum.266.c
Sardinenſe concilium Arianos ab Eccleſia reiecit. 74.c
in Sardinenſi concilio quid actum.294.b
Sardinenſi concilio ſubſcribentiũ nomina.270.d
ſatanas fallaciæ caput.644.c
ſatanas nomine Ieſu fugatus.ibid.
ſatanas nihil poteſt contra Chriſtianos. 644.c
ſatanas quæ ligauerat, diſſoluebat Chriſtus. 166.b
ſatanas ex paradiſo eiectus eſt in ignem æternum. 142.d
ſatanas non eſt neſcius ignium futurorum.645.a
ſatanas non ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt è cælo, ſed ob ſuperbiã.399.d
ſatanas pertimeſcit rectè viuentium vigilias, orationes, iaiunia, manſuetudinem, voluntariã paupertatem, & cætera.642.b
ſatanæ vinciendi ratio.644.d
ſatanæ, & Antonii dialogiſmus.644.b
ſatrapæ impietatis, hæretici.304.a
in ſaturitatem ventris ſeduci non oportet.647.d
Saturnum Phœnices, & Cretenſes mactatu liberorum placabant.12.d
Saul cur affligebatur à ſpiritu.160.b
Saulis, & Conſtantii geſtorum collatio.310 b
Sauli ſuccedit Dauid.577.d
ſcandali occaſiones abiiciendæ.495.b
ſcelerata Arianorum hæreſis.127.a
ſcelerum omne genus ab Idolis depromptum.12.d
à ſceleribus homines ex legis inſtitutione auerti poterant, & vitam ſecundum virtutem viuere. 29.b
ſceleratus eſt diabolus.36.a
ſchola publica prophetæ fuerunt.29.c
ſcholæ præſtigiarum, & ars magica quando incæperunt ſordeſcere.45.b
ſcopus ſcripturæ ſacræ de Chriſto. 161.d
ſcortatio vnde dicitur.514.a
ſcortatio eſt præter naturam.ibid.
ſcriptores habuit Athanaſius.204.a
ſcripta Pauli legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſcriptorum Aſterii refutatio.128.d
ſcriptura ſacra eſt virtutis magiſtra & veræ fidei. 391.d
ſcriptura ſacra incurie, & ſimpliciter verba pronunciat.190.d
ſcriptura ſacra peritisſima cuiuſque naturæ. 240.b
ſcripturæ myſteria quomodo inquirenda. 66.d.67.a
ſcripturæ ſacr. interpretes quinam fuerint.611.a
ſcripturæ ſacræ ſcopus de Chriſto. 161.d
ſcripturæ ſacræ prima verſio 72.interpretum fuit. 611.a
ſcripturæ ſacræ cõſuetudo qualis.189.a.190.d
ſcripturæ ſacræ vocibus non ſunt vſi Patres concilii Nicæni ad hæreſim Arianam tollendã.96.a
ſcripturæ diuinæ mos eſt, res naturales hominibus in ſimilitudinem, & exẽpla proponere, cur.157.a
ſcripturam ſacram humanis rationibus more Saducæorum excipiunt, & cauillantur Ariani. 197.d
ſcripturam ſacram indaganti quænam neceſſaria. 49.b
ſcripturæ ſacræ à quibus ſcriptæ. 49.a
ſcripturæ ſacræ diligenter examinandæ, & diſtinguendæ.200.a
ſcripturæ ſacræ ſufficiunt ad veritatis indicationem.1 a
ſcripturæ ſacræ ab hæreticis propoſitæ valent ad ipſorum refutationem.225.b
ſcripturarum ſacrarum libri in Eccleſiis combuſti. 222.d
ſcripturarum mentem intelliget aliquo modo, ſi quis libros ſanctorum magiſtrorum euoluat.1.a
ad ſcripturarum ſacrarum indaginem, & intellectum opus eſt vita proba.49.b
ſcripturarum mens quo modo intelligenda 1.a
ſcripturas ſacras legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſculptores ſtatuis deorum nullam aliam formam indiderunt, quàm virorum, & fœminarum, rerumque aliarum.10.a
ſcutum fidei.506.b
Scythæ Perſarum Deos non recipiunt.11.d
Scythæ Dianæ ſuæ homines ſacrificant.12.c
Sebaſtianus Manichæus contra Chriſtianos dux. 214.c.307.d
Sebbelleel, & Eliam non genuerunt, ſed fecerunt omnia opera tabernaculi.199.c
ſecunda Hierarchia.426.b
Secundus Epiſcopus, & Stephanus ſecũdum preſbyterum interfecerunt die Pentecoſtes. 309.c

Secundi Epiſcopi Atiani otdinatio, quæ. 260.d
ſecuris.492.d
ſedes Romana eſt mater, & caput omnium Eccleſiarum. 539.c
ſedes Romana ſancta, & Apoſtolica eſt. 539.a 300.b
ſeditiones, & tumultus eut faciant hæretici. 324.d
ſeditio fieret magna inter elementa, niſi iſta Deus moderaretur.18.b
ſemen.493.b
ſemen bonum quando non fructificat, oon eſt in culpa, cut.479.a
ſementem Tripiolenus inuenit.9.d
ſementis ſumus in terram coniecta, cut.33.b
ſempiternitas Patris eſt filius & econuerſo.562 d
ſenſus peruigil ad cælum ducit.639.c
ſenſus quioque 513.a
ſenſus incolumis literas oon tequitit.652.a
ſenſuum ſedes.513.a
ſenſuum index, eſt ratio. 15.c
ſenſuum dux, eſt aoima.15.d
ſententia Arianorum letalis, & peſtilens.198.a
ſententia notatu digna.5.e
ſententia iudicis criminari à reo non debet.235.b
ſententia Samoſatenſis.170.d
ſententia Iudaica.166.a
ſententiæ, ſunt quædam voluntatis genera. 511.a
ſeptimana paſchæ.617.d
ſepulchrum Babylæ Martyris dæmonum impedit reſponſa. 630.a
ſepultutam impii Ariani fidelibus probibebant. 618.b
ſequi Chriſtum.498.d
Serapion Monachus 345.c
Serapionis laus. 277.d
ſermo de Deo qualis eſſe debet.127.e
ſermo Antonii ſale conditus conſolabatur mœſtos, docebat inſcios, coocordabat iratos. 638.b.c
ſerpens, Græcis dicitur ὄφις qui loquitur: quod olim Euæ locutus.511.d
ſerpenticipites Dii Aegyptiorum.5.b
Seruatius, & Maximus Epiſcopi.203.e
ſerui 493 b
ſeruos aliquãdo appellant patres filios ſuos.113.a
ſeſos quid.494.c
ſexus muliebris durabitne in regno cælorum. 401.a.b
ſideribus, aſtris à Deo curſus varius eſt impoſitus. 17.d
ſigna.497.c
ſignum crucis, & fides inexpugnabilis nobis murus eſt.637.b
ſigni ſanctæ crucis vſus 353.a
ſigno crucis, & fide in Chriſtum diſcipuli omnes Chriſti mortem conculcant.36.a
ſigno crucis aduerſus dæmones ſe armare decet. 643.a
ſigno crucis dæmones fugantur.45.d
ſigno crucis, & fide in Chriſtũ peſſundatur mors. 36.d
ſigno crucis omnia dæmonum præſtigia propelluntur.1 b
ſigno crucis omnia magica compeſcuntur, beneficia inefficacia ſunt, & cæt.38.a
ſimile quod eſt alteri non eſt idem cum eo, cui ſimile eſt.419.a
ſimilis patri.510.a
ſimilia enim eum ſimilibus naturalem quandam coniunctionem, & coadunationem habere ſolent.158 a
ſimilitudo.113.c.115.a
ſimilitudo peregregia.115.a
ſimilitudo Dei.113.c
Simon portauit crucem cum Chriſto cur.435.a
ſimplex credit omni ſermoni.73.a
ſimul ſuot Pater, filius, & Spi. Sanct.420.c
ſimulachra quid.11.c
ſimolachra pro literis ſunt Ethnicis.10.d
per ſimulachta an Deus teſpondeat.10.b
ſimulachtis hominum quidam victimant homines.12.b
Siiach liber. 147.a
ſitne Trinitas, an dualitas.455.a
ſitne orandum pto mortuis.492.a
Sol cur non apparuit in ſalutifera paſſione.196.d
Sol indignabundus, non ferens hæreſes cõtra Dominum.84.d
Sol illuminatus orbem terrarum illuſtrat.20.b
Sol non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur, ſed illuſtrat, & purificat.31.d
Solis inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuſcuiuſque animnm.196.d
Solis ſtatua 576.e
ſolitaria vita.494.a
ſolitaria vita hominis Deo grata.496.c
Solon Athenienſis, & Lyeurgus Spartanus leges inuenerunt.9.d
ſoluere pullum, cuius ſit. 384.a
an ſoluere poſſint pullum ſoli Apoſtoli.384.d
ſolus Chriſtus in aete mortuus, qui in cruce vitam finiuit.35.b
ſomnus.502.c
ſomnia eur aliquando vera.491 a
ſophiſma in verbo ἀγένητα.156.a
ſophiſmata, & inuenta hæreticorum.362.b
ſophiſmata callida hæretici in medium proferunt. 225.a
Sotades, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis.82.d
Sotadæ poëtæ Arius imitator.83.d
ſpes ſalutis à Deo nobis in Chriſto præparata ante æuum.145.c
ſpineam coronam cut geſtauerit Chriſtus. 433.c
ſpiritus ſerebatur.497.a
ſpiritus ſanctus implet vniuerſa.476.a
ſpiritus Sanct. quo modo ſuperuenit in D. virginem.423.c
ſpiritus ſanct. quòd non ſit creatura.379.c
ſpiritus ſanct. eſt Deus. 414.c
ſpiritus ſanctus à creaturis alienus.454.a
ſpiritus Domini.409
ſpiritus in ſcripturis quando pro ſpiritu ſancto capitur.443.c
ſpiritus non dicitur filius in ſacris literis. 449.a
ſpiritus ſanct. in Apoſtolos eſſentialiter ſuperuenit.423.c
ſpiritus ſanct. Pater, & filius ſunt ſimul. 420.c
ſpiritus ſanctus certis notis deſcribitur in vniuerſa ſcriptura.444.a
ſpiritus ſanct. progteſſio Patris, ſemper eſt in manibus Patris, qui ipſum mittit: & in manibus fi-

ſti,qui eum geſtat,per quem omnia repleuit.55.c
ſpiritus,quem in ho minem Deus inſufflauit, non eſt anima.512 d
ſpiritus Πνεῦμα cur dicitur.509.d
ſpiritus accipit à verbo 167.d
ſpiritus ſanctus eſt ſigillum, & vnguentum.452.d
ſpiritus ſanctus omnia profunda cognoſcit.476.c
ſpirit.ſanct. Pater,.& filius ſunt vnius ſubſtantiæ. 527 d
quod ſpiritus ſanctus ſit Deus.475.c
ſpiritus in Trinitate non diuiditur.55.d
ſpiritus vnus.547.b
ſpiritus ſanctus an ſit alienus à Paracleto.189.c
ſpiritus æque ex Deo eſt, ac filius.453.c
ſpiritus fornicationis eſt diabolus, vt ipſe ait Antonio.636. a
ſpiritus nominis varia ſignificatio.444.c
ſpiritus ſancti glorificatio.407.c
ſpiritus ſanct.gratia D. virgini data eſt in æternũ. 423.c
ſpiritum ſanct. à Patre, & filio non alienauerunt Patres Niceni concilii.632.a
ſpirituum bonorum,& malorum diſcretio. 643.a
ſpiritum ſanct.ſedere.408.c.d
ſpiritum Chriſti, nõ corpus eius nonnulli poſt reſurrectionem obtueri arbitrabantur.52.b.c
ſpectrum nõ eſt inane, & res imaginaria,ſalus noſtra.ibid.
ſpiritum ſanct.alienum Deum à Patre, & filio dicit Samoſatenſis.419.c
ſpiritum ſanctum eſſe natura Deum 453.b
ſpiritum ſanctum nec creaturam nec Angelum eſſe.448 b
ſpiritum ſanctum eſſe immutabilem.454.a
in ſpiritu Dei ſe eiicere dæmonia cur dixerit Chriſtus.465.a
ſpiritus apparentes quomodo ſint interrogandi. 645.a
ſpiritum diſcernendorum bonorum neceſſarium. 73.c
ſplendor quid.563.c
ſponſus virginum eſt Chriſtus quarum.399.b
ſponſa Chriſti quid facere debeat.ibid.
ſtatua Solis 576.c
ſtatuarius ſuis operibus preces affundit.7.c
ſtella non ſtella melior, ſed magis differt in fulgore.108 b
ſtellam natiuitatis ſuæ prænunciam ſolus habuit Chriſtus 40.a
ſtellæ ante Adamum fuerunt.189.b
ſtellæ non habentur puræ coram Domino.198.c
ſtellæ inter ſe ſeditionem agitarent, niſi à Deo regerentur.18.b
ſtellæ cæleſtia corpora dicuntur, non tamen dicũtur cæleſtes carnes.513.b
Stephanus Martyr magnus.443.a
Stephanus in cælis vidit Dominum à dextris ſtantem.70.a
Stephanus Euſebianus meretricem cõducit quam introduxit ſecreto in ædes Euphratæ Epiſco. 296.a
Stephanus cur Epiſcopatu exuitur.ibid.
ſtoicorum opinio de Deo 183.b
ſtola 500.c
ſtoliditas Sabellii ſubuertitur.194.c
ſtultus ſtulta loquitur 69.a
ſtulti, & peccatores apud Deum.399.c
ſtupra Iouis nefanda 13.a
ſubſtantia quid. 472.b
ſubſtantiæ appellatio duplex 522 d
ſufficientia.533.c
ſufficit nobis naturalis ornatus.640 a
Sulpitius Seuerus.515.a
ſum,quid ſibi velit.87.d
ſuperbia vitanda.400 d
ſuperbia in diabolo eſt, humilitas contra in Chriſto eſt.399.d.400.a
ſuperſtitio Aegyptiorum quieuit ad Chriſti aduẽtum.40.d
ſuperſtitio nullo numine ſubnixa, & furor idololatriæ, orbem tenebat.30.a.b
ſurgendum eſt media nocte, & orandum.404.a
ſuſcitati à Chriſto ex mortuis, rurſus mortui ſunt. 513.d
Syluanus in ſocietatem à Paulo receptus fuit.192.d
ſymbolum Nicænum.342.c.518.d.631.d
ſymbolum Sardinenſe refert Hilarius libro de ſynodis.270.c.d
Symmachus ſecundo circunciſus eſt.611.a
Symmacho Samaritano tertia Sac. Script. verſio attribuitur.ibid.
ſynaxis.255.d
ſynaxis in Eccleſia Catholica, quam miſſam vocamus.224.c
ſynaxis Paraſceues die celebratur. 315.b
ſynaxis in die Pentecoſtes fieri ſolita. 305.a
ſynaxis hora duodecima facienda. 403.a
ad ſynaxim conuenitur. 342.a
poſt ſynaxim gratiarum actiones.401.d
ſynaxes ſacræ Athanaſio reſtituto aguntur. 297.b
ſynaxes conficiendæ poſt tertiam,cur 401.d
in ſynaxibus celebrandis Athanaſius erat multus. 205.a
in ſynaxibus quanta populi lætitia.298.a
in ſynaxibus ſacris populus orat.214.a
ſynodus Nicæna omnium hæreſeon trophæon eſt habenda.50.b
ſynodus nulla eſt in Eccleſia Catholica exiſtimanda, præter vnicam Nicænam.ibid.
ſynodus habet authoritatem inconcuſſam. 260. a
ſynodus cur ſit diuerſis locis coacta.316.c
ſynodus peragitur non Imperatoris, non principum, non magiſtratuum authoritate, ſed ſolius Dei 300. d
ſynodus Alexandriæ congregata cur.515.c.d
ſynodus vera non eſt, hæreticorum conciliabulũ. 254.a
ſynodi Nicęnæ finis.242.d
ſynodi Euſebianorum finis.257.d
ſynodo Nicęnæ qui contradicunt, hęretici iudicantur.51.b
ſynodo Nicęnæ trecenti decem & octo epiſcopi affuerunt.515.b
à ſynodo confirmata conſuetudo iniquum eſt à paucis abrogari 259.d
ſynodum fieri iuſſit Iulius Romanus epiſc.293.a
ſynodum Aegyptiorum epiſcoporum Athanaſius congregauit.622.b
ſynodum Ariminenſem non recipiendam. 350.b
ſynodorum nomina hęretici ſibi vendicant.50.b
ſynopſis, id eſt, obſeruatio vtriuſque teſtamenti. 569.b

Secundi Epiſcopi Ariani ordinatio,quæ.260.d
ſecuris.492.d
ſedes Romana eſt mater, & caput omnium Eccleſiarum. 539.c
ſedes Romana ſancta,& Apoſtolica eſt.539.a 300.b
ſeditiones, & tumultus cur faciant hæretici.324.d
ſeditio fieret magna inter elementa, niſi iſta Deus moderaretur.18.b
ſemen.493.b
ſemen bonum quando non fructificat, non eſt in culpa, cur.479.a
ſementem Triptolenus inuenit.9.d
ſementis fumus in terram coniecta,cur.33.b
ſempiternitas Patris eſt filius & econuerſo.362 d
ſenſus peruigil ad cælum ducit.639.c
ſenſus quinque 513.a
ſenſus incolumis literas non requirit.652.a
ſenſuum ſedes.513.a
ſenſuum index, eſt ratio. 15.e
ſenſuum dux, eſt anima.15. d
ſententia Arianorum letalis, & peſtilens.198.a
ſententia notatu digna.5.e
ſententia iudicis criminantà reo non debet.235.b
ſententia Samoſatenſis.170.d
ſententia Iudaica.166.a
ſententiæ, ſunt quædam voluntatis genera. 511.a
ſeptimana paſchæ.617.d
ſepulchrum Babylæ Martyris dæmonum impedit reſponſa. 630.a
ſepulturam impij Ariani fidelibus prohibebant. 618.b
ſequi Chriſtum.498.d
Serapion Monachus 345.c
Serapionis Iſus. 277.d
ſermo de Deo qualis eſſe debet.127.c
ſermo Antonij ſale conditus conſolabatur mœſtos,docebat inſcios,concordabat iratos. 638.b.c
ſerpens, Græcis dicitur ὄφις qui loquitur: quod olim Euæ locutus.511.d
ſerpenticipites Dij Aegyptiorum.5.b
Seruatius, & Maximus Epiſcopi.203.e
ſerui 493 b
ſeruos aliquãdo appellant patres filios ſuos.113.a
ſeſſos quid.494.c
ſexus muliebris durabitne in regno cælorum. 401.a.b
ſideribus, aſtris à Deo curſus varius eſt impoſitus. 37.d
ſigna.497.c
ſignum crucis, & fides inexpugnabilis nobis murus eſt.637.b
ſigni ſanctæ crucis vſus 354.a
ſigno crucis, & fide in Chriſtum diſcipuli omnes Chriſti mortem conculcant.36.a
ſigno crucis aduerſus dæmones ſe armare decet. 645.a
ſigno crucis dæmones fugantur.45.d
ſigno crucis, & fide in Chriſtũ peſſundatur mors. 36.d
ſigno crucis omnia dæmonum præſtigia propelluntur.1 b
ſigno crucis omnia magica compeſcuntur, beneficia inefficacia ſunt,& cæt.38.a
ſimile quod eſt alteri non eſt idem cum eo, cui ſimile eſt.419.a
ſimilis patri.520.a
ſimilia enim cum ſimilibus naturalem quandam coniunctionem, & coadunationem habere ſolent.158 a
ſimilitudo.113.e.115.a
ſimilitudo peregregia.115.a
ſimilitudo Dei.113.c
Simon portauit crucem cum Chriſto cur.435.a
ſimplex credit omni ſermoni.73.a
ſimul ſunt Pater, filius,& Spi. Sanct.420.c
ſimulachra quid.11.e
ſimulachra pro literis ſunt Ethnicis.10.d
per ſimulachra an Deus reſpondeat.10.b
ſimulachris hominum quidam victimant homines.12.b
Sirach liber. 147.a
ſitne Trinitas, an dualitas.455.a
ſitne orandum pro mortuis.492.a
Sol cur non apparuit in ſalutifera paſſione.196.d
Sol indignabundus, non ferens hæreſes cõtra Dominum.84.d
Sol illuminatus orbem terrarum illuſtrat.20.b
Sol non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur,ſed illuſtrat,& purificat.31.d
Solis inſtar Deus exoritur,illuſtrans vniuſcuiuſque animum.196.d
Solis ſtatua 576.c
ſolitaria vita.494.a
ſolitaria vita hominis Deo grata. 496.c
Solon Athenienſis, & Lycurgus Spartanus leges inuenerunt.9.d
ſoluere pullum,cuius ſit. 384.a
an ſoluere poſſint pullum ſoli Apoſtoli.384.d
ſolus Chriſtus in aere mortuus, qui in cruce vitam finiuit.35.b
ſomnus.502.c
ſomnia cur aliquando vera.491 a
ſophiſma in verbo ἀγένητα.156.a
ſophiſmata, & inuenta hæreticorum.362.b
ſophiſmata callida hæretici in medium proferunt. 225.a
Sotades, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis.82.d
Sotadæ poëtæ Arius imitator.83.d
ſpes ſalutis à Deo nobis in Chriſto præparata ante æuum.145.e
ſpineam coronam cur geſtauerit Chriſtus. 433.e
ſpiritus ferebatur.497.a
ſpiritus ſanctus implet vniuerſa.476.a
ſpiritus Sanct. quo modo ſuperuenit in D. virginem.423.c
ſpiritus ſanct.quòd non ſit creatura.379.c
ſpiritus ſanct.eſt Deus. 414.c
ſpiritus ſanctus à creaturis alienus.454.a
ſpiritus Domini.409
ſpiritus in ſcripturis quando pro ſpiritu ſancto capitur.443.e
ſpiritus non dicitur filius in ſacris literis. 449.a
ſpiritus ſanct. in Apoſtolos eſſentialiter ſuperuenit.423.c
ſpiritus ſanct. Pater, & filius ſunt ſimul. 420.c
ſpiritus ſanctus certis notis deſcribitur in vniuerſa ſcriptura.444.a
ſpiritus ſanct. progreſſio Patris, ſemper eſt in manibus Patris, qui ipſum mittit: & in manibus fi-

lii,qui eum geſtat,per quem omnia repleuit.55.c
ſpiritus,quem in ho ninem Deus inſufflauit, non eſt anima.512 d
ſpiritus Πνεῦμα cur dicitur.509.d
ſpiritus accipit à verbo 167.d
ſpiritus ſanctus eſt ſigillum, & vnguentum.452.d
ſpiritus ſanctus omnia profunda cognoſcit.476.c
ſpirit.ſanct. Pater, & filius ſunt vnius ſubſtantiæ. 527 d
quod ſpiritus ſanctus ſit Deus.475.c
ſpiritus in Trinitate non diuiditur.55.d
ſpiritus vnus.547.b
ſpiritus ſanctus an ſit alienus à Paracleto.189.c
ſpiritus æque ex Deo eſt, ac filius.453.c
ſpiritus fornicationis eſt diabolus, vt ipſe ait Antonio.616. a
ſpiritus nominis varia ſignificatio.444.c
ſpiritus ſancti glorificatio.407.c
ſpiritus ſanct.gratia D. virgini data eſt in æternũ. 421.c
ſpiritum ſanct. à Patre, & filio non alienauerunt Patres Niceni concilii.632.a
ſpirituum bonorum,& malorum diſcretio. 643.a
ſpiritum ſanct.ſedere.408.c.d
ſpiritum Chriſti, nõ corpus eius nonnulli poſt reſurrectionem obtueri arbitrabantur.52.b.c
ſpectrum nõ eſt inane, & res imaginaria, ſalus noſtra.ibid.
ſpiritum ſanct.alienum Deum à Patre, & filio dicit Samoſatenſis.419.c
ſpiritum ſanctum eſſe natura Deum 453.b
ſpiritum ſanctum nec creaturam nec Angelum eſſe.448.b
ſpiritum ſanctum eſſe immutabilem.454.a
in ſpiritu Dei ſe eiicere dæmonia cur dixerit Chriſtus.462.a
ſpiritus apparentes quomodo ſint interrogandi. 645.a
ſpirituum diſcernendorum bonum neceſſarium. 71.c
ſplendor quid.563.c
ſponſus virginum eſt Chriſtus quarum.599.b
ſponſa Chriſti quid facere debeat.ibid.
ſtatua Solis 576.c
ſtatuarius ſuis npetibus preces affundit.7.c
ſtella non ſtella melior, ſed magis differt in fulgore.108 b
ſtellam natiuitatis ſuæ præuunciam ſolus habuit Chriſtus 40.a
ſtellæ ante Adamum fuerunt.189.b
ſtellæ non habentur puræ coram Domino.198.c
ſtellæ inter ſe ſeditionem agitarent, niſi à Deo regerentur.18.b
ſtellæ cæleſtia corpora dicuntur, non tamen dicũtur cæleſtes carnes.513.b
Stephanus Martyr magnus.443.a
Stephanus in cælis vidit Dominum à dextris ſtantem.70.a
Stephanus Euſebianus meretricem cõducit quam introduxit ſecreto in ædes Euphratæ Epiſco. 196.a
Stephanus cur Epiſcopatu exuitur.ibid.
ſtoicorum opinio de Deo 183.b
ſtola 500.c
ſtoliditas Sabellii ſubuertitur.194.c
ſtultus ſtulta loquitur 69.a
ſtulti,& peccatores apud Deum.399.c
ſtupra Iouis nefanda 13.a
ſubſtantia quid. 472.b
ſubſtantiæ appellatio duplex 522 d
ſufficientia.533.c
ſufficit nobis naturalis ornatus.640 a
Sulpitius Seuerus.515.a
ſum,quid ſibi velit.87.d
ſuperbia vitanda.400 d
ſuperbia in diabolo eſt, humilitas contra in Chriſto eſt.399.d.400.a
ſuperſtitio Aegyptiorum quieuit ad Chriſti aduẽtum.40.d
ſuperſtitio nullo numine ſuboixa, & furor idololatriæ, orbem tenebat.30.a.b
ſurgendum eſt media nocte,& orandum.404.a
ſuſcitari à Chriſto ex mortuis,rurſus mortui ſunt. 513 d
Syluanus in ſocietatem à Paulo receptus fuit.192.d
ſymbolum Nicænum.342.c.518.d.631.d
ſymbolum Sardinenſe refert Hilarius libro de ſynodis.270.c.d
Symmachus ſecundo circunciſus eſt.611.a
Symmacho Samaritano tertia Sac.Script.verſio ae tribuitur.ibid.
ſynaxis.255.d
ſynaxis in Eccleſia Catholica, quam miſſam vocamus.224.c
ſynaxis Paraſceues die celebratur. 315.b
ſynaxis in die Pentecoſtes fieri ſolita.205.a
ſynaxis hora duodecima facienda. 403.a
ad ſynaxim conuenitur. 341.a
poſt ſynaxim gratiarum actiones.401.d
ſynaxes ſacræ Athanaſio reſtituto aguntur. 197.b
ſynaxes conficiendæ poſt tertiam,cur 401.d
in ſynaxibus celebrandis Athanaſius erat multus. 201.a
in ſynaxibus quanta populi lætitia.298.a
in ſynaxibus ſacris populus orat.214.a
ſynodus Nicæna omnium hæreſeon tropheon eſt habenda.50.b
ſynodus nulla eſt in Eccleſia Catholica exiſtimanda, præter vnicam Nicænam.ibid.
ſynodus habet authoritatem inconcuſſam. 260. a
ſynodus cur ſit diuerſis locis coacta.316.c
ſynodus peragitur non Imperatoris, non principum, non magiſtratuum authoritate, ſed ſolius Dei 300.d
ſynodus Alexandriæ congregata cur.515.c.d
ſynodus vera non eſt,hæreticorum conciliabulũ. 254.a
ſynodi Nicænæ finis.242.d
ſynodi Euſebianorum finis.257.d
ſynodo Nicænæ qui contradicunt, hæretici iudicantur.51.b
ſynodo Nicænæ trecenti decem & octo Epiſcopi affuerunt.515.b
à ſynodo confirmata conſuetudo iniquum eſt à paucis abrogari 259.d
ſynodum fieri iuſſit Iulius Romanus Epiſc.293.a
ſynodum Aegyptiorum Epiſcoporum Athanaſius congregauit.622.b
ſynodum Ariminenſem non recipiendam. 350.b
ſynodorum nomina hæretici ſibi vendicant.50.b
ſynopſis,id eſt,obſeruatio vtriuſque teſtamenti. 569.b

Syrianus dux exetcitus Eccleſiã ſuis militibus cinxit.219.d
Syriani dolus.209.a
Syriani in occultanda perſecutione dolus.315.a
Syriani perſecutio in Chriſtianos.208.d
Syrii Cilicum Deos non colunt.11.d
Syriorum ſententia de Ariana hæreſi.317.d

T

TAbernaculum.508.a
tabulæ legis cur primùm fractæ.490 c
taciturnitas.552.c
taurici Dianæ ſuæ homines ſacrificant.12.c
temeritas Arianorum redarguitur.194.d
temeritas Manichæorum.170.d
temperantia vnde dicitur.514.a
temperantia in cibo eſt ſecundum naturam.ibid.
templum Salomonis cuius rei figura.70.d
templum ſuum Chriſtus morti tradidit.33.a
templum verbi, Chriſti corpus.53.c
in templo Quirini magna cædes Catholicorum facta.293.a.b
templorum in nomine Saluatoris & in honore Martyrum origo.538 a
tempora in ſacris obſeruanda 106.d
temporum ante legẽ, & poſt legem collatio. 109.c
temporalium rerum cura pro marito habetur. 399.a
tenebræ quid.498.d
tentatur Antonius à diabolo, quomodo.635.c
tentationes tolerant Chriſtiani. 47. d
tentationes aliæ dæmonum.643 d
tergiuerſatio damnatum non liberat. 235.b
terra grauiſſima, hac aqua leuior, tamen grauior à leuiori portatur. 18.a
terra omnigenis ſtirpibus læta nitet, & effrondeſcit.20.b
terra immobilis conſiſtit 18.a
terra repleta eſt cognitione Dei. 42. c
terra ex ſeipſa fulciri non poterit, ſed ſuper aquas conſiſtit.13.d
terra continetur in medio vndequaque colligata. ibid.
terra aquis dimenſa non eſt.21.a
terra ad infinitatem cælorum comparata breuis, ac parua eſt.639. a
terra execrationi ab Adam vſque ad Chriſtum data erat.193.a
terra ſtirpibus comata frondeſcit.21.a
terra ſuper mare fundata.197.d. 198 a
terra immobilis permanens fructificat.21.d
terra cùm nulla eſſet, condita eſt.198.c
terra inuiſibilis.497.a
terra, vox ambigua.23.b
terræ regem in teſtem vocare, nefarium.428.a
terram ſuper flumina præparauit Deus.197.d
terram ſuſpendit Dei ſapientia.20.b
terram nullius rei fulcro innixam, ſuo nutu Deus confirmauit.ibid.
terreſtria omnia relinquenda 399.a
terrores, & tumultus in Chriſtianos.299.a
teſtamentum Moſis.510.c
teſtamentum nouum & vetus, filius Dei compoſuit.56.a
teſtamenti veteris ſumma.388 a.b
teſtamenti vtriuſque ſuccincta obſeruatio.569.b
teſtamenta Manichæi, vt Iudæi diuidunt.187.c
teſtimonia ſcripturæ, quibus innituntur Ariani. 172.a
teſtis falſus impunitus non erit.250.c.d
in teſtem vocare regem terræ, nefarium.428.a
teſtes perterrefacti ne verum in Athanaſium dicerent.256.c
textoriam inuenit Minerua.9.c
Thaleia Arii effoeminatis, ridiculiſque numeris cõſcripta.226.d
Thaleia Arii qualis liber.82.d
Thaleiæ ſuæ, quam faciunt, fidem haberi volunt heretici. 74.b
Θαλείας nomine libros ſuos, hoc eſt, crapulas, Ariani cohoneſtant.83.c
thaliam Arius compoſuit.80.b
θέλημα quid, & vnde dicatur.511.a
Themiſtius Philoſophus.632.d
Theodorus adoleſcens mirus, & egregius Martyr, quanta tormenta, & quandiu ſuſtinuit.630.a.b
Theodorus adoleſcens Martyr in tormẽtis parum ſenſit doloris, à Deo enim fotus fuit.ibid.
Theodotionis Epheſii quarta Sacr. Scrip. verſio eſt, qui Marchionis hæreſi fauit.611.b
Theodulus Thraciæ Epiſcopus.295.c
Theodulus miniſter beatus, ab Arianis occidi iuſſus, fuga ſibi ſalutem quæſiuit.268.d
Theognius inimicus Athanaſio cognatos ſuos, & quoſdam Ariomanitas ita inſtituit, vt quæ ipſe vellet, pro teſtimonio loquerentur.282.a
Theognius Arianus de Athanaſio falſas ſcripſerat literas 269.a
Theognoſtus autor priſcus. 246.a
Theognoſti ſententia.458.b
theologia non indiget humana inſtitutione. 1.a
theologus Ioannes Euangeliſta.21.a
Theon diaconus Alexandrinus.281.b
Theophronii confeſſio fidei.326.c
Θεὸς à currẽdo, vel ab ardendo, aut ab omnia contemplando dicitur.509.c
theſaurus.493.c
Theſes Arianorum.241.a
Theſeus in Græcia edicto ante Romanos conſtituit Deos, deaſque.5.d
Theſſalonicenſes cuius rei ſcientia inſtructi.107.a
Thomas, quod Chriſtus Deus ſit, & homo, ſignificauit.191.d
Thraces Thebanos Deos ignotos habent.11.d
timores vnde emerſere.2.c
Timotheus presbyter Alexandrinus.281.b
Tobias de tribu erat Nephtalim in captiuitate cõſtitutus, in ciuitate Niniue.593.c
Tobias communem panem cum gentibus nõ comedit, ſed ſe ipſum cuſtodiuit.ibid.
torcular. 493.b
torcularia.500.d
traditionibus qui inhæret, non labitur in hęreſim. 352.c
tres vſias non eſſe in ſcriptura. 520.d
tria ſunt homini incognita penes eſſentiam.509.b
trina immerſio baptiſmi quid. 503.c
trinitas ſempiterna. 543.b
trinitas ſemper trinitas fuit.62.d
trinitas quid. 353.b
trinitas æqualis.547.b
trinitas, Pater, Filius, Sp.Sanct.183.b
trinitas indiuiſa, & vnita in ſe. 449.a

trinitas eſt indiuidua,& nunquam ſibi diſſimilis. 455.c.543.a
trinitas qnomodo ſine vllis interuallis coadunata ſit.64.b
trinitas tantum ſciri poteſt, ſed non definiri. 563.d
trinitas, verbo corpus ea Maria aſſumente, in ſuo ternario permanſit.53.b
trinitas in veteri teſtamẽto peculiarem ſuam operationem exhibuit.409.d
trinitas vera ſub vna deitate,ſub vna poteſtate, & vna ſubſtantia. 55. d
trinitas ſancta in vnum omnium rerũ Deum,omnipotentẽque cõſummatur, & coaleſcit.146. d
trinitas vera,& perfecta,& indiuiſibilis additamẽtum recipere non poteſt.53.b
trinitas vndecunque laudanda, venerabilis, adoranda vna, & indiuiſibilis.195.a
trinitas non eſt res creatitia,ſed æterna,atque vna deitas in trinitate eſt 90.b
trinitas ſecundum carnem Chriſtum à morte excitauit.409.b
trinitatis nomina in perſonis ſunt propria, non communia. 550.c
trinitatis tres perſonas abſolutas oſtendit hæc vox triplicata,Sanctus,Sanctus, Sanctus. 195. a
trinitatis perſonarum quodque nomen à ſuo ſignificato transferri non debet.55.d
trinitatis tres perſonæ cur dicatur Spiritus.547.d
per trinitatis nomina perſonę tantum diſtinguntur.549.a
trinitatis opera indiuiſa.64.d
trinitatem creatam introducere athnicorum eſt peculiare. 90.c
ttinitatem eſſe conſnbſtantialem.416.a
trinitatem eſſe paracleticam.410.a
trinitatem nos agnoſcentes, Græci dicunt plures agnoſcere Deos.155.b
trinitatem neminem cognoſcere.409.c
trinitatem, quæ diminui non poteſt, in vnitatem conſummamus.230.c
trinitatem Sanctam ſedere in throno excelſo. 408.c
trinitatem Apoſtolos mittere.408.b
non trinitatem, ſed quaternionem Ariani ſtatuũt. 186.c
in trinitate vna natura, hypoſtaſes tres.510.a
in trinitate ſubſtantias tres cur non cogitamus diſtinctas.54 d
de trinitate Sabellii opinio.183.b
pro trinitate Quaternitatem ſtatuunt Ariani.53.a
ea trinitate vnitatem facere quid.65.a
de trinitate condigne loqui impoſſibile.450.b
in trinitate vnum eſt principinm. 179.b
in trinitate hypoſtaſes tres.58.a
in trinitate quomodo ttes vnum ſunt 552.b
in trinitate perſonæ tantum diſtinguntur quomodo.560.a
de trinitate error Ariomanitarum.549.c
de trinitate non nimis curioſe diſſerendum.450.a
Triptolemus ſementem inuenit.9.d
trophæum aduerſus Arianos reportauit vnica Synodus Nicæna. 50.b
tropici qui.447.b
tropici tropos ſibi excogitant.ibid.
tropici Spiritum ſanctum creaturam dicunt. 450.b
tropicorum error vnde.443.b
tropicorum fabuloſa commentatio aliena à fide & ſcripturis.456.d
τρυγών turtur,vnde.511.d
Triphon presbyter Aleaandrinus. 282.b
tumultus vnde dicitur.514.a
tumultus eſt præter naturam.ibid.
tumultus, & ſeditiones cur faciant hæretici.324.d
tunica inconſutilis. 435.b
turpitudinis arma aduerſus adoleſcentes diabolus ſuſcipit.636.a
tyrannus presbyter Alexandrinus. 280.a
Tyri in concilium contra Athanaſium coierunt Ariani.253.a

V

VÆ illis,qui reſiluerunt à me,ait Deus per Prophetam.84.d
Valens,& Vrſatius catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt.74.c
Valens Imp. Alexandrinam Eccleſiam turbare nõ eſt auſus, Athanaſio viuente. 633.c
Valens vt latro trucidabat Conſtãtis amicos.203.d
Valens,& Vrſatius ab Athanaſii geſtis ſuperati cõuerſi ſunt.621.a.b
Valens,& vrſatius Romã pœnitendi cauſa petunt 274.b
Valens, & Vrſatius in concilio Sardico reſipuerũt. 250.c
Valens,& vrſarius pœnitẽtiam profitentur. 297.d
Valẽs,& vrſatius, mutato propoſito, ad vomitum redeunt.198.b
Valentis,& vrſatii fidei proteſtatio.174. c
Valentis,& vrſatii confeſsio coram ſummo Pont. 274.b
Valentiniana æmulantur Ariani.176.d
Valentinianus ſucceſsit Iouiniano,qui ab exercitu Imperator ordinatus fuit.632.d
Valentinianus Imp. cõiugis eſt ſeductus alloquio. 633.a.b
Valentinianus contra Gothos pugnauit,ſancti Baptiſmatis armis munitus. ibid.
Valentinianus vir magnanimus,& ſemper præſenti fortuna melior apparebat.631.d
Valentinianus fortitudine,prudentia,temperantia atque iuſtitia, & corporis magnitudine præfulgebat.633 a
Valentinianus Angelos congeneres Chriſto pronunciauit.108.b
Valentinianus ea paſſus eſt, quæ progenitot Adã. 633.b
Valentiniani error.366.a
Valentiniani vaor Ariana cum blanditiis in blaſphemiæ foueam deiecit.633.b
Valentinianũ Imp. iuramento Eudoxius obſtrinait,vt in impietate dogmatis permaneret,& cõtraria ſapieotes expelleret.ibid.
Valentinus aſſeruit Chriſtum veram earnem non aſſumpſiſſe.143.b
Valentini error.447.b
Valentini error de paſsione Chriſti.371.c
Valentini hæreſim cur tuentur Ariani.177.a.b
Valentini, & Baſilidis inſania, & Manichæorum ſtoliditas, Anathemate inratur.57.b
vecordes Ariani,qui quid ſimile inter filium, & tẽ conditam ſtatuunt.95.c
velum templi ſciſſum,quid.437.b

venaticam Diana inuenit.9.c
venit pax in Hieruſalem.474.d
venter.504.d
ventrem ad ehrietatem homo transfert.3.b
ventus dicitur Spiritus.445.d
venti quomodo ſpirant.13.d
venus, & Cupido pro Düs adorati.5.b
venus in Papho Dea.ibid.
veneris meretricatus.13.a
verbum quid eſt, & qoot modis dicitur.513.d
verbum à patre uon ſegregatum.155.b
verbum Dei non eſt in corpus mutatum 50.c
verbum qui diſtinguit à filio, Spiritum quoque à Paracleto diuidere poteſt.189.d
verbum Dei vnicum eſſe.241.d
verbum carne crucifixum.468.b
verbum non fuiſſe carni affixum, nec ſimul cum corpore paſſum.ibid.
verbom patris eſt ſicuti verbom.13.e
verbum ineorporeum, & impatibile.52.a
verbum qoomodo adoramus.69 b
verbum nou habuiſſe principium.379.c
verbum iore, & eſſeutialiter ideutitatem naturæ cum patre obtinet.158.d
verbum in nobis eſſe ſactum, certum eſt, quod noſtrum corpus induerit.ibid.
verbum natura ineorporeum.41.a
verbum carnem induit, quando.240.e
verbum caro ſactum eſt, de ſolo Mariæ filio ſcriptum eſt.54.a
verbum ex Deo Deus eſt.179.a
verbum Dei omnium viuom.20.a
verbum fidei iutra cor tuum.15.a
verbum in vtero domum ſibi eonformauit.191.a
verbum non eſt amens, hoe eſt, ſine mente, ſed mens verbum facit, & in verbo apparet, & verbum meutem, qoæ in ipſo conſiſtit, declarat, & mens eſt, quaſi verbum quietum.232.c
verbum quid.470.e
verbum Dei natura impatibile.163.d
verbum patris eſt ſubſtantiale, & incorporeum. 179.b
verbum caro factum eſt, quomodo.365.d
verbum Dei fieri non poteſt, vt habeat quidqoam commune cum hominum imbecillitate.179.b.c
verbum an ſic in Chriſtum, vt in Prophetas deſceͤderit.370.a
verbum ſi non eſſet filius Dei, nihil plus baberet quàm homo.186.a
verbum patris, patri eſſe conſubſtantiale, probatio ab exemplo iubaris ſolis.126.a
verbum, carne aſſumpra, naſcitur ex fœmina. 374.a
verbum factum ex muliere.162.b
verbum eſt omnium dominus.190.a
verbum ſemen Abrahæ apprehendit.51.e
verbum Dei qoid ſit.549.b.125.c
verbum Dei lōgè differt à verbis hominum.336.a
verbum an ſit Patri couſubſtantiale.338.d
verbum non eſt corpori eonſubſtantiale.51.b
verbom Dei an crucifixerint Iudæi, & reſpouſio. 376.e
verbum patris, eſt iudex virtutis ſtudioſus, vel choragus, ſuppeditatorque virtutis.106.a
verbum cur caro factum eſt.181.a
verbum Domini immutabile eſt.106.a
verbum an exceſſerit è corpore Chriſti.376.d
verbum ſine carne non dicitur Cbriſtus.370.d
verbum ante adueutum ſuum homo nou erat. ibid.
verbum Dei, & ſapientia, & virtus.485.d
verbum Dei mutabile, & alterabile non eſt.98.b
verbum mundi ſaluator.1.e
verbum, factum ad Prophetas, quomodo.162.b
verbom, aſſumpta carne bominem eſſe factum. ibid.
verbum Deus eſt primogenitum omuis creaturæ, 55.a
verbum omnia, ante quàm fiant, cognoſcit.165.c
verbum cælitus dolapſum, in cælo ſui iudicia, id eſt, ſtellam habuit.40.d
verbum Dei vnum, idem, & æternū ſemper.128.b
verbum, Dei Sapientia, & Iobar eſt.88.d
verbum ex Maria natum non eſt melius factum. 53 b
verbum cur homini coniunctum fuerit.193.b
verbum corpos induit cur.181.a
verbum, eſt Sapientia incorruptibilis, & inuiſibilis.56.a
verbum quomodo incarnatum.67.d
verbom appellationem filii habuiſſe in veteri teſtamento.187.d
verbum Patris eſt vnicum.138.e
vtrbum ante ſecula Deus vbi natus, & ex quo ſemine.372.a
verbum viuum ex viuo Patre Deo.62.d
verbum caro ſactum ſcirè, & piè exponitur.52.d
verbum eſt proprius ſubſtautiæ Dei filius.125.b.e
verbum nobis diſſimile.158 a
verbum Dei incòmparabile.109.a
verbum Dei non enunciatoriom eſt.127.e
verbum eſt forma Dei.156.b
verbum carnis infirmitates baiulabat.162.d
verbum, quatenus verbom non proficiebat.171.c
verbum Dei in eorpore verſabatur, qood ipſum corpus coutineret 31.e
Dei verbum quomodo in corpore verſabatur. ibid.
verbum earo factum eſt, vt caro reſurgeret.53.b
verbum Deus non quantitate meuſuratur: ſed qusntitates corporibus attributæ ſunt.171.c
verbum uoſtram carnē ex Maria deciſam induit. 145.a
verbum Dei per ſe integrum eſt, & conſubſtantiale propriamque ſibi hypoſtaſin habet.67.b
verbum Dei ob carnem, non eſt creatura.69.a.b
verbum ex Deo eſſe, qoomodo intelligendum. 243.a
verbum aſſumpſit hominē perfectum abſque peccato.55.d
verbum eſſe Patri conſubſtantiale quibus ſententiis colligitur.51.b.244.b
verbum Dei quale.43.a.
verbum tribus modis dicitor.513.d.
verbom caro factū eſt, quod cognoſcit ſapientum cogitationes vanas eſſe.75.c.
verbum ex Maria virgine de Spiritu ſancto genitum.59.c
verbum an ſit filius.184.c
verbum eur filius à Deo appellatus.95.a

verbum gigniiut qeando enunciatur, aut ſentitut. 62.a
verbum eſſe creaturam fabulatur hæreticus. 199.d
vetbum quomodo à Sabellianis deſcriptũ.60.a
verbum à ſua carne qui diſtrahunt, nullam tedempiionem peccati, aut mortis euaſtationem exiſtimant.70.a
verbum Dei in hominem, vt in aliqnem ex Ptophetis deſcendiſſe, nec tamen hominem factum eſſe dixerunt hæretici 50.d
vetbum Dei cum apparuit ſpectra, & ludibria dæmonum ceſſarunt 45.c
vet bum ex numero eorum, qnæ fiunt.137.c
verbum in carnem, & oſſa, mutata priori natura, abiiſſe quidam hæretici aſſeruerunt.51.b
verbum Patris, & per vetbum vetbi patrem agnoſcimus.15 a
verbum Iudæi calumniis, Ethnici ludibriis inſectantur.24.a
verbum vt venit in ſingulos Ptophetas, ita in Mariam veniſſe hæretici imaginantur.53 d
verbum aliud, aliud filium eſſe dicunt hæretici. 50.d
verbum à diuina incarnatione ſegtegare, gẽtilium eſt.190.b
verbum hominum nihil eſt, niſi iudicinm mentis, ſyllabis conſtans.127.b
ob verbum, quod in nobis eſt, filũ, & Dii exiſtimamur.160.a
verbum bominis deſinit, & non perſeuerat, cut. 127.b.c
verbi, & creaturarum differentia.97.d
verbi incarnationis vtilitas.102.b
verbi diuinitas vbique.527.c
verbi ſubſtantia increata, & impatibilis.363.a
de verbi incarnatione cum ſit mentio, cauſa redditur, de diuinitate vero minimè.135.c.d
verbi templum, Chriſti corpus.53.c
verbi incarnationis cauſa.25 d
verbi ſubſtantia non fuit commutata, vt nonnulli ſuſpicati ſunt.52.a
verbi Dei, & bominis differentia. 127.c
verbi diuini incarnatio.412.b
verbo Dei caro ignominiam non attulit. 69.d
verbo noſtra culpa dedit occaſionem, vt deſcenderet.25.d
à verbo omnia generantur, & nutrimentum accipiunt.31.d
à verbo etiam Spiritus accipit.167.d
de verbo, quæ ſunt carnis, quomodo prædicētur. 163 d 164.a
verba Deo, & hominibus conuenientia diuerſa ratione conſideranda.259.a
verba Arianorum, & argumenta vn̄de nata.175.c
verba hæreticorum omnia ſuſpecta.174.c
vetba Chriſti, quædam ad diuinitatem, quædam ad humanitatem referenda.527 b.c
verba Arianorum terreſtria.a42.d
verba in plurali quid.129.b
verba (genuit & creauit) coniunctim poſita quid. 138.d
verba Apoſtoli explicantur.114.d
verba hominum nihil efficaciæ babent ad agendum.127.d
vetba Domini irrident, & ſuggillant Ariani 149.a
veta dicete oportet defenſorem ſui.102.b
verba hæreticotum dolis, & ſanguine pleoa. 119.c
verborum lenocinio vtuntut Atiani. 215.d
verborum hominum partes ſunt mortales. 128.a
verborum lenociniis hæretici ſeducunt.75.c
verborum interpretatio, quæ bumanitati Chriſti conueniunt.164.d
verborum D. Ioanni interpretatio.165.d
veritas conſilio adeſſe debet, quæ regum, & Chriſticolarum tutela eſt.204.b
veritas mederi poteſt calumniæ ictibus. 204.d
veritas, & pia religio ſe ipſa prodit.1.a
veritatis nulla eſt cura Meletianis.314 a
veritas apud Imperatorem Conſtantium vincat ait Athanaſius.204.d
veritas, & miſericordia tegni cuſtodia.204.b
veritas magna tes eſt, & præualet omnibus, quod acclamatum eſt ab vniuerſo populo.ibid.
veritas, cautio calumniæ.ibid.
veritas vbi neglecta, pet omnes Eccleſias eſt perturbatio.204 d
veritatis defectores, præuaricatoréſque ſeſe exhibent Ariani.149.a
veritatis æmulatores diuexant hæretici.191.d
veritatis hæreſes trans fugæ.82.a
veritatis comprehẽſio procul à oobis eſt, propter carnis imbecillitatem.290.b
veritatis ſynceræ ſunt præcones Sancti, quòd inter ſe ſententiis conueniunt, & nullo diſſidio laborant.236
veritatis cura hæreticis nulla: omnia dicunt, & faciunt ob Arianam hæreſim.73.d
ad veritatis indicationẽ ſacræ ſcripturæ ſufficiunt 1.b
veritati ſi credideris, nunquam putes, fore te deceptum.1.d
veritatem è medio tollere conantur hæretici. 214.d
veritatem rebus cæteris anteferens, victoriam retulit Zotobabel ille ſapiens.204.b
veritatem genus bumanum amat.72.a
veritatem qui ignotat Deũ ſcire non poteſt.614.d
veritatem Eccleſiaſtici dogmatis neceſſe eſt explẽdeſcere.4.a
veritatem hæretici, vt transfugæ, deſerunt.74.b
ad virtutem via perfecta eſt, ſcire Antonium quid fuerit.634.a
veritate regna adminiſtrare, tutiſſimum eſt. 204.b
veritate neglecta, vulnera accepta acerbiora ſiũt. 204.d
verſio prima Sac. Scripturæ 72. interptetum fuit. 611.a
veſtigia claoorum Chriſtus in corpore ſuo aliquo modo ſeruauit.52.a
veſtiendi rationem Iuno inuenit. 9.d
veſtimenta ſua exuit Chriſtus, cur.435.a
veſtimenta Chriſti diuiſa, quid.387.d
veſtimenta Chriſti cur diuiſa.431.c
veſtimentorum Chriſti reſumptio, quid. 435.a
veſtis Arianis carnem quam Chriſtus aſſumpſit ſignificabat.115.a
veſtis presbytera qualis eſſe debet.401.b
veſtitus, & victus ratio.532.c
veteris teſtamenti hiſtoriographi.580 d
veteris teſtamenti ſumma 388 b
via ad Patrem Chriſtus eſt.55.b

via ad paradiſum, & immortalitas homini deerat. 141.c
viæ Dei tales, quale eſt verbũ, & è diuerſo.133.b
viæ duæ nobis propoſitæ, mors,& vita. 405.c
viæ multæ hominibus iuſtæ videntur, ſed earum fines ad profundum inferni reſpiciunt.648.a
viarum principium cur dicatur Chriſtus.140.d
victimæ pro Diis habentur.12.b
Victor,& vincentius presbyteri.539.e
victus,& veſtitus rario.532.c
victimant quidam ſimulachris hominum homines.12.e
viduarum, & pupillarum ædes ab Arianis populantur.214.b
vigilia in orationibus ad proximã Synaxim. 219. d
vigiliæ, inediæ, & orationes Antonii.636.b
vigilias rectè viuentium pertimeſcit Satanas. 642.b
vigiliis, & ieiuniis Antonius corpus omne vallabat,.635.d
Vincentius Capuæ Epiſcop.295.d
Vincentius, & victor presbyteri.539.c
vindicta quærenda Eccleſiæ læſæ.224.a
vindictam cur Chriſtus non ſumpſerit de interfectoribus. 174.a
vinea. 495 c.500.b
vinearum duo genera. 473.c
vinum 500.c
vinum quo pacto in aquam mutauit Chriſtus. 166.d
vini officium quod, ac potiſſimum Dei. 37.d
vinitores. 495.c
vipera.493. a
viri mulierum ſexum affectantes,cur.12.d.13 a
viri 40. virgis palmeis aculeos ſuos adhuc retinẽtibus ad necem vſque cæduntur ab Arianis.214.d
virgo iacob quid.500 a
virginitas ſupra leges eſt.47. a
virginitas puellarum ſacrarum æterna Chriſto dedicata.212.b
virginitas eſt ſupra naturam. 514.a
virginitatis ſeruandæ Chriſtus auctor. 47.a
virginitatis laus. 212.a
virginitatis, & continentiæ encomia 405. b
virginitatis æternæ ſanctum, & cæleſte mãdatum apud nos Chriſtianos fœliciter adimpletur.212.a
virginitate puellas præditas,ſponſa Chriſti Catholica Eccleſia appellat. ibid.
virgo Maria deipara,& gratiaplena dicitur. 425.c.d
virgo Maria Regina, & Domina propriè dicitur. ibid.
virgo patiens oſtenditur.51.d
virgo.511.d
Virgo Maria, mater vitæ dicitur. 425.d
virgo,hoc eſt, παρθένος vnde dicitur.511.e
virgo Deum in ſe habitantem videre non potuit. 424.a
Virgo Maria deipara.163.e
virgo Nunciatã læto accepto, mirata eſt procreãdi Saluatoris rationem.68.a
virgo quædam ſtudioſa literarum, & adhuc pſalterium manibus retinẽs, flagellatur paraſceues die. 223.a
virginem lac habere citra partum, eſt impoſſibile natura. 51.d
virgine pariente, Chriſtus affectiones partus non ſentiebat.31.d
ex virgine ſibi ipſi corpus formauit Chriſtus.32.b
ex virgine ſola quis vnquam genitus eſt.39.d
ex virgine pura Chriſtus ſolus eſt natus.ibid.
virgines ſacras Ethnici admiratione proſequuntur.212.a
virgines ab adoleſcentibus nudatæ. 308.a
virgines palmarum virgis ad mortem cæſæ.311.d
virgines ignibus flammantis rogi admotæ.314.c
virgines in carcerem detruduntur. 214. b
virgines Conſtãtinus Auguſtus religioſiſſimus in precio habuit. 212.b
virgines à cœtu ſuo diuulſæ, ad tribunal præſidis raptantur.223.a
virgines nudantur ab Arianis.210.a
virgines ab Arianis ſpoliatæ & cœnobiis ſuis ſuſpẽſæ.212.c
virgines viginti quatuor, & matronæ, virique ingenui publicè flagellis cæduntur paraſceues die. 223.a
virgines quamlibet contumeliam paſſæ corã Epiſcopis Arianis. 256.d
virgines ſacras Iuliani temporibus vxores ducere auſi ſunt 632.b
virgines ſacræ non violandæ ibid.
virgines raptatæ,& ad blaſphemiam adactæ.222.d
virgines ſanctæ, & incontaminatæ nudatis corporibus nefaria paſſæ. 222.c
in virgines ſanctas gladii ſtricti.256.d
in virgines Chriſti, & Monachos dæmonibus eſt odium.640 b
virginum Sanctarum precioſis apud Deum corporibus incuſſa flagella.256.d
virginum corpora per vim libidinata.ibid.
virginum conſtantia.618.a
virginum ſponſus,eſt Chriſtus quarum.399 a
virginum corpora nudata.214.c.d
virginum membra, præcipua, & propria Chriſti ſunt membra.212.b
cum virginibus Sanctis Ethnici in perſecutione per vim in Eccleſia libidinati.256.d
virginibus Sanctis Aræ Idolorum, victimæque interminantur.256.d
virginibus pedes ad claudicationẽ mutilati. 256. c.d
virtus peccati, lex.36.c
virtus mons dicitur cur. 502.a
virtus de neceſſitate facienda. 639. a
virtus, quæ in nobis eſt, mentem tantùm requirit humanam.639.d
virtutis nomen non eſt impoſſibile.ibid.
virtutis magiſtra, eſt ſcriptura ſacra.391.d
ad virtutem viam magnam eſſe dicebat Antonius, ſi ſinguli fratres vniuerſas mẽtium cogitationes ſingulis fratribus referrent.648.a
virtutes piorum horreſcunt dæmones.642.b
virtutes Antonii adoleſcentis diabolus ferre nequit.635.e
virtutum omniũ fons, & origo, eſt animæ puritas. 639.d
virtutum cum vitiis collatio.652.b
vim faciunt ſcripturæ Ariani, vt ſuum foueant errorem.172.d
viſio Antonii refertur.654.d
viſio lamentabilis Antonii.654.c
vita humana in pſalmis continetur. 397.c
vita bona multum habet authoritatis.533.a

vita æterna vili precio paratur. 638.d
vita omnium dicitur Chriſtus. 40.c
vita ſyncera, & intemerata fides, arma contra dæmones. 642.b
vita noſtra tenebræ vocatur. 498.c
vita ipſa, eſt animæ motus. 16.b
vitæ cupiditas, quid. 511.a
vitæ mater, virgo Maria dicitor. 425.e
vitæ ſacrarium Chriſtus 38.b
vitæ homo prætulit mortem. 25.d
vitæ noſtræ dies, ſeptuaginta anni, quidquid reliquum eſt, labor & dolor eſt. 638.d
vitæ lignum ex parte cognoſcitur. 509.b
vitę humanæ ſpacia æternitati comparata, breuiſſima, ac parua. 638.d
vitam amant omnes homines. 511 a
per vitam ſuam, quæ in ipſo erat, reſurrexit Chriſtus. 38.c
ad vitam corpore ſuo Chriſtus homines reuocauit. 27.b
vitis, Chriſtus eſt, quomodo. 228.a
vitioſas cogitationes Deus non creauit. 371.c
ad vitium hominum procliuitas. 26.b
vitia animę quæ. 3.b
vitiorum cauſæ quæ. ibid.
ad vitiorum omne genus homines dediti. 16.b
vitiorum omne genus ab idolis deprōptum. 12.d
Viton presbyter. 258.d
vitta crinalis ex lana fit. 401.b
Vlyſſes præclarus, ſolus dilectus 190 a
vmbratiles res Iudęorum deſtructæ ſunt. 191. b
vna deitas. 340.d
vnanimitati, & communioni inuident hæretici. 298.b
vnigenitus, & primogenitus quomodo poſſint eſſe idem. 119.c
vnigenitus, & dilectus idem. 187.d
vnigenitus habet in ſe vitam ſicut ipſe pater. 194. c
vnio quid. 512.a
vnio vnde dicta. ibid.
vnio commixtiua ibid.
vnio ſecundum hypoſtaſin. ibid.
vnionis ſpecies quod ibid.
vnitas diuina non in tres deitates diuidenda. 247.b
vnitas indiuiſibilis in Trinitate. 158.a b
vnitas Patris, & filii ſecundum ſubſtantiam exiſtit. 339 a
vnitatem ex trinitate facere quid. 65.a
vnitatem Patris, & filii exemplo probăt. 151.a
vnitate Spiritus, & mutua internos animi cōcordia, nos facit vnum cum Deo. 157.d
vnum ſumus, ſecundum Sabellium, quid. 184.d
vnius naturæ multæ hypoſtaſes. 510.a
vniuerſale. ibid.
vniuerſales dicuntur natura, & eſſentia. 510.a
vocabulis multis vtitur eccleſia quæ non ſunt in ſcriptura. 520.b
voces, quę in ſcripturis ſanctis non repetiuntur, an reiici debeant. 149.d
voces ab Arianis inuentæ. 142.c
voces hæ (datum eſt, traditum eſt) aliaque ſimilia, non dię inuunt deitatem filii. 164.d
vocibus ſcripturæ nō vſurpatis, Patres Nicæni cōcilii ſunt vii ad hæreſim tollendam. 96. a
volatilia cæli. 563.b
vo latilia prohibita. 573.d
vo lucres. 494.c
volontas Patris, eſt Chriſtus, in qua omnia ſunt facta. 176.c
voluntas triplex. 511. a
voluntas Dei viua eſt. 177.a
volun tas Dei in verbo conſiſtit. 175.c
voluntas, & deſtinatio noſtræ ſalutis ante ſecula inſtituta fuit. 146.a
voluntas quid. 511. a
voluntas diuina, ſunt mandata Dei. ibid.
voluntas tripliciter conſideratur. ibid.
voluntas in homine triplex. ibid.
voluntas communis, & naturalis omnium hominum, quæ. ibid.
volontas hominis quid poſſit. 639.d
voluntas naturalis, eſt operatio diuinę voluntatis. 511.a
voluntas carnalis, eſt legis diuinæ tráſgreſſio. ibid.
voluntas, & decretum animi diuini creatas res præceſſerunt. 174.d
voluntatis genera alia, ſunt ſententiæ. 511.a
voluntatis, & arbitrii vocabulum eſt Arianis inuentum. 174.c.d
voluntatem, arbitratumque verbo priorem eſſe volunt Ariani. ibid.
ex volūtate an Deus ſit bonus, & miſericors. 176.a
voluntates duæ, & operationes duę in Chriſto. 412.c
voluptas omnis ſigno crucis conquieſcit. 38.a
voluptati amore irretitus homo, variis modis eā exercere inſtituit. 2. d
voluptatem ſibi bonam eſſe exiſtimauit homo, viribus ſui corporis abutens. ibid.
voluptates vnde emerſere. 2. c
votum religionis nunquam abiiciēdum. 639.e
vota ſua Deo non reddere, quid. 427.b
Vrbicus. 559.a
Vrſatius, & Valens catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt. 74.c
Vrſatius, & Valens Seleucienſis concilii authores. 316.d
Vrſatius, & Valens quando inceperunt credere. 317.b
Vrſatius, & Valens in concilio Sardico reſipuerunt. 250.c
Vrſatius & Valens Romam pœnitendi cauſa petunt. 274.b
Vrſatius Valēs & Demophilus cur depoſiti. 347.c
Vrſatius, & Valens pœnitentiam egerunt, quod Athanaſium falſo accuſaſſent. 201.a
Vrſatius, & Valens vltro ſe calumniatores eſſe cōfeſſi ſunt, & pœnitentiam egerunt. 303.b
Vrſatius, & Valens veniam à Pontifice Romano quæſierunt, & hæreſim Arii condemnarunt. 251.
Vrſatius, & valens pœnitentiam profitetur. 297.c
Vrſatius, & Valēs, mutato propoſito, ad vomitum redeunt. 298.b
Vrſatii, & Valentis intentio nequam. 319.a
Vrſatii, & Valentis fides quàm ſit ſolitia. 317.b
Vrſatii, & valentis fidei proteſtatio. 274.c
Vrſatii, & valentis pœnitentia. 319.d
Vrſatii, & valentis inconſtantia. ibid.
vſias tres in ſcriptora non eſſe. 520.d
vterus an ſit à Deo alienus. 188.d
ex vtero, id eſt, ex ſubſtantia genui te. 472.d

vtilitas legendi.532.b
vtilitas Chriſti incarnationis.163.c
vtilitas creaturæ rationalis.28.d
vtilitas Chriſtianorum in quo conſiſtat.66.d
vtilitas legis.29.b
vtilitas pſalmorum concentus.397.a
vtilitas ex lectione pſalmorum.391.d
Vulcanus ex præcipitatu claudicat.7.a
Vulcanus artem fabrilem inuenit.9.c
Vulcanus Theſei decreto Deus habitus.5.d
vultur vnde dicatur.511.d
vultus eſt conſcientiæ iudex.204.c
vxoris,& virginis collatio.399.a

Y

Υπόστασιν quid Hieremias nominauit.347.d
ὑπὸ καὶ περὶ idem ſignificant. 421.d
ὑπόστασις & οὐσία quid.58.a.421.c
ὑπόστασιν damnant Euſebiani.331.c

Z

ZAcharias filius Addo,anno ſecũdo Darii Prophetauit.591.
Zacharias templũ domini ingreſſus eſt,quando.422.c
Zacharias Angelum vidit.155.a
Zacharias Hieroſolymis ingreſſum Domini annunciauit.429.c
Zachariæ patris Ioannis liber apocryphus.610.c
Zeno Eleates Dialecticen inuenit.9.d
Zenobia Iudæa Pauli Samoſatenſis protectrix. 311.b
Zizania Eccleſiæ.480.a
Zorobabel ſapiens veritatem rebus cæteris anteferens,victoriam retulit.204.b

LVTETIÆ PARISIORVM,

TYPIS CVDEBAT IOANNES CHARRON CALCOGRAPHVS, ANNO DOMINI MILLESIMO QVINGENTESIMO OCTVAGESIMO primo, Calendis Ianuarij.